

חומש ק"כ פירושים

ספר

בראשית

מן

חמשה חומשי תורה

עם

מאה ועשרים פירושים

מאת גאוני ישראל אדירי התורה, כמפורש מעבר לדף.

רובי הפירושים נעתקו

בעברי טייטש.

ניו יארק:
היברו פאבלישינג קאמפאני
50-52 עלדרידזש סטריט
תרע"ג

ואלה הם הפירושים והמעלות:

א) חמשה חומשי תורה.
ב) תרגום אונקלוס.
ג) פירוש רש"י בשלימות
ד) פירוש שפתי חכמים.
ה) פירוש הרשב"ם.
ו) פירוש בעל הטורים.
ז) פירוש דעת זקנים.
ח) תולדות אהרן.
ט) מנין המצות.
י) עברי טייטש על התורה.
יא) עברי טייטש על ההפטרות.
יב משלי יהודה.
יג) לקוטים יקרים, בע"ט.
יד) ספר הישר בע"ט.
טו) מצות השם.
טז) חמש מגלות.

פירושים על החמ"ג:

יז) פירוש רש"י.
יח) פירוש שפתי חכמים.
יט) פירוש מצודת דוד.
כ) פירוש מצודת ציון.
כא) תולדות אהרן.
כב) קול יעקב, מהרב המגיד מדובנא ז"ל.
כג) לקוטי א"ם.

כד) מליצות חז"ל.
כה) מצת אהרן, מבאר התרגום שני בעברי טייטש.
כו) משלי ישראל על קהלת.
כז) עברי טייטש.
כח) תפלת קבלת ש"ק ושאר התפלות לכל השבתות.
כט) יוצרות לארבע פרשיות ולשבת הגדול.
ל) כוכב מיעקב על הפטרות מועתק על עברי טייטש.
לא) לוח המולדות.
לב) משלי יוסף.
לג) משלים על התורה.
לד) משלי חכמים.
לה) משלי נחמיה.
לו) ליקוטי יוסף.
לז) ליקוטי יהודה.
לח) ליקוטי נחמיה.
לט) לקוטים על התורה.
מ) ליקוטי מרדכי.
מא) הענינים לפני הסדרות, על עברי טייטש.

לקוטים יקרים

פשטים נפלאים מלוקטים ומסודרים מהמפרשים הראשונים והאחרונים:

מב) אלשיך הקדוש.
מג) אור החיים הקדוש.
מד) אור תורה.
מה) אהבת שלום.
מו) אור פני משה.
מז) אורי וישעי.
מח) אותיות דר' עקיבא.
מט) אבן עזרא.
נ) אמרי בינה.
נא) אהבת עולם.
נב) אור עולם.
נג) אפיקי יהודה.
נד) אמרי יושר.
נה) בעל הטורים.
נו) באר מים חיים.
נז) ברית מנוחה.
נח) גלי רזיא.
נט) גלי מסכת.
ס) דרכי יוסף.
סא) דברי תורה.
סב) הגיון לב.
סג) זוהר הקדוש.
סד) זרע קודש.
סה) חשב האפוד.
סו) חסד לאברהם.
סז) חכם הרזים.
סח) חזקוני.
סט) ישמח משה.
ע) ילקוט ראובני.
עא) ילקוט חבקוק.
עב) כלי יקר.
עג) כלי חמדה.
עד) כנף רננים.
עה) מדרש תנחומא.
עו) מגלה עמוקות.
עז) מאיר עינים.
עח) מדרש הנעלם.
עט) מדרש רבות.
פ) מורה נבוכים.
פא) מבשר צדק.
פב) מים חיים.
פג) משנת ר"א.
פד) נועם אלימלך.
פה) נחל קדומים.
פו) ספורנו.
פז) ספר חסידים.
פח) עשרה מאמרות.
פט) עוללות אפרים.
צ) עבודת הקודש.
צא) עבודת ישראל.
צב) עץ עבות.
צג) עיר דוד.
צד) עטרת זיו.
צה) פענח רזא.
צו פרקי היכלות.
צז) פנים יפות.
צח) פי צדיק.
צט) ציוני.
ק) צמח ד' לצבי.
קא) צרור המור.
קב) צידה לדרך.
קג) קדושת לוי.
קד) רמב"ן.
קה) ריקאנטי.
קו) רביד הזהב.
קז) רשב"ם.
קח) של"ה הקדוש.
קט) שערי אורה.
קי) שפתי קדושים.
קיא) שפתי צדיקים.
קיב) שפתי כהן.
קיג) שער בת רבים.
קיד) תרגום יהונתן.
קטו) תרגום ירושלמי.
קטז) תוצאות חיים.
קיז) תשואות חן.
קיח) תורת אמת.
קיט) תקוני זוהר.
קכ) תורת חיים.

בראשית ברא אלהים וגו'. רש"י ז"ל שרייבט דר ווארט "בראשית" איז צוויי ווערטער "בשביל ראשית" ווענן די זאכען וואס הייסן ראשית האט הקב"ה בשאפן די וועלט, מיר געפינן צוויי זאכען הייסען ראשית, די יודען הייסען ראשית, ווי עס שטייט אין פסוק ראשית תבואתו, די יודן זענן ביי הקב"ה די ערשטע תבואה, דאס הייסט דר ערשטער מיינונג פון הקב"ה צו בשאפן די וועלט איז נאר געווען וועגן יודן, און די תורה הייסט אויך ראשית, ראשית דרכו, די ערשטע וועג פון הקב"ה צו בשאפן די וועלט איז געווען וועגען די תורה, די יודן מיט די תורה זענן איין זאך, די יודן זענן בשאפן געווארן זיי זאלן לערנן תורה. און די תורה איז בשאפן געווארן נאר יודן זאלן זיא לערנען, און די וועלט איז בשאפן געווארען וועגן זייא ביידע. וועגן די תורה און וועגן יודן, און ווייל הקב"ה הט געוואוסט פריער אז די יודן וועלן דארפן זיין אין ארץ ישראל ערד ארבייטר, און אין אציט שפעטר וועלן זיי זיין אין גלות, און וועלן זיין בעלי מלאכות, סוחרים, וועלן זיי קיין צייט האבן צו לערנען תורה, דריבער הט הקב"ה געגעבן צו די יודן דעם טאג שבת, און ווייל דר טאג שבת איז דר פונדאמענט פון די יודן און פון די תורה, דריבער הט הקב"ה געהייליגט דעם טאג שבת, און הט געבאטען מען זאל אין דעם טאג קיין ארבעט טאהן, און קיין האנדיל, דעם טאג שבת זאל דר יוד זיין לידיג פון אלע וועלטליכע זאכן ער זאל נאר דאווענען און לערנן תורה, ער זאל נאר ניט טראכטען און ניט אין זינען האבען די וועלטליכע זאכן, גלייך ווי עס וואלט אויף דר וועלט קיין מלאכה און קיין האנדיל געווען, ווייל עס איז גענוג מען זאל זעקס טעג ארבעטן פר דעם גוף און ווייניגסטענס איין נאכט מיט איין טאג אין וואך זאל מען פארזארגן די נשמה. דר שלחן ערוך שרייבט וואס מיר זאגן דער ווארט "שבת" מאכט שנה בשבת תענוג, דס איז נאר פאר די מענטשן וואס לערנען תורה אגאנצע וואך, טאג און נאכט, און האבען קיין אנדער בשעפטיגונג אגאנצע וואך נאר תורה לערנען, איז ביי זיי אגאנצע וואך ווי שבת, זייא מעגין שבת אביסל מעהר שלאפן, אבער בעלי מלאכות, סוחרים, וואס לערנען ניט א גאנצע וואך, פר זיי מאכט דר ווארט שבת, שבת בו תלמוד, אין דעם טאג שבת זאלסטו לערנען תורה, און ווייל מען דארף לערנען תורה און דאווענען מיט שמחה, ווארום די שכינה רוהט ניט אויף אמענטש ווען ער איז טרויעריג, נאר ווען ער איז פרייליך, דריבער האט הקב"ה גיבאטען מען זאל שבת עסען דריי סעודות, נאך יעדר דאווענען זאל מען עסין איין סעודה, וועט דר גוף זיין פרייליך ביי יעדר צייט פון דאווענען ווייל באלד נאך דעם דאווענען וועט ער עסן, און ווען דר גוף איז פרייליך איז די נשמה אוך פרייליך. וועט ער דאווענען פרייליך און וועט לערנען תורה פרייליך, דריבער מאכט דער ווארט שבת, שבת בו תאכל, שבת זאלסטו עסין. שבת בו תשתה. שבת זאלסטו טרינקען. שבת בו תתפלל. שבת זאלסטו דאווענען. שבת בו תשמח, שבת זאלסטו דיך פרייען. איז דער טאג שבת גיגעבען גיווארן פר די נשמה און פר דעם גוף, פאר די נשמה צו לערנען תורה, דריבער גיט מען דעם יוד שבת א נשמה יתרה צו פארגרעסערן אין אים די הייליגקייט און דעם שכל צו תורה לערנען. און אז עס קומט מוצאי שבת די נשמה יתרה פון יעדער יוד קומט צוריק אין הימל קומען צוזאמען אלע מלאכים און מען פרעגט ביי יעדער נשמה יתרה וועלכע תורה זיא האט דעם שבת געלערנט אויף דער וועלט, און אויב די נשמה הט טאקי שבת געלערנט תורה, זאגט זיא די תורה וואס זיא הט געלערנט פר אלע מלאכים, און די מלאכים קומן פר הקב"ה און זאגן פאר אים די תורה וואס יעדער נשמה הט געלערנט דעם שבת, און הקב"ה הט אשמחה מיט די נשמה, און דר מענטש וואס איז זוכה צו זאגן אנייס אין די תורה, ווערט די נייס געזאגט פאר דיא ישיבה של מעלה, און מען זאגט דער מענטש האט דעם שבת ואדר דעם טאג געזאגט די נייס אין די תורה, אבער דר מענטש וואס הט שבת ניט גילערנט תורה, ער האט פארברייננט דעם טאג מיט שלאפען, שפאצירען, מיט שמועסען, אפילו אין דעם שמועסען איז קיין עבירה גיווען, ווען די נשמה קומט מוצאי שבת אין הימל, ווערט זיא שטארק פארשעמט, אויסער דעם וואס זיא ווערט געשטראפט אין גיהנם, דר מענטש גייט נאך אויף דיא וועלט און זיין נשמה יתרה פון יעדער שבת ווערט געשטראפט אין גיהנם. און ווייל יעדער מענטש אגאנצע וואך ווען ער ארבעט און פארדינט פארגינט ער אויף זיך אויסצוגעבין ער זאל בעסער עסין בעסער טרינקען און ווען ער פארדינט ניט איז ער קארג אפילו אויף זיין עסין, אבער ביי שבת האט הקב"ה גיבאטין די יודען זייא זאלען עסען און טרינקען מיט פערגעניגען אפילו זיי פארדינגען גאר ניט דעם טאג שבת, צו ווייזען דער טאג שבת אליין גיט אברכה אויף אלע זעקס טעג פון די וואך, און וואס מעהר פערגעניגען פון עסין און טרינקען דר מענטש האט לכבוד שבת, מער ברכה וועט ער האבין אגאנצע וואך, ווי די גמרא זאגט אין די צעהן טעג פון ראש השנה ביז יום כפור ווערט בעשטימט פון הקב"ה אויף יעדר מענטש ווי פיל ער זאל דעם יאהר פארדינען, דריבער אגאנץ יאהר דארף יעדער מענטש לעבין קארג. טאמר האט מען אים ווייניג פארשריבען, נאר ווי פיל דער יוד זאל אויסגעבין אויף שבת הט מען ניט בעשטימט, און אים קאסט שבת פיל, וועט אים הקב"ה געבין ער וועט מעהר פארדינען, דריבער זאל יעדר יוד זעהן צו האלטין הייליג שבת, מיט עסין און טרינקען, און היטען צו עסין דריי סעודות און דאווענען מיט כוונה און לערנען תורה אדער גיין אין בית המדרש הערין לערנען תורה וועט מקוים ווערין וויא די גמרא זאגט ביי די ערשטע צוויי שבתים וואס יודן וועלין האלטען ווי דר דין וועלן זיי באלד אויסגעלייזט ווערין:

מנין המצות

מספר אלה המצות להגאון המפורסם ר' משה חאגיז זצ"ל

כסדר בראשית יש מצוה אחת

א (עשה א') לפרות ולרבות שנאמר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה:

בראשית א בראשית

אונקלוס

*ב' רבתי

א א בְּ֯רֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים א בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יָת

תו"א בראשית סוכה מע ר"ה לג מגילה יע כא ב"ק כה:

בעל הטורים

(א) **בראשית ברא**. בגי' בראש השנה נברא העולם: בראשית נוטריקון בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה. בראשית ברא אלהים ס"ת

שפתי חכמים

בראשית א דהא התורה לא ניתנה לישראל אלא בשביל המצות הכתובים בה שיקיימו אותם (ועל כן נקראת בלשון תורה) א"כ כל הני סיפורי דברים לא הי"ל לכתוב בתורה אלא לעשות ספר בפני עצמו כמו ספר יהושע או ספר שופטים: ב מצא"כ מילה וגיד הנשה שלא נצטוו בהם אלא יחידים (בעדם ובעד כל ישראל) וכל זמן שלא נצטוו בם כל ישראל אינם נחשבות מכלל מצותיה דתורה לזה לנו משה כתיב: ג בל' ניחותא ותי' הוא ר"ל הפסוק בתהלים הוא מפרש הטעם למה התחיל בבראשית והכי משמע מן הפסוק כח מעשיו פי' דהוא מעשה בראשית לכך הגיד לעמו משום שרצה לתת להם נחלת גוים דבשביל אברהם שהבטיחו הקב"ה שיתן לזרעו את ארץ כנען (והירושה היא משכר המצות וחשובה כמצות) וא"כ צריך להודיע שהבריאה היא כח מעשיו א"כ ק"ל הי"ל לכתוב ספר בראשית אחר האזינו ולא להתחיל בו כאן ומתרץ משום כח מעשיו וגו' ר"ל אם היה כותב ספר בראשית בסוף הספר לא היה הוכחה שהכתוב בא להעיד שאין בנ"י כליסטים אלא היינו אומרים מה שנכתב ספר בראשית הוא להגיד שאין העולם קדמון שהוא עיקר האמונה וכמ"ש הרמב"ן אבל עכשיו מה שהתחיל בבראשית ע"כ צריכין אנו לומר ולפרש מכ"ש כח מעשיו וגו' ר"ל שהכתוב עצמו מעיד ע"ז ודוק: ד משמע דבתחלה היה הארץ של ז' אומות (שהם מבני חם) וא"ת והא כפרשת לך לך כתיב והכנעני אז בארץ ופרש"י שם שהיה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו את הארץ וא"כ מה ... ליבטנות בזה (כשהם מחזיקים בנחלתם) וי"ל אע"פ שהקרקע אינה נגזלת וברשותא דמרא קמא קיימא מ"מ הוי כגזלן כמו שירד לתוך ... חבירו שלא ברשות להשביח הקרקע שצריך ליתן לו היציאה אם השבח יתר על ההוצאה וישראל לקחו א"י עם שבחה ולא נתנו אפילו ההוצאה ומש"ה פתח בבראשית וכו' לומר שהארץ ומלואה של הקב"ה לעשות בה כרצונו וראה ויתר גוים ועוד יש לומר לסטים אתם דלשם היה גם כן שאר בנים וגם להם היה חלק בארץ אך קשה אפילו א"ת דרבי יצחק סבר דהכל ביד חם והוא נתן לכנען בנו מ"מ הרי כתיב ארור כנען עבד עבדים וגו' א"כ היה חם עבד לשם ומה שקנה עבד קנה רבו וי"ל דכתיב לאחיו שגם ליפת יהיה עבד א"כ גם ליפת יש חלק בו (ועי"ל דדוקא גבי קנייה וזכייה מיד אחרים או מן הפקר אמרינן יד עבד כיד רבו הכל לא אבל ירושה דקי"ל עכו"ם יורש את אביו דבר תורה וכנען ירש את הארץ מחם אביו) (נחלת יעקב ע"ש): ה דלפי פשוטו משמע שבא להורות סדר הבריאה וזה אינו כמו שפירש"י בסמוך שאין לך ראשית וכו': ו ולא הוה מלשון התחלה שצריך להיות סמוכה וה"פ של בראשית בשביל התורה וישראל

רש"י

(א) **בראשית**. א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל א את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ב ישראל ומה טעם פתח ג בבראשית משום (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם ד שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: **בראשית ברא**. אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני ה כמ"ש רז"ל (ב"ר) בשביל התורה שנקראת (משלי ח) ראשית דרכו ו ובשביל ישראל שנקראו (ירמי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) **בראשית**. לפיכך התחילה התורה בבי"ת לפי שהעולם דומה לב' שהוא מסובב משלש רוחותיו ורוח צפונית אינה מסובבת ובאותה שעה בא אות האל"ף וקראה תגר ושלם לה הקב"ה במ"ת שפתח באל"ף דאנכי. ובתיבת בראשית יש ששה אותיות כנגד ימי המעשה. ובאותו פסוק יש בו שבעה תיבות כנגד ימי השבוע. ובו כ"ח אותיות כנגד כ"ח ימי החדש. ובפסוק זה יש ששה אלפי"ן כנגד ששה אלפי שני הוי עלמא דכל אל"ף ואל"ף משמע אלף. ובפסוק שלאחריו והארץ כתב ב' אלפי"ן כנגד ב' אלפים ימות המשיח. ובפ' בא בקרא דלמען תהיה תורת ה' בפיך כתב ב' אלפי"ן כנגד ב' אלפים תורה:

ליקוטי יוסף

(א) **בראשית**. דער ילקוט שרייבט דריבער הייבט אן דיא תּוֹרָה מִיט דעם אות ב' ווייל דער ב' איז פארמאכט פון דריי זייטין ב אונ די פערטע זייט איז אָפֶען, אונ הקב"ה האט די וועלט אויך בשאפין פארמאכט פון דריי זייטין „מִזְרַח דָרוֹם מַעֲרָב" אונ די פערטע זייט דס איז די צָפוֹן זייט איז אָפֶען צו ווייזין אז די תּוֹרָה מיט די וועלט זענן צוזאמן איינס, אז מען וועט לערנען תּוֹרָה וועט שטיין דיא וועלט, אונ אז מען וועט נים לערנען תּוֹרָה, וועט די וועלט צוריק וויסט ווערן וויא זיא איז גיוועזן. אין פסוק בְּרֵאשִׁית איז זיבן ווערטער אונ זעקס אַלְפִין, צוא ווייזין זעקס טויזענד יאהר וועט שטיין די וועלט, נאכדעם צו דעם זיבעטין טויזענד וועט דיא וועלט צוריק וויסט ווערין נאלף איז טויזענדו אויף טויזענד יאהר. **אביי** זאגט די וועלט וועט זיין וויסט צוויי טויזענד יאהר, דריבער זאגט דער

פירוש לתורת אלהים

(א) **בְּרֵאשִׁית בָּרָא** רַבִּי יִצְחָק האט גזאגט דיא תּוֹרָה וואלט זיך בדארפט אן הייבן פון הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ווארום דס איז די ערשטע מִצְוָה וואס די יִשְׂרָאֵל זענן גבאטן גווארן איי זיי זענן ארוס גגאנגן פון מִצְרַיִם נאר פר וואס הייבט זי זיך אן פון בְּרֵאשִׁית איז דר טַעַם פון וועגין כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם איז טייטש גאט הט גזאגט אונ הט מודיע גיוועזן דעם כֹּחַ פון זיינע מַעֲשִׂים צו זיין פאלק אז ער האט בשאפן דיא וועלט ווארום ער וועט געבן דיא נַחֲלָה פון דיא שִׁבְעָה אומות צו דיא יִשְׂרָאֵל

תיקוני זוהר דער ווארט בְּרֵאשִׁית איז צווייא ווערטער איז אין דעם פסוק אכט ווערטער, זעקס ווערטער מיט אַלְפִין צוויי ווערטער אן אַלְפִין, צו ווייזין זעקס טויזענד יאהר וועט שטיין די וועלט אונ צוויי טויזענד יאהר וועט זיא זיין וויסט. נאך אטעם איז וואס

ספר הישר

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ:

אונ גאט זאגט צו די מַלְאָכִים מיר וועלין בשאפין איין מענטש אין אונזער עבין בילד אונ גאט בשאפט דעם מענטש אים שטויב פון דער ערד אונ בלאזט אריין אין זיינע נאז לעבן איין אטום אונ דר מענטש ווארט אליין זאגט גאט עס איז נים גוט דער מענטש זאל זיין אליין איך וועל אים מאכן איין הילף אזו ווארפט גאט אויף אים איין שלאף אונ נעמט איין ריפ פון זיין זייט אונ באבט דר פון איין ווייב אונ ברענגט זיא צו אָדָם. אונ ווענ

שְׁמַיָא וְיָת אַרְעָא : אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ :

וארעא

רש"י

ב) ראשית תבואתו ואם באת לפרשו כפשוטו ז כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך (וגו') ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו (שם כו) בראשית ממלכת יהויקים (בראשית י) ראשית ממלכתו (דברים יח) ראשית דגנך אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברוא ח ודומה לו (הושע א) תחלת דבר ה' בהושע ט כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. וא"ת להורות בא שאלו תחלה נבראו י ופי' בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת. כמו (איוב ג) כי לא סגר דלתי בטני ולא פי' מי הסוגר. כמו (ישעיה ח) ישא את חיל דמשק ולא פי' מי ישאנו וכמו (עמוס ו) אם יחרוש בבקרים ולא פי' אם יחרוש אדם בבקרים וכמו (ישעי' מו) מגיד מראשית אחרית ולא פי' מגיד מראשית דבר אחרית דבר. (כ"י וכן בכאן בראשית כל). א"כ תמה על עצמך כ שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה הא למדת ל שקדמו המים לארץ ועוד שהשמים מאש ומים נבראו ע"כ לא לימד המקרא בסדר המוקדמי' והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה' מ שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למה"ד והיינו דכתיב

שפתי חכמים

(ושימושה של ב' בעבור): ז ר"ל שיהא בראשית מלה סמוכה אל מלת ברא שהוא פעל עבר לריך אתה לעשות שם כאלו נכתב במקום ברא בריית דהוא דבוק דיש אם למסורת וכיון דנמסר בלא נקודה יוכל לקרות ברוא כמו ברא: ח דבראשית ברא כמו בתחלת בריאתה וכו' ובאותו תחלת הבריאה כאשר היתה הארץ תהו ובהו וחושך ומתוך שהיה חושך לכך ויאמר אלהים יהי אור וכל הענין מוסב על ויאמר אלהים: ט שלא תאמר היאך מפ' בראשית בריאת השמים כו' ויהי' הכל נמשך אל ויאמר אלהים וכן ויאמר אלהים נמשך למעלה והא ויאמר אלהים יהי אור משמע דיבור בפ"ע כמו ויאמר אלהים יהי רקיע וגו' ולכן מביא ראיה מהושע ר"ל דהתם ג"כ לא יתכן לומר שתחלת דבורו של הקב"ה במה שדיבר עם שום אדם היה עם הושע דהא קודם הושע דיבר עם כמה נביאים אלא ה"פ תחלת דיבורו של הקב"ה עם הושע מה היה ויאמר ה' אל הושע וגו' ומוסב על הענין ויאמר ה' כמו כן הכא: י ודקשיא לך שאין לך ראשית שאינו דבוק י"ל פירושו ראשית הכל וא"כ שפיר הוי דביקות למלת הכל: כ דבשלמא אם אתה אומר דלאו להורות סדר מוקדמים ומאוחרים בא אתי שפיר דלא פי' בריאת המים מתי הי' משום דלא רצה לפרש אלא ענינים שנבראו אחר בריאת שמים וארץ אבל אם להורות סדר הבריאה בא ק' למה לא מפרש נמי בריאת המים: ל והא שמתרץ הכא ולא הביא זה התי' לעיל גבי ולא בא המקרא וכו' הוי"ל א"כ תמה על עצמך וכו' י"ל דלעיל יכול לדחות דלא חשיב במוקדמים אלא מבריאת שמים וארץ ואילך ומה שהי' קודם זה לא קחשיב אבל כאן דפי' בראשית הכל דמשמע שלא ברא כלום קודם שמים וארץ א"כ קשה תמה וכו': מ אין דעתו שיאמר ה' ולא יאמר אלהים א"כ עדיין תקשה למה לא נאמר ג"כ אלהים אלא ר"ל הל"ל ג"כ ה' כמו שאמר ביום עשות ה' אלהים וגו' ומפרש שבתחלה וכו' ועי"ל דקשה לרש"י דהא אי היה העולם נברא במדה"ד א"א לקיים אפי' שעה אחת א"ו במדת הרחמים ברא וא"כ למה לא נאמר ה' (נח"י) דהל"ל ברא ה' בשם העולם שלו שעלמותו הוא הרחמים ולא בשם אלהים שהוא שם התואר

דעת זקנים מבעלי התוספות

בראשית. פי' בזכות התורה שנקראת ראשית וכן את מוצא בזכות שבת וברית מילה. ונפקא להו כי בתיבת בראשית תמצא שבת ברית אש והתורה נמשלה לאיש דכתיב אש דת למו. ועוד פרש"י א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל התורה וכו'. וקשה שהרי כבר נצטוו על מילה וגיד הנשה. ומיהו י"ל דנקט מצוה ראשונה שנצטוו כל ישראל ביחד ולא ליחיד:

פירוש לתורת אלהים

ווען זיא זאגין צו דיא ישראל איר זענט גזלנים איר האט אוועק גינומן דאס לאנד פון די זיבן אומות ווען די ישראל ענטפערן די גאנצע וועלט געהער צו גאט ברוך הוא ער האט זיי באשאפן אונ האט זיא געגעבן וועמען אים איז וואל געפעלן מיט זיין ווילן האט ער דאס לאנד זיא געגעבן אונ מיט זיין ווילן האט ער דאס ביי זיי צו גנומן אונ האט דאס אונז גיגעבן בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אין אן הייב אז גאט האט באשאפען אֵת הַשָּׁמַיִם דיא הימלען וְאֵת הָאָרֶץ אונ

ליקוטי יוסף

די תורה הייבט אן מיט אב', ווייל ב' ווערט געהייסן מיט דריי אותיות, בית, דער ב ווייזט אז עס איז דא צוויי וועלטן עולם הזה אונ עולם הבא, דער י ווייזט, ווער איז זוכה צוא עולם הבא? נאר דער מענטש וואס איז קליין ביי זיך, וויא דער יוד וואס ער איז דער קלענסטער פון אלע אותיות. דער ת ווייזט אז עס איז דא תחית המתים. ווען הקב"ה האט באשאפן דעם תהום האט ער גענומען א שארבין פון דר ערד אונ האט אויף אים געשריבן זיין נאמן מיט צוויי אונ פערציג אותיות אונ האט געלייגט דעם שארבין אויף דעם תהום אונ האט אים פארמאכט, דיא וואסער זאל ניט פארפלייצין די וועלט, אונ ווען עס האט געדארפט זיין דער מבול האט הקב"ה אראפגענומן דעם שארבין פון תהום האט די וואסער זיך אויפגעהויבן אונ האט פארפלייצט די וועלט, ווען דוד המלך האט געגראבין גאנץ טיעף אין דיא ערד אונ ער איז געקומן ביז צום תהום, האט זיך דער שארבין אביסל אפגערוקט פון ארט אונ דאס וואסער האט אנגעהויבן ארויף צו גיין אין דער הייך, האט דוד געוואלט נעמען דעם שארבין אונ מיט אים פארמאכן דעם תהום, האט דר שארבין גזאגט צו דוד דוא זאלסט מיך ניט אנרירען ווארום דער נאמען פון הקב"ה איז אויף מיר געשריבען, וויא דוד האט געזעהן דיא וואסער ווערט העכער אונ העכער האט ער גיזאגט צוא הקב"ה דוא האסט מיר געוויזן איך זאל אויף דעם ארט באהעכן דעם ביהמ"ק, אונ זאל דא גראבין דעם פונדאמענט, איצט וועט דאך די וואסער מיך דערטרינקען אונ דיא גאנצע וועלט דערטרינקען, אין דער רגע זענען אראפ די אותיות פון שארבין אונ דוד האט גענומן דעם שארבין אונ האט מיט אים פארמאכט דעם תהום וויא ער איז פריער געלעגין נאכדעם זענען די אותיות צוריק געקומן אויף דעם שארבין אונ די וואסער זענען צוריק אראפ אין אבגרונד, דיא גמרא זאגט אין מסכת סוכה דאמאלס האט דוד המלך גזאגט די שיר המעלות וואס זענען אין ספר תהלים:

ספר הישר

אים אויף פון שלאף ווען ער עס שטייט געגין אים אנווייב. אונ זאגט דאס איז אביין פון מיינע ביינער. אונ זיא זאל ווערן גרופן אויף לשון הקודש (אשה) ווייל זיא איז גווארן גנומן פון איין (איש). אונ אדם רופט זיא (חוה) ווייל זיא איז די מוטר פון אלי מענטשן וואס הייסין בלשון עברי (חי) אונ גאט בענטשט זייא אונ זאגט מען זאל אים רופען (אדם) ווייל אדם איז טייטש אמענטש. אונ גאט נעמט אדם מיט זיין ווייב אונ זעצט זייא אריין אין גן עדן צוא דינען אים. אונ זאגט צו זיי פון אלי ביימער פון גארטען זאלט איר עסין אונ פון דעם בוים חיים מען קען דר קענען בייז אונ גוטס זאלט איר ניט עסין דען אין דעם טאג אז איר

ב וְהָאָ֗רֶץ הָיְתָ֥ה תֹ֙הוּ֙ וָבֹ֔הוּ וְחֹ֖שֶׁךְ
עַל־פְּנֵ֣י תְה֑וֹם וְר֣וּחַ אֱלֹהִ֔ים מְרַחֶ֖פֶת
עַל־פְּנֵ֥י הַמָּֽיִם׃ ג וַיֹּ֥אמֶר אֱלֹהִ֖ים יְהִ֣י
א֑וֹר וַֽיְהִי־אֽוֹר׃ ד וַיַּ֧רְא אֱלֹהִ֛ים אֶת־

ב וְאַרְעָא הֲוָת
צַדְיָא וְרֵיקָנְיָא וַחֲשׁוֹכָא
עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא
מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְּׁבָא עַל
אַפֵּי מַיָּא׃ ג וַאֲמַר יְיָ יְהֵי
נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא׃
ד וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרֵי

תו"א והארץ חגיגה יב תמיד לב: ורוח עבודת כוכבים לט: ויאמר חגיגה יב תמיד לב: וירא יומא לט סוטה יב ב"ק נה:

בעל הטורים

אמת מלמד שברא העולם באמת כמו שנאמר ראש דברך אמת וכן יש הרבה פסוקים ס"ת אמת: (ב) ורוח אלהים מרחפת. בגי' זו רוחו של משיח: (ד) את האור. בגימ' בתורה ועולה מנין תרי"ג: את האור כי טוב. ס"ת ברית: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. מכאן שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. כמנין ויבדל מבדילין בשנה כתולאי שבתות:

שפתי חכמים

על השופט כי עדיין לא עשה משפט בארץ לכך מתרץ עלה וכו': נ ואפשר כמי שרצונו של רש"י לפרש עוד שאל תקשה מנ"ל דמשום שראה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף וכו' דילמא משום טעם אחר דכתיב עולם חסד יבנה או משום טעם אחר ועוד קשה למה הקדים מדה"ר למה"ד וע"ז אמר והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים הי"ל שמים וארץ כמו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אלא להורות דמה ששיתף מדה"ר למדה"ד העיקר הוא משום הארץ ותולדותיה שהם אין יכולין לעמוד במדה"ד ומ"ה הקדים ארץ לשמים והקדים מדה"ר למדה"ד משום ארץ שיתגבר מדה"ר על מדה"ד משא"כ השמים יכולין לעמוד במדה"ד: ס נראה דרש"י סובר שהם מן שמות הנרדפין ר"ל שבניהם ל' שממה

רש"י

ג ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: (ב) תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה: תהו. אשטורדי"שן בלע"ז: בהו. לשון ס רקות וצדו (סא"א): על פני תהום. על פני המים ע שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד פ עומד באויר ומרחף צ על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ק ובמאמרו כיונה המרחפת על הקן אקוב"טיר בלע"ז: (ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף

א"כ ר"ל ריקות הוא לשון מקרא ולדיא הוא לשון ארמי ושניהם הם לשון ריקן לאפוקי מן התרגום שתירגם על תוהו ובהו לשון צדיא וריקניא לכן פי' בהו ל' צדו ורקנין ופי' תהו לשון תמה שתמה על בהו כלומר על השממון שבו והוי וי"ו ובהו מתחלף בב' כמו וה' שלחני ורוחו דהוה כמו ברוחו: ע ר"ל דהיל"ל על תהום מאי על פני אלא שקאי על המים שהם על הארץ והם פני הארץ והיינו דכתיב כמי ורוח אלהים וגו' דהיינו החשך דכתיב לעיל וחושך על פני תהום וצי"ל דהוכחתו שאיל וכל הני עשרה מאמרות האמורות כאן משום דקודם לכן לא היה כך לכך הוצרך לומר יהיה דבר זה כגון בתחלה כתיב בראשית וכו' משמע שלא היה אלא הארץ לבד ולא היה על הארץ כלום לכך אומר אח"כ ויאמר אלהים תדשא הארץ וא"כ מה דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור צ"ל דקודם מאמר זה היה חשך והיכא כתיב שהיה חשך ע"כ צ"ל מה שכתב וחשך על פני תהום שהם המים שפי' תהום בכ"מ תורה על המים ש"מ דהמים היה על הארץ וכן משמע מתוך פירש"י דויהי אור קאי על וחושך על פני תהום דלעיל פי' בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובהו וחשך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור מדלא הביא הפסוק כולו או לא היה לו להביאו כלל משמע דקאי עליו כי אלו לא היה חושך על פני' לא גזר על האור: פ דקשה הילי"ל סתם ורוח מרחפת: צ דקשה דאי קאי על כסא הכבוד למה אמר מרחפת לא לכתוב אלא ורוח אלהים על המים או קשה מפני מה נקרא כסא הכבוד ורוח אלהים: ק ופי' ורוח אלהים שהוא כסא הכבוד מרחפת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) יהי אור ויהי אור. מה שלא כתב ויהי כן כמו באחרים. לפי שמה שכתב כן באחרים לקצר דבריו נכתב שאילו היה מפרש כל סדרי הבריאה יצטרך להאריך אבל הכא אין כאן אריכות בתיבת ויהי אור מבתיבת ויהי כן:

ליקוטים על התורה

(ד) וַיַּרְא אֱלֹהִים וגו'. דֶר פסיקתא שְׁרַייבְּט דִי לִיכְטִיגְקֵייט וָוס הקב"ה הָט גֶזֶעהְן, מֵיינְט מֶען הקב"ה הָאט גִיזֶעהְן דִי לִיכְטִיגְקֵייט וָוס עֶס וֶועט זַיין אוֹיף דֶר וֶועלְט וֶוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען, אוּנ וַוייל עֶס אִיז נָאךְ נִיט גִיוֶוען דִי צַייט פוּן מָשִׁיחַ, דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה בֶּעהַאלְטִין דִי לִיכְטִיגְקֵייט אוּנְטֶער דֶעם כִּסֵּא הַכָּבוֹד בִּיז דִי צַייט וָואס מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען, הָאט דֶער שָׂטָן גִיזָאגְט פַאר הקב"ה. דִיא לִיכְטִיגְקֵייט וָוס דוּא הָאסְט בֶּעהַאלְטִין אוּנְטֶער דַיין כִּסֵּא הַכָּבוֹד, פַר וֶועמֶען הָאסְטוּ זִייא בֶּעהַאלְטִין, הָאט הקב"ה גִיזָאגְט, אִיךְ הָאב זֵיי בֶּעהַאלְטִין פַאר דֶעם וָואס וֶועט דִיךְ פַאר שֶׁעמֶען, הָט דֶער שָׂטָן גֶעזָאגְט פַאר הקב"ה וַוייז מִיר אִים, אִיךְ וִויל אִים זֶעהְן, הָט הקב"ה גִיזָאגְט צוּם שָׂטָן קוּם אִיךְ וֶועל דִיר אִים וַוייזִין. ווִי דֶער שָׂטָן הָאט אִים גִיזֶעהְן אִיז עֶר פַרְצִיטֶערְט גִיוָוארֶען אוּנ אִיז גֶעפַאלִין אוֹיף זַיין פָּנִים, אוּנ הָאט גִיזָאגְט דָאס אִיז טַאקִי מָשִׁיחַ עֶר וֶועט בְּרֵיינְגֶען אִין גֵיהִנֹּם מִיךְ מִיט אַלֶע גֶעצִין דִינֶער:

פירוש לתורת אלהים

דִי עֶרְד: (ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ אִיז דִי עֶרְד גִוֶוען וִויסְט אוּנ לֶעהְר וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם עֶס אִיז גִיוֶוען פִינְצְטֶער אוֹיף דֶעם אָפּ גְרוּנְד וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם אוּנ דֶער כִּסֵּא הַכָּבוֹד אִיז גִישְׁטַאנֶען אִין דֶער לוּפְטֶען אוּנ הָאט גִישְׁוֶועבְּט אוֹיף דֶעם וַואסֶער דָארְךְ דֶעם וִוינְט פוּן דֶעם מוֹל פוּן הקב"ה אוּנ דָארְךְ זַיין זָאג אַזוֹ וִויא אַטָאהְב שְׁוֶועבְּט אוֹיף אִיר נֶעסְט: (ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הָאט גָאט גִזָאגְט יְהִי אוֹר עֶס זָאל זַיין לֶעכְטִיג וַיְהִי אוֹר אִיז גְוָוארֶען לֶעכְטִיג: (ד) וַיַּרְא אֱלֹהִים

ספר הישר

וֶועט עֶסִין וֶועט אִיר שְׁטַארְבֶּען. אוּנ אָדָם זִיצְט מִיט צְוֵיין וַוייבּ אִין גָארְטֶען אַזוֹ וִוי גָאט הָט זֵיי גִבָּאטֶן. אוּנ דֶר שְׁלַאנְג וָוס גָאט הָאט אִים בַּשַׁאפֶן פוּן עֶרְד קוּמְט צוּ זֵיי אוּנ אִיבֶּר רֶעט חַוָּה זִיא זָאל עֶסִין פוּן דֶעם בּוֹים וָוס מֶען קָאן דֶר פוּן וִויסֶען גוּטְס אָדֶער בֵּייז, אוּנ חַוָּה נֶעמְט פוּן בּוֹים אוּנ עֶסְט אַלֵיין אוּנ גִיט דָאךְ צוּ אִיר מַאן אָדָם אַז עֶר זָאל אוֹיךְ עֶסִין. אוּנ אָדָם עֶסְט אוֹיךְ דֶר פוּן אוּנ הָאבֶּן עוֹבֵר גִוֶועןְ גָאטְס גִבָּאט. אוּנ וִוי זֵיי הָאבֶּן עוֹבֵר גִיוֶועט דֶרוֹף הָאט גָאט זֵייא גִשָׁאלְטֶען אוּנ הָאט זֵיי אַרוֹס גֶעטְרִיבֶּן פוּן גַן עֵדֶן אַז זֵיי זָאלֶן זַיין אוֹיף דֶר עֶרְד. אוּנ זֵיי גֵייעֶן אוּנ רוּהֶען אוֹיף מִזְרַח זַייט פוּן גַן עֵדֶן. אוּנ חַוָּה גֶעווֹירְט צְוַוייא זִין אוּנ דְרַייא טֶעכְטֶער אוּנ זִיא רוּפְט דֶעם עֶלְצְטִין זוּן מִיט אַיין נָאמֶען קַיִן צוּ זָאגֶען וַוייל אִיךְ הָאבּ גֶעקוֹיפְט אַיין מַאן צוּא גָאט אוּנ דֶעם אַנְדֶערִין אִין הָאט זִיא גְרוּפֶן הֶבֶל צוּ זָאגֶין מִיט נַארְהֵייט זֶענִין מִיר גְקוּמֶען אוּנ מִיט נַארְהֵייט וֶועלֶן מִיר וִוידֶר אַוֶועק גֵיין פוּן דֶר עֶרְד. אוּנ אַז דִי קִינְדֶר זֶענֶען דֶר וַואקְסֶען גִיוָוארֶען הָאט אָדָם זֵיי גְגֶעבֶּן אֵיטְלִיכְשׁ אַיין בַּאזוּנְדֶרִי אַרְבֵּייט. אוּנ קַיִן אַרְבֵּייט דִי עֶרְד אוּנ הֶבֶל וַוייד עט

הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ פ ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי

טָב וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא׃ ה וּקְרָא יְיָ לִנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹמָא חַד׃ ו וַאֲמַר יְיָ יְהֵי רְקִיעָא בִּמְצִיעוּת מַיָּא וִיהֵי

מפריש

תו"א ויקרא פסחים ב מגילה כ עכר פרשת אמור: ויהי ערב ברכות ג שבת י פסחים פח מגילה יב נזיר ו חולין עג: יהי רקיע מגילה כב חגיגה טו:

רש"י

בזה אנו צריכים לדברי אגדה (חגיגה יב) ר ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים ש לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא ת וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: (ה) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון א כמ"ש בשאר הימים שני שלישי רביעי למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני כך מפורש בב"ר: (ו) יהי רקיע. ב יתחזק הרקיע שאע"פ שנבראו שמים ביום א' עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה באומרו יהי רקיע וז"ש (איוב כו) עמודי שמים

שפתי חכמים

במאמרו ורוח פיו של הקב"ה: ר לפי פשוטו של מקרא משמע דבתחלה היו מעורבין יחד דלשון הבדלה שייך בדבר המעורב יחד וזה א"א כיון שיש אור אין חושך דאור וחושך אינם אלא קנין והעדר וא"א חיבורם יחד בעת מן העתים. (נח"י) דקשה דאיך אפשר לפרש שקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה וכו' והלא לא נעשה ההבדלה עד יום ד' דכתיב ביה להבדיל בין היום ובין הלילה לכך צריכין אנו לדברי אגדה: ש לצדיק שהוא טוב לכך ויבדל ר"ל כדי שיהיה הפרש בין הצדיק שהוא אור ובין הרשע שהוא חשך: ת ר"ל במדינה זו יש אור ובמדינה זו יש חשך או ר"ל לפי שעות כגון שעה אחת יום וכו' שעות לילה ואח"כ להיפך היינו ערבוביא אבל אין לפרש בפעם אחת ממש זה א"א כדפרישית לעיל וא"כ יהיה פי' ויבדל הבדיל זמנם לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: א והא דכתיב לקמן גבי ד' נהרות שם האחד פישון אע"פ דכתיב בתר הכי שני שלישי וכו' י"ל דאי כתב ראשון היה עולה על דעת דמה שנא' משם יפרד והיה לארבעה ראשים לא שנתפרדו במקום אחד לד' ראשים אלא הפירוד הוא בזה אחר זה בד' מקומות מחולקות ד"מ מתחלה נפרד נהר אחד ואח"כ בכמה פרסאות נפרד נהר שני וכן כולם ע"ד זה ולכך נאמר אחד ולא ראשון להוציא מן הטעות ולומר שכולם במקום אחד מתפרדים ולא זה אחר זה ויהיה שני שלישי במעלה ולא במקום: ב דקשה הא כבר ברא שמים ואע"ג דרש"י פי' לעיל לפי פשוטו בראשית ברוא דמשמע דעדיין לא ברא שמים לאו למימרא דלא ברא ביום ראשון אלא ה"ק

פירוש לתורת אלהים

את האור כי טוב גאט הט גיזעהן דיא ליכט איז גוט אונ עס איז ניט שיין אז דער אור מיט דעם חשך זאלען משתמש זיין געמישט ויבדל אלהים בין האור ובין החשך הט גאט גמאכט אצווישען שייד צווישען דר ליכט אונ צווישען דר פינצטערניש כלומר ער הט קובע גוועזן צו דעם אור זיין צייט ער זאל משתמש זיין ביא טאג אונ דעם חשך האט ער קובע גוועזן זיין צייט ביי דר נאכט נאך איין פירוש איז פאר האנדן אין מדרש וירא אלהים את האור כי טוב גאט הט געזעהן אז דר אור איז גוט אונ די רשעים זעגען ניט ווערט זיי זאלן הנאה האבן פון אים אויף די וועלט ויבדל אלהים הט גאט ב"ה אפ געשייד דעם אור אונ הט אים בהאלטן פון דיא צדיקים וועגין לעתיד לבא: (ה) ויקרא אלהים לאור יום גאט הט גרופן צו דר ליכט טאג ולחשך קרא לילה אונ צו דעם פינצטערניש הט ער גירופן נאכט ויהי ערב אונ עס איז גוואָרן אבינט ויהי בקר אונ עס איז גיוואָרן מארגין יום אחד איין טאג כלומר דם וואס אובן איז געשטאנען איז דם אלץ גוועזן אין דעם ערשטן מעה לעת אונ אין דעם אנדרן מעת לעת איז גוועזן איין אנדרי בריאה אזו ווי עס שטייט ווייטער ויאמר אלהים יהי רקיע וגו' רש"י פרעגט עס וואלט געקערט שטיין יום ראשון אזו ווי עס שטייט ווייטער יום שני יום שלישי דר תירוץ איז ווייל גאט איז גוועזן א יחיד אויף דר וועלט אפילו מלאכים איז אויך ניט גוועזן זיי זענין ערשט באשאפן גוואָרן דעם אנדערן טאג איבער דעם שטייט דאס לשון אחד: (ו) ויאמר אלהים נאט האט געזאגט יהי רקיע עס זאל זיין אפאר שפרייטונג מיינט מען עס זאל זיך שטארקן דער הימעל בתוך המים אין מיטען דעם וואסער האטשי דיא הימלען זענען דאך באשאפן גוואָרן דעם ערשטן טאג זענען זיי נאך אבער גוועזן פייכט אונ אין דעם אנדרן טאג זענען זיי פאר גליווערט גוואָרן פון דעם געשריי פון הקב"ה וואס ער הט געזאגט יהי רקיע אונ זיי זענען גבליבן שטיין אזו ווי אמענטש דר שרעקט זיך אונ בלייבט שטיין אז מען שרייעט אויף אים אן רש"י שרייבט פון דיא וועדטער בתוך המים איז

ספר הישר

די שאף. אונ די צוויי קינדר פון אדם האבן גבראכט איין קרבן צו גאט. אונ קין ברענגט פון דער ערד. אונ הבל ברענגט פון זיינע בעסטע שאף. אונ גאט הט זיך געקערט צו דער מנחה פון הבל אונ מאכט נידערין איין פייער פון הימל אונ עס האט פאר ברענט דם קרבן. אבער צו קין אונ צוא זיין מנחה קערט זיך ניט גאט. ווארום ער הט גבראכט פון דעם ערגסטן פרוכט פון דר ערד. אונ קין גייט צוא זיין ברודר הבל אונ זוכט צו געפינען אויף אים איין בלבול כדי ער זאל אים טייטן. איין עטליכע טעג ארום גייט קין אונ הבל אין פעלד אריין צוא טאן זייער מלאכה. קין אקירט אין פעלד אונ הבל וויידט די שאף. איז גלאפין די שאף פון הבל איבער דעם פעלד וואס קין האט גאקירט. אונ קין קומט צו הבל מיט צארן אונ זאגט צו אים וואס איז דאס דוא קומסט מיט דיינע שאף צוא ווידען אין אלע מיינע פעלדער אונ הבל ענטפערט צו קין נאך ווס מאכסטו קליידר פון וואל אונ עסט דיא

מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: ז וַיַּעַשׂ
אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם
אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם
אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:
ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־

אונקלוס

מַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא:
ז וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא
וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי
מִלְּרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא
דִּי מֵעֵל לִרְקִיעָא וַהֲוָה
כֵן: ח וּקְרָא יְיָ לִרְקִיעָא
שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה

בעל הטורים

(ז) מעל לרקיע. ד' במסו' הכא ואידך ויהי קול מעל לרקיע במרכבה דיחזקאל שכמו

רש"י

ג ירופפו כל יום ראשון ובשני ד יתמהו מגערתו כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו: **בתוך המים.** באמצע המים ה שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם תלוים במאמרו של מלך: (ז) **ויעש אלהים את הרקיע.** ו תקנו על עמדו והיא עשייתו כמו ז ועשתה את צפרניה: **מעל לרקיע.** על הרקיע לא נאמר אלא מעל הרקיע לפי שהן תלוים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני ח לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי והרי התחיל בה בשני ודבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו ובג' שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת כפל בו כי טוב שני פעמי' אחת לגמר מלאכת השני ט ואחת לגמר מלאכת היום: (ח) **ויקרא אלהים לרקיע שמים.**

שפתי חכמים

בתחלת בריאת וכו' ובאמת בריאת שמים וארץ היה ביום ראשון: ג פי' שהיו רפויין: ד פירוש שהיו מתמיהין ונתחזקו: ה לאו למימרא דהוכחתו הוא מדכתיב בתוך המים שהוא ל' אמצע דהא כתיב ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים ואינו באמצע אלא הוכחתו הוא מדכתיב ויהי מבדיל בין מים למים וגו' דמלתא דפשיטא הוא דכיון שהוא בתוך המים שהוא מבדיל בין מים למים אלא להכי כתיב בין מים למים וגו' שיהא הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש הפרש מן הרקיע למים התחתונים שעל הארץ והיינו באמצע: ו דקשה והלא כבר נבראו השמים ביום א': ז משמע שר"ל שהוא ג"כ לשון תיקון וא"ת והא בפרשת תלא פרש"י תגדלם כדי שתתנוול ש"מ שהוא לשון ניוול ולא לשון תיקון וי"ל התם ר"ל שהוא ניוול לאשה אבל מ"מ הגדילה תיקון לצפורן וא"כ שפיר מביא ראיה על שהוא ג"כ לשון תיקון ועוד שהוא תיקון האשה דהא בלא"ה אסורה לינשא אלא ע"י ניוול זה מותרת להנשא. (נח"י) ול"נ דל"ק ולא מידי דכ"ע מודו דלשון עשייה הוא לשון תיקון כדמייתי בגמרא ראיה ממפיבושת לא עשה רגליו ולא עשה את שפמו והא דפליגי ר"א ור"ע אי תקון אי תגדל היינו כדמפרש טעמייהו בגמרא וע"ש יותר: ח וא"ת היאך תלה זה בכאן וי"ל דבל"ז הייתי אומר דרקיע לא קיים לווי של הקב"ה כי הקב"ה אמר יהי רקיע וגו' דמשמע שיהיה הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש מרקיע עד מים התחתונים והרקיע לא עשה כן אלא מים העליונים היו ממש על הרקיע כמו שמלינו שהארץ ג"כ לא עשתה ציווי של הקב"ה כמו שפרש"י גבי עץ פרי בסמוך ולכך לא נאמר בו כי טוב אבל עכשיו שפירש רש"י על הרקיע לא נאמר אלא מעל וכו' משמע דעשה הרקיע ציווי של הקב"ה א"כ למה לא נאמר בו כי טוב. א"נ משום שיש קנאה בין מים התחתונים לעליונים כי העליונים נוגעים ברקיע ומים התחתונים אינן נוגעין מ"ה לא נאמר כי טוב אבל עכשיו שפי' דאף המים עליונים אינן נוגעין ק' למה לא נאמר כי טוב.(נח"י) בשלמא עד הנה ה"א דלהכי לא נאמר כי טוב לפי שלא נגמרה עדיין מלאכת המים דהא עדיין לא נכרא אותו דבר שהמים ינוחו עליו אבל השתא דאשמועינן שהם תלוים באויר ונמלא שכבר כלה ונגמר מלאכת המים קשה למה לא נאמר בהן כי טוב: ט וא"ת הי"ל כי טוב בשני מפני גמר מלאכת הרקיע שעמד בשני כמש"ל דלחים היו וקרשו בשני וי"ל שהקוות המים אע"פ שהוא גמר מלאכה מ"מ הוא ג"כ מלאכה בפ"ע אבל קרישת הרקיע אינה אלא גמר מלאכה ואין שייך לומר כי טוב בעבור גמר מלאכה לבדה ועי"ל דההוא לאו עשייה היא כיון שלא נשתנה מכמות שהיה בתחלה אלא בתחלה לחין היו ובשני קרשו אבל לא נשתנו מראיהן לא שייך לומר כי טוב וא"ת הול"ל ג"פ כי טוב ביום השלישי אחד לגמר מלאכת היום ואחד לגמר יום שני ואחד לגמר מלאכת הארץ כדכתיב ותראה היבשה וכמו שפרש"י בסמוך דהשתא נשתנה מכמות שהיה בתחלה וי"ל דזה לא נקרא השתנות דהארץ

פירוש לתורת אלהים

נִדְרוּנְגֶן אַז עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶן אַצְוִוישֶׁן שֵׁייד פוּן דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶן וַואסֶר בִּיז אִין הִימֶל אַזוֹ אַצְוִוישֶׁן שֵׁייד וִוי פוּן דֶעם הִימֶל צוּ דֶעם וַואסֶר וָואס אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ דִיא אֵייבֶּערְשְׁטֶע וַואסֶר אִיז גְבְּלִיבֶּן הֶענְגֶען אִין דֶר לִיפְטֶען דָארְךְ דֶר זָאג פוּן הקב"ה וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם אוּנ דֶר הִימֶל זָאל זַיין אַצְוִוישֶׁן שֵׁייד צְוִוישֶׁן דִיא אֵייבֶּערְשְׁטֶע וַואסֶער אוּנ צְוִוישֶׁן דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע וַואסֶרֶן: (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ גָאט הָאט גִימַאכְט דָאס פַאר שְׁפְּרֵייטוּנְג וַיַּבְדֵּל אוּנ הָאט גִימַאכְט אַצְוִוישֶׁען שֵׁייד בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ צְוִוישֶׁן דִיא וַואסֶער וָואס זֶענֶען אוּנְטֶער דֶעם פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ אוּנ צְוִוישֶׁן דִיא וַואסֶר וָואס זֶענֶן אִיבֶּר דָאס פַאר שְׁפְּרֵייטוּנְג וַיְהִי כֵן אוּנ עֶס אִיז אַזוֹ גְוָוארֶן: (ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם הָאט גָאט גִירוּפֶן דָאס פַאר שְׁפְּרֵייטוּנְג הִימֶל וַיְהִי עֶרֶב אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארֶען אָבִינְט וַיְהִי בֹקֶר אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארֶען מָארְגֶן יוֹם שֵׁנִי דֶער אַנְדֶערֶר טָאג כְּלוֹמֶר עֶס אִיז שׁוֹן פַר בַּיי גְגַאנְגֶן דֶר אַנְדֶערֶר מֵעֵת לְעֵת. רש"י פְרֶעגְט פַאר וָוס שְׁטֵייט נִיט בַּייא דֶעם אַנְדֶערֶן טָאג כִּי טוֹב דֶר תֵּירוּץ אִיז וַוייל דִי מְלָאכָה פוּן דֶעם וַואסֶר הָט זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן דֶעם אַנְדֶערֶן טָאג אוּנ אִיז נִיט נִגְמַר גְוָוארֶן דֶעם אֵיינְגֶנְם טָאג וָוארוּם דִי וַואסֶר אִיז נָאךְ גְוֶוען צוּ שְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶר וֶועלְט אוּנ אוֹיף אַזוֹ אַזַאךְ וָוס אִיז נָאךְ נִיט נִגְמַר גְוָוארֶן שִׁיקְט זִיךְ נִיט עֶס זָאל דֶר בַּיי שְׁטֵיין כִּי טוֹב אָבֶּר דֶעם דְרִיטֶן טָאג הָט זִיךְ דָס וַואסֶר צוּ נוֹף גְזַאמֶלְט אוּנ אִיז גְבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אִין אֵיין אָרְט אִיז נִגְמַר גְוָוארֶן דִי מְלָאכָה פוּן דֶעם אַנְדֶרֶן טָאג אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אָן גִיהוֹבֶּן אֵיין אַנְדֶרֶע

ספר הישר

מֵילֶךְ פוּן מֵיינֶע שָׁאף. אַז דוּ וֶועסְט אוּם טָאן דִי קְלֵיידֶר. אוּנ וֶועסְט נִיט עֶסִין. קַיין מִילֶךְ פוּן מֵיינֶע שָׁאף וֶועל אִיךְ אַרוּם גֵיין פוּן דַיין לַאנְד. זָאגְט קַיִן צוּא הֶבֶל אַז אִיךְ זָאל דִיךְ הַיינְט דֶערְשְׁלָאגְן וֶועט וֶועט פוּן מִיר זוּכֶען דַיין בְּלוּט. עֶנְפֶערְט הֶבֶל צוּא קַיִן דֶר גָאט וָוס הָט אוּנְז בַּשַׁאפֶן דֶר וֶועט רֶעכֶנֶען מַיין רֶעכְנוּנְג אוּנ וֶועט זוּכֶען מַיין בְּלוּט פוּן דִיר. דֶען גָאט אִיז אַשׁוֹפֵט אוּנ אַדַיין אוּנ אוֹיבּ דוּא וֶועסְט מִיךְ הַארְגֶנִין וֶועט גָאט דִיךְ מְשַׁפֵּט זַיין דֶער פַאר. אוּנ וִויא קַיִן הָט אוּם גֶהֶערְט דִי רֵייד פוּן הֶבֶל אַזוֹי וֶוערְט קַיִן אִין כַּעַס אוֹיף אִים אוּנ גֶעמְט דָס אַקִיר אַייזְן אוּנ טֵייטְּ הֶבֶל אוּנ דָאס בְּלוּט פוּן הֶבֶל לוֹיפְט פַר דִי שָׁאף. אוּנ דֶער גָאר

עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ ט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה
וַיְהִי־כֵן׃ י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה
אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ

תו"א ולמקוה שבת קח פרה ל מקואות מג : ויאמר ר"ה יא :

צְפַר יוֹם תִּנְיָן׃ ט וַאֲמַר
יְיָ יִתְכַּנְשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת
שְׁמַיָּא לַאֲתַר חַד
וְתִתַּחְזֵי יַבֶּשְׁתָּא וַהֲוָה
כֵן׃ י וּקְרָא יְיָ לְיַבֶּשְׁתָּא
אַרְעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוּת
מַיָּא קְרָא יַמְמֵי וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב׃ יא וַאֲמַר יְיָ
תַּדְאֵית אַרְעָא דִּיתְאָה
עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע

בעל הטורים

שאין דורשין במעשה בראשית בשנים כך אין דורשין במעשה מרכבה :

רש"י

שא מים י שם מים כ אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים : (ט) יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ והקווס באוקיינוס הוא הים הגדול שבכל הימים : (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא ל אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים מ באספמיא : (יא) תדשא הארץ דשא עשב. נ לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ שמיני דשאים מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים : תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים בלשון לעז נקרא דשא ארברי"ן (גראזיכט) כולן בערבוביא וכל שורש לעצמו נקרא עשב : מזריע זרע. ס שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו ע במקום

שפתי חכמים

כמו שהיתה מתחלה היתה ג"כ עכשיו אך ורק שלא היתה נראית : י ר"ל דאין חילוק בין ימין לשמאל כיון שיש אש למסורת הוי כאלו נכתב שמים בשמאל בהדיא וכל קמ"ן מביא אל"ף היינו שא מים : כ מ"ה נקט שם מים דלא תקשה איך מפרש שא מים דמשמע שהוא נושא את המים ולעיל פרש"י שיש הבדל בין מים למים וע"ז פי' שם מים כלומר ל"ד שהוא נושא את המים עליו אלא כיון ששם מים על גביו ובהבדלתו הוי כאלו הוא נושא את המים אבל באמת ששם מים וקשה לרש"י ולמה לא קרא אותו שם מים כדי שלא יבא לידי טעות לו' שהוא נושא מים ומתרץ אש ומים כנו' מש"ה קראו שמים דפי' שא מים ושא אותיות אש דהיינו אש ומים שערבן יחד וא"ת דלמא מש"ה נקראו שמים ומנ"ל לפרש שם מים דא"כ הי"ל לקרותו אש ומים וא"ל למה לא פירש"י זה בריש הפרשה וי"ל דהו"א דהוא שם העלם אבל הכא כתיב ויקרא אלהים לרקיע שמים ש"מ דשמים הוא שם התואר ולא שם העלם : ל ר"ל דהא כל שאר ימים יניקה שלהם מים הגדול כמ"ש כל הנחלים וגו' : מ דבאספמיא הדגים טובים יותר : נ ק"ל למה לא כא' תדשא הארץ דשא מזריע זרע או תעשיב הארץ עשבים : ס ר"ל דמזריע הוא לשון מפעיל שהוא הפעיל את אחרים : ע כלומר

פירוש לתורת אלהים

מְלָאכָה אונ איז אויך נִגְמַר געווארן דעם איינגם טאג דס איז ווס די ערד האט אום געצוגן גראז אונ בייםער דר איבר שטייט ביי דעם אנדרן טאג צוויי מאל כִּי טוֹב איין מאל צו דר גְמַר מְלָאכָה פון דעם אנדרן טאג אונ דס אנדרי מאל דר גְמַר מְלָאכָה פון היינט: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים האט גאט געזאגט יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם זייא זאלן זיך איין זאמלן די וואסר ווס זענן אונטער דעם הימעל אֶל מָקוֹם אֶחָד צוא איין ארט ווארום דס וואסר איז געוועזן פאר שפרייט איבר דר גאנצר ערד הט גאט געמאכט איין זאמלן זיי אין ים אוקיינוס דס איז דר גרעסטר ים צווישן אלע יַמִּים וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה אונ עס זאל ווערן געזעהן דיא טרוקענש וַיְהִי כֵן אונ עס איז אזו געווארן: (י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ אונ גאט האט גערופען צוא דער יַבָּשָׁה ערד וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם אונ צו דעם איין זאמלונג פון דעם וואסר קָרָא יַמִּים האט ער גרופען טייכען

אונ חאטשי גאט ב"ה הט איין געזאמלט דס וואסר גאר אין איין ארט דאס איז דר ים אוקינוס הט ער זיי פארט אן גרופן לשון רבים יַמִּים ווייל דר טעם פון דעם פיש וואס מען נעמט ארוס פון דעם ים וואס גייט אין דער שטאט עכו איז ניט גלייך צו דעם טעם פון דעם פיש וואס מען נעמט ארויס פון דעם ים וואס גייט אין דער שטאט אספמיא וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב הט גאט געזעהן עס איז גוט: (יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הט גאט געזאגט תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב די ערד זאל ווערן דר פילט אונ בדעקט מיט איין אן קליידונג פון גראז פון אלערליי קרייטעכצר מַזְרִיעַ זֶרַע ווס עס זאל וואקסן דרונגן זאמן מען זאל קאנן פון די זאמן זייען אוף אנאנדר ארט עֵץ פְּרִי אויך זאל וואקסן ביימר אונ די ביימר זאלן אזו אטעם האבן ווי די פֵּרִי אבר די ערד הט ניט אזו געטאן ווי גאט הט איר געשאפט נאר וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי איז טייטש די ערד הט

ספר הישר

בדענקט זיך קַיִן ווס ער הט געטאן אונ מ־ווערט ווייער אונ הייינט אונ עס שוט אים זייער באנג. אונ קַיִן שטייט אוף אונ גראבט איין גרוב אוף דעם פעלד אונ באגראבט זיין ברודר הֶבֶל. אונ גאט ווייסט אלץ ווס קַיִן האט געטאן אונ גאט בווייזט זיך צו קַיִן אונ זאגט צו אים ווי איז דיין ברודר הֶבֶל. זאגט קַיִן איך ווייס ניט בין איך דען דר היטער פון מיין ברודר. זאגט גאט צו אים ווס האסטו געטאן דס בלוט פון דיין ברודער שרייט צו מיר פון דר ערד. דען דו האסט דר שלאגן דיין ברודר אונ לייקנסט פר מיר דו מיינסט אז איך ווייס ניט ווס דו האסט געטאן איך ווייס וואול אז דוא האסט גהרגית דיין ברודער הֶבֶל אומזונסט. אונ

זֶ֣רַע עֵ֣ץ פְּרִ֞י עֹ֤שֶׂה פְּרִי֙ לְמִינ֔וֹ אֲשֶׁ֥ר
זַרְעוֹ־ב֖וֹ עַל־הָאָ֑רֶץ וַֽיְהִי־כֵֽן׃
יב וַתּוֹצֵ֨א הָאָ֜רֶץ דֶּ֠שֶׁא עֵ֣שֶׂב מַזְרִ֤יעַ
זֶ֙רַע֙ לְמִינֵ֔הוּ וְעֵ֧ץ עֹֽשֶׂה־פְּרִ֛י אֲשֶׁ֥ר
זַרְעוֹ־ב֖וֹ לְמִינֵ֑הוּ וַיַּ֥רְא אֱלֹהִ֖ים כִּי־
טֽוֹב׃ יג וַֽיְהִי־עֶ֥רֶב וַֽיְהִי־בֹ֖קֶר י֥וֹם
שְׁלִישִֽׁי׃ פ יד וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים יְהִ֤י

תו"א למינו מלא ס: ותוצא חולין סס ר"פ יא:

אונקלוס

אִילַן פֵּרִין עָבֵד פֵּרִין
לִזְנֵהּ דִּי בַר זַרְעֵהּ בֵּהּ
עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן:
יב וְאַפֵּיקַת אַרְעָא דִּיתְאָה
עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ
מִזְדְּרַע (עַל אַרְעָא)
לִזְנוֹהִי וְאִילַן עָבֵד פֵּרִין
דְּבַר זַרְעֵהּ בֵּהּ לִזְנוֹהִי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב: יג וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
תְּלִיתָאי: יד וַאֲמַר יְיָ יְהוֹן

בעל הטורים

(יב) מזריע זרע למינהו. ר"ת מזל שאין לך עשב שאין לו מזל למעלה:

רש"י

אחר: **עץ פרי.** שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי פ לפיכך כשנתקלל אדם על עונו צ נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה): **אשר זרעו בו.** הן גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח ק כשנוטעין אותן: **(יב) ותוצא הארץ וגו'.** אע"פ שלא נאמר למינה בדשאין בצווייהן שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן ר כדמפרש באגדה בשחיטת חולין: **(יד) יהי מארת וגו'.** מיום ראשון נבראו ש וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום

שפתי חכמים

שהאדם יטול לזרוע במקום אחר ול' מפעיל קאי על האדם: פ הקשה מהרש"ל מאי טעמא של האדמה שסינתה וי"ל דלכך היה כוונתה משום שהקב"ה צוה לאדמה שתוציא עץ פרי דומה לעשב שקלחיו ועליו שוים אף זה יהיה עליו ופריו שוה ואז האדמה לקחה סברא זו ומה עשב שטבעו הוא שקלחיו ועליו יהיו שוים אפ"ה א"א לאכלם אלא שצריך מעט תקון אילנות שאין טבען כך ואינו סברא להיות שוה ק"ו אם יהי' כך שצריכים שנוי נתיקון ומ"ה לא עשתה כן וכזה מתורץ ג"כ דלמה כתיב בציווי חד למינהו על תרווייהו ובעשייה כתיב למינהו על כל חד וחד כפ"ע אלא י"ל שבשעה שהקב"ה צוה שיהא העשב ועץ פרי שוה מ"ה כתיב חד למינהו אתרווייהו כלומר שיהא כחד מין אבל הארץ לא עשתה כן לכן כתיב תרי למינהו: צ והארץ נקלל גם האדמה כמ"ש רש"י לקמן בפ' ארורה האדמה וגו' נפקדה גם היא דהא והא גרמו ומה שהוכרחו רז"ל לומר משל ליוצא וכו' משום דפ"ל דמלת בעבורך משמע ולא בעבורה: ק למה כתיב באילנות אשר זרעו בו וגבי עשב כתיב מזריע זרע לכן פי' וכו' ר"ל כי עיקר של אילנות למיחתן מענף של אילן אחר שמרכיבין או שנוטעין אותו לכן נקט כאן אשר זרעו בו שעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין אינן זריעתו לאפוקי גבי עשבים צומחין רק מן הזרע: ר ומה אילנות שהם גדולים וענפיהם מרובים וגדולים ואינן יכולין לעמוד רצופין ואפי' אם יתערבו יחד יש היכר ביניהם דזה מין פלוני ואפ"ה יצאו למינם אנו שקטנים אנחנו ואם נהי' מעורבים יחד אין היכר בינינו עאכ"ו שצריכין אנו לצאת למינינו: ש ק"ל דסול"ל יהי מאורות ואח"כ והיו למאורות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ותוצא הארץ דשא. למינהו. במסכת חולין (דף ס' ע"א) דריש שנשאו דשאים ק"ו בעצמן וכו' פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם. וק' למ"ד חנוך זה מטטרו"ן ומטטרו"ן זה שר העולם שהרי באותה שעה עדיין לא נברא חנוך. וי"מ דתרי שר העולם הוי. ועוד י"ל דההיא לא הויא כמ"ד חנוך זה מטטרו"ן. ומיהו אף לדידיה י"ל דנהי דאיהו לא נברא. נשמתו

פירוש לתורת אלהים

נָאר אוּם גְצוֹגֶן אַזֶעלְכֶע בֵּיימֶר וָוס עֶס זָאל אוֹיף זֵיי וַואקְסֶן פֵּירוֹת אָבֶּר נִיט דֶר בּוֹים זָאל אַזוֹ אַטַעם הָאבֶּן וְויא דִיא פֶּרִי דְרוּם אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז גִיפְלוּכְט גְוָוארֶן אוֹיף דֶעם עָוֹן וָוס עֶר הָט גְטָאן אִיז דִיא עֶרְד אוֹךְ דֶר מַאנְט גְוָוארֶן פַר גָאט אוֹיף אִיר עֲבֵירָה אוּנ אִיז אוֹךְ גְשָׁאלְטֶן גִיוָוארֶן אַזוֹ וִוי וַוייטֶר וֶועט שְׁטֵיין עוֹשֶׂה פְּרִי אוֹיף דִיא בֵּיימֶר זָאל וַואקְסֶן פֵּירוֹת לְמִינוֹ צוּ זַיין מִין כְּלוֹמַר אוֹיף אִיטְלִיכֶן בּוֹים זָאל וַואקְסֶן זַיין מִין פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ וגו' וָוס זַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים צוּזַייעֶן אוֹיף דֶער עֶרְד דָאס מֵיינְט מֶען דִיא קֶערְנְדְלֶךְ פוּן אִיטְלִיכֶר פֶּרִי וָוס פוּן זֵיי שְׁפְּרָאצְט דֶר בּוֹים אַז מֶען פְלַאנְצְט אִים וַיְהִי כֵן אוּנ עֶס אִיז אַזוֹי גְוֶועֶן: (יב) וַתּוֹצֵא אוּנ דִי עֶרְד הָט אוּם גְצוֹגֶן עֶס הָט פוּן אִיר גִיוַואקְסֶן דֶשֶׁא גְרָאז עֵשֶׂב אִיטְלִיכֶר מִין קְרֵייטִיכְץ מַזְרִיעַ זֶרַע וָוס מֶען קָאן דֶר פוּן זֵייעֶן אַלֶרְלֵיי זָאמֶן לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְעֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי אוּנ אַזֶעלְכִי בֵּיימֶר וָוס הָט אוֹיף זֵיי גְוַואקְסֶן פֵּירוֹת אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ וָוס זַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וַיַּרְא אֱלֹהִים הָט גָאט גְזֶעהֶן כִּי טוֹב עֶס אִיז גוּט: (יג) וַיְהִי עֶרֶב עֶס אִיז גִיוָוארֶן אָבִינְט וַיְהִי בֹקֶר אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶן מָארְגֶן יוֹם שְׁלִישִׁי דֶר דְרִיטֶר טָאג: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט יְהִי מְאוֹרוֹת עֶס זָאל זַיין לִיכְט דָאס מֵיינְט מֶען דִיא זוּנְן מִיט דֶער לְבָנָה.

ספר הישר

אַצוּנְד זָאג אִיךְ דִיר אַז דוּא זָאלְסְט זַיין פַּר פְלוּכְט מֶער פוּן דֶער עֶרְד וָוס זִיא הָט גְעֶפִינְט אִיר מוֹל אַיין צוּשְׁלִינְגֶן דָס בְּלוּט פוּן דַיין בְּרוּדֶר. אוּנ אַז דוּ וֶועסְט אַקֶערִין וֶועט דֶר פוּן נָאר נִיט זַיין נָע וְנָד זָאלְסְטוּ זַיין אוֹיף דֶר עֶרְד בִּיז דוּ וֶועסְט שְׁטַארְבְּן. אִין דֶר זֶעלְבֶּער צַייט גִיים קַיִן אַוֶועק אִין לַאנְד עֵדֶן פַר תְּאֻגְּלֵם מִיט זַיין הוֹיז גְזִינְד. אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט וֶוערְט קַיִן פְּרִי' מְעֻבֶּרֶת אוּנ גְווינְט אִים אַיין זוּן אוּנ רוּפְט אִים חֲנוֹךְ. אוּנ עֶר רוּפְט דְרוּם זַיין זוּן חֲנוֹךְ כְּדֵי צוּ זָאגֶן גָאט הָט אָנְגֶהוֹיבְּן צוּ לָאזֶן רוּעֶן אִים אוֹיף דֶער עֶרְד. אוּנ אוֹךְ אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט הַייבְּט אָן קַיִן צוּ בּוֹיעֶן אַיין שְׁטָאט אוּנ גִיט אִיר אַנָאמֶן חֲנוֹךְ אַזוֹ וְויא דֶער נָאמֶן פוּן זַיין זוּן אוּנ חֲנוֹךְ גְוִוינְט אַיין זוּן גִיט עֶר אִים אַנָאמֶן עִירָד. אוּנ עִירָד גְווִינְט מְחוּיָאֵל. אוּנ מְחוּיָאֵל גְוִוינְט מְתוּשָׁאֵל. אוּנ מְתוּשָׁאֵל גְוִוינְט לֶמֶךְ. אוּנ אַז אָדָם אִיז אַלְט הוּנְדֶרְט אוּנ דְרַייסִיג יָאר. גְווִינְט זַיין וַוייבּ חַוָּה אַזוּן אוּנ רוּפְט אִים מִיט זַיין נָאמֶן

מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין
הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת
וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ טו וְהָיוּ
לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים
אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־

נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַפְרָשָׁא בֵּין יְמָמָא וּבֵין
לֵילְיָא וִיהוֹן לְאָתִין
וּלְזִמְנִין וּלְמִמְנֵי בְהוֹן
יוֹמִין וּשְׁנִין׃ טו וִיהוֹן
לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה
כֵן׃ טז וַעֲבַד יְיָ יָת תְּרֵין
נְהוֹרַיָּא רַבְרְבַיָּא יָת
נהורא

תו"א ויעש תולין ס:

בעל הטורים

(יד) מארת. חסר שלא נברא להאיר אלא השמש. וירח לא נברא אלא כדי שלא יעבדו לחמה אם תהיה יחידה:

רש"י

ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות הוא שנינו בד' היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגנז האור הראשון ת אבל בשבעת (ח"א כג') ימי בראשית שמשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד בין ביום בין בלילה: והיו לאותות. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנאמר (ירמיה י) מאותות השמים אל א תחתו וגו' בעשותכם רצון הקב"ה אין אתם צריכין לידאג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד שעתידים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד ב הלבנה: ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו הרי ג יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום) יגמרו מהלכתם בי"ב ד מזלות המשרתים אותם והיא שנה. וחוזרים ומתחילים פעם ב' לסבב בגלגל כמהלכן הראשון: (טו) והיו למאורות. ה עוד זאת ישמשו שיאירו ו לעולם: (טז) המאורות הגדולים. שוים נבראו ז ונתמעטה הלבנה על

שפתי חכמים

ברקיע ר"ל דהול"ל בריאתן מקודם ואח"כ תלייתן ברקיע: ת ק"ל והא כבר כתיב ויבדל אלהים וגו': א פ"מ שיש חטא באם שילכו בדרכי העכו"ם: ב שהוא מחיבור שני המאורות כידוע לחכמי העיבור ולכן תלה המועדים בשניהם: ג ר"ל יום שלם דהיינו י"ב שעות: ד פס"ה ימים קאי על החמה ושנת הלבנה שהם שנ"ד ימים מובלעים בשנת החמה ולפי ששנת החמה היא מלך מהלכתה לסבב כל הי"ב מזלות ושנת הלבנה היא מחוברת עם השמש בכל אחד מהי"ב מזלות לכן תלה השנה בשניהם יחד ואע"פ שהלבנה גומרת מהלכתה בכ"ט ימים ושעות ידועות: ה כלו' ועוד נוסף על שמוש להבדיל וגו' שיאירו וכו': ו וה"פ והיו ר"ל החמה והלבנה למאורות להאיר לבריות ולכך נקט רש"י מלת לעולם ולא נקט לארץ כמ"ש בקרא להורות שפי' על הארץ על אנשי הארץ כי הארץ אינה צריכה לאור: ז דק"ל דבתחלה כתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

או מזלו מיהא נברא שאמר לההוא קרא. דאשכחן גבי ספר תולדות אדם דדרשינן מלמד שהראה הקב"ה דור דור וחכמיו אעפ"י שלא נבראו אותן הדורות מ"מ נשמתם ומזלם הראה לו: (טז) את שני המאורות הגדולים. פי' שניהם גדולים ומיהו הא' גדול מחבירו כדכתיב את המאור הגדול. ורבותינו דרשו בתחילה נבראו שוין בגדולה וקטרגה הלבנה ונתמעטה והשמש עמד

פירוש לתורת אלהים

רש"י שְׁרַייבְּט אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶן טָאג זֶענֶן זַיי בַּשַׁאפֶן גְוָואהֶן אוּנ אִין דֶעם פֶערְדֶן טָאג הָט גָאט זַיי גְשַׁאפְט זַיי זָאלֶן נִקְבַע וֶוערֶן אִין הִימֶל אוּנ אַלִי תּוֹלְדוֹת פוּן דֶעם הִימֶל אוּנ פוּן דֶר עֶרְד זֶענֶן בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן אִין דֶעם עֶרְשְׁטֶן טָאג אוּנ אִיטְלִיכְם בַּזוּנְדֶער אִיז גְקָבַע גְוָוארֶן אִין דֶעם טָאג וָוס אִיז אוּף אִים נִגְזַר גִיוָוארֶן בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג פוּן הִימֶל לְהַבְדִּיל צוּ מַאכֶן אָפּ שֵׁיידֶן בֵּין הַיּוֹם צְוִוישֶׁן טָאג וּבֵין הַלָּיְלָה אוּנ צְוִוישֶׁן נַאכְט וְהָיוּ אוּנ זַייא זָאלֶן זַיין לְאֹתוֹת צוּ צֵייכֶן כְּלוֹמַר אַז דִיא מְאוֹרוֹת וֶוערֶען גִישְׁלָאגֶען אִיז אֵיין שְׁלֶעכְטֶער סִימָן צוּ דֶער וֶועלְט חַס וְשָׁלוֹם וּלְמוֹעֲדִים אִיז צוּ יָמִים טוֹבִים וָוארוּם דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן גְבָּאטֶן וֶוערֶן זַיי זָאלִין הַאלְטֶן יָמִים טוֹבִים וֶועלֶן זַיי גְצֵיילְט וֶוערֶען נָאךְ דֶעם מוֹלָד פוּן דֶער לְבָנָה נָאךְ וּלְיָמִים אוּנ צוּ טֶעג דָארְךְ דֶר זוּנְן מִיט דֶער לְבָנָה קֶען מֶען צֵיילֶן דִיא טֶעג וָוארוּם דִיא זוּנְן אִיז אֵיין הַאלְבֶּן מֵעת לְעֵת אוּנ דִי לְבָנָה אִיז אַהַאלְבֶּן מֵעֵת לְעֵת הֵייסְט דָאס אֵיין גַאנְצֶער טָאג וְשָׁנִים אוּנ יָארֶן דְרַיי הוּנְדֶרְט מִיט פִינְף אוּנ זֶעכְצֶג טָאג וֶועלֶן זַיי אוּם לָאזֶן זַייעֶר מְהַלֵךְ מִיט דִי צְוֶועלְף מַזָלוֹת וָוס בַּדִינֶן זַיי הֵייסְט אַיָאר׃ (טו) וְהָיוּ אוּנ זַייא זָאלֶן זַיין לִמְאוֹרוֹת צוּ לַייכְטֶן בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג פוּן דֶעם הִימֶל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צוּ לַייכְטֶן אוּף דֶר עֶרְד דָם זָאלֶן זַיי אוּךְ מְשַׁמֵשׁ זַיין זַיי זָאלֶן לַייכְטֶן צוּ דֶער וֶועלְט וַיְהִי כֵן אִיז אַזוֹ גְוָוארֶן׃ (טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים אוּנ גָאט הָט בַּשַׁאפֶן דִי צְוֵויי גְרוֹסֶע לִיכְט,

ספר הישר

שֵׁת. דֶר פַּיטְּשׁ אִיז פוּן דֶעם נָאמֶן אַז גָאט הָט מִיר גֶעבִּן אַיין אַנְדֶרִין זוּן פַר דֶעם זוּן הֶבֶל וָוס קַיִן הָט אִים דֶרְשְׁלָאגֶן. אוּנ שֵׁת לֶעבְּט הוּנְדֶרְט אוּנ פִינְף יָאר אוּנ גְוִוינְט אַזוּן אוּנ גִיט אִים אַנָאמֶן אֱנוֹשׁ וָוארוּם אֱנוֹשׁ אִיז פַּיטְּשׁ שְׁלָאף. דֶען אִין דֶער דָאזִיגֶער צַייט הָאבֶּן זִיךְ אָן גְהוֹיבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁען צוּ מֶערֶען קְרַאנְקַייט אוּנ ווידֶער צוּ שְׁפֶּענִיגֶען אָן גָאט. אוּנ אִין דִי טֶעג פוּן אֱנוֹשׁ הָאבִּין זִיךְ גְמֶערְט דִי קִינְדֶער פוּן אָדָם זַיי הָאבֶּן מוֹרֵד גְוֶוען אָן גָאט אוּנ הָאבֶּען גֶעדִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אוּנ אִיטְלִיכֶער פוּן זַיי הָאט זִיךְ גְמַאכְט גֶעצִין בִּילְדֶר אוּנ דִינֶן צוּ זַיי. אוּנ גָאט וֶוערְט אוּף זַייא בְּרוֹגֶז אוּף דֶעם שְׁלֶעכְץ וָואס זַייא טוּעֶן אוּנ גָאט פְלֵייצְט אִיבֶּער זַייא דָס וַואסֶער פוּן טַייךְ גִיחוֹן אוּנ עֶס וֶוערֶען פַר לוֹרִין פוּן זַייא דְרַייא חֲלָקִים. אוּנ אִין דִיא זֶעלְבֶּע צַייט אִיז נִיט גְרָאטִין קַיִין

הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־
הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה
וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים
בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃
יח וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־
טוֹב׃ יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
רְבִיעִי׃ פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ
הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף

נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט
בִּימָמָא וְיָת נְהוֹרָא זְעֵירָא
לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיָת
כּוֹכְבַיָּא׃ יז וִיהַב יָתְהוֹן
יְיָ בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא׃
יח וּלְמִשְׁלַט בִּימָמָא
וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין
נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב׃ יט וַהֲוָה רְמַשׁ
וַהֲוָה צְפַר יוֹם רְבִיעָאי׃
כ וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מַיָּא
רְחֵשׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא

תולדות אהרן

ויתן חגיגה יב: ויהי ערב שם: ויאמר חולין נז:

שפתי חכמים

שני המאורות הגדולים ואח"כ אמר את המאור הגדול וגו': ח (נח"י) והסתא אתי שפיר דלא כתיב יהא כוכבים או ויעש את הכוכבים: ט ק"ל נפש חיה משמע דמים הוציאו נפש החיה ולקמן כ' ויברא אלהים וגו' לכך פי' נפש שיהא בה חיות כלומר שהמים יכינו את הגוף שיקבל את נפש החיוני שיתן בו הקב"ה וזה שפירש"י לקמן ואת כל נפש החיה נפש שיש בה חיות וק"ל עי"ל דק"ל והלא חיות אח"כ נבראו מן האדמה לכך פי' נפש שיהא בה חיות ומה שהוצרך לפרש כן עוד (בפסוק כ"א) י"ל לפי שנכתב בה"א הידיעה משמע שהוא חיה ממש לכך פי' פעם שנית שאין פי' כן מדכ' אשר שרצו המים ומה שפי' ג"כ ביום החמישי לפי שבפי' נכתב אח"כ וחיתו ארץ א"כ נפש חיה קאי אשרצים: י מה שמהפך רש"י ומפרש בתחלה נפש חיה ואח"כ שרץ

רש"י

שקטרגה ואמרה א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה (ב"ר מ"ו) ח הרבה צבאיה להפיס דעתה: (כ) נפש חיה. שיהא בה ט חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו נגוה י מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים בשקצים כגון נמלים

דעת זקנים מבעלי התוספות

בגדולתו לפי ששמע חרפתו ולא השיב והיינו דאמרינן הנעלבין ואינם עולבין שומעים חרפתם ואין משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. כשמש ששמע חרפתו ולא השיב ונתגדל ע"י כן. וגם ביוצר של שבת יש גורסין ראה והקטין צורת הלבנה. וה"פ ראה השי"ת שקטרגה והקטינה. ולאותן שגורסין ראה והתקין הפי' כך ראה השי"ת שעתידין האה"ע לטעות אחר השמש ולעשותו ע"ז עמד ותקן צורת הלבנה להראותן שאין השמש אלוה שהרי יש שמש אחר הגון ונאה כמותו:

פירוש לתורת אלהים

רש"י שרייבט דיא זונן מיט דער לְבָנָה זענען גלייך בשאפן גוואָרן דאס הייסט זיי זענען ביידע גרויסע ליכט גיוועזן נאר דיא לְבָנָה איז גמונערט גיוואָרען ווייל זיא האט מְקַטְרֵג גוועזן פאר הקב"ה אונ הָט גיזאָגט רבונו של עולם איז עס דען מיגליך אַז צְווייא מְלָכִים זאָלען מִשְׁתַּמֵּשׁ זיין אין איין קרוין אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל דיא גרויסע ליכט דָם איז דיא זונן לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם צו געוועלטיגן ביי טאג וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטוֹן אונ דיא קליינע ליכט דאס איז דיא לְבָנָה לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה צו גיוועלטיגען ביא נאכט וְאֶת הַכּוֹכָבִים אונ דיא שטערין זאָלען אויך זיין ביא נאכט. רש"י שרייבט ווייל גאָט האט די לְבָנָה גימינערט דרום הָט ער גימערט איר הערשאפט דָם הייסט ער הָט איר צו גגעבן די שטערן אַז זא וועט אַרוס גיין אויף דר וועלט זאלן די שטערן אויך מיט איר ארוס גיין אונ אַז זיא וועט אַריין גיין זאלן די שטערן מיט איר אויך אריין גיין כדי ער זאל מְפַיֵּס זיין איר דֵיעָה: (יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים אונ גאָט האט זייא גזעצט בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אין דעם פר שפרייטונג פון דעם הימל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צו לייכטן אויף דער ערד: (יח) וְלִמְשׁוֹל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אונ צו גיוועלטיגן ביא טאג אונ ביא נאכט וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ אונ צווישן שיידין צווישן דיא ליכט אונ צווישן דר פינצטערניש וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אונ גאָט הָט גזעהן עס איז גוט: (כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גאָט הָט גזאגט יִשְׁרְצוּ זייא זאָלן ווידמיגן הַמַּיִם די וואסערן שֶׁרֶץ איין ווידמונג נֶפֶשׁ חַיָּה אזו אלייב חס זאל זיין דרינגען אחיות וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ אונ אזעלכע פייגל וואס זאלען פליהן איבר דר ערד על

ספר הישר

תבואה אונ די מענטשין האבן נאר נים צו עסן אונ אלי מענטשן האבען גזייעט איז געוואקסען דערנער. דען גאט הָט פר פלוכט די ערד פון וועגין די עבירה ווס אָדָם האט פאר זינדיגט. אונ אנוש לעבט נייצניג יאר אונ געווינט קינן אונ ווי קינן איז אלט געווארען פערציג יאר איז ער גיווען קלוג אין אלעם אונ ער קינינגט איבר אלי מענטשין אונ פירט זיי מיט פר שטאנד אונ חכמה אונ ווייסט מיט זיין חכמה אז גאט וועט פר דארבן די מענטשן מיט זינען אויף דר ערד אונ וועט ברענגן איין מבול אויף זייא אונ קינן שרייבט דאס אויף איין טאביל אונ לייגט אים אין זיינע אוצרות אריין אונ מאכט ווידר קערן אפיל מענטשין צו גאטס וועג. אונ אז קינן איז אלט גוואָרען זיבציג יאר גווינט ער דריי זין אונ צוויי טעכטער די דריי זין הייסן מהללאל עינן אונ ירד אונ די צווייא

עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃
כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם
הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה ׀
הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם
לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף
לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃
כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ
וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים

תו"א ויברא בתרא עד נדה ג כב:

יְפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי
רְקִיעַ דִשְׁמַיָא: כא וּבְרָא
יְיָ יָת תַּנִינַיָא רַבְרְבַיָא
וְיָת כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
דְרָחֲשָׁא דִי אַרְחִישׁוּ מַיָא
לִזְנֵיהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא
דְפָרַח לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי טָב: כב וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן
יְיָ לְמֵימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ
וּמְלוֹ יָת מַיָא בְּיַמְמַיָא

בעל הטורים

(כב) והעוף. ג' במסו' והעוף ירב והעוף אוכל אותם וזאת תורת הבהמה והעוף רמז למה שאמרו שעופות טהורות מרובין על הטמאין וזהו והעוף ירב פי' שהן מרובין מינה והעוף אוכל אותם פי' אותם טהורין וכן וזאת תורת וגו' איירי בטהורים:

רש"י

ב וחיפושין ותולעים ובבריות ל כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינם. דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה (פ' הספינה) הוא מ לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעת"ל נ שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם. התנינם כתיב: נפש חיה. נפש שיש בה חיות: (כב) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותן וצדין מהם ם ואוכלין אותם הוצרכו לברכה ואף החיות הוצרכו לברכה אלא מפני הנחש שעתיד לקללה לכך לא ברכן ע שלא יהא הוא בכלל: פרו. ל' פרי כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר ובא ורבו שאחד מוליד פ

שפתי חכמים

ר"ל גם בקרא צריך להיות כן ישרצו המים נפש חיה ומה הן נפש חיה ומפרש שרץ ועוף וכן כתיב אח"כ ותוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש: ב הם התולעים הנמצאים באשפה וגם בימות החמה בשירד גשם על הארץ: ל ר"ל גבי בהמות וחיות: מ דק"ל למה פרטם יותר משאר הבריות ולמה הוציאם מכלל כל נפש החיה (בה"א הידיעה) ל"פ וכו': נ דק"ל דכתיב התנינם חסר י' אחרונה דמשמע ל' יחיד וקרינן תנינים ל' רבים לכ"פ בראם זכר ונקבה לכן קרינן התנינים ואח"כ הרג לנקבה לכך כתיב חסר יו"ד: ס ולא כדי שירבו כי מאחר שהם יצוד כפין מתברכים הם מאליהם: ע וא"ל א"כ אמאי החיות עומדים בריבוייס כיון שמחסרים מהם ולא בירך אותם הקב"ה וי"ל מברכתו של האדם נתברכו גם החיות כיון שהם מולידים כמו האדם ודלא כתירוץ הרא"ם שהם בעלי נפש חיה ונתברכו כל בעלי נפש חיה בדרך כלל והא דנתברך האדם אע"פ שאין מחסרים מהם ולא הספיק להם ראוי יולדים אפשר משום דגלוי לפני הקב"ה שיאכל מעץ הדעת ויטיל הנחש בהם זוהמא וילבים אותם בילה"ר ויתרבו מלחמות בעולם: פ (נח"י)
ר"ל בפעם אחד דהיינו תאומים ואין להקשות יאמר רבו בלבד ולא יאמר פרו י"ל לפי שאז לא הייתי יודעים במה ירבו אם ברבוי התולדה או ברבוי הקומה ונמלא כזה בפרשת בחוקותי על והרביתי אתכם ופי' בקומה זקופה אבל השתא דכתיב פרו ורבו ומגילא דהרבוי קאי על מידי דפרו ורבו נאמר קודם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ויברך אותם אלהים. וכן ויברך אלהים את יום השביעי. הא למדת שתקונה דבר חדש מברך שהחיינו: פרו ורבו. ופרדות לא היו בכלל ברכה כדאמרינן הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר. ולפיכך אינם פרים ורבים בעולם. ואפי' לרבי יוסי דמסיק בפרק מקום שנהגו דלמוצאי שבת בראשית הביא אדם שני בהמות והרכיבן זה על זה ויצא מהן פרד. ל"ק

פירוש לתורת אלהים

פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם אונטער דעם פר שפרייטונג פון דעם הימל: (כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים אונ גאט האט בשאפען דיא גרוסע פיש וואס איז אין ים. דיא גמרא זאגט דס מיינט מען דעם לויתן מיט זיין בן זוג וואס גאט ב"ה האט זייא בשאפן אזכר מיט אנקבה אונ הט גהרגית די נקבה אונ האט זיא איין גזאלצען פון דיא צדיקים וועגן לעתיד לבא ווארום זייא זאלען ביידע לעבן אונ זייא וואלטן זיך מערן וואלט דיא וועלט קיין קיום ניט גהאט מחמת זייא וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אונ אלע לעבעדיגע בשעפעניש הָרֹמֶשֶׂת וואס ווידמען אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם וואס דאס וואסער הט גטאן ווידמען לְמִינֵהֶם צו זייער מין וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף אונ אלע פייגל וואס האבין פליגל לְמִינֵהוּ צו זיין מין וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב הט גאט גזעהן עס איז גוט: (כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים אונ גאט הט זיי גיבענשט לֵאמֹר צו זאגן פְּרוּ פריכבערט אייך וּרְבוּ אונ מערט אייך וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם אונ דר פולט דס וואסר בַּיַּמִּים אין די ימים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ אונ דיא פייגעל זאלען זיך מערען אוף דער ערד רש"י שרייבט דרום הט הקב"ה געבענשט די פיש מיט די עופות ווייל מען חאפט פון זיי אונ מען עסט זיי

ספר הישר

שעכטער עדה אונ צלה. אונ למך דער זון פון מתושאל איז זיך מתחתן מיט קינן אונ נעמט זייני צוויי טעכטער פר ווייבר. אונ עדה גווינט איין זון צו למך אונ למך רופט דעם זון יבל. אונ זיא גווינט נאך אמן אונ זיא רופט אים תובל קין. אונ זיא ווערט נאך מיך טראגן אונ גווינט אטאכטר אונ רופט זיא נעמה זיא זאגט נאך שין פר שיסן איז גווארן צו מיר איין זיסונג. אונ למך איז אלט גווארן אונ קאן ניט מער זעהן אונ דיין זון תובל קין פירט אים ארום. אונ אין עטליכע טעג ארום איז געגאנגען למך אין פעלד ארײן אונ זיין זון תובל קין פירט אים. אונ בשעת זיי זענען ביידי גגאנגען אין פעלד. גייט געגן זיי קין דר זון פון אדם. אונ תובל קין זאגט צו זיין פאטער למך ער זאל שיסן מיט זיין בוגן. אונ למך שיסט אונ דר שיסט קין דעם זון פון אדם דען ער הט גמיינט פון

וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃ כג וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ כד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה
לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ
לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים
אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ
הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־
טוֹב׃ כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם

אונקלוס

וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא׃
כג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר
יוֹם חֲמִישָׁאִי׃ כד וַאֲמַר
יְיָ תַּפֵּק אַרְעָא נַפְשָׁא
חַיְתָא לִזְנַהּ בְּעִיר וּרְחֵשׁ
וְחֵיוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וַהֲוָה
כֵן׃ כה וַעֲבַד יְיָ יָת חֵיוַת
אַרְעָא לִזְנַהּ וְיָת בְּעִירָא
לִזְנַהּ וְיָת כָּל רִחֲשָׁא
דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי טָב׃ כו וַאֲמַר יְיָ
נַעֲבֵיד אֱנָשָׁא בְּצַלְמַנָא

תולדות אהרן

ואת כל עשב שם: נעשה אדם מגילה ט סנהדרין לח:

שפתי חכמים

הפריה דהיינו בולדות: צ דק"ל ה"ל לכתוב ויברא אלהים ול' תוצא מורה שכבר נברא אלא שהוא מכוסה בו ואין להוציא מתוצאה הארץ דלעיל (פ' י"ב) שהכל נברא ביום ראשון די"ל ותוצא הארץ מורה שהוציאה אל הפועל מה שליותה בו במאמר תדשא וגו' שהלווי בו הוא הויות הכח בה ומלת תוצא הארץ אינו כך כי הוא בעצמו הלווי ויחויב שיהיה הכח קדום בה קודם הלווי הזה: ק ומה ששינה רש"י לשונו דלעיל (פי') נפש שיהא בה חיות נ"ל משום דכאן גבי חיות הארץ כבר היה הכל נברא ביום הראשון עם נפש החיונית כיון דכתיב תוצא וגו' אבל גבי דגים ועופות לא נבראו ביום ראשון אלא הכח שיכול להשריץ הגוף בלא נפש החיונית מדכתיב ויברא וגו': ר לרצונו שאם היו שואלים אותו מתחלה אם רוצה להיות נולד כן היה מתרצה להיות כן: ש י"ל שעמדה כל קומתן מתחלה דק"ל כיון שכתיב ויהי כן ל"ל

רש"י

הרבה: (כד) תוצא הארץ. הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון צ ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה ק חיות: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגררים שאין הלוכן ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמוברי"ש (רענען): (כה) ויעש. תקנם בצביונם ר בתיקונן ש ובקומתן: (כו) נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן

ליקוטי יהודא

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם וגו'. דער זוהר דערציילט אמאהל איז איינער געקומען צו רבי שמעון בן יוחאי אונ הט גזאגט צו אים, "שמעון" ווס מיינט דער פסוק ויאמר אלהים נעשה אדם, הקב"ה הט געזאגט מיר וועלן מאכן אמענטש, אין דיא רגע הט רבי שמעון קיינט געזעהן, איז ער געווען שטארק בזארגט צו וויסען ווער עס האט אים גערופען, האט רבי שמעון געזאגט צו זיינע חברים, ווייל מען האט מיך ניט גערופען רבי שמעון,

פירוש לתורת אלהים

ווערען זיי איטליכם מאל גמינערט דרום הט זיי הקב"ה געבענשט זיי זאלען זיך מערן אונ די חיות וואלטען אויך בדארפט האבן גאט זאל זיי בענטשען ווייל מען חאפט פון זיי אויך אונ מען עסט פון זיי נאר ווייל הקב"ה הט געוויסט אז דער נחש וועט פאר פלוכט ווערען אונ א נחש איז דאך א חיה דרום האט ער דיא חיות

ניט געבענטשט כדי דער נחש זאל ניט זיין אין כלל: (כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גאט האט געזאגט תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ די ערד זאל אום ציהען אלעבעדיגע באשעפעניש בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ פיך אונ ווידמונג וְחַיְתוֹ אֶרֶץ אונ חיות וואס זאלען זיין אויף דער ערד לְמִינָהּ צו איר מין וַיְהִי כֵן אונ עס איז אזו געווארען. רש"י שרייבט דרום שטייט תּוֹצֵא הָאָרֶץ דיא ערד זאל אום ציהען ווארום דס אלץ איז נאך באשאפען געווארען דעם ערשטען טאג אזו וויא אובן איז געשטאנען אונ מען הט מיין ניט בדארפט נאר די ערד זאל אום ציהען: (כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים הט גאט באשאפען אֶת חַיַּת הָאָרֶץ די חיות וואס גייען אויף דר ערד לְמִינָהּ צו איר מין וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אונ דיא בהמה צו איר מין וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה אונ אלע ווידמונג פון דר ערד לְמִינֵהוּ צו זיין מין רש"י שרייבט דרום שטייט וַיַּעַשׂ דס הייסט ער האט זייא פארטג גמאכט מיט זייער פארב אונ מיט זייער הייך וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אונ גאט האט געזעהן עס איז גוט: (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גאט האט געזאגט

משלי חכמים

(כו) ויאמר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם וגו'. דער ענין פון ווארט נעשה, מיר וועלין מאכין, למשל א גביר וואס האט געהאט זייער פיל געשעפטין אין יעדער געשעפט איז געווען אאלצטער נום הט געפירט דעם געשעפט, אונ זיין פרמעגין נום אין שטוב איז אויך געווען איינגעטיילט צו פיל מענטשין איינר הט אכטונג געגע..ן אויף זילבר, איינער אויף גאלד, איינער אויף בריליאנטין, איינער אויף עסינוואר, איינער אויף משקה, וועלכע סחורה איינער איז געקומען קויפין,

ספר הישר

איימן אז דס איז אחיה. אונ קין איז גפאלן אויף דר ערד אונ איז גישטארבן. הם גאט באצאלט צו קין זיין בייז אזו ווי ער האט גטאן זיין ברודר הבל. אונ בשעת למך מים תובל קין זענען צו גנאנגן זעהן ווס פר איין חיה זיי האבן דר שאסן. האבן זיי דר זעהן אז זייער עלטער פאטער קין איז טוט. אונ ווי למך הט דער

בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים

כדמותנא וישלטון בנוני ימא ובעופא דשמיא

רש"י

לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו שכן מלינו באחאב שאמר לו מיכה ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה וכן בגזרת עירין פתגמא ת ובמאמר קדישין שאלתא אף כאן בפמליא שלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים כדמותי אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן א ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו. ותשובתו ב כתובה בצדו ויברא את האדם ולא כתיב ויבראו: בצלמנו. בדפוס ג שלנו: כדמותנו. להבין

שפתי חכמים

למכתב את"ל ויעש וכדשאים נאמר ותולא אחר ויהי כן להורות שלא עשתה כן כנ"ל ובמאורות שאמר ויעש אמר ויהי כן לומר שהקטין אחד מהן: ת ר"ל כמו שגוזרין המלאכים ומדברים לפני הקב"ה כך עומדת הפתגמא וכו' א"כ ש"מ שהקב"ה נמלך במלאכים: א (נח"י) אע"ג דלעיל פי' שלא יתקנאו וכו' י"ל דה"ק שאע"פ שיש כח ביד הקב"ה שלא יקנאו בקנאת המלאכים אפ"ה הראה ענותנותו לימלך כאן כדי שלא יהיה להם פתחון פה להתקנאות: ב ר"ל שלא יטעו המינים: ג ר"ל

פירוש לתורת אלהים

נעשה אדם לאמער בשאפען אמענטש בצלמנו אין אונזער פארעם כדמותנו אזו וויא אונזער גלייבען כלומר ער זאל גלייך זיין צו אונז מיט פר שטאנד אונ מיט שכל רש"י שרייבט פון דאנען לערנען מיר אפ דם ענוות פון הקב"ה ווייל דר מענטש הט דם גשטאלט פון די מלאכים אונ טאמער וועלן זייא זיך אין אים מקנא זיין דרום הט זיך גאט מיט זיי בראטן אונ הט פון זיי גנומן רשות אונ הט צו זיי אזו גזאגט צווישן די אייבערשטע בשעפניש איז יוא פר האנדען אזו ווי מיין דמות אונ אז עס וועט ניט זיין אין דיא אונטערשטע בשעפניש אזו ווי מיין דמות וועט זיין אקנאה אין די מעשה בראשית דס הייסט אין דיא זאכן ווס זענן בשאפן געווארן ווארום די אונטערשטי בשעפניש וועלן מקנא זיין די אייבערשטע דרום הט ער זיך בראטן מיט דעם בית דין של מעלה דם זענן די מלאכים אונ הט גיזאגט נעשה אדם לאמער בשאפן איין מענטש אונ חאטשי זייא האבן דאך אים ניט גהאלפן בשאפן דעם מענטש אונ דא איז דאך פאר האנדען איין ארט אז איין אפיקורס זאל מורד זיין אין הקב"ה אונ זאל זאגן אז די מלאכים האבין אויך גיהאלפן בשאפען דעם מענטש ווארום עס שטייט דאך נעשה אדם לשון רבים איז טייטש לאמער בשאפן אמענטש איז משמע גאט האט גזאגט צו די מלאכים זיי זאלן אים אויך העלפן בשאפן דעם מענטש האט פארט דר פסוק ניט פר מיטן צו שטעלן נעשה אדם צו לערנען דרך ארץ אונ אמדה פון ענוות אז דער גרוסער זאל זיך באראטן אונ זאל נעמען רשות פון דעם קליינם ווארום עס זאל שטיין אעשה אדם וואלט טייטש גוועןאיך וועל בשאפען וואלטן מיר ניט אפ גלערנט אז ער רעט מיט דעם בית דין של מעלה נאר מיר וואלטן גימיינט אז ער רעט מיט זיך אליין אונ דיא תשובה וואס מען זאל ענפערן דעם אפיקורוס שטייט ביא דיא זייט ווארום ווייטער שטייט ויברא אלהים את האדם איז טייטש גאט האט אליין באשאפען דעם מענטש אונ עס שטייט ניט ויבראו זיי האבן בשאפן וירדו אונ זייא זאלן גוועלטיגן בדגת הים אין די פיש פון

ליקוטי יהודא

נאר שמעון, איז געווים אז הקב"ה אליין האט מיך גערופען, אונ ער וויל מיר זאגין סודות אין דעם פסוק נעשה אדם, אונ ער הט גערופין אליהו הנביא מיט זיין ישיבה חנוך מיט זיין ישיבה זאלין אראפ קומען פון הימעל הערען די סודות אונ דיא דרשות ווס ער וועט זאגין אויף דעם פסוק נעשה אדם, זאגט רבי שמעון אמאהל בין איך מיט מיינע חברים געקומען אין דיא שטאט ווס רבי כרוספדאי הט אין איר געוואהנט, די טוכטר פון רבי כרוספדאי הט געהאט אמנורה מיט זיבען רערין, אונ זיא הט אונז געוויזין דעם ספר וואס רבי כרוספדאי הט געשריבען, ווען מען הט געלייענט דעם ספר זענען אראפ געקומען פון הימעל זייער פיל מלאכים אונ האבין זיך געשטעלט ארום אונז מיט אגרויסע שמחה ווי מען שטייט בייא אחופה פון אחתן מיט אכלה, אונ הקב"ה מיט זיינע מלאכים זענען אויך אראפגקומען, אונ הקב"ה הט מיט געבענטשט דעם פאטער פון רבי כרוספדאי ער זאל אויך הערין די תורה פון זיין זוהן, דס איז געוועזן אין די נאכט שבועות, אונ ביי הקב"ה איז געוועזן אגרויסע שמחה מיט די תורה פון רבי כרוספדאי גלייך ווי עס איז געוועזן דיא שמחה ווען ער הט גגעבין דיא תורה אויף דעם בארג סיני, אין אצייט שפעטער זענען מיר נאך אמאהל געקומען צו דיא מוטער פון רבי כרוספדאי, דאס איז געוועזן דיא נאכט ווס רבי כרוספדאי איז געשטארבין אונ די מוטער הט נים געוואסט, זיא הט פאר אונז

ספר הישר

הערט אז ער הט דר שאטן זיין עלטר פאטר קין הט אים זייער באנג גטאן אונ הט אן גהובן צו שלאגן איין האנד אן דר אנדרי האנד אונ טרעפט זיין זון תובל קין מיט זיינע הענט אונ טייט אים. אונ אז די ווייבר פון למך האבן דר הערט אז זייער מאן למך הט דר שלאגן זייער זון תובל קין אונ דעם עלטער פאטער קין האבן זיי אים פיינד גהאט אונ האבן זיך פון אים אפ גשייד. אונ אז למך איז גקומן צו די ווייבר אונ הט זיי געבעטן זיי זאלן אים צו הערן האבן זיי ניט גוואלט. אונ למך זאגט צו זייני ווייבר

משלי חכמים

האט מען אים געשיקט צו דעם מענטש וואס גיהער צו די סחורה, איינער הט גיוואלט עסין איז ער גענאנגן צו דעם וואס גיהער צום עסינוואורג, אונ אזו איז גיוועזן בייא אלע זאכין, אלע מענטשין האבן געוואסט ווס די אלע אלצמע פארקויפין אונ גיבען דאס איז ניט זייערע, נאר דם גיהער צום גביר, אמאהל הט דער גביר געדארפט חתונה מאכען אטאכטער. האט ער צוזאמען גערופן זייגע אלע מענטשין אונ הט גזאגט צו זיי מיר וועלן מאכין אחתונה, דם הייסט, יעדערער וועט ארום געבין פון געשעפט ווס מען דארף צו דיא חתונה, אפילו ווס אלע וועלין געבין איז דאס ניט זייערע, אלץ גיהער צום גביר, נאר ווייל דאס איז איצט

וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא

וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא׃ כז וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵיהּ בְּצֶלֶם אֱלָהִין בְּרָא יָתֵיהּ דְּכַר

בעל הטורים

(כז) האדם. אותיות אדמה שנברא מן האדמה. אדם נוטריקון אפר דם מרה:

ויברא אלהים כתובות ח סנהדרין לח לט נדה כב : בצלם אלהים עירובין יח :

שפתי חכמים

בדפוס שהכינו לאדם אבל אין לפרש בצלמו של הקב"ה דהא אין להקב"ה שום צלם ותמונה כדכתיב בפרשת ואתחנן ותמונה אינכם רואים לכך מפרש בדפוס שלנו ור"ל העשוי לנו כמו שפי' בסמוך על מלת בצלמו בדפוס העשוי לו והא דפרש"י בסמוך צלם דיוקן יוצרו ה"פ כאותו דיוקן שנראה להם לנביאים כשנגלה להם כך ברא את האדם ועי"ל משום כפל לשון פרש"י צלם דיוקן יוצרו משום דכתיב בצלמו בצלם אלהים א"ו בצלמו קאי על הדפוס העשוי לו ובצלם אלהים קאי על דמות דיוקן ודו"ק וע' ברא"ם : ד דק"ל הא לאדם יש גוף ולמלאכים אין להם גוף : ה ר"ל אי קרינן בחיר"ק ובציר"י הוא ל' ירידה . (נח"י) ונ"ל דכאן כתיב וירדו שהוא ל' ירידה ובסמוך כתיב ורדו שהוא לשון רדיה אלא כשדבר עם המלאכים הקטין אותו לומר שהוא ירוד אפילו מדגת הים ולא הארך להזכיר חית הארץ דכ"ש הוא אבל כשדבר עם האדם הגים דעתו שאם יזכה והי' לדיק יהי' רודה בחיות ובבהמות : ו (דכ"ט)

רש"י

ד ולהשכיל : וירדו בדגת הים . יש בל' הזה ל' רידוי ה ולשון ירידה זכה רודה בחיות ובבהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו: (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו ו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנאמר (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה נעשה בחותם כמטבע העשויה ע"י רושם שקורין קוני"ז (ובכ"י קוי"ן והוא בל"א שטעמפעל) וכן הוא אומר (איוב לח) תתהפך כחומר חותם : בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך שאותו צלם המתוקן

ליקוטי יהודא

געגרייט צום טיש , מיר זענען געזעסן ביי דעם טיש אונ מיר האבן ניט געגעסן תורה , האט דיא מוטער געזאגט צוא אונז עס איז מיר איינגעדער ווס די רבנן לערנען ניט תורה ביי דעם טיש וויא איר פלעגט אלע מאהל לערנען , האב איך געזאגט צו מיינע חברים מיר ווילן אנהייבן לערנען תורה זיא זאל ניט פארשטיין אז איר זוהן איז געשטארבין , ווארום עס קען דורך אונז ארום קומען אאומגליק , אז די מוטער וועט זעהן מיר לערנען ניט , וועט זיא פארשטיין אז איר זוהן איז געשטארבין וועט זיא געווים שטארבן פאר צער , פאר די צייט , האבן זיי אנגעהויבן לערנען בראשית ברא אלהים וגו' , זיי האבן געזאגט והארץ היתה תהו ובהו , והארץ , די ערד , מיינט מען דעם מענטש ווס ער איז פון ערד , ווען ער ווערט געבארין איז ער תהו ובהו , וויסט , זיינע אויגין זענען פארמאכט . איז אים פינסטער , ויאמר אלהים יהי אור , הקב"ה הט געזאגט ער זאל עפענן די אויגין אונ ער גיט אים אליכטיגקייט אין די אויגין , ווען דער מענטש שטארבט גייט די נשמה ארויף צו איר ארט צו איר ליכטיגקייט אונ דר גוף גייט צו זיין ארט צו דר ערד , די מוטער הט געזאגט צו די רבנן עס איז ניט אומזיסט ווס איר רעט פון געבארין ווערין אונ פון שטארבין , זיא איז אריין

פירוש לתורת אלהים

ים וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם אונ אין די פייגל ווס זענען אונטער דעם הימל וּבַבְּהֵמָה אונ אין די בְּהֵמוֹת וּבְכָל הָאָרֶץ אונ איבער דר גאנצער ערד וּבְכָל הָרֶמֶשׂ אונ איבער אלע ווירמונג הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וואס טוט ווירמונגען אויף דער ערד רש"י שרייבט דס וְיִרְדּוּ קען מען טייטשן זיי וועלין געוועלטיגן אונ מען קען טייטשן זייא וועלן נידערן כלומר אז דער מענטש איז זוכה דאס הייסט אז ער טוט דעם רצון פון הקב"ה געוועלטיגט ער איבער די חיות אונ אז ער איז ניט זוכה ווערט ער גנידערט פר זייא כלומר דיא חיות זענען מושל איבער אים :
(כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ אונ גאט האט באשאפען דעם מענטש אין זיין פארעם כלומר מיט דעם פארעם וואס איז באשאפען פון זיינט וועגען ווארום אלע זאכען זענען באשאפן געווארן דארך דעם מאמר פון הקב"ה אונ דער מענטש איז באשאפן געווארען דארך דיא הענט פון הקב"ה בְּצֶלֶם אֱלֹהִים אין דעם צלם פון גאט בָּרָא אֹתוֹ האט ער אים באשאפען כלומר אין דעם געשטאלט וואס גאט ב"ה האט זיך באוויזען צו דיא נביאים (שפתי חכמים) זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם אזכר מיט אנקבה הט ער. זיי באשאפן רש"י פרעגט דא שטייט גאט האט באשאפן אזכר מיט אנקבה איז משמע אז אין דר ערשטער בריאה האט ער באשאפן אזכר בזונדר אונ אנקבה בזונדר ווייטער שטייט וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו גאט הט גנומען איין זייט פון זיינע זייטן אונ האט דר פון באשאפען חוה דער תירוץ איז ער הט לכתחלה באשאפען אמענטש מיט צוויי צורות אונ דר נאך הט ער אים צו טיילט אויף צווייען היינו אזכר מיט אנקבה אונ דער פשוטע פשט איז אזו דא איז מיר דר פסוק גאר מודיע אז זייא

משלי חכמים

אונטער זייער באנט הייסט דס זייא גיבען , דאס זעלבינע איז גיוועז ביי דס בעשאפונג פון דער וועלט , הקב"ה האט גיגעבין אכח אונ אנאטור אין יעדער זאך , די נאטור ווס גיהער צו די זאך , איצט אז הקב"ה הט גוואלט בשאפן דעם מענטש , אונ אין אים זאלן זיין אלע נאטורין פון אלי בשעפעניש , דריבר הט הקב"ה געזאגט צוא זייא נעשה אדם מיר וועלין מאכין אמענטש , יעדערער פון אייך נעמט געבין פון זיין נאטור צו דעם מענטש , ווייל יעדערער הט גהאט צושאפין אויף זיין נאטור גלייך וויא זיא וואלט גוועזן

ספר הישר

עדה אונ צלה . איר ווייסט וואול אז איך האב דאס ניט גיטאן במזיד נאר איך בין שון אלט אונ האב ניט גזעהן אונ מיין קינד הט מיר גזאגט אז דס איז איין חיה. האבן זיך די ווייבר ווידר אום גקערט נאר זיי האבן אבר ניט גהאט קיין קינדר מער מיט אים . אונ מהללאל דר זון פון קינן לעבט פינף אונ זעכציג יאר אונ געווינט אזון אונ רופט אים ירד. אונ ירד לעבט הונדערט אונ צוויי אונ זעכציג יאר אונ גווינט אזון אונ רופט אים חנוך . אונ חנוך לעבט פינף אונ זעכציג יאר אונ גווינט משותלח אונ

זיין איינגעטהום , ווי דר תנא זאגט רץ כצבי וכו', מ"י זאל לויפן ווי א הערש , זיין שטארק ווי א לייב :

אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ כח וַיְבָרֶךְ
אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים
פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ
וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃
כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־

וְנוּקְבָא בְּרָא יָתְהוֹן׃
כח וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר
לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוֹ וּמְלוֹ
יָת אַרְעָא וּתְקוֹפוּ עֲלַהּ
וּשְׁלוּטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא
וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּבְכָל
חַיְתָא דְּרָחֲשָׁא עַל
אַרְעָא׃ כט וַאֲמַר יְיָ הָא
יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל עִסְבָּא
דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע דִּי
עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְיָת
כָּל אִילָנָא דִּי בֵהּ פֵּרֵי

ת"א ויברך אותם שבת קיא יבמות סה גיטין מד קידושין לה : ומלאו את יבמות סה קידושין לה: ורדו בדגת סנהדרין נט: ובעוף השמים סנהדרין נט : ובכל חיה סנהדרין נט :

בעל הטורים

זכר . בגימ' ברכה נקיבה בגי' בקללה : (כח) ורדו בדגת הים . ב' במסורה הכא ואידך ורדו גת פלשתים אלו זכיתם תרדו אף בדגת הים ואם לאו ורדו גת כלומר תשתעבדו לפלשתים :

רש"י

לו צלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו וגו' מדרש אגדה שבבראו שני פרצופים בבריאה ראשונה ואחר כך חלקן. ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פירש לך כיצד בריתן ופירש לך במקום אחר: (כח) וכבשה. חסר וי"ו ז ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו ח לכבוש

שפתי חכמים

ק"ל הלא ככר נאמר נעשה אדם בצלמנו וא"כ בצלמו ל"ל: ז א"כ קרינן בקמ"ץ תחת השי"ן וכבשה: ח ר"ל שדרכו לכבוש במלחמה הוא מצווה על פריה ורביה ועוד יש לומר שהאיש דרכו לכבוש את הנקבה לתשמיש אף אם היא אינה רוצה אבל האשה אינה יכולה לכבוש את האיש לתשמיש דאין קישוי אלא לדעת והכי משמע מן הפסוק פרו ורבו וגו' וכבשה מי שדרכו לכבוש (מהרש"ל) והולך רש"י לב' טעמים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) וכבשה . חסר וי"ו ללמדך שדרך האיש לכבוש את הנקבה שלא תהיה יצאנית לגרום תקלה לערוה. כמו שעשתה לאה שהרגילה וגרמה תקלה לבתה. וכל מי שמצנעת עצמה בתוך הבית ראויה להנשא לכה"ג שנאמר כל כבודה בת מלך פנימה וגו' כלומר שתנשא למי שכתוב בו ושבצת . וראויה להעמיד ממנה כהנים גדולים שנאמר בניך כשתילי זיתים שנמשחים בשמן זית :

פירוש לתורת אלהים

זֶענֶען בֵּיידֶע בַּשאַפֶן גְוֶואָרֶן אִין דֶעם זֶעקְסְטֶן טָאג אוּנ אִיז נִיט מְפוֹרָשׁ וִוי אַזוֹ דִי בְּרִיאָה אִיז גְוֶועֶן אוּנ וַוייטֶער אִיז עֶר מְפוֹרָשׁ וִוי אַזוֹ דִי בְּרִיאָה אִיז גִיוֶועֶן׃ (כח) וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹהִים גָאט הָט זֵיי גִיבֶּענְטְשְׁט וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט פְּרוּ פְּרוּכְטְבֶּרְט אַייךְ וּרְבוּ אוּנ מֶערְט אַייךְ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ אוּ' דֶער פוּלְט דִי עֶרְד וְכִבְשֻׁהָ אוּנ בַּצְווִינְגְט זִיא רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט וְכִבְשָׁהּ אָן אַוָּאו צוּ וַוייזֶן אַז דֶר מַאנְקֶען בַּצְווִינְגֶען דָס וַוייבּ אַז זִיא זָאל נִיט זַיין קֵיין לוֹפֶערִין וּרְדוּ אוּנ גְוֶועלְטִיגְט בִּדְגַת הַיָּם אִין דִי פִישׁ פוּן יַם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ דִי פֵייגֶל וָוס זֶענֶן אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וּבְכָל חַיָּה אוּנ אַלֶע חַיּוֹת הָרוֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ וָואס קְרִיכְט אוֹיף דֶר עֶרְד׃ (כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב אִיךְ הָאבּ אַייךְ גִיגֶעבֶּען אַלֶע קְרֵייטֶער זוֹרֵעַ זֶרַע וָואס זַיין זָאמֶען וֶוערְט גְזֵייעֶט אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וָואס אִיז אוֹיף דֶער עֶרְד וְאֶת כָּל הָעֵץ אוּנ אִיטְלִיכֶע עֶרְלֵיי בּוֹם אֲשֶׁר בּוֹ פְּרִי עֵץ וָואס אוֹיף אִים

ליקוטי יהודא

גְגַאנְגֶען אִין דִי אַנְדֶערֶע שְׁטוּבּ , דָארְט הָט שְׁטֶענְדִיג גִיבְּרֶענְט אַלִיכְט , אַזוֹי לַאנְג וִוי דִי לִיכְט הָאט גֶעבְּרֶענְט הֶעל אוּנ לִיכְטִיג הָט זִיא גֶעוְואוּסְט אַז אִיר זוּהְן לֶעבְּט , אִיצְט הָט זִיא גִיטְרָאפִין דִי לִיכְט בְּרֶענְט נִיט הָט זִיא גֶעוְואוּסְט אַז אִיר זוּהְן אִיז גִשְׁטָארְבֶּן , הָט זִיא גֶעזָאגְט צוּ דִי רַבָּנָן בַּיי מִיר אִיז אַזַאךְ פַארְלָארִין גִיוָוארֶן אִיךְ וֶועל גֵיין דִי זַאךְ זוּכִין , וִוי זִיא אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן שְׁטוּבּ הָט זִיא גְזֶעהְן אַמָאהֶבְ שְׁטֵייט אוּנ רַייסְט פוּן זִיךְ דִי פֶעדֶערִין אוּנ בַּגְרָאבְּט זֵיי אִין דִי עֶרְד , הָאט דִי מוּטֶער שׁוֹין גוּט גֶעוְואוּסְט אַז אִיר זוּהְן אִיז גִישְׁטָארְבִּין הָט זִיא אַזוֹי לַאנְג גֶעוֵויינְט בִּיז פוּן אִיר אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען דִיא נְשָׁמָה אוּנ אִיז גִישְׁטָארְבִּין , נָאכְדֶעם אִיז רַבִּי שִׁמְעוֹן מִיט זַיינֶע חֲבֵרִים אַוֶועק גְגַאנְגֶען אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן הָט פַר זֵיי גֶעזָאגְט סוֹדוֹת אוֹיף דֶעם פָּסוּק נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ , וִוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין זוֹהַר:

מצות השם

(כח) וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹהִים וגו' . פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנִין מִיר אַרוֹיס אַז גָאט ב"ה הָאט אוּנז גִיבָּאטֶן אַז מֶען זָאל הַתּוּנָה הָאבֶּען כְּדֵי מִיר זָאלֶען זִיךְ מֶערִין אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ דִיא מִצְוָה הֵייבְּט זִיךְ אָן וָוען מֶען וֶוערְט אַלְט אַכְצֶען יָאר אוּנ דֶערְמָאלְט אִיז מֶען מְחוּיָב חֲתוּנָה צוּא הָאבֶּען כְּדֵי מֶען זָאל נִיט הָאבֶּען קֵיין שְׁלֶעכְטֶע גֶעדַאנְקֶען פוּן זְנוּת חַס וְשָׁלוֹם אוּנ אַזוֹי וִויא בַּאלְד עֶס גֵייט אַוֶועק צְוַואנְצִיג יָאהְר אוּנ מֶען הָאט נִישְׁט חַתוּנָה אִיז מֶען עוֹבֵר אוֹיף דֶער מִצְוָה אוּנ מֶען אִיז מְבַטֵּל דִיא מִצְוַת עֲשֵׂה דִיא גְמָרָא שְׁרַייבְּט אַז בִּיז צְוַואנְצִיג יָאר וַוייזְט

ספר הישר

נָאךְ דֶעם הָאט זִיךְ חֲנוֹךְ דֶער מַאנְט אָן גָאט אוּנ דִינְט גָאט אוּנ פַר שֶׁעמְט אַלִי מֶענְטְשְׁן מִיט זַייעֶר בֵּייזֶן וֶועג . אוּנ עֶר שֵׁיידְט זִיךְ אָפּ פוּן זַיין וַוייבּ אוּנ פַאר בָּארְגְט זִיךְ פַר מֶענְטְשְׁן . אִין אַקוּרְצֶע צַייט אַרוּם קוּמְט צוּ אִים אַמַלְאָךְ פוּן הִימֶעל אוּנ זָאגְט צוּא אִים

בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה
לְאָכְלָה׃ ל וּֽלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־
עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀ רוֹמֵשׂ עַל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־
יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַֽיְהִי־כֵֽן׃ לא וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־
טוֹב מְאֹד וַֽיְהִי־עֶרֶב וַֽיְהִי־בֹקֶר יוֹם
הַשִּׁשִּֽׁי׃ פ ב א וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ

אונקלוס

אִילָנָא דְּבֵיהּ בַּר זַרְעֵיהּ מִזְדְּרַע
לְכוֹן יְהֵא לְמֵיכָל׃
ל וּלְכָל חֵיוַת אַרְעָא וּלְכָל
עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּלְכֹל
דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא דִּי בֵהּ
נַפְשָׁא חַיְתָא יָת כָּל יְרוֹק
עִשְׂבָּא לְמֵיכָל וַהֲוָה כֵן׃
לא וַחֲזָא יְיָ יָת כָּל דִּי עֲבַד
וְהָא תַקִּין לַחֲדָא וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
שְׁתִיתָאִי׃ א וְאִשְׁתַּכְלָלוּ
שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל

תו"א לכם יהיה סנהדרין נט: ולכל חית סנהדרין שם: וירא אלהים מגילה ט: ויהי ערב שבת פח עבודת כוכבים דף ג ור"ה: ויכלו שבת קיט:

בעל הטורים

(כט) פרי עץ. ב' במסורה חסר בו פרי עץ פרי עץ סדר רמז למ"ד אילן שאכל ממנו אדה"ר אתרוג היה: (לא) יום הששי ויכלו השמים. ר"ת

רש"י

מצווה על פריה ורביה ולא האשה: (כט) לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ. השוה להם בהמות וחיות למאכל ט ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה י ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם ב וכשבאו בני נח התיר להם בשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: (לא) יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר

שפתי חכמים

דאי לטעם הראשון לבד הי' קשה מה ענין זה אלא ברכה ל"פ ועוד וכו' ולד"א לבד קשה דא"כ הל"ל וכבשה פרו ורבו ורדו: ט מזרחי פי' מאחר שהשוה אותם הכתוב למאכל הנה כמו שלא הותר לחיה לאכול רק העשבים והאילנות ולא את האדם מדכתיב ורדו בדגת הים אתם רודים בהם ולא הם בכם כך לא הותר לאדם לאכול רק העשבים והאילנות ולא להמית בריה וקרא דורדו בדגת הים ובעוף וגו' לא להתיר אכילה קמיירי אלא למלאכה (וע' בפ' ד' מיתות): י משמע דוקא להמית בריה לא התיר להם אבל מתה מאליה מותר להם לאכלה וא"ת מנ"ל לרש"י דהא כתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' וי"ל דהוכחתו הואיל וצריך לאסור לו אמה"ח כדאמרינן בפ' ד' מיתות ואי גם בהמה שמתה מאליה אסורה להם למה צריך להזהירו על אמה"ח פשיטא שאסור לו אבל אם נאמר דנבלה שמתה מאליה מותר לו הואיל ולא במיתה ב"ה כמו כן אבר מן החי נמי מותר הואיל ולא הפריש ממנה וגם אינה מתה בכך: כ כלו' הא ראיה על שהבשר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויכלו. מנין שאנו אומרים אותו בעמידה לפי שהוא עדות להקב"ה שברא עולמו בששה ימים ועדות מעומד דכתיב ועמדו

פירוש לתורת אלהים

וואקסט פירות פון בוים וואס דרונגן איז פר האנדן זאמן זֶרַע וואס ווערט גזייעט אויף אנאנדר ארט לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה זאל דס זיין צו אייך צו עסן: (ל) וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אונ צו אלע חיות פון דער ערד וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם אונ צו אלע עופות וואס זענן אונטר דעם הימל וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אונ צו אלע ווידמונג וואס אויף דר ערד אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה וואס האט אין זיך א חיות האב איך געגעבן אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב אלע גרינע קרייטר לְאָכְלָה צוא עסען וַיְהִי כֵן אונ עס איז אזו געווארן רש"י שרייבט גאט ב"ה האט גלייך געמאכט אָדָם מיט זיין ווייב צו די בְּהֵמוֹת אונ צו די חיות אונ האט ניט געגעבן קיין רְשׁוּת צו אָדָם מיט זיין ווייב זייא זאלן טייטן אבשעפענעש אונ זאל עסען דאס פלייש נאר גראז זאלן זייא אלע עסען אונ אז עס איז געקומן נֹחַ מיט זייני קינדר האט גאט זיי מתיר געווען פלייש צו עסן:

(לא) וַיַּרְא אֱלֹהִים אונ גאט האט געזעהן אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אלץ וואס ער האט בשאפן וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד עס איז זייער גוט וַיְהִי עֶרֶב עס איז געווארן אבענט וַיְהִי בֹקֶר אונ עס איז געווארען מארגן יוֹם הַשִּׁשִּׁי דער זעקסטער טאג. רש"י שרייבט דרום שטייט ביי דעם אום לאז פון מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית הַשִּׁשִּׁי מיט איין הא ווארום איין הא איז פינף צוא ווייזן אז גאט האט איין תְּנַאי געהאט מיט מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית אז די יִשְׂרָאֵל וועלן מְקַיֵּים זיין דיא פינף סְפָרִים פון דער תּוֹרָה וועלן זייא אקיום האבן אונ אז ניט וועלן זיי קיין קיום ניט האבן ח"ו אדר אזו איז דער פְּשַׁט יוֹם הַשִּׁשִּׁי אלע מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית ווארטען ביז דעם זעקסטען טאג אין סיון וואס ער איז אן געבריים צו מַתַּן תּוֹרָה: (א) וַיְכֻלּוּ זיי זענען ווארן פר לענד ער הט אום גלאנט דם בשעפעניש הַשָּׁמַיִם פון די הימלן וְהָאָרֶץ אונ ערד וְכָל

ספר הישר

שטיי אוף אונ גיי ארוס פון דיין הויז אונ גיי שטראף די מענשן אונ לערן זיי דעם וועג פון גאט. אונ חנוך שטייט אויף אונ גייט ארוס פון זיין ארט ווי ער איז געווען פר בארגן אונ גייט צו מענשן

מצות השם

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אונ ווארט טאמער וועט ער חַתוּנָה האבן אבער אז עס גייט אוועק דאס צוואנציגסטע יאר אונ דער מענטש האט נאך נישט חַתוּנָה געהאט אזוי שעלט אים הקב"ה אונ זיין זינד איז זייער גרוס ווארען ער ווייסט אז ער וויל ניט פאן דעם

ווילן פון גאט ב"ה וואס ער וויל אז עס זאל זיך מערין מענטשען אויף דיא וועלט אות דיא מִצְוָה איז עֹלֵג אין יעדער ארט אונ

חֵילֵיהוֹן׃ ב וְשֵׁיצִי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד׃
ג וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא

ת"א וכל נבאם ר"ס יא חולין ס: ויכל אלהים מגילה ס:

וְכָל־צְבָאָם׃ ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ ג וַיְבָרֶךְ

בעל הטורים

שם בן ד' אותיות שחתם בו מע"ב וכן ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת שם בן ד' אותיות שחתם העולם בשם בן ד' אותיות: (ב) ויכל אלהים. תרגום ירושלמי וחמד זהו שאמרו חמדת ימים אותו קראת. בפ' ויכלו ג"פ מלאכתו כנגד ג' מלאכות ששבת מהם שהם שמים וארץ וים. ואין כתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי לפי שמוסיפין מחול על הקדש: וישבות. ב' במסורה הכא ואידך וישבות המן והיינו דכתיב בפ' המן הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש ולא מלינו שאמר להם משה זה מקודם אלא נרמז בו' ימי בראשית וישבות ביום השביעי וישבות המן. ד"א מלמד שהמן פסק מלירד בשבת כדמוכח בקידושין. ד"א רמז למה שדרשו ברכו במן וקדשו במן: (ג) ויברך. ג' דסמיכי הכא ואידך

רש"י

שהתנה עמהם ע"מ ל שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה ד"א יום הששי שכולם מ תלוים ועומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון (ס"א שביום ו' בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית ונחשב כאלו נברא העולם עתה וזהו יום הששי בה"א שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה: (ב) ויכל אלהים ביום השביעי. ר"ש אומר נ בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו ם כחוט השערה ונראה ע כאלו כלה בו ביום ד"א מה היה העולם חסר מנוחה פ באת שבת באת מנוחה כלתה צ ונגמרה המלאכה: (ג) ויברך ויקדש. ברכו במן ק שכל ימות

שפתי חכמים

נאסר לאדם הראשון שהרי כשבאו בני נח הוצרך להתיר הבשר: ל פי' לכך ברא שמים וארץ: מ ע"ז דף ג' שבת דף פ"ח: נ דק"ל דויכל אלהים ביום השביעי משמע שעדיין עשה מלאכה ביום הז' אלא שכלה בו ואח"כ כתיב וישבות ביום הז' משמע שלא הי' עושה בו מלאכה כלל: ס ר"ל המלאכה נכנסה בשבת: ע ר"ל לבני אדם נראה כאלו כלה אבל האמת אינו כן ויהיה ויכל אלהים ביום השביעי לפי הנראה ולא כפי האמת: פ וא"ת וכי בלא מנוחה לא יתקיימו שמים וארץ וי"ל דאין ה"נ כדפי' לעיל בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ברא אלהים וגו' ואי לא היתה מנוחה בעולם אין פנאי להם לישראל לעסוק בתורה לכך ברא השבת שאסור לעשות בו מלאכה הלכך עוסקים בתורה בשבת א"כ נמצא דבשביל מנוחה קיימים שמים וארץ: צ א"כ אתי שפיר הא דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי שהמנוחה נבראת ביום השביעי ואז היו כלין כל המלאכות וזאת המנוחה אינה מלאכה גמורה אלא דרך העברה ולפי הד"א קשה למה אמר לי' מלאכה משמע שעשה מלאכה ממש לכן צריך לטעם הראשון. ולטעם הראשון קשה מ"מ לכתוב ויכל אלהים ביום הששי לכך צריך לשני טעמים האלה [מהרש"ל] (נח"י) ואע"פ שאין שייך לומר בריאה ומלאכה על המנוחה שהוא העדר הפעולה שהיא דבר שאינו גוף וממש מ"מ נ"ל דה"פ דאלו לא צירף את יום השביעי לימי הבריאה היה טבע האדם והנבראים לעמול ולעבוד יום ולילה לא ישבותו ולא היה בטבע לפוש ולנוח וא"כ הגוף כלה מאליו והעולם חרב מאין יושב אבל השתא שצירף את יום השביעי וכו שבת וינפש אז ירד הטבע לעולם לשבות ולנוח ולמנוחה מרגוע לנפשו עד אשר תשוב נפשו עליו: ק וא"ת מה זו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ב' האנשים. ואיתא בפרק כל כתבי בשעה שאדם אומר ויכלו שני מלאכים המלוים לו לאדם מניחים ידיהם על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר. וא"ת ומאי שנא פסוק זה וי"ל משום דכתיב גבי עדות אם לא יגיד ונשא עונו וזה שאומר ויכלו לא עכב עדותו והגידו:

פירוש לתורת אלהים

צְבָאָם אוּנ אַלִי זַייעֶרִי הֶערְשַׁאפְט: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ גָאט הָט אוּם גְלָאזְט אִין דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה זַיין וֶוערְג וָואס עֶר הָאט גִיטָאן רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט גָאט הָט אוּם גְלָאזְט זַיין וֶוערְג אִין דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג וָוארוּם אַמֶענְשׁ וַוייסְט נִיט צוּ טְרֶעפִין וֶועלְכֶע רֶגַע עֶס וֶוערְט שַׁבָּת וָוארוּם וִוי

ליקוטים על התורה

(ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים וגו'. מִיר זָאגִין שַׁבָּת בַּייא נַאכְט לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה, כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה, וַוייל דֶער קְוָואל פוּן אַלִי בְּרָכוֹת אִיז דֶער טָאג שַׁבָּת, וִוי דֶער זוהר זָאגְט כָּל שִׁתָּא יוֹמִין מֵהַהוּא יוֹמָא מִתְבָּרְכִין, אַלֶע זֶעקְס וָואכְדִיגֶע טֶעג וֶוערֶען גִבֶּענְטְשְׁט פוּן דֶעם שַׁבָּת, עֶס אִיז נִיט וִוי מִיר רֶעכֶענֶען אַז שַׁבָּת אִיז דֶער לֶעצְטֶער טָאג פוּן וָואךְ, אוּנ זוּנְטָאג אִיז דֶער אָנְהֵייבּ וָואךְ, נָאר דֶער אָנְהֵייבּ וָואךְ אִיז דִינְסְטָאג פַּארִין נַאכְט שָׁעָה זֶעקְס, אַז

בַּאלְד עֶס קוּמְט עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וַוייסְט עֶר נִיט צוּ גְהֶער דִי צַייט צוּ עֶרֶב שַׁבָּת צוּ גְהֶער דָאס שׁוֹן צוּ שַׁבָּת דְרוּם מוּז עֶר אוּף הֶערֶען אַיין מְלָאכָה צוּ טָאן עֶרֶב שַׁבָּת בַּצַייטֶן כְּדֵי עֶר זָאל נִיט מְחַלֵּל שַׁבָּת זַיין אָבֶּר גָאט ב"ה ווייסְט רֶעכְט וֶועלְכֶע רֶגַע עֶס וֶוערְט שַׁבָּת דְרוּם הָאט עֶר גְטָאן אַ מְלָאכָה בִּיז דֶר לֶעצְטֶער רֶגַע דְרוּם שְׁטֵייט אַז גָאט הָאט אוּיס גִילָאזְט זַיין מְלָאכָה אִין זִיבֶּעטֶן טָאג כְּלוֹמַר גְלַייךְ וִוי עֶר הָט אִיךְ דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג אוּם גְלָאזְט אָבֶער בֶּאֱמֶת הָאט עֶר אוּם גְלָאזְט דִי מְלָאכָה אִין עֶרֶב שַׁבָּת אָדֶר מֶען קָאן אַזוֹ זָאגֶן וָוארוּם אַלֶע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ זֶענֶן שׁוֹן גְוֶוען אוּף דֶער וֶועלְט אוּנ עֶס אִיז מֵיין נִיט אָפּ גִינַאנְגֶען נָאר מְנוּחָה דָאס הֵייסְט רוּאוּנְג וִויא בַּאלְד עֶס אִיז גְקוּמֶן שַׁבָּת אִיז גִיקוּמֶען מְנוּחָה אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אוּיס גִילָאזְט אוּנ עֶס אִיז שׁוֹן נִגְמַר גִיוָוארֶן דִיא מְלָאכָה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ עֶר הָאט גֶערוּעֶט אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה פוּן אַלֶע זַיינֶע וֶוערְג וָואס עֶר הָאט גִיטָאן: (ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם

ספר הישר

אוּנ שְׁטְרָאפְט אוּנ לֶערִינְט זֵיי וִוי זֵיי זָאלֶן דִינֶן גָאט: וַיִּצָן אוּנ עֶר גֶבִּיט אִין אַלִי שְׁטֶעט אַזוֹ צוּ זָאגֶן וֶועלְכֶר מֶענְטְשׁ עֶס בַּגֶערְט צוּ וִויסֶן דִי וֶועג פוּן גָאט זָאל קוּמֶן צוּ מִיר וֶועל אִיךְ אִים זָאגֶן. אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זַאמְלֶן זִיךְ אַיין אוּנ קוּמֶן צוּ אִים אוּנ בַּגֶערִין זַיינִי רֵייד. וַיִּמְלוֹךְ אוּנ חֲנוֹךְ קִינִיגְט אִיבֶּר דִי מֶענְטְשֶׁן דָארְךְ גָאטְס רֵייד. אוּנ דִי נְבוּאָה פוּן גָאט רוּהְט אוּף אִים. אוּנ אַלִי מֶענְטְשִׁין קוּמֶן הֶערֶען זַיין קְלוּגְהֵייט אוּנ בּוּקֶן זִיךְ צוּ אִים בִּיז דֶער עֶרְד. אוּנ אוּךְ אַלִי שָׂרָרוֹת קוּמֶען אוּנ בּוּקֶען זִיךְ צוּ אִים אוּנ

אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ
שני ד אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים

בה"א זעירא

אונקלוס

שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵהּ אֲרֵי בֵהּ נָח מִכָּל עֲבִידְתֵּהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד׃ ד אִלֵּין תּוֹלְדַת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אַרְעָא

תו"א אלה תולדות יומא כד מנחות כט: ביום עשות חגיגה יב:

בעל הטורים

ויברך אלהים את נח ואידך ויברך אלהים את יצחק. בשעה שברא העולם בירך השבת והעולם ובימי נח שנאבדו כל הראשונים והיה העולם מתודש הולרך לברך פעם שנית ובירך את אברהם כמו שיש במדרש עד עתה הייתי זקוק לברך את בריותי מכאן ואילך הברכות יהיו מסורים בידך: (ד) בהבראם. אותיות באברהם בזכות אברהם נבראו שמים וארץ:

שפתי חכמים

ברכה הא לא מקרי ברכה אלא אם היה בשבת יותר מבשאר ימים אבל הכא לא היה בשבת יותר מבשאר ימים רק עומר לגלגולת. וי"ל דמה שירד המן בכל יום הוא ברכה וכתיב ויקדש שקדשו במן שלא ירד בו כלל ואפי' הכי ברכו כברכת המן כי מכל מקום בששי נכפלה בו ברכתו ופי' ברכו ולא פסקה ברכתו (רא"ם) ועי"ל ברכו במן פי' שלא הסריח דהא בשאר ימים אם היה נותר היה מסריח ליום המחרת כדכתיב ויותירו וגו' וירם תולעים ויבאש ואף אם לא היו אוכלין אלא חצי עומר והניחו עומר וחצי לגלגולת ליום השבת לא היה מסריח וזהו תוס' ברכה: ר (נח"י) ודבר תמוה הוא בעיני שבשביל ירידת המן שהיא לזמן מועט דהיינו מ' שנה יכתוב הכתוב במעשה בראשית ויברך ויקדש לפיכך נ"ל כוונת זה הדרוש שהש"י קידש את יום השבת שלא לעשות בו דבר מלרכי העוה"ז כגון מלאכה ימשא ומתן ואפי' הלוך ודבור לא יהא כחול ולפי שדברה תורה נגד יצה"ר שיעלה על לב האדם לו' הן לא נזרע ולא נאסוף כו' א"כ יחסר לחמו ולא יכול לעמוד עצמו על ממונו לזה הקדים לומר ויברך וגו' ר"ל שכפל ברכתו ביום הששי כדי לקדש יום השבת ושלא לעשות בו מלאכה ולאו דוקא כמן היה ברכה וקדושה ולא בזמנים אחרים אלא בכל שבת ושבת הקב"ה אומר לוו עלי ואני פורע ושייך ברכה וקדושה ונקט מן לפי שראינו בעינינו הנס הגדול שהממעיט לא החסיר ולפי שבזמן הבריאה לא היו שומרי שבת בעולם שהרי עדיין לא נלטוו לפיכך מסיים רש"י ואומר שהמקרא נא' על שם העתיד שישמרו בני ישראל את השבת ולאו דוקא על זמן ירידת המן וע"ש: ש דלעשות להבא משמע דהיל"ל אשר ברא אלהים ועשה: ת דק"ל הלא לא מפרש אח"כ שום דבר אלא קאי אדברים האמורים למעלה: א ר"ל אף תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון כדמפרש בקרא בהבראם ביום עשות וגו' וא"ת הלא כבר כתב רש"י

רש"י

השבוע ירד להם עומר לגלגולת ובששי לחם משנה. וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת והמקרא כתוב ר ע"ש העתיד: **אשר ברא אלהים לעשות.** המלאכה ש שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי כמו שמפורש בב"ר: (ד) **אלה.** האמורים ת למעלה: **תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'.** ללמדך שכלם א נבראו

ליקוטים על התורה

ווי עס איז גיוועז ווען די וועלט איז בשאפין גיווארען האבין דיא טעג אנגעהויבין גערעכונט ווערין פון דינסטאג פארין נאכט שעה זעקס איז גיווארין נאכט אונ די לבנה הט אנגעהויבן דס ערשטע מאהל צו לייכטין אויף דער וועלט אויף מארגין מיטוואך שעה זעקס אין דער פריה הט אן געהובין דיא זונן צו לייכטין דאס ערשטע מאהל, איז שבת דער מיטען פון וואך, ווי די גמרא זאגט זונטאג מאנטאג דינסטאג הייסט נאך שבת, אונ אז מען הט ניט גיזאגט הבדלה מוצאי שבת מעג מען זאגין הבדלה ביז דינסטאג פארין נאכט שעה זעקס, מיטוואך דאנערשטאג פרייטאג הייסט פאר שבת:

דר ילקוט שרייבט יעדר מענטש זאל אביסל טאג פון פרייטאג היילינגען צום שבת, אונ אביסל נאכט פון מוצאי שבת זאל ער היילינגן צום שבת, ווייל טאמר ח"ו דארף דר מענטש זיין אין גיהנם, וועט ער אלע פרייטאג ארוס גיין פון גיהנם אין די צייט וס ער פלעגט ביי זיין לעבין פון פרייטאג צו נעמען צום שבת, אונ ער וועט נים מוצאי שבת צוריק ארין גיין אין גיהנם ביז עס וועט זיך ענדיגען דיא צייט וס ער הט געהאלטין מוצאי שבת היילינ ווי שבת. דיא זעקס וואכעדיגע טעג זענען גיגעבען

פירוש לתורת אלהים

השביעי אונ גאט האט גיבענטש דעם זיבעטען טאג ויקדש אותו אונ ער האט אים גיהייליגט. רש"י שרייבט ער הט אים גיבענשט מיט דעם מן ווארום אגאנצע וואך איז דר מן גפאלין נאר איין מעסטל צו איין פרשון אונ אום פרייטאג איז גפאלן צווייא מעסטליך צו איין פרשון כדי עס זאל זיין אויף שבת אויך אונ האט אים גיהייליגט אויך מיט דעם מן אז אום שבת איז קיין מן גאר ניט גיפאלען כי בו שבת מכל מלאכתו ווארום אין אים כלומר אין שבת הט גאט גרועט פון אלע זיינע ווערג אשר ברא אלהים וס גאט הט בשאפן לעשות צו טאן כלומר די מלאכה וס גאט הט בדארפט טאן אום שבת הט ער גטאן דעם זעקסטן טאג היינו ער הט דעם זעקסטן טאג אטאפעלי מלאכה גיטאן איין מלאכה פון דעם אייגנם טאג אונ די אנדרע מלאכה פון שבת:

(ד) אלה דיא דאזיגע וואס אויבען איז גישטאגען תולדות זענען דיא גיבירט השמים והארץ פון הימעל אונ ערד בהבראם אז זייא זענען בשאפען גיווארען ביום עשות יי אלהים ארץ ושמים אין דעם טאג אז גאט האט בשאפען דיא ערד מיט דעם הימעל. רש"י שרייבט בהבראם מאכט בה"א בראם דאס איז טייטש מיט דר הא האט גאט בשאפען דיא וועלט ווארום עס שטייט אין פסוק ביה יי צור עולמים דס

ספר הישר

בגערען פון אים אז ער זאל קיניגן איבר זיי אונ חנוך לערינט זיי קלוגהייט צו וויסן גאטס וועג אונ הט גמאכט צווישן זיי שלום אונ עס איז גוועזן שלום אויף דער וועלט אין די טעג פון חנוך. ומלוך אונ חנוך קיניגט איבר דר גאנצר וועלט צוויי הונדערט דריי אונ פערציג יאר אונ האט גטאן משפט אונ צדקה אין גאר זיין פאלק אונ הט זיי גפירט אין גאטס וועג:

ואלה אונ די דאזיגע זענען די קינדר פון חנוך משותלח אלישמע אונ אלימלך. אונ דיא טעכטער מלכה אונ נעמה. אונ

אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ ה וְכֹל ׀ שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד

וּשְׁמַיָּא׃ ה וְכֹל אִילָנֵי חַקְלָא עַד לָא הֲווֹ בְאַרְעָא וְכָל עִשְׂבָּא דְחַקְלָא עַד לָא צְמַח אֲרֵי לָא אַחֵית מִטְרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אַרְעָא וֶאֱנָשׁ

ת"א ונלעית חולין ס:

רש"י

ראשון. ד"א בהבראם בה' בראם ב שנא' (ישעיה כו) ביה ה' צור עולמים בב' אותיות הללו של השם יצר שני עולמים ולמדך כאן שהעולם הזה ג נברא בה"א (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה ועולם הבא נברא ביו"ד לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו יו"ד שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת ד כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה ופתוחה למטה לרדת דרך שם: (ה) טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוה ה ואינו לשון קודם ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים וזה ו מוכיח ועוד אחר ז (שמות ט) כי טרם תיראון עדיין לא תיראון ח ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם וכל עשב השדה עדיין לא צמח ובג' שכתוב ותוצא לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם ט התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו י אלהים שהוא שליט ושופט

שפתי חכמים

לעיל במאמר יהי מאורות את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה ויש לומר דאי לאו קרא דבהבראם ה"א דלבריאת שמים הי' מאמר וכן לתולדות השמים לכל תולדה ותולדה היה מאמר מיוחד כמו שהיו מחולקים בפועל כשיצאו מן הכח אל הפועל לכן כתיב אלה תולדות וגו' ללמד כי במאמר בריאת שמים נבראו גם התולדות כמו הזורע חטים ביום אחד ואחר כך יוצא כל חטה וחטה בפ"ע ביומיה: ב וא"ת מאי ד"א הוא זה הלא בפי' ראשון לא דרש כלל ולא מפרש בהבראם כלל אם כן יכול להיות שדורש ג"כ כד"א וי"ל דלפי' הראשון קאי בהבראם אסיפא דקרא בהבראם ביום עשות וגו' אבל לפי דבר אחר קאי ארישא דקרא השמים והארץ בהבראם רצה לומר בה"א בראם: נ אבל בלא זה לא היינו יודעין איזה בה"א ואיזה ביו"ד לכן צריך לב' טעמים ולפי הד"א קשה למה נאמר ביום עשות לכן פי' למדך שכולם וכו' ולטעם הראשון קשה למה נאמר בהבראם בה"א לכך פי' ד"א: ד עיין טעם אחר במנחות דף כ"ט: ה פי' במקום שהי תיבות עדיין לא. ר"ל הוא שם דבר ואינו נגזר ממנו פעל: ו פי' אם יהיה פי' קודם ויהיה דבוק עם מלת יהיה ויצמח הכתובים אחריו אין כאן מאמר פוסק ואיך יתן טעם בו לומר כי לא המטיר שהוא נתינת הסבה למאמר הפוסק ואם אינו דבוק רק עם מלת זה שחסר כאלו אמר וכל שיח השדה קודם זה שוב לא יפול עליו כי לא המטיר: ז פי' עוד יש מוכיח אחר על זה: ח הרא"ם האריך בזה ומהרש"ל פי' מפני שאי אפשר לפרש בענין אחר כי אם נאמר טרם פירושו קודם א"כ איך נופל עליו מלת תיראון שהוא לשון עתיד: ט ר"ל דודאי הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ויודע שאדם מכיר בטובתן של גשמים ויתפלל עליהן [ועיין חולין דף ס']: י שם העצם שלו יהוה ר"ל יש בו אותיות היה הוה ויהי' דהיינו שמו א"כ שם העצם כלו' אות וסי' על עצמותו ית' ושמות האחרים הם שמות לתוארים מורה על תואר

פירוש לתורה אלהים

איז טייטש מיט דיא צוויא אותיות פון דעם שם י"ה הט גאט בשאפן די וועלט לערינט מיך דא דער פסוק אז דר עולם הזה איז בשאפן גווארן מיט דער ה"א דס איז מרמז אזו ווי דיא ה"א איז אונטן אפין אזו איז די וועלט אפין צו די וואס טאן תשובה אונ עולם הבא איז בשאפען גווארן מיט דער יו"ד צוא ווייזן אז צדיקים זענן גוועזן ווייניג אין דר צייט אזו ווי די יוד איז דס קלענסטע אות פון אלע אותיות: (ה) וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה אונ די בומער טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ איז נאך ניט גוועזן אוף דר ערד וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה אונ די קרייטיכץ פון דעם פעלד טֶרֶם יִצְמָח האט נאך ניט גשפראצט אונ דס ווס עס שטייט ביי דעם דריטן טאג אז דיא ערד הט אוס גצוגן גראז איז ניט דער פשט אז דאס גראז האט אוס גשפראצט פון דר ערד נאר עס איז גישטאנען אוף דר טיר פון דער ערד ביז דעם זעקסטן טאג אז דער מענטש איז בשאפן גווארן אונ האט גבעטן עס זאל גיין רעגן אזו ווי ווייטר וועט שטיין דענסמאל האט ערשט דאס גראז ארוס גישפראצט פון דער ערד אונ פאר וואס איז דאס אזו גיוועזן כִּי לֹא הִמְטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ ווארום גאט האט נאך ניט גמאכט רעגנן אוף דר ערד אונ פר ווס האט ער נאך ניט גמאכט רעגענן ווארום וְאָדָם אַיִן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה עס איז נאך ניט גוועזן א מענטש ער זאל ארבייטען דיא ערד אונ עס האט קיינער ניט פאר שטאנען צו

ליקוטים על התורה

ניווארין פר דעם גוף מיט די נשמה צו זאמן, דר מענטש דארף אין זיי ארבעטין צו שפייזן דעם גוף, אונ פון דעסטוועגין דארף ער שפייזין די נשמה אויך. ער דארף דאוונען לערנען תורה, ווי פיל צייט ער וועט נאר קענען, אבער דער טאג שבת איז גיגעבין גיווארען דער עיקר נאר פר די נשמה, דריבער הט מען אים ניבאטין ער זאל קיין ארבעט טאן שבת, אפילו דאס עסין פאר דעם גוף זאל זיין גרייט פון פרייטאג, ער זאל דעם שבת היילינען נאר צו תפלה אונ תורה. דער שלחן ערוך שרייבט ווס מיר זאגין שינה בשבת תענוג, מען דארף האבין שבת דעם פערגעניגען צו שלאפין ביי טאג; דס איז נאר פאר די מענטשין ווס לערנען תורה אגאנצע וואך, אבער בעלי בתים סוחרים בעלי מלאכות ווס זענען בשעפטיגט אגאנצע וואך מיט פרנסה, זייא דארפין פר ברייננגען דעם גאנצין שבת נאר מיט תורה אונ תפלה, אונ זאל שלאפין אביסעל נאר אפ צורוהען דעם גוף:

ספרי מוסר זאגין אוף שבת גיט מען צו יעדער יוד א נשמה יתרה, אז עס קומט מוצאי שבת אונ דיא נשמה יתרה

ספר הישר

משותלח נוינט לֶמֶך. אין דר צייט איז גשטארבן אדם הראשון ניין הונדערט אונ דרייסיג יאר אלט. אונ שת מיט חנוך אונ משותלח האבן אים בהאלטן מיט גרוס כבוד אין דר היל וויא גאט הט גיהייסען. אונ אדם הראשון כחמת ער הט געגעסן פון עץ הדעת איבר דעם איז ער נישטארבן מיט זייני קינדר: ויהי אונ אז חנוך איז אלט גווארן צוויי הונדערט אונ דריי אונ פערציג יאר הט ער זיך ווייטר אפ גשיידט פון מענטשן. דריי טאג איז ער גוועזן פר בארגן, אונ אין פערדין טאג הט ער זיך באוויזן צו די

אֶת־הָאֲדָמָה: ו וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ
וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:
ז וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם

לֵית לְמִפְלַח יָת אַדְמְתָא:
ו וַעֲנָנָא הֲוָה סָלִיק מִן אַרְעָא וְאַשְׁקֵי יָת כָּל אַפֵּי אַדְמְתָא:
ז וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם עַפְרָא

תו"א ואד יעלה סוכה יא ר"ה יא תענית ח: וייצר ה' ברכות סא עירובין יח סנהדרין לח חולין כו נדה כג:

בעל הטורים

ארץ ושמים. ב' במסו' הכא ואידך הודו על ארץ ושמים למה הודו על ארץ ושמים : (ו) ואד. ב' במסו' הכא ואידך ואיד נכון לצלעו רמז למה שאחז"ל למה נקרא שמו איד שהבריות מספרים לכם כדי שיתן להם הקב"ה מטר : (ז) וייצר. ב' חד מלא וחד חסר וייצר ה' אלהים את האדם מלא שיש לו שני יצרים יצ"ט ויצה"ר ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה חסר שאין להם אלא יצר

שפתי חכמים

מתוארין יתברך והא דלא מפרש פי' זה למעלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים משום דלמעלה צריך לכתוב ה' אלהים כדפירש"י לעיל ע"ש : כר"ל תקיף ואמיץ כח כמו ואת אילי הארץ : ל דק"ל דהא לעיל כתיב כי לא המטיר ה' כיון שעדיין לא נברא האדם וכאן כתיב ואד יעלה וגו' משמע שהיה מטר אע"פ שעדיין לא נברא האדם : מ הא דדחק רש"י ולא מפרש סתם מטר דהיינו המים שעל הארץ משקים שעננים היינו משום דכתיב כי לא המטיר דהיינו סתם מטר שהוא ממים שעל הארץ ש"מ דקודם שנברא האדם לא המטיר והאי אד עלה קודם שנברא האדם שהרי אח"כ כתיב וייצר ה' אלהים וגו' ואי היה מטר סתם היו הפסוקים כסותרין אהדדי וק"ל : נ (נח"י) ונ"ל דה"פ

רש"י

כ על כל העולם וכן פירוש זה בכ"מ לפי פשוטו ה' שהוא אלהים : (ו) ואד יעלה. לענין ל בריאתו של אדם העלה התהום מ והשקה עננים לשרות העפר ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואח"כ לש את העיסה אף כאן והשקה ואח"כ וייצר : (ז) וייצר. שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה נ לתחיית המתים אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא

ליקוטים על התורה

קומט צוריק אין הימל, קומען די מלאכים צו די נשמות יתרות אונ פרעגען ביי זיי וועלכע תורה זיי האבען דעם שבת געלערנט אויף די וועלט, אונ וועלכע נשמה עס הט טאקי געלערנט תורה שבת, זאגט זיא די תורה פאר אלי מלאכים, אונ די מלאכים קומען פר הקב"ה אונ זאגין די תורה האבין מיר געהערט פון דעם מענטשינס נשמה, אונ הקב"ה האט אגרויסע שמחה מיט די נשמה אונ מיט אירע תורה, אבער אז דער מענטש הט פערברענגט דעם שבת מיט שפאצירען, שלאפין, לייענען מעשה ביכלאך, אדער אזוי ריידען דברים בטלים, אונ בפרט אז אין די רייד איז געוועזן לשון הרע רכילות אונ נאך אזעלכע רייד וואס מען טאר זיי ניט ריידין, ווי פארשעמט ווערט די נשמה פאר אלע מלאכים, אונ די נשמה מוז גיין מוצאי שבת אין גיהנם, דער מענטש איז נאך אויף דער וועלט אונ זיין נשמה איז שון אין גיהנם ודעם מוסר פון תורה לערנען אונ נאך שבת דארף יעדער יוד לערנען אין ספרי מוסר] :

(ז) וייצר ה' אלהים וגו'. דריבער שטייט וייצר מיט צוויי יודין, ווייל הקב"ה הט בעשאפען דעם מענטש מיט צווייא יצרים. איצר הרע אונ איצר טוב, דער מדרש זאגט דריבער שטייט וייצר מיט צוויי יודין ווייל דער מענטש איז בשאפין געווארן צוא צוויי וועלטין, צו עולם הזה אונ צו עולם הבא. נאך אפשט איז דריבער שטייט וייצר מיט צוויי יודין, וועגין די צוויי בשאפונגען וואס זענען בשאפען געווארן מיט איין מאל, מיט איין בעשאפונג, אדם אונ חוה, ווען אדם אונ חוה זענען בעשאפען גיווארין זענען זיי געוועזן ווייא מענטשין פון צוואנציג יאהר : ויפח באפיו נשמת חיים. הקב"ה הט אריינגעבלאזין אין זיינע נאז לעבעדיגען

פירוש לתורת אלהים

בדארף מען רעגען אויף דער וועלט אויב ניט. אונ אז דער מענטש איז בשאפען געווארען אונ הט געוויסט אז דיא וועלט דארף האבען רעגען האט ער מתפלל געווען איז געגאנגען רעגען אונ די ביימער מיט דעם גראז האבען ארויס געשפראצט פון דער ערד : (ו) ואד יעלה מן הארץ. אונ אוואלקען איז אויף געגאנגען פון דער ערד והשקה את כל פני האדמה אונ ער הט אן גיטרינקען די גאנצי ערד. רש"י שרייבט אזוי ווי דער קנעטער וואס ער קנעט טייג גיסט ער אריין וואסער אין דעם מעל אונ דר נאך קנעט ער דם טייג אזוי הט גאט אויך געטאן מיט די רעגינס הט ער אן גוויגט די ערד אונ הט זי אן גטרענקט אונ דר נאך הט ער דר פון בשאפען דעם מענטש :

(ז) וייצר יי אלהים אונ גאט הט בשאפען דעם מענטש. רש"י פרעגט עס איז דאך שון אובן גישטאנען דיא בריאה פון דעם מענטש ויברא אלהים את האדם בצלמו וואס שטעלט מיר דא דער פסוק נאך איין מאל דער תירוץ איז אובן איז נאר גשטאנען סתם אז גאט הט בשאפען איין מענטש אויף דר וועלט אבער עס איז ניט גשטאנען ווי אזוי ער איז אונ פון וואס ער איז בשאפען געווארן דרום שטעלט מיר דר פסוק נאך איין מאל די בריאה אונ איז מפורש וויא אזו דיא בריאה איז געוועזן אונ וויא אזוי עס האט זיך מיט אים גפירט אונ דרום שטייט וייצר מיט צוויי יודן צו ווייזן אויף צווייא בשעפניש איין מאל הט ער אים בשאפען אויף דער וועלט אונ דם אנדרי מאל הט ער אין אים בשאפען אכחער זאל קאנען בשאפען ווערן בשעת תחיית המתים

ספר הישר

מענטשן אונ האט זיי געלערנט גאטס וועג : וישב אונ דער נאך קערט ער ווידער אונ פאר בארגט זיך וועקס טעג אונ אויף דעם זיבעטין בעווייזט ער זיך. דר נאך הט ער זיך באוויזן אטאג אין חודש אונ אטאג אין יאר. אונ אלע מענטשן אונ שרים גליסטין צו זעהן דם פנים פון חנוך אבער זייא קענען ניט צו גיין צו אים מחמת גרוס פחד ומורא. דען דר פחד פון גאט איז געווען אויף זיין פנים. וילך אונ חנוך איז איין טאג צו זיי ארויס גגאנגען ווענין נקומן צו אים אלי מענטשן אונ חנוך לערנט זיי ווי אזוי מען זאל גאט דינען אונ שכל אונ חכמה אונ ווי איינער ברוכט דעם אנדרן ליב צו האבן. אונ אז ער אין גום איז צו אונטר שטיצן אים. אונ אלי מענטשין בוקין זיך צו דר ערד אונ זאגן דר מלך זאל אייביג לעבין : ויהי אין אמאל אז חנוך האט גלערינט אלי שרים אונ אלע מענטשן גאטס וועג רופט אמלאך פון הימעל צוא חנוך אונ זאגט אז מען זאל אים ארויף נעמין אויף דעם הימעל : בעת אין דר צייט אז חנוך האט געהערט די דאזיגע רייד פון דעם מלאך איז ער ארוס גיגאנגען אונ האט איינגעזאמלט אלי מענטשן אונ

עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת
חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ ח וַיִּטַּע
יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם
שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר׃ ט וַיַּצְמַח

תר"א ויהי האדם פטמת כב : ויטע ה' פסהים כד נדרים לט :

מִן אַדְמְתָא וּנְפַח
בְּאַנְפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְחַיֵּי
וַהֲוַת בְּאָדָם לְרוּחַ
מְמַלְּלָא : ח וּנְצִיב יְיָ
אֱלֹהִים גִּינְתָא בְּעֵדֶן
מִלְּקַדְמִין וְאַשְׁרֵי תַמָּן יָת
אָדָם דִּי בְרָא : ט וְאַצְמַח יְיָ

בעל הטורים

אחד : ויפח באפיו נשמת חיים. ס"ת חותם : נשמת. ד' ויפח באפיו נשמת. כל אשר נשמת רוח חיים. נר ה' נשמת אדם. ואם לאו נשמת ה' כנחל גפרית : האדם לנפש חיה. ר"ת חלה שהיה חלתו של עולם :

רש"י

נכתב ביצירתה שני יודי"ן : עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל ם האדמה מארבע רוחות שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו ע לקבורה. ד"א נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי הלואי תהא לו כפרה ויוכל לעמוד : ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים הוזקק בששי לבראות בו מעליונים ומתחתונים ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד : לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור : (ח) מקדם. במזרחו פ של עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר נא' צ ויברא וגו' את האדם וגו' ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון ויברא את האדם וגו' זהו כלל סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו חזר ופי' וייצר ה' אלהים וגו' ויצמח לו ג"ע ויניחהו בג"ע ויפל עליו תרדמה השומע סבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן הרקק : (ט) ויצמח. לענין ק הגן הכתוב מדבר :

שפתי חכמים

שהקדוש ב"ה נותן מעכשיו כח חיוני באדם שגם לאחר שימות יוכל לחיות ולחזור ברצון הש"י : ם דאל"כ מן האדמה ל"ל בחד מנייהו סגי אבל קשה דהל"ל מכל הארץ לכן אמר ד"א כו' ולד"א קשה הל"ל מהאדמה מלת מן ל"ל לכך פי' מד' רוחות : ע ר"ל קולטת ושמורה בתוכה עד תחה"מ דאל"כ הא גם הבהמה נקברת אע"פ שלא נצבר עפרה : פ לאפוקי מת"א שפי' מקודם דהא מפשט המקרא משמע שלא למחו עשבים ואילנות לא של גן ולא של שאר מקומות והא דהאריך רש"י לומר נטע את הגן שלא תטעה לומר דמקדם קאי על וישם שם את האדם : צ אעפ"י שהקושיא הוא על וייצר ה' אלהים את האדם מ"מ המתין עם הקושיא עד אחר שפי' ויטע וגו' במזרחו של עדן ואז יהיה גם זה מפרטי האדם וילדק מה שהשיב עליה סתם בריאתו מהיכן וכו' וחזר ופי' וייצר ה' עפר מן האדמה וגו' וגם ויצמח לו ג"ע אבל אם מפי' מקדם ל' קדמון כלו' מקודם וא"כ לא היתה הצמיחה בעבורו וא"כ אין זה מפרטיו והיה קשה על הקרא למה הפסיק במה שאמר ויטע ה' אלהים כיון שכבר נטעו אע"כ מקדם פי' מזרח וי"ל נמי איפכא בשלמא אי הוה מקדם פי' מלקדמין כתרגומו ניחא מה שכתוב כאן ויטע וגו' גבי וייצר וגו' כמדרשו וייצר יצירה לעוה"ב ויצירה לעוה"ז להודיע שהאדם נברא לתענוגי עוה"ב ולתענוגי עוה"ז דאל"כ תקשה למה נטע גן בעדן מלקדמין אם לא בשביל תענוגי האדם אבל עכשיו שפי' מקדם במזרחו של גן ולא בא להורות אלא באיזה מקום היה חנייתו של אדם ולא להודיע על תענוגי עוה"ז ואדרבה נימא איפכא חלילה שיברא את האדם בשביל שיתענג בתענוגי עוה"ז וא"כ קשה למה סמך ויטע וגו' לקרא דוייצר ולא אל ויברא וע"ז פי' ראיתי כו' : ק דאי אכלל הארץ קאי למה לא נזה השם בשעת הליווי להוציא עץ נחמד

פירוש לתורת אלהים

עָפָר מִן הָאֲדָמָה אַש פון דר ערד גאט הט איינגזאמלט אש פון אלי פיר זייטן פון דר וועלט אונ הט אים בשאפן כדי אז ער וועט שטארבן זאל אים איטליכס ארט פון דר ערד צו נעמן אז מען וועט אים בגראבן וַיִּפַּח בְּאַפָּיו אונ ער הט גבלאזן אין זייני נאז לעבער נִשְׁמַת חַיִּים אלעבדיגן אטום דס איז דיא נשמה וַיְהִי הָאָדָם אונ דר מענטש איז גווארן צו אלעבדיגן נפש רש"י שרייבט די בהמות ווערן אויך גרופן נפש חיה נאר דר נפש פון דעם מענטש הט אין זיך איין חיות פון אלי בשעפניש ווארום גאט הט אים גגעבן דעה אונ דבור דס הייסט ער הט שכל אונ ער קאן ריידן : (ח) וַיִּטַּע יְיָ אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם אונ גאט הט גפלאנצט אגארטן אין עדן פון מזרח זייט וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר אונ ער האט דארטן אריין גזעצט דעם מענטש וואס ער האט בשאפן : (ט) וַיַּצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה

ליקוטים על התורה

אמעם, דער מדרש זאגט אין די שטאט צפורי איז ביי איינעם גשטארבן אקינד, ביי דעם מענטש איז גיזעסן איין אפיקורוס, ער איז געקומן מנחם אבל זיין, דער וויל איז געקומן רבי יוסי בן חלפתא אויך מנחם אבל זיין, דער אפיקורוס הט גזעהן רבי יוסי לאכט, הט דר אפיקורוס גיזאגט צו רבי יוסי וואס לאכסטו, הט רבי יוסי געזאגט ווייל מיר זענען פארזיכערט אויף הקב"ה אז דער פאטער וועט זעהן זיין זוהן בעולם הבא, הט דר אפיקורוס געזאגט צו רבי יוסי איז דען ניט גענוג פר דעם אבל זיין צער וואס ער הט וואס זיין זוהן איז גישטארבן, ביסטו נאך געקומען אים מצער זיין מיט דיינע נארעשקייט, אז אערדענע כלי ווערט צו־בראכן, קענען דען די שארבונס צוזאמען קלעבן? עס שטייט דאך אין פסוק ככלי יוצר תנפצם דו וועסט זיי צושפרייטן ווי די כלים פון אטעפער וואס ווערין צובראכין אויף אייביג, הט רבי יוסי געזאגט דיא ערדענע כלים וואס זענען געמאכט פון ערד מיט וואסר אונ ווערין גבריקונט אין פייער, אויב זיי ווערן צובראכן

ספר הישר

זאגט צו זיי איך בין באגערט גווארין צוא קומן אין הימל אריין אבר איך ווייס ניט ווילכין טאג עס וועט זיין : ועתה אונ אצונד וועל איך אייך לערנין קלוגהייט אונ די שטראף פון גאט. אונ חנוך לערינט זייא אונ איז זייא מזהיר די זאלין זיין נכנעים צוא זייערי מלכים ושרים אונ זאלן פאלגן זייער בפעל. אויך לערינט ער זיי ווי אזוי מען זאל באקומן דס אייביגע לעבן אונ איז מיט זיי גזעסין עטליכע טעג. ויהי אונ עס איז גוועזן אין דער זעלבער צייט בשעת חנוך איז מיט זיי גזעסן אונ הט מיט זיי גרעט האבן זיי אויף גהובן זייערי אויגן האבן זיי גזעהן אגרויסן וואלקן נידערט אראפ פון הימל. האבן זיי גזאגט צו חנוך וואס זיי האבן גזעהן.

יְהֹוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ
נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ
הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב
וָרָע׃ י וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת
אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה
רָאשִׁים׃ יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא
הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־
שָׁם הַזָּהָב׃ יב וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא
טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם׃
יג וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא

אונקלוס

אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל אִילַן
דִּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי וְטַב לְמֵיכַל
וְאִילַן חַיַּיָּא בִּמְצִיעוּת
גִּינְתָא וְאִילַן דְּאָכְלִין
פֵּירוֹהִי חַכִּימִין בֵּין טַב
לְבִישׁ׃ י וְנַהֲרָא הֲוָה נָפִיק
מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּינְתָא
וּמִתַּמָּן מִתְפְּרִישׁ וַהֲוֵי
לְאַרְבְּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין׃
יא שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא
מַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא
דַּחֲוִילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָא׃
יב וְדַהֲבָא דְּאַרְעָא הַהִיא
טָב תַּמָּן בְּדֻלְחָא וְאַבְנֵי
בוּרְלָא׃ יג וְשׁוּם נַהֲרָא
תִּנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא מַקִּיף

תו"א ונהר יוצא ברכות לה תעניות סנהד' לט: וזהב הארץ יומא פד: ושם הנהר כתובות י:

בעל הטורים

(י) יפרד. ב' במסו' הכא ואידך ודל מרעהו יפרד כשנעשה אדם הראשון דל מן המצות נפרד מהגן: (יב) הבדלח. ב' במסו' הכא ואידך ועינו כעין הבדולח מלמד שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם המן:

שפתי חכמים

וגו': ר דאל"כ ל"ל למכתב בתוך הגן דהא כתיב וילמת וגו' דלעיל הגן קאמר: ש דק"ל דכיון שהוא נילוס הי"ל להזכיר בשם יותר מפורסם שהוא נהר מצרים שלא נטעה לומר שהיה נהר אחר מארץ

רש"י

בתוך הגן. ר באמצע הגן: (יא) פישון. הוא נילוס נהר מצרים וע"ש שמימיו מתברכין ש ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו. ד"א פישון שהוא מגדל פשתן שנ' אצל מצרים (ישעי' יט) ובושו עובדי פשתים: (יג) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד כמו (שמות כא) וכי

ליקוטים על התורה

קענען זיי נים צוריק גאנץ ווערין. אונ גלעזערנע כלים וואס זענען געמאכט פון פייער ופון אש) אונ ווערן געטריקנט אין פייער, אז זיי ווערין צובראכען קענען זיי צוריק גאנץ ווערין, אוואנדער, פאר וואס איז דס אזו, האט דער אפיקורוס גיזאגט, ווייל דיא גלעזערנע כלים ווערן גבלאזן, האט רבי יוסי גזאגט צום אפיקורוס זאלין דיינע אויערין הערין וואס דיין מויל רעט, מאדאך דיא גלעזערנע כלים וואס זענען גיבלאזין גיווארין פון מענטשין, אז זיי ווערין צובראכען קען מען זיי צוריק גאנץ מאכין, דר מענטש וואס ער איז גיווארין לעבעדיג דורך דעם בלאז פון הקב"ה איז דאך געוויס אז ער ווערט צובראכין אונ שטארבט קען ער צוריק לעבעדיג ווערין:

פירוש לתורת אלהים

אונ גאט הט גמאכט שפראצען פון דר ערד כל עץ אלערלייא ביימער נחמד למראה וואס איז גליסטיג צו זעהן וטוב למאכל אונ האבן איין גוטן טעם צו עסין ועץ החיים אונ דער בוים פון לעבן אז מען עסט פון אים לעבט מען איביג בתוך הגן הט גאט גפלאנצט אין מיטן גארטן ועץ הדעת טוב ורע אונ דער בום וואס אז מען עסט פון אים קאן מען וויסן אונ פארשטיין דעם צווישן שייד פון גוטס אונ בייז דעם בוים הט גאט אוך גפלאנצט אין גארטן: (י) ונהר אונ א טייך יוצא מעדן איז ארוס גגאנגן פון דעם עדן להשקות את הגן אן צו טרענקן דעם גארטען ומשם יפרד אונ פון דארטן האט ער זיך צו שייד והיה לארבעה ראשים אונ ער איז גווארן צו פיר הויבט וואסרן: (יא) שם האחד פישון דער נאמן פון איין טייך איז פישון דס איז דר טייך נילוס אונ פאר וואס ווערט ער גערופען פישון מערען ווייל זייני וואסער ווערן געבענטשט אונ מערן זיך אונ גייען אויף אונ טרינקען אן דאס לאנד הוא ער דר טייך הסובב רינגלט ארום את כל ארץ החוילה דס לאנד חוילה אשר שם הזהב וואס פון דארטן קומט ארום דאס גאלד: (יב) וזהב הארץ ההוא טוב אונ דס גאלד פון דעם לאנד איז גוט שם הבדולח פון דארטן קומט ארום דאס קריסטאל ואבן השהם אונ דר שטיין שהם דאס איז אזו איין אבן טוב: (יג) ושם הנהר השני גיחון אונ דער אנדערער טייך הייסט גיחון הוא ער

ספר הישר

הט חנוך צו זיי גזאגט דס איז פון מייטעם וועגין, דען עס האט גגרייכט די צייט אונ דר טאג אז איך זאל פון אייך אוועק גיין אונ חעל זיך מיט אייך שון מער נים זעהן. ויקם אונ דר ווארקן איז גקומן אונ הט זיך גשטעלט פאר חנוך אונ אלי מענטשן וואס זענין גווען ביי חנוך האבען זייא דס גזעהן אונ חנוך האט אויס גשריגין מיט אהויך קול אונ הט אזוי גזאגט וועלכר מענטש וויל וויסן גאטס וועג זאל הינטיגין טאג קומן צו מיר איידר איך וועל גיין. ויתקבצו האבן זיך איינגזאמלט אלי מענטשן אונ שרים צו

יָת כָּל אַרְעָא דְכוּשׁ׃
יד וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה
דִּיגְלַת הוּא מְהַלֵּךְ
לְמַדִּינְחָא דְאַתּוּר וְנַהֲרָא
רְבִיעָאָה הוּא פְּרָת׃
טו וּדְבַר יְיָ אֱלֹהִים יָת
אָדָם וְאַשְׁרְיֵהּ בְּגִנְתָּא
דְעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ וּלְמִטְּרַהּ׃
טז וּפַקִּיד יְיָ אֱלֹהִים עַל
אָדָם לְמֵימַר מִכֹּל אִילַן
גִּנְתָּא מֵיכַל תֵּיכוּל׃
יז וּמֵאִילַן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי
חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ לָא

הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃ יד וְשֵׁם
הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ
קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא
פְרָת׃ טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־
הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ
וּלְשָׁמְרָהּ׃ טז וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־
הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל
תֹּאכֵל׃ יז וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא

תו"א חדקל ברכות נט: והנהר הרביעי בכורות נה: ויצו ה' סנהדרין נו: על האדם סנהדרין נס:

רש"י

ינח שמנגח והולך והומה: (יד) חדקל. שמימיו חדין וקלין: פרת. שמימיו פרין ורבין ומברין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו ת וכתב המקרא ע"ש העתיד: קדמת אשור. למזרחה א של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם ב הנזכר על שם א"י: (טו) ויקח. ג לקחו בדברים נאים ופתהו

שפתי חכמים

אחרת ולא ארץ מצרים ותי' ע"ש וכו' כלו' מ"ה קראו בשם פישון משום דבשם זה מזכיר שבחו של נהר ותו ק' למה בנהר זה בא להודיע את גדולתו יותר מבשאר נהרות בשמות שלהם ומפרש אה"נ דבשאר נהרות נמי מפרש בשמותיהן השבח שלהן גיחון שהיה הולך וכו' וכזה יתורץ למה מהפך רש"י הכתוב דמתחלה מפרש שמות הנהרות ואח"כ קדמת אשור וכו': ת והא דלא פי' כן גבי ארץ החוילה ומלאנו שם איש חוילה בפ' נח וי"ל דחוילה דהכא י"ל שם המחוז ולא על שם איש דהא הוא הולך בארץ מצרים א"כ איך קראו אותו בשם האיש חוילה ועוד כיון שכתב הארץ בה"א הידיעה החוילה ע"כ שם המחוז הוא וכזה יתורץ נמי דמקשים מנ"ל לרש"י דכוש ואשור ע"ש העתיד דלמא שם המחוז הוא כמו ארץ החוילה שהוא שם המחוז י"ל דא"כ הי' לו ג"כ להזכיר בה"א הידיעה כמו החוילה: א ר"ל קדמת כמו קדמה בה"א דבכמה מקומות מצינו שנכתב תי"ו במקום ה"א בסמיכות והה"א הוא במקום ל' בהתחלתה וא"כ הוה כאלו כתיב למזרח של אשור: ב ר"ל דדרים מדכתיב הוא פרת אע"פ שכתב בכולהו הוא הסובב מ"מ גבי שם הנהר לא כתיב הוא אלא גבי פרת: ג דק"ל דכל היכא דכתיב לקיחה משמע שקודם שלקחו לא הי' ברשותו והא הכל ברשות

פירוש לתורת אלהים

דער טייך הַסֹּבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ רינגעלט ארום דם לאנד כּוּשׁ: (יד) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי און דער דריטער טייך הייסט חִדֶּקֶל ווייל דיא וואסער איז שארף און גרינג דרום הייסט ער חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר דער טייך גייט אין מזרח זייט פון אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי און דער פערדער טייך הוּא פְּרָת איז דער טייך פְּרָת דאס איז לשון מערען ווארום דאס וואסער פון דעם טייך פְּרָת מאכען מערען און מאכען גזונד דעם מענטש: (טו) וַיִּקַּח יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם און גאט הט גינומען דעם מענטש וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן און האט אים גזעצט אין דעם גארטען פון דעם עדן לְעָבְדָהּ צו דינען זיא וּלְשָׁמְרָהּ און צו היטען זיא: (טז) וַיְצַו יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם און גאט הט גבאטען דעם מענטש לֵאמֹר צו זאגען מִכֹּל עֵץ הַגָּן פון אלערליי ביימער וואס וואקסט אין גארטען אָכוֹל תֹּאכֵל זאלסטו עסן: (יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת פון דעם בוים וואס

ליקוטי יהודא

(יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת וגו' מוֹת תָּמוּת. וועסטו שטארבין און שטארבן, ווייל יעדער מענטש הייבט אן שטארבין פון דער רגע וואס ער ווערט געבארין, די רגע וואס ער איז געבארען געווארען האט ער געהאט צוא לעבען זיבעציג יאהר, אין איין שעה שפעטער האט ער צוא לעבען איין שעה ווייניגער, און די שעה וואס ער האט אפגעלעבט איז אנישטארבענע, דער מענטש שטארבט און לעבט, שטארבט און לעבט, דיא רגע וואס גייט אוועק איז זיא גישטארבין, ווי דער תנא זאגט הילודים למות, די וואס ווערען געבארין מוזין שטארבין, יעדער מענטש וואס קומט אויף דער וועלט, איז ווי אפייגעלע וואס ווערט געפאנגען אין אקלאיטקע אויב די קלאיטקע איז אקליינע שפירט זיא באלד אז זיא איז געפאנגען, און אויב די קלאיטקע איז אגרויסע און זיא האט אארט ארום צוא שפרינגען שפירט זיא נים באלד איר געפאנגענשאפט, נאר ווען זיא וויל ארויסגיין פון קלאיטקע און קען נים ארויסגיין, דאמאלט ווייס זיא אז זיא איז געפאנגען, דיא וועלט איז אויך אקלאיטקע, דער מענטש וואס קומט אויף דער וועלט איז ער אגעפאנגענער, דער מענטש קען נים ארויס גיין פון דער וועלט לעבעדיג, ווי דוד המלך הט גיזאגט, אויב איך וועל ארויף אין הימעל ביזטו אין הימעל, איך וועל לויפין ביז אין עק וועלט, דארטין קען מיך אויך דיין האנד פרהאלטין, נאר די קלאיטקע איז אגרויסע ער קען ארום שפרינגען אין אלע לענדער און פארין אויף אלע ימים, ביז צו זיין שטארבין:

ספר הישר

אים און ער הט זיי גלערינט חכמה און מוסר און וויא אזוי מען זאל דינען גאט און הט געמאכט צווישען זיי שלום און האט אן גזאגט עס זאל זיין תמיד שלום. ויהי און עס זענין אים נאך נגאנגען אכט הונדערט פופצעהן מענטשן און זענען כים אים איין טאג גגאנגען. אויף דעם אנדערן טאג הט חנוך צו זיי גזאגט גייט אייך אהיים ווארום זאלט איר ווייטער גיין. האבען זיך אביסל פון זייא אום גקערט אהיים און די איבעריגע זענין גינאנגען מיט אים און חנוך זאגט צו זייא אלי טאג קערט אייך אהיים אבער זיי הערען אים נים צו און גייען מיט אים ווייטער אויף דעם זעקסטען טאג זאגט נאך מער חנוך צוא זיי קערט אייך אהיים דען מארגען וועל איך גיין אין הימל אריין און וועלכער מענטש עס וועט בלייבן וועט זיין אין איין סכנה. דא זענין אטייל מענטשין אהיים גגאנגען. און

תֹּאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ
מוֹת תָּמוּת׃ יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־
לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ יט וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים
מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם
לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃
שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־
הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת

אונקלוס

תֵיכוּל מִנֵהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא
דְתֵיכוּל מִנֵהּ מֵימַת
תְּמוּת׃ יח וַאֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים לָא תַקִין לְמֶהֱוֵי
אָדָם בִּלְחוֹדוֹהִי אֶעְבֵּיד
לֵהּ סְמַךְ לְקִבְלֵהּ׃
יט וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן
אַרְעָא כָּל חֵיוַת בָּרָא וְיָת
כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָא וְאַיְתֵי
לְוָת אָדָם לְמֶחֱזֵי מַה
יִקְרֵי לֵהּ וְכֹל דִי הֲוָה
קָרֵי לֵהּ אָדָם נַפְשָׁא
חַיְתָא הוּא שְׁמֵהּ׃ כ וּקְרָא
אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא
וּלְעוֹפָא דִשְׁמַיָא וּלְכָל

תו"א לא טוב יבמות סג׃

שפתי חכמים

הקב"ה הוא : ד (נח"י) והא דלא פי' הרב זה לעיל על פסוק ויסם נ"ל משום שהוא קרוב יותר לפשוטו לפי שלשון לקיחה שייך דוקא בדבר החומרי או בב"ח שאין בהם דעה ובינה אבל האדם עיקרו המדע והשכל ולא הגוף ואין ל' לקיחה שייך על המדע והשכל שהוא דבר שאין בו ממש אא"כ הפיתוי שמפתה את דעתו למחשבה אחרת כעין הלקיחה הגשמי שמעתיקו ממקום למקום : ה דק"ל דבתחלה כתיב עזר ואח"כ כתיב כנגדו משמע להיות נגדו להלחם עמו : ו נראה דזה לא קאי אלא על בריאת בהמות וחיות שהיו ביום הששי לאפוקי

רש"י

ד ליכנס (ב"ר) : (יח) לא טוב היות וגו'. (ב"ר) שלא יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג : עזר כנגדו. זכה עזר לא זכה ה כנגדו להלחם : (יט) ויצר וגו' מן האדמה. (חולין כז) היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו' אלא בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן האדמה נבראו ועוד ללמדך כאן שבשעת ו יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם ובדברי אגדה [ב"ר] יצירה א לשון רידוי וכבוש כמו [דברים כ] כי תצור אל עיר שכבשן תחת ידו של אדם : וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'.

פירוש לתורת אלהים

אַז מֶען עֶסְט פוּן אִים וֵוייסְט מֶען אַצְוִוישֶׁן שֵׁייד צְווִישֶׁן גוּט אוּנ שְׁלֶעכְץ לא תאכַל זָאלְסְטוּ נִיט עֶסֶען פוּן אִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ וָוארוּם אִין דֶעם טָאג וָוס דוּ וֶועסְט פוּן אִים עֶסֶן מוֹת תָּמוּת וֶועסְטוּ שְׁטַארְבֶּן׃ (יח) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט לא טוֹב עֶס אִיז נִיט גוּט הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ דֶער מֶענְשׁ זָאל אַלֵיין זַיין. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגְען עֶס אִיז פַר הַאנְדֶען צְוֵוייא גֶעטֶער אוּף דֶער וֶועלְט גָאט ב"ה אִיז אַיָחִיד צְווִישֶׁען דִיא אֵייבֶּערְשְׁטֶע אוּנ הָאט נִיט קַיין בֶּן זוּג אַזוֹיא אִיז דֶער מֶענְטְשׁ אוֹיךְ אַגָאט וָוארוּם עֶר אִיז אַיָחִיד צְווִישֶׁען דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע אוּנ הָאט אוֹיךְ נִיט קַיין בֶּן זוּג דְרוּם הָט גָאט גְזָאגְט עֶס אִיז נִיט גוּט דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיין אַלֵיין אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר אִיךְ וִויל אִים מַאכֶן אַהִילְף כְּנֶגְדּוֹ בַּיי אִים אָדֶער אַקֶעגֶן אִים אִיךְ וֶועל אִים גֶעבֶּן אַנְייבּ. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַז דֶר מֶענְטְשׁ אִיז זוֹכֶה דָם הֵייסְט אַז עֶר אִיז גוּט אוּנ פְרוּם אִיז דָם וַוייבּ צוּ אִים אַהִילְף אוּנ אַז עֶר אִיז נִיט זוֹכֶה דָם הֵייסְט עֶר אִיז נִיט גוּט אִיז זִי קֶעגֶן אִים דָם הֵייסְט זִי אִיז אִים דֶר וִוידֶר אוּנ זִי קְרִיגְט זִיךְ מִיט אִים אוּנ הַאלְט מִיט אִים תָּמִיד מִלְחָמָה׃ (יט) וַיִּצֶר יְיָ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה אוּנ גָאט הָט בַּשַׁאפֶן פוּן דֶר עֶרְד כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אַלִי חַיוֹת פוּן פֶעלְד וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ אַלִי עוֹפוֹת וָוס זֶענֶן אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם אוּנ עֶר הָט גְבְּרַאכְט צוּ דֶעם מֶענְשׁ לִרְאוֹת צוּ זֶעהְן מַה יִּקְרָא לוֹ וָוס פַר אַנָאמֶען עֶר וֶועט אִים רוּפֶען וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ אַלֶערְלֵיי לַייבֶּער וָואס הָאבֶּן אִין זִיךְ אַחַיוֹת וָוס דֶר מֶענְטְשׁ וֶועט זֵיי רוּפֶען אַנָאמִין הוּא שְׁמוֹ אַזוֹ זָאל זַיין זַיין נָאמֶען אוּף אֵייבִּג׃ (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת אָדָם הָט גְרוּפֶען נֶעמֶען לְכָל הַבְּהֵמָה צוּ אַלִי בְּהֵמוֹת וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ צוּ אַלִי עוֹפוֹת וָואס

ספר הישר

אַמֵייל הָאבֶּען גְזָאגְט צוּ אִים מִיר וָועלֶען מִיט אַהֵיים גֵיין נַייעֶרְט דֶר טוֹיט וָועט מַאכֶן צְווִישֶׁן אוּנְז אַיין צְווִישֶׁן שֵׁייד. אוּנ אַז חֲנוֹךְ הָט גְזֶעהֶן אַז זֵיי שְׁטַארְקֶען זִיךְ צוּ גֵיין מִיט. הָט עֶר אוֹיף גֶהֶערְט צוּ רֵעדִין מִיט זֵיי אוּנ זֵייעֶן גַנַאנְגֶען מִיט אִים אוּנ דִיא יְשָׁרִים וָוס זֶענִין אַהֵיים גַגַאנְגֶען הָאבֶּן דַיי אִיבֶּר גְצֵיילְט דִי מֶענְטְשֶׁן וִוי פִיל עֶס אִיז נָאךְ מִיט חֲנוֹךְ׃ וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען דֶר זִיבֶּעטֶער טָאג אִיז חֲנוֹךְ אַרוֹיף גְגַאנְגֶען אוּף דֶעם הִימֶעל מִיט אַיין שְׁטוּרֶעם וִוינְד אוּנ מִיט פַייעֶרְדִיגֶע פֶערְד אוּנ מִיט פַייעֶרְדִיגֶע רַייט וֶועגֶען. אוּנ

הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃
כא וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה עַל־
הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו
וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃ כב וַיִּבֶן יְהוָה
אֱלֹהִים ׀ אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־

אונקלוס

חֵוַת בָּרָא וּלְאָדָם לָא
אַשְׁכַּח סָמֵךְ לְקִבְלֵהּ׃
כא וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שִׁנְתָּא
עַל אָדָם וּדְמֵךְ וּנְסֵיב
חֲדָא מֵעִלְעוֹהִי וּמְלָא
בִּשְׂרָא תְּחוֹתַהּ׃ כב וּבְנָא
יְיָ אֱלֹהִים יָת עִלְעָא

תו"א ויפל ה' סנהדרין נח: ויסגור בשר ברכות סא עירובין יח נדה מה: ויבן ה' ברכות סא שבת נה עירובין יח נדה מה:

בעל הטורים

(כ) ולאדם לא מצא עזר. ג' הכא ואידך ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו ולאדם לא היה לו עזר וה' עשה עמו טובה וברא האשה לעזר וחטא על ידה וזהו ולאדם אמר כי שמעת וחטאת ע"י העזר ע"כ ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו שנקנסה עליו מיתה: (כא) ויפל ה' אלהים. ג' הכא ואידך ויפל עליו וימות ויפל בקרב מחנהו אהו שדרז"ל בא' שהרג שוגג ואחד מזיד שהקב"ה מזמנן בפונדק א' ועולה בסולם וכו' וזהו ויפל בקרב מחנהו שהקב"ה מזמנן במחנהו: ויסגור. ב' במסורה הכא ואידך ויסגור ה' בעדו רמז לסגירת

רש"י

סרסהו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם ז הוא שמו לעולם: (כ) ולאדם לא מצא עזר: (כא) ויפל ה' אלהים תרדמה.(ב"ר) כשהביאן הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה אמר לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג מיד ויפל: מצלעותיו. מסטריו ח כמו (שמות כו) ולצלע המשכן זהו שאמרו (עירובין יח) שני פרצופין ט נבראו: ויסגר. י מקום החתך: ויישן ויקח. (שם יז) שלא יראה חתיכת הבשר כ שממנו נבראת ותתבזה עליו: (כב) ויבן. כבנין רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה לקבל הולד כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכביד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות ל אשה כמו (שופטים ח)

שפתי חכמים

עופות בריאתן היו ביום החמישי והוצרך לטעם ראשון להורות שמרקק נבראו העופות ולטעם שני להורות שביום יצירתן וכו': ז הפך הקרא להוסיף מלת שם אחר האדם ומלת לעולם אחר שמו כי בזולת תוספת שם יהי' פי' ויקרא לו כמו קראן לו ויאכל לחם לא קריאת שמות ואז אין טעם למאמר הוא שמו דל"ל הוא שמו קודם קריאתו של אדם שהרי על ידו נקרא להם שמות ובזולת ההפוך יהי' פי' כל מה שיקרא לו האדם בשם נפש חיה הוא שמו וזה אינו אמת שבזולת קריאת האדם נפש חיה הוא כי נפש חיה כולל בהמות חיות ועופות ועוד איך נא' ויקרא האדם שמות לכל הבהמות וגו' והלא אין כאן כי אם שם נפש חיה לבדו: ח פי' מצדדיו: ט ר"ל דלפי פי' זה צ"ל מצלעותיו מסטריו אבל לפי פשוטו של מקרא דלעיל הוא צלע ממש: י כ' הרא"ם זה אליבא דמ"ד ויבן ה' את הצלע זנב שלא נחסר מגופו כלום וכו' אבל למ"ד פרצוף יהי' כמשמעו למלאות החסרון וכו' ואני אומר אפי' למ"ד פרצוף לא הי' חסר מגופו כלום כי היו כמין ב' פרצופין עם גופין מדובקים זה בלד זה ולא נחסר אלא מקום החתך וק"ל נ"ל. ואע"פ דאמרו בגמ' בשלמא למ"ד ב' פרצופין היינו דכתיב ויסגור אלא למ"ד זנב מאי ויסגור ומשני מקום החתך י"ל דא"נ הוה ב' פרצופין היו מחוברין קצת ביחד (נח"י) ולפי שפשוט יותר אליבא דמ"ד פרצוף לפי שהיה כל חלל הגוף פתוח שלא הי' לו גב הוצרך לו' ויסגור כמו שסוגרין בית פתוח או תיבה פתוחה אבל למ"ד זנב לא אתי שפיר כל כך לפיכך המשיך ופי' המקרא גם לדעתו ור"ל מקום חתך: כ (נח"י) ב"ר וסנהדרין דף ל"ט ופי' רש"י שלא יראה בחתיכה קודם גמר תיקונה ושם מוכח שזה התירוץ אליבא דמ"ד זנב ולפיכך הקדים הרב לפרש ויסגור מקום החתך שהוא ג"כ אליבא דמ"ד זנב כדי ללמוד שזה התירוץ ג"כ אליביה וכ"כ הרא"ם: ל דק"ל ויבן את הצלע וגו' לאשה

פירוש לתורת אלהים

אונטער דעם הימל וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה און צו אלע חיות פון דעם פעלד וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ און צו אדם איז ניט געפונען געווארען קיין הילף קעגען אים. רש"י שרייבט בשעת אז גאט האט געבראכט פאר אים אלי מין בהמות און חיות ער זאל זייא רופן א נאמן האט ער זייא פאר אים געבראכט פאר ווייס א זכר מיט א נקבה האט אדם געזאגט צו הקב"ה רבונו של עולם צו איטליכען איז פאר האנדען איין בן זוג און פאר וואס איז צו מיר ניט פאר האנדען איין בן זוג האט תיכף גאט אויף אים געווארפען א שלאף און האט פון אים ארויס גנומען איין ריפ און האט צו אים בשאפען איין בן זוג אזו ווי נוייטער וועט שטיין:
(כא) וַיַּפֵּל יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם און גאט האט געמאכט ווארפען א שלאף אויף אדם וַיִּישָׁן און ער איז אנשלאפען געווארען וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו און גאט האט ארויס גנומען איין זייט פון זיינע זייטען וַיִּסְגֹּר און האט פר שלאסען ער האט פר היילט בָּשָׂר מיט פלייש תַּחְתֶּנָּה אויף דעם ארט ווי ער האט אויס געשניטען האט ער פר היילט. רש"י שרייבט דרום האט גאט געמאכט דאס ער זאל אנשלאפען ווערען בשעת ער האט ארויס גנומען די זייט כדי אדם זאל ניט זעהן אז זיא איז בשאפען געווארען פון א שטיק פלייש וועט זיא אויף אים פאר מיאוסט ווערען:
(כב) וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים און גאט האט געבויעט ער האט אויס געצירט אֶת הַצֵּלָע די זייט אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם וואס ער האט

ליקוטי יקרים

(כא) אַחַת מִצַּלְעֹתָיו. איינע פון זיינע ריפן. די גמרא זאגט ווייל צו דעם מאן וואס די אשה שפייזט אים, עס זענען דא מענטשען וואס ווערען געשפייזט דורך זייערע אויגען, ער איז איין אכטונג געבער, אזייל ווערען געשפייזט מיט דעם קאפ, מיט זייער חכמה, אדער מיט די הענט, מיט די פיס, אבער ניט מיט די ריפ, צו ווייזען דעם מענטש ער זאל ניט נעמען א ווייב די זאל אים שפייזען, דריבער רופט מען די ריפ הצלע, דם זענען די אותיות לעצה, א עצה זאל א מאן פרעגן ביי זיין ווייב, ווי די גמרא זאגט איתתך גוצא גחין ולחיש לה, אפילו דיין ווייב איז א נידעריגע זאלסטו דיך איינבייגן צו איר און זאלסט איר דערציילן וואס דו ווילסט טאהן און פרעגן איר עצה:

ספר הישר

חנוך האט געלעבט אויף דער ערד דריי הונדערט פינף און זעכציג יאר. ויהי און אז חנוך איז ארויף געגאנגען אויף דעם הימל האבען אלי שרים איין עצה געהאלטען אז מען זאל אויך מאכען מתושלח דעם זוהן פון חנוך פאר א מלך אויף זיין פאטערס ארט. ווען געגאנגען אלע שרים און האבען אים געזאלבט און האבען אים געמאכט פאר א מלך: ויעש און מתושלח טוט אלץ וואס רעכט פארטיג איז אין

הָֽאָדָ֖ם לְאִשָּׁ֑ה וַיְבִאֶ֖הָ אֶל־הָֽאָדָֽם׃
כג וַיֹּאמֶר֮ הָֽאָדָם֒ זֹ֣את הַפַּ֗עַם עֶ֚צֶם
מֵֽעֲצָמַ֔י וּבָשָׂ֖ר מִבְּשָׂרִ֑י לְזֹאת֙ יִקָּרֵ֣א
אִשָּׁ֔ה כִּ֥י מֵאִ֖ישׁ לֻֽקֳחָה־זֹּֽאת׃ כד עַל־
כֵּן֙ יַֽעֲזָב־אִ֔ישׁ אֶת־אָבִ֖יו וְאֶת־אִמּ֑וֹ
וְדָבַ֣ק בְּאִשְׁתּ֔וֹ וְהָי֖וּ לְבָשָׂ֥ר אֶחָֽד׃
כה וַיִּֽהְי֤וּ שְׁנֵיהֶם֙ עֲרוּמִּ֔ים הָֽאָדָ֖ם
וְאִשְׁתּ֑וֹ וְלֹ֖א יִתְבֹּשָֽׁשׁוּ׃ ג א וְהַנָּחָשׁ

אונקלוס

דִּנְסִיב מִן אָדָם לְאִתְּתָא
וְאַיְתַהּ לְוָת אָדָם׃ כג וַאֲמַר
אָדָם הָדָא זִמְנָא גַּרְמָא
מִגַּרְמַי וּבִשְׂרָא מִבִּשְׂרִי
לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי
מִבַּעְלָא נְסִיבָא דָא׃
כד עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר
בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי
וְאִמֵּהּ וְיִדְבַּק בְּאִתְּתֵהּ
וִיהוֹן לְבִשְׂרָא חָד׃ כה וַהֲווֹ
תַּרְוֵיהוֹן עַרְטִילָאִין אָדָם
וְאִתְּתֵהּ וְלָא מִתְכַּלְּמִין׃
א וְחִוְיָא הֲוָה חַכִּים מִכֹּל

תו"א ויבאה אל פירובין ח: זאת הפעם יבמות סג: על כן סנהדרין נז: ודבק באשתו סנהדרין נח: והיו לבשר סנהדרין נו נח:

בעל הטורים

בשר שהין אסורים בתשמיש המטה בתיבה כשסגר ה' בעדו אז ויסגור בשר: (כב) ויבאה. כתיב חסר והוא עולה כ"ד קשטה בכ"ד קישוין והביאה לו. ויבאה ד' במסור' ויבאה אל האדם ויביאה יצחק האהלה ויביאה אל עיר דוד ויפקוד ה' על הרעה ויביאה. דקודם שנשא בת פרעה משל בעליונים וזהו דוגמת אדה"ר שנטרד מן העליונים ע"י חוה וביצחק היה בהיפך כי היא היתה במקום שרה כן איתא במדרש: (כג) זאת. ב' במסורה הכא ואידך אף לזאת יחרד לבי לומר שחוה היתה לחרדת אדם: (כד) והיו לבשר אחד. וסמיך ליה. ויהיו שניהם ערומים רמז למה שאמרו שוא בבגדו והיא בבגדה יוליא ויתן כתובה:

שפתי חכמים

משמע שבנה את הצלע להאשה להיות לה לבוש דבר לכך מפרש להיות אשה כלו' שבנה האשה מן הצלע וכן ויעש אותו גדעון לאפוד אין פי' שתיקן אותו לצורך אפוד אלא תקנו שהוא עצמו יהי' אפוד: ם י"ג כן מלמד שבא אדם על כל בהמה וכו' ולא נתקררה כו' ואע"ג דלאו בתשמיש מיירי אין זה אלא רמז והעיקר מן האדם ידע את חוה אשתו נפיק ועי"ל שהיה משיג בשכלו טבע כל בהמה וחיה דאי לא הי' יודע טבעם לא הי' יודע לקרות להם שמות: נ לכך לשון נופל על לשון אבל בלשון אחר אין שם אשה נגזר משם איש חוץ מלשון הקודש: ס ר"ל דאדם אינו יכול לו' כן דהא לא היו לו אב ואם וגם לא היו לו בנים בעת הזאת ולמה הוצרך לכך: ע ולאו אדלעיל מיניה קאי ויאמר האדם דהא מהאי קרא נפקי עריות ודבק באשתו ולא באשת חבירו כו' כאלו אמר על כן יעזוב איש את אשת אביו ואת אמו שלא ישמש עמהם הרא"ם. וא"ת מנ"מ בזה שרוה"ק מצוה וכו' לאפוקי שלא תאמר בטבע הוא כן דא"כ הל"ל עוזב ולא יעזוב מהרש"ל (נח"י) ונ"ל תיבת ע"כ דהכי קאמר הואיל ועשיתי לו טובה כזאת ובניתי לו אשה ע"מ כן עשיתי שיקיים איסור העריות כמו שנא' לישראל אשר הוצאתיך מארץ מצרים ופי' ע"מ כן הוצאתיך שתקיים המצות: פ כ"ר למעוטי בהמה וחיה שאינם נולדים מן האדם (נח"י) ונ"ל דס"ל להרב דזה הוא כמו נתינת טעם על איסור העריות כדי שלא להרבות ממזרים אע"פ שהביאה אסורה אפילו בילדה וזקנה שאינם ראוים להוליד וגם עם הבהמה וחיה שאינם מתעברות מן האדם מ"מ יותר נראה וניכר האיסור כשמוליד ממזר והוא מעוות שאינו יכול לתקן: צ (נ"ל) י"ל שלא מחמת חסרון חכמה אלא מחמת שלא היו צריכין לידע דרך צניעות כלל כיון שלא היה להם יצר הרע: ק כתב הרא"ם מנ"ל לומר

רש"י

ויעש אותו גדעון לאפוד להיות אפוד: (כג) זאת הפעם. (יבמות סג) מלמד ם שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה: לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון מכאן שנברא העולם בלשון הקדש נ (ב"ר): (כד) על כן יעזב איש. רוח הקדש ס אומרת כן לאסור על בני נח ע העריות (סנהדרין כז): לבשר אחד. הולד נוצר ע"י שניהם ושם נעשה פ בשרם אחד (שם כח): (כה) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך צ צניעות להבחין בין טוב לרע [ב"ר] ואע"פ שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצה"ר וידע מה בין טוב לרע (ב"ר): (א) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו ק כתנות עור וילבישם אלא ללמדך מאיזו עצה קפץ

פירוש לתורת אלהים

גינומען פון אָדָם לְאִשָּׁה זיא זאָל זיין איין אִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם אונ ער האט גבראכט זיא צו אָדָם זיא זאָל זיין צו אים אַווייב: (כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם אָדָם האט גזאגט זאת הַפַּעַם דאס מאָל עֶצֶם מֵעֲצָמַי איין ביין פון מיינע ביינער וּבָשָׂר אונ פלייש מִבְּשָׂרִי פון מיין פלייש לְזֹאת צו דער דאזיגי יִקָּרֵא אִשָּׁה זאָל גרופן ווערן אשה כִּי וואָרום מֵאִישׁ לֻקֳחָה זֹאת זיא איז גענומען געוואָרען פון מאן: (כד) עַל כֵּן דרום יַעֲזָב אִישׁ זאָל א מענטש פאר לאזען אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ זיין פאטער אונ זיין מוטער וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ אונ זאָל זיך באהעפטין צו זיין ווייב וְהָיוּ אונ זייא זאָלען זיין לְבָשָׂר אֶחָד צוא איין לייב וואָרום דיא קינדער וואס זייא האבן ווערט בשאפן דורך זיי ביידע הייסט דס זיי ווערן צו איין לייב: (כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם אונ זיי ביידי זענען גוועזען נאקיט הָאָדָם דער מענטש וְאִשְׁתּוֹ אונ זיין ווייב וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ אונ זייא האבן זיך ניט גשעמט: (א) וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם אונ דער

ספר הישר

גאָטס אויגען האט זייא גלערינט חָכְמָה אונ שֵׂכֶל ווי אזוי מען זאל דינען גאָט אונ הט ניט אפ גקערט פון גוטן וועג ניט רעכטס אונ ניט לינקס. אך נייערט אז עס איז גקומען אין סוף יארען פון מְתוּשֶׁלַח האבן די מענטשן אפ גקערט פון גאָטס וועג אונ האבן גרויבט אונ גְזֵלוֹת איינר ביי דעם אנדרן אונ האבן מורד גוועין אן גאט אונ האבען ניט גפאלגט מְתוּשֶׁלַח אונ אַנְדֶרִי מְלָכִים וְשָׂרִים ווייקצוף אונ גאט האט גצערינט אויף זיי אונ עס איז ניט גוועזען קיין ווייאונג אונ קיין שניידונג אונ פון דעקט וועגין האבן זיי ניט אפ גקערט פון שלעכטן וועג. אונ כביכול הט בדוערט וואס ער הט בשאפין איין מענשן אונ הט גזאגט מען זאָל זיי מאכן פר לירן

חֵוַת בְּרָא דַּעֲבַד יְיָ
אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְּתָא
בְּקוּשְׁטָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ
לָא תֵיכְלוּן מִכֹּל אִילַן
גִּינְתָא: ב וַאֲמֶרֶת אִתְּתָא
לְחִוְיָא מִפֵּירֵי אִילַן גִּינְתָא
נֵיכוּל: ג וּמִפֵּירֵי אִילָנָא
דִּי בִמְצִיעוּת גִּינְתָא אֲמַר

הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־
הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא
תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן: ב וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן
נֹאכֵל: ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־

תולדות אהרן

אמר אלהים סנהדרין נט:

רש"י

הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש ר לעין כל ונתאוה לה: ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו ש היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל (ב"ר): אף כי אמר וגו'.

שפתי חכמים

שהכתנות הללו בתחלת בריאתן מיד נעשו מפני הלנה והחום עד שיקשה עליו ומה ענין זה לכאן וכו' דלמא לא נעשו הכתנות הללו אלא לאחר שחטאו ואכלו מן העץ והכתנות הללו היה מפני הבושה שהיו ערומים ויהיו המקראות כסדרן וכו' וי"ל דהוכחתו מדכתיב ויקרא האדם שם אשתו חוה וגו' וסמיך לי' ויעש ה' אלהים וגו' ופרש"י ויקרא האדם חזר לענין ראשון וכו' א"כ קריאת שם חוה קודם החטא היה וסמיך לי' ויעש ש"מ דבתחלת בריאתן עשה להם הכתנות ולא אחר שחטאו מפני הבושה וע"ל מדכתיב בקרא ויעש להם כתנות עור וילבישם דמשמע הקב"ה הלבישם וכי מפני שחטאו הוכרח הקב"ה להלבישם ולמה לא הלבישו את עלמם כמו שעשו להם חגורות מעלמם והל"ל ויעש להם כתנות עור ללבוש אע"כ בתחלת בריאתן עשאם מפני הקור והחום ועל מה שהקשה הרא"ם דאם מתחלת בריאתן א"כ איך היו ערומים בשעת תשמיש י"ל דלמ"ד שפי' כתנות עור חלקים כלפורן מדובקין לעורן א"כ היו ערומים רק על העור היה מדובק כעין לפורן אבל הכל בגלוי היה וגם אחר התשמיש וק"ל ואפי' למ"ד שעשאם מלמר ארנבת והיו נעשים לו מפני הלנה והחום כיון שבריאתן היה בתשרי לדעת ר"א או בניסן לדעת ר"י ובשני חדשים אלו אין בהם לא קור ולא חום ולא היו מלובשים בהן אלא ערומים היו בלי לבוש כי לא יתבוששו ממה שהיו ערומים כי לא אכלו עדיין מן העץ לידע בין טוב ובין רע וכיון שהיו ערומים והיו משמשין לעין כל נתאוה הנחש כו' וא"ל למה לקחו עלי תאנה ועשו להם חגורות היה להם ללבוש הכתנות אין ה"נ אך ורק שבאותו פעם לא היו מלויין אללם ולא רלו להיות עומדים ערומים אפי' רגע אחד (נח"י) ומ"מ נ"ל שבמחלוקת שנויים (פסחים דף כ"ד) והכי איתא התם עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות כו' ויש אומרים אף בגדיו של אדם הראשון ואם כן ליש אומרים נבראו אחר החטא דאיכא סרחו בעשירית דהיינו קודם בין השמשות ולת"ק דס"ל דקודם בין השמשות נבראו אפשר נמי דס"ל דנבראו קודם החטא: ר (אב"א) וא"ת ותשמיש היכן רמיזא י"ל שלא היה לריך לומר רק ויהיו שניהם ערומים למל"ל האדם ואשתו אלא הכונה מלבד שהיו ערומים היו מתיחדים כדרך איש ואשתו: ש דקשה לרש"י למה נאמר מכל וגו' אלא לפי ערמתו כו' ר"ל מתוך שהיה ערום מכל לכן היה ארור מכל:

פירוש לתורת אלהים

שלאנג איז געוועזן קלוגער פון אלע חיות פון דעם פעלד אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ וואס גאט האט באשאפן. רש"י שרייבט נאך זיין קלוגהייט אונ נאך זיין גרויסקייט אזו איז געוועזן זיין מפלה כלומר אזו וויא דא שטייט ער איז געוועזן קלוגער פון אלע חיות אזו אז ער איז געשאלטן געווארן שטייט אָרוּר אַתָּה מִכָּל איז טייטש דו זאלסט זיין פר שאלטין פון אלע חיות אונ דרום שטייט דיא מעשה פון דעם נחש נעבן דעם פסוק וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים צו לערנן אונז פון וואס פר א עצה איז דר נחש צו געשפרונגן ער זאל זיי אן ריידן זיי זאלן עסן פון דעם עץ הדעת ווארום ער האט זייא גזעהן נאקיט אונ זענען עוסק אין תשמיש הט ער דר צו גיגלוסט האט ער זיך גיטראכט ער וועט זיא אן ריידן זיא זאל עסן פון דעם עץ הדעת וועט זיא מן הסתם ערליך האלטן דעם מאן אונ וועט אים געבן ער זאל דער פון פריער עסן אונ ער וועט תיכף שטארבן וועט זיא שון דער פון ניט עסן אונ וועט בלייבן לעבן וועט ער זיא נעמן פר א ווייב (גור אריה)

וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה האט דער נחש גזאגט צו דער אשה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים טאמער האט אייך גאט גיזאגט לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל איר זאלט ניט עסן דיא פירות פון אלע ביימר וואס וואקסן אין דעם גארטן. אונ דר תרגום מאכט אזו דעם פשט אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים איז דס אמת אז גאט האט אייך אן גיזאגט אז איר זאלט ניט עסן פון די פירות פון אלע ביימר וואס וואקסן אין דעם גארטען רש"י שרייבט חאטשע ער האט דאך גיזעהן אז זיי עסן יוא פון דיא אנדערע פירות הט ער דאך זי ניט גקערט פרעגן נאר דרום הט ער זיא גיפרעגט ער זאל מיט איר אריין גיין אין פיל רייד כדי זיא זאל אים אפ ענפערן אונ יעם זאל ארום קומן ער זאל אן הייבן צו ריידן פון דעם עץ הדעת: (ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ האט דיא אשה גיזאגט צום נחש מִפְּרִי עֵץ הַגָּן נֹאכֵל דיא פירות פון די ביימר וואס וואקסען אין גארטן עסען מיר יוא: (ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן אונ דיא פירות וואס וואקסן אויף דעם בוים וואס ער איז אין מיטן גארטן אָמַר אֱלֹהִים

ספר הישר

אונ פר דארבן פון דר ערד: בימים אין דיא טעג איז למך דער זון פון מתושלח אלט געווארן הונדערט אכט אונ זעכציג יאר, אונ עס איז געשטארבן שת דר זון פון אדם אונ שת איז אלט געוועזן ניין הונדערט אונ צוועלף יאר, אונ אז למך איז אלט געווארן הונדערט איין אונ אכציג יאר הט ער גינומן א ווייב דס איינקיל פון חנוך. אונ זיא גיווינט איין זון צוא למך, האט אים מתושלח אנאמן גגעבן נח ווארום נח איז טייטש רוה די ערד זאל ווערין רוהיג. אונ למך הט אים אנאמן גגעבן מנחם צו זאגן דר דאזיגר וועט אונז טרייסטן פון אונזר טרויעריקייט: ויגדל ווי דאס קינד איז אויף גוואקסן געווארן אונ עס איז גגאנגן אין וועג פון זיין עלטער פאטער

הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ
וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃ ד וַיֹּאמֶר
הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן׃
ה כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם
מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם

יְיָ לָא תֵיכְלוּן מִנֵּהּ וְלָא
תִקְרְבוּן בֵּהּ דִּילְמָא
תְמוּתוּן׃ ד וַאֲמַר חִוְיָא
לְאִתְּתָא לָא מוֹת תְּמוּתוּן׃
ה אֲרֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי
בְּיוֹמָא דְתֵיכְלוּן מִנֵּהּ
וְיִתְפַּתְּחַן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹן
כרברבין

רש"י

שמא אמר לכם ת לא תאכלו מכל וגו'. ואע"פ שראה אותם אוכלים א משאר פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ: (ג) ולא תגעו בו. הוסיפה על הציווי לפיכך באה לידי גרעון הוא שנא' (משלי ל) אל תוסף על דבריו: (ד) לא מות תמותון. דחפה עד ב שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה ג כך אין מיתה באכילה (ב"ר): (ה) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנתו מן העץ אכל ד וברא את העולם (ב"ר): והייתם כאלהים.

שפתי חכמים

ת שאי אפשר לפרש כ"ש מפני שהוא תחלת הדבור: א כ' הרא"ם אע"ג שלא נודע מן הכתוב מוכרח הוא דאל"כ מה היו אוכלין ואין זה ראיה דלמא היו אוכלין ממיני עשבים וזרעוני גינה ונראה דהוכחת רש"י דלא הול"ל אלא לא תאכלו מעץ הגן כיון שראה אותם שאכלו עשבים וזרעונין א"כ כל ל"ל אלא ודאי ראה אותם אוכלים פירות אך שראה אותם אוכלין בשירוגין ר"ל מהתאנים אכלו ומגפן לא אכלו ומאילן אחר שהיה עומד אצלו אכלו ואז שאל אותם כיון שראה אותם מקצתם אכלו ומקצתם לא אכלו היה לו מקום שאלה אם זה הוא משום בחירה בעלמא שאין טובים כשאר פירות או מפני ציווי הש"י שצוה לכם לא תאכלו מכל עץ הגן רק ממקצתן וק"ל: ב דאל"כ היאך האמינה לו במה שאמר לא מות תמותון ולא עמדה להכחישו: ג ותימא והלא עדיין היתה יכולה למות שהרי היום גדול והקדוש ברוך הוא אמר ביום אכלך ממנו מות תמות עוד יש להקשות אם על הנגיעה ימותו כל שכן על האכילה דאי אפשר לאכילה בלא נגיעה ואם כן למל"ל לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו ונראה דה"פ על האכילה ימותו ועל הנגיעה יפלו בחולי מיד ואח"כ יהיה הולך ופוחת וימות גם כן באותו יום ואם כן כשראתה שלא חלתה על הנגיעה ודאי לא תמות עוד. ויש מקשים מאי ראיה הוא זה לנחש שדחפה את האשה עד שנגעה בעץ ולא מתה הא באמת לא היזהרו אלא על אכילה ולא על הנגיעה והאשה עצמה למה לא יראה לנפשה כיון שהיא ידעה בעצמה שלא צוה השם כ"א על האכילה לבד ועוד קשה מאי דעתה דאשה שהוסיפה על הציווי וי"ל הציווי היה אל אדם ולא אל חוה אך אדם צוה לחוה ובשעת ציווי לחוה הזהירה גם על הנגיעה כי ידע נשים דעתן קלות והיא היתה סבורה באמת שהשם יתברך צוה גם על הנגיעה. ומה שפרש"י הוסיפה על הציווי והא לפי מה שצוה לה אדם כשם הקדוש ברוך הוא לא הוסיפה כלום אך אף על פי כן לא היה לה להשיב לנחש יותר ממה ששאל ממנה שהוא לא שאל אותה אלא על אכילה ולא על הנגיעה. וא"כ כשראתה האשה שלא מתה בנגיעה לפי סברתה וציוויה מן בעלה אז לקחה גם מן הפרי ואכלה ודוק. ויש מקשים עוד מה ראי' הוא מן הנגיעה על האכילה בשלמא הנגיעה היה באונס שהוא דחפה אותה עד שנגעה אבל האכילה יהי' ברצון. וי"ל דהאשה סברה שהעץ הוא כמו סם המות שכל מי שיאכל ממנו ימות כמו מי שיאכל מעץ החיים שהפרי עצמו הוא הנותן בו חיים כך הפרי זה הוא סם המות ולכך אמרה לא תגעו בו כי הוא מושג בחוש שיש סם המות חריפים שאף בנגיעה ממית וסברה האשה זה הפרי כ"ה ומש"ה דחפה אותה הנחש ואמר כשם שאין מיתה וכו'. מלאתי: ד דקשה לרש"י אדרבא היה לו להקב"ה להאכילה כדי שיהיו חכמים ויודעים טוב ורע

פירוש לתורת אלהים

האט גאט אונז גיזאגט לא תאכלו ממנו איר זאלט פון אים ניט עסען ולא תגעו בו אונ איר זאלט אים ניט אן רירען פן תמתון טאמער וועט איר שטארבען. רש"י שרייבט חוה האט מוסיף גוועזן אויף דער צווי פון גאט ווארום גאט האט מיין ניט גישאפט נאר אז זיי זאלען ניט עסען פון דעם עץ הדעת אונ זיא האט גזאגט אז גאט האט גישאפט אז זייא זאלען אפילו ניט אן רירען דרום איז אום גקומען אז זיא האט עובר גוועזן אויף דער צווי פון הקב"ה אזו ווי נאייטער וועט שטיין: (ד) ויאמר הנחש אל האשה האט דער שלאנג גזאגט צו די אשה לא מות תמתון איר וועט ניט שטארבען. רש"י שרייבט ער האט זיא אשטום גטאן ביז זיא האט אן גרירט אין בוים האט ער צו איר גזאגט אזו ווי דו ביסט נישט גשטארבען פון דעם אן רירען אזו וועסטו ניט שטארבען אז דו וועסט פון אים עסין: (ה) כי ידע ווארום גאט ווייסט כי ביום אכלכם ממנו אין דעם טאג וואס איר וועט פון אים עסען ונפקחו עיניכם וועלען גיעפינט ווערען אייערע אויגין והייתם כאלהים אונ איר וועט זיין אזו ווי גאט יודעי טוב ורע איר וועט וויסען גוטס אונ שלעכטס. רש"י שרייבט אזו האט דער נחש גיזאגט צוא חוה איטליכער בעל מלאכה האט פיינד די בעלי מלאכות וואס ארבייטן די אייגענע מלאכה וואס ער ארבייט ווארום ער וואלט גערן קיינר זאל ניט ארבעטן די מלאכה נאר ער אזו גאט מחמת ער האט גיגעסן פון בוים האט ער בשאפן די וועלט דרום וויל ער ניט איר זאלט עסען פון דעם בוים ווארום איר וועט אויך זיין אזו וויא ער אונ איר וועט אויך בשאפען וועלטען:

ותרא

ספר הישר

פאטר אונ איז גוועזן דערכט פארטיג מיט גאט ב"ה. אונ זיין דר צייט האבן זיך די מענטשן גמערט מיט זיהן אונ טעכטער אונ איינר האט דעם אנדערן גלערינט דעם שלעכטן וועג אונ האבען ווידער גשפעניגט אן גאט. אונ איטליכער האט זיך גמאכט איין אפ גאט אונ זענן נאך גגאנגן שלעכטי תאוות. אויך חיות אונ בהמות האבן פר דארבען זייער וועג. ווירא אונ גאט האט גזעהן אז אלי האבן פר דארבן זייער וועג האט גאט גזאגט איך וועל אפ מעקין דעם מענטשין וואס איך האב בשאפן אונ אויך אלע חיות בהמות אונ עופות. אונ וועלכער מענטש עס איז גענאנגן אין גאטס וועג איז גשטארבן איידר גאט האט גבראכט דס שלעכטס אויף די מענטשן. אבר נח האט גפונן חן אין גאטס אויגן. אונ גאט ב"ה האט אויס דערציילט נח עס זאל פון אים אוועלט ארויס קומען:

אונקלוס

כְּרַבְרְבִין חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ: ו וַחֲזַת אִתְּתָא אֲרֵי טַב אִילָן לְמֵיכַל וַאֲרֵי אַסֵּי הוּא לְעַיְנִין וּמְרַגַּג אִילָנָא לְאִסְתַּכָּלָא בֵהּ וּנְסִיבַת מֵאִבֵּהּ וַאֲכָלַת וִיהָבַת אַף לְבַעְלַהּ עִמַּהּ וַאֲכַל: ז וְאִתְפַּתַּחָא עֵינֵי תַרְוֵיהוֹן וִידָעוּ אֲרֵי עַרְטִילָאִין אִינוּן וְחַטִּיטוּ לְהוֹן טַרְפֵי תְאֵנִין וַעֲבַדוּ

תו"א ויתפרו עלה ברכות מ סנהדרין ע:

כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: ו וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם

בעל הטורים

(ו) לעינים. ד' במסורת הכא ואידך כי האדם יראה לעינים. ומתוק האור וטוב לעינים. וכעשן לעינים. האדם יראה לעינים ע"כ לפי ראותו מתוק וטוב לעינים אכל אחריתו כעשן לעינים שגרמו מיתה לכל:

רש"י

יוצרי עולמות: (ו) ותרא האשה. ראתה דבריו של נחש ה והנאו לה והאמינתו (ב"ר): כי טוב העץ. להיות ו כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד העץ להשכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא ז וישא אחרת: גם. לרבות בהמה ח וחיה: (ז) ותפקחנה וגו'. לענין החכמה ט דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי עירומים הם מצוה אחת היה בידם ונתערטלו הימנה (ב"ר): עלה תאנה. הוא העץ שאכלו י ממנו בדבר שנתקלקלו בו נתקנו (סנהדרין ע) אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם ומפני מה לא נתפרסם העץ כ שאין הקב"ה חפץ להונות בריה שלא יכלימוהו ויאמרו

שפתי חכמים

ומתרץ כל אומן סונא בני אומנתו: ה דקשה לרש"י מה ראתה עכשיו שלא ראתה מקודם לכן דהא לא אכלה עדיין מן העץ. ותרא פי' ותתבוננה: ו וא"ת למה לא מפרש רש"י כסדר שאמר לה הנחש ונפקחו עיניכם בתחלה ואח"כ להיות כאלהים. וי"ל לפי שכתב אח"כ בהדי' וכי תאוה הוא לעינים דהיינו ונפקחו עיניכם ונחמד להשכיל דהיינו מה שאמר לה יודעי טוב ורע לכך צ"ל דמ"ש כי טוב העץ למאכל היינו מה שאמר לה הנחש להיות כאלהים: ז הוכחתו מדכתיב עמה: ח דאל"כ למה נקנסה עליהם מיתה אבל לא היה כוונתה שימותו: ט כלומר לענין החכמה של ידיעה נא' שנודע להם עכשיו מה שאבדו ר"ל שיא מצות ומעץ הדעת וגו' (נח"י) וצ"ל דלענין החכמה של דעת טוב ורע הכתוב מדבר וכמ"ש הרב לעיל ואע"פ שנתנה בו דעה לקרוא שמות לא ניתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ומ"ש וסוף המקרא מוכיח היינו שלא אמר הכתוב ויראו כי ערומים הם אלא וידעו ש"מ שנתחדש בהם ידיעה וכו': י הוכחתו דהיל"ל ויתפרו עלים ויעשו להם חגורות ותו קשה לרש"י ולמה לקח אדם העלין מן אותו העץ שחטא בו ולא מן האחרים כדי שלא יבינו בחטאו וכדאמרינן תליף עלי מאן דמפרסם חטאו ומשני אבל שאר עלים וכו': כ בפי' ולמ"ל הרמז' וק"ל:

פירוש לתורת אלהים

(ו) וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה דיא אִשָּׁה האט גיזעהן עס איז איר געפעלן די רייד פון דעם נָחָשׁ אונ זי הט אים גגלייבט כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל דר בוים איז גוט צו עסען כלומר צו זיין דארך דעם אזו ווי גאט צו בשאפן וועלטין וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם אונ ער איז גליסטיג צו דיא אוגין אזו וויא דר נחש האט צו איר גזאגט וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם. וְנֶחְמָד אונ ער איז גליסטיג צו מאכען קלוג דעם מענטש אזו וויא דר נחש האט צו איר גזאגט יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע. וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ אונ זיא הט גנומען פון זיינע פירות וַתֹּאכַל אונ זיא הט גיגעסן וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ אונ זיא הט גיגעבן צו איר מאן אויך עִמָּהּ מיט איר וַיֹּאכַל אונ ער האט גיגעסן: (ז) וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם אונ עס איז געפינט גוואָרן די אוגן פון זיי ביידע זייא זענען קלוג גוואָרען וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמִּם הֵם זענען זיי גוואר גוואָרן אז זייא זענן נאקיט וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה אונ זיי האבן צו נויף גינייט בלעטער פון פייגן בוים וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגוֹרוֹת אונ זיי האבען זיך דער פון גמאכט אזו איין מלבוש. רש"י שרייבט אפילו אבלינדר ווייסט דאך אוך ער איז נאקיט ווס לאסט מיך דר פסוק הערן זיי זענן גוואָר גוואָרן זיי זענן נאקיט נאר אזו איז דער פשט וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירוּמִּים הֵם איין מצוה האט גאט זיי גבאטן היינו זיי זאלען ניט עסן פון דעם עץ הדעת אונ זיי זענען נאקט גוואָרן פון איר כלומר זיי האבן עובר גוועזן אויף דעם; (ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְיָ אֱלֹהִים אונ זייא האבן גהערט דאס

ליקוטי יקרים

(ו) וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה וגו'. חוה הט ביז איצט גמיינט אז דר בוים [עץ הדעת] איז ווי אלע בוימער, די פירות זענען צום עסן, אונ דער בוים איז האלץ, דריבער אז הקב"ה האט גזאגט מען זאל נים עסן פון דעם בוים, הט ער גמיינט מען זאל נים עסען די פירות פון דעם בוים, דס איז גוועזן ווייל זיא הט מורא גהאט צו גיין צום בוים, אבר איצט אז זיא הט אנגערירט דעם בוים אונ איז נים גשטארבן, איז זיא גגאנגן נענטער צום בוים אונ הט אים בטראכט הט זיא גזעהן די האלץ פון בוים איז אנדערש ווי אלע בוימר אונ הט פארשטאנען אז די האלץ איז גוט צום עסן, גווים הט הקב"ה גמיינט די האלץ זאל מען ניט עסן אבער די פירות מעג מען עסן דריבער הט זיא אפגעריסן עטליכע פירות אונ האט געגעסן, וַתֵּרֶא, זיא הט גזעהן, מיינט מען זיא הט פארשטאנען ווי עס שטייט אין פסוק וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חָכְמָה, מיין הארץ האט גזעהן פיל חכמה:

חֲגֹרֹת׃ ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה
אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם
וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ ט וַיִּקְרָא
יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ
אַיֶּכָּה׃ י וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי
בַּגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃
יא וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה

אונקלוס

לְהוֹן זְרָזִין׃ ח וּשְׁמַעוּ יָת
קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים
מְהַלֵּךְ בְּגִינְתָא לִמְנַח
יוֹמָא וְאִטַּמַּר אָדָם
וְאִתְּתֵיהּ מִן קֳדָם יְיָ
אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילַן גִּינְתָא׃
ט וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם
וַאֲמַר לֵיהּ אָן אַתְּ׃
י וַאֲמַר יָת קָל מֵימְרָךְ
שְׁמָעִית בְּגִינְתָא וּדְחֵילִית
אֲרֵי עַרְטִילַאי אֲנָא
וְאִטַּמָּרִית׃ יא וַאֲמַר מָן
חַוִּי לָךְ אֲרֵי עַרְטִילַאי

תו"א ויקרא ה' סנהדרין לח:

שפתי חכמים

ל הוסיף מלת היה כי בזולת זה תורה על הזמן ההוא והוסיף שי"ן ואמר שהיה שמלת מתהלך חסרה שי"ן: מ ר"ל דהקב"ה חפץ ממנו שיאמר חטאתי ויהרהר תשובה בלבו דהקב"ה רוצה בתשובתן ואינו חפץ במיתתן. וא"ת דכאן וכן בבלעם מי האנשים וגו' פי' כדי להכנים עמו בדברים ובפי' בלק פי' כדי להטעותו. י"ל שהתם נמי הוא כדי לכנוס עמו בדברים אלא ששם נתן טעם על ההכנסו שהוא להטעותו ששם א"א לפרש שלא יהיה נבהל דהא עדיין לא התחיל בעבירה: נ וא"ת למה לא מפרש רש"י ג"כ מי הגיד לך שעירום אתה מן המצות כדפי' לעיל וי"ל דמ"ש הקב"ה מי הגיד לך כי עירום אתה קאי אדברים של אדם שאמר ואירא כי עירום אנכי משמע דבשביל שהיה עירום לכך ירא ולכך לא מצי לפרש מאין לך לדעת שעירום אתה מן המצות דבשביל שאין לאדם מצוה אין לו לירא לפי שאינו חייב לקיים רק מה שנצטווה לו אבל מה שלא נצטווה לו אין לו לירא שמא יענש עליו אם עובר עליו ואם בשביל שנצטווה לו ועבר עליו ירא א"כ הול"ל כן בפי' ואירא כי עברתי על המצות אבל מה שעירום היה מן המצות לא היה לו לירא לכך מפרש מאין לך לדעת וכו' ועי"ל דכאן א"א לפרש מי הגיד לך שעירום אתה מן המצות דודאי היה יודע שעבר על המצות. (לדה לדרך) ואני שמעתי פי' אחר כלומר מי הגיד לך אם אתה עירום אם לאו למה אתה משיב לי יותר ממה ששאלתי אותך כי כשאמרתי לך איכה לא שאלתי אותך למה אתה:

רש"י

זה שלקה העולם על ידו: (ח) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בב"ר ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו: וישמעו. מה שמעו שמעו את קול הקב"ה שהיה ל מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם [ס"א לשם ודוק כי כן עיקר] וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והם סרחו בעשירית (שם לח): (ט) איכה. יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יעניׁשהו פתאום (ב"ר) וכן בקין אמר לו (בראשי' ד) אי הבל אחיך וכן בבלעם (במדבר כב) מי האנשים האלה עמך ליכנס עמהם בדברים מ וכן בחזקיהו בשלוחי מרודך בלאדן (ישעי' לט): (יא) מי הגיד לך. מאין לך לדעת נ מה

ליקוטי יהודא

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' וגו' וַיִּתְחַבֵּא. די גמרא זאָגט דיא נְבוּאָה פון הקב"ה קומט נִיט אִין חוּץ לָאָרֶץ, ווייל חוּץ לָאָרֶץ איז טָמֵא, דְרִיבֶּער האָט דֶר נָבִיא יוֹנָה גֶוואָלְט אַנְטְלוֹיפֶן אִין חוּץ לָאָרֶץ ווייל אִין חוּץ לָאָרֶץ וועט הקב"ה נִיט זאָגֶן צוּא אִים נְבִיאוֹת, דָס ווייסֶן מִיר פון סִפְרֵי מוּסָר דֶר אָרְט וָוס אוֹיף אִים וֶוערְט גְטָאהְן אַעֲבֵירָה, ווערְט דֶר אָרְט טָמֵא, דְרִיבֶּער ווִי אָדָם אוּנ חַוָּה הָאבֶּן גְהֶערְט הקב"ה גֵייט, הָאבֶּען זֵיי מוֹרָא גֶהַאט הקב"ה וועט זֵיי פְרֶעגֶן וֶועגֶן דִי זִינְד ווָס זֵיי הָאבֶּן גְטָאהְן, הָאבְּן זֵיי זִיךְ בֶּעהַאלְטֶן צְווִישֶׁען דִי בּוֹימֶער, ווייל זֵייא הָאבֶּן גְרֶעכֶענְט אוֹיף דֶעם אָרְט וֶועט הקב"ה נִיט קוּמֶן ווייל דֶר אָרְט אִיז טָמֵא גְוָואָרֶען פון זֵייעֶרֶע זִינְד, אוּנ אִין אֱמֶת אִיז הקב"ה נִיט גְקוּמֶן בִּיז צוּ זֵיי נָאר פון ווייטֶן הָט הקב"ה מִים זֵיי גְרֶעט:

פירוש לתורת אלהים

קוֹל פוּן גָאט מִתְהַלֵּךְ גֵייט בַּגָּן אִין גָארְטֶן לְרוּחַ הַיּוֹם צוּ דֶר זַייט וָוס דִי זוּנְן קוּמְט אַהִין צוּ אוּנְטֶער גֵיין דָס אִיז מַעֲרָב זַייט וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ הָט עֶר זִיךְ בַּהַאלְטִין אָדָם מִיט זַיין ווַייבּ מִפְּנֵי יְיָ אֱלֹהִים פַאר גָאט בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן צְווִישֶׁן דִי בֵּיימֶער פוּן דֶעם גָארְטֶען: (ט) וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם הָאט גָאט גְרוּפֶן צוּ אָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָאט צוּא אִים גִיזָאגְט אַיֶּכָּה וְוִיא בִּיסְטוּ. רש"י שְׁרַייבְּט גָאט הָט דָאךְ גְוִויסְט ווִי עֶר אִיז נָאר עֶר הָאט אִים פוּן דֶעסְט וֶועגִין גְפְרֶעגְט ווִיא בִּיסְטוּ כְּדֵי עֶר זָאל מִיט אִים אַרַיין גֵיין אִין רֵייד וָוארוּם אַז עֶר וֶועט אִים שְׁטְרָאפֶן פְלוּצְלוּנְג וֶועט עֶר זִיךְ אִיבֶּר שְׁרֶעקִין אוּנ וֶועט נִיט ווִיסֶען וָוס צוּ עֶנְטְפֶערִין אוּנ גָאט ב"ה פוּן וֶועגֶן זַיין גְרוֹס רַחֲמָנוּת ווִיל הָאבֶּען אַז דִיא וָוס הָאבֶּן גְזִינְדִיגְט זָאלֶן תְּשׁוּבָה טָאן כְּדֵי עֶר זָאל זֵיי נִיט שְׁטְרָאפֶען דְרוּם הָאט גָאט ב"ה מִיט אִים פְרִיעֶר אָן גְהוֹבֶּן צוּ רֵיידֶן כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ נִיט אִיבֶּער שְׁרֶעקִין אוּנ טָאמֶער וֶועט עֶר תְּשׁוּבָה טָאן אוּנ וָועט זָאגֶן אֱמֶת אִיךְ הָאבּ גְזִינְדִיגְט זַיי מִיר מוֹחֵל אוּנ אִיךְ וֶועל שׁוֹן מֶער נִיט זִינְדִיגֶען (מזרחי גור אריה): (י) וַיֹּאמֶר הָאט אָדָם גִיזָאגְט אֶת קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַּגָּן דַיין קוֹל הָאבּ אִיךְ גְהֶערְט אִין גָארְטִין וָאִירָא אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְפָארְכְטֶען כִּי עֵירוֹם אָנֹכִי וָוארוּם אִיךְ בִּין נַאקִיט וָאֵחָבֵא אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ בַּהַאלְטֶן: (יא) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּא אִים מִי הִגִּיד לְךָ וֶוער הָאט דִיר גִיזָאגְט כִּי עֵירוֹם אָתָּה אַז דוּא בִּיסְט נַאקִיט כְּלוֹמֶר פוּן וַואנֶען זָאלְסְטוּ ווִיסֶען אַז עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶען אַיין בּוּשָׁה אַז מֶען אִיז נַאקִיט הֲמִן הָעֵץ אוּב פוּן בּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וגו' וָואס אִיךְ הָאבּ

הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי
אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא
נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃ יג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת
עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ
הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה

אונקלוס

אֲתְ הֲמִן אִילָנָא דְפַקֵּדְתָּךְ
בְּדִיל דְלָא לְמֵיכַל מִנֵּהּ
אֲכַלְתְּ׃ יב וַאֲמַר אָדָם
אִתְּתָא דִיהַבְתְּ עִמִּי הִיא
יְהַבַת לִי מִן אִילָנָא
וַאֲכָלִית׃ יג וַאֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מַה דָא
עֲבַדְתְּ וַאֲמָרַת אִתְּתָא
חִוְיָא אַטְעִינִית וַאֲכָלִית׃
יד וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא

ת"א המן העץ מולין קלא: האשה אשר עבודת כוכבים כ:

בעל הטורים

(יא) המן. ג' במסורה הכא ואידך המן הסלע הזה המן הגורן או מן היקב כמ"ד אילן שאכל ממנו אדה"ר חטה היה וזהו המן הגורן וכמו שנקנסה עליו מיתה בשביל המן העץ גם התם נקנסה מיתה על ידי המן הסלע: אשר צויתיך לבלתי אכל. ס"ת רכיל שהלכת בעצת רכיל: (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו'. וס"ה משיב רעה תחת טובה לא" תמוש" רעה" ס"ת אשה. שהיה כפוי טובה באשה שנתן לו לעזר: היא נתנה לי מן העץ ואוכל. לפי הפשט שהכיתני בעץ עד ששמעתי לדבריה:

רש"י

(יא) המן העץ. ס בתמיה: (יב) אשר נתתה עמדי. (ע"ז ה) כאן כפר בטובה: (יג) השיאני. הטעני כמו (ישעי' לו) אל ישיא לכם חזקיהו:

שפתי חכמים

בשת יש בעומד ערום: עירום איני אומר לך אלא אם חטאת ואכלת מן העץ וגו': ס דאלו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) המן העץ. איתא במדרש אני אומר לתלותך על עץ ועתה ינוז וישמר להמן שיתלה עליו. קרי היה המן העץ:

פירוש לתורת אלהים

מיר גיבאטין דו זאלסט ניט עסען פון אים אָכָלְתָּ האסטו גיגעסין: (יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם האט אָדם גזאגט הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי דאס ווייב וואס דוא האסט געגעבן מיט מיר הִיא נָתְנָה לִי מִן הָעֵץ זיא הט מיר גגעבן פון דעם בוים וָאֹכֵל אונ איך האב גגעסען רש"י באווארינט ער וואלט בדארפט זאגן הָאִשָּׁה נָתְנָה לִי אדער אִשְׁתִּי נָתְנָה לִי וואלט טייטש געווען מיין ווייב האט מיר גיגעבן פון דעסט וועגין האט ער גזאגט הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי איז פון דאגן גדרינגן אז אדם הראשון האט גלייקינט אין דער טובה וואס גאט האט אים גטון כלומר גאט האט אים געגעבן אווייב פון זיין טובה ווענן זיא זאל צו אים זיין אהילף אזו וויא אובין איז גשטאנען אונ ער האט גלייקינט אין דער טובה אונ הט גזאגט הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּ עִמָּדִי כלומר דו האסט מיר גורם געווען ווס איך האב גגעסן פון דעם עץ הדעת. ווארום דוא האסט מיר גגעבן די אשה אונ זיא הט מיך גבראכט דר צו: (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לָאִשָּׁה האט גאט גזאגט צוא דיא אשה מַה זֹּאת עָשִׂית ווארום האסטו דאס גטאן וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה האט די אשה גיזאגט הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי דר שלאנג האט מיך גנארט אדער ער האט מיך אן גערייצט וָאֹכֵל איך זאל עסען: (יד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ אונ גאט האט גיזאגט צום שלאנג כִּי עָשִׂיתָ זֹאת ווייל דו

ליקוטי יוסף

(יג) הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאוֹכֵל. דר שלאנג הט מיך אנגערעט האב איך גגעסן, זיא הט גזאגט צו הקב"ה דו אליין האסט דאך מיר ניט גבאטן איך זאל ניט עסן פון עץ הדעת, נאר אדם הט מיר גזאגט איך זאל ניט עסן פון עץ הדעת, אונ דר שלאנג הט מיר גזאגט איך מעג עסן פון עץ הדעת, אונ דר שלאנג הט מיר גוויזן אז אדם הט גזאגט ליגן. ווארום אדם הט מיר גזאגט איך זאל דעם בוים ניט אנרירן, אז איך וועל אים אנרירן וועל איך שטארבן, אונ דער שלאנג הט מיר גוויזן איך האב אנגערירט דעם בוים אונ בין ניט גשטארבן, דריבר האב איך בעסער גפאלגט דעם שלאנג אונ ניט צו אדם:

(יד) וַיֹּאמֶר ה' וגו' אֶל הַנָּחָשׁ וגו'. הקב"ה הט גזאגט צום שלאנג דרייערליי שטראף פר דרייערליי עבירות וואס ער הט גטאהן, איין עבירה איז גוועזן וואס ער איז אריינגנאנגען אין גן עדן אונ הט ניט גפרעגט ביי הקב"ה אוב ער זאל אריין גיין, פר דעם איז ער גשטראפט גווארן, עס זענען אפגעהאקט גווארן זיינע פיס אונ ער מוז קריכן אויף דעם בויך, די צווייטע עבירה ווס ער הט גרעט לשון הרע אויף הקב"ה, ער הט גזאגט ווייל הקב"ה הט געגעסן פון עץ הדעת דריבער האט ער גקענט

משלי חכמים

(יד) וַיֹּאמֶר ה' וגו' כִּי עָשִׂיתָ זֹאת וגו', וּלְאָדָם אָמַר אֲרוּרָה הָאֲדָמָה. צו פארשטיין דיא צוויא קללות וואס הקב"ה האט געפלוכט, איינע דעם שלאנג, אונ צוא אדם האט הקב"ה געפלוכט מיט אנייע שטראף, פריער האט הקב"ה געזאגט צוא אדם אויב ער וועט עסין פון עץ הדעת וועט ער שטארבין, אבער ביי זיין לעבין וועט ער ווייטער זיין אין גן עדן אונ וועט לעבין מיט פארגעניגען אונ רוהיג, אונ יעצט האט הקב"ה אים געפלוכט מיט אנייע קללה, אונ מען האט אים ארוס געטריבען פון גן עדן ער זאל ארבטין דיא ערד, דער ענין איז למשל עס איז אמאהל געווען אגרויסער גביר אונ אחכם, דער גביר האט געהאט נאר איין זוהן, דער זוהן איז גרוים גיווארין, האט ער גיוואלט זיין זוהן זאל לעבין רוהיג, אונ זאל האבין פרנסה, אפילו ניט רייך צו ווערין, נאר פרנסה זאל ער האבין, דער עיקר איז גיוועזן ביי דעם גביר. דער זוהן זאל לעבין רוהיג אן זארג, ער זאל קענין עסען אונ שלאפין צו דר צייט, ער זאל קענען זיין

אֱלֹהִים ׀ אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת
אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל
חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר
תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃ טו וְאֵיבָה ׀
אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ
וּבֵין זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה

אונקלוס

אֲרֵי עֲבַדְתְּ דָא לִיט אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל חֵיוַת בָּרָא עַל מְעָךְ תֵּיזִיל וְעַפְרָא תֵּיכוֹל כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃ טו וּדְבָבוּ אֲשַׁוֵּי בֵּינָךְ וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנַהָא הוּא יְהֵא דְּכִיר לָךְ מַה דַּעֲבַדְתְּ לֵהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ תְּהֵי

ת"א ארור אתה סוטה מ בכורות ח: ואיבה אשית סוטה ט:

רש"י

(יד) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד ע דברי מי שומעין (סנהדרין כט): מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל מחיה פ לא כל שכן העמידו רבותינו מדרש זה במס' בכורות (דף ח') ללמד שימי עיבורו של נחש צ שבע שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ק ונקצצו: (טו) ואיבה אשית. אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ר תחלה ותשא את חוה ש ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית: ישופך. (סוטה ט) יכתתך. כמו (דברים ט) ואכות אותו ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ת ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו א ולשון תשופנו כמו נשף בהם (ישעיה מ) כשהנחש בא לנשוך הוא

שפתי חכמים

היתה שאלה הי"ל להשיב כן אבל כשהוא לשון בתמיה השיב על תמיהתו של הקב"ה האשה וגו' וק"ל: ע וא"ת כל מסית שבעולם יפטור עצמו בטענה זו וי"ל דדוקא נחש שלא נצטווה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבא תקלה על ידו לפיכך שייך לומר דברי הרב וכו' אבל מסית שנצטווה בתורה שלא להסית נמצא כשהסית עובר על מצות השם שצוה שלא להסית ובזה יש קצת ישוב לתמיהת הרא"ם מכת"י אבא מורי ז"ל וכן מצאתי בשם מהרש"ל (חזקוני) וא"ת הא קי"ל דאין מסית אלא לעכו"ם אלא מדאמר לה והייתם כאלהים ש"מ דהיינו עכו"ם: פ פי' שנתקללה בימי עבור שלה יותר מבהמה שימי עבורה של בהמה יותר מעבורה של חיה: צ פי' דימי עבורה של חתול נ"ב ימים וימי עבורה של חמור שנה א"כ בהמה גרוע מחיה ז"פ כך יהא הנחש ארורה מבהמה ז' פעמים נמצא שימי עבורה שבע שנים וא"ל מכל החיה ר"ל ארי או אפעה שעבורם לג' שנים ולט' שנה דא"כ לכתוב מכל החיה ולישתוק מכל בהמה: ק דאל"כ מאי על גחונך תלך הלא מעיקרא נמי הכי הוה. הרא"ם: ר וא"ת למה לא ירא הנחש שמא תאכל חוה תחלה דהא לה נתן בתחלה וי"ל דנחש סבר דדרך הנשים שמכבדות את בעליהן ונותנין להם תחלה. וחוה גם היא תתן לאדם תחלה וימות וכיון שתראה חוה שימות הוא לא תאכל היא או הנחש היה סבור שלא יניחה הוא לאכול. ועי"ל דסבר הנחש אדם מצווה שלא לאכול מעט לכך ימות הוא אבל האשה אינה מצווה כי דוקא לאדם אמר הקב"ה ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל לכן אף אם ר"ל היה לא תמות: ש דאל"כ מאי ואיבה אשית דמשמע דקפיד אאהבתו: ת דק"ל הא הקב"ה קלל לאדם בפ"ע וא"כ למה מערב כאן קללתו של אדם בקללתו של נחש ומתרץ דהכל קללתו של נחש הוא וגנאי שלו כלומר לא יהיה לך קומה וכו' והרא"ם פי' דאל"כ מה ענין ואתה תשופנו עקב בקללתו של נחש הא לאו קללה היא זו ומעל גחונך תלך לא נפקא דהתם לקציצת רגלים הוא דאתי אבל אם רוצה לקום בקומה יקום כתב רחמנא תשופנו: א דקשה לרש"י דמשמע שאין חילוק בין אדם לנחש אלא הוא יכתת ראשו והנחש ישופנו עקב והרי עוד יש הפרש ביניהן

ליקוטי יוסף

בַּשְׁאפֶן דיא וועלט, איז ער נִשְׁטְרָאפְט געוואָרען דיא מויל וואס הט גרעט לשון הרע זאל זיא עסן נאר ערד, אונ אפילו ער ווערט אמאהל עסן איין עסיגוואַרג, זאל ער נאר שפירן אטעם פון ערד, די דריטע עבירה וואס ער הט גוואָלט אדם זאל שטארבן אונ ער זאל נעמען חוה פר אוייב. דריבר הט הקב"ה גזאגט איך וועל מאכן אפיינדשאפט צווישען דיר אונ חוה:

פירוש לתורת אלהים

האסט דאס גטאן ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה זאלסטו זיין פאר פלוכט מיין פון אלי בהמות אונ פון אלי חיות פון דעם פעלד פון דאנען לערינט די גמרא אפ אז דם טראגן פון א שלאנג איז זיבן יאהר על גחונך אויף דיין בויך זאלסטו גיין. רש"י שרייבט ער האט גיהאט פיס ווענין זייא אפ גהאקט גיווארן ועפר תאכל כל ימי חייך אונ ערד זאלסט דוא עסין וויא לאנג דוא וועסט לעבען: (טו) ואיבה אונ אפיינד שאפט אשית בינך ובין האשה וועל איך טון צווישן דיר אונ צווישען דיא אשה. רש"י שרייבט הקב"ה הט גזאגט צום נחש דיין כונה איז גוועען אדם זאל צום ערשטן עסען פון דעם עץ הדעת אונ ער זאל שטארבן כדי זאלסט נעמען חוה פאר אווייב דרום וועל איך מאכן אפיינט שאפט צווישן דיר אונ דר אשה ובין זרעך ובין זרעה אונ צווישען דייני קינדער אונ צווישען אירע קינדער הוא ישופך ראש ער וועט דיך

משלי חכמים

שטענדיג אין דר היים, ער זאל ניט דארפן פארען אין וועג נאך סחורה קויפען אונ פארקויפען. דער גביר הט גקויפט אשטוב מיט אקראם אין אנאס וס דארטן וואהנן ניט גבירים נאר מיטעלע בעלי בתים, בעלי מלאכות, אונ הט גנומען טוזינד רובל אונ הט איינגעקויפט אלע מינים עסינואַרג, מעהל, ברוט, אונ וס מען דארף נאר צום עסען, צוקער, קאווע, טהע, פוטער קעז, אונ אלע מאטעריאַלען וס בעלי מלאכות דארפען, אונ וויי אין די נאס זענין נאר גוועזן מיטעלע בעלי בתים אונ בעלי מלאכות וס זיי קופן אלץ ביסלאכנווייז, דריבער הט ער פיל גליזט אונ פארדינט, אמאהל איז דר זוהן גגאנגען אין שטאט אין אריכע גאס, הט ער גיזעהן אפאריזער סוחר שטייט אויף אפלאץ אונ ארום אים שטייען פיל מענטשין, איז ער אויך צוגגאנגען זעהן וס מען שטייט אונ וס מען זעהט, הט ער גזעהן דר סוחר הט גבריינגט זייער פיל מאטאציע זאכן, אוריגגלאך, פינגערלאך, שפילקעס, וס מען מיינט זיי זענן בריליאנטענע, שפילציג פר רייכע קינדר, זיינערליך בראנזירטע, דרויסקעס, קיטליך, וס

תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃ ס
טז אֶל־הָאִשָּׁה
אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ
בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ
תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃ ס
יז וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל
אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ

אונקלוס

גְּמִיר לֵהּ לְסוֹפָא׃
טז לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה
אַסְגֵּי צַעֲרֵיכִי וְעִדּוּיָיכִי
בְּצַעַר תֵּלְדִי בְנִין וּלְוַת
בַּעְלֵךְ תְּהֵא תְּאוּבְתִּיךְ
וְהוּא יִשְׁלַט בִּיךְ׃
יז וּלְאָדָם
אֲמַר אֲרֵי קַבֵּילְתָּ
לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתָּ
מִן אִילָנָא דִּי פַקֵּידְתָּךְ
לְמֵימַר לָא תֵיכוֹל מִנֵּהּ

תו"א אל האשה עירובין ק: בעצב פסחים קח: ואל אישך יבמות סב:

בעל הטורים

(טו) עקב. ג'. דין ואידך הגדיל עלי עקב. והוא יגוד עקב. זה שדרש"ל על נחש חבל על שמש גדול שאבד מן העולם והו גם איש שלומי וגו' הגדיל עלי עקב ועוד אמרו גבי ברכת השבטים אע"פ שדימה יהודה לאריה ונפתלי לאילה חזר וברכם כולם בברכה אחת דכתיב איש אשר כברכתו ברך אותם לומר שהשוום לגבורת ארי ולקלות אילה וזה והוא יגוד עקב אע"פ שדימה דן לנחש כלל גם גד באותה ברכה: (טז) הרבה ארבה. ב' במסורה הכא ואידך הרבה ארבה את זרעך פי' עצבונך הוא דם נדות רמז למ"ש כל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים:

רש"י

נושף כמין שריקה ולפי שהלשון נופל על הל' ב כ' לשון נשיפה בשניהם: (טז) עצבונך. זה צער גידול בנים (עירובין ק): והרונך. זה צער העיבור: בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש ואעפ"כ אין לך ג מלח לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ד ולא ממך: תשוקתך. תאותך כמו (ישעיה כט) ונפשו שוקקה:

שפתי חכמים

שאדם ממית הנחש והנחש אינו ממית את האדם אע"כ נ"ל אף מסם תמיתנו הרא"ם. א"נ י"ל דקשה לרש"י דכיון דלעיל כתיב ישופך ראש ובודאי היא מיתה וכאן כתיב תשופנו שהוא ג"כ מלשון ישופך וא"כ אם יכתת הראש ודאי מת הנחש ואם ישופנו עקב אינו מת והא הכל לשון אחד הוא ולמה משמע כאן לשון מיתה וכאן אינו לשון מיתה וע"ז פי' ואף נושף וכו': ב פי' דקשה לרש"י למה לא נאמר כפי' תשכנו. והרא"ם פי' אע"פ שישופך הוא לשון כתיתה ואינו נופל אלא בראש ותשופנו לשון שריקה שאינו נופל רק בנחש מ"מ מנהג הכתוב מדרך הלחות להשוות הלשונות אף שהם מחולפים בפירושם: ג ואע"פ שזו מדה יפה בנשים י"ל דהא דקאמר בגמרא זו מדה יפה כלומר מדה יפה לה שלא שינתה מליווי המקום ואינה תובעו לתשמיש מאחר שקבלה הש"י (מהרש"ל): ד הא דמאריך רש"י אע"פ שלא לצורך הוא שסברי ככר פי' אין לך מלח וכו' אלא לכך נקטו לומר דהכל תלוי בו ואע"פ שהיא אינה רוצה אלא הוא רוצה יכול לכופה או אם הוא אינו רוצה אע"פ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) אל האשה אמר וגו'. פי' ר' שלמה ברבי מישה שתהיה בעצבון ובעמל כל ימיך. וא"ת מאי איכפת לי הרבה שפחות לשמשני. ת"ל והרונך על כרחך תהי הרה. וא"ת תלד בשופי ת"ל בעצב תלדי בנים. וא"ת אשמור עצמי מליזקק לבעלי ת"ל ואל אישך תשוקתך. וא"ת אכוף יצרי ולא אזקק לו. ת"ל והוא ימשל בך בעל כרחך תזקק לו: והוא ימשל בך. אמרינן בב"ר יכול ממשלה מכל צד ת"ל לא יחבול ריחים ורכב. ופי' ר' יצחק יכול כמשלה מכל צד שיהא לו רשות למשכן אשתו ת"ל לא יחבול ריחים ורכב. ואשה נקראת ריחים כדכתיב ויהי טוחן בבית האסורים כדדריש בסוטה וכתיב תטחן לאחר אשתי. ובירושלמי תרגם פסוק זה לא תמשכנון ריחיא ורכבא ארי צרכי נפשאתא אינון. ולא תאסור כליין וחתנין ארום כל דעבד אלין כמת דכפר בעלמא דאתי ופי' לא תאסור כליין וחתנין שאם אירס אשה לא יניחנה לישב עגונה באירוסין זמן מרובה:

פירוש לתורת אלהים

טְרֶעטְן אָדֶר צוּ שְׁטוֹסִין דַיין קָאפּ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב אוּנ דוּא וֶועסְט אִים בַּייסִין אִין דִי פֶּערְשְׁט: (טז) אֶל הָאִשָּׁה אָמַר צוּ דִי אִשָּׁה הָט גָאט גְזָאגְט הַרְבָּה מֶערִין אַרְבֶּה אִיךְ וֶועל מֶערֶען עִצְּבוֹנֵךְ דַיין טְרֶויעֶרְקֵייט דָאס מֵיינְט מֶען דָאס צַעַר פוּן קִינְדֶער אוֹיף צִיעֶן וְהֵרֹנֵךְ אוּנ דַיין טְרָאגֶן דָאס אִיז דֶער צַעַר פוּן דֶעם טְרָאגֶען בְּעֶצֶב מִיט טְרֶויעֶרְקֵייט תֵּלְדִי בָנִים וֶועסְטוּ גִיבֶּערִין קִינְדֶער דָאס אִיז דֶר צַעַר פוּן דֶעם גְוִוינֶען וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ אוּנ צוּ דַיין מַאן זָאלְסְטוּ גְלוּסְטֶען וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ אוּנ עֶר זָאל גִיוֶועלְטִיגֶען אִין דִיר: (יז) וּלְאָדָם אָמַר אוּנ צוּ אָדָם הָט גָאט גְזָאגְט כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַוייל דוּ הָאסְט גִיהֶערְט דַיין וַוייבְּס קוֹל וָוס זִיא הָאט דִיר גְהֵייסֶן עֶסֶען פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אוּנ דוּ הָאסְט גְגֶעסֶן פוּן דֶעם בוֹים אֲשֶׁר

משלי חכמים

מען מֵיינְט זֵיי זֶענֶען גָאלְדֶענֶע, אוּנ נָאךְ פִיל אַנְדֶערֶע זַאכֶען, דִי זַאכֶען זֶענֶען דֶעם יוּנְגֶן מַאן גִפֶעלֶען, אוּנ דֶר סוֹחֵר הָט זֵיי וָואלְוֵויל פַארְקוֹיפְט, הָט עֶר גְזֶעהֶן דִי זַאכֶען זֶענֶען זֵייעֶר שֵׁיין, הָט אֵייגֶער אַמֶעקְלֶער אָנְגֶערֶעט זַיין וַוייבּ מֶען זָאל דִי מַאטְאצְיֶע זַאכֶן קוֹיפֶן זֵיי וֶועלֶן פוּן דֶעם רַייךְ וֶוערֶן, אִיז עֶר גְגַאנְגֶען גְשְׁוִוינְט אַהֵיים אוּנ הָט פַארְקוֹיפְט דִי סְחוֹרָה פוּן זַיין קְרָאם, אוּנ הָט גְקוֹיפְט בַּיי דֶעם פַארִיזֶער סוֹחֵר זַיינֶע אַלֶע סְחוֹרוֹת אוּנ הָט זֵייא גְנוּמֶן צוּ זִיךְ אִין קְרָאם, דֶר פָאטֶר הָט פוּן דֶעם גַאנְצֶן גְשֶׁעפְט גָאר נִיט גְוואוּסְט, דֶר יוּנְגֶער מַאן הָט גְזֶעהֶן עֶר פַארְקוֹיפְט גָאר נִיט פוּן דִי נַייֶע סְחוֹרָה, עֶרְשְׁטֶנְס קוּמְט קֵיינֶר נִיט קוֹיפֶן, אוּנ דֶער וָוס קוּמְט קוֹיפֶן בֶּעזֶעהְט דִי סְחוֹרָה אוּנ לֵייגְט זִי אַוֶועק צוּרִיק, אוּנ דָס אִיז גִיוֶועזֶן וֶועגֶען צְוֵויי סִבּוֹת, עֶרְשְׁטֶנְס אִיז דִי צִירוּנְג פוּן דִי אַלְטֶע מָאדֶע, צְוֵויטֶנְס אִין דִי גַאס אִיז נִיט דֶער אָרְט פוּן אַזֶעלְכֶע סְחוֹרָה, דִי סְחוֹרָה דַארְף זַיין אִין אַפַּארַאדְנֶע גַאס וואוּ עֶס גֵייעֶן שְׁפַּאצִירֶן רַייכֶע וַוייבֶּער וָוס זוּכֶן צוּ קוֹיפֶען מַאטַאצְיֶע צִירוּנְג, דֶערְוַוייל אִיז גְקוּמֶען דֶר פָאטֶר, עֶר קוּמְט אַרַיין אִין קְרָאם אוּנ זֶעהְט גָאר אַנְדֶערֶע סְחוֹרָה אִין קְרָאם, עֶר פְרֶעגְט וואוּ אִיז יֶענֶע סְחוֹרָה, דֶר זוּהְן זָאגְט אִים דֶעם אֱמֶת וִוי אַזוֹ עֶר קוּמְט צוּ דִי סְחוֹרָה, דֶר פָאטֶר הָט זִיךְ שְׁטַארְק גִיבֵּיינֶערְט אוֹף דֶעם זוּהְן, אוּנ הָאט אִים אַרוּם

אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן
תֹּאכֲלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ יח וְקוֹץ
וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־
עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃ יט בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל
לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי

אונקלוס

לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ
בַּעֲמַל תֵּיכְלִינַהּ כָּל יוֹמֵי
חַיָּיךְ׃ יח וְכוּבִין וְאַטְדִין
תַּצְמַח לָךְ וְתֵיכוּל יָת
עִשְׂבָּא דְחַקְלָא׃
יט בְּזֵיעֲתָא דְאַפָּךְ תֵּיכוּל
לַחְמָא עַד דְּתֵיתוּב
לְאַרְעָא דְּמִנַּהּ

תו"א בעצבון פסחים קיח: וקוץ ודרדר פסחים קיח: בזעת אפך ברכות כז:

בעל הטורים

(יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. על אדמת ישראל מדבר כעכו"ם שהן כקוץ ודרדר לישראל רמז כמאן קוץ ודרדר שהן העכו"ם תצמיח לך:

רש"י

(יז) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים ה משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות ו והן נאכלים ז ע"י תיקון (כילה לד): ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו והלא בברכה נא' לו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו' אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר ה תצמיח לך

שפתי חכמים

שהיא רוצה אינה יכולה לכופו וזהו שנקט רש"י ממנו ולא ממך: ה הק"ע ד"א משל וכו' דלפי' הראשון הקללה היה לאדם ע"י האדמה אבל לפי המשל היתה הקללה לאדמה דאף כאן האדם נברא מן הארץ לכך קלל האדמה אבל קשה דהנ"א משמע דלכך קלל האדמה ולעיל פי' רש"י משום דלא עשתה ציווי של מקום וי"ל דהא והא גרמא דאי הוה נתקללה בעון עצמה היה לה להתקלל שתעשה פירות על חד תלת אבל בקוצים ודרדרים זה היה בשביל עון שניהם: ו פי' בעל הערוך ירקות מרים ומתוקים ע"י האור כרותחין וקונדס בלשון לע"ז קרד"י: ז ר"ל לפי שנאמר אח"כ את עשב השדה כלומר ע"כ מהם תיזון מאחר שלא תצמיח מכל מיני זרעונים שזורעים אלא אלו לכך צריך לפרש דנאכלין ע"י תקון: ח וקוץ ודרדר ל"ד דא"כ מאי ואכלת עשב השדה והלא אין

כשתזרענה קטניות או ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ואחר עשבי השדה ועל כרחך תאכלם: (יט) בזעת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ארורה האדמה בעבורך. פי' בתאותך מלשון בעבור הארץ כמו שאמר אחר כך וקוץ ודרדר: (יט) בזעת אפיך. נמצא בספר ר' יהודה החסיד שזו הקללה אינה מתקיימת אלא בעבדי אדמה ולא במלכים ושרים. אבל בעצב תלדי בנים מתקיימת בכל הנשים. ולפי שהאשה חטאה והחטיאה לפיכך קללתה מרובה:

פירוש לתורת אלהים

צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ וָואס איך האב דיר גזאגט דו זאלסט פון אים ניט עסן דרום אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ זאל זיין פאר פלוכט די ערד וועגין דיר כלומר די ערד זאל דיר אויף ברענגען פאר שאלטינע זאכען דהיינו פליגען אונ פליי אונ ווערים. רש"י שרייבט דם איז א משל צו איינם וואס גייט אין א שלעכטן וועג דם הייסט ער גוט שלעכטי מעשים די לייט שעלטן דיא ברוסט וואס ער האט פון זיי גיזויגן אזו אדם איז בשאפן גווארן פון דר ערד אונ אז ער האט גזינדיגט איז דיא ערד פון וועגען אים גישאלטען גווארען בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה מיט טרויעריקייט אונ מידיקייט זאלסטו עסין די שפייז פון דר ערד כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ אלע דיינע לעב טאג: (יח) וְקוֹץ אונ דערנער וְדַרְדַּר אונ דוסטלן תַּצְמִיחַ לָךְ זאל זיא שפראצען צו דיר אפילו דוא וועסט זייען מיני זרעים זאל זיא שפראצען דערנער אונ אנדערע שלעכטע זאכען וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה אונ דו זאלסט עסין דאס גראז פון דעם פעלד: (יט) בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם מיט דעם שוויים פון דיין פנים וועסטו דו האבן ברוט צו עסן עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה ביז דו וועסט דיך ווידר קערען

משלי חכמים

גטריבען פון קראם אונ האט פארשלאסן די קראם אונ האט גנומן צו זיך דעם שליסעל, אונ דעם מעקלער מיט זיין זוהנם נוייב האט ער שטארק בעשטראפט, אין אפאר וואכן שפעטער איז אבימעל גשטילט גווארען דער כעס פון פאטער אונ דר זוהן האט פר אים שטארק גוויינט, האט דר פאטער אויף אים רחמנות גהאט, אונ האט גנומן נאך שוזענד רובעל אונ האט גקופט אקראם אין אפאראדנע גאס אונ מען האט ארוס גנומן די סחורה פון יענע קראם אונ מען האט זיי גלייגט אין די נייע קראם אונ דר פאטער האט גקופט נאך אזעלכע מאטאציע סחורה ווי דר זוהן האט גקופט, גאר פון די נייע מארע, אונ ער האט גזאגט צום זוהן גייא אריין אין קראם אונ האנדיל, מענטשען זענען גקומן צום פאטער אונ האבן אים גפרעגט ביז איצט ביזטו בייז גוועזן אויף דיין זוהן נוס ער האט גקופט די מאטאציע סחורה אונ האסט אים ארוים גיטריבן פון קראם, אונ איצט האסטו אליין גקופט נאך מעהר מאטאציע סחורה, האט דר פאטער צוא זייא גזאגט איך וועל אייך זאגן מיין ערשטער מיינונג איז גוועזן איך האב גוואלט מיין זוהן זאל לעבן רוהיג, ער זאל קענען עסן אונ טרינקען אונ שלאפן אלעס צו דר צייט, זיין סחורה זאל זיין רעיעלע סחורה, אפילו ער וועט ווייניג פארדינען, ער וועט אבער ווייניג ארבעטען, צו די סחורה דארף מען ניט פארן אין פאריז זיי קויפן, מען דארף ניט זיין א גרויסער קענער, עס איז אייביג איין מאדע, יעדער מענטש מוז די סחורה קויפן, וויל יעדער מענטש מוז עסן, אונ וויל גבירים קויפן אלץ מיט אמאהל אין מארק, דריבער האב איך גמאכט די קראם אין אגאס וואס אין איר וואהנען מיטעלע בעלי בתים אונ בעלי מלאכות, זיי וועלען ביי אים קויפן ביסלאכווייז, אבער דר האנדיל פון דיא מאטאציע צירונג, אוב די הצלחה גייט קען מען גשווינד רייך ווערן, אבער

מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּֽי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־
עָפָר תָּשׁוּב׃ כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם
אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל־
חָי׃ כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם
וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׃ פ
רביעי כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם
הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע

אונקלוס

אִתְבְּרֵיתָא אֲרֵי עַפְרָא
אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃
כ וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵהּ
חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוַת אִמָּא
דְּכָל בְּנֵי אֱנָשָׁא׃ כא וַעֲבַד
יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְּתֵהּ
לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל מְשַׁךְ
בִּשְׂרֵיהוֹן וְאַלְבֵּישִׁנּוּן׃
כב וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא
אָדָם הֲוָה יְחִידִי בְּעָלְמָא
מִנֵּהּ לְמִידַע טַב וּבִישׁ

תו"א כי עפר שבת קנב: כי הוא כתובות סא: ויעש ה' סוטה יד. נדה כה:

בעל הטורים

(כ) ויקרא וגו' אשתו חוה. ע"ש שמחוה וזהו שאמרו ' קנין שיחה ירדו לעולם עד נטלו נשים: (כא) וילבשם. ב' במסורה הכא ואידך גבי אהרן וילבשם כתנות ללמד שעשה הקב"ה לאדה"ר בגדי כהונה ואיתא בב"ר שבהם היו עובדין הבכורות וח' תיבות בזה הפסוק כנגד הח' בגדי כהונה:

רש"י

אפיך. לאחר שתטריה ט בו הרבה: (כ) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות ולא הפסיק אלא ללמדך שע"י קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל תרדמה וע"י שכ' ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה י שמחיה את ולדותיה כאשר תאמר מה הוה לאדם (קהלת ב) בל' היה: (כא) כתנות עור. יש דברי אגדה אומרים כ חלקים כלפורן היו מדובקים על עורן וי"א דבר הבא מן העור כגון למר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו: (כב) היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים

שפתי חכמים

ס אלא קוץ ודרדר: ט לא בתאכל אתם מעורב בזיע: י ר"ל דקא לרש"י דהי"ל לקרותה חיה ועז"פ נופל וכו': כ חלקים לשון חלוק

פירוש לתורת אלהים

צו דער ערד כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ וואס דו ביסט פון איר גנומען גוואָרען כִּי עָפָר אַתָּה וואָרום דו ביסט ערד דו ביסט פון ערד בשאפען גוואָרען וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב און צוא דער ערד זאלסטו דיך ווידער קערין: (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה און אדם האט אנאמען געגעבען זיין ווייב חוה כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי וואָרום זיא איז געוועזען די מוטער פון אלי לעבעדיגי פון אלי מענטשען (תרגום): (כא) וַיַּעַשׂ יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ און גאָט האט געמאכט צו אדם און צו זיין ווייב כָּתְנוֹת עוֹר העמדער פון אזעלכי זאכען אָס קומט ארוס פון פעל פון וואל וַיַּלְבִּשֵׁם און ער האט אן גיקליידט זייא: (כב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים און גאט האט גזאגט הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ דער מענטש איז גיוואָרען וויא איינער פון אונז כלומר ער איז צווישען דיא אונטערשטע בשעפעניש אַיחיד אזויא וויא איך בין אַיחיד צווישען דיא אייבערשטע בשעפעניש און וואס איז זיין יחידות לָדַעַת טוֹב וָרָע וואס ער ווייסט און פאר שטייט גוטס און שלעכטץ וואס קיין

ליקוטי יהודא

(יט) כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב. דער אלשיך שרייבט הקב"ה האט גזאגט צו אדם אז דו וועסט גאנץ שווער ארבייטען ביז די שווייס וועט זיך גיסען פון דיין פָּנִים דאמאלס וועסטו האבען ברויט צום עסען, דס וועט זיין אין דיין גאנץ לעבען ביז דוא וועסט צוריק קערען אין די ערד, און ווייל אדם האט ניט גוואוסט פון וועלכען מאטעריאל ער איז בשאפען גוואָרען, דריבער האט אים הקב"ה גזאגט כִּי עָפָר אַתָּה, דו ביזט ערד, און פון די ערד איז גוואָרען פלייש, ביינער, אדערען, ווייל איך האב אין דיר אריינגעבלאזען אַנְשָׁמָה, און אז די נְשָׁמָה וועט פון דיר ארוס גיין וועסטו צוריק ווערען ערד, און אזוי וויא אגאלד שמיד האט גמאכט אַכֵּלי פון אשטיק זילבער, אז די כֵּלי ווערט אלט, צושמעלצט ער די כלי און מאכט פון איר די זעלביגע כלי אנייע, אזוי האט הקב"ה גזאגט צו אדם ווען איך האב דיך בעשאפען פון די ערד ביזטו גוועזען אנייע כלי אהייליגע, איצט אז דו האסט גזינדיגט ביזטו טמא גוואָרען, דריבער וועל איך דיך צושמעלצען נאיך וועל פון דיר מאכען צוריק ערדן, נאכדעם וועל איך פון דיר מאכען צוריק אנייע כלי אהייליגע ואון אזוי איז מיט אלע מענטשען וואס שטארבען און וועלן צוריק לעבעדיג ווערען צוא תחית המתים:

משלי חכמים

יאז די הצלחה גייט ניט און דיא סחורה ליגט עטליכע חדשים דערביי קומט אן אנייע מאדע, איז די אלטע מאדע גאר ניט ווערט, איז פארלארען דס גאנצע געלט, און מען דארף זיין אקעגער מען זאל וויסען וואס צו קויפען, און די גאס וואו ער וואהנט איצט איז ניט דער ארט פון די סחורה און ניט פון די קויפער, און מען דארף פארען אין פאריז אין לאנדאן דארטען צו קויפען די סחורה, דריבער האב איך דעם האנדיל ניט גוואָלט, נאר אבער אז מיין זוהן האט שוין די נארישקייט גטאהן און האט שוין גקויפט אזעלכע סחורה, אז איך וועל אים צוריק מאכען אזוי אהאנדיל ווי ער האט געהאט פריער וועט דס געלט פון די מאטאציע זיין אין גאנצען פארלארען, דריבער האב איך גמוזט אים נאך געלט געבען, און קויפען נאך אזעלכע סחורה, און קויפען אקראם אויף אפאראדנע גאס און איך וועל אים לערנען ווי אזוי ער זאל האנדלען, ער וועט אפילו מוזין איצט גאנץ שווער ארבייטין, נאר אוב ער וועט מיך פאלגען

וְעַתָּה ׀ פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ
הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם׃ כג וַיְשַׁלְּחֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם׃ כד וַיְגָרֶשׁ
אֶת־הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן
אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב
הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ
הַחַיִּים׃ ס ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה
אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר

תו"א גאת להט סנהדרין פז:

אונקלוס

וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדֵהּ
וְיִסַּב אַף מֵאִילַן חַיַּיָא
וְיֵיכוּל וְיֵחֵי לְעָלַם׃
כג וְשַׁלְּחֵהּ יְיָ אֱלֹהִים
מִגִּנְּתָא דְעֵדֶן לְמִפְלַח
בְּאַרְעָא דְּאִתְבְּרִי מִתַּמָּן׃
כד וְתָרֵיךְ יָת אָדָם וְאַשְׁרֵי
מִלְּקַדְמִין לְגִנְּתָא דְעֵדֶן
יָת כְּרוּבַיָּא וְיָת שְׁנַן
חַרְבָּא דְּמִתְהַפְּכָא לְמִטַּר
יָת אוֹרַח אִילַן חַיַּיָא׃
א וְאָדָם יְדַע יָת חַוָּה
אִתְּתֵהּ וְעַדִּיאַת וִילֵידַת
יָת קַיִן וַאֲמָרֶת קְנֵיתִי

בעל הטורים

(כד) לשמר. נוטריקון לילין שדין מזיקין רוחין:

רש"י

כמו שאני יחיד ל בעליונים ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה ויש מדרשי אגדה אבל אין מיושבין על פשוטו: (כד) מקדם לגן עדן. במזרחו מ של ג"ע חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולה נ להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שנן כמו שלף שננא ובלשון לעז למ"א [קלינגע] ומדרשי אגדה יש ואני איני בא אלא לפשוטו: (א) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה ם קודם שחטא ונטרד מג"ע וכן ההריון והלידה שאם כתוב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד ע היו לו בנים: קין.

שפתי חכמים

ר"ל בתנות כעין לפורן מדוקדקים לעורן: ל נראה לי דהכי קאמר כשם שאני יחיד בעליונים בידיעה שידיעת הקב"ה יתברך ויתעלה מקיף הכל הן מה שהוא שכל ומדע שהיא הידיעה של אמת ושקר וגם ידיעת טוב ורע שהוא ידיעת נאה ומגונה כמו כן האדם אשר בארץ מכח השכל שיש לו מן העליונים יודע להבחין בין האמת והשקר שהוא השכל והמדע ומכח אכילתו מעץ הדעת יודע להבחין בין הנאה והמגונה משא"כ בבהמה וחיה אף שאכלה מעץ הדעת אין לה הבחנה בין הנאה והמגונה אך בין המועיל והמזיק יש לה הבחנה לברוח מן המזיק לה ולקרב אל המועיל א"כ הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים שהמלאכים אינן יודעים להבחין בין הנאה והמגונה רק בין האמת והשקר שהוא שכל ומדע ועתה פן ישלח וכו' הוא קרוב להטעות לבריות וכו' ודוק: מ ויהיה מ' מקדם פירושו מפאת קדם והיינו מזרחו של גן חוץ לגן ר"ל הכרובים היו חוץ לגן דאלו היו במזרחו של גן ולפנים ממנו היה האדם נכנס לגן עד שיבא סמוך להם אבל כשהוא חוץ לגן לא יכול ליכנס כלל וק"ל: נ דלהט היינו כמו מראה מלוטש ומראה בלא חרב לא משכחת לכך פי' חרב המתהפכת ולה להט כאלו אמר ואת החרב המתהפכת שיש לה להט בהפיכתה: ס דק"ל דהיל"ל וידע אדם בליר"י תחת סיו"ד: ע הא דנקט רש"י ה"ל בנים ולא נקט אחר שנטרד ידעה משום דהוה משמע שאחר שנטרד ידעה הא קודם לכן לא ידעה והרי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) להט החרב. זו גיהנם המתהפכת מחמין לצונן ומצונן לחמין על הרשעים:

פירוש לתורת אלהים

שוּם בְּהֵמָה וְחַיָּה פַאר שְׁטֵייט דָאס נִיט וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטְרֶעקְן מִיט זַיין הַאנְד וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים אוּנ עֶר וֶעט נֶעמֶן אוֹךְ פוּן דֶעם עֵץ הַחַיִּים וְאָכַל אוּנ עֶר וֶועט עֶסֶען וָחַי לְעוֹלָם אוּנ עֶר וֶועט לֶעבֶּן אֵייבִּיג וֶועלֶן אִים דִיא מֶענְטְשֶׁן הַאלְטֶן פַר אַגָאט: (כג) וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְיָ מִגַּן עֵדֶן הָאט אִים גָאט פַר שִׁיקְט פוּן דֶעם גַן עֵדֶן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה צוּ אַרְבֶּעטֶן דִי עֶרְד אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם וָואס עֶר אִיז פוּן אִיר בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן: (כד) וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם אוּנ עֶר הָט פַאר טְרִיבֶּן דֶעם מֶענְטְשׁ וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אוּנ הָט גְמַאכְט רוּהֶן אִין מִזְרָח זַייט פוּן אוֹסֶן וֶוייניג פוּן גַן עֵדֶן אֶת הַכְּרוּבִים דִי מַלְאֲכֵי חַבָּלָה וְאֵת לַהַט דָם שַׁארְף הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת פוּן דֶער שְׁוֶוערְד וָואס אוּף וֶועלְכֶר זַייט מֶען קֶערְט זִיא הָט זִיא אַשַׁארְף לִשְׁמוֹר אֶת דֶרֶךְ עֵץ הַחַיִּים צוּא הִיטֶען דֶעם וֶועג פוּן דֶעם עֵץ הַחַיִּים קֵיין מֶענְטְשׁ זָאל נִיט קֶענֶען קוּמֶען צוּא דֶעם עֵץ הַחַיִּים: (א) וְהָאָדָם יָדַע אוּנ אָדָם הָאט זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט זַיין וַוייבּ חַוָּה וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז וָוארֶן טְרָאגֶן וַתֵּלֶד אֶת קַיִן אוּנ הָט גְוִוינֶען קַיִן רש"י שְׁרַייבְּט דָס אִיז אַלְץ פְרִיעֶר גְוֶוען אֵיידֶר עֶר הָאט גְזִינְדִיגְט אוּנ אֵיידֶר עֶר אִיז פַר טְרִיבֶּן גְוָוארֶן פוּן דֶעם גַן עֵדֶן וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גִיזָאגְט קָנִיתִי אִיךְ הָאבּ

משלי חכמים

וֶועט עֶר זַיין גָאר גְלִיקְלִיךְ, וָועט פוּן זַיין גֶארֶעשְׁקֵייט זַיין אַגְרוֹיסֶע חָכְמָה אוּנ פוּן דֶעם אוּמְגְלִיק וֶועט וֶוערִין אַגְלִיק. דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי הקב"ה וָוען עֶר הָאט בַּשַׁאפִין דֶעם עֶרְשְׁטִין אֵיינְצִיגֶען מֶענְטְשׁ אוּף דֶר וֶועלְט הָט הקב"ה גִיוָואלְט עֶר זָאל זַיין אִין גַן עֵדֶן, לֶעבֶּעדִיג. אֲפִילוּ וֶוען דֶר מֶענְטְשׁ לֶעבְּט מִיט זַיין גוּף קֶען עֶר נִיט הָאבִּין אַזוֹ אַגְרוֹיסִין פַארְגְנִיגֶען אִין דֶעם אוּנְטֶערְשְׁטִין גַן עֵדֶן וִוי עֶר וָואלְט גִהַאט אַפַארְגֶענִיגֶען אִין אוֹיבֶּערְשְׁטִין גַן עֵדֶן וֶוען דִי נְשָׁמָה וָואלְט גְוֶוען אַלֵיין אָן גוּף, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָט הקב"ה אַזוֹ בְּמֶסֶר גִיוָואלְט, וַוייל אַזוֹ וִוי עֶס אִיז אִיצְט קֶען עֶר קֵיין שָׁאדִין

קָנִ֥יתִי אִ֖ישׁ אֶת־יְהוָֽה׃ ב וַתֹּ֣סֶף
לָלֶ֔דֶת אֶת־אָחִ֖יו אֶת־הָ֑בֶל וַֽיְהִי־הֶ֙בֶל֙
רֹ֣עֵה צֹ֔אן וְקַ֕יִן הָיָ֖ה עֹבֵ֥ד אֲדָמָֽה׃
ג וַֽיְהִ֖י מִקֵּ֣ץ יָמִ֑ים וַיָּבֵ֨א קַ֜יִן מִפְּרִ֧י
הָֽאֲדָמָ֛ה מִנְחָ֖ה לַֽיהוָֽה׃ ד וְהֶ֨בֶל
הֵבִ֥יא גַם־ה֛וּא מִבְּכֹר֥וֹת צֹאנ֖וֹ

נִבְרָא (מִן) קֳדָם יְיָ׃
ב וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת
אֲחוּהִי יָת הֶבֶל וַהֲוָה
הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה
פָּלַח בְּאַרְעָא׃ ג וַהֲוָה
מִסּוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן
מֵאִבָּא דְאַרְעָא
תִּקְרֻבְתָּא קֳדָם יְיָ׃
ד וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא
מִבְּכִירֵי עָנֵהּ וּמִשַּׁמְּנֵיהוֹן

תר"א ותוסף ללדת יבמות סב: והבל הביא אחיו קעו:

רש"י

על שם קניתי: **את ה'**. כמו עם ה' כשברא אותי ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה פ שותפים אנו עמו (נדה לא): **את קין את אחיו את הבל**. ג' אתים ריבויים הם מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר צ ותוסף (ב"ר): (ב) **רועה צאן**. לפי שנתקללה האדמה ק פירש לו מעבודתה: (ג) **מפרי האדמה**. מן ר הגרוע ויש אגדה שאומרת ש זרע פשתן היה (ד"א מפרי מאיזה שבא

שפתי חכמים

לעיל כתיב זאת הפעם וגו' ופרש"י מלמד שבא וכו' משמע דאף קודם לכן בא עליה ובזה נמי ניחא מנ"ל לרש"י דוהאדם ידע כבר קודם שנטרד קאי אף על ההריון והלידה דלמא על התשמיש לחודיה קאי אלא י"ל דא"כ ל"ל קרא דוהאדם וגו' והא כבר שמעינן ליה מקרא דזאת הפעם וגו': פ כי ג' שותפין יש באדם הקדוש ב"ה אביו ואמו: צ ר"ל הוסיפה עוד את כלומר דשני אתים משמע שנים לכך מיושב נמי היטב מ"ש ותוסף: ק דק"ל למה היה רועה צאן הא לא הרשה להם להמית ברי'. וא"ל דקשה לו למה היה רועה צאן מאחר שאין לו הנאה מהם דיי"ל משום החמאה והחלב והגבינה והאמר דהוא מותר מ"ה היה עוסק במלאכה א: ר דק' לרש"י דהיה לו לכתוב מראשית פרי האדמה כמ"ש אצל הבל מבכורות צאנו ומחלביהן: ש דק' למה כ' מפרי האדמה היה לו לכתוב מן האדמה או מפרי העץ אלא שהביא פרי מדבר שהוא כמו אדמה שאין גזעו מחליף דאמרינן בגמרא שאין גזעו מחליף נקרא אדמה ופשתן נמי אין גזעו מחליף ונקרא ג"כ עץ שנאמר ותטמנם בפשתי העץ לכן אמר מפרי האדמה שהוא פרי כמו מן העץ והוא אדמה שאינו עץ הא כילד אלא זה זרע פשתן שהוא אדמה ועץ

פירוש לתורת אלהים

בַּשַׁאפֶען אִישׁ אַמֶענְטְשׁ אֶת יְיָ מִיט גָאט כְּלוֹמֶר אִיךְ מִיט גָאט הָאבֶּען מִיר בַּשַׁאפֶּן אַמֶענְטְשׁ וָוארוּם מִיךְ מִיט מַיין מַאן הָט גָאט אַלֵיין בַּשַׁאפֶּן אָבֶּר בַּיי דֶעם קִינְד זֶענֶען מִיר גְוֶוען שׁוּתְּפִים מִיט אִים וָוארוּם מִיר הָאבֶּען אוֹיךְ גְהָאלְפֶען דֶער צוּא: (ב) וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אוּנ זִיא הָאט גִימֶערְט צוּא גִיוִוינֶען אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל זַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל. רש"י שְׁרַייבְּט דָא שְׁטֵייט דְרַיי מָאל אֶת קוּמְט דָאס מִיר צוּ וַוייזֶען אַז זֵייא זֶענֶען גְבָּארֶען גְוָוארֶען צְווִילִינְגְם הַיְינוּ מִיט קַיִן אִיז גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען אַשְׁוֶועסְטֶער אוּנ מִיט הֶבֶל אִיז גְבָּארֶן צְוֵוייא שְׁוֶועסְטֶערֶן דְרוּם שְׁטֵייט בַּיי קַיִן אֵיין מָאל אֶת אוּנ בַּיי הֶבֶל שְׁטֵייט צְוֵויי מָאל אֶת דְרוּם שְׁטֵייט בַּיי דֶר לֵידָה פוּן הֶבֶל וַתֹּסֶף וַיְהִי הֶבֶל הֶבֶל אִיז גְוֶוען אֵיין פַּאסְטִיךְ פוּן שָׁאף. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל דִיא עֶרְד אִיז פַאר שָׁאלְטֶען גְוָוארֶן דְרוּם הָט עֶר זִיךְ אָפּ גְשֵׁייד פוּן אִיר אַרְבֵּייט דָם הֵייסְט עֶר הָאט נִיט גְוָואלְט אַרְבֶּעטֶן דִיא עֶרְד וְקַיִן הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה אוּנ קַיִן אִיז גְוֶוען אֵיין עוֹבֵד אֲדָמָה עֶר הָאט גִיאַקִירְט אוּנ גִיזֵייעֶט: (ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין סוֹף פוּן עֶטְלִיכֶי טֶעג וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה וגו' הָאט קַיִן גְבְּרַאכְט פוּן דֶער עֶרְד אַמִנְחָה צוּא גָאט. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גִיבְּרַאכְט פוּן דֶעם עֶרְגְסְטֶען אוּנ אַטֵייל זָאגֶען עֶר הָאט גִיבְּרַאכְט זָאמֶען פוּן פְלַאקְס: (ד) וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא אוּנ הֶבֶל הָאט אוֹיךְ גְבְּרַאכְט מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ דִיא שָׁאף וָואס זֶענֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען

משלי חכמים

בָּאבִּין, וַוייל עֶר וֶועט נִיט פוּן שְׁלֶעכְטֶס, דְרִיבֶּער הָט אִים הקב"ה גִיבָּאטִין עֶר זָאל נִיט עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת, וָוארוּם אַז עֶר וֶועט עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת אוּנ אִין אִים וֶועט אַרֵיין קוּמֶען אַגְלוּסְטוּנְג צוּ שְׁלֶעכְטְ אוּנ עֶר וֶועט זִינְדִיגֶען וֶועט עֶר נִיט קֶענֶען זַיין לֶעבֶּעדִיג אִין גַן עֵדֶן נָאר עֶר וֶועט מוּזִין שְׁטַארְבִּין אוּנ דִי נְשָׁמָה אַלֵיין וֶועט דַארְפִין אַרוֹיף קוּמֶען אִין אוֹיבֶּערְשְׁטִין גַן עֵדֶן צוּ הָאבִּין דָאס גְרֶעסְטֶע פַארְגֶענִיגֶען וָוס עֶס קֶען נָאר זַיין, אָבֶּער וֶוען וֶועט דָס זַיין אוּב עֶר וֶועט נִיט הָאבִּין גֶעזִינְדִיגְט, אָבֶּער אַז עֶר וֶועט הָאבִּין גֶעזִינְדִיגְט וֶועט עֶר זַיין אִין נַאנְצִין פַארְלָארִין, וִוי דֶער שְׁלַאנְג דֶער מֶעקְלֶער הָאט זֵיי אָנְגֶערֶעט אוּנ זֵייא הָאבִּין גִיגֶעסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת, דָס עֶרְשְׁטֶע אִיז הקב"ה בֵּייז גִיוֶוען אוֹיף אַלֶע דְרַיי אוֹיף אָדָם אוֹיף זַיין וַוייבּ אוּנ אוֹיף דֶעם שְׁלַאנְג, נָאכְדֶעם וִוי דֶער כַּעַס פוּן הקב"ה אִיז גֶעשְׁטִילְט גִיוָוארִין, הָט הקב"ה גִיזָאגְט אוֹיבּ אָדָם וֶועט וַוייטֶער זַיין אִין גַן עֵדֶן אוּנ עֶר וֶועט עֶסִין פוּן עֵץ הַחַיִּים אוּנ עֶר וֶועט לֶעבִּין אֵייבִּיג, טָאמֶער וֶועט עֶר זִינְדִיגֶען, וֶועט עֶר אִין גַן עֵדֶן לֶעבֶּעדִיג נִיט קֶענֶען זַיין, אוּנ זַיין נְשָׁמָה אַלֵיין זָאל זַיין אִין גַן עֵדֶן וֶועט אוֹיךְ נִיט קֶענֶען זַיין וָוארוּם עֶר וֶועט לֶעבִּין אֵייבִּיג, וֶועט דִי נְשָׁמָה פוּן אִים קֵיין מָאהְל אַרוֹס גֵיין, דְרִיבֶּר הָט הקב"ה אִים אַרוֹס גֶעטְרִיבֶּן פוּן גַן עֵדֶן, אוּנ מֶען הָט אִים גְגֶעבִּין שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט צוּ זַיין פַּרְנָסָה, מִיט שְׁווייס וֶועט עֶר בֶּעקוּמֶן זַיין שְׁטִיקוּל בְּרוֹיט, וֶועט עֶר זַיין דֶערְוַוייטֶערְט פוּן צוּ זִינְדִיגֶען, אוּנ אַז עֶר וֶועט וַוייטֶער פָאלְגִין וָואס הקב"ה הָט גִיבָּאטִין, נָאכְדֶעם וֶוען עֶר וֶועט שְׁטַארְבִּין וֶועט זַיין נְשָׁמָה קֶענֶען קוּמֶען צוּא דִיא גְרֶעסְטֶע הַצְלָחָה, וֶועט נָאךְ זַיין אַטוֹבָה פַר אִים וָוס עֶר הָט גְגֶעסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת, וִוי דֶר תנא זָאגְט (אִין מַסֶּכֶת אָבוֹת) טוֹב תּוֹרָה עִם דֶרֶךְ אֶרֶץ, עֶס אִיז גוּט פַר דֶעם יוּד עֶר זָאל לֶערְנֶן תּוֹרָה אוּנ זָאל אַרְבֶּעטִין אוֹיף פַּרְנָסָה, וַוייל עֶר וֶועט זַיין בַּשֶׁעפְטִיגְט מִיט דִי בֵּיידֶע זַאכִין וֶועט עֶר פַארְגֶעסִין צוּ

וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־
מִנְחָתוֹ׃ ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא
שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קָיִן לָמָּה חָרָה לָךְ
וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃ ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב
שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת

אונקלוס

וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ לְהֶבֶל וּלְקוּרְבָּנֵהּ׃ ה וּלְקַיִן וּלְקוּרְבָּנֵהּ לָא הֲוָת רַעֲוָא וּתְקֵיף לְקַיִן לַחֲדָא וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי׃ ו וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן לְמָא תְּקֵיף לָךְ וּלְמָא אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּיךְ׃ ז הֲלָא אִם תֵּיטִיב עוֹבָדָךְ יִשְׁתְּבֵק לָךְ וְאִם לָא תֵיטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם

תו"א הלוא אם ברכות סא יומא נב קידושין סא : לפתח חטאת יומא כ קידושין ל סנהדרין לא נדה ל :

שפתי חכמים

מהרש"ל : ת כלומר כמה ידע שפנה אליו ומפרש ירדה אש וכו' : א דק' לרש"י מאי לפתח דהא לגבי דינא דגיהנם אין שייך פתח ועו"פ

רש"י

לידו לא טוב ולא מובחר) : (ד) וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה לא פנה וכן ואל ישעו אל יפנו וכן (איוב יד) שעה מעליו פנה מעליו : וישע. ירדה אש ת ולהכה מנחתו : (ז) הלא אם תיטיב. כתרגומו פירושו : לפתח חטאת רובץ. לפתח קברך א חטאך שמור : ואליך תשוקתו. של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ומתאוה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. מכאן תשובה למינים שכופרים בעוה"ב. דבמה שעה אליו והרי נהרג מיד. אלא ע"כ צ"ל

ליקוטי יוסף

(ד) וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ וגו' . מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה פְרֶעגִין פַאר וָוס הָט הקב"ה גִיט אָנְגֶענוּמֶן דִי מִנְחָה פוּן קַיִן אוּנ דִי מִנְחָה פוּן הֶבֶל הָט עֶר אָנְגֶענוּמֶן . קַיִן הָט גֶעאַרְבֵּיט דִי עֶרְד הָט עֶר גֶעבְּרֶענְגְט פוּן דִי עֶרְד פְּרוּכְטִין , הֶבֶל הָט גֶעפִּיטֶערְט שֶׁעפְּסִין הָט עֶר גֶעבְּרֶענְגְט שֶׁעפְּסִין , נָאר וָועגֶען צְוֵויי טְעָמִים הָט הקב"ה גִיט אָנְגֶענוּמֶן דִיא מִנְחָה פוּן קַיִן , דִי תורה זָאגְט (אִין סֶדְרָה עֵקֶב) אַמֶּענְטְשׁ זָאל גִיט זָאגֶען מַיין כֹּחַ (מַיין חָכְמָה) אוּנ דִיא שְׁטַארְקַייט פוּן מַיינֶע הֶענְט הָאבֶּן מִיר גִינֶעבֶּן מַיין פַארְמֶעגִין , נָאר יֶעדֶער מֶענְטְשׁ דַארְף ווִיסֶן אַז דֶר כֹּחַ נִדִי חָכְמָה אוּנ דִיא שְׁטַארְקַייט הָט אִים הקב"ה גִינֶעבֶּן , אַלֶץ אִיז אַמַתָּנָה פוּן הקב"ה , דְרִיבֶּער בַּאלְד ווִי הקב"ה שֶׁענְקְט דֶעם מֶענְטְשׁ דִי מַתָּנָה , דַארְף עֶר קוּמֶן דַאנְקֶן צוּ הקב"ה , דְרִיבֶּר הָט הקב"ה גִיזָאגְט דִי עֶרְשְׁטֶע צַייטִיגֶע פֵּירוֹת (בִּכּוּרִים) זָאל מֶען בְּרֶענְגֶען אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ , דֶר עֶרְשְׁטֶער בֶּן זָכָר וָוס וֶוערְט גִיבָּארֶן (דֶער בְּכוֹר) אִיז עֶר הֵיילִיג , רֵאשִׁית דְגָנְךָ , דִי עֶרְשְׁטֶע קָארְן (תְּבוּאָה) זָאל מֶען גֶעבֶּן תְּרוּמָה , מַעֲשֵׂר , דֶר מֶענְטְשׁ דַארְף נִיט הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן יֶעדֶער זַאךְ בִּיז עֶר בְּרֶענְגְט פְרִיעֶר צוּ הקב"ה , בַּיי קַיִן אִיז אָבֶּר נִיט אַזוֹי גֶוועֶן , פְרִיעֶר הָט עֶר זַאט גִיגֶעסִין פוּן דִי פְּרוּכְטִין , וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים , אִין אַצַייט שְׁפֶּעטֶער הָט עֶר אִיצְט גֶעבְּרֶענְגְט פוּן דִי פְּרוּכְטִין אַמִּנְחָה צוּ הקב"ה , נָאךְ אַפָּעלְר אִיז גִיוֶועֶן מִנְחָה לַה' , עֶר הָט גִרֶעכְנְט אַלֶץ אִיז זַיינֶע פוּן כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי , נָאר עֶר שֶׁענְקְט אַמַּתָּנָה צוּ הקב"ה , דְרִיבֶּר הָט הקב"ה זַיין מִנְחָה נִיט אָנְגֶענוּמֶן , אָבֶּר הֶבֶל הָט גֶעבְּרֶענְגְט דִי עֶרְשְׁט גֶעבָּארֶענֶע שֶׁעפְּסִין , אוּנ עֶר הָאט נִיט גִיזָאגְט מִנְחָה לַה' , אַז עֶר גִיט אַמַּתָּנָה צוּא הקב"ה , נָאר הקב"ה הָט אִים גְגֶעבִּין אַמַּתָּנָה דַאנְקְט עֶר צוּ הקב"ה פַאר דִיא מַתָּנָה , דְרִיבֶּר הָט הקב"ה אָנְגֶענוּמֶן זַיין מִנְחָה :

פירוש לתורת אלהים

גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען וּמֵחֶלְבֵיהֶן אוּנ פוּן דִי פֶּעטְסְטִי וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ אוּנ גָאט הָאט זִיךְ גִיקֶערְט צוּא הֶבֶל אוּנ צוּא זַיין מִנְחָה כְּלוֹמֶר זַיין מִנְחָה אִיז אָן גְנוּמֶן גְוָוארֶן פַאר גָאט וַוייל עֶר הָאט גִבְּרַאכְט מִיט זַיין פוּלֶן הַארְץ אוּנ פוּן דִי בֶּעסְטִי שָׁאף. עֶס אִיז אַרָאפּ גִנֶדֶערְט אַפַייֶער פוּן הִימֶל אוּנ הָט פַר בְּרֶענְט דִיא מִנְחָה : (ה) וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ אוּנ צוּ קַיִן אוּנ צוּ זַיין מִנְחָה הָאט עֶר זִיךְ נִיט גִיקֶערְט וַוייל עֶר הָאט נִיט גִיבְּרַאכְט מִיט זַיין פוּלֶען הַארְץ ווָארוּם עֶר הָאט דָאךְ גִבְּרַאכְט פוּן דֶעם עֶרְגְסְטֶען וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד אוּנ עֶס הָאט צוּא קַיִן פַאר דְרָאסֶען וַיִּפְּלוּ פָּנָיו אוּנ עֶס אִיז אַיין גִיפַאלֶען זַיין פָּנִים כְּלוֹמֶר דָאס פָּנִים אִיז אִים פַאר עֶנְדֶערְט גִיוָוארְען : (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל קַיִן אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ ווָארוּם זָאל דִיךְ פַאר דְרִיסֶען וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ אוּנ ווָארוּם זָאל אַיין פַאלֶן דַיין פָּנִים : (ז) הֲלֹא פַר וָואר אִם תֵּיטִיב אַז דוּ וֶועסְט בַּגוּטִיגֶן טָאהְן תְּשׁוּבָה שְׂאֵת

וועל

(ז) הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת . הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ קַיִן דוּ מֵיינְסְט אַז אִיךְ דַארְף עֶסִין אָדֶר טְרִינְקֶן דְרִיבֶּר הָאב אִיךְ צוּגֶענוּמֶן דִי מִנְחָה פוּן הֶבֶל , אִיךְ דַארְף גָאר מֶען זָאל גוּט זַיין , הֲלֹא אִם תֵּיטִיב , אוּב דוּ וֶועסְט פַאר בֶּעסֶערְן דַיינִי מַעֲשִׂים , שְׂאֵת , דָאס אִיז מַיין מַתָּנָה וָואס אִיךְ פַארְלַאנְג פוּן אַמֶּענְטְשׁ , אוֹיבּ דוּ וֶועסְט גְלוֹיבֶּן ווִי הֶבֶל גְלוֹיבְּט אַז אַלֶע זַאכֶן וָוס עֶס אִיז אוֹיף דֶר וֶועלְט אִיז נָאר פוּן מִיר , וֶועל אִיךְ דִיךְ לִיבּ הָאבֶּן אָן אַמַּתָּנָה אוֹיךְ אִיךְ דַארְף גִיט מֶען זָאל מִיר גֶעבֶּן מַתָּנוֹת , וְאִם לֹא תֵיטִיב , אוּנ אוֹיבּ דוּא וֶועסְט דַיינֶע מַעֲשִׂים נִיט פַארְבֶּעסֶערֶען לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ , צוּא דִי טִיר וָוס דוּ הָאסְט שׁוֹן גִיעָפִינְט , וָוס דוּ הָאסְט שׁוֹן אָנְגֶעהוֹבֶּן זִינְדִיגֶען , לִיגְט שׁוֹן דֶר יֵצֶר הָרָע דִיךְ צוּ מַאכֶן וַוייטֶער זִינְדִיגֶען , ווָארוּם דֶר אָנְהֵייבּ פוּן אַלֶע זִינְד אִיז אַז דֶער מֶענְטְשׁ גְלוֹיבְּט נִיט אַז הקב"ה הָט בַּשַׁאפֶן דִי וָועלְט , אוּנ עֶר גִיט אַכְטוּנְג אוֹיף אַלֶץ וָוס אִיז אוֹיף דֶר וָועלְט :

משלי חכמים

זִינְדִיגֶען , אוּנ דְרִיבֶּר אִיז דֶער שְׁלַאנְג גֶעפְלוּכְט גְוָוארֶן אוּנ עֶס אִיז אָפּ גִהַאקְט גִיוָוארִין זַיינֶע פִיס אוּנ עֶר מוּז גֵיין אוֹיף זַיין בּוֹיךְ , ווָארוּם דִי גמרא זָאגְט אַגְרוֹסִין קְנֶעכְט הָט דִיא וֶועלְט פַרְלָארִין דוּרְךְ דִי קְלָלָה פוּן שְׁלַאנְג , ווָען דֶר שְׁלַאנְג וָואלְט גִיוֶוען ווִי עֶר אִיז פְרִיעֶר גְוֶוען עֶר וָואלְט גְקֶענְט גֵיין אוּנ בֵייְדִין אוּנ הָאבִּין פַארְשְׁטַאנְד וָואלְט דִי וֶועלְט פוּן אִים גְהַאט אַגְרוֹסִין נוּצֶען , יֶעדֶער מֶענְטְשׁ וָואלְט גֶענוּמֶען צוּ זִיךְ צְווֵיי שְׁלַאנְגֶען אֵיינֶעם וָואלְט עֶר גֶעשִׁיקְט אִין דִיא גְוִויסֶע

רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־
בּוֹ: ח וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי
בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל
אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי

אונקלוס

דִּינָא חֲטָאַת נְטִיר וְדִיַעְתִּיד לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ אִם לָא תְתוּב וְאִם תְּתוּב יִשְׁתְּבֵק לָךְ: ח וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אֲחוּהִי וַהֲוָה בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן בְּהֶבֶל אֲחוּהִי וְקַטְלֵהּ: ט וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן אָן הֶבֶל אֲחוּךְ וַאֲמַר לָא

בעל הטורים

(ז) תשוקתו. ב' במסורה הכא ואידך אני לדודי ועלי תשוקתו והוא שאחז"ל ג' תשוקות הן תשוקתן של רשעים לעבירה שנאמר ואליך תשוקתו

רש"י

להכשילך: ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו: (ח) ויאמר קין. נכנס עמו בדברי ריב ומצה א להתעולל עליו להרגו. ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך. להכנס עמו בדברי נחת אולי ישוב ב ויאמר אני הרגתיו והטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב ג דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא וכן כל ה"א הנקודה

שפתי חכמים

לפתח קברך דהייטו לער חכוט הקבר: א [ק"ל שלא מפרש בקרא מה היא האמירה אלא ש"מ נכנס וכו'] בב"ר מפרש לפי שקין עובד אדמה היה והבל היה רועה לאן והיה קין אומר שהאדמה שלו וא"כ לא היה להבל מקום בכל העולם ולא הניחו לרעות לאנו וע"י כן כאו לידי ריב: ב והא דלא פרש"י כן לעיל גבי אדם י"ל דגבי אדם לא שייך לומר אולי יאמר חטאתי דהא כבר התודה בזה שהיה נחבא. עי"ל דאדם לדיק גמור היה שהוא היה יליר כפיו של הקב"ה וכודאי יודה על חטאו משא"כ קין ומ"ה היה לריך ליכנס עמו בדברים כדי שישוב וכו' מהרש"ל: ג שחשב שאין הכל לפוי לפניו דאל"כ לא היה

דעת זקנים מבעלי התוספות

שקבל קרבנו וזכהו לעוה"ב: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. פי' שסיפר לו דברי הקב"ה ומה שאמר לו. והראה לו שחרה לו היטב על אשר לא שעה אליו כמו אל הבל. ושמח הבל ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו בקנאתו. ובשם ה"ר יוסף קרא שמעתי ויאמר קין וגו' כי מתחלה היה ירא מפני קין מכעסו והיה נשמר ממנו. וכשאמר לו יתברך הלא אם תיטיב שאת מיד ויאמר קין אל הבל אחיו שאמר לו כי הקדוש ברוך הוא נתרצה לו ושב מעליו אפו. ומשם ואילך חשב הבל שכבר נתקררת דעתו ולא נשמר ממנו מלילך עמו:

פירוש לתורת אלהים

וֶועל אִיךְ דִיר מוֹחֵל זַיין וְאִם לֹא תֵיטִיב אוּנ אַז דוּא וֶועסְט נִיט בַּגוּטִיגְן נִיט טָאן תְּשׁוּבָה לַפֶּתַח בִּיז צוּא דִיא טִיר פוּן גֵיהִנָּם וֶועט גֵיין מִיט דִיר דַיין זִינְד דָארְטְן וֶועסְטוּ נֶעמֶן דַיין שְׁטְרָאף וְאֵלֶיךָ אוּנ צוּ דִיר תְּשׁוּקָתוֹ אִיז זַיין גְלוּסְטוּנְג דֶר יֵצֶר הָרָע גְלוּסְט תָּמִיד צוּ דִיר עֶר זָאל דִיךְ אָן רֵייצְן צוּ עֲבֵירוֹת וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ אוּנ דוּ קֶענְסְט גְוֶועלְטִיגְן אִין אִים אַז דוּ וֶועסְט וֶועלֶען קֶענְסְטוּ דִיךְ שְׁטַארְקִין אוּף אִים אוּנ זָאלְסְט אִים נִיט פָּאלְגִין: (ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו אוּנ קַיִן הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיין בְּרוּדֶער. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט זִיךְ בְּכִיוּון מִיט אִים אָן גִיהוֹבֶּן צוּ קְרִיגֶען אוּנ צוּ זוּכֶען זִיךְ אֵיין עֲלִילָה עֶר זָאל אִים הַרְגֶענֶען וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה אַז זֵייא זֶענֶען גִיוֶוען אִין פֶּעלְד וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ אִיז קַיִן אוּף גְשְׁטַאנֶען אוּף זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל אוּנ הָט אִים גִהַרְגִית: (ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל קַיִן הָט גָאט גְזָאגְט צוּא קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וִוי אִיז דַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל רש"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָאט דָאךְ גִוְוּיסְט וִויא הֶבֶל אִיז נָאר גָאט ב"ה הָאט מִיט אִים אָן גְהוֹבֶּען צוּא רֵיידֶען גוּטֶע רֵייד טָאמֶער וֶועט עֶר תְּשׁוּבָה טָאן אוּנ וֶועט אִים זָאגֶען יוֹא אִיךְ הָאבּ אִים גְהַרְגִית אוּנ אִיךְ הָאבּ גְזִינְדִיגְט צוּא דִיר אִיךְ בֶּעט דִיךְ זַייא מִיר מוֹחֵל וַיֹּאמֶר הָאט קַיִן גְזָאגְט אִיךְ ווייס נִיט וִוי עֶר אִיז הֲשׁוֹמֵר

ליקוטי יקרים

(ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו. דָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה הָאט גִיזָאגְט ה' לִי בְּעֹזְרָי, עֶס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין ה' לִי בְּעֶזְרִי, הקב"ה זָאל זַיין אִין מַיין הִילְף. בְּעוֹזְרָי אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִין מַיינֶע הֶעלְפֶר, דִי ווָס הֶעלְפֶן מִיר, נָאר יֶעדֶר מֶענְטְשׁ דַארְף וִויסֶן וֶוער עֶס אִיז אִים אַאֶמֶתֶר גוּטֶער פְרַיינְד, אוּנ וֶוער עֶס אִיז אִים אַאֶמֶתֶר שׂוֹנֵא, אוּנ וֶוער עֶס אִיז אִים אַפַאלְשֶׁער גוּטֶער פְרַיינְד, דֶער עֶרְגְסְטֶער אִיז דֶר פַאלְשֶׁר גוּטֶער פְרַיינְד, וַוייל דֶר מֶענְטְשׁ מֵיינְט עֶר אִיז אַאֶמֶתֶר [illegible] פְרַיינְד דֶערְצֵיילְט עֶר אִים זַיינֶע סוֹדוֹת, וַוייס יֶענֶער ווִי אַזוֹי אִים אוּמְגְלִיקְלִיךְ צוּ מַאכְן, דָס הָט דָוִד הַמֶּלֶךְ גִיבֶּעטְן פַאר הקב"ה ה' לִי בְּעוֹזְרָי הקב"ה זָאל זַיין מִיט מִיר וֶוען מַיינֶע הֶעלְפֶר קוּמֶן מִיר הֶעלְפֶן, אוּנ אִיךְ ווייס נִיט ווָאס בַּיי זֵייא אִין הַארְצֶן אִיז, פוּן זֵיי זָאל מִיר הקב"ה הֶעלְפֶן, עֶר ווייס ווָס זֵייא טְרַאכְטֶן וֶועגֶן מִיר גוּט אָדֶר שְׁלֶעכְט, אָבֶּער דִי מֶענְטְשֶׁן ווָס אִיךְ ווייס זֵיי זֶענֶען מַיינֶע שׂוֹנְאִים, וַאֲנִי אֶרְאֶה בְּשׂנְאָי, מִיט מַיינֶע פַיינְד וֶועל אִיךְ אַלֵיין זֶעהֶן ווָאס אִיךְ הָאבּ צוּא טָאהְן, דָא אִיז אוֹיךְ אַזוֹי גִוֶועזְן, וֶוען קַיִן ווָאלְט גֶעוִויזְן פַאר הֶבֶל אַז עֶר הָאט אִים פַיינְד ווָאלְט הֶבֶל זִיךְ גֶעהִיט פַאר אִים, אוּנ ווָאלְט נִיט גִיוֶוען אַלֵיין מִיט אִים אִין פֶעלְד, נָאר עֶר ווָאלְט גִיוֶוען שְׁטֶענְדִיג נֶעבִּין זַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער, נָאר ווַייל קַיִן הָט שְׁטֶענְדִיג גִיזָאגְט צוּ הֶבֶל אָחִיו, עֶר אִיז זַיינֶער אַבְּרוּדֶר, עֶר הָט אִים לִיבּ ווִי אַבְּרוּדֶער, דֶרִיבֶּער הָט הֶבֶל זִיךְ נִיט גֶעהִיט פַר אִים, אוּנ עֶר אִיז גִוֶועזְן אַלֵיין אִין פֶעלְד מִיט קַיִן, הָאט אִים קַיִן גֶעהַרְגֶעט:

משלי חכמים

לֶעוְדֶער עֶר זָאל אִים בְּרֶענְגֶען בְּרִילְאַנְטִין, גָאלְד, פֶּערִיל, אֵיינֶעם ווָאלְט עֶר אֵיינְגֶעשְׁפַּאנְט צוּ זַיין אַרְבֶּט, דָס ווָאלְט גִיוֶוען וֶוען אָדָם ווָאלְט נִיט גֶעזִינְדִיגְט, ווָאלְטִין מֶענְטְשִׁין נִיט דַארפִין אַרְבֶּעטִין, נָאר דִי שְׁלַאנְגֶען ווָאלְטִין גִיאַרְבֶּעט פוּן זֵייעֶרְטְווֶעגִין, אָבֶּער אַז דֶער שְׁלַאנְג הָאט אַרוֹיסְגֶעגֶבִּין זַיין גִיפְט אִין אָדָם אוּנ דִיא מֶענְטְשִׁין ווָעלִין שׁוֹן שְׁטֶענְדִיג זִינְדִיגֶען דְרִיבֶּער הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צוּא גֶענוּמֶען פוּן שְׁלַאנְג זַיינֶע פִיס אוּנ זַיינֶע רֵייד אוּנ זַיין שֵׂכֶל, דֶער מֶענְטְשׁ זָאל מוּזֶן אַלֵיין אַרְבֶּעטִין, עֶר זָאל נִיט הָאבֶּן צַייט צוּא זִינְדִיגֶען:

הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃ י וַיֹּאמֶר מֶה
עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי
מִן־הָאֲדָמָה׃ יא וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה
מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ
לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ׃ יב כִּי
תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת־
כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ׃
יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֺנִי
מִנְּשֹׂא׃ יד הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי

אונקלוס

יָדַעְנָא הֲנָטֵר אָחִי אֲנָא׃
י וַאֲמַר מָה עֲבַדְתָּא קַל
דַּם זַרְעִין דַּעֲתִידִין לְמִפַּק
מִן אָחוּךְ קָבְלִין קֳדָמַי מִן
אַרְעָא׃ יא וּכְעַן לִיט אַתְּ
מִן אַרְעָא דִּפְתַחַת יָת
פּוּמַהּ וְקַבִּילַת יָת דְּמֵיהּ
דְּאָחוּךְ מִן יְדָךְ׃ יב אֲרֵי
תִפְלַח בְּאַרְעָא לָא תוֹסֵיף
לְמִתַּן חֵילַהּ לָךְ מְטַלְטַל
וְגָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא׃
יג וַאֲמַר קַיִן קֳדָם יְיָ סַגִּי
חוֹבִי מִלְּמִשְׁבַּק׃ יד הָא
תָרֵיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵין
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן
קֳדָמָךְ לֵית אֶפְשָׁר
לְאִטַּמָּרָא וָאֱהֵי מְטַלְטַל

תו"א קול דמי סנהדרין לז: גדול עוני סנהדרין קא עירובין סו: וכייתי נע סנהדרין לז:

בעל הטורים

ותשוקתו של הקדוש ב"ה על ישראל שנאמר אני לדודי ודודי לי ועלי תשוקתו: (י) צועקים. ב' במסורה הכא ואידך על כן הם צועקים וגו' ופרש"י התם מלמד שנלטרע והיה שוחט תינוקות של ישראל ורוחץ בדמם וזה קול דמי אחיך צועקים:

שפתי חכמים

מכחישו: ד [סנהדרין דף ל"ז] ומסיים שם עד שהגיע לצוארו: ה פי' בעון שהוליאה עץ עושה פרי וכשנתקלל אדם נפקדה גם היא על עונה אבל לא על עון זה שפלתה את פיה שעדיין לא נתקללה על עון זה ואיך יאמר ארור אתה יותר מקללת האדמה: ו (נח"י) נראה דס"ל להרב דלשון פלתה היינו פתיחה יתירה וזה החטא וכמ"ש התוספות סנהדרין ל"ז שאין רישומו ניכר כלל: ז וחסר ה"א התימה כי לא יתכן בניחותא ופי' מנשוא ע"ע פי' שחטא אחד ממן האדמה ע"כ]: (יב) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום א':

רש"י

בחטף פתח: (י) דמי אחיך. דמו ודם זרעותיו. ד"א שעשה בו פלעים הרבה ד שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז): (יא) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר ה בעונה וגם בזו הוסיפה ו לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והנני מוסיף לה קללה אצלך לא תוסף תת כחה [ס"א הכל דבור אחד ממן האדמה ע"כ]: (יב) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום א': (יג) גדול עוני מנשוא. בתמיה ז אתה טוען

פירוש לתורת אלהים

אָחִי אָנֹכִי בִּין אִיךְ דֶען דֶער הִיטֶר פוּן מַיין בְּרוּדֶר. רש"י שְׁרַייבְּט קַיִן אִיז גִיוָוארֶען גְלַייךְ וִויא עֶר הָאט גְנַבַת דַעַת גְנוּבִית דִיא דֵעָה פוּן דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶען כְּלוֹמַר עֶר הָאט גִיטְרַאכְט אַז הקב"ה וֵויס נִ'ט נָוס עֶס טוּט זִיךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט וָוארוּם עֶר זָאל נִיט אַזוֹ טְרַאכְטֶען וָואלְט עֶר דָאךְ נִיט גִילֵייקֶענְט: (י) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט מֶה עָשִׂיתָ וָואס הָאסְטוּ גְטָאן קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ דָם קוֹל פוּן דַיין בְּרוּדֶערְס בְּלוּט צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה שְׁרַייט צוּא מִיר פוּן דֶער עֶרְד. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דְּמֵי לָשׁוֹן רַבִּים כְּלוֹמַר זַיין בְּלוּט אוּנ דָם בְּלוּט פוּן זַיינֶע קִינְדֶער דָם הֵייסְט עֶס וֶועט שׁוֹין פוּן אִים קֵיין קִינְדֶער נִיט אַרוֹס קוּמֶען אָדֶער עֶר הָט אִים אוֹיף פִיל עֶרְטֶער גִישְׁלָאגֶן אוּנ הָאט בְּלוּט גִילָאזְט וָוארוּם עֶר הָט נִיט גֶעוְויסְט וִויא אַזוֹ עֶר זָאל אִים הַרְגֶען דְרוּם שְׁטֵייט דְּמֵי לָשׁוֹן רַבִּים מֵחֲמַת עֶר הָט אִים פוּן פִיל עֶרְטֶער בְּלוּט גְלָאזְט: (יא) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה זָאלְסְטוּ זַיין פַאר שָׁאלְטִין פוּן דֶער עֶרְד כְּלוֹמַר מֵיין אֵיידֶער דִי עֶרְד אִיז פוּן לַאנְג פַר שָׁאלְטֶן גִיוָוארֶן פַר אִיר זִינְד וָוס זִיא הָט גִזִינְדִיגְט מִיט דִי בֵּיימֶר אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ וַוייל זִיא הָט גְעֶפִינְט אִיר מוֹיל לָקַחַת וגו' צוּ נֶעמֶען דָם בְּלוּט פוּן דַיין בְּרוּדֶער מִיָּדֶךָ פוּן דַיין הַאנְד בִּין אִיךְ אִיר מוֹסִיף אַקְלָלָה אַז זִיא זָאל צוּא דִיר נִיט גֶעבֶּען אִיר כֹּחַ אַזוֹי וִויא וַוייטֶער שְׁטֵייט: (יב) כִּי תַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה אַז דוּ וֶועסְט אַרְבֶּעטֶען דִי עֶרְד לֹא תוֹסֵף זָאל זִי נִיט מֶערֶן גֶעבֶּען אִיר קְרַאפְט צוּ דִיר נָע וָנָד פַר וָואגֶעלְט אוּנ פַר טְרִיבֶּן זָאלְסְטוּ זַיין אוֹיף דֶער עֶרְד דוּ טָארְסְט נִיט ווּאוֹנֶען אוֹיף אֵיין אָרְט: (יג) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְיָ הָט קַיִן גְזָאגְט צוּ גָאט גָּדוֹל עֲוֺנִי מִנְּשׂוֹא אִיז דֶען גְרוֹס מֵיין זִינְד צוּ פַאר טְרָאגֶען דוּ טְרָאגְסְט דִי אֵייבֶּערְשְׁטִי אוּנ דִי אוּנְטֶערְשְׁטִי בְּשֶׁעפֶענִישׁ אוּנ מֵיין זִינְד זָאלְסְטוּ דֶען נִיט קָאנֶען פַאר טְרָאגִין אִיז דֶען נִיט מִיגְלֶךְ דוּ זָאלְסְט מִיר מוֹחֵל זַיין: (יד) הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי וגו' דוּ פַר טְרַייבְּסְט מִיךְ הַיינְט פוּן דִי עֶרְד וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר אוּנ פוּן פַר דִיר קֶען אִיךְ מִיךְ דֶען פַאר בָּארְגֶן וְהָיִיתִי אוּנ אַז אִיךְ וֶועל זַיין נָע וָנָד אוֹיף דִיא

וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָּל דְּיִשְׁכְּחִנַּנִי יִקְטְלִינַנִי׃ טו וַאֲמַר לֵהּ יְיָ לְכֵן כָּל קָטִיל קַיִן לְשַׁבְעָה דָרִין יִתְפְּרַע מִנֵּהּ וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵהּ כָּל דְּיִשְׁכְּחִנֵּהּ׃ טז וּנְפַק קַיִן מִן קֳדָם יְיָ וִיתֵיב בְּאַרְעָא

נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי׃ טו וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ׃ טז וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה

תו"א ויפ כל נדרים מא:

בעל הטורים

(יד) מולאי. ב' במסורה הכא ואידך כי מולאי מלא חיים וזה שאחז"ל למיימינים בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא וזהו וכיס כל מולאי יהרגני:

רש"י

עליונים ותחתונים ח ועוני א"א לך לטעון (כ"ר): (טו) לכן כל הורג קין. זה א' מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ט ולא פירשו לכן כל הורג לשון גערה כה יעשה לו כך וכך עונשו ולא פי' עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו וסוף המקרא שאמר שבעתי' יוקם והוא נקמת הבל מקין למדנו שתחלת מקרא ל' י גערה הוא שלא תהא בריה מזיקתו וכיוצא בו (ש"ב ה) ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא פי' מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז כ כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשנו ל ואת העורים וגו' וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית המכה א'. אלו אני אעשנו ראש ושר כאן קצר דבריו ובדה"א (יא ו) פי' יהיה לראש ולשר: וישם ה' לקין אות. חקק לו אות משמו מ במצחו [ס"א] ד"א כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם רק אביו ואמו ומהם לא היה ירא שיהרגוהו אלא אמר עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות כמ"ש ומוראכ' וגו' ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני מיד ויסם ה' לקין אות החזיר מוראו על הכל: (טז) ויצא קין. יצא בהכנעה נ כגונב דעת העליונה: בארץ

שפתי חכמים

חטא גדול שאין ראוי לסליחה דא"כ הי' מגדיל החטא ע"ע ואיך יאמר הן גרשת אותי הרי הודה על חטאו וראוי לזה: ח (נלע"ד בשם מהרש"ל) ע"ד כי עמך הסליחה למען תורא ר"ל מאחר שעמך הסליחה ואין אלך שום העדר ומונע למען זה תורא אבל מלך ב"ו אין בידו למחול רק כפי דת נמוסי הוכרח לעשות ואז מיד כשחטא יחשוב כאשר אבדתי אבדתי ויוסף לחטוא וכך אמר קין אתה טוען וכו' והכל ברשותך ואין מי מוחה בידך ועוני אי אתה יכול לטעון ותגרוס לומר ח"ו שהעדר הסליחה מחמת שהוא נגד הנימוס ואין הסליחה בידך: ט דהל"ל אעשה לו כך וכך: י אין פירושו כל הורג קין שבעתים יוקם דהא למך הרג את קין ולא נעשה בו נקמה שיהרג לאחר שבעתים אלא תחלת המקרא לכן כל הורג קין ל' גערה הוא ושבעתים יוקם קאי אקין ר"ל כי לא יקבל הבל נקמתו מקין אלא עד ז' דורות וכמו שמוכיח סוף המקרא ושבעתים יוקם קאי אקין ולא אהורג את קין. ועי"ל דא"כ איך פי' כל הורג קין יוקם שבעתים א"כ הי' קשה למה יוקם שבעתים יותר משאר רוצחים אע"כ מלת שבעתים יוקם הוא ענין בפ"ע שהקב"ה יוקם מקין עד ז' דורות וע"כ זה אחד מן המקראות שקצרו וכו': כ ר"ל דכאן דבר הכתוב ברמז ובמקום אחר מפרש בהדיא כל מכה וכו': ל ועורים ופסחים צלמי עכו"ם היו ופסח נגד יעקב ועור נגד יצחק והי' כתוב עליהן את השבועה שנשבע אברהם לאבימלך שלא יעשו עמו מלחמה וכן אבימלך לו אבל בימי דוד כבר בטלה השבועה: מ פי' אות משמו של קין והוא אות י' דרמז בו יחי' כלו' שלא יהרגנו א"נ אות א' משמו של הקב"ה והוא אות ה' רמז על כל הורג קין מהרש"ל: נ הוכחתו מלשון ויצא דהול"ל וילך דלשון יציאה לא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) לכן כל הורג קין. פשטיה דקרא הכי לפי שהיה קין דואג שיהרג. א"ל הקב"ה כל הורג קין לאחר שבעה אנקום מהורגו. ולפ"ז ה"פ קרא דלקמיה ויאמר למך לנשיו היה מקונן למך על עצמו כי איש הרגתי לפצעי זה קין שהיה גדול בקומה וילד

פירוש לתורת אלהים

ערד וְהָיָה עֶס וֶועט זַיין כָּל וגו' וֶוער עֶס וֶועט מִיךְ גִּפוּנֶען וֶועט מִיךְ הַרְגֶנֶען׃ (טו) וַיֹּאמֶר הָאט גָאט צוּ אִים גְזָאגְט לָכֵן דְרוּם כָּל דֶר וָואס וֶועט הַרְגֶנֶען קַיִן כְּלוֹמַר גָאט הָאט אָן גֶעשְׁרִיגֶן עֶס זָאל זִיךְ קֵיינֶער נִיט דֶער וֶועגֶן צוּ הַרְגֶנֶען קַיִן וָוארוּם וֶוער עֶס וֶועט אִים הַרְגֶנֶען וֶועט עֶר הָאבִּין אַגְרוֹסֶען עוֹנֶשׁ שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם אִיךְ וִויל מִיךְ אַצוּנְד נִיט נוֹקֵם זַיין פוּן קַיִן צוּם סוֹף פוּן זִיבֶּען דוֹרוֹת וֶועל אִיךְ מִיךְ נוֹקֵם זַיין פוּן אִים הַיְינוּ עֶס וֶועט אוּף שְׁטֵיין אֵיינֶער פוּן זַיינֶע אֵיינִיקְלֶךְ וָואס זַיין נָאמֶען וֶועט זַיין לֶמֶךְ אוּנ וֶועט אִים הַרְגֶנֶען וַיָּשֶׂם יְיָ גָאט הָט גְטָאן צוּ קַיִן אַצֵייכֶן לְבִלְתִּי הַכּוֹת מֶען זָאל אִים נִיט הַרְגֶנֶען כָּל מוֹצְאוֹ וֶוער עֶס וֶועט אִים גְפוּנֶען. רש"י שְׁרַייבְּט גָאט הָט אִים אוּס גְקְרִיצְט אוּף זַיין שְׁטֶערֶן אֵיין אוֹת פוּן זַיין נָאמֶען עֶס זָאל זַיין אַצֵייכֶען אִים קֵיינֶער נִיט צוּ הַרְגֶענֶען׃ (טז) וַיֵּצֵא קַיִן אִיז קַיִן אַרוֹס גְגַאנְגֶן פוּן פַר גָאט וַיֵּשֶׁב אוּנ עֶר אִיז גִיזֶעסֶן בְּאֶרֶץ אִין לַאנְד נוֹד קִדְמַת עֵדֶן אִין מִזְרָח זַייט פוּן דֶעם עֵדֶן. רש"י שְׁרַייבְּט נוֹד אִיז טַייטְשׁ פַאר וָואגִילְט כְּלוֹמַר

ליקוטים על התורה

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ ה' לָכֵן כָּל הֹרֵג קַיִן וגו'. דֶר מדרש זָאגְט וִויא עֶס שְׁטֵייט בַּייא הקב"ה דֶר וָוארְט לָכֵן, אִיז אַשְׁבוּעָה, הקב"ה הָט בַּשְׁווּאוֹרֶן אַלֶע בַּשֶׁעפֶּענִישׁ וָוס זֶענֶען גִיוֶוען אוּף דֶר וֶועלְט זַיי זָאלֶן נִיט הַרְגֶנֶען קַיִן, נָאר אִין זִיבֶּען דוֹרוֹת שְׁפֶּעטֶער וֶועט קַיִן גֶעהַרְגֶת וֶוערֶען׃

וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת. חכמי האמת זָאגֶן אוּף דֶעם שְׁטֶערֶן פוּן יֶעדֶר יוּדִישֶׁען בֶּן זָכָר וֶוען עֶר וֶוערְט גִיבְּאָרֶן זֶענֶען דָא אַלֶע צְוֵוייא אוּנ צְוָואנְצִיג אוֹתִיוֹת פוּן דִיא תּוֹרָה, וַוייל דֶער מוֹחַ פוּן יֶעדֶר יוּד אִיז גִיגֶעבֶּן גְוָוארֶן צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה נָדָאס אִיז דֶער צֶלֶם אֱלֹהִים, אוּנ אַז עֶר זִינְדִיגְט וֶוערֶען דִי אוֹתִיוֹת בִּיסְלַאכְוַוייז אָפּ גֶעמֶעקְט, אוּנ אַז עֶר טוּהְט תְּשׁוּבָה קוּמֶען דִי אוֹתִיוֹת בִּיסְלַאכְוַוייז צוּרִיק, אוּנ וַוייל קַיִן הָאט גִיטָאהְן תְּשׁוּבָה נָאר נִיט מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַארְצִין הָט הקב"ה אִים צוּרִיק גִיגֶעבֶּען נָאר אֵיין אוֹת פוּן אַלֶף בֵּית, דֶעם אוֹת ו' וִויא מֶען הָאט גִיגֶעבֶּען צוּ יִתְרוֹ עֶר זָאל הֵייסֶן יִתְרוֹ, אוּנ וַוייל עֶר הָט אוּף זִיךְ גֶעהַאט דֶעם אוֹת ו' וֶועט מֶען אִים נִיט הַרְגֶנֶען וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ, אֵייעֶר מוֹרָא וֶועט זַיין אוּף אַלֶע חַיוֹת, דִי חַיוֹת וֶועלֶן פַאר אַייךְ מוֹרָא הָאבֶּן אַז אִיר וֶועט הָאבֶּן דֶעם צֶלֶם אֱלֹהִים׃

וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן׃
יז וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם
הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃ יח וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ
אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל
וּמְחִיָּיאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל
וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃ חמישי
יט וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם
הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃

אונקלוס

גָּלֵי וּמְטַלְטַל דַּהֲוָה
עֲבִידָא עֲלוֹהִי מִלְּקַדְמִין
דְּגִינְתָא דְעֵדֶן׃ יז וִידַע
קַיִן יָת אִתְּתֵהּ וְעַדִּיאַת
וִילִידַת יָת חֲנוֹךְ וַהֲוָה
בָּנֵי קַרְתָּא וּקְרָא שְׁמָא
דְקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵהּ
חֲנוֹךְ׃ יח וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ
יָת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד
יָת מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּיאֵל
אוֹלִיד יָת מְתוּשָׁאֵל
וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יָת לָמֶךְ׃
יט וּנְסִיב לֵהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין
נְשִׁין שׁוּם חֲדָא עָדָה וְשׁוּם

תולדות אהרן

ויסב כארן סנהדרין ט׃

רש״י

נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אביו כשגורש מגן עדן שנ׳ וישכן מקדם לג״ע וגו׳ לשמור את שמירת דרך מבוא הגן שיש ללמוד שהיה אדם שם ☉ ומצינו רוח מזרחית קולטת בכ״מ את הרוצחים שנאמר (דברים ד) אז יבדיל משה וגו׳ מזרחה שמש. ד״א בארץ נוד כ״מ שהלך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו ע והבריות אומרים סורו מעליו זהו שהרג את אחיו: (יז) ויהי. קין בונה עיר פ ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך: (יח) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד שהלידה משמשת שתי לשונות לידת האשה ניסטר״א בלעז וזריעת תולדות האיש איגזינד״ר בלעז כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה פלוני הוליד את אשתו בן או בת וכשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש והוא בלעז אגיידרי״ר: (יט) ויקח לו למך. לא היה צ לו לפרש כל זה אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקב״ה הבטחתו שאמר שבעתים יוקם קין ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין זה שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו׳: שתי נשים. (ב״ר) כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש ק משקה כוס של עקרין (סא״א) כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפי׳ איוב (כד כא) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו [ס״א ממאכלו]

שפתי חכמים

פירוש אלא ממי שילא מדבר המוקף אבל הכא כתיב מלפני ה׳ דלא שייך דבר המוקף בו כי מלא כל הארץ כבודו: ס דאל״כ למה היו המלאכים במזרח ולא ברוח אחרת: ע ולד״א לא״ד קשה דא״כ למה אמר קדמת לכן צריכין אנו גם כן לפשט הראשון כי שם גלה אביו ולפי׳ הראשון קשה למה נאמר בארץ נוד הי״ל במדינת. מהרש״ל: פ כלומר דויהי בונה עיר קאי על קין ולא על הנוך הסמוך לו דאל״כ מאי כשם בנו חנוך: צ אלא כך הי״ל ומתושאל ילד את למך ולמך ילד את יובל לת״ל למכתב ויקח לו למך שתי נשים: ק פי׳ שהשקה אותה כוס של

דעת זקנים מבעלי התוספות

בשנים. לפצעי לחבורתי כלומר לצערי ולמיתתי כי אמר הקב״ה שבעתים יוקם כל הורג קין. ולמך שבעים ושבעה. וא״כ אפילו יוליד למך שבעים ושבעה בנים כולם ימותו באותו עון: (יט) ושם השנית צלה. פירש״י שדרכן ליקח ב׳ נשים אחת לתשמיש ואחת לפריה ורביה. ואותה של תשמיש משקין אותה כוס עיקרין. ופי׳ דצלה היתה אותה של תשמיש. וקשיא לי דהא כתיב אח״כ וצלה גם היא ילדה. וי״ל דלהכי כתיב גם כלומר אף צלה שנבחרה לתשמיש ילדה ולא הועיל לה כוס של עיקרין:

ליקוטי יהודא

(יז) וַיֵּדַע קַיִן אֶת אִשְׁתּוֹ וגו׳. דער באר מים חיים שרייבט קַיִן הָט נִיט גִיוָואלְט מַיַּבֵּם זַיין (נֶעמֶען) דָאס וַוייבּ פוּן הֶבֶל, ווייל דֶר דִין אִיז אַז אֵיינֶער שְׁטַארְבְּט אָן קִינְדֶער דַארְף זַיין ברוּדֶער נֶעמֶען זַיין וַוייבּ, וַוייל דער דִין אִיז אוֹיךְ דָאס עֶרְשְׁטֶע קִינְד וָואס ווערט גִיבָּארֶן צוּ זַיין בְּרוּדֶערְס וַוייבּ דַארְף הָאבֶּען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם גִישְׁטָארְבֶּענֶעם בְּרוּדֶער וֶועט מֶען דָאךְ דַארְפֶן רוּפֶן דֶעם קִינְד ״הֶבֶל״ אוּנ קַיִן הָט נִיט גִיוָואלְט דֶר נָאמֶען הֶבֶל זָאל זַיין אוֹיף דֶר וֶועלְט, זַיינֶע זִינְד זָאל פַארְגֶעסֶן וֶוערֶן אוֹיף אֵייבִּיג, אוּנ זַיין אַיינֶעגֶעם זוּהְן פוּן זַיין וַוייבּ הָאט עֶר אוֹיךְ נִיט גֶערוּפֶען הֶבֶל, נָאר חֲנוֹךְ׃

פירוש לתורת אלהים

עֶר אִיז גִיזֶעסֶן אִין דֶעם לַאנְד וָואס אִיז אָן גִבְּרֵייט אַז אַלֶע וָואס וֶוערֶן פַר טְרִיבֶּן זָאלֶען אַהִין פַאר וָואגִילְט וֶוערֶן אָדֶר נוֹד אִיז לָשׁוֹן צִיטֶערֶן כְּלוֹמַר ווִי הִין עֶר אִיז גִיגַאנְגֶען הָאט דִיא עֶרְד אוּנְטֶער אִים גִצִיטֶערְט אוּנ אַלִי לַייט הָאבֶּן גִיזָאגְט טְרֶעט אָפּ פוּן אִים דָם אִיז דֶער וָואס עֶר הָאט גִיהַרְגֶעט זַיין אֵייגִינֶם בְּרוּדֶר׃ (יז) וַיֵּדַע קַיִן אֶת אִשְׁתּוֹ אוּנ קַיִן הָט זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט זַיין וַוייבּ וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז וָוארֶן טְרָאגֶן וַתֵּלֶד אֶת אוּנ זִיא הָאט גִיוִוינֶען חֲנוֹךְ וַיְהִי בּוֹנֶה עִיר אוּנ קַיִן הָאט גִבּוֹיעֶט אַשְׁטָאט וַיִּקְרָא שֵׁם אוּנ הָאט גִרוּפֶן דֶעם נָאמֶען פוּן דֶער שְׁטָאט כְּשֵׁם בְּנוֹ וִויא דֶר נָאמֶען פוּן זַיין זוּהְן חֲנוֹךְ׃ (יח) וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ אוּנ עֶס אִיז גִיבָּארֶען גִוָוארֶן צוּ חֲנוֹךְ עִירָד אוּנ עִירָד הָט גִבָּארֶן מְחוּיָאֵל אוּנ מְחוּיָאֵל הָאט גִיבָּארֶן מְתוּשָׁאֵל אוּנ מְתוּשָׁאֵל הָאט גִיבָּארִין לֶמֶךְ׃ (יט) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ לֶמֶךְ הָט צוּ זִיךְ גִנוּמֶען שְׁתֵּי נָשִׁים צְוֵויי ווייבֶּר שֵׁם הָאַחַת דֶר נָאמֶען פוּן אֵיין וַוייבּ אִיז גְוֶוען עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית אוּנ דֶר נָאמֶען פוּן דֶער צְוֵוייטִי אִיז גְוֶוען צִלָּה׃

כ וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי
יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה׃ כא וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל
הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב׃
כב וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל
קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל
וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃ כג וַיֹּאמֶר
לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי
נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ

אונקלוס

תִּנְיָתָא צִלָּה׃ כ וִילִידַת
עָדָה יָת יָבָל הוּא הֲוָה
רַבְּהוֹן דְּכָל דְּיָתְבֵי
מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְעִיר׃
כא וְשׁוּם אֲחוּהִי יוּבָל הוּא
הֲוָה רַבְּהוֹן דְּכָל דִּמְנַגַּן
עַל פּוּם נִבְלָא יָדְעֵי זְמַר
כִּנּוֹרָא וְאַבּוּבָא׃ כב וְצִלָּה
אַף הִיא יְלִידַת יָת תּוּבַל
קַיִן רַבְּהוֹן דְּכָל יָדְעֵי
עֲבִידַת נְחָשָׁא וּפַרְזְלָא
וַאֲחָתֵיהּ דְּתוּבַל קַיִן
נַעֲמָה׃ כג וַאֲמַר לֶמֶךְ
לִנְשׁוֹהִי עָדָה וְצִלָּה
שְׁמַעַן קָלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ אֲצִיתָא לְמֵימְרִי לָא גַבְרָא קְטָלִית דִּבְדִילֵהּ אֲנָא

תו"א ויאמר למך סנהדרין לח:

רש"י

עלה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בב"ר: (כ) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון ר לרועה בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה לצאנו וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר ומדרש אגדה בונה בתים לעבודת אלילים כמה דאת אמר (יחזקאל ח) סמל הקנאה המקנה וכן אחיו תופש כנור ועוגב לזמר לעבודת אלילים: (כב) תובל קין. תיבל אומנתו של קין תובל ל' תבלין תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים: לוטש כל חרש נחשת וברזל. ש מחדד אומנות נחושת וברזל כמו (איוב טז) ילטוש עיניו לי חורש אינו ל' פועל בסגול אלא לשון פועל בלירי שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה כלו' מחדד ומלאכה כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא ת אשתו של נח בב"ר: (כג) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת והרגו וכיון שידע שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי וילד אשר הרגתי

שפתי חכמים

פ עיקרין כדי שתהי' עקרה ולא יכחיש את יפיי' וא"ת והלא כתיב וצלה גם היא ילדה וי"ל דילדה קודם ששתתה הכוס של עיקרין ועי"ל דמה שאמר וצלה גם היא ילדה רבותא נקט אע"פ ששתת' כוס של עיקרין אפ"ה ילדה ולא הזיק לה כלום (רא"ם): ר ופי' אבי כלומר ראשון ואמר במדברות כלומר לא כהבל שהי' רועה בישוב וזו אומנות גדולה: ש רלונו בזה לפרש שהמקרא מסורס הוא והכי קאמר לוטש וחורש כל כלי נחושת וברזל והוסיף מלת כל כלי אומנות כלומר כלי אומנות שם כלי המחרישה והחיתוך ודומיהם שנופל בם הלטישה ולשונות אלו: ת וא"ת מנ"ל לרש"י י"ל דהוכחתו דהא לכך נקראת נעמה על שם שמעשיה נעים והיתה לנועה והואיל וכן היא אם כן למה מתה במבול ולא ניצלת בנח אע"כ היא אשת נח וניצלת מן המבול ועי"ל דהוכחתו הוא דלמה נזכרה נקבה זו יותר משאר נקבות א"ו משום זה לפי שמצינו שלנעמה היו ג' אחין ותובל קין הי' רשע כמו שפרש"י, שהיה עושה כלי

פירוש לתורת אלהים

(כ) וַתֵּלֶד עָדָה הָט עָדָה גֶבָּארֶן יָבָל הוּא הָיָה עֶר אִיז גֶוֶועֶן דֶר עֶרְשְׁטֶער וָוס זִיצֶן אִין גֶצֶעלְט אוּנ פַּאסִין דִי פִיךְ׃ (כא) וְשֵׁם אָחִיו אוּנ דֶר נָאמֶן פוּן זַיין בְּרוּדֶר אִיז גֶוֶועֶן יוּבָל הוּא הָיָה עֶר אִיז גִיוֶועֶן אֲבִי דֶער עֶרְשְׁטֶער וָוס עֶר הָט גֶהאַלְטֶן דִי פִידְלֶען מִיט דִיא אָרְגְלֶען׃ (כב) וְצִלָּה אוּנ צִלָּה גַם הִיא זִיא אוֹיךְ יָלְדָה אֶת תּוּבַל הָאט גֶבָּארֶן תּוּבַל קַיִן לוֹטֵשׁ עֶר הָאט גְשַׁארְפְט כָּל חוֹרֵשׁ אַלֵי מֵיינְסְטֶער שַׁאפְט נְחוֹשֶׁת וּבַרְזֶל פוּן קוּפֶּער אוּנ פוּן אַייזֶען. רש"י שְׁרַייבְּט פַר וָוס הָאט מֶען אִים גְרוּפֶן תּוּבַל קַיִן ווייל עֶר הָט פַר רֶעכְט דָאס מֵייסְטֶער שַׁאפְט פוּן קַיִן דָס עֶר הָט גְמַאכְט כְּלֵי זַיין פַאר דִי רוֹצְחִים וֶועגֶען וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן אוּנ דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן תּוּבַל קַיִן הָאט גְהֵייסֶן נַעֲמָה׃ (כג) וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ הָט לֶמֶךְ גְזָאגְט צוּ זַיינֶע ווייבֶּער עָדָה אוּנ צִלָּה הֶערְט צוּ מַיין קוֹל אִיר ווייבֶּער פוּן לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי פַאר נֶעמְט מַיין זָאג. רש"י שְׁרַייבְּט לֶמֶךְ אִיז גֶוֶועֶן אַבְּלִינְדֶער אוּנ תּוּבַל קַיִן זַיין זוּהְן הָאט אִים גְפִירְט. אוּנ קַיִן אִיז גְרָאד גְגַאנְגֶן פוּן וַוייטְן אוּנ תּוּבַל קַיִן הָט גְזֶעהְן אֵיינֶר גֵייט פוּן דֶר וַוייטְן הָט זִיךְ אִים אוּם גְוִויזֶען אַז עֶס גֵייט עֶפִּיס אַחַיָה הָט עֶר גְזָאגְט צוּם פָאטֶער עֶר זָאל צוּ אִים שִׁיסֶן מִיט דֶעם בּוֹגֶן הָאט דֶר פָאטֶער צוּ אִים גְשָׁאסֶן אוּנ הָט אִים דֶר שְׁלָאגֶן אוּנ דֶער נָאךְ אִיז לֶמֶךְ גְוָואר גִיוָוארֶן אַז דָס אִיז זַיין עֶלְטֶער פָאטֶר קַיִן הָט עֶר אָן גְהוֹבֶּען בְּרֶעכֶען דִי הֶענְד אוּנ הָאט גְשְׁלָאגֶן מִיט אֵיין הַאנְד אִין דֶער אַנְדֶערֶר אוּנ תּוּבַל קַיִן אִיז גִישְׁטַאנֶען צְוִוישֶׁן זַיינֶע הֶענְד הָט עֶר אִים גְהַרְגֶת אוּנ אַז זַיינֶע ווייבֶּער זֶענֶען גְוָואר גְוָוארֶן אַז עֶר הָט דֶר שָׁאסֶן זַיין עֶלְטֶער פָאטֶר אוּנ הָאט גְהַרְגֶת זַיין זוּהְן הָאבִּין זֵיי זִיךְ

ליקוטי יוסף

(כב) וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן נַעֲמָה. דֶער ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט, נַעֲמָה הָט גֶעהַאט אַמַאן עֶר הָט גֶעהֵייסֶן שׁוֹמְדִין, פוּן זַייא אִיז גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן אַשְׁמְדַאי דֶר מֶלֶךְ פוּן דִיא שֵׁדִים, אוּנ נַעֲמָה אִיז דִי מוּטֶער פוּן אַלֶע שֵׁדִים׃

הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ כד כִּי
שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים
וְשִׁבְעָה׃ כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־
אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר
תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן׃ כו וּלְשֵׁת גַּם־
הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ

תו"א כי שת יבמות סב:

אונקלוס

סָבִיל חוֹבִין וְאַף לָא
עוּלֵימָא חַבָּלִית דִּבְדִילֵהּ
יִשְׁתֵּיצֵי זַרְעִי׃ כד אֲרֵי
לְשִׁבְעָא דָרִין אִתְּלִין
לְקָיִן הֲלָא לְלֶמֶךְ בְּרֵהּ
שַׁבְעִין וְשַׁבְעָא׃ כה וִידַע
אָדָם עוֹד יָת אִתְּתֵהּ
וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת
שְׁמֵהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמַר יְהַב
לִי יְיָ בַּר אָחֳרָן חֲלַף
הֶבֶל דִּקְטָלֵהּ קָיִן׃
כו וּלְשֵׁת אַף הוּא אִתְיְלִיד

רש"י

לחבורתי נהרג כלומר ע"י חבורתי בתמיה והלא שוגג אני ולא מזיד לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי: פצעי. מכת חרב או חץ מקאדור"ה בלע"ז: (כד) כי שבעתים יוקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד ז' דורות אני שהרגתי שוגג לא כ"ש שיתלה לי שביעיות הרבה: שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא. ומדרש בראשית רבה לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה א לפי שנגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות אמרו מה אנו יולדות לבהלה למחר המבול בא ושוטף את הכל ב והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי וכי אני הרגתי את הבל שהי' איש בקומה וילד בשנים שיהא זרעי כלה באותו עון ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות אני שלא הרגתי לא כ"ש שיתלו לי שביעיות הרבה וזה ק"ו של שטות ג א"כ אין הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו: (כה) וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו אמר להם וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום ד אתם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו אמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך מיד וידע אדם וגו' ומהו עוד ללמדך שנתוספה לו תאוה ה על תאותו (בב"ר):

שפתי חכמים

זיין לרוצחים ויבל הי' צדיק יושב אוהלים לפי פי' א' שפרש"י ויובל ג"כ צדיק הי' ונמצא דשנים היו צדיקים ואחד הי' רשע וגם לנח היו שלשה בנים ושם ויפת היו צדיקים כמו שפרש"י בפ' נח וא' היה רשע כדמשמע ג"כ שם וא"כ יקשה לך למה היו שניהם צדיקים ואחד רשע לכך פירש נעמה היא אשתו של נח ורצה בנים אחר אחי האם וק"ל: א (נח"י) אין זה בב"ר שלפנינו ול"נ שהרב הוסיף זה מדעתו לתרץ למה עסקו בפריה ורביה והוליד עד הנה וע"ז תי' כדי לקיים המצוה וע' בהרא"ם: ב וא"ת בתחלה פרש"י לכך פירשו הימנו לפי שגזרה גזירה על זרעו של קין וכאן משמע דבשביל המבול היו פורשות וי"ל שנשיו היו יודעות שיבא המבול בימי זרעו של למך וסוברות היו שהוא למך בן מתושאל מזרע של קין הי' אבל טעות היה שלא בא אלא בימי זרע של למך בן מתושלח וק"ל: ג אבל לפי התנחומא אינו של שטות משום שאותו ק"ו איננו מבטל שבעתים יוקם קין שהק"ו אינו אלא בעבור החטא שלו ומהרש"ל כ' וא"ת מה דעתא של למך וי"ל שאמר בלבו מה קין שהרג במזיד והי' ראוי למות מיד שנא' שופך דם האדם וגו' ואפ"ה עכב הגזירה בתפילתו לז' דורות אני שהרגתי שוגג עאכ"ו שתעכב הגזירה בתפלה: ד וקשה לפי פי' ראשון שפירשו ממנו משום רציחה מה השיב להם אדם וי"ל דהשיב להם וכי מפני שעשה עבירה אחת שהרג יעשה עוד עבירה ויבטל פ"ו אלא מעתה מי שאכל שום וכו' מהרש"ל: ה פי' בתחלה לא היתה לו תאוה אלא כשראה את חוה אבל עתה נוסף לו תאוה על תאותו דגם כשלא היתה לפניו נתאוה והיתה עליו התאוה ול"נ דהוכחתו הוא למה לא אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולהורות על הקללה שנתקללה חוה בצער העיבור ולמה כ' עוד גבי וידע דמלתא דפשיטא הוא דאין הריון בלא תשמיש אלא לדרשה שנתוספה לו תאוה וכו' עי"ל דלא שייך לישנא דעוד אלא כשהפעולה השניה סמוכה לפעולה הראשונה להורות על תכיפת הפעולה כמו גבי לאה דכתיב ותהר עוד תיכף אחר לידה ראשונה אבל הכא שפירש מאשתו ק"ל שנה לא היל"ל שם עוד אלא וידע אדם את אשתו וגו' או לקוחים שניים כמו גבי עמרם שפירש

פירוש לתורת אלהים

פון אים פורש געווען האט ער זיי געבעטען אז זיי זאלען אים פאלגען אונ זאלען זיך ניט פורש זיין פון אים אונ האט צו זיי אזו גזאגט מייני ווייבער הארכט מיך צו כי איש הרגתי דען דעם מענטש וואס איך האב גהרגת איז ער דען גהרגית געווארען פון מיין ווינדען כלומר האב איך אים דען געווינד במזיד אז די ווינד זאל אן גרופן ווערן אויף מיין נאמען וילד אונ דם קינד וואס איך האב גהרגת לחברתי איז ער דען גהרגת געווארען דורך מיין ביילען כלומר האב איך אים דען במזיד גיביילט איך בין דאך נאר געוועזן אשוגג: (כד) כי שבעתים אז קין האט גהרגת זיין ברודער הבל במזיד האט גאט גיהאלטען זיין נקמה ביז זיבען דורות ולמך אונ למך אונ איך האב. דאך גהרגת בשוגג שבעים ושבעה איז שוין אבל שכן אז גאט חושם זיין נקמה אויף האלטען פיל מאל זיבען דורות: (כה) וידע אדם וגו' אונ אדם האט נאך אמאל זיך בהעפט מיט זיין ווייב ותלד בן אונ זיא האט גיבארן אזוהן ותקרא את שמו האט זיא גרופען זיין נאמען שת כי ווארום זיא האט גיזאגט שת לי גאט האט מיר גטאן זרע אחר איין אנדערע זרע גאט האט מיר גיגעבען איין אנדערען זוהן תחת הבל אויף דעם ארט פון הבל וואס קין האט אים גהרגת: (כו) ולשת וגו' אונ צו שת איז אויך גיבארען געווארען אזוהן ויקרא את שמו אונ ער האט גרופען זיין נאמען אנוש אז דענסט מאל הוחל איז ווארען אן גהובען לקרוא צו רופען דיא נעמען פון די מענטשען אונ פון דיא עבודת כוכבים בשם יי אין דעם נאמען פון הקב"ה די לייט פון דר וועלט האבען אן גהובען מאכען עכו"ם אונ האבען זייא גרופען געטער: (א) זה ספר

כו אז הוחל לקרא בשם יהוה: ס ששי
ה א זה ספר תולדת אדם ביום ברא
אלהים אדם בדמות אלהים עשה
אתו: ב זכר ונקבה בראם ויברך
אתם ויקרא את־שמם אדם ביום
הבראם: ג ויחי אדם שלשים ומאת
שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא
את־שמו שת: ד ויהיו ימי־אדם
אחרי הולידו את־שת שמנה מאת
שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו כל־
ימי אדם אשר־חי תשע מאות שנה

כו וקרא ית שמה אנוש
בכן ביומוהי חלו בני
אנשא מלצלאה בשמא
דיי: א דין ספר תולדת
אדם ביומא דברא יי
אדם בדמות אלהים
עבד יתה: ב דכר ונוקבא
בראנון ובריך יתהון
וקרא ית שמהון אדם
ביומא דאתבריאו:
ג וחיא אדם מאה ותלתין
שנין ואוליד בדמותה
דדמי לה וקרא ית
שמה שת: ד והוו יומי
אדם בתר דאוליד ית
שת תמני מאה שנין
ואוליד בנין ובנן: ה והוו
כל יומי אדם דחיא תשע

תר״א זה ספר סנהדרין לח עבודה כוכבים ה: זכר ונקבה ברכות סא עירובין יח מגילה ט יבמות סג כתובות יח: ויחי אדם עירובין יח:

רש״י

(כו) **אז הוחל**. לשון חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב״ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהות: (א) **זה ספר תולדות אדם**. זו היא ספירת תולדות אדם. ומדרשי אגדה יש רבים: **ביום ברוא וגו׳**. מגיד שביום שנברא ו הוליד: (ג) **שלשים ומאת שנה**. ז עד כאן

שפתי חכמים

מאשתו וכו׳ בו׳ ליקוטין שניים ודוק נ״ל: ו שהרי כתיב זה ספר תולדות אדם ביום ברוא וגו׳ משמע דביום שנברא הו״ל תולדות ויהי׳ ביום ברוא דבוק עם תולדות אדם ולא עם בדמות אלהים הכא אחריו דאל״כ ביום ברוא למ״ל לא הי״ל אלא תולדות אדם בדמות אלהים עשה אותו וסגי ויתויב מזה שזה ספר תולדות אדם שב אל והאדם ידע את חוה אשתו ותלד את קין והכל: ז דק״ל והלא ביום שנברא הוליד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) אז הוחל לקרוא בשם ה׳. פי׳ לישבע לשקר מלשון לא יחל דברו: (א) זה ספר תולדות אדם. שאפי׳ סרגול הספר מסר לו הקב״ה לאדם הראשון. ובת״כ מסיק ואהבת לרעך כמוך אר״ע זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול יותר. פי׳ אסיפיה דקרא קאי בדמות אלהים עשה אותו דמקרא דר״ע לא שמעינן אלא דעלך סני לחברך לא תעביד. ובא בן עזאי ואמר שאף אם הוא אינו הוישש לכבוד עצמו יש לו לחוש לכבוד חבירו. לפי שרואה דמות חבירו ואינו רואה דמות עצמו. ולזה אמר שמקרא זה כולל יותר ממקרא דואהבת לרעך כמוך:

פירוש להורת אלהים

תולדות אדם דאס איז דאס דער ציילונג פון דעם גיבירט פון דעם מענטש ביום ברוא אלהים אדם אין דעם טאג וואס גאט האט בשאפען אמענטש. רש״י שרייבט פון דאנען לערנען מיר אז אין דעם טאג וואס אדם איז בשאפן גווארן אין דעם איינגענעם טאג האט ער גימאכט גיבארן קינדער בדמות אלהים עשה אותו אין דעם גלייכעניש פון גאט האט ער בשאפען דעם מענטש: (ב) זכר ונקבה בראם אזכר מיט אנקבה הט ער זיי בשאפן ויברך אותם אונ ער הט זיי גיבענטש ויקרא את שמם אדם אונ ער הט גרופן זייער נאמען אדם ביום הבראם אין דעם טאג ווס זיי זענן בשאפן גווארן: (ג) ויחי אדם שלשים ומאת שנה

ליקוטים על התורה

(כו) אז הוחל לקרא בשם ה׳. דר שלשלת הקבלה שרייבט די מענטשן ווס זענען גיוועזן אין די צייט פון אנוש האבען צוזאמען גינומן אלע זילבר אונ גאלד אונ ברילאנטין ווס זענען גיוועזן אויף דער וועלט אונ האבען געמאכט פון זייא בילדער אונ האבן געדינט צו זיי, זייא האבן געשטעלט די בילדער אין אלע פיר עקין וועלט, אויף טויזענד מייל לאנג צווייא מלאכים שמחזאי אונ עזאל ווס זענען אראפ געקומען פון הימל האבן גלערנט דיא מענטשין וויא אזוי מען מאכט כשוף, האבען זיי מיט כשוף אראפגעבריינגט די זונן מיט די לבנה זיי זאלן בעדינען פר דיא עבודה זרות ווי זייא בעדינען אין הימעל פאר הקב״ה, דאמאלס האבן די מלאכים גיזאגט צו הקב״ה מה אנוש כי תזכרנו, וואס איז דען אנוש ווס דו געדיינקסט אים, ווס דו לאזט אים לעבען אויף דער וועלט, האט הקב״ה אוואנק געטאהן צום ים אוקינוס הט ער פארפלייצט אדריטול וועלט:

אונ אדם האט גלעבט הונדערט מיט דרייסיג יאר ויולד אונ ער הט גיבארן בדמותו אין זיין גלייכען בצלמו ווי זיין פארם ויקרא את שמו אונ ער הט גרופן זיין נאמן שת: (ד) ויהיו אונ זייא זענן גוועזן ימי אדם אחרי הולידו את שת די טעג פון אדם נאך דעם אז ער הט גבארען שת שמונה מאות שנה אכט הונדערט יאר ויולד בנים ובנות אונ ער הט גיבארן זיהן אונ טעכטער: (ה) ויהיו אונ זייא זענן גוועזן כל ימי אדם אלי טעג פון אדם אשר

וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת: ס ו וַיְחִי־שֵׁת
חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
אֱנוֹשׁ: ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ח וַיִּהְיוּ כָּל־
יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: ס ט וַיְחִי אֱנוֹשׁ
תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן: י וַיְחִי
אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יא וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת: ס יב וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל: יג וַיְחִי קֵינָן
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יד וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת: ס טו וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד: טז וַיְחִי
מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
יז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה

מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית:
ו וַחֲיָא שֵׁת מְאָה וַחֲמֵשׁ
שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ:
ז וַחֲיָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד
יָת אֱנוֹשׁ תַּמְנֵי מְאָה
וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן: ח וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
שֵׁת תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתָּא
עַשְׂרֵי שְׁנִין וּמִית:
ט וַחֲיָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין שְׁנִין
וְאוֹלִיד יָת קֵינָן: י וַחֲיָא
אֱנוֹשׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת
קֵינָן תַּמְנֵי מְאָה וַחֲמֵשׁ
עַשְׂרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן: יא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ
שְׁנִין וּמִית: יב וַחֲיָא קֵינָן
שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
מַהֲלַלְאֵל: יג וַחֲיָא קֵינָן
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל
תַּמְנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: יד וַהֲווֹ
כָּל יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה
וַעֲשַׂר שְׁנִין וּמִית:
טו וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
יֶרֶד: טז וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת יֶרֶד
תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: יז וַהֲווֹ
כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי
מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין
ומית

פירוש לתורת אלהים

חַי וָואס עֶר הָאט גִילֶעבְּט תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בִּיז הוּנְדֶרט אוּנ דְרַייסִג יָאר וַיָּמוֹת אוּנ עֶר אִיז גִשְׁטָארְבֶּן: (ו) וַיְחִי אוּנ שֵׁת הָט גְלֶעבְּט הוּנְדֶרְט מִיט פִינְף יָאר: (יח) וַיְחִי יֶרֶד אוּנ יֶרֶד הָט גְלֶעבְּט שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים וּמְאַת שָׁנָה

וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס יח וַיְחִי־
יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוֹךְ׃ יט וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ כ וַיִּהְיוּ כָּל־
יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס כא וַיְחִי חֲנוֹךְ
חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
מְתוּשָׁלַח׃ כב וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־
הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת׃ כג וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ
חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה׃ כד וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים
וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ ס
שביעי כה וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים

וּמִית׃ יח וַחֲיָא יֶרֶד מְאָה
וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין
וְאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ׃ יט וַחֲיָא
יֶרֶד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת
חֲנוֹךְ תְּמָנֵי מְאָה שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ כ וַהֲווֹ
כָּל יוֹמֵי יֶרֶד תְּשַׁע מְאָה
וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין
וּמִית׃ כא וַחֲיָא חֲנוֹךְ
שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד
יָת מְתוּשֶׁלַח׃ כב וְהַלִּיךְ
חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ בָּתַר
דְּאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח
תְּלַת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ כג וַהֲוָה כָּל
יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה
וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין׃
כד וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא
דַיְיָ וְלֵיתוֹהִי אֲרֵי (לָא)
אֲמֵית יָתֵהּ יְיָ׃ כה וַחֲיָא
מְתוּשֶׁלַח מְאָה וּתְמָנַן

בעל הטורים

(יח) הנה בשמים עד"י בגימ' חנוך ושהד"י בגי' מיטטרון שלקח הקב"ה א' מאותן של קודם דור המבול וא' של אחר דור המבול דהיינו חנוך ופנחס והעלם לשמים שיעידו עליו ובחר בחנוך שהיה דור שביעי שהקב"ה חפץ בשביעיות וכן משה שהיה שביעי לאבות כתיב ביה ומשה עלה אל האלהים :

רש"י

פירש מן האשה (ב"ר): (כד) ויתהלך חנוך. (ב"ר) ח צדיק היה וקל (ס"א וקבל) בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו: כי לקח אותו. לפני

שפתי חכמים

א"כ למה לא הי' לו בניס עד עכשיו: ח ר"ל כיון דכתיב ויתהלך חנוך את האלהים א"כ היה צדיק ולמה מת קודם זמנו אלא שקל בדעתו

פירוש לתורת אלהים

הונדערט מיט צוויא אונ זעכציג יאר ויולד אונ ער הט גבארן חנוך: (כא) ויחי חנוך חנוך הט גלעבט חמש וששים שנה פינף אונ זעכציג יאר ויולד אונ ער האט גיבארין מתושלח: (כב) ויתהלך חנוך את האלהים אונ חנוך איז גגאנגן מיט גאט ער איז גיוועזן גוט אונ פרום אחרי הולידו נאך דעם אז ער הט גבארן מתושלח שלש מאות שנה דריי הונדערט יאר ויולד בנים ובנות אונ ער הט גיבארן זיהן אונ טעכטער: (כד) ויתהלך חנוך איז גגאנגען מיט גאט ואיננו אונ ער איז שון ניט גוועזן כי לקח אותו אלהים ווארום גאט האט אים צו גנומן. רש"י שרייבט ער איז גיוועזן אצדיק נאר ער איז גרונג גיוועזן אין זיין דעה ער זאל ווידער זינדיגען דרום האט אים גאט צוא גינומען פאר זיין צייט דרום שטייט ואיננו דאס איז טייטש ער איז ניט גיוועזן אויף דער וועלט ממלא זיין זיינע יארען:
(כה) ויחי מתושלח אונ משותלח הט גלעבט הונדרט מיט זיבן אונ אכציג יאר ויולד את למך אונ האט גבארן

ליקוטי יוסף

(כה) ויחי מתושלח וגו׳. דער ילקוט ראובני שרייבט מתושלח האט געהאט אשווערד וואס ער האט מיט איר געקענט הרגנען טויזנד מזיקים מיט איין מאהל, ווייל אויף דעם שווערד איז גיוועזן אויפגעקריצט דר נאמן פון הקב"ה ודער שם המפורש, אונ ווען מתושלח איז גישטארבען הט קיינר גיקענט הרגנן מיט דעם שווערד, איין מזיק אוך ניט, אונ דער שווערד איז גילעגין ביז אברהם אבינו איז געקומען אויף דר וועלט, מיט דעם שווערד הט ער געשלאגן דיא פ״ר מלכים ווען ער הט מיט

שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃
כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
כז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס כח וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃ כט וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ
מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃ ל וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי

אונקלוס

וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
לָמֶךְ׃ כו וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת לֶמֶךְ
שְׁבַע מְאָה וּתְמָנָן וְתַרְתֵּין
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח
תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וּתְשַׁע
שְׁנִין וּמִית׃ כח וַחֲיָא לֶמֶךְ
מְאָה וּתְמָנַן וְתַרְתֵּין שְׁנִין
וְאוֹלִיד בָּר׃ כט וּקְרָא יָת
שְׁמֵהּ נֹחַ לְמֵימַר דֵּין
יְנַחֲמִנָּנָא מֵעוֹבָדָנָא
וּמִלֵּאוּת יְדָנָא מִן אַרְעָא
דִּי לַטְטַהּ יְיָ׃ ל וַחֲיָא לֶמֶךְ
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נֹחַ חֲמֵשׁ
מאה

תולדות אהרן

זה ינחמנו סנהדרין קג:

שפתי חכמים

היה וכו': ט דקשה לרש"י למה נאמר כאן טפי בן מבשאר תולדות ולא כתיב ויולד את נח אלא בן ל' בנין: י אלא תרלה לפרש ל' נחמה אין טעם השם נופל על שם נח דקרא משמע דלכך נקרא נח משום זה ינחמנו ונח אינו ל' נחמה ואין טעם השם נופל על השם אלא הי"ל לקרותו מנחם דאז הוי שפיר טעם השם נופל על השם. והא דלא קאמר יניח ממנו את מעשינו דהא עדיין לא ינוחו ממעשי ידיהם דהא עדיין ילטרכו לחרוש ולזרוע ולדוש לכן קאמר זה ינחמנו זה יניח ממנו את עלבון ידינו שלא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם והא דהקדים עלבון ידינו למעשה ידינו שלא כמ"ש בקרא י"ל דעלבון קאי על מה שהוליאה הארץ קולים ודרדרים ומיד כשנולד נח פסקה מיד

רש"י

זמנו כמו (יחזקאל כד) הנני לוקח ממך את מחמד עיניך: (כח) ויולד בן. ט שממנו נבנה העולם: (כט) זה ינחמנו. ינח ממנו את עלבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם והיתה הארץ מוליאה קולים ודרדרים כשזורעים חטים מקללתו של אדה"ר ובימי נח נחה וזהו ינחמנו. ואם לא תפרשהו כך י אין טעם הלשון נופל על השם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) ויולד בן. ולא כתיב ויולד את נח כמו באחרים רמז שממנו יבנה העולם שכל העולם נחרב בימי המבול והוא ובניו נשארו. ד"א מתושלח הצדיק נתן לו עצה שלא ימהר לקרוא לו שם. לפי שאנשי הדור מכשפים היו. ויהיו מכשפים אותו אם ידעו שמו:

ליקוטי יוסף

זיי געהאלטען מִלְחָמָה, נאכדעם איז דר שווערד געקומען צו יִצְחָק אונ צו יַעֲקֹב, אונ ווען עֵשָׂו האט פארקויפט צו יַעֲקֹב די בְּכוֹרָה, האט יַעֲקֹב גיגעבען צו עֵשָׂו די שווערד, אונ אויף די שווערד איז גיוועזען דיא בְּרָכָה פון יִצְחָק צו עֵשָׂו וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה, מיט דיא שווערד וואס דו האסט וועסטו איין נעמען אלע מִלְחָמוֹת, אזוי זאגען ווען דר מַבּוּל איז גיוועזען האט מְתוּשֶׁלַח גילעבט, אונ ער איז גיוועזען אין גַן עֵדֶן געבין זיין פאטער, נאכדעם איז ער צוריק געקומען אויף דער וועלט אונ האט געלעבט נאך פערצעהן יאהר: (כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ. דר ילקוט זאגט ווען אָדָם הָרִאשׁוֹן איז באשאפן גיווארען פרייטאג האט ער קיין פינגער געהאט, נאר דעם גראבען פינגר, ווייל ער איז גיוועזען אין גַן עֵדֶן אונ האט נים געדארפט ארבעטען, נאכדעם ווי ער האט געזינדיגט אונ איז ארויסגעטריבען גיווארען פון גַן עֵדֶן איז גיווארען שַׁבָּת, מוֹצָאֵי שַׁבָּת ווס ער האט געדארפט אנהייבען ארבעטען די ערד זענען ווייערע העגט ופון אָדָם אונ חַוָּה געשפאלטען גיווארען אונ עס זענען גיווארען פינגער מיט נעגיל, דריבער מוֹצָאֵי שַׁבָּת ווען מען זאגט הַבְדָּלָה, אונ מען דארף באלד גיין ארבעטען קוקען מיר אויף דיא פינגער אונ אויף די נעגיל ווס זענען דאמאלס געמאכט גיווארען אונ מיר דאנקען הקב"ה פר דר טוֹבָה פון די פינגר מיט דיא נעגיל, אונ דיא ערד האט מען גערבאבען מיט דיא הענט, אונ ווען נֹחַ איז געקומען אויף דר וועלט ווייל ער איז גיוועזען א אייניקיל פון צַדִּיק מְתוּשֶׁלַח האט מען געוואוסט אז ער וועט אויך זיין א צַדִּיק אונ הקב"ה וועט מאכען אדערגרינגערונג צו די ערד ארבעטט אין ניין זכות. דריבער האט מען אים גירופען נֹחַ:

פירוש לתורת אלהים

לָמֶךְ: (כח) וַיְחִי לֶמֶךְ אונ לֶמֶךְ האט גילעבט שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה הונדערט מיט צוויא אונ אכציג יאר וַיּוֹלֶד בֵּן אונ האט גיבארען א זון: (כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אונ האט גרופין זיין נאמען נֹחַ לֵאמֹר ער האט גיזאגט זֶה דער יְנַחֲמֵנוּ וועט אונז טרייסטען מִמַּעֲשֵׂנוּ פון אונזערי ווערק וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ אונ פון דעם טרויערקייט פון אונזערי הענד מִן הָאֲדָמָה פון דר ערד אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְיָ וואס גאט האט זיא גישאלטען. רש"י שרייבט יְנַחֲמֵנוּ איז טייטש ער וועט אונז מאכען רוהען פון אונזער מיה אונ פון אונזער ארבייט וואס מיר האבען פון דער ערד ווארום איי נֹחַ איז גקומען האבען זיי נים גהאט קיין אקור אייזען אונ

הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
לא וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים
שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס
לב וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃
ו א וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃ ב וַיִּרְאוּ
בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי

אונקלוס

מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ לא וַהֲווֹ
כָּל יוֹמֵי לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה
וְשַׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁנִין
וּמִית׃ לב וַהֲוָה נֹחַ בַּר
חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
נֹחַ יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת
יָפֶת׃ א וַהֲוָה כַּד שְׁרִיאוּ
בְּנֵי אֱנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל
אַפֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא
אִתְילִידוּ לְהוֹן׃ ב וַחֲזוֹ
בְּנֵי רַבְרְבַיָּא יָת בְּנַת
אֱנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנּוּן

תולדות אהרן

ויהי נח סנהדרין סח: ויהי כי מגילה י בתרא טו:

רש"י

ואתה צריך לקרות שמו מנחם: (לב) בן חמש מאות שנה. א"ר יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה לחמש מאות אמר הקב"ה אם רשעים הם יאבדו במים ורע (ס"א זרע של צדיק זה) לצדיק זה ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה כבש את מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין ל לפני המבול (ב"ר) דכתיב (ישעיה סב) כי הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מ מתן תורה: את שם ואת חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא אלא בתחלה אתה דורש נ את שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו וכו' (בב"ר): (ב) בני האלהים. בני השרים והשופטים. ד"א בני האלהים הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבים בהם. כל אלהים שבמקרא לשון מרות וזה יוכיח (שמות ד) ואתה תהיה לו לאלהים (שם

שפתי חכמים

אותה קללה אבל תיקון המחרישה לא היה אלא עד שגדל נח מש"ה הקדים רש"י והורה בזה שכן ראוי להיות נמי בקרא וק"ל: כ הקשה מהר"ם יפה ז"ל אדרבא אם יהיו צדיקים יהיו הם ונשיהם יותר מעשרה והיו מגינים על כל העולם ולא היו צריכין לתיבות שהרי כן פרש"י בפרשת וירא גבי תפלת אברהם ועל פחות מי' לא ביקש שהרי דור המבול שמונה היו נח ובניו ונשיהם ולא הצילו משמע שאם היו עשרה היו מצילין. (נ"ל) י"ל דעשרה צדיקים לא שיצילו שלא יבא מבול כלל רק יצילו על עירם וז"ש אטריח לעשות תיבות הרבה לכל יושבי עירם אבל המבול עכ"פ יבא לשטוף שאר העולם: ל והא דלא הספיק לו במ"ש אם היה מוליד קודם ת"ק אם היו רשעים כו' אלא מפני שבזולת זה עדיין יש להקשות מה הרויח נח בהמתנתו דהא עדיין אם יהיו רשעים יאבדו מש"ה צריך לטעם אחר כי מבן ת"ק ומעלה כל הנולדים לא יהיו בני עונשים ויועיל להם זכותו של נח שאף אם יהיו רשעים ינצלו בזכותו משא"כ בשאר התולדות שלא הגיעו לעונשים ונאבדו במבול משום שלא הי' להם זכות ומש"ה לא צריך אלא לתיבה אחת אע"פ שלא היו בני עונשים לאו לצדיקים הם נחשבים ורק בזכותו ניצולו מש"ה לא בנה לכל אחד מהם תיבה בפ"ע וק"ל: מ (נח"י) וקשה דבפ' חיי שרה פי' בת ק' שנה כבת כ' לחטא משמע דלאחר כ' שנה הוי בת עונשין. ועוד דוחק לומר דיעקב אע"ה ובניו שכל אחד מהם לא הגיע לימי

ק"נ שנה איך יעלה על הדעת לומר ששני חלקי חייהם לא יהיו בני עונשין וע"ש: נ וקשה לחשוב יפת אחר שם וי"ל שלא רצה להפסיק

פירוש לתורת אלהים

אויך ניט קיין אַנְדֶערִי כֵּלִים וָואס גִיהֶער צוּם אַקֶרְן אוּנ אַז נֹחַ אִיז גִיקוּמֶען הָאט עֶר זַייא דָאס אַלְץ גִימַאכְט אוּנ ווידֶער אַיי נֹחַ אִיז גקוּמֶען אַז מְהָאט גִיזַייֶעט ווייץ אָדֶר אַנְדֶערִי זַאכֶען הָאט גִיוַואקְסֶען דֶערְנֶער פוּן וֶועגֶען דֶער קְלָלָה פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן אוּנ אַז נֹחַ אִיז גקוּמֶן אִיז דָאס אַלְץ פַּרְרִיבְט גְוָוארְן׃ (לב) וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אוּנ אַז נֹחַ אִיז אַלְט גִיוֶועזְן פִינְף הוּנְדֶערְט יָאהְר וַיּוֹלֶד נֹחַ הָאט נֹחַ גִיבָארְן שֵׁם אוּנ חָם אוּנ יָפֶת. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אָמַר רַבִּי יוּדָן רַבִּי יוּדָן הָאט גִיזָאגְט וָואס אִיז דֶער טַעַם דֶער פוּן אַז אַלֶע דוֹרוֹת הָאבֶּן גִיבָארִין צוּ הוּנְדֶערְט יָאר אוּנ נֹחַ הָאט עֶרְשְׁט גִיבָארִין צוּ פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר וָוארוּם גָאט הָט גִיזָאגְט אוֹיבּ דִיא קִינְדֶער פוּן נֹחַ וֶועלֶען זַיין רְשָׁעִים וֶועלֶען זַייא דֶר טְרוּנְקֶען וֶוערֶען אִין מַבּוּל וֶועט דֶער צַדִיק נֹחַ דֶער פוּן צַעַר הָאבֶּען אוּנ אַז זַייא וֶועלֶען זַיין צַדִיקִים וֶועט עֶר מוּזֶן פִיל טִרְחָא הָאבֶּען צוּא מַאכֶען פִיל תֵּיבוֹת דְרוּם הָאט גָאט אַזוֹיא גִיטוּן אַז נֹחַ זָאל עֶרְשְׁט אָן הֵייבֶּען קִינְדֶער הָאבֶּען צוּא פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר כְּדֵי עֶר זָאל קֵיין פִיל קִינְדֶער נִיט הָאבֶּען מִמֵילָא אַז זַייא וֶועלֶען זַיין צַדִיקִים וֶועט עֶר נִיט בַּדַארְפֶען מַאכֶען קֵיין פִיל תֵּיבוֹת אוּנ אַז זַייא וֶועלֶען זַיין רְשָׁעִים זָאל אֲפִילוּ דֶער עֶלְצְטֶער פוּן זַיינִי זִיהְן נִיט רָאוּי לְעוֹנְשִׁין זַיין בְּשַׁעַת אַז דֶער מַבּוּל וֶועט זַיין׃ (א) וַיְהִי עֶס אִיז גְוֶועזְן כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אַז דִיא מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן מֶערֶן אוֹיף דֶר עֶרְד וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם אוּנ עֶס אִיז צוּ זֵיי גְבָּארֶן גְוָוארֶן טֶעכְטֶר׃ (ב) וַיִּרְאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהְן בְּנֵי הָאֱלֹהִים דִי קִינְדֶר פוּן דִי הֶערֶן אוּנ פוּן דִי שׁוֹפְטִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם דִי טֶעכְטֶר פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן כִּי טוֹבוֹת הֵנָּה זֵיי זֶענֶן שֵׁיין וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים הָאבֶּען זַייא זִיךְ גְנוּמֶען ווַייבֶּר מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ פוּן וָואס זַייא הָאבֶּען זִיךְ אוֹיס דֶער ווֶוילְט

טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל
אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ ג וַיֹּאמֶר יְהֹוָה לֹא־יָדוֹן
רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר
וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃
ד הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם

אונקלוס: וּנְסִיבוּ לְהוֹן נְשִׁין מִכֹּל דִּי אִתְרְעִיאוּ׃ ג וַאֲמַר יְיָ לָא יִתְקַיַּם דָּרָא בִישָׁא הָדֵין קֳדָמַי לְעָלַם בְּדִיל דְּאִנּוּן בִּשְׂרָא וְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא אַרְכָּא יְהִיבַת לְהוֹן מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין אִם יְתוּבוּן׃ ד גִּבָּרַיָּא הֲווֹ בְאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא

ת"א ויאמר ה' סנהדרין קח: בשגם הוא חולין קלט:

בעל הטורים

(ד) הנפלים. ג' במסורה א' מלא וב' חסרים הנפלים היו בארץ חסר ושם ראינו את הנפילים מלא בני ענק מן הנפלים חסר אהו סיחון ועוג כו' כדאיתא בנדה סיחון ועוג בני שמחזאי ועזאל ונפלו מן השמים בימי דור המבול לכן כתיב כאן הנפלים היו בארץ חסר:

רש"י

י) ראה נתתיך אלהים: כי טבת הנה. אמר רבי יוחנן טבת כתיב כשהיו מטיבין ס אותה מקושטת ליכנס לחופה היה גדול נכנס ובועלה תחלה (ב"ר): מכל אשר בחרו. אף ע בעולת בעל אף הזכר והבהמה (ב"ר): (ג) לא ידון רוחי באדם. פ לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לאורך ימים צ הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם ק לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם בשגו"ל ר כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר קשה. כיוצא בו (שופטים ה) עד שקמתי דבורה כמו שקמתי. וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשגם כמו בשגם: והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול וא"ת משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו) כבר היתה גזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות וכן מצינו בסדר עולם. ויש מדרשי אגדה רבים בלא ידון אבל זה הוא לאגוח פשוטו: (ד) הנפלים. על שם שנפלו ש והפילו ת את העולם ובלשון עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם. (ב"ר) בימי דור אנוש ובני

שפתי חכמים

מהרש"ל: ס מלשון מטיבין את הנרות פי' דטבת משמע דעתה היו טבת ר"ל מקושטות כמו ועפרון ישב שישב עתה ועוד טבת חסר הוא מל' יחיד כלומר דלא היו טובות אלא נשים יחידות דהיינו הכלות שהן מקושטות ולא כולן אבל אי כתיב טובות מלא ו' הי' משמע שתמיד היו טובות ר"ל מקושטות כיון דכתיב מלא ל' רבים וק"ל: ע (רא"ם) דאל"כ נשים מכל אשר בחרו ל"ל אלא נשים לבעלה אשר בחרו לזכר ולבהמה. (נח"י) הקשה הרא"ם דבקדושין דף י"ג משמע שלא נכשלו באשת איש נ"ל דבני אלהים שהם השרים חטאו בא"א ולא שאר העם דהא קאי אוירא בני אלהים לפיכך נקט הרב הי' גדול נכנס והרא"ם אמר שמא אגדות חלוקות הם: פ ויהי' פי' ב' באדם כמו ויעבוד יעקב ברחל שפי' בשביל רחל: צ וא"ת לשלם ממש וי"ל דזה א"א דמשמע לא ידון וגו' לעולם אבל מ"מ לזמן ארוך ידון ואח"כ כתיב והיו ימיו ק"ך שנה ש"מ שנגזרה הגזרה לאלתר לכך פירש"י לאורך ימים ר"ל לא ידון לאורך ימים אלא לאלתר: ק משמע דעדיין לא עלתה במחשבה להשחית ודאי ולמה לא פי' לא אמתין לו עוד וכו' ועוד מנ"ל לרש"י זה י"ל משום דאי פי' כן הי' משמע שכבר עלה במחשבה להשחית ודאי וזה אינו שהרי אח"כ כתיב ויאמר ה' אמחה את האדם דהיינו אמירה ראשונה אבל קודם לכן לא עלה במחשבה להשחית וק"ל: ר ר"ל השי"ן בשגו"ל שהוא לשון גם וגם שקמתי כפת"ח כמו שקמתי בסגו"ל תחת השי"ן שאתה כמו שאתה והוסיף מלת זאת ש משום דבזולת זה היה משמע שפי' בשביל שגם הוא בשר כמו אחר ואין שם אחר לכך הוסיף זאת ט וק"ל: ש ב"ר רצה לומר נהרגו. ר"ל ורעים למדו ממעשיהם הרעים ונהרגו ג"כ כלומר שהנפילים אשר היו בימי דור אנוש ובני קין נפלו מן העולם כשהציף עליהם את מי האוקיינוס: ת פי' דל' הנפילים תואר השם הוא ופירושו שהפילו בני אדם בגבורתן מהרש"ל (נח"י) ונ"ל העיקר כמ"ש בפי' שלא בפסוק ושם ראינו את הנפילים ח"ל ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש עכ"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) לא ידון רוחי באדם. כשיעלה נשמתן למעלה איני אחזירה להם. דבר אחר איני בורא עוד נפש לאדם: בשגם הוא בשר. נוטריקון הוא משה חושבניה דדין כחושבניה דדין. והיו ימיו וכו' ימי משה. ונ"ל דה"פ דקרא לא ידון רוחי באדם. עד שיבא משה שיהיה לו יצר טוב דהיינו לב בשר כדכתיב ונתתי לכם לב בשר וזהו בשגם הוא בשר:

פירוש לתורה אלהים

כְּלוֹמֶר אֲפִילוּ אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ אֲפִילוּ אַבְּהֵמָה: (ג) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גָאט גְזָאגְט לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם עֶם וֶועט נִיט צֶענְקִין מַיין ווִילֶען אִין מִיר בָּאָדָם אוּם וֶועגֶען דֶעם מֶענְטְשֶׁען לְעוֹלָם אֵיין לַאנְגִי צַייט כְּלוֹמֶר מַיין ווִילֶען טוּט וֶועגֶען אִין מִיר צוּא זָאל אִיךְ זֵייא פַאר דַארְבֶּען צוּא זָאל אִיךְ מִיךְ אוֹיף זֵייא מְרַחֵם זַיין וֶועט שׁוֹין דָאס נִיט זַיין אוֹיף לַאנְג בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וַוייל עֶר אִיז נָאר פְלֵייש פוּן וֶועגֶן אוֹיךְ אַז דָם אִיז אִין אִים וָוס עֶר אִיז פְלֵייש אוּנ אִיז פָארְט נִיט אוּנְטֶער טֶענֶג פַר מִיר אוּנ ווִי וָואלְט גְוֶוען אַז עֶר וָואלְט גְוֶוען פַייעֶר אָדֶער אַנַנְדֶערִי שְׁטַארְקִי זַאךְ דְרוּם וְהָיוּ יָמָיו וֶועלֶען זַיין זַייגֶע טֶעג מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הוּנְדֶערְט מִיט צְוָואנְצֶג יָאר כְּלוֹמֶר אִיךְ וֶועל זֵייא נָאךְ נִיט שְׁטְרָאפֶּען אוּנ וֶועל דֶער לֶענְגֶערֶען מַיין צָארֶן בִּיז הוּנְדֶערְט מִיט צְוָואנְצֶג יָאר אַז זֵייא וֶועלֶן אִין דֶר צַייט תְּשׁוּבָה טוּן אִיז גוּט אוּנ אַז זֵיי וֶועלֶען קֵיין תְּשׁוּבָה טָאן וֶועל אִיךְ אוֹיף זֵייא בְּרֶענְגֶען דָס מַבּוּל: (ד) הַנְּפִילִים דִיא רִיזִין הָיוּ בָאָרֶץ זָענֶען גֶעוֶועֶן אִין לַאנְד בַּיָּמִים הָהֵם אִין דֶער צַייט. רש"י שְׁרַייבְּט פַר וָואס הָאט הֶען זֵייא גְרוּפֶען פַאלִינְדֶעגִי רִיזֶן וַוייל זֵיי זֶענִין אַרָאפּ גְפַאלֶן פוּן דֶר וֶועלְט דָם אִיז וָוס דֶר יַם אוֹקְיָנוּס הָאט זֵייא פַאר פְלֵייצְט אַזוֹ ווִיא וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין אוּנ זֵייא הָאבֶּן גְמַאכְט פַאלֶן דִיא לַייט פוּן דֶער וֶועלְט דָאס אִיז וָואס זֵיי הָאבֶּן גוֹרֵם גְוֶועֶן זֵיי זָאלֶן פַר פְלֵייצְט וֶוערִין דָארְךְ דֶעם מַבּוּל (מזרחי) וְגַם אַחֲרֵי כֵן אוּנ אוֹיךְ נָאךְ דֶעם כְּלוֹמֶר חָאטְשֶׁי נָאךְ דֶעם אַז זֵיי הָאבֶּן גִיזֶעהֶן אַז דֶער יַם אוֹקְיָנוּס אִיז אוֹיף גִינַאנְגֶען אוּנ הָאט פַאר פְלֵייצְט אַשְׁלִישׁ

וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ פ מפטיר ה וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃ ו וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם

אונקלוס

הָאִנּוּן וְאַף בָּתַר כֵּן דִּי עָלִּין בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לְוָת בְּנַת אֱנָשָׁא וִילִידָן לְהוֹן אִנּוּן גִּבָּרַיָּא דְּמֵעָלְמָא אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא׃ ה וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁת אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא מַחְשְׁבַת לִבֵּהּ לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא׃ ו וְתָב יְיָ בְּמֵימְרֵהּ אֲרֵי עֲבַד יָת

תו"א וירא ה' מגילה י סנהדרין קח ק: רק רע סוטה נב קידושין ל בתרא טז: וינחם ה' סנהדרין קח:

רש"י

קין: וגם אחרי כן. א אע"פ שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ב ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותם שנקבו בשמות עירד מחויאל מתושאל ג שנקבו ע"ש אבדן שנמוחו והותשו ד"א אנשי שממון ששממו את העולם: (ו) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאילו היה מן העליונים היה ד ממרידן. בב"ר: ויתעצב. האדם: אל לבו. של מקום ה עלה במחשבתו של מקום להעציבו זהו תרגום אונקלוס. ד"א וינחם נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם ו שעשה בארץ. וכן כל ל' ניחום שבמקרא ל' נמלך מה לעשות (במדבר כג) ובן אדם ויתנחם (דברים לב) ועל עבדיו יתנחם (שמות לב) וינחם ה' על הרעה (שמואל א טו) נחמתי כי המלכתי. כולם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו (ש"ב יט) נעצב המלך על בנו. וזה כתבתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה א"ל אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד אמר לו הן אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו אמר לו נולד לך בן זכר מימיך אמר לו הן אמר לו ומה עשית אמר לו שמחתי ושימחתי ז את הכל. א"ל ולא היית יודע שסופו למות אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקב"ה ח אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע

שפתי חכמים

ולפ"ז שנפלו מן העולם ר"ל מהעולם העליון שהם [illegible]: א ר"ל גם אחרי כן היו רעים וחטאים (נח"י) יש מקשין דכפי פשט של פסוק ואבדתם מהר פי' הרב דור המבול לא היו להם ממי ללמוד וע"ש: ב דגם אחר כן בימי דור המבול היו ג"כ וממי היו אדי כלם שטפם המבול של מי אוקיינוס ומפרש אשר יבאו בני האלהים ומהם נולדו הענקים ההם וק"ל: ג היינו מחויאל והותשו היינו מתושאל דאל"כ למה קרא אותן אנשי השם והם אנשי בליעל: ד שהרי שמריד כל בהמה וחי' שכולן קלקלו ואילו היו בעליונים הי' ממריד גם את העליונים: ה דאל"כ קשה הרי כתיב וינחם מל' נחמה ל"פ להעציב את האדם ופי' ויתעצב מל' נתעצב ונאלא כלו' נתעצב האדם אל לבו של מקום להכריתו. ומהרש"ל פי' מאחר שפי' שהי' נחמה לפניו מוכרח אתה לומר שקאי ויתעצב על האדם אבל לד"א שנהפך מדה"ר למדה"ד קאי ויתעצב על הקב"ה: ו כלו' מתחלה לא עלה במחשבתו לעשות באדם מאומה ועכשיו עלה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו לא שנהפכה מחשבתו לרעה ופסק עליו המבול שהרי אחר זה כתיב ויאמר ה' אמחה את האדם שהוא תחלת הדבור ואינו פי' ההפוך לומר שהפך ממחשבתו מדה"ר למדה"ד הוא מה שאמר אמחה את האדם דא"כ ויאמר אמחה את האדם מבעיא לי' ולמה נא' ויאמר ה' אמחה וגו' אלא ודאי תחלת דבור הוא וכיון שהוא תחלת הדיבור משמע שעדיין לא פסק עליהם את הדין אלא שנכנס לחקור מה לעשות בהם: ז ר"ל שמחתי בעצמי ושימחתי גם את האחרים: ח וקשה היאך מדמה

פירוש לתורת אלהים

ווָעלט וואָלט זיך דער דור המבול גיקערט פון זייא אז לערנען זיי זאלן זיין אונטער טעניג פאר הקב"ה אונ זאלן ניט טון. קיין שלעכץ האבן זיי זיך פארט ניט אז גלערינט אונ האבין גטאן שלעכטי מעשים אשר יבואו ווס זיי זענן גקומן בני האלהים די קינדר פון די הארן אל בנות האדם צו די טעכטר פון די מענשן וילדו להם אונ זייא האבן גיבארן אזעלכי ריזן וויא זייא זענין המה הגבורים דאס זענען דיא גבורים כלומר זייא שטארקען זיך מורד זיין אין הקב"ה אשר מעולם אנשי השם זיי זענן פון אייבג אזעלכי לייט וואס זייא זענען באשייד גיווארען מיט זייערי נעמן ווייזען אויף דעם וואס זיי זענען פר לארן גווארען פון דער וועלט אדער אז איז דער פשט אנשי השם וויסטי לייט כלומר זיי האבן פר וויסט די וועלט: (ה) וירא יי אונ גאט האט גזעהן אדער עס איז אנפלעקט גיווארען פאר גאט כי רבה רעת האדם בארץ עס מערט זיך דס שלעכץ פון די מענשן אויף דר וועלט וכל יצר מחשבות לבו אונ אלי גדאנקן אונ דס בטראכטונג פון זיין הארצן רק רע כל היום איז נאר שלעכץ צו טאן אלי טעג: (ו) וינחם יי הט גאט זיך גטרייסט כי עשה את האדם בארץ וואס ער האט בשאפען דעם מענטש אויף דער ערד כלומר דאס איז גיוועז פאר הקב"ה איין טרייסטונג וואס ער הט בשאפן דעם מענטש צווישן די אונטערשטי בשעפניש ווארום ער זאל זיין פון די אייבערשטע בשעפניש וואלט ער זיי גמאכט מורד זיין אין הקב"ה ויתעצב אונ דר מענטש איז גוועז טרויערג אל לבו צו זיין הארץ פון הקב"ה עס איז אויף גגאנגן אויף דר מחשבה פון הקב"ה ער זאל דעם מענטש טרויעריג מאכין אדער וינחם ער האט זיך בראטין כלומר עס איז פר קערט גווארען די מחשבה פון הקב"ה פון מדת הרחמים צוא מדת הדין אונ עס איז אויף

בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃ ז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־
בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם
עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף
הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם׃ ח וְנֹחַ
מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה׃ פ פ פ

אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וַאֲמַר
בְּמֵימְרֵיהּ לְמִתְבַּר
תָּקְפְּהוֹן כִּרְעוּתֵיהּ׃
ז וַאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי יָת
אֱנָשָׁא דִּי בְרֵאתִי מֵעַל
אַפֵּי אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא עַד
בְּעִירָא עַד רִחְשָׁא וְעַד
עוֹפָא דִשְׁמַיָּא אֲרֵי תָבִית
בְּמֵימְרִי אֲרֵי עֲבַדְתִּנּוּן׃
ח וְנֹחַ אַשְׁכַּח רַחֲמִין
קֳדָם יְיָ׃ פ פ פ

תו"א כי נחמתי סנהדרין קח: ונח מלא סנהדרין קח:
קמ"ו אמצ"ה יחזקיהו סימן ומפטירין כיפעי"ב (כה אמר) בסימן מ"ב:

שפתי חכמים

מעשה הקב"ה למעשה בשר ודם וי"ל שזה הי' לדחות המין אבל באמת הוא בשביל הצדיקים וכו' מהרש"ל: ט ר"ל ועוד בשביל צדיקים דאל"כ לא הי' המשל דומה לנמשל כי הבן אינו לשום תועלת אלא בשעת חדוה אדוה והרשעים לתועלת שיעמדו צדיקים מהם אע"כ צ"ל שהוא כמו ועוד וק"ל: י ולפ"ז קשה הל"ל אדם ובהמה צ"פ ד"א וכו' ולפי הדבר אחר קשה הל"ל אדם וגם בהמה לכ"פ אף הם וכו'. מהרש"ל:

רש"י

מלברא (וע' ברא"ם) בשביל הצדיקים ט העתידים לעמוד מהם: (ז) ויאמר ה' אמחה את האדם. הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי: מאדם עד בהמה. אף הם י השחיתו דרכם (ב"ר) ד"א הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו: כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים: חסלת פרשת בראשית

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ויתעצב אל לבו. אמר ר' אחא בר' חנינא כיון שראה יתברך עולמו חרב כביכול ישב לו והיה מתאבל. ד"א מוסב על הארם שלא נתאבל אלא על לבו של ארם שנתן שאור בעיסה ואמר אני הוא שנתתי אני הוא שעשיתי. וידעתי כי יצר לב האדם רע: (ז) אמחה את האדם. פרש"י אדם הוא עפר אביא עליו מים ואמחנו מדכתיב לשון מיחוי ולא כתיב אשמיד או אכלה:

פירוש להורת אלהים

גְּגַאנְגֶן אויף דֶר מַחֲשָׁבָה פוּן הקב"ה וָוס עֶר זָאל טָאן מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הָט בַּשַׁאפֶן אויף דֶר עֶרְד וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ גָאט הָאט גְטְרוֹיעֶרְט כִּבְיָכוֹל אויף דֶעם וָואס מַעֲשֵׂה יָדָיו וֶועלֶען פַאר לוֹרִין וֶוערֶען. רש"י שְׁרַייבְּט אֵיין אַפִּיקוֹרוֹס הָט גְפְרֶעגְט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה גְלוֹבְּט אִיר דֶען נִיט הקב"ה ווייסְט אַלִי זַאכֶען וָוס וֶועט זַיין הָט רַבִּי יהוֹשֻׁעַ אִים גְעֶנְפֶרְט יוֹא הָט אִים דֶער אַפִּיקוֹרוֹס גְפְרֶעגְט ווִידֶער וָוארוּם שְׁטֵייט וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ גָאט אִיז טְרוֹיעֶרִיג וַוייל דִי מֶענְשֶׁן זֶענֶן נִיט גוּט אַמֶער גָאט הָט דָאךְ דֶר פוּן פְרִיעֶר גְווִיסְט הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גְזָאגְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס אִיז צוּא דִיר אַמָאל גְבוֹרֶן גְוָוארֶן אַזוּן הָט עֶר אִים גְעֶנְטְפֶרְט יוֹא הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִים ווִידֶער גְעֶנְטְפֶרְט וָוס הָאסְטוּ גְטָאן אִין דֶר צַייט הָט עֶר אִים גְעֶנְטְפֶרְט אִיךְ הָאבּ מִיךְ מְשַׂמֵחַ גְוֶוען אוּנ הָאבּ אַנְדֶרִי אוֹךְ מְשַׂמֵחַ גְוֶוען הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּא אִים גְזָאגְט וִויא אִיז דִיר אֵיין גִיגַאנְגִין דִי שִׂמְחָה הָאסְטוּ דֶען נִיט גְווִיסְט אַז דֶער סוֹף וֶועט זַיין אַז עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּען הָאט דֶער אַפִּיקוֹרוֹס גְעֶנְפֶרְט וָוס הָט דָם דֶר צוּ בְּשָׁעַת שִׂמְחָה פְרֵייד מֶען זִיךְ אוּנ בְּשַׁעַת טְרוֹיעֶרְקֵייט טְרוֹיעֶרְט מֶען הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ אִים גְזָאגְט דִי מַעֲשִׂים פוּן הקב"ה זֶענֶען אוֹךְ אַזוֹ חָאטְשִׁי עֶר הָאט גְווִיסְט אַז דֶר סוֹף וֶועט זַיין אַז דִי מֶענְשֶׁן וֶועלֶן זִינְדִיגֶן אוּנ מַחֲמַת דֶעם וֶועלֶען זֵיי פַר לוֹרֶן וֶוערֶן פוּן דֶר וֶועלְט הָאט גָאט פָארְט נִיט פַר מִיטֶן פוּן צוּ בַּשַׁאפֶן זֵיי אוּנ נָאךְ אַטַעַם פוּן וֶועגֶן דִי צַדִיקִים וָוס וֶועלֶן אַרוֹם קוּמֶן פוּן זֵיי: (ז) וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט גָאט גְזָאגְט אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם וגו' אַלִי מֶענְטְשֶׁן וָוס אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפֶן וֶועל אִיךְ אָפּ מֶעקֶן פוּן דֶר עֶרְד מֵאָדָם פוּן מֶענְשֶׁן עַד בְּהֵמָה בִּיז בְּהֵמוֹת עַד רֶמֶשׂ בִּיז דֶעם ווִידְמִינוּנְג וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ בִּיז דִי עוֹפוֹת וָוס אוּנְטֶר דֶעם הִימֶל וֶועל אִיךְ אַלִי אָפּ מֶעקִין פוּן דֶער עֶרְד כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם וָוארוּם אִיךְ הָאבּ מִיךְ בַּרָאטֶן וָוס אִיךְ הָאבּ זֵיי בַּשַׁאפֶן: (ח) וְנֹחַ אוּנ נֹחַ הָט גְפוּנֶן לַייט זֶעלִיקַייט אִין דִי אוֹגֶן פוּן גָאט:

משלי

(ח) וְנֹחַ מָצָא חֵן וגו'. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַבַּעַל הַבַּיִת הָאט גֶעדַארְפְט מַאכִין פַר זִיךְ אַבֶּגֶד, אִיז עֶר גְעַנַאנְגֶן אִין גַאס זוּכֶן אַשְׁנַיידֶר, אִין דִי זֶעלְבִּיגֶע צַייט אִיז אַשְׁנַיידֶר אוֹיךְ אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן אִין גַאס זוּכֶן אַרְבֶּעט, הָאבֶן זֵיי בֵּיידֶע גְטְרָאפִין אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶרִין אִין גַאס, אוּנ דֶער בַּעַל הַבַּיִת הָט גְגֶעבֶּן דֶעם שְׁנַיידֶער דִיא צַייג עֶר זָאל אִים מַאכִין דִיא קַאפָּאטֶע, דֶער שְׁנַיידֶער הָט גֶעמַאכְט דִיא קַאפָּאטֶע, דֶער בַּעַל הַבַּיִת הָט אִים בַּצָאהֶלְט. הָאט עֶר שְׁנַיידֶר גֶעטְרָאפִין וָוס עֶר הָט גֶעזוּכְט, דִי קַאפּאטֶע אִיז אָבֶּער נִיט גוּט גְמַאכְט

יהודא

גִיוָוארִין הָט דֶער בַּעַל הַבַּיִת נִיט גֶעטְרָאפִין אַזוֹ אַשְׁנַיידֶער וִוי עֶר הָאט גִיוָואלְט, דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי הקב"ה מִיט נֹחַ, הקב"ה הָט גֶעזוּכְט אַמֶענְטְשׁ אַצַדִיק וָוער עֶס זָאל גֶערֶעטֶעט וֶוערִין פוּן מַבּוּל פוּן אִים זָאל דִי וֶועלְט צוּרִיק גֶעבָּאהְט וֶוערֶן, נֹחַ הָט גֶעזוּכְט עֶר זָאל גֶערֶעטֶעט וֶוערֶן פוּן מַבּוּל, נֹחַ אִיז גֶערֶעטֶעט גִיוָוארִין פוּן מַבּוּל, הָט נֹחַ גְפוּנֶן חֵן בַּיי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוּנ הָאט גְהַאט וָואס עֶר הָאט גֶעוָואלְט, אָבֶּער הקב"ה הָט נִיט גֶעפוּנֶן אַזוֹ אַצַדִיק וִויא עֶר הָאט גִיוָואלְט:

כֹּה־אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃ אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃ אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים

פירוש ע"ט

כֹּה אָמַר הָאֵל יְיָ אזו הט גזאגט גאט בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם ער הט בשאפן הימלן אונ הט זייא אום גצוגען רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ ער הט פר שפרייט די ערד אונ אלע זאכען וואס גייען ארום פון דר ערד נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ ער גיט אנשמה צו דעם פאלק ווס אוף איר וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ אונ איין רוח קדושה גיט ער צו דיא ווס גייען פר אים אין גוטן וועג דר גאט הט גזאגט צוא מיר ישעיהו אֲנִי יְיָ קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק איך גאט האב דיך ישעיהו גירופען מיט גירעכטיקייט וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ אונ האב אן גנומען דייני הענד וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם אונ איך האב דיך באשאפין אונ האב דיך גגעבען דו זאלסט אום קערען מיין פאלק צוא מיין תורה לְאוֹר גּוֹיִם דו זאלסט דר לייכטין צו דיא שבטים פון ישראל ווס איטליכר שבט באזונדר ווערט גרופען גוי לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת דו זאלסט עפינען די בלינדע אוגען וואס זעהן ניט מיין גבורה זיי זאלן זיך אום קערן צו מיר לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר דו זאלסט אום ציהן פון דעם געפענקניש דעם גבינדענם מִבֵּית כֶּלֶא יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ פון דעם תפיסה הויז זאלסט דו אום ציהן דיא ווס זיצן אין דר פינצטרניש דארך דעם ווס זייערי אוגען וועלען גיעפינט ווערן צו זעהן מייני גבורות וועלן זיי ארום גיין פון דעם גלות ווס אוף זיי וועט קומן אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי איך בין גאט אונ דאס איז מיין נאמען וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן וועל איך מיין כבוד ניט געבן צו קיין אנדרן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים אונ מיין לוב וועל איך ניט געבן צו די בילדר איך וועל ניט לאזין דיא עובדי כוכבים זאלן מושל זיין אין מיין פאלק אייבג אונ זאלן זאגען דער עבודת כוכבים איז גרוס אונ העלפט זייא הָרִאשׁוֹנוֹת די ערשטי זאכן ווס איך האב מבטיח גוועזן צו אברהם אוף דעם גלות מצרים אונ האב אים גזאגט וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל דס פאלק וואס וועט ארבעטן מיט די ישראל וועל איך גאט משפטן אונ דער נאך וועלן די ישראל ארום גיין פון דעם גלות מיט פיל גוטס זענען דאך דיא זאכן גיקומן אונ איך האב מקיים גיוועזן מיין הבטחה אונ היינט וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד זאג איך נייע זאכען צו מיין פאלק ישראל צו מבטיח זיין זיי אוף דער גאולה בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם איידר די גאולה טוט שפראצן טו איך אייך מאכן הערן דס זאגט ער אוף דר צייט פון דער גאולה שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ זינגט אונ לובט איר ישראל פאר גאט איין נייע גזאנג תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ זיין לויב וועט זיין פון עק וועלט יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלוֹאוֹ די ווס נידערן אונ פארן אין שיפן איבר דעם ים אונ די וואס וואנען אוף דעם בר פילונג פון דעם ים דס מיינט מען דיא וואס מאכין אגרוסן קאסטן אזו גרוס ווי דר פלאץ פון איין הויז דארף צו זיין אונ שיטן אן דעם קאסטן מיט שטיינר ביז ער פאלט אראפ אוף דעם גרונד דער נאך בויען זייא דרויף הייזר אונ מען גייט פון איין הויז צום אנדרן מיט שיפין אִיִּים וְיוֹשְׁבֵיהֶם די אינזלן פון דעם ים אונ ווס זיצן אוף די אינזלן דיא אלי וועלן גאט לובען יִשְׂאוּ מִדְבָּר זייא וועלן אוף הייבן זייער קול מיט גזאנג

ליקוטי יקרים

כֹּה אָמַר הָאֵל ה' וגו'. דר זוהר זאגט די מעשים פון הקב"ה זענען ניט ווי דיא מעשים פון אמענטש, אז אמענטש מאכט אכלי ענדיגט ער דיא כלי און גאנצען, אונ דיא כלי דארף שון ניט דעם בעל מלאכה, אפילו דר בעל מלאכה איז אוועק גיפארן אין אנדערע מדינה, פון דעסט וועגין בלייבט די כלי אין גאנצן ביי דעם בעל הבית, אדער איינר מאהערט אשטוב אפילו דער בעל מלאכה איז שון גשטארבן, פון דעסטוועגן בלייבט די שטוב שטיין אוף הונדערטר יאהרין אונ מען וואהנט אין איר, אבער הקב"ה הט בשאפן די וועלט אונ ער הט זיא ניט גיענדיגט, דיא וועלט קען ניט שטיין אן דיא השגחה פון הקב"ה אפילו איין מנוט, דריבר שטייט ניט אין פסוק ברא השמים, ער הט בשאפן די הימלן נאר עס שטייט בורא השמים, ער בשאפט די הימלן, אונ עס שטייט ניט רקע הארץ, ער הט פרשפרייט די ערד, נאר עס שטייט רוקע הארץ, ער פרשפרייט די ערד, ווי מיר זאגן המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, הקב"ה מיט זיין גוטקייט בנייט ער שטענדיג אלע טאג וואס ער האט בשאפען אין דיא ערשטע זעקס טעג, ווען הקב"ה זאל ח"ו אפ טאהן זיין השגחה איין רגע פון דער וועלט. וועט דיא גאנצע וועלט פארלענדט ווערן, דר אונטרשייד איז, ווייל יעדר בעל מלאכה מאכט ניט דעם מאטעריאל פון די כלי אדר פון די שטוב, דהיינו אגאלד שמיד נעמט אשטיק זילבר אונ מאכט פון די זילבר אלייכטר, די זילבר הט דר גאלדשמיד ניט בשאפן, ער הט נאר געמאכט די צורה, אדער אסטאלאר נעמט אברעט אונ צו שניידט זיא אוף שטיקר אונ שטעלט צוזאמען אשאנק, די ברעט האט דער סטאלער ניט בשאפן, ער הט נאר געמאכט אצורה, דריבר קען די כלי בלייבן שטיין אן בעל מלאכה אויך, דיא ברעט בלייבט אברעט ווי זיא איז גיוועזן, די זילבר בלייבט זילבער ווי זיא איז גיוועזן, אז ער וועט זאגן ער וויל ניט די ברעט זאל זיין ברעט בלייבט זי אוך ברעט, אז ער וועט זאגן ער וויל ניט דאס זילבר זאל בלייבן זילבר בלייבט דס אוך זילבר, אבר הקב"ה הט בשאפן די וועלט פון גאר נישט, ער הט גיזאגט עס זאל ווערין הימלן, עס זאל ווערען ערד, עס זאל ווערען בהמות חיות עופות גראז בוימער איז אלץ גיווארן פון גאר נישט, אזו לאנג ווי הקב"ה הט ניט חרטה פון זיין זאגן איז דא דס בשאפונג, אבער אז הקב"ה וועט זיין ווארט צוריק ציהען, וועט פון אלץ ווערן וויסט ווי עס איז גיוועזן פריער איידר זיי זענען בשאפין גיווארן:

תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו: ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באיים
יגידו: יהוה כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף־יצריח על־איביו יתגבר:
החשיתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד: אחריב הרים
וגבעות וכל־עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש: והולכתי עורים
בדרך לא ידעו בנתיבות לא־ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים
למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים: נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל
האמרים למסכה אתם אלהינו: החרשים שמעו והעורים הביטו לראות: מי עור כי
אם־עבדי וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד יהוה: ראית רבות ולא
תשמר פקוח אזנים ולא ישמע: יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: ע״כ

והוא עם־בזוז ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החבאו היו לבז ואין מציל

°ראית קרי

פירוש ע״ט

די מדבר און די שטעט פון דר מדבר חצרים תשב קדר די מדבר וואס היינט זיצין דארטן די טאטערין אין גיצעלטן וועט לעתיד דאס ארט בזעצט ווערן מיט אפענע שטעט און וועלן לובין גאט ירנו יושבי סלע זיי וועלען לובין גאט דיא מתים וואס ליגין אין די שטיינר דען זייא וועלן לעבעדיג ווערן מראש הרים יצוחו פון די שפיץ בערג וועלן זיי שרייען צו גאט ישימו ליי׳ כבוד זייא וועלן טוען כבוד צו גאט ותהלתו באיים יגידו און זיין לוב וועלן זייא זאגן צווישן דיא אומות יי׳ כגבור יצא גאט וועט ארוס גיין אזו וויא אגבור כאיש מלחמות יעיר קנאה אזו ווי אבעל מלחמה וועט ער זיך דער וועקין צוא נוקם זיין זיך יריע אף יצריח ער וועט שאלען אוך וועט ער שרייען על איביו יתגבר אוף זיינע פיינד וועט ער זיך שטארקן און אזוי וועט גאט זאגען החשיתי מעולם איך גאט שווייג פון לאנג אן אוף דעם וואס די עובדי כוכבים האבין חרוב גימאכט מיין הויז אחריש אתאפק איך האב גישוויגן און אוף גיהאלטן זיך אוף דעם וואס די עובדי כוכבים האבן גטאן כיולדה אפעה וועל איך שרייען אזו ווי איין געווינערן אשם ואשאף יחד איך וועל פר וויסטן און וועל גליסטן צו פאר טיליגען אלע עובדי כוכבים מיט אנאנדער אחריב הרים איך וועל חרוב מאכן די בערג וכל עשבם אוביש און אלע זייערע גראזן וועל איך אום דארן ושמתי נהרות לאיים און איך וועל טוען די טייכן צו אינזלען זיי וועלן אום געטריקענט ווערן גלייך ווי אינזלען זעגען טריקען ואגמים אוביש און די גימוזעכץ פון וואסר וועל איך אום טריקענען דאס מיינט ער דיא עובדי כוכבים והולכתי עורים בדרך לא ידעו און די ישראל וואס זענען ביז אהער בלינד גיוועזן פון צו קוקן צו מיר וועל איך זיי מאכן פירן אין דעם גוטן וועג וואס זיי האבן ניט געוויסט אשים מחשך לפניהם לאור איך וועל טוען פר זיי דאס פינסטערניש צו אלעכטיקייט ומעקשים למישור און די קרימע וועגן וועל איך טוען פר זיי צו אגלייכקייט אלה הדברים עשיתם דס זענען די זאכן וואס איך וועל טוען צו די ישראל ולא עזבתים און איך וועל זיי ניט פר לאזן נסוגו אחור יבושו בשת הבוטחים בפסל זייא וועלן פאר רוקט ווערן ארונטר זיך און וועלן פר שעמט ווערן די וואס פאר זיכערן זיך אין די בילדר פון דר זונן און פון דר לבנה האומרים למסכה אתם אלהינו די וואס זאגען צו דיא גגאסענע בילדר איר זענט אונזר גאט די וועלן פאר שעמט ווערען דאס זאגט ער צו די ישראל החרשים איר ישראל וואס איר זענט גלייך ווי טויב פון צו הערן גאטס רייד שמעו הערט גאטס רייד והעורים און איר ישראל וואס איר זענט גלייך ווי בלונד פון צו זעהן גאטס מצות הביטו לראות קוקט צו זעהן גאטס תורה און מצות מי עור כי אם עבדי ווער איז בלונד צווישן אייך נאר מיין קנעכט איר ישראל האלט די נביאים פאר בלונד איר זאגט ווער איז נאך אזו בלונד ווי דר נביא וחרש כמלאכי אשלח און ווער איז נאך אזו טויב צווישן אייך אזו ווי מיין שליח וואס איך שיק אים נביאות זאגן צו אייך דעם האלט איר פר טויב און דר אמת איז דאס איר אליין זענט בלונד און טויב אבר לעתיד וועט זיין מי עור ווער עס איז גוועזן בלונד צווישן אייך דר וועט האבן מקבל גוועזן זיינע יסורים און וועט זיין כמשלם גלייך ווי ער איז וואָרן אפ גיצאלט גאר זיין בייז און וועט זיין ריין פון עבירות ועור כעבד יי׳ און דר בלונדער וואס צווישן אייך איז גוועזן וועט אזו גוט זיין גלייך ווי גאטס קנעכט ראות רבות ולא תשמור פיל זעהונג האט איר ישראל פאר זיך צו גזעהן און ווילט ניט אראיה זיך דר פון נעמן גאט צו פאלגן און איר ווילט ניט היטען צו קוקין אין מיינע מעשים און אום צו קערן זיך צו מיר. איך גאט בין מיך מתעסק פקוח אזנים צו עפענן אייערע אויערן דורך מיינע נביאים ולא ישמע און קיין מאן פון אייך הערט ניט צוא מיינע רייד זאגט ישעיה יי׳ חפץ למען צדקו גאט וויל עפענען אייערע אויערן פון וועגן זיין גרעכטיקייט דרום יגדיל תורה ויאדיר טוט ער גרוסן און שטארקן די תורה והוא עם בזוז ושסוי און דם פאלק ישראל איז אברובט פאלק און איין צו טרעטן פאלק הפח בחורים כולם און אלע זייערע יונגין זענען טרויריג זיי אלי טא;

מְשִׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשַׁב׃ מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר׃ מִי־נָתַן
לִמְשׁוֹסָּה למשסה קרי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו
הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וֶעֱזוּז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב
וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב׃ וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ
יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה׃ כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי
וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר־בָּךְ׃ כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ׃ מֵאֲשֶׁר
יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ׃ אַל־תִּירָא
כִּי־אִתְּךָ־אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ׃ אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־
תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ׃ כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו

פירוש ע"ט

זיך בהאלטן אין די גריבר און אין די לעכר ובבתי כלאים החבאו און אין דיא תפיסה הייזר זענען זייא בהאלטן היו לבז ואין מציל זיי זענען געווארן צו רויב דס איז די עובדי כוכבים האבן זיי בערויבט און קיינער האט זיי ניט מציל געווען משסה ואין אומר השב זייא זענען געווארן צו איין צו טרעטונג און קיינער טוט ניט זאגין קער אום צו זיי מי בכם יאזין זאת ווער איז דא צווישן אייך ער זאל פר נעמן ווס דא וועט ווייטער שטיין יקשיב וישמע לאחור ער זאל פר נעמן און זאל צו הערן צו דר זאך ווס שפעטר וועט זיין ווער איז צווישן אייך ער זאל געבין זיין הארץ דרויף צו פר שטיין מי נתן למשסה יעקב וגו' ווער האט געגעבן צוא איין צו טרעטונג דעם יעקב און די ישראל הט ער געגעבן צו רויבין הלא יי פאר וואר גאט הט עס געגעבן זו חטאנו לו ווס מיר האבן גיזינדיגט צו אים דס הט אונז גורם געווען דס צו טרעטונג און דס רויבונג ולא אבו בדרכיו הלוך און דס וואס אונזערע עלטערן האבן ניט געוואלט גיין אין זיינע וועגן ולא שמעו בתורתו און האבן ניט גיהערט זיין תורה דאס הט אלץ גורם געווען אויף אונז וישפך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה אום דרום הט גאט פר גאסען אויף די ישראל זיין צארן און שטארקע מלחמה הט ער גיבראכט אויף זייא ותלהטהו מסביב און גאט הט פריר גבראכט אפורעניות אויף די עובדי כוכבים ווס זענען ארום די ישראל די ישראל זאלן מורא האבן און זאלן זיך ארום נעמן אמוסר גוט צו זיין ולא ידע און די ישראל האבן ניט גיוויסט צו אום קערן זיך פון זייער שלעכטן וועג ותבער בו ולא ישים על לב און דר נאך אז גאט הט גזעהן דס די ישראל ווילן זיך ניט ארום נעמן אמוסר הט גיברענט דאס פייער פון דעם פורעניות אין זייא אליין און זיי טאן דאך ניט צו זייער הארץ זיי זאלן תשובה טאן זאגט ישעיה ועתה און היינט חאטשע איר ישראל זענט ניט גוט פון דעסט וועגן כה אמר יי בוראך יעקב ויוצרך ישראל אזו האט גיזאגט גאט דיין בורא דו יעקב און דיין באשעפר דו ישראל אל תירא כי גאלתיך דו זאלסט קיין מורא ניט האבן

דען איך האב דיך אויס גלייזט פון דעם גלות מצרים קראתי בשמך לי אתה איך האב גירופען דיין נאמען דאס דוא ביסט מיין כי תעבור במים אתך אני אז דוא ביסט איבר גפארן אין דעם וואסר פון דעם ים בין איך דאך געווען מיט דיר ובנהרות לא ישטפוך און אז דוא האסט געוואנט צווישן די מצרים און צווישען אנדערי עובדי כוכבים ווס זענין אזו פיל גיווען אזו ווי די וואסרן פון די טייכן האבן זיי דאך דיך ניט גקאנט פר פלייצן און פר לענדין אזו כי תלך במו אש לא תכוה אז דו וועסט לעתיד גיין אין פייער דען איך גאט וועל שיקן לעתיד אגרויסע היץ וועסטו דאך ניט פאר ברענט ווערן ולהבה לא תבער בך און דער פלאם וועט ניט פר ברענן אין דיר כי אני יי אלהיך קדוש ישראל דען איך בין גאט דיין גאט דר הייליגר פון ישראל מושיעך דיין העלפר נתתי כפרך מצרים איך האב גיגעבן דיין אויס לייזונג דיא מצרים דוא ביסט מחויב גיוועז צו פאר לענד ווערן האב איך גיגעבן די בכורים פון מצרים איין כפרה פאר דיר זענען זיי גטייט געווארן און דו ביסט ניצל געווארן כוש וסבא תחתיך כוש און סבא זענין גיגעבן געווארן אויף דיין ארט מאשר יקרת בעיני נכבדת פון וועגין דס דוא ביסט חשוב געווען אין מייני אויגן דרום ביסטו ווארן גיערליכט אויף דר וועלט ואני אהבתיך און איך האב דיך ליב ואתן אדם תחתיך ולאומים תחת נפשך און איך טו געבן אמענטש אויף דיין ארט אקינגרייך פון די עכו"ם אויף דעם ארט פון דיין לייב אל תירא וגו' דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך בין מיט דיר ממזרח וגו' פון מזרח זייט וועל איך ברענגען דיינע קינדר און פון מערב זייט וועל איך דיך איין זאמלן אמר לצפון תני איך וועל זאגן צו דעם צפון ווינד גיב די גליות ווס זענען פר טריבן אין צפון זייט ולתימן און צום דרום ווינד דס ער איז שטארק וועל איך אים זאגן אל תכלאי פר מייד ניט פון צו ווייען מיט שטארקייט צו ברענגין מייני פר טריבעני ישראל הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ צו ברענגן מייני זין פון ווייטין און מייני טעכטר זאלסטו ברענגין פון

יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו׃ הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ׃ כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת׃ אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהֹוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה׃

פירוש ע"ט

עֶק וֶועלְט כל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו אִיטְלִיכֶער נָוס וֶוערְט גְרוּפֶן מִיט מַיין נָאמֶן אוּנ דֶער וָוס אִיךְ הָאבּ אִים בַּשַׁאפֶן פוּן מַיין כָּבוֹד וֶועגֶן דָם מֵיינְט עֶר דִי צַדִיקִים יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו הָאבּ אִיךְ אִים בַּשַׁאפֶן אוּנ הָאבּ אִים גְמַאכְט מִיט אַלִי בַּדֶערְפֶנִשׁ וָוס עֶר בַּדַארְף הָאבֶּן הוֹצִיא עַם עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ צוּ אוּם צִיהֶן פוּן דֶעם גָלוּת דָאס בְּלוּנְדֶע פָאלְק כְּלוֹמֶר דִיא יִשְׂרָאֵל וָוס זֶענֶן פַר טְרִיבֶּן גְוָוארֶן אִיבֶּער דֶעם וָוס זֵיי זֶענִין גִיוֶועזֶן גְלַייךְ וִויא אַבְּלוּנְדֶער פוּן צוּ זֶעהְן צוּ גֵיין אִין גוּטֶן וֶועג אוּנ הָאבֶּן גְהַאט אוֹגֶן נָאר זֵיי הָאבֶּען נִיט גְוָואלְט זֶעהְן וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ אוּנ טוֹיבּ זֶענִין זֵייא גִיוֶועזֶן פוּן צוּא הֶערֶן גָאטְס רֵייד אוּנ הָאבֶּן גִיהַאט אוֹיעֶרֶן נָאר זֵיי הָאבֶּן נִיט גְוָואלְט הֶערֶן׃ זָאגְט גָאט כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וֶוען אַלִי פֶעלְקֶר דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים זָאלֶען זַיין אַיין גִיזַאמִילְט מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וֶוער אִיז צְוִוישֶׁן זֵיי אוּנ צְוִוישֶׁן זֵייעֶרִי נְבִיאִים וָוס זָאגֶן עֲתִידוֹת פוּן וֶועגִין זֵייעֶר דְמוּת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דָם וָוס וֶועט זַיין צוּם סוֹף וְרִאשׁוֹנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ אָדֶער דִי זַאכֶען גִיזָאגְט אֵיי זֵיי זֶענִין גִיקוּמֶן יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ אוּנ לָאזֶן זֵייא גֶעבִּין זֵייעֶרִי עֵדוּת דָם זֵייא הָאבֶּן גְהֶערְט פוּן זֵייא נְבִיאוֹת זָאגֶן אוֹף אֵיין זַאךְ אֵיי דִיא זַאךְ אִיז גְקוּמֶען

דֶען וֶועלֶן זֵיי בְּלַייבֶּן גִירֶעכְט אוּנ וַוייל זֵייא הָאבֶּען גִיט קֵיין עֵדוּת וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת לָאזֶן זֵיי לִיבֶּערְשְׁט צוּ הֶערֶן וָוס דִי רֶעכְטִי נְבִיאִים זָאגֶען אוּנ לָאזֶן זֵייא זָאגֶן דְרוּף דָאס אִיז אֱמֶת אָבֶּער אִיךְ גָאט הָאבּ יוֹא עֵדוּת אַז אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט עֲתִידוֹת אוּנ עֶס אִיז מְקוּיָם גְוָוארֶן אַתֶּם עֵדַי נְאֻם יְיָ דֶען אִיר יִשְׂרָאֵל זֶענְט עֵדוּת זָאגְט גָאט דָאס אִיךְ גָאט הָאבּ גְרֶעט דִי גָלִיוֹת צוּא אַבְרָהָם אַייֶער עֶלְטֶער פָאטֶער אוּנ זֵייא זֶענִין גִיקוּמִין וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי אוּנ מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב וָוס אִיךְ הָאבּ אוּם דֶר וַוייל וֶועט עֶר אוֹךְ עֵדוּת זָאגֶן דָם אִיךְ הָאבּ אִים מַבְטִיחַ גִיוֶועזֶן גוּטְס צוּ טוּן אַז עֶר אִיז גִינַאנְגִין אִין אֲרַם נַהֲרַיִם אוּנ הָאבּ מְקַיֵּים גְוֶועזֶן מַיין הַבְטָחָה לְמַעַן כְּדֵי אִיר זָאלְט וִויסֶן אוּנ גְלַייבֶּן דָם אִיךְ וֶועל וַוייטֶער מְקַיֵּים זַיין מַיינִי רֵייד וְתָבִינוּ כִּי אֲנִי הוּא אוּנ אִיר זָאלְט פַר שְׁטֵיין דָאס אִיךְ אַלֵיין בִּין אֵיין גָאט אוּנ עֶס אִיז נִיט פַאר הַאנְדִין נָאךְ אֵיין גָאט לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה פְרִיעֶר אֵיי אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפִין אַלִי בַּאשֶׁעפֶנִישׁ אִיז קֵיין זַאךְ נִיט בַּשַׁאפִין גְוָוארִין פוּן אֵיין גָאט חוּץ מִיר אוּנ דֶער נָאךְ דָאס אִיךְ הָאבּ בַּאשַׁאפִין אַלִי בַּשֶׁעפֶנִישׁ וֶועט אוֹךְ קֵיין זַאךְ נִיט בַּשַׁאפֶן וֶוערֶן פוּן אֵיין גָאט חוּץ מִיר׃

בראשית ו נח

אונקלוס

ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק ט אִלֵּין תּוּלְדַת נֹחַ נֹחַ גְּבַר זַכַּאי שְׁלִים הֲוָה

תו"א איש צדיק עבודה [illegible] כה זכתים קיו׃

בעל הטורים

(ט) אלה תולדות נח. ד' דסמיכי אלה תולדות השמים אלה תולדות נח אלה תולדות שם אלה תולדות יעקב. כנגן פסל שלפניו אלה תולדות השמים פסל תהו ובהו. אלה תולדות נח פסל דורות שלפניו. אלה תולדות שם פסל בני חם ובני יפת. אלה תולדות יעקב פסל עשו

שפתי חכמים

א (נח"י) כתב הרא"ם ואף על פי שכבר הזכיר תולדותיו בפרשה העוברת חזר והזכירם כאן להודיע שלא הוליד רק אלה ולא שהוליד אחריהם בנים ובנות ולא היו ראויים לבא אל התיבה עכ"ד ולא נהירא דהא לעיל פי' הרב דלכך כבש את מעיינו שאע"פ שיהיו רשעים לא יאבדו במים לפי שאינן ראויין לעונשין לפני המבול [illegible]

רש"י

(ט) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשבחו א שנא' (משלי י) זכר צדיק לברכה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) אלה תולדות נח נח. נח לעליונים נח לתחתונים וכל שנכפל שמו בידוע שהוא צדיק כמו אברהם אברהם. ומקשינן בירושלמי והכתיב תרח תרח ומשני הדא אמרה שעשה תרח תשובה: איש. פתח ר' תנחומא פרי צדיק עץ חיים בשעה

ליקוטים על התורה

(ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ וגו'. דֶר באר מַיִם חיים שְׁרַייבְּט עֶס זֶענֶען דָא צְווַייעֶרְלֵיי צַדִיקִים, עֶס אִיז דָא אַצַדִיק וָוס עֶר לֶערְנְט תּוֹרָה טָאג אוּנ נַאכְט, עֶר הַאנְדִילְט נִיט, אוּנ טוּהְט קֵיין אַרְבֶּעט, אוּנ עֶר טוּהְט גְוֵוי אִין דֶר מִשְׁנָה שְׁטֵייט

פירוש לתורת אלהים

(ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ דָאס זֶענֶען דִיא קִינְדֶער פוּן נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה נֹחַ אִיז גִיוֶועזֶן אַגַאנְץ

עֶס אִיז בַּייא אִים גֶענוּג אַשְׁטִיקוֹל בְּרוֹיט מִיט זַאלְץ אוּנ אַבִּיסֶל וַואסֶר, אוּנ שְׁלָאפִין אוֹף דִיא עֶרְד, עֶר גֵייט נִיט אִין גַאס אוּנ שְׁמוּעסְט נִיט מִיט מֶענְטְשִׁין, עֶר אִיז אָפּ גְהִיט פוּן אַלֶע עֲבֵירוֹת אוּנ טוּהְט אַלֶע מִצְוֹת וָוס הקב"ה הָט גִיבָאטִין מִיט גְרוֹיס הֵיילִיגְקַייט, דֶער מֶענְטְשׁ וֶוערְט גֶערוּפֶען אַצַדִיק

ספר הישר

וַיְהִי אִיז נֹחַ אַלְט גְוָוארֶן אַכְט אוּנ פֶערְצִיג יָאר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אֱנוֹשׁ דֶר זוּן פוּן שֵׁת אוּנ אֱנוֹשׁ אִיז אַלְט גְוֶוען נַיין הוּנְדֶערְט אוּנ פִינְף יָאר. אוּנ [illegible] אִיז אַלְט גְוָוארֶען [illegible] אוּנ דְרֵייסִיג יָאר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן קֵינָן דֶר זוּן פוּן אֱנוֹשׁ אוּנ קֵינָן אִיז אַלְט גְוֶוען נַיין הוּנְדֶערְט אוּנ צֶעהְן יָאר. אוּנ אַז נֹחַ אִיז אַלְט גְוָוארֶען צְווֵיי הוּנְדֶערְט פִיר אוּנ דְרַייסִיג יָאר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן מַהֲלַלְאֵל דֶער

בְּדָרוֹהִי בְּדַחַלְתָּא דַייָ
הַלִּיךְ נֹחַ: י וְאוֹלִיד נֹחַ

תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים
הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: י וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים

תו"א תמים היה עירובין יח סנהדרין קח
מגודם גוכניס ו פא זבחים קטו:

בעל הטורים

באלופיו: נח נח וגו'. ג"פ כתיב נח בפסוק שראה ג' עולמות ד"א שהי' משלשה שכל אחד הציל ג' בזכותו נח הציל ג' בניו שהם שם וחם ויפת דניאל הציל חנניה מישאל ועזריה בחלום איוב הציל שלשה רעיו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי. ד"א נח לשמים נח לבריות נח לעליונים נח לתחתונים נח בעוה"ז נח בעוה"ב: תמים היה. הי"ה עולה למנין כ' לומר שהי' תמים בכל כ' דורות שמאדם עד אברהם אבל משבא אברהם לא נחשב תמים: את האלהים התהלך נח. פ"ת חמס וזה שנאמר ולוקח נפשות חכם:

רש"י

ד"א ללמדך שעיקר תולדותיהם ב של צדיקים מעשים טובים: בדורותיו. (סנהדרין קח) יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כ"ש שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר ויש דורשים אותו לגנאי ג לפי דורו היה צדיק ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום: **את האלהים התהלך נח.** ובאברהם ד הוא אומר (לקמן כד) אשר התהלכתי לפניו נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק ומהלך

שפתי חכמים

לכך חזר והזכירם להורות שהיו צדיקים שנאמר כאן אלה ופוסל את הראשונים דור המבול ולכך קראן תולדות אבל דור המבול לא נקראו תולדות: ב וכ"ל דר"ל מדכתיב אלה תולדות נח ומפ' נח איש צדיק ש"מ דמעשים טובים איקרי נמי תולדות ומדנקט בתחלה איש צדיק ואחר כך ויולד נח וגו' ש"מ דמעשים טובים עיקר תולדותיהם: ג כ' מהרש"ל וק' היאך דורשין לגנאי כיון שהיה צדיק וי"ל שהוא סומך של את האלהים כמו שפרש"י ז"ל ואידך שדורש לשבח מפרש לקרא אדרבה גבי אברהם כתיב התהלכתי ולא בתמידות לפי שהי' לו עסק להכניס הבריות תחת כנפי השכינה אבל נח לא הי' לו עסק עם בני דורו לפי שהיו רשעים גמורים כתב את האלהים כלו' שלא הי' לו שום עסק כ"א עם אלהים מהרש"ל (נח"י) ואפשר נמי דהוקשה לו דהל"ל בדורו ומדאמר בדורותיו משמע בכל העשרה דורות שמאדם עד נח הי' צדיק תמים לכך אמר מ"ד לשבח ומ"ד לגנאי לפי מעשים אלו עשרה דורות הי' צדיק אבל וכו' ואפשר נמי דבהא פליגי דמר סבר דבדורותיו קאי על עשרה דורות שמאדם עד נח ומר סבר על עשרה דורות מאח עד אברהם הא בדורו של אברהם וכו' הרא"ם ואע"פ שכיהם מודים שלא הי' צדיק גמור אלא לפי דורו דאל"כ מאי כ"ש דקאמר מ"מ בפי' בדורותיו קמיפלגי מר סבר בדורותיו לשבוחי' הוא דאתי לומר אף בדורותיו שהיו רשעים והי' לו ללמוד ממעשיהם אפי' הכי הי' צדיק כ"ש אם הי' וכו' ומ"ס לגנותו הוא דאתי וכו' כדפי' לעיל אבל כ"ע מודו שאלו הי' בדור צדיקים והיתה לדקתו כמו שהיתה עכשיו לא הי' נחשב לכלום וכ"ע מודו שאלו הי' בדור צדיקים הי' צדיק יותר לפי שאינו דומה מי שגדל בתוך צדיקים למי שגדל בתוך רשעים והא דדרש בדורותיו חד מינייהו לגנאי וחד מינייהו לשבח אע"פ שאין גם הכרע אם לגנאי אם לשבח משום דחד מינייהו סובר דבדורותיו קאי אהיה דסמיך לי' לומר שזה הי' בזמן דורותיו שהיו רשעים וכ"ש כו' ומ"ס בדורותיו קאי אצדיק דלעיל מיני' כאלו אמר צדיק בדורותיו שפירושו צדיק לפי דורו וזהו לגנאי בלי ספק: ד דאת האלהים

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנסתלק אדם מן העולם בלא בנים הוא מיצר ובושה מפני שלא העמיד דורות אומר לו הקב"ה יש לך פרי התורה אשר יגעת בה שכתוב בה פרי צדיק עץ חיים בניו אין כתיב כאן אלא עץ חיים וזהו הוא התורה שנקרא עץ חיים גם פסוק זה מוכיח אלה תולדות נח איש צדיק אלה תולדות נח. שם וחם ויפת אין כתיב כאן אלא איש צדיק ואמרו רז"ל לא מת נח עד שראה את כל העולם כולו בישובו וראה שבעים אומות יוצאים מחלציו ומכולם לא נזכר אלא צדקו שנא' איש צדיק תמים. אי' בב"ר פ' ל' סי' ז' שכל מי שנא' בו תמים בידוע שנשלמו שנותיו למדת השבוע ופי' ה"ר יצחק בר אברהם ששנותיו הולכין בשביעיות כמו שמצינו באברהם ע"ה שחי קע"ה שנים ונח שחי תשע מאות וחמשים שנה והם ה' שנים יתרים על השביעיות י"ל שיש לחשוב משעה שנא' בו תמים דהיינו כשאמר ה' ית' לעשות התבה והוא נתעסק בה מאה ועשרים שנה. וש"נ שנה חי אחר המבול הרי לך ת"ע סלק שנת המבול שאינה נחשבת לפי שנשתנו בה סדרי בראשית והנשארים הולכים לשביעיות: היה. כל מקום שנאמר בו היה ראה עולם חדש ופרנס אחרים נח יוסף משה איוב בכלן נאמר היה ובכלן תמצא שני דרכים הללו:

פירוש לתורת אלהים

פְרוּמֶר מַאן רש"י בַּוֶואוּרִינְט אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ עֶס וָואלְט גֶקֶערְט שְׁטֵיין שֵׁם חָם וָיֶפֶת דֶערְסְט וֶועגֶן אִיז דֶער פָּסוּק מַפְסִיק אוּנ שְׁטֶעלְט נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים וַוייל דֶר פָּסוּק דֶער מַאנְט נֹחַ דֶער צֵיילְט עֶר זַיין שֶׁבַח וָוארוּם אִין פָּסוּק שְׁטֵייט זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה בְּדוֹרוֹתָיו אִין זַיין דוֹר. רש"י שְׁרַייבְּט אַטֵייל פוּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים דַרְשֶׁענְן דָאס וָוארְט בְּדוֹרוֹתָיו צוּ שֶׁבַח אִין זַיין דוֹר כְּלוֹמֶר דִי לַייט וָוס זֶענֶען גֶוֶוען אִין זַיינֶע צַייטֶן זֶענֶען דָאךְ אַלֶע גֶוֶוען רְשָׁעִים אוּנ עֶר אִיז פָּארְט גֶוֶוען אַצַדִּיק אוּנ הָט זִיךְ נִיט אָפּ גֶלֶערִינְט פוּן זֵייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים אִיז שׁוֹן אַכָל שֶׁכֵּן אַז עֶר וָואלְט גֶוֶוען צְוִוישֶׁן אַדוֹר פוּן צַדִּיקִים וָואלְט עֶר נָאךְ אַגְרֶעסֶערֶר צַדִּיק גֶוֶוען אוּנ אַטֵייל דַרְשֶׁענְן דָס לִגְנַאי אִין זַיין דוֹר אִיז עֶר יוֹא גֶרֶעכֶענְט גֶוֶוען פַאר אַצַדִּיק וַוייל עֶס אִיז קֵיין גְרֶעסֶרֶע צַדִּיקִים נִיט גֶוֶוען פוּן אִים אָבֶּר עֶר וָואלְט גֶוֶוען אִין דֶעם דוֹר פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ וָואלְט עֶר פַאר קֵיין צַדִּיק נִיט גִירֶעכֶענְט גֶוָוארֶען וָוארוּם דֶענְסְט מָאל אִיז גֶוֶוען גְרֶעסֶערֶע צַדִּיקִים פוּן אִים אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ נֹחַ הָאט זִיךְ גִיפִירְט אִין גָאטְס וֶועג: (י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אוּנ נֹחַ הָאט גִיבָארִין

ליקוטים על התורה

וָוס עֶר אִיז נָאר גוּט פַאר הקב"ה אַלֵיין, אָבֶּער פַר מֶענְטְשֶׁן נִיט, עֶס וֶועט זִיךְ קֵיינֶר אָפּ לֶערְנֶען פוּן אִים עֶר זָאל אוֹיךְ טָאהְן וִוי עֶר טוּהְט, וָוארוּם קֶענֶען דֶען אַלֶע מֶענְטְשִׁין זַיין אָבְּגֶעזוּנְדֶערְט פוּן דֶער וֶועלְט, אַזוֹי אַצַדִּיק אִיז גִיוֶוען נֹחַ. וִוי דֶער זוהר זָאגְט „נֹחַ גָּנַז גַרְמֵיהּ וְאִשְׁתַּדֵּל בְּפוּלְחָנָא דְמָארֵיהּ" נֹחַ הָט זִיךְ בֶּעהַאלְטִין אוּנ הָאט זִיךְ בַּשֶׁעפְטִיגְט נָאר צוּ דִינֶען הקב"ה, אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶער פָּסוּק נֹחַ אִישׁ צַדִּיק, אַזוֹ אַצַדִּיק וִוי נֹחַ אִיז נָאר גֶוֶוען אִין זַיין צַייט אֵיינֶער אוֹיף דֶער וֶועלְט, אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ, נֹחַ אִיז גִגַאנְגֶען נָאר מִיט הקב"ה, אָבֶּער נִיט מִיט מֶענְטְשֶׁען, עֶר הָאט נִיט גִלֶערוּנְט דִי מֶענְטְשֶׁן זֵיי זָאלֶן זַיין פְרוּם, אוּנ וִוי אַזוֹ זֵיי זָאלֶן זַיין פְרוּם, דְרִיבֶּער וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ, זֶענִין אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פַאר דָארְבֶּן גִוָוארִין, וַוייל עֶר הָט זֵיי נִיט גֶזָאגְט מוּסַר, אוּנ עֶר הָט זֵיי נִיט גֶזָאגְט דֶעם שְׁטְרָאף פוּן דִי עֲבֵירוֹת. דְרִיבֶּר אִיז גִיוֶוען זְנוּת, עֲבוֹדָה זָרָה, גְזֵלָה, אוּנ אַלֶע זֶענֶען פַרְלֶענְדְט גִיוָוארִין פוּן מַבּוּל, דְרִיבֶּר וֶוערְט גֶערוּפֶן דֶער מַבּוּל „מֵי נֹחַ" וַוייל נֹחַ אִיז שׁוּלְדִיג גְוֶוען וָוס עֶס אִיז גְוָוארְן אַמַבּוּל. אָבֶּר אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט נִיט אַזוֹ גִיטָאהְן עֶר אִיז גִיוֶוען אַצַדִּיק פַר מֶענְטְשִׁין אוֹיךְ, עֶר הָאט זֵייא גֶעזָאגְט מוּסַר,

ספר הישר

אַן פוּן קֵינָן. אוּנ מַהֲלַלְאֵל הָט גִלֶעבְּט אַכְט הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ נַיינְצִיג יָאר. אוּנ אַז נֹחַ אִיז אַלְט גְוָוארְן דְרַייא הוּנְדֶערְט זֶעקְס אוּנ זֶעכְצִיג יָאר אִיז גִישְׁטָארְבֶּן יֶרֶד דֶר זוּן פוּן מַהֲלַלְאֵל אוּנ יֶרֶד הָט גְלֶעבְּט נַיין הוּנְדֶערְט צְוֵויי אוּנ זֶעכְצִיג יָאר, אוּנ אַלֶע מֶענְטְשִׁין

אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃
יא וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים
וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ יב וַיַּרְא אֱלֹהִים
אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־
הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־
הָאָרֶץ׃ ס יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ
כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ

תְּלָתָא בְנִין יָת שֵׁם יָת
חָם וְיָת יָפֶת׃ יא וְאִתְחַבָּלַת
אַרְעָא קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת
אַרְעָא חֲטוֹפִין׃ יב וַחֲזָא
יְיָ יָת אַרְעָא וְהָא
אִתְחַבָּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ כָּל
בִּסְרָא אֱנַשׁ יָת אָרְחֵיהּ
עַל אַרְעָא׃ יג וַאֲמַר יְיָ
לְנֹחַ קִצָּא דְכָל בִּסְרָא עַל
קֳדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת

תו"א ותשחת סנהדרין נז: כי השחית סנהדרין יח נו קח עבודת כוכבים כג חולין כו בכורות נו תמורה כח: ויאמר אלהים סנהד' קח:

בעל הטורים

(יא) ותמלא הארץ. ב' דסמיכי הכא ואידך ותמלא הארץ אותם שהארץ עצמה היתה מלאה מהם שהיו יולדות ששה בכרס אחד והיו נבלעים תחת הקרקע ואח"כ מבלבלים ועולים וה"נ הארץ עצמה היתה מלאה חמס שהי' א' מפקיד כיסו אצל חברו ואפרסמון עמו והי' הנפקד מניח הכיס עם האפרסמון תחת הקרקע עם אוצרותיו והמפקיד בא בלילה ומריח האפרסמון ולוקח הכל: חמס. בגי' מי נח מלמד שפרע להם מדה כמדה. חמס בגי' גיהנם מלמד שברותחין נידונו: (יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר. רמז לו לימי המבול בהם כמנין קץ מ"ם יום של מטר

שפתי חכמים

כהתהלך נח משמע דלא היה הליכתו אלא במקום שאין אדם שם כי אם אלהים לבד והי' פורש מבני אדם לפי שהיו כולם רשעים וירא שמא ילמד ממעשיהם הרעים דנח לא הי' צדיק כל כך אלא צריך סעד אבל אברהם מתחזק בצדקו מאליו לפי שהיה צדיק גמור והלך בין הרשעים ומוכיחן ומגיירן ולא הי' ירא שמא ילמד ממעשיהם לפיכך לא צריך סעד: ה נוכחין התפעל: ו ר"ל שהלמ"ד ממלת התהלך דגושה זה ל' כבד: ז ר"ל אם לא היה הוי"ו של והתפלל הי' פירושו ג"כ לשעבר (קיצור מזרחי) ואני קבלתי שפי' הוי"ו שבראשו הוא וי"ו של ובא שאם כתב בא והתפלל ע"כ לפרש אותו עבר כמו פעל ועשה יצר וברא אבל עכשיו דכתיב ובא מהפכו לעתיד: ח ר"ל כיון דשניהם במשמעות ותשחת א"כ הי מנייהו מפקית: ט לאפוקי חמסן דרבנן שיש חילוק בין חמסן לגזלן דחמסן יהיב דמי וגזלן לא יהיב דמי אבל בחמסן דתורה אין חילוק דחמסן הוה נמי גזלן ועיין בב"ק דף ס"ב: י ר"ל מדכתיב את דרכו ול' דרך גילוי עריות הוא כדכתיב דרך גבר בעלמה והא דלא נקט נמי דגים משום דכתיב על הארץ ולא דגים שבים: כ אינו ר"ל שעל כל פנים תבא אלא כשתבא עליהם גזירת מות אינו אלא מזה המין: ל פי' דרכה להרוג רעים וטובים שהרי עד עכשיו לא הרגה רעים וטובים מהרש"ל: מ וא"ת והרי לעיל פי' כ"מ שאתה מוצא זנות וכו' משמע דמשום זנות מתו וי"ל דהא והא

רש"י

בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר ה וזהו שמושו של ל' כבלשון ו ככד משמשת להבא ולשעבר בלשון א' קום התהלך (שם יג) להבא התהלך נח לשעבר התפלל בעד עבדיך (ש"א יב) להבא ובא והתפלל אל הבית הזה (מלכים א ח) ל' עבר אלא שהוי"ו שבראשו ז הופכו להבא: (יא) ותשחת. לשון ערוה ח וע"א (סנהדרין נז) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו וע"א) כמו (דברים ז) פן תשחיתון: ותמלא הארץ חמס. ט גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהם): (יב) כי השחית כל בשר. אפי' בהמה חיה ועוף נזקקין י לשאינן מינן: (יג) קץ כל בשר. כ"מ שאתה מוצא זנות וע"א אנדרלמוסיא באה כ לעולם והורגת ל טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם מ אלא על הגזל (סנהדרין קח):

ליקוטים על התורה

דריבער האט ער פיל מענטשין מגייר געוועזן, דס זאגט רש"י אלו היה בדורו של אברהם, ווען נח וואלט געוועזן אין די צייט פון אברהם, וואלטין מענטשען פון נח גאר ניט געהאלטען, אנדערע זאגן פארקערט נח איז גערעכט געוועזן נאר ווייל ער האט אזוי געטאהן, ווייל ער האט געזעהן זיין מוסר וועט צו זיין דור גאר ניט העלפען, זיי וועלען ניט בעסער ווערען ווייל זיי זענען איינגעוואורצעלט אין די עבירות, דריבער איז ער געגאנגען אונ האט זיך דערווייטערט פון זיי, ער זאל זיך ניט אפלערנען פון זייערע מעשים:

(יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני. די גמרא זאגט דר שטן אונ דר יצר הרע אונ דר מלאך המות, דס איז איין מלאך, ער האט דרייא געמען, יצר הרע, שטן, ...

פירוש לתורת אלהים

דרייא קינדער שם אונ חם אונ יפת: (יא) ותשחת די ערד איז ווארען פר דארבען פר גאט. רש"י שרייבט זיי האבען עבודת כוכבים גדינט אונ אויך זנות גטריבען ותמלא הארץ חמס אונ די ערד איז ווארען פול מיט רוב זייא האבען איינער דעם אנדערען גינגזילט: (יב) וירא אלהים את הארץ האט גאט געזעהן די לייט וואס זענען אויף דר ערד והנה נשחתה עס איז ווארען פאר דארבען כי השחית כל בשר ווארום אלי לייבער האבען פר דארבען את דרכו זיין וועג זיין סדר על הארץ אויף דר ערד. רש"י שרייבט אפילו בהמות אונ חיות אונ עופות האבען

מזנה גוועזן מיט זעלבים וואס איז ניט פון זייער מין: (יג) ויאמר האט גאט גזאגט צו נח קץ כל בשר דער סוף פון אלע לייבער איז פאר מיר גקומען כי מלאה הארץ ווארום די ערד איז גוואָרן פול מיט רוב פון זיי. רש"י שרייבט

ספר הישר

וואס זענין גגאנגן אין גאטס וועג זענען אום ג'שטארבען אין דר צייט. ויהי אונ אז נח איז אלט גווארען פיר הונדערט אונ אכציג יאר. זענען אום גישטארבען אלע פרומע אונ גאטס פארכטיגע לייט אונ עס איז נאר איבר געבליבען מתושלח אונ נח. האט גאט ב"ה גזאגט צו מתושלח אונ צו נח זייא זאלן גיין אונ אום רופען אין אלע גאסן, קערט אפ פון די שלעכטע מעשים אונ אז איר וועט אזוי טאן וועט זיך גאט ברוך הוא באדענקין אויף דעם שלעכטין וואס ער זאל ברענגען אויף אייך עס זאל ניט זיין. אונ גאט ב"ה האט אזוי גזאגט, איך גיב אייך צייט הונדערט אונ צוואנציג יאר, אויב איר וועט זיך אום קערן צו מיר אונ וועט פאר לאזין איירע שלעכטען וועג, אונ אזו האט מתושלח אונ נח צו זייא גזאגט אלי טאג אין דער פרי אונ פר נאכט, אבר די מענטשען האבען ניט

אַרְעָא חֲטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָא וְהָא אֲנָא מְחַבֵּלְהוֹן עִם אַרְעָא: יד עֲבֵיד לָךְ תֵּבוֹתָא דְאָעִין דְקַדְרוֹם מְדוֹרִין תַּעְבֵּיד יָת תֵּבוֹתָא

חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ: יד עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ

תו"א שפה לך סנהדרין קח:

בעל הטורים

וק"ץ של תגטורת: כי מלאה הארץ חמס מפניהם. בגימט' גלוי עריות: והנני. ג' במסו' והנני משחיתם והנני אומר לבנות בית בשלה והנני מקובצת פנים עלים. אמר הקב"ה אני אמרתי לבנות שיהיה עולם בנוי וקלקלו מעשיהם והנני משחיתם. והנני מקובצת לומר לך שלא נשאר שום אילן עומד אלא כולם נתלשו: משחיתם. בגי' היא שלשה טפחים: משחיתם את הארץ. ר"ת מאה לומר לך שהשחית קומתן שהיתה גבוהה מאה אמה:

רש"י

את הארץ. כמו מן הארץ ודומה לו (שמות ט) כצאתי את העיר מן העיר (מ"א טו) חלה את רגליו מן רגליו. ד"א את הארץ עם הארץ שאף ג' טפחים של נ עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו: (יד) עשה לך תבת. הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו ולמה ממין זה ע"ש גפרית ס שנגזר עליהם להמחות בו: קנים. מדורים לכל

שפתי חכמים

גרס דאי לא היה אלא גזל לחוד לא היה נחתם אלא על רעים ולא על טובים ואי לא הי' אלא זנות לחוד לא הי' נחתם כלל אפי' על הרעים אבל השתא דהיו שניהם נחתם על הרעים ועל הטובים ומוכרח אתה לחלק כן דאל"כ הפסוקים סתרי אהדדי דבתחלה אמר כי השחית כל בשר את דרכו וגו' ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני משמע בשביל זנות הביא המבול ואחריו כתיב כי מלאה הארץ חמס משמע דבשביל גזל הביא המבול אע"כ צריך אתה לחלק כן והשתא א"ש הא דמפרש רש"י לעיל ותשחת הארץ ל' עכו"ם וג"ע אע"ג דקרא לא מפרש אח"כ אלילים אלא גילוי עריות בלבד כדכתיב כי השחית כל בשר את דרכו דהיינו גילוי עריות כדפי' אלא משום דאין עונש מיתה על עכו"ם ואינה הורגת טובים ורעים. ועי"ל משום שגזלו כל א' את נשותיהם של חבריהם דהיינו שניהם גזל ועריות לכך נחתם על שניהם.

כ' מהרש"ל ק' למה לא אמר ג"כ גזל כמו שאמר עריות ועכו"ם וי"ל דלעיל כתיב וירא אלהים דמשמע העבירות שבין אדם למקום אבל גזל הוא בין אדם לחבירו עכ"ל: נ פי' דג' טפחים בעומק נקרא ארץ ומכאן ואילך נקרא אדמה וכאן כתיב את הארץ ומשום דלפי' א' קשה למה לא כתיב מארץ ל"פ ד"א כו' רק דקשה למה לא נאמר עם לכן צריך גם לפי' ראשון מהרש"ל: ס ר"ל מים

פירוש לתורת אלהים

זייער גזר דין איז גחתמית גיוואָרן נאָר דורך גזלה וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ אונ איך וועל זיי פאַרדאַרבּן פון דר ערד אָדער אַזוֹ איז דער פּשט וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ אונ איך וועל זייא פאַר דאַרבּען מיט דער ערד וואָרום דרייא טפחים פון דער ערד איז אויך צוּ גאַנגען מחמת דיא וואַסר פון דעם מבול: (יד) עֲשֵׂה לְךָ מאַך צוּ דיר אַקאַסטען פון פומסן האָלץ. רש"י שרייבּט עס איז פאַר האַנדען פיל ריוח אונ הצלה פאַר הש"י פיל אופנים וואָס ער האָט אים דורך זייא גקאָנט מציל זיין אונ פון דעסט וועגן האָט ער אים מטריח גוועזן צוּ בוען אַזוֹ אַגרוֹסן בנין נאָר כדי די לייט פון דעם דור המבול זאָלען זעהן אַז ער איז עוסק אין דעם בנין הונדערט מיט צוואַנציג יאָר וועלען זיי אים פרעגן וואָס איז דס פאַר אַבנין וועט ער זייא ענטפערן גאָט האָט מיר גהייסן מאַכן אַתיבה וואָרום ער וועט ברענגן אַמבול אויף דער וועלט אונ טאָמער וועלען זייא דורך דעם תשובה טאָן

ליקוטים על התורה

מלאך המות, פריער איז ער איצר הרע, ער רעט אָן דעם מענטש ער זאָל זינדיגען, נאָכדעם ווי דער מענטש האָט גזינדיגט ווערט ער אַשטן, ער גייט אַרויף אין הימעל אונ איז משטין (מסרת) אויף דעם מענטש אונ דערציילט דיא זינד וואָס דער מענטש האָט גיטאָהן, נאָכדעם ווערט ער אמלאך המות, ער הרגת דעם מענטש, די תורה רופט אים נאָך אַנאָמען, קץ כל בשר, ער מאַכט אַענדע, פון אַלע מענטשן וואָס זענען אויף דר וועלט, נאָר ביז די צייט פון נח האָט ער גמאַכט אַענדע פון איינציגע מענטשען ביסלאַכווייז, איצט זאָגט הקב"ה „קץ כל בשר" דר מלאך המות וואָס ער מאַכט אַסוף פון כל בשר, פון אַלע מענטשן, איז ער איצט געקומען מסרין פאַר מיר איך זאָל אים געבען רשות (ערלויבּניס) צוּ מאַכען אַסוף פון אַלע מענטשין מיט איין מאָהל, אונ ניט נאָר פון אַלע מענטשן, נאָר פון אַלע בשעפעניש, צו פאַרשטיין דס וואָרט קץ, למשל אַסוחר פאָרט אין לייפציג אונ קופט סחורה פאַר עטליכע טוזענד רובל, אונ ברענגט אַהיים אונ פאַרקופט זיי, דאָס הייסט ניט אַענדע פון גישעפט, ווייל ער וועט נאָך אַמאָהל (אונ נאָך פיל מאָהל) פאָרן אין לייפציג קופן סחורה אונ וועט זיי פאַרקופן, אונ דר האַנדיל גייט אַזוֹ, מען זאָל קופען אונ פאַרקופן, אָבער אַז ער פרקופט די סחורה אונ ער וויל ניט מער האַנדלען, דס הייסט קץ, אַענדע פון געשעפט, ביי דעם פירונג פון דר וועלט איז אויך אַזוֹ, מענטשן שטאַרבן, אַפילו טוזענדער איאָהר, דאָס הייסט ניט אַענדע, ווייל עס ווערן גיבאָרן אַנדערע מענטשין אונ דר פירונג פון דער וועלט איז אַזוֹ, מען זאָל גבאָרן ווערן אונ שטאַרבן, אָבער מען זאָל שטאַרבן אונ אַנדערע מענטשן זאָלן ניט מעהר גיבאָרן ווערן, דאָס הייסט קץ, אַענדע, זאָגט הקב"ה קץ כל בשר בא לפני, דר יצר הרע, דר שטן איז גקומען פאַר מיר איך זאָל מאַכין אַסוף פון אַלע בּאַשעפעניש, איך זאָל אַלע פאַר לענדין אונ עס זאָלן קיין אַנדערע גבאָרען ווערן, ווייל אַלע זענען שלעכט, נאָר פון דעסטוועגן וועל איך ניט טאָהן ווי דר שטן וויל, די מענטשן אונ בשעפעניש וועל איך פאַרלענדן אונ פון דיר וועלען גבאָרען ווערען אַנדערע בעסערע, זיי וועלן בלייבן אויף דר וועלט, דריבּר זאָלסטו מאַכן אַתבה (ווי עס שטייט ווייטער אין די פסוקים):

ספר הישר

גיוואָלט צוּ האָרין אונ זענען גוועזן הארט אַקנדיג: ויַשָׁם אונ גאָט ב"ה האָט גטאָן צוּ זיי אַצַיִים הונדערט אונ צוואַנציג יאָר אוב זיי וועלן חרטה האָבען אויף די שלעכטי מעשים אונ גאָט דר זוהן פון למך האָט נים גוואָלט נעמען קיין ווייב וואָרום נח האָט גזאָגט אַז גאָט ב"ה וויל פאַר דאַרבּן אַלי פון דר ערד וואָס טוּט מיר קינדער. אונ נח איז גוועזן גאַנץ פרום אין זיינע דורות: ויאמר אונ גאָט זאָגט צוּ נח נעם דיר אַווייב אונ האָב מיט איר קינדער. דען איך האָב גזעהן אַז דוא ביסט פרום אין דעם דור אונ דוא מיט

אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ טו וְזֶה
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה
רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ׃
טז צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה
תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה
בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם

אונקלוס

וְתֶחְפֵּי יָתַהּ מִגָּו וּמִבָּרָא בְּכֻפְרָא׃ טו וְדֵין דְּתַעְבֵּד יָתַהּ תְּלַת מְאָה אַמִּין אָרְכָּא דְּתֵבוּתָא חַמְשִׁין אַמִּין פְּתָיַהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמַהּ׃ טז נְהוֹר תַּעְבֵּיד לְתֵבוּתָא וּלְאַמְּתָא תְּשַׁכְלְלִנַּהּ מִלְּעֵלָּא וְתַרְעָא דְּתֵבוּתָא בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹרִין אַרְעִין תִּנְיָנִין וּתְלִיתָאִין
תו"א ואר תעשה שם עב:

בעל הטורים

(טו) וזה אשר תעשה. ב' דסמיכי הכא ואידך וזה אשר תעשה על המזבח לומר כשם שהמזבח מכפר כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו כשתצא: (טז) צהר. בגי' לאור באבן: ושלשים. ב' במס' הכא ואידך ושלשים יסעו רמז למ"ד שהדגלים נסעו כתיבה מרובעת ד"א שבזכות הדגלים נצולו:

שפתי חכמים

בותמין אמו אלא מגפרית שבארץ ובאותן מים חמין מחה את העולם ומנ"ל דמים חמין היו וי"ל מדכתיב הכא וישכו המים ובאחשורוש כתיב וחמת המלך שככה מה להלן שנח מחום דהא כתיב לפניו וחמתו בערה בו אף וישוכו דכתיב כאן שנחו מחמימתן ונעשו קרים גמרא פרק חלק ופ"ק דר"ה: ע וא"ת והיאך תליא זה בכאן וי"ל דבלא פי' דלעיל לא היה קשה למה לא היה כאן כמו בתיבתו של משה לפי בגלא"ה נמי מחולקים היו שהרי הכא הי' כופר והתם היה זפת אבל עתה שפירש"י דכופר היינו זפת אם כן למה לא הי' גם כן התם מבפנים ומבחוץ כמו הכא. ועי"ל דבלא זה הייתי אומר דכופר טוב יותר מחומר וגרוע הוא מזפת הלכך אומר מבפנים וזפת מבחוץ טוב כמו כופר מבפנים ומבחוץ אבל כיון שפרש"י דכופר זפת הוא א"כ קשה למה לא היו שוין: פ דק"ל וכי במים רפים יגרע בזה שיעשה גם כן זפת מבפנים ומפרש כדי כו' וקשה והלא נח גם כן צדיק היה לכך פי' אבל כאן וכו' מהרש"ל: צ צהר לשון צהרים דהיינו דבר המאיר וי"א חלון התיבה: ק ר"ל ואל יפלו לתוכו וא"ת למה לא היה עושה שוה ויעשה אותה חוק ועבה כל כך עד שלא יכנסו בו המים וי"ל דמה שפירש"י ועומד על אמה היינו אויר אמה לפי שבית בלא אויר אי אפשר לדור בתוכו ואם יעשה אותה כולה אויר יפלו בה הגשמים אבל עתה שאינו אויר אלא אמה באורך ורחבו אינו אלא בבית שבאמצע והוא

רש"י

בהמה וחיה: בכפר. זפת בל' ארמי. ומצינו בגמ' כופרא. בתיבתו של משה ע"י שהיו המים תשים ע דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ פ ועוד כדי שלא יריח אותו לדיק ריח רע של זפת אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ: (טז) צהר. צ י"א חלון וי"א אבן טובה המאירה להם (ב"ר שם): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה כדי ק שיזובו המים למטה (סא"ה) (מכאן ומכאן): בצדה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) ואל אמה וגו'. פי' שלא יתעכבו הגשמים וירקיבו התיבה. וא"ת כיון שרחבה אמה יתעכבו לכך פי' הרב יוסף קרא דקאי

פירוש לתורת אלהים

קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה קַאמֶערֶן זָאלְסְטוּ מַאכֶן אִין דֶר תֵּיבָה צוּ אִיטְלִיכֶען מִין בְּהֵמָה בַּאזוּנְדֶר אוּנ צוּ אִיטְלִיכֶן מִין חַיָה בַּאזוּנְדֶער וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר אוּנ דוּא זָאלְסְט זִיא אַרוּם קְלֶעבֶּען פוּן אִינְוֵוייְנִיג אוּנ פוּן אוֹיסֶן וֵוייְנִיג מִיט פֶּעךְ. רש"י שְׁרֵייבְּט בַּיי דֶעם קַאסְטֶן פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וָואס מֶען הָט אִים דְרִינֶן אַרַיין גֶלֶאזְט אִין וַואסֶר מַחֲמַת דִיא וַואסֶר אִיז גְוֶוען שְׁטִיל אִיז גִינוּג גְוֶוען נָאר מִיט לֵיים אִינְוֵוייְנִיג אוּנ פוּן דְרוֹיסֶן מִיט פֶּעךְ נָאךְ אַטַעם כְּדֵי דֶר צַדִיק מֹשֶׁה זָאל נִיט שְׁמֶעקִין דֶעם שְׁלֶעכְטֶן רֵיחַ פוּן פֶּעךְ אָבֶּר דָא בַּיי דֶר תֵּיבָה פוּן נֹחַ מַחֲמַת דָאס שְׁטַארְקַייט פוּן דֶעם וַואסֶר הָט עֶר זִיא גִימוּזְט אוּם קְלֶעבִּין פוּן אִינְוֵוייְנִיג אוּנ אוֹיסִין וֵוייְנִיג מִיט פֶּעךְ׃

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ אוּנ אַזוֹ זָאלְסְטוּ זִי מַאכֶן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה דְרַייא הוּנְדֶערְט אֵיילִין אוֹרֶךְ הַתֵּבָה זָאל זַיין דִי לֶענְג פוּן דֶר תֵּיבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ פוּפְצִיג אֵיילֶן זָאל זַיין אִיר בְּרֵייט וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ אוּנ דְרַייסִיג אֵיילֶען זָאל זַיין אִיר הֵייךְ׃ (טז) צוֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה אַפֶּענְסְטֶר זָאלְסְטוּ מַאכֶן צוּ דֶער תֵּיבָה אוּנ אַטְייל זָאגֶן דָס אִיז אַזוֹ אֵיין אֶבֶן טוֹב וָוס הָט צוּ זֵיי גְלַאכְטֶן וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה אוּנ בִּיז צוּ אֵיין אֵייל זָאלְסְטוּ זִיא פַר לֶענְדֶן פוּן אוֹבֶּן דִיא דֶעק פוּן דֶר תֵּיבָה זָאל זַיין אִיטְלִיכְם מָאל שְׁמֶעלֶר בִּיז עֶס זָאל פוּן אוֹיבֶּן נָאר בְּרֵייט זַיין אֵיין אֵייל וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים אוּנ דִי טִיר פוּן דֶר תֵּיבָה זָאלְסְטוּ מַאכֶען אִין דֶער זַייט אָבֶּר נִיט פוּן אוֹבֶּן כְּדֵי דִי וַואסֶערֶן זָאלֶן נִיט אַרַיין

ספר הישר

דַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר וֶועלֶן בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן אוֹף דֶר עֶרְד. אוּנ נֹחַ גִּינְגֶען אוּנ הָט גִנוּמֶן אַ וַוייבּ אוּנ זִיא הַייסְט נַעֲמָה אַ טָאכְטֶער פוּן חֲנוֹךְ. אוּנ נַעֲמָה אִיז אַלְט גְוֶוען פִינְף הוּנְדֶערְט אַכְצִיג יָאר אוּנ נֹחַ אִיז אַלְט גְוֶוען פִיר הוּנְדֶערְט נַיין אוּנ נַיינְצִיג בְּשַׁעַת עֶר הָט גִנוּמֶן נַעֲמָה פַר אַ וַוייבּ. אוּנ נַעֲמָה הָט גִּוִוינֶען אַזוֹ הָאט נֹחַ אִים אָנְגֶעמֶן גִיטְרָאבֶּען יֶפֶת אוּנ נַעֲמָה הָט וַוייטֶער גוּוִינֶען אַזוֹ חָם אוּנ דֶר נָאךְ [illegible] גִיהַייסֶן שֵׁם. אוּנ נֹחַ אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶוען פִינְף הוּנְדֶערְט אוּנ צְוֵויי יָאר בְּשַׁעַת נַעֲמָה הָט אִים גִּוִוינֶען דִיא דְרַייא קִינְדֶער. אוּנ דִי דְרַייא קִינְדֶער וָוענִין אוֹיף גִיוַואקְסֶען אוּנ זֶענֶען גִינַאנְגֶען אִין נָאכְט וֶועג אַזוֹ וִוי מְתוּשֶׁלַח אוּנ נֹחַ הָאבֶּן זֵיי גִילֶערְנְט אוּנ לֶמֶךְ דֶער פָאטֶר פוּן נֹחַ אִיז גִשְׁטָארְבֶּן אִין דֶער צַייט. אוּנ לֶמֶךְ אִיז אַלְט גְוֶוען זִיבֶּן הוּנְדֶערְט זִיבֶּעצִיג יָאר. אוּנ נֹחַ אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גִיוֶוען פִינְף הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ נַיינְצִיג יָאר. בְּעֵת אִין דֶר צַייט הָאט גָאט גִזָאגְט צוּ נֹחַ אוּנ צוּ מְתוּשֶׁלַח אַזוֹ צוּ [illegible].

וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ׃ יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא
אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת
כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃
יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ
אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ
וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ יט וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־

תו"א ואני הנני בס עה: ובאת אל בס עג: וחכל החי שמות כוכבים ה או וכחים קיח:

תַּעְבְּדִנַּהּ׃ יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבָּלָא כָּל בִּסְרָא דִּי בֵהּ רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כֹּל דִּי בְאַרְעָא יְמוּת׃ יח וַאֲקֵים יָת קְיָמִי עִמָּךְ וְתֵיעוֹל לְתֵיבוּתָא אַתְּ וּבְנָיךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי בְנָיךְ עִמָּךְ׃ יט וּמִכָּל דְּחַי

בעל הטורים

תעשה ואני. סמך ואני לתעשה לומר שאני אסייעך בעשייתה שאלמלא כן לא היה יכול לעשות אותה:

רש"י

תשים. שלא יפלו הגשמים ר בה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליות זו על גב זו עליונים לאדם אמצעים למדור תחתיי' לזבל (שם): (יז) ואני הנני מביא. הנני מוכן ש להסכים עם אותם ת שזרזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו: מבול. שבלה את הכל שבלבל את הכל שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך א וזהו לשון אונקלוס שתרגם טופנא שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה לכך נקראת שנער שננערו שם כל מתי מבול (ס"א מימי וכן הגיה מהרש"ל בח"ש במס' שבת): (יח) והקמותי את בריתי. (ב"ר) ברית היה צריך על הפירות שלא ב ירקבו ויעפשו ושלא יהרגוהו ג רשעים שבדור: אתה ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו ד בתשמיש המטה (שם): (יט) ומכל החי. אפילו

שפתי חכמים

טפח לפי ערך אורך התיבה למטה ש' אמות והגבה לא היתה כי אם כ' אמות: ר רלנ"ת והא פתחי הספינות למעלה הם: ש דק"ל דלשון ואני משמע הוא רוצה וגם אני וכלפי מעלה לא שייך זה ח"ו שאחר יסייעו ומתרץ דואני קאי על הסכמות המלאכים שהסכימו כבר כן אני מסכים עמהם א"נ דק"ל למה כ' ואני הנני ככל לשון וק"ל: ת ר"ל שנמלך הייתי במלאכים אם אעשה את האדם והיו אומרים מה אנוש כי תזכרנו וגו' ועכשיו מסכים אני עמהם: א דבי"ת ממלת מבול דגושה וכל דגש מביא י' או נ' פ' הפעל או אות כפל וא"כ לפי' א' שבלה את הכל הוי כאלו כתיב נבול מל' נבול תבול ולפי' ב' שבלבל את הכל הוי כאלו כתיב מלת מבול כפל דהיינו בלבול ולפי' ג' שהוביל ר"ל שמביא את הכל מגבוה לנמוך הוי כאילו כתיב יובל דהוא לשון מביא כמו יובילו שי למורא והי מנייהו מפקת: ב כאלו אמר והקימותי את בריתי אתך אז ובאת אל התיבה ולולי זה לא תוכל: ג וא"ת דלמא האי טעמא לחוד וי"ל דהול"ל ואקים את בריתי וגו' והואיל וכתיב והקימותי פי' כבר כשבראתי אותם הקימותי את בריתי אתך שיקיימו דברי. מהרש"ל: ד והוכחתו מדשינה ביאת התיבה ליציאה דביציאה נאמר צא אתה ואשתך. והא דכתיב ויצא נח ובניו ואשתו עמש"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

אצהר תעשה לתיבה כלומר שאותו צהר יהי סמוך לאמה מן הכסוי: (יט) ומכל החי. פרש"י לרבות שדים ונמצא בב"ר שרצה שיקרא להכנס לתבה אמר לו נח לך ובקש בן זוגך לפי שכל הנכנסין הן איש ואשתו הלך ומצא פחתא שהוא המסתת

פירוש לתורת אלהים

תַּחְתִּיִם אונטערשטע קאמערן שְׁנִיִם אַנדערע קאמערן וּשְׁלִשִׁים אונ דריטע קאמערן תַּעֲשֶׂהָ זאלסטו אין איר מאכן עס זאל דרונן זיין דריי ערליי חדרים איינם איבר דעם אנדערן די אייבערשטע חדרים פון מענשן וועגן אונ די מיטעלסטע פון בהמות וועגן אונ דיא אונטערשטע פון מיסט וועגן: (יז) וַאֲנִי אונ איך הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל וועל ברענגן אמבול אויף דער ערד. רש"י שרייבט הקב"ה האט גזאגט איך בין אן גבריים מסכים צו זיין צו די מלאכים וואס זיי האבן גזאגט בשעת איך האב גוואלט דעם מענש בשאפן מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וואס איז דער מענש וואס דו זאלסט אים גידענקין וועל איך אוך מסכים זיין דער צוא אונ דרום וועל איך ברענגין אמבול אויף דער וועלט לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר וגו' צו פאר דארבען אלע לעבעדיגע בשעפעניש מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אונטער דעם הימל כֹּל אֲשֶׁר אַלץ וואס אויף דער ערד זאל פר גיין: (יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ אונ איך וועל בשטעטיגן מיין ברית מיט דיר. רש"י שרייבט הקב"ה האט מיט אים כורת ברית גוועזן אז די פירות וואס ער האט מיט זיך גנומן אין דער תיבה אריין זאלן ניט פר פולט ווערן אונ פר שימעלט ווערן אונ דיא רשעים פון דעם דור זאלען אים ניט הרגנן וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אונ דו זאלסט קומען אין דער תיבה אַתָּה וּבָנֶיךָ דו מיט דיינע זיהן וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אונ דיין ווייב אונ דיא ווייבער פון דיינע זיהן אִתָּךְ מיט דיר. רש"י שרייבט עס שטייט דרום די מאנן בזונדר אונ די ווייבער בזונדר צו ווייזן גאט האט גבאטן זיי זענען אסור בתשמיש המטה ווייל זיי זענען אין צרה: (יט) וּמִכָּל הָחַי פון אלץ וואס עס לעבט. רש"י שרייבט

ספר הישר

שטייט אויף אונ רופט אוס אלי מענטשען זאלען הערן דיא רייד מאמר וועלן זיי אום קערן פון שלעכטין וועג וועל איך אויף זייא נים ברענגין דם שלעכטס איז איף גישטאנען נח אונ מתושלח אונ האבן גטאן אזוי ווי גאט האט זייא גזאגט אבר די מענטשן האבען גאר נים גוואלט צו הערין דיא דאזיגע רייד: ויהי אונ נאך דעם האט גאט גזאגט צו נח דער סוף פון אלע מענטשין איז גקומען צו פר מיר. פון וועגן זייערי שלעכטי מעשים אונ נון איך וויל זייא פר דארבן פון דער ערד אונ דוא נח נעם צו דיר פיכטן האלץ אונ זאלסט גיין וויא דו ווייסט אונ זאלסט דיר מאכן איין גרוסין קאסטן. אונ אזו זאלסטו מאכן דעם קאסטן דריי הונדערט איילין

בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה
לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃
כ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃
כא וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר
יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם

מִכָּל בִּסְרָא תְּרֵין מִכֹּלָּא
תָּעֵיל לְתֵבוּתָא לְקַיָּמָא
עִמָּךְ דְּכַר וְנֻקְבָא יְהוֹן׃
כ מֵעוֹפָא לִזְנוֹהִי וּמִן
בְּעִירָא לִזְנַהּ וּמִכֹּל
רִחֲשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי
תְּרֵין מִכֹּלָּא יֵעֲלוּן לְוָתָךְ
לְקַיָּמָא׃ כא וְאַתְּ סַב לָךְ
מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכֵל
וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וִיהֵי לָךְ

תולדות אהרן

להחיות אתך סנהדרין קח׃ מבפוף זבחים קיג׃

בעל הטורים

(יט) להחיות אתך זכר ונקבה מהעוף למינהו. רמז לו שהעוף יסכון אללו וזש"ה וישלח את היונה מאתו מלמד שהיתה שכונה אצלו: להחיות אתך. בני' לא טריפה ולא מחוסר אבר: (כא) ולהם. ג' במס' הכא וגבי יוסף ולהם לבדם ולהם ולגמליהם אין מספר. כמו גבי יוסף שאכל הוא לבדו והמצרים לבדם כך נח ובניו והחיות והבהמות כל א' לבדו לכל א' מאכל חזה הוא ולהם ולגמליהם שהכניס זמורות לפילים ומאכל לגמלים וכן לכל מין ומין:

שפתי חכמים

(ז יח): ה דהא כל הענין משתעי בלשון כל בשר מכל החי למ"ל אלא להביא אפילו שדים דלא הוו בכלל מכל בשר: ו דק"ל דהא

רש"י

השדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שבהם ולא פחתו משנים אחד זכר ואחד נקבה: (כ) מהעוף למינהו.

דעת זקנים מבעלי התוספות

על בני אדם לתפחיתם ולחסר ממונם אמר לו מנסבת לי אמר לו מה תתן לי אי מנסיבנא לך אמר לו כל מה דמרווחנא אינסיבא ליה סיד נכנסו לתבה. והיינו דאמרי אינשי מה דמסגל שיקרא פחתא נסבא. מסגל לשון סגולה:

ליקוטי יוסף

(כא) וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל וגו'. דֶר תפארת יהונתן שרייבט נחַ האט געוואוסט אז ער וועט דארפען אריין געמען אין דר תֵּבָה עסינוארג, הונדערטער מינים עסינווארג, ווייל יעדער מין בְּהֵמָה אונ יעדר מין חַיָּה אונ יעדער מין עוֹף עסט איין אנדר מין עסינווארג, אונ ער הט נאך איצט ניט געוואוסט ווי לאנג מען וועט זיין אין דר תֵּבָה, דריבר הט ער ניט געוואוסט צוויי זאכען, ערשטונס ווי פיל עסין ער זאל אנגרייטן, צווייטונס ווא וועט ער לייגען אזו פיל עסין, דריבר הט אים הקב"ה גיזאגט, דו זאלסט געמען מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל. פון אלע מינים עסינווארג, וואס ווערט גגעסן צו אלע מינים בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת וואס דו וועסט האבן אין די תֵּבָה, נאר דו דארפסט ניט נעמען פיל פון יעדר מין, דו זאלסט נאר נעמען אזו פיל ווי דו וואלסט דארפן "לְךָ" פון דיינעטוועגן אליין, וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה. אונ איך וועל געבין אברכה אין דעם ביסל עס זאל זיין גענוג צום עסין פר דיר אונ פר זיי אזו לאנג ווי איר וועט זיין אין די תֵּבָה:

פירוש לתורת אלהים

אֲפִילוּ שֵׁדִים זאל ער אויך ברענגען אין דער תֵּיבָה מִכָּל בָּשָׂר פון אלע לייבר שְׁנַיִם מִכֹּל פון איטליכעם מין זאלסטו צווייא ברענגען אין דער תֵּיבָה לְהַחֲיוֹת אִתָּךְ זייא זאלען בלייבען לעבין מיט דיר זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ די צוויי זאלן זיין א זכר מיט א נקבה. רש"י שרייבט דם וויינגסטע וואס ער הט גבראכט איז געווען צוויי אבער עס איז געווען אזעלכע מינים וואס ער הט פון זיי גבראכט מער ווי צוויי אזו ווי ווייטער וועט שטיין: (כ) מֵהָעוֹף פון דיא עופות לְמִינֵהוּ צוא זייער מין וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אונ פון דיא בהמות צו זייער מין. רש"י שרייבט דרום שטייט לְמִינֵהוּ צו ווייזין אז ער זאל נעמען פון די וואס האבן זיך בהעפט צו זייער מין אבר ניט פון די וואס האבן זיך בהעפט צו אנדר מין נאר וויא אזו האט נח דם גוויסט אלע בהמות אונ חיות אונ עופות זענען גקומען פון זיך ועלבסט אונ פון דיא וואס זייא האבין זיך ניט בהעפט צו אנאנדר מין האט דיא תֵּיבָה אין זיך אריין גינומען מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ פון אלע ווידמונג פון דער ערד צו זייער מין שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ צווייא פון איטליכן מין זאלן קומען צו דיר לְהַחֲיוֹת זיי זאלן לעבן בלייבן: (כא) וְאַתָּה קַח לְךָ אונ דוא זאלסט נעמען צו דיר מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל פון איטליכן עסין ווארג וואס ווערט געגעסן וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ אונ דו זאלסט דאס צו דיר איין

ספר הישר

די לענג פופציג איילן די ברייט אונ דרייסג איילן די הייך אונ זאלסט מאכען איין טיר אין דער זייט עס זאל אובן זיין איין אייל דיא ברייט. אונ זאלסט דיא אום שמירען פון איבנווייניג אונ פון אויסען וויינג מים פעך. ואני אונ איך וועל ברענגען אמבול עס זאל פאר דארבן אלדינג וואס עס איז אויף דר ערד. אונ דוא נח מים דיינע קינדער זאלט איר קומען אין דער תֵּיבָה אריין אונ איר זאלט איין זאמלען פון אלע בשעפעניש צווייא אמאן אונ אנווייב אונ זאלסט זייא ברענגען אין דער תֵּיבָה אריין כדי עס זאל זיין אגידעכעניש אויף דער וועלט. אונ אויך זאלסטו ברענגין מים פון אלע עסין ווארג כדי איר זאלט האבען צוא עסין. אונ אויך דיא בהמות אונ חיות אונ עופות זאלן אויך האבן צו עסין: בעת אין דר צייט איז גשטארבן מתושלח דר זון פון חנוך. אונ מתושלח איז אלט גיוועזן ניין הונדערט ניין אונ זעכציג יאר נאך דעם אז מתושלח איז גישטארבן הט גאט גזאגט צו נח קום דו אונ דיין

לְאָכְלָה׃ כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ שני
ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה׃ ב מִכֹּל | הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה

וּלְהוֹן לְמֵיכָל׃ כב וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יָתֵהּ יְיָ כֵּן עֲבַד׃ א וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ עוּל אַתְּ וְכָל אֱנָשׁ בֵּיתָךְ לְתֵבוּתָא אֲרֵי יָתָךְ חֲזֵיתִי זַכַּאי קֳדָמַי בְּדָרָא הָדֵין׃ ב מִכֹּל בְּעִירָא דַכְיָא תִּסַּב לָךְ שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנֻקְבָּא וּמִן בְּעִירָא

תולדות אהרן

כי אותך עירובין יח: מכל הבהמה סנהדרין קח:

רש״י

(ב״ר) אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם ומאליהם באו ז וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה: (כב) ויעש נח. זה בנין ח התיבה (סנהדרין קח): (א) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו (ב״ר): (ב) הטהורה. העתידה להיות טהורה לישראל למדנו ט שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב י מהם קרבן בצאתו:

שפתי חכמים

כתיב בסמוך תקח שבעה שבעה: ז ר״ל כולם באו אף אותם שהשחיתו דרכם אלא שכל שהתיבה וכו': ח דק״ל דויעש נח משמע שבא אל התיבה כמו שאמר הקב״ה וז״א דהא אח״כ נאמר ויאמר ה' אל נח בא אתה ואשתך וגו' ש״מ דעדיין לא בא אל התיבה אלא זה בנין התיבה: ט דאל״כ מנא ידע טהורים וטמאים בהאי שעתא אי הוה (קל״ת) ומ״מ הוצרכו לומר בגמרא שהתיבה קולטתו ומאליהן באו דאל״כ היאך היה יכול לבדוק אותם שהרי אחד מן סימני טהרה הוא קורקבן נקלף ואין לידע אלא לאחר שחיטה. הקשה הג״א וא״ת מנ״ל שלמד נח תורה דלמא מה שלקח ז' משום שהתיבה לא קלטה אלא ז' זוגות ומתרץ דמפשוטו של מאמר משמע דכל שלא דבקו במינן אין התיבה קולטתן ואי אפשר שממין הטמאין לא היו אלא שנים וממין הטהורים לא היה אלא ז' אלא ודאי זוגות הרבה היו משני המינין ולקח נח מן הטהורים שבעה ומן הטמאים שנים ומהיכן ידע אלא שלמד תורה ודייקא נמי קרא דכתיב תקח לך משמע הקיחה היתה ביד נח ודוק כ״ל: י דמה שנאמר בקרא ז' ז' היינו ר״ל דכן כולם היו ז' דהיינו ג' זוגות ואחד נשאר בלא זוג והא דכתיב בקרא ז' ז' לאו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) מכל הבהמה הטהורה. פרש״י העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה ותימה מהא דאמרינן בזבחים פ' פרת חטאת מנא ידע כל שהתיבה קולטתו טהור. וכל שאין התיבה קולטתו טמא אלמא לא ידע אלא מתוך קליטת התיבה. ויש מפרשים שאין להוכיח שלמד תורה אלא מדלא הקריב קרבן ביציאתו מן התיבה אלא מן הטהורה. והאי נמי לא נהירא שהרי הבין זה ממה שאמר לו יתברך להכנים מהם שבעה. כי כן פירש״י גבי ויקח מכל הבהמה הטהורה אמר נח לא צוה לי הקב״ה להכנים מאלו שבעה אלא כדי להקריב מהן קרבן. לכך נ״ל דמה שלמד נח תורה כדפרש״י. והא דקאמר בזבחים מנא ידע לא קאי אטהורים וטמאים דמזה לא היה מתרץ כלום כל שהתבה קולטתו טהור שהרי התבה קלטה טמאים לכל הפחות שנים מכל אם לא נפרש כל שהתבה קולטתו יותר משנים טהור אלא קאי אקרא דמהעוף למינהו דפרש״י מאותן שדבקו במינן ועל זה פי' מנא ידע נח ומשני כל שהתבה קולטתו טהור פי' שדבקו במינם וכל שאין התבה קולטתו טמא פי' דבקו בשאינן מינן וטהורה וטמאה שייכא

פירוש לתורת אלהים

זַאמְלֶען וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה אונ דאס זאל זיין צו דיר אונ צו זיי צו עסין׃ (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ אונ נֹחַ הָט גיטאן ער הָט גבוֹעֶט די תֵּיבָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים אַזוֹ ווי גאט הָט אים גבָאטֶן כֵּן עָשָׂה אַזוֹ הָט ער גטָאן׃ (א) וַיֹּאמֶר יְיָ לְנֹחַ הָט גאט גזאגט צו נֹחַ בֹּא קום גיי אַריין אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ דוּ מיט נאר דיין הויז גזוּנד אין דר תֵּיבָה כִּי אוֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה ווארום דיך האב איך גיזעהן אצַדִיק פאר מיר אין דעם דאזיגען דור. רש״י שרייבט פאר וואס שטייט דא ניט צַדִיק תָּמִים פון דאנען לערנען מיר אז דעם מענטש אין דיא אויגין זאגט מען נאר אטייל פון זיין שבח אונ אונטער דיא אויגין זאגט מען נאר זיין שבח

אונ דא האט גאט מיט נח אליין גירעט האט ער אים נאר גירופען צַדִיק אבער ניט צַדִיק תָּמִים׃ (ב) מִכֹּל הַבְּהֵמָה פון איטליכער בְּהֵמָה וואס זיא וועט זיין טָהוֹר צו דיא יִשְׂרָאֵל תִּקַּח לְךָ זאלסטו צו דיר נעמען זיבען אונ זיבען אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אמאן מיט אַווייב. רש״י שרייבט דרום הָט גאט גיהייסן נעמען פון די צו זיבען כְּדֵי ער זאל פון דיא קָרְבָּנוֹת מַקְרִיב זיין נאך דעם אז ער וועט ארוס גיין פון דר תֵּיבָה אונ פון דאנען לערנען מיר אפ אז נֹחַ הָט גלערינט תּוֹרָה ווארום פון נואנען דען הָט ער גוויסט וועלכע בְּהֵמָה עס וועט זיין טָהוֹר אז ער זאל פון איר נעמען זיבען וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא אונ פון דיא בְּהֵמוֹת

ספר הישר

הויז גזונד אין דר תֵּיבָה אַריין אונ איך וויל דיר איין זאמלען אַלִי בְּהֵמוֹת אונ חַיוֹת אונ עוֹפוֹת אונ וועלן ארום רינגלען דיא תֵּיבָה אונ דו זאלסט זיך זעצן אונטער דיא טיר פון די תֵּיבָה אונ וועלכי בְּהֵמוֹת אָדֶר חַיוֹת אָדֶר עוֹפוֹת וואס וועלין האָרין פר דיר זאלסטו די נעמן אונ געבן צו דיינע קינדר קִינדר דיינע קינדר ווארין זייא אריין ברענגען אין דער תֵּיבָה אריין דאס איז אסימן אז זיי האבין גהערט צו דיר. אונ וועלכע בְּהֵמוֹת אונ חַיוֹת אונ עוֹפוֹת וועלן נאר שטיין פר דיר זאלסטו ניט נעמן אין דר תֵּיבָה אַריין. דעם אנדערין טאג זענן גקומען בְּהֵמוֹת אונ חַיוֹת אונ עוֹפוֹת אונ האבן זיך גשטעלט פר דר תֵּיבָה איז נֹחַ ארום גגאנגן אונ האט זיך גזעצט לעבין דר טיר פון דר תֵּיבָה. אונ וועלכי בְּהֵמוֹת אונ חַיוֹת אונ עוֹפוֹת וואס האבן גהאערט הָט נֹחַ זיי גנומן אונ גגעבן צו זייני קינדר אז מזאל זיי אריין נעמן אין דר תֵּיבָה אריין אונ וועלכי פון זיי זענן גשטאנן הָט נֹחַ זיי פר לאזט. אונ דר ווייל

אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ
וְאִשְׁתּוֹ׃ ג גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה
שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־
פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ ד כִּי לְיָמִים עוֹד
שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי
אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּהוּ יְהוָה׃ ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

אונקלוס

דְּלָא (אִיתְהָא) דַכְיָא הִיא תְּרֵין דְּכַר וְנֻקְבָּא׃ ג אַף מֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנֻקְבָּא לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃ ד אֲרֵי לִזְמַן יוֹמִין עוֹד שַׁבְעָא אֲנָא מָחֵית מִטְרָא עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן וְאֶמְחֵי יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עֲבָדֵית מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃ ה וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקְדֵהּ יְיָ׃ ו וְנֹחַ בַּר שֵׁית

תו"א לחיות זרע עבודת כוכבים פ נח זבחים קיח: ונח בן סנהדרין מט:

בעל הטורים

(ד) היקום אשר עשיתי. בגימ' לא חיים לתחיית המתים: היקום. ג' במס' ומחיתי את כל היקום וימח את כל היקום ואת כל היקום אשר ברגליהם לומר כשם שחטאו דור המבול מפני רוב טובה ועשר שהיה להם כך קרח מרוב עושר שהיה לו השתרר וחטא:

רש"י

(ג) גם מעוף השמים וגו'. בטהורים הכתוב מדבר ולמד כ סתום מן המפורש: (ד) כי לימים עוד שבעה. (סנהדרין קח) אלו ז' ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות לא והשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד זמן אחר זמן זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרם לצור צורת ממזרים: (ה) ויעש נח. זה

שפתי חכמים

למימרא שיהיו ז' זוגות אלא ז' עופות ואותן ז' יהיו איש ואשתו כמו גבי שנים איש ואשתו דהיינו שני עופות ואותן שנים יהיו איש ואשתו ה"נ גבי ז' ז' וא"כ נשאר אחד בלא זוג וע"ז קשה למה נשאר אחד בלא זוג אלא כדי שיקריב וכו' ואותו היה זכר מצאתי (אבל הוא נגד המד"ר ע"ש וכמ"ש בסמוך). (קל"מ) קבלתי הטעם שנח ביציאתו מן התיבה הוצרך להקריב ד' עולות לד' זוגות שנצולו מן התיבה הוא ואשתו וג' בניו עם נשותיהם אולי חטאו במחשבה וד' נקבות בשביל ד' זוגות הנ"ל לקרבן תודה כי ד' צריכין להודות וכו' וחס ואשתו שחטאו בשימושם בתיבה הקריב עליהם עולה וחטאת לכל אחד ואחד ויצאו כזה ו' זוגות וזוג אחד לקיום המין כמו בטמאים ומהר"ן וג"א כתבו בזה דברים אחרים והרוצה יבחר: כ א"ל למה לא כתיב גבי עופות טהורים וגבי בהמה סתם וילמוד בהמות מעופות שהרי גם לעיל הקדים עופות לבהמות דכתיב מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה י"ל דלכך הקדים בהמות טהורין וכתב כהן ז' ז' לרמוז לו דמש"ה צוה שיקח טהורים ז' כדי שיקריב קרבן אבל אי הוה כתיב עופות בריש' לא הוה אמרינן דמשום קרבן צוה ליקח ז' ז' דה"א בהמות דומיא דעופות ובעופות כתיב לחיות זרע על פני כל הארץ א"כ ה"א דבהמות נמי משום להחיות זרע צוה ליקח שבעה מש"ה נקט בהמות בריש' וק"ל ומהר"א תירץ בע"א ע"ש: ל (קל"מ) דאל"כ מה ענין של

פירוש לתורת אלהים

וואס וועלן ניט זיין טָהוֹר שְׁנַיִם זאָלסטו נעמען צוויא אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אַמאַן מיט אַווייב׃ (ג) גַּם אויך מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם פון דיא עופות וואס אונטער דעם הימל. רש"י שרייבט מען מיינט אַזעלכע פייגל וואס זענען טָהוֹר שִׁבְעָה שִׁבְעָה זאָלסטו נעמען זיבען אונ זיבען זָכָר וּנְקֵבָה אַזָכָר מיט אַנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע צו לאָזען לעבען בלייבען זאָמען עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ אויף דער גאַנצער ערד׃ (ד) כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה וואָרום נאָך אין זיבין טאָג אַרום אָנֹכִי מַמְטִיר עַל הָאָרֶץ וועל איך לאָזן רעגענן אויף דער ערד אַרְבָּעִים יוֹם פערציג טאָג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה אונ פערציג נעכט וּמָחִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם אונ איך וועל אָפּ מעקין גאר דאס בַּאשטאנד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וואס איך האָב בַּאשאַפֶן מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פון פאַר דער ערד. רש"י שרייבט הקב"ה האט זיי געגעבן נאָך אַצייט אונ הָט איין גהאַלטן דעם פורענִיות זיבן טאָג דם זענען די טעג פון די אֲבֵילוּת פון מְתוּשֶׁלַח וואָס ער איז אין דער צייט געשטאָרבן הָט גאָט חס גהאַט אויף זיין כָּבוֹד אונ האָט געוואַרט זיבן טאָג מיט דעם מַבּוּל׃ (ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְיָ אונ נֹחַ הָט גטָאן ווי גאָט הָט אים גבאָטן ער איז גקומען אין דער תֵּיבָה׃ (ו) וְנֹחַ

ספר הישר

איז גקומען איין לעמפערט מיט אירע צוויי קליינע לעמפערטלעך איינס אַזָכָר איינס אַנְקֵבָה אונ האָבן אלי דריי פאר נח גיקניעט דער ווייל זענין אויף גשטאַנען די צוויי קליינע לעמפערטלעך אונ האָבן גשלאָגן דעם גרוסן לעמפערט אונ זענען אלי דריי אַנטלאָפן געוואָרען פון זייער אָרט אונ דער ווייל זענען דיא צוויי קליינע לעמפערטליך גקומען צו נח אונ האָבן גקניעט פאר אים אונ דער לעמפערט איז אַנטלאָפן צו וישן די לייבן אונ ווי נח הָט דס דר זעהן האט ער זיך זייער פאר וואונדערט דרוף אונ נח איז אויף גשטאַנן אונ הָט גנומען די צוויי קליינע לעמפערטליך אין דער תֵּיבָה אַריין. אונ נח הָט אַריין גבראַכט אין דער תֵּיבָה פון אַלי בַּשעפענִיש וואָס עס איז גוועזן אויף דר ערד אַזעלכי בַּשעפעניש וואָס זענען נים ריין גוועזן זענען גוועזן צוויי אַזָכָר אונ אַנְקֵבָה. אונ פון די בַּשעפעניש וואָס איז יא ריין גוועזן הָט ער גנומען זיבן אַזוי ווי גאָט הָט אים גבאָטן. אונ אַלע בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עוֹפוֹת וואָס

וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ׃
ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו
אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃
ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־
הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃
ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה
זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־

מְאָה שְׁנִין וְטוֹפָנָא הֲוָה
מַיָּא עַל אַרְעָא׃ ז וְעָאל
נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי
בְנוֹהִי עִמֵּהּ לְתֵבוּתָא מִן
קֳדָם מֵי טוֹפָנָא׃ ח מִן
בְּעִירָא דַכְיָא וּמִן בְּעִירָא
דִּי לֵיתָהָא דַכְיָא וּמִן
עוֹפָא וְכֹל דִּי רָחֵשׁ עַל
אַרְעָא׃ ט תְּרֵין תְּרֵין עָלוּ
לְוַת נֹחַ לְתֵבוּתָא דְּכַר
וְנֻקְבָּא כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ׃

תולדות אהרן

מן הבהמה פסחים ג בתרא קנג:

רש"י

ביאתו לתיבה: (ז) נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד לפי שנאסרו בתשמיש המטה מ מפני שהעולם שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים: (ט) באו אל נח. נ מאליהן: שנים שנים. כלם

שפתי חכמים

השבעה ימים שזכר הכתוב בפירוש: מ נ"ל דק"ל למה סמך ויבא נח וגו' לקרא דלעיל מיניה ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ ויבא נח וגו' אלא להודיע הטעם למה נאסרו בתשמיש המטה מפני שהמבול היה והעולם היה שרוי בצער מ"ה כ' אחריו ויבא נח ובניו וגו' כלומר מ"ה באו האנשים לבד והנשים לבד ולא שמשו (ג"א) ומ"ש ביאתו גם כן ויבא נח ובניו אף על פי שמותר בתשמיש היה היינו לפי שנח היה דואג לעסוק בפריה ורביה אחר המבול כדפירש רש"י לקמן עד שאתן הקדוש ברוך הוא אות שלא יביא עוד מבול אבל הרא"ם ל"ג כל דבור זה ע"ש: נ דאם לא כן הוכאו מבע"ל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

גבי ערוה דכתיב אל תטמאו בהם: (ו) והמבול היה. יש לשאול מאי שנא שהביא הקב"ה מבול יותר משאר מכות רז"ל אמרו ברותחין קלקלו וברותחין נדונו. אמנם יש להמשיל הדבר למלך שבנה דירה נאה לחבורה של עורים וצוה לכלכלם בריות וכל זמן שהיה המלך עובר דרך שם היו עומדים ומשתחוים כנגד המלך ומשבחים לו בקול גדול פעם אחת שמע המלך קולם אמר מה הקול הזה באזני אמרו לו הם הסומין שצוית לכלכלם שם וכן עושין בכל עת ששומעין קול סוסים שלך אמר אלו היו רואין אותי על אחת כמה וכמה היו משבחין לי מיד צוה להחזירם לאחור ולתת במקומן בני אדם שרואין ולכלכלם כמו הסומים ואותן בני אדם כשראו עצמן בהגאה גבה לבם וכשרואים המלך עובר היו מקללין אותו ואמרו אוי לו לזה שכבש אותנו בזה פעם אחרת שמע קולם ושאל מה הן אומרים אמר לו מקללין אותך ואינן עושין כמו העורים שהחזרת לאחור צוה המלך עליהם שיהרגום כך העולם מתחלה היה כלו מים שאינן רואין ולא שומעין ואפ"ה היו מקלסין להקב"ה שנ' נשאו נהרות ה' וגו' אמר הקב"ה אלו הייתי בורא אדם ששומע ורואה כמה קילוסין וכמה שבחות היו נותנין לי מיד צוה יתברך יקוו המים ותראה היבשה יבה ברא אדם במקום המים והשפיע להם טובה שהיו זורעין הארץ ומעלה להם לארבעים שנה ומרוב טובה מרדו בהקב"ה שמע הקב"ה בכ"דן וצוה למים שיבואו עליהם וישטפו אותן ס"ר ששמע מפי הרב נתן אפניאל: (ז) ויבא נח ובניו. פרש"י האנשים לבד והנשים לבד לפי שכל ימי המבול נאסרו בתשמיש המטה כמדרש שאמר הקב"ה אני קובר אני הורס ואתה בתה המתן עד שיעבור זעם:

פירוש לתורת אלהים

בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אונ נֹחַ איז אַלְט גְוֶועןְ זֶעקְס הונְדֶערְט יָאר וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ וֶוען דֶער מַבּוּל איז גְוֶועןְ וואסֶער אוף דֶער עֶרְד: (ז) וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו אונ נֹחַ איז גְקוּמֶען מיט זַיינֶע זִיהְן וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אונ זַיין וַוייבּ אונ דיא וַוייבֶּער פוּן זַיינֶע זִיהְן אִתּוֹ מִיט אִים זֶייא זֶענִין גְקוּמֶען מִיט אִים אֶל הַתֵּיבָה אִין דֶר תֵּיבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל פַאר דֶעם וַואסֶער פוּן דֶעם מַבּוּל. רש"י שְׁרַייבְּט נֹחַ הָט יוֹא גְלֵייבְּט אונ נִיט גְלֵייבְּט אַז דֶר מַבּוּל וֶועט קוּמֶען דְרוּם איז עֶר נִיט אַריין גְגאַנְגֶען אִין דֶר תֵּיבָה בִּיז דִי וַואסֶער הָאבֶּן אִים אַריין גְשְׁטוּסִין: (ח) מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה פוּן דִיא בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהוֹרָה אונ פוּן דִי בְּהֵמוֹת וָוס זֶענֶען נִיט טָהוֹר וּמִן הָעוֹף אונ אַזוֹ אוֹךְ פוּן דִיא עוֹפוֹת וְכֹל אֲשֶׁר רוֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה אונ פוּן אַלֶס וָואס קְרִיכְט אוֹף דֶר עֶרְד: (ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם צְווייא כְּלוֹמַר פָּאר וַוייס בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּיבָה זֶענֶען זֵיי גְקוּמֶען צוּ נֹחַ אִין דֶער תֵּיבָה זָכָר וּנְקֵבָה אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה צוּם וֶוייניגְסְטִין זֶענֶען גְקוּמֶען צְווייא אָבֶּר עֶס איז גְוֶועןְ אַזֶעלְכֶע מִינִים וָוס

ספר הישר

זֶענֶען גְוֶועןְ אוֹף דֶר עֶרְד הָאבֶּן אַרוּם גְרִינְגִילְט דִי תֵּיבָה פוּן אַלֵי זַייטִין: וְהַגֶּשֶׁם אונ דֶער רֶעגִין איז נָאךְ נִיט גְוֶועןְ בִּיז זִיבֶּן טָעג זִינְד נֹחַ איז אַריין גְגַאנְגֶען אִין דֶער תֵּיבָה. אונ נָאט ב"ה הָאט דְרַ"ם טָאג גְשְׁטָארְמְט אִיבֶּר דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט אונ דִיא זוּנְן איז גְוָוארֶען פִינְצְטֶער אונ דִי גְרוּנְד פֶעסְט הָאבֶּן גְצִיטֶערְט אונ עֶס איז גְוֶועןְ גְרוֹסֶע בְּלִיצֶען אונ דִינֶערִין וָוס אַזֶעלְכֶס איז נִיט גְוֶועןְ זַייט דִי וֶועלְט איז בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶען. אונ נָאט ב"ה הָט דָס גְטָאן טָאמֶר וֶועלֶן זַייא תְּשׁוּבָה טָאן. אונ זֵיי הָאבֶּן פָארְט נִיט חֲרָטָה גְהַאט אונ הָאבֶּן נִיט אָפּ גִיקֶערְט פוּן זַייעֶר שְׁלֶעכְטִין וֶועג אונ טֶערִין נָאךְ שְׁלֶעכְטֶץ צוּא טָאן אונ נֹחַ איז דֶעמָאלְט אַלְט גִיוֶועןְ זֶעקְס הוּנְדֶערְט יָאר. אונ עֶס הָאבֶּן זִיךְ גְשְׁפַּאלְטֶען אַלֵי קְוָואלֶן פוּן אָפּ גְרוּנְד אונ אַלֶע פֶענְצְטֶער פוּן הִימֶל הָאבִּין זִיךְ גִיעֶפִינְט אונ עֶס הָט גְרֶעגִינְט אוֹף דֶר עֶרְד פֶערְצִיג טֶעג אונ פֶערְצִיג נֶעכְט. אונ נָאט ב"ה הָט פַר שְׁלָאסִין דִי תֵּיבָה: וַיִּיעֲשׂוּ אונ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען וָוס זֶענֶען גְוֶועןְ אוֹף דֶר עֶרְד זֶענִין מִיד גְוָוארִין פוּן רֶעגִין דֶען דֶר רֶעגֶן הָט זִיךְ זֵייעֶר גִישְׁטַארְקְט אוֹף דֶר עֶרְד. אונ בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עוֹפוֹת זֶענִין נָאךְ אַרוּם דֶר תֵּיבָה גְשְׁטַאנֶען: וַיִּתְקַבְּצוּ אונ עֶס הָאבֶּן זִיךְ אַיין גְזַאמֶלְט אַלֵי מֶענְטְשִׁין מִיט אַנְדֶער אַיין

נֹחַ: י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי
הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ: יא בִּשְׁנַת
שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנֹת תְּהוֹם
רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ:
יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם

יָת נֹחַ: י וַהֲוָה לִזְמַן
שִׁבְעַת יוֹמִין וּמֵי טוֹפָנָא
הֲווֹ עַל אַרְעָא: יא בִּשְׁנַת
שֵׁית מְאָה שְׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ
בְּיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּשִׁבְעַת
עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
בְּיוֹמָא הָדֵין אִתְבְּזַעוּ
כָּל מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא רַבָּא
וְכַוֵּי שְׁמַיָּא אִתְפַּתָּחוּ:
יב וַהֲוָה מִטְרָא נָחֵית עַל
אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן: יג בִּכְרַן

תו"א ויהי לשבעת סנהדרין קח: בשנת שש ר"ה יא: נבקעו כל יומא עו סנהדרין קח: וארבות יומא ש:

בעל הטורים

(י) לשבעת הימים. בגימ' לימי אבל מתושלח: (יא) בשבעה עשר יום לחודש. וזה יכלו ימיהם בטוב כמנין טוב לחודש ירד המבול: וארבת השמים. בגימט' שלקח שני כוכבים מכימה:

שפתי חכמים

ס דאל"כ תקשה לך הא כתיב מן הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה: ע (קל"מ) לא כשתם בקיעה שמורה על קלקול הנבקע ובפירוש אבל הבקיעה

רש"י

הושוו במנין זה ס מן הפחות היו שנים: (יא) **בחדש השני.** רבי אליעזר אומר זה מרחשון ר' יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח) · **נבקעו.** להוליא ע מימיהן: **תהום רבה.** מדה כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם ולקו בתהום רבה: (יב) **ויהי הגשם על הארץ.** ולהלן הוא אומר ויהי המבול אלא כשהורידן הורידן ברחמים אם יחזרו יהיו גשמי ברכה וכשלא חזרו היו למבול: **ארבעים יום וגו'.** אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו, כל מעינות נמלאו ארבעים יום כלים בכ"ח בכסליו לרבי אליעזר שההדשים נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו: (יג) **בעצם היום הזה.** למדך הכתוב שהיו בני דורו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ארבעים יום. פירש"י יום ראשון אינו מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות ונמצאו ארבעים יום כלים בכ"ח בכסליו. ולא נהירא לי שהרי הוא עצמו כתב גבי חמשים ומאת יום והוא אחד בסיון כיצד בכ"ז בכסליו פסקו הגשמים. לכך נ"ל דיום ראשון הוי מן המנין והתחילו גשמים מאור ליל יום ראשון כי מביום הזה אין ראיה שהרי בהרבה מקומות ביום וביום הזה ר"ל מליל שלפניו כמו ביום השביעי. וכן כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה ולפי זה כלים הארבעים יום בכ"ז בכסליו. וכן מצאתי בסדר עולם וזה לשונו ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה ויהי הגשם על הארץ. עד מתי עד כ"ז בכסליו. ויגברו המים מקצה חמשים ומאת יום עד מתי עד א' בסיון וכו'. וא"כ ע"כ הוא סובר שיום ראשון הוא מן המנין:

פירוש לתורת אלהים

זֶענְען גְקוּמֶען צוּא זִיבְּין כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת נֹחַ ווִי גָאט הָאט גִיבָּאטֶן צוּ נֹחַ: (י) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶועֶן לְשִׁבְעַת הַיָּמִים צוּם סוֹף פוּן דִיא זִיבֶּען טֶעג וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ אוּנ דָם וַואסֶר פוּן דֶעם מַבּוּל אִיז גִוֶועֶן אוֹיף דֶער עֶרְד: (יא) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ וָוען נֹחַ אִיז אַלְט גִיוֶועֶן זֶעקְס הוּנְדֶערְט יָאר בַּחוֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי אִין דֶעם אַנְדֶערֶען חוֹדֶשׁ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחוֹדֶשׁ אִין זִיבְּצֶעטֶן טָאג אִין חוֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג נִבְקְעוּ זֶענֶען וָוארֶן גְשְׁפָּאלְטֶן כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה אַלֶע קְוַואלֶן פוּן דֶעם גְרוּנְט אָפּ גְרוּסֶן וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ אוּנ דִיא פֶענְצְטֶער פוּן דֶעם הִימֶל זֶענֶען וָוארֶן גִיעֶפִינְט: (יב) וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אוּנ עֶס אִיז וָוארִין דֶער רֶעגִין אוֹיף דֶער עֶרְד אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה פֶערְצִיג טָאג אוּנ פֶערְצִיג נֶעכְט. רש"י פְרֶעגְט פַאר וָואס שְׁטֵייט דָא דֶער רֶעגִין אִיז גִיוֶועֶן אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ וַוייטֶער שְׁטֵייט דֶר מַבּוּל אִיז גִיוֶועֶן אוֹיף דֶער עֶרְד אִיז דֶר תֵּירוּץ הקב"ה הָאט גְמַאכְט אַרָאפּ גִידֶערִין מִיט רַחֲמָנוּת אוּב דִי לַייט וֶועלֶן תְּשׁוּבָה טָאן וֶועט דִיא וַואסֶער זַיין רֶעגֶען פוּן בְּרָכָה אוּנ זֵייא הָאבֶּען אָבֶער נִיט גְטָאן קַיין תְּשׁוּבָה זֶענֶען דִי וַואסֶר גְוָוארֶן צוּ מַבּוּל: (יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אִין דֶעם טָאג בָּא נֹחַ אִיז גִיקוּמֶן נֹחַ

ספר הישר

עֶרְד פוּן זִיבְּן מָאל הוּנְדֶרְט טוֹיזֶנְט מֶענְטְשִׁין מֶעגֶער אוּנ וַוייבֶּער אוּנ זֵייא קוּמֶן אַלֶע צוּ נֹחַ פַר דֶר תֵּיבָה. וַיִּקְרְאוּ אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן גְרוּפֶען צוּא נֹחַ עֶפִין אוּנְז אוֹיף דִי תֵּיבָה וֶועלִין מִיר אַרַיין גַיין אִין דֶער תֵּיבָה אוּנ פַר וָואס זָאלִין מִיר שְׁטַארְבֶען הָאט נֹחַ גֶענְטְפֶערְט צוּ זֵיי מִיט אַהוֹךְ קוֹל פוּן דֶר תֵּיבָה אוּנ הָט צוּ זֵייא גְזָאגְט פַר וָואר אִיר הָט וִוידֶר גִשְׁפֶּעטִיגְט אָן גָאט ב"ה אִיבֶּר דֶעם הָט גָאט ב"ה אוֹיף אַייךְ גִבְּרַאכְט דָאס שְׁלֶעכְץ צוּ פַאר טִילִיגֶען אַייךְ צוּ אָפּ מֶעקִין אַייךְ אוּנ צוּ פַר וִויסְטֶן פוּן דִי עֶרְד, הֲלֹא פַר וָואר דִי זַאךְ וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גִירֶעט הוּנְדֶערְט אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג אוּנ אִיר הָאט נִיט גִיוָואלְט הֶערִין דִיא רַייד פוּן גָאט אוּנ אַצוּנְד וִוילְט אִיר בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן. אוּנ זֵיי זָאגִין וִוידֶר צוּ נֹחַ מִיר זֶענֶען הַיינְט אַלֶע מֶענְטְשִׁין דָא אוּנ מִיר וֶועלִין תְּשׁוּבָה טָאן צוּ גָאט ב"ה נַייעֶרְט עֶפִין אוּנְז אוֹיף דִיא תֵּיבָה כְּדֵי מִיר זָאלֶן לֶעבֶּן בְּלַייבֶּן. וַיַּעַן אוּנ נֹחַ עֶנְטְפֶערְט וִוידֶר צוּ זֵייא פוּן דֶר תֵּיבָה אַזוֹי צוּ זָאגֶן. אַצוּנְד אַז אִיהְר זֶעהְט שׁוֹן דִיא צָרוֹת פוּן אֵייעֶרֶי לַייבֶּר ווִילְט אִיר תְּשׁוּבָה טָאן צוּ גָאט ב"ה וָוארוּם הָאט אִיר

איר

הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ
וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם
אֶל־הַתֵּבָה׃ יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה
לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־
הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ
וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר
כָּל־כָּנָף׃ טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־
הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים׃

אונקלוס

יוֹמָא הָדֵין עָאל נֹחַ וְשֵׁם
וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאִתַּת
נֹחַ וּתְלָתָא נְשֵׁי בְנוֹהִי
עִמְּהוֹן לְתֵבוּתָא׃ יד אִנּוּן
וְכָל חַיְתָא לִזְנַהּ וְכָל
בְּעִירָא לִזְנַהּ וְכָל רִחְשָׁא
דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא לִזְנוֹהִי
וְכָל עוֹפָא לִזְנוֹהִי כֹּל צִפַּר
כָּל דְּפָרַח׃ טו וְעָלוּ עִם
נֹחַ לְתֵבוּתָא תְּרֵין תְּרֵין
מִכָּל בִּשְׂרָא דִּי בֵהּ רוּחָא

רש"י

אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אני מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום: (יד) צפור כל כנף. דבוק הוא צפור של כל מין כנף לרבות חגבים (כנף זה ל' נוצה כמו (ויקרא א') ושסע אותו בכנפיו שאפי' נוצתה עולה אף כאן

משמע חגבים דהא לאו צפור הוא ומהרש"ל פירש אלו לא היה דבוק

שפתי חכמים

הזאת היתה לתגבורת המעיינות: פ דאל"כ ביום הזה מבעיא ליה דומיא דביום הזה דלעיל: צ כלומר אל תאמר צפור כפ"ע וכנף בפ"ע דהא גם לצפור יש כנף א"כ דאי כל כנף הוא בפ"ע א"כ איך קאמר שכל כנף בא עמו לתיבה כי לא יתכן להיות כנף בלתי עוף אלא דבוק הוא וכו' ומפרש והולך למה צריך למכתב כנף דפשיטא הוא שיש לעוף כנף ועוד איך שייך לומר כל כנף וכי יש לצפור כל הכנפים שבעולם ומתרץ כל מין כנף לרבות חגבים דגם להם יש כנף אבל במשמעות צפור לא סוי דרשינן כמו כל צפור כנף והוה ממעטינן דבר שאין לו כנף וחגבים

פירוש לתורת אלהים

מִיט שֵׁם וְחָם וָיֶפֶת דִי קִינְדֶר פוּן נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ אוּנ דֶם ווייבּ פוּן נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי בָנָיו אוּנ דִיא דְרַייא וַוייבֶּר פוּן זַיינֶע זִיהְן אִתָּם מִיט זַייא אֶל הַתֵּבָה צוּ דֶער תֵּיבָה. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה) דָאס לֶערְנְט מִיךְ דֶער פָּסוּק אַז דִיא לַייט פוּן דֶעם דוֹר הָאבֶּען גִיזָאגְט אַז מִיר וֶועלֶען זֶעהְן אַז נֹחַ וֶועט אַרַיין גֵיין אִין דֶער תֵּיבָה וֶועלִין מִיר דִיא תֵּיבָה צוּא בְּרֶעכִין אוּנ אִים וֶועלֶען מִיר הַרְגֶען דְרוּם הָאט גָאט גִיזָאגְט בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וגו' כְּלוֹמֶר אִין מִיטֶען הֶעלִין טָאג וֶועל אִיךְ אִים אַרַיין בְּרֶענְגֶען אִין דֶר תֵּיבָה אַלֶע לַייט זָאלֶען זֶעהְן אוּנ מִיר וֶועלֶען אַצוּנְד זֶעהְן וֶועמִיס רֵייד עֶס וֶועלִין אַקִיוּם הָאבֶּן׃ (יד) הֵמָּה זַייא דִיא מֶענְטְשֶׁן וְכָל הַחַיָּה אוּנ אִיטְלִיכֶע עֶרְלֵייא חַיָּה לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְכָל הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אוּנ אַלֶע בְּהֵמוֹת צוּא אִיר מִין וְכָל הָרֶמֶשׂ אוּנ אִיטְלִיכֶעס עֶרְלֵיי ווִידְמֶענוּנג הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וָואס קְרִיכְט אוּף דֶר עֶרְד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְכָל הָעוֹף לְמִינֵהוּ אוּנ אִיטְלִיכֶעס מִין עוֹף צוּ זַיין מִין כֹּל צִפּוֹר אַלֶערְלֵייא פֵייגֶל כָּל כָּנָף פוּן אִיטְלִיכֶם מִין וָואס הָט פְלִיגֶל אֲפִילוּ הֵיישֶׁערִיקֶן׃ (טו) וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּיבָה אוּנ זַייא זֶענֶען גְקוּמֶען צוּ נֹחַ צוּ דֶר תֵּיבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם פָּאר וַוייס מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ

ליקוטי יקרים

(טו) וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ וגו'. דֶר מדרש שוחר טוב שְׁרַייבְּט רַבִּי לֵוִי הָאט גְזָאגְט וָוען הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ נֹחַ עֶר זָאל אַרַיין נֶעמֶען אִין דִי תֵּבָה פָּארִינְוַויז, אִיז גְקוּמֶען דֶר שֶׁקֶר צוּ נֹחַ אוּנ הָט אִים גִיבֶּעטֶען עֶר זָאל אִים אַרַיין נֶעמֶען אִין דֶר תֵּבָה, הָט נֹחַ גְזָאגְט צוּם שֶׁקֶר הקב"ה הָט מִיר גְבָּאטֶען אִיךְ זָאל נָאר אַרַיין נֶעמֶען אִין דֶר תֵּבָה פָּארֶן, גֵיי בְּרֶענְג צוּ דִיר אַפָּאר וֶועל אִיךְ אַייךְ אַרַיין נֶעמֶען אִין דֶער תֵּבָה. דֶער שֶׁקֶר אִיז גְגַאנְגֶען זוּכֶען אַפָּאר, הָט עֶר בַּגֶעגִינְט דֶעם שְׁלִימַזָל. דֶר שְׁלִימַזָל זָאגְט צוּם שֶׁקֶר פוּן וַואנֶען קוּמְסְטוּ, הָאט דֶער שֶׁקֶר גְזָאגְט אִיךְ גֵיי פוּן נֹחַ, אִיךְ הָאבּ גִיבֶּעטֶען בַּיי נֹחַ עֶר זָאל מִיךְ אַרַיין נֶעמֶען אִין דֶר תֵּבָה, הָט נֹחַ גִיזָאגְט אִיךְ זָאל בְּרֶענְגֶען נָאךְ אֵיינֶם וָואס עֶר זָאל זַיין מִיט מִיר אַבֶּן זוּג (אַפָּאר) גֵיי אִיךְ זוּכֶען אַבֶּן זוּג, אוּבּ דוּ ווִילְסְט זַיי דוּ מַיין בֶּן זוּג, הָט דֶער שְׁלִימַזָל גְזָאגְט צוּם שֶׁקֶר וָוס וֶועסְטוּ מִיר גֶעבֶּן אַז אִיךְ וֶועל זַיין דַיין בֶּן זוּג, הָט דֶער שֶׁקֶר גְזָאגְט צוּם שְׁלִימַזָל, וֶוען מִיר וֶועלֶען אַרוֹסְגֵיין פוּן דֶר תֵּבָה אַלְץ וָואס אִיךְ וֶועל פַארְדִינֶען זָאל גִיהֶערֶען צוּ דִיר, הָאט דֶער שְׁלִימַזָל גְזָאגְט גוּט אַזוֹ, זַיי זֶענֶען בֵּיידֶע גְגַאנְגֶען צוּ נֹחַ.

ספר הישר

אִיר נִיט תְּשׁוּבָה גִטָאן אִין דִי הוּנְדֶערְט אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר. אַצוּנְד וֶועט אַייךְ גָאט אוֹיךְ נִיט צוּא הֶערִין אוּנ אִיר וֶועט נִיט מַצְלִיחַ זַיין מִיט אַייעֶרִי רֵייד׃ וַיִּגְּשׁוּ אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן גְנֶעהֶנְן צוּ דֶר תֵּיבָה אוּנ הָאבֶּן זִיא גְוָואלְט צוּ בְּרֶעכֶן כְּדֵי זֵיי זָאלֶן אִין אִיר אַרַיין גֵיין מֵחֲמַת דֶעם רֶעגִין אוּנ גָאט הָאט גִישִׁיקְט אַלִי חַיּוֹת אוּנ בְּהֵמוֹת זַיי זָאלֶן אַרוּם רִינְגְלֶען דִי תֵּיבָה אוּנ וֶועלְכֶער מֶענְטְשׁ וָוס אִיז צוּ גְגַאנְגֶען צוּ דֶר תֵּיבָה הָאבֶּן דִי חַיּוֹת אוּנ בְּהֵמוֹת גִיהַרְגֶעט. אוּנ דֶר רֶעגֶן הָט גִידֶערְט אוּף זֵיי פֶערְצִיג טָאג אוּנ פֶערְצִיג נֶעכְט אוּנ דָם וַואסֶר הָט זִיךְ זֵייעֶר גְשְׁטַארְקְט אוּף דֶר עֶרְד אַזוֹ זֶענֶען אוּם גְשְׁטָארְבֶּען אַלִי מֶענְשֶׁן אוּנ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת׃ וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען גְרוֹיס צַעַר צוּ אַלִי וָוס זֶענֶן גְוֶוען אִין דֶר תֵּיבָה אוּנ דִי תֵּיבָה אִיז שִׁיעוּר צוּ בְּרָאכֶן גְוָוארֶן. אוּנ אַלִי וָואס זֶענֶן גְוֶוען אִין דֶר תֵּיבָה הָאבֶּן זִיךְ דֶער שְׁרָאקֶן. דִי לֵייבֶּן הָאבֶּן גְבְּרִימְט דִי אָקְסִין הָאבֶּען גְשְׁרִיגֶן אִיטְלִיכֶר אוּף זַיין קוֹל אוּנ אוֹיךְ נֹחַ אוּנ זַיינֶע קִינְדֶר הָאבֶּן גְשְׁרִיגֶן אוּנ גְוֵויינְט אוּף דֶער צָרָה׃ וַיִּתְפַּלֵּל אוּנ נֹחַ שׁוּט תְּפִלָּה צוּ גָאט אוּנ זָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ גָאט

טז וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר
בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר
יְהוָה בַּעֲדוֹ: שלישי יז וַיְהִי הַמַּבּוּל
אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם
וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל
הָאָרֶץ: יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד
עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי

אונקלוס

דְחַיֵי: טז וְעָלַיָא דְכַר
וְנֻקְבָּא מִכָּל בִּשְׂרָא עֲלוּ
כְּמָא דִי פַקִיד יָתֵהּ יְיָ
וַאֲגֵן יְיָ (בְּמֵימְרֵהּ) עֲלוֹהִי:
יז וַהֲוָה טוֹפָנָא אַרְבְּעִין
יוֹמִין עַל אַרְעָא וּסְגִיאוּ
מַיָא וּנְטַלוּ יָת תֵּבוּתָא
וְאִתְרָמַת מֵעַל אַרְעָא:
יח וּתְקִיפוּ מַיָא וּסְגִיאוּ
לַחֲדָא עַל אַרְעָא וּמְהַלְכָא
תֵבוּתָא עַל אַפֵּי מַיָא:

תו"א והבאים זכר עתים קנו:

בעל הטורים

(טז) והבאים. ב' במסו' הכא ואידך והבאים וגו' עם זרובבל לומר כמו בכאן באו מאליהם כך התם נמי עלו מאליהם והו כמ"ד עלו מאליהם ודלא כמ"ד שעורא העלם:

שפתי חכמים

ג"כ הוי ממועט מפני שלא נקרא לפור: ק קל"מ דאל"כ מאי ויסגור ד' בעדו הרי כבר עשה התיבה ונכנס בתוכה כמו שלוהו כדי להנלל על ידה אע"כ שזהו מ"ש מתחלה והקמותי וגו' ולולי זה לא תוכל: ר נח"י פי' ע"י שלוהו לעשות התיבה ולכנוס לתוכה זו הוא סגירתו מן המים: ש דק"ל הא לאחר מ' יום כבר גדלו המים ולמה לא נתנשאה התיבה כבר אלא משוקעת וכו': ת דאל"כ אלא היה התגברות המים מפני המבול שהי' בתוך מ' יום אם כן הי"ל להפוך ולכתוב בקרא ויהי המבול מ' יום על הארץ ויגברו המים וירבו מאוד על הארץ וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ ותלך וגו' א"ו להכי כתיב ויגברו המים לבסוף לומר שהתגבורת לא היה מפני המבול שבתוך המ' יום אלא מאליו כלומר שהיה התהום עולה מאליו ומפני זה התגברו המים ודוק והרא"ם תירץ בע"א שהרי כבר פסקו הגשמים מסוף מ' יום וא"א לומר בתוך מ' יום היה תגבורת זה שהרי כתיב ויגברו המים על הארץ ק"ן יום ואין סברא לומר שתגטרת הראשון היה ממי המבול והשני מן התהום:

רש"י

לפור כל מין מראית נולה): (טז) ויסגור ה' בעדו. הגין עליו ק שלא שברוה הקיף התיבה דובים ואריות והיו הורגים בהם ופשוטו של מקרא סגר כנגדו ר מן המים וכן כל בעד שבמקרא ל' כנגד הוא (בראשית כ) בעד כל רחם (מ"ב ד) בעדך ובעד בניך (איוב ב) עור בעד עור (תהלים ג) מגן בעדי (ש"א יב) התפלל בעד עבדיך כנגד עבדיך: (יז) ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה ש במים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקלתה במים ומקראות שלפנינו יוכיחו: (יח) ויגברו. ת מאליהן:

ליקוטי יקרים

נח האט זיי אריין גענומען אין דער תבה, ווייא זייא זענען ארוסגענאנגען פון דר תבה האט דר שקר אנגעהויבן פארדינן. אונ האט אנגעזאמלט אוצרות איז געקומען דר שלימזל אונ האט צו גנומען, דר שקר האט גטראפן דעם שלימזל אונ האט צו אים גזאגט גיב מיר צוריק מיינע אוצרות נוס דו האסט ביי מיר גנומען, האט דר שלימזל גזאגט צום שקר דו האסט דאך מיט מיר אזו גמאכט נוס דו וועסט פארדינען זאל איך צונעמען, פון דער צייט אונ נוייטער איז אזו געבליבן אוף אייביג ווס דר שקר פארדינט נעמט דר שלימזל צו זיך: (יח) ויגברו המים. זאגט רש"י מאליהן, פון זיך אליין, וואס מיינט רש"י „פון זיך אלייך". נאר מיר ווייסן אז עס קומט צוזאמען אווינט מיט פייער, אוב דער ווינט איז שטארקר פון דעם פייער, פארלעשט ער דעם פייער. אונ אויב דער ווינט איז קלענר פון פייער, פארגרעסערט ער

פירוש לתורת אלהים

רוח חיים פון אלע וואס האבן אלעבעדיגער אטום: (טז) והבאים אונ די וואס זענען גקומן זכר ונקבה מכל בשר באו זענען גקומן אזכר מיט אנקבה כאשר צוה אותו אלהים ווי גאט האט אים גבאטן ויסגור יי אונ גאט האט פאר שלאסען די תיבה בעדו פון וועגין אים רש"י שרייבט גאט האט גמאכט ארום רינגלען די תיבה מיט בערען אונ מיט לייבען אונ האבען גהרגית דיא רשעים וואס האבן גוואלט די תיבה צו ברעכען אונ דר פשוטר פשט איז ער האט פר שלאסן אקעגן אים פאר דעם וואסר דיא תיבה זאל ניט צו בראכן ווערין מחמת דאס שטארקייט פון וואסר: (יז) ויהי המבול אונ דער מבול איז גיוועז ארבעים יום על הארץ פערציג טעג אויף דער ערד וירבו המים אונ דיא וואסער האבען זיך גימערט וישאו את התיבה אונ זייא האבן גטראגן די תיבה ותרם מעל הארץ אונ זיא איז ווארן אויף גהובן פון דער ערד. רש"י שרייבט די תיבה איז גוועז טיף אין וואסר עלף איילן: (יח) ויגברו המים אונ די וואסר האבען זיך גשטארקט פון זיך זעלבערט וירבו מאד על הארץ אונ זייא האבען זיך זייער גימערט אויף דער ערד ותלך התיבה על פני

ספר הישר

העלף אונז דען מיר האבען קיין כח ניט צו לײדען דס ווס קט אונז ארום גרינגילט. אונ גאט האט צו גהערט דס קול פון נח אונ גאט הט גמאכט איבר פארן איין ווינט אוף דר ערד אין די וואסר גשטילט גוווארען אונ די תיבה הט שון גרוט. אונ דער רעגן הט שון אוף גהערט. ויקרא אונ נח רופט צו גאט ב"ה נאך מער אונ זאגט איך בעט דיך גאט ציה אוס פון דעם פר שליסונג אונזרי לייבר דען איך בין שון זייער מיד פון זיפצן. וישמע אונ גאט ב"ה הט צו גהערט דיא רייד פון נח אונ זאגט צו אים אז דס יאר וועט דר פילט ווערן דעמאלט וועסטו ארוס גיין: ויהי היום אונ אז עס איז גקומן דר טאג ווס גאט הט צו זיי גזאגט אז זיי זאלן ארוס גיין פון דער תיבה זענן זיי אלי ארום גנאנגען אונ איטליכער איז גנאנגען צו זיין חדר אונ זיין ארט. אונ נח מיט זיינע קינדר זענן גזעסין אוף זייער ארט אונ האבן געדינט גאט אלי זייערי לעב טאג. וכוש אונ כוש דר זון פון חם הט

הַמָּיִם׃ יט וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד
עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים
הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃
כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ
הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃ כא וַיִּגְוַע כָּל־
בָּשָׂר ׀ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ
הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם׃
כב כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו
מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ׃ כג וַיִּמַח

אונקלוס

יט וּמַיָּא תְּקִיפוּ לַחֲדָא
לַחֲדָא עַל אַרְעָא
וְאִתְחֲפִיאוּ כָּל טוּרַיָּא
רָמַיָּא דִּי תְּחוֹת כָּל
שְׁמַיָּא׃ כ חֲמֵשׁ עַשְׂרֵי
אַמִּין מִלְעֵלָּא תְּקִיפוּ
מַיָּא וְאִתְחֲפִיאוּ טוּרַיָּא׃
כא וּמִית כָּל בִּשְׂרָא
דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא בְּעוֹפָא
וּבִבְעִירָא וּבְחַיְתָא וּבְכָל
רִחְשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא
וְכֹל אֱנָשָׁא׃ כב כֹּל דִּי
נִשְׁמְתָא רוּחָא דְּחַיִּין
בְּאַנְפּוֹהִי מִכֹּל דִּי
בְּיַבֶּשְׁתָּא מִיתוּ׃ כג וּמְחָא

תו"א חמש עשרה יומא כא כל אשר יומא פה
סוטה מה: מכל אשר קידושין יג
סנהדרין קח זבחים קיג בכורות מז: וימח את
ברכות סא שבת קיג עירובין יח סנהדרין קח:

רש"י

(כ) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גוב' כל ההרי' א לאחר שהושוו המים לראשי ההרים: (כב) נשמת רוח חיים. נשימה ב של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא ג דגים שבים (סנהדרין קח): (כג) וימח. ל' ויפעל ד הוא ואינו ל' ויפעל והוא מגזרת ה ויפן ויבן כל תיבה ו שסופה ה"א כגון בנה מחה קנה כשהוא

שפתי חכמים

א לא למעלה על שטח הארץ כי קודם זה כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים שהם כמה אלפים משטח הארץ רא"ם: ב (הראב"ע) כי אשר נשמת רוח חיים שב אל האדם לבדו אבל הרא"ם כתב שהגירסא היא נשימה של רוח חיים כלומר כל שיש בו נשימה של רוח חיים אבל ה"ל נשמה דהא אין לבהמות נשמות ודוקא גבי אדם כתיב ויפח באפיו נשמת חיים אבל לא גבי בהמות וחיות ועופות: ג (קל"מ) ושמא לזה כיון רש"י באמרו כי השחית כל בשר אפילו בהמה וחיה ואלו דגים לא קאמר וקרא הכי נמי דייק דכתיב על הארץ אבל לא דגים שבים: ד מבנין קל על משקל וירא ויתן רק שהם עומדים וזה יוצא לא לשון ויפעל מבנין נפעל כמו וימחו מן הארץ: ה דקשה לרש"י כיון שהוא לשון ויפעל למה נקוד וימח בחיר"ק שהוא מבנין הכבד ולא נקוד וימח בקמ"ץ שהוא מבנין הקל ומתרץ שהוא מגזרת ויפן ויבן דנקוט ג"כ י' בחיר"ק ודלא כפי' הרא"ם שהוא ממשקל ויפן והא דמ"ס בפת"ח מפני הח' שהיא גרונית: ו דקשה לרש"י

פירוש לתורת אלהים

הַמָּיִם אונ דיא תֵּיבָה איז גינאנגן אויף דעם וואסער: (יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ אונ דיא וואסערן האבן זיך זייער גשטארקט אויף דר ערד וַיְכֻסּוּ אונ זיי זענין וואָרן באדעקט כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אַלע הויכע בערג אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם וואס זיי זענען אונטער דעם הימל: (כ) חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וגו' פֿופֿצין אײלן הוך גָּבְרוּ הַמָּיִם האבן זיך די וואסערן גשטארקט פון אובן וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים אונ זיי האבן באדעקט די בערג נאך דעם אז דס וואסער איז גלייך גיוואָרן מיט דיא שפּיץ בערג איז די וואסערן נאך העכר גוועזן ־יפֿצן אײלן איבר די שפּיץ בערג: (כא) וַיִּגְוַע אונ עס איז פר גאנגן כָּל בָּשָׂר אלץ הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וואס ווידמענד זיך אויף דר ערד בָּעוֹף עופות וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה אונ בהמות אונ חיות וּבְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ אונ אלי ווידמענונג וואס טוט ווידמען אויף דער ערד וְכֹל הָאָדָם אונ אלע מענטשן: (כב) כֹּל איטליכס אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו וואס איז פאר האנדען אלעבעדיגען אטום אין זיינע נאז לעבער מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה פון אלץ וואס אויף דער טריקעניש מֵתוּ זענען אלע גשטארבען רש"י שרייבט דס וויל מיך לערנן אז נאר דם וואס אויף דר טריקעניש זענען גישטארבן אבער ניט די פיש פון דעם ים: (כג) וַיִּמַח אונ ער האט אפ גימעקט אֶת כָּל הַיְקוּם

ליקוטי יקרים

דעם פייער, וואסר מיט פייער, איז אויך אזו, אויב דער וואסר איז גרעסר פון פייער, פארלעשט ער דעם פייער, אונ אויב דר פייער איז גרעסר פון וואסר, טריקונט ער אום דם וואסר, אז עס קומן צו זאמן ווינט מיט וואסער, אויב דר ווינט איז שטארק טריקונט ער אום דם וואסר, אונ אויב דער ווינט איז ניט שטארק אז ער קומט אריין אין וואסער גייבט ער אויף דאס וואסר, שטארקט זיך דם וואסער אין דערהייך, דא ביי דעם מבול שטייט דיא וואסר האט זיך גשטארקט, זאגט רש"י די וואסר הט זיך ניט גשטארקט נוייל עס איז צוגעקומן נאך וואסער, אז עס קומט צו נאך וואסר הייסט וַיִּרְבּוּ, די וואסער איז מער גוואָרען, וַיִּגְבְּרוּ הייסט די וואסר האבן זיך גשטארקט, זיי זענן שטארקער גוואָרן פון ווי זיי זענן גוועזן פריער, פון זיך אליין, ווייא אזו, נוייל עס איז אריין אווינט אין דעם וואסר הט דער וואסר געשטורעמט אונ עס האבן זיך אופגעהובן וואלן ווי עס הייבען זיך אויף די וואלען אויף דעם ים:

ספר הישר

גנומן אוועיב אויף זיין עלטר אונ זיא גיווינט אים אזון אונ מען גיט אים אנאמן נמרוד צו זאגן אז די מענטשען וואס זענען גוועזן אין דר זעלביגער צייט האבען ווידר גישפעניגט אן גאט ב"ה. אונ עס איז נגנבען גוואָרען צו כוש דם העמד פון אדם אז ער איז מים

אֶת־כָּל־הַיְקוּם ׀ אֲשֶׁר ׀ עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־
רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־
הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ
בַּתֵּבָה׃ כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ
חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃ ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־

יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עַל אַפֵּי
אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא עַד בְּעִירָא
עַד רִחְשָׁא וְעַד עוֹפָא
דִשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ מִן
אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם נֹחַ
וְדִי עִמֵּהּ בְּתֵבוּתָא׃
כד וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל אַרְעָא
מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין׃
א וּדְכִיר יְיָ יָת נֹחַ וְיָת
כָּל חַיְתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא

בעל הטורים

(כג) וישאר אך נח. אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לומר שאף עוג נשאר: אך נח. בגי' עוג:

רש"י

נותן וי"ו יו"ד בראשה נקוד בחירק תחת היו"ד: **אך נח.** לבד נח זהו פשוטו ומדרש אגדה (ב"ר) גונח וכוהה דם ז מטורח הבהמות והחיות ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו ועליו נאמר (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם: (א) **ויזכור אלהים.** זה השם מדת הדין הוא ונהפכה למדת רחמים ע"י תפלת הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין שנאמר (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמחה והוא שם מדת רחמים: **ויזכור אלהים את נח וגו'.** מה זכר להם לבהמות זכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן ח ושלא שמשו

שפתי חכמים

מה טעם בכולהו למה נקוד חיר"ק תחת היו"ד: ז וא"ת מנ"ל לרש"י כל זאת וי"ל דכתיב אך נח ואך מיעוט הוא ואין כאן שום דבר למעט אלא נח עצמו היה מתמעט מהיותו שע"י גונח כו': ח (קל"מ) מהכא משמע ששאר הבהמות השחיתו מעצמן לא על יד המזיקין דאל"כ מאי זכות של אלו וכן משמע ממה שאמר אחריו שלא שמשו בתיבה שזהו פי' על עצמן (נח"י) והא דאצטריך לשני מיני זכות י"ל דבזה שלא השחיתו דרכם קודם לכן לא סגי משום דאין זה פעולת מצוה אלא מניעת עבירה ואף על גב דאמרינן במס' מכות דף כ"ג כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה הא אמרינן בקדושין דף ל"ט דמיירי כשבאת לידו עבירה וניצל ממנה לכך איצטריך ג"כ לזכות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) וישאר אך נח. נמצא בשם ר' יהודה חסיד מכאן רמז לעוג שפלט מן המבול. א"ך נ"ח עולה בגימטריא עוג:

פירוש לתורת אלהים

גָאר דָאס בַּאשְׁטַאנְד אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וָואס אויף דֶער עֶרְד וַיִּמָּחוּ אוּנ זַייא זֶענֶען גִיוָוארֶען אָפּ גְמֶעקְט מִן הָאָרֶץ פוּן דֶר עֶרְד וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ אוּנ גָאר נֹחַ אַלֵיין אִיז אִיבֶּר גְבְּלִיבֶּן וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה אוּנ דִיא וָוס זֶענֶען גִוֶוען מִיט אִים אִין דֶר תֵּיבָה דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט אֲפִילוּ נֹחַ אִיז אוֹךְ נִיט גִוֶוען בַּיי זַיין גַאנְצֶן גְזוּנְד עֶר הָט גִיקְרֶעכְצְט אוּנ עֶר הָאט גְהִיסְט מִיט בְּלוּט מֵחֲמַת דֶר טִרְחָא וָוס עֶר הָט גְהַאט פוּן דִיא בְּהֵמוֹת אוּנ פוּן דִי חַיוֹת אוּנ אַטַייל זָאגֶן עֶר הָט פַר זוּמְט אוּנ הָט דֶעם לֵייבּ נִיט גְגֶעבְּן עֶסֶן צוּ דֶר צַייט הָט עֶר אִים אַבִּיס גְטָאן אִיז עֶר דֶר פוּן קְרַאנְק גְוֶוען: (כד) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ אוּנ דִי וַואסֶערְן הָאבֶּן זִיךְ גִישְׁטַארְקְט אוּף דֶר עֶרְד חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם הוּנְדֶערְט מִיט פִיפְצִיג טָאג: (א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ אוּנ גָאט הָט גְדֶענְקְט דֶעם זְכוּת פוּן נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה אוּנ זְכוּת פוּן אַלֶע חַיוֹת וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אוּנ אַלֶע בְּהֵמוֹת אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וָואס זֶענֶען מִיט אִים אִין דֶער תֵּיבָה. רש"י שְׁרַייבְּט דֶר שֵׁם פוּן אֱלֹהִים אִיז מִדַּת הַדִּין אִיז עֶר פַר קֶערְט גְוָוארֶן צוּא רַחֲמִים דוּרְךְ דֶער תְּפִלָּה פוּן דִיא צַדִיקִים אָבֶּער דָאס שְׁלֶעכְטִיקַייט פוּן דִיא רְשָׁעִים פַאר קֶערְט דֶעם מִדַּת רַחֲמִים צוּ מִדַּת הַדִּין אוּנ וָוס פַר אַזְכוּת הָט עֶר גְדֶענְקְט צוּ דִי בְּהֵמוֹת דָס אִיז וָואס זַיי הָאבֶּן זִיךְ פְרִיעֶר גָאר בַּהֶעפְּט צוּ זַייעֶר מִין אוּנ הָאבִּין נִיט מְשַׁמֵּשׁ גִיוֶוען אִין דֶער תֵּיבָה

ספר הישר

חַוָּה אַרוֹיס גִינַאנְגֶען פוּן גַן עֵדֶן. אוּנ אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז גְשְׁטָארְבֶּן הָט מֶען גְגֶעבֶּן דָס הֶעמְדָל צוּ חֲנוֹךְ דֶעם זוּן פוּן יֶרֶד. אוּנ אַז חֲנוֹךְ אִיז אַרוֹיף גְגַאנְגֶען אוֹיפֶן הִימָל הָט מֶען גְגֶעבִּין דָס הֶעמְדִיל צוּ זַיין זוּהְן מְתוּשֶׁלַח. אוּנ אַז מְתוּשֶׁלַח אִיז גְשְׁטָארְבִּין הָט נֹחַ גְנוּמֶן דָס הֶעמְדָל אִין דֶר תֵּיבָה אַרַיין אִיז דָאס הֶעמְדִיל גְוֶוען בַּיי נֹחַ. אוּנ בְּשַׁעַת זַיי זֶענֶען אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן דֶער תֵּיבָה הָט חָם גְגַנְבֶת דָס הֶעמְדִיל פוּן זַיין פָאטֶר אוּנ הָט עֶס בַּהַאלְטְן פַר דִי בְּרִידֶר. אוּנ חָם הָט גְעוּוינֶען כּוּשׁ הָט עֶר אִים גְגֶעבִּין דָס הֶעמְדֶל. אוּנ אַז כּוּשׁ הָט גְוּוינֶען נִמְרוֹד הָט כּוּשׁ אִים גְגֶעבֶּן דָס הֶעמְדִיל: וַיִּגְדַל אוּנ אַז נִמְרוֹד אִיז דֶר וַואקְסֶען גְוָוארֶען אוּנ אִיז אַלְט גִיוָוארֶען צְווַאנְצִיג יָאר. הָט נִמְרוֹד אָן גִיטָאן דִיא דָאזִינֶע קְלֵיידֶר. אוּנ נִמְרוֹד הָט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט אַז עֶר הָט אָן גְטָאן דָס קְלֵייד. אוּנ גָאט הָאט אִים גִיגֶעבִּין קְרַאפְט אוּנ שְׁטַארְקַייט אוּנ פְלֶעגְט חַאפֶּן חַיוֹת אִין פֶעלְד. אוּנ נִמְרוֹד הָט גְבּוֹיְאט אַיין מִזְבֵּחַ אוּנ הָט מַקְרִיב גִיוֶוען דִי חַיוֹת פַר גָאט. אוּנ נִמְרוֹד אִיז גְוֶועסֶן אִין דֶר שְׁטָאט שִׁנְעָר וָוס עֶר הָט גְבּוֹיְאט זַייעֶר זִיכֶרְלִיךְ אוּנ הָט מִלְחָמָה גְהַאלְטֶן מִיט אַלֵי פַיינְט אוּנ הָאט זַייא גְמַאכְט אוּנְטֶער טֶענִיג. אוּנ נִמְרוֹד אִיז זַייעֶר מַצְלִיחַ אִין אַלֶע מִלְחָמוֹת אוּנ אִיז זַייעֶר גְרוֹס גְוָוארֶן. וְכָל אוּנ אַלֶע פֶעלְקֶר הָאבֶּן גְהֶערְט פוּן אִים אַזוֹי הָאבֶּן זִיךְ אַלֶע אַיין גְזַאמִילְט צוּ אִים אוּנ הָאבֶּן אִים גְבְרַאכְט מַתָּנוֹת. אוּנ זֶענֶען אַלֵי בַּיי אִים גְבְּלִיבֶּן זִיצֶן אִין דֶר שְׁטָאט שִׁנְעָר אוּנ נִמְרוֹד אִיז מוֹשֵׁל אִיבֶּער אַלֶע קִינְדֶר פוּן נֹחַ אוּנ זֶענֶען גְוֶועֶן אוּנְטֶער זַיין הַאנְד אוּנְטֶער זַיין עֵצָה אוּנ דָס גַאנְצֶי לַאנְד אִיז גְוֶוען אַיין עֵצָה אוּנ אַיין רֵייד: אוּנ נִמְרוֹד אִיז גִיוֶוען נָאךְ מֶער רָשָׁע וִוי דִי מֶענְשֶׁן וָוס זֶענֶען גִיוֶוען נָאךְ דֶעם דוֹר הַמַּבּוּל. אוּנ הָט גְמַאכְט אָפּ גֶעטֶער אוּנ בּוּקְט זִיךְ צוּ זַיי. אוּנ נִמְרוֹד וִוידֶר

הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר
אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃
ב וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת
הַשָּׁמַיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם׃
ג וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ
וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים

דִּי עִמֵּהּ בְּתֵבוֹתָא וְאַעְבַּר
יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ
מַיָּא׃ ב וְאִסְתְּכָרוּ מַבּוּעֵי
תְהוֹמָא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא
וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא׃
ג וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא
אָזְלִין וְתָיְבִין וַחֲסַרוּ מַיָּא
מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין

תו"א ויעבר אלהים ר"ה יב סנהדרין קח זבחים קיג:

בעל הטורים

(ב) ויכלא הגשם. ב' במס' הכא ואידך ויכלא העם מהביא לומר לך שבזכות ישראל כלה הגשם: (ג) ושוב. ג' הכא ואידך ולא יגלה ושוב עד

רש"י

כתיבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין ט והנחה עברה לפניו: על הארץ. על עסקי הארץ: וישכו. כמו (אסתר ב) כשוך חמת המלך ל' הנחת חמה: (ב) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב כל מעינות וכאן אין כתיב כל לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם י כגון חמי טבריא וכיוצא בהם: ויכלא. וימנע כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך (בראשית כג) לא יכלה ממך: (ג) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור כ והוא אחד בסיון כיצד בכ"ז בכסליו פסקו ל הגשמים הרי ג' מכסליו וכ"ט

שפתי חכמים

שלא שמשו בתיבה שזהו פריצות הגוף כמותר להם ובשאי עשמא לאו נמי לא סגי משום דהוי קלא כמי שאינו מלווה ועושה דלא מלינו שנאסרו בתשמיש בתיבה דלנח ובניו לחוד אוהר רחמנא והא דכתב הרב ושרצו בארץ מגיד שאף הבהמה וחיה נאסרו בתשמיש י"ל דמעצמם קבלו האיסור ולא בגזירת הש"י: ט דקשה לרש"י דאי היה רוח ממש הא כתיב אח"כ וישוכו המים וזה אינו דהא כתיב ישב רוחו יזלו מים א"נ הוכחתו דאי רוח ממש הא כתיב על הארץ והרי היו המים על הארץ והיאך עבר הרוח על פני הארץ אבל אם תפרש רוח תנחומין אתי שפיר דעל הארץ פי' על עסקי הארץ ר"ל דלכך העביר רוח תנחומין בשביל בני האדם שעל הארץ: י וא"ת כיון דלצורך עולם הם למה לא נבראו מששת ימי בראשית וי"ל דקודם המבול לא היה צריך לעולם לפי שאין הבריות היו צריכים להם לפי שהיו בריאים וחזקים אבל אחר המבול נעשו חלשים וק"ל: כ דלא תימא שאז כבר היו חסרים וזה א"א דנימא שבסוף ק"ן יום כלו לחסור שהרי המים היו הלוך וחסור עד כ"ז לחודש השני שבו יבשה הארץ אלא התחילו לחסור: ל וא"ת והא לעיל פירש"י בכ"ח בכסליו פסקו הגשמים י"ל דמש"ל בכ"ח בכסליו לפי שאין יום ראשון מן המנין היינו לא נחשב כיום שלם לפי שאין לילו עמו דכתיב ביום הזה נבקעו וגו' ביום ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויעבר אלהים רוח. אותו רוח שנאמ' בו מרחפת הולך על המים בשעת המבול והחזיר המים לכשהיו בתחלה ואותו רוח העביר עכשיו ונחו המים: (ג) ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום. היינו באחד בסיון ותנח התיבה בחדש השביעי הוא סיון שהוא שביעי ז' לכסליו שפסק בו הגשמים שאין לפרש שביעי לירידת גשמים דהיינו מרחשון ויהיה שביעי אייר שהרי עם כל זה חשוב ארבעים ימים ומירידה ק"נ יום מתגבורת לא תמצא שהיו כלין עד אחד בסיון וא"כ לא נחה התיבה מאייר עד יום שבעה בסיון ונחה בי"ז ימים לאחר שפסק תגבורת בעשירי וגו' זהו אב שהוא עשירי למרחשון שבו התחילו הגשמים לירד שאין לפרש עשירי להפסקה דהוא אלול שהרי פירש"י ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח וגו' מקץ ארבעים יום משנראו ראשי ההרים. וא"כ לפירושו ולפי המקראות יש ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה ואם הייתי אומר שלא נראו עד אלול כשתחשוב ח' יום אחרי כן תמצאם כלים באחד במרחשון. וכן בראשון באחד לחדש נראו וגו' חרבו פני המים מכאן מאן דס"ל שהוא מרחשון קרוי ראשון אלא ודאי עשירי הוא אב ובאחד בו נראו ראשי ההרים וכשתחשוב ששים יום תמצאם כלים בא' בתשרי שהוא ראשון לר' אליעזר מכאן דשביעי הוא סיון ועשירי הוא אב א"כ מהפסקת התגבורת דהיינו א' בסיון עד שנראו ראשי ההרים דהיינו אחד באב יש ששים יום וט"ו למעלה מן ההרים היו המים מכלל דבששים יום חסרו המים ט"ו אמות דהיינו אמה בד' ימים. וא"כ בט"ז ימים חסרו ארבע אמות בט"ו ימים משהתחילו לחסור נחה על ההרים וא"כ תמצא שהיתה משוקעת במים אחד עשר אמות כל

פירוש לתורת אלהים

וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ אוּנ עֶס אִיז דוּרְךְ גֶעגַאנְגֶען אַווִילֶן פוּן טְרֵייסְטוּנְג אוּם ווִילִין דֶר עֶרְד וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם אוּנ דִי וַואסֶרְן זֶענֶן גְוואָרֶן גְשְׁטִילְט: (ב) וַיִּסָּכְרוּ אוּנ זֵיי זֶענִין וָוארֶן פַר שְׁטָאפְּט מַעְיְנֹת תְּהוֹם דִי קְוַואלִין פוּן דֶעם אָפּ גְרוּנְד וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם אוּנ דִיא פֶּענְסְטֶער פוּן דֶעם הִימֶעל וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמַיִם אוּנ עֶס אִיז וָוארִין פַאר מוּטֶען דֶער רֶעגִין פוּן דֶעם הִימֶעל. רש"י שְׁרַייבְּט בַּיי דֶעם עֶפֶענֶען שְׁטֵייט כָּל מַעְיְנֹת דָם אִיז טַייטְשׁ אַלֶע קְוַואלִין הָאבֶּען זִיךְ גִיעֶפִינְט אוּנ דָא בְּשָׁעַת וֶוען זַייא זֶענִין פַאר שְׁטָאפְּט גִיוָוארִין שְׁטֵייט נִיט אַז זַייא זֶענִין אַלֶע פַר שְׁטָאפְּט גְוָוארֶן וָוארוּם עֶס אִיז עֶטְלִיכֶע קְוַואלִין אִיבֶּער גִיבְּלִיבֶּען וָואס זֶענֶען נִיט פַאר שְׁטָאפְּט גִיוָוארֶען ווייל זַיי גִיצִין צוּ דֶער וֶועלְט דְהַיְינוּ דִיא חַמֵּי טְבֶרְיָא אוּנ נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכִין וָואס נִיצִין צוּ דֶער וֶועלְט: (ג) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ דִי וַואסֶר הָט צוּרִיק גְקֶערְט פוּן דִי עֶרְד וַיַּחְסְרוּ אוּנ זֶענֶען גְוָוארֶן ווייניגֶר מִקְצֵה פוּן סוֹף חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם הוּנְדֶערְט אוּנ פִיפְצִיג טָאג

ספר הישר

שְׁפָּעטִינְגְם אָן נָאךְ ב"ה אוּנ לֶערִינְט אַלֶי זַיינִי קִנֶעכְט אוּנ מֶענְשֶׁן זַיין שְׁלֶעכְטִין וֶועג. אוּנ אוֹיךְ זַיין זוּהְן מַרְדוֹן אִיז נָאךְ גִיוֶועזֶן עֶרְגֶר פוּן אִים אוּנ אִיטְלִיכֶר מֶענְטְשׁ וָוס הָט גְהֶערְט דִי שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים פוּן מַרְדוֹן הָאבֶּן זַיי אַזוֹ גְזָאגְט. פוּן רְשָׁעִים גֵייט אַרוֹס אֵיין רָשָׁע: וְתֶרַח אוּנ תֶּרַח דֶר זוּהְן פוּן נָחוֹר אִיז גִוֶועזְן בַּיי נִמְרוֹד אֵיין פַארְשַׁאלִיק אוּנ זֵייעֶר חָשׁוּב בַּיי אִים אוּנ בַּייא אַלֵי קְנֶעכְט. אוּנ עֶר אוּנ דִי שָׂרִים הָאבֶּן אִים זֵייעֶר לִיבּ גְהַאט. אוּנ תֶּרַח הָט גִינוּמֶען אַווייבּ אוּנ זִי הָט גְהֵייסֶען אַמַתְלָאָה זִיא אִיז גִוֶועזְן דִי טָאכְטֶער פוּן כַּרְנְבוֹ אוּנ זִי הָט אִים גְוִוינֶען אֵיין זוּן אוּנ תֶּרַח אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזְן זִיבֶּצִיג יָאר. אוּנ תֶּרַח הָט אִים אַנָאמֶען גְגֶעבְן אַבְרָם וָוארוּם אַבְרָם אִיז טַייטְשׁ הוֹיךְ צוּ זָאגְן אַז דֶר מֶלֶךְ נִמְרוֹד הָט אִים דֶר הֵייכְט אִיבֶּער אַלֶע שָׂרִים וָוס זֶענֶען בַּיי אִים גְוֶועזְן: וַיְהִי עֶס אִיז גִיוֶועזְן דִיא נַאכְט וָואס אַבְרָם אִיז גִיבּוֹרְעֶן גְוָוארֶן. זֶענִין גְקוּמֶען אַלֵי קְנֶעכְט פוּן תֶּרַח אוּנ אַלֵי חֲכָמִים אוּנ

וּמְאַת יוֹם׃ ד וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
עַל הָרֵי אֲרָרָט׃ ה וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ
וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים׃

יוֹמִין׃ ד וְנָחַת תֵּיבוּתָא
בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה
בְּשִׁבְעַת עֲשַׂר יוֹמָא
לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדוּ׃
ה וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין
עַד יַרְחָא עֲשִׂירָאָה
בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא
אִתְחֲזִיאוּ רֵישֵׁי טוּרַיָּא׃

בעל הטורים

יבושת סמים והחיות רלוא ושוב. זה הוא שאמרו שמזיעת החיות יוצא נהר דינור כמו ושוב דככא איירי בנהר אף התם נמי: (ד) ותנח. ב' במסורה ותנח התיבה. ותנח עליהם הרוח. לומר שרות הקודש נחה על אותם אשר נשארו בתיבה וזה הוא ותנח עליהם הרוח: אררט. ב' במסורה הכא ושנים גבי סנחריב ויהי וגו' בית נסרוך אלהיו וגו' והמה נמלטו ארץ אררט ואחז"ל לקח נסר אחד מן התיבה אמר דין אלהא דשיזביה לנח מטופנא. נסרוך לשון נסר:

שפתי חכמים

בלילה אבל מ"מ יום א' הוא נחשב א"כ נשאר ממרחשון י"ב יום ויום חסר לילה ומכסליו כ"ז ימים ולילה כי לא פסק הגשם עד לסוף של כ"ח יום ותצרף אותה לילה ליום ראשון הרי מ' יום לכך קרוי כ"ח לפי שהיו עדיין גשמים יורדין בליל כ"ח וקרוי כ"ז לפי שפסקו ביום כ"ח הרי ג' מכסליו ר"ל עם לילה שלאחריו וכן כ"ט מטבת עם לילה שלאחריו והז' הוא ז' לכסליו שבו פסקו גשמים דא"א לומר לירידה שהרי לא כלו מ' יום של גשמים וק"ן יום של תגבורת עד א' בסיון ואין סברא שהק"ן יום היו מ' של ירידה וק"י של תגבורת אלא או כולם של גשם או כולם של תגבורת וא"א שיהיו של גשם א"כ יחויב שיהיו כולן של תגבורת א"כ מ' יום לחוד וק"ן יום לחוד ולא כלו עד אחד בסיון: מ וא"כ לא תוכל ג"כ ללמוד שהתיבה היתה משוקעת י"א אמה דמא' בסיון עד אחד באלול ל' יום הרי אמה לו' ימים א"כ לפי"ז היתה משוקעת י"ב אמות ושליש: נ והתיבה לא נחה אלא לאחר שכלה מ' יום של גשמים וק"ן יום של תגבורת המים וזה היה בסיון ולא באייר הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים וכו' שהרי פי' מקץ ארבעים יום תחלת מ' יום שהם ל"ט שלמים ובצרופם עם כ"א שהוחיל

רש"י

מטבת הרי ל"ב ושבט ואדר וניסן ואייר קי"ח הרי ק"נ: (ד) **בחדש השביעי**. סיון והוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים: **בשבעה עשר יום**. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה ונחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום הרי אמה לד' ימים נמצא שבי"ו בסיון לא חסרו אלא ד' אמות ונחה התיבה ליום המחרת למדת שהיתה משוקעת י"א אמה במים שעל ראשי ההרים: (ה) **בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים**. זה אב שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. וא"ת הוא אלול מ ועשירי לכסליו שפסק הגשם כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לירידה אין זה סיון נ והעשירי א"א למנות

דעת זקנים מבעלי התוספות

זה פירש"י. וק' הא דפרי' מקץ ארבעים יום ויפתח נח דהיינו משנראו ראשי ההרים דא"כ היונה אשר שלח ז' יום לאחר אותם ארבעים יום מדוע לא מצאה מנוח והלא היתה יכולה להיות נחה על ההרים לכך פירש"י ויהי מקץ ארבעים יום שהתחילו המים לחסור ולפי עניות דעתי צ"ל שהיו אילנות על ההרים שנראו כבר וכן היה מעשה ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והוא אחד בסיון ותנח התיבה בחדש השביעי בי"ז בסיון וארבעים יום אחר שהתחילו המים לחסור ויפתח נח חלון התיבה הוא בי' בתמוז וישלח את העורב מיד ולא עשה שליחותו והוא המתין ז' ימים וישלח את היונה והיה י"ז בתמוז ולא מצאה היונה מנוח. ואומר אני שגם רמז לתחלת החרבן שהיה בשבעה עשר בתמוז שהובקעה העיר ולא מצאו ישראל מנוח בו שנקרא יונה והמתין עוד שבעה ימים ומצאה זית כדכתיב והנה עלה זית טרף בפיה ואותו היום צ"ל שנראו ראשי האילנות והמתין עוד שבעה ימים וישלח עוד והוא חדש אב שהוא י' לירידה באחד לחדש ולא יספה שוב אליו עוד כי מצאה מנוח על ראשי ההרים שנראו באותו היום והא לך ששים יום מפסיקת תגבורת עד שנראו ראשי ההרים כמו לפי' רש"י מאחד באב שנראו עד אחד בתשרי שיש ששים יום ביניהם חרבו המים כדכתיב בראשון באחד לחדש חרבו המים וכו' תשוב ותמצא משנראו ראשי ההרים עד שחרבו המים ששים יום כמו לפירש"י וכן מצאתי בסדר עולם כמו שפירשתי. אמנם אין זה לשונו. אבל קשה לי רמאחר שצ"ל שהיו אילנות על ההרים ונתראו קודם שנראו ההרים כדפי' רש"י מדוע לא כתב יום ראיית האילנות כמו שכתב יום ראיית ההרים. וכי תימא שלא נשאר שום אילן כי אם זית כדכתיב וימח וגו' כי כן משתמע לפרש דגבי ויטע כרם שכשנכנס נח בתיבה הכניס עמו חבילי זמורות מכלל דלא נשארו אילנות ומשום ראית אילן אחד לא כתב יום ראיתו. מ"מ ק"ל מפני מה נשאר זית משאר אילנות. וא"ת שנשאר בזכות שעתידין לעשות מפירותיו שמן למאור גם כרם עתידין לעשות מפירותיו נסכים. ומיהו י"ל שכרם היה לו תקנה בהכנסת זמורות לתבה אבל לזית לא היה יכול נח לעשות תקנה זו כי תתיבש בשנת המבול יותר מכרם ולכך נשאר זית ולא כרם:

פירוש לתורת אלהים

אַז עֶס הָט זִיךְ אוּם גְלָאזְט הוּנְדֶערְט מִיט פִּיפְצִיג טָאג הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן דִי וַואסֶערֶן וֵוייניגֶר צוּ וֶוערֶן: (ד) וַתָּנַח הַתֵּבָה אוּנ דִי תֵּיבָה הָט גְרוּעֶט בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אִין זִיבֶּעטֶען חוֹדֶשׁ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחוֹדֶשׁ אִין דֶעם זִיבְּצֶעהֶנְטִין טָאג פוּן דֶעם חוֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט אוֹיף דִי בֶּערְג אֲרָרָט: (ה) וְהַמַּיִם אוּנ דִי וַואסֶערֶן הָיוּ הָלוֹךְ זֵייא זֶענֶען אָפּ גְפַאלֶען וְחָסוֹר אוּנ גְמִינֶערְט גְוָוארֶען עַד הַחוֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בִּיז אִין דֶעם צֶעהֶנְטֶען חוֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ אִין

ספר הישר

מְכַשְּׁפִים פוּן נִמְרוֹד אוּנ הָאבִּין גִיגֶעסֶען אוּנ גְטְרוּנְקִין בַּיי תֶּרַח אֵיין גַאנְצֶע נַאכְט. אוּנ בְּשַׁעַת זַיי זֶענֶען אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן תֶּרַח הָאבֶּען אַלֶע חֲכָמִים אוּנ מְכַשְּׁפִים אוֹיף גְהוֹבֶּען זֵייעֶרֶע אוֹיגֶען צוּם הִימֶל אוּנ צוּ דִי שְׁטֶערֶן הָאבֶּן זַיי גְזֶעהֶן אַז אֵיין גְרוֹיסֶער שְׁטֶערֶן קוּמְט פוּן מִזְרָח זַייט אוּנ אִיז גִילָאפֶען אוּנ הָט אַיין גְשְׁלוּנְגֶען פִיר שְׁטֶערֶן פוּן פִיר זַייטֶן. הָאבֶּן זִיךְ פַר וִוינְדֶערְט אַלֶע חֲכָמִים אוּנ מְכַשְּׁפִים אוֹיף דֶער זַאךְ. אוּנ דִי חֲכָמִים הָאבֶּן פַאר שְׁטַאנֶען דִי זַאךְ אוּנ אַיינֶער זָאגְט צוּם אַנְדֶערֶן דָס קִינְד וָואס אִיז גְבוֹירֶן גְוָוארֶען הַיינְטִיגֶע נַאכְט צוּ תֶּרַח דָאס קִינְד וֶועט גְרוֹיס וֶוערִין אוּנ וֶועט מֶערִין אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶען אַרְבֶּן דָס לַאנְד. אוּנ אַלֵי חֲכָמִים אוּנ מְכַשְּׁפִים זֶענֶען גְגַאנְגֶען אַהֵיים: וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶען אִין דֶר פְרִי. וֶוען זֵייא אַלֶע אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ אַיין

ו וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה׃
ז וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃
ח וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת

אונקלוס

ו וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת כַּוַּת תֵּבוּתָא דִּי עֲבַד׃
ז וְשַׁלַּח יָת עוֹרְבָא וּנְפַק מִפַּק וְתָיִב עַד דִּיבִישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃ ח וְשַׁלַּח
יָת יוֹנָה מִלְּוָתֵהּ לְמֶחֱזֵי

תו"א וישלח את העורב סנהדרין קח: וישלח את היונה סנהדרין שם:

בעל הטורים

(ז) יבושת. בגימטריא נחל כרית א"ל הקדוש ב"ה מזומן אתה בשליחות אחרת בימי אליהו. יבשת אותיות תשבי:

רש"י

אלא לירידה שאם אתה אומר להפסקה והוא אלול אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב וכ"א יום הוחיל בשליחות היונה הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה וא"ת באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן: (ו) מקץ ארבעים יום. משנראו ס ראשי ההרים: את חלון התיבה אשר עשה. ע לצהר (ב"ר) ולא זה פתח פ התיבה העשוי לביאה ויציאה: (ז) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו שהי' חושדו על בת זוגו כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו אבל מדרש אגדה מוכן הי' העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים צ בימי אליהו שנאמר (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר: (ח) וישלח את היונה. לסוף ז' ימים שהרי כתיב ויחל

שפתי חכמים

בשליחות יונה יעלו ס' ומפני שאב ואלול אינם כ"א נ"ט יום הוכרח שר"ח תשרי מונין הכ"א יום: ס שאין לומר משנחה התיבה ועשירי עשירי להפסקה דומיא דשביעי שהוא שביעי להפסקה ויהיה שקוע י"ב אמות ושלים דא"כ הי' לו לעיל לכתוב מקרא זה ולא לסמוך אל נראו ראשי ההרים כ' הרא"ם אך קשה מאחר שסלות יונה הי' אחר מ"ז יום משנראו ראשי ההרים מדוע לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה הרי לא נשאר עד שחרבו המים רק י"ד יום ומסתמא נראו כל ראשי ההרים הגבוהים והשפלים וגם קצת מהאילנות הגבוהים וכו' נראה אף שנראו ראשי ההרים כיון שלא חרבו קצת מש"ה לא יכלה לעמוד על הארץ וגם האילנות הגבוהים נעקרו ונמוחו בימי המבול כדמשמע במדרש ודוק כ"ל: ע ר"ל דחלון זו עשויה כדי להאיר: פ רנ"ל לעיל כתיב פתח וכאן חלון ומתרץ ולא זהו וכו' (קל"מ) ואעפ"י שפי' אותו במסופק יש אומרים חלון ויש אומרים אבן טובה מהכא משמע שהוא חלון וי"מ לנוהר לאורה מגזירת נהרים כאלו אמר אשר עשה לאורה כלו' לא לביאה וכו' וא"ת א"כ למה הוצרך לאורו של אבן טוב וי"ל בעבור הלילות ובעבור הימים שהחלון הי' סגור כדמשמע מויפתח אגו': צ ורמז לזה שמלת יבשת כתיב חסר שהוא אותיות תשבי דהוא

פירוש לתורת אלהים

איין טאג אין דעם חודש נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים זענן גזעהן גוואָרען די שפּיצען פון דיא אַלֶע בערג: (ו) וַיְהִי אונ עס איז גיוועען מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם אַז עס האָט זיך אום גלאָזט פערציג טאָג פון דעם טאָג וואָס זענין גיזעהן גוואָרען דיא שפּיץ פון דיא בערג וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּיבָה אֲשֶׁר עָשָׂה האָט נח גיעפינט דָס פענסטער פון דער תיבה וואָס ער האָט גמאַכט: (ז) וַיְשַׁלַּח אֶת הָעוֹרֵב אונ ער האָט גשיקט דעם ראָב זעהן אוב די וואַסערין זענען גמינערט גוואָרען וַיֵּצֵא אונ ער איז אַרום גגאַנגען אונ צוריק ניקומען דער ראָב איז נפלוגן אַרום דער תיבה אונ האָט ניט גוואָלט גיין אין שליחות פון נח. אין מדרש שטייט דר ראָב האָט גזאָגט צו נח הקב"ה האָט מיך פיינד דען פון אַלע בהמות טהורות אונ פון עופות טהורות האָט ער דיך גיהייסען אין דער תיבה אַריין נעמען זיבען פּאָר אונ פון די טמאות נאָר איין פּאָר. אונ דו האָסט מיך אויך פיינד דען דוא שיקסט ניט פון די מינים וואָס דו האָסט צו זיבען פּאָר אונ ווען עס וועט אפילו איינער פון זייא אום קומען וועט נאָך פון דעם מין בלייבען אונ שיקסט מיך וואָס דו האָסט פון מיין מין מער ניט נאָר איין פּאָר אונ אַז איך וועל אום קומען וועט דאָך אויף דער וועלט חסר זיין אַבאַשעפעניש עַד יְבוֹשֶׁת הַמַּיִם ביז דיא וואַסער זענען אויס גיטריקינט גיוואָרען. דיא גמרא זאָגט אַזוֹ איז דער פּשט (עַד יְבוֹשֶׁת הַמַּיִם) דער עורב איז אָן גיברייט גיוועען צו אַנאַנדער שליחות אין דער צייט פון אליהו אַז עס איז ניט גינאַנגען קיין רעגין אונ עס איז גוועען איין יבשה אויף דער וועלט אַזוֹ וויא עס שטייט אין פסוק (וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר) דאָס איז טייטש דיא ראָבען האָבען גבראַכט צו אליהו ברוט אונ פלייש: (ח) וַיְשַׁלַּח ער האָט אַוועק גשיקט די טאַהב פון אים רש"י שרייבט אין סוף זיבען טאָג פון דעם שליחות פון דעם עורב האָט ער אַוועק גשיקט דיא טאַהב פון זיך דאָס הייסט זיא זאָל גיין וויא הין זיא וויל

ספר הישר

גינאַמעלט אין ראָט הויז איין עצה צו האַלטין. הט אייער גזאָגט צום אַנדרן דס וואָס מיר האָבן גזעהן ווייסט דאָך נמרוד דר פון ניט אונ אַז עס גוועט קומן צום סוף וועט ער צו אונז זאגין פר וואָס האָט איר מיר ניט מודיע גיוועען וועט ער אונז אַלע לאָזען שטראָפען: וְעַתָּה אונ אצונד לאָזען מיר גיין צו נמרוד אונ מיר זאָלן אים דר ציילן וואָס מיר האָבן גזעהן. אונ די האָבן אַזוֹ גטאָן אונ זענען גקומען אונ האָבן זיך גבוקט צו אים אונ האָבן גזאָגט מיר האָבן גהערט אַז עס איז גבוירן גוואָרען איין זון צו תרח. אונ מיר זענען געגעסן צו אים גקומען אונ מיר האָבן גגעסן אונ גטרינקן אונ זענען גוועזן לוסטיג. אונ אַז מיר זענען אַהיים גגאַנגען שלאָפין האָבן מיר אויף גהובן אונזרי אויגן צום הימל האָבין מיר גזעהן אַז עס איז גקומען איין גרויסר שטערן פון מזרח וואָס פון דאָרט גיים

הֵקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
ט וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־
רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־
מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ
וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃
י וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף
שַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃
יא וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה
עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי

אונקלוס

הֲקַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי
אַרְעָא: ט וְלָא אַשְׁכַּחַת
יוֹנָה מְנַח לְפַרְסַת רַגְלַהּ
וְתָבַת לְוָתֵהּ לְתֵבוּתָא
אֲרֵי מַיָּא עַל אַפֵּי כָל
אַרְעָא וְאוֹשֵׁיט יְדֵהּ
וְנַסְבַהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ
לְתֵבוּתָא: י וְאוֹרִיךְ עוֹד
שִׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין
וְאוֹסֵיף שַׁלַּח יָת יוֹנָה מִן
תֵּבוּתָא: יא וַאֲתַת לְוָתֵהּ
יוֹנָה לְעִדָּן רַמְשָׁא וְהָא
טְרַף זֵיתָא תְּבִיר נְחִית
בְּפוּמַהּ וִידַע נֹחַ אֲרֵי

תו"א והנה עלה עירובין יח:

בעל הטורים

(יא) טרף. ג' במס' הכא ואידך כי הוא טרף וירפאנו מא התם ל' שבירה אף ה"נ שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו צף על המים וכוה הכיר כי קלו המים:

שפתי חכמים

אליהו ועוד מדלא כתיב יבושת הארץ אלא יבושת המים ר"ל שבימי אליהו מהרש"ל: ק דלא שייך ל' שליחות אלא בבר דעת ולעיל לא רצה רש"י לפרש שהרי כתיב בהדיא דלאו שליחות היה שהרי כתיב יצוא ושוב ופרש"י הולך ומקיף וכו' (קל"מ) דשם לא בא לראות הקלו המים לכך אפשר לומר דלא שלחו לראות הקלו המים אלא שלחו לילך כאשר ימצא בשביל שישמש בתיבה ומה שלא שלחו מיד אחר המעשה לפי שהיה המים על פני כל הארץ ואם היה שלחו אז היה מינו נעדר ובזה מתורץ נמי למה הוחיל ז' ימים עד ששלח היונה ה"ל לשלוח מיד כיון שלא הלך העורב בשליחות כלל אלא שלא היה שליחות העורב לראיה ולפ"ז יהיה פי' וישלח כמו וישלח משה את חותנו ודומיהם שאין הכוונה להשיב שולחו דבר לכך לא פי' בו כלום אבל בשליחות היונה ששלחו לראות שהוא כעין שליחות הוצרך לפרש:
ר כלומר וגם אי הי' כתיב טרפה בפיה מ"מ היה הל' משמש גם על זכר והואיל וזה זכר היה ניחא לו לכתוב טרף ל' זכר: ש לא מלשון

רש"י

עוד ז' ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז' ימים: וישלח. אין זה ל' שליחות ק אלא ל' שלוח שלחה ללכת לדרכה ובזו יראה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו: (י) ויחל. ל' המתנה וכן (איוב כט) לי שמעו ויחלו והרבה יש במקרא: (יא) טרף בפיה. אומר אני שזכר היה לכן קוראו פעמים ל' זכר ופעמים ל' נקבה לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה ר כמו (שה"ש ה) כיונים על אפיקי מים רוחצות (יחזקאל ז) כיוני הגאיות כולם הומות (הושע ז) כיונה פותה: טרף. חטף ש ומדרש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) והנה עלה זית טרף בפיה. מלשון כל טרפי צמחה יבש שהוא מתפרש סמדר ולכך ידע נח כי קלו המים. שאם לא כן אלא על הגדול מנא ידע והלא שמא על המים מצאו אלא לפי שראהו סמדר ידע כי מאילן נטלו:

פירוש לתורת אלהים

לִרְאוֹת צוּ זֶעהְן הֲקַלּוּ הַמַּיִם אויב זייא זֶענֶען גְרינְגֶער גְוָוארֶן דיא וַואסֶערֶן מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פוּן דֶער עֶרְד דוּרְךְ דֶעם ווָּס עֶר הָאט דיא טָאהְבּ אַוֶועק גְשִׁיקְט וֶועט עֶר ווִיסֶען אוֹבּ דיא וַואסֶערֶן זֶענֶען גְרינְגֶער גְוָוארֶן וָוארוּם אַז זִיא וֶועט גְפִינֶען צוּ זִיךְ אַרוֹאוּנְג וֶועט זִיא זִיךְ צוּ אִים שׁוֹן בְּוַודַאי נִיט אוּם קֶערֶן: (ט) וְלֹא מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלָהּ אוּנ דִי טָאהְבּ הָאט נִיט גְפוּנֶען אַרוּאוּנְג צוּ אִירֶע פִים וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּיבָה אוּנ זִיא הָט זִיךְ אוּם גִיקֶערְט צוּ אִים צוּ דֶער תֵּיבָה כִּי מַיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וָוארוּם דִי וַואסֶערֶן אִיז נָאךְ אוֹף דֶער גַאנְצֶער עֶרְד וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ אוּנ עֶר הָאט אוֹם גְשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד אוּנ הָאט זִיא גְנוּמֶען וַיָּבֵא אוֹתָהּ אֵלָיו אֶל הַתֵּיבָה אוּנ עֶר הָט זִיא גִיבְּרַאכְט צוּ זִיךְ אִין דֶר תֵּיבָה: (י) וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים אוּנ עֶר הָט נָאךְ גְוַוארְט אַנְדֶערֶע זִיבִּין טֶעג וַיּוֹסֶף אוּנ עֶר הָאט גִימֶערְט שַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתֵּיבָה אַוֶועק צוּ שִׁיקִין דִיא טָאהְבּ פוּן דֶר תֵּיבָה: (יא) וַתָּבוֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה אוּנ דִיא טָאהְבּ אִיז צוּ אִים גְקוּמֶען לְעֵת עֶרֶב פַר נַאכְט וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת אַבְּלַאט פוּן אֵייל בִּירְט בּוֹם טָרָף גְחַאפְּט בְּפִיהָ אִין אִיר מוֹל זִיא הָט גְטְרָאגֶען אַבְּלַאט פוּן אֵייל בִּירְט בּוֹם

ספר הישר

אוֹף דִי זוּנְן. אוּנ גְלוֹפְט זֵייעֶר שְׁטַארְק אוּנ הָם אַיינְגִישְׁלִינְגֶען פִיר אַנְדֶרִי גְרוֹסִי שְׁטֶערֶן. אוּנ אַז מִיר הָאבֶּן דָם גְזֶעהְן הָאבֶּן מִיר זִיךְ זֵייעֶר פַר ווָאוּנְדֶרְט דְרוֹף אוּנ מִיר הָאבֶּן זִיךְ דֶר שְׁרָאקֶן. אַזוֹי הָאבֶּן מִיר בַּיי טְרַאכְט דִי זַאךְ אַז דָם בַּטַּייט אַז דָם קִינְד ווָס אִיז גְבּוֹרֶן גְוָוארֶן צוּ תֶּרַח וֶועט וֶוערֶן גְרוֹיס אוּנ שְׁטַארְק וֶועט בַּייא קוּמֶן כִּירִים אוּנ וֶועט הָאבֶּן מְדִינוֹת עֶר מִיט זַיינִי קִינְדֶר: וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד אֲדוֹנֵינוּ נִמְרוֹד מִיר הָאבֶּן דִיר מוֹדִיעַ גְוֶועזֶן דִי זַאךְ ווָס מִיר הָאבֶּן גְזֶעהְן. אִיז אוּנְזֶער עֵצָה אַז אֲדוֹנֵינוּ זָאל גֶעבֶּן צוּ תֶּרַח פִיל גֶעלְד פַר זַיין קִינְד אוּנ מֶען זָאל דָם קִינְד אוּם בְּרֶענְגֶען אֵיידֶר עֶם וֶועט אוֹיף וַואקְסִין אוֹיף דֶער עֶרְד: וַיִּשְׁמַע אוּנ נִמְרוֹד אִיז וואוֹיל גְפֶעלֶן דִי זַאךְ אוּנ הָם גְשִׁיקְט נָאךְ תֶּרַח אוּנ גְזָאגְט צוּא תֶּרַח. עֶס אִיז מִיר גְזָאגְט גְוָוארֶן אַז הַיינְטִיגֶע נַאכְט אִיז בַּיי דִיר גְבּוֹרֶן גְוָוארֶן אַזוּן אוּנ אַזוֹי אִיז גְזֶעהְן גְוָוארֶן אוֹיף דֶעם הִימֶל דְרוּם אַצוּנְד גִיבּ דָם קִינְד. אוּנ אִיךְ וָועל דִיר גֶעבֶּן פִיל גָאלְד אוּנ זִילְבֶּר

קָלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃ יב וַיִּיָּחֶל עוֹד
שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת־
הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃
יג וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה
בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם
מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה
הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי
הָאֲדָמָה׃ יד וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה
וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ׃
רביעים טו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃
טז צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ

אונקלוס

קְלִיאוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃
יב וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָא
יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח יָת
יוֹנָה וְלָא אוֹסֵיפַת לְמִתּוּב
לְוָתֵהּ עוֹד׃ יג וַהֲוָה בְּשַׁת
מְאָה וְחַד שְׁנִין
בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא
נְגוּבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא
וְאַעְדִּי נֹחַ יָת חוֹפָאָה
דְּתֵיבוּתָא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ
אַפֵּי אַרְעָא׃ יד וּבְיַרְחָא
תִּנְיָנָא בְּעַשְׂרִין וְשִׁבְעָא
יוֹמָא לְיַרְחָא יַבִּישַׁת
אַרְעָא׃ טו וּמַלִּיל יְיָ עִם
נֹחַ לְמֵימָר׃ טז פּוּק מִן
תֵּיבוּתָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ

תולדות אהרן

ויהי באחת ר"ה י: א מן סנהדרין קח:

רש"י

אגדה ל' מזון ודרשו (עירובין יח) בפיה לשון מאמר ואמרה יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם: (יב) וייחל. הוא ל' ויחל אלא שזה ל' ויפעל וזה ל' ויתפעל ויחל וימתין א וייחל ויתמתן: (יג) בראשון. לר"א הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יב): חרבו. נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה: (יד) בשבעה ועשרים. וירידתן בחדש השני בי"ז אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה: יבשה. נעשה גריד כהלכתה: (טז) אתה ואשתך וגו'. איש ואשתו כאן התיר להם

שפתי חכמים

הריגה כואב יטרוף אך מפני שכל טורף חוטף נקרא החוטף טורף. והא דשלח את הזכר והלא יש לחוש שלא יחשדהו כמו שחשדו העורב ויש לומר כל הפוסל במומו פוסל והעורב שימש בתיבה משום הכי חשדו אבל נח כוונתו היה לגלות זה לכל שהרי היונה גם כן זכר היה והלך בשליחותו מפני שהיונה גם כן לא שימש בתיבה משום הכי לא יחשוד גם את נח שימש עם בת זוגו מהרש"ל: ת והכי פירושו דקרא עלה זית רצה לומר מרורים כזית וטרף רצה לומר מזונות בפיה רצה לומר במאמר פיה: א ר"ל כי הי' דבר שמלייר הבכל ואינו ל"ע ע"ז מאחר שיבשו בז' ימים שימתין

פירוש לתורת אלהים

אין מול ויַדע נח הט נח גוויסט כי קלו המים מעל הארץ אז דאס וואסער איז גרינגער גוואָרן פון דער ערד די גמרא זאגט טרף איז לשון שפייז און בפיה דרשנת די גמרא לשון זאגן די טאהב הט גזאגט לאזן מיינע מזונות זיין ביטער וויא איין אייל בירט און עס זאל זיין דורך דיא הענט פון הקדוש ברוך הוא און ניט זיס ווי האניק דורך דיא הענט פון אמענטש: (יב) וייחל עוד שבעת ימים אחרים און ער הט נאך גוואַרט אנדערע זיבן טאג וישלח את היונה און הט ווידר אוועק גשיקט די טאהב ולא יספה שוב אליו עוד זיא האט זיך שון מער ניט אום גיקערט צו אים: (יג) ויהי און עס איז גוועזן באחת ושש מאות שנה אין דעם זעקס הונדרטן מיט איין יאר פון דיא לעב טאג פון נח בראשון אין דעם ערשטן חודש באחד לחודש איין טאג אין חודש חרבו המים מעל הארץ זענן אום גיטריקענט גוואָרן דס וואסר פון דר ערד ויסר נח את מכסה התיבה און נח הט אפ גטאן דיא דעק פון דר תיבה וירא און ער האט גיזעהן והנה חרבו פני האדמה דאס וואסער איז אום גיטריקונט גוואָרן פון דר ערד און די ערד איז גוואָרן אזו ווי ליים און איז פון אובן פארטריקונט גוואָרן: (יד) ובחודש השני און אין דעם אנדרן חודש בשבעה ועשרים יום לחודש אין זיבין און צוואנציגסטן טאג אין חודש יבשה הארץ איז די ערד גוואָרן גאנץ טרוקין אזו ווי עס גהער צו זיין: (טו) וידבר אלהים אל נח און גאט הט גירעט צו נח: (טז) צא מן התיבה גיי ארוס פון דר תיבה דו מיט דיין ווייב ובניך און דייני

ספר הישר

און תרח ענפערט אבער ווער וועם ירשינן דס געלד: ויהי און אז נמרוד הט גהערט די רייד פון תרח איז ער גוואָרן אין כעס און ווי תרח הט דאס גזעהן הט ער גיזאגט מיין העער אלדינג אפילו דס קינד זאל אוך גגעבן ווערן צו מיין העער אן געלד נאר זאלסט מיר לאזן צייט דריי טאג איך וועל מיך מיישב זיין מיט מיין ווייב און נמרוד הט אים גגעבן צייט דריי טאג. אז עס איז נקומן דר דריטר טאג הט נמרוד גשיקט צו תרח אזוי צו זאגין שיק מיר דיין קינד פר דעם געלד וואס איך וועל געבין. און אוב

וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ יז כָּל־הַחַיָּה
אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־
הָאָרֶץ הַוְצֵא אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ
וּפָרוּ וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ׃ יח וַיֵּצֵא־נֹחַ
וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ׃ יט כָּל־
הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כֹּל
רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם
יָצְאוּ מִן־הַתֵּבָה׃ כ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ
לַיהוָה וַיִּקַּח מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה
וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת

אונקלוס

וּבְנָיךְ וּנְשֵׁי בְנָיךְ עִמָּךְ׃
יז כָּל חַיְתָא דְעִמָּךְ מִכָּל
בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא
וּבְכָל רִחְשָׁא דְרָחֵשׁ עַל
אַרְעָא אַפֵּיק עִמָּךְ
וְיִתְיַלְדוּן בְּאַרְעָא וְיִפְשׁוּן
וְיִסְגּוּן עַל אַרְעָא׃ יח וּנְפַק
נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי
בְנוֹהִי עִמֵּהּ׃ יט כָּל
חַיְתָא כָּל רִחְשָׁא וְכָל
עוֹפָא כֹּל דְּרָחֵשׁ עַל
אַרְעָא לְזַרְעֲיָתְהוֹן נְפַקוּ
מִן תֵּבוֹתָא׃ כ וּבְנָא נֹחַ
מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּנְסִיב
מִכֹּל בְּעִירָא דַכְיָא וּמִכֹּל
עוֹפָא דְכֵי וְאַסֵּיק עֲלָוָן

תולדות אהרן

למשפחתיהם יצאו סנהדרין צח : ויבן נח זבחים קח : ויקח מכל זבחים קטו :

רש"י

תשמיש המטה: (יז) הוצא. הוצא כתיב היצא קרי. ב היצא אמור להם שיצאו הוצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ. ולא בתיבה מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש: (יט) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק במינן: (כ) מכל הבהמה הטהורה. אמר לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו ז' ז' אלא ג כדי להקריב

שפתי חכמים

סוף ז' ימים ויכשו יותר מהרש"ל: ב מהרש"ל פי' כי גם בלא ו' הוא הוצא והוי הוי"ו פועל נח לכך אמר שיקרא אותו כיו"ד כי ו' וי' מתחלפים והוה היצא (קל"מ) כי פי' היצא שיצאו מעצמן אבל הוצא פי' הוציאם בעצמו: ג (הרא"ם) דבלא זה מנא ידע שצריך להקריב קרבן והלא לא מצינו שצוה הקב"ה לנח על זה ועז"פ שהסברא מוכחת ע"ל זה שלא צוה הקב"ה להכנים וכו' אלא דקשה לפ"ז שראוי היה לפרש זה על ויבן מזבח או על ויעל עולות. וי"ל לפרש דודאי ידע נח שיקריב קרבן לה' כמו הכל שהקריב קרבן על הטובה שהיה לו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) למשפחותיהם יצאו מן התיבה. וכי יש משפחה לבהמה אלא אותן שדבקו במינן זכו ליכנס וליצא מן התיבה:

פירוש לתורה אלהים

זִיהְן אוּנ דִי וַוייבֶּר פוּן דַיינֶע זִיהְן אִתָּךְ מִיט דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָא דִי זְכָרִים אוּנ דִיא נְקֵבוֹת בַּנַאנְד וָוארוּם דָא אַז עֶר הָט אִים גֶהֵייסֶן אַרוֹיס גֵיין פוּן דֶר תֵּיבָה הָט עֶר זֵיי מַתִּיר גֶוֶועֶן תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה: (יז) כָּל הַחַיָּה אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע זַאכֶן וָוס זֶענֶען מִיט דִיר הַיְצֵא אִתָּךְ זָאלְסְטוּ אַרוֹיס צִיהְן מִיט דִיר וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ אוּנ זֵיי זָאלֶן זִיךְ וִוידְמֶענֶן אוּף דֶר עֶרְד אָבֶּר נִיט אִין תֵּיבָה וָוארוּם זֵיי זֶענֶען אוֹיךְ אָסוּר גֶיוֶועֶן בְּתַשְׁמִישׁ וּפָרוּ וְרָבוּ עַל הָאָרֶץ אוּנ זֵיי זָאלֶן זִיךְ פְּרוּכְפֶּערֶן אוּנ זָאלֶן זִיךְ מֶערֶן אוּף דֶר עֶרְד: (יח) וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו אוּנ עֶר אִיז אַרוֹיס גֶגַאנְגֶן נֹחַ מִיט זַיינֶע זִיהְן וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אוּנ זַיין וַוייבּ אוּנ זַיינֶע קִינְדֶערְס וַוייבֶּר מִיט אִים: (יט) כָּל הַחַיָּה וגו' לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּבָה צוּ זֵייעֶרֶי מִינִים זֶענֶען זֵייא אַרוֹיס גֶיגַאנְגֶען פוּן דֶער תֵּיבָה כְּלוֹמַר זֵייא הָאבִּין אוֹיף זִיךְ מְקַבֵּל גִיוֶועֶן אַז זֵייא זָאלֶען זִיךְ נָאר בַּאהֶעפְטֶען אִין זֵייעֶר מִין: (כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיְיָ אוּנ נֹחַ הָט גִבוֹיעֶט אַמִזְבֵּחַ צוּ גָאט וַיִּקַּח מִכֹּל הָט עֶר גִינוּמֶן פוּן אִיטְלִיכֶע בְּהֵמָה טְהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר אוּנ פוּן אִיטְלִיכֶן עוֹף טָהוֹר וַיַּעַל עוֹלֹת אוּנ הָאט מַקְרִיב גִיוֶועֶן עוֹלוֹת אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ. רש"י שְׁרַייבְּט פוּן וַואנֶען הָאט נֹחַ גְוִויסְט עֶר דַארְף מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן עֶר אִיז דָאךְ דְרוֹף נִיט גִיבָּאטֶן גִיוָוארֶען אִיז דֶער תֵּירוּץ נֹחַ הָאט גִיזָאגְט גָאט הָאט מִיר מֵיין נִיט גִיבָּאטִין אִיךְ זָאל אַרַיין נֶעמֶן אִין דֶער תֵּיבָה פוּן דִיא מִינִים טְהוֹרִים זִיבֶּען נָאר כְּדֵי אִיךְ זָאל קָרְבָּנוֹת מַקְרִיב זַיין פוּן זֵייא:

ספר הישר

דוּ וֶועסְט נִיט אַזוֹ טָאן. וֶועל אִיךְ לָאזִין טֵייטֶן דִיךְ אוּנ אַלֶע וָוס אִין דַיין הוֹיז זֶענֶען פַר הַאנְדֶן. וַיְמַהֵר אוּנ תֶּרַח אַיילְט אוּנ גֶעמֶט אֵיין קִינְד פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט וָוס אֵיין שִׁפְחָה הָאט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג גִיוִוינֶען אוּנ הָט דָם קִינְד גִבְּרַאכְט צוּ נִמְרוֹד. אוּנ גָאט ב"ה אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען צוּ הִילְף אִין דָר זַאךְ כְּדֵי נִמְרוֹד זָאל נִיט טֵייטִין אַבְרָם. אוּנ נִמְרוֹד גֶעמְט דָם קִינְד פוּן תֶּרַח דֶען עֶר הָט גִמֵיינְט אַז דָס אִיז אַבְרָם. אוּנ דִי זַאךְ אִיז פַר גֶעסִין גִוָואריִן פוּן מֶלֶךְ. אוּנ דָס אִיז אַלְץ גִוֶועֶן פוּן גָאט ב"ה כְּדֵי אַבְרָם זָאל נִיט גִטֵייט וֶוערֶן: וְתֶרַח אוּנ תֶּרַח הָט גִינוּמֶן אַבְרָם מִיט דִי מוּטֶער אוּנ דִי זֵייגֶערִן אוּנ הָאט זֵיי בַּהַאלְטֶען אִין אֵיין הֵייל. אוּנ גָאט ב"ה אִיז גִוֶועֶן מִיט אַבְרָם אִין דֶער הֵייל אוּנ אַבְרָם אִיז גְרוֹיס גִוָוארִין אוּנ אִיז גִוֶועֶן אִין דֶר הֵייל צֶעהְן יָאר. אוּנ הָרָן דֶר זוּן פוּן תֶּרַח דֶר

בַּמִּזְבֵּחַ׃ כא וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ
הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא
אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה
בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם
רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת
אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃ כב עֹד
כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם

אונקלוס

בְּמַדְבְּחָא׃ כא וְקַבִּיל יְיָ
בְּרַעֲוָא יָת קוּרְבָּנֵהּ וַאֲמַר
יְיָ בְּמֵימְרֵהּ לָא אוֹסֵף
לְמֵילַט עוֹד יָת אַרְעָא
בְּדִיל חוֹבֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי
יִצְרָא לִבָּא דֶאֱנָשָׁא בִּישׁ
מִזְּעֵירֵהּ וְלָא אוֹסֵף עוֹד
לְמִמְחֵי יָת כָּל דְּחַי כְּמָא
דַעֲבָדִית׃ כב עוֹד כָּל יוֹמֵי
אַרְעָא זְרוֹעָא וַחֲצָדָא

תולדות אהרן

וירח ה׳ עירובין סה זבחים מז: כי יצר סוכה נב חגיגה טז קידושין ל:

בעל הטורים

(כא) וירח. ב׳ במסו׳ הכא ואידך וירח את ריח בגדיו וזהו שדרשו רז״ל אפי׳ פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח וזה הוא וירח את ריח בגדיו ה״ת בגדיו אלא בוגדיו וירח ה׳ את ריח הניחוח שעתידין ליתן ריח ניחוח. ד״א רמז שנכנס עמו ריח ג״ע כשהריח ריח בגדיו או וירח ה׳: מנעריו. ג׳ במסו׳ הכא ואידך איש מלחמה מנעוריו. שמנעוריו צריך אדם להלחם עם יצה״ר ואם יגבר עליו ונלאו שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא על שמריו: (כב) וקציר. ב׳ במס׳ עיין בפ׳ ויגש:

רש״י

קרבן מהם (ב״ר פ׳ כ״ו ופ׳ ל״ד): (כא) מנעריו. מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע: לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה ד הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי נח ה ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו והיא שבועה וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לו): (כב) עוד כל ימי הארץ וגו׳ לא ישבתו. ו׳ עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חלק

שפתי חכמים

אחת הש״י מכ״ש נח שניצול ממבול שיביא קרבן במקום תודה דארבעה צריכין להודות אך קשה לרש״י מ״ש שהביא עולה מכל הבהמה הטהורה ומכל עוף הטהור די לו שיביא קרבן בשבילו ובשביל אשתו ובניו וכלותיו ולמה הביא מכל המינים וע״ז תירץ אמר לא נוס וכו׳ וק״ל: ד דא״ל דלא אוסיף חד לקללת האדמה להשחית ג׳ טפחים של מחרישה והד להכות כל חי דהי״ל לכלול כחד לא אוסיף והול״ל לא אוסיף עוד לקלל את האדמה ולהכות את כל חי אלא כפל לא אוסיף לשבועה כן נ״ל ולא כהרא״ם שפי׳ לא אוסיף לקלל משמע להשחית ג׳ טפחים של מחרישה וגם משמע להכות כל חי אלא כופלו לשבועה: ה כתב הרא״ם וא״ת ולמה לא הביאו לראיה על כפל לשבועה מקרא דוהקמותי את בריתי דהכא משמע דכבר כרת בריע

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) עד כל ימי הארץ. אקרא דלעיל קאי דלא אוסיף להכות את כל חי וגו׳ עד הנה דרכי להאריך עד שבעתים או עד שבעים ושבעה כדאשכחן גבי קין כי עוד כל ימי הארץ וגו׳:

פירוש לתורת אלהים

(כא) וַיָּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ אוּנ גָאט הָט גִישְׁמֶעקְט דֶעם גִישְׁמַאקֶן רֵיחַ פוּן דיא קָרְבָּנוֹת זַיינֶע קָרְבָּנוֹת זֶענֶען אָן גְנוּמֶן גְוָוארֶן פַאר גָאט וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ אוּנ גָאט הָאט גִטְרַאכְט אִין זִיךְ זֶעלְבֶּערְט לֹא אוֹסִף אִיךְ וֶועל נִיט מֶערִין לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם נָאךְ שֶׁעלְטֶן דִי עֶרְד וֶועגִין דֶעם מֶענְטְשׁ כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו דֶען דִיא גְדַאנְקֶען פוּן דֶעם הַארְץ פוּן דֶעם מֶענְשׁ זֶענִין נָאךְ שְׁלֶעכְט פוּן זַיין יוּגֶענְט אָן וְלֹא אוֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט מֶערֶען נָאךְ צוּא שְׁלָאגֶן אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע בַּשֶׁעפֶענִשׁ אַזוֹ וִוי אִיךְ הָאבּ גִיטָאן: (כב) עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ כָּל זְמַן דִי וֶועלְט וֶועט שְׁטֵיין זָאלֶן דִיא זֶעקְס צַייטֶען וָואס וַוייטֶער שְׁטֵייט קֵיין אוֹיף הֶערוּנְג הָאבֶּן זֶרַע דִיא צַייט פוּן זַייעֶן וְקָצִיר אוּנ דִי צַייט פוּן שְׁנִיט וְקוֹר אוּנ דִי צַייט פוּן קֶעלְט וָחוֹם אוּנ הִיץ וְקַיִץ

ליקוטי יהודא

(כא) וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וגו׳. מִיר זֶעהֶן פוּן אָנְהֵייבּ וֶועלְט בַּיי דִי עֶרְשְׁטֶע גְבָארֶענֶע מֶענְטְשֶׁן קַיִן אוּנ הֶבֶל הָט זִיךְ דֶערְוָועקְט בַּיי זֵיי אִין הַארְצֶן צוּ בְּרֶענְגֶען אַמַתָּנָה צוּ הקב״ה, אַדַאנְק פַר דִי טוֹבוֹת וָואס הקב״ה הָאט מִיט זֵייא גְטָאן, אוּנ אַזוֹ הָט גְטָאן נֹחַ, עֶר הָט גְוָואלְט דַאנְקֶען צוּ הקב״ה פַר דִי טוֹבָה וָוס עֶר הָט אִים גְטָאן עֶר אִיז גֶעבְּלִיבֶּן לֶעבֶּן פוּן דֶעם מַבּוּל, הָט עֶר גֶעבָּאהְט אַמִזְבֵּחַ אוּנ הָאט מַקְרִיב גְוֶוען קָרְבָּנוֹת, אוּנ הקב״ה הָאט אָנְגֶענוּמֶען מִיט פַארְגֶענִיגֶען דֶעם קָרְבָּן וִוי אֵייגֶר שְׁמֶעקְט אַגוּטֶן רֵיחַ מִיט פֶערְגֶענִיגֶען: וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל לִבּוֹ. הקב״ה הָט גֶעטְרַאכְט אִין הַארְצֶן צְווֵיי זַאכֶן, עֶרְשְׁטוּנְס וֶועל אִיךְ מֶער נִיט פְלוּכֶן דִי עֶרְד, וָוארוּם דִי עֶרְד אִיז אִיצְט גִינוּג מָאגֶער, וֶועלֶען דִי מֶענְטְשֶׁן נִיט מֶער הָאבֶּן אַזוֹ פִיל פֶערְגָנִיגֶען פוּן דִי עֶרְד וִוי זֵייא הָאבֶּען גְהַאט בִּיז אִיצְט דְרִיבֶּער כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו, וֶועט דִי הַארְץ פוּן מֶענְטְשׁ נָאר שְׁלֶעכְט זַיין אִין זַיין יוּגֶענְד, אָבֶּר אַז עֶר וֶועט וֶוערֶן אֶלְטֶער וֶועט עֶר אַלֵיין בֶּעסֶר וֶוערֶן. דָס צְווֵייטֶע וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי, אִיךְ וֶועל נִיט מֶער הַרְגֶנֶן אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע זַאכֶן בְּהֵמוֹת חַיוֹת עוֹפוֹת, וָוארוּם אַז דִי מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶן זַיין בֶּעסֶער, וֶועלְן זֵיי אַכְטוּנְג גֶעבֶּן אוֹיף דִי בְּהֵמוֹת חַיוֹת עוֹפוֹת זֵייא זָאלֶן אוֹיךְ זַיין בֶּעסֶער, גְזֵירָה וֶועט נִיט מֶער זַיין וָוארוּם עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ, אַזוֹ לַאנְג וִוי דִי עֶרְד וֶועט שְׁטֵיין וֶועט מֶען זַייעֶן אוּנ שְׁנֵיידֶן, וֶועלֶן אַלֶע הָאבֶּן וָואס צוּ עֶסֶן, מֶענְטְשֶׁן בְּהֵמוֹת חַיוֹת עוֹפוֹת, אוּנ מֶען וֶועט הָאבֶּן אַרְבֶּעט טָאג אוּנ נַאכְט וֶועט מֶען קֵיין צַייט הָאבֶּן צוּ זִינְדִיגֶען:

ספר הישר

בְּרוּדֶר פוּן אַבְרָם וָוס אִיז גְוֶוען עֶלְטֶער פוּן אַבְרָם הָט גְנוּמֶן אַוַוייבּ עֶר אִיז אַלְט גְוֶוען נַיין אוּנ דְרַייסִיג יָאר אוּנ זִיא הָט גְוֶוען אַזוּן אוּנ רוּפְט אִים לוֹט. אוּנ זִי הָט גְוִוינֶן אֵיין טָאכְטֶער אוּנ מֶען הָט זִי גְרוּפְן מִלְכָּה אוּנ זִיא הָט גְוִוינֶן אֵיין טָאכְטֶער אוּנ מֶען הָט זִיא

וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃
ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו
וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־
הָאָרֶץ׃ ב וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל
כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמָיִם
בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל־

אונקלוס

וְקוּרָא וְחוּמָא וְקַיְטָא
וְסִתְוָא וִימָם וְלֵילְיָא לָא
יִבְטְלוּן׃ א וּבָרֵיךְ יְיָ יָת
נֹחַ וְיָת בְּנוֹהִי וַאֲמַר לְהוֹן
פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת
אַרְעָא׃ ב וְדַחַלְתְּכוֹן
וְאֵימַתְכוֹן תְּהֵי עַל כָּל
חֵיוַת אַרְעָא וְעַל כָּל
עוֹפָא דִשְׁמַיָּא בְּכֹל דִּי
תַּרְחֵישׁ אַרְעָא וּבְכָל נוּנֵי

תו"א ויום ולילה סנהדרין נח: ומוראכם שם שבת קנא:

שפתי חכמים

ורולה לקיימו ולמה הוכרחו להביא מדברי קבלה דאשר נשבעתי וכו' ול"ע ושמא י"ל דמלשון הברית לא משתמע שהוא ל' שבועה אלא הבטחה בעלמא מ"ה הוכרחו להביא ראיה מקרא דאשר נשבעתי וק"ל ג"ל: ו צ"ל נורף הרא"ם: ז ה"ג חצי סיון תמוז וחצי אב. והוא כו' כצ"ל: ח ולפי שכל הקיץ הבריות עדיין קרים הם מחמת קור החורף אלא שבסוף הקיץ נתחממו ונמצא שסוף הקיץ קשה מעיקרו של קיץ וכן הקור קשה מחורף ג"כ על זה הדרך דהא בפרק המקבל משמע שהחורף הוא חזקו והרפו של כתיו וימי ליגה ואיך כתב הכא שקור קשה מחורף אלא שמפרש ג"כ על זה הדרך וכ"מ מדברי הרא"ם: ט ואף דקאי על כל הו' עתים משום דמלתא דפשיטא הוא דכל אותן שש עתים שתלויין בארץ דגם הקור והחום סיבת מציאותם מתהפכות מהגלגל ההוא בזמן הקיץ יותר מבחורף ובהיות הארץ מכוסה במים אין שם הפוך הגלגל והרי המים היו על כל פני הארץ אלא נקט אפי' יום ולילה שאינן תלויין בארץ (זרחי' מיום א' וכ' מו' ימי בראשית ששמשו המאורות הראשונים אף שהיה הארץ מכוסה במים) לא הוי לפי שלא שמשו וכו': י כתב הרא"ם ואם כן איך יוכל לראות באחד בתשרי אם חרבו המים שהוא תוך י"ב חודש ועוד מהיכן ידע מספר ימים שאמר ויהי מקץ מ' יום וגו' ועוד וישלח את היונה וגו' איך פרחה בלתי אור ואיך ראתה אם יש מקום לנוח ומה תועלת התיבה בחלון אם לא היה אור וכו' והניח הדבר בקושיא ול"נ דמ"ש שלא שמשו המזלות היינו שלא היתה תנועת הגלגלים אלא במקום שהי' השמש עומד שם היה אור כל י"ב חדש ולא היה יום ולילה כשאר ימים שהוא י"ב שעות יום וי"ב שעות לילה אלא חצי הכדור היה אור וחצי כדור היה חושך כל י"ב חדש כמו שהיה בתחלת הבריאה קודם שנתלו המאורות בגלגלים ונח שנכנס בתיבה מפני מי המבול היה השמש על הארץ כדכתיב בעצם היום הזה וגו' וכן דייקי לישנא שאמרו שלא שמשו המזלות ולא אמרו שלא האירו המאורות א"ו המאורות האירו אך יום ולילה לא היה כשאר ימים וזה שנקט רש"י ולא ניכר בין יום ובין לילה כלומר במקום א' היה כולו יום ובמקום אחד היה כולו חשך ומפני שהשמש היה על הארץ חרבו פני האדמה מחום השמש אף שהי' בתוך י"ב חדש ובזה יתורצו כל קושיות הרא"ם אך מה שהקשה מאין ידע מספר הימים וכו' אפשר שהי' משער הימים ע"י שיעור הזמן כמ"ש בעל העקידה בפרשת בראשית או ע"י כלי שיעור שקורין בל"א (זייגר) שהי' לו כיון שהחמה היתה זורחת בחלון התיבה כי לא לחנם עשאו כי לא היה נח יושב בחושך למ"ד דצהר היינו חלון או ע"י הבעלי חיים כמו דאמרינן משמורה ראשונה חמור נוער וכו' או ע"י עורבים ותרנגולים כמו דאמרי' הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה או ע"י סגולת אבן טוב (כ"מ בב"ר ע"ש ג"א) או ד"א וכמו שאמר גבי משה רבינו ע"ה מנין היה יודע אימת יום ואימת לילה וכו' ודוק וה' יראנו נפלאות מתורתו: כ שלא תפרש ישבותו לשון שביתה ומנוחה משום דלא שייך לשון מנוחה אלא על הפועל

רש"י

תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט ו קור וכו' בב"מ (דף קו) (ס"א עוד כל ימי כלומר תמיד כמו עוד טומאתו בו): קור. קשה מחורף. חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. ז קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל קציר חצי ניסן ואייר וחצי סיון): קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמו קיץ כמו (שמואל ב טז) והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שלהי קייטא ח קשי מקייטא: ויום ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו ט המזלות י ולא ניכר בין יום ובין לילה (ב"ר פכ"ה ופ' לד): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה כ מלהתנהג כסדרן: (ב) וחתכם. ואימתכם כמו תראו חתת (איוב ו). ואגדה לשון חיות (סנהדרין לח שבת קנא) שכל זמן שהתינוק בן יומו חי אין אתה צריך לשומרו מן העכברים עוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן העכברים שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה אימתי

פירוש לתורת אלהים

אונ זומער וְחֹרֶף אונ ווינטער וְיוֹם וָלַיְלָה אונ טאג אונ נאכט לא יִשְׁבֹּתוּ זאלין ניט געשטערט ווערין פון צו פירען זיך אזויא וויא זייער סדר איז. ווארום אלע טעג פון דעם מבול האבען זייא יוא גרועט דען דיא מזלות האבען ניט משמש געוועזן אונ מען האט ניט דר קענט צווישן טאג. אונ נאכט: (א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בָּנָיו אונ גאט האט געבענשט נח מיט זיינע קינדר וַיֹּאמֶר לָהֶם אונ ער האט צו זייא געזאגט פְּרוּ פרוכפערט איך וּרְבוּ אונ מערט איך וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ אונ דער פילט דיא ערד: (ב) וּמוֹרַאֲכֶם אונ אייער פארכט וְחִתְּכֶם אונ אייער אנגסט יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמָיִם זאל זיין אויף אלע חיות פון דר ערד אונ אלע עופות וואס אונטער דעם הימל בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אונ אלץ וואס דיא ערד טוט ווידמעגען וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם אונ אלע פיש פון דעם ים בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ זענען אלץ אין אייערע הענד געגעבן געווארן. רש"י שרייבט וְחִתְּכֶם איז לשון לעבן כלומר אפילו א קינד וואס איז אלט א טאג כל זמן עס לעבט בדארף מען דם ניט היטן פר די עכברים אונ אז דער מענטש איז טוט ווען ער איז אפילו אזויא

ספר הישר

גרופן שרי. און הרן איז אלט גוון צוויי און פערציג יאר בשעת שרי איז געבורן געווארן און אברם איז אלט גוועזן צעהן יאר בשעת שרי איז געבורן געווארן. און אין דער זעלבער צייט איז אברם און זיין מוטר און די זייגערין ארויסגאנגען פון דר הייל דען נמרוד האט שון פאר געסין אן אברם. אונ אברם איז ארויס גגאנגען פון דר מערה איז ער גגאנגען צו נח אונ צו זיין זון שם אונ לערינט פון זיי גאטס מוסר. אונ קיין שום מענטש האט ניט געוויסט. אונ אברם האט בדינט נח מיט שם ניין אונ דרייסיג יאר

יַמָּא בִּידְכוֹן יְהוֹן מְסִירִין:
ג כָּל רִחֲשָׁא דְּהוּא חַי
לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכַל כְּירוֹק
עִסְבָּא יְהָבִית לְכוֹן יָת
כֹּלָּא: ד בְּרַם בִּסְרָא
בְּנַפְשֵׁהּ דְּמֵהּ לָא
תֵיכְלוּן: ה וּבְרַם יָת
דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן

דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ: ג כָּל־רֶמֶשׂ
אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה
כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל:
ד אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ:
ה וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם

תו"א כירק עשב סנהדרין נו נז נט קט: אך בשר סנהדרין לט: ואך את בבא קמא צא סנהדרין נז:

בעל הטורים

(ה) ואך. ג' במס' הכא ואידך ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם. ואך את הדבר. לומר כמו שאסור להרוג עצמו כך אסור לקלל עצמו והוא ואך את דמכם לנפשותיכם ואך את הדבר שאפילו הדבור אדרוש. ואך אם טמאה לומר שמכל חיה אדרשנו בין טמאה בין טהורה:

רש"י

יהיה מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים: (ג) לכם יהיה לאכלה. (סנהדרין קט) שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב ל ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: (ד) בשר בנפשו. אסר להם אבר מן החי מ כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר: בנפשו דמו. בעוד נפשו בו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי ואף בנפשו דמו לא תאכלו הרי דם מן החי: (ה) ואך את דמכם. אף ע"פ שהתרתי לכם נטילת נשמה בבהמה

שפתי חכמים

שעושה דבר בו שייך ל' מנוחה ששבת ממלאכה זו אבל הפעולה עצמה כגון הכאה על עתים אין שייך לומר שבתו אלא פירושו לשון הפסקה: ל (קל"מ) ומה שהתיר לנח הבשר יותר מלאדם נלע"ד לפי שמקודם היו האדם והבהמה שוין כולם מעשה ה' יצרם מן האדמה ואין לזה יתרון על זה ולמה ימית האחד את חבירו אבל בזמן המבול שחטאו כולם והיו ראוי שיאבדו כולם אלא שנתקיימו בזכות נח ובזה היה לו יתרון על הב"ח וכו': מ כ' הרא"ם הנוסחא הנכונה שמלאתי בנפשו בעוד נפשו בו לא תאכלו הרי אבר מן החי בעוד נפשו כדמו לא תאכלו הרי דם מן החי. וכ' מן בנפשו במקום עם כאלו אומר הבשר בעודו עם הנפש לא תאכלו. ומיתורא דדמו דרשו שמלת בנפשו נדרש לפניו ולאחריו בשר בנפשו בנפשו דמו ופי' הבשר בעודו עם נפשו וכן כשעם נפשו דמו כלומר כשדמו עודנו עם נפשו לא תאכלו

ומה שהוצרך לומר בעוד נפשו בו ולא אמר כלשון הכתוב בשר עם נפשו כמוכן ממלת בנפשו הוא מפני שבשר עם נפשו לא תאכלו מורה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ואך את דמכם וגו'. אזהרה לחונק עצמו ואמרו בב"ר יכול אפילו בחנניה מישאל ועזריה תלמוד לומר אך פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בנסיון ת"ל אך כי בשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לנערו שלוף חרבך ודקרני בה וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם שמא יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג את עצמו. ומכאן מביאין ראיה אותן ששוחטין התינוק בשעת הגזירה. ויש שאוסרין ומפרשים כן יכול כחנניה וחביריו שכבר נמסרו למיתה ת"ל אך אבל אינו יכול להרוג את עצמו יכול כשאול שמסר עצמו למיתה ת"ל אך פי' שאינו יכול לחבול בעצמו כלל ושאול

פירוש לתורת אלהים

גְרוֹיס וִויא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מוּז מֶען אִים יוֹא הִיטֶן פַאר דִיא עַכְבְּרִים וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם) אִיז אַזוֹ דֶער פְּשַׁט וָוען וֶועט זַיין אַייעֶר פָאַרְכְט אוֹיף דִי חַיוֹת כָּל זְמַן אַז אִיר לֶעבְּט: (ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי אִיטְלִיכֶס וִוידְמֶענוּנְג וָואס עֶס לֶעבְּט לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה זָאל צוּ אַייךְ זַיין צוּ עֶסֶן כְּיֶרֶק עֵשֶׂב אַזוֹ וִויא דִיא גְרִינְגֶע קְרַייטֶעכְצֶער נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל הָאבּ אִיךְ אַייךְ דָאס אַלְץ גִיגֶעבֶּען. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבּ אִיךְ קֵיין רְשׁוּת נִיט גְגֶעבֶּן עֶר זָאל עֶסֶן פְלֵייש נָאר דִיא גְרִינְגֶע קְרַייטֶעכְצֶר אָבֶער אַייךְ בִּין אִיךְ מַתִּיר פְלֵייש צוּא עֶסִין אַזוֹ וִויא אִיךְ הָאבּ רְשׁוּת גְגֶעבֶּן צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן דִיא קְרַייטֶעכְצֶר צוּ עֶסֶען: (ד) אַךְ נֵייעֶרְט בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ אַז דָס חַיוֹת אִיז נָאךְ דָא אִין דֶעם פְלֵייש דָאס מֵיינְט מֶען אֵבֶר מִן הַחַי. אוּנ וִוידֶר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ אַז זַיין בְּלוּט אִיז נָאךְ מִיט דֶעם נֶפֶשׁ דָס מֵיינְט מֶען דַם מִן הַחַי לא תאכלו זָאלְט אִיר נִיט עֶסֶן דָאס וָוארְט בְּנַפְשׁוֹ גֵייט אַרוֹיף אוּנ אַרָאפּ: (ה) וְאַךְ אוּנ נֵייעֶרְט אֶת דִּמְכֶם אַייעֶר אֵייגִין בְּלוּט לְנַפְשֹׁתֵיכֶם צוּ אַייעֶרֶע לַייבֶּר אֶדְרוֹשׁ וֶועל אִיךְ פָאַרְשְׁטְן. רש"י

ליקוטי יוסף

(ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וגו'. הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ פוּן אִיצְט אוּנ וַוייטֶער וֶועלֶן מֶענְטְשֶׁן מֶעגִין עֶסִין פְלֵייש, דִי גְמָרא זָאגְט עַם הָאָרֶץ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר, פַארְצַייטִיגִי עַמֵּי הָאֲרָצִים, וָוָס זֶענֶן גְוֶוען ווי דִי בְּהֵמוֹת הָאבֶּען זֵיי נִיט גְטָארְט עֶסִין פְלֵייש, וַוייל דִי בְּהֵמָה אִיז גְוֶוען בֶּעסֶער פוּן זֵיי, דְרִיבֶּר הָאט עֶר נִיט גְמֶעגְט שֶׁעכְטִין אַבְּהֵמָה אוּנ עֶסִין אִיר פְלֵייש, אוּנ דִי צֶעהֶן דוֹרוֹת פוּן אָדָם בִּיז נֹחַ וָוָס זֶענֶן גְוֶוען גְרוֹסֶע רְשָׁעִים, זֶענֶן גֶעוֶוים נִיט וֶוערְט גְוֶוען זֵיי זָאלֶן עֶסִין פְלֵייש, נַאֲפִילוּ דִיא בְּהֵמוֹת חַיוֹת עוֹפוֹת הָאבֶּען אוֹיךְ גֶעזִינְדִיגְט ווִי רש"י זָאגְט אִין אָנְהֵייבּ סִדְרָה פוּן דֶעסְטְווֶעגְן זֶענֶן דִי מֶענְטְשֶׁן עֶרְגֶר גְוֶוען פוּן זֵייז דְרִיבֶּר הָט הקב"ה זֵיי נִיט עֶרְלוֹיבְּט צוּ עֶסִין פְלֵייש, אָבֶער נָאכְדֶעם וִויא נֹחַ אִיז גֶעקוּמֶן פוּן דִי תֵּבָה אוּנ הקב"ה הָט גְזֶעהֶן דִי שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶן נִיט זַיין אַזוֹ שְׁלֶעכְט אוּנ וָוָס שְׁפֶּעטֶער וֶועט זַיין בֶּעסֶער אוּנ עֶס וֶועלֶן זַיין צַדִּיקִים אוֹיךְ, דְרִיבֶּער הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זֵייא מַתִּיר גְוֶוען צוּ עֶסִין פְלֵייש:

ספר הישר

יָאר. אוּנ אַבְרָם הָט דֶר קֶענְט גָאט ב"ה זִינְד עֶר אִיז אַלְט גְוֶוען דְרַייא יָאר. אוּנ אַבְרָם אִיז גוּט גְוֶוען אוּנ גַאנְגֶן אִין גָאטְס וֶועג בִּיז אִין טוֹיט אַרַיין אַזוֹ וִוי נֹחַ אוּנ שֵׁם הָאבֶּן אִים גֶלֶערְנְט. אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן זֶענֶן גְוֶוען אוֹיף דֶר עֶרְד הָאבֶּן מוֹרֵד גְוֶוען אָן גָאט ב"ה אוּנ הָאבֶּן גְדִינְט אָפּ גֶעטֶר. אוּנ זֵיי הָאבִּין נָאר פַאר גֶעסִין אָן גָאט וָוָס עֶר הָט זֵיי בַּשַׁאפִין אוּנ אִיטְלִיכֶר בַּזוּנְדֶר הָט זִיךְ גִימַאכְט אַיין אָפּ גָאט פוּן הָאלְץ אוּנ שְׁטֵיינֶר וָוָס עֶר קָאן נִיט רֵיידִין אוּנ נִיט הֶערִין. אוּנ נִמְרוֹד מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ תֶּרַח מִיט

אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד
הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־
נֶפֶשׁ הָאָדָם׃ ו שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם
בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים

תו"א שופך דם יבמות סג סנהדרין נו נז עב: כי בצלם ברכות סא יבמות סג אבות ג:

אֶתְבַּע מִיַּד כָּל חַיְתָא אֶתְבְּעִנֵּהּ וּמִיַּד אֱנָשָׁא מִיַּד גְּבַר דְּיֵשׁוֹד יָת דְּמָא דַאֲחוּהִי אֶתְבַּע יָת נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא׃ ו דְּיֵשׁוֹד דְּמָא דֶאֱנָשָׁא בְּסַהֲדִין עַל מֵימַר דַּיָּנַיָּא דְּמֵהּ יִתְּשַׁד אֲרֵי בְּצַלְמָא דַיְיָ

שפתי חכמים

שלא תאכלו הנפש עם הבשר יחד לפיכך פי׳ בנפשו בעוד נפשו בו וכו׳: נ (קל"מ) דאי משופך דם אחר הא כבר נא׳ ומיד האדם: ס דאל"כ

רש"י

את דמכם אדרוש נ מהשופך דם עצמו: לנפשותיכם. אף החונק עצמו ס אע"פ שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן שנאמר (תהלים מט) נמשל כבהמות נדמו לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות: ומיד האדם. מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג אני אדרוש אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע הקב"ה דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו והאלהים אנה לידו במסכת מכות הקב"ה מזמנן לפונדק אחד וכו׳: (ו) באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתוהו אתם למה כי בצלם אלהים וגו׳: עשה את

דעת זקנים מבעלי התוספות

שלא ברשות חכמים. עשה מהר"ש בר אברהם המכונה אוכמן. ומעשה ברב אחד ששחט הרבה תינוקות בשעת חשמד כי היה ירא שיעבירום על דת והיה רב אחד עמו והיה כועס עליו ביותר וקראו רוצח והוא לא היה חושש. ואמר אותו רב אם כדברי יהרג אותו רב במיתת משונה וכן היה שתפסוהו עכו"ם והיו פושטין עורו ונותנין חול בין העור והבשר ואחר כך נתבטלה הגזירה ואם לא שחט אותן התינוקות היו ניצולין:

ליקוטי יקרים

(ו) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם וגו׳. די גמרא זאגט אוב מען זעהט אַמענטש איז גוסס, טאר מען אים ניט אָנריהרען, טאָמער דורך דעם אָנריהרען וועט ער שטאַרבען מיט אַמינוט פריהער, דריבער איז קיין אונטערשייד אויב איינער מענטש הרגעט דעם אַנדערן מענטש מיט איין מאָהל, אָדער ער איז אים מצער, אונ דורך דעם צער ווערט קירצער זיין לעבין, דהיינו אוב איינער נעמט אַוועק דיא פּרנסה פון זיין חבר. אָדער ער פאַרשעמט אים צווישען מענטשען, וועגען דאס פאַרשעמונג אָדער וועגען דאס צער וואס אים פעהלט פּרנסה ווערט אים קאַליע דם בלוט, אונ ער ווערט ביסלאַכווייז קראַנק אונ שטאַרבט פאר זיין צייט, האט ער דאך אים געהרגת, וועט ער גשטראָפט ווערען, דס זאגט דער פּסוק שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם, ער פרגיסט דאס בלוט פון אַמענטש, בָּאָדָם, אפילו דם בלוט איז אין דעם מענטש. דר מענטש לעבט נאך איצט, נאר ווייל ער וועט דורך דעם שפּעטער שטאַרבן פאר זיין צייט, וועט ער גשטראָפט ווערען:

פירוש לתורת אלהים

שרייבט אזו דעם פּשט חאטשי איך האב איך מתיר געוועזן צו טייטן אַבהמה אָבער אייער איינגן בלוט דס הייסט אז איינער ברענגט זיך אַליין אום אונ פר גיסט זיין איינגן בלוט וועל איך פאַרשטן דאס הייסט איך וועל אים שטראָפן. אונ ווידר לנפשותיכם ווען איינער דר וואַרגט זיך אַליין במזיד חאטשי עס איז פון אים ניט אַרוס גגאַנגן קיין בלוט וועל איך אויך פאַרשטן מיד ווען אַחיה וועט אום ברענגן אַמענטש וועל איך פאַרשטען פון איר דאס בלוט פון דעם מענטש. רש"י שרייבט ווייל דער דור המבול האבען גזינדיגט אונ מחמת דעם האט זייא גאט גימאַכט הפקר צו די חיות רעות זיי זאלן איבר זיי שולט זיין דרום האט ער היינט ווידער גמוזט מזהיר זיין די חיות זיי זאלן שון אוף די מענשן ניט שולט זיין וּמִיַּד הָאָדָם ווען איינער הרגעט דעם אַנדערן במזיד אונ עס איז דרויף קיין עדות ניטא וועל איך פאַרשטין וועל איך אַליין דעם רוצח שטראָפן אזו אַמענטש וואס האט זיין חבר ליב ווי אברודר אונ האט אים גהרגת בשוגג אֶדְרוֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם וועל איך פון אים פאַרשטען דעם נפש פון דעם מענטש אוב עס איז ניט פר האנדן דרויף עדות ער זאל פאר טריבען ווערין אין עיר מקלט אונ איז אליין אויך ניט אונטער טעניג פר הקב"ה ער זאל אים בעטען ער זאל אים מוחל זיין פר דעם עון וועט אים גאט שטראָפן:

(ו) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם דר וואס פר גיסט בלוט פון אַמענטש דהיינו ווען איינער הרגעט אמענטש במזיד אונ עס איז פאר האנדען עדות דרויף בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ זאל דורך מענטשן זיין בלוט פאר גאסן ווערן בית דין זאל אים לאָזן אום ברענגען כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים ווארום אין פאַרעם פון גאט עָשָׂה אֶת הָאָדָם האט גאט בשאפין דעם

ספר הישר

פיס זיין גאנץ הויז גזונד האבין אָן גהויבן צו דינן די אָפּ געטער, תרחי אונ צו תרח איז גיוועזן צוועלף אָפּ געטער, אונ איטליכען חודש הָט ער גדינט אַבזונדערן אָפּ גאָט אונ האט מקריב גיוועזן צום אָפּ גאָט אַפּריזענט אונ אַגישאַנק. אונ אזוי האט ער גטאָן איטליכען חודש צו זיין אָפּ גאָט. אונ האט זיך גבוקט צו זיי אונ זיי גדינט. אונ אַלע מענטשען פון דער האבין אויך אזוי גטאָן אונ האבן זיך גמאַכט אָפּ געטער. אונ דעם רעכטן גאָט ב"ה האבן זיי פר לאָזט. אונ אַברם דר זון פון תרח איז דר וואַקסן גוואַרן ביי נח אין הויז אונ קיין שום מענטש הָט ניט גוויסט אז גאָט ב"ה איז מיט אַברם, אונ ער ווייסט אז אַלץ וואס דר דר דלבינגער דור טוט וואס זיי דינען צו די אָפּ געטער איז אויך נארהייט דען זיי קענען ניט העלפין: ויַרא אונ ווי אַברם האט גזעהן די זונן שייָ

עָשָׂה אֶת־הָאָדָם׃ ז וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ
שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ ס חמישי
ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו
אִתּוֹ לֵאמֹר׃ ט וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־
בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם
אַחֲרֵיכֶם׃ י וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־
חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי

עֲבַד יָת אֱנָשָׁא׃ ז וְאַתּוּן
פּוּשׁוּ וּסְגוּ אִתְיְלִידוּ
בְּאַרְעָא וּסְגוּ בַהּ׃
ח וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ וְלִבְנוֹהִי
עִמֵּהּ לְמֵימָר׃ ט וַאֲנָא הָא
אֲנָא מְקִים יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן
וְעִם בְּנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן׃
י וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
דְּעִמְּכוֹן בְּעוֹפָא בִּבְעִירָא
וּבְכָל חַיַּת אַרְעָא דְּעִמְּכוֹן

תו"א ואתם פרו יבמות סג סה סנהדרין נט עבודת כוכבים ה : ערא נתן סנהדרין כז :

בעל הטורים

(ט) מקים את בריתי אתכם . ס"ת מתים רמז לתחיית המתים שהשם מקים להם בריתו להחיותם :

רש"י

האדם. זה מקרא חסר וצריך להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא: (ז) **ואתם פרו ורבו.** (כתובות ה) לפי פשוטו ע הראשונה לברכה וכאן לצווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים (יבמות סה): (ט) **ואני הנני.** מסכים אני עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת העולם עוד וכן עשה ובאחרונה פ אמר לו הנני מסכים לעשות קיום וחוזק ברית להבטחתי ואתן לך אות: (י) **חית הארץ אתכם.** הם המתהלכים עם הבריות: **מכל יוצאי**

שפתי חכמים

לנפשותיכם למ"ל: ע שסובר דפסוק דפ' בראשית ויאמר להם פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותם אלהים וכן נמי קרא דלעיל פסוק א' ויאמר להם פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותם אלהים אבל מצות פריה ורביה לא למדנו אלא מכאן דלא כתיב ביה ברכה: פ ר"ל וכן עשה בפעם שנית כלומר אף על פי שהבטיחו כבר לעיל מכל מקום היה דואג לפי שהבטחתו של הקדוש ברוך הוא על תנאי הוא אם עושין רצונו מקיים הבטחתו ואם לאו אין מקיים הבטחתו ולכך היה דואג עד שהבטיח הקב"ה שלא להביא מבול עוד (ובזה יתורץ גם כן לדעת המד"ר למה צוה לנח מצות פריה ורביה הא כבר צוה לאדם אלא משום שהי' נח דואג משום הכי היה צריך לצוות לו) וא"ל למה היה דואג הא כבר נשבע הקדוש ברוך הוא כדפירש"י לעיל לא אוסיף כפל הדבר לשבועה די"ל לפי שכתוב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' ר"ל כך עלה בלבו של הקב"ה

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשׁ : (ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ אוּנ אִיר פְרוּכְבָּארְט אַייךְ אוּנ מֶערְט אַייךְ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וִוידְמִיט אַייךְ אוּף דֶער עֶרְד וּרְבוּ בָהּ אוּנ מֶערְט אַייךְ אוּיף אִיר. רשׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דֶער פָּסוּק נָאהֶנְט צוּ דִיא פְּרִיעֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים וָוס רֵיידֶן פוּן שְׁפִיכַת דָמִים מִיר זָאלֶן דֶר פוּן אָפּ לֶערְנֶן אַז דֶר וָוס אִיז נִיט עוֹסֵק אִין פְּרִיָּה וְרִבְיָה אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר אִיז שׁוֹפֵךְ דַם: (ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְאֶל בָּנָיו אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ נֹחַ אוּנ צוּ זַיינֶע זִיהְן אִתּוֹ מִיט אִים לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן: (ט) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ הִנְנִי מֵקִים אֶת בְּרִיתִי וֶועל בַּשְׁטֶעטִיגֶן מַיין זִיכֶרְהֵייט אִתְּכֶם מִיט אַייךְ וְאֶת זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם מִיט אַייעֶרֶע קִינְדֶר וָוס זַיי וֶועלֶן זַיין נָאךְ אַייךְ. רשׁ"י שְׁרַייבְּט נֹחַ הָט נִיט גְוָואלְט עוֹסֵק זַיין בִּפְרִיָּה וְרִבְיָה וָוארוּם עֶר הָט זִיךְ גְזָארְגְט טָאמֶער וֶועט גָאט וִוידֶער בְּרֶענְגֶען אַמַבּוּל צוּ פַר דַארְבִּין דִיא וֶועלְט הָאט אִים הקב"ה מַבְטִיחַ גְוֶועזֶן עֶר זָאל שׁוֹין מֶער נִיט פַאר דַארְבֶּן דִי וֶועלְט אַזוֹ וִוי אוֹבֶּן אִיז גִישְׁטַאנֶען אַז גָאט הָט גִיזָאגְט (לֹא אוֹסִיף וגו'). אוּנ הַיינְט הָאט אִים גָאט גִיזָאגְט אִיךְ בִּין מַסְכִּים צוּ מַאכֶען אַקִיוּם צוּ מַיין הַבְטָחָה אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין אַצֵייכִין דְרוּיף: (י) וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אוּנ מִיט אַלֶע וָוס הָאבֶּן אִין זִיךְ אַחִיוּת אֲשֶׁר אִתְּכֶם וָואס אִיז מִיט אַייךְ בָּעוֹף אִין עוֹפוֹת בַּבְּהֵמָה אִין בְּהֵמוֹת וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם אוּנ מִיט אַלֶע חַיוֹת פוּן דֶר עֶרְד וָואס זֶענֶען צְווִישֶׁן אַייךְ מִכֹּל יוֹצְאֵי

ספר הישר

הָט עֶר גְמֵיינְט אַז דָס אִיז נָאט אוּנ עֶר וִויל אִים דִינֶן אוּנ הָאט גֶעדִינְט דִי זוּנְן אַגַאנְצֶען טָאג אוּנ הָט תְּפִלָּה גְטָאן צוּ אִיר אוּנ וִוי עֶס אִיז גְקוּמֶן פַר נַאכְט אִיז דִיא זוּנְן פַר נַאנְגֶן אוּנ עֶס אִיז פִינְצְטֶר גִיוָוארֶן הָט עֶר אוּף גְהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹגֶן אוּנ זֶעהְט אַז דִיא זוּנְן אִיז נִיט דָא. הָאט אַבְרָם דֶר קֶענְט אַז דָס אִיז נִיט גָאט. דֶער וַוייל הָאט אַבְרָם דֶר זֶעהְן דִי לְבָנָה אוּנ דִי שְׁטֶערֶן. הָאט אַבְרָם גְמֵיינְט אַז דָאס אִיז אַנָאט אוּנ דִי שְׁטֶערְן זֶענֶן קְנֶעכְט. הָט אַבְרָם תְּפִלָּה גְטָאן צוּ אִיר אַגַאנְצִי נַאכְט. אוּנ וְוִיא עֶס אִיז גְקוּמֶן אִין דֶר פְרִיא הָט עֶר וִוידֶער דֶער זֶעהְן דִי זוּנְן. הָט אַבְרָם גְזָאגְט נֵיין דָס אִיז אוֹיךְ נִיט גָאט נָאר זַיינֶע קְנֶעכְט: וַיֵּשֶׁב אוּנ אַבְרָם הָט זִיךְ גְזֶעצְט בַּיי נֹחַ אִין הוֹיז הָט אַבְרָם דֶר קֶענְט וָוס גָאט ב"ה אִיז. אוּנ דֶער מֶלֶךְ נִמְרוֹד קִינִיגְט זִיכֶערְלִיךְ אוּנ דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט אִיז גְוֶוען אוּנְטֶער זַיין הַאנְד. אוּנ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אִיז גְוֶוען אֵיין לָשׁוֹן. אוּנ אַלֶע שָׂרִים פוּן נִמְרוֹד הָאבֶּן אֵיין עֵצָה גְהַאלְטֶן אִין דֶער צַייט מִצְרַיִם אוּנ כּוּשׁ אוּנ כְּנַעַן. אוּנ אֵיינֶער זָאגְט צוּם אַנְדֶערִין בְּרֵייט אַייךְ אָן מִיר וֶועלִין בּוֹאֶן אַשְׁטָאט אוּנ אִין דֶער שְׁטָאט וֶועלִין מִיר מַאכֶן אַגְרוֹסֶן פַאלֶץ גַאנְץ הוֹיךְ. אוּנ דִיא הוֹיךְ זָאל זַיין בִּיז אִין הִימֶל. אוּנ מִיר וֶועלִין זִיךְ מַאכֶען אַנָאמֶן כְּדֵי מִיר זָאלְן גְוֶועלְטִיגֶען אִיבֶּר דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט. כְּדֵי מִיר זָאלֶן נִיצוּל וֶוערֶן פוּן בֵּייז פוּן אוּנְזֶרִי פַיינְד. אוּנ מִיר וֶועלִין קִינִיגֶן אִיבֶּר זֵיי מִיט גְוַואלְט. אוּנ זֶענֶן אַלֶע גְקוּמֶן פַר דֶעם מֶלֶךְ אוּנ הָעבֶּן אִים גְזָאגְט דִי דָאזִיגֶע רֵייד אִיז עֶס דֶעם מַלְכוּת וואול

הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ יא וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־
בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי
נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ יג אֶת־
קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת
בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ יד וְהָיָה
בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה

מִכֹּל נַפְקֵי תֵבוֹתָא לְכֹל
חֵיוַת אַרְעָא׃ יא וַאֲקֵים יָת
קְיָמִי עִמְּכוֹן וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי
כָּל בִּשְׂרָא עוֹד מִמֵּי
טוֹפָנָא וְלָא יְהֵי עוֹד
טוֹפָנָא לְחַבָּלָא אַרְעָא׃
יב וַאֲמַר יְיָ דָּא אָת קְיָם
דִּי אֲנָא יָהֵב בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא
חַיְתָא דִּי עִמְּכוֹן לְדָרֵי
עָלְמָא׃ יג יָת קַשְׁתִּי
יְהָבִית בַּעֲנָנָא וּתְהֵי לְאָת
קְיָם בֵּין מֵימְרִי וּבֵין
אַרְעָא׃ יד וִיהֵי בַּעֲנָנוּתִי
עֲנָנָא עַל אַרְעָא וְתִתְחֲזֵי

תולדות אהרן

ולא יכרת שבועות ט : ולא יהיה שבועות לה :

רש"י

התבה. להביא שקצים ורמשים: **לכל חית הארץ.** להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם שאין הילוכן עם הבריות: (יא) והקימותי. אעשה קיום לבריתי ומהו קיומו את הקשת כמו שמסיים והולך: (יב) לדרת עולם. נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר): (יד) בעננו ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם:

שפתי חכמים

אבל נח לא ידע כלום בדבר. הרא"ם: צ שקצים הם עופות טמאים שנאמר בהם שקץ הם ורמשים כמשמען. מהרש"ל: ק דק"ל והלא כבר כתיב ואני הנני מקים את בריתי: ר וה"ל דכך פירושו לדרת עולם את קשתי נתתי בענן ר"ל בזמן שהדורות חסרים שהם רשעים צריכין לאות הקשת ובזמן שהדורות מלאים שהן צדיקים אין צריכין לאות הקשת וק"ל והרא"ם כתב דה"פ הואיל וכתוב לדרת חסר קריינן לדרת בקמ"ץ תחת הדל"ת ופתח תחת הרי"ש לשון דירה ור"ל לכל משפחה ומשפחה הדרים בעולם את קשתי נתתי בענן ואפקי' בלשון יחיד לומר שיש דורות וכו' ומהרש"ל פי' אלו נכתב לדורות מלא הוה אמינא כל הדורות לעולמי עד הוצרכו לאות אבל עכשיו שכתוב לדרת חסר לדורות שהם לעה"ז הם צריכים לאות אבל לדורות שהם לעה"ב הדרים בעולם אין צריכין לאות: ש פי' דהאי בעננו ענן לאו עננים ממש קאמר אלא כלומר אם יהיו ראוים למבול ותעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון בעולם ונראתה וגו' ולא יהיה עוד וגו' אבל אי פי' עננים ממש למה אמר ולא יהיה עוד המים למבול וכי בשביל שיהיה עננים על הארץ ראויים הם למבול (מהרמ"ש) נ"ל דיוקו דרש"י הוא מדכתיב ענן על הארץ שיהא הענן אל הארץ וכי מה

פירוש לתורת אלהים

הַתֵּיבָה פוּן אַלֶע וָוס זֶענֶן אַרוּס גֶגַאנְגֶען פוּן דֶר תֵּיבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ צוּ אַלֶע חַיּוֹת פוּן דֶר עֶרְד דָס מֵיינְט מֶען דִי מַזִּיקִין: (יא) וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אוּנ אִיךְ וֶועל בַּשְׁטֶעטִיגִין מַיין בְּרִית מִיט אַייךְ אוּנ וָוס אִיז דֶר קִיוּם דָס אִיז דֶר רֶעגֶן בּוֹגֶן וִוי וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד אוּנ עֶס זָאל שׁוֹן מֶער קֵיין מָאל נִיט פַאר שְׁנִיטֶען וֶוערֶן אַלֶע לַייבֶּר מִמֵּי הַמַּבּוּל דוּרְךְ דֶעם וַואסֶר פוּן דֶעם מַבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל אוּנ עֶס זָאל שׁוֹן מֶעהְר קֵיין מַבּוּל נִיט זַיין לְשַׁחֵת הָאָרֶץ צוּ פַר דַארְבִּין דִיא עֶרְד: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט זֹאת אוֹת הַבְּרִית דָאס אִיז דֶער צֵייכִין פוּן דֶעם בְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וָואס אִיךְ טוּא גֶעבֶּען צְוִוישֶׁן מִיר אוּנ צְוִוישֶׁן אַייךְ וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ צְוִוישֶׁן אַלֶע וָואס הָאבֶּן אִין זִיךְ אַחִיוּת אֲשֶׁר אִתְּכֶם וָוס זֶענִין מִיט אַייךְ לְדוֹרוֹת עוֹלָם בִּיז צוּ אֵייבִּיגֶע דוֹרוֹת: (יג) אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן מַיין רֶעגִין בּוֹיגֶן הָאבּ אִיךְ גִיגֶעבֶּן אִין וָואלְקִין וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית אוּנ דָאס זָאל זַיין אַצֵייכֶן אוֹף דֶעם בְּרִית וָוס אִיז בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ צְוִוישֶׁן מִיר אוּנ צְוִוישֶׁן דֶר עֶרְד צְוִוישֶׁן דֶער וֶועלְט: (יד) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בְּעַנְנִי עָנָן אַז אִיךְ וֶועל מַאכֶן וָואלְקֶענֶן אַוָואלְקִין אַז עֶס וֶועט אוֹף גֵיין אִין מַחֲשָׁבָה פַר מִיר אִיךְ זָאל בְּרֶענְגֶען אַפִינְצְטֶערְנֶשׁ אוּנ אֵיין פַאר לִירוּנְג אוֹף דֶר

ספר הישר

נְפָעלֶן. וַיִּתְקַבְּצוּ אוּנ אַלִי מִשְׁפְּחוֹת הָאבֶּן זִיךְ אֵיינְגֶזַאמִילְט אֵיין עֶרְךְ פוּן זֶעקְס מָאל הוּנְדֶערְט טוֹיזִינְט מֶענְטְשֶׁן זֶענִין גִגַאנְגִין אוּנ הָאבֶּן גְנוּמֶן אַבְרֵייט לַאנְד צוּ בּוֹאֶן דִיא שְׁטָאט אוּנ דֶעם טוּרְם אוּנ הָאבֶּן גִזוּכְט אוּפֶן גַאנְצֶן לַאנְד הָאבִּין דִי נִיט גִפוּנֶן, אַזוֹ אַיין לַאנְד וִוי אִין מִזְרָח זַייט אִין לַאנְד שִׁנְעָר. אוּנ דִי לֶענְג פוּן דֶעם לַאנְד אִיז אַזוֹ וִוי צְוֵויי יָאר גַאנְג אוּנ זֶענֶן גִגַאנְגֶען אַלֶע אַהִין אוּנ הָאבֶּן זִיךְ דָארְט בַּזֶעצְט. וַיָּחֵלּוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן אָן גְהוֹיבֶּן צוּ מַאכִין צִיגֶל אוּנ וִוילֶן בּוֹאֶן דִי שְׁטָאט אוּנ דֶעם טוּרְם אוּנ דֶם בּוֹאֶן אִיז גְוֶוען צוּ גִיזֶדֶר שְׁפֶּענִיגֶן אָן גָאט אוּנ טְרַאכְטֶן אִין הַארְץ מִלְחָמָה צוּא הַאלְטֶן מִיט גָאט אוּנ אַרוֹיף צוּא גֵיין אוֹף דֶעם הִימֶל. אוּנ זֵיי זֶענֶן גִיוֶוען כִּתּוֹת אוּנ אֵיין כִּתָּה הָט גִזָאגְט מִיר וֶועלֶן אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ וֶועלִין דָארְט מִלְחָמָה הַאלְטֶן אוּנ דִיא אַנְדֶערִי כִּתָּה הָאט גִיזָאגְט מִיר וֶועלֶן אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ מִיר וֶועלֶן דָארְט שְׁטֶעלֶן אוּנְזֶר אָפּ גָאט אוּנ מִיר וֶועלֶן דָארְט

הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃ טו וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי
אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ
חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר׃
טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ
לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין
כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־
הָאָרֶץ׃ יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת
אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין
כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ פ ששי
יח וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה
שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃
יט שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה

קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא׃
טו וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי דִּי
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין
כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל
בִּשְׂרָא וְלָא יְהֵי עוֹד מַיָּא
לְטוֹפָנָא לְחַבָּלָא כָּל
בִּשְׂרָא׃ טז וּתְהֵי קַשְׁתָּא
בַּעֲנָנָא וְאֶחֱזִנַּהּ לְמִדְכַּר
קְיָם עָלַם בֵּין מֵימְרָא דַּיְיָ
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
בְּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל
אַרְעָא׃ יז וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ
דָּא אָת קְיָם דִּי אֲקֵמִית
בֵּין מֵימְרִי וּבֵין כָּל
בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא׃
יח וַהֲווֹ בְנֵי נֹחַ דִּי נְפָקוּ
מִן תֵּבוּתָא שֵׁם וְחָם וָיָפֶת
וְחָם הוּא אֲבוּהִי דִכְנָעַן׃
יט תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ
וּמֵאִלֵּין אִתְבַּדַּרוּ כָּל
ארעא

רש"י

(טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם) אני רואה את האות ונזכר: (יז) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי: (יח) וחם הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל בה חם ועל ידו

שפתי חכמים

שייכות יש לענן אל הארץ הל"ל בענני ענן בשמים ל"פ שאינו לי ענן

פירוש לתורת אלהים

וועלט וְרָאִיתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וועט ווערן גיזעהן דער בויגן אין דעם וואלקין: (טו) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי וועל איך גידענקן מיין בְּרִית אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה וואס איז צווישן מיר אונ אייך אונ צווישן אלע וואס האבן אַחיות בְּכָל בָּשָׂר אין אלע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל אונ דאס וואסר וועט שוין ניט זיין נאך צו אמבול לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר צוא פאר דארבין אלע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ: (טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן אונ דער בויגן זאל זיין אין וואלקן וּרְאִיתִיהָ איך זאל דם זעהן לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם צוא גידענקין דעם אייביגן בְּרִית בֵּין אֱלֹהִים צווישן דעם מִדַּת הַדִּין וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אונ צווישן אלע נְפָשׁוֹת וואס האבין אַחיות בְּכָל בָּשָׂר אין אלע בַּשֶׁעפֶּענִישׁ עַל הָאָרֶץ אויף דער ערד כְּלוֹמַר אז דער מִדַּת הַדִּין וועט קומען אויף אייך מְקַטְרֵג זיין איך זאל אייך מאכן פאר לירען וועל איך זעהן דעם צייכן אונ וועל מיך דר מאנין אז איך האב כּוֹרֵת בְּרִית גוועזן איך זאל ניט פאר דארבן די וועלט: (יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ אונ גאט הט גזאגט צו נֹחַ זֹאת אוֹת הַבְּרִית דם איז דער צייכן פון דעם זיכערהייט. רש"י שרייבט ער הט א"ם גוויזן דעם בויגן אונ הט צו אים גזאגט דם איז דער צייכן וויס איך האב גזאגט: (יח) וַיִּהְיוּ אונ זיי זענין גוועזן בְּנֵי נֹחַ די קינדער פון נֹחַ הַיּוֹצְאִים מִן הַתֵּיבָה וואס זענין ארויס גגאנגין פון דער תֵּיבָה שֵׁם אונ חָם אונ יָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן אונ חָם איז גוועזן דער פאטער פון כְּנַעַן: (יט) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ די דריי זענין גוועזן די זיהן פון נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל הָאָרֶץ

ספר הישר

אים דינן אונ די דריטע כִּתָּה האט גזאגט מיר וועלן ארויף גיין אויף דעם הִיכָל אונ וועלין שיסן מיט פיילין. אונ גאט הט גוויסט זייערי שְׁלָעכְטֵי מַחֲשָׁבוֹת. אונ די מענטשן האבן גזעהן אז מען זאל בויאן די שטאט אונ דעם טורם. אונ בְּשַׁעַת זיי האבין אן גהויבן צו בויאן האבין זייא גבויאט אגרויסע שטאט אונ אגרויסען טורם אונ ער איז שוין אזוי הויך גוועזן אז מען הט בדארפט צו דער לאנגן ציגל אדער ליים צום בַּעַל מְלָאכָה הט גדוערט אגאנץ יאר אונ אז אציגל איז אראפ געפאלען האבין זייא אלע גוויינט

כָּל־הָאָרֶץ׃ כ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה
וַיִּטַּע כָּרֶם׃ כא וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר
וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃ כב וַיַּרְא חָם
אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־

אונקלוס

אַרְעָא׃ כ וְשָׁרִי נֹחַ גְּבַר
פָּלַח בְּאַרְעָא וּנְצִיב
כַּרְמָא׃ כא וּשְׁתִי מִן
חַמְרָא וּרְוִי וְאִתְגְּלִי בְּגוֹ
מַשְׁכְּנֵהּ׃ כב וַחֲזָא חָם
אֲבוּהִי דִכְנַעַן יָת עֶרְיְתָא
דַאֲבוּהִי וְחַוִּי לִתְרֵין

תו"א ויחל נח סנהדרין ע: וישת מן ברכות מ סוכה' ע: וירא חם סנהדרין שם:

בעל הטורים

(כ) ויטע. ב' במסו' ויטע כרם. ויטע ה' אלהים גן בעדן. ויטע אשל. דרשו רבותינו מהיכן לקח הנטיעה מג"ע ומן אברהם נמי האשל מג"ע: (כא) היין. בגי' ילל: ויתגל. אותיות גליות שגלו מראש גולים ע"י היין:

שפתי חכמים

ממש אלא חושך וה"ר וכל הארץ ר"ל על העולם: ת דאל"כ ויחל ל"ל לא סל"ל אלא ויטע כרם: א (קל"מ) דאין לפרש איש של נעמי מפני שאין האיש קנוי לאשתו כמו שהאשה קנויה לבעלה עד שיאמר איש אשה כמו שיאמר אשת איש כי סמיכות אשת איש האא על דרך הקנין: ב וקשה בשלמא זמורות של גפן מוכח מדכתיב ויטע כרם ואין נטיעה אלא זמורות דזריעת הזרע של אילן שהוא הגרעינין שבתוך הפרי אינו נקרא נטיעה אלא זמורות של תאנים מנ"ל ורבי איסריל בביאורים שלו תי' דהוכחתו מדכתיב ויחל ופי' עשה עצמו חולין שהי' לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת כדפרש"י משמע שהיה לו ג"כ שאר נטיעות והואיל ולא הוזכר בתורה עד כאן מין אחר אלא תאנים כדכתיב בפ' בראשית ויתפרו עלה תאנה לכך אנו אומרים מין תאנים היה לו. ול"נ דיין דחם בנו סרסו כדי שלא יוליד בן רביעי ומהיפך ראה חם שמבקש להוליד עוד בן רביעי אלא מדנטע נטיעות המביאין לידי תאוה ולא מצינו שום פרי המביאה לידי תאוה כמו התאנה כמ"ש ז"ל עץ שאכל ממנו אדם הראשון תאנה היה שנא' ויתפרו עלה תאנה וגו' במה שקלקלו בזה נתקנו ומכח אותו עץ נלבש בתאות הגופנית כמ"ש וידע אדם עוד את אשתו ופירש"י הוסיף תאוה על תאותו משום הכי פירש"י שהכניס עמו זמורות ויחורי תאנים והרא"ם מביא בשם ר"י מאירליינ"ש למה הכניס דוקא אלו לפי שזמורות ויחורי תאנים מתקלקלין עפי ממים לפיכך הכניסם יותר משאר אילנות: ג (קל"מ) ביחזקאל ותלדנה בנים ובנות ושמותיהן שמרון אהלה וירושלים ומדכתב כאן אהלה במקום אהלו רמז לגלות שומרון: ד ולפ"ז ניחא לשון ויתגל שהוא ל' גלות: ה בסמוך אות ח'

רש"י

נתקלל כנען ועדיין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען: (כ) ויחל. (ב"ר) עשה עצמו חולין ת שהי' לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה כמו (רות א) איש א נעמי: ויטע כרם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי ב תאנים (ב"ר): (כא) אהלו. אהלה כתיב רמז לי' שבטים שנקראו על שם שומרון ג שנקראת אהלה ד שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו) השותים במזרקי יין: ויתגל. ל' ויתפעל: (כב) וירא חם אבי כנען. (ב"ר) יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך הוזכר על הדבר ונתקלל: וירא את ערות אביו. יש אומרים ה סרסו (סנהדרין ע) ויש אומרים רבעו (ב"ר):

ליקוטים על התורה

(כ) וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה. דֶר מדרש תנחומא שְׁרַייבְּט
וָוען נֹחַ אִיז גֶעקוּמֶען פְלַאנְצֶען דֶעם וַויינְגָארְטֶען, אִיז גְקוּמֶען דֶר שָׂטָן אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ אִים נֹחַ וָוס טוּהְסְטוּ, הָט נֹחַ גְזָאגְט אִיךְ פְּלַאנְץ אַוויינְגָארְטֶען, הָט דֶר שָׂטָן גְזָאגְט צוּ נֹחַ וָוס וֶועט זַיין מִיט דֶעם וַויינְגָארְטֶען, הָט נֹחַ גְזָאגְט דִיא טְרוּבֶּן פוּן וַויינְגָארְטֶען זֶענֶען זִיס צוּם עֶסִין, אוּנ פוּן זַייא גֵייט אַרוּס אַזַאפְט אַז מֶען טְרִינְקְט דֶעם זַאפְט וֶוערְט מֶען פְרַיילֶךְ, הָט דֶער שָׂטָן גְזָאגְט צוּ נֹחַ מִיר וֶועלֶען זַיין בֵּיידֶע שׁוּתְּפִים אִין דֶעם וַויינְגָארְטֶען, הָאט נֹחַ גְזָאגְט צוּם שָׂטָן דוּ זָאלְסְט אוֹךְ הֶעלְפֶן צוּ דִי פְלַאנְצוּנְג, אִיז גִינַאנְגֶען דֶר שָׂטָן אוּנ הָט גֶעהַרְגֶעט אַשֶׁעפְּס אוּנ דִיא בְּלוּט הָאט עֶר גְגָאסֶען אִין וַויין גָארְטֶען, נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶעהַרְגֶעט אַלֵייבּ אוּנ הָט זַיין בְּלוּט גְגָאסִין אִין וַויינְגָארְטֶען, נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶעהַרְגֶעט אַחֲזִיר אוּנ הָט דִי בְּלוּט גְגָאסֶען אִין וַויין גָארְטֶען, נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶעהַרְגֶעט אַמַאלְפֶּע אוּנ הָט דִי בְּלוּט גְגָאסֶן אִין וַויין גָארְטֶען, נֹחַ הָט גְפְרֶעגְט דֶעם שָׂטָן צוּ וָוס הָאט עֶר גְגָאסֶען דִיא אַלֶע בְּלוּט, הָט דֶר שָׂטָן גְזָאגְט אִיךְ ווִיל דִיר וַוייזֶן וָוס מִיט דֶעם וַויין וֶועט זַיין, דוּא זָאלְסְט ווִיסֶן אֵיידֶר דֶר מֶענְטְשׁ טְרִינְקְט וַויין אִיז עֶר רוּהִיג אוּנ שְׁטִיל ווִי אַשֶׁעפְּס, אוּב עֶר טְרִינְקְט דָס וַויין מִיט אַמָאס, וֶוערְט עֶר שְׁטַארְק ווִי אַלֵייבּ, אוּב עֶר טְרִינְקְט מֶער ווִיא דִי מָאס וֶוערְט עֶר שִׁיכּוֹר אוּנ פַאלְט אוֹיף דִיא עֶרְד אוּנ אַמָאהְל אִין בְּלָאטֶע אוּנ עֶר וֶוערְט בֶּעשְׁמוּצְט ווִיא אַחֲזִיר, אַז עֶר וֶוערְט שְׁטַארְק שִׁכּוֹר טַאנְצְט עֶר אוּנ שְׁפְּרִינְגְט ווִי אַמַאלְפֶּע, אוּנ רֶעט וָוס עֶר דַארְף נִיט רֵיידֶען אוּנ טוּהְט וָואס עֶר דַארְף נִיט טָאהְן, אוּנ פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען הָט דָס אַלֶץ גְטְרָאפֶן צוּ נֹחַ ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי פְּסוּקִים:

פירוש לתורת אלהים

אוּנ פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן אִיז פַר שְׁפְּרֵייט גְוָוארֶן בְּזֶעצְט גְוָוארֶן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט: (כ) וַיָּחֶל נֹחַ אוּנ עֶר הָאט אָן גְהוֹבֶּן נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה דֶער הַאר פוּן דֶער עֶרְד וַיִּטַּע כָּרֶם אוּנ הָאט גִיפְלַאנְצְט אַוַויין גָארְטֶען: (כא) וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן אוּנ עֶר הָאט גְטְרוּנְקֶען פוּן דֶעם וַויין וַיִּשְׁכָּר אוּנ עֶר אִיז גְוָוארֶען שִׁיכּוֹר וַיִּתְגַּל אוּנ עֶר אִיז גְלֶעגֶן אוֹיף גְדֶעקְט בְּתוֹךְ אָהֳלֹה אִין זַיין גְצֶעלְט: (כב) וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו אוּנ חָם דֶר פָאטֶער פוּן כְּנַעַן הָאט גִיזֶעהְן דִיא עֶרְוָה פוּן זַיין פָאטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט אִים מְסָרֵס גְוֶועזֶן דָאס מֵיינְט מֶען עֶר הָאט אִים גֶעטוּן אַזוֹיא אַזַאךְ אַז עֶר זָאל שׁוֹין נִיט קֶענֶען מוֹלִיד זַיין קִינְדֶער וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ אוּנ עֶר הָאט דָס גְזָאגְט צוּ זַיינֶע

ספר הישר

אִיבֶּער מֶער אִיז אַמֶענְטְשׁ זָאל אַרָאפּ פַאלֶן אוּנ שְׁטַארְבֶּן. אוּנ גָאט ב"ה הָט גְוִויסְט זַייעֶרֶע מַחֲשָׁבוֹת. אוּנ אִין דֶער צַייט הָאבֶּן צְוַוי גְוָוארְפֶן פַיילִין צוּם הִימֶל. אוּנ אַז דִי פַיילֶן זֶענֶען אַרָאפּ גְפַאלֶן צוּרִיק זֶענֶען דִי פַיילֶן גְוֶוען רוֹט אוּנ אַז זֵיי הָאבֶּן דָר זֶעהֶן אַז דִי פַיילֶן זֶענֶען גְוֶוען רוֹט ווִי בְּלוּט הָאט אֵיינֶר גְזָאגְט צוּם אַנְדֶערִין אַצוּנְד הָאבֶּן מִיר שׁוֹין דֶר שְׁלָאגֶן אַלִי וָוס זֶענֶען אִין הִימֶל אוּנ דָס אִיז אַלֶץ גְוֶוען פוּן גָאט ב"ה כְּדֵי זֵיי זָאלֶן פַר טִילִיגְט וֶוערִין פוּן דֶר עֶרְד: וַיִּבְנוּ אוּנ זֵיי בּוֹיאֶן דִי שְׁטָאט אוּנ דֶעם טוּרֶם אוּנ טָאן אַזוֹי פוּן טָאג צוּ טָאג בִּיז עֶס אִיז דֶר פוּלֶט גִיוָוארֶן פִיל טָאג אוּנ גָאט זָאגְט צוּ דִי זִיבְּצִיג מַלְאָכִים וָוס שְׁטֵייעֶן צוּם עֶרְשְׁטֶין פַאר דֶעם כִּסֵּא הַכָּבוֹד אַזוֹי צוּ זָאגֶן לָאזֶן מִיר נִידֶערִין אוּנ פַר מִישֶׁען זַייעֶרֶע רֵייד כְּדֵי זֵיי זָאלֶן נִיט קֶענֶען פַר שְׁטֵיין וָוס אֵיינֶר רֶעט צוּם
אנדערין

אָחָיו בַּחוּץ׃ כג וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃ כד וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃ כה וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים

אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא׃ כג וּנְסֵיב שֵׁם וָיֶפֶת יָת כְּסוּתָא וְשַׁוִּיוּ עַל כְּתַף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזַלוּ מְהַדְּרִין וַחֲפִיאוּ יָת עֶרְיְתָא דַאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן מְהַדְּרִין וְעֶרְיְתָא דַאֲבוּהוֹן לָא חֲזוֹ׃ כד וְאִתְּעַר נֹחַ מֵחַמְרֵהּ וִידַע יָת דִּי עֲבַד לֵהּ בְּרֵהּ זְעֵירָא׃ כה וַאֲמַר לִיט כְּנַעַן עֲבַד

בעל הטורים

(כה) עבד עבדים יהיה. יהיה עולה שלשים רמז לדמי שקלים של עבד:

תו"א ויקח שם סנהדרין שם: וערות אביהם ברכות כב שבת קנ: וייקץ נח סנהדרין יג: ויאמר ארור סנהדרין לא:

רש"י

(כג) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו אלא ויקח (סנהדרין ע) לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית של ציצית ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט) אתן לגוג מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף ו וחשופי שת וגו': ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה מלמד שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו הפכו פניהם אחורנית: (כד) בנו הקטן. הפסול ז והבזוי כמו (ירמיה מט) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי: (כה) ארור כנען. אתה גרמת

שפתי חכמים

אפרשם: ו וחשופי לשון גילוי. שת לשון ערוה כלומר בגילוי ערוה שהיו ערומים ולא היה להם בגד לכסות ערותן אבל יפת שכסה זכה ג"כ לכיסוי דהיינו קבורה ושם שנתאמץ במצוה יותר וכסה בשמלה זכה לטלית של ציצית והא דאמר במס' סוטה בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשני מצות לחוטין של תכלת ולרצועות של תפילין דמשמע דמצות ציצית זכו בה מדבור מחוט וי"ל דטלית של ציצית לחוד ותכלת לחוד דמשום כיסוי של שם זכו לטלית עם ציצית של לבן ומשום דיבורו של אברהם זכו לתכלת: ז דאל"כ למה קרא אותו קטן והלא גדול מיפת הוא שהרי הקרא מונה אותו קודם יפת ואין לומר משום חשיבותו כמ"ש רש"י גבי ויולד נח את שם ואת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויאמר. אמרו חז"ל עד שהיה נח בתיבה נתן בלבו ואמר מי יתן יהיו לבני עבדים שיהיו הם יושבים ועבדים משמשין לפניהם. ואמר כשאצא מכאן מה שאני מוליד עושה אותם עבדים לפני הלך כנען וסרסו אמר נח אתה

פירוש להורת אלהים

צְוויי בְּרִידֶער וָואס זַייא זֶענֶען גִיוֶוען אִין דֶר אוֹסֶן אוּנ ווִיא פַאלְט אוּם חָם אַזוֹ אַמַעֲשֶׂה צוּ טוּן עֶר הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט צוּ זַיינִי בְּרִידֶער אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט צְווַיי זִיהְן גְהַאט הָט אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערֶן גְהַרְגֶ'ת פוּן וֶועגֶן דֶר יְרוּשָׁה פוּן דֶר וֶועלְט אוּנְזֶר פָאטֶער הָט שׁוֹן דְרַייא זִין אוּנ עֶר ווִיל נָאךְ הָאבֶּן דֶעם פֶערְדֶען׃ (כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה אוּנ שֵׁם מִיט יֶפֶת הָאבֶּן גִנוּמֶען דָס קְלֵייד וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם אוּנ זַיי הָאבֶּן גֶעטוּן אוֹיף זַייעֶרִי בֵּיידֶע אַקְסֶל וַיֵּלְכוּ אֲחוֹרַנִּית אוּנ זֶענִין גִינַאנְגִין אוּנְטֶער נוייעלְכֶם וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם אוּנ זַיי הָאבֶּן צוּ גֶדֶעקְט דִי עֶרְוָה פוּן זַייעֶר פָאטֶער וּפְנֵיהֶם אֲחוֹרַנִּית אוּנ זַייעֶר פָּנִים אִיז גִיוֶוען אַרוּנְטֶער אַז זַיי זֶענֶען גְקוּמֶען נָאהְנְט פוּן אִים אוּנ הָאבֶּען זִיךְ בַּדַארְפְט אוּם קֶערֶן צוּ אִים זַיי זָאלֶן אִים צוּ דֶעקֶן הָאבֶּן זַיי זַייעֶר פָּנִים אַוֶועק גִיקֶערְט אַרוּנְטֶער וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ אוּנ דִי עֶרְוָה פוּן זַייעֶר פָאטֶער נַחַ הָאבֶּן זַיי נִיט גֶזֶעהֶן׃ (כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ אוּנ נֹחַ הָט זִיךְ אוֹיף גְוַואכְט פוּן זַיין ווַיין וַיֵּדַע עֶר הָט גְוִויסְט אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן וָואס זַיין קְלֵיינֶר זוּהְן הָאט אִים גְטָאן. רש"י שְׁרַייבְּט בְּנוֹ הַקָּטָן אִיז טַייטְשׁ דֶר שְׁלֶכְטֶער זוּן׃ (כה) וַיֹּאמֶר הָאט נֹחַ גִיזָאגְט אָרוּר כְּנַעַן פַאר פְלוּכְט זָאל זַיין כְּנַעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו אַקְנֶעכְט

ספר הישר

אַנְדֶערִין אוּנ גָאט הָאט אַזוֹי גְטָאן. וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶוען פוּן דֶעם טָאג אָן אוּנ ווַייטֶער פַר גֶעסֶען זַייא דָס לָשׁוֹן אוּנ אֵיינֶער ווייסְט נִיט וָוס דֶר אַנְדֶערֶר רֶעט אוּנ אַז דֶר בַּעַל מְלָאכָה הָט גְנוּמֶען פוּן דֶעם אַנְדֶערִינְס הַאנְד לַיים אָדֶר צִיגֶל אָדֶר שְׁטֵיינֶר וָואס עֶר הָט אִים גָאר נִיט גְזָאגְט הָאט דֶער בַּעַל מְלָאכָה אוֹיף אִים אַוָוארְף גְטָאן אִיז עֶר גְשְׁטָארְבֶּן אוּנ הָאבֶּן אַזוֹי גִיטָאן פִיל טֶעג אִיז פוּן זַייא אוּם גְשְׁטָארְבֶּן פִיל מֶענְטְשִׁין אִיבֶּר דֶיזֶר זַאךְ׃ אוּנ גָאט ב"ה שָׁלָאגְט דִי דְרַיי כִּתּוֹת מֶענְטְשֶׁן אוּנ שְׁטְרָאפְט זַייא נָאךְ זַייעֶרִי מַעֲשִׂים אוּנ נָאךְ זַייעֶרִי מַחֲשָׁבוֹת. דִיא עֶרְשְׁטֶע כִּתָּה וָואס זַייא הָאבֶּן גְזָאגְט אַז זַיי וֶועלֶן אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ וֶועלֶן דָארְט דִינִין אַבְּ גֶעטֶער אִיז פוּן זַיי גְוָוארְן חַיוֹת אוּנ דִי אַנְדֶערִי כִּתָּה וָוס זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט אַז זַיי וֶועלִין אַרוֹיף גֵיין אוֹיף דֶעם הִימֶל אוּנ וֶועלֶן שִׁיסֶן מִיט פַיילֶן דִי זֶענִין גְהַרְגֶ'ת גְוָוארְן אֵיינֶר דוּרְךְ דֶעם אַנְדֶערֶן אוּנ דִי דְרִיטֶע כִּתָּה וָואס הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר וֶועלֶן גֵיין אִין הִימֶל אַרַיין מִלְחָמָה הַאלְטֶן הָט גָאט ב"ה זַיי פַר שְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט. אִיבֶּר דֶעם הָט מֶען גְרוּפֶן דָס אָרְט בָּבֶל ווַייל דָארְט הָאט גָאט ב"ה פַר מִישְׁט דִי רֵייד פוּן דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט אוּנ דָס אָרְט אִיז אִין לַאנְד שִׁנְעָר׃ אוּנ דֶעם טוּרֶם וָואס דִי מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן גְבוֹיאט הָט דִי עֶרְד אַיין גְשְׁלִינְגֶען אַדְרִיט הֶלֶק אוּנ אַפִייעֶר פוּן הִימֶל הָט פַר בְּרֶענְט דָס אַנְדֶערִי חֵלֶק אוּנ דָס דְרִיטֶע חֵלֶק אִיז אִיבֶּר גְבְּלִיבֶּן אוּנ עֶס אִיז גְשְׁטָארְבֶּן פִיל מֶענְטְשֶׁן בַּיים טוּרֶם וָואס הָט גָאר קֵיין צָאל נִיט אוּנ נָאךְ דֶעם אַז גָאט ב"ה הָט זַייא צוּ שְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט הָט זִיךְ אָפְּ גְטֵיילְט אִיטְלִיכֶע מִשְׁפָּחָה צוּ אִיר לָשׁוֹן אוּנ אִיטְלִיכֶע מִשְׁפָּחָה הָאט זִיךְ גְבוֹיאט אֵיין שְׁטָאט אוּנ הָאבֶּן אַנָאמֶען גִיגֶעבֶּן זַייעֶר שְׁטָאט אַזוֹי ווִי מֶען הָט זַייא גִירוּפֶן אָדֶער אַזוֹי ווִי זַייעֶרִי קִינְדֶער הָאבֶּן גִיהֵייסֶן

יִהְיֶה לְאֶחָיו׃ כו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה
אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃
כז יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־
שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ כח וַיְחִי־נֹחַ

פְּלַח עַבְדִּין יְהֵי לַאֲחוֹהִי׃
כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא
דְּשֵׁם וִיהֵי כְנַעַן עַבְדָּא
לְהוֹן׃ כז יַפְתֵּי יְיָ לְיֶפֶת
וְיַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ
בְּמַשְׁכְּנֵהּ דְּשֵׁם וִיהֵי
כְנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃ כח וַחֲיָא

תו"א יפת אלהים ליפת מגילה ט:

שפתי חכמים

חס ואת יפת דהוא חס הוא תפאות שבכולם ומהרש"ל פירש דקשה ליה והלא שם הוא הקטן דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' וכתיב ונח בן ת"ר שנה והמבול היה וגו' וכתיב שם בן ק' שנה שנתיים אחר המבול ש"מ שנולד שם בשנת תק"ב שנה לאביו ש"מ שהוא הקטן עכ"ל: ח מאן דאמר סרסו הוכחתו מכאן מדכתיב ארור כנען ולמה קלל לכנען אלא משום שחם סרס את אביו לכך אמר אתה גרמת לי וכו' ומאן דאמר רבעו הוכחתו מדכתיב וירא חם וכתיב התם וירא אותה שכם מה להלן שרבעה אף כאן שרבעו והא דקלל את כנען הא והא הוי רבעו וגם סרסו ופירשו התוספות מה שלא קלל לחם בעצמו לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה מהרש"ל: ט וא"ת מהיכן ראה חם שמבקש נח בן רביעי וי"ל משום דכתיב ויתגל בתוך אהלה אהלו קרי ואהלה כתיב ופרש"י ויתגל ל' ויתפעל כלומר שנח התפעל את עצמו כלומר שמש עם אשתו כלומר בקשוי אבר כאלו שמש ובזה הכיר בו שמבקש בן רביעי וק"ל ועי"ל שכתבתי ישוב אחר על זה ושניהם כאחד טובים (ועי' במ"ר): י הא דמפרשים הקרא על זרעו של שם ולא על שם עצמו נ"ל משום דכתיב ויהי כנען עבד למו ואי קאי על שם הי"ל ויהי כנען עבד לו א"נ משום דכתיב אלהי שם ולא מצינו שנאמר אלהי גבי יחיד אלא

רש"י

לי ח שלא יוליד בן רביעי אחר לשמשני ארור בנך רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו ט אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו והרג זה את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רביעי: (כו) ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור הבטחתי לזרעו י לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד: (כז) יפת אלהים ליפת. מתורגם יפתי ירחיב: וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל ומדרש חכמים אע"פ שיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד.

דעת זקנים מבעלי התוספות

מנעתני מלהוליד בן רביעי לעשותו עבד לאחיך הרי בנך הרביעי יהיה עבד לאחיו. ואם תאמר למה קלל כנען יותר מכל שאר בני חם בשלמא למאן דאמר סרסו ניחא כדפי' אלא למ"ד חם רבעו מה תאמר. והחכם ר' אהרן מצא במדרש שחם ראה וספר לאחיו כמלעיג ולא עשה דרך כבוד. אך בשוק גלה הדבר ושמע כנען הנבזה ורבעו הה"ד את אשר עשה לו בנו הקטן של חם דבני בנים הרי הם כבנים שהרי חם עצמו לא היה הקטן שהרי הכתוב מונה אותו אמצעי אלא ר"ל קטנו של חם והוא כנען ולכך כתיב וירא חם אבי כנען אבי של עבירה. ולמאן דאמר סרסו קורא חם בנו הקטן כלומר הבזוי כמו הנה קטן נתתיך בגוים. ועוד אמרינן בפרקי ר' אליעזר מה ראה לקלל בנו בעבד דכתיב בן יכבד אב ועבד אדוניו וה"פ אם בן יכבד אב הרי זה טוב ואם לאו יהיה עבד לאדוניו. ד"א לכן קללו בעבד לפי שהיה ראשון שראה הדבר והיה מוטל עליו אותו עבדות ולא עשה ושעבד אחיו לעשותה לכך נתקלל בעבד מדה כנגד מדה. ולכך כתיב נמי עבד עבדים ב' עבדות ששעבד חם לאחיו וכנען לאחיו. עבד עבדים שאינו יוצא לחירות לעולם ומי גרם לו כל הקללה הזאת שביזה לאביו. וכן עתיד הקב"ה ליפרע מבניו ולבזותם דכתיב את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים יחדיו ערום ויחף וחשופי שת ערות מצרים שהוא יוליך אותן בבזוי ערומים. אבל יפת שכבד אביו פרע לו האל כשיבא גוג ומגוג ישפילו הקב"ה ומכסה עליו שנא' והיה ביום ההוא אתן לגוג שם מקום קבר. (ושם) [וגם] פרע לבני שם בשעה שנכנסו בני אהרן להקריב נשרפה נשמתן ולא גופן ולא לבושיהן לפי שהיו מבני בניו של שם וגם כשנשרף סנחריב מלך אשור נשרף בלא בגדיו לפי שהיה מזרע

פירוש לתורת אלהים

וָוס דינְט זָאל עֶר זַיין צוּ זַיינֶי בְּרִידֶר. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט נֹחַ צוּ אִים גֶזָאגְט דוּ הָאסְט גוֹרֵם גֶוועֶן צוּ מִיר אִיךְ זָאל נִיט מוֹלִיד זַיין אַפֶערְדִין זוּהְן עֶר זָאל מִיךְ מְשַׁמֵּשׁ זַיין דְרוּם זָאל פַר שָׁאלְטֶן וֶוערֶן דַיין פֶערְדֶר זוּן עֶר זָאל מְשַׁמֵּשׁ זַיין דִי קִינְדֶר פוּן מַיינֶע עֶלְטֶרֶע זִין וָוס הַיינְט אִיז אוֹיף זֵיי מוּטָל דִי טִרְחָא פוּן מַיין דִינְסְט: (כו) וַיֹּאמֶר אוּנ נֹחַ הָאט גִיזָאגְט בָּרוּךְ יְיָ גִילוֹבְּט אִיז גָאט אֱלֹהֵי שֵׁם דֶער גָאט פוּן שֵׁם וָואס עֶר וֶועט הִיטֶען זַיין הַבְטָחָה צוּא זַיינִי קִינְדֶר צוּא גֶעבֶּן זֵיי דָאס לַאנְד כְּנַעַן וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ אוּנ כְּנַעַן וֶועט זַיין אַקְנֶעכְט צוּא זֵיי: (כז) יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת גָאט זָאל בְּרֵייט מַאכֶן צוּ יֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם אוּנ זָאל מַאכֶן רוּהֶן זַיין שְׁכִינָה אִין דִיא גִיצֶעלְטֶען פוּן שֵׁם. אוּנְזֶערִי חֲכָמִים הָאבֶּען אַזוֹ גִדַרְשֶׁנְט חָאטְשֵׁי גָאט הָאט בְּרֵייט גִמַאכְט צוּ יֶפֶת דָס אִיז וָוס דֶער מֶלֶךְ כּוֹרֶשׁ וָוס עֶר אִיז גֶוועֶן פוּן דִי בְּנֵי יֶפֶת הָט גִיבּוֹיעט דָס בַּיִת שֵׁנִי הָט דָארְטֶן דִי שְׁכִינָה נִיט גְרוּהְט אוּנ וִוי דֶען הָט זִיא גְרוּעט אִין בַּיִת רִאשׁוֹן וָוס שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָט גְבּוֹיעט וָוס עֶר אִיז גְוֶועֶן פוּן דִי בְּנֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ אוּנ כְּנַעַן זָאל זַיין אַקְנֶעכְט צוּ אִים: (כח) וַיְחִי נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל אוּנ נֹחַ הָאט גִילֶעבְּט נָאךְ דֶעם מַבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה דְרֵיי הוּנְדֶערְט

ספר הישר

אָדֶער אַזוֹי אַנָאמֶן וָוס הָאט זִיךְ אִין דֶער וֶועלְבִּינֶר צַייט גִיטְרָאפִין: אוּנ נִמְרוֹד דֶער זוּן פוּן כּוּשׁ אִיז נָאךְ גִוָוען אִין לַאנְד שִׁנְעָר אוּנ קִינִיגְט אִיבֶּער זֵייא אוּנ בּוֹיעט אוֹיף פִיר שְׁטֶעט. אַיינֶע הָאט עֶר גְרוּפֶן בָּבֶל צוּ זָאגֶן אַזוֹי אַז גָאט ב"ה הָאט פַר מִישְׁט דִיא רֵייד פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט. אוּנ דִי אַנְדֶערִי הָט עֶר גִירוּפֶן אֶרֶךְ צוּ זָאגִין אַז פוּן דַאנִין הָט גָאט פַאר שְׁפְּרֵייט. אוּנ דִיא דְרִיטֶע הָאט עֶר גְרוּפֶן אַכַּד. צוּ זָאגֶן אַז אַיין גְרוֹיסֶע מִלְחָמָה אִיז גְוָוען אוֹיף דֶעם אָרְט. אוּנ דִיא פֶערְדֶע הָאט עֶר גְרוּפֶן כַּלְנֵה צוּ זָאגֶן אַז דָארְט זֶענֶען צוּ גַאנְגֶן גִיוָוארֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ אוּים גְלָאוּט אַלִי בַּעֲלֵי גַאֲוָה אוּנ גִבּוֹרִים: אוּנ אַז נִמְרוֹד הָאט אוֹם גְבּוֹיעט דִי פִיר שְׁטֶעט אוּנ עֶר הָאט אִין זֵייא בַּאזֶעצְט זַיין פָאלְק אוּנ זַיינֶע שָׂרִים אוּנ גִבּוֹרִים וָוס זֶענִין אִיבֶּר גֶעבְּלִיבֶּן אוּנ זַיין קִינִיגְרַייךְ אוּנ נִמְרוֹד הָאט זִיךְ בַּאזֶעצְט אִין בָּבֶל אוּנ הָאט גִקִינִיגְט זִיכֶערְלִיךְ אוּנ דִיא קְנֶעכְט פוּן נִמְרוֹד הָאבֶּן אִים גְרוּפֶן אַמְרָפֶל אוּנ מִיט דֶעם אַלִים קֶערְט זִיךְ גִים נִמְרוֹד צוּ גָאט ב"ה אוּנ טוּט נָאךְ מֶער שְׁלֶעכְץ אוּנ טוּט נָאךְ לֶערְנִין אַלֶע מֶענְטְשְׁען שְׁלֶעכְץ. אוּנ מְרָדוֹן דֶר זוּן פוּן נִמְרוֹד אִיז

גאך

אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה׃ כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ
תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ פ י א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ
שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר
הַמַּבּוּל׃ ב בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי
וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃ ג וּבְנֵי גֹּמֶר
אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתֹגַרְמָה׃ ד וּבְנֵי יָוָן
אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים׃
ה מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם
אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃
ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן׃
ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה

אונקלוס

נֹחַ בָּתַר טוֹפָנָא תְּלַת
מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין׃
כט וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע
מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית׃
א וְאִלֵּין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ
שֵׁם חָם וָיֶפֶת וְאִתְיְלִידוּ
לְהוֹן בְּנִין בָּתַר טוֹפָנָא׃
ב בְּנֵי יֶפֶת גּוֹמֶר וּמָגוֹג
וּמָדַי וְיָוָן וְתוּבָל וּמֶשֶׁךְ
וְתִירָס׃ ג וּבְנֵי גּוֹמֶר
אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה׃
ד וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
כִּתִּים וְדֹדָנִים׃ ה מֵאִלֵּין
אִתְפְּרָשׁוּ נַגְוַת עַמְמַיָא
בְּאַרְעֲהוֹן גְּבַר לְלִישָׁנֵהּ
לְזַרְעֲיָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃
ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם
וּפוּט וּכְנָעַן׃ ז וּבְנֵי כוּשׁ
סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה

תולדות אהרן

בני יפת יומא י : ובני חם כתובות קיב
סוטה לד :

רש"י

אף משיגלו ב בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען: (ג) ותירס. ל זו פרס (בראשית רבה) :

שפתי חכמים

דוקא גבי אומה מייחד שמו כגון אלהי ישראל אלהי העברים לכך מפרשו על זרעו של שם: ב דאי בזמן המלכות הרי כבר כתיב ברוך ה' אלהי שם וגו' מה ת"ל פעם שנית ויהי כנען עבד למו אלא אף משיגלו וכו'. וא"ת בשביל יפת א"כ הול"ל יפת אלהים ליפת ויהי כנען עבד למו וא"כ וישכון באהלי שם אלא לומר לך אף משיגלו וכו': ל וא"ת למה מפרש תירס יותר מהאחרים י"ל לפי שפי' לעיל אע"פ שיפת אלהים ליפת שכינה כורש שהיה מבני יפת וכו' אם כן תקשי ליה מנ"ל

פירוש לתורת אלהים

מיט פופציג יאר : (כט) וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ אונ עס איז גיוועזן אלע טאג וואס נח האט געלעבט תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה ניין הונדערט מיט פופציג יאר וַיָּמֹת אונ ער איז געשטארבן : (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ אונ דס זענין די געבירט פון דיא קינדער פון נח שֵׁם חָם וָיֶפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל אונ עס איז צו זייא געבוירין געווארען קינדער נאך דעם מבול : (ה) מֵאֵלֶּה פון די מענטשין זענען געווארן פר שפרייט די אינזלען די וואנונג פון די פעלקער בְּאַרְצֹתָם אין זייערי לענדער אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ איטליכי אומה האט געהאט אבזונדער לשון

ספר הישר

נאך געווען ערגר פון זיין פאטער אונ מאכט אויך זינדיגן מענטשן אויף דעם זאגט די וועלט אמשל מרשעים יצא רשע . אין דער צייט איז געווארן א מלחמה צווישען די קינדער פון חם אויף דיא ערטער ווי זיי האבן גיבויעט צו זיך אונ כדרלעומר דר מלך פון עילם פון דער משפחה פון שם איז ארויס גיגאנגען מלחמה צו האלטין מיט די קינדער פון חם אונ האט זייא גמאכט אונטר טעניג אונטר זיין האנד אונ אוך די פינף שטעט אין לאנד ככר מאכט ער איך אונטר טעניג אונ זיי האבן אים גידינט צוועלף יאר אונ זיי געבין אים צינז. בעת אין דער צייט איז געשטארבן נחור דר זון פון שרוג אונ אין דעם יאר איז אברם אלט געווען ניין אונ פערציג יאר אונ נחור האט גילעבט הונדערט אכט אונ פערציג יאר אונ אז אברם איז אלט גיווארן פופציג יאר איז ער ארויס גגאנגען פון נח'ס הויז אונ גיט צוא זיין פאטערס הויז אונ אברם האט גדינט גאט ב"ה אונ איז גיגאנגען אין זיין וועג אונ גאט ב"ה איז גיוועזן מיט אים אונ תרח איז נאך גיוועזן מארשאליק ביים מלך נמרוד אין דר צייט אונ תרח האט נאך גדינט זייני אפגעטר וואס זענען גוועזן איפ האלץ אונ אום שטיין אונ אברם איז אריין גקומען אין זיין פאטערס הויז אונ צוועלף אפגעטר זענען גישטאנין אין הויז אונ אז אברם האט דס דר זעהן איז ער גווארן זייער אין כעס אונ האט גזאגט איך שווער ביי גאט ב"ה אז אין דריי טעג ארום וועל איך צו ברעכן אלי אפגעטר וואס דא איז פר האנדין אונ אברם איז ארויס גגאנגן פון פאטער אונ דר צארן האט גברענט אין אים אונ אברם איילט פון פאטערס קאמער אונ גייט אין היניטערשטין הויז אונ געפינט זיין פאטער זיצען מיט אלע זיינע קנעכט אונ אברם קומט אונ זיצט פאר זיין פאטער אונ פרעגט דעם פאטער זאג מיר ווי איז דער גאט וואס האט בשאפן הימל אונ ערד אונ אלע מענטשען אונ אונז אויך : ויען אונ תרח ענטפערט צו זיין זון אברם דר וואס איז ביי אונז אין שטוב דער האט אונז

וְרַעְמָ֖ה וְסַבְתְּכָ֑א וּבְנֵ֥י רַעְמָ֖ה שְׁבָ֥א
וּדְדָֽן׃ ח וְכ֖וּשׁ יָלַ֣ד אֶת־נִמְרֹ֑ד ה֣וּא
הֵחֵ֔ל לִהְי֥וֹת גִּבֹּ֖ר בָּאָֽרֶץ׃ ט הֽוּא־
הָיָ֥ה גִבֹּר־צַ֖יִד לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה עַל־כֵּן֙
יֵֽאָמַ֔ר כְּנִמְרֹ֛ד גִּבּ֥וֹר צַ֖יִד לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃
י וַתְּהִ֨י רֵאשִׁ֤ית מַמְלַכְתּוֹ֙ בָּבֶ֔ל וְאֶ֖רֶךְ
וְאַכַּ֣ד וְכַלְנֵ֑ה בְּאֶ֖רֶץ שִׁנְעָֽר׃ יא מִן־
הָאָ֥רֶץ הַהִ֖וא יָצָ֣א אַשּׁ֑וּר וַיִּ֙בֶן֙ אֶת־

אונקלוס

וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן: ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יָת נִמְרוֹד הוּא שָׁרֵי לְמֶהֱוֵי גִּבַּר תַּקִּיף בְּאַרְעָא: ט הוּא הֲוָה גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאֲמַר כְּנִמְרוֹד גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ: י וַהֲוָת רֵישׁ מַלְכוּתֵהּ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא דְּבָבֶל: יא מִן אַרְעָא הַהִיא נְפַק אֲתוּרָאָה וּבְנָא יָת נִינְוֵה

תו"א נמרוד עירובין נג: ותהי ראשית יומא י:

בעל הטורים

(ט) יאמר. ג' במסורה על כן יאמר כנמרוד. על כן יאמר בס' מלחמות ה'. ולציון יאמר איש ואיש יולד בה. מלמד שהיה נמרוד איש מלחמה ולוכד ערים כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל וזה הוא על כן יאמר בס' מלחמות ולציון יאמר שיהא כל הילוד בה גבור וגבה קומה כנמרוד ויהא ניכר ויאמרו הכל זה יולד בה:

רש"י

(ח) להיות גבור. להמריד מ כל העולם על הקב"ה בעצת דור הפלגה: (ט) גבור ציד. לד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום: לפני ה'. מתכוין נ להקניטו על פניו: על כן יאמר. על כל אדם מרשיע בעזות פנים יודע רבונו ומתכוין למרוד בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (ב"ר): (יא) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל יצא מתוכם (ב"ר):

שפתי חכמים

דכורש מבני יפת היה לכן מפרש תירס זה פרס שמע מיניה דפרס היה מבני יפת וכורש הוה מלך פרסיים מסתמא גם הוא היה פרסי וק"ל. והרא"ם כתב משום דכתיב כאן מדי ולא כתיב פרס אם כן תקשי הרי בכל המקרא מצינו מדי ופרס יחד לכ"פ תירס זה פרס. (לד"ל) והוא גמרא בפ' קמא דיומא ופרסאי מנ"ל דמיפת קאתי דכתיב בני יפת גומר וגו' תני רבי יוסף תירס זו פרת: מ (קל"מ) דאל"כ החל ל"ל שהרי הוא לא היה מתחיל למרוד בהקב"ה שעדיין בימי אנוש הוחל וכו' אלא שהוא מענין חילול שחילל השם בפרהסיא (נח"י) ונראה לי דמוכרח הוא לפרשו מענין התחלה דאי הוה מלשון מרד תרתי למה לי הכי הל"ל הוא החל להיות גבור ציד לפני ה' אבל אם הוא מלשון התחלה א"ש והכי פירושו. הוא החל ר"ל שהוא היה המתחיל להיות גבור להמריד כו' והוא היה גבור ציד לפני ה' מתכוין להקניטו ופי' שם: נ דק"ל הא בכל מקום שהוא הוא לפני ה':

פירוש לתורת אלהים

לְמִשְׁפְּחוֹתָם צוּא זֵייעֶרֵי מִשְׁפָּחוֹת בְּגוֹיֵהֶם אִין זֵייעֶרֵי פֶעלְקֶער: (ח) וְכוּשׁ יָלַד אוּנ כּוּשׁ הָאט גִיבָּארֶען דֶעם נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ עֶר הָאט אָן גְהוֹבֶּן צוּ זַיין אַשְׁטַארְקֶר אוּף דֶר וֶועלְט. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט צוּ מַאכֶן מוֹרֵד זַיין דִי גַאנְצִי וֶועלְט אוּף הקב"ה אִינְדֶער עֵצָה פוּן דוֹר הַפְּלָגָה: (ט) הוּא הָיָה עֶר אִיז גְוֶועֶן גִּבּוֹר אַשְׁטַארְקֶר אוּנ אַפַּנְגֶער רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גִיפַאנְגֶען דִיא דֵעָה פוּן דִיא לַייט מִיט זַיין מוֹל אוּנ עֶר הָאט זֵייא גְנַארְט זֵייא זָאלֶען מוֹרֵד זַיין אִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִפְנֵי יְיָ פַר גָאט עֶר הָט גִיוָואלְט נָאר דֶערְצֶערְנֶען הקב"ה עַל כֵּן דְרוּם יֵאָמַר וֶועְרְט גִיזָאגְט אוֹיף אַזוֹיא אַמֶענְטְשׁ וָוס עֶר וֵוייסְט עֶס אִיז דָא אַגָאט אוּף דֶר וֶועלְט אוּנ עֶר וִויל אִין אִים מוֹרֵד זַיין זָאגְט מֶען אוּף אִים כְּנִמְרוֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי יְיָ עֶר אִיז אַזוֹ וִוי נִמְרוֹד אַשְׁטַארְקֶר אוּנ אַפַּנְגֶער פַר גָאט: (י) וַתְּהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ דֶער אָן הֵייבּ פוּן זַיין קִינֶעגְרַייךְ בָּבֶל אִין לַאנְד בָּבֶל: (יא) מִן הָאָרֶץ הַהִיא פוּן דֶעם לַאנְד יָצָא אַשּׁוּר אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגִין אַשּׁוּר. רש"י שְׁרַייבְּט אַז אַשּׁוּר הָאט דֶער הֶערְט אַז זַיינֶע קִינְדֶער פָאלְגֶען דָם וָוס נִמְרוֹד זָאגְט אוּנ זֶענֶען מוֹרֵד אִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוּנ וִוילֶען בּוֹיעֶן דֶעם טָארֶם הָט עֶר נִיט גִיוָואלְט וואוֹנִין מִיט זֵייא אִין אֵיין אָרְט וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה וְאֶת רְחוֹבֹת עִיר וְאֶת כָּלַח אוּנ עֶר הָט גְבוֹיעֶט

ספר הישר

בְּשַׁאפֶן אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּם פָאטֶר וַוייא מִיר דָא הָט גְנוּמֶן תֶּרַח אַבְרָמֶן אוּנ הָאט אִים אַרַיין גֶעפִירְט אִין אִינְוֵוייניגְסְטֶען הוֹף אוּנ וַוייזְט אִים דִי צְוֶועלְף גְרוֹסֶע אָפּ גֶעטֶר אוּנ אוֹיךְ קְלַיינֶע נָאר אָן אֵיין צָאהְל אוּנ תֶּרַח זָאגְט צוּ אַבְרָם דִי דָאוִיגֶע הָאבֶּן בַּשַׁאפֶן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אוּנ תֶּרַח בּוּקְט זִיךְ צוּ אַלֵי זַיינֵי אָפּ גֶעטֶר אוּנ אִיז פוּן דָארְט אַרוֹיס גְגַאנְגֶען אוּנ אוֹיךְ אַבְרָם. וְרוּחַ אוּנ דִי נְבוּאָה פוּן גָאט הָט גְרוּהְט אוּף אַבְרָם דִי זֶעלְבֶּע נַאכְט אוּנ אַבְרָם זָאגְט וַוייא אוּף דֶעם גַאנְצֶן דוֹר וָוס זֵיי הָאבֶּן גְפַאנְצְט מִיט נַארְהֵייט אוּנ קֶענֶען נִיט דֶעם וַואהְרֶן גָאט שֶׁבָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ אוּנ וִוי אַבְרָם הָט גְזֶעהְן דִי אַלֶע זַאכֶן הָט דֶר צָארֶען גְבְּרִימְט אִין אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָאט דִיא הֵיידְנִישֶׁע גֶעצִין פַאר נִיכְטֶעס אוּנ תֶּרַח קוּמְט אַהֵיים אוּנ הֶערְט דָם קוֹל וָוס מֶען הָאט גְהַאקְט מִיט דֶר הַאק אִין דֶעם חֶדֶר. וַיָּרָץ אוּנ תֶּרַח אִיז גְלָאפֶן אִין חֶדֶר אַרַיין וִוי דִי אָפּ גֶעטֶער זֶענֶען גְוֶועֶן הָט עֶר גְפִינֶען אַז זַיין אָן אַבְרָם גֵייט אַרוֹיס פוּן דָארְט אוּנ תֶּרַח אִיז אַרַיין גְגַאנְגֶען אִין חַדֶר גֶעפִינְט עֶר אַז אַלֶע אָפּ גֶעטֶער זֶענֶען צוּ בְּרָאכֶן אוּנ וִוי תֶּרַח הָט דֶער זֶעהְן וָוס אַבְרָם הָט גְטָאן הָאט תֶּרַח גִיאַיילְט אוּנ אִיז גְגַאנְגִין צוּ נִמְרוֹד. זָאגְט נִמְרוֹד צוּ אִים וָוס אִיז דִיר הָט תֶּרַח גִיזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין

הער

נִֽינְוֵ֔ה וְאֶת־רְחֹבֹ֥ת עִ֖יר וְאֶת־כָּֽלַח׃
יב וְאֶת־רֶ֕סֶן בֵּ֥ין נִֽינְוֵ֖ה וּבֵ֣ין כָּ֑לַח הִ֖וא
הָעִ֥יר הַגְּדֹלָֽה׃ יג וּמִצְרַ֡יִם יָלַ֞ד אֶת־
לוּדִ֧ים וְאֶת־עֲנָמִ֛ים וְאֶת־לְהָבִ֖ים
וְאֶת־נַפְתֻּחִֽים׃ יד וְאֶת־פַּתְרֻסִ֞ים
וְאֶת־כַּסְלֻחִ֗ים אֲשֶׁ֨ר יָצְא֥וּ מִשָּׁ֛ם
פְּלִשְׁתִּ֖ים וְאֶת־כַּפְתֹּרִֽים׃ ס טו וּכְנַ֗עַן
יָלַ֛ד אֶת־צִידֹ֥ן בְּכֹר֖וֹ וְאֶת־חֵֽת׃
טז וְאֶת־הַיְבוּסִי֙ וְאֶת־הָ֣אֱמֹרִ֔י וְאֵ֖ת
הַגִּרְגָּשִֽׁי׃ יז וְאֶת־הַחִוִּ֥י וְאֶת־הַֽעַרְקִ֖י
וְאֶת־הַסִּינִֽי׃ יח וְאֶת־הָֽאַרְוָדִ֥י וְאֶת־
הַצְּמָרִ֖י וְאֶת־הַֽחֲמָתִ֑י וְאַחַ֣ר נָפֹ֔צוּ
מִשְׁפְּח֖וֹת הַֽכְּנַעֲנִֽי׃ יט וַיְהִ֞י גְּב֣וּל

אונקלוס

וְיָת רְחוֹבַת קַרְתָּא וְיָת
כָּלַח׃ יב וְיָת רֶסֶן בֵּין
נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִיא
קַרְתָּא רַבְּתָא׃ יג וּמִצְרַיִם
אוֹלִיד יָת לוּדָאֵי וְיָת
עֲנָמָאֵי וְיָת לְהָבָאֵי וְיָת
נַפְתּוּחָאֵי׃ יד וְיָת
פַּתְרוּסָאֵי וְיָת כַּסְלוּחָאֵי
דִּי נְפָקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי
וְיָת קַפּוּטְקָאֵי׃ טו וּכְנַעַן
אוֹלִיד יָת צִידוֹן בֻּכְרֵיהּ
וְיָת חֵית׃ טז וְיָת יְבוּסָאֵי
וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי׃
יז וְיָת חִוָּאֵי וְיָת עַרְקָאֵי
וְיָת אַנְתּוֹסָאֵי׃ יח וְיָת
אַרְוָדָאֵי וְיָת צְמָרָאֵי וְיָת
חֲמָתָאֵי וּבָתַר כֵּן
אִתְבַּדָּרוּ זַרְעִיַת כְּנַעֲנָאֵי׃
יט וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָאֵי

מצידון

רש"י

(יב) העיר הגדולה. היא ס נינוה שנאמר (יונה ג) ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים: (יג) להבים. שפניהם דומים ע ללהב: (יד) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם יצאו שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם פ אלו לאלו ויצאו מהם פלשתים: (יח) ואחר נפצו. מאלה נפוצו צ משפחות הרבה: (יט) גבול.

שפתי חכמים

ס משום דלא ידעינן אי העיר הגדולה קאי על נינוה או על כלח. (נחלת יעקב בשם תוספות דיומא דף י') דאי סלקא דעתך דכלח הג, .: ה"ל למימר ובין כלח העיר הגדולה היא ל"ל וע' שם: ע כל היכא שהשם הוא מלה עברית מפרשו למה נקרא כן אלא מורה על דבר זה אבל היכא שאין השם מלה עברית לא פירש כלום: פ (נח"י) דאי ס"ד מכסלוחים לבד הל"ל וכסלוחים ילד את פלשתים ולא אשר יצאו משם גם א"ל כונת הקרא שנותן סימן והבדל שאת הכסלוחים אשר יצאו דהא לא מצינו כסלוחים אחר מוזכר במקרא: צ דא"ל ואחר נפוצו

פירוש לתורת אלהים

די שְׁטָאט נִינְוֵה אוּנ רְחוֹבוֹת עִיר אוּנ כָּלַח: (יב) וְאֶת רֶסֶן אוּנ הָאט גְבוֹיעט דִי שְׁטָאט רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח צְווִישֶׁען נִינְוֵה אוּנ כָּלַח הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה נִינְוֵה ווֶערט גִירוּפֶען דִיא גְרוֹסֶע שְׁטָאט: (יג) וּמִצְרַיִם יָלַד אוּנ מִצְרַיִם הָאט גְבָארֶען אֶת לוּדִים וגו׳: (יד) וְאֶת פַּתְרוּסִים וְאֶת כַּסְלוּחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים ווָאס פוּן דָארְטֶען זֶענֶען אַרוֹיס גְעקוּמֶען דִיא פְּלִשְׁתִּים. רש"י שְׁרַייבְּט דִיא פַּתְרוּסִים אוּנ דִיא כַּסְלוּחִים הָאבֶּען זִיךְ אֵיינֶער מִיט דֶעם אַנְדֶערֶען דִיא ווַייבֶּער פֶּר בִּיטֶען אוּנ פוּן זֵיי אִיז אַרוֹיס גְקוּמֶען דִי פְּלִשְׁתִּים: (יח) וְאַחַר אוּנ דֶר נָאךְ נָפוֹצוּ זֶענֶען ווָארֶען פֶּר שְׁפְּרֵייט מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי דִיא מִשְׁפָּחוֹת פוּן כְּנַעֲנִי אוּנ פוּן דִיא

ספר הישר

הֶער דוּ זָאלְסְט צוּ הֶערִין מַיינֶע רֵייד בַּיי מִיר אִיז פַר הַאנְדֶן אַזוֹן עֶר אִיז אַלְט פוּפְצִיג יָאר אוּנ אַזוֹ הָאט עֶר גִיטָאן צוּ מַיינֶע אָפּ גָעטֶער אוּנ אַזוֹ הָט עֶר גֶרעט צוּא מִיר אַצוּנְד בֶּעט אִיךְ דִיךְ מַיין הֶער שִׁיק נָאךְ אִים אוּנ מֶען זָאל אִים בְּרֶענְגֶען פַאר דִיר אוּנ מֶען זָאל אִים אוּם בְּרֶענְגֶען כְּדֵי מִיר זָאלֶען בַּשְׁטְרִיפְט ווֶערֶען פוּן זַיין שְׁלֶעכְטְס אוּנ נִמְרוֹד שִׁיקְט דְרַייא מֶענְטְשִׁין פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ זֵיי הָאבְּן גִבְרַאכְט אַבְרָם אוּנ נִמְרוֹד זָאגְט צוּ אַבְרָם זָאג מִיר ווָאס הָאסְטוּ גִיטָאן צוּ דַיין פָאטֶער אוּנ צוּ זַיינֶע אָפּ גָעטֶער. ווַיעַן אוּנ אַבְרָם הָט גִיעֶנְפֶרְט ווִי עֶר הָט גִיעֶנְפֶרְט צוּם פָאטֶר אוּנ אַז נִמְרוֹד הָט דֶר הֶערְט דִי דָאזִיגֶי רֵייד פוּן אַבְרָם הָט עֶר גְהֵייסֶן אַז מֶען זָאל אִים גֶעבִּין אִין תְּפִיסָה אַרַיין. אִין צֶעהֶנְטִין טָאג הָט נִמְרוֹד גְבָאטֶען מֶען זָאל אִים צִיעַן אַבְרָם אִים דֶר תְּפִיסָה אוּנ מֶען זָאל אִים אוּם בְּרֶענְגֶען אוּנ אַרַיין ווַארְפֶּן אִין קַאלְךְ אוֹבֶן צוּ פַר בְּרֶענִין. וְכָל אוּנ אַלִי קְנֶעכְט אוּנ שְׂרָרוֹת אוּנ גִבּוֹרִים פוּן לַאנְד שְׁטֵייעֶן אַקֶעגְנִין דֶעם קַאלְךְ אוֹבֶן צוּא זֶעהֶן אַבְרָם אוּנ אַלֶע הָאבִּין זִיךְ אֵיינְגְזַאמִילְט אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פוּן ווַייטִינְס אוּנ עֶס אִיז נִיט אִיבֶּער גְבְּלִיבֶּן קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ ווָס עֶר זָאל נִיט קוּמֶן צוּ זֶעהֶן אַבְרָם אוּנ אַז מֶען הָאט גִבְרַאכְט אַבְרָם פוּן דֶער תְּפִיסָה הָאבִּין דִי מְכַשְּׁפִים גְזָאגְט אֲדוֹנִי דָס אִיז דָאךְ דֶר מֶענְטְשׁ ווָס מִיר הָאבֶּן גְזֶעהֶן בְּשַׁעַת עֶר אִיז גְבוֹרֶען גְווָארֶן הָט אֵיין גְרוֹסֶר שְׁטֶערִין אַיין גְשְׁלוּנְגֶן פִיר שְׁטֶערִין אַזוֹ ווִיא מִיר הָאבֶּן דֶער צֵיילְט אוּנ אַצוּנְד הָט זַיין פָאטֶר אָן דִיר מוֹרֵד גְוֶועֶן אוּנ גִינַארְט עֶר הָט גִבְרַאכְט

הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־
עַזָּה בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה
וּצְבֹיִם עַד־לָשַׁע׃ כ אֵלֶּה בְנֵי־חָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם
בְּגוֹיֵהֶם׃ ס כא וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי
כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל׃
כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד
וְלוּד וַאֲרָם׃ כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל
וְגֶתֶר וָמַשׁ׃ כד וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־
שָׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ כה וּלְעֵבֶר

אונקלוס

מִצִּידוֹן מָטֵי לִגְרָר עַד
עַזָּה מָטֵי לִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה
וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם עַד
לָשַׁע׃ כ אִלֵּין בְּנֵי חָם
לְזַרְעִיָּתְהוֹן לְלִישָּׁנְהוֹן
בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃
כא וּלְשֵׁם אִתְיְלִיד אַף הוּא
אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר
אֲחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא׃
כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר
וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם׃
כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל
וְגֶתֶר וָמַשׁ׃ כד וְאַרְפַּכְשַׁד
אוֹלִיד יָת שָׁלַח וְשָׁלַח
אוֹלִיד יָת עֵבֶר׃ כה וּלְעֵבֶר

תו"א ולשם ילד סנהדרין סט׃

רש"י

סוף ארצו. כל גבול ל' סוף וקצה: באכה. שם דבר ול"נ כאדם האומר לחברו גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני: (כ) ללשונותם בארצותם. אעפ"י שנחלקו ללשונות ולארצות כולם בני חם הם: (כא) אבי כל בני עבר. הנהר ק היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול אם שם כשהוא אומר שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול הוי אומר יפת הגדול שהרי בן ת"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד והמבול היה בשנת שש מאות שנה מאה עד שנתים אחר המבול: אחי יפת. ולא אחי חם

שפתי חכמים

קאי על אותן הנזכרים לעיל שהם בני כנען דא"כ לא הל"ל אלא ואחר נפוצו דודאי קאי על אותן דלעיל ל"ל משפחות הכנעני אלא מאלה נפוצו משפחות הרבה ר"ל שאר משפחות וקאי על ג' בני נח הרא"ם: ק דלפי פשוטו של קרא משמע דעבר שם אדם הוא א"כ למה אמר אבי כל בני עבר וכי לא היה שם אלא אבי בני עבר לבד והלא גם שאר בנים היו לו לשם ל"פ דעבר לאו שם אדם הוא אלא עבר הנהר ודלא כפי' הרא"ם שפי' אבי בני עבר בן בנו דמאי רבותא דעבר והא כל אחד ואחד אבי כל משפחה ומשפחה היוצאת ממנו אע"כ עבר ר"ל עבר הנהר: ר וא"ת מה הוכחה זו דלמא חם היה בן מאה שנה כשבא המבול ושם היה בן ק' ב' שנה אחר המבול ויפת היה בן נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה ר ושם לא הגיע למאה

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשִׁין זֶענִין פַר שְׁפְּרֵייט גִיוָוארֶן פִיל מִשְׁפָּחוֹת׃ (כ) אֵלֶּה בְנֵי חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם דִי זֶענֶן דִי קִינְדֶר פוּן חָם צוּא זֵייעֶרִי מִשְׁפָּחוֹת לִלְשׁוֹנוֹתָם צוּא זֵייעֶרִי לְשׁוֹנוֹת בְּאַרְצוֹתָם אִין זֵייעֶרִי לֶענְדֶר בְּגוֹיֵהֶם אִין זֵייעֶרִי פֶעלְקֶר חָאטְשֶׁע זֵיי זֶענִין צוּ טֵיילְט גְוָוארֶן אוֹיף פִיל לְשׁוֹנוֹת אוּנ אִין פִיל לֶענְדֶר זֶענִין זֵיי אַלִי דִי קִינְדֶער פוּן חָם׃ (כא) וּלְשֵׁם יוּלַּד גַּם הוּא אוּנ צוּא שֵׁם אִיז אוֹיךְ גִיבָּארִין גְוָוארֶן אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר שֵׁם אִיז גִיוֶועֶן דֶער פָאטֶר פוּן אַלֶע דִי וָוס הָאבֶן זִיךְ בַּזֶעצְט אוֹיף דֶער אַנְדֶרֶער זֵייט טַייךְ אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל שֵׁם אִיז דֶר בְּרוּדֶר פוּן יֶפֶת וָואס יֶפֶת אִיז גִיוֶועזְן דֶער עֶלְצְטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט דֶר פָּסוּק זָאגְט שֵׁם אִיז דֶר בְּרוּדֶר פוּן יֶפֶת נִיט דֶר בְּרוּדֶר פוּן חָם וָוארוּם זֵיי בֵּיידִי הָאבֶּן עֶרְלִיךְ גְהַאלְטֶן זֵייעֶר פָאטֶר אָבֶּר חָם הָט אִים פַר שֶׁעמְט׃ (כד) וְאַרְפַּכְשַׁד אוּנ אַרְפַּכְשַׁד הָט גִיבָּארֶען שָׁלַח אוּנ שֶׁלַח הָט גִיבָּארֶן עֵבֶר׃ (כה) וּלְעֵבֶר יוּלַּד אוּנ צוּ עֵבֶר

ספר הישר

אַנַנְדֶר קִינְד אוּנ אַז נִמְרוֹד הָט דָס דֶר הֶערְט הָט אִין אִים גִבְּרֶענְט דֶר צָארֶן אוּנ הָט גִבָּאטְן מֶען זָאל בְּרֶענְגֶן תֶּרַח פַר אִים אוּנ מֶען הָט גִבְּרַאכְט תֶּרַח הָט נִמְרוֹד גְזָאגְט צוּ תֶּרַח הָאסְטוּ גְהֶערְט וָוס דִי מְכַשְּׁפִים הָאבֶּן גְזָאגְט אוּנ אַצוּנְד זָאג מִיר דֶעם אֱמֶת אוּנ וִוי תֶּרַח זֶעהְט אַז דֶר צָארֶן גְרִימְט זֵייעֶר בַּיי נִמְרוֹד הָט תֶּרַח גְזָאגְט עֶס אִיז אַלֶין אֱמֶת וָואס דִי מְכַשְּׁפִים הָאבִּין גְזָאגְט דֶען אִיךְ הָאבּ זֵייעֶר רַחֲמָנוּת גִיהַאט אוֹיף מַיין קִינְד הָאבּ אִיךְ גִנוּמֶן דָס קִינְד פוּן מַיין דִינְסְט אוּנ הָאבּ דָס גִיבְּרַאכְט אוּנ דְרוּף הָט מִיר מַיין גְרוֹיסֶר זוּהְן הָרָן אַיין עֵצָה גְגֶעבֶּן אוּנ הָרָן אִיז אַלְט גְוֶועֶן צְוֵויי אוּנ אַכְצִיג יָאר אוּנ הָרָן הָאט אִים גָאר קֵיין עֵצָה נִיט גִיגֶעבִּן דְרוּף אוּנ תֶּרַח הָט גְזָאגְט כְּדֵי עֶר זָאל נִיצוֹל וֶוערֶן פוּן דֶעם טוֹט. הָט נִמְרוֹד גְזָאגְט צוּ תֶּרַח דֶר פַר וָוס דַיין זוּהְן הָרָן הָט דִיר אַיין עֵצָה גְגֶעבֶּן דֶר פַר זָאל מֶען אִים פַאר בְּרֶענִין מִיט אַבְרָהָ׳ אוּנ הָרָן הָט זִיךְ גְטְרַאכְט אִין הַאַרְץ וֶועט אַבְרָהָם נִיצוֹל וֶוערֶן וֶועל אִיךְ אוֹיךְ מִיט אִים נִיצוֹל וֶוערִין פוּן פַייעֶר אוּנ אַז תֶּרַח הָאט אַרוֹף גְלֵייגְט דִי זַאךְ אוֹיף זַיין זוּהְן הָרָן הָט עֶר אוֹיף גְהֶערְט צוּ רֵייְדֶן דֶר פוּן׃ וַיִּצַו אוּנ נִמְרוֹד הָט גִבָּאטֶען מֶען זָאל נֶעמֶען הָרָן מִיט אַבְרָהָם אוּנ מֶען זָאל אַרַיין וַוארְפִין אִין קַאלֶיךְ אוֹבֶן. וַיִּקְחוּ אוּנ דִי קְנֶעכְט הָאבֶּן גְנוּמֶן אַבְרָהָם אוּנ הָרָן אוּנ מַאן אִים פוּן זֵיי דִי קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶּן גְבוּנְדֶן זֵייעֶרִי הֶענְד אוּנ פִיס אוּנ הָאבֶּן זֵיי אִין קַאלֶךְ אוֹיבֶן אַרַיין גְוָוארְפֶן אוּנ נָאט ב"ה הָט זִיךְ דֶער בַּארִימְט אִיבֶּר אִים אוּנ נִידֶערְט צוּ אַבְרָהָם אוּנ בַּאשִׁירְמְט אַבְרָהָם פוּן פַייעֶר אוּנ פוּן אַבְרָהָם אִיז מֶער נִיט פַר בְּרֶענְט נָאר דִי שְׁטְרִיק וָוס עֶר אִיז גְוֶועֶן גְבוּנְדֶן אוּנ אוֹיף דִי מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּן זֵיי אַרַיין גִיוָוארְפֶן אִין קַאלֶךְ אוֹבֶן אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען אַפְלַאם פוּן פַייעֶר צוּ זֵיי אוּנ זֶענֶען פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶן צְווֶעלְף מֶענְטְשֶׁן אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְוֶועֶן אִין קַאלֶךְ

ילד שני בנים שם האחד פלג כי
בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן:
כו ויקטן ילד את־אלמודד ואת־שלף
ואת־חצרמות ואת־ירח: כז ואת־
הדורם ואת־אוזל ואת־דקלה:
כח ואת־עובל ואת־אבימאל ואת־
שבא: כט ואת־אופר ואת־חוילה
ואת־יובב כל־אלה בני יקטן: ל ויהי
מושבם ממשא באכה ספרה הר
הקדם: לא אלה בני־שם למשפחתם
ללשנתם בארצתם לגויהם: לב אלה

אתילידו תרין בנין שום
חד פלג ארי ביומוהי
אתפליגת ארעא ושום
אחוהי יקטן: כו ויקטן
אוליד ית אלמודד וית
שלף וית חצרמות וית
ירח: כז וית הדורם וית
אוזל וית דקלה: כח וית
עובל וית אבימאל וית
שבא: כט וית אופר וית
חוילה וית יובב כל אלין
בני יקטן: ל והוה
מותבנהון ממשא ממטי
לספר טור מדינחא:
לא אלין בני שם
לזרעיתהון ללישניהון
לארעתהון בעממיהון:
לב אלין זרעית בני נח

רש"י

שאלו שניהם כבדו את אביהם וזה בזהו: (כה) נפלגה. נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד ושנינו בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו ש שא"ת בתחלת ימיו ת הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן שנאמר ויקטן ילד וגו' ואח"כ ויהי כל הארץ וגו' וא"ת באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין א עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו: (כו) חצרמות. ע"ש ב מקומו דברי אגדה (ב"ר):

שפתי חכמים

ק' ג' או ארבע שנה אחר המבול ויש לומר משום דבדורות הראשונים כל בנים שהולידו היו מולידין שנה אחר שנה כדאמרינן בפ' בן סורר ומורה ואחר שאדיענו שנולד שם בשנת תק"ב לנח שנתים אחר המבול למדנו ששם היה האחרון כי יפת וחם נולדו בשנת ת"ק ותק"א לחיי נח וק"ל: ש והיאך ידע אלא נביא היה: ת ר"ל ולא נביא היה אלא כן היה המעשה בתחלת ימיו וקראו כן ע"ש המעשה הרי יקטן וכו' וא"ת באמצע ימיו ר"ל וקודם לכן היה לו שם אחר אלא כשאירע המעשה קרא שמו כן לא בא הכתוב וכו' אלא בסוף ימיו נתפלגו והשתא א"ל דלמא קודם לכן היה לו שם אחר אלא כשאירע המעשה נקרא פלג דכיון שהיה בסוף ימיו אין דרך לקרא למת שם אחר בעבור המקרה שקרה בשעת מותו או סמוך למיתה אלא ודאי בתחלת ימיו וקרא אותו ע"ש העתיד: א דקשה לרש"י כיון דמשני הקרא בלידת בניו של עבר דכתיב ולעבר יולד שני בנים ולא נקט הקרא כמו בשאר הנולדים כמו וארפכשד ילד וגו' ויקטן ילד וגו' אלא להאי שינה וכתב ולעבר יולד שני בנים דקרא את שמותם על שם המאורע וא"כ קשה בשלמא פלג נתן הכתוב טעם למה נקרא פלג אלא יקטן מ"ט אלא ע"ש שהי' מקטין את עצמו וכל זה ראה עבר ברוה"ק אשר עליו. והרא"ם כתב טעם מפני שזה השם נגזר מהקטנות פירש שם זה יותר משאר שמות: ב דכל אנשי המקום שהיו שם מלפים בכל יום על המיתה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) פלג. פי' הרב יוסף קרא ז"ל שקרא שמו פלג לפי שבימיו נפלגו ימי חיי בני אדם שהתחילו ימי בני אדם לקצר. כי מיום שנולד פלג לא בא אדם לכלל שלש מאות שנה:

פירוש לתורת אלהים

איז גיבארן גווארן צוויי זיהן שם האחד פלג דר נאמן פון איינם איז גוועזן פלג כי בימיו נפלגה הארץ ווארום אין זיינע טעג איז דיא לשונות פארמישט גווארען אונ זיי זענן פר שפרייט גווארן אונ זייא זענען צו טיילט גווארען אויף דר גאנצר וועלט דם איז דאס דור הפלגה ושם אחיו אונ דר נאמן פון זיין ברודער איז יקטן: (כו) ויקטן ילד אונ יקטן הט גבארן וכו':
(לב) ומאלה אונ פון די מענטשן נפרדו הגוים בארץ אחר

ספר הישר

אובן דריי טאג אונ דריי נעכט אונ איז ארום גיגאנגען אונ אלע קנעכט פון נמרוד האבן דס גיזעהן זענין די קנעכט גקומען אונ האבן אים גזאגט מיר האבן גזעהן אז אברם גייט ארום אין פייער נאר די שטריק וואס ער איז גיוועזן געבונדען זענען יוא פר ברענט גיווארין אונ אז נמרוד הט דס דער הערט הט ער ניט גיוואלט גלייבין אונ האט גשיקט אנדערע הערין צו זעהן די דאזיגע זאך ווענען זייא גגאנגען צוריק אונ האבין אים גיזאגט אז די זאך איז יוא אמת: ויקם איז נמרוד אויף גשטאנען אונ איז גגאנגען אויך זעהן דיא זאך האט ער גיזעהן אז אברם גייט ארום אין פייער אהין אונ אהער אונ הרן איז פר ברענט הט ער זיך דרויף זייער פר ווינדערט: ויצו אונ נמרוד גביט מען זאל אום ציען אברם פון פייער האבן די קנעכט גנעהנט אז מען זאל אים א"ם ציען האבן זיי ניט גקענט דען דער פלאם איז גיגאנגין קעגין זיי זענין דיא קנעכט אנטלאפן גווארען פון אים הט ער געשריגן צו זיי אײלט אונ ציהט אויס אברם פון פייער איר וועט ניט שטארבען זענין גגאנגען די קנעכט אויס ציען אים איז אויף גגאנגן אויף זיי דער פלאם אונ זענען פר ברענט גווארן: וירא אונ אז נמרוד הט גזעהן די קנעכט קינען ניט צו גיין צום פייער הט ער גירופן צו אברם

משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם
ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר
המבול: פ שביעי יא א ויהי כל־הארץ
שפה אחת ודברים אחדים: ב ויהי
בנסעם מקדם וימצאו בקעה
בארץ שנער וישבו שם: ג ויאמרו
איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים
ונשרפה לשרפה ותהי להם

לתולדתהון בעממיהון
ומאלין אתפרשו עממיא
בארעא בתר טופנא:
א והוה כל ארעא לישן
חד וממלל חד: ב והוה
במטלהון בקדמיתא
ואשכחו בקעתא בארעא
דבבל ויתיבו תמן:
ג ואמרו גבר לחבריה
הבו נרמי לבנין ונשרפנון
בנורא והות להון

תולדות אהרן

בנסעם מגילה י: שופר שכם קיג ב

בעל הטורים

(א) שפה אחת. בגימטריא לשון הקדש: ודברים. ב' הכא ואידך והבלים ודברים הרבה שהרבו לדבר הבלים הרבה: (ב) בנסעם. ב' כמס הכא ואידך בנסעם מן המחנה זה הוא שדרשו רז"ל אותו היום סרו מאחרי ה' משל לתינוק שבורח מן הספר. פי' בנסעם מקדם שנסעו מקדמונו של עולם: (ג) איש אל רעהו הבה. ס"ת שלוה מפני שלוה יתירה שהיה להם חטאו: לאבן. ב' במסורה הכא ואידך וימת לנו בקרבו וסוף היה לאבן גבי נבל מה להלן מיתה אף כאן מיתה שיותר היה קשה להם מן המות כשנפלה לבנה מן המגדל:

שפתי חכמים

שאוכלים כרישין: ג דאי לשון אחר היה לא היה שפה אחד דהא הכל מודים דלה"ק נברא העולם כדפירש"י בפ' בראשית בפסוק ויאמר האדם זאת הפעם וגו' א"כ ע"כ יהיה לשה"ק אותו לשון וק"ל: ד דלפי' א' קשה א"כ הל"ל בדברים אחדים מש"ה קאמר ד"א וכו' ותו קשה הול"ל ודברים אחד מה אחדים מ"ה פי' ד"א וכו' ר"ל דברים חדים וכו' מהרש"ל: ה דבשביל זה נסעו שהרי כ' אח"כ וימצאו בקעה משמע דמתחלה בקשו זה: ו י"ל דהוכחתו מדכתיב אחריו ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו והתם ע"כ צ"ל שפירושו אומה באומה דאי שפת רעהו ממש נמלא יותר מע' לשונות אלא ע"כ צ"ל אומה באומה וזה קאי אויאמרו איש אל רעהו דלעיל ס"מ דלעיל ג"כ פירושו כן ודלא כפי' הרא"ם שמפ' כי העצה היתה בין האומות לא בין איש אל

רש"י

(א) שפה אחת. לשון ג הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ד"א על יחידו ד של עולם ד"א ודברים אחדים (ס"א דברים חדים) אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול בואו ונעשה לו סמוכות (ב"ר): (ב) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם ונסעו משם לתור להם מקום ה להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער: (ג) איש אל רעהו. אומה לאומה ו מצרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען: הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה או למשא או למשא. הבה הזמינו אפרקליי"ר בלעז (בערייטען זוריכטען): לבנים. שאין אבנים בבבל שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבנים שקורין טוול"ש (זיגעל דאכשטיינע)

פירוש לתורת אלהים

המבול זענען וואָרן צו שייד די פעלקר אויף דר ערד נאך דעם מבול: (א) ויהי און עס איז געוועזן כל הארץ די גאנצי וועלט שפה אחת איין לשון זיי האבן אלי גירעט לשון הקודש ודברים אחדים און איינציגי רייד. רש"י שרייבט זיי זענן גקומן אין איין עצה און האבן גזאגט ער איז ניט באגלייבט אז ער זאל זיך אויס דער וויילן דיא אייבערשטע לאמיר ארויף גיין אויף דעם הימל און לאמיר מיט אים מלחמה האלטין: (ב) ויהי און עס איז געווען בנסעם אז זיי האבין גצוגין מקדם פון מזרח זייט צו זוכן אארט ניי זאלין דארטין קאנין וואהנען אלע צו זאמן וימצאו בקעה בארץ שנער האבין זיי גפונין אטאל אין לאנד שנער וישבו שם און זיי האבן זיך דארטן בזעצט: (ג) ויאמרו איש אל רעהו און זיי האבן גזאגט איינר צום אנדרין הבה ברייט אייך אן נלבנה לבנים לאמיר מאכן ציגל ונשרפה לשרפה און לאמיר זייא ברענען צו אפר ברענונג רש"י שרייבט דרום האבען זייא גימוזט מאכען ציגעל ווארום דארטען איז קיין שטיינער ניט געוועזן עס איז אגלייכער פלאץ געוועזן ותהי להם הלבנה לאבן און עס איז צו זיי די ציגל אויף

ספר הישר

און זאגט צו אים אברם דר קנעכט פון גאט וואס האט בשאפען הימל און ערד גיי ארויס פון פייער און קום צו מיר און אברם האט צו גיהערט די רייד און איז ארויס גינאנגען פון פייער האט נמרוד מיט זיינע קנעכט גיזעהן אז אברם איז ארויס גינאנגען עס איז מער ניט פר ברענט גוואָרן פון אברם נאר די שטריק וואס ער איז גוועזן גבונדען: ויאמר האט נמרוד גזאגט צו אברם פר וואס ביסטו ניט פר ברענט גוואָרען אין דעם פייער זאגט אברם איך האב מיך פר זיכרט אין גאט וואס האט בשאפען הימל און ערד און ער האט מיך מציל גוועזן אבער מיין ברודער הרן איז פר ברענט גוואָרן אין דעם פייער און מען האט אים גזוכט האט מען גיפונען אז ער איז פר ברענט און הרן איז אלט גיוועזן צוויי און אכציג יאר בשעת מען האט אים אריין געוואָרפען אין קאלעך אויבן. און נמרוד און אלע זיינע שררות האבען גזעהן אז אברם איז ניצול גוואָרן פון פייער זענען זיי אלע גקומען און האבען זיך גבוקט צו אברם. ויאמר האט אברם גזאגט צו זיי בוקט אייך צום גאט וואס האט בשאפען די גאנצע וועלט און גייט אין זיין וועג ווען ער האט

הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר׃
ד וַיֹּאמְרוּ הָבָה ׀ נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃
ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם׃
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה

אונקלוס

לִבְנְתָא לְאַבְנָא וְחֵימָרָא הֲוָה לְהוֹן לְשִׁיעַ׃ ד וַאֲמָרוּ הָבוּ נִבְנֵי לָנָא קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְנַעְבֵּד לָנָא שׁוּם דִּילְמָא נִתְבַּדַּר עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃ ה וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאִתְפְּרָעָא עַל עוֹבָדֵי קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא דִּי בְנוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא׃ ו וַאֲמַר יְיָ

תולדות אהרן

הבה נבנה מגילה י עבודת כוכבים יט תולין עט: ונעשה לנו סנהדרין קט: וירד ה׳ סנהדרין סח:

רש"י

שורפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח הקיר: (ד) פן נפוץ. שלא יביא עלינו שום מכה להפילנו מכאן: (ה) וירד ה׳ לראות. לא הוצרך לכך אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא: בני האדם. אלא בני מי שמא בני חמורים וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתתה עמדי אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול: (ו) הן עם אחד. כל טובה

שפתי חכמים

רעהו: ז זה קאי דוקא אמלת עיר שכתוב לפניו אבל לא קאי אמלת מגדל דא"כ סותר זה מה שפי׳ לעיל דברים אחדים באו בעלה אחת וכו׳ משמע כדי למרוד בהקב"ה בנו המגדל וכאן פי׳ שלא יביא עלינו וכו׳ אלא ודאי זה קאי אמלת עיר (ג"א) פי׳ שהוא טעם על המגדל

פירוש לתורת אלהים

דֶעם אָרְט פוּן שְׁטֵיינֶר וְהַחֵמָר אוּנ דָאס לֵיים הָיָה לָהֶם לַחוֹמֶר איז גיוֶועֶן צוּ קְלֶעבֶּן דיא וֶוענְט׃ (ד) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט הָבָה בְּרֵייט אַייךְ אָן נִבְנֶה לָנוּ עִיר לָאמִיר בּוֶֹיעֶן אַשְׁטָאט וּמִגְדָּל אוּנ אַטוּרֶם וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם אוּנ דֶר שְׁפִּוּץ פוּן דֶעם טוּרֶעם זָאל גְרֵייכֶן בִּיז אִין הִימֶל וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם אוּנ מִיר וֶועלֶן זִיךְ מַאכֶען אַשֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ טָאמֶר וֶועלֶען מִיר צוּ שְׁפְּרֵייט וֶוערִין אוּף דֶר גַאנְצֶער עֶרְד עֶס זָאל אוּף אוּנְז נִיט קוּמֶען עֶפִּים אַשְׁלַאק צוּ פַר שְׁפְּרֵייטֶן אוּנְז פוּן דַאנֶען׃ (ה) וַיֵּרֶד ה׳ לִרְאוֹת אֶת הָעִיר אוּנ גָאט הָט זִיךְ אַנְפְּלֶעקְט צוּ זֶעהְן דיא שְׁטָאט וְאֶת הַמִּגְדָּל אוּנ דֶעם טוּרֶעם רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָם לָשׁוֹן וַיֵּרֶד יְיָ לִרְאוֹת צוּ לֶערְנֶען דִי דַיָּינִים אַז זֵיי זָאלֶן נִיט שׁוּלְדִיג מַאכִין דֶעם וָואס וֶוערְט גְמִשְׁפָּט בִּיז זֵייא זֶעהְן אוּנ פַאר שְׁטֵייעֶן רֶעכְט אוֹב מֶען דַארְף אִים שׁוּלְדִיג מַאכֶן אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם וָואס דיא קִינְדֶער פוּן דיא מֶענְטְשִׁין הָאבֶּען גְבוֹיעט. רש"י שְׁרַייבְּט וָואס דַארְף דֶר פָּסוּק זָאגֶן דִי קִינְדֶר פוּן מֶענְטְשִׁין וֶועמֶס דֶען קִינְדֶער וָואלְט אִיךְ גְמֵיינְט זֵיי זֶענֶען וָואלְט אִיךְ דֶען גֶקֶענְט זָאגִין אַז זֵיי זֶענֶען קִינְדֶער פוּן אֵיזְלֶען אָדֶער פוּן קֶעמְלֶען נָאר דָם מֵיינְט דֶר פָּסוּק זֵיי זֶענֶען דִי קִינְדֶער פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן כְּלוֹמַר זֵיי הָאבֶּן גְטוּן אַזוּ וִוי אָדָם הָרִאשׁוֹן וָוארוּם צוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט גָאט גְטוּעֶן אַטוֹבָה אוּנ הָט צוּ אִים בַּשַׁאפֶן אַוַוייבּ אוּנ דֶר נָאךְ אִיז עֶר גְוֶוען אַכְּפוּי טוֹבָה אוּנ הָט גְזָאגְט דִי אִשָּׁה וָוס דוּ הָאסְט מִיר גְגֶעבֶּן זִי הָט מִיךְ אָן גְרֵייצְט אִיךְ זָאל עֶסֶן פוּן עֵץ הַדַעַת אַזוּ דיא דָאזִיגֶע זֶענֶען אוֹיךְ כְּפוּי טוֹבָה מוֹרֵד צוּ זַיין אִין הקב"ה וָוס עֶר הָט זֵיי מַשְׁפִּיעַ גְוֶוען טוֹבוֹת אוּנ הָט זֵיי מַצִּיל גְוֶוען פוּן דֶעם מַבּוּל׃ (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הֵן עַם אֶחָד אֵיין פָאלְק נָאר דִי טוֹבָה אִיז פַר הַאנְדֶן מִיט זֵיי וָואס זֵיי זֶענֶען אֵיין פָאלְק וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם אוּנ אֵיין לָשׁוֹן אִיז צוּ זֵיי

ספר הישר

מִיךְ מַצִּיל גְוֶוען פוּן פַייֶער אוּנ גָאט ב"ה בַּשַׁאפְט אַלֶע לֵייבֶּר אוּנ בַּשִׁירְמְט אַלֶע דִי וָוס פַר זִיכֶערִין זִיךְ אוּף אִים פוּן אַלֶע קְרֶענְק. אוּנ עֶס אִיז אֵיין גְרוֹס פַר וִוינְדֶערוּנְג גְוֶוען אַז אַבְרָם אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶן אוּנ הָרָן אִיז פַר בְּרֶענְט גְיוָוארֶן׃ וַיִּתֵּן אוּנ נִמְרוֹד גִיט צוּ אַבְרָם פִיל מַתָּנוֹת אוֹיךְ צְוֵויי קְנֶעכְט וָוס זֶענֶען בַּיי אִים גְוֶוען אֵיינֶער הָט גְהֵייסֶען עוֹץ [illegible] דֶר אַנְדֶערֶר אֱלִיעֶזֶר אוֹךְ אַלֶע שְׂרָרוֹת הָאבִּין אִים גְגֶעבֶּן גְרוֹיסֶע מַתָּנוֹת אוּנ עֶר אִיז פוּן זֵיי אַוֶועק גְגַאנְגֶען לְשָׁלוֹם אוּנ אַז אַבְרָם אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען זֶענֶען אִים נָאךְ גְגַאנְגֶען פִיל מֶענְטְשֶׁן אוּנ אַבְרָם אִיז גִיגַאנְגֶען צוּם הוֹיז פוּן זַיין פָאטֶער אוּנ דִינְט גָאט ב"ה אַלֶע זַיינֶע לֶעבּ טָאג אוּנ הָט גְלֶערִינְט אַלֶע מֶענְטְשֶׁען אַז זֵיי זָאלֶן דִינֶען גָאט ב"ה פוּן דֶעם טָאג אוּנ וַוייטֶער. בְּעֵת אִין דֶר צַייט הָט אַבְרָם אוּנ זַיין בְּרוּדֶער נָחוֹר גְנוּמֶען וַוייבֶּר דִי טֶעכְטֶער פוּן זֵייעֶר בְּרוּדֶר הָרָן דָם וַוייבּ פוּן נָחוֹר הָט גְהֵייסֶין מִלְכָּה אוּנ דָם וַוייבּ פוּן אַבְרָם הָט גְהֵייסֶין שָׂרַי. אוּנ שָׂרַי דָם וַוייבּ פוּן אַבְרָם אִיז גְוֶוען אֵיין אוּם טְרַאכְטֶערִין אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גְוֶוען צְוַויי אוּנ פוּפְצִיג יָאר אוּנ אַז עֶר אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן פַייֶער אִיז נִמְרוֹד גִיזֶעסִין אוּף דֶער מְלוּכָה שְׁטִיל אִין בָּבֶל. אוּנ אֱלִיעֶזֶר דֶר קְנֶעכְט פוּן אַבְרָם וָוס נִמְרוֹד הָט אִים גְשֶׁענְקְט אִיז גְוֶוען אִין דֶר צַייט בַּיי נִמְרוֹד הָט עֶר נִהֶערְט וִוי עֲנוּקִי הָט אֵיין עֵצָה גִיגֶעבִּין מֶען זָאל אַבְרָם טֵייטֶן אִיז אֱלִיעֶזֶר גְגַאנְגֶען צוּ אַבְרָם אוּנ הָט אִים מוֹדִיעַ גְוֶוען אוּנ זָאגְט צוּ אִים שְׁטֵיי אוּף אוּנ אַנְטְלוֹיף דֶען אַזוֹי אוּנ אַזוֹי הָט נִתְחַלִּיטְתְּ דֶעם נִמְרוֹד אוּנ אַזוֹי הָט אִים דֶר עֲנוּקִי פוּתַר גְוֶוען. אוּנ וִוי אַבְרָם הָט דֶר הֶערְט דִי רֵייד פוּן אֱלִיעֶזֶר הָט עֶר זִיךְ בַּגֶעבִּין צוּ נֹחַ אוּנ צוּ זַיין זוּהְן שֵׁם אוּנ אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶן. וַיָּבֹא אוּנ תֶּרַח קוּמְט צוּ נֹחַ צוּ זֶעהְן זִיךְ מִיט זַיין זוּהְן. אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער תֶּרַח דוּ וַוייסְט וואו"ל אַז נִמְרוֹד'ס יוֹעֲצִים וֶוילֶען

אַחַת֙ לְכֻלָּ֔ם וְזֶ֖ה הַחִלָּ֣ם לַעֲשׂ֑וֹת
וְעַתָּה֙ לֹֽא־יִבָּצֵ֣ר מֵהֶ֔ם כֹּ֛ל אֲשֶׁ֥ר יָזְמ֖וּ
לַעֲשֽׂוֹת׃ ז הָ֚בָה נֵֽרְדָ֔ה וְנָבְלָ֥ה שָׁ֖ם
שְׂפָתָ֑ם אֲשֶׁר֙ לֹ֣א יִשְׁמְע֔וּ אִ֖ישׁ שְׂפַ֥ת
רֵעֵֽהוּ׃ ח וַיָּ֨פֶץ יְהוָ֥ה אֹתָ֛ם מִשָּׁ֖ם עַל־
פְּנֵ֣י כָל־הָאָ֑רֶץ וַֽיַּחְדְּל֖וּ לִבְנֹ֥ת הָעִֽיר׃

הָא עַמָּא חַד וְלִישָּׁן חַד
לְכֻלְּהוֹן וְדֵין דִּשְׁרִיו
לְמֶעְבַּד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע
מִנְּהוֹן כֹּל דְּחַשִּׁיבוּ
לְמֶעְבָּד׃ ז הָבוּ נִתְגְּלֵי
וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָּׁנְהוֹן
דְּלָא יִשְׁמְעוּן (גְּבַר) אֱנָשׁ
לִישַּׁן חַבְרֵהּ׃ ח וּבַדַּר יְיָ
יָתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָל
אַרְעָא וּמְנַעוּ לְמִבְנֵי
(נ"י וְאִתְמְנַעוּ מִלְּמִבְנֵי)

תו"א ... מגילה ט סנהדרין ... : ויפץ ה' ... :

בעל הטורים

(ח) ויפץ. ג' במסו' הכא ואידך ויפץ העם מעלי גבי שאול. ויפץ העם בכל ארץ מצרים. ות"ש חז"ל ראויין אנשי מגדל ואנשי מצרים לפורענות ה' אלו נטלו מן המגדל ואלו ממצרים וזהו ויפץ העם מעליו: ויחדלו. ב' במס' הכא ואידך ויחדלו הקולות והברד מלמד שאף אלו נדונו בקולות וברד:

שפתי חכמים

שאם יבוא עליהם פעם מכה להפילם יעלו במגדל לרקיע לחוס כנגד הש"י וכן ללשון השני שרצו לעשות סמוכים לרקיע וכו': ח פי' שהוא מקור והכנוי בא על הפועל כמו אמרם והוא כמו אמר הם עשותם כמו עשות הם אף כאן החל הם: ט פי' אני לא תמנע מהם זאת המחשבה והלא אנחנו נרד ונבלבל שפתם וגו' ובהכרח שתמנע המחשבה אבל אי אפשר לפרש בניחותא שהרי באמת נמנע מהם: י (נ"א) דאל"כ הבה שפירושו לשון הזמנה למ"ל הרי כבר הכל מוכן לפניו ית': כ כלומר אל תאמר מדכתיב ונבלה בה"א ולא כתיב ונבל ודאי לאו לי' רבים הוא אלא הרי הוא כמו נפלה שאע"פ שכתוב בנו"ן מ"מ אינו רבים אלא הנו"ן הוא פ"א הפעל והה"א היא ה' הנקבה ולא שהנו"ן הוא נפעל לרבים א"כ הכא נמי ניימא הכי לכך פי' והה"א אחרונה וכו' כלומר דלא דמי מלת ונבלה למלת ונפלה אלא הרי כאלו כתיב ונבל בלא ה' שהוא לשון רבים דה"א אחרונה וכו' והראיה שהנו"ן של ונבלה היא נו"ן הרבים מדכתיב בתר הכי כי שם בלל ה' שפת כל הארץ שמע מינה דנבלה לאו נו"ן הנפעל היא אלא היא נו"ן הרבים ודוק נ"ל ודלא כפי' הרא"ם שפירש כי אין טעם לומר נרדה ונבלבל לשונם שלא נבלב לשונם בעבור הירידה: ל (נ"א) דאם לא כן אלא מפני שלא היו מבינים אחד לשון חבירו חדלו לבנות אם כן למה נפוצו ולא היו דרים יחד אף על גב שאין אחד

רש"י

ו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם עשותם ח להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו' לעשות. ט בתמיה. יבצר לשון מניעה כתרגומו ודומה לו יבצור רוח נגידים (תהלים עו): (ז) הבה נרדה. בבית דינו נמלך מענותנותו יתירה: הבה. מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר י הבה נרדה: ונבלה. ונבלבל נו"ן משמש בלשון רבים והה"א אחרונה יתירה כ כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ל ופוצע את מוחו: (ח) ויפץ ה' אותם משם. בעוה"ז מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם הוא שאמר שלמה

פירוש לתורת אלהים

אַלִי וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת אונ דָס הָט גוֹרֵם גְוֶוען וָוס זַיי הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן צוּ טוּעֶן וָוס זַיי הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן בּוֹעֶן אַטוּרֶם וְעַתָּה אונ אַצוּנְד לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם זָאל דֶען נִיט פַר מִיטֶן וֶוערֶן פוּן זַיי כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת וָוס זַיי הָאבֶּן גִיטְרַאכְט צוּ טוּעֶן: (ז) הָבָה בְּרֵייט אַייךְ אָן. רש"י שְׁרַייבְּט מְחָמַת זַיין עֲנָוות הָאט עֶר זִיךְ בְּרָאטֶען מִיט זַיין בֵּית דִין שֶׁל מַעְלָה נֵרְדָה לָאמִיר זִיךְ אַנְפְּלֶעקִין וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם לָאמִיר צוּ מִישִׁין זַייעֶרִי לֶעפְצִין דָאס הֵייסְט זַייעֶר לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ זַייא זָאלֶען נִיט פַאר שְׁטֵיין אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערְנְס לָשׁוֹן רש"י שְׁרַייבְּט אַז אֵיינֶר הָאט גְזָאגְט צוּם אַנְדֶערֶען עֶר זָאל אִים דֶער לַאנְגֶען אַצִיגֶל הָט עֶר נִיט פַר שְׁטַאנֶען וָואס עֶר זָאגְט אונ הָאט אִים דֶער לַאנְגְט לַיים הָאט עֶר זִיךְ דֶער בֵּייזֶערְט אוֹיף אִים אונ הָט אִים גְשְׁפָּאלְטֶן זַיין מוֹחַ: (ח) וַיָּפֶץ יְיָ אֹתָם מִשָּׁם אונ גָאט הָאט זַיי פוּן דָארְטִין פַר שְׁפְּרֵייט אוֹיף גָאר דֶר וֶועלְט. רש"י שְׁרַייבְּט זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט פֶּן נָפוּץ אִיז טַייטְשׁ טָאמֶר וֶועלֶן מִיר פַר שְׁפְּרֵייט וֶוערֶן אִיז אוֹיף זַיי מְקוּיָם גְוָוארֶן אונ זֶוענֶן פַר שְׁפְּרֵייט גְוָוארֶן אונ אוֹיף זַייא אִיז מְקוּיָם גִיוָוארֶן דֶר פָּסוּק וָוס שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָט גְזָאגְט מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ דָס אִיז טַייטְשׁ דִי פָארְכְט פוּן דֶעם רָשָׁע דָס הֵייסְט פַר וָוס דֶר רָשָׁע פָארְכְט זִיךְ דָס קוּמְט אוֹיף אִים וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר אונ זֵייא הָאבֶּן פַר מִיטֶען צוּ בוֹעֶן

ספר הישר

מַאכֶן פַר לִירֶען מַיין נָאמֶען פוּן דֶר וֶועלְט. אַצוּנְד זָאג אִיךְ דִיר מִיר זָאלֶן פוּן דַאנֶן אַוֶועק גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן. וָוארוּם מָאמֶר וָועסְטוּ אוֹיךְ גֶהַרְגֶעט וֶוערֶען אִיבֶּר מִיר דֶען נִים מַחֲמַת לִיבְשַׁאפְט הָט מֶען דִיר גְטָאן כָּבוֹד. אונ אוֹב מֶען וֶועט דִיר נָאךְ טָאן פִיל טוֹבוֹת אִיז דָס אוֹיךְ אַיין נַארִישְׁקַייט וָוארוּם דָס גַאנְצֶע גוּטְס פוּן דֶר וֶועלְט הֶעלְפְט נִיט אַז עֶס קוּמְט דֶר צָארֶן פוּן גָאט ב"ה אונ אַצוּנְד פַר נֶעם מַיינֶע רֵייד אונ לָאזֶען מִיר גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן אונ טוּה בֶּעסֶער דִינֶען דֶעם גָאט וָוס הָט דִיךְ בַּשַׁאפֶן אוֹיף דֶער עֶרְד אונ פַר לָאז דִי נַארִישְׁקַייט וָוס דוּא בִּיסְט נָאךְ דֶעם נָאךְ גִילָאפֶן. אונ וִוי אַבְרָם הָט אוֹיף גִיהֶערְט צוּ רֵיידֶען הָט נֹחַ אונ זַיין זוּהְן שֵׁם גְזָאגְט צוּ תֶּרַח עֶס אִיז אֱמֶת וָוס אַבְרָם הָט צוּ דִיר גְזָאגְט בְּבֵן זָאלְסְטוּ אִים צוּא הֶערִין וָואס עֶר וֶועט דִיר זָאגֶען: וַיִּשְׁמַע אונ תֶּרַח הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין זוּהְן אַבְרָם אונ טוּט וִוי אַבְרָם הָט גְהֵייסֶן וָוארוּם דָס אִיז גִוֶוען פוּן גָאט ב"ה כְּדֵי נִמְרוֹד זָאל נִיט הַרְגֶענִין אַבְרָם. אונ תֶּרַח גֶעמְט זַיין זוּהְן אַבְרָם אונ לוֹט דֶעם זוּן פוּן הָרָן אונ זַיין שְׁנוּר דָס וַוייבּ פוּן אַבְרָם אונ גָאר זַיין הוֹיז גְזִינְד אונ גֵיים מִיט זַיי אַרוֹס פוּן כַּשְׂדִים צוּ כְּנַעַן אונ אַז זַיי זֶענֶען גְקוּמֶען קַיין חָרָן הָאבֶּן זַיי זִיךְ דָארְט בַּזֶעצְט אונ אַז דִי מֶענְטְשְׁן

ט עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם
בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם
הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ׃ פ
י אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם
אַחַר הַמַּבּוּל׃ יא וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

אונקלוס

קַרְתָּא׃
ט עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ בָּבֶל אֲרֵי תַמָּן בַּלְבֵּל יְיָ לִישַׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בַּדַּרִנּוּן יְיָ עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא׃
י אִלֵּין תּוֹלְדַת שֵׁם שֵׁם בַּר מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד תַּרְתֵּין שְׁנִין בָּתַר טוֹפָנָא׃
יא וַחֲיָא שֵׁם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

בעל הטורים

(י) שנתים אחר. ב' דסמיכי הכא ואידך שנתים לפני הרעש שגם במבול היה רעש גדול׃

תו"א בבל שם סד׃ כי שם בלל שם קט׃ ומשם הפיצם שם קז קט׃ אלה תולדות שם שם סט׃

רש"י

(משלי י) מגורת רשע היא תבואנו׃ (ט) **ומשם הפיצם.** למד שאין להם חלק לעוה"ב וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום׃ (י) **שם בן מאת שנה.** כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר

פירוש לתורת אלהים

דיא שְׁטָאט׃ (ט) עַל כֵּן דְרוּם קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל הָאט עֶר גִירוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם טָאל בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְיָ שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וָוארוּם דָארְטֶען הָאט גָאט פַר מִישְׁט דָם לָשׁוֹן פוּן אַלֶע לֶענְדֶער וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְיָ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אוּנ פוּן דָארְטֶען הָאט עֶר זֵייא פַאר שְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט. רש"י שְׁרַייבְּט דָם וָוס אוֹבֶן אִיז גְשְׁטַאנֶן וַיָּפֶץ יְיָ אוֹתָם מִשָּׁם דָם אִיז גְמֵיינְט זֵיי זֶענֶן פַר שְׁפְּרֵייט גְוָוארֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה אוּנ דָם וָוס שְׁטֵייט דָא וּמִשָּׁם הֱפִיצָם לֶערְנֶן מִיר דֶר פוּן אָפּ אַז זֵיי הָאבֶּן אֲפִילוּ נִיט קֵיין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. רש"י שְׁרַייבְּט לָאמִיר זֶעהֶן וֶועמְס עָון אִיז גְרֶעסֶר צוּ פוּן דוֹר הַמַּבּוּל וָוס זֵיי הָאבֶּן נִיט פוֹשֵׁט יַד בְּעִיקָר גְוֶוען מִלְחָמָה צוּ הַאלְטֶען מִיט הַשֵּׁ"י צוּ פוּן דוֹר הַפְּלָגָה וָואס זֵייא הָאבֶּן יוֹא מוֹרֵד גְוֶוען אִין הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִלְחָמָה צוּ הַאלְטֶן מִיט כִּבְיָכוֹל אִיז דָאךְ בְּוַדַּאי דֶר עָון פוּן דוֹר הַפְּלָגָה גְרֶעסֶר זֶענֶן פָארְט דִיא דוֹר הַפְּלָגָה גְבְּלִיבֶּן לֶעבֶּן אוּנ דָם דוֹר הַמַּבּוּל אִיז נֶעֱקַר מִן הָעוֹלָם גְוָוארֶן דֶר תֵּירוּץ אִיז דָם דוֹר הַמַּבּוּל זֶענֶן גְוֶוען גַזְלָנִים אוּנ בַּעֲלֵי מַחֲלוֹקֶת דְרִיבֶּר זֶענֶען זֵייא נֶעֱקַר מִן הָעוֹלָם גִיוָוארֶען אָבֶּער דֶער דוֹר הַפְּלָגָה הָאבֶּן גְהַאט אַחְדוּת אוּנ שָׁלוֹם דְרִיבֶּר זֶענֶן זֵייא גְבְּלִיבֶּן לֶעבִּין פוּן דַאנִין לֶערְנִין מִיר אָפּ אַז מַחֲלוֹקֶת אִיז שְׁלֶעכְט אוּנ שָׁלוֹם אִיז אַגְרוֹסֶע זַאךְ׃ (י) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם דָאס זֶענֶען דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׁם

ספר הישר

מֶענְטְשֶׁן פוּן חָרָן הָאבִּין גְזֶעהֶן אַז אַבְרָם אִיז רֶעכְט פַארְטִיג מִיט גָאט ב"ה אוּנ אוֹיךְ מִיט אַלֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ גָאט ב"ה אִיז מִיט אִים זֶענֶן גְקוּמֶן צוּ אִים דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן חָרָן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ בַּאהֶעפְטְ צוּא אַבְרָם אוּנ אַבְרָם לֶערִינְט זֵיי דֶעם וֶועג פוּן גָאט ב"ה אוּנ אַבְרָם אִיז גִיזֶעסִין אִין חָרָן דְרַיי יָאר אוּנ אַז עֶס אִיז גְוֶוען דֶער סוֹף פוּן דִי דְרַיי יָאר הָט זִיךְ גָאט צוּ אִים בַּאוִויזֶען אוּנ הָט צוּ אִים אַזוֹ גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָוס הָט דִיךְ אוֹס גְצוֹגֶן פוּן אוּר כַּשְׂדִּים אוּנ הָאבּ דִיךְ מַצִּיל גִיוֶועזִין פוּן אַלֶע שׂוֹנְאִים אוּנ אַז דוּא וֶועסְט צוּהֶערֶן מַיין גֶעבּוֹט וֶועל אִיךְ מַאכֶן פַאלֶן אַלֶע דַיינִי פַיינְד פוּן פַר דִיר אוּן וֶועל מֶערֶן דַיינִי קִינְדֶער וִוי דִי שְׁטֶערְן אִין הִימֶל אוּן וֶועל שִׁיקֶן אַ בְּרָכָה אִין אַלֶע דַיינִי מַעֲשִׂים. אוּן אַצוּנְד שְׁטֵיי אוֹף אוּן נֶעם דַיין וַוייבּ אוּן אַלְדוּנְג וָוס דוּ הָסְט אוּן גֵיי צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ זָאלְסְט דָארְט זִיצֶן אוּנ דָארְט וֶועל אִיךְ צוּ דִיר זַיין אֵיין גָאט אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט בֶּענְטְשֶׁן אוּנ אַבְרָם אִיז אוֹף גִישְׁטַאנֶן אוּנ הָט גְנוּמֶן זַיין וַוייבּ אוּנ אַלְדִינְג וָוס עֶר הָט גִיהַאט אוּנ אִיז גִינַאנְגֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹ וִוי גָט הָט אִים גְזָאגְט אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גְוֶוען פִינְף אוּנ פוּפְצִיג יָאר בְּשַׁעַת עֶר אִיז אַרוֹס גִינַאנְגִין פוּן חָרָן אוּנ אַבְרָם אִיז גֶעקוּמֶן צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ הָט זִיךְ בַּזֶעצְט אִין אֵיין שְׁטָאט אוּנ גֵייגְט זַיין גְצֶעלְט צְוִוישֶׁן דִי קִינְדֶער פוּן כְּנַעַן וָוס זֵיי זֶענִין גְוֶוען דִי זִיצֶר פוּן לַאנְד׃ וַיֵּרָא אוּנ גָאט הָט זִיךְ בַּוִויזֶן צוּ אַבְרָם בְּשַׁעַת עֶר הָט זִיךְ בַּזֶעצְט אוּנ זָאגְט צוּ אִים דָם אִיז דָם לַאנְד וָוס אִיךְ הָאבּ גְגֶעבֶּן צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אוּנ וֶועל מַאן דַיינֶע קִינְדֶער וִוי דִי שְׁטֶערִין אִין הִימֶל אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּען צוּ דַיינִי קִינְדֶער אַלֶע דִי דָאזִיגֶע לֶענְדֶער וָוס דוּ זֶעהְסְט זֵיי אוּנ זֵיי וֶועלֶען דָם יַרְשֶׁנֶן אוּנ אַבְרָם בּוֹיְט אֵיין מִזְבֵּחַ אוֹף דֶעם אָרְט וִוי גָאט הָט מִיט אִים גֶרֶעט אוּנ הָט גְרוּפֶן דָארְט אִין דֶעם נָאמֶן גָאט ב"ה. אוּנ אַבְרָם אִיז גְזֶעסֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ מִיט אַלֶע מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּן זִיךְ בַּהֶעפְטְ צוּ אִים אִין לַאנְד כְּנַעַן נַייעֶרְט נָחוֹר דֶר בְּרוּדֶער פוּן אַבְרָם אוּנ תֶּרַח זַיין פָאטֶר אוּנ לוֹט דֶר זוּן פוּן הָרָן זֶענִין גִיזֶעסֶן אִין חָרָן׃ בְּשְׁנַת אִין פִינְף יָאר אַרוּם אַז אַבְרָם אִיז גִיזֶעסֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן הָבֶן מוֹרֵד גְוֶוען דִי מֶנְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם אוּן עֲמוֹרָה אוּן אַלֶע שְׁטֶעט פוּן כְּנַעַן פוּן אוּנְטֶער דֶר הַנְד כְּדָרְלָעוֹמֶר מֶלֶךְ פוּן עֵילָם דֶן צְוֶועלְף יָאר הָבֶן גְדִינְט אַלֶע מְלָכִים פוּן לַנְד כְּנַ֯ר

יב וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־שָׁלַח׃ יג וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס יד וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר׃ טו וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס טז וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג׃
יז וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס יח וַיְחִי־פֶלֶג
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃ יט וַיְחִי־
פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע
שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס כ וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ כא וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד

יב וְאַרְפַּכְשַׁד חֲיָא תְּלָתִין
וְחַמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
שָׁלַח׃ יג וַחֲיָא אַרְפַּכְשַׁד
בָּתַר דְאוֹלִיד יָת שֶׁלַח
אַרְבַּע מְאָה וּתְלָת שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
יד וְשֶׁלַח חֲיָא תְּלָתִין שְׁנִין
וְאוֹלִיד יָת עֵבֶר׃ טו וַחֲיָא
שֶׁלַח בָּתַר דְאוֹלִיד יָת
עֵבֶר אַרְבַּע מְאָה וּתְלָת
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
טז וַחֲיָא עֵבֶר תְּלָתִין
וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
פֶּלֶג׃ יז וַחֲיָא עֵבֶר בָּתַר
דְאוֹלִיד יָת פֶּלֶג אַרְבַּע
מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ יח וַחֲיָא פֶלֶג
תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
רְעוּ׃ יט וַחֲיָא פֶלֶג בָּתַר
דְאוֹלִיד יָת רְעוּ מָאתָן
וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ כ וַחֲיָא רְעוּ תְּלָתִין
וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
שְׂרוּג׃ כא וַחֲיָא רְעוּ בָּתַר
דְאוֹלִיד יָת שְׂרוּג מָאתָן
וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ כב וַחֲיָא שְׂרוּג
תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת

ספר הישר

אונ האבן אים געגעבן צינז אלע יאר אונ אצונד האבן זיי מרד געוועזן אן אים: ובשנת אז עס איז געוועזן דאס צעהנטע יאר אז אברם איז געזעסן אין כנען איז געוועזן א מלחמה צווישן נמרוד מלך פון שנער אונ כדרלעומר מלך פון עילם דען נמרוד האט געהערט אז די מענטשן פון סדום האבן מורד געוועזן אין כדרלעומר איז נמרוד געקומן מלחמה האלטן מיט כדרלעומר כדי צו מאכן אים אונטער טעניג אונטער זיין האנד אונ נמרוד האט איינגעזאמלט אלע זיינע קנעכט זיבן טויזענט מאן אונ גיית צו כדרלעומר מלחמה האלטן אונ כדרלעומר איז אים אנטקעגין געגאנגין מיט פינף טויזנט מאן אונ זיי מאכן א מלחמה אין פעלד פון בבל דען בבל איז צווישן שנער אונ עילם איז פון נמרודס חיל געפאלן זעקס טויזנד מאן אונ מרדון דער זון פון נמרוד איז אויך נהרג געווארן. אונ נמרוד איז אנטלאפן געווארען צו זיין לאנד אונ איז געווארן אונטער טעניג צו כדרלעומר פיל טעג אונ כדרלעומר האט זיך אום געקערט צו זיין לאנד אונ האט געשיקט זיינע הערן צו די מלכים וואס זענען ארום אים צו אריוך דער מלך פון אלסר אונ תדעל דער מלך פון גוים אונ מאכט מיט זיי איין זיכרהיים אונ אלע האבען אים צו געהערט: ובשנת אז עס איז געוועזן דאס פופצעטע יאר אז

אֶת־נָחוֹר׃ כג וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס כד וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃ כה וַיְחִי נָחוֹר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס כו וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן׃
כז וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד
אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן
הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ כח וַיָּמָת הָרָן עַל־
פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר
כַּשְׂדִּים׃ מפטיר כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר

אונקלוס

נָחוֹר׃ כג וַחֲיָא שְׂרוּג בָּתַר
דְּאוֹלִיד יָת נָחוֹר מָאתַן
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כד וַחֲיָא נָחוֹר עַשְׂרִין
וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
תָּרַח׃ כה וַחֲיָא נָחוֹר בָּתַר
דְּאוֹלִיד יָת תֶּרַח מְאָה
וּתְשַׁע עֲסַר שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ כו וַחֲיָא תֶרַח
שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן׃
כז וְאִלֵּין תּוֹלְדַת תֶּרַח
תֶּרַח אוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת
נָחוֹר וְיָת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד
יָת לוֹט׃ כח וּמִית הָרָן
עַל אַפֵּי תֶּרַח אֲבוּהִי
בְּאַרְעָא דִילָדוּתֵהּ בְּאוּרָא
דְכַסְדָּאֵי׃ כט וּנְסִיב אַבְרָם
ונחור

תולדות אהרן

ואלה תולדות פס סט :

רש"י

מ המבול: (כח) על פני תרח אביו. בחיי אביו (ב"ר) ומ"א י"א שע"י אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני

שפתי חכמים

מבין לשון האחר אלא מפני שנפל בהם ריב וכו': מ רלונו לפרש דמה שכתוב שנתים אחר המבול קאי אויולד את ארפכשד וגם קאי אשם בן

פירוש לתורת אלהים

(כד) וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה נָחוֹר הָט גִילֶעבְּט נַיין אונ צְוַואנְצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אֶת תָּרַח אוּנ הָט גִיבָּארֶען תֶּרַח : (כה) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת תֶּרַח אוּנ נָחוֹר הָאט גְלֶעבְּט נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָט גְבָּארֶען תֶּרַח תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וגו' הוּנְדֶערְט מִיט נַיינְצֶען יָאר וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת אוּנ הָט גִיבָּארֶען זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶער : (כו) וַיְחִי תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה אוּנ תֶּרַח הָאט גְלֶעבְּט זִיבְּעצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אֶת אַבְרָם אוּנ עֶר הָאט גִיבָּארֶען אַבְרָם אוּנ נָחוֹר אוּנ הָרָן וְהָרָן וגו' אוּנ הָרָן הָט גִיבָּארֶען לוֹט : (כח) וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶרַח אָבִיו אוּנ הָרָן אִיז גְשְׁטָארְבֶּן פַר זַיין פָאטֶערְס לֶעבֶּן בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ אִין דֶעם לַאנְד פוּן זַיין גְבּוּרְט בְּאוּר כַּשְׂדִּים אִין דֶעם טָאל פוּן כַּשְׂדִּים. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט תֶּרַח הָאט גוֹרֵם גְוֶועזְן וָואס הָרָן אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען וָוארוּם תֶּרַח הָאט גִיקְלָאגְט פַאר נִמְרוֹד וָוס אַבְרָם הָט צוּבְּרָאכֶען זַיינֶע צְלָמִים הָאט נִמְרוֹד גִיהֵייסֶען מֶען זָאל אִים אַרַיינְוַוארְפֶען אִין קַאלֶךְ אוֹבֶין אוּנ הָרָן אִיז גְזֶעסֶען פוּן וַוייטֶען אוּנ הָאט זִיךְ גְטְרַאכְט אִין הַארְצֶען וֶועט אַנְגֶערְשְׁט אַבְרָם מְנַצֵּחַ זַיין הַיְינוּ אַז עֶר וֶועט נִיצוֹל וֶוערֶען פוּן דֶעם פַייעֶר וֶועל אִיךְ הַאלְטִין מִיט אַבְרָם אוּנ אַז נִמְרוֹד וֶועט מְנַצֵּחַ זַיין דָס הֵייסְט אַז אַבְרָם וֶועט נִיט נִיצוֹל וֶוערֶען וֶועל אִיךְ הַאלְטֶען מִיט נִמְרוֹד אוּנ דֶר נָאךְ אַז אַבְרָם אִיז נִיצוֹל גִיוָוארֶען הָט מֶען אִים גְפְרֶעגְט מִיט וֶועמֶען הַאלְסְטוּ הָט עֶר גִיעֶנְטְפֶערְט אִיךְ הַאלְט מִיט אַבְרָם הָט מֶען אִים אוֹךְ גְהֵייסֶען אַרַיין וַוארְפֶען אִין קַאלֶךְ אוֹבֶין אִיז עֶר פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶען וַוייל עֶר הָט פוּן תְּחִלַּת אָן נִיט מַאֲמִין גְוֶועזְן אִין הקב"ה הֵייסְט דָס אַז תֶּרַח זָאל נִיט גְוֶועזְן קְלָאגֶן פַר נִמְרוֹד וָואלְט דֶר צוּ נִיט גְקוּמֶען אוּנ דְרוּם וֶוערְט דָס אָרְט אָן גְרוּפֶען אוּר כַּשְׂדִּים דָס אִיז טַייטְשׁ דָס פַייעֶר פוּן כַּשְׂדִּים : (כט) וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים אוּנ אַבְרָם מִיט נָחוֹר הָאבֶּן גְנוּמֶען וַוייבֶּר שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרָי דֶער נָאמֶען פוּן
הי"שר

אַבְרָם אִיז גְזֶעסֶען אִין כְּנַעַן אוּנ אַבְרָם אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גְוֶועזְן זִיבְּעצִיג יָאר אוּנ גָט הָט זִיךְ בַּאוִויזְן צוּ אִים אִין דֶם וֶועלְבִּיגֶען

יָא"ר אוּנ זָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין דֶער גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ דִיךְ אַרוֹיס גְצוֹיגֶען פוּן אוּר כַּשְׂדִּים צוּ גֶעבִּין דִיר דָס דָאזִיגֶע לַאנְד אַצוּנְד גֶ׳׳

לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי
וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן
אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה: ל וַתְּהִי שָׂרַי
עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד: לא וַיִּקַּח תֶּרַח
אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־
בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם
בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ
שָׁם: לב וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים

אונקלוס

וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין שׁוּם
אִתַּת אַבְרָם שָׂרָי וְשׁוּם
אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת
הָרָן אֲבוּהָא דְמִלְכָּה
וַאֲבוּהָא דְיִסְכָּה: ל וַהֲוָת
שָׂרַי עֲקָרָה לֵית לַהּ וְלַד:
לא וּדְבַר תֶּרַח יָת אַבְרָם
בְּרֵהּ וְיָת לוֹט בַּר הָרָן
בַּר בְּרֵהּ וְיָת שָׂרַי
כַּלָּתֵהּ אִתַּת אַבְרָם בְּרֵהּ
וּנְפָקוּ עִמְּהוֹן מֵאוּרָא
דְכַסְדָּאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא
דִכְנַעַן וַאֲתוֹ עַד חָרָן
וִיתִיבוּ תַמָּן: לב וַהֲווֹ יוֹמֵי

תו"א אבי מלכה מגילה יד: ושרי עקרה יבמות סד:

בעל הטורים

(כט) שרה. בא"ת ב"ש בג"ן. שהוא בגימטריא יסכה זו היא רמז למה שאחז"ל יסכה זו שרה:

רש"י

משלו וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר להם הרן משל אברם אני השליכוהו לכבשן האש ונשרף וזהו אור כשדים ומנחם פי' אור בקעה וכן (ישעיה כד) באורים כבדו ה' וכן (שם יא) מאורת צפעוני כל חור ובקע עמוק קרוי אור: (כט) יסכה. זו שרה על שם שסוכה ברוח הקודש ושהכל סוכין ביפיה (ס"א כמו שנאמר ויראו אותה שרי פרעה) ועוד יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא) כמו שרה לשון שררה: (לא) ויצאו אתם. ויצאו

שפתי חכמים

מאת שנה: נ וא"ת מנ"ל לרש"י וע"ק מאי נפקותא בזה שפי' יסכה זו שרה וי"ל דהוכחתו ממה שכתיב לפניו אבי מלכה ואבי יסכה א"כ הקרא מונה בני הרן וא"כ למה לא מנה גם שרה שגם היא היתה בת הרן לכך פי' יסכה זו שרה עוי"ל דשרה בא"ב דא"ת ב"ש הוא בג"ן שהוא כמנין יסכה וק"ל והא דפירש"י בשם יסכה ג' טעמים משום דהני מנייהו מפקת א"נ דהתם בגמ' בפרק בן סורר ומורה דורש שני טעמים לכך הביאם רש"י והא דמוסיף רש"י על לשון הגמרא וכתב עוד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) ותהי שרי עקרה. ק"ל אין לה ולד למה לי. וי"ל דאיצטריך לומר דאפילו מקום יציאת הולד לא היה לה כדאמרינן אברהם ושרה טומטומין היו ונקרעו שנאמר הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם. ד"א אין לה עכשיו ויהיה לה לאחר זמן כדאמרי' ותהר ותלד שרה ודומה לזה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת דרשינן במס' חולין אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאח"ז:

פירוש לתורת אלהים

דֶעם וַוייבּ פוּן אַבְרָם אִיז גִוֶועֶן שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה אוּנ דֶר נָאמֶן פוּן דֶעם וַוייבּ פוּן נָחוֹר אִיז גִוֶועֶן מִלְכָּה בַּת הָרָן דִי טָאכְטֶער פוּן הָרָן אֲבִי מִלְכָּה הָרָן אִיז דֶער פָאטֶער פוּן מִלְכָּה אוּנ דֶער פָאטֶער פוּן יִסְכָּה. רש"י שְׁרַייבְּט יִסְכָּה דָאס אִיז שָׂרָה אוּנ פַאר וָואס הָאט מֶען זִיא גִירוּפֶען יִסְכָּה דָאס אִיז לָשׁוֹן קִיקֶען וַוייל זִיא קִיקְט דָם הֵייסְט זִי קִיקְט מִיט רוּחַ הַקוֹדֶשׁ אוּנ ווידֶער וַוייל אִיטְלִיכֶער קִיקְט אִין אִיר שׁוֹנְקֵייט: (ל) וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אוּנ שָׂרָה אִיז גִוֶועֶן אַעֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד זִיא הָאט קֵיין קִינְד נִיט גְהַאט: (לא) וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ אוּנ תֶּרַח הָאט גְנוּמֶען זַיין זוּהְן אַבְרָם וְאֶת לוֹט בֶּן הָרָן בֶּן בְּנוֹ אוּנ לוֹט זַיין זוּהְנְס זוּהְן דֶר זוּהְן פוּן הָרָן וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ אוּנ זַיין שְׁנוּר שָׂרַי וָוס זִיא אִיז גִוֶועֶן דָם וַוייבּ פוּן זַיין זוּהְן אַבְרָם וַיֵּצְאוּ אוּנ זַייא זֶענִין אַרוּס גִינַאנְגֶען תֶּרַח מִיט אַבְרָם אִתָּם מִיט זַיי מִיט לוֹט אוּנ מִיט שָׂרַי מֵאוּר כַּשְׂדִּים אוּס דֶעם טָאל פוּן כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן צוּ גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד חָרָן אוּנ זַיי זֶענֶן גְקוּמֶן בִּיז חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ דָארְטֶן בַּזֶעצְט: (לב) וַיִּהְיוּ אוּנ זַיי זֶענִין גִוֶועֶן יְמֵי תֶרַח דִי לֶעבְּטָאג פוּן תֶּרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה צְוַויי הוּנְדֶערְט מִיט פִינְף יָאר וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן אוּנ תֶּרַח אִיז גִישְׁטָארְבֶּען אִין חָרָן. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט חָרָן מִיט אֵיין פַאר קֶערְצִי נו"ן וָוארוּם חָרָן אִיז טַייטְשׁ גְרוּם צָארֶן דָם

ספר הישר

אִין מַיינֵי וֶועגֶן אוּנ הַאלְט מַיין הִישׁוּנְג דֶען צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֵי קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבֶּען דָם לַאנְד פוּן טַייךְ מִצְרַיִם בִּיז אִין טַייךְ פְּרָת: וְאַתָּה אוּנ דוּ זָאלְסְט קוּמֶן מִיט פְרִיד צוּ דַיין פָאטֶער אוּנ מִיט גְרַייזֶעקְייט אוּנ דַיין פֶערְדֶער דוֹר זָאל זִיךְ ווידֶער קֶערִין אִין דְרַיַּם דְאִיגֶען לַאנְד אוּנ זָאלֶן דָם אַרְבֶּן צוּ אַייבִּיג: וַיִּבֶן אוּנ אַבְרָם בּוֹיְט אֵיין מִזְבֵּחַ אוּנ רוּפְט דֶעם אַייבֶּערְשְׁטֶען מִיט דֶעם נָאמֶען הקב"ה דֶער וָוס הָט זִיךְ בַּווייזְט צוּ אִים אוּנ אַבְרָם בְּרֶענְגְט אוֹיף קָרְבָּנוֹת אוֹיפִין מִזְבֵּחַ צוּ גָאט ב"ה: בָּעֵת אִין דִי זֶעלְבִּיגֶע צַייט הָט זִיךְ אַבְרָם אוּנ זַיין ווייבּ אוּמְגֶעקֶערְט קֵיין חָרָן צוּ זַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער אוּנ הָט זִיךְ אִין חָרָן בַּאזֶעצְט מִיט דֶעם ווייבּ אוּנ אַלְדִינְג וָוס אִיז גְוֶוען צוּ אִים אוּנ אִיז גֶעוֶעזְן דָם אַנְדֶערִי מָאל אִין חָרָן פִינְף יָאר אוּנ עֶס הָט זִיךְ בַּהֶעפְט צְוַויי אוּנ זִיבֶּצִיג מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶר שְׁטָאט חָרָן צוּ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָאט זַיי גִילֶערְנְט דֶעם מוּסָר פוּן גָאט ב"ה:

תְּרַח מָאתָן וְחַמֵשׁ שְׁנִין וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן: פ פ פ

וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃ פ פ פ

קנ"ג בגלא"ל סימן אב"י יסכ"ה לו"ט סימן.
ומפטירין רני עקרה בישעיה סימן נ"ד:

רש"י

תרח ואברם עם לוט ושרי: (לב) **וימת תרח בחרן.** לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים שנה שהרי כתיב ואברם בן חמש שנים וע' שנה בצאתו מחרן ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברם מחרן עדיין נשארו משנותיו הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם שלא יהא הדבר מפורסם לכל ם ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו לפיכך קראו הכתוב מת. (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי: **בחרן.** הנו"ן הפוכה לומר לך עד אברם חרון אף של מקום: **חסלת פרשת נח**

שפתי חכמים

לשון נסיכות משום דק"ל למה לא קרא אותה בשם העצם שלה שרי אלא יסכה ג"כ לשון נסיכות שהוא לשון שרי. מלאתי: ס כי הרא"ם לא הבינותי בעד איזה זמן הוא חושש אם חושש בזמן אברהם מהו לפיכך קראו הכתוב מת והא בימיו לא נכתבה התורה ואם מזמן שאחר כתיבת התורה מאי ויאמרו לא קיים אברהם כבוד אב ואם דקאמר והלא בהדיא כתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך ולא הי' יכול לעמוד עם אביו ולבטל גזירת הש"י עכ"ל ול"נ דקאי אאחר זמן כתיבת התורה והעיקר שיאמרו על אברהם שלא קיים כבוד וכו' הוא מפני שלא לקח את אביו עמו כמו שלקח אותו מאור כשדים מ"מ יאמרו עליו שלא קיים אברהם כבוד אביו וכו' והטעם שלא לקח עמו משום שהי' רשע ועובד כו"ם ואע"פ שעשה תשובה היינו בסוף ימיו קודם מותו אבל בהליכת אברהם ממנו מחרן אז היה רשע וק"ל (נל"ד) ול"נ שלא הבין דברי הרא"ם וכו' כי כל עצמו לא אמר הש"י לאברהם לך לך וגו' ומבית אביך אלא בעבור זה שאין אני רוצה שתקח את אביך עמך שלא תעשה עצמך טפל לאביך כמו בהליכה ראשונה דכתיב ויקח תרח את אברם בנו וגו' ומ"ש כמו שלקח אותו מאור כשדים זה אינו שהרי אדרבה תרח לקח את אברם כנ"ל ולכן יפה הקשה הרא"ם (ועיין בנח"י ושם תמצא תירוץ הגון לקושית הנ"ל): **חסלת פרשת נח**

פירוש לתורת אלהים

ווִיל מִיר וַוייזֶן אַז בִּיז דֶר צַייט פוּן אַבְרָם אִיז גְוֶועֶן דֶר גְרוֹם צָארֶן פוּן גָאט אוֹף דֶר וֶועלְט וָוארוּם דִיא לַייט זֶענֶן גְוֶועֶן אֵייטֶל רְשָׁעִים אָבֶער אַז אַבְרָם אִיז גְקוּמֶען אִיז דֶר גְרוֹם צָארֶען אוּם גְיֶקֶערְט גְוָוארֶען דְרוּם שְׁטֵייט דִיא נוּ"ן פוּן חָרָן פַארְקֶערְט צוּא טַייטְשֶׁן אַז דֶער גְרוֹם צָארֶן אִיז פַּרְקֶערְט גִיוָוארֶען׃

הַפְטָרַת נח (בישעיה סימן נד)

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה
אָמַר יְהוָה׃ הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת
יוֹשִׁיבוּ׃ אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת

פירוש ע"ט

זָאגְט יְשַׁעְיָהוּ רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה זִינְג דוּא יְרוּשָׁלַיִם וָואס דוּא בִּיסְט גְלַייךְ גְוֶועֶן בִּיז אַהֶער וִויא אַ אִשָּׁה עֲקָרָה דָאס זִיא הָאט נִיט גִיבָּארֶען פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה עֶפִין דַיין מוֹל אוּנ זִינְג אוּנ קְלִינְג הוֹךְ מִיט דַיין קוֹל דוּ יְרוּשָׁלַיִם דָס דוּ בִּיסְט גְלַייךְ גְוֶועֶן וִויא אַ אִשָּׁה דָאס זִיא הָאט קֵיין שְׁמֶערְצִין גֶעהַאט צוּ גְבָּארֶן רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה דֶען דִי קִינְדֶר פוּן דֶר פַּרְוִויסְטֶר שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם וֶועלִין זַיין מֶער וִוי דִי קִינְדֶר פוּן דֶער בַּמַאנְטֶר שְׁטָאט אָמַר יְיָ אַזוּ הָאט גָאט גְזָאגְט הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ דֶר בְּרֵייטֶער דָס אָרְט פוּן דַיין גְצֶעלְט דוּ יְרוּשָׁלַיִם וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל תַּחְשֹׂכִי אוּנ דִיא אוּם הֶענְג פוּן דַיין רוּאוּנְג לָאזֶן זַייא גִינֵייגְט וֶוערֶען אוּנ פַר שְׁפְּרֵייט וֶוערֶען וַוייט דוּא זָאלְסְט נִיט פַאר מַיידֶן פוּן צוּ נֵייגֶען הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ דֶער לֶענְגֶער דַיינֶע שְׁטְרִיק וִיתֵדוֹתַיִךְ חַזֵּקִי אוּנ דַיינִי פְלֶעקֶר שְׁטַארְק דָס מֵיינְט עֶר דִי שְׁטְרִיק וָוס הֶענְגֶן אִין עֶק גְצֶעלְט אוּנ פְלֶעקֶר זֶענֶן צוּ גְבוּנְדֶן אוּנ דִי פְלֶעקֶר שְׁטֶעקְט מֶען אַיין אִין דֶר עֶרְד צוּ שְׁטַארְקֶן דָס גְצֶעלְט אוּנ דְרוּם הֵייס אִיךְ דִיר דֶר בְּרֵייטֶערֶן דַיינִי גְצֶעלְטֶען כִּי יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי דֶען אוֹף דֶער רֶעכְטֶער זַייט אוּנ אוֹף דֶר לִינְקֶר זַייט וֶועסְטוּ דִיךְ שְׁטַארְקֶען וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ אוּנ דַיינִי קִינְדֶער וֶועלֶען יַרְשֶׁנֶן דִי פֶעלְקֶר פוּן דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ אוּנ חְיַסְמִי שְׁטֶעט וֶועלֶן זֵיי בַּאזֶעצֶן אַל תִּירְאִי כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי דוּ זָאלְסְט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן דֶען דוּ וֶועסְט שׁוֹן קֵיין מָאל נִיט פַארְשֶׁעמְט וֶוערֶען וְאַל תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי אוּנ דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט שֶׁעמִין צוּ וַוייזֶן דַיין גְדוּלָה דֶען דוּא וֶועסְט שׁוֹן מֶער נִיט פַר שֶׁעמְט וֶוערֶן כִּי בוֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי דֶען דִי בּוּשָׁה פוּן דַיין יוּנְגְקַייט וֶועסְטוּ פַר גֶעסֶן וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד אוּנ דָס לֶעסְטֶערוּנְג פוּן דַיין אַלְמָנָה שַׁאפְט וֶועסְטוּ נִיט גְדֶענְקִין נָאךְ כִּי בוֹעֲלַיִךְ עוֹשַׂיִךְ דֶען דַיין הַאר וָואס הָאט דִיךְ בַּשַׁאפֶען אוּנ הָאט דִיךְ גְרוֹס גְמַאכְט יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלִי חַיָּלוֹת

נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃ בְּשֶׁצֶף
קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהֹוָה׃ כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת
לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־
בָּךְ׃ כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי
לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהֹוָה׃ כאן מסיימין הספרדים

עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ וְשַׂמְתִּי
כַּדְכֹּד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ וְכָל־בָּנַיִךְ
לִמּוּדֵי יְהֹוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה
כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ הִנֵּה הן כתיב
אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית
לְחַבֵּל׃ כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת

פירוש ע"ט

איז זיין נאמן וגואלך קדוש ישראל אונ דיין אום לייזר איז דער הייליגער פון די ישראל אלהי כל הארץ יקרא דער גאט פון דער גאנצער וועלט ווערט ער גרופן כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יי דען ווי אאשה וואס זיא איז פאר לאזט גווארען פון איר מאן אונ זיא איז מיט אטרויריג גמיט אזו האט דיך גאט גיטראפען ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך אונ אזו ווי א אשה דם זיא ווערט פארמיאוסת ביי איר מאן אויף אקליינע צייט אזוי האט גזאגט דיין גאט אויף דיר ישראל ברגע קטון עזבתיך אין אקליינע רגע האב איך דיך פאר לאזט וברחמים גדולים אקבצך אונ מיט גרויס דער בארימקייט וועל איך דיך איין זאמלען בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך מיט פיל צארען האב איך פאר בארגען מיין שכינה איין רגע פון דיר ובחסד עולם רחמתיך אונ מיט אזו אחסד וואס וועט אייביג גוועזען וועל איך מיך דר בארמען אויף דיר אמר גואלך יי אזו הט גזאגט גאט דיין אום לייזר כי מי נח זאת לי דען אזו ווי די וואסער פון נח אזו איז צו מיר די שבועה אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ דם איך האב גשווארען איך זאל ניט ברענגען דאס וואסער פון נח אויף דר ערד כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך אזו שווער איך פון צו צערנען אויף דיר אונ צו שרייען אין דיר ישראל כי ההרים ימושו דען ווי די בערג וועלען ווערען אפ גטאן והגבעות תמוטנה אונ די היך וועלען ווערען גנייגט אפילו עס וועט זיך אום לאזען דער זכות אבות ואמהות פון דעסט וועגן וחסדי מאתך לא ימוש וועט מיין חסד ניט ווערען אפ גטאן פון דיר וברית שלומי לא תמוט אונ דער כריתות ברית פון מיין שלום וואס איך האב דיר מבטיח גוועזען וועט ניט ווערען גנייגט אמר מרחמך יי אזו זאגט דיין דער בארמדיגער גאט: עניה סוערה לא נחמה דיא ארימע דס איר הארץ איז גשטורימט פון וועגן פיל צרות אונ זיא איז נאך ניט גטרייסט גווארן ביז אהער דס מיינט ער דיא שטאט ירושלים הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך דו זאלסט

וויסען דס איך גאט וועל פלאסטערן מיט שטיינער פון נופך די ערד פון ירושלים ויסדתיך בספירים אונ איך וועל דיך גרונדפעסטען מיט דיא שטיינער וואס הייסען ספיר ושמתי כדכוד שמשתיך דיינע פענסטער וואס די זון שיינט דורך די שויבען וועלען זיין פון כדכוד ושעריך לאבני אקדח אונ דיינע טויערען וועלען זיין פון אזעלכע ברילאנטין וואס האבען אפייער קאליער וכל גבולך לאבני חפץ אונ גאר דיא שטיינער פון דיין גבול וועלען זיין פון טייערע שטיינער וכל בניך למודי יי אונ אלע דייני קינדער וועלען לערנען גאטס תורה ורב שלום בניך אונ עס וועט זיין פיל דר שלום פון דייני קינדער בצדקה תכונני דורך דער צדקה וואס דו וועסט טוען וועסטו ווערען אן גבריים מיט אלים גוטין רחקי מעשק דער ווייטער דיך פון רוב [גזלה] כי לא תיראי וועסטו קיין מורא האבען וממחתה אונ פון אבראך וועסטו אויך דר ווייטערט זיין כי לא תקרב אליך דען זיא וועט ניט גינענען צוא דיר הן גור יגור אפס מאיתי מורא וועט האבען פר גזירות רעות דר וואס איך בין ניט מיט אים מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט זיך איינגזאמילט צו מלחמה האלטען מיט דיר דר וועט פאלען פר דיר אדר מי גר אתך עליך יפול ווער עס הט גוואנט מיט די ישראל אין דיין עניות דער וועט רוען מיט דיר אין דיין עשירות כלומר אז עס וועט דיר וואל גיין הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו איך גאט האב בשאפען איין אייזען מיינסטער דאס ער בלאזט אין דעם פייער פון דיא קולען אונ ציהט אוס אכלי דס זיא איז ראוי צו דעם בדערפעניש וואס מען הט זיא גימאכט פון דעסט וועגן ואנכי בראתי משחית לחבל אונ איך האב ווידער בשאפען אפרדארבער וואס פרדארבט דיא כלי דאס מיינט ער איך האב אן גרייצט דעם פיינט אונ איך האב אים ווידער אן גגרייט אפורעניות כל כלי יוצר עליך אלי כלים זייני וואס וועט גשארפט ווערען פון בייניט וועגן צו מלחמה האלטען מיט דיר לא יצלח

עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף
לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף
בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן
נַפְשְׁכֶם: הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי
דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים: הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא
וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ:

•דגש אחר שורק

פירוש ע"ט

זיעט ניט בגליקען וְכָל לָשׁוֹן תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי את איטליכם לשון וואס וועט שטיין מיט דיר צום משפט וועסטו שולדיג מאכן זאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְיָ וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי דס איז די נחלה פון גאטס קנעכט אונ זייער גרעכטיקייט וואס וועט זיי קומן פון מיר נְאֻם יְיָ אזו זאגט גאט. הוֹי דס שריי איך אוס כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם דס איטליכר דארשטיגר זאל גיין צום וואסר דס איז די תורה וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף אונ אפילו דער וואס האט ניט קיין זילבר לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ גייט קופט אונ עסט וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר אונ גייט קופט אן זילבר אונ אן פר ביישונג די תורה וואס זיא איז בעסער יַיִן וְחָלָב פון וויין אונ מילך לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלֹא לֶחֶם ווארום זאלט איר גורם זיין איר זאלט וועגן אייער זילבר צו אייערע פיינט אן ברוט נייערט אום זיסט וִיגִיעֲכֶם בְּלֹא לְשָׂבְעָה אונ אייער מידיקייט דאס איז אייער גוטס וואס איר מיד זיך איבר דעם זאלט איר אוועק געבן ניט פון אן זעטן וועגן שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ טוֹב ליבערשט הערט מיך אונ עסט גוטס דס מיינט מען לערינט די תורה דס זיא איז גוט וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם אונ לאז זיך מתענג זיין מיט פעטיקייט אייערי לייבר הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי נייגט אייערי אויערן אונ גייט צו מיר שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם הערט צו מיינע רייד דען וועט לעבן בלייבן אייערי לייבר וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם אונ איך וועל פאר שניידען צו אייך אכריתות ברית אויף אייביג חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים דאס איך גאט זאל בצאלען צוא דוד המלך פאר זיינע גטרייבטי חסדים וואס ער האט גטאן הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו איין עדות צו די קיניגרייכן האב איך אים געגעבן ער זאל זייא שטראפען אונ זאל עדות זאגען אויף זייערי שלעכטי מעשים אקעגען זייער פנים נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים איין האר אונ אשאפער צוא דיא קיניגרייך האב איך אים געגעבן הֵן גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא איין פאלק וואס דוא ווייסט עס ניט קאנען וועסטו רופן צו דיין דינסט וועלן דוא ישראל וועסט מיך גאט צוא הערען וְגוֹי לֹא יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ אונ אזו איין פאלק וואס וועט דיך ניט קענען וועלען לופען צוא אויף ברענגען דיר מס דאס וועטו זיין לְמַעַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ פון וועגען גאט דיין האר דאס ער וועט גירופן אויף דיר וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ אונ וועגען דעם הייליגן פון די ישראל וואס ער גיט דיר שיינקייט:

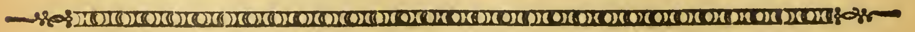
משלי יהודא

לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלֹא לֶחֶם וגו'. למשל אסוחר האט גדאווינט אונ באלד נאך דעם דאווינען, איידער ער האט גיגעסין, האט ער גנומן דעם שליסול פון קראם אונ איז גגאנגן צום קראם אונ האט גיעפינט די טירען, איז באלד אריין גקומן איינער אונ האט גקויפט סחורה, איידר דער מענטש איז ארויסגעגאנגען פון קראם איז גיקומען איין אנדער סוחר, אונ אזוי זענען געגאנגען סוחרים איינער נאך דעם אנדערין, מיט אלע סוחרים האט מען נידארפט ריידען, פיל האבען געקויפט סחורה פיל האבען ניט גקויפט, דס האט זיך אויעקגיצויגן ביז שעה דריי נאך האלבן טאג, נאכדעם האבען אויפגעהערט אריין צו קומען סוחרים זאגט דער קרעמער מיר דאכט זיך איך האב היינט גאר ניט גגעסין, ווייל ער האט גיהאט פארגעניגען פון פיל לייזונג איז ער גיווען זאט, אז ער האט גאר ניט גדענקט אז ער האט ניט גיגעסין, אויף מארגן איז דר קרעמר גוועון אין בית המדרש, נאך דעם דאווינען זאגט איינר צו אים דו ביזט אחברה מאן אין חברה משניות, פר וואס גייסטו ניט צום טיש לערנען אפרק משניות, זאגט ער גלויב מיר מיין חבר איך וואלט לערנען אפרק משניות, נאר עס הונגערט מיך שטארק, האט דער חבר צו אים גזאגט אויף דיר איז גזאגט גווארן דר פסוק וואס דר נביא ישעיה האט גזאגט לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלֹא לֶחֶם, פר וואס נעכטין ווען איר האט גידארפט וועגין געלט פר קויפין סחורה אונ נעמען געלט, האט איר גקענט זיין אגאנצין טאג בְּלֹא לֶחֶם, אן ברוט, אפילו דו האסט ניט גיגעסן האט דיך גאר ניט נעהונגערט, אפילו פון דעם פארדינסט וואס דו האסט פארדינט וועסטו אצענטיל אויך ניט האבין, נאר חלקים וועלן דיין ווייב אונ קינדר צונעמן, וואס האסטו פון דעם וואס זיי עסין אונ טרינקען ווען דר מענטש שטארבט וואס האט ער פון דעם וואס ער האט גלאזן אגרויסען פארמעגען פר זיין ווייב אונ קינדר, וִיגִיעֲכֶם, אייער מאטערנעש, אז דר מענטש מאטערט זיך צו לערנען תורה, וואס די תורה וועט איר מיט נעמען מיט אייער נשמה, בְּלֹא לְשָׂבְעָה, אז איר זענט ניט זאט ווילט איר ניט אנהייבן לערנען תורה, שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, הערט בעסר תורה וועט לעבען אייערע נשמות בעולם הבא אונ איר וועט לעבין מיט די נשמות צוזאמען בעולם הזה:

מנין המצות בסדר לך לך יש כה מצוה עשה אחת

ב (עשה א) למול את הבן שנא' זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר וגו':

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃
ב וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ

יב א וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָם אִיזֵל לָךְ מֵאַרְעָךְ וּמִיַּלָּדוּתָךְ וּמִבֵּית אֲבוּךְ לְאַרְעָא דִּי אַחֲזִינָּךְ׃
ב וְאֶעְבְּדִנָּךְ לְעַם סַגִּי

תולדות אהרן

ויאמר ב׳ ר״ה עז: ואברכך פסחים קיז:

בעל הטורים

(א) לך לך. פתח באמירה כלי שנבראת בו העולם שבי׳ מאמרות נברא העולם ואלו לא נאמר אלא בזכות אברהם לכך כתוב עליו מאמר. לך לך רמז לו כשתהיה בן מאה כמנין לך לך או ואעשך לגוי גדול שנולד לו יצחק. ד״א רמז לו שלאחר שתלך מארצך תחיה כמנין לך לך אחרי בן ע״ה שנה היה כשיצא וכל שנותיו קע״ה. ד״א רמז לו הגליות השנים שב״פ ילכו ישראל בגולה. ד״א רמז לו שאחר ג׳ דורות כמנין לך ילכו בגלות בימי צדקיהו ובזכותך שכרתי עמך בן ע״ה שנה (נ״ל ע׳) בברית בין הבתרים ישובו לאחר ע׳. ולכך סמך בתרן ללך לך לפי שבתרון אפו של הקב״ה בעו״ה גלו: (ב) ואעשך לגוי גדול וגו׳. ברש כאן ז׳ ברכות והם אלו. ואעשך לגוי גדול והיא הגדולה שבכולם שיעשהו לגוי שעם זאת נכלל השיעבוד והשחרור. והשנית שבהיות אברם טרם הכניסו בברית יברכהו ברכת הממון כמ״ש ואברם כבד מאד. והשלישי שיגדל שמו מאברם לאברהם. והרביעי שיהיה הוא בעצמו ברכה. והחמישי שיברך השם מבורכיו. והששי שיאור כל מקלליו רעתו. והשביעי שיתברכו בו כל משפחות האדמה: אשר אראך. ב׳ במס׳ הכא ואידך בזכריה גבי גליות מלמד שהראה הקב״ה לאברהם הגליות: אראך. בגי׳ בעננים מלמד שהיו עננים מלבים לפניו ומראים לו הדרך: ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה

רש״י

(א) לך לך. להנאתך ולטובתך. ושם אעשך א לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם: (ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת

שפתי חכמים

א רצה לומר הקרא קאי אלעיל שפי׳ להנאתך ולטובתך ועז״פ מה היא הטובה שאעשה לך ששם אעשך לגוי גדול ומה ההנאה שאודיע טבעך בעולם ר״ל הואיל ואח״כ מפרש הפסוק בעצמו ואעשך לגוי גדול ואגדלה סמך א״כ בתחלה כשאמר לו לך לך ש״מ שעל מנת כן אמר לו. כתב הרא״ם אף שלך לך אינו קושיא דמלינו הגשם חלף הלך לו וכמוהו רבים א״כ הכא נמי נימא אורחא דקרא הוא אפי׳ הכי היכא דאיכא למדרש דרשינן אבל לי נראה שקושיא הוא בכל מקום וגבי הגשם חלף הלך לו ר״ל לעצמו ולרצונו אבל כאן הקב״ה אמר לו לך לך והוא אין רצונו בכך לכ״א לך לך להנאתך וכו׳. כתב מהרש״ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) ואברכך. אני בעצמי ובכבודי: ואגדלה שמך. שאוסיף אות אחת על שמך למנין רמ״ח איבריך ונמצא גוף שלם ושם שלם: והיה ברכה. ברכתך קודמת לברכתי שאומרים בתחלה מג״א ואחר כן מחיה המתים. ד״א והיה ברכה עד עכשיו הברכות בידי מכאן ואילך מסורות בידך ותברך כל מי שתרצה וכשרצה לברך את יצחק וראה עשו עתיד לצאת ממנו לא רצה לברך אמר אמתין עד שיבא מי שמסר לי הברכות ויברכנו אם ירצה הה״ד ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו

פירוש להורת אלהים

(א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָם אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם לֶךְ לְךָ גֵייא אַרוֹס פוּן דַיין טוֹבָה וֶועגֶען מֵאַרְצְךָ פוּן דַיין לַאנְד וּמִמּוֹלַדְתְּךָ אוּנ פוּן דַיין גְבִירְט וּמִבֵּית אָבִיךָ אוּנ פוּן דַיין פָאטֶערְס הוֹיז אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ צוּם לַאנְד וָוס אִיךְ וֶועל דִיר וַוייזֶען אוּנ וָוס וֶועט זַיין דִי טוֹבָה אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט מַאכֶען צוּ אַגְרוֹס פָאלְק דָא בִּיסְטוּ נִיט זוֹכֶה צוּ הָאבֶּען קִינְדֶער אוּנ ווִידֶער אִיךְ וֶועל מוֹדִיעַ זַיין דַיין שֵׁם אוֹף דֶר וֶועלְט: (ב) וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶען צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק דוּ

ליקוטים על התורה

(א) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל אַבְרָם וגו׳. דֶער סֵפֶר נ״צ פְרֶעגְט אִין סוֹף סֶדְרָה נֹחַ שְׁטֵייט וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו, הָרָן אִיז גִישְׁטָארְבֶּן פַאר זַיין פָאטֶער תֶּרַח, צוּ וָואס דֶערְצֵיילְט דָאס דִי תּוֹרָה, נָאר פוּן נָאךְ דֶעם מַבּוּל בִּיז הָרָן אִיז קֵיינֶר גִישְׁטָארְבִּין פְרִיעֶר פַר זַיין פָאטֶער, נָאר אִיצְט וֶוען מֶען הָט אַבְרָהָמֶען אַרַיינְגֶעוָוארְפִין אִין פַייעֶר, אוּנ הקב״ה הָט אִים גֶערֶעטֶעט פוּן פַייעֶר, אִיז הָרָן דָארְטִין גִיוֶוען גֶעבִּין פַייעֶר, הָאבִּין דִי כַּשְׂדִּים גִיזָאגְט דִיא קִינְדֶער פוּן תֶּרַח הָאבֶּן גֶעוִויס אַזוֹ אַכִּשׁוּף אַז דֶער פַייעֶר קֶען זֵיי נִיט פַארְבְּרֶענֶען, מִיר וֶועלִין מַאכִין אַפְּרָאבֶּע מִיר וֶועלֶן דֶעם אַנְדֶערִין זוּהְן פוּן תֶּרַח וָדְם אִיז הָרָן אוֹיךְ אַרַיין וַוארְפִין אִין פַייעֶר וֶועלֶן מִיר זֶעהֶן אוֹב עֶר וֶועט אוֹיךְ נִיט פַארְבְּרֶענְט וֶוערִין אִיז דָאס אַכִּשׁוּף, אוּנ אוֹיבּ עֶר וֶועט פַארְבְּרֶענְט וֶוערִין, וֶועלֶען מִיר ווִיסֶען אַז דֶער גָאט פוּן אַבְרָהָמֶען הָאט גֶערֶעטֶעט אַבְרָהָמֶען, אוּנ הָרָן אִיז פַארְבְּרֶענְט גִיוָוארִין, אוּנ זַיין פָאטֶער תֶּרַח אִיז דָארְט גֶעשְׁטַאנֶען, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו, פַאר זַיין פָאטֶער תֶּרַח. אִיצְט ווִי אַלֶע פֶעלְקֶער הָאבִּין גְווִאסְט אַז הקב״ה הָט גֶערֶעטֶעט אַבְרָהָמֶען, הָאבֶּן פִיל פֶעלְקֶער גִבְּרֵיינְגְט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער צוּ אַבְרָהָמֶען, עֶר זָאל זֵייא לֶערְנֶען ווִי צוּ דִינֶען הקב״ה. אוּנ ווִי תֶּרַח הָט גִיזֶעהֶן דֶעם נֵס וָוס אִיז גִיטָאהֶן גִיוָוארִין צוּ אַבְרָהָם, אוּנ עֶר הָאט גִיזֶעהֶן אַז אַבְרָהָם מִיט זַיין וַוייבּ שָׂרָה ווִילֶען אַוֶועק גֵיין פוּן דֶעם לַאנְד, אִיז בַּייא אִים גִבְּלִיבֶּען עֶר זָאל גֵיין מִיט אַבְרָהָמֶען אוּנ שָׂרָה וְואהִין זֵיי וֶועלִין גֵיין, אוּנ וַוייל אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה הָאבִּין גֶעמֵיינְט מִיט אֶמֶת צוּ גֵיין אִין לַאנְד כְּנַעַן, וַוייל אִין זֵייא אִין הַארְצִין הָאט זִיךְ דֶרְוֶועקְט אַגְלוּסְטוּנְג צוּ גֵיין אִין כְּנַעַן, דְרִיבֶּר הָאט הקב״ה גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶר זָאל גֵיין אִין לַאנְד כְּנַעַן, אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן, אוּנ וַוייל תֶּרַח הָט נִיט גֶעגְלוּסְט אִין הַארְצִין צוּ גֵיין אִין כְּנַעַן, עֶר הָט נָאר גִיוָואלְט אַנְטְלוֹיפִין פוּן כַּשְׂדִּים, וַוייל דִיא כַּשְׂדִּים הָאבֶּן אִים גִיוָואלְט הַרְגֶנֶן וָוס עֶר הָאט זֵיי גֶענַארְט מִיט זַיינֶע גָאטֶער, דְרִיבֶּער בַּאלְד ווִי עֶר אִיז אַרוֹיסְגֶגַאנְגֶען פוּן לַאנְד כַּשְׂדִּים אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶן אִין חָרָן וְדִי שְׁטָאט הָרָן אִיז אִין אֲרַם נַהֲרַיִם, הָט עֶר זִיךְ בַּזֶעצְט וואהְנֶען אִין חָרָן:

(ב) וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וגו׳. רש״י זָאגְט מֶען מֵיינְט וָוס מִיר זָאגִין אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. דִי גְמָרָא זָאגְט אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב וֶוערִין גֶרוּפִין אָבוֹת, דִיא צְוֶועלִיף קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וֶוערִין גֶערוּפִין שְׁבָטִים, רִיכְטֶער,

ספר הישר

אִין דִי טֶעג הָט זִיךְ גָאט בַּוִויזֶן צוּא אַבְרָם אִין חָרָן אוּנ זָאגְט צוּ אִים פַר וָואר אִיךְ הָאבּ גְרֶעט צוּ דִיר פַאר צְוָואנְצִיג יָאר אַהֶ צוּ זָאגְן: לֶךְ לְךָ גֵיי אַרוֹס פוּן דַיין טוֹבָה וֶועגְין פוּן דַיין גְבִירְד אוּנ פוּן דַיין פָאטֶערְס הוֹיז גֶעוֶוענְד צוּם לַאנְד וָוס אִיךְ וֶועל דִיר וַוייזְן צוּ גֶעבֶּן דָם לַאנְד דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר דֶען אִין דֶעם דָאזִיגֶען לַאנְד וֶועל אִיךְ דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אוּנ דָארְט וֶועל אִיךְ דִיךְ

וַאֲבָרְכִנָּךְ וַאֲרַבֵּי שְׁמָךְ
וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃

בעל הטורים

שמך. ג' ברכות כנגד ג' ברכות כהנים וכן מברכיך ג' תגין על ך' לומר לך כי ג"פ כ' הם ס' כנגד ס' אותיות שבברכת כהנים וגם יברכך יאר ישא: ואברכך בגי' אברהם: והיה. ו' במסו' והיה ברכה. והיה תמים. והיה נכון לבקר. עלה אלי ההרה והיה שם. והיה לי לאב.

רש"י

ב לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ג ועל הממון ועל השם (ס"א וזהו ואגדלה שמך הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשיו שמך אברם מכאן והילך אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם ברש"י ישן): ואברכך. בממון. ב"ר: והיה ברכה. הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ונח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. ב"ר. ד"א

שפתי חכמים

לפי פי' ראשון קשה דצריכין אנו להגיה שם לכן מפרש רש"י ועוד וכו' אפ"ה קשה מאי ואעשך לגוי גדול לכך צריך לשני פשטים: ב דק"ל למה ברכהו בג' ברכות הללו ולא בשאר ברכות: ג משמע שר"ל לפי שהדרך ממעט כו' לכך הבטיחו על הבנים וא"ל הדרך אינו מזיק לך אלא כמו שאם לא היית בדרך היה לך בנים כך הדרך אינו מזיק לך וקשה הא לעיל פירש"י וכאן אי אתה זוכה לבנים וכן מה שפי' כאן לפי שהדרך ממעט את השם הבטיחו שהדרך אינו מזיק לו כלום אלא כמו שאם לא היה בדרך היה בעל שם כך יהיה. עכשיו וזה סותר מה שפירש לעיל ועוד שאודיע טבעך בעולם משמע דבח"ל אין לו שם כלל ועוד קשה למה מפרש מתחלה מלת והיה ברכה ואח"כ מפרש דבר אחר ואעשך לגוי גדול וכו' שלא על סדר המקרא עוד קשה למה מפרש בתחלה מלת ואעשך לגוי גדול ואח"כ מפרש מלת מארצך וממולדתך שלא על סדר הקרא והרא"ם פי' דרש"י כתב באחרונה ב"ר כלומר שהוא תורה שחולק על מה שפי' לסגאתך ולטובתך נראה לי בדרך הפלפול דה"פ דמה שאמר ואעשך לגוי גדול וגו' לפי שהדרך וכו' לא בא לפרש על ואעשך לגוי גדול אלא רש"י מקשה קושיא על פי' שפירש לעיל כאן אי אתה זוכה לבנים והא בב"ר אמרו ואעשך לגוי

דעת זקנים מבעלי התוספות

משל למלך שיש לו פרדס נאה ומסרו לאוהבו לשמור ולהשקותו מים התחיל השומר מטייל בו וראה שם שני אילנות אחד טוען סם המות ואחד טוען סם חיים וצריכין להשקות ולא היה יכול להשקות זה בלא זה אמר מה אשקה את הטוב תמצא אני מחיה את הרע ואם לא אשקה ימות הטוב חזר ואמר אניח הכל עד שיבא בעל הפרדס ויעשה כרצונו. ד"א והיה ברכה לשון צווי שצוהו שבכל מקום שילך שילמד בני אדם להכיר בוראם ולברכו וגם עשה כדכתיב לקמיה ויקרא בשם ה' שאמר לו הבורא ית'

פירוש להורת אלהים

וועסט האבן קינדער עס וועט פון דיר ארויס קומען אגרויס פאלק וַאֲבָרֶכְךָ אונ איך וועל בענטשען דיך. רש"י מאכט גאט הט גזאגט איך וועל דיך בענטשן מיט געלד דס הייסט ער וועט זיין אגרוסער עושר וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ אונ איך וועל גרויס מאכן דיין נאמען דאס הייסט ער וועט האבען אגרויסען שם. רש"י שרייבט ווייל דר וועג איז גורם דעם מענטש אז ער ווערט געמינערט פון דרייא זאכן היינו ער ווערט גימינערט פון פְּרִיָּה וְרִבְיָה אונ עס ווערט אים גמינערט דס געלד וואָרום אין וועג גייט זייער פיל געלט אוועק אונ ער ווערט גמינערט פון זיין שם וואָרום איטליכער מענטש אויף זיין אָרט קען מען אים אונ מען האלט אים ערליך אבער אין וועג קאן אים קיינער ניט אונ מען האלט אים ניט אזוי ערליך ווי מען בדארף דרום הט אים גאט צו גזאגט אז די דריי זאכן זאלן פון אים ניט גמינערט ווערין וֶהְיֵה בְּרָכָה אונ דו וועסט זיין אבענטשער דיא ברכות וועלן זיין ביי דיר אין די הענט וואָרום ביז אין דער ציט זענין זייא גוועזן ביי מיר אין דיא הענט איך האב גיבענשט אָדָם הָרִאשׁוֹן אונ נֹחַ אונ פון היינט אן זאלסטו בענטשין וועמען דו וועסט וועלען נאך אפשט איז וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָדוֹל דס איז וואס מען זאגט אין דר ערשטער בְּרָכָה פון שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַאֲבָרֶכְךָ וָוס מען זאגט אֱלֹהֵי יִצְחָק וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וואס מען זאגט אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וואלט איך גוואלט מיינן אז מען זאל די בְּרָכָה אום לאָזען אוך מיט אַלע דרייא דאס הייסט מען זאל זאגין מָגֵן אַבְרָהָם מָגֵן יִצְחָק מָגֵן יַעֲקֹב שטייט ווייטער וֶהְיֵה בְּרָכָה מיט דיר אליין זאל מען אוים לאָזען דיא בְּרָכָה אָבער ניט מיט זייא כְּלוֹמַר מען זאל אוים לאָזען מָגֵן אַבְרָהָם׃

ליקוטים על התורה

צווייטין, אזוי ווי עס איז אבוים מיט צווייגין אזוי איז גוועזן יַעֲקֹב מיט זיינע קינדער, איז דאך אקשיא, יַעֲקֹב אליין איז דאך אוך אצווייג פון יִצְחָק, אונ יִצְחָק איז אצווייג פון אַבְרָהָם, דארפין מיר דאך רופין אב נאר אַבְרָהָמען אליין. נאר מיר רופין אב אפאטער, ניט נאר צו זייני קינדער וואס ער האט זיי גיבארין, נאר צו דיא נייע זאכין ווס ער האט ארויס גיגעבין פון זיין נאטור אוף דר וועלט הייסט ער אפאטער אונ די מענטשין וואס לערנען פון אים זייא זאלן אויך אזוי טאהן, ווערין גרופין זיינע קינדער. ווי עס שטייט אין פסוק אֲבִי כָּל תּוֹפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב, יוּבָל איז דער פאטער פון אלע מענטשין וואס שפילען מיט מוזיקאלישע אינסטרומענטין, ווייל ער איז גיוועזן דר ערשטער ווס הט אנגהויבין שפילן אונ פון אים האבין אלע גלערונט שפילן. אֲבִי יוֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה, יָבָל איז דר פאטער, דער ערשטער ווס האט אנגהויבין מאכין גצעלטין אין פעלד אונ פיטערין בְּהֵמוֹת, אונ פון אים האבין אלע גלערונט אזוי צו טאהן, די גמרא זאגט אוך אזוי הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, דר מענטש וואס לערונט תּוֹרָה אֲפִילוּ מיט זיין חברס זוהן איז גלייך כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, ווי ער וואלט אים גיבארין. אַבְרָהָם איז גיוועזן דער ערשטער ווס הט גבריינגט די מִדָּה פון גְמִלוּת חֲסָדִים, יִצְחָק איז גיוועזן דער ערשטער ווס הט געבריינגט

ספר הישר

מאכן צו איין גרוס פאלק אונ איך וועל אכפערין דיין נאמן אונ עס זאל ווערין גיבענשט מיט דיר אלע מִשְׁפָּחוֹת ווס זענין אויף דר ערד אונ אצונד שטיי אוף אונ גייא ארויס פון דר שטאט דו אונ דיין ווייב אונ אלס דיין איז אונ אויך אלע וואס זענין געווינען גיוואָרן אין דיין הויז אונ אלע די לייבער ווס דו האסט דיר אײַנגינאמילט אין חָרָן אונ קער ווידר צום לאנד כְּנַעַן: אונ אַבְרָם שטייט אוף אונ נעמט זיין ווייב שָׂרַי אונ אלץ דס זייניגע אונ אלע די אס זענין גוועזן אין זיין הויז אונ אוך אלע ווס זייא האבן זיין אֱמוּנָה אן גנומן אין חָרָן אונ זענין ארוס גיגאנגען צו גיין צום לאנד כְּנַעַן: וַיָּבֹאוּ אונ זיי קומין קין כְּנַעַן אזוי ווי גאט ב"ה הט צו זיי גיזאגט אונ ער נייגט זיין גצעלט אין פלאן מוֹרֶה אונ אויך לוט זיין ברודערס זוהן מיט אלץ דס זייניגע זענין

אוך

ג וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר
וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃

וּתְהֵי מְבָרַךְ׃ ג וַאֲבָרֵךְ מְבָרְכָךְ וּמְלַטְטָךְ אֵילוּט וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כֹּל

תו"א ואברכה ברכות נה סוטה לח: ונברכו בך יבמות סג חולין מט:

בעל הטורים

והיה לנו לאב. אם תהיה תמים ונכון אז תהיה ברכה ועלה אלי ההרה והיה לי לאב: (ג) ואברכה מברכיך. בגי' כהנים שמברכים בניך על כן מברכיך ל' רבים ומקללך לשון יחיד: ומקללך אאור. בגי' זה בלעם הבא לקלל בניך: ואברכה. ב' במס' הכא ואידך ואברכה שמך לעולם שברכו ברכה שאין לה הפסק וזהו ואברכה שמך לעולם:

רש"י

ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך ה חותמין ולא בהם: מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן אלא כך אמר לו התרחק ו עוד משם וצא מבית אביך: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה ז בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור כיוצא בו (בראשית כב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר אומר אליך כיוצא בו (יונה ג) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך: (ג) ונברכו בך. יש אגדות רבות וזהו פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מוכיח (בראשית מח) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה:

שפתי חכמים

גדול לפי שהדרך וכו' א"כ משמע שכאן היה נמי זוכה לבנים וא"ל דהמד"ר משובש הוא לפי שבנים ושם מפורשים בקרא אבל ממון אינו מפרש ל"פ ממון נמי מפורש ואברכך בממון וא"ת והא עדיין י"ל דהמדרש משובש דהא המדרש רוצה לדרוש כל היתורים שבקרא ומה הוא דורש במלת והיה ברכה ועז"פ והיה ברכה נמי למדרש אתא הברכות נתונים בידך וכו' א"כ ש"מ שאינו משובש וא"כ קשה על פי' דלעיל ומתרץ ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים וכו' ר"ל בב"ר יש עוד פי' אחר על ואעשך לגוי גדול וא"כ מאי דפירש לעיל וכאן אי אתה זוכה לבנים אליבא דד"א פירש וק"ל מהרש"ל דלפי פי' הברכות נתונים כו' הל"ל והיה מבורך שקאי על אדם המברך לכן פי' ד"א וכו' ואגב זה פי' חיבור הפסוק: ד פי' דהכי משמע מקרא לפי שאין אומרים אלהי אלא על רבים כמו אלהי ישראל אלהי העברים אלהי העמים אבל על יחיד אין אומרים אלהי שלא מצינו בשום מקום שנכתב על יחיד אלהי לכך א"ל הקב"ה ואעשך לגוי גדול ר"ל שאתה תהיה כמו גוי גדול ואומרים עליך אלהי אברהם כמו על גוי גדול ומפני שמלת ואברכך מורה על תוספת ברכה אמרו שאף בנו יזכה לאותה ברכה שיאמרו עליו אלהי יצחק ולפי שמלת ואגדלה שמך מורה עוד על תוספת גדולה אמרו שאף בן בנו יזכה לאותה מעלה שיאמרו אלהי יעקב והא דתלה זה בהליכתו לארץ ישראל ולא בח"ל י"ל משום דאמרו כל הדר בח"ל כאלו אין לו אלוה ולכך אין לומר אלהי אברהם אלא כשילך לא"י וק"ל: ה והיה בגימ' שם של ד' כלומר בך יהא ההתימה שאומרים בא"י מגן אברהם (מהרש"ל): ו מפני שמלת לך אלא מבית אביך שהיה עומד שם שייך ל' יציאה ואלא מארצך שכבר יצא משם שייך לשון התרחק עוד הוכרח לפרש מלת לך מלשון הרחקה ומלשון יציאה: ז רל"ת למה האריך כ"כ לומר לו יציאתו מהיכן יהי' וכי לא ידע שיצא ממקום שהוא שם שהוא מבית אביו וא"כ הל"ל לך לך אל הארץ וגו' ועז"פ לא גילה לו מיד כדי לחבבה בעיניו וכולי כלומר כדי לחבב את ארצו בעיניו וכדי ליתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה כי ברבוי החיבה והתוארים שמחבב את ארצו שילך משם ירבה צערו בעזיבת המקום ההוא וככה יהיה שכרו דלפום צערא אגרא משום הכי כתיב מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו' כדי לחבב עליו ארצו ברבוי תוארים וכן גבי את בנך וגו' שהאריך ברבוי תוארים כדי לחבב את בנו בעיניו כדי שיתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור כי כפי רבוי תוארים כן יהיה צערו בזביחתו והפרדו ממנו ולזה נמי לא גילה לו המקום אשר יביא אותו שמה כדי שלא ידע את המקום ההוא ושמא הוא גרוע ממקומו שיצא משם ויצטער יותר וכזה יהיה שכרו יותר הרא"ם ומהרש"ל פי' שמקשה תרי קושיות חדא למה ליה להאריך בכל הספורים הללו הל"ל מיד מבית אביך ועוד למה לא גילה לו מיד ומתרץ מה שהאריך כדי לחבבה וכו' ומה שלא גילה כדי לתת שכר וכו' וכיוצא בו וכו' האריך הספור כדי לחבב לו את יצחק בעיניו

דעת זקנים מבעלי התוספות

וחם לא הכירוהו ולכך ויהי רעב בארץ: (ג) ואברכה מברכיך. מדרש תנחומא אמר לו הקב"ה לאברהם ממך יצא שבט שמברך את בני זהו שבט לוי שיצאו ממנו כהנים שמברכים את ישראל אמר לו אברהם ואותו שבט מי מברכו אמר לו אני אברכנו

פירוש לתורת אלהים

(ג) וַאֲבָרְכָה אונ איך וועל בענטשען מְבָרְכֶיךָ דיינע בענטשער איך וועל בענטשען דעם וואס וועט דיך בענטשען וּמְקַלֶּלְךָ אונ דיינע שעלטערם דער וואס וועט דיך שעלטען אָאוֹר וועל איך אים שעלטען וְנִבְרְכוּ בְךָ אונ זייא וועלען זיך בענטשען מיט דיר כֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה אלע משפחות פון דער ערד איטליכער מענטש אז ער וועט בענטשען זיין זוהן

ליקוטים על התורה

די מִדָּה, אַז אַמענטש זאל אויפגעבען זיין לעבין פאר דיא ליבשאפט פון הקב"ה, אונ מיט זיין עֲקֵדָה הט ער געוויזען אז עס איז דא עוֹלָם הַבָּא וואס דר פערגעניגען איז פאר דיא נְשָׁמָה אַליין אָן דעם גוף, נאכדעם ווי דער מענטש שטארבט, יַעֲקֹב הט געלערנט תּוֹרָה, נוייל יעדער בעזונדער הט געוויזען אנייע זאך אויף דער וועלט, דריבער ווערט יעדער גערופין אָב, אונ די קינדער פון יַעֲקֹב נוייל זייא האבין קיין נייע זאך געטאהן אויף דער וועלט. הייסין זיי שְׁבָטִים, ריטער, צווייגין, וואס ציהען זייערע פייכטקייט פון בוים, טייל זייא האבין קיין נייס געטאהן אויף דער וועלט נאר ווי זייערע אלטערין האבין געטאהן, אונ נוייל אַבְרָהָם הט געטאהן גְּמִלוּת חֲסָדִים, יִצְחָק קָרְבָּנוֹת, יַעֲקֹב תּוֹרָה, דריבער שטייט אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק, נאלהי יַעֲקֹב. נוייל אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב האבין געצויגין זייערע מִדּוֹת פון הקב"ה, אונ אויף די דרייא מדות איז געבאהט געווארין די וועלט, וויא דער תנא זאגט עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד. אויף דרייא זאכין שטייט דיא וועלט אויף תּוֹרָה, אונ עֲבוֹדָה (קָרְבָּנוֹת), אונ גְּמִילוּת חֲסָדִים, זאגט רש"י יָכוֹל יְהֵא חוֹתְמִין בְּכוּלָּן, איך וואלט מיינען אויסלאזין, ווען מָשִׁיחַ וועט דארפן קומען, וועט ער אנדערש ניט קענען סיידין בייא יגדין וועלין זיין די דרייא זאכין תורה אונ עֲבוֹדָה וְקָרְבָּנוֹת, תְּפִלָּה) אונ גְּמִלוּת חֲסָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר וֶהְיֵה בְּרָכָה, דו נאברהם) זאלסט זיין דיא בְּרָכָה, בְּךָ חוֹתְמִין, מיט דיין מִדָּה אליין גמיט גְּמִלוּת חֲסָדִים אליין) וועט זיך אלץ ענדיגען, ווי עס שטייט אין פסוק שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט, איר זאלט היטען צו טאהן מִשְׁפָּט, איר זאלט ניט גזלנן איינער פון אנדערן. וַעֲשׂוּ צְדָקָה, אונ איר זאלט טאהן צְדָקָה, אז איר וועט טאהן צְדָקָה פון איינער ערליכע געלט, כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבֹא. איז נאנט מיין הילף זאל קומען, זעהן מיר אז נאגין די מִדָּה פון אַבְרָהָם אָבִינוּ אליין, גְּמִלוּת חֲסָדִים אונ צְדָקָה וועט מָשִׁיחַ קומען:

ספר הישר

אוך גוועט מיט אים אונ גאט האט זיך ווייטער באוויזן צו אַבְרָם אונ זאגט צו אים צו דיינע קינדער וועל איך געבן דס דאזיגע לאנד אונ אַבְרָם האט געבויעט אַמִזְבֵּחַ צו גאט ב"ת וואס האט זיך צו אים באוויזן אונ דר מִזְבֵּחַ שטייט נאך אין פלון מורה ביז אין היינטיגן

ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה
וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ
שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃
ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־
לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר
רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן
וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ
אַרְצָה כְּנָעַן׃ ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ
עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה

זַרְעֵית אַרְעָא׃ ד וַאֲזַל
אַבְרָם כְּמָא דְמַלֵּיל
עִמֵּהּ יְיָ וַאֲזַל עִמֵּהּ לוֹט
וְאַבְרָם בַּר שִׁבְעִין וַחֲמֵשׁ
שְׁנִין בְּמִפְּקֵהּ מֵחָרָן׃
ה וּדְבַר אַבְרָם יָת שָׂרַי
אִתְּתֵהּ וְיָת לוֹט בַּר
אֲחוּהִי וְיָת כָּל קִנְיָנְהוֹן
דִּי קְנוֹ וְיָת נַפְשָׁתָא
דְּשַׁעֲבִידוּ לְאוֹרַיְתָא
בְחָרָן וּנְפָקוּ לְמֵיזַל
לְאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ
לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃ ו וַעֲבַר
אַבְרָם בְּאַרְעָא עַד אֲתַר
שְׁכֶם עַד מֵישַׁר מוֹרֶה

תו"א ואת הנפש סנהדרין לט עבודת כוכבים ט: ויעבור סוטה לג:

רש"י

(ה) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ז ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום (לכך כתיב אשר עשו) ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם כמו (שם לא) עשה את כל הכבוד הזה (לשון קנין) (במדבר כד) וישראל עושה חיל לשון קונה וכונס: (ו) ויעבר אברם בארץ. נכנס ח לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב ט כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה. הוא שכם הראהו הר גריזים

שפתי חכמים

ולא גילה לו המקום מיד כדי לתת לו שכר וכו' עכ"ל. (לדה לדרך) ונ"ל ג"כ כפירוש זה רק הדין עם מורי מהר"ש יפה שהכינוי של לחבבה קאי על הארץ הנזכר מקודם דהיינו לא גילה לו הארץ האלו אראנו פילא נמס מאן דכר שמיה סיפול עליו לחבב גם גבי קח נא את בנך את יחידך וגו' מלת לחבב עליו את המלוה שהזכיר רש"י שם דהיינו מלות העקידה (ויסיה לו ג"כ שכר חבוב המלות): ז הוכחתו מדכתיב הנפש אשר עשו בחרן בלשון רבים היינו אברהם ושרה: ח מפום דכל ויעבור שבמקרא משמע דעבר הארץ ולא דר שם הולרך לפרש דזה אין פירושו כך אלא נכנס לתוכה ומנ"ל לרש"י לפרש כן י"ל דדייק מדכתיב בארץ ולא כתיב הארץ או י"ל דדייק מדכתיב עד מקום שכם ושכם הוא בארץ כנען: ט דקשה לרש"י למה לא השמיענו הכתוב שבא לסוכות שהיא ראשונה בגבול ארץ ישראל כדמשמע לקמן בפ' וישלח ועז"פ להתפלל א"כ דק"ל למה נאמר עד מקום שכם ולא כתיב עיר שכם

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדכתיב ואני אברכם הה"ד ואברכה מברכיך ונ"ל דהיינו מה שאז"ל במסכת חולין ברכה לכהנים מנא לן מאברכה מברכיך: ונברכו בך וגו'. כי יתערבו כל המשפחות שהכל יתאוו להתחבר עמך ונברכו לשון המבריך: (ד) ואברם בן חמש שנים וגו'. וקשה שהרי ברית בין הבתרים היה לאחר יציאתו מחרן ובפ' בא אל פרעה קרא דויהי מקץ שלשים שנה וגו' שיש שלשים שנה מברית בין הבתרים עד שנולד יצחק ואברהם היה בן מאת שנה כשנולד יצחק וא"כ לא היה אברהם בין הבתרים כי אם בן שבעים. וצ"ל ששתי יציאות היו בפעם ראשונה כשהיה בן שבעים וילך אתו לוט ובאותה שעה נשבה לוט ואברהם כבש המלכים ומיד היתה ברית בין הבתרים כי כן נמי פירש"י גבי אחר הדברים האלה כל מקום שנא' אחר סמוך והיינו מיד שכבש המלכים ונמצא שלא היה כי אם בן שבעים באותו שנה ואחר ברית בין הבתרים חזר לחרן ושהה שם חמש שנים ויצא ועל אותה יציאה קא מהדר

פירוש לתורת אלהים

וֶועט עֶר זָאגֶען דוא זָאלְסְט זַיין אַזוֹ וִויא אַבְרָהָם: (ד) וַיֵּלֶךְ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם אִיז גִיגַאנְגֶען פוּן דֶעם לַאנְד וָואס עֶר אִיז גִיוֶועזְן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ אַזוֹ וִויא נָאט הָט צוּ אִים גְרֶעט וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט אוּנ לוֹט אִיז אוֹיךְ מִיט אִים גְגַאנְגֶען וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גִיוֶועזְן פִינְף אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאר אַז עֶר אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן חָרָן: (ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ אוּנ אַבְרָם הָאט גִינוּמֶען זַיין וַוייבּ שָׂרַי וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו אוּנ לוֹט דַיין בְּרוּדֶערְס זוּהְן וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ אוּנ זֵייעֶר פַארְמֶעגִין וָואס זֵיי הָאבֶּן פַאר זַאמוּלְט וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס זֵיי הָאבֶּן אַיין גְזַאמוּלְט אִין חָרָן דָס מֵיינְט מֶען דִיא קְנֶעכְט אוּנ דִיא דִינְסְט מֵיידִין וָואס זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גְקוֹיפְט. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶער פְּשַׁט אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וָואס זֵיי הָאבֶּן בַּשַׁאפֶן אִין חָרָן וָוארוּם אַבְרָהָם הָט מְגַיֵּיר גִוֶועזְן מַאנֶן שָׂרַי הָט מְגַיֵּיר גִיוֶועזְן וַוייבֶּער רֶעכוּנְט זֵייא דֶער פָּסוּק גְלַייךְ וִויא זֵייא הָאבִּין זֵייא בַּשַׁאפֶן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן אוּנ זֵיי זֶענֶען אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן חָרָן צוּ גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן אוּנ זֵיי זֶענֶען גְקוּמֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן: (ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ אוּנ אַבְרָם אִיז אַרַיין גִיקוּמֶען אִין לַאנְד אוּנ הָאט גִיצוֹגֶען עַד מְקוֹם שְׁכֶם בִּיז דִיא שְׁטָאט שְׁכֶם. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז דְרוּם גִיגַאנְגֶען אִין שְׁכֶם עֶר זָאל מִתְפַּלֵל זַיין אוֹיף דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב בְּשַׁעַת זֵיי וֶועלֶן קוּמֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט שְׁכֶם זָאלֶן זֵיי בַּיי קוּמֶען עַד אֵלוֹן מוֹרֶה עֶר אִיז גִיקוּמֶען בִּיז דֶעם פְּלוֹן מוֹרֶה

ספר הישר

סאג. אִין דֶעם צְוֶועלְבֶען יָאר אִיז גְוֶועזְן אַגְרוֹיסֶער הוּנְגֶער אִין כְּנַעַן אוּנ אַלֶע יִיצֶערִים פוּן כְּנַעַן הָאבֶּן נִיט גְקֶענְט דֶר לַייְדְן דֶעם נַאנְץ גְרוֹיסֶן הוּנְגֶער: וַיְּקָם אוּנ אַבְרָם אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ הָט גִנִידֶערְט קַיין מִצְרַיִם אוּנ אַבְרָם אִיז גְקוּמֶען צוּם טַייךְ פוּן מִצְרַיִם הָט עֶר

וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ ז וַיֵּרָא יְהֹוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהֹוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃ ח וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־

וּכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא׃
ז וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי לֵהּ׃
ח וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן לְטוּרָא מִמַּדְנַח לְבֵית אֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ בֵּית אֵל

בעל הטורים

(ז) הנראה. ב׳ במס׳ הכא ואידך ביעקב לומר כשם שנראה לאברהם כשהלך כן נראה ליעקב כשהלך:

רש״י

והר עיבל י שבו קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש כ את א״י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק ל מלך שלם לפיכך ויאמר אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם: (ז) ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל בשורת מ א״י: (ח) ויעתק משם. נ אהלו: מקדם לבית אל. במזרחה של בית אל ס נמצאת בית אל במערבו הוא שנאמר בית אל מים: אהלו. אהלה כתיב בתחלה

שפתי חכמים

כדכתיב גבי יעקב ויבא עיר שכם ועז״פ שבא להתפלל וכו׳ ומש״ה נקט מקום דכל המתפלל צריך לקבוע מקום לתפלתו ודלא כהרא״ם שפי׳ דאל״כ עד מקום שכם ל״ל מהר״ם וא״ת כיון שאברהם ידע זה בנבואה א״כ למה אמר אח״כ ואנכי הולך ערירי הן לי לא נתת זרע וגו׳ שהיה חושש שימות בלי זרע וי״ל שמ״מ היה דואג שימשך הדבר שלא יוליד עד הזקנה ויקח אליעזר את ממונו ע״ש: י דק״ל הא כתיב עד מקום שכם עד אלון מורה וכיון דשכם הוא למה קראו אלון מורה ומפרש הראהו הר גריזים והר עיבל ושם כתיב אלון מורה כפי׳ ראה בשם קבלו וכו׳ כי אלון לשון אלה ומורה ל׳ הוראה וזהו תורה. מהרש״ל: כ דק״ל דאז מיעוט הוא משמע דבימי אברהם היה בארץ אבל אח״כ לא היה בארץ והא בימי משה עדיין היה בארץ מש״ה הוכרח לפרש דאז ולא קודם אלא היה הולך וכובש: ל ואע״ג שם בן נח כדפירש״י לקמן (י״ד י״ח) ומלך שלם זה מלך ירושלים ומ״ש שבחלקו של שם נפלה אע״פ שזה סותר מה שפירש״י גבי וחברון שבע שנים נבנתה אין זה קושיא דאיכא למימר אגדות חלוקות הן ול״ל שכל א״י בחלקו של שם נפלה חוץ מירושלים וגבוליה שנפלה בחלקה של שם דמלשון היה הולך וכובש את א״י מזרעו של שם משמע כמשמעות הלשון שכל ארץ ישראל בחלקו של שם נפלה הרא״ם. אבל יותר נ״ל שירושלים וגבוליה בחלקו של שם נפלה והא דנקט רש״י היה הולך וכובש את א״י כו׳ אין כמשמעות הל׳ אלא מקצת א״י שלא היה בידו של כנען בן חם וזה יותר נכון ממה שנפרש שהם מדרשות חלוקות וק״ל (מר״א אשכנזי) בודאי בחלקו של שם נפל כל ארץ ישראל כמשמעות רש״י כאן ומ״ש בפ׳ שלח ה״פ כי ידוע אם אדם אחד הוא הבנאי יש להניח סימן שבנה העיר האחת לפני השנית ואם היה חם הבנאי בודאי יש להניח סימן שבנה העיר הזו לפני האחרת ואז הוא הסימן שפיר הקדימה אבל זה א״א שיהיה חם הבנאי מכח זו הקושיא אפשר שבנה חברון אלא שם בנה חברון וחם בנה צוען אם כן א״א כלל ליתן סימן שזה העיר חברון נבנה משם שבע שנים לפני צוען שבנה חם מאחר ששני אנשים הבנאים ועי״ז אין צריך להביא סתירה אלא ודאי פי׳ שהיתה מבונה וכו׳: מ דק״ל למה בנה עכשיו מזבח דאי משום גילוי שכינה כדמשמע בקרא א״כ הי״ל לבנות ג״כ מזבח בחרן כי שם נראה לו הש״י ג״כ כאמרו לו לך לך ואע״פ שלא נכתב שם וירא ה׳ מ״מ גילוי שכינה היה לכן פירש״י על הזרע ר״ל על הבנים ועל הארץ באמר לזרעך אתן את הארץ הרי שניהם בשורת הבנים ובשורת הארץ ועי״ל דאכתחו הוא מדכתיב לה׳ הנראה אליו דק״ל שנראה אליו מיותר אלא להכי כ׳ הנראה אליו כי בנין המזבח היה על המראה שנראה אליו עכשיו דהיינו בשורת הבנים ובשורת הארץ וק״ל: נ דק״ל דהעתקה לא שייך בגוף שיש בו רוח חיים אלא ל׳ יציאה כמש״ל ויקח אברם וגו׳ או ל׳ נסיעה כמ״ש ויסע אברם וגו׳ ועז״פ אהלו היה מעתיק משם: ס רצונו לפרש שמלת מקדם דבוק הוא למלת ההרה

דעת זקנים מבעלי התוספות

קרא ואברם בן חמש שנים וגו׳ וכן מצאתי בסדר עולם בפי׳ וזה לשונו אבינו אברהם היה בהפלגה בן מ״ח שנה וכשדבר הקב״ה עמו בין הבתרים היה בן שבעים שנה שנאמר ויהי מקץ וגו׳ חזר ובא לו לחרן ועשה שם חמש שנים שנאמר ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן נמצא מהפלגה ועד שיצא אברהם מחרן כ״ז שנה עב״ל. ואיציאה שניה קאי: (ו) והכנעני אז בארץ. פי׳ רש״י שהיה הולך וכובש מזרעו של שם שהארץ בחלקו של שם נפלה בשחלק נח לבניו הארץ. ותימה דבפרשת שלח לך פירש״י על קרא דוחברון שבע שנים נבנתה דמצרים נתן לבנו הגדול אלא שהיתה מבונה מכל טוב על אחת משבעה בצוען וכן מסיק בסוטה פרק ואלו נאמרין אלמא משמע דחברון שהיא מא״י נפלה בחלקו של חם. וי״ל דפלוגתא היא שהרי בת״כ מסיק מפני מה זכו הכנעניים לישב בארצם מ״ז שנה יותר מן המצריים כיצד ז׳ שנבנית חברון קודם צוען מצרים ומ׳ שנה שישבו ישראל במדבר לאחר שחרבה מצרים לפי שבררו חלק לאברהם הצדיק ואמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו: (ח) ויט אהלה. פירש״י אהלת כתיב מלמד שבתחלה

פירוש לתורת אלהים

רש״י שרייבט גאט האט אים גיוויזען דעם בארג גריזים אונ דעם בארג עיבל וואס די ישראל האבען דארט מקבל גיוועזען דיא שבועות התורה והכנעני אונ דער כנעני איז דעמאלט גיוועזען אין לאנד. רש״י שרייבט דער כנעני איז דעמאלט גיגאנגען אונ האט כובש גיוועזען ארץ ישראל פון דיא קינדער פון שם ווארום אז נח האט צוטיילט די וועלט צו זייני קינדער איז ארץ ישראל גיפאלען אין דעם חלק פון שם דרום שטייט ווייטער: (ז) וירא יי אל אברם אונ גאט האט זיך בווייזן צו אברם ויאמר אונ האט גזאגט לזרעך אתן את הארץ הזאת צו דיינע קינדער וועל איך געבען דם לאנד וואס דער כנעני נעמט הייגט אוועק פון די קינדער פון שם ויבן שם מזבח ליי האט אברם דארטן גבועט אמזבח צו גאט וואס ער האט זיך צו אים בווייזן. רש״י שרייבט ער האט דרום גבועט אמזבח ווייל גאט האט אים מבשר גוועזן אז ער וועט האבן קינדער אונ האט אים מבשר גוועזן אז ער וועט זייא געבען ארץ ישראל: (ח) ויעתק משם ההרה אונ ער האט פארוקט פון דארטן

ספר הישר

זיך גזעצט אף רוען פון ווענ ביים בארטין פון טייך. האט אברם גקוקט אין טייך האט ער גזעהן אז זיין ווייב שרי איז זייער שיין. זאגט אברם צו שרי נאך דעם אז גאט ב״ה האט דיך בשאפען מיט אשיין גשטאלט אזו האב איך מורא טאמער וועלן די מצרים דיך הרגענען כדי דיך צוא נעמען פר אווייב. דרום זאלסטו זאגן אז איך בין דיין ברודר ווער עס וועט דיך פרעגן כדי מיר זאלן לעבן

אֶל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ט וַיִּסַּע
אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ פ י וַיְהִי
רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה
לָגוּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ׃

מִמַּעְרְבָא וְעַי מִמַּדִּינְחָא
וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם
יְיָ וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַייָ׃
ט וּנְטַל אַבְרָם אָזֵל וְנָטֵל
לְדָרוֹמָא׃ י וַהֲוָה כַפְנָא
בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְרָם
לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַמָּן
אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא׃
תו"א-אי מעב ב"ק פ׃

רש"י

נטה את אהלו אהלה כתיב בה"א. בתחלה נטה את אהל אשתו ואח"כ את שלו. ב"ר: ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו פ להכשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם: (ט) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר וכל מסעיו הנגבה צ ללכת לדרומה של א"י והוא לצד ירושלים (פי' ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל כ"פ ביסעי') שהיא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של א"י הר המוריה שהיא נחלתו. בב"ר: (י) רעב בארץ. באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה:

שפתי חכמים

ומפרש באיזה מקום היה ההר אבל אינו חוזר על ויעתק משם ולפרש באיזה מקום היה נסיעתו והוכחתו מדכתיב אחריו בית אל מים והעי מקדם ואי פירושו הוא על נסיעתו מהיכן היה איך היה בית אל מים כיון שנסע מקדם לבית אל אדרבה קודם שנסע היה בית אל מים וכיון שהיה במזרחו של בית אל אבל כיון שנסע משם לרוח אחרת לא היה כן אע"כ מקדם דבוק למלת ההרה וזהו שנקט רש"י גמלא בית אל מים כלומר דעכשיו א"ש מה דכתיב בית אל מים ואין להקשות כיון דקדם פי' במזרח הי"ל בקדם דמקדם משמע דקאי על ההר שהיה עומד מקדם לבית אל לכן פירש"י במזרחו של בית אל ויהיה מ"ם דמקדם כמ"ם בעדן מקדם שפירושו במזרחו: ע וא"ת מנ"ל דלמא איפכא וי"ל הואיל ואמרינן בגמרא דחייב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו א"כ ודאי שלה נטה בראשונה: פ רלל"ת למה בנה עוד מזבח דהא כבר בנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת הארץ. (קל"מ) נלע"ד שהקדוש ברוך הוא הראה לו לרה זו יותר משאר לרות דהוי כמו שיור במתנתו שא"ל לזרעך אתן את הארץ שהוא על תנאי שאם יחטאו בניו כמו עכן שיפלו בידם: צ דק"ל דהלוך ונסוע משמע שנסע תמיד ולעיל כתיב ויעתק אהלו משמע שחנה בנתיים וע"ק לרש"י דכתיב הלוך ונסוע הנגבה משמע שהיה נוסע לנגבה של עולם שהוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

נטה אהל אשתו. וא"ת ויתגל בתוך אהלה דנח מאי דרשית ביה. וי"ל דעשרת השבטים גלו ע"י יין דכתיב השותים במזרקי יין והר'

פירוש לתורת אלהים

זַיין גֶצֶעלְט צוּם בַּארְג דֶער בַּארְג אִיז גִיוֶועְן מִקֶּדֶם פוּן מִזְרָח זַייט פוּן דֶער שְׁטָאט בֵּית אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה אוּנ עֶר הָאט גִינֵייגְט זַיין גֶצֶעלְט בֵּית אֵל מִיָּם בֵּית אֵל אִיז גִוֶועְן אִין מַעֲרָב זַייט פוּן זַיין גֶצֶעלְט וְהָעַי מִקֶּדֶם אוּנ דִיא שְׁטָאט עַי אִיז גִיוֶועְן פוּן מִזְרָח זַייט. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט אָהֳלֹה מִיט אֵיין ה"א דָאס אִיז טַייטְשׁ אִיר גִיצֶעלְט דֶען פְרִיעֶר הָאט עֶר גְמַאכְט דֶעם וַוייבְּס גֶצֶעלְט אוּנ דֶר נָאךְ זַיין גֶצֶעלְט וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ אוּנ עֶר הָט דָארְטֶן גְבוֹיעֶט אַמִזְבֵּחַ צוּ גָאט וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶן גָאטְס נָאמֶן. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גְזֶעהְן בִּנְבוּאָה אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן אוּף דֶעם אָרְט גְשְׁטְרוֹכִילְט וֶוערִין אִיבֶּער דֶער עֲבֵירָה פוּן עָכָן וָוס הָט עוֹבֵר חֵרֶם גְוֶועְן דְרוּם הָט עֶר גְבוֹיעֶט אַמִזְבֵּחַ אוּנ הָט אוּף דֶעם אָרְט תְּפִלָּה גְטָאן׃ (ט) וַיִּסַּע אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָאט גִיצוֹיגְן הָלוֹךְ גֵיין וְנָסוֹעַ אוּנ צִיהֶען הַנֶּגְבָּה צוּ דָרוּם זַייט הַיְינוּ אַז עֶר אִיז גְזֶעסִין אוּף אֵיין אָרְט אַחוֹדֶשׁ אָדֶער מֵיין אוּנ אִיז פוּן דָארְטֶן אַוֶועק גְגַאנְגֶן אוּנ הָט גְשְׁטֶעלְט זַיין גְצֶעלְט אוּף אַנְדֶער אָרְט אוּנ הָט זִיךְ אוּף דֶעם אַנְדֶערֶן אָרְט אוֹךְ פַאר זוּמְט אַצַייט אוּנ אִיז וִוידֶער אַוֶועק גִיגַאנְגֶען אוּנ אַלֶע זַיינֶע נְסִיעוֹת אִיז אַלְץ גִיוֶועְן צוּ דָרוּם זַייט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָאס אִיז צוּ יְרוּשָׁלַיִם׃ (י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶן אַהוּנְגֶער אִין לַאנְד. רש"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָאט נָאר אוּיף דֶעם לַאנְד אַלֵיין גְשִׁיקְט אַהוּנְגֶער צוּ פְּרוּבִין אַבְרָם דֶער מִיט אוּיבּ עֶר וֶועט מְהַרְהֵר זַיין אוּיף גָאטְס רֵייד וָואס עֶר הָאט אִים פְרִיעֶר גְזָאגְט עֶר זָאל גֵיין קֵיין אֶרֶץ כְּנַעַן אוּנ הַיינְט שִׁיקְט עֶר אַהוּנְגֶער אוּיף דֶעם לַאנְד כְּדֵי עֶר זָאל מוּזִין פוּן דָארְט אַרוֹיס גֵיין וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה אוּנ אַבְרָם הָאט גִינִידֶערְט אִין מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם צוּ וואֹנֶען דָארְטֶען כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ וָוארוּם עֶס אִיז שְׁוֶוער גִיוֶועְן דֶער הוּנְגֶער אִין

ספר הישר

לֶעבֶּן בְּלַייבֶּן. אוּנ אַבְרָם הָט גְבָּאטֶן צוּ אַלֵי זַיינֶע לַייט אוּנ אוֹךְ צוּ לוֹט זַיין בְּרוּדֶערְס זוּהְן צוּ זָאגֶען אַז וֶוער פוּן מִצְרַיִם וֶועט פְרֶעגִין אוֹף מִיר זָאלְט אִיר זָאגֶען אַז אִיךְ בִּין אִיר בְּרוּדֶער אוּנ דָאךְ הָט זִיךְ אַבְרָם אוֹף זֵיי נִיט פַר לָאזְט נַייעֶרְט עֶר הָט גְנוּמֶען שָׂרַי אוּנ הָט זִיא גִיגֶעבִּין אִין אַקַאסְטִין אַרַיין: וַיָּבוֹאוּ אוּנ אַבְרָם מִיט זַיינֶע לַייט זֶענִין גְקוּמֶען קֵיין מִצְרַיִם הָאבֶּען דִי קְנֶעכְט פוּן מֶלֶךְ גְפְרֶעגְט צוּ אַבְרָם וָוס הָאסְטוּ אִין קַאסְטִין עֶפִּין אוֹף וֶועלֶען מִיר זֶעהֶן וָוס אִין קַאסְטֶן אִיז דָא. הָט אַבְרָם גְזָאגְט דֶעם קַאסְטֶן וֶועל אִיךְ נִיט עֶפֶענִין. אוּנ וִוי פִיל אִיר וֶועט זִיךְ הֵייסֶען גֶעבֶּען וֶועל אִיךְ גֶעבֶּען. עֶנְטְפֶערִין דִי הֶערֶען פוּן פַּרְעֹה צוּ אַבְרָם דַיין קַאסְטֶן אִיז פִיל מִיט עֶדִיל גְשְׁטֵיין גִיבּ אוּנְז דֶר פוּן אֵיין צֶעהֶנְטֶל הָט אַבְרָם צוּ זֵיי גִיזָאגְט אִיךְ וֶועל אַייךְ גֶעבֶּן וִוי פִיל אִיר וִוילְט נָאר אִיר זָאלְט דֶעם קַאסְטֶען נִיט עֶפִינֶען. אָבֶּער זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גִישְׁטַארְקְט מִיט גְוַואלְד עֶפֶענִין דֶעם קַאסְטִין אוּנ זֶעהֶן אַז עֶס לִיגְט אֵיין אִשָּׁה זֵייעֶר אַשֵׁיין גִישְׁטַאלְט. אוּנ הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר פַר וִוינְדֶערְט אוֹף דֶעם גְרוֹסֶען שׁוֹנְהֵייט פוּן שָׂרַי. אוּנ זֶענִין גִילָאפֶּען צוּ פַּרְעֹה אוּנ הָאבֶען זִיא זֵייעֶר גִילוֹבְּט פַאר פַּרְעֹה. הָט פַּרְעֹה גְשִׁיקְט נָאךְ אִיר אוּנ וִוי עֶר הָט זִיא דֶער זֶעהְן אִיז זִיא אִים זֵייעֶר גְפֶעלֶן. אוּנ פַּרְעֹה הָט זִיךְ זֵייעֶר גְפְרֵייט אוּנ הָט גִיגֶעבֶּען גְרוֹיסֶע מַתָּנוֹת צוּ דִי דָאזִיגֶע וָוס הָאבֶּען אִים דִי בְּשׂוֹרָה גִיזָאגְט אוּיף

יא וַיְהִ֕י כַּאֲשֶׁ֥ר הִקְרִ֖יב לָב֣וֹא מִצְרָ֑יְמָה
וַיֹּ֙אמֶר֙ אֶל־שָׂרַ֣י אִשְׁתּ֔וֹ הִנֵּה־נָ֣א
יָדַ֔עְתִּי כִּ֛י אִשָּׁ֥ה יְפַת־מַרְאֶ֖ה אָֽתְּ׃
יב וְהָיָ֗ה כִּֽי־יִרְא֤וּ אֹתָךְ֙ הַמִּצְרִ֔ים
וְאָמְר֖וּ אִשְׁתּ֣וֹ זֹ֑את וְהָרְג֥וּ אֹתִ֖י וְאֹתָ֥ךְ יְחַיּֽוּ׃

יא וַהֲוָה כַּד קְרֵיב לְמֵיעַל
לְמִצְרָיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי
אִתְּתֵהּ הָא כְעַן יְדַעִית
אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ
אַתְּ: יב וִיהֵי כַּד (נ״א אֲרֵי)
יֶחֱזוּנָיִתִיךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן
אִתְּתֵהּ דָא וְיִקְטְלוּן יָתִי

תו״א הנה נא במרא יו:

בעל הטורים

(יב) יחיו. ב׳ במס׳ הכא ואידך יחיו דגן ויפרחו כגפן שכיון שיחיו אותך יתנו לך מתנות שדות וכרמים:

שפתי חכמים

ח״ל וו״א דהא היה נוסע מתרן לא״י ולכך פירש״י לפרקים יושב כו׳ וכל מסעיו כל מה שהיה נוסע לנגבה של א״י היה נוסע: ק ר״ל שהיו עוברים בנהר ולריכה היתה להגביה בגדיה וראה שהיתה יפת מראה וי״מ ראה בבואה שלה במים שעברו דרך המים וראה בבואה שהיתה יפה מאוד ומשום דעדיין קשה דהלשונות סותרים זא״ז הנה נא משמע לי הוה וידעתי ל׳ עבר לכ״פ ד״א כו׳ מהרש״ל: ר ר״ל לפ״ז לריך לחלק הכ׳ הנה נא הגיע השעה וכו׳ ומלת ידעתי הוא התחלת ענין ידעתי זה מימים רבים ולזה מייתי ראיה שמחלקין הכתוב ודומה לו הנה נא אדוני סורו נא הגיע השעה שלריכין אתם לתת לב על רשעים וכו׳: ש ואע״פ שבאבימלך לא היו אנשים שחורים ואעפ״כ אמר אמרי נא אחותי את ככר תירן אברהם בעלנו זה שאמר רק אין יראת אלהים במקום הזה ופירש״י אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה

רש״י

(יא) הנה נא ידעתי. מ״א עד עכשיו לא הכיר בה מתוך לניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע״י מעשה ק ד״א מנהג העולם שע״י טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביופיה ופשוטו של מקרא הנה ר נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפיך ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ש ומכוערים אחיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה. ודומה לו (בראשית יט) הנה נא אדוני

דעת זקנים מבעלי התוספות

היו בשומרון שנקראת אהלה דכתיב ביחזקאל ויקרא לשומרון אהלה ולירושלים אהליבה: (יא) הנה נא ידעתי וגו׳. פי׳ הרב יוסף קרא הנה נא ידעתי שיהרגוני ויקחו אותך כי אשה יפת מראה את וקאי אקרא דבתריה והיה כי יראו אותך וגו׳ והרגו אותי משמע שהיה מתירא שיהרגוהו אם יאמר שהיא אשתו מפני שירצו לשכב עמה והם מצווים על עריות. ותימה שהרי כמו כן מצווים על שפיכות דמים ואם יודע הוא שהיו נזהרין על מה שהן מצווין א״כ לא היה לו לירא שיהרגוהו. וי״ל כי טוב יהיה להם שיהרגוהו ויעשו עבירה דשפיכות דמים פעם אחת משיבואו עליה בלא הריגה כי יהיו יראים המצרים פן יצעוק עליהם למלך:

ליקוטי יהודא

(יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה וגו׳ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ. דֶר אהבת יהונתן שְׁרַייבְּט, עֶס זֶענֶען דָא צְווייעֶרְלֵיי שֵׁיינְקַייט, עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס זִיא אִיז שֵׁיין גִיבָּארִין, אוּנ עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס זִיא אִיז נִיט גִיבָּארִין שֵׁיין, נָאר הקב״ה הָט אוֹף אִיר אַרוֹיפְגֶעגֶעבִּין צַרוּחַ חֵן, וְוִי דִי גמרא זָאגְט אֶסְתֵּר יְרַקְרֹקֶת הָיְתָה, אֶסְתֵּר אִיז גִיוֶוען גְרִין גֶעל, נָאר הקב״ה הָט אוֹף אִיר גֶעגֶעבִּין חֵן אוּנ זִיא אִיז גִיפֶעלִין צוּא יֶעדֶער מֶענְטְשׁ, דִי גמרא זָאגְט יִסְכָּה אִיז שָׂרָה, פַאר וָוס הָט מֶען זִיא גֶערוּפֶן יִסְכָּה, ווייל אַלֶע הָאבִּין גֶעקוּקְט אוֹף אִיר שֵׁיינְקַייט, אוּנ זִיא אִיז גִיוֶוען אַנְבִיאָה אוּנ הָט אַלֶץ גִיזֶעהֶן מִיט רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, דְרִיבֶּער הָט אַבְרָהָם נִיט גֶעוְואוּסְט פַר וָוס שָׂרָה אִיז אַזוֹ שֵׁיין, ווייל זִיא אִיז גִיבָּארִין שֵׁיין אָדֶר ווייל הקב״ה הָט אוֹף אִיר אַרוֹפְגֶעגֶעבִּן צַרוּחַ חֵן, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר פָּסוּק כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה, וְוִי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען נָאנְט צוּא מִצְרַיִם, אוּנ אִין מִצְרַיִם אִיז גִיוֶוען דִי טוּמְאָה גְרוֹיס, אִיז פוּן שָׂרָה אָפְּגִיטְרָאטְהֶן גִיוָוארִין דִי הֵיילִיגְקַייט פוּן פָּנִים, אוּנ פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז זִיא גִיוֶוען שֵׁיין, הָאט אַבְרָהָם צוּ אִיר גֶעזָאגְט אִיצְט ווייס אִיךְ אַז דוּ אַלֵיין בִּיזְט שֵׁיין, דְרִיבֶּער דַארְף מֶען מוֹרָא הָאבִּין אַרַיין צוּ קוּמֶען אִין מִצְרַיִם:

פירוש לתורת אלהים

לַאנְד: (יא) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה אַז עֶר הָט גֶנֶעהֶנְט צוּ קוּמֶען צוּ מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הָט עֶר גִיזָאגְט צוּ זַיין וַוייבּ שָׂרַי הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי אַצוּנְד ווייס אִיךְ כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ אַז דוּ בִּיסְט אַיין אִשָּׁה פוּן שֵׁיין גִישְׁטַאלְט. רש״י שְׁרַייבְּט בִּיז אִין דֶר צַייט הָט עֶר נִיט גִיוִויסְט פוּן אִיר שׁוֹנְקַייט מַחֲמַת גְרוֹס צְנִיעוּת וָוס צְווִישֶׁן זֵייא אִיז גִיוֶוען אוּנ עֶר הָט קֵיין מָאל אִין אִיר שׁוֹנְקַייט נִיט גְקוּקְט נָאר אַצוּנְד אִיז עֶר גְוָואר גְוָוארֶן דוּרְךְ אַמַעֲשֶׂה עֶר אִיז מִיט אִיר גִיגַאנְגֶען אִיבֶּר אַוַואסֶער הָאבֶּן זֵייא זִיךְ גְמוּזְט דִיא קְלֵיידֶר אוֹיף הֵייבֶּן הָאט אַבְרָהָם דֶער זֶעהֶן אִיר שׁוֹנְקַייט אָדֶר אַנְדֶר פְּשַׁט אַבְרָהָם הָט צוּ אִיר אַזוֹ גְזָאגְט דֶר סֵדֶר אִיז פוּן דִיא וֶועלְט אַז דוּרְךְ דֶעם וָואס אַמֶענְטְשׁ גֵייט אִין וֶועג וֶוערְט עֶר אָן זַיין שׁוֹנְקַייט אוּנ דוּ בִּיסְט אַזוֹ אַלַאנְגֶע צַייט אִין וֶועג אוּנ בִּיסְט גָאר אַלְץ אֵיינְס. אוּנ דֶער פְּשׁוּטֶר פְּשַׁט אִיז אַזוֹ הָאט אַבְרָהָם צוּ אִיר גִיזָאגְט הִנֵּה נָא אַצוּנְד אִיז גִיקוּמֶן דִיא צַייט אִיךְ זָאל מִיךְ זָארְגִין אוֹיף דַיין שׁוֹנְקַייט יָדַעְתִּי אִיךְ ווייס פוּן לַאנְג כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ אַז דוּא בִּיסְט זֵייעֶר אַשֵׁיינֶע אִשָּׁה אוּנ אַצוּנְד קוּמֶען מִיר אִין מִצְרַיִם צְווִישֶׁען אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשֶׁען וָואס זֵייא זֶענֶען שְׁוַוארְץ אוּנ מִיאוּס אוּנ זֵיי זֶענֶען נִיט גְוואוֹנְט מִיט אַשֵׁיינֶע אִשָּׁה: (יב) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי יִרְאוּ אוֹתָךְ הַמִּצְרִים אַז דִיא מִצְרַיִם וֶועלֶן דִיךְ זֶעהֶן וְאָמְרוּ אוּנ זֵיי וֶועלֶען זָאגֶען אִשְׁתּוֹ זֹאת דָס אִיז זַיין וַוייבּ פוּן אַבְרָהָם וְהָרְגוּ אֹתִי אוּנ זֵיי וֶועלֶן מִיךְ הַרְגֶען וְאֹתָךְ יְחַיּוּ אוּנ דִיךְ וֶועלֶען זֵייא

ספר הישר

אִיר. אוּנ שָׂרַי אִיז גְנוּמֶן גְוָוארֶן צוּ פַּרְעֹה. אוּנ אַבְרָם הָט זֵייעֶר בַּאנְג גִיטָאן. אוּנ אַבְרָם בֶּעט גָאט ב״ה עֶר זָאל שָׂרַי בַּשִׁירְמֶען אוּנ שָׂרַי הָט אוֹךְ תְּפִלָּה גִיטָאן צוּ גָאט ב״ה. אוּנ גָאט ב״ה הָעֶרְט דִי תְּפִלָּה פוּן שָׂרַי אוּנ הָט גֶעשִׁיקְט אַמַלְאָךְ מַצִּיל צוּ זַיין

וְיָתִיךְ יְקַיְמוּן: יג אֵמַרִי
כְעַן אֲחָתִי אַתְּ בְּדִיל
דְיֵיטַב לִי בְּדִילִיךְ וְתִתְקַיַם
נַפְשִׁי בְּפִתְגָמַיְכִי: יד וַהֲוָה
כַּד עַל אַבְרָם לְמִצְרָיִם
וַחֲזוֹ מִצְרָאֵי יָת אִתְּתָא
אֲרֵי שַׁפִּירָא הִיא לַחֲדָא:
טו וַחֲזוֹ יָתַהּ רַבְרְבֵי פַרְעֹה

יִחַיּוּ: יג אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן
יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי
בִּגְלָלֵךְ: שני יד וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם
מִצְרָיְמָה וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת־
הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד: טו וַיִּרְאוּ

בעל הטורים

(יג) אחותי את. ב' במס' הנא ואידך אמור לחכמה אחותי את לומר שאברהם ונם שרה היו גדולים בחכמה:

רש"י

סורו נא: (יג) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות: (יד) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם

שפתי חכמים

ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו כו'. ודלא כהרא"ם שהוי סבבר ילא הקול שהיא אחותו: ת דק"ל הא אין שייך כאן הטבה רק שלא יהרגוהו וזו הצלה ולא הטבה ולכך פי' יתנו לי מתנות וא"ת

דמשמע כאברהם רצה במתנות והא לקמן גבי מלך סדום אמר אם מחוט ועד שרוך נעל לא אקח אף ע"פ שמן הדין היה שלו שהרי נטלו מן המלכים אפ"ה לא רצה במתנות כ"ש במתנות חנם שאינו רוצה דכתיב שונא מתנות יחיה וי"ל דמתנה מועטת רצה ע"ד כל הרוצה ליהנות יהנה כאלישע דהיינו אכילה ושתיה ופונדק והא ראייה דלקמן כתיב והרכוש קח לך והשיב לו אברהם הרימותי ידי וגו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם ועי"ל דהכנסים חומדות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו' כדי לפייסה אבל לא היה בדעתו ליקח ממנו ועי"ל דעכשיו לא היה לו עושר לכך היה נוטל מתנות כמו שפירש"י לקמן בפסוק וילך למסעיו לפרוע הקפותיו אבל גבי מלך סדום הי"ל עושר מ"ה אפילו מה

פירוש לתורת אלהים

לאזן לעבן כדי זיי זאלן דיך נעמן צו איינעם פון זייער
פר אנווייב אבער איין אשת איש איז ביי זיי אוך אסור:
(יג) דרום אמרי נא זאג אחותי את דוא בישט מיין
שוועסטער למען דרום ייטב לי בעבורך עס זאל מיר גוט
זיין וועגען דיר וחיתה נפשי בגללך און עס זאל לעבען
מיין לייב פון דיינעט וועגען: (יד) ויהי און עס איז
געוועו כבוא אברם מצרימה אז אברם איז גקומען אין מצרים.
דער מדרש שרייבט עס וואלט געקערט צוא שטיין
כבואם וואלט דר טייטש גוועו זיי זענן גקומן כלומר
אברהם מיט שרה און עס שטייט כבוא אברם איז
טייטש אברם איז אליין גקומן און ווי איז דען שרה
אהין גקומן לערנן מיר פון דאנן אפ אז ער האט זיא
בהאלטן אין אקאסטן און אז ער איז גקומן צו דעם
ארט ווי מען נעמט מכס האבן זייא צו אים גיזאגט
דו פירסט גווים קליידר גיב אונז מכס פון קליידר
הט אברהם גזאגט איך וועל געבן מכס פון קליידר
האבן זיי גזאגט אפשר איז דארטן פר האנדן גאלד
האט ער גיוואלט געבן מכס פון גאלד האבן זייא
גזאגט עס מוז זיין דו פירסט דרינען פעריל הט ער
זיי גיוואלט געבן מכס פון פעריל דר נאך האבן זיי
צו אים גזאגט עס קאן אנדערש ניט זיין דוא מוזט
עפינן דעם קאסטן מיר זאלן זעהן וואס דו פירסט
האט ער געפינט דעם קאסטן האט דאס שוינקייט
פון שרה פאר שיינט דאס גאנצע לאנד מצרים

ליקוטי יוסף

(יג) אמרי נא אחותי את וגו'. אברהם הט גיזאגט צו שרה
ווער עס וועט דיך פרעגין זאלסטו זאגין דו ביזט מיינע
אשוועסטער, און איך בין דיין עלטערער ברודער, אז די
מצרים וועלין מיינען דו האסט קיין מאן, וועט מען דיך
וועלין נעמען פאר אנווייב, און דער מנהג איז אין דיא
אפריקאנישע לענדער ווער עס וויל נעמן אנווייב, הייבט
ער אן אריין צו קומען צוא אירע עלטערין אין שטוב, און
אוב זיא הט גיט עלטערין, קומט ער צו די מענטשין וואס
זיא איז ביי זייא, און דאס אריין קומען דאערט אלאנגע
צייט, אמאהל אגאנצער יאהר, און ער גיט איר און זייא
מתנות, נאכדעם ווערט דער שדוך און זיי האבין חתונה,
האט אברהם געטראכט ביי שרה וועט אויך אזוי זיין, עס
וועלין אנהייבין אריין קומן צו אים מענטשין וואס וועלען
רעכענען נעמען שרה פאר אנווייב, און זיי וועלין ברייננען
מתנות וועט ער האבין צייט צו טראכטין וועגין אעצה ווי
אזוי ער זאל פון מצרים אנטלויפין, הקב"ה טוהט אבער ניט
גאר ווי דער מענטש טראכט, הקב"ה האט גיוואלט ווייזין
אברהמען אז ער דארף ניט זוכען עצות ווי אזוי צוזעטטין
זיך מיט שרה, דס ערשטע הט הקב"ה גשטערט די עצה פון
אברהם נוס ער האט גערעכונט עס וועט לאנג דאערין ביז
מען וועט וועלין פון אים נעמען שרה, הט הקב"ה גמאכט
פרעה הט באלד געשיקט מען זאל צו אים ברייננען שרה,
און פרעה הט פון דעסטוועגין געטאהן ווי דר מנהג איז,
נאר ער הט געטאהן פארקערט, אלע גיבען פריער מתנות
נאכדעם האבין זיי חתונה, נוייל זייא זענען ניט בגלויבט
אויף די מתנות, אבער דער מלך מעג פריער נעמן די אשה
צו זיך נאכדעם געבין מתנות, און אזו הט פרעה געטאהן,
ווי עס שטייט אין די פסוקים:

ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד און דיא מצרים האבען גיזעהן דיא אשה אז זיא איז זייער שיין:
(טו) ויראו אתה שרי פרעה האבן זיא געזעהן דיא הארן פון פרעה ויהללו אתה אל פרעה און זייא האבען זיא

ספר הישר

שרי. און פרעה איז גיקומן און הט זיך גזעצט לעבען שרי און
זאגט דר מענטש נוס הט דיך גבראכט אהער וום איז ער דיר.
הט זיא גזאגט ער איז מיין ברודער זאגט פרעה צו איר אויף אונז
איז מוטל מיר זאלין אים דר הייבן און מאן צו אים אזוי אגב'ד
אס דו הייסט און זאגן: וישלח און פרעה שיקט צו אברם גאלד
און זילבער און אבנים טובות זייער פיל און אוך שאף און רינדר
און קנעכט און שפחות און אז פרעה הט גיוואלט גינעהנין צו
שרי איז גקומין אמלאך און האט אים מזהיר גוועז און עס איז

אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־
פַּרְעֹה וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה׃
טז וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ
צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת
וַאֲתֹנֹת וּגְמַלִּים׃ יז וַיְנַגַּע יְהוָה ׀ אֶת־
פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־
דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ יח וַיִּקְרָא
פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי
אִשְׁתְּךָ הִוא׃ יט לָמָה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי
הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה

וְשַׁבַּחוּ יָתַהּ לְפַרְעֹה
וְאִדְבָּרַת אִתְּתָא לְבֵית
פַּרְעֹה׃ טו וּלְאַבְרָם אוֹטֵיב
בְּדִילַהּ וַהֲווֹ לֵהּ עָאן
וְתוֹרִין וַחֲמָרִין וְעַבְדִין
וְאַמְהָן וְאַתְנָן וְגַמְלִין׃
יז וְאַיְתִי יְיָ עַל פַּרְעֹה
מַכְתָּשִׁין רַבְרְבִין וְעַל
אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ עַל עֵיסַק
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם׃ יח וּקְרָא
פַרְעֹה לְאַבְרָם וַאֲמַר מָה
דָא עֲבַדְתְּ לִי לְמָא לָא
חַוֵּיתָא לִי אֲרֵי אִתְּתָךְ
הִיא׃ יט לְמָא אֲמַרְתְּ
אֲחָתִי הִיא וּדְבָרִית יָתַהּ
לִי לְאִתּוּ וּכְעַן הָא אִתְּתָךְ

תולדות אהרן

ולאברם מציעא נט : וינגע פ' ערכין יו ב

רש"י

ת מצרימה אלא למד שהטמין אותה בתיבה וע"י שתבעו את המכס פתחו וראו אותה : (טו) ויהללו אותה אל פרעה. הללוה ביניהם לומר הגונה א זו למלך : (טז) ולאברם היטיב. פרעה בעבורה : (יז) וינגע ה' וגו'. במכת ראתן לקה ב שהתשמיש קשה לו (ב"ר) : ואת ביתו. כתרגומו ועל אנש ביתיה (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו בר"י) : על דבר שרי. ע"פ דבורה

שפתי חכמים

שהיה מן הדין ליטול לא נטל משום שונא מתנות יחיה וק"ל. יש מקשים והיאך היה אברהם רוצה להכשילם באיסור א"א במה שיאמר להם שהיא אחותו וי"ל שאמר להם שהיא אחותו אבל מ"מ היא אשת איש ובעלה במדינת הים ובזה יתורץ נמי מה שאמר וחיתה נפשי בגללך לא הי"ל אלא וחיתה נפשי אלא הכי היה אומר אברהם לשרה אני אדבר שאת אחותי וא"א את ובעלך הלך ממך ואני מחזר ומבקש אותו אולי אמצא אותו ויתן לך גט או שמא מת הוא ותנשא לאיש אחר ומ"ה יחיו אותי שלא יכשלו באיסור א"א ומש"ה בתרלית נמי לזה כיון שיאמר להם שהיא ספק אשת איש בודאי לא ישכבו אצלה כ"ל עיין בחזקוני : ת וק' למה לא פי' רש"י זה לעיל על וירד אברם מצרימה ועל ויהי כאשר הקריב לבא הי"ל להקשות למה לא כתיב וירדו ויקרבו אלא משום דפשיטא ליה כיון שמזכיר אברהם גם שרה וכל אנשי ביתו בכלל כיון שהוא עיקר הבית א"כ הכא נמי נימא הכי וי"ל דלעיל ל"ק מידי משום שאברהם היה עיקר ולכן תלה הכל באברהם אבל הכא היתה שרה עיקרת שהרי אברהם היה מבקש ממנה אמרי נא אחותי את א"כ היא שיתה עכשיו עקרת הבית והי"ל כבואם כלומר לכל השפחות להשוות שרה לאברהם וק"ל נמהרי"א פי' דוקא הכא שייך למידק הכי משום דהאי קרא מיירי בשרה דכתיב ויראו המצרים את האשה דלא מיירי באברהם מידי אבל קרא קמא מיירי באברהם ועוד דאיהו חשיב טפי : א דאל"כ הי"ל לפני פרעה או לפרעה : ב כ"ד מיני

פירוש לתורת אלהים

גלובט צו פרעה זייא האבן גלובט צווישן זיך אונ האבן גזאגט זיא איז ראוי צום מלך ותקח האשה בית פרעה אונ די אשה איז גנומן געווארן צום הויז פון פרעה : (טז) ולאברם היטיב אונ צוא אברם האט פרעה גוטץ גטועין אין ווילען איר ויהי לו אונ עס איז געווען צו אים ער הט אים געגעבן צאן ובקר שאף אונ רינדער וחמורים אונ אייזלען ועבדים ושפחות אונ קנעכט אונ דינסט מיידן ואתונות וגמלים אייזלען אונ קעמלעך : (יז) וינגע יי' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו אונ גאט הט געפלאגט פרעה אונ זיין הויז גזונד מיט גרויסע פלאג על דבר שרי אשת אברם אין ווילען שרי דאס נוייב פון אברם נוייל ער הט גנומן שרה צו זיך. רש"י שרייבט על דבר שרי איז טייטש דורך דיא רייד פון שרה דען געבען. שרה איז געשטאנען אמלאך אונ זיא האט גזאגט צו דעם מלאך שלאג אונ ער האט גשלאגן : (יח) ויקרא פרעה לאברם אונ פרעה הט גרופן צו אברם ויאמר ער הט גזאגט מה זאת עשית לי ווארום האסטו מיר דס גטאן למה לא הגדת לי ווארום האסטו מיר ניט גזאגט כי אשתך היא אז דאס איז דיין נוייב : (יט) למה אמרת אחותי היא ווארום האסטו גיזאגט זיא איז מיין שוועסטר ואקח אתה לי לאשה דרום האב איך זיא גנומן צו מיר פאר אנוייב ועתה הנה אשתך אונ אצונד אז

ספר הישר

גוועען איין גרוס געשריי אין דער נאכט אין הויז פון פרעה אונ פרעה הט זיך פון איר דר וויטערט אונ הט גזאגט צו שרי זאג מיר דאך ווער איז דער מענטש ווס איז מיט דיר גקומן קיין מצרים האט אים שרי גענטפרט ער איז מיין מאן אונ איך האב דיר גזאגט ער איז מיין ברודער דען איך האב מורא גהאט מאמער ווערט מען אים הרגנין. אונ וויא עס איז גקומן אין דר פריה. הט פרעה גילאסט רופען אברם אונ זאגט צו אים ווס איז דס ווס דו האסט מיר גיטאן פר ווס האסטו מיר גזאגט אז זיא איז דיין

הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ׃ כ וַיְצַו עָלָיו
פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־
אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ יג א וַיַּעַל
אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־
אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה׃ ב וְאַבְרָם
כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב׃

דְּבַר וְאִזֵל׃ כ וּפַקִּיד
עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין
וְאַלְוִיאוּ יָתֵהּ וְיָת אִתְּתֵהּ
וְיָת כָּל דִּילֵהּ׃ א וּסְלֵיק
אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא
וְאִתְּתֵהּ וְכָל דִּילֵהּ וְלוֹט
עִמֵּהּ לְדָרוֹמָא׃ ב וְאַבְרָם
תַּקִּיף לַחֲדָא בִּבְעִירָא

תולדות אהרן

וילו עליו סוטה מו :

בעל הטורים

(יט) ולך. ה' במס' הכא ואידך הנה רבקה לפניך קח ולך נהג ולך באביסג השונמית. מלמד שהיתה לדקת כמו האמהות. וקח מסעני' בידך ולך המגלה אשר קראת בה קחנה בידך ולך מלמד שאע"פ שאינו מפרש ככאן שנתן לו מתנות כמו באבימלך ודאי נתן לו ווס קחנה בידך ולך שנתן דבר הניתן מיד ליד :

רש"י

ג אומרת למלאך הך והוא מכה : (יט) קח ולך. לא כאבימלך שא"ל הנה ארצי לפניך אלא א"ל לך ואל תעמוד שהמצרים שטופי זמה הם שנא' (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם : (כ) ויצו עליו. על אודותיו ד לשלחו ולשמרו : וישלחו. כתרגומו ואלויאו : (א) ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לדרומה של א"י ה כמו שאמר למעל' הלוך ונסוע הנגבה להר המוריה ומ"מ כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לצפון הוא מהלך שארץ מצרים בדרומה של א"י כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ:(ב) כבד מאד. טעון משאו':

שפתי חכמים

שאין הן ואין לך רע מכולם לתשמיש אלא ראתן וגו לקח פרעה דאל"כ מנא ידע שהיא אשתו שמיד קרא לאברהם : ג דאל"כ אודות שרה מבע"ל : ד דק"ל אי לוה אותו שום דבר א"כ הל"ל על מה לוה אותו לכך פרש"י על אודותיו לשלחו ולשמרו אבל לכתי קשה מנ"ל שזה לוה אותו דלמא לוה אותו שיניחוהו לילך לשלום ולא יעכבוהו ומנ"ל לשומרו ולכך פי' וישלחו כתרגומו ואלויאו פי' לשומרו ואכתי קשה מנ"ל לתרגום לפרש כן ולכך פירש"י כבד מאוד טעון משאות ה"כ הואיל והכתוב מספר והולך בשבחו ודאי יליאתו היה ג"כ דרך כבוד וזהו שמפרש רש"י מלת כבד מאוד קודם מלת ויעל אברם שלא על סדר הקרא : ה דק"ל דהא אברם בדרום היה דארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל היא ובדרומו של עולם וא"כ הל"ל ויעל אברם לפונה דהא מדרום לצפון היה נוסע ועז"פ לבא לדרום של

פירוש לתורת אלהים

זיא איז דיין ווייב קח נעם ולך און גייא אוועק . רש"י שרייבט פרעה האט ניט געזאגט צו אברם אזו ווי אבימלך האט צו אים געזאגט הנה ארצי לפניך דאס איז טייטש מיין לאנד איז פאר דיר כלומר דו מעגסט וואנען אין מיין לאנד ווי דו ווילסט דען פרעה האט געוויסט אז דיא מצרים זענען זייער להוט זנות צו טרייבן דרום האט ער אים געזאגט גיי אוועק און זאם ניט טאמר וועט אנאנדערער מיט איר מזנה זיין : (כ) וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים פרעה האט געבאטן מענטשין פון וועגן אברם מען זאל אים בלייטן און מען זאל אים היטן וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ און זייא האבן אים בלייט וְאֶת אִשְׁתּוֹ און זיין ווייב וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ און אלץ וואס איז צוא אים : (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם און אברם איז אויף געגאנגען פון מצרים הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ ער און זיין ווייב און אלץ וואס איז צו אים וְלוֹט עִמּוֹ און לוט איז אויך געגאנגען מיט אים הַנֶּגְבָּה צו דרום זייט ער האט זיך גצוגען ער זאל קומען צוא דרום זייט פון ארץ ישראל : (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד און אברם איז זייער שווער גיוועזן באלאדען מיט משאות בַּמִּקְנֶה מיט

ליקוטי יקרים

(א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם וגו'. די תורה דערציילט, ווען אברם איז גיוועזן אין מצרים און ער האט געזעהן ווי גרוס די טומאה איז אין מצרים, וויא די תורה זאגט מצרים איז ערות הארץ, דר שענדליכסטער ארט פון די גאנצי וועלט, די גרעסטע טומאה פון דער וועלט איז אין מצרים גיוועזן, דריבער ווי אברהם האט זיך נאר אפגעפערטיגט פון פרעה און איז ארוס געקומען פון מצרים, איז ער געגאנגען מיט איין מאהל ניט אפגעשטעלט ערגיץ ביז ער איז ארויסגקומן פון גאנצין לאנד מצרים און איז אריינגעקומען אין לאנד כנען, אפילו ער איז גיוועזן שווער בעלאדין מיט זילבער און גאלד און בהמות, פון דעסטוועגין האט ער ניט גרוהט ביז ער איז געקומען אין כנען. אבער אז ער איז געקומען אין כנען וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו. איז ער געגאנגען צו זיינע ציהונג, פאמעליך, ווי רש"י זאגט ער האט גערוהט אחודש אויף איין ארט, נאכדעם איז ער געגאנגען צו איין אנדער ארט און האט גערוהט אחודש, ער האט זיך נים געאיילט צו גיין ביז ער איז געקומען צו זיין ערשטין ארט, דער זוהר זאגט פון דאנען זעהן מיר ווי נוייט אמענטש דארף זיך דער־

ספר הישר

שוועסטער אצונד אז איך ווייס וואול זי איז דיין ווייב נעם זי און גיי דיר ארום פון מיין לאנד און פרעה נעמט איין יונג פרוי און גיט זיא צו שרי פאר איין דינסט און אברם איז אויף געשטאנין און איז אויף געגאנגען פון מצרים און אלע דאס זייניגע און פרעה האט גבאטן צו זיינע קנעכט אז זיי זאלן גיין אים בלייטן און אברם קערט ווידער צום לאנד כנען אי דר שטאט אריין ווי ער האט גבויט דעם מזבח און אויך ווי זיין גיצעלט איז גוועזן צום ערשטין : וגם און אויך צו לוט זיין ברודערס זון פון הרן איז אויך געוועזן פון שאף און רינדער דען נאט ב"ה האט אים בגוטיגט אין זכות פון אברם. און ווי זיי זענין געזעסין האבין זיך אן גהויבן צו קריגן די פאסטעכער פון לוט מיט די פאסטעכער פון אברם. דען זייער גוטס איז גוועזן פיל און אויף דר ערד איז נים אזוי פיל פאשע צו ביידע און די פאסטעכער פון אברם זענין נים גגאנגין פאשען אין פרעמדי פעלדער אבער די פאסטעכער פון לוט זענען יא גגאנגען פאשען אין פרעמדע פעלדער און אז די איינוואוינערס פון לאנד האבן דר זעהן אז לוטס פאסטעכר פאשען אין זייערע פעלדער

ג וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל
עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה
בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי׃
ד אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם
בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם
יְהוָה׃ שלישי ה וְגַם־לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־
אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים׃

בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא׃ ג וַאֲזַל
לְמַטְלָנוֹהִי מִדָּרוֹמָא וְעַד
בֵּית אֵל עַד אַתְרָא
דִּי פְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ
בְּקַדְמֵיתָא בֵּין בֵּית אֵל
וּבֵין עָי׃ ד לַאֲתַר מַדְבְּחָא
דִּי עֲבַד תַּמָּן בְּקַדְמֵיתָא
וְצַלִּי תַמָּן אַבְרָם בִּשְׁמָא
דַיְיָ׃ ה וְאַף לְלוֹט דַּאֲזִיל
עִם אַבְרָם הֲוָה עָאן

תולדות אהרן

וילך שרעין יו : אל המקום ערכין פה : וגם ללוט ז"ק לג :

שפתי חכמים

ארץ ישראל ועד וק"ל: ו ולפי פי' זה קשה א"כ הל"ל כמספרו לכן אמר ד"א בחזרתו כו' ולד"א קשה הל"ל ויחזור למספרו ומה וילך לכן צריך ג"כ לפי' הראשון מהרש"ל : ז וק"ל והא לעיל כתיב הנגבה ועז"פ ארץ מצרים וכו' כלומר מנגב קאי על מצרים וק"ל: ח רצ"ל שלא תקשה כיון דככר עשה מזבח וקרא שם א"כ למה נאמר גם כאן ויקרא שם וגו' ל"פ ואשר קרא שם וכו' וה"ל דקרא חוזר שם את אברם בשם ה'. אם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם

רש"י

(ג) וילך למסעיו. כשחזר ממצרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים ללמדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. ד"א (ב"ר) בחזרתו פרע הקפותיו: מנגב. ארץ מצרים ז בדרומה של ארץ כנען: (ד) אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם. ואשר קרא שם את אברם בשם ה': (ה) ההולך את אברם. מי גרם שהיתה לו זאת

ליקוטי יקרים

זייטערין פון די טומאות, אזו ווי אמענטש קען ניט גיין אין אנאס וואס איז אין איר דא אשלעכטער ריח פון אנארבארגע אדער אנדערע מיאוסע זאכין, אזו קען ניט די נשמה זיין אוף אארט וואס איז טמא פון עבירות, זיא קען ניט הערין דעם ריח פון אעבידה, דריבער ווען אברהם אבינו איז געקומען אין מצרים הט אים הקב"ה ניט אויפ־געהאלטין אין מצרים, נאר הקב"ה הט באלד אלץ אנגגרייט עס זאל ווערין מיט איין מאהל, ווי אברהם איז נאר אריינגקומען אין מצרים איז באלד שרה געננומן געווארן צו פרעה, אונ הקב"ה הט באלד גישלאגין פרעה מיט די נגעים, אונ פרעה הט באלד אברהמען ארויסגשיקט פון מצרים ער זאל ניט דארפין לאנג זיין אין די טומאה :

פירוש לתורת אלהים

פיך בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב מיט זילבער אונ מיט גאלד: (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו אונ ער איז גינאנגען צו זיין ציאונג. רש"י שרייבט לְמַסָּעָיו איז טייטש צו זיינע ערשטע ציאונג אויף דיא הארברגן וואס ער האט פריער גנעכטיגט בשעת ער איז גינאנגען צוא מצרים אונ היינט איז ער צוריק גגאנגען הט ער אוך אוף דיא איינענע הארברגן גינעכטיגט אונ דאס לערינט אונז דער פסוק דרך ארץ אז אמענטש גיהער ניט משנה צוא זיין זיין הארבעריג אדער מען קאן זאגען דרום איז אברהם גגאנגען אוף דיא איינגע ערטער וואס ער איז פריער גינאנגען כדי ער זאל בצאלן דאס וואס ער האט אהין צו וועגס גיבארגט מִנֶּגֶב פון דרום זייט וְעַד בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה ביז דעם ארט וום זיין גצעלט איז דארט פריער גיוועז בין צוויישן דער שטאט בית אל אונ צווישן דער שטאט עָי: (ד) אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה צוא דעם ארט וום ער הט צום ערשטען דארט גמאכט דעם מזבח וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְיָ אונ וום אברם הט דארט גרופן גאטס נאמען צו דעם ארט האט ער זיך גצוגן אדר מען קאן אזו זאגין וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְיָ אצונדערט האט אברם אוף דעם זעלבען ארט נאך אמאל גטאן רופן גאטס נאמען: (ה) וְגַם לְלוֹט הַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם אונ אוך צו לוט וואס ער איז גיגאנגען מיט אברם הָיָה איז גוועזן צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים שאף אונ רינדער אונ גצעלטן. רש"י שרייבט דרום שטייט הַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם צו ווייזען אז דם וואס לוט איז גינאנגען מיט אברם האט גורם גיוועזן אז לוט האט אוך אלץ דאס גוטס גיהאט :

ספר הישר

ווענין זיי גקומען צו אברם אונ האבן זיך מיט אים גקריגט. הט אברם גזאגט צו לוט פר וואס הייסטו דיינע פאסטעכער פאשן אין פרעמדע פעלדער. דו ווייסט דאך איך בין איין גר צווישען די קינדער פון כנען אונ ווי קאנסטו דס טאן אונ ווי לאנג נאך ווען זיין דאדורך איין קריג צווישען אונז שייד דיך אפ פון מיר אונ גייא אונ קלויב דיר אויס איין ארט דו זאלסט דארט זיצן אונ ווער עס וועט דיר שלעכטס טאן זאלסטו מיר מודיע זיין וועל איך מיך נוקם זיין אין זיי ביינדם דו זאלסט דיך דר ווייטערן פון מיר. אונ אז אברם הט אים גרעט די ווייד צו לוט איז לוט אוף גשטאנען אונ הט אויף גהובן זייני אויגן אקעגין לאנד ככר ביים ירדן אונ הט גיזעהן אז דס לאנד איז איין גוט גיטרענקט לאנד גוט פאר מענטשן אונ אוך גוט פר פיה: וַיֵּלֶךְ איז לוט אוועק גגאנגען פון אברם אונ גייגט דארט זיין גיצעלט אונ לוט האט גוואוינט אין סדום אונ אברם איז גיזעסען אין פלון פון ממרא וואס איז אין חברון אונ האט גנייגט דארט זיין גצעלט אונ אברם איז גזעסין אויף דעם ארט פיל יאר: בעת אין דער צייט שיקט כדרלעומר מלך פון עילם צו אלע מלכים וואס זענין ארום אים. צו נמרוד מלך פון שנער ווס ער איז גווארן מיט גוואלט אונטער זיין האנד,

ו וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו
כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת
יַחְדָּו׃ ז וַיְהִי־רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־
אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי
וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ׃ ח וַיֹּאמֶר
אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־
אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ׃ ט הֲלֹא כָל־

תו"א כי אנשים יבמות יו:

וְתוֹרִין וּמַשְׁכְּנִין׃ ו וְלָא
סוֹבָרַת יָתְהוֹן אַרְעָא
לְמִיתַב כַּחֲדָא אֲרֵי הֲוָה
קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יְכִילוּ
לְמִיתַב כַּחֲדָא׃ ז וַהֲוַת
מַצּוּתָא בֵּין רָעֵי בְעִירֵהּ
דְּאַבְרָם וּבֵין רָעֵי בְעִירֵהּ
דְּלוֹט וּכְנַעֲנָאָה וּפְרִזָּאָה
בְּכֵן יָתֵיב בְּאַרְעָא׃
ח וַאֲמַר אַבְרָם לְלוֹט לָא
כְעַן תְּהֵי מַצּוּתָא בֵּינָא
וּבֵינָךְ וּבֵין רַעֲוָתִי וּבֵין
רַעֲוָתָךְ אֲרֵי גוּבְרִין אַחִין
אֲנַחְנָא׃ ט הֲלָא כָל אַרְעָא

בעל הטורים

(ו) ולא נשא. ב' במסורה הכא ואידך ולא נשא דוד מספרם שהיה להם רכוש הרבה אין מספר: (ח) רועי. ב' במס' הכא ואידך ולא דרשו רועי את צאני. מלמד שהוכיחם על שלא היו רועים שלהן כראוי וע"ז היה הריב וזהו ולא דרשו רועי את צאני:

רש"י

ט הליכתו עם אברם: (ו) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם ולשון קצר הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ י לפיכך כתב ולא נשא בל' זכר: (ז) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר כ והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה ל אברם עדיין (ב"ר): (ח) אנשים אחים. מ קרובים ומ"א דומין בקלסתר פנים:

שפתי חכמים

להודיעך לאיזה מקום הולך למקום דקרא שם ככר בשם ש': ט דק"ל דהא ככר כתיב ויעל אברם וגו' ולוט עמו: י דק"ל דסתם הארץ על הרוב בלשון נקבה וא"כ לא הל"ל נשא לשון זכר ועוד קשה וכי אפשר זה שהארץ אינה יכולה לסבול ולישא בני אדם לכ"פ להספיק מרעה ר"ל דנשא קאי אמרעה לשון זכר: כ רוצה לפרש למה היה הריב ולמה נאמר עתה והכנעני יושב בארץ לכ"פ שהיו וכו' והכתוב אומר והכנעני פי' הקב"ה היה משיב זה ואין להקשות היה להם לומר עדיין אברהם מוליד יורש די"ל דעדיפא מיניה קאמר דאפי' לדידהו שלא ידעו שסופו להוליד מ"מ הרי הכנעני וכו': ל (ג"א) דהל"כ יתן להם אברם רשות לרעות בכל מקום שירצו: מ דק"ל והא לאו אחים היו אלא קרובים ולפי המדרש צ"ל דאחים כמו

פירוש לתורת אלהים

(ו) וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ אוּנ עֶס הָט נִיט גְקָאנְט לַיידֶן זַיי דִי עֶרְד לָשֶׁבֶת יַחְדָּו זַיי זָאלֶן בַּיי אַנַאנְדֶר וואוּנֶן דִי עֶרְד הָט נִיט גְקֶענְט מַסְפִּיק זַיין פַּאשֶׁע פַר זַייעֶרֶע בְּהֵמוֹת וֶועגֶן כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וָוארוּם זַייעֶר גוּטְץ אִיז גְוֶועזֶן פִיל וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו אוּנ דְרוּם הָאבֶּען זַיי נִיט גֶקֶענְט בַּיי אַנַאנְדֶר וואוּנֶן: (ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רוֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רוֹעֵי מִקְנֵה לוֹט אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזֶן אַקְרִיג צְווִישֶׁן דִיא פַּאסְטִיכֶר וָואס הָאבֶּן גְפַּאסִיט דִי שָׁאף פוּן אַבְרָם אוּנ צְווִישֶׁן דִיא פַּאסְטִיכֶר וָואס הָאבֶּן גְפַּאסִיט דִי בְּהֵמוֹת פוּן לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי דֶר כְּנַעֲנִי אוּנ דֶר פְּרִיזִי הָאבֶּן דַאמָאלְס גְוואוּנְט אִין דֶעם לַאנְד. רש"י שְׁרַייבְּט וָואס אִיז זַייעֶר קְרִיג גִיוֶועזֶן דֶען דִיא פַּאסְטִיכֶר פוּן לוֹט זֶענֶען גְוֶועזֶן רְשָׁעִים זַיי פְלֶעגֶן פַּאסֶן דִי בְּהֵמוֹת אִין פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶר אוּנ דִי פַּאסְטִיכֶר פוּן אַבְרָם הָאבֶּען זִיךְ מִיט זַייא גִיקְרִיגְט אוּנ הָאבֶּן זַייא גְשְׁטְרָאפְט אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט דָס אִיז אַגְזֵילָה אוּנ דִי פַּאסְטִיכֶר פוּן לוֹט הָאבֶּן גְעֶנְפֶּערְט דָס לַאנְד הָט גָאט צוּ גְזָאגְט צוּ גֶעבֶּן צוּא אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָאט קֵיין קִינְדֶר נִיט וֶועט דָאךְ אִים לוֹט יַרְשֶׁנֶען וָוארוּם עֶר אִיז דָאךְ זַיין בְּרוּדֶערְס זוּהְן דְרוּם הֵייסְט דָס נִיט גֶזֶל דְרוּם זָאגְט וַוייטֶער דֶר פָּסוּק וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ דֶר כְּנַעֲנִי אִיז אָבֶּער דֶענְסְטְמָאל גְוֶועזֶן אִין לַאנְד אוּנ אַבְרָם הָט נָאךְ דְרִינֶען נִיט זוֹכֶה גְוֶועזֶן הֵייסְט דָס אַרֶעכְטֶע גְזֵילָה: (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט הָט אַבְרָם גְזָאגְט צוּ לוֹט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ אִיךְ בֶּעט דִיךְ לָאז נִיט זַיין אַקְרִיג צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִיר וּבֵין רוֹעַי וּבֵין רוֹעֶיךָ אוּנ צְווִישֶׁען מַיינֶע פַּאסְטִיכֶר אוּנ צְווִישֶׁען דַיינֶע פַּאסְטִיכֶער כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ וָוארוּם מִיר זֶענֶען פְרַיינְד: (ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ דָס גַאנְצֶע לַאנְד אִיז פַר דִיר הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי שֵׁייד דִיךְ אָפּ פוּן מִיר אִם הַשְּׂמֹאל

ספר הישר

אוּנ צוּ תִּדְעָל מֶלֶךְ פוּן גוֹיִם. אוּנ צוּ אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ פוּן אֶלָּסָר אַזוֹ זָאגֶן גוֹיִם אוּנ צוּ מִיר אוּנ אִיר קֶעמְט מִיר הֶעלְפֶן דֶר שְׁלָאגֶן דִי שְׁטֶעט פוּ... וָוארוּם דֶען זֵיי הָאבֶּן אָן מִיר מוֹרֵד גְוֶועזֶן שׁוֹין דְרַייצֶעהְן יָאר: וַיַּעֲלוּ דִי פִיר מְלָכִים זֶענִין אוּף גְגַאנְגֶן מִיט... יִיעֶרִי חַיָּלוֹת

משלי חכמים

(ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי. אַבְרָהָם הָאט גִיזָאגְט צוּ לוֹט עֶר זָאל זִיךְ אָפְּשֵׁיידִין אוּנ אַוֶועקְגֵיין פוּן אִים, דַארְפִין מִיר ווִיסֶן וָואס הָט אַבְרָהָם גְדַארְפְט בֶּעטִין כִּי לוֹט עָר זָאל אַוֶועקְגֵיין פוּן אִים, אוֹיבּ אַבְרָהָם הָט נִיט גֶעוָואלְט זַיין צוּזַאמֶן מִיט לוֹט, הָט אַבְרָהָם גְדַארְפְט אַוֶועק גֵיין פוּן לוֹט, גָאר לְמָשָׁל עֶס זָאל טְרֶעפִין אוּף אשְׁמָאלֶע וֶועג זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ פָארִין צְוַויי פוּהְרֶען אֵיינֶע גֶעגִין דִיא

הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה׃
י וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי ׀ שַׁחֵת יְהוָה אֶת־סְדֹם

קֳדָמָךְ אִתְפָּרַשׁ כְּעַן מִלְּוָתִי אִם אַתְּ לְצִפּוּנָא וַאֲנָא לְדָרוֹמָא וְאִם אַתְּ לְדָרוֹמָא וַאֲנָא לְצִפּוּנָא׃
י וּזְקַף לוֹט יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא אֲרֵי כֻלַּהּ בֵּית שַׁקְיָא קֳדָם חַבָּלוּת יְיָ יָת סְדוֹם

תו"א וישא לוט נזיר כג הורים י : וירא נזיר אס : את כל אס : כי כלה אס :

שפתי חכמים

כאחים : נ דק"ל דאברהם אמר אנשים אחים ועכשיו אמר אם השמאל ואימנה דמשמע שרוצה להתרחק כי יש איזה שנאה ביניהם וקשה מי הוליד השנאה והלא לא היה ריב ביניהם לכן פירש לא אתרחק וכו'. (רי"ק) אמר זה לפי שנראה שאלו השמות מיותרות שדי שיאמר הפרד נא מעלי לכ"פ לא אתרחק וכו' וא"ת מה סיבה לריך להבטיחו על זה לז"א לעמוד למגן וכו' (רש"א) דק"ל פשיטא אם הוא ילך אל השמאל ישאר הוא בימין לז"א שיהיה לימינו ממש שלא יתרחק וכו': ס דק"ל דמשקה לשון מפעיל הוא ומאי מפעיל שייך הכא ועוד שאין הכוונה פה על ההשקה רק על הנחלים שבו ועז"פ ארץ

רש"י

(ט) אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשב (אשב) לא אתרחק נ ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וסוף דבר הוצרך לו שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו': ואימנה. אימין את עצמי כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי וא"ת היה לו ליכתב ואיימינה כך מצינו במקום אחר (ש"ב יד) אם יש להימין ואין נקוד להיימין: (י) כי כלה משקה. ארץ ס נחלי מים: לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה.

פירוש לתורת אלהים

וגו' אז דו וועסט גיין צו דער לינקר זייט וועל איך גיין צו דיר רעכטער זייט און אז דו וועסט גיין צו דער רעכטער זייט וועל איך גיין צו דער לינקער זייט איך וועל מיך פון דיר ניט דר ווייטערן און איך וועל דיר זיין צו אהילף אז דוא וועסט בדארפען און אזויא איז אויך דער סוף גיוועזן לוט האט בדארפט צו דער הילף פון אברם אזו וויא אין פסוק שטייט ווייטער וַיִּשְׁמַע אַבְרָם וגו' דאס איז טייטש אברם האט גיהערט אז לוט איז גיפאנגען גוואָרן איז ער נאך גלאפן און הט אים מציל גוועזן: (י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו און לוט האט אויף גהובן זיינע אויגן וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן און הט גזעהן דעם גאנצן פלאץ פון דעם ירדן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה אז זיא איז בעטרונקן מיט פיל טייבען וואסר לִפְנֵי שַׁחֵת יְיָ איי גאט הט פר דארבן סדום און עמורה איז דם ארט גוועזן כְּגַן יְיָ ווי גאטס גארטן ווס דארט הט גוואקסן

משלי חכמים

אנדערע, און האבין ניט געקענט דורך פארין, סיידין מען זאל איין פוהר צוריק שטויסין ביז ארויס פון דעם וועג, וועלכע פוהר זאל מען ארויסשטויסין? געוויס די גרינגערע פוהר, מיר זעהן דער פסוק זאגט וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב, אברם איז גיוועזן שווער בלאדין מיט זילבער און גאלד און בהמות, לוט הט אויך גהאט שעפסין, רינדער, אבער זילבער גאלד שטייט ניט ביי לוט, איז דאך ביי לוט גוועזן גרינגער אוועק צו ציהען פון דעם ארט אויף איין אנדער ארט, דריבער הט אברהם גיבעטין ביי לוט ער זאל אוועק ציהען פון אים, דער ענין פון לוט מיט אברהם איז גיוועזן למשל צוויי מענטשין האבין געמאכט שותפות אגשעפט, דם געשעפט איז גיוועזן מיט גרויס הצלחה, מען האט ניט גוואסט וועגין וועמס הצלחה איז דר געשעפט אזו גליקליך, מענטשין האבין געזאגט זיי ביידע זענען גלייך גליקליך, אמאל הט איינער געזאגט צום אנדערין מיר וועלין פרובין זעהן וועמעס הצלחה איז אין דעם גישעפט, מיר וועלין אונזער געשעפט צו טיילין יעדער פון אונז וועט מאכין

ספר הישר

אזוי ווי אכט הונדערט מאן און האבן דר שלאגען אלע מענטשן פון סדום און זיי האבן אויך גנומן לוט דעם ברודערס זון פון אברם און גאר זיין גוטס מיט דם גוטס פון סדום : און דר קנעכט פון אברם איז גוועזן אין דער צייט אין סדום איז ער גקומען און הט דר ציילט צו אברם ווס די אנשי עילם האבען גיטאן צו סדום און אז זיי האבן גפאנגען לוט און ווי אברם הט דם דער הערט איז אברם אויף גשטאנין מיט זיינע דריי הונדערט און אכציהן מאן ווס זענן גוועזן מיט אים און האבן נאך גיאגט די לייט פון עילם אין דער נאכט און האבן פיל דרשלאגן און אברם הט אום גקערט דם גוטס פון סדום און אויך לוט מיט זיינע קינדער און מיט זיין גוטס און עס הט ניט גפעלט פון לוטס גוטס איין זאך און אז אברם הט זיך אום גקערט אהיים איז ברע דר מלך פון סדום און זיינע מענטשן ווס זענן גוועזן מיט אים ווס זענן ארויס גגאנגען פון די לייט גריבר זענין גגאנגען אקעגין אברם מיט זיינע מענטשן : און מלכי צדק דר מלך פון ירושלים דם איז שם דר זון פון נח איז ארויס גגאנגען מיט זיינע מענטשן אקעגין אברם

אבעזונדער געשעפט, וועלין מיר זעהן וועמעס וועט האבן הצלחה, זייא האבין אזו געטאהן, און דיא הצלחה איז גאר געבליבען ביי איינעם, דאס זעלביגע איז גיוועזן בייא אברהם מיט לוט זיי האבין געוואהנט ביידע צו זאמען, און ביידע זענען גיוועזן רייך, האבין מענטשין גיזאגט די הצלחה פון ביידע איז זייער גרויס, אדער דער זכות פון ביידע איז גלייך, דריבער האט אברהם געזאגט צו לוט שייד דיך אפ פון מיר, נעם דיר דיין פרמעגין און גיי וואהין דו ווילסט, וועלין מיר זעהן און אלע מענטשין וועלען זעהן וועמעס הצלחה און וועמעס זכות איז גרעסער, וויא זיי האבין זיך אפגעשייד, איז אברהם גוועזן רייך ביז ער איז גשטארבין, און לוט איז געגאנגען צוא סדום און ווען ניט דער זכות פון אברהם טאלט ער פארלענד גיווארין ביי דיא מלכים און וואלט פאר לענדט גיווארין צו זאמען מיט סדום, האבין אלע מענטשין גזעהן אז נאר דער זכות פון אברהם איז גרוס און לעבט אין דעם זכות פון אברהם, דריבער דארף יעדער ייד זעהן ער זאל זיך בהעפטין צוא אצדיק און זאל זיך ניט אפשיידין פון אים:

וְיָת עֲמוֹרָה כְּגִנְתָא דַיְיָ
כְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מָטֵי
לְצֹעַר׃ יא וּבְחַר לֵהּ לוֹט
יָת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא וּנְטַל
לוֹט מִלְּקַדְמִין וְאִתְפָּרְשׁוּ
גְּבַר מִלְּוָת אֲחוּהִי׃
יב אַבְרָם יְתֵב בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן וְלוֹט יְתֵב בְּקִירְוֵי
מֵישְׁרָא וּפְרַס עַד סְדוֹם׃
יג וֶאֱנָשִׁין דִסְדוֹם בִּישִׁין
בְּמָמוֹנְהוֹן וְחַיָּבִין
בְּגְוִיָּתְהוֹן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא׃

וְאֶת־עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בֹּאֲכָה צֹעַר׃ יא וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֵת
כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם
וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃ יב אַבְרָם
יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי
הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־סְדֹם׃ יג וְאַנְשֵׁי
סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃

תו"א כגן ה' כתובות קיא סוטה לד: ויאהל עד יומא לח: ואנשי סדום יומא שם סנהדרין קז קט עבודת כוכבים יט:

בעל הטורים

(יא) ויפרדו איש מעל אחיו אברם. ס"ת שלום לומר כדי לעשות שלום נתפרדו וגם רמז לו שיהיה שלום לבניו וזהו שנאמר אל תצר את מואב: (יב) אברם. ב' ר"פ הכא ואידך אברם הוא אברהם. וזהו שדרשו רז"ל כ"מ שנא' בו הוא הוא בצדקו מתחלה ועד סוף וזהו הוא אברם הוא אברהם בצדקו מתחלה ועד סוף וע"כ אברם ישב ליפרד מלוט הרשע: (יג) ואנשי סדום. ג' ריש פסוק הכא ואידך ואנשי קדש תהיון לי ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ. פי' ואנשי קדש ובשר בשדה טרפה זה אבר מן החי זהו ואנשי תמיד יבדילו שהיה מזהירם להיות קדושים שלא לטמא וגם הקוברים ליקטו אברי ההרוגים. ואנשי סדום רעים וחטאים מה היה רעתם מעכבים העוברים בארץ שלא יכנסו להם אורחים וזהו ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ הם הסדומים המבדילין והמעכבין העוברים בארץ: וחטאים. ד' במסורה הכא ואידך ושבר פושעים וחטאים יחדו ועוזבי ה' יכלו וחטאים אליך ישובו וחטאים בעדת צדיקים. פי' רעים וחטאים ע"כ פושעים וחטאים

רש"י

היה אותו ע מישור. כגן ה'. לאילנות. בארץ מצרים. לזרעים (ב"ר): באכה צער. עד צער ומ"א דורשה לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במס' הוריות: (יא) ככר. מישור כתרגומו: מקדם. נסע פ מאצל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו צ של עולם אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל. נטה אהלים ק לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי סדום רעים. ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לח) למדו ר מכאן (משלי י) שם רשעים ירקב: רעים. (סנהדרין קט) בגופם ש: וחטאים. בממונם: לה' מאוד.

שפתי חכמים

נחלי מים וקראם בלשון השקה מפני שמהם תהיה ההשקה: ע רצונו לפרש דהאי לפני שחת ה' וגו' הוא דבוק עם כגן ה' כארץ מצרים דא"ל דלפני שחת דבוק עם כלה משקה דמה בא להודיענו דהא בכר כתיב וישא לוט את עיניו וזה היה לפני שחת ה' אע"כ דבוק הוא למטה ורש"י דייק מדכתיב בפ' בראשית ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ וגו' בתוך הגן א"כ ש"מ היכא דכתיב גן מיירי גן לאילנות. וכארץ מצרים דייק מדכתיב בפ' עקב לא כארץ מצרים אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך א"כ ש"מ שארץ מצרים ארץ זרעים היא הרא"ם. (רי"ק) לפי שנראה שאלו הדמיונות הם לדבר אחד ואם כן די שיאמר הטוב שבכולם ואם ירצה לומר שניהם הוה ליה למימר היפה באחרונה כארץ מצרים כגן ה' שאם היא כגן ה' פשיטא שהיא כארץ מצרים לזה אמר שהדמיון הוא בשני דברים וכו': פ דקשה לרש"י כי בית אל בצפון היה כדכתיב לעיל ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ש"מ דבית אל בצפון היה וא"כ הול"ל ויסע לוט מצפון לכן פי' וכו' כתב הרא"ם ותימא שמגבולי הארץ נראה שככר הירדן במזרחה של א"י ובית אל תוך א"י נמצא כשהלך מבית אל שהיה אברהם דר שם אל ככר הירדן הולך מאצלו למזרחו הוא וצ"ע וי"ל כי ככר הירדן היה מישור גדול הולך ומתפשט לתוך א"י כל שהיה סמוך לירושלים שהוא רחוק מבית אל והוא תוך א"י כי ככר הירדן היה סמוך לסדום שאינו רחוק כל כך מירושלים ודו"ק נ"ל: צ (קנ"מ) דאל"כ ויסע לוט מאברם מבע"ל שהרי היו יושבין יחד ונסע לוט ממנו: ק כלומר דהרבה אהלים הי"ל ונטה מן הככר עד סדום: ר ר"ל מדכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים ולא צריך למכתב כלל אלא משום דצריך להזכיר אנשי סדום כדכתיב ויאהל עד סדום כ' נמי ואנשי סדום רעים וחטאים ומזה למד שלמה ע"ה דשם רשעים ירקב דצריך לזכור אותם לרעה: ש וילפינן ליה בגמרא בפ' חלק

פירוש לתורת אלהים

גוטע בֵּיימֶר כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אַזוֹ וִוי דָם לַאנְד מִצְרַיִם וָוס דְרִינֶען אִיז גְוַואקְסֶן מִינֵי זְרָעִים בֹּאֲכָה צוֹעַר בִּיז מֶען קוּמְט צוּ צוֹעַר׃ (יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט הָט זִיךְ לוֹט אוֹיס דֶער וֵוילְט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן דֶעם גַאנְצֶן פְּלַאץ פוּן דֶעם יַרְדֵן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם אוּנ לוֹט הָט גְצוֹגֶן פוּן מִזְרָח זַייט אוּנ אִיז גִיגַאנְגֶען נָאךְ מַעֲרָב זַייט. דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט מִקֶּדֶם אִיז טַייטְשׁ פוּן פְרִיעֶר כְּלוֹמֶר לוֹט הָט אַוֶועק גְצוֹגֶן פוּן גָאט וָוס עֶר אִיז גְוֶועזֶן פוּן פְרִיעֶר פַאר דֶער וֶועלְט עֶר הָאט גְזָאגְט אִיךְ וִויל נִיט אִין אַבְרָם אוּנ אִיךְ וִויל נִיט אִין זַיין גָאט וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו אוּנ אַבְרָם מִיט לוֹט הָאבֶּען זִיךְ אָפּ גְשֵׁייד אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערֶן׃ (יב) אַבְרָם יָשַׁב אַבְרָם אִיז גְזֶעסֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסֶן אִין דִיא שְׁטֶעט פוּן דֶעם פְּלוֹן וַיֶּאֱהַל אוּנ עֶר הָאט גְימַאכְט גִיצֶעלְטֶען פוּן זַיינֶע פַּאסְטִיכֶער וֶועגֶען אוּנ פוּן זַיינֶע בְּהֵמוֹת וֶועגֶען אוּנ דִיא גִיצֶעלְטֶן הָאבֶּען זִיךְ גִיצוֹגֶען בִּיז סְדוֹם׃ (יג) וְאַנְשֵׁי אוּנ דִיא מַאנֶן פוּן סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאוֹד זֶענֶען גִיוֶועזֶן שְׁלֶעכְט אוּנ זֵייעֶר זִינְדִיג צוּ גָאט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט רָעִים מֵיינְט מֶען דָאס וָואס זֵייא הָאבֶּען

ספר הישר

מִיט זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן מִיט בְּרוֹיט אוּנ וַויין אוּנ זֶענֶען אִין אֵיינֶם גְזֶעסֶן אִין טָאל פוּן מֶלֶךְ. אוּנ מַלְכִּי צֶדֶק הָט גְבֶענְטְשְׁט אַבְרָם׃ אוּנ אַבְרָם גִיט אִים אַצֶענְטִיל פוּן זַאק רוֹב. דֶען דֶר מַלְכִּי צֶדֶק אִיז גְוֶוען אֵיין כֹּהֵן פַר גָאט ב"ה׃ וַיִּגְּשׁוּ אוֹיךְ הָאבֶּן גְנֶעהְנְט אַלֶע מְלָכִים פוּן סְדוֹם צוּ אַבְרָם אוּנ הָאבִּין צוּ אִים גְזָאגְט עֶר זָאל זַיי אוּם קֶערִין דִי מֶענְשֶׁן אוּנ דָם גוּטְס זָאל זַיין צוּ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָט גְזָאגְט אִיךְ שְׁווֶער בַּיי גָאט ב"ה וָוס הָט בַּשַׁאפֶען הִימֶל אוּנ עֶרְד. דָם אִיךְ וֶועל נִיט נֶעמֶען פוּן אַיךְ פוּן אֵיין מֶענְטְשׁ בִּיז דָאס

יד וַיהוָה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי
הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם
צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃ טו כִּי
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃
טז וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר ׀ אִם־יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־
עֲפַר הָאָרֶץ גַּם־זַרְעֲךָ יִמָּנֶה׃ יז קוּם
הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי

אונקלוס

יד וַיָי אֲמַר לְאַבְרָם בָּתַר
דְאִתְפָּרֵשׁ לוֹט מֵעִמֵּהּ
זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי מִן
אַתְרָא דְאַתְּ תַּמָּן לְצִפּוּנָא
וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדִינְחָא
וּלְמַעַרְבָא׃ טו אֲרֵי יָת כָּל
אַרְעָא דִי אַתְּ חָזֵי לָךְ
אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָךְ עַד עָלְם׃
טז וַאֲשַׁוֵי יָת בְּנָךְ סַגִיאִין
כְּעַפְרָא דְאַרְעָא כְּמָא
דִי לָא אֶפְשַׁר לִגְבַר
לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא דְאַרְעָא
אַף בְּנָךְ לָא יִתְמְנוּן׃
יז קוּם הַלִּיךְ בְּאַרְעָא
לְאָרְכַּהּ וְלִפְתָיַהּ אֲרֵי

תו"א וה' אמר יומאלה: קום התהלך בכם קית בתרא פו שו פו קסנהדרין קנא:

בעל הטורים

יחדו יכלו אבל אם יעשו תשובה כדכתיב והטאים אליך ישובו יהיו בעדת לדיקים כדכתיב וחטאים בעדת לדיקים: (יד) לפותח ונגבה וקדמה וימה. וליעקב אמר ימה וקדמה ולפונה ונגבה לאברהם התחיל להראות זכות הקרבנות שנשחטים בלפון וליעקב הראה שבזכותו יעברו

שפתי חכמים

דגבי יוסף כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והתם מיירי בגוף וכתיב בפ' תלא גבי שכיר ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא והתם מיירי בממון והת"א תירגם להפך ע"פ ברייתא (שם) דילפינן ליה מורעה עינך באחיך והיינו בממון וגבי יוסף כ' וחטאתי לאלהים והיינו בגוף: ת כמו שמוכח מתוך פירש"י שפי' לעיל על שהיו שטופי זמה כתר

רש"י

יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו: (יד) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו. (ולעיל שהי' לוט אצלו וכתיב וירא ה' אל אברם באותה שעה ת כשר היה וק"ל): (טז) אשר אם יוכל איש. כשם שא"א לעפר

פירוש לתורת אלהים

גיזינדיגט מיט זייער גוף אונ וְחַטָּאִים מיינט מען דאס וואס זייא האבען גזינדיגט מיט זייער געלד לַיְיָ מְאֹד צו גאט זייער פיל געזינדיגט דאס מיינט מען זיי האבען גוויסט אז עס איז פאר האנדען אגאט אונ האבען זיך מְהַכַּוִּין גוועזן מורד צו זיין אין איהם אונ ווי קומט דער פסוק דא צו שטיין נעבען דער מַעֲשֶׂה פון לוט וואס ער האט זיך גמאכט גיצעלטען ביז סדום צו ווייזען חאטשי לוט האט גוויסט אז זיי זענען רְשָׁעִים האט ער זיך פארט ניט פאר מיטען פון צו רוהען מיט זיי: (יד) יְיָ האט גאט גיזאגט צו אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ נאך דעם אז לוט האט זיך אפ גשייד פון איהם. רש"י שרייבט דרום שטייט דא אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ ווארום איי לוט האט זיך פון איהם אפ גישייד האט גאט מיט איהם ניט גרעדט אונ אובען אז לוט איז נאך גיוועזען מיט איהם שטייט דאך יוא וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם איז דער תירוץ אין דער צייט איז נאך לוט פרום גיוועזען

שָׂא נָא עֵינֶיךָ הייב אויף דיינע אויגען וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם אונ זעה פון דעם ארט וואס דו ביסט דארטען צָפֹנָה צו צפון זייט וָנֶגְבָּה אונ צו דרום זייט וָקֵדְמָה אונ צו מִזְרָח זייט וָיָמָּה אונ צו מַעֲרָב זייט: (טו) כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה דען דאס גאנצע לאנד וואס דו זעהסט לְךָ אֶתְּנֶנָּה וועל איך דיר דם געבען וּלְזַרְעֲךָ אונ צו דיינע קינדער עַד עוֹלָם ביז אייביג: (טז) וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אונ איך וועל טאן דיינע קינדער אזו ווי די שטויב פון דער ערד אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ דען אז אמענטש וועט קענען ציילען דעם שטויב פון דער ערד גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה וועלען דיינע קינדער אויך ווערען גיציילט אזו וויא עס איז ניט מיגליך אמענטש זאל קענען ציילען דעם שטויב פון דער ערד אזו וועלען דיינע קינדער אויך ניט קענען גציילט ווערען: (יז) קוּם שטייא אויף הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ גיי דארך אין לאנד לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ צו איר לענג אונ צו איר ברייט כִּי לְךָ

ספר הישר

רימען פון שיך. איך נעם ביי דיר ניט מער נאר וואס מיינע מענשען האבען גגעסין אונ אויך דם חֵלֶק פון עָנֵר אונ אֶשְׁכֹּל אונ מַמְרֵא. אונ די מענטשין פון סדום האבן גגעבען דם חלק צו דיא מענטשין פון אַבְרָם אזו ווי אַבְרָם האט גזאגט. בעת אין דער צייט האט זיך גאט ב"ה ווייטער באוויזען צו אַבְרָם אין חֶבְרוֹן אונ האט צו איהם גיזאגט דו זאלסט זיך ניט פארכטען דיין שכר איז זייער פיל. אונ איך וועל דיך ניט פר לאזין ביז איך וועל דיך בענטשען אונ וועל טאן דיינע קינדער אזו וויא דיא שטערין פון הימל אונ וועל געבין צו דיינע קינדער די לענדער וואס דו זעהסט מיט דיינע אויגען. אונ אַבְרָם איז אלט גוואָרען אכט אונ זיבעציג יאר אונ שָׂרַי איז נאך גוועזען איין עֲקָרָה אין די טעג אונ אז שָׂרַי האט גזעהן אז זיא איז איין אום טראכטערין האט זיא גנומען איר ד' נְעֳרָה הָגָר אונ האט זיא

לְךָ֥ אֶתְּנֶֽנָּה׃ יח וַיֶּאֱהַ֣ל אַבְרָ֗ם וַיָּבֹ֛א
וַיֵּ֛שֶׁב בְּאֵלֹנֵ֥י מַמְרֵ֖א אֲשֶׁ֣ר בְּחֶבְר֑וֹן
וַיִּֽבֶן־שָׁ֥ם מִזְבֵּ֖חַ לַֽיהוָֽה׃ פ רביעי
יד א וַיְהִ֗י בִּימֵ֛י אַמְרָפֶ֥ל מֶֽלֶךְ־שִׁנְעָ֖ר
אַרְי֣וֹךְ מֶ֣לֶךְ אֶלָּסָ֑ר כְּדָרְלָעֹ֙מֶר֙ מֶ֣לֶךְ
עֵילָ֔ם וְתִדְעָ֖ל מֶ֥לֶךְ גּוֹיִֽם׃ ב עָשׂ֣וּ
מִלְחָמָ֗ה אֶת־בֶּ֙רַע֙ מֶ֣לֶךְ סְדֹ֔ם וְאֶת־
בִּרְשַׁ֖ע מֶ֣לֶךְ עֲמֹרָ֑ה שִׁנְאָ֣ב ׀ מֶ֣לֶךְ
אַדְמָ֗ה וְשֶׁמְאֵ֙בֶר֙ מֶ֣לֶךְ צְבֹיִ֔ים וּמֶ֥לֶךְ

אונקלוס

לָךְ אֶתְּנִנַּהּ: יח וּפְרַס
אַבְרָם וַאֲתָא וִיתֵיב
בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא דִּי
בְּחֶבְרוֹן וּבְנָא תַמָּן
מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ: א וַהֲוָה
בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל מַלְכָּא
דְבָבֶל אַרְיוֹךְ מַלְכָּא
דְאֶלָּסָר כְּדָרְלָעוֹמֶר
מַלְכָּא דְעֵילָם וְתִדְעָל
מַלְכָּא דְעַמְמֵי: ב סְדָרוּ
(נ"י עֲבַדוּ) קְרָבָא עִם בֶּרַע
מַלְכָּא דִסְדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע
מַלְכָּא דַעֲמוֹרָה שִׁנְאָב
מַלְכָּא דְאַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר
מַלְכָּא דִצְבוֹיִים וּמַלְכָּא

תו"א ויהי בימי עירובין כג מגילה י: עשו מלחמה מגילה שם:

בעל הטורים

הים והיינו דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ישראל ספא: (יח) ויבן שם מזבח. וסמיך ליה ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו' עשו מלחמה רמז שצריכין להביא קרבן קודם שילאו למלחמה והיינו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול: (א) ויהי בימי. ה' דמ"יכי. הכא ואידך ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אחשורוש גו' כדאי'

רש"י

להמנות כך זרעך לא ימנה: (יח) ממרא. א שם אדם: (א) אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם ב פול לתוך כבשן האש (ב"ר): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל (ב"ר): (ב) ברע. רע לשמים ורע לבריות: ברשע. שנתעלה ברשעו: שנאב. שונא אביו שבשמים:

שפתי חכמים

לו לוט וזה לא לו מפני שהיה במצרים שהיו שטופי זמה למד מהם ועוד פרש"י הסיע עצמו מקדמונו של עולם משמע דקודם לכן :דיק היה: א כלומר ולא שם מקום כדכתיב ענר אשכול וממרא: ב דק"ל והא נמרוד מלך שנער היה כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל והוא שנער:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אריוך מלך אלסר. מכאן רמז למה שאמרו חז"ל הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי אריוך הוא שמואל ונקרא אריוך על שם שהלכה כמותו בדינין דאריוך לשון מלכות הוא כמו לא ריכא ולא בר ריכא וה"פ אריוך מלך אלא סר כלומר אלא מאיסור דהלכתא כרב:

פירוש לתורת אלהים

אֶתְּנֶנָּה דֶען צוּ דִיר וֶועל אִיךְ זִיא גֶעבֶּען: (יח) וַיֶּאֱהַל אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָאט גְמַאכְט גְצֶעלְטֶן וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אוּנ הָט זִיךְ בַּזֶעצְט אִין פְּלוֹן מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וָואס דֶר פְּלוֹן אִיז אִין דֶער שְׁטָאט חֶבְרוֹן וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הָט עֶר דָארְטֶן גְבוּעֶט אַמִזְבֵּחַ צוּ גָאט: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן בִּימֵי אִין דִי טֶעג פוּן אַמְרָפֶל דֶר מֶלֶךְ פוּן שִׁנְעָר. רש"י שְׁרַייבְּט אַמְרָפֶל דָס אִיז נִמְרוֹד אוּנ דְרוּם הַייסְט עֶר אַמְרָפֶל וָוארוּם אַמְרָפֶל מַאכְט אָמַר פּוּל דָס אִיז טַייטְשׁ עֶר הָט גְזָאגְט מֶען זָאל וַוארְפֶן אַבְרָם אִין קַאלְךְ אוֹבֶן. אַרְיוֹךְ דֶער קִינִיג פוּן אֶלָּסָר. כְּדָרְלָעוֹמֶר דֶער קִינִיג פוּן עֵילָם אוּנ תִּדְעָל דֶער קִינֶיג פוּן דֶעם אֶרְט וָואס מֶען הָאט אָן גֶערוּפֶען גּוֹיִם וַוייל עֶס הָאבֶען זִיךְ דָארְטֶען צוּ נוּף גִיזַאמוּלְט מֶענְטְשֶׁען פוּן עֶטְלִיכֶע אוּמוֹת אוּנ פוּן פִיהְל מְקוֹמוֹת אוּנ הָאבֶן גְמַאכְט אִיבֶּער זִיךְ דֶעם תִּדְעָל פַאר אַמֶלֶךְ: (ב) עָשׂוּ זֵיי הָאבֶן גְמַאכְט אַמִלְחָמָה אֶת בֶּרַע מִיט בֶּרַע דֶעם קִינֶג פוּן סְדוֹם אוּנ מִיט בִּרְשַׁע דֶעם קִינֶג פוּן עֲמוֹרָה אוּנ מִיט שִׁנְאָב דֶעם קִינִיג פוּן אַדְמָה. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָט מֶען אִים גְרוּפֶן שִׁנְאָב דֶען דָס מַאכְט שׂוֹנֵא אָב אִיז טַייטְשׁ עֶר הָט פַיינְד דֶעם פָאטֶר וָוס אִיז אִין הִימֶל דָאס מֵיינְט מֶען הקב"ה אוּנ מִיט שֶׁמְאֵבֶר דֶעם קִינֶג פוּן צְבוֹיִם אוּנ דְרוּם הָט מֶען אִים גְרוּפֶן שֶׁמְאֵבֶר דָס אִיז טַייטְשׁ עֶר הָט זִיךְ

ספר הישר

גִיגֶעבֶּען צוּ אַבְרָם אִיר מַאן פַר אַווייבּ אוּנ אַז שָׂרַי הָט גְזֶעהְן אַז הָגָר אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶען הָט שָׂרַי גְטְרַאכְט אִין אִיר הַארְץ אַז הָגָר אִיז בֶּעסֶער פוּן מִיר. אוּנ שָׂרַי זָאגְט צוּא אַבְרָם מַיין קְלָאג אִיז אוּף דִיר דֶען אִין דֶער צַייט אַז דוּא הָאסְט גְבֶּעטִין גָאט ב"ה אַז עֶר זָאל דִיר גֶעבִּין קִינְדֶער וָוארוּם הָאסְטוּ נִיט גִיבֶּעטִין אוּף מִיר אַז גָאט ב"ה זָאל דִיר גֶעבִּין קִינְדֶער פוּן מִיר אוּנ וֶוען אִיךְ הָאבּ עֶפֶּעס זָאגֶען צוּ הָגָר טוּט זִיא פַר שֶׁעמִין מַיינֶע רֵייד פַר דִיר אוּנ דוּ זָאגְסְט אִיר דֶר פַר גָאר נִיט גָאט זָאל צְווִישֶׁן אוּנְז מִשְׁפָּטֶן אוּף דֶעם וָוס דוּ טוּסְט מִיר. אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּ שָׂרַי דַיין דִינְסְט אִיז בַּיי דִיר אִין הַאנְד טוּא מִיט אִיר וָוס דִיר ווִאוּל גְפֶעלְט הָט שָׂרַי זִיא גְפַּיינִיגְט אִיז הָגָר אַנְטְלָאפֶן פַר שָׂרַי אִין דֶער מִדְבָּר אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָט גֶפִינֶן צוּ הָגָר אִין דֶר מִדְבָּר אוּנ זָאגְט צוּ אִיר פָארְכְט דִיךְ נִיט גָאט וֶועט מֶערִין דַיינֶע קִינְדֶער דוּ וֶועסְט גְהַייגֶן אַזוּן אוּנ זָאלְסְט אִים אַנָאמֶן גֶעבִּין יִשְׁמָעֵאל. אַזוּנְד קֶער

בֶּלַע הִיא־צֹעַר׃ ג כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־
עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃
ד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־
כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
מָרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא
כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ
אֶת־רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־
הַזּוּזִים בְּהָם וְאֵת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה
קִרְיָתָיִם׃ ו וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר

אונקלוס

דְבֶלַע הִיא צֹעַר׃ ג כָּל
אִלֵּין אִתְכְּנָשׁוּ לְמֵישַׁר
חַקְלַיָּא הוּא אֲתַר יַמָּא
דְמִלְחָא׃ ד תַּרְתֵּי עֲשַׂר
שְׁנִין פְּלָחוּ יָת כְּדָרְלָעוֹמֶר
וּתְלָת עֶשְׂרֵי שְׁנִין מְרָדוּ׃
ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵי שְׁנִין
אֲתָא כְדָרְלָעוֹמֶר וּמַלְכַיָּא
דְעִמֵּהּ וּמְחוֹ יָת גִּבָּרַיָּא
דִּי בְעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם וְיָת
תַּקִּיפַיָּא דִּבְהֵמְתָא וְיָת
אֵימְתָנֵי דִּבְשָׁוֵה קִרְיָתַיִם׃
ו וְיָת חוֹרָאֵי דִּי בְטוּרְהוֹן

תו"א אשים עשרה שבת יא: את כדרלעומר חולין פט:

בעל הטורים

במדרש שכולם היתה בימיהם וי: (ה) ובארבע עשרה. ב' ר"פ הכא ואידך (מ"ב יח) ובי"ד למלך חזקיהו עלה סנחריב. לומר לך כשם שבאו האומות על חזקיהו ונפלו בידו כך באו על אברהם ונפלו בידו:

רש"י

שמאבר. שם ג אבר לטוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה: בלע. שם ד העיר: (ג) עמק השדים. כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה ה ומדרשי אגדה יש הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים ו לתוכו ונעשה ים המלח ומ"א אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו ז יאורים לתוכו: (ד) שתים עשרה שנה עבדו. ה' מלכים הללו את כדרלעומר: (ה) ובארבע עשרה שנה. למרדן ח בא כדרלעומר לפי שהוא הי' בעל המעשה נכנס בעובי הקורה: והמלכים. אלה שלשה מלכים: הזוזים. הם ט וזמזמים: (ו) בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישור

שפתי חכמים

ג ר"ל דעשה לו כנפים לעופף: ד דייק רש"י מדכתב בלע היא צוער דאם הוא שם אדם לא שייך למימר היא צוער וא"ל מנ"ל לרש"י שהכתוב הזכיר שמותם של מלכים אלו להודיע רשעתם י"ל מדלא הזכיר בקרא גם כן שמו של מלך צוער א"ו מה שהזכיר הכתוב שמות של מלכים אלו להורות על רשעתם ואפשר שמלך צוער לא היה רשע ושמו לא היה מוכיח על רשעתו כמ"ש בלוט אמלטה נא וגו' כדפרש"י שם: ה (רש"א) ר"ל לפי שנכתב השדים בה"א הידיעה ולא פי' הכתוב באיזה מקום היה זה עמק השדים לכ"פ וכו' (נח"י) ונ"ל דהרב פי' שם העלם שלו על שם התואר שבו וה"פ עמק השדים כך שמו ואין לו שם עלם אחר: ו כי לא יתכן שיהיה עמק ויס בזמן אחד ז פי' כי מלת הוא מורה שהוא עצמו היה ים לא שנמשך ים לתוכו דאם כן בו ים מבע"ל: ח ר"ל במלת למרדן שלא תפרש המקרא כן שתים עשרה שנה עבדו ובשלש עשרה שנה לעבדן מרדו ובארבע עשרה שנה לעבדן בא כדרלעומר וגו' דא"כ הול"ל ובי"ג כמ"ש אח"כ ובארבע עשרה שנה לכך מפ' למרדן ר"ל דמ"ש וי"ג שנה מרדו לא קאי אאותן י"ב שנה דלעיל אלא י"ג שנה כפ"ע מרדו ועל אותן י"ג שנה אמר אח"כ ובי"ד שנה: ט דייק מדכתיב הכא רפאים ואימים וכתיב גבייהו הזוזים ובפ' דברים כתיב רפאים ואימים

פירוש לתורת אלהים

גמאכט פליגל צו פליען אונ צו שפרינגען דם הייסט ער האט זיך גישטארקט מורד צו זיין אין הקב"ה ומלך בלע אונ מיט דעם קעניג פון דר שטאט בלע דאס אי' צוער: (ג) כל אלה חברו אלע דיא מלכים האבן זיך באהעפט אונ זענען צו אנאנד גקומן אל עמק השדים צו דעם טאל וואס ער הייסט שדים הוא ים המלח דאס אצונד איז דארטען דער ים המלח. רש"י שרייבט אין אצייט ארום האט זיך דארטען דר ים ארײן גיצוגן איז גיווארען דער ים המלח: (ד) שתים עשרה שנה צוועלף יאר עבדו האבן די פינף מלכים ברע אונ ברשע אונ שנאב אונ שמאבר אונ דר מלך פון צוער גידינט אונ זענען אונטר טעניג גוועזן צו כדרלעומר ושלש עשרה שנה אונ דרייצן יאר מרדו האבן זיי מורד גוועזן: (ה) ובארבע עשרה שנה אונ אין דעם פערצעטן יאר בא איז גיקומן כדרלעומר והמלכים אשר אתו אונ די מלכים וואס זענען מיט אים דאס מיינט מען די דריי מלכים וואס פריער איז גשטאנען. ויכו את רפאים אונ זיי האבן גשלאגן די ריזן וואס האבין גוואנט אין עשתרות קרנים אונ האבן גשלאגן דיא אומה זוזים אין דעם ארט וואס הייסט הם אונ דיא אימים וואס האבן גוואנט אין דעם ארט שוה קריתים: (ו) ואת החרי אונ דיא חורים בהררם.

ספר הישר

ווידר צו זיין הערינטע שפי. אונ הגר רופט דם ארט באר לחי ראי דם איז צווישן קדש אונ צווישן דער מדבר ברד אונ הגר קערט ווידר צו אברם אין הויז. אונ אז עם איז גקומן דער סוף פון איר טראגן אזו גווינט הגר איין זון צו אברם אונ אברם רופט זיין נאמען ישמעאל. אונ אז אברם איז אלט גווארען ניין אונ ניינציג יאר הט זיך גאט בווייזן אונ הט צו אים גזאגט איך וועל געבין מיין זיכרהיים צווישן מיר אונ צווישן דיר אונ איך וועל זייער מערן דיינע קינדר. אונ דאס איז דם זיכרהיים וואס איך האב גגעבן צווישן מיר אונ דיר אז דו זאלסט לאזן בשניידן אלי זכרים דוא אונ נאך דיר דיינע קינדר אונ אז עס וועט גיבוירן

עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃
ז וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הִוא
קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי
וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן
תָּמָר׃ ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ
עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבֹיִים
וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא־צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם
מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃ ט אֵת
כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ
גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ
מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת־
הַחֲמִשָּׁה׃ י וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בֶּאֱרֹת

דְּשֵׂעִיר עַד מֵישַׁר פָּארָן
דִּסְמִיךְ עַל מַדְבְּרָא׃
ז וְתָבוּ וַאֲתוֹ לְמֵישַׁר פְּלוּג
דִּינָא הִיא רְקָם וּמְחוֹ יָת
כָּל חֲקַל עֲמַלְקָאָה וְאַף יָת
אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב בְּעֵין
גֶּדִי׃ ח וּנְפַק מַלְכָּא
דִּסְדוֹם וּמַלְכָּא דַעֲמוֹרָה
וּמַלְכָּא דְּאַדְמָה וּמַלְכָּא
דִּצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְּבֶלַע
הִיא צוֹעַר וְסַדָּרוּ עִמְּהוֹן
קְרָבָא בְּמֵישַׁר חַקְלַיָּא׃
ט עִם כְּדָרְלָעוֹמֶר מַלְכָּא
דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא
דְעַמְמִין וְאַמְרָפֶל מַלְכָּא
דְבָבֶל וְאַרְיוֹךְ מַלְכָּא
דְאֶלָּסָר אַרְבְּעָה מַלְכִין
לָקֳבֵיל חַמְשָׁא׃ י וּמֵישַׁר
חַקְלַיָּא בֵּירִין בֵּירִין

מסקן

רש״י

ואומר אני שאין איל לשון מישור י אלא מישור של פארן איל שמו ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכולם מתורגמין מישור וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה: (ז) עין משפט היא קדש. על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין והם מי מריבה. ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבלים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד: בחצצון תמר. הוא עין גדי מקרא מלא (דה״ב כ׳) ביהושפט: (ט) ארבעה מלכים וגו׳. ואעפ״כ נ נלחו המועטים להודיעך שגבורים היו ואעפ״כ לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם: (י) בארת בארת חמר. בארות הרבה

שפתי חכמים

אמזוזמים ודאי הזוזים היינו זמזומים: י דק״ל והלא על מלת אלוני ממרא נמי מתורגם מישור וא״כ אם חד מנייהו פירושו מישור ודאי השני לאו פירושו מישור ל״פ ואומר אני וכו׳: כ דק״ל למה לריך למימר ד׳ וכי

פירוש לתורת אלהים

אין זייער בארג שׂעיר עַד אֵיל פָּארָן ביז דעם פלון פון פָּארָן וָוס ער הָט גהייסן אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל וָוס ער איז ביא דער מִדְבָּר׃ (ז) וַיָּשֻׁבוּ אונ זייא האבען זיך ווידער גיקערט וַיָּבֹאוּ אונ זייא זענען גקומען צוא דעם אָרט עֵין מִשְׁפָּט הִיא דאס איז קָדֵשׁ. רש״י שרייבט דרום הייסט דאס אָרט עין משפט דאס איז טייטש אקוואל פון מִשְׁפָּט ווייל משה מיט אַהֲרֹן וועלען איבער דעם קוואל גמשפט ווערען דאס מיינט מען דיא מֵי מְרִיבָה אונ נאך אפירוש איז ווייל דיא לייט פון דער מְדִינָה פלעגן זיך דארטן איין זאמלען צו איטליכן משפט וַיַּכּוּ אונ זייא האבן גישלאגן אֶת כָּל שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי אלע פעלדער פון עֲמָלֵק דָם גאנצע לאנד וָוס הָט דר נאך גקערט צו עֲמָלֵק וְגַם אֶת הָאֱמֹרִי אונ אויך די אֱמוֹרִים הַיֹּשֵׁב וָוס זיי זענן גזעסן אין חַצְצוֹן תָּמָר׃ (ח) וַיֵּצֵא אונ ער איז ארוס גגאנגן דער מֶלֶךְ פון סְדוֹם אונ דער מֶלֶךְ פון עֲמוֹרָה אונ דר מֶלֶךְ פון אַדְמָה אונ דר מֶלֶךְ פון צְבוֹיִם אונ דר מֶלֶךְ פון בֶּלַע דָם איז צוֹעַר וַיַּעַרְכוּ אונ זיי האבן אן גרעכט מיט זיי אמִלְחָמָה אין טאל שִׂדִּים׃ (ט) אֵת מיט כְּדָרְלָעוֹמֶר דר מֶלֶךְ פון עֵילָם אונ מיט תִּדְעָל דער מֶלֶךְ פון גּוֹיִם אונ מיט אַמְרָפֶל דר מֶלֶךְ שִׁנְעָר אונ מיט אַרְיוֹךְ דר קינג אֶלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת הַחֲמִשָּׁה די פיר מְלָכִים קעגן די פינף. רש״י שרייבט האטשי די פיר זענן גוועזן וויניגר האבן זיי פארט גובר גוועזן די מִלְחָמָה דָם ווייזט מיר זיי זענן גִבּוֹרִים פון דעסט וועגן הט זיך פארט אַבְרָם ניט פַר מיטן פון צו נאך יאגן זיי אזו ווי ווייטר וועט שטיין׃ (י) וְעֵמֶק אונ דר טאל פון שִׂדִּים זענן דארט גוועזן בֶּאֱרוֹת

ספר הישר

ווערין איין זכר אז ער וועט אלט ווערן אכט טאג זאל מען אים בשניידן אונ דם זאל זיין איין זִכָּרוֹן אויף אייביג אונ דו זאלסט מער ניט גרופן ווערין אברם נייערט אַבְרָהָם. אונ דיין ווייב זאל מער ניט ווערן גרופן שָׂרַי נאר שָׂרָה אונ איך וועל מערן אייערי קינדער

בְּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מֶלֶךְ־סְדֹם וַעֲמֹרָה
וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָּסוּ׃
יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה
וְאֶת־כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃ יב וַיִּקְחוּ אֶת־
לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ
וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃ יג וַיָּבֹא הַפָּלִיט
וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן

מַסְקַן חֵימָרָא וַעֲרַקוּ מַלְכָּא דִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּנְפָלוּ תַמָּן וּדְאִשְׁתְּאָרוּ לְטוּרָא עֲרַקוּ׃ יא וּשְׁבוֹ יָת כָּל קִנְיָנָא דִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְיָת כָּל מֵיכְלְהוֹן וַאֲזָלוּ׃ יב וּשְׁבוֹ יָת לוֹט וְיָת קִנְיָנֵהּ בַּר אֲחוּהִי דְאַבְרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יָתֵב בִּסְדוֹם׃ יג וַאֲתָא מְשֵׁיזְבָא וְחַוִּי לְאַבְרָם עִבְרָאָה

תר"א ויבא הפליט מיכאל׃

בעל הטורים

(יג) ויבא הפליט. בפדר"א בשעה שהפיל הקב"ה לסמאל ממקומו אחז בכנפות מיכאל להפילו עמו ופלטו הקב"ה מידו. וכן ביחזקאל בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר:

שפתי חכמים

לא ראינו דארעא הם ל"פ אע"פ וכו׳: ל דק"ל כפל לשון בארות בארית וע"ק כיון דבארות של חמר היה שם א"כ למה כתיב ויפלו שמה הל"ל ויטבעו שמה כמ"ש ויטבע ירמיהו בטיט וע"ק כיון דחמר היה למה לא מתו שם כשטבעו בחמר דהיינו טיט לא ל"פ בארות הרבה שנוטלין משם אדמה לעשות חמר: מ דלפי׳ א׳ קשה דבארות חמר משמע שתמיד היו מלאים טיט לכן אמר ומ"א וכו׳ מהרש"ל: נ לא שפלט מדור המבול דהא כתיב וישאר אך נח ואשר אתו בתבה משמע לא זולתם: ס ר"ל דרפאים היינו ענקים ונפילים הם ג"כ ענקים שהיו בדור המבול והוא נשאר מאותן ענקים שבדור המבול ופי׳ וישאר אך נח שהיה גונח (כדפרש"י שם) ואשר אתו פי׳ מאשר אתו שם מטורח הבהמות אשר אתו בתבה: ע דק"ל כפי המדרש מה טעם הי׳ לעוג

רש"י

היו שם שנוטלין משם אדמה ל לטיט של בנין. ומדרש אגדה שהיה הטיט מוגבל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם מ לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (ב"ר): הרה נסו. להר נסו. הרה כמו להר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה. ויש חילוק בין הרה להרה שה"א שבסוף התיבה עומדת במקום למ"ד שבראשה אבל (ס"א זו) אינה עומדת במקום למ"ד וקודה (ס"א לנקוד) פת"ח תחתיה והרי הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפרש לאיזה הר אלא שכל א׳ נס באשר מצא הר תהלה וכשהוא נותן ה"א בראשה לכתוב ההרה או המדברה פתרונו כמו אל ההר או כמו להר (להר) ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה: (יב) והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת ישיבתו בסדום: (יג) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג נ שפלט מן המלחמה והוא שכתוב כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים תנחומא ומדרש ב"ר זה עוג שפלט מדור המבול וזהו מיתר הרפאים שנאמר הנפלים ס היו בארץ וגו׳ ומתכוין שיהרג אברם ע וישא את שרה: העברי. שבא מעבר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ויבא הפליט. זה מיכאל ולמה נקרא שמו פליט שכשהפיל הקדוש ברוך הוא סמא"ל וכת שלו אחז בכנפיו להפילו עמו ופלטו הקב"ה מידו ועליו אמר יחזקאל בא אלי הפליט מירושלים:

פירוש לתורת אלהים

גריבער וואס מען פלעגט פון דארטן נעמען ליים צו די בנינים. אונ דער מדרש שרייבט דם ליים איז געוועזן אין זייא אום געקנעטן אונ שיטער אונ דער מלך פון סדום איז דארט אריין גיפאלן אזו ווי וייטער וועט שטיין אונ עס איז אים אנס גישעהן אז ער איז פון דארט ארויס גגאנגן ווייל עס איז געוועזן צווישן די אומות אטייל וואס האבן ניט גיגלייבט אז אברם איז ניצול געווארן פון קאלך אויבן אונ אז זיי האבן גזעהן אז דער מלך סדום איז ארויס גיגאנגן פון דעם ליים האבן זייא שון געגלייבט אויף דעם נס פון אברם אויך וינוסו אונ זייא זענען אנטלאפן גיווארין: (יא) ויקחו כדרלעומר מיט די דריי מלכים וואס זענען געוועזן מיט איהם האבן צו גענומען את כל רכוש גאר דאס גוטץ פון סדום אונ פון עמורה ואת כל אכלם אונ גאר זייער עסן ווארג וילכו אונ זענען אוועק גיגאנגן: (יב) ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם אונ זיי האבן גנומען מיט זיך לוט דעם זוהן פון דעם ברודער פון אברם אונ מיט גאר זיין גוטץ וילכו אונ זייא זענען אוועק גגאנגן והוא יושב בסדום וועער האט אים דם גורם געוועזן דם איז וואס ער איז געזעסן אין סדום: (יג) ויבא אונ איז געקומען הפליט דער אנטרינער. דער מדרש זאגט מען מיינט עוג וואס איז ניצול געווארן פון דור המבול ויגד אונ ער האט גזאגט צו אברם העברי דרום האט מען אים גרופן עברי ווייל ער איז גקומען פון עבר הנהר אז מען האט גענומען לוט אין דער שביה. רש"י שרייבט עוג האט זיך מתכוין גוועזן אז אברם זאל

ספר הישר

קינדער אונ איר וועט זיין צו אגרוס פאלק אונ מלכים וועלין פון אייך ארויס גיין. נחם אונ אברהם שטיים אויף אונ טוט וויא גאם ב״ת האט אים גיבאטען אונ ישמעאל איז אלם געוועזן דרייצען יאר:

וְהוּא שָׁרֵי בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי דְאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְעָנֵר וְאִנּוּן אֱנָשֵׁי קְיָמֵהּ דְאַבְרָם׃ יד וּשְׁמַע אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי וְזָרֵיז יָת עוּלֵמוֹהִי יְלִידֵי בֵיתֵהּ תְּלַת מְאָה

בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם׃
יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר

תו"א וירק את נדרים לב:

רש"י

הנהר (כ"ר) : בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית (ס"א ד"א שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפורש במקום אחר) : (יד) וירק. כתרגומו פ וזריז וכן (ויקרא כו) והריקותי אחריכם חרב אזדיין בחרבי עליכם וכן (שמות טו) אריק חרבי וכן (תהלים לה) והרק חנית וסגור : חניכיו. חניכו כתיב (ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה וכן (משלי כב) חנוך לנער (במדבר ז) חנכת המזבח (תהלים ל) חנכת הבית ובלע"ז קורין לו אינלניי"ר (אונטערריכטען) וברש"י כ"י איסטרייני"ר (לוס ערשטען מאהל ברויכען): שמונה עשר וגו'. (נדרים לב) רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה צ והגא מנין גימ' של שמו : עד

שפתי חכמים

שבא לאברהם וא"ל שנשבה לוט בשלמא לפי' ראשון שפלט מהמלחמה בא והגיד לאברהם בשביל שיעשה נקמה באמרפל וחבריו שהרגו אבותיו אבל לפי המדרש למה אמר לו אלא צ"ל ומתמיה וכו' : פ מסא דפירש"י בפ' בשלח ואין לדחוק ולפרש אריק חרבי מלשון וירק את חניכיו אזדיין בחרבי נראה כוונת רש"י דהכא א"א לפרש אלא ל' זיון מדכתיב את חניכיו רצונו נמי לדחוק ולפרש כל אריק בל' זיון כדי שלא תקשה בתחלת המחשבה על פירושו מאותן המקראות אבל באמת פשוטו בכל מקום הוא לשון הרקה לבד מהכא וזהו דנקט רש"י בפ' בשלח ואין לדחוק ולפרש וכו' ודו"ק (וע' בהרא"ם פי' אחר) : צ (מהר"ן) ק' והא אין מקרא יוצא מידי פשוטו שנא' שמנה עשר וגו' ותי' בשם רבינו בחיי כי כל מספר הזה היו בני ביתו ולאחר שנזדרזו למלחמה מיעטן וריקנן ולזה שיחזרו כל החוטאים כדין תורה דכתיב מי האיש הירא וגו' ונשאר הוא ואליעזר לבדו : (ג"א) ודאי כל השי"ח הלכו עמו כדי להבהיל המלכים שלא יתחזקו כנגדו ואף ע"ג דהוא לבדו היה ג"כ מנלה אותם כי אין מעצור לה' מ"מ לנקמם כדי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) וירק את חניכיו וגו'. שאמר להם אברהם למלחמה אנו יוצאין מי האיש הירא מעבירות שבידו ילך וישוב לביתו כיון ששמעו כך הלכו וחזרו להן ולא נשאר עם אברהם כי אם אליעזר עבדו אמר לו הקב"ה לאברהם הניחו אותך בילן חייך אני נותן כח לאליעזר כנגד כולן ומנין אותיות של אליעזר יעלו למנין י"ח ושלש מאות ומן מסיק בפ"ד דנדרים ועוד מסיק וירק את חניכיו רב אמר שהוריקן בתורה ושמואל אמר שהוריקן בזהב פי' כדי שלא יהא לבם נוטה אלא להצלות נפשות:

פירוש להורת אלהים

גיין מִלְחָמָה האלטען מיט דיא פיר מְלָכִים אונ זאל גהרגה ווערען וועט ער נעמען שָׂרָה פאר א ווייב וְהוּא שֹׁכֵן אונ אברם האט גרוהט אין דעם פלון פון מַמְרֵא אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וואס מַמְרֵא איז געוועזן דער ברודער פון אשכול אונ פון ענר וְהֵם אונ זיי ענר אונ אשכול אונ ממרא זענען געוועזן בַּעֲלֵי בְרִית אַבְרָם זייא האבען מיט אברם כורת ברית געוועזן: (יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו אונ אז אברם האט דער הערט אז זיין פריינד איז געפאנגן געווארען וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו האט ער געוואפינט זיינע יונגען יְלִידֵי בֵיתוֹ וואס זיי זענען ביי אים אין הויז געבארען געווארען שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת דרייא הונדערט מיט אכצעהן. רש"י שרייבט עס שטייט חניכו דאס איז לשון חינוך דאס מיינט מען אליעזר וואס ער האט אים מחנך במצות געוועזן אונ דאס ווארט אליעזר האט אין דער צאל דרייא הונדערט מיט אכצעהן כלומר ער האט נאר אים אליין מיט זיך גענומען ניירדוף אונ ער הט נאך געיאגט ביז דער שטאט דן. רש"י שרייבט דארט איז שלאף געווארען זיין כח ווארום ער האט געזעהן בנבואה אז זיינע קינדער

ספור מספר עטרת שלמה

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וגו'. צו וויסען פאר וואס האבין די מְלָכִים געפאנגען לוט, ער הט דאך מיט זייא קיין מלחמה געהאט, אונ פר וואס הט אברם זיך איינגעשטעלט אין סכנת נפשות צו רעטטין לוט, אמענטש דארף זיך דאך ניט פרלאזין אויף א נס, נאר דר ספר עטרת שלמה שרייבט עס הט אמאהל געטראפין נמרוד איז געקומען צו אברהמען, אברהם הט אים פריינדליך צוגענומען, נמרוד הט געבעטין מען זאל אים געבין עסין, מען הט אים געגעבין עסין אונ טרינקען, נמרוד איז געוועזן ביי אברהמען אגאנצין חודש, ער הט גיגעסין געטרונקען ביי אברהמען, איידער נמרוד איז גיפארין אהיים הט ער געדאנקט אברהמען פאר דעם עסין אונ טרינקען וואס ער האט בייא אים גגעסין געטרונקן אגאנצין חודש, אברהם הט געזאגט צו נמרוד דוא מוזט מיר בצאהלין געלט פר דעם עסין אונ טרינקען, נמרוד הט געזאגט צו אברהם איך האב געהערט אויף דיר אז דו גיבסט עסין אונ טרינקען אומזיסט צו אלע מענטשין וואס קומען צו דיר אין שטוב, רייכע אונ ארעמע, פאר וואס זאל איך זיין ערגער ביי דיר פון אלע מענטשין, האט אברהם געזאגט צו נמרוד עס איז אמת איך גיב עסין אונ טרינקען צו ארעמע אונ רייכע אומזיסט, אבער נאר צו מענטשין, ניט צו א גאט, אונ דו זאגסט דו ביזט א גאט, א גאט מוז בצאהלין, נמרוד הט געזאגט צוא אברהם וויא פיל קומט דיר וועל איך דיר בצאהלין, הט אברהם גיזאגט איך וויל טויזענד רובל, הט נמרוד גיזאגט צו אברהם וויא אזוי קענסטו פארלאנגן פון מיר אזוי פיל געלד, דם הייסט דו ווילסט ביי מיר גזלנן דס געלט, האט אברהם גיזאגט צוא נמרוד איך וועל דיר זאגין פר וואס איך וויל פון דיר טויזענד רובל, איך גיב אלע טאג עסין צו מענטשין אומזיסט, אונ עס ווערט ביי מיר פאר שריבען אין אבוך יעדער טאג ווי פיל דאס עסין האט מיך געקאסט, יעדער מענטש ווען ער גייט אוועק נאך דעם עסין בענטשט ער מיך אונ זאגט צו מיר גאט זאל דיר בצאהלין צוויי מאל אזו פיל ווי דם עסין איז געווערט גיוועזן, קום איך וועל דיר ווייזין דעם בוך וועסטו זעהן זייער עסין קאסט מיך ביז היינט פינף הונדערט רובל, דארף גאט מיר

וַיְשַׁלֹּשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃ טו וַיֵּחָלֵק
עֲלֵיהֶם ׀ לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם
וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל
לְדַמָּשֶׂק׃ טז וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ
וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם
אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃ יז וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־

אונקלוס

וְתַמְנֵי עֲסַר וּרְדַף עַד דָּן׃
טו וְאִתְפְּלֵג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא
הוּא וְעַבְדוֹהִי וּמְחוֹנוּן
וּרְדָפִנּוּן עַד חוֹבָה
דִּי מִצִּפּוּנָא לְדַמֶּשֶׂק׃
טז וַאֲתֵיב יָת כָּל קִנְיָנָא
וְאַף יָת לוֹט בַּר אֲחוּהִי
וְקִנְיָנֵהּ אֲתֵיב וְאַף יָת
נְשַׁיָּא וְיָת עַמָּא׃ יז וּנְפַק

תו"א וירדוף עד [illegible] : [illegible] סנהדרין [illegible] :

בעל הטורים

(טו) לדמשק. שנים במסורה הכא ואידך והגלתי אתכם מהלאה לדמשק. בשביל הטא שעשו בדמשק גלו וזה חובה אשר משמאל לדמשק:

שפתי חכמים

להסתיר האם שיהא לו התחזקות מן הטבע כענין שיס לך אורב וגו' ולכך לקח כמנין אליעזר לרמז שהכל היה בשביל אליעזר: ק (קל"מ) דאל"כ וירדוף עד דן ל"ל הא כתיב וירדפם עד חובה שהוא דן כדמפ' לקמן: ר (קל"מ) אבל כלתי סרוס יהיה החלוק ללילה ושוב אין טעם להוא ועבדיו הכא אחריו: ש והוא ועבדיו קאי אשל מטה הוא ועבדיו

רש"י

דן. שם תשש כחו שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל (סנהדרין לו): (טו) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים ר כשבורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומ"א שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות ש לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויכם וירדפם. תנחומא וכי יש אדם רודף אחר הרוגים אלא אברהם רודף והקב"ה הורג:

ליקוטי יהודא

(טו) וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. זאגט דער מדרש יוֹצְרוֹ חָלְקוֹ, דער וואס האט בַּשאפין די נאכט, הקב"ה, ער הָט די נאכט צוטיילט, מיר דארפין וויסען די מִלְחָמָה וואס אַבְרָהָם הָט געהאט מיט דיא מְלָכִים איז ניט גיוועזן טְרֶעפֶענְדִיג, נאר ווי דר נביא יְשַׁעְיָהוּ זאגט מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח, ווער הָט דערוועקט די הערצער פון די פיר מְלָכִים וואס האבין גוואהְנְט אין מִזְרָח זייט זיי זאלן מאכן אַמִלְחָמָה מיט די פינף מְלָכִים, אונ זיי זאלין פאנגן לוט, דאס הָט הקב"ה גטאן, זיי זאלין פאלען אין די הענט פון אַבְרָהָם, אונ צו אַבְרָהָם זאל גטאן ווערן נסים אין די נאכט, וועט די נאכט ווערן אנגגרייט צו נסים פאר די יודין דיא קינדר פון אַבְרָהָם אוף אייביג, אונ אַזוֹ ווי דיא נאכט איז גטאן גוואָרן צוא אַבְרָהָם נסים פונקט האלבע נאכט, אַזוֹ איז גיטאן גיוואָרן נסים צו די יודין אין מִצְרַיִם אוך פונקט האלבע נאכט, אונ אַזוֹ ווי די נאכט איז גוועזן דעם פופצענטין ניסן, אַזוֹ זענען די יודין פְרַיי גיוואָרן פון מִצְרַיִם האלבע נאכט פון פופצענטין ניסן, אונ די האלבע נאכט פון פופצענטין ניסן איז גרייט פר יודין זיי זאלן אוס געלייזט ווערין פון דעם גָלוּת:

פירוש לתורת אלהים

וועלן דארט שטעלן אַקאלב פאר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: (טו) וַיֵּחָלֵק וגו' הוּא וַעֲבָדָיו אונ ער מיט זיינע קנעכט האבען זיך צוא טיילט ביי דער נאכט אַזוֹ ווי דר סֵדֶר איז פון די וואס יאגן נאך וואס זייא צו טיילן זיך נאך די וואס ווערן נאך גיאגט אז זייא זאלן אַנטלויפן דר אַהער אונ דר אַהער אונ כאטשי עס איז פינצטער גוואָרן האבן זיי זיך פארט ניט פר מיטן פון צו נאך יאגן זיי. אונ דר מִדְרָשׁ שרייבט דאס דיא נאכט איז גיוועזן דיא ערשטע נאכט פון פֶּסַח אונ אַזוֹ איז דער פְּשַׁט וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה דיא נאכט פון פֶּסַח איז צוא טיילט גוואָרן עס זאל אין איר גישעהן צוויי נסים היינו די ערשטע האלבע נאכט איז גשעהן דר נס וואס אַבְרָהָם הָט גשלאגן דיא פיר מְלָכִים אונ האט פון זיי מציל גוועזן לוט אונ די אנדערע האלבע נאכט הָט גיווארט אז עס זאל אין איר גישעהן אַנס אין מִצְרַיִם דאס איז וואס דיא בְּכוֹרִים פון מִצְרַיִם זענען אוס געשטארבן אין דער אנדערער האלבע נאכט פון פֶּסַח וַיַּכֵּם אונ ער האט גישלאגען זייא וַיִּרְדְּפֵם וגו' אונ ער האט זייא נאך גיאגט ביז חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל וואס דאס ארט איז פון דער לינקער זייט פון דַמֶּשֶׂק. רש"י שרייבט עס איז דאך די שטאט דן פר וואס רופט דר פסוק חובה דאס איז לשון שולד ווייל די ישראל האבען אויף דעם ארט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים געדינט: (טז) וַיָּשֶׁב אֵת כָּל הָרְכוּשׁ אונ ער האט ווידר גקערט גאר דאס גוטס וְגַם אֶת לוֹט וגו' אונ אויך לוט אונ זיין גוטס הָט ער ווידר גקערט וְגַם אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעָם אונ אוך די ווייבר אונ דם פאלק: (יז) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סְדֹם לִקְרָאתוֹ אונ דער מֶלֶךְ סְדֹם איז ארויס גיגאנגען קעגען אים

ספור מספר

בּצאלין צוויי מאל אזוי פיל איז טויזענד רובל, אונ דוא ביזט דאך זייער גאט, דריבר וועל איך דיך ניט אוועק לאזין ביז דו וועסט מיר בצאלין פאר זייערע בְּרָכוֹת, אויב דו וועסט ניט בצאלין די טויזענד רובל וועל איך צונעמען פון דיר דיין פאוואז מיט די פערד אונ וועל פון דיר אראפ

עטרת שלמה

נעמען דיינע קעניגליכע קליידער אונ וועל דיך אוועקלאזין לידיג, הָט נמרוד געזאגט צו אַבְרָהָם איצט האב איך קיין געלט איך וועל קומען אהיים וועל איך זעהן אַעצה ווי צו בקומן די טויזענד רובל אונ וועל דיר בצאלין, הָט אַבְרָהָם גזאגט צו נמרוד, דוא זאגסט דאך דו ביזט אגאט אונ דו

סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת
אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר
אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק
הַמֶּלֶךְ׃ יח וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם
הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל
עֶלְיוֹן׃ יט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם
לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
כ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ

מַלְכָּא דִסְדוֹם לְקַדָּמוּתֵהּ
בָּתַר דְּתָב מִלְּמִמְחֵי יָת
כְּדָרְלָעוֹמֶר וְיָת מַלְכַיָּא
דִּי עִמֵּהּ לְמֵישַׁר מַפְנָא
הוּא אֲתַר בֵּית רֵיסָא
דְמַלְכָּא׃ יח וּמַלְכִּי צֶדֶק
מַלְכָּא דִירוּשְׁלֶם אַפֵּיק
לְחֵם וַחֲמַר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ
קֳדָם אֵל עִלָּאָה׃
יט וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ
אַבְרָם לְאֵל עִלָּאָה
דִּקְנָיָנֵהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃
כ וּבְרִיךְ אֵל עִלָּאָה דִּמְסַר

תו"א והוא כהן נדרים לב: ויברכהו נדרים שם אבות יב: וברוך אל נדרים שם:

בעל הטורים

(יח) מלך שלם. ר"ת שם לומר לך שזה שם בן נח: (יט) ברוך אברם לאל עליון. ז' פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקב"ה. ברוך ה' אלהי שם. וברוך אל עליון. ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך. ויאמר יתרו ברוך ה'. ואכלת ושבעת וברכת

רש"י

שמו חובה ודן קורא חובה על שם ע"א שעתידה להיות שם: (יז) עמק שוה. כך שמו ותרגומו למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא בית ריס א' שהוא שלשים קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם ומ"א עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין: (יח) ומלכי צדק. מ"א הוא ת שם בן נח (נדרים לב): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה והראה לו שאין בלבו עליו על א שהרג את בניו. ומ"א רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו: (יט) קונה שמים וארץ. כמו (תהלים קמו) עושה שמים וארץ ע"י עשייתן קנאן להיות שלו: (כ) אשר מגן. אשר

שפתי חכמים

ויכם וירדפם וגו': ת ר"ל דמלך שלם ראשי תיבות למפרע שם: א דכתיב אחרי הכותו את כדרלעומר וכדרלעומר היה מלך עילם ועילם הוא מבני שם ומסתמא גם הוא ועמו מבני שם היו והא דפי' רש"י כך עושין ליגיעי מלחמה פי' שא"ת כדי להאכילו כדרך האורחים א"כ למה לא הוציא להם בקר ולאן לשחוט להם להאכילם והרא"ם פי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ומלכי צדק. שכן דרך להוציא לבאי מלחמה שהם עייפים ורעבים וצמאים. ד"א לחם ויין רמז למנחות ונסכים שבתחלה היה כהן כד"א והוא כהן לאל עליון ואבד כהונתו על שהקדים ברכת אברהם לברכתו של הקב"ה הה"ד נשבע ה' ולא ינחם על דברתי מלכי צדק כלומר על דבורו של מלכי צדק והיינו דכתיב והוא כהן הוא כהן ואין זרעו כהן כך מסיק בנדרים:

פירוש לתורת אלהים

אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת נָאךְ דֶעם אַז אַבְרָם הָאט זִיךְ ווִידֶער גֶעקֶערְט פוּן צוּ שְׁלָאגֶן דֶעם מֶלֶךְ כְּדָרְלָעוֹמֶר אוּנ דִי מְלָכִים וָואס זֶענֶען מִיט אִים גֶעוֶועֶן אֶל עֵמֶק שָׁוֵה צוּם גְלַייכֶן טָאל הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ דָס וֶוערְט גֶערוּפֶן דֶר טָאל פוּן דֶעם מֶלֶךְ: (יח) וּמַלְכִּי צֶדֶק רש"י שְׁרַייבְּט דָס אִיז שֵׁם דֶר זוּהְן פוּן נֹחַ אוּנ מֶען הָט אִים גֶערוּפֶען מַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם דֶער מֶלֶךְ פוּן יְרוּשָׁלַיִם הוֹצִיא לֶחֶם וָיַיִן הָאט אַרוֹיס גֶעטְרָאגֶען בְּרוֹיט אוּנ וַויין צוּא אַבְרָם רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ טוּט מֶען צוּא דִיא וָואס זֶענֶען מִיד פוּן דֶער מִלְחָמָה אוּנ דֶער מִיט הָאט עֶר אִים גֶעווִיזֶען אַז עֶר הָאט אוֹיף אִים קֵיין שִׂנְאָה נִיט אִין הַארְצֶן אוֹיף דֶעם וָואס עֶר הָאט גֶהַרְגֶעט זַיינֶע קִינְדֶער

ליקוטי יקרים

(יח) וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם וגו'. דֶער בְּאֵר מַיִם חַיִּים שְׁרַייבְּט פְרִיעֶר שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ, זָאגְט רש"י אַלֶע פֶעלְקֶר הָאבִּין זִיךְ פַרְזַאמֶעלְט אוֹיף דֶעם פְּלַאץ אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם דוּ בִּיזְט אוּנְזֶער גָאט אוּנ אוּנְזֶער מֶלֶךְ, הָט אַבְרָהָם צוּ זַייא גֶעזָאגְט דִיא וֶועלְט הָט אִיר גָאט אוּנ אִיר מֶלֶךְ נָאִיךְ בִּין נִיט דֶער גָאט פוּן דִיא וֶועלְט אוּנ בִּין נִיט דֶר מֶלֶךְ פוּן דִי וֶועלְט נָאר (וּמַלְכִּי צֶדֶק), מַיין גֶערֶעכְטִיגֶער מֶלֶךְ הקב"ה וָוס עֶר אִיז (מֶלֶךְ שָׁלֵם), דֶר מֶלֶךְ מִיט אַלֶע גַאנְצְקַייט (הוֹצִיא לֶחֶם וָיַיִן), דִי בְּרוֹיט אוּנ ווַיין וָוס מִיר עֶסִין אִיצְט גֶייעֶנְדִיג פוּן דִי מִלְחָמָה, דָס הָאט עֶר אוֹיסְגֶעצוֹיגִין (בְּעֶשׁאפִין) פוּן דִי עֶרְד (וְהוּא) אוּנ עֶר נָדָם הָט אַבְרָהָם גֶעמֵיינְט אוֹיף זִיךְ) בִּין נָאר (כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן) אַדִינֶער צוּ גָאט וָואס עֶר אִיז דֶער הֶעכְסְטֶער אִיבֶּער דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט:

וְהוּא כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן אוּנ עֶר אִיז גֶיוֶועֶן אַכֹּהֵן צוּם אִייבֶּרְשְׁטֶן גָאט: (יט) וַיְבָרְכֵהוּ שֵׁם הָאט גֶבֶּענְטְשְׁט צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר עֶר הָאט גְזָאגְט בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ אַבְרָם צוּ דֶעם אֵייבֶּרְשְׁטֶן וָזאל זַיין אַבְרָם גֶבֶּענְשְׁט גָאט קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ ווָס עֶר הָט בַּשַׁאפֶן הִימֶל אוּנ עֶרְד. רש"י שְׁרַייבְּט קוֹנֶה אִיז טַייטְשׁ עֶר הָאט גְקוֹיפְט וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם וָוס עֶר הָט זֵיי בַּשַׁאפֶן הָאט עֶר זֵיי גְקוֹיפְט זֵיי זָאלֶן זַיין זַיין: (כ) וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אוּנ גְבֶּענְשְׁט זָאל זַיין דֶר אֵייבֶּרְשְׁטֶר

ספור מספר

הָאסְט בַּשַׁאפִין דִי גַאנְצֶע וֶועלְט הָאסְטוּ דָאךְ בַּשַׁאפִין דִיא גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער וָוס אִיז דָא אוֹיף דֶער וֶועלְט, ווִיא אַזוֹ זָאגְסְטוּ דוּ הָאסְט קֵיין גֶעלְט צוּ בַּצָאהְלִין? אוֹיבּ דוּ וֶועסְט

עטרת שלמה

מִיר גֶעבִּין גְשְׁרִיבְּען אַז דוּ בִּיזְט גִיט אַגָאט אוֹיף דֶר וֶועלְט, נָאר דוּ בִּיזְט אַמֶענְטְשׁ גְלַייךְ ווִי אַלֶע מֶענְטְשִׁין, וֶועל אִיךְ דִיךְ לָאזִין פְרַייא אוּנ וֶועל בַּיי דִיר גָאר נִיט קָאנֶען אוּנ אַלֶע

בְּיָדֶ֑ךָ וַיִּתֶּן־ל֥וֹ מַעֲשֵׂ֖ר מִכֹּֽל׃ חמישי
כא וַיֹּ֥אמֶר מֶֽלֶךְ־סְדֹ֖ם אֶל־אַבְרָ֑ם תֶּן־
לִ֣י הַנֶּ֔פֶשׁ וְהָרְכֻ֖שׁ קַֽח־לָֽךְ׃ כב וַיֹּ֥אמֶר
אַבְרָ֖ם אֶל־מֶ֣לֶךְ סְדֹ֑ם הֲרִמֹ֨תִי יָדִ֤י
אֶל־יְהוָה֙ אֵ֣ל עֶלְי֔וֹן קֹנֵ֖ה שָׁמַ֥יִם
וָאָֽרֶץ׃ כג אִם־מִחוּט֙ וְעַ֣ד שְׂרוֹךְ־נַ֔עַל

סָנְאָיךְ בִּידָךְ וִיהַב לֵיהּ
חַד מִן עַסְרָא מִכֹּלָּא׃
כא וַאֲמַר מַלְכָּא דִסְדוֹם
לְאַבְרָם הַב לִי נַפְשָׁתָא
וְקִנְיָנָא (בכל הס׳ סב) דְּבַר
לָךְ׃ כב וַאֲמַר אַבְרָם
לְמַלְכָּא דִסְדוֹם אֲרֵימִית
יְדִי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ קֳדָם אֱלָהָא
עִלָּאָה דִּקְנִינֵהּ שְׁמַיָּא
וְאַרְעָא׃ כג אִם מֵחוּטָא
וְעַד עַרְקַת מְסָנָא וְאִם

תו"א תן לי נדרים שם: כרמותי סוטה ד: קונה שמים שבתים פז: אם מחוט סוטה יז חולין פט:

בעל הטורים

את ה׳. ולגד אמר ברוך. וכהם ק׳ תיבות כנגד ק׳ ברכות בכל יום וז׳ פסוקים כנגד ז׳ ברכות שבשבת ויו"ט. וכחמשה מהם השם אלא ברוך כנגד ה׳ חומשי תורה שצריך לברך עליהם תחלה ותלרף עמהם וברוך אל עליון יהיו ששה כנגד ששה סדרים: (כב) הרימותי. ב׳ במסורה הכא ואידך כי הרימותי קולי ואקרא וזהו שאמרו חכמינו ז"ל שאשת פוטיפרע נתכוונה לטובה כמו שנתכוין אברהם לשם שמים:

שפתי חכמים

דא"כ למה הזכיר שהוליא לחם ויין דהא דרך הקרא בכ"מ שלא להזכיר אלא לחם לבד כמו ואקחה פת לחם ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל להם וגו׳ וי"ל לומר ויין אלא שהם לריכין ליגיעי מלחמה: ב דק"ל מי נתן למי ומפרש אברהם נתן לו כו׳ ומה טעם נתן לו לכן פירש לפי שהיה כהן וכו׳: ג ואף על פי שאין כאן זכר שביעה כמו גבי כי אשא אל שמים ידי דכתיב בתריה ואמרתי חי אנכי

כג) נתתי כסף השדה קח ממני נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

רש"י

הסגיר וכן (הושע יא) אמגנך ישראל: ויתן לו. אברם ב מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן: (כא) תן לי הנפש. (הגופים מן) השבי שלי שהללת החזר לי הגופים לבדם. (כב) הרימותי ידי. לשון ג שבועה מרים אני את ידי לאל עליון וכן (בראשית כב) בי נשבעתי נשבע אני וכן (שם כג) נתתי כסף השדה קח ממני נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני: (כג) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב

ליקוטים על התורה

(כ) וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל וַוייל אַבְרָהָם הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי פֶעלְקֶער אוּנ הָאט זֵיי בֶּעקֶענְט גֶעמַאכְט אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט אוֹיף דֶר וֶועלְט, דְרִיבֶּר אַצֶעהֶנְטִיל פוּן דִי אַלִּי פֶעלְקֶער הָט הקב"ה גֶגֶעבִּין צוּ אַבְרָהָם אַמַתָּנָה, דָס אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָוס אִין אִיר הָאבִּין גֶעוואוֹהְנְט זִיבְּעוּ פֶעלְקֶער וָוס זֵיי זָענֶען אַצֶעהֶנְטִיל פוּן דִי זִיבֶּצִיג פֶעלְקֶער נָוס זָענֶן דָא אוֹיף דֶר וֶועלְט, דָס מֵיינְט דֶר פָּסוּק וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל, הקב"ה הָט גִיגֶעבִּין צוּא אַבְרָהָמֶען אַצֶעהֶנְטִיל פֶעלְקֶער פוּן אַלֶּע פֶעלְקֶער:

(כג) אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. דֶער מדרש זָאגְט יֶעדֶער וָוארְט וָוס דֶער צַדִּיק רֶעט מַאכְט אַצֵייכִין אִין הִימֶעל, וַוייל אַבְרָהָם הָט גֶעהֵיילִיגְט דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה אוּנ הָט גָאר נִיט גִוָואלְט נֶעמֶן פוּן מֶלֶךְ סְדוֹם וַוייל עֶר הָט גֶעוָואסְט אַז דֶר מֶלֶךְ סְדוֹם וֶועט שְׁפֶּעטֶר זָאגִין אִיךְ הָאבּ רַייךְ גִמַאכְט אַבְרָהָמֶען, אוּנ אַבְרָהָם הָט גֶעזָאגְט מִיט דֶעם לָשׁוֹן אִם מִחוּט, פוּן אַפָּאדִים, וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל, בִּיז אַשְׁנִירוּל פוּן אַשׁוּךְ, דְרִיבֶּער הָט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועזְן צוּ צְוֵויי מִצְוֹת, אֵיין מִצְוָה פוּן פֶּעדִים, דִי מִצְוָה צִיצִית, אוּנ דִי מִצְוָה פוּן קָרְבָּנוֹת וָואס מֶען הָט מַקְרִיב גִיוֶוען אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ דִיא וֶוענְט פוּן מִזְבֵּחַ זֶענֶן גִיוֶוען אִין מִיטֶען גֶעצֵייכוּנְט מִיט אַרוֹיטֶע פַארְבּ דִין וִויא אַפָּאדִים, דִיא אַנְדֶערִי מִצְוָה אִיז דֶער שְׁנִירוּל, דָאס אִיז דִיא רְצוּעוֹת פוּן תְּפִילִין, דִי מִצְוָה מִיט דִיא שִׁיךְ, חֲלִיצָה פוּן אַיְבָּמָה, וֶוען יוּדִין הָאבִּין גִיגֶעסִין דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח אִין מִצְרַיִם הָאבִּין זֵיי גֶעמוּזְט גִיין אָנְגֶעטָאהְן דִי שִׁיךְ, אוּנ מִיט דֶעם שׁוּךְ וֶועט הקב"ה שְׁטְרָאפִין עֵשָׂו, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוֹיף אֱדוֹם וֶועל אִיךְ וַוארְפִין מַיין שׁוּךְ, אוּנ מִיט דִיא שִׁיךְ וֶועלִין גֶעלוֹיבְּט וֶוערִין דִי יוּדִין וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים, ווי שֵׁיין זֶענֶען דַיינֶע טְרִיט מִיט דִי שִׁיךְ וֶוען דוּא גֵייסְט אוֹיף יוֹם טוֹב אִין יְרוּשָׁלַיִם וע׳ חגיגה ג:

פירוש לתורת אלהים

גָאט אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וָוס עֶר הָט אִיבֶּר גִיעֶנְטְפֶערְט דַיינֶע בַּלֵיידִיגֶער אִין דַיינֶע הֶענְט וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל אוּנ עֶר הָט גֶגֶעבֶּן צוּ שֵׁם מַעֲשֵׂר פוּן גָאר זַיין פַר מֶעג וָוארוּם שֵׁם אִיז גִיוֶועזְן אַכֹּהֵן: (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סְדוֹם אוּנ דֶר מֶלֶךְ פוּן סְדוֹם הָט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָם תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ גִיבּ מִיר דָס נֶפֶשׁ פוּן דֶעם גִיפֶּענְקֶנִישׁ וָוס דוּ הָאסְט מַצִיל גִיוֶועזְן וְהָרְכוּשׁ קַח לָךְ אוּנ דָאס יַטְם נֶעם דִיר: (כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָט גִיזָאגְט צוּ דֶעם מֶלֶךְ סְדוֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אִיךְ טוּא אוֹיף הֵייבֶּן מַיין הַאנְד אוּנ שְׁוֶוער לְאֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ צוּא דֶעם אֵייבֶּרְשְׁטֶן גָאט וָואס עֶר הָאט בַּשַׁאפֶן הִימֶל אוּנ עֶרְד: (כג) אִם מִחוּט אוּב פוּן אַפָּאדֶם וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל אוּנ בִּיז אַרֶעמִיגְדֶל פוּן אַשׁוּךְ וֶועל אִיךְ מִיר אַיין הַאלְטֶן פוּן גְפֶּענְקֶנִישׁ

ספור מספר עטרת שלמה

וָואס דוּ הָאסְט גִגֶעסִין גֶעטְרוּנְקֶן אִיז אוּמְזִיסְט, אַזוֹ וִויא אִיךְ גִיבּ עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען צוּ אַלֶע מֶענְטְשִׁין אוּמְזִיסְט. נִמְרוֹד הָט אַזוֹ גֶעשְׁרִיבֶּען אַז עֶר אִיז מוֹדֶה עֶר אִיז קֵיין גָאט, אַבְרָהָם הָט אִים אָפּ גִילָאזִין אוּנ עֶר אִיז גִגַאנְגֶען אַהֵיים, אוּנ אַבְרָהָם הָט בַּאלְד בַּקַאנְט גִמַאכְט אוֹיף דִי גַאנְצִי וֶועלְט אַז נִמְרוֹד הָט מוֹדֶה גִיוֶוען אַז עֶר אִיז קֵיין גָאט אוּנ וֶוער עֶס ווִיל קֶען קוּמֶען צוּ אִים וֶועט עֶר אִים וֵוייזִין דָס קְוִיטֶעלֶע פוּן נִמְרוֹד, דִי זַאךְ אִיז גִיוֶוען פַאר נִמְרוֹד אַגְרוֹסֶע שַׁאנְדֶע, נִמְרוֹד הָט גִיזֶעהְן עֶר קֶען גָאר נִיט טָאן צוּ אַבְרָהָמֶען, נָאר עֶר הָט גְוָואסְט אַז לוֹט מִיט אַבְרָהָמֶען הָאבִּין אַגְלֵייכִין פָּנִים מֶען הָט נִיט גֶקֶענְט דֶערְקֶענֶען וֶועלְכֶער אִיז אַבְרָהָם אוּנ וֶועלְכֶר אִיז לוֹט נָאר דוּרְךְ בַּזוּנְדֶערֶע צֵייכוֹנְס וָוס מֶענְטְשִׁין הָאבִּין אוֹיף זֵיי גֶעהַאטוּ, וֶוען אַמְרָפֶל וְדָאס אִיז נִמְרוֹדוּ אִיז גֶעגַאנְגֶן צוּרִיק פוּן דִי מִלְחָמָה מִיט סְדוֹם אוּנ עֶר הָט דָארְטֶן גֶעטְרָאפִין לוֹט. הָט עֶר אִים גֶעפַאנְגֶען אוּנ הָט אִים גֶעבּוּנְדֶן מִיט קֵייטִין אוּנ הָט גֶעטְרַאכְט עֶר וֶועט אִים אַרוּם פִירֶן פַאר אַלֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ וֶועט זָאגִין דָס אִיז אַבְרָהָם, עֶר הָט אִים גֶעבּוּנְדְרִין מִיט קֵייטִין וַוייל עֶר הָט אוֹיף אִים גְשְׁרִיבֶּן אַפַּאשְׁקְוִויל

וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא
תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם׃
כד בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים
וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי
עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם׃
ס טו א אַחַר ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה
דְבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה

אונקלוס

אֶסַּב מִכָּל דִּי לָךְ וְלָא
תֵימַר אֲנָא אַעְתָּרִית יָת
אַבְרָם׃ כד לְחוֹד (בכל הס׳
בר) מִדַּאֲכָלוּ עוּלֵימַיָּא
וְחֻלָק גֻּבְרַיָּא דִּי אֲזָלוּ עִמִּי
עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא אִנּוּן
יְקַבְּלוּן חֻלָקְהוֹן׃ א בָּתַר
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין הֲוָה
פִּתְגָּמָא דַּיְיָ עִם אַבְרָם

תולדות אהרן

בלעדי רק חולין שם:

רש"י

לעלמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. וא"ת לתת לי שכר ד מבית גנזיך לא אקח: ולא תאמר וגו'. שהקב"ה הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך וגו': (כד) הנערים, עבדי ה אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכול וממרא וגו' ואע"פ שעבדי נכנסו למלחמה שנא' הוא ועבדיו ויכם וענר וחבריו ישבו על הכלים ו לשמור אפי' הכי הם יקחו חלקם וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל) כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו ולכך נאמר (שם) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם: (א) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג (ב"ר) אחר הדברים האלה אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והי' דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן לך מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת ומה

שפתי חכמים

לעולם קאי הכתוב פה וסמך על המבין הרא"ס ועוד יש לומר דנשא נמי לשון הרמה הוא וכמו שמצינו באשא שהוא לשון שבועה ה"נ האי הרימותי שהוא לשון אשא נמי לשון שבועה אף שאינו מפורש בהדיא: ד רש"י דייק מדכתיב ואם אקח משמע מחוט ועד שרוך נעל מוגלת בפני עצמו הוא ופירושו אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח מבית גנזיך אי נמי דק"ל הא כבר היה בידו ולא היה לו לומר ואם אקח אלא על כרחך ואם אקח ממה שתתן לי מבית גנזיך וק"ל: ה ר"ל דצריך לחלק הקרא לג' חלקים וכן פירושו בלעדי רק אשר אכלו הנערים היינו עבדים אשר הלכו אתי כדכתיב לעיל הוא ועבדיו וזה אשר הלכו אתי ל' רש"י הוא ומה דכתיב בקרא וחלק האנשים אשר הלכו אתי ג"כ בפ"ע ר"ל חניכיו דאמר לעיל הם האנשים אשר הלכו אתו ענר אשכול וממרא נמי בפ"ע ר"ל הם יקחו חלקם והוכחתו מדכתי' בקרא עוד פעם שנית הם יקחו חלקם ודאי קאי על ענר אשכול וממרא דאי קאי על האנשים אשר הלכו אתו לא היל"ל חלקם דהא כבר כתיב וחלק האנשים אלא ודאי הם יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממרא לחוד: ו הוכחתו מדכתיב לעיל והוא שוכן באלוני ממרא וגו' והם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אל תירא אברם. נמצא כשהרג את המלכים נתירא שמא נתמעטו זכיותיו אמר לו ית' בערת קוצים מן הכרם אל תירא אנכי מגן לך ולכך אומרים מגן אברהם ובשעה שנעקד יצחק פרחה נשמתו ועלתה למרום וחזרה לגופו והחיתו לכך התקין מחיה המתים. ונמצא במדרש כשפרחה נשמתו של יצחק עלתה למרום נסתכלה בזיו שכינה דכתיב כי לא יראני האדם וחי ולכך ותכהן עיניו מראות ובשעה שראה יעקב המלאכים עולין ויורדין ומלווין לו בכל רגע היו מודין ומקלסין להקב"ה ולכך התקין האל הקדוש:

פירוש לתורת אלהים

וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ אונ אוב איך וועל נעמען פון אלץ וואס איז צו דיר ווען דו וועסט מיר וועלן געבן שׂכר פון דיינע אוצרות וועל איך ניט נעמען וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם אונ דו זאלסט ניט זאגען איך האב רייך גמאכט אברם ווארום גאט האט מיר צו גזאגט ער אליין זאל מיך רייך מאכען: (כד) בִּלְעָדַי נייערט רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וואס די יונגען האבען גיגעסען וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי אונ דעם חלק פון די מאנען וואס זענען גינאנגען מיט מיר אונ אויך אֶשְׁכּוֹל עָנֵר וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם זיי זאלען נעמען זייער חלק רש"י שרייבט אזו הט ער גזאגט חאטשי מיינע קנעכט זענען גגאנגען אין דר מלחמה אונ ענר מיט זיינע חברים זענען גזעסען ביי די כלים צו היטען זיי זאלען זיי פארט נעמען זייער חלק אונ פון אים הט דוד אפ גלערינט וואס ער האט גזאגט אז דר וואס גייט אין דר מלחמה אונ דר וואס זיצט געבען דיא כלים זאלען אגלייכן חלק נעמען: (א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נאך די רייד. רש"י שרייבט נאך דעם אז עס איז גישעהן אנס אז אברם האט גהרגת די מלכים הט ער זיך גזארגט אונ הט גזאגט טאמער האב איך מקבל גוועען מיין שׂכר אויף גאר מיינע צדקות דרום הט אים גאט גזאגט דו זאלסט דיך ניט פארכטען אזו וויא עס שטייט ווייטער הָיָה דְּבַר יְיָ איז גוועען דיא רייד פון גאט צוא אברם בַּמַּחֲזֶה אין דער שיין לֵאמֹר אזו צוא זאגען

ספור מספר

קחישלע אז ער הט מודה גיוועזן ער איז ניט אגאט, דריבר ווי מען הט גיזאגט צו אברהמען אז נמרוד הט געפאנגען לוט, הט אברהם באלד פארשטאנען וואס נמרוד מיינט צוא טאהן, דריבר איז ער געקומען צו אמלחמה מיט נמרוד אונ הט ארויס גענומען לוט פון זיין האנט נדער ווס האט גיזאגט

עטרת שלמה

צו אברהם אז לוט איז געפאנגען גיווארין, איז גיוועזן עוג, מען רופט אים הפליט (דער גערעטעטער) ווייל ער איז גרעטעט גוואהרן פון מבול, ער איז גוועזן צו גבונדן צו די תבה (ואוסוויינינג) אונ איז גגאנגען מיט די תבה, אונ נח הט גמאכט אלאך אין דאך פון די תבה אונ הט אים גיגעבין עסין:

לֵאמֹר אַל־תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן
לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד׃ ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי
וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי
הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר׃ ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם
הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי
יוֹרֵשׁ אֹתִי׃ ד וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו
לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר

בִּנְבוּאָה לְמֵימַר לָא
תִדְחַל אַבְרָם מֵימְרִי
תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ סַגִּי לַחֲדָא׃
ב וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים
מַה תִּתֵּן לִי וַאֲנָא אָזֵיל
בְּלָא וְלָד וּבַר פַּרְנָסָא
הָדֵין דִּבְבֵיתִי הוּא
דַּמַּשְׂקָאָה אֱלִיעֶזֶר׃
ג וַאֲמַר אַבְרָם הָא לִי לָא
יְהַבְתְּ וְלָד וְהָא בַר בֵּיתִי
יָרֵית יָתִי׃ ד וְהָא פִתְגָמָא
דַּייָ עִמֵּיהּ לְמֵימַר לָא
יְרָתִנָּךְ דֵּין אֱלָהֵין בַּר

תו"א הוא דמשק יומא כח: והנה בן שבת קנו: כי אם שבת סט:

בעל הטורים

(ב) ערירי. ב' במס' הכא ואידך כתבו את האיש הזה ערירי ביהויכין. שהראהו גלות יהויכין שאמרהם יצא מאור כשדים והם גלו לכשדים שהוא

שפתי חכמים

בעלי ברית אברם וכתיב בתריה וישמע אברם וגו' וירדוף וגו' ואלו

רש"י

שאתה דואג על קבול שכרך שכרך הרבה מאד: (ב) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש וחבר לו ער ועונה (מלאכי ב) ערירי בלא יורש כאשר תאמר (איוב לא) ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כך לשון ערירי חסר בנים ובלע"ז דעזענפאנט"ס (קינדרלאז) ול"נ ער ועונה מגזרת (שיר ה) ולבי ער ועירירי לשון הורבן וכן (תהלים קלז) ערו ערו וכן (חבקוק ג) ערות יסוד וכן (ירמיה נא) ערער תתערער וכן (צפניה ב) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי. כתרגומו שכל ביתי נזון על פיו כמו (בראשית מא) ועל פיך ישק אפוטרופא שלי ואלו הי' לי בן הי' בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק הי' ולפי מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק ובגמ' שלנו דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים: (ג) הן לי לא נתתה זרע. ומה

ליקוטי יוסף

(א) אל תירא אברם וגו' דער מדרש זאגט פאר וואס דרייא זאכין האט אברהם מורא געהאט, ערשטענס טאמער האט ער גהרגת מענטשין וואס זענען געווען צדיקים, פיל מענטשן, אדער אפילו נאר איינם, אונ ער ווערט פאר דעם געשטראפט ווערין, אויף די מורא האט אים הקב"ה געענטפערט אל תירא אברם, זאלסט ניט מורא האבין אברם, די מענטשין וואס דו האסט געהרגית זענען געווען רשעים, די צווייטע מורא איז געווען טאמער די פריינד אדער די גוטע פריינד פון די געהרגתה וועלין אים הרגנען, אויף דעם האט אים הקב"ה געענפערט אנכי מגן לך, איך וועל אויף דיר שיצען, עס וועט קיינער דיר קיין שלעכטס טאן, דם דריטע חאט ער מורא געהאט נוייל הקב"ה האט אים געטאן אנס טאמער וועט הקב"ה אים אפרעכענען פון זיין שכר, האט הקב"ה געזאגט צו אים שכרך הרבה מאד, דיין שכר איז זייער פיל ווי עס איז געוועזן פריער. למשל דער מנהג איז אין די שטעט וואס זענען נוייט פון די גרויסע פאבריקין, אונ עס לוינט ניט די קרעמער צו מאכין הוצאות אונ פארין נוייט ביז אין די פאבריק, שיקט מען איין קרעמער ער זאל קופין סחורה

פירוש לתורת אלהים

אל תירא אברם דוא זאלסט דיך ניט פארכטען אברם אנכי מגן לך איך בין דיין באשיצער. דוא וועסט ניט געשטראפט ווערן פר די אלע מענטשן וואס דוא האסט געהרגית אונ דאס וואס דו זארגסט טאמער האסטו מקבל געווען דיין שכר זאג איך דיר שכרך הרבה מאד דיין שכר איז זייער פיל: (ב) ויאמר אברם האט אברם געזאגט אדני אלהים גאט מיין האר מה תתן לי וואס טוג מיר דס וואס דו וועסט מיר געבן ואנכי הולך ערירי אונ איך גיי אן קינדער ובן משק ביתי אונ מיין הויז שפייזער הוא דמשק אליעזר איז אליעזר וואס ער איז פון דמשק אבער איך זאל האבן אזוהן וואלט מיין זוהן געווען דער ממונה: (ג) ויאמר אברם אונ אברם האט געזאגט הן לי לא נתתה זרע צו מיר האסטו ניט גיגעבען קיין קינד והנה אונ בן ביתי מיין הויז מענטש יורש אותי וועט מיך ירשענען: (ד) והנה אונ דבר יי אליו לאמר דיא רייד פון גאט איז געווען צו אים אזו צו זאגן לא יירשך זה עס וועט דיך ניט ירשענען דער כי אם אשר יצא ממעיך נאר דער וואס וועט ארוס גיין פון דיינע געדערים דיין קינד וועט דיך ירשענען:

משלי יהודא

(ג) ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע וגו'. אברהם אבינו האט געוואוסט אז הקב"ה האט אים צו געזאגט ער וועט האבין קינדער וועט ער געווים האבין קינדער, ער האט זיך נאר געוואנדערט פר וואס דאוערט אזוי לאנג, פר וואס האט ער נאך ניט די קינדער וואס הקב"ה האט אים צוגעזאגט, דער תירוץ איז די גמרא זאגט פר וואס זענען געווען אונזערע מוטרס שרה רבקה רחל לאה עקרות, נוייל הקב"ה וויל די תפלות פון די צדיקים, זענען צדיקים דארפין אנאך, גיט זייא ניט הקב"ה דיא זאך ביז זייא בעטין ביי אים ער זאל זיי דיא זאך געבין, דער ענין איז למשל אגביר האט אמאל געמאכט אחתונה, ווי די אלע געבעט זענען שוין געזעצן, האט ער געזאגט צום כשרת ער זאל פר על דן דעם טישער אונ זאל קיינעם

דְּתוֹלִיד הוּא יִרְתִנָּךְ׃ ה וְאַפֵּיק יָתֵהּ לְבָרָא וַאֲמַר אִסְתְּכִי כְעַן לִשְׁמַיָּא וּמְנֵי כוֹכְבַיָּא אִם תִּכּוּל לְמִמְנֵי יָתְהוֹן וַאֲמַר לֵהּ כְּדֵין יְהוֹן בְּנָיךְ׃ ו וְהֵימִין בְּמֵימְרָא דַייָ וְחַשְׁבַהּ לֵהּ לְזָכוּ׃

תו"א ויוצא אותו שבת סה נדרים לב : והאמן בה' שבת לא :

יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃ ה וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃ ו וְהֶאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ

בעל הטורים

בכל: (ה) ויוצא אתו החוצה. בגימטריא אילטגניגותך: כה יהיה זרעך. פי' כשיהיה לו עוד כ"ה שנים כמנין כ"ה יהיה לו זרע שהרי בברית בין הבתרים היה אברהם בן ע"ה שנה: יהיה. בגי' שלשים לומר לך שאין דור שאין בו ל' צדיקים וכן אמר כמנין יהיה יהיו צדיקים בזרעך שנא' ויאמר לו כה יהיה זרעך: (ו) ויחשבה. ג' במסורה הכא ואידך ויחשבה לזונה גבי תמר. ויחשבה עלי לשכורה גבי חנה. היינו דאר"י יהא חלקי

רש"י

תועלת בכל אשר תתן לי: (ה) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן אברם אין לו בן ז אבל אברהם יש לו בן וכן שרי לא תלד אבל שרה תלד אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבי' וזהו לשון הבטה ח מלמעלה למטה: (ו) והאמין בה'. לא שאל לו אות על זאת ט אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה. י הקב"ה

שפתי חכמים

ענר ואשכול ומנהו כהנא דעניותיו לא קאמר ש"מ שנשארו שם לשמור את הכלים: ז אע"ג שהי' לו ישמעאל בעוד שנקרא אברם דבנך הכא מן הכותית אינו קרוי בנך ואין ראוי לירש אותו: ח וא"ת והא כתיב והביט אל נחש הנחושת ותי' י"ל דה"פ והביט אליו הנחש והא דכתיב הביטו אליו ונהרו דגם זה מלמטה למעלה י"ל מלא כל הארץ כבודו מלאתי והרא"ם פי' דה"פ אין הבטה האמור פה אלא מלמעלה למטה: ט ר"ל וכי תעלה על דעתך שאברהם לא האמין בהקב"ה ובנבואות עצמו והלא אברהם נביא היה וא"כ למה ליה למכתב והאמין בה' ומתרץ לא שאל לו אות ואין להקשות למה לא ביקש אות על בשורת הבנים כמו על ירושת הארץ כבר תי' הרמב"ן ורא"ם תי' כי בירושת הארץ לא היה עתה הבטחה אלא ספור דברים בעלמא אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים על דעת לתת לך את הארץ הזאת לרשתה מש"ה בקש ממנו אות על הבטחתו קודם שנעשו לו כמה נסים כי שמא קיבל שכרו בהנסים שנעשו לו אבל על הבנים היה ההבטחה אחר הנסים מש"ה לא ביקש שום אות ולי נראה דגבי בנים לא שאל אות לפי מדרש רז"ל שהוציא אותו החוצה ואמר לו צא מאצטגנינות שלך וכו' אברם אינו מוליד וכו' וזה ראה אברם מש"ה לא ביקש אות כי אין לך אות גדול מזה משא"כ גבי הבטחת הארץ מש"ה ביקש ממנו אות על זה ועוד יש לומר דמשום הכי נכנס ספק לאברהם על הבטחת ירושת הארץ כיון שלא כלל הבטחת ירושת הארץ עם הבטחת הבנים אלא חלקן לשנים מש"ה נכנס ספק בלב אברם על ירושת הארץ נ"ל וק"ל (רי"ק) אמר זה לפי שנראה שמלת והאמין בה' הוא מיותרת שאחר שאברהם לא דבר כלום על מה שא"ל הש"י כה יהיה זרעך פשיטא שהאמין וא"כ למה לי' למכתב והאמין לכן נ"ל מלת והאמין לאו לגופי' אצטריך אלא למידק מינה ר"ל על זה דוקא האמין ולא שאל אות אבל וכו': י פי' דמלת ויחשבה וגו' שבה אל השם ית' ומלת לו שבה אל אברהם לא שמלת ויחשבה שבה אל אברהם ומלת לו שבה אל השם והוכחתו כי מלת צדקה אינו נופל אלא מהגדול להקטן שהגדול מתחסד עם הקטן ולא מהקטן אל הגדול (רי"ק) אמר זה לפי שאם כיס חוזר לאברהם פשיטא שאפילו שלא היה רואה במזלו שאינו מוליד היה מחשבה לצדקה ולא שהיה ראוי לכך כ"ש שמזלו מנגד לו לזה אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) כה יהיה זרעך. א"ר תנחומא בשם ר' אחא אין העולם חסר שלשים צדיקים כמנין יהי"ה:

פירוש לתורת אלהים

(ה) וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָאט אִים אַרוֹיס גִיצוֹגֶען פוּן זַיין גִיצֶעלְט הַחוּצָה אוֹיף דֶר גַאס. אוּנ דֶר מְדְרָשׁ שְׁרַייבְּט נָאך הָט צוּ אִים גְזָאגְט גֵיי אַרוֹס פוּן דֶעם וָואס דוּ קוּקְסְט אוֹיף דִיא מַזָלוֹת אַז דוּ וֶועסְט נִיט הָאבֶּן קֵיין זוּהְן דֶען כָּל זְמַן דוּ הֵייסְט אַבְרָם אָן אַהֵ"א וֶועסְטוּ נִיט מוֹלִיד זַיין אַבְרָהָם מִיט אַהֵ"א וֶועט יוֹא מוֹלִיד זַיין אוּנ ווִידֶער שָׂרַי מִיט אַיוּד וֶועט נִיט גִיבֶּארֶן קֵיין קִינְד אָבֶּער שָׂרָה מִיט אַהֵ"א וֶועט יוֹא גִיבֶּארֶן דְרוּם וֶועל אִיךְ צוּ אַייךְ רוּפֶען אַיין אַנְדֶערֶן נָאמֶען וֶועט גְשְׁתַּנֶה וֶוערֶען דָם מַזָל אוּנ אִיר וֶועט הָאבֶּן אַזוּן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה קוּק צוּם הִימֶל וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אוּנ צֵייל דִי שְׁטֶערֶן אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר אוֹתָם אוֹב דוּ וֶועסְט זֵיי קֶענֶען צֵיילֶען וַיֹּאמֶר לוֹ הָאט עֶר צוּא אִים גִיזָאגְט כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ אַזוֹ וֶועלֶען זַיין דַיינֶע קִינְדֶער אַזוֹ וְויא עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ דוּא זָאלְסְט דִיא שְׁטֶערֶען אִיבֶּער צֵיילֶען אַזוֹ וֶועט נִיט מֶעגְלִיךְ זַיין דַיינֶע קִינְדֶער אִיבֶּער צוּא צֵיילֶען׃ (ו) וְהֶאֱמִן בַּיְיָ אוּנ עֶר הָט אִים נִיט גִיגְלֵייבְּט אִין גָאט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט אִים נִיט גִפְרֶעגְט קֵיין צֵייכֶען

ליקוטי יוסף

פַאר זֵיי אַלֶע, דִיא גַאנְצֶע הוֹצָאָה רֶעכוּנְט עֶר אוֹיף זַייעֶרֶע סְחוֹרָה, אוּנ זַיין פַּרְדִינְסְט אִיז, זַיינֶע סְחוֹרָה הָט עֶר אוּמְזִיסְט אָן הוֹצָאוֹת, דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִוֶועןן בַּיי אַבְרָהָם, דִי גַאנְצִי וֶועלְט הָט גְלֶעבְּט אִין זַיין זְכוּת ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין מדרש רָעגִין אִיז גְוֶועןן אִין זְכוּת פוּן אַבְרָהָם, טָאהּ אִין זַיין זְכוּת, אֲפִילוּ שִׁיפֶען וָוס זֶענֶען גִיוֶועןן אִין סַכָּנָה אוֹיף דֶעם יַם אוּנ זֵיי הָאבִּין גֶעבֶּעטִין זֵיי זָאלִין גֶערֶעטֶעט וֶוערִין אִין זְכוּת פוּן אַבְרָהָם זֶענֶען זֵיי גֶערֶעטֶעט גִיוָוארִין, אוּנ דֶער קְרַאנְקֶער וָואס הָט גִיזֶעהְן אַבְרָהָמֶען אִיז עֶר גֶעזוּנְד גִיוָוארִין וְעיין במדרש׃ דַארְף דָאךְ זַיין אַז אַבְרָהָם זָאל הָאבִּין לֶעבִּין אוּנ בְּרָכוֹת אוֹיף דִי וֶועלְט אוּמְזִיסְט, אוּנ דֶר שְׂכַר פוּן זַיינֶע מִצְוֹת זָאל בְּלַייבִּין צוּ עוֹלָם הַבָּא, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען אָנֹכִי מָגֵן לָךְ, אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין אַלֶץ אוּמְזִיסְט וּמָגֵן אִיז דֶערְטַייטְשׁ אוּמְזִיסְט, עַיין ב"ק פהו אוּנ שְׂכַר פוּן דַיינֶע מִצְוֹת זֶענֶען פִיל צוּ עוֹלָם הַבָּא׃

משלי יהודא

נִיט אַרֵיין לָאזִין אוּנ עֶר זָאל זִיצֶען בַּיי דֶעם טוֹיעֶר אוּנ הִיטֶען, וַוייל דֶער גְבִיר אִיז גִיוֶועןן זֵייעֶר רַייךְ, הָאט מֶען גִיהֶערְט פוּן דִיא חֲתוּנָה אִין דִי גַאנְצֶע שְׁטָאט אוּנ אִין דִיא קְלֵיינֶע שְׁטֶעטְלִיךְ וָוס זֶענֶען נִיט וַוייט פוּן דִי שְׁטָאט, דְרִיבֶּער זֶענֶען גֶעקוּמֶען אַגַאנְצֶע קָאמְפַּאנְיֶע אָרֶעמֶע לַייט הוּנְגֶערִיגֶע אוּנ הָאבִּין זִיךְ פַארְזַאמֶעלְט נֶעבִּין טוֹיעֶר אַרֵיין צוּ־

צְדָקָה׃ ששי ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהֹוָה
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת
לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃
ח וַיֹּאמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי
אִירָשֶׁנָּה׃ ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי
עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל
מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל׃ י וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־

אונקלוס

ז וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ
דְּאַפֵּקְתָּךְ מֵאוּרָא
דְכַשְׂדָּאֵי לְמִתַּן לָךְ יָת
אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ׃
ח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָא
אִדַּע אֲרֵי אֵירְתִנַּהּ׃
ט וַאֲמַר לֵהּ קָרֵב קֳדָמַי
עֶגְלִין תְּלָתָא וְעִזִּין תְּלָתָא
וְדִכְרִין תְּלָת וְשַׁפְנִינָא
וּבַר יוֹנָא׃ י וְקָרֵב

תולדות אהרן

ויאמר אדני ברכות ז תענית כז מגילה לא נדרים לב: קחה לי עגלה שם:

בעל הטורים

עם מי שחושדים אותו ואין בו שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצאו ממנה פרץ חרח שיצאו מהם מלכים ונביאים. חנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל. בשביל שנחשדו לזונה ולשכורה נחשב להן לצדקה. (א"א הרא"ש): (ח) במה אדע. במה בא"ת ב"ש שי"ן ועולה לחשבון ת' לכך נגזר על בניו גזרת ת'. חשבן במה אדע שהם כ"ב שנים לא עבר איש ביהודה ושבעים היו בגלות:

שפתי חכמים

הקב"ה וכו': כ וכך פי' הקרא אדע במה אירשנה כלו' בשביל איזה זכות כתב הרא"ם אבל איני יודע איך יתיישב לפ"ז והאמין בה' וגו' כי תפול הקושי' דלעיל איך לא יאמין בנבואתו הוא בעצמו ותי' שהאמין שיזכה בזרע ולא נשאר בו מבוכה משא"כ בירושת הארץ שנשאר נבוך באיזה זכות יתקיימו בה ולפי זה נוכל לפרש ויחשבה אברהם לו להשי"ת לצדקה ולכך מפרש ויחשבה קודם הד"א ונ"ל דגבי זרעו האמין שיתקיים זרעו אף שלא יהיה בהם שום זכות וכמו שדרשו ואת הצפור לא בתר רמז לישראל שיתקיימו לעולם וכמו דכתיב אני אכלה בם ודרשו רז"ל אני כלין והם אינם כלין אבל בירושת הארץ אע"פ שהאמין שירשוה אף שלא יהיה להם זכות כי כדאי זכות אבות שירשו את הארץ וכמו שפירש"י ר"פ וארא אבל אם יתקיים בידם הי' ספק אצלו באיזה זכות יתקיים בידם כי היה יודע אם לא יהיה להם זכות לא יתקיים בידם לכן אמר במה אדע וגו' ודוק: ל כתב הרא"ם אע"פ שאינה באה לכפרת כל ישראל דומיא דפרים ושעירים דלעיל מ"מ מאחר שהיא באה על כל חוטא וחוטא מישראל כפרת כל ישראל

רש"י

חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו. ד"א במה אדע לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה ב אמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות: (ט) עגלה משלשת. (ב"ר) שלשה עגלים רמז לג' פרים פר יוהכ"פ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר ל חטאת יחיד: ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד: ותור וגוזל. תור וכן

פירוש לתורת אלהים

דרוף אָבֶער דָאס וָואס עֶר הָאט אִים צוּא גִיזָאגְט עֶר זָאל אִים מַאכֶען יַרְשֶׁנֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט עֶר אִים יוֹא גְפְרֶעגְט אַצֵייכֶען אַזוֹ וִויא וַוייטֶר שְׁטֵייט וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה אוּנ גָאט הָט דָם גְרֶעכוּנְט צוּ אַבְרָם פַר אַצְדָקָה אוּנ פַר אַזְכוּת אוּף דֶר אֱמוּנָה וָוס עֶר הָט גְגְלוֹבְּט אִין אִים׃ (ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָט עֶר גְזָאגְט צוּ אִים אֲנִי יְיָ אִיךְ בִּין גָאט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וָוס אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוּם גְצוֹגֶן פוּן אוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ צוּ גֶעבֶּען דִיר דָאס לַאנְד צוּא יַרְשֶׁנֶן זִיא׃ (ח) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אֲדֹנָי אֱלֹהִים גָאט מַיין הַאר בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה דוּרְךְ וָואס וָועל אִיךְ וִויסֶען אַז אִיךְ וֶועל דָאס יַרְשֶׁענֶן.

רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט גְגְלֵייבְּט אַז הקב"ה וֶועט אִים דָאס לַאנְד מַאכֶען יַרְשֶׁנֶן נָאר עֶר הָאט אִים גִיפְרֶעגְט דוּרְךְ וָואס פַאר אַזְכוּת וֶועלֶען מַיינֶע קִינְדֶער דְרִינֶען אַקִיוּם הָאבֶּען הָאט אִים גָאט גִיעֶנְטְפֶרְט דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן דִי קָרְבָּנוֹת׃ (ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּא אִים קְחָה לִי עֶגְלָה מְשׁוּלֶּשֶׁת נֶעם צוּ מִיר דְרַיי קֶעלְבֶּער וְעֵז מְשׁוּלֶּשֶׁת אוּנ דְרַיי צִיגֶן וְאַיִל מְשׁוּלָּשׁ אוּנ דְרַיי וִוידֶער וְתוֹר אוּנ אַאַלְטֶע טָאהְבּ וְגוֹזָל אוּנ אַיוּנְגֶע טָאהְבּ דָם הָט הקב"ה מְרַמֵז גְוֶועזֶן צוּ אַבְרָם אַז דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת וֶועלֶען דִי יִשְׂרָאֵל יַרְשֶׁענִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (י) וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה אוּנ עֶר הָט דִיא אַלֶע גְנוּמֶען

משלי יהודא

גֵיין אִין דִי קִיךְ טָאמֶער וֶועט מֶען זֵיי גֶעבִּין אַבִּיסֶל עֶסִין, דֶער טוֹעֶר אִיז אָבֶּר פַאר שְׁלָאפִין מֶען קֶען גִיט אַרַיין קוּמֶן, זֵיי הָאבֶּן גְקְלַאפְּט אִין טוֹעֶר אוּנ הָאבֶּן גְבֶּעטִין מִיר זֶענֶען אָרֶעמֶע אוּנ מִיר הָאבֶּן אַגַאנְצֶע טָאג נִיט גְגֶעסִין, דֶר הִיטֶר פוּן טוֹעֶר הָט זֵיי גָאר נִיט גִיעֶנְפֶערְט, דֶערְוַוייל הָאבִּין זֵיי גְזֶעהֶן פוּן וַוייטִין עֶס פָארְט אַקַארֶעטֶע אוּנ זִי פָארְט גְלַייךְ צוּם טוֹעֶר, פוּן דִי קַארֶעטֶע אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן אַיוּנְגֶער מַאן אוּנ הָט אָנְגֶעקְלַאפְּט אִין טוֹעֶר, דֶר הִיטֶר פְרֶעגְט וֶוער עֶר אִיז, עֶר זָאגְט אִיךְ בִּין דֶעם גְבִירְס אַזוּהְן אוּנ בִּין גְקוּמֶן צוּ דִי חֲתוּנָה. דִי אָרֶעמֶע לַייט הָאבִּין זִיךְ צוּא גֶעהַאלְטִין אַרוּם דִיא קַארֶעטֶע, אוּנ וִוי מֶען הָט גִיעֶפְנְט דֶעם טוֹעֶר אוּנ דִי קַארֶעטֶע אִיז אַרַיינְגֶעפָארִין זֶענֶען אַלֶע אָרֶעמֶע לַייט מִיט אַרַיינְגֶעלָאפֶן אִין הוֹיף אוּנ זֶענֶען אַרַיין גְקוּמֶן אִין קִיךְ, דֶער גְבִיר הָט גְזֶעהֶן דִיא אַלֶע אָרֶעמֶע לַייט וָוס זֶענִין אַרַיין גֶעקוּמֶן, הָט עֶר גְפְרֶעגְט דֶעם הִיטֶער וִויא אַזוֹ זֶענֶן זֵייא אַרַיינְגֶעקוּמֶן, הָט עֶר גִיזָאגְט נַוייל דֶער זוּהְן פוּן גְבִיר אִיז שְׁפֶּעט גֶעקוּמֶן אוּנ מֶען הָט גֶעמוּזְט פוּן זַיינֶעטְוֶועגִין עֶפֶענֶן דֶעם טוֹיֶער הָאבִּין זֵיי זִיךְ צוּגֶעטְשֶׁעפֶּעט צוּא זַיין קַארֶעטֶע אוּנ זֶענֶען אַרַיינְגֶעקוּמֶן אִין הוֹיף, הָט דֶער גְבִיר גִיזָאגְט נַוייל דוּרְךְ מַיין זוּהְן זֶענֶען דִי אַרַיינְגְקוּמֶן זָאל מֶען זֵיי גֶעבְּן

עסין

אֵ֤לֶּה וַיְבַתֵּ֣ר אֹתָם֙ בַּתָּ֔וֶךְ וַיִּתֵּ֥ן אִישׁ־
בִּתְר֖וֹ לִקְרַ֣את רֵעֵ֑הוּ וְאֶת־הַצִּפֹּ֖ר
לֹ֥א בָתָֽר׃ יא וַיֵּ֥רֶד הָעַ֖יִט עַל־הַפְּגָרִ֑ים
וַיַּשֵּׁ֥ב אֹתָ֖ם אַבְרָֽם׃ יב וַיְהִ֤י הַשֶּׁ֙מֶשׁ֙
לָב֔וֹא וְתַרְדֵּמָ֖ה נָפְלָ֣ה עַל־אַבְרָ֑ם

קֳדָמוֹהִי יָת כָּל אִלֵּין
וּפַלִּיג יָתְהוֹן בְּשָׁוֶה וִיהַב
פַּלְגַיָא פַּלּוּג לָקֳבֵל חַבְרֵהּ
וְיָת עוֹפָא לָא פַלִּיג׃
יא וּנְחַת עוֹפָא עַל פַּגְלַיָא
וְאַפְרַח יָתְהוֹן אַבְרָם׃
יב וַהֲוָה שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל
וְשִׁנְתָא נְפַלַת עַל אַבְרָם

בעל הטורים

(יב) ויהי השמש. ב' במס' הכא ואידך ויהי השמש באה כנגד שני מקדשים כדכתיב ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח ונחרבו:

רש"י

יונה: (י) ויבתר אותם. חלק כל אחד לשני חלקים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להורים לבניו את הארץ כדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו' ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה כמה שנאמר להלן (ירמי' לד) העוברים בין בתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בתר. לפי שהאומות עכו"ם נמשלו לפרים ואילים ושעירים שנא' (תהלים כב) סבבוני פרים רבים וגו'. ואומר (דניאל ח) והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ואומר והצפיר והשעיר מלך יון. וישראל נמשלו לבני יונה שנא' (שה"ש ב) יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות רמז על העכו"ם שיהיו כלין והולכין ואת הצפור לא בתר רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם: (יא) העיט. הוא עוף ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות לטוש עלי אוכל כמו (ש"א טו) ותעט אל השלל: על הפגרים. מ הבתרים (ס"א הפגרים מתרגמינן פגליא אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בתרו ויהב פלגיא נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא ותרגמו הפגרים פלגיא וכל המתרגם כן טועה לפי שאין להקים בתרים לפגרים שבתרים תרגומו פלגיא ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול כמו פגול הוא (ויקרא ז) לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ב"ר שמואל). וכן הגי' ברש"י כ"י וככ"י אחרת כתיב כך פי' רבינו מאיר ב"ר שמואל): וישב. ל' נשיבה והפרחה כמו (תהלים קמז) ישב רוחו רמז שיבא דוד

שפתי חכמים

מקרי ול"נ משום דאין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מש"ה כפרת כל ישראל מקרי: מ (רי"ק) אמר זה לפי שפגר לא נקרא אלא ב"ח שהוא שלם וכאן לא היו שלמים לפי שבתר אותם בתוך לז"א הפגרים הבתרים וכוונת הרב שלא נאמר שירד העיט גם על הצפור ונראה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ותרדמה נפלה על אברם. נפלה ובתוך אותה שינה הראה לו הקב"ה שעבוד מלכיות וממישלתם ואבודם שנאמר קחה לי עגלה משולשת זו מלכות רביעית שהיא קשה שנא' דאילא ואימתא עז זו מלכות יון שנא' והצעיר [וצפיר] הגדול מאד ואיל משולש זו מלכות מדי ופרס שנאמר האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ת"ר אמר ר' ישמעאל לא התור הזה אלא בלשון ארמי תור זה השור כשיצמד השור זכר עם נקבה ופתחו וישדדו כל העמקים שנא' ארום חיויא רביעאה וכו'. וגוזל אלו ישראל שנא' יונתי בחגוי הסלע וכתיב אחת היא יונתי תמתי ר' אחא אומר לא נאמר משולש אלא לשון גבורי כח כמו והחוט המשולש לא במהרה ינתק. רבי משרשיא אומר משולשים היו שלשה פעמים לשלוט בארץ פעם ראשונה כל אחד בפני עצמו שניה בשנים

פירוש לתורת אלהים

וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ אונ ער האט זייא צוא שניטען אין דער מיטען ער האט זייא צו טיילט אויף צוויא חֲלָקִים וַיִּתֵּן אִישׁ בִּתְרוֹ אונ ער האט גיגעבען איין שטיק אקעגען דעם אנדערען. רש"י שרייבט דרום הט ער די בהמות צו שניטען ווארום דער סדר איז פון דיא וואס זענען כורת ברית איינר מיט דעם אנדרען צו טיילן איין בהמה אונ גייען דורך צווישען די שטיקר אזוי דא האט הקב"ה מיט אים כורת ברית גוועזען ער זאל היטען זיין הבטחה צו מאכען ירשנען צו זיינע קינדער דם לאנד דרום האט ער צו שניטען די בהמות אויף צוויי חלקים צו איבער פארן צווישען זיי אונ דער אובען מיט רוך אונ דער בראנד פייער וואס איז איבער גפארען דורך די שטיקר אזוי ווי ווייטר שטייט דס איז דער שליח פון דער שכינה וְאֶת הַצִּפֹּר אונ דעם פויגל דס איז די טאהב לֹא בָתָר הט ער ניט צו שניטען דס איז ארמז אז דיא ישראל וואס זענען געגליכן צו א טאב וועלן זיי אייביג אקיום האבען: (יא) וַיֵּרֶד אונ ער הט גנידערט דער פויגל עַל הַפְּגָרִים אויף די שטיקר וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם אונ אברם הט זיי גמאכט אוועק וויייען אונ אוועק פליען: (יב) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא אונ עס איז גוועען אז די זונן איז אונטער גגאנגען וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם אונ אשלאף איז גפאלן

משלי יהודא

עסין, זיי האבין גגעסין געטרונקען אונ זענען אוועקגגאנגען. דס איז אוך גיוועזן פון הקב"ה. ווייל הקב"ה האט רחמנות געהאט אויף די ארעמע מענטשין וואס זיי האבין אגאנצע טאג ניט גיגעסין, הט ער פארהאלטין דעם זוהן פון גביר ער זאל שפעט קומען אויף די חתונה, די ארעמע מענטשין זאלין מיט אים קענען אריינקומען אויף די חתונה, אונ אזוי טוהט הקב"ה אין הימעל. אז ער זעהט עס זענען דא פיל מענטשין וואס דארפין גיהאלפין ווערין, מיט פיל ערליי הילפן, פרנסה, גזונד, קינדר, אונ די טוערין אין הימעל זענען פארשלאסין פר זייערע תפלות, מאכט הקב"ה אגרוסר צדיק זאל דארפין פאר זיך אליין וואס עם פעלט פאר פיל מענטשין, אונ דר צדיק איז מתפלל פר זיך, אונ פאר זיין תפלה מוז מען עפענען די טוערין אין הימל, דערווייל גייען אריין נאך תפלות דורך דעם טויער, אונ מען גיט זיי אויך וואס זיי דארפין, דס זעלביגע איז גיוועזן ביי אברהם אונ שרה רבקה רחל לאה, הקב"ה הט זייא אויפגהאלטין פון קינדער האבין ביז זייא וועלין בעטין ביי אים, וועלין מיט זייערע תפלות נאך פיל מענטשין גיהאלפין ווערין:

וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת
עָלָיו׃ יג וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע
כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם
וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה׃ יד וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ
דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃

אונקלוס

וְהָא אֵימָה קְבַל סַגִּי נָפְלַת
עֲלוֹהִי׃ יג וַאֲמַר לְאַבְרָם
מִדַּע תִּדַּע אֲרֵי דַיָּרִין
יְהוֹן בְּנָךְ בְּאַרְעָא דְּלָא
דִילְהוֹן וְיִפְלְחוּן בְּהוֹן
וִיעַנּוּן יָתְהוֹן אַרְבַּע מְאָה
שְׁנִין׃ יד וְאַף יָת עַמָּא
דְּיִפְלְחוּן בְּהוֹן דָּאֵין אֲנָא
וּבָתַר כֵּן יִפְּקוּן בְּקִנְיָנָא

בעל הטורים

(יג) כי גר. סופי תיבות עולה למנין רד"ו :

תו"א ידוע תדע שבת פט סוטה יא : ועבדום ברכות ט סוטה מו סנהדרין לט עדיות ג :

שפתי חכמים

שיבא לכלות גם לישראל לפי שהצפור הוא רמז לישראל לז"א הבתרים רמז לעכו"ם : נ לא חש להוציא נמי השנים שהיו לקהת קודם שירד למצרים וא"כ הואיל ולא היה השעבוד ת' שנה למה כתיב ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וע"כ צ"ל דת' שנה קאי אגר יהי' זרעך בארץ לא להם דהרי משנולד יצחק היו נכרים בשאר ארצות כדכתיב ויגר יצחק שהוא לשון גירות ולא קאי על ועבדום וענו אותם דעבדים לא יהיו אלא רד"ו שנה: ס ולכך כתיב בארץ לא להם שהרי לא בא מיד למצרים אלא בסוף ימי יעקב: ע והם הרמוזים בפסוק שלמעלה והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו אימה זו בבל חשיכה זו מדי שחשכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית גדולה זו יון נופלת זו אדום: פ לאפוקי דין כמשמעו כי לא מצינו שעמד עמהם בדין: צ לא כשאר רכוש שבמקרא המורה על קנין כי זה הממון שהשאילום

רש"י

בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח : (יב) והנה אימה וגו'. רמז לצרות וחשך של גליות : (יג) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ת' שנה כיצד יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"ל ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו הרי ארבע מאות שנה וא"ת במצרים היו ארבע מאות הרי קהת מיורדי מצרים הו' צא וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים אין אתה מוצא אלא שלש מאות והמשים ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם נ ושחי עמרם אחר לידת משה : בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ מצרים אלא לא להם ומשנולד יצחק ס ויגר אברהם וגו' ויגר יצחק בגרר (תהלים קה) ויעקב גר בארץ חם (פרקשית מז) לגור בארץ באנו : (יד) וגם את הגוי. ע וגם לרבות ד' מלכיות שאף הם כלים על שסיעבדו את ישראל : דן אנכי. בעשר פ מכות : ברכוש גדול. בממון צ גדול

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנים שלישית כלם כאחד נלחמים עם משיח בן דוד שנאמר יתיצבו מלכי ארץ. א"ר יהושע לקח כל אחד חרבו ובתר כל אחד לשנים שנא' ויבתר אותם בתוך ומיד תשש כחם ואלו לא בתרם לא היה העולם יכול לעמוד בפניהם. ואת הצפור לא בתר והוא בן יונה שאין לך צפור כתוב בתורה אלא בן יונה. וירד העיט על הפגרים להאכילם ולאבדם ואין עיט אלא בן דוד הנמשל לעיט צבוע שנאמר העיט צבוע נחלתי לי שנראה קורא ממזרח עיט כצאת השמש ממזרח. וישב אותם אברם שהיה כניף בסודרו שלא ישלוט בהם העיט עד הערב. א"ר אלעזר מכאן אתה למד שממשלתן של ארבע אומות הללו אינן אלא יום אחד של הקב"ה אמר לו ר' אלעזר ודאי כדבריך נתנני שוממה כל היום דוה חוץ משתי ידות שעה ותדע שכן הוא שהרי כשהשמש נוטה לבא במערב תשש כוחו ואורו עד שיבא הערב שיצמח אורן של ישראל שנאמר לעת ערב יהיה אור. ועוד יש להוכיח מכאן שעבוד ארבע מלכיות אימה במלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל מכל מצות שבתורה. גדולה זו מלכות מדי שגדלה עד מאוד למכור ישראל חנם. נופלת עליו זו במלכות בבל שנפלה עטרת ישראל בידה. עליו אלו בני ישמעאל שעליהם בן דוד יצמח שנא' אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו. ר' אלעזר בן עזריה אומר לא נבראו המלכיות האלו אלא לעצים לגיהנם שנא' והנה תנור עשן ולפיד אש ואין תנור אלא גיהנם שנאמר נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים כך הראה הקדוש ברוך הוא לאברהם שעבוד מלכיות וגיהנם והראה לו תורה וקרבנות אמר לו כל זמן שישראל עוסקין בתורה ובקרבנות יהיו נצולין מן השנים האלו ומצליחין. אבל עתיד בית המקדש ליחרב וקרבנות ליבטל במה אתה חפץ שישתעבדו בניך בשעבוד מלכיות או בדינה של גיהנם והיה תמה אברהם ולא היה יודע מה לענות ולבחור א"ל ית' נמה אתה תמה בחר לך בשעבוד מלכיות ואל ידונו בגיהנם הה"ד אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם צורם זה אברהם שנא' הביטו אל צור חצבתם: (יג) ועבדום וענו אותם. כנגד במה אדע וגו' ארבע מאות שנה כנגד ד' תיבות. ד"א במ"ה עולה ד' מאות בא"ת ב"ש. ועוד מסיק בפרק ראשון מנדרים מפני מה נענש אברהם שנשתעבדו בניו מפני שהפריד בני אדם מליכנס תחת כנפי השכינה שנא' תן לי הנפש: (יד) ואחרי כן יצאו. אמר ר' אחא כתיב כאן אחרי ולא כתב אחר כאן רמז לו עשר מכות שעתיד להביא על המצריים במצרים :

פירוש לתורת אלהים

אוף אַבְרָם וְהִנֵּה אוּנ אֵימָה אַפָּארְכְט חֲשֵׁכָה גְדוֹלָה אוּנ אַגְרוֹס פִינְצְטֶערְנֶעשׁ נוֹפֶלֶת עָלָיו אִיז אוֹיף אִים גְפַאלֶן דָאס אִיז אַרֶמֶז גִיוֶועזֶען צוּא דִיא צָרוֹת אוּנ צוּא דֶעם פִינְצְטֶערְנִישׁ פוּן דֶעם גָלוּת מִצְרַיִם : (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע וִויסֶן זָאלְסְטוּ וִויסֶען כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַז דַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶען זַיין פְרֶעמְד אוּנ עֶלֶנְד אִין אַזָא לַאנְד וָואס אִיז נִיט זַייעֶרְס אוּנ פַאר וָואס זָאגְט עֶר נִיט אִין לַאנְד מִצְרַיִם וָוארוּם פוּן דֶער צַייט אַז יִצְחָק אִיז גֶבָּארֶען גְוָוארֶן הָט זִיךְ תֵּיכֶף אָן גִיהוֹבֶּען דָס גָלוּת חָאטְשֶׁי עֶר אִיז נִיט גְוֶועזֶען אִין מִצְרַיִם אִיז דָס פָארְט גְרֶעכֶענְט גְוָוארֶען צוּ דִיא פִיר הוּנְדֶערְט יָאר פוּן דֶעם גָלוּת וָוארוּם עֶר הָאט אוֹיךְ גְוואוֹנְט אִין אַזוֹ אַלַאנְד וָוס הָט צוּ אִים נִיט גֶקֶערְט וַעֲבָדוּם אוּנ מֶען וֶועט דִינֶען מִיט זַייא וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אוּנ מֶען וֶועט זַיי פַּיינִיגֶען פִיר הוּנְדֶערְט יָאר : (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ אוּנ אוֹיךְ דָס פָאלְק וָוס וֶועט מִיט זַיי דִינֶען דָן אָנֹכִי וֶועל אִיךְ מִשְׁפְּטֶען מִיט צֶעהֶן מַכּוֹת וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָדוֹל אוּנ דֶער נָאךְ וֶועלֶען זַייא אַרוֹיס גֵיין מִיט פִיל פַארְמֶעגֶין :

טו ואתה תבוא אל־אבתיך בשלום
תקבר בשיבה טובה: טז ודור רביעי
ישובו הנה כי לא־שלם עון האמרי
עד־הנה: יז ויהי השמש באה ועלטה
היה והנה תנור עשן ולפיד אש
אשר עבר בין הגזרים האלה:
יח ביום ההוא כרת יהוה את־אברם

סגי: טו ואת תיעול לות
אבהתך בשלם תתקבר
בסיבו טבא: טז ודרא
רביעאה יתובון הכא
ארי לא שלים חובי
דאמוראה עד כען:
יז והוה שמשא עלת
וקבלא הוה והא תנור
דתנן ובעור דאשתא
דעדא בין פלגיא האלין:
יח ביומא ההוא גזר יי עם

תנ"א ואתה תבוא ברכות סד מועד קטן כט: ודור רביעי עדיות ג:

בעל הטורים

(טז) ודור. ב' במסורה הכא ואידך דור הולך ודור בא. פי' דור הולך בזמן שגלו בניך מהארץ ודור אחר בא לרשת את הארץ. ודו"ר רביעי ישובו הנה. רד"ו שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה: (יז) ועלטה היה והנה תנור. ר"ת בהיפך תוהו שהראה לו הגליות שדומין לתוהו:

רש"י

כמו בגא' (שמות יב) וינצלו את מצרים: (טו) ואתה תבוא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אביו עע"ז והוא מבשרו שיבא אליו ר למדך שעשה תרח תשובה: תקבר בשיבה טובה. בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו ובו ביום ש מרד עשו: (טז) ודור רביעי. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי שבארץ כנען הי' מדבר עמו וכרת ברית זה כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וכן הי' יעקב ירד למצרים צא והבוג דורותיו יהודה פרץ וחצרון וכלב בן חצרון מבאי הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אותו זמן שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה: (יז) ויהי השמש באה. כמו (בראשית מב) ויהי הם מריקים שקיהם (מ"ב יג) ויהי הם קוברים איש כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלטה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו'. רמז לו שיפלו המלכיות ע"א בגיהנם. באה טעמו למעלה לכך הוא מבואר שבאה כבר ואם היה טעמו למטה בא' הי' מבואר כשהיא שוקעת וא"א לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמצא שכבר שקעה וזה חילוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות כמו בא קם שב כשהטעם למעלה לשון עבר הוא כגון זה וכגון ורחל באה. קמה אלומתי. הנה שבה יבמתך (רות א) וכשהטעם למטה הוא לשון הווה דבר שעשה עכשיו והולך כמו באה עם הצאן. בערב היא באה ובבקר היא שבה

שפתי חכמים

אינו מקיימם: ק פי' העבדות והענוי אבל הגרות גם הוא הי' בכלל גרות כי מיד כשנולד יצחק התחילו הת' שנה: ר בניחותא ולא בתמיה מדלא אמר בתר הכי אלא למדך וכו' מהרש"ל: ש (קנ"מ) דכתיב ויבא עשו מן השדה והוא עיף ודרז"ל ברליאה ואותו יום מת אברהם כמו שדרשו רז"ל מהלעיטני נא ע"ש ברש"י: ת וא"ת והרי דור חמישי היה שהרי יעקב מיורדי מצרים היה יעקב יהודה פרץ חצרון כלב וי"ל דיעקב זקן היה ולא חשיב דור אלא נחשב כמת ועי"ל דבימי יעקב לא היה שעבוד כלל אבל בימי יהודה התחיל קצת השעבוד כמו שפירש"י בפ' ויחי ויסיה ועבדום וענו אותם דבק עם דור רביעי: א רצונו לפרש למה כתיב ויהי ל' זכר והשמש ל' נקבה מדכתיב באה והו"ל למיכתב ותהי השמש ומתרץ דס"פ ויהי דבר זה השמש באה וגו' ומצא ויהי קאי אדבר זה וכמו כן ויהי הם מריקים וגו' כאילו

פירוש לתורת אלהים

(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם אונ דוא וֶועסְט קוּמֶען צוּא דיינֶע עֶלְטֶערֶען מִיט שָׁלוֹם אונ וֶועסְט נִיט זֶעהְן דָאס גָּלוּת. רש"י שְׁרַייבְּט תֶּרַח הָאט דָאךְ גֶעדִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אונ גָאט אִיז מְבַשֵּׂר צוּ אַבְרָם אַז עֶר וֶועט קוּמֶען צוּ זַיינֶע עֶלְטֶערֶען בְּשָׁלוֹם נוּא וֶועט דָאךְ מוּזִין אַבְרָם קוּמֶען צוּא תֶּרַח אִין גֵיהִנֹּם נָאר מִיר לֶערְנִין פוּן דַאנֶען אָפּ אַז תֶּרַח הָאט תְּשׁוּבָה גִיטָאן אֵיידֶער עֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּען תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה דוּא וֶועסְט בַּאגְרָאבֶּען וֶוערֶען מִיט אַגוּטֶע עֶלְטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט דֶער מִיט הָאט אִים גָאט מְבַשֵּׂר גִוֶועזֶען אַז יִשְׁמָעֵאל וֶועט תְּשׁוּבָה טָאן פַאר זַיין לֶעבֶּען:
(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה אונ דָאס פֶערְדֶע דוֹר וֶועט ווידֶער קֶערֶען כְּלוֹמַר נָאךְ דֶעם אַז זֵיי וֶועלֶן פַר טְרִיבֶּען וֶוערֶען וֶועלֶען זֵייא דָארְט זַיין דְרַייא דוֹרוֹת אונ דֶם פֶערְדִי דוֹר וֶועט ווידֶר קֶערֶן צוּ דֶעם לַאנְד כְּנַעַן כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי וָוארוּם עֶס אִיז נָאךְ נִיט גַאנְץ דִי זִינְד פוּן דֶעם אֱמוֹרִי זֵיי הָאבֶּן נָאךְ נִיט גְטָאן אַזוֹי פִיל עֲבֵירוֹת זֵיי זָאלֶן דוּרְךְ דֶעם פַאר שִׁיקְט וֶוערֶען פוּן זֵייעֶר לַאנְד עַד הֵנָּה בִּיז אִין יֶענֶער צַייט פוּן דֶעם פֶערְדֶען דוֹר דֶענְסְטְמָאל וֶועט עֶרְשְׁט פַאר פוּל וֶוערֶען זֵייעֶר מָאס אונ הקב"ה שְׁטְרָאפְט נִיט קֵיין אוּמָה בִּיז עֶס וֶוערְט פַאר פוּל אִיר מָאס: (יז) וַיְהִי אונ עֶס אִיז גְוָוארֶען הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה אַז דִי זוּנְן אִיז אוּנְטֶער גִגַאנְגֶען וַעֲלָטָה הָיָה אונ עֶס אִיז גְוָוארֶן אַנֶעפִּיל וְהִנֵּה אונ תַנּוּר עָשָׁן אֵיין אוֹבֶן מִיט רוֹיךְ וְלַפִּיד אֵשׁ אונ פְלַאם פַייעֶר אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה אִיז אִיבֶּער גְפָארֶן צְווִישֶׁן דִי שְׁטִיקֶר: (יח) בַּיּוֹם הַהוּא אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג כָּרַת יְיָ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר הָאט גָאט כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶוען מִיט אַבְרָם אַזוֹ צוּא זָאגֶען לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּא דַיינֶע קִינְדֶער הָאבּ אִיךְ גֶעגֶעבֶּן דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד חָאטְשֶׁי אִין דֶר צַייט

בְּרִ֖ית לֵאמֹ֑ר לְזַרְעֲךָ֗ נָתַ֙תִּי֙ אֶת־
הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את מִנְּהַ֣ר מִצְרַ֔יִם עַד־
הַנָּהָ֥ר הַגָּדֹ֖ל נְהַר־פְּרָֽת׃ יט אֶת־הַקֵּינִי֙
וְאֶת־הַקְּנִזִּ֔י וְאֵ֖ת הַקַּדְמֹנִֽי׃ כ וְאֶת־
הַחִתִּ֥י וְאֶת־הַפְּרִזִּ֖י וְאֶת־הָרְפָאִֽים׃
כא וְאֶת־הָֽאֱמֹרִי֙ וְאֶת־הַֽכְּנַעֲנִ֔י וְאֶת־
הַגִּרְגָּשִׁ֖י וְאֶת־הַיְבוּסִֽי׃ ס טז א וְשָׂרַי֙
אֵ֣שֶׁת אַבְרָ֔ם לֹ֥א יָלְדָ֖ה ל֑וֹ וְלָ֛הּ שִׁפְחָ֥ה
מִצְרִ֖ית וּשְׁמָ֥הּ הָגָֽר׃ ב וַתֹּ֨אמֶר שָׂרַ֜י
אֶל־אַבְרָ֗ם הִנֵּה־נָ֞א עֲצָרַ֤נִי יְהוָה֙
מִלֶּ֔דֶת בֹּא־נָא֙ אֶל־שִׁפְחָתִ֔י אוּלַ֥י

אונקלוס

אַבְרָם קְיָם לְמֵימַר לִבְנָךְ
יְהָבִית יָת אַרְעָא הָדָא מִן
נַהֲרָא דְמִצְרַיִם וְעַד
נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא פְרָת׃
יט יָת שַׁלְמָאֵי וְיָת קְנִזָּאֵי
וְיָת קַדְמוֹנָאֵי׃ כ וְיָת חִתָּאֵי
וְיָת פְּרִזָּאֵי וְיָת גִּבָּרָאֵי׃
כא וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת
כְּנַעֲנָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי וְיָת
יְבוּסָאֵי׃ א וְשָׂרַי אִתַּת
אַבְרָם לָא יְלִידַת לֵהּ
וְלַהּ אַמְתָא מִצְרֵיתָא
וּשְׁמַהּ הָגָר׃ ב וַאֲמַרַת
שָׂרַי לְאַבְרָם הָא כְעַן
מַנְעַנִי יְיָ מִלְּמֵילַד עוּל
כְּעַן לְוָת אַמְתִי מָה אִם

בעל הטורים

(א) ושרי. ב׳ במס׳ ושרי אשת אברם ושרי כיששכר עם דבורה מלמד שהיתה חשובה כאמהות: ולה. ד׳ במסורה. ולה שפחה מצרית. ולה שני פיות. ולה אמר עלי לשלום. ולה גפין ארבע בחיה שראה דניאל. וזה שדרשו ותלך נתתע שחזרה לגלולי אביה והיינו ולה שתי פיות שחזרה לה פה אחר להודות לעט״ס וכיון שעשתה תשובה חזר ולקחה כמו שאמרו קטורה זו הגר וזה הוא ולה אמר עלי לשלום. ולה גפין ארבע איירי ג״כ במלכות ישמעאל:

שפתי חכמים

אמר ויהי דבר זה שהם מריקים: ב נ״ל דעוג שהיה אמורי דכתיב שני מלכי האמורי מלך על התוי שהם רפאים והוא היה מבני האמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם דאי תימא ואת הרפאים זה עוג והם אמוריים כולם למה חשב עוד ואת האמורי הרא״ם: ג הוכחתו מדכתיב ולה שפחה והא כל מה שקנתה אשה קנה בעלה אלא ודאי בת פרעה היתה ונתן לה בתו כשראה וכו׳ מש״ה כתיב ולה לרמוז

רש״י

(אסתר ב): (יח) לזרעך נתתי. אמירתו של הקב״ה כאילו היא עשויה (ב״ר): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לא״י קוראהו גדול אע״פ שהוא מאוחר בד׳ נהרות היוצאים מעדן שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשחוור וישתחוו לך: (יט) את הקיני. (ב״ר) עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה אדום ומואב ועמון והם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ישעיה יא): (כ) ואת הרפאים. ארץ עוג ב שנא׳ בה (דברים ג) ההוא יקרא ארץ רפאים: (א) שפחה מצרית. בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשה לשרה ג אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר: (ב) אולי אבנה ממנה.

ליקוטים על התורה

(●) וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם וגו׳. דֶר פָּסוּק דֶערְצֵייל֗ט אוּנְז מִיר זָאלִין נִיט מֵיינֶען דְרִיבֶּר הָט שָׂרָה קֵיין קִינְדֶר גְהַאט צוּ אַבְרָהָמֶען וַוייל זִיא אִיז נִיט גִיוֶועזֶען זַיין זִוּוג, זָאגְט דֶער פָּסוּק(וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם), שָׂרַי אִיז גִיוֶועזֶען דָם וַוייבּ אוּנ דֶער אֶמְתֶער זִוּוג פוּן אַבְרָהָם (לֹא יָלְדָה לוֹ) שָׂרַי הָט קֵיין קִינְדֶר גִיבָּארִין צוּ אַבְרָמֶען, זָאגְט דֶר מדרש נָאר צוּא אַבְרָמֶען הָט זִיא נִיט גִיבָּארִין קִינְדֶער, וָוען זִיא וָואלְט גְעהַאט אֵיין אַנְדֶער מַאן וָואלְט זִיא גִיבָּארִין קִינְדֶר, אוּנ וַוייל זִיא הָט גְעוָואסְט אַז זִיא קֶען הָאבִּין קִינְדֶר נָאר צוּ אַבְרָמֶען הָט זִיא קֵיין קִינְדֶר, דְרִיבֶּר הָט זִיא גְזָאגְט עֲצָרַנִי ה׳ מִלֶּדֶת, הקב״ה הָט מִיךְ אוֹיף גְהַאלְטִין פוּן צוּ גִיבֶּארִין קִינְדֶר, אָבֶּר מִיט דֶר נַאטוּר קֶען אִיךְ הָאבִּין קִינְדֶער, דְרִיבֶּר בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי, זָאלְסְטוּ קוּמֶען צוּ מַיין דִינְסְט, עֶרְשְׁטוּנְס וֶועט הקב״ה זֶעהְן מַיין צַעַר, צְוֵוייטוּנְס וֶועט הקב״ה זֶעהְן אַז אִיךְ וִויל נִיט אָפְּהַאלְטִין אַבְרָמֶען פוּן דִי מִצְוָה צוּ הָאבִּין קִינְדֶר וִוי הקב״ה

פירוש לתורת אלהים

הָט עֶר נָאךְ נִיט גְעגֶעבֶּן דָאס לַאנְד צוּ זַייעֶרִי קִינְדֶר נָאר אַז הקב״ה זָאגְט צוּ אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס אִיז שׁוֹין גְטָאן גְוָוארֶן מִנְּהַר מִצְרַיִם פוּן דֶעם טַייךְ פוּן מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת בִּיז דֶער גְרוֹיסֶער טַייךְ פְּרָת: (יט) אֶת הַקֵּינִי דָם לַאנְד פוּן קֵינִי וכו׳: (א) וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ אוּנ שָׂרָה דָאס וַוייבּ פוּן אַבְרָם הָט צוּ אִים קֵיין קִינְד גִיבָּארִין וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית אוּנ צוּא אִיר אִיז גְוֶועזֶען אַדִינְסְט פוּן מִצְרַיִם. רש״י שְׁרַייבְּט דִי שִׁפְחָה אִיז גְוֶועזֶען דִיא טָאכְטֶר פוּן פַּרְעֹה דֶען אַז פַּרְעֹה הָט גְזֶעהְן דִי נִסִּים וָוס אִיז גְשֶׁעהְן צוּ שָׂרָה הָט עֶר גְזָאגְט בֶּעסֶר זָאל מַיין טָאכְטֶר זַיין אַשִׁפְחָה אִין דֶעם הוֹיז אֵייְדֶער אַהֵרִינְטֶע אִין אַנַנְדֶער הוֹיז וּשְׁמָהּ אוּנ אִיר נָאמֶן אִיז גְוֶועזֶען הָגָר: (ב) וַתֹּאמֶר שָׂרַי הָט שָׂרַי גְזָאגְט צוּ אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרַנִי יְיָ מִלֶּדֶת נָאט הָאט מִיךְ אוֹיף גְהַאלְטֶן פוּן צוּ גְבֶּארִין בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי קוּם צוּא מַיין שִׁפְחָה אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה טָאמֶער וֶועל אִיךְ גְבוֹיעט וֶוערֶען דוּרְךְ אִיר. רש״י שְׁרַייבְּט

אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל
שָׂרָי: ג וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־
הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר
שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ
לְאִשָּׁה: ד וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא
כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:

אונקלוס

אִתְבְּנֵי מִנַּהּ וְקַבִּיל אַבְרָם
לְמֵימַר שָׂרָי: ג וּדְבָרַת
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת הָגָר
מִצְרֵיתָא אַמְתַהּ מִסּוֹף
עֲשַׂר שְׁנִין לְמִתַּב אַבְרָם
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וִיהָבַת
יָתַהּ לְאַבְרָם בַּעְלַהּ לֵהּ
לְאִנְתּוּ: ד וְעַל לְוַת הָגָר
וְעַדִּיאַת וַחֲזַת אֲרֵי
עַדִּיאַת וּקְלַת רִבּוֹנְתַהּ

תולדות אהרן

מקץ עשר יבמות סד:

בעל הטורים

(ג) לשבת. ב' במס' הכא ואידך אשר נטה לשבת עד מי שנשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה דהיינו לשבת עד ישא אחרת ואין ישיבת ח"ל עולה מן המנין דכתיב לשבת אברם בארץ כנען. פי' כשישב על בארץ כנען: (ד) הרתה. ב"פ בפרשה מכאן רמז לפירוש רש"י שהכניסה

רש"י

לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: אבנה ממנה. בזכות ד שאכניס צרתי לתוך ביתי: לקול שרי. (ב"ר) לרוח ה הקודש שבה: (ג) ותקח שרי. לקחתה בדברים ו אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה (ב"ר): מקץ עשר שנים. מועד הקבוע לאשה ששהתה ז עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב ליטא אחרת (יבמות סד): לשבת אברם וגו'. מגיד שאין ישיבת חולה לארץ עולה לו מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא"י: (ד) ויבא אל הגר ותהר. מביאה ח ראשונה (ב"ר): ותקל גברתה בעיניה. אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי ט מביאה ראשונה

שפתי חכמים

על זה כלומר שראה מעשים שנעשו לה לשרה וק"ל: ד ק"ל וכי אם הגר תלד תהא היא בנויה ומתרץ דממנה פי' בשיבתה: ה הוכחתו מדכתיב לקול שרי הו"ל לשרי אלא ה"פ לקול הבא לשרי דהיינו רוח הקודש: ו כיון דעיקר האדם הוא דעתו ולא יוכל לקחת דעתו כ"א בדברים טובים מושך דעתו לרצונו: ז דאל"כ מקץ עשר שנים ל"ל: ח הוכחתו מדכתיב ויבא אל הגר ותהר הל"ל ויבא אליה ותהר. הגר ל"ל אלא למדרש שהיתה עוד שמה הגר ותהר הא כילד אלא שנתעברה מביאה ראשונה והוה כאלו היתה עוד בתולה ונתעברה א"נ מדסמיך הגר אל ותהר איכא למדרש הגר ותהר אבל לא שאר נשים הא כילד אלא נתעברה מביאה ראשונה משא"כ שאר נשים שאין מתעברין מביאה ראשונה כלו' שנעשה לה נס: ט וא"ל מנ"ל דמש"ה ותקל כו' דלמא מסיבת הריון היא ותקל ולא מסיבת ביאה ראשונה וי"ל דאל"כ הל"ל ותהר ותקל וגו' עי"ל דאי מסיבת הריון למה ותקל דלמא שרה עקרה היא מש"ה לא זכתה להריון בשלמא אי משום מביאה ראשונה נתעברה א"ש דאמרה הגר ודאי אינה צדקת דאי צדקת היתה למה

פירוש לתורת אלהים

זיא האט גזאגט טאמער אין דעם זכות וואס איך וועל אריין ברענגען מיין צרתה אין מיין הויז אז איינער נעמט צוויי ווייבער הייסט איינע צו דער אנדערר אצרה וועל איך אפשר אין דעם זכות האבן קינדער וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי האט אברם געהערט צום קול פון שרי: (ג) וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אונ שרי דאס ווייב פון אברם האט גנומען איר דינסט הגר דיא מצרית.

ליקוטים על התורה

האט אים צו גזאגט, טאמער וועגין דעם וועט הקב"ה אויף מיר אויך רחמנות האבין אונ וועל אויך זוכה זיין צו האבין אקינד פון אברמען, אונ הקב"ה האט אבער אויף געהאלטין שרה פון צו האבין קינדער ביז נאכדעם ווי אברהם וועט זיין געמלת, אונ וועט אלט ווערין הונדערט יאר, דאמאלס גייט אוועק דר יצר הרע פון מענטשין, וועט יצחק גיבארין ווערין הייליג, אונ ער וועט זיין הייליג פון דר מנוט וואס שרה וועט מיט אים מעוברת ווערין:

רש"י שרייבט שרה האט זיא איין גנומען מיט גוטע רייד זיא האט איר גזאגט וואל דיר וואס דוא ביסט זוכה צוא באהעפטען דיך אין אהייליגען גוף מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן פון סוף פון צעהן יאר וואס אברם איז געזעסן אין לאנד כנען. רש"י שרייבט דרום האט ער גיווארט צעהן יאר איי ער האט גנומען הגר פאר אווייב ווארום ווען מיט איר מאן צעהן יאר אונ האט קיין קינדער איז ער מחויב צו נעמען אנאנדער ווייב אונ די צייט וואס אברם האט מיט שרה געוואוינט אין חוץ לארץ דאס איז ניט גערעכנט געווארן ווארום גאט האט צו אברם גזאגט ער וועט אים מאכען צו אגרוס פאלק ערשט אז ער וועט קומען אין ארץ ישראל דרום נאך דעם אז ער האט מיט שרה געוואוינט צעהן יאר אין ארץ ישראל אונ האט מיט איר קיין קינדער געהאט האט ער גנומען הגר פאר אווייב וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ אונ שרה האט געגעבן איר דינסט הגר צו איר מאן אברם לוֹ לְאִשָּׁה צו אים פאר אווייב: (ד) וַיָּבֹא אֶל הָגָר אונ ער איז געקומען צוא הגר וַתַּהַר אונ זיא איז טראגן געווארן וַתֵּרֶא אונ אז הגר האט געזעהן כִּי הָרָתָה אז זיא איז געווארן טראגן וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ איז געווארן גרינג איר הארינטע אין אירע אויגען דאס הייסט זיא האט זיא גיהאלטען פאר נישט. רש"י שרייבט הגר האט גזאגט דיא שרה איז פון אינווייניג ניט אזו ווי זיא ווייזט זיך פון אויסן ווייניג זי ווייזט זיך גלייך וויא זיא איז אצדקת אבער זיא איז קיין צדקת והא ראיה זיא וואנט אזו אלאנגע צייט מיט אברם אונ האט ניט זוכה גוועזן טראגן צו ווערן אונ איך בין טראגן געווארן פון דעם ערשטן מאל:

ה וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם֮ חֲמָסִ֣י
עָלֶ֒יךָ֒ אָנֹכִ֗י נָתַ֤תִּי שִׁפְחָתִי֙ בְּחֵיקֶ֔ךָ
וַתֵּ֙רֶא֙ כִּ֣י הָרָ֔תָה וָאֵקַ֖ל בְּעֵינֶ֑יהָ
יִשְׁפֹּ֥ט יְהוָ֖ה בֵּינִ֥י וּבֵינֶֽיךָ׃ ו וַיֹּ֨אמֶר
אַבְרָ֜ם אֶל־שָׂרַ֗י הִנֵּ֤ה שִׁפְחָתֵךְ֙ בְּיָדֵ֔ךְ
עֲשִׂי־לָ֖הּ הַטּ֣וֹב בְּעֵינָ֑יִךְ וַתְּעַנֶּ֣הָ שָׂרַ֔י
וַתִּבְרַ֖ח מִפָּנֶֽיהָ׃ ז וַיִּמְצָאָ֞הּ מַ֧לְאַךְ
יְהוָ֛ה עַל־עֵ֥ין הַמַּ֖יִם בַּמִּדְבָּ֑ר עַל־
הָעַ֖יִן בְּדֶ֥רֶךְ שֽׁוּר׃ ח וַיֹּאמַ֗ר הָגָ֞ר

אונקלוס

בְּעֵינָהַהּ: ה וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם דִּין לִי עֲלָךְ אֲנָא יְהָבִית אַמְתִי לָךְ וַחֲזַת אֲרֵי עַדִּיאַת וּקְלֵית בְּעֵינָהַהּ יְדִין יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ: ו וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הָא אַמְתִיךְ בִּידִיךְ עֲבִידִי לַהּ כִּדְתַקִּין בְּעֵינָיְכִי וְעַנִּיתַהּ שָׂרַי וַעֲרַקַת מִקֳּדָמַהַא: ז וְאַשְׁכְּחַהּ מַלְאֲכָא דַייָ עַל עֵינָא דְמַיָּא בְּמַדְבְּרָא עַל עֵינָא בְּאָרְחָא דְחַגְרָא: ח וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא דְשָׂרַי

תו"א ותאמר שרי ר"ה י ב"ק גג: ויאמר הגר ב"ק גג:

בעל הטורים

כה עין הרע והפילה וחזרה ונתעברה: (ה) חמסי. ב' במסורה חמסי עליך. חמסי ושארי על בבל תאמר יושבת ציון מקיש שרה לציון נאמר בשרה כי שרה עקרה ובציון עקרה ומה שרה הכניסה צרה אף ישראל העכו"ס הן צריהן: (ז) על עין המים. ב' במס' דין ואידך הנה אנכי נצב על עין המים. שטוב הוא להתפלל

שפתי חכמים

לא הועיל לה זכות ליעשות לה נס כמו שנעשה לי נס שנתעברתי מביאה ראשונה אלא ודאי אין לה זכות מהרש"ל: י לא חמס שאני עושה כי י' הכינוי של חמסי מורה פה אל הפעול והוא שרה. ועוד דבריך אתה חומס וזהו פי' אחר: כ ר"ל מהגר כמו שמפ' הקרא אנכי נתתי וגו': ל ר"ל י' שניה והכ"ף נקוד בקמ"ץ והנו"ן בשו"א שהוא נוכח הזכר וכאן שתי יו"ד בין הנו"ן ובין הכ"ף קרי בי' ביניך הנו"ן בציר"י כי י' הנה מורה על הציר"י והכ"ף נקוד בשו"א שהוא נוכח לנקבה (ר"ל נוכח לנקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה הריון הראשון: (ו) ותענה שרי. היתה משעבדת בה

רש"י

(ב"ר): (ה) חמסי עליך. חמס העשוי לי עליך אני מסיל העונש י כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך ועוד דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע כ בזיוני ושותק (ב"ר): אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל בינך שבמקרא חסר ל וזה מלא קרי ביה וביניך

פירוש להורת אלהים

(ה) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גִיזָאגְט שָׂרַי צוּא אַבְרָהָם חֲמָסִי עָלֶיךָ מַיין בְּרוּבוּנְג אִיז אוּף דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט שָׂרָה הָאט אַזוֹ גְזָאגְט דָאס בְּרוּבוּנְג וָואס צוּא מִיר אִיז גִיטוּעֶן גִיוָוארֶען וָואס אִיךְ הָאבּ קֵיין קִינְדֶער נִיט וַוארְף אִיךְ אוּף דִיר אַרוּף דֶעם עוֹנֶשׁ וָוארוּם אַז דוּא הָאסְט מִתְפַּלֵל גִיוֶועְן צוּ הקב"ה אוֹיף קִינְדֶער הָאסְטוּ נָאר מִתְפַּלֵל גִיוֶועְן אוּף דִיר אוּנ דוּ וָואלְסְט בַּדַארְפְט מִתְפַּלֵל זַיין אוּף אוּנְז בֵּיידֶע וָואלְטֶען מִיר בֵּיידֶע גְּדַאבְט גְוָוארֶען אוּנ נָאךְ אֵיינְס דוּא רוּבְּסְט אַוֶועק דַיינֶע רֵייד פוּן מִיר דוּא הֶערְסְט מַיין בִּזָיוֹן וָואס הָגָר אִיז מִיךְ מְבַזֶּה אוּנ דוּא שְׁוַוייגְסְט אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ אִיךְ הָאבּ גְגֶעבִּין מַיין שִׁפְחָה אִין דַיין שׁוֹס וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה אוּנ אַז זִיא הָאט גְזֶעהֶן זִיא אִיז וָוארֶען טְרָאגִין וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ בִּין אִיךְ גְוָוארֶען גְרִינְג אִין אִירֶע אוֹגֶען יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ גָאט זָאל מִשְׁפֶּטֶען צְווִישֶׁען מִיר אוּנ דִיר רש"י שְׁרַייבְּט דָם וָוס זִיא הָט גְזָאגְט יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ הָאט זִיא אוּף הָגָר דָאס אוֹךְ גְזָאגְט אוּנ הָט אַרַיין גִיבְּרַאכְט אֵיין עַיִן הָרָע אִין דֶעם עוּבֶּר פוּן הָגָר אוּנ זִיא הָאט מַפִּיל גִיוֶועְן דָאס קִינְד אוּנ דְרוּם שְׁטֵייט וַוייטֶער אַז דֶער מַלְאָךְ הָט גְזָאגְט צוּ הָגָר (הִנָּךְ הָרָה) דָם אִיז טַייטְשׁ דוּ וֶועסְט טְרָאגֶען וֶוערֶען אִיז דָאךְ קָשֶׁה: זִיא אִיז דָאךְ שׁוֹן לַאנְג טְרָאגֶענְדִיג אוּנ עֶר זָאגְט אִיר אַבְּשׂוֹרָה אַז זִיא וֶועט טְרָאגֶענְדִיג וֶוערֶען אֶלָּא מוּז גִידְרוּנְגֶען זַיין אַז זִי הָט דֶעם עֶרְשְׁטֶען עוּבֶּר מַפִּיל גְוֶועְן: (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הָט אַבְרָם גְזָאגְט צוּ שָׂרָה הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ דַיין שִׁפְחָה אִיז אִין דַיינֶע הֶענְט עֲשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ טוּ מִיט אִיר אַזוֹ וִויא עֶס גְפֶעלְט אִין דַיינֶע אוֹגֶען וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי אוּנ שָׂרַי הָאט זִיא גְפַיינִיגְט דָאס הֵייסְט זִיא הָט מִיט אִיר שְׁוֶוער גְאַרְבֶּעט וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ אִיז הָגָר אַנְטְלָאפֶען גְוָוארֶען פַר אִיר: (ז) וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ עֶס הָט זִיא גְפוּנֶען אַמַלְאָךְ עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר בַּיי אַקְוַואל בְּרוּנֶען פוּן וַואסֶר אִין דֶר מִדְבָּר עַל הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר בַּיי דֶעם קְוַואל בְּרוּנֶען וָוס אִיז אוֹיף דֶעם וֶועג וִוי מֶען גֵייט צוּם אָרְט שׁוּר: (ח) וַיֹּאמַר אוּנ דֶר מַלְאָךְ הָט צוּ אִיר גְזָאגְט מִיט דֶעם לָשׁוֹן הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי דוּ שִׁפְחָה פוּן שָׂרַי אֵי מִזֶּה בָאת פוּן וֶועלְכִין אָרְט קוּמְסְטוּ וְאָנָה תֵלֵכִי אוּנ וִויא הִין גֵייסְטוּ. רש"י שְׁרַייבְּט דֶער מַלְאָךְ הָאט גְוִויסְט פוּן וַואנִין זִיא קוּמְט אוּנ וְוִי הִין זִיא גֵייט נָאר עֶר הָאט זִיא דְרוּם

שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־מִזֶּה בָאת וְאָנָה
תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי
אָנֹכִי בֹּרַחַת: ט וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ
יְהֹוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי
תַּחַת יָדֶיהָ: י וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהֹוָה
הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר
מֵרֹב: יא וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהֹוָה
הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ
יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהֹוָה אֶל־עָנְיֵךְ:
יב וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד
כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן:

מְנָן אַתְּ אָתְיָא וּלְאָן אַתְּ
אָזְלָא וַאֲמַרַת מִן קֳדָם שָׂרַי
רִבּוֹנְתִּי אֲנָא עָרְקָא (נ"י
עָרְקַת): ט וַאֲמַר לַהּ
מַלְאֲכָא דַיְיָ תּוּבִי לְוַת
רִבּוֹנְתִיךְ וְאִשְׁתַּעְבְּדִי
תְּחוֹת יְדָהָא: י וַאֲמַר לַהּ
מַלְאֲכָא דַיְיָ אַסְגָּאָה אַסְגֵּי
יָת בְּנַיְכִי וְלָא יִתְמְנוּן
מִסְּגֵי: יא וַאֲמַר לַהּ מַלְאֲכָא
דַיְיָ הָא אַתְּ מְעַדְיָא
וְתֵלְדִין בַּר וְתִקְרֵין שְׁמֵהּ
יִשְׁמָעֵאל אֲרֵי קַבִּיל יְיָ
צְלוֹתִיךְ: יב וְהוּא יְהֵא
מָרוֹד בְּאֱנָשָׁא הוּא יְהֵא
צָרִיךְ לְכֹלָּא וְיָדָא דִבְנֵי
אֱנָשָׁא יְהוֹן צְרִיכִין לֵהּ וְעַל
אַפֵּי כָל אֲחוֹהִי יִשְׁרֵי:

בעל הטורים

על המים כדכתיב מקול מחללים בין משאבים שם יתנו לדקות ה' וכן התפלה נמשלה למים דכתיב שפכי כמים לבך: (ח) ברחת. ב' במסורה הכא ואידך מקול פרש ורומי קשת בורחת כל העיר מפני ששרה הבריחה את ישמעאל לפיכך ברחו ישראל מפניו כי רומי קשת הוא ישמעאל כדכתיב ביה רובה קשת: (יא) וקראת. ד' במס' הכא ואידך וקראת אתכם ברעה וקראת את שמו עמנו אל וקראת ישועה חומותיך שע"י קריאת ישמעאל קראת ברעה אבל ע"י קריאת עמנו אל קראת ישועה:

רש"י

בקוסי (ב"ר): (ח) אי מזה באה. מהיכן באת. יודע היה אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים ולשון אי מזה איה המקום שתאמר עליו מזה ם אני באה: (ט) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: (יא) הנך הרה. כשתשובי תהרי נ כמו הנך הרה דאשת מנוח (שופטים יג): וילדת בן. כמו וילדת ס ודומה לו (ירמיה כב) יושבת בלבנון מקוננת בארזים: וקראת שמו. צווי הוא ע כמו באומר לזכר וקראת את שמו יצחק: (יב) פרא אדם. אוהב מדברות פ לצוד חיות כמו שכתוב ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן.

שפתי חכמים

ויהיה לנוכח הגר שאף להגר אמרה כן וכו': מ דאל"כ מאי זה מבע"ל כי כמ"ם היא לעולם בתחלת התיבה המורה על השאלה כמו מאין תבא: נ לא שבשרה על ההריון שעבר שהרי כבר הפילה כדפירש"י לעיל: ס הלמ"ד והדל"ת בסגו"ל וכו' שהוא בינוני ואל תתמה על הש"א שתחת התי"ו כי כמוהו יושבת בלבנון מקוננת בארזים שהם ג"כ בינוני ונקוד שו"א תחת התי"ו: ע ר"ל אע"פ שלא נקוד בשו"א תחת התי"ו מ"מ ל' ציווי הוא כמו שאמר לזכר וקראת: פ ונקרא פרא דכתיב פראים במדבר. (נח"י) בר"י ובב"ר ולפ"ז א"ש ידו בכל ליסטים אבל לר"ל שפי' פרא אדם בזו נפשות

פירוש לתורת אלהים

גפֿרעגט כּדי ער זאָל מיט איר קומען אין רייד אַריין ותאמר און זי הט גזאָגט מפני שרי גבירתי אנכי בורחת פון פאר מיין האַרינטע שׂרי אַנטלויף איך: (ט) ויאמר לה מלאך יי האָט גיזאָגט צוא איר אמלאך פון גאָט רש"י שרייבט דרום שטייט דא בייא איטלעכער אמירה מלאך יי וואָרום צוא איטלעכער אמירה איז צוא איר גישיקט גיוואָרען אנאַנדערער מלאך שובי אל גבירתך קער דיך ווידער צו דיין האַרינטע והתעני תחת ידיה און זיי אונטער טעניג אונטער אירע הענט: (י) ויאמר לה מלאך יי און אמלאך פון גאָט הט צו איר גיזאָגט פון גאָטס וועגן הרבה מערן ארבה את זרעך איך וועל מערן דייני קינדער ולא יספר מרוב און זיי וועלן ניט קענען גציילט ווערן פון וועגן פילקייט:

(יא) ויאמר לה מלאך יי און אמלאך פון גאָט הט צו איר גזאָגט הנך הרה אז דו וועסט דיך אום קערן וועסט טראָגן ווערן וילדת בן און דו וועסט גיבּערין אַ[...] וקראת שמו און זאָלסט רופן זיין נאָמען ישמעאל כי ש[מע] יי אל עניך וואָרום גאָט האָט גיהערט דיין [...] דער תרגום מאַכט אזוי דעם פשט (כי שמע עניך) דען גאָט האָט מקבל גיוועזן דיין תפ[...] (יב) והוא יהיה פרא אדם און ער וועט זיין אַווי[...] מענטש ער וועט ליב האָבן צו זיין אין די [...] און צו חאַפּן חיות ידו בכל זיין האַנט וועט [...] אַלע ער וועט זיין אַגזלן ויד כל בו און די [...] איטליכען וועלין זיין אין אים אַלע וו[...] פיינט האָבּין און וועלען זיך מיט אים [...]

יג וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ
אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם
רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי׃ יד עַל־כֵּן קָרָא
לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ
וּבֵין בָּרֶד׃ טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן
וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה
הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃ טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים
שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־
יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ ס יז א וַיְהִי אַבְרָם

תו"א ואברם בן מגילה יז :

יג וְצַלִּיאַת בִּשְׁמָא דַייָ
דְּמִתְמַלֵּל עִמַּהּ אֲמַרַת
אַתְּ הוּא אֱלָהָא דְּחָזֵי
כֹלָּא אֲרֵי אֲמַרַת הַבְרַם
הָכָא (נ"י הַאַף אֲנָא) שָׁרֵיתִי
חָזְיָא בָּתַר דְּאִתְגְּלִי לִי׃
יד עַל כֵּן קְרָא לְבֵירָא
בֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָּמָא
אִתַּחֲזִי עֲלַהּ הָא (הִיא)
בֵּין רְקַם וּבֵין חַגְרָא׃
טו וִילִידַת הָגָר לְאַבְרָם בַּר
וּקְרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרֵהּ
דִּילִידַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃
טז וְאַבְרָם בַּר תְּמָנַן וְשִׁית
שְׁנִין כַּד יְלִידַת הָגָר יָת
יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ א וַהֲוָה

רש"י

שיהיה זרעו גדול (ב"ר): (יג) אתה אל ראי. נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר אלוה הראיה שרואה צ בעלבון של עלובין (ס"א ד"ה אתה אל ראי משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלום. לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחר רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות וזו ראתה ד' זה אחר זה ולא חרדה: (יד) באר לחי ראי. כתרגומו בארא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) ויקרא אברם שם וגו'. אע"פ שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טז) ואברם בן שמונים שנה וגו'. לשבחו של ישמעאל

שפתי חכמים

אם כן לריך לדחוק ולפי' פי' אחר על ידו בכל ודוחק שם: צ (ג"א) בשלמא בבית אברהם ראיתי מלאכים בשביל לדקת אברהם ושרה אבל במדבר לא נמלא כי אם שהוא רואה בעלבון וכו': ק [שם] (ג"א) דאי ממנה שמע אחר שהיא מלווה ולא הוא היתה לו לקרותו ישמעאל אלא שרתה עליו רוח הקודש והשתא הוא כמו מלווה:

ליקוטי מרדכי

(א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וגו'. ווען אַבְרָם איז אַלְט גיוואָרין נַיין און נַיינְציג. יָאהְר הָט הקב"ה גיזאָגְט צו אַבְרָמֶען זָאלְסְט גֵיין פַאר מִיר, פָארְאוֹיס, אִיךְ זָאל דִיר נִיט דַארְפִין הֶעלְפִין מִיךְ צו דִינֶן, וֶהְיֵה תָמִים, וֶועסְטוּ זַיין גַאנְץ וָוארוּם בִּיז אִיצְט אַז אִיךְ הֶעלְף דִיר מִיךְ צו דִינֶען, איז דָאךְ דַיין דִינֶן מִיךְ, נָאר הֶעלְפְט, וַוייל אִיךְ הֶעלְף דִיר טָאהְן דִי מִצְוֹת, וֶוערְט דָאךְ יֶעדֶר מִצְוָה גֶעטָאהְן דוּרְךְ אוּנְז בֵּיידֶע, אָבֶּר פוּן הַיינְט אוּנ ווייטֶר, וֶועל אִיךְ דִיר נִיט הֶעלְפִין צו דִי מִצְוֹת טָאהְן, נָאר דוּ וֶועסְט אַלֵיין טָאן אַלֵיין, וֶועסְטוּ זַיין גַאנְץ אוּנ וֶועגִין דוּ זָאלְסְט נִיט מוֹרָא הָאבִּין [...]דֶעם יֵצֶר הָרָע, וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבִּין דִיא מִצְוָה מִילָה, דוּ וֶועסְט זַיין גֶעמַלְת וֶועסְטוּ פַאר דֶעם יֵצֶר הָרָע קַיין [...]א הָאבִּין. דֶר זוהר שְׁרַייבְּט וֶוען דֶער מֶענְטְשׁ בְּרֵיינְגְט [...]קִינְד צוּם מִלָּה זַיין רוּפְט הקב"ה אַלֶע מַלְאָכִים אוּנ זָאגְט [...] קוּמְט אוּנ זֶעהְט וָוס מַיין קִינְד טוּט אוֹף דֶער וֶועלְט,

פירוש לתורת אלהים

פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן אוּנ קֶעגֶען אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער וֶועט עֶר רוּעֶן דָאס הֵייסְט זַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶען זַיין גְרוֹס אוּנ פִיל פָאלְק: (יג) וַתִּקְרָא שֵׁם יְיָ הַדּוֹבֵר אֵלֶיהָ אוּנ זִיא הָט גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן גָאט דֶר וָוס הָאט גְרֶעט צוּ אִיר אַתָּה אֵל רֳאִי דוּ בִּיסְט גָאט וָוס דוּ זֶעהְסְט דֶעם בֵּיזשׁ פוּן דִי פַר שֶׁעמְטֶע כִּי אָמְרָה וָוארוּם זִיא הָט גְזָאגְט הֲגַם הָאבּ אִיךְ דֶען גְטְרַאכְט אֲפִילוּ דָא אִין דִי מִדְבָּרוֹת זָאל אִיךְ זֶעהְן מַלְאָכִים אַחֲרֵי רוֹאִי נָאךְ מַיין זֶעהְן זַיי אִין דֶעם הוֹז פוּן אַבְרָם דֶען דָארְטֶן בִּין אִיךְ גִיוֵויינְטְלֶךְ גִיוֶועןן צוּא זֶעהְן מַלְאָכִים. רש"י שְׁרַייבְּט עֶס אִיז גְדְרוּנְגֶען אַז זִיא אִיז גְוֵויינְטְלֶךְ גְוֶועןן צוּא זֶעהְן מַלְאָכִים וָוארוּם מָנוֹחַ הָאט גְזֶעהְן דֶעם מַלְאָךְ אֵיין מָאל הָאט עֶר זִיךְ גְשְׁרָאקֶען אוּנ הָאט

[...] צוּם וַוייבּ מִיר וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן וַוייל מִיר הָאבֶּן גְעֶעהְן אַמַלְאָךְ אוּנ הָגָר הָאט גְזֶעהְן פִיר מַלְאָכִים אֵיינֶם [...]ם אַנְדֶערֶען אוּנ הָט זִיךְ נִיט גְשְׁרָאקֶען: (יד) עַל כֵּן קָרָא לַבְּאֵר דְרוּם הָאט זִיא גִירוּפֶען צוּא דֶעם [...]ר לַחַי רוֹאִי דָס אִיז אַבְּרוּנֶען וָוס בַּיי אִים הָאט זִיךְ בַּוִויזֶען צוּ מִיר אַמַלְאָךְ וָואס לֶעבְּט אֵייבִּג הִנֵּה [...]איז בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד צְוִוישֶׁן קָדֵשׁ אוּנ צְוִוישֶׁן בָּרֶד: (טו) וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן אוּנ הָגָר הָאט גִיבָּארֶען [...]אזוּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנוֹ הָאט אַבְרָם גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶן פוּן זַיין זוּן אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל וָוס הָגָר [...]רין יִשְׁמָעֵאל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גִיוֶועןן זֶעקְס אוּנ [...] בְּלֶדֶת הָגָר אֶת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם אַז הָגָר הָאט גִיבָּארִין יִשְׁמָעֵאל צוּ אַבְרָם: (א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים

בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא
יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל
שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃
ב וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה
אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ ג וַיִּפֹּל אַבְרָם
עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃

אַבְרָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע
שְׁנִין וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם
וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא אֵל שַׁדַּי
פְּלַח קֳדָמַי וֶהֱוֵי שְׁלִים׃
ב וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינָךְ וְאַסְגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא
לַחֲדָא׃ ג וּנְפַל אַבְרָם עַל
אַפּוֹהִי וּמַלֵּיל עִמֵּהּ יְיָ׃

תו"א אני אל חגיגה יב: התהלך נדרים לא לב מכות כד: ואתנה נדרים לב:

רש"י

נכתב להודיע שהי' בן י"ג שנה ר כשנימול ולא עכב: (א) אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה ש לפיכך התהלך לפני ואהי' לך לאלוה ולפטרון וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו כך די שלו והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי היה שלם בכל נסיונותי ת ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני ד"א והיה תמים עכשיו אתה חסר ה' אברים א ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה ב אוסיף לך אות על שמך ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח כמנין אבריך: (ב) ואתנה בריתי. ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך ע"י מצוה זו: (ג) ויפול אברם על פניו. ממורא השכינה שעד שלא

שפתי חכמים

ר שהרי אברם היה בן צ"ט כשמל אותו וכשנולד היה פ"ז שנה וא"ת והא לקמן בהדיא כתיב וישמעאל בנו בן י"ג שנה וי"ל דמ"ה נכפל ללמד שהכתוב עצמו מעיד על זה שעשה זה משום מצות השם ולא משום יראת אביו שהכריחו לזה וק"ל כ"ל ומהרא"י תי' דמההוא לא הוה שמעינן דהוא בן י"ג שנה מעת לעת דזהו שיעור ימי גדולתו ומ"ה לא עיכב ומהאי קרא שמעינן שפיר: ש פי' אברהם אמר להקב"ה רבש"ע אם אמול אז אהיה נמאס בעיני הבריות לכן אמר לו הקב"ה אני הוא שאמרתי לעולמי די וכו' מהרש"ל: ת ר"ל דהא כתיב התהלך לפני וא"כ והיה תמים ל"ל ומפ' דאף זה פי' כן דליווי אחר ליווי הוא כלו' היה שלם בכל נסיונותי: א הם האיברים המסרסרים העבירה ואין מסורים ביד האדם ומרוב לדקתו מסרם בידו דכתיב רגלי חסידיו ישמור כשאדם מתגבר על ילרו סוף שהקדוש ב"ה מוסרם בידו ברא"ם: ב שאינם ברשותו וכאלו היה חסר מהם וא"ל הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) התהלך לפני. לפי וגו' נתוספה ה"א על שמו תעשה שלם ותמים למספר רמ"ח איברים שבאדם. וכן מסיק בשלהי פרק ד' דנדרים אמר רמי בר' אבא כתיב אברם וכתיב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה על רמ"ג אברים ולבסוף על רמ"ח ואלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגויה ובא וראה כמה גדול כח של מילה כדאיתא בפרק רביעי דנדרים ואיתמר במכילתא מה שאין. קורא הכתוב אברהם ושרה בשמם אחר שנשתנה כמו שמצינו ביעקב שנקרא יעקב אחר שקראו הקב"ה ישראל מפני ששמם של אברהם ושרה הראשון לא נתעקר לגמרי אך נתוספה אות אחת של ה' על שמם ולתקן השם ומכיון שנתקן נשתקע הראשון אבל יעקב נקרא לו שם חדש והשם הראשון לא זז ממקומו ועוד אמרו שלכך לא נשתנה שמו של יצחק מפני שלא נקרא לו שם אלא מפי הגבורה שנא' וקראת את שמו יצחק:

פירוש לתורת אלהים

שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים אוּנ אַז אַבְרָם אִיז אַלְט גִיוָוארֶען נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם הָט זִיךְ גָאט בַּאוִויזֶן צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אוּנ הָאט גְזָאגְט צוּ אִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי אִיךְ בִּין דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶר גָאט רש"י שְׁרַייבְּט שַׁדַּי אִיז לָשׁוֹן גְנוּג. אַזוֹ הָט גָאט אִים גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָוס אִיךְ קָאן גִינוּגֶן טוּעֶן צוּ אַלֶע בַּשֶׁעפֶנִישׁ הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי דְרוּם גֵיי פַר מִיר צוּ מַיינֶי בֶּעדִינוּנְג וֶהְיֵה תָמִים אוּנ זַאיי גַאנְץ אִין אַלֶע מַיינֶע פְּרוּבֶען וָוס אִיךְ וֶועל דִיךְ פְּרוּבֶען זָאלְסְטוּ נִיט מְהַרְהֵר זַיין נָאךְ מִיר (מזרחי): (ב) וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּן מַיין בְּרִית צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִיר וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ זֵייעֶר מֶערֶען: (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם אוּנ אַבְרָם אִיז גִיפַאלֶן אוּף זַיין פָּנִים רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָם אִיז גִיפַאלֶען אוֹיף זַיין פָּנִים מַחֲמַת מוֹרָא פוּן דֶער שְׁכִינָה וָוארוּם אֵיידֶער

ליקוטי מרדכי

אוּנ אֵלִיָהוּ הַנָבִיא קוּמְט אוֹךְ זֶעהֶן ווִי מֶען אִיז מַלֶה דָאס קִינְד, דְרִיבֶּר דַארְף מֶען שְׁטֶעלִין אַשְׁטוּהְל פַר אֵלִיָהוּ הַנָבִיא, אוּנ מֶען דַארְף זָאגִין זֶה הַכִּסֵא שֶׁל אֵלִיָהוּ, ווייל אֵלִיָהוּ הָט אַמָאל גְמַסֶרְתְּ אוּף יוּדִין אוּנ הָט גְזָאגְט כִּי עָזְבוּ בְּרִיתְךָ, דִי יוּדִין הָאבִּין פַאר לָאזִין דִי מִצְוָה פוּן מִילָה, דְרִיבֶּר הָאט הקב"ה גְשְׁווארִין בַּיי יֶעדֶר בְּרִית מִילָה מוּז אֵלִיָהוּ זַיין אוּנ עֵדוּת זָאגֶן פַר הקב"ה אוּף יֶעדֶר יוּד וָוס אִיז מַלֶה זַיין קִינְד. נָאךְ זָאגְט דֶער זוהר אֵיידֶער דֶר מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט קוּמֶען מַלְאֲכֵי חַבָּלָה אוּנ ווילֶן גֶעמֶן דִי נְשָׁמָה אוּנ זִיא פִירֶען אִין גֵיהִנָם צוּם מַלְאָךְ דוּמֶה, נָאר אַז זֵיי זֶעהְן דֶעם צֵייכִין פוּן מִילָה, אוּנ דֶר גְלִיד אִיז נִיט טָמֵא גִיוָוארִין פוּן אַעֲבֵירָה, גֵייעֶן זֵיי אַוֶועק פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ, אוּנ עֶס קוּמֶן הֵיילִיגֶע מַלְאָכִים אוּנ גֶעמֶן זַיין נְשָׁמָה אוּנ פִירֶן זִיא אִין גַן עֵדֶן, דִי גמרא זָאגְט אַבְרָהָם אָבִינוּ שְׁטֵייט בַּיי דִיא טִיר פוּן גֵיהִנָם אוּנ עֶר זֶעהְט וֶועלְכֶר יוּד עֶס אִיז גֶעמַלֶתְּ אוּנ הָט נִיט מְטַמֵא גְוֶועזְן דֶעם גְלִיד, לָאזְט עֶר אִים נִיט גֵיין אִין גֵיהִנָם. נָאךְ שְׁרַייבְּט דֶר זוהר עֶס אִיז אַגְרוֹסֶע מִצְוָה מֶען זָאל לֶערְנֶען תּוֹרָה אִין דִי שְׁטוּבּ וָוס דָארְט לִיגְט דָאס קִינְד דִי נַאכְט פַאר דֶעם בְּרִית, אוּנ מֶען זָאל מַאכִין אַסְעוּדָה, אוּיסֶער דִי

טַייעֶרְקֵייט פוּן דִיא סְעוּדָה וָוס מֶען מַאכְט נָאךְ דֶעם מַלֶה זַיין נאוּנ פוּן דִי צַייט וָוס אַבְרָהָם הָט זִיךְ מַלֶה גְוֶועזְן הָט הקב"ה גְמַאכְט מִיט אַבְרָהָם אַאֵייבִּיגֶען פַרְבִּינְדוּנְג, אוּנ מִיט אַלֶע קִינְדֶער פוּן אַבְרָהָם בִּיז אֵייבִּיג, וֶוער עֶס וֶועט זִיךְ מַלֶה זַיין אוּנ וֶועט הִיטֶן דִיא מִילָה נִיט מְטַמֵא זַיין וָועט הקב"ה מַאכִין מִיט אִים אוֹיךְ דֶעם זֶעלְבִּיגֶן פַארְבִּינְדוּנְג וָוס עֶר הָט גְמַאכְט מִיט אַבְרָהָמֶען:

ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב
הֲמוֹן גּוֹיִם׃ ה וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־
שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם
כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ ו וְהִפְרֵתִי
אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם
וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ׃ שביעי ז וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת
לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃
ח וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת ׀
אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן
לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃

אונקלוס

לְמֵימְרָ: ד אֲנָא הָא גְזַר (בנ"י איננו) קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי לְאַב סַגִּי עַמְמִין: ה וְלָא יִתְקְרֵי עוֹד יָת שְׁמָךְ אַבְרָם וִיהֵי שְׁמָךְ אַבְרָהָם אֲרֵי אַב סַגִּי עַמְמִין יְהַבְתָּךְ: ו וְאַפֵּישׁ יָתָךְ לַחֲדָא וְאֶתְּנִנָּךְ לְכִנְשִׁין וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן: ז וַאֲקִים יָת קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וּבֵין בְּנָיךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן לִקְיָם עָלַם לְמֶהֱוֵי לָךְ לֶאֱלָהָא וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ: ח וְאֶתֵּן לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ יָת אֲרַע תּוֹתָבוּתָךְ יָת כָּל אֲרַע דִּכְנַעַן לְאַחֲסָנַת עָלַם וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהָא:

תו"א והיית לאב נדרים שם : ולא יקרא ברכות יג נדרים שם : והיה שמך ברכות שם נדרים שם : כי אב שבת קה : להיות לך יבמות מב דף ק :

בעל הטורים

(ד) שני פעמים אב המון בפרשה והוא עולה בחשבון יצחק וכן ארבה בגימטריא יצחק :

שפתי חכמים

דהכל יהיה ברשותו וק' והלא היה חסר ג"כ הלב דהא ערל לב היה וי"ל דלא חשיב רק איברים הגלוים ופי"ל דכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך ואח"כ וכרות עמו הברית וגו' אלמא דאפילו לפני המילה לא הי"ל ג"כ ערלת לב מהרש"ל : ג והא דכתיב לעיל וירא ה' אל אברם ולא כתיב שנפל על פניו י"ל דלעיל נמי היה נופל ומכאן אתה למד והא דלא נכתב הנפילה עד השתא ללמד על ההפרש מקודם שנימול לאחר שנימול שהרי אחר שנימול כתיב ואברהם עודנו עומד לפני ה' : ד רצל"ת למה לא נקרא שמו אבהם והי"ל להחליף ה' תחת ר' ולמה לא זזה הר' ממקומה ומתרץ כדי שלא תתרעם על הקב"ה שהרי אף יו"ד של שרי נתרעמה . והא דזזה היו"ד משרה אפשר משום דעתיד ליתן בשמו של יהושע מ"ה זזה וק"ל ועי"ל שהיו"ד

רש"י

מל לא היה בו כח ג לעמוד ורוה"ק נצבת עליו וזהו שנאמר בבלעם נופל וגלוי עינים בברייתא דר"א מצאתי כן : (ה) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו ורי"ש שהיתה בו בתחלה שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה לא זזה ממקומה שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד ד שהוסיפה ליהושע שנאמר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע : (ו) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר הי' לו ולא היה מבשרו עליו : (ז) והקמותי את בריתי. ומה הוא הברית להיות לך לאלהים : (ח) לאחוזת עולם. ושם אהיה להם לאלהים אבל (בר ישראל) הדר

פירוש לתורת אלהים

ער האט זיך מל גיוועזן האט ער קיין כח ניט געהאט איין צוא שטיין בשעת אז דיא שכינה האט מיט אים גרעט אונ האט אים אזו געזאגט : (ד) אני איך הנה בריתי אתך נון מיין ברית איז מיט דיר איך בין מיט דיר כורת ברית והיית לאב המון גוים אונ דו וועסט זיין אפאטער צו פיל גוים : (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם אונ עס זאל מער ניט גרופן ווערן דיין נאמן אברם והיה שמך אברהם אונ עס זאל זיין דיין נאמן אברהם כי אב המון גוים נתתיך ווארום איך האב דיך גיגעבן דו זאלסט זיין אפאטער פון פיל גוים : (ו) והפרתי אותך במאד מאד אונ איך וועל דיך פרוכטבארן ונתתיך לגוים אונ איך וועל דיך געבין צו פעלקער פעלקער וועלען פון דיר ארוים קומען .

רש"י שרייבט דאס מיינט ער ישראל אונ אדום אבער אויף ישמעאל האט ער אים ניט בדארפט מבשר זיין ווארום ער האט דאך שון אים גיהאט ומלכים ממך יצאו אונ מלכים וועלן פון דיר ארוס גיין דס הייסט זיי וועלן פון דיר ארוס קומן : (ז) והקימותי את בריתי ביני ובינך אונ איך וועל באשטעטיגען מיין זיכערהייט צווישן מיר אונ צווישען דיר ובין זרעך אחריך אונ צווישן דיינע קינדער וואס וועלין זיין נאך דיר לדורותם לברית עולם צוא זייער גבירט צו איין אייביגן זיכערהייט להיות לך לאלהים צו זיין צו דיר אגאט : (ח) ונתתי לך ולזרעך אחריך אונ איך וועל געבן צו דיר אונ צו דיינע קינדער וום וועלן זיין נאך דיר את ארץ מגוריך דאס לאנד פון דיין וואנונג את כל ארץ

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה
אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם׃ י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר׃
יא וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה
לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם׃ יב וּבֶן־
שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר
לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף

אונקלוס

ט וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַתְּ
יָת קְיָמִי תִטַּר אַתְּ וּבְנָיךְ
בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן׃ י דָּא
קְיָמִי דִּיתִטְּרוּן בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָיךְ בַּתְרָךְ
מִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא׃
יא וְתִגְזְרוּן יָת בְּשַׂר
עָרְלַתְכוֹן וּתְהֵי (נ״י
וּתְהֵא) לְאָת קְיָם בֵּין
מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן׃ יב וּבַר
תְּמַנְיָא יוֹמִין יִתְגְּזַר (נ״י
יִגְזַר) לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא
לְדָרָתֵיכוֹן יְלִידֵי בֵיתָא
וּזְבִינֵי כַסְפָּא מִכֹּל בַּר

תו״א ואתה את סנהדרין נט עבודת כוכבים כו כז מנחות מב: המול לכם שבת קלז ‏קדושין כט: ובן שמנת שבת קלז:

רש״י

בהולה לארץ ה כמו שאין לו אלוה: (ט) ואתה. וא״ו זו מוסיף על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר לשמרה ומה היא שמירתה זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו׳: (י) ביני וביניכם וגו׳. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להוולד אחריך: המול. כמו להמול ו כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות: (יא) ונמלתם. כמו ז ומלתם והנו״ן בו יתירה ליסוד הנופל בו לפרקים כגון נ׳ של נושך וכ׳ של נושא ונמלתם כמו ונשאתם אבל ימול לשון יפעל ח כמו יעשה ט יאכל (ברש״י ישן אינו): (יב) יליד בית. שילדתו השפחה בבית

שפתי חכמים

עכ״פ נתקיימה אף בה שהרי חלקה ונתן חליה לשרה וחליה לאברהם אבל הר׳ א״א להתקיים בו אא״כ שתשאר בשמו נוהרש״ל: ה (מהר״ן) לפי שא״י נחלת ה׳ ולקחה לחלקו כמבואר בכמה פסוקים וח״ל חלק לשרים ולכך כל הדר בח״ל דומה כאלו הוליא את עצמו מתחת רשותו של הקב״ה כביכול [וכך הם דברי הג״א]: ו אע״פ שהוא ל׳ ליווי א״א שהוא ליווי שהרי כתיב אחריו ונמלתם: ז כלומר שאע״פ שמשמעותו אינו ל׳ ליווי מ״מ ליווי הוא: ח הפ״א בקמ״ץ וכלומר שהוא הנימול עצמו לא המל את אחרים כמו ונמלתם שאם כן יחסר בקרא הפועל: ט יעשה יאכל בציר״י תחת היוד״ן:

פירוש לתורת אלהים

כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם דָאס גַאנְצֶע לַאנְד כְּנַעַן צוּ אֵיין אֵייבִּיגֶע אַרְבּ וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין צוּ זֵיי אַגָאט׃ (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם הָט גָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אוּנ דוּ זָאלְסְט הִיטֶן מַיין זִיכֶערְהֵייט אוּנ וָוס זָאל זַיין דָם הִיטֶן דוּ זָאלְסְט מַל זַיין אַלֶע דַיינֶע זְכָרִים וְויא וַוייטֶער שְׁטֵייט אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דוּ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶר וָואס וֶועלֶן זַיין נָאךְ דִיר לְדוֹרוֹתָם צוּ זֵייעֶר גִיבּוּרְט׃ (י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דָאס אִיז דֶר בְּרִית וָוס אִיר זָאלְט הִיטֶן צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן אַייעֶרֶע קִינְדֶר וָואס וֶועלֶען זַיין נָאךְ אַייךְ הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר צוּ בַּאשְׁנַיידֶען צוּא אַייךְ אַלֶע זְכָרִים אִיר זָאלְט מַל זַיין אַייעֶרֶע זְכָרִים׃ (יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם אוּנ אִיר זָאלְט בַּשְׁנַיידֶן דָם פְלֵייש פוּן אַייעֶר פַאר שְׁטָאפּוּנְג וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית אוּנ דָם זָאל זַיין צוּ אַצֵייכֶן אוֹף דֶעם זִיכֶערְהֵייט בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וָוס צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁען אַייךְ׃ (יב) וּבֶן שְׁמוֹנַת יָמִים אוּנ דֶר וָוס אִיז אַלְט אַכְט טָאג יִמּוֹל לָכֶם זָאל וֶוערֶען בַּאשְׁנִיטֶען צוּ אַייךְ כָּל זָכָר לְדוֹרוֹתֵיכֶם אַלֶע זְכָרִים צוּ אַייעֶרֶע דוֹרוֹת יְלִיד בָּיִת דֶער וָוס וֶועט גִבָּארֶן וֶוערֶן בַּיי דִיר אִין הוֹז דָם אִיז אַזוֹ

מצות השם

(י) הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר. דִיא מִצְוָה אִיז אַז יֶעדֶער זָכָר אִיז זִיךְ מְחוּיָב מַלָה צוּ זַיין אוּנ אֵיין קְלֵיין קִינְד אִיז זַיין פָאטֶער אִים מְחוּיָב מַלָה צוּ זַיין וֶוען עֶר וֶוערְט אַלְט אַכְט טָאג אַזוֹי וְויא עֶס שְׁטֵייט (וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ) אִיז טַייטְשׁ דֶעם אַכְטִין טָאג זָאל מֶען בַּאשְׁנַיידֶן דָם פְלֵייש פוּן זַיין עָרְלָה אוּנ אַז דֶר פָאטֶער הָט אִים נִיט מַלָה גְוֶוען אוּנ עֶס קוּמְט צוּ דְרַייצֶן יָאר וֶוען עֶר וֶוערְט אַלְט אוּנ אִיז זִיךְ נִיט מַלָה אִיז עֶר חַיָּיב כָּרֵת אַזוֹי וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה) אִיז טַייטְשׁ דֶער מֶענְטְשׁ וָוס עֶר וֶועט זִיךְ נִיט בַּאשְׁנַיידֶען דֶר וֶועט וֶוערִין פַר שְׁנִיטֶן פוּן דֶר וֶועלְט אָבֶער דֶר פָאטֶער אִיז נִיט חַיָּיב קֵיין כָּרֵת נָאר עֶר אִיז עוֹבֵר אוֹף דֶר עֲשֵׂה אוּנ דִי מִצְוָה אִיז נוֹהֵג נָאר בַּייא טָאג אָבֶער נִיט בַּייא נַאכְט דִי סְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שְׁרַייבִּין אַז דִי מִצְוָה הָט אוּנְז הקב״ה גְגֶעבִּין כְּדֵי מִיר זָאלֶן וִויסֶן אַז מִיר זֶענֶען אֵיין עַם קָדוֹשׁ אוּנ מִיר דַארְפֶן זַיין אָפּ גְשֵׁייד פוּן אַנְדֶערִי פֶעלְקֶער דַאדָארְךְ הָט עֶר אוּנְז גְהֵייסֶן מַלָה זַיין כְּדֵי מִיר זָאלֶען הָאבֶּען דֶעם צֵייכֶען אוֹף אוּנְזֶער לַייבּ דִיא גְמָרָא שְׁרַייבְּט (מנחות דף מ״ג) וֶוען דָוִד הַמֶּלֶךְ אִיז זִיךְ גִיגַאנְגֶען אֵיין מָאהְל בָּאדֶען אוּנ עֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען נַאקֶיט הָאט עֶר זִיךְ בַּאטְרַאכְט וָואס פַאר אֵיין מִצְוָה קֶען עֶר אִיצְט הָאבֶּען וָוארוּם קֵיין תּוֹרָה קֶען עֶר דָא נִיט קְלֶערִין וָוארוּם מֶען טָאר דָארְט נִיט קְלֶערֶען אוּנ קֵיין מִצְוֹת צִיצִית הָאט עֶר אוֹיךְ נִיט גִיהַאט וָוארוּם עֶר הָט פוּן זִיךְ דָאס אַרְבַּע כַּנְפוֹת אוֹיךְ אוֹיס גִיטָאן הָאט עֶר גְרוֹס צַעַר גִיהַאט הָאט עֶר זִיךְ דֶער מַאנְט אַז עֶר אִיז גִימַלִית הָט עֶר זִיךְ זֵייעֶר גִיפְרֵייט אוּנ הָאט אוֹיף דֶעם גִימַאכְט דָאס קַאפִּיטֶל תְּהִלִּים (לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית) וַוייל דִיא מִצְוָה מִילָה אִיז גְבָאטֶן גְוָוארֶען מֶען זָאל מַלָה זַיין דֶעם אַכְטִין טָאג׃

מִכֹּל בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא׃
יג הִמּוֹל ׀ יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת
כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם
לִבְרִית עוֹלָם׃ יד וְעָרֵל ׀ זָכָר אֲשֶׁר
לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי
הֵפַר׃ ס טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃
טז וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה

אונקלוס

עַמְמִין דְּלָא מִבְּנָךְ הוּא׃
יג אִתְגְּזָרָא יִתְגְּזְרוּן (נ״י מִגְּזַר יִגְּזַר) יְלִיד בֵּיתָךְ
וּזְבִין כַּסְפָּךְ וּתְהֵי קְיָמִי
בִּבְשַׂרְכוֹן לִקְיָם עָלַם׃
יד וְעָרֵל דְּכוּרָא דִּי לָא
יִגְּזַר יָת בְּשַׂר עָרְלְתֵהּ
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא
מֵעַמֵּיהּ יָת קְיָמִי אַשְׁנִי׃
טו וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם שָׂרַי
אִתְּתָךְ לָא תִקְרֵי יָת שְׁמַהּ
שָׂרָי אֲרֵי שָׂרָה שְׁמַהּ׃
טז וַאֲבָרֵךְ יָתַהּ וְאַף אֶתֵּן

תולדות אהרן

המול ימול יבמות פב עבודת כוכבים לו מנחות מב׃ וערל זכר שבת קח קידושין כט׃ את בריתי יבמות עב סנהדרין לח נט עד׃ שרי ברכות יג ר״ה יז׃ שרה ברכות שם׃

בעל הטורים

(יד) הפר. ב׳ במס׳ הכא ואידך ואת מלותו הפר שדורש אותו במדרש על המושך ערלתו כמו הפר דהכא בברית מילה אף מלותו הפר בברית מילה׃

שפתי חכמים

י דהא למעלה ג״כ כתיב כל זכר לדורותיכם יליד בית וגו׳ וכתיב בן ח׳ ימים וגו׳ וכאן כפל עוד יליד ביתך ולא כתיב ח׳ ימים׃ כ ר״ל לאוס א׳ כמו שמפו׳ שם כשחלקו שניש שפחה מעוברת זה שפחה וזה עוברה׃ ל כגון שקנה שפחה מעוברת וילדה בשבת אינו דוחה את השבת׃ מ [הרא״ם] דאל״כ זכר ל״ל. [נח״י] ול״נ דה״פ דהל״ל וזכר ערל אלא ודאי להכי לא כ׳ וזכר ערל משום דהוה משמע דהליווי הוא לזכר ולא לנקבה ואעפ״י שהמלוה שייך גם גבי נקבה ולא להורות מקום הערלה אבל השתא דכתיב וערל זכר משמע דבעי להורות מקום הערלה וה״פ שהערלה היא במקום שמבדיל בין זכר לנקבה וע״ש׃ נ דאי

רש״י

ומקנת כסף. שקנאו משנולד׃ (יג) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו י ולא אמר לשמונה ימים ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר [ס״א כ לאחד] שמנה ימים ל כמו שמפורש במס׳ שבת (דף קלה)׃ (יד) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום מ שהוא ניכר בין זכר לנקבה (ב״ר)׃ אשר לא ימול. מגיע לכלל עונשין נ ונכרתה אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה׃ ונכרתה הנפש. הולך ערירי ומת קודם זמנו (שבת קה)׃ (טו) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל (ברכות יג)׃ (טז) וברכתי

ליקוטי נחמיה

(טו) שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי וגו׳. דִי גְרוֹיסְקֵייט פוּן וַוייבֶּר זֶענֶען דָא צְווייעֶרְלֵייא, עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס אִיר גְרוֹיסְקֵייט אִיז פוּן אִיר מַאן, וַוייל אִיר מַאן אִיז אַמֶּלֶךְ אִיז זִיא אַמַּלְכָּה, אוּנ עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס זִיא אַלֵיין אִיז אַפְּרִינְצֶעסִין, אַטָאכְטֶער פוּן אַמֶּלֶךְ, וָוען אַבְרָהָם הָט גְרוּפִין זַיין וַוייבּ שָׂרַי, אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִירֶע גְרוֹיסְקֵייט קוּמְט פוּן מִיר, פוּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם אִיז אַשַׂר, הָט עֶר זִיא גֶערוּפִין שָׂרַי, הָט הקב״ה גְזָאגְט צוּא אַבְרָהָם זָאלְסְט נִיט רוּפִין דַיין וַוייבּ שָׂרַי, ווָארוּם אִיר גְרוֹיסְקֵייט אִיז נִיט פוּן דִיר, אִיר גְרוֹיסְקֵייט אִיז פוּן אִיר אַלֵיין דְרִיבֶּר זָאלְסְטוּ זִיא רוּפִין שָׂרָה׃

פירוש לתורת אלהים

אַזֶּכָר וָוס דִי שִׁפְחָה הָט אִים גִיבָּארֶן בַּיי דִיר אִין הוֹז וּמִקְנַת כֶּסֶף אוּנ דָם קוֹפוּנְג פוּן דַיין גֶעלְד נָאךְ דֶעם אַז עֶר אִיז גִיבָּארֶן גְוָוארֶן מִכֹּל בֶּן נֵכָר פוּן אַלֶע פְרֶעמְדֶע פֶעלְקֶר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא וָוס עֶר אִיז נִיט פוּן דַיינֶע קִינְדֶר׃ (יג) הִמּוֹל בַּשְׁנִיטֶען יִמּוֹל עֶר זָאל וֶוערֶן בַּשְׁנִיטֶן יְלִיד בֵּיתְךָ דֶער וָואס אִיז גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן אִין דַיין הוֹז וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ אוּנ דֶער וָוס דוּ הָאסְט אִים גְקוֹפְט פַר דַיין גֶעלְד וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם אוּנ מַיין זִיכֶּרְהֵייט זָאל זַיין אִין אַייעֶרֶע לַייבֶּר צוּ אֵיין אֵייבֶּגֶן זִיכֶּרְהֵייט׃ (יד) וְעָרֵל זָכָר אוּנ אַזָכָר וָוס אִיז פַר שְׁטָאפְּט אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וָואס עֶר וֶועט נִיט בַּשְׁנַיידֶען דָאס פְלֵייש פוּן זַיין פַאר שְׁטָאפּוּנְג וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ זָאל וֶוערִין פַר שְׁנִיטֶען דָם לַייבּ פוּן אִיר פָאלְק אֶת בְּרִיתִי הֵפַר עֶר הָאט פָאר שְׁטֶערְט מַיין בְּרִית. רשׁ״י שְׁרַייבְּט דָאס שְׁמוּעֶסְט פוּן אַזֶעלְכֶן וָואס דֶער פָאטֶער הָאט אִים נִיט מַל גְוֶועֶן מַחֲמַת עֶפִּיס אַסִיבָּה אוּנ אַז עֶר אַלֵיין קוּמְט לִכְלָל עוֹנְשִׁין דָאס הֵייסְט אַז עֶר וֶוערְט בַּר מִצְוָה אוּנ אִיז זִיךְ נִיט מַל אִיז עֶר חַיָב כָּרֵת דָאס הֵייסְט עֶר הָאט קֵיין קִינְדֶער נִיט אוּנ שְׁטַארְבְּט פַר דֶר צַייט אָבֶּר דֶער פָאטֶר אִיז נִיט חַיָב קֵיין כָּרֵת נָאר עֶר אִיז עוֹבֵר אוֹף אֵיין עֲשֵׂה׃ (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ דַיין וַוייבּ שָׂרַי לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרַי זָאלְסְט נִיט רוּפֶען אִיר נָאמֶען שָׂרַי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ דֶען שָׂרָה אִיז אִיר נָאמֶען׃ (טז) וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ אוּנ אִיךְ

לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה־שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם־שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃ יח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל

אונקלוס

מִנַּהּ לָךְ בָּר וַאֲבָרְכִנַּהּ וּתְהֵי לְכִנְשִׁין מַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנַּהּ יְהוֹן׃ יז וּנְפַל אַבְרָהָם עַל אַפּוֹהִי וַחֲדִי וַאֲמַר בְּלִבֵּהּ הַלְּבַר מְאָה שְׁנִין יְהֵי וְלַד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִין שְׁנִין תְּלִיד׃ יח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ לְוַי

תו"א וברכתיה ר"ה שם : ויפול סנהדרין שם : ואם שרה מליעא כו :

רש"י

אותה. ומה היא הברכה שחזרה לנערותה שנאמר (לקמן יח) היתה לי עדנה : וברכתיה. בהנקת שדים כשנצרכה לכך ע ביום משתה של יצחק שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא והביאה כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הביאה והיא היניקה את כולם הוא שנאמר היניקה בנים שרה. ב"ר רמזו במקצת : (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה ת"א לשון שמחה וחדי ושל שרה לשון מחוך למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולגלגה וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם : הלבן. יש תמיהות שהן קיימות פ כמו (ש"א ב) הנגלה נגליתי (ש"ב טו) הרואה אתה אף זו היא קיימת וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי : ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד ואע"פ שדורות הראשונים היו מולידין בני ת"ק שנה בימי אברהם נתמעטו השנים צ כבר ובא תשות כח בעולם וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו תולדותיהן ק בני ס' ובני ע' : (יח) לו ישמעאל יחיה.

שפתי חכמים

עדיין קטן הוא אינו בר עונשין ולמה יתחייב כרת וק"ל : ס דאל"כ מאי וברכתי אותה ואח"כ וגם נתתי ממנה לך בן אלא ודאי קאי על הברכה שקודם לבן והוא הנערות : ע דאל"כ מאי וברכתיה אחר לידת הבן דהא כל יולדת מניקה את בנה וה"ה שרה כשחזרה לנערותה לכן פי' כשנצרכה לכך וכו' : פ כלומר שאין באין להכחיש הענין כלומר יש בכח השם לעשות אף שהוא נגד הטבע אך אין כל אדם זוכה לזה שיתהפך עמו השם כמו שעושה עמי ואע"פ שכ' רש"י אחר זה וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי א"כ גם זה מאותן שבא להכחיש י"ל דאין זה הכחשת הענין שיהא אחת מן הנמנעות אבל היא נתינת שבח להש"י שמתחסד עמו יותר מעם אחר ודוק נ"ל ולא כקו' הרא"ם : צ כתב הרא"ם לא הבינותי דבריו בזה כי אע"פ שנתמעטו השנים בימי אברהם עדיין הקושיא במקומה עומדת שלא היה לו לתמוה על זה כי יחס הק' אל קע"ה שהם שנותיו של אברהם כיחס החמש מאות אל תתק"נ שהם שנותיו של נח בקרוב וכו' והאריך בקושיא ונראה כי עיקר תמיהת אברהם היה על שהיו שניהם זקנים דאפשר שיוליד זקן עם אשתו ילדה אבל אם שניהם זקנים וילדו הוה דבר תמוה ובזה יתיישב קו' הרא"ם ודו"ק ועוד הקשה מה פריך רש"י מנח והרי גבי נח ע"פ הגזירה היתה שנסתם מעיינו כדי שלא יוליד בן שיגיע לעונשין קודם המבול וי"ל כי לא היה בגזירה אלא שיסתם מעיינו אבל מה שהוליד אחר ת"ק שנה לא בגזירה היה אלא בטבע ודו"ק : ק בתחלה לא היו ראויין להוליד אלא לאחר ק' שנה כי באותן שנים היה בן מאה כאשר נמ' יד

ליקוטי יהודא

(יח) לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ. דֶער סֵפֶר שב"ר שְׁרַייבְּט לְמָשָׁל אַפָּאטֶער הָט גֶעבְּרֵיינְגְּט זַיין קִינְד אַמַתָּנָה, נִיס, אוּנ עֶר הָט אַרַיינְגֶעשָׁאטְן דֶעם קִינְד דִי נִיס אִין זַיינֶע בֵּיידִי הֶענְט, נָאכְדֶעם זָאגְט עֶר צוּם קִינְד אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין אַעֶפִּיל אוֹיךְ, זָאגְט דָם קִינְד ווָאס זָאל אִיךְ טְאן מִיט דִי נִיס, דוּ ווִילְסְט דִי נִיס פַיי מִיר צוּרִיק נֶעמֶן אוּנ גֶעבִּין מִיר פַר זֵיי דֶעם עֶפִּיל, אִיךְ הָאבּ דָאךְ פוּהְלֶע הֶענְט. זָאגְט דֶר פָאטֶער

פירוש לתורת אלהים

וֶועל זִי בֶּענְטְשֶׁן וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּען אַזוּהן פוּן אִיר וּבֵרַכְתִּיהָ אוּן אִיךְ וֶועל בֶּענְטשֶׁן זִי וְהָיְתָה לְגוֹיִם אוּנ זִי וֶועט זַיין צוּ פֶעלְקֶר עֶס וֶועלֶן פוּן אִיר אַרוֹס קוּמֶן פֶּלְקֶר מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ קִינִיגֶן אִיבֶּר פֶעלְקֶער וֶועלֶן פוּן אִיר זַיין. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דִי זַאךְ צְווֵיי מָאל אִין פָּסוּק

אִיךְ וֶועל זִיא בֶּענְטְשֶׁן דֶען אַבְּרָכָה וֶועט זַיין ווָאס זִיא וֶועט זִיךְ ווִידֶר קֶערִין צוּ אִיר יוּנְגְקַייט דָאס הֵייסְט זִיא וֶועט קְרִיגֶן אִיר צַייט אוּנ דִי אַנְדֶערֶע בְּרָכָה וֶועט זַיין אִין דֶעם זֵייגֶען פוּן אִיר בְּרִיסְט ווָארוּם אַז אַבְרָהָם הָאט אַסְעוּדָה גְמַאכְט אַז יִצְחָק אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶען הָאבֶּן פִיל לַייט גֶרֶעט אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט אַזוֹ אַלַאנְגֶע צַייט ווִיפֶל אַבְרָהָם מִיט שָׂרַי הָאבֶּן גְוואוּנְט צְווִישֶׁן זִיךְ אוּנ הָאבֶּן קֵיין קִינְדֶער נִיט גְהַאט אוּנ אוֹיף דֶער עֶלְטֶר זָאלֶן זֵייא הָאבֶּען אַקִינְד עֶס קָאן גָאר עֶס מוּז זַיין נָאר נִיט זַיין אַז זֵיי הָאבֶּן גְפוּנֶען אַקִינְד אוֹיף דֶעם מַארְק אוּנ זָאגֶן דָם אִיז זֵייעֶרְס דְרוּם זֶענֶען אַלֵי גְקוּמֶען אוֹיף דֶער סְעוּדָה אוּנ הָאבֶּען גְבְּרַאכְט מִיט זִיךְ זֵייעֶר זֵייגֶענְדִיגֶע קִינְדֶער אוּנ דִיא זֵייגֶערֶן הָאבֶּן זֵיי מִיט זִיךְ נִיט גְנוּמֶען אוּנ שָׂרָה הָאט אַלֶע קִינְדֶער אָן גִיזוֹיגֶן׃ (יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו אִיז אַבְרָהָם גִיפַאלֶן אוֹיף זַיין פָּנִים וַיִּצְחָק אוּנ הָט זִיךְ גְפְרֵייט וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ אוּנ הָאט זִיךְ גְטְרַאכְט אִין זַיין הַארְץ הַלְּבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד צוּ אַזֶעלְכֶען ווָס אִיז אַלְט הוּנְדֶערְט יָאר זָאל וֶוערֶן גְבָּארֶן אִיז דֶען גְטָאן גְוָוארֶן אַזוֹ אַחֶסֶד צוּ אַנַּנְדֶערֶן ווָס גָאט טוּט מִיט מִיר וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד אוּנ אוּב שָׂרָה ווָס זִיא אִיז אַלְט נַיינְצִיג יָאר זָאל זַיין רָאוּי צוּא גִיבֶּארִין. רש"י שְׁרַייבְּט חָאטְשֵׁי דִיא עֶרְשְׁטֶע דוֹרוֹת פְּלֶעגֶען גִיבֶּארִין צוּא פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר אָבֶער אִין דֶער צַייט פוּן אַבְרָהָם זֶענֶען דִיא יָארֶען נִתְמַעֵט גִיוָוארֶן אוּנ מֶען הָאט שׁוֹין אַזוֹ פִיל צַייט נִיט גִילֶעבְּט ווִיא דִיא עֶרְשְׁטֶע דוֹרוֹת אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶן אַשְׁלַאפְקֵייט אוֹיף גָאר דֶער וֶועלְט וְהָא רְאָיָה אַז דִיא צֶעהֶן דוֹרוֹת ווָס אִיז גִוֶועֶן פוּן נֹחַ בִּיז אַבְרָהָם הָאבֶּען אָן גְהוֹיבֶּן קִינְדֶער צוּ הָאבֶּן צוּ זֶעכְצִיג אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאר׃ (יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ גָאט לוּ הַלְוַואי

יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל
שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ
אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃
כ וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה׀ בֵּרַכְתִּי
אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ
בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם

אונקלוס

יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיַּם קֳדָמָךְ׃
יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא שָׂרָה
אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ בַּר
וְתִקְרֵי יָת שְׁמֵהּ יִצְחָק
וַאֲקֵים יָת קְיָמִי עִמֵּהּ
לִקְיָם עָלַם לִבְנוֹהִי
בַּתְרוֹהִי׃ כ וְעַל יִשְׁמָעֵאל
קַבֵּלִית צְלוֹתָךְ הָא
בָּרְכִית יָתֵהּ וְאַפֵּישׁ יָתֵהּ
וְאַסְגֵּי יָתֵהּ לַחֲדָא לַחֲדָא
תְּרֵין עֲשַׂר רַבְרְבַיָּא יְלִיד

רש"י

הלואי שיחיה ישמעאל איני כדאי לקבל ר מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ביראתך ש כמו התהלך לפני פלח קדמי: (יט) אבל. ל' אמתת דברים וכן (לקמן מב) אבל אשמים אנחנו (מ"ב ד) אבל בן אין לה: וקראת את שמו יצחק. על שם הצחוק. וי"א על שם העשרה נסיונות ת וצ' שנה של שרה וח' ימים שנימול וק' שנה של אברהם. (ס"א ואת בריתי למה נאמר הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שאומר והקמותי וגו' יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקמותי את בריתי אתו ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים את יצחק למה נאמר אלא למד שהיה קדוש מבטן. ד"א אמר ר' אבא מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה כתיב הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל וק"ו ואת בריתי אקים את יצחק): את בריתי. ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק: (כ) שנים עשר נשיאם. כעננים יכלו א כמו (משלי כה) נשיאים

שפתי חכמים

עכשיו ואחר כך נתמעטו השנים והתחילו להוליד לשלשים שנה ומה שהוליד אברם בן ק' שנה ל"ק מידי כי עיקר התימא הוא שזקן שחלש טבעו שיוליד עם זקנה ובזה יתורצו כל תמיהות הרא"ם ודו"ק. וכעין זה מצאתי בשם מהרש"ל: ר לא שלא היה חפץ בבשורת יצחק: ש וא"ת והיאך יתפלל על יראת שמים הא אמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וי"ל דה"פ לו ישמעאל יחיה ר"ל שהתפלל עליו שיחיה ומ"ש לפניך דהיינו ביראתך לא שהיה מתפלל ע"ז אלא כך אמר וטוב שיהיה ביראתך ויהיו שני בקשות האחת שיחיה והשנית ביראתך דאל"כ לפניך ל"ל [נח"י] דה"ק ביראתך באם יהיה צדיק אבל אם יהיה רשע איננו מליץ על הרשעים ואין זו בקשה: ת [ג"א] צריך לב' הפי' דאלו משום הצחוק ה"ל למקרי צחוק בלא י' ומה ענין הי' אלא על שם הי' נסיונות ואין לפרש הי' נסיונות רק עם ס' של מילה וצ' וק' של אברהם ושרה ובהאי טעמא לחוד לא סגי דקאמר בקרא בפי' צחוק עשה ונראה דמשום צחוק נקרא כן: א [קל"מ] דאל"כ למה לא קרא אותם שבטים כבני יעקב שהוא לשון גבורה א

ליקוטי יהודא

צו אים די ניט לייג אריין אין קעשינע, אונ נעם דעם עפעל אויך, הקב"ה האט געזאגט צו אַבְרָהָמען אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ, דער קינד וואס וועט פון דיר געבארין ווערין וועט דיך יַרְשׁ'נן, פון די ווערטער האט אַבְרָהָם גערעכונט אז ער וועט נאר האבין איין קינד, ווי הקב"ה האט אים געגעבין יִשְׁמָעֵאל, האט אַבְרָהָם גערעכנט דאס איז דער קינד וואס הקב"ה האט אים צו געזאגט צו געבין, נאכדעם ווי הקב"ה האט אים געזאגט שָׂרָה וועט געבארין אזוהן האט אַבְרָהָם גערעכנט הקב"ה וועט ביי אים צו נעמן יִשְׁמָעֵאל אונ פאר יִשְׁמָעֵאל וועט ער אים געבין יִצְחָק, דריבער האט אַבְרָהָם געזאגט צו הקב"ה לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ, הַלְוַאי זאל יִשְׁמָעֵאל לעבין, האט הקב"ה אים געענטפערט, וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ, איך האב געהערט וואס דוא האסט געבעטין פאר יִשְׁמָעֵאל, איך וועל ניט אוועק נעמען פון דיר דיין זוהן יִשְׁמָעֵאל, דוא וועסט האבין ביידע קינדער יִצְחָק אונ יִשְׁמָעֵאל:

פירוש לתורת אלהים

יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ יִשְׁמָעֵאל זאל לעבען פאר דיר. רש"י שרייבט אַבְרָהָם האט געזאגט פאר הקב"ה איך בין גאר ניט ווערט איך זאל מְקַבֵּל זיין אזוי אַשְׂכַר אז איך זאל האבען צו הונדערט יאר אזוהן אונ דרום שטייט לְפָנֶיךָ רעדן אַבְרָהָם האט געזאגט הַלְוַאי יִשְׁמָעֵאל זאל לעבען אין דיין פארכט דס הייסט ער זאל דינען גאט ב"ה: (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים האט גאט געזאגט אֲבָל פאר וואר שָׂרָה אִשְׁתְּךָ דיין ווייב שָׂרָה וועט דיר געבארען אזוהן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק אונ דוא זאלסט רופען זיין נאמען יִצְחָק. רש"י שרייבט יִצְחָק איז לָשׁון פרייד ווייל אַבְרָהָם האט זיך געפרייט אז הקב"ה האט אים געזאגט אז ער וועט האבען אזוהן אזו וויא אובען איז געשטאנען וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי איך וועל בשטעטיגען מיין זיכערהייט מיט אים לִבְרִית עוֹלָם צו איין אייביגען זיכערהייט לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו צו זיינע קינדער וואס וועלען זיין נאך אים. רש"י שרייבט גאט האט אים געזאגט דער בְּרִית פון דער מִילָה זאל זיין איבער געענטפערט צו דיא קינדער פון יִצְחָק: (כ) וּלְיִשְׁמָעֵאל אונ פון וועגען יִשְׁמָעֵאל וואס דוא האסט מיך געבעטען (לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ) שְׁמַעְתִּיךָ האב איך דיך צו געהערט דאס הייסט איך האב מְקַבֵּל געוועזען דיין תְּפִלָּה הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אוֹתוֹ איך האב אים געבענטשט וְהִפְרֵיתִי אוֹתוֹ אונ איך וועל אים פרוכפערען וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד אונ וועל אים מערען זייער שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד צוועלף הארען וועט ער מאכען גיבארען וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל אונ איך וועל אים מאכען צוא אגרויס פאלק. רש"י באווארינט פאר וואס רופט זייא דער פסוק ניט שְׁבָטִים אזוי וויא די בְּנֵי יַעֲקֹב נאר ער רופט זייא נְשִׂיאִם איז טייטש וואלקענס דאס איז מרמז אז זייא וועלען פאר

יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ כא וְאֶת־
בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד
לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה
הָאַחֶרֶת׃ כב וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל
אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃ כג וַיִּקַּח
אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־
יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ
כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל
אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃ מפטיר
כד וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה
בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ כה וְיִשְׁמָעֵאל
בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ

אונקלוס

וְאֶתְּנִנֵּהּ לְעַם סַגִּי׃ כא וְיָת
קְיָמִי אֲקִים עִם יִצְחָק דִּי
תְלִיד לָךְ שָׂרָה לְזִמְנָא
הָדֵין בְּשַׁתָּא אָחֳרַנְתָּא׃
כב וְשֵׁיצֵי לְמַלָּלָא עִמֵּהּ
וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ
מֵעִלָּווֹהִי דְּאַבְרָהָם׃
כג וּדְבַר אַבְרָהָם יָת
יִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ וְיָת כָּל
יְלִידֵי בֵיתֵהּ וְיָת כָּל זְבִינֵי
כַסְפֵּהּ כָּל דְּכוּרָא בַּאֲנָשֵׁי
בֵּית אַבְרָהָם וּגְזַר יָת
בְּשַׂרָא דְעָרְלַתְהוֹן בִּכְרַן
יוֹמָא הָדֵין כְּמָא דִּי מַלִּיל
עִמֵּהּ יְיָ׃ כד וְאַבְרָהָם
בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין
כַּד גְּזַר בִּשְׂרָא
דְעָרְלְתֵהּ׃ כה וְיִשְׁמָעֵאל
בְּרֵהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי
שְׁנִין כַּד גְּזַר יָת בִּשְׂרָא

בעל הטורים

(כא) ואת בריתי אקים את יצחק. אקים נוטריקון אשר קידש ידיד מבטן:

רש"י

זרוח: (כב) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה ולמדנו (ב"ר) שהצדיקים מרכבתו של מקום: (כג) בעצם היום. בו ביום שנצטוה ביום ולא בלילה לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום: וימל. ל' ב ויפעל: (כד) בהמולו. בהפעלו. כמו ג בהבראם (לעיל ב) (בהמולו. נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתיירא שהיה זקן מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכרות עמו הברית לו לא נאמר אלא עמו. ב"ר רש"י ישן): (כה) בהמולו את

שפתי חכמים

שריס ורשעים וכו': ב כלומר אעפ"י שהוא כדגש אינו מבנין כבד אלא מבנין הקל כלומר שמל את אחרים: ג מבנין נפעל שקיבל המילה כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ואת בריתי אקים את יצחק. אקי"ם נוטריקון אשר קידש ידיד מבטן:

פירוש לתורת אלהים

לֶענְד וֶוערֶן אַזוֹ וִוי נָאלְקִינֶם אוּנ אַזוֹ וִוי דִי וִוינְטֶן: (כא) וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק אוּנ מַיין זִיכֶערְהֵייט וֶועל אִיךְ בַּאשְׁטֶעטִיגֶן מִיט יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת וָואס שָׂרָה וֶועט גִיבֶּארִין צוּ דִיר צוּ דֶר זֶעלְבִּיגֶר צַייט אִין דֶעם אַנְדֶערֶן יָאר: (כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ אוּנ עֶר הָט אוֹם גְלָאזְט צוּ רֵיידֶן מִיט אִים וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם אוּנ גָאטֶס כָּבוֹד הָט זִיךְ אָפּ גְטָאן פוּן אַבְרָהָם: (כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוּנ אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל וְאֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ אוּנ אַלִי זַיינֶע קְנֶעכְט וָואס זֶענֶען גְבוֹרֶען גְוָוארֶן אִין זַיין הוֹיז וְאֵת כָּל מִקְנַת כַּסְפּוֹ אוּנ אַלִי דִי וָוָאס עֶר הָט גְקוֹיפְט פַאר זַיין גֶעלְד כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם אַלִי זְכָרִים פוּן דֶעם הוֹיז גֶעזִוּנְד פוּן אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתָם אוּנ עֶר הָט פַר שְׁנִיטֶן דִי עָרְלָה פוּן זֵייעֶר פְלֵייש בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אִין מִיטִין הֶעלֶען טָאג. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה צוּא וַוייזֶען אַז דֶעם אֵייגֶענֶם טָאג וָוָאס עֶר אִיז גְשַׁאפְט גְוָוארֶן הָט עֶר מְקַיֵּים גִיוֶועזֶן אוּנ נָאר בַּיי טָאג אוּנ נִיט בַּייא נַאכְט דֶען עֶר הָט נִיט מוֹרָא גְהַאט פַר דִיא לֵיצָנִים אוּנ כְּדֵי זַיינֶע פַיינְד אוּנ דִי לַייט פוּן דֶעם דוֹר זָאלֶן נִיט זָאגֶן מִיר זָאלֶן גְוֶועזֶן וִוִיסֶן וָואלְטֶן מִיר נִיט גְלָאזְט עֶר זָאל זִיךְ מַל זַיין אוּנ זָאל מְקַיֵּים זַיין דִי מִצְוֹת פוּן הקב"ה דְרוּם הָט עֶר זִיךְ מַל גְוֶועזֶן אִין מִיטֶן טָאג כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים אַזוֹ וִוי גָאט הָט מִיט אִים גִירֶעט: (כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוֶועזֶן נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר בְּשַׁעַת עֶר הָאט זִיךְ מַל גְוֶועזֶן דָאס לַייבּ פוּן זַיין עָרְלָה: (כה) וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר

אֵ֖ת בְּשַׂ֥ר עָרְלָתֽוֹ׃ כו בְּעֶ֙צֶם֙ הַיּ֣וֹם
הַזֶּ֔ה נִמּ֖וֹל אַבְרָהָ֑ם וְיִשְׁמָעֵ֖אל בְּנֽוֹ׃
כז וְכָל־אַנְשֵׁ֤י בֵיתוֹ֙ יְלִ֣יד בָּ֔יִת וּמִקְנַת־
כֶּ֖סֶף מֵאֵ֣ת בֶּן־נֵכָ֑ר נִמֹּ֖לוּ אִתּֽוֹ׃ פפפ

דְעָרְלְתֵהּ׃ כו בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר (נ״י גְּזַר) אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ׃ כז וְכָל אֱנָשֵׁי בֵיתֵהּ יְלִידֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כַּסְפָּא מִן בַּר עַמְמִין אִתְגְּזָרוּ (נ״י גְּזָרוּ) עִמֵּהּ׃ פ פ פ

קכ״ו פסוקים נמל״ו סימן מכנדי״ב סימן: ומפטירין למה תאמר בישעיה סימן מ׳:

שפתי חכמים

בהכרחם שקבלו הבריאה והוה ג״כ ל׳ נפעל: ד דכל אתין וגמין רבוין הן [קל״מ] ואע״ג דאמרינן בפ׳ הערל לא נתנה פריעה לאברהם קיימה הוא מעצמו כמו שקיים כל התורה אבל מילה משום דיודע היה שעתיד להצטוות עליה לא קיים עד שנצטווה ואז יהיה מצווה ועושה: ה וא״ת והרי לעיל ג״כ כתיב בעצם היום הזה ופרש״י בו ביום שנצטווה וכתיב אחריו ואברהם בן תשעים ותשע שנה וגו׳ וי״ל דה״א עדיין לא כלתה לו שנת צ״ט שנה והא דכתיב ואברהם בן צ״ט שנה היינו דמקצת שנה ככולה לכן צריך למיכתב עוד בעצם היום הזה ללמדך שבו ביום מלאו וכו׳:

רש״י

בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך ע״י תשמיש. אבל ישמעאל שהי׳ ילד הוזקק לחתוך ערלה ד ולפרוע המילה לכך נאמר בו את (ב״ר): (כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם צ״ט שנה ה ולישמעאל שלש עשרה שנים נמול אברהם וישמעאל בנו:

חסלת פרשת לך לך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) בעצם היום הזה. ר״ג אומר שלח אברהם וקרא לשם בן נח ומל אותו ואת ישמעאל בנו ומהו בעצם בגבורתו של יום. ולא עוד אלא בעשור של חדש השביעי הוא יום הכפורים נאמר כאן בעצם ונאמר להלן בעצם תאמר להלן תענו את נפשותיכם בעצם היום הזה מה להלן יוה״כ אף כאן יוה״כ ובכל שנה ושנה הקב״ה רואה דם בריתו של א״א ומכפר לנו על כל עונותינו. ואתמר בב״ר שנטל אברהם סכין ואחז בערלתו וכשבא לחתוך היה מתירא מפני שהיה זקן וסייעו הקב״ה כביכול שלח ידו ואחז עמו שנא׳ וכרות עמו הברית מלמד שעזרו:

פירוש לתורת אלהים

עָרְלָתוֹ און זיין זוהן יִשְׁמָעֵאל איז אַלְט גיוועזען דרייצעהן יאר אַז ער הָט אָפּ גשניטען דָם פְלֵייש פון זיין עָרְלָה: (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם לוֹטערקייט פון דעם טאָג נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ איז וואָרען בשניטען אַבְרָהָם מיט זיין זוהן יִשְׁמָעֵאל. רש״י באוואָרינט פון וועסט וועגען שטייט נאך אַמאָל (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה) צו ווייזען אַז אין דעם טאָג וואָס איז דער פּילט גוואָרען צו אַבְרָהָם ניין און ניינציג יאָר און צו יִשְׁמָעֵאל איז דער פּילט גוואָרען דרייצעהן יאָר אין דעם זעלבּיגען טאָג האָבען זיי זיך מל גיוועזען: (כז) וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ און אַלי מאַנען פון זיין הויז גזונד יְלִיד בָּיִת וואָס איז גבאָרען גוואָרען אין זיין הויז וּמִקְנַת כֶּסֶף און די וואָס ער הָט גקויפט פאַר זיין געלד פון פרעמדע פעלקער נִמֹּלוּ אִתּוֹ זענען וואָרען בשניטען מיט אים:

הפטרת לך לך (בישעיה סימן מ׳)

כז לָ֤מָּה תֹאמַר֙ יַעֲקֹ֔ב וּתְדַבֵּ֖ר יִשְׂרָאֵ֑ל נִסְתְּרָ֤ה דַרְכִּי֙ מֵֽיְהוָ֔ה וּמֵאֱלֹהַ֖י מִשְׁפָּטִ֥י יַעֲבֽוֹר׃
כח הֲל֨וֹא יָדַ֜עְתָּ אִם־לֹ֣א שָׁמַ֗עְתָּ אֱלֹהֵ֨י עוֹלָ֤ם ׀ יְהוָה֙ בּוֹרֵא֙ קְצ֣וֹת הָאָ֔רֶץ לֹ֥א יִיעַ֖ף וְלֹ֣א
יִיגָ֑ע אֵ֥ין חֵ֖קֶר לִתְבוּנָתֽוֹ׃ כט נֹתֵ֥ן לַיָּעֵ֖ף כֹּ֑חַ וּלְאֵ֥ין אוֹנִ֖ים עָצְמָ֥ה יַרְבֶּֽה׃ ל וְיִעֲפ֥וּ נְעָרִ֖ים

פירוש ע״ט

זאָגט יְשַׁעְיָה פון גאָטס וועגען לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וואָרום זאָלסטו פאָלק פון יַעֲקֹב זאָגען וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל און דו יִשְׂרָאֵל זאָלסט ריידען אין גָלוּת נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיְיָ עס איז פאַר באָרגען מיין גוטער וועג פון פאַר גאָט כְּלוֹמַר ער האָט מַעְלִים גיוועזען פון פאַר זייני אויגען אַלץ וואָס מיר האָבען אים גדינט וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר און פון פאַר גאָט איז מַיין גוטער מִשְׁפָּט אַוועק גפאָרען כְּלוֹמַר ער הָט אונז ניט גצאָלט דאָס גוטס וואָס ער האָט גיקערט צו בצאָלען צו אונזערי עלטערין און צו אונז אַזו זאָגסטו יִשְׂרָאֵל אין גָלוּת אָבער דו פעלסט הֲלֹא יָדַעְתָּ פאַר וואָר ווייסטו שון גוט אַליין וואָל אִם לֹא שָׁמַעְתָּ ווען דו האָסט שון ניט גהערט פון קיין אַנדרען ווייסטו דאָס אַליין וואָל אֱלֹהֵי עוֹלָם יְיָ אַז גאָט איז אַגאָט אויף אייבּג בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע ער הָט בַּשאַפען די עקין פון דר וועלט און הָט זיך ניט מִיַגֵע גיוועזען און ניט גמִיד אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ עס איז ניט פאַר האַנדען קיין פאַרשטונג צוא זיין פאַרשטענדיקייט נוא אַזו אַגאָט וואָס הָט אַזו אַכּחַ און אַזו אַחָכְמָה דר ווייסט וואָל פון וועסט וועגען ער זומט אייער גוטס דם מיינט ער כְּדֵי ער זאָל מְכַלֶה זַיין אייערי פְּשָׁעִים און צו גענצען אייערי זינד דורך דיא יְסוּרִים אָבּער אייער סוף וועט גוט זיין נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ דען גאָט גיט דעם מידען כּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה און צוא דעם וואָס האָט קיין כּחַ ניט טוט ער מערן שטאַרקייט אַזוי וועט אייך גאָט אויך געבּען שטאַרקייט וְיִעֲפוּ נְעָרִים און זיי וועלען זיך מידען דיא וואָס זענען אוּם גלייידיגט פון מִצְוֹת וְיִגָעוּ און וועלען מיד וועָרען וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ און דיא יונגען כְּלוֹמַר

יִגְעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ׃ וְקוֹיֵ יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא
יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ׃ הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו
לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה׃ מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדְּ
יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ׃ יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא׃ מִי־
פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא׃ רָאוּ אִיִּים
וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן׃ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק׃
וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ
בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט׃ וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃
אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ
וְלֹא מְאַסְתִּיךָ׃ אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־

פירוש ע"ט

די רשעים וואס זענען געוועזן שטארק גלייך וויא דיא יונגן די וועלן געשטרויכלט ווערן וקוי יי יחליפו כח אונ די וואס האפן צו גאטס הילף די וועלן פר בייטן איין נייעם כח יעלו אבר כנשרים זיי וועלען אויף ברענגען אונ בקומען פליגעל אזו וויא אדלערס ירוצו ולא ייגעו זיי וועלן לופין אונ וועלן ניט מיד ווערען ילכו ולא ייעפו זיי וועלן גיין אונ וועלן ניט מיד ווערן זאגט ווייטער ישעיהו החרישו אלי איים שווייגט צו מיר איר פעלקר כלומר שווייגט כדי איר זאלט קענן הערן מיינע רייד ולאמים יחליפו כח אונ דיא קיניגרייך לאזן פר בייטען כח יגשו אז ידברו לאזן זייא גנעהנן אהער אונ לאזען זייא דענסטמאל ריידן יחדו למשפט נקרבה לאמיר גנעהנען מיט אנאנדר צו משפט כלומר צום ויכוח זאגט נאר מי העיר ממזרח ווער האט דען דער וועקט דעם אברהם צו ברענגן אים פון דעם לאנד ארם וואס אויף מזרח זייט פון דער וועלט אונ דאס גירעכטיקייט וואס ער הט גיטאן דס איז גגאנגען פר זיינע פיס אין אלע ערטר ווי ער איז גגאנגען יתן לפניו גוים דר דאזיגר הט גגעבן פר אים כדרלעומר מיט די איבריגע אדר יתן כעפר חרבו ער הט גגעבן אונ האט גישלאגען מיט זיין שווערד פיל הרוגים אזו ווי שטוב כקש נדף קשתו אונ מיט זיין בויגן הט ער דר שלאגן פיל מענטשן דס זיי זענן גפאלען אזו ווי אום גקלאפט שטרויא ירדפם יעבור שלום ער האט זיי נאך גיאגט אונ איז איבר גפארען בשלום אן איין מכשול אורח ברגליו לא יבוא אין אזו אוועג וואס ער איז פריער ניט גוויינט צו קומען מיט זיינע פיס מי פעל ועשה ווער האט דאס אים גווערקט אונ גטאן קורא הדורות מראש הער גאט וואס האט גרופן די דורות פון אן הייב כלומר דער גאט וואס האט בשאפען אדם הראשון דר גאט האט דאס אלץ גטאן צו אברהם זאגט ישעיהו פון גאטס וועגן אני יי ראשון איך גאט בין גוועזן מיט די ערשטע לייט צו טוען זיי אונ צו העלפען זייא ואת אחרונים אני הוא אונ מיט דיא אונטערשטע כלומר מיט אייך ישראל וועל איך אויך זיין צוא העלפן אייך ראו איים דיא אומות עובדי כוכבים וועלן זעהן די גבורות וואס איך גאט וועל טוען צו די ישראל וייראו אונ זיי וועלן מורא האבן קצות הארץ יחרדו די עקין פון דר ערד וועלן ציטערן קרבו ויאתיון זיי וועלען גנעהנן אונ וועלען זיך איין זאמלן איינר צום אנדרן אונ וועלן קומן צו מלחמה האלטן מיט די ישראל איש את רעהו יעזורו איין מאן וועט העלפען זיין חבר ולאחיו יאמר חזק אונ צוא זיין ברודר וועט ער זאגן שטארק דיך צו דער מלחמה דען זיי וועלן מיינן טאמר וועט זיי זייער אפ גאט קענן העלפן ויחזק חרש את צורף אונ דר מיינסטר פון אייזן וואס גיסט אום דעם דמות פון כוכבים וועט שטארקן דעם גאלד שמיד וואס ברעקט די בילדר מיט גאלד מחליק פטיש את הולם פעם אונ דר וואס טוט זיא גלאט מאכן מיט דעם האמר דעם דאזיגן וואס טוט זיא מיט איין מאל אקלאפ אומר לדבק ער וועט זאגן צו דעם בהעפטונג דס מיינט מען די ערד וואס מען בהעפט אונ מען לייט צו צו איר מיט שטיקר אייזן איינס צום אנדרן וועט ער זאגן טוב הוא דס איז גוט צוא לייטן דר מיט ויחזקהו במסמרים לא ימוט אונ ער וועט שטארקן די דמות מיט נעגל כדי זיא זאל זיך ניט אום גליטשען אזו וועלן די עובדי כוכבים שטארקן איינר דעם אנדרן צו גיין מלחמה האלטן מיט די ישראל ואתה ישראל עבדי אבר דו ישראל דו ביסט מיין קנעכט יעקב אשר בחרתיך דו יעקב וואס איך האב דיך אוס דר ווילט זרע אברהם אוהבי דוא ביסט פון די קינדר פון אברהם מיין ליב האבר אשר החזקתיך מקצות הארץ וואס איך האב דיך גנומן צו מיין חלק פון דעם עק וועלט ומאציליה קראתיך אונ פון אירע גרוסע הארן האב איך דיך גרופען (בני בכורי ישראל) ואומר לך עבדי אתה אונ האב גזאגט צו דיר דו ביסט מיין קנעכט בחרתיך ולא מאסתיך איך האב דיך אוס דער ווילט צו מיר אונ האב דיך ניט ממאס גוועזן דרום איז מוטל אויף מיר צו העלפן דיר זאג איך דיר אל תירא כי עמך אני דו זאלסט קיין מורא ניט

האבן

עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי׃ הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן
וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃ תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי
מִלְחַמְתֶּךָ׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ׃ אַל־
תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ הִנֵּה
שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃
תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃

פירוש ע"ט

האָבן דען איך בין מיט דיר אַל תִּשְׁתָּע זאָלסט ניט זיין גלייך ווי וואַקס כלומר דיין האַרץ זאָל ניט צו גיין פאַר מורא כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ דען איך בין דיין גאָט אִמַּצְתִּיךָ אַף עֲזַרְתִּיךָ איך האָב דיך גשטאַרקט און דיר גיהאָלפן אַף תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי און האָב נאָך דיך אונטער גלעהנט מיט מיין רעכטי האַנד הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ נוא זייא וועלן מבוייש ווערען און פאַר שעמט ווערען דיא אַלי וואָס האָבן זיך אָן גרייצט אָן דיר יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ זיי וועלן זיין אַזוי וויא נישט און וועלן פאַר לאָרן ווערען דיינע קריג לייט תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ דו וועסט זיי זוכן און וועסט זיי ניט גפונען דיינע קריג לייט יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ זיי וועלן זיין אַזוי ווי גאָר ניט די מאַנן וואָס האָבן גוואָלט מלחמה האַלטן מיט דיר כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ דען איך גאָט בין דיין גאָט וואָס שטאַרקט דיין רעכטע האַנד הָאוֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ וואָס זאָגט צו דיר דו זאָלסט קיין מורא ניט האָבן דען איך וועל דיר העלפן אַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב דוא זאָלסט קיין מורא ניט האָבן דיא משפחה פון יַעֲקֹב וואָס דו ביסט שלאַף אַזוי ווי אַווערמיל וואָס הָט קיין כח ניט נאָר אין מויל אַזוי הָט איר אויך קיין כח ניט נאָר מיט אייערי תְּפִלּוֹת מְתֵי יִשְׂרָאֵל איר מאַנן פון יִשְׂרָאֵל אָדער איר גציילטע לייט פון יִשְׂרָאֵל הָט קיין מורא ניט אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם יְיָ איך וועל דיר העלפן זאָגט גאָט וְגוֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל און דיין אויס לייזער וועט זיין דער היילינגער פון די יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ נח איך גאָט האָב דיך יִשְׂרָאֵל גמאַן צו איין קאַרב האָלץ חָדָשׁ אַנייעס בַּעַל פִּיפִיּוֹת וואָס ער הָט פיל ציילער און שפּיצן דער קאַרב האָלץ איז זייער שאַרף און שנייט פיל אָבער אז ער ווערט אַלט ווערן טעמפּע זיינע שפּיצן שנייט ער שון ניט אַזוי פיל תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדוֹק דו וועסט דרעשן דיא בערג און וועסט זיי צו רייבן וּגְבָעוֹת כַּמּוֹץ תָּשִׂים און די הויך וועסטו טוען אַזוי ווי פּלעוועי תִּזְרֵם דו וועסט זיי ווינט שובלן גלייך ווי מען ווינט שובעלט תְּבוּאָה אַקעגן דעם ווינט וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם און דער ווינט וועט זיי אַוועק טראָגן וּסְעָרָה תָּפִיץ און דער שטורם ווינט וועט זיי פאַר שפּרייטן וְאַתָּה תָּגִיל בַּיְיָ און דו וועסט דיך פרייען מיט גאָטס הילף בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל מיט דעם היילינגן פון די יִשְׂרָאֵל וועסטו דיך לובן און באַרימן׃

בראשית יח וירא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא

אונקלוס

יח א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא

תו"א וירא אליו סוטה יד מגיעה פו:

רשב"ם

(א) וירא אליו ה'. האיך שבאו עליו שלשה אנשים שהיו מלאכים. שבהרבה מקומות כשנראה המלאך קוראו בלשון שכינה כדכתיב

בעל הטורים

(א) וירא אליו. סמוך נמלו אלל וירא תלמד שנראה לו בשביל המילה. ד"א נמלו אתו וסמוך ליה והוא יושב פתח האהל כחום היום. גב שאחז"ל

שפתי חכמים

א ואם תאמר מנ"ל לרש"י. וי"ל דרש"י דייק מדכתיב וירא אליו ה' ולא כתיב וירא ה' אל אברהם כהדיא אלא ודאי לכך לא נאמר אל אברהם דקאי אפרשת מילה דלעיל והתם כתיב בהדיא אל אברהם וא"כ למה נראה אליו ואין לומר שליה לו המילה דהא כבר זה לו וככר מל את עלמו וכ:י ביתו אלא ודאי לבקר את החולה. עוד יש לומר דרש"י דייק מדלא תפרש אח"כ הפסוק למה נראה אליו

רש"י

(א) וירא אליו. לבקר א את החולה (ב"מ פו) אמר רבי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) וירא באלוני ממרא. פירש"י הוא שנתן לו עצה על המילה. ותימה וכי אדם חשוב וצדיק כאברהם תתנסה בעשר

ליקוטים על התורה

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה'. און גאָט האָט זיך צו אים באַוויזען, כלומר צו אַבְרָהָם. דר אור פני משה שרייבט דווקא צו אַבְרָהָם אַליין הָט זיך גאָט באַוויזן, חאָטשי אין יענער סדרה שטייט (וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ נִמּוֹלוּ אִתּוֹ) אַלע זְכָרִים פון זיין בְּנֵי בַּיִת האָבן זיך מיט אים מל גיוועזן׃

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ און גאָט האָט זיך באַוויזן צו אים צו אַבְרָהָם בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אין פלון פון מַמְרֵא. רש"י בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא. רש"י שרייבט איבער דעם האָט זיך גאָט צוא אים באַוויזען אין פלוין פון מַמְרֵא ווייל מַמְרֵא

ספר הישר

וַיֵּרָא און גאָט ב"ה הָט זיך באַוויזן צוא אַבְרָהָם אין פלון מַמְרֵא און שיקט דריי מַלְאָכִים זיי זאָלן אים בדינגן. און אַבְרָהָם איז געזעסין אין די טיר פון געצעלט און זעהט אז דריי מאַנן קומן פון ווייטן אַז אַבְרָהָם שטייט אויף און לויפט זייא אַקעגן און

וְהוּא יָתֵב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא **וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם**

תו"א כחום היום ברכום כו:

בעל הטורים

שאברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח למי שנמול ליכנס שם חוץ ממי שבא על הכותית שנמשכה ערלתו ואינו מכירו: וירא אליו ה'. ס"ת אוה ללמד שאוה לשכון באהלו של אברהם: וירא אליו. עם התיבות בגי' זה בכבוד מילה נגלה אליו: וירא אליו ה' באלוני. בגי' לבקר החולה: יושב פתח האהל. בגי' להכניס את האורחים: כחם. ד' במקרא כחם היום. כחם השמש. כחם לא עלי אור. ויבאו כחם היום אל בית איש בושת. שאברהם

רשב"ם

כי שמי בקרבו שלוחו כמותו. וכן וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וכתוב שם וירא ה' כי סר לראות: כחם היום. מה צורך לכתוב היום אלא

רש"י

[ו]ירא אליו. לבקר את החולה אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ב ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו: באלוני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה ג לפיכך נגלה עליו בחלקו (ב"ר): ישב.

שפתי חכמים

אם כן מסתמא ודאי לבקר את החולה (רי"ק) יש להקשות למה פירש"י לבקר את החולה ולא אמר לבקרו לפי שמכאן אנו למדין מצות ביקור חולים כמשז"ל לכך אמר לבקר את החולה ולא להיותו אברהם בלבד: ב כיון דמשום זה נגלה אליו כדי לבקרו א"כ סברא הוא דביום ג' הוא נגלה אליו דאז הוא חולה ביותר כמ"ש ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ומהר"ס הקשה דאדרבה סכנת דיום ג' פשותה מסכנת ב' ימים הראשונים כדתניא בפ' ר"א דמילה מרחיצין את הקטן כו' ע"ש ומנ"ל לרבי חמא בר חנינא שיום ג' למילתו היה דלמא ביום ב' היה נהי דביום ראשון לא היה מפני שהיה טרוד במילתו ובמילת עבדיו אבל מ"מ דלמא ביום שני היה כו'. ונ"ל דלק"מ דע"כ לא פליגי אלא במילת קטן ואין ה"נ דבמילת קטן יום ראשון ושני יותר הם בסכנה מיום ג' דס"ל לת"ק דבשר של קטן סליק הייא ור"א אינו מחלק ומביא ראיה מן המקרא אע"פ שאין כ"כ ראיה לדבר זכר לדבר אבל במילת גדול כ"ע לא פליגי דיום ג' הוא יותר סכנה מיום ראשון ושני וכמו שהעיד הכתוב ויהי ביום השלישי ות"א כד תקיפו עליהון כיביהון וכדפי' הרמב"ן כי הליחות נגרות ויורדות ומתהוה מהן חבורה וירבו המכאובות והפשר דזה ל"ש בקטן שאין בו ליחות כ"כ אך סכנה דיליה היא המכה עצמה ומ"ה יום ג' ליכא סכנה כולי האי כיון דסליק בשרא הייא משא"כ בגדול דמתחלה אינן מתגברין ויורדין הליחות והמכה עצמה אין בה סכנה כיון שהוא בעל כח ויכול לסבול מכת חרב והוא דבר הנראה לעינים והמפורסמות אין צריכין ראיה [גמ"ין] ונ"ל לתרץ כדקי"ל דאין נכנסין לבקר את החולה בב' ימים הראשונים. הרא"ם הקשה דבב"ר אמרו לוסי ועפי עוגות הדא אמרה ע"פ היה וכן לקמן ומצות אפה פי' הרב פסח היה וכו' וא"כ ע"כ צ"ל דהב"ר ס"ל דביקור היה ביום המילה שהוא בט"ו בניסן ורבי חמא ס"ל דהביקור היה בי"ז בניסן. ויש לתמוה על הרב שהביא אגדות חלוקות כו' והאריך שם ולא נהירא כו' ע"ש. לכנ"ל פשוט הוא דכ"ע ס"ל דהמילה היתה בי"ב בניסן והביקור היה בט"ו בניסן והבריתה בכותל היה בט"ז בניסן כשאמר לו הקב"ה למועד אשוב אליך ואע"ג דלמועד הזה נאמר ביום המילה וביום הביקור נאמר סתם למועד ולא נאמר הזה מ"מ הואיל והרב פי' שם למועד שקבעתי לך אתמול איכא למימר נמי איפכא דכשא"ל ביום המילה למועד הזה נתכוין ליום הביקור וכן פי' הרב לקמן למועד אשר דבר אתו אלהים וע"ש: ג נראה דרש"י אינו מתרץ למה נראה אליו שם כי במאי מעשה שהיה כך היה דבאותו זמן היה אברהם שם אלא רצה לתרץ מה צריך הקרא להודיע ששם נראה אליו דהא כבר נאמר לעיל שהוא שוכן באלוני ממרא ומסתמא שם נגלה כי שם מל את עצמו ובני ביתו ובודאי שלא ילא משם שהיה עדיין חולה ממילתו כיון שהקב"ה בא לבקרו. כ' הרא"ם וא"ת מי הכריח לרש"י דממרא נתן לו עצה דלמא לא נגלה לו שם אלא משום דשם היה אהלו באותו יום כו'. ותירץ דמיתורא דקרא קדריש ליה דלא ה"ל למיכתב אלא וירא אליו ה' והוא וגו' כמנהג בשאר נבואותיו עכ"ל והוא כעין מה שפרשתי לעיל. א"כ כך משמע ממלת (ממרא) ר"ל שאמר לאברהם עשה מה שלוה לך הקב"ה. אך קשה דהיאך יתכן לומר דאברהם אבינו יטול עצה אם לקיים מצות בוראו אם לאו והא לדיק גדול היה ועמד בעשרה נסיונות והרא"ם מפרש דודאי גם בלאו הכי נמי היה מקיים מצות המילה שהיא מצות בוראו אלא דבשביל זה נטל עצה לפי שאשכול ענר וממרא היו בעלי ברית אברם ובפה היו נראים לו כאילו הם אוהבים אותו ואברהם היה רוצה לשקול דעתם אם אינם אחת בפה ואחת בלב עמו ואם היו אומרים לו שימול ודאי בלב נמי אוהבים אותו וסוף דבר אשכול וענר נתנו לו עצה שלא ימול אלא ממרא לבד נתן לו עצה שימול ובזה היה מכיר אברהם כהן. ועי"ל דמשום זה נטל אברהם עצה לפי שהיה סבור ודאי יתנו לו עצה שלא ימול ואעפ"כ ימול את עצמו ואז יהיה שכרו יותר גדול ע"כ לשון הרא"ם. ועי"ל דנטל עצה אם ימול את עצמו בצנעה או בפרהסיא לפי שאברהם אמר שמא לא יניחוהו למול והוא אמר מיל בפרהסיא שלא יהיה בהם כח לעכב את הדבר כדכתיב לעיל בפ' לך לך בעצם היום וגו'. (מהר"י מהרמ"ס). ול"נ ששאל אם ימול עצמו בפרהסיא כי לא מלינו שנלטווה למול בפרהסיא דוקא וא"כ ענר ואשכול היו מוחין בידו כדמשמע במדרש אבל ממרא החזיק לבו למול בפרהסיא ולא יחוש לשונאיו כלל לכך נפרע לו מדה כנגד מדה שנגלה בחלקו דייקא ומה שפרש"י לעיל שהקב"ה אמר לו אל תירא זה היה אחר שנתן לו ממרא העלה והסכים הקב"ה עמו ועוד יש מדרש אגדה שמל את אשכול ואת ענר ומתי אמר לו ממרא לא יתקיימו אותם שתמול עד שתמול עצמך שנאמר המול ימול והוא חסר וי"ו לומר המל עצמו ימול אחרים בא אברהם והתחיל למול את עצמו ולא היה יכול מתוך הלער בא הקב"ה וסייעו שנאמר וכרות עמו הברית ולפי שנתן לו עלה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו. אבל תימה אם לא יגלה עליו בחלקו היכן יגלה כי בחלקו היה דר. וי"א כי האלהים אנה לידו סידור שם כדי לגלגל זכות עליו. (לד"ל) וכ"ת למה לקח עלה יותר על מלות מילה מבשאר מלות. שבכל התורה י"ל דבשלמא שאר מלות לא היה לריך ליקח עלה אם ימתין עד שיהיה מלווה מפי הקב"ה מפני שידע שלא יהיה מלווה על שום מלוה אחרת א"נ אף אם יהיה מלווה אח"כ מפי הקב"ה על איזה מלוה אפ"ה לא נמנע מלקיים אותה מקודם שנלטווה שהרי הוא יכול לחזור ולקיים אותה ג"כ אח"כ ויהיה מלווה ועושה

דעת זקנים מבעלי התוספות

נסיונות ועמד בכולן ולא שאל עצה איך שאל עצה על המילה שצוהו הקב"ה. וי"ל שחס ושלום שישאל עצה אם ימול אם לאו אלא אם יעשה בצנעה או בפרהסיא וממרא נתן לו עצה לעשותה בפרהסיא כדי שיראו העולם וימולו אחריו והיינו דכתיב

פירוש להורת אלהים

שְׁרַייבְּט גָאט אִיז גְקוּמֶען מְבַקֵּר חוֹלֶה זַיין. רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא הָט גְזָאגְט עֶס אִיז גְוֶועֶן דֶעם דְרִיטֶען טָאג פוּן דֶעם טָאג וָוס עֶר הָט זִיךְ מַל גְוֶועֶן אִיז גָאט גְקוּמֶען אוּנ הָט שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ גְוֶועֶן אוּנ וַוייל מַמְרֵא הָאט אַיין עֵצָה גִיגֶעבֶּען צוּ אַבְרָהָם עֶר זָאל זִיךְ מַל זַיין דְרוּם הָאט גָאט זִיךְ בַּוֶוייזֶען צוּ אִים אִין זַיין חֵלֶק וְהוּא יֹשֵׁב אוּנ אַבְרָהָם אִיז גִזֶעסֶן. רשׁ"י שְׁרַייבְּט עֶס שְׁטֵייט יֹשֵׁב אָן או"ו דֶען אַבְרָהָם הָאט גִיוָואלְט אוֹיף שְׁטֵיין פַר דֶעם כָּבוֹד פוּן דֶר שְׁכִינָה הָאט הקב"ה צוּ

ליקוטים על התורה

הָאט אִים גִיגֶעבִּין דִי עֵצָה דָאס עֶר זָאל זִיךְ מַל זַיין אִיבֶּער דֶעם הָט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועֶן דָאס גָאט הָאט זִיךְ בַּאווייזֶען צוּא אַבְרָהָם אוֹיף זַיין פֶעלְד. דֶר תוצאות חיים שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק וַוייזְט אוּנְז וִויא גְרוֹס דֶער שְׂכַר אִיז פוּן דֶעם וָואס עֶר הֶעלְפְט צוּ זַיין חָבֵר צוּ אַיין דְבַר מִצְוָה, אֲפִילוּ עֶר הֶעלְפְט אִים נִיט טָאן דִיא מִצְוָה נָאר עֶר רֶעט אִים צוּ צוּ דֶר מִצְוָה אַזוֹ וִויא מַמְרֵא, הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועֶן צוּ דֶער שְׁכִינָה מְקַבֵּל שֶׁבֶן דֶר וָוס הֶעלְפְט צוּא זַיין חַבֵר טַאקִי טָאן דִי מִצְוָה, אוּנ וֶוער שְׁמוּעֶסְט דֶר וָוס אִיז זוֹכֶה צוּ טָאן אַיין גַאנְצֶע מִצְוָה אִיז נָאר קֵיין שִׁיעוּר נִיט צוּא זַיין שְׂכַר:

אִים גְזָאגְט דוּא זִיץ אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין דוּא זָאלְסְט זַיין אַסִימָן צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אַז אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין אִין דֶר עֵדָה פוּן דִי דַיָינִים אוּנ זֵיי וֶועלֶן זִיצִין פֶּתַח הָאֹהֶל אִין דֶער טִיר פוּן זַיין גְצֶעלְט צוּ זֶעהֶן טָאמֶער פָארְט עֶמִיצֶר וֶועט עֶר זֵייא אַבִיין בְּרֶענְגֶען צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּב כְּחֹם הַיּוֹם אַז דֶער טָאג אִיז גְוֶועֶן גַאנְץ הֵיים. רש"י

ספר הישר

הָאט דִי גְבַּרַאכְט צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּב אַרַיין אוּנ אַבְרָהָם זָאגְט צוּא זֵייא אִיךְ בֶּעט אֵייךְ גֵייט נִיט אַוֶועק קוּמְט אוּנ עֶסְט מִיט מִיר

הַיּוֹם׃ ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא

כְּמֵיחַם יוֹמָא׃ ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גֻבְרִין (נ"י גַבְרִין) קָיְמִין עִלָּווֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט

תו"א ויעא עיניו מליעא עם:

רשב"ם

להודיעך כי בלוט כתוב ויבאו המלאכים סדומה בערב ולכך אמר להם לוט סורו נא אל בית עבדכם ולינו אלא אברהם לפי שבאו אליו כחם היום בבקר שאין דרך אורחים ללון אלא לאכול ולעבור לפיכך לא אמר להם ללון אלא וסעדו לבכם ואחר תעבורו:

בעל הטורים

יושב פתח האהל ואינו מניח למי שנימול ליכנס כחם היום אלא כחם לו עלי אור דהיינו בג"ע כדכתיב והיה לך ה' לאור עולם אבל אם בועת כי' שבא על הכותית שאין לך בושת גדול ממי שבא על הכותית כהם השמש יכנס לגיהנם דכתיב הנה יום בא בוער כתנור. כחם היום בגי' זהו בגיהנם ובגי' דם מילה: (ב) והנה שלשה. בגימ' אלו מיכאל גבריאל ורפאל:

רש"י

(ב"ר) ישב ד כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינין ה והן יושבין שנאמר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל: פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ו ויכניסם בביתו: כחם היום. (ב"מ פו) הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה ז שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו ח בדמות אנשים: (ב) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ט ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב"ר). תדע לך י שכן כל הפרשה הוא מזכירן

שפתי חכמים

משא"כ במלות מילה שאם ימול פעם אחת שוב אין יכול לחזור ולמול עצמו פעם שנית. שוב שמעתי שתירוץ זה כתוב בספר משפטי שמואל עכ"ל: ד ר"ל דיושב הוא בינוני משמע דישב כבר קודם לכן וגם עתה אבל ישב משמע פועל עבר שכבר ישב ולא עתה א"כ למה עמד לכן פי' ביקש לעמוד מפני כבוד השכינה ואמר לו הקב"ה שב וכו' ודלא כהרא"ם כו'. (נח"י) נ"ל דה"פ מדכתיב ישב חסר משמע שהיתה ישיבה חסירה והיינו לפי שביקש לעמוד וכן הוא הפי' של ועפרון ישב שהיתה ישיבה חסירה לפי שבאותו יום מינוהו וע"ש: ה (לדה לדרך) נ"ל דק"ל דהא אמרינן בסוף מ"ק לכל אומרים שב חוץ מלאבל ולחולה דמשמע שב באבלותך שב בחולי שלך וכאן בא הקב"ה לבקר את החולה איך אמר לו שב ל"פ ואתה סימן כו': ו קשה לרש"י וכי דרכם של חולים לישב על פתח האוהל הלא דרכם לישב או לשכב על המטה ומפרש לראות כו': ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא בלאו הכי היה החום גדול. י"ל דרש"י דייק מדכתיב כחם ולא כתיב בחם היום אלא ודאי ה"פ כחם המפורש במקום אחר דכתיב הנה יום ס' בא בוער כתנור לכך הוצרך לפרש שהוציא כו' (נח"י). ול"נ דאם"ד דבא להורות על הזמן סעודה ה"ל לאברהם להקדים עצמו לישב פתח האוהל אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו דהא אמרי' בברכות דף כ"ז ובב"ר כחום היום ו' שעות וחום השמש ד' שעות ואלו זמן סעודה בד' שעות כדאמרינן בשבת דף י' ובפסחים דף י"ב ע"כ נ"ל דבא להורות הטעם על ישיבת פתח האהל: ח דק"ל הא בלא"ה נמי צריך להביאם כדמפרש ואזיל. ומפרש ודאי בלא"ה נמי צריך להביאם אבל לא כדמות אנשים ובשביל אברהם הביאם כדמות אנשים: ט דק"ל למה הביא שלשה אנשים היה לו להביא מלאך אחד ומתרץ דהא בלא"ה צריך להביא שלשה מלאכים אחד לבשר את שרה כו': י הקשה מהרש"ל והרי זה תדע מן הקושיא דדלמא מלאך אחד

דעת זקנים מבעלי התוספות

בעצם היום הזה נימול אברהם בעצומו של יום. ד"א ששאל לו עצה מאיזה מקום ימול והוא נתן לו עצה שימול במקום זכרות כדכתיב המול לכם כל זכר ממקום שניכר בין זכר לנקבה. ד"א כשצוה הקב"ה למול כל אנשי ביתו הלך אצל ענר ואשכול לשאול מה יעשה על אנשי ביתו שאינן רוצין להמול ולא ידעו מה להשיב לו הלך אצל ממרא ונתן לו עצה שימול עצמו וישמעאל בנו תחלה וכשיראו כן אז יקבלו להמול וכן עשה בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו והדר כתיב וכל אנשי ביתו נמולו אתו. ואי קשיא ממרא שנתן לו עצה מדוע לא מל עצמו לסוף נמול כדאיתא בהגדה: כחום היום. שעת אכילה והיא שעה רביעית שהתחיל היום לחום ואז מאכל כל אדם. וכדפי' רב פפא בריש מסכת שבת. ועמד פתח האהל לראות אם יעבור אדם לעת מאכל ויכניסנו לביתו:

פירוש לתורת אלהים

שְׁרייבְּט גָאט הָט אַרוֹם גְצוֹגֶן דִי זוּנְן פוּן אִיר שֵׁייד עֶס זָאל וֶוערֶן גַאנְץ הֵייס אוּף דֶער וֶועלְט אַז קֵיין מֶענְטְשִׁין זָאלֶן נִיט קָאנֶן גֵיין כְּדֵי עֶר זָאל אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין מִיט אוֹרְחִים אוּנ וַוייל גָאט הָט גְזֶעהֶן אַז אַבְרָהָם אִיז זִיךְ מְצַעֵר וָוס קֵיין אוֹרְחִים קוּמֶען נִיט הָאט עֶר צוּ אִים גִיבְּרַאכְט מַלְאָכִים אִין דֶעם גִישְׁטַאלְט פוּן מֶענְטְשֶׁן אַזוֹ וִויא וַוייטֶער שְׁטֵייט: (ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו הָט אַבְרָהָם אוּף גְהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹגֶן וַיַּרְא אוּנ עֶר הָאט גִיזֶעהְן וְהִנֵּה אוּנ שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים דְרַייא מַאנֶען נִצָּבִים עָלָיו שְׁטֵייעֶן פַר אִים. רש"י שְׁרייבְּט דְרוּם הָט עֶר גִיבְּרַאכְט דְרַייא מַלְאָכִים אֵיינֶר זָאל אַבְּשׂוֹרָה זָאגֶן צוּ שָׂרָה אַז זִיא וֶועט הָאבֶּן אַזוּהְן אוּנ אֵיינֶר זָאל אִיבֶּר קֶערֶן סְדוֹם אוּנ אֵיינֶר זָאל הֵיילֶן אַבְרָהָם. דֶען אֵיין מַלְאָךְ קֶען נִיט טוּעֶן קֵיין צְוֵויי שְׁלִיחוּת אוּנ עֶס אִיז גֶעדְרוּנְגֶן אַז עֶס אִיז אַזוֹ וָוארוּם דִי גַאנְצֶע פַּרְשָׁה דֶר מַאנְט זֵייא בִּלְשׁוֹן רַבִּים וַיֹּאכְלוּ זֵיי הָאבֶּן גְגֶעסֶן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו זֵייא הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִים אוּנ בַּיי דֶר בְּשׂוֹרָה שְׁטֵייט וַיֹּאמֶר אִיז טַייטְשׁ עֶר הָט גְזָאגְט אוּנ בַּיי דֶעם אִיבֶּר קֶערֶן פוּן סְדוֹם שְׁטֵייט דֶר מַלְאָךְ הָאט גִיזָאגְט כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת אִיז טַייטְשׁ אִיךְ

ליקוטי יהודא

(ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וגו'. דֶער מדרש שְׁרייבְּט רַבִּי לֵוִי זָאגְט דִיא דְרַייא מַלְאָכִים הָאבִּין נִיט אוֹיסְגְזֶעהְן אַלֶע גְלַייךְ, נָאר יֶעדֶער פוּן זֵיי הָאט אוֹיסְגְזֶעהְן אַנְדֶערְשׁ אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן פַר אַבְרָהָם מִיט דְרַיי עֶרְלֵיי צוּרוֹת, אֵיינֶר הָט אוֹיסְגֶעזֶעהְן וִוי אַשִׁיף קַאפִּיטַאן, דֶער צְוֵוייטֶער הָט אוֹיסְגְזֶעהְן וִוי אַרַייזֶענְדֶער פוּן דֶער מִדְבָּר, דֶער דְרִיטֶער הָט אוֹסְגְזֶעהְן וִוי אַתְּבוּאָה הֶענְדְלֶער, דֶער סֵפֶר הַאשְׁכּוֹל שְׁרַייבְּט פַאר וָוס הָאבִּין דִי מַלְאָכִים זִיךְ פַארְשְׁטֶעלְט אִין דִי דְרַיי צוּרוֹת, לְמָשָׁל עֶס זָאל טְרֶעפִין אַגְבִיר וָוס הָט פִיל עֶרְלֵיי גְשֶׁעפְטִין, אוּנ עֶר הָט פִיל פֶערְשִׁידֶענֶע מֶענְטְשִׁין צוּ דִיא גְשֶׁעפְטִין, אַמָאהל אִיז דֶער גְבִיר קְרַאנְק גִיוָוארִין, זֶענֶען גְקוּמֶן זַיינֶע אַלֶע מֶענְטְשִׁין אִים מְבַקֵּר חוֹלֶה זַיין, וַוייל זַייעֶר פַּרְנָסָה אִיז פוּן אִים, מִיר וַוייסִין דִי וֶועלְט אִיז בַּשַאפִין גִוָוארִין אִין דֶעם זְכוּת פוּן אַבְרָהָם, ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּהִבָּרְאָם, זָאגְט דֶר מדרש דָס מַאכְט בְּאַבְרָהָם, אִין דֶעם זְכוּת פוּן אַבְרָהָם אִיז דִי וֶועלְט בַּשַאפֶן גִיוָוארִין, דִי וֶועלְט אִיז גֶעטֵיילְט אִין דְרַיי טֵייל, אֵיין טֵייל אִיז מִדְבָּר (וִוישְׁטְן), אֵיין טֵייל אִיז יַם, אֵיין טֵייל אִיז בֶּעוואוֹהְנְט מִיט מֶענְטְשִׁין, אִיצְט אַז אַבְרָהָם אִיז גְוֶועזְן פוּן מִילָה זַיין קְרַאנְק, זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּ אִים מְבַקֵּר חוֹלֶה זַיין דְרַיי מַלְאָכִים (דְרַייא שָׂרִים), דֶער שַׂר פוּן יַם, דֶר שַׂר פוּן מִדְבָּר, דֶר שַׂר פוּן יִשּׁוּב (בֶּעוואוֹהְנְטֶע עֶרְד), דֶר שַׂר פוּן יַם הָט זִיךְ פַארְשְׁטֶעלְט וִוי אַשִׁיף קַאפִּיטַאן, דֶער שַׂר

וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל

לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:

רש"י

בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי (ב"ר) ורפאל שרפא את אברהם ב הלך משם להציל את לוט הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמ' המלט על נפשך למדת שהאחד היה מציל: נצבים עליו. ל לפניו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה. אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא ב' פעמים הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואע"פ שיודעים היו שילא לקראת' עמדו במקומם לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגירסא ברש"י ישן). בבבא מליעא (שם) כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ לקראתם מ כד חזיוהו דהוה שרי ואסר פירשו ממנו

שפתי חכמים

עושה שתי שליחות ולזה כתב גבי כל מעשה ומעשה חד וקבלתי ממ"ו שה"ק דילמא לעולם לאו משום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות אלא משום שהשה סיו נזקקים לשליחות אחד ועל זה אמר תדע כו' עכ"ל: כ וקשה ל"ל לרש"י להביא זה כאן וי"ל דק"ל לפי פירושו שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות דהא גבי בשורה נאמר לשון יחיד וכן גבי הפיכת סדום אבל גבי רפואה של אברהם לא מלינו ל' יחיד וע"ק לרש"י למה לא הביא ד' מלאכים אחד להציל את לוט כו' לכך כ' ורפאל שריפא כו' הלך כו' דהוי כאלו כ' גבי רפואה נמי ל' יחיד הרא"ם. ועוד י"ל דלכך לריך להביא שאל תקשה לו הא לקמן גבי הפיכת סדום כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו' ש"מ שלריך להפיכת סדום שני מלאכים ואע"פ שכבר עשה המלאך שליחותו ועל זה פי' ורפאל שריפא את אברהם ר"ל אותן שני המלאכים דכתיב בקרא אחד מהם היה רפאל והלך משם להציל את לוט ולא סייע לוה שהפך את סדום. (הרא"ם) פרש"י רפאל שריפא את אברהם הלך להציל את לוט. ואם תאמר איך ייחס עלמו באמרו משחיתים אנחנו יש לומר שזה בא להציל את לוט בעלם והשחתת סדום היה במקרה כמ"ש ולוט בא לוערה וה' המטיר על סדום א"כ הצלת לוט הוה סבת ההפכה במקרה וע"כ ילדק מאמר מלאך הממונה לטוב אין עושה רע וכן להיפך. ויש ספרים שגורסין ושליחות של רפואה והצלה אחת היא דקשה לרש"י א"כ למה הביא ג' מלאכים הא בשנים סגי דאותן שנים שרפאו את אברהם ובשרו את שרה הם ילכו אל סדום ואחד יהפוך את סדום ואחד יציל את לוט לכן פי' הצלה ורפואה אחת היא אבל בשורה והצלה שני דברים הם ובמקלת פירושים אינו והטעם דאין מלאך אחד עושה שתי שליחות להודיע שאין מספר לגדודיו של הקב"ה ואין עניות במקום עשירות מלאתי. (נח"י) האריך שם בפלפול וסיים וג"ל דודאי הביא שלשה שלא ילטער אחר אורחים ואפי' אם היה מלאך אחד יכול לעשות שתי שליחות מ"מ למה פרט הכתוב שהיו שלשה מה לי אם היו פחות או יותר ועל זה תירץ שהכתוב בא להודיענו שהיו שלשה לקיים שלשה מיני שליחות: ל ואין להקשות לפ"ז אמאי כתיב והוא עומד עליהם הול"ל לפניהם. ויש לומר משום דשימש אותם בסעודה שייך למכתב והוא עומד עליהם כלומר בסמוך להם ממש כדי שיהא מוכן מיד לשמש אותם משא"כ גבי נלבים דל"ש האי טעמא וה"נ מלינו בתלמוד בפרק ערבי פסחים והוי קאי עלייהו רב ייבא סבא לשמשם לזרכי סעודה כו'. (מהרא"י): מ יש מקשים לפי מ"א שעמדו אללו וא"כ פירשו ממנו והלכו להם לפי פי' זה היה לו לכתוב בקרא וירץ אחריהם וי"ל דבביתו של אברהם היה ארבע פתחים וכיון שהלכו לדרכם היה רץ אברהם מפתח זה שהיו עומדים אללו אל פתח שהיתה ברוח לפונית או דרומית לעכב אותם לכך כתיב לקראתם וק"ל. (תולדות ילחק) וי"ל דאין גב לנגלזכים כמ"ש לא יסבו בלכתם ואע"ג שבאו אליו בדמות אנשים מ"מ לא נשתנו ממדתן להראות אחור וקדם:

פירוש לתורת אלהים

קאן ניט טוען שטייט אלץ בלשון יחיד ווארום אוף איטליכען שליחות איז געשיקט געווארן אנאנדערער מלאך. וירא אונ ער האט געזעהן אז זייא שטייען אוף איין ארט אונ ווילען ניט אריין גיין צו אים האט ער פר שטאנען אז זיי ווילן אים ניט מטריח זיין חאטשע זיי האבן גוויסט אז ער וועט גיין אקעגען זיי זענען זייא פארט גישטאנען אוף איין ארט פון זיין כבוד וועגן צו ווייזן אים אז זיי ווילן אים ניט מטריח זיין. וירץ לקראתם מפתח האהל איז ער גלאפן אקעגן זיי פון דר טיר פון דעם געצעלט וישתחו ארצה אונ ער האט

ליקוטי יהודא

פון דער מדבר האט זיך פארשטעלט ווי אריינגענדער פון דר מדבר, דער שר פון ישוב האט זיך פארשטעלט ווי אתבואה הענדלער, ווייל ער איז דר שר אויף אלע תבואות וואס וואקסין אין דיא פעלדער, צו ווייזין אברהמען דיא וועלט איז זיינע, אונ ווען ניט ער וואלטין זיי קיין שרים גיווען, דריבר איצט אז ער איז קראנק זענען זיי געקומן צוא אים מבקר חולה זיין: וירא וירץ לקראתם. רש"י פרעגט צו וואס שטייט צוויי מאל דער ווארט וירא, אונ צו וואס איז ער גלאפין, ער האט דאך געקענט גיין, ניט לופין, נאך שטייט אין פסוק וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, צו וואס שטייט דר ווארט והנה, נאר ביי אברהם איז גוועזן אוואנדר אוף די דריי מענטשין, ער איז געזעסין אין גאס געבין טיר אונ האט געקוקט אין אלע זייטין טאמער גייט אפרעמדער מענטש אונ ער האט קיינעם געזעהן ואז אמענטש גייט זעהט מען אים פון ווייטין אונ פלוצלונג וירא, האט ער געזעהן והנה ואנייע זאך! שלשה אנשים נצבים עליו, דריי מענטשן שטייען נעבין אים, איז אים גיוועזן אוואנדער פר וואס האט ער זיי ניט געזעהן פון ווייטין גייענדיג, דריבער האט ער מורא געהאט פר צוויי זאכין, טאמער זענען זיי ניט מענטשין נאר מלאכים, דריבר זאגט דר פסוק וירא, ער האט געזעהן, ער האט גוט געקוקט אוף זיי אוב זיי זענען ריכטיג מענטשין, אז ער האט געזעהן נאך זיין מיינונג זיי זענען מענטשין האט ער מורא געהאט טאמער אזוי ווי זייא זענען פלוצלונג גיקומן וועלין זיי פלוצלונג אוועק גין, דריבר וירץ לקראתם, איז ער גלאפן געגן זיי: וירא והנה שלשה אנשים וגו'. רש"י זאגט צו וואס האט הקב"ה גשיקט דריי מלאכים, וועגן אורחים וואלט גענוג גיוועזן איין אורח, נאר איינער רפאל איז גקומן היילין אברהמען, איינער זאגין דיא בשורה צו שרה אז זיא וועט האבין אזוהן, דער דריטער צו פארקערין סדום, אונ דער מלאך וואס האט געהיילט אברהמען האט גערעטעט לוט, ווארום איין מלאך קען ניט טאן צוויי זאכין, איז דאך אקשיא ווי אזוי האט דער מלאך רפאל גטאן צוויי זאכין, געהיילט אברהמען אונ גרעטעט לוט, נאר דר זוהר זאגט אז אצדיק איז קראנק אונ ער דארף געזונד ווערין, בעווייזט זיך צוא אים דר מלאך רפאל אונ ווי ער דר זעהט דעם מלאך רפאל ווערט ער געזונד, דריבר זאגט דר פסוק אפילו אברהם איז ביז איצט גיוועזן קראנק פון דעם מלה זיין „וירא" אז ער האט דערזעהן דעם מלאך רפאל איז ער די רגע געזונד גיווארן וירץ לקראתם, ער האט שון געקענט לופין צו די אורחים אונ באלד נאכדעם ואל הבקר רץ אברהם ער האט געקענט לופין צו דיא בהמות וואס זענען גוועזן אין פעלד, האט דאך דר מלאך רפאל גאר ניט גיטאן צו אברהם, דריבר איז ער גגאנגען רעטין לוט, ווארום איין מלאך קען ניט „טאן" צוויי זאכן, דר מלאך רפאל האט ביי אברהם גאר ניט גטאן, ער האט אפילו ניט גערעט צוא אים, דריבער שטייט צוויא מאהל וירא אונ וירץ:

וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה: ג וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־
נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ: ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם
וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן
אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
(נ״י בְּעֵינָךְ) לָא כְעַן
תִּתְעַבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ:
ד יִסְּבוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָא
וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:

תו״א ויאמר אדני שכת קכז מליעא כב שבועות לה: יקח נא מליעא שם: ורחצו מליעא שם:

בעל הטורים

(ד) יוקח. ג׳ במסורה הכא ואידך ברזל מעפר יוקח גם שבי גבור יוקח. פי׳ גם השבי לדיק מגבור יוקח בזכות יוקח נא מעט מים. ברזל מעפר יוקח פי׳ ברזל חרב של פרעניות יוקח מישראל שנמשלו לעפר בזכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. יקח נא מעט מים בנימט׳ מכאן זכו לבאר: ורחצו רגליכם. ב׳ במס׳ הכא ואידך בהאי פרשה גבי לוט מהכא ילפינן שחשש לע״א מדלוט הקדים לינה לרחיצה ואברהם

שפתי חכמים

נ דק״ל למה אמר מתחלה אדני ל׳ רבים ואח״כ אם נא מצאתי חן בעיניך לשון יחיד ועל זה פי׳ לגדול שבהם אמר ואין חילוק בין קמ״ץ לפת״ח כי כולם לשון רבים הם. וא״ת היאך ידע אברהם איזה גדול וי״ל לפי שסבור שהיו אנשים רב ושני תלמידים ודין הוא שהרב הולך באמצע וגדול מן התלמידים לימינו וקטן לשמאלו: ס (קל״מ) ר״ל שתי הלשונות של קודש ושל חול הם בב״ר ולא אשתי לשונות של לא ידון כו׳: ע (הרא״ם) אין ההודעה של רש״י על מלת יוקח שפירושו ע״י שליח דזה הוא דבר פשוט דאל״כ הל״ל אקחה אלא ההודעה הוא על ששילם לבניו וכו׳: פ אבל הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם הקב״ה נתן להם ג״כ בעצמו והמטיר להם המן. מהרש״ל: צ (נח״י) תמוה בעיני דזה הפסוק נאמר בפרשת חקת והוא לפורעניות ואלו בב״מ דף פ״ו הביאו פסוק

רש״י

מיד וירץ לקראתם: (ג) ויאמר אדני אם נא וגו׳. לגדול שבהם נ אמר וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו ובלשון זה הוא חול (שבועות לה) ד״א קודש הוא והיה אומר להקב״ה להמתין לו עד שירוץ ויכנים את האורחים ואע״פ שכתוב אחר וירץ לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באדם שנכתב אחר ויולד נח וא״א לומר אלא א״כ קודם גזירת ק״כ שנה ס ושתי הלשונות בב״ר: (ד) יקח נא. ע״י שליח ע והקב״ה שלם פ לבניו ע״י שליח צ שנאמר (במדבר כ) וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם

ליקוטי יקרים

(ד) יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם. לאז גנומען ווערין אביסל וואסער אונ וואשט אייך אפ אייערע פים אונ לעהנט אייך אן אונטער דעם בוים. דר זוהר הקדוש שרייבט דס אברהם הט גיהאט איין בוים אין לאנד כנען אונ אונטר דעם בוים איז גיוועזן אקוואל וואסר, ווער עס הט גיגלייבט אין גאט זעגין אים דיא צווייגן פון דעם בוים גוועזן אשאטן, אונ ווער עס האט גידינט עבודה זרה האבן זיך דיא צווייגן ארוף גיבויגן הט אברהם גוויסט פון דעם סוד הט ער שון איטליכן אורח גפירט אונטר דעם בוים אין וואסר אריין אונ אז דם וואסר איז ארויף גקומן הט אברהם דר קענט וועלכער אורח עס דארף האבן טבילה. אונ דער פנים יפות שרייבט ווער איז ביי אונז גרעסר וויא אברהם אבינו ע״ה האט ער זיינע יארען פר בראכט וואס ער הט אריין גיברענגט גרים אין דר קדושה אריין, אונ דער בוים וואס ער האט גיהאט אונ אויך דעם בום וואס ער האט גיפלאנצט אין באר שבע דאס איז גיוועזן מיט אגרוסער כוונה דאס ער זאל ציען דיא קדושה פון עץ החיים אונ פון דעם הייליגן בוים וואס ער איז אין דיא עולמות עליונים אויף דעם דאזיגען ארט וואס דורך דעם וואס דאס ארט איז אזו הייליג זאלן דארט דיא גרים מקבל זיין די קדושה אונטר דיא ביימער, איבר דעם הט ער איטליכן אורח גפירט אונטער דעם בום, אונ דיא איינינע כוונה הט ער גיהאט מיט דעם וואס ער האט די אורחים עסין געבין, האט ער זיי גזאגט ביי דעם עסין הייליגע ווערטר אז זיי עסין ניט זיינם, נייערט פון גאטס טיש, האבן די אורחים דורך זייני רייד גיגעסין מיט גרויס קדושה, אונ האבען אויף זיך גצויגען דיא אייבערשטע קדושה, אונ דאס זאגט דער פסוק (יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם) דיא בכוונה פון אברהם איז גיוועזן מיט דעם וואס ער האט זייא גהייסן זאלן זיך וואשן די פים דאס ער זאל פון זיי אפ טאן דיא טומאה פון דער עבודה זרה, אזוי וויא רש״י שרייבט

פירוש לתורה אלהים

זיך גיבוקט ביז צו דר ערד: (ג) וַיֹּאמַר אונ ער האט גיזאגט צום עלצטען פון זייא אֲדֹנָי מיין האר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אויב איך האב געפונען חן אין דיינע אויגען אַל נָא תַעֲבֹור מֵעַל עַבְדֶּךָ בעט איך דיך דוא זאלסט גיין אוועק גיין פון דיין קנעכט אונ אז דער עלצטער וועט ניט אוועק גיין וועלען שון דיא איבריגע ממילא בלייבן שטיין מיט אים. אונ נאך אפירוש איז פאר אנדרען אדוני דאס איז גמיינט הקב״ה וויאזוי אובן אין פסוק שטייט אז גאט האט זיך צו אים באוויזען אונ אז אברהם האט דער זעהן די דריי מלאכים האט ער גזאגט צו הקב״ה אדוני מיין האר אם נא וגו׳ כלומר ער האט גבעטן הקב״ה ער זאל ווארטען אויף אים ביז ער וועט לופן אונ וועט אריין ברענגן די אורחים: (ד) יֻקַּח נָא עס זאל גינומען ווערן דורך אשליח אביסל וואסר וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם אונ וואשט אייך אייערע פים. רש״י שרייבט ער האט געמיינט זייא זענען פון דער אומה ערביים וואס זייא בוקען זיך צום שטוב פון זייערע פים האט ער מקפיד גוועזן זייא זאלען ניט אריין ברענגען קיין עבודת כוכבים אין שטוב וְהִשָּׁעֲנוּ אונ לענט זיך אונטער תַּחַת הָעֵץ אונטער דעם

ספר הישר

זענען זייא גגאנגען צו אים אין הויז אונ אברהם האט זייא געגבין וואסר אפ צו וואשין דעם שטוב פון די פים. אונ ער זעצט זייא אונטער דעם בוים אונ אברהם האט גנומן ארינד אונ גיט עס צו אליעזר ער זאל דס צו רעכט מאכן אונ אברהם קומט צוא שרה אונ זאגט צו איר אייל דיך אונ קנעט קוכנס אונ אברהם ברענגט זייא פוטר אונ מילך אונ גיט זיי דר ווייל צו עסין. אונ דר נאר האט

אונקלוס

ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃
ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים

ה וְאֶסַּב פִּתָּא דִלְחֻמָא וּסְעִידוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּן תִּעְבְּרוּן אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבֵּיד כְּמָא דִי מַלֶּלְתָּא׃ ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלָת סְאִין קִמְחָא דְסֻלְתָּא

תו"א ואקחה פת שם פו: אחר תעבורו נדרים לז: כן תעשה מציעא פ:

בעל הטורים

הקדים רחיצה ללינה מלמד שהיה חושש שמא ערביים הם ויכניסו ע"א לתוך ביתו: (ה) ואקחה פת לחם. הי"ל קחו פת לחם מכאן רמז בגעה"ב בולע: לבכם. ג' במס' הכא ואידך שיתו לבכם לחילה וראיתם ושם לבכם וזהו שאמרו שהיה מצטער על שלא באו לו אורחים וזהו שיתו

רש"י

שהקפיד שלא להכניס ע"א לביתו (ב"מ פו). אבל לוט שלא הקפיד ק הקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת ר האילן: (ה) וסעדו לבבם. בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דליבא. בתורה סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יח) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א"ר חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבכם ש מגיד שאין יצה"ר שולט במלאכים (ב"ר): אחר תעבורו. אחר כן תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם א עלי לכבודי: כי על כן. כמו על אשר וכן כל כי על כן שבמקרא (לקמן יט) כי על כן באו בצל קורתי (לקמן לג) כי על כן ראיתי פניך (שם לח) כי על כן לא

שפתי חכמים

מפ' בשלא והכית בלור וגו'. והוא של ברכה שזהו בארה של מרים כדפירש"י שם וכן בב"ר הביא פסוק עלי באר ענו לה שהוא ג"כ פסוק של ברכה. וע"ק למה הביא זה הדרוש כל עיקר והוא אינו צורך לפשוטו של מקרא: ק דק"ל למה שינה הכתוב כאן מבלוט דהכא אמר רחיצה קודם לינה וגבי לוט נאמר לינה קודם רחיצה אלא ודאי משום ע"א וזה הקפיד וזה לא הקפיד ולכך נקט רש"י כאן ולוט לא הקפיד כו' (נח"י) קשה לי דלמא לוט נמי היה מקפיד והא דאמר לוט ולינו ורחצו לפי שלא נדמו לו כערביים ע"ש: ר לא בקעת עץ כמו ונשל הברזל מן העץ והוא עץ תלוש דא"כ איך ישענו תחת עץ תלוש לכן פי' אילן וכן התרגום מתרגם כאן תחות אילנא ולא תחות אעא: ש (נח"י) ועל ב' בני אדם שייך לומר לבבכם לפי שאין דעותיהם שוות כדאי' בסנהדרין דף ל"ח והטעם מפני הגזלנים והחמסנים והיינו היצה"ר ששולט באדם אבל המלאכים אין להם יצה"ר א"כ שוים הם בדעותיהם שייך לומר לבכם: ת דק"ל דבפסוק משמע אחר שתלכו תאכלו. לכן מפרש אחר כן תלכו דהיינו אחר האכילה ותעבורו פי' ותלכו: א ר"ל דמשמע דכוונתם היה לאכול אצלו והוא סותר מה דכתיב לעיל אם נא וגו' משמע שלא באו אצלו לאכול אלא ע"פ בקשתו ל"פ כי הדבר הזה כו' וק"ל ועל כן כמו על

פירוש לתורת אלהים

בום: (ה) וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם און איך וועל נעמען אשטיק ברוט וועט איר עסין וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם און לענט אונטער אייער הַאַרְץ וָוארום ברויט איז איין אונטער לעהנונג פון דעם הארצען אַחַר תַּעֲבוֹרוּ דער נאך וועט איר אוועק גיין כִּי דען די זאך בעט איך פון אייך עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם ווייל איר זענט אריין גגאנגען צו מיר פון מיין כָּבוֹד וועגען וַיֹּאמְרוּ און זייא האבן גזאגט כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אזו זאלסטו טון ווי דו האסט גרעט: (ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה און אברהם הט גיאיילט צום געצעלט צו שָׂרָה וַיֹּאמֶר און ער האט גזאגט מַהֲרִי איל און ברענג שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת דריי מאס מעהל און

ליקוטי יקרים

דאס עס האט אים אום גיוויזען אז דיא דריי אורחים זענען ערביים. (וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ), און לעהנט אייך אן אונטער דעם בוים וואס דארט איז גיצויגען דיא קדושה פון דעם אייבערשטען בוים:

(ה) וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם וגו'. אברהם הט גיזאגט צו די אורחים ווי איינער זאגט צוא אגאסט וואס איז געקומען צו אים פלוצלונג, ווען איך וואלט געוואוסט דו וועסט קומען וואלט איך אנגעגרייט פר דיר אגאנצע סעודה, און ווייל איך האב ניט געוואוסט בעט איך דיך זאל ביי דיר דערוויייל זיין גוט וואס איך וועל דיר געבין, און דער גאסט ענטפערט איך וויל ניט מער נאר ווי דו האסט איצט אזו גיב מיר, אברהם הט צו די אורחים אויך אזו גיזאגט ווייל איך האב גיזעהן די היץ איז היינט גאנץ גרויס האב איך גערעכונט אורחים וועלין היינט ניט זיין דריבער האט מען היינט ביי מיר פאר אורחים ניט אנגעגרייט קען איך אייך דערווייל ניט מעהר געבין נאר אשטיקל ברוט איר זאלט אנלעהנען אייער הארץ, דיא אורחים האבן געענטפערט מיר פערלאנגען ניט מער ווי דוא האסט גערעט, און אזו זאלסטו טאן וויא דוא האסט גערעט, און זאלסט זיך ניט מטריח זיין פון אונזערטוועגין:

ספר הישר

הט אברהם גבראכט פאר זיי דאס קאלב פלייש. נאך דעם עסען האבן זיי צוא אים גזאגט מיר וועלן זיך אום קערין צוא דיר אין אזו אציים ווי יעצט וועלן מיר אלע לעבן און צו שרה וועט זיין איין זוהן און נאך דעם זענען זיי גגאנגען זייער וועג ווי זיי זענען געשיקט גוואורן: אין די צייט זענין גוועזן די איינוואוינר פון סדום ועמורה און פון אלי פינף שטעט זייער שלעכט און זינדיגע לייט אונ דר צערנין גאט ב"ה מיט זייערי אומווערדיקייט און אויך אז עס פלעגט קומען אפרעמדער מענטש מיט סחורה צו פר קויפן אין זייערי שטעט אדער אפרעמדער מענטש איז געקומען קויפן פרעמדען מענטש און נעמען צוא מיט גיוואלט גאר זיין סחורה אימליכער איין ביסל ביז עס הט זיך אים גלאזט גאר די סחורה און אז דר פרעמדר הט זיך מיט זיי אנגהויבין צו קריגן און צוא זאגן וואס הט איר מיר גטאן האבן זיי גנעהנט צו אים און האבן גזאגט איך האב דאך נאר אביסעל גנומען און אז דר סוחר האט דר הערט די דאזיגע רייד פון אלע מענטשן איז ער אוף גשטאנען און איז אוועק גגאנגען פון זיי מיט אביטר הארץ און דיא שטאט לייט האבן אים ארויס גיטריבען מיט איין גרוס גשפעט און איין גרויס מהומה: איין מאל איז גגאנגען אמענטש פון לאנד עילם וואס ער הט בדארפט גיין איבער דיא שטאט סדום מיט אים איז

קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת: ז וְאֶל־
הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר
רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר
לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב

אונקלוס

לוּשִׁי וְעִבִידִי גְרִיצָן: ז וּלְוָת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלֵמָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ: ח וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עבד

תו"א קמח סלת מציעא פז: ואל הבקר שם פו פז: ויתן אל שם פו: ויקח חמאה שם צו ●:

רשב"ם

(ו) קמח סולת. קמח של חטים שבכל מקום שכתיב סלת מחטים הוא כדדרשינן ממלואים דכתיב סלת חטים תעשה אותם: כי על כן עברתם על עבדכם. ובן כי על כן באו בצל קורתי. כי על אשר באו דרך המקרא לחסר אשר ברוב מקומות: (ז) ואל הבקר רץ אברהם. לפי שאמר להם פת לחם דבר מועט לפי שדרכם נחוץ ללכת הוצרך לרוץ ולמהר לפי שאמר להם מעט ועשה הרבה. ולהגיד חשיבותו של אברהם נכתב כל זה: (ח) ויקח חמאה וחלב. לפי פשוטו של מקרא לא הוצרך לפרש שהביא את פת לחם על השלחן אלא התוספת שלא אמר להם הוצרך לומר שהביא. הבאת פת על השלחן אינו חידוש אבל התמאה והבשר שאינו מזומן לכל אורחים הוצרך לפרש: עומד עליהם. כשאיש יושב ואחד עומד קוראו עומד עליו וכן וראה ה' יושב על כסאו. שרפים עומדים ממעל לו. וכן

בעל הטורים

לככס שהיה מלטער בלבו כיון שראה אלו ושם לככס: (ז) ואל הבקר. ג' תגין על הקו"ף לומר שמלש בהמות היו וכזכות זה נתן לו בן לק' שנה: ואל הבקר רץ. אותיות אל הבקר רץ שרץ אחריו למערה: ואל הבקר רץ. בגי' רץ למערה:

שפתי חכמים

אסר: ב ק"ל דמשמע שתלוש אותם ביחד ותעשה מהן עוגות וכי היה אברהם רע עין שלא לוה לעשות עוגות מסולת לבד ל"פ סולת לבד לעוגות וקמח כו': ג וא"ת מנ"ל לרש"י ג' פרים דילמא לא היה אלא בקר אחד וי"ל דרש"י דייק מדכתיב בן בקר ודאי הוא רך בשנים ולמה כתיב רך ועוד קשה מאי וטוב ולא כתיב טוב אלא ש"מ דג' היו בן בקר א' רך ב' וטוב ג'. ומהרא"ש פי' רך טוב מיבעי ליה ש"מ לדרשא ומדטוב לדרשא רך נמי לדרשא והוא גמ' פ' הפועלים: ד וא"ת מנ"ל לרש"י דלשונות היו וי"ל דק"ל למה שחט ג' בשביל ג' אנשים והלא איבוד ממון הוא. וכ"ת לכבודם עשה וי"ל גם בבקר אחד יש כבוד גדול ועוד דבשחיטת ג' בקרים דנראה שהם זוללים אין זה כבוד אלא קלון לכך תירץ שרצונו היה להאכילם ג' לשונות. ואין להקשות ולמה ג' י"ל כי טעם הלשון אינו שוה כי חתיכה האמצעית היא יותר טובה והחתיכה התחתונה היא יותר שמינה לכן רצה להאכיל אותם ג' לשונות כדי שיאכל כל אחד מה שירצה או מה שיאכל חבירו וק"ל. (ג"א) דאל"כ היה צריך לחתכן ולא הוי חתיכה הראויה להתכבד לפני אורחים חשובים ומ"ש בחרדל כמו שפירש"י בב"מ דף פ"ו לפי שמעדן מלכים ושרים הוא ע"ש. (עקידה) ג' פרים היו כדי להשוות המנות שלא להטיל קנאה בסעודה שכבוד שלשתן שוה בעיניו: ה רש"י דייק מדכתיב הנער משמע הנער הנזכר לעיל דהיינו ישמעאל (רי"ק) נ"ל שאחר שהוא בעצמו רץ אל הבקר למה הניח סיום המצוה לאחר לזה אמר שהוא בנו ולחנכו. (דב"ט) דק"ל למה לא מצינו שנענש על זה כמו גבי יוקח נא מעט מים לכ"פ כו' וא"כ ראוי לקבל שכר: ו וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא מה שלא הביא משום שלא נאפה עדיין וי"ל דעיקר הסעודה הוא הלחם כדכתיב ועבד לחם רב ואי לא נאפה הלחם לא היה מכין שאר צרכי סעודה וק"ל: ז לאו דוקא שפירסה נדה דהא כתיב אחרי בלותי היתה לי עדנה ש"מ שלא היה לה עדן וסת אלא שחזר לה אורח כנשים דהיינו שראתה ואיבריה היו כבדין עליה וחששה בשיפולי מעיה והיתה יראה שמא תהיה נדה ותטמא את העיסה ואברהם היה אוכל חולין בטהרה לכך פירשה מן העיסה והלכה לה ומתוך כך קודם שבאת אחר אל העיסה נחמץ ואותו זמן פסח היה ואסור בחמץ וק"ל. א"נ יש לומר דבאמת פירסה נדה והא דכתיב אחרי בלותי היתה לי

רש"י

נתתיה (במדבר י) כי על כן ידעת חנותנו: (ו) קמח סלת. סלת לעוגות קמח לעמילן של טבחים ב לכסות את הקדרה ולשאוב את הזוהמא: (ז) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו ג כדי להאכילן ג' לשונות ד בחרדל (ב"מ פו): אל הנער. זה ה ישמעאל לחנכו במצות (ב"ר): (ח) ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הביא ו לפי שפירסה שרה ז נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה (ב"מ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ויקח חמאה וחלב וגו'. מלמד שהאכילם בשר בחלב וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים תנה הודך על השמים אמר להם כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר בחלב שנאמר ויקח חמאה וחלב. מיד הודו להקב"ה והיינו דכתיב בפ' כי תשא כי על פי הדברים האלה כרתי וגו' וכתיב לעיל מיניה לא תבשל גדי

ליקוטי יוסף

(ז) וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה. אַבְרָהָם הָט גֶענוּמֶען דֶעם יוּנְגֶען אָקְס וָוס עֶר הָאט גֶעמַאכְט, הָאט דֶען אַבְרָהָם גְמַאכְט אַאָקְס? נָאר דֶר סֵפֶר חסד לאברהם שְׁרַייבְּט וָוען אַבְרָהָם אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל אִין פֶעלְד נֶעמֶען דְרַייא אָקְסִין פַאר דִי אוֹרְחִים אִיז אוּנְטֶער זֵיי גֶעגַאנְגֶען דֶר מַלְאָךְ רְפָאֵל, אוּנ אַבְרָהָם הָט גֶענוּמֶען צְוַויי אָקְסִין אוּנ הָאט זֵייא גִיגֶעבִּין צוּ יִשְׁמָעֵאל עֶר זָאל זֵייא פִירֶען אַהֵיים, אֵיין אָקְס מִיט דִי הַאנְט אוּנ אֵיין אָקְס מִיט דִיא אַנְדֶערֶע הַאנְט וִויא יִשְׁמָעֵאל אִיז אַוֶועק גִגַאנְגֶען מִיט דִי צְוַויי אָקְסִין אוּנ אַבְרָהָם הָט גִיוָואלְט נֶעמֶען דֶעם דְרִיטֶען אָקְס הָט דֶר מַלְאָךְ רְפָאֵל זִיךְ פַארְשְׁטֶעלְט פַאר אַגוּטִין פֶעטִין אָקְס אוּנ אַבְרָהָם הָט אִים גֶעוָואלְט נֶעמֶען הָט עֶר זִיךְ אוֹיסְגֶערִיסֶן פוּן אִים אוּנ אִיז אַנְטְלָאפֶען בִּיז אִין אַקֶעלֶער, אִיז אַבְרָהָם אַרַיין גֶעלָאפֶן אִין קֶעלֶער, וִויא עֶר אִיז אַרַיינְגֶעקוּמֶען אִין קֶעלֶער הָאט עֶר גֶעשְׁמֶעקְט זֵייעֶר אַגוּטִין רֵיחַ אוּנ הָט גִיזֶעהְן דָא לִיגֶען אָדָם

פירוש לתורת אלהים

זֶעמֶעל מֶעל לוּשִׁי קְנֶעט וַעֲשִׂי עוּגוֹת אוּנ מַאךְ קוּכֶען: (ז) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם אוּנ צוּא דִיא רִינְד שְׁטַאל אִיז אַבְרָהָם גִילָאפֶן וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶען בֶּן בָּקָר אַיוּנְגֶע רִינְד רַךְ אַוֵוייכֶע וָטוֹב אוּנ אַגוּטֶע רש"י שְׁרַייבְּט עֶס שְׁטֵייט דְרוּם בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב צוּ וַוייזֶען אַז עֶר הָאט גֶענוּמֶען דְרַייא רִינְדֶער כְּדֵי עֶר זָאל זֵייא גֶעבֶען עֶסֶען צוּנְגֶען מִיט זֶענִיפְט וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר אוּנ עֶר הָאט דָאס גֶגֶעבֶּן צוּם יוּנְג וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָט גְאַיילְט צוּ מַאכֶן דָם: (ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען פּוּטֶער אוּנ מִילְךְ וּבֶן הַבָּקָר

ספר הישר

גְוֶוען אֵיין אֵייזִיל אוּנ עֶס הָאט גְטְרָאגֶען אָן גְקְנִיפְּט אַשֵׁיינֶע דֶעק פוּן אַלֶערְלֵיי פַארְבֶּען דֶר וַוייל אִיז נַאכְט גֶעוָוארֶן אִין דֶר שְׁטָאט סְדוֹם. הָט דֶער מֶענְטְשׁ גֶעוָואלְט אַרַיין גֵיין אִין אַשְׁטוּב אַרַיין אִיבֶּר נֶעכְטִיגֶן הָט אִים קֵיינֶר נִיט גְוָואלְט אַרַיין לָאזְן: אִין דֶער צַייט אִיז גִיוֶוען אִין סְדוֹם אַגְרוֹסֶער רָשָׁע עֶר הָט גְהֵייסֶן הַיְדוּד. אוּנ דֶער הַיְדוּד אִיז גְוֶוען זֵייעֶר קְלוּג אוּף שְׁלֶעכְטְץ. הָאט דֶער הַיְדוּד גְזֶעהְן וִוי דֶער פְרֶעמְדֶער מֶענְטְשׁ לִיגְט אוּף דֶער גַאס אִיז הַיְדוּד צוּא גְגַאנְגֶן צוּם אוֹרֵחַ אוּנ הָאט אִים גְפְרֶעגְט פוּן וַואנֶען קוּמְסְטוּ אוּנ וִוי אַהִין גֵייסְטוּ. הָט דֶער אוֹרֵחַ צוּא אִים גִיעֶנְטְפֶערְט אִיךְ גֵייא פוּן חֶבְרוֹן קֵיין עֵילָם אִיךְ בִּין פוּן עֵילָם אוּנ בִּין גְגַאנְגֶען

עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ׃ ט וַאֲמָרוּ

וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃
ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה

תולדות אהרן

והוא עומד קידושין לב מליעא פו: ויאמרו יבמות עז:

בעל הטורים

(ח) ויאכלו. והדר ויאמרו אליו רמז למ"ש אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט: (ט) ויאמרו אליו. בגי' אמרו אליה איו ·

רשב"ם

במיכיתו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו: תחת העץ. אילנות שבפרדס: (ט) איה שרה אשתך. אף ע"פ שהיו יודעים היו שואלים

רש"י

שם): חמאה. שומן החלב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן קמא קמא שתקן ה אמטי ואייתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו מכאן שלא ישנה ט אדם מן המנהג (ב"מ שם. ב"ר): (ט) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו י שבאליו ותניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו' וכאן

שפתי חכמים

עדנה והא היה לה ומה תמיהתה י"ל דסבורה היתה מקרה בעלמא הוא והיא ידעה שאברהם היה אוכל חולין בטהרה כדפירש הרא"ם. ואם תאמר והיאך נתן להם חמאה וחלב ובן הבקר והא בשר בחלב הוא י"ל דמתחלה נתן להם חמאה וחלב ואח"כ נתן להם הבשר א"נ דס"ל כמ"ד דבקנות והדחה מותר: ח ר"ל הא ג' לשונות היו וקרא משמע שלא הביא אלא א' מדכתיב בן הבקר לשון יחיד. (מהרמ"ש) ק"ל חמאה וחלב לא נזכר מקודם א"כ הל"ל ויקח בן הבקר ואח"כ חמאה שהוא הנוסף ל"פ קמא קמא כו' ר"ל שחמאה וחלב היו מוכנים לפניו קודם עשיית בן בקר והו"ק ועי"ל מאשר עשה דייק שהוא מיותר ל"פ קמא כו' ר"ל אשר תקן בראשונה הביא מיד: ט וא"ת ומנ"ל לרש"י דילמא מש"ה כתיב ויאכלו דמשום שהיו מלאכים ואין שייך בהם אכילה ומש"ה כתיב ויאכלו להראות לאברהם שהם אורחים ולא מלאכים וי"ל דא"כ מה בא הכתוב להשמיענו לא לכתוב כלל ויאכלו דפשיטא הוא דלא אכלו או מאי נפקא מינה בזה אם אכלו או עשו עצמן כאלו אכלו לכך פי' מכאן כו' וק"ל: י וא"ת לא היה לו לנקוד רק ל' לחוד ויהיה הכתב מרובה ותדרוש הכתב. וג"ל דבכ"מ דורשין הכתב קודם הנקודה ואילו היה נקוד על ל' א"כ לא היה הכרח בכתוב למי שאלו מתחלה אי שאלו לשרה תחלה על שרה כיון דלא נקוד אלא על הל' הוה כאלו כתיב בקרא איו א"כ לא היינו יודעין על מי שאלו תחלה ואדרבה מן הכתב היה משמע דשאלו תחלה לשרה על אברהם דהא להכי לא נקוד אלא הל' למדרש איו תחלה אבל עכשיו שנקוד איו א"כ אנו דורשים הכתב קודם דהיינו איה דכתיב בקרא כלומר ששאלו מתחלה לאברהם איה שרה אשתך ואח"כ שאלו לשרה איו אברהם. וא"ת מאי נ"מ בזה י"ל ללמדך דרך ארץ ששואלים מתחלה לאיש על האשה ואחר כך לאשה על האיש וק"ל. (רש"א) והתירוץ הנכון בזה הוא שמאחר שהתורה עלמה כל ענינה ע"פ הכתב הוא הנה מן המחויב שאם נניח הכתב רבה שיהיה אותו הכתב הנדרש לודק בקשורו עם השאר שהכל כתב וזה לא ימלא בכאן כי איו הוא רומז אל זכר נסתר ואיך יומשך לו אומרו שרה אשתך והביא ראיה לזה מפסוק או בדרך רחוקה שנקוד על הה' ע"ש ואולם כשנקוד איו ותדרשהו לא נחוש אל הכתב האחר הבא בפסוק אך נקח מלת איו מופשט לעלמו אחר שהכתב והנקודה הם שני דברים מתחלפים. ועי"ל לכך נקוד איו כי כל הנקודות באו לעקור האותיות והנה נשארה הלמ"ד לבדה כדי שתקח הל' ותשים על איה והוי כמו אליה פי' באף אליה שאלו על אברהם דהל"כ היכן מלינו ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאחר שהיה בבית שאלו איו אברהם משום הכי נקוד על איו למדרש זה. כך מלאתי בכתיבת יד אבא מורי ז"ל. ובזה מתורץ נמי מה ששמעתי להקשות מנ"ל לרש"י ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאדם אחר שאלו עליו וק"ל. כתב הרא"ם והלא אין שואלין בשלום אשה ככר תירלו בגמרא דוקא כששואלין לאשה עלמה אבל

דעת זקנים מבעלי התוספות

בחלב אמו. ומדרש זה חולק על מדרש אחר קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין פירוש תבשילין מעורבין שלא היה אוכל בשר בחלב גם לא בשר ואח"כ חלב אלא חלב ואח"כ בשר דכתיב ויקח חמאה וחלב והדר בן הבקר אשר עשה וכן נמי פירש"י קמא קמא דתיקן אמטי ואייתי לקמייהו: ובן הבקר אשר עשה. פי' תקן וחברו ויעש אלהים את הרקיע שפירש"י לשון תקון: ויאכלו. פי' היו שורפין את המאכל מלשון והסנה איננו אוכל איננו נשרף:

פירוש לתורת אלהים

אֲשֶׁר עָשָׂה אונ דִי יוּנְגֶע רִינְד וָואס עֶר הָאט פַארְטִיג גְמַאכְט וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם אונ עֶר הָט גְגֶעבֶּן פַר זֵיי וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם אונ עֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען נֶעבֶּען זֵייא תַּחַת הָעֵץ אוּנְטֶער דֶעם בּוֹים וַיֹּאכֵלוּ אונ זֵייא הָאבֶּן גִיגֶעסֶען · רש"י שְׁרַייבְּט זֵייא הָאבֶּען זִיךְ גִימַאכְט גְלַייךְ וִוי זֵייא עֶסֶן אונ פוּן דַאנֶען אִיז גְדְרוּנְגֶען אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט מְשַׁנֶּה זַיין פוּן דֶעם מִנְהָג דֶען דִיא מַלְאָכִים אִין הִימֶל עֶסֶען זֵייא דָאךְ נִיט אונ אַז זֵייא זֶענֶען גְקוּמֶען אַרָאפּ אוֹיף דֶער עֶרְד וָוס אַלֶע לַייט עֶסֶען הָאבֶּען זֵיי זִיךְ אוֹיךְ גְמַאכְט גְלַייךְ וִוי זֵיי עֶסֶען׃

ליקוטי יוסף

מִיט חַנָה, אִיז אִים גֶעפֶעלִין דֶער אָרְט אונ הָט גֶעטְרַאכְט אֵיידֶר עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן וֶועט עֶר זָאגֶען מֶען זָאל אִים אוֹיךְ בַּגְרָאבֶן אִין דֶעם קֶעלֶער, אונ דֶעם אָקְס הָט אַבְרָהָם גֶענוּמֶען אונ הָט אִים גֶעפִירְט צוּ זִיךְ אַהֵיים אונ הָט אִים גֶעשֶׁעכְט גֶעבִּין דִי צְוֵויי אָקְסִין, וְוִי אַבְרָהָם הָט נָאר אַוֶועק גֶעקֶערְט זַיין פָּנִים אִיז נִיט מֶער גְוֶוען נָאר צְוֵויי אָקְסֶן, הָט אַבְרָהָם גֶעהַאט גְרוֹס צַעַר, עֶר הָאט גְוָואלְט גֶעבֶּען צוּ יֶעדֶער אוֹרֵחַ אַגַאנְצִין צוּנְג ועיין רש"י) אונ לוֹפֶן נָאךְ אַמָאהל אִין פֶּ...ר בְּרֶענְגֶען אַאָקְס וֶועט לַאנְג דָאעֶרִין, הָט אַבְרָהָם בַּשַׁאפֶען אַדְרִיטְעֶן אָקְס מִיט דֶעם סֵפֶר יְצִירָה ועיין סנהדרין סה ע"ם דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר פָּסוּק וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה דֶעם אָקְס וָואס אַבְרָהָם הָט אִים גֶעמַאכְט, בַּשַׁאפֶן׃

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אונ זֵייא הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּא אִים אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וִויא אִיז דַיין ווַייבּ שָׂרָה. רש"י שְׁרַייבְּט דִיא אל"ף מִיט דֶער יו"ד מִיט דֶר וא"ו פוּן דֶעם וָוארְט אֵלָיו זֶענֶען גְפִּינְטֶעלְט אִין דֶר תּוֹרָה אונ מִיר הָאבֶּען גִילֶערִינְט בְּבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר זָאגְט אוּמֶעדִים וִוי דִי גְפִּינְטֶעלְטֶע אוֹתִיוֹת זֶענֶען מֶער פוּן דֶעם וָוארְט בַּדְרְשֶׁנֶען מִיר דִי גְפִּינְטֶעלְטֶע אוֹתִיוֹת אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט דָא גְשְׁטַאנֶען אִיו דָם אִיז טַייטְשׁ

ספר הישר

בִּיז אַהֶער אִיז נַאכְט גְוָוארִין אונ קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ לָאזְט מִיךְ נִיט אִין שְׁטוּבּ אַרַיין אִיבֶּער צוּ נֶעכְטִיגֶען אִיךְ הָאבּ וַואסֶער אונ בְּרוֹיט אוֹיךְ הָאבֶּר אונ שְׁטְרוֹיא פַר מַיין אֵייזֶל. זָאגְט הַיְדוּד צוּא אִים קוּם צוּ מִיר וֶועסְטוּ בַּייא מִיר נֶעכְטִיגֶן. אִין הַיְדוּד בְּרֶענְגְט אִים צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אַרַיין. אונ דֶער אוֹרַח הָאט גֶגֶעסֶען אונ גְטְרוּנְקֶען בַּיי הַיְדוּד אונ הָאט דָארְט גְנֶעכְטִיגְט אונ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶן אִין דֶר פְרִיא אִיז דֶר אוֹרֵחַ אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אונ הָאט גְוָואלְט אַוֶועק גֵיין הָט הַיְדוּד גְזָאגְט עֶס פְרִיעֶר אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט אונ דֶר נָאךְ וֶועסְטוּ גֵיין אונ דֶר אוֹרֵחַ הָט אַזוֹ גְטָאן אונ זֶעצִין זִיךְ בֵּיידֶע אונ הָאבֶּן גְגֶעסֶען אונ גְטְרוּנְקֶען נָאךְ דֶעם הָט דֶר אוֹרֵחַ גְוָואלְט אַוֶועק

שרה אשתך ויאמר הנה באהל:
י ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה
והנה־בן לשרה אשתך ושרה
שמעת פתח האהל והוא אחריו:

אונקלוס

לֵה אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְמַשְׁכְּנָא:
י וַאֲמַר מְתָב אְתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא

רשב"ם

כדרך שמצינו בשכינה שאמר לאדם איכה. וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך. וכן ישעיה שהיה יודע שאל כך לחזקיה בשלוחי (אויל) מרודך. וכל זה דרך התחלת הדבור: (י) כעת חיה. כעת יולדת דכתיב עת יולדה ילדה וכן בהלכה קרויה יולדת וקרוב לדבר כי חיות הנה כעין מילדת: והוא אחריו. הפתח של אהל שרה היה אחרי המלאך לפיכך שמעה שרה את דבריהם:

שפתי חכמים

פ"י בעלה מותר וע"ש. (ג"א) וא"ת אימתי שאלו לשרה איה אברהם הא בתחילה ראו אותו והוא הכניסם לביתו. וי"ל בעת שהיה אברהם רץ אל הבקר ועוסק בסעודה: כ ר"ל דאחר שהיו אוכלין היו מברכין ברכת המזון על הכוס ושרה לא היתה אצלם ואברהם לא היה רוצה לשלוח לה לפי שפירסה שרה נדה ולא תטמא המשקין עם הכוס והוא לא רצה לגלות שפירסה נדה לכן לא רצה לשפוך לכוס אחר ולשלוח לה. אי נמי י"ל דעיקר מצוה שתשתה מאותו כוס שברכו עליו. ולפ"ז יש לפרש מה שהשיב אברהם הנה באהל רמז להם שפירסה נדה מ"ה יושבת בדד כדרך נשים נדות וק"ל: ל זה קאי אפירושו שפירש לעיל אלא להודיע שצנועה היתה כו' ר"ל לכך שאלו כדי שישיב הוא הנה באהל ומתוך זה יראה שהיא צנועה ופירושו להודיע לאברהם שהיא צנועה: מ וא"ת מנ"ל לרש"י דפסח היה. וי"ל דלשנה אחרת נולד יצחק וכתיב בפ' בא ויהי מקץ שלשים שנה וד' מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' וארבע מאות שנה היו מתחילין מיום שנולד יצחק כשהיה זרע לאברהם ובאותו יום שהתחילו הארבע מאות שנה בו היו כלים וביום שכלו בו יצאו כדפירש"י שם והם היו יוצאים בט"ו בניסן הוא יום א' של פסח א"כ הבשורה והלידה של יצחק היה נמי בפסח ועי"ל דרש"י דייק מדכתיב גבי לוט ומצות אפה ש"מ דפסח היה וזה היה באותו היום שדבר המלאך כן: נ מדלא קרינן כעת בשו"א אלא כעת בקמ"ץ דכעת בשו"א דבוק לחיה ואין זמן מפורש אחריו. לכן צ"ל שהוא כמו בעת כלומר בעת הזאת והיה דבור בפ"ע כדמפרש והולך שתהא חיה כו'. (מהרמ"ש) נ"ל כעת בקמ"ץ משמע עת הרמוז כמו הכא שרט לו שריטה לפי שהוא כאלו נכתב כהעת אבל כעת בשו"א לא נראה בו איזה עת וק"ל: ס וא"ת מנא ליה לרש"י (מהרמ"ש) נ"ל דק' מעיקרא ליתא כי ה"פ לא בשרו המלאך

רש"י

הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה שאף לשרה שאלו איו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בב"מ (דפ"ז) אומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס כ של ברכה: הנה באהל. צנועה ל היא: (י) כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה ופסח מ היה ולפסח הבא נולד יצחק מדלא קרינן כעת נ אלא כעת. כעת חיה כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כלכם שלימים וקיימים: שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום ס א"ל כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה והוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אף כאן בשליחותו של מקום א"ל כן (ב"ר). (אלישע אמר לשונמית למועד הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אליו אדוני איש האלהי' אל תכזב בשפחתך. אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב אמר לה אלישע אותן המלאכים שהם חיים

פירוש לתורת אלהים

וואו איז ער די מלאכים האבן צו שרה אויך גפרעגט וואו איז אברהם אונ פון דאנען לערנען מיר אז אמענטש זאל אויף דעם הארבערג פרעגען דעם מאן אויף דעם ווייב אונ דם נייב אויף דעם מאן. די גמרא זאגט די מלאכים האבין גוויסט וויא שרה איז נאר דרום האבן זיי אויף איר גיפרעגט זיי זאלן מודיע זיין צו אברהם אז זיא איז אצנועה גוועזן ווארן דורך דעם ווס מען זעהט זי גאר ניט מיט דעם האבן זיי מודיע גוועזן צו אברהם אז זי איז אגרוסע צנועה אונ זיי האבן דם גטאן כדי זיי זאלן זיא מאכן בליבט צו איר מאן. רבי יוסי ברבי חנינא האט גיזאגט זייא האבן דרום גפרעגט ווי איז שרה כדי זיי זאלן צו איר שיקען דעם כוס פון ברכה זיא זאל טרינקען ויאמר האט אברהם גיזאגט זיא איז אין גיצעלט. דש"י בווארינט ווס פר אענפר איז דס ווס ער האט זיי געגטפערט זיא איז אין געצעלט זייא האבן דאך געוויסט אז זיא איז אין גיצעלט זייא האבן נאר גיפרעגט פאר וואס ווייזט זיא זיך ניט צוא אברהם אז זיא איז אצנועה אזו ווי אובין שטייט. דער תירוץ איז אברהם האט אויך דאס איינגענע גיענטפערט זיא איז אין גיצעלט כלומר זיא איז אצנועה אונ עס איז ניט איר סדר זי זאל זיך ווייזן: (י) ויאמר האט אים דר מלאך גזאגט פון גאטס וועגן גאט האט אזו גזאגט שוב ווידר קערן אשוב אליך וועל איך ווידר קערן צו דיר כעת אזו ווי די צייט איבר איאר חיה אונ איר וועט לעבען אונ איר וועט אלע זיין גאנץ אונ אויף רעכטיגט והנה בן לשרה אשתך אונ עס וועט געבארען ווערען אזוהן צו דיין ווייב שרה ושרה שומעת פתח האהל אונ שרה האט דס געהערט אין דער טיר פון דעם גיצעלט והוא אחריו דען דיא טיר

ספר הישר

אוועק גיין האט הידוד גזאגט עס איז שוין באלד נאכט אמער נעכטיג שוין איבר ביי מיר אונ עס אונ טרינק אונ הט אזו לאנג מפציר גוועזן ביז ער איז געבליבן גענעכטיגן. אונ ווי עס איז טאג גווארן איז ער אויף גשטאנן אונ הייבט אן צו זאטלן דעם אייזל אונ דער אורח זאגט צו הידוד גיב מיר אפ די דעק צו צו קניפן צום אייזל הט הידוד צו אים גזאגט ווס זאגסטו הט דער אורח גזאגט איך זאג דוא זאלסט מיר אפ געבין דעם שטריק אונ דיא דעק ווס דוא האסט בהאלטין אין שטוב. הט הידוד גזאגט דס ווס דו זאגסט כוז ביי דיר זיין איין חלום אונ איך וועל דיר פותר חלום זיין. דס וואס דוא זאגסט דוא האסט גהאט איין שטריק באטייט דו וועסט לאנג לעבען אזוי וויא אשטריק איז לאנג אונ דס ווס דו האסט גהאט אדעק מיט אלערליי פארבן באטייט אז דו וועסט האבען איין ווייין גארטן אונ וועסט פלאנצן אלערלייא פירות. האט דער אורח גיזאגט ניין עס האט זיך מיר גאר ניט

יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים: יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:

אֲחוֹרוֹהִי: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עָלוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא: יב וְחַיְכַת שָׂרָה בִּמְעָהָא לְמֵימַר בָּתַר דְּסֵיבִית הֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב: יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְנָן חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הַבְרַם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סֵיבִית:

תו"א ותלחק מגילה ט מליעא כז: אחרי יומא פג מליעא שם: ואדוני זקן יבמות סה מליעא פז: ויאמר ה' מליעא שם: ואני זקנתי יבמות שם מליעא שם:

בעל הטורים

(יא)ארח כנשים. ר"ת וס"ת כגימ' נדה:(יב)אדוני זקן. בגימ' טוחן ולא פולט:

רשב"ם

(יב) עדנה. יתעדן הבשר ויתפשטו הקמטין: (יג) ויאמר ה'. המלאך הגו

רש"י

וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אבל אני בשר ודם בהיום חי ומחר מת בין חי ובין מת למועד הזה וגו'): והוא אחריו. הפתח היה ע אחר המלאך: (יא) חדל להיות. פסק פ ממנה: ארח כנשים. אורח נדות: (יב) בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טעונין ולד השדים הללו שצמקו מושכין הלב תנחומא: עדנה. לחלוח בשר ול' משנה משיר את השער ומעדן את הבשר. ד"א ל' עידן זמן וסת נדות: (יג) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שינה הכתוב מפני השלום

שפתי חכמים

שהוא ישוב אליו אלא בשליחותו של מקום ר"ל שהקב"ה ישוב אליו וכמ"ש אח"כ למועד אשוב אליך וכו' ואע"ג שאמר שוב אשוב כמדבר בעדו דרך השליח לדבר כן בשם משלח כמו אני חותנך יתרו למ"ד שליח שלח לו. ודייק רש"י זה דלמה יתלה המלאך הגדולה בעצמו שוב אשוב והרי מלינו שנענשו על זה כמ"ש כי משחיתים אנחנו כו' אלא בשליחותו של מקום אמר. ועי"ל דאל"כ שמא הש"י ישלח אותו בשליחות אחרת ולא יהיה לו פנאי לבא עם הקב"ה ונמלא שקרן בדבריו אלא ודאי בשליחותו של מקום אמר לו ובזה מתורץ למה פי' כעת קודם שוב אשוב שלא כדרך המקרא: ע וא"ת מנ"ל לרש"י דילמא איפכא (מהרמ"ש) וי"ל דא"כ הל"ל והוא לפניו ר"ל המלאך היה לפני הפתח דאז שפיר משמע שהמלאך לא היה תוך האהל אלא לפני פתח האהל כאשר הוא האמת שאברהם ישב על פתח האהל ודיבר המלאך עמו הכל אי קאי אחריו על הפתח דהיינו הוא המלאך היה אחר הפתח א"כ יהיה הפירוש שהמלאך היה אחר הפתח והוא תוך האהל וק"ל: פ וא"ת והלא פירש"י לעיל שאותו יום פירסה נדה ונטמאת העיסה ש"מ דהיה לה אורח כנשים. וצ"ל שהיתה סבורה שמקרה הוא ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) חדל להיות לשרה ארח כנשים. פי' שראתה דם בזקנותה מה שאין כן בשאר הנשים אבל אין לפרש שאינה רואה שהרי למעלה פירש"י שפירסה נדה: (יג) ואני זקנתי. מכאן אחז"ל (מציעא פ' השוכר) שמותר לשנות מפני השלום שהיא אמרת ואדוני זקן והקב"ה שינה ואמר ואני זקנתי. ואע"ג דלפום ריהטא משמע שגם היא אמרה ואני זקנתי דכתיב אחרי בלותי. וי"ל לי יכול להיות התקנה ללדת בנים שהרי אחרי בלותי היתה לי עדנה שהרי פרסתי נדה אבל לבעלי אין תקנה שהרי ואדוני זקן וכן נ"ל דמשמע הלשון היתה לי ולא תהיה. ויש מי שאומר חלילה שישנה המקום שהרי דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו

פירוש לתורת אלהים

איז גוועזן אונטער דעם מַלְאָךְ: (יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים אונ אַבְרָהָם מיט שָׂרָה זֶענֶען אַלְט געוועזען בָּאִים בַּיָּמִים זייא זֶענֶען געקוּמֶען אין דיא טֶעג דאס הייסט זייא זֶענֶען גיוועזען בַּטְרַאגְטֶע לַייט חָדַל עֶס איז וָוארֶען פַר מִיטֶען לִהְיוֹת לְשָׂרָה אוֹרַח כַּנָּשִׁים צוּ זַיין צוּ שָׂרָה דֶר סֶדֶר אַזוֹ ווי דִי יוּנְגֶע ווייבֶּר זיא הָאט שוֹן נִיט גְהַאט קיין סֶדֶר נָשִׁים: (יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ אוּנ שָׂרָה האט גילַאכְט אין זִיךְ זֶעלְבֶּערְט. רש"י שְׁרייבְּט בְּקִרְבָּהּ אִיז טַייטְשׁ אִין איר בּויךְ כְּלוֹמַר זיא הָאט גיקוּקְט אוּף איר בוּךְ אוּנ הָאט גְזָאגְט אִיז דֶען מֶעגְלֶךְ אַז דיא גֶדֶערִים זָאלֶען אִין זִיךְ טְרָאגֶען אַקִינְד אָדֶער אִיז דֶען מֶעגְלֶךְ אַז דיא אַיין גְשְׁרוּנְפֶּענֶע בְּרוּסְטֶען זָאלֶן פוּן זִיךְ צִיהֶען מִילְךְ לֵאמֹר אוּנ הָט אַזוֹ גְזָאגְט אַחֲרֵי בְלֹתִי נָאךְ דֶעם אַז אִיךְ בִּין אַלְט הָיְתָה לִּי עֶדְנָה זָאל אִיךְ הָאבֶּן מַיין צַייט פוּן דֶר נִדָּה וַאדֹנִי זָקֵן אוּנ מַיין מַאן אִיז אַלְט: (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָהָם הָט גָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה וָוארוּם הָט שָׂרָה גְשְׁפֶּעט לֵאמֹר צוּ זָאגֶן הַאַף אוֹב אוֹךְ אֻמְנָם פַאר וָואר אִיז דֶען דָאס אֱמֶת אַז אִיךְ זָאל גִיבֶּארִין וַאֲנִי זָקַנְתִּי אוּנ אִיךְ בִּין דָאךְ אַלְ...

ספר הישר

גְחַלִּימְתְּ נָאר אִיךְ הָאבּ דִיר גְגֶעבֶּען דֶעם שְׁטְרִיק אוּנ דִיא דֶעק וַואכְּעֶנְדִיגֶערְהֵיים. אוּנ הַיְּדוּד עֶנְטְפֶערְט צוּם אוֹרֵחַ פַר וָואר הָאבּ אִיךְ דִיר שׁוֹן גְזָאגְט דָס בַּשֵׁיידֶענִישׁ פוּן דַיין חָלוֹם צוּ גוּטֶן אוּנ אַצוּנְד בַּצָאל מִיר דֶער פַאר וָוס אִיךְ הָאבּ דִיר פּוֹתֵר גוועזן בַּיי אַנְדֶערִי מֶענְטְשֶׁען נֶעם אִיךְ פַר פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין פִיר שְׁטִיק זִילְבֶּר בַּיי דִיר וֶועל אִיךְ נָאר נֶעמֶן דְרַיי שְׁטִיק זִילְבֶּר. אוּנ דֶער אוֹרֵחַ שְׁרַייט מִיט אַיין בִּיטֶער קוֹל אוּנ הָט גְבְרַאכְט דֶעם הַיְּדוּד צוּם דַיָּין וָוס עֶר הֵייסְט שְׁרָק אוּנ דֶער צֵיילְט פַר דֶעם דַיָּין דִי זַאךְ. אוּנ הַיְּדוּד זָאגְט נֵיין אַזוֹי אוּנ אַזוֹי אִיז גְוֶועזְן דִי זַאךְ הָט דֶר דַיָּין גְזָאגְט צוּם אוֹרֵחַ דִי רֵייד פוּן הַיְּדוּד אִיז אֱמֶת וָוארוּם מִיר ווייסֶן אַז הַיְּדוּד קֶען פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין אוּנ דֶער אוֹרֵחַ הָט אָן גְהֵיבֶּען צוּ שְׁרַייעֶן צוּם דַיָּין נָאר וַואכֶעדִיג הָאבּ אִיךְ אִים גִיגֶעבֶּען דִי דֶעק צוּ בַּאהַאלְטֶן בַּיי אִים אִין שְׁטוּבּ אוּנ זֵיי בֵּיידֶע הָאבֶּן זִיךְ גְקְרִיגְט בַּיים בֵּית דִין דֶר אוֹרֵחַ הָט אַזוֹ גְזָאגְט אוּנ הַיְּדוּד הָט אַזוֹ גְזָאגְט אוּנ הָאבְּן זִיךְ בֵּיידֶע גְקְרִיגְט הָט דֶר דַיָּין זֵיי גְהֵייסֶן אַז מֶען זָאל זֵיי אַרוֹס טְרַייבֶּן. אוּנ אַז מֶען הָט זֵיי אַרוֹס גְטְרִיבֶּן פוּן בֵּית

יד הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב
אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן: שני
טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי
כִּי ׀ יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ:

אונקלוס

יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם יְיָ
פִּתְגָּמָא לִזְמַן אֲתוּב
לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן
קַיָּמִין וּלְשָׂרָה בָר:
טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר
לָא חַיְכִית אֲרֵי דְּחֵילַת
וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיְכַתְּ:

תו"א למועד ר"ה יא:

שבהם: ואני זקנתי. שאמרה אחרי בלותי וגו': (יד) היפלא מה'. ששלחנו אליך דבר. וכן וה' המטיר על סדום גפרית ואש מאת ה' מן השמים. הראשון שבפסוק הוא גבריאל והשני שבפסוק הוא הקב"ה. וכן מפורש בספר

רשב"ם

האגדה: (טו) כי צחקת. אלא צחקת דוב כי שאחר לא מתפרשים אלא. שהרי כי משמש בארבעה לשונות אי דילמא אלא דהא. וכן לא תשתחוה לאלהיהם כי הרס תהרסם. לא תקפוץ את ידך כי פתח תפתח וגו':

שפתי חכמים

חזרת וסת וזהו שאמרה היתה לי עדנה אמרה כן כמסופקת כלומר הדם שראיתי כבר מסופקת אני בזה אם הוא וסת שלי או לא כי אם מקרה בעלמא מכח מהירת הלישה שאמר אברהם מהרי שלש סאים קמח וכו' ודלא כפי' הרא"ם שפירש גבי שינה הכתוב מפני השלום שאמרה שרה אני אחרי בלותי כבר היתה לי עדנה אבל אדוני זקן וכו' כ' מהרש"ל ומ"ה נתן לה הקב"ה שנה ללידה כדי שיהיה לה ג' חדשים שתקבע לה וסת כיון שפסקה מלראות ועכשיו חזרה לנערותה ותשעה חדשים ללידה אבל לפי מה שאמרו בר"ה נפקדה שרה משמע דלא ילדה אלא לז' חדשים ול"ע וק"ל: צ (מהרמ"ם) מרש"י נשמע שלא לפרש היפלא לשון פלא ותימה ור"ל וכי יש לתמוה ולהתפלא מן הש"י שיעשה דבר חידוש שלא כתרגומו וכו' דלהתרגום ק' איך יולדק מ"ש הקדוש ברוך הוא היפלא ור"ל היתכסי על צחיקת שרה לפי שהיא אמרה ואדני זקן משמע שהוא דבר נמנע שתלד וא"כ הל"ל היבלר מה' דבר או היד ה' תקלר מבא"כ לפי לשון פלא ותימה א"ש ל"פ לעולם היפלא כתרגומו היתכסי ואפ"ה א"ש לתשובה על דברי שרה שהוא נמנע רלה לומר וכי יש דבר וכו' מלעשות כרצוני כי כל דבר המכוסה מאדם הוא מופרד ממנו מלעשותו כרצונו שאם יכול לעשות כרצונו יכול לומר אני יודע שיהיה זה ומה שלא כתב רש"י כפי' לשון פלא ותימה משום דא"כ הל"ל היפלא על ה' וגו' דגבי תימה שייך לומר יותר לשון על ותו הא שרה לא אמרה בלשון

רש"י

שהרי היא אמרה ואדוני זקן: (יד) היפלא. כתרגומו היתכסי וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול למועד הזה בשנה האחרת: (טו) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש ל' דהא הוא נותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה והשני משמש בלשון אלא ויאמר לא כדבריך הוא אלא צחקת שאמרו רבותינו כי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ונם היא אמרה ואני זקנתי והוא פירוש אחרי בלותי וגו' בתמי' ושינה מפני השלום שלא ספר כל דבריה אלא קצתם וכל שאר ב"א מותר לשנות לגמרי. וא"ת מה הקפדה יש לאברהם אם אמרה שהוא זקן י"ל ר"ל שטוחן ואינו פולט: (יד) למועד אשוב אליך. מכאן רמז למה שאחז"ל כי בפסח נולד יצחק למוע"ד בגימ' בפסח: כעת חיה. פירש"י כעת הזאת שתהיו חיים לשנה הבאה מדלא קרי בעת חיה ה"א לעת שהאשה יולדת דהיינו לתשעה חדשים וחיה קרי ביה לאשה יולדת כד"א שלש מפתחות לא נמסרו לשליח. של תחיית המתים. של גשמים. ושל חיה. השתא דקרי כעת לאמר שאתם חיים וקיימים. ונ"ל דשטת רש"י כשטת סדר העולם ומכילתא דהכי אתמר התם בט"ו בניסן דבר הקב"ה עם אברהם. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת לבשר שרה. בט"ו בניסן נולד יצחק ואמרינן נמי בב"ר לושי ועשי עוגות הדא אמרה שפסח היה וכן משמע בפרשת מילה לעיל דכתיב אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת אמנם כל זה פליג אדפרק קמא דר"ה דמסיק למועד אשוב אליך דקאי בחג הסוכות וקאמר למועד ראשון שיהיה דהיינו פסח. וגם לפרקי ר' אליעזר דביום הכפורים נמול אברהם אבינו ובפרק השוכר את הפועלים אמרי' דביום השלישי למילתו באו המלאכים אצלו ואז נתבשרה שרה והא דאמרינן בר"ה דקאי בחג ר"ל שני ימים לפני החג. ועוד דבר"ה מסיק נמי בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה וזה כשטת רש"י ז"ל דהכא ואי קשיא לשיטה דהתם מאי למועד הזה בשנה האחרת כיון דבסוכות קאי וקא"ל לפסח א"כ באותה שנה היתה י"ל דסבירא ליה כר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם ולהכי קרי פסח

ליקוטי מרדכי

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵה' דָּבָר. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם פוּן מִיר דַארְף אַרוּס גֵיין אַזַאךְ מִיט אַוְואנְדֶר, וֶוען שָׂרָה וָואלְט גִיבֶּארֶען אַזוּהְן אִין איר יוּגֶענְד וָואלְט דָאס קֵיין וְואנְדֶר גְוֶוען, דְרִיבֶּר הָאבּ אִיךְ גֶעוַוארְט בִּיז שָׂרָה וֶועט אַלְט וֶוערֶן, אוּנ אוּף דֶר אֶלְטֶער זָאל זִיא גִיבֶּארֶען אַזוּהְן, וֶועלֶן אַלֶע זֶעהֶן דִיא פְרוּמְקֵייט פוּן שָׂרָה אוּנ דִיא גְרוֹסְקֵייט פוּן הקב"ה:

פירוש לתורת אלהים

רש"י בַּאוָוארִינְט חָאטְשֶׁע שָׂרָה הָאט דָאךְ גְזָאגְט מַיין מַאן אִיז אַלְט נָאר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט מְשַׁנֶּה גִיוֶועְן דָאס לָשׁוֹן פוּן דֶרֶךְ שָׁלוֹם וֶועגֶען כְּדֵי אַבְרָהָם זָאל נִיט בְּרוּגֶז זַיין אוּיף שָׂרָה: (יד) הֲיִפָּלֵא מֵיְיָ דָּבָר אִיז דֶען פַאר הַאגְדֶן אַזַאךְ עֶס זָאל זַיין פַר הוֹלֶן אוּנ אָפּ גְשֵׁייד עֶס זָאל נִיט גְטוּעֶן וֶוערֶן

ווי מַיין רָצוֹן לַמּוֹעֵד צוּ דֶר צַייט וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעבְּעֶטֶן גְזָאגְט אָשׁוּב אֵלֶיךָ וֶועל אִיךְ וִוידֶער קֶערֶען צוּא דִיר כָּעֵת אַזוֹ וִויא דִיא צַייט אִיבֶּר אַיָאר חַיָּה אוּנ אִיר וֶועט אַלֶע לֶעבִּין וּלְשָׂרָה בֵן אוּנ צוּ שָׂרָה וֶועט זַיין אַזוּן: (טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה אוּנ שָׂרָה הָט גְלַייקִינְט לֵאמֹר אוּנ הָאט גְזָאגְט לֹא צָחַקְתִּי אִיךְ הָאבּ נִיט גְשְׁפֶּעט כִּי יָרֵאָה וָוארוּם זִיא הָאט זִיךְ גְפָארְכְטֶן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ שָׂרָה לֹא עֶס אִיז נִיט וָואר כִּי צָחָקְתְּ

ספר הישר

הָאבֶּן זִיךְ בֵּיידֶע גְקְרִיגְט אוּף דֶר גַאס. דֶר נָוייל הָאבֶּן דֶר הֶערְט דִי אַנְשֵׁי סְדוֹם דִי קְרִיג הָאבְּן זֵיי דֶעם אוֹרֵחַ אַרוֹס גְטְרִיבֶּען פוּן שְׁטָאט: וַיֵּלֶךְ אִיז דֶר אוֹרֵחַ אַוֶועק גְגַאנְגֶען זַיין וֶועג מִיט אַבִּיסֶר הַאֶרֶץ אוּנ הָט גְוֵויינְט אוּף דֶעם וָוס עֶס הָאט זִיךְ אִים גִימְרָאפֶּען אִין סְדוֹם: וַיְהִי אוּנ צוּ דִי שְׁטָאט סְדוֹם אִיז גְוֶוען פִיר דַיָּינִים. אוּנ אַזוֹ הָאבֶּן גְהֵייסֶן דִיא פִיר דַיָּינִים. דֶער דַיָּין פוּן סְדוֹם הָט גְהֵייסֶן שְׁרַק אוּנ דֶער דַיָּין פוּן עֲמוֹרָה הָט גְהֵייסֶן שַׁרְקָר אוּנ דֶר דַיָּין פוּן אַדְמָה הָט גְהֵייסֶן זַבְנָךְ אוּנ דֶער דַיָּין פוּן צְבוֹיִם הָאט גְהֵייסֶן מָנוֹן. אוּנ אֱלִיעֶזֶר דֶר קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָט דִי דַיָּינִים גְרוּפֶן מִיט אַנְדֶערִי נָעמֶן צוּ שְׁרַק הָט עֶר גִירוּפֶן שַׁקְרָא. אוּנ צוּ שַׁרְקָר שַׁקְרוּרָא. אוּנ צוּ זַבְנָךְ כְּזָבִים אוּנ צוּ מָנוֹן מַצְלִי דַיָּין. אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן סְדוֹם וַעֲמוֹרָה הָאבֶּן גְמַאכְט דוּרְךְ זֵייעֶרֶע דַיָּינִים בְּעֶמֶק אִין אַלֶע גַאסֶען פוּן דֶער שְׁטָאט. אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען אַפְרֶעמְדֶער מֶענְטְשׁ צוּ זֵיי הָאבֶּן זֵיי אִים גְנוּמֶען אוּנ מִיט גְוַואלְט גְלֵייגְט אוּף דֶעם בֶּעטִיל. אִיז דֶר מֶענְטְשׁ גְוֶוען אַלַאנְגֶער הָאבֶּן זִיךְ דְרַיי מֶענְטְשֶׁן גְשְׁטֶעלְט צוּ קָאפִּינְס אוּנ דְרַיי צוּ פִיסֶען אוּנ הָאבֶּען אִים צוּ גִיקְוֶועטְשְׁט אַזוֹ לַאנְג בִּיז דֶער מֶענְטְשׁ אִיז שִׁיעוּר גְשְׁטָארְבֶּן. אוּנ אוּבּ דֶר מֶענְטְשׁ אִיז גְוֶוען אַקוּרְצֶר הָאבֶּן

טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃ יז וַיהוָה אָמָר הַֽמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃ יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם

טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵל עִמְּהוֹן לְאַלְוָאוּתְהוֹן׃ יז וַייָ אֲמַר הֲמִכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד׃ יח וְאַבְרָהָם מֶהֱוָה יְהֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף

תו"א הולך עמם מגיעה פו: וה' אמר יומא לח: ואברהם היו יומא פט:

בעל הטורים

(טז) על פני סדום. ס"ת מיל שסיעור מיל הלך עמם לשלחם דשיעור לויה מיל: הולך עמם לשלחם וה'. מלמד שהשכינה מלוה לצדיקים: (יח) ואברהם. ה' ר"פ ואברהם ושרה זקנים ואברהם היו יהיה ואברהם זקן ואברהם בן ל"ט שנה ואברהם בן מאת שנה פי' אף על פי שאברהם העיירות מנחלת בניו הם כדכתיב בגבול בני כנען בפ' נח ויהי גבול הכנעני

רשב"ם

(טז) ויקומו משם האנשים. שנים שהם הלכו לסדום כדכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגדול שבהם היה לדבר עם אברהם. וזהו שכתב בו וה' אמר המכסה אני וגו' וכן אברהם עודנו עומד לפני ה'. פסוקים אלו מדברי שלישי: (יז) המכסה אני מאברהם. מה שאני רוצה להפוך את סדום ואני יודע שבניו ישמרו דרך ה' ויזכו להביא עליהם את אשר דבר לאברהם לתת להם את ארץ כנען ואלו מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדומה ועמורה אדמה וצביים עד לשע. ואיך

רש"י

מסמס בארבע לשונות אי דילמא אלא דהא: (טז) וישקיפו. כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו) שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים: לשלחם. ללוותם ק כסבור אורחים ר הם: (יז) המכסה אני. בתמיה: אשר אני עושה. בסדום לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת וחמשה כרכין הללו שלו הן שנאמר גבול הכנעני מצידון וגו' בואכה סדומה ועמורה וגו'. קראתי אותו אברהם ש אב המון גוים ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי: (יח) ואברהם היו יהיה. מ"א זכר

שפתי חכמים

תימה רק הפליטה דמריה שהוא נמנע ואיך יתכן על זה תשובת היפלא ודו"ק: ק (מהרמ"ש) ר"ל שלא תטעה לומר שמלת לשלחם הוא כמו בשלח פרעה ששלחם מרשותו דא"כ יהיה המקרא מסורס דהא ככר כ' וילכו משם ואיך אמר אח"כ הולך עמם לשלחם, וע"ק שהרי הם לא היו ברשות אברהם כי הוא ביקש מהם אל נא תעבור וגו' ל"פ ללוותם וכו': ר ואם תאמר והא בלאו קרא דלשלחם אנו ידעני שסב ר שאורחים הם כיון שהכין להם סעודה לאכול ונתן להם מים לרחוץ וי"ל כי ע"י הבשורה והרפואה ה"א שהרגיש בדבר שהם מלאכים לכן קאמר כסבור שהם אורחים וכו'. הרא"ם: ש דאי לא פי' אלא טעם ראשון לבד ה"א מה שימלא הוא שלו ומה שלא ימלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנה אחרת: (יז) המכסה אני וגו' ואברהם היו יהיה. אמר אילו לא היה עתיד להוליד בנים לא הייתי מגלה לו משפט סדום כי לאדם שימות בלא בנים שיצוה אותן לשמור דרך ה' ולקבל שכר מה לו לגלות משפטים אבל אברהם היו יהיה וגו' כי ידעתיו וגו'. ולפי שיהיה לגוי גדול אגלה לו דין של סדום כי יודע אני בו כי למען דין שאעשה ברשעים הללו יצוה את בניו לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' וגו'. ויזכו לירש את הארץ שאם לא יהיו שומרים משפט וצדקה לא יזכו לזה:

פירוש לתורת אלהים

דו האסט יוא גשפעט: (טז) וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים אונ די מענטשין [מַלְאָכִים] זענין אוף געשטאנין פון דארטען וַיַּשְׁקִפוּ אונ האבן גלוגט עַל פְּנֵי סְדוֹם אויף סדום וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם אונ אַבְרָהָם איז געגאנגן מיט זיי צו בלייטן זיי: (יז) וַייָ אָמָר אונ גאט האט געזאגט הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם זאל איך דען פר הולן פון אברהם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה וואס איך וויל טון עס איז ניט שיין איך זאל דאס טון אן זיין וויסען. רש"י שרייבט גאט האט אזו געזאגט איך האב אים געגעבן דס דאזיגע לאנד אונ די פינף שטעט וואס איך וויל איבר קערין זענען אויך פון דעם לאנד געהערין זיי דאך צו אים ווי שיקט זיך איך זאל פאר לענגען די קינדער אונ זאל ניט מודיע זיין דעם פאטער: (יח) וְאַבְרָהָם אונ אַבְרָהָם הָיוֹ זיין יִהְיֶה ער וועט זיין לְגוֹי גָּדוֹל צו אגרוס פאלק וועל איך דען פון אים

ליקוטי נחמיה

(יח) וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה וגו'. דר מדרש הנעלם שרייבט רבי שמעון בן יוחאי איז אמאהל ארוס געגאנגען אין פעלד האט ער גיזעהן דיא וועלט ווערט פינסטער אונ דיא ליכטיגקייט ווערט פרמאכט, הט רבי שמעון גיזאגט צו זיין זוהן רבי אלעזר קום מיר וועלען זעהן וואס וויל הקב"ה האבן זיי געפונען א מלאך וואס ער איז הויך ווי דר גרעסטער בארג אונ ער הט ארויס גענומען פון זיין מויל דרייסיג פלאמען פייער, הט רבי שמעון גזאגט צום מלאך וואס ווילסטו טאהן, הט דר מלאך גזאגט איך וויל חרב מאכן די וועלט ווייל עס איז ניטא דרייסיג צדיקים אויף דר וועלט, וואררום הקב"ה האט אזו גוזר גוועזן אויף אברהם וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה, דאס ווארט "יהיה" בטרעפט דרייסיג, אונ עס וועלען זיין דרייסיג צדיקים פון זיינע קינדער אויף דר וועלט. וועט די וועלט בלייבן שטיין האט רבי שמעון גזאגט צום מלאך איך בעט דיך גיי צו הקב"ה אונ זאג אים דער זוהן פון יוחאי איז דא אויף דער וועלט, דר מלאך איז געקומען פר הקב"ה אונ הט גיזאגט צו הקב"ה העכר פון דר וועלט דו ווייסט דאך וואס דר זוהן פון יוחאי הט מיר גיזאגט. הט הקב"ה גזאגט צום מלאך גיי מאך חרב די וועלט אונ זאלסט ניט קוקען אויף די בייד

פון בר יוחאי. ווי דער מלאך איז צוריק געקומען אויף דער וועלט, הט רבי שמעון אים גזעהן אונ האט גזאגט צו אים

ספר הישר

אים די זעקס מענטשין אוס געצוגען. אונ איטליכר מענטש פר בייד פון צו פארען איבער דר שטאט. אונ אז עס פלעגט קומען איין אָרימאן צו זיי האבען זיי אים געגעבן געלד אונ האבן אוים גרופן אין שטאט אז קיינר זאל אים ניט געבן איין שטיקל ברוט. אונ אז דר אָרימאן איז געזעסן אין שטאט איז ער געשטארבן פר הונגר. אונ נאך דעם אז דר אָרימאן איז געשטארבן זענען געגאנגן די שטאט לייט אונ האבן זיך אפ גנומען זייער געלד אונ האבען אים אפ גצוגן די קליידר אונ האבען אים באגראבן נאקים אין דר מדבר. אונ שרה דס ווייב פון אברהם הט געשיקט אליעזר קיין סדום צו לוט. אונ בשעת אליעזר איז געקומען קיין סדום האט

וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ יט כִּי
יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו
וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא
יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר
עָלָיו׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה

אונקלוס

וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵיהּ כֹּל
עַמְמֵי אַרְעָא׃ יט אֲרֵי גְלֵי
קֳדָמַי (גי' רמב"ן יְדַעְתֵּנֵהּ)
בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי
וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי
וְיִטְּרוּן אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם
יְיָ לְמֶעְבַּד צִדְקְתָא וְדִינָא
בְּדִיל אַיְתִי יְיָ עַל אַבְרָהָם
יָת דְּמַלֵּיל עֲלוֹהִי׃
כ וַאֲמַר יְיָ קְבֵלַת דִּסְדוֹם
וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת
וְחוֹבַתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת

תו"א כי ידעתיו יומא שם יבמות פט כתובות ח סנהדרין נו נז מכות כו : ויאמר ה' יומא שם סנהדרין קט :

רשב"ם

אחריו קרקע שלו וקרקע בניו שלא מרעתו : (כ) ויאמר ה'. המלאך לאברהם

בעל הטורים

ושרה זקנים ואברהם היו יהיה לגוי גדול. היו יהיה לגוי בגימטריא ק' פי' כשיהיה בן ק' אז יהיה לגוי גדול וזהו שנאמר כ"י כ"ן יבורך גבר :
(יט) אשר יצוה את בניו. ס"ת תורה אשר יצוה בגימ' תורה ובגימ' ברית: (כ) כי רבה. בגימטריא בחטא ריבה :

רש"י

לדיק לברכה הואיל והזכירו ברכו. ופשוטו וכי ממנו אני מעלים והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ : (יט) כי ידעתיו. ל' חיבה כמו (רות ב) מודע לאישה (שם ג) הלא בועז מודעתנו (שמות לג) ואדעך בשם. ואמנם עיקר ל' כולם אינו אלא לשון ידיעה שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתיו למען אשר יצוה לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו יודע אני בו שיצוה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון : יצוה. ל' הוה כמו (איוב א) ככה יעשה איוב (ע"פ ה' יחנו) : למען הביא. כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד בן לדיק כאלו אינו מת : (כ) ויאמר ה'. אל אברהם שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו : כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה בבי"ת לפי שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת אבל זה טעמו למעלה ברי"ש לפי

ליקוטי נחמיה

אוב דו וועסט ניט אוועק גיין פון דאנען וועל איך אויף דיר גוזר זיין דו זאלסט אויף אייבג ניט ארויף גיין צוריק אין הימל אונ דו זאלסט זיין אויף דעם ארט וואו די צוויי מלאכים עוזא אונ עזאל זענען, אונ אוב דוא וועסט ארופגיין פאר הקב"ה זאלסטו זאגען צוא אים אוב עס איז ניטא דרייסיג צדיקים זאל זיין גענוג צוואנציג צדיקים, ווארום אזו הט הקב"ה גזאגט לא אשחית בעבור העשרים, אוב עס וועלען זיין צוואנצג צדיקים וועל איך ניט פארדארבען ופארלענדן, אויב עס איז ניטא צוואנציג צדיקים זאל זיין גענוג צעהן אוב עס איז ניטא צעהן צדיקים זאל זיין גענוג צוויי צדיקים איך אונ מיין זוהן. אונ אוב עס איז ניטא צוויי צדיקים זאל זיין גענוג איין צדיק אונ דס בין איך, ווי עס שטייט אין פסוק וצדיק יסוד עולם, אפילו נאר איין צדיק איז ער דר פונדאמענט פון די וועלט, איז באלד געהערט גווארן אשטימע פון הימעל אונ הט געזאגט וואהל דיר רבי שמעון. הקב"ה איז אין הימעל אונ איז גוזר גזרות אונ דו ביזט אויף דיא ערד אונ ביזט מבטל די גזרות, ווי עס שטייט אין פסוק רצון יראיו יעשה, הקב"ה טוהט דעם ווילען פון די מענטשן וואס האבען מורא פר איהם :

פירוש לתורת אלהים

די זאך פר הולען ער איז דאך גליבט פר מיר ער זאל זיין צו אגרוס פאלק וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אונ עס זאלין זיך אין אים בענטשין אלע פעלקר פון דר ערד : (יט) כִּי יְדַעְתִּיו דען איך האב אים ליב לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו ווייל ער וועט גביטען זיינע קינדער אונ זיין הויזגזונד נאך אים אונ זאגט צו זיי וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְיָ היט גאטס וועג לְמַעַן פון וועגן דעם הָבִיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו גאט זאל ברענגען אויף אברהם וואס ער הט גרעט פון זיינט וועגן אונ הקב"ה הט אזו גטון אזו ווי ער הט גזאגט אז ער וועט ניט פר העלען פון אים וואס ער וויל טון : (כ) וַיֹּאמֶר יְיָ אונ גאט הט גזאגט זַעֲקַת דס גשריי פון די עניים וואס שרייען אויף די לייט פון סדום אונ פון עמורה כִּי רָבָּה

משלים על התורה

(כ) זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כִּי רָבָּה וגו'. עס זאל אמאהל טרעפען אמשרת זאל ווערן אגנב, אונ זאל גנבענען ביי זיין בעל הבית, הייבט ער אן גנבענען ביסלאכוויז אונ ניט אלע טאג. מען זאל ניט דערקענען אז מען גנבעט, אבר ער זאל גנבענען אפילו ביסלאכוויז, נאר אלע טאג, וועט מען געשווינט דערקענען אז מען גנבעט, אדר ער זאל גנבענען נאר איין מאהל, ער הט אבר גגנבעט פיל מיט איין מאהל, וועט מען אויך דערקענען אז מען האט געגנבעט, אונ אוב ער גנבעט פיל מיט איין מאהל אונ גנבעט אלע טאג, וועט מען געוויס דערקענען אז מען גנבעט, דאס זעלבינע איז בייא

ספר הישר

האט ער גזעהן אז אמענטש פון סדום האלט מלחמה מיט איין אריםאן אונ ציהט אפ דעם אריםאן די קליידער אונ איז אוועק גגאנגען אונ דער אריםאן הט זייער גוויינט אונ גשריען אויף דר זאך וואס דער מענטש פון סדום הט אים גטאן אונ הט גבעטן אליעזר אז ער זאל אים העלפען אפ נעמען די קליידער. איז אליעזר גגאנגען צום מענטש פון סדום אונ הט אים גזאגט פאר וואס האסטו אזוי גטאן צום אריםאן. הט דר מענטש געענטפערט צו אליעזר איז ער

מְאֹד׃ כא אֵרֲדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ ׀ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃ כג וַיִּגַּשׁ

אונקלוס

לַחֲדָא׃ כא אִתְגְּלֵי כְּעַן וְאֶדּוּן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דַּעֲלַת לְקֳדָמַי עֲבָדוּ אֶעֱבֵד עִמְּהוֹן גְּמִירָא (אִם לָא תָיְבִין) וְאִם תָּיְבִין לָא אֶתְפְּרַע׃ כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזַלוּ לִסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃ כג וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר

רשב"ם

שלוחים הללו אלי שולח בשביל זעקת סדום כמו שאמר למעלה ואנשי סדום רעים והטאים: (כא) עשו כלה. פסיק יש בנתיים להפריד את הדבר כלומר א"כ עשו אעשה אותם כלה: (כב) עומד לפני ה'. לפני המלאך

רש"י

שמתורגם גדלה כבר כמו שפירשתי ויהי השמש באה הנה שבה יבמתך: (כא) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה ת הכל כמו שפירשתי בפ' הפלגה ד"א ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של א מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדם ב כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדן אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר (שמות לג) ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך. ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה ג על שנתנה מזון לעני כמפורש בחלק: (כב) ויפנו משם. ממקום שאברהם ליווס שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם אלא תיקון סופרים ד הוא זה (ב"ר) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן): (כג) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י) ויגש יואב וגו' הגשה לפיוס ויגש

שפתי חכמים

לא יהיה שלו ולכך פי' קראתי אותו וכו' ואלו אמר זה הטעם לבד ה"א מה שהיא בארצו הוא שלו אבל הארבעה ככרים הללו אינם שלו לכך צריך לשני הטעמים. מהרש"ל: ת לאו למימר דממלת וארא מפיק לה אלא מלשון ירידה כאדם שיורד מכסאו ללכת ולראות ולחקור בדבר דאל"כ מה ד"א ארדה לסוף מעשיהם קאי בראיה ואומר ד"א ארדה נא יעוד שלא היה לו לפרש לימד על הדיינים על מלת ארדה נא אלא על מלת אראה והא דהוצרך לשני הטעמים משום דלטעם ראשון ק' והא עדיין לא דן אותם אלא הירידה היתה לראות אם עשו העבירה לכך מביא ד"א וכו' ולפי ד"א קשה ה"ל לומר אראה נא וארדה לכך צריך גם לטעם ראשון. מהרש"ל: א רלונו לתרץ דהיה לו לכתוב הכצעקתם כמו שכתוב לעיל וחטאתם ולמה כתב לשון נקיבה אלא וכו': ב דאל"כ מה עשו הא כבר כתיב וחטאתם כי כבדה מאד דמשמע שכבר עשו: ג שהפשיטוה ערומה והיו טחין אותה בדבש והדבורים נשכו אותה עד שמתה ומנ"ל דריבה היתה י"ל מגזירה שוה דעל דבר אשר לא צעקה בעיר גבי נערה המאורסה ומשום דלטעם ראשון קשה ומי איכא ספיקא קמי קב"ה שאם עשו אעשה בהם כלה לכן פי' צעקת ריבה וכו' אם הוא כדבריה שאמרה שבלא כדין הרגוה ואע"פ שהרגוה כדין אדעה מה אעשה וכו' אבל המעשה היה ידוע וגלוי לפניו. מהרש"ל: ד אין הכוונה חלילה שהוסיפו או שהותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חלילה

פירוש לתורת אלהים

עס איז גוואָרען זייער פיל וְחַטָּאתָם און זייער זינד כִּי כָבְדָה מְאֹד איז זייער שווער: (כא) אֵרְדָה נָּא איך וועל מיך אַנְטפּלעקען וְאֶרְאֶה און איך וועל זעהן. רש"י שרייבט גאט האט ניט בַּדאַרפט זעהן וואָרום ער ווייסט אַלץ נאר גאט האט דאס גטון כְּדֵי צו לערנען די דַיינים זייא זאָלען ניט פַּסקֶנען דִינֵי נְפָשׁוֹת נאר אז זיי זעהן רעכט די זאך און קלערען גוט נאך אָדער אַזוֹ איז דער פּשט אֵרְדָה נָּא איך וועל קלערען צו דעם סוף פון זייערע מַעֲשִׂים הַכְּצַעֲקָתָהּ אוב אַזוֹ וויא איר גשריא פון דעם מיידעל וואס זייא האבען איר אַמִיתָה מְשׁוּנָה אָן גטון פאר דעם וואס זיא האט איין אָרוּם מַאן עסין גיגעבן הַבָּאָה וואס איז גקומען צו מיר עָשׂוּ האָבען זיי גטון און זיי זענין עומד בְּמַרְדָן דס הייסט זיי טון קיין תְּשׁוּבָה ניט כָּלָה וועל איך זיי פאר לענדין וְאִם לֹא און אוב זייא וועלין תְּשׁוּבָה טון אֵדָעָה וועל איך וויסען וואס איך זאל טון זיי איך וועל זיי ניט פר לענדען נאר איך וועל גצאָלט נעמען פון זיי מיט יסורים: (כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים און די מאנען [די מַלְאָכִים] האָבען זיך פון דאָרטען גקערט פון דעם אָרט וואס אַבְרָהָם הָט זיי דאָרטען אַהין באַלייט וַיֵּלְכוּ סְדוֹמָה און זענין גגאנגען צו סְדוֹם וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי יְיָ און אַבְרָהָם איז נאך גישטאַנען פַר גאָט: (כג) וַיִּגַּשׁ און ער הָט גנעהנט אַבְרָהָם וַיֹּאמַר און ער הָט גזאָגט הַאַף דער

ספר הישר

דיין ברודער צו ביסטו דען גוואָרען איבער אונז אַדַיין. הָט אֱלִיעֶזֶר זיך גקרִיגט מיט דעם מענטש פון סְדוֹם פאר דעם וואס ער הָט אַזי גטאן צום אָרימאן. האט דער מענטש פון סדום גיוואָרפען אַשטיין אין שטערין פון אֱלִיעֶזֶר איז פון שטערין אָפּ גיגאַנגען פיל בלוט. און אַז דער מענטש פון סְדוֹם הָט גזעהן אַז עס גייט בלוט פון אֱלִיעֶזֶרס שטערין הָט ער אָן גחאַפּט אֱלִיעֶזֶר און זאָגט צו אים בַּצאָל מיר דר פַר וואס איך האָב דיך גלאָזט בלוט דען אַזוֹ איז ביי אונז איין חֹק. הָט אֱלִיעֶזֶר צו אים גזאָגט ניט גינג דוא האָסט מיך גבַיילט ווילסטו נאך ביי מיר דר פַר שְׂכַר האָט דר מענטש אָן גנומען אֱלִיעֶזֶר און פירט אים צום דַיין וואס הייסט שַׁקְרָא צו מִשְׁפָּט. הָט דר מענטש גזאָגט פַר דעם דַיין אַזוֹ האָב

משלים על התורה

עֲבֵירוֹת, איינער זינדיגט קליינע עֲבֵירוֹת און ער זינדיגט אַלע טאָג, איז ניט גוט וויא דער נָבִיא זאָגט מוֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי שָׁוְא, זיי ציהען די עֲבֵירוֹת מיט אַדינָעם שטריקעל, וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה, די זינד ווערען נאָכדעם גְרָאב וויא די שטריק פון אַוואָגען, זיי טוהען קליינע עֲבֵירוֹת, נאָר ווייל זיי טוהען די עֲבֵירוֹת אַלע טאָג, ווערען צוזאַמען גֶעצֵיילט אַלע עֲבֵירוֹת, ווערט פון זיי איין עֲבֵירָה אַגְרוֹסֶע אַמָאהל הָט איינער איין עֲבֵירָה נאר די עֲבֵירָה איז אַגרוֹסע איז אוך

אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק
עִם־רָשָׁע׃ כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם
בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא
לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם
אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃ כה חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת׀
כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־

אונקלוס

הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם
חַיָּבָא׃ כד מָאִים אִית
חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא
הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא
תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל
חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוַּהּ׃
כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ
מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין
לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא

תו״א חלילה לך מעשות כוכבים ד :

רשב״ם

לבקש פניו : (כג) תספה. תכלה כדכתיב אספה עלימו רעות חצי אכלה בם. אכלה כפל לשון של אספה : (כד) בתוך העיר. סדם ומלך סדם היה ראש

בעל הטורים

(כד) צדיקם. הצדיקם. ד׳ כנגד ד׳ דיינים שהיו בסדום וכולם חסרים דסבי דשקרא הוו :

שפתי חכמים

אלא הפנין תיקון סופרים הוא שהם דקדקו ומלאו לפי ענין כל או״א מן הכתובים ההם שעיקר הכוונה לא היתה כמו שנראה ממה שנכתב בספר אלא לד כוונה אחרת ולא היה לו לכתוב ואברהם עודנו עומד ולא היה לו לומר אלא וה׳ עומד אלא שכינה הכתוב ולא קראם תקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם כינויים ל׳ הרשב״א : ה (נח״י) רבים מקשים על ראיה זו דהא הרב גופיה פי׳ לקמן שדבר אליו קשות ובאמת שע״ם הוא ול״ל ויגשו בני יהודה והוא ביהושע י״ד : ו דאינן נקראים רבים אלא עשרה דנקראין עדה : ז ר״ל שנראה שהקרא סותר אהדדי דבתחלה אמר ולא תשא למקום משמע שאף על הרשעים התפלל ואח״כ אמר חלילה לך וגו׳ להמית צדיק עם רשע משמע שלא התפלל אלא על הצדיקים ומתרץ דה״ק וא״ת לא יצילו וכו׳ : ח ואע״פ שבדור המבול נשארו נח ובניו ואיך יאמרו שכך הוא אומנתו להמית צדיק עם רשע וגם בדור הפלגה לא המית כולם אלא ויפץ אותם וי״ל כך יאמרו בדור המבול היו גם יותר צדיקים ושטפם אך נח ובניו נשארו לקיום המין אבל בלאו הכי היה שוטף הכל אפילו נח ובמקום שאין שוטף הכל וחרון אפו יצא על איזה אקלים לבד אזי הוא מכלה כל האקלים לצדיקים ורשעים וכן הי׳ בודאי בדור הפלגה. עיין בהרא״ם מה שהקשה ויש לתמוה שא״כ יאמר לו השם מאחר שאין אומנתי כן ואעפ״כ הם אומרים כן א״כ אפילו אם לא אמית הצדיק עם הרשע אלא שינצלו הצדיקים עדיין יאמרו כך הוא אומנתו לשטוף הכל וכו׳ ופי׳ שם דהאי חלילה אדלעיל קאי חלילה לך מעשות שלא תשא למקום בזכות הצדיקים הנמצאים כי יאמרו העולם כך הוא אומנתו ששוטף הכל הצדיקים ורשעים יחד כי אינם יודעים שהיו רשעים לבד רק חושבים שגם הצדיקים נשטפו עמהם ואח״כ כדי לתקן מאמר להמית צדיק עם רשע שאין לו קשר עם מה שלמעלה הימנו שהרי לא אמר עד כאן אלא שיצילו הצדיקים את המקום ולא שינצלו הצדיקים עצמם הוסיף וא״ת והוא נמשך על חלילה לך האחרון וא״ת לא יצילו הצדיקים את הרשעים אבל תרנה

רש״י

אליו יהודה ה והגשה לתפלה (מ״א יח) ויגש אליהו הנביא ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיום ולתפלה : האף תספה. הגם תספה ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז כך פירושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע : (כד) אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל ו כרך וכרך כי ה׳ מקומות יש : (כה) חלילה לך. וא״ת לא יצילו ז הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים : חלילה לך. חולין הוא לך יאמרו כך הוא אומנתו שוטף הכל צדיקים ורשעים כך עשית לדור ח המבול ולדור הפלגה :

פירוש לתורת אלהים

צאָרען רעט דיך אָן תִּסְפֶּה דו זאָלסט פאַר דארבין דעם צדיק מיט דעם רשע : (כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר פיליכט איז פאַר האַנדין פופציג צדיקים אין דר שטאָט הַאַף תִּסְפֶּה וועסטו דען פאַר דארבן וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ אונ וועסט ניט פר געבן צו דעם אָרט פון וועגן די פופציג צדיקים וואס איז פאַר האַנדן דרינען. רש״י שרייבט אברהם הט אזו גזאָגט זיי זענין פינף מקומות אונ אז עס וועט זיך דרינען געפינען פופציג צדיקים צעהן צו איטליכער שטאָט וועסטו דען ניט מוחל זיין צו איטלכר שטאָט פון וועגן צעהן צדיקים וואס זענען אין איר אונ אוב דוא וועסט וועלען זאָגן דיא צדיקים קאנגן ניט מציל זיין דיא רשעים פרעג איך דיך וואָרום זאָלסטו טייטן דיא צדיקים כלומר לאָזען דיא צדיקים בלייבן לעבן : (כה) חָלִלָה לְּךָ פאַר מיטן צו דיר מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה פון צו טון אזו אַזאך לְהָמִית צו טייטן אצדיק מיט ארשע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע אונ דער צדיק זאָל זיין גלייך וויא

משלים על התורה

ניט גוט. אונ אז עס זאָל טרעפן אייגר טוהט עבירות אלע טאג אונ יעדר עבירה איז אגרויסע איז געווים ניט גוט, אונ אזו איז געווען ביי סדום, זַעֲקַת וגו׳ כִּי רָבָּה, דס געשריי נוס מען שרייט אוף סדום אונ עמורה איז פיל, מען שרייט אוף זיי אלע טאג. נאָר זייא טוהען שלעכטס צוא מענטשען אלע טאג, אונ ניט נאָר קליינע שלעכטס, וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד, יעדער זינד זייערע איז זייער שווער, גזלה אונ רציחה :

ספר הישר

איך גטאָן צו דעם מענטש אונ ער וויל מיר ניט בצאָלן. האָט דר דיין גזאָגט צו אליעזר דר מענטש זאָגט אמת פר וואס ווילסטו אים ניט באצאָלן דען אזו איז ביי אונז דר חק. ווי אליעזר האָט דער הערט די רייד פון דיין האָט אליעזר אוף גיהויבן איין שטיין אונ האָט גשלאָגן דעם דיין אין שטערן איז פון דיין אויך גגאנגן בלוט פון שטערן אונ אליעזר זאָגט צום דיין אז עס איז בייא אייך אזו דער משפט באצאָלט מיר פאַר דעם בלוט וואס מען האָט אייך גלאָזט. אונ אליעזר האָט גלאָזט שטיין דעם מענטש ביים דיין אונ גייט זיין וועג. אין דר צייט האָט לוטס ווייב געווינען

איין טאכטער אונ מען האָט אנאָמען גגעבן פלטית. אונ דיא פלטית איז דר וואקסן גוואָרען האָט אייגר פון סדום זיא גנומן פאַר אווייב. דער וויל איז גקומען איין אריכאן קיין סדום. כדי ער זאָל געפינען איין דער נערונג אונ דר אריכאן פר זוכט זיך אין שטאָט אטליכע טעג. אונ דיא מענטשען פון סדום האָבן אוים גערופן מען זאָל ניט געבן אשטיקל ברוט צום אריכאן כדי ער

רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה
לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה
מִשְׁפָּט׃ כו וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אִם־אֶמְצָא
בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר
וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃
כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא
הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר
וָאֵפֶר׃ כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים

וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא
קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ דְּדָיִן
(נ״י הַדַּיָּן) כָּל אַרְעָא לָא
(נ״י כְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא׃
כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח
בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ
קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל
אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃ כז וַאֲתֵיב
אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְעַן
שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ
וַאֲנָא עָפָר וּקְטַם׃
כח מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין

תו״א ונשאתי סנהדרין נט : ואנכי עפר סוטה יז :

בעל הטורים

(כז) ואנכי עפר ואפר. מכאן זכה לאפר פרה ועפר סוטה. עפר בגימ׳ לסוטה בשי״ן שמאל ואפר בגימ׳ כפרה. עפר ואפר. ב׳ במסו׳ הכא ואידך באיוב ונחמתי על עפר ואפר וש״ה גדול מה שנא׳ באיוב ממה שנאמר באברהם:

רשב״ם

לכל המלכיות שבמקום ההוא: (כה) השופט כל הארץ. ששלחך כאן לא יעשה משפט: (כו) ויאמר ה׳. המלאך:

רש״י

כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם י הבא: השופט כל הארץ. נקוד בחטף פת״ח ה״א של השופט לשון תמיה וכי מי שהוא שופט לא יעשה כ משפט אמת: (כו) אם אמצא בסדום וגו׳ לכל המקום. לכל הכרכים לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם תלה בה הכתוב: (כז) ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר ע״י המלכים ואפר ע״י נמרוד

שפתי חכמים

לעשות כליה כללית חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר שתיקן פי׳ המקראות שב לפ׳ מלת חלילה עכ״ל. ויש קצת יסוב ג״כ במה שכתבתי וק״ל: ט וק״ל דפשוטו של קרא משמע דאברהם לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה ולא היה מתפלל על אנשי סדום וא״כ איך אמר בתפלתו אולי יש חמשים לדיקים ש״מ על אנשי סדום היה מתפלל לכן פי׳ לא הוא ולא כיוצא בו דלי׳ הוה טלל בניהם לעתיד ולהווה ר״ל היה מתפלל גם על ישראל כשיהיו חוטאין שלא ימית לדיקים עם רשעים וזה שפי׳ אח״כ חלילה לך לעולם הבא ר״ל לדורות הבאין: י י״ל כדאמרינן בחלק דאנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ומהרש״ל פי׳ אם כך הוא בעולם הזה הרי י: תוטל השם אפילו לעולם הבא שאין שייך חילול השם מ״מ לא נמצא טעם לדבר למה תשחית לדיק עם רשע עכ״ל: כ ומה שהוצרך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) ואנכי עפר ואפר. ראוי אני להיות עפר במלחמת ארבעה מלכים. ואפר באור כשדים לולי רחמיך אשר הצלתני:

פירוש לתורת אלהים

דֶר רָשָׁע חָלִילָה לָךְ פַר מִיטִין צוּ דִיר הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט דֶער וָואס אִיז אַרֶעכְטֶער פוּן דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט וָואל נִיט טוּן קֵיין מִשְׁפַּט אֱמֶת מֶען וֶועט זָאגֶען אַזוֹ אִיז זַיין סֵדֶר עֶר פַאר דַארְבְּט דִיא צַדִּיקִים מִיט דִיא רְשָׁעִים אַזוֹי הָאט עֶר גִיטוּן צוּא דֶעם דוֹר הַמַּבּוּל אוּנ צוּם דוֹר הַפְּלָגָה׃ (כו) וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט גָאט גִיזָאגְט אִם אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר אַז אִיךְ וֶועל גְפִינֶען אִין סְדוֹם פוּפְצִיג צַדִּיקִים אִין שְׁטָאט וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם וֶועל אִיךְ מוֹחֵל זַיין צוּא גָאר דָאס אָרְט פוּן זַייעֶרְט וֶועגֶען רַשִׁ״י בַּאוָוארִינְט עֶס אִיז דָאךְ דָארְטֶען גִיוֶועזֶען פִינְף מְקוֹמוֹת וָואס דֶר מַאנְט דֶר פָּסוּק נָאר סְדוֹם אִיז דֶר תִּירוּץ וַוייל סְדוֹם אִיז גִוֶועזֶען דִי הוֹפְּט שְׁטָאט אוּנ אִיז גְוֶועזֶען חָשׁוּבֶר פוּן אַלִי שְׁטֶעט דְרוּם דֶר מַאנְט דֶר פָּסוּק סְדוֹם אָבֶּר עֶס גֵייט אוֹיף אַלִי מְקוֹמוֹת׃ (כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם הָט אַבְרָהָם גְעֶנְפֶרְט וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גִזָאגְט הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אִיךְ ווִיל רֵיידֶען צוּ מַיין הַאר וְאָנֹכִי עָפָר אוּנ אִיךְ בִּין עֶרְד אוּנ אַשׁ. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַזוֹיא הָאט אַבְרָהָם גִיזָאגְט אִיךְ וָואלְט שׁוֹין לַאנְג רָאוּי גִיוֶועזֶען צוּ זַיין עֶרְד דוּרְךְ דִיא מְלָכִים וָוס אִיךְ הָאבּ מִיט זֵיי מִלְחָמָה גְהַאלְטֶען אוּנ אוֹךְ וָואלְט אִיךְ רָאוּי גִיוֶועזֶען צוּא זַיין אַשׁ דוּרְךְ נִמְרוֹד וָוס עֶר הָט מִיךְ גְוָוארְפֶן אִין קַאלְךְ אוֹבֶן אַז עֶס וָואלְט נִיט גְוֶועזֶען דַיין רַחֲמָנוּת דְרוּם בֶּעט אִיךְ דִיךְ דוּא זָאלְסְט אוֹיף זַייא אוֹיךְ רַחֲמָנוּת הָאבִּין׃ (כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים חֲמִשָּׁה פִילַייכְט וֶועלִין

ספר הישר

זָאל שְׁטַארְבֶּען אוּנ פַּלְטִית דִיא טָאכְטֶער פוּן לוֹט הָאט זִיךְ דֶער בַּארִימְט אִיבֶּר דֶעם אָרִימַאן אוּנ הָט אִים גֶעגֶעבֶּן עֶסֶן אוּנ טְרִינְקֶען אַז קֵיינֶער זָאל נִיט וִויסֶען אוּנ אַזוֹי הָט זִי גְטָאן פִיל טֶעג בְּשַׁעַת זִיא אִיז גְגַאנְגֶען מִיט דֶעם קְרִיג נָאךְ וַואסֶר הָט זִיא אַרַיין גְלֵייגְט דָס בְּרוֹיט אִין קְרִיג אוּנ בְּשַׁעַה זִיא אִיז דוּרְךְ גְגַאנְגֶען לֶעבֶּען אָרִימַאן הָט זִי אִים גֶעגֶעבֶּן דָס בְּרוֹיט. אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם הָאבֶּן זִיךְ פַר וְוִינְדֶערְט אוֹיף דֶעם אָרִימַאן וְוִי אַזוֹי עֶר לֶעבְּט. אוּנ עֶס וֶוענֶן גְגַאנְגֶען דְרַיי מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ בַּהַאלְטֶען וְוִי דֶר אָרִימַאן אִיז גְזֶעסֶן כְּדֵי זֵיי זָאלֶן וִויסֶען וֶוער עֶס גִיט אִים צוּ עֶסֶין. דֶר וַוייל אִיז גְגַאנְגֶען פַּלְטִית נָאךְ וַואסֶר אוּנ הָט גְגֶעבֶּען אַשְׁטִיקְל בְּרוֹיט צוּם אָרִימַאן דָא הָאבֶּן זִיא דִי דְרַיי מֶענְטְשֶׁן גְנוּמֶען אוּנ הָאבֶּען זִיא גְפִירְט צוּם בֵּית דִין אוּנ פַר צֵיילֶען פַר דֶעם בֵּית דִין אַזוֹי אוּנ אַזוֹי הָט זִי גְטָאן צוּם אָרִימַאן אוּנ אַצוּנְד זָאגְט אוּנְז וָוס מִיר זָאלֶן טָאן צוּ פַּלְטִית. דָא הָאבֶּן זִיךְ אֵיין גְזַאמְלְט דִיא מֶענְטְשֶׁען פוּן

הַצַּדִּיקִם֙ חֲמִשָּׁ֔ה הֲתַשְׁחִ֥ית
בַּחֲמִשָּׁ֖ה אֶת־כָּל־הָעִ֑יר וַיֹּ֙אמֶר֙ לֹ֣א
אַשְׁחִ֔ית אִם־אֶמְצָ֣א שָׁ֔ם אַרְבָּעִ֖ים
וַחֲמִשָּֽׁה׃ כט וַיֹּ֨סֶף ע֜וֹד לְדַבֵּ֤ר אֵלָיו֙
וַיֹּאמַ֔ר אוּלַ֛י יִמָּצְא֥וּן שָׁ֖ם אַרְבָּעִ֑ים
וַיֹּ֙אמֶר֙ לֹ֣א אֶֽעֱשֶׂ֔ה בַּעֲב֖וּר
הָֽאַרְבָּעִֽים׃ ל וַיֹּ֡אמֶר אַל־נָ֞א יִ֤חַר
לַֽאדֹנָי֙ וַאֲדַבֵּ֔רָה אוּלַ֛י יִמָּצְא֥וּן שָׁ֖ם
שְׁלֹשִׁ֑ים וַיֹּ֙אמֶר֙ לֹ֣א אֶֽעֱשֶׂ֔ה אִם־
אֶמְצָ֥א שָׁ֖ם שְׁלֹשִֽׁים׃ לא וַיֹּ֗אמֶר הִנֵּה־
נָ֤א הוֹאַ֙לְתִּי֙ לְדַבֵּ֣ר אֶל־אֲדֹנָ֔י אוּלַ֛י

זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל
בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא
וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם
אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין
וְחַמְשָׁא: כט וְאוֹסִיף עוֹד
לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר
מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן
אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא
אֶעְבֵּד גְּמִירָא בְּדִיל
אַרְבְּעִין: ל וַאֲמַר לָא
כְעַן יִתְקַף קֳדָם (נ״ רוּגְזָא)
דַּיְיָ וַאֲמַלֵּל מָאִים
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין
וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמִירָא
אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין:
לא וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי
לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים
ישתכחון

שפתי חכמים

לפרש ה"א התימה הזה לומר וכי מי שהוא שופט וכו' ולא הספיק לו מה שפי' ה"א של השופט לשון תימה הוא שרולה להודיע שה"א התימה הזה אע"פ שהוא במלת השופט בתמיה הוא קאי על מלות לא יעשה משפט : ל (נח"י) זה לשון מהר"י קולון בשורש קנ"ב פי' שאברהם ביקש שאם ימלא בעיר אחת חמשים לדיקים אפ"ה ינלל המקום ר"ל שם כולל לה' עיירות וכ"ש אם ימלא בכל עיר ועיר והקב"ה הודה לדבריו והוסיף לומר ונשאתי לכל המקום ר"ל אף לכפרים וע"כ אמר פעם אחד עיר ופעם אחד מקום ופעם אחד לכל המקום וע"ש : מ אין להקשות למה לא פי' מיד כן אהואלתי ראשונה וי"ל דא"כ היו דברי׳

רש"י

לולי רחמיך אשר עמדו לי : (כח) התשחית בחמשה והלא הן ט' לכל כרך ואתה לדיקו של עולם תלטרף עמהם : (כט) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים ל וכן ל' ילילו ג' מהם או כ' ילילו ב' מהם או י' ילילו א' מהם : (לא) הואלתי. רליתי ם כמו ויואל משה :

פירוש לתורת אלהים

זיין גימינֶערְט פון דיא פופְצִיג צַדִּיקִים פִינֶף הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת כָּל הָעִיר ווֶעסְטוּ דֶען פַר דארְבֶּן פון וֶועגֶען פִינְף דִיא גַאנְצֶע שְׁטָאט אַז עֶס וֶועט אֲפִילוּ נָאר זַיין פִינֶעף אונ פֶערְצִיג ווֶעט זיךְ אָן גֶעמֶן צוּ אִיטְלִיכֶר שְׁטָאט נַיין צַדִּיקִים אונ דוּא גָאט ב"ה בִּיסְט דֶער צַדִּיק פון דֶער וֶועלְט זָאלְסְטוּ דיךְ מְצָרֵף זַיין צוּא זַייא ווֶעט מִיט דִיר זַיין צֶעהְן צוּ אִיטְלִיכֶר שְׁטָאט אונ דוּ הָאסְט דָאךְ גְזָאגְט אַז עֶס וֶועט זַיין צֶעהְן צַדִּיקִים צוּא אִיטְלִיכֶר שְׁטָאט וֶועסְט מוֹחֵל זַיין צוּ דֶעם גַאנְצֶן מָקוֹם פוּן זַייעֶרְט וֶועגֶן וַיֹּאמֶר הָט גָאט גְזָאגְט לֹא אַשְׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה אִיךְ וֶועל נִיט פַר דַארְבֶּן אַז אִיךְ וֶועל דָארְטֶן גְפִינֶן פִינֶף אונ פֶערְצִיג : (כט) וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר הָאט אַבְרָהָם גְמֶערְט נָאךְ צוּא רֵיידֶן וַיֹּאמַר אונ עֶר הָאט גְזָאגְט אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים פִילַייכְט וֶועלֶן דָארְטֶן גִיפִינֶן וֶוערִין פֶערְצִיג וֶועט זַיין פִיר שְׁטֶעט צוּא צֶעהְן צַדִּיקִים לָאזִין נִיצוֹל וֶוערִין פִיר שְׁטֶעט וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גְזָאגְט לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים אִיךְ וֶועל נִיט טוּעֶן פון וֶועגֶן דִי פֶערְצִיג אַז אִיךְ וֶועל גְפִינֶן אֲפִילוּ נָאר פֶערְצִיג וֶועל אִיךְ זַייא נִיט פַר דַארְבֶּן פון וֶועגֶן דִי פֶערְצִיג : (ל) וַיֹּאמֶר אונ אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי עֶס זָאל נִיט גְרִימֶן צוּ מַיין הַארֶן וַאֲדַבֵּרָה נָום אִיךְ וֶועל רֵיידֶען אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים פִילַייכְט וֶועלֶן דָארְטֶן גְפִינֶן וֶוערֶן דְרַייסֶג צַדִּיקִים לָאזִין נִיצוֹל וֶוערֶן דְרַיי שְׁטֶעט וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גְזָאגְט לֹא אֶעֱשֶׂה וגו' אִיךְ וֶועל נִיט פַר דַארְבֶּן אַז אִיךְ וֶועל דָארְטֶן גְפִינֶן דְרַייסֶג : (לא) וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אִיךְ הָאבּ

ספר הישר

סְדוֹם אונ פון עֲמוֹרָה אונ הָאבֶּן אָן גְצִינְדֶען אַיין פַייעֶר אוֹף דֶער גַאס אונ הָאבֶּן זִיא אַרַיין גְוָוארְפֶען אִין פַייעֶר אִיז זִיא פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶן אוֹף אֵשׁ : אוֹךְ אִין דֶר שְׁטָאט אַדְמָה אִיז גְוֶוען אַיין יוּנְגֶי פְרוֹי הָאבֶּען אִיר דִי שְׁטָאט לַייט אוֹךְ אַזוֹ גְטָאן. דִי מַעֲשֶׂה אִיז אַזוֹ גְוֶוען אַיין מֶענְטְשׁ אִיז גִיקוּמֶען קֵיין אַדְמָה אִיז אִים דָארְט נַאכְט גְוָוארֶן. אונ וִוי דֶער מֶענְטְשׁ הָט גְזֶעהְן אַיין יוּנְגְע פְרוֹיא זִיצְט אִין דֶר טִיר הָט דֶער מֶענְטְשׁ צוּ אִיר גְזָאגְט גִיבּ מִיר אַיין שְׁטִיקֶל בְּרוֹט אונ גִיבּ מִיר אוֹךְ אַבִּיסֶעל וַואסֶער. הָאט דִיא יוּנְג פְרוֹי אִים גְגֶעבֶּן. זֶעגֶן דִי שְׁטָאט לַייט גֶוָור פון גְוָואר גְוָוארֶן אונ הָאבֶּן זִיךְ אַיין גְזַאמֶלְט אונ הָאבֶּן דִי יוּנְג פְרוֹי גְבְרַאכְט צוּם בֵּית דִין אונ הָאבֶּן דִי דַיָּינִים דִי זַאךְ דֶר צֵיילְט. הָט דָס בֵּית דִין צוּ זֵיי גְזָאגְט מֶען זָאל זִיא אוּם בְּרֶענְגֶען הָאבֶּן זִיךְ אַיינְגְזַאמֶלְט אַלִי
שטאט

יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים׃ לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃

יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַשְׂרִין וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרִין׃ לב וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקַף קֳדָם יְיָ וַאֲמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַשְׂרָא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרָא׃ לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לאתריה

רש"י

(לב) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא בקש. אמר דור המבול היו ח' נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם ועל ט' ע"י צירוף כבר בקש ב ולא מצא: (לג) וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור ם והקטיגור מקטרג ולפיכך ויבאו ב' המלאכים סדומה להשחית. א' להשחית את סדום וא' להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות את אברהם והשלישי שבא לבשר את שרה כיון

שפתי חכמים

של רש"י סותרין זה את זה דהא לקמן בפ' אלה הדברים כתיב הואיל משה ופירש"י שם התחיל כמו הנה נא הואלתי א"כ ש"מ הואלתי פי' התחיל כמו שפרש"י והואלתי הב' פירושו רציתי וק"ל: ב דכיון שמצינו גבי חמשים שביקש ע"י צירוף כמו שנאמר לעיל אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה א"כ ביקש על ט' וע"י צירוף א"כ לא צריך עוד לבקש בודאי אם ימצא הש"י ט' צדיקים לא ישחית עיר אחת אך שהקב"ה לא מצא והוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא הציל אפי' עיר אחת ודאי לא מצא וכו'. יש מקשים על פרש"י ל"ל לרש"י לפרש חמשים צדיקים לה' ומ' לד' ל' לג' וכ' לשנים וי' לאחד מי הכניסו לדוחק זה ודילמא על כל הה' ערים היה מתפלל ומתחלה היה מתפלל על החמשים לתת חשבון שלם של י' לכל אחד ואחד מן הכרכים וחזר ופיחת וכדי שיוכל להציל הכל היה כוונתו וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ולא ידעתי מי הכניסו להרב במ"ש כו' ונראה דרש"י דייק מדשני הכתוב בלשונו דלפעמים כתיב לא אעשה ולפעמים כתיב לא אשחית אלא ודאי ה"ק דמתחלה שביקש על מ"ה ע"י צירוף על ה' כרכים כתיב לא אשחית ר"ל לא אשחית אותם לגמרי אבל מ"מ יסורים אביא עליהם כיון דע"י צירוף הוא וכשביקש אח"כ על מ' בלא צירוף על ד' כרכים כתיב לא אעשה משמע לא אעשה לגמרי אפי' יסורין לא אביא עליהם וכן גבי ל' נמי כתיב לא אעשה כיון דבלא צירוף היה ואח"כ כשביקש על כ' ועל י' כתיב לא אשחית בשניהם משמע אבל יסורין אביא אע"פ שביקש בלא צירוף מ"מ כיון דהכרכים לא היו אלא ה' והג' מהם היו רשעים וכיון דהרוב היו רשעים אע"ג דהני שנים היו בכל א' וא' י' בלא צירוף כתיב לא אשחית אבל יסורין אביא א"כ ש"מ דמתחלה בקש על כל הערים ואח"כ על ארבע ואח"כ על שלשה ואח"כ על שנים ואח"כ על אחד וק"ל: ם פי' בא ללמדנו שהש"י

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) אולי ימצאון שם עשרה. פירש"י ותשעה ע"י צירוף כבר בקש ולא מצא ולא ידענא מאי שנא דגבי מ"ה כתיב לא אשחית וגבי מ' ול' כתיב לא אעשה והדר כתיב לא אשחית גבי עשרים ועשרה. לכך נראה לפרש קראי הכי. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם חמשים צדיקם דהיינו מנין שלם לחמשה כרכים והשיב הקב"ה אם אמצא וכו' ונשאתי לכל המקום בעבורם כלומר דכיון שהוא מנין שלם אסלח לעונם ולא אשחיתם וגם לא אדונם ביסורין. ויאמר אולי יחסרון חמשה דהיינו תשעה לכל כרך וכרך ואתה תצטרף עם כל תשעה ותשעה ותשלם המנין. והשיב הקב"ה לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה כלומר לא אשחיתם אך אדונם ביסורין מכיון שלא ימצא בהם מנין שלם בלא צירוף. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם ארבעים דהיינו מנין שלם לארבעה כרכים. וכן לשלשה כרכים ואמר הקב"ה לא אעשה בעבור הארבעים ולא בעבור השלשים כלומר אסלח ולא אעשה להם שום דבר לא השחתה ולא יסורין כיון שהמנין שלם וגם הם יהיו רוב הכרכים. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם עשרים דהיינו מנין שלם לשני כרכים וכן עשרה לכרך א'. ויאמר הקב"ה לא אשחית בעבור העשרים וכן בעבור העשרה פי' לא אשחיתם לגמרי

פירוש לתורת אלהים

גוואלט ריידן צו מיין האר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים. פילייכט וועלן דארטען גפינגען ווערין צוואנציג צדיקים לאזן ניצול ווערן צוויי שטעט וַיֹּאמֶר האט גאט גיזאגט לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים איך וועל ניט פאר דארבען פון וועגען צוואנציג: (לב) וַיֹּאמֶר האט אברהם גזאגט אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי עס זאל ניט גרימען צו מיין האר וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפַּעַם איך וועל ריידין נאר דם מאל אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה פילייכט וועלין דארטן גפינגן ווערן צעהן לאזן די צעהן מציל זיין איין שטאט וַיֹּאמֶר הט גאט גיזאגט לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה איך וועל ניט פאר דארבען פון וועגן דיא צעהן. רש"י שרייבט פאר וואס הט ער ניט גיבעטין אויף ווייניגער פון צעהן דען אברהם האט אזו גטראכט אין דור המבול זענען גוועזן אכט צדיקים נח מיט זייני זין מיט זייערי ווייבער און מיט גאט ב"ה איז גוועזן ניין און זיי האבן ניט מציל גוועזן אויף זייער דור דרום האט ער שוין ניט גבעטען אויף ניין: (לג) וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם און גאט איז אוועק גיגאנגן אז ער הט פאר לענד צו ריידן צו אברהם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקוֹמוֹ און אברהם האט ווידער

ספר הישר

שפאט לייט אונ האבן זיא אום גשמירט מיט האניק. אונ האבן די יונג פרוי דארט גשטעלט ווי די בינן זיצן. זענן צו איר אלי בינן גקומן אונ האבן זיא צו שטאכען אונ זי הט זייער גשריגען אונ קיינר הט איר ניט געענטפערט אונ אוך ניט דר בארימט איבר איר. אונ איר גשריי איז אויף גגאנגן צום הימל: וַיֵּרָא אונ גאט ב"ה זעהט זייערי שלעכטי מַחֲשָׁבוֹת. אונ אלדינג וואס זיי טוען איז נאר איבר דעם ווייל זיי האבן גנוג ברוט אונ גרוס שַׁלְוָה. אונ זייערי זינד איז גווארען זייער גרוס פאר גאט ב"ה: וַיִּשְׁלַח אונ גאט ב"ה שיקט צוויי מַלְאָכִים די מַלְאָכִים וואס זענען גקומען צו אברהם די דאזיגי מַלְאָכִים האבן איבר גקערט סדום: וַיָּקוּמוּ

שלישי יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים
סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־
סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם
וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃ ב וַיֹּאמֶר הִנֶּה
נָּא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם

אונקלוס

לְאַתְרֵיהּ׃ א וְעָלוּ תְּרֵין
מַלְאֲכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְשָׁא
וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (נ״י
בִּתְרַע) דִסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט
וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד
עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא׃
ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנַי
זוּרוּ כְעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן
תו״א ויבאו שני מלאכים ש׃

רש״י

שעשה שליחותו נסתלק לו: (א) המלאכים. ולהלן קראם ע אנשים כשהיתה שכינה עמהם פ קראם אנשים. ד״א אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום אלא מלאכי רחמים היו וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב אותו היום צ מינוהו שופט ק עליהם (ב״ר): וירא לוט וגו׳. מבית אברהם למד ר לחזור על האורחים: (ב) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים ש לי אחר שעברתם עלי. ד״א הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך ת לביתי דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכנסין שם לכך נא׳ סורו (ב״ר):

שפתי חכמים

מבקש דברי הסניגור מפני שאין חפץ במות הרשע וכשנשתתק אז הלך לו דאל״כ מ״ש הכא מכל הנבואות שאין כתיב כם וילך: ע רלונו לתרץ בזה דמשמע מן הקרא שהיו מלאכים ממש שלבשו לבוש מלאכים וזה א״א שהרי לוט מלות אפה וא״כ נראו לו בדמות אנשים לכן פי׳ קראם אנשים כו׳ כלומר בקריאת השם לבד לא שנתפשטו מהגשמיות ומה שקראם גבי אברהם אנשים הוא מפני כבוד השכינה אבל גבי לוט שלא היתה השכינה קראם מלאכים: פ וקשה לפי פי׳ זה פשיטא הוא שהמלאכים אינן נחשבים לכלום נגד השכינה לכן אמר ד״א ולד״א ק׳ א״כ יקראם בכל מקום אנשים וכי תימא לא היינו יודעים שהיו מלאכים א״כ יקראם מלאכים ואי משום להודיענו שהיו תדירים וכי לא ידעינן שאברהם לדיק גמור יותר מלוט לכן לריך לטעם ראשון. מהרש״ל: צ דק״ל למה כתיב חסר דאין לדרוש כאן כמו גבי אברהם וא״כ למה כתיב חסר וע״ז פי׳ באותו יום כלומר שישיבתו היה הסירה קודם לכן: ק וא״ת מנ״ל לרש״י שהיה שופט לגמרי וי״ל מדכתיב יושב בשער וסתם שער הוא מקום שדנין ט כדאשכחן גבי בועז ועי״ל מדכתיב אח״כ וישפוט שפוט משמע שהיה שופט: ר וא״ל שהיה מדקדק במלות שהרי לא היה מדקדק על ע״ז מדהקדים לינה לרחילה: ש ופירושו עתה שעברתם עלי אתם אדונים לי: ת ופירושו בבקשה מכם סורו וגו׳ דאל״כ למה אמר סורו נא היה

דעת זקנים מבעלי התוספות

אמנם אדונם ביסורין מאחר שלא יהיה זה כי אם המיעוט של חמשה כרכים אע״פ שהמנין שלם לשנים או לא׳ והיינו דפירש״י על תשעה וצירוף לא שאל אברהם כשלא מצא עשרה שהרי כבר בקש ולא מצא ותקר מה יהיה הצירוף מועיל ולא מצא בדברי הקב״ה שיהא הצירוף מכפר כמו מנין שלם והצירוף אינו מציל כי אם מהשחתה ולא מהיסורין. וי״א שגל פחות מעשרה לא בקש שהיה סבור שיהיו לוט ואשתו וארבע בנותיו וארבעה חתניו שהן עשרה כדאי להציל העיר בזכותם: (א) ויבואו שני המלאכים סדומה וגו׳. אמר להם למה באתם אמרו לו כי משחיתים אנחנו כי אמרו בלבם אם נאמר ללוט צא מן המקום ולא נגלה לו הטעם לא ישמע אלינו ולפי שגלו מסתורין של הקב״ה דנם ית׳ ונדחו ממחיצתו קל״ח שנים ואע״פ שכוונתם לטובה כי המלאכים נדונין בדבר קל מפני החכמה יתירה שבהם כמו שמצינו במטטרון אפקיה ומחיוהו שתין פולסי דנורא מפני שהיה יודע מה בלבו של אדם כו׳. והרב ר׳ יהודה חסיד אמר טעם למה מלקין למעלה ששים ובי״ד של מטה מלקין ארבעים חסר אחד לפי שלמטה עונשין מבן י״ג מלקין ארבעים חסר אחד שלשה פעמים י״ג ולמעלה אין עונשין כי אם מבן עשרים ולכן מלקים ששים שהם שלשה פעמים עשרים:

פירוש לתורת אלהים

גְקערְט צוּ זַיין אָרְט׃ (א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה זֶענֶען דִיא צְוֵויי מַלְאָכִים גְקוּמֶן אִין סְדוֹם אֵיינֶער אִיז גִינַאנְגֶען אִיבֶּער קֶערֶן סְדוֹם אוּנ דֶר אַנְדֶערער אִיז גִינַאנְגֶען מַצִּיל זַיין לוֹט אוּנ דָאס אִיז דֶר אֵייגֶינֶר וָוס הָט גִיהֵיילְט אַבְרָהָם אוּנ דֶער דְרִיטֶער וָוס אִיז גְקוּמֶן מְבַשֵּׂר זַיין צוּ שָׂרָה אַז עֶר הָאט אָפּ גִיטָאן זַיין שְׁלִיחוּת אִיז עֶר צוּרִיק אִין הִימֶעל. אוּנ פַאר וָואס רוּפְט זֵיי דֶר פָּסוּק דָא אָן מַלְאָכִים אוּנ אַז זֵיי זֶענִין גְקוּמֶן צוּ אַבְרָהָם דִי בְּשׂוֹרָה זָאגֶן הָאט זֵיי דֶר פָּסוּק גְרוּפֶן מַאנֶן אִיז דֶר תֵּירוּץ דָארְטֶן אִיז דִיא שְׁכִינָה גְוֶוען מִיט זֵייא הָט עֶר זֵיי גְרוּפֶן מַאנֶן אוּנ דָא אִיז דִי שְׁכִינָה נִיט גְוֶוען מִיט זֵיי רוּפְט זֵיי דֶער פָּסוּק מַלְאָכִים אָדֶער בַּייא אַבְרָהָם זֶענֶען מַלְאָכִים גְוֵויינְטְלִיךְ גְוֶוען צוּ זַיין אַזוֹ ווִי מַאנֶן רוּפְט זֵיי דֶר פָּסוּק מַאנֶן אוּנ בַּיי לוֹט רוּפְט עֶר זֵיי מַלְאָכִים בָּעֶרֶב אִין אָבִינְט. רשׁ״י פְרֶעגְט וָוס הָאבֶּן זִיךְ דִיא מַלְאָכִים אַזוֹ לַאנְג גְזָאמְט פוּן חֶבְרוֹן בִּיז סְדוֹם דֶר תֵּירוּץ אִיז זֵיי זֶענִין גְוֶוען מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָאבֶּן זֵיי גְוַוארְט טָאמֶער וֶועט אַבְרָהָם אוֹיף זֵיי מְלַמֵּד זְכוּת זַיין אוּנ וֶועט אוֹיס בֶּעטֶן בַּיי הַשֵּׁי״ת עֶר זָאל זֵיי גִיט פַאר לֶענְדִין וְלוֹט יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסֶן אִין דֶעם טוֹיער פוּן סְדוֹם וַיַּרְא לוֹט הָאט לוֹט דֶער זֶעהֶן דִיא מַלְאָכִים וַיָּקָם לִקְרָאתָם אִיז עֶר אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען אוּנ אִיז גְלָאפֶען אַקֶעגֶען דִי מַלְאָכִים. רשׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט זִיךְ אָפּ גִילֶערִינְט פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ עֶר זָאל צוּא נֶעמֶען דִיא אוֹרְחִים וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ הָט זִיךְ גְבִּיקְט מִיט זַיין פָּנִים צוּ דֶר עֶרְד׃ (ב) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הִנֵּה נָא אֲדֹנַי מַיינֶע הֶערִין

ספר הישר

אוּנ דִי מַלְאָכִים זֶענֶען אוֹיף גְשְׁטַאנֶען פוּן אַבְרָהָם אוּנ זֶענֶען גְקוּמֶען קֵיין סְדוֹם צוּ אָבִינְט אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסֶען אִין טוֹיער פוּן סְדוֹם. וְוִי לוֹט הָט זֵיי דֶר זֶעהֶן הָט עֶר זֵיי גִבֶּעטֶען זֵיי זָאלֶען גֵיין צוּ אִים אִין שְׁטוּבּ אַרַיין וֶוען זֵיי גִגַאנְגֶען צוּ אִים אוּנ הָאבֶּן בַּיי אִים גְגֶעסֶן אוּנ גְנֶעכְטִיגְט. אוּנ דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ לוֹט שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ גֵיי אַרוֹיס פוּן דֶר שְׁטָאט מִיט אַלְץ וָואס צוּ דִיר גֶהֶער דֶען גָאס

וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם
וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא כִּי
בָרְחוֹב נָלִין: ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ
אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם
מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ: ד טֶרֶם
יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ
עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם

ת"א ויפצר כס שם פז :

אונקלוס

וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
וּתְקַדְּמוּן וּתְהָכוּן
לְאָרְחֲכוֹן וַאֲמָרוּ לָא
אֱלָהֵן בִּרְחוֹבָא נְבִית:
ג וְאַתְקֵף בְּהוֹן לַחֲדָא
וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעָלוּ לְבֵיתֵהּ
וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא
וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ:
ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי
קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ
עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד

רשב"ם (ב) כי ברחוב נלין. אלא ברחוב נלין : (ד) כל העם מקצה. להודיע שאפי' כ' או י' שאמר אברהם לא נמצא בהם :

בעל הטורים

(ג) ומצות. ב' במס' דין ואידך צלי אש ומצות מלמד שפסח היה דילפינן מצות דהכא ממצות דהתם : (ד) ישכבו. ג' במסו' הכא ואידך [יחזקאל ל כב] ערלים ישכבו [איוב כ א] יחד על עפר ישכבו. פי' ערלים ישכבו העכו"ם שהם כאנשי סדום כי על סדומים וכיוצא בהם נאמר אותו פסוק: מקצה. ב' במס' כל העם מקצה כי נלכדה העיר מקצה גבי נ"נ לומר לך שראוין אלו למפולת כאלו ועוד כי כשנכנסו מכאן נלכדה גם עירם מקצה :

רש"י

ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואח"כ לרחוץ. ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורחצו רגליכם אלא כך אמר לוט אם כשיבאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו לפיכך אמר מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו לפיכך אמר לינו תחלה ואח"כ רחצו : ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כן תעשה מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ר) : כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בל' אלא שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין : (ג) ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו : ומצות אפה. פסח א היה : (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בב"ר טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם והוא אומר להם רובם רשעים עודם מדברים בהם ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא ואנשי העיר אנשי רשע ב נסבו על הבית ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום כמו שאמר הכתוב ואנשי סדום רעים וחטאים :

שפתי חכמים

לו לומר בואו אל בית עבדכם : א וה"א דאמר גבי אברהם לושי ועשי עוגות ולא אמר מצות שהרי פסח היה והיה לו לומר עוגות מצות י"ל דאברהם צוה שתעשה מלה עשירה לפי כבוד האורחים וק"ל : ב אנשי רשע כלומר כשרולה לומר רשעים אומר אנשי סדום שאנשים

פירוש לתורה אלהים

היינט בדארפט איר געבין אייער הארץ אויף די רשעים זייא זאלין זיך ניט שטוסען אז איר גייט אריין צו מיר אונ דס איז די עצה וואס איר זאלט טאן סורו נא אל בית עבדכם איך בעט אייך קערט אייך אפ אונ גייט אין מיין הויז מיט אקרומען וועג זיי זאלן זיך ניט שטוסן אז איר גייט דארטן ארום ולינו אונ נעכטיגט איבר ורחצו אונ וואשט אייערע פים והשכמתם והלכתם לדרככם אונ איר וועט זיך פעדערן אונ איר וועט גיין צו אייער וועג ויאמרו אונ זיי האבן גזאגט לא מיר וועלן ניט אריין גיין צו דיר אין שטוב כי ברחוב נלין נאר מיר וועלן געכטיגן אויף דער גאס: (ג) ויפצר בם מאוד האט ער זיי זייער גבעטן ויסורו אליו ויבאו אל ביתו האבן זיי אפ גקערט צו אים זיי האבן פר קרימט דעם וועג אונ זענען גקומן צו אים אין הויז ויעש להם משתה אונ ער האט צו זיי גמאכט אמלצייט ומצות אפה אונ ער האט גבאקען מצות דען עס איז גיוועז פסח ויאכלו אונ זייא האבען גיטאן גלייך וויא גיגעסען: (ד) טרם ישכבו זייא האבען זיך נאך ניט גילייגט ואנשי העיר אונ דיא שטאט לייט האבן ארום גרינגילט דאס הויז נאך אפשט איז טרם ישכבו זיי האבן זיך נאך ניט גלייגט אונ די מאנן פון דר שטאט זענין גוועזן ביי זיי אין מול כלומר די מלאכים האבן פון זיי גרעט זיי האבן גפרעגט צו לוט וואס איז זייערי מעשים צו זענן זיי צדיקים צו רשעים אונ לוט הט זיי געענפרט דס רוב פון זיי זענין רשעים אונ האבן נאך גרעט פון זיי דער ווייל אנשי סדום דיא מענטשן פון סדום נסבו על הבית האבען ארום גרינגלט דאס הויז מנער ועד זקן פון יונג ביז אלט כל העם מקצה אין גאר דאס פאלק פון איין עק ביז אין אנדערען

ספר הישר

ב"ה וועט פר דארבן די שטאט. אונ די מלאכים האבן גנומן לוט מיט זיין ווייב אונ קינדר אונ ציען אים ארוס פון דר שטאט אונ זאגען צו לוט האב חס אויף דיין לעבן אונ אנטלויף אונ לוט איז אויף גשפאנען אונ איז אנטלאפען מיט אלע דס ווייניגע : אונ גאט ב"ה האט גלאזט רעגינען אויף סדום אונ עמורה אונ [illegible] אלע די פינף שטעט שוועביל אונ פעך אונ הט איבר גקערט די דאזיגע שטעט אונ אלע איינוואונערס. אונ דס ווייב פון לוט הט אקוק גטאן אויף דעם איבער קערונג פון דער שטאט. דען זיא האט

מִקָּצֶה׃ ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ
אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה
הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם׃ ו וַיֵּצֵא
אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר
אַחֲרָיו׃ ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃
ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־
יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם
וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק
לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר
כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃
ט וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד

סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵהּ׃
ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמַרוּ לֵהּ
אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ לְוָתָךְ
לֵילְיָא אַפֵּקִנּוּן לְוָתַנָא
וְנִדַּע יָתְהוֹן׃ ו וּנְפַק
לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא
וְדַשָּׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי׃
ז וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן אַחַי
לָא תַבְאִישׁוּן׃ ח הָא כְעַן
לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דִּי לָא
יְדָעָנוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן
יָתְהוֹן לְוָתְכוֹן וְעָבִידוּ
לְהֵן כִּדְתַקִּין בְּעֵינֵיכוֹן
לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא
תַעְבְּדוּן מִדַּעַם אֲרֵי עַל
כֵּן עַלּוּ בִּטְלַל שְׁרוּתִי׃
ט וַאֲמַרוּ קְרֵב לְהַלָּא
נַאֲמַרוּ חַד אֲתָא

רשב"ם

(ה) ונדעה אותם. משכב זכור. וכן בפלגש בגבעה: (ח) כי על כן. על אשר באו: (ט) גש הלאה. כדכתיב קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך התקרב לצד

שפתי חכמים

רשעים היו: ג ר"ל וכי אפשר דבר זה שמקום קטן כזה דהיינו מה שסובב הבית יחזיק כל אנשי העיר ומתרץ שאין אחד מהם מוחה בידם וכיון שלא מיחו הרי כאילו הם עצמן עשו: ד וא"ת מנ"ל לרש"י ז"ל מדכתיב אח"כ הנה נא לי שתי בנות וגו' משמע דגם הם היו מבקשים מתחילה בענין הזה דהיינו משכב זכר: ה (ג"א) דאל"כ וכי בשביל זה באו אלא לוט שלא יעשו להם דבר הרי לא היו נרדפים קודם לכן מאנשי סדום: ו ר"ל דלשון גש משמע שיקרב אליהם

רש"י

כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה שאין אחד מהם מוחה בידם ג שאפילו צדיק אחד אין בהם: (ה) ונדעה אתם. במשכב זכר ד כמו אשר לא ידעו איש (ב"ר): (ח) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי ה על אשר באו בצל קורתי תרגום בטלל שרותי תרגום של קורה שרותא: (ט) ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה ו כלומר התקרב לצדדין והתרחק ממנו וכן כל הלאה שבמקרא לשון ריחוק כמו (במדבר יז) זרה הלאה

פירוש לתורת אלהים

עס האט אֲפִילוּ אֵיינֶער פוּן זֵייא נִיט גֶעוֶועְרט דֶען אֲפִילוּ אֵיין צַדִיק אִיז נִיט גֶעוֶוען צְוִוישֶׁן זֵייא: (ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶערוּפֶן צוּ לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ אִים אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה ווּא זֶענִין דִיא לַייט ווָאס זֶענִין צוּ דִיר גֶעקוּמֶען בַּיי נַאכְט הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אוֹתָם צִי זֵייא אַרוֹיס צוּ אוּנְז אוּנ מִיר וֶועלֶען בַּשְׁלָאפֶען זֵיי. רש"י שְׁרַייבְּט זֵיי הָאבֶּן גֶעוָואלְט מִיט זֵיי לִיגֶען מִשְׁכַּב זָכָר: (ו) וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה אוּנ לוֹט אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען צוּ זֵיי צוּ דֶער טִיר וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו אוּנ דִי טִיר הָאט עֶר פַאר שְׁלָאסֶען נָאךְ זִיךְ: (ז) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גֶעזָאגְט אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ אִיךְ בֶּעט אַייךְ מַיינֶע פְרַיינְד איר זָאלְט נִיט אִיבְּלֶען: (ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ עֶס אִיז פַר הַאנְדֶען צוּ מִיר צְווֵיי טֶעכְטֶער ווָאס זֵיי ווֵייסֶען נָאךְ נִיט פוּן קֵיין מַאן זֵיי הָאבֶּען נָאךְ קֵיין מַאגֶען נִיט גֶיהַאט אוֹצִיאָה נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם אִיךְ ווֶעל זֵייא אוּם צִיהֶען צוּ אַייךְ וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם אוּנ טוּט צוּא זֵייא ווִיא עֶס אִיז וואוֹל גֶיפֶעלֶען אִין אַייעֶרֶע אוֹיגֶען רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל תַּעֲשׂוּ דָבָר נָאר צוּ דִי מַאנֶען זָאלְט אִיר נִיט טָאן קֵיין שׁוּם זַאךְ כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי דֶען דִיא טוֹבָה זָאלְט אִיר טָאן פוּן מַיין כָּבוֹד ווֶעגֶען ווַייל זֵייא זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין דֶעם שָׁאטֶען פוּן מַיין בַּאלְקֶען ווַייל זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ מִיר אִין הוֹיז: (ט) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט גֶּשׁ הָלְאָה

ספר הישר

הָט זִיךְ דֶר בַּארִימְט אוֹף אִירֶע טֶעכְטֶער ווָאס זֶענֶען אִיבֶּר גֶעבְּלִיבֶּען אִין סְדוֹם ווָאס הָאבֶּן נִיט גֶעוָואלְט אַרוֹס גֵיין פוּן סְדוֹם. אוּנ ווִיא זִי הָט נִסָאן אַקוּק הִינְטֶר זִיךְ אִיז פוּן אִיר גֶעוָוארֶען אַשְׁטִיק זַאלְץ. אוּנ לוֹט אִיז אַנְטְלָאפֶען גֶעוָוארֶען מִיט זַיינֶע צְווֵיי טֶעכְטֶער ווָאס זֶענֶען אִיבֶּער גֶעבְּלִיבֶּען אִין דֶער הֵייל פוּן עֲדוּלָם אוּנ זֶענֶען דָארְט גֶעזֶעסֶען גֶעבְּלִיבֶּע מֶעט: בָּעֵת אִין דֶער צַייט אִיז אַבְרָהָם גֶעגַאנְגֶען פוּן פְּלִשְׁתִּים אוּנ גֶעזֶעצְט זִיךְ אִין גְּרָר. אוּנ אַבְרָהָם אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט יָאר אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען דָס פִינְף אוּנ צְווַאנְצִיגְסְטֶע יָאר אַז אַבְרָהָם אִיז גֶעזֶעסֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן אֵת בְּשַׁעַת אַבְרָהָם אִיז גֶעקוּמֶען קֵיין גְרָר הָט אַבְרָהָם גֶעזָאגְט אַז

בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע
לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ י וַיִּשְׁלְחוּ
הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט
אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃
יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת
הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ
לִמְצֹא הַפָּתַח׃ יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים
אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ

אונקלוס

לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דָיֵין
דִּינָא כְּעַן נַבְאֵישׁ לָךְ
מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ בְּגַבְרָא
בְלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ
לְמִתְבַּר דָּשָׁא׃ י וְאוֹשִׁיטוּ
גֻבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַעִילוּ
יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא
וְיָת דָּשָׁא אֲחָדוּ׃ יא וְיָת
גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַע בֵּיתָא
מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְּעֵירָא
וְעַד רַבָּא וּלְאִיוּ לְאַשְׁכָּחָא
תַּרְעָא׃ יב וַאֲמָרוּ גֻבְרַיָּא
לְלוֹט עוֹד מַן לָךְ הָכָא
חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל

בעל הטורים

(יב) (מי לך) פה. בגימ' כועז רמז לבועז

רשב"ם

הלאה. כלומר ברח לך מאצלנו: בא לגור. לוט היה זר בסדום: נרע לך מהם. יותר מהם נעשה לך רעה: (יא) בסנורים. מכת עורון ושממון: וילאו. פירושו לא יכלו עוד למצא הפתח. לא בקשו הפתח. וכן ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור. לא יכלו לשתות מאחר שהיה הדם וכן מוכיח לבסוף ולא יכלו לשתות ממימי היאור ובכמה מקומות ל' נלאו מכופל כמו [נלאיתי] כלכל לא אוכל. וכן והיה כי נראה כי נלאה מואב אל הבמות ובא אל מקדשו להתפלל ולא יוכל. וכן הנסה דבר אליך תלאה ועצור במלין מי יוכל. כלומר בשביל שנסה אותך הקב"ה ביסורים אתה נלאה. כלומר אין אתה יכול להיות שותק וחשבת בלבך ואסרת ועצור במלין מי יוכל: (יב) עוד מי לך פה. העוד לך קרובים בעיר מלבד אלו שבבית:

רש"י

(ס"א כ) הנה החלי ממך והלאה. גש הלאה המשך להלן בלשון לע"ז טריט"י דנו"ש (ווייכע פאן אונז) ודבר נזיפה הוא לומר אין אנו חוששין לך ודומה לו (ישעיה סה) קרב אליך אל תגש בי. וכן (ישעיה מט) גשה לי ואשבה המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין איך מלאך לבך. על שאמר להם על הבנות אמרו לו גש הלאה לשון נחת ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו האחד בא לגור. אדם נכרי ז יחידי אתה בינינו שבאת לגור וישפוט שפוט ונעשית מוכיח ח אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח: (יא) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. (ב"ר) הקטנים התחילו בעבירה תחלה שנאמר מנער ועד זקן לפיכך התחילה הפורענות מהם: (יב) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא מי לך עוד בעיר הזאת ט חוץ מאשתך ובנותיך שבבית: חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן או בניס ובנות הוצא מן המקום: ובניך. בני בנותיך י הנשואות ומ"א עוד מאחר שעושין נבלה כזאת מי לך

שפתי חכמים

והלאה משמע שיתרחק מהם לכך מפרש קרב להלאה כלומר לך מאתנו ונמצא שהוא מתקרב לאותו מקום שהולך לשם: ז יחידי מדכתיב האחד. נכרי מדכתיב האחד ב' לגור שהוא לשון גירות: ח מדכתיב וישפוט שפוט שאין לפרש משפט שאין כאן טוען ונטען: ט כי עוד מי לך פה משמע שלא ידעו וחתן ובניך וגו' עם הכנוי משמע שידעו לכן פי' אם יש לך כו': י וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא בניו היו ולא

פירוש לתורת אלהים

גְּנֶעהְן וַוייטֶער גְּגֶעהְן אוּף אַזייט אוּנ דֶר ווייטֶער דִיךְ פוּן אוּנְז זֵיי הָאבֶּען אוּף אִים גְשְׁרִיגֶען אוּנ הָאבֶען גִיזָאגְט מִיר פְרֶעגֶן נָאךְ דִיר נִיט וִוי אַזוֹ הָט דִיר דֶר פִילְט דַיין הַארְץ דוּ זָאלְסְט זַיין אַמְלִיץ אוֹיף דִיא אוֹרְחִים הָאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפּוֹט שָׁפוֹט דוּ בִּיסְט אַפְרֶעמְדֶער מֶענְשׁ אוּנ אֵיין אֵיינְצִיגֶער וָוס דוּ בִּיסְט גִיקוּמֶן וואָנֶן צְווִישֶׁן אוּנְז אוּנ ווילְסְט אוּנְז רִיכְטֶן אוּנ שְׁטְרָאפֶען עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם אַצוּנְד וֶועלֶן מִיר דִיר עֶרְגֶר טָאן אֵיידֶר צוּ זֵיי וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט אוּנ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גִישְׁטַארְקְט אָדֶר גְשְׁפַּארְט אוֹיף לוֹט וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבּוֹר הַדָּלֶת אוּנ זֵייא הָאבֶּין גִינֶעהְנְט אוּנ הָאבֶען גְוָואלְט צוּ בְּרֶעכֶן דִי טִיר: (י) וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת יָדָם אוּנ דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אוּס גְשְׁטְרֶעקְט זֵייעֶרִי הֶענְד וַיָּבִיאוּ אֶת לוֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיְתָה אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִבְּרַאכְט לוֹט צוּ זֵיי אִין הוֹז וְאֶת הַדֶּלֶת סָגָרוּ אוּנ דִי טִיר הָאבֶּן זֵיי פַר שְׁלָאסֶן: (יא) וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת אוּנ דִי מַאנֶן פוּן סְדוֹם וָואס זֶענֶן פַר דֶר טִיר פוּן דֶעם הוֹז הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים הָאבֶּן זֵיי גִישְׁלָאגֶן מִיט בְּלִינְדִיקֵייט מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל פוּן קְלֵיין בִּיז גְרוֹס וַיִּלְאוּ לִמְצוֹא הַפֶּתַח אוּנ זֵיי זֶענֶין מִיד גִיוָוארֶען צוּא גֶפִינֶען דִי טִיר: (יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל לוֹט הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט צוּא לוֹט עוֹד מִי לְךָ פֹה וֶוער נָאךְ אִיז פַאר הַאנְדֶען

ספר הישר

שָׂרָה דוּ זָאלְסְט אוּף מִיר זָאגֶן אִיךְ בִּין דַיין בְּרוּדֶער כְּדֵי מִיר זָאלֶן נִיצוֹל וֶוערֶן פוּן דִי אַיינְוואוֹנֶערְס פוּן לַאנְד. אוּנ אַז אַבְרָהָם הָט זִיךְ שׁוֹין בַּאזֶעצְט אִין לַאנְד פְּלִשְׁתִּים. אוּנ ווִיא דִי קְנֶעכְט פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּן גְזֶעהְן שָׂרָה אַז זִיא אִיז זֵייעֶר שֵׁיין הָאבֶּען זֵיי זִיא גְּפְרֶעגְט וָוס גְהֶערְט צוּ אַבְרָהָם הָאט זִיא גֶעֶנְטְפֶערְט אִיךְ בִּין זַיין שְׁוֶועסְטֶער זֶענֶן דִי קְנֶעכְט גֶעקוּמֶן צוּ אֲבִימֶלֶךְ אוּנ הָאבֶּען גִיזָאגְט, עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אֵיין מֶענְטְשׁ מִיט זֵייעֶר אַשֵׁיינֶע שְׁוֶועסְטֶער פוּן לַאנְד כְּנַעַן. דָא הָט אֲבִימֶלֶךְ גְשִׁיקְט מֶען זָאל זִי בְּרֶענְגֶען צוּ אִים אוּנ ווִי עֶר הָט זִי דֶר זֶעהְן אִיז זִיא אִים זֵייעֶר גְפֶעלְן הָט אֲבִימֶלֶךְ זִיא גְפְרֶעגְט וָוס גְהֶערְט דִיר דֶר מֶענְטְשׁ וָוס אִיז מִיט דִיר גְקוּמֶען

וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא
מִן־הַמָּקוֹם׃ יג כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ
אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם
אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
לְשַׁחֲתָהּ׃ יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר׀ אֶל־
חֲתָנָיו׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ
מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה
אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי
חֲתָנָיו׃ טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ
הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח

תו"א ויאילו פסחים לד :

אונקלוס

דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא׃ יג אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבֻלְתְּהוֹן קֳדָם יְיָ וְשַׁלְּחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ׃ יד וּנְפַק לוֹט וּמַלֵּיל עִם חַתְנוֹהִי נָסְבֵי בְנָתֵהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת קַרְתָּא וַהֲוָה כִמְחַיֵּךְ בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי׃ טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָה וּדְחִיקוּ מַלְאֲכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת

בעל הטורים

שילא ממנו : (יד) קומו לאו מן המקום . ב' במס' סלא ואידך קומו לאו מתוך עמי מלמד שנתחלקו ישראל לכתות ומכס שלא היו רוצים לנאת ומתו בשלשה ימי אפלה :

רשב"ם

(יג) וישלחנו. משקל דגש. ואף על פי שכל שליחות של שלוחים התוורים כתוב בהם וישלח משקל רפי באלו כתב משקל דגש . לפי שהוא שילוח של השחתה כדכתיב ושן בהמות אשלח בם. ישלח בהם ערוב : (טו) וכמו השחר עלה. נכתב פסוק זה בשביל שכתב לפנינו

שפתי חכמים

בני בניו וי"ל מדכתיב חתן תחלה ואח"כ בניך ובנותיך משמע דקאי בניך ובנותיך על חתן דהיינו בנות הנשואות : כ והא דפי' לעיל שאמר לוט שרובם רשעים י"ל מתחלה אמר כן אבל אח"כ כשראה שהמלאכים רוצים להשחית היה מלין עליהם מהרש"ל : ל אבל אין טמר חתניו לוקחי בנותיו הכל אחד הוא דזה פשיטא אם חתניו היו

רש"י

פתחון פה ללמד סניגוריא עליהם שכל הלילה היה מליץ ב עליהם טובות קרי ביה מי לך פה : (יד) חתניו . שתי בנות נשואות היו לו בעיר : לקחי בנותיו . שאותן שבבית ל ארוסות להם : (טו) ויאיצו . כתרגומו ודחיקו

פירוש לתורת אלהים

צו דיר דא אין דער שטאט חוץ דיין ווייב אונ דיינע טעכטער וואס זענין ביי דיר אין הויז אונ דער מדרש מאכט דעם פשט עוד נאך ווייל זיי זענין אזעלכע רשעים מי לך פה ווי אזוי עפינט זיך ביא דיר דם מול אז דו זאלסט מלמד זכות זיין אויף זיי דען אגאנצע נאכט איז לוט געווען אמליץ פאר זיי חתן ובניך ובנותיך אויב דוא האסט נאך איין איידעם אדער אזוהן אדער טעכטער. רש"י שרייבט ובניך מיינט מען אייניקלך ווארום לוט הט קיין זוהן גיהאט וכל אשר לך בעיר אונ אלץ וואס דוא האסט אין שטאט הוצא מן המקום ציא אויס פון דעם ארט : (יג) כי משחיתים אנחנו את המקום הזה ווארום מיר וועלן פר דארבן דם דאזיגע לאנד כי גדלה צעקתם את פני יי ווייל עס איז גרוס דם גשריי פון די עניים פאר גאט אויף די לייט פון דעם ארט וישלחנו יי לשחתה אונ גאט הט גשיקט אונז צו פר דארבן זיא : (יד) ויצא לוט אונ לוט איז ארוס גיגאנגען וידבר אל חתניו אונ ער האט גירעט צוא זיינע איידעמעם רש"י שרייבט ער האט גיהאט צוויי אויס געגעבענע טעכטער אין שטאט האט ער גירעט צוא זייערי מאנען לוקחי בנותיו אונ צו די חתנים וואס דיא טעכטער ביי אים אין הויז זענען געווען פר קנאסט פאר זייא ויאמר אונ ער האט גזאגט קומו שטייט אויף צאו מן המקום הזה גייט ארוס פון דעם ארט כי משחית יי את העיר ווארום גאט וועט פאר דארבן די שטאט ויהי כמצחק בעיני חתניו אונ עס איז געווען אזוי וויא אגלעכטר ביי זייני איידעמס אין די אויגן : (טו) וכמו השחר עלה אונ אזו ווי דר מארגן שטערן איז אויף געגאנגען ויאיצו המלאכים בלוט לאמר האבן גאיילט די מלאכים אויף לוט אונ האבן גזאגט קום שטייא אויף

ספר הישר

הט שרה גיענטפערט ער איז מיין ברודער . הט אבימלך צו איר גזאגט מיין לאנד איז פר דיר ווי עס געפעלט דיר דארט זאלסטו בזעצען דיין ברודער אונ מיר וועלן אים דער הייבן איבער דעם גאנצן לאנד ווייל ער איז דיין ברודער . אונ אבימלך לאזט רופען צו אברהם אונ אברהם איז גקומען פר אים . אונ אבימלך זאגט צו אברהם איך האב גבאטען מען זאל פאן ווס דוא ווילסט גאר אונ אלץ פון דיין שוועסטער וועגין . אונ אז אברהם איז אוועק גגאנגען פון אבימלך הט מען אים נאך גטראגען די מתנות ווי עס איז נאכט גיווארן איז אבימלך אנטשלאפען גוארען אויף דר שטיל אונ איז גשלאפען ביז אין דר פרי אונ בשעת ער איז געשלאפען הט זיך אים גחלומת אז איין מלאך פון הימל איז גקומען צו אים אונ האלט איין בלוטע שווערד אין דר האנד האט ער זיך גייער

אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר׃
טז וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃
יז וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־

אונקלוס

אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחָא וּמְהֵימְנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא׃
טו וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא בִּידֵהּ וּבִידָא דְּאִתְּתֵהּ וּבִיַד תַּרְתֵּין בְּנָתֵהּ כְּרַחֵם (נ"י כַּד חָס) יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא׃
יז וַהֲוָה כַּד אַפִּיקוּ יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתַּכֵּי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל

תו"א כמנחות יבמות פז:

רשב"ם

השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה להודיע שכל כך המתינו לו המלאכים בשביל חבתו של אברהם: (יז) אל תביט אחריך. בשביל צער אחיך שבעיר. ועוד כי המביט אחריו מתעכב בדרך. גם שלא להסתכל במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך כדכתיב מות נמות כי אלהים ראינו. וכן ביעקב כי ראיתי אלהים

רש"י

מהרו: הנמצאות. המזומנות לך בבית להצילם ומ"א יש וזה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה עד תום כל הדור מתורגם עד דסף כל דרא: (טז) ויתמהמה. כדי להציל את ם ממונו: ויחזיקו. (ב"ר) א' מהם היה שליח להצילו וחבירו להפוך את סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא נאמר ויאמרו: (יז) המלט על נפשך. דייך להציל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם נ ובזכות אברהם אתה ם ניצול אינך כדאי לראות

שפתי חכמים

ולאי לקחו בנותיו ולמה היה צריך לכתוב: מ כמו שפרש"י בעצמו בסמוך גבי המלט על נפשך: נ וא"ת והא לעיל מיניה כתיב פן תספה בעון העיר משמע שלא הרשיע עמהם. (מהרמ"ש) ולק"מ דה"ק פן תספה בעון העיר אם תשאר בעיר עמהם ולזה לא יועיל זכות אברהם דהא אפילו זכות של צדיק עצמו אינו מועיל לזה כדמלינו שעל פחות מעשרה צדיקים לא ביקש כו' להציל כל העיר בשבילם ונספו בעון העיר כיון שנשארו עמהם ומ"ש רש"י ובזכות אברהם אתה ניצול ר"ל שתהיה נחשב כאילו לא הרשעת עמהם וכאילו אין אתה ראוי לעונש בשביל עצמך ולכך תצא משם ואתה ניצול אבל אם תשאר בעיר אללם אפשר שתספה עמהם בעון העיר ולא יועיל לזה זכות אברהם. ועי"ל דלמ"ש רש"י הכא אינך כדאי לראות כו' ממילא לק"מ דלפ"ז למיל נמי ה"ק פן תספה בעון העיר לפי שאינך כדאי לראות בפורענותם וא"כ תהיה נענש אם תשאר בעיר כמו שאירע לאשתו וק"ל: ם מקשים העולם הא פרש"י גבי ויזכור אלהים את אברהם שזכר ללוט שהיה יודע ששרה אשתו כו' וא"כ היה מלי לפרש משום האי טעמא ניצול שהוא זכות עצמו וקשה נמי למה הזהירו שלא יביט אחוריו. [מהרמ"ש] וי"ל דאי לאו זכות אברהם שהיה צדיק גדול כ"כ

פירוש לתורת אלהים

קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ הַנִּמְצָאוֹת נֶעם דַיין וַוייבּ אוּנ דיינֶע צְוַויי טֶעכְטֶער וָואס זַיי וֶוערֶן גְפִינֶען בַּיי דִיר אִין הוֹיז פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר טָאמֶער וֶועסְטוּ פַאר לֶענְד וֶוערֶן אִין וִוילֶן דיא זִינְד פוּן דֶער שְׁטָאט: (טז) וַיִּתְמַהְמָהּ אוּנ עֶר הָט זִיךְ פַר זָאמְט כְּדֵי עֶר זָאל מַצִּיל זַיין דָם גוּטְס וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ אוּנ דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אָן גְנוּמֶען אִין זַיין הַאנְד אוּנ אִין דֶער הַאנְד פוּן זַיין וַוייבּ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנוֹתָיו אוּנ אִין דִי הֶענְד פוּן זַיינֶע צְוַויי טֶעכְטֶער בְּחֶמְלַת יְיָ עָלָיו אִין וִוילֶען דֶעם רַחֲמָנוּת פוּן גָאט וָואס אִיז גְוֶועזֶן אוֹיף אִים וַיֹּצִיאֻהוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים אַרוֹיס גְצוֹיגֶן וַיַּנִּיחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים גְלָאזְט פוּן אוֹיסֶן וֶוייניג פוּן דֶר שְׁטָאט: (יז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶן כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה אַז זַיי הָאבֶּן זַיי אַרוֹיס גְצוֹיגֶן אוֹיף דֶער גַאס וַיֹּאמֶר הָט גְזָאגְט דֶר מַלְאָךְ וָואס אִיז גְשִׁיקְט גְוָוארֶן מַצִּיל צוּ זַיין לוֹט הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ מַאךְ אַנְטְרִינֶען דַיין לַייבּ גְנוּג פוּן דַיינֶט וֶועגֶן צוּ מַצִּיל זַיין נְפָשׁוֹת דוּ זָאלְסְט נִיט חַס הָאבֶּן אוֹיף קֵיין גֶעלְד אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ דוּ זָאלְסְט נִיט אַבְּלִיק גֶעבֶּן אִינְטֶער זִיךְ וְאַל תַּעֲמוֹד בְּכָל הַכִּכָּר אוּנ דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט שְׁטֶעלֶן אִין

ספר הישר

דֶער שְׁרָאקֶען אוּנ זָאגְט צוּם מַלְאָךְ וָוס הָאבּ אִיךְ גֶעזִינְדִיגְט. הָט דֶר מַלְאָךְ גֶענְטְפֶערְט פַר וָוס הָאסְטוּ גְנוּמֶען שָׂרָה צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אַרַיין דֶען זִיא אִיז דָס וַוייבּ פוּן אַבְרָהָם. אַצוּנְד זָאג אִיךְ דִיר אַז דוּ זָאלְסְט שָׂרָה אוּם קֶערֶען צוּ אַבְרָהָם אוּנ עֶס אִיז גְוָוארֶען אִין דִי זֶעלְבִּינֶע נַאכְט אַגְרוֹיס פַאר טוּמְלוּנְג דָארְט אִין הוֹיז. אוּנ אַז עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אִין דֶר פְרִי אִיז אֲבִימֶלֶךְ אוֹיף גְשְׁטַאנֶען מִיט שְׁרֶעק אוּנ הָט גְרוּפֶען שָׂרָה אִיז זִי גְקוּמֶען פַר אִים. אוּנ אַבְרָהָם אִיז אוֹיךְ גְקוּמֶען פַר אֲבִימֶלֶךְ אוּנ עֶר זָאגְט צוּ זַיי וָוס אִיז דָס וָוס אִיר הָאט גְזָאגְט אַז זִיא אִיז דַיין שְׁוֶועסְטֶער אוּנ אִיךְ הָאבּ גְמֵיינְט אַז דָס אִיז אֱמֶת אַזוֹי הָאבּ אִיךְ דִי אִשָּׁה גְוָואלְט נֶעמֶען פַר אַוַוייבּ הָט אַבְרָהָם אִים גֶענְטְפֶערְט אִיךְ הָאבּ מוֹרָא גְהַאט צוּ זָאגֶען אַז אִיךְ בִּין אִיר מַאן אִיבֶּער דֶעם הָאבּ אִיךְ גְזָאגְט אַז אִיךְ בִּין אִיר בְּרוּדֶער. אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְנוּמֶען שָׁאף אוּנ רִינְדֶער אוּנ קְנֶעכְט אוּנ טוֹיזֶנְט שְׁטִיק זִילְבֶּער אוּנ הָט גְגֶעבֶּען צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָט אִים אָפּ גְגֶעבֶּען שָׂרָה. אוּנ אֲבִימֶלֶךְ שִׁיקְט צוּ אַבְרָהָם אַז זָאגֶען. בֶּעט צוּ גָאט ב"ה אַז עֶר זָאל אָפּ טָאן פוּן אוּנְז דִיא שְׁטְרָאף. אוּנ אַבְרָהָם טוּט תְּפִלָּה צוּ גָאט ב"ה אוֹיף אֲבִימֶלֶךְ מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ אַלֶע דָאס זַיינִיגֶע אוּנ גָאט ב"ה הָט צוּ גְהֶערְט דִי תְּפִלָּה פוּן אַבְרָהָם אוּנ הָט זַייא גְשִׁיקְט אַיין רְפוּאָה: בְּעֵת אִין דֶר צַייט אַז אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסֶען אִין גְרָר. הָט גָאט ב"ה גְדֶענְקְט שָׂרָה אוּנ זִיא הָט גְוִוינֶען אַזוּן צוּ אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט אִים אַנָאמֶען גְגֶעבֶּען יִצְחָק אוּנ ווִי יִצְחָק אִיז אַלְט גְוָוארֶען אַכְט טָאג הָט אַבְרָהָם אִים בַּשְׁנִיטֶען אַזוֹי ווִי גָאט

הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃
יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃
יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ
וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי
לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל
לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה
וָמַתִּי׃ כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה

אונקלוס:
מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתֵּיזֵב
דִּלְמָא תִלְקֵי: יח וַאֲמַר
לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן
רִבּוֹנִי (נ"י יְיָ): יט הָא כְעַן
אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין
קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טֵיבוּתָךְ
דִּי עֲבַדְתְּ עִמִּי לְקַיָּמָא
יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא
יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּרָא
דִּלְמָא תְעַרְעִנַּנִי בִּישְׁתָא
וְאֵימוּת: כ הָא כְעַן קַרְתָּא
הָדָא קְרִיבָא לְמֵעִירוֹק

תו"א ויאמר לוט שבועות לה: הנה נא שבועות שם: הנה נא העיר שבת י:

רש"י

כפורענותם ואתה ניצול: **בכל הככר.** ככר הירדן: **ההרה המלט.** אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנאמר ויעתק משם ההרה. ואף עכשיו היה יושב שם שנאמר אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואע"פ שכתוב ויאהל אברם וגו' אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון. המלט לשון המטה וכן כל המלטה שבמקרא אשמולי"ר (ענטשליפפען) בלעז וכן (ישעיה סו) והמליטה זכר שנשמט העובר מן הרחם (תהלים קכד) כצפור נמלטה (ישעיה מו) ולא יכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם: (יח) **אל נא אדני.** (שבועות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש ע שנאמר בו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו כען ה': **אל נא.** אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: **נא.** לשון בקשה: (יט) **פן תדבקני הרעה.** כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר והייתי נראה לצדיק וכדאי פ להנצל וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז) כי באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה: (כ) **העיר הזאת קרובה.** (שבת פ"ק) קרובה ישיבתה נתיישבה מקרוב לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין ומה היא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתיישב איש איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג ומשם ועד כאן נ"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם

שפתי חכמים

שהוא כדאי להציל את לוט ממיתה מדה כנגד מדה שהצילו לוט מן המיתה במה שלא גילה כו' לא היה לוט כדאי להנצל מתוך ההפיכה בשביל טובה זו אילו עשה טובה זו לאדם אחר שאינו צדיק גדול כ"כ כאברהם וא"כ תלוי זכותו בטובה זו בזכות אברהם דוקא וז"ש ויזכור אלהים את אברהם דהציל את לוט לפי פרש"י הנ"ל אלא כדפרישית וק"ל: ע [מהרמ"ש] ולפ"ז צריך לומר כדפירש"י אח"כ אל נא אל תאמר אלי כו' נא לשון בקשה. ור"ל דסכינא חריפא פסקיה להאי קרא וה"פ ויאמר לוט אליהם אל ור"ל אל תאמר אלי וכו' ואח"כ מתחיל תפלתו להקב"ה וה"פ נא ה' הנה מצא עבדך וגו' להחיות נפשי וזהו שכתב רש"י נא לי בקשה ר"ל במלת נא מתחיל בקשתו וכמ"ש קודם זה ותרגומו בבעו כו' ר"ל בבעו הוא תרגום של נא לשון בקשה ולכך מהפך רש"י הסדר לפרש תחילה מלת אדני שהוא קודש שהוא מאוחר בפסוק ואח"כ אל נא שהם מוקדמים בפסוק אלא כדפירש רש"י שבא לומר מאחר שרבותינו אמרו שם זה קדש כו' לכן צ"ל שמלת אל נא מחולקים ואל פירושו אל תאמר אלי כו' ונא לשון בקשה ודו"ק: פ [נח"י] ואע"ג דלעיל פירש אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול י"ל שהאמת הוא כן אבל לוט טעה בזה והיה סבור שבזכות עצמו הוא ניצול והא דפי' הרב בסמוך אף כל העיר אציל בגללך לאו למימר בזכותך אלא כדי שתנצל אתה ומ"מ הכל בזכות אברהם. [מהרמ"ש] אבל קשה איך טעה לוט והא כבר שמע ממלאך אל תביט לפי שהרשעת כו' ואתה ניצול בזכות אברהם כו' אלא י"ל דלא על הצלתו ממהפכת סדום קאמר אלא על שאר הזמן שדר בסדום קאמר שהיה כדאי להנצל מעונש על מעשיו בהיותו נחשב לצדיק כנגדם וק"ל:

פירוש לתורת אלהים

גאנְצֶען פְלִין הָהָרָה הִמָּלֵט צוּם בַּארְג וָוער אַנְטְרִינְן צוּ אַבְרָהָם וָוס עֶר זִיצְט אוֹיף דֶעם בַּארְג פֶּן תִּסָּפֶה טָאמֶר וֶועסְטוּ פַר לֶענְד וֶוערֶן: (יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵיהֶם הָט לוֹט צוּ זֵיי גְזָאגְט אַל נָא אֲדֹנָי אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין הַאר דוּ זָאלְסְט מִיר נִיט הֵייסֶן אַנְטְרִינֶען צוּם בַּארְג: (יט) הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ הַיינְט הָט גִיפוּנֶען דַיין קְנֶעכְט חֵן אִין דַיינֶע אוֹגִין וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי אוּנ דוּ הָאסְט גְגְרֵיסְט דַיין חֶסֶד וָוס דוּ הָאסְט גְטָאן מִיט מִיר לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי צוּ לָאזְן לֶעבֶּן מַיין לַייב וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה אוּנ אִיךְ קֶען נִיט אַנְטְרִינֶען צוּם בַּארְג פֶּן תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי טָאמֶער וֶועט מִיךְ בַּהֶעפְטִין דָאס בֵּייז אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט לוֹט גְזָאגְט אַז אִיךְ בִּין גְוֶוען בַּיי אַנְשֵׁי סְדוֹם הָט גָאט גְזֶעהְן מַיינֶע מַעֲשִׂים אוּנ דִיא מַעֲשִׂים פוּן סְדוֹם בִּין אִיךְ גְזֶעהְן גְוָוארֶן אַזוֹ וְויא אַצַדִּיק אוּנ בִּין וֶוערְט גְוֶוען אִיךְ זָאל נִיצוֹל וֶוערֶן אָבֶּר אַז אִיךְ וֶועל קוּמֶן צוּ אַבְרָהָם וֶועל אִיךְ זַיין אַזוֹ וְוִי אַרָשָׁע: (כ) הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת דִיא רָאזִינְגֶע

ספר הישר

הָט אִים גִבָּאטְן. אוּנ אַבְרָהָם הָאט גִימַאכְט אַיין גְרוֹיסֶע סְעוּדָה בְּשַׁעַת מֶען הָט אַנְטְוָוינְט יִצְחָק אוּנ אוֹיף דֶר סְעוּדָה אִיז גְקוּמֶען שֵׁם וְעֵבֶר אוּנ גְרוֹיסֶע שְׂרָרוֹת אִיךְ אֲבִימֶלֶךְ אוּנ פִיכוֹל אוּנ הָאבְּן גְגֶעסֶען אוּנ גְטְרוּנְקֶען אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גְפְרֵייט אִין דֶעם טָאג וָוס מֶען הָט אַנְטְוָוינְט יִצְחָק. אוֹיךְ תֶּרַח דֶר פָאטֶר פוּן אַבְרָהָם אוּנ זַיין בְּרוּדֶר נָחוֹר זֶענֶען גְקוּמֶן פוּן חָרָן חוּץ וָוס זֵיי הָאבְּן זִיךְ גְפְרֵייט בְּשַׁעַת זֵיי הָאבְּן גְהֶערְט עֶס אִיז גְבוֹרְעֶן אַיין זוּהְן צוּ אַבְרָהָם פוּן זַיין וַוייבּ שָׂרָה. זֶענֶען זֵיי אַצוּנְד גְקוּמֶען צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָאבֶּען גְגֶעסֶען אוּנ גְטְרוּנְקֶען אוֹיף דֶער סְעוּדָה וָוס אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט. אִין דֶער צַייט אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶוען אַיין יָאר אִיז גְשְׁטָארְבֶּען דֶער זוּהְן פוּן רְעוּ. אוּנ יִשְׁמָעֵאל אִיז אִין דֶער צַייט אַלְט גְוֶועזֶען פֶערְצִין יָאר. אוּנ יִשְׁמָעֵאל לֶערְנְט זִיךְ אַרוּם גֵיין מִיט פַייל אוּנ

לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה
נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי
נַפְשִׁי׃ רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי
הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃
כב מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל

אונקלוס

לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא
אִשְׁתֵּיזֵב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא
זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם
נַפְשִׁי׃ כא וַאֲמַר לֵהּ הָא
נְסֵיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָּמָא
הָדֵין בְּדִיל דְּלָא
לְמֵהְפַּךְ יָת קַרְתָּא
דְּבְעֵיתָא עֲלַהּ׃ כב אוֹחֵי
לְאִשְׁתֵּיזֵב תַּמָּן אֲרֵי לָא

תו"א אמלטה נא שבת שם:

רשב"ם

פנים אל פנים ותנצל נפשי: (כ) הלא מצער היא. ועסה מועטים ויכול אתה להניחה עכשיו שאין בה רוב חוטאים:

רש"י

כילד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד שנולד תרח כ"ט הרי צ"א ומשם עד שנולד אברהם ע' הרי קס"א תן להם מ"ח הרי ר"ט ואותה שנה היתה שנת הפלגה וכשנחרבה סדום היה אברהם בן צ"ט שנה הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב צ שנה וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום והברותיה שנה אחת הוא שנאמר אמלטה נא. נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. בה זה מדרשו ופשוטו של מקרא הלא עיר ק קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה: (כא) גם לדבר הזה. לא דייך שאתה ניצול אלא אף כל העיר אציל בגללך: הפכי. הופך אני ר כמו עד בואי אחרי רואי מדי דברי בו (ירמיה לא): (כב) כי לא אוכל לעשות. זהו עונשן של מלאכים על שאמרו כי משחיתים אנחנו ותלו הדבר בעצמן

שפתי חכמים

צ ואע"ג מנ"ל לרש"י דבשאר מקומות היה ישיבתן נ"ב שנה דלמא הרבה שנים המתינו מלבנות אחר הפלגה. [נוהרמ"ש] ולק"מ דהא פירש"י תחלת דבור וז"ל ומה היא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתיישב איש איש במקומו כו' ומשם וע"כ נ"ב שנה כו' הרי שרש"י עצמו פי' הוכחתו דכשנתפלגו האנשים תיכף התחילו לבנות ולהתיישב איש איש במקומו וכן הדעת נותנת באמת שנתחלה רצו לבנות העיר והמגדל להתיישב שם ואחר כך כשנפוצו משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנות המגדל באו כ"א במקומו ונתיישבו שם. אבל מאמלטה נא גי' נ"א אין הוכחה כלל שאינו פשוטו של מקרא רק רמז בעלמא לסיוע וכן מוכח מל' רש"י הרי מדור הפלגה כו' ואח"כ אמר הוא שנאמר אמלטה נא וגו' נא בגי' נ"א וכן מבואר בפירש"י ותוספות בפ"ק דשבת וגם בעין יעקב כתב שם וכן פירש"י בתורה ודלא כמנחת יהודה: ק הרא"ם הקשה לא ידעתי איך יתוקן קושיית רבותינו שהקשו הא קחזי לה והלא כל עצמן של רבותינו ז"ל שהוציאו מפשוטו אינו אלא מפני קושיא זו כדמפרש בפ"ק דשבת [ממ"ש] לק"מ דפשוטו של מקרא שמפרש רש"י הוא אסיפא דקרא הלא מצער היא ולא אתחלת הפסוק הנה וגו' קרובה וגו' והיא מצער וה"פ הנה העיר- הזאת קרובה וגו' ודאי צ"ל כמדרשו ישיבתה קרובה. והיא מצער ר"ל עונותיה מועטים וכו' אבל הלא מצער דסיפא דקרא שפירש"י תחלה גם כן על פי מדרשו וז"ש אח"כ ופשוטו של מקרא ר"ל מצער השני יכול להיות כפשוטו עיר קטנה אין לך להקפיד כו' ומה שהוכרח רש"י להביא הפשוטו של מקרא על סיפיה דקרא דהא ע"כ צ"ל דרישא דקרא הוא לפי מדרשו כנ"ל י"ל שנראה שלפי מדרשו קשה הלא מצער השני כפול הוא דל"ל לומר שני פעמים שעונותיה מועטים לכך הביא הפשוטו שהלא מצער פירוש עיר קטנה: ר [ממ"ש] שלא תטעה

פירוש לתורת-אלהים

שְׁטָאט אִיז נָאהְנְט צוּא אַנְטְלוֹפֶען וְהִיא מִצְעָר אוּנ זִי אִיז וֶוינְצִיג אִמָּלְטָה נָא שָׁמָּה לָאז מִיךְ אַהִין אַנְטְלוֹפֶן הֲלֹא מִצְעָר הִיא זִי אִיז וֶויינִיג דָס אִיז אַקְלֵיין שְׁטֶעטִיל אוּנ וֶוינֶג לַייט זֶענִין דְרִינֶן גֶהֶערְסְט נִיט מַקְפִּיד זַיין אַז דוּא וֶועסְט דָאס אִיבֶּר לָאזֶען אוּנ נִיט פַאר דַארְבֶּן אוּנ לָאז בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן מַיין נֶפֶשׁ דְרִינֶן רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט הָעִיר הַזֹּאת קְרוֹבָה נוּן דִיא שְׁטָאט אִיז נֶעהְנְטֶר בַּזֶעצְט גִיוָוארֶן דָס הֵייסְט זִי אִיז שְׁפֶּעטֶר מִיט אַיָאר בַּזֶעצְט גְוָוארֶן נָאךְ דֶעם בַּזֶעצוּנְג פוּן סְדוֹם מִיט דִי אִיבְּרִיגֶע שְׁטֶעטְוָוס גְהֶערֶן צוּ אִיר וָוארוּם פוּן דֶר צַייט אַז סְדוֹם אִיז בַּזֶעצְט גְוָוארֶן בִּיז אַהֶער אִיז צְוֶויי אוּנ פוּפְצִיג יָאר אוּנ פוּן דֶר צַייט פוּן דֶעם בַּזֶעצוּנְג פוּן צוֹעַר אִיז נָאר אֵיין אוּנ פוּפְצִיג יָאר דָס מֵיינְט דֶר פָּסוּק וָוס שְׁטֵייט אִמָּלְטָה נָא שָׁמָּה וָוארוּם נָא טְרֶעפְט אָן אֵיין אוּנ פוּפְצִיג לוֹט הָאט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אַנְטְלוֹפֶן אִין דֶעם שְׁטֶעטִיל וָוס זִי אִיז עֶרְשְׁט בַּזֶעצְט גְוָוארֶן אֵיין אוּנ פוּפְצִיג יָאר הֲלֹא מִצְעָר הִוא פַאר וָואר אִיר זִינְד זֶענֶען וֶויינִיג עֶס אִיז נָאךְ נִיט גְוָוארֶן פַר פוּל אִיר מָאס קֶענְסְטוּ דָאס אִיבֶּר לָאזֶן אוּנ נִיט פַאר דַארְבֶּן וּתְחִי נַפְשִׁי אוּנ לָאז דָארְטֶען מַיין נֶפֶשׁ בְּלַייבֶּען לֶעבֶּען׃ (כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָט דֶר מַלְאָךְ גְזָאגְט צוּ אִים הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ אִיךְ הָאבּ פַאר טְרָאגֶן דַיין פָּנִים צוּ דֶר זַאךְ אוֹךְ אִיךְ טוּ דִיר דִי זַאךְ אוֹךְ צוּ לִיבּ לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אִיךְ זָאל נִיט פַר קֶערֶן דִי שְׁטָאט וָואס דוּא הָאסְט גְזָאגְט אוּנ נִיט גִינוּג וָוס דוּ וֶועסְט נִיצוֹל וֶוערֶן וֶועל אִיךְ נָאךְ אֲפִילוּ מַצִיל זַיין דִי גַאנְצֶע שְׁטָאט פוּן דַיינֶעט וֶועגֶן׃ (כב) מַהֵר אַייל הִמָּלֵט שָׁמָּה וֶוער אַנְטְרִינֶען דָארְטֶען אַנְטְלוֹף גֶעךְ אַהִין כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד בּוֹאֲךָ שָׁמָּה וָוארוּם אִיךְ

ספר הישר

בּוֹגֶען. אוּנ אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶוען פִינְף יָאר אִיז עֶר גִיזֶעסֶען אִין דֶר מִיר פוּן גְצֶעלְט אִיז גְקוּמֶען יִשְׁמָעֵאל אוּנ הָט זִיךְ גְזֶעצְט לֶעבִּין יִצְחָק אוּנ הָט גְנוּמֶן דֶעם בּוֹגֶען מִיט דֶער פַייל אוּנ הָאט גְוָואלְט שִׁיסֶן יִצְחָק. אוּנ וִוי שָׂרָה הָט דָס דֶר זֶעהְן הָט זִי גְשִׁיקְט רוּפֶן אַבְרָהָם אוּנ זָאגְט צוּ אִים פַר טְרַייבּ דִי דִינְסְט מִיט אִיר זוּן דֶען אַזוֹ אוּנ אַזוֹ הָט עֶר גְוָואלְט טָאן צוּ אוּנְזֶער זוּן. אוּנ אַבְרָהָם הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן שָׂרָה. אוּנ תֵּיכֶף וִוי אַבְרָהָם אִיז אוּף גְשְׁטַאנֶען אִין דֶער פְרִי הָט עֶר גְנוּמֶען צְוֶועלְף לַאבִּין בְּרוֹיט אוּנ

לַעֲשׂ֣וֹת דָּבָ֔ר עַד־בֹּאֲךָ֖ שָׁ֑מָּה עַל־
כֵּ֛ן קָרָ֥א שֵׁם־הָעִ֖יר צֽוֹעַר׃ כג הַשֶּׁ֖מֶשׁ
יָצָ֣א עַל־הָאָ֑רֶץ וְל֖וֹט בָּ֥א צֹֽעֲרָה׃
כד וַֽיהוָ֗ה הִמְטִ֧יר עַל־סְדֹ֛ם וְעַל־
עֲמֹרָ֖ה גָּפְרִ֣ית וָאֵ֑שׁ מֵאֵ֥ת יְהוָ֖ה מִן־
הַשָּׁמָֽיִם׃ כה וַיַּהֲפֹךְ֙ אֶת־הֶֽעָרִ֣ים הָאֵ֔ל
וְאֵ֖ת כָּל־הַכִּכָּ֑ר וְאֵת֙ כָּל־יֹשְׁבֵ֣י

אונקלוס

אִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא עַד
מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא
שְׁמָא דְקַרְתָּא צוֹעַר׃
כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא
וְלוֹט עַל לְצוֹעַר׃ כד וַיְיָ
אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל
עֲמוֹרָה גָּפְרֵיתָא וְאֶשָּׁתָא
מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃
כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין
וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל

תו"א וה' המטיר סנהדרין לח ב׳ : ויצא את מגיפת פו :

רשב"ם

(כד) וה' המטיר. המלאך גבריאל : מאת ה'. שכינה ממש. וכן הוא בב"ד

בעל הטורים

(כג) השמש יצא וגו'. הפסוק מתחיל בה"א ומסיים בה"א מלמד שהלך ה׳

שפתי חכמים

לפרש הופך אותי שזה ג"כ פי' אחד על מדבר בעדו אבל לא יתכן כאן : ש אבל מדלעיל דכתיב ויאמר המלט על נפשך ולא כתיב ויאמרו אין ראיה דלמא בהצלה לא היה אלא אחד אבל בהפיכה היו שניהם יחדו : ת כלומר דע"כ אוהיא מצער קאי ולא אדסמיך ליה : א כלומר בית דינו וה' הסכימו לדבר זה וא"ת למה הקדים הב"ד קודם ה'. [מהרמ"ש] ולק"מ דהב"ד לא נכתב בהדיא בקרא רק נרמז באות וי"ו דוה' וא"כ איך אפשר להקדים ה' קודם הב"ד במלה א' ואין להקשות למה לא מפרש ג"כ לעיל גבי וה' אמר המכסה אני מאברהם וכן לקמן גבי וה' פקד את שרה והרא"ם נתן טעם לכולם ע"ש באורך. [מהרמ"ש] ולק"מ דכ"מ שנאמר וה' הוא וב"ד ר"ל כשאינו נמשך אשלפניו דוקא דאל"כ הל"ל הפעולה קודם ה' כשהוא תחלת דיבור וענין כגון הכא וימטר ה' ולא וה' המטיר דמשמעותו אמצע ענין והרי הוא באמת תחלת ענין לכך צ"ל לרמז בו הוא וב"ד אבל וה' אמר המכסה היא וי"ו החבור נמשך אשלפניו ויקומו משם וגו' שהלכו להשחית ועי"כ וה' אמר המכסה וגו' כפירש"י שם אני נתתי וכו' עד ולא אודיע לאב וכו' וכן וה' פקד וגו' פירש"י סמך פרשה זו לכאן ללמד כל המבקש וכו' ש"מ דרש"י פירש וי"ו של וה' פקד להורות שנמשך למעלה אבל הכא לא נמשך אשלפניו כלל ואדרבה כתיב השמש יצא וגו' ואח"כ המטיר וגו' ובאמת המטיר קודם שיצא השמש כמ"ש וכמו השחר עלה וגו' ופירש"י בזמן שהחמה ולבנה שולטים וכו' ודו"ק : ב כלומר דוה' המטיר לא קאי אקרא שלפניו השמש יצא על הארץ ולוט בא לצוערה ואח"כ כשבא לצוער המטיר אלא ה"ק וה' המטיר כלומר כבר קודם שבא לוט לצוער אלא מעלות השחר קודם שיצא השמש על הארץ : ג וקשה והלא כולם יהיו נשחתים ומה יכולים לדבר וי"ל דהקב"ה היה רוצה להראות שאע"פ שלא יהיה להם פתחון פה אפ"ה לא יחזרו בתשובה מהרש"ל. [מהרמ"ש] לק"מ דר"ל עובדי חמה ולבנה שבשאר מקומות יאמרו כן ולא עובדי חמה ולבנה שבסדום שנשחתים והא דפירש"י לא היינו חריבין דמשמע שאותן שבסדום יאמרו כן על עצמן י"ל דגם על אותן שבשאר מקומות שייך לשון זה כאלו מדברים על עצמן ע"ד ויחד יתרו נעשה בשרו חדודין : ד דקשה לרש"י למה כתיב המטיר ולא כתיב השליך. [מהרמ"ש] ק"ל המטיר וגו' דברים סותרים זה

רש"י

לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אובל. לשון יחיד מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל ש שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם ת והיא מצער: (כד) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' הוא ובית א דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר ב כמו שנאמר וכמו השחר עלה שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום ג יהיו עובדי לבנה אומרים אילו היה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבים לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר ד ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח): מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא אמר נשיי. וכן אמר דוד (מ"א א) קחו עמכם את עבדי אדוניכם ולא אמר מעבדי וכן אחשורוש בשם המלך ולא אמר בשמי אף כאן אמר מאת ה' ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב (איוב לו) כי בם ידין עמים וגו' כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים (שמות טז) הנני ממטיר לכם להם מן השמים: (כה) ויהפוך את הערים וגו'. ארבעתן יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה שנאמר

פירוש לתורת אלהים

קֶענְן נִיט טוּעֶן קַיין שׁוּם זַאךְ בִּיז דוּ וֶועסְט קוּמֶן אַהִין עַל כֵּן דְרוּם וַוייל לוֹט הָט גְזָאגְט (וְהִיא מִצְעָר) קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר הָאט מֶען גִירוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶער שְׁטָאט צוֹעַר: (כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ אוּנ אַז דִיא זוּנְן אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען אוֹיף דֶער עֶרְד וְלוֹט בָּא צוֹעֲרָה אוּנ לוֹט אִיז גִיקוּמֶן אִין צוֹעַר: (כד) וַיְיָ הִמְטִיר אוּנ גָאט הָאט גְמַאכְט רֶעגְנֶען אוֹיף סְדוֹם אוּנ אוֹיף עֲמוֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְיָ שְׁוֶועבִיל אוּנ פַייעֶר פוּן גָאט מִן הַשָּׁמָיִם פוּן דֶעם הִימֶעל: (כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל אוּנ עֶר הָאט פַר קֶערְט דִיא אַלֶע שְׁטֶעט וְאֵת כָּל הַכִּכָּר אוּנ גָאר דֶעם פְּלוֹן וְאֵת כָּל יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים אוּנ אַלֶע דִי זִיצֶר פוּן דִי שְׁטֶעט

ספר הישר

אַיין לָאנְגִיל וַואסֶר אוּנ גִיב דָס צוּ הָגָר אוּנ שִׁיקְט זִי מִיט יִשְׁמָעֵאל אַוֶועק. אוּנ הָגָר אִיז מִיט יִשְׁמָעֵאל אַוֶועק גְגַאנְגֶן אִין דֶר מִדְבָּר אַרַיין אוּנ הָט זִיךְ בַּזֶעצְט אִין מִדְבַּר פָּארָן. אוּנ דֶער נָאךְ אִיז גִינַאנְגֶען הָגָר מִיט יִשְׁמָעֵאל קַיין מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶען זִיךְ דָארְט בַּזֶעצְט אוּנ הָגָר הָט גְנוּמֶן צוּ אִיר זוּהְן יִשְׁמָעֵאל אַ וַייבּ וָוא הָאט גְהַייסֶן מְרִיבָה אוּנ מְרִיבָה גְוִוינְט פִיר זוּהְן אוּנ אַיין טָאכְטֶער. נָאךְ דֶעם אִיז יִשְׁמָעֵאל גְגַאנְגֶן מִיט זַיין מוּטֶער אוּנ וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער אִין דֶר מִדְבָּר אַרַיין אוּנ הָאבֶן זִיךְ דָארְט גְמַאכְט גְצֶעלְטֶן אוּנ זֶענֶען דָארְט גְוֶועסֶן אַיין לַאנְגֶע צַייט. אוּנ גָאט ב"ה הָט גְהָאלְפֶען צוּא יִשְׁמָעֵאל אוּנ עֶר הָט גְהַאט פִיל שָׁאף אוּנ רִינְדֶער אִין זְכוּת פוּן

הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה: כו וַתַּבֵּט
אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח:
כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי
יְהוָה: כח וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה
וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה
עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:

אונקלוס

יָתְבֵי קִרְוַיָא וְצִמְחָא
דְאַרְעָא: כו וְאִסְתְּכִיאַת
אִתְּתֵהּ מִבָּתְרוֹהִי וַהֲוַת
קָמָא דִמְלְחָא: כז וְאַקְדֵים
אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא
דְשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בִּצְלוֹ קֳדָם
יְיָ: כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי
סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל
אַפֵּי אַרְעָא דְמֵישְׁרָא
וַחֲזָא וְהָא סְלֵיק תְּנָנָא
דְאַרְעָא כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא:

הו"א ותבט ברכות נד: וישכם ברכות
יומא כח: עלה קיטור מנחות כו:

בעל הטורים

מילין קודם שילה השמש: (כו) (ותבט) אשתו. בגימטריא היא עירית:

רשב"ם

ובתנחומא: (כח) וישקף. לרעת אם נמצא שם עשרה וניצלו אם לאו:

רש"י

(איוב כח) בחלמיש שלח ידו וגו': (כו) ותבט אשתו מאחריו. מאחריו של לוט: ותהי נציב מלח. (ב"ר) במלח חטאה ובמלח לקתה אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו א"ל אף המנהג הרע הזה אתה באה להנהיג במקום הזה: (כח) קיטור. תימור של עשן שור"א (ברא"נדפאקקעל) בלעז: כבשן. חפירה שסורפין בה את אבנים לסיד וכן

שפתי חכמים

את זה דגפרית אינו מטר ל"פ בתחלה וכו': ה דקש"ל למה לא כתב מאחריה אלא ה"פ כשהיתה מאחריו היתה מבטת. ומהרש"ל פירש

פירוש לתורת אלהיב

וְצֶמַח הָאֲדָמָה אונ דאס שפראצונג פון דער ערד: (כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו אונ דאס ווייב פון לוט הט אבליק געגעבן פון אינטער אים פון אינטער לוט וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח אונ זיא איז גיווארען אשטאנד זאלץ. רש"י שרייבט מיט זאלץ האט זיא גיזינדיגט דען אז לוט האט צו איר גזאגט גיב אביסל זאלץ צו דיא אורחים האט זיא אים גענטפערט אפילו דעם שלעכטן מנהג ווילסטו אויך אויף ברענגען אין דער שטאט סדום איז זי אויך געשטראפט גווארען אז עס איז פון איר גיווארען אשטאנד זאלץ: (כז) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אונ ער האט זיך גיפעדערט אברהם אין דער פריי אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְיָ צו דעם ארט וואס ער איז דארטן געשטאנען פאר גאט: (כח) וַיַּשְׁקֵף עַל פְּנֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אונ ער האט געקוקט געגין סדום ועמורה וְעַל כָּל פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר אונ אויף גאר דס לאנד פון דעם פלון וַיַּרְא אונ ער האט גזעהן וְהִנֵּה עָלָה קִיטוֹר הָאָרֶץ כְּקִיטוֹר הַכִּבְשָׁן אונ עס איז אויף גנאנגן איין רוך פון דעם לאנד אזו

ליקוטים על התורה

(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח. דער ספר מעשי ה' שרייבט די מענטשען וואס גייען אין דר מדבר וואס דארטן איז קיין ערד גאר זאמד, אז עס קומט אשטארקער ווינט אונ ער הייבט אויף דעם זאמד אין דערהייך אז דר זאמד געפינט אהויכע נאך שיט זיך דר זאמד אויף די זאך ביז עס ווערט אהויכר בארג זאמד, אונ אזו ווערן פארשיט מיט דעם זאמד די רייזענדר וס גייען אין דר מדבר, אונ זיי שטארבן אונטר דעם זאמד, דריבר נעמן די רייזענדער אין דר מדבר מיט זיך פיל שטעקינס הויכע אונ זיי שטעקין אריין דיא שטעקינס אין דעם זאמד, הייבט אנדער זאמד פאלן אויף די שטעקינס ווערט אויף דיא שטעקינס בערגער זאמד, דערנוויל אנטלויפען זיי אונ ווערן גערעטעט. מיר זעהן אויך דס זעלביגע ווען עס שנייט הייבט אן דר שנייא פאלן אויף אמענטש קען אויף אים ווערן אבארג שנייא אשווערר ער זאל אים ניט קענן אראפ נוארפן פון זיך, די תורה זאגט אין סדרה נצבים עס איז געפאלן פון הימעל אויף דיא פיר שטעט ארעגין מיט שוועביל אונ זאלץ, דיא גמרא זאגט דיא זאלץ פון סדום מאכט בלינד די אויגען, דריבר הט דער מלאך גזאגט צו לוט צו זיי זאכן דו זאלסט דיך ניט שטעלן אויף דעם פלאץ, זאלסט גאר לויפן, אונ זאלסט ניט קוקען אינטער זיך מיט דעם פנים צו סדום, קוקען זאל ער ניט טאמר וועט ארופשפריצען אטראפען פון דעם זאלץ אויף דיזע אויגן וועט ער ווערען בלינד, אונ אז ער וועט ווערען בלינד אונ וועט ניט זעהן איין מנוט וויא צו גיין אונ וועט בלייבען שטיין, אונ דער פלאץ איז אליידיגער וועט דאך דיא שוועביל מיט זאלץ פאלן אויף אים וועט אויף אים ווערן אבארג זאלץ, אונ ווייל ער וועט דעם בארג זאלץ ניט קענן פון זיך אראפווארפן וועט ער שטארבן, אונ ווייל דאס ווייב פון לוט האט גוואלט זעהן וואס איז גווארען מיט סדום אדר זיא האט גוואלט זעהן אויב אירע קינדער וס זענן געבליבן אין סדום ווי זיי זענן ארוסגעגאנגן

ספר הישר

זיין פאטער אברהם. אין פיר טעג ארום הט אברהם גזאגט צו זיין ווייב שרה איך וועל גיין זיך זעהן מיט מיין זוהן ישמעאל דען איך האב אים שון פיל טעג ניט גזעהן, אונ אברהם זאטילט אן איין קעמיל אונ גייט אין דר מדבר צו זוכן זיין זון ישמעאל. אונ אברהם איז גפארן אונ איז גקומען צום געצעלט פון ישמעאל אום האלבען טאג. אונ ישמעאל איז ניט געווען אין דער הייס, נאר ישמעאל'ס ווייב מיט די קינדער זענען גוועזן אין דר הייס, האט אברהם זי גפרעגט ווו איז ישמעאל גגאנגן האט זיא גענטפערט ער איז גגאנגען אין פעלד אריין חיות שיסן. אונ אברהם איז גיזעסין אויף דעם קעמעל דען ער האט גשווארן צו זיין ווייב שרה אז ער זאל ניט אראפ גיין פון קעמעל, אונ אברהם האט גיזאגט צו ישמעאלס ווייב גיב מיר אביסל

כט וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי
הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם
וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה
בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֵן
לוֹט׃ ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר
וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת
בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי
בְנֹתָיו׃ לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־

אונקלוס

כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ״י כַּד
חַבֵּל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא
וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם
וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ
הֲפֵכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת
קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵין
לוֹט׃ ל וּסְלֵק לוֹט מִצּוֹעַר
וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין
בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דְּחִיל
לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵב
בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין
בְּנָתֵהּ׃ לא וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא
לִזְעֶרְתָּא אֲבוּנָא סִיב

תו״א ויהי בשחת ברכות נד:

רשב״ם

(ל) כי ירא לשבת בצוער. שלא הגיתו המלאך אלא שלא היה לו פנאי להפלם ההרה ועכשיו שהיה לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת בהר אולי יהפוך

רש״י

כל כבשן שבתורה: (כט) ויזכור אלהים את אברהם. (ב״ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט נזכר ו שהיה לוט יודע שסרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גילה הדבר ז שהיה חס עליו לפיכך חס הקב״ה עליו: (ל) כי ירא לשבת בצוער. לפי

שפתי חכמים

מאחריו של לוט שהיתה סוברת מאחר שהיא ניללה בעבורו רשאית היא לראות מאחוריו אך מאחוריה לא תביט עכ״ל: ו [ממ״ש] דכל מקום שנאמר ויזכור נ״ל שהזכירה נאמרה על אותו שהולרך ליפועה והללה כמו ויזכור אלהים את רחל וגו׳ וגם בחנה ויזכרה ה׳ אבל כאן יהיה הזכירה לאברהם וישועה ללוט ל״פ ויזכור אלהים את לוט שלריך ליפועה ומ״ש את אברהם ר״ל זכר ללוט הטובה שעשה עם אברהם ואת אברהם כמו עם אברהם וק״ל: ז והקשה מהרא״ם אבל עכ״ז יש לשאול מדוע לא נזכר הטובה שעשה לוט לאברהם שעזב את ארלו ומקום מולדתו והלך אחריו בכל מקום שהלך. ול״נ שאין זה טענה לרבותינו ז״ל דיש לומר דמה שהלך לוט עם אברהם לא היה לטובת אברהם אלא לטובתו שאם ימות אברהם יירש הוא אותו כמו שפירש״י גבי ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וגו׳ אבל מה שלא גילה זה שסרה אשתו היא חשבה לטובה לו כיון שהליכתו לא

פירוש לתורת אלהים

ווי דער רוך פון דעם קאלך אויבן: (כט) וַיְהִי אונ עס איז געוועזן בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר אז גאט האט פֿאַרדאָרבן די שטעט פון דעם פֿלאַך וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם אונ גאט האט געדענקט אברהם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה אונ האט ארוס געשיקט לוט פון דעם פֿאַרקערונג בַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֵן לוֹט אז עס איז פֿאַרקערט געוואָרן דיא שטעט וואס לוט איז אין זייא געזעסען. רש״י שרייבט גאט האט געדענקט צוא לוט דיא טובה וואס ער האט געטאן צו אברהם וואס ער האט געהערט אז אברהם האט געזאגט אין מצרים אויף שרה זיא איז מיין שוועסטער אונ ער הט ניט מגלה געוועזן די זאך ווארום ער הט חס געהאט אויף אברהם

ליקוטים על התורה

פון סדום, לויפן נאך זיי אדער ניין, הט זיא געקוקט אינטער לוט אדער אינטער דעם מלאך, דערנוייל איז די זאלץ גפאלן אויף אירע אויגען אונ איז בלינד געוואָרען איז זיא אביסעל געבליבן שטיין איז דר זאלץ אויף איר ארופגעפאלן אונ זיא איז באלד געשטארבן אונטער דעם בארג זאלץ, לוט מיט זיינע צוויי טעכטער זענען פון שרעק ווייטער גלאפן אונ האבן מורא געהאט שטיין זיא רעכטין איז זיא געבליבען אשטיק זאלץ, די דרשה פון מדרש איז אוך אמת, ווייל זיא הט געזינדיגט מיט זאלץ איז פון איר געוואָרן זאלץ:

(כט) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וגו׳. די גמרא זאגט רבי פנחס בן יאיר איז אמאהל געגאנגען אין וועג אונ ער איז געקומען צו אטייך, הט ער געזאגט צום טייך מאך מיר אפגעקענע וועג אין מיטן טייך איך זאל קענען דורך גיין, הט דר טייך אזוי גיטאהן אונ אין מיטן טייך איז געוואָרען

דרום האט גאט אויף אים חס גיהאט אונ האט אים מציל געוועזן פון דעם פאר קערונג פון סדום: (ל) וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר איז לוט אויף געגאנגען פון דער שטאט צוער וַיֵּשֶׁב בָּהָר אונ ער האט זיך באזעצט אויף דעם בארג וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ אונ זיינע צווייא טעכטער זענין געוועזן מיט אים כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר ווארום ער האט זיך געפארכטין צו זיצען אין צוער ווייל עס איז גאהינט געוועזן צוא סדום וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו אונ ער איז געזעסען אין אהייל ער מיט זיינע צווייא טעכטער: (לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה אונ דיא עלצטי טאכטער האט געזאגט צוא דער יונגסטע אָבִינוּ זָקֵן אונזער פאטער איז אלט אונ

ספר הישר

וואסר צו טרינקען הט זיא געטפערט איך האב ניט קיין וואסר אונ ברוגז אונ זיא הט גאר ניט גפרעגט אברהם וועד ער איז גאר זיא שלאגט אונ פלוכט די קינדר אונ פלוכט איר מאן ישמעאל אונ אברהם הערט אום דיא רייד פון ישמעאלס װייב אונ עס טוט אים נייער באנג דרוף. אונ אברהם הט זיא ארום גערופען פון געצעלט איז זיא צו אים ארוס געגאנגען אונ אברהם זאגט צו איר אז דיין מאן ישמעאל וועט קומען זאלסטו אים זאגן עס איז געקומען איין אלטער מאן פון פלשתים אונ האט דיך געזוכט אזוי איז זיין געשטאלט אונ איך האב אים ניט גיפרעגט ווער ער איז גאר ער הט מיר געזאגט אז דיין מאן וועט קומען פון פעלד זאלסטו צוא

הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ׃ לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ לג וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־

וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא׃ לב אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃ לג וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֶן חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַּת רַבְּתָא וּשְׁכִיבַת עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע

בעל הטורים

(לא) כדרך . ב' במסורה כדרך כל הארץ כדרך יום כה גבי שליו מה כאן תשמיש המטה אף להלן וזהו מה שאמרו ז"ל שנתאוו לעריות בשאלת השליו : (לב) ונחיה . ג' במסורה ב' כאן ואידך ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מהבהמה מלמד שעשו בנות לוט מעשה בהמה.

רשב"ם

העיר : (לא) ואיש אין בארץ. סבורות היו שהעולם נהפך שהביא מבול של אש :

רש"י

שהיתה קרובה לסדום : (לא) אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי שמא ימות או יפסוק מלהוליד : ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (ב"ר) : (לג) ותשקין וגו'. יין נזדמן להן במערה ח להוציא מהן שני אומות : ותשכב את אביה. ובצעירה כתיב ותשכב עמו לצעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדתה חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה. אבל בכירה שפתחה בזנות פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של בכירה נקוד לומר שבקומה ידע ט ואעפ"כ לא נשמר ליל שני משתות (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות לסוף

שפתי חכמים

היה אלא לירשו היה לו לגלות שסרה אשתו היא ויהרגו את אברהם כיון שנתן עיניו בממון לכן חשבה לו לטובה ודו"ק : ח כתב הרא"ם אבל יש לתמוה איך הניח דעת מי שאמר בבראשית רבה ומנין היה להם יין במערה אלא מתוך שהיה להם הרבה היו כונסים אותן למערות ותפס דעת רבי יודן בר סימון שאמר נעשה להם מעין כו' שנראה מזה דלשם שמים נתכוונו ורש"י פירש בכירה שפתחה בזנות ש"מ לשם זנות נתכוונו ולא לשם שמים ותירץ דעת רש"י אפי' לדברי האומר לדבר זנות נתכוונו זימן להם הקב"ה יין כדי להוציא מהם ב' האומות והנ"ל כתבתי : ט וא"ת והא כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה וי"ל מתחלה לא ידע בשכבה ובקומה ואח"כ בליל שני כשהתחיל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לא) ואיש אין בארץ לבא. פי' ר' אברהם אבן עזרא וז"ל איש אין בארץ ראוי לבא עלינו כי היו מחזיקות עצמן במיוחסות :

פירוש לתורת אלהים

אַז מִיר וֶועלֶן נִיט טָאן אַצוּנְד אַתַּחְבּוּלָה אַז מִיר זָאלֶן הָאבֶּן קִינְדֶר וָועט דֶען וֶועלִין מִיר דָאס טָאן דֶען עֶס וֶועט שׁוֹן קֵיין צַייט נִיט זַיין וָוארוּם טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּן אָדֶר עֶר וֶועט אוֹיף הֶערֶן מוֹלִיד זַיין וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ אוּנ קֵיין מַאן אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶן אוֹיף דֶר עֶרְד עֶר זָאל קוּמֶן אוֹיף אוּנְז כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ וִויא דֶער סֵדֶר אִיז פוּן גָאר דִיא וֶועלְט רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט זַייא הָאבֶּען גִימֵיינְט אַז גָאר דִיא וֶועלְט אִיז חָרוּב גְוָוארֶן אַזוֹ וִויא אִין דוֹר הַמַּבּוּל׃ (לב) לְכָה גֵיין נַשְׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן לָאמֶר אָן טְרִינְקֶען אוּנְזֶר פָאטֶר מִיט וַויין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ אוּנ מִיר וֶועלֶן לִיגֶן מִיט אִים בַּיי זַאמֶן וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ אוּנ מִיר וֶועלֶן דֶער נֶערִין פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער זֶרַע קִינְדֶער׃ (לג) וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן אוּנ זֵיי הָאבֶּן אָן גִטְרֶענְקְט זֵייעֶר פָאטֶער מִיט וַויין דִיא זֶעלְבִּיגֶע נַאכְט רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָאט אֵיין נֵס גִיטָאן אוּנ הָאט זֵייא צוּא גִישִׁיקְט וַויין אִין דֶער הֵייל כְּדֵי עֶס זָאל פוּן זֵייא אַרוּם קוּמֶען צְוֵוייא אוּמוֹת וַתָּבֹא הַבְּכִירָה אוּנ דִי עֶלְצְטֶע אִיז גִיקוּמֶן וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ אוּנ זִיא אִיז גְלֶעגֶען מִיט אִיר פָאטֶר וְלֹא יָדַע

ליקוטים על התורה

אַטְרוּקֶענֶע וֶועג אוּנ רַבִּי פִּנְחָס אִיז דוּרְךְ גְגַאנְגֶען, מִיט רַבִּי פִּנְחָס אִיז גְגַאנְגֶען אַטֶערְק, אוּנ נָאךְ אֵיינֶר, הָט רַבִּי פִּנְחָס גְזָאגְט צוּם טַייךְ דִי וֶועג זָאל בְּלַייבֶּן טְרוּקֶען בִּיז דִי צְוֵויי מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶען אוֹךְ דוּרְךְ גֵיין, הָט דֶער טַייךְ אַזוֹ גִיטָאהְן (עיין חולין ז באריכות), זֶעהְן מִיר אַמֶענְטְשׁ דַארְף טָאהְן אַטוֹבָה צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס בֶּעגְלֵייטֶן אִים אִין וֶועג, אֲפִילוּ זֵיי גֵייעֶן וֶועגֶן זֵייעֶרֶע גִישֶׁעפְטֶן, מִיר וֵוייסֶן לוֹט הָט גְוואוֹנְט אִין חָרָן, אוּנ וֶועגֶן אַבְרָהָם אִיז עֶר מִיט אִים גֶעגַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם אוּנ אִין כְּנַעַן, אוּנ וַוייל אַבְרָהָם הָט אִים גֶעוָואלְט אָפְּשֵׁיידֶן פוּן זִיךְ דְרִיבֶּר אִיז לוֹט גְקוּמֶן אִין סְדוֹם, אוּנ וַוייל וֶועגֶן אַבְרָהָם אִיז לוֹט גֶעקוּמֶן אִין סְדוֹם דְרִיבֶּר דַארְף זַיין נֶועלְכֶע אוּמְגְלִיקֶען עֶס טְרֶעפְט צוּ לוֹט אִין סְדוֹם דַארְף אַבְרָהָם אִים רֶעטְטִין פוּן זֵיי, דְרִיבֶּר אַז לוֹט אִיז גֶעפַאנְגֶען גְוָוארֶן אִיז אַבְרָהָם גִילָאפֶען אִים רֶעטְטִין, אֲפִילוּ עֶס אִיז גֶעוֶוען מִיט סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, אוּנ אִיצְט הָאט הקב"ה אַלֵיין גֶעשִׁיקְט מַלְאָכִים צוּ לוֹט זֵיי זָאלֶן אִים רֶעטְטִין, וַוייל וֶועגֶן הקב"ה אִיז אַבְרָהָם אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן חָרָן. אוּנ לוֹט אִיז גְגַאנְגֶען וֶועגֶען אַבְרָהָם, דְרִיבֶּער אַז הקב"ה הָאט גִידֶענְקְט אַבְרָהָמֶען הָט עֶר גֶערֶעטֶעט לוֹט׃

ספר הישר

אִים אַזוֹ זָאגֶען דִיא. זָאלְסְט אָפ טָאן דֶעם אוּנְטֶערְלֶעהְן פוּן גְצֶעלְט אוּנ מַאךְ אֵיין אַנְדֶערֶן נָאגִיל צוּם גְצֶעלְט. אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַוֶועק גְפָארֶן צוּ זַיין וֶועג. אוּנ נָאךְ דֶעם אַז אַבְרָהָם אִיז אַוֶועק גְפָארֶען אִיז יִשְׁמָעֵאל מִיט זַיין מוּטֶער אַהֵיים גְקוּמֶן הָט דָס ווייבּ צוּ אִים גְזָאגְט עֶס אִיז גְקוּמֶן אֵיין אַלְטֶער מַאן פוּן פְּלִשְׁתִּים אַזוֹ אִיז זַיין גְשְׁטַאלְט אוּנ אַזוֹי הָאט אִים גִיט גְפְרֶעגְט וֶוער עֶר אִיז נָאר עֶר הָאט מִיר גְזָאגְט אַז דַיין מַאן יִשְׁמָעֵאל וֶועט קוּמֶען זָאלְסְטוּ אִים אַזוֹ זָאגֶען. טוּא אָפ דֶעם אוּנְטֶערְלֶעהְן פוּן גִיצֶעלְט אוּנ זָאלְסְט מַאכֶען אֵיין אַנְדֶערֶען נָאגִיל צוּם גְצֶעלְט. אוּנ וִוי יִשְׁמָעֵאל הָט אִים גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין ווייבּ הָאט עֶר פַר שְׁטַאנֶען אַז דֶער

יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ לד וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־
הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־
אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי
שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃
לה וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־
אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב
עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃
לו וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃
לז וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ

אונקלוס

בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃
לד וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי
וַאֲמַרַת רַבְּתָא לִזְעֵרְתָא
הָא שְׁכֵיבִית רַמְשָׁא עִם
אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף
בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכוּבִי
עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא
בְּנִין׃ לה וְאַשְׁקִיאָה אַף
בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהֶן
חַמְרָא וְקָמַת זְעֵרְתָא
וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃
לו וְעַדִּיאָן תַּרְתֵּין בְּנַת
לוֹט מֵאֲבוּהֶן׃ לז וִילִידַת
רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ

תו"א ובקומה ויר׳ תג׳ סוריום יא׳:

בעל הטורים

(לג) ובקומה. נקוד על הוא"ו לומר שבשכבה עמו קודם ו׳ שעות וקודם חצות בעוד שבנתו חוק ועל כן לא ידע בקומה אבל רות לא שכבה עם בעזו אלא לאחר ו׳ שעות היינו דכתיב ותקם בטרום יכיר איש את רעהו מיי״ן שלא קמה עד לאחר ו׳ שעות על כן ידע בקומה: (לד) הצעירה הן שכבתי אמש. ס"ת למפרע שינה לומר לך שישן היה ולא הרגיש בה:

רש"י

מאכילים אותו מבשרו): (לו) ותהרין וגו׳. אף ע"פ שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה אלו שלטו י בעצמן והוציאו

שפתי חכמים

לשתות יין היה נזכר מה שעשה ואפ"ה שתה מהרש"ל. [ג"א] וא"ת למה כתיב ובקומה מאחר שידע וי"ל שודאי בקומה ממטתו ידע אבל לא ידע שבעלה. (מהרמ"ש) אבל קשה על זה דלפ"ז ידע בקומה ממטתו והדרא קושיא לדוכתא הא כתיב לא ידע בשכבה ובקומה אלא ה"פ בשעת קומה ממטתו לא ידע והנקוד בא לומר שאח"כ נודע לו משכיבה וקימה כמו שז"ל ג"כ לפשוטו שבשעת קימה נודע לו דממילא נודע לו גם משכיבה שאין קימה בלא שכיבה ומ"ש רש"י לומר שבקומה ידע ר"ל לאפוקי בין שכיבה לקימה לא ידע ודו"ק: י פי׳ רכשו דמתרגמינן לרכשה למשלט. ויש גורסין ערותן כדלית

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לו) ותהרין. פירש"י אע"פ שאין מתעברת אשה מביאה ראשונה אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן. עחתן נרסינן ב"ר פי׳ בתוליהן וראיה מב"ר ואלה בתולי בתי עדות בתי. ולא גרסינן ברי"ש כמו שאו׳ העולם:

ליקוטי יהודא

(לז) ותלד הבכירה בן וגו׳. דר אלשיך שרייבט דס וואָרט מואב צו ציילען אויף מספר קטן וקליינעם צאהל) מ איז פיר. ו איז זעקס. א איז איינס. ב איז צוויי, צוזאמען איז דרייצעהן, דר וואָרט מואב ווערט גערעכענט פר איינס, איז פערצעהן, דר וואָרט דוד איז אויך פערצעהן, ווייל פון מואב איז געבאָרען געוואָרען דוד המלך. די יינגסטע האט גערופען איהר זוהן בן עמי. דר וואָרט בן עמי בטרעפט פיר אונ צוואנציג. ב איז צוויי. נ איז פינף. ע איז זיבען. מ איז פיר. י איז איינס. אונ דיא פינף אותיות בן עמי. איז צוזאמען פיר אונ צוואנציג. דער וואָרט רחבעם איז אויך פיר אונ צוואנציג. ר איז צוויי. ח איז אכט. ב איז צוויי. ע איז זיבען. מ איז פיר. דר וואָרט רחבעם איז איינס, צו זאמען איז פיר אונ צוואנציג, ווייל פון עמון איז געבאָרן געוואָרן דר מלך רחבעם, אונ ווייל אברהם הט געוואוסט אז

פירוש לתורת אלהים

בשכבה ובקומה אונ ער האט ניט געוויסט פון איר ליגען אונ פון איר אויף שטיין: (לד) ויהי ממחרת אונ עס איז געווען אויף דעם אנדערן מארגען ותאמר הבכירה אל הצעירה האט געזאגט די עלצטע צו דער יונגסטע הן שכבתי אמש את אבי איך בין געלעגן געכטין מיט מיין פאטער נשקנו יין גם הלילה לאמר אים אן טרינקען וויין היינטיגע נאכט אויך ובאי שכבי עמו אונ קום ליג מיט אים ונחיה מאבינו אונ מיר וועלן דר נערן פון אונזער פאטער זרע קינדער: (לה) ותשקין גם בלילה ההוא את אביהן יין אונ זייא האבן אן געטרינקט די נאכט אויך זייער פאטער מיט וויין ותקם הצעירה ותשכב עמו אונ זי איז אויף געשטאנען די יונגסטע אונ איז געלעגין מיט אים ולא ידע בשכבה ובקומה אונ ער האט ניט געוויסט פון איר ליגען אונ פון איר אויף שטיין: (לו) ותהרין שתי בנות לוט אונ זיי זענען טראגן געווארן די צוויי טעכטער פון לוט מאביהן פון זייער פאטער: (לז) ותלד הבכירה בן אונ די עלצטע האט געבארין א זון ותקרא שמו מואב האט זיא גרופן זיין נאמען מואב הוא ער איז דער פאטער פון מואב פון אים קומן ארוס דיא אומה מואבים צו

ספר הישר

איז געווען זיין פאטער אברהם אונ זי האט אים קיין קבוד ניט אן טאן. האט ישמעאל צו גהערט די רייד פון פאטער אונ האט איהם נעטריבען דס ווייב אונ ישמעאל איז געגאנגען צום לאנד כנען אונ האט גנומען איין אנדער ווייב אונ ברענגט זיא צום געצלט

מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃ לח וְהַצְּעִירָה גַם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם׃ ס כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃

מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דֵין׃ לח וּזְעֶרְתָּא אַף הִיא יְלֵידַת בַּר וּקְרָת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵין׃ א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דָרוֹמָא וִיתִיב בֵּין רְקַם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר׃ ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִגְרָר

רשב"ם (לז) עד היום. בימי משה. וכן כל עד היום עד ימי הסופר שכתב את הדבר׃

תו"א מואב נ"ק לא אוריות יא׃ בן עמי נ"ק שם הוריות שם׃

רש"י

ערותן (פ"א עדותן) לחוץ ונתעברו מביאה ראשונה׃ (לז) מואב. זו שלא היתה צנועה פירסמה שמאביה הוא אבל צעירה קראתו בלשון נקיה וקבלה שכר בימי משה שנאמר בבני עמון (דברים ב) אל תתגר בם כלל ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם אבל לצערן התיר לו׃ (א) ויסע משם אברהם. כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע לו משם ד"א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו (ב"ר)׃ (ב) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לבית פרעה ע"י כן׃ אל שרה אשתו. על שרה אשתו. וכיוצא

שפתי חכמים

וסיא היא אלה בתולי בתי תרגום יונתן אלה עדות בתי׃ ב ועל הפי' הזה קשה למה הלך לגרר שהוא רחוק הרבה ומ"ש הביא ד"א

פירוש לתורת אלהים

הַיּוֹם בִּיז הַיינְטִיגְן טָאג אִיז דִי אוּמָה פַּר הַאנְדֶען׃ (לח) וְהַצְּעִירָה אוּנ דִי יוּנְגְסְטֶע גַם הִיא יָלְדָה בֵּן זִי הָט אוֹךְ גִיבָּארִין אַזוּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ אוּנ זִי הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען בֶּן עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי עַמּוֹן עֶר אִיז דֶר פָאטֶר פוּן דִי בְּנֵי עַמוֹן דָם הֵייסְט פוּן אִים קוּמֶן אַרוּס דִיא אוּמָה עַמוֹנִים עַד הַיּוֹם בִּיז הַיינְטִיגֶן טָאג דָם דִיא אוּמָה אִיז פַּר הַאנְדֶן אוּף דֶר וֶועלְט׃ (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב אוּנ אַבְרָהָם הָט פוּן דָארְטֶן גִיצוֹגִין צוּא דֶעם לַאנְד וָוס אִיז אִין דָרוּם זַייט רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט גְזֶעהְן אַז דִיא שְׁטֶעט זֶענִין חָרוּב גְוָוארִין אוּנ עֶס הָאבְּן אוֹיף גְהֶערְט צוּ זַיין עוֹבְרִים וְשָׁבִים הָאט עֶר נִיט גִיקָאנְט מְקַיֵּים זַיין הַכְנָסַת אוֹרְחִים דְרוּם הָאט עֶר אַוֶועק גְצוֹגֶן פוּן דָארְטֶן אָדֶער עֶר אִיז דְרוּם אַוֶועק גְצוֹגֶן פוּן דָארְטֶען עֶר זָאל זִיךְ דֶר וַוייטֶערֶן פוּן לוֹט מַחֲמַת עֶס אִיז אוֹיף אִים אַרוּס גְגַאנְגֶען אַשֵׁם רַע אַז עֶר אִיז גְלֶעגְן מִיט זַיינִי טֶעכְטֶער וַיֵּשֶׁב אוּנ אַבְרָהָם הָאט זִיךְ בַּזֶעצְט בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר צְווִישֶׁען קָדֵשׁ אוּנ צְווִישְׁן שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר אוּנ עֶר הָאט גְיוואוּנְט אִין דֶער שְׁטָאט גְרָר׃ (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט אוֹיף זַיין וַוייבּ שָׂרָה אֲחוֹתִי הִוא זִיא אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער רש"י שְׁרַייבְּט דָא הָאט עֶר פוּן שָׂרָה קֵיין רְשׁוּת נִיט גִינוּמֶען זִיא זָאל מַסְכִּים זַיין אוּנ זִיא זָאל אוֹךְ אַזוֹ זָאגֶען וָוארוּם עֶר הָאט גְוִויסְט אַז זִיא וֶועט דְרוֹף נִיט מַסְכִּים זַיין דֶען זִיא אִיז שׁוֹין אֵיין מָאל דוּרְךְ דֶעם גְנוּמֶן גְוָוארֶן צוּ פַּרְעֹה דְרוּם הָט עֶר זִי נִיט גְפְרֶעגְט אוּנ הָאט אַלֵיין גְזָאגְט (אֲחוֹתִי הִוא) וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה אוּנ אֲבִימֶלֶךְ דֶער קֵינִיג פוּן גְרָר הָאט גְשִׁיקְט אוּנ הָאט גְנוּמֶן שָׂרָה׃

ליקוטי יהודא

פוּן לוֹט וֶועט אַרוּס קוּמֶען דָוִד אוּנ רְחַבְעָם דְרִיבֶּר וֶוען עֶר אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן פוּן חָרָן הָט עֶר מִיט גְענוּמֶן לוֹט, וֶוען לוֹט אִיז גְעפַאנְגֶן גְעוָוארֶן הָט עֶר אִים גֶערֶעטֶעט, פוּן סְדוֹם הָט עֶר אִים גֶערֶעטֶעט, אוּנ וֶוען עֶר הָט מְזַנֶּה גִיוֶועזְן מִיט זַיינֶע צְווֵיי טֶעכְטֶער, אוּנ מוֹאָב מִיט עַמוֹן זֶענֶען גִיבָּארֶען גְוָוארֶן, וֶועלֶן שׁוֹן גְבָּארֶן וֶוערֶן דָוִד מִיט רְחַבְעָם אָן לוֹט, דְרִיבֶּר וַיִּסַּע אַבְרָהָם, הָט אַבְרָהָם אַוֶועקְגֶעצוֹגֶן אוּנ הָאט זִיךְ דֶערְוַוייטֶערְט פוּן לוֹט. ווייל פַּר מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן דִי סוֹדוֹת נִיט גְעוָואקְסְט אִיז דִי זַאךְ פוּן לוֹט מִיט זַיינֶע טֶעכְטֶער נִיט שֵׁיין גְוֶוען פַאר אַבְרָהָם׃

ספר הישר

וִוי עֶר אִיז גְוֶוען פְרִישֶׁער׃ אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסֶען אִין פְּלִשְׁתִּים וָועקְס אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר. אוּנ דִיא קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָאבֶּען דָארְט נְגְרָאבֶּען פְרִישֶׁע בְּרוּנֶעס. אוּנ דִיא קְנֶעכְט פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּן זִיךְ גְקְרִיגְט אוּנ גְזָאגְט בַּיי דֶעם גְרוֹסֶן וַואסֶר בְּרוּנֶען וָוס דִי קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט דָס גְהֶערְט אִיז עֶר גְקוּמֶען מִיט פִיכוֹל אוּנ צְוָואנְצִיג מֶענְטְשֶׁען צוּ אַבְרָהָם. אוּנ אַבְרָהָם הָט גְשְׁטְרָאפְט אֲבִימֶלֶךְ וָוס זַיינֶע קְנֶעכְט הָאבֶּן אִים גְגַזְלְת דֶעם בְּרוּנֶען. הָט אֲבִימֶלֶךְ צוּ אִים גְזָאגְט אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי גָאט ב"ה וָוס הָט בַּשַׁאפֶען דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט אַז אִיךְ הָאבּ נִיט גְהֶערְט פוּן דֶר זַאךְ בִּיז הַיינְט דֶעם הַיינְטִיגֶען טָאג׃ וְיִצְחָק אוּנ אַז

ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם
הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת
בָּעַל׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ
וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃
ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־
גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם־לְבָבִי
וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ ו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי
יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת

וּדְבַר יָת שָׂרָה׃ ג וַאֲתָא
מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת
אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְלֵילְיָא
וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ מִית
עַל עֵיסַק אִתְּתָא
דִּדְבַרְתָּא וְהִיא אִתַּת
גְּבָר׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא
קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הַעַם
אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל׃ ה הֲלָא
הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי הִיא
וְהִיא אַף הִיא אֲמָרַת
אָחִי הוּא בְּקַשִּׁיטוּת לִבִּי
וּבְזַכָּאוּת יְדַי עֲבָדִית דָּא׃
ו וַאֲמַר לֵהּ מֵימַר מִן
קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף
קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְקַשִּׁיטוּת
לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָּא וּמְנָעִית

תו"א הנך מת מכות ט: ובעלת בעולת כתובות סא קידושין ג: אדני הגוי ב"ק לב מכות ט: הלא הוא ב"ק שם מכות שם:

רשב"ם

(ד) ואבימלך לא קרב אליה. להשיר מה שהקב"ה אומר על כן לא נתתיך לנגוע

בעל הטורים

(ד) הגוי גם צדיק תהרג. פי' אם תהרוג אותי גם אברהם הצדיק תהרוג

שפתי חכמים

כו' ומאחר שהיה רוצה להתרחק ממנו נסע לגרר למקום ישוב. מהרש"ל: ל (נח"י) הוצרך לפרש כדי שלא תקשה קראי אהדדי דכתיב בסמוך ואחשוך דמשמע המניעה היה מהש"י ואילו הכא משמע דמעצמו לא קרב: מ כך היא הגירסא וקאי על אנשים מנהיגי הגמלים

רש"י

בו (ש"א ד) אל הלקח ארון וגו' ואל מות חמיה. שניהם בלשון על: (ד) לא קרב אליה. המלאך מנעו ל כמו שנאמר לא נתתיך לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרג. אף אם הוא צדיק תהרגנו שמא כך דרכך לאבד האומות חנם כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף אני אומר שהרגתם על לא דבר כשם שאתה אומר להרגני: (ה) גם הוא. לרבות עבדים וגמלים וחמרים מ שלה את כלם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה: (ו) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמית מתחלה

פירוש לתורת אלהים

(ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִיז גְקוּמֶן צוּ אֲבִימֶלֶךְ אִין חָלוֹם פוּן דֶער נַאכְט וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִנְּךָ מֵת דוּ וֶועסְט שְׁטַארְבֶּן עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וֶועגְין דִי אִשָּׁה וָואס דוּ הָאסְט גְנוּמֶן וְהִוא בְּעוּלַת בָּעַל אוּנ זִיא אִיז אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ: (ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט צוּ אִיר נִיט גְנֶעהְנְט וָוארוּם דֶער מַלְאָךְ הָאט אִים נִיט גְלָאזְט אִיר אָן רִירִין וַיֹּאמַר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָאט גְזָאגְט הֲגוֹי גַם צַדִּיק תַּהֲרוֹג אוֹיבּ אַזוֹי אַפָּאלְק וָואס אִיז אֲפִילוּ גֶערֶעכְט טוּסְטוּ אוֹךְ הַרְגֶנֶן. רש"י שְׁרַייבְּט אֲבִימֶלֶךְ הָאט אַזוֹי גְזָאגְט פַאר הקב"ה טָאמֶער אִיז אַזוֹ דַיין סֶדֶר צוּ מַאכֶן פַר לִירֶן דִי אוּמוֹת אוּם זִיסְט אַזוֹ הָאסְטוּ גְטָאן צוּא דֶעם דוֹר הַמַּבּוּל אוּנ צוּ דוֹר הַפְּלָגָה אַזוֹ וְוִי דוּ זָאגְסְט מִיךְ צוּ הַרְגֶנֶן: (ה) הֲלֹא פַר וָואר הוּא אָמַר לִי אֲחוֹתִי הִוא עֶר הָט מִיר גְזָאגְט זִיא אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער וְהִיא גַם הִוא אוּנ זִי הָט אוֹךְ גְזָאגְט אוֹף אַבְרָהָם עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער. רש"י שְׁרַייבְּט גַם הוּא וַוייזְט אוּנְז אַז אֲבִימֶלֶךְ הָאט גְזָאגְט אִיךְ הָאבּ גְפְרֶעגְט זַייעֶרִי קְנֶעכְט אוּנ דִיא וָואס טְרַייבֶּען דִיא אֵיזְלֶען אוּנ דִיא קֶעמְלֶען הָאבֶּן אַלִי גְזָאגְט אַז אַבְרָהָם אִיז אִיר בְּרוּדֶער בְּתָם לְבָבִי מִיט גַאנְצְקֵייט פוּן מַיין הַארְץ וּבְנִקְיוֹן כַּפַּי אוּנ מִיט רֵיינִיקֵייט פוּן מַיינֶע הֶענְט עָשִׂיתִי זֹאת הָאבּ אִיךְ דָאס גִיטָאן אִיךְ בִּין רֵיין פוּן אַזִינְד וֶוען אִיךְ הָאבּ אִין אִיר נִיט אָן גְרִירְט: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים הָאט גָאט צוּא אִים גְזָאגְט בַּחֲלוֹם אִין

ספר הישר

יִצְחָק דֶער זוּהְן פוּן אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוֶועזְן זִיבֶּן אוּנ דְרַייסִיג יָאר אִיז יִשְׁמָעֵאל גְקוּמֶן צוּ יִצְחָק אוּנ זָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין אַלְט גְוֶוען דְרַייצֶעהְן יָאר אַז גָאט ב"ה הָט גְזָאגְט אוּנְזֶער פָאטֶער אַבְרָהָם אַז עֶר זָאל זִיךְ בַּשְׁנַיידֶען אוּנ זָאל מִיךְ בַּשְׁנַיידֶען אוּנ אִיךְ הָאבּ גְטָאן אַזוֹ וְוִי גָאט ב"ה הָט גִיזָאגְט אוּנְזֶער פָאטֶער. אוּנ יִצְחָק עֶנְטְפֶערְט צוּ יִשְׁמָעֵאל וָוס בַּארִימְסְטוּ זִיךְ מִיט אַזוֹ אַקְלֵיינִי זַאךְ. אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי גָאט ב"ה וָוס עֶר אִיז דֶער גָאט פוּן מַיין פָאטֶער אַז אוֹיבּ גָאט ב"ה זָאל זָאגֶן צוּ מַיין פָאטֶער נֶעם דַיין זוּהְן יִצְחָק אוּנ בְּרֶענְג אִים אוֹיף אַקָרְבָּן צוּ מִיר וָואלְט אִיךְ נִיט פַר מַיידֶען צוּא טָאן דָס. נָאר אִיךְ וָואלְט גְטָאן מִיט גְרוֹס שִׂמְחָה. אוּנ גָאט ב"ה הָערְט וואוֹל דִי דָאזִיגֶע רֵייד וָוס יִצְחָק הָט גְרֶעט צוּ יִשְׁמָעֵאל. אִיז דִי זַאךְ וואוֹל גְפֶעלֶען גָאט ב"ה צוּ פְּרִיבֶען אַבְרָהָם מִיט דֶער

זאך

וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי
עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃
ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא
הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ
מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־
אֲשֶׁר־לָךְ׃ ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר
וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־

אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמֶחֱטֵי
קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתָּךְ
לְמִקְרַב לְוָתַהּ׃ ז וּכְעַן
אֲתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי
נְבִיָּא הוּא וִיצַלֵּי עֲלָךְ
וְתֵחֵי וְאִם לֵיתָךְ מְתֵיב
דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ
וְכָל דִּי לָךְ׃ ח וְאַקְדֵּים
אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא
לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלֵּיל יָת

תו"א מחטו לי מכות שם : ועתה השב ב"ק שם מכות שם : כי נביא ב"ק שם :

בעל הטורים

בי הוא פשע וגרם לי זאת : (ז) ויתפלל . ג' רפין במסורה הכא ואידך ויסגוד לו וישתחו ויתפלל ואידך ויתפלל בעדו תמיד מלמד שהיה אבימלך צריך לבקש לאברהם שיתפלל בעדו וזהו ויסגוד לו וישתחו ויתפלל ולא באותה שעה לבד אלא תמיד היה צריך לתפלתו כדכתיב ויתפלל בעדו תמיד :

רשב"ם

אליה : (ז) כי נביא הוא . לשון ניב שפתים . רגיל אצלי ומדבר את דברי ואני אוהב את דבריו ושומע תפלתו : ויתפלל בעדך . שהרי היה צריך רחמים ככתוב לפניו כי עצור עצר וגו' :

רש"י

נ לחטוא אבל נקיון כפים ם אין כאן (הדא אמרה משמוש ידים יש כאן) : לא נתתיך . לא ממך היה שלא נגעת בה אלא השכתי אני אותך מחטוא שלא נתתי לך כח וכן (לקמן לא) ולא נתנו אלהים וכן (שופטים טו) ולא נתנו אביה לבוא : (ז) השב אשת האיש . ואל תהא סבור שמא ע תתגנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך (א"ל הכימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה א"ל) . כי נביא הוא . ויודע שלא נגעת בה לפיכך ויתפלל בעדך (ב"ק לב):

שפתי חכמים

והחמורים וק"ל : נ ר"ל דהיל"ל גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך ובנקיון כפיך עשית זאת כמ"ש אבימלך בעצמו : ם וא"ת סוף סוף הוא נקי מן החטא שהרי לא עשה העבירה וי"ל כך אמר הקב"ה נקיות החטא לאו ממך הוא כאשר אמרת אלא ממני הוא כי אתה היית שוכב עמה אף אם הגידה לך שהיא אשתו : ע רצונו לפרש שבקרא משמע ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא דמשמע דוקא דמש"ה צריך לחזור מפני שהוא נביא והיא אשת איש אבל אי לא היה נביא לא היה מחזירה

פירוש לתורת אלהים

חָלוֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי אִיךְ ווייס אויך כִּי בְתָם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת אַז מִיט גאַנְצְקייט פון דיין הַארְצֶען הָאסְט דו דָם גִיטָאן וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹא לִי אוּנ אִיךְ הָאבּ דִיךְ פַר מִיטִין פון צו זִינְדִיגֶן צו מִיר דָאס אִיז אֱמֶת אַז דוא הָאסְט פְרִיעֶר נִיט אִין זִין גִיהַאט צוּא זִינְדִיגֶען אָבֶּר דָאס וָואס דוא זַאנְסְט דו בִּיסְט רֵיין פון אַזִינְד מַחֲמַת דו הָאסְט אִיר נִיט אָן גְרִירְט דָם אִיז נִיט פון דִיר גְוֶועֶן דִי מְנִיעָה נָאר אִיךְ הָאבּ דִיךְ פַר מִיטִין פון צו זִינְדִיגֶן עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ דְרוּם הָאבּ אִיךְ דִיר נִיט גֶגֶעבֶּן כֹּחַ צוּא אָן רִירֶן זִיךְ צו אִיר : (ז) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ קֶער ווידֶר דִיא אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ דו זָאלְסְט נִיט טְרַאכְטֶן זִי וֶועט מְבוּזֶה וֶוערֶן בַּיי אִים אִין דִי אוֹגֶן אוּנ עֶר וֶועט זִי נִיט וֶועלֶן בַּיי דִיר צו נֶעמֶן אָדֶר עֶר וֶועט דִיךְ פַיינְט הָאבֶּן אוּנ וֶועט נִיט מִתְפַּלֵּל זַיין פון דַיינִיט וֶועגֶן זָאג אִיךְ דִיר כִּי נָבִיא הוּא עֶר אִיז אַנָבִיא אוּנ ווייסְט אַז דו הָאסְט אִיר נִיט אָן גְרִירְט וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ אוּנ עֶר וֶועט מִתְפַּלֵּל זַיין פַאר דִיר וֶחְיֵה אוּנ דו וֶועסְט בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב אוּנ אַז דו וֶועסְט נִיט ווידֶר קֶערֶן זִי דַע זָאלְסְטוּ ווִיסֶן כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ דו וֶועסְט שְׁטַארְבֶּן אוּנ אַלְץ וָוָאס צו דִיר : (ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין דֶר פְרִי וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם אוּנ הָאט גִירֶעט אַלִי דִי רֵייד אִין זַייעֶרִי אוֹעֶרֶן וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד

ספר הישר

נאך . וַיְהִי הַיּוֹם אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן דֶער טָאג וָואס אַלֶע מַלְאָכִים שְׁטֶעלֶן זִיךְ גֶעבִּין כִּסֵּא הַכָּבוֹד פַר גָאט ב"ה . אִיז גְקוּמֶן צְווִישֶׁן זֵיי דֶר שָׂטָן מְקַטְרֵג צו זַיין אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן . אוּנ גָאט ב"ה זָאגְט צוּ אִים פון וַואנֶען קוּמְסְטוּ . עֶנְפֶעְרְט דֶר שָׂטָן צו גָאט ב"ה אוּנ זָאגְט אִיךְ הָאבּ גִישְׁוֶועבְּט אוֹיף דֶער וֶועלְט. זָאגְט גָאט ב"ה צוּם שָׂטָן וָוס זָאגְסְטוּ מִיר אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶר עֶרְד . עֶנְפֶּרְט דֶער שָׂטָן אוּנ זָאגְט צו גָאט ב"ה אִיךְ הָאבּ גְזֶעהֶן אַלֶע מֶענְטְשֶׁען דִינֶן דִיךְ אוּנ גְדֶענְקִין דִיךְ נָאר אִין דֶער צַייט אַז זֵיי

משלי נחמיה

(ו) עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ וגו' . לְמָשָׁל אַקְרַאנְקֶער הָט גִיטְרָאפֶן אִין נַאס אַנְגֶעזוּנְטֶן מֶענְטְשׁ הָט דֶר קְרַאנְקֶער גְזָאגְט צוּם גֶעזוּנְטֶן זָאג מִיר פון וֶועלְכֶע עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען וֶוערְט מֶען גֶעזוּנְד , הָט דֶר גֶעזוּנְטֶער גִיזָאגְט אִיךְ עֶס אַלֶע טָאג צְוֵויי פִינְט פְלֵייש אוּנ טְרִינְקְט נָאךְ דֶעם עֶסִין אַ גְלָאז וַויין , בִּין אִיךְ גֶעזוּנְט , דֶער קְרַאנְקֶר הָאט אוֹיךְ גֶעקוֹיפְט צְווייא פִינְט פְלֵייש אוּנ אַפְלַאשׁ וַויין , דֶערְוַוייל אִיז גְקוּמֶן דֶר דָאקְטָאר אוּנ הָאט גְזֶעהֶן לִיגֶען פִיל פְלֵייש אוּנ עֶס שְׁטֵייט אַפְלַאשׁ וַויין , אִיז דֶער דָאקְטָאר בֵּייז גְוָוארֶען , אוּנ זָאגְט צוּ אִים , פְלֵייש אוּנ וַויין אִיז גֶעזוּנְד , אָבֶער נָאר פַר אַגֶעזוּנְטֶן , נִיט פַאר אַקְרַאנְקִין , הָט דֶר קְרַאנְקֶער גֶעזָאגְט צוּם דָאקְטָאר , דו בַּארְפְסְט נִיט זַיין בֵּייז אוֹיף מִיר , אִיךְ הָאבּ דָאךְ דִיא פְלֵייש נָאךְ נִיט גְגֶעסִין , אוּנ דִיא וַויין נִיט גֶעטְרוּנְקֶען אִיךְ הָאבּ

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ
הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ
וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־
מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: י וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי
עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: יא וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת

אונקלוס

כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ גּוּבְרַיָּא
לַחֲדָא: ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ מָה
עֲבַדְתְּ לָנָא וּמָה חָבִית
(נ"י חֲטֵית) לָךְ אֲרֵי
אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי
חוֹבָא רַבָּא עוֹבָדִין דִּי
לָא כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא
עֲבַדְתְּ עִמִּי: י וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה
חֲזֵיתָ אֲרֵי עֲבַדְתְּ יָת
פִּתְגָמָא הָדֵין: יא וַאֲמַר
אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית
לְחוֹד לֵית דַּחַלְתָּא דַיְיָ

רש"י

(ט) **מעשים אשר לא יעשו**. מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה פ באה לנו על ידך עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם: (יא) **רק אין יראת** אלהים. אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו (ב"ק צב)

שפתי חכמים

לו ואף שהיא אשת איש והרי גם ב"נ הוזהרו על עריות ומתרץ דמה דכתיב כי נביא הוא ה"פ אל תהיה סבור כו': פ אבל אין לפרש דמעשים אשר לא יעשו קאי על אברהם דהא לא עשה שום מעשה

פירוש לתורת אלהים

אונ דיא דאזיגע מענטשען האבען זיך זייער שטאריק גיפארכטין: (ט) ויקרא אבימלך לאברהם אונ אבימלך הט גרופן צו אברהם ויאמר לו אונ ער הט צו אים גזאגט מה עשית לנו וואס האסטו אונז גיטאן ומה חטאתי לך אונ וואס האב איך צוא דיר גיזינדיגט כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה וואס דו האסט גבראכט אויף מיר אונ אוף מיין קיניגרייך אגרוסע זינד מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי אזעלכע מעשים וואס ווערט ניט גטאן האסטו גטאן מיט מיר אזו אמכה וואס איז ניט גוויינטליך צו קומן אויף קיין בשעפניש איז אויף אונז גיקומען דורך דיר רש"י שרייבט זיי זענין געצר גוועזן פון אלי ערטער: (י) ויאמר אבימלך אל אברהם אונ אבימלך הט גזאגט צו אברהם מה ראית וואס האסטו גזעהן כי עשית את הדבר הזה וואס דו האסט גטאן די זאך ווי פאלסטו אויס דאס צוא טוען: (יא) ויאמר אברהם האט אברהם גיזאגט כי אמרתי ווארום איך האב גטראכט רק ניערט אין יראת אלהים במקום הזה עס איז ניט פאר האנדען גאטס פארכט אין דעם ארט. רש"י שרייבט אברהם הט אזו גזאגט צו זייא איין אורח אז ער קומט אין שטאט ארין צו נהער מען אים פרעגן אוב ער וויל עסן אדר טרינקען צו נהער

משלי נחמיה

געמיינט די פלייש מיט די וויין וועט פר מיר גוט זיין, האב איך זיי געקויפט, הט דער דאקטאר גיזאגט ווייל דו האסט נאך ניט גגעסן אונ געטרונקען דריבער בייזער איך מיך אוף דיר אונ זאג דיר דו זאלסט ניט עסין דיא פלייש ניט טרינקען דיא וויין, ווארום אז דו וואלסט שון גגעסן וואלט גיט העלפן מיין בייזערן ווארום דו וואלסט געוויס שטארבען, דם זעלבינע איז דא גוועזן ביי אבימלך, ער הט גיזעהן די גרויסע הצלחה פון אברהם, הט ער גערעכנט אברהם הט די הצלחה וועגן שרה, דריבער הט אבימלך גוואלט נעמען שרה פר אווייב, וועגן איר הצלחה זאל קומען אויף אים אויך. הט הקב"ה זיך געבייזערט אויף אבימלך, אונ הט גזאגט צו אים די הצלחה פון שרה קען נאר האבן אברהם אבער ניט דו, הט אבימלך געזאגט צו הקב"ה דארפסט ניט זיין בייז אוף מיר ווארום איך האב זיא ניט אנגערירט, האט הקב"ה גזאגט ווייל דוא האסט זיא ניט אנגערירט דריבער בין איך דיר געקומען זאגען דוא זאלסט זיא נים אנרירען ווארום אז דוא וואלסט זיא אנגערירט וואלט איך מיך ניט געבייזערט אויף דיר ווארום דוא וואלסט באלד געשטארבען:

ספר הישר

בראפן צו האבן פון דיר איין זאך דען אברהם דר זוהן פון תרח איידר ער הט גהאט קינדער הט ער גבואט מזבחות אונ האט מקריב גוועזן קרבנות אונ הט תמיד גמאכט רופן דין נאמן צו אלע מענטשן וואס זענן אויף דר ערד. אבר אצונד אז עס איז שון גבורען געווארען צו אים איין זוהן. יצחק הט ער דיך גאר פר לאזט אונ הט גמאכט אגרויסע סעודה פר די ויצרם פון לאנד אונ אן נאט ב"ה הט ער גאר פר געסן אונ פון אלע זאכן וואס ער הט גמאכט בשעת ער האט אנטוויינט יצחק האט ער פר דיר ניט מקריב גוועזן קיין שום קרבן. זאגט נאט ב"ה צום שטן אזו ווי אברהם מיין קנעכט איז. איז זיין גלייכן ניט דא. אונ איך חיים אוב איך זאל אים זאגן ער זאל מקריב זיין דעם זוהן יצחק פר מיר וועט ער ניט פר מיידן צו טאן דעם דאזיגע: בעת אין דער

אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־
דְּבַר אִשְׁתִּי׃ יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי
בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־
לִי לְאִשָּׁה׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה
חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי
אָחִי הוּא׃ יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר
וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם

בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלֻנַּנִי
עַל עֵיסַק אִתְּתִי׃ יב וּבְרַם
בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא
הִיא בְּרַם לָא בַּת אִמִּי
וַהֲוַת לִי לְאִנְתּוּ׃ יג וַהֲוָה
כַּד טָעוּ עַמְמַיָּא בָּתַר
עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרִיב יְיָ
לְדַחַלְתֵּהּ מִבֵּית אַבָּא
וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין (נ"י דָא)
טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי
לְכָל אַתְרָא דִּי נְהַךְ
לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי אָחִי
הוּא׃ יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ
עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין וְאַמְהָן
וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתֵיב

תו"א וגם אמנה סנהדרין נח:

בעל הטורים

(יא) והרגוני. ב' במס' והרגוני על דבר אשתי והרגוני ושבו אל רחבעם גבי ירבעם שמשוה ישראל שבאותן הימים לעו"א ומיהו הכא כתיב

רשב"ם

(יב) אחותי בת אבי. כי בני בנים הרי הם כבנים והיא היתה בת הרן בן תרח: אך לא בת אמי. לא אחותי ממש שיצאה מבטן אמי והיא מותרת לי ותהי לי לאשה: (יג) כאשר התעו אותי. הגלני ממקומי שנא' לך לך מארצך

זהו שכתב ארמי אובד אבי משום שהוגלה משם כי התעו אותי ואובד אבי כפל לשון הוא כדכתיב תעיתי כשה אובד צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום: אמרי לי. אמרי עלי:

ריש"י

אבתך היא או אחותך היא: (יב) אחותי בת אבי היא. ובת אב מותרת לבן נח שאין אבות לעו"א. וכדי לאמת דבריו צ השיבו כן. וא"ת והלא בת אחיו היתה. בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח. וכן הוא אומר ללוט כי אנשים אחים אנחנו: אך לא בת אמי. הרן מאם אחרת היה: (יג) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שתרגם. ויש ליישב עוד דבר דבור על אופניו כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום וידעתי שאעבור במקום רשעים ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו. ל' רבים ואל תתמה כי בהרבה מקומות ל' אלהות ול' מרות קרוי לשון רבים. אשר הלכו אלהים. אלהים חיים. אלהים קדושים. וכל ל' אלהים ל' רבים. וכן ויקח אדוני יוסף. אדוני הארץ. וכן בעליו יומת. והועד בבעליו. וא"ת מהו ל' התעו כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה. כמו (לקמן כא) ותלך ותתע. (תהלים קיט) תעיתי כשה אובד (איוב לח) יתעו לבלי אוכל יצאו ויתעו לבקש אכלם: אמרי לי. עלי וכן (לקמן כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו על אשתו. וכן (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל כמו על בני ישראל (שופטים ט) פן יאמרו לי אשה הרגתהו: (יד) ויתן

שפתי חכמים

אלא דיבור בעלמא: צ כלומר היה לו לומר בת אחי היא ולא היה צ"ל בת אמי אלא כדי לאמת את דבריו הראשונים באמר אחותי היא אמר כך. וא"ת לעיל גבי פרעה למה לא השיב אברהם כלום וי"ל דפרעה לא שאל אותו אלא פעם אחד מ"ה לא השיבו אבל אבימלך

פירוש לתורת אלהים

מֶען אִים פְרֶעגֶן אוֹיף זַיין וַוייבּ אִיז דָם דַיין וַוייבּ אָדֶר דַיין שְׁוֶועסְטֶר מִן הַסְּתָם אִיז דֶר סֵדֶר אַז מֶען זָאל אִים פְרֶעגֶן אוֹיף עֶסֶן אָדֶר טְרִינְקֶען אוּנ אַז אִיךְ בִּין אַרַיין גְקוּמֶען אִין אַייעֶר שְׁטָאט הָט מֶען מִיךְ תֵּיכֶף גְפְרֶעגְט אוֹיף מַיין וַוייבּ הָאבּ אִיךְ גְטְרַאכְט אַז קֵיין גָאטְס פָארְכְט אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶן אִין דֶעם לַאנְד וַהֲרָגוּנִי עַל דְבַר אִשְׁתִּי אוּנ מֶען וֶועט מִיךְ הַרְגֶענֶן אוּם וִוילֶן מַיין וַוייבּ: (יב) וְגַם אָמְנָה אוּנ אוֹיךְ אֶמֶת אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִוא זִי אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶר פוּן פָאטֶר הַאלְבּ אַךְ גֵייעֶרְט לֹא בַת אִמִּי זִיא אִיז נִיט מַיין מוּטֶערְס טָאכְטֶער אוּנ אַשְׁוֶועסְטֶר פוּן פָאטֶר הַאלְבּ אִיז מוּתָּר צוּ אַבְּן נֹחַ וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה אִיז זִיא גְוָוארֶען צוּ מִיר פַאר אַוַוייבּ. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס הָאט עֶר פוּן דֶעסְט וֶועגֶען אַזוֹ גֶעעֶנְטְפֶערְט כְּדֵי עֶר זָאל אֶמֶת מַאכֶען זַיינֶע רֵייד: (יג) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי אַז גָאט הָט מִיךְ פַר אִירְט פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז גְזוֹנְד הָאבּ אִיךְ גְוִויסְט אַז אִיךְ וֶועל גֵיין דוּרְךְ אַזֶעלְכֶע עֶרְטֶר וִוי עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶן רְשָׁעִים וָאֹמַר לָהּ הָאבּ אִיךְ צוּ אִיר גְזָאגְט זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי דָאס אִיז דַיין חֶסֶד וָוס דוּ זָאלְסְט מִיט מִיר טָאן אֶל כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה צוּ אִיטְלִיכֶען אָרְט וָוס מִיר וֶועלֶען דָארְטֶען קוּמֶען אִמְרִי לִי זָאג אוֹיף מִיר אָחִי הוּא עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער: (יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ הָאט אֲבִימֶלֶךְ גְנוּמֶען צֹאן וּבָקָר שָׁאף אוּנ רִינְדֶער וַעֲבָדִים

ספר הישר

צ"ס איז גִיוֶועֶן דִי רֵייד פוּן גָאט ב"ה צוּ אַבְרָהָם אוּנ זָאגְט צוּ אִים נֶעם דַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן דֶעם וָוס דוּ הָאסְט לִיבּ יִצְחָק אוּנ גֵיי צוּם לַאנְד מוֹרִיָּה אוּנ בְּרֶענְג אִים אוֹיף פַר אַקָרְבָּן אוֹיף אֵיינֶעם פוּן דִי בֶּערְג. אוּנ אַבְרָהָם הָט גְטְרַאכְט בַּיי זִיךְ אִין הֶערְצֶין וִוי

אזו

וַיָּ֥שֶׁב ל֖וֹ אֵ֥ת שָׂרָ֥ה אִשְׁתּֽוֹ׃ טו וַיֹּ֣אמֶר אֲבִימֶ֔לֶךְ הִנֵּ֥ה אַרְצִ֖י לְפָנֶ֑יךָ בַּטּ֥וֹב בְּעֵינֶ֖יךָ שֵֽׁב׃ טז וּלְשָׂרָ֣ה אָמַ֗ר הִנֵּ֨ה נָתַ֜תִּי אֶ֤לֶף כֶּ֙סֶף֙ לְאָחִ֔יךְ הִנֵּ֤ה הוּא־לָךְ֙ כְּס֣וּת עֵינַ֔יִם לְכֹ֖ל אֲשֶׁ֣ר אִתָּ֑ךְ וְאֵ֥ת כֹּ֖ל וְנֹכָֽחַת׃ יז וַיִּתְפַּלֵּ֥ל אַבְרָהָ֖ם

תו"א כנס כוה מגילה טו כח ב"ק לג : ויתפלל ב"ק לג :

אונקלוס

לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ׃ טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָךְ תִּיב׃ טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֲלַף סִלְעִין דִּכְסַף לְאָחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עֵינִין) חֲלָף דִּשְׁלָחִית וּדְבַרְתִּיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ וְעַל כָּל מָה דַּאֲמַרַת אִתּוֹכָחַת׃ יז וְצַלִּי

רשב"ם

(טז) ולשרה אמר. דברי פיוסים ותנחומים הנה לקחתי אותך בתחלה לא באונס ולא בכח אלא כמנהג נשואין שהרי נתתי מהר ופתן אלף כסף לאחיך בשביל שהייתי סבור שהיה אחיך כמו שאמרת כי ולא זהו מתן של צאן ובקר שנתן אבימלך לאברהם לבסוף אלא קודם שהביאה אל ביתו שאפילו פרעה שנענש יותר כתיב בו ולאברם היטיב בעבורה קודם נישואין וכ"ש אבימלך: נתתי אלף כסף. מתחלה כדכתיב בפרעה וכדכתיב חרבו עלי מהר ומתן וכדכתיב ומגדנות נתן לאביה ולאמה: הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל. אלף כסף שנתתי לאחיך בתחילה כבוד גדול הוא לך וכסות עיניהם של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם שלא יסתכלו בך לגנאי לומר אשה זו מנהג הפקר נהג בה אבימלך כי הכל ידעו כי דרך כבוד לקחה ובעל ברחו החזירה: כסות עינים. שלא יראו בך לגנאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ וכשמסתכלים באדם לבזותו כתב לראוה בך. עיני תראינה בה. ותחז בציון עינינו: ונוכחת. מפורסם ומתווכח יפה כי דרך כבוד נהגתי בך ואל השימי ללבך רק טוב זהו עיקר לפי פשוטו כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקנתרה ולהוכיחה:

בעל הטורים

מגלה והתם חסר שאינם רשעים כל כך כמו ש"א: (טז) ולשרה. ב' במס' ולשרה אמר ולשרה בן שכתוב כאן גבי שרה הנה הוא לך כסות עינים רמז שיהיה לשרה בן שיהיה לו כסות עינים דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות:

שפתי חכמים

שאלו שני פעמים מ"ה הוצרך להשיב לו. מהרש"ל: ק דאי על לקיחת אשתו הרי לא נגע בה וכאלו לא לקחה [נת"י] הא דאבימלך הוצרך לפיים את אברהם ולא כן פרעה י"ל דפרעה אונס גמור היה כי אברהם מעצמו התחכם ואמר לשרה אמרי נא אחותי את כו' אבל הכא שאלו אשתך היא או אחותך היא וירא שמא יהרגוהו היה מוכרח לומר אחותי היא ולפיכך לא נלקה פרעה רק במכת ראתן שהתשמיש קשה לו ואחר שהשיבה לא הוצרך עוד לרפואה אבל אבימלך גם אחר שהשיבה ופייסה ונתן מתנות אפ"ה כי עצור עצר לפי שהי' קרוב למזיד כמה שאלוהו אשתך היא וכמ"ש אכסנאי שבא לעיר כו': ר כלומר ואע"פ שאבימלך לא נתן לאברהם אלא כדי שיתפלל עליו כמו שפי' לעיל ואיך אמר לשרה שלכבודה נתנם לו לא היפך הדברים

רש"י

לאברהם. כדי ק שיתפייס ויתפלל עליו: (טו) הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשתך קח ולך. לפי שנתיירא שהמצרים שטופי זמה: (טז) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה כדי לפייסה ר הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילוך שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך וע"י נס: ואת כל. ועם כל באי העולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו ולשון תוכחת בכ"מ ברור

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) הנה נתתי אלף כסף לאחיך. אלף לשון למוד כמו ואאלפך חכמה כסף לשון חימוד כי נכסוף נכספת. והפי' הנה נתתי ולמדתיך עצה טובה וחמודה על אודות אחיך. לאחיך על אחיך על אודות אותו שאמרת עליו אחי הוא [עד]

פירוש לתורת אלהים

וּשְׁפָחוֹת אונ קְנֶעכְט אונ דינְסְט מֵיידֶען וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם אונ הָאט גְגֶעבְּן צוּא אַבְרָהָם כְּדֵי עֶר זָאל איבֶּער גְבֶּעטְן וֶוערֶן וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אונ הָט ווידֶר גְקֶערְט צוּ אִים זַיין וַוייבּ שָׂרָה ׃ (טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הָט אֲבִימֶלֶךְ גְזָאגְט הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ מַיין לַאנְד איז פַּר דִיר בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב וְוי עֶס איז דִיר וואל גְפֶעלֶן בַּיי זֶעץ דִיךְ ׃ (טז) וּלְשָׂרָה אָמַר אונ צוּ שָׂרָה הָאט אֲבִימֶלֶךְ גְזָאגְט הִנֵּה אִיךְ טוּה דִיר דֶעם כָּבוֹד נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבְּן טוֹזִינְט זִילְבֶּרְנֶע מַטְבְּעוֹת צוּ דֶעם וָוס דוּ הָאסְט גְזָאגְט עֶר איז דַיין בְּרוּדֶער הִנֵּה דָס גֶעלְד אונ דֶעם כָּבוֹד וָוס אִיךְ טוּ דִיר אָן הוּא לָךְ דָאס איז צוּ דִיר כְּסוּת עֵינַיִם איין צוּדֶעק צוּ דִי אוֹיגְן לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ צוּ דִי אַלִי וָוס נֶעמֶן מִיט דִיר זָאלְסְט גִיט מְבוּזֶה וֶוערֶן בַּייא זַייא אִין דִיא אוֹיגֶען וָוארוּם אַז אִיךְ וָואלְט דִיךְ ווידֶער גִיקֶערְט לֵיידִיג וָואלְטֶען זַייא גִיקֶענְט זָאגֶן נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָאט מִיט אִיר זַיין ווילֶן גְטָאן הָט עֶר זִיא אָפּ גְגֶעבְּן אָבֶּער אַצוּנְד אַז אִיךְ הָאבּ גְמוּזְט גֶעבְּן פִיל גֶעלְט אונ אִיבֶּר בֶּעטְן דִיךְ וֶועלְן זֵיי וִויסְן אַז אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְמוּזְט בְּעַל כָּרְחִי אָפּ שִׁיקְן אונ דוּרְךְ אַנֵס וְאֵת כֹּל אונ מִיט אַלֶע לַייט פוּן דֶער וֶועלְט וְנוֹכָחַת אונ דוּא וֶועסְט דִיךְ כְּוֶוערֶען עֶס וֶועט זַיין צוּא דִיר אַפִּתְחוֹן פֶּה אַוִיכּוּחַ צוּא הָאבֶּען אונ צוּא וַוייזְן דִיא אַלִי זַאכֶן וָוס דוּרְךְ זַיי וֶוערְט דֶר קֶענְט אַז אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט אָן גְרִירְט ׃ (יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים הָאט אַבְרָהָם מִתְפַּלֵּל

ספר הישר

אַיִ' עֶר זָאל אַוֶועק נֶעמֶען יִצְחָק פוּן זַיין מוּטֶער אונ אוּף בְּרֶענְגֶען כּר קָרְבָּן עוֹלָה פַר גָאט ב"ה: וַיָּבֹא אונ אַבְרָהָם איז גְקוּמֶען אִין גְצֵעלְט פוּן זַיין וַוייבּ שָׂרָה אונ זֶעצְט זִיךְ אַנִידֶער פַאר אִיר אונ זָאגְט צוּ אִיר אוּנְזֶער זוּהְן יִצְחָק איז שׁוֹן גְרוֹיס אונ וַוייסְט נָאר נִיט ווִי אַזוֹי מֶען דִינְט גָאט ב"ה דְרוּם וִויל אִיךְ אִים נֶעמֶן אונ וִויל אִים פִירֶן צוּ שֵׁם וָעֵבֶר. אונ דָארְט וֶועט עֶר זִיךְ לֶערְנֶען דֶעם וֶועג פוּן גָאט ב"ה: אונ שָׂרָה זָאגְט צוּ אַבְרָהָם אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּ זָאלְסְט אִים אָפּ הִיטֶען אונ זָאלְסְט נִיט אָפּ טָאן דַיין אוֹג פוּן אִים. דֶען

אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃ יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃ ס כא א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה

אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְרְוָחוּ׃ יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פְּתַח וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם׃ א וַייָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא דִּי אֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה

הו"א כי עצור תענית ח ב"ק שם : בעד כל ב"ק שם : וה' פקד ר"ה יא לב תענית ח מגילה לא ב"ק לב :

בעל הטורים

(א) וה' פקד . כ"מ שנא' וה' הוא ובית דינו שלמדו עליה סנגוריא ואמרו אם לא תתן לה עתה בן א"כ תאחר את הקץ שגזרת וענו אותם ת' שנה משיהיה לו זרע והוא בן מאה עתה וצריך שיתחיל מעתה . ד"א שאמרו בנות לוט נתעברו מביאת איסור מאביהן ושרה לא תתעבר מאברהם . ד"א שאמרו נסתרה עם אבימלך וכתיב ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע . ומה שלא נפקדה אחר סתירת פרעה לפי שכאן היה משמוש ידים ולא היה חסר כי אם ביאה : פקד את שרה . בגי' אף כל העקרות פקד :

רש"י

דברים ובלעז אספורפיר (הוא אסרוביר להלן ל"א ל"ז ערלייטערן. בעשיידן. בעשטיממען) ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי שגלטו בך ובכל אשר אתך ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך . ויש מ"א אבל ישוב לשון המקרא פירשתי : (יז) וילדו. כתרגומו ואתרוחו נפתחו נקביהם והוליאו והיא לידה שלהם : (יח) בעד כל רחם . כנגד כל פתח : על דבר שרה . ע"פ דבורה ש של שרה : (א) וה' פקד את שרה וגו' . (ב"ק לב) סמך פרשה זו ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה ת תחלה שנאמר ויתפלל וגו' וסמיך ליה וה' פקד את שרה שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך : פקד את שרה כאשר אמר . בהריון : כאשר דבר. בלידה והיכן היא אמיר' והיכן הוא דבור. אמיר' ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו' . דבור היה דבר ה' אל אברם

שפתי חכמים

אלא כדי לפייסה . והקשה מהרא"ם ואם תאמר מנ"ל לרש"י שנתנם לאברהם כדי לפייסו דלמא כשנתנם לאברהם ע"מ כן נתנם שיהיו לכבודה. וי"ל שמדברי השם שא"ל השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ידענו שכל עלמו של אבימלך לא היה אלא לפייסו כדי שיתפלל עליו ומסתמא המתנות נמי נתן לו בשביל זה . ונ"ל דאי משום כבודה למה נתנם לאברהם לשרה היה לו ליתנם ולא לאברהם כי זה היה לא לכבוד יותר לפי דברי אבימלך אלא ודאי עיקר נתינה לאברהם היה כדי להתפלל עליו ודבריו עם שרה לא היה אלא לכבודה ולפייסה אמר כך וק"ל : ש ואין לומר שפירושו על אודות שרה כמו על דבר אשר לא קדמו וגו' שהרי כתיב לעיל גם אנכי ידעתי וגו' ואחשוך אותך מחטוא לי דמשמע שלא עלר הקב"ה כח לשמש אלא לאבימלך בלבד והכא כתיב כי עלר ה' בעד כל רחם וגו' אלא על כרחך לריך לומר על פי דבורה של שרה עשה זה ומעתה מה שפירש רש"י לעיל גבי וינגע ה' את פרעה וגו' על פי דבורה של שרה מהכא נפקא מגזרה שוה כ"ל : ת ואם תאמר מה הוכחה יש מכאן דילמא מה שפקדה עתה לפי שעתה היה המועד שקבע לו הקדוש ברוך הוא דאם לא עכשיו אימתי דהא בפסח לריכה לילד ובראש השנה היתה הפקידה וי"ל דרש"י בעלמו תירץ זה במה שכתב פקד כבר קודם שריפא את אבימלך וקשה מה בא להשמיענו שקודם שריפא את אבימלך ריפא את שרה אלא ודאי שבא להשמיענו כל המבקש כו' רא"ם . כתב הרא"ם תימא דמהכא משמע שאין כאן מקומו דאל"כ מאי סמך פרשה זו דקאמר ואין הדבר כן שהרי בט"ו בניסן בשר המלאך את שרה ובט"ז בו נהפכה סדום וניצול לוט עם בנותיו וכשנעשה מעשה לוט עם בנותיו מיד נסע אברהם וישב לו בגרר ושם נלקחה שרה ועלר השם בעד כל רחם לבית אבימלך והתפלל אברהם עליהם ונתרפאו ובראש השנה ׳נפקדה שרה הרי כל הסיפורים האלו נמשכים זה אחר זה על הסדר ומה זה שאמר סמך פרשה זו וכו' ותירץ כיון דכתיב וה' פקד את שרה למשמע שפקד אותה קודם שריפא

דעת זקנים מבעלי התוספות

הנה . וי"מ אלף כמו שנר אלפיך כסף לשון חימוד כדפרישית הנה הוא לך כסות עינים אותו שם דאח שאת קוראה לו לשון כיבוד וצנוע הוא שלא לומר בעלי הוא ולמי תאמר כן לכל אשר אתך כלומר לאנשים הרגילים אצלך שיודעים שבעליך הוא. ואת כל ונוכחת אבל לכל העולם שאין מכירין בדבר תוסרי ותוכיח שלא תאמרי אחי הוא שלא תבא לידי תקלה :

פירוש לתורת אלהים

גיוָען צוּא גָאט וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו אוּנ גָאט הָאט גֶיהֵיילְט אֲבִימֶלֶךְ אוּנ זַיין וַוייבּ אוּנ זַיינֶע דִינְסְט מֵיידֶען וַיֵּלֵדוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִיבָּארִין זֵיי זֶענֶן גְוָוארֶן אָפֶּן : (יח) כִּי עָצוֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ דֶען גָאט הָט פְרִיעֶר אוֹיף גְהַאלְטֶן קֶעגִין אַלֵי טְרַאכְטִין עַל דְּבַר שָׂרָה אִין ווִילֶען שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם דָאס וַוייבּ פוּן אַבְרָהָם : (א) וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר אוּנ גָאט הָט גֶדֶענְקְט צוּ שָׂרָה אַזוֹ ווִי עֶר הָט גְזָאגְט אַז זִיא זָאל טְרָאגֶן וֶוערֶן וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר אוּנ גָאט הָאט גְטָאן

ליקוטי מרדכי

(א) וה' פָּקַד אֶת שָׂרָה וגו'. דֶר מדרש זָאגְט פִיל וַוייבֶּער עֲקָרוֹת זֶענֶן דֶערְמָאנְט גֶעוָוארֶען פַר הקב"ה זֵיי זָאלֶען מְעוּבֶּרֶת וֶוערֶן אִין דֶעם זְכוּת פוּן שָׂרָה, דַארְפֶן מִיר ווִיסֶען אַז פִיל עֲקָרוֹת זֶענֶן מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן, אוֹסֶער שָׂרָה, וֶועט מֶען דָאךְ נִיט ווִיסֶען אַז זֵיי זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן אִין דֶעם זְכוּת פוּן שָׂרָה טָאמֶר וֶועלֶן מֶענְטְשֶׁן זָאגֶן שָׂרָה אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן אִין זֵייעֶר זְכוּת , עֶס אִיז לְמָשָׁל אֵיינֶר אִיז אַמָּאהְל גֶעקוּמֶען אִין אַפְּרֶעמְדֶע שְׁטוּבּ וָואס עֶר הָט גֶעדַארְפְט דֶעם בַּעַל הַבַּיִת עֶר הָט אָבֶער נִיט גֶעוְואסְט וָוער אִיז דֶער בַּעַל

ספר הישר

זִיךְ הָאבּ נָאר אִים אַלֵיין אוּנ שָׂרָה וַוייְנְט אִין דֶר וֶועלְבִּיגֶר נַאכְט . אוּנ אַבְרָהָם אִיז גֶגַאנְגֶען מִיט זַיין זוּהְן יִצְחָק עֶר זָאל אִים אוֹיף בְּרֶענְגֶען פַר אַקָרְבָּן עוֹלָה אַזוֹ ווִי גָאט הָאט אִים גִבָּאטֶען . אוּנ אַבְרָהָם גֶעמְט מִיט זִיךְ צְוַוייא יוּנְגֶען אֵיינֶר הָט גֶעהֵייסֶען יִשְׁמָעֵאל דֶר זוּהְן פוּן הָגָר אוּנ דֶער אַנְדֶערֶר הָט גֶהֵייסֶען אֱלִיעֶזֶר . אוּנ ווִי אַבְרָהָם אִיז גְגַאנְגֶען מִיט זַיין זוּן יִצְחָק אוֹיף דֶעם וֶועג אִיז גֶקוּמֶען דֶער שָׂטָן אִין גֶשְׁטַאלְט פוּן אֵיין מַאן מִיט אַנִידֶערִיג גֶעמִיט אוּנ זָאגְט צוּ אַבְרָהָם צוּ בִּיסְטוּ אֵיין נַאר אָדֶער אֵיין אוּם גִילֶערְנְטֶער מֶענְטְשׁ

לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד
שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ ג וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם אֶת־שֶׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ
אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃ ד וַיָּמָל
אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת

אונקלוס

כְּמָא דִי מַלִּיל׃ ב וְעַדִיאַת
וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם
בַּר לְסֵיבְתוּהִי לִזְמַן דִּי
מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ׃ ג וּקְרָא
אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ
דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת
לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק׃ ד וּגְזַר
אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ
בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דִי

תו"א וימל יצחק גו׃

רש"י

בברית בין הבתרים א ושם נאמר לא יירשך זה וגו'. והביא היורש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. ב לאברהם: (ב) (למועד אשר דבר אתו. רבי יודן ורבי חמא רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא ורבי חמא אומר לז' חדשים): למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה את המועד ג אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה בכותל ואמר לו כשתגיע חמה לשריטה ו בשנה אחרת תלד: (לזקניו.

שפתי חכמים

את אבימלך א"כ לא היה לו להקדים אלא ללמדך וכו': א הקשה מהרח"ם אבל יש לתמוה למה לא פירש כן גבי כאשר אמר לאברהם ולא לשרה ותירץ ואפשר מפני שאמר אמירה ויאמר אבל שרה וגו' של האמירה לאברהם נאמרה לא רצה לפרש וגבי כאשר דבר נמי לא היה צריך לפרש מכיון שאמר גבי דיבור היה דבר ה' אל אברם אלא כדי להודיע ההפרש שבין ויעש ה' לשרה כאשר דיבר ובין למועד אשר דיבר שהראשון של לאברהם והשני למועד כמו שכתב אחר זה: ב וא"ת ל"ל לרש"י לפרש זה וי"ל דר"ל אע"פ שלא אמר הקב"ה לא יירשך זה וגו' אלא לאברהם אבל לא הבטיחו שיהיה היורש משרה מ"מ ויעש ה' לשרה אע"פ שלא דבר אלא לאברהם. מהרש"ל: ג דק"ל למה כתיב אתו בחול"ם היה לו לינקד בחיר"ק תחת האל"ף דהא עם אברהם פי' הדבור ועל זה פי' דאותו קאי אמועד ולפי שאין נופל לי דיבור על המועד מ"ש הוצרך לפוסיף דבר וקבע וכו' כו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) ותהר. מה עיבורה בלא צער אף לידתה בלא צער: (ד) בן שמנת ימים. ועכשיו נוהגין העולם כשמביאין קטן

ליקוטי מרדכי

הַבַּיִת, אוּנ עֶר הָט גִטְרָאפְן פִיל מֶענְטְשֶׁן וָוענְן גִזֶעסְן אַרוּם אַטִישׁ אוּנ מֶען הָט גְעגֶעסְן. אוּנ עֶר וַוייס נִיט וָועלְכֶער אִיז דֶר בַּעַל הַבַּיִת, וִוי עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנְן אוּנ גֶעקוּקְט אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן הָט מֶען גֶעגֶעבְּן אוֹיף דֶעם טִישׁ אַגְרוֹיסֶע שִׁיסְל מִיט פִיל עֶרְלַייא שְׁפַּייזְן אוּנ מֶען הָט דִי שִׁיסְל גֶעשְׁטֶעלְט נֶעבִּין אֵיינֶם אוּנ עֶר הָט אָנְגֶעהוֹיבְּן טֵיילְן חֲלָקִים צוּ דִי מֶענְטְשֶׁען נוּס זֶענְן גִיזֶעסְן נֶעבִּין טִישׁ, הָט עֶר גֶעוְואוּסְט דָס אִיז דֶער בַּעַל הַבַּיִת, דָאס זֶעלְבִּיגֶע זָאגְט דֶער פָּסוּק אִיז גְוֶוען בַּיי שָׂרָה, וה' פָּקַד אֶת שָׂרָה, הקב"ה הָט גְדֶעגְקְט שָׂרָה זִיא זָאל וֶוערְן מְעוּבֶּרֶת, אוּנ וַוייל מִיט אִיר זֶענְן מְעוּבֶּרֶת גְוָוארְן נָאךְ וַוייבֶּר אִין אִיר זְכוּת, דְרִיבֶּער וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה, הָאט הקב"ה גְמַאכְט אַצֵייכְן בַּיי שָׂרָה, מֶען זָאל ווִיסֶען אַז נָאר זִיא אִיז דֶר עִיקָר כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר, וִוי הקב"ה הָט גִירֶעט, נוּס הָט הקב"ה גִירֶעט וִוי עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶר אִין פָּסוּק מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה, וֶוער הָט גִירֶעט אַז שָׂרָה וֶועט גֶעבְּן זַייגְן פִיל קִינְדֶר, דָס הָט גִירֶעט הקב"ה. צוּ וָוס הָט הקב"ה גִיטָאן דֶעם גַם? אַז אַלֶע וַוייבֶּר אוּנ אַלֶע מֶענְטְשְׁן וֶועלֶן זֶעהְן אַז שָׂרָה אִיז דִי אוֹיסְטֵיילֶערְן פוּן דֶעם זַייגֶען צוּ פִיל קִינְדֶר. אוּנ אַלֶע וַוייבֶּר הָאבְּן נָאר צוּ גֶעבְּן זַייגְן אֵיין קִינְד, וֶועט מֶען ווִיסְן אַז נָאר זִיא אִיז דֶר עִיקָר פוּן אַלֶע עֲקָרוֹת נוּס זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גְוָוארְן אִין אִיר זְכוּת:

פירוש לתורת אלהים

צוּ שָׂרָה אַזוֹ וִוי עֶר הָאט גִירֶעט צוּ אַבְרָהָם (לֹא יִירָשְׁךָ זֶה) דָס אִיז טַייטְשׁ עֶס וֶועט דִיךְ נִיט יַרְשְׁנֶען דֶער דָס מֵיינְט מֶען אֱלִיעֶזֶר (כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ) נָאר דֶר נוּס וֶועט אַרוֹס גֵיין פוּן דַיינֶע גִידֶערִים דֶר וֶועט דִיךְ יַרְשֶׁנֶען הָט דָס גָאט מְקַיֵּים גְוֶוען צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָט גִבְּרַאכְט דֶעם יוֹרֵשׁ פוּן שָׂרָה (ב) וַתַּהַר אוּנ זִי אִיז טְרָאגֶן גִיוָוארֶען וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו אוּנ שָׂרָה הָאט גִיבָּארִין צוּא אַבְרָהָם אַזוּהָן צוּא זַיין עֶלְטֶער לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים צוּ דֶער צַייט וָואס גָאט הָאט מִיט אִים גִירֶעט דִי צַייט הָט עֶר קוֹבֵעַ גְוֶוען בְּשַׁעַת עֶר הָאט אִים גְזָאגְט (לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ) הָט עֶר אַקְרִיץ גְמַאן אִין דֶר וַואנְט אוֹיף דֶעם אָרְט וִוי דִי זוּנְן אִיז גְקוּמֶן אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט אַז דִי זוּנְן וֶועט קוּמֶן צוּ דֶעם אָרְט אִיבֶּער אַיָאר דֶענְסְטְמָאל וֶועט זִי גִיבָּארִין (ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גְרוּפֶן אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלַד לוֹ דֶעם נָאמֶן פוּן זַיין זוּהְן וָוס אִיז גְבָּארְן גְוָוארְן צוּ אִים אֲשֶׁר יָלְדָה לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק וָוס שָׂרָה הָאט צוּ אִים גִיבָּארִין הָט עֶר אִים גְרוּפֶן יִצְחָק: (ד) וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ הָאט אַבְרָהָם מַל גְוֶוען זַיין זוּהְ

ספר הישר

מֶענְטְשׁ וָוס דוּ גֵייסְט אוּם בְּרֶענְגֶען דַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן חָס גָאט ב"ה הָט דִיר גְגֶעבְּן אוֹיף דֶער עֶלְטֶער פַר וָואר דוּ וַוייסְט וואוֹל אַז גָאט ב"ה וֶועט נִיט זָאגֶען דוּ זָאלְסְט אוּם בְּרֶענְגֶען דַיין זוּהְן. אוּנ אַבְרָהָם פַר שְׁטֵייט וואוֹל אַז דָס אִיז דֶער שָׂטָן אוּנ הָיל אִים אַרָאפּ פִירֶן פוּן גָאטְס וֶועג. אוּנ אַבְרָהָם הָט נִיט גְוָואלְט צוּא הֶערְן דִי רֵייד פוּן שָׂטָן. אוּנ נָאךְ דֶעם אִיז דֶר שָׂטָן גְקוּמֶן צוּ יִצְחָק אִין גְשְׁטַאלְט פוּן אַיוּנְגֶען מַאן. אוּנ זָאגְט צוּ יִצְחָק דוּ וָואר חַייסְטוּ דֶען נִיט אָדֶר הָאסְטוּ נִיט גְהֶערְט דָס דַיין פָאטֶער אִיז אַנַרוֹסֶר נַאר וָוס עֶר פִירְט דִיךְ אוּם בְּרֶענְגֶען אַצוּגֶר פַיין זָאלְסְטוּ אִים נִיט צוּ הֶערֶען אוּנ יִצְחָק הֶערְט דִי רֵייד אוּנ נָאר נִיט. הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ יִצְחָק מַיין קִינְד זַיי נִיט אִים אוּנ הֶער נִיט צוּ זַיינֶע רֵייד דֶען עֶר אִיז אַשָׂטָן אוּנ

פַקִּיד יָתַהּ יְיָ: ה וְאַבְרָהָם
ַר מְאָה שְׁנִין כַּד
אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק
רֵהּ: ו וַאֲמֶרֶת שָׂרָה
חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל
שָׁמַע יֶחֱדֵי לִי: ז וַאֲמֶרֶת
מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר
אַבְרָהָם קַיָּם דְּתוֹנִיק
נִין שָׂרָה אֲרֵי יְלֵידִית
ַר לְסֵיבְתוּהִי: ח וּרְבָא
רַבְיָא וְאִתְחֲסִיל וַעֲבַד
אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא

נ"א נתגר מה קידושין סט : ואברהם מ
ילק. פז : ותאמר מליצה פז :
ויגדל סילו נפסים קים סנהדרין כט :

יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: חמישי
ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד
לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ: ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה
צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ
יִצְחַק־לִי: ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם
הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן
לִזְקֻנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ
אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל

בעל הטורים

) מלל. ב' בתרי ליסנא הכא ואידך שומר מה מליל מדבר במפלא רם לומר שבזכות אברהם יהיה מפלת ארם. מלל בגי' ק' לומר כשיהיה אברהם בן ק' היניקה בנים שרה :

רשב"ם

(ו) צחק. שמחה של תמהון : (ז) ותאמר מי מלל לאברהם. כלומר ידעו ויבינו כל השומעים מי האלהים שמלל לאברהם להיות לו בן משרה כי היניקה בנים שרה אחרי זקנותה ולזקוניו של אברהם כי אין גדול כאלהים : (ח) ויגמל.

רש"י

היה זיו איקונין שלו דומה לו) : (ו) יצחק לי. ישמח לי. ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה עולם : (ז) מי מלל לאברהם. ל' שבח ד ותשיבות כמו ישעיה מא) מי פעל ועשה (ישעיה מ) מי ברא אלה ראו ה הוא ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הבטחתו הקב"ה בטיח ועושה : מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר גימטרי' שלו ק' כלומר לסוף מאה לאברהם : היניקה בנים שרה. מהו בנים לשון רבים ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והיניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי ביאה מן השוק : (ח) ויגמל. לסוף ה כ"ד חדש (גיטין עה) : משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור ו שם ועבר

שפתי חכמים

שיפול הדיבור על קביעת המקום וק"ל : ד שמלת מי כמלת מה והית משמשת גם למעלה וכטד כמו מה רב טובך מה גדלו מעשיך רא"ס . ול"נ דאי כפשטן מה אמרה מי מלל הלא הקב"ה מלל אלא לשון שבח וכו' : ה (מהרש"ל) למה לא כתיב ותגמל אלא ויגמל הילד מעצמו לפי שהיה לסוף כ"ד חדשים שתינוק מעצמו פוסק מלינק שמואס בחלב אמו עכ"ל : ו הרא"ס דכנכיא מאי נ"מ אם היתה הסעודה גדולה בימים או באנשים רובי המספר אלא להודיע שגדולי עולם היו שם :

דעת זקנים מבעלי התוספות

בית הכנסת אומרים ברוך הבא לפי שהבא עולה שמונה בגימטריא והיינו ברוך הנמול לשמונה : (ז) ותאמר מי מלל. ותאמר לשון שבח ודומה לו אמרו צדיק כי טוב פי' שבחו לצדיק ה"נ שבחה שרה לאותו שמלל לאברהם היניקה בנים שרה דהייט

פירוש לתורת אלהים

צחק בן שמונת ימים אז ער איז אלט געווארן אכט ואג כאשר צוה אתו אלהים אזו וויא גאט האט אים שאפט : (ה) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו ונ אברהם איז אלט געוועז הונדערט יאר אז עס יז געבארין געווארן צו אים זיין זוהן יצחק : (ו) ותאמר רה צחוק עשה לי אלהים האט שרה גזאגט אפרייד האט יר גאט געמאכט כל השומע ווער עס וועט דס הערין צחק לי וועט זיך פרייען פון מיינט וועגען דער מדרש שרייבט פיל עקרות זענען גדענקט וארן מיט איר אונ האבן אוך גיבארין קינדער אונ פיל תפלות זענען דעם טאג געענטפערט געווארען ונ דורך דעם איז געוועזן פיל פרייד אוף דער וועלט : (ז) ותאמר אונ זיא האט גזאגט מי מלל לאברהם ווער אט גירעט צוא אברהם היניקה בנים שרה שרה זאל זייגען קינדער כי ילדתי בן לזקניו אז איך אל גיבארין אזוהן אוף זיין עלטער זעהט ווער עס איז אונ וואס פר אגרויסקייט דס איז דער וואס היט ין הבטחה דס איז הקב"ה וואס איז מבטיח אונ טוט : (ח) ויגדל הילד ויגמל אונ דאס קינד איז דער וואקסען געווארן ונ איז וואָרען אנטוויינט ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק אונ אברהם האט געמאכט אגרויסן מאל

ליקוטי נחמיה

(ח) ויגדל הילד ויגמל. דר אלשיך פרעגט צו וואס שטייט דר וואָרט ויגדל נאר איז גרוס געווארען, נאר מען זאל גיט זאגן יצחק האט אופגיהערט זייגען ווייל שרה האט קיין מילך געהאט אין די בריסט, ווייל זיא איז אין אמת געווען אלט, דריבער זאגט דער פסוק ויגדל ויגמל, ווייל ער איז גרוס געוואָרן דריבר האט ער אופגיהערט זייגען, דר נאטור איז פון אקינד אז ער ווערט אלט פיר אונ צוואנציג חדשים וויל ער ניט מעהר זייגען :

ספר הישר

ווי סאָלק איבער פאָרען נאָכט נבאט. אונ אברהם שרייט אן עם שפן איז ער פון ויי ... גנאנגען אונ אז דער שפן האט עהן ער קאן ויי ניט ביי קומען דס ער געמאכט אוף דעם וועג גרויען פייך סיט וואסר אונ ווי אברהם מיט יצחק זענען געקומען צום וואסער האט אברהם גזאגט צו יצחק האב נאר קיין מורא ניט פר דעם פייך דען דר שפן האט דס גימאכט כדי מיר זאלען איבער פארען אוף נאכט נבאט אונ אברהם האט אן געשריגען דעם שטן אונ דס ארט איז געווארען טרוקען אזוי ווי פריער. אונ אברהם

אֶת־יִצְחָק׃ ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃

אונקלוס

בְּיוֹמָא דְּאִתְחֲסִיל יָת יִצְחָק׃ ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחַיֵּיךְ׃ י וַאֲמֶרֶת לְאַבְרָהָם תָּרֵיךְ אַמְתָא הָדָא וְיָת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יֵירַת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק׃ יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ׃

ואמר

רשב"ם

גבדל מן הדדים כדכתיב בשמואל עד גמלך אותו: ביום הגמל. שעשה אז משתה כמו שמצינו בשמואל כאשר גמלתו הביאתו שילה וקרבנות עמו: (ט) מצחק.

בעל הטורים

(ט) מלחק. בגי' להרג זהו שאחז"ל שהיה יורה בו חץ כדי להרגו: (י) גרש. ג' במס' גרש האמה. גרש לץ. כלה גרש יגרש. גרש האמה הזאת ואת בנה ואז תגרש הלץ ובשביל שגרשה שרה להגר מכיתה נענשה ונשתעבדו בניה והוצרכו להתגרש משם:

שפתי חכמים

ז [ממ"ס] דאי רק א' הל"ל בהדיא מהו מלחק אלא אמר לשון כולל מלחק דמשמע כולהו בהדדי הוו בי' וק"ל. והקשה הרא"ם ואמר אם כדברי הרב הא דאמר הקב"ה עכשיו מה הוא לדיק או רשע ואמרו לדיק והא אין רשע כמוהו וי"ל שעל אותו עון שקיטרגו עליו אמרו לדיק ומה שאין זה דומה לבן סורר ומורה משום דבן סורר ומורה התחיל לעשות דברים המביאים אותו לידי חיוב מיתה לבסוף אבל ישמעאל לא עשה ענין המביא אותו למות בלמא עכ"ל: ח [ממ"ס] דאל"כ כ"פ עם ל"ל הל"ל עם בני יצחק אלא בא לומר מעלת בני לבד

רש"י

ואבימלך. (ב"ר): (ט) מצחק. ל' ע"א כמו שנא' (שמות לב) ויקומו לצחק. ד"א לשון גילוי עריות כמה דתימא לצחק בי. ד"א ל' רציחה כמה דתימא (ש"ב ב) יקומו נא הנערים ז וישחקו לפנינו וגו': (י) עם בני וגו'. מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים כד"א (משלי כו) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני: עם בני עם יצחק. (ב"ר) מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כיצחק ח או הגון כיצחק אפילו אם אינו בני אין זה כדאי לירש עמו ק"ו עם בני עם יצחק שתיהן בו: (יא) על אודות

דעת זקנים מבעלי התוספות

ר"ש ברוך הוא. ד"א מי מלל. מי יאמר לאברהם שיש בו לחלוחית והוא כמו מלילות: (ח) ביום הגמל את יצחק. ביום הג"מל את יצחק והיינו לשמונה ימים:

פירוש לתורת אלהים

צייט אין דעם טאג אז יִצְחָק איז אַנְטְוֶוינְט גְוָוארֶען רש"י שרייבט דרום רופט אן דער פסוק מִשְׁתֶּה גָּדוֹל ווייל אויף דער סעודה איז גיוועזן גְּדוֹלֵי הַדּוֹר דאס מיינט מען דיא גרויסע לייט פון דעם דור הַיְינוּ שֵׁם אונ עֵבֶר אונ אֲבִימֶלֶךְ: (ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם אונ שָׂרָה הט געזעהן דעם זון פון הָגָר הַמִּצְרִית וואס הָגָר האט געבארין צוא אַבְרָהָם מְצַחֵק ער שפעט. רש"י שרייבט מְצַחֵק מיינט מען ער האט גדינט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אונ נאך אפשט איז פאר האנדען מְצַחֵק איז לָשׁוֹן רְצִיחָה ער האט זיך געקריגט מיט יִצְחָק איבער דער יְרוּשָׁה ער האט גיזאגט איך בין אבכור וועל איך נעמען צווייא חֲלָקִים אונ זענען ארוס גיגאנגן אונ האט גיווארפען אין יִצְחָק פיילן אונ הט גזאגט איך טרייב קאטאווים: (י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם האט שָׂרָה גזאגט צו אַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ פאר טרייב דיא דינסט מוד מיט איר זון כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק דען עס זאל ניט ירשנען דר זון פון דער דינסט מיט מיין זון מיט יִצְחָק. רש"י באווארינט אז זיא האט שוין גזאגט עִם בְּנִי פון דעסט וועגין האט זי גזאגט עִם יִצְחָק זיא הט דאך קיין אנדערן זון ניט גהאט נאר אזו הט זי גזאגט אז ער איז נאר מיין זון ער זאל אפילו ניט זיין אזו פרום ווי יִצְחָק אדער ער זאל האבן אין זיך נאר דיא מַעֲלָה ער זאל זיין פרום אזו ווי יִצְחָק אונ זאל ניט זיין מיין זון וואלט אוך יִשְׁמָעֵאל ניט ראוי געווען צו ירשנען מיט אים מִכָּל שֶׁכֵּן אז ער הט אין זיך ביידי מַעֲלוֹת ער איז מיין זון אונ איז פרום אוך דר צו: (יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם אונ עס איז זייער איבל גפאלן די זאך אין די אויגן פון אַבְרָהָם עַל אוֹדוֹת בְּנוֹ פון וועגן זיין זון וואס שָׂרָה הט גזאגט

ספר הישר

בים זיין זוהן זענען געגאנגען צום אָרט ווי גאט ב"ה הט אים גזאגט איף דעם דריטען טאג הט אַבְרָהָם איף גהויבן זיינע אויגן הט ער דר זעהן פון ווייטען דס אָרט וואס גאט הט אים גזאגט אויך הט ער גזעהן שפיין איף דעם אָרט אפייערדיגע זייל פון דער ערד ביז צום הימל, אונ אַבְרָהָם זאגט צו יִצְחָק מיין קינד זעהסטו עפעס פון ווייטען. הט יִצְחָק געענטפערט איך זעה אין פייערדיגע זייל אונ אזאלכן הט אַבְרָהָם שוין גוויסט אז יִצְחָק איז בווילינט פאר אקרבן עולה צו גאט ב"ה אונ אַבְרָהָם זאגט צו יִשְׁמָעֵאל אונ אליעזר

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃ יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא׃ יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם׀ בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃

אונקלוס

יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ בְּעֵינָךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָךְ כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי בְיִצְחָק יִתְקְרוֹן לָךְ בְּנִין׃ יג וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוֵּנֵּהּ אֲרֵי בְנָךְ הוּא׃ יד וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא וְרַקְבָּא דְמַיָּא וִיהַב לְהָגָר שַׁוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְּחַהּ וַאֲזַלַת וּתְעַת בְּמַדְבְּרָא (נ״א בְּמַדְבַּר)

תו״א כל אשר מגילה יד סנהדרין כט: כי ביצחק נדרים לא סנהדרין נט:

רשב״ם

שכבר גדל הרבה ולא רצתה להשהותו עוד פן ירצה להחזיק בירושת אביו עם יצחק: (יב) יקרא לך זרע. בריתי שהקימותי לזרעך לתת להם את ארץ כנען כדכתיב כי גר יהיה זרעך וגו׳ על יצחק הבטחתיך: (יד) ותתע במדבר באר שבע. לפיכך ויכלו המים מן החמת שאלו הלכה דרך ישר היה מספיק לו

רש״י

בנו. (ב״ר) על ששמע שילא ט לתרבות רעה ופשוטו על שאומרת לו לשלחו: (יב) שמע בקולה. (בקול רוה״ק שבה) למדנו י שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות: (יד) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב לפי שהיה שונאו כ על שיצא לתרבות רעה: ואת הילד. (ב״ר) אף הילד שם על שכמה ל שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו (ב״ר): ותלך ותתע. חזרה לגלולי

שפתי חכמים

כדאי שלא יירש ישמעאל עמו וכן מעלת יצחק בלבד כדאי וק״ל ודלא כח״י: ט [ממ״ש] הביא מדרש ופשוטו דלפשוטו לפי קשה שהקב״ה א״ל אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך ש״מ שהרע בעיניו ג״כ על אמתו ולמה אמר וירע וגו׳ על אודות בנו לבד לכן פי׳ וכו׳ ר״ל שיצא לת״ר דזה ל״ש גבי אמתו ואי לאו פשוטו ק׳ מאי קאמר הקב״ה אל ירע וגו׳ על הנער וגו׳ כל אשר תאמר אליך שרה וגו׳ מאי שייך אמירת שרה לשמוע בקולה לענין יצא לת״ר גם כ״ט כי ביצחק וכו׳ אינו שייך לשלא ירע בעיניו שיצא לת״ר לכך הוצרך גם לפשוטו כו׳ ונראה מזה שניהם במ״ש על אודות בנו שהוא כפול כי תיבת אודות ג״כ פירושו כמו על וב״פ על ל״ל והל״ל על בנו כמ״ש אח״כ אל ירע וגו׳ על הנער ולא כתיב על אודות הנער אלא להורות שהורע בעיניו ב׳ דברים ועל הגירושין לכך אמר הקב״ה אל ירע וגו׳: י [ממ״ש] דייק הל״ל שמע לדבריה כמ״ש כל אשר תאמר או שמע אליה כדרך המקרא וכי׳ אם שמוע תשמעו אל מצותי וע״ק דקול בלא דיבור הוא רק הברת קול בעלמא ומה שייך נויית להברת קול לכך ל״פ בקול רוח הקודש להורות שהיא לא דברה בעצמה כלום אלא מקול רוח הקודש ודומה לו קצת שימוש לשון יצאה בת קול מ״ה נמי דרשו גבי אדה״ר על פסוק לקול אשתך שהיתה מיללת עליו בקולה וכו׳: כ ולפשוטו שלא יצא לתרבות רעה למה לא נתן לו כסף וזהב וי״ל דאברהם היה סבור במיעוט זמן אחר שילא הרוגז משרה אשיבנו אצלי מהרש״ל. ולפי פי׳ מהרמ״ש לעיל בסי׳ א׳ לק״מ לפי שאין הפשוטו חולק על המדרש והוצרך לשניהם ע״ש אבל תירוץ מהרש״ל אינו נכון דא״כ הו״ל לרש״י לכתוב טעם מהרש״ל שרצה להשיבו וכו׳ דמספיק לפשוטו ולמדרשו ולא הו״ל לרש״י לכתוב רק הטעם שמספיק למדרשו: לכד ודו״ק: ל דקרא ואת הילד קאי אדסמיך ליה ולא על ויתן אל הגר דא״כ שָׂם על שכמה אף הילד הוה ליה למכתב בסדיא ותשאהו

פירוש לתורת אלהים

מען זאל אים אוועק שיקן אדר עַל אודות בְּנוֹ אין ווילן זיין זון וואָרום ער הָט גהערט אז ער איז ארוס גגאנגן לְתַרְבּוּת רָעָה: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם הָט גָאט גזָאגט צוּ אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עס זאל ניט איבל פאלן אין דייני אויגן עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ אויף דעם יונג. אונ אויף דיין דינסט כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה אלץ וואס שָׂרָה זאגט דיר שְׁמַע בְּקֹלָהּ פאר נעם איר קול דו זאלסט זי פאלגען כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע הֶען אין יִצְחָק וועלן גירופן ווערן דייני קינדער: (יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ אונ אוך דעם זון פון דער דינסט וועל איך מאכען צוא אַ פאלק כִּי זַרְעֲךָ הוּא ווייל ער איז דיין זאמין: (יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אונ ער האט זיך גיפעדערט אַבְרָהָם אין דער פריא וַיִּקַּח אונ ער האט גנומען לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם ברויט אונ אלאגעל וואסער. רש״י שרייבט אבער קיין געלט האט ער אים ניט גגעבן וואָרום ער האט אים פיינד גיהאט מחמת ער איז ארויס גיגאנגען לְתַרְבּוּת רָעָה וַיִּתֵּן אֶל הָגָר אונ ער האט גיגעבען צוא הָגָר דאס ברוט מיט דעם וואסער שָׂם עַל שִׁכְמָהּ ער האט גיטאן אויף איר אקסעל וְאֶת הַיֶּלֶד אונ דם קינד הט ער אוך גיטאן אויף איר אקסעל. רש״י שרייבט שָׂרָה האט אין אים אריין גבראכט איין עַיִן הָרָע האט אים אן גתאפט אהיץ אונ איז קראנק

ספר הישר

אֱלִיעֶזֶר זעהט איר עפעס האבען זיי געפערט זיין מיר זעהן נאר נים הט אַבְרָהָם געוויסט אז יִשְׁמָעֵאל אונ אֱלִיעֶזֶר בדארפען נים גיין מיט זיי האט אַבְרָהָם צו זיי גזאגט זיצט איר דא מיט דעם איזעל אונ איך מיט יִצְחָק וועלען גיין ביז צו דעם בארג אונ וועלן זיך דארט בוקן צו גאט ב״ה אונ וועלען זיך אום קערען צו אייך אונ אַבְרָהָם הט גענומען האָלץ אונ לייגט דס ארויף אויף

טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ
אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃
טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק
כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה
בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא
אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃ יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ

אונקלוס

בְּאֵר שָׁבַע: טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רָקְבָּא וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָא: טז וַאֲזַלַת וִיתִיבַת לַהּ מִקָּבֵיל אַרְחֵיקַת (נ"י אַרְחִיק) כְּמִיגַד קַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמֶרֶת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מִקָּבֵיל וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכַת: יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵיהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא

רשב"ם

החמת מים שנתן לה אברהם עד הסלון:
(טז) כמטחוי. כתרגום:

בעל הטורים

(טו) ויכלו. ג' במסו' הכא ואידך ויכלו באפס תקוה. ויכלו בכושת ימי. כיון שכלו המים ימי כלו ויכלו בושה שמיתת לאו מגונה מאוד:

רש"י

בית ם אביה (ב"ר): (טו) ויכלו המים. לפי שדרך חולים נ לשתות הרבה: (טז) מנגד. ס מרחוק (ב"ר): כמטחוי קשת. כשתי טיחות והוא ל' יריית חץ בל' משנה שהטיח באשתו ע"ש שהזרע יורה כחץ וא"ת היה לו לכתוב כמטחי קשת משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו (שה"ש ב) בחגוי הסלע מגזרת (ישעיה יט) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא ומגזרת (תהלים קז) יחוגו וינועו כשכור וכן (שם סה) קצוי ארץ מגזרת קצה: ותשב מנגד. כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק: (יז) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה ע מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל

שפתי חכמים

והדר ותשלך את הילד וגו': ם [ממ"ס] דייק ותלך משמע לדעתה ולרצונה כהוראת לשון הליכה בכל מקום ואחר כך אמר ותתע משמע שלא ידעה להיכן תלך שהיתה תועה וא"כ הוו תרי מילי דסתרי אהדדי וא"ל מתחלה ותלך קודם שהיתה תועה ואח"כ ותתע וגו' א"כ ותלך ל"ל פשיטא שהלכה מתחלה בלא תעות הדרך עדיין ותו דכוונת הכתוב לומר שתעתה במדבר וע"י"כ לא היה לה מים ושאר הספור אבל אצ"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתע היה בכוונה וז"ש ותלך ותתע שהלכה לתעות בכוונה דהיינו שחזרה כו' ומ"ש ותתע הוא ע"א והוא ע"ד ויהי כאשר התעו וגו' וכמו שת"א כד טעו עממיא בתר ע"א כו': נ [ממ"ס] דייק דהל"ל ויכלו הלחם והמים כמ"ש תחלה ויקח לחם וחמת מים ויתן וגו' דמסתמא נתן אברהם האכילה והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ היה ראוי להיות שניהם כלים בפעם אחד בשוה ל"פ שבא להורות ששתה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חולים וכו' ולכ"א ויכלו המים ולא הלחם. [נח"י] נראה לי דר"ל מדלא כתיב ולא היה עוד מים לשתות דלשון ויכלו משמע פתאום שלא בעונתן: ס לא לשון נגד כפשוטו דמאי נ"מ בזה דבשלמא לפירוש מרחוק א"ש שנתן הפסוק אח"כ הטעם כי אמרה וגו' אל אראה וגו' ותו מצינו שויתי ה' לנגדי תמיד שהוא לשון נוכח וע"כ הוא לשון קירוב וכאן אמר אח"כ הרחק וגו' והם דברים סותרים ל"פ דמנגד כמ"ש הוא נהיפך כמו מן נגד שהמ"ם בחיר"ק פי' כמו מן ור"ל דלא ישבה נוכח הילד בקרוב אלא מרחוק הרחק כמטחוי וגו' ודו"ק: ע ר"ל הא גם היא בכתה כדכתיב ותשא קולה ותבך ולמה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויכלו המים. פירש"י לפי שדרך חולים לשתות הרבה. ותימה דאמרינן במציעא דעד יעקב אבינו לא הוה חולשא. וי"ל דעד יעקב לא חלה אדם מעצמו. אך זה לא חלה אלא מחמת שרה שהכניסה בו עין הרע:

פירוש לתורת אלהים

גוואָרֶן אוּנ הָט נִיט גְקאנְט גֵיין דְרוּם הָט עֶר אִים גְגֶעבְּן אוּף אִיר אַקְסִיל וַיְשַׁלְּחֶהָ אוּנ הָאט זִיא אַוֶועק גְשִׁיקְט וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע אוּנ זִי אִיז גְגאנְגִין אוּנ אִיז פַּר בְּלָאנְדְזֶעט גִיוָואָרֶן אִין דֶער מִדְבָּר פוּן בְּאֵר שָׁבַע: (טו) וַיִּכְלוּ אוּנ זַיי זֶענִין אוּס גְגאנְגֶן הַמַּיִם מִן הַחֵמֶת דָאס וַואסֶער פוּן דֶעם לָאגִיל. רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט אִיר גְנוּג וואסֶר גְגֶעבְּן נָאר וַוייל יִשְׁמָעֵאל אִיז קְראנְק גְוָוארִין אוּנ הָט גְהַאט גְרוֹם הִיץ הָאט עֶר דָאס טאסֶער אוּס גְטְרוּנְקֶן וַתַּשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד אוּנ זִיא הָט אַוֶועק גִיוָוארְפֶּן דָאס קִינְד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִים אוּנְטֶער אֵיינֶים פוּן דִיא בֵּיימֶער: (טז) וַתֵּלֶךְ אוּנ זִיא אִיז גְגַאנְגֶן וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד אוּנ זִיא הָאט זִיךְ גְזֶעצְט פוּן וַוייטְן הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת וַוייט אַזוֹ וִויא צְוַוייא בּוֹגִין שׁוּס כִּי אָמְרָה וָוארוּם זִי הָט זִיךְ גִיטְרַאכְט אַל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד אִיךְ וֶועל נִיט זֶעהְן אִין דֶעם שְׁטארְבֶּן פוּן דֶעם קִינְד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד אוּנ זִיא הָאט זִיךְ גְזֶעצְט פוּן דֶער טַוייטֶען. רש"י שְׁרַייבְּט אַז זִי הָט גְזֶעהֶן אַז עֶס אִיז נָאהֶנְט דָם קִינְד זָאל שְׁטַארְבֶּן הָט זִי זִיךְ גְזֶעצְט נָאךְ טַוייטֶער וַתִּשָּׂא אֶת קוֹלָהּ וַתֵּבְךְּ אוּנ זִי הָאט אוּף גְהוֹבֶּן אִיר קוֹל אוּנ הָט גְוֵוייגְט: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר גָאט הָאט גִיהֶערְט דָאס קוֹל פוּן דֶעם יוּנְג עֶר הָאט אָן גִינוּמֶען זַיין תְּפִלָּה פוּן וַואגֶען אִיז גְדְרוּנְגֶן אַז דִיא תְּפִלָּה וואס דֶער חוֹלֶה אִיז

ספר הישר

יִצְחָק אוּנ הָאבְּן גְנוּמֶן פַייעֶר אוּנ דָם שֶׁעכְט מֶעסֶער אוּנ גַייעֶן בֵּיידֶע צוּם אָרְט אוּנ בְּשַׁעַת אַז בֵּיידֶע זֶענֶען גֶענַאנְגֶען הָט יִצְחָק גְזָאגְט נוּן דָאס הָאלְץ אוּנ דָם פַייעֶר זֶעה אִיךְ אוּנ ווּי אִיז דָאס לָעמְלִי. הָט אַבְרָהָם גְעֶנְטְפֶערְט צוּ יִצְחָק אִין דִיר הָט גָאט ב"ה אוּס דֶר וֶוייל‍ְט צוּ זַיין צוּ אִים פַר אַיין קָרְבָּן עוֹלָה. הָט יִצְחָק גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער אַלְץ וָואס גָאט ב"ה הָט צוּ דִיר גְזָאגְט וֶועל אִיךְ טָאן בְּשִׂמְחָה אוּנ אַבְרָהָם זָאגְט צוּ יִצְחָק מַיין קִינְד זָאג מִיר אִיב עֶס אִיז פַר הַאגֶען בַּיי דִיר אִין הַארְץ אַיין מַחְשָׁבָה נָאלְטְסְטוּ פַר מִיר נִיט פַר מַיידְן. עֶנְטְפֶערְט יִצְחָק צוּ אִים מַיין פָאטֶער דָא שְׁוֶוער אִיךְ אַזוֹ ווִי גָאט ב"ה לֶעבְּט אוּנ אַזוֹי דוּ לֶעבְּסְט אוּנ עֶס אִיז פַר

אונקלוס

מַלְאֲכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָא וַאֲמַר לַהּ מָה לִיךְ הָגָר לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְרַבְיָא בַּאֲתַר דְהוּא תַמָן: יח קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדִיךְ בֵּהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוְּנֵהּ: יט וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהָא

אֱלֹהִים ׀ אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם: יח קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ: יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא

רשב"ם

(יז) באשר הוא שם. לפי שלא היתה רואה אותו שהרי נתרחקה מאתו מקום הרצך

תו"א כי שמע ר"ה יז:

רש"י

(כ"ר): באשר הוא שם. (ר"ה טז) לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון פ ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבש"ע מי שעתיד זרעו צ להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר והוא משיבם עכשיו מה הוא צדיק או רשע אמרו לו צדיק אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזה באשר הוא שם והיכן המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר שנאמר (ישעיה כא) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשבאים בבקשה מכם הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו שנא' (שם)

שפתי חכמים

לא שמע לקולה. והא דאמרינן בפ"ק דברכות ולוקים ר"י לנפשיה ומשני אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין נ"ל משום דלא מלי מכוין אבל אי מלי מכוין עפי עדיף. רא"ם: פ מה בקשה מכאן על בן סורר ומורה שהוא נידון על שם סופו בפרשה כי תלא הפרשנו בס"ד. כתב הרא"ם אבל יש לתמוה למה לא קטרגו עליו מאותן עבירות שבידו וקטרגו עליו מאותן עבירות שעתיד לעשותם ולא הוא אלא בכיו ותירץ ושמא י"ל שהאגדה הזאת אתיא אליבא דר"ש דפליג עלייהו דר"ע ושאר הדורשין שדרשו קרא דמלחק לגנאי. אבל בעיני נראה שדוחק הוא שנאמר מדרשות חלוקות הן אם לא שהוא מפורש בהדיא שהוא כן לכן נראה שלא היו יכולין לקטרג עליו ממעשים שבידו כי אין ב"ד מעניש אלא מבן כ' שנה ומעלה ולישמעאל לא היה כי אם י"ז שנה והם דלא קטרגו ממעשים שבידו ע"ש העתיד י"ל דאמעשים שבידו עכשיו עשה תשובה בסוף ימיו כמו שפירש"י לקמן בפר' חיי שרה גבי ויקברו אותו ילחק וישמעאל ודו"ק כ"ל: צ וא"ת והא כתיב לא יומתו אבות על בנים י"ל שהקב"ה שאל למלאכי השרת אם עשה עבירה במים כלומר אם הוא צדיק כמים או רשע והשיבו לו צדיק הוא כמים

פירוש לתורת אלהים

אוף זיך אליין מתפלל וועט עס גענער אן גנומן ווי די תפלה נום אנדערי זענין אוף אים מתפלל וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר מִן הַשָּׁמַיִם האט איין מלאך פון גאט גרופן צו הגר פון דעם הימל וַיֹּאמֶר לָהּ אונ ער הט גזאגט צו איר מַה לָּךְ הָגָר וואס איז צו דיר הגר אַל תִּירְאִי דו זאלסט דיך ניט פארכטן כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר ווארום גאט הט געהערט דס קול פון דעם יונג בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם דארטן וויא ער איז. רש"י שרייבט די מלאכים האבן מקטרג געווען אונ האבן גזאגט רבונו של עולם דער ישמעאל מיט זייני קינדער וועלן טייטן דייני קינדער דארך דארשט זאלסט דו אים אוף ברענגן אברונן אזו ווי טייטר וועט שטיין ווארום בשעת אז מען הט די ישראל גפירט אין גלות צו די ערביים האבן די ישראל גזאגט צו די וואס האבן זיי גפירט מיר בעטן אייך פירט אונז צו די קינדער פון אונזר פעטר ישמעאל וועלן זיי זיך איבר אונז מרחם זיין אונ וועלן אונז געבן עסן אונ טרינקן זענין די ישמעאלים זיי אקעגן גגאנגן אונ האבן זיי גבראכט גיזאלצן פלייש אונ גזאלצעני פיש כדי אז זיי וועלן דס עסן זאל זיי נאך דעם דארשטן אונ האבן גבראכט אן גבלאזיני לאגלן אונ די ישראל האבן גמיינט אז די לאגלן זענן פול מיט וואסר אונ אז זיי האבן אוף געפינט די לאגלן אונ האבן גנומן אין מול צו טרינקן איז דער ווינד פון די לאגלן אריין אין זייער גוף זענן זיי דר פון געשטארבן הט הקב"ה זיי גפרעגט אונ אצונד וויא אזו איז ער צו איז ער אצדיק צוא איז ער ארשע האבן זיי געענטפערט אצונד איז ער נאך אצדיק הט גאט ב"ה געענטפערט נאך זייני מעשים פון אצונד משפט איך אים אונ אטייל זאגען אזו האבן די מלאכים געענטפערט צוא הקב"ה אצונד איז ער נאך קיין בר עונשין ניט ווארום אין הימעל שטראפט מען ניט פאר צוואנציג יאר האט גאט גזאגט איך משפט אים וויא ער איז אצונד: (יח) קוּמִי שטיי אוף שְׂאִי אֶת הַנַּעַר הייב אוף דיין יונג וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדֵךְ בּוֹ אונ בגרייף דייני הענט אין אים כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ ווארום איך וועל אים מאכן צו אגרוס פאלק: (יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ אונ גאט הט געפינט אירע אויגן וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם אונ זי הט דר זעהן אברונען מיט וואסר וַתֵּלֶךְ אונ זי איז גיגאנגן

ספר הישר

האגדן אין זיין הארץ אשלעכטי מחשבה אונ איך זאג גילויבט איז גאט ב"ה וואס ער הט זיך אום דער וויילט אין מיר איך זאל זיין אקרבן עולה פר אים. אונ אברהם הט זיך זייער גיפרייט אוף די רייד פון יצחק אונ זענן גגאנגן אונ גקומן צום ארט ווי גאט ב"ה הט גזאגט. אונ אברהם הייבט אן צו בויען אמזבח אונ יצחק הט אים גגעבן שטיינער אונ ליים אונ אברהם הט גנומן דס האלץ אונ הט גלייגט אופן מזבח אונ הט גינומען זיין זוהן יצחק אונ וויל אים בינדען אונ לייגען אופען האלץ זאגט יצחק צום פאטער בינד מיך גוט אונ קוים מיך גוט צו ווארום פאטער וועל איך זיך דר שרעקן פר דעם מעסער וועל איך פר שווענקען

בְּאֵ֣ר מָ֑יִם וַתֵּ֗לֶךְ וַתְּמַלֵּ֤א אֶת־הַחֵ֙מֶת֙ מַ֔יִם וַתַּ֖שְׁקְ אֶת־הַנָּֽעַר׃ כ וַיְהִ֧י אֱלֹהִ֛ים אֶת־הַנַּ֖עַר וַיִּגְדָּ֑ל וַיֵּ֙שֶׁב֙ בַּמִּדְבָּ֔ר וַיְהִ֖י רֹבֶ֥ה קַשָּֽׁת׃ כא וַיֵּ֖שֶׁב בְּמִדְבַּ֣ר פָּארָ֑ן וַתִּֽקַּֽח־ל֥וֹ אִמּ֛וֹ אִשָּׁ֖ה מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ פ ששי כב וַֽיְהִי֙ בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא וַיֹּ֣אמֶר אֲבִימֶ֗לֶךְ וּפִיכֹל֙ שַׂר־צְבָא֔וֹ אֶל־אַבְרָהָ֖ם לֵאמֹ֑ר אֱלֹהִ֣ים עִמְּךָ֔ בְּכֹ֥ל

נַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָא וַאֲזַלַת וּמְלַת יָת רְקְבָא מַיָא וְאַשְׁקִיאַת יָת רַבְיָא׃ כ וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא׃ כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כב וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ

רשב"ם

לומר במקום אשר הוא שם נתן לו את המים : (כ) רובה קשת . מושך בקשת ושני גזרות הן . וימררהו ורבו וגם יסבו עליו רביו מלשון רבב כמו סובו מן סבב' שומו שמים מן שמם . דומו יושבי אי מן דממה דקה כולם נכפלים באות אחרונה . אבל ריבה סגורת רבה. עשה. בנה. קנה. שיאמרו עושה . בונה. קונה : (כא) במדבר פארן . כדכתיב והוא יהיה פרא אדם : (כב) ויהי בעת ההיא . שנולד יצחק משרה וידע אבימלך נסים שעשה לו הקב"ה לכך בא

שפתי חכמים

אבל רשע הוא ממקום אחר ועוד שבניו ימותו בניך בצמא ואתה מעלה לו את הבאר והקב"ה השיב להם כיון שעתה הוא צדיק בענין זה

רש"י

אורחות דודנים א"ת דודנים אלא דודים ואלו ישמעאלים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים

כסבורים ישראל שמלאים מים וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו הרוח נכנס בגופו ומת : (כ) רובה קשת. יורה חצים בקשת. קשת. על שם האומנות כמו חמר גמל ציד לפיכך הש"ן מודגשת היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים הוא שנאמר ידו בכל וגו' : (כא) מארץ מצרים. ממקום גדוליה שנאמר ולה שפחה מצרית וגו'. היינו דאמרי אינשי זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי : (כב) אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) ויהי רובה קשת. היה מטיל ומשליך החצים בקשתו ודומה לו ורבו. וי"מ רובה לשון ילד כדמתרג' רביא. וכן יקבלו הרובין תשובתן במסכת חולין והפי' ויהי הילד קשת בעל קשת : (כב) אלהים עמך. שהיו אומרים אילו היה צדיק לא היה דוחה בנו הבכור כיון שראו מעשיו אמרו אלהים עמך בכל אשר אתה עושה :

פירוש לתורת אלהים

וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמֶת מַיִם אונ הָט דֶר פִילְט דֶעם לָאגֶל מִיט וואסֶר וַתַּשְׁקְ אֶת הַנָּעַר אונ זִי הָט אָן גֶטְרֶענְקְט דֶעם יוּנְג : (כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנַּעַר וַיִּגְדָּל אונ גָאט אִיז גְוֶועֶן מִיט דֶעם יוּנְג אוּנ עֶר אִיז אוּף גְוַואקְסֶן גְוָוארֶן וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר אונ עֶר אִיז גְזֶעסֶן אִין דֶר מִדְבָּר וַיְהִי אונ עֶר אִיז גְוֶועֶן רוֹבֶה קַשָּׁת אַשִׁיסֶער מִיט פַיילֶען בּויגֶען; רש"י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז גְזֶעסֶען אִין דֶער מִדְבָּר אונ הָאט בַּגַזִילְתְּ דִיא וָוס זֶענִין דוּרְכְגֶענַאנְגֶען : (כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן אונ עֶר אִיז גְזֶעסֶן אִין דֶר מִדְבָּר פָּארָן וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אונ דִי מוּטֶר הָאט אִים גִינוּמֶען אֵיין אִשָּׁה פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל זִי אִיז אַרוּיס גִיקוּמֶן פוּן מִצְרַיִם דְרוּם הָאט זִיא אִים גִינוּמֶען אַווייבּ פוּן מִצְרַיִם דְרוּם זָאגֶן לַייט אַשְׁפְּרֶעךְ וָוארְט וַוארְף אַשְׁטֶעקִין אִין דֶער לוּפְט פַאלְט עֶר אוּיף דֶער עֶרְד וָוס אִיז דָאס אָרְט פוּן וַואנֶען עֶר אִיז גְוַואקְסֶן : (כב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא אונ עֶס אִיז גְוֶועֶן אִין דֶר זֶעלְבִּיגֶער צַייט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכוֹל שַׂר צְבָאוֹ אֶל אַבְרָהָם אונ עֶר הָט גְזָאגְט אֲבִימֶלֶךְ אונ פִיכוֹל זַיין הוֹבְּטמַאן צוּ אַבְרָהָם לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה גָאט אִיז מִיט דִיר אִין אַלְץ וָואס דוּא טוּסְט. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהֶן אַז עֶר אִיז אַרוּם גְגַאנְגִין פוּן דֶער שְׁכוּנָה פוּן סְדוֹם בְּשָׁלוֹם אונ הָט מִלְחָמָה גִיהַאלְטֶן מִיט דִיא מְלָכִים אונ זַייא זֶענֶען אַרַיין גְפַאלֶן אִין זַיינֶע הֶענְד אונ זַיין וַוייבּ הָאט אִים אַקִינְד גְהַאט אוּף דֶר עֶלְטֶר דְרוּם הָאבֶּן זַייא

ספר הישר

דָאס קָרְבָּן אונ אַבְרָהָם הָאט אַזוֹי גְטָאן אונ יִצְחָק הָט ווַייטֶער גְזָאגְט צוּם פָאטֶער אִין דֶער צַייט אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ מַקְרִיב זַיין זָאלְסְטוּ נֶעמֶען אֵיין בִּיסֶעל אַשׁ אונ זָאלְסְט עֶס בְּרֶענְגֶען צוּ מַיין מוּטֶער שָׂרָה פַר אֵיין גְשְׁמַאק אונ זָאלְסְט אִיר זָאגֶען אַז אוּנְזֶער זוּהְן אִיז אֵיין גְשְׁמַאק צוּ גָאט ב"ה גַייעֶרְט דוּ זָאלְסְט אִיר נִיט זָאגֶן בְּשַׁעַת זִיא וֶועט זַיין אוּף אֵיין הוֹיךְ אָרְט . פָאטֶער וֶועט זִיא אַראפּ פַאלְן אונ וֶועט שְׁטַארְבֶּן אִיבֶּר מִיר. אונ אַבְרָהָם הָט גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן יִצְחָק אונ הָט אוּף גְהוֹבְּן זַיין קוֹל אונ הָט גְוֵויינְט מַחֲמַת שִׂמְחָה. אונ יִצְחָק הָאט זַייעֶר גְעוַויינְט אונ הָט גְזָאגְט מַיין פָאטֶער אַייל טוּא דֶעם רָצוֹן פוּן גָאט ב"ה אַזוֹי וִוי עֶר הָט גְעזָאגְט אונ דָס הָאָרֶץ פוּן אַבְרָהָם אונ פוּן יִצְחָק זֶענֶען גְוֶועזֶן פְרֵיילֶעךְ אונ נָאר דִי אוֹגֶן הָאבֶּן גְוַויינְט אונ אַבְרָהָם הָט גִּבּוּנְדֶן זַיין זוּהְן יִצְחָק אונ הָט אִים אַרוּיף גְלֵייגְט אוּף דֶעם הוֹלְץ פוּן מִזְבֵּחַ אונ יִצְחָק הָט אִים גְשְׁטֶערְקְט זַיין הָאלְז פַר דֶעם פָאטֶער אונ

אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃ כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה
לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי
וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃ כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃ כה וְהוֹכִחַ אַבְרָהָם
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם
אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי
וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃
כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃
כח וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת

עָבֵד׃ כג וּכְעַן קַיֵּים לִי
בְּמֵימְרָא דַייָ הָכָא דְּלָא
תְשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְבַר
בְּרִי כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבָדִית
עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם
אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתָּא בַהּ׃
כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא
אֲקַיֵּים׃ כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם
יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק
בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אֲנִיסוּ
עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעִית מָאן
עֲבַד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין
וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתָ לִי וְאַף
אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין
יוֹמָא דֵין׃ כז וּדְבַר
אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וִיהַב
לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ תַרְוֵיהוֹן
קְיָם׃ כח וַאֲקִים אַבְרָהָם
יָת שְׁבַע חוּרְפַן דְּעָאן
בלחודיהן

תולדות אהרן

פס תשקר סוטה י חולין פ:

רשב"ם

עתה לכרות ברית עמו. ומן כל בעת ההיא צריך לפרש לפי המאורע: (כג) ולנכדי. בן בני:

בעל הטורים

(כג) לנכדי. בגימטריא בן בני:

רש"י

לפלוס ועם המלכים נלחם ונפלו בידו ונפקדה אשתו לזקוניו: (כג) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה ארצי לפניך (ב"ר): (כה) והוכח.

פירוש לתורת אלהים

גְזָאגְט גָאט אִיז מִיט דִיר אִין אַלְץ וָוס דוּ טוּסְט: (כג) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד הִשָּׁבְעָה לִי בֵאלֹהִים הֵנָּה שְׁוֶוער צוּ מִיר דָא בַּיי גָאט אִם תִּשְׁקוֹר אוֹב דוּ וֶועסְט פֶעלְשֶׁן רוּ זָאלְסְט נִיט פֶעלְשֶׁען לִי צוּ מִיר וּלְנִינִי אוּנ צוּא מַיינֶע קִינְדֶר וּלְנֶכְדִּי אוּנ צוּ מַיינֶע אֵיינִיקְלֶךְ כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ אַזוֹ וִוי דֶער חֶסֶד וָוס אִיךְ הָאבּ מִיט דִיר גְטָאן דָס אִיז וָוס אִיךְ הָאבּ דִיר גְזָאגְט מַיין לַאנְד אִיז פַאר דִיר דוּ מֶעגְסְט זִיצֶן וִוי דוּ ווִילְסְט תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי זָאלְסְטוּ מִיט מִיר אוֹךְ אַזוֹ טוּעֶן חֶסֶד וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ אוּנ מִיט דֶעם לַאנְד וָואס דוּא הָאסְט דְרִינֶן גְוואוֹנְט: (כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט אִיךְ וֶועל שְׁוֶוערִין: (כה) וְהוֹכִיחַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ אוּנ אַבְרָהָם הָאט אוֹיכוּחַ גְהַאט מִיט אֲבִימֶלֶךְ עַל אוֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ אוּם ווִילֶן דֶר בְּרוּנֶן מִיט וַואסֶר וָוס דִי קְנֶעכְט פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּן גְגַזֶלְתְּ: (כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אִיךְ וֵוייס נִיט וֶוער עֶס הָט גְטָאן דִי זַאךְ וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִי אוּנ אוֹךְ דוּ הָאסְט מִיר נִיט גְזָאגְט וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם אוּנ אוֹךְ אִיךְ הָאבּ דָאס נִיט גְהֶערְט נָאר הַיינְט: (כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן צֹאן וּבָקָר שָׁאף אוּנ רִינְדֶער וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ אוּנ עֶר הָט גְגֶעבֶּן צוּ אֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית אוּנ זֵייא הָאבֶּען בֵּיידֶע כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶוען: (כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם הָאט אַבְרָהָם גְשְׁטֶעלְט אֶת שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן דִיא זִיבֶּן שָׁאף אַלֵיין: (כט) וַיֹּאמֶר

ספר הישר

אוּנ אַבְרָהָם הָט אוֹיף גְשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד צוּ נֶעמֶן דָס מֶעסֶער צוּ שֶׁעכְטֶן זַיין זוּן יִצְחָק. אִין דֶר צַייט זֶענֶן גְקוּמֶן בַּרַימְהַארְצִיגֶע מַלְאָכִים פַאר גָאט ב"ה אוּנ הָאבֶּען גְזָאגְט מִיר בֶּעטֶען דִיךְ גָאט וָוס דוּא בִּיסְט בַּארִימְהַארְצִיג אוּנ לַייט זֶעלִיג וָואס דוּא זָאר־

הַצֹּאן לְבַדְּהֶן׃ כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃
ל וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח
מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי
חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃ לא עַל־כֵּן
קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי
שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית
בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים׃ לג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע

אונקלוס

בִּלְחוֹדֵיהֶן׃ כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַן אִלֵּין דַּאֲקֵימְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן׃
ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַן תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חֲפָרִית יָת בֵּירָא הָדֵין (נ״י הָדָא)׃ לא עַל כֵּן קְרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיָּמוּ תַרְוֵיהוֹן׃ לב וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי׃
לג וּנְצִיב נִצְבָּא (נ״י אִילָנָא)

תו״א ויטע אשל סוטה שם:

בעל הטורים

(כט) הלבת. שנים במס׳ הלבת לבדנה אתה הלבת כל גבולות הארץ בזכות אברהם נכרתו כל גבולות הארץ:

רשב״ם (לג) ויטע אשל. פרדס היה והתפלל שם:

שפתי חכמים

מעלה אני לו הבאר. מהרש״ל: ק והא דלא כתיב לעד וכתב לעדה מפני שהוא לשון נקבה כי עדה לנקבה כמו עד לזכר: ר דאל״כ איך

רש״י

נתוכח עמו על כך: (ל) בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון עדות של נקבה ק כמו ועדה המלבה: כי חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים אנחנו חפרנוה אמרו ביניהם כל מי שיתראה על הבאר ר ויעלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת אברהם: (לג) אשל. רב ושמואל חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים שנאמר (דניאל יא)

פירוש לתורת אלהים

אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה וָוס בַּטַייטֶן די זִיבִּין לֶעמְלֶךְ אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה וָואס דוא הָאסְט זֵיי גְשְׁטֶעלְט בַּזוּנְדֶער: (ל) וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט כִּי אֶת שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי דֶען דִיא זִיבֶּען לֶעמְלֶךְ זָאלְסְטוּ נֶעמֶען פוּן מַיין הַאנְט בַּעֲבוּר פוּן וֶועגֶן תִּהְיֶה לִּי לְעֵדָה דָס זָאל זַיין צוּ מִיר פַאר אֵיין עֵדוּת כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר הַזֹּאת אַז אִיךְ הָאבּ גְגְרָאבֶּען דִיא בְּרוּנֶען רש״י שְׁרַייבְּט דִי פַּאסְטֶעכֶער פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּען גְקְרִיגְט אוּנ הָאבֶּען גְזָאגְט מִיר הָאבֶּען גְגְרָאבֶּן דִי בְּרוּנֶן הָאבֶּן זֵיי צְווִישֶׁן זִיךְ אָפּ גְשְׁמוּסְט דֶר וָוס וֶועט זִיךְ וַוייזֶן בַּיי דֶער בְּרוּנֶן אוּנ דָס וַואסֶר וֶועט אַרוֹף גֵיין אַקֶעגִין אִים צוּ דֶעם גְהֶער דִי בְּרוּנֶן זֶענֶען זֵיי אוֹיף גְגַאנְגֶן קֶעגִין אַבְרָהָם אוּנ דֶער מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט דִי פַאסְטֶעכֶער פוּן אַבְרָהָם הָאבֶּן גְיזָאגְט וֶועלְכֶער פוּן אוּנְזֶערֶע הַארֶען וֶועלֶען שְׁטֶעלֶען זַיינֶע שָׁאף בַּיי דֶר בְּרוּנֶן אוּנ דִי וַואסֶר וֶועלֶן אַרוֹף גֵיין קֶעגֶען דִי לֶעמְלֶךְ דֶעם קֶערֶען זֵיי זֶענֶען זֵיי אוֹיף גְגַאנְגֶן קֶעגֶען אַבְרָהָמְס לֶעמְלֶךְ דְרוּם הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּא אֲבִימֶלֶךְ דוּ זָאלְסְט בַּיי מִיר נֶעמֶען דִי זִיבֶּן לֶעמְלֶךְ כְּדֵי עֶס זָאל זַיין אֵיין עֵדוּת אַז אִיךְ הָאבּ גְגְרָאבֶּען דִי בְּרוּנֶן וָוארוּם דוּרְךְ זֵיי אִיז דָס גְוָואר גְוָוארֶען: (לא) עַל כֵּן דְרוּם קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע הָט עֶר גְרוּפֶן דָס אָרְט בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם וָוארוּם דָארְטֶן הָאבֶּען בֵּיידֶע גְשְׁווָארֶען אַבְרָהָם מִיט אֲבִימֶלֶךְ: (לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע אוּנ הָאבֶּן כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועזֶן אִין בְּאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אֲבִימֶלֶךְ אוּנ זַיין הֵייבְּט מַאן פִיכוֹל וַיָּשֻׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ וִוידֶער גְקֶערְט צוּ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים: (לג) וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע אוּנ עֶר הָאט גְפְלַאנְצְט אַבּוֹים אִין בְּאֵר שָׁבַע רש״י

ספר הישר

בְּשַׁאפֶען הִימֶל אוּנ עֶרְד. גִיבּ דָאךְ אֵיין אוֹיס לֵייזוּנְג פַאר דַיין קְנֶעכְט יִצְחָק אוּנ דָער בַּארֶעם דִיךְ אוֹיף אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק וָוס הָאבֶּען הַיינְט גִיטָאן דַיינֶע רֵייד גָאט ב״ה דוּא וֶועהְסְט דָאךְ אַז יִצְחָק אִיז גְבּוּנְדֶען אוּנ גֶעקְנִיפְּט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶען אַזוֹי וִוי אַבְהֵמָה אַצוּנְד בֶּעטֶען מִיר דִיךְ לָאז דַיין דָער בַּארִימְקֵייט אוֹיף זֵיי זַיין: בְּעֵת אִין דֶר צַייט הָט גָאט ב״ה זִיךְ בַּאוִויזֶען צוּ אַבְרָהָם אוּנ רוּפְט אִים פוּן הִימֶעל אוּנ זָאגְט צוּ אִים דוּא זָאלְסְט נִיט אוֹיס שְׁטְרֶעקִין דַיין הַאנְד צוּם יוּנְג אוּנ זָאלְסְט אִים גָאר נִיט טָאן. אַצוּנְד וֵוייס אִיךְ וָואוֹל דוּא בִּיסְט אֵיין גָאטְס פָארְכְטִיגֶער וַוייל דוּ הָאסְט נִיט פַר מִיטָען דַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן פוּן מִיר. אוּנ

וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם׃ לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים׃ פ שביעי כב א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־

בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַמָּן בִּשְׁמָא דַייָ אֱלָהָא דְעָלְמָא׃ לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וַייָ

תו"א ויקרא שם סוטה שם : ויהי אחר סנהדרין פט : והאלהים מגילה לא :

רשב"ם

(א) ויהי אחר הדברים האלה. כ"מ שנא' אחר הדברים האלה מתחבר אל הפרשה שלמעלה. אחר הדברים האלה שהרג אברם המלכים אמר לו הקב"ה אל תירא אברם מן האומות. ויהי אחר הדברים האלה שנולד יצחק ויוגד לאברהם לאמר כו' ובתואל ילד את רבקה. וכן אחר הדברים האלה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש גדל המלך אחשורוש את המן שרצה להרוג את מרדכי והועיל לו מה שהציל את המלך ונתלה המן. אף כאן אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו של אברהם ונתן לו שבע כבשות הצאן וחרה אפו של הקב"ה על זאת שהרי ארץ פלשתים ניתן לאברהם וגם ביהושע מטילים על ערי חמשת

רש"י

ויטע אהלי אפדנו : ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם משלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י) : (לד) ימים רבים. מרובים על של חברון בחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרן אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך שנאמר ויעבר אברם. ויעתק משם. ויהי רעב וירד אברם מצרימה. ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם מפני בושה של לוט ובא לארץ פלשתים ובן צ"ט שנה היה שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים הרי כ"ה שנה וכאן כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחך אינם יתרים יותר משנה הרי כ"ו שנה מיד יצא משם וחזר לחברון ואותה שנה קדמה לפני עקידתו ש של יצחק י"ב שנים כך שנויה בסדר עולם (ב"ר) : (א) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט) אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב

שפתי חכמים

הוכיח זה דאין לומר ע"י עדים א"כ מאי טעם דעבדי אברהם שלא תבעו לפני אבימלך שהרי היה להם עדים וק"ל : ש מה שצריך לפרש זאת משום פסוק שלאחריו שכתוב ויהי אחר הדברים האלה וגו' שהוא סמוך דכל מקום שכתוב אחר הוא סמוך כדפי' רש"י בפ' לך לך וזה

פירוש לתורת אלהים

שְׁרַייבְּט רַב אוּנ שְׁמוּאֵל קְרִיגֶען דְרוּם אֵיינֶער זָאגְט עֶר הָאט גִיפְלַאנְצְט אֵיין וַויין גָארְטֶען עֶר זָאל בְּרֶענְגֶען אַלֶע מִינֵי פֵּירוֹת צוּ דִיא אוֹרְחִים אוּנ דֶער אַנְדֶער זָאגְט עֶר הָט גְמַאכְט אַהֶרְבֶּרְגֶע פוּן אוֹרְחִים וֵועגֶען אוּנ דָארְטֶען אִיז גְוֶועזֶען אַלֵי מִינֵי פֵּירוֹת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם אוּנ דוּרְךְ דֶעם אֶשֶׁל אִיז גֶערוּפֶען גֶעוָוארֶען דֶער נָאמֶען פוּן גָאט עֶר אִיז אַגָאט צוּ גָאר דֶר וֶועלְט וָוארוּם נָאךְ דֶעם אַז דִי אוֹרְחִים הָאבֶּען אָפּ גְגֶעסֶען אוּנ אָפּ גְטְרוּנְקֶען הָאט אַבְרָהָם צוּ זֵיי גְזָאגְט לוֹבְּט צוּ דֶעם וָואס אִיר הָאט גְגֶעסֶען פוּן זַיינֶעם אִיר מֵיינְט אִיר הָט גְגֶעסֶען פוּן מַיינֶעם נֵיין אִיר הָט גְגֶעסֶען פוּן דֶעמְס וָוס עֶר הָט גְזָאגְט אוּנ עֶס אִיז בַּאשַׁאפֶען גְוָוארֶען דִיא וֶועלְט ׃ (לד) וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְוואוֹנְט אֵין לַאנְד פְּלִשְׁתִּים פִיל טֶעג ׃ (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶען אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נָאךְ דִיא רֵייד רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט נָאךְ דִי רֵייד פוּן דֶעם שָׂטָן וָוס עֶר הָט מְקַטְרֵג גְוֶועזֶען אוּנ הָט גְזָאגְט פַר גָאט ב"ה פוּן גָאר דֶר סְעוּדָה וָוס אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט הָט עֶר פַר דִיר נִיט מַקְרִיב גְוֶועזֶען קֵיין שׁוּם קָרְבָּן הָט גָאט ב"ה גֶעֶנְטְפֶערְט עֶר הָט דָאךְ דָס גְטָאן נָאר פוּן זַיין זוּהְן וֶועגִין אוּנ אַז אִיךְ וָואלְט אִים גְזָאגְט עֶר זָאל שֶׁעכְטֶען זַיין זוּהְן פוּן פַאר מִיר וָואלְט עֶר מִיךְ גְפָאלְגְט אוּנ אַטֵייל זָאגִין נָאךְ דִי רֵייד פוּן יִשְׁמָעֵאל וָוס עֶר הָט זִיךְ בַּארִימְט אַקֶעגִין יִצְחָק אוּנ הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַלְט גְוֶועזֶען דְרַייצֶעהְן יָאר אַז מַיין פָאטֶער הָאט מִיךְ מָל גְוֶועזֶען אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גְוֶוערְט הָט יִצְחָק צוּ אִים גְזָאגְט דוּ בַּארִימְסְט דִיךְ מִיט אֵיין אֵבֶר פוּן דַיין לַייבּ אַז גָאט זָאל מִיר זָאגֶן אִיךְ זָאל מִיךְ אַלֵיין שֶׁעכְטֶען פַר אִים וָואלְט אִיךְ אִים נִיט וִוידֶער גְוֶועזֶען וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם אוּנ גָאט הָאט גְפְּרִיבְט צוּ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט

ספר הישר

אַבְרָהָם הָט אוֹיף גְהוֹיבֶּען דִי אוֹיגֶען הָט עֶר גְזֶעהְן אֵיין אַיִל שְׁטֵייט בַּיי אֵיין בּוֹים דָס אִיז דֶער אַיִל וָוס גָאט הָט אִים בַּשַׁאפֶען בְּשָׁעַת עֶר הָט בַּשַׁאפֶען הִימֶל אוּנ עֶרְד. אוּנ גָאט ב"ה הָט אָן גְבְּרֵייט דֶעם אַיִל כְּדֵי עֶר זָאל זַיין אֵיין קָרְבָּן פַר יִצְחָק הָט אַבְרָהָם גְנוּמֶען דֶעם אַיִל אוּנ הָאט מַקְרִיב גֶעוֶועזֶען פַאר אֵיין קָרְבָּן עוֹלָה פַאר יִצְחָק אוּנ אַבְרָהָם הָאט גִישְׁפְּרֶענְגְט פוּן דֶעם בְּלוּט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ זָאגְט דָס בְּלוּט פוּן אַיִל זָאל זַיין אַזוֹי חָשׁוּב בַּיי גָאט ב"ה וִוי אִיךְ וָואלְט גֶעשְׁפְּרֶענְגְט דָס בְּלוּט פוּן יִצְחָק. אוּנ אוֹיף

משלי חכמים

(א) וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וגו'. מְפָרְשִׁים פְרֶעגֶען פַאר וָוס אִיז דִי עֲקֵדָה גְוֶועזֶען אַנִסָּיוֹן גָאר פַר אַבְרָהָם אוּנ נִיט פַר יִצְחָק, נָאר דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל צְוֵויי מֶענְטְשֶׁען זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אִין גָאס, אֵיינֶער אִיז גְוֶועזֶען אַזוּהְן פוּן אַ רַייכֶען מֶענְטְשׁ וָוס עֶר אִיז גְוֶועזֶען זֵייעֶר אַגוּטֶער מֶענְטְשׁ וָוס הָאט גֶעגֶעבֶּען פִיל צְדָקָה, דֶער אַנְדֶערֶער אִיז גְוֶועזֶען אַזוּהְן פוּן אַקַארְגֶען מֶענְטְשׁ, דֶערְוַוייל אִיז גֶעקוּמֶען אַאָרֶעם מַאן צוּ דִי צְוֵויי מֶענְטְשֶׁן בֶּעטֶן אַנְדָבָה, הָאבֶּן בֵּיידֶע גְגֶעבֶּן אַגְלַייכֶע נְדָבָה אַגְרוֹסֶע, אֵיינֶער אִיז גֶעשְׁטַאנֶען פוּן וַוייטֶען אוּנ הָאט זִיךְ גְעוואוּנְדֶערְט אוֹיף דֶעם קַארְגִינְס זוּהְן וִוי קוּמְט דָאס עֶר זָאל גֶעבֶּען אַזוֹי אַגְרוֹיסֶע נְדָבָה, אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען וָואנְדֶר אִיךְ

אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי׃ ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־
לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם
לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר

נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ
אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת
בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחֵמְתְּ
יָת יִצְחָק וְאִיזֵל לָךְ
לַאֲרַע פּוּלְחָנָא וְאַסְּקֵהּ
קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל
חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר

רשב"ם

סרני פלשתים גורל בכלל גבול ישראל והקב"ה צוה עליהם לא תחיה כל נשמה לכן והאלהים נסה את אברהם קנתרו וצערו כרכתיב הנסה דבר אליך תלאה. על נסותם את ה'. מסה ומריבה. בחנני ה' ונסני. כלומר נתגאיתה בבן שנתתי לך לכרות ברית ביניכם ובין בניהם. ועתה לך והעלהו לעולה וראה מה הועילה כריתות ברית שלך וכן מצאתי אח"כ במ' של שמואל. ויהי ארון ה' בארץ פלשתים שבעה חדשים. כתיב את שבע כבשות הצאן תקח מידי אמר לו הקב"ה את נתת לו שבע כבשות חייך שבניו עושים שבע מלחמות עם בניך ונוצחין אותן. ד"א חייך שבניו הורגים שבע צדיקים מבניך ואלו הן שמשון חפני ופנחס שאול ושלשה בניו. ד"א חייך שבניו מחריבים שבע משכנות ואלו הן אהל מועד וגלגל נוב ושילה ונבעון ובית עולמים תרין ד"א שארץ מחזיר את שדה פלשתים שבעה חדשים: נסה. קינטר אריא"ה: (ב) המוריה. האמורית ארץ האמורי. הרבה אלפי"ן חסרים. וימש חושך כמו ויאמש. לא יהל. כמו לא יאהל שם ערבי:

בעל הטורים

(ב) אל ארץ המוריה. בגי' בירושלם:

שפתי חכמים

היה י"ב שנה אחרי כן וא"כ למה נאמר אחר לכך מפרש אחר דבריו של שטן כו' ולא אחר הדברים שהיה בין אברהם לאבימלך דסמיך ליה: ת פי' אין נא האמור כאן אלא לשון בקשה דהא מלינו בכמה מקומות נא שאינו ל' בקשה הרא"ם: א כדי שלא יאמרו הקב"ה הטריף דעתו ולכך עשה אבל אי לא היה מטורף בדעתו לא היה עושה: (נח"י) נ"ל דבטעמא קמא לא סגי דא"כ הל"ל את בנך יחידך אשר אהבת

רש"י

לפניך פר אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב וי"א אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב:

הנני. כך היא ענייתם של חסידים לשון ענוה הוא ולשון זימון: (ב) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה ת אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש (סנהדרין פט): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי אמר לו את יחידך אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אמר לו אשר אהבת אמר לו שניהם אני אוהב אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה לו מתחלה שלא לערבבו פתאום א ותזוח דעתו עליו ותטרף וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים וכן בדברי הימים (ב ג) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה. ורבותינו פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטהו לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשותו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקב"ה מתהא הצדיקים (ס"א משהא

פירוש להורת אלהים

אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט הִנֵּנִי דָא בִּין אִיךְ אָן גְבְּרֵייט צוּ טָאן וָוס דוּ וֶועסְט מִיר שַׁאפֶן: (ב) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט קַח נֶעם נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ רש"י שְׁרַייבְּט גָאט ב"ה הָט אִים גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּ זָאלְסְט בַּאשְׁטֵיין אִין דֶעם נִסָיוֹן כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגֶן אִין דִי עֶרְשְׁטִי נִסְיוֹנוֹת אִיז נִיט גְוֶועןקֵיין מַמָּשׁ אֶת בִּנְךָ דַיין זוּהְן אֶת יְחִידְךָ דַיין אֵיינְצִיגֶען אֲשֶׁר אָהַבְתָּ וָואס דוּ הָאסְט לִיבּ אֶת יִצְחָק רש"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָט צוּ אִים גְזָאגְט נֶעם דַיין זוּהְן הָט אַבְרָהָם גֶעֶנְטְפֶערְט אִיךְ הָאבּ צְוֵויי זִיהְן וֶועלְכֶען זָאל אִיךְ נֶעמֶען הָט הקב"ה ווִידֶער גְזָאגְט דַיין אֵיינְצִיגֶען הָאט אַבְרָהָם גֶעֶנְטְפֶערְט זֵיי זֶענֶען בֵּיידֶע אֵיינְצִיגֶע דֶר אִיז אֵיין אֵיינְצִיגֶער בַּיי זַיין מוּטֶר אוּנ דֶר אִיז אֵיין

אֵיינְצִיגֶער בַּיי זַיין מוּטֶר הָט הקב"ה גְזָאגְט דֶעם וָואס דוּא הָאסְט לִיבּ הָט אַבְרָהָם גֶעֶנְטְפֶערְט אִיךְ הָאבּ בֵּיידֶע לִיבּ הָאט הקב"ה ווִידֶער גְזָאגְט אֶת יִצְחָק אוּנ דֶרוּם הָאט גָאט תֵּיכֶף נִיט גְזָאגְט עֶר זָאל יִצְחָק מַקְרִיב זַיין כְּדֵי זַיין דֵיעָה זָאל נִיט מְבוּלְבָּל וֶוערֶען אוּנ ווִידֶער כְּדֵי עֶר זָאל אוּף אִים בַּלִיבֶּען דִי מִצְוָה אוּנ צוּ גֶעבֶּען אִים שָׂכָר אוּף אִיטְלִיכֶען דִיבּוּר וְדִיבּוּר וְלֶךְ לְךָ אוּנ גֵיי דִיר אֶל אֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה צוּם לַאנְד מוֹרִיָּה דָאס אִיז יְרוּשָׁלַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה אוּנ בְּרֶענְג אִים דָארְטֶען אוּיף פאר אֵיין עוֹלָה. רש"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָאט נִיט גִיוָואלְט מֶען זָאל אִים מַקְרִיב זַיין נָאר אוּף בְּרֶענְגֶען אִים אוּף דֶעם בַּארְג פוּן אֵיין עוֹלָה וֶועגֶען אוּנ אַז עֶר הָט אִים אוּף

משלי חכמים

מִיךְ נִיט וַוייל עֶר הָט גְזֶעהְן פוּן זַיין פָאטֶער דִיא גוּטֶע מִדָּה זַיינֶע צוּ גֶעבֶּען נְדָבוֹת, דְרִיבֶּר גִיט עֶר אוֹיךְ גוּטֶע נְדָבוֹת, אָבֶּער דֶר אַנְדֶערֶער, זַיין פָאטֶר אִיז קַארְג אוּנ גִיט נִיט אֵיין קָאפֶּעקֶע צוּ אַארֶעם מַאן, פוּן וַואנֶען הָט זִיךְ גֶענוּמֶען צוּ זַיין זוּהְן דִי גוּטֶע מִדָּה צוּ גֶעבֶּן צְדָקָה, יִצְחָק אִיז גֶעבָּארֶען גְוָוארֶען פוּן אַבְרָהָם, הָאט אַבְרָהָם אִים גֶעלֶערְנְט וִויא וַוייט יֶעדֶער מֶענְטְשׁ דַארְף זַיין פְרוּם אוּנ עֶר הָט אִים דֶערְצֵיילְט וִויא עֶר הָאט זִיךְ גֶעלָאזְן אַריינְגְווַארְפֶען אִין פַייעֶר, וֶועגֶען הקב"ה, דָס אַלְץ הָט יִצְחָק אוֹיךְ גֶענוּמֶען אוּף זִיךְ צוּ טָאן,

ספר הישר

אַלְץ וָוס אַבְרָהָם הָט גְטָאן בַּיים מִזְבֵּחַ הָט עֶר אַלְץ אַזוֹ גְזָאגְט. אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען חָשׁוּב בַּיי גָאט ב"ה גְלַייךְ ווִי אַבְרָהָם הָאט מַקְרִיב גְוֶוען זַיין זוּהְן יִצְחָק אוּנ גָאט ב"ה הָט גְבֶּענְשְׁט אַבְרָהָם מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אִין דֶעם טָאג. אוּנ דֶר שָׂטָן אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ שָׂרָה אוּנ הָאט זִיךְ גֶעמַאכְט אֵיין גֶעשְׁטַאלְט ווִיא אֵיין אַלְטֶער מַאן זֵייעֶר נִידְרִיג אוּנ זָאגְט צוּ אִיר פַר וָואר דוּ וֵוייסְט נָאר נִיט

אֵלֶיךָ׃ ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר
וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי
נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע
עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים׃ ד בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ ה וַיֹּאמֶר

תו"א וישכם פסחים ד סנהדרין קה חולין לא : ויאמר יבמות כב כתובות קיא ב"ק מט נדה יז :

אונקלוס

לָךְ׃ ג וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם
בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ
וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי
עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵהּ
וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם
וַאֲזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ
יְיָ׃ ד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק׃
ה וַאֲמַר אַבְרָהָם

בעל הטורים

(ד) את המקום. בגי' זה ירושלים : מרחק . חסר כתיב קרי ביה מרחיק שהשטן היה מרחיק המקום מלפניהם :

רש"י

לצדיקים) ואח"כ מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן וכן (לעיל יב) הארץ אשר אראך וכן ביונה (יונה ג) וקרא אליה את הקריאה : (ג) וישכם. נזדרז למצוה (פסחים ד) : ויחבש. הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו שהאהבה מקלקלת השורה : את שני נעריו. (ב"ר) ישמעאל ואליעזר שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך ב בלא ב' אנשים שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק יהיה השני עמו : ויבקע. תרגומו וצלח כמו (ש"ב יח) וצלחו הירדן ג לשון בקוע סינדר"א בלעז (שפאלטען): (ד) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה:

שפתי חכמים

ומדאמר את ש"מ לחלק אתא והיינו שבכל פעם השיב הקב"ה על שאלת אברהם וטעמא בתרא לחוד לא סגי דא"כ הול"ל איפכא קח את יצחק את בנך את יחידך אשר אהבת דהוה נמי חיבוב מצוה : ב וכי לא היו לו אלא שני נערים אלא נעריו המיוחדים לו שהם ישמעאל ואליעזר . עיין לקמן בפ' בלק מה שפירשתי גבי שני נערים דבלעם למה שינה רש"י פירוש דהתם מהכא . ומהרש"ל פי' דבלעם שהיה רוחו גבוהה והיה צריך לשימוש פי' שהיו משמשים זה את זה אבל אברהם שהיה רוחו נמוכה לא היה צריך לשימוש שהיה משמש את עצמו רק שלא יהיה יחידי שאם יצטרך אחד מנעריו לנקביו משום הכי לקח שני נעריו עמו לכך פי' טעם זה עכ"ל : ג ונראה לי דאינו מביא ראיה מן התרגום אלא בא לפרש דצלח נמי לשון ביקוע

פירוש לתורת אלהים

גִּבְרַאכְט הָאט עֶר אִים גְזָאגְט נִידֶער אִים אַרָאפּ עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ אוֹיף אֵיינֶם פוּן דִיא בֶּערְג וָואס אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶן : (ג) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אוּנ אַבְרָהָם הָאט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין דֶער פְרִיא עֶר הָט זִיךְ מְזָרֵז גְוֶועןְ צוּ דֶער מִצְוָה וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ אוּנ עֶר הָט אַלֵיין גְגוּרְט זַיין אֵייזִיל אוּנ הָאט נִיט גְשִׁיקְט צוּ אֵיינֶם פוּן זַיינִי קְנֶעכְט מַחֲמַת לִיבְשַׁאפְט וָוס עֶר הָט גְהַאט צוּ הקב"ה מְקַיֵּים זַיין זַיינִי מִצְוֹת וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ אוּנ עֶר הָאט גִינוּמֶען זַיינֶע צְוַויא יוּנְגֶען מִיט זִיךְ דָאס זֶענֶען יִשְׁמָעֵאל אוּנ אֱלִיעֶזֶר דֶען אֵיין אָדָם חָשׁוּב טָאר נִיט גֵיין אִין וֶועג אָן צְוַויא לַייט (עיין רש"י) וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ הָאט גְנוּמֶען זַיין זוּן יִצְחָק וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְשְׁפָּאלְטֶען דָאס הָאלְץ פוּן וֶועגֶן דֶער עוֹלָה וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט הָט אִים גְזָאגְט : (ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו הָאט אַבְרָהָם אוֹיף גְהוֹבֶּען זַיינֶע אוֹגֶען וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק אוּנ עֶר הָאט דֶער זֶעהֶן דָם אָרְט פוּן וַוייטֶען . רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גִיזֶעהֶן אֵיין וָואלְקֶין אִיז גִיוֶוען גְצוֹגֶען אִיבֶּער דֶעם בָּארְג הָאט עֶר פַר שְׁטַאנֶען אַז דָאס אִיז דָאס אָרְט אוּנ פַאר וָואס הָאט הקב"ה אִים גְוִויזֶען דָאס אָרְט עֶרְשְׁט דֶעם דְרִיטֶען טָאג כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגֶן הקב"ה הָאט אִים פַאר טוּמֶעלְט אוּנ עֶר הָאט קֵיין צַייט נִיט גְהַאט זִיךְ מְיַישֵּׁב צוּ זַיין אָבֶּער עֶר זָאל צַייט הָאבֶּען צוּ בַּדֶענְקֶען זִיךְ וָואלְט עֶר דָם נִיט גְוֶוען גְטוּעֶן : (ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע יוּנְגֶען שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר בְּלַייבְּט דָא

ספר הישר

וָוס אַבְרָהָם הָאט הַיינְט גְטָאן צוּ דַיין זוּהְן יִצְחָק. אַבְרָהָם הָט גְבוֹיְט אֵיין מִזְבֵּחַ אוּנ הָט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ יִצְחָק מַקְרִיב גְוֶועןְ . אוּנ שָׂרָה הָט אוֹיס גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן שָׂטָן אוּנ הָט גְמֵיינְט אַז דָאס אִיז אֱמֶת אוּנ שָׂרָה הָט גְוֵויינְט אוּנ גֶעשְׁרִיגֶען אַגְרוֹיס בִּיטֶער גְשְׁרֵיי אוֹיף אִיר זוּהְן אוּנ פַאלְט אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ וַוארְפְט עֶרְד אוֹיף אִיר קָאפּ אוּנ זָאגְט מַיין זוּהְן יִצְחָק אִיךְ וָואלְט גְוָואלְט גֶעשְׁטָארְבֶּן אַיידֶר דוּ אִיךְ הָאב דִיר דָר צוֹיגֶען בִּיז דוּ בִּיסְט

משלי חכמים

דְרִיבֶּער אַז עֶס אִיז גֶעקוּמֶען הקב"ה הָט גֶעהֵייסֶען מֶען זָאל יִצְחָקֶן שֶׁעכְטֶען אוּנ מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן אִיז יִצְחָק שׁוֹן גְוֶוען גְרֵייט דָם צוּ טָאן , נָאר בַּיי אַבְרָהָם אִיז דָם גְוֶוען אַפְּרָאבֶּע , פוּן וַואנֶען הָט אַבְרָהָם גֶעלֶערוּנְט צוּ מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן זַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן וָוס אִיז צוּ אִים גְבָּארֶן גְוָוארֶן צוּ הוּנְדֶערְט יָאהְר , וָוס עֶר וֶועט מֶער נִיט הָאבֶּען אַזוֹי אַזוּהְן , זַיין פָאטֶר אִיז דָאךְ גֶעוֶוען אַגֶעצִין דִינֶער . נָאר דָאס אַלֶץ הָט עֶר זִיךְ אַלֵיין אוֹיס גֶעלֶערנְט , אוּנ צוּ יֶעדֶר זַאךְ וָוס אַבְרָהָם הָאט

נסיונות פר הקב"ה איז דאס גרעסטע נסיון אנסיון ואפראבע . הקב"ה הָאט גְעפְּרוּבְט אַבְרָהָמֶען יֶעדֶער מָאהְל מִיט אַשְׁטַארְקֶערֶע

אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃
ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃
ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי

אונקלוס

לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן׃
ו וּנְסֵיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵהּ וּנְסֵיב בִּידֵהּ יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן בַּתְרָא (נ״י כַּחֲדָא)׃
ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְּרִי

תולדות אהרן

ונשתחוה מועד קטן יח:

רשב"ם

(ו) המאכלת. סכין. ע"ש ותרבי תאכל בשר:

בעל הטורים

(ה) ונשובה. ו' במסורה ונשתחוה ונשובה נתנה ראש ונשובה לכו ונשובה נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה לכו ונשובה אל עיר ה'. בזכות אברהם שאמר נשתחוה ונשובה זכו ישראל לעשות תשובה והיינו לכו ונשובה נחפשה דרכינו ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה ובזכותם הגליות מתקבלות לכו ונשובה אל עיר ה' ואם לא זכו אומר נתנה ראש ונשובה הכל בזכות אברהם:

שפתי חכמים

כדאשכחן ולאחו את הירדן: ד והא דצריך לשני טעמים דלפי טעם א' קשה לקרוא אותו אוכלת ל"פ שמכשרת ולטעם זה לחוד ק' לקרא אותו סכין כמשמעו ל"פ עוד ע"ש שישראל כו' [ממ"ש] והא דלא סגי בפי' בתרא לחוד דלפ"ז א"ש שנקרא מאכלת ולא אוכלת ולא סכין דא"כ קשה דה"א הידיעה של המאכלת מורה על דבר ידוע כבר והא עד הנה לא היה לשכין שם מאכלת כלל מעולם רק עכשיו ע"י

רש"י

וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר: (ה) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך: ונשובה. נתנבא שישובו שניהם: (ו) המאכלת. סכין על שם שאוכלת את הבשר כמה דתימא (דברים לב) ותרבי תאכל בשר ושמכשרת בשר לאכילה. ד"א זאת נקראת מאכלת ד על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) שבו לכם פה. מדרש כשראה אברהם את המקום מרחוק וענן קשור עליו אמר ליצחק בנו מה אתה רואה אמר לו הר נאה וענן קשור עליו חזר אצל נעריו ואמר להם מה אתם רואים אמרו לו אין אנו רואים שום דבר אמר להם אתם והחמור שוים שאינכם רואים כמותו א"כ שבו לכם פה עם החמור. ת"ל דהיינו הך דאמרו רז"ל עם הדומה לחמור ולפיכך עבד אין לו חיים כמו חמור:

פירוש לתורת אלהים

מִיט דֶעם אֵייזֶעל וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה אוּנ אִיךְ אוּנ דֶער יוּנְג דָאזִ אִיז יִצְחָק וֶועלִין מִיר גֵיין אַקְלֵיין בִּיסֶעל וֶועג צוּא דֶעם אָרְט וָואס אִיז פַר אוּנְז אִין מֶדְרָשׁ שְׁטֵייט אַזוֹי הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט אַז גָאט הֵייסְט מִיר מַקְרִיב זַיין מַיין זוּהְן יִצְחָק פַאר אֵיין עוֹלָה וֶועל אִיךְ זֶעהְן וִויא אַזוֹ וֶועט מְקוּיָם וֶוערֶן דֶער פָּסוּק (כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ) דָאס אִיז טַייטְשׁ דַיינִי קִינְדֶער וֶועלֶן זַיין אַזוֹ וִוי דִי שְׁטֶערִין אִין הִימֶל וְנִשְׁתַּחֲוֶה אוּנ מִיר וֶועלֶן זִיךְ בִּיקִין פַאר גָאט וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אוּנ מִיר וֶועלֶען ווִידֶער קֶערֶען צוּא אֵייךְ. רַשׁ"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט נְבִיאוּת גִיזָאגְט אַז זַייא וֶועלֶען זִיךְ בֵּיידֶע אוּם קֶערֶען׃ (ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעוֹלָה אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְנוּמֶען דָאס הָאלְץ וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ עֶר הָאט גְטוּעֶן אוֹיף זַיין זוּהְן יִצְחָק וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶען אִין זַיין הַאנְד דָאס פַייעֶר אוּנ דָאס מֶעסֶער וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אוּנ זֶענֶען גִיגַאנְגֶען בֵּיידֶע בַּאנַאנְד׃ (ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק וגו' אוּנ יִצְחָק הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אָבִי טַאטִי וַיֹּאמֶר הָאט אַבְרָהָם גִיזָאגְט הִנֶּנִי בְנִי דָא בִּין אִיךְ מַיין זוּן וַיֹּאמֶר אוּנ יִצְחָק הָאט גִיזָאגְט הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים דָא אִיז פַאר הַאנְדֶן פַייעֶר אוּנ הָאלְץ וְאַיֵּה

משלי חכמים

זַאךְ, אוּנ צוּ שֶׁעכְטֶען אַזוֹיא אַאֵיינְצִיג קִינְד וִויא יִצְחָק אִיז אַשְׁטַארְקֶערֶע פְּרָאבֶּע וִוי צוּ לָאזֶן זִיךְ אַלֵיין אַרַיינְוַוארְפֶן אִין פַייעֶר, זִיךְ אַלֵיין לָאזֶען אַרַיין ווַארְפֶען אִין פַייעֶר אִיז דִיא יְסוּרִים עֶטְלִיכֶע מִינוּטֶען, אָבֶער צוּ שֶׁעכְטֶען יִצְחָקְן דִיא יְסוּרִים וָועט עֶר הָאבֶּען וִויא לַאנְג עֶר וָועט לֶעבֶּען, וְדִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, הקב"ה הָט גֶעפְּרוּבְט אַבְרָהָמֶען, אָבֶער בַּיי יִצְחָק אִיז דָאס גְוֶועזֶען אַקְלֵיינֶע זַאךְ׃

ספר הישר

גְרוֹס גֶשְׁוָוארֶען אוּנ אַצוּנְד אִיז גְוָוארֶען פַר קָעסְטְמַיין פְרֵייד צוּ פַרְוֶוערְקֵיים דֶען עֶס אִיז גְוֶוען מַיין לוּסְטְמַיקַייט צוּ דִיר אִיךְ הָאבּ דַייעֶר פִיל גְרוּסֶן אוּנ גֶבֶּעטֶן צוּ גָאט בִּיז עֶר הָאט מִיר גֶעבֶּען אֵיין

וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ ט וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן
שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ
אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ
וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
לָעֵצִים׃ י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ
וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־

וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא וְאָעַיָּא
וְאָן אִימְּרָא לַעֲלָתָא׃
ח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ
גְּלֵי לֵהּ אִימְּרָא לַעֲלָתָא
בְּרִי וַאֲזָלוּ תַּרְוֵיהוֹן
כַּחֲדָא׃ ט וַאֲתוֹ לְאַתְרָא
דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן
אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר
יָת אָעַיָּא וַעֲקַד יָת יִצְחָק
בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל
מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעַיָּא׃
י וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵהּ
וּנְסֵיב יָת סַכִּינָא לְמִיכַּס

בעל הטורים

(י) לשחוט. ב' במס' לשחוט את כמו לשחוט עליהם העולה בס' יחזקאל גבי קרבנות שאנו לומדים ענין הקרבנות מאברהם כדאמרו כופתין היו התמיד יד

תו"א השה לעולה סנהדרין פט: אלהים יראה ברכות סב: וישלח זבחים נו מנחות פב חולין יז:

רש"י

(ח) יראה לו השה. כלומר יראה ויבחר לו השה ואם אין שה לעולה בני. ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך ליִשחט וילכו שניהם יחדו בלב שוה: (ט) ויעקד. (שבת נד) ידיו ורגליו מאחוריו הידים והרגלים ביחד היא עקידה והוא לי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ויקח את המאכלת. שמכשרת הבשר לאכילה. ד"א שכל ישראל אוכלין זכותה כעת"ז

פירוש לתורת אלהים

הַשֶּׂה לְעוֹלָה אוּנ ווִי אִיז דָם לֶעמֶלֶע צוּ אֵיין עוֹלָה: (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה גָאט וֶועט וַוייזִין אוּנ וֶועט אוֹם דֶר וֶוייְלֶן צוּ זִיךְ אַלֶעמֶל אוּנ אַז עֶר וֶועט נִיט אוֹים דֶר וֶוייְלֶן לְעֹלָה בְּנִי וֶועט זַיין מַיין זוּן צוּ אֵיין עוֹלָה וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אוּנ זֵיי זֶענִין בֵּיידֶע גִינַאנְגֶען בַּיי אַנַאנְד. רש"י שְׁרַייבְּט חָאטְשֶׁי יִצְחָק הָט שׁוֹן פַר שְׁטַאנֶען אַז עֶר גֵייט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶן זֶענֶען זֵיי פָארְט גְגַאנְגֶען בֵּיידֶע מִיט אַגְלַייךְ הַארְץ צוּ טָאן דֶעם רָצוֹן פוּן הקב"ה: (ט) וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים אוּנ זֵיי זֶענִין גְקוּמִין צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט הָאט אִים גְזָאגְט וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ אוּנ עֶר הָט גְבוּעֶט דָארְטֶען אַבְרָהָם אַמִזְבֵּחַ וַיַּעֲרוֹךְ אֶת הָעֵצִים אוּנ עֶר הָאט אָן גְרֶעכְט דָאס הָאלְץ וַיַּעֲקוֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ עֶר הָט גְבִינְדֶען זַיין זוּן יִצְחָק וַיָּשֶׂם אוֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים אוּנ עֶר הָאט אִים גְטָאן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אִיבֶּר דֶעם הָאלְץ: (י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ אוּנ אַבְרָהָם הָט אוֹס

ליקוטי נחמיה

(ז) וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וגו'. בִּיז נָאנְט צוּ דֶעם בַּארְג הָאבֶּן זַיינֶע צְוֵויי מֶענְטְשֶׁן גְטְרָאגֶן דִי הָאלְץ דִי פַייעֶר דֶעם מֶעסֶער, אִיצְט אַז אַבְרָהָם הָט גֶעהֵייסֶען זַיינֶע צְוֵויי מֶענְטְשֶׁען זֵיי זָאלֶען זִיךְ שְׁטֶעלֶען אוֹף דֶעם אָרְט מִיט דֶעם אֵייזֶל, אַבְרָהָם מִיט יִצְחָק זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּם בַּארְג, הָט יִצְחָק גֶעטְרָאגֶן דִי הָאלְץ, אַבְרָהָם הָט גֶעטְרָאגֶען דִי פַייעֶר מִיט דֶעם מֶעסֶער, הָט יִצְחָק גֶעזָאגְט צוּם פָאטֶער אִיךְ זֶעה אִיצְט אַז דוּ גֵייסְט מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן, זָאג מִיר וְואהִין גֵייעָן מִיר, אוּב מִיר גֵייעֶן צוּ אַאָרְט וָוס דָארְטֶען. וואנֶען מֶענְטְשֶׁען וֶועסְטוּ דָארְטָן קוֹפֶן אַשֶׁעפְּס צוּ אַקָרְבָּן, צוּ וָוס טְרָאגֶען מִיר דִי הָאלְץ מִיט דִי פַייעֶר, מֶען וֶועט דָאךְ דָארְטֶן בֶּעקוּמֶען הָאלְץ מִיט פַייעֶר אוֹךְ, גֵייעֶן מִיר צוּ אַוִויסְטֶן אָרְט וָוס מֶען וֶועט דָארְטָן נִיט בֶּעקוּמֶן הָאלְץ אוּנ נִיט פַייעֶר, וֶועט מֶען דָאךְ אַשֶׁעפְּס גֶעוִוים נִיט בֶּעקוּמֶן, וְוא אִיז דֶר שֶׁעפְּס, הָט מֶען דָאךְ דֶעם שֶׁעפְּס גָעוִוים נֶעדַארְפְט נֶעמֶן פוּן דֶערְהֵיים, אוֹף דֶעם הָאט אִים אַבְרָהָם גִיעֶנְפֶּערְט הקב"ה וֶועט זֶעהֶן דֶעם שֶׁעפְּס מַיין זוּהְן, אִין דִיא וֶוערְטֶער אִיז דָא צְוֵוייא מֵיינוּנְגֶען, אָדֶער מֶען זָאל זָאגֶן צוּזַאמֶן הקב"ה וֶועט זֶעהְן דֶעם שֶׁעפְּס מַיין זוּהְן, דָס הֵייסְט מַיין זוּהְן דוּ וֶועסְט זַיין דֶר שֶׁעפְּס, אָדֶר מֶען וֶועט זָאגֶן דִי וֶוערְטֶר בַּזוּנְדֶער הקב"ה וֶועט זֶעהְן דֶעם שֶׁעפְּס, מַיין זוּהְן, דִי צְוֵויי וֶוערְטֶר מַיין זוּהְן, זָאגְט אַבְרָהָם צוּ יִצְחָק, מַיין זוּהְן, הקב"ה וֶועט זֶעהְן עֶס זָאל זַיין אַשֶׁעפְּס צוּ אַעוֹלָה:

ספר הישר

און אונ נאט ב"ה הָט מִיךְ צוּ גֶהֶערְט אוּנ הָט מִיר גְגֶעבֶּן אַזוּהְן צוּ נַיינְצִיג יָאר, אוּנ אַצוּנְד בִּיסְטוּ גְעוָוארֶן מַיין זוּהְן צוּ אֵיין שֶׁעכְט מֶעסֶער אוּנ צוּ פַייעֶר נָאר אִיךְ פְרֵייסְט מִיךְ מִיט דִי רֵייד פוּן נָאט ב"ה דֶען נָאט ב"ה הָט דָס גְבָאטֶן אוּנ דוּ הָאסְט דָס מְקַיֵּים גְוֶוען אוּנ שָׂרָה זָאגְט צוּ נָאט ב"ה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דוּא בִּיסְט גְרֶעכְט אוּנ דַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶן גְרֶעכְט אוּנ אִיךְ פְרֵייא מִיךְ מִיט דַיינֶע רֵייד וָוס דוּ הָאסְט גְבָאטֶען מַיינֶע אוֹגֶען וֵויינֶען אָבֶּער מַיין הַארְץ אִיז פְרֵיילִיךְ אוּנ דֶר נָאךְ אִיז זִיא אוֹף גְשְׁטַאנֶען אוּנ גְגַאנְגֶען בִּיז חֶבְרוֹן אוּנ אוֹף דֶעם וֶועג וֶועמֶען זִיא הָאט בַּאגֶעגִינְט הָט זִיא גְפְרֶעגְט וַוייסְט אִיר נִיט וָוס מֶען הָט גְטָאן צוּ מַיין זוּהְן יִצְחָק

בְּנוֹ׃ יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־
הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם ׀ אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ יב וַיֹּאמֶר אַל־
תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־
תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָּה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא
חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃
יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא

אונקלוס

יָת בְּרֵהּ׃ יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאֲכָא דַייָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ יב וַאֲמַר לָא תוֹשֵׁיט יְדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַעְבֵּד לֵהּ מִדְּעַם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ״י יְדָעִית) אֲרֵי דַחֲלָא דַייָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתְּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃ יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר

בעל הטורים

ורגל כעקידת יצחק בן אברהם: (יא) ויקרא אליו מלאך ה׳ מן השמים. ס״ת בני״ מיכאל היה:

תו״א כי ירא סופה לא בתרא קו:

רשב"ם

(יב) כי עתה ידעתי. כלומר עתה אני רואה ונתפרסם לכל העולם כי ירא אלהים אתה: (יג) וירא והנה איל. עובר לפניו: אחר נאחז בסבך

שפתי חכמים

מעשה זה קורא אותו הפסוק כך לכך הוצרך לפרש ג״כ לטעם א׳ שאוכלת ושמכשרת וכו׳ וא״כ הוא שם לכל סכין: ה וק׳ וכי הוצאת דם הוה מום אלא י״ל אברהם אמר אוציא ממנו דם ואקריב אותו א״ל הקב״ה אל תוציא ממנו דם ואברהם סבר שלא די בהוצאת דם א״ל א״כ אקריב ממנו אבר א׳ א״ל אל תעשה ט מום מהרש״ל:

רש"י

עקודים שהיו קרסוליהם לבנים מקום שעוקדין אותן בו היה ניכר: (יא) אברהם אברהם. לשון חבה הוא שכופל את שמו: (יב) אל תשלח. לשחוט אמר לו אם כן להנס באתי לכאן אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם ה א״ל אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי. א״ר אבא א״ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער אמר לו הקב״ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתיה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים

פירוש לתורת אלהים

גְּשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ און האט גנומען דאס מעסער צו שעכטען זיין זוהן: (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם און אמלאך פון גאט האט צו אים גירופען פון דעם הימל וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם און ער האט גיזאגט אברהם אברהם. רש״י שרייבט דאס וואס ער האט צווייא מאל גירופען אברהם דאס איז לשון ליבשאפט וַיֹּאמֶר האט אברהם גיזאגט הִנֵּנִי דא בין איך: (יב) וַיֹּאמֶר האט דער מלאך גיזאגט אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר דוא זאלסט ניט שטרעקין דיין האנד צו דעם יונג צוא שעכטען אים הט אברהם גזאגט בין איך דען אומזיסט אהער גקומען איך וועל אים חאטשי לאזן אביסל בלוט הט דר מלאך גזאגט וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה דו זאלסט צו אים גאר גיט טאן כלומר דו זאלסט אין אים קיין מום ניט מאכין כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי ווארום אצונד וויים איך כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה אז דוא בישט אגאטס פארכטיגער וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי און דוא האסט ניט פאר מיטען דיין איינציגען זון פון מיר. רש״י שרייבט אברהם האט גזאגט פאר הקב״ה איך וועל מיר פר דיר אום ריידען מיין הארצען געכטען האסטו מיר גזאגט אז יצחק וועט גרופען ווערן מיין זאמען און דער נאך האסטו מיר ווידער גזאגט נעם דיין זון און זיי אים מקריב פר איין עולה און אצונד זאגסטו מיר ווידער שטרעק ניט דיין האנד צו דעם יונג האט הקב״ה געענטפערט וואס איך זאג בין איך ניט משנה דען אז איך האב גזאגט קַח נָא אֶת בִּנְךָ האב איך ניט גיזאגט דוא זאלסט אים שעכטין נאר איך האב אים גיהייסען אויף ברענגען אויף דעם מזבח און אצונד אז דוא האסט אים אויף גבראכט מאך אים ווידער אראפ נידערן כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי דען פון היינט אן איז פאר האנדען צו מיר וואס אפ צו ענטפערין צום שטן וואס פר ווינדערן זיך וואס איז מיין ליבשאפט אין דיר ווארום זיי זעהן כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה אז דו בישט אגאטס פארכטיגער: (יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו און אברהם הט אויף גהובען

ספר הישר

הט קיינר ניט געוויסט. און שרה קומט מיט אירע דינסטען און קנעכט צו דר שטאט חברון און שרה פרעגט זיך נאך אויף איר זון און הט זיך דארט בזעצט און שרה הט גשיקט אירע קנעכט צו זוכן אברהם מיט יצחק און די קנעכט האבן זיי געזוכט ביז שם ועבר און אין גאנצן לאנד און האבן זיי ניט געפינען. דער ווייל איז געקומען דר שטן ווי איין מענטש און זאגט דאס וואס

איך

וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃
יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה׃ טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם׃

אֲלֵין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא
בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא
בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם
וּנְסֵיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ
לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ׃
יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם
תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר
קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פָּלְחִין
דָּרַיָּא בְּכֵן יִתְאֲמַר בְּיוֹמָא
הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין
אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח׃
טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַּיְיָ
לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן

תו"א ויעלהו זבחים לו מנחות כב : אשר יאמר פסחים פח : בהר ה' ברכות סב :

בעל הטורים

(יד) ה' יראה. בפסיק לומר לך שקרא שם המקום ה' וזה שאמרו ז"ל אפי' שם חדש שעתיד הקב"ה לחדש לירושלים ידע. וזהו שנא' ושם העיר מיום ה' שמה: בהר ה'. ג' במס' בתנ"ך בתורה בהר ה' בנביאים לכ"ו בהר ה' בכתובים מי יעלה בהר ה' כנגד שלש רגלים שעולין להר ה' לרגל:

רשב"ם

בקרניו. כלומר אחר כן ראה את האיל מדי עברו נאחז בסבכי היער הש"ש בלבו ודאי זה המלאך בא בשליחותו של הקב"ה וזימן לי איל זה תחת בני ולכן נאחז בסבך שאוכל לקחתו ולהקריבו. וכן קדמו שרים אחר נוגנים ושבו העבים אחר הגשם. ואח"כ ובא הגשם. וכן ואחר באו משה ואהרן כולם פירושם אחרי כן: (יד) אשר יאמר היום. ולמחר בהר ה' נראה הקב"ה לאברהם:

רש"י

אתה: (יג) והנה איל. מוכן היה לכך ו משששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך ז אל תשלח ידך ראהו כשהוא נאחז והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אלין (ס"א ולפי ההגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם): בסבך. אילן: בקרניו. שהי' רץ אצל אברהם ח והשטן סוככו ומערבבו באילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום מהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יה"ר שתהא זו כאלו היא עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (יד) ה' יראה. פשוטו כתרגומו ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו: היום. הימים העתידין כמו עד היום הזה שבכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום

שפתי חכמים

ו דהיה לו לכתוב וירא איל אחר נאחז והנה למה לי אלא מלמד שהיה מוכן לכך וכו': ז כלומר דאחר קאי אדלעיל ואין כאן מקומו וה"ק קרא וישא אברהם את עיניו אחר וירא והנה איל נאחז ועל זה מביא ראיה מן התרגום שהרי תרגם וזקף אברהם עינוהי בתר אלין ר"ל אחר אלה: ח [ממ"ש] כיון שאמר נאחז לשון יחיד וע"כ צ"ל דקאי על האיל א"כ בקרניו צ"ל צ"פ להורות שהיה פני האיל דהיינו קרניו לקראת פני אברהם שהיה רץ כדי להקריבו והשטן סוככו כדי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) אחר נאחז. פסיקתא אמר לו לאברהם ראה בניך העומדים אחריך כשיהו מסובכין ונאחזין בעבירות מה יהיו עושין בקרנות יהו תוקעין אותן לפני ואני אזכור להם עקידת יצחק ואזכה אותן בדין ומה עסקו של שופר מכנים בזו ומוציא בזו כך בניך אפילו יש להם כמה קטיגורין אני אכנים אותם בזו ולא אשמע להם. ולכך אמר משה לישראל השופר פניגוריא הוא לכם תקעו שופר בר"ה כדי שיזכור לכם הקב"ה עקידת יצחק ותזכו בדין: (יד) ויקרא שם המקום וגו'. והוא הר המוריה ונקרא כן לפי שמיראה נעשה הר שהיה בתחלה עמק מיד נעשה הר גבוה ותלול ומנושא ולפי שמתחלה נקרא שלם שנא' ומלכי צדק מלך שלם. ואברהם קראו יראה נקרא עתה ירושלים שיש במשמעות יראה ושלם. ה' יראה ה"פ דקרא ה' יראה שרצוני וחפצי לשחוט את בני כאשר צוני אשר יאמר היום בהר ה' יראת כלו' ידעתי שיאמר היום מכמה בני אדם בהר ה' יראה אפי' אברהם ירא אלהים אם שוחט את בנו במצות הצור וכשיראו אותנו חוזרין יאמרו שלא רציתי לקיים מצות ה' ואז יראה שאין העכוב מצדי. ואתמר במדרש

פירוש לתורת אלהים

זַייְנֶע אוֹגֶן אוּנ עֶר הָאט גְזֶעהְן וְהִנֵּה אַיִל אַיין ווִידֶער אַחַר נָאךְ דֶעם אַז דֶער מַלְאָךְ הָט אִים גְזָאגְט (אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ) הָאט עֶר גְזֶעהְן דֶעם ווִידֶער נֶאֱחַז עֶר אִיז וָוארֶען אָן גְהַאלְטֶען בַּסְּבַךְ אִין דָארֶן בְּקַרְנָיו מִיט זַיינֶע הֶערְנֶער וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גִיגַאנְגֶן וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶן דֶעם ווִידֶער וַיַּעֲלֵהוּ לְעוֹלָה תַּחַת בְּנוֹ אוּנ עֶר הָאט אִים אוֹיף גְבְּרַאכְט פַר אַיין עוֹלָה אוֹיף דֶעם אָרְט פוּן זַיין זוּהְן רש"י שְׁרַייבְּט אוֹיף אִיטְלִיכֶר עֲבוֹדָה ווָס עֶר הָט גְטוּעֶן הָאט עֶר מִתְפַּלֵּל גְוֶועְן אוּנ הָט גְזָאגְט עֶס זָאל זַיין דֶער ווִילֶן פוּן הקב"ה עֶס זָאל זַיין גְלַייךְ ווִי מַיין זוּהְן אִיז גְשָׁאכְטֶן גְוָוארֶן אוּנ ווִי גְלַייךְ זַיין בְּלוּט אִיז גִישְׁפְּרֶענְגְט אוּנ גְלַייךְ ווִיא עֶר אִיז גְקְטַר גִיוָוארֶען אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארֶען פוּן אִים אַשׁ: (יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא אוּנ אַבְרָהָם הָאט אָן גִירוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם דָאזִיגֶן אָרְט יְיָ יִרְאֶה גָאט זָאל זֶעהְן אוּנ זָאל אוּם דֶער ווַיילֶן דָאס דָאזִיגֶי אָרְט צוּא מַאכֶען רוּעֶן זַיין שְׁכִינָה דְרִינֶען אוּנ צוּא מַקְרִיב זַיין דִי קָרְבָּנוֹת אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם ווָאס ווֶעט גְזָאגְט ווֶערֶען אוֹיף אִים צוּ דִי טֶעג ווָס ווֶעלִין קוּמֶן בְּהַר אוֹיף דֶעם בַּארְג יְיָ יֵרָאֶה ווֶעט זִיךְ גָאט בַּווַייזֶען צוּ זַיין פָאלְק: (טו) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְיָ אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן

ספר הישר

אִיךְ הָאבּ דִיר גִיזָאגְט אַז אַבְרָהָם הָאט מַקְרִיב גְוֶועְן יִצְחָק אִיז לִיגְט אוּנ ווִי שָׂרָה הָט דָס דֶר הֶערְט הָט זִיא זִיךְ זֵייעֶר גְפְרַייט

טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי
יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃
יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה
אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל
אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת
שַׁעַר אֹיְבָיו׃ יח וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל
גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ
בְּקֹלִי׃ יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו
וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע
וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃ פ מפטיר

אונקלוס

שְׁמַיָּא׃ טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי
קַיֵּימִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף
דִּי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָּמָא
הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת
בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ׃ יז אֲרֵי
בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה
אַסְגֵּי יָת בְּנָיךְ כְּכוֹכְבֵי
שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל כֵּיף
יַמָּא וְיִרְתוּן בְּנָיךְ יָת
קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃
יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָיךְ
כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא חֲלַף
דִּי קַבֵּלְתָּא לְמֵימְרִי׃
יט וְתָב אַבְרָהָם לְוָת
עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזַלוּ
כַּחֲדָא לִבְאֵר שָׁבַע וִיתֵיב
אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע׃

תולדות אהרן

וכחול אשר בתרא ד׃

בעל הטורים

(יז) והרבה ארבה את זרעך. ג"פ כתיב זרעך כפ' זו כנגד ג"פ זרע שנקראו ישראל. זרע ברך ה' בני זרע אברהם וכתיב וה' ברך את אברהם בכל. זרע קדש מלכתה כנגד יצחק שקדש שמו של הקב"ה. כלה זרע אמת כנגד יעקב שהיה מטתו שלימה והיינו דכתיב תתן אמת ליעקב: וכחול. ב' במס' דין ואידך וכחול ארבה ימים וזהו שנאמר כי כימי העץ ימי עמי שהבטיחו ג"ע באריכות ימים: (יח) עקב אשר שמעת בקולי. ס"ת ברית:

שפתי חכמים

לעכבו. ואפשר שגם מהרא"ם כיון לזה ע"ש: ט [נח"י] וצ"ל דה"פ שתי הברכות ליצחק אחד בזכות עצמו ואחד בזכות אברהם וזה אחת

רש"י

שעומדים בו. ומ"א ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (יז) ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאב ט ואחת לבן: (יט) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים מרובים

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשאמר לו הקב"ה לאברהם אל תשלח ידך אל הנער והעל האיל תחת בנו לא רצה אברהם להניחו עד שנשבע לו הקב"ה שיחשב לפניו אפרו של איל כאילו היה אפרו של יצחק ונשבע לו ומיד הורידו מעל המזבח ואחר שהורידו אמר לו תן לי חותמך על הדבר הזה. א"ל מן הדין אין לי למסור חותמי מכיון שלא שאלת אותו בשעת מעשה ועד שכבר נשבעתי לך. אמנם אעשה חסד עמך וליעקב בן בנך אמסרנו הה"ד תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כלומר תתן אמת שהוא חותמו של הקב"ה בשביל חסד שאמרת לעשות לאברהם: (יט) וישב אברהם. ויצחק היכן הלך שלחו בלילה מפני עין הרע שכן חנניה מישאל ועזריה משעה שיצאו מתוך כבשן האש לא נתפרש להיכן הלכו. וי"א בחלק שמתו בעין הרע. ומשום ר' שמעון בן יהוצדק אמרו ששינו מקומן והלכו ללמד תורה לפני יהושע הכהן הגדול הה"ד שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה

פירוש לתורת אלהים

הַשָּׁמַיִם אונ מַלְאָךְ פון גָאט הָט גְרוּפֶן צוּ אַבְרָהָם דָס אַנְדֶרֶע מָאל פון דֶעם הִימֶל: (טז) וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָט גְזָאגְט בִּי נִשְׁבַּעְתִּי אִיךְ הָאבּ בַּיי מִיר זֶעלְבְּרְט גְשְׁוְואוֹרֶן נְאֻם יְיָ רֶעט גָאט כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה דְרוּם ווייל דוּ הָאסְט גִיטוּעֶן דִי זַאךְ וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידֶךָ אונ דוּ הָאסְט נִיט פַּר מִיטֶן דַיין אֵיינְצִיגֶן זוּהְן: (יז) כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ דֶען אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען וְהַרְבָּה אונ מֶערֶן אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ וֶועל אִיךְ מֶערִין דַיינֶע קִינְדֶר כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וויא דִי שְׁטֶערֶן פון דֶעם הִימֶל וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם אונ אַזוֹי וויא דָאס זַאמְד וָואס אוֹיף דֶעם בָּארְטִין פון דֶעם יַם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אוֹיְבָיו אונ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶען יַרְשִׁינֶען דִיא שְׁטֶעט פון זַיינֶע פֵיינְד: (יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אונ זַייא וֶועלֶען זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אִין דַיינֶע קִינְדֶער אַלִי פֶעלְקֶער פון דֶער עֶרְד עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי ווייל דוּא הָאסְט גִיהָארְכְט צוּא מַיין קוֹל: (יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו אונ אַבְרָהָם הָאט זִיךְ ווידֶר גְקֶערְט צוּ זַיינֶע יוּנְגֶען וַיָּקֻמוּ אונ זַיי זֶענִין גְגַאנְגֶען בְּאַנַאנְד צוּ דֶר שְׁטָאט בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע אונ אַבְרָהָם הָאט

ספר הישר

אִיז זִיא מַחֲמַת גְרוֹס פַּרְלֵייד גְשְׁטָארְבֶּען. אונ ווִי אַבְרָהָם הָט פַּר לֶענְד זַיין דִינְסְט הָט עֶר זִיךְ אוּם גֶעקֶערְט מִיט זַייַן זוּהְן צוּ דִיא צְווֵיי יוּנְגֶען אונ זֶענֶען אַלֶע גִינַאנְגֶען קֵיין בְּאֵר שָׁבַע אונ ווִי זַיי זֶענֶען גְקוּמֶען קֵיין בְּאֵר שָׁבַע הָאבֶּען זֵיי נִיט גְוואוּסְט דֶער ווִיסְט שָׂרָה אִין

כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: פ פ פ

כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחַוָּא לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא יְלֵידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אֲחוּךְ: כא יָת עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אֲחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַאֲרָם: כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלֵידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְאַבְרָהָם: כד וּלְחֶנְתֵּהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילֵידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה: פ פ פ

קמ"ז אמנו"ן סימן. ומפטירין ואשה אחת במלכים ב' סימן ד'

רש"י

משל חברון הראשונים והם כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה: (כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו וזהו אחרי הדברים האלה י הרהורי דברים שהיו ע"י עקידה: גם היא. אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם י"ב מה אברהם י"ב שבטים שילאו מיעקב ח' בני הגבירות וד' בני שפחות אף אלו ח' בני גבירות וד' בני פלגש: (כג) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: חסלת פרשת וירא

שפתי חכמים

לאב ואחת לבן: י כתב הרא"ם ולא ידעתי מי הכריחו לרש"י ז"ל להניח פשוטו של מקרא שהוא מורה על הדברים האמורים למעלה כנראה ממלת האלה שהם דברי המלאך שהבטיחו כהרבה ארבה ונתבשר אחר הדברים ההם בבת זוגו של ילחק וללכת אחרי המדרש של הרהורי דברים שלא נזכרו בכתוב כלל וכו' עד ובשרו הקב"ה שנולדה רבקה דמשמע מיד אע"פ שכתוב בו אחרי ורש"י ז"ל פי' בכמה מקומות כ"מ שנא' אחרי מופלג הוא י"ל דקרוי מופלג כל זמן שלא יהיה תכף ממש בלי שום איחור עכ"ל: חסלת פרשת וירא

דעת זקנים מבעלי התוספות

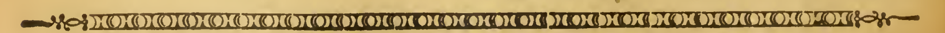
דעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה מאי כי אנשי מופת וכו': (כא) את עוץ בכורו. אומרים במדרש זה איוב שנא' איש היה בארץ עוץ איוב שמו: קמואל. זה בלעם ולמה נקרא שמו קמואל שקם על אומתו של אל:

פירוש לתורת אלהים

זיך גזומט אין בְּאֵר שָׁבַע: (כ) וַיְהִי אונ עֶס איז גוועזן אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נאך דיא דאזיגע רייד. רש"י שרייבט נאך דעם אז אַבְרָהָם הט זיך אום געקערט פון דר עֲקֵידָה האט אַבְרָהָם מְהַרְהֵר געוועזן אז מיין זון זאל געוועזן געשאכטן געווערן וואלט איך געשטארבן אן קינדער איך וואלט אים געקערט געבין א ווייב פון די טעכטער פון עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא הט אים גאט מְבַשֵּׂר געוועזן אז עס איז געבוירען געווארן זיין בַּת זוּג וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר אונ עס איז געזאגט געווארען צוא אַבְרָהָם אזוי צוא זאגען הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם הִיא בָּנִים מִלְכָּה הט אויך געבארין זין צו דיין ברודר נָחוֹר: (כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה אונ בְּתוּאֵל האט געבארין רִבְקָה. רש"י שרייבט דער גאנצער יִחוּס וואס דא איז אויס גירעכינט געווארען איז מיין ניט געשריבען געווארען נאר פון דעם פָּסוּק וועגין:

ספר הישר

דר היים האבן זיי געפרעגט ווי איז שָׂרָה הט מען זיי געזאגט אז זיא איז אוועק געגאנגען קיין חֶבְרוֹן איך זוכן וואָרום מען הט איר אזו אונ אזו געזאגט זעניג זיי אוף געשטאנען אונ זענען געגאנגען קיין חֶבְרוֹן ווי זיי זענען געקומען קיין חֶבְרוֹן האבן זיי דר זעהן אז שָׂרָה איז געשטארבען האבן זיי אלע געוויינט זייער איין גרוס מ[illegible]יין. אונ יִצְחָק איז געפאלן אוף דר מוטערס פנים אונ הט געוויינט אונ גיזאגט מיין מוטער וויא אזוי האסטו מיך פאר לאסט אונ ביסט אוועק געגאנגען אונ אַבְרָהָם אונ יִצְחָק האבען גיוויינט איין גרויס געוויין אונ אלי קנעכט וויינען אויך מיט זייא אוף שָׂרָה איין גרוס געוויין:

ואשה אחת מנשי בני־הנביאים צעקה אל־אלישע לאמר עבדך אישי מת ואתה
ידעת כי עבדך היה ירא את־יהוה והנשה בא לקחת את־שני ילדי לו לעבדים:
ויאמר אליה אלישע מה אעשה־לך הגידי לי מה־יש־לכי לך קרי בבית ותאמר אין
לשפחתך כל בבית כי אם־אסוך שמן: ויאמר לכי שאלי־לך כלים מן־החוץ מאת
כל־שכניכי שכניך ק׳ כלים רקים אל־תמעיטי: ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד־בניך
ויצקת על כל־הכלים האלה והמלא תסיעי: ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה ובעד
בניה הם מגישים אליה והיא מיצקת מוצקת ק׳: ויהי כמלאת הכלים ותאמר אל־
בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמד השמן: ותבא ותגד
לאיש האלהים ויאמר לכי מכרי את־השמן ושלמי את־נשיכי נשיך ק׳ ואת בניכי ובניך ק׳
תחיי בנותר: ויהי היום ויעבר אלישע אל־שונם ושם אשה גדולה ותחזק־בו לאכל־
לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל־לחם: ותאמר אל־אישה הנה־נא ידעתי כי
איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד: נעשה־נא עלית־קיר קטנה ונשים לו

ליקוטי יוסף

ואשה אחת מנשי בני הנביאים וגו׳. דער ירושלמי שרייבט צווייא הונדערט פינף אונ זעכציג תפלות האט דאס ווייב פון עובדיה מתפלל גיוועזן צו הקב״ה, אונ מען האט איר ניט גיענפערט, ביז זיא געגאנגען אויף דעם בית הקברות, אונ ווייל זיא האט ניט געוואסט אין וועלכען קבר ליגט איר מאן, האט זיא געשריגן ירא ה׳ ענפער מיר, איז געהערט געווארן א שטימע פון היכל וועלכין ירא ה׳ רופסטו, פיר מענטשין זענען דא וואס מען רופט זיי ירא ה׳, אברהם, יוסף, איוב, עובדיה, האט זיא געזאגט איך רוף דעם מענטש וואס ער איז געווען ירא ה׳ מאד. האט א מלאך איר געוויזען זיין קבר, אונ זיא האט דערציילט איר מאן אז יהורם וויל נעמן אירע צוויי קינדער פאר קנעכט פאר דאס געלד וואס ער האט גיבארגט ביי יהורם, האט עובדיה איר מאן געענפערט צו איר גיי צו אלישע וועט ער דיר זאגן וואס דו זאלסט טאהן ווי עס שטייט אין די פסוקים:

פירוש ע״ט

ואשה אחת מנשי בני הנביאים אונ איין אשה פון דיא ווייבער פון די נביאים דס איז געווען דס ווייב פון עובדיה צעקה אל אלישע לאמר האט גשריגן צוא אלישע צו זאגן עבדך אישי מת דיין קנעכט מיין מאן איז גשטארבן ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את יי׳ אונ דו ווייסט וואל אז דיין קנעכט הט מורא געהאט פר גאט והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים אונ דר וואס הט אנטליגן אים געלד איז גקומן צו נעמין מיינע צוויי קינדער צו זיך צו קנעכט איבר דעם וואס איך האב אים ניט צו צאלן ויאמר אליה אלישע הט אלישע גזאגט צו איר מה יש לך בבית זאג מיר וואס איז דא צו דיר אין שטוב ותאמר הט זי גזאגט אין לשפחתך כל בבית עס איז ניט דא צו דיין דינסט קיין שום זאך אין שטוב כי אם אסוך שמן נייערט אביסל בוימעל אויף איין מאל זיך צו שמירן ויאמר האט ער גזאגט לכי שאלי לך כלים מן החוץ גייא אנטליי כלים צו דיר פון דער גאס מאת כל שכניך פון אלע דיינע שכנים כלים רקים ליידיגע כלים אל תמעיטי דוא זאלסט ניט מינערין ובאת וסגרת הדלת אונ זאלסט קומין אונ זאלסט צוא שליסין די טיר בעדך ובעד בניך פאר דיר אונ פר דיינע קינדער ויצקת על כל הכלים האלה אונ זאלסט גיסען אויף די אלע כלים והמלא תסיעי אונ די פולע כלי זאלסטו אוועק רוקין אונ זאלסט געבען אנדערי כלי אליידיגע אויף דעם ארט צו דר פילין זיא אבר די כלי פון בומל זאלסטו שטעלען אויף איין ארט ותלך מאתו אונ זיא איז אוועק גגאנגן פון אים ותסגור הדלת בעדה ובעד בניה אונ הט פר שלאסן די טיר פר איר אונ פר אירי קינדער הם מגישים אליה זייא האבן גגעהנט צו איר דיא ליידיגע כלים והיא מוצקת אונ זיא האט גגאסען ויהי כמלאת הכלים עס איז געווען אז די כלים זענען דר פילט גווארן ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי הט זיא גזאגט צו איר זוהן גנעהן נאך צו מיר אכלי ויאמר אליה אין עוד כלי האט ער גזאגט צו איר עס איז ניט דא נאך אכלי ויעמוד השמן איז גבליבן שטיין דער בוימיל עס הט אויף געהערט צו גיין ותבא ותגד לאיש האלהים איז זיא גקומן אונ האט עס גזאגט צו דעם געטליכן מאן ויאמר האט ער גזאגט לכי מכרי את השמן גיי פאר קוף דעם בומל ושלמי את נשיך אונ באצאל דיין אנטלייער ואת ובניך אונ דוא אונ דיינע קינדער תחיי בנותר זאלט איר זיך דר גערין מיט דעם איבריגן ויהי עס איז געווען איין טאג ויעבור אלישע אל שונם איז אלישע געקומען צו דער שטאט שונם ושם אשה גדולה אונ דארטען איז געווען איין אשה חשובה דאס איז געווען אבישג השונמית שוועסטער ותחזק בו לאכל לחם הט זיא אים שטארק גבעטן ער זאל ביי איר ברוט עסין ויהי מדי עברו איז געווען ווען ער פלעגט דארטען דורך פארן יסור שמה לאכל לחם פלעגט ער אפ קערין אהין אין הוז אריין צוא עסין ברוט ותאמר אל אישה הט זיא גזאגט צו איר מאן הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא איך ווייס אז דער נביא פון גאט איז אהייליגר מאן עובר עלינו תמיד ער קומט צו אונז תמיד נעשה נא עלית קיר קטנה לאמער מאכען פון ניינט וועגין איין אובר שטיבעל מיט אקליינע וואנט ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה או לאמר אים דארטן טוען איין בעט אונ אטיש אונ אשטול אונ איין לייכטער והיה אונ עס וועט זיין

שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה׃ וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה
וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה׃ וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־
לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ ׀ אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת
מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי
יֹשָׁבֶת׃ וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן׃ וַיֹּאמֶר
קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח׃ וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתִּי את ק׳ חֹבֶקֶת
בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ׃ וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן
לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע׃ וַיִּגְדַּל הַיָּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־
אָבִיו אֶל־הַקֹּצְרִים׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי ׀ רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ׃
וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת׃ וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ
עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא׃ וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי
אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה׃ וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
אַתִּי את ק׳ הֹלַכְתִּי הלכת ק׳ אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃ כאן מסיימין הספרדים
וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ׃

פירוש ע״ט

בבאו אלינו אז ער וועט קומען צו אונז יסור שמה וועט ער אפ קערין אהין ויהי היום איז געוועז איין טאג ויבא שמה איז ער גקומען אהין ויסר אל העליה וישכב שמה אונ ער הט אפ גקערט אויף דעם אובער שטיבל אונ הט זיך דארטען גליינט ויאמר אל גיחזי נערו אונ האט גזאגט צו גיחזי זיין יונג קרא לשונמית הזאת רוף צווא די שונמית ויקרא לה הט ער גירופען צו איר ותעמוד האט זיא זיך גשטעלט פאר אים ויאמר האט אלישע גזאגט צו גיחזי אמר זאג נאר צו איר הנה דו האסט גאיילט פון אונזערט וועגין צו בוען צו מיר איין אובער שטיבל מה וואס פר א טובה בדארפסט דו האבן מיר זאלן דיר טוען היש האסטו עפיס צו ריידען צום מלך אבער צום הויבט מאן ותאמר הט זי גזאגט בתוך עמי איך זיץ צווישען מיין פאלק אונ צווישען מיינע קרובים אונ קיין מענטש טוט מיר ניט קיין שלעכץ דס איך זאל בדארפען קלאגין אויף אים ויאמר האט אלישע גזאגט צו גיחזי ומה לעשות לה אונ וואס דען זאלן מיר טוען אקעגן דער טובה וואס זיא הט אונז גטאן ויאמר גיחזי הט גיחזי גזאגט אבל פאר וואר בן אין לה זיא האט ניט קיין זוהן ואישה זקן אונ איר מאן איז אלט ויאמר הט אלישע גזאגט קרא לה רוף זי ויקרא לה אונ ער הט זי גרופען ותעמוד בפתח הט זיא זיך גשטעלט אין דער טיר ויאמר הט אלישע גזאגט צו איר למועד הזה צו דער צייט איבער א יאר כעת חיה אזו ווי דו לעבסט היינט אזו וועסטו איבער א יאר אין דער צייט אויך לעבן את חובקת בן וועסט דו האלזן איין זוהן ותאמר האט זי גזאגט איך בעט דיך אל אדוני זאג ניט אזו מיין האר דס איך וועל האלזן איין זוהן דען לשון (חובקת) איז משמע ניט אויף לאנג איש האלהים דו געטליכער מאן אל תכזב בשפחתך דו זאלסט מיר ניט געבין אזו אזאך וואס וועט ניט זיין אויף

לאנג ותהר האשה ותלד בן איז די אשה טראגענדיג גוואורען אונ הט גיבארין א זוהן למועד הזה צו דער צייט כעת חיה וואס זי הט דער לעבט בשלום אשר דבר אליה אלישע וואס אלישע האט גרעט צו איר ויגדל הילד איז דער וואקסען גוואורען דס קינד ויהי היום איז געווען א טאג ויצא אל אביו איז ער ארויס גגאנגען צווא זיין פאטער אל הקוצרים צו די שניטערס ויאמר אל אביו ראשי ראשי אונ הט גיזאגט צו זיין פאטער מיין קאפ טוט מיר וויי ויאמר אל הנער הט דער פאטער גזאגט צו איין יונג שאהו אל אמו טראג אים צו זיין מוטער וישאהו ויביאהו אל אמו הט ער אים גטראגן אונ האט אים גבראכט צו זיין מוטער וישב על ברכיה עד הצהרים וימות איז ער גזעסין אויף אירע קניא ביז אין מיטין טאג אונ איז גשטארבען ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים איז זיא אויף גגאנגען אונ הט אים גלייגט אויף דעם בעט פון דעם געטליכען מאן ותסגור בעדו ותצא אונ הט פר שלאסען פר אים אונ איז ארויס גגאנגען ותקרא אל אישה ותאמר אונ הט גרופען צו איר מאן אונ הט גזאגט שלחה נא לי אחד מן הנערים שיק מיר איינים פון די יונגען ואחת האתונות אונ איין אייזל פון דיא אייזלען וארוצה עד איש האלהים אונ איך וועל לויפין ביז דעם געטליכען מאן ואשובה אונ איך וועל מיך ווידער קערען ויאמר הט ער גזאגט מדוע את הולכת אליו היום ווארום גייסטו היינט צו אים לא חודש ולא שבת עס איז ניט ראש חודש אונ ניט שבת מוז זיין עפיס נייעס ותאמר שלום האט זיא גיזאגט עס איז שלום ותחבוש האתון הט זי אן גגורט דם אייזל ותאמר אל נערה אונ הט גזאגט צו איר יונג נהג ולך פיר אונ גיי געך אל תעצר לי לרכוב אונ דוא זאלסט מיך ניט אויף האלטען פון צו רייטען כי נייערט אז איך וועל דיר זאגן ותלך איז זיא גגאנגען אונ איז גקומען צווא

דעם

וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים
אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז׃ עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמָר־
לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ
מָרָה־לָהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי׃ וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא
אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי׃ וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא־
אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר׃ וַתֹּאמֶר
אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזְבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ׃ וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם
וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר
לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר׃ וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבָּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ׃ וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר
הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה׃ וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו
עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּו כפיו ק׳ וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיָּלֶד׃ וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת
הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־
עֵינָיו׃ וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר
שְׂאִי בְנֵךְ׃ וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא׃

פירוש ע"ט

דעם געטליכן מאן אל צוא דעם בארג כרמל ויהי כראות איז גוועזן אז דער געטליכער מאן האט זיא גזעהן פון ווייטענס ויאמר הט ער גזאגט צו גיחזי זיין יונג הנה דס איז די שונמית ועתה אונ היינט רוץ לויף נאר אקעגן איר אונ זאג צו איר השלום לך אוב עס איז שלום צו דיר אוב עס איז שלום צו דיין מאן אונ אוב עס איז שלום צו דיין קינד הט זי גיחזי גפרעגט ותאמר שלום הט זיא גזאגט עס איז שלום ותבא אל איש האלהים אונ איז גקומן צוא דעם געטליכן מאן אל ההר צוא דעם בארג ותחזק ברגליו אונ האט אים אן גנומן אין זיינע פים ויגש האט גיחזי גנעהנט אוועק שטופן זיא ויאמר האט דער געטליכר מאן גזאגט הרפה לה לאז איר אפ כי דען איר גמיט איז איר פר ביטערט יי אונ נאט האט עס פאר הולין פון מיר אונ הט עס מיר ניט גזאגט ותאמר הט זי גזאגט השאלתי האב איך דען גבעטין איין זוהן פון מיין האר הלא פר וואר איך האב דאך דיר גזאגט לא דו זאלסט מיך ניט נארין מיט אזוי אזוהן וס וועט ניט לאנג לעבען ויאמר האט אלישע גזאגט צו גיחזי חגור מתניך גורט אן דיינע לענדן אונ נעם מיין שטעקין אין דיין האנד אונ גיי כי אז דו וועסט גיפינען איין מאן זאלסטו אים ניט בענטשען זאלסט אים קיין שלום ניט געבען וכי אונ אז איין מאן וועט דיך בענטשען זאלסטו אים ניט ענטפערן ושמת אונ זאלסט טוען מיין שטעקן אוף דעם פנים פון דעם יונג ותאמר האט גזאגט די מוטער פון דעם יונג חי יי אזוי ווי גאט לעבט אונ אזו ווי דו לעבסט אוב איך וועל דיך פר לאזן דו מוזט אליין גיין מיט מיר ויקם איז ער אוף גשטאנן אונ איז גגאנגן נאך איר וגחזי עבר אונ גיחזי איז איבר גפארן פר זיי וישם אונ האט גטאן דעם שטעקין אוף דעם פנים פון דעם יונג ואין אונ עס איז ניט גוועזן קיין קול אונ איין פר נעמונג וישב הט ער זיך אום גקערט אקעגן אים אונ האט גזאגט צו אים לא דר יונג הט זיך ניט אויף גוואכט ויבא איז אלישע גקומן אין שטוב והנה אונ דר יונג איז טוט משכב על מטתו אונ ליגט אוף זיין בעט ויבא ויסגור איז ער גקומן אונ האט פאר שלאסען די טיר פר זיי ביידע ויתפלל אל יי אונ הט גבעטן צו גאט ויעל וישכב על הילד אונ איז אויף גגאנגן אונ האט זיך גלייגט אוף דעם קינד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו אונ הט גטאן זיין מול אוף דעם קינדס מול אונ זיינע אויגן אוף דעם קינדס אויגן אונ זיינע הענד אוף דעם קינדס הענד ויגהר עליו אונ הט זיך פר שפרייט אוף אים ויחם בשר הילד אונ עס איז ווארעם גוואָרן דס פלייש פון דעם קינד וישב וילך בבית אונ הט זיך אום גקערט אונ איז גיגאנגין אין דעם הויז אחת הנה ואחת הנה איין מאל אהין אונ איין מאל אהער ויעל ויגהר עליו אונ איז אוף גגאנגין אונ האט זיך ווידער פאר שפרייט אופן קינד ויזורר הנער עד שבע פעמים האט גניסט דער יונג ביז זיבן מאל ויפקח הנער את עיניו אונ דער יונג האט געפינט זיינע אויגען ויקרא אל גיחזי ויאמר האט אלישע גירופען צו גיחזי אונ האט גיזאגט קרא אל השנמית הזאת רוף דיא שונמית ויקראה האט ער זיא גרופען ותבא אליו איז זי גקומן צוא אים ויאמר האט ער גזאגט צוא איר שאי בנך הייב אוף דיין זוהן ותבא ותפול על רגליו ותשתחו ארצה איז זיא גקומען אונ איז גיפאלען פאר זיינע פים אונ האט זיך גיבוקט צו דער ערד ותשא את בנה ותצא אונ זיא האט אויף גיהובען איר זוהן אונ איז ארויס גיגאנגען׃

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי
חַיֵּי שָׂרָה׃ ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת
אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא

אונקלוס

כג א וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה
וְעֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין
שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃ ב וּמִיתַת
שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא
חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן

ת"א בקרית ארבע עירובין נג: ויבא אברהם ר"ה יז ב"מ נג סנהדרין מז:

בעל הטורים

(א) חיי שרה. כתיב לעיל מיניה וכתובה ילד את רבקה עד שלא שקעה שמשה של שרה זרחה שמשה של רבקה: שרה מאה שנה. ר"ת שמש וזהו וזרח השמש ובא השמש: שני חיי שרה. ולא אמר ימי לפי שחזרה לימי הנערות וכשהזקינה עוד פסקו ממנה ימי הנערות לפיכך אמר שני. ד"א מנין ויהיו היה עיקר שנותיה משנולד יצחק

רשב"ם

(א) ויהיו חיי שרה. אע"פ שבשאר נשים לא נתפרש ימי חייהן בשרה הוצרך לפרש בשביל שהוצרך להזכיר מיתתה בשביל קנין המערה פירש מתי מתה לאחר תשעים של הורתה: (ב) ויבא אברהם. אפי' לא בא ממקום

רש"י

(א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל א כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו בת ק' כבת כ' לחטא ב מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין ג אף בת ק' בלא חטא ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה. כלן שוין לטובה: (ב) בקרית ארבע. על שם ד ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א ע"ש ד' זוגות שנקברו ה שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחוה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה: ויבא אברהם.

שפתי חכמים

א פירוש ולא כלל האחדים עם העשיריות לחוד והמאות לחוד כדלעיל בפ' בראשית ובפ' נח וא"ל דקשה לרש"י למה נאמר גבי מאה שנה וגבי שבע שנים דהא בפרשת בראשית ובפ' תולדות נח כתיב בכולן גבי מאה שנה וכן גבי השנים הפחותים ממאה נמי כתיב בהו שנים אלא שנה אמלעי קשה לרש"י שכתוב גבי עשרים דלא מלינו לכולן שנכתב ג"פ שנה וע"כ צ"ל דאתי למדרש וכיון דחד אתי למדרש כולן נמי אתי לדרשא שכל אחד נדרש בפ"ע פי' כל כלל מתפרש לעצמו ואינו מתחבר עם הכללים האחרים עד שיהיו שלשתן יחד סך אחד כמנהג המספרים מאחדים ומעשיריות וממאה משום דשנה ושנה לחלק ומחלק האחדים לחוד והעשיריות לחוד והמאות לחוד. ולפ"ז העשרים ושבע אינם הנוספים על המאה אלא הראשונים שבתוך המאה: ב משמע שר"ל דמזה ההיקש אנו למדין שכל שניה היו טובים ובסמוך פי' רש"י שני חיי שרה כולן שוין לטובה משמע דמשני חיי שרה למדין אנו שכל ימיה היו טובים וא"כ דבריו סותרין זא"ז. ולק"מ דאדרבה לפי ההיקש דבת ק' כבת כ' לחטא לא ידענו שהיתה בת ק' ליופי כבת כ' שכל כלל נדרש לעצמו למעלה א' לכך צריך שני חיי שרה כולן שוין וכו'. [ממ"ש] ועי"ל דלפי שנכתב שנה להקיש זה לזה בת ק' כבת כ' ר"ל כ' שנים מלידתה וא"כ הכ"ז שנים שבפסוק הם אותן הנכללים בתוך המאה ולא אותן הנוספים על המאה כפשוטו של המקרא וא"כ אפשר לומר שהכ"ז שנים שאחר הק' היה בה חטא ולא היתה יפה לכך הוצרך שני חיי שרה כולם שוים ומשני חיי שרה לבד לא היינו יודעים רק במעלה אחד כולם שוים ל"פ גם כן שנה בכל כלל להורות היקש בב' מעלות חטא ויופי ועל שניהם קאי שני חיי שרה ודו"ק: ג הכא משמע דמיד אחר כ' היתה בת עונשין ובפ' בראשית גבי ויולד נח את שם וגו' פירש"י בעצמו דקודם מ"ת עד ק' לא היה בר עונשין וי"ל דגבי אברהם ושרה שאני משום דהם קבלו עליהם את התורה ולאחר מ"ת העונש הוא מבן כ' ולמעלה ובא הכתוב להודיענו שאפי' לפי הזמן שאחר מתן תורה שבני עונשים הם מבני כ' ולמעלה לא חטאה. הרא"ם: ד כתב הרא"ם אבל לא ידעתי מי הכריחם למדרש קרית ארבע ע"ש ארבע ענקים וכו' כי אחר שמצאנו שנקרא מושל העיר ארבע כדכתיב ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים היה ראוי לומר שפי' קרית ארבע שנקרא ארבע ויפרשו למה נקרא שמו ארבע ולא למה נקרא שם העיר ארבע ושמא י"ל משום שמצאו הטעם לקריאת העיר למה נקרא שמה ארבע ולא לקריאת אדון העיר בשם ארבע מ"ה פי' שהעיר נקרא ע"ש ד' זוגות וכו' ומושל העיר גם כן נקרא ארבע ע"ש עירו עכ"ל: ה [ממ"ש] הוצרך לשני טעמים כי לכל אחד מהטעמים לבדו קשה דהי"ל לקרות העיר ע"ש הענין עלמו שהוא סבה לשם העיר לפי' ד' ענקים הו"ל לקרות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויהיו חיי. כי תשעים שנה היתה בלא בנים ומי שאין לו בנים חשוב כמת. וחשוב מתשעים שנה עד סוף ימיה שהיו קכ"ז יעלו ל"ז כמנין ויהי"ו חיי שרה. פירש"י כולן שוין לטובה. ואע"ג דגבי ישמעאל כתיב ואלה שני חיי ישמעאל איכא למימר שעשה תשובה כדפירש"י גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו. וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכל השנים שהיו קודם לכן כל הרע שעשה לא נחשב לכלום והיה כמי שעשה תשובה כל ימיו. אי נמי שני דגבי ישמעאל לא נתנו לידרש שהרי עדיין לא פי' מנין שנותיו אבל הכא לבר פירש בכתוב מנין שנותיה שני חיי שרה למה לי ש"מ לדרשא: (ב) בקרית ארבע. שם אדם כדכתיב האדם הגדול בענקים הוא ארבע:

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה אונ זיי זענין געוועז די לעבּ טאג פון שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה הונדערט יאר וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אונ צוואנציג יאר וְשֶׁבַע שָׁנִים אונ זיבּען יאר. רש"י שרייבּט דרום שטייט בּייא איטליכען כְּלָל שָׁנָה צו נוייזען אז איטליכער כלל ווערט באזונדער גדרשנט אז שָׂרָה איז אלט געוועזען הונדערט יאר איז זיא געוועזען אזוי וויא איינע פון צוואנציג יאר צוא זינד אזוי וויא איינע פון צוואנציג יאר האט נאך ניט געזינדיגט ווארום זיא איז ניט קיין בּת עונשין אזו שָׂרָה איז אלט געוועזען הונדערט יאר האט זיא אוך ניט געזינדיגט אונ אז זיא איז אלט געוועזען צוואנציג יאר איז זיא אזו שיין געוועזען ווי איינע פון זיבּען יאר שְׁנֵי דיא יאר חַיֵּי שָׂרָה דיא לעבּ טאג פון שָׂרָה. רש"י שרייבּט דרום שטייט שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה צוא נוייזען אלי יאר זענען געוועזען גלייך צוא גוטען: (ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע אונ שָׂרָה איז געשטארבּען אין קִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן דאס מיינט מען חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אין דעם לאנד כְּנַעַן. רש"י שרייבּט

משלי חכמים

(א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו'. שלמה המלך האט געזאגט אין קהלת עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, עס איז אצייט צוא געבּארין אקינד אונ עס איז אצייט צו שטארבּין, דארף מען וויסען נוס פאר אנייעס נאך דערציילט שלמה, נאר מיר זעהן עס טרעפט אמאהל בּיי אאשה עס גייט אוועק עטליכע יאהר נאך די חתונה אונ זיא האט קיין קינדער, זיא פרעגט בּיי דאקטורים, אונ עס העלפט ניט, פלוצלונג איז געקומן אגרויסער דאקטאר אין שטאט, אונ דער דאקטאר האט איר געגעבּין אמעדיצען, אונ זיא איז נאכדעם מעוברת געווארן, האט מען גיזאגט ווען דער דאקטאר וואלט געקומען מיט עטליכע יאהר פריער, וואלט זיא פריער מעוברת געווארן, זאגט שלמה המלך דאס איז אטעות עֵת לָלֶדֶת, עס איז

אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃
ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר
אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃ ד גֵּר־וְתוֹשָׁב
אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר
עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ ה וַיַּעֲנוּ

אונקלוס

וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפְּדָה
לְשָׂרָה וּלְמִבְכַּהּ׃ ג וְקָם
אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתֵהּ
וּמַלֵּיל עִם בְּנֵי חִתָּאָה
לְמֵימָר׃ ד דַּיָּר וְתוֹתַב
אֲנָא עִמְּכוֹן הָבוּ לִי
אַחְסָנַת קְבוּרָא עִמְּכוֹן
וְאֶקְבַּר מִיתִי מִן קֳדָמָי׃
ה וַאֲתִיבוּ בְנֵי חִתָּאָה יָת

תו"א ויקם אברהם נרכות יח:

רשב"ם

אחר אעפ"כ ראוי לו' כי בא לסופדה: (ד) גר ותושב אנכי. מארץ נכריה כאתי לגור כאן ונתישבתי עמכם לכן אין לי מקום קברות אבות הנה: בקרית ארבע. שם האיש ארבע כדכתיב ביהושע קרית ארבע אבי הענק כמו קרית סיחון: תנו לי אחזת קבר. הניחו לי לקנות קרקע כאן ותתרצו אתם יושבי העיר להניח לקבור בה מתי ממשפחתי כי אחוזת קבר אין יכול להיות אלא ברצון כל בני העיר וכך מוכיח לפנינו כשנתן אברהם הכסף לעפרון ויקם לאברהם למקנה אח"כ קבר אברהם וקם לו לאחוזת קבר מאת כל בני חת: מלפני.

בעל הטורים

דכת ל' היתה כשנולד וכל ימיה קכ"ז: (ב) ולבכתה. כ"ף קטנה שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה א"נ שהיתה כמו גורמת מיתתה שמסרה דין ועל כן נענשה היא תחלה והמאבד עלמו לדעת אין מספידין אותו: (ג) ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר. מלמד שאסור לספר לפני המת. י"פ בני חת בפ' לפי שהמברר מקחו של ת"ח כאלו קיים עשרת הדברות שיש בהם י"פ אות ת"ת:

שפתי חכמים

ענקים ולפירוש ב' היל"ל קרית זוגות ולא ארבע דאין שייך לקרות שם העיר אחר המספר שאינו סבה לשם העיר דאין בו נפקותא אם היו ד' או פחות או יותר וכן בזוגות ל"פ שניהם ר"ל דקרית ארבע נקרא ע"ש שיש בה איזה דברים של מספר ד' ד' והיינו ד' ענקים וד' זוגות ולא ע"ש ענין אחד לבדו ותו אפי' את"ל שסבת שם העיר הוא הענין עלמו מ"מ קראו ע"ש המספר כדי לקלר ולכלול ולרמז במלת ארבע ב' ענינים שהיו שם כל א' של מספר ד' דהי מינייהו מפקת ודו"ק: ו וא"ת מנ"ל לרש"י וי"ל דהואיל וכתיב סתם ולא מפרש מהיכן בא ודאי קאי אמקום שישב שם ולא נזכר בפסוק שישב בשום מקום אחר העקידה אלא בבאר שבע כדכתיב בפרשת וירא: ז [הרא"ם] לאו בסמיכות פרשיות קאמר דאם כן הל"ל זה בתחלת הפרשה ועוד מנ"ל שאין זה מקומו אלא בסמיכות ומניות דקבלה היתה בידם שמתה סמוך לעקידה ומסמיך ליה אקרא ויבא אברהם: ח דאם לא כן למנ"מ כתב רחמנא ויבא אלא בא לומר שבא מהר המוריה וע"י וכו': ט ואם תאמר כמעט שנשחט הו"ל למנקט ויש לומר דה"פ שליח בא מהר המוריה והגיד לה ענין העקידה והתחיל להגיד לה שנזדמן בנה לשחיטה ואיחר המגיד לסיים דבריו ולומר לה שניצל ולא נשחט וכמעט שאמר לה שלא נשחט ר"ל שעה מועטת קודם לכן נבהלה כל כך מדבריו ופרחה רוחה ונשמתה. מהרא"י: י וא"ת והלא בפ' לך לך כתיב והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ושם פרש"י ולא זכה בה

רש"י

ו מבאר שבע: לספוד לשרה ולבכתה. ונסמכה מיתת שרה ז לעקידת יצחק לפי שע"י בשורת העקידה ח שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה ט נשמתה ממנה ומתה: (ד) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומ"א אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את י הארץ הזאת: אחזת קבר. אחוזת קרקע לבית

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ויענו בני חת. א"ר אלעזר כמה קולמסין נשברין וכמה דיו משתפכין לכתוב עשרה פעמים בני חת בתורה ללמדך שכל מי שמברר חלקו של צדיק מעלה עליו הכתוב כאילו קיים חמשה חומשי תורה. וכי האי גוונא דריש בהגדה גבי ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים. ופריך וכי אלישע כהן אוכל בכורים היה אלא כל המביא דורון לתלמיד חכם

פירוש לתורת אלהים

דְרוּם הָאט מֶען דִיא שְׁטָאט גִירוּפֶען אַרְבַּע וַוייל עֶס אִיז דָארְטֶען גִיוֶועֶן פִיר רִיזִין אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי אוּנ זֵייעֶר פָאטֶער. נָאךְ אַפֵּירוּשׁ מַאכְט רַשִׁ"י דְרוּם הָט מֶען גְרוּפֶן דִיא שְׁטָאט אַרְבַּע וַוייל עֶס אִיז דָארְט בַּגְרָאבֶען גְוָוארֶן פִיר פָאר דְהַיְינוּ אָדָם וְחַוָּה אַבְרָהָם וְשָׂרָה יִצְחָק וְרִבְקָה יַעֲקֹב וְלֵאָה וַיָּבֹא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְקוּמֶען פוּן בְּאֵר שֶׁבַע לִסְפֹּד צוּ בַּאקְלָאגִין שָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ אוּנ צוּ בַּאוֵויינֶען זִיא. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דִיא פַּרְשָׁה פוּן מִיתַת שָׂרָה נִיט וַוייט פוּן דֶר פַּרְשָׁה פוּן דִי עֲקֵידָה פוּן יִצְחָק וַוייל דוּרְךְ דֶער בְּשׂוּרָה פוּן דֶער עֲקֵידָה אַז אִיר זוּהְן אִיז אָן גְבְּרֵייט גִיוָוארֶען צוּא דֶער שְׁחִיטָה אוּנ אִיז שִׁיעוּר גְשָׁאכְטֶן גְוָוארֶן אִיז פוּן אִיר אַרוּם גְפְלוֹגֶן אִיר נְשָׁמָה אוּנ זִיא אִיז גְשְׁטָארְבֶּען: (ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ אוּנ אַבְרָהָם אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶן פוּן פַאר זַיין מֵת וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חֵת אוּנ עֶר הָט גְרֶעט צוּ דִי בְּנֵי חֵת לֵאמֹר צוּ זָאגֶן: (ד) גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם אִיךְ בִּין מִיט אַייךְ אַגֶר אוּנ אַתּוֹשָׁב. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַגֶר פוּן אַפְרֶעמְד לַאנְד אוּנ אִיךְ בִּין אַתּוֹשָׁב וָוארוּם אִיךְ הָאבּ מִיךְ מִיט אַייךְ בְּזֶעצְט. דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט עֶר הָט צוּ זֵיי אַזוֹ גְזָאגְט אוֹבּ אִיר וֶועט וֶועלֶן מִיר פַאר קוֹפֶען אַפֶעלְד פַאר אֵיין אֲחוּזָה בִּין אִיךְ אַפְרֶעמְדֶער וֶועל אִיךְ אַייךְ צָאלֶען אוּנ אוֹבּ אִיר וֶועט נִיט וֶועלֶען בִּין אִיךְ אַתּוֹשָׁב אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעמֶן מִן הַדִּין אַשְׁטִיקֶעל עֶרְד אוֹיף אַקֶבֶר וָוארוּם גָאט בָּרוּךְ הוּא הָאט צוּ מִיר גְזָאגְט (לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ) צוּא דַיינֶע קִינְדֶר וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן דָאס לַאנְד תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם גִיט מִיר אַשְׁטִיקֶעל עֶרְד אוֹיף אַקֶבֶר מִיט אַייךְ וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי אוּנ אִיךְ וֶועל

משלי חכמים

גְעקוּמֶען דִי צַייט זִיא זָאל גִיבֶּארִין הָאט הקב"ה גֶעשִׁיקְט צוּ אִיר דֶעם דָאקְטַאר, אוּנ אָן דֶעם מֶעדִיצִין וָואלְט זִיא אוֹיךְ אִיצְט מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארֶן. אָדֶר וֶוען דֶר דָאקְטַאר וָואלְט פְרִיעֶר גְקוּמֶן וָואלְט עֶר אוֹיךְ נִיט גִיהָאלְפִין. אַמָאל גֵייט אַמֶענְטְשׁ אִין גַאס אוּנ זֶעהְט אַלְוָיָה עֶר פְרֶעגְט וֶוער אִיז גִישְׁטָארְבִּין, זָאגְט מֶען אִים דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גִישְׁטָארְבִּין, פְרֶעגְט עֶר דִי סִבָּה פַר וָוס עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבִּין. זָאגְט מֶען אִים עֶר הָאט זִיךְ פַארְקִיהֶלְט אִיז עֶר קְרַאנְק גִיוָוארֶען אוּנ גִישְׁטָארְבִּין,

בְּנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃
ו שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים ׀ אַתָּה
בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־
מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־
יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃ ז וַיָּקָם
אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־
חֵת׃ ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ
אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי

אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵהּ׃
ו קַבֵּל מִנַּנָא רִבּוֹנָנָא רַב
קֳדָם יְיָ אַתְּ בֵּינָנָא בִּשְׁפַר
קִבְרָנָא קְבַר יָת מִיתָךְ
אֱנָשׁ מִנַּנָא יָת קִבְרֵהּ
לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר
מִיתָךְ׃ ז וְקָם אַבְרָהָם
וּסְגִיד לְעַמָּא דְאַרְעָא
לִבְנֵי חִתָּאָה׃ ח וּמַלֵּיל
עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית
רַעֲוָא בְנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר
יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ
מני

בעל הטורים

(ו) מתך. ד' במסורה הכא ג' וחד יחיו מתיך וג' דהכא חסרים דכחד מת איירי והאי דהתם מלא דאיירי ברבים ויש כאן רמז למה שאמרו שמתי ארץ ישראל חייב תחלה דהכא כתיב מתך והתם כתיב יחיו מתיך פי' מתיך דהכא יחיו מתיך דהתם: לא יכלה. ב' הכא ואידך בשבט עברתו יכלה על כן לא יכלה ממך מקבור מתך כי צריך כל האדם לירא מן המות ואם לא יתן מקום קבורה גם לו לא יהיה מקום קבורה:

רשב"ם

אוציאנו מלפני לקוברו: (ו) נשיא אלהים. ולא גר ותושב ואין אתה צריך לקנות: במבחר קברינו. במקום שקוברין שרי הארץ והרי לך קבר מזומן:

רש"י

ב הקברות: (ו) לא יכלה. לא ימנע כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך. וכמו (לעיל ח) ויכלא הגשם: (ח) נפשכם.

שפתי חכמים

אברהם עדיין ס"מ דעדיין לא היה לאברהם חלק בה וי"ל דלעיל לא היה עדיין זרע לאברהם אבל עתה הי"ל זרע ולכך נקט הכא שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן וגו' ועתה יש לי זרע ולכך לכל הפחות תנו לי אחוזת קבר אף שעדיין אין זרעי ראוי לרשת את הארץ כיון שעדיין מועטים הם: כ דק"ל דאין לשון אחוזה נופל אלא בדבר שיש בו ממש לא על קבר שהוא בור חלול לכן פירש"י אחוזת קרקע לקבר ואחוזה קאי אקרקע. והרא"ם פי' דאחוזה שייך על קרקע שהוא תחת רשות האדם לא כן קבר שהוקצה למת לכן פי' שיתנו לו קרקע לאחוזה לעשות קברות: ל [ממ"ש] אע"פ שזה בסוף כה"ת וזה בתל"ף נ"מ

דעת זקנים מבעלי התוספות

מעלה עליו הכתוב כאילו בנה בית המקדש ומביא בכורים וכן גבי חרם עכן כתיב חמשה פעמים גם לומר שכל המועל בחרם כאילו עבר על חמשה חומשי תורה. ד"א קח אות ראשונה ואות אחרונה מכל תיבות של סופי חמשה חומשי תורה ויעלו חרם. כ"מ של במצרים דסוף בראשית מ"מ של מסעיהם דסוף אלה שמות ס"י של סיני דסוף ספר ויקרא י"ו דיריחו דסוף ספר במדבר סיני י"ל של ישראל דסוף אלה הדברים הרי חרם:

פירוש לתורת אלהים

בגראבין מיין מת פון פאר מיר: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת אֶת אַבְרָהָם אונ דיא בְּנֵי חֵת האבען געענטפערט צוא אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ צוא זאגען צוא אים: (ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי הער אונז צוא אונזער הער נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ דוא ביסט צווישען אונז אגעטליכער האר בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת מֵתֶךָ אין אונזער בעסטען קבר בגראב דיין מת אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ איין מענטש פון אונז וועט ניט פאר מיידען פון דיר אפילו זיין קבר וואס ער האט פאר זיך אן גגרייט וועט ער ניט פאר מיידען פון דיר צוא בגראבען דיין מת: (ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם אונ אַבְרָהָם איז אוף גשטאנען וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ אונ ער האט זיך גבוקט צו דעם פאלק פון דעם לאנד לִבְנֵי חֵת צו דיא בְּנֵי חֵת: (ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם אונ ער הט מיט זיי גרעדט לֵאמֹר צו זאגין אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם אוב עס איז אייער ווילען

ליקוטים על התורה

(ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים וגו'. צוא וואס האבין זייא דערמאנט דעם ווארט „אֱלֹהִים" זיי האבען געקענט זאגין נְשִׂיא אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ, נאר עס זענען דא צוויי ערליי מענטשין וואס מען גיט זיי כבוד, איינער איז אחכם, אדער אצדיק, אדער אגאון, פאר זיינע מעלות גיט מען אים כבוד, עס זאל קומען אין שטאט אפרעמדר מענטש אונ זאל וועלין וויסען ווי גרוס איז די חכמה אדער די צדקות אדער דיא גאונות פון דעם גאון, פון דעם כבוד וואס מען גיט אים פארשטייט מען ווי גרויס זיינע מעלות זענען. וואס מער חכם אונ מער צדיק אונ מער גאון, מער כבוד גיט מען אים, אמאהל איז דא אין אשטאט אמענטש וואס ער איז בקענט מיט גרויסע שרים. אונ ער איז אשלעכטער מענטש, אונ אלע מענטשין פון שטאט האבן פאר אים מורא, חנפת מען אים אונ מען גיט

משלי חכמים

טראכט דער מענטש ביי זיך איך וועל מיך היטען פון פאר־קיהלען וועל איך ניט שטארבין, זאגט שלמה המלך עס איז אטעות, ניט פון דעם פר קיהלען איז ער געשטארבין, עס זענען דא פיל מענטשין וואס פר קיהלען זיך אונ שטארבין ניט, נאר עת למות, די צייט איז גקומען ער זאל שטארבן, ניט די סבה פון פאר קיהלען הט געברייינגט דס שטארבין, נאר די צייט פון שטארבין הט געברייינגט די סבה, עס איז אוים געזעצט ביי הקב"ה וועלכע סבה זאל צו אים קומען איידער ער שטארבט אונ פון דיא סבה זאל ער שטארבין, דס זאגט דער פסוק מיר זאלן ניט מיינען אז פון דעם שרעק פון די עקדה איז שרה געשטארבין אונ ווען ניט דיא עקדה וואלט שרה לייגגער געלעבט, הט די עקדה גהרגת שרה'ן,

שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃
ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה
אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף
מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־
קָבֶר׃ י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת
וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם
בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ

מִנִּי וּבְעוֹ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר׃
ט וְיִתֵּן לִי יָת מְעָרַת כָּפֵלְתָּא דִּי לֵהּ דִּי בִּסְטַר חַקְלֵהּ בְּכַסְפָּא שְׁלִים יִתְּנִנַּהּ לִי בֵּינֵיכוֹן לְאַחְסָנַת קְבוּרָא׃
י וְעֶפְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי חִתָּאָה וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכָל עָלֵי תְרַע

תו"א מערת עירובין נג:

רשב"ם

מערת המכפלה. כל הבקעה קרויה מכפלה כמו ככר הירדן וכן מוכיח לפנינו שדה עפרון אשר במכפלה: בכסף מלא. בכל שויו: בתוככם. לעיניכם

רש"י

רלוככם: ופגעו לי. לשון בקשה כמו (רות א) אל תפגעי בי: (ט) המכפלה. בית ועליה על גביו. ד"א שכפולה מ בזוגות (עירובין נג): בכסף מלא. אלא כל שוויה וכן דוד אמר לארונה (דה"א כא) בכסף מלא: (י) ועפרון ישב. כתיב חסר אותו היום מנוהו שוטר עליהם נ מפני השיבותו של אברהם שהי' צריך לו עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן בטלו ממלאכתן ס ובאו לגמול חסד

שפתי חכמים

סיין בפירושו אבל אין פירושו ל' כליון כמו עשו כלה. כלה ונחרצה שהם בה"א לבסוף כמו הכא לא יכלא דכאן אין לו שום משמעות שם היא ל' כליון וק"ל: מ [ממ"ש] ב' פירושים אלו הם ב' מ"ד בעירובין פרק כיצד מעברין וכוונתם שלא נטעה לפרש מערה עלמה כפולה מערה לפנים ממערה או מערה ע"ג מערה דא"כ מערה הכפולה מבע"ל דאז פי' מערה שהיא כפולה מאחר שלא היה תי"ו המורה על הסמיכות והדביקות וה' הנקבה של תיבת כפולה היה מוסב על המערה אבל השתא דכתיב מערת בתי"ו הסמיכות והדביקות גם המכפלה הוא שם דבר של כפלות פי' מערה של כפלות אחר שהיה בה למר ע"ש כפלות הבנין בית ועליה ע"ג ולמר ע"ש כפלות הזוגות ורש"י לא הכריע ביניהם איזה מהם קרוב לפשוטו של מקרא ולכן הביא גם שניהם כי שניהם כא' טובים ועי"ל דרש"י ס"ל דעל כ"א לבדו קשה למ"ל לקרות המערה שם מכפלה ע"ש זה שאינו עיקר הסבה הי"ל לקרותה טפי בשם סבה העקרית לומר מערה בית ועליה או מערה בנין כפול ולמר מערה זוגות או מערה זוגות כפולים לכן פי' שניהם ור"ל שנקראת כן ע"ש שיש בה איזה ענינים של כפלות בנין וזוגות ולא ע"ש הענין עלמו או כדי לקלר ולכלול במלת מכפלה ב' ענינים דהי מינייהו מפקת ועד"ז ה"נ גבי קרית ארבע וק"ל: נ דאם היה כתיב בוי"ו יושב היה בינוני והיה משמעותו שישב ככר וגם יושב עכשיו בתוך בני חת כשוה אבל אם כתיב חסר ישב הוא עבר משמע שככר ישב בתוך בני חת עמהם בשוה ולא היום לפי שאותו היום וכו': ס (נח"י) ונראה שדקדק זה משינוי לשון דכאן כתיב באי שער עירו ובפרשת וישלח במעשה דשכם כתיב יוצאי שער עירו אלא דהכא והתם רבותא קמ"ל דהכא קמ"ל שאפילו מי שהי"ל מלאכה

ליקוטים על התורה

אִים כָּבוֹד, אַז מֶען וִויל ווִיסֶן ווִי נָוייט שְׁלֶעכְט דֶר מֶענְטְשׁ אִיז, קֶען מֶען ווִיסֶען פוּן דֶעם כָּבוֹד וָוס מֶען גִיט אִים, וָוס מֶער כָּבוֹד מֶען גִיט אִים, אִיז אַצֵייכֶן אַז מֶען הָט מֶער מוֹרָא פַר אִים, נָוייל זַיין שְׁלֶעכְטִקְייט אִיז גְרוֹס אוּנ קֶען פִיל שָׁאדְן טָאהְן, דְרִיבֶּער וָוען דִי בְּנֵי חֵת הָאבִּין גִיוָואלְט גֶעבְּן כָּבוֹד צוּ אַבְרָהָם, הָאבֶּן זֵיי גְזָאגְט צוּ אִים זָאלְסְט נִיט מֵיינֶען אַז מִיר גִיבֶּען דִיר כָּבוֹד נָוייל מִיר הָאבֶען מוֹרָא פַר דִיר טָאמֶער נָועסְטוּ אוּנְז טָאן שְׁלֶעכְטְס, נֵיין, מִיר גִיבֶּען דִיר כָּבוֹד וֶועגְן דַיין פְרוּמֶקְייט, נָוייל דוּ בִּיזְט אַנְשִׁיא אֱלֹהִים, דוּ בִּיזְט בַּיי הקב"ה אוֹיךְ אַנְשִׁיא, דְרִיבֶּער מֶעגְסְטוּ אוֹיסְקְלַייבִּין אַמָקוֹם קְבוּרָה פַאר שָׂרָה וֶועלְכִין קֶבֶר דוּ ווִילְסְט:

פירוש לתורת אלהים

לִקְבּוֹר אֶת מֵתִי מִלְּפָנַי צוּ בַּגְרָאבֶּן מַיין מֵת פוּן פַר מִיר שְׁמָעוּנִי הֶערְט אִיר מִיךְ צוּ וּפִגְעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צוֹחַר אוּנ בֶּעט פוּן מַיינֶט וֶועגְן עֶפְרוֹן דֶעם זוּהְן פוּן צוֹחַר: (ט) וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ עֶר זָאל מִיר גֶעבֶּן דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ וָוס אִיז צוּ אִים אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ וָואס דָאס אִיז אִין עֶק פוּן זַיין פֶעלְד. רַשׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָאט מֶען זִיא גִירוּפֶען מַכְפֵּלָה וַוייל זִיא אִיז גְוֶוען גֶעטָאפִּילְט כְּלוֹמֶר אוּנְטֶען אַשְׁטִיבּ אוּנ אוֹבִּין אַשְׁטִיבּ נָאךְ אַפֵּירוּשׁ אִיז נָוייל זִיא אִיז גֶעטָאפִּילְט מִיט פָאר פְאלְקִין

בְּכֶסֶף מָלֵא פַר וִויפֶל גֶעלְד זִיא אִיז וֶוערְט יִתְּנֶנָּה לִי זָאל עֶר זִיא צוּ מִיר גֶעבֶּן בְּתוֹכְכֶם צְווִישֶׁן אַייךְ לַאֲחֻזַּת קֶבֶר פַאר אֵיין אַרְבּ אוֹיף אַקֶבֶר: (י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת אוּנ עֶפְרוֹן אִיז גְזֶעסֶען צְווִישֶׁען דִיא בְּנֵי חֵת. רַשׁ"י שְׁרַייבְּט יֹשֵׁב שְׁטֵייט אָן אַוָא"ו צוּ וַוייזֶן דֶעם טָאג הָאבֶען זֵיי אִים גְמַאכְט פַאר אֵיין עֶלְצְטֶן אִיבֶּר דֶעם חֲשִׁיבוּת פוּן אַבְרָהָם נָוייל אַבְרָהָם הָאט צוּא אִים בַּדַארְפְט הָאבִּין אִיז עֶר גְקוּמֶען צוּא דֶער גְדוּלָּה וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם. אוּנ עֶפְרוֹן הַחִתִּי הָאט גְעֶנְפֶערְט צוּ אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אִין דִיא אוֹעֶרֶן פוּן

משלי חכמים

קֶען דֶען דָס זַיין הקב"ה זָאל הַייסִין טָאן אַזוֹ אַמִצְוָה, וָואס דֶער זְכוּת פוּן דִי מִצְוָה בֶּעשְׁטֵייט פַאר יוּדִין בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶן, זָאל דִי מִצְוָה הַרְגֶנֶן אַמֶענְטְשׁ? אוּנ וָועלְכִין מֶענְטְשׁ דִי צַדֶּקֶת שָׂרָה? דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו' שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, דָס זֶענֶען דִי יָאהְרִין וָואס שָׂרָה הָט גִדַארְפְט לֶעבִּין, אוּנ דִי סִבָּה צוּ אִיר שְׁטַארְבִּין הָט גֶעדַארְפְט זַיין זִיא זָאל שְׁטַארְבִּין פוּן אַפְּלוּצְלוּנְגֶע שְׁרֶעק, פִיל מֶענְטְשִׁין וֶוענְן דָא וָוס וֶוערֶן דֶר שְׁרָאקְן אוּנ שְׁטַארְבֶּן נִיט, נָוייל זֵייעֶר צֵייט אִיז נָאךְ נִיט צוּם שְׁטַארְבִּין, אָבֶער דִי צַייט פוּן שָׂרָה אִיז גְוֶוען צוּם שְׁטַארְבֶּן אוּנ דוּרךְ דִי סִבָּה זָאל זִיא שְׁטַארְבִּין.

לֵאמֹֽר׃ יא לֹֽא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ
קְבֹר מֵתֶֽךָ׃ יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי
עַם־הָאָֽרֶץ׃ יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן
בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־
אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה
קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָֽׁמָּה׃
יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר
לֽוֹ׃ טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע
מֵאֹת שֶֽׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־

אונקלוס

קַרְתֵּהּ לְמֵימָר: יא לָא
רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא
יְהָבִית לָךְ וּמְעַרְתָּא דִי
בֵהּ לָךְ יְהָבִיתַהּ לְעֵינֵי
בְנֵי עַמִּי יְהָבִיתַהּ לָךְ
קְבַר מִיתָךְ: יב וּסְגִיד
אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא
דְאַרְעָא: יג וּמַלֵּיל עִם
עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא
דְאַרְעָא לְמֵימָר בְּרַם אִם
אַתְּ עָבֵד לִי טִיבוּ קַבֵּל
מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא דְמֵי
חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר
יָת מִיתִי תַּמָּן: יד וַאֲתֵיב
עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר
לֵהּ: טו רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי
אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה
סִלְעִין דִּכְסַף בֵּינָא וּבֵינָךְ

הו"א נתתי כסף קידושין ב יד: ארץ ארבע מליפה פז:

רשב"ם

תהו עדים: לאחוזת קבר. שתתרצו כלכם לקבור בה מתי: (יא) השדה נתתי לך. נותן אני אותה לך רויי"ץ בלעז: והמערה אשר בו. אינך שואל כי אם המערה אשר בקצה השדה ובמכירה אני נותן לך במתנה כל השדה והמערה: (יב) וישתחו אברהם. לעפרון לפני עם הארץ: (טו) ארץ ארבע מאות. ארץ שאינו שוה אלא ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא והי' לך לקחתם ממני בחנם ואת מתך קבר בחנם אם תרצה:

רש"י

לשרה: (יא) לא אדני. לא תקנה אותה בדמים: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתתיה לך: (יג) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח בחנם אני אי אפשי בכך ע' אך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני: נתתי. דוני"ש בלעז (געבען) מוכן הוא אצלי והלואי נתתי פ' לך כבר: (טו) ביני ובינך. בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום אלא הנח את המכר צ ואת מתך

שפתי חכמים

ביטל מלאכתו ובא לגמול חסד והתם קמ"ל שאפילו מי שהיה לו נחוץ לצאת אפ"ה לא יצא עד שמל א"ע תחלה כדי לדבק בזרע יעקב: ע הוצרך לזה בעבור מלת אך שלעולם הוא בא למעט מהדברים האמורים למעלה אף כאן למעט בא אני אי אפשי וכו': פ דהכא קאי על הכסף שצריך נתינה מיד ליד לאפוקי קרקע שהיא ברשותו פי' הרי היא כמו שנתתי לך כי אינו מחוסר גוביינא [מהרש"ל] (ממ"פ) הא דשינה לפרש מלת נתתי כסף וגו' שהוא עבר והל"ל ל' עתיד אתן כסף וגו' פירש דר"ל הלואי שנתתי כבר ולעיל השדה נתתי וגו' שהוא ג"כ ל' עבר והול"ל ל' עתיד ופירש"י הרי היא כמו שנתתיה וכו' משום דכאן אמר אח"כ קח ממני וגו' ואם פירושו הרי הוא כמו שנתתי כבר לא יפול עליו שוב לומר קח ממני שאם הוא כאלו כבר נתן לעפרון א"כ ע"כ הוא כאלו כבר קבל עפרון שאין נתינה שייך אלא ליד המקבל לכן פי' הלואי שנתתי וכו' ולפ"ז א"ש שאמר אח"כ ולכן עתה קח ממני וגו' ולעיל לא מצי לפרש כדהכא דכאן כתיב לו שמעני נתתי וגו' דלו פי' הלואי ואפשר לומר דקאי על שמעני הלואי ותשמעני ועל נתתי הלואי נתתי וכו' משא"כ לעיל ונ"מ אילו לא כתיב הכא קח ממני וגו' היינו צריכים לדחוק דלא קאי נמי על נתתי רק על מלת שמעני לחוד והיינו מפרשים טפי הרי היא כמו שנתתי וכו' כלדעיל ודו"ק: צ ר"ל למה אמר ביני ובינך מ"ש הוא משאר בני אדם ומתרץ בין שני אוהבים ותו ק"ל למה אמר ואת מתך

פירוש לתורת אלהים

די בְּנֵי חֵת זַיי הָאבֶּן גִיהֶערְט לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ צוּא אַלִי וָואס קוּמֶן אִין טוֶער פוּן זַיין שְׁטָאט. רש"י שְׁרַייבְּט זַיי הָאבֶּן אַלִי מְבַטֵל גְוֶועֶן זַייעֶר מְלָאכָה זַיי זָאלֶן גוֹמֵל חֶסֶד זַיין צוּ שָׂרָה זַיי זָאלֶן זִיא מְלַוֶה זַיין לֵאמֹר צוּ זָאגֶן: (יא) לא אֲדֹנִי נִיט אַזוֹ מַיין הַאר דוּ זָאלְסְט זִיא נִיט קוֹפִין פַר גֶעלְד שְׁמָעֵנִי הֶער מִיךְ צוּא הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ דָאס פֶעלְד אִיז גְלַייךְ וְויא אִיךְ וָואלְט דִיר שׁוֹן לַאנְג גְגֶעבֶּן אַמַתָּנָה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ אוּנ דִיא הֵייל וָוס אִיז אִין פֶעלְד טוּ אִיךְ דִיר גֶעבֶּן לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ פַאר דִי אוֹגִין פוּן מַיין פָאלְק טוּ אִיךְ זִיא דִיר גֶעבֶּן קְבוֹר מֵתֶךָ בַּגְרָאבּ דַיין מֵת: (יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ אוּנ אַבְרָהָם הָאט נִיךְ גְבִּיקְט פַר דֶעם פָאלְק פוּן דֶעם לַאנְד: (יג) וַיְדַבֵּר אֶל עֶפְרוֹן אוּנ עֶר הָט גְרֶעט צוּ עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם הָאָרֶץ אִין דִיא אוֹעֶרֶן פוּן דֶעם פָאלְק זַיי הָאבִּין אַלִי גְהֶערְט לֵאמֹר צוּא זָאגֶען אַךְ נַייעֶרְט אִם אַתָּה אוֹבּ דוּא לוּ שְׁמָעֵנִי הַלְוַאי זָאלְסְטוּ מִיךְ צוּ הֶערֶען דוּ זָאגְסְט אִיךְ זָאל דִיךְ צוּ הֶערֶן צוּ נֶעמֶן אוּמְזִיסְט דָס וֵויל אִיךְ נִיט דָאס גֶעלְד אִיז בַּייא מִיר גְרֵייט נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה הַלְוַאי וָואלְט אִיךְ דִיר שׁוֹן לַאנְג גְגֶעבֶּן גֶעלְד פַאר דֶעם פֶעלְד קַח מִמֶּנִּי נֶעם חָאטְשִׁי הַיינְט בַּיי מִיר וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׁמָּה אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטֶן בַּאגְרָאבֶּן מַיין מֵת: (יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם אוּנ עֶפְרוֹן הָט גְעֶנְפֶּרְט צוּ אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ צוּ זָאגֶן צוּ אִים: (טו) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי מַיין הַאר הֶער מִיךְ צוּ אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף אַזוֹ אַשְׁטִיקֶל עֶרְד וָוס אִיז וֶוערְט

פוף

הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃ טו וַיִּשְׁמַע
אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם
לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף
עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ שני יז וַיָּקָם ׀ שְׂדֵה עֶפְרוֹן
אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא
הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־
הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ

תו"א וישמע אברהם מגילה שם: ארבע מאות בכורות נ: ויקם שדה בתרא סט:

אונקלוס

מֵה הִיא וְיָת מִיתָךְ קְבַר׃
טו וְקַבֵּיל אַבְרָהָם מִן
עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם
לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דְּמַלֵּיל
קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע
מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף
מִתַּקַּבֵּל סְחוֹרָא (נ"י
דְּמִתַּקַבֵּל סְחוֹרְתָא) בְּכָל
מְדִינְתָא׃ יז וְקָם חֲקַל
עֶפְרוֹן דִּי בִּכְפֶלְתָּא דִּי
קֳדָם מַמְרֵא חַקְלָא
וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ וְכָל
אִילָנֵי דִּי בְחַקְלָא דִּי בְּכָל
תְּחוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר׃

רשב"ם

(טז) וישמע אברהם. די לחכימא ברמיזא: עובר לסוחר. כסף צרוף ומתקבל לכל מיני סחורה וכן ביהודית מצינו כסף שובר. טוב בכל מקום. וכן אצבעותיו

בעל הטורים

(טז) לעפרן. חסר בגי' עין רע: עפרן עולה ת' כנגד ארבע מאות שקלים שלקח במערה: (יז) ויקם שדה עפרון. ר"ת בהפך עשו רמז לעשו

שפתי חכמים

קבור וי"ו של ואת למ"ל ומתרץ דכך אמר לו הנח את המכר ואת מתך קבור וא"כ ואת קאי אהנח את המכר: ק ואע"ג דיעקב ואהרן נ"כ הסרים וי"ו מ"מ הואיל ועפרון מלא הוא בכל הפרשה אלא זה חסר בלבד אתי למדרש אבל יעקב ואהרן בכ"מ חסרים הם ובמקום שהם מלאים למדרש אתא: ר לא מל' קנין כמו וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו שפי' רש"י יצא מכחו של מוכר ועומד בכחו של קונה דהתם הקונה כתיב אחר הקימה והכא לא כתוב כן כי לאברהם למקנה אינו דבוק עם פסוק הקודם מפני פיסוק

רש"י

קבור (ב"ר): (טז) וישקל אברהם לעפרן. (בכורות נ) חסר וי"ו לפי ק שאמר הרבה ואפי' מעט לא עשה (ב"מ פז) שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין לגטיאר"ש (צענטער) בלעז: (יז) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לה ר שיצאה מיד הדיוט ליד מלך.

פירוש להורת אלהים

פִיר הוּנְדֶרְט שְׁקָלִים בֵּינִי וּבֵינְךָ צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִיר אַזֶעלְכֶע צְווייא לִיבּ הָאבֶּר ווִי מִיר זֶענֶן מַה הִיא וָוס אִיז גָאר חָשׁוּב לֵייג אַנִידֶר דָם גֶעלְד וְאֶת מֵתְךָ קְבוֹר אוּנ בַּגְרָאבּ דַיין מֵת: (טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גֶהֶערְט צוּ עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אוּנ אַבְרָהָם הָט גְוואוֹגֶן צוּ עֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף דָם גֶעלְד וָוס עֶר הָט גְרֶעט פַר דִי בְּנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת פִיר הוּנְדֶרְט זִילְבֶּרְנִי שְׁקָלִים עוֹבֵר לַסּוֹחֵר וָוס פָארְט אִיבֶּר צוּא יֶעדֶן סוֹחֵר עֶר הָאט אִים גִיגֶעבִּין גְרוֹסֶע שְׁקָלִים. רש"י שְׁרַייבְּט עֶפְרֹן שְׁטֵייט דָא אָן אַוא"ו ווייל עֶר הָט גִיזָאגְט פִיל עֶר הָט גִיזָאגְט עֶר וֶועט אִים שֶׁענְקִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ עֶר הָט אֲפִילוּ ווינְצִיג אוֹךְ נִיט גְטָאן עֶר הָט בַּיי אִים גְנוּמֶן גְרוֹסִי שְׁקָלִים וָואס מֶען נֶעמְט זֵיי אוּף אַלִי עֶרְטֶר פַר אֵיין שֶׁקֶל: (יז) וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אוּנ עֶס הָאט גִיהַאט אֵיין בַּשְׁטַאנְד דָאס פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן. רש"י שְׁרַייבְּט וַיָּקָם אִיז טַייטְשׁ עֶס הָאט גִיהַאט אֵיין תְּקוּמָה כְּלוֹמַר דָאס פֶעלְד אִיז חָשׁוּבֶער גֶעוָוארֶען עֶס אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן אֵיין הֶדְיוֹט צוּא דֶער הַאנְד פוּן אַמֶלֶךְ. אוּנ דֶער פָּאשְׁטֶער פְּשַׁט אִיז וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אוּנ עֶס הָט גִיהַאט אַבַּשְׁטַאנְד דָם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן אֲשֶׁר וָואס אִיז אִין דֶער מַכְפֵּלָה אֲשֶׁר וָואס אִיז פַאר מַמְרֵא הַשָּׂדֶה דָאס פֶעלְד אוּנ דִיא הֵייל וָואס אִיז אִין אִים וְכָל אוּנ אַלִי בֵּיימֶר

משלי נחמיה

(טז) וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן וגו' עוֹבֵר לַסּוֹחֵר. וָוס מֵיינְט מֶען עוֹבֵר לַסּוֹחֵר? מֶען קָאן זָאגֶען ווייל עֶפְרוֹן הָאט פְרִיעֶר גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶר וֶועט אִים גֶעבִּין דִיא מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּמְזִיסְט, אָן גֶעלְט, נָאכְדֶעם ווִי עֶר הָט גִיהֶערְט אַז אַבְרָהָם ווִיל נִיט אָן גֶעלְט עֶר ווִיל נָאר בַּצָאהְלֶן וְאוּנ אִין אֱמֶת הָט עֶפְרוֹן פְרִיעֶר אוֹיךְ גִיוָואלְט גֶעלְט נָאר ווייל עֶר הָאט גִזֶעהְן דֶעם גְרוֹיסֶן כָּבוֹד וָואס דִיא בְּנֵי חֵת גִיבֶּען צוּא אַבְרָהָם אוּנ יֶעדֶער רַייכֶער מֶענְטְשׁ ווִיל אִים אַוֶועק גֶעבִּין אוּמְזִיסְט זַיין אֵייגֶענֶם קֶבֶר, דְרִיבֶּער הָט עֶפְרוֹן זִיךְ גִשֶׁעמְט צוּ זָאגֶן צוּ אַבְרָהָם אַז עֶר ווִיל גֶעלְט פַר דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה הָט עֶר גִיט גִיזָאגְט וִויא פִיל גֶעלְט עֶר ווִיל, עֶר הָאט נָאר גְזָאגְט ווִי פִיל גֶעלְט דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אִיז בַּיי אִים וֶוערְט, אוּנ ווייל דִי תּוֹרָה הָט אוּנְז גְוָואלְט ווייזֶען דִי פַאלְשְׁקֵייט פוּן עֶפְרוֹן אַז עֶר הָאט גֶערֶעט מִיט דֶעם מוֹיל אַנְדֶערְשׁ ווִיא אִין הַאַרְצֶן, דֶער צֵיילְט אוּנְז דִי תּוֹרָה וָוס עֶפְרוֹן הָט גֶעטָאהְן, עֶפְרוֹן הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער ווֶעט אַבְרָהָם אִים גֶעבִּין קְלֵיינֶע טָאלֶערְס, אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ שֶׁעמֶן צוּ דִינְגֶן מִיט אִים, הָט עֶר גִטָאהְן אַחָכְמָה עֶר אִיז גִגַאנְגֶען צוּ אַסוֹחֵר אוּנ הָט בַּיי אִים גֶענוּמֶען סְחוֹרָה פַר פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער אוּנ עֶר הָאט גֶעהֵייסִין דֶעם סוֹחֵר עֶר זָאל גֵיין צוּ אַבְרָהָמֶען וָועט אַבְרָהָם אִים בַּצָאהְלִין פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער, אוּנ דֶר סוֹחֵר וֶועט זָאגִין אִים קוּמְט פִיר הוּנְדֶערְט גְרוֹיסֶע טָאלֶערְס, וֶועט אַבְרָהָם אִים מוּזִין גֶעבִּין פִיר הוּנְדֶערְט גְרוֹיסֶע טָאלֶערְס, דָס מֵיינְט דֶר פָּסוּק עוֹבֵר לַסּוֹחֵר, דִי פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער זָאלֶען

סָבִיב׃ יח לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי
בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃
יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן׃ כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־
בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת

אונקלוס

יח לְאַבְרָהָם לִזְבִינוֹהִי
לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה בְּכֹל
עָלֵי תְרַע קַרְתֵּהּ׃
יט וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם
יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ בִּמְעָרַת
חֲקַל כָּפֶלְתָּא עַל אַפֵּי
מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ כ וְקָם
חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִי בֵהּ
לְאַבְרָהָם לְאַחֲסָנַת
קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃

רשב"ם

מור עיבר. טוב בכל מקום: (יח) לאברהם למקנה. קם לאחר נתינת הכסף כדכתיב ונתן הכסף וקם לו אבל לאחוזת קבר מאת בני חת לא קם והוחזק

רש"י

ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ ש לאברהם למקנה וגו': (יח) בכל באי שער עירו.

שפתי חכמים

הטעמים: ש [ממ"ש] לכאורה קשה ממ"נ אי פשוטו א"ש ולק"מ אין דרך רש"י להביא דרש בחנם ואי פשוטו לא א"ש א"כ למה הביא לפשוטו וכה"ג צריך לדקדק בכל מקום שמביא רש"י שניהם. וי"ל דלפשוטו לבד קשה ויקם שדה עפרון וגו' עד השדה אשר בו וגו' מיותר הל"ל ויקם השדה והמערה וגו' לאברהם למקנה וגו' למ"ל שדה עפרון אטו עד השתא לא ידענו שהיתה שדה עפרון לכך צריך לומר תקומה היתה לשדה של עפרון דייקא שמתחלה היתה ביד הדיוט דהיינו עפרון ולמדרש תקומה לבד וכו' קשה כיון דכבר אמר ויקם שדה עפרון למה הזכיר פעם ב' השדה והמערה וגו' הל"ל ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל העץ וגו' גם לפי' תקומה וכו' אין לו חיבור עם סיפיה דקרא לאברהם למקנה ולכן צ"ל גם פשוטו שבא להורות שקם השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה ולהורות ב' פירושים אלו לכך אמר שדה עפרון ואח"כ פעם ב' השדה והמערה דויקם קאי אתרוייהו על שדה עפרון ר"ל תקומה כו' ועל השדה והמערה וגו' ר"ל שקם לאברהם למקנה ולפשוטו פי' ויקם ר"ל שילא מכחו של מוכר ועומד בכחו של קונה כדפירש"י גבי וקם הבית וכו' ול"ק מה שהקשה הרא"ם ומנחת יהודה אחריו ואין צריך לתירוצים דחוקים שלהם אלא הכא והתם פי' אחד להם דלפשוטו בכאן פי' הוא ויקם שעומד בכחו של קונה והוא כדפירש"י התם וקם הבית וגו' לקונה שעומד בכחו של קונה כי רש"י מפרש וקם הבית ר"ל עמידה שעמד הבית ומ"ש בכחו של קונה מדכתיב אחריו לקונה וה"נ הכא ויקם

פירוש לתורת אלהים

וָואס אִיז אִין זַיין גְמַארְק סָבִיב אַרוּם. אַלֶע הָאט דָס גִיהַאט אֵיין בְּשְׁטַאנְד׃ (יח) לְאַבְרָהָם צוּא אַבְרָהָם פַאר אֵיין קוֹיפוּנְג פַאר דִיא אוֹגִין פוּן דִיא בְּנֵי חֵת בְּכֹל אִין אַלֶע וָוס קוּמֶן אִין טוֹעֶר פוּן זַיין שְׁטָאט וֶוען זֵיי זֶענֶן אַלִי גְשְׁטַאנֶן הָט עֶר אִים מִקְנֶה גְוֶוען דָאס פֶעלְד׃ (יט) וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ דֶר נָאךְ הָט אַבְרָהָם בְּגְרָאבֶּן זַיין וַוייבּ שָׂרָה אֶל צוּ דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וָואס אִיז אִין פֶעלְד עַל פַּר מַמְרֵא הִיא דָס אִיז חֶבְרוֹן אִין לַאנְד כְּנַעַן׃ (כ) וַיָּקָם אוּנ עֶס הָאט גִיהַאט אַבְּשְׁטַאנְד דָס פֶעלְד אוּנ דִי הֵייל וָוס אִיז אִין אִים

ליקוטי יקרים

(יט) וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. דֶער יַלְקוּט רָאוּבֵנִי שְׁרַייבְּט דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אִיז נֶעבִּין טִיר פוּן גַן עֵדֶן אוּנ וֶוען חַוָּה אִיז גִישְׁטָארְבֶּן אוּנ אָדָם הָט גְזוּכְט אַאָרְט אִיר צוּ בֶּערְגְרָאבֶּען הָט עֶר גֶעפִינֶן דֶעם קֶעלֶער, וִוי עֶר אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען אִין קֶעלֶער הָט עֶר גֶעשְׁמֶעקְט אַרֵיחַ פוּן גַן עֵדֶן, הָט עֶר גִיוָואלְט גְרָאבִּין וַוייטֶער בִּיז אוּנְטֶער דֶעם גַן עֵדֶן, אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען אַקוֹל פוּן הִימֶעל גְנוּג פַר דִיר בִּיז דֶעם אָרְט, אוּנ וֶוען אָדָם אִיז גִישְׁטָארְבֶּן, זַיין זוּהְן שֵׁת הָט אִים דָארְטִין בְּגְרָאבִּין, אוּנ מַלְאָכִים הָאבֶּען גֶעהִיט דֶעם אָרְט עֶס זָאל אִין אִים קֵיינֶער אַרַיינְקוּמֶען בִּיז אַבְרָהָם הָט דֶעם קֶעלֶר גְקוֹיפְט, אוּנ וִוי אַבְרָהָם הָט אַרָאפְּגִיטְרָאגִין שָׂרָה אִין דֶעם קֶעלֶער זֶענֶען אָדָם מִיט חַוָּה אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען פוּן זֵייעֶרֶע אֶרְטֶער, אוּנ הָאבִּין גִיוָואלְט אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִיא מְעָרָה, זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶס אִיז גֶענוּג פַאר אוּנְז אוּנְזֶר חֶרְפָּה וָואס מִיר שֶׁעמֶען אוּנְז פַר הקב"ה צוּ זַיין דָא אִין דֶעם קֶעלֶר וֶועגִין אוּנְזֶערֶע זִינְד וָוס מִיר הָאבֶּן גְזִינְדִיגְט מִיט דֶעם עֵץ הַדַּעַת וָואס מִיר הָאבֶּן גִיגֶעסִין בְּרֵיינְגְסְטוּ נָאךְ אַהֶער דַיין וַוייבּ שָׂרָה מִיר זָאלֶן אוּנְז פַאר אִיר אוֹיךְ שֶׁעמֶען נָוס זִיא אִיז אַהֶער גְקוּמֶען אָן אַזִינְד, אוּנ זִיא אִיז גְשְׁטָארְבֶּן וֶועגֶען אוּנְזֶערֶע זִינְד, הָט אַבְרָהָם גִיזָאגְט צוּ אָדָם מִיט חַוָּה גֵייט צוּרִיק לֵיינְט אַייךְ אוֹיף אַייעֶרֶע אֶרְטֶער אִיךְ וֶועל בֶּעטֶן

משלי נחמיה

נִיט גֶענַאנְגֶען פוּן אַבְרָהָם צוּא עֶפְרוֹן נָאר פוּן אַבְרָהָם צוּא אַסוֹחֵר, דֶר מִנְהָג אִיז אוֹיף אַחֲתוּנָה גִיט מֶען דְרָשָׁה גְשַׁאנְק, פִיל מֶענְטְשִׁין גִיבֶּען גֶעלְד, אוּנ פִיל מֶענְטְשִׁין גִיבֶּען כֵּלִים נַוייל זֵיי ווִילֶען זֵייעֶר נָאמֶן זָאל בְּלַייבִּין אַאָנְדֵיינְקוּנְג בַּייא דֶעם מַאן אוּנ וַוייבּ, וֶוען דֶער מַאן אוּנ וַוייבּ וֶועלִין נִיצֶען מִיט דִי כֵּלִים וֶועלִין זֵייא גֶעדֵיינְקֶען צוּ גוּטֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס הָט זֵיי דִי כֵּלִי גֶעשֵׁיינְקְט צוּ זֵייעֶר חֲתוּנָה, דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן דִי כֵּלִים גְשֵׁיינְקְט, הָאבֶּן אוֹיךְ בַּיי זִיךְ פַרְשְׁרִיבֶּען דִי כֵּלִים הָאבֶּן מִיר גְשֵׁיינְקְט צוּ דִי חֲתוּנָה פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ, אַמָאהל הָט גִיטְרָאפֶען דֶער מַאן הָט דִיא כֵּלִים פַארְקוֹיפְט, הָאבֶּן דִי מֶענְטְשִׁין אָפְּגֶעמֶעקְט זַיין נָאמֶן פוּן זֵייעֶר בּוּךְ, אוּנ הָאבֶּן פַארְשְׁרִיבֶּען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָאט דִי כֵּלִים גְקוֹיפְט, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן עֶפֶּעס אַצֵייכִין פוּן חָתָן נָאמֶן הָאבֶּן זֵיי גְלָאזֶן פַרְשְׁרִיבֶּען בַּיי זִיךְ אִין בּוּךְ צוּגֶעדֵיינְקֶען דָס אוּמְרֶעכְט וָואס עֶר הָט גִיטְאהֶן צוּ פַאר קוֹפֶן דִי טַייעֶרֶע מַתָּנוֹת. דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶועזֶן בַּיי דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, הקב"ה הָאט גֶעשֵׁיינְקְט דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה צוּ עֶפְרוֹן, אוּנ וֶוען עֶפְרוֹן וָואלְט קֵיין גֶעלְט גְנוּמֶן בַּיי אַבְרָהָם, אוּנ אַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה, יִצְחָק אוּנ רִבְקָה, יַעֲקֹב אוּנ לֵאָה, וָואלְטֶן בְּגְרָאבֶּן גִיוָוארֶן אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה פוּן עֶפְרוֹן וֶוען הקב"ה וָואלְט גֶעדֵיינְקְט דִי אָבוֹת וָואלְט עֶר גֶעדֵיינְקְט דֶעם אָרְט וואוּ זֵיי לִיגֶען, וָואלְט דֶערְמָאנְט גִיוָוארֶן דֶער נָאמֶן פוּן עֶפְרוֹן אוֹיךְ,

בְּנֵי־חֵת׃ ס כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא
בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם
בַּכֹּל׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ
זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־
נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי׃ ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ
בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ

א וְאַבְרָהָם סִיב עָל בְּיוֹמִין
וַיְיָ בָּרִיךְ יָת אַבְרָהָם
בְּכֹלָּא׃ ב וַאֲמַר אַבְרָהָם
לְעַבְדֵּהּ סָבָא דְבֵיתֵהּ
דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּי לֵהּ שַׁוִּי
כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי׃
ג וַאֲקַיֵּם עֲלָךְ בְּמֵימְרָא
דַיְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא

תו"א ואברהם זקן יומא כח קידושין פב מציעא פז סנהדרין קז : ברך את סוטה ה קידושין פב בתרא טז יז יט : ויאמר אברהם יומא כח : ואשביעך שבועות לח :

רשב"ם

לאברהם עד שקבר שרה אשתו או ויקם לאחוזת קבר מאת בני חת : (א) בא בימים. והרי הגיע עת להשיא את בנו בחייו : וה' ברך את אברהם. להודיע האמור לפנינו שלא שלח עבדו לקחת אשה ממשפחתו מחמת חוסר נשים בארץ כנען שלא היו רוצים להזדווג לו שהרי נתברך בכל וכל העולם מתאוים להזדווג לו אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו. וזהו שאמר העבד וה' ברך את אדני מאד ויגדל ולכך הוצרך לפ' תחלה ברך את אברהם בכל. כמו וחם אבי כנען : (ב) שים נא ידך תחת ירכי. וכן ביוסף כשנשבע ליעקב כריתות ברית ושבועה

בעל הטורים

שיקום לערער על המערה : (א) ואברהם זקן. וסמיך ליה וה' ברך כשהזקין ולא יטל עוד לצאת ולבא ליפא וליתן או הוצרך לברכה וה' ברכו : בא בימים. בגימ' במנין ימים שנים ברכו בבן שנולד יצחק : (ב) המושל. ב' במס' הכא ואידך אם רוח המושל יעלה עליך פא"ל אברהם אפילו אם רוח המושל או שום אונס יעלה עליך מקומך אל תנח אלא לך לארצי : נא ידך. בגי' מילה שהשביעו במילה :

שפתי חכמים

ל' עמידה שעמד השדה לאברהם. והרא"ם ומ"י הבינו דוקא אבית לשון קנין לפירש"י דהתם. ואינו כן ותימה מנין לאם זה : ת מפני שבי"ת בכל מקום מורה על תוך ומפני שאין תוך וקרוב שייך במקום הזה אמר במעמד כולם וכאן לא רצה לפרש רש"י כמו שפי' לעיל שכולן בטלין ממלאכתן וכו' דא"כ הו"ל לכל כמ"ש לעיל ולמה כתב בכל משמע שבא בתוכן א"ו אתי למדרש במעמד כולן : א (ג"א) דאל"כ מה עניינו לכאן והא דלא כ"כ בפי' הוא להודיענו שבכן נחשב כל

רש"י

בקרב כולם ובמעמד כולם ת הקנהו לו : (א) ברך את אברהם בכל. בכל עולה בגימ' בן ומאחר שהיה לו בן היה א צריך להשיאו אשה : (ב) זקן ביתו. לפי שהוא דבוק נקוד זקן : תחת ירכי. (שבועות לח) לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה כגון ספר תורה או תפילין והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה

חביבה עליו ונטלה. (ור"ל מה שלא אמר תחת ירכך וה"ל להשביע העבד במילתו לפי שאל אברהם היתה ראשונה לו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ברך את אברהם בכל. בזכות הפרשת מעשר כד"א ויתן לו מעשר מכל:

ליקוטי יקרים

פון אייערטווערגין ביי הקב"ה ער זאל איך שיינקען אייער זינד אין גאנצען איר זאלט אייך ניט מעהר שעמען, אדם איז באלד צוריק געגאנגען אוף זיין ארט, חוה הט ניט גיוואלט צוריק גיין ביז אברהם הט איר גענומען ביי די האנד אונ הט איר געפירט צוא איר ארט, נאכדעם הט ער געלייגט שרה אוף איר ארט געבין חוה:

(א) ואברהם זקן וגו'. דער מדרש תנחומא שרייבט למשל א מלך הט גהאט אשר וום ער הט אים שטארק ליב געהאט, אמאהל הט דר מלך גיזאגט צום שר ווס זאל איך דיר געבן, זילבער אונ גאלד האסטו גענוג, קנעכט אונ דינסטען האסטו, פעלדר אונ וויינגערטנער האסטו, נאר איך וועל דיר געבין אזו אקרון ווי מיין קרוין איז, אזוי הט גיזאגט הקב"ה צו אברהמען, זילבר אונ גאלד קנעכט אונ דינסטען פעלדר אונ וויינגערטנר האסטו איך וועל דיר געבען אזוי אקרוין ווי איך האב, דניאל הט געזאגט אויף הקב"ה די האר פון זיין קאפ זענען ווייס, הט הקב"ה גמאכט אברהם זאל אויך אלט ווערען אונ דיא האר פון זיין קאפ זאל ווייס ווערין:

פירוש לתורת אלהים

לאברהם לאחזת קבר צוא אברהם פאר א בית הקברות מאת פון דיא בני חת: (א) ואברהם זקן בא בימים אונ אברהם איז אלט גיוועזן ער איז גקומען אין דיא יארען ויי ברך את אברהם בכל אונ גאט האט גבענשט אברהם מיט אלערליי ברכות. רש"י שרייבט בכל טרעפט אן צוויי אונ פופציג ווי פיל בן טרעפט אן גאט הט אים גבענשט מיט א זון אונ ווייל ער הט גיהאט א זון האט ער בדארפט אים נעמען א ווייב: (ב) ויאמר אברהם אל עבדו אונ אברהם האט גיזאגט צוא זיין קנעכט זקן ביתו דער עלצטער פון זיין הויז המושל בכל אשר לו דער וואס האט גיוועלטיגט איבער אלדינג וואס צוא אים איז שים נא ידך תחת ירכי טוא נון דיין האנד אונטער מיין דיך. רש"י שרייבט אז מען שווערט מוז מען האלטן א זאך פון א מצוה אונ ווייל דיא מילה איז צוא אים גיוועזן דיא ערשטע מצוה איז זיא אים גליבט גיוועזן האט ער זיא גנומען ביי איר צו שווערען: (ג) ואשביעך ביי אלהי השמים ואלהי הארץ אונ איך וועל דיך בשווערין ביי גאט פון הימל אונ ערד אשר

משלי נחמיה

אבער אז עפרון הט די מערת המכפלה פארקויפט, איז שון אפגמעקט גיווארען דער נאמען פון עפרון אונ עס איז פאר־שריבען גיווארען דער נאמען פון אברהם, נאר עפעס פון עפרונס נאמען איז געבליבען אין די תורה צו געדיינקען דאס אומרעכט וואס עפרון הט גיטאהן, ער הט פאר קויפט אזוי אטייערע מתנה, דריבער האט הקדוש ברוך הוא ארויס גענומען פון עפרון דעם וא"ו אונ מען האט געשריבען עפרן אן וא"ו, ווייל הקדוש ברוך הוא האט ניט גיוואלט א אות פון זיין נאמען זאל זיין אין דעם נאמען פון עפרן:

אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃
ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃
ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֶהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם׃
ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃
ז יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר

וֵאלָהָא דְאַרְעָא דְּלָא תִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בֵּינֵיהוֹן׃
ד אֱלָהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלָּדוּתִי תֵּיזִיל וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק׃
ה וַאֲמַר לֵהּ עַבְדָּא מָאִים לָא תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרַי לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא אָתֵיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן׃
ו וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תְתֵיב יָת בְּרִי לְתַמָּן׃
ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא דִּי דַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאֲרַע יַלָּדוּתִי וְדִי מַלֵּל

רשב"ם

של בן ועבד לאדוניו כך היתה שדומה לענין השעבוד וכ"כ בן יכבד אב ועבד אדוניו. אבל תקיעת כף אל כף או כריתות ברית דבר לשנים ולעבור בין בתריו מצויה בשאר בני אדם: (ד) כי אל ארצי. ולא לאותם שאינם קרובי אלא למולדתי שבארצי תלך: (ה) ההשב אשיב את בנך. אל ארץ אבותיך ואע"פ שורעו של אברהם לא היה שם קורא אותו השבה הואיל וה' אברהם שם: (ז) ה' אלהי השמים. שהביאני כאן ויתן לזרעי זאת הארץ ידעתי שאינו רוצה

רש"י

קודם מילת העבד וק"ל): (ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה אמר ב ואשביעך וגו'. אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מהרן: ומארץ מולדתי. מאור ג כשדים: ואשר דבר לי. לצרכי כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפורשים בלשון על. ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל) עלי עלוהי עליהון שאין נופל אצל דבור ל' לי ולו ולהם אלא אלי. אליו אליהם ותרגום שלהם עמי עמיה עמהון אבל אצל אמירה נופל ל' לי ולו

שפתי חכמים

שעד שלא היה לו בן אמר מה תתן לי וגו' אבל עכשיו כל הברכות שלו ברכות שלמות: ב כלומר שלמעלה נאמר ואלהי הארץ: ג (נח"י)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) אלהי השמים וגו'. ולא אלהי הארץ כי באותה שעה לא נודע אלהותו לבריות. ומטעם זה ליכא מלכות בברכה ראשונה

פירוש לתורת אלהים

וָואס לא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי דוא זָאלְסְט גִיט גֶעמֶען אַוַייבּ צוּא מַיין זוּן מִבְּנוֹת פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעֲנִי וָואס אִיךְ זִיץ צְוִוישֶׁען אִים: (ד) כִּי אֶל אַרְצִי נַייעֶרְט צוּא מַיין לַאנְד אוּנ צוּא מַיין מִשְׁפָּחָה זָאלְסְטוּ גֵיין וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק אוּנ דוּ זָאלְסְט גֶעמֶען אַוַייבּ צוּא מַיין זוּן יִצְחָק: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּנ דֶר קְנֶעכְט הָט צוּ אִים גְזָאגְט אוּלַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי טָאמֶער וֶועט דִיא אִשָּׁה נִיט וֶועלֶן גֵיין נָאךְ מִיר צוּ דֶעם לַאנְד הֶהָשֵׁב אוֹיבּ אוּם קֶערֶן אָשִׁיב זָאל אִיךְ אוּם קֶערֶין דַיין זוּן צוּא דֶעם לַאנְד וָוס דוּ בִּיסְט אַרוֹס גְגַאנְגֶען פוּן דָארְט: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִשָּׁמֶר לְךָ זַיי גְהִיט צוּ דִיר פֶּן תָּשִׁיב טָאמֶער וֶועסְטוּ אוּם קֶערִין מַיין זוּן אַהִינְצוּ דוּא זָאלְסְט אִים אַהִין נִיט פִירֶן:

(ז) יְיָ דֶר גָאט פוּן דֶעם הִימֶל אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וָואס הָט מִיךְ גְפִירְט פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז אוּנ פוּן דֶעם לַאנְד פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה. רש"י פְרֶעגְט פַר וָואס הָאט עֶר נִיט גִיזָאגְט (וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) אוּנ אוֹבִין הָאט עֶר גִיזָאגְט (וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) דֶער תֵּירוּץ אִיז אַבְרָהָם הָאט צוּא אִים גִיזָאגְט אַצוּנְד אִיז עֶר דֶער גָאט פוּן הִימֶעל אוּנ פוּן דֶער עֶרְד וָוארוּם אִיךְ הָאבּ אִים גְוֵוייְנְט אִין מוֹיל פוּן דִיא לַייט אָבֶּער בְּשָׁעַת אַז עֶר הָאט מִיךְ גְפִירְט פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז אִיז עֶר נָאר גְוֶוען דֶר גָאט פוּן הִימֶל אָבֶּר דִי לַייט פוּן דֶר עֶרְד הָאבֶּן נִיט גְוִויסְט אַז עֶס אִיז פַר הַאנְדֶן אַגָאט וַאֲשֶׁר אוּנ וָואס עֶר הָט גְרֶעט פוּן מַיינֶט וֶועגֶן וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי אוּנ וָוס עֶר הָט גְשְׁווֹארֶן צוּ מִיר בַּיי בְּרִית

נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ
לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃
ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת
אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק
אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃ ט וַיָּשֶׂם
הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם
אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה׃
שלישי י וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים
מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו
בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־

אונקלוס

לִי וְדִי קַיֵּם לִי לְמֵימַר
לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא
הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאֲכֵהּ
קֳדָמָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא
לִבְרִי מִתַּמָּן׃ ח וְאִם לָא
תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי
בַּתְרָךְ וּתְהֵי זַכָּאָה
מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת
בְּרִי לָא תָתֵב לְתַמָּן׃
ט וְשַׁוִּי עַבְדָּא יָת יְדֵהּ
תְּחוֹת יַרְכָּא דְאַבְרָהָם
רִבּוֹנֵהּ וְקַיֵּים לֵהּ עַל
פִּתְגָּמָא הָדֵין׃ י וּדְבַר
עַבְדָּא עַשְׂרָא גַמְלִין
מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵהּ וַאֲזַל וְכָל
שְׁפַר רִבּוֹנֵהּ בִּידֵהּ וְקָם
וַאֲזַל לַאֲרָם דִּי עַל פְּרָת

תולדות אהרן

ואם לא קידושין סא׃

רשב"ם

שירחק זרעי מכאן שא"כ מה לו להקב"ה להביאני כאן לאיכך יודע אני שישלח מלאכו להצליח דרכך לקיים לי הבטחתו: (ט) על הדבר הזה. על התנאי שפי' לו אברהם: (י) וכל טוב ארוניו. האנשים החשובים של בית אברהם הוא שנא'

בעל הטורים

(ז) ישלח מלאכו. המיוחד לו כדכתיב כי ילך מלאכי לפניך אבל לא אותו שכתוב בו מלאך ושלחתי לפניך מלאך. ב"פ כתיב מלאכו ופי' שביקש על ב' א' בהליכה ואחד בחזרה: (י) וכל טוב. ב' במס' הכא ואידך וכל טוב

שפתי חכמים

הרא"ם והרמב"ן האריכו ודבר פשוט הוא שהרב סובר דארץ מולדתו היינו אור כשדים ומולדתו היינו בני משפחתו עיר חרן ע"ש (וזהו מבית אבי): ד מדכתיב אשר אנכי יושב בקרבו א"כ משמע דמהכנעני היושב בקרבו לוה שלא ליקח דהיינו מבנות ענר אשכול וממרא דהיו בעלי בריתו וא"כ ממילא נמי הא דכתיב הכא ונקית משבועתי אם לא תאבה ללכת וגו' קאי נמי על ענר אשכול וממרא: ה מדכתיב ויפתח הגמלים משמע דעד עכשיו היו זמומין וק"ל. ואע"ג דאין הקב"ה מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים כדאי' בחולין ז' י"ל דאעפ"כ זמם אותם שלא יאכלו אפילו מגידי רשות הרבים והוא הפקר כי מסתמא הבעלים מתייאשין מהם אך אליעזר עבד אברהם מרוב חסידותו שהיה בו לא רצה ליהנות משל אחרים אפי' מן המותר. והרא"ם תי' שאין סומכין על הנס א"נ היכא דברי הזיקא שהלכו בין שדות אחרים שאני: ו דהפסוק דקאמר וילך וכל טוב אדוניו בידו משמע דרבותא קאמר אע"פ שהולך עדיין הוה כל טוב אדוניו בידו ואי הוה הפי' ברשותו מה בא ללמדנו שכל טוב אדוניו עוד בידו כי מאי רבותא איכא ועי"ל למה לא הודיענו

רש"י

ולהם: ואשר נשבע לי. בין הבתרים: (ח) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מבנות ד ענר אשכול וממרא (קידושין סא): רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור: (י) מגמלי אדוניו. (ב"ר) נכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין ה מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדוניו בידו. (ב"ר) שטר מתנה כתב ליצחק ו על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם: ארם נהרים. בין

דעת זקנים מבעלי התוספות

של שמונה עשרה דלא שייך לומר אלהי אברהם כי בפרק שהתחיל להיות אלהי אברהם עדיין לא היה על כל העולם: (ח) ונקית משבועתי זאת. זאת משמע מיעוט לומר דמשבועה דכי אל ארצי ואל מולדתי תלך תהי נקי אבל משבועה דלא תקח אשה לבני לא תנקי ולפי זה צ"ל דענר אשכול וממרא לאו כנעניים היו: רק את בני לא תשב שמה. ואע"פ שמעולם לא בא לשם נופל נמי על יצחק לשון שיבה מפני אליעזר שהיה הולך עמו ולו יהיה שיבה גמורה שכבר היה לשם. וכן ברות המואביה

פירוש לתורת אלהים

בֵּין הַבְּתָרִים לֵאמֹר צוּ זָאגִין לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּא דַיינֶע קִינְדֶר וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן דָם לַאנְד הוּא עֶר וֶועט שִׁיקֶן זַיין מַלְאָךְ פַר דִיר וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט נֶעמֶן אַוַוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן דָארְט: (ח) וְאִם לֹא תֹאבֶה אוּנ אוֹבּ דִיא אִשָּׁה וֶועט נִיט וֶועלֶען גֵיין נָאךְ דִיר וְנִקִּיתָ וֶועסְט דוּא זַיין רֵיין פוּן מַיין שְׁבוּעָה רַק נָאר מַיין זוּהְן זָאלְסְטוּ נִיט אוּם קֶערֶען אַהִינְצוּ: (ט) וַיָּשֶׂם אוּנ דֶער עֶבֶד הָאט גִיטוּעֶן דִיא הַאנְד אוּנְטֶער דֶער דִיךְ פוּן זַיין הַאר אַבְרָהָם וַיִּשָּׁבַע לוֹ אוּנ עֶר הָאט גְשְׁווּאֹרֶען צוּ אִים אוֹף דֶער זַאךְ: (י) וַיִּקַּח אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָט גְנוּמֶען צֶעהְן קֶעמְלֶען מִגְּמַלֵּי פוּן דִי קֶעמְלֶען אֲדוֹנָיו זַיין הַאר. רש"י שְׁרַייבְּט דִי קֶעמְלֶען זֶענֶען וָוארֶען דֶער קֶענְט אַז זֵיי זֶענֶען פוּן אַבְרָהָם ווָארוּם זֵיי זֶענֶען גְגַאנְגֶען פַר שְׁלָאסֶען דִי מַיילֶער זֵיי זָאלֶען זִיךְ נִיט פַּאשֶׁען אִין פְרֶעמְדֵי פֶעלְדֶער וַיֵּלֶךְ עֶר אִיז גִיגַאנְגֶען אוּנ עֶר הָט מִיט גִינוּמֶען גָאר דָאס גוּטְץ פוּן זַיין הַאר אִין זַיין הַאנְד רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט אִים מִיט גִיגֶעבִּין אשְׁטַר מַתָּנָה אַז עֶר שֶׁענְקְט צוּא יִצְחָק גָאר זַיין פַאר מֶעגִין כְּדֵי זֵיי זָאלֶען חֵשֶׁק הָאבֶּן צוּ

עִיר נָחוֹר׃ יא וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ
לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב
לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ יב וַיֹּאמַר׀
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־
נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי
אַבְרָהָם׃ יג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין
הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת
לִשְׁאֹב מָיִם׃ יד וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר
אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה
וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה

אונקלוס

לְקַרְתָּא דְנָחוֹר׃ יא וְאַשְׁרֵי
גַמְלַיָא מִבָּרָא לְקַרְתָּא
לְבֵאֵרָא דְמַיָא לְעִדָּן רַמְשָׁא
לְעִדָּן דְּנָפְקָן מַלְיָתָא׃
יב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם זַמִּין כְּעַן קֳדָמַי
יוֹמָא דֵין וְעַבֵד טִיבוּ עִם
רִבּוֹנִי אַבְרָהָם׃ יג הָא
אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָא
וּבְנַת אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נָפְקָן
לְמִמְלֵי מַיָא׃ יד וּתְהֵי
עוּלֶמְתָּא דְּאֵימַר לַהּ
אַרְכִּינִי כְעַן קוּלְתִיךְ
וְאֶשְׁתֵּי וְתֵימַר אִשְׁתְּ וְאַף
גמליך

תולדות אהרן

והיה הנערה תענית ד :

בעל הטורים

דמשק אליעזר לקח גם מטוב דמשק: (יב) עם אדוני אברהם. ס"ת מים

רשב"ם

לפניו והאנשים אשר עמו: (יא) ויברך הגמלים. שני ברכים יש לגמל וה של

רש"י

שתי נהרות יושבת: (יא) ויברך הגמלים. הרבילם:

שפתי חכמים

כרשות אליעזר ואין להקשות והא כתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דמשמע דעד השתא לא נתן לו שטר מתנה ליצחק דכבר פירש"י הקרא בפרשה שלפני זה שכל טוב אדוניו ברשותו א"ז שטר מתנה נתן ליצחק. והרא"ם כ' דאל"כ איך היה בידו דודאי לא נתן כל ממונו

פירוש לתורת אלהים

גֶעבֶּען זַייעֶר טָאכְטֶער צוּא יִצְחָק פַאר אַוַוייבּ וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוּף גְשְׁטַאנֶען אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל עִיר נָחוֹר צוּ דֶער שְׁטָאט פוּן נָחוֹר: (יא) וַיַּבְרֵךְ אוּנ עֶר הָאט גִימַאכְט קְנִיעֶן דִיא קֶעמְלֶען אוֹסְעֶן וַוייגִיג פוּן דֶער שְׁטָאט אֶל בְּאֵר הַמָּיִם בַּייא דֶעם בְּרוּנֶען וַואסֶער: (יב) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט יְיָ גָאט אֱלֹהֵי דֶר גָאט פוּן מַיין הַאר אַבְרָהָם הַקְרֵה נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַאךְ טְרֶעפִין פַאר מִיר הַיינְט וַעֲשֵׂה אוּנ טוּא גִינָאד מִיט מַיין הַאר אַבְרָהָם: (יג) הִנֵּה אִיךְ שְׁטֵייא בַּייא דֶעם קְוַואל וַואסֶער וּבְנוֹת אוּנ דִיא טֶעכְטֶער פוּן דִיא שְׁטָאט לַייט גֵייעֶן אַרוֹס שֶׁעפֶּען וַואסֶער: (יד) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין דָם מֵיידֶל וָוס אִיךְ וֶועל צוּא אִיר זָאגֶען הַטִּי נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה נֵייג דַיין קְרוּג אוּנ אִיךְ וֶועל

ליקוטי יוסף

(יד) וְהָיָה הַנַּעֲרָה וגו׳. אֱלִיעֶזֶר הָט גְוואסְט אַז אַנַעֲרָה קֶען נִיט אָנְשֶׁעפִּין וַואסֶר אוּנ גֶעבִּין טְרִינְקֶען צֶעהְן קֶעמְלֶען דְרִיבֶּער הָט עֶר גְנוּמֶען צוּא צֶעהְן קֶעמְלֶען צֶעהְן מֶענְטְשִׁין יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ בַּשֶׁעפְּטִיגֶען נָאר מִיט אֵיין קֶעמֶל, סַיידִין זִיא אִיז אַצַדֶּקֶת וָוס דָם וַואסֶער וֶועט זִיךְ אוֹיפְהֵייבִּין פוּן בְּרוּנֶען אִין דֶערְהֵייךְ גֶעגִין אִיר, וֶועט זִיא צוּפִירֶען דִי קֶעמְלֶען צוּם בְּרוּנֶען אוּנ דִי קֶעמְלֶען וֶועלִין אַלֵיין טְרִינְקֶען, אוּנ אוֹיבּ עֶס וֶועט טַאקִי אַזוֹי זַיין, וֶועט עֶר וִויסֶען גֶעווִיס אַז זִיא אִיז אַצַדֶּקֶת אוּנ פוּן אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה, וַוייל אִין דִי צַייט אִיז קֵיינֶער גִיוֶוען דִיא וַואסֶער זָאל זִיךְ אוֹיפְהֵייבִּין גֶעגִין אִים נָאר פוּן אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה, דְרִיבֶּער ווי עֶר הָאט גִיזֶעהְן דֶעם סִימָן, וַוי זִיא אִיז גִיקוּמֶען צוּם בְּרוּנֶען הָט דִיא וַואסֶער זִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹיבִּין אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ זִיא הָט גְגֶעבִּין טְרִינְקֶען דִי צֶעהְן קֶעמְלֶען נִיט צוּ אַרְבֶּטִין פוּן זַייעֶרְטְוֶועגִין הָט אֱלִיעֶזֶר גֶעוואוּסְט זִיא אִיז פוּן אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה דְרִיבֶּער הָט עֶר אִיר בַּאלְד גִיגֶעבִּין דִיא מַתָּנוֹת, עֶר הָאט אִיר נָאר גֶעפְרֶעגְט וֶועמֶעס טָאכְטֶער זִיא אִיז, אוֹיבּ זִיא אִיז נָאנְט צוּ אַבְרָהָם אָדֶער וַייט, דֶר מדרש זָאגְט ווי עֶס אִיז גְקוּמֶן דָעם טָאג פַארִין נַאכְט, הָאט מֶען פוּן הִימֶל אִיר נִיט גִילָאזְט רוּהְעֶן נָאר זִיא זָאל גֵיין צוּ דִיא בְּרוּנֶען שֶׁעפִּין וַואסֶער:

משלי

(יב) וַיֹּאמַר ה׳ אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם וגו׳. מפרשים פְרֶעגִין דֶער עִנְיָן פוּן אַבְרָהָם מִיט אֱלִיעֶזֶר אִיז לְמָשָׁל אִין אַשְׁטָאט הָט מֶען גְדַארְפְט אַחַזָן, זֵיי הָאבֶּן גְזוּכְט אַלַאנְגֶע צַייט בִּיז זַיי הָאבֶּען גֶעפוּנֶען אַחַזָן וִוי זֵיי הָאבִּין גִיוָואלְט, גְעווֵינְלִיךְ הֶערְט מֶען צוּם בֶּעסְטִין אַחַזָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כִּפּוּר, אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטָאט הָאבֶּען גֶעוַוארְט עֶס זָאל קוּמֶען רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֶערִין דֶעם נַייעֶם חַזָן, מֶען הָאט זִיךְ דֶערְוַוארְט עֶס אִיז גְקוּמֶן רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מֶען הָט אָפְּגֶעדַאוְוינְט

יהודא

שַׁחֲרִית מֶען הָט אָפְּגֶעלֵייעֶנְט מֶען קוּקְט אוֹף דֶעם חַזָן עֶר זָאל אָנְטָאהְן דֶעם קִיטֶל אוּנ גֵיין צוּם עָמוּד, דֶר וַוייל הָאט מֶען גְזֶעהְן וִוי עֶר זָאגְט צוּם מְשׁוֹרֵר עֶר זָאל אָנְטָאהְן דֶעם קִיטוּל אוּנ טַלִית אוּנ צוּגֵיין צוּם עָמוּד, דַאווְנֶען מוּסַף, זֶענֶן אַלֶע בֵּייז גִיוָוארֶן אוֹף דֶעם חַזָן, אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִים, מִיר הָאבֶּן גְוַוארְטֶן אַזוֹ פִיל חֲדָשִׁים אוֹף דֶעם טָאג רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֶען זָאל הֶערִין דַיינֶע תְּפִלּוֹת, הָאסְטוּ גֶעשְׁטֶעלְט דַיין מְשׁוֹרֵר דַאווְנֶען מוּסַף? דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶועִן בַּיי אַבְרָהָם, פַאר

אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ
אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי׃
טו וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה
רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל
בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם
וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃ טז וְהַנַּעֲרָ טֹבַת
מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ
וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃

אונקלוס

גַּמְלָיךְ אַשְׁקֵי יָתַהּ זַמֵּינְתָּא לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אִידַע אֲרֵי עֲבַדְתָּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי׃ טו וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצֵי לְמַלָּלָא וְהָא רִבְקָה נָפְקַת דְּאִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ׃ טז וְעוּלֵימְתָּא שַׁפִּירַת חֵיזוּ (נ״י שַׁפִּירָא לְמֶחֱזֵי) לַחֲדָא בְּתֻלְתָּא וּגְבַר לָא יְדָעַהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ

תו״א ונדה על ע״ז כט: והנערה יבמות סא:

רשב״ם

גב זה וצריך להבריכו פעמים קודם שישתה מפני גובהו והוא שאמרו חכמים בשוחטת חולין וכנגדו בגמל ניכר: (יד) אותה הוכחת. כלומר אותה שהוכחת ליצחק היא תאמר לי כן ולא אשה אחרת שלא הוכחת: (טו) ואיש לא ידעה. אפילו מעשה חידודין כי צנועה היתה:

בעל הטורים

לומר בשכר יוקח נא מעט מים ענהו על המים ובשתוסיף דל״ת של חסד ס״ת דמים שאמר בזכות דמו שנשפך בפחד העקידה ענני: (יד) ובה. ג׳ במס׳ הכא ואידך ובה יחסו עניי עמי. ובה אבן יקרה. פי׳ ובה אדע כי עשית חסד אם תהיה לדקת גומלת חסדים ובה אבן יקרה שנתן לה כלי כסף וזהב ואבן יקרה כן איתא בב״ר ר׳ הונא בשם רבי יוסי אבן יקרה היתה משקלה בקע: (טז) לא ידעה. ב׳ במס׳ הכא ואידך והמלך לא ידעה מה להלן לא ידעה בין שלא כדרכה בין כדרכה אף הכא נמי:

שפתי חכמים

בשם רבי נחמיה ברכת דייתיקי שא״ל הקב״ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורים בידך ואברהם מסרם ליצחק ועי״ל שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן המתנה ליצחק באותן עשר שנים לאחר מיתת שרה אותן נכסים נתן לו קודם מותו וק״ל: ז לא שע״י הסי׳ ידע זה אלא סוף התחלת דבור שהתחנן לה׳ שיודיע לו בה כי עשה חסד. ומהרש״ל

רש״י

(יד) אתה הכחת. ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם ולשון הוכחת בירית אפרובי״ט בלעז (דוא האסט בעשטימט): ובה אדע. לשון ז תחנה הודע לי בה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד (ב״ר): (טז) בתולה. ממקום בתולים (ב״ר): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה לפי שבנות הנכרים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום

דעת זקנים מבעלי התוספות

השבה עם נעמי משדי מואב ואע״פ שרות לא היתה מעולם לשם קורא לה לשון שיבה מפני נעמי ההולכת עמה: (יד) ובה אדע. פירש״י שהוא לשון תחנה וגו׳ ותימה לה״ר משה דאמרינן בעלמא שלשה שאלו שלא כהוגן וחשיב אליעזר עבד אברהם ולפירש״י לא שאל שלא כהוגן:

ליקוטי נחמיה

(טו) וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ. צוּ וָוס דֶערְצֵיילְט די תּוֹרָה אַז רִבְקָה הָט גֶהַאלְטְן דָעם קְרוּג אוֹיף אִיר אַקְסִיל, צוּ ווייזֶן אִיר גוּטְקֵייט צוּ טָאן חֶסֶד אַלֶע נְעָרוֹת פְלֶעגֶן בַּהַאלְטֶן זֵייעֶרֶע קְרִיג וַואסֶר, ווייל זֵיי הָאבֶּן מוֹרָא גֶעהַאט אִין וֶועג גֵייעֶנְדִיג וָועלְין מֶענְטְשִׁין אוֹיסְטְרִינְקֶען בֵּיי זֵיי דִי וַואסֶער, יֶעדֶערֶער וֶועט בֶּעטֶן אַבִּיסֶל וַואסֶר אַטְרוּנְק, וֶועלֶן זֵיי מוּזִין עֶטְלִיכֶע מָאהְל צוּרִיק גֵיין צוּ דִי בְּרוּנֶן אָנְשֶׁעפִּין וַואסֶער, אוּנ רִבְקָה הָט נִיט בֶּעהַאלְטִין אִיר קְרוּג, נָאר זִיא הָט אִים גֶעהַאלְטִין אוֹיף אִיר אַקְסִיל, אוּנ וֶוער עֶס הָט גִיבֶּעטֶן אַבִּיסֶל וַואסֶר אַטְרוּנְק הָט זִיא אִים גֶגֶעבֶּן׃

פירוש לתורת אלהים

טְרִינְקֶען וְאַמְרָה אוּנ זִיא וֶועט זָאגֶען טְרִינְק אוּנ דַיינֶע קֶעמְלֶען וֶועל אִיךְ אוֹךְ אָן טְרִינְקֶען אֹתָהּ זִיא הָאסְטוּ בַּוֶוערְט צוּ דַיין קְנֶעכְט צוּ יִצְחָק. רש״י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גְזָאגְט זִיא אִיז וֶוערְט זִיא זָאל טָאן גְמִילוּת חֶסֶד אוּנ זִיא אִיז וֶוערְט זִיא זָאל אַרַיין גֵיין אִין הוֹיז פוּן אַבְרָהָם וּבָהּ אֵדַע אוּנ אִיךְ בֶּעט דִיךְ דָארְךְ אִיר זָאל אִיךְ ווִיסֶן כִּי עָשִׂיתָ אַז דוּ הָאסְט גְטָאן חֶסֶד מִיט מַיין הַאר אַז זִיא וֶועט זַיין פוּן זַיין מִשְׁפָּחָה אוּנ וֶועט זַיין הָגוּן צוּ אִים וֶועל אִיךְ ווִיסֶן אַז דוּ הָאסְט גְטָאן חֶסֶד מִיט מַיין הַאר׃ (טו) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען הוּא עֶר הָאט נָאךְ נִיט פַאר לֶענְדִיגְט צוּ רֵייד‍ֶן וְהִנֵּה רִבְקָה יוֹצֵאת רִבְקָה אִיז אַרוֹיס גִינַאנְגֶען אֲשֶׁר וָואס זִיא אִיז וָוארֶען גִיבָּארִין צוּא בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה דֶר זוּן פוּן מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם דָאס ווייבּ פוּן נָחוֹר דֶער בְּרוּדֶער פוּן אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ אוּנ אִיר קְרוּג אוֹיף אִיר אַקְסֶעל׃ (טז) וְהַנַּעֲרָה אוּנ דָאס מֵיידֶעל אִיז זֵייעֶר אַשֵׁיין גְשְׁטַאלְט בְּתוּלָה זִיא אִיז אַבְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ אוּנ קֵיין מַאן הָאט זִיא נִיט בַּאשְׁלָאפֶען וַתֵּרֶד אוּנ זִיא הָאט גִנִידֶערְט צוּם קְוַואל

משלי יהודא

אֲבִימֶלֶךְ הָט עֶר גִיטָאהְן תְּפִלָּה, פַאר וָורוּם הָאט עֶר גְטָאן תְּפִלָּה, דִי תְּפִלּוֹת זֶענֶען גִיוֶוען פַאר פְרֶעמְדֶע, הָאט מֶען גֶערֶעכוּנְט אַז עֶר וֶועט דַארְפֶן אַתְּפִלָּה פַר זַיין זוּהְנְס זִוּוּג, וֶועט עֶר גֶעווּיס מִתְפַּלֵּל זַיין גְרוֹסֶע תְּפִלּוֹת, נָאכְדֶעם אִיז גִינְוָארֶען פַארְקֶערְט, עֶר הָט פַאר זַיין זוּהְנְס זִוּוּג נָאר נִיט גְבֶּעטִין, עֶר הָט גְזָאגְט צוּא אֱלִיעֶזֶר הקב״ה וֶועט גֶעווִיס שִׁיקֶען זַיין מַלְאָךְ פַר דִיר אוּנ דוּ וֶועסְט נֶעמֶען אַאִשָּׁה פַאר מַיין זוּהְן, אָבֶּער דֶר קְנֶעכְט זַיינֶער „אֱלִיעֶזֶר״, עֶר הָט זִיךְ
גֶעשְׁטֶעלְט

רענן לח 14 10

יז וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר
הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃
יח וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד
כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ׃ יט וַתְּכַל
לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ
אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת׃
כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת
וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב
וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו׃ כא וְהָאִישׁ

אונקלוס

וּסְלֵקַת׃ יז וּרְהַט עַבְדָּא
לְקַדָּמוּתַהּ וַאֲמַר אַשְׁקִינִי
(נ"י אַטְעֲמִנִי) כְּעַן זְעֵיר
מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ׃ יח וַאֲמֶרֶת
אִשְׁתְּ רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת
וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ
וְאַשְׁקְתֵהּ׃ יט וְשֵׁיצִיאַת
לְאַשְׁקָיוּתֵהּ וַאֲמֶרֶת אַף
לְגַמְלָיךְ אַמְלֵי עַד דִּי
סַפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי׃
כ וְאוֹחִיאַת וּנְפָצַת קוּלְתַהּ
לְבֵית שַׁקְיָא וּרְהָטַת עוֹד
לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל
גַּמְלוֹהִי׃ כא וְגַבְרָא שָׁהֵי

תו"א הגמיאיני שבת עז:

בעל הטורים

(יט) ותכל. ב' במס' הכא ואידך ותכל דוד וגו' לצאת אל אבשלום כי נחם על אמנון כי מת. ותכל דוד לצאת למה ותכל להשקותו כי שתה כוס

רשב"ם

(יט) גם לגמליך אשאב. הבין שזימן לו הקב"ה מה שביקש: (כ) ותער. כמו ותערה במו ותכל ותכלה מגזרת וקיר ערה מגן: השוקת. מלשון וישק צאן לבן. שם דבר כמו בושת מלשון גם בוש לא יבושו: (כא) והאיש משתאה. מלשון תשאה שממה והתי"ו כמו תי"ו בישתבח מן שבח. וישתמר חוקות עמרי. מלשון שמר כלו' משתומם ומחשב על שאמרה לו זאת הנערה. והמפרש

רש"י

אחר העיד על זו שנקייה מכל: (יז) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו ח המים לקראתה. (ב"ר): הגמיאיני נא. לשון גמיעה הומיי"ר בלעז (שלוקקען שלירפען): (יח) ותורד כדה מעל שכמה: (יט) עד אם כלו. הרי אם משמש בל' אשר: אם כלו. ת"א די ספקון שזו היא גמר שתייתן ט כששתו די ספוקן: (כ) ותער. לשון נפילה והרבה יש בלשון משנה המערה מכלי אל כלי. ובמקרא יש לו דומה (תהלים קמא) אל תער נפשי (ישעיה נג) אשר הערה למות נפשו: השקת. אבן חלולה ששותים בה הגמלים: (כא) משתאה. לשון שאייה כמו שאו ערים. תשאה שממה (ישעיה ו): משתאה. משתומם ומתבהל על שראה דבריו קרוב להצליח אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תתמה בתי"ו של משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת בלשון מתפעל שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד כגון משתאה מגזרת שאה משתולל (ישעיה נט) מגזרת שולל

שפתי חכמים

פי' דאל"כ ה"ל ניחוש ממש: ח דק"ל למה נאמר לקראתה כיון שכבר מלאה הכד ועלתה מן הבאר הל"ל וירץ אחריה שהרי גם העבד היה עומד על הבאר אצלה כדכתיב הנה אנכי נצב על עין המים אלא לקראתה ה"פ שרץ העבד אחריה בשביל שהמים עלו לקראתה. כן מצאתי בשם מהר"ר אברהם מפראג. ומהרש"ל פי' וז"ל נראה שכך הוא הפשט שלא היה עומד אצל המעין ממש אלא רחוק ממנו ורש"י דייק מדכתיב וירץ העבד וגו' עבד דכתב קרא ל"ל דהא כל הענין משתעי ממנו (וכמ"ש לקמן והאיש משתאה וגו' ויאמר בת מי את) אלא בעבור שהיה עבד אברהם וידע שאברהם הורגל באלו נסים כדלעיל גבי שבע כבשות האלה היה רץ לקראתה ואמר ראויה היא לבית אברהם שהרי המים עולים לקראתה כמו לאברהם עכ"ל: ט ולא מל' כליה כי תרגום כלה

פירוש לתורת אלהים

בְּרוּנֶען אוּנ הָאט דֶער פִּילְט איר קְרוּג מִיט וַואסֶער אוּנ הָט אוּף גִבְּרַאכְט׃ (יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ אוּנ דֶער קְנֶעכְט אִיז גִילָאפֶען אַקֶעגִין אִיר. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל עֶר הָאט גִזֶעהֶן דִי וַואסֶער זֶענֶן אוּף גִיגַאנְגֶען אַקֶעגִין אִיר הָאט עֶר פַּאר שְׁטַאנֶען אַז זִיא אִיז אַצְדֶקֶת דְּרוּם אִיז עֶר גִילָאפִין אַקֶעגִין אִיר וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אָן זִיפֶּען אַבִּיסֶעל וַואסֶער פוּן דַיין קְרוּג׃ (יח) וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדוֹנִי אוּנ זִיא הָאט גִיזָאגְט טְרִינְק מַיין הַאר וַתְּמַהֵר אוּנ זִיא הָט גְאַיילְט אוּנ זִיא הָאט אַרָאפּ גִינִידֶערְט אִיר קְרוּג פוּן אִיר אַקְסִיל אוּיף אִיר הַאנְט אוּנ זִיא הָט אָן גִטְרֶענְקְט אִים׃ (יט) וַתְּכַל לְהַשְׁקוֹתוֹ אוּנ זִיא הָאט פַר לֶענְט צוּ אָן טְרִינְקֶן אִים וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גִיזָאגְט צוּא דַיינֶע קֶעמְלֶען וֶועל אִיךְ אוֹךְ אָן שֶׁעפֶּן עַד אִם כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת בִּיז זַיי וֶועלִין פַאר לֶענְדֶען צוּא טְרִינְקֶן׃ (כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת אוּנ זִיא הָאט גְאַיילְט אוּנ זִיא הָאט אוּס גִילֵיידִיגְט אִיר קְרוּג צוּא דֶער טְרִינְק קָארִיטֶע וַתָּרָץ אוּנ זִיא אִיז גִילָאפֶען צוּם בְּרוּנֶען אָן צוּ שֶׁעפִּין וַתִּשְׁאַב לְכָל גְמַלָּיו אוּנ זִיא הָאט אָן גְשֶׁעפְּט צוּ אַלֶע זַיינֶע קֶעמְלֶען׃ (כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ אוּנ דֶר מַאן אֱלִיעֶזֶר נוּאר זִיךְ פַאר וואוּנְדֶרִין פוּן אִירֶענְט וֶועגֶן

משלי יהודא

גֶעשְׁטֶעלְט מִתְפַּלֵּל זַיין פַר זַיין הֶערְ אַבְרָהָם, אוּנ הָאט גִיבֶּעטִין בַּיי הקב"ה עֶר זָאל טָאהֶן חֶסֶד מִיט אַבְרָהָם, נָאר דֶר אֱמֶת אִיז, עֶס אִיז גִיוֶועֶן אַגְרוֹיסֶער אוּנְטֶער שִׁייד פוּן אֱלִיעֶזֶר צוּ אַבְרָהָם, נוייל אַבְרָהָם הָט גְשְׁוואוּסְט אַז אַאִשָּׁה פַר יִצְחָק גִיהֶער צוּ הקב"ה, דָאס מוּז הקב"ה אַליין טָאן, נוייל הקב"ה מוּז בְּרֵיינְגֶען פוּן יִצְחָק דִי יוּדִישֶׁע פָאלְק,

מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת
הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃ כב וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח
הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי
צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב
מִשְׁקָלָם׃ כג וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי
נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ

אונקלוס

בַּהּ מִסְתַּכַּל שָׁתִיק
לְמִידַע הַאַצְלַח יְיָ אָרְחֵהּ
אִם לָא׃ כב וַהֲוָה כַּד
סַפִּיקוּ גַמְלַיָּא לְמִשְׁתֵּי
וּנְסֵיב גַּבְרָא קְדָשָׁא
דְדַהֲבָא תִּקְלָא מַתְקָלֵהּ
וּתְרֵין שֵׁירִין עַל יְדַהָא
מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין
דְּדַהֲבָא מַתְקַלְהוֹן׃
כג וַאֲמַר בַּת מָן אַתְּ חַוִּי
כְּעַן לִי הַאִית בֵּית אֲבוּךְ
אֲתַר כָּשַׁר לָנָא לִמְבַּת׃

רשב"ם

לשון שתייה אי אפשר מפני שהאל"ף שבו לא תהיה בלשון שתייה. ועוד שלא אמרה לו רבקה להשקות את גמליו עד לאחר שתייתו ואז התחיל להיות מחשב ותוהא: (כב) ויקח האיש נזם זהב, י"ל שאחר ששאל לה בת מי את נתן לה כמו שכתוב בפנינו בסיפור דבריו אלא שלא להפסיק סדר דבריו ותשובת דברי' לבן הקדים מעשה נתינה שנתן לה: בקע. חצי שקל כמו נטה ידך על הים ובקעהו: (כג) מקום לנו ללין. מקום לנו בביתך ולמה אנו צריכין. ללין לבית

בעל הטורים

תנחומין על אמנון: (כב) בקע. ב' במס' הכא ואידך בקע לגלגלת שדת

שפתי חכמים

גמירא: י ר"ל ל"ל הא' בשלמא לפי התרגום שפי' ל' שהייה השורש הוא שהי או שהה ותבא הא' תחת היו"ד למ"ד הפעל או תחת ה"א למ"ד הפעל אבל אם הוא לשון שתייה שהשורש שא הוא שתה הא כל ג' אותיות שרשיות הן מפורשות במלת משתאה ודו"ק: כ דאל"כ בקע משקלו ל"ל הרי לא היה משקלו מופלג וכן עשרה זהב משקלם ובשני צמידים דרשו מה שדרשו משום דקשה להם שני ל"ל הא מיעוט צמידים שנים: ל (רא"ם) ואע"פ שבסיפור העבד ללבן כתב ששאל תחלה ואחר כך נתן כבר פי' רש"י שם שלא יתפשו אותו בדבריו וכו' וליכא למימר שסיפורו ללבן היה עיקר והכא אין מוקדם ומאוחר בתורה דבחד ענין מאי דמוקדם מוקדם וכו' אבל קשה לדבריו דהא לעיל ר"פ וירא פרש"י גבי ויאמר אדני וגו' דאין מוקדם ומאוחר אפי' בחד ענין וכמו שפרש"י גבי לא ידון רוחי באדם

רש"י

וישתומם (שם טז) מגזרת שממה. (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי מגזרת וישמר אף כאן משתאה מגזרת שאה וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נבהל ונאלם ובעל מחשבות כמו (איוב יח) על יומו נשמו אחרונים (ירמיה ב) שומו שמים (דניאל ד) אשתומם כשעה חדא כך תפרש לשון שאייה באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה וגברא שהי שוהא ועומד במקום אחד לראות ההצליח ה' דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתיה שאין אל"ף נופלת בלשון שתיה: משתאה לה. משתומם עליה כמו (לעיל כ) אמרי לי אחי הוא. וכמו (לקמן כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו: (כב) בקע. רמז לשקלי ישראל ב בקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן: (כג) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה ל לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ויקח האיש נזם זהב. החכם ר' משה דורש מקרא זה לפי פשוטו ויקח האיש נזם זהב ושני צמידים בידו לתת עליה אם תהיה הגונה ויאמר לה בת מי את וכשהגידה לו משפחתה אז נתנם לה והכתוב קצר דבריו כמו שמצינו בכמה מקומות. וכן מוכיח בספור דבריו דכתיב ואשאל ואחר ואשים. וגם כאן לא כתוב ויקח האיש נזם זהב ויתן על ידה:

ליקוטי יוסף

(כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ וגו'. נוי מִיר הָאבְּן פְּרִיעֶר גְזָאגְט אַז דֶער סִימָן פוּן אֱלִיעֶזֶר אִיז גִיוֶוען אוֹיבּ דִי וַואסֶער וֶועט זִיךְ אוֹיפְהֵייבִּין גֶעגִין דִי נַעֲרָה, אוּנ גֶעוִוים אִיז אַזוֹ גִיוֶוען, וָוארוּם עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ אֵיין נַעֲרָה זָאל קֶענֶען אָנְשֶׁעפִּין וַואסֶער פַר צֶעהְן קֶעמְלֶען, וָואס הָט אֱלִיעֶזֶר זִיךְ גֶעוְואוּנְדֶערְט, אוֹיבּ הקב"ה הָט בֶּעגְלִיקְט זַיין וֶועג, אָדֶער נִיין, נָאר אֱלִיעֶזֶר הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער הָאט זִיא דָאס מִיט כִּשּׁוּף גִטָאן, דְרִיבֶּר הָט עֶר אִיר בַּאלְד גְגֶעבִּין מַתָּנוֹת, עֶר הָט גֶעטְרַאכְט אוֹיבּ זִיא אִיז טַאקִי אַצַדֶּקֶת אוּנ פוּן אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה, וֶועט זִיא דָאךְ זַיין דָם ווייבּ פוּן יִצְחָק מֶעג עֶר דַאךְ אִיר גֶעבִּין מַתָּנוֹת, אוּנ אוֹיבּ זִיא אִיז אַמְכַשֵּׁפָה מוּז עֶר אִיר גֶעבִּין אַמַתָּנָה, ווייל מֶען טָאר נִיט נֶעמֶען פוּן אַמְכַשֵּׁפָה אוּמְזִיסְט, וָוארוּם עֶס אִיז אַסַכָּנָה נת"ו:

פירוש לתורת אלהים

וַוייל עֶר הָאט גֶזֶעהְן עֶס אִיז נָאהֶנְט זַיינֶע רֵייד זָאלֶן בַּגְלִיקְט וֶוערֶן נָאר עֶר הָט נִיט גֶוְוִיסְט אוֹבּ זִיא אִיז פוּן מִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם אוֹבּ נִיט מַחֲרִישׁ עֶר וַואר שְׁטִיל שְׁוַוייגֶן צוּ וִויסֶן אוֹבּ גָאט הָט בַּגְלִיקְט זַיין וֶועג וָוס עֶר אִיז גְגַאנְגֶן אִנ אוֹבּ נִיט: (כב) וַיְהִי אוּנ עֶס וַואר וִוי דִי קֶעמְלֶין הָאבִּין פַר לֶענְט צוּ טְרִינְקֶען וַיִּקַּח אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ הָט גְנוּמֶן אַגִילְדֶענֶם נָאז בַּאנְד בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ זַיין וָואג אִיז גִיוֶוען אַהַאלְבִּין שֶׁקֶל עֶר הָאט מְרַמֵּז גִיוֶוען אַז דִיא יִשְׂרָאֵל וֶועלֶען גֶעבֶּן אִיטְלִיכֶער אַהַאלְבֶּן שֶׁקֶל אַז מֶען וֶועט זֵייא צֵיילֶן וּשְׁנֵי אוּנ צְוֵוייא אָרוּם בֶּענְדְלִיךְ אוֹף דִיא הֶענְט

דָם וַוייזְט אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן מְקַבֵּל זַיין צְוֵויי לוּחוֹת עֲשָׂרָה זֵייעֶר וָואג אִיז גְוֶוען צֶעהְן רֶענְדְלֶךְ דָאס וַוייזְט
אוֹף דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וָואס שְׁטֵייט אוֹף דִי לוּחוֹת: (כג) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט וֶועמְס טָאכְטֶר בִּיסְטוּ

משלי יהודא

דְרִיבֶּר הָט עֶר בַּיי זִיךְ גֶעטְרַאכְט אִין אַזוֹ אַגְרוֹסֶע זַאךְ בִּין אִיךְ נִיט וֶוערְט אִיךְ זָאל מִיךְ אַרַיינְמִישְׁעֶן, אֲפִילוּ מִיט תְּפִלָּה אוֹיךְ נִיט, נָאר אֱלִיעֶזֶר וָוס עֶר הָט דֶעם עִנְיָן פוּן יִצְחָק'ס זִוּוּג נִיט אַזוֹי גוּט פַארְשְׁטַאנֶען הָאט עֶר מִתְפַּלֵּל גִיוֶוען צוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אוּנ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט אִים גֶעוִויזֶען אַז זַיין תְּפִלָּה אִיז נִיט גֵייטִיג, דְרִיבֶּער אֵיידֶער עֶר הָאט גֶעעֶנְדִיגְט זַיינֶע רֵייד אִיז רִבְקָה גְקוּמֶן צוּא אִים:

לָלִין׃ כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל
אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃
כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא
רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן׃ כו וַיִּקֹּד
הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃ רביעי כז וַיֹּאמֶר
בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם
אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית
אֲחֵי אֲדֹנִי׃ כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֵּד
לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן

כד וַאֲמֶרֶת לֵהּ בַּת
בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּה
דִּילֵידַת לְנָחוֹר׃ כה וַאֲמֶרֶת
לֵהּ אַף תִּבְנָא אַף כִּסָּתָא
סַגִּי עִמָּנָא אַף אֲתַר כְּשַׁר
לְמִבָת׃ כו וּכְרַע גַּבְרָא
וּסְגִיד קֳדָם יְיָ׃ כז וַאֲמַר
בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע
טִיבוּתֵהּ וְקוּשְׁטֵהּ מִן
רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקְנָא
דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית אֲחוּהִי
דְּרִבּוֹנִי׃ כח וּרְהָטַת
עוּלֶמְתָּא וְחַוִּיאַת לְבֵית
אִמַּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃
כט וּלְרִבְקָה אֲחָא וּשְׁמֵהּ

בעל הטורים

לה זכות הסקלים: (כט) ולרבקה. ב׳ במס׳ חד ר״פ ולרבקה אח וחד ס״פ ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה שכהו עיניו מעשן ע״א של עשו אבל לרבקה

רשב״ם

לינה שם דבר הוא כמו כי יהיה ריב בין אנשים מן וירב בלבן. בין דין לדין. שם דבר מן וילן שם בלילה הוא. אבל היא שאמרה גם מקום ללון. פירושה ללון גופני כמו לקום לשוב מצרימה ואילו אי אמרה גם מקום לכם כמו שאמרו הם מקום לנו היה לה לומר ללין כמו שאמרו הם שהיה משמע גם מקום לכם ולמה לבית לינה. אבל ללון אין צריך פי׳ שהרי משמע ללון בו בני אדם. זהו עיקר פשוטו למדקדק לשון הקדש: (כה) גם תבן. שלא שאלת גם מקום ללון ששאלת דרך המקרא כבא כמו גם לי גם לך:

רש״י

שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב״ה דרכו: ללין. לינה מ אחת. לין שם דבר נ והיא אמרה ללון כמה לינות: (כד) בת בתואל. השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: (כה) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא כגון תבן ושעורים: (כז) בדרך. דרך המזומן דרך הישר באותו דרך שהייתי צריך. וכן כל בי״ת ולמ״ד וה״א המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת״ח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר: (כח) לבית אמה. דרך הנשים היתה להיות להן בית לישב בו למלאכתן ואין הבת ם מגדת אלא לאמה: (כט) וירץ. למה רץ ועל מה רץ

שפתי חכמים

ע״ש: מ דאל״כ למה לא אמר בשניהם ללין או בשניהם ללון: נ שם דבר על משקל שיר ניר וללון מקור הכולל לינות רבות ולינה אחת וכו׳: ס והא דכתיב גבי רחל ותגד לאביה משום שמתה אמה. שכ״ל:

פירוש להורת אלהים

רש״י שרייבט ער האט איר פריר גיגעבן דיא מתנות אונ דער נאך האט ער זיא גפרעגט ווער זיא איז ווייל ער איז בטוח גיוועזן אין דעם זכות פון אברהם אז גאט ב״ה האט בגליקט זיין וועג הגידי נא לי זאג צוא מיר הי״ש אוב עס איז דא אין דיין פאטערס הויז איין ארט פאר אונז צו נעכטיגן אנאכט: (כד) ותאמר אונ זיא האט גזאגט צו אים איך בין דיא טאכטער פון בתואל בן מלכה דער זון פון מלכה וואס זי הט גיבארן צו נחור (עיין רש״י): (כה) ותאמר אונ זיא הט גזאגט צו אים עס איז אוך דא שטרוי אונ אוך פיל פאשע מיט אונז גם מקום ללון אונ עס איז אוך דא איין ארט צו נעכטיגן פיל נעכט:

ליקוטים על התורה

(כז) אנכי בדרך נחני ה׳ וגו׳. דר ספר אהל יעקב שרייבט למשל אסוחר הט געדונגען אפוהר ביי אפוהרמאן ער זאל מיט אים פארין אין מאסקווע, דר סוחר איז קיין מאל גיוועזן אין מאסקווע, דר פוהרמאן הט איינגעשפאנט דיא פערד אונ הט געזעצט אגוי ביי די פערד, ער זאל פארין מיט דעם סוחר, הט דער סוחר געזאגט צום פוהרמאן, דו זאלסט וויסען איך קען ניט ריידין רוסיש אונ ער קען ניט ריידין יודיש, אונ איך בין אין מאסקווע קיין מאל גיוועזן, איך וועל צו אים ניט קענען ריידין אונ ער צוא מיר וועט אויך ניט קענען ריידין, וועלכע שטאט איז מאסקווע ווייס איך אויך ניט ווי אזוי קען איך מיט אים פארין, האט דער פוהרמאן גיזאגט צום סוחר, דוא האסט מיט דעם גוי גאר ניט וואס צוא ריידין דיא גאנצע וועג, ער ווייס דיא וועג וואס גייט גלייך ביז מאסקווע, אונ ער וועט זיך אין מיטן

(כו) ויקוד אונ דער מאן הט גקניט אונ האט זיך גביקט צו גאט: (כז) ויאמר אונ ער הט גזאגט גלובט איז דר גאט פון מיין האר אברהם אשר וואס ער הט ניט פר לאזט זיין חסד אונ זיין אמת פון מיין האר אנכי איך בדרך אין גוטין וועג נחני האט מיך גאט גפירט אין הויז פון די פריינד פון מאן האר: (כח) ותרץ אונ דאס מיידל איז גלאפן אונ האט גזאגט אין הויז פון איר מוטער כדברים האלה אזו וויא דיא רייד: (כט) ולרבקה אונ צוא רבקה איז געווען אברודר אונ זיין נאמן וואר לבן וירץ אונ לבן איז גילאפן צוא דעם

אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן: ל וַיְהִי ׀
כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־
יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה
אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ
וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־
הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן: לא וַיֹּאמֶר בּוֹא
בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ
וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:
לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח

אונקלוס

לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוַת גַּבְרָא
לְבָרָא לְוַת עֵינָא: ל וַהֲוָה
כַּד חֲזָא יָת קְדָשָׁא וְיָת
שֵׁירַיָּא עַל יְדֵי אֲחָתֵהּ
וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָּמֵי
רִבְקָה אֲחָתֵהּ לְמֵימַר
כְּדֵין מַלֵּל עִמִּי גַּבְרָא
וַאֲתָא לְוַת גַּבְרָא וְהָא
קָאֵם עִלָּוֵי גַּמְלַיָּא עַל
עֵינָא: לא וַאֲמַר עוּל
בְּרִיכָא דַּיְיָ לְמָא אַתְּ
קָאֵם בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי
בֵּיתָא וַאֲתַר כְּשַׁר
לְגַמְלַיָּא: לב וְעַל גַּבְרָא
לְבֵיתָא וּשְׁרָא גַּמְלַיָּא

רשב"ם (לב) ויפתח . כמו אלו יתהלל חוגר כמפתח. התיר חבישתם :

בעל הטורים

לא היק לפי שהיא ראתה כן בבית אביה שהיה כומר לע"א וע"כ הקדים הכתוב שם ילחק לומר שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ליצחק. א"נ רמז למ"ש הנושא אשה יבדוק באחיה שרוב בנים דומין לאחי האם ובשביל שהיה אחיה רשע ילדה רשע עשו הרשע וזהו ולרבקה אח ושמו לבן ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה : (לא) ומקום . ב' הכא ואידך ומקום לזהב יזוקו. בשביל מקום לזהב שראה מה שנתן לאחותו פינה מקום לגמלים: (לב) ויפתח. ב' הכא ואידך ויפתח על הלוחות ידותיה בבנין הבית מה התם לשון ציור אף הכא היו הגמלים של אברהם מצוירין ומסומנים

רש"י

ע ויהי כראות את הנזם אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון: (ל) על הגמלים. לשמרן פ כמו (לעיל יח) והוא עומד עליהם. לשמשם: (לא) פניתי הבית. מעבודת צ אלילים (ב"ר): (לב) ויפתח. התיר זמם שלהם שהיה סותם את

שפתי חכמים

ע (תמ"ש) אין כוונת רש"י להקשות למה רץ וכו' ולתרץ הקושיא במ"ש אמר עשיר וכו' רק רוצה ליישב לתקן ל' הפסוק שהוא מסורס ומהופך דהל"ל תחלה ויהי כראות וגו' וכשמעו וגו' ואח"כ וירץ כסדר שראה ושמע מאחותו ואח"כ רץ גם לא יתכן לומר רץ מתחלה ואח"כ ראה הנזם ושמע מרבקה ואח"כ ויבא אל האיש וגו' וגדולה מזו שאמר ויהי כראות באמצע הענין דה"ל להסמיך וירץ ויבא ולא להפסיק במ"ש ויהי כראות וגו' ל"פ וירץ למה רץ ור"ל לכך נכתב הפסוק כסדר זה ליתן בעצמו טעם למה וירץ כלל ותו יש כאן ב' סבות על הרילה דהיינו כראות וגו' וכשמעו וגו' וז"ש ועל מה רץ כלומר על איזה סיבה רץ ובא הכתוב במה שסמך ויהי כראות לוירץ וגו' לפרש ויהי הרילה כראות הנזם וגו' אמר עשיר וכו' ולא היתה מחמת שמיעת דברי רבקה לדונו לזכות שעשה לכבוד אליעזר או מחמת סבה אחרת ולא מחמת ממון מפא"כ אם הי' נכתב ויהי כראות וגו' וכשמעו וגו' קודם לוירץ וגו' לא היינו יודעים על איזה סבה רץ או אם על שניהם ודו"ק וכזה מדוקדק פרש"י שהזכיר בדבריו לשון הפ' למה וירץ וכו' ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וכו' שניכרין בזה דברי אמת שכוונתו לתקן לשון הפסיק שיהיה לו סדר וחיבור נכון ומתקנו בהוספתו באמצע איזה תיבות כדרכו ברוב המקומות לבקי בדברי רש"י דאילו היה כוונתו להקשות ולתרץ כהבנת המפרשים הול"ל למה רץ וכו' אמר עביר וכו' ומ"ש ויהי כראות את הנזם קודם מ"ש אמר עביר וכו' אין לו שחר והבנה כלל: פ דאל"כ מאי עומד רוכב מבע"ל: צ דאל"כ פניתי

ליקוטים על התורה

וועג ניט שטעלין ניט אין שטעט אונ אין דערפער אויף איין מנוט אויך ניט, ער וועט פארין גלייך ביז מאסקווע, אונ אין די שטאט וואו ער וועט זיך שטעלין וועסטו וויסען דאס איז מאסקווע, וועסטו אראפגיין פון פוהר וואהין דו וועסט וועלין וועסטו גיין. דס זעלביגע איז גיוועזן ביי אליעזר מען הט איינגעשפאנט צעהן איזלען אונ מען איז ארויסגיפארן מיט זיי פון שטאט, וואהין זאל מען פארין, האט ער ניט געוואוסט, זיינע מענטשין האבין אויך ניט געוואוסט, נאר די קעמלען אליין האבן אנגעהויבן לויפין, זיי זענן גילאפן דורך שטעט דורך דערפער אונ האבין זיך ניט גשטעלט ביז זיי זענן געקומן צו דעם ברונען וואס נעבין חרן, האבן זיי זיך געשטעלט, אונ דעם גאנצין וועג זענען זייא גילאפין אין איין טאג, אונ נוייל די קעמלן האבן זיך דא גשטעלט, הט אליעזר גוואוסט אז דא איז חרן אונ פון דעם ארט וועט ער נעמן אנווייב פר יצחק, דס הט אליעזר איצט גערעט צו זיך אליין, אונ די ווערטער הט ער דערציילט נאין פסוק מח) צו לבן אונ בתואל:

פירוש לתורת אלהים

מענטש אויף דער גאס צוא דעם קוואל ברונן. רש"י פרעגט נאך וואס איז ער גלאפן דר תירוץ איז: (ל) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן אז ער האט גזעהן דעם נאז באנד מיט די ארום בענדלך אויף די הענט פון זיין שוועסטער האט ער גזאגט דער איז איין עושר האט ער בייא אים גוואלט אויס נארען זיין געלד וּכְשָׁמְעוֹ אונ אז ער האט געהערט די רייד פון רבקה לֵאמֹר צו זאגען כֹּה דִבֶּר אזו האט דר מענטש צו מיר גרעט וַיָּבֹא אונ ער איז גקומן צו דעם מענטש אונ ער איז גשטאנען ביי דיא קעמלען ביי דעם קוואל : (לא) וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט קום דו געבענשטער פון גאט לָמָּה פר וואס שטייסטו אויף דער גאס וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי אונ איך האב אום גרומט דיא שטוב פון דער עבודת כוכבים אונ איין ארט צו דיא קעמלען :

(לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח אונ דער מאן איז גקומען אין הויז אריין אונ הט געפינט די מיילר פון דיא

הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ לג וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר׃ לד וַיֹּאמַר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי׃ לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃ לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי

אונקלוס

וִיהַב תִּבְנָא וְכִסָּתָא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גֻבְרַיָּא דְּעִמֵּהּ׃ לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי לְמֵיכַל וַאֲמַר לָא אֵיכוֹל עַד דַּאֲמַלֵּל פִּתְגָּמָי וַאֲמַר מַלֵּל׃ לד וַאֲמַר עַבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא׃ לה וַיְיָ בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָא וִיהַב לֵהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וַחֲמָרִין׃ לו וִילֵידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסֵיבַת וִיהַב לֵהּ יָת כָּל דִּילֵהּ׃ לז וְקַיֵּים עֲלַי רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא

תו"א ויאמר עבד ב"ק נג:

בעל הטורים

ונכרים לכל שהיו שלו שהגמלים לא היו רועים בשדות אחרים: (לג) ויישם. כתיב מלמד שנתנו לו סם המות בקערה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש: ויישם. ב' דסמיכי הכא ואידך ויישם בארון רמז שרצו להמיתו וליתנו בארון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי ונהגתי בביתו שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכת נטילת ידים ברכת המוציא וזה חשב כי ינצל שכוס של ברכה לטובה

רשב"ם

(לג) עד אם דברתי דברי. אחרי שראה שהסכים הקב"ה על ידו לא היה לו להתעסק באכילה ושתיה תחלה: (לה) ברך את אדוני. לכן הקדים למעלה ברך את אברהם בכל ויגדל וכל אנשי המלכות היו חפצים להזדווג עמו אך אינו חפץ: (לו) ויתן לו את כל אשר לו. לא יחלקו אחיו עמו:

רש"י

פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים (ב"ר): (לג) עד אם דברתי. הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון כי ך כמו (לקמן מט) עד כי יבא שילה וז"ש חז"ל כי משמש בד' לשונות והאחד אי והוא אם: (לו) ויתן לו את כל אשר לו.

שפתי חכמים

הבית מיותר דמה לי בזה שמעיקרא לא הי' פנוי בית מקום ללון ולגמלים די: ך דק"ל דאם משמע דספק לו אם דיבר והא דיבר ומתרץ אם משמש בל' אשר ובל' כי כמו עד כי יבא שילה דהיינו אם ופירוש משמש בל' אשר דכיון דאם כמו כי הא כי אינו משמש אלא בד' לשונות והם אלא דילמא אי דהא אבל לא אם וא"כ מנ"ל

פירוש לתורת אלהים

קעמלין ווארום זיי זענען גוועזן פר שלאסן זיי זאלען זיך ניט פאסן אין פרעמדע פעלדער ויתן און ער הט געגעבן שטרויא און פאשע צו די קעמלען ומים און וואסר צו וואשן זייני פיס און די פיס פון די מענשן וואס זענין געוועזן מיט אים: (לג) ויישם און עס איז ווארען געטאן פר אים צו עסין ויאמר און ער הט געזאגט איך וועל ניט עסן ביז איך וועל אוס ריידין מייני רייד ויאמר און ער הט געזאגט רייד: (לד) ויאמר און ער האט געזאגט איך בין א קנעכט פון אברהם: (לה) ויי ברך און גאט הט זייער געבענשט מיין האר ויגדל און ער איז ווארן געגרעסערט ויתן לו און ער הט צו אים געגעבן שאף און רינדער און זילבער און גאלד און קנעכט און דינסט מיידן און קעמלען און אייזלען: (לו) ותלד שרה און מיין הארס ווייב שרה הט געבארן אזון צו מיין האר נאך איר עלטער ויתן און ער הט אים געגעבן אלדינג וואס איז צו אים ער האט אים געגעבן אשטר מתנה: (לז) וישבעני און מיין האר האט מיך בשווארן ער הט צו מיר געזאגט לא תקח דוא

ליקוטי יהודא

(לג) ויישם לפניו לאכול וגו'. דם ערשטע דארפין מיר וויסן פר וואס האט אליעזר ניט געוואלט עסין ביז ער האט פריער דערציילט וועגין וואס ער איז געקומען, צוויטענס איז די ערשטע רייד זיינע געוועזן ער איז א קנעכט ביי אברהם, נאר ווען לבן הט געזעהן די מתנות וואס אליעזר האט געגעבין צו רבקה, און ער האט געמיינט אז אליעזר הט געגעבען די מתנות פאר דעם ביסל וואסער צו טרינקען וואס רבקה הט אים געגעבין, הט ער געהאט אגרויסין אפעטיט צו דעם פארמעגין פון אליעזר, דריבער הט ער געמאכט אגרויסע סעודה, וועט ער מאגן ביי אליעזר פיל געלט, ווי אליעזר הט געזעהן די פיל מינים עסין וואס שטייט אויף דעם טיש, הט ער פארשטאנען וואס לבן מיינט, דריבער האט ער זייא געזאגט צוויי זאכין, ערשטענס וועל איך זאגען וועגין נוס איך בין צו אייך געקומען, וועגין אשידוך, וועט ווערען פון דעם שדוך וועל איך עסין, וועט ניט ווערין פון דעם שדוך קען זיין איך וועל גיט עסין, און אויב איך וועל עסין זאלט איר וויסן איך בין נאר א קנעכט, בין איך ניט געוואהנט צו אזוי אגרויסע סעודה, און טאר ניט געבין אזוי פיל געלט פאר אסעודה, ווייל דם געלט איז ניט מיינע:

לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת
הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ׃
לח אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־
מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי׃
לט וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ
הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃ מ וַיֹּאמֶר אֵלָי יְהוָה
אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח
מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ
אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃
מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־

אונקלוס

תִּסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בְּאַרְעֲהוֹן׃ לח אֱלָהֵן לְבֵית אַבָּא תֵּיזִיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי׃ לט וַאֲמָרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵיתֵי אִתְּתָא בַּתְרָי׃ מ וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פְלָחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאֲכֵהּ עִמָּךְ וְיַצְלַח אָרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא׃ מא בְּכֵן תְּהֵי זַכַּי (נ"י זַכָּא) מִמּוֹמָתִי אֲרֵי תְהַךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא

תו"א לו מקב קידושין נא:

רשב"ם

(מ) ישלח מלאכו. יודע אני שיאמן לך:

בעל הטורים

מצטרף ולא לרעה וכן היה לו שבא המלאך והחזיר סם המות לגד כתואל ואכל ומת. וי"מ שנתנו לו דבר איסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עבד אברהם אנכי ואינו אוכל דבר איסור: (מא) אז תנקה מאלתי. ואברהם אמר משבועתי שהוא החמיר עליהם לומר שהביאו באלה שהיא חמורה יותר כדי שיתרצו: כי תבוא אל משפחתי. ולא אל בית אבי לומר שאם לא ימצא מבית אבי יקח מבית אם:

רש"י

שטר מתנה הראה להם: (לז) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה ר ללכת אחריך: (לט) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב בת היתה לו לאליעזר ש והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברהם בני

שפתי חכמים

דאם משמש בל' אשר ומתרץ וכו' א"כ ס"מ דכי משמש בל' אם אף כאן אם כמו כי דהיינו אשר: ר תקן בזה ג' ענינים האחד שהדביק מלת תלך אל מלת לא כאלו כתיב אם לא תלך אל בית אבי מפני שמלת לא אין לה קשר עם מלת אל והב' ולא תאבה האשה וכו' שבזולת זה היה; משמע שאם תלך אל בית אבי מיד תפטר משבועתי בין תאבה בין לא תאבה והוסיף מלת תחלה מפני שבזולת זה משמע שאם תקח מבנות הכנעני ואח"כ תלך ולא תאבה אתה פטור ג"כ ואינו כן שאין לו היתר כלל אם לא שילך תחלה ולא תאבה ומאמר ולקחת אשה לבני הוא תחלת דיבור כאלו אמר אבל תקח אשה לבני ממשפחתי הנזכרים למעלה: ש וא"ת ולמה לא כתיב אולי דלעיל חסר מתחלה כשאמר העבד לאברהם אולי לא תאבה כדי למדרש וי"ל משום דלעיל כתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לט) אלי לא תלך האשה. פירש"י ז"ל שלכך כתיב אלי חסר וא"ו למדריש א"ב שהיתה בת לאליעזר וכו'. ותימה שנם ר' שלמה פי' על קרא דונקית כשבועתי זאת ותקח אשה לבני מבנות ענר אשכול וממרא וגם הם כנעניים היו. וי"ל שבו נתקיימה כבר הקללה שהרי הוא עבד אבל הם לא היו עבדים. ועוד י"ל דוילא ביה מילתא מפי למשיא לבנו בת עבדו. ועוד אמרינן בב"ר אליעזר בנו של חם היה. ובפרקי ר' אליעזר אומר אליעזר עבד אברהם הוא עוג מלך הבשן והכי איתמר התם זקן ביתו של אברהם אבינו היה אליעזר וכתב עליו עבד עולם וכשגמל חסד עם יצחק הוציאו לחירות עולם ונתן לו הקב"ה שכרו בעולם

פירוש לתורת אלהים

זָאלְסְט נִיט נֶעמֶען אַוַּוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן דִי טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעֲנִי וָוס אִיךְ זִיץ אִין זַיין לַאנְד׃ (לח) אם לא סַייֶדְן דוּ זָאלְסְט גֵייִן צוּ מַיין פָאטֶערְס הוֹז אוּנ צוּ מַיין מִשְׁפָּחָה וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען אַוַּוייבּ צוּ מַיין זוּהְן׃ (לט) וָאֹמַר אֶל אֲדֹנִי אוּנ אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט צוּ מַיין הַאר אוּלַי טָאמֶער וֶועט דִיא אִשָּׁה נִיט גֵייִן נָאךְ מִיר רש"י שְׁרַייבְּט דָא שְׁטֵייט אֵלַי אָן אַוָא"ו מַאכְט דָאס אֵלַי אִיז טַייטְשׁ צוּ מִיר כְּלוֹמֶר אֱלִיעֶזֶר הָט גְהַאט אַטָאכְטֶער הָט עֶר אַלְץ נָאךְ גְקְלֶערְט עֶר זָאל גֶעבֶּען אָן צוּ הֶערֶן אַז יִצְחָק זָאל נֶעמֶען זַיין טָאכְטֶער הָאט אַבְרָהָם צוּ אִים גְזָאגְט מַיין זוּהְן אִיז גֶבֶּענְשְׁט הֵייסְט עֶר בָּרוּךְ אוּנ דוּ בִּיסְט אַקְנֶעכְט בִּיסְטוּ אֵיין אָרוּר אוּנ אֵיין אָרוּר קֶען זִיךְ נִיט מְדַבֵּק זַיין צוּ אַבָּרוּךְ׃ (מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ מִיר יְיָ גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ פַר אִים דֶר מַייֶעט. יִשְׁלַח עֶר וֶועט שִׁיקְן זַיין מַלְאָךְ מִיט דִיר אוּנ עֶר וֶועט בַּגְלִיקְן דַיין וֶועג וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט נֶעמֶען אַוַּוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה אוּנ פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹז׃ (מא) אָז תִּנָּקֶה דֶענְסְטְמָאל אַזוֹ וֶועסְט מִיךְ פָאלְגֶן וֶועסְטוּ זַיין רֵיין פוּן מַיין שְׁבוּעָה כִּי תָבוֹא אַז דוּא וֶועסְט קוּמֶן צוּ מַיין

משלים על התורה

(לט) וָאֹמַר אֶל אֲדֹנִי אֻלַי וגו'. זָאגְט רש"י דֶר וָוארְט אֻלַי שְׁטֵייט אָן אוא"ו קֶען מֶען לֵייֶענֶען אֵלַי, צוּ מִיר, פַר וָוס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט אֵלַי, צוּ מִיר, אוֹיף דֶעם אָרְט בַּייא דֶעם דֶער צֵיילוּנְג, נִיט פְרִיעֶר וֶוען עֶר הָאט גֶערֶעט מִיט אַבְרָהָמֶען, דֶער תֵּירוּץ אִיז, לְמָשָׁל אַנְגְבִיר הָאט אַמָאהְל גֶעשִׁיקְט אַשַׁדְכָן זוּכֶען אַשִׁדוּךְ פַר זַיין אֵיינְצִיגְן זוּהְן, דֶער שַׁדְכָן אִיז גְקוּמֶן אִין אַוַוייטֶע שְׁטָאט אוּנ אִיז אַרַייגְגַאנְגֶען צוּ גְבִירִים אוּנ הָט זֵיי דֶערְצֵיילְט דֶער גְבִיר פוּן יֶענֶע שְׁטָאט

מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי׃ מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָּא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ׃ מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃ מד וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי׃ מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־

אונקלוס

יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּי מִמּוֹמָתִי׃ מב וַאֲתֵית (נ״י וַאֲתֵיתִי) יוֹמָא דֵין לְעֵינָא וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהָא דְרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אָרְחִי דִי אֲנָא אָזֵל עֲלַהּ׃ מג הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָּא וִיהֵי עוּלֵימְתָּא דְתִפּוֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ אַשְׁקִינִי כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ׃ מד וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אִשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָיךְ אֶמְלֵי הִיא אִתְּתָא דְזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי׃ מה אֲנָא עַד לָא שֵׁיצֵיתִי לְמַלָּלָא בְלִבִּי

רשב"ם

(מב) ואמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו'. כל אריכות דברים להודיעם שמאת הקב"ה יצא הדבר:

תו"א והנה היום סנהדרין נה:

רש"י

ברוך ואתה ארור ת ואין ארור מדבק בברוך: (מב) ואבא היום. היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה: (מד) גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו: הוכיח. בירר והודיע וכן כל הוכחה שבמקרא ברור דבר: (מה) טרם אכלה. טרם אני מכלה וכן כל לשון הווה פעמים שהוא מדבר בלשון

שפתי חכמים

אא"כ השבע אשיב וגו' לא משמע שהיה מחזר למצוא עילה אלא שאל אותו אם לא תאבה לילך עמי אם יכול להשיב ליצחק שמה אבל כאן לא כתיב אא"כ הכי מידרש שפיר הכי. מהרא"י. ועי"ל כשא"ל לכן בוא ברוך ה' אמר אליעזר מעכשיו אני ברוך ושמא יקח יצחק את בתי לכן חסר באחרונה למידרש הכי ולא בראשונה כי עדיין לא היה ברוך ומהרש"ל תירץ כי מעולם לא עלתה על לבו שיתחתן באברהם כיון שהוא ברוך והוא ארור אלא אליעזר הי' מתירא כיון שהגיד להם שהשביעו אברהם שלא יקח אשה אלא מבני משפחתו שיעניבוהו שיתן להם ממון הרבה מש"ה א"ל אלי רמז להם שבת יש לו עכ"ל: ת ר"ל דאליעזר בא מכנען דכתיב ביה ארור כנען וא"ת והלא ענר

דעת זקנים מבעלי התוספות

הזה והעמידו מלך והוא עוג מלך הבשן. וקשה שהרי עוג רשע היה ומשה הרגו ואליעזר היה צדיק. וגם במס' סופרים חשיב ליה מתשעה שנכנסו בגן עדן מחיים ועל דבר זה נכנס כי כשהביא רבקה ולא מצא לה יצחק בתולים כמו שאפרש בע"ה היה חושדו שבא עליה ואמר לו כן תחיה ותכנס בגן עדן כמו שאתה נקי ממנה ונתקיים לו אותה ברכה ונכנס חי בגן עדן. וצ"ל ששני עוג מלך הבשן היו אחד רשע שהרגו משה ואחד שהיה עבד ומלך וכשמלך נקרא שמו עוג כי כל מלכי הבשן נקראים עוג

פירוש לתורת אלהים

מִשְׁפָּחָה וְאִם אונ אויב זיי וועלן דיר ניט געבן וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי דעמאלט וועסטו זיין ריין פון מיין שְׁבוּעָה: (מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעָיִן אונ איך בין היינט געקומען צום קוואל ברונען. רש"י שרייבט ער האט געזאגט היינט בין איך ארויס געגאנגען פון דער היים אונ היינט בין איך געקומען אהער פון דעם איז גדרונגען אז דם לאנד איז אים אקעגען געשפרונגען וָאֹמַר אונ איך האב געזאגט יי דו ביסט דער גאט פון מיין האר אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ אויב דוא ווילסט בגליקען מיין וועג וואס איך גיי אויף איר: (מג) הִנֵּה איך וועל שטיין ביי דעם קוואל ברונען וואסער וְהָיָה אונ עס וועט זיין דם מיידל וואס וועט ארויס גיין צו שעפין וְאָמַרְתִּי אונ איך וועל צו איר זאגן איך בעט דיך מאך מיך אן טרינקען אביסל וואסער פון דיין קרוג: (מד) וְאָמְרָה אֵלַי. אונ זיא וועט זאגן צו מיר גַּם טרינק דו אויך מיט דיינע מענטשן וְגַם אונ צו דיינע קעמלען וועל איך אויך אן שעפען הִיא הָאִשָּׁה זיא איז דיא אשה וואס גאט האט בשערט צו דעם זוהן פון מיין האר: (מה) אֲנִי איידר איך האב פאר לענדט צו ריידען צו מיין הארץ וְהִנֵּה איז רבקה ארויס

משלים על התורה

הט מיך גשיקט אהער אין די שטאט וועגין אשידוך פר זיין איינציגען זוהן ער וועט דעם זוהן געבן זיין גאנצין פרמעגען, אונ אויב איר ווילט ניט דעם שידוך וועל איך גיין אין איין אנדער שטאט, האבן זיי גזאגט מיר ווילן ניט דעם שידוך וועגין צוויי זאכין, ערשטונס אויב עס איז אמת וויא דוא זאגסט, פר וואס בוהט ניט דער גביר אשידוך מיט זיין זוהן פון זיין שטאט, געווים איז דא אפעלר אין דעם שידוך אונ די נאנטע מענטשין ווייסין דעם פעלר, דריבער הט מען דיך

לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־
שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר
אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא׃ מו וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד
כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־
גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֵשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים
הִשְׁקָתָה׃ מז וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר
בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־
נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם
הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃
מח וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר
הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־

אונקלוס

וְהָא רִבְקָה נָפְקַת וְקוּלְתַהּ
עַל כַּתְפַּהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא
וּמְלָת וַאֲמָרִית לַהּ
אַשְׁקִינִי כְעָן׃ מו וְאוֹחִיאַת
וַאֲחִיתַת קוּלְתַהּ מִנַּהּ
וַאֲמֶרֶת אִשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ
אַשְׁקֵי וּשְׁתֵיתִי וְאַף
גַּמְלַיָא אַשְׁקִיאַת׃
מז וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָרִית
בַּת מָן אַתְּ וַאֲמֶרֶת בַּת
בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דִּילֵידַת
לֵהּ מִלְכָּה וְשַׁוֵּיתִי קְדָשָׁא
עַל אַפַּהּ וְשֵׁירַיָא עַל
יְדָהָא׃ מח וּכְרָעִית
וּסְגָדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית
יָת יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם דְּדַבְּרַנִי בְּאוֹרַח
קְשׁוֹט לְמִיסַב יָת בַּת
תו"א וכדה על עבודת כוכבים כט׃

בעל הטורים

(מז) והשם הנזם. חסר יו"ד לומר שלא נגע בבשרה (ואפי' לא כיו"ד אלבעותיה) מחמת לניעות׃

רשב"ם

(מח) בדרך אמת. שנאמנו דברי הקב"ה לעשות חסד לאברהם ולכם׃ (מט) על ימין או על שמאל. אל שאר קרובים שיש לאדוני׃

שפתי חכמים

אשכול וממרא נמי ארורים היו דהיו אמוריים וי"ל מ"מ כו היתה הקללה מתקיימת כיון דהי' עבד וא"כ הי' ארור טפי מהם ובזה יתורץ תמיהת

רש"י

עבר כמו טרם כליתי ופעמים שמדבר בלשון עתיד כמו (איוב א) כי אמר איוב הרי לשון עבר. ככה יעשה איוב

הרי לשון עתיד ופי' שניהם ל' הווה כי אומר היה איוב אולי חטאו בני וגו' והיה עושה כך׃ (מז) ואשאל ואשים.
שנה הסדר שהרי הוא תחלה נתן ואח"כ שאל אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין אינך

פירוש לתורת אלהים

גנאנגען וְכַדָּהּ אונ איר קרוג וואר אויף איר אַקְסֶל וַתֵּרֶד אונ זיא הט גנידערט צום קוואל ברונן אונ הט אן גשעפט וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא אונ איך האב צו איר גזאגט איך בעט דיך מאך מיך אן טרונקען׃ (מו) וַתְּמַהֵר אונ זיא האט גאיילט אונ הט פון איר אראפ גנידערט איר קרוג וַתֹּאמֶר אונ זיא הט גזאגט טרינק אונ דיינע קעמלן וועל איך אויך אן טרינקען וָאֵשְׁתְּ אונ איך האב גטרונקין אונ דיא קעמלן הט זיא אויך אן גטרינקט׃ (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ אונ איך האב זיא גפרעגט וָאֹמַר בַּת מִי אַתְּ אונ איך האב גזאגט וועמס טאכטער ביסטו וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גזאגט איך בין דיא טאכטער פון בתואל דער זוהן פון נחור אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ מִלְכָּה וואס מלכה הט צו אים גבארין וָאָשִׂים אונ איך האב גטאן דעם נאז באנד אויף איר נאז אונ די ארום בענדלך אויף אירע הענד רש"י שרייבט ער הט דאך איר פריער גגעבן אונ דר נאך הט ער זיא גפרעגט פון וועגן וואס הט ער פאר זייא אנדערש גזאגט כדי זיי זאלן ניט זאגן ווי האסטו איר גגעבן מתנות אז האסט נאך ניט גוויסט ווער זי איז׃ (מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיְיָ אונ איך האב גנייגט אונ

משלים על התורה

געשיקט אזוי ווייט טאמער וויסין מיר ניט פון דעם פעלער וועלין מיר מאהן דעם שדוך, צווייטונס מיר זעהן דאך פון דיינע רייד אז עס איז דא אפעלער, ווארום דו זאגסט צוא אונז „טאמער ווילן מיר ניט דעם שדוך וועסטו גיין אין איין אנדער שטאט", איז דאך ביי דיר אליין אספק אויב מיר זאלן וועלן, פר וואס איז ביי דיר אמיינונג מיר זאלין ניט וועלין, פר וואס זאלען מיר ניט וועלין? געוויס ווייסטו אז מיר דארפן ניט וועלן. דס זעלביגע איז דא געוועזן ביי אליעזר, דיא צוויי זאכין, ווי אליעזר הט דערציילט דיא ברייכקייט פון אברהמען אונ ער גיט אלץ אוועק צו זיין זוהן יצחק, האבן זיי שוין געהאט צוא פרעגין אז דר שדוך מיט יצחק איז אזוי אגליק, נום ביזטו געקומען אזו ווייט ביז צוא אונז פר וואס טוהסט ניט אברהם אשדוך פון זיין שטאט, דס צווייטע אז דו זאגסט אויב מיר ווילן ניט דעם שדוך וועסטו גיין אין איין אנדר שטאט, פר וואס איז ביי דיר אמיינונג מיר זאלן ניט וועלן, געוויס פארשטייסטו אז מיר דארפן ניט וועלען

אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ: מט וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם
עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ
לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין
אוֹ עַל־שְׂמֹאל: נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל
וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל
דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: נא הִנֵּה־
רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה
לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: נב וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־

אֲחוּהִי דְרִבּוֹנִי לִבְרֵהּ:
מט וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן
עָבְדִין טֵיבוּ וּקְשׁוֹט עִם
רִבּוֹנִי חַוּוֹ לִי וְאִם לָא חַוּוֹ
לִי וְאֶתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ
עַל שְׂמָאלָא: נ וַאֲתֵיב
לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן
קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָמָא לֵית
אֲנַחְנָא יָכְלִין לְמַלָּלָא
עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב: נא הָא
רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאִיזֵיל
וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ
כְּמָא דִי מַלֵּיל יְיָ: נב וַהֲוָה
כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם

תו"א ויען לבן מועד קטן יח:

בעל הטורים

(מט) על ימין או על שמאל. [עם התיבות והכולל בגימ' ישמעאל ועמון ומואב. עם האותיות]:

רשב"ם

(נ) לא נוכל דבר אליך רע או טוב. לא הסתירה ולא הבנין תלוי ברצוננו כי על כרחנו רוצים ולא רוצים כי הקב"ה עשה שהיכולם בידו:

רש"י

יודע מי היא: (מט) על ימין. מבנות ישמעאל: על שמאל. מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם (ב"ר): (נ) ויען לבן ובתואל. רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו: לא נוכל דבר אליך. למאן בדבר הזה לא על ידי תשובת דבר רע ולא ע"י תשובת דבר הגון לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי

פירוש לתגרת אלהים

גביקט צו גאט ואברך אונ איך האב גלויבט דעם גאט פון מיין האר אברהם אשר הנחני בדרך אמת וואס ער האט מיך גפירט אין רעכטן וועג לקחת צו נעמען איין טאכטר פון מיין הארס פריינד צו זיין זוהן: (מט) ועתה אונ אצונד אוב איר וועט טוען חסד ואמת מיט מיין האר הגידו לי זאגט מיר ואם לא הגידו לי אונ אוב ניט זאגט מיר ואפנה על ימין אונ איך וועל מיך קערען אויף דער רעכטער זייט אונ וועל נעמען פון די טעכטער פון ישמעאל או על שמאל אדער אויף דער לינקע זייט אונ וועל נעמען פון די טעכטער פון לוט וואס איז געזעסען אין דער לינקע זייט פון אברהם: (נ) ויען לבן ובתואל אונ ער האט גיענטפערט לבן אונ בתואל. רש"י שרייבט לבן איז גיוועזן ארשע האט ער פריער גיענטפערט פאר דעם פאטער ויאמרו אונ זייא האבין גיזאגט פון גאט איז ארויס גגאנגען דיא זאך לא מיר קענן ניט רייד׳ן צו דיר רע או טוב בייז אדער גוטס מחמת דעם זאלן מיר ניט וועלן די זאך: (נא) הנה רבקה איז פאר דיר נעם זיא אונ גייא ותהי אשה לבן אדוניך אונ זיא זאל זיין אווייב צו דיין הארס זוהן כאשר דבר יי אזוי ווי גאט הט גרעט: (נב) ויהי אונ עס איז גיוועזן ווי דר קנעכט פון

משלים על התורה

וועלען, דארפן מיר וויסן פאר וואס הט טאקי אליעזר אזוי גרעט, דריבר זאגט דר פסוק אלי אן ואו"ו מען זאל קענן לייענען אלי, צו מיר, אליעזר האט אזוי גערעט זיי זאלן ניט וועלן, וועט יצחק קומן אלי, צו מיר, אונ וועט נעמן מיין טאכטער, ווייל אליעזר האט גהאט א טאכטער אונ ער הט גוואלט יצחק זאל נעמן זיין טאכטר, איצט וועלן מיר פר־שטיין פאר וואס לבן אונ בתואל האבן גזאגט מיר קענן ניט זאגן גוט מיר קענן ניט זאגן שלעכט, שלעכט קענען מיר ניט זאגן, ווארום ווייא אליעזר דערציילט איז דער שדוך אגליק פר רבקה, מיר קענען ניט זאגן גוט, ווייל עס איז אזוי גוט אונז אליעזר איז גקומן ביז צו אונז קען זיין עס איז דא אפעלר, די נאנטע מענטשן ווייסן דעם פעלער אונ ווילן ניט זאגן דעם שדוך, דריבר איז אליעזר גקומן צו אונז, איז דר שדוך ניט גוט:

(נא) הנה רבקה לפניך קח ולך. למשל אגביר הט אמאל גיוואלט נעמן אארעמע בתולה פר אווייב, האט ער גשיקט א שדכן צו אירע עלטרין אויב זיי ווילן דעם שדוך, האבן זיי געזאגט מיר ווילען דעם שדוך נאר אויב דר גביר בעשטייט ער זאל זיא נעמען אזוי וויא זיא גייט, קליידונג אונ צירונג זאל ער איר געבן, הט דער שדכן גיזאגט דר גביר וועט אייך נאך געבן אדאנק, ווארום איר זענט ארעם אז איר וועט אנהייבן מאכן קליידר וועט דס דאערין אייאר, אונ אז דר גביר וועט איר געבן קליידר, אין איין טאג וועט זיא האבין אלע קליידער וואס זיא דארף, אונ מארגן וועט קענען זיין די חתונה, לבן אונ בתואל האבען אויך גיזאגט צו אליעזר אויב דו ווילסט נעמען רבקה אזוי ווי זיא איז אן קליידר אונ אן צירונג קענסטו זיא נעמן, ווי אליעזר האט דס געהערט איז ער גיוועזן גאנץ צוא פרידען, ווארום וועט

דִּבְרֵיהֶ֑ם וַיִּשְׁתַּ֥חוּ אַ֖רְצָה לַיהוָֽה׃
חמישי נג וַיּוֹצֵ֨א הָעֶ֜בֶד כְּלֵי־כֶ֨סֶף֙ וּכְלֵ֣י
זָהָ֔ב וּבְגָדִ֔ים וַיִּתֵּ֖ן לְרִבְקָ֑ה וּמִ֨גְדָּנֹ֔ת
נָתַ֥ן לְאָחִ֖יהָ וּלְאִמָּֽהּ׃ נד וַיֹּאכְל֣וּ
וַיִּשְׁתּ֗וּ ה֛וּא וְהָאֲנָשִׁ֥ים אֲשֶׁר־עִמּ֖וֹ
וַיָּלִ֑ינוּ וַיָּק֣וּמוּ בַבֹּ֔קֶר וַיֹּ֖אמֶר שַׁלְּחֻ֥נִי
לַֽאדֹנִֽי׃ נה וַיֹּ֤אמֶר אָחִ֨יהָ֙ וְאִמָּ֔הּ תֵּשֵׁ֨ב
הַֽנַּעֲרָ֥ אִתָּ֛נוּ יָמִ֖ים א֣וֹ עָשׂ֑וֹר אַחַ֖ר
תֵּלֵֽךְ׃ נו וַיֹּ֤אמֶר אֲלֵהֶם֙ אַל־תְּאַחֲר֣וּ

אונקלוס

יָת פִּתְגָּמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ׃ נג וְאַפֵּיק עַבְדָּא מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וִיהַב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוּהָא וּלְאִמַּהּ׃ נד וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וְגֻבְרַיָּא דִּי עִמֵּהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְּצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִי׃ נה וַאֲמַר אֲחוּהָא וְאִמַּהּ תִּתֵּיב עוּלֵמְתָּא עִמָּנָא עִדָּן בְּעִדָּן אוֹ עַסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזִיל׃ נו וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְאַחֲרוּן

תו"א ויאמר אחיה כתובות כז: אחר תלך נדרים לז:

רשב"ם

(נג) כלי כסף וכלי זהב. תכשיטי נשים של כסף וזהב כדכתיב איש אשר

בעל הטורים

(נו) אל תאחרו אותי וה'. ס"ת לויה שלווהו:

רש"י

דבריך שזימנה לך (ב"ר): (נב) וישתחו ארצה. מכאן שמודים א על בשורה טובה (ב"ר): (נג) ומגדנות. ל' מגדים שהביא עמו מיני פירות של א"י: (נד) וילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה א': (נה) ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה הוא היה רוצה לעכב ב ובא מלאך והמיתו: ימים. שנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים (כתובות נז): או עשור. י' חדשים וא"ת ימים ממש אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה:

שפתי חכמים

מהרא"ם ע"ש: א וא"ת למה לא פירש"י כן לעיל גבי ויקד האיש וישתחו. וי"ל דלעיל כתיב אחריו ויאמר ברוך ה' אלהי וגו' דאיכא למימר לכך השתחוה לפי שאמר ברכה והזכיר השם דברוך ל' ברכה אבל הכא לא כתיב אחריו ברכה. [קל"מ] בב"ר כתבו על ויקד האיש ורש"י כתבו כאן שהרי אין לומר שמודים על בשורה טובה עד שאמרו קח ולך אבל בדברו עם רבקה עדיין לא ידע אם תאבה: ב ר"ל היה נותן סם המות בקערה באכילה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש בדבר דכאן כתיב ויישם לפניו לאכול וגבי יוסף נמי כתיב ויישם בארון אף כאן כן שרצו להמיתו וליתנו בארון והוא הרגיש

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמו שמצינו בכל מלכי מצרים שנקראין פרעה: (נה) ויאמר אחיה ואמה. פירש"י ובתואל יצא לעכב ובא מלאך והמיתו. ואע"ג דכתיב לעיל ויען לבן ובתואל צ"ל שרצה לחזור ולעכב הדבר. ד"א שבקשו להאכיל לאליעזר סם המות כדי שישאר להם הממון ובא גבריאל והחליף הקערה אשר בה סם המות ליתנה לאליעזר ונתנה לבתואל ומת:

פירוש לתורת אלהים

אַבְרָהָם הָט גְהֶערְט זַייעֶרֵי רֵייד וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיְיָ אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גִיבּוּקְט אוֹיף דֶער עֶרְד צוּא גָאט. רש"י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶען אִיז גִידְרוּנְגֶען אַז מֶען בַּדַארְף לוֹיבֶּען גָאט פַאר אַגוּטֶע בְּשׂוֹרָה: (נג) וַיּוֹצֵא אוּנ דֶר קְנֶעכְט הָט אוּס גְצוֹגֶן זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים אוּנ גִילְדֶענֶע כֵּלִים אוּנ קְלֵיידֶר אוּנ הָט גְגֶעבֶּן צוּ רִבְקָה וּמִגְדָּנוֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ אוּנ זִיסִי שְׁפֵּייז וָוס עֶר הָט מִיט זִיךְ גְבְּרַאכְט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָט עֶר גְגֶעבֶּן צוּ אִיר בְּרוּדֶר אוּנ צוּ אִיר מוּטֶר: (נד) וַיֹּאכְלוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְגֶעסֶן אוּנ גְטְרוּנְקֶן עֶר מִיט דִי מַאנֶן וָוס זֶענֶען גְוֶועֶן מִיט אִים אוּנ הָאבֶּן גְנֶעכְטִיגְט וַיָּקוּמוּ בַּבּוֹקֶר אוּנ זֶענֶן אוּף גְשְׁטַאנֶען אִין דֶר פְרִי וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאֲדוֹנִי אוּנ עֶר הָאט גְיזָאגְט שִׁיקְט מִיךְ צוּא מַיין הַאר: (נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ אוּנ אִיר בְּרוּדֶר אוּנ אִיר מוּטֶר הָאבִּין גְיזָאגְט תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר זִיא זָאל זָאמֶען מִיט אוּנְז דָאס מֵיידֶל אַיָאר טֶעג אָדֶער צֶעהֶן חֳדָשִׁים זִיא זָאל זִיךְ אָן גְרֵייטֶען אִיר צִירוּנְג אַחַר תֵּלֵךְ דֶר נָאךְ וֶועט זִיא גֵיין. רש"י פְרֶעגְט ווִי אִיז בְּתוּאֵל גְוֶועֶן וָוס לָבָן מִיט דֶר מוּטֶר הָאבִּין גְעֶנְטְפֶּרְט. דֶר תֵּירוּץ אִיז עֶר הָאט גִיוָואלְט מְעַכֵּב זַיין אִיז גְקוּמֶן אַמַלְאָךְ אוּנ הָאט אִים גְטֵייט: (נו) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט צוּא זַייא גְזָאגְט אִיר זָאלְט

משלים על התורה

לָבָן אוּנ בְּתוּאֵל זָאלְן אִן הֵייבֶּן מַאכֶן קְלֵיידֶר פַר רִבְקָה וָואלְט דָס גֶעדָאֶערְט פִיל חֳדָשִׁים, הָט אֱלִיעֶזֶר זַיי גְעוִוייזֶען אַז עֶר הָט אַלֶץ מִיט גְנוּמֶען פוּן דֶערְהֵיים צִירוּנְג פוּן זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד אוּנ קְלֵיידוּנְג, אוּנ צוּ לָבָן בְּתוּאֵל אוּנ דִי מוּטֶער הָט עֶר נָאר גְגֶעבֶּן זִיסֶע פְרוּכְטִין, אוּף דֶעם אִיז לָבָן בְּייז גְוֶועֶן, פַר וָוס מֶען הָט אִים נִיט גְגֶעבֶּן פוּן גָאלְד אוּנ זִילְבֶּר. דְרִיבֶּר הָט עֶר גְוָואלְט פַארְהַאלְטֶן רִבְקָה זָאל נִיט גֵיין אִיצְט מִיט אֱלִיעֶזֶר, נָיא זָאל נָאךְ זַיין בַּיי זֵיי עֶטְלִיכֶע חֳדָשִׁים, דֶערְוַוייל וֶועט אֱלִיעֶזֶר אַוֶועק גֵיין אוּנ רִבְקָה וֶועט דָא בְּלַייבִּין מִיט דִי אַלֶע צִירוּנְג מָאמֶער וֶועט עֶר קֶענֶען עֶפֶּעס אָפּ נֶעמֶען אִיר. אֱלִיעֶזֶר הָאט אָבֶּער דָס פַארְשְׁטַאנֶען הָאט עֶר נִיט גְיוָואלְט אַוֶועק גֵיין אָן רִבְקָה:

אֹתִ֑י וַֽיהוָ֖ה הִצְלִ֣יחַ דַּרְכִּ֑י שַׁלְּח֕וּנִי וְאֵלְכָ֖ה לַֽאדֹנִֽי׃ נז וַיֹּאמְר֖וּ נִקְרָ֣א לַֽנַּעֲרָ֑ וְנִשְׁאֲלָ֖ה אֶת־פִּֽיהָ׃ נח וַיִּקְרְא֤וּ לְרִבְקָה֙ וַיֹּאמְר֣וּ אֵלֶ֔יהָ הֲתֵלְכִ֖י עִם־הָאִ֣ישׁ הַזֶּ֑ה וַתֹּ֖אמֶר אֵלֵֽךְ׃ נט וַֽיְשַׁלְּח֛וּ אֶת־רִבְקָ֥ה אֲחֹתָ֖ם וְאֶת־מֵנִקְתָּ֑הּ וְאֶת־עֶ֥בֶד אַבְרָהָ֖ם וְאֶת־אֲנָשָֽׁיו׃ ס וַיְבָרְכ֤וּ אֶת־רִבְקָה֙ וַיֹּ֣אמְרוּ לָ֔הּ אֲחֹתֵ֕נוּ אַ֖תְּ הֲיִ֣י לְאַלְפֵ֣י רְבָבָ֑ה וְיִירַ֣שׁ זַרְעֵ֔ךְ אֵ֖ת שַׁ֥עַר שֹׂנְאָֽיו׃ סא וַתָּ֨קָם רִבְקָ֜ה וְנַעֲרֹתֶ֗יהָ וַתִּרְכַּ֙בְנָה֙ עַל־הַגְּמַלִּ֔ים וַתֵּלַ֖כְנָה אַחֲרֵ֣י הָאִ֑ישׁ וַיִּקַּ֥ח

יָתִי וַיָי אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי וְאֵיהַךְ לְוָת רִבּוֹנִי׃ נז וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֶמְתָּא וְנִשְׁמַע מַה דְּהִיא אָמְרָה׃ נח וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין וַאֲמֶרֶת אֵיזִיל׃ נט וְשַׁלַּחוּ יָת רִבְקָה אֲחַתְהוֹן וְיָת מְנִקְתַּהּ וְיָת עַבְדָּא דְאַבְרָהָם וְיָת גֻּבְרוֹהִי׃ ס וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוִי לְאַלְפִין וּלְרִבְוָן וְיֵרְתוּן בְּנַיְכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃ סא וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלֶמְתָהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וַאֲזָלָא בָּתַר גַּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא יָת רִבְקָה

תו"א ותקם רבקה פסחים ג: ותלכנה ברכות סא עירובין יח:

בעל הטורים

(נח) עם האיש הזה. ס"ת משה לרמז שהלך כדת משה וישראל: (ס) את היי. היי בגימ' כה כלומר תזכי למה שנא' כה יהיה זרעך: רבבה. ד' במס' היי לאלפי רבבה ושנים יניסו רבבה ומאה מכם רבבה ירדופו רבבה כצמח השדה נתתיך שאמרו לה שתהיה מאותם שכתוב ושנים יניסו רבבה

רשב"ם

מצא כלי זהב אצעדת וגו' וכתיב ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם: (נו) וה' הצליח דרכי. אין הקב"ה רוצה שיהא איחור בדבר שאין זה עיקר הצלחה אם יתעכב: (נז) נקרא לנערה. אם תרצה להתעכב ימים או עשור כדברינו או מיד ליך כדבריך דרך ארץ הוא כן כלומר אע"פ שהקב"ה חפץ בזיווג זה אעפ"כ נאמר לה התלכי עם האיש הזה או עם אדם אחר לאחר ימים או עשור שמנהג הוא כמו ששנינו נותנים לבתולה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה: (נח) ותאמר אלך. איני חוששת להתעכב בשביל קשוט עצמי: (ס) את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך. ממך יצאו אותם הבנים שנאמר בהם בשעת עקידה ויירש זרעך את שער אויביו. זהו פי' ר' יוסף בר שמעון קרא:

רש"י

(נז) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (ב"ר): (נח) ותאמר אלך. מעצמי ד ואף אם אינכם רוצים: (ס) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה, הרבה ארבה את זרעך וגו'. י"ר שיהא אותו הזרע ממך

שפתי חכמים

בדבר ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי ובתוך כך סבב המלאך הקערה ובא סם המות לפני בתואל ואכל ומת מלאתי: ג דקשה והא לעיל אמר לא נוכל וגו' וניכר שמה' יצא הדבר: ד דק"ל למה כתיב אלך ולא כתיב הן או כן דהא הם שאלו אותה התלכי עם האיש.

פירוש לתורת אלהים

מִיךְ נִיט זוֹמֶן וַיָי הִצְלִיחַ דַּרְכִּי גָאט הָט בַּגְלִיקְט מַיין וֶועג שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדוֹנִי שִׁיק מִיךְ אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין צוּא מַיין הַאר: (נז) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן גִיזָאגְט לָאמֶער רוּפֶען דָאס מֵייהֶל אוּנ וֶועלִין זַייא פְרֶעגֶן וָואס זִיא וֶועט זָאגֶען דְרוּף מִיט אִיר מוֹל. רש"י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶען אִיז גְדְרוּנְגֶען מֶען קֶער נִיט חֲתוּנָה מַאכֶען אַטָאכְטֶער נָאר מִיט אִיר ווִילֶען: (נח) וַיִּקְרְאוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גְרוּפֶען צוּ רִבְקָה אוּנ הָאבֶּן צוּ אִיר גְזָאגְט הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה דוּ וֶועסְט גֵיין מִיט דֶעם מַאן וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ אוּנ זִיא הָאט גְזָאגְט אִיךְ וויל גֵיין אֲפִילוּ אִיר וֶועט נִיט וֶועלֶען וֶועל אִיךְ אוֹיךְ גֵיין: (נט) וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען בַּלֵייט זַייעֶר שְׁוֶועסְטֶער רִבְקָה מִיט אִיר זַייגֶערִין וְאֶת עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו אוּנ דֶעם קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם אוּנ זַיינֶע מַאנֶען: (ס) וַיְבָרְכוּ אֶת רִבְקָה אוּנ זַייא הָאבֶּען גִיבֶּענְטְשְׁט רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אוּנ זַייא הָאבֶּען גִיזָאגְט צוּא אִיר אֲחוֹתֵנוּ אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער דוּא זָאלְסְט זַיין צוּא טוֹזִינְטֶער אוּנ צוּא צֶעהֶן טוֹיזִינְטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט זַייא הָאבֶּען אִיר גִיזָאגְט דִיא בְּרָכָה וָואס אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארֶען צוּ אַבְרָהָם אוֹף דֶעם הַר הַמּוֹרִיָּה אִיךְ וֶועל מֶערֶען דַיינֶע קִינְדֶער זָאל דָס זַיין פוּן דִיר אוּנ נִיט פוּן אַנְדֶערֶע אִשָּׁה וְיִירַשׁ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶער זָאלֶען יַרְשִׁינֶען דִי שְׁטֶעט פוּן זַיינֶע פַיינְט: (סא) וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרוֹתֶיהָ אִיז אוֹיף גִישְׁטַאנֶען רִבְקָה מִיט אִירֶע מֵיידֶען וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ אוּנ זַייא זֶענִין גְרִיטֶען אוֹיף דִיא קֶעמְלֶען אוּנ זֶענֶען גְגַאנְגֶען נָאךְ דֶעם מַאן וַיִּקַּח הָעֶבֶד אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָאט גְנוּמֶען רִבְקָה אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען:

הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלַךְ׃ סב וְיִצְחָק
בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃ סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ
בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃ סד וַתִּשָּׂא רִבְקָה
אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל
מֵעַל הַגָּמָל׃ סה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד
מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה
לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי
וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃ סו וַיְסַפֵּר

וַאֲזַל׃ סב וְיִצְחָק אֲתָא
מִמֵּיתוֹהִי (נ״י עַל בְּמֵיתוֹהִי)
מִבֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיָּמָא
אִתְחֲזִי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵב
בְּאַרְעָא דָּרוֹמָא׃ סג וּנְפַק
יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא
לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף
עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַּמְלַיָּא
אָתָן׃ סד וּזְקָפַת רִבְקָה
יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק
וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא׃
סה וַאֲמֶרֶת לְעַבְדָּא מָן
גַּבְרָא דֵיכִי דִּמְהַלֵּךְ
בְּחַקְלָא לְקַדָּמוּתָנָא
וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי
וּנְסֵיבַת עֵיפָא
וְאִתְכַּסִּיאַת׃ סו וְאִשְׁתָּעִי

תו״א ויצא יצחק ברכות כו פסחים פח עבודת כוכבים ז׃

רשב״ם

(סב) ויצחק בא מבוא. כמו באכה סרומה. ויצחק באותו היום שבא העבד בא מבאכה של באר לחי רואי שהרי יצחק ישב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי כדכתיב על העין בדרך שור. וכתיב ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ולפי שבא משם ביום ההוא ולא הי׳ יודע מה היו עושים פועלים שלו. והיו נטעים גנות ופרדסים: (סג) ויצא יצחק לשות בשדה. כדכתיב וכל שיח השדה כלומר לטעת אילנות ולראות עניני פועליו ואז בהיותו בשדה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהוליך העבד: (סד) ותפול מעל הגמל. לצניעות לפי שהיתה רוכבת כמו איש משום ביעתותא דגמלא כדמפרש בפסחים: (סה) הלזה. מרחוק רגיל לומר כן וכן בעל החלומות הלזה בא אבל כשאדם בקרוב אומר המן הרע הזה: (סו) ויספר העבד

בעל הטורים

ורבקה כלמח השדה וכו׳: (סב) והוא יושב בארץ הנגב. וסמיך ליה ויצא יצחק לשוח בשדה רמז למה שאמרו הרוצה שיחכים ידרים: (סג) לשוח בשדה. היינו שיצחק תקן תפלת המנחה ואז נזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו אשה דכתיב מצא אשה מצא טוב: לפנות ערב. ב׳ במסורה הכא ואידך והיה לפנות ערב ירחץ במים רמז למה שאחז״ל עוכלים מן המנחה

שפתי חכמים

הרא״ס: ה לכך נקט זרעך דהא הברכה ליצחק נתנה ולא לה והא דכתיב את והיא לא היתה בכלל הברכה אלא מכיון שזרעה זוכה בה הוי כאלו היא עצמה זכתה בה: ו ברד ושור הדא הוא דהתרגום מתרגם על שניהם חגרא ומאחר שבאחד מהם כתוב ארצה הנגב ובאחד כתוב ששם היה הבאר למדנו שארץ הנגב קרוב לאותו באר: ז וקשה דעל ישפוך שיחו פי׳ בגמ׳ כמו לשוח בשדה. והתו׳ תירצו כי כן סוגיית הגמרא שהרי מלינו גבי אסתר שמביא ראיה שהיא לדקת מדכתיב ויהי אומן את הדסה וכתיב והוא לג בין ההדסים מה התם לדיקים אף כאן וכו׳ ובלג מביא ראיה מאסתר וכו׳. אבל אין נ״ל. וי״ל דתרוויהו לריכי דאי מהתם ה״א דיבור ולא תפלה דהא לעיל כתיב תפלה לעני, אבל לשוח בשדה עם מי דיבר אלא ע״כ תפלה קבע ואי מהכא ה״א לשוח הוי מלשון בגות שוח כלומר שהלך לטייל בין האילנות שבשדה מ״ה מביא ראיה מישפוך שיחו עכ״ל מהרש״ל: ח דאל״כ היאך ידעה שהוא יצחק שנפלה מעל הגמל: ט מדכתיב ותפול מעל הגמל ולא כתיב מהגמל או ותפול לארץ אלא משמע מעל גב הגמל נפלה אבל לא על הארץ: י אע״פ שיפול לא יושלך לארץ כמו שמפרש והולך לא יגיע וכו׳: כ שהן מקבלין הפעולה מאחר שהן

רש״י

ה ולא מאשה אחרת: (סב) מבוא באר לחי ראי. שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב״ר): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו באר שנאמר ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם היה הבאר שנאמר הנה בין קדש ו ובין ברד: (סג) לשוח. (ב״ר) לשון תפלה ז כמו (תהלים קב) ישפוך שיחו: (סד) ותרא את יצחק. ראתה אותו הדור ח ותוהא (ס״א ותמהה) מפניו (ב״ר): ותפל. השמיטה עצמה לארץ ט כתרגומו ואתרכינת הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו הטי נא כדך ארכיני (ס״ב כא) ויט שמים וארכין ל׳ מוטה לארץ ודומה לו (תהלים לז) כי יפול לא יוטל י כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע: (סה) ותתכס. לשון ותתפעל כמו ותקבר כ ותשבר: (סו) ויספר העבד.

פירוש לתורת אלהים

(סב) וְיִצְחָק בָּא אונ יִצְחָק איז גְקוּמֶן מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי פון צוא קוּמֶען פון דֶעם בְּרוּנֶען לַחַי רוֹאִי. רש״י שְׁרַייבְּט יִצְחָק איז אַהִין גִינַאנְגִין נָאךְ הָגָר ער זָאל זיא בְּרֶענְגִין צוּם פָאטֶער פַאר איין וַוייבּ וְהוּא אונ ער איז גְזֶעסִין אִין דֶעם לַאנְד פוּן דָרוֹם זייט: (סג) וַיֵּצֵא אוּנ יִצְחָק איז אַרוּם גִינַאנְגִין אִין פֶעלְד תְּפִלָּה צוּ טָאן פַאר נַאכְט וַיִּשָּׂא עֵינָיו אוּנ עֶר הָט אוּף גְהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹגֶן וַיַּרְא אוּנ עֶר הָאט גִיזֶעהֶן קֶעמְלֶן קוּמֶן: (סד) וַתִּשָּׂא אוּנ רִבְקָה הָט אוּף גְהוֹבֶּן אִירֶע אוֹגֶען אוּנ זיא הָאט גִיזֶעהֶן יִצְחָק. רש״י שְׁרַייבְּט זיא הָאט גִיזֶעהֶן אַז עֶר איז מְהוּדָר הָאט זיא זִיךְ אוֹיף אִים שְׁטַארְק פַאר וואוּנְדֶערְט וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל אוּנ זיא הָאט זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן אַרָאפּ צוּא גְלִיטְשֶׁען פוּן דֶעם קֶעמֶל: (סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד אוּנ זיא הָט גְזָאגְט צוּ דֶעם קְנֶעכְט מִי הָאִישׁ וֶוער איז דֶער מַאן וָואס גֵייט אִין פֶעלְד אַקֶעגֶען אוּנְז וַיֹּאמֶר אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָאט גִיזָאגְט עֶר איז מַיין הַאר וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס אוּנ זיא הָאט גְנוּמֶען דֶם שְׁפְּרַייט טוּךְ אוּנ הָאט זִיךְ בְּדֶעקְט: (סו) וַיְסַפֵּר אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָאט דֶער צֵיילְט

הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר עָשָׂה׃ סז וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה
שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ
לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי
אִמּוֹ׃ פ ששי כה א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח
אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה׃ ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן דא

עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל
פִּתְגָמַיָּא דִּי עֲבַד׃
סז וְאַעֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא
וַחֲזָא וְהָא תַקְנִין עוֹבָדָהָא
כְּעוֹבָדֵי שָׂרָה אִמֵּהּ
וּנְסֵיב יָת רִבְקָה וַהֲוַת
לֵהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ
וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר
דְּמִיתַת אִמֵּהּ׃ א וְאוֹסֵיף
אַבְרָהָם וּנְסֵיב אִתְּתָא
וּשְׁמַהּ קְטוּרָה׃ ב וִילֵידַת
לֵהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן

תו"א ויביאה יצחק ב"ק לב: ויוסף אברהם ב"ק שם פסחים פב:

בעל הטורים

ולמעלה דמה הכא מנחה שיצחק תקן תפלת המנחה אף התם נמי מנחה: (סז) ויבאה. ב' במסורה בספר בראשית וכתיב חסר ועולה כ"ד מלמד שקשטה בכ"ד קשוטים: האהלה. ח' במסורה רמז שבשמונה מקומות שרתה שכינה משכן גלגל שילה נוב גבעון בית ראשון בית שני לעתיד לבא: ותהי לו לאשה ויוסף אברהם. דרך ארץ שמי שמתה אשתו והניחה לו בנים ישיא קודם שישא אחרת. ד"א זהו שאמרו שתין תכלי מטייה לכלא דקל חבריה שמע דאכיל ואיהו לא אכיל: ויאהבה. ב' במס' הכא ואידך ויאהבה אמנון התם היתה אהבה התלויה בדבר ע"כ בטלה אבל הכא אינה תלויה בדבר על כן לא בטלה: וינחם. ב' במס' וינחם יצחק וינחם כרוב חסדיו וינחם יצחק למה כרוב חסדיו פי' שהיתה צדקת וחסידה:

רשב"ם

ליצחק. להודיע נסים שנעשו לו לדעת כי בת מזלו היא: (א) קטורה. לפי הפשט אין זו הגר:

רש"י

(ב"ר) גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו: (סז) האהלה שרה אמו. ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת ל שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל מ ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (ב"ר): אחרי אמו. דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה נ ומשמתה הוא מתנחם באשתו: (א) קטורה. (ב"ר) זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ס ושקשרה פתחה

שפתי חכמים

מבנין נפעל כך מלת ותתכס היא מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר: ל דהוה ליה לנימר ויביאה לאהל שרה אמו דאהל דבוק הוא לשרה אבל האהלה דבור באנפי נפשיה הוא: מ (ג"א) כנגד ג' מצות שהנשים מצוות בהן. כנגד חלה ברכה מצויה. נגד הדלקה נר דלוק. וענן קשור הוא ענן השכינה וזהו לכבוד קדושת טהרה שהיתה זהירה בנדתה לטהר עצמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקדש: נ דאל"כ אחרי אמו ל"ל: ס אבל קשה למה לא קורא אותה קטרת מ"ה פי' ושקשרה פתחה ולפי' האחרון קשה היה לו לקרותה קשורה לכן פירש פי' הראשון.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויקח אשה ושמה קטורה. ואע"ג דישראל אסור במצרית דכתיב בנים אשר יולדו להם דור שלישי הא דור שני לא יבא. והגר בת פרעה היתה כדפירש"י לעיל. איכא למימר גר הוא וגר מותר במצרית ובמדרש איתא על פי הדיבור עשה:

פירוש לתורת אלהים

צוא יִצְחָק אַלֶי דִי זַאכֶן וָואס עֶר הָאט גְטָאן. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט אִים דֶר צֵיילְט דִי נִסִּים וָוס אִיז וָוארֶן גְטָאן צוּ אִים וְוִי דֶם לַאנְד אִיז אִים אַקֶעגִין גְשְׁפְּרוּנְגֶען אוּנ וְוִי דוּרְך זַיין תְּפִלָּה הָט זִיך רִבְקָה גְטְרָאפֶען: (סז) וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ אוּנ יִצְחָק הָאט זִי גְבְרַאכְט אִין זַיין מוּטֶערְס גְצֶעלְט. רש"י שְׁרַייבְּט וְויא עֶר הָאט זִיא גִיבְּרַאכְט אִין גִיצֶעלְט אַרַיין אִיז זִי וָוארֶן גְלַייך צוּ זַיין מוּטֶער שָׂרָה וָוארוּם כָּל זְמַן אַז שָׂרָה הָט גְלֶעבְּט פְלֶעגְט אַלֶעכְט בְּרֶענִין פוּן אֵיין עֶרֶב שַׁבָּת בִּיז אִין אַנְדֶערִין אוּנ דִיא בְּרָכָה פְלֶעגְט זַיין אִין טֵייג אוּנ אַוָואלְקֶן פְלֶעגְט זַיין אָן גְבִּינְדֶען אוֹיף דֶעם גְצֶעלְט אוּנ וְוִי זִיא אִיז גְשְׁטָארְבֶּן הָאט דָאס אַלְץ אוֹיף גְהֶערְט אוּנ וְויא רִבְקָה אִיז גִיקוּמֶען הָאבֶּן זִיך דִי אַלֶע זַאכֶען אוּם גִיקֶערְט וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען רִבְקָה אוּנ זִיא וַואר צוּ אִים צוּ אַוַוייבּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אוּנ יִצְחָק אִיז וָוארֶען גִיטְרֵייסְט נָאך זַיין מוּטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט דֶער מִנְהָג פוּן דֶער וֶועלְט אִיז כָּל זְמַן דִיא מוּטֶער פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ לֶעבְּט אִיז עֶר גִיוֵוינְטְלֶעך צוּא זַיין בַּייא אִיר אוּנ אַז זִיא שְׁטַארְבְּט וֶוערְט עֶר גִיטְרֵייסְט מִיט זַיין וַוייבּ: (א) וַיֹּסֶף אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גְמֶערְט וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָאט גִינוּמֶען אַוַוייבּ אוּנ אִיר נָאמֶען וַואר קְטוּרָה. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס אִיז הָגָר נָאר וַוייל זִיא הָאט זִיך נִיט מְזַוֵּוג גִיוֶוען צוּא קֵיין מֶענְטְשׁ פוּן דֶעם טָאג [illegible] זִיא אִיז וָוארֶען אָפּ גְשֵׁייד פוּן אַבְרָהָם דְרוּם הָט מֶען זִיא גְרוּפֶען קְטוּרָה דָם אִיז אַלְשׁוֹן אָן גְבִּינְדֶען כְּלוֹמַר זִיא אִיז גְוֶועזֶן אָן גְבִּינְדֶען צוּ אַבְרָהָם: (ב) וַתֵּלֶד לוֹ אוּנ זִיא הָאט גִיבָּארִין צוּ אִים אֶת זִמְרָן

ליקוטי נחמיה

(סז) וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה וגו'. דִי תּוֹרָה דֶערְצֵיילְט אֲפִילוּ אֱלִיעֶזֶר הָט דֶערְצֵיילְט צוּ יִצְחָק דִי נִסִּים וָוס אִים זֶענֶען גְטָאן גְוָוארֶן אִין וֶועג אוּנ דִי פְרוּמְקֵייט פוּן רִבְקָה, וְוִי זִיא הָט לִיבּ צוּ טָאן חֶסֶד, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט יִצְחָק נָאך נִיט גְוָואלְט חֲתוּנָּה הָאבֶּן בִּיז עֶר הָט זִיא פְרִיעֶר גְבְרֵיינְגְט אִין דִי שְׁטוּבּ וואוּ זַיין מוּטֶער שָׂרָה הָט גְעוואוֹהְנְט צוּ זֶעהְן אוּבּ זִיא הָאט דִיא גוּטֶע מִדּוֹת פוּן זַיין מוּטֶער, נָאכְדֶעם וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה, הָט עֶר מִיט אִיר חֲתוּנָּה גֶעהַאט:

וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ׃ ג וְיָקְשָׁן יָלַד
אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ
אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים׃ ד וּבְנֵי
מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע
וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה׃
ה וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
לְיִצְחָק׃ ו וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר
לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת
וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי
קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם׃ ז וְאֵלֶּה יְמֵי

אונקלוס

וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת
יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ׃ ג וְיָקְשָׁן
אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן
וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשִּׁירִין
וְלִשְׁכוּנִין וּלְנַגְוָן׃ ד וּבְנֵי
מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ
וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין
בְּנֵי קְטוּרָה׃ ה וִיהַב
אַבְרָהָם יָת כָּל דִּילֵהּ
לְיִצְחָק׃ ו וְלִבְנֵי לְחֵינָתָא
דִּי לְאַבְרָהָם יְהַב אַבְרָהָם
מַתְּנָן וְשַׁלְּחִנּוּן מֵעַל
יִצְחָק בְּרֵיהּ בְּעוֹד דְּהוּא
קַיָּם קִידוּמָא לַאֲרַע
מַדִּינְחָא׃ ז וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי

תו"א ויתן אברהם סנהדרין נא: ולבני הפילגשים סנהדרין נא:

רשב"ם

(ו) הפילגשים. הגר וקטורה: מתנות. ממון הרבה: קדמה אל ארץ קדם. שירשו בניו נחלותיו שיש לו שם:

שפתי חכמים

מהרש"ל: ע (נ"א) והא דפירש"י שחזרה לגלולי בית אביה ל"ל שהית' בדעתה לחזור לגלולי וכו' דסברה כיון שנטרדה מבית אביה גם אלהיו הסתיר פניו ממנה וכשראתה הנס שנעשה לבנה במדבר ושנגלה לה המלאך לא הוציאה עצמה מתחת כנפי רשותו. והנ"א כ' שאחר שנעשה לה הנס חזרה בתשובה: פ ר"ל האחד מבניו נתייחסו אליו כל האשורים וכן להשני דאל"כ אשור ולטוש מבע"ל (נ"א) דאל"כ ובני דדן אשורים ולטושים מבע"ל מה היו דקאמר אלא שם וכו': צ ק"ל והלא כבר נתן כל אשר לו ליצחק. ודייתיקי פי' בלשון עתיק יומין כלומר זה הקב"ה. א"נ ג' מלות הן דא תהא קאי כלומר שתהא שמתנה קיימת שהחזיק אותו בנכסים שנתן לו כבר וק"ל: ק כלומר שלא נכתבו האחרות אלא הגר. מצאתי: ר דק"ל לפ"ז שהפלגש דכתיב הכא היינו הגר הא לעיל קרי לה אשה וי"ל דהא דקרי לה אשה לפי שהיה לה כתובה כמו אשה והא דקרי לה פלגש י"ל שלא לקחה אלא לשכיבה בעלמא ולא לפריה ורביה ול' פלגש פלג אשה כלומר לשכיבה ולא

רש"י

שלא נזדווגה ע לאדם מיום שפרשה מאברהם: (ג) אשורם ולטושים. שם ראשי פ אומות (ב"ר). ותרגום של אונקלוס אין לי ליישבו על ל' המקרא. שפירש למשירין לשון מחנה. וא"ת שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית הרי לנו תיבות שאין בראשם אל"ף ונתוספה אל"ף בראשם כמו הזונת אנך שהוא מן נכה רגלים וכמו אסוך שמן שהוא מן ורחצת וסכת: ולטושים. הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ונוסעים איש באהלי אפדנו וכן הוא אומר (ש"א ל) והנה נטושים על פני כל הארץ שכן למ"ד ונו"ן מתחלפות זו בזו: (ה) ויתן אברהם וגו'. (ב"ר) א"ר נחמיה ברכת דייתיקי נתן לו צ שאמר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורות בידך לברך את מי שתרצה ואברהם מסרם ליצחק: (ו) הפילגשים. (ב"ר) חסר כתיב ק שלא היתה אלא פלגש אחת. היא הגר היא קטורה. נשים בכתובה. פילגשים ר בלא כתובה כדאמרינן בסנהדרין (דף כא) בנשים ופילגשים דדוד: נתן אברהם מתנות.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. תימה היכי עביד הכי הא אמרינן אסור לאעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא דלא ידעי מאי זרעא נפיק מנייהו וכתיב יכין צדיק ורשע ילבש וקי"ל בעלמא דקיים אברהם אבינו אפילו ערובי תבשילין. וי"ל דאברהם וישמעאל גרים היו ואמרינן דגר אינו יורש את חבירו אביו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים מה"ר שמואל. וקודם שנולדו האחרים כבר נתן לו כדכתיב לעיל ויתן לו את כל אשר לו: (ו) נתן אברהם מתנות. אמרו בפ' חלק שמות בטומאה מסר להם פי' שיהו יכולין להזכיר שם המפורש בטומאת הגוף ולא יזיק להם גם היום יש ישמעאלים שבקיאין בשם ומזכירין אותו בטומאה. וקשה לה"ר משה היאך אדם וצדיק כאברהם ילמד השם לרשעים לכן פי' ה"ר יעקב בה"ר נחמן שם טומאה שם השדים שמשביעין אותן באדוניהם הממונים עליהם לעשות כל מה שרוצים כמו ספר בילא"ד ושם טומאה נקרא על

פירוש לתורת אלהים

וְאֶת יָקְשָׁן וְאֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ: (ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אונ יָקְשָׁן הָט גִיבָארִין אֶת שְׁבָא אַזוּן שְׁבָא וְאֶת דְּדָן אונ אַזוּן דְּדָן וּבְנֵי דְדָן אונ דִיא קִינְדֶר פוּן דְדָן זֶענֶען גִיוֶועֶן אַשּׁוּרִים וּלְטוּשִׁים וּלְאוּמִּים אַזוי הָאבִּין גְהֵייסֶען דִי עֶלְצְטֶע פוּן דִי אוּמוֹת: (ד) וּבְנֵי מִדְיָן אונ דִי קִינְדֶר פוּן מִדְיָן הָאבֶּן גְהֵייסֶן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה: (ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אונ אַבְרָהָם הָאט גִיגֶעבֶּען אַלְץ וָואס אִיז צוּא אִים צוּ יִצְחָק. רש"י שְׁרַייבְּט גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּא אַבְרָהָם יְהְיֶה בְּרָכָה וָועמֶען דוּא וֶועסְט וֶועלֶען וֶועסְטוּ בֶּענְטְשֶׁן הָט עֶר דָאס אִיבֶּר גֶעגֶּעפֶּערְט צוּ יִצְחָק: (ו) וְלִבְנֵי אונ צוּא דִיא זִין פוּן דִיא קֶייפְּס וַוייבֶּער פוּן אַבְרָהָם נָתַן הָאט אַבְרָהָם גִיגֶעבֶּען מַתָּנוֹת וַיְשַׁלְּחֵם אונ עֶר הָאט זֵייא אַוֶועק גְשִׁיקְט פוּן זַיין זוּן יִצְחָק אַז עֶר הָאט נָאךְ גִילֶעבְּט אֶל אֶרֶץ קֶדֶם צוּם לַאנְד פוּן מִזְרָח זַייט: (ז) וְאֵלֶּה אונ דָאס אִיז

שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת
שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים׃
ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה
זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ ט וַיִּקְבְּרוּ
אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־
צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃
י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת
בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה
אִשְׁתּוֹ׃ יא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ שביעי

אונקלוס

חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחֲיָא מְאָה
וְשַׁבְעִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין׃
ח וְאִתְנְגִיד וּמִית אַבְרָהָם
בְּסֵיבוּ טָבָא סִיב וּשְׂבַע
יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ׃
ט וּקְבַרוּ יָתֵהּ יִצְחָק
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּמְעָרַת
כָּפֶלְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר
צֹחַר חִתָּאָה דִּי עַל אַפֵּי
מַמְרֵא׃ י חַקְלָא דִּי זְבַן
אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה
תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם
וְשָׂרָה אִתְּתֵהּ׃ יא וַהֲוָה
בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם
וּבָרֵיךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ
וִיתֵב יִצְחָק עִם בֵּירָא
דְּמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתְחֲזֵי

תו"א ויקברו בתרא י: השדה אשר קיתאא ב: ויהי אחרי סוטה יג:

רשב"ם (ח) בשיבה טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה שלא אירע העינוי בימיו:

רש"י

פי' רבותינו שם ש טומאה מסר ת להם (שם לא). ד"א מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם: (ז) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן ה' בלא חטא: (ט) יצחק וישמעאל. (ב"ר) מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו א והיא שיבה טובה שנאמר באברהם: (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נחמו ב תנחומי אבלים (סוטה יד) דבר אחר אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות לאברהם נתיירא לברך את יצחק ג מפני שצפה את עשו יוצא ממנו אמר יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקדוש ברוך הוא וברכו:

שפתי חכמים

לפריה ורביה ודו"ק: ש פי' מעשה שדים א"נ שם שרשאים להזכירו בטומאה דיודע היה דבנים הללו לא יהיו נזהרים בטהרה ולכך לא מסר להם שם טהרה וק"ל: ת והא לבר נתן ליצחק כל ממונו: א ר"ל למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל כיון שהוא הגדול: ב (נח"י) דאס"ד כרט כפשוטו למה אמר הכ' אחרי מות מה לי אם ברכו בחייו או לאחר מותו: ג וא"ת והא לעיל פירש"י דאברהם נתן ליצחק הברכות וי"ל דנתן לו הברכות שיברך את אחרים אבל יצחק גופיה לא נתברך וכ"ה דעת

דעת זקנים מבעלי התוספות

שם רוח הטומאה כדאמרינן במס' חגיגה הלן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה רמז לזה שהרי מתנות כתיב חסר וא"ו והוא עולה בגימטריא למרם להשביע השדים. מה"ר משה:

פירוש לתורת אלהים

דיא לֶעבּ טָאג פון דיא יָארִין פון אַבְרָהָם וָואס עֶר הָט גִילֶעבְּט מְאַת שָׁנָה הונדערט יאר וְשִׁבְעִים שָׁנָה אונ זִיבְּצִיג יָאר וְחָמֵשׁ שָׁנִים אונ פִּינְף יָארִין. רש"י שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק וַוייזְט מִיר אַז אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוֶעזְן הונדערט יאר אִיז עֶר גְוֶעזְן אַזוֹ וִוי אֵיינֶר פון זִיבְּצִיג יָאר אונ אַז עֶר אִיז אַלְט גְוֶעזְן זִיבֶּעצִיג יָאר אִיז עֶר גְוֶעזְן אַזוֹ וִוי אֵיינֶר פון פִינֶף יָאר אָן זִינְד: (ח) וַיִּגְוַע אונ עֶר אִיז וָוארֶן פַר גַאנְגֶן וַיָּמָת אונ אַבְרָהָם אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אִין אַגוּטֶע עֶלְטֶר זָקֵן וְשָׂבֵעַ אַלְט אונ זַאט מִיט פִיל יָארֶן וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אונ אִיז וָוארֶן אַיין גְטָאן צוּ זַיין פָאלְק: (ט) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אונ זייא הָאבֶּען אִים בַּגְרָאבִין יִצְחָק מִיט יִשְׁמָעֵאל זייני זִין אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אַ' אִין דֶעם פֶעלְד פון עֶפְרוֹן דֶר זוּן פון צוֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא וָואס אִיז פַאר מַמְרֵא. רש"י שְׁרַייבְּט יִשְׁמָעֵאל הָאט תְּשׁוּבָה גִיטָאן הָאט עֶר גִיפִירְט יִצְחָק פַאר זִיךְ אונ דָאס שְׁטֵייט בַּייא אַבְרָהָם עֶר הָאט גִיהַאט אַגוּטֶע עֶלְטֶער: (י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת דָם פֶעלְד וָואס אַבְרָהָם הָט גְקוֹפְט פון דִי בְּנֵי חֵת שָׁמָּה דָארְטֶן אִיז וָוארֶען בַּאגְרָאבֶּען אַבְרָהָם מִיט זַיין וַוייבּ שָׂרָה: (יא) וַיְהִי אונ עֶס אִיז גִיוֶוען נָאךְ דֶעם טוֹיט פון אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אונ גָאט הָט גְבֶּענְשְׁט זַיין זוּן יִצְחָק. רש"י שְׁרַייבְּט גָאט הָאט אִים מְנַחֵם אָבֵל גִיוֶועזְן. אֵיין אַנְדֶר פֵּירוּשׁ אִיז גָאט בָּרוּךְ הוּא הָאט אִיבֶּער גִיעֶנְטְפֶערְט דִיא בְּרָכוֹת צוּא אַבְרָהָם פון דֶעסְט

יב וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית
שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ יג וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם
לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת
וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ יד וּמִשְׁמָע
וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃ טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר
נָפִישׁ וָקֵדְמָה׃ מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם
וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
לְאֻמֹּתָם׃ יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע
שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃

עֲלַהּ׃ יב וְאִלֵּין תּוּלְדַת
יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי
יְלֵידַת הָגָר מִצְרֵיתָא
אַמְתָא דְשָׂרָה לְאַבְרָהָם׃
יג וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן
לְתוּלְדָתְהוֹן בּוּכְרָא
דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר
וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃
יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃
טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ
וָקֵדְמָה׃ טז אִלֵּין אִנּוּן
בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין
שְׁמָהַתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן
וּבִכְרַכֵּיהוֹן תְּרֵין עֲסַר
רַבְרְבִין לְאֻמֵּיהוֹן׃
יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין
וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ

תולדות אהרן

ואלה מצרית, לח : ואלה בני מגילה יד :

רשב"ם

(יב) אשר ילדה הגר המצרית. כלו' אין זה כנו הנקרא על שם זרעו אלא בן שפחה. אבל ביצחק כתוב לפנינו אלה תולדות יצחק בן אברהם. כיצד הי' בנו. אברהם הוליד את יצחק כלומר זה הוא עיקר תולדתו של אברהם כמו פרץ הוליד את חצרון ונו׳: (יז) ואלה שני חיי ישמעאל. חכמים פירשו במגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל. ולפי הפשט לכבודו של אברהם הואיל ונתפרש שנת לידתו ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל, וגם שנת מילתו

שפתי חכמים

נח"י: ד ופי' בשמותם לתולדותם שמונה שמותם כאן לסדר תולדותם דאל"כ בשמותם לתולדותם למ"ל וז"ש אח"כ בכור ישמעאל נביות: ה פי' לא נכתב שנה בכל כלל אלא לדרשא שלא נכתבו אלא כדי לייחס וכו' ולא שכולם שוים לטובה מהרש"ל: ו ואע"ג דכדור המבול

רש"י

(יג) בשמותם לתולדותם. סדר ד לידתן זה אחר זה: (טז) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרגומו בפצחיהון שהם מפוצחים ל' פתיחה כמו (תהלים נח) פצחו ורננו: (יז) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל ה כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנא' וילך עשו אל ישמעאל וגו' כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת (ורש"י הביאו סוף פ' תולדות): ויגוע. לא נאמרה ו גויעה אלא בצדיקים:

פירוש לתורת אלהים

ווענין הט ער מורא גהאט צו בענטשן יצחק ווייל ער האט געזעהן בנבואה אז עס וועט פון אים ארוס קומען עשו האט ער גזאגט גאט ברוך הוא זאל בענטשן דעם וואס וועט גוט זיין אין זייני אויגין אצונד איז גאט ב"ה גקומן און הט אים גבענטשט: (יב) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם און דאס זענען דיא קינדער פון ישמעאל דער זון פון אברהם אֲשֶׁר וואס הָגָר הַמִּצְרִית דיא דינסט פון שרה הט גיבארין צוא אברהם: (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל און דאס איז דיא נעמען פון דיא קינדער פון ישמעאל בִּשְׁמוֹתָם לְתוֹלְדוֹתָם אין זייערי נעמען צו זייער גיבארען בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל דער עלצטער זון פון ישמעאל האט מען גערופן נביות וכו': (טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל דיא זענען דיא קינדר פון ישמעאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם און דאס איז זייערי נעמען בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם אין זייערי אפענע שטעט און אין זייערי פאלאטצען שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים לְאֻמּוֹתָם צוועלף הארען צוא זייערי פעלקער: (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל און דם זענין דיא יאר וואס ישמעאל הט גלעבט מְאַת הונדערט און זיבעני דרייסיג יאר וַיִּגְוַע און ער איז ווארן פר גאנגן און ער איז גשטארבן און איז ווארען איין גיטאן צוא זיין פאלק. רש"י שרייבט דם לשון גויעה שטייט נאר ביי צדיקים: (יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד שׁוּר און זיי האבן גרוט פון חוילה

יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל: פפפ

שְׁמָהּ: יח וּשְׁרוֹ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתוּר עַל אַפֵּי כָל אֲחוּהִי שְׁרָא: פפפ

ק"ה יהוידע סימן ומפטירין והמלך דוד זקן במלכים א' סימן א':

בעל הטורים

(יח) על פני כל אחיו נפל. וסמיך ליה ואלה תולדות יצחק לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אזי יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק:

רשב"ם

כדכתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו׳ חזר עתה ופי׳ כל ימי חייו: (יח) על פני כל אחיו נפל. שכן כדכתיב על פני כל אחיו ישכן:

רש"י

(יח) נפל. שכן כמו (שופטים ז) מדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק. כאן הוא אומר לשון נפילה ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכון (לעיל טז) עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל: חסלת פרשת חיי שרה

שפתי חכמים

ג"כ נאמר גויעה פי׳ בגמרא דדוקא היכא דכתיב גויעה גבי ויאסף בצדיקים משתעי ובדור המבול לא נאמר ויאסף:

פירוש לתורה אלהים

בִּיז שׁוּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם וָוס אִיז פַר מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה וְוִיא מֶען קוּמְט קֵיין אַשּׁוּר עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפָל פַאר אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער הָאט עֶר גֶערוּט. רש"י שְׁרַייבְּט דָא שְׁטֵייט נָפָל לָשׁוֹן פַאלֶען אוּנ אִין אַנַאנְדֶער אָרְט שְׁטֵייט עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכּוֹן אַז אַבְרָהָם הָאט גִילֶעבְּט הָאט עֶר גִירוּט אוּנ וְוִיא אַבְרָהָם אִיז גִישְׁטָארְבְּן אִיז עֶר גִיפַאלֶען:

הפטרת חיי שׂרה (במלכים א׳ סימן א׳)

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים

פירוש ע"ט

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן אוּנ דֶער מֶלֶךְ דָּוִד אִיז אַלְט גִוָוארֶען בָּא בַּיָּמִים עֶר אִיז גְקוּמֶען אִין זַיינֶע אַלְטֶע טֶעג וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים הָאבֶּען אִים זַיינֶע קְנֶעכְט צוּ גִידֶעקְט מִיט קְלֵיידֶער וְלֹא יִחַם לוֹ אוּנ עֶס הָאט אִים נִיט גְוַוארִימְט וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּען זַיינֶע קְנֶעכְט גְזָאגְט צוּ אִים יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ לָאזִין זֵיי זוּכֶן צוּ מַיין הַאר קֶינִיג נַעֲרָה בְתוּלָה אֵיין יוּנְג פְרוֹיא וָואס זִיא אִיז נָאךְ אֵיין בְּתוּלָה דֶען אֵיין בְּתוּלָה טוּעֶן אִירֶי בְּתוּלִים וַוארִימֶען אִיר לַייבּ וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אוּנ זִיא זָאל שְׁטֵיין פַאר דֶעם מֶלֶךְ צוּא בַּדִינֶען אִים וּתְהִי לוֹ סוֹכֶנֶת אוּנ זִיא זָאל זַיין צוּ אִים אֵיין דֶר וַוארִימֶערִין וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ אוּנ זִיא זָאל לִיגֶען אִין דַיין שׁוֹיס וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ וֶועט וַוארִים זַיין צוּ מַיין הַאר קֶינִיג וַיְבַקְשׁוּ הָאבֶּען זֵייא גִזוּכְט אֵיין שֵׁיינֶע יוּנְגֶע פְרוֹיא אִין גָאר דֶעם גְבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ הָאבֶּען זֵייא גְפוּנֶען דִיא אֲבִישַׁג פוּן דֶער שְׁטָאט שׁוּנֵם וַיָּבִיאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ אוּנ הָאבֶּען זִיא גְבְרַאכְט צוּ דֶעם מֶלֶךְ וְהַנַּעֲרָה אוּנ דִיא יוּנְגֶע פְרוֹיא אִיז זֵייעֶר שֵׁיין גְוֶועֶן וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סוֹכֶנֶת אִיז זִיא גְוֶועֶן צוּם מֶלֶךְ אֵיין דֶר וַוארִימֶערִין וַתְּשָׁרְתֵהוּ אוּנ הָאט אִים בַּדִינְט וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ אוּנ דֶער מֶלֶךְ אִיז מִיט אִיר גִישְׁט גְלֶעגֶן דִיא חֲכָמִים זָאגֶען נַייל אִין דֶר תּוֹרָה שְׁטֵייט לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים אֵיין מֶלֶךְ זָאל נִיט מֶערֶען זִיךְ קֵיין וַויבֶּר אוּנ דָּוִד הָאט שׁוֹן גְהַאט אַכְטְצֶעהֶן וַויבֶּר דְרוּם הָט עֶר נִיט גְטָארְט לִיגֶען מִיט אִיר וַאֲדֹנִיָּה אוּנ אֲדוֹנִיָּה בֶּן חַגִּית הָאט זִיךְ דֶער הוֹבֶּען אוּנ בַּארִימְט לֵאמֹר צוּא זָאגֶען אֲנִי אֶמְלֹךְ אִיךְ וֶועל

ליקוטי יוסף

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן וגו׳. דֶער הָרַב אברבנאל שְׁרַייבְּט דִיא סִבּוֹת וָוס דָוִד אִיז אַזוֹ שְׁטַארְק קַאלְט גִיוָוארֶען, וָוענֶען גִיוֶועֶן עֶטְלִיכֶע, עֶרְשְׁטֶענְס וִוי דִיא גמרא זָאגְט וֶוען דָוִד הָאט גְזֶעהֶן דֶעם מַלְאַךְ הַמָּוֶת מִיט זַיין שְׁוֶוערְד אִין הַאנְט אִיז עֶר פַר אִים דֶער שְׁרָאקִין גִיוָוארֶען אוּנ פוּן דִי פְּלוּצְלוּנְגֶע שְׁרֶעק אִיז אִים פַארְקִיהֶלְט גִיוָוארֶען זַיין בְּלוּט, אוּנ פוּן דִי צַייט אוּנ וַוייטֶער אִיז זַיין בְּלוּט אַלֶע מָאהל קֶעלְטֶער גִיוָוארִין, אוּנ וַוייל דִי קֶעלְט זַיינֶע אִיז גִיוֶועֶן אִינְוֶוענִינְג, דְרִיבֶּר הָאבֶּען אִים נִיט גְקֶענְט הֶעלְפִין דִיא קְלֵיידֶער אִים צוּ דֶערְוַוארֶעמֶען, וַוייל דִי קְלֵיידֶער הָאבֶּען דָאךְ נִיט אַאִינְוֶוענִינְסְטֶע וַוארֶעם קֶענֶען זֵייא נָאר הִיטֶען דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ אִים בַּדֶעקִין עֶס זָאל צוּ אִים נִיט קוּמֶען אַקֶעלְט פוּן אוֹיסְוֶוענִינְג אָבֶּער נִיט צוּ דֶערְוַוארֶעמֶען אִינְוֶוענִינְג, דְרִיבֶּר הָט מֶען גֶעמוּזְט זוּכֶען אַבְּתוּלָה וָואס אִיר בְּלוּט אִיז הֵייס, אוּנ אוֹיבּ זִיא אִיז שֵׁיין אִיז אִיר בְּלוּט נָאךְ הֵייסֶער וֶועט זִיא קֶענֶען דֶער וַוארֶעמֶען דָאס בְּלוּט פוּן דָוִד, נָאר דִי גְרֶעסְטֶע סִבּוֹת פוּן זַיין קַאלְטֶע בְּלוּט אִיז גִיוֶועֶן פוּן זַיינֶע פִיל צָרוֹת וָואס עֶר הָט גְהַאט פוּן אַבְשָׁלוֹם, אוּנ אַמְנוֹן, תָּמָר, אוּנ פוּן זַיינֶע פִיל מִלְחָמוֹת וָוס עֶר הָט גְהַאט, אוּנ פוּן בַּת שֶׁבַע מִיט אוּרִיָה, אוּנ נָאכְדֶעם זַיין תְּשׁוּבָה וָוס עֶר הָט גִיטָאהְן וִוי עֶר הָט גִיזָאגְט בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם, מַיינֶע קְנִיה וָוענֶען שְׁוַואךְ גִיוָוארֶען פוּן פַאסְטִין וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן, אוּנ מַיין פְלֵיישׁ אִיז מָאגֶער גִיוָוארֶען פוּן פַעסְקִיים, אוּנ פוּן זַיין לֶערְנֶען תּוֹרָה טָאג אוּנ נַאכְט דָאס אַלְץ הָט אִים שְׁוַואךְ גֶעמַאכְט צוּא זַיין אֶלְטֶער:

אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃ וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־
תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם׃ וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר
הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃ וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי
וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃ וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן
הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ׃ וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃ וַיֹּאמֶר
נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ
דָוִד לֹא יָדָע׃ וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃
לְכִי וּבֹאִי ׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ
לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ הִנֵּה
עוֹדָךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃ וַתָּבֹא בַת־
שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרַת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃
וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ
בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה

פירוש ע"ט

קיניגען ויעש לו רכב ופרשים אונ ער הט זיך גימאכט רייט װעגען אונ רייטער וחמשים איש אונ פופציג מאן רצים לפניו זענין גילאפען פר אים ולא אונ זיין פאטר דוד האט אים ניט טרויריג גמאכט אונ ניט גשטראפט פון אלע זיינע טעג לאמר צו זאגן מדוע ככה עשית װארום האסטו אזו גטוען אונ פון דאגן לערינגט מען אפ דר װוס פר מייד שטראפונג פון זיין זוהן ברענגט ער אים צום טויט וגם הוא טוב תואר מאד אונ ער איז אויך גיװעזן זייער שיין פון גשטאלט אזו װי אבשלום אונ דאס שונקייט האט זייא ביידע גורם גװעזן דס זייא האבן זיך גרויס גהאלטן ואתו ילדה אונ דעם אדוניה הט זיין מוטער חגית אויף גיצויגען לתרבות רעה אחרי אבשלום נאך אבשלום כלומר נאך דעם שלעכט אויף ציהן װאס דיא מוטער פון אבשלום האט אויף גיצויגן דעם אבשלום ויהיו איז גװעזן דיא רייד פון אדוניה מיט יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן אונ מיט אביתר הכהן ער האט מיט זיי אפ גשמועסט ויעזרו אונ זיי האבן גהאלפען נאך אדוניה וצדוק הכהן אונ צדוק הכהן אונ בניהו בן יהוידע אונ נתן הנביא דאס ער האט נביאות גזאגט צוא דוד אז שלמה װעט קיניגן נאך איהם ושמעי ורעי אונ שמעי אונ רעי והגבורים אונ דיא גבורים װוס זענין צו דוד גװעזן לא היו עם אדוניהו זענען ניט גיװעזן מיט אדוניהו ויזבח האט אדוניהו גשאכטן שאף רינדר אונ גשטאפטע אקסען עם אבן הזוחלת בייא דעם שטיין זוחלת אשר ־אם דר שטיין איז בייא דעם קוואל װאסר װאס הייסט רוגל ויקרא אונ הט גרופן אלע זיינע ברידר דיא קינדער פון דעם מלך ולכל אונ אלע מאנען פון שבט יהודה דיא קנעכט פון דעם מלך ואת נתן הנביא אונ נתן הנביא אונ בניהו אונ די גבורים

ואת שלמה אחיו אונ שלמה זיין ברודער לא קרא האט ער ניט גרופען ויאמר נתן הט נתן הנביא גזאגט צו בת שבע דיא מוטער פון שלמה לאמר צו זאגן הלא פר װאר האסטו געהערט אז אדוניהו בן חגית איז מלך גװארען ואדונינו אונ אונזער האר דוד װייסט ניט דער פון ועתה לכי איעצך נא עצה אונ היינט גייא איך װעל דיר ראטין איין עצה ומלטי אונ דוא װעסט מאכען אנטרינן דיין נפש אונ דם נפש פון דיין זוהן שלמה פון קריג װארום ער װעט דאך װעלין מלך װערין נאך דעם טוט פון דעם מלך דוד אזו װי גאט הט אים מבטיח גיװעזן לכי גייא אונ קום צו דעם מלך דוד ואמרת אליו אונ זאלסט זאגין צו אים הלא אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך פר װאר דו מיין האר קיניג האסט גשװארין צו מיר דיין דינסט לאמר צוא זאגן מיר כי שלמה בנך ימלוך אחרי דם שלמה דיין זוהן װעט קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער װעט זיצין אויף מיין שטול ומדוע מלך אדוניהו אונ װארום הט היינט גקיניגט אדוניהו הנה אונ װיא דוא װעסט נאך דארטען ריידען מיט דעם מלך ואני אבוא אחריך װעל איך קומן נאך דיר ומלאתי את דבריך אונ װעל דר פילן דיינע רייד ותבא איז גיקומן בת שבע צוא דעם מלך אין זיין חדר והמלך זקן מאד אונ דער מלך איז זייער אלט גװען ואבישג אונ אבישג השונמית הט בדינט דעם מלך ותקוד הט בת שבע גקניט אונ האט זיך גיבוקט צו דעם מלך ויאמר המלך מה לך האט דער מלך גיזאגט װאס איז צו דיר ותאמר לו הט זיא גיזאגט צו אים אדוני מיין האר אתה דו האסט גשװארן ביי דיין גאט צו מיר דיין דינסט אונ האסט מיר גזאגט כי שלמה בנך ימלוך אחרי דאס שלמה דיין זוהן װעט קיניגען נאך מיר והוא ישב

אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ וְאַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ וְהָיָה
כִּשְׁכַּב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים׃ וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת
עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא׃ וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ
יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ כִּי ׀ יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי
הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא
קָרָא׃ אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדֶּיךָ עבדך קרי מִי
יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קִרְאוּ־לִי לְבַת־שָׁבַע וַתָּבֹא
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־
נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה׃ כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה
בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַתִּקֹּד בַּת־
שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם׃

פירוש ע"ט

עַל כִּסְאִי אונ ער וועט זיצן אויף מיין שטול וְעַתָּה הִנֵּה אֲדוֹנִיָּה מָלָךְ אונ היינט הט אדוניה גקיניגט וְעַתָּה אונ היינט אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ מיין האר קיניג לֹא יָדַעְתָּ דו ווייסט עס ניט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא אונ ער הט גשאכטן אקסען אונ גשטאפטע אקסען וְצֹאן לָרוֹב אונ פיל שאף וַיִּקְרָא אונ הט גירופען צו אלע קינדר פון דעם מלך אונ צו אביתר הכהן אונ צו יואב דעם הובטמאן וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא אונ צו שלמה דיין קנעכט הט ער ניט גירופען וְאַתָּה אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אונ דו מיין האר קיניג עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ די אויגן פון כל ישראל זענען אויף דיר לְהַגִּיד לָהֶם דס דו זאלסט זיי זאגען מִי ווער עס זאל זיצען אויף דער שטול פון מיין האר קיניג נאך אים וְהָיָה כִּשְׁכַּב אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ עִם אֲבוֹתָיו אונ עס וועט זיין אז מיין האר קיניג וועט ליגען מיט זיינע עלטערען נאך זיין טוט וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה דען וועל איך אונ מיין זוהן שלמה זיין גמינערט פון דער גדולה וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם הַמֶּלֶךְ אונ וויא זיא האט דא נאך גרעט מיט דעם מלך וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא אונ דער נתן הנביא איז גקומען וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר האבען זיי גזאגט צוא דעם מלך צו זאגען הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא דס נתן הנביא איז גיקומען וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ איז ער גקומען פאר דעם מלך וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל אַפָּיו אָרְצָה אונ הט זיך גיבוקט צו דעם מלך אויף זיין פנים צו דער ערד וַיֹּאמֶר נָתָן הט נתן גיזאגט אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ מיין האר קיניג אַתָּה אָמַרְתָּ האסטו דען גזאגט אֲדוֹנִיָּהוּ יִמְלוֹךְ אַחֲרַי אדוניהו זאל קיניגען נאך מיר וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי אונ ער זאל זיצין אויף מיין שטול כִּי יָרַד הַיּוֹם דאס ער האט היינט גינידערט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא אונ האט גשאכטן אקסען אונ גשטאפטע אקסען וְצֹאן לָרוֹב אונ פיל שאף וַיִּקְרָא אונ האט גירופען צוא אלע קינדר פון דעם מלך וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא אונ צו די הארן פון דעם חיל וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אונ צו אביתר הכהן וְהִנָּם אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים לְפָנָיו אונ זייא עסין אונ טרינקן פאר אים וַיֹּאמְרוּ אונ זייא זאגין יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדוֹנִיָּהוּ ער זאל לעבן דער מלך אדוניהו וְלִי אֲנִי עַבְדְּךָ אונ צו מיר דיין קנעכט וּלְצָדוֹק אונ צו צדוק הכהן אונ צו בְּנָיָהוּ דער זוהן פון יהוידע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ אונ צוא שלמה דיין קנעכט לֹא קָרָא הט ער ניט גרופען אִם אוב פון מיין האר קיניג איז גטוען גיווארען דיא זאך פון אדוניהו איז מיר איין תמיה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת עַבְדְּךָ ווארום האסטו ניט מודיע גיוועזן מיר דיין קנעכט מִי יֵשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ ווער זאל זיצין אויף דער שטול פון מיין האר קיניג אַחֲרָיו נאך איהם וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר הט געענטפערט דער מלך דוד אונ האט גזאגט קִרְאוּ לִי לְבַת שֶׁבַע רופט מיר בת שבע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ איז זיא גיקומען פאר דעם מלך וַתַּעֲמוֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אונ הט זיך גשטעלט פאר דעם מלך וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר האט דר מלך גשווארן אונ האט גיזאגט חַי יְיָ אזו וויא גאט לעבט אֲשֶׁר וואס ער האט אום גילייזט מיין לייב פון אלע צרות כִּי כַּאֲשֶׁר דען אזו ווי אין האב גשווארן צו דיר ביי גאט דער גאט פון ישראל לֵאמֹר צו זאגן דיר כִּי שְׁלֹמֹה דיין זון וועט קיניגען נאך מיר וְהוּא אונ ער וועט זיצין אויף דר שטול נאך מיר כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה דען אזו וועל איך טוען דעם היינטיגן טאג וַתִּקּוֹד האט בת שבע גיקניט אויף איר פנים צוא דער ערד וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ אונ האט זיך גבוקט צוא דעם מלך וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גיזאגט יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעוֹלָם עס זאל לעבען מיין האר קיניג דוד אויף אייביג זיין נשמה זאל לעבן אויף עולם הבא׃

יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם
אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃ כ וַיְהִי
יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ

יט וְאִלֵּין תּוֹלְדַת יִצְחָק
בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם
אוֹלִיד יָת יִצְחָק׃ כ וַהֲוָה
יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין
כַּד נְסֵיב יָת רִבְקָה בַּת

תו"א ואלה סנהדרין לח: אברהם ב"מ פז: ויהי יצחק יבמות סד:

רשב"ם

(יט) ואלה תולדות יצחק. אברהם הוליד את יצחק. לפי פשוטו של מקרא לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית אבל כאן יצחק עיקר בן היה לאברהם שהוא הוליד את יצחק מאשתו גמורה כדכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע. וכן בדברי הימים לאחר שכ' כי בני אברהם הם יצחק וישמעאל ובני קטורה חוזר וכותב סתם ויולד אברהם את יצחק: (כ) בן מ' שנה. וכתיב בן ס' שנה בלדת אותם משני המקראות הללו

בעל הטורים

(יט) הוליד. בגימ' דומה שהיה זיו איקונין של יצחק דומה לאברהם: (כ) בקחתו. ב' במסורה בקחתו את רבקה. בקחתו והוא אסור באזיקים גבי ירמיה מה קחתו דהתם אסור אף הכא אסור

שפתי חכמים

פי' דכ"מ דכתיב ואלה מוסיף על ענין ראשון וכמו שאברהם הוליד צדיק ורשע כך יצחק הוליד צדיק ורשע: ב (נח"י) כתב הרא"ם ומה שהוזקק לאמת שיצחק הוא בן אברהם הוא לפי שליצני הדור וכו'. ולא נהירא דא"כ לא לכתוב לא וי"ו ולא ה"א רק לכתוב אלה תולדות יצחק כמו אלה תולדות נח או אלה תולדות יעקב לכנ"ל דה"פ ע"כ בא לפרש על עשו ויעקב האמורים בפרשה שהיה אחד צדיק ואחד רשע והשתא א"ש שע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לחזור ולומר וכו' ואל תקשה לא לכתוב לא זה ולא זה לפי שהיו ליצני הדור אומרים שזמן לידת יצחק ואבימלך וכו' שהרי שהתה וכו' ועכשיו מצאו מקום לחזק את דבריהם שהרי אחד היה

רש"י

(יט) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו א האמורים בפרשה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקדוש ברוך הוא שמו אברהם אח"כ הוליד את יצחק ד"א) ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק ב לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה) שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק: (כ) בן ארבעים שנה. שהרי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) יצחק אברהם הוליד את יצחק. הוליד בגימ' דומה שהיה קלסתר פניו דומה לאברהם: (כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה. פירש רש"י שנשא יצחק את רבקה כשהיתה בת שלש שנים וקשיא דבשלהי ספרי מסיק ג' שנותיהן שוין קהת ורבקה ובן עזאי. וא"כ חיתה רבקה קל"ג שנים כמו קהת ואם לא היתה כי אם בת שלש שנים כשנשאה יצחק תמצא שחסר משנותיה י"א שנים כיצד בת ג' נשאה ובת כ"ג היתה כשילדה. וא"כ כשילדה את יעקב היתה בת כ"ג ויעקב בן ס"ג כשנתברך כדפירש"י בסוף הסדר הזה וי"ד שנה נטמן בבית עבר וכ' שנה שמש בבית לבן ושתי שנים נשתהה בדרך ובאותו פרק נתבשר על מיתת אמו כדפירש"י בפ' וישלח גבי אלון בכות. וא"כ לא היתה כי אם בת קכ"ב שנים. ל"נ שהיתה רבקה בת י"ד שנים כשנשאה יצחק והכי איתא בסדר עולם וכן אמר ר' יהודה ואז תמצא שחיתה קל"ג שנים מכוונים. ולפי זה צ"ל מה ששנינו בסדר עולם כשחזר אברהם מן העקידה נתבשר שנולדה רבקה שנולדה כבר עבר י"א

ליקוטים על התורה

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וגו', צו וואס דערצײלט דער פסוק ווי פיל יאהר יצחק איז אלט געוועזן ווען ער הט גענומען רבקה פאר א ווייב? דאס איז וועגען צוויי זאכן • איין מאהל וועלן מיר פרעגן פר וואס הט אברהם געוואַרט מיט יצחק'ס חתונה ביז ער וועט אלט ווערן פערציג יאר? נאר אברהם הט ביז די עקדה, ביז רבקה איז געבארן געווארן ניט געזעהן דעם זיווג פון יצחק, דריבער הט ער געמוזט ווארטן, ווי דער פסוק זאגט לו לאשה, רבקה איז געבארן געווארען זיא זאל זיין צוא אים (צו יצחקן) א ווייב, קיין אנדערע, וועלן מיר פרעגן צו וואס הט יצחק חתונה געהאט מיט רבקה ווען זיא איז אלט געוועזן דריי יאהר, און נאכ־דעם הט ער געוואַרט צעהן יאהר ביז זיא זאל קענן מעוברת ווערן, הט ער פריער געדארפט ווארטן צעהן יאהר ביז זיא וועט אלט ווערן דרייצעהן יאהר און נאכדעם מיט איר חתונה האבן, ווארום איוד דארף ניט נעמען א אשה וואס זיא איז נאך יונג און קען נאך ניט האבן קינדער, עס איז

פירוש לתורת אלהים

(יט) וְאֵלֶּה און דיא יעקב און עשו וואס וועלן ווייטער שטיין אין דיא פרשה תּוֹלְדֹת יִצְחָק זענען געוועזן דיא קינדער פון יצחק בֶּן אַבְרָהָם יצחק איז געוועזן דער זוהן פון אברהם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק אברהם האט געמאכט געבארין יצחק רש"י שרייבט ווייל עס שטייט יצחק איז געוועזן דער זוהן פון אברהם דרום הט דער פסוק געמוזט שטעלן אז אברהם הט געמאכט געווינען יצחק ווייל די שפעטערס פון דעם דור האבען געזאגט פון אבימלך איז שרה טראגן געווארן וויס ער הט זיא גהאלטן ביי זיך איין נאכט ווארום וויא פיל יארן זיא האט געוואגט מיט אברהם איז זיא פון אים ניט טראגן געווארן וואס הט גאט געטוען הט ער געמאלט דם געשטאלט פון יצחק אזו ווי דם געשטאלט פון אברהם האבן שון אלע עדות געזאגט אז אברהם הט געווינען יצחק דרום שטעלט דער פסוק יצחק וגו' דס איז טייטש יצחק איז געוועזן דער זוהן פון אברהם ווארום עס איז פר האנדן עדות אז אברהם הט געמאכט געווינען יצחק: (כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה און יצחק איז אלט געוועזן פערציג יאר בְּקַחְתּוֹ אז ער האט גענומען

משלים על התורה

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד וגו', דיא קשיא וואס מען פרעגט פר וואס שטייט צוויי מאל, אז יצחק איז געוועזן דער זוהן פון אברהם, הט דאך אברהם געבארן יצחק'ן, נאר דער טאטער פון מענטשין איז מען זאל פיר און גאט ביה מיט בותאי זו העררן ריין תפלה און יצחק

ספר הישר

און אז יצחק איז אלט געוועזן זעכצין און פופציג יאר איז זיין ווייב רבקה נאך געווען א עקרה. און רבקה האט געזאגט צו יצחק איך האב געהערט אז דיין מוטער שרה איז אויך געווען א עקרה האט דיין פאטער אברהם תפלה געטאן צוא גאט ב"ה זיא זאל קינדער האבן. אצונד שטייא אויף און טוא תפלה אויף האט געהערט דיא רייד פון רבקה און זענען ביידע געגאנגען

אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח

אונקלוס

בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ׃ כא וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ

תו"א ויעתר יצחק סוכה יד יבמות סד:

בעל הטורים

למד שאף יצחק עקר היה וילפי' ממנות ליצחק כתיב הכא ויעתר יצחק וכתיב התם ויעתר מנוח: לבן הארמי. אותיות הרמאי: (כא) כי עקרה היא. הוא כתיב לומר לך שאף הוא היה עקר ואית דדריש המקרא לומר היא ולא הוא דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע אלמא

רשב"ם

לספרנו שהיתה עקרה עשרים שנה: (כא) ויעתר. רבוי דברים. כדכתיב

רש"י

ג כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק היה בן ל"ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה דבת צ' היתה כשנולד יצחק ובת קכ"ז כשמתה שנאמר ויהיו חיי שרה וגו' הרי ליצחק ל"ז שנים ובו בפרק נולדה רבקה ד המתין לה עד שתהא ראויה לביאה ג' שנים ה ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ו ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה קורא אותו פדן לשון צמד בקר תרגום פדן תורין. ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן: (כא) ויעתר. הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ז ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבוי ח הוא וכן (יחזקאל ח) ועתר ענן הקטורת מרבית עליית העשן וכן (שם לה) העתרתם עלי דבריכם וכן (משלי כז) נעתרות נשיקות שונא דומות למרובות ט והנם למשא אנקרישר"א (געהייפט) בלע"ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו י ומתפלל וזו עומדת בזוית זו

שפתי חכמים

צדיק כמו שרה וא' רשע כמו אבימלך ואלו היו מאברהם היו שניהם צדיקים לכך הוצרך לומר בן אברהם ולחוק כתב אברהם וכו' וזהו שסיים הרב וזהו שכתב כאן וכו' שאילולי אחד צדיק ואחד רשע לא היה כותב זה בכאן אלא במקום אחר ודו"ק: ג אין המקרא צריך שעד לדבריו שהיה בן ארבעים שנה אלא ה"ק מפני מה לא נשא לי"ח או כ' שנה שהרי קיים כל התורה ויחיד וחביב לאביו ולאמו ה"ל להשיאו משהי' ראוי לזרע ועי"ז פי' שהרי וכו': ד דאל"כ למה שהה כ"כ ולא נשאה תיכף לבשורה ר"ל דמן הדין הי"ל לישא כבר אשה אבל לא היה יכול מפני שלא רצה אברהם להשיאו אשה מבנות כנען כמו שפרש"י לעיל בפסוק ויהי אחר הדברים האלה אחרי הרהורי דברים וכו': ה ואע"פ שאינה ראויה להריון אפ"ה נשאה כדי שלא יהיה בהרהורי עבירה: ו וא"ת כבר שמעינן כיון שכתב לעיל בת בתואל אחות לבן וי"ל דר"ל דמהכפל שמעינן שהכתוב מעיד בעצמו דלדקת היתה ולא למדה ממעשיהם: ז כי כאן במקבל הפעולה אי אפשר לפרשו מענין רבוי כי אם הפצרה הקרוב לרבוי ולכך כ' ג"כ ברישא והפציר ולכן פירשו קודם לנוכח אשתו וגם כי לא יאמר על הקב"ה לשון נתפצר ולכן העתיקו למלת נתפתה כלו' שהקב"ה היה מתרצה לו: ח ר"ל דמלת ויעתר אין משמעותו לשון תפלה אלא ל' הפצרה ורבוי הוא ולא ל' תפלה: ט ר"ל איך אפשר לומר דנעתרות נמי ל' ריבוי הוא א"כ קשה היאך שייך לומר שהשונא ינשק הרבה ועז"פ דומות למרובות והנם למשא ר"ל אע"פ שאינו נושק אלא פעם אחד מ"מ דומה בעיניו כאלו נשק הרבה פעמים והנשיקה האחת היא כמשא עליו והא דלא הביא האי וכן נעתרות וגו' לעיל גבי ויעתר שהוא נמי לשון רבוי י"ל דלעיל הוי מצי למימר דמלת ויעתר משמש ב' לשונות לשון הפצרה ולשון רבוי כמו שפירש"י גבי לשבור אוכל שמשמש ב' לשונות ל' מכר ול' קנין וגבי ויעתר לו פי' שלשון ויעתר ל' הפצרה הוא דלא שייך גבי הקב"ה ל' ריבוי לומר שנתרבה ח"ו וא"כ פי' של נעתרות נשיקות שונא נמי ל' הפצרה הוא כלו' שצריכים להפציר בשונא שישק לשונאו אבל עכשיו שפי' שגם ויעתר לו פירושו ל' ריבוי וא"כ כל לשון ויעתר הוא לשון ריבוי וא"כ צריכין אנו לפרש קרא דנעתרות נשיקות שונא ל' דומות למרובות וק"ל: י לפי שאין דרך המתפללים להתפלל זה לעומת זה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנים. ועל זה הקשה הרב משה שלמה בר אברהם המכונה אנסימא"ן סאי האי דאמרינן נותנין זמן לבתולה שנים עשר חודש וילפי לה מקרא דכתיב תשב הנערה וכו' והיאך מצינו למילף מרבקה והלא בוגרת היתה באותו זמן ואמרי' התם דלבוגרת אין נותנין כי אם ל' יום כמו לאלמנה וצ"ע: (כא) לנוכח אשתו. בגימטריא אש וקש רמז שתלד יעקב שנאמר בו והיה בית יעקב אש ועשו שנאמר בו ובית עשו לקש:

פירוש לתורת אלהים

רִבְקָה דִי טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן פוּן דֶער שְׁטָאט פַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ צוּ אִים לְאִשָּׁה צוּ פַאר אֵיין וַוייבּ רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֶעלְט דֶער פָּסוּק בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי צוּ וַוייזִין דֶעם שְׁבַח פוּן רִבְקָה זִיא אִיז גִיוֶועז אַטָאכְטֶער פוּן אַרָשָׁע אוּנ אַשְׁוֶועסְטֶער פוּן אַרָשָׁע אוּנ אַלֶע לַייט פוּן אִיהר שְׁטָאט זֶענֶען גִיוֶועז רְשָׁעִים אוּנ הָאט זִיךְ פָארְט נִיט אָפּ גִלֶערִינְט פוּן זֵייעֶרֶע מַעֲשִׂים׃ (כא) וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיְיָ אוּנ יִצְחָק הָאט פִיל גִיבֶּעטִין פַאר גָאט ב"ה לְנוֹכַח אִשְׁתּוֹ צוּא אַקֶעגֶען זַיין וַוייבּ כְּלוֹמַר יִצְחָק אִיז גְשְׁטַאנֶען אִין אֵיין ווִינְקֶל אוּנ הָט

ליקוטים על התורה

גְלַייךְ ווִי עֶר וָואלְט מִיט אִיר מְזַנֶּה גֶעוֶוען, דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר פָּסוּק וַוייל רִבְקָה אִיז גֶעוֶוען דִי טָאכְטֶר פוּן בְּתוּאֵל אוּנ דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לָבָן אוּנ גֶעווָאהְנְט אִין פַּדַּן אֲרָם, אַלֶע זֶענֶען גֶעוֶוען רְשָׁעִים, הָט מֶען גֶעמוּזְט אַרוֹסְנֶעמֶען רִבְקָה פוּן דִי שְׁטָאט אוּנ פוּן דִיא שְׁטוּבּ, טָאמֶער אִין דִי צַייט פוּן דִי צֶעהְן יָאהְר וֶועט זִיא לֶערְנֶען זֵייעֶר שְׁלֶעכְטִקֵייט צוּ זַיין ווִי זֵייא זֶענֶען, אוּנ אֵיין אַנְדֶער וַוייבּ הָט יִצְחָק נִיט גֶקֶענְט נֶעמֶן, וַוייל לוֹ לְאִשָּׁה, נָאר רִבְקָה הָט גֶעדַארְפְט זַיין דִי וַוייבּ פוּן יִצְחָק, דְרִיבֶּער הָט יִצְחָק גֶעמוּזְט חֲתוּנָה הָאבְּן מִיט רִבְקָה ווָען עֶר אִיז אַלְט גֶוֶועז פֶערְצִיג יָאהְר אוּנ רִבְקָה דְרַייא יָאהְר׃

ספר הישר

צוּם בַּארְג מוֹרִיָה דָארְט תְּפִלָּה טָאן אוּנ יִצְחָק הָאט גִיבֶּעטֶען צוּ גָאט ב"ה פַר זַיין וַוייבּ רִבְקָה אוּנ גָאט ב"ה הָט דֶר הֶערְט דָאס גִיבֶּעט פוּן יִצְחָק דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם. אִיז רִבְקָה זַיין וַוייבּ זוּהְן אוּנ זָאגְט מַיין זוּהְן אִיז אַרָב אִין דִי שְׁטָאט, אוֹיבּ זֵייא

משלים על התורה

זוּכִין יִחוּס, דֶר קְלֶעגֶערֶער זוּכְט דֶעם יִחוּס פוּן גְרֶעסֶערִין, לְמָשָׁל אֵיינֶער הָט אַפָאטֶער אַרָב, דֶרְצֵייהְלְט עֶר פַר מֶענְטְשִׁין מַיין פָאטֶער אִיז אַרָב אִין דִי שְׁטָאט, אָדֶער וָוען עֶס אִיז פַּרְקֶערְט אֵיינֶער הָט אַזוּהְן אַרָב בֶּערִיהְמְט עֶר זִיךְ מִיט דֶעם זוּהְן זֶענֶען קֵיינֶע רַבָּנִים, בֶּערִיהְמְט זִיךְ דֶר פָאטֶער מִיט דֶעם זוּהְן

אִשְׁתּ֔וֹ כִּ֥י עֲקָרָ֖ה הִ֑וא וַיֵּעָ֤תֶר לוֹ֙ יְהוָ֔ה
וַתַּ֖הַר רִבְקָ֥ה אִשְׁתּֽוֹ׃ כב וַיִּתְרֹֽצְצ֤וּ
הַבָּנִים֙ בְּקִרְבָּ֔הּ וַתֹּ֣אמֶר אִם־כֵּ֔ן לָ֥מָּה
זֶּ֖ה אָנֹ֑כִי וַתֵּ֖לֶךְ לִדְרֹ֥שׁ אֶת־יְהוָֽה׃
כג וַיֹּאמֶר֩ יְהוָ֨ה לָ֜הּ שְׁנֵ֤י גֹייִם֙ בְּבִטְנֵ֔ךְ

אונקלוס

לְקֳבֵל אִתְּתֵהּ אֲרֵי עֲקָרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֵהּ יְיָ וְעַדִּיאַת רִבְקָה אִתְּתֵהּ׃
כב וְדַחֲקִין בְּנַיָּא בִּמְעָהָא וַאֲמֶרֶת אִם כֵּן לְמָה דְנַן אֲנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפַּן מִן קֳדָם יְיָ׃
כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעַיְכִי וְתַרְתֵּין

תו"א ויעתר לו בתרא פד: שני גוים ברכות נז עבודת כוכבים י:

רשב"ם

העתרתם עלי דבריכם: לנכח. בשביל: (כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה. לשון רץ לקראת רץ שהיו רצים ומתנענעים בתוך גופה כדרך עוברים. וכן מן קם מתקוממים מן לן מתלוננים אבל מלשון רצץ עזב דלים הי' לומר וירצצו כמו בטרם יתנגפו רגליכם: לדרוש את ה'. אל הנביאים שבאותן הימים כדכתיב לדרוש את ה' מאתו. וכתיב כי יבא אלי העם לדרוש את ה': (כג) ויאמר ה' לה. ע"י נביא: שני גוים. אל תיראי כי צער העיבור שלך

בעל הטורים

לא עקר היה: ותהר רבקה אשתו. אשתו בגי' קם ואש והיה בית יעקב אש ובית עשו לקש: (כב) ויתרוצצו. זה הולך אחר לו את בני ישראל וזה הולך אחר עכו"ם דכתיב הואיל הלך אחרי לו. זה מתיר ציוויו של זה וזה מתיר ציוויו של זה: לדרוש. בגי' מן שם בן נח: (כג) גוים. גיים כתיב רמז לעשרה אומות שבאו להחריב את בית המקדש אהלי אדום וישמעאלים וגו' והם יו"ד. ד"א גיים עולה ס"ג זה נתברך בן ס"ג וזה בא בס"ג אומות בחורבן בית שני דו' אומות נעקרו והיינו דכתיב הכל ס"ג יחדו נאלחו: שני גוים בבטנך.

שפתי חכמים

כ דק"ל ויעתר להם מבע"ל דהא שניהם התפללו ומתרץ לו ולא לה כו': ל כיון שסתם מה היא רצילה זו א"כ מסתמא היא רצילה כדרך שאר נשים מעוברות וא"כ למה כתיב אח"כ למה זה אנכי וכי אינה יודעת שיהיה לה צער העיבור אלא ודאי כמו שדרשו רז"ל שהוא לי רצילה דאין דרך להיות כן בשאר נשים ועז"פ אח"כ ותאמר א"כ שצער העיבור שלי יותר משאר נשים למה זה אנכי: מ דאל"כ ותדרוש את ה' מבע"ל מאי ותלך והלא מלא כל הארץ כבודו ואין סברא שהלכה לבית מדרשו של עבר בזמן שהיה שם קיים דהוא היה בן בנו של שם. וא"ל למה לא הלכה אצל אברהם שהרי גם הוא היה נביא. וי"ל דהקב"ה סיבב כן להעלים מאברהם ענין ההריון שלא יצטער שהרי מת אברהם קודם שילא עשו לתרבות רעה כדי שתהא מיתתו בשיבה טובה: נ דאין שייך לומר דהוא עצמו קאמר לה כיון שיגיד לה מה תהא בסופה:

רש"י

ומתפללת (יבמות סד): ויעתר לו. לו ולא לה כ שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה: (כב) ויתרוצצו. ע"כ המקרא הזה אומר דורשני שסתם מה היא רצילה זו ל וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו ל' ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"א עשו מפרכס לצאת. ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העבור: למה זה אנכי. מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו מ של שם: לדרוש את ה'. (כג) ויאמר ה' לה, ע"י שליח נ לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה: שני גוים

ליקוטי יהודא

(כג) שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ. רש"י זָאגְט גַיִים כְּתִיב, עֶס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן גַיִים, דָס אִיז אַנְטוֹנִינוּס אוּנ רַבִּי וָואס אוֹיף זַייעֶר טִישׁ אִיז אֵייבִּיג גֶעוֶוען רֶעטַאךְ אוּנ חֲזֵרֶת, מֶען קֶען זָאגֶן, מִיר וֵוייסֶען בַּיי דֶעם עֶרְשְׁטֶן אוּנ דֶעם צְוֵוייטֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאבֶּן יוּדִין פִיל גֶעזִינְדִיגְט וִוי דֶר פָּסוּק זָאגְט וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים, יוּדִין הָאבֶּן גֶעגֶעסֶען אוּנ זַאט אוּנ פֶעט גֶעוָוארֶען אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶעקֶערְט צוּא פְרֶעמְדֶע גָאטֶער, נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטּוֹשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ, דִי יוּדֶן זֶענֶען פֶעט גֶעוָוארֶען, גְרָאבּ גֶעוָוארֶן, בַּדֶעקְט גֶעוָוארֶן מִיט פֶעטְס הָאבֶּן זֵיי פַארְלָאזֶען דֶעם גָאט וָוס הָאט זֵייא בַּשַׁאפֶען, דִי יוּדֶן קֶערֶן זִיךְ צוּא הקב"ה נָוען זֵיי וֶוערְט שְׁלֶעכְט, וִוי מִיר זָאגֶען אִין סְלִיחוֹת

פירוש לתורת אלהים

מִתְפַּלֵל גִוֶועןפַר גָאט ב"ה אוּנ רִבְקָה אִיז גְשְׁטַאנֶען אִין אַנְדֶערֶן ווִינְקֶל אוּנ הָט מִתְפַּלֵל גִוֶוען פַר גָאט ב"ה. וַיֵּעָתֶר אוּנ גָאט אִיז אִיבֶּר גְבֶּעטֶן אוּנ אִיבֶּר גְרֶעט גְוָוארֶען צוּ אִים כְּלוֹמֶר עֶר הָאט מְקַבֵּל גִוֶוען זַיין תְּפִלָּה אָבֶּר נִיט אִיר תְּפִלָּה וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גְלַייךְ דִי תְּפִלָּה פוּן אצַדִיק בֶּן צַדִיק צוּ דֶר תְּפִלָּה פוּן אַצַדִיק בֶּן רָשָׁע וַתַּהַר אוּנ זַיין וַוייבּ רִבְקָה אִיז טְרָאגֶענְדִיג גִיוָוארֶען: (כב) וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ אוּנ דִיא קִינְדֶר הָאבֶּען זִיךְ גְשְׁטוּסֶן אִין אִיר בּוֹךְ. אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבֶּען גְדַרְשֶׁת וַיִּתְרוֹצְצוּ אִיז לָשׁוֹן לוֹפֶען כְּלוֹמֶר אַז זִיא אִיז גִיגַאנְגֶען פַר דִיא טוֹעֶרֶן פוּן שֵׁם וְעֵבֶר וָואס זֵיי הָאבֶּן דָארְטֶן גְלֶערְנְט תּוֹרָה אִיז יַעֲקֹב גְלָאפֶען אוּנ הָאט גְצַאפִּילְט אַרוּם צוּ גֵיין אוּנ אַז זִיא אִיז גְגַאנְגֶען פַאר דִי טוֹעֶרֶען פוּן עֲבוֹדַת גִלוּלִים הָט עֵשָׂו גְצַאפִּילְט אַרוּיס צוּ גֵיין וַתֹּאמֶר הָאט רִבְקָה גְזָאגְט אִם כֵּן אַז דֶער צַעֶר פוּן דֶעם טְרָאגֶען אִיז יוֹא אַזוֹ גְרוֹס לָמָּה וָוארוּם הָאבּ אִיךְ גְגְלוּסְט אוּנ הָאבּ מִתְפַּלֵל גִוֶוען אִיךְ זָאל טְרָאגֶן וֶוערֶן וַתֵּלֶךְ אוּנ זִיא אִיז גְגַאנְגֶען אִין דֶעם בֵּית הַמֶּדְרָשׁ פוּן שֵׁם וְעֵבֶר לִדְרוֹשׁ צוּ פָארְשְׁטֶן דִיא לֶערְנֶערְס פוּן גָאט זֵיי זָאלֶן אִיר זָאגֶן וָוס דָאס בַּטַייט: (כג) וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ הָאט גָאט צוּ אִיר גְזָאגְט דוּרךְ

משלים על התורה

אוּנ דֶער זוּהְן בֶּערִיהְמְט זִיךְ מִיט דֶעם פָאטֶר, אוּנ אוֹיבּ אֵיינֶער הָט צְוֵויי זִיהְן אֵיינֶער אִיז אָרֶב דֶער אַנְדֶערֶער אִיז אַפְרָאסְטֶער, דֶערְמַאנְט דֶער פָאטֶר שְׁטֶענְדִיג דֶעם זוּהְן וָוס אִיז אָרֶב, דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אַנְדֶערֶן זוּהְן שֶׁעמְט עֶר זִיךְ צוּ דֶערְמַאנֶען, ווייל דֶר אַנְדֶערֶער זוּהְן גֶעגֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶן אִיז בַּיי אִים גְלַייךְ וִויא גָאר גִישְׁט, בַּייא אַבְרָהָם אִיז אוֹיךְ אוּנ גֶעוֶוען יִצְחָק הָט זִיךְ בֶּעריהְמְט עֶר אִיז דֶער זוּהְן פוּן

ספר הישר

מְשׁוּבֶּרֶת גִיוָוארִין אוּנ וִוי עֶס אִיז גִיקוּמֶען דֶער זִיבְּעֶטֶער חוֹדֶשׁ הָאבֶּען דִי קִינְדֶער זִיךְ גִישְׁטוֹסֶן אִין אִיר אוּנ עֶס הָט אִיר זֵייעֶר וֵויי גִיטָאן. הָאט רִבְקָה גִיזָאגְט צוּ דִי וַוייבֶּער פוּן לַאנְד אוּנ הָט זֵייא גִיפְרֶעגְט אוֹיבּ עֶס הָט זִיךְ צוּ זֵיי אַזוֹי גִטְרָאפֶען הָאבֶּען

מַלְכְוָן מִמְּעַיְכִי יִתְפָּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבֵּיד לִזְעֵירָא: כד וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעַהָא:

וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם

תו"א ולאם מלאם פסחים מז מגלה ו סוטה מא סנהדרין לב : וימלאו ברכות כ :

בעל הטורים

בגימטריא זה רבי יהודה ואנטונינוס : ולאום מלאום יאמץ . יגבר על חבירו ויחריבו והיינו דכתיב אמלאה החרבה : (כד) תומם. חסר יו"ד וא' שחסרה י"א כנגד י"א שבטים שהיתה ראויה להוליד כדאי'

רשב"ם

בשביל שני תאומים יש בבטנך שמרובה צער העיבור של שנים מעיבור אחד : ושני לאומים. מלכיות. כדכתיב מלכי ארץ וכל לאמים כפל לשון הוא. אבל לאמים הוא עמים ומתוך שהנביא התחיל לומר לה גמר ופירש.לה כל העתידות : ורב יעבוד צעיר. ולכן אהבת את יעקב שאהבו הקב"ה וכדכתיב

ואהב את יעקב: (כד) והנה תומים. בכל דבר חדוש רגיל לומר כן . וכן ויהי בבקר והנה היא לאה כי עד עתה היה סבור שהיא רחל וכן ויקץ פרעה

רש"י

בבטנך. גיים כתיב כמו (המו) גאים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא לנון ולא חזרת ע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ע"א יא) : ושני לאמים. אין לאום פ אלא מלכות: ממעיך יפרדו. מן המעים הם נפרדים זה לרשעו צ וזה לתומו: מלאם יאמץ. לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל ק וכה"א אמלאה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים: (כד) וימלאו ימיה. אבל בתמר כתיב ויהי בעת לדתה. שלא מלאו ימיה כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר. ובתמר תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים

שפתי חכמים

שהיא עצמה לא היתה מדברת אל השכינה ועי"ל דרש"י דייק מדכתיב ויאמר ה' לה ולא כתיב ויאמר לה ה' כמ"ש גבי הגר ויאמר לה מלאך או ויאמר לה בועז אלא ודאי ה"פ ויאמר ה' לשליח שיאמר לה: ס והוא לשון גאים כי היו"ד בא במקום אל"ף: ע פירוש דאנטונינוס לא מעשו ורבי לא מיעקב וק' הא אמרינן בכתובות בשעת פטירתו של רבי זקף י' אצבעותיו כלפי מעלה וכו' ואמר לא נהניתי מעולם הזה לפי הטורח שיגעתי אפי' באצבע קטנה וי"ל דבני ביתו היו אוכלין ולא פסקו משולחנו וזה הוא גיאות אבל רבי בעצמו לא היה אוכל. רא"ם ועיין בנח"י : פ דאל"כ ושני לאמים ל"ל. (מהר"ן) דיוקו ממלת יאמץ דלא שייך אלא במלכים וכ"ה בהדיא ברש"י ע"ז דף ב': צ פי' שאין הכוונה בזה להודיע לה מה שיש במעיה שהרי כבר אמר שני גוים בבטנך רק הכוונה הוא להודיע לה איכות הגוים שבבטנה מה הוא ואומר שבעודם במעיה בטרם לאתם לאויר העולם הם

נפרדים זה מזה שלא כמנהג זה לרשעו וזה לתומו בעודם במעיה ולכן כתב במקום יפרדו שהוא לשון עתיד נפרדים שהוא ל' בינוני לומר שכבר הם נפרדים במעיה. הרא"ם. וא"ת הרי מצינו בספרי שאין יצה"ר שולט באדם במעי אמו כדכתיב מנעוריו פי' משנגער ממעי אמו. הנ"א פי' שאין האדם מתאוה בילה"ר לחטוא קודם שנולד אבל מה שעשו רץ ומפרכס בעברה לפני ע"א זה היה בטבעו שרלה להתדבק במינו ע"ש : ק כלו' לא יהיו שניהם בגדולה בזמן א' אלא וכו' ומ"ס מלאום כמו מכל מלמדי שהוא כמו מן ולא יותר ממנו כלו' שהאחד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ורב יעבוד צעיר . פי' והרבה יעבוד צעיר כלומר זמן גדול כמו יש לי רב

פירוש לתורת אלהים

אַשְׁלִים כְּלוֹמֶר צוּא שֵׁם אִיז גִיזָאגְט גְוָוארֶען דוּרְךְ רוּחַ הַקוֹדֶשׁ אוּנ שֵׁם הָאט צוּ אִיר גְזָאגְט שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ צְוֵוייא פֶעלְקֶער זֶענֶען אִין דַיין בּויךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים אוּנ צְוֵויי קִינִיגְרַייכֶן מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וֶועלֶן זִיךְ אָפּ שֵׁידֶן פוּן דַיינֶע גֶדֶערִים כְּלוֹמֶר פוּן דִי גֶדֶערִים וֶועלֶן זֵיי וֶוערֶן אָפּ גְשֵׁייד אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערֶן דֶר צוּ זַיין רִשְׁעָה אוּנ דֶר צוּ זַיין גוּטְקֵייט וּלְאוֹם אוּנ אֵיין קִינִיגְרַייךְ מִלְאוֹם פוּן דֶעם אַנְדֶערֶן קִינִיגְרַייךְ יֶאֱמָץ וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקֶן זֵיי וֶועלֶן נִיט הָאבֶּן דִי גְדוּלָּה אִין אֵיין צַייט כְּלוֹמֶר אַז אֵיינֶר וֶועט עוֹלֶה לִגְדוּלָּה זַיין וֶועט דֶר אַנְדֶרֶר אוּנְטֶער טֶענִיג זַיין צוּאִים וְרַב אוּנ דֶער עֶלְצְטֶער יַעֲבוֹד וֶועט דִינֶען צָעִיר דֶעם יוּנְגְסְטֶען: (כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת אוּנ עֶס אִיז

ליקוטי יהודא

צָרוֹת רַבּוֹת סְבָבוּנוּ קְרָאנוּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, וָוען מִיר הָאבֶּען פִיל צָרוֹת דַאמָאלְס רוּפֶען מִיר צוּ הקב"ה, דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק וּלְאוֹם מִלְאוֹם יֶאֱמָץ, אֵיין לְאוֹם וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקֶען דוּרְךְ דֶעם אַנְדֶרֶן לְאוֹם, וָוען עֵשָׂו וֶועט טָאהְן שְׁלֶעכְטְס צוּ יוּדֶן וֶועלֶן דִיא יוּדֶן רוּפֶן צוּ הקב"ה וֶועלֶן זֵיי גֶעהָאלְפֶן אוּנ גֶעשְׁטַארְקְט וֶוערֶען, וִוי דֶר מדרש זָאגְט וָוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען וֶועט עֵשָׂו זָאגֶן צוּ יַעֲקֹב אִיךְ בִּין גְלַייךְ מִיט דִיר, וָוען אִיךְ וָואלְט דִיךְ נִיט גֶעפַּיינִיגְט וָואלְסְטוּ קֵיין תְּשׁוּבָה גֶעטָאהְן וָואלְט מָשִׁיחַ נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶן, זֶעהְן מִיר פוּן דִי בִּיטֶערְקֵייט וָוס יוּדִין הָאבֶּן קוּמְט צוּ זֵיי דִי זִיסְקֵייט, מִיר וַוייסֶן חֲרֵיין אוּנ רֶעטַאךְ אַז זֵיי לִיגֶן לַאנְג אָפְּגֶעשֵׁיילְט אוּנ צוּ שְׁנִיטֶען הָאבֶּן זֵייא אַטַעם פוּן זִיסְקֵייט, נָאךְ וַוייסֶן מִיר אַנְטוֹנִינוֹס אִיז גֶעוֶוען קֵיסַר פוּן רוֹים אוּנ אַחֲבֶר צוּ רַבִּי אוּנ דִי שָׂרִים פוּן רוֹים הָאבֶּן גֶעטָאהְן גְרוֹסֶע צָרוֹת צוּ יוּדֶן, אַנְטוֹנִינוֹס אוּנ רַבִּי הָאבֶּן פוּן דֶעם גֶעהַאט גְרוֹס צַעַר, צוּא פַארְגְרִינְגֶערֶן זֵייעֶר צַעַר הָאבֶּן זֵיי גֶעלֵייגְט אוֹיף דֶעם טִישׁ רֶעטַאךְ מִיט חֲרֵיין, צוּ גֶעדֵיינְקֶען פוּן דִי בִּיטֶערְקֵייט וֶועט

נוערן זיס, יודן וועלן קומען צו תורה צו תשובה, דאס האט מען געוויזען רבקה זיא זאל קיין צער האבען נים פון איר.
וועט געבארען ווערען עשו, ווייל כ.ן דיא ביטערקייט פון עשו וועט יעקב זיס ווערן:

ספר הישר

זֵיי אִיר גִיעֶנְטְפֶערְט גֵיין. אוּנ רִבְקָה הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט פַאר וָואס הָאט זִיךְ מִיר אַזוֹי גִיטְרָאפִין מֵיין פוּן אַלֶע וַוייבֶּר. אוּנ רִבְקָה אִיז גְגַאנְגֶען צוּם לַאנְד מוֹרִיָה צוּ בֶּעטִין אוּנ צוּ פַארְשְׁטֶען אוֹיף דֶער זַאךְ אוּנ זִיא הָט גְבֶּעטִין אִיר שְׁוֶוער אַבְרָהָם עֶר זָאל אוֹיךְ בֶּעטִין גָאט ב"ה אוֹיף דֶר זַאךְ וָוס הָט זִיךְ אִיר גִטְרָאפֶן אוּנ מֶען הָאט אִיר גִיעֶנְטְפֶערְט צְוֵויי קִינְדֶער אִיז דָא בַּייא אִיר אוּנ צְוֵוייא מְלָכִים וֶועט פוּן אִיר אוֹיף שְׁטֵיין אוּנ זִיא הָאט גִיבָּארִין אֵיין צְווִילִינְג דֶר עֶרְשְׁטֶער אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶן גַאנְץ רוֹיט אוֹיךְ וִויא אֵיין הָארִיגֶער קָאץ הָאבֶּן אִים אַלֶע גִירוּפֶען עֵשָׂו. אוּנ דֶער נָאךְ

משלים על התורה

אַבְרָהָם זָאגְט דֶר פָּסוּק יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם הָט זִיךְ בֶּערִיהְמְט פוּן אִים אִיז גִיבָּארֶן גֶעוָוארֶען יִצְחָק זָאגְט דֶער פָּסוּק אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, אוּנ וַוייל אַבְרָהָם הָאט גֶעהַאט צְוֵויי זִיהְן יִשְׁמָעֵאל אוּנ יִצְחָק, דֶר צֵיילְט דֶר פָּסוּק, יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, נָאר יִצְחָק אִיז גְוֶוען גְרֶעכוּנְט בַּיי אַבְרָהָם פַאר אַזוּהְן, בַּיי אַבְרָהָם אִיז גְוֶוען גְרֶעכוּנְט אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, וִוי אַבְרָהָם וָואלְט נָאר גְבָּארֶן יִצְחָק, אוּנ מֶער נִיט:

איז ארוס גנאנגען דר אנדרר אונ האט געהאלטן דעם פוס פון

בְּבִטְנָהּ׃ כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ

כה וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים (נ״י כִּכְלָן) דִּשְׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו׃ כו וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וִידֵהּ אֲחִידָא בְּעִקְבָא דְעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב

הו״א ויצא פסחים ה׃

רשב״ם

והנה חלום כי לא היה סבור שהיה חלום עד שניעור משנתו׃ (כה) ארמוני. רו״ש בלעז׃ כאדרת שער. שלובשים הרועים׃ ויקראו. כל השלם שמו עשו

בעל הטורים

במדרש׃ (כה) אדמוני. ג׳ במסורה הכא ואידך והוא אדמוני עם יפה עינים גבי דוד כשראה שמואל את דוד אדמוני אמר זה שופך דמים

כעשו ועכ״כ נאמר עם יפה עינים עם דעת סנהדרין הוא עושה שנקראו עיניים שנאמר ואם מעיני העדה׃ אדמוני. מלמד שהשחית רחם אמו ונתגולל בדם. ד״א אדמוני מלי׳ אדם שילא בעל שער כאדם גדול והיינו כאדרת שער שהיה מלא שערות כאדרת שאם הוא מלבין אודם אדרת שער אינה אדומה׃ עשו. שהיה עשוי ונגמר. עשו בגימ׳ שלום שאלמלא שמו שהוא שלום היה מחריב העולם ד״א עשו ע׳ ש״ו עוה השלים לע׳ אומות שבראתי בעולם׃ (כו) ואחרי כן יצא אחיו. כ״ן עולה ע׳ שע׳ אומות הן אין מיעקב׃ וידו. ג׳ במס׳. הכא. ואידך

שפתי חכמים

יקח האומן מחבירו ולור הוא מלכות עשו׃ ר פי׳ לא נכתב זה פה אלא לסי׳ דאל״כ מה בא להודיענו שהוא אדמוני בשלמא כאדרת שער בא לתת טעם למה שמו עשו. והא דכתיב גבי דוד והוא אדמוני כבר פי׳ רז״ל בדוד כתיב עם יפה עינים שפיכות דמים שלו היה ע״פ סנהדרין הנקראים עינים׃ ש ר״ל דשער דכתיב בקרא לא קאי על אדרת דבכ״מ חוץ מאדם אין נקרא שער אלא נוצה או צמר אלא ה״ק כולו שער כאדרת שהוא כולו צמר. (נח״י) הרא״ם שכא פסוק מלא בזכריה י״ג ולא ילבשו אדרת שער הרי דשער קאי אאדרת וה״פ דקרא כולו היה מלא שער כאדרת המלאה שער והל״ל כולו שער כאדרת שער אלא שכ״ף הדמיון מורה ע״ז וכ״פ הרד״ק בשורש שער האדרת בעלת שער ע״ש׃ ת כיון דכתיב ויצא הראשון היל״ל נמי ויצא השני ומתרץ שמעתי מ״א וכו׳ פי׳ מ״ה לא כתיב השני דמן הדין הי״ל לצאת ראשון כמו שהיה בלידה ראשון וכו׳׃ א דאל״כ וידו אוחזת בו שני׃ ב דק״ל למה לא כתיב מי קרא אותו ועוד כיון דכתיב ויצחק בן ס׳ שנה ש״מ דעד השתא לאו ביצחק משתעי קרא לכן פי׳ הקב״ה קראו ד״א אביו קראו ולמה לא כתיב יצחק שלא יאמרו האומות אביו

רש״י

אבל כאן אחד לדיק ואחד רשע׃ (כה) אדמוני. סי׳ הוא ר שיהא שופך דמים (בראשית רבה)׃ כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית ש של למר המלאה שער פלוקיר״א בלעז (האררינ. פול מיט האר)׃ ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה׃ (כו) ואחרי כן יצא אחיו וגו׳. שמעתי מדרש אגדה ת הדורשו לפי פשוטו בדין היה אוחז בו לעכבו יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השניה לא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן בה שתי אבנים זו תחת זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצא ראשונה נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה מן הדין׃ בעקב עשו. סי׳ שאין זה מספיק א לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו׃ ויקרא שמו יעקב ב הקב״ה. (אמר אתם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ״ה)ויצא הראשון אדמוני. מדרש כשראוהו אביו אמר עדיין לא נבלע בו דמיו ולא רצה למולו לח׳ ימים כדאמרינן גבי מעשה דב׳ נשים שבאו לפני נתן הבבלי וכו׳ כשעבר שנה או שנתים וראה יצחק שלא החליף מראיתו ידע שזו תולדתו ואפ״ה לא מל אותו אמר הואיל ולא מלתי אותו לח׳ כמוני אמתין עד שיהיה בן י״ג כמו ישמעאל אחי ואמול אותו וכשהי׳ בן י״ג הוא עכב בעצמו ולא רצה למול והיינו דכתיב אם לא דם שנאת ודם ירדפך׃ (כו)ויקרא שמו יעקב. אותיות יעקב

פירוש לתורת אלהים

וָוארֶען דֶער פִּילְט אִירֶע טֶעג צוּא גִיבֶּארִין וְהִנֵּה תוֹמִים עֶס אִיז גֶוועֶן אַצְווִילוּנְג אִין אִיר בּויךְ׃ (כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אוּנ דֶער עֶרְשְׁטֶער אִיז אַרוֹים גִיגַאנְגֶען אַדְמוֹנִי רוֹט כּוּלּוֹ פוּל מִיט הָאר אַזוי וִויא אַקְלֵייד פוּן וָואל אִיז פוּל מִיט הָאר וַיִּקְרְאוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִרוּפֶן זַיין נָאמֶן עֵשָׂו. רש״י שְׁרַייבְּט אַלֶע הָאבֶּען אִים אַזוֹ גִרוּפֶן וַוייל עֶר אִיז גְמַאכְט גְוָוארֶן אוּנ נִגְמַר גְוָוארֶן מִיט זַיינֶע הָאר אַזוֹ וִוי אֵיינֶר וָוס אִיז אַלְט פִּיל יָארֶן דְרוּם הָאבֶּן אִים אַלֶע גְרוּפֶן עֵשָׂו וָוארוּם עֵשָׂו אִיז לָשׁוֹן גְמַאכְט׃ (כו) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו אוּנ דֶער נָאךְ אִיז אַרוֹים זַיין בְּרוּדֶער וְיָדוֹ אוּנ זַיין הַאנְד הָט בַּגְרִיפְט אִין דֶעם פֶּערְשְׁט פוּן עֵשָׂו עֶר הָאט אִים אַיין גְהַאלְטֶען מַחֲמַת יַעֲקֹב הָאט גְוָואלְט פְּרִיר אַרוֹים גֵיין עֶר זָאל זַיין דֶער בְּכוֹר. דֶער מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב אִיז בְּדִין גְרֶכְט גְוֶוען וָואס עֶר הָאט אִים אַיין גְהַאלְטֶען עֶר זָאל צוּם עֶרְשְׁטֶען אַרוֹים גֵיין וָוארוּם יַעֲקֹב אִיז דֶער רֶעכְטֶער בְּכוֹר גְוֶוען לְמָשָׁל אַז מֶען וַוארְפְט אַרַיין אִין אַשְׁמָאלִי כֵּלִי צְווֵייא שְׁטֵיינְדֶלֶךְ אֵיינְס נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶען אוּנ אַז מֶען דַארְף זֵייא אַרוֹיס נֶעמֶען דָס שְׁטֵיינְדֶל וָוס מֶען הָאט אַרַיין גְוָוארְפֶען צוּם הִינְטֶערְשְׁטֶען גֵייט דָס פְרִיעֶר אַרוֹס אוּנ דָס עֶרְשְׁטֶע גֵייט אַרוֹס צוּם הִינְטֶערְשְׁטֶען אַזוֹ דָא יַעֲקֹב אִיז בַּאשַׁאפֶן גְוָוארֶן אִין דֶר מוּטֶערְס טְרַאכְט צוּם עֶרְשְׁטֶען אוּנ עֵשָׂו צוּם הִינְטֶערְשְׁטֶען אוּנ עֶס אִיז גְקוּמֶן דִי צַייט פוּן דֶעם גְוִוינֶן אִיז עֵשָׂו צוּם עֶרְשְׁטֶן אַרוֹים גְגַאנְגֶען אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְוָואלְט צוּם עֶרְשְׁטֶן אַרוֹים גֵיין אַזוֹ וִויא עֶר אִיז צוּם עֶרְשְׁטֶען בַּאשַׁאפֶן גְוָוארֶן אוּנ זָאל נֶעמֶען דִי בְּכוֹרָה מִן הַדִּין דְרוּם הָט עֶר אִים צוּ גְהַאלְטֶן בַּייא דֶעם פֶּערְשְׁט וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן יַעֲקֹב רש״י שְׁרַייבְּט הקב״ה הָאט אִים אַזוֹ גְרוּפֶען אָדֶער דֶער

ספר הישר

עֶרְשְׁטִין דְרוּם הָט מֶען אִים אַנָאמֶן גִיגֶעבִּין יַעֲקֹב. אוּנ בְּשַׁעַת דִי קִינְדֶער זֶענֶען גִיבּוֹרֶן גִיוָוארִין אִיז יִצְחָק אַלְט גִיוֶועזְן זֶעכְצִיג יָאר אוּנ וִוי דִי קִינְדֶר זֶענֶען אַלְט גִיוָוארִין פוּפְצֶעהֶן יָאר פְלֶעגְט עֵשָׂו גֵיין אִין פֶעלְד צוּ הַאפֶּען חַיּוֹת אוּנ יַעֲקֹב פְלֶעגְט לֶערְנֶען אוּנ וֵויידִין דִי שָׁאף אוּנ פְלֶעגְט פָאלְגֶען פָאטֶער אוּנ מוּטֶער וָואס זֵייא פְלֶעגִין אִים זָאגְן. את יִצְחָק מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר

וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן: כז וּרְבִיאוּ עוּלֵימַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן גְּבַר נָפֵק לְחַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים

יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃ כז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ

תו"א ויצחק בן מגילה יז: ויעקב איש בתרא קטו:

בעל הטורים

וידי הגטויה ואידך וידו הלקתה להם בישעיה במפלת העכו"ם שבשעת לידתו רמז שיפלו בידו העכו"ם: (כז) איש תם. ס"ת שם שישב באהלי

רשב"ם

אדם עשר ונגמר שהיה בעל שער: (כז) יודע ציד. לצוד ציד להביא: יושב אהלים. רועה צאן אביו. כמו שפירשתי איש יושב אהל ומקנה:

רש"י

קריתון לבכורכם שם אף אני אקרא לבני בכורי שם הה"ד ויקרא שמו יעקב). ד"א אביו קרא לו יעקב על שם ג אחיזת העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון וי' שנים הללו צפה והמתין לה ד כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעבר' ידע שהיא עקר' והתפלל עליה ושפחה לא רצה ליטא לפי שנתקדש בהר המורי' להיות עולה תמימה (יבמות סד): (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן ה שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע"א: יודע ציד. לצוד ולרמות את אביו ו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין ז את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות (תנחומ'): איש שדה. כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו ח חיות

שפתי חכמים

קראו יעקב כי ידע שיעקבהו פעמים. מהרש"ל: ג דלפי' ראשון קשה למה צריך לכתוב בעקב עשו מנ"מ בזה ובשביל סי' אין זה מספיק וכו' אבל לפי ד"א שאביו קרא לו א"כ בעקב עשו אין מיותר לגמרי כי צריך למכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב: ד דק"ל למה המתין כל כך מלהתפלל עד שנעשה בן ס' שנה יותר מאברהם שלא המתין אלא י' שנים כמו שפירש"י לעיל בפרשת וירא והוא המתין כ' שנה ל"פ וכו' וכי תימא נילף מהכא דאם המתין י' שנים אז צריך להתפלל ולא ליקח אשה לכן אמר ושפחה וכו' ולאו דוקא שפחה: ה דק"ל והא ממעים היו נפרדים זה לרשעו וזה לתומו ועו"פ כ"ז כלומר אעפ"י. שהיה עשו עושה רעה היו תולין בנערותו והבריות לא הכירו בו עד שנעשה בן י"ג שנה וא"ת והא עשו לא יצא לתרבות רעה עד שהיה בן ט"ו שנה ולמה נתקצרו ימי אברהם חמש שנים כמו שפירש"י לקמן וי"ל דאותן שתי שנים עשה בצנעה ואח"כ עשה בפרהסיא: ו מדכתיב יודע משמע דבר שצריך חכמה דאל"כ היינו איש שדה. ועוד יש לומר דאיש ציד הוא היפך של איש תם כמו שאיש שדה היפך של יושב אהלים ואי הוה פירושו צד חיות לא הוה היפך של איש תם דאפשר הוא דאיש תם נמי יכול לצוד חיות: ז דאינן חייבים במעשר אפי' מדרבנן והוא מדקדק במצות וק"ל. (קל"מ) ומ"ש שהטעה אותו במצות המעשר נ"ל משום דהמצוה הזאת מצינו בפי' שהחזיק אברהם שנאמר ויתן לו מעשר מכל ודאי החזיקו בניו אח"כ ג"כ במצוה זאת כדלקמן ביצחק בפי' מאה שערים וכן ביעקב עשר אעשרנו לך ודו"ק: ח לא עובד בשדה דא"כ איש אדמה מבע"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

ד' כנגד ד' עטרות שעתידין בניו לעטר הקב"ה י' כנגד י' הדברות ע' כנגד שבעים זקנים ק' כנגד היכל שבנו להקב"ה שנא' בו וההיכל מאה אמה ב' כנגד ב' לוחות ובזכות יעקב נגאלו ישראל ממצרים שנאמר ויעמידה ליעקב לחק לישראל וגו' ואלמלא יעקב לא נפדה אברהם מן הכבשן שנאמר כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. ד"א דרשו רז"ל שפדאו מצער גידול בנים: (כז) ויגדלו הנערים. פירש"י כל זמן שהיו קטנים לא היו מעשיהן נכרין כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבית המדרש וזה פירש לע"ז משל לנעצוצית והדס שהן גדלין זה עם זה כל זמן שהם קטנים אין אדם מבחין בין זה לזה הגדילו זה ריחו וזה חוחו ב"ר. ואי קשיא דפרש"י שעשו לא היה כי אם בן י"ג שנה כשפירש לע"ז שהרי הוא עצמו פי' ויזד יעקב נזיד שאותו יום מת אברהם שלא יראה עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה וזהו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה. ולפי זה שאמרנו שהוא בן י"ג שנה א"כ מרד בחיי אברהם ב' שנים שהרי אברהם חי קע"ה שנה ובן מאה שנה היה כשנולד יצחק ויצחק בן ששים שנה כשנולד עשו ומשם עד קע"ה יש ט"ו שנים מכלל שהיה עשו בן ט"ו שנים כשמת אברהם א"כ מרד שתי שנים בחייו. בירושלמי פריך לה הכי ומשני שנתים מרד בממטוניות פי' בצנעה אבל לאחר מותו

פירוש לתורת אלהים

פָאטֶר הָט אִים גְרוּפֶן יַעֲקֹב וַוייל עֶר הָט גְהַאלְטֶן דֶעם פֶּערְשְׁט אוּנ יַעֲקֹב אִיז לָשׁוֹן פֶּערְשְׁט וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶועֶן זֶעכְצִיג יָאר בְּלֶדֶת אוֹתָם אַז זיא הָאט גִיבָארִין זַייא רש"י שְׁרַייבְּט אַז יִצְחָק הָאט גְנוּמֶן רִבְקָה אִיז זיא אַלְט גְוֶועֶן דְרַייא יָאר הָאט עֶר גְוַוארְט צֶעהְן יָאר אַזוֹי וְויא זַיין פָאטֶר אַבְרָהָם הָט גְוַוארְט צוּ זַיין מוּטֶער שָׂרָה אוּנ ווי יִצְחָק הָט גְזֶעהְן אַז זיא אִיז נִיט טְרָאגֶן גְוָוארֶן הָט עֶר גְוִויסְט אַז זי אִיז אֵיין עֲקָרָה אוּנ הָט מִתְפַּלֵל גְוֶועֶן זיא זָאל הָאבֶּן קִינְדֶער אוּנ קֵיין שִׁפְחָה הָאט עֶר נִיט גְוָואלְט נֶעמִין וַוייל עֶר אִיז גְהֵיילִיגְט גְוָוארֶן אוֹיף דֶעם הַר הַמּוֹרִיָּה פַר אֵיין עוֹלָה תְּמִימָה:

(כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים אוּנ אַז דִי יוּנְגֶן זֶענִין גְרוֹס גְוָוארֶן וַיְהִי עֵשָׂו אוּנ עֵשָׂו אִיז גְוֶועֶן אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אַמֶענְטְשׁ וָואס וֵוייסְט צוּ פַאנְגֶען חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אִישׁ שָׂדֶה אַפֶּעלְד מֶענְטְשׁ וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְוֶועֶן אַגַאנְץ פְרוּמֶער וָואס עֶר הָאט גְמֵיינְט אִין זַיין הַארְץ הָאט עֶר גֶערֶעט מִיט זַיין מוֹל יֹשֵׁב אֹהָלִים עֶר פְלֶעגְט זִיצֶען אִין דִיא גִיצֶעלְטֶען בַּייא שֵׁם וָעֵבֶר אוּנ הָאט גְלֶערִינְט תּוֹרָה רש"י שְׁרַייבְּט כָּל זְמַן זַייא זֶענֶען גְוֶועֶן קְלֵיין הָאט מֶען נִיט דֶער קֶענְט זַייעֶרִי מַעֲשִׂים אוּנ קֵיין

ספר הישר

זֶענֶען גְוֶעסִין מִיט זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אִין לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹי וְויא גָאט ב"ה הָאט זֵיי גִיבָאטֶן. אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְגֶעבֶּן צוּ זַיין זוּן יִצְחָק גָאר זַיין גוּטְס אוּנ זָאגְט צוּ אִים פַאר וָואר דוּא וֵוייסְט וואל אַז גָאט ב"ה וָואס אִיז אִין הִימֶל אִיז אֵיין רֶעכְטֶער גָאט. אוּנ עֶס אִיז מֵיין נִיט פַר הַאנְדֶן קֵיין גָאט חוּץ אִים. אוּנ אַצוּנְד מַיין לִיבּ קִינְד הֶער צוּ מַיינֶע רֵייד אוּנ זָאלְסְט זֶעהְן אָפּ הִיטֶען דִיא גִיבָאט פוּן גָאט ב"ה וָוס אִיךְ זָאג דִיר אָן. כְּדֵי עֶס זָאל זַיין גוּט צוּ דִיר אוּנ אוֹיךְ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וָוס וֶועלִין זַיין נָאךְ דִיר בִּיז אֵייבִּיג אוּנ גִידֶענְק דִי וואוּנְדֶר פוּן גָאט ב"ה זַיין גְנָאד וָוס עֶר הָט גִיטָאן מִיט אוּנְז אוּנ הָט אוּנְז מַצִיל גִיוֶוען פוּן אוּנְזֶערֶע פַיינְד. אוּנ אַצוּנְד מַיין קִינְד דוּא זָאלְסְט גוּט אָפּ הִיטֶען וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גִיזָאגְט. אוּנ אוֹיךְ פוּן גָאטְס גִיבָאט זָאלְסְטוּ נִיט אָפּ טָאן. אוּנ זָאלְסְט לֶערְנֶען דַיינֶע קִינְדֶער דֶעם רֶעכְטְפֶארְטִיגֶען וֶועג וָוס זֵי זָאלִין אִין דֶעם וֶועג גֵיין כְּדֵי עֶס זָאל זֵיי גוּט זַיין

תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ כט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃ ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה

מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא׃ כח וּרְחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מִצֵּידֵהּ הֲוָה אָכֵיל וְרִבְקָה רְחִימַת יָת יַעֲקֹב׃ כט וּבַשֵּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא (נ"י וְעָל) עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי׃ ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעֵמְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי

תו"א ויזד יעקב סוטה יא סנהדרין סט במרא טז: ויבא עשו בתרא טז:

רשב"ם

(כח) ציד בפיו. פשוטו כתרגום: אוהבת את יעקב. שהיתה מכרת בתומתו וגם מסה שאמר הקב"ה ורב יעבוד צעיר והוצרך להקדים כאן אהבת יצחק לעשו ורבקה אוהבת את יעקב להודיע מה שכ' לפנינו יצחק רצה לברך את עשו ורבקה הערימה לברך את יעקב: (ל) מן האדם האדם הזה. דרך אדם הממהר לשאול מחבירו כופל את דבריו וזה שהיה רעב הרי הוא כאומר תן לי מהרה לאכול: על כן קרא שמו אדום. הוא אדמוני ונתאוה לאכול אדום. ובשביל רעבתנותו מכר בכורתו ולשם בזיון קרא לו כן שבשביל מאכל אדום מכר בכורתו:

בעל הטורים

שם ללמוד. ת"ס שנים [יושב] משנכנסו לארץ עד שנבנה הבית רמז לאחר ת"ס שנים יושב אהלים של שכינה: יושב אוהלים. עולה ת"י שכך שרתה שכינה באהל: (כח) יעקב. בגימ' מלאך האלהים ובגי' הגן עדן ובגי' [וירחך] לא יאסף: (כט) נזיד. בגימטריא אל אבלו: (ל) הלעיטני נא מן. ר"ת המן לומר כשם שיעקב קנה מעשו בכורתו בלחם ועדשים כן קנה מרדכי את המן לעבד בפת לחם:

שפתי חכמים

כמו בנה או עובד אדמה כמו בקין: ט דאל"כ והוא רעב מבע"ל: י דכתיב בסמוך נזיד עדשים וכ"כ הלעיטני נא מן האדום: כ וא"ת דלמא הגיעו עת שנותיו למות וי"ל מדכתיב גבי אברהם זקן ושבע

רש"י

ועופות: תם. אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: ישב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר: (כח) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו: (כט) ויזד. לשון בישול כתרגומו: והוא עיף. (ב"ר) ברציחה ט כמה דתימ' (ירמיה ד) כי עיפה נפשי להורגים: (ל) הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו ששנינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות י ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו כ שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה שנה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל ולמה עדשים שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר בעולם

דעת זקנים מבעלי התוספות

מרד בפרהסיא: (ל) הלעיטני נא וגו' על כן קרא שמו אדום. פשיטא דעל כן משמע שקראו אדום משום הלעטה של מעט עדשים ויותר היה לו לקרות אדום מפני שיצא אדמוני. לכן נראה לפרש קרא הכי הלעיטני נא מן תבשיל זה אדום לי

ליקוטי יקרים

(כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו וגו'. עס זֶענֶען דָא צְוֵוייעֶרלֵיי לִיבְּשַׁאפְט, אֵיינֶער (דְהַיינוּ רְאוּבֵן) הָאט לִיבּ זַיין חָבֵר (שִׁמְעוֹן) וַוייל שִׁמְעוֹן טוּהְט אִים טוֹבוֹת, דָס הֵייסְט נִיט עֶר הָט לִיבּ שִׁמְעוֹן, נָאר דָאס הֵייסְט רְאוּבֵן הָט לִיבּ דִי טוֹבוֹת פוּן שִׁמְעוֹן אוּנ וָוען עֶר הָט נִיט אַטוֹבָה פוּן שִׁמְעוֹן הָט עֶר שִׁמְעוֹנֶן גָאר נִיט לִיבּ, עֶס אִיז דָא אַלִיבְּשַׁאפְט אָן טוֹבוֹת, דְהַיינוּ לֵוִי הָט לִיבּ יְהוּדָה, אֲפִילוּ יְהוּדָה הָאט אִים קֵיין מָאהְל קֵיין טוֹבָה גֶעטָאהְן, נָאר לֵוִי הָט אִים לִיבּ פַאר זַיין חָכְמָה, אָדֶער וַוייל עֶר אִיז זַיין בְּרוּדֶר, דִיא לִיבְּשַׁאפְט אִיז אַשְׁטֶענְדִיגֶע לִיבְּשַׁאפְט, אַזֶעלְכֶע צְוֵויי לִיבְּשַׁאפְט דֶרְצֵיילְט דִי תּוֹרָה, נַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, יִצְחָק הָאט לִיבּ גֶעהַאט עֵשָׂו, פַאר וָוס הָאט עֶר אִים לִיבּ גֶעהַאט כִּי צַיִד בְּפִיו, וַוייל עֵשָׂו הָט גֶעפַאנְגֶן חַיּוֹת עוֹפוֹת, הָט עֶר גֶעגֶעבֶּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק, הָט יִצְחָק נִיט לִיבּ גֶעהַאט עֵשָׂו נָאר דָאס עֶסִין, וָוען אֵיין אַנְדֶרֶר וָואלְט אִים גֶעגֶעבֶּן גוּטֶע עֶסֶן וָואלְט עֶר אֵיין אַנְדֶערֶן לִיבּ גֶעהַאט ווּוִי מִיר זֶעהְן ווייטֶער בַּיי דִיא בְּרָכוֹת), וְרִבְקָה אוֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב, אָבֶער רִבְקָה הָאט לִיבּ יַעֲקֹב, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט פַר וָואס זִיא הָט אִים לִיבּ, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ, אִיר זוּהְן יַעֲקֹב, וָוארוּם נִיט וַוייל עֶר אִיז אִיר זוּהְן הָאט זִיא אִים לִיבּ גֶעהַאט אוּנ נִיט וַוייל זִיא הָט פוּן אִים גֶעהַאט אַטוֹבָה הָאט זִיא אִים לִיבּ גֶעהַאט, זִיא הָאט נָאר לִיבּ גֶעהַאט דִי גוּטֶע מִדּוֹת זַיינֶע, וַוייל עֶר הָאט גֶעלֶערְנְט תּוֹרָה, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ צוּ יֶעדֶער צֵייט וָוס זִיא הָאט גִיהֶערְט דִי שְׁטִימֶע פוּן יַעֲקֹב אִין דֶער תּוֹרָה, הָט זִיא אִים אַלֶע מָאהְל לִיבֶּער גֶעהַאט, דְרִיבֶּער אִיז גִיוָוען אִיר לִיבְּשַׁאפְט צוּ יַעֲקֹב, אַשְׁטֶענְדִיגֶע:

פירוש לתורת אלהים

מֶענְטְשׁ הָאט נִיט מְדַקְדֵק גְוֶוען אוֹיף זֵייעֶרִי מַעֲשִׂים אוּנ אַז זֵייא זֶענֶען אַלְט גְוָוארֶן דְרֵייצֶעהְן יָאר הָאט זִיךְ יַעֲקֹב אָפּ גְשֵׁייד צוּ בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אוּנ עֵשָׂו הָאט זִיךְ אָפּ גְשֵׁייד צוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: (כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו אוּנ יִצְחָק הָאט לִיבּ גְהַאט זַיין זוּהְן עֵשָׂו כִּי וָוארוּם צַיִד עֶר הָאט גְפַאנְגִין בְּפִיו אִין דֶעם מוֹיל פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק כְּלוֹמַר עֵשָׂו פְלֶעגְט פַאנְגֶען חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אוּנ פְלֶעגְט גֶעבֶּען זַיין פָאטֶער עֶסִין [עיין רש"י] וְרִבְקָה אוֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב אוּנ רִבְקָה הָט לִיבּ גְהַאט אִיר זוּהְן יַעֲקֹב: (כט) וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד אוּנ יַעֲקֹב הָט גְקָאכְט אֵיין גְקֶעכְטְס וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה אוּנ עֵשָׂו אִיז גְקוּמֶען פוּן דֶעם פֶעלְד וְהוּא עָיֵף אוּנ עֶר אִיז גְוֶוען מִיד פוּן דֶער רְצִיחָה: (ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הָט עֵשָׂו גְזָאגְט צוּא יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדוֹם הָאָדוֹם הַזֶּה פוּן דִי

ספר הישר

בִּיז אֵייבִּיג. אוּנ יִצְחָק הָט גִיעֶנְטְפֶערְט זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט וָוס דוּא הָאסְט מִיר גִיבָּאטֶן וָועל אִיךְ טָאן

אוּנ

כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃ לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃ לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃ לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ

אֲנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם׃ לא וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵן יָת בְּכֵרוּתָךְ לִי׃ לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לִמְמָת וּלְמָה דְּנָן לִי בְּכֵרוּתָא׃ לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּים לִי כְּיוֹם דִּלְהֵן וְקַיֵּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכֵרוּתֵהּ לְיַעֲקֹב׃

תו"א הנה אנכי הולך למות פוטה יב בתרא פו: וימכור את בכרתו ברכות ז:

בעל הטורים

(לב) ולמה זה. ב' במסורה במקף דין ואידך ולמה זה הבל תהבלו מלמד שכפר בעיקר והלך אחרי ההבל:

רשב"ם

(לא) מכרה כיום. כלו' לאלתר מיד מכור לי חלק בכורתך הראוי לך בממון אבי בממון שאתן לך ואח"כ אתן לך המאכל לעדות ולקיום כדרך שמצינו ויאכלו שם על הגל לקיום ברית בין לבן ליעקב: (לב) הנה אנכי הולך למות. בכל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות וחיות רעות ואני מסוכן למות למה זה לי להמתין חלק בכורה לאחר מיתת אבינו. כך פירש

רש"י

(ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים שהם עגולים ואין להם פה כך אבל אין לו פה כדאמרינן במועד קטן אבל כל ג' ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם וכ"ש שאינו שואל בתחלה מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו'. ברש"י ישן): (לא) מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה: בכורתך. לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה: (לב) הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עת העבודה בבכורות כי שבט לוי יטול אותה ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו א"ל כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה כאותה ששנינו (סנהדרין פג) אלו הן

שפתי חכמים

ולא כתיב ימים כמו גבי יצחק זקן ושבע ימים וכן באחר לדיקים: ל דאם

דעת זקנים מבעלי התוספות

שאני אדום לשון נופל על הלשון על כן שהוא קרא עצמו אדום על שיצא אדמוני קרא שמו אדום: כי עיף אנכי. שאותו היום הרג נמרוד שנלחם עמו כי כאשר התחיל עשו לצוד בשדה מצאו נמרוד שהיה גבור ציד ואמר לו שאין שום אדם רשאי לצוד בשדות אלא הוא ולקחו יום מלחמה ובא עשו ונטל עצה מיעקב ואמר לו כל זמן שיהיה נמרוד לבוש בגדיו החמודות לא תוכל לו אך תאמר לו שיפשיטם אז תוכל לו וכן עשה והרג נמרוד. ולכך אמר כי עיף אנכי כדכתיב כי עיפה נפשי להורגים: (לא) מכרה כיום. כמה שהיא שוה היום דהיינו בטובת הנאה דבר מועט שהרי אם תמות בחיי אבא לא תירשנו ולא תועיל לך הבכורה כלום. ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות פי' בכל יום ויום אני מסתכן ביערים וכפתע ביני ובין המות וספק גדולה אם אירש את אבא ולמה זה לי בכורה מוטב שאמכרנה לך כאשר אמרת בטובת הנאה:

פירוש לתורת אלהים

דאזיגע רויטע ליגזן מאך מיך אן זופן כי וואָרום איך בין מיד על כן דרום ווייל ער האָט זיך געהייסן מאכן אן זופן מיט רויטע ליגזן קרא שמו אדום האָט ער גערופן זיין נאָמען אדום וואָרום אדום איז לשון רויט רש"י שרייבט דעם טאָג איז אברהם געשטאָרבן כדי ער זאָל ניט זעהן זיין איינינקל גייט ארויס לתרבות רעה וואָרום גאָט האָט אים צו גזאָגט ער זאָל האָבן אגוטע עלטער דרום האָט גאָט מקצר געוועזן פינף יאָר פון זיינע יאָרן וואָרום יצחק האָט דאָך געלעבט הונדערט מיט אכציג יאָר אונ אברהם האָט מיין ניט געלעבט נאָר הונדערט מיט פינף אונ זיבעציג יאָר אונ איז געשטאָרבן איז יצחק געוואָרן איין אבל דרום האָט יעקב דעם טאָג געקאָכט ליגזן וואָרום עס איז קייליכדיג אונ אבילות איז אויך אזוי וויא אראָד וואָס דרייט זיך ארום דאָס הייסט אמאָל איז דער איין אבל אונ אמאָל איז דער איין אבל: (לא) ויאמר יעקב אונ יעקב האָט גזאָגט מכרה כיום

את בכורתך לי פאַר קויף צו מיר דיא בכורה אזוי אלוטערע מכירה וויא דער טאָג איז לוטער. רש"י שרייבט ווייל דיא בכורים פלעגען טוהן די עבודה כלומר זייא פלעגען מקריב זיין קרבנות האָט יעקב גיזאָגט דער רשע איז ניט ראוי ער זאָל מקריב זיין קרבנות צוא גאָט ברוך הוא: (לב) ויאמר עשו אונ עשו האָט גיזאָגט הנה נאָך אנכי הולך למות איך גייא צוא שטאַרבען. רש"י שרייבט עשו האָט גיפרעגט וואָס איז דיא עבודה האָט יעקב גיזאָגט פיל עונשין אונ פיל מיתות הענגט אן אין דער עבודה אזו וויא מיר האָבען גילערינט אז מען טוט דיא עבודה מיט איין אָפּ גדעקטן קאָפּ אָדער אז מען איז שיכור קומט מיתה האָט עשו גזאָגט איבער דער בכורה וועל איך שטאַרבען ולמה וואָס טויג מיר די בכורה: (לג) ויאמר יעקב האָט יעקב גזאָגט השבעה לי כיום שווער מיר אזו לוטער וויא דער טאָג אז דו פאַר קופסט מיר באמת וישבע

ספר הישר

אונ פון גאָטס מצות וועל איך נית אָפּ טאָן. אונ אברהם האָט גיבענשט זיין זון יצחק אונ אויך יצחקס קינדער אונ ער האָט גילערינט מיט יעקב די שפּראַך פון גאָט ב"ה אונ אויך זיין וועג. אין דער צייט איז אברהם גשטאָרבן אונ יעקב אונ עשו זענן דעמאָלט אַלט גוועזן פופצעהן יאָר. אונ אַלע לעב טאָג פון אברהם איז גיוועזן הונדערט פינף אונ זיבעציג יאָהר אונ איז

לְיַעֲקֹב׃ לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם
וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ
וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ פ כו א וַיְהִי
רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן
אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃
ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד
מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר
אֵלֶיךָ׃ ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה
עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן

אונקלוס

לד וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לְחֵם
וְתַבְשִׁיל דִּטְלוֹפְחִין וַאֲכַל
וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו
יָת בְּכֵרוּתָא׃ א וַהֲוָה
כַפְנָא בְּאַרְעָא בַּר
מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי הֲוָה
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק
לְוַת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר׃
ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר
לָא תֵחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרֵי
בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ׃
ג דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וִיהֵי
מֵימְרִי בְסַעְדָּךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ
אֲרֵי לָךְ וְלִבְנָךְ אֶתֵּן יָת

תולדות אהרן

עדשים בתרא שם : גור בארץ סנהדרין קית :
כי לך שבת קית :

רשב"ם

אבי הרב רבי מאיר מ"ס : (לד) ויבז עשו את הבכורה. וימכר את בכורתו בדמים ואחר כן ויעקב נתן לעשו וגו' כמנהג בני אדם לקיום דבר : ויבז עשו. לפי שלסוף נתחרט על כך כדכתיב את בכורתי לקח. לכן הקדים כאן להודיע שמתו עתה בשביל אכילה בזה את הבכורה אבל לבסוף היה מתחרט : ויבז. כמו ויבזה מן דבר ה' בזה כמו ויקן מן קנה : (א) מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם. כדכתיב ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לא הוצרך פסוק זה אלא להודיעך שכשם שאברהם אביו היה הולך בשביל הרעב למצרים כך יצחק היה יורד למצרים דרך ארץ פלשתים דרך קצרה כדכתיב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ולכך אמר לו הקב"ה אל תרד מצרימה לפי שיודע הקב"ה שהיה יורד למצרים : (ג) כי לך וגו'. ובשביל שנתתי לו ולזרעו את הארץ הזאת צויתי לו לצאת מארצו וממולדתו

בעל הטורים

(לד) ויבז. ב'. ויבז עשו. ויבז בעיניו גבי המן דהיינו בוזה בן בוזה זה המן שילא מעשו : (א) ויהי רעב. סמוך לויבז עשו זש"ה

שפתי חכמים

מפני הרעב אמר כן הנה אנכי מת מבע"ל: מ"ר"ל כיון שכתב שמכר בכורתו ליעקב ש"מ שלא רצה בה וא"כ ל"ל למיכתב ויבז אלא

רש"י

שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אני הולך למות על ידה א"כ מה חפץ לי בה : (לד) ויבז עשו. העיד הכתוב מ על רשעו שביזה עבודתו של מקום : (ב) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות .

(לד) ויבז עשו וגו'. פי' מכבר היה מבזה אותה ועל כן לקחה יעקב ממנו. ונמצא בס' ר' יהודה החסיד מכאן אתה למד שאם יש ביד/רשע ס"ת או מצוה אחרת דמותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו :

פירוש לתורה אלהים

לו אונ ער האט צו אים גשווארן וַיִּמְכֹּר אונ ער האט פר קופט זיין בכורה צו יַעֲקֹב : (לד) וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו אונ יעקב האט געגעבן צו עשו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים ברוט מיט געקעכטץ פון לינזען וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ אונ ער האט גיגעסן אונ גיטרונקען וַיָּקָם וַיֵּלַךְ אונ ער איז אויף גשטאנען אונ ער איז אוועק געגאנגען וַיִּבֶז אונ עשו האט מבזה געוועזן דיא בכורה : (א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ אונ עס איז געוועזן אהונגער אין דעם לאנד מִלְּבַד חוץ דעם ערשטען הונגער וואס איז געוועזן אין דיא טעג פון אברהם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אונ יצחק איז גגאנגען צוא אֲבִימֶלֶךְ דער קיניג פון פְּלִשְׁתִּים אין גְּרָר : (ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ האט זיך גאט צוא אים באוויזן וַיֹּאמֶר אונ האט גיזאגט אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה דוא זאלסט ניט נידערן אין מצרים. רש"י שרייבט ווייל יצחק איז געוועזן איין עולה תמימה האט גאט ב"ה גזאגט אז חוץ לארץ איז ניט ווערט אז יצחק זאל זיין דרינען שְׁכֹן רוה אין דעם לאנד וואס איך וועל צו דיר זאגן : (ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וואן אין דעם לאנד וְאֶהְיֶה עִמְּךָ אונ איך וועל זיין מיט דיר וַאֲבָרְכֶךָּ אונ איך וועל דיך בענטשען כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ ווארום צו דיר אונ צו דיינע קינדער אֶתֵּן וועל איך געבן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל די אלע

ספר הישר

גשטארבען מיט איין גוט גרייזקייט : אונ עשו איז גיגאנגען אין פעלד אריין צו יאגען דיא חיות אהיים צו ברענגען אונ נמרוד דר שליט וואס הייסט אמרפל פלעגט אויך גיין אלע מאל אין פעלד אריין חיות פאפן אונ עס איז גיווארן אשנאה צווישען נמרוד אונ עשו. אמאל איז עשו גיגאנגן צום גיעג אין פעלד אריין האט ער גפינען דעם נמרוד נאר מיט צוויי מענטשין דען זיינע גבורים זענען פריער אוועק גגאנגען אין דער מדבר אריין צו תאפין חיות. אונ עשו האט גנומען דעם נמרוד אונ האט אים אפ גיצויגן זיינע גלוסטיגע קליידער אונ איז אהיים אנטלאפן אונ האט זיך באהאלטין. אונ בשעת עשו איז גיקומען אהיים איז ער גיוועזין זייער מיד אונ שלאף פר פחד אונ האט מורא גיהאט טאמער וועט ער שטארבען האט ער גינעהגט צו יעקב אונ האט זיך פר אים גיזעצט אונ זאגט צו יעקב איך וועל מוזען היינט שטארבען וואס טויג מיר די בכורה אונ עשו פר קויפט די בכורה

אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי
אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃ ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ
אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ
בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ה עֵקֶב אֲשֶׁר־
שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר
מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ שני
ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃ ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי

כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וַאֲקֵים
יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּמִית
לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ׃ ד וְאַסְגֵּי
יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי
שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְנָךְ יָת
כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כָּל
עַמְמֵי אַרְעָא׃ ה חֲלַף דִּי
קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי
וּנְטַר מַטְּרַת מֵימְרִי
פִּקּוֹדַי קְיָמַי וְאוֹרָיְתָי׃
ו וִיתֵב יִצְחָק בִּגְרָר׃
ז וּשְׁאִילוּ אֱנָשֵׁי אַתְרָא

תולדות אהרן

עקב אשר יומא כח נדרים לב קידושין כב :

בעל הטורים

בכא רשע בא גם כוז : (ג) הארצות האל. רמז לל"א מלכים : הארצת. חסר וי"ו שיתנכה לו לאחר ו' דורות והם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה : (ה) עקב אשר שמע וגו'. יש בפסוק יו"ד תיבות כנגד יו"ד הדברות שבהם עק"ב תיבות וכנגדם נתנסה יו"ד נסיונות וקיים עולם שנברא בי' מאמרות : עק"ב שנים שמע בקולי דבן ג' שנים הכיר בוראו ושנותיו קע"ה : עקב אשר שמע אברהם. בגימ' קיים אף עירובי תבשילין ונתוסף לו ה"א יתירה על שמו כנגד בקולי משמרתי מצותי חקותי ותורותי :

רשב"ם

כדכתיב שם אל הארץ אשר אראך : (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי . על העקידה דכתיב אשר שמעת בקולי : וישמור משמרתי . כגון מילה דכתיב בה ואתה את בריתי תשמור : מצותי . כגון מצות שמנה ימים דכתיב כאשר צוה אותו אלהים : חקותי ותורותי. לפי עיקר פשוטו [מצות] השכליות כגון גזל ועריות ותימוד ודינין והכנסת אורחים כולם היו נוהגין קודם מתן תורה אלא

רש"י

לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ג ואין חוצה לארץ כדאי לך : (ג) האל. כמו האלה : (ד) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו ס יהא זרעך כזרעו של יצחק וכן בכל המקרא וזה אב לכולן בך יברך ישראל לאמר ישימך וגו' ואף לענין הקללה מצינו כן והיתה האשה לאלה שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית וכן (ישעיה סה) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהנשבע אומר אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך : (ה) שמע אברהם בקולי. כשנסיתי אותו : וישמר משמרתי. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה כגון שניות לעריות ושבות לשבת (יבמות כא) : מצותי. דברים שאילו לא נכתבו ראוין הן להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים : חקותי. דברים שיצה"ר ואוה"ע משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזרת המלך וחוקותיו על עבדיו : ותורותי להביא תורה שבעל ע פה

שפתי חכמים

העיד כו' ר"ל דבלא זה נמי ידעינן שרשע היה אלא שזה הוא כאילו העיד הכתוב כו' כדפי' לעיל גבי בת בתואל מפדן ארם : נ דעולה הוא קדשי קדשים שאין רשאין להוציאן לחוץ לעזרה אף א"י עזרה שלך היא ואין אתה רשאי לצאת לח"ל : ס רצונו לפרש והתברכו כפה לא שיתברכו בסבת זרעך דא"כ היה לו לומר והתברכו מזרעך : ע וא"ת כיון שקיימו כל התורה למה נשא יעקב שתי אחיות ושמעון דינה אחותו ועמרם יוכבד אחות אביו. וי"ל דלא קיבלו

פירוש לתורת אלהים

לֶענְדֶר וַהֲקִימֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה און אִיךְ וֶועל בַּשְׁטֶעטִיגֶן די שְׁבוּעָה אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאבּ גְשְׁווֹארֶן צוּ דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם : (ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם און אִיךְ וֶועל מֶערֶן דַיינֶע קִינְדֶר וִויא דִיא שְׁטֶערֶן פוּן הִימֶל וְנָתַתִּי און אִיךְ וֶועל גֶעבֶּען צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אֵת כָּל די אַלֶע לֶענְדֶר וְהִתְבָּרְכוּ און זֵיי וֶועלִין זִיךְ בֶּענְטְשֶׁן מִיט דַיינֶע קִינְדֶר אַלֶע פֶעלְקֶר פוּן דֶר עֶרְד כְּלוֹמַר אַמֶענְשׁ וֶועט וֶועלֶן בֶּענְשֶׁן זַיין זוּהְן וֶועט עֶר צוּ אִים זָאגֶן דַיינֶע קִינְדֶר זָאלֶן זַיין וִוי די קִינְדֶר פוּן יִצְחָק : (ה) עֵקֶב וַוייל אַבְרָהָם הָאט פַאר נוּמֶען מַיין קוֹל וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי און עֶר הָאט גִיהִיט מַיין הִיטוּנְג כְּלוֹמַר אֲפִילוּ אַזוֹ אַזַאךְ וָוס אִיז מִן הַתּוֹרָה מוּתָּר נָאר די חֲכָמִים הָאבֶּן גוֹזֵר גִיוֶועזְן עֶס זָאל אָסוּר זַיין כְּדֵי מֶען זָאל דוּרְךְ דֶעם נִיט קוּמֶען צוּ אַרֶעכְטֶע עֲבֵירָה מִצְוֹתַי מַיינֶע מִצְוֹת דָאס מֵיינְט מֶען אַזֶעלְכֶע מִצְוֹת וָואס זֵייא זָאלֶען אֲפִילוּ נִיט זַיין גִישְׁרִיבֶּען אִין דֶער תּוֹרָה בַּדַארְף מֶען זֵייא אוֹיךְ הַאלְטֶען מִכֹּחַ שֵׂכֶל דְהַיְינוּ גָזֵל און רְצִיחָה חֻקּוֹתַי מַיינֶע גִיזֶעץ דָאס מֵיינְט מֶען דִיא מִצְוֹת וָואס דֶער יֵצֶר הָרָע פְרֶעגְט דֶעם טַעַם פַאר וָואס טָארֶען מִיר קַיין חֲזִיר נִיט עֶסֶען און נִיט גֵיין אִין שַׁעַטְנֵז וְתוֹרוֹתָי און מַיין תּוֹרָה דָם מֵיינְט מֶען תּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה דָם אַלְץ הָט אַבְרָהָם גִהִיט : (ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר און יִצְחָק אִיז גִוֶעסֶן אִין גְרָר : (ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם

ספר הישר

צוּ יַעֲקֹב און דָם אִיז אַלְץ גִיוֶוען פוּן גָאט ב"ה און עֵשָׂו הָאט אִיךְ פַר קוֹיפְט צוּ יַעֲקֹב דָם חֵלֶק וָוס עֶר הָאט גִיהַאט אִין דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה פַאר פִיל גֶעלְד און יַעֲקֹב הָט גִישְׁרִיבֶּן דְרוֹיף אַיין שְׁטַר מְכִירָה און גַחַתְמֶת דְרוֹיף עֵדוּת און דֶר שְׁטַר מְכִירָה אִיז גִיוֶוען בַּיי יַעֲקֹב. און נִמְרוֹד דֶר זוּן פוּן כּוּשׁ אַז עֶר אִיז גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן אִין דֶער מִדְבָּר הָאבֶּן אִים זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן גֶעבְּרַאכְט אִין שְׁטָאט אַרַיין און הָאבֶּען אִים בַּאגְרָאבֶן און נִמְרוֹד הָט גִלֶעבְּט צְווייא הוּנְדֶערְט פוּפְצֶעהְן יָאר ; און אַז נִמְרוֹד אִיז גֶעהַרְגֶת

הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא
כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי
אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת
מַרְאֶה הִוא׃ ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם
הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ
פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה
יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃
ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר
אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ
אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ י וַיֹּאמֶר

(על עיסק) לאתתה ואמר אחתי היא ארי דחיל למימר אתתי דלמא יקטלנני אנשי אתרא על רבקה ארי שפירת חיזו היא׃ ח והוה כד סגיאו לה תמן יומיא ואסתכי אבימלך מלכא דפלשתאי מן חרכא וחזא והא יצחק מחייך עם רבקה אתתה׃
ט וקרא אבימלך ליצחק ואמר ברם הא אתתך היא ואכדין אמרת אחתי היא ואמר לה יצחק ארי אמרית דלמא אימות עלה׃ י ואמר אבימלך מה

רשב"ם

שנתחדש ונתפרש לישראל וכרתו ברית לקיימן׃ (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים. לא נזהר מעתה כל כך שלא להתנהג עם אשתו מנהג אישות מאחר שלא נתנו לב לגזולה ממנו׃ מצחק. תשמיש כדכתיב בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי. ובמקום אחר הוא אומר בא אלי לשכב עמי׃

בעל הטורים

(ח) מצחק. ב׳ הנה יצחק מצחק אשר ילדה לאברהם מצחק. מלמד שהיה

שפתי חכמים

עליהם לקיימם אלא בא״י והם היו בח״ל. הרמב״ן׃ פ דמשמע כפסוק שאלו את רבקה ויצחק השיב והיאך שייך זה אע״כ פי׳ על וכו׳׃ צ ופי׳ וישקף הניח מקום ההשקפה פתוח ולא חשש לכן וישקף אבימלך׃ ק דאל״כ מנא ידע דאשתו היתה ול״ע דלמא גפוף ונשוק רחה. (נח״י) נראה דדייק תיבת אשתו מיותר הוא מלמד שהיה מצחק מעשה אשתו דהיינו שימוש. ומה שפרש״י על וישקף ולא על וירא דלא תימא שראהו ממש משמש דחלילה לצדיק כמוהו להניח חלון פתוח אלא שסגר החלון ומכח זה הבין אבימלך וזהו וישקף ר״ל השגחה והבנה

רש״י

הלכה למשה מסיני (ב״ר)׃ (ז) לאשתו. על אשתו פ כמו (לעיל כ) אמרי לי אחי הוא׃ (ח) כי ארכו. אמר מעתה אין לי לדאוג מאחר שלא אנסוה עד צ עכשיו ולא נזהר להיות נשמר׃ וישקף אבימלך וגו׳. ק שראהו משמש מטתו׃

פירוש לתורת אלהים

לְאִשְׁתּוֹ האבן די שטאט לייט גפרעגט פון וועגן זיין ווייב ווער זיא איז וַיֹּאמֶר האט יצחק גיזאגט אֲחֹתִי הִיא זי איז מיין שוועסטער כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי ווארום ער האט זיך גפארכטן צו זאגן זיא איז מיין ווייב ווארום ער הט גטראכט פן טאמער וועלן מיך דיא שטאט לייט הרגנן איבער רבקה כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא ווארום זיא איז זייער שיין גשטאלט׃ (ח) וַיְהִי אונ עס איז גיוועזן כי אז ער איז דארטן גזעסן אלאנגע צייט. רש״י שרייבט יצחק הט גטראכט אז מען האט זיא ניט מאנס גיוועזן ביז אצונד בדארף איך שון קיין מורא ניט האבן האט ער זיך שוין ניט גיהיט וַיַּשְׁקֵף אונ ער הט גקוקט אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים דער קיניג פון פלשתים בְּעַד הַחַלּוֹן דורך דעם פענצטער וַיַּרְא אונ ער הט גזעהן וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק יצחק נאר זיך שפילן מיט זיין ווייב רבקה׃ (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק האט גרופן אבימלך צו יצחק וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִיא אז זיא איז דיין ווייב וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִיא אונ וויא האסטו גיזאגט אז זיא איז דיין שוועסטער וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק הט יצחק צו אים גיזאגט כִּי ווארום איך האב גטראכט טאמער וועל איך גטייט ווערן וועגן איר׃ (י) וַיֹּאמֶר אונ אבימלך הט גזאגט מַה וואס האסטו גטאן צו אונז כִּמְעַט אז ווינציג שָׁכַב

ספר הישר

געווארען הט זיך דיא ממשלה צו טיילט אויף פיר חלקים. אונ נאך דעם אז אברהם איז געשטארבן הט גאט געבראכט אין דר צייט אגרויסן הונגער אין לאנד כנען האט יצחק געוואלט גיין אין מצרים אזוי וויא זיין פאטער אברהם האט גאט ב״ה זיך באוויזן צו אים אין דער נאכט אונ האט געזאגט צו אים דו זאלסט ניט גיין אין מצרים גאר דוא זאלסט גיין צום לאנד גרר צו אבימלך דער מלך פלשתים אונ זאלסט דארט זיצן ביז דער הונגער וועט זיך אויס לאזן. אונ יצחק איז גענאנגן אין גרר וויא גאט האט אים געזאגט אונ יצחק איז דארט געזעסן אגאנץ יאר׃ אונ ווי דר הונגער הט זיך אויס געלאזט הט גאט ב״ה זיך באוויזן צו יצחק אונ זאגט צו אים גייא צום לאנד כנען. אונ יצחק איז געגאנגן אין חברון. אין דר צייט הט יצחק אוועק געשיקט זיין זון יעקב צו שם ועבר אונ הט דארט געלערנט צוויי אונ דרייסיג יאר אבר זיין ברודער עשו איז געווען אין דר

אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט
שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ
וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃ יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ
הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃ יב וַיִּזְרַע
יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה
הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃
שלישי יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל
עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃ יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־
צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה

אונקלוס

דָא עֲבַדְתְּ לָנָא כִּזְעֵיר
פּוֹן שְׁכִיב דִּמְיָחַד בְּעַמָּא
עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא
עֲלָנָא חוֹבָא׃ יא וּפַקִּיד
אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא
לְמֵימַר דְּיַנְזֵק בְּגַבְרָא
הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל׃ יב וּזְרַע יִצְחָק
בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח
בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד
מְאָה בִּדְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵהּ
יְיָ׃ יג וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל
אָזִיל (נ״י סָגֵי) וְרָבֵי עַד דִּי
רְבָא לַחֲדָא׃ יד וַהֲוָה לֵהּ
גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תוֹרִין
וּפָלְחָנָא (נ״י וַעֲבוּדָה)

בעל הטורים

ישמעאל לד נשים תחת בעליהן ומזנה עמהן מה מלחק דהכא אשת איש אף התם אשת איש: (י) אחד העם. ב׳. דין ואידך כי בא אחד העם והתם איירי בדוד המלך כשלקח החנית מראשותיו של שאול מה התם איירי במלך אף הכא אמר בשביל עלמו שהוא המלך: (יג) ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל. שלשה גדולות כנגד שלשה ברכות שנתברך בעקידה כי ברך אברכך והתברכו בזרעך: (יד) ועבדה רבה. ב׳ במס׳ הכא ואידך באיוב מה התם גדול מכל בני קדם אף הכא היה גדול

רשב״ם

(יב) בארץ ההוא. אע״פ שהארץ קשה היא: בשנה ההוא. אע״פ שהיא שנת בצורת ורעבון: מאה שערים. שדה ששיערוהו שיוציא כור א׳ הוציאה מאה כורין: (יד) ועבדה רבה. עבודת שדה וכרמים כי סתם עבודה עבודת קרקע

רש״י

(י) אחד העם. המיוחד ר בעם זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכב כבר ש הבאת אשם עלינו: (יב) בארץ ההוא. אע״פ שאינה חשובה כא״י עצמה ת כארץ שבעת הגוים (ב״ר): בשנה ההוא. אע״פ שאינה כתקנה שהיתה שנת רעבון (ב״ר): בארץ ההוא בשנה ההוא. שניהם למה לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדוה כמה ראויה א לעשות ועשתה על אחת שאמדוה מאה ורבותינו אמרו אומד ב זה למעשרות היה: (יג) כי גדל מאוד. שהיו אומרים זבל ג פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך (ב״ר): (יד) ועבדה רבה. פעולה רבה בלשון לעז אובררויג״א (ארבייט געשעפט גוועֶרב) עבודה משמע עבודה אחת. עבדה משמע פעולה

שפתי חכמים

בעד החלון ר״ל כנגד החלון כמו כל בעד שבמקרא (וע״ש שסותר דברי הרא״ם): ר דרש״י דייק מדכתיב והבאת עלינו אשם ואי קאי אמלך א״ש דהא גבי מלך נמי מלינו ל׳ רבים וכן גבי אדם חשוב וק״ל. (נח״י) נ״ל דדייק מדהל״ל אחד בסגול תחת האל״ף ולא בפת״ח וכן פי׳ בפסוק דן ידין עמו כאחד: ש (נח״י) א״א לפרשו ל׳ עתיד דהא אמר שכב שהוא עבר ועוד דהא לוה להכריז שהיא אשתו וממילא לא ישכבו אללה: ת דק״ל דהא גרר נמי א״י היא כדפי׳ לעיל: א ומאה שערים פי׳ ל׳ שיעור שערה נפשם: ב דק״ל למה אמדוהו והא קי״ל דאין ברכה מלויה בדבר המנוי והמדוד אלא בדבר הסמוי מן העין ל״פ שהי׳ רולה ליתן מעשר וקי״ל דאין מעשרין אומדות: ג דאל״כ עד כי

פירוש לתורת אלהים

ער וואָלט גילֶעגֶען אייגֶער פון דעם פֿאָלק. רש״י שְׁרַייבְּט אַחַד איז דֶער טַייטְשׁ דֶער בֶּעסְטֶער פון דֶעם פֿאָלְק כְּלוֹמֶר דֶער מֶלֶךְ אֶת אִשְׁתֶּךָ מִיט דַיין וַוייבּ וְהֵבֵאתָ אונ דו וָואלְסְט גיבְּרַאכְט אויף אוּנְז אַשוּלְד: (יא) וַיְצַו אונ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְשַׁאפְט צוּ גָאר זַיין פֿאָלְק לֵאמֹר צוּ זָאגֶן הַנּוֹגֵעַ בָּאִישׁ דֶר מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט אָן רירֶן דֶעם מַאן אָדֶער זַיין ווייבּ מוֹת יוּמָת זָאל עֶר וֶוערֶן גֶטֶייט: (יב) וַיִּזְרַע אונ יִצְחָק הָט גיזַייעֶט אין דֶעם לַאנְד וַיִּמְצָא אונ עֶר הָט גֶפוּנֶן אין דֶעם יָאר מֵאָה שְׁעָרִים הוּנְדֶערְט מָאל אַזוֹ פִיל ווי מֶען הָאט גְשַׁאצְט עֶס זָאל וַואקְסֶען. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט בָּאָרֶץ דָם ווייזְט אַז דָם לַאנְד איז גֶוועֶן אַשְׁלֶעכְט לַאנְד אונ דָם יָאר איז גֶוועֶן אַשְׁלֶעכְט יָאר אונ עֶס הָט פָארְט אַזוֹ פִיל גֶוואַקְסֶען וַיְבָרְכֵהוּ אונ גָאט הָאט אִים גיבֶּענְטְשְׁט: (יג) וַיִּגְדַּל אונ יִצְחָק איז וָוארִין רייךְ וַיֵּלֶךְ אונ עֶר איז גיגַאנְגֶען הָלוֹךְ גֵיין וְגָדֵל אונ גְרֶעסֶער [רַייכֶער] עַד כִּי עֶר איז זֵייעֶר רַייךְ גיוָוארִין אַז מֶען פְלֶעגְט זָאגֶן דָם מִיסְט פון די מוֹל אֵייזְלֶען פון יִצְחָק אַז מֶען זָאל דֶער מִיט אוּם מִיסְטִינֶען דִיא פֶעלְדֶער וָואלְט וֶוערְט גְוֶועֶן די בְּרָכָה אונ די הַצְלָחָה דֶר פון מֶער פון דֶעם גָאלְד אונ זִילְבֶּר פון אֲבִימֶלֶךְ. מִזְרָחִי: (יד) וַיְהִי אונ עֶס איז גְוֶועֶן צוּ אִים מִקְנֵה פִיהָ צֹאן שָׁאף וּמִקְנֵה אונ פִיהָ רִינְדֶער וַעֲבוּדָּה אונ פִיל אַרְבֵּייט וַיְקַנְאוּ

ספר הישר

הַיים אונ פְלֶעגְט גֵיין אַלֶע טָאג אין פֶעלְד צוּ הַאפֶּן חַיּוֹת אונ עוֹפוֹת אונ איז גִיוָועֶן אַגְרוֹיסֶער גִבּוֹר אין פֶעלְד. אין דִיא צַייט הָאט עֵשָׂו גֶענוּמֶען זַיינֶע צְווֵיי ווַייבֶּר יְהוּדִית אונ בָּשְׂמַת. אונ ווי שֵׁם איז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָט זִיךְ יַעֲקֹב אוּם גֶיקֶערְט צוּם פָאטֶער

וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ טו וְכָל־
הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו
בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם
פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר׃ טז וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־
עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם
יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃
יח וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת
הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם
אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת
אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃ יט וַיַּחְפְּרוּ

סַגִּיאָה וְקַנִּיאוּ בֵּהּ
פְּלִשְׁתָּאֵי׃ טו וְכָל בֵּירִין
דִּי חֲפָרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי
טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלָאנוּן
עַפְרָא׃ טז וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
לְיִצְחָק אִיזֵל מֵעִמָּנָא אֲרֵי
תְקֵיפְתָּא מִנָּנָא לַחֲדָא׃
יז וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא
בְּנַחֲלָא דִגְרָר וִיתֵיב תַּמָּן׃
יח וְתָב יִצְחָק וְחָפַר יָת
בֵּירֵי דְמַיָּא דִּי חֲפָרוּ
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי
וְטַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר
דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵין
שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה
קָרֵי לְהֵין אֲבוּהִי׃ יט וַחֲפָרוּ

רשב"ם

היא: (טו) סתמום פלשתים. שלא יחזיקו בניו בהם אחרי מותו והוצרך לכתוב בשביל כשנתרחק משם שב וחפרם דוגמת וחם הוא אבי כנען: (יח) אשר קרא להן אביו. כדי שלא יוכל

בעל הטורים

מכל וחף מאבימלך שהי' מלך: (טו) וימלאום. ב' הכא ואידך וימלאום למלך שאול גבי מאה ערלות של פלשתים רמז למה שנותנין הערלה בעפר. ד"א לפי שעבר אבימלך על שבועתו ומלא הבארות בעפר מלא דוד לשאול ק' ערלות פלשתים בכפלים ונתן לו ר' במקום ק':

שפתי חכמים

גדל מאד נ"ל ולהכי נקט פרדותיו דרביתא קאמר דגבי פרדות אין הברכה מצויה כלל כדפירש"י בפ' ראה וק"ל: ד וא"ל משום קנאה דא"כ ויקנאו אותו פלשתים ויסתמו את כל הבארות אשר חפרו מבע"ל. (נח"י) ול"נ דמפני הקנאה סתמו וכדי שלא להראות הקנאה אמרו תקלה וכו' דאל"כ ה"ל להסמיך ויקנאו וגו' ויאמר אבימלך לך מעמנו וגו' ואח"כ וישב ויחפור וגו' ולמה סמך וכל הבארות וגו' לפסוק ויקנאו ש"מ מפני הקנאה סתמו וחשבו שירגיש בקנאתם וילך מהם וכאשר ראה אבימלך שלא נתקיימה מחשבתו א"ל בפירוש לך מעמנו: ה רש"י נשמר שלא תפרש התרגום כמו טמוני חול שהוא לשון מטמון ל"פ דהוא ג"כ ל' סתימה: ו דק"ל דהא אבימלך אמר לו לך מעמנו דהיינו מגרר ולמה חנה בנחל גרר כיון שהוא קרוב לעיר: ז רלנ"ת דהא כבר הלך יצחק משם והיאך חפרן ועוד קשה כיון שחפרן אברהם למה חזר יצחק וחפרן עוד קשה ולמה כתיב ויסתמום פלשתים דמשמע שחזר יצחק וחפרן וחזרו פלשתים וסתמום ואין הענין כן כי לא מצינו שסתמום אחר חפירת יצחק. ומתרץ

רש"י

רבה: (טו) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה ד הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו. טמונון פלשתאי לשון סתימה ה ובל' התלמוד מטמטם את הלב: (יז) בנחל גרר. רחוק ו מן העיר: (יח) וישב ויחפר. את בארות אשר חפרו בימי אברהם אביו ופלשתים סתמום וקודם ז שנסע

פירוש לתורת אלהים

אונ די פְּלִשְׁתִּים הָאבֶּן אִים מְקַנֵּא גֶעוֶוען: (טו) וְכָל אונ אַלֶע בְּרוּנֶעם אֲשֶׁר חָפְרוּ וָואס דיא קְנֶעכְט פוּן זַיין פָאטֶער הָאבֶּן גֶעגְרָאבֶּן בִּימֵי אִין די טֶעג פוּן זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם סִתְּמוּם הָאבֶּן די פְּלִשְׁתִּים זֵיי פַאר שְׁטָאפְּט וַיְמַלְאוּם אונ זֵיי הָאבֶּן זֵיי דֶר פִילְט מִיט עֶרְד וָוארוּם די פְּלִשְׁתִּים הָאבֶּן גֶעזָאגְט די בְּרוּנֶעם זֶענֶען אַ שְׁטְרוֹיכְלוּנְג פַאר אוּנְז אַז דיא פֶעלְקֶער וֶועלֶען קוּמֶען אוֹיף אוּנְז מִלְחָמָה הַאלְטֶען וֶועלִין זֵיי הָאבֶּן וַואסֶער צוּ טְרִינְקֶען: (טז) וַיֹּאמֶר אונ אֲבִימֶלֶךְ הָט גִיזָאגְט צוּ יִצְחָק לֵךְ גֵיי אַוֶועק פוּן אוּנְז כִּי וָוארוּם דוּ הָאסְט דִיךְ גְשְׁטַארְקְט מֶער פוּן אוּנְז מְאֹד זֵייעֶר: (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק אונ יִצְחָק אִיז אַוֶועק גִינַאנְגֶען פוּן דָארְטֶען וַיִּחַן אונ עֶר הָט גְרוּט אִין טָאל פוּן גְרָר וַיֵּשֶׁב אונ הָאט זִיךְ דָארְט בַּזֶעצְט: (יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק אונ יִצְחָק הָט ווידֶר גֶעקֶערְט וַיַּחְפֹּר אונ הָאט גֶעגְרָאבֶּן דיא בְּרוּנֶעם וואסֶער אֲשֶׁר וָוס זֵייא הָאבֶּן גֶעגְרָאבֶּן אִין די טֶעג פוּן זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם וַיְסַתְּמוּם אונ די פְּלִשְׁתִּים הָאבִּין זֵייא פַאר שְׁטָאפְּט נָאךְ דֶעם טוֹט פוּן אַבְרָהָם הָט יִצְחָק זֵיי ווידֶר גֶגְרָאבֶּן וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת אונ עֶר הָט זֵיי גְרוּפֶען נֶעמֶען כַּשֵּׁמוֹת וויא די נֶעמֶען וָוס זַיין פָאטֶער הָט זֵיי גְרוּפֶען: (יט) וַיַּחְפְּרוּ אונ די קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק הָאבֶּן גִיגְרָאבֶּן אִין טָאל וַיִּמְצְאוּ אונ זֵיי הָאבִּין דָארְט גֶפוּנֶען

ספר הישר

וְקִיין חֶבְרוֹן אונ אִיז דַאמָאלְס אַלְט גֶעוֶוען זֶעכְצִיג יָאר אִין דיא צַייט אִיז צוּ לָבָן גֶעבָארֶן גֶעוָוארֶן זַיינֶע צְווייא טֶעכְטֶער לֵאָה אונ רָחֵל. ווי יִצְחָק אִיז אַלְט גֶוָוארֶן וֶוענֶן אִים דיא אוֹיגֶן גֶוָוארֶן טוּנְקֶל אונ הָט נִיט גֶקֶענְט זֶעהֶן ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין עִבְרִי טַייטְשׁ:

עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר
מַיִם חַיִּים׃ כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי
יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־
הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃
כא וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־
עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃ כב וַיַּעְתֵּק
מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ
עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר
כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ
בָאָרֶץ׃ רביעי כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃
כד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ
אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ

עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחְלָא
וְאַשְׁכַּחוּ תַמָּן בֵּירָא דְמַיִין
נָבְעִין׃ כ וּנְצוֹ רַעֲוָתָא
דִגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק
לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא
שְׁמָא דְבֵירָא עִסְקָא אֲרֵי
אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ׃ כא וַחֲפַרוּ
בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף
עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה׃
כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַחֲפַר
בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ
וּקְרָא שְׁמַהּ רְחוֹבוֹת וַאֲמַר
אֲרֵי כְעַן אַפְתִּי יְיָ לָנָא
וְנִיפוּשׁ (נ"א וְיַפְשְׁנָנָא)
בְּאַרְעָא׃ כג וְאִסְתַּלַּק
מִתַּמָּן בְּאֵר שָׁבַע׃
כד וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא
הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ
דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא
תִדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ

תולדות אהרן

ויחפרו ברכות נו : מים חיים שם : ויריבו רועי סנהדרין קיא :

בעל הטורים

(כ) עשק. כנגד בבל שעשקו את בית יהודה ומיד עושקיהם כח :
(כא) שטנה. כנגד המן שכתב שטנה על ירושלים ולכן שטנה ב'

רשב"ם

אדם לערער עליהם : (כב) ולא רבו עליה. לפי שנתרחק מםרעיהם דכתיב
ויעתק משם : (כג) ויעל משם באר שבע. כי היה מתיירא מהם שכן

הכא והיא דכתיב : (כב) רחובות. כנגד יון שגזרו שלא יטבלו כדי למונעם מפריה ורביה ונעשה להם נס ונזדמן להם מקוה לכל א' וא'
וזהו ופרינו בארץ : (כד) אנכי אלהי אברהם אביך. ולא כתב ה' אלהים כמו באברהם ויעקב. לפי שנתייסר ביסורים בלי מדת רחמים :

רש"י

יצחק מגרר חזר וחפרן : (כ) עשק. ח ערעור : כי
התעשקו עמו. נתעסקו עמו עליה במריבה וערעור :
(כא) שטנה. נוסמנ"ס (מלה נוסנה. הינדערונג. סטערונג):
(כב) ופרינו בארץ. תרגומו וניפוש ט בארעא :

שפתי חכמים

פלשתים כו'. נא"י האריך בזה וגרס ופלשתים סתמום וקודם שנסע
יצחק מגרר חזר וחפרן להראות שאחר שנסע מגרר ויחן בנחל גרר
רחוק מן העיר חזר וחפר הבארות וכו' ע"ש : ח ר"ל בזה שלא
תפרש עשק לשון ערעור אלא הוא עסק ממש כלו' העסק הזה הוא
של ערעור וכמ"ש בכמוך נתעסקו וכו' במריבה וערעור : ט דלא יתכן
לומר שהוא ל' עבר כיון שאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ואיך
יאמר ופרינו כבר בארץ אלא ל' עתיד ורש"י פליג על תרגום שלנו שמתרגם ויפשיננא והוא ל' עבר לכן פירש"י כתרגומו ל"ל וניפוש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ויקרא שמה שטנה. כלומר מן הראשון אקראי הוא אבל מזה ודאי שטנה הוא :

פירוש לתורת אלהים

אַ בְּרוּנֶען מִיט קְוֶועלִינְדִיגֶע וַואסֶער : (כ) וַיָּרִיבוּ אוּנ
זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גְקְרִיגְט דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן גְרָר מִיט דִי
פַּאסְטוּכֶר פוּן יִצְחָק לֵאמֹר דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן גְרָר הָאבֶּען
גְזָאגְט לָנוּ הַמָּיִם דִי וַואסֶער קֶער צוּא אוּנְז וַיִּקְרָא שֵׁם
הַבְּאֵר עֵשֶׂק אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶער
בְּרוּנֶען עֵשֶׂק דָס אִיז קְרִיגֶען כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ וָוארוּם זֵיי
הָאבֶּען גְקְרִיגְט מִיט אִים : (כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת אוּנ
זֵיי הָאבֶּען גְגְרָאבֶּען אֵיין אַנְדֶערִין בְּרוּנֶען וַיָּרִיבוּ גַּם עָלֶיהָ
אוּנ זֵיי הָאבֶּען אוֹיף אִיר אוֹיךְ גֶעקְרִיגְט וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה
אוּנ עֶר הָט גֶערוּפִין אִיר נָאמֶען שִׂטְנָה [שְׁטֶערוּנְג] :
(כב) וַיַּעְתֵּק אוּנ עֶר אִיז אַוֶועק פוּן דָארְט וַיַּחְפֹּר בְּאֵר
אַחֶרֶת אוּנ עֶר הָט גְגְרָאבֶּען אֵיין אַנְדֶערֵי בְּרוּנֶען וְלֹא רָבוּ
עָלֶיהָ אוּנ זֵיי הָאבֶּען נִיט גְקְרִיגְט אוֹיף אִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
רְחוֹבוֹת אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶען אִיר נָאמֶען רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר אוּנ
עֶר הָאט גְזָאגְט כִּי עַתָּה וָוארוּם אַצוּנְד הִרְחִיב הָאט
בְּרֵייט גְמַאכְט יְיָ גָאט לָנוּ צוּא אוּנְז וּפָרִינוּ בָאָרֶץ אוּנ
מִיר וֶועלִין זִיךְ מֶערִין אִין לַאנְד : (כג) וַיַּעַל מִשָּׁם
בְּאֵר שָׁבַע אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען צוּא בְּאֵר שָׁבַע :
(כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ אוּנ גָאט הָאט זִיךְ צוּא אִים
בַּאוֵויזֶען בַּלַּיְלָה הַהוּא אִין דִיא נַאכְט וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר
הָאט גְזָאגְט אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אִיךְ בִּין דֶער
גָאט פוּן דֵיין פָאטֶער אַבְרָהָם אַל תִּירָא דוּ זָאלְסְט

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם
עַבְדִּי׃ כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
יְהוָה וַיֶּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם
עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃ כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ
אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ׃ כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק
מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם
אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ כח וַיֹּאמְרוּ
רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ
וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ
וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃ כט אִם־

אונקלוס

מֵימְרִי וַאֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגֵּי
יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם
עַבְדִּי׃ כה וּבְנָא תַמָּן
מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ
וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוֹ
תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא׃
כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ
מִגְּרָר וְסִיעַת מֵרַחֲמוֹהִי
וּפִיכוֹל רַב חֵילֵהּ׃ כז וַאֲמַר
לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵין
אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן
סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי
מִלְּוָתְכוֹן׃ כח וַאֲמַרוּ מֶחֱזָא
חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא
תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא
דַּהֲוָת בֵּין אֲבָהָתָנָא
בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם
עִמָּךְ׃ כט אִם תַּעְבֵּד עִמָּנָא

רשב"ם

מוכיח שאמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא כי אתך אני נמצא שהיה מתיירא: (כה) ויכרו שם עברי יצחק באר. ולא קרא לו יצחק שם עד לבסוף שאבימלך הלך אליו מגרר ונשבעו איש לאחיו ואז באו עבדיו והגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו ואז קרא לו שבעה על שם השבועה שנשבעו הוא ואבימלך: (כו) ואחוזת מרעהו. כתרגום חבורת אוהביו כמו ויתנה למרעהו והמ"ם כמו מ"ם של מריע ותוקע וכמ"ם של אנכי מסב כלי מלחמה. וכן יתר מרעהו צדיק ודרך רשעים תתעם הצדיק יתר ויכונן דרך ישר את מרעהו כמו ויתורו את ארץ כנען אבל דרך רשעים לעצמם ושכיניהם תתעם פיית' אשגרור בלע"ז. יתור הוא את עצמו יתר הוא אה אחרים כמו ישוב ישיב יקום יקים זה פועל וזה מפעיל: (כח) תהי נא אלה אשר בינותינו. ביני ובין אביך שתתקיים גם עתה שכן היה תנאי אם תשקור לי ולניני ולנכדי:

בעל הטורים

(כח) ראו. ד' במס' וב' כתיבי בוי"ו וב' בה"א ראו ראינו וראו ראו. ראה ראיתי אם ראה תראה בעני אמתך וחד שבתי וראה תחת השמש הנך דאיירי ברבים כמו ראו ראינו וראו ראו כתיבי בוא"ו והנך דאיירי ביחיד כתיבי בה"א דיש אם למקרא קרי ביה ראה שהוא לשון יחיד:

שפתי חכמים

וק"ל: י דק"ל כפל לשון דקאמר בינותינו בינינו ובינך וע"ז קאמר תהי נא וכו' ר"ל דהמקרא כאלו הוא מסורס וכל"ל תהי

רש"י

(כו) ואחוזת מרעהו. כתרגומו וסיעת מרחמוהי סיעת מאוהביו (ב"ר) ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה כמו (שופטים יד) שלשים מרעים דשמשון כדי שתהיה תיבת ואחוזת דבוקה אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן סיעת אוהביו שא"כ כל סיעת אוהביו הוליך עמו ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהבים לכן יש לפותרו כלשון הראשון ואל תתמה על תי"ו של אחזת ואע"פ שאינה תיבה סמוכה יש דוגמתה במקרא (תהלים ס) עזרת מצר (ישעיה נא) ושכורת ולא מיין: אחזת. לשון קבוצה ואגודה שנאחזין יחד: (כח) ראו ראינו. ראו באביך ראינו בך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך י תהי גם עתה בינינו ובינך:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) ואחוזת מרעהו. כתרגומו וסיעת מרחמוהי חבורה מאוהביו. וי"א אחוזת שם אדם וכן מוכיח המסרה שנמסר עליו לית שום

פירוש לתורת אלהים

דיך ניט פארכטען כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי וָוארוּם אִיךְ בִּין מִיט דִיר וּבֵרַכְתִּיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל בֶּענְטְשֶׁען דִיךְ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ אוּנ אִיךְ וֶועל מֶערִין דַיינֶע קִינְדֶער בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי וֶועגֶן מַיין קְנֶעכְט אַבְרָהָם: (כה) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ אוּנ יִצְחָק הָאט דָארְט גְבוֹיעט אַמִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ אוּנ הָאט גְרוּפֶען אִין גָאטְס נָאמֶען כְּלוֹמַר עֶר הָאט דָארְט תְּפִלָּה גְטָאן וַיֶּט שָׁם אָהֳלוֹ אוּנ עֶר הָט דָארְט גְנֵייגְט זַיין גְצֶעלְט וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק אוּנ זַייא הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן דָארְטֶען דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק אַבְּרוּנֶען: (כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ אִיז גְגַאנְגֶען צוּ אִים פוּן גְרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ מִיט אַפַארְזַאמְלוּנְג פוּן זַיינֶע לִיבּ הָאבֶּער וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אוּנ פִיכוֹל זַיין הוֹפְּט מַאן: (כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אוּנ יִצְחָק הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וָוארוּם זֶענְט אִיר גְקוּמֶען צוּא מִיר וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי אוּנ אִיר הָאט דָאךְ פַיינְט מִיךְ וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם אוּנ אִיר הָאט מִיךְ אַוֶועק גְשִׁיקְט פוּן אַייךְ: (כח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען גְזָאגְט רָאוֹ זֶעהֶן רָאִינוּ מִיר הָאבֶּען גִיזֶעהֶן רש"י שְׁרַייבְּט זַייא הָאבֶּן גִיזָאגְט מִיר הָאבֶּען גְזֶעהֶן בַּייא דַיין פָאטֶער אוּנ מִיר זֶעהֶן בַּייא דִיר אוֹיךְ כִּי הָיָה יְיָ עִמָּךְ אַז גָאט אִיז גְוֶועזֶן מִיט דִיר וַנֹּאמֶר אוּנ מִיר הָאבֶּן גְזָאגְט תְּהִי נָא אָלָה דִי שְׁבוּעָה וָוָס זַיא אִיז בֵּינוֹתֵינוּ צְווִישֶׁען אוּנְז פוּן דִי טֶעג פוּן דַיין פָאטֶער זָאל זִי זַיין אַצוּנְד בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ צְווִישֶׁען אוּנְז אוּנ צְווִישֶׁען דִיר

תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא
נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־
טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה
בְּרוּךְ יְהוָה׃ חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם
מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ לא וַיַּשְׁכִּימוּ
בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם
יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃ לב וַיְהִי ׀
בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ
לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ
וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ לג וַיִּקְרָא
אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר
שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ס לד וַיְהִי עֵשָׂו

אונקלוס

בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא
אַנְזֵיקְנָךְ וּכְמָא דִי עֲבַדְנָא
עִמָּךְ לְחוֹד טָב וְנַשְׁלְחִנָךְ
בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא
דַייָ׃ ל וַעֲבַד לְהוֹן
מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃
לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא
וְקַיִּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי
וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ
מִלְוָתֵהּ בִּשְׁלָם׃ לב וַהֲוָה
בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי
יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵהּ עַל עֵיסַק
בֵּירָא דִי חֲפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ
אַשְׁכַּחְנָא מַיָא׃ לג וּקְרָא
יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא
דְקַרְתָּא בְּאֵרָא דְשֶׁבַע
(נ"א בְּאֵר שֶׁבַע) עַד יוֹמָא
הָדֵין׃ לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר

בעל הטורים

(כט) אתה עתה. ג' במסורה הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך אתה עתה תעשה מלוכה. אתה עתה הקל מן העול. מלמד שהמליכו ליצחק עליהם וזהו אתה עתה תעשה מלוכה והקילו עולם מעליך: ברוך ה'. ב' במס' הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך בוא ברוך ה' לומר כמו שכוונתם של לבן ובתואל להרוג לאליעזר כדפריסית ויושם לפניו לאכול כך היה כוונת אבימלך להרוג את יצחק והכי מוכח קרא דכתיב כאשר לא נגענוך כלומר לא עשינו עמך רעה כמו שסיה בדעתנו ועשינו עמך רק טוב: (לג) שבעה. כנגד אדום על כן בכולם כתיב שמר

רשב"ם

(כט) אתה עתה ברוך ה'. כמו כן כרות ברית עמנו ושלחתנו בשלום כמו שעשינו לך. אתה שאתה ברוך ה' דוגמת בא ברוך ה' שכתוב בלבן. וכן עשה יצחק וילכו מאתו בשלום: (לג) על כן שם העיר באר שבע. ואין זו אותו באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה. ואז היה יצחק בן מאה כי בן ששים היה בלדת רבקה אותם. להודיענו בא פה שכתב אחריו ויהי כי זקן

רש"י

(כט) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אתה. ב גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן: (לג) שבעה.

שפתי חכמים

אלה בינותינו נא ביני ובינך וה"פ תהי' האלה אשר בינותינו וכו' והוסיף ה"א על מלת אלה ומלת אשר מפני שהוא סיפור דברים מה שהי' עם אברהם וגם הוסיף מלת גם מפני שאותו ברית שעשה בכר עם אברהם רוצה הוא לעשות גם עם יצחק לכן הוסיף מלת גם עתה ומפירושו מוכח דמלת עתה הוא בא במקום נא: ב והוסיף מלת גם

דעת זקנים מבעלי התוספות

בר נש מרעהו פי' חבירו והמ"ם בו יסוד כמו ויתנה למרעהו וכן מרעהו גבי שמשון: (כט) כאשר לא נגענוך וכאשר וגו'. משל לארי שהיה לו עצם בגרונו אמר כל מי שיבא ויטלנו יעשרנו המלך עושר גדול בא עוף אחד ששמו אגרון שצוארו ארוך אמר אני אטלנו הכניס השוף ראשו בגרון הארי והוציא העצם לאחר שהוציאו שאל שכרו אמר לו הארי לא דייך ששלחתיך בשלום ולא אכלתיך

פירוש לתורת אלהים

וְכָרַתָּה בְּרִית עִמָּךְ און מִיר וֶועלֶן מִיט דִיר כּוֹרֵת בְּרִית זַיין: (כט) אם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה אוב דוא וֶועסְט טָאהְן מִיט אוּנְז בֵּייז כַּאֲשֶׁר לא נְגַעֲנוּךָ וִוי מִיר הָאבֶּן דִיךְ נִיט אָן גְּרִירְט וֶוען מִיר הָאבִּין דִיךְ גְּהַייסֶן אַוֶועק גֵיין פוּן אוּנְז וְכַאֲשֶׁר און אַזוֹ וִוי מִיר הָאבֶּן מִיט דִיר גְּטָאן נָאר גוּטְס וַנְשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם און מִיר הָאבִּין דִיךְ אַוֶועק גְשִׁיקְט בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בָּרוּךְ יְיָ טוּ דוּ מִיט אוּנְז אוֹיךְ אַזוֹ אַצוּנְד וָואס דוא בִּיסְט אַגְבֶּענְטְשְׁטֶער פוּן גָאט: (ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה און יִצְחָק הָאט פוּן זֵייעֶרְט וֶועגְן גְמַאכְט אֵיין מָאל צַייט וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ און זֵיי הָאבְּען גְגֶעסֶן און גְטְרוּנְקֶן: (לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר און זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גְּשְׁוואוֹרֶן אֵיינֶער צוּם אַנְדֶרֶן וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק און יִצְחָק הָט זֵיי אַוֶועק גְשִׁיקְט וַיֵּלְכוּ זֵיי זֶענִין אַוֶועק גְגַאנְגֶן פוּן אִים מִיט שָׁלוֹם: (לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא און עֶס אִיז גְוֶועזְן אִין דֶעם טָאג וַיָּבֹאוּ זֶענֶען גְקוּמֶען דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק וַיַּגִּידוּ לוֹ און הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִים עַל אוֹדוֹת הַבְּאֵר וֶועגֶן דֶר בְּרוּנֶען וָוס זֵיי הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן וַיֹּאמְרוּ און זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִים מִיר הָאבֶּן גְפוּנֶן וַואסֶר: (לג) וַיִּקְרָא און עֶר הָט זֵי גְרוּפֶן שִׁבְעָה דָס אִיז לָשׁוֹן שְׁבוּעָה עַל כֵּן וַוייל זֵייא הָאבֶּען דָארְטֶען גְשְׁוואוֹרֶן שֵׁם הָעִיר אִיז דֶער נָאמֶן פוּן דֶער שְׁטָאט בְּאֵר שֶׁבַע עַד בִּיז אִין דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג: (לד) וַיְהִי און עֶס אִיז גְוֶועזְן אַז עֵשָׂו אִיז אַלְט גְוָוארֶן פֶערְצִיג

בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־
יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־
בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃ לה וַתִּהְיֶיןָ
מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃
ס כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ
עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ
הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּנִי׃ ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא

אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה׃
לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמַרְגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה׃
א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא׃
ב וַאֲמַר הָא כְעַן

תו"א ויהי כי יזמת כח מגילה עו כח: ותכהין ב"ק נג:

רשב"ם

יצחק. ויקח אשה את יהודית כו': (לה) ותהיין מרת רוח. לפי שעתיד לומר אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה לכך הוצרך לפרש תחלה מרת רוח כמו מן עושה לזכר יאמר עושה דברו לנקבה. וכשהוא דבוק יאמר עושת. כן יאמר מן מורה לשון מסרה מן ימרה את פיך יאמר מורה לנקבה וכשהוא דבוק יאמר מורת רוח קונטרדיאנ"ץ אבל לב יודע מרת נפשו חטף קמץ לפי שהוא שם דבר לשון מררות אבל זה פלאו"ם הוא לשון פועל פגזרת כי מרה מריתי פחמופי למ"ד הפעל: (א) ותכהין עיניו. מן הזקנה כמו שמצינו בספר שמואל ועיניו החלו כהות: (ב) הנה נא. אני מבקש ממך בשביל שזקנתי ואני רוצה לתת לך הברכות אשר בידי להלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל

בעל הטורים

או שם וכאן כתיב ויקרא אותה בכעה ולא כתיב שם משום קטן נתתיך בגוים ולא שם לו על פני חוץ: (לד) באֵרי. ב' במסורה הכא בת בארי החתי ואידך הושע בן בארי שאמר הושע לפני הקב"ה החליפם באומה אחרת בזרעו של עשו: (א) ותכהין עיניו מראות. משום דכתיב כי השוחד יעור והוא לקח שוחד מעשו: מראות. בגי' בעשן הגלולים:

שפתי חכמים

כאלו אמר שמלת אתה הכתוב בתורה פירושו גם אתה ולפי גירסא זו שהיא ברוב ספרים ל"ל דעתה ברוך ה' מלתא כאפי נפשה היא וה"פ שהוא כתיבת טעם אבל מעלה למה אמ מבקשים ממך כן לפי שעתה ראינו שברוך ה' אתה: ל דאם הוא ל' מרירות אין נופל בו תי"ו הדביקות כיון ששרשו מרר אבל לשון ממרים שרשו מרה ובאה תי"ו הדביקות תחת ה"א למ"ד הפעל. ופי' כל אחת ואחת היתה ממרת הרצון אבל לשון מרירות אין נופל על הרצון וק"ל: מ וצ"ל דרש"י דייק מדכתיב ליצחק קודם רבקה לומר דליצחק היה הצער יותר גדול לפי שלא היה רגיל כל ימיו בע"א אבל רבקה היתה רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים: נ כמשמעו שעשן קשה למינים אבל רבקה

רש"י

ע"ש הברית: (לד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר שנאמר (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים כל מ' שנה היה עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם כשהיה בן מ' אמר אבא בן מ' שנה נשא אשה אף אני כן: (לה) מורת רוח. ל' המראת רוח כמו (דברים ט) ממרים היית' ל כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: ליצחק ולרבקה. שהיו מ עובדות ע"א (ב"ר): (א) ותכהין. בעשן נ של אלו (שהיו מעשנות ומקטירות לע"א) ד"א כשנעקד ע"ג המזבח והיה אביו רוצה לשחטו באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו. ד"א כדי שיטול יעקב את הברכות: (ב) לא ידעתי יום מותי. א"ר יהושע בן קרחה אם

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשהכנסת ראשך בגרוני אלא שעדיין אתה שואל שכר כך אמר לו אבימלך ליצחק חסד גדול עשינו ממה ששלחנוך בשלום כי דרכינו להזיק כל הבא: (א) ותכהין עיניו מראות. משום שאהב עשו כי ציד בפיו וכתיב כי השחד יעור. ד"א כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות. ולהא דפרש"י שכהו עיניו מעשן ע"ז קשה קצת למה לא כהו ג"כ עיני רבקה. ואומר המדרש משל למקיש כלי עצם בכלי חרש הכלי חרש משתבר אבל מקיש כלי עצם לכלי עצם אין משתבר זה מזה כך יצחק נברא מן

ליקוטי מרדכי

(א) וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וגו'. דיא תורה דערציילט אפילו ווען יצחק איז אלט געווארן, פון דעסטוועגן זענען זיינע אויגן געווען טונקיל פון צוא זעהן וועלכין זוהן פון זיינע צוויי זיהן ער דארף ליב האבן, אונ ווייל ער הט געזעהן ביי עשו צוויי מצות ווס ברייגגען עולם הזה, איין מצוה ווס ער הט גגעבען מעשר, ווי ער הט גענארט אונ האט געפרעגט ווי גיט מען מעשר פון שטרויא אונ פון זאלץ, די צווייטע מצוה כבוד אב, ווי מיר זאגען די משנה אלע טאג אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו' כיבוד אב ואם, אפילו ער הט געוואסט אז צו יעקב געהער

פירוש לתורת אלהים

יאר ויקח הט ער גנומען אווייב יהודית די טאכטער פון בארי החתי ואת בשמת אונ בשמת די טאכטער פון אלון החתי: (לה) ותהיין אונ זיי האבן ווידר גשפעניגט אונ דער צערונט דעם ווילען פון יצחק אונ רבקה מחמת זייא האבען געדינט עבודת כוכבים: (א) ויהי אונ עס איז גוועזן אז יצחק איז אלט גווארן ותכהין איז ווארען טונקל זייני אויגין פון צוא זעהן רש"י שרייבט זייא זענין טונקל גווארען פון דעם רוך וואס די ווייבער פון עשו פלעגן דעמפין אדער בשעת עקידה האט זיך געפינט דר הימל ווי די מלאכים האבן דער זעהן וויא אברהם וויל שעכטן זיין זון יצחק האבן זייא גוויינט זענין זייערי טרערען גפאלן אין די אויגין פון יצחק דריבער זענען זיי טונקל גווארן אדער כדי יעקב זאל צו גנעמען די ברכות ויקרא אונ ער האט גרופין עשו זיין עלצטן זוהן ויאמר אונ ער האט גזאגט צו אים בני מיין זוהן ויאמר אונ ער הט גזאגט צו אים דא בין איך: (ב) ויאמר אונ ער הט

ידעתי יום מותי: ג ועתה שא־נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה (ציד): ד ועשה־לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות: ה ורבקה שמעת בדבר יצחק אל־עשו בנו וילך עשו

סיבית לית אנא ידע יומא דאימות: ג וכען סב כען זינך סיפך וקשתך ופוק לחקלא וצוד לי צידא: ד ועבד לי תבשילין כמא דרחימית ואעל לי ואכול בדיל די תברכנך נפשי עד לא אימות: ה ורבקה שמעת כד מליל יצחק לות עשו ברה ואזל עשו לחקלא למיצד

בעל הטורים

(ג) שא נא כליך. כלומר חדד סכינך כמו משיאה על גבי חברתה: ולא. ב' במס'. ולא השדה. ולא הלחם. כדאיתא בב"ר. כליך זה בכל שבאו שם כלי כ"ה. תליך זה מדי ע"ש המן שבא ממדי. קשתך זה יון. השדה זה אדום ורמז לו כל ד' גליות שעתידין ליפול ביד ישראל שהקב"ה ילחם בהם והיינו דכתיב ולא הלחם בעמלק: ציד. צידה כתיב ה"א יתירה שלמדו ה' הלכות שחיטה וה' סימני טהרה בעוף. אינו דורס. אצבע יתירה. זפק. קרקבן נקלף. אינו חולק את רגליו. ובחיה מפרסת פרסה מעלה גרה. ואין לה שינים למעלה. קרנים. ובשרה הולך שתי וערב תחת העוקץ: (ה) בדבר. ב' ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו ואידך ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים. שאמרה ליעקב תעלוזנה כליותי אם תדבר מישרים ליצחק

רשב"ם

אברהם בירושת הארץ: (ג) שא נא כליך. כופל נא שני בכאן כמו שפירשתי אצל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את: תליך. אשפתו שתלוים בה החצים. תליך. מנורת ושר האופים תלה. וכן שביך בן אבינועם

רש"י

מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ"ג (כי יעקב בן ס"ג כשנתברך דוק כרש"י סוף הסדר) אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא בת קכ"ז מתה והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא: (ג) תליך. חרבך שדרך לתלותה: שא נא. ל' השחזה כאותה ששנינו (ביצה כח) אין משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה הדד סכינך ושחוט יפה ם שלא תאכילני נבלה. (ב"ר): וצודה לי. מן ההפקר ע ולא מן

שפתי חכמים

היתה רגילה בו כדפרש"י. (מהרש"ל) וכ"ל דלריך רש"י לגי' טעמים אלו דבתחלה מפרש משום עשן והוא מכח סמיכות ואח"כ ק"ל ואיך הביא הקב"ה תקלה לידו אלא מפני הברכה לא מנעו הקב"ה מן הסבה וקשה סוף סוף מאחר שהיה העשן למה רבקה אינה נסמת לז"פ שכבר כהו עיניו במקלת ע"י העקידה ובא זה ואיבד את הכל: ם פי' שלא יהיה בסכין פגימה. כתב הרא"ם וא"ת נהי דעשו הוי מהימן לו ליצחק דבחזקת כשר היה בעיניו סוף סוף כיון דהוה שחיט ליה לעוף בהדי דפרח ניחוש דילמא עביד ליה חלדה ותירץ כמו שתירצו בגמ' חולין דף ל'. (נח"י) ואין לורך לאריכת הרא"ם דהא יצחק לא ביקש שיביא לו עופות אלא חיות וכדפרש"י בסמוך כי טעם הגדי כטעם הצבי ועוד וכו' ואע"ג דקרא הזכיר גם קשתך דמשמע קלא לירות עופות מ"מ איכא למימר דקבת

קני על החיה ר"ל שיורה בחיה במקום שאינו עושה טריפה כדי שלא תוכל לברוח ואח"כ ישחטנה בחרב: ע דאם לא כן לי ל"ל הא כתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

אדרבה לכך הזיקו לו מעשה כלותיו שנבראו מן הצלע אבל רבקה שנבראת מן העצם כמו כן לא הזיקו לה מעשה כלותיה: ויקרא את עשו בנו הגדול. מכאן שמחניפין לרשעים בשעתן. דבר אחר לפי שהעולם בידו קראו גדול: (ג) וצודה לי צידה. ציד זה כתובה בה"א יתירה בסוף לפי שהזהירו על חמשה דברים המפסידים את השחיטה:

פירוש לתורת אלהים

גזאגט איך בין אלט לא ידעתי איך וויים ניט דעם טאג פון מיין טוט: (ג) ועתה אונ אצונד שא נא כליך שארף נון דיינע כלים תליך דיין שווערד אונ פאר וואס רופט ער דאס תליך דאס איז לשון הענגען ווייל דר סדר איז מען זאל זיא אוף הענגען וקשתך אונ דיין בוגן וצא אונ גייא אין פעלד אונ זאלסט פאנגען פון מיינט וועגין אפאנגונג רש"י שרייבט דרום שטייט דם לשון שא נא דם איז טייטש שארף דם ווייזט אז יצחק הט גזאגט צו עשו שארף דיין מעסר אונ זאלסט גוט שעכטן דו זאלסט מיך ניט מאכן עסין קיין נבלה אונ הט אים גזאגט דם לשון וצודה דם ווייזט אז יצחק הט גזאגט צו עשו דו זאלסט מיר חאפין פון הפקר אבער ניט פון גזל: (ד) ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי אונ מאך מיר זיסע שפייז ווי איך האב ליב והביאה לי ואכלה אונ דוא זאלסט ברענגען צו מיר אונ איך וועל עסין בעבור פון וועגן דעם וועט דיך מיין ווילן בענטשן איידר איך וועל שטארבען: (ה) ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו

ליקוטי מרדכי

אוך עולם הזה ווייל יעקב לערנט תורה, אונ אין סוף פון דער משנה שטייט ותלמוד תורה כנגד כולם, פון דעסט־וועגן הט יצחק גערעכונט ווייל עשו איז דער בכור דארף מען אים געבן די ברכה, נאך זאגט אונז די תורה אז יצחק איז אין אמת בלינד געווארן, אונ איז פלוצלונג אלט געווארן, אונ ער הט גזעהן עס איז צייט ער זאל בענטשן די קינדער טאמער איז דאס פאר זיין שטארבען, ער האט געזעהן נאך זיין מיינונג איינער איז אמת פרום אונ דעם אנדערונם פרומקייט איז פאלטש ווייל רבקה האט אים דערציילט ווען זיא איז געווען מעוברת אונ איז געגאנגען נעבן אעבודה זרה הט איינער געוואלט ארויסלויפן פון איר בויך אונ ווען זיא איז געגאנגען נעבען אבית המדרש הט דער אנדערער געוואלט ארויסלופן פון איר בויך), נאר יצחק הט גערעכונט אז עשו איז אאמתר צדיק, אונ דיא פרומקייט פון יעקב איז פאלטש, דריבער הט ער ניט געוואלט בענטשן ביידע, נאר איינעם, אונ נאר עשו, ער הט אבר

הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ ו וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃ ז הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃ ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי

צֵידָא לְאַיְתָאָה׃ ו וְרִבְקָה אֲמָרַת לְוָת יַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימַר הָא שְׁמָעִית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימָר׃ ז אַיְתִי לִי צֵידָא וְעִבֵד לִי תַבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל וַאֲבָרֵכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃ ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִי אֲנָא

רשב"ם

מגזרת שבה ענה: (ז) לפני ה'. בשם ה'. אבל נמרוד גבור ציד לפני ה'. פירושו בכל העולם. וכן נינוה היתה עיר גדולה לאלהים. בכל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר גדולה

בעל הטורים

כדי שיברכך: לצוד. בגי' מן גזל: להביא. בגי' בגלוי: (ז) הביאה. ג'. הביאה לי ציד הביאה למוסר לבך האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה שאמרה לו רבקה הביאה למוסר לבך וקח מוסרי ושמע בקולי והביאה לאביך שיאכל וישתה:

רש"י

הגזל: (ה) לצוד ציד להביא. מהו להביא אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל: (ז) לפני ה'. ברשותו שיסכים על ידו לפיכך זרזו היום יותר וע"ז אמרה רבקה שהלך לצוד ציד להביא בוודאי הקב"ה לא יסכים על ידו לכן אמרה קח לי משם ולא

שפתי חכמים

והביאה לי ל"ש וכו': ש וקשה איך אמרה רבקה לפני ה' מה שלא אמר יצחק. (נח"ין) דהוקשה לרש"י מאחר שעשו היה צדיק בעיני יצחק למה הוצרך להזהירו היום כ"כ שלא יאכילנו נבילה ושלא יביא מן הגזל וע"ז תי' כוונת יצחק היתה שהברכות יהיו ברשות ה' ושיסכים על ידו ואפי' מן הגזל וממילא שעשו לא ישגיח בדברי אביו ויאכילנו נבילה א"כ

ליקוטי מרדכי

גְעוואָלְט וויסֶען אוֹף גֶעוִויס וֶועלְכֶער פוּן זֵיי אִיז אַצַדִיק, הָט עֶר גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן אוֹב עֶס וֶועט זַיין דִי שְׁכִינָה אוֹיף עֵשָׂו וָוען עֶר וֶועט אִים בֶּענְטְשֶׁן, אִיז עֵשָׂו דֶר צַדִיק, אוּנ אִים קוּמְט דִי בְּרָכָה, אוּנ אוֹיב דִי שְׁכִינָה וֶועט נִיט זַיין אוֹף עֵשָׂו, וֶועט עֶר וִויסֶען אַז יַעֲקֹב אִיז דֶר צַדִיק נִיט עֵשָׂו, אוּנ וָואס עֶר בֶּענְטְשְׁט אִיז גָאר נִיט דִיא בְּרָכָה וֶועט נִיט קוּמֶן אוֹף אִים, אוּנ דִי בְּרָכָה דַארְף מֶען גֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב, דְרִיבֶּער הָאט רִבְקָה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דוּ מֶעגְסְט גֵיין גֶעמֶען דִיא בְּרָכָה וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט וִוי יִצְחָק זָאגְט צוּא עֵשָׂו וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי ה', אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן פַר גָאט, אוּנ גָאט וֶועט גֶעוִויס נִיט זַיין בַּיי דִיא בְּרָכָה, אִיז זַיין בְּרָכָה גָאר נִיט, דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר מדרש אוֹף דֶעם וָוארְט תְּלְיֶיךָ, דִי בְּרָכוֹת הֵיינְגֶען, אִיךְ וֵוייס נִיט וֶוער עֶס וֶועט זֵייא גֶעמֶן, וֶוער עֶס וֶועט וֶוערְט זַיין וֶועט זֵיי נֶעמֶן, דְרִיבֶּר אַז מִיט יַעֲקֹב אִיז אַרַייְנְגֶעקוּמֶן אַרֵיחַ גַן עֵדֶן הָט עֶר גֶעזָאגְט גַם בָּרוּךְ יִהְיֶה, אוּנ אַז מִיט עֵשָׂו אִיז גֶעקוּמֶן דֶר גֵיהִנֹם וַיֶּחֱרַד יִצְחָק אִיז יִצְחָק דֶרְשְׁרָאקֶן גֶעוָוארֶן:

פירוש לתורת אלהים

אוּנ רִבְקָה הָאט גֶהֶערְט אַז יִצְחָק הָט גֶרֶעט צוּ זַיין זוּהְן עֵשָׂו וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה אוּנ עֵשָׂו אִיז גִיגַאנְגִין אִין פֶעלְד לָצוּד צוּא פַאנְגֶען אַפַאנְגוּנְג צוּא בְּרֶענְגֶען. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָאס לָשׁוֹן לְהָבִיא דָס אִיז טַייטְשׁ צוּ בְּרֶענְגֶן דָס וַוייזְט מִיר אַז עֵשָׂו אִיז גִינַאנְגֶען אִין פֶעלְד אַרַיין אִין דֶער דֵעה אַז עֶר וֶועט נִיט גְפִינֶען פוּן הֶפְקֵר זָאל עֶר בְּרֶענְגֶן פוּן גֶזֶל: (ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר אוּנ רִבְקָה הָאט גְזָאגְט צוּא אִיר זוּהְן יַעֲקֹב אַזוֹ צוּ זָאגֶען הִנֵּה אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט דַיין פָאטֶר רֵיידֶן צוּ עֵשָׂו דַיין בְּרוּדֶר אַזוֹי צוּא זָאגֶען: (ז) הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה בְּרֶענְג צוּא מִיר אַפַאנְגוּנְג אוּנ מַאךְ מִיר זִיסֶע שְׁפַּייז אוּנ אִיךְ וֶועל עֶסִין וַאֲבָרֶכְכָה אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן לִפְנֵי יְיָ פַר גָאט כְּלוֹמֶר מִיט זַיין רְשׁוּת דָס הֵייסְט גָאט וֶועט מַסְכִּים זַיין אוֹף דֶעם לִפְנֵי מוֹתִי פַאר מַיין טוֹט: (ח) וְעַתָּה בְּנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי אוּנ

משלי יהודא

(ט) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ וגו'. ווי מִיר זֶעהְן פוּן עֵשָׂו אוּנ רִבְקָה, הָאבֶּען בֵּיידֶע גֶעגְלֵייבְּט אַז דִיא בְּרָכוֹת ווָס יִצְחָק וֶועט בֶּענְטְשֶׁן וֶועלֶן גֶעוִויס קוּמֶן, אֲפִילוּ עֵשָׂו ווָס עֶר הָט גֶעוָואקְסְט בַּיי זִיךְ אַז עֶר אִיז אַרָשָׁע אוּנ עֶר נַארְט זַיין פָאטֶער, אוּנ זַיין פָאטֶער גִיט אִים דִי בְּרָכוֹת מִיט אַטָעוּת ווייל עֶר מֵיינְט עֶר אִיז אַצַדִיק, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט עֵשָׂו גֶעגְלוֹיבְּט ווַייל יִצְחָק וֶועט אִים בֶּענְטְשֶׁן אֲפִילוּ מִיט אַטָעוּת וֶועט הקב"ה מְקַיֵים זַיין דִי רֵייד פוּן יִצְחָק אוּנ עֶר וֶועט זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט, אוּנ רִבְקָה הָט אוֹיךְ אַזוֹי גֶערֶעכוּנְט אֲפִילוּ יִצְחָק וֶועט מֵיינֶען עֶר בֶּענְטְשְׁט צוּא עֵשָׂו אוּנ עֶר וֶועט בֶּענְטְשֶׁן צוּא יַעֲקֹב. פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן וֶועלֶן דִי בְּרָכוֹת קוּמֶן אוֹף יַעֲקֹב, ווייל יַעֲקֹב וֶועט שְׁטֵיין נֶעבֶּן אִים אוּנ עֶר וֶועט רֵיידֶן דִי בְּרָכוֹת צוּ יַעֲקֹב, זָאגְט דֶר פָּסוּק וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת, דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַדָארְף מֶענְטְשׁ הָט גֶעקוֹיפְט אַפָּאר זִילְבֶּערְנֶע לַייכְטֶער אוּנ צִירוּנְג פַאר זַיין ווַייבּ, אַמָאהְל הָט עֶר זִיךְ בֶּערֶעכוּנְט אִין דָארְף אִיז עֶר נִיט זִיכֶער פוּן אַגְנֵבָה, הָט עֶר דָאס גֶעפוּרְט אִין שְׁטָאט צוּ זַיינֶעם אַקָרוֹב עֶר זָאל דִי זִילְבֶּער מִיט דִי צִירוּנְג בֶּעהַאלְטֶן, אַמָאהְל אִיז פְּלוּצְלוּנְג פַאר טָאג גֶעקוּמֶן אַשָׁלִיחַ אִין דָארְף זָאגֶן דֶעם דָארְף מַאן אַז אִין שְׁטָאט בַּיי זַיין קָרוֹב אִיז גִיוָוען אַגְרוֹסֶע גְנֵבָה אוּנ זַיינֶע זִילְבֶּער מִיט זַיינֶע צִירוּנְג הָט מֶען אוֹיךְ גֶעגַנְבֶת, דֶער דָארְף מַאן הָט בַּאלְד אוֹיפְגֶעוֶועקְט זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָאט גֶעהֵייסֶן זֵיי זָאלֶן רַייטֶן אוֹף פֶערְד אוּנ זָאלֶן זִיךְ פַּרְשְׁפְּרֵייטֶן אוֹף אַלֶע וֶועגֶן זוּכֶן דֶעם גַנָב, דֶער שָׁלִיחַ הָט גֶעזָאגְט צוּם דָארְף מַאן צוּ וָואס שִׁיקְט אִיר דִי מֶענְטְשֶׁן עֶס אִיז אוּמְזִיסְט אִיר וֶועט דֶעם גַנָב נִיט גֶעפִינֶען, הָט דֶר דָארְף מַאן גֶעזָאגְט צוּם שָׁלִיחַ זָאג מִיר צוּ וָואס הָאט מַיין קָרוֹב דִיךְ גֶעשִׁיקְט פַאר טָאג מִיר זָאגֶען פוּן דִי גְנֵבָה, עֶר הָאט דָאךְ גֶעקֶענְט

מְצַוָּה אֹתָךְ׃ ט לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־
לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים
וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ
כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ י וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל
בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃
יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן
עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ
חָלָק׃ יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי
בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי
קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃ יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ
עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ׃

אונקלוס

מְפַקֵּד יָתָךְ׃ ט אֱזֵיל כְּעַן
לְוַת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן
תְּרֵין גַּדְיֵי (בַּר) עִזִּין טָבָן
וְאֶעְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין
לַאֲבוּךְ כְּמָא דִּי רְחֵם׃
י וְתַיְתֵי (נ״י וְתָעֵיל) לַאֲבוּךְ
וְיֵיכוֹל בְּדִיל דִּיבָרְכִינָךְ
קֳדָם מוֹתֵהּ׃ יא וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא
עֵשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעְרָן וַאֲנָא
גְּבַר שְׁעִיעַ׃ יב מָאִים
יְמַשְּׁנַנִי אַבָּא וְאֱהֵי
בְעֵינוֹהִי כִּמְתַלְעֵב וְאֵיהֵי
מַיְתֵי (נ״י וְאֵיהֵי מַיְתֵי) עֲלַי
לְוָטִין וְלָא בִרְכָן׃
יג וַאֲמָרַת לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי
אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה דְּלָא
יֵיתוּן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי
בְּרַם קַבֵּל מִנִּי וְאֵזֵיל סַב

תו"א אולי ימשני מכות כד: והייתי בעיניו סנהדרין לב:

בעל הטורים

(ט) לך נא אל הצאן. ר"ת נאה לך. פי' נאה לך ונאה לבניך כי פסח היה ולקח ב' אחד לפסח וא' לחגיגה: וקח לי משם שני. ר"ת משלי. משם בגי' משלי שכן כתב לה בכתובתה:

רשב"ם

כנינוה: (ט) לך נא אל הצאן. ממקום אומנותו שהיה יושב אהלים: ג' עזים. בשביל העורות ששערן קשה כשער אדם לקח עזים ולא כבשים: (יב) ימשני אבי. מן ממשש בצהרים. כמו יסבוהו ערבי נחל מן סבב דגש תחת אות החסרה: (יג) עלי קללתך. עלי ועל צווארי כלומר כי היתה בוטחת

רש"י

ידי: (ט) וקח לי. משלי הם ואינם גזל שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום (ב"ר): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא פסח הי' האחד הקריב צ לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי דר"א: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי: (יא) איש שער. בעל שער: (יב) ימשני. כמו (דברים

שפתי חכמים

מן הגזל: צ וג"ל דבפסח נולד יצחק כמו שפרש"י בפ' וירא והקב"ה ממלא ימיהם של צדיקים באותן הימים שנולדין באותן הימים הם מתים דכתיב גבי משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שפירש"י היום מלאו ימי ומדאמר יצחק לא ידעתי יום מותי שמא היום אמות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) עלי קללתך בני. פי' לא יקלל אותך כי אם אותי שכן דרך העולם כשהילדים עושין שלא כדת שמקללין אביהן ואמן ואומרים

פירוש לתורת אלהים

הַיינְט מַיין זוהְן הֶער מַיין קול לַאֲשֶׁר צוּוָוס אִיךְ שַׁאף דִיךְ׃ (ט) לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן גֵיי צוּ דִי שָׁאף וְקַח אוּנ נֶעם צוּ מִיר פוּן דָארְטֶן צְוַויי גוּטֶע צִיקֶעלֶךְ פוּן צִיגֶן. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט לָשׁוֹן וְקַח לִי דָס אִיז טַייטְשׁ גֶעם פוּן מַיינֶע וָוארוּם יִצְחָק הָט צוּ רִבְקָה פַר שְׁרִיבֶּן אִין דֶר כְּתוּבָּה אַז זִי זָאל זִיךְ נֶעמֶן אַלֶע טָאג צְוַויי צִיקֶעלֶךְ. רש"י פְרֶעגְט הָט דֶען יִצְחָק בַּדארְפְט הָאבֶּן צְוַויי צִיקֶעלֶךְ אוּף אַמָאל פַר וָוס הָט רִבְקָה גְהֵייסֶן נֶעמֶען צְוַויא צִיקֶעלֶךְ אִיז דֶער תֵּירוּץ וָוארוּם דֶענְצְטְמָאל אִיז גְוֶוען פֶּסַח הָט עֶר אֵיינְס מַקְרִיב גְוֶוען פַר אַקָרְבָּן פֶּסַח אוּנ אֵיינְס הָט עֶר גְמַאכְט זִיסֶע שְׁפַּייז וְאֶעֱשֶׂה אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי מַאכֶן זִיסֶע שְׁפַּייז צוּ דַיין פָאטֶער וִויא עֶר הָט לִיבּ׃ (י) וְהֵבֵאתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט בְּרֶענְגֶען צוּ דַיין פָאטֶר אוּנ עֶר וֶועט עֶסִין בַּעֲבוּר פוּן וֶועגֶן עֶר זָאל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן פַר זַיין טוּט׃ (יא) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ רִבְקָה זַיין מוּטֶר הֵן עֵשָׂו אָחִי מַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו אִיז אַהָרִיגֶר מֶענְטְשׁ וְאָנֹכִי אוּנ אִיךְ בִּין אַגְלַאטֶר מֶענְטְשׁ׃ (יב) אוּלַי טָאמֶער וֶועט מִיךְ מַיין פָאטֶר טַאפֶּן וְהָיִיתִי וֶועל אִיךְ זַיין אִין זַיינֶע אוֹגֶן אַזוֹי ווִי אַפַּר אִירְטֶר וְהֵבֵאתִי וֶועל אִיךְ בְּרֶענְגֶען אוּף מִיר אַקְלָלָה אוּנ נִיט אַבְּרָכָה׃ (יג) וַתֹּאמֶר הָט זַיין מוּטֶר צוּ אִים גְזָאגְט עָלַי דִי קְלָלָה זָאל אוּף מִיר זַיין מַיין זוּהְן

משלי

מִיר זָאגֶען בַּיי טָאג אָדֶער מָארְגֶן, נָאר גֶעוִויס פַארְשְׁטֵייט מַיין קָרוֹב אַז מֶען וֶועט בַּאלְד פַארְטָאג שִׁיקֶן זוּכֶן דִי גַנָבִים קֶען זַיין מֶען זָאל זֵיי גֶעפִינֶן, בַּיי רִבְקָה אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען אַוואנדֶער וָואס זִיא אִיז גֶעקוּמֶען צוּ דִיא רִיכְטִיגֶע צַייט הָערֶן וָוס יִצְחָק הָאט גֶערֶעט מִיט עֵשָׂו, אוּנ זִיא הָאט

יהודא

זִיךְ גֶעוואוּנְדֶערְט אוֹיבּ יִצְחָק הָאט גֶעוָואלְט עֶסִין אַגוּטֶע סְעוּדָה, הָאט עֶר דָאךְ גֶעקֶענְט זָאגֶן צוּ עֵשָׂו עֶר זָאל נֶעמֶן אַצִיג פוּן שְׁטוּבּ אוּנ מַאכֶען אַסְעוּדָה פוּן זַיינֶעטְווֶועגֶן, הָט זִיא בֶּערֶעכוּנְט טָאמֶער אִיז דָאס אַלֶץ פוּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִצְחָק זָאל עֵשָׂו אַוֶועק שִׁיקֶן אוּנ יַעֲקֹב זָאל גְבֶּענְטְשְׁט

קַח־לִי׃ יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ
וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב
אָבִיו׃ טו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי
עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ
בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ
הַקָּטָן׃ טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים
הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת
צַוָּארָיו׃ יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים
וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד
יַעֲקֹב בְּנָהּ׃ יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃
יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו

לִי: יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי
לְאִמֵּהּ וַעֲבַדַת אִמֵּהּ
תַּבְשִׁילִין כְּמָא דִּרְחֵם
אֲבוּהִי: טו וּנְסִיבַת רִבְקָה
יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא
דְּכִיָּתָא דִּי עִמַּהּ בְּבֵיתָא
וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ
זְעֵירָא: טז וְיָת מַשְׁכֵי גַּדְיֵי
בַּר עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל
יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּרֵהּ:
יז וִיהָבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא
וְיָת לַחְמָא דִּי עֲבָדַת
בִּידָא דְּיַעֲקֹב בְּרַהּ:
יח וְעַל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר
אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מַן
אַתְּ בְּרִי: יט וַאֲמַר יַעֲקֹב
לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ

תו"א ואם טורים חולין קת:

רשב"ם

במה שאמר לה הקב"ה ורב יעבד צעיר: (טו) החמודות. שהיה עובד בהן אביו בשעת

שפתי חכמים

ודאי פסח היה: ק פי' שהבגדים היו בהם ליורין של כל מיני חיות וכשלבשן נמרוד וילא לשדה היו החיות סובבין שהוא חיה ובאין אללו והלא כמה נשים היו לו והוא מפקיד אלל אמו אלא שהיה בקי במעשיהן והושדן: (יט) אנכי עשו בכורך. אנכי המביא

רש"י

כח) ממשש בלהרים: (טו) החמודות. הנקיות כתרגומו דכייתא ד"א שחמד אותן מן ק נמרוד: אשר אתה בבית.

דעת זקנים מבעלי התוספות

ארור שזה גדל: (טו) החמודות. שחמדן מנמרוד וחמודין היו שהיו מצויירין עליהם כל החיות ועופות שבעולם ונראין כאלו הן חיין וכשהיה בשדה היו החיות והעופות באין אצלו וניצודין מאליהן. ולמדרש זה קשה למה הלבישן ליעקב ונראה שרצתה להתגדל

ליקוטי יוסף

(יד) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא וגו'. דער מדרש זאגט יַעֲקֹב איז גענאנגען איינגעבויגען אונ הט געוויינט ווען ער איז געגאנגען נעמען די צוויא ציגען, האט דיא מוטער צוא אים געזאגט לֵךְ וְקַדֵּם אֶת הָאוּמָּה הַנִּמְשְׁלָה לְצֹאן, גיי אונ גרייט אן די בְּרָכוֹת פאר דאס פאלק וואס איז געגליכן צו דיא שעפסין, דער עגין איז יַעֲקֹב האט ניט געוואלט געמען דיא בְּרָכוֹת, ווייל ער הט גערעכנט ווי דער תַּנָּא זאגט כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה אַזוּ איז די וועג צו לערנען תּוֹרָה צו עסין ברויט מיט זאלץ אונ טרינקען וואסר, אונ שלאפן אויף דיא ערד, דם הייסט אויב דער מענטש פארלאנגט ניט מער אונ ער לערנט תּוֹרָה טאג אונ נאכט, דעם מענטש איז וואהל אויף די וועלט אונ גוט אויף דיא אנדערע וועלט, אבער ביי רייכקייט זאגט דר פסוק וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיוּן, אויב דיינע רינדער אונ דיינע שעפסין וועלן זיין פיל, וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָּךְ, זילבער אונ גאלד וועלן, דריבער האט זיא אזו געטאהן וויא עס שטייט אין דיא בְּסוּקִים:

פירוש לתורת אלהים

אך נאר הער צו מיין קול אונ גיי נעם צו מיר: (יד) וַיֵּלֶךְ אונ ער איז געגאנגען אונ הט געבראכט צו זיין מוטער וַתַּעַשׂ הט געמאכט זיין מוטער זיסע שפייז ווי זיין פאטער הט ליב: (טו) וַתִּקַּח הט רִבְקָה גנומען די קליידר פון עֵשָׂו איר עלצטען זוהן הַחֲמוּדוֹת די גלוסטיגע אונ די ריינע אֲשֶׁר וואס ביא איר אין שטוב איז. רש"י שרייבט חאטשע ער האט געהאט וויפיל ווייבער האט ער פארט געהאלטען דיא קליידער ביא זיין מוטער ווארום זייא האט ער ניט געוואלט געטרויען וַתַּלְבֵּשׁ אונ זי הט אן געקלייד איר קלענסטען זוהן יַעֲקֹב: (טז) וְאֵת אונ די פעל פון די ציקעלך פון ציגן הט זיא אן געקלייד אויף זייגע הענט וְעַל חֶלְקַת אונ אוף דעם גלאטקייט פון זיין האלז: (יז) וַתִּתֵּן אונ זי הט געגעבן די זיסע שפייז אונ דם ברוט וואס זיא הט געמאכט אין דער האנד פון יַעֲקֹב איר זוהן: (יח) וַיָּבֹא איז ער געקומען צום פאטער וַיֹּאמֶר אָבִי אונ ער הט גזאגט מיין פאטער וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי האט ער גזאגט דא בין איך מִי אַתָּה בְּנִי ווער ביסטו מיין זוהן: (יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הט יַעֲקֹב גזאגט צו זיין פאטער איך בין עֵשָׂו דיין עלצטער זוהן עָשִׂיתִי איך

משלי יהודא

(יט) אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ וגו'. יַעֲקֹב הט גטראכט געווים וועט דער פאטער אים אויך בענטשין, נאר ער וויל פריער

בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי
קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר
תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־
בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר
כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃
כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא
וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־

אונקלוס

עֲבָדִית כְּמָא דִי מַלֵּילְתָּא עִמִּי (נ"י לִי) קוּם כְּעַן אִסְתַּחַר וֶאֱכוֹל מִצֵּידִי בְּדִיל דִּיתְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃ כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃ כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן וַאֲמֻשִּׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין

בעל הטורים

(יט) בכרך. ב' עשו בכרך. אנכי הורג את בנך בכרך. שאמר יעקב אני הוא באת' עלי בני בכורי ישראל אבל עשו בנך בכורך נאמר עליו אנכי הורג את בנך בכורך:

רשב"ם

אכילה: (יט) ואכלה מצידי. חטף קמץ לפי שהוא ל' צוי כמו אכל בשמחה לחמך. אבל ואכלה מציד בני הוא מלאפום שהוא ל' אפעל כמו זכור ה' לדוד יאמר זכרה לחסדי דוד ל' צוי:

רש"י

לך ר ועשו הוא בכורך: עשיתי. כמה דברים כאשר דברת אלי: שבה. ל' מיסב על השלחן לכך מתורגם אסתחר: (כא) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו ש וזה אמר כי הקרה

שפתי חכמים

ועשו הרג את נמרוד ולקחן: ר דאל"כ היה יעקב מדבר שקר ח"ו וא"ת והלא עדיין היה משקר כיון שעשו מכר לו הבכורה ואיך אמר עשו הוא בכורך. וי"ל דהוא לא לקחה מעשו אלא לענין עבודה אבל הבכורה נשארה עדיין לעשו לענין נחלת פי שנים. ועי"ל דעשו הי' בכור ללידה וק"ל: ש וא"ת והא יצחק היה מחזיק את עשו לצדיק גמור וי"ל דהיה הנותנת כיון שצדיק גמור הוא לכך אינו מוציא שם שמים לבטלה ואע"פ דכ"ש הוא ביעקב דהא היה מחזיקו יותר לדיק מעשו כדפרישית לעיל מ"מ סבר כיון שעשו אינו יכול ליזהר שלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

לגמרי לדמיון עשו: (כ) כי הקרה ה' אלהיך לפני. כשם שהעבד שהלך לבקש לך אשה אמר הקרה נא לפני היום וגם האיל

פירוש לתורת אלהים

הָאבּ גְטוּעֶן וְויא דוּ הָאסְט צוּ מִיר גְרֶעט. רש"י בַּוואָרִינְט וִוי גְשִׁיקְט זִיךְ דָם אַז יַעֲקֹב זָאל זָאגְן שֶׁקֶר נָאר יַעֲקֹב הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט אָנֹכִי אִיךְ בִּין דֶער וָואס הָאט דִיר גִיבְּרַאכְט עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ אוּנ עֵשָׂו אִיז דַיין עֶלְצְטֶער זוּהְן עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אִיךְ הָאבּ גְטוּעֶן פִיל זַאכְן וָואס דוּא הָאסְט צוּא מִיר גְרֶעט קוּם נָא שְׁבָה שְׁטֵיי אוּף אִיךְ בֶּעט דִיךְ אוּנ זִיץ וְאָכְלָה אוּנ עֶס פוּן מַיין פַאנְגוּנְג בַּעֲבוּר פוּן וֶועגְן דַיין וִוילֶן זָאל מִיךְ בֶּענְטְשֶׁן: (כ) וַיֹּאמֶר הָט יִצְחָק גְזָאגְט צוּ זַיין זוּהְן מַה וָוס בַּטַייט דָס מַיין קִינְד וָוס דוּ הָאסְט אַזוֹ גֶעךְ גִיפוּנֶען וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט וָוארוּם גָאט הָאט גְמַאכְט טְרֶעפֶן פַר מִיר אַז אִיךְ הָאבּ דָס גֶעשְׁווִינְט גְקְרִיגֶן: (כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק הָט יִצְחָק גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גְּשָׁה גְנֶעהְן צוּ מִיר וֶועל אִיךְ דִיךְ טַאפֶּען מַיין זוּהְן הַאַתָּה אוֹבּ דוּא בִּיסְט מַיין זוּהְן עֵשָׂו אוֹבּ נִיט. רש"י שְׁרַייבְּט וְויא בַּאלְד יִצְחָק הָאט גְהֶערְט פוּן אִים דִי וֶוערְטֶער כִּי הִקְרָה ה' הָאט יִצְחָק גְטְרַאכְט דָאס אִיז גִיוִויס נִיט עֵשָׂו נָאר יַעֲקֹב וָוארוּם עֵשָׂו הָאט קֵיין מָאל נִיט דֶער מַאנְט גָאטְס נָאמֶן דְרוּם הָאט עֶר גִיזָאגְט גְנֶעהְן צוּא מִיר וֶועל אִיךְ דִיךְ טַאפֶּען אוֹיבּ דוּא בִּיסְט מַיין זוּהְן וְעֵשָׂו אוֹיבּ נִיט:

ליקוטי יוסף

וֶועסְטוּ הָאבֶּען פִיל, וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה', וֶועט דֶר הֵייכְט וֶוערֶן דַיין הַארְץ אוּנ דוּ וֶועסְט פַארְגֶעסְן אִין גָאט, דְרִיבֶּר הָאט יַעֲקֹב נִיט גִיוָואלְט נֶעמֶן דִיא בְּרָכוֹת אוּנ הָאט גֶעוֵויינְט נַייעֶנְדִיג נֶעמֶען דִי צִיגֶען, הָאט דִי מוּטֶר צוּ אִים גֶעזָאגְט וִוי עֶס הָאט אַמָאהְל גֶעטְרָאפֶען אִין אַמְדִינָה אִיז גִוֶוען אַמִלְחָמָה אוּנ דִי זֶעלְנֶער זֶענֶען גֶענַאנְגֶען אִין דִי קְרָאמֶען אוּנ וָוס זַייא הָאבֶּן גִיוָואלְט הָאבֶּען זַייא גֶענוּמֶן אוּמְזִיסְט, הָאבֶּען דִי קְרֶעמֶער גִיוָואלְט פַארְמַאכֶען דִיא קְרָאמֶען אוּנ אוֹיפְהֶערִין הַאנְדְלֶען, הָאט אַחָכָם צוּ זֵיי גֶעזָאגְט פַּרֶקֶערְט נָאר אִיצְט דַארְף מֶען שְׁטַארְקֶער הַאנְדְלֶען, וֶועט אִיר פַארְדִינֶען וֶועט אִיר גֶעבֶּן גֶעלְט דִי אֶלְצְטֶע וֶועלֶן זֵיי נִיט לָאזֶן רַאבֶּעוֶוען בַּיי אַייךְ אוּנ אִיר וֶועט קֶענֶן בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן, דָם הָט רִבְקָה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אֱמֶת פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן וְוילְסְטוּ נִיט דִי בְּרָכוֹת, פוּן דִיר וֶועט אָבֶּער אַרוֹיס קוּמֶן דָאס פָאלְק וָוס וֶועלֶן זַיין וִוי שֶׁעפְּסִין, וָוס מֶען נֶעמְט פוּן זֵיי אַלְץ וָוס זֵיי הָאבֶּן, דִיא וָואל, דִי פֶעל, דִי מִילְךְ, דִי פְלַייש. אַזוֹי וֶועט מֶען נֶעמֶן פוּן דַיינֶע קִינְדֶער, אַלְץ וָוס זַייא הָאבֶּען, דַארְפֶן זֵיי דָאךְ הָאבֶּן אַבְּרָכָה, זֵיי זָאלֶן הָאבֶּן אַפַארְמֶעגִין צוּ גֶעבֶּן מֶען זָאל זֵיי לָאזֶן לֶעבֶּן, אוּנ זָאלֶן קֶענֶן זִיךְ דֶער הַאלְטֶן אִין גָלוּת:

משלי יהודא

בֶּענְטְשִׁין עֵשָׂו וַוייל עֵשָׂו אִיז דֶר בְּכוֹר, אַזוֹ מֵיינְט יִצְחָק, אַז עֵשָׂו אִיז דֶר בְּכוֹר, וַוייל עֶר וַוייס נִיט אַז עֵשָׂו הָט מִיר פַארְקוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה, אוּנ מַסְרִין אוּף עֵשָׂו אַז עֶר הָט אִים פַארְקוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה הָאט עֶר נִיט גֶעוָואלְט דְרִיבֶּר הָאט עֶר נָאר גֶעזָאגְט דִי דְרֵיי וֶוערְטֶער אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ, הָט יַעֲקֹב אַזוֹי גֶעטְרַאכְט, וֶועט יִצְחָק דֶערְקֶענֶען אַז עֶר אִיז יַעֲקֹב, אוּנ וֶועט אִים פְרֶעגֶן פַאר וָואס הָאסְטוּ גִיזָאגְט לִיגֶען, דוּ בִּיזְט עֵשָׂו, וֶועט עֶר אִים דֶערְצֵיילֶן אַז עֶר הָט גֶעקוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה פוּן עֵשָׂו, אִיז עֶר דֶר בְּכוֹר קוּמְט אִים דִי בְּרָכָה וָוס עֶר וַוייל גֶעבֶּן צוּ עֵשָׂו, אוּנ אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט דֶערְקֶענֶען

לֹא׃ כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו
וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב
וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־
הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת
וַיְבָרְכֵהוּ׃ כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי
עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃ כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי
וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ
נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן
וַיֵּשְׁתְּ׃ כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו
גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְּנִי׃ כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־

תו"א הקול קול גיטין נז׃

אונקלוס

בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃ כב וּקְרֵיב
יַעֲקֹב לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי
וּמַשְׁיֵהּ וַאֲמַר קָלָא קָלָא
דְיַעֲקֹב וִידַיָא יְדוֹהִי
דְעֵשָׂו׃ כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ
אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי
עֵשָׂו אֲחוּהִי שְׂעִירָן
(נ"י שַׂעֲרָנִין) וּבָרְכֵהּ׃
כד וַאֲמַר אַתְּ דֵין בְּרִי
עֵשָׂו וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
כה וַאֲמַר קָרֵיב קֳדָמַי
וְאֵיכוּל מִצֵּידָא דִבְרִי
בְּדִיל דִי תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי
וְקָרֵיב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי
(נ"י וְאָעֵל) לֵהּ חַמְרָא
וּשְׁתִי׃ כו וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק
אֲבוּהִי קְרֵיב כְּעַן וְנַשֵּׁק
לִי (נ"י וְשַׁק לִי) בְּרִי׃
כז וּקְרֵב וְנַשֵּׁק לֵיהּ וַאֲרַח

רשב"ם

(כב) הקול קול יעקב. לפי שתאומים היו היה קולם דומות קצת זה לזה ולכך טעה יצחק בקול ומאחר שבצאו איש שער על צוארו: (כד) אתה זה בני עשו. נראה שאתה בני עשו:

שפתי חכמים

יאך במקום טנופת מיזהר זהיר שלא להזכיר שם שמים יותר מיעקב מפני שיעקב יושב אוהלים ולא בא למקום מטונף: ת דאי כמשמעות אטביעות דקלא קאי מיד ה"ל למימר כשאמר לו אנכי עשו בכורך ועוד לעיל כשאמר לאמו אולי ימשני אבי למה לא פחד שיכירו בטביעת קולו אלא קולם היו שוים ל"פ שקאי על דברי תחנונים: א ואע"פ שהיה מחזיקו כלדיק גמור מ"מ אין זה מורה על רשעתו כי יש הרבה

רש"י

ה' אלהיך: (כב) קול יעקב. שמדבר בלשון תחנונים ת קום נא אכל עשו בל' קנטוריא דבר א יקום אבי: (כד) ויאמר אני. לא אמר אני עשו אלא אני:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנזדמן בעקידתך לפי שעה כך הקרה לפני בשבילך: (כב) הקול קול יעקב והידים ידי עשו. אומר במדרש הידים לעשו שאין בו כח אלא בידים להזיק. מקרוב אבל הקול ליעקב בתפלה מכלה כל המריעין ואפי' מרחוק: (כה) ויבא לו יין. מהיכן היה לו יין שלא מצינו שמסרה לו אמו יין אלא שמיכאל הביא לו יין מגן עדן ואי אתה מוצא של טובה וברכה אלא זה ושל

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אונ יַעֲקֹב האט גענעהנט צוא זיין פאטער האט ער אים געטאפט וַיֹּאמֶר האט יִצְחָק גזאגט דם קול איז דם קול פון יַעֲקֹב וואס ער רעט בתחנונים אבער דיא הענט איז דיא הענט פון עֵשָׂו וואס זייא זענען האריג: (כג) וְלֹא הִכִּירוֹ אונ ער הט אים ניט דר קענט כִּי הָיוּ יָדָיו ווארום זיינע הענט זענין גיוועזן אזוי וויא דיא הענט פון עֵשָׂו זיין ברודער שְׂעִירוֹת האריג וַיְבָרְכֵהוּ אונ ער הט אים געבענשט: (כד) וַיֹּאמֶר האט יִצְחָק גיזאגט ביסטו מיין זוהן עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי האט ער גיזאגט איך. רש"י שרייבט יַעֲקֹב הט ניט גזאגט איך בין עֵשָׂו נאר ער הט גזאגט איך כלומר איך בין וועד איך בין: (כה) וַיֹּאמֶר הט יִצְחָק גזאגט גענעהן צו מיר דס שפייז אונ איך וועל עסין פון דעם פאנגונג פון מיין זוהן פון וועגן עס זאל דיך מיין ווילן בענטשן וַיַּגֶּשׁ הט ער געמאכט גענעהן צו אים הט ער גגעסן וַיָּבֵא אונ ער האט גבראכט צו אים ויין אונ ער האט גטרונקן. דער מדרש שרייבט אז דער מלאך מיכאל האט אים ויין גיבראכט פון דעם גן עדן: (כו) וַיֹּאמֶר הט זיין פאטר יִצְחָק צו אים גזאגט גענעהן צוא מיר אונ קוש מיך מיין זוהן: (כז) וַיִּגַּשׁ הט ער גענעהנט אונ האט אים גקושט וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו אונ ער האט גישמעקט דאס שמעקונג פון זיינע קליידער וַיְבָרְכֵהוּ אונ האט אים גיבענשט.

משלי יהודא

אז ער איז יַעֲקֹב, ער וועט מיינען ער איז עֵשָׂו, וועט ער דאך גוֹיִים האבן די ברכה פון עֵשָׂו. דם איז למשל ראובן הט געהאט אנוועק' אוף שמעון, אז שמעון איז אים שולדיג הונדערט רובל. אונ ראובן הט פארקויפט דעם וועקסיל צו לוי, אונ לוי קומט צו שמעון מאנען די הונדערט רובל, זאגט שמעון צו לוי אין וועקסיל שטייט דאך אז איך האב גיבארגט הונדערט רובל ביי ראובן אונ דו ביזט לוי, האב איך דאך ביי דיר גאר ניט גיבארגט, וואס ביזטו גקומן מיך מאנן ענטפערט לוי טייל איך האב דעם וועקסיל געקויפט פון ראובן בין איך ראובן׃

לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְהוָה׃ ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים וישתחוו וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר

יָת רֵיחָא דִלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר חֲזוֹ (נ״י חֲזֵי) רֵיחָא דִבְרִי כְּרֵיחָא דְחַקְלָא דִּי בָרְכֵהּ יְיָ׃ כח וְיִתֵּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְאַרְעָא וְסַגִּיאוּת (נ״י וְסַגְיוּת) עִיבוּר וַחֲמַר׃ כט יִפְלְחֻנָּךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכְוָן הֱוֵי רַב לַאֲחָךְ

תו״א וירח את סנהדרין לז: ראה ריח תענית כט:

בעל הטורים

(כז) וירח. ב׳ במס׳ דין ואידך וירח ה׳ את ריח הניחוח מלמד שנכנס עמו ריח גן עדן: וירח. בגימ׳ ליל פסח: כריח. ב׳. כריח שדה. כריח שדה לבנון. שזכות ריח ניחוח העולה מן לבנון פי׳ ביהמ״ק עמד לו · (כח) ויתן לך. י׳ תיבות בפסוק וי״ב ברכות נתברך כנגד עשרת הדברות שעתידין י״ב בניו לקבל: (כט) וישתחו לך. חסר וי״ו כנגד ו׳ דורות שמדוד עד יורם שעבדו אדום את ישראל ומכאן ואילך פקע

רשב״ם

(כז) ריח בגדיו. החמודות ובגדיהם היו מבושמים במוגמר: אשר ברכו ה׳. השדה שהוא מלא נרד וכרכום קנה וקנמון. וכן פייט ר׳ אליעזר הקליר שדה שבורך כהריח ברכו במתן טל: (כח) ויתן לך. מוסב על ברכו ה׳ והוא ה״ק יתן לך מטל מטל השמים כענין ברכת השדה:

רש״י

(כז) וירח וגו׳. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים אלא מלמד שנכנסה עמו ב ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה׳. שנתן בו ריח טוב וזה שדה תפוחים ג כן דרשו רז״ל: (כח) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן ד (ב״ר). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב״ה כריח שדה וגו׳ ועוד יתן לך מטל השמים וגו׳: מטל השמים. כמשמעו ומדרש אגדה יש להרבה פנים (ד״א מהו האלהים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק בין רשע יתן לך וממנו למד שלמה כשעשה הבית סידר תפלתו ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין לא יקרא עליך תגר לפיכך (מ״א ח) ונתת לאיש כדרכיו אשר תדע את לבבו אבל נכרי מחוסר אמנה לפיכך אמר ואתה תשמע השמים וגו׳ ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי בין שאינו ראוי תן

שפתי חכמים

בני אדם שדבריהם בל׳ קנטוריא אף ע״פ שהם כשרים: ב לפי שעשו חמד הבגדים האלו מנמרוד ונמרוד ירשן מאדם הראשון ואדם היה לובשן בג״ע: ג ואשר ברכו ה׳ שב אל השדה כאלו אמר כריח השדה אשר נתן בו ה׳ ריח טוב והיינו שדה של תפוחים: ד דק״ל למה כתיב ויתן בוי״ו אלא פי׳ ויתן לך ואם יפסוק הברכה מפני החטא אפ״ה יחזור ויתן ופירוש זה היינו לפי מדרשם ז״ל דלפי פשוטו מוסיף על ענין ראשון ר״ל נתן לך ברכה אחת לכן קאמר ויתן לך עוד ברכה זו והיכן מצינו לעיל שברכו י״ל מדכתיב אשר ברכו ה׳ שנתן לו הקב״ה ברכה כי אשר ברכו ה׳ שב אל בני הכתוב למעלה כאלו אמר ראה ריח בני אשר ברכו ה׳ כריח השדה שנתן לו הקב״ה ריח

דעת זקנים מבעלי התוספות

אברהם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין גם זה כיון ששתה ברכו: (כח) ויתן לך האלהים. זו מדת הדין כלו׳ אם אתה ראוי לכך ואולם גבי עשו כתיב הנה משמני הארץ יהיה מושבך בין ראוי בין אינו ראוי וכן מצינו בתפלת שלמה ע״ה גבי ישראל אמר ועשית לאיש כדרכיו לפי שלא יקרא תגר וגבי נכרי ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי וגו׳ שאם לא כן יקרא תגר ויטיח דברים כלפי מעלה וכן אתה מוצא עשרה ברכות כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכנגד עשרת הדברות ובשבעה מקומות נתברך כאן ולקמן ואל שדי יברך אותך. והנה ה׳ נצב עליו. ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני. וירא אלהים אל יעקב ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך וכן אברהם נתברך בשבע ברכות ואעשך לגוי גדול וגו׳ וכנגדן ז׳ מועדות בשנה שבת פסח שבועות ר״ה יום הכפורים סוכות שמיני עצרת וז׳ כוכבים רועים ומשמשים את השמש ואת

פירוש לתורת אלהים

רש״י פרעגט וואס האט דא יצחק געשמעקט עס איז דאך ניט פאר האנדען אזו אריח רע ווי פון די פעל פון ציגען נאר פון דאגעגען לערנען מיר אפ אז עס איז אריין געגאנגען מיט יעקב דער ריח פון דעם גן עדן ויאמר האט יצחק געזאגט זעה דער ריח פון מיין זוהן איז אזוי וויא דער ריח פון דעם פעלד וואס גאט האט אים געבענשט דס איז דער גן עדן: (כח) ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ און גאט זאל דיר געבען פון טוי פון הימעל און פון פעטיקייט דער ערד ורוב דגן ותירוש און פיל קארען און וויין: (כט) יעבדוך עמים פעלקער זאלען דיך דינען וישתחוו לך לאמים און קיניגרייך זאלען זיך בוקען צו דיר הוה זיי

ליקוטי יקרים

(כז) וירח את ריח בגדיו. דער מדרש זאגט מען זאל לייענען בוגדיו, יצחק הט געשמעקט דעם ריח אפילו פון דיא שלעכטע קינדער פון יעקב, דריבער האט ער אים געבענטשט, עס זענען געוועזען צווייא מענטשען איינער האט געהייסען יוכי משיתא, דער אנדערער יקום איש צרורות, ווען די רומים ורעמער) האבען געוואלט אריינגיין אין בית המקדש האבען זיי געזאגט מיר וועלען פריער אריין שיקען איינע אין בית המקדש האבען זיי גיטראפען דעם יוסי משיתא, האבען זייא געזאגט צו אים גיי אריין אין בית המקדש און נוס דו וועסט ארויס נעמען פון בית המקדש וועט זיין דיינע, יוסי משיתא איז אריינגעגאנגען אין בית המקדש און האט ארויס גענומען א גאלדענע מנורה, האבען די רומים ביי אים צוגענומען די גאלדענע מנורה און האבען געזאגט צו אים נאזוי א מנורה איז שיין פאר דעם קיסר אברו פאר אזו א מענטש ווי דוא איז ניט שיין צוא ניצען מיט א גאלדענע מנורה, אין בית המקדש און וואס דו וועסט איצט ארוס נעמען וועט האבען די רומים געזאגט צוא יוסי גיי נאך אמאהל אריין

משלי

(כח) ויתן לך האלהים וגו׳. צו פארשטיין די גרויסע ברכה וואס יצחק האט געגעבען צוא יעקב ווייל ער האט

נחמיה

געמיינט דס איז עשו. ווי אזו הט יצחק געקענט וועלען געבען אזו א ברכה צו עשו, נאך דיא ברכה וואלט דאך

לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ
אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ׃ ל וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־
יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת
פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא

אונקלוס

וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ
מְלַטְטָךְ יְהוֹן לִיטִין
וּמְבָרְכָךְ יְהוֹן בְּרִיכִין׃
ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצֵי יִצְחָק
לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה
בְּרַם מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב
מִלְּוַת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי
וְעֵשָׂו אֲחוּהִי אֲתָא (נ"י עָ"ל)
תו"א מאת פני סוכה ס׃

רשב"ם

(כט) בני אמך. אבל ביעקב שהיה לו נשים הרבה כתוב בו וישתחוו לך בני אביך: (ל) ויהי אך יצא יצא. להגיד נסים שנעשו ליעקב בא הכתוב. שאלו הקדים

בעל הטורים

בו ויש בזו הברכה כ"ו תיבות לומר לך שברכו בשם הנכבד שעולה כ"ו: הוה. ג' במס' הוה גביר לאחיך כי לשלג יאמר הוה ארץ בזכות

שפתי חכמים

טוב: ה (ג"א) שלא רצה לתלות הקללה בעצמו לומר שבניו יהיו עבדים: ו כלו' יסורין וצרות שלהם באין תחלה לפיכך יצחק הקדים קללות אוררים וכו'. והרמב"ן טען למה כתיב בפ' לך ואברכה מברכיך ומקללך אאר ותי' שהרי כתיב אחריו ונברכו וגו' הרי גם קללות אוררים קודם לברכת מברכים. ואע"פ שבלעם אמר לישראל מברכיך ברוך וגו' לא אמר זה אלא למה שהורגל לדבר עם הרשעים ה"נ שהיה מברך אותם שיגיע להם כמעשה הרשעים שיהיה להם ג"כ תחלה שלוה כו' וק"ל: ז דאל"כ שתי יציאות למ"ל אלא שזה יצא

רש"י

לו כדי שלא יקרא עליך תגר. ברש"י ישן מדויק): (כט) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בניס מכמה אמהות וכאן שלא נשא אלא אשה אחת ה אמר בני אמך (כ"ר): אורריך ארור ומברכיך ברוך. ובבלעם הוא אומר מברכיך ברוך ואורריך ארור (כ"ר) הצדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה ו ואורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה: (ל) יצא יצא. זה יוצא ז וזה בא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

הירח ושבעה אינם רועים ושמם כסיל וז' טכבים של כימה בעת שהיא שוקעת הגיע זמן הארץ לזורע וכשהיא עולת הגיע עת הקציר: (ל) ויהי אך יצא יצא. זה נכנס וזה יוצא ויעקב שהיה בחדר ראה עשו נכנס שהיה במקום אורה וטמן עצמו

ליקוטי יקרים

זיין דיינע, הָט יוֹסִי נִיט גֶעוָואלְט נָאךְ אַמָאהְל אַרַיין גֵיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאבֶּען דִי רוֹמַיִם גֶעזָאגְט צוּא יוֹסִי מִיר וֶועלֶן דִיר שֵׁיינְקֶען דְרַיי יָאהְר פַּאדַאטְקֶעס אוֹיבּ דוּ וֶועסְט נָאךְ אַמָאהְל אַרַיינְגֵיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאט יוֹסִי נִיט גִיוָואלְט אַרַיין גֵיין, עֶר הָט גִזָאגְט גֶענוּג פַּר מִיר אִיךְ הָאבּ אֵיין מָאהְל דֶערְצֶערְנְט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זָאל אִיךְ אִים נָאךְ אַמָאהְל דֶער צֶערְנֶען? הָאבֶּען דִיא רוֹמַיִם אִים אַרַיין גֶעלֵייגְט צְוִוישֶׁען צְוֵוייא בְּרֶעטֶער אוּנ הָאבֶּען גְזֶעגְט דִי בְּרֶעטֶער מִיט אִים צוּ זַאמֶען אוּנ עֶר הָט גְשְׁרִיגֶן וֵוייא צוּ מִיר אִיךְ בִּין וֶוערְט דֶעם שְׁטְרָאף נַוייל אִיךְ הָאבּ דֶרְצֶערְנְט הקב"ה אוּנ עֶר הָט גְטָאן תְּשׁוּבָה. יָקוּם אִישׁ צְרוּרוֹת אִיז גְוֶוען רַבִּי יוֹסִי בֶּן יוֹעֶזֶר אַשְׁוֶועסְטֶערְס אַזוּהְן, יָקוּם הָט אַמָאהְל גֶערִיטֶן אוֹיף אַפֶערְד שַׁבָּת, הָאט מֶען גְטְרָאגֶן דִי בְּרֶעט נָוס מֶען זָאל אוֹיף אִים הֵיינְגֶן רַבִּי יוֹסִי בֶּן יוֹעֶזֶר, הָט יָקוּם גְזָאגְט צוּא רַבִּי יוֹסִי זֶעה נָאר דֶעם פֶערְד וָוס מַיין גָאט הָאט מִיר גֶגֶעבֶּן אִיךְ זָאל אוֹיף אִים רַייטֶן, אוּנ זֶעה נָאר דֶעם פֶערְד וִדי בְּרֶעטוּ וָוס דַיין גָאט הָט דִיר גֶגֶעבֶּן דוּ זָאלְסְט אוֹיף אִים רַייטֶן וֶמֶען וֶועט דִיךְ בַּאלְד הֵיינְגֶן אוֹיף דִיא בְּרֶעטוּ, הָט רַבִּי יוֹסִי גְזָאגְט צוּ יָקוּם

פירוש לתורת אלהים

אַהַאר אִיבֶּער דַיינֶע בְּרִידֶער וְיִשְׁתַּחֲווּ אוּנ זָאלֶן זִיךְ בּוּקֶן צוּא דִיר דִיא קִינְדֶער פוּן דַיין מוּטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל יִצְחָק הָאט גִיהַאט קִינְדֶער נָאר פוּן אֵיין וַוייבּ דְרוּם שְׁטֵייט דִיא קִינְדֶער פוּן דַיין מוּטֶער אָבֶּער יַעֲקֹב הָאט גִיהַאט קִינְדֶער פוּן עֶטְלִיכֶע וַוייבֶּר הָאט עֶר גִבֶּענְשְׁט יְהוּדָה אוּנ הָט גִיזָאגְט זֵיי זָאלֶען זִיךְ צוּ דִיר בּוּקֶן דִי קִינְדֶער פוּן דַיין פָאטֶער אִיז אִין כְּלַל דִי קִינְדֶער פוּן אַלֶע וַוייבֶּר אוֹרְרֶיךָ דִי וָוס שֶׁעלְטֶען דִיךְ זָאלֶן זַיין גְשָׁאלְטֶן אוּנ דִי וָואס בֶּענְטְשֶׁן דִיךְ זָאלֶען זַיין גִבֶּענְשְׁט. רש"י שְׁרַייבְּט דִיא צַדִּיקִים הָאבֶּען פְרִיעֶר יְסוּרִים אוּנ דֶער נָאךְ שַׁלְוָה דְרוּם הָאט יִצְחָק גִיזָאגְט פְרִיעֶר דָאס וָוארְט קְלָלָה אוּנ דֶער נָאךְ דָאס וָוארְט בְּרָכָה אָבֶּער דִי רְשָׁעִים הָאבֶּן פְרִיעֶר שַׁלְוָה אוּנ דֶער נָאךְ יְסוּרִים דְרוּם שְׁטֵייט בַּייא בִּלְעָם פְרִיעֶר דָאס וָוארְט בְּרָכָה אוּנ דֶער נָאךְ דָאס וָוארְט קְלָלָה:

(ל) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כַּאֲשֶׁר אַז יִצְחָק הָאט אוּם גְלָאזְט צוּ בֶּענְטְשֶׁען יַעֲקֹב וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אַךְ יָצֹא יָצָא עֶר אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען מֵאֵת פוּן פַאר זַיין פָאטֶער יִצְחָק וְעֵשָׂו אָחִיו אוּנ זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו בָּא

משלי נחמיה

פַאר יַעֲקֹב נָאר נִיט גֶעבְּלִיבֶּען אוֹיף דִי וֶועלְט. נָאר דֶר עִנְיָן אִיז לִנְמְשַׁל עֶס אִיז אַמָאהְל גִיוֶוען אַגְרוֹיסֶר גְבִיר אוּנ עֶר הָט גֶעהַאט צְוֵויי זִיהְן, אֵיינֶר אִיז גִיוֶוען אַסוֹחֵר נָאר אַעַם הָאָרֶץ, דֶער צְוֵוייטֶער אִיז גִיוֶוען אַלַמְדָן, וָוס הָט זִיךְ מִיט קֵיין זַאךְ בַּשֶׁעפְטִיגְט נָאר מִיט לֶערְנֶען, דֶער פָאטֶער הָאט אִים גִיגֶעבֶּן זַיין פַּרְנָסָה, וִוי דֶער פָאטֶער אִיז אַלְט גִיוָוארֶן, הָט עֶר בֶּעטְרַאכְט וִוי אַזוֹ עֶר זָאל צוּטֵיילֶן זַיין פַרְמֶעגֶן, הָט עֶר בֶּערֶעכוּנְט אַז עֶר וֶועט אֲפִילוּ זַיין גַאנְצֶן פַארְמֶעגֶען גֶעבֶּן צוּ דֶעם לַמְדָן וֶועט נִיט גוּט זַיין, וַוייל עֶר וֵוייס נִיט צוּ פַארְדִינֶען מִיט דֶעם גֶעלְט וֶועט עֶר דָס גֶעלְט אוֹפֶּעסִין אוּנ וֶועט בְּלַייבִּין אָרֶעם, אִיךְ וֶועל בֶּעסֶער דָס גַאנְצֶע פַרְמֶעגֶן גֶעבֶּן דֶעם סוֹחֵר, עֶר וֶועט מִיט דֶעם גֶעלְט הַאנְדְלֶען אוּנ וֶועט פַארְדִינֶען פַר זִיךְ אוּנ פַר דֶעם בְּרוּדֶר דֶעם לַמְדָן, אוּנ דֶר בְּרוּדֶר דֶער לַמְדָן וָועט נִייטֶער זַיין אִין בֵּית מִדְרָשׁ אוּנ וֶועט לֶערְנֶען, יִצְחָק הָט גֶעהַאט צוּ גֶעבֶּן אַבְּרָכָה, דֶר עִיקָר פוּן דִי בְּרָכָה אִיז גִיוֶוען פֶעלְדֶר אוּנ גֶערְטְנֶר, אֵיינֶר

מִצֵּידוֹ׃ לא וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־

מִצֵּידֵהּ׃ לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל לַאֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְיֵיכוֹל מִצֵּידָא דִבְרֵהּ בְּדִיל דִּיתְבָּרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃ לב וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מַן אַתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃ לג וּתְוַהּ יִצְחָק תְּוְהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מַן הוּא דֵיכִי דְּצָד צֵידָא וְאָעֵיל

תו"א מי אפוא בפרה טו :

בעל הטורים

יעקב יורד גשם ושלג : (לג) ויאמר מי אפוא . ר"ת אמו מי נטשה סרסור בדבר רבקה . אפוא בגי' גיהנם שנכנס גיהנם עמו :

רשבים

עשו לבא רגע אחר קודם לא נתברך יעקב : (לג) ויחרד יצחק . על שמצא שער בחלקת צוארו של יעקב: מי איפוא . תיקון לשון הוא כמו איזי שבתלמוד

רש"י

(לג) ויחרד. כתרגומו ותוה לשון תמיה. ומדרשו ראה

שפתי חכמים

מאהל אביו וזה יצא מן השדה ובא אל הבית . והרא"ם פי' דאך מיעט

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחורי הדלת עד שראה עשו נכנס ועשו לא ראהו לפי שהיה בחשך : (לג) ויחרד יצחק חרדה וגו'. שתי חרדות חרד יצחק אחת כשנעקד ואחת כאן ולמדך הכתוב שזו היתה גדולה ועכשיו ממה חרד לפי שאמר בלבו מה עון ומה מכשול היה בידי שברכתי הקטן לפני הגדול והתחיל עשו גונח ואמר וכו' כדפי' רש"י ז"ל : מי איפה . שאל יצחק מי יהיה אפה בגיהנם ורוח

פירוש לתורת אלהים

מִצֵּידוֹ איז גקומען פון זיין גיעג באלד וויא יעקב איז ארוס גינאנגען איז עשו גקומען : (לא) וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מַטְעַמִּים אונ ער האט אוך גימאכט זיסע שפייז וַיָּבֵא לְאָבִיו אונ ער הט גבראכט צו זיין פאטר וַיֹּאמֶר לְאָבִיו ער הט גזאגט צו זיין פאטר יָקֻם אָבִי לאז אוף שטיין מיין פאטר וְיֹאכַל אונ לאז עסן פון דעם גפאנג פון זיין זוהן בַּעֲבוּר אום ווילען תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ עס זאל בענטשן מיך דיין ווילין : (לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו הט זיין פאטר יצחק צו אים גזאגט מִי אָתָּה ווער ביסטו וַיֹּאמֶר הט ער גזאגט אֲנִי איך בין דיין עלצטר זוהן עֵשָׂו : (לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק אונ יצחק איז דער ציטערט גווארן חֲרָדָה זייער אגרוים ציטרניש . דער מדרש שרייבט ער הט גזעהן דס גיהנם איז אפין פר אים וַיֹּאמֶר אונ ער האט גיזאגט מִי אֵפוֹא הוּא וגו' ווער

ליקוטי יקרים

אונ הקב"ה מאכט אזו גליקליך די מענטשן וואס דערצערענן אים ווי גליקליך וועלען זיין די מענטשן וואס טוהען דעם ווילען פון הקב"ה, הט יקום גזאגט צו רבי יוסי איז דען דא אמענטש וואס טוהט דעם ווילן פון דיין גאט בעסער ווי דו, הט רבי יוסי גזאגט צו יקום אז הקב"ה שטראפט אזו שטארק די מענטשן וואס טוהן זיין ווילן פר קליינע עבירות וואס זיי האבן גטאהן, ווי גרוס וועט זיין דער שטראף פון די מענטשן וואס דערצערענן אים, די רייד פון רבי יוסי זענען אריינגגאנגען אין הארצן פון יקום, אונ ער הט אוף זיך גטאהן פיר ערליי מיתות, ער הט גנומן אקלאץ אונ הט אים אריינגעשטעקט אין די ערד אונ הט אנגעבונדן אשטריקל אוף דעם קלאץ, אויף די ערד נעבן קלאץ הט ער גלייגט האלץ, ארום די האלץ הט ער גמאכט אוואנט פון שטיינער אונ הט אנגעצונדן די האלץ איז גיווארן אגרוסר פייער, אין מיטן דעם פייער הט ער אריינגשטעקט אשווערד, אונ ער הט גנומן דס שטריקל ארום האלז אונ הט זיך דערשטיקט, איז געווען חנק, דר פייער הט פארברענט דס שטריקל איז ער אראפ גפאלן אויף דעם שווערד, איז גווען הרג, אונ ער איז גפאלן פון שווערד אוף די שטיינער איז גווען סקילה, פון דיא שטיינער איז ער אריינגעפאלען אין פייער, איז גווען שרפה, יוסי בן יועזר איז אביסל איינגעשלאפן הט ער גזעהן וויא די מטה וום יקום ליגט אוף איר פליהט אין דער הייך, גלייך אין גן עדן, האט רבי יוסי געזאגט מיט איין שעה איז יקום גקומען אין גן עדן פריער פאר מיר, דס הט מען געוויזן צו יצחק ער זאל זעהן וואס וועט זיין אפילו פון יעקב'ס שלעכטע קינדר, ווי יצחק הט דס גזעהן הט ער באלד געבענטשט צוא יעקב :

משלי נחמיה

ער איז גישטארבין הט ער בערעכונט ווען זאל ער געבען די ברכה, ער זאל זיא געבן צוא יעקב, וום וועט יעקב טאהן מיט די פעלדער אונ גערטנר אז ער ווייס זייא ניט צו בעארבעטין, וועט אויפוואקסין גראז אונ דערנער אונ ער וועט זיין ארעם, איך וועל בעסער די פעלדער אונ די גערטנר געבן צו עשו, ער איז איש שדה, אפעלד-מענטש ער וועט וויסען וויא צו בעארבעטין די פעלדער מיט דיא גערטנער, וועט פון דעם זיין פרנסה פר ביידע, וויל עשו הט גנארט זיין פאטר, אונ דר פאטר הט גמיינט אז עשו איז אצדיק, וועט ער געווים וועלען מאכן שותפות מיט יעקב, מיט עולם הזה אונ עולם הבא, אונ ער וועט אייביג שפייזין יעקב, פון וועגין יעקב זאל אים געבין אחלק פון זיין תורה, ווי יששכר מיט זבולון האבין געמאכט. רבקה האט אבער געוואוסט אז עשו איז ארשע אונ ער האט פיינט זיין ברודער יעקב מיט זיין תורה, אונ אז ער וועט האבען דיא ברכה וועט ער פון איר צוא יעקב גאר ניט געבען, דריבער האט זיא גזעהן די ברכה זאל קומען צוא יעקב :

צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא
וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃ לד כִּשְׁמֹעַ
עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה
גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי׃ לה וַיֹּאמֶר בָּא
אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃
לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי
לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר

לִי וַאֲכָלִית מִכֹּלָא עַד לָא
תֵיעוֹל וּבָרֵכְתֵּהּ אַף בְּרִיךְ
יְהֵי׃ לד כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת
פִּתְגָּמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא
רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא
וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרֵכְנִי אַף
אֲנָא (נ"א לִי) אַבָּא׃ לה וַאֲמַר
עַל אָחוּךְ בְּחָכְמְתָא
וְקַבֵּיל בִּרְכְתָךְ׃ לו וַאֲמַר
יָאוּת קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב
וְחַכְּמַנִי דְּנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין
יָת בְּכֵירוּתִי נְסִיב וְהָא
כְּעַן קַבֵּיל בִּרְכְּתִי וַאֲמַר

תולדות אהרן

ואוכל מכל סוטה ה נחרא יג הכי קרא ברכות ו :

רשב"ם

אימא לי איני אתאור"ש ב"ל : גם ברוך יהיה. שמיהר לעובדני וגם ידע שבעצת רבקה עשה הכל והיא היתה מכרת בו שראוי לברכות : (לו) הכי קרא שמו יעקב. בתמיה הלשון אשר קרא שמו יעקב בשעת לידה בשביל שירו אוחזת בעקבי ונמצאתי אני בכור והוא פשוט והיה לו ליטול פאות סמני

בעל הטורים

ואברכהו. ב' דין ואידך כי אחד קראתיו ואברכהו גבי אברהם רמז ברכת אברהם בירך את יעקב. וכתיב נמי ויתן לך את ברכת אברהם : (לה) במרמה. ב' במס' דין ואידך ויענו בני יעקב וגו' במרמה בשביל שהוא בא לאביו במרמה באו בניו במרמה : ברכתך. ב' במס' ויקח ברכתך. על עמך ברכתך סלה. שמזו הברכה היה לבניו ברכה סלה : (לו) ברכתי. ג' במס' לקח ברכתי. קח נא את ברכתי. ולויתי את ברכתי הקב"ה לוה את ברכתו ולא חסר כלום מכל הדורון כדכתיב ויבא יעקב שלם :

שפתי חכמים

הילית' : ח וא"כ לפי מדרש רז"ל יהיה פי' של ויחרד אינו כמשמעו ל' תמיהה אלא פחד על פתיחת גיהנם ואע"פ דלפי פשוטו נמי ויחרד אינו ל' תמיהה אלא ל' חרדה אלא ר"ל דהחרדה היה כמשמעו על דבר המתמיה של מי איפוא ולאפוקי לפי המדרש החרדה הוא הגיהנם : ט (ג"א) פי' מתחתיו תחת עשו כי עם יעקב נכנס ג"ע ועם זה גיהנם : י פי' שאינה מלה מורכבת מאיה ואיפה רק הוא לשון בפ"ע והוא משמש לכמה ענינים וכו' : כ דאל"כ מכל ל"ל : ל וק' והלא קרא דויעקבני הוא אחר פסוק גם ברוך יהיה. וצ"ל דכוונתו עשו לעק מיד בקול רם מה עשה לי האח הזה ויעקבני זה פעמים ושמע אביו ואמר גם ברוך יהיה והנה כשמוע עשו דברי אביו שאמר גם ברוך יהיה אחר שאמר ויעקבני זה פעמים ולא השגיח בו אז אמר לו הכי קרא שמו יעקב כלומר אני משיג שאהוב בעיניך עקיבתו ורמאותו ומש"ה קראתו יעקב לשון עתיד ולא עקב שיעקבני פעמים (מהרש"ל) : מ דאל"כ גם ברוך יהיה למה לי הלא כבר ברכו : נ דאל"כ מאי ברוך יהיה : ס שהוא מבואר ממ"ש אחריו ועבדתני חנם הגידה לי וגו' :

רש"י

ח גיהנם פתוחה ט מתחתיו : מי אפוא. ל' לעצמו נשמש עם כמה י דברים. ד"א איפוא איה פה מי הוא ואיפוא הוא הצד ציד : ואכל מכל. מכל טעמים כ שבקשתי לטעום טעמתי בו (ב"ר) : גם ברוך יהיה. שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את ל הברכות לכך הסכים מ וברכו מדעתו (ב"ר) : (לה) במרמה. נ בחכמה : (לו) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא כמו (לקמן כט) הכי אחי ם אתה שמא לכך נקרא שמו יעקב ע"ש סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים אמר לו אביו מה עשה לך אמר לו את בכורתי לקח אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה : ויעקבני. כתרגומו וכמני ארבני וארב וכמן ויש מתרגמין

פירוש לתורת אלהים

איז ער אונ וויא איז ער וואס האט גיפאנגען אנגפאנג וַיָּבֵא לִי אונ האט מיר גיבראכט וָאֹכַל אונ איך האב גיגעסין פון אלץ איידער דו ביסט גקומן וָאֲבָרְכֵהוּ אונ איך האב אים גיבענטשט. רש"י שרייבט דרום שטייט איך האב גגעסן פון אלץ וואררום יצחק הט אזו גזאגט פון אלי מטעמים וואס איך האב גוואלט פר זיכן האב איך פר זיכט אין דעם עסין גם אוך בָּרוּךְ יִהְיֶה גיבענטשט זאל ער זיין. רש"י שרייבט דרום האט יצחק גיזאגט גיבענטשט זאל ער זיין כדי מען זאל ניט זאגין אז ווען יעקב זאל ניט גוועזן נארין צוא זיין פאטר וואלט ער ניט גינומען די ברכות דרום האט יצחק מסכים גוועזן און הט אים גבענטשט מיר זיין וויסין: (לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו אז עשו האט גיהערט די רייד פון זיין פאטער אז יעקב האט צו גנומן די ברכות וַיִּצְעַק הט ער גשריגן אגרוס גשריי אונ זייער אביטערס וַיֹּאמֶר לְאָבִיו אונ ער האט גיזאגט צו זיין פאטר בָּרְכֵנִי בענטש מיך אוך מיין פאטר : (לה) וַיֹּאמֶר האט יצחק גיזאגט בָּא דיין ברודער איז גקומן מיט חכמה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ אונ האט צו גנומען דיין ברכה : (לו) וַיֹּאמֶר הט עשו גזאגט הֲכִי אונ דרום קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב איז ווארען גרופען זיין נאמען יעקב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם ווייל ער הט מיך גענארט צווייא מאל אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח מיין בכורה הט ער צו גנומען וְהִנֵּה אצונד האט ער צו גנומן מיין ברכה. דער מדרש תנחומא שרייבט וואס הט זיך יצחק דער

הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃ לז וַיַּעַן יִצְחָק
וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ
וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים
וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא
מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃ לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־
אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי
בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ
וַיֵּבְךְּ׃ לט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ

חֲלָא שְׁבַקְתְּ לִי בִּרְכְתָא׃
לז וַאֲתֵיב יִצְחָק וַאֲמַר
לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵהּ לָךְ
(נ״י עֲלָנָךְ) וְיָת כָּל אֲחוּהִי
יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִּין
וְעִיבוּר וַחֲמַר סְעַדְתֵּהּ
וְלָךְ הָכָא מָה אַעְבֵּיד
בְּרִי׃ לח וַאֲמַר עֵשָׂו
לַאֲבוּהִי הֲבִרְכְתָא חֲדָא
הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף
אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו
קָלֵהּ וּבְכָא׃ לט וַאֲתֵיב
יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ
הָא מְטוּבָא דְאַרְעָא יְהֵא

תו״א ועיין סנהדרין ע: הברכה שם קא:

רשב״ם

יפול פי שנים ממני וכן הכי אתי אתה ודייך ליטול שכר הרבה ועבדתני חנם בתמיה ובן בבבא בתרא שנינו בפ׳ מי שמת בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו נכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים אדמון אומר וכי בשביל שאני זכר ויפה כחי בנכסים מרובים הורע כחי בנכסים מועטים בתמיה: (לז) נתתי לו לעבדים. מה שקנה עבד קנה רבו:

רש״י

וחכמני נתחכם לי: אצלת. לשון הפרשה כמו ויאצל (ס״א ויצל): (לז) הן גביר. ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה אם תקנה נכסים שלו הם שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה. איה איפא אבקש מה לעשות לך: (לח) הברכה אחת. ה״א זו משמשת לשון תמיה כמו (במדבר יג) הבמחנים השמנה היא (ש״ב ג) הכמות נבל: (לט) משמני הארץ וגו׳. זו איטליא״ה ע של

שפתי חכמים

ע לאפוקי ממה שנאמר לעיל מטל השמים ומשמני הארץ דלעיל קאי אפירות הארץ שהתבואה והפירות שבארצך יהיו שמנים וטובים אבל

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקודש משיבו הוא הצד ציד כלומר עשו והיינו דקאמר ליה יצחק לעשו ולכה איפה מה אעשה בני כלומר אתה עתיד להיות אפיה בגיהנם אם כן מה אעשה לך: (לז) ולכה איפה. ולכה כתיב בה״א מלא אמר לו יצחק לעשו לאחר שיעברו חמשת

פירוש לתורת אלהים

שְׁרֶאקֶן וָוארֶן עֶר הָט זִיךְ גְטְרַאכְט טָאמֶר הָאבּ אִיךְ אֵיין עֲבֵירָה גְטָאן וָוס אִיךְ הָאבּ גִיבֶּענְשְׁט דֶעם יוּנְגְסְטֶן זוּהְן פַר דֶעם עֶלְצְטֶען אוּנ אַז עֵשָׂו הָט אָן גְהוֹבֶּן צוּ שְׁרַייֶען יַעֲקֹב הָאט גִיקְלִיגְט אִיבֶּער מִיר צְוֵויי מָאל הָט אִים יִצְחָק גְפְרֶעגְט וָוס הָט עֶר דָען דִיר גְטָאן הָט עֶר גִיזָאגְט מַיין בְּכוֹרָה הָאט עֶר צוּ גְנוּמֶן הָט יִצְחָק גְזָאגְט דְרוּף הָאבּ אִיךְ מִיךְ מְצַעֵר גְוֶועְן אִיךְ הָאבּ גְטְרַאכְט אִיךְ הָאבּ אֶפְשַׁר אוּם רֶעכְט גְטָאן וָוס אִיךְ הָאבּ גְבֶּענְשְׁט דֶעם קְלֶענְצְטֶן זוּהְן פְרוּר פוּן דֶעם עֶלְצְטֶן אַצוּנְד הֶער אִיךְ אַז אִיךְ הָאבּ דֶעם בְּכוֹר גְבֶּענְשְׁט אַזוֹ זָאל עֶר גְבֶּענְשְׁט זַיין וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הֲלֹא פַר וָואר אָצַלְתָּ לִי בְּרָכָה דוּ הָאסְט אֶפּ גְשַׁייד צוּ מִיר אַבְּרָכָה: (לז) וַיַּעַן יִצְחָק הָט יִצְחָק גֶעֶנְפֶרְט וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו הֵן אֵיין הַאר הָאבּ אִיךְ אִים גְטָאן אִיבֶּר דִיר וְאֶת אוּנ אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבּ אִיךְ גֶגֶעבֶּן צוּא אִים צוּ קְנֶעכְט וְדָגָן אוּנ מִיט קָארִין אוּנ מִיט ווַיין הָאבּ אִיךְ אִים גְמַאכְט אוּנְטֶער לֶענִין (עיין רש״י) וּלְכָה אוּנ צוּא דִיר אֵפוֹא וִויא זָאל אִיךְ דִיר גֶעבֶּען אַעֵצָה מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי וָוס זָאל אִיךְ טָאן צוּ דִיר מַיין זוּהְן: (לח) וַיֹּאמֶר הָט עֵשָׂו גְזָאגְט צוּם פָאטֶער הַבְרָכָה אִיז דֶען נָא, אֵיין בְּרָכָה צוּא דִיר מַיין פָאטֶער בָּרְכֵנִי גַם אָנִי אָבִי בֶּענְטְשׁ מִיךְ אוֹךְ מַיין פָאטֶר וַיִּשָּׂא הָט עֵשָׂו אוֹיף גְהוֹבֶּן זַיין קוֹל אוּנ הָט גְוֵויינְט: (לט) וַיַּעַן הָט יִצְחָק זַיין פָאטֶער גֶעֶנְטְפֶערְט אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ אִים הִנֵּה פֶעטִיקַייט פוּן דֶער עֶרְד זָאל זַיין דַיין זִיצוּנְג וּמִטַּל

משלים על התורה

(לז) וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי. דֶר מדרשׁ זָאגְט יִצְחָק הָאט גִיזָאגְט צוּ עֵשָׂו, אֵפוֹא, הֲרֵי פִּתְךָ אֲפוּיָה, דַיין בְּרוֹיט אִיז דָאךְ גֶעבַּאקְט, דוּ הָאסְט דָאךְ פֶערְטִיגֶע ברוט. נוּאס ווִילְסְטוּ נָאךְ, דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַגְרוֹסֶער שַׂר וָואס אִיז גִיוֶועְן זֵייעֶר רַייךְ, עֶר הָט גְהַאט פִיל פֶעלְדֶער, גֶערְטְנֶער, שְׁטֶעט, דֶערְפֶר, דָס אַכְטוּנְג גֶעבֶּן אוֹיף דִי אַלֶע זַאכִין אִיז אִים גִיוֶועְן זֵייעֶר שְׁוֶוער. אוּנ עֶר הָט גִיוָואלְט זִיצְן רוּהִיג אִין זַיינֶע סַאלָאנֶען אוּנ פָארִין שְׁפַּאצִירֶען אִין פְרֶעמְדֶע לֶענְדֶר, הָט עֶר גְנוּמֶן אַ מֶענְטְשׁ אוּנ הָט אִים גִימַאכְט פַאר אַעֶלְצְטִין אוֹיף דֶעם גַאנְצִין פַארְמֶעגִין, פַארְשְׁטֵייעְן מִיר אַז דֶער עֶלְצְטֶער וֶועט פוּן דִי אַלֶע פֶעלְדֶר אוּנ גֶערְטְנֶר, שְׁטֶעט אוּנ דֶערְפֶר מֶער הָאבֶּן וִוי דֶר שַׂר, אוּנ וֶועט מִיט דֶר צַייט רַייךְ וֶוערִין, דָס הָט יִצְחָק גִיזָאגְט צוּ עֵשָׂו, אִיךְ הָאבּ צוּ יַעֲקֹב גִיבֶּענְטְשְׁט מִיט אַזוֹ אַגְרוֹסִין פַארְמֶעגִין, יַעֲקֹב וֶועט

דאך

וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃ מ וְעַל־חַרְבְּךָ
תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל
צַוָּארֶךָ׃ מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב
עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי
וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ מב וַיֻּגַּד
לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל

מוּתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא
מִלְּעֵלָּא׃ מ וְעַל חַרְבָּךְ
תֵּיחֵי וְיָת אֲחוּךְ תִּפְלַח
וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל
פִּתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא וְתַעְדֵּי
נִירֵהּ מֵעַל צַוְּרָךְ׃ מא וּנְטַר
עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל
בִּרְכְּתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲבוּהִי
וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יִקְרְבוּן
יוֹמֵי אֶבְלָא דְאַבָּא וְאֶקְטוֹל
יָת יַעֲקֹב אָחִי׃ מב וְאִתְחַוָּה
לְרִבְקָה יָת פִּתְגָּמֵי עֵשָׂו
בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרָת

ת"א וסיס כאשר סנס סט : וישטם עשו גרטס ז :

רשב"ם

(ם) ועל חרבך תחיה. אומנתך שורית צד חיות בכלי זיינך : כאשר תריד. כמו אריד בשיחי כשיעבור בך גערן ולא תוכל לסבול ופרקת עלו :

שפתי חכמים

כאן נאמר על המקום שיהיה המקום ממקום השמן שבארץ שם שני מושבך ולא כמושבך ע"כ שמורה על המקום שאשר שם דאם ל"כ קשה הא בירך את יעקב בברכת משמני הארץ : פ (מהר"ן) וא"ת שלא נמלא שנתן יצחק ליעקב הברכות על תנאי וי"ל דכתי' ויתן לך האלהים מלת האלהים משמע בדין שאם אתה ראוי וכו' : צ הע"פ שהיה רשע את זה לא עשה שיהא מצער את אביו כי היה נוהג בו כבוד באביו והא ראיה ממה שנאמר וירא עשו כי רעות

רש"י

ין (כ"ר) : (מ) ועל חרבך. כמו בחרבך יש על שהוא במקום סות ב' כמו (יחזקאל לג) עמדתם על חרבכם בחרבכם (שמות ו) על צבאותם בצבאותם : והיה כאשר תריד. לשון צער כמו (תהלים נה) אריד בשיחי כלומר כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה פ להצטער על הברכות שנטל ופרקת עלו וגו' : (מא) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו שלא אצער את אבא צ ומ"א לכמה פנים יש : (מב) ויגד לרבקה. ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו

דעת זקנים מבעלי התוספות

אלפים אז ימלוך מה אעשה לך שאז יתן הקב"ה נקמתו כאדום : (ם) והיה כאשר תריד. ל' וירד מיעקב והיה כאשר תמשילו עליך שתעבדהו ברצון נפשך ופרקת עלו. פי' כי בזה תעשה שתפרוק עולו מעל צוארך שלא ישתעבד בך כל כך: (מא) יקרבו ימי אבל אבי. פי' אגרום שיקרבו ימי אבל אבי אם אהרגה את יעקב אחי ולפיכך אניח מלהרגו עד שימות האב :

ליקוטים על התורה

(מ) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וגו׳. דר מדרש שרייבט אין דיא שטאט טבריא איז גיוועזן איינר דקליטיינוס ער האט געפיטערט חזירים ניט וייט פון שטאט, קינדר פון חדר פלעגין קומען שפאצירען אויסער די שטאט, אונ פלעגין אים שלאגין, אין פיל יאהרין שפעטר איז דקליטיינוס געווארן אמלך, האט ער געשיקט בריף אין טבריא ערב שבת פארין נאכט דיא רבנים אונ די גרעסטע פון יודין זאלין זונטאג פריה שטיין פאר אים אין פמיים נעבין ירדן, אונ ער האט גיבאטין דעם שליח ער זאל ניט געבין די בריף צו די יודין ביז עס וועט ווערין שבת, אונ עס איז ניט מעגליך גיוועזן מען זאל קענען קומען צום מלך דקליטיינוס ביז זונטאג פריה, רבי שמואל בר נחמן איז געגאנגען אין באד זיך ריין וואשען אויף שבת, האט ער גזעהן רבי ורבי יהודה הנשיאו שטייט נעבין גרוסין בית המדרש מיט אטרויעריג פנים, רבי שמואל הט גיזאגט צו רבי פר וואס ביזטו טרויעריג, האט רבי גיזאגט איך האב בעקומען אזוי אבריף פון מלך ווי עס שטייט פריער) הט רבי שמואל גיזאגט צו רבי קום אין באד וואשט דיך ריין אויף שבת, הקב"ה וועט געוויס

פירוש לתורת אלהים

הַשָּׁמַיִם אונ פון טוי פון דעם הימל פון אויבן : (מ) וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה אונ מיט דיין שווערד זאלסטו דיך דער נערען וְאֶת אונ דיין ברודער זאלסטו דינען וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד אונ עס וועט זיין אז דוא וועסט קלאגען כלומר אז דיא ישראל וועלען עובר זיין אויף דער תורה וועסטו האבען אפתחון פה צוא קלאגן אויף דיא ברכות וואס ער האט בייא דיר גנומען וּפָרַקְתָּ דענסטמאל זאלסטו אראפ ווארפען זיין יאך פון דיין האלז : (מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב אונ עשו הט גהאסט אויף יעקב עַל אויף דער בְּרָכָה וואס זיין פאטער האט אים גבענשט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ אונ עשו האט גיטראכט אין הארצען יִקְרְבוּ עס וועלין גנענען דיא טעג פון דעם טרויערקייט פון מיין פאטער אז מיין פאטער וועט שטארבען וְאַהַרְגָה וועל איך הרגינען מיין ברודער יעקב אבער פר מיין פאטערס לעבען וועל איך אים ניט הרגינען ווארום איך וויל מיין פאטער ניט מצער זיין : (מב) וַיֻּגַּד אונ עס איז גזאגט געווארען צו רבקה ברוח הקודש דיא רייד פון עשו איר עלצטען זוהן וַתִּשְׁלַח אונ

משלים על התורה

דאך וועלין זיצען אין בית המדרש אונ לערנען תורה, אז דו וועסט אים דינגען, וועסטו דאך ווערין אפלעצטער אויף זיין גאנצין פארמעגען, וועסטו האבען מעהר פאר אים אונ מיט דערצייט וועסטו רייך ווערען אונ פתח אפויה, דיין ברויט וועט זיין געבאקען, אונ דוא וועסט אלץ האבען גרייט :

אונקלוס

לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא
וַאֲמַרַת לֵיהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךְ
כְּמִן לָךְ לְמִקְטְלָךְ׃
מג וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי
וְקוּם אִיזִיל לָךְ לְוַת לָבָן
אָחִי לְחָרָן׃ מד וְתֵתֵיב עִמֵּהּ
יוֹמִין זְעֵירִין עַד דְּיִתוּב
רוּגְזָא דְאָחוּךְ׃ מה עַד
דְּיִתוּב רוּגְזָא דְאָחוּךְ מִנָּךְ
וְיִתְנְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתָּ לֵיהּ
וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן
לְמָה אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן
יוֹמָא חָד׃ מו וַאֲמַרַת

תו״א למה אשכל סוטה יג:

וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן
וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ
מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃ מג וְעַתָּה בְנִי
שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן
אָחִי חָרָנָה׃ מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים
אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת
אָחִיךָ׃ מה עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ
וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי
וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָה אֶשְׁכַּל גַּם־
שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃ מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה

רשב״ם

(מה) גם שניכם. אם יהרוג אותך גם הוא יהרג על ידי גואלי הדם:

רש״י

מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחוה לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומ״א כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו לשון תנחומים ק מתנחם הוא על הברכות בהריגתך: (מד) אחדים. מועטים: (מה) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. [למד עלן] הקובר את בניו קרוי שכול. וכן ביעקב אמר כאשר שכלתי שכלתי: גם שניכם. אם יקום עליך

שפתי חכמים

בנות כנען בעיני יצחק אביו וגו׳: ק. וא״ת והלא גם לפי המדרש הוא לשון תנחומין י״ל דה״פ אם באנו לפרש מל׳ המדרש שהוא ל׳ תנחומין ואינו ל׳ מחשבה אז נוכל לפרשו שמתנחם על הברכות בהריגתך ואין

פירוש לתורת אלהים

זיא האט געשיקט אונ האט גרופען צוא יעקב איר קלענצטען זוהן וַתֹּאמֶר אֵלָיו אונ זי הט צו אים גזאגט הִנֵּה דיין ברודער בראט זיך צוא הרגען דיך (ע׳ רש״י) דער מדרש שרייבט אזו הט זי צו אים גזאגט דו ביסט שון ביי אים לאנג געשטארבין אין זיינע אויגן אונ ער הט שון געטרונקען אויף דיר אכוס של תנחומים אונ דער פשוטער פשט איז ער טרייסט זיך אויף די ברכות מיט דעם וואס ער וועט דיך הרגינען: (מג) וְעַתָּה אונ אצונד בְּנִי שְׁמַע בְּקֹלִי מיין זוהן פאר נעם מיין קול וְקוּם אונ שטיי אויף בְּרַח אנטלויף צו מיין ברודער לבן אין חרן: (מד) וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ אונ דו זאלסט זיצען מיט אים כלומר דו זאלסט ביי אים זומען יָמִים אֲחָדִים ווייניג טעג עַד בִּיז עס וועט ווידער קערען דער צארן פון דיין ברודער: (מה) עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ ביז עס וועט ווידער קערען דיין ברודערס צארן פון דיר וְשָׁכַח אונ ער וועט פר געסען וואס דו האסט אים גטוען וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם וועל איך שיקען אונ וועל דיך נעמען פון דארטען לָמָּה ווארום אֶשְׁכַּל זאל איך ווערען פאר וואָרפען פון אייך ביידע אין איין טאג (עיין רש״י): (מו) וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק אונ רבקה

ליקוטים על התורה

מיט אונז טאהן נסים, זענן זייא ביידע אריינגגאנגען אין באד, אין נקומען אשד אין באד אונ האט געלאכט אונ גטאנצט פר זייא. האט רבי גיוואלט אגעשרייא טאהן אויף דעם שד, ער זאל ניט לאכין אונ טאנצין, הט רבי שמואל גיזאגט צוא רבי לאז אים טאנצין, עס קען זיין ער איז פרייליך ווייל דורך אים וועט צוא אונז גיטאהן ווערען נסים, הט רבי שמואל גיזאגט צום שד דיין הערר ורבי איז מיט צער אונ דוא לאכסט אונ טאנצט; הט דער שד גיזאגט גייט אהיים, עסט אונ טרינקט, אונ מאכט אגוטין שבת, הקב״ה וועט צוא אייך טאהן נסים, אונ איך וועל אייך שטעלין פאר דעם מלך זונטאג פריה, מוצאי שבת נאך הבדלה איז גקומען דר שד אונ הט גנומען אלע רבנים אונ האט זייא גיטראגין ביז צום טויער פון שטאט פמיים. איז מען געקומען צום מלך אונ מען הט גיזאגט צו אים די רבנים שטייען געבין טויער, האט דער מלך גיזאגט מען זאל פארשליסן דעם טויער, אונ מען זאל זיי ניט אריינלאזין, האט דר שד גנומען די רבנים אונ הא[illegible] זיי גטראגן איבר דעם טויער אונ הט זייא געשטעלט אין מיטן שטאט אין גאס, הט מען גיזאגט צום מלך די רבנים שטייען אין מיטן גאס, הט דר מלך גיזאגט מען זאל הייצין דיא באד דריי טעג אונ דריי נעכט אונ נאכדעם זאלן די רבנים אריין גיין אין באד אונ זאלען זיך ריין וואשין, נאכדעם וועלען זיי קומען צו מיר, מען הט געהייצט די באד דריי טעג אונ דרייא נעכט, אונ ווייל די היץ אין באד איז גיוועזן זייער גרויס איז ניט מעגליך גיוועזן אינוויינינג אריין צו גיין, איז געקומען דער שד אונ האט געגאסין אין באד פיל קאלטע וואסער, ביז דיא היץ איז ווייניגער געווארען, זענען אריינגעגאנגען דיא רבנים אין באד אונ האבן זיך ריין גוואשין אונ האבין זיך געשטעלט פאר דעם מלך, דער

אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת
אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת
כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים׃
כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ
אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה
אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־
לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי
אִמֶּךָ׃ ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ
וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ ד וְיִתֶּן־

מו רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי
מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם
נָסֵיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת
חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת
אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּין׃
א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב
וּבָרֵיךְ יָתֵיהּ וּפַקְדֵיהּ וַאֲמַר
לֵיהּ לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת
כְּנָעַן׃ ב קוּם אֱזֵיל לְפַדַּן
אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל
אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב לָךְ
מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן
אֲחוּהָא דְאִמָּךְ׃ ג וְאֵל
שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפֵּשְׁךְ
וְיַסְגְּנָךְ וּתְהֵי לִכְנִשַׁת
שִׁבְטִין׃ ד וְיִתֵּן לָךְ יָת

רשב"ם

(מו) אם לקח יעקב. דרך חכמה אמרה רבקה ליצחק להרחיק יעקב מעשו ולא גילתה לו שבשביל שטימת אחיו עשתה כן׃

בעל הטורים

(מו) קצתי בחיי. קו"ף קטנה שראתה שעתיד ליחרב הבית שנגהו ק' אמה וקו"ף של ודרור קן לה גדולה שבקש דוד על ההיכל שגבהו ק' אמה שלא יחרב׃

שפתי חכמים

צריך לפרשו על כוס של תנחומין׃ ר לאו דוקא כל תיבה דלא נמצא כלל זה אלא דוקא בשמות המקומות והארצות כמו בבלה חברונה וקנת

רש"י

ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך ורוח הקדש נזרקה בה ונתנבאה שביום אחד ימותו כמו שמפורש בפרק המקנא לאשתו (סוטה יג)׃ (מו) קצתי בחיי. מאסתי בחיי׃ (ב) פדנה. כמו לפדן׃ ביתה בתואל. לבית בתואל כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה ר הטיל לה ה"א בסופה (יבמות יג)׃ (ג) ואל שדי. מי שדי

ליקוטים על התורה

מֶלֶךְ הָט גִיזָאגְט צוּא דִי רַבָּנִים וְוייל איר ווייסט אַז אַייעֶר גָאט וֶועט צוּ אַייךְ טָאהְן נִסִּים דְרִיבֶּר פַּר שֶׁעמְט איר דֶעם מֶלֶךְ, הָאבֶּן דִי רַבָּנִים גְזָאגְט מִיר הָאבִּין פַּארְשֶׁעמְט אֵיינֶם דְקַלִּיטַיינוּס וָואס הָאט גֶעפִּיטֶערְט חֲזֵירִים, אָבֶּער דֶעם דְקַלִּיטַיינוּס וָואס אִיז אַמֶּלֶךְ זֶענֶען מִיר זַיינֶע קְנֶעכְט, דְקַלִּיטַיינוּס הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט פוּן דֶעסְטְוֶועגִין וַוייטֶער זָאלְט איר נִיט פַּרְשֶׁעמִין אֲפִילוּ דֶעם פְּרָאסְטִין מֶענְטְשׁ פוּן רוֹם, דָם הָט יִצְחָק גֶעזָאגְט צוּ עֵשָׂו וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד, אַז עֶס וֶועט קוּמֶען דִי צַייט נָום דוּ וֶועסְט דַארְפִין גֶעוֶועלְטִיגֶען, אֲפִילוּ דִי קְלֶענְסְטֶע פוּן דִיר וֶועלִין זַיין מְלָכִים, אוּנ דוּא וֶועסְט אַרָאפּ נֶעמֶען דֶעם יָאךְ פוּן יַעֲקֹב פוּן דִיר אוּנ דוּא וֶועסְט גֶעוֶועלְטִיגֶן אוֹיף אִים׃

פירוש לתורת אלהים

הָט גְזָאגְט צוּ יִצְחָק קַצְתִּי בְּחַיַּי אִיךְ הָאבּ פַּר מִיאוּסְתְּ מַיין לֶעבֶּן מִפְּנֵי וֶועגֶן דִיא טֶעכְטֶער פוּן חֵת אִם אוּב יַעֲקֹב וֶועט נֶעמֶן אַוַוייבּ פוּן דִי טֶעכְטֶר פוּן חֵת אַזוֹ וִויא דִי זֶענֶען לָמָּה לִּי חַיִּים וָואס טוֹיג מִיר דָם לֶעבֶּן׃ (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אוּנ יִצְחָק הָט גְרוּפֶן צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָט אִים גְשַׁאפְט וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט לֹא תִקַּח דוּ זָאלְסְט נִיט נֶעמֶן אַ אִשָּׁה פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעַן׃ (ב) קוּם שְׁטֵיי אוֹיף לֵךְ גֵיי אִין פַּדַּן אֲרָם בֵּיתָה צוּם הוֹיז פוּן בְּתוּאֵל דֶר פָאטֶר פוּן דַיין מוּטֶר וְקַח אוּנ נֶעם דִיר פוּן דָארְטִין אַוַוייבּ פוּן דִי טֶעכְטֶר פוּן לָבָן דֶער בְּרוּדֶער פוּן דַיין מוּטֶער׃ (ג) וְאֵל שַׁדַּי אוּנ דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט יְבָרֵךְ זָאל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען וְיַפְרְךָ אוּנ עֶר זָאל דִיךְ פְרוּכְפֶּרִין וְיַרְבְּךָ אוּנ זָאל דִיךְ מֶערֶען וְהָיִיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַיין צוּ אֵיין זַאמְלוּנְג פוּן פֶעלְקֶער׃ (ד) וְיִתֶּן אוּנ עֶר זָאל דִיר גֶעבֶּען דָאס בֶּענְטְשׁוּנְג פוּן אַבְרָהָם לְךָ צוּ דִיר וּלְזַרְעֲךָ אוּנ צוּא דַיינֶע קִינְדֶער מִיט

ספר הישר

(א) וַיִּקְרָא יִצְחָק וגו'. אוּנ יִצְחָק לָאזְט רוּפֶען יַעֲקֹב אוּנ זָאגְט צוּ אִים דוּא זָאלְסְט נִיט נֶעמֶן קֵיין ווַייבּ פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעַן שְׁטֵייא אוֹיף אוּנ גֵיי צוּם הוֹיז פוּן בְּתוּאֵל דֶער פָאטֶר פוּן דַיין מוּטֶער קֵיין חָרָן אוּנ נֶעם דִיר דָארְט אֵיין ווַייבּ פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן לָבָן אוֹיךְ זָאג אִיךְ דִיר אָז דוּא זָאלְסְט נִיט פַאר גֶעסֶען אִין גָאט ב"ה אוּנ גָאט ב"ה וֶועט דִיךְ אוּמְקֶערֶן צוּם לַאנְד ווּי דַיינֶע עֶלְטֶערְן זֶענֶען גִיוֶוען מִיט פִיל קִינְדֶר אוּנ מִיט פִיל גוּטְס אוּנ פִיל עֲשִׁירוֹת אוּנ פְרֵייד אוּנ יִצְחָק פַר לֶענְד פוּן צוּ גִיבִּיטֶען צוּ זַיין זוּן יַעֲקֹב אוּנ צוּ בֶּענְטְשֶׁן אוּנ הָאט אִים גֶעגֶעבֶּען פִיל מַתָּנוֹת אוּנ הָאט אִים אַוֶועק גֶעשִׁיקְט. אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ גֶעהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק אוּנ פוּן זַיין מוּטֶער רִבְקָה אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען קֵיין פַּדַּן אֲרָם אוּנ יַעֲקֹב אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גֶעוֶועזֶן זִיבֶּן אוּנ זִיבְּצִיג יָאר. אוּנ ווִיא יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע נָאךְ חָרָן הָט עֵשָׂו גֶערוּפֶען זַיין זוּן אֱלִיפַז אוּנ הָאט צוּא אִים גֶעזָאגְט קִינֶער זָאל נִיט הֶערֶן. אַצוּנְד אַייל אוּנ נֶעם דִיא שְׁוֶוערְד אוּנ יָאג נָאךְ מַיין בְּרוּדֶער יַעֲקֹב אוּנ זָאלְסְט אִים

לְךָ֙ אֶת־בִּרְכַּ֣ת אַבְרָהָ֔ם לְךָ֖ וּלְזַרְעֲךָ֣
אִתָּ֑ךְ לְרִשְׁתְּךָ֙ אֶת־אֶ֣רֶץ מְגֻרֶ֔יךָ
אֲשֶׁר־נָתַ֥ן אֱלֹהִ֖ים לְאַבְרָהָֽם׃ שביעי
ה וַיִּשְׁלַ֤ח יִצְחָק֙ אֶֽת־יַעֲקֹ֔ב וַיֵּ֖לֶךְ
פַּדֶּ֣נָֽה אֲרָ֑ם אֶל־לָבָ֤ן בֶּן־בְּתוּאֵל֙
הָֽאֲרַמִּ֔י אֲחִ֣י רִבְקָ֔ה אֵ֥ם יַעֲקֹ֖ב וְעֵשָֽׂו׃
ו וַיַּ֣רְא עֵשָׂ֗ו כִּֽי־בֵרַ֣ךְ יִצְחָק֮ אֶֽת־יַעֲקֹב֒
וְשִׁלַּ֤ח אֹתוֹ֙ פַּדֶּ֣נָֽה אֲרָ֔ם לָקַֽחַת־ל֥וֹ
מִשָּׁ֖ם אִשָּׁ֑ה בְּבָרֲכ֣וֹ אֹת֔וֹ וַיְצַ֤ו עָלָיו֙
לֵאמֹ֔ר לֹֽא־תִקַּ֥ח אִשָּׁ֖ה מִבְּנ֥וֹת כְּנָֽעַן׃
מפטיר ז וַיִּשְׁמַ֣ע יַעֲקֹ֔ב אֶל־אָבִ֖יו וְאֶל־
אִמּ֑וֹ וַיֵּ֖לֶךְ פַּדֶּ֥נָֽה אֲרָֽם׃ ח וַיַּ֣רְא עֵשָׂ֔ו כִּ֥י

בִּרְכְּתָא דְאַבְרָהָם לָךְ
וְלִבְנָיךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת
אֲרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ
לְאַבְרָהָם׃ ה וּשְׁלַח יִצְחָק
יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם
לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל
אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְקָה
אִמֵּהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃
ו וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָרֵיךְ
יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלְּחֵיתֵהּ
לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ
מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרֵיךְ
יָתֵהּ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר
לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת
כְּנָעַן׃ ז וְקַבֵּיל יַעֲקֹב מִן
אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ וַאֲזַל
לְפַדַּן אֲרָם׃ ח וַחֲזָא עֵשָׂו

תולדות אהרן
וירא עשו מגילה יז:

רשב"ם

(ד) לרשתך את ארץ מגוריך. מאחר שלא תקח אשה מבנות כנען שהיו עבדים כמו שצוה אברהם ליצחק: (ו) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב. בברכות אחרונות הללו נתן לו את ארץ כנען שניתנה לאברהם וגם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו וגם צווהו שלא לקחת מבנות כנען חשב עשו בלבו מה שנשאתי מבנות כנען נזל ממני ברכת אברהם ולקח את בת ישמעאל ממשפחת אברהם חשב בלבו שמא

רש"י

בברכותיו למתברכין מפיו יברך ש אותך: (ד) את ברכת אברהם. שאמר לו ואעשך לגוי גדול. והתברכו בזרעך. יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ה ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך: (ה) אם יעקב ועשו. איני יודע א מה מלמדנו: (ז) וישמע יעקב. מחובר לענין של מעלה וירא עשו כי ברך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה

שפתי חכמים

בכלים המוזכחה: ש דאל"כ מה ענין זה הפסוק לכאן: ת דאל"כ ויתן לך כברכת אברהם מבע"ל לא את ברכת אברהם דמשמע שנטלה ממנו ונתנה לזה ומה שלא פי' ברכת אברהם לירושת הארץ שיזכה בה הוא יותר מכל שאר בניו משום דירושת הארץ מתנה היא ולא ברכה (הרא"ם): א (קל"מ) יש מקשים מה בא להודיענו שאינו יודע אם לא יודע ישתוק וי"ל דרש"י ידע שיש ליישב בכמה אנפי כפירושי

פירוש לתורת אלהים

דיר לְרִשְׁתְּךָ צוּ מַאכִין דִיךְ יַרְשִׁינֶן דָם לַאנְד פוּן דַיין וואנוּנְג אֲשֶׁר וָואס גָאט הָאט גְגֶעבֶּן צוּא אַבְרָהָם׃ (ה) וַיִּשְׁלַח אוּנ יִצְחָק הָאט אַוֶועק גְשִׁיקְט יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶן אִין פַּדַּן אֲרָם אֶל לָבָן צוּ לָבָן, דֶער זוּהְן פוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה לָבָן אִיז גְוֶועֶן דֶר בְּרוּדֶער פוּן רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וָואס זִיא אִיז דִי מוּטֶר פוּן יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו׃ (ו) וַיַּרְא עֵשָׂו אוּנ אַז עֵשָׂו הָאט גְזֶעהְן כִּי בֵרַךְ אַז יִצְחָק הָט גְבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אוּנ הָט אִים אַוֶועק גְשִׁיקְט אִין פַּדַּן אֲרָם לָקַחַת צוּא נֶעמֶן פוּן דָארְטֶן אַווייבּ בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וֶוען עֶר הָאט אִים גִיבֶּענְטְשְׁט וַיְצַו אוּנ עֶר הָאט גְשַׁאפְּט אוֹיף אִים צוּא זָאגִין לֹא תִקַּח דוּ זָאלְסְט נִיט נֶעמֶען אַ אִשָּׁה פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעַן׃ (ז) וַיִּשְׁמַע אוּנ יַעֲקֹב הָט גְהֶערְט צוּ זַיין פָאטֶר אוּנ מוּטֶר וַיֵּלֶךְ אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶן אִין פַּדַּן אֲרָם׃ (ח) וַיַּרְא עֵשָׂו אוּנ עֵשָׂו הָאט גְזֶעהְן כִּי רָעוֹת אַז דִיא בְּנוֹת כְּנַעַן זֶענֶען אִיבֶּל גְפֶעלֶן אִין דִיא

ספר הישר

הַרְגְנֶען. אוּנ אֱלִיפַז הָט גְנוּמֶן צֶעהְן מֶענְטְשִׁין פוּן זַיין מוּטֶערְס בְּרִידֶער אוּנ אִיז גֶעלָאפֶען נָאךְ יַעֲקֹב. אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָאט דֶער זֶעהְן אַז אֱלִיפַז יָאגְט אִים מִיט צֶעהְן מֶענְטְשֶׁן. אִיז יַעֲקֹב גֶעבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אוֹיף דֶעם אָרְט ווִי עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶן כְּדֵי עֶר זָאל ווִיסֶען וָוס דָס בַּטַייט דֶען עֶר הָט גָאר נִיט גֶעוְויסְט פוּן קֵיין שׁוּם זַאךְ, אוּנ אֱלִיפַז הָט אוֹיס גֶעצוֹיגֶן דִי שְׁוֶוערְד אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט זַיינ׳ע מֶענְטְשֶׁן צוּ יַעֲקֹב. אוּנ יַעֲקֹב הָאט צוּ זֵייא גֶעזָאגְט וָואס בַּטַייט דָס וָואס אִיר זֶענְט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר מִיט אַיירֶע שְׁוֶוערְדֶן הָט אֱלִיפַז צוּ אִים גִינֶעהֶנְט אוּנ זָאגְט צוּ אִים אַזוֹי אוּנ אַזוֹי הָט מִיר מַיין פָאטֶער גֶעזָאגְט אַצוּנְד וֶועל אִיךְ מְקַיֵּים זַיין מַיין פָאטֶערְס גֶעבָּאט וָוס עֶר הָט מִיר גֶעבָּאטֶן. אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָאט דֶר זֶעהְן אַז דִי בֵייד פוּן עֵשָׂו אִיז שְׁטַארְק בַּיי זַיין זוּן אֱלִיפַז הָאט יַעֲקֹב

רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:
ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: ס ס ס

אונקלוס

אֲרֵי בִישָׁא בְּנַת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי:
ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוַת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ: ס ס ס

תו"א וילך עשו מגילה יז ב"ר :

קי"ו פסוקים על"ו סימן. ומפטירין בתרי עשר משא דבר ה' במלאכי סימן א':

רשב"ם

מעתה אוכה לנחלת אברהם: (ט) אחות נביות. לפי שהיה ראשון שבבני ישמעאל קורא אותה אחות נביות וכן ותקח מרים הנביאה אחות אהרן. לפי שאהרן נולד קודם משה קורא לה אחות אהרן אבל במקום שהזכיר משה ואהרן בפסוק אחר קורא אותה אחותם כדכתיב ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם. וכן ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה ראשון כדכתיב לוטן ושובל וצבעון וענה:

שפתי חכמים

המפרשים וע"ש אבל לא ידע איזה הוא אמתי ליישב הפשיטות של מקרא. ועי' כנלד"ל: ב וקשה דמ"ש דנקט הכא עבר ולעיל גבי לדרוש את ה' נקט שם וגבי ויתרוצצו נקט שם ועבר וי"ל דכיון שנקט שתם ויתרוצצו ללמד ולהורות דכשהלכה אצל בתי מדרשות היה יעקב מפרכס לצאת ושם ועבר שתי בתי מדרשות היו דכתיב ויעקב איש תם יושב אוהלים ופי' מסתמא על שניהם נאמר. וגבי ותלך לדרוש את ה' הואיל והלכה אל אחד ודאי הלכה לשם דהוא היה אבי אביו של עבר והיה גדול ממנו. ומה שנקט הכא עבר לבד משום דשם כבר מת היה באותה שעה:

חסלת פרשת תולדות

רש"י

ארם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל ישמעאל: (ט) אחות נביות. ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה ולמדנו שהי' יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים הי' כשנולד יעקב שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם הרי ע"ד ושנותיו היו קל"ז שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו' נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים הי' ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה ב ואח"כ הלך לחרן שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה שנאמר עבדתיך י"ד שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ושכר הצאן משנולד יוסף היה שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' ויוסף בן ל' שנה הי' כשמלך ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים ז' של שובע וב' של רעב ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה צא וחשוב י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ותשע משמלך עד שבא יעקב הרי נ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הרי קי"ו והוא אומר שלשים ומאת שנה הרי חסרים י"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה דהיינו מי"ז עד ל"ט כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כבדו והם כ' שנים בבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך כדכתיב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופי' רז"ל מזה הפסוק ששהה י"ח חדשים בדרך דבית הוה בימות הגשמים וסכות הוה בימות החמה ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים שם אנו מוצאים עוד י"ד שנים אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה מדה כנגד מדה ע"כ מצאתי ברש"י ישן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

חסלת פרשת תולדות:

פירוש לתורת אלהים

אוגען פון זיין פאטער יצחק: (ט) וילך איז עשו גגאנגען צו ישמעאל ויקח אונ ער האט גנומען את מחלת בת ישמעאל מחלת די טאכטער פון ישמעאל בן אברהם וואס ער איז גיוועהן דער זוהן פון אברהם אחות נביות וואס זיא איז גיוועהן דיא שוועסטער פון נביות על נשיו אויף זיינע ווייבער צו אים פר אן ווייב:

ספר הישר

צו אים געגעהנט אונ האט אים אונ זיינע מענטשן נעבעטען אלדונג וואס איך האב אונ אויך וואס מיין פאטער אונ מוטער האבען מיר געגעבען נעמט דס אייך צו אבי איר זאלט מיך נים הרגנען אונ איר וועט האן מיט מיר צדקה. אונ גאט ברוך הוא האט געגעבען חן צוא יעקב אין דיא אויגען פון אליפז אונ האט אים נים נהרגת אונ אליפז האט צוא גענומען גאר דאס גוטס וואס יעקב האט מיט זיך מיט געהאט אונ אליפז מיט זיינע מענטשען האבען זיך אום געקערט צו זיין פאטער עשו:

מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי׃ אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה
אֲהַבְתָּנוּ הֲלֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב׃ וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי
וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר׃ כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב
וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל
לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃ בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי
אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר ׀ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־
שְׁמֶךָ׃ מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גֵאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה
נִבְזֶה הוּא׃ וְכִי־תַגִּשׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ

פירוש ע"ט

משא דבר דס איז די לאסט פון גאטס רייד דס איז די נבואה וואס איז איבר גיגעבן געווארן צו מלאכי הנביא וואס ער זאל איבר געבן צו די ישראל ביד מלאכי אונ דם נביאות איז נאך פון לאנג געווען אין דר האנט פון מלאכי אונ פון דאנן האבן דיא חכמים גדרשת אז אלע נביאים זענין גשטאנען אויף דעם בארג סיני אונ דארטן איז איבר גיענטפערט געווארן צו זיי דס נביאות אהבתי גאט הט גזאגט צו די ישראל איך האב אייך ליב ואמרתם אונ אוב איר ישראל וועט זאגן במה מיט וואס ווייסן מיר אהבתנו אז דו האסט אונז ליב וועל איך אייך זאגן הלא פר וואר אח עשו עשו איז דאך א ברודער צוא אייער עלטער פאטער יעקב נאם יי' רעט גאט ואהב את יעקב אונ איך האב ליב גהאט יעקב צו געבן אים א גוט לאנד דס איז ארץ ישראל וואס אלע אומות ווילן איהר ואת עשו שנאתי אונ עשו האב איך פיינט גהאט ואשים אונ דערפאר האב איך פאר וויסט זיינע בערג ואת אונ זיין נחלה האב איך גמאכט אוואנונג פר דיא שלאנגן פון דער מדבר כי תאמר אדום אז אדום וועט זאגן רששנו מיר זענען פריער ארעם גיוועזן דרום זענין אונזרע שטעט וויסט גוועזן אבר יעצט זענען מיר רייך גיווארן פון דעם רויבונג וואס מיר האבן בארויבט ירושלים ונשוב ונבנה אונ וועלן מיר ווידער קערין אונ וועלן בויען אונזרע חרבות כה אמר יי' צבאות הט גאט אזו גזאגט המה יבנו זיי וועלן בויען ואני אהרוס אונ איך וועל צו שטערין דאס הייסט איך וועל צוא ברעכען זייער גביא וקראו להם אונ מען וועט זייער גרענעץ רופען גבול רשעה אביי זער גרענעץ והעם אונ זיי זענען אזו א פאלק אשר וואס גאט האט אויף זייא גצערינט אויף אייביג ועיניכם תראינה אונ אייערע אויגן איר ישראל וועלען דס זעהן ואתם תאמרו אונ איר וועט זאגן יגדל עס זאל גזעהן ווערן דיא גאולה פון גאט איבר דיא אויסלייזונג פון ישראל צו לאזען ווייסען אז מיר זענען זיין פאלק זאגט גאט ב"ה בן יכבד אב אויף אזוהן איז אחיוב ער זאל ערליך האלטן זיין פאטער ועבד אדוניו אונ א קנעכט זיין הארן אונ איר ישראל ווערט אן גרופן קינדער אונ קנעכט צו מיר נוא זאגט גאט ב"ה מסתמא נפשך ואם אב אני אוב איך בין צו אייך א פאטער איה כבודי ווא איז מיין כבוד דס הייסט פאר וואס האלט איר מיך ניט ערליך ואם אדונים אני אונ אויב איך בין אהאר איה מוראי ווא איז מיין מורא אמר אזו האט דר גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט גזאגט צו אייך הכהנים בוזי שמי איר כהנים וואס איר זענט מבזה מיין נאמן ואמרתם איך ווייס אז איר וועט זאגן מיט וואס האבען מיר דיין נאמען מבזה געווען וועל איך אייך זאגן דס איז דער בזיון וואס איר מאכט גנעהגן אויף מיין מזבח פאר אום ווירדיגט ברוט ואמרתם אונ אז איר וועט זאגן במה גאלנוך מיט וואס האבען מיר פר מיאוסת צו דיר דם ברוט פון דיין מזבח ענטפער איך אייך מיט דעם האט איר פר אום ווירדיגט באמרכם מיט דעם וואס איר זאגט שלחן

משלי יהודא

כי תאמר אדום רששנו וגו' וקראו להם גבול רשעה וגו'. על פי משל, גבירים האבן גטיילט נדבות צו נשרפים יעדען לערך נאך זיין שאדען איש כברכת ידו, איז ארין גקומן א ארומאן וואס הט קיין מאל קיין שטוב גיהאט אונ הט פר לאנגט אנדבת הגונה זאגט דר ממונה איך האב נאר רשות צו געבן נדבות צו די וואס זענען בדלות גווארן דורך די שריפה אבער דו ביסט גוועזין איין עני פון גבורינשאפט אונ די שריפה הט דיר קיין שאדין גיטאן. אזו אלע מצרים וואס זענען גוועזין במעלת הצלחה אפילו זיי פאלן אראפ פון דער הצלחה האבן זייא אהאפנונג זיי וועלן נוייטער ארויף שטייגין צו זייער הצלחה, אבער אדום וואס אויף אים שטייט (הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד) אויף אים איז גגזר גווארן ער זאל זיין שטענדיג נידעריג אין שטאנד דריבער אז ער וועט האבן אמפלה וועט ער נאגין חאטשי איך בין פר ארימט גווארן אבער איך וועל נוייטר אויף גבויט ווערן, זאגט השי"ת (המה יבנו ואני אהרוס) זייא וועלן בויען אונ איך וועל צערשטערין (וקראו להם גבול רשעה) ווייל אויף זייא צערינט השם יתברך ביז אייביג אז זייא זאלען זיין במצב השפלות:

גאטס טיש איז פר שעמט דען דיא כהנים האבן מבזה גוועזן די קרבנות אונ האבען גזאגט מחמת עס איז אגרוסע טרחא דס טיילן איטליכן קרבן בזונדער ווילן מיר בעסר גאר קיין חלק ניט נעמן דר מיט הט איר כהנים מבזה גיוועזן דאס ברוט פון מיין מזבח וכי אונ אז איר טוט גנעהגען אבלינדן לזבח צו

נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְנֵי־אֵל וִיחָנֵנוּ
מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם
וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה
מִיֶּדְכֶם׃ כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ
לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ
בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ׃ וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם
אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה׃ וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת
לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם׃ וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה
הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃ אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם

פירוש ע"ט

שעכטין אז איר זייט פאר מיר מקריב אבלינדע בהמה פר אקרבן אין רע איז דען דס ניט אבייזע זאך פון אייך וכי און אז איר מאכט גינעהען פאר אקרבן אהינקעדיגע בהמה אדר אקראנקע אין רע איז דאס ניט אבייזע זאך פון אייך הקריבהו גנעהן גאר אזעלכן צו דיין שררה און זעה הירצך אוב ער ווערט דיך באוויליגן או הישא פניך אוב ער וועט פר טראגן דיין פנים, דען צו אשררה מוז מען אוך ארעכטע מליץ שיקען ניט קיין בלינדן אדער אהינקעדיגן נוא זאגט דער נביא ועתה און יעצט איר כהנים וואס איר טוט דם שלעכץ ווי זאל דם אוף גיין אוף אייער הארצן איר זאלט זיין דיא שלוחים פון די ישראל חלו אז איר זאלט בעטן פר גאט און אז ער זאל אונז לייט זעליגן פר וואר מידכם היתה זאת פון אייער האנד איז דאס בייז גוועען הישא קאן דען דס זיין אז ער זאל פר נעמן פון אייך אייער גבעט אמר יי צבאות אזו הט גזאגט גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט מי גם בכם ווער איז אוך צווישן אייך ד"ה הלואי עס זאל אוף שטיין אגוטר מענטש פון אייך ויסגור דלתים און זאל פר שליסן די טירן פון דעם בהמ"ק איר זאלט דארטן ניט ברענגן די אום ווירדיגע קרבנות ולא און איר זאלט ניט אן צינדן אוף מיין מזבח אומזיסט אזעלכע קרבנות וואס זענן מיר ניט מרוצה איך לייד אייך ניט אמר יי צבאות זאגט גאט ומנחה און קיין מנחה וועל איך אוך ניט באוויליגן פון אייער האנט כי דען ממזרח שמש פון דר זייט וואס די זון הייבט אן צו שיינען דאס איז מזרח זייט ועד מבואו און ביז מערב זייט וואס זיא גייט דארט אונטר גדול איז גרוס מיין נאמן צווישן די פעלקר זיי זאגן איך בין אגאט איבר אלע געטר ובכל מקום און אין אלע ערטר מקטר ווערט גרעמפט און גינעהנט פון מיינט וועגן אפילו דיא עובדי כוכבים זענין מנדב קרבנות פון מיינט וועגן ומנחה טהורה און עס איז גלייך וויא זייא וואלטן מקריב גוועען אריינעם קרבן מנחה כי גדול שמי בגוים ווארום דורך אייך איז מיין נאמן גרוס צווישן די פעלקר אמר זאגט גאט דר הער פון אלע הערשאפט ואתם מחללים אותו און איר מאכט אים פר אום הייליגן מיט זיין נאמן ווייל איר זאגט דר טיש פון גאט דר מזבח איז אומווירדיג וניבו און זיין רייד וואס איר רעט אוף אים זאגט איר תמיד נבזה זיין עסין וואס מיר עסין פון אים איז מבוזה ואמרתם און איר זאגט מיר האבן גיבראכט אמאגערי בהמה פר אקרבן ווארום מיר זענען ארומע לייט והפחתם און דרום מאכט איר מיין מזבח טרויעריג. רש"י שרייבט עס וואלט גידארפט שטיין אותי איר מאכט מיך טרויעריג נאר פון גאטס כבוד וועגן שטייט אותו אמר אזו זאגט דר הער פון אלע הערשאפטין און ווידר מאכט איר טרויעריג מיין מזבח והבאתם און איר טוט ברענגען אנגעזלטע בהמה ואת הפסח און אהינקעדיגע ואת און אקראנקע והבאתם און איר ברייננט מיט אקרבן מנחה מען זאל זיי מקריב זיין הארצה איז דען רעכט אז איך זאל דם באוויליגן פון אייערע הענט אמר יי זאגט גאט וארור פאר שאלטן זאל ווערן נוכל דר וואס טראכט פאלשקייט פר מיר צו זאגן איך האב ניט קיין בעסרי בהמה ויש און דר אמת איז עס איז דא אין זיין סטאדע אזו אזכר וואס ער איז ווערט מען זאל אים מקריב זיין פר אקרבן עולה ונודר און ער איז מנדר און אזו אבהמה וואס זיא האט אמום שעכט ער פון גאטס וועגן און איר דארפט אזו ניט טאן כי ווארום איך בין אגרוסער מלך אמר יי צבאות זאגט גאט צבאות ושמי נורא בגוים און מיין נאמן איז פארכטיג צווישן די פעלקר׃ ועתה און יעצט בייא אייך כהנים איז דיא מצוה איר זאלט אכטונג געבן מען זאל ניט מקריב זיין אזעלכע קרבנות׃ אם לא תשמעו אוב איר וועט ניט צו הערען ואם אוב איר וועט אייך ניט נעמן אין אכט לתת כבוד לשמי צו געבן כבוד צו מיין נאמען אמר יי צבאות זאגט גאט צבאות ושלחתי און איך וועל אין אייך שיקן דם מינערונג וארותי און

איך

שמים על לב: הנני גער לכם את הזרע וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם ונשא אתכם אליו: וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת להיות בריתי את לוי אמר יהוה צבאות: בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא וייראני ומפני שמי נחת הוא: תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה צבאות הוא:

פירוש ע"ט

איך וועל שילטן אייער בענטשונג די תבואה מיט די פירות וואס דארף גבענטשט ווערן וועל איך פלוכן וגם ארותיה אונ איך וועל באלד שילטען איך בדארף ניט ווארטן אוף אתנאי ביז איר וועט ניט צו הערן כי ווארום איך וייס איר וועט בודאי ניט אכט נעמן מיך צו הערן: הנני איך וועל אן שרייען אונ פאר דארבן צו אייך דם זייאונג וזריתי אונ איך וועל פר שפרייטן מיסט אוף אייער פנים ווס פר אמיסט פרש חגיכם דם מיסט פון אייערע קרבנות ווס איר זענט מקריב אום יום טוב ונשא אונ דאס מיסט וועט אייך טראגען צו זיך, איר וועט אויך אזו פיל חשוב זיין אזו ווי דאס מיסט: וידעתם אונ איר כהנים זאלט וויסן אז איך שיק אייך די מצוה אז איר זאלט ניט מקריב זיין אזעלכע קרבנות להיות איך וויל אז איר זאלט זיין אין דעם ברית (בוגד) ווס איך האב פר שניטן מיט שבט לוי אמר יי צבאות זאגט גאט צבאות: בריתי היתה אתו איך האב מיט אים כורת ברית געוועזן החיים והשלום ער זאל לעבן אונ עס זאל צו אים זיין שלום ווי גאט הט גזאגט צוא פנחס (הנני נותן לו את בריתי שלום) ואתנם אונ איך האב אים גיגעבן ער זאל מקבל זיין דיא תורה מיט פארכט וייראני אונ ער הט זיך גפארכטן פר מיר ומפני אונ פר מיין נאמן הט ער מורא גהאט: תורת אמת ווארהאפטיגע תורה איז גוועזן אין זיין מול ועולה אונ אום רעכט איז ניט גווארן גפונען אין זייני ליפען בשלום אהרן אונ אלעזר אונ פנחס איז מיט מיר גגאנגן מיט שלום אונ מיט רעכט פאר טיקייט ורבים השיב מעון אונ ביי דעם עגל האבן זיי אפגעהאלטן גאנץ שבט לוי פון זינד: כי ווארום די לעפצן פון דעם כהן דארפן היטן דם וויסענשאפט פון דר תורה, פר וואס? ותורה ווארום דיא לייט ווילען פון זיין מול צו לערנן תורה דיא כהנים זאלען פסקינן איסור והיתר ווארום עס שטייט אין פסוק (יורו משפטיך ליעקב) דאס איז טייטש שבט לוי זאלן לערנין דיא דינים צו דיא קינדער פון יעקב כי מלאך יי צבאות הוא ווארום דער כהן איז אשליח פון גאט דער כהן איז גלייך צו דיא מלאכי השרת ווס זיי דינין פר גאט דר כהן דינט פר גאט אין קדשי קדשים איבר דעם דארפין די כהנים שטארק היטען מצות:

אונקלוס בראשית כח ויצא

י ונפק יעקב מבארא דשבע ואזל לחרן: י ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

תו"א ויצא יעקב סנהדרין לה חולין נא עקידה שער כב:

בעל הטורים

(י) ויצא יעקב. י"א שפרשה זו סתומה (שאין בכל הסדרה לא פתוחה ולא סתומה) הטעם לפי שיצא בסתר וברח בהחבא. לעיל מיניה כתיב לו לאשה וסמיך ליה ויצא יעקב מבאר. בגי' פנה זיוה הודה הדרה: ויצא יעקב שיצא ליקח אשה: יעקב מבאר שבע. ס"ת עבר שנטמן בבית עבר: ויצא יעקב מבאר שבע. ס"ת ארבע. מבאר שבע. ס"ת ע"ר וסי"ן של שבע עשר. שי"ד שנים נטמן בבית עבר: מבאר שבע.

רשב"ם

(י) ויצא וילך חרנה. הלך לצד חרן:

רש"י

(י) ויצא יעקב. על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל הפסיק הענין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ויצא יעקב. לפיכך פרשה זו סתומה מפני שיצא בצנעא מפני עשו:

פירוש לתורת אלהים

(י) ויצא יעקב מבאר שבע אונ יעקב איז ארויס גגאנגען פון באר שבע וילך חרנה אונ ער האט אין זינען גיהאט צו גיין צו חרן. רש"י פרעגט עס דארף מער ניט שטיין נאר וילך יעקב חרנה יעקב איז גגאנגן קיין חרן ווס שטייט ער איז ארוס גגאנגן פון באר שבע דר תירוץ איז דער פסוק ווייזט מיר אז אצדיק גייט ארוס פון אשטאט ווערט

ליקוטים על התורה

(י) ויצא יעקב וגו' וילך חרנה, דער מדרש פרעגט צו וואס שטייט ויצא אונ וילך, עס קען דאך שטיין וילך יעקב חרנה, אדער וילך יעקב מבאר שבע חרנה, נאר עס איז דא ביא אמענטש צווייערליי גיינג, איינער גייט אוועק פון אשטאט ווייל ער מוז פון די שטאט אנטלויפען וואוהין ער וועט גיין ווייס ער

ספר הישר

ויצא אונ יעקב איז ארוס גגאנגן פון באר שבע אונ איז גגאנגן קיין חרן אונ איז געקומן ביז אין בארג מוריה אונ הט גיגעבטיגט נעבן דר שטאט לוז אונ גאט הט זיך באוויזען צו אים אין דר נאכט אונ האט צו אים גזאגט איך בין דיין גאט אונ

חָרָנָה׃ יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם

יא וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבָת תַּמָּן אֲרֵי עַל שִׁמְשָׁא וּנְסִיב מֵאַבְנֵי אַתְרָא

תו"א ויקח מאבני חולין לא:

רשב"ם

(יא) ויפגע במקום. אירע לו דרכו במקום אחר חוץ מעיר לוז: כי בא השמש. ולא היה לו פנאי ליכנס בעיר ביום. כדאמר רב יהודה לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב: ויקח מאבני המקום. כדכתיב ויקח את האבן

בעל הטורים

ר"ת שם שגם נטמן בבית שם: וילך. בגימ' בו ביום: (יא) ויפגע במקום. ג"פ כתיב מקום בפסוק רמז לג' רגלים שיעלו בניו למקום הזה: כי בא השמש. ר"ת בבה שבבה מאור השמש שלא בעונתו:

שפתי חכמים

א קצ"מ פי' מתחלה ק"ל למה חזר וכתב ויצא יעקב והלא כבר כתיב וישלח יצחק את יעקב וגו' ותי' ע"י שהפסיק בפרשתו של יעקב בענין עשו ונתן הסבה למה הפסיק שבשביל וגו' וכשהשלים סבת ההפסקה שב להשלים סבת החזרה ואמר ומשנגמר וכו' ע"ש: ב דהא כתיב וילך פדנה ארם ולא כתב קודם לכן ויצא יעקב אלא שכיון שהלך פדנה ארם ודאי יצא מבאר שבע וא"כ ה"ל לא היה צריך לכתוב אלא וילך: ג דהוי כאלו נכתב שתי יציאות ויצא יעקב וגם וילך חרנה אלא אחד שיצא גופו וא' שיצא זיוה הדרה הודה (רא"ם) וכתב עליו מהרש"ל ופירושו דלא כפי' הב"ר דפי' מדכתיב ויצא ולא כתיב ויצאו שהרי גמלים ושאר הבהמות נמי יצאו אלא מגיד לך שפנה זיוה וכו'. ונ"ל דצריכים לדברי הרא"ם ולדברי הב"ר וכוונת הפשט מדכתיב ויצא וגם וילך יתירא הוא אלא מגיד הוא יצא ולא אחר ואח"כ הקשה והלא גמלים ג"כ יצאו אלא כשהוא יצא אז פנה הודה וזיוה וכו' ולא כשהיה אחר יוצא עכ"ל: ד ר"ל בעוד שהצדיק בעיר האנשים והעם ג"כ צדיקים לפי שמתביישין מן הצדיק וגם הוא מוכיחן: ה ר"ל העם שבעיר עושין עבירות. ואין להקשות והא יצחק עדיין נשאר בעיר כבר תירצו בב"ר אינו דומה זכותו של צדיק א' לזכות של ב' צדיקים: ו וקשה דהכא הביא ראיה מהתם לכאן והתם גבי נעמי ורות מביא ראיה מכאן. וי"ל דאי לא הביא ראיה מהתם הייתי אומר דלמא שתי יציאות הזכורים כאן בא לאשמעי' דאחד יציאת גופו וא' יציאת ממונו ולאנו ובקרו שיצאו עמו לכך צריך להביא ראיה מהתם שיציאת צדיק עושה רושם כמו שפי' הכא דהתם א"א לפרש על יציאת ממונם דהא התם אמרה וריקם השיבני ש"מ שלא היה לה שום ממון והתם מביא ראיה מהכא דאי מהתם ה"א דוקא התם עושה רושם משום שלא נשאר שום צדיק זולתם אבל במקום צדיקים מנ"ל דעושה רושם משום הכי מביא ראיה מהכא דהא נשארו יצחק ורבקה ואפ"ה עשה רושם יציאת יעקב וק"ל (עיין בצד"ל ושם האריך מאד ליישב זה): ז דק"ל וילך חרנה משמע שבא לחרן וזה א"א שהרי אח"כ כתיב ויפגע במקום וזה היה קודם ביאתו לחרן ודוחק לומר שיהיה וילך כמשמעו שבא לחרן ואח"כ שב לבאר מה שפגע לו בדרך כי אין זה דרך המקרא לכן פירש יצא ללכת: ח דק"ל והלא בא הכתוב לפרש ולא לסתום ואכתי אינו מפרש באיזה מקום ל"פ במקום וכו': ט שפי' ל' חניה ולא פגישה: י פי' ויפגע במקום בהקב"ה שקראו מקום ע"ש שהוא מקומו של עולם (רא"ם): כ דבשלמא ואל תפגע בי פי' אל תגש כי להפליר אבל אצל הקב"ה לא שייך למימר הכי א"כ קשה למה שינה כו'. (מהרש"ל) אלא שלכך כתיב ויפגע שהוא נמי ל' פגישה כדי שתלמוד ממנו ג"כ קפילת סדרך ואי סוה כתיב ויפגוש לא הייתי לומד ממנו תפלה לכך כתב הפסוק ויפגע דמשמע כיס תרוויהו: ל אע"פ שאין

רש"י

בפרשתו של יעקב וכתיב וירא עשו כי ברך וגו' ומשנגמר חזר א לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ב ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם ג שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה ד הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה ה פנה זיוה פנה הדרה וכן (רות א) ותצא מן המקום ו האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא ללכת ז לחרן: (יא) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום ח אלא במקום הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה שנאמר בו וירא את המקום מרחוק: ויפגע. כמו (יהושע ט"ז) ט ופגע ביריחו ופגע בדבשת (ברכות כו) ורבותינו פירשו לשון תפלה י (ירמיה ז) כמו ואל תפגע בי ולמדנו שתקן תפלת ערבית ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך כ שקפצה לו הארץ כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין צא): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש וילן שם ל כי בא השמש משמע

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) ויפגע במקום. לשון תפלה וזו תפלת ערבית טרם בא השמש שהרי כתיב ויפגע במקום והדר כי בא השמש אמנם

ליקוטים על התורה

צַאֲיין גִיט, דָס הֵייסְט וַיֵּצֵא, וַוייל דֶר עִיקָר אִיז בַּייא אִים דָאס אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִי שְׁטָאט, וַוייל עֶר הָט מוֹרָא צוּ זַיין אִין דִי שְׁטָאט, אוּנ אַייגֶער גֵייט אַוֶועק פוּן אַשְׁטָאט וַוייל עֶר דַארְף זַיין אִין אֵיין אַנְדֶער שְׁטָאט וֶועגֶן זַיין גֶעשֶׁעפְט אָדֶער וֶועגֶן וָואס אַנְדֶערְשׁ, דָאס הֵייסְט וַיֵּלֶךְ, עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶן צוּ יֶענֶע שְׁטָאט, וֶוען עֶר וָואלְט גֶעקֶענְט דָאס גֶעשֶׁעפְט הָאבִּין בַּיי זִיךְ אִין שְׁטָאט וָואלְט עֶר פוּן דִי שְׁטָאט נִיט אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן, דָא בַּיי יַעֲקֹב זֶענֶען גֶעוֶוען בֵּיידֶע זַאכֶען צוּזַאמֶען, פוּן בְּאֵר שֶׁבַע הָאט עֶר גֶעמוּזְט אַנְטְלוֹיפֶען, פַאר עֵשָׂו, אִין חָרָן הָאט עֶר גֶעמוּזְט גֵיין נֶעמֶען אַווייב, דְרִיבֶּער שְׁרַייבְּט דִיא תּוֹרָה בֵּיידֶע וֶוערְטֶער וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע, יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן בְּאֵר שֶׁבַע, וַוייל עֶר הָאט גֶעמוּזְט אַוֶועקְגֵיין פוּן בְּאֵר שֶׁבַע. וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, אוּנ עֶר

פירוש לתורת אלהים

אַצַייטֶען אִין שְׁטָאט וָוארוּם כָּל זְמַן דֶר צַדִיק אִיז אִין שְׁטָאט אִיז עֶר אִיר לוֹיב אוּנ אִיר לוֹטֶערְקֵייט אוּנ אִיר שׁוֹנְקֵייט כְּלוֹמַר מְלוּבָּט דִי שְׁטָאט אוּנ אַז דֶער צַדִיק גֵייט אַרוֹס פוּן דֶער שְׁטָאט גֵייט אַרוֹס אִיר לוֹיב מִיט אִיר לוֹטֶערְקֵייט אוּנ אִיר שׁוֹינְקֵייט: (יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם אוּנ עֶר הָאט בַּאגֶעגְנֶט דָאס אָרְט, עֶר אִיז גְקוּמֶען צוּ דֶעם אָרְט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט בַּמָּקוֹם דָם מֵיינְט מֶען דֶעם הַר הַמּוֹרִיָּה אוּנְזֶערֶע רַבָּנָן הָאבֶּן גְזָאגְט וַיִּפְגַּע אִיז טַייטְשׁ עֶר הָט גְבֶּעטֶן יַעֲקֹב הָט דָארְטֶן תְּפִלָּה גְטָאן אוּנ פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר אַז יַעֲקֹב הָט מְתַקֵּן גֶיוֶוען תְּפִלַּת עַרְבִית אוּנ דְרוּם שְׁטֶעלְט נִיט דֶער פָּסוּק וַיִּתְפַּלֵּל נָאר וַיִּפְגַּע עֶר הָט בַּגֶעגְנֶט אַז דָם אָרְט אִיז אִים אַקֶעגֶן גְקוּמֶען וַיָּלֶן שָׁם אוּנ עֶר הָאט דָארְטֶען גֶינֶעכְטִיגְט כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וָוארוּם דִיא זוּנְן אִיז אוּנְטֶער גֶיגַאנְגֶען. רַשִׁ"י פְרֶעגְט עֶס הָט גִידַארְפְט שְׁטֵיין פְרִיעֶר וַיָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ אוּנ דֶר נָאךְ וַיָּלֶן שָׁם נָאר דֶר תֵּירוּץ אִיז כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַוייזְט מִיר אַז דִיא זוּנְן אִיז פְּלוּצְלוּנְג אוּנְטֶער גֶיגַאנְגֶען

משלים על התורה

(יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וגו'. רַשִׁ"י זָאגְט וַיִּפְגַּע מֵיינְט מֶען יַעֲקֹב הָט מְתַקֵּן גֶוֶוען דִי תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב, דִי גְמָרָא זָאגְט דִי תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב אִיז אַרְשׁוּת, אוֹיבּ מֶען וִויל דַאוֶוענְט מֶען מַעֲרִיב וְהַיינְט מוּז מֶען דַאוֶונֶען מַעֲרִיבּ, דַארְפֶן מִיר פַרְשְׁטֵין פַר וָואס דִי תְּפִלָּה פוּן שַׁחֲרִית וָואס אַבְרָהָם הָאט מְתַקֵּן גֶוֶוען הָט מֶען בְּאַלְד גֶעמוּזְט דַאוֶונֶען, אוּנ דִי תְּפִלָּה מִנְחָה וָואס יִצְחָק הָט מְתַקֵּן גֶוֶוען הָאט מֶען אוֹיךְ בְּאַלְד גֶעמוּזְט דַאוֶונֶען אוּנ דִי תְּפִלָּה מַעֲרִיב הָאט מֶען נִיט גֶעמוּזְט בַּאלְד

ספר הישר

אוֹיךְ דֶר גָאט פוּן אַבְרָהָם אוּנ דֶר גָאט פוּן דַיין פָאטֶער יִצְחָק דָס לַאנְד וָואס דוּ לִיגְסְט דְרוֹיף וֶועל אִיךְ עֶס גֶעבֶּען דִיר אוּנ דַיינֶע קִינְדֶר, אוּנ אִיךְ בִּין מִיט דִיר אוּנ זָאלְסְט גָאר קֵיין מוֹרָא נִיט

וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב

וְשַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וּשְׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא׃ יב וַחֲלַם וְהָא סֻלְּמָא נְעִיץ בְּאַרְעָא

תו"א ויחלום והנה סס׃

בעל הטורים

(יב) חלום. בגי' זהו בנבואה: סולם. בגימ' זה כסא הכבוד: סולס. בגי' קול שקול תפלת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו וכן עלה המלאך בלהב הקרבן והתפלה היא העבודה לכך כל מי שמכוון בתפלתו הסולם שלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו: סולם. בגימ' ממון ובגי' עוני כי זה ישפיל וזה ירים: סלם. אותיות סמל שהראהו היאך בניו עובדי ע"א: והנה סלם. בגימ' וקן שהראהו קיצי הגליות: סלם. בגי' סיני שהראהו מעמד הר סיני: סלם מלא. בגי' מרכבו: מוצב. ג' הכא ואידך אלון מוצב אשר בשכם. ונצבתי עליך מוצב. שהראהו ביאת הארץ היינו מוצב אשר בשכם שאותו מקום כבשו תחלה והגלו ממנה היינו ונצבתי עליך

רשב"ם

אשר שם מראשותיו: (יב) סלם מצב ארצה. מוצב על ידי אחרים. נצב בעצמו. וכן נגש אל הערפל מעצמו מוקטר ומגש על ידי אחרים. וכן אשר אתה מראה בהר. אחרים הראו לו. אבל נראה מעצמו:

רש"י

שקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם: וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב מ סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו נ זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וזהו שנא' ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק

שפתי חכמים

הפרש בין ויבא השמש וילן שם ובין וילן שם כי בא השמש מ"מ הי"ל לסדר הענינים כפי הסדר וכמו דכתיב הנה נא רפה היום לערוב לנו נא וגו' אלא ודאי על שקיעת הפתאומית נאמר. ועי"ל מדכתיב כי בא השמש משמע אבל אי לא בא היה הולך עוד וא"כ ש"מ שהיה עוד היום גדול וא"כ מאי כי בא השמש אלא ששקעה וכו' כך פירש"י בפ' חלק: מ דאל"כ ויקח אבן מבע"ל: נ דאל"כ היו הכתובים מכחישין

דעת זקנים מבעלי התוספות

לפי השטה דברכות משמע דזמן ק"ש דערבית לא הוי עד צאת הכוכבים: (יב) והנה סלם. סלם בגימטריא סיני שראת דוגמא

פירוש לתורת אלהים

גיט אין דר צייט כדי יעקב זאל דארטן געכטיגען ויקח אונ ער הט גנומן פון די שטיינר פון דעם ארט וישם מראשתיו אונ ער האט גילייגט צו קאפינס. רש"י שרייבט ער האט די שטיינר גילייגט ארום זיין קאפ אזו ווי ארינגע ווייל ער הט מורא גהאט פר די חיות רעות האבן זיך די שטיינר אן גהובן צו קריגן יעדר שטיין האט גזאגט אויף מיר זאל דר צדיק לייגען זיין קאפ הט הקדוש ברוך הוא תיכף גימאכט פון אלע שטיינער איין שטיין אזו שטייט ווייטר אין פסוק ויקח אונ ער האט גנומען דעם שטיין וואס ער הט אוועק געלייגט צו קאפינס וישכב במקום ההוא ער הט זיך גלייגט אויף דעם ארט. רש"י שרייבט דרום שטייט במקום ההוא צו ווייזען אויף דעם ארט האט ער זיך גילייגט אבער דיא פערצעהן יאר וואס יעקב איז גוועזן אין בית המדרש פון שם ועבר האט ער זיך ניט גילייגט שלאפען בייא נאכט ווארום ער האט גילערינט תורה: (יב) ויחלום אונ עס האט זיך אים גחלימת והנה סולם

ליקוטים על התורה

איז געגאנגען אין חרן ווייל ער הט געמוזט קומען אין חרן: *) ויצא וגו' וילך חרנה, דר מדרש זאגט עס ווען דא מענטשן וואס זייער זווג קומט צו זיי ווי רבקה איז געקומען צו יצחק, אונ עס זיינען דא מענטשן וואס זייא מוזען גיין צו זייער זווג, וויא יעקב האט געמוזט גיין צו לבן אין חרן נעמען זיין זווג, אמלכה האט אמאל געזאגט צו רבי יוסי בן חלפתא וואס טוט הקב"ה פון דיא צייט וואס ער האט באשאפען דיא וועלט ביז היינט, האט רבי יוסי צו איר געזאגט הקב"ה פארט צו זאמען מענער צו ווייבער, האט דיא מלכה געזאגט אזו אארבעט קען איך אויך טאן, רבי יוסי איז אוועקגעגאנגען, אויף מארגען הט דיא מלכה געהייסען טויזענד קנעכט זאלען קומען אויף דעם פעלד אונ זאלען זיך אויס שטעלען שורות־ווייז, אין פראנד, אונ זיא האט געהייסען עס זאל קומען טויזענד דינסטען אויף דעם פעלד אונ זאלען זיך אויך אויס שטעלען שורות־ווייז, אין פראנדען, נעגען דיא קנעכט, אונ זיא האט זייא צוזאמען געפארט, דער קנעכט זאל נעמען דיא דינסט, דער קנעכט זאל נעמען די דינסט, אונ אזו ביז אלע טויזענד, אויף מארגען זענען אלע געקומען צו די מלכה, איינער מיט אצושפאלטענעם קאפ, איינער בלינד, ארוס גענומען אאוג, איינער מיט אצובראכענעם פוס, די מלכה הט געפרעגט פר וואס דאס איז, איינער האט געזאגט ער וויל ניט די דינסט פאר אווייב, איינע הט געזאגט זיא וויל ניט דעם קנעכט פאר אמאן, די מלכה הט געשיקט רופען צו רבי יוסי אונ האט געזאגט דו ביזט גערעכט גאר הקב"ה קען מזווג זיין זווגים:

ספר הישר

האבן, אונ איך וועל דיך היטען וואוהין דו וועסט גיין אונ וועל מערן דיינע קינדר ווי די שטערן פון הימעל אונ וועל מאכען פאלן דיינע פיינד פר דיר אונ וועל דיך ווידר קערן צום דאזינען לאנד מיט פרייד אונ מיט פיל קינדר אונ פיל עשירות, אונ יעקב האט זיך אויף געכאפט אונ הט זיך זייער געפרייט אויף דיזם חלום. האט יעקב גערופן דס דאזיגע ארט בית אל. אונ איז פון דארט אוועק געגאנגען צום לאנד קדם אונ איז גקומן קיין חרן, אונ הט זיך געזעצט ביי דעם ברינן ווי די פאסטיכר טרינקן אן די שאף. אונ יעקב הט דארט דר זעהן אז מענטשן גייען פון חרן צו פאשן די שאף. אונ יעקב האט זייא געפרעגט פון

משלים על התורה

דאוונען, ביז מען הט וועגין דעם געקריגט אין די גמרא רבן גמליאל אונ רבי יהושע אונ די אנשי כנסת הגדולה האבן אויף אונז געגעבן אחוב מען מוז דאוונען מעריב. דער ענין איז למשל אגביר הט געהאט אזוהן וואס ער הט זיך ניט גוט געפירט, אונ ער הט שטארק דערצערונט דעם פאטער, ביז דר פאטער האט אים ארויסגעטריבען פון זיין שטוב, דר זוהן איז אוועק אין אנווייטע שטאט אונ איז דארט געגאנגען אין דיא הייזער בעטלען. דערווייל איז ביסלאכווייז געשטילט גווארן דר כעס פון פאטער, אונ ער האט גהאפט דער זוהן זאל זיך בעסערין אונ קומען אהיים איבערבעטן דעם פאטער וויינענדיגסטונס זאל ער שרייבן אבריף צום פאטער, אדער ער זאל שיקען דורך אמענטש צום פאטער זאגן אז ער וועט זיך שוין בעסערן, דס אלץ האט דר פאטער ניט בעקומען פון דעם זוהן, ווייל דער זוהן האט ניט געוואלט איבערבעטן דעם פאטער, אמאהל איז געקומען אסוחר צום פאטער האנדלען ביי אים סחורה, נאך דעט האנדיל איז געזעסן דער סוחר מיט דעם פאטער אונ האבן

אַ֫רְצָה וְרֹאשׁ֖וֹ מַגִּ֣יעַ הַשָּׁמָ֑יְמָה וְהִנֵּה֙ מַלְאֲכֵ֣י אֱלֹהִ֔ים עֹלִ֥ים וְיֹרְדִ֖ים בּֽוֹ׃
יג וְהִנֵּ֨ה יְהוָ֜ה נִצָּ֣ב עָלָיו֮ וַיֹּאמַר֒ אֲנִ֣י

וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְהָא מַלְאֲכַיָּא דַייָ סָלְקִין וְנָחֲתִין בֵּהּ׃
יג וְהָא יְקָרָא דַייָ מְעַתַּד עִלָּוֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ׃

תו"א והנה מלאכי שם: והנה ה' סנהדרין קיא חולין שם:

רשב"ם

עולים ויורדים. לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליורדים שכן

בעל הטורים

מוצב: סלם. אותיות למס. שרמז לו הגליות. ורמז לו הקרבנות. והנה סולם מוצב בגימ' הכבש: ארצה. רמז למזבח אדמה: וראשו מגיע השמימה. רמז לריח הקרבנות העולה השמים. ד"א והנה סלם בגי' זה מזבח העולה: והנה מלאכי. אותיות אלו הכהנים שעולים ויורדים בכבש: מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. רמז למי שמוציא לארץ לפי שעה יעלה השמימה: מלאכי אלהים. ב' דסמיכי הכא ואידך ויפגעו בו מלאכי אלהים ז"ש במדרש מלאכים שליווהו בארץ לא ליווהו לח"ל זהו מלאכי אלהים עולים אותם שליווהו בארץ. ויפגעו בו מלאכי אלהים היינו מלאכי אלהים שעלו אז פגעו בו עתה ללוותו בארץ. עולים (ויורדים) בגימטריא בכל מדי יון: (יג) והנה ד'. ד' במסורה והנה ה' נצב עליו והנה ה' נצב

שפתי חכמים

זה את זה דכאן כתיב ויקח מאבני המקום משמע שהיו אבנים הרבה וכסמוך כתיב ויקח את האבן לכך צריכין לתרץ דודאי מתחלה היו אבנים הרבה אלא התחילו מריבות כו'. וא"ת מנ"ל שלקח אבנים הרבה דלמא ויקח אבן אחד מאבני המקום הוא דקאמר והיינו דכתיב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו ותי' התו' דהל"ל ויקח אבן כמו ויקחו אבן וישימו תחתיו שהרי הכתוב לא בא לסתום אלא לפרש אלא מדכתיב מאבני (סתם) ש"מ אבנים טובא הוו: ס ק"ל דהול"ל

רש"י

בתורה: (יב) עולים ויורדים. עולים תחלה ואח"כ יורדים. מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו: (יג) נצב עליו.

דעת זקנים מבעלי התוספות

שעתיד הקב"ה לתת תורה לישראל על הר סיני: מוצב ארצה וגו'. וכנגדו בסיני בוער באש עד לב השמים: והנה מלאכי אלהים. זה משה ואהרן. והנה ה' נצב עליו זהו שנאמר וירד ה' על הר סיני. ויאמר אני ה' זהו שנאמר אנכי ה' אלהיך. ד"א סולם ממש והנה מלאכי אלהים הראה הקב"ה ליעקב שר של מצרים עולה (כדכתיב בפי' הרמב"ן ז"ל). ד"א והנה מלאכי אלהים עולים היינו המלאכים שהלכו להפוך את סדום שתלו הכבוד לעצמן שאמרו כי משחיתים אנחנו. וגם גלו מסתורין של הקב"ה ולכך נדחו ממחיצתו של הקב"ה קל"ח שנים ועכשיו עלו: (יג) והנה ה' נצב עליו. לא מצינו כן בשאר האבות א"ר סימון אין המלך עומד על שדהו לא כשהיא נחרשת ולא כשהיא נזרעת אלא כשהתבואה עומדת בכרי כך אברהם חרשה שנאמר קום התהלך בארץ. יצחק

פירוש לתורת אלהים

אַלֵייטֶר אִיז גְשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶער עֶרְד וְרֹאשׁוֹ אוּנ זַיין שְׁפִּיץ הָאט גְרֶייכְט צוּם הִימֶל וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים דִי מַלְאָכִים פוּן גָאט זַיינֶען אַרוֹיף גְגַאנְגֶען וְיֹרְדִים אוּנ זֵייא הָאבֶּען אַרָאפּ גְנִידֶערְט אוֹיף אִים. רש"י שְׁרַייבְּט זֵיי זַיינֶען אַרָאפּ גְגַאנְגֶען אוּם אִים צוּ בַּגְלֵייטֶען: (יג) וְהִנֵּה יְיָ נִצָּב עָלָיו גָאט הָט זִיךְ גִישְׁטֶעלְט לֶעבֶּען

משלים על התורה

גֶעשְׁמוּעֶסְט, דֶערְנָוייל זָאגְט דֶר סוֹחֵר צוּם פָּאטֶר דַיין זוּהְן הָאבּ אִיךְ גְזֶעהְן יֶענֶע וָואךְ אִין דִי שְׁטָאט מִינְסְק עֶר גֵייט אַרוּם אִין דִי הַייזֶער, דֶר סוֹחֵר הָט גְעשְׁטְרָאפְט דֶעם פָּאטֶר פַּאר וָוס עֶר שְׁרַייבְּט נִיט צוּם זוּהְן עֶר זָאל קוּמֶען אַהֵיים, הָט דֶר פָּאטֶר גְזָאגְט אִיךְ וַוארְט בִּיז עֶר וֶועט קוּמֶען אַלֵיין אָדֶער עֶר וֶועט שִׁיקֶען מִיךְ אִיבֶּערְבֶּעטֶען, הָט דֶער סוֹחֵר גְזָאגְט אוֹיבּ עֶס גֵייט נָאר וֶועגֶען אִיבֶּערְבֶּעטֶען, אִיךְ בֶּעט דִיךְ שׁוֹין פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶען. בִּין אִיךְ דֶען אַשְׁלָעכְטֶער שָׁלִיחַ, הָט דֶר פָּאטֶר גְזָאגְט צוּם סוֹחֵר, דוּ בִּיסְט נִיט קְלוּג, מֵיין אִיךְ דֶען דָס אִיבֶּערְבֶּעטוּנְג, אִיךְ מֵיין נָאר זַיין בֶּעסֶערוּנְג, דְרִיבֶּער אַז עֶר וֶועט קוּמֶען צוּ מִיר אוּנ וֶועט מִיךְ אִיבֶּערְבֶּעטֶען אוֹיף וָואס עֶר הָט גֶעזִינְדִיגְט בִּיז אִיצְט אוּנ וֶועט מִיר צוּזָאגֶען עֶר וֶועט נִיט מֶעהְר זִינְדִיגֶען. אָדֶער עֶר וֶועט אַזוֹי שִׁיקֶען זָאגֶען דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ וֶועל אִיךְ אִים נֶעמֶען אַהֵיים, אָבֶּער דִיךְ הָט דָאךְ מֵיין זוּהְן גָאר נִיט גֶעבֶּעטֶען דוּ זָאלְסְט מִיךְ אִיבֶּערְבֶּעטֶען פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶען, אוּנ דוּ הָאסְט גָאר נִיט גֶעטְרַאכְט וֶועגֶען אִים, נָאר פוּן אוּנְזֶער שְׁמוּעֶסֶין הָאסְטוּ דִיךְ דֶערְמַאנְט אִין אִים, אוּנ הָאסְט גֶערֶעט מִיט מִיר אַפָּאר וֶוערְטֶער פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶען, וֶועגֶען דִיא פָּאר וֶוערְטֶער זָאל אִיךְ אִים אַהֵיים גֶעמֶען, עֶס זֶענֶען דָא צְוֵוייעֶרְלֵיי בַּקָּשׁוֹת דְהַיְינוּ רְאוּבֵן קוּמְט צוּ שִׁמְעוֹן אַהֵיים עֶר זָאל אִים בָּארְגֶען צֶעהְן רוּבָּל, טְרַאכְט שִׁמְעוֹן וַוייל רְאוּבֵן אִיז גֶעקוּמֶען צוּ מִיר אַהֵיים וֶועגֶען דִי צֶעהְן רוּבָּל גֶעוִוים דַארְף עֶר זֵיי גֵייטִיג, בָּארְגְט עֶר אִים, אָבֶּער אַז רְאוּבֵן הָט גֶעטְרָאפֶען צוּ שִׁמְעוֹן אִין גַאס אוּנ הָאט אִים גֶבֶּעטֶען עֶר זָאל אִים בָּארְגֶען צֶעהְן רוּבָּל, וֶועט עֶר אִים נִיט בָּארְגֶען, וָוארוּם שִׁמְעוֹן וֶועט טְרַאכְטֶען אַז רְאוּבֵן וָואלְט גֶעדַארְפְט גֵייטִיג דִי צֶעהְן רוּבָּל וָואלְט עֶר גֶעקוּמֶען צוּ מִיר אַהֵיים, אַז דוּא בִּיזְט נִיט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר נָאר וֶועגֶען מַיין זוּהְן, נָאר אִין שְׁמוּעֶסִין הָאסְטוּ דִיךְ דֶערְמַאנְט וֶועגֶען מַיין זוּהְן צוּ רֵיידִין. פַארְשְׁטֵיי אִיךְ אַז דִיא בַּקָּשָׁה וֶועגֶען מַיין זוּהְן אִיז בַּיי דִיר אוֹיךְ נִיט אַנַאנְץ נֵייטִיגֶע זַאךְ, דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גֶוֶועזֶען בַּיי יַעֲקֹב, עֶר אִיז נִיט גֶעקוּמֶען צוּם בַּארְג מוֹרִיָּה נָאר וֶועגֶען דַאוֶונֶען מַעֲרִיב, עֶר אִיז גְגַאנְגֶען זַיין וֶועג צוּ חָרָן, נָאר וַוייל עֶר הָט זִיךְ דֶערְמַאנְט אַז אִין דֶעם וֶועג דַארְף זַיין דֶר בַּארְג מוֹרִיָּה, אוּנ זַיינֶע אֶלְטֶערְן הָאבֶּען דָא גֶעדַאוִוינְט, הָאט עֶר אוֹיךְ דָא גֶעדַאוִוינְט, מַעֲרִיב, דְרִיבֶּער אִיז זַיין תְּפִלָּה אִין אָנְהֵייבּ גְוֶועזְן אַרְשׁוּת, אָבֶּער אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק זֶענֶען גְגַאנְגֶען פוּן דֶערְהֵיים צוּם בַּארְג מוֹרִיָּה נָאר וֶועגֶען דַאוֶונֶען, אַבְרָהָם שַׁחֲרִית אוּנ יִצְחָק מִנְחָה, דְרִיבֶּער אִיז זֵייעֶרֶע תְּפִלּוֹת בַּאלְד גְוָוארֶען אַחוֹב׃

ספר הישר

נַואנֶען וֶוענְט אִיר פִילֵייכְט קֶענְט אִיר לָבָן דֶר זוּהְן פוּן נָחוֹר, הָאבֶּן זֵיי גִיעֶנְטְפֶערְט מִיר קֶענֶען אִים אוּנ בַּאלְד וֶועט קוּמֶען זַיין טָאכְטֶער רָחֵל מִיט דִי שָׁאף. אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דֶר זֶעהְן רָחֵל דִי טָאכְטֶער פוּן לָבָן אִיז יַעֲקֹב גֶעלָאפֶען צוּ אִיר אוּנ הָט זִיא גֶעקוּשְׁט אוּנ הָט אוֹיף גֶעהוֹיבֶּן זַיין קוֹל אוּנ הָט גֶעוַויינְט. אוּנ יַעֲקֹב זָאגְט צוּ רָחֵל דָס עֶר אִיז דֶער זוּהְן פוּן רִבְקָה אוּנ רִבְקָה אִיז אִיר פָאטֶערְס שְׁוֶועסְטֶער, אִיז רָחֵל גֶעלָאפֶען צוּם פָאטֶר אוּנ הָט אִים גֶעזָאגְט אַז יַעֲקֹב דֶר זוּהְן פוּן רִבְקָה אִיז גֶעקוּמֶען אוּנ וִוי לָבָן הָט דֶר הֶערְט אַז יַעֲקֹב דֶער זוּהְן פוּן רִבְקָה קוּמְט אָן. אִיז לָבָן גֶעלָאפֶען צוּ אִים אוּנ הָט אִים גֶעהַאלְדְזְט אוּנ גֶעקוּשְׁט אוּנ אִים גֶענוּמֶען צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אַרַיין אוּנ הָט אִים גֶיגֶעבֶּען צוּ עֶסֶן. אוּנ יַעֲקֹב דֶר צֵיילְט צוּ לָבָן וָוס עֶס הָט זִיךְ אִים גֶעטְרָאפֶען אוּנ וָואס זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו הָט אִים גֶעטָאן אוּנ אוֹיךְ וָוס אֱלִיפַז דֶער זוּהְן פוּן עֵשָׂו הָט אִים גֶעטָאן אוֹיף דֶעם וֶועג אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעוֶועזֶן בַּיי לָבָן אַחוֹדֶשׁ אוּנ הָט בַּיי אִים גֶעפַּאסְט דִי שָׁאף. נָאךְ דֶעם הָט לָבָן גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב

זאג

יְהֹוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי
יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃ יד וְהָיָה זַרְעֲךָ
כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה
וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ טו וְהִנֵּה
אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־

אונקלוס

אֱלָהֵהּ דְאַבְרָהָם אָבוּךְ
וֵאלָהֵהּ דְיִצְחָק אַרְעָא
דִי אַתְּ שָׁרֵי עֲלַהּ לָךְ
אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיךְ׃ יד וִיהוֹן
בְּנָיךְ סַגִיאִין כְּעַפְרָא
דְאַרְעָא וְתִתְקֵף
לְמַעְרְבָא וּלְמַדִינְחָא
וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל
זַרְעֲיַת אַרְעָא וּבְדִיל
בְּנָיךְ׃ טו וְהָא מֵימְרִי
בְּסַעְדָּךְ וְאֶטְּרִנָּךְ בְּכָל

תו"א ופרצת ימה שבת קיח : והנה אנכי ברכות ד סנהדרין לח :

בעל הטורים

על חומת אנך והנה ה' עושה ארובות בשמים ה"נ כתיב וזה שער השמים וכן והנה ה' עובר דאיירי במרכבה אף הכא והנה כולם מולב ארצה במעשה מרכבה : ואלהי יצחק. תימה למה לא אמר יצחק אביך כמו באברהם. וי"א לפי שאמר באברהם אני ה' אמר אלהי אברהם אביך וביצחק שלא אמר אני ה' לא אמר אלהי אביך : (יד) ופרצת ימה. בגימטריא קריעת ים וזהו וירא ישראל שבא :

רשב"ם

דרך ארץ להזכיר עליה קודם ירידה: (יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ואם תאמר דבר מועט הוא. ופרצת ימה וקדמה. לד' [illegible] העולם : (יד) ונברכו. ל' מבריך ומרכיב. כלומר יתערבו במשפחתך משפחות האדמה שהרי משקל רפי הוא וכבר פירשתיו בפרשת לך לך :

רש"י

ע לשמרו : ואלהי יצחק. אע"פ שלא מלינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנאמר (איוב טו) הן בקדושיו לא יאמין כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו (תנחומא) : שכב עליה. (חולין צא) קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו פ רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד' אמות שזה מקומו של אדם): (יד) ופרצת. וחזקת צ כמו וכן יפרוץ : (טו) אנכי עמך. לפי שהיה

שפתי חכמים

יורדים תחלה דהא דירת המלאכים בשמים הוא : ע דאל"כ הא מלא כל הארץ כבודו ומאי נצב עליו אלא עליו על יעקב והא דהוצרך לשמרו באותו שעה ולא קודם לכן אמרו בגמרא לפי שדיוקנו של יעקב חקיק בכסא הכבוד ועכשיו ראו המלאכים את יעקב וידעו שדיוקנו הוא ונתקנאו בו הואיל שהוא קרוב לכסא הכבוד יותר מהם והיה בדעתם להזיקו לכך שמרו הקב"ה ועי"ל הואיל שהמלאכים של א"י היו עולים ומלאכים של ח"ל היו יורדים בין כך ובין כך לא היו המלאכים אללו לכך שמרו הקדוש ברוך הוא עכשיו. רא"ם : פ דאם לא כן מאי רבותיה הוא שנתן לו את הארץ אשר שכב עליה שהוא רק ארבע אמות ועל זה קאמר קיפל הקדוש ברוך הוא וקשה למה קיפל אותה לו בתוך ד' אמות. י"ל כדי שתהיה נוח לכבוש כל ארץ ישראל כארבע אמות אשר הוא שוכב עליהם שכל ארץ ישראל כלולה בה וכעין ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה' : צ לא כמו פן יפרוץ

דעת זקנים מבעלי התוספות

זרעה שנאמר ויזרע יצחק. בא יעקב שהוא כרי התבואה שנא' קדש ישראל לה' ראשית תבואתה עמד עליו : הארץ אשר אתה שוכב עליה. פי' אותה שאתה שוכב עליה לך אתן ומעצמך תפרוץ כל הרוחות ותכבוש כל סביביך כמו שעושים לפרשים חשובים

פירוש לתורת אלהים

אים וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר גָאט פוּן דַיין עֶלְטֶער פָאטֶער אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי יִצְחָק אוּנ אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָאטֶער יִצְחָק הָאָרֶץ דִיא עֶרְד וָאס דוּא לִיגְסְט אוֹיף אִיר לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ וֶועל אִיךְ גֶעבְּן צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר. רש"י שְׁרַייבְּט גָאט ב"ה הָט אַיינְגֶעוויקֶלְט דָס גַאנְצֵי לַאנְד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנְטֶער אִים אוּנ הָט אִים מְרַמֵז גְוֶועֶן עֶס וֶועט זַיין גְרִינְג זַיינֶע קִינְדֶר אַיין צוּ נֶעמֶן דָס לַאנְד : (יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶן זַיין וויא דָאס שְׁטוֹבּ פוּן דֶר עֶרְד וּפָרַצְתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט דִיךְ שְׁטַארְקֶן קֶעגֶן מִזְרָח אוּנ מַעֲרָב אוּנ צָפוֹן אוּנ דָרוֹם וְנִבְרְכוּ אוּנ אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת פוּן דֶער עֶרְד וֶועלֶן זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען מִיט דִיר אוּנ מִיט דַיינֶע קִינְדֶער : (טו) וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ אִיךְ בִּין מִיט דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל יַעֲקֹב הָאט מוֹרָא גְהַאט פַאר עֵשָׂו אוּנ פַר לָבָן הָט גָאט אִים גְזָאגְט אִיךְ בִּין מִיט דִיר

משלי יהודא

(טו) וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וגו', הקב"ה הָט דָאךְ גֶעוואוּסְט אַז יַעֲקֹב גֵייט גְלַייךְ צוּ לָבָן ווִי זַיין פָאטֶר אוּנ מוּטֶער הָאבֶּן אִים גֶעבָּאטֶן פַר וָואס הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶען אִין אַלֶע אֶרְטֶער וואוּ דוּ וֶועסְט גֵיין עֶר בַּארְף דָאךְ נָאר גֵיין צוּ אַיין אָרְט, נָאר אִין סוֹף סֶדְרָה תּוֹלְדוֹת שְׁטֵייט יִצְחָק הָט גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב אֵיידֶער עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ לָבָן, זָאגְט דֶער מדרש יִצְחָק הָאט אִים גֶעבֶּענְטְשְׁט אַבְּרָכָה פוּן גָלוּת, אִיז דָאךְ אַקֻשְׁיָא עֶס אִיז נִיט לַאנְג גִיוֶועֶן וָוס עֶר הָט גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאוּמִּים, פֶּעלֶער זָאלֶן דִיךְ דִינֶען קֶענִיגְרֵייכֶען זָאלֶן זִיךְ צוּ דִיר בּוּקֶן, אוּנ אִיצְט גִיט עֶר אִים אַבְּרָכָה פוּן גָלוּת ?, נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַיוּנְגֶער מַאן אַגְרוֹיסֶער לַמְדָן אַמְיוּחָס אִיז אָרֶעם גִיוָוארְן אוּנ עֶר הָט גֶעמוּזְט פָארְען פוּן אַיין שְׁטָאט צוּ דִי אַנְדֶערֶע בֶּעטֶען נְדָבוֹת בַּיי גְבִירִים אוּנ נְגִידִים. נָאר מֶען זָאל ווִיסֶען וֶוער עֶר אִיז, מֶען זָאל אִים גֶעבְּן גְרוֹיסֶע נְדָבוֹת אוּנ מִיט כָּבוֹד, הָט עֶר גֶענוּמֶען בְּרִיף פוּן רַבָּנִים וָוס זָאגֶן עֵדוּת אוֹיף זַיין תּוֹרָה אוּנ אוֹיף זַיין יִחוּס, אִין וֶועג הָאט עֶר גֶעפוּנֶען אַאוֹצָר אוּנ אִיז רַייךְ גֶעוָוארֶן, אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אַהֵיים נָאר דִי בְּרִיף הָאט עֶר בֶּעהַאלְטֶן, אִין אַצַייט יָארֶען אֵיידֶר עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָט עֶר צוּטֵיילְט זַיין פַארְמֶעגֶן צוּ דִי קִינְדֶר אִיז אִים גֶעקוּמֶען אִין הַאנְט דִי בְּרִיף, הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּ דִי קִינְדֶר וֶוער ווייס אֵייךְ

תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת
כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי
אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ טז וַיִּיקַץ יַעֲקֹב
מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃ יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר

תו"א ואנכי לא עקידה שער לב :

אונקלוס

אֲתַר דִּי תְהָךְ וַאֲתֵיבִנָּךְ
לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא
אֶשְׁבְּקִנָּךְ עַד דִּי אֶעְבֵּיד
יָת דְּמַלֵּילִית לָךְ׃
טז וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשִּׁנְתֵּהּ
וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא (אִית)
יְקָרָא דַייָ שְׁרֵא בְּאַתְרָא
הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי
יָדַע׃ יז וּדְחִיל וַאֲמַר מָה

רשב"ם

(טו) כי לא אעזבך. בדרכים. עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי עליך. להשיבך אל הארמה הזאת כי בדרכים אתה צריך שמירת מלאכים יותר. כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: (טז) אכן יש ה' במקום. לא כמה שהייתי סבור כששכבתי כאן שהוא מקום חול אך כן הוא שהוא מקום קודש וכן כל אכן שבמקרא אך כן ולא כמו שהייתי סבור. וכן אכן נודע הדבר :

בעל הטורים

(טו) והשבתיך אל האדמה. בגי' זה מארבע מלכיות: (טז) וייקץ יעקב משנתו ויאמר. ס"ת לבור לומר שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בלבור: משנתו. קרי ביה ממשנתו מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו :

שפתי חכמים

בם שהוא לשון הריסה : ק דאם לא כן מאי אנכי עמך דמשמע מגן לך. (נח"י) ירא בהליכה מעשו שלא ירדוף אחריו ובחזרתו מלבן כמעשה שהיה וזהו שסיים ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך : ר דק"ל כי לא אעזבך עד אשר משמע סודאי לא אעזבך עד אשר עשיתי ומלת אם משמע שהוא ספק אם יעשה אם לא לכך מפרש אם משמש בל' כי דהוא נמי ל' ודאי כלומר כיון שכי משמש לשון אם גם אם משמש לשון כי : ש וא"ת דלמא אשר דברתי לך קאי על הדיבור שדבר עמו עתה והוא ויאמר אני ה' וגו' וי"ל דא"כ הל"ל כל אשר אני מדבר עמך ולא

רש"י

ירא ק מעשו ומלבן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש ר בל' כי (גיטין ל): דברתילך. לצרכך ועליך מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתיו ולא לעשו שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע אלא כי ביצחק ולא כל יצחק וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דיבור משמשים לשון על וזה יוכיח שהרי עם יעקב לא דיבר ש קודם לכן : (טז) ואנכי

ליקוטי יקרים

(טז) אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זָאגְט וואל דָעם מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הָט גֶעזֶעהְן דֶר מֶלֶךְ מִיט זַיינֶע שָׂרִים שְׁטֵייעֶן נֶעבִּין אִים אוּנ הִיטֶען אִים אוּנ פְרֵייעֶן זִיךְ מִיט זַיין בַּאשׁאפוּנג, יַעֲקֹב הָאט גֶעזֶעהְן זִיבֶּען הִימְלֶען וִויא עֶר הָאט גֶעזֶעהְן דָעם זִיבֶּעטִין הִימֶעל, עֲרָבוֹת. הָט עֶר גֶעזָאגְט מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה, וִוי פִירְכְטֶערְלִיךְ אִיז דֶר אָרְט, גֶעווִיס אִיז דָא דֶר אָרְט אוּנ דֶר וואהְנוּנג פוּן הקב"ה, רַבִּי יִצְחָק זָאגְט אַיידֶער יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן צוּ דֶעם אָרְט הָאט אוֹיף אִים נִיט גֶערוּהְט דִי שְׁכִינָה, דְרִיבֶּר נָאךְ דֶעם חָלוֹם וֶוען עֶר הָאט זִיךְ אוֹיפְגֶעוועקְט פוּן שְׁלָאף הָאט עֶר נִיט גֶעגְלוֹיבְּט אַז דֶער חָלוֹם אִיז גֶעוועֶן אַנְבוּאָה, דְרִיבֶּר הָט עֶר זִיךְ צוּרִיק גֶעלֵייגְט שְׁלָאפֶען, וִוי עֶר הָאט גֶעהֶערְט דִי ווערְטֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק, הָט עֶר גֶעוואוּסְט אַז הקב"ה רֶעט צוּ אִים, אִיז עֶר דֶר שְׁרָאקֶען גֶעוָוארֶען, אוּנ אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען פוּן זַיין גֶעלֶעגֶער, דֶער אָרְט וָוס יַעֲקֹב אִיז אוֹיף אִים גֶעלֶעגֶען הָאבִּין אוֹיף אִים מַקְרִיב גֶעוֶוען קָרְבָּנוֹת אָדָם אוּנ קַיִן אוּנ הֶבֶל, אוֹיף דֶעם אָרְט הָאט נֹחַ גֶעבָּאהְט אַמִּזְבֵּחַ אוּנ אוֹיף אִים מַקְרִיב גֶעוֶוען אַקָרְבָּן, אוֹיף דֶעם אָרְט הָאט אַבְרָהָם גֶעבָּאהְט אַמִּזְבֵּחַ צוּ דֶר עֲקֵדָה פוּן זַיין זוּהְן יִצְחָק, וָועהְן מִיר דֶר אָרְט אִיז גֶעהֵיילִיגְט אַלֶע צַדִּיקִים וָואס ווילֶען מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת זָאלֶען זַייא מַקְרִיב זַיין אוֹיף דֶעם אָרְט, אוּנ ווייל קָרְבָּנוֹת זֶענֶען נַיין עֶרְלֵיי דְרִיבֶּער אִיז דֶערְמָאנְט בַּיי אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב נַיין מָאל דֶער וָוארְט מָקוֹם, נָאר דֶער וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וָוערְט נִיט גֶערֶעכֶנְט, ווייל מֶען מֵיינְט עֶר הָאט בַּאגֶעגְנְט הקב"ה וָואס עֶר ווערְט גֶערוּפֶען מָקוֹם :

פירוש לתורת אלהים

וּשְׁמַרְתִּיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶען וְוא דוּ וֶועסְט גֵיין וַהֲשִׁבוֹתִיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ אוּם קֶערֶען צוּ דִי עֶרְד כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ וָוארוּם אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט פַר לָאזֶען עַד בִּיז וַואנֶען אִיךְ וֶועל דָס טָאן אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ וָוס אִיךְ הָאבּ גֶרֶעט פוּן דֵיינֶעט וֶועגֶען צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערֶן: (טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ אוֹיף גֶוַואכְט פוּן זַיין שְׁלָאף וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט עֶס אִיז גֶעווִיס גָאט אִיז דָא אוֹיף דֶעם אָרְט דָא רוּהְט דִי שְׁכִינָה וְאָנֹכִי אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט גִיווָאסְט. רש"י שְׁרֵייבְּט עֶר הָט גְזָאגְט אִיךְ ווָאלְט ווִיסֶען ווָאלְט אִיךְ נִיט גְשְׁלָאפֶען אוֹיף אַזַא הֵייליגֶען אָרְט וִויא דָס אִיז : (יז) וַיִּירָא אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גְפָארְכְטֶען וַיֹּאמַר אוּנ עֶר

דֶער סֵפֶר גַלֵּי רָזִיא שְׁרַייבְּט אַלֶץ וָואס הקב"ה הָט צוּ גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִין בֵּית אֵל אִיז בֶּעוואוּסְט גֶעוָוארֶען אִין הִימֶעל צוּם שַׂר פוּן עֵשָׂו, דָס אִיז סמא"ל, ווייל סמא"ל אִיז דֶער שָׂטָן אוּנ עֶר אִיז דֶער יֵצֶר הָרַע אוּנ עֶר אִיז דֶר מַלְאַךְ הַמָּוֶת אוּנ עֶר

משלי יהודא

וָואל נֶעמֶען דִי בְּרִיף, הָט קַיינֶר נִיט גֶעוָואלְט גֶעמֶן, יֶעדֶר הָאט גֶעזָאגְט זָאל הקב"ה מִיךְ הִיטֶען צוּ בֶּענוּצֶען אַזֶעלְכֶע בְּרִיף. אֵיינֶר הָט גֶעזָאגְט אִיךְ נֶעם דִי בְּרִיף זָאלֶען זֵיי לִיגֶן, דֶר סוֹף אִיז גֶעוֶוען דֶר קִינְד אִיז אָרֶעם גֶעוָוארֶן אוּנ עֶר הָט דִי בְּרִיף גֵייטִיג גֶעדַארְפְט, מִיר ווייסֶען אַבְרָהָם אָבִינוּ אִין זַיינֶע יוּנְגֶע יָארֶן אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען גָלוּת, עֶר אִיז גֶעוֶועֶן פַארְטְרִיבֶּן פוּן אֵיין אָרְט צוּם אַנְדֶערֶן. וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי, זֵיי זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פוּן אֵיין פָאלְק צוּם אַנְדֶערֶן פָאלְק, אַבְרָהָם אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן כַּשְׂדִּים צוּ כְּנַעַן, צוּ מִצְרַיִם, צוּ פְּלִשְׁתִּים, בִּיז וֶוען עֶר אִיז אַלְט גֶעוָוארֶן בַּאמָאלְס אִיז עֶר רַייךְ גֶעוָוארֶן אוּנ אִיז גֶעזֶעסֶן אוֹיף אֵיין אָרְט, דִי בְּרָכָה פוּן זַיין גָלוּת, וָוס הקב"ה הָט אִים גֶעהִיט אוֹיף יֶעדֶר אָרְט וָוס עֶר אִיז גֶעקוּמֶן, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וגו', הקב"ה הָאט נִיט גֶעלָאזֶען אַמֶענְטְשׁ זָאל זֵיי אָנְרִירֶען צוּם שְׁלֶעכְטֶס טָאן זֵיי, דִי בְּרָכָה הָט אַבְרָהָם גֶעמַאכְט יַרְשֶׁנֶן צוּ יִצְחָק, אִיצְט הָאט יִצְחָק דִי בְּרָכָה גֶגֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב, ווייל עֶר הָט גְזֶעהְן יַעֲקֹב וֶוערְט שׁוֹין פַארְטְרִיבֶּן פוּן זַיין הַיים, אִיז גְקוּמֶן הקב"ה אוּנ הָט גֶעזָאגְט אוֹפִין וואוּנְק צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶען וואוּ דוּ וֶועסְט גֵיין, ווייל דוּ וֶועסְט דַארְפֶן גֵיין גָלוּת אִין פִיל עֶרְטֶר, צוּ לָבָן, צוּרִיק אִין כְּנַעַן, אִין מִצְרַיִם, אוּנ דִי בְּרָכָה זָאלְסְטוּ מַאכֶען יַרְשֶׁנֶן צוּ דַיינֶע קִינְדֶר, זֵיי וֶועלֶען דִי בְּרָכָה נָאךְ מֶער דַארְפֶן :

מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם:

דְּחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית דֵּין אֲתַר הֶדְיוֹט אֱלָהֵן אֲתַר דְּרַעֲוָא בֵהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵל

תו"א מה נורא עקידה שער לב:

בעל הטורים

(יז) וזה שער השמים ויצכס. לומר שבעלות השחר פותחין שער השמים והוא זמן טוב לתפלה:

רש"י

לא ידעתי. שאם ידעתי לא ישנתי ת במקום קדוש כזה: (יז) כי אם בית אלהים. א"ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע א ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש שבאר שבע עומד בדרומה של יהוד' וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה. ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום וא"ת וכשעבר יעקב על בית המקדש ב מדוע לא עכבו שם איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו. יהב דעתיה למהדר והדר עד בית אל וקפצה לו הארץ (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדוייק): מה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו ג למלבש: וזה שער השמים. מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש

שפתי חכמים

ל' דברתי שהוא ל' עבר כיון דחדא נמאה היא והכל בחלוס אחד ולא בקין משנתו בנתים וק"ל: ת דהל"כ מנ"מ אם לא ידע: א דק"ל כיון שאמר יעקב כי אם בית אלהים משמע שהיה בבית אל כמ"ש ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א"כ משמע שסולם הזה עומד בבית אל ולעיל משמע שהיה עומד בבאר שבע מדכתיב לעיל ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו' ולא מפרש באיזה מקום של ארץ היה א"כ ודאי קאי אמאי דכתיב לפניו בתחלה דהיינו באר שבע ודרשינן סמוכות א"כ קשיא קראי אהדדי לכך מפרש הסולם הזה עומד בבאר שבע כדמשמע מפסוק ואמצע שיפוע נגד ב"ה דהיינו ירושלים וראשו בבית אל כדמשמע נמי בפסוק דאין לומר סוף שיפועו היה כנגד ב"ה א"כ היה יעקב חוץ מהסולם שהרי באר שבע בדרומו של יהודה ובהמ"ק בצפונו בגבול שבין יהודה ובנימין ולוז הוא בצפונו של בנימין וא"כ מה היה מעלת לוז שקרא לו בית אלהים ושער השמים הרי לא היה שם לא רגלי הסולם ולא ראשו לכן פירש שאמצע שיפועו היה כנגד ב"ה וסוף הסולם היינו ראשו היה כנגד בית אל שהוא לוז. כתב מהרש"ל כך נ"ל פירוש הפסוק והלעת רש"י וכלפי שארז"ל שאמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה ובית מלונו של הקב"ה היינו ירושלים וכאן משמע שלן בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזהו לוז כדכתיב ואולם לוז שם העיר כו' ואפי' אם אתה יכול לתרץ שכתוב שתוכל לומר לוז היא ירושלים עדיין קשה מהיכן למדו לומר כן אני אומר וכו' ואז קרא לוז שהוא שם העיר לראשונה וירושלים שקפץ לשם קראם ביחד בית אל ובזה יתורץ דחז"ל שפיר לאפוקי דעת הרא"ם דלפי פי' שבנוסחאות שלנו כתיב יעקב קראו לירושלים בית אל ועיקר שלדבריו זהו לוז ולא ירושלים ג"כ מדברי חכמים הוא וזה לא מצאתי בשום מקום ועוד לפי התירוץ ג"כ קשה דלמא לוז היינו ירושלים וקפילת הארץ היינו כשבא לאמצעית הדרך בא לוז כנגדו אלא ודאי שהיה ברור לרש"י שירושלים לא לוז היא כדמוכח קרא כדפירשתי עכ"ל: ב ר"ל כך הוא המאמר התם בגמרא ולשון קושיא היא למה לא עכבוהו שם ומתרץ איהו לא יהיב וכו' עד ומן השמים יעכבוהו ר"ל כיון דהוא עלמו לא התפלל ומן השמים יעכבוהו בתמיה אין כופין אדם לדבר מלוה: ג מביא ראיה שדחילו בוי"ו לאו לשון רבים הוא אלא דרך התרגום הוא כן כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנותנים להם מעט קרקע והם כובשין בגבורתם כל הסביבות: (יז) אין זה כי אם בית אלהים. פי' מאחר שאני רואה שהם עולים מכאן תחלה ויורדים ונשארים למטה א"כ מקום זה והשמים מדור אחד הוא והם עולין מכאן לשמים ויורדין כאדם עולה מבית לעלייה ואחר יורד אל הבית ונשאר שם:

פירוש להורת אלהים

הָט גְזָאגְט ווִי שְׁרֶעקְלִיךְ אִיז דָס אָרְט אֵין זֶה דָאס אִיז נִיט אַנְדֶערְשְׁט כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים נָאר גָאטְס הויז דָא וֶועט גְבוֹיעֶט וֶוערֶן דָס בהמ"ק וְזֶה אונ דָס אִיז דֶר טוֹיעֶר פוּן דֶעם הִימֶל ווָא דִי תְּפִלּוֹת גֵייעֶן אַרוּף דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט דָר בהמ"ק שֶׁל מַעְלָה שְׁטֵייט

ליקוטי יקרים

גִיוֶועלְפִיגְט אוּף דֶעם מֶענְטְשׁ וֶוען דֶר מֶענְטְשׁ שְׁלָאפְט, וַוייל דָס שְׁלָאפֶען אִיז אֵיינְס פוּן זעכְצִיג חֵלֶק פוּן טויט, דְרִיבֶּר הָט עֶר גֶעוואוּסְט אַלְץ וָואס הקב"ה הָט גֶערֶעט מִיט יַעֲקֹב אִין שְׁלָאף, אוּנ אַזוֹי ווִי עֵשָׂו אִיז בֵּייז גֶעוֶועזֶען אוּף יַעֲקֹב, אַזוֹ אִיז סמאֵ"ל דֶער שַׂר פוּן עֵשָׂו אוֹיךְ בֵּייז גֶעוֶועזֶען אוּף יַעֲקֹב, אוּנ סמאֵ"ל הָט נִיט גֶעוואוּסְט קֵיין עֵצָה וָואס צוּ טָאן שְׁלֶעכְטְס צוּ יַעֲקֹב, דִי צְווֵיי מַלְאָכִים עוּ"א אוּנ עזא"ל הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ סמאֵ"ל מִיר וֶועלֶן דִיר זָאגֶן אַעֵצָה ווִי אַזוֹ דוּ זָאלְסְט קֶענֶען נִיתְעַלְפִיגֶען אוּף יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער, דֶר מַלְאָךְ מִיכָאֵל וָואס אִיז דֶער גוּטֶער פְרַיינְד פוּן יַעֲקֹב

משלי נחמיה

(יז) מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. לְמָשָׁל אַמֶּלֶךְ אִיז אַמָאל גֶעגַאנְגֶען שְׁפַּאצִירֶען אִין גַאס הָט עֶר גֶעזֶעהְן אַאָרֶעם מַאן שְׁטֵייט אִין אַווִינְקֶעל מִיט צוּרִיסֶענֶע קְלֵיידֶר, דֶר פָּנִים זַייעֶר בְּלַאס, עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען צוּ דֶר קֶענֶען אַז דֶר מֶענְטְשׁ הָט שׁוֹן אַפָּאר טָאג נִיט גֶגֶעסֶען, דֶר מֶלֶךְ הָט אִים גֶערוּפֶען צוּ זִיךְ אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים אַלֶע טָאג זָאלְסְטוּ קוּמֶען אִין מַיין פַּאלַאץ וֶועסְטוּ בַּיי מִיר עֶסֶען, אוּנ דֶר מֶלֶךְ אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען, דֶר אָרֶעם מַאן אִיז גֶעבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אוּף זַיין אָרְט ווִי פַּארְמִישְׁט. הָאט מֶען אִים גֶעפְרֶעגְט וָואס בִּיזְטוּ אַזוֹי פַּארְמִישְׁט אוּנ טְרוֹיעֶרִיג, דוּ דַארְפְסְט זַיין פְרֵייְלִיךְ, אַז דֶר מֶלֶךְ אַלֵיין הָט דִיר צוּ גֶעזָאגְט עֶסֶען צוּ גֶעבֶּען, בִּיזְטוּ דָאךְ שׁוֹן זִיכֶר מִיט עֶסֶען אוּף אֵייבִּיג, הָט דֶר אָרֶעם מַאן גֶעזָאגְט ווִי אַזוֹ אִיז דָס מֶעגְלִיךְ אִיךְ זָאל זִיצֶען בַּיי דֶעם טִישׁ פוּן מֶלֶךְ, אִיךְ וֶועל פוּן שְׁרֶעק גָאר נִיט קֶענֶען עֶסֶען, הָט אֵיינֶער צוּ אִים גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּען אַעֵצָה דוּ גֵיי צוּם קֶענִיג אוּנ בֶּעט בַּיי אִים עֶר זָאל הֵייסֶען זַיינֶע קְנֶעכְט דוּ זָאלְסְט עֶסֶען מִיט זֵייא צוּזַאמֶען אִין זַייעֶר שְׁטוּבּ וואוּ זֵיי עֶסֶען וַוייל דוּ הָאסְט מוֹרָא צוּ זִיצֶען בַּיי זַיין טִישׁ, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גֶעוֶועזֶען בַּיי יַעֲקֹב, ווִי דֶר מדרש זָאגְט אֱלִיפַז דֶער זוּהְן פוּן עֵשָׂו אִיז גֶעלָאפֶען נָאךְ יַעֲקֹב אוּנ הָאט בַּיי אִים אַוֶועק גֶענוּמֶען אַלְץ וָוס עֶר הָט גֶעהַאט, אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעבְּלִיבֶּן אָרֶעם, עֶר הָט אֲפִילוּ נִיט גֶעהַאט וָואס צוּ לֵייגֶען אוּנְטֶער זַיין קָאפּ, הָט עֶר גֶעלֵייגְט דֶעם קָאפּ אוּף אַשְׁטֵיין, אוּנ אִיז פוּן גְרוֹיס צַעַר אֵיינְגֶעשְׁלָאפֶען, ווִי הקב"ה הָט גֶעזֶעהְן דִי אָרֶעמְקֵייט

פון

יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־
הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם
אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:
יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא
בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר
לָרִאשֹׁנָה: כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי

שְׁמַיָּא: יח וְאַקְדֵּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסֵיב יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ: יט וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז שְׁמָהּ דְּקַרְתָּא בְּקַדְמֵיתָא: כ וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדִּי וְיִטְּרִנַּנִי

רשב"ם

(יח) ויצק שמן על ראשה. ומשח אותה לקרשה להקריב עליה קרבנות בשובו כרכתיב במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם וכן מוכיח לפנינו. אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה וגו' יהיה בית אלהים לקרבנות: (יט) ואולם לוז שם העיר. ועל שם המקום שחוץ לעיר ששכב יעקב נקרא

בעל הטורים

(כ) וידר. ג' במסורה וידר יעקב וידר ישראל וידר יפתח לומר שהצדיקים היו נודרין והראשון שנדר היה יעקב וזהו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב למה אמר אביר יעקב לפי שהוא פתח בנדרים תחלה: ללבוש. ב' במסורה הכא ואידך ללבוש את הבגדים מלמד שיעקב היה כהן גדול כדאיתא בב"ר אמר הקב"ה למיכאל אתה עשית יעקב כה"ג שלי בעל מום שהוא צולע על ירכו חייך שאתה צריך להיות כה"ג למעלה

שפתי חכמים

תבונה דהוא נמי שם דבר ואפ"ה תרגומו כוכלתנו כוי"ו וכן כנגד ללבוש נמי שם דבר הוא ותרגומו כוי"ו וכסו וא"כ ש"מ שדרך התרגום כן: ד (נח"י) נ"ל דהמדרש אינו חולק אלא שמפרש הטעם למה דוקא זה המקום הוא שער לעליית התפלה לפי שהוא מכוון נגד ב"ה של מעלה ומ"מ שער השמים הוא דרך מבל כי אין לשמים שער או חלון: ה רל"ת דהא ליכנא דקרא כפל הוא דכתיב אם יהיה אלהים עמדי היינו ושמרני ועז"פ אם ישמור לי וכו' כלומר דהאי אם יהיה אלהים עמדי קאי אשמירת ההבטחות וא"ת איך יתכן לומר שיעקב היה מסופק אם יקיים הקב"ה הבטחתו אם לאו. וי"ל שהיה ירא שמא יגרום החטא ולא ישמור לו. ועי"ל דיעקב היה סבור שמא חלום הוא ואין חלום בלא דברים בטלים מ"ה אמר אם וגו' וק"ל. וא"ת כיון שרש"י בא להוכיח ההבטחות מן המקרא היכן הבטיחו נמי על

רש"י

של מעלה ד מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות ה עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך: ונתן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) אם יהיה אלהים עמדי. פשטיה דקרא אין זה תנאי אלא לשון שבועה כן יהיה אלהים עמדי וגו' וכל אשר תתן לי. מדרש יעקב תקן לתת מעשר מן הממון ואמרי' בב"ר שאל מין אחד את ר' יהושע בן לוי היכן מצינו שעישר בניו אמר לו לוי שהקדישו לשמים אמר לו ומה ראה להקדיש לוי והוא לא הי' עשירי אמר לו שעשה יעקב מכל בניו כטלאים הנכנסין לדיר להתעשר והכנים דרך תולדותם דברניות הן:

ליקוטי יקרים

הָט גֶעלֶערְנְט מִיט זַיין זֵיידֶע אַבְרָהָם וֶועקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג מִצְוֹת, און אַבְרָהָם הָט זֵיי גֶעלֶערְנְט צוּ זַיין זוּהְן יִצְחָק, און יִצְחָק הָט זֵיי גֶעלֶערְנְט צוּ יַעֲקֹב, אִין דִי מִצְוֹת אִיז גֶעלֶערְנְט גֶעוָוארֶען מֶען טָאר נִיט נֶעמֶען צְוֵויי שְׁוֶועסְטֶער צוּזַאמֶען פַאר וַוייבֶּער, און יַעֲקֹב גֵייט אִיצְט צוּ לָבָן נֶעמֶען זַיינֶע אַמָאהְטֶער פַר אַוַוייבּ, גֵיי דוּ צוּ לָבָן און בֶּעט אִים עֶר זָאל גֶעבֶּען צוּ יַעֲקֹב. עֶר זָאל זֶעהְן יַעֲקֹב זָאל נֶעמֶען בֵּיידֶע שְׁוֶועסְטֶער פַר וַוייבֶּער, און לָבָן זָאל אַזוֹי לַאנְג פַארְהַאלְטֶען יַעֲקֹב בַּיי זִיךְ בִּיז אַלֶע קִינְדֶער זַיינֶע זָאלֶען גֶעבָּארֶען וֶוערֶען אִין חוּץ לָאָרֶץ, אוֹיבּ עֶס וֶועט אַזוֹי זַיין וֶועסְטוּ קֶענֶען גִיוֶועלְטִיגֶען אוֹיף יַעֲקֹב און אוֹיף זַיינֶע קִינְדֶער:

פירוש לתורת אלהים

גְלַייךְ קֶענֶגְן בהמ"ק שֶׁל מַטָּה: (יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר יַעֲקֹב אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען גַאנְץ פְרִיה וַיִּקַּח און עֶר הָט גְנוּמֶען דֶעם שְׁטֵיין וָוָאס עֶר הָט גֶעלֵייגְט צוּ קָאפִּינְס וַיָּשֶׂם און עֶר הָט זִיא גְמַאכְט פַר אַדֶענְקְמַאהְל וַיִּצֹק און עֶר הָט גְגָאסֶען אֵייל אוֹיף אִיר שְׁפִּיץ: (יט) וַיִּקְרָא און עֶר הָט גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם אָרְט בֵּית אֵל וְאוּלָם אָבֶּער צוּם עֶרְשְׁטֶען הָט דִי שְׁטָאט גְהֵייסֶען לוּז: (כ) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר און יַעֲקֹב הָאט אַנֶדֶר גִיטָאן לֵאמֹר צוּ זָאגֶען אִם אַז גָאט וֶועט זַיין מִיט מִיר אַזוֹ וִוי עֶר אִיז מִיר מַבְטִיחַ וּשְׁמָרַנִי און עֶר וֶועט מִיךְ הִיטֶען אוֹיף דֶעם וֶועג וָואס אִיךְ גֵייא וְנָתַן און עֶר וֶועט מִיר

משלי

פוּן יַעֲקֹב און זַיין לִיגֶען אוֹיף דֶעם שְׁטֵיין, הָט עֶר אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת גֶעהַאט און הָט צוּ אִים גֶעזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר גָאט פוּן דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם און יִצְחָק, אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר און וֶועל דִיךְ גְלִיקְלִיךְ מַאכֶען און דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גְלִיקְלִיךְ מַאכֶען, וִוי יַעֲקֹב הָט זִיךְ אוֹיפְגֶעוֶועקְט פוּן שְׁלָאף נָאךְ דֶעם וִויא הקב"ה אִיז פוּן אִים אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען, אִיז גֶעוֶוען אַשְׁרֶעק אוֹיף אִים, און הָט גֶעזָאגְט אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אוֹיף דֶעם אָרְט אִיז דָא הקב"ה, און הקב"ה אַלֵיין הָט מִיר צוּ גֶעזָאגְט צוּ זַיין מִיט מִיר, מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה, וִוי פִירְכְטֶערְלִיךְ אִיז דֶר אָרְט וואוּ הקב"ה אִיז דָא,

נחמיה

וִוי אַזוֹי וֶועט קֶענֶען מֶעגְלִיךְ זַיין אִיךְ זָאל דֶערְטְרָאגְן דִי מוֹרָא פוּן הקב"ה וֶוען עֶר וֶועט זַיין מִיט מִיר צוּזַאמֶען, אֵין זֶה, דָס פַארְלַאנְג אִיךְ נִיט, כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים, אִיךְ וִויל נָאר זַיין אִין דִי שְׁטוּב פוּן אֱלֹהִים. מִיר וַוייסֶען וֶוען הקב"ה פִירְט דֶעם מֶענְטְשׁ מִיט נִסִּים וֶוערְט עֶר גֶערוּפֶען ה', וֶוען עֶר פִירְט דֶעם מֶענְטְשׁ מִיט דֶר נַאטִירְלִיכֶע הַצְלָחָה וֶוערְט הקב"ה גֶערוּפֶען אֱלֹהִים, צוּ גְעהַאלְפֶען וֶוערֶען מִיט נִסִּים דַארְף מֶען זַיין אַגְרוֹיסֶער צַדִּיק, דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶעבֶּעטֶען אִם יִהְיֶה "אֱלֹהִים" עִמָּדִי, הקב"ה זָאל מִיךְ פִירֶען מִיט נַאטִירְלִיכֶע הַצְלָחָה, וִוי עֶר הָט גְזָאגְט קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים:

בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־
לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃
כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃ כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית
אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר
אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃ כט שני א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב

אונקלוס

בְּאָרְחָא הָדֵין דִּי אֲנָא
אָזֵל וְיִתֵּן לִי לַחֲמָא (נ״י
לְחֶם) לְמֵיכַל וּכְסוּ
לְמִלְבַּשׁ׃ כא וְאֵתוּב
בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵא
מֵימְרָא דַיְיָ לִי לֶאֱלָהָא׃
כב וְאַבְנָא הָדָא דִּי שַׁוֵּיתִי
קָמָא תְּהֵי דִּי אֱהֵי פָּלַח
עֲלַהּ מִן קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי
תִתֶּן לִי חַד מִן עַשְׂרָא
אַפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָךְ׃ א וּנְטַל

תו״א ונתן לי לחם עקידה שער מז : והאבן הזאת ספר הזוהר פ׳ לו :

בעל הטורים

במקומו ז״ם ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש שיתקיים לי הכהונה שקניתי מעשו שהעבודה היתה בבכורות : (כב) עשר אעשרנו . בגימ׳ וזהו כל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש :

רשב״ם

שם העיר עצמה בית אל : (כא) ושבתי בשלום. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה הזאת: והיה ה׳ לי לאלהים . שיסייעני בכל מעשי : (כב) עשר אעשרנו לך. להקריב לפניך עולה : (א) וישא יעקב רגליו . מתוך שהבטיחו

רש״י

לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם הוא קרוי נעזב שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם (תהלים לז) : (כא) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה : בשלום. שלם מן החטא שלא ו אלמד מדרכי לבן : והיה ה׳ לי לאלהים . שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול ז בזרעי כמ״ש אשר דברתי לך והבטחה זו הבטיח לאברהם שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (לעיל יז) (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול) : (כב) והאבן הזאת. כך מפורש וי״ו זו של והאבן אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו׳ . כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה׳ וכן ח עשה בשובו מפדן ארם כשאמר לו קום עלה בית אל (לקמן לה) מה נאמר שם ויצב יעקב מצבה וגו׳ ויסך עליה נסך : (א) וישא יעקב רגליו. משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך

שפתי חכמים

בגד ללבוש וי״ל כיון שהבטיחו על הלחם ודאי שהבטיחו נמי על בגד ללבוש כמו שאחז״ל עשוק לגבך ושוי לכריסך פי׳ זבין בגדים יקרים ועשוק ממונך בשביל בגדים ושוי לכריסך פי׳ אבל לכריסך אל תזבן אלא בשויה ולא ביוקר מכדי דמיה ואמר נמי בפ׳ כיסוי הדם לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה כפי מה שיש לו וכיון שהקב״ה הבטיחו על הלחם לאכול א״כ ודאי הבטיחו נמי על בגד ללבוש דאל״כ היה צריך לנמנע ממאכלו כדי ליקח בגדים ונמצא שלא יהי׳ לו לחם לאכול והקב״ה הבטיחו על הלחם לאכול (מהרא״י) : ו [נח״י] וזהו ג״כ מכלל ההבטחות של הש״י דהא אמר את אשר דברתי לך ופרש״י לצרכך ועליך ואם לא יהיה שלם מן החטא וילמוד מדרכי לבן כודאי שלא יתקיים מה שנאמר עליו כמו כל הבטחות של הקב״ה שהן על תנאי שלא יגרום החטא : ז ר״ל שגם והיה ה׳ לי וגו׳ הוא מכלל ההבטחות ולא שהוא הנדר שנדר דהא אף אם לא יתקיימו ההבטחות הללו מחויב הוא שיהיה ה׳ לו לאלהים: ח לכך מייתי רש״י וכן עשה שלא

פירוש לתורת אלהים

נָעֶבְּן בְּרוֹט צוּ עֶסִין וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ אוּנ אַקְלֵייד אָן צוּ קְלֵיידֶן : (כא) וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ אוּם קֶערִין בְּשָׁלוֹם צוּ מַיין פָאטֶר אַזוֹ אָן זִינְד אִיךְ זָאל מִיךְ נִיט אָפּ לֶערְנֶען דִיא וֶועגִין פוּן לָבָן וְהָיָה אוּנ גָאט וֶועט צוּא מִיר זַיין אַגָאט . רש״י שְׁרַייבְּט דָס מֵיינְט מֶען עֶר וֶועט מַאכֶן רוּעֶן זַיין נָאמֶען אוֹיף מִיר פוּן אָנְהֵייבּ בִּיז׳ן סוֹף עֶס וֶועט נִיט גְפוּנֶען וֶוערִין קֵיין פְּסוּל אִין מַיינֶע קִינְדֶער : (כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה אוּנ דֶעם שְׁטֵיין וָוס אִיךְ הָאבּ גִימַאכְט פַר אַדֶענְקְמָאהְל יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וֶועט זַיין גָאטְס הוֹז אִיךְ וֶועל דִינֶן גָאט ב״ה וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי אוּנ אַלְץ וָוס דוּ וֶועסְט מִיר גֶעבֶּן עַשֵּׂר וֶועל אִ ךְ אָפּ שֵׁייְדֶן מַעֲשֵׂר פוּן דַיינְטְוֶועגֶן : (א) וַיִּשָּׂא

ליקוטי יוסף

(כא) וְהָיָה ה׳ לִי לֵאלֹהִים . דֶער מדרש זָאגְט הקב״ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב וַוייל דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט מִיט דֶעם לָשׁוֹן וְהָיָה , אַלֶע טוֹבוֹת אוּנ נֶחָמוֹת וָואס אִיךְ וֶועל גֶעבִּין צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ זֵייא גֶעבִּין מִיט דֶעם לָשׁוֹן וְהָיָה , דֶער סֵפֶר אהל יעקב שְׁרַייבְּט וַוייל וְהָיָה אִיז אָעֲבַר אוּנ אָעָתִיד צוּזַאמֶען , הָיָה אִיז דֶער טַייטְשׁ עֶס אִיז גֶעוֶוען , וְהָיָה אִיז דֶער טַייטְשׁ עֶס וֶועט זַיין , יַעֲקֹב הָט גֶעזֶעהְן עֶר דַארְף גֵיין צוּ לָבָן , אוּמְזִיסְט וֶועט אִים לָבָן נִיט גֶעבִּין עֶסֶען אוּנ וֶועט אִים נִיט גֶעבֶּן זַיין טַאכְטֶער פַר אַוַוייבּ , וֶועט עֶר מוּזֶען בַּיי אִים אַרְבֶּעטֶן , וֶוען וֶועט עֶר דִינֶען הקב״ה , דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶעטָאן אַנֶדֶר , פַר דִי צַייט וָואס עֶר וֶועט זַיין בַּייא לָבָן אוּנ וֶועט נִיט קֶענֶן דִינֶען הקב״ה . דָס וֶועט עֶר בַּאצָאלֶן וֶוען עֶר וֶועט קוּמֶען צוּרִיק פוּן לָבָן , דָס הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט מִיט דֶעם וָוארְט וְהָיָה , הָיָה , וָוס הקב״ה הָט גֶעדַארְפְט זַיין צוּ מִיר אַגָאט , וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעדַארְפְט דִינֶען הקב״ה בַּיי לָבָן אִין שְׁטוּבּ . וְהָיָה , דָאס וֶועט זַיין , דָס וֶועל אִיךְ בַּאצָאלֶן שְׁפֶּעטֶער וֶוען אִיךְ וֶועל צוּרִיק קוּמֶן פוּן לָבָן , דְרִיבֶּער הָאט הקב״ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב , אַלֶע טוֹבוֹת וָואס אִיךְ וֶועל גֶעבֶּן צוּ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועל אִיךְ זֵיי גֶעבֶּן מִיט דֶעם וָוארְט וְהָיָה , דָס הֵייסְט אִיךְ וֶועל זֵיי גֶעבֶּן טָאפֶּעלֶע טוֹבוֹת , פַר דִיא נֶעוִיצֶענֶע צַייט וָואס זֵיי הָאבֶּן גֶעלִיטֶן צָרוֹת , אוּנ אוֹיף דִי צַייט וָואס וֶועט זַיין , וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ , זָאלְסְט אוּנְז דֶער פְרֵייעֶן וִויא דִיא טֶעג וָואס דוּ הָאסְט אוּנְז גֶעפַּיינִיגְט :

ספר הישר

זָאג מִיר וָוס זָאל זַיין דַיין שְׂכַר דֶער פַר וָוס דוּ דִינְסְט מִיר . אוּנ לָבָן הָט גֶעהַאט נָאר צְוַויי טֶעכְטֶער אֵיינֶע הָט גֶעהֵייסֶן לֵאָה אוּנ דִי אַנְדֶערֶע הָט גֶעהֵייסֶן רָחֵל אוּנ דִי אוֹיגֶן פוּן לֵאָה זֶענֶען גֶעוֶוען טוּנְקֶל אוּנ רָחֵל אִיז גֶעוֶוען זֵייעֶר שֵׁיין . אוּנ יַעֲקֹב הָט לִיבּ גֶעהַאט

רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי־קֶדֶם׃ ב וַיַּרְא
וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי
מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים
וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃
ג וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ
אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ
אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־
פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃ ד וַיֹּאמֶר לָהֶם
יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ

אונקלוס

יַעֲקֹב רַגְלוֹהִי (נ״י רִיגְלוֹהִי)
וַאֲזַל לַאֲרַע בְּנֵי מַדִּינְחָא׃
ב וַחֲזָא וְהָא בֵירָא
בְּחַקְלָא וְהָא תַמָּן תְּלָתָא
עֶדְרִין דְּעָן רְבִעִין עֲלַהּ
אֲרֵי מִן בֵּירָא הַהִיא
מַשְׁקַן עֶדְרַיָּא וְאַבְנָא
רַבְּתָא עַל פּוּמָא דְבֵירָא׃
ג וּמִתְכַּנְּשִׁין לְתַמָּן כָּל
עֶדְרַיָּא וּמְגַנְדְּרִין יָת
אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְבֵירָא
וּמַשְׁקַן יָת עָנָא וּמְתִיבִין
יָת אַבְנָא עַל פּוּמָא
דְבֵירָא לְאַתְרַהּ׃ ד וַאֲמַר
לְהוֹן יַעֲקֹב אַחַי מְנָן
אַתּוּן וַאֲמָרוּ מֵחָרָן

רשב"ם

הקב"ה הלך בשמחה ובמרוצה: בני קדם. ארם כדכתיב ארם מקדם: (ב) רובצים

בעל הטורים

(ב) וירא והנה באר בשדה. אמרה לו אמו כמו שאנכי יפת תואר ונזדמנתי על הבאר כן יהיה לך מבנות אחי אם תראה שהיא כתוארי היא בת מזלך: והנה באר בשדה. רמז לבאר שהיה לישראל במדבר: שלשה עדרי. כנגד זה אהרן ומשה ומרים: כי מן הבאר ההוא. בגימטריא משה: והאבן. ב' בפ' ע"ש שני לוחות אבנים. ז"פ באר בפרשה כנגד ז' ימי החג שמנסכים בהם מים וכנגד שבעה שקורין בתורה בשבת. וה' מהם פי הבאר כנגד ה' שקורין בי"ט וג' מהם מפ"פ הבאר כנגד ג' שקורין בחול:

שפתי חכמים

תקשה על שתרגום מנ"ל שתרגומו כן דדוקא על מלכה זו יפלח לפני הקב"ה ותי' דהא לסוף כן עשה א"כ ש"מ שגם מתחלה היה דעתו כן ויהיה והיה ה' לי לאלהים על תנאי ולא נדר ולכן תרגם אהי פלח עלה קדם ה' ר"ל ודאי הוא שיקריב קרבנות אפי' לא ישמור הבטחתו אבל לא על המזבח זה דוקא ומ"ש וכל אשר תתן לי וגו' דמשמע שאם לא ישמור לו ההבטחות לא יעשר לי"ק די"ל דה"ק אבל כל אשר תתן לי עשר וגו' אף אם לא תשמור ההבטחות. ומהרש"ל כתב ול"נ שכך אמר יעקב אם תשמיר ההבטחות אז עשר אעשרנו שתי מעשרות ואם לאו אעשר פעם אחת וכן עשה עכ"ל: ט שפירושו היו משקים וכן ונאספו וגללו עתיד במקום הוה ופי' היו נאספים והיו גוללין תמיד: י ר"ל שכך היי' ראוי לכתוב והנה ג' עדרי לאן רובצים עליה ולמה רובצים משום ונאספו שמה וגו' ולמה ונאספו מפני שהאבן

רש"י

מפורש בב"ר: (ב) ישקו העדרים. משקים ט הרועים את העדרים והמקרא דבר בלשון קצרה: (ג) ונאספו. רגילים היו להאסף לפי שהיתה י האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרגומו ומגנדרין כל לשון הווה משתנה לדבר בלשון

פירוש לתורת אלהים

יַעֲקֹב רַגְלָיו אונ יַעֲקֹב האָט אויף גיהוֹבֶּן זיינֶע פִים. רש״י שְׁרַייבְּט וויא גאָט האָט אִים גִיזָאגְט אגוּטֶע בְּשׂוֹרָה אַז עֶר וֶועט אִים הִיטֶען אִיז זַיין הַארְץ גְרִינְג גִיוָוארֶען אונ עֶר הָאט גִיקֶענְט גִיךְ גֵיין וַיֵּלֶךְ אונ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ דֶעם לַאנְד פוּן די לַייט וָוס וואָנֶען אִין מִזְרָח זַייט: (ב) וַיַּרְא אונ עֶר הָט גְזֶעהְן וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה עֶס שְׁטֵייט אַבְּרוּנֶען אִין פֶעלְד וְהִנֵּה שָׁם אונ דָארְטֶן אִיז דְרַייא סְטַאדֶעס מִיט שָׁאף וַוארְטֶן בַּייא אִיר כִּי וָוארוּם פוּן דֶעם בְּרוּנֶען פְלֶעגֶען דִיא פַאסְטִיכֶער אָן טְרִינְקֶען די סְטַאדֶעס וְהָאֶבֶן אונ אַגְרוֹסֶער שְׁטֵיין לִיגְט אויף דֶעם עֶפֶּענוּנְג פוּן דֶר בְּרוּנֶען: (ג) וְנֶאֶסְפוּ שָׁמָּה אונ דָארְטֶן וֶוערֶן אַיין גִזַאמִילְט אַלֶע סְטַאדֶעס וְגָלְלוּ אונ דִיא פַאסְטִיכֶער קַייקְלֶען אַרָאפּ דֶעם שְׁטֵיין פוּן דֶעם עֶפֶּענוּנְג פוּן דֶעם בְּרוּנֶען וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן אונ זַיי טְרִינְקֶען אָן די שָׁאף וְהֵשִׁיבוּ אונ זַיי קֶערִין אוּם דֶעם שְׁטֵיין אויף דֶעם עֶפֶּענוּנְג פוּן דֶעם בְּרוּנֶען צוּ אִיר אָרְט: (ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב צוּ זַייא גְזָאגְט אַחַי מַיינֶע פְרַיינְד מֵאַיִן אַתֶּם

ספר הישר

רָחֵל. אונ יַעֲקֹב עֶנְפֶרְט צוּ לָבָן אִיךְ וֶועל דִינֶען בַּיי דִיר פַר דַיין טָאכְטֶער וָואס הֵייסְט רָחֵל. אונ לָבָן אִיז דְרוֹף בַּאשְׁטַאנֶען. אונ יַעֲקֹב הָט אִים אָן גֶעהוֹבֶּן צוּ דִינֶען אונ ווִי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דָס אַנְדֶערֶע יָאר ווִי יַעֲקֹב אִיז גֶעוֶועזֶן בַּיי לָבָן אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן עֵבֶר דֶר זוּהְן פוּן שֶׁלַח. אונ עֵבֶר אִיז אַלְט גֶווֶען פִיר ווּנְדֶערְט אונ פִיר אונ זֶעכְצִיג יָאר. ווִי יַעֲקֹב הָט דָס דֶער הֶערְט הָט יַעֲקֹב דְרוֹף זַייעֶר גִיטְרִיעֶט אונ הָט גֶעמַאכְט אויף אִים אַיין הֶסְפֵּד אונ הָאט אויף אִים גֶעקְלָאגְט פִיל טֶעג. אונ ווִי עֶס אִיז שׁוֹן דָס זִיבֶּעטֶע יָאר פוּן זַיין דִינְסְט בַּיי לָבָן הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ אִים גִיב מִיר מַיין ווַייבּ וָוס אִיךְ הָאבּ פַר אִיר דִיר גֶעדִינְט. אונ לָבָן הָט אַזוֹ גֶעטָאן אונ הָט אַיינְגֶעזַאמוֹלְט די שְׁטָאט לַייט אונ הָט גֶעמַאכְט אַיין מָאלְצַייט ווִי עֶס אִיז נַאכְט גֶעוָוארֶען אִיז יַעֲקֹב מִיט די חֲתוּנָה לַייט גְגַאנְגֶען צוּ לָבָן אִין שְׁטוּבּ אַרַיין אִיז לָבָן גְגַאנְגֶען אונ הָט פַר לָאשֶׁן אַלֶע לִיכְט וָוס זֶענֶען גִיוֶוען אִין שְׁטוּבּ אונ יַעֲקֹב זָאגְט צוּ לָבָן נָאךְ וָוס פַר לֶעשְׁסְטוּ דִי לִיכְט הָט לָבָן גֶעזָאגְט אַזוֹ אִיז בַּיי אוּנְז דֶר מִנְהָג אִין לָבָן הָט גֶענוּמֶען זַיין טָאכְטֶער לֵאָה אונ הָט זִיא גֶעבְּרַאכְט צוּ יַעֲקֹב אונ יַעֲקֹב הָט גָאר נִיט גֶעווּסְט אוּבּ עֶס אִיז לֵאָה. אונ לָבָן הָט גֶעגֶעבֶּן זַיין דִינְסְט מוֹיד זִלְפָּה צוּ זַיין טָאכְטֶער

מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃ ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃ ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃ ז וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ׃ ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃ ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל ׀ בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי

אֲנַחְנָא: ה וַאֲמַר לְהוֹן הֲיַדַעְתּוּן יָת לָבָן בַּר נָחוֹר וַאֲמָרוּ יָדְעִנָן: ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלָם לֵהּ וַאֲמָרוּ שְׁלָם וְהָא רָחֵל בְּרַתֵּהּ אָתְיָא עִם עָנָא: ז וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סַגִּי לָא עִדָּן לְמִכְנַשׁ בְּעִיר אַשְׁקוֹ עָנָא וְאִיזִילוּ רְעוֹ: ח וַאֲמָרוּ לָא נִכּוּל עַד דִּי מִתְכַּנְשִׁין כָּל עֶדְרַיָּא וּמְגַנְדְּרִין יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָּא דְבֵירָא וְנַשְׁקֵי עָנָא: ט עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אֲתַת עִם עָנָא דִּי לַאֲבוּהָ אֲרֵי

הר"א הן עוד היום ס' כזהר פ' ואתחנן:

בעל הטורים

(ו) ויאמרו שלום. ולא אמרו שלום לו כי אין שלום אמר אלוה לרשעים: (ט) כי רעה

רשב"ם

עליה. ממתינים: (ח) עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן. והאבן גדולה על פי הבאר. שלא יפול שם אדם. או שלא ישאבו ממנה שאר בני

רש"י

עתיד ובלשון ב עבר לפי שכל דבר ההוה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (ו) באה עם הצאן. הטעם באל"ף ותרגומו אתיא. ורחל באה. הטעם למעלה בבי"ת ותרגומו אתת הראשון לשון עושה והשני לשון עשתה: (ז) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול כלומר אם שכירי יום אתם לא שלמתם פעולת היום. ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת ל האסף המקנה וגו' (ב"ר): (ח) לא נוכל. להשקות לפי מ שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגנדרון לפי שהוא

שפתי חכמים

גדולה ע"פ הבאר: כ הא דלא מביא התרגום מיד לעיל על ישקו העדרים ועל ונאספו משום דכאן כתיב וגללו ומתרגם ומגנדרים דהוא לשון הוה ובסמוך נמי כתיב וגללו ומתרגם ויגנדרון דהוא לשון עתיד א"כ מוכח בהדיא מן התרגום דכל הפסוק מדבר לשון הוה אבל גבי ישקו לא מוכח מתוך התרגום דלא כתיב ב' פעמים ישקו אלא לעיל כתיב ישקו וכאן כתיב והשקינו וכן כל הלשונות אינן שוין חוץ מן וגללו: ל דק"ל דהפסוק כופל הענין דכיון שאמר הן עוד היום גדול לא היה לו תו למכתב לא עת האסף המקנה דודאי כן הוא לכך מפרש דשני ענינים הם: מ פירוש ואי אפשר לגוללה כדפירש רש"י לעיל מרוב כבדה ולא שכך הסכימו

פירוש לתורת אלהים

פון וואנען זייט איר וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבן גזאגט מֵחָרָן אֲנָחְנוּ מיר זיינען פון חרן: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הט ער צו זיי גיזאגט הַיְדַעְתֶּם קענט איר לָבָן דעם זוהן פון נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבען געענטפערט יָדָעְנוּ מיר קאנען אים: (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם אונ ער הט גזאגט צו זיי הֲשָׁלוֹם לוֹ אוב עס איז צו אים שלום וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם אונ זיי האבן גזאגט עס איז שלום וְהִנֵּה רָחֵל זיין טאכטער רחל קומט מיט די שאף: (ז) וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל דער טאג איז דאך נאך גרויס. רש"י שרייבט וויל ער האט גיזעהן אז זיי ליגען הט ער גמיינט אז זיי ווילן שון מער ניט פאשען האט ער צו זייא גזאגט דער טאג איז גרוס אוב איר זייט גדונגענע האט איר נאך צייט פאשען אנגאנצען טאג אונ אוב דאס איז אייערע בְּהֵמוֹת לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה איז דאך ניט די צייט איין צו זאמלן די בהמות הַשְׁקוּ הַצֹּאן טרינקט אן די שאף וּלְכוּ רְעוּ אונ גייט פאשען: (ח) וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבין גזאגט לֹא נוּכַל מיר קאנן ניט אן טרינקן דיא שאף עַד ביז עס וועלען ווערען איין גיזאמילט אלע פאסטיכר וְגָלְלוּ אונ זיי וועלן אראפ קייקלען דעם שטיין פון דעם ברונן וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן וועלען מיר אן טרינקן די שאף: (ט) עוֹדֶנּוּ ער רעדט נאך מיט זיי וְרָחֵל בָּאָה אונ רחל איז גקומען עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ מיט די שאף וואס האט געהערט צו איר פאטער כִּי

ספר הישר

לאה פר איין דינסט מיד. אונ אלע חתונה לייט זענן געקומן אין דר דאזיגר נאכט אין הויז ווי יעקב איז גוועז אונ האבן געגעסן אונ געטרונקן אונ האבין זיך געפרייט אונ געטאנצט אונ געזונגן אונ האבן געזאגט הילא הילא אז יעקב זאל הערן. אונ יעקב הט אבר גיט פר שטאנן וואס זיי שרייען ער הט געמיינט עס איז אזוי איין מנהג. אונ די חתונה לייט האבן אזוי געזאגט איין גאנצע

רָעָה הִוא׃ י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב
אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־
צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל
אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ
אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃ יא וַיִּשַּׁק
יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃

רָעֲיָתָא הִיא׃ י וַהֲוָה כַּד
חֲזָא יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת
לָבָן אֲחוּהָא דְאִמֵּהּ וְיָת
עָנָא דְלָבָן אֲחוּהָא
דְאִמֵּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב
וּמְגַנְדַּר יָת אַבְנָא מֵעַל
פּוּמָּא דְבֵירָא וְאַשְׁקִי יָת
עָנָא דְלָבָן אֲחוּהָא
דְאִמֵּהּ׃ יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב
לְרָחֵל וַאֲרֵים יָת קָלֵהּ
הו"א ויבי כאבר מגלה ו׃

רשב"ם

אדם׃ (י) ויגל את האבן. לבדו. להודיע גבורתו בא הכתוב׃

בעל הטורים

היא. ב' במס' הכא ואידך שן רעה ורגל מועדת אותו פסוק נדרש בגליות וכן כי רעה הוא נדרש ג"כ בכ"ר בגליות׃ (י) ויגל. ב' הכא ואידך ויגל כבודי שכיון שראה אותה שרתה עליו רוה"ק וזהו ויגל כבודי כדכתיב עורה כבודי. ד"א אימתי ויגל כבודי כשיתקיים ויגל את האבן כשיסור יצה"ר שדומה לאבן׃

שפתי חכמים

ביניהם׃ נ פירוש כיסוי מהגלוחית ור"ל שלא גלל האבן כמו הרועים אך בקל ודייק זה מדכתיב ויגל שהוא לשון גילוי ולא כתיב ויגלל׃ ס ולפ"ז קשה אם היתה אומרת לו למה אתה בוכה בודאי לא הזכיר לה מיתתה וא"כ מה השיב לה לכ"פ ד"א ולד"א לחוד קשה

רש"י

ל' עתיד׃ (י) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית נ להודיעך שכחו גדול (ב"ר)׃ (יא) ויבך. לפי שלפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו ס לקבורה ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל

ליקוטי מרדכי

(י—יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה וגו'. דר באר מים חיים ז"ל שרייבט פאר וואס שטייט צוויי מאל אין פסוק לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ. צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, וואָרום יַעֲקֹב הָט דאָך קיין מאל געזעהן רָחֵל'ן, נאָר ער האט געזעהן אַנַעֲרָה גייט מיט שעפסען, פון איהרע פרומע פירונג גייענדיג הָט ער בעמערקט אַז זיא איז ניט פון די אַרַמישע טעכטער, נאָר זיא איז פון זיין מִשְׁפָּחָה, אונ ניט פון לָבָן הָט זיא די פרומקייט, נאָר ווייל זיא געהער צו זיין מוטער, דָס הייסט ווייל לָבָן איז אַברודער פון זיין מוטער, אונ אַז ער הָט געזעהן דעם גאַנג פון די שעפסען, זיי גייען ניט אַראָפּ פון וועג אויף אַפרעמדע פעלד, האט ער געוואוסט אַז די שעפסן געהערן צו לָבָן אונ זיי ווערן אַזוי געפירט ווייל לָבָן איז אַברודער פון זיין מוטער, אונ ווי יַעֲקֹב אַליין האט אַראָפּ געוואָרפן דעם שטיין פון ברונן, איז דָס געוועז ביי די פאַסטיכער אַגרויסער וואונדער, אונ ווי די פאַסטיכער האָבען געהערט אַז דר שטאַרקר מענטש איז אַזוהן פון לָבָן'ס שוועסטער, האָבן די פאַסטיכער דערציילט אין שטאָט עס איז געקומען לָבָן'ס שוועסטערס זוהן אונ ער איז אַגרויסער גבור, ער האט אַליין אַראָפּ געוואָרפן דעם שטיין פון ברונן, ווי לָבָן הָט דָס געהערט איז ער געלאָפן אים זעהן, לָבָן הָט אים אַרומגענומען אונ געקושט אונ הָט אים געבריינגט צו זיך אין שטוב, דר פסוק דערציילט דעם חילוק ווי אַזוי לָבָן הָט געבריינגט צו זיך אין שטוב אֱלִיעֶזֶר דעם קנעכט פון אַבְרָהָם, אונ ווי אַזוי ער הָט געבריינגט צו זיך יַעֲקֹב. ווען לָבָן הָט געבריינגט צו זיך אין שטוב אֱלִיעֶזֶר הָט ער אַליין אויסגעשפאנט זיינע קעמלן, אונ אַליין זייא געגעבן עסן, אונ באַלד געגעבן וואַסער צו אֱלִיעֶזֶר מיט זיינע מענטשן זיי זאָלן וואַשען די פיס, אונ זיי געגעבן עסן, ווייל ער הָט געטראַכט אֱלִיעֶזֶר וועט אים פר אַלץ גוט בצאָלן, וואָרום פאַר איין טרונק וואַסער האט ער געגעבן צו רִבְקָה אַגאָלדענעם נאז־רינג אונ צווייא בראַנזלעטן, דער סוף איז געוועזן ער האט צו לָבָן גאָר ניט געגעבן, נאָר אַביסול וויסע פרוכטען, אָבער לָבָן האט אַריינגענומען צו יַעֲקֹב ווי אַ אָרעמען אורח, אונ דער סוף איז לָבָן רייך געוואָרן פון יַעֲקֹב׃

פירוש לתורת אלהים

רועה היא וואָרום זיא איז געווען אַפּאַסטיכערין׃ (י) וַיְהִי אונ עס איז געווען כַּאֲשֶׁר ווי יַעֲקֹב הָט דערזעהן רָחֵל בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ די טאָכטער פון זיין מוטערס ברודער אונ די שאָף פון לָבָן וַיִּגַּשׁ הָט יַעֲקֹב גענעהנט וַיָּגֶל אונ האט אַראָפּ געקייקעלט דעם שטיין. רש"י שרייבט ער הָט אַראָפּ גנומען דעם שטיין פון דעם ברונען אַזוי וויא אַמענטש נעמט אַראָפּ אַפר־שטאָפּונג פון אַפלאַש דען ער איז געווען אַבעל כח וַיַּשְׁקְ אונ הָט אָן געטרונקען די שאָף פון לָבָן זיין פעטער׃ (יא) וַיִּשַּׁק אונ יַעֲקֹב האט געקושט רָחֵל'ן וַיִּשָּׂא אונ ער הָט אויף געהויבען זיין קול אונ ער הָט געוויינט ווייל ער איז געקומען מיט ליידיגע הענט ער האט געזאָגט אַז אֱלִיעֶזֶר דר קנעכט פון מיין פאָטערס פאָטער איז געקומען קיין חָרָן נעמען פר מיין פאָטער יִצְחָק אַווייב הָט ער מיט זיך געהאט אוצר רינגלעך אונ העפטלעך אונ זיסע שפייז אונ איך האָב גאָר ניט אין מיינע הענד. דען אֱלִיפַז דער זוהן פון עֵשָׂו האט נאָך געיאָגט יַעֲקֹב'ן נאָר ווייל אֱלִיפַז איז אויסגעוואַקסן

ספר הישר

[illegible] יַעֲקֹב. אונ ווי עס איז טאָג געוואָרן הָט ער זיך גקערט צום ווייב הָט ער דר זעהן אַז דָס איז לֵאָה. הָט יַעֲקֹב געזאָגט אַצונד פר שטיי איך וואָס זיי האָבן געזאָגט הילא דען הילא איז טייטש לֵאָה. אונ יַעֲקֹב הָט צו גערופן צו לָבָן אונ הָט צו אים געזאָגט וואָס האָסטו מיך אָפּ גענאַרט אויף דעם אָרט אונ דו האָסט מיר געגעבן לֵאָה. אונ לָבָן הָט גיענטפרט צו יַעֲקֹב מען טוט ניט אַזוי ביי אונז מען זאָל חֲתוּנָה מאַכן פריער די יונגסטע פר די עלצטע אונ אַצונד אויב דו ווילסט נעמען איר שוועסטער רָחֵל

יב וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ
הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד
לְאָבִיהָ׃ יג וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־
שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ
לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֶּק־לוֹ וַיְנַשֶּׁק־לוֹ
וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר לוֹ
לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב

וּבְכָא׃ יב וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲחַת דַּאֲבוּהָ הוּא וַאֲרֵי בַר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת וְחַוִּיאַת לַאֲבוּהָ׃ יג וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יָת שֵׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵיהּ וּרְהַט לְקַדָּמוּתֵיהּ וְגַפֵּף לֵיהּ וְנַשִּׁיק לֵיהּ וְאַעְלֵיהּ לְבֵיתֵיהּ וְאִשְׁתָּעִי לְלָבָן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃ יד וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן בְּרַם קָרִיבִי וּבִשְׂרִי אַתְּ וִיתֵיב

תו"א ויגד יעקב מגילה יג בתרא קת:

בעל הטורים

(יג) שמע. ב' במס' שמע יעקב כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור מתי יהיה זה מקיים כשבאה שמועת גאולת יעקב: ויחבק לו. וינשק לו. תחלה חבקו לראות אם הוא חגור מעות במתניו וכשלא מצא נשקו לראות אם יש אבן טובה בפיו. ויחבק לו וינשק לו בגימטריא חבקו

רשב"ם

(יג) את כל הדברים האלה. שאביו ואמו שלחוהו אל אנשי משפחתו: (יד) אך

רש"י

אליפז בחיקו של יצחק מנע ידו א"ל מה אעשה לציווי של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת: (יב) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה כמו (לעיל יג) אנשים אחים אנחנו. ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. (ב"ר) לפי שאמה מתה ע לא היה לה להגיד אלא לו: (יג) וירץ לקראתו. (ב"ר) כסבור ממון הוא פ טעון שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים: ויחבק. כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים צ הביא והנם בחיקו (ב"ר): וינשק לו. אמר שמא מרגליות הביא ק והם בפיו (ב"ר): ויספר ללבן. שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ר ושנטלו ממונו ממנו: (יד) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לאספך הביתה ש הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אטפל בך חדש ימים ת וכן עשה ואף זו לא לחנם שהיה רועה

שפתי חכמים

איך לדיק כזה יבכה על חסרון ממון. מהרש"ל: ע דברבקה כתיב ותגד לבית אמה לכ"פ אמה מתה: פ דאל"כ למה רץ: צ כלומר כיון שלא רץ אלא בשביל הממון א"כ למה חבק אותו לכ"פ וכו': ק מהרש"ל. אין דרך להביא אבנים טובות בפיו אלא י"ל שדרך העולם כשאדם מביא אבנים טובות מביאם בסתר ואין מגלה אותם לכך אמר אנשק אותו ואפייסנו כדי שיגלה לי מה יש לו עכ"ל: ר דאל"כ מאי את כל הדברים האלה: ש ר"ל כי כל אך הוא מיעוט לז"פ מעתה וכו': ת וא"ת מנ"ל לרש"י שדוקא חדש ימים וי"ל כיון שעשה כך כמ"ש

פירוש לתורת אלהים

ביי יצחק'ן הט ער אים ניט געוואלט הרגנן האט יעקב גזאגט געם ביא מיר אלץ צו וואס איך האב וועל איך בלייבן אארומאן אונ אארומאן איז ווי אמת: (יב) ויגד אונ יעקב הט גיזאגט צו רחל כי ער איז דער פריינד פון איר פאטער וכי בן רבקה הוא אונ ער איז דער זוהן פון רבקה ותרץ איז זיא גילאפען אונ האט אן גיזאגט איר פאטער. רש"י שרייבט איר מוטר איז גישטארבן האט זיא קיינעם ניט גהאט אן צו זאגען נאר דעם פאטר: (יג) ויהי עס איז געווען כשמע לבן ווי לבן הט דרהערט את דעם נאמן פון יעקב דר זוהן פון זיין שוועסטר וירץ לקראתו איז ער אים אקעגען גילאפען. רש"י שרייבט לבן האט גימיינט ער האט מיט זיך פיל געלד אז דער קנעכט פון אברהם איז גיקומן הט ער מיט גיבראכט צעהן אן געלאדענע קעמלען ווי ער האט געזעהן אז ער האט ניט קיין קעמלען ויחבק לו ער האט אים גיהאלזט ער הט גימיינט טאמער האט ער רענדלעך אין זיין שוים ווי לבן האט גיזעהן אז ער האט ניט וינשק לו ער האט אים גיקושט טאמער האט ער גיבראכט פעריל אין מויל ויביאהו אל ביתו אונ ער האט אים גיבראכט אין זיין הויז אריין ויספר אונ ער הט דר ציילט לבנ'ן אז דר פאטר אונ די מוטער האבין אים גשיקט אין חרן אונ אליפז הט ביי אים אלדינג אוועק גנומן: (יד) ויאמר לו לבן הט לבן צו אים גזאגט אך ווייל עצמי דו ביסט מיין ביין אונ פלייש ווייל דוא האסט גאר ניט דיין אייגנס נאר ווייל דו ביסט מיין קרוב זייא ביא מיר אחודש

ספר הישר

זאלסטו מיר דינן נאך זיבן יאר. אונ יעקב הט אזו געטאן אונ הט גענומן אוך רחל פר אווייב אונ יעקב הט ליבר געהאט רחל איידר לאה. אונ לבן הט געגעבן צו זיין טאכטר רחל אדינסט מויד אונ זיא הט געהייסן בלהה. אונ ווי נאט ב"ה הט געזעהן אז יעקב הט פיינד לאה. הט גאט ב"ה זיא באשילט אונ זיא האט געוואונען פיר זיהן צו איר מאן יעקב. אונ אזו האבן זיי געהייסן ראובן שמעון לוי יהודה אונ לאה הט אויף געהערט צו געווינען אונ רחל איז געוועזן איין אום טראכטערן אונ רחל האט מקנא געווען לאה אונ ווי רחל הט געזעהן אז זיא געווינט ניט קיין קינד הט רחל גנומן איר דינסט מויד בלהה אונ הט זיא געגעבן

עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ טו וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי
חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃
טז וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה
לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ יז וְעֵינֵי
לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר
וִיפַת מַרְאֶה׃ שלישי יח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב

עִמֵּהּ יְרַח יוֹמִין׃ טו וַאֲמַר
לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָחִי אַתְּ
וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי
מָה אַגְרָךְ׃ טז וּלְלָבָן
תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא
לֵאָה וְשׁוּם זְעֶרְתָּא רָחֵל׃
יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאֲיָן וְרָחֵל
הֲוָת שַׁפִּירָא בְרֵיוָא וְיָאְיָא
בְּחֶזְוָא׃ יח וּרְחֵם יַעֲקֹב

תולדות אהרן

ועיני לאה נברא שם:

רשב"ם

ע"מי ובשרי אתה וגו'. ויפה כוונת לבא אלה (טז) וללבן שתי בנות. והפסיק חשובת דבריו של יעקב כי לפי שהיה לו שתי בנות והקטנה מצאה חן בעיניו לפיכך ביקש את הקטנה: (יז) רכות. נאות וור"ש בלע"ז. וכלה שעיניה נאות אין כל גופה צריך בדיקה. ועינים שחורות אינן רכות כלבנים: יפת תואר. כמו במחוגה יתארהו דפוס החוטם והמצח והפה והלחיים: יפת מראה. לבן ואדמדם:

בעל הטורים

לגמול מה שעליו: (יז) ועיני לאה רכות. ג' ר"פ. כאן ואידך ועיני ישראל כבדו מזוקן ועיני רשעים תכלינה למה היו עיניה רכות לפי שהיתה יריאה שמא תנשא לעשו וכן ועיני ישראל כבדו מזוקן לפי שראה ירבעם ואחאב יצאו ממנו וזה הוא ועיני לאה רכות ועיני ישראל כבדו בשביל ועיני רשעים: רכות ב'. ועיני לאה רכות. אם ידבר אליך

שפתי חכמים

וישב עמו חדש ימים למדנו שמתחלה כך א"ל: א פי' אין התימה כזה נופל על אחי אתה כי באמת אחים היו כמו כי אנשים אחים אנחנו ועוד האחי אתה מבע"ל אלא התימה נופל על ועבדתני חנם: ב ר"ל וכי בא הפסוק לספר בגנות של הצדקת לכ"פ לפי שהיתה וכו' ומתוך גנותה תלמוד שבחה וא"ת דמשמע דגם לאה היתה יפה

רש"י

לאנו: (טו) הכי אחי אתה. לשון תימה וכי בשביל שאחי אתה א תעבדני חנם: ועבדתני. כמו ותעבדני וכן כל תיבה שהוא לשון עבר הוסיף וי"ו בראשה היא הופכת התיבה להבא: (יז) רכות. (ב"ב קכג) שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ב ובכתה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן: תאר. הוא צורת הפרצוף לשון (ישעיה מד) יתארהו בשרד קונפא"ס בלעז (לירקעל): מראה. היא זיו קלסתר:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ועיני לאה רכות. לשון רך וטוב כלומר שהיתה נראית יפה מתוך שהיו עיניה יפות ונראית רכה וילדה אבל רחל היתה משובחת ביפיה אלא שהיו עיניה כואבות מן הבכי לפי שראתה שתפול לגורלו של עשו לפי שהיתה עקרה ויגרשנה יעקב וישאנה עשו:

ליקוטי נחמיה

(טו) הַגִּידָה לִּי מַה מַשְׂכֻּרְתֶּךָ. דֶער סֵפֶר באר מים חיים פְרֶעגְט פוּן וואַנֶען קוּמְט דָס אַז לָבָן זָאל בֶּעטְן בַּיי יַעֲקֹב עֶר ווִיל אִים בַּאצָאלֶן פַאר זַיין אַרְבֶּעט? נָאר לָבָן הָאט גֶעזֶעהֶן דֶעם חוֹדֶשׁ וָואס יַעֲקֹב אִיז בַּיי אִים גֶעוָועזֶן אִיז עֶר נִיט גֶעגַאנְגֶען לֵיידִיג נָאר עֶר הָט גֶעפִּיטֶערְט דִי שֶׁעפְּסֶען, אוּנ פוּן דֶעם טָאג וָוס יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִים אִין שְׁטוּבּ אִיז אַלְץ גֶעבֶּענְטְשְׁט גֶעוָוארֶן, הָט לָבָן גֶעוואוּנְדֶערְט פַאר וָואס יַעֲקֹב בֶּעט נִיט מֶען זָאל אִים צָאלֶען פַר זַיין אַרְבֶּעט, קֶען דָאס זַיין אַז יַעֲקֹב אַרְבֶּעט נָאר פַאר דֶעם עֶסֶן, הָט לָבָן גֶעטְרַאכְט גֶעווִיס ווִיל יַעֲקֹב וַוארְטֶן אַיָאר אוּנ עֶר וֶועט זֶעהֶן ווִי פִיל דִי בְּרָכָה פוּן אַיָאר וֶועט וֶוערְט זַיין נָאךְ דֶעם וֶועט עֶר וָועלֶען צוּ נֶעמֶען דִי גַאנְצֶע בְּרָכָה, עֶר וֶועט זָאגֶען דִי בְּרָכָה אִיז זַיינֶע, עֶר הָט אִיף אִיר גֶעאַרְבֶּעט, דְרִיבֶּער הָט לָבָן זִיךְ גֶעמַאכְט גוּט אוּנ פְרוּם אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אַתָּה, צוּ דֶען וַוייל דוּ בִּיזְט מַיין בְּרוּדֶער וֶועסְטוּ מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט? נִיט אִיךְ פֶארְלַאנְג דוּ זָאלְסְט מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט, נִיט דוּ וֶועסְט דָס טָאן דוּ זָאלְסְט מִיךְ דִינֶען אוּמְ־

פירוש לתורת אלהים

כְּלוֹמֶר עֶס אִיז מִיר אֲפִילוּ נִיט גֶייטִיג צוּ נֶעמֶן דִיךְ וַיֵּשֶׁב אוּנ עֶר אִיז מִיט אִים גֶזֶעסֶן אַחוֹדֶשׁ: (טו) וַיֹּאמֶר אוּנ לָבָן הָט גֶזָאגְט צוּ יַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אַתָּה וַוייל דוּ בִּיסְט מַיין פְרַיינְד וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם זָאלְסְטוּ מִיךְ בַּדִינֶען אוּמְזִיסְט הַגִּידָה זָאג מִיר וָוס זָאל זַיין דַיין גֶצָאלְט: (טז) וּלְלָבָן אוּנ לָבָן הָט גֶעהַאט צְוַויי טֶעכְטֶער שֵׁם דֶר נָאמֶן פוּן דֶר גְרוֹסֶער אִיז גֶוֶועֶן לֵאָה וְשֵׁם אוּנ דֶר נָאמֶן פוּן דֶער קְלֵיינֶע אִיז רָחֵל: (יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת אוּנ דִי אוֹגֶן פוּן לֵאָה זֶענֶען גֶוֶועֶן טוּנְקִיל. רש"י שְׁרַייבְּט לֵאָה הָט גְמֵיינְט אַז זִיא וֶועט אָן קוּמֶען צוּ עֵשָׂו'ן פַר אַ וַוייבּ וָוארוּם אַלֶע הָאבֶּן גִיזָאגְט רִבְקָה הָט צְוֵויי זִיהְן יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו אוּנ אִיר בְּרוּדֶער לָבָן הָאט צְוַויי טֶעכְטֶער רָחֵל וְלֵאָה דֶר עֶלְצְטֶער זוּהְן פוּן רִבְקָה וֶועט נֶעמֶן דִי עֶלְצְטֶע טָאכְטֶער פוּן לָבָן דֶער קְלֶענְסְטֶער זוּהְן וֶועט נֶעמֶן דִי קְלֶענְסְטֶע טָאכְטֶער הָט זִי תָּמִיד גֶוויינְט דְרִיבֶּער הָט זִיא גֶהַאט טוּנְקְלֶע אוֹגֶן וְרָחֵל אוּנ רָחֵל אִיז גֶוֶועֶן שֵׁיין אִין גֶשְׁטַאלְט וִיפַת מַרְאֶה אוּנ שֵׁיין אָן גֶעזִיכְט: (יח) וַיֶּאֱהַב הָאט יַעֲקֹב לִיבּ בֶּעקוּמֶן

ספר הישר

צוּ יַעֲקֹב פַר אַוַוייבּ אוּנ זִיא הָט גֶעוִוינֶען צְווַיי זִיהְן אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעהֵייסֶן דָן אוּנ נַפְתָּלִי אוּנ ווִי לֵאָה הָט גֶזֶעהְן אַז זִיא הָאט אוֹיף גֶהֶערְט צוּ גֶעווִינֶען הָט זִיא אוֹיךְ אִיר דִינְסְט מוּד זִלְפָּה גֶגֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב פַר אַוַוייבּ אוּנ זִיא הָט אוֹיךְ גֶעווִינֶען צְווַיי זִיהְן זֵיי הָאבֶּן גֶעהֵייסֶן גָד אוּנ אָשֵׁר אוּנ לֵאָה הָט נָאךְ גֶעווִינֶען צְווַיי זִיהְן אוּנ אַיין טָאכְטֶער אוּנ אַזוֹ הָאבֶּן זֵיי גֶעהֵייסֶן יִשָּׂשכָר אוּנ זְבוּלֻן אוּנ דִינָה זַייעֶר שְׁוֶועסְטֶער אוּנ רָחֵל אִיז נָאךְ גֶוֶועֶן אַיין אוּם פְרַאכְטְפֶערֶן אוּנ רָחֵל הָט תְּפִלָּה גֶעטָאן צוּ גָאט ב"ה אוּנ גָאט ב"ה הָט אִיר גֶהֶערְט אִיר תְּפִלָּה אוּנ רָחֵל הָט גֶעווִינֶען אַיין זוּהְן. אוּנ הָט גֶעזָאגְט גָאט ב"ה הָט אַיין גֶעטָאן מַיין שַׁאנְד אוּנ רָחֵל הָט גֶערוּפֶן אִיר זוּהְן יוֹסֵף צוּ

אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע
שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃ יט וַיֹּאמֶר
לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ
לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃ כ וַיַּעֲבֹד
יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ
בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ
אֹתָהּ׃ כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן
הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי

אונקלוס

יָת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ
שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ
זְעֵרְתָּא׃ יט וַאֲמַר לָבָן
טַב דְּאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן
יָתַהּ לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב
עִמִּי׃ כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל
שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְעֵינוֹהִי
כְּיוֹמִין זְעִירִין כַּד רְחֵם
יָתַהּ׃ כא וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי
אַשְׁלֵמִית יוֹמֵי פָּלְחָנִי

בעל הטורים

רכות. אעפ"כ לא היה אוהב אותה:

רשב"ם

(כא) כי מלאו ימי. שבע שנים עבדתיך:

רש"י

(יח) אעבדך שבע שנים. (ב"ר) הם ימים אחדים שאמרה לו אמו ג וישבת עמו ימים אחדים ותדע שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו ד כימים אחדים: **ברחל בתך הקטנה.** כל הסימנים הללו למה לפי שהיה יודע בו שהוא רמאי אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק ת"ל בתך ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל ת"ל הקטנה ה ואף עפ"כ לא הועיל שהרי רמאו: (כא) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים וזהו שנאמר

שפתי חכמים

תואר אלא שעיניה היו רכות וא"כ אין זה ההיפך של ורחל היתה יפת תואר וגו' אלא כן הל"ל ועיני רחל יפות וי"ל כיון שעיניה לא היו יפות גם היא לא היתה יפה כדאמר בגמרא כלה שעיניה יפות כל גופה אין צריך בדיקה וא"כ נופל שפיר עליו ורחל היתה יפת וגו' וק"ל: ב דאל"כ איך עבר על מצות אמו: ד כלומר הסברא נותנת משום שאהב את רחל יהיו ימים מועטים כמו זמן ארוך כמו דכתיב תוחלת ממושכה מחלת לב אע"כ צ"ל כימים אחדים שאמרה לו אמו וק"ל: ה וא"ת לא הל"ל רק בתך הקטנה וי"ל דאי לא היה אומר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) כי מלאו ימי. כמנין מלאו שנים היו לי כשבאתי אצלך כי בן ס"ג היה כשנתברך וי"ד נטמן הרי ע"ז שנים כמנין

פירוש לתורת אלהים

רָחֵל וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט איך וועל דיר דינגען זיבען יאר בְּרָחֵל פר דיין קליינע טאכטער. רש"י שרייבט ווייל יַעֲקֹב האט גוואסט אז לָבָן איז ארמאי דרום האט ער ארויס גירעט בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה ער הט זיך גטראכט אז ער וועט אים זאגן רָחֵל וועט ער נעמען פון מארק אמיידל וואס הייסט רָחֵל דריבער הט ער גיזאגט בִּתְּךָ דס איז טייטש דיין טאכטער אונ ער הט גטראכט טאמער וועט לָבָן איבער בייטן די נעמען ער וועט רופען דיא גרוסע טאכטער רָחֵל דריבער הט ער גיזאגט הַקְּטַנָּה דאס איז טייטש די קליינע פון דעסט וועגין האט עס גאר ניט גהאלפן לָבָן האט אים פארט גינארט: (יט) וַיֹּאמֶר לָבָן אונ לָבָן הט גזאגט טוֹב עס איז בעסר איך זאל זיא דיר געבן איידר צו געבן זיא צו איין אנדרן מאן שְׁבָה זיץ מיט מיר: (כ) וַיַּעֲבֹד אונ יַעֲקֹב הט גדינט פר רָחֵל זיבן יאר וַיִּהְיוּ אונ זיי זענן גוועזן אין זיינע אויגן ווי איינציגע טעג בְּאַהֲבָתוֹ ווייל ער הט זיא ליב גהאט: (כא) וַיֹּאמֶר אונ יַעֲקֹב הט גזאגט צו לָבָן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי גיב מיר מיין ווייב כִּי מָלְאוּ יָמָי וואָרום מיינע טעג זענען געוואָרען. דער פילט. רש"י שרייבט ער האט גיזאגט איך בין שון

ליקוטי נחמיה

זיסט, דריבער הַגִּידָה לִי מַה מַשְׂכֻּרְתֶּךָ, זאג מיר ווי פיל ווילסטו פר דיין ארבעט, דס הט לָבָן דערקענט אין יַעֲקֹב אז ער וועט ניט ענדערן דיין ווארט, הט יַעֲקֹב גישפארט ער וויל ניט קיין בלאהנונג ער וויל נאר זיינע טאכטער פר אווייב, נאר טאמער וועט לָבָן זאגן, ווייל יַעֲקֹב ווייס איך האב ניט קיין זיהן, אז ער וועט נעמען מיינע טאכטער פאר אווייב וועט דאך דאס פארמעגען אמאל בלייבען ביי אים, ארבעט ער דאך פר זיך דריבער וויל ער ניט אבעלאהנונג, זאגט דער פסוק לָבָן האט געהאט צוויי טעכטער, קען דאך יַעֲקֹב ניט מער האבען נאר אהאלבע ירושה, צווייטענס לֵאָה הט געהאט אפעלער, אונ רָחֵל איז געווען אשיינע. מיר חייסען אז איינער הט אטאכטער מיט אפעלער גיט ער איר פיל נדן, אונ אז ער הט אשיינע טאכטער גיט ער איר ווייניגער נדן, וועט דאך יַעֲקֹב ארבעטען פאר לֵאָה מיט איר מאן מער ווי ער וועט ארבעטען פאר זיך מיט זיין ווייב רָחֵל, פון דעסטוועגן וויל יַעֲקֹב ארבעטען, אן נעלט, איז אסימן אז יַעֲקֹב מיינט ניט דס געלט פון לָבָן, ער מיינט נאר צו נעמען רָחֵל'ן פר אווייב, אונ ניט נאר וועגן איר שיינקייט הט ער זיא געוואלט נעמען פר אווייב, נאר וועגן איר פרומקייט. ווי דר זוהר זאגט ווען יַעֲקֹב וואלט מיינען די שיינקייט פון רָחֵל פר וואס האט ער ניט געזאגט צו לָבָן ער וועט פאר איר דינען איין יאר, טאמער וואלט לָבָן בעשטאנען אויף איין יאר, נאר ווי דער זוהר זאגט טעמים פאר וואס ער האט גזאגט זיבען יאר ע"ד הַקַּבָּלָה:

ספר הישר

נאכן אז גאט ב"ה זאל מערן צו מיר נאך איין זוהן. אונ יַעֲקֹב איז דאמאלס אלט גוועזן איין אונ ניינציג יאר. בעת אין דר צייט הט רִבְקָה די מוטר פון יַעֲקֹב גשיקט צו יַעֲקֹב מיט לאזר בנשן איר ציגערין דְבוֹרָה וואס איז די טאכטער פון עוץ אונ איך צוויי

וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃ כב וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־
כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃
כג וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ
וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ כד וַיִּתֵּן
לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה
בִתּוֹ שִׁפְחָה׃ כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־
הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ׃

וְאֵעוֹל לְוָתַהּ׃ כב וּכְנַשׁ
לָבָן יָת כָּל אֱנָשֵׁי אַתְרָא
וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא׃ כג וַהֲוָה
בְרַמְשָׁא וּדְבַר יָת לֵאָה
בְרַתֵּהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ
וְעַל לְוָתַהּ׃ כד וִיהַב לָבָן
לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵהּ
לְלֵאָה בְרַתֵּהּ לְאַמְהוּ׃
כה וַהֲוָה בְצַפְרָא וְהָא
הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן
מָה דָא עֲבַדְתָּ לִי הֲלָא
בְרָחֵל פְּלָחִית עִמָּךְ וּלְמָא

רשב"ם

(כה) והנה היא לאה. בדבר שלא נודע תחילה אומר והנה. וכן והנה חלום:

תו"א ויהי בבקר מגילה יג. בתרא קנג:

שפתי חכמים

רחל היה נותן לו זלפה דהיתה נמי בתו מפלגש כדפירש"י לקמן והיתה קטנה יותר מרחל וא"כ למה לא היה ירא יעקב שמא ישנה שם זלפה בשם רחל ויתן לו זלפה ששמה רחל וכתוב הקטנה וי"ל דזלפה אינו בתו ממש כיון דהיתה מפלגש וגם אין שמה רחל אלא שישנה את שמה לרחל ומשום שני רמאות לא היה ירא ועי"ל שאם לא אמר רק בתך הקטנה שמא תלד אשתו עוד בת ויתן אותה ליעקב כיון שהנשואין לא היו אלא אחר שבע שנים של עבודה ואף שתהיה קטנה הא תהא ראויה לביאה שהרי יצחק נשא רבקה שהיתה רק בת שלש שנים ולא יעשה שום רמאות בעולם שהרי התנאי הוא שיתן לו בתו הקטנה לכן אמר ברחל בתך הקטנה: ו שאין מדרך מוסר שיאמר

רש"י

ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן ו אלא להוליד תולדות אמר כך: (כה) ויהי בבקר והנה היא לאה. אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי

דעת זקנים מבעלי התוספות

כי"או: (כב) ויאסוף לבן. לבן רמאי היה ועל כן נקרא לבן הרמאי ונתכוין לשכר את יעקב ביין כדי לרמותו ולא יבחין בין רחל ללאה ותדע שהרי ברחל לא עשה משתה: (כה) ויהי בבקר. שכל הלילה היתה עושה עצמה כרחל מתוך השלשה סימנין שמסרה לה נדה וחלה והדלקת הנר כמו שמסרן יעקב לרחל. מדרש כל הלילה היו משוררין אותן הקרואים הא לייא הא לייא ולמחר כשראה שהיא לאה אמר בודאי זהו שהיו משוררין הא לייא שהיו מרמזין לי שהיא לאה ואמר לה רמאיתא בת רמאי בלילה קראתי לך רחל וענית לי השתא קריתא לך לאה וענית לי אמרה ליה גבר דלית ליה תלמידוי אבוך קרי לך עשו ועניית ליה קרא לך יעקב ועניית ליה. כלומר סמך למדתי זה הרמאות ואבוך ענה בך שאמר בא אחיך במרמה ומתוך הדברים התחיל יעקב לשנאתה הה"ד וירא ה' כי שניאה לאה:

ליקוטי יוסף

(כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן וגו' וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה. מִיר וֵוייסֶען אִין דִי צַייט פוּן דִי גְמָרָא פְלֶעגְט דֶער חָתָן מַאכֶען דִי סְעוּדָה פוּן דִי חֲתוּנָה, נִיט דִיא כַּלָה, פַאר וָואס שְׁטֵייט דָא וַיֶּאֱסֹף לָבָן וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה, לָבָן הָט גֶעמַאכְט דֶעם מִשְׁתֶּה, דִי סְעוּדָה צוּ דִי חֲתוּנָה, יַעֲקֹב הָט דָאךְ גֶעדַארְפְט מַאכֶן דִי סְעוּדָה, נָאר לָבָן הָט מוֹרָא גֶעהַאט אוֹיב יַעֲקֹב וָועט מַאכֶן דִי סְעוּדָה וֶועלֶן דִי מֶענְטְשֶׁן בַּאֲקֶענְט וֶוערֶן מִיט יַעֲקֹב, אוּנ וֶועלֶן וָוערֶן זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינְד, אַפְשֶׁער וֶועט מֶען זָאגֶען צוּ יַעֲקֹב וָוס לָבָן וִויל אִים נַארִין אוּנ גֶעבֶּן לֵאָה'ן, דְרִיבֶּער הָט לָבָן פַארְזַאמְלְט דִי גֶעסְט, אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן שְׁטָאט, עֶר הָט נִיט גֶעלָאזְט אֵיינֶעם אִין דֶער הֵיים, אַלֶע זָאלֶן זַיין זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינְד וָועט קֵיינֶער נִיט זָאגֶען צוּ יַעֲקֹב אַז לָבָן וִויל אִים נַארֶען:

פירוש לתורת אלהים

אַלְט פִיר אוּנ אַכְצִיג יָאר וֶוען וֶועל אִיךְ קָאנֶען בְּרֶענְגֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט צְוֶועלְף שְׁבָטִים וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ אִיר: (כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן אוּנ לָבָן הָט אַיין גִיזַאמִילְט אַלֶע שְׁטָאט לַייט וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה אוּנ עֶר הָאט גִימַאכְט אַמָאל צַייט: (כג) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען אוֹיף דֶר נַאכְט וַיִּקַּח הָט עֶר גְנוּמֶען זַיין טָאכְטֶער לֵאָה וַיָּבֵא אוּנ עֶר הָט זִיא גְבְרַאכְט צוּ אִים וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גִיקוּמֶען צוּ אִיר: (כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ אוּנ לָבָן הָט אִיר גֶגֶעבֶּן זַיין דִינְסְט זִלְפָּה לְלֵאָה צוּ זַיין טָאכְטֶער לֵאָה פַאר אַדִינְסְט מוֹד: (כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין דֶער פְרִיה וְהִנֵּה הִיא לֵאָה זִיא אִיז לֵאָה. רש"י שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָט מוֹרָא גְהַאט לָבָן זָאל אִים נִיט נַארֶען הָט עֶר אִיבֶּר גִיגֶעבֶּען רָחֵל'ן סִימָנִים אוּנ ווִיא רָחֵל הָאט גְזֶעהְן אַז מֶען פִירְט אַרַיין לֵאָה צוּ אִים זָאגְט זִיא אִיצְט וֶועט מַיין שְׁוֶועסְטֶער פַאר שֶׁעמְט וֶוערֶן הָט זִיא אִיהְר אִיבֶּר גִיגֶעבֶּן דִי סִימָנִים דְרִיבֶּר הָאט עֶר בַּייא נַאכְט נִיט גְוואסְט אַז זִיא אִיז לֵאָה וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִי וָוס דוּ הָאסְט גִיטָאן צוּ מִיר הֲלֹא אִיךְ הָאבּ

ספר הישר

מֶענְטְשֶׁען פוּן יִצְחָק'ס קְנֶעכְט אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען קַיין חָרָן אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דַיין מוּטֶער הָט אוּנְז גֶעשִׁיקְט דִיר צוּ זָאגֶען דוּ זָאלְסְט דִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ דַיין פָאטֶערְס הוֹיז אִין לַאנְד כְּנַעַן אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ גֶעהֶערְט דִי רֵייד אוּנ אוֹיךְ אִין דֶער צַייט הָט דִיךְ אוּם גֶעלָאזְט דִי אַנְדֶערֶע זִיבֶּען יָאר וָוס עֶר: גֶעדִינְט פַאר זַיין ווַייבּ רָחֵל אוּנ ווִי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דֶער סוֹף פֶערְצֶען יָאר הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן גִיבּ מִיר מַיינֶע ווַייבֶּער אוּנ שִׁיק מִיךְ אַוֶועק מַיין מוּטֶער הָט גֶעשִׁיקְט צוּ מִיר פוּן כְּנַעַן אִיךְ זָאל זִיךְ אוּם קֶערֶן אַהֵיים. אוּנ לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ בֶּעט דִיךְ זַיין בַּיי מִיר אוּנ דוּ זָאלְסְט מִיךְ נִיט פַר לָאזֶען אוּנ זָאג מִיר ווִי פִיל דוּ ווִילְסְט

וְלָמָּה רִמִּיתָנִי׃ כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־
יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה
לִפְנֵי הַבְּכִירָה׃ כז מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת
וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה
אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים
אֲחֵרוֹת׃ כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא
שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ
לוֹ לְאִשָּׁה׃ כט וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ
אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה׃
ל וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־
רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־

שַׁקַּרְתָּא בִּי׃ כו וַאֲמַר
לָבָן לָא אִתְעֲבֵיד כְּדֵין
בְּאַתְרָנָא לְמִתַּן זְעֵירְתָּא
קֳדָם רַבְּתָא׃ כז אַשְׁלֵים
שְׁבוּעֲתָא דְדָא וְנִתֵּן לָךְ
אַף יָת דָּא בְּפָלְחָנָא דִּי
תִפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע
שְׁנִין אָחֳרָנִין׃ כח וַעֲבַד
יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁלֵים
שְׁבוּעֲתָא דְדָא וִיהַב לֵיהּ
יָת רָחֵל בְּרַתֵּיהּ לֵיהּ
לְאִנְתּוּ׃ כט וִיהַב לָבָן
לְרָחֵל בְּרַתֵּיהּ יָת בִּלְהָה
אַמְתֵּיהּ לַהּ לְאַמְהוּ׃
ל וְעַל אַף לְוָת רָחֵל וּרְחֵים
אַף יָת רָחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח
עִמֵּיהּ עוֹד שְׁבַע שְׁנִין

רשב"ם

(כז) מלא שבוע זאת. שבעת ימי המשתה של לאה: ונתנה. ותנתן לך גם את זאת מיד בעבודה אשר תעבוד עמדי אחרי נשואי רחל: עוד שבע שנים אחרות. כדכתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני וגו' כי עכשיו השלימו ארבע עשרה בשתי בנותיו: (ל) ויאהב גם את רחל. וגם אהבה יותר מלאה כלומר בא אליה וגם אהבה. רוב גם הפוכים כן בתורה. וכן וברכתם גם אותי גם תברכו אותי. וכן גם אותך הרגתי. הנה לחצתי רגליך ונעשית שפ׳

רש"י

עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג): (כז) מלא שבוע זאת. דבוק הוא שהרי נקוד בחטף (פי' בשו"א) שבוע של זאת והן שבעת ימי המשתה בגמרא ירושלמית במועד קטן. וא"א לומר שבוע ממש שא"כ היה צריך לינקד הסי"ן בפת"ח (ר"ל קמץ) ועוד ששבוע לשון זכר כדכתיב שבעה שבועות תספר לפיכך אין משמע שבוע אלא שבעה שטייג"א בלעז (איין זיעבענטליג): ונתנה לך. לשון רבים כמו נרדה ונבלה ונשרפה אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה ז ותעבוד לאחר נשואיה: (ל) עוד שבע שנים אחרות. (ב"ר) אחרות הקישן לראשונות ח מה ראשונות באמונה אף

שפתי חכמים

שסביר תיכף שסלמו שני עבודתו הכה את שכרי: ז שכ"כ וימלא שבוע זאת ויתן לו וגו': ח דייק מדכתיב אחרות דיתור הוא. א"נ מדכתיב עוד משמע עוד אחרות הדומות לראשונות מה הראשונות באמונה דהא עדיין לא רמאו אף האחרונות באמונה אע"פ שרמאו

פירוש לתורת אלהים

דאך פר רחל גדינט מיט דיר וְלָמָּה רִמִּיתָנִי וואררום האסטו מיך גנארט: (כו) וַיֹּאמֶר לָבָן אונ לבן האט גזאגט לא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ עס ווערט ניט גטאן אין אונזר ארט לָתֵת צו געבן די יונגסטע פריער פאר דר עלצטע: (כז) מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת דר פיל די שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וְנִתְּנָה אונ זיא וועט ווערן גיגעבן צו דיר די אויך באלד נאך שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה בַּעֲבֹדָה פר דר ארבעט אֲשֶׁר וואס דו וועסט ארבעטן מיט מיר עוֹד נאך אנדערע זיבען יאר נאך דער חתונה: (כח) וַיַּעַשׂ אונ יַעֲקֹב הט אזו גטאן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת אונ הט דר פילט די חתונה וואך וַיִּתֶּן לוֹ אונ ער הט צו אים גגעבן זיין טאכטר רָחֵל לוֹ לְאִשָּׁה צו אים פר אווייב: (כט) וַיִּתֵּן אונ לָבָן האט גיגעבן צו זיין טאכטער רָחֵל אֶת זיין דינסט מויד בִּלְהָה לָהּ לְשִׁפְחָה צו איר פאר אדינסט: (ל) וַיָּבֹא אונ ער איז גקומען צו רָחֵל אויך וַיֶּאֱהַב אונ ער האט אויך ליב גיהאט רָחֵל מער פון לֵאָה וַיַּעֲבֹד אונ ער האט מיט אים גדינט נאך זיבען אנדערע יאר. רש"י שרייבט דר פסוק גלייכט דיא אנדערע זיבן יאר צו די ערשטע זיבן יאר אזו ווי ער הט די ערשטע זיבן יאר גדינט באמונה אזו הט ער די אנדערע זיבן יאר אויך געדינט באמונה חאטש ער הט אים גנארט:

ספר הישר

פר דיין טירחא וועל איך דיר בצאלן אונ יעקב זאגט צו לבן איך וויל דו זאלסט מיר פאר מיין טירחא דס געבן איך וועל היינט איבר ציילן דיינע שאף אונ וועל דר פון אפ טאן איטליכע שאף וואס זיא איז געשטופעלט אדר גיפלעקילט אדר גרייטילט אדר געהיצט אונ דאס דיינע קינדר זאלן דס דאזיגע ווידען אונ איך וועל ווייד די פראסטע שאף אונ אז די פראסטע שאף וועלן אויך האבן גישטופעלטע אדר גיפלעקילטע אדר גרייטילטע זאל דס זיין פר מיין טירחא אונ אז דו ביזט מסכים דרויף וועל איך ווייטר ווידן די שאף ווי איך האב געטאן פריער ביי דיר. אונ לבן האט אזו געטאן אונ טוט אפ די גישטופילטע אונ

שְׁנִים אֲחֵרוֹת׃ לא וַיַּרְא יְהוָה כִּי־
שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ
וְרָחֵל עֲקָרָה׃ לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד
בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־
רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי
אִישִׁי׃ לג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר
כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי
וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
שִׁמְעוֹן׃ לד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן
וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי

אונקלוס

אָחֳרָנִין׃ לא וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי שְׂנִיאֲתָא לֵאָה וִיהַב
לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַקְרָא׃
לב וְעַדִּיאַת לֵאָה וִילֵידַת
בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ רְאוּבֵן
אֲרֵי אֲמֶרֶת אֲרֵי גְלֵי קֳדָם
יְיָ עֻלְבּוֹנִי אֲרֵי כְעַן
יְרַחֲמִנַּנִי בַעְלִי׃ לג וְעַדִּיאַת
עוֹד וִילֵידַת בַּר וַאֲמֶרֶת
אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי
שְׂנִיאֲתָא אֲנָא וִיהַב לִי
אַף יָת דֵּין וּקְרַת שְׁמֵהּ
שִׁמְעוֹן׃ לד וְעַדִּיאַת עוֹד
וִילֵידַת בַּר וַאֲמֶרֶת הָדָא
זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַעְלִי

תו"א וירא ה' כי שנואה לאה בסרא גם: ויפתח את בסרא גם בכורות וכו'

רשב"ם

ופסח גם עדיין הייתי הורג אותך: (לא) ורחל עקרה. בשביל שכתוב לפנינו שאמרה ליעקב הבה לי בנים כ' כן: (לב) יאהבני. כמו יאהבני. וכן הבדל יבדילני [ישעיה נו] כמו יבדילני [בצירי]:

בעל הטורים

(לא) וירא ה' כי שנואה. ס"ת אהיה לפי שחסדה יעקב כמו שהפקירה עלמה לו כך הפקירה עלמה לאחר לכך העיד הקב"ה שמו עליה: (לב) ותקרא שמו ראובן. ואח"כ כתיב כי אמרה ובאחרים אינו כן אלא תחלה הוא מפרש טעם השם ואח"כ השם:

רש"י

האחרונות באמונה ואע"פ שברמאות בא עליו: (לב) ותקרא שמו ראובן. (ברכות ז) רבותינו פירשו אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור: (לד) הפעם ילוה אישי. (ב"ר) לפי שהאמהות נביאות היו ט ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מיעקב וארבע

פירוש לתורת אלהים

(לא) וַיַּרְא יְיָ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה אונ גָאט הָט גְזֶעהְן אַז לֵאָה אִיז אַגֶעהַאסְטֶע וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ הָט עֶר גֶעפִינְט אִיר טְרַאכְט זִיא זָאל קֶענֶן קִינְדֶר הָאבֶּן וְרָחֵל עֲקָרָה אונ רָחֵל אִיז גְוֶועְן אַעֲקָרָה׃ (לב) וַתַּהַר לֵאָה אונ לֵאָה אִיז טְרָאגֶנְדֶג גְוָוארֶן וַתֵּלֶד בֵּן אונ זִי הָט גְבָּארֶן אַזוּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן אונ זִיא הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן רְאוּבֵן אוּנְזֶערֶע רַבָּנָן הָאבִּין מְפוֹרָשׁ גְוֶועְן דְרִיבֶּר הָט זִיא אִים גְרוּפֶן רְאוּבֵן זִיא הָאט גְזָאגְט זֶעהְט דֶעם חִילוּק צְוִוישֶׁען מַיין זוּהְן אונ צְוִוישֶׁן מַיין שְׁוֶוערְם זוּהְן עֶר הָט פַר קוֹפְט זַיין בְּכוֹרָה צוּ יַעֲקֹב אונ מַיין זוּהְן הָט נִיט פַר קוֹפְט דִי בְּכוֹרָה צוּ יוֹסֵף אונ עֶר הָט זִיךְ מִיט אִים נִיט גְקְרִיגְט אונ נִיט גְנוּג וָוס עֶר הָט זִיךְ מִיט אִים נִיט גְקְרִיגְט הָט עֶר אִים נָאךְ גְוָואלְט אַרוֹס צִיהֶען פוּן גְרוּבּ וָואס מֶען הָאט אִים אַבֵּיין גְעוָוארְפֶען כִּי אָמְרָה וָוארוּם זִיא הָאט גְזָאגְט כִּי רָאָה יְיָ וָוארוּם גָאט הָט צוּ גְזֶעהְן בְּעָנְיִי מַיין פַּיין כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי וָוארוּם אִיצְט וֶועט מִיךְ מַיין מַאן לִיבּ הָאבֶּען׃ (לג) וַתַּהַר עוֹד אונ זִיא אִיז וִוידֶר שְׁוַואנְגֶער גְוָוארֶן וַתֵּלֶד בֵּן אונ זִיא הָט גִיבָּארִין אזוּהְן וַתֹּאמֶר אונ זִיא הָט גְזָאגְט כִּי שָׁמַע יְיָ וָוארוּם גָאט הָאט גְהֶערְט כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי אַז אִיךְ בִּין אַפֶערְהַאסְטֶע וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה אונ עֶר הָאט מִיר גִיגֶעבֶּען דֶעם דָאזִיגֶען וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן אונ זִיא הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן שִׁמְעוֹן׃ (לד) וַתַּהַר עוֹד אונ זִיא אִיז נָאךְ אַמָאל שְׁוַואנְגֶער גִיוָוארֶען וַתֵּלֶד בֵּן אונ זִיא הָט גִיבָּארִין אזוּהְן וַתֹּאמֶר אונ זִיא הָט גְזָאגְט עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי דָם מָאל וֶועט זִיךְ

משלים על התורה

(לא) וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה וגו'. לְמָשָׁל עֶס זֶענֶן אַמָאל גְעוֶוען צְוַויי שְׁכֵנִים, אֵיינֶר אִיז גְעוֶוען אַצַדִּיק נָאר אָרֶעם, דֶר אַנְדֶערֶר אִיז גְעוֶוען אַרָשָׁע אונ רַייךְ, דֶר רָשָׁע פְלֶעגְט שְׁטֶענְדִיג לַאכֶן פוּן צַדִּיק, וָוס הֶעלְפְט דִיר דַיין פְרוּמְקֵייט, אַז דוּ בִּיזְט אַזוֹ אָרֶעם, אַמָאל הָט דֶעם צַדִּיק שְׁטַארְק צוּגֶעדְרִיקְט זַיין אָרֶעמְקֵייט. אִיז עֶר אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען פוּן דִי שְׁטָאט אונ אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ אֵיין אַנְדֶר שְׁטָאט בֶּעטֶען נְדָבוֹת, עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען בִּיז עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אַוַואסֶער נִיט טִיף מֶען קֶען אַרִיבֶּער גֵיין מִיט דִי פִיס נָאר בִּיז דִיא קְנֵיה אִין וַואסֶר, עֶר הָט זִיךְ גֶעזֶעצְט גֶעבֶּן וַואסֶר אָפְּרוּעֶן, אִין דִיא צַייט אִיז דוּרְךְ גֶעפָארֶען דֶער רָשָׁע מִיט זַיין

ספר הישר

גִיפְלֶעקִילְטֶע אונ גְרֵייטִילְטֶע שָׁאף אונ גִים דָם צוּ זַיינֶע זִיהְן צוּ וַויידֶן אונ דִי פְרָאסְטֶע גִיט עֶר צוּ יַעֲקֹב אַזוֹ וִוי יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט אונ יַעֲקֹב הָט נָאךְ גֶעדִינְט בַּיי לָבָן זֶעקְס יָאר תוֹךְ וָוס עֶר הָט אִים גֶעדִינְט פֶערְצֶן יָאר פַר דִי ווַייבֶּער. אונ וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דִי צַייט אַז דִי שָׁאף זָאלֶן גֶעוִוינֶען הָט יַעֲקֹב אָפּ גֶענוּמֶען פוּן זַיי דִי גִישְׁטוּפְּעלְטֶע אונ דִי גְרֵייטִילְטֶע אַזוֹ וִוי עֶר הָט גֶערֶעט מִיט לָבָן.

אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־
כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי: לה וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד
בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה
עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד
מִלֶּדֶת: ל א וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה

אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ תְּלָתָא
בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ
לֵוִי: לה וְעַדִּיאַת עוֹד
וִילִידַת בַּר וַאֲמֶרֶת הָדָא
זִמְנָא אוֹדֵה קֳדָם יְיָ עַל
כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה
וְקָמַת מִלְּמֵילַד: א וַחֲזַת
רָחֵל אֲרֵי לָא יְלֵידַת

רשב"ם

(לד) על כן קרא שמו לוי. י"ל שיעקב קרא לו שם:

תו"א

הפעם אודה ברכות ז:

רש"י

נשים ישא אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי בבנים: על כן. כל מי שנאמר בו על כן מרובה באוכלוסין חוץ מלוי שהארון י היה מכלה בהם: קרא שמו לוי. בכולם כתיב ותקרא (שהיא קראה) וזה כתב בו קרא ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהונה ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי: (לה) הפעם

שפתי חכמים

וק"ל: ט וא"ת והא בפ"ק דמגילה לא חשיב אלא ז' נביאות שרה מרים דבורה חנה אביגיל וחולדה ואסתר. וי"ל דהתם חשבו מה שהקרא מעיד עליהן ושרה הקרא מעיד עליה דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה מלמד שאברהם היה טפל לשרה בנביאות וכן כולם אבל גבי אמהות לא מלינו שהיו מתנבאות כי אפשר לפרש הקרא דהכא כפשוטו ומהרש"ל פירש שהאמהות לא היו מתנבאות כ"א על עלמן שהיו יודעות מה שיבא עליהן אבל מה שיבא לעתיד על האחרים לא היו יודעות מ"ה לא חשב אותם בכלל שאר נביאות כ"ל: י כלומר דשבט לוי היו נושאין ארון הקודש ולא היו יכולין להזהר ט כ"כ ומתוך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לה) הפעם אודה את ה'. ראתה שיהודה הודה על מעשה תמר לכן אמרה אודה את ה':

פירוש לתורת אלהים

מיין מאן צוא מיר בּאהֶעפְטֶען כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים וָוארוּם אִיךְ הָאבּ אִים גִיבָּארֶן דְרַייא זִיהְן. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל אוּנְזֶערֶע אִמָהוֹת זֶענִין גְוֶוען נְבִיאוֹת הָאבֶּן זֵיי גְוואוּסְט אַז פוּן יַעֲקֹב וֶועט אַרוֹס קוּמֶען צְוֶועלְף שְׁבָטִים אוּנ וֶועט הָאבֶּן פִיר וַוייבֶּער דְרִיבֶּער הָט זִי גְזָאגְט יֶעצְט וֶועט מַיין מַאן נִיט הָאבֶּן צוּרֵיידֶן אוֹף מִיר וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גְוִואנֶען גָאר מַיין חֵלֶק עַל כֵּן דְרוּם קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי הָאט עֶר גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן לֵוִי. רש"י פְרֶעגְט בַּייא אַלֶע קִינְדֶר שְׁטֵייט וַתִּקְרָא אוּנ דָא שְׁטֵייט קָרָא דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט גָאט הָט נָאךְ אִים גְשִׁיקְט דֶעם מַלְאָךְ גַבְרִיאֵל אוּנ עֶר הָט אִים גְבְּרַאכְט פַר אִים אוּנ הָאט אִים גְגֶעבֶּן פִיר אוּנ צְוַאנְצִיג מַתְּנוֹת כְּהוּנָה אוּנ וַוייל עֶר הָאט אִים בַּהֶעפְט מִיט מַתָּנוֹת הָט עֶר גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן לֵוִי: (לה) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן זִיא אִיז ווידֶער שְׁוַואנְגֶער גְוָוארֶן אוּנ זִיא הָט גִיבָּארֶן אַזוּהְן וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט הַפַּעַם דָם מָאל וֶועל אִיךְ לוֹבֶּן גָאט וָוארוּם אִיךְ הָאבּ שׁוֹן מֶער פוּן מַיין חֵלֶק וַתַּעֲמוֹד אוּנ זִי הָט אוֹף גְהֶערְט צוּ גִיבָּארִין קִינְדֶר: (א) וַתֵּרֶא אוּנ רָחֵל הָט גְזֶעהְן אַז זִיא הָאט נִיט גִיבָּארִין קִינְדֶער מִיט יַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא אוּנ

ספר הישר

אִין מִיטֶן פוּן דִי זֶעקְס יָאר הָאבֶּן גֶעזָאגְט דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק ווּס זֶענֶען גְשִׁיקְט גְעוָוארֶן צוּ יַעֲקֹב אַז עֶר זָאל זִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ זַיין פָאטֶר אוּנ צוּם לַאנְד כְּנַעַן הָאבֶּן זֵיי גְזֶעהְן אַז עֶר ווִיל זִיךְ נִיט אוּם קֶערֶן זֶענֶען זֵיי אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן אִים צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ זֵייעֶר גְשְׁטַארְקְט אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען צוּ יַעֲקֹב צְוַוייא הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד זֵייעֶר גְרוֹיסֶע אוּנ שֵׁיינֶע שָׁאף. אוּנ דִי זִיהְן פוּן לָבָן הָאבֶּן זִיךְ מִתְקַנֵּא גְעוֶועזְן אִין יַעֲקֹב פוּן וֶועגְן דֶעם עֲשִׁירוּת ווָס יַעֲקֹב הָט גְעהַאט. אִין אֵיין צַייט אַרוֹם הָאט יַעֲקֹב גְעהֶערְט ווִי דִי זִיהְן פוּן לָבָן זָאגְן יַעֲקֹב הָט צוּ גְענוּמֶען וָואס וַואר בַּייא אוּנְז דוּרְךְ דֶעם הָט עֶר אַזוֹ אַכָּבוֹד אוּנ יַעֲקֹב זֶעהְט דַאדוּרְךְ דָס לָבָן מִיט זַיינֶע זִין זֶענֶען נִיט גַאנְץ מִיט אִים ווִי פְרִיעֶר. אִין דִי זֶעלְבִּינֶער צַייט אִיז גְוֶוען דֶר סוֹף פוּן דִי זֶעקְס יָאר הָט גָאט ב"ה זִיךְ בַּאוִויזֶן צוּ אִים אוּנ הָט אִים גְזָאגְט שְׁטֵיי אוֹף אוּנ גֵייא אַרוֹס פוּן דֶעם דָאזִיגֶן לַאנְד אוּנ קֶער זִיךְ אוּם צוּ דַיין פָאטֶערְס לַאנְד אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר. אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוֹף גֶעשְׁטַאנֶען אִין דֶר צַייט אוּנ הָט גְנוּמֶען זַיינֶע וַוייבֶּער אוּנ קִינְדֶר אוּנ אַלְדוּנְג ווָס עֶר הָאט גֶעהַאט אוּנ עֶס אַרוֹף גְלֵייגְט אוֹף דִי קֶעמְלֶן אוּנ אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען צוּ זַיין פָאטֶער יִצְחָק צוּם לַאנְד כְּנַעַן. אוּנ לָבָן הָט גָאר דֶר פוּן נִיט גְוִויסְט אַז יַעֲקֹב אִיז פוּן אִים אַוֶועק גְגַאנְגֶען דֶען לָבָן אִיז גְוֶוען אִין דֶר צַייט צוּ שֶׁערֶן זַיינֶע שָׁאף. אוּנ רָחֵל

משלים על התורה

פָאוָואז ווִי עֶר הָט גֶעזֶעהְן דֶר צַדִיק זִיצְט גֶעבֶּן וַואסֶר הָט עֶר גֶעלַאכְט פוּן אִים, אוּנ אִיז אַוֶועק גְעפָארֶן אִיבֶּער דֶם וַואסֶר, ווִי דֶר פָאוָואז אִיז גֶעלָאפֶן אִין דֶעם וַואסֶר הָט עֶר זִיךְ אַיינְגֶעבּוֹגֶען אוֹף אַזַייט, אוּנ עֶס אִיז אַרָאפְּגֶעפַאלֶן פוּן פָאוָואז אַקֶעסְטְעלֶע אִין וַואסֶר, דֶר רָשָׁע הָט נִיט גְעוואוּסְט אוּנ אִיז ווַייטֶער גְעפָארֶן, דֶר צַדִיק הָאט אוֹסְגֶעטָאן זַיינֶע שִׁיךְ אוּנ זָאקֶן אוּנ אִיז אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין דֶעם וַואסֶר גְלַייךְ מִיט דֶעם וֶועג ווִי דֶר פָאוָואז אִיז גֶעפָארֶן, גֵייעֶנְדִיג הָט עֶר מִיט דֶעם פוּס אָנְגֶעטַאפְּט דָם קֶעסְטְעלֶע, עֶר הָט אוֹפְגֶעהוֹבֶּן דָם קֶעסְטְעלֶע, עֶר זֶעהְט אִינְוֶויינִיג אִיז פוּל מִיט גָאלְדֶענֶע מַטְבֶּעוֹת אוּנ פַאפִּירֶן גֶעלְט אוּנ בְּרִילַאנְטֶן, עֶר הָט פַארְשְׁטַאנֶען אַז דָם מוּז זַיין אַגְרוֹיסֶר פַארְמֶעגֶן, עֶר אִיז בַּאלְד צוּרִיק אַהֵיים גֶעקוּמֶן אוּנ אִיז רַייךְ גְעוָוארֶן, דֶר רָשָׁע אִיז גֶעקוּמֶן אוֹף אַסְטַאנְצִיעֶ אוּנ הָט גֶעזֶעהְן עֶר הָט נִיט דָם קֶעסְטְעלֶע מִיט גֶעלְט, הָט עֶר נִיט גֶערֶעכוּנְט אַז דָם קֶעסְטְעלֶע אִיז אַרַיין גֶעפַאלֶן אִין וַואסֶר, נָאר עֶר הָט גֶערֶעכוּנְט מֶען הָט זִיא גֶעגַנְבֶת דָא אוֹף דִי סְטַאנְצִיעֶ, אוּנ וַוייל עֶר הָט גְעוואוּסְט אַז זַיין שְׁכֵן אִיז אַצַדִיק, אוּנ עֶר הָט נִיט אַבֶּעשֶׁעפְּטִיגוּנְג מִיט גַנָבִים, הָט עֶר נִיט גֶעקֶענְט ווִיסֶען פוּן וַואנֶען דֶר צַדִיק אִיז רַייךְ גֶעוָוארֶן, זֶעהְן מִיר ווַייל דֶר רָשָׁע הָט שְׁטֶענְדִיג פַארְשֶׁעמְט דֶעם צַדִיק, הָט דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי לֵאָה מִיט רָחֵל, ווִי ווַייט פַאר

הקב"ה רַייךְ גֶעמַאכְט דֶעם צַדִיק מִיט דֶעם גֶעלְט פוּן רָשָׁע.

לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים
וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי׃ ב וַיִּחַר־אַף
יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים
אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃
ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא
אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־

אונקלוס

לְיַעֲקֹב וְקַנִּיאַת רָחֵל
בַּאֲחָתַהּ וַאֲמֶרֶת לְיַעֲקֹב
הַב לִי בְּנִין וְאִם לָא
מֵיתָא אֲנָא׃ ב וּתְקֵיף
רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל
וַאֲמַר הָא מִנִּי אַתְּ בַּעְיָא
הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי
מְנַע מִנִּיךְ וַלְדָּא דִמְעִין׃
ג וַאֲמֶרֶת הָא אַמְתִי בִלְהָה
עוּל לְוָתַהּ וּתְלִיד וַאֲנָא
אֲרַבֵּי וְאֶתְבְּנֵי אַף אֲנָא

תו"א הבה לי בנים נדרים סד ע"א : התחת אלהים עקידה שער ח :

רשב"ם

(א) מתה אנכי. טעמו למטה שהוא פועל להבא. אבל מתה עלי רחל טעמו למעלה שהוא לשעבר:

בעל הטורים

(ג) הנה אמתי בלהה. ולא אמרה שפחתי כדכתיב בהגר לפי שהיתה בת לבן מפילגש:

שפתי חכמים

כך מתו הרבה מינייהו: כ דאל"כ הא אסור לקנאות: ל הוכחתו מתשובתו של יעקב שהשיב לה אשר מנע ממך ולשון ממך משמע כמו שפירש"י בסמוך שהשיב לה אתה אומרת שאעשה כאבא אני איני כאבא וכו' אלא ממך מנע ולא ממני משמע שהיא הזכירה לו אביו: מ דאל"כ למה בקשה בנים. ומלת מתה הוא תואר ולא בינוני ועומד ולא יולא: נ מהרש"ל. יש להקשות והלא כמה נביאים היו מתפללים על אחרים כמו אלישע על השונמית האשה הצרפית ואף יעקב הי"ל להתפלל אף שהי"ל בנים וע"ק למה ויחר ליעקב ה"ל להשיב בנחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים אלא י"ל דיעקב אמר לה שהתפלל עליה והתפלה אינה מקובלת בעיני המקום אמרה לו א"כ רשע אתה לכן חרה אפו בה שהחזיקה אותו לרשע ואמר לה איני דומה לאבא כי אבא היה ג"כ עקר והיה תפלתו נשמעת מחמת זכות שניהם אבל אני איני עקר

רש"י

אודה. שנטלתי יותר מחלקי מעתה יש לי להודות: (א) ותקנא רחל באחתה. קנאה במעשיה הטובים ב אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים (ב"ר): הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמך ל והלא התפלל עליה: מתה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים מ שחשוב כמת (ב"ר): (ב) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שאעשה כאבא אני איני כאבא אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים ממך מנע נ ולא ממני: (ג) על ברכי. כתרגומו ואנא ארבי: ואבנה גם אנכי. מהו גם אמרה

פירוש לתורת אלהים

רָחֵל הָאט מְקַנֵּא גֶעוֶועז איר שְׁוֶועסְטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט זיא הָט זיךְ מְקַנֵּא גְוֶועז אין אירֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים זי הָט גְזָאגְט זי וָואלְט נִיט גְוֶועז מֶער צַדֶיקֶת פון מִיר וָואלְט זִיא נִיט זוֹכֶה גְוֶועז צוּ הָאבֶּן קִינְדֶר וַתֹּאמֶר הָאט זִיא גִיזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גִיבּ מִיר קִינְדֶר. רש"י שְׁרַייבְּט זִיא הָאט צוּא אִים גִינָאגְט הָאט דֶען דַיין פָּאטֶער אַזוֹ גֶעטָאן צוּא דַיין מוּטֶער עֶר הָאט דָאךְ אוֹיף איר מִתְפַּלֵּל גִיוֶועז זִיא זָאל הָאבֶּען קִינְדֶער זַייא דוּא אוֹיף מִיר אוֹךְ מִתְפַּלֵּל וְאִם אַיִן אוּנ אוֹיבּ נִיט מֵתָה בִּין אִיךְ טוֹיט. רש"י שְׁרַייבְּט פון דַאנֶען אִיז גְדְרוּנְגֶען וֶוער עֶס הָאט נִיט קֵיין קִינְדֶער אִיז גְלַייךְ וִויא אֵיין מֵת׃ (ב) וַיִּחַר אוּנ עֶס הָאט גֶעבְּרֶענְט דֶער צָארֶען פון יַעֲקֹב אוֹיף רָחֵל וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶעזָאגְט בִּין אִיךְ דֶען אִין דֶעם אָרְט פון גָאט אֲשֶׁר וָואס עֶר הָאט פון דִיר פַאר מִיטֶען קִינְדֶער צוּ הָאבֶען דוּ זָאגְסְט אִיךְ זָאל טָאן וִוי מַיין. פָאטֶער מַיין פָאטֶער הָאט נִיט גְהַאט קֵיין קִינְדֶער אִיךְ הָאבּ יוֹא קִינְדֶר פון דִיר הָאט עֶר פַאר מִיטֶען אָבֶּר נִיט פון מִיר׃ (ג) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גְזָאגְט נַא דִיר מַיין דִינְסְט בִּלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ קוּם צוּא אִיר וְתֵלֵד אוּנ זִיא זָאל גִיבָּארִין אוֹיף מַיין דֶער צִיאוּנְג אִיךְ וֶועל דִיא קִינְדֶער דֶער צִיהֶען וְאִבָּנֶה אוּנ אִיךְ וֶועל אוֹיךְ גִיבּוֹיעֶט וֶוערֶען פון אִיר זְכוּת וֶועגֶען. רש"י

משלים על התורה

שְׁעֶמְט וָואלְט גֶעבְּלִיבֶּן לֵאָה, וֶוען יַעֲקֹב וָואלְט חֲתוּנָה גֶעהַאט מִיט רָחֵל, אוּנ אַלֶע צְוֶועלְף קִינְדֶר וָואלְט רָחֵל גִיבָּארֶען, וַוייל בַּאלְד וִוי יַעֲקֹב הָט גֶערֶעט מִיט לָבָן וֶועגִין נֶעמֶען רָחֵל'ן פַר אַנְוַוייבּ, הָט רָחֵל בַּאלְד גֶעדַארְפְט זָאגֶען מַיין שְׁוֶועסְטֶער לֵאָה אִיז אֶלְטֶער פון מִיר דַארְף זִיא פְרִיעֶר חֲתוּנָה הָאבֶען, דְרִיבֶּער אִיז רָחֵל אוּמְגֶערֶעכְט גִיוֶועז גֶעגִין לֵאָה בַּאלְד אִין אָנְהֵייבּ, יַעֲקֹב אִיז גֶעוֶוים אוּמְגֶערֶעכְט גִיוֶועז גֶעגִין לֵאָה, אַז עֶר הָאט זִיא שׁוֹין גֶענוּמֶען פַאר אַנְוַוייבּ הָאט עֶר זִיא גֶעדַארְפְט לִיבּ הָאבֶּען, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה, דְרִיבֶּער הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צוּגֶענוּמֶען דִי קִינְדֶר וָואס רָחֵל הָאט גֶעדַארְפְט הָאבֶּען אוּנ הָאט זַייא גֶעגֶעבֶּען צוּ לֵאָה, אוּנ רָחֵל אִיז דֶער נָוייל גֶעוֶועז עֲקָרָה׃

ספר הישר

הָט אַוֶועק גנוּמֶען דִי בִּילְדֶר וָוס לָבָן הָט גֶעהַאט אוּנ הָאט זַייא בַּאהַאלְטֶען אוּנְטֶער דֶעם זָאטֶעל פוּן קֶעמֶעל אוּנ הָט זִיךְ דְרוֹף אַרוֹף גִזֶעצְט אוּנ אִיז אַוֶועק גֶערִיטֶן. אוּנ וִוי לָבָן אִיז אַהֵיים גֶעקוּמֶן הָט עֶר גֶעפְרֶעגְט וִוי אִיז יַעֲקֹב אוּנ וִוי זֶענֶען דִי קִינְדֶער פון יַעֲקֹב הָט קֵיינֶער נִיט גֶעוְוִיסְט וִוי זַיי זֶענֶען. אִיז לָבָן גֶענַאנְגֶען צוּ זַיינֶע בִּילְדֶר פְרֶעגֶן וִוי אַהִין אִיז יַעֲקֹב אַוֶועק הָאט עֶר זֵיי נִיט גֶעפִינֶען. דֶער נָאךְ הָט עֶר עֶרְפַארֶען אַז יַעֲקֹב אִיז אַנְטְלָאפֶען צוּם פָאטֶער אוּנ לָבָן אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט גנוּמֶען זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ זַיינֶע

אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃ ד וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה
שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃
ה וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃
ו וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע
בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ
דָּן׃ ז וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת
רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ ח וַתֹּאמֶר רָחֵל
נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים ׀ נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי

מִנַּהּ׃ ד וִיהַבַת לֵהּ יָת
בִּלְהָה אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ
וְעַל לְוָתַהּ יַעֲקֹב׃
ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה וִילִידַת
לְיַעֲקֹב בָּר׃ ו וַאֲמֶרֶת
רָחֵל דְּנַנִּי יְיָ וְאַף קַבִּיל
צְלוֹתִי וִיהַב לִי בָּר עַל כֵּן
קְרַת שְׁמֵהּ דָּן׃ ז וְעַדִּיאַת
עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה
אַמְתָא דְרָחֵל בַּר תִּנְיָן
לְיַעֲקֹב׃ ח וַאֲמֶרֶת רָחֵל
קַבִּיל יְיָ בָּעוּתִי
בְּאִתְחַנָּנוּתִי בִּצְלוֹתִי

רשב"ם

(ח) נפתולי אלהים נפתלתי. חיבור הק' נתחברתי. נו"ן ראשונה בשביל נו"ן שנייה. וכן נכסוף נכספתה. נשאל נשאל דוד:

רש"י

לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר ם וחגר מתניו כנגד שרה. אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה: (ו) דנני אלהים. דנני וחייבני ע וזכני (ב"ר): (ח) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירשו במחברת צמיד פתיל חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפלה. נפתולי אלהים נפתלתי בקשות החביבות לפניו נתקבלתי ונתעתרתי כאחותי: נפתלתי. נתקבלה תפלתי. ומ"א

שפתי חכמים

כי ממך מנע ולא ממני ואין כאן אלא זכות של אחד ולכן אין תפלתי נשמעת עכ"ל: ס כלומר אע"פ שהיו לו בנים מהגר וכו' ואף גם אתה אף ע"פ שיש לך בנים עשה כן עמי: ע [קל"מ] ב"ר דנני וחייבני ורחל עקרה דנני וזכני ויתן לי בן וא"כ יהיה דנני אלהים וגם שמע בקולי ב' ענינים (ועיין בהרא"ם): פ פירוש בחיבור שלו שמחבר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) נפתולי אלהים נפתלתי. כמו נפתלי כלו' צער גדול סבלתי עם אחותי ועצרתי כח לסבול יכולתי עד עתה. ד"א לשון עקש ופתלתל כלומר עקשות נתעקשתי אצל אחותי שהייתי עקרה גם יכולתי מעתה שיש לי בנים כמותה. ד"א לשון צמיד פתיל כלו' חבורין של שם נתחברתי עם אחותי מבני אחותי עתיד לצאת בצלאל שהיה מלא רוח חכמה שנאמר ובצלאל בן אורי בן

פירוש לתורת אלהים

פְרֶעגְט וָוס שְׁטֵייט דָס וָוארְט גַם דֶער תְּירוּץ אִיז זִיא הָאט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דַיין פָאטֶערְס פָאטֶער אַבְרָהָם הָאט אוֹיךְ גִיהַאט קִינְדֶער מִיט הָגָר פוּן דֶעסְט וֶועגֶן הָט עֶר אָן גְגוּרְט זַייגֶע לֶענְדֶן קֶעגְין שָׂרָה הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט שָׂרָה הָאט אַרַיין גְבְרַאכְט אִין אִיר שְׁטוּבּ אַצָרָה דָס מֵיינְט מֶען זִיא הָט גְגֶעבְּן אִיר דִינְסְט הָגָר צוּ אַבְרָהָם פַר אַוַוייבּ הָאט רָחֵל גִיזָאגְט אוֹיבּ עֶס וֶוענְט זִיךְ אִין דֶעם נוּן אִיז מַיין דִינְסְט בִּלְהָה נֶעם זִיא אוּנ קוּם צוּ אִיר אוּנ אִיךְ וֶועל אוֹיךְ גְבוּעֶט וֶוערֶן אִין אִיר זְכוּת אַזוֹ וִוי שָׂרָה: (ד) וַתִּתֶּן אוּנ זִיא הָאט גִיגֶעבְּן צוּ אִים אִיר דִינְסְט בִּלְהָה פַר אַוַוייבּ וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶן צוּ אִיר: (ה) וַתַּהַר בִּלְהָה אוּנ בִּלְהָה אִיז טְרָאגֶן גְוָוארֶן וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא הָט גְבָארֶן אַזוּהְן צוּ יַעֲקֹב: (ו) וַתֹּאמֶר רָחֵל אוּנ רָחֵל הָט גְזָאגְט דָּנַנִּי גָאט הָט מִיךְ גְמִשְׁפָּט אוּנ עֶר הָט מִיךְ גְרֶעכְט גְמַאכְט וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי אוּנ עֶר הָט אוֹיךְ צוּ גְהֶערְט מַיין קוֹל וַיִּתֶּן לִי בֵּן אוּנ עֶר הָט מִיר גְגֶעבְּן אַזוּהְן עַל כֵּן דְרוּם הָט זִיא גִירוּפֶן זַיין נָאמֶן דָן: (ז) וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז וִוידֶר טְרָאגֶן גְוָוארֶן וַתֵּלֶד אוּנ בִּלְהָה דִי דִינְסְט פוּן רָחֵל הָט גְבָארִין בֵּן דֶעם אַנְדֶרֶן זוּהְן צוּ יַעֲקֹב: (ח) וַתֹּאמֶר רָחֵל אוּנ רָחֵל הָט גְזָאגְט נַפְתּוּלֵי אַבְּהֶעפְטוּנְג פוּן גָאט זוֹכֶה זַיין צוּ קִינְדֶר נִפְתַּלְתִּי בִּין אִיךְ גִיוָוארֶען בַּהֶעפְטְ מִיט מַיין שְׁוֶועסְטֶער גַם יָכוֹלְתִּי אִיךְ הָאבּ אוֹיךְ בַּייא גְקוּמֶען דֶער תַּרְגּוּם מַאכְט נַפְתּוּלֵי אִיז אַלְשׁוֹן תְּפִלָּה זִיא הָט גְזָאגְט אִיךְ הָאבּ גְבֶּעטִין אַנֶעלְכֶע תְּפִלּוֹת וָוס

ספר הישר

קֶעגְּנְט אוּנ וֶוען נָאךְ גְלָאפֶן נָאךְ יַעֲקֹב אוּנ הָאבֶן בַּאגֶעגְנְט יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אוֹיף דֶעם בַּארְג גִלְעָד. אוּנ לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב וָוס הָאסְטוּ מִיר גֶעטָאן נָאךְ וָוס בִּיסְטוּ אַנְטְלָאפֶן גְוָוארֶן פוּן מִיר אוּנ הָאסְט אַוֶועק גְנַנְבֶת מַיינֶע בִּילְדֶר אוּנ פִירְסְט מַיינֶע טֶעכְטֶער אוּנ זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אַזוֹ וִוי מֶען פִירְט שְׁבוּיָה מֶענְטְשֶׁן. אוּנ הָאסְט מַיינֶע קִינְדֶר נִיט גֶעלָאזְט אִיךְ זָאל זֵיי קוּשֶׁן אוּנ אִיךְ וָואלְט זֵיי בַּאלֵייט מִיט שִׂמְחָה. הָט יַעֲקֹב גֶעעֶנְטְפֶערְט צוּ לָבָן דֶען אִיךְ הָאבּ מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועסְטוּ בַּיי מִיר צוּ נֶעמֶן מַיינֶע וַוייבֶּער. אוּנ אוֹיךְ בַּיי וֶועמֶן דוּא וֶועסְט גֶעפִינֶען דַיינֶע בִּילְדֶער דֶער זָאל וֶוערֶן גֶעהַרְגֶעט אוּנ לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב לָאזֶן מִיר כּוֹרֵת בְּרִית זַיין אוּנ דָאס זָאל זַיין אַיין עֵדוּת צְווִישֶׁן מִיר אוּנ דִיר אַז דוּ זָאלְסְט נִיט פַּיינִיגֶען מַיינֶע טֶעכְטֶער אוּנ אוֹיךְ זָאלְסְטוּ מֶער קַיין וַוייבֶּער נִיט נֶעמֶען אוּנ גָאט ב"ה זָאל זַיין אַיין עֵדוּת אוֹיף דִי דָאזִיגֶע זַאךְ. אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶענוּמֶען שְׁטֵיינֶער אוּנ הָאבֶּן

גַּם־יָכֹ֑לְתִּי וַתִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ נַפְתָּלִֽי׃
ט וַתֵּ֣רֶא לֵאָ֔ה כִּ֥י עָֽמְדָ֖ה מִלֶּ֑דֶת
וַתִּקַּח֙ אֶת־זִלְפָּ֣ה שִׁפְחָתָ֔הּ וַתִּתֵּ֥ן
אֹתָ֛הּ לְיַעֲקֹ֖ב לְאִשָּֽׁה׃ י וַתֵּ֗לֶד זִלְפָּ֛ה
שִׁפְחַ֥ת לֵאָ֖ה לְיַעֲקֹ֥ב בֵּֽן׃ יא וַתֹּ֥אמֶר
לֵאָ֖ה בגד (בָּ֣א גָ֑ד) וַתִּקְרָ֥א אֶת־שְׁמ֖וֹ גָּֽד׃
יב וַתֵּ֗לֶד זִלְפָּה֙ שִׁפְחַ֣ת לֵאָ֔ה בֵּ֥ן שֵׁנִ֖י
לְיַעֲקֹֽב׃ יג וַתֹּ֣אמֶר לֵאָ֔ה בְּאָשְׁרִ֕י כִּ֥י
אִשְּׁר֖וּנִי בָּנ֑וֹת וַתִּקְרָ֥א אֶת־שְׁמ֖וֹ

חֲמִידַת דִּיהֵי לִי וְלַד כַּאֲחָתִי אַף אִתְיְהִיב לִי וּקְרַת שְׁמֵהּ נַפְתָּלִי׃
ט וַחֲזַת לֵאָה אֲרֵי קָמַת מִלְּמֵילַד וּדְבָרַת יָת זִלְפָּה אַמְתַהּ וִיהָבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוּ׃
י וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה לְיַעֲקֹב בָּר׃
יא וַאֲמֶרֶת לֵאָה אֲתָא גָד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ גָּד׃
יב וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב׃
יג וַאֲמֶרֶת לֵאָה תֻּשְׁבַּחְתָּא הֲוַת לִי אֲרֵי בְכֵן יְשַׁבְּחֻנַּנִי נְשַׁיָּא וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ

רשב"ם

(יא) בא גד. בא אלינו מזל טוב כמו העורכים לגד שולחן. וכן במסכת שבת גד גדי וסינוק לא. וכן בב"ר אתא מולא דביתא. והמפרש לשון גדוד טועה שאע"פ שהשמות מעין האמירה. כמו ראובן כי ראה ה' בעניי. שמעון כי שמע ה'. אמירת האשה אין לנו לכותבה אלא כעין עיקר הדיבור. וגד אינו יכול להיות לשון גדוד בלא כפולות של שני דלתי"ן. יגודו על נגש צריך דגש תחת דל"ת שני החסרה. כמו ויסכו בעונם. ויסולו עלי ארחות אידם יסוכו עלי רכיו בכלם דגש תחת אות החסרה: (יג) באשרי. אני מוסרת באישור ובשבח שמאשרות אותי בנות:

שפתי חכמים

התיבות הדומין זל"ז היה מחבר נפתולי אלהים נפתלתי עם למיד פתיל: צ וגד הוא ל' חיתוך כלומר שמילתו היה נחתך:

רש"י

יש רבים בלשון נוטריקון: (י) ותלד זלפה. בכולן נאמר הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים ואין הריון ניכר בה וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה שלא יבין שמכניסין לו את לאה שכך מנהגן ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) בא גד. בא מזל טוב כמו (שבת סז ע"ב) גד גדי וסנוק לא ודומה לו (ישעי' סה) העורכים לגד שלחן. ומ"א שנולד צ מהול כמו (דניאל ד) גדו אילנא ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. ד"א

דעת זקנים מבעלי התוספות

חור למטה יהודה ואמלא אותו רוח אלהים ואני נתחברתי עם אחותי באותה מלאכה דכתיב ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן. גם יכלתי כמו קן בבית ראשון שבנה שלמה שסייע חירום שהיה משבט נפתלי: (ט) את זלפה שפחתה. והלא בנות היו אלא כתיב בנימוסי הארץ בנותיו של אדם מפלגש קרויות שפחות:

פירוש לתורת אלהים

איז ליב פאר גאט אונ נִפְתַּלְתִּי איז טייטש עס איז געוואָרען אָן גענומען מיין גיבעט וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי אונ זיא האט גרופען זיין נאָמען נַפְתָּלִי: (ט) וַתֵּרֶא אונ לֵאָה האט גזעהן אז זיא הָט אויף געהערט פון צו גיבָּארין וַתִּקַּח האט זיא גנומען איר דינסט זִלְפָּה וַתִּתֵּן אונ זיא הָט זיא געגעבן צו יַעֲקֹב פאר אווייב: (י) וַתֵּלֶד אונ זִלְפָּה דיא דינסט פון לֵאָה הָט גבָארן צו יַעֲקֹב אזוהן. רש"י שרייבט בּיי אַלע ווייבר שטייט וַתַּהַר אונ זי איז טראָגעדיג גוואָרן אונ בּיי זִלְפָּה שטייט וַתֵּלֶד זי הָט גבָארן נוייל זי איז גוועזן יונג הָט מען איר טראגן ניט באמערקט אונ לָבָן הָט זיא געגעבן צו לֵאָה פאר אדינסט כְּדֵי ער זאָל נארין יַעֲקֹב ער זאָל ניט פאר שטיין אַז ער גיט אים זיין טאָכטער לֵאָה וואָרום דער מִנְהָג איז מען גיט אגרוסע דינסט דער גרוסער טאָכטער: (יא) וַתֹּאמֶר האט לֵאָה גזאָגט עס איז גקומען אַגְלִיק. דער מדרש מאכט גד איז טייטש פאר שניטן ער איז גבוירן גוואָרן גמלת איין אנדער פירוש איז בָּגָד איז גפעלשט זיא הָט גזאגט צו אים אַז דו ביסט גלעגן בּיי מיין דינסט מויד האסטו אין מיר גיפעלשט: (יב) וַתֵּלֶד אונ זִלְפָּה די דינסט פון לֵאָה הָט גיבָּארן דעם אנדערען זוהן צו יַעֲקֹב: (יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה אונ לֵאָה הָט גזאגט בְּאָשְׁרִי אין מיין לויב כִּי וואָרום די טעכטער וועלן מיך לויבן וַתִּקְרָא הָט זי גרופן זיין נאמן אָשֵׁר:

ספר הישר

געמאכט עדות צווישען זיך אונ דרום הָט מען דָס אָרט גערופן גִּלְעָד. אונ לָבָן איז אוֹף געשטאנען גאנץ פריא אונ הָט געקושט זיינע טעכטער אונ איז אוועק געגאנגען צו זיין אָרם. אונ יַעֲקֹב איז אויך אוועק געגאנגען אין זיין וועג. אונ ווי לָבָן איז אהיים געקומען הָט ער געשיקט זיין זון בְּעוֹר אונ שיק דער זון פון נָחוֹר מיט נאך צעהן מענטשן צו עֵשָׂו. אונ לָבָן ואגט זיי אן אז זיא זאלן זאגן צו עֵשָׂו. דיין ברודער יַעֲקֹב איז גקומען צו דיין פעטער לָבָן נאקעט אונ בלויז אונ דיין פעטער לָבָן איז אים אקעגען גגאנגען אונ הָט אים גבראכט צו זיך אין שטוב אריין מיט כָּבוֹד אונ הָט אים געגעבן זיינע צוויי טעכטער פאר ווייבר אונ צוויי דינסטען אונ נאך האט זיין הויז געבענטשט אונ יַעֲקֹב האט זיך געשטארקט זייער אונ הָט זין אונ טעכטער אונ דינסטן אונ שאף אונ רינדער אונ קעמלען אונ איזלען אזו פיל וואס הָט גאר ניט קיין צאל אונ פיל גאלד אונ פיל זילבער אונ דס איז אלץ דורך לָבָן.

אֲשֶׁר׃ רביעי יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־
חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא
אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל
אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃
טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־
אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי
וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ
הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃ טז וַיָּבֹא
יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא
לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא
כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי

אונקלוס

אֲשַׁר׃ יד וַאֲזַל רְאוּבֵן
בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח
יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי
יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּהּ
וַאֲמָרַת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי
כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ׃
טו וַאֲמָרַת לַהּ הַזְּעֵיר
דִּדְבַרְתְּ יָת בַּעְלִי וְתִסְּבִין
אַף יָת יַבְרוּחֵי דִּבְרִי
וַאֲמָרַת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב
עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֲלַף יַבְרוּחֵי
דִּבְרִיךְ׃ טז וַאֲתָא (נ״י
וְעַל) יַעֲקֹב מִן חַקְלָא
בְּרַמְשָׁא וּנְפַקַת לֵאָה
לְקַדָּמוּתֵהּ וַאֲמָרַת לְוָתִי
תֵּיעוֹל אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתָּיךְ
בְּיַבְרוּחֵי דִּבְרִי וּשְׁכִיב

רשב״ם

(יד) דודאים. תאנים כדכתיב הדודאים נתנו ריח:

תו״א וילך ראובן בימי קציר סנהדרין לט: ותצא לאה עירובין ק:

בעל הטורים

(יד) דודאים. גי׳ כאדם בכל שמות השבטים אין ס׳ אלא ביוסף רמז שהוא שטנו של עשו ובכולם אין עי״ן אלא בשמעון על שם ועין נואף שמרה נשף משום מעשה דזמרי: (טו) לכן ישכב עמך הלילה. ע״כ לא נקברה עמו במערה: לכן. בגי׳ מדה במדה. בלוי כתיב כי ילדתי

רש״י

למה נקראת תיבה אחת בגד כמו בגדת כי כשבאת אל שפחתי כאיש שבגד באשת נעורים: (יד) בימי קציר חטים. להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים. (סנהדרין לט) סיגלי עשב הוא ובלשון ישמעאל יסמי״ן: (טו) ולקחת גם את דודאי בני. בתמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמיסב: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היתה שכיבת לילה ק זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה ר להקבר עמו (נדה לא): (טז) שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא.

שפתי חכמים

ק דאל״כ מאי תחת דודאי בנך דקאמר דמשמע חליפין גמורים שזה נותן שלו וזה נותן שלו: ר ואע״פ שאחז״ל כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלו נטורא׳דן וכמו שפירש״י לקמן בפרשת ויחי י״ל דאלו לא זלזלה היתה לאה

פירוש לתורת אלהים

(יד) וַיֵּלֶךְ אונ רְאוּבֵן איז גְגַאנְגֶן בִּימֵי אין דֶר צייט וָוס מֶען האט גִישְׁנִיטֶן ווייץ וַיִּמְצָא אונ עֶר האט גְפוּנֶען פייפֶלֶךְ אין פֶעלְד דָס איז אַזוֹ אַקְרַייטִיכֶר וַיָּבֵא אוֹתָם אונ עֶר הָט זֵיי גְבְרַאכְט צוּ זַיין מוּטֶר לֵאָה. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט אַז עֶס איז גְוֶועְן דיא צייט פוּן שְׁנִיט צוּ וַוייזֶן דֶעם שְׁבַח פוּן דִי שְׁבָטִים דֶען עֶס איז גְוֶועְן די צייט פוּן שְׁנִיט אונ עֶר האט נִיט גְבְרַאכְט קֵיין ווייץ אָדֶער אַנְדֶרֶע תְּבוּאָה נָאר עֶר האט גִיבְרַאכְט אַזוֹי אַזַאךְ וָואס איז הֶפְקֵר וַתֹּאמֶר האט רָחֵל גְזָאגְט צוּ לֵאָה תְּנִי גִיב מִיר דיא פייפֶלֶךְ פוּן דַיין זוּהְן: (טו) וַתֹּאמֶר לֵאָה הָט לֵאָה צוּ איר גְזָאגְט הַמְעַט איז דיר דֶען וֶוייניג וָוס דוּ הָאסְט צוּ גְנוּמֶן מַיין מַאן וְלָקַחַת אונ זָאלְסְט נָאךְ נֶעמֶן דִי פייפֶלֶךְ וָוס מַיין זוּהְן הָט גְבְרַאכְט וַתֹּאמֶר הָט רָחֵל גִיזָאגְט לָכֵן דְרוּם יִשְׁכַּב זָאל עֶר מִיט דִיר לִיגֶען דִי נַאכְט תַּחַת פַאר דיא פייפֶלֶךְ פוּן דַיין זוּהְן. רש״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט זיא צוּ איר גְזָאגְט דָס גְלֶעגֶר פוּן יַעֲקֹב גִיהֶער צוּא מִיר דיא הַיינְטִיגֶע נַאכְט אונ איךְ שֶׁענְק דָס דִיר פַאר דִי פייפֶלֶךְ פוּן דַיין זוּהְן: (טז) וַיָּבֹא אונ יַעֲקֹב איז גְקוּמֶן פוּן דֶעם פֶעלְד פַאר נַאכְט וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ איז לֵאָה אַרוֹס גְגַאנְגֶן אִים אַנְטְקֶעגֶען וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גְזָאגְט אֵלַי תָּבֹא צוּ מִיר זָאלְסְטוּ קוּמֶן כִּי וָוארוּם שָׂכוֹר דִינְגֶן שְׂכַרְתִּיךָ איךְ הָאבּ דִיךְ גְדוּנְגֶן בְּדוּדָאֵי בְּנִי פַר דִי פייפֶלֶךְ פוּן מַיין

ספר הישר

אונ וויא יַעֲקֹב הָאט דֶער זֶעהְן אַז עֶר הָט שׁוֹן פִיל גוּטְס הָאט עֶר זִיךְ אַוֶועק גְנַנְבְת פוּן לָבָן אונ לָבָן איז נָאר נִיט גְוֶועְן אין דֶער הֵיים הָאט יַעֲקֹב גְנוּמֶען די ווייבֶּר אונ די קִינְדֶער אונ נָאר זַיין גוּטְס אונ איז אַוֶועק גְגַאנְגֶן צוּם פָאטֶער צוּם לַאנְד כְּנַעַן אונ הָט אוֹיךְ אַוֶועק גְנַנְבְת בַּיי אִים דִיא בִּילְדֶער אַצוּנְד איז עֶר מִיט גָאר זַיין גוּטְס בַּיים טַייךְ יַבּוֹק. אונ אוֹב דוּא ווילְסְט גֵיין צוּא אִים זָאלְסְטוּ תֵּיכֶף גֵיין צוּ אִים אונ ווֶעקְסְט אִים דָארְט גְפִינֶען אונ ווֶעסְט אִים קֶענֶען טָאן וָוס דוּ ווילְסְט. ווִי עֵשָׂו הָט דֶר הֶערְט די רֵייד

וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: יז וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד
לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי: יח וַתֹּאמֶר לֵאָה
נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
יִשָּׂשכָר: יט וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד
בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב: כ וַתֹּאמֶר לֵאָה
זְבָדַנִי אֱלֹהִים | אֹתִי זֵבֶד טוֹב
הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
זְבֻלוּן: כא וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא

עִמַּהּ בְּלֵילְיָא הוּא :
יז וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתַהּ
דְּלֵאָה וְעַדִּיאַת וִילִידַת
לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁאֵי :
יח וַאֲמֶרֶת לֵאָה יְהַב יְיָ
אַגְרִי דִּיהָבִית אַמְתִי
לְבַעְלִי וּקְרַת שְׁמֵהּ
יִשָּׂשכָר : יט וְעַדִּיאַת
עוֹד לֵאָה וִילִידַת
בַּר שְׁתִיתָאֵי לְיַעֲקֹב :
כ וַאֲמֶרֶת לֵאָה יְהַב יְיָ
יָתַהּ לִי חֲלָק טָב הָדָא
זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרַהּ דְּבַעְלִי
לְוָתִי אֲרֵי יְלִידִית לֵהּ
שִׁתָּא בְנִין וּקְרַת יָת
שְׁמֵהּ זְבוּלֻן : כא וּבָתַר
כֵּן יְלִידַת בְּרַתָּא וּקְרַת

תו"א בלילה הוא נדה לא: ואחר ילדה בת ותקרא ברכות ס :

רשב"ם

(יח) יששכר. שני שכרים אחד שכר הדודאים ואחד שכר שנתתי שפחתי לאישי: (כ) זבד. לשון חלק ומנה יפה לפי הענין: יזבלני. כמו בנה בניתי בית זבול לך. לי דירה: (כא) ותקרא את שמה דינה. ולא נכתבה הודאה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין מודים על הבת כמו על הבן ולהודיעך בא שכל בני יעקב היו זכרים חוץ מזו. וכן ושם בת אשר סרח. בכל ע' נפש

בעל הטורים

לו ג' וכזבולן כתיב כי ילדתי לו ו' כשילדה ג' אמרה הרי ילדתי ג' שהם חלקי וכשילדה עוד ג' אמרה הרי ילדתי ו' ב' חלקים :

שפתי חכמים

נקברת במקומה והיתה היא לעזרה לבניה ומפני שזלזלה לא זכתה ליקבר עמו וק"ל: ש ר"ל דהוא היינו הקב"ה דאל"כ ההוא מיבע"ל והיאך סייעו י"ל שיעקב בא מן השדה ורוכב על החמור והיה רוצה לרכוב באהל רחל והקב"ה נתן דעה בחמור והיה נוער כדי שתשמע לאה ותצא לקראתו כדי שילך באהל לאה וכן היה והלך שם באהל לאה ובאותה לילה יצא מביניהם יששכר וזהו מ"ש יששכר חמור גרס ר"ל היאך בא שנולד יששכר חמור גרס ר"ל שהחמור היה הגורם כדפי' : ת ר"ל דאין לשון וישמע שייך אלא כמי שמתפלל והכא לא מצינו שהתפללה על הבנים לכ"פ שהיתה מתאוה כו' ועי"ז נחשב לה כאלו התפללה ונתן לה הקב"ה רצונה : א פי' שבית זבולו יהיה עמי וכנוי יזבלני הוא במקום עמי לא שפירושו שיקח אותי לבית זבולו : ב כתב

רש"י

הקב"ה סייעו ש שילא משם יששכר (ב"ר): (יז) וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת ת להרבות שבטים: (כ) זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. לשון בית זבול הורבריי"א בלעז (הערבערגע) בית א מדור מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי ב שיש לי

דעת זקנים מבעלי התוספות·

(יח) יששכר. יש בו שני שינין אחת בשביל משמעות דנתן אלהים את שכרי ואחת כנגד שכר שכרתיך שהוא לשון גנאי ולכן אינה נקראת. ד"א משום הכי אין נקראת לפי שניתנה ליוב בנו כדכתיב ובני יששכר וכו'. אמר יששכר אין יוב שם הגון אוסיף לו אות אחת משמי ויקרא שמו ישוב והיינו דכתיב בסדר פנחס לישוב: (כא) ותקרא שמה דינה. פירש"י שדנה בעצמה שהיא היתה מעוברת מיוסף ועל ידי תפלתה נתחלף בדינה. וי"ל מדלא כתיב ותהר ותלד אלא ואחר ילדה בת משמע בשעת הלידה חיתה בת ולא בהריון :

פירוש לתורת אלהים

זוהן וַיִּשְׁכַּב אונ ער איז מיט איר גלעגן אין די נאכט: (יז) וַיִּשְׁמַע אונ גאט האט גהערט צו לֵאָה ער האט גטאן איר ווילן וואס זי הט גגליסט צו מערן שְׁבָטִים וַתַּהַר אונ זיא איז טראגן גווארן וַתֵּלֶד אונ הט גבארן צו יַעֲקֹב אפינפטן זוהן: (יח) וַתֹּאמֶר הט לֵאָה גזאגט נָתַן גאט האט מיר גגעבן מיין שָׂכָר ווייל איך האב גגעבן מיין דינסט צו מיין מאן וַתִּקְרָא אונ דרום הט זי גרופן זיין נאמן יִשָּׂשכָר ווארום יִשָּׂשכָר איז לשון שָׂכָר: (יט) וַתַּהַר אונ לֵאָה איז נאך טראגנדיג גווארן וַתֵּלֶד אונ הט גבארן אזעקסטן זוהן צו יַעֲקֹב: (כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה הט לֵאָה גזאגט זְבָדַנִי אֱלֹהִים זֵבֶד טוֹב גאט הט מיר אגוט טייל צו גטיילט דם מאל וועט וואהנען מיט מיר אִישִׁי מיין מאן כְּלוֹמַר דאס עיקר וואהנונג פון מיין מאן וועט זיין מיט מיר כִּי ווארום איך האב צוא אים גיבארן זעקס זיהן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ אונ דרום האט זיא גרופן זיין נאמן זבולון דאס איז דר טייטש הארבערג: (כא) וְאַחַר אונ דר נאך האט זיא גיבארן אטאכטער וַתִּקְרָא אונ

ספר הישר

הם דער צארען פון עשו זייער גגריכט אונ הט זיך דער מאנט דאס פיינדשאפט וואס ער הט געהאט אויף יַעֲקֹב אונ הט גאיילט אונ גנומען זיינע זין אונ זיינע קנעכט אונ אלע קינדער פון חורי פיר הונדערט מענטשן אונ אלע האבן גהאט בלויזי שווערדן אונ זענען גענאנגן יַעֲקֹב דר שלאגן. אונ די שלוחים גוט זענען גענאנגן פון לָבָן צוא עשו זענען פון עשו אוועק גענאנגן צום לאנד כנען

אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים
וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃ כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד
בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־
חֶרְפָּתִי׃ כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף
לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃ כה וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר

אונקלוס

יָת שְׁמַהּ דִּינָה׃ כב וְעַל
דּוּכְרָנַא דְרָחֵל קֳדָם יְיָ
וְקַבֵּיל צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב לַהּ
עִדּוּי׃ כג וְעַדִּיאַת וִילִידַת
בַּר וַאֲמֶרֶת כְּנַשׁ יְיָ יָת
חִסּוּדִי׃ כד וּקְרָת יָת
שְׁמֵהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף
יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן׃ כה וַהֲוָה
כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף

הג"א ויזכור אלהים רחל הסבר יה: וישמע אליה אלהים ויפתח תענית ב: ויהי כאשר בתרא קכג:

רשב"ם

לא היו רק שתי בנות יוכבד וסרח: (כג) אסף אלהים. כמו ואספתו אל תוך ביתך. וכמו אכפתי את שלומי. הכנסת והטמנת את חרפתי שהייתי נקראת עקרה: (כד) ותקרא את שמו יוסף. על שאמרה אסף אלהים את חרפתי. אא"כ תקראהו אסף יו"ד של יוסף למה על שם שהתפללה יוסף ה' לי בן אחר הרי שם זה משמש שני אמירות אסף ויוסף:

רש"י

בנים כנגד כל נשיו: (כא) דינה. פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה (ברכות ס): (כב) ויזכור אלהים את רחל. (ב"ר) זכר לה שמסרה ג סימניה לאחותה ד ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים הוא שייסד הפייט ה האדמון כבט שלא הלה לבה לקחתה לו ונתבהלה: (כג) אסף. הכניסה במקום שלא תראה ו וכן (ישעיה ד) אסף חרפתנו (שמות ט) ולא יאסף הביתה (יואל ד) אספו נגהם (ישעיה ס) וירחך לא יאסף לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות ז סרחונה משיש לה בן תולה בו מי שבר כלי זה בנך מי אכל תאנים אלו בנך: (כד) יוסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני לכך לא התפללה אלא על בן אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו שנאמר

שפתי חכמים

כרא"ם ולא ידעתי למה אמר בלשון שלילה לא תהא וכו' ולא אמר מעתה תהא עיקר דירתו עמי בחיוב כלשון הכתוב: ג דאם לא כן מה זכר לה דבכל מקום זכירה נופל על מעשה שעשה כמו ויזכור אלהים את נח וגו' כמו שפירש רש"י שלא שמשו בתיבה וכמו זכירה דגבי לוט שלא הגיד שסרה אשתו של אברהם וכו': ד [ג"א] שהוא מדה כנגד מדה היא עשתה שלא תלא אחותה בחרפה מבעלה לכך אין ראויה שלא תלד ותלא בחרפה מבעלה: ה האדמון עשו כבט כשהביט שלא חלה שלא היו לרחל חבלי לידה לבה חשק לקחתה לו לאשה והיא נבהלה: ו לא שקבן אותה במקום אחד כי זה הוא לרעתה שאז תראה חרפתה יותר: ז ופי' חרפתי סרחוני ותטאתי על שבירת כלי בית בעלי:

פירוש לתורת אלהים

זיא הָט גרוּפֶען איר נָאמֶען דִינָה. רש"י שְׁרַייבְּט דִינָה אִיז לָשׁוֹן מִשְׁפָּט דֶען לֵאָה הָט גְטְרָאגֶן אַזָכָר הָט זיא זִיךְ גְמִשְׁפָּט אִין זִיךְ אַלֵיין אוּנ הָט גִיזָאגְט אַז דָס וֶועט זַיין אַזָכָר וֶועל אִיךְ שׁוֹן הָאבֶּן זִיבֶּן זִיהְן וֶועט מַיין שְׁוֶועסְטֶער רָחֵל נִיט זַיין אֲפִילוּ אַזוֹ וִויא אֵייגֶע פוּן דִי שְׁפָחוֹת זֵיי הָאבֶּן גְבָּארֶן צוּ צְוַויי זִיהְן אוּנ רָחֵל וֶועט מֶער נִיט הָאבֶּן נָאר אֵיין זוּהְן דֶען לֵאָה הָט גְוְואסְט אַז יַעֲקֹב וֶועט מֶער נִיט הָאבֶּען נָאר צְוֶועלְף שְׁבָטִים הָאט לֵאָה מִתְפַּלֵל גִיוֶוען אִיז דֶער עוּבָּר פַאר קֶערְט גְוָוארֶען צוּ אַנְקֵבָה: (כב) וַיִזְכֹּר אוּנ גָאט הָאט דֶערְמַאנְט רָחֵל. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט אִיר דֶערְמַאנְט דֶעם זְכוּת וָוס זיא הָט אִיבֶּער גֶעגְטְפֶערְט צוּ לֵאָה דִי סִימָנִים אַזוֹ וִויא אוֹיבֶּן אִיז גִישְׁטַאנֶען אוּנ וָואס זִיא הָאט זִיךְ מְצַעַר גְוֶוען טָאמֶער וֶועט זִיא אָן קוּמֶן צוּ עֵשָׂו. דֶען יַעֲקֹב וֶועט אִיר אֶפְשַׁר גֶט גֶעבֶּען וַוייל זִיא הָאט קֵיין קִינְדֶער נִיט אוּנ עֵשָׂו וֶועט זִיא גֶעמֶען וַיִשְׁמַע אוּנ גָאט הָט גְהֶערְט אִיר גְבֶּעט וַיִפְתַּח אוּנ הָט גְעֶפִינְט אִיר טְרַאכְט: (כג) וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז טְרָאגֶן גְוָוארֶען וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא הָט גְבָּארֶן אַזוּהְן אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט גָאט הָט אַיין גְטָאן מַיין שַׁאנְד וָוס אִיךְ הָאבּ גְהַאט נָוייל אִיךְ בִּין גְוֶוען אֵיין עֲקָרָה אוּנ מֶען הָט אוֹיף מִיר גְזָאגְט אַז אִיךְ וֶועל אָן קוּמֶען צוּ עֵשָׂו: (כד) וַתִּקְרָא אוּנ זִיא הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן יוֹסֵף זִיא הָט גְזָאגְט יֹסֵף גָאט זָאל צוּ מִיר מֶערֶן נָאךְ אַזוּהְן. רש"י שְׁרַייבְּט זִיא הָאט גְוְואסְט בִּנְבוּאָה אַז יַעֲקֹב וֶועט מֶער נִיט הָאבֶּן נָאר צְוֶועלְף שְׁבָטִים אוּנ עֶר הָט שׁוֹן גְהַאט עֶלְף דְרוּם הָט זִיא גְבֶּעטֶן אוּנ הָט גְזָאגְט יְהִי רָצוֹן עֶס זָאל זַיין דֶר וִוילֶן פוּן הקב"ה אַז דֶר אֵיינֶר זוּהְן וָוס דַארְף נָאךְ גְבּוֹרֶן וֶוערֶן זָאל זַיין פוּן מִיר: (כה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כַּאֲשֶׁר אַז רָחֵל הָט גְבָּארֶן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ לָבָן שַׁלְּחֵנִי שִׁיק מִיךְ

ספר הישר

אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ רִבְקָה דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו. אוּנ הָאבֶּן אִיר דֶר צֵיילְט אַז אִיר זוּן עֵשָׂו גֵייט מִיט פִיר הוּנְדֶערְט מַאן אַקֶעגֶן יַעֲקֹב מִלְחָמָה צוּא הַאלְטֶען מִיט אִים אוּנ זָאל אִים הַרְגֶנֶן אוּנ צוּ נֶעמֶען בַּייא אִים וָואס עֶר הָט אוּנ רִבְקָה הָט גְאַיילְט אוּנ גְשִׁיקְט צוּא יַעֲקֹב צְוַויי אוּנ זִיבֶּעצִיג מֶענְטְשֶׁען פוּן יִצְחָקְס גְסִינְד קֶעגֶנְט אוּנ דִי הָאבֶּן יַעֲקֹב בַּאגֶעגִינְט בַּיים טַייךְ יַבּוֹק. אוּנ יַעֲקֹב הָט

יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־
מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי׃ כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי
וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֵן
וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי
אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃ כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי
וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃ חמישי כח וַיֹּאמַר
נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃ כט וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃ ל כִּי
מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב
וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי

אונקלוס

וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן
שַׁלְּחַנִי וְאֵהָךְ לְאַתְרִי
וּלְאַרְעִי׃ כו הַב יָת נְשַׁי
וְיָת בְּנַי דִּי פְלַחִית יָתָךְ
בְּהֵן וְאֵזִיל אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתְּ
יָת פָּלְחָנִי דִּפְלַחְתָּךְ׃
כז וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן אִם
כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין
קֳדָמָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ
בְּדִילָךְ׃ כח וַאֲמַר פָּרֵישׁ
אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּן׃ כט וַאֲמַר
לֵיהּ אַתְּ יְדַעְתְּ יָת דִּפְלַחְתָּךְ
וְיָת דַּהֲוָה בְעִירָךְ עִמִּי׃
ל אֲרֵי זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ
קֳדָמַי וּתְקֵיף לְמִסְגֵּי
וּבָרֵיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן

תולדות אהרן

ויברכני ה' בגללך נדה לא ברכות מב סנהדרין לט : נקבה שכרך עלי ואתנה שם :

רשב"ם

(כה) שלחני. כי עתה כשנולד יוסף נשלמו שבע שנים אחרות של רחל : (ל) לרגלי. בשבילי. דוגמת לרגל המלאכה אשר לפני :

רש"י

(עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב : (כו) תנה את נשי וגו'. איני רוצה לצאת כי אם ברשות : (כז) נחשתי. מנחש הייתי נסיתי בנחוש שלי שעל ידך באה לי ברכה, כשבאת לכאן לא הי' לי בנים שנאמר והנה רחל בתו באה עם הצאן אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו ח אצל הרועים ועכשיו היו לו בנים שנאמר וישמע את דברי בני לבן : (כח) נקבה שכרך. כתרגומו פריש אגרך : (כט) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מיעוט מקנך ט שבא לידי מתחלה כמה היו : (ל) לרגלי. (ב"ר) עם רגלי בשביל ביאת רגלי באת אצלך הברכה כמו (שמות יא) העם אשר ברגליך

שפתי חכמים

ח וא"ת דלמא הי"ל בנים קטנים י"ל דמ"מ לא הי"ל לשלוח רחל בתו מאשתו נשואה אלא או בלהה או זלפה מפלגש בשלמא אי לא הי"ל בנים א"ש דשלח רחל לפי שאין לו בנים א"כ היא בת יורשת דבנות מאשתו נשואה קודמות לבנות מפלגש ובודאי היא תשמור יפה אבל אי הי"ל בנים א"כ היא לא תירש מנכסיו כלום דלעולם הבנים קודמין לבנות אם כן לא הי"ל לשלוח רחל אלא ודאי לא היו לו בנים כלל. מהרא"י : ט פירוש שאין הכוונה שידע שהיה מקנהו אתו רק מיעוט

פירוש לתורת אלהים

אַוֶועק וְאֵלְכָה אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין צוּ מַיין אָרְט אוּנ צוּ מַיין לַאנְד׃ (כו) תְּנָה גִיבּ מִיר מַיינֶע ווייבֶּער אוּנ מַיינֶע קִינְדֶער אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְדִינְט פַר זֵיי וְאֵלֵכָה אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין אִיךְ וִויל נִיט אַרוּם גֵיין פוּן דִיר נָאר מִיט דַיין רְשׁוּת כִּי אַתָּה וָוארוּם דוּא ווייסְט דָאךְ דִי דִינְסְט וָואס אִיךְ הָאבּ דִיךְ גִיטְרַייא גְדִינְט׃ (כז) וַיֹּאמֶר הָאט לָבָן צוּ אִים גְזָאגְט אוֹבּ אִיךְ הָאבּ גְפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹגֶען נִחַשְׁתִּי אִיךְ הָאבּ גִיפְּרוּבְט מִיט כִּישׁוּף אוּנ ווייס וַיְבָרְכֵנִי אַז גָאט הָאט מִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט צוּא לִיבּ וֶועגֶען דִיר דֶען אֵיידֶער דוּא בִּיסְט גֶעקוּמֶען הָאבּ אִיךְ קֵיין זִיהֶן נִיט גִיהַאט אוּנ הַיינְט הָאבּ אִיךְ יוֹא זִיהֶן׃ (כח) וַיֹּאמַר הָט לָבָן גִיזָאגְט נָקְבָה זָאג מִיר ווִי פִיל שְׂכִירוּת דוּ ווִילְסְט וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבֶּן׃ (כט) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב צוּ אִים גְזָאגְט אַתָּה דוּ ווייסְט דָאךְ וואל ווִי גְטְרַייא אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְדִינְט וְאֵת אוּנ דָם דַיינֶע פִיה זַיינֶען גְוֶועזֶען מִיט מִיר׃ (ל) כִּי דֶען וָוס דוּ הָאסְט גִיהַאט אֵיידֶער אִיךְ בִּין גִיקוּמֶען צוּ דִיר אִיז גְוֶועזֶען ווייניג וַיִּפְרֹץ לָרֹב אוּנ יֶעצְט הָאט זִיךְ אַלְץ גֶעמֶעהְרְט וַיְבָרֶךְ אוּנ גָאט הָאט דִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט פוּן מַיינְט וֶועגֶען וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט מָתַי וֶוען וֶועל אִיךְ אוֹיךְ טָאן פוּן מַיין הוֹיז גְזִינְד וֶועגֶען אִיצְט טוּעֶן

ספר הישר

הָט גְזָאגְט גְלוֹיבְּט אִיז גָאט ב"ה וָוס הָט מִיר גְשִׁיקְט אֵיין מַחֲנֶה מֶענְטְשֶׁן זֵיי זָאלֶן מִיר הֶעלְפֶן אוּנ יַעֲקֹב הָט גְרוּפֶן דָס זֶעלְבֶּע אָרְט מַחֲנָיִם. אוּנ דִי צְוֵויי אוּנ זִיבְּצִיג מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דַיין מוּטֶער רִבְקָה הָט אוּנז גְשִׁיקְט צוּ דִיר אַז צוּ זָאגֶן מַיין קִינְד אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט דַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו גֵייט דִיר אַקֶעגֶען מִיט פִיר הוּנְדֶערְט מֶענְטְשֶׁן דְרוּם זָאלְסְטוּ אַזוֹי טָאן אַז דַיין בְּרוּדֶער וֶועט קוּמֶען צוּא דִיר זָאלְסְטוּ אִים בֶּעטֶען מִיט ווייכֶע רֵייד אוּנ זָאלְסְט אִים גֶעבֶּן אַמַתָּנָה פוּן אַלֶעם וָוס דוּ הָאסְט וָוס גָאט ב"ה הָט דִיךְ גִלַייט

אֶעֱשֶׂה גַם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃ לא וַיֹּאמֶר
מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־
לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר
הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃
לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר
מִשָּׁם כָּל־שֶׂה ׀ נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־
שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד
בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ לג וְעָנְתָה־בִּי

אונקלוס

אֵימָתַי אֶעְבֵּיד אַף אֲנָא
לְבֵיתִי׃ לא וַאֲמַר מָה
אֶתֵּן לָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא
תִתֵּן לִי מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּד
לִי פִּתְגָּמָא הָדֵין אֱתוּב
אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטָּר׃ לב אֶעֱבַר
בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין הַעֲדֵי
(נ״י אַעְדִּי) מִתַּמָּן כָּל אִמַּר
נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל אִמַּר
שְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוֹעַ
וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי אַגְרִי׃
לג וְתַסְהֵד בִּי זָכְוָתִי בְּיוֹם

רשב״ם

(לא) לא תתן לי מאומה. מכל הצאן שיש לך עכשיו שהרי עבדתיך בשביל בנותיך אבל ממה שארעה צאנך מכאן ולהבא תן לי העקודים והנקודים ואותן עקודים ונקודים שיש עכשיו בצאנך הסר משם ותן ביד בניך שלך להפרידם מעל העתודים להוולד מעכשיו שיהיו שכרי: (לב) נקד. נראה לי מלאי הקדקד והצואר. שהרי ויקד ארצה כפיפת הצואר והקדקד. והוא נדגש שהוא כמו ויפל מגזרת נפל. ונקוד מן ויקוד הוא על שם הקדקד. כמו עקוד ברגל על שם ויעקוד את יצחק קשירה ברגל: הסר משם. לצרכך: והיה שכרי. מכאן ולהבא אותן שיוולדו: (לג) וענתה בי צדקתי. מהיום ולהבא לפניך כשתבא

רש״י

(שופטים ח) לעם אשר ברגלי. הבאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי י עכשיו אין עושין לצרכי אלא בני ב וצריך (אני) להיות עושה גם אני עמהם לסמכן וזהו גם: (לב) נקד. מנומר בהברבורות דקות כמו נקודות פונטר״א בלעז (פונקטירט): טלוא. ל׳ טלאים חברבורות רחבות: חום. שחום ל דומה לאדום רוס״ו בלעז (ראטה) לשון משנה שחמתית ונמלאת לבנה לענין התבואה: והיה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי ואותן שישנן עכשיו הפרש מהם והפקידם ביד בניך שלא תאמר לי על הנולדים מעתה אלו היו שם מתחלה מ ועוד שלא תאמר לי ע״י הזכרים שהן נ נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך: (לג) וענתה בי וגו׳. אם תחשדני שאני נוטל משלך

שפתי חכמים

כמותו וכו׳: י ר״ל דאי כמשמעו שיעקב אמר לביתי אלך אל בית אבי ואעשה שם שהרי כתיב אחריו ויאמר מה אתן לך וגו׳ אשובה ארעה וגו׳ משמע שלא היה בדעתו לילך מעמו אלא לשמור לאנו אלא לביתי פירוש לצורך ביתי: ב רל״ת גם אנכי משמע דקודם לכן היה אחר שעשה לצורך ביתו לכ״פ עכשיו כו׳: ל ר״ל התרגום שמתרגם על חום שחום דהוא לשון אדום: מ הקשה הרא״ם א״כ הסי׳ היה בעזים נקוד וטלוא ולא בכשבים והכתוב אמר הסר משם כל שה נקוד וטלוא ומתרץ דשה דאמר קרא הוא תיש מדכתיב שה כשבים ושה עזים ש״מ עז נמי קרוי שה. (מהרש״ל) וק״ל על דברי הרא״ם אדרבה מדהוצרכה התורה לפרש בו עזים ש״מ כ״מ שנאמר שה סתם שה הוא ולא תיש וע״ק לפי דבריו היה לו למנקט בחד כללא ולא היל״ל אלא נקוד וטלוא בעזים וע״ק למה התחיל הכתוב בתיש וסיים בשה וע״ק פעם קרא שה ופעם קרא תיש שנאמר ויסר ביום ההוא את התישים וגו׳ לכך נ״ל דשה הוא שה ממש ולא תיש והסי׳ היה נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים ומה שאמר הסר משם כל שה נקוד וטלוא כך אמר יעקב עכ״פ תסיר נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים ואפי׳ נקוד וטלוא בכשבים שראוים להיות שלי גם אותם תסיר שלא יהיו עכשיו לא עזים נקוד וטלוא ולא כבשים נקוד ועקוד וטלוא רק אותן שיולדו מכאן ואילך נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים יהיו שלי ומה שלא אמר להסיר חום בעזים מפני שאינם בנמצא ומעתה הותרו כל הקושיות כנ״ל: נ פי׳ הרא״ם שקשה לפי טעם ראשון ימנו אותם כמה הם עכשיו וממילא ידעינן מה שיהיו יותר שנולדו אחר כך ועל זה

פירוש לתורת אלהים

נָאר מַיינֶע קִינְדֶר פוּן מַיינְט וֶועגֶן אוּנ אִיךְ בַּדַארְף אָבֶּר אוֹיךְ טוּעֶן מִיט זֵיי אוּנ זֵייא אוּנְטֶר שְׁטִיצֶען׃ (לא) וַיֹּאמֶר הָט לָבָן גִיזָאגְט מָה וָואס זָאל אִיךְ דִיר גֶעבֶּן וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט לֹא דוּ זָאלְסְט מִיר נָאר נִיט גֶעבֶּן אִם אוּב דוּ וֶועסְט מִיר טָאן דִי זַאךְ אַז דוּ וֶועסְט מְרוּצֶה זַיין צוּ דֶעם וָוס אִיךְ וֶועל דִיר זָאגְן אָשׁוּבָה וֶועל אִיךְ מִיךְ ווִידֶר קֶערֶן אֶרְעֶה אוּנ וֶועל פַּאשְׁן דַיינֶע שָׁאף אֶשְׁמוֹר אִיךְ וֶועל זֵיי הִיטֶן׃ (לב) אֶעֱבוֹר אִיךְ וֶועל אִיבֶּר פָארֶן הַיינְט צְווִישֶׁן אַלֶע שָׁאף הָסֵר טוּ אָפּ פוּן דָארְטֶן כָּל שֶׂה אַלֶע שֶׁעפְּסֶן נָקוֹד וָוס אִיז גִיפִּינְטֶעלְט וְטָלוּא גְפְלֶעקְט וְכָל שֶׂה אוּנ אִיטְלִיכֶער שֶׁעפְּס חוּם וָוס אִיז רוֹיטְלָךְ בַּכְּשָׂבִים צְווִישֶׁן דִי שָׁאף וְטָלוּא אוּנ גְפְלֶעקְט וְנָקוֹד אוּנ גְפִּינְטֶעלְט בָּעִזִּים צְווִישֶׁן דִי צִיגֶען וְהָיָה אוּנ דָס זָאל זַיין מַיינֶע שְׂכִירוּת דִיא וָוס וֶועלֶן גִבּוֹרֶן וֶוערֶן פוּן אִיצְט אוּנ וַוייטֶר מִיט דִי סִימָנִים זָאל דָס זַיין מַיינֶע שְׂכִירוּת אוּנ דִי וָוס זֶענֶן אִיצְט פַארַאנֶן מִיט דִי סִימָנִים שֵׁייד אָפּ פוּן דָארְטֶן אוּנ גִיבּ זֵיי אָפּ אִין דִי הֶענְט פוּן דַיינֶע זִיהְן כְּדֵי דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶן אוֹיף דִי וָוס וֶועלֶן גִבּוֹרֶן וֶוערֶן פוּן אִיצְט אוּנ וַוייטֶר דִי זֶענֶן דָאךְ פוּן פְרִיעֶר גִוֶועןְ אוּנ ווִידֶר דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶן דוּרְךְ דִי זְכָרִים וָוס הָאבֶּן אַזֶעלְכֶע סִימָנִים וֶועלֶן דִי נְקֵבוֹת גְבֶּארֶן אַזֶעלְכֶע׃ (לג) וְעָנְתָה אוּנ עֶס וֶועט עֵדוּת זָאגֶען אִין מִיר מַיין גִירֶעכְטִיקַייט בְּיוֹם אִין דֶעם טָאג פוּן מָארְגֶן כִּי תָבֹא

ספר הישר

זָעלִיגְט, אוּנ וָואס עֶר וָועט דִיךְ פְרֶעגֶן זָאלְסְטוּ אִים זָאגֶען דֶעם אֶמֶת סָאמָר וֶועט זִיךְ אָפּ טָאן פוּן אִים דֶר צָארְן וֶועסְטוּ וֶוערֶען בַּאשֶׁערִימְט אוּנ אוֹיךְ דַיין הוֹז גִזוּנְר. דֶען דוּ בַּדַארְפְסְט אִים אָפּ צוּ גֶעבֶּן כָּבוֹד, דֶען עֶר אִיז עֶלְטֶער פוּן דִיר. אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט אוּס גֶעהֶערְט דִיא רֵייד וָואס זַיין מוּטֶער הָאט אִים בַּאפוֹלֶען הָאט יַעֲקֹב אוֹף גֶעהוֹיבֶּן זַיין קוֹל אוּנ הָאט גֶעוַויינְט פַאר גְרוֹיס פְרֵייד אוּנ הָאט גֶעטָאן ווִיא דִיא מוּטֶער הָאט אִים גֶעבֶּאטֶען׃

צדקתי ביום מחר כי־תבוא על־
שכרי לפניך כל אשר־איננו נקד
וטלוא בעזים וחום בכשבים גנוב
הוא אתי: לד ויאמר לבן הן לו יהי
כדברך: לה ויסר ביום ההוא את־
התישים העקדים והטלאים ואת
כל־העזים הנקדות והטלאת כל
אשר־לבן בו וכל־חום בכשבים
ויתן ביד־בניו: לו וישם דרך שלשת
ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה
את־צאן לבן הנותרת: לז ויקח־לו

אונקלוס

דמחר ארי תיעול על
אגרי קדמך כל די
ליתוהי נמור ורקוע
בעזיא ושחום באמריא
גנובא הוא עמי:
לד ואמר לבן ברם לוי
יהי כפתגמך: לה ואעדי
ביומא ההוא ית תישיא
רגוליא ורקועיא וית כל
עזיא נמורתא ורקועתא
כל די חיור בה וכל
דשחום באמריא ויהב
ביד בנוהי: לו ושוי
מהלך תלתא יומין בינוהי
ובין יעקב ויעקב רעי ית
ענא דלבן דאשתארן:
לז ונסיב ליה יעקב

רשב"ם

לראות שכרי ולא תמצא בהם אלא נקודים ועקודים: חום בכשבים. אבל לא בעזים כי רובם חום הם: (לה) ויתן ביד בניו. של לבן: (לו) ובין יעקב. צאן לבן שהיה רועה נתרחק דרך שלשת ימים מצאנו של לבן העקודים והנקודים

בעל הטורים

(לג) ביום מחר. ב' במס' הכא ואידך אל תתהלל ביום מחר. אמר הקב"ה ליעקב וכי אתה יודע מה יהיה ביום מחר אל תתהלל ביום מחר ולמחר בתך דינה יוצאה ממך:

שפתי חכמים

אמר רש"י שלא תאמר וכו': ם והתי"ו תבא לנקבה נסתרת לא לנוכח והוכחתו מדכתיב לפניך ר"ל הצדקה כאלו אמר כי תבא לפניך צדקתי וענתה בי על שכרי: ע הוצרך לפרש גנוב הוא אתי שלא נחשוב שפירושו אני בהיתר קניתי ונמצא שהיה גנוב ואני לא ידעתיו לכ"פ וכו' לא שבא לידי בהיתר ואחר כך נמצא שהוא גנוב ביד המוכר אותו לי: פ לא כמו הן לי לא נתתה זרע שפירושו לשון הנה: צ פי' אע"פ שאמרו בפיו חשב לבן אולי לא אמרו בלבו אי יתחרט: ק לא יעקב שהרי כתיב אחריו ויתן ביד בניו וישם דרך ג' ימים

רש"י

כלום תענה בי צדקתי כי תבא צדקתי ם ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא בעדרי כי אם נקודים וטלואים וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך ובגניבה ע הוא שרוי אצלי: (לד) הן. לשון פ קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלואי צ שתחפוץ בכך: (לה) ויסר. לבן ביום ק ההוא וגו': התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה בו הברבורות לבנות: ויתן. לבן ביד בניו: (לו) הנותרות. הרעועות שבהן החולות והעקרות שאינן אלא שיריים אותן מסר לו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) ויקח לו יעקב מקל לבנה לח. וא"ת צדיק גמור כיעקב היאך עשה רמאות. וי"ל כי יעקב אמר ללבן בתנאי שלו הסר משם כל שה נקוד וטלוא וכל שה חום בכשבים וגו' ר"ל הקטנים כדי שלא יאמרו גנובים הם אתי אבל הגדולים לא אמר לו להסיר כדי שיולידו כמותן והוא שינה את התנאי והסיר אפילו הגדולים כדכתיב ויסר ביום ההוא את התישים וגו' אפי' הגדולים לפיכך

פירוש לתורת אלהים

עס וועט קומען מיין גירעכטיגקייט אונ וועט עדות זאגען פאר דיר על שכרי אוף מיין שכירות וואררום דו וועסט ניט געפינען אין מיין איינינער סטאדע גאר אזעלכע וואס זענען געפינטעלט אונ גיפלעקט כל אשר אונ אז דו וועסט געפינען צווישען די ציגען אזעלכע וואס איז ניט געפינטעלט אונ גיפלעקט וחום אונ צווישען די שאף וועסטו געפינען אזעלכע וואס האבען ניט רוטליכע מראה גנוב איז דאס ביי מיר בגניבה: (לד) ויאמר האט לבן געזאגט הן פאר וואר לו הלואי יהי כדברך זאל זיין אזו ווי דיינע רייד הלואי דו זאלסט ניט חרטה האבען: (לה) ויסר אונ לבן האט אפ געטאן אין דעם טאג את התישים די בעק פון די ציגען העקודים די געפינטעלטע והטלואים אונ די גיפלעקטע ואת אונ די ציגען הנקודות די געפינטעלטע אונ די גיפלעקטע כל אשר וואס זיי האבען אין זיך געהאט ווייסע פלעקען ויתן אונ לבן האט געגעבען אין דער האנט פון זיינע קינדער: (לו) וישם אונ ער האט זיך אפגעשיידט דריי טעג רייזע צווישען אים אונ צווישען יעקב ויעקב אונ יעקב האט געפיטערט די שאף פון לבן הנותרות די געבליבענע היינו קראנקע אונ די וואס קענען ניט געווינען די דאזיגע האט לבן איבער געגעבען צו יעקב: (לז) ויקח יעקב האט זיך גענומען מקל לבנה אשטעקען פון לבנה האלץ לח פייכט ולוז אונ אשטעקען פון

יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן
וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף
הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃ לח וַיַּצֵּג
אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים
בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאןָ הַצֹּאן
לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן
לִשְׁתּוֹת׃ לט וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־
הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְןָ הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּטְלֻאִים׃ מ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד
יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד

אונקלוס

חוּטְרִין דִּלְבָן רַטִּיבִין
דִּלְוּז וְדִדְלוּף וְקַלִּיף
בְּהוֹן קִלְפִין חִוָּרִין קְלוּף
חִוָּר דִּי עַל חוּטְרַיָּא׃
לח וְדָעִיץ יָת חוּטְרַיָּא דִּי
קַלִּיף בִּרְהָטַיָּא אֲתַר בֵּית
שַׁקְיָא דְמַיָּא אֲתַר דְּאָתְיָן
(נ"י דְּאָתְיָן) עָנָא לְמִשְׁתֵּי
לָקֳבְלֵיהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן
בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי׃
לט וְאִתְיַחֲמָא עָנָא
לְחוּטְרַיָּא וִילִידָא עָנָא
רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין׃
מ וְאִמְּרַיָּא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב
וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל

רשב"ם

שהסיר מצאנו של לבן: (לז) מקל לבנה. לפי שהוא דבוק. מקל של לבנה לפיכך הוא פתח. וכן מעשר בקר ומספד תמרורים. ובלא דבקים ויך את האתון במקל. בכל רחובות מספד. מעשר מן המעשר: לח. שאינו יבש: מחשוף. גילוי כמו וזרועך חשופה. חשף ה' את זרוע קדשו: (לח) ויחמנה. כמו וישרנה הפרות מנוי יעמדנה. חציים לשון זכר וחציים ל' נקבה שהיה לו לומר כמו ותקרבנה בנות צלפחד: (לט) ויחמו הצאן. כולן לשון זכר: (מ) והכשבים הפריד יעקב. העקודים והנקודים הפריד מצאן לבן שנה ראשונה ושנייה והיה נתן את פני הצאן לבן אליהם כדי שיראו אותם ותתעברנה כמותם וגם המקלות היה נתן בשקתות המים. שני מעשים הללו היה עושה כדי שתלדנה עקודים ונקודים:

רש"י

(לז) מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה ר כמה דתימא (הושע ד) תחת אלון ולבנה ואומר אני הוא שקורין טרימב"ל שהוא לבן (עזפענהאלץ): לח. כשהוא רטוב: ולוז. ועוד לקח ש מקל לוז עץ שגדלין בו אגוזים דקים קולדר"י בלעז (האזעלנוס שטרויך): וערמון. קשטניי"ר בלעז (קאסטאניעס בוים): פצלות. קילופים קילופים שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל. כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובנו שלו במקום הקילוף: (לח) ויצג. תרגומו ודעיץ לשון תחיבה ונעיצה הוא בלשון ארמית והרבה יש בגמ' דצה ושלפה דץ ביה מידי. דצה כמו דעצה אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים ת בבריכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן: אשר תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאן הצאן לשתות שם הציג המקלות א לנכח הצאן: ויחמנה וגו'. (ב"ר) הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה ב והזכר רובעה ויולדת כיוצא בו. ר' הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר וזהו ויחמנה וגו' (ר"ל בתיבה זו התחברו ל' זכר ונקבה כמ"ש הרא"ב"ע): (לט) אל המקלות. אל מראות ג המקלות: עקדים. משונים במקום עקידתן הם קרסולי ידיהן ורגליהן: (מ) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים

שפתי חכמים

בינו ובין יעקב: ר דאל"כ הול"ל בקמץ תחת הבי"ת והנו"ן. [רא"ם] דאי העץ היה לבן למה צריך יעקב לפצלו כדי שיהיה לבן בלא"ה נמי היה לבן: ש דק"ל הא לבנה לאו לוז הוא לכן פי' ועוד וכו'. והרא"ם פי' דמלת לח מפסיק בין לבנה ולוז א"כ הוכרח לומר שלוז וערמון אינם דבקים עם מלת לח רק הם כמו ענין אחר: ת דתרגום וירץ ורהט: א דאשר תבאן הצאן דבוק הוא לשקתות המים כדי שיהא נוכח הצאן שב אל ויצג את המקלות כלומר שהציג המקלות ברהטים בשקתות המים כדי שיהא נוכח הצאן בשעת שתיה ויחמנה: ב דאל"כ מאי ויחמנה דאין דרך המים לחמם הבהמות ולדעת ר' הושעיא החמום הוא העיבור: ג כי לא המקלות הם סבה שילדו הצאן עקודים נקודים וטלואים כי אם מראיהן והוא מחשוף הלבן וא"ת היאך עשה יעקב רמאות כזה במקלות ורבו בו הדיעות. ול"נ אותן שנולדו מלאו יעקב אף שלא היו להם סימנים הנ"ל מן הדין הם של יעקב כיון שנולדו מהצאן שלו ולבן רצה ליקח ממנו אף הנולדים מצאנו אמר יעקב אעשה מקלות כדי שילדו הצאן שלי כולם עקודים ונקוד וטלוא כדי

דעת זקנים מבעלי התוספות

עשה יעקב כל מה שיכול לעשות. ועוד אומר החכם ר' חיים שלבן שינה תנאו שלא התנה להסיר אלא הנקודים והוא הסיר אף העקודים ולכן הציג את המקלות כדכתיב ועם עקש תתפל:

פירוש לתורת אלהים

ניסן האלץ וְעַרְמוֹן אונ קעסטן האלץ וַיְפַצֵּל אונ ער האט אין זיי אפ געשיילט פְּצָלוֹת שאלעכץ לְבָנוֹת ווייסע ער האט די שטעקען אפ געשיילט ערטער נויים אונ האט זיי געמאכט געפינטעלט מַחְשׂוֹף אז ער הט אפ געשיילט איז געווען געזעהן דס אפ געשיילטע: (לח) וַיַּצֵּג אֶת אונ ער האט אריין געשטעלט די שטעקן ווס ער הט אפ גשיילט בָּרְהָטִים אין די קאריטעס בְּשִׁקְתוֹת אין דעם אן טרינקן פון דעם וואסער אֲשֶׁר ווס די שאף קומן טרינקן לְנֹכַח קעגן די שאף הט ער אריין גישטעקט די שטעקן וַיֵּחַמְנָה אונ זיי האבן זיך דר היצט אז זיי זענן גקומן טרינקן: (לט) וַיֶּחֱמוּ אונ די שאף האבן זיך דר היצט צו דעם גשטאלט פון דעם שטעקן וַתֵּלַדְןָ האבן די שאף געבארין עֲקֻדִּים זעלבע שעפסלך וואס זענן גיוועזן פר ענדערט אוף דעם ארט וואו מען בינד זיי נְקֻדִּים געפינטעלט וּטְלֻאִים אונ געפלעקט: (מ) וְהַכְּשָׂבִים אונ די שאף ווס זענן גבארין גפינטעלט אונ גיפלעקט הִפְרִיד הט יַעֲקֹב אפ געשייד בזונדר

וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים
לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן׃
מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת
וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי
הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחְמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת׃
מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה
הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב׃
מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ
צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים
וַחֲמֹרִים׃ לא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי
בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־

אונקלוס

דִּרְגוֹל וְכָל דִּשְׁחוּם בְּעָנָא דְלָבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֶדְרִין בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עָרְבִנּוּן עִם עָנָא דְלָבָן׃ מא וַהֲוֵי בְּכָל עִדַּן דִּמְתַיַּחֲמָן עָנָא מְבַכַּרְתָּא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בְּרַהֲטַיָּא לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחוּטְרַיָּא׃ מב וּבְלַקִּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַהֲווֹ לַקִּישַׁיָּא לְלָבָן וּבַכִּירַיָּא לְיַעֲקֹב׃ מג וּתְקֵיף גַּבְרָא לַחֲדָא לַחֲדָא וַהֲווֹ לֵהּ עָן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וַחֲמָרִין׃ א וּשְׁמַע יָת פִּתְגָּמֵי בְנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יָת

רשב"ם

(מא) המקשרות. בזמן שרובן רגילות להתעבר ביחד: (מב) ובהעטיף. כשעבר זמן המבכירות להתעבר לא היה חושש על האחרות׃

בעל הטורים

(מב) העטופים. ב' במס' העטופים ללבן העטופים ברעב. פי' שנתן לו הכתושים שמתו ברעב א"נ בשביל שעשה יעקב דבר שנראה כרמאות גרם לבניו שנתעטפו ברעב:

שפתי חכמים

שאריות את מה שהוא שלי מהרש"ל: ד פירוש לאן שבכאן הם העזים כי כל חום בכשבים הפריד לבן כמו שכתוב לעיל אבל חום בעזים לא הסיר לבן מפני שלא היה שכרו כמו שלא הסיר העקודים והטלואים מן הכשבים רק מן העזים כמו שכתבתי לעיל מפני שלא היו שכרו ודו"ק. עיין ברא"ם שהאריך כאן ועוד כתב ויתכן שמלת הנולדים שאצל עקודים נקודים משובשת בדברי הרב אם לא תפרש הנולדים כבר קודם הסרה כאלו אמר הרב העקודים נקודים שכבר נולדו בצאן לבן שלא הסירם לבן מפני שאינם שכרו: ה דאין לפרש כמשמעו שהיו לו

רש"י

עקודים נקודים הבדיל והפריד לעצמו ועשה אותן עדר עדר לבדו והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן ופני הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם וזהו שאמר ויתן פני הצאן אל עקוד שהיה פני הצאן אל העקודים ואל כל חום שמצא ד בצאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפירשתי: (מא) המקשרות. כתרגומו הבכירות ואין לו עד במקרא. ומנחם חברו עם אחיתופל בקושרים (שמואל ב' טו) ויהי הקשר אמיץ (שם) אותן המתקשרות יחד למהר עיבורן: (מב) ובהעטיף. לשון איחור כתרגומו ובלקשות. ומנחם חברו עם (ישעיה ג) המחלצות והמעטפות לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בעורן וצמרן ואינן מתאוות להתיחם ע"י הזכרים: (מג) צאן רבות. פרות ורבות יותר ה משאר צאן: ושפחות ועבדים. מוכר צאנו בדמים יקרים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מא) המקושרות. פירש"י כתרגום מבוכרות ואין לו עד במקרא. ונראה שהוא ל' קשר שהיה מנהג באותן הימים שהיו קושרין על הבכורות מפני חביבותן קשר כדי להכירן ושלא להחליפן כמו שהיו עושין לבכור אדם שנא' ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה שגם בדורינו דרך בני אדם לחבב הבכורות ולהחיותן ולהניח להם יותר מן האחרים מהר"ם:

פירוש לתורת אלהים

אונ הָט פוּן זֵיי זִיךְ גְמַאכְט סְטַאדֶעס וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אונ עֶר הָט גֶעגֶעבֶּן דֶם פָּנִים פוּן דִי שָׁאף אֶל עָקֹוד צוּ דִי גֶעפִינְטֶעלְטֶע וְכָל אונ צוּ דִי רוֹטְלִיכֶע שָׁאף וָוס אִיז גֶעבָּארֶן צְוִוישֶׁן דִי שָׁאף פוּן לָבָן וַיָּשֶׁת אונ עֶר הָט גֶעמַאכְט פוּן זֵיי סְטַאדֶעס צוּ זִיךְ אַלֵיין וְלֹא אונ עֶר הָאט זֵיי נִיט צוּ מִישְׁט מִיט דִי שָׁאף פוּן לָבָן: (מא) וְהָיָה אונ עֶס אִיז גְוֶועזְן בְּכָל אִיטְלִיכֶעס מָאל וָוס דִי שָׁאף וָוס וֶוערֶן פְּרִי מְעוּבֶּרֶת דֶר הִיצֶן זִיךְ וְשָׂם הָט יַעֲקֹב גֶעטוּעֶן דִי שְׁטֶעקִינְס פַאר דִי אוֹגֶן פוּן דִי שָׁאף אִין דֶר קָארִיטֶע לְיַחְמֶנָּה צוּ דֶר הִיצֶן זֵיי מִיט דִי מַרְאוֹת פוּן דִי שְׁטֶעקִינְס אונ זָאלֶן זִיךְ אַיין קוּקְעֶן אִין דִי שְׁטֶעקִינְס אונ זָאלֶן גְבָּארֶן מִיט אַזֶעלְכֶע סִימָנִים: (מב) וּבְהַעֲטִיף אונ אִין דֶער צַייט אַז דִי שְׁפֶּעטִירֶע שָׁאף דֶר הִיצֶן זִיךְ לֹא יָשִׂים הָט עֶר נִיט גֶעטָאן דִי שְׁטֶעקִינְס וְהָיָה אונ עֶס אִיז גְוֶועזְן הָעֲטוּפִים דִי שְׁפֶּעטִיגֶע צוּ לָבָן וְהַקְּשׁוּרִים אונ דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע צוּ יַעֲקֹב: (מג) וַיִּפְרוֹץ אונ יַעֲקֹב הָט זִיךְ זֵייעֶר גְשְׁטַארְקְט וַיְהִי לוֹ אונ עֶס אִיז גְוֶועזְן צוּ אִים צֹאן רַבּוֹת פִיל שָׁאף וּשְׁפָחוֹת אונ דִינְסְט מֵיידֶען וַעֲבָדִים אונ קְנֶעכְט וּגְמַלִּים אונ קֶעמְלֶן אונ אֵיזְלֶן עֶר הָט פַר קוֹיפְט זַיינֶע שָׁאף אונ הָט דָס אַלְץ גְקוֹיפְט: (א) וַיִּשְׁמַע אונ יַעֲקֹב הָאט גְיהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִי זִיהְן פוּן לָבָן זֵיי זָאגֶן לָקַח יַעֲקֹב הָט צוּ גֶענוּמֶן אַלְץ וָוס צוּ אוּנְזֶר פָאטֶר גֶעהֶער וּמֵאֲשֶׁר אונ פוּן אוּנְזֶר

אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה
אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃ ב וַיַּרְא יַעֲקֹב
אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל
שִׁלְשׁוֹם׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב
שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ
וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃ ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא
לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ׃
ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי
אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם
וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי׃ ו וְאַתֵּנָה
יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־
אֲבִיכֶן׃ ז וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף

כָּל דִּי לַאֲבוּנָא וּמִדִּי
לַאֲבוּנָא קְנָא יָת כָּל
נִכְסַיָּא הָדֵין׃ ב וַחֲזָא
יַעֲקֹב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן
וְהָא לֵיתוֹהִי עִמֵּהּ
כְּמֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי׃
ג וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב
לַאֲרַע אֲבָהָתָךְ
וּלְיַלָּדוּתָךְ וִיהֵי מֵימְרִי
בְּסַעֲדָךְ׃ ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב
וּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה
לַחֲקְלָא לְוָת עָנֵהּ׃
ה וַאֲמַר לְהֵן חָזֵי אֲנָא יָת
סְבַר אַפֵּי אֲבוּכֵן אֲרֵי
לֵיתוֹהִי עִמִּי כְּמֵאִתְמָלֵי
וּמִדְּקַמּוֹהִי וֵאלָהֵהּ
דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעֲדִי׃
ו וְאַתִּין יְדַעְתִּין אֲרֵי בְּכָל
חֵילִי פְּלָחִית יָת אֲבוּכֵן׃
ז וַאֲבוּכֵן שַׁקַּר בִּי וְאַשְׁנִי

תו"א ויקרא לרחל וללאה כבדה ברכות ח:

בעל הטורים

(ו) ואתנה. ג' ואתנה ידעתן. ואתנה לאני לאן מרעיתי. ואתנה גשם שוטף

רש"י

ו ולוקח לו כל אלה : (א) עשה: כנס כמו (ש"א יד) ויעש חיל ויך את עמלק : (ג) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך ז אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר ח להשרות שכינתי עליך (ב"ר) : (ד) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואח"כ ללאה שהיא היתה עקרת הבית שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר

רשב"ם

(א) הכבוד. עוצם ממון כמו ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב : (ה) ואלהי

שפתי חכמים

לאן הרבה הלא כבר כתיב ויפרוץ האיש מאד מאד ובודאי הוא דקאי על הצאן דכתיב לעיל מיניה אלא שהיו פרות וכו' רא"ם : ו דאל"כ קאי בצאן ומזכיר שפחות ועבדים [ממ"ש] דאל"כ היה מהראוי להקדים אדם לבהמה ותו דאח"כ חזר והזכיר בהמה גמלים וכו' ל"פ שמכר וכו' ר"ל לכך הקדים הצאן שהי"ל מתחלי ואח"כ נקט מה שקנה בדמיהן וסדרן כסדר אדם קודם בהמה ולפ"ז שהן כסדר אנ"ל כמו בצאן שמכר ג"כ עבדים ושפחות ולקח מהן גמלים וחמורים וז"ש רש"י ולוקח לו כל אלה ר"ל נדמי הצאן : ז לא שהוא תנאי שאם תשוב אהיה עמך אלא מראה מקום הוא לו מפני שכאן א"א כו' : ח אבל אין לפרש אהיה עמך לשמרך בדרך כי כבר הובטח על זה והנה אנכי עמך ושמרתיך וגו' ר"ל שם אפרה שכינתי עליך ויתויב מזה שיובטח שלא יהרגו בדרך . ויתורץ בזה מה שפרש"י בפרשת וישלח שתי הבטחות

פירוש לתורת אלהים

פֿאטֶרְס גוטְס עָשָׂה הָט יַעֲקֹב אַיין גֶעזאמִילְט דֶעם גְרויסֶען פַארְמֶעגֶען : (ב) וַיַּרְא אונ יַעֲקֹב הָאט גֶעזֶעהֶן דָס פָּנִים פוּן לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ עֶר אִיז נִיט מִיט אִים אִין גוּטֶן מוּט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אַזוֹ וִוי עֶר אִיז גֶוֶוען מִיט אִים נֶעכְטֶען אוּנ אֵייעֶר נֶעכְטֶען : (ג) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב שׁוּב קֶער וִוידֶר צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דַיינֶע עֶלְטֶערֶען וּלְמוֹלַדְתֶּךָ אוּנ צוּ דַיין גֶעבוּרְט וְאֶהְיֶה עִמָּךְ אוּנ אִיךְ וֶועל מִיט דִיר זַיין אָבֶּער כָּל זְמַן דוּ בַּאהֶעפְסְט דִיךְ מִיט לָבָן אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ צוּ מַאכֶען רוּעֶן מַיין שְׁכִינָה אוֹיף דִיר : (ד) וַיִּשְׁלַח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶעשִׁיקְט וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט גֶעלָאזְט רוּפֶען צוּ רָחֵל אוּנ צוּ לֵאָה. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט פְרִיעֶר גִישִׁיקְט צוּ רָחֵל אוּנ דֶר נָאךְ צוּ לֵאָה וָוארוּם רָחֵל אִיז גֶעוֶוען בַּיי אִים דִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת הַשָּׂדֶה אִין פֶעלְד אֶל צֹאנוֹ צוּ דֶעם אָרְט וואוּ עֶר פִיטֶערְט דִי שָׁאף : (ה) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט רוֹאֶה אִיךְ זֶעה דָאס פָּנִים פוּן אֵייעֶר פָאטֶר כִּי עֶר אִיז נִיט צוּ מִיר אִין גוּטֶן מוּהְט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם וִוי נֶעכְטֶען אוּנ אֵייעֶר נֶעכְטֶען וֵאלֹהֵי אוּנ דֶער גָאט פוּן מַיין פָאטֶר אִיז גִיוֶועזֶען מִיט מִיר אִין מַיין הִילְף : (ו) וְאַתֵּנָה אוּנ אִיר ווייסְט כִּי אַז מִיט גָאר מַיין כֹּחַ הָאבּ אִיךְ גֶעדִינְט אַייעֶר פָאטֶר : (ז) וַאֲבִיכֶן אוּנ אֵייעֶר פָאטֶר הָאט אִין מִיר גִיפֶעלְטְשׁ וְהֶחֱלִיף אוּנ הָאט פַר בִּיטֶן מַיין לוין עֲשֶׂרֶת צֶעהְן מָאל. רש"י שְׁרַייבְּט מוֹנִים אִיז נִיט ווייניגֶער פוּן צֶעהְן אוּנ דָא שְׁטֵייט עֲשֶׂרֶת מוֹנִים אִיז צֶעהְן מָאל צֶעהְן לֶערְנֶען מִיר אָפּ אַז עֶר הָט מְשַׁנֶּה גֶעוֶוען זַיין תְּנַאי הוּנְדֶערְט מָאל וְלֹא אוּנ גָאט הָאט אִים נִיט גֶעלָאזְט מִיט מִיר

אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־
נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי׃ ח אִם־כֹּה
יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־
הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים
יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃
ט וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם
וַיִּתֶּן־לִי׃ י וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא
עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים
הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים׃ יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃
יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־
הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים

אונקלוס

יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא שְׁבַקֵהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא עִמִּי׃
ח אִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אָמַר רְגוֹלִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין׃
ט וְאַפְרֵשׁ יְיָ יָת גֵּיתֵי דַאֲבוּכוֹן וִיהַב לִי׃
י וַהֲוָה בְּעִדַּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית עֵינַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפַצִּיחִין׃
יא וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא אֲנָא׃
יב וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי כָּל תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) עשרת מונים. עשרה מנינים הרי מאה:

רשב"ם

אבי היה עמדי. אע"פ שפניו רעים אני לא גזלתי ממנו כלום אלא הקב"ה היה עמדי ונתן לי: (ז) מנים. מניינים. עשר אינו דוקא. כמו עשר נשים לחמכם. עשר פעמים תכלימוני כלומר הרבה מניינים: (ח) וילדו כל הצאן נקדים. בזה לא הועיל מחשף הלבן: (ט) ויצל. הפריש וכן כל לשון ישועה והמלטה וחליצה לשון הפרשה הם:

בעל הטורים

אבני אלגבים תפלנה מה לאן מרעיתי דלהלן מדבר בישראל אף לאן האמור כאן דורש כמדרש על הגליות גשם שוטף ואבני אלגבים שאמר להן אתם ידעתן שהיה גשם שוטף ואבנים יורדים עלי בהיותי בשדה עם הצאן:

שפתי חכמים

וכו' שנראה ממה שאהיה עמך האמור פה ר"ל לשמרך בדרך: ט דמונים הוא לשון מנין דהוא עשרה וכתיב עשרת מונים משמע עשרת פעמים יו"ד דהיינו ק' אבל מונים אין פירושו פעמים: י הא דנקט רש"י תנאו ולא נקט משכורתו משום דאין הפסד בזה אם מחליף משכורתו כגון אם היה חייב ליתן לו מעות ונתן לו מטלטלין אין הפסד בזה לכך נקט תנאו עיקר התנאי היה מחליף כדפירש"י לקמן [פמ"א] היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא וכו': כ כלומר מ"ש והנה העתודים העולים וגו' ודאי לא קאי על אותן שנולדו לו ליעקב דא"כ מה אתא לאשמעינן אלא מוכרח אתה לומר שצאן לבן היו והיאך

רש"י

בנו שתיהם וגו' הקדימו רחל ללאה: (ז) עשרת מנים. אין מונים ט פחות מעשרה: מנים. ל' סכום כלל החשבון והן עשיריות למדנו שהחליף תנאו י מאה פעמים: (י) והנה העתודים. אע"פ שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו הצאן דוגמתן היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבן כ לעדר שביד יעקב (ב"ר): וברדים. תרגומו ופציחין פיס"ר בלעז (גיספריינקלט) חוט של לבן מקיף את

פירוש לתורת אלהים

שְׁלֶעכְטְץ טָאן: (ח) אִם אַז עֶר הָאט אזוי גְעזָאגְט נְקֻדִּים דִי גְעפִינְטֶעלְטֶע שָׁאף זָאל זַיין דַיין לוֹן וְיָלְדוּ הָאבֶּן אַלֶע שָׁאף גֶעבָּארֶן גֶעפִינְטֶעלְטֶע שֶׁעפְּסֶן וְאִם אוּנ אַז עֶר הָט גְזָאגְט עֲקֻדִּים זָאלֶן זַיין דַיין לוֹן וְיָלְדוּ הָאבֶּן אַלֶע שָׁאף גֶעבָּארֶן עֲקוּדִים: (ט) וַיַּצֵּל אוּנ גָאט הָט אָפּ גֶעשֵׁייד דִי פִיה פוּן אַייֶער פָאטֶער וַיִּתֶּן לִי אוּנ הָאט גֶעגֶעבֶּן צוּ מִיר: (י) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען בְּעֵת אִין דֶר צייט וָוען דִי שָׁאף דֶר הִיצְן זִיךְ וָאֶשָּׂא הָאבּ אִיךְ אוּף גֶעהוֹבֶּן מַיינֶע אוֹגֶן וָאֵרֶא אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעזֶעהֶן אִין חָלוֹם וְהִנֵּה הָעַתּוּדִים דִי זְכָרִים וָוֹס גֵייעֶן אוּף דִי שָׁאף עֲקוּדִים נְקוּדִים. רַשׁ"י שְׁרַייבְּט חָאטְשִׁי לָבָן הָט אָפּ גֶעשֵׁייד אַלֶע זְכָרִים וָוֹס הָאבֶּן גֶעהַאט דִי מַרְאוֹת כְּדֵי דִי שָׁאף זָאלֶן נִיט מְעוּבֶּרֶת וֶוערֶען פוּן זֵיי זֵייעֶר גְלַייכֶען הָאבֶּען דִי מַלְאָכִים זֵיי גֶענוּמֶן פוּן דֶר סְטַאדֶע פוּן דִי זִיהְן פוּן לָבָן אוּנ הָאבֶּן זֵיי גֶעבְּרַאכְט צוּ דֶר סְטַאדֶע פוּן יַעֲקֹב וּבְרוּדִים אַזוֹ וִוי אַוַייסֶר פָאדִים הָט אַרוּם גֶערִינְגֶלְט אַרוּם דֶעם גוּף: (יא) וַיֹּאמֶר אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָט מִיךְ אִין חָלוֹם גֶערוּפֶן יַעֲקֹב וָאֹמַר הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט דָא בִּין אִיךְ: (יב) וַיֹּאמֶר הָט דֶר מַלְאָךְ גֶעזָאגְט שָׂא הֵייבּ אוּף דַיינֶע אוֹגֶן וּרְאֵה אוּנ זֶעה כָּל אַלֶע זְכָרִים וָוֹס גֵייעֶן אוּף דִי שָׁאף זֶענֶען עֲקוּדִים נְקוּדִים וּבְרוּדִים

נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־
אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ׃ יג אָנֹכִי הָאֵל
בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה
אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם
צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֶּךָ׃ יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה
וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה
בְּבֵית אָבִינוּ׃ טו הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת
נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־
אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃ טז כִּי כָל־הָעֹשֶׁר
אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים

וּפַצִּיחִין אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי
יָת כָּל דִּי לָבָן עָבֵד לָךְ׃
יג אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי
עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי
מְשַׁחְתָּא תַמָּן קָמָא דִּי
קַיֶּמְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קְיָם
כְּעַן קוּם פּוּק מִן אַרְעָא
הָדָא וְתוּב לְאַרְעָא
יַלָּדוּתָךְ׃ יד וַאֲתִיבַת
רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמָרַן לֵהּ
הַעוֹד (כְּעַן) לָנָא חֲלָק
וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא׃
טו הֲלָא נוּכְרָאָן
אִתְחֲשַׁבְנָא לֵהּ אֲרֵי
זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל
יָת כַּסְפָּנָא׃ טז אֲרֵי כָל
עוּתְרָא דִּי אַפְרֵשׁ יְיָ
מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא
וְלִבְנָנָא וּכְעַן כֹּל דִּי אֲמַר

רשב"ם

(יג) אשר משחת. להקדישה ועדיין לא הקרבת עליה נדריך: (טו) כספנו. שנשתכר בנו בנשואינו שהיה לך להשתכר כיגיע כפיך לפרנסינו:

רש"י

גופו סביב והברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו ל (ס"א מזן אל זן) ואין לי להביא עד מן המקרא: (יג) האל בית אל. כמו אל בית אל הה"א יתירה ודרך המקראות לדבר כן כמו (במדבר ב) כי אתם באים אל הארץ כנען: משחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות כך וילק שמן על ראשה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. וצריך אתה לשלמו שאמרת יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות: (יד) העוד לנו. למה נעכב על ידך מלשוב כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום בין הזכרים: (טו) הלא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נתננו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכב דמי שכר מ פעולתך: (טז) כי כל העושר. כי זה משמש בלשון אלא. כלומר משל אבינו אין לנו כלום אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו שלנו הוא: הציל. לשון הפרש וכן כל לשון הצלה

שפתי חכמים

כאו לכאן ועז"פ אע"פ וכו': ל ר"ל שאין שחור מעכבו אלא אותו חוט של לבן פתוח ומסבב כל גופו: מ פי' של אותן שש שנים שעבדת

פירוש לתורת אלהים

כִּי וָארוּם אִיךְ הָאבּ גֶעזֶעהֶן דָּס וָוס לָבָן טוּט צוּ דִיר׃ (יג) אָנֹכִי אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ צוּ דִיר בַּאוִויזֶען אִין בֵּית אֵל אֲשֶׁר וָוס דוּ הָאסְט דָארְטֶן צוּ מִיר אַנֶדֶר גֶעטוּעֶן עַתָּה אַצוּנְד קוּם שְׁטֵיי אוֹף צֵא גֵיי אַרוֹיס פוּן דֶעם לַאנְד אוּנ בַּאצָאל דַיין נֶדֶר אִין בֵּית אֵל וְשׁוּב אוּנ קֶער ווידֶר צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דַיין גֶעבּוּרט אַזוֹי הָט מִיר גָאט גֶעזָאגְט בֶּעט אִיךְ אַייךְ אִיר זָאלְט מְרוּצֶה וֶוערֶן אוּנ אִיר זָאלְט גֵיין מִיט מִיר׃ (יד) וַתַּעַן רָחֵל אוּנ לֵאָה הָאבֶּען גֶעעֶנְטְפֶערְט וַתֹּאמַרְנָה לוֹ אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ אִים הַעוֹד אִיז דֶען נָאךְ פַארַאן צוּ אוּנְז אַחֵלֶק אוּנ אֵיין אַרְבּ אִין אוּנְזֶער פָאטֶרְס הוֹיז פַר וָוס זָאלֶען מִיר דֶען נִיט וֶועלֶן פָאלְגֶן הָאבֶּן מִיר דֶען נָאךְ עֶפֶּעס אַחֵלֶק צוּ נֶעמֶן פוּן אוּנְזֶער פָאטֶערְס גוּטְס צְוִוישֶׁן דִי זִיהְן׃ (טו) הֲלֹא מִיר זֶענֶען דָאךְ גִירֶעכִינְט צוּ אִים וִויא פְרֶעמְדֶע כִּי דֶען עֶר הָאט אוּנְז פַאר קוֹיפְט אֲפִילוּ אִין דֶר צַייט אַז דֶער סֵדֶר אִיז פוּן לַייט צוּ גֶעבֶּן נְדָן צוּ טֶעכְטֶר דְהַיְינוּ בְּשַׁעַת זֵייעֶר חֲתוּנָה אוּנ עֶר הָט זִיךְ מִיט אוּנְז דֶענְסְט מָאל אוֹךְ נוֹהֵג גֶוועֶן אַזוֹ וִוי מִיט פְרֶעמְדֶע דֶען עֶר הָט אוּנְז פַר קוֹפְט צוּ דִיר פַר דֶעם לוֹן וָוס דוּ הָאסְט בַּיי אִים גֶארְבֶּעט וַיֹּאכַל אוּנ הָאט נָאךְ אוֹיף גֶעגֶעסֶן אוּנְזֶער גֶעלְט כְּלוֹמֶר דָס גֶעלְט וָואס עֶר וָואלְט דִיר בַּאדַארְפְט גֶעבֶּן פַר דַיין שְׂכִירוּת הָאט עֶר זִיךְ גֶעהַאלְטֶן׃ (טז) מִמֵּילָא פוּן אוּנְזֶער פָאטֶר הָאבֶּן מִיר גָאר נִיט כִּי כָל נָאר דָס עֲשִׁירוּת וָוס גָאט הָט אָפּ גֶעשַׁייד פוּן

אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ ששי יז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא
אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃
יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר
רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק
אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃ יט וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז
אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים
אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב
לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ
הוּא׃ כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־

אונקלוס

יי לָךְ עֲבֵד׃ יז וְקָם
יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי
וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא׃
יח וּדְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי
וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דִּקְנָא
גֵּיתֵי קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא
בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת
יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא
כְנָעַן׃ יט וְלָבָן אֲזַל
לְמִגַּז יָת עָנֵהּ וְכַסִּיאַת
רָחֵל יָת צַלְמָנַיָּא דִּי
לַאֲבוּהָא׃ כ וְכַסִּי יַעֲקֹב
מִן לִבָּא דְּלָבָן אֲרַמָּאָה עַל
דְּלָא חַוִּי לֵהּ אֲרֵי אָזֵיל
הוּא׃ כא וַאֲזַל הוּא וְכָל
דִּילֵהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת

רשב"ם

(יט) ותגנוב רחל את התרפים. שלא ינידו ויודיעו ללבן כי רוצה יעקב לברוח כענין שנאמר אין אפוד ותרפים. כי התרפים

שפתי חכמים

אותו בשכר כי על הי"ד שנים כבר אמרו כי מכרנו: נ מפני שהיה שטוף בזימה והיו נשיו עיקר. רא"ם: ם פי' המקנה של קנינו שקנאו ע"י מכירת לאנו ופירוש וינהג את כל מקנהו המקנה שנולד לו בשכרו: ע אמר זה משום קרא שאחריו שכתוב ביום השלישי וגו' למה לא נודע לו עד יום השלישי: פ דאל"כ אשר לאביה מיותר אלא להפרישו

רש"י

שבמקרא לשון הפרשה שמפרישו מן הרעה ומן האויב: (יז) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים נ שנאמר (לקמן לו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו': (יח) מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו ם עבדים ושפחות וגמלים והמורים: (יט) לגזוז את צאנו. שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים ע בינו ובין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה פ מע"א

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) ותגנוב רחל את התרפים. אומר בפרקי רבי אליעזר מה תרפים היו שוחטין אדם בכור ותותכין אותו ומולחין אותו במלח ובשמים וכותבין על טס של זהב שם רוח טומאה ומניחין אותו תחת כלי לשונו ונותנין אותו בקיר ומדליקין לפניו נר ומשתחוים לו והוא מדבר כדכתיב התרפים דברו און. ולכך גנבה אותן שלא יגידו ללבן כי ברח יעקב. א"נ נתכוונה לעקור ע"ז מבית אביה:

ליקוטי יהודא

(כ) וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן וגו'. דֶר רמ"א ז"ל זָאגְט מִיר גֶעפִינֶען אִין דֶער גְמָרָא מְגִילָה אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי מַזָּלֵיהּ חָזֵי, אֲפִילוּ דֶער מֶענְטְשׁ זֶעהְט נִיט וָוֹאס מִיט אִיהם וֶועט זַיין, אָבֶּער זַיין מַזָל זֶעהְט, דָאס הַארְץ זָאגְט דֶעם מֶענְטְשׁ וָוֹאס מִיט אִיהם וֶועט זַיין, מִיר וַוייסֶען לָבָן הָט גֶעהַאט אַגְרוֹיסֶען שָׁאדֶען וָוֹאס יַעֲקֹב אִיז פוּן אִיהם אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, דִי בְּרָכָה אִיז צוּגֶענוּמֶען גֶעוָוארֶען פוּן אִיהם, אוּנ ווִי דֶער מדרש זָאגְט הָט מֶען דִי נַאכְט וָוֹאס יַעֲקֹב אִיז פוּן אִיהם אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, אַוֶועקְגֶעגַנְבֶת פוּן לָבָן זַיין גַאנְצֶען פַארְמֶעגֶען, הָאט דָאךְ דָס הַארְץ פוּן לָבָן ווַיינִיגְסְטֶענְס גֶעדַארְפְט פְרִיעֶר אַבִּיסֶעל ווִיסֶען פוּן דֶעם אוּמְגְלִיק וָוֹאס אִיהם וֶועט טְרֶעפֶען, נָאר יַעֲקֹב הָט אָבֶּער אַזוֹי גוּט גְרֶעט מִיט לָבָן אַז דָס הַארְץ פוּן לָבָן הָט נָאר נִיט גְקֶענְט הָאבֶּען אַמֵיינוּנְג אַז יַעֲקֹב וֶועט פוּן אִיהם אַנְטְלוֹיפֶען, ווַייל יַעֲקֹב הָט גְוואוּסְט אַז לָבָן וֶועט אִיהם נִיט לָאזֶען אַוֶועקְגֵיין פוּן אִיהם מִיט זַיינֶע ווַייבֶּער אוּנ קִינְדֶער אוּנ מִיט אַזוֹ אַגְרוֹיסֶען פַארְמֶעגֶען, צְווַייטֶענְס הקב"ה הָט דָאךְ אִיהם גְהֵייסֶען עֶר מוּז אַוֶועקְגֵיין פוּן לָבָן, דְרִיבֶּער הָאט יַעֲקֹב אִיהם גְנַארְט:

פירוש לתורת אלהים

אוּנְזֶער פָאטֶער לָנוּ דָס גֶעהֶער צוּ אוּנְז אוּנ צוּ אוּנְזֶערֶע קִינְדֶער וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד כֹּל אֲשֶׁר אַלֶץ וָוֹאס גָאט הָט צוּ דִיר גֶעזָאגְט דָס טוּה: (יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב אִיז יַעֲקֹב אוּף גֶעשְׁטַאנֶען וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט אַוֶועק גֶעזֶעצְט זַיינֶע זִיהְן אוּנ זַיינֶע ווַייבֶּער אוּף דִי קֶעמְלֶעךְ: (יח) וַיִּנְהַג אוּנ עֶר הָט גֶעפִירְט אַלֶע זַיינֶע פִיה וְאֶת אוּנ גָאר זַיין גוּטְס אֲשֶׁר וָוֹאס עֶר הָט גֶעהַאט מִקְנַת אוּנ וָוֹאס עֶר הָאט גֶעקוֹיפְט הָאט עֶר מִיט זִיךְ גְפִירְט לָבוֹא צוּ קוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶער יִצְחָק צוּם לַאנְד כְּנַעַן: (יט) וְלָבָן הָלַךְ אוּנ לָבָן אִיז גֶעגַאנְגֶען לִגְזוֹז שֶׁערֶען זַיינֶע שָׁאף וַתִּגְנֹב אוּנ רָחֵל הָט גֶעגַנְבֶעט דִי בִּילְדֶער וָוֹאס הָט גֶעהֶערְט צוּם פָאטֶער: (כ) וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב הָט גְגַנְבֶעט דָס הַארְץ פוּן לָבָן אֲרַמִּי עַל בְּלִי עֶר הָט אִיהם נִיט גְזָאגְט אַז עֶר אַנְטְלוֹפְט: (כא) וַיִּבְרַח אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶען גֶעוָוארֶען מִיט אַלֶץ וָוֹאס גְהֶער צוּ אִיהם וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוּף גְשְׁטַאנֶען וַיַּעֲבוֹר אוּנ אִיז אִיבֶּער גְפָארֶען דֶעם טַייךְ וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גְטוּעֶן זַיין פָּנִים גֵיין צוּם

פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: כב וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: כג וַיִּקַּח אֶת־
אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת
יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד:
כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי
בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ
פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:
כה וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב
תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע

אונקלוס

וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא
דְגִלְעָד: כב וְאִתְחֲוָה לְלָבָן
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה אֲרֵי אֲזַל
יַעֲקֹב: כג וּדְבַר יָת אֲחוֹהִי
עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי
מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִין
וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָא
דְגִלְעָד: כד וַאֲתָא מֵימַר
מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָן
אֲרַמָּאָה בְּחֶלְמָא דִי
לֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִסְתַּמַּר
לָךְ דִּלְמָא תְמַלֵּיל עִם
יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ:
כה וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲקֹב
וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵהּ

תו"א כטמ: לך יבמות קב נזיר נג:

בעל הטורים

(כב) כי ברח. ב' במס' כי ברח יעקב כי ברח העם. איתא במדרש שעמלק הגיד ללבן על בריחת יעקב וגם לפרעה על בריחת ישראל. כי ברח. בגימטריא עמלק:

רשב"ם

דברו און. רגילים היו לכ״ם בהם: (כג) דרך שבעת ימים. כי יעקב היה הולך לאט בשביל צאנו ולבן שהיה רחוק ממנו הלך לנזוז את צאנו כדכתיב וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב והוא מיהר לרדוף והשיגו לסוף שבעת

רש"י

נתכוונה (ב"ר): (כב) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם: (כג) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים צ הלך לבן ביום אחד (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים ולא נאמר וירדוף אחריו ז' ימים): (כד) מטוב ועד רע. כל טובתן ק של רשעים רעה היא אצל הצדיקים

שפתי חכמים

וכו': צ כלומר אלו היה אצל מקום לאן לבן (היה ז' ימים): ק וכ"ל דה"ק שאל תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך כלומר שישוב עמך

פירוש לתורת אלהים

בַּארְג גִלְעָד: (כב) וַיֻּגַּד אוּנ עֶס אִיז אָן גֶעזָאגְט גֶעוָוארֶען צוּא לָבָן אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג אַז יַעֲקֹב אִיז אַנְטְלָאפֶען: (כג) וַיִּקַּח הָאט לָבָן גֶענ׳מֶען זַיינֶע פְרַיינְד מִיט זִיךְ וַיִּרְדֹּף אוּנ עֶר הָט אִים נָאךְ גֶעיָאגְט זִיבֶּן טָאג רֵייזֶע וַיַּדְבֵּק אוּנ עֶר הָאט אִים גֶעגְרֵייכְט בַּיי דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד. רש"י שְׁרַייבְּט וִויא פִיל יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין זִיבֶּען טֶעג אִיז לָבָן אַיין גֶעגַאנְגֶן אִין אַטָאג: (כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִיז גְקוּמֶן צוּ לָבָן אִין חָלוֹם פוּן דֶר נַאכְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ פֶּן תְּדַבֵּר טָאמֶר וֶועסְטוּ רֵיידֶן מִיט יַעֲקֹב פוּן גוּטְס בִּיז שְׁלֶעכְץ דוּ זָאלְסְט מִיט אִים נִיט רֵיידֶן קֵיין גוּטְס אוּנ קֵיין שְׁלֶעכְטְץ וָוארוּם דָס גוּטְס פוּן דִיא רְשָׁעִים אִיז אַרָעה צוּ דִי צַדִיקִים: (כה) וַיַּשֵּׂג אוּנ לָבָן הָט גְגְרֵייכְט יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעפֶעסְטִיגְט זַיין גְצֶעלְט אוֹף דֶעם בַּארְג וְלָבָן תָּקַע אוּנ לָבָן הָט גֶעפֶעסְטִיגְט זַיין גֶעצֶעלְט מִיט

ליקוטי מרדכי

(כב) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב. מִיר זֶעהֶן אִין ד׳ פְרִיעֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים וָוען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן צוּ לָבָן הָט עֶר אִים דֶערְצֵיילְט וָוער עֶר אִיז, זַיין שְׁוֶועסְטֶער רִבְקָה׳ס אַזוּהְן, אָבֶער פַר וָואס עֶר אִיז אַוֶועק פוּן זַיין הַיים, אוּנ וָוס עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶען פַר זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו, וֶועגֶען דִי בְּכוֹרָה אוּנ דִיא בְּרָכוֹת, דָס הָט יַעֲקֹב נִיט דֶערְצֵיילְט צוּ לָבָן, אוּנ לָבָן הָט פוּן דֶעם נִיט גְשְׁוואוּסְט, אִיצְט הָט מֶען גְזָאגְט צוּ לָבָן אַז יַעֲקֹב אִיז אַיין אַנְטְלָאפֶענֶער פוּן דֶערְהַיים, דְרִיבֶּער אִיז לָבָן דֶערְוֶועקְט גֶעוָוארֶען צוּ לוֹפֶן נָאךְ יַעֲקֹב, אִין וֶועג אִיז הקב"ה גֶעקוּמֶן צוּ לָבָן אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים דוּ זָאלְסְט נִיט רֵיידֶן צוּ יַעֲקֹב עֶר זָאל צוּ דִיר צוּרִיקְגֵיין, נִיט מִיט גוּטֶען נִיט מִיט בֵּייזֶען, נָאר זָאלְסְט אִים לָאזֶען צוּרִיקְגֵיין צוּ זַיין פָאטֶער, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען אִיז לָבָן גֶעלָאפֶען נָאךְ יַעֲקֹב בִּיז עֶר הָאט אִים גֶעטְרָאפֶן אוּנ הָאט אִים גֶעפְרֶעגְט מֶה עָשִׂיתָ, וָואס הָאסְטוּ גֶעטְאן, אַז אַמְשָׁרֵת טוּהְט אַשְׁלֶעכְטֶע זַאךְ בַּיי זַיין בַּעַל הַבַּיִת אוּנ עֶר הָט מוֹרָא דֶר בַּעַל הַבַּיִת וֶועט אִים שְׁטְרָאפֶען אַנְטְלוֹפְט עֶר, אָבֶער אַז עֶר הָט קֵיין שְׁלֶעכְטְס גֶעטְאן, פַר וָוס זָאל עֶר אַנְטְלוֹפֶען, אוּנ אַזוֹ הָט גֶעזָאגְט לָבָן צוּ יַעֲקֹב, מֶה עָשִׂיתָ, וֶועלְכֶע שְׁלֶעכְטְס הָאסְטוּ גֶעטָאהְן בַּיי מִיר אִין שְׁטוּב, וָוס דוּ בִּיזְט אַנְטְלָאפֶן, נָאךְ אַזַאךְ הָאבּ אִיךְ דִיךְ צוּ פְרֶעגֶען, אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט זָאגֶען אַז דוּ בִּיזְט נִיט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר גְלַייךְ פוּן דֶערְהַיים, נָאר דוּ בִּיזְט פְרִיעֶר גֶעוֶוען בֶּעהַאלְטֶען, נָאכְדֶעם בִּיזְטוּ גֶעקוּמֶען צוּ מִיר, זָאג מִיר לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרוֹחַ, פַר וָוס הָאסְטוּ דִיךְ בֶּעהַאלְטֶען צוּם אַנְטְלוֹפֶן, אוּנ אַז דוּא בִּיזְט אַנְטְלָאפֶן פַר עֵשָׂו וַוייל עֶר וִויל דִיךְ הַרְגֶנֶן, חִיא אַזוֹ גֵייסְטוּ אִיצְט צוּרִיק צוּ עֵשָׂו, וַתְּנַהֵג אֶת בְּנוֹתַי כִּשְׁבוּיוֹת חָרֶב, דוּ פִירְסְט מַיינֶע טֶעכְטֶער וִוי גֶעפַאנְגֶענֶע צוּם שְׁווערְד סָאמֶער וֶועם עֵשָׂו זַיי הַרְגֶנֶן:

אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כו וַיֹּאמֶר
לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־
לְבָבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת
חָרֶב׃ כז לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב
אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ
בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃
כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי
עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃ כט יֶשׁ־לְאֵל יָדִי
לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם
אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ
מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃
ל וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף

אונקלוס

בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת
אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד׃
כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה
עֲבַדְתְּ וְכַסֵּיתָא מִנִּי
וּדְבַרְתָּא יָת בְּנָתַי
כְּשַׁבְיוֹת חַרְבָּא׃ כז לְמָה
אִטְמַרְתְּ לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא
מִנִּי וְלָא חַוֵּיתָא לִי
וְשַׁלַּחְתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא
וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִּין
וּבְכִנָּרִין׃ כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי
לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי
כְּעַן אַסְכֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃
כט אִית חֵילָא בִּידִי
לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ
וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא
אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתַּמַּר
לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב
מִטַּב עַד בִּישׁ׃ ל וּכְעַן
מֵיזַל אֲזַלְתָּא אֲרֵי חַמָּדָא

תו"א למה נחבאת מנחות סג :

רשב"ם

ימים : (כט) ואלהי אביכם וגו׳. ואני חולק לו כבוד :

בעל הטורים

(כח) עשו. ד׳ במס׳ הסכלת עשו למען עשה כיום הזה עשה סטים שנאתי עשה לדקה הכא איירי ברמאותו של לבן וכן ביוסף השדוהו אחיו ברמאות כדכתיב ואתם חשבתם עלי רעה וכן עשה סטים שנאתי אותן שעושים רמאות בלבם וכיולא בו עשה לדקה וזה יוסף שעשה לדקה עם אחיו שהם חשבוהו לרעה והוא חשבה לטובה :

שפתי חכמים

לאחרן והוא רעה אללו כי כל זמן שיהיה מחובר אלל רשע אין השכינה שורה עליו. וק"ל : ר דהא לא נופל לשון שביה גבי חרב אלא הל"ל

רש"י

(יבמות סג) : (כו) כשבויות חרב. כל חיל הבא למלחמה קרוי ר חרב : (כז) ותגנב אתי. גנבת את דעתי :
(כט) יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע וכל אל שהוא לשון קדש על שם עזוז ורוב אונים הוא :

ליקוטי יוסף

(כט) יֶשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע. לָבָן זָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ זָאל וֶועלְן אַייךְ טָאהְן שְׁלֶעכְטְס, קֶען אִיךְ טָאהְן, וָוארוּם הקב"ה הָט מִיר נָאר גֶעבָּאטְן אִיךְ זָאל נִיט רֵיידְן מִיט יַעֲקֹב נִיט גוּט נִיט שְׁלֶעכְט עֶר זָאל צוּרִיק גֵיין, נָאר אוֹיף רֵיידְן צוּם צוּרִיק גֵיין בִּין אִיךְ פַארְבָּאטְן, אָבֶער אוֹיף נִיט טָאהְן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטְס דָא אוֹיף דֶעם אָרְט בִּין אִיךְ נִיט פַארְבָּאטְן, צְווֵייטִינְס אִיךְ בִּין נָאר פַארְבָּאטְן אוֹיף יַעֲקֹב אַלֵיין, אִיךְ זָאל צוּ יַעֲקֹב קֵיין שְׁלֶעכְטְס טָאהְן, אָבֶער מִיט אַייךְ, אוֹיךְ דִי וַויבֶּער מִיט דִי קִינְדֶער בִּין אִיךְ נִיט פַארְבָּאטְן, אוּנ אִין אֱמֶת הָט טַאקֶע לָבָן גֶעוָואלְט הַרְגְנֶן אַלֶע קִינְדֶר זַיינֶע, ווִי דֶר תנא זָאגְט וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, לָבָן הָט גֶעווָאלְט הַרְגֶנֶן אַלֶע קִינְדֶר זַיינֶע, עֶס זָאל מֶעהְר קֵיין אִיבֶּר בְּלֵייבּוּנְג זַיין פוּן יַעֲקֹב, וֶועלְן קֵיין יוּדֶען זַיין אוֹיף דֶר וֶועלְט, עֶס וֶועט קֵיין תּוֹרָה זַיין, קֵיין הֵיילִיגְקֵייט, נָאר טוּמְאָה וֶועט זַיין :

פירוש לתורת אלהים

זַיינֶע פְרַיינְד אוֹיף דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד : (כו) וַיֹּאמֶר אוּנ לָבָן הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וָואס הָאסְטוּ גְטָאן וַתִּגְנֹב וָוס דוּ הָאסְט גְגַנְבֶעט מַיין הַארְץ וַתְּנַהֵג אוּנ דוּ הָאסְט גְפִירְט מַיינֶע טֶעכְטֶער גְלַייךְ ווִי דִי וָואס זֶענֶען גְפַאנְגֶן צוּא דֶר שְׁוֶוערְד פוּן מִלְחָמָה : (כז) לָמָּה וָוארוּם הָאסְטוּ זִיךְ בַּהַאלְטֶן צוּ אַנְטְלוֹיפֶן שְׁטִילֶערְהֵייט וַתִּגְנֹב אוּנ דוּ הָאסְט גְגַנְבֶעט מַיין דֵעָה וְלֹא הִגַּדְתָּ אוּנ דוּא הָאסְט מִיר נִיט גִיזָאגְט וָאֲשַׁלֵּחֲךָ וָואלְט אִיךְ דִיךְ גִיוֶוען אַוֶועק גְשִׁיקְט מִיט פְרֵייד וּבְשִׁירִים אוּנ מִיט גִיזַאנְג בְּתֹף מִיט אַפּוּיק וּבְכִנּוֹר אוּנ מִיט אַפִּידֶעל : (כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי אוּנ דוּא הָאסְט מִיךְ אֲפִילוּ נִיט גְלָאזְט לְנַשֵּׁק אָן קוּשֶׁען מַיינֶע זִיהְן אוּנ מַיינֶע טֶעכְטֶער עַתָּה הִסְכַּלְתָּ הָאסְטוּ דִיךְ בַּנַארֶעשְׁט : (כט) יֶשׁ עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶן כֹּחַ אִין מַיין הַאנְד לַעֲשׂוֹת צוּ טָאן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטְץ נָאר וֵאלֹהֵי דֶער גָאט פוּן אַייֶער פָאטֶער הָט מִיר נֶעכְטֶן גְזָאגְט אַזוֹ צוּ זָאגֶן הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ צוּ רֵיידֶן מִיט יַעֲקֹב פוּן גוּטְץ בִּיז שְׁלֶעכְטְץ : (ל) וְעַתָּה אוּנ אִיצְט הָלוֹךְ הָלַכְתָּ וֶוען דוּא בִּיסְט שׁוֹין יוֹא גְגַאנְגֶען כִּי נִכְסֹף דֶען דוּ הָאסְט גְגְלוּסְט צוּ דַיין פָאטֶער לָמָּה וָוארוּם הָאסְטוּ נָאךְ גְגַנְבֶעט מַיין

חֲמֵדְתָּא לְבֵית אֲבוּךְ לְמָה נְסַבְתָּא יָת דַּחַלְתִּי׃
לא וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא תָנֵיס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי׃
לב עִם (נ״י אֲתַר) דִּי תַשְׁכַּח יָת דַּחַלְתָּךְ לָא יִתְקַיַּם קֳדָם אֲחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָה דְעִמִּי וְסַב לָךְ וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסֵיבַתְהוֹן׃
לג וְעַל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל׃
לד וְרָחֵל נְסֵיבַת יָת

נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃
לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃
לב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃
לג וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃
לד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים

בעל הטורים

(לג) מאהל. ד׳ במס׳ ויצא מאהל לאה. מאהל מועד לאמר. והיה מתהלך מאהל אל אהל. יתך לנצח יחתך ויסחך מאהל. פי׳ בשעה שהוקם המשכן נאסרו הבמות והיינו ויקרא אליו מאהל מועד דוקא ואחר שעברו הירדן הותרו הבמות עד שבאו לשילה והיינו ויצא מאהל לאה דהיינו המשכן שעשאו בצלאל שבא משבט יהודה שילא מלאה ויבא באהל רחל זה שילה שבחלק יוסף ואז אהיה מתהלך מאהל אל אהל

רשב״ם

(לא) כי יראתי וגו׳: (לב) עם אשר תמצא. השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: לא יחיה. כלומר אני אעשה נקמה מגופו: (לג) ויבא לבן באהל יעקב ואח״כ באהל לאה ואח״כ באהל שתי השפחות ולמה לא מצאם באהל רחל שהרי כשיצא מאהל לאה ויבא באהל רחל ישבה רחל על כר הגמל שהתרפים בתוכו: ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל כלומר אעפ״י שאמרנו למעלה באהל לאה ובאהל שתי השפחות לא כך היה אלא בתחלה כשיצא מאהל לאה נכנס באהל רחל אבל מפני אורך דברים שאמר לבן לרחל ורחל ללבן לא היה רוצה להפסיק את

רש״י

(ל) נכספתה. חמדת והרבה יש במקרא (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי (איוב יד) למעשה ידיך תכסוף: (לא) כי יראתי וגו׳. השיבו על ראשון ראשון שאמר לו ותנהג את בנותי וגו׳: (לב) לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך (ב״ר): מה עמדי. משלך: (לג) באהל יעקב. הוא אוהל רחל ש שהיה יעקב תדיר אצלה וכה״א בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל ה קודם שחפש באהל האמהות (ס״א השפחות) וכל כך למה לפי

שפתי חכמים

כשביות חיל: ש רצ״ל״ת למה נאמר אהל יעקב וכי היה חשוד בעיניו לעבוד ע״א ובפרט בשובו אל בית אביו שגם הוא עלנו אמר כי נכסוף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי והלא בית אביו לאו עו״א הם לכ״פ הוא אוהל רחל וכו׳: ת ר״ל הא אהל יעקב הוא אהל רחל כדפירש״י בסמוך וא״כ למ״ל ויבא באהל רחל הא כבר חפש בו וע״ק היל״ל ויצא מאהל שתי האמהות ויבא באהל רחל דהא כבר

פירוש לתורת אלהים

גָאט: (לא) וַיַּעַן הָט יַעֲקֹב גֶעֶנְטְפֶערְט אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן וָוס דוּ הָאסְט מִיךְ צוּם עֶרְשְׁטֶען גִיפְרֶעגְט פַאר וָואס אִיךְ בִּין אַוֶועק גְגַאנְגֶען אָן דַיין וִויסֶען עֶנְטְפֶער אִיךְ דִיר כִּי יָרֵאתִי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְפָארְכְטֶען כִּי אָמַרְתִּי דֶען אִיךְ הָאבּ גְטְרַאכְט פֶּן טָאמֶער יְוֶעסְטוּ אַוֶועק נֶעמֶען דַיינֶע טֶעכְטֶער פוּן מִיר: (לב) אוּנ דָם וָוס דוּ פְּרֶעגְנְסְט מִיךְ וָוארוּם הָאבּ אִיךְ גְנַבְתָּ דַיין גָאט זָאג אִיךְ דִיר בַּייא וֶועמֶען דוּ וֶועסְט גְפִינֶען דַיין גָאט לֹא יִחְיֶה זָאל עֶר נִיט לֶעבֶּען. רש״י שְׁרַייבְּט דוּרְךְ דֶער קְלָלָה אִיז רָחֵל גִישְׁטָארְבֶּען וָוארוּם זִיא הָאט דִיא בִּילְדֶער גְהַאט נֶגֶד קֶענֶען אוּנְזֶערֶע פְרַיינְד הַכֶּר לְךָ דֶר קֶען דִיר וָוס עֶס אִיז פַאראַן בַּיי מִיר פוּן דַיינֶע אוּנ נֶעם דִיר וְלֹא אוּנ יַעֲקֹב הָט נִיט גְוְואסְט אַז רָחֵל הָט זֵיי גְנַבְתָּ: (לג) וַיָּבֹא אִיז לָבָן גְקוּמֶען אִין דֶעם גְצֶעלְט פוּן יַעֲקֹב. רש״י שְׁרַייבְּט דָאס מֵיינְט מֶען אִין דֶעם גִיצֶעלְט פוּן רָחֵל נָאר פַאר וָואס רוּפְט דֶר פָּסוּק אָן אֹהֶל יַעֲקֹב וַוייל יַעֲקֹב פְלֶעגְט בַּייא אִיר גְוֶוינְטְלֶעךְ צוּ זַיין וּבְאֹהֶל לֵאָה אוּנ אִין גִיצֶעלְט פוּן לֵאָה וּבְאֹהֶל אוּנ אִין דֶעם גִיצֶעלְט פוּן דִי צְוֵויי דִינְסְטֶען וְלֹא מָצָא אוּנ עֶר הָט נִיט גְפוּנֶען וַיֵּצֵא אוּנ בְּשַׁעַת עֶר אִיז אַרוּס גִיגַאנְגֶען פוּן דֶעם גִיצֶעלְט פוּן לֵאָה וַיָּבֹא אִיז עֶר ווִידֶער גְקוּמֶען אִין דֶעם גְצֶעלְט פוּן רָחֵל. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם אִיז עֶר נָאךְ אַמָאל אַרַיין גְגַאנְגֶען אִין דֶעם גִיצֶעלְט פוּן רָחֵל וַוייל עֶר הָאט גְזֶעהֶן זִיא הָאט זִיךְ עֶפִּיס גִיפָארֶעט הָאט עֶר זִיךְ גִישְׁטוּסֶען אַז דִיא בִּילְדֶער מוּזֶען בַּייא אִיר זַיין: (לד) וְרָחֵל אוּנ רָחֵל הָט גְנוּמֶען דִי בִּילְדֶער וַתְּשִׂימֵם אוּנ

וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם
וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא
מָצָא׃ לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר
בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם
מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא
מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים׃ לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב
וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן
מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ
אַחֲרָי׃ לז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי
מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה
נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ׃
לח זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ
וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא

אונקלוס

צַלְמָנַיָא וְשַׁוִּיתִנּוּן
בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת
עֲלֵיהוֹן וּמַשִּׁישׁ לָבָן יָת
כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח׃
לה וַאֲמֶרֶת לַאֲבוּהָא לָא
יִתְקֵף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי
לָא אִכּוּל לְמֵיקַם מִן
קֳדָמָךְ אֲרֵי אֹרַח נְשִׁין
לִי וּבַלֵּשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת
צַלְמָנַיָא׃ לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב
וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתֵיב
יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מַה
חוֹבִי מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי
רְדַפְתָּא בַתְרָי׃ לז אֲרֵי
מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנַי מָה
אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵיתָךְ
שַׁוִּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַחָךְ
וְיוֹכְחוּן בֵּין תַּרְוָנָא׃
לח דְּנַן עַסְרִין שְׁנִין אֲנָא
עִמָּךְ רְחֵלָיךְ וְעִזָּךְ לָא
אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא

תו"א כי דרך נשים ע"א כד : א מצרים ע"ז ט : ואילי צאנך בבא קמא סה

רשב"ם

הפסוק הראשון : (לד) בכר . כר או כסת שנותנים על הגמל לשבת עליו : (לח) לא שכלו . מתוך חוסר מרעה ומתוך שמירה פחותה : ואילי צאנך .

בעל הטורים

מסילה לנוב ומנוב לגבעון ומשם לבית עולמים ואז נאסרו הבמות והיינו יתלך לגלת ויסחך מאהל שלא היה שום היתר . אדוני אני הרא"ש ז"ל : (לה) לוא . ב' במסורה . מלאים הכא ואידך אם לוא יגיד ונשא עונו לומר לא אוכל לקום מפניך מפני התרפים אבל מפני אחר אקום כי היכי דדרשינן התם אם לו לא יגיד פי' (לדייניס) [לתובע] ונשא עונו אבל לאחר אם לא יגיד כבכיל זה לא ישא עונו :

רש"י

(לד) בכר הגמל . לשון כרים וכסתות כתרגומו בעביטא דגמלא והיא מרדעת העשויה כמין כר ובעירובין (דף יז) הקיפוה בעביטין והן עביטי גמלים בסט"ו בלעז (זאטטעל) : (לו) דלקת. רדפת שהיה מכיר בה שהיא משמשנית: כמו (איכה ד) על ההרים דלקונו וכמו (ש"א יז) מדלוק אחרי פלשתים : (לז) ויוכיחו . ויבררו א עם מי הדין אפרובי"ר בלעז (פריפפען אונטערזוככען) : (לח) לא שכלו . לא הפילו עיבורם כמו (הושע ט) רחם משכיל (איוב כא) תפלט פרתו ולא תשכל : ואילי צאנך . (ב"ק סה) מכאן אמרו איל בן יומו ב קרוי איל שאל"כ מה שבחו

שפתי חכמים

יצא מאהל לאה ובא לאהל שתי האמהות לכ"פ כשיצא וכו' : א מלשון אותה הוכחת לעבדך לא מלשון והוכיח אברהם את אבימלך דאל"כ יוכיחו אותנו מבע"ל : ב והא דבפרשת שלח פירש"י בתוך שנתו קרוי כבש ולי"ג חדשים קרוי איל היינו לענין קרבן וע' בתוספות ב"ק דף

פירוש לתורה אלהים

האט זייא אריין געלייגט אין דעם קישען פון דעם קעמל אין דעם זאטעל וַתֵּשֶׁב אונ זיא האט זיך אויף זיי געזעצט וַיְמַשֵּׁשׁ אונ לָבָן האט גטאפט דעם גאנצען געצעלט וְלֹא מָצָא אונ ער האט ניט גפונען : (לה) וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גזאגט צו איר פאטער אַל עס זאל דיך ניט פר דריסען וואס איך שטייא ניט אויף פר דיר כִּי וואָרום איך קען ניט אויף שטיין פר דיר כִּי דען איך האב יעצט די געוויסע צייט פון פרויען וַיְחַפֵּשׂ אונ לָבָן האט גזוכט אונ ער האט ניט גפונען דיא בילדער : (לו) וַיִּחַר אונ עס האט יַעֲקֹב'ן פרדראסען וַיָּרֶב אונ ער האט זיך גקריגט מיט לָבָן וַיַּעַן האט יַעֲקֹב גיענטפערט אונ האט גזאגט צו לָבָן מַה פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי וואס האב איך גיזינדיגט כִּי וואס דו האסט מיר נאך גיאגט : (לז) כִּי דו האסט בטאפט אלע מיינע כֵּלִים מַה וואס האסטו גפונען ביי מיר פון אלע כֵּלִים פון דיין הויז שִׂים טוא דא רעד דא דיינע רייד נֶגֶד קעגען מיינע פריינד אונ דיינע פריינד וְיוֹכִיחוּ אונ זיי זאלען אונז קלערען ווער עס איז גירעכט צווישען אונז ביידין : (לח) זֶה צוואנציג יאר בין איך מיט דיר גיוועזין רְחֵלֶיךָ דיינע שאף אונ דיינע ציגין לֹא שִׁכֵּלוּ זייערע קינדער זענען ניט גישטארבען וְאֵילֵי אונ ווידר פון דיינע שאף האב איך ניט גגעסען : (לט) טְרֵפָה

אֲכָלְתִּי׃ לט טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ
אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִי
יוֹם וּגְנֻבְתִי לָיְלָה׃ מ הָיִיתִי בַיּוֹם
אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד
שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃ מא זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה
בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים
בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי
עֲשֶׂרֶת מֹנִים׃ מב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי
כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי
וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח

אונקלוס

אֲכָלִית: לט דִּתְבִירָא לָא
אַיְתֵיתִי לְוָתָךְ דַּהֲוַת
שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא מִנִּי אַתְּ
בָּעֵי לַהּ נְטָרִית בִּימָמָא
וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא: מ הֲוֵיתִי
בִימָמָא אֲכַלַנִי שַׁרְבָא
וּגְלִידָא (הֲוָה) נָחִית עֲלַי
בְּלֵילְיָא וּנְדַד שִׁנְתִּי
מֵעֵינָי: מא דְּנַן לִי עֶסְרִין
שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ
אַרְבַּע עֶסְרֵי שְׁנִין בְּתַרְתֵּין
בְּנָתָךְ וְשִׁית שְׁנִין בְּעָנָךְ
וְאַשְׁנֵיתָא יָת אַגְרִי עֲשַׂר
זִמְנִין: מב אִילוּלָא פוּן
אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אֱלָהֵהּ
דְּאַבְרָהָם וּדְדָחִיל לֵהּ
יִצְחָק הֲוָה בְּסַעְדִּי אֲרֵי
כְעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתַּנִי יָת
עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַי גְּלֵי

ת״א הייתי ביום מליעא סג: זה לי עשרים ע״א ט:

רשב״ם

דרך רועי צאן במדבר לאכול מן הכבשים הזכרים: (לט) אחטנה. כמו אחטאנה אני הפסדתי משלי כמו אני ובני שלמה חטאים הרבה אלפין חסרים: גנבתי יום. יו״ד יתירה גנובת יום וגנובת לילה שלמתי כמו רבתי עם שרתי במדינות. אבל גנבתי קמץ פתרונו גניבה שלי: (מב) שלחתני. ולא בשפחה

רש״י

אילים לא אכל אכל כבשים אכל א״כ גזלן הוא: (לט) טרפה. ע״י ארי וזאב: אנכי אחטנה. ל׳ (שופטים ב) קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (מ״א א) אני ובני שלמה חטאים. חסרים. אנכי אחסרנה אם חסרה ג חסרה לי שמידי תבקשנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא שהיתה נפקדת ומחוסרת כמו (במדבר לא) ולא נפקד ממנו איש תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו (איכה א) רבתי בגוים שרתי במדינות (ישעיה א) מלאתי משפט (הושע י) אוהבתי לדוש: (מ) אכלני חורב. לשון אש ד אוכלה: וקרח. כמו (תהלים קמז) משליך קרחו תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה: (מא) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא ומעקודים לברודים: (מב) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק שאין הקב״ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם ואע״פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע אני ה׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת. יעקב נתיירא לומר ד אלהי ואמר ופחד: ויוכח. לשון תוכחה

שפתי חכמים

ס׳: ג הוסיף מלת אם חסרה שלא תאמר כיון שאמר ועזיך לא שכלו וגו׳ א״כ מאי זה דכתיב אנכי אחטנה לכ״פ אם חסרה כלומר אם קרה מקרה בשום פעם שחסרה שום בהמה אנכי אחטנה פירוש עלי היה להשלים חסרונה: ד שהוא לשון כלייה: ד וקשה והא בפרשת

פירוש לתורת אלהים

אַפַארְצוּקוּנְג װָס אַלֵייבּ אָדֶער אַװָאלְף הָט פַר צוּקְט הָאבּ אִיךְ צוּ דִיר נִיט גְבְּרַאכְט אָנֹכִי אִיךְ בִּין גְמִינֶערְט גְוָארֶען אִיךְ הָאבּ גְמוּזְט דֶער לֵייגֶען מִיָּדִי פוּן מַיין הַאנְד הָאסְטוּ דָס גְזוּכְט גְנוּבְתִי יוֹם אַז עֶס אִיז גְגַנְבֶת גְוָארֶען בַּיי טָאג אָדֶער בַּיי נַאכְט הָאבּ אִיךְ דָס אַלְץ מְשַׁלֵּם גְוֶוען: (מ) הָיִיתִי אִיךְ בִּין גְוֶוען בַּיי טָאג פַר בְּרֶענְט פוּן דֶער זוּנְן וְקֶרַח אוּנ בַּיי נַאכְט אִיז אוּף מִיר גְפַאלֶען דֶער שְׁנֵייא וַתִּדַּד עֶס אִיז גִיוָוארֶען פַאר וָואגִילְט דֶער שְׁלָאף פוּן מַיינֶע אוֹגֶען: (מא) זֶה צְוָואנְצִיג יָאר בִּין אִיךְ דָאךְ גְוֶועזֶן אִין דַיין הוֹיז עֲבַדְתִּיךָ אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעדִינְט פֶערְצֶעהֶן יָאר פַאר דַיינֶע צְוֵוייא טֶעכְטֶער וְשֵׁשׁ אוּנ זֶעקְס יָאר פַאר דַיינֶע שָׁאף וַתַּחֲלֵף אוּנ דוּא הָאסְט פַאר בִּיטֶען דֶעם תְּנַאי פוּן דֶעם לוֹן וָואס צְווִישֶׁען אוּנְז צֶעהְן מָאהְל צֶעהְן אַז מִיר הָאבֶּען צְווִישֶׁען זִיךְ גְמַאכְט אִיךְ זָאל נֶעמֶען אַזֶעלְכֶע שָׁאף וָוס זֶענֶען גְפִּינְטֶעלְט אוּנ דֶער נָאךְ אַז דוּ הָאסְט גְזֶעהֶן אַז דִי שָׁאף הָאבֶּן צוּם מֵיינְסְטֶען גְוָואנֶען גְפִּינְטֶעלְטֶע שֶׁעפְּסֶלֶךְ הָאסְטוּ גְזָאגְט דֶער תְּנַאי אִיז גֶעוֶועזֶען אִיךְ זָאל נֶעמֶען דִיא גִיפְלֶעקְטֶע אוּנ דָאס גְלַייכֶען אִיז גֶעוֶוען בִּיז הוּנְדֶערְט מָאהְל: (מב) לוּלֵי וָואלְט נִיט גֶעוֶוען דָאס אֱלֹהֵי גָאט פוּן אַבְרָהָם אוּנ פָארְכְט פוּן יִצְחָק הָיָה לִי וָוס אִיז גְוֶוען צוּ מִיר גָאט זָאל מִיר נִיט בַּייא שְׁטֵיין כִּי עַתָּה וָואלְסְטוּ מִיךְ אַצוּנְד לֵיידִיג אַוֶועק גֶעשִׁיקְט אֶת

אָמֶשׁ: שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־
יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי
וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה
הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ: מד וְעַתָּה
לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה
לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבֶן
וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה: מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים
וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל:
מז וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל
הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ גַּלְעֵד: מט וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר

אונקלוס

קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא:
מג וַאֲתֵיב לָבָן וַאֲמַר
לְיַעֲקֹב בְּנָתָא בְּנָתַי
וּבְנַיָּא בְּנַי וְעָנָא עָנִי וְכֹל
דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא
וְלִבְנָתַי מָה אֶעְבֵּיד לְאִלֵּין
יוֹמָא דֵין אוֹ לִבְנֵיהֶן
דִּילִידָן: מד וּכְעַן אֱתָא
נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאַתְּ וִיהֵי
לְסָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:
מה וּנְסֵיב יַעֲקֹב אַבְנָא
וּזְקָפַהּ קָמָא: מו וַאֲמַר
יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ
אַבְנִין וּנְסִיבוּ אַבְנִין
וַעֲבָדוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַמָּן
עַל דְּגוֹרָא: מז וּקְרָא לֵיהּ
לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קְרָא לֵיהּ גַּלְעֵד: מח וַאֲמַר
לָבָן דְּגוֹרָא הָדֵין סָהִיד
בֵּינִי וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵין עַל
כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ גַּלְעֵד:
מט וְסָכוּתָא דִּי אֲמַר יִסֶךְ

תו"א הבנות בנתי יבמות סב: יגר שהדותא שבת קטו מגילה ט:

רשב"ם

ובשירים: (מג) מה אעשה. היאך אוכל לעשות להם רעה: (מט) והמצפה. דכתיב את מצפה גלעד: יצף. מן צופה נתתיך. כמו ירב בארץ. מן פרה ורבה:

שפתי חכמים

ויצלח כתיב ואלהי יצחק וי"ל דה"פ שיעקב אמר איך שהקדוש ברוך הוא אמר אלהי יצחק: ה לא ששאל ליעקב מה תרלה שאעשה לכן שיעקב לא ביקש זה ממנו: ו הואיל וכתיב סתמא ודאי קאי אדלמעלה אלהי אבי ועי"ל דאי קאי אברית והיתה מבע"ל: ז ר"ל דהא דמלינו שהר

רש"י

הוא ולא לשון הוכחה ה: ז: (מג) מה אעשה לאלה. איך תעלה על לבי ה להרע להן: (מד) והיה לעד. ו הקב"ה: (מו) לאחיו. הם בניו שהיו לו אחים נגשים אליו לצרה ולמלחמה (ב"ר): (מז) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: (מח) (ע"כ קרא שמו) גלעד. גל עד: (מט) והמצפה אשר אמר וגו'. ז והמצפה אשר בהר הגלעד. וכמ"ש ויעבר את מצפה גלעד (שופטים יא) ולמה נקרא שמה מצפה לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף ה'

פירוש לתורת אלהים

מַיין פַּיין וְאֶת אונ מַיין מִידִיקַייט פוּן מַיינֶע הֶענְט הָט גָאט גְזֶעהְן וַיּוֹכַח הָאט עֶר דִיךְ גְשְׁטְרָאפְּט אָמֶשׁ נֶעכְטֶן: (מג) וַיַּעַן לָבָן הָאט לָבָן גֶעעְנְטְפֶרְט צוּ יַעֲקֹב הַבָּנוֹת דִי טֶעכְטֶר זֶענֶען מַיינֶע טֶעכְטֶער וְהַבָּנִים אוּנ דִי זִיהְן זֶענֶען מַיינֶע זִיהְן וְהַצֹּאן אוּנ דִי שָׁאף זֶענֶען מַיינֶע שָׁאף וְכֹל אוּנ אַלְץ וָוס דוּ זֶעהְסְט אִיז מַיינְס וְלִבְנוֹתַי נָאר מִיט מַיינֶע טֶעכְטֶער מָה וָואס זָאל אִיךְ טָאן קֶען אִיךְ זֵיי דֶען שְׁלֶעכְטְס טָאהְן אוֹ אָדֶר צוּ זֵייעֶרֶע קִינְדֶר וָואס זֵייא הָאבֶן גִיבָּארֶן: (מד) וְעַתָּה אוּנ אִיצְט נִכְרְתָה לָאמֶר כּוֹרֵת בְּרִית זַיין אִיךְ אוּנ דוּ וְהָיָה אוּנ גָאט זָאל זַיין אֵיין עֵדוּת צְוִוישֶׁן מִיר אוּנ דִיר: (מה) וַיִּקַּח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְנוּמֶן אַשְׁטֵיין אוּנ הָט זִיא אוּף גְשְׁטֶעלְט פַר אַדֶענְקְמָאהְל: (מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא זַיינֶע פְרַיינְד לִקְטוּ אֲבָנִים קְלַויבְּט צוּ נוֹיף שְׁטֵיינֶער וַיִּקְחוּ אֲבָנִים אוּנ זֵייא הָאבֶן גְנוּמֶן שְׁטֵיינֶער וַיַּעֲשׂוּ גָל אוּנ זֵיי הָאבֶן גְמַאכְט אַבַּארְג אוּנ זֵייא הָאבֶען דָארְטֶן גְגֶעסֶען אוּף דֶעם בַּארְג: (מז) וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן הָט לָבָן גְרוּפֶן דֶעם בַּארְג יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט אִים גְרוּפֶן גַלְעֵד: (מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הָאט לָבָן צוּ אִים גְזָאגְט הַגַּל הַזֶּה דֶער בַּארְג זָאל זַיין אַעֵדוּת צְוִוישֶׁען מִיר אוּנ צְוִוישֶׁן דִיר הַיינְט אַז מִיר הָאבֶן צְוִוישֶׁן זִיךְ כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועְן עַל כֵּן דְרוּם קָרָא שְׁמוֹ גַלְעֵד הָט עֶר גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן גַלְעֵד: (מט) וְהַמִּצְפָּה אוּנ פַר וָוס הָט מֶען

יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ׃ נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־
תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ
רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
נא וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ׀ הַגַּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי
וּבֵינֶךָ׃ נב עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה
הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ
אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר
אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה
הַזֹּאת לְרָעָה׃ נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי
אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו

מֵימְרָא דַיְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ
אֲרֵי נִתְכַּסֵי גְּבַר מֵחַבְרֵהּ׃
נ אִם תְּעַנֵּי יָת בְּנָתַי וְאִם
תִּסַּב נְשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית
אֱנָשׁ עִמָּנָא חֲזֵי מֵימְרָא
דַיְיָ סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ׃
נא וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא
דְגוֹרָא הָדֵין וְהָא קָמְתָא
דִי אֲקֵימִית בֵּינִי וּבֵינָךְ׃
נב סָהִיד דְּגוֹרָא הָדֵין
וְסָהֲדָא קָמְתָא אִם אֲנָא
לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ יָת
דְגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ לָא
תֶעְבַּר לְוָתִי יָת דְּגוֹרָא
הָדֵין וְיָת קָמְתָא הָדָא
לְבִישׁוּ׃ נג אֱלָהֵהּ
דְאַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְנָחוֹר
יְדוּנוּן בֵּינָנָא אֱלָהֵהּ
דַאֲבוּהוֹן וְקַיֵּים יַעֲקֹב
בִּדְדָחִיל לֵהּ אֲבוּהִי

תו״א אם תענה את יומא עד כתובות ס :

רשב״ם

(נא) יריתי. זקפתי יעקב ירה אותה בעצת לבן כמו ירה בים :

רש״י

ביני ובינך אם תעבור את הברית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו: (נ) בנתי בנתי. ב׳ פעמים אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהם עונת תשמיש (יומא עז): (נא) יריתי. כמו ירה בים כזה שהוא יורה חץ: (נב) אם אני. הרי אם משמש בלשון אשר ח כמו (לעיל כד) עד אם דברתי דברי: לרעה. (ב״ר) לרעה אי אתה עובר אבל אתה עובר לפרקמטיא: (נג) אלהי אברהם. ט קדש (ב״ר): ואלהי נחור.

שפתי חכמים

סגלעד נקרא מלפה כמו שמביא רש״י הפסוק (שופטים יא) ולמה נקרא כן ומפרש הפסוק בעלמו בשביל זה נקרא נמי מלפה לפי שאמר יצף ה׳ וגו׳ : ח ר״ל דאם משמע לשון ספק וכאן א״א לפרשו כן ל״פ אם משמש בלשון אשר פירוש במקום שי״ן כאלו אמר עדה המלבה שאני לא אעבור וכו׳: ט פירוש ואינו רשאי למחקו :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נב) עד הגל הזה. נעצו חרב בגל גם לעדות ולכך בלעם לקה בשניהם דאמרי׳ הוא לבן הוא בעור הוא כושן רשעתים שכן

פירוש לתורת אלהים

גרופען דס ארט מִצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר ווייל איינר הט צום אנדרן גזאגט יִצֶף יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶךָ גאט זאל קוקן צווישן מיר אונ צווישן דיר כִּי אַז מיר וועלען זיך פאר בארגן איינר פון דעם אנדרן אונ אונזרע ערטער זענין וייט איינס פון דעם אנדרן וועלען מיר זיך ניט קענען זעהן איינער דעם אנדרן זאל קענען שטראפן דרום מוזן מיר מאכן הקב״ה פאר אדיין ער זאל משפטן דעם וואס וועט עובר זיין אוף דיא תנאים וואס איז צווישן אונז (מזרחי): (נ) אונ דס האט לבן אליין גזאגט אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי אוב דו וועסט פייניגן מיינע טעכטר וְאִם אונ אוב דו וועסט נאך נייבר נעמן חוץ מיינע טעכטער אֵין אִישׁ עִמָּנוּ עס איז דאך קיין מענטש ניט פאראן מיט אונז ער זאל העכן וואס מיר מאכן צווישן זיך רְאֵה זעה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ גאט איז איין עדות צווישען מיר אונ צווישן דיר: (נא) וַיֹּאמֶר האט לָבָן גזאגט צו יַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה דר בארג וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ דס איז דס בשטאנד וואס איך האב גשטעלט זאל זיין איין עדות צווישען מיר אונ צווישען דיר: (נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה דר בארג זאל זיין איין עדות וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אונ דס בשטאנד זאל אוך זיין איין עדות אִם אָנִי לֹא אֶעֱבוֹר איך זאל ניט איבר פארן צו דיר דעם בארג אונ ווייטר אונ דו זאלסט אויך ניט איבער פארן לְרָעָה צו שלעכץ טאן איינר דעם אנדרן טאר מיר ניט אבר מיר מעגן איבר פארן סחורה צוא האנדלען: (נג) אֱלֹהֵי דר גאט פון אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אונ דר אפ גאט פון נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ זאלען משפטען צווישן אונז אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם דר גאט פון זייער פאטר

יִצְחָק׃ נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר
וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ
לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃ מפטיר לב א וַיַּשְׁכֵּם
לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו
וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן
לִמְקֹמוֹ׃ ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ
וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ ג וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים
זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא
מַחֲנָיִם׃ פ פ פ

קמ"ח חלק"י מחני"ם סימן ומפטירין ויברח יעקב כמבואר בלבוש והובא במ"א :

אונקלוס

יִצְחָק׃ נד וּנְכַס יַעֲקֹב נִכְסְתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכַלוּ לַחְמָא וּבִיתוּ בְּטוּרָא׃ א וְאַקְדֵּם לָבָן בְּצַפְרָא וְנַשֵּׁק לִבְנוֹהִי וְלִבְנָתֵהּ וּבָרֵיךְ יָתְהֶן וַאֲזַל וְתָב לָבָן לְאַתְרֵהּ׃ ב וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאָרְחֵהּ וַעֲרַעוּ בֵהּ מַלְאֲכַיָּא דַייָ׃ ג וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דֵּין וּקְרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ פ פ

בעל הטורים

(ג) מחנים. נוטריקון מאותם חיילים נטל יעקב מלאכים :

רשב"ם

(ב) ויפגעו בו. לשומרו כדכתיב והנה אנכי עמך :

תו"א ויפגעו בו חולין יח ס' הזהר פ' מצורע ופ' פנחס : ויאמר יעקב ברכות סב :

רש"י

חול : אלהי אביהם. חול : (נד) ויזבח יעקב זבח. שחט בהמות למשתה : לאחיו. לאוהביו י שעם לבן : לאכל לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם ב כמו (דניאל ה) עבד לחם רב (ירמיה יא) נשחיתה עץ בלחמו : (ב) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללותו לארץ : (ג) מחנים. שתי מחנות ל של חולה לארץ שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (ב"ר ותנחומא) : חסלת פרשת ויצא

שפתי חכמים

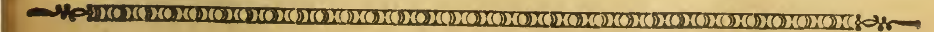
י כאן לא פרש"י כמו גבי ויאמר יעקב לאחיו ופרש"י שם בניו דכאן אין שייך לומר שעשה משתה לבניו והא דלא פי' לעיל כמו הכא י"ל דלעיל אמר יעקב לקטו אבנים שהוא לשון ליווי ולא שייך לצוות לאנשים שאינן שרים למשמעתו לכ"פ על בניו : ב רל"ת דהל"ל לאכול בשר שהרי שחט להם בהמות : ל וק' והא גבי עולים ויורדים פירש"י שלא היו שניהם יחד אלא עולים תחלה ואח"כ יורדים ולפי שפירש"י בר"פ וישלח יעקב מלאכים מלאכים ממש ל"ל דה"פ דודאי המלאכים של ח"ל רצו נמי לעלות קודם שירדו מלאכי א"י אלא יעקב עיכבן בעל כרחן לפי שרצה לשלחן לעשו א"כ ש"מ שמלאכים ממש היו :
חסלת פרשת ויצא

דעת זקנים מבעלי התוספות

דרך המכזבים והמשקרים באמתתם להיות לוקים ע"י העדים ובלעם ילקה בגל כדכתיב ותלחץ רגל בלעם אל הקיר ואותו קיר הגל היה ובחרב דכתי' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב . וכן מצינו בבחור שקדש בחורה ונשבע לה שלא ישא אחרת עלית ומסר לה בעדות חולדה ובור לימים . נשא אחרת וילדה לו שני בנים האחד גררה חולדה והאחד נפל בבור נמצא שלקה בעדיו ויש סמך לזה מדכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה :

פירוש לתורת אלהים

וַיָּשָׁב יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גִישְׁוואֹרִין בַּיי דֶעם גָאט וָוס אִיז דֶר פָארְכְט פוּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק דָאס אִיז הקב"ה : (נד) וַיִּזְבַּח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִישָׁאכְטֶען אַשֶׁעכְטוּנְג אוֹיף דֶעם בַּארְג וַיִּקְרָא לְאֶחָיו אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶען זַיינֶע פְרַיינְד לֶאֱכָל לָחֶם צוּ עֶסֶן בְּרוֹט וַיֹּאכְלוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִיגֶעסֶן בְּרוֹט וַיָּלִינוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גִינֶעכְטִיגְט אוֹיף דֶעם בַּארְג : (א) וַיַּשְׁכֵּם אוּנ לָבָן הָט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין דֶר פְרִי וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו אוּנ עֶר הָאט גְקוּשְׁט זַיינֶע זִיהְן זַיינֶע אֵיינִיקְלִיךְ וְלִבְנוֹתָיו אוּנ זַיינֶע טֶעכְטֶער וַיְבָרֶךְ אוּנ עֶר הָאט זֵייא גְבֶּענְטְשְׁט אוּנ לָבָן הָאט זִיךְ וִוידֶער גְקֶערְט צוּא זַיין אָרְט : (ב) וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ אוּנ יַעֲקֹב אִיז זִיךְ גֶעגַאנְגֶען צוּא זַיין וֶועג וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים אוּנ זֵייא הָאבֶּען אִים בַּאגֶעגִינְט מַלְאָכִים פוּן גָאט. רש"י שְׁרַייבְּט מַלְאָכִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זֶענֶען אִיהְם גְקוּמֶען אַקֶעגֶן צוּ בַּלֵייטֶען אִים אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (ג) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִיזָאגְט כַּאֲשֶׁר רָאָם אַז עֶר הָאט זֵייא דֶער זֶעהְן מַחֲנֵה דָאס אִיז אַמַחֲנֶה פוּן גָאט וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶן דָם זֶעלְבִּיגֶע אָרְט מַחֲנָיִם דָאס אִיז טַייטְשׁ צְווֵייא מַחֲנוֹת פוּן חוּץ לָאָרֶץ אוּנ פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואס זֵייא זֶענֶען אִים אַקֶעגִין גְקוּמֶן. דֶער בַּעַל הַטּוּרִים שְׁרַייבְּט דִיא אוֹתִיּוֹת פוּן מַחֲנָיִם מַאכֶען מֵאוֹתָן חַיָּילוֹת נָטַל יַעֲקֹב מַלְאָכִים דָם אִיז טַייטְשׁ פוּן דִי פָאלְקֶען הָט יַעֲקֹב גְנוּמֶן מַלְאָכִים צוּ שִׁיקֶען צוּ עֵשָׂו אַזוֹ וִויא אִין דֶר אַנְדֶערֶר סֶדְרָה וֶועט שְׁטֵיין :

ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר: ובנביא העלה יהוה את־ישראל ממצרים ובנביא נשמר: הכעיס אפרים תמרורים ודמיו עליו יטוש וחרפתו ישיב לו אדניו: כדבר אפרים רתת נשא הוא בישראל ויאשם בבעל וימת: ועתה | יוספו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים מעשה חרשים כלה כלו ק׳ להם הם אמרים זבחי אדם עגלים ישקון: לכן יהיו כענן־בקר וכטל משכים הלך כמץ יסער מגרן וכעשן מארבה: ואנכי יהוה אלהיך מארץ מצרים ואלהים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי: אני ידעתיך במדבר בארץ תלאובת: כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על־כן שכחוני: ואהי להם כמו־שחל כנמר על־דרך אשור: אפגשם כדב שכול ואקרע סגור לבם ואכלם שם כלביא חית השדה תבקעם: שחתך ישראל כי־בי בעזרך: אהי מלכך אפוא ויושיעך בכל־עריך ושפטיך אשר אמרת תנה־לי מלך ושרים: אתן־לך מלך באפי ואקח בעברתי: צרור עון אפרים צפונה חטאתו: חבלי יולדה יבאו לו הוא־בן לא חכם כי־עת לא־

פירוש ע״ט

אין דר הפטורה פון פרשת ויצא שטייט ווי יעקב הט געהערשט מיט אמלאך און ער הט דעם מלאך ביי געקומען זאגט גאט דאס האב איך צוא אים אויך געטאן:

ויברח יעקב און אז יעקב הט בדארפט אנטלופן איז ער אנטלאפן פון דעם פעלד ארם און איר ווייסט דאך וואל ווי איך האב אים דארטן געהיט אז איר וועט פרום זיין וועל איך אייך אויך היטן ויעבוד און יעקב הט גדינט ביי לבן פר איין אשה און פר איין אשה הט ער נהיט ביי לבן די שאף ובנביא און דורך אנביא הט גאט אויף גבראכט די ישראל פון מצרים און דורך דעם נביא זייט איר געווארן גהיט ווי אזו קענט איר שפעטן פון די נביאים הכעיס וואס ירבעם בן נבט וואס קומט ארויס פון אפרים טוט צערנן ער איז מבזה דיא נביאים און פעלשט אין גאט תמרורים דאס וועט צו אים זיין ביטר ודמיו און זיין בלוט וואס ער הט פר גאסן פון די ישראל מיט דעם וואס ער הט זיי געמאכט זינדיגן מיט דר געטצן דינסט איז דאס ערגר איידר ער זאל זייא הרגנן עליו וועט גאט אויף אים פאר שפרייטן ער וועט אים שטראפן וחרפתו און זיין חרפה וואס ער האט מבזה געוועזן שלמה המלך ער הט אים גשטראפט צווישן פיל לייט וועט זיין האר גאט צו אים אומקערן ער וועט דר פר אים אויך שטראפן כדבר אז ירבעם וואס קומט ארוס פון אפרים הט גרעט קעגן שלמה המלך רתת איז דאך געוועזן מיט גרוים ציטערניש ווארום שלמה איז געווען אגרוסער מלך הט ער זוכה געווען ער איז געווארן דר הובן צווישן די ישראל כלומר ער איז געווארן אנשיא ויאשם ווי ער הט גיקריגן די גדולה הט ער גזינדיגט און הט גדינט עבודת כוכבים איז ער געשטארבן ועתה און איצט דם הוז גזינד פון יהוא האבן דם גיזעהן און טוען מערן צו זינדיגן און זיי מאכן זיך פון זייער זילבר גגאסענע עבודת כוכבים ווי זייער גשטאלט אזעלכע בילדר וואס מיינסטערס מאכען צו זייא הם אומרים טוען די נביאי שקר זאגן זובחי אדם דיא וואס שעכטן אמענטש דר וואס שעכט זיין זוהן צו דיא עבודת כוכבים עגלים דר איז ווערט ער זאל קושען די גילדענע קעלבר לכן דרום ווערן זיי פאר לענט אזו ווי אוואלקן און אזו ווי אטויא גייט אין דער פרי גיך אוועק און אזו ווי אפלעווע ווערט אוועק גבלאזן דורך אשטארקן ווינט פון דעם שייער און אזו וויא ארויך ווערט גיך פאר לענט פון דעם פענצטר אזו גיך וועט איר פאר לענט ווערן ואנכי און איך בין דיין גאט וואס איך האב דיך אוס גצוגן פו׳ מצרים און אגאט חוץ מיר גהערסטו ניט וויסן ווארום דו האסט ניט קיין העלפר חוץ מיר אני איך האב דיך גקענט אין דר מדבר אין אזו אלאנד וואס מען גלוסט צו אלדינג כלומר אין דר מדבר קען מען גאר ניט קריגן און איך האב אייך אלדינג בניגענט כמרעיתם וויא זייא זענען גקומן קיין ארץ ישראל זענען זיי גיווארן זאט און עס איז גיווארן האפערדיג זייער הארץ דרום אזו האבן זייא מיך פר געסן ואהי דרום וועל איך צו זייא זיין אזו וויא אלייב אזו ווי אלעמפערט קוקט אויף דעם וועג ער זאל זיי פר לירן אפגשם כדוב איך וועל זיי בגעגנן ווי אבער וואס ער איז פר ווארפן פון זיינע קינדר איז ער זייער בייז און צו רייסט איטליכן און איך וועל צו רייסן דם פר שליסונג פון זייער הארץ און איך וועל זיי אויף עסין דארטן אזו ווי אלעמפערט חית השדה די חיות פון דעם פעלד ווען זיי צו שפאלטן שחתך ישראל דו האסט דיך פר דארבן ישראל כי בי ווארום דו האסט אין מיר ווידר גשפעניגט בעזרך אין דיין העלפר איך פלעג דיר העלפן: צרור עון אפרים עס איז איין גבינדן די זינד פון אפרים איך האב זיי ניט מוחל געווען זייערע זינד זיי זענען פר בארגן ביי מיר חבלי די ווייטאג פון אגיווינערן וועלן קומען צו אים הוא בן ער איז אזוהן וואס איז ניט קלוג

כי

יַעֲמֹד בְּמִשְׁבַּר בָּנִים׃ מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבְךָ
שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי׃ כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא יָבוֹא קָדִים רוּחַ יְהוָה מִמִּדְבָּר עֹלֶה
וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ וְיֶחֱרַב מַעְיָנוֹ הוּא יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל־כְּלִי חֶמְדָּה׃ תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה
בֵּאלֹהֶיהָ בַּחֶרֶב יִפְּלוּ עֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ וְהָרִיּוֹתָיו יְבֻקָּעוּ׃ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֺנֶךָ׃ קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא
עָוֺן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ אַשּׁוּר׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־
נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה
כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ׃ אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃ יֵלְכוּ
יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃ יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן
זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן׃ אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן
מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא׃ מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים
יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

משלי יוסף

שובה ישראל וגו'. דר ילקוט שרייבט למשל דר זוהן פון אמלך האט אמאל געזינדיגט צו זיין פאטר, דר גוטר פריינד פון זוהן האט געזאגט צום זוהן, ווייל דיין פאטר איז אמלך, אונ אמלך מוז משפטין די מענטשן וואס זינדיגן צו אים, וועט ער דיך געוויס אויך משפטין, אונ דו ביזט ניט זיכער אפילו אויף איין מנוט, עס קען זיין ער וועט באלד שיקן צו דיר צוויי עלצטע זיי זאלן דיך ארויין פירען אין אסטראג, אונ מען וועט דיך איבר געבן אין סאנאט זיי זאלן דיך משפטין, אונ עס קען זיין אז דיא מענטשן פון סאנאט זענן דיינע פיינד, אונ וועלן דיך שלעכט משפטין, אונ דו וועסט מוזין קומן צו דיין פאטר אים בעטן ער זאל דיר מוחל זיין, אונ עס וועט נאך דעם שווער זיין צו ענדערן דעם משפט וואס זיי וועלן פסקנן אויף דיר, דריבר איז מיין עצה דו זאלסט שון איבר בעטן דיין פאטר, אונ איך ווייס דיין פאטר איז אין דר נאטור אגוטער מענטש וועסט וויינען פר אים אונ אים שטארק בעטן אונ צו זאגן דו וועסט בעסר ווערן, וועט ער דיר געוויס שיינקן, וועסטו ניט ליידן יסורים. אונ וואס עס זאל זיין שפעטר, זאל זיין פריער, אזו האט געזאגט הושע צו די יודין, איר זאלט וויסען הקב"ה שיינקט ניט צו די וואס זינדיגן פר אים, אונ ער וועט אייך געוויס שטראפען, אונ אז איר וועט געשטראפט ווערן וועט איר טאן תשובה, צו וואס זאלט איר פריער ליידען יסורים נאך דעם טאן תשובה בעסר טוט תשובה פריער, שובה ישראל עד ה' אלהיך, קערט צוריק יודין פון אייער שלעכטן פירונג, איידר ה' דר מדת הרחמים וועט אויף אייך ווערן „אלהיך" א מדת הדין, איידר הקב"ה וועט אייך שטראפן מיט יסורים, וואַרום איר וועט דאך מוזין טאן תשובה, וואס איר וועט מוזין טאן שפעטר, טוט פריער, רבי אלעזר זאגט דר שטייגר איז ביי מענטשן אז איינער (ראובן) האט פארשעמט זיין חבר (שמעון) פאר פיל מענטשן, נאך דעם ווען ראובן וויל בעטן שמעון ער זאל אים מוחל זיין, זאגט שמעון צו ראובן ווען דו האסט מיך פארשעמט האבן געהערט פיל מענטשן, אונ איצט ווילסטו מיך איבר בעטן צווישן אונז ביידע, דאס וויל איך ניט, ברייננ מיר די מענטשן וואס דו האסט מיך פאר זייא פארשעמט, אונ פאר די זעלביגע מענטשן זאלסטו מיך איבר בעטן וועל איך דיר מוחל זיין, אבר הקב"ה איז ניט אזו, אפילו אמענטש האט פארשעמט דעם נאמן פון הקב"ה פר פיל מענטשן, אונ ער טוט תשובה אין דרשטיל צווישען זיך אונ הקב"ה פון דעסטוועגן איז אים הקב"ה מוחל, ווי עס שטייט אין פסוק שובה ישראל עד ה' אלהיך, דר נביא זאגט צו די יודין זיי זאלען טאן תשובה ביז צו הקב"ה, אפילו עס וועט קיינר וויסען פון די תשובה נאר הקב"ה אליין, וועט אויך הקב"ה דיר מוחל זיין די עבירות:

פירוש ע"ט

כי עת עס וועט קומן אצייט וואס ער וועט ניט קענן באשטיין אויף דעם בראך שטול וואס מען גיבארט קינדר כלומר ער וועט ניט קאנען אום שטיין דאס פורעניות מיד שאול אפדם איך פלעג זיי אום לייזן פון דעם גרוב פון גיהנם איך פלעג זיי אום לייזען פון טוט אונ איצט וועל איך ריידן אז זיי זאלן שטארבן איך וועל זיין דיך אפ האקן אין גרוב פון גיהנם נוחם יסתר מעיני בדענקן וועט ווערין פר בארגן פון מיינע אוגן כלומר איך וועל מיך ניט בדענקן אויף דעם בייז: כי הוא ער איז גיוואקסען צווישען זיינע ברידער ער איז גוועזן זייער חשוב איצט אז ער האט גיזינדיגט וועט קומען אשטארקר מלך וואס ער איז שטארק ווי אמזרח ווינט רוח יי' עס וועט אויף גיין אוווינט פון גאט פון דר מדבר אונ ער וועט מאכען טרוקען זיין קוואל ברונן ער וועט אוועק רויבען אלע אוצרות פון דיא גלוסטיגע כלים: תאשם שומרון דיא שטאט שומרון וועט ווערען אנטפלעקט דען זיא האט ווידער גישפעניגט אין איר גאט אין שווערד וועלען זייא פאלען זייערע קליינע קינדער וועלען צו שפאלטן ווערן והריותיו יבקעו אונ דיא טראגענדיגע ווייבער פון שומרון וועלען צו שפאלטען ווערן:

דאס טייטש פון (שובה ישראל) גפינט זיך ביי הפטורה וילך:

מנין המצות (כסדר וישלח יש בה לח תעשה אחת)

(לח) שלא לאכול גיד הנשה שנא' על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה:

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃ ה וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב אִזְגַּדִּין קֳדָמוֹהִי לְוַת עֵשָׂו אֲחוּהִי לְאַרְעָא דְשֵׂעִיר לַחֲקַל אֱדוֹם׃ ה וּפַקֵּיד יָתְהוֹן לְמֵימַר כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו כִּדְנַן אֲמַר עַבְדָּךְ יַעֲקֹב

רשב"ם

(ד) וישלח יעקב. ויצו אותם לאמר. צוה אותם ואמר להם כה תאמרון והשלוחים לא יודעין דאגתו של יעקב׃

רש"י

(ד) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים א ממש (ב"ר)׃ ארצה שעיר. לארץ שעיר כל תיבה שצריכה למ"ד

שפתי חכמים

א דאל"ב מלת לפניו ל"ל וה"פ וישלח יעקב מלאכים לפניו ר"ל אותן דכתיב לפני השליחות דהיינו ויפגעו בו מלאכי אלהים וגו' [ועוד דברים רבים נאמרו בזה עיין בג"א וכמהר"ן וכנח"ין]׃

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) וישלח יעקב כה תאמרון לאדוני לעשו. ולפי שקראו אדון נענש אמר לו ית' אני אמרתי ורב יעבוד צעיר ואתה קראתו אדון שמונה פעמים שכן תמצא בפרשה חייך שימלכו שמונה מלכים מעשו וקודם שימלוך מלך על ישראל והיינו דכתיב בסוף הפ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל׃

פירוש לתורת אלהים

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים יַעֲקֹב האט גשיקט שלוחים. רש"י שרייבט ער הט גשיקט רעכטע מַלְאָכִים לְפָנָיו פאר אים אֶל עֵשָׂו אָחִיו צוא זיין ברודער עשו אַרְצָה שֵׂעִיר צום לאנד שעיר שְׂדֵה אֱדוֹם אין פעלד פון אֱדוֹם׃ (ה) וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר אונ ער הט זיי געשאפט אזו צו זאגן כה תאמרון אזו זאלט איר זאגן צו מיין האר צו עשו כה אזו הט גזאגט דיין קנעכט יעקב עִם לָבָן גַּרְתִּי מיט לבן האב איך גוואנט וָאֵחַר עַד עָתָּה אונ איך האב מיך גיזאמט ביז אהער. רש"י שרייבט גַּרְתִּי איז לשון פרעמד אונ עלינד אונ אזו הט יעקב צו אים באפולן איך בין ניט געווארן קיין האר אונ קיין חשוב נאר איך בין גוועזן אגר דם

ספר הישר

וַיִּשְׁלַח אונ יעקב הט גשיקט שלוחים אקעגין זיין ברודר עשו צום לאנד שעיר מיט וייכע רייד. וַיְצַו אונ האט געבאטען דיא שלוחים איר זאלט צו מיין הער עשו זאגען אזו הט גזאגט דיין קנעכט יעקב. מיין הער עשו זאל ניט טראכטין אז מיין פאטערס ברכה איז אין מיר מקוים געווארן. איך בין גיוועזן ביי לבן אונ האב אים געדינט צוואנציג יאר אונ לבן הט מיך אלע מאל גענארט אונ האט פאר ביטען מיין שכר צעהן מאל אונ איך האב בייא אים געדינט זייער שווער. אונ גאט ב"ה האט געזעהן מיין פיין אונ מיין מידיקייט וואס איך האב געהאט ביי לבן האט ער מיר געהאלפען אונ היינט האב איך רינדער אונ שאף אונ קנעכט אונ דאס איז געוועזן דורך דעם חסד פון אייבערשטין אונ איך שיק דער ציילן כדי דר הער זאל ניט מיינן אז די ברכה פון מיין פאטער איז אן מיר מקוים געווארן. אונ די שלוחים זענן געגאנגן צו עשו אונ האבן אים געטראפען אין סוף פעלד פון אדום אונ זיי זאגן אים די רייד פון יעקב. אונ עשו הט גיענטפערט צו די שלוחים פון יעקב מיט כעס אונ האט געזאגט צו זייא פאר וואר איך האב גיהערט וואס מיין ברודער

משלים על התורה

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים וגו'. דר מדרש זאגט עס שטייט אין פסוק רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה', אפילו עס קומט אויף אצדיק פיל שלעכטס, פון דעסטוועגן וועט אים הקב"ה רעטטין פון אלע שלעכטס, למשל אגביר הט אמאל גיהערט אז אין אמעריקא איז דא אמכשף וואס ער הט אזו אבומאייל אז ער בעשמירט אמענטשן מיט דעם בומאייל ווי פיל קאהלן מען וועט אויף אים שיסען. וועלן די קאהלען צוריק שפרינגען אונ וועלן דעם מענטש קיין שאדן טאן, נאר עס איז דא צוויי פעלערס אין דר זאך, דר וועג, פארן אזוי וויט, אונ אויף דעם ים פארן צוויי מאל, אהין אונ צוריק, אונ עס דארף קאסטן פיל געלט, די הוצאות פון דעם פארן הין אונ צוריק, אונ דער מכשף וויל אויך פיל געלט. אמאל הט דר גביר זיך בערעכנט עס זאל קאסטן ווי פיל עס וועט קאסטען, ער וועט פארן אין אמעריקא צו דעם מכשף, ער הט זיך צו געגרייט צום פארן, אונ איז געקומען צום מכשף, דר מכשף האט אים בעשמירט מיט דעם בוימאייל, אונ דער גביר האט אים בצאלט, נאך דעם האט געזעהן דער מכשף דר גביר איז אוועקגעפארן טרויעריג, ווייל עס האט אים געקאסט פיל געלט, אונ פיל צרות געהאט אין וועג אויף דעם ים, אונ ווער ווייס אוב דס וועט העלפן, פרובין אליין אויף זיך קען מען ניט, ווער וויל שיסען אקאהל אויף זיך, טאמר איז דיא בומאייל ניט גוט, דר מכשף הט אנגעשיקט אויף אים צווייא גזלנים, אונ וויא ער איז אזוי געפארן אין וועג האבן דיא גזלנים אויף אים געשאסן, אונ די קאהלן זענן באלד צוריק געשפרונגן, אונ ער האט קיין שאדן געהאט, דר גביר איז זייער פריילך געווארן. אונ דיא גזלנים זענן דערשראקען געווארען אונ זענען אנטלאפן, דאמאלס האט דער גביר געוואוסט אז דער מכשף הט גזאגט אמת, בייא יעקב איז אויך אזו געוועזן, הקב"ה האט געזאגט צו יעקב איך וועל זיין מיט דיר אונ וועל דיך היטען פון דיינע אלע פיינט, האט הקב"ה געוואלט ווייזען צו יעקב אז זיינע רייד זענען אמת, האט הקב"ה דערוועקט דיא הארץ פון יעקב ער זאל שיקן שלוחים צו עשו אונ ער זאל אנרייצן עשו אויף זיך, ער זאל ארוסגיין געגן אים אויף אמלחמה, אונ ווי יעקב הט גיהערט עשו קומט צו אים האט ער מורא געהאט. האט הקב"ה באלד גיענדערט דיא הארץ פון עשו, אונ עשו איז געלאפן געגן אים אונ הט אים ארומגענומען אונ געקושט, הט יעקב איצט געזעהן די נסים וואס הקב"ה טוט מיט אים איבער דר נאטור אונ זיינע רייד זענען אמת, דוד המלך ע"ה האט אויך אזוי געזאגט רבות רעות צדיק, אמאל ברענגט הקב"ה פיל שלעכץ אויף אצדיק, ער זאל אים ווייזען אז ומכולם יצילנו ה'. אז הקב"ה קען אים רעטטין פון אלע צרות מיט איין מאל׃

עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן

עִם לָבָן דָּרִית וְאוֹחָרִית עַד כְּעַן׃ וַהֲוָה לִי תּוֹרִין נִחְמָרִין עָאן וְעַבְדִּין

רשב"ם

(ה) עם לבן גרתי. כאשר ידעת במצות אבי ואמי שלא יחשוב שבשבילו ברח: ואחר. כמו ואאחר כמו ואהב את יעקב כמו ואאהב. וכן ואכל, ואמר. בחסרון אלף של יסוד:

בעל הטורים

(ה) עם לבן גרתי. כלומר אע"פ שהייתי בבית לבן קיימתי תרי"ג מצות: ואחר עד עתה. וא"ת א"כ שקיימת המצות בוא והלחם מני ואחר עד עתה כלומר אני צריך להתאחר עד שיעברו עת"ה ע' של בבל ות' של מצרים וה' אלפים ויבא אלף השביעי שהם ימות המשיח ואת"ב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ד"א גרתי אותיות תגרי שהייתי עם לבן שהיה לו עמי תגרי ואני איש ריב ובעל מלחמה והכל כדי להפחידו: גרתי. ב' במס' הכא ואידך אויה לי כי גרתי משך. בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני והקב"ה הבטיחו כבר ובמרתיך בכל אשר תלך גרם לבניו שנעשו גרים בין האומות: (ו) ויהי לי שור וחמור. ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שהוא שטנו של עשו וליששכר שעוסקין בתורה לקיים הקול קול יעקב בבתי מדרשות. לי שור. בגי' שנולד יוסף. שור בגי' קרן יוסף. ויהי לי שור. וזי לי

שפתי חכמים

ב דאם לא כן עם לבן אחרתי הל"ל: ג כלומר ואין אתה יכול לי דהא דבירך אותך אביך ועל חרבך תחיה היינו דוקא בזהיה כאשר תריד הבל אני קיימתי את כל התורה. ומהרש"ל פי' ר"ל לפי שק"ל למה א"ל בתחלה לא נעשיתי שר וכו' אדרבה בזה יהיה ט לאותו רשע פתחון פה לומר א"כ אין הברכות מקויימות כך טדאי לא קיימת מצות ויש לי לקיים כך והיה כאשר תריד וגו' לכן אמר כל תרי"ג מצות שמרתי ואעפ"כ לא נעשיתי כו': ד כלו' שהוייתן אינו מן הארץ אע"פ שנזונין מן הארץ דאל"כ מעיקרא אמר גרתי להודיעו שלא

רש"י

בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה: (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב ב אלא גר אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה בי. ד"א גרתי בגימטריא תרי"ג כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ג ולא למדתי ממעשיו הרעים: (ו) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן ד הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול ואינו אומר קראו

ליקוטים על התורה

(ו) וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר. עֶס זֶענֶען דָא צְוֵייא עֶרְלֵייא הַצְלָחוֹת אוֹיף דֶער וֶועלְט, עֶס אִיז דָא אַהַצְלָחָה וָוָאס קוּמְט פְּלוּצְלוּנְג, גָּעמֶען איז הַיינְט אָרֶעם אוּנ מָארְגֶען וֶוערְט מֶען רַייךְ, מֶען הָאט גְעווָאוּנֶען אוֹיף דִיא לַאטֶערְיֶע, אָדֶער גֶע פִינֶען אוֹיף דִי גַאס פִיל גֶעלְט מִיט אֵיין מָאהְל, אוּנ אַמָאהְל וֶוערְט אֵיינֶער רַייךְ בִּיסְלַאכְ־וַוייז, עֶר פַארְדִינְט יֶעדֶער וָואךְ מֶעהְר וִוי פִיל עֶר דַארְף מִיט אַצַייט פוּן פִיל יָאהְר וֶוערְט עֶר רַייךְ, יַעֲקֹב הָאט מוֹרָא גֶעהַאט וָוען עֵשָׂו וֶועט זֶעהְן דִיא גְרוֹיסֶע סְטַאדֶעס בְּהֵמוֹת וָוָאס עֶר הָט, וֶועט עֵשָׂו רֶעכֶענֶען דָאס אִיז גֶעווִיס פוּן דִי בְּרָכָה וָוָאס מַיין פָאטֶער הָאט אִים גֶעבֶּענְטְשְׁט, אוּנ וַוייל עֶר הָט מַיין פָאטֶער גֶענַארְט, אוּנ מַיין פָאטֶער הָט גֶעמֵיינְט עֶר בֶּענְטְשְׁט מִיךְ, גִיהֶער דָאךְ דִי בְּרָכָה צוּ מִיר, אוּנ דִי אַלֶע בְּהֵמוֹת זֶענֶען מַיינֶע. דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶעשִׁיקְט זָאגֶן צוּ עֵשָׂו, דוּ זָאלְסְט וִויסֶן נִיט פוּן דִי בְּרָכָה הָאבּ אִיךְ דִי בְּהֵמוֹת נָאר פוּן דֶער נַאטוּר וָואס אַלֶע מֶענְטְשֶׁין קֶענֶען אַזוֹ הָאבֶּן, וַוייל עִם לָבָן גַּרְתִּי. אִיךְ הָאבּ גֶעווָאוּהְנְט מִיט לָבָן, אוּנ הָאבּ גֶעפִיטֶערְט זַיינֶע שֶׁעפְּסִין, אַלַאנְגֶע צַייט, וָאֵחַר עַד עָתָּה, אִיךְ בִּין בַּיי אִים גִיוֶוען פוּן דִיא צַייט וָואס אִיךְ בִּין אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן דֶערְהֵיים בִּיז אִיצְט, דָס אִיז צְוַואנְצִיג יָאהְר, אִין אָנְהֵייבּ וַיְהִי לִי שׁוֹר, הָאבּ אִיךְ גֶעהַאט אֵיין אָקְס, אֵיין אֵייזִיל, אֵיין שֶׁעפְּס, אֵיין קְנֶעכְט, אֵיין דִינְסְט, אִין אַצַייט פוּן צְוַואנְצִיג יָאהְר, אִיז פוּן זֵיי גֶעוָוארֶן פִיל סְטַאדֶעס, אַזוֹ וֶוערְט בַּיי יֶעדֶר מֶענְטְשׁ, אָבֶּער נִיט פוּן דִי בְּרָכָה אִיז דָאס גֶעוָוארֶען:

פירוש לתורת אלהים

הֵייסְט אַפְרֶעמְדֶר אוּנ אוֹיךְ אֵיין עֶלִינְדֶער מִמֵילָא גִיהֶערְסְטוּ מִיךְ נִיט פַיינְד הָאבֶּן פוּן וֶועגֶען דִיא בְּרָכוֹת וָוָאס מַיין פָאטֶר הָאט מִיךְ גֶבֶּענְטְשְׁט אִיךְ זָאל זַיין אַהֶער אִיבֶּר מַיינֶע בְּרִידֶער וָוארוּם עֶס אִיז דָאךְ אִין מִיר נִיט מְקוּיָם גִיוָוארֶן נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז פַאר הַאנְדֶן דִיא אוֹתִיוֹת פוּן גַּרְתִּי טְרֶעפֶּן אָן אִין דֶר צָאל תרי"ג דָם הֵייסְט זֶעקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶען אוּנ אַזוֹ הָט עֶר צוּ אִים בַּאפוֹלֶן מִיט לָבָן הָאבּ אִיךְ גְוואוֹנְט אוּנ דִי תרי"ג מִצְוֹת הָאבּ אִיךְ פָארְט גְהִיט אִיךְ הָאבּ מִיךְ נִיט אָפּ גְלֶערִינְט פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים דְרוּם הָאבּ אִיךְ נִיט מוֹרָא פַר דִיר׃ (ו) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶן צוּ מִיר אַאָקְס אוּנ אַאֵייזֶל צֹאן שָׁאף וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה אוּנ אַקְנֶעכְט אוּנ אַדִינְסְט מוֹד. רש"י שְׁרַייבְּט חָאטְשֶׁע עֶר הָאט דָאךְ גֶהַאט פִיל אָקְסֶן אוּנ פִיל אֵייזְלֶן נָאר דֶר סֵדֶר אִיז אַז מֶען זָאל זָאגֶן אוֹיף פִיל אָקְסֶן אֵיין אָקְס אַזוֹ וִוי אֵיינֶער זָאגְט בַּיי נַאכְט הָט דֶער הָאן גְקְרֵייט זָאגְט נִישְׁט דִיא הֶענֶר הָאבֶּן גְקְרֵייט אוּנ אַזוֹ הָט עֶר צוּ אִים בַּאפוֹלֶי מַיין פָאטֶר הָט מִיךְ גְבֶּענְטְשְׁט גָאט זָאל מִיר גֶעבֶּן פוּן דֶר טוֹי פוּן דֶעם הִימֶל אוּנ פוּן דֶעם פֶעטִיקֵייט פוּן דֶער עֶרְד אוּנ דָאס אִיז נִיט פוּן דֶעם הִימֶעל אוּנ נִיט פוּן דֶער עֶרְד אִיז דָאךְ דִיא בְּרָכָה פוּן מַיין פָאטֶער אִין מִיר נִיט מְקוּיָם גְוָוארֶען דְרוּם

משלי יהודא

(ה) עִם לָבָן גַּרְתִּי וגו׳. לְמָשָׁל צְוַויי מֶענְטְשֶׁן גְבִירִים הָאבֶּן גֶעווָאוֹהְנְט אִין אֵיין שְׁטָאט [רְאוּבֵן אוּנ מֹשֶׁה]. רְאוּבֵן אִיז גֶעוֶוען אַשְׁלֶעכְטֶר מֶענְטְשׁ, אוּנ אִיז גֶעוֶוען גְרוֹס בַּיי זִיךְ, אוּנ מֹשֶׁה אִיז גֶעוֶוען מִיט גוּטֶע מִדּוֹת נִידֶערִיג בַּייא זִיךְ, דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט הָאבֶּן לִיבּ גֶעהַאט מֹשֶׁה׳ן אוּנ הָאבֶּן פַיינְט גֶעהַאט רְאוּבֵן, דְרִיבֶּר הָט רְאוּבֵן פַיינְט גֶעהַאט צוּ מֹשֶׁה, אָבֶּר נָאר אִין הַארְצִן, וָוען זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶעטְרָאפֶן צוּ זַאמֶען, הָאט רְאוּבֵן גֶעוִויזֶען צוּא מֹשֶׁה דִיא בֶּעסְטֶע פְרֵיינְדְשַׁאפְט, אוּנ אִין הַארְצֶען אִיז רְאוּבֵן גֶעוֶוען צוּ מֹשֶׁה דֶר גְרֶעסְטֶער שׂוֹנֵא, וַוייל עֶר הָאט גֶעמֵיינְט מֹשֶׁה נֶעמְט אַוועק זַיין פַּרְנָסָה, אוּנ הָאט שְׁטֶענְדִיג גֶעטְרַאכְט נָאר אוּמְגְלִיקְלִיךְ צוּ מַאכֶען מֹשֶׁה׳ן. אוּנ זַיין לֶעבֶּען אַוֶועק צוּ נֶעמֶן, פוּן דִי פַיינְדְשַׁאפְט הָאט מֹשֶׁה גֶעווָאוּסְט, אוּנ הָאט מוֹרָא גֶעהַאט פַר רְאוּבֵן, אִיז גֶעבְּלִיבֶּן בַּיי מֹשֶׁה עֶר זָאל אַוֶועק ווָאהְנֶען אִין אֵיין אַנְדֶער שְׁטָאט, וֶועט רְאוּבֵן אִין אִים פַארְגֶעסֶן, מֹשֶׁה הָאט אַזוֹ גֶעטָאן עֶר אִיז אַוֶועק אִין אֵיין

ספר הישר

יַעֲקֹב הָט גֶעטָאן צוּ אוּנְזֶער פָּטֶר לָבָן אוּנ נִיט צוּ לָבָן אַלֵיין הָט עֶר אַזֶעלְכֶעס גֶעטָאן וִוי דֶען עֶר הָט מִיר דָם אוֹיךְ גִיטָאן אוּנ הָט מִיךְ בַּאטְרִיבְּט צְוַויי מָאל אוּנ הָאבּ גָאר גֶעשְׁווִיגֶען, וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד גֵיי אִיךְ אִים אַקֶעגֶן אוּנ וֶועל אִים טָאן אַזוֹ וִוי מַיין הַארְץ וִויל. אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענֶען צוּרִיק גֶעקוּמֶן צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָאבֶּן אִים

ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא־חן בעיניך׃ ז וישבו המלאכים אל־יעקב לאמר באנו

ואמהן ושלחית לחואה לרבוני לאשכחא רחמין בעינך׃ ז ותבו אזגדיא לות יעקב למימר אתינא לות אחוך לות עשו ואף

רשב"ם

(ז) באנו אל אחיך אל עשו. ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת תם הנה הוא סתוך ששמח בביאתך ובאהבתו אותך הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו

רש"י

התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדוני. להודיע ה שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך: (ז) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר

שפתי חכמים

נתקיימו הברכות והדר אמר ויהי לי שור וחמור וע"כ שפירושו כדרך בני אדם לומר על שוורים הרבה שור דהא שלח ליה דורון כל אותה המנחה הרי ימלא שקרן בדבריו שאמר ויהי לי שור אחד. ולפי ד"א דלעיל י"ל דה"ק ליה אע"פ שתרי"ג מצות שמרתי עדיין לא נתקיימה

בי ברכת אבי שהרי אין לי אלא שור וחמור ולא קבלתי שאר ברכות אבי שהוא משמני הארץ ולכן אין אני ירא ממך וק"ל: ה דאם הוא שולח לו בשביל זה להגיד לו עם לבן גרתי ויהי לי וכו' א"כ למצא חן בעיניך נמי קאי על זה וזה א"א דהא אין להגדה הזאת סבה למציאת חן אלא שלא ישטמנו לכן מפרש להודיע שאני בא אליך להשתעבד לך ובזאת אמצא ג"כ חן בעיניך. ומהרש"ל כ' דק"ל והלא אמר למעלה כה תאמרון מהו דכתיב אח"כ להגיד וגו' אלא לומר שאני בא וכו' ובזה יהיה לי מציאות חן לפי שדרך כ"א כששולחים לפיים אין כאיס

פירוש להורת אלהים

געהערסטו מיך ניט פיינד האבען פאר דיא ברכות ואשלחה אונ איך האב געשיקט זאגען צו מיין הארר אז איך קום צו דיר למצא צו געפונען חן אין דיינע אויגען אז איך בין שלום מיט דיר אונ פר לאנג דיין ליבשאפט: (ז) וישבו אונ די שלוחים האבען זיך ווידר געקערט צו יעקב אונ האבען צו אים געזאגט באנו אל אחיך אל עשו מיר זענען געקומען צוא דיין ברודער צוא עשו

ליקוטי יקרים

(ז) באנו אל אחיך אל עשו. עס זענען דא צוויי ערלייא פיינד, עס איז דא אשונא וואס ווייזט זיין פיינדשאפט, דהיינו ראובן וויים אז שמעון איז זיין שונא, עס איז דא אבעהאלטענער שונא, דהיינו לוי איז אשונא צו יהודה, אונ יהודה וויים ניט אז לוי איז זיין שונא, עס איז פארקערט לוי רעט מיט יהודה זייער גוט, אונ יהודה מיינט אז לוי איז זיין בעסטער גוטער פריינד, אין הארצין איז ער צו יהודה דער גרעסטער שונא, דר חילוק פון דיא ביידע ערלייא שונאים איז אזו. ראובן דארף ווייניג מורא האבען פאר דיא שנאה פון שמעון, ווייל ראובן וויים אז שמעון איז זיין שונא, היט ער זיך פון אים. אבער יהודה קען האבען דאס גרעסטע אומגליק פון זיין שונא לוי, ווייל יהודה מיינט אז לוי איז זיין גוטער פריינד, דערציילט יהודה צו לוי זיינע אלע סודות, אונ לוי קומט שטענדיג צוא יהודה אין שטוב אונ וויים וואס ביי יהודה אין שטוב איז צוא הערין וויים ער וועלכען אומגליק אויף אים צוברענגען, דאס האבען געזאגט דיא מלאכים צוא יעקב, מיר זענען געקומען צוא דיין ברודער, ער האט אונז געזאגט, ער איז ניט דיין הערר אונ דו ביזט ניט זיין קנעכט, נאר ער איז דיינער אברודער. נאר מיר זאגען דיר עס איז ליגען מיר זענען געקומען צו עשו צו דיינם אשונא, אבערנייוונג, פאר וואס גייט ער מיט פיר הונדערט מענטשין, געוויס צו אמלחמה מיט דיר, אונ וואס ער זאגט ער איז דיין ברודער דאס זאגט ער נאר ווענען דו זאלסט דיך ניט היטן פאר אים אונ דו זאלסט דיך ניט צו גרייטין צו אמלחמה מיט אים, ווערט ער קענען גרינג דיך מיט דיינע מענטשין הרגנן:

משלי יהודא

אנדערער שטאט אונ ער איז דארטען זייער רייך געווארן, אין אצייט יארען האט משה אנגעהובען וועלען קומען צו זיינע אלטערן אונ זיין משפחה, ער האט זיך דערמאנט וואס טוט מען מיט דעם שונא ראובן, אונ אז ראובן וועט זעהן משה איז איצט רייכר געווארן, וועט דאך די פיינדשאפט זיין נאך גרעסר פון פריער, קען זיין ראובן וועט פלוצלונג פאלן אויף אים אונ וועט אים הרגנן, ווייל ער וועט ניט קענען איין האלטן אין זיך די פיינדשאפט, הט משה אזוי געטאן, ער הט געשריבן אבריף צו ראובן, אזוי ווי איך וויים אז דו ראובן ביזט מיין בעסטר גוטער פריינד, אונ דו וועסט דיך געוויס פרייען מיט מיין הצלחה, שרייב איך דיר אז איך בין איצט רייכר פון פריער, אפילו איך האב געוואהנט ביז איצט צווישן שלעכטע מענטשן וום האבן מיך געוואלט הרגנן אונ אוועקנעמן מיין פארמעגן, הט מיר הקב"ה געהאלפן אונ פון זיי בין איך אלע טאג רייכר געווארן, איך זעה אז הקב"ה איז מיט מיר אונ ער היט מיך פון אלע אומגליקן אונ מאכט מיך גליקליכר, אונ ווייל איך וויים אז דו ביזט מיין בעסטר גוטער פריינד אונ דו וועסט דיך פרייען מיט מיין גליק דריבר שרייב איך דעם בריף צו דיר אונ מיר וועלן אונז ביידע באלד זעהן, ווייל איך וואלט גערען דיך געזעהן דו ביזט דאך מיין בעסטר פריינד, ווי ראובן הט בעקומן דעם בריף, הט ער שון ניט געקענט ארויסווייזען די פיינדשאפט פלוצלונג אויף משה, נאר ער הט געמוזט ווייזען אפאלשע פריינדשאפט צו משה אונ הט זיך געקושט מיט אים, דם זעלביגע איז געוועזן ביי יעקב מיט עשו, אפילו עשו איז געוועזן אגרויסר שונא צו יעקב, אבר נאר אין הארצן, ווי עס שטייט אין פסוק ויאמר עשו בלבו וגו', עשו הט געטראכט אין הארצן אז דר פאטר וועט שטארבן וועט ער הרגען זיין ברודער יעקב, דערוועיל הט עשו געוויזען פריינדשאפט צו יעקב, אונ ווייל יעקב הט מורא געהאט טאמער וועט עשו ניט קענען איין האלטן אין זיך די פיינדשאפט אזוי לאנג, דריבר איז ער אנטלאפען צו לבן, אונ ווען עס איז געקומען די צייט יעקב זאל גיין צוריק אהיים, הט ער זיך דערמאנט די פיינדשאפט פון עשו, הט יעקב געטראכט אז עשו וועט זעהן ער איז געקומען מיט אזוי אריכטהום וועט דיא פיינדשאפט נאך גרעסער ווערן, אונ טאמר פון כעס וועט ער אים פלוצלונג הרגנן, דריבר הט יעקב געשיקט צו עשו די שלוחים זיי זאלן זאגן צו אים, אזו הט געזאגט דיין קנעכט יעקב ווייל דו ביזט מיין אלטערר ברודר קומט דיר דעם כבוד צו זאגן צו דיר „מיין הערר" דו זאלסט וויסען עם לבן גרתי ואחר עד עתה איך בין ביז איצט געוועזן ביי אונזר פעטר לבן, געוויס האסטו געהערט פון אים וום פר אגרויסער שווינדלער ער איז, וועער עס הט מיט אים אגישעפט גייט אוועק פון אים אן אקאפעקע אונ מיר הט הקב"ה געהאלפען פון אים, איך בין געקומען צו אים

אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ
לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃
ח וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ
אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן
וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃
ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה

אונקלוס

אָתֵי לְקַדָּמוּתָךְ וְאַרְבַּע
מְאָה גַּבְרָא עִמֵּהּ׃
ח וּדְחֵיל יַעֲקֹב לַחֲדָא
וַעֲקַת לֵהּ וּפַלֵּיג יָת עַמָּא
דִּי עִמֵּהּ וְיָת עָנָא וְיָת
תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לִתְרֵין
מַשְׁרְיָן׃ ט וַאֲמַר אִם יֵיתֵי
עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא חֲדָא
וְיִמְחֵנַהּ וִיהֵי (נ״י וְיִמְחֵנַהּ

תו"א ויירא יעקב מאד ברכות ד סנהדרין לח:

רשב"ם

לכבודך. זהו עיקר פשוטו. וכן גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו: (ח) ויירא יעקב. בלבו אע"פ שהראה לשלוחים כי לכבודו מתכוין הוא לא האמין שמחשבת עשו לטובה אלא לרעה: ויצר. מגזרת צרור את המדינים. וכן הוא ותקל גברתה. מן קלל: ויחץ. מן אשר חצה משה: (ט) לפלימה. שיהיו רחוקים המחנות זה מזה ואם יראו פורענות יברחו: המחנה האחת. ל'

בעל הטורים

שיתחברו עתה השור והחמור הטמא והטהור יחדיו: (ח) ויירא יעקב. אע"פ שנאמר לו והיה זרעך כעפר הארץ אפשר שיתקיים בזרע אחר

שפתי חכמים

בעלמן אבל אני בא ג"כ בעלמי וכ"ז בעבור שאני שלם עמך: ו דא"ל"כ עשו ל"ל והלא אין לו אלא אח א' אלא עשו המפורסם בתכלית הרשעה רא"ם. ועי"ל דק"ל הל"ל באנו אל עשו אחיך ולא אל אחיך אל עשו כמו דכתיב בתחלת הפ' אל עשו אחיו וק"ל. ומהרש"ל פי' אל אל ל"ל וא"ל למה אמר לאדוני לעשו י"ל הוא לוה להם לעשות תואר ללשון אבל כשהשיבו לו תשובה מה להם לתאר אלי לכך מדקדק וכו' עכ"ל: ז וא"ת והלא כבר הבטיחו הקב"ה בלאתו מבית אביו והשיבותיך אל האדמה הזאת כבר תירץ בגמרא [ברכות ד' וסנהדרין לח] שמא יגרום החטא. ועי"ל דההבטחה לא היתה אלא והשיבותיך אל האדמה הזאת כלומר להביאו אל א"י אבל לא הבטיחו שיביאו אל בית אביו [וע' בהרא"ם והר"ן וג"א ומ"י]: ח י"ל דיעקב היה ירא שמא יהרוג את עשו וילחק ילטער ביותר לפי שהיה אוהב לעשו כי בחזקת כשרות היה עשו בעיני ילחק ויקלל את יעקב תנחומא. א"נ י"ל דיעקב ודאי לא היה ירא שמא יהרוג את עשו דקי"ל הבא להרגך השכם להרגו אלא שיעקב הי' מתירא שמא יהרוג הוא אנשים של עשו ואולי הם לא באו להרוג את יעקב אלא אנשים של יעקב רק עשו בא להרוג את יעקב ואע"פ שאנשיו של עשו היו רודפין אחר אנשיו של יעקב וכל אדם ניתן להציל את הנרדף בנפשו של רודף מ"מ

רש"י

אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע ו עודנו בשנאתו (ב"ר פ' ע"א): (ח) ויירא ויצר. ויירא שמא ז יהרג (ב"ר ותנחומא) ויצר לו אם יהרוג הוא את ח אחרים: (ט) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ול' נקבה. (תהלים כ"ז) אם תחנה עלי מחנה הרי לשון נקבה (לקמן לג) המחנה הזה לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה (לעיל יט) השמש יצא על הארץ (תהלים יט) מקצה השמים מוצאו הרי לשון זכר (מ"ב ג) השמש זרחה על המים הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א) והנה רוח גדולה באה הרי לשון נקבה ויגע בארבע פנות הבית הרי לשון זכר (מ"א יט) ורוח גדולה וחזק מפרק הרים הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש (במדבר טז) ואש יצאה מאת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ויירא יעקב. ירא היה שיועיל לעשו זכות שכבד אב ואם והוא לא קיים כבר עברו עשרים שנה. אי נמי שיועיל לו זכות ארץ ישראל והוא היה בחוצה לארץ: ויצר לו. מיצר היה על שהיה ירא מעשו לאחר שהבטיחו הקב"ה מהרב אליאב הכהן ז"ל. ד"א ויירא כדפרישית ויצר לו לפי ששמע שהיה בא לקראתו לתרגו ומתחלה אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה וגו' אמר א"כ יצחק אבי ודאי מת ולהא ניחא הא דקאמר אלהי אבי יצחק אע"פ שאין מיחדין שם הקב"ה על אדם כל זמן שהוא חי:

ליקוטי יקרים

(ח) ויירא יעקב מאד וגו'. דר אור החיים שרייבט ווי יעקב האט גיהער"ט פון דיא מלאכים אז זייא ווייסען נים וואס דיא הא"ץ פון עשו טראכט, גוט צו יעקב אדער שלעכט, האט יעקב נים געוואוסט וואס ער זאל טאהן, עד זאל הייסען זיינע מענטשין אנטאהן זייער געווער אונ שטיין גרייט צוא מלחמה, טאמער איז די הארץ פון עשו גוט צו אים, אונ וויא עשו וועט זעהן אז אלע מענטשין פון יעקב שטייען גרייט צו מלחמה, געווים מיט אים, וועט ער בייז ווערן אויף יעקב אונ עם וועט זיך דערוועקין פריערדיגע פיינדשאפט נאך שטארקער, ווייל עשו וועט רעכענן, יעקב וויל אים הרגנן, זאל יעקב נים שטיין גרייט צו מלחמה, טאמער קומט עשו צו מלחמה, וועט

פירוש לתורת אלהים

אונ האבן צו אים גזאגט דו האסט גזאגט ער איז דיין ברודר אבער ער איז זיך מיט דיר נוהג אזו ווי עשו ער האט נאך אויף דיר גרוס פיינדשאפט וגם אונ אויך ער גייט קעגין דיר אונ פיר הונדערט מאן זענען מיט אים: (ח) ויירא הט זיך יעקב זייער גפארכטען ויצר לו אונ עס הט אים באנק גיטאן. רש"י שרייבט יעקב האט זיך גיפארכטען טאמער וועט ער געהרגת ווערען אונ עס האט אים באנק געטאן אז ער וועט הרגנן אנדערע ויחץ אונ ער האט צו טיילט דם פאלק וואס מיט

אים ואת אונ די שאף אונ די רינדר והגמלים אונ די קעמלען לשני מחנות אויף צווייא שארין: (ט) ויאמר

משלי יהודא

אן אקאפעקע ניהי לי שור וחמור וגו', אונ איך קום פון אים מיט אקסען אונ אייזלען אונ שעפסען אונ קנעכט אונ דינסטען, ואשלחה להגיד לאדוני, דאס שיק איך צו דיר זאגען, ווייל איך וויים דו ביזט מיין בעסטער גוטער פריינד, וועסטו דיך געווים פרייען מיט מיין גליק, אונ איך וועל ביי דיר געפינען חן, ווייל דו וועסט זעהן אז איך האלט דיך פר אזו אגוטען פריינד, דריבר האט יעקב גערעכענט איצט וועט עשו נים קענען ארויסווייזען זיין פיינדשאפט אונ אים פלוצלונג הרגנן, וויא דיא ענדע איז געווען:

ספר הישר

דר ציילט מיר זענן געקומן צו דיין ברודר אונ האבן אים געזאגט אלע רייד ווס דו האסט אונז גיזאגט אונ עשו הט אונז אזו אונ אזוי גיענטפערט אונ ער גייט מיט פיר הונדערט מענטשין אקעגין דיר.

ועתה

וּתְהֵי) מַשְׁרִיתָא דְתִשְׁתְּאַר לְשֵׁיזָבָא׃
י וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵהּ דְאַבָּא אַבְרָהָם וֶאֱלָהֵהּ דְאַבָּא יִצְחָק יְיָ דִי אֲמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ וּלְיַלָּדוּתָךְ
תו"א והיה המחנה סנהדרין לט:

הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃
י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהֹוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ

בעל הטורים

שיוליד אחר כן: (י) ואיסיבה. מלא יו"ד התפלל שיעמדו לו י' נסיונות
יא סערה עושת דברו. ורוח באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית:

רשב"ם

נקבה הוא כדכתיב אם תחנה עלי מחנה: הנשאר. ל' זכר. הרבה מצינו תיבות פעמים זכר פעמים נקבה. כמו השמש יצא על הארץ. ותך השמש.
(י) אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק. שהבטחתני בל' זה בצאתי מבאר

רש"י

ה' לשון נקבה (תהלים קד) אם לוהט לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו כי אלחם עמו ט התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה. לדורון. ותעבור המנחה על פניו. לתפלה. אלהי אבי אברהם. למלחמה. והיה המחנה הנשאר לפליטה: (י) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופחד יצחק ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו'. אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך. ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך י ושם נגלית אלי
לפליטה א"כ ש"מ דקאי על המלחמה להכי מפרש אלחם עמו: י

שפתי חכמים

אם יכול להציל באחד מאיבריו והרגו נהרג עליו ויעקב היה ירא שמא יהרוג אותן מכח בלבול המלחמה אע"פ שהיה יכול להציל באחד מאיבריהם. יש מקשים למה ירא יעקב שמא יהרג והא עשו אמר יקרבו ימי אבל וגו' ויצחק היה עודנו חי ועוד יש להקשות האיך שלא את אליפז שירדוף אחר יעקב ויהרגהו לכן נראה שמה שאמר עשו יקרבו ימי אבל וגו' אבל כל זמן שיהיה אביו חי לא יהרגהו היינו כשיהיה אצל יצחק אבל כשיהיה במקום אחר יהרגהו [עיין במ"י]: ט ר"ל כי אלחם עמו אזי בודאי יהיה פנאי למחנה שנייה לםמלט. ומהרש"ל כתב נראה דמדקדק מדלא כתיב אולי וכתיב והיה משמע דבע"כ וכל זה מדקדק כדי לקיים הדרש שהתקין עצמו לג' דברים [נח"י] דא"א לפרש אולי דא"כ יותר היה מסתבר לקבץ הכל למחנה א' ולהלחם עמו אולי יתגבר עליו ברוב עם בשלמא אם המחנה הנשאר בעל כרחו תהיה לפליטה שפיר עבד שחלק לשני מחנות כי מוטב לתפוס את ודאי ההצלה למחנה הנשאר אע"פ שהמחנה האחת תהיה יותר בסכנה מלכנום בספק סכנה לכולם ולספק הצלה לכולם. ומפרש שלשתן מן המקראות ומלחמה מפרש מן המחנה הנשאר
י וכך אמר לו כיון שהבטחתני להיות עמי כשאבא אל ארץ אבותי אם

פירוש לתורת אלהים

אונ ער הט גזאגט אם אז עשו וועט קומן צו איין מחנה אונ וועט אים שלאגען והיה וועט זיין דאס גיבליבענע מחנה צו אנטרינונג ווארום איך וועל מיט אים מלחמה האלטען. רש"י שרייבט יעקב האט זיך אן גגרייט צו דריי זאכן ער האט אים אמתנה גשיקט טאמר וועט ער אים דורך דר מתנה איבר בעטן אונ טאמר וועט די מתנה ניט העלפן הט ער זיך אן גברייט מלחמה צו האלטן אונ הט זיך אן גברייט תפלה צו טוען צו גאט: (י) ויאמר האט יעקב גזאגט אלהי אבי דער גאט פון מיין פאטער אברהם ואלהי אבי אונ דער גאט פון מיין פאטער יצחק יי דר גאט וואס האט צו מיר גזאגט שוב קער ווידר צו דיין לאנד אונ צוא דיין גבירד אונ איך וועל מיט דיר גוטס טוען. רש"י שרייבט פר ווס האט ער דא גזאגט ואלהי אבי יצחק אונ אז ער הט גרעט מיט לבן הט ער גזאגט ופחד יצחק אונ ווידר פון דעסט וועגען דער מאנט ער ווידר דער שם אונ זאגט יי האומר אלי דר תירוץ איז אזו הט יעקב גזאגט פר הקב"ה צוויי הבטחות האסטו

ליקוטי יקרים

דאך עשו אים הרגנן מיט זיינע ווייבער אונ קינדר, אונ וועט אלץ נעמן געפאנגן, דריבר הט יעקב צוטיילט זיינע מענטשין אוף צוויי מחנות, איין מחנה דיא ערשטע זענען געשטאנען אן גיווער, די אנדערע מחנה זענן גיווען אנגעטאהן מיט גיווער, דריבר הט יעקב געזאגט איך וועל זעהן וואס עשו וועט טאהן, איב ער וועט קומן צו די ערשטע מחנה וואס האבן קיין גיווער אונ ער וועט זיי גאר קיין שלעכטס טאהן, וועט דיא אנדערע מחנה געשווינט אוסטאהן די גיווער, אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו, אונ אוב עשו וועט קומען צו די ערשטע מחנה אונ ער וועט זיי שלאגין, ווייל זיי האבען קיין גיווער וועט ער זייא קענען שלאגין, והיה המחנה הנשאר לפליטה. וועט דיא געבליבענע מחנה גערעטעט ווערין, ווייל זיי האבן גיווער וועלן זייא מיט עשו האלטין מלחמה אונ וועלן גירעטעט ווערין. אונ וואס עס שטייט אין פסוק ויירא יעקב מאד, יעקב הט שטארק מורא געהאט, ויצר לו, אונ ער הט זיך מצער גיוועז, קענען מיר זאגן, ווארום איידר יעקב איז אוועקגעגאנגען פון זיין היים הט די מוטר צו אים געזאגט איך האב גיהערט אז דיין ברודר עשו הט געזאגט ער וועט ווארטין ביז דיין פאטער וועט שטארבן נאכדעם וועט ער דיך הרגנן, הט יעקב געוואוסט אזו לאנג ווי זיין פאטער לעבט איז ער זיכער מיט זיין לעבין, איצט אז יעקב הט גיהערט עשו קומט אוף אים צו א מלחמה, געווים מיינט ער אים צו הרגנן, איז דאך אצייכין אז זיין פאטער איז געשטארבן, דריבער הט יעקב מורא געהאט טאמער וועט עשו אים הרגנן, ויצר, אונ ער הט גיהאט צער וואס זיין פאטער איז געשטארבן, נאר אין אמת הט יצחק געלעבט, אונ וועגין דעם האט עשו מיט גענומן פיר הונדערט מענטשין עס זאל ווערן א מלחמה אונ אין די מלחמה וועט איינר פון זיינע מענטשין אים הרגנן, וועט ער קענן זאגען צום פאטער ער איז נאר נים שולדיג, יעקב איז אין דיא מלחמה געהרגת געווארען אונ ער האט נים געוואוסט:

ספר הישר

ועתה אונ אצונד זיי וויסען דר פון אונ זעה ווס דו זאלסט טאן. אז. טוא תפלה צו גאט ב"ה ער זאל דיך מציל זיין פון אים. ויתפלל אונ יעקב האט תפלה געטאן צו גאט ב"ה אונ האט געזאגט איך בעט דיך גאט ב"ה הער פון דר וועלט דר גאט פון מיין פאטער

וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא

אונקלוס

וְאוֹטֵב עִמָּךְ: יא זְעִירָן זָכְוָתַי מִכֹּל חִסְדִּין וּמִכָּל טַבְוָן דִּי עֲבַדְתָּ עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יְחִידִי עֲבָרִית יָת יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לִתְרֵין (נ״י לְתַרְתֵּין) מַשְׁרְיָן: יב שֵׁזְבְנִי כְעַן מִידָא דְאָחִי מִידָא דְעֵשָׂו אֲרֵי דָחֵיל אֲנָא

תו״א קטנתי מכל שבת לב תענית כ :

רשב״ם

שבע ויאמר אני ה׳ אלהי אברהם אביך וגו׳ ואלהי יצחק : (יא) קטנתי מכל. סלהיות לי החסדים וגו׳ וכן קטן מהכיל את העולה ואת השלמים ולפי שעשית לי חסדים ואמת יותר מן הראוי לי ואני עדיין לא קיימתי נדרי ולא עבדתיך כראוי לכך אני ירא אע״פ שהבטחתני שאינך דן את האדם אלא לפי מעשיו כמו שמצינו בחזקיה שאמר לו הנביא מת אתה ולא תחיה ואעפ״כ בתפלת חזקיה הוסיף הקב״ה על ימיו חמש עשרה שנה : (יב) פן יבא והכני. לפי

בעל הטורים

של אברהם : (יא) קטנתי. יו״ד כפופה אע״פ שנתברכתי ביו״ד ברכות ירא אני שמא יגרום לי החטא : במקלי. בגי׳ יעקב פי׳ בגופי לבדי. ד״א בזכות יעקב עברו ישראל את הירדן : (יב) הצילני נא מיד. ר״ת המן רמז להמן שילא להכות אם על בנים כדכתיב טף ונשים. והכני ב׳ במס׳. הכא ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני גבי גלית לומר מה יעקב נתיירא אף דוד נתיירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכשם שיעקב ניצל מעשו אף דוד ניצל מגלית וזכות יעקב עמד לדוד וכשם שגבי דוד היה מלחמה אף יעקב הכין עצמו למלחמה שהתקין עצמו לג׳ דברים : אם על בנים. ב׳ במס׳ הכא ואידך אם על בנים רוטשה בסנחריב מלך אשור שאמר להשחית את ישראל כמו עשו שבא להלחם

שפתי חכמים

כן כשאמות בדרך נמלא שלא נתקיימה כי הבטחתך : כ ר״ל מכל החסדים היינו בשביל החסדים ואת עבדך היינו בעשית עמי ומפ׳ דאת פי׳ עם : ל דאי היה טעם בשביל מיעוט זכיות לחוד בשביל זה לא פי׳ צריך לירא דקיימא לן אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון לכך הוצרך לפרש נמי הטעם של שמא יגרום החטא ואי היה הטעם של שמא יגרום החטא לחוד ה״א דמשום זה נמי לא היה לו לירא דזכיותיו יהיו מכריעין לו על חובותיו לכך הוצרך נמי לפ׳ הטעם של מיעוט זכיות ואם כן בשביל ב׳ טעמים אלו היה ירא : מ קשה לרש״י וכי בשביל שהקדוש ברוך הוא אמת יתמעטו זכיותיו כדפירש רש״י לעיל גבי זכיותי וכו׳ וגם מה שפי׳ ששמרת לי במקום ועשית משום דבדבור אינו נופל לשון עשייה אלא לשון שמירה ושמירתו הוא עשייתו : נ ולפ״ז פי׳ ועתה וגו׳ כמו ועוד פי׳ שעשה לו שתי טובות א׳ שנבקע לו הירדן והשני ב׳ מחנות מה שאין כן לפשוטו אין כאן אלא חסד אחד :

רש״י

בשם המיוחד לבדו שנאמר ויאמר ה׳ אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו׳ בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי מכל החסדים. (שבת לג) נתמעטו זכיותי ע״י החסדים והאמת כ שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ל ויגרום לי להמסר ביד עשו : ומכל האמת. אמתת דבריך מ ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני : כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה נתן מקלו בירדן נ ונבקע הירדן : (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) כי ירא אנכי אותו. שאלה מסרוניתא היאך ירא מעשו אחר שהבטיחו הקב״ה. ענה ת״ח אחד תשובה בצדה שאמר כי במקלי עברתי את הירדן הזה כלומר כשהבטיחני הקב״ה לא הייתי כי אם בעצמי ועתה הייתי לשני מחנות ולכן אף אם [אני] איני ירא ממנו שהבטיחני הקב״ה אמנם ירא אנכי פן יבא והכני אם על בנים כי על האם ועל הבנים לא הבטיחני וכו׳ :

פירוש לתורת אלהים

מִיר מַבְטִיחַ גְוֶועֶן בְּשַׁעַת אַז אִיךְ בִּין אַרוּס גְגַאנְגֶען פוּן מַיין פָאטֶערְס הויז גִיזָאגְט דֶענְסְטְמָאל הָאסְטוּ מִיר גְזָאגְט אֲנִי יְיָ אוּנ דָארְטֶען הָאסְטוּ מִיר גְזָאגְט וְשְׁמַרְתִּיךָ דָאס אִיז טַייטְשׁ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶען אִין אַלֶע וֶועגֶען וואוּ דוּ וֶועסְט גֵיין אוּנ דִי אַנְדֶערֶע הַבְטָחָה הָאסְטוּ מִיר מַבְטִיחַ גְוֶועןן בְּשַׁעַת אִיךְ בִּין גְוֶועןן בַּיי לָבָן אוּנ דָארְטֶען הָאסְטוּ דִיךְ צוּ מִיר בַּוִויזֶען מִיט דֶעם שֵׁם הַמְיוּחָד אַלֵיין אַזוֹ וִוי עֶס שְׁטֶייט אִין פָּסוּק וַיֹּאמֶר דָס אִיז טַייטְשׁ קֶער דִיךְ ווידֶער צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דַיינֶע עֶלְטֶערֶן אוּנ אִיךְ וֶועל מִיט דִיר זַיין מִיט דִי צְוַויי הַבְטָחוֹת קוּם אִיךְ הַיינְט פַאר דִיר : (יא) קָטֹנְתִּי אִיךְ בִּין וָוארֶען גְמִינֶערְט פוּן מַיינֶע זְכִיּוֹת מִכֹּל מַחֲמַת דֶעם גְנָאד אוּנ דֶעם אֱמֶת וָוס דוּ הָאסְט מִיט דַיין קְנֶעכְט שׁוֹין גְטָאן כִּי וָוארוּם נָאר מִיט דֶעם שְׁטֶעקִין בִּין אִיךְ אִיבֶּער גִיפָארֶען דֶעם יַרְדֵּן אוּנ מַיין אֵייגִינְס הָאבּ אִיךְ גָאר נִיט גִיהַאט וְעַתָּה אוּנ הַיינְט בִּין אִיךְ גְוָוארֶען צְוֵייא מַחֲנוֹת אוּנ טָאמֶער זִינְד דִי צַייט פוּן דִי הַבְטָחָה הָאבּ אִיךְ גִיזִינְדִיגְט אוּנ קֵיין זְכִיּוֹת הָאבּ אִיךְ שׁוֹין אוֹיךְ נִיט דְרוּם הָאבּ אִיךְ מוֹרָא טָאמֶער וֶועט דֶער חֵטְא גוֹרֵם זַיין אִיךְ זָאל אִיבֶּער גִיעֶנְטְפֶערְט וֶוערֶען אִין דִיא הֶענְד פוּן עֵשָׂו דְרוּם בֶּעט אִיךְ דִיךְ : (יב) הַצִּילֵנִי נָא זַייא מִיךְ מַצִּיל מִיַּד אָחִי פוּן מַיין בְּרוּדֶער פוּן הַאנְד פוּן עֵשָׂו. רש״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט עֶר גְזָאגְט זַיי מִיךְ מַצִּיל פוּן מַיין בְּרוּדֶער וָוס עֶר אִיז זִיךְ מִיט מִיר נִיט נוֹהֵג וִוי אַבְּרוּדֶער נָאר אַזוֹ וִוי עֵשָׂו כִּי יָרֵא אָנֹכִי וָוארוּם אִיךְ פָארְכְט מִיךְ פַאר אִים פֶּן יָבוֹא טָאמֶער וֶועט עֶר קוּמֶען אוּנ וֶועט מִיךְ שְׁלָאגֶען דִיא

ספר הישר

אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק דוּא אַלֵיין הָאסְט מִיר גֶעזָאגְט בְּשַׁעַת אִיךְ בִּין אַרוּס גֶעגַאנְגֶן פוּן מַיין פָאטֶערְס הויז דָס אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּן דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אִיךְ וֶועל זַיי מֶערֶען ווִי דִיא שְׁטֶערִין אִין הִימֶעל אוּנ אִין דִיר וֶועלֶען זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת פוּן דֶער עֶרְד אוּנ דוּא נָאם ב״ה הָאסְט מְקַיֵּים גֶעוֶוען דַיינֶע רֵייד אוּנ הָאסְט מִיר גֶעגֶעבֶּן קִינְדֶער אוּנ אִיךְ פִיל עֲשִׁירוּת אוּנ

וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ
הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־
זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר
מֵרֹב׃ שני יד וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו
אָחִיו׃ טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים
עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים
עֶשְׂרִים׃ טז גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם

אונקלוס

מְנֵהּ דִּילְמָא יֵיתֵי
וְיִמְחִנַּנִי אִמָּא עַל בְּנַיָּא׃
יג וְאַתְּ אֲמַרְתָּ אוֹטָבָא
אוֹטִיב עִמָּךְ וְאֶשַׁוֵּי יָת
בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּחַלָּא דְיַמָּא
דִּי לָא יִתְמְנוּן מִסְּגֵי׃
יד וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא
הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאַיְתִי
בִּידֵהּ תִּקְרֻבְתָּא לְעֵשָׂו
אֲחוּהִי׃ טו עִזֵּי מָאתָן
וּתְיָשַׁיָּא עֶסְרִין רְחֵלִין
מָאתָן וְדִכְרִין עֶסְרִין׃
טז גַּמְלֵי מֵנִקְתָא וּבְנֵיהוֹן
תו"א רהגים מאתים הילין ק"ז :

בעל הטורים

עם יעקב וכן לא תקח האם על הבנים רמז לגלויות : (יד) מן הבא בידו מנחה לעשו . ששלח לו אבנים טובות שאדם צורר בידו : מנחה . בגימ' אבנים : (טו) עזים מאתים . כל הפסוק מסיים במ"ם וכן פסוק ומנחתם ונסכיהם שבשביל הבהמות ששלח לעשו הם תק"נ קרבנות בשנה (טז) ובניהם . לפי פשוטו בניהם ממש והיו בהם זכרים :

רשב"ם

שקטנתי מכל החסדים כאשר פירשתי : (יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך . אע"פ שאין אתה מחויב לקיים לי הבטחתך שהרי קטנתי וגו' אעפ"כ עשה למען כבוד שמך שתתקיים הבטחתך כמו שאמר משה להקב"ה כשרצה לכלות את ישראל למה יאמרו מצרים ברעה . ובמקום אחר מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם במדבר וגו' ואמר לו הקב"ה סלחתי כדברך וינחם ה' על הרעה :

רש"י

אחי שאין נוהג עמי כאח ם אלא כעשו הרשע : (יג) היטב איטיב . היטב בזכותך איטיב ע בזכות אבותיך (ב"ר): ושמתי את זרעך כחול הים. והיכן א"ל כן והלא לא א"ל אלא (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ . אלא שא"ל (שם) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם פ אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים: (יד) הבא בידו. צ ברשותו וכן (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו. ומ"א מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאם בידו ד"א מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקה מנחה : (טו) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים צריכות עשרים תישים וכן כולם הזכרים כדי צורך הנקבות . ובב"ר דורש מכאן לעונה האמורה בתורה הטיילים בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון . אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל לפי שהם פנוים ממלאכה דרכן להרבות תשמיש לעבר עשר נקבות ובהמה משנתעברה ק אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ד' נקבות ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר. ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר : (טז) גמלים מיניקות ובניהם שלשים .

שפתי חכמים

ס ה"נ מדקדק מדכתיב תרי זימני מיד שאין שייך לומר תואר הא' כשמדבר עם הקב"ה . מהרש"ל : ע ואע"פ דאמרי' דברה תורה כלשון בני אדם הכא מוכח לדרשה בא דהל"ל היטב איטיב לנוכח כמו הענק תעניק וכו' ולא כהרא"ם שפי' היכא דאיכא למדרש דרשינן וא"ת הא לעיל פירש"י שיעקב היה אומר נתמעטו זכיותי וי"ל דכאן ודאי לא היה מתפלל בשביל זכיותיו אלא בשביל זכות אבותיו לכך מפרש נמי איטיב בזכות אבותיך וק"ל : פ מכאן נמי משמע דאת אשר דברתי לך קאי על אברהם כדפרש"י כפ' וילא דאל"כ קשה והלא לא אמר ליעקב כן : צ וקשה א"כ למה אמר בידו לכך הביא ומ"א כו' . ועוד"ק דהי"ל לפי כ"א בשמו לכך אמר ד"א מן החולין אך עכ"ז ק' דחולין כבר הן בידו ל"ל לכל הפירושים . מהרש"ל : ק [נח"ין] כוונת הרב דדרך הטבע לכל בעל חי להרבות בתשמיש לפי הנאתו ולפי הפנאי שלו לכך התיש והאיל יש להם פנאי כל היום נתן להם עשר נקבות או למלאות תאותם או להרבות ולדות לבעליהם וכן לכולם לפי הפנאי שלהם וא"כ הוקשה להרב והלא התיש והאיל

פירוש לתורת אלהים

מוטר מיט די קינדר : (יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ אונ דו האסט גזאגט הֵיטֵב איך וועל מיט דיר גוטעס טאהן וועגן דיין זכות אֵיטִיב עִמָּךְ איך וועל מיט דיר גוטעס טאהן וועגן דעם זכות פון דיינע עלטערן וְשַׂמְתִּי אונ איך וועל טאן דיינע קינדר כְּחוֹל הַיָּם ווי דם זאמד פון דעם ים אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב ווס זאל ניט קענן גציילט ווערן פון וועגן פילקייט : (יד) וַיָּלֶן אונ יַעֲקֹב האט דארטן גנעכטיגט די זעלביגע נאכט וַיִּקַּח אונ ער הט גנומן מִן הַבָּא בְיָדוֹ פון דעם ווס איז גקומן אין זיין רשות מִנְחָה אַמַתָּנָה לְעֵשָׂו אָחִיו צו זיין ברודר עֵשָׂו. דער מדרש שרייבט מִן הַבָּא בְּיָדוֹ איז טייטש פון דיא זאכען וואס מען בינד דאס איין אין אבינדל אונ מען טראגט דאס אין דיא הענד דאס מיינט מען אֲבָנִים טובות אונ פעריל : (טו) עִזִּים מָאתַיִם ציגן צוויי הונדערט וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים אונ זכרים פון ציגן צוואנציג רְחֵלִים מָאתַיִם אונ שאף צווייא הונדערט וְאֵילִים עֶשְׂרִים אונ צוואנציג ווידר : (טז) גְּמַלִּים דרייסיג זייגנדיגע קעמלען אונ

ספר הישר

אונ עס איז מיר נים גיפינערט געווארען קיין שום זאך . אונ נאך דעם אז דוא האסט מיר געזאגט אז איך זאל זיך אום קערין צוא מיין פאטער אונ וועסט מיר טאן פיל גוטס . בעט איך דיך נאס ב"ה דו זאלסט מיך מציל זיין פון מיין ברודר עשו אונ איב איך

שְׁלֹשִׁ֑ים פָּר֤וֹת אַרְבָּעִים֙ וּפָרִ֣ים
עֲשָׂרָ֔ה אֲתֹנֹ֣ת עֶשְׂרִ֔ים וַעְיָרִ֖ם
עֲשָׂרָֽה׃ יז וַיִּתֵּן֙ בְּיַד־עֲבָדָ֔יו עֵ֥דֶר עֵ֖דֶר
לְבַדּ֑וֹ וַיֹּ֤אמֶר אֶל־עֲבָדָיו֙ עִבְר֣וּ לְפָנַ֔י
וְרֶ֣וַח תָּשִׂ֔ימוּ בֵּ֥ין עֵ֖דֶר וּבֵ֥ין עֵֽדֶר׃
יח וַיְצַ֥ו אֶת־הָרִאשׁ֖וֹן לֵאמֹ֑ר כִּ֣י יִֽפְגָּשְׁךָ֞
עֵשָׂ֣ו אָחִ֗י וּשְׁאֵֽלְךָ֙ לֵאמֹ֔ר לְמִי־אַ֙תָּה֙
וְאָ֣נָה תֵלֵ֔ךְ וּלְמִ֖י אֵ֥לֶּה לְפָנֶֽיךָ׃
יט וְאָמַרְתָּ֙ לְעַבְדְּךָ֣ לְיַעֲקֹ֔ב מִנְחָ֥ה

תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבְּעִין
וְתוֹרֵי עַסְרָא אַתְנָן
עֶסְרִין וְעִילֵי עַסְרָא׃
יז וִיהַב בְּיַד עַבְדּוֹהִי
עֶדְרָא עֶדְרָא בִּלְחוֹדוֹהִי
וַאֲמַר לְעַבְדּוֹהִי עִבָרוּ
קֳדָמַי וּרְוָחָא תְּשַׁוּוֹן בֵּין
עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא׃
יח וּפַקִּיד יָת קַדְמָאָה
לְמֵימַר אֲרֵי יְעָרְעִנָּךְ עֵשָׂו
אָחִי וְיִשְׁאֲלִנָּךְ לְמֵימַר לְמָן
אַתְּ וּלְאָן אַתְּ אָזֵל וּלְמָן
אִלֵּין דִּקְדָמָךְ׃ יט וְתֵימַר
דְּעַבְדָּךְ דְּיַעֲקֹב
תִּקְרֻבְתָּא הִיא דִּמְשַׁלְחָא

רשב"ם

(יז) ורוח תשימו. דרך כבוד הוא למחמת הרבה זה אחר זה: (יח) למי אתה. עבד. והם השיבו לעבדך ליעקב: (יט) מנחה. כמו שפירשתי בפ' בראשית:

בעל הטורים

וחוץ התמידים כדמפרש בפ' פנחס והם ח' ממינן כנגדם מלכו שמונה מלכים באדום לפני מלך מלך בישראל ד"א לכך מסיים הכל במ"ס לפי שכל הבהמות ששלח לו היו בעלי מומים שלא יקריב מהם קרבן: (יז) ורוח. ב' הכא ואידך רוח והצלה יעמוד ליהודים רמז לדורות הבאים שיתנו דורון לשריהם: (יח) ויצו את הראשון. ד"פ את כנגד ד' מלכיות: ולמי. ג' במס'. דין ואידך ולמי כל חמדת ישראל. ולמי אני

שפתי חכמים

אף שיש להם פנאי כל היום מ"מ לאו כל דעה הוא שיכין שיש לבעלים ריוח כשישמש עם הרבה נקבות ואולי ימלא תאותו עם נקבה אחת וישמש עמה כמה פעמים שיתאוה ועז"פ ובהמה וכו' ומוכרח לפרש ממנה וילך אל השניה והשלישית וכו' והרא"ם דרך אחרת לו והאדם יראה לעינים ויבחר בין דברי לדבריו ועיין בכתובות דס"ב דבפנאי תליא מילתא: ר ר"ל גם בניהם היו ל' דאל"כ הרי בא להגדיל הדורון ולמה כולן במספר יחד עם הבנים ואין הבנים נחשבים אלא אמותיהן אלא שרש המקרא כאלו כתיב גמלים מיניקות שלשים וכו': ש א"כ א"ש דכתיב שלשים אחר בניהם להורות שבין הכל היו ל' והא דלא הזכיר מנין הזכרים בפירוש ומספר הנקבות בפירוש משום שלנועין בתשמיש וכו' [מהרש"ל] ובניהם עמהם ר"ל גם בניהם ל' וקשה א"כ הי"ל גבי בניהם ג"כ שלשים כמו גבי גמלים ע"כ הביא ומ"א שכולם היו שלשים וא"ל א"כ למה לא מפרש לן כמה היו הנקבית וכמה היו הזכרים ל"פ ולפי וכו' וה"ל ט"ו זכרים וט"ו נקבות: א לא לפניו ממש מדכתיב בסמוך ותעבור וכו' והוא לן ואי לא היו מיעקב אלא דרך מועט אז היו לין כולן במלון אחד. וזה נמי א"א שהיה יותר מדרך יום דהא בו ביום היה יעקב נותן לעשו את המנחה כמו שמוכח מן המקראות הבאים אחרי כן: ב מדיעקב נוה להם לומר והנה גם הוא אחרינו א"כ ודאי גם להם אמר כן עברו לפני ואני אבא אחריכם: ג ר"ל עדר אחר עדר באורך דאלו ברוחב מאי ראשון שני ושלישי שייך ביה הא כולם ראשונים נקראו: ד ר"ל למי השני כפשוטו כמ"ש

רש"י

ובניהם ר עמהם. ומ"א ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה ש ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב (ב"ר): ועירים. המורים זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות א ואני אבא ב אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חבירו ג מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע ולתווהו על רבוי הדורון: (יח) למי אתה. של מי אתה מי שולחך ותרגומו דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם למי המנחה הזאת ד שלוחה למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של כמו (לעיל לא) וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי הוא (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה של ה': (יט) ואמרת

פירוש לתורת אלהים

זֵייעֶרֶע קִינְדֶער זֶענֶען אוֹיךְ גִיוֶועֶן מִיט זֵייא. דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט וּבְנֵיהֶם דָאס מֵיינְט מֶען זֵייעֶרֶע זְכָרִים צוּ אִיטְלִיכֶר נְקֵיבָה הָאט עֶר גִנוּמֶן אַזָכָר פָּרוֹת אַרְבָּעִים פֶּערְצִיג קִיה וּפָרִים עֲשָׂרָה אוּנ צֶעהֶן אָקְסִין אֲתוֹנוֹת עֶשְׂרִים צְוַואנְצִיג אֵייזְלֶין וַעְיָרִים עֲשָׂרָה אוּנ צֶעהֶן זְכָרִים פוּ אֵייזְלֶען: (יז) וַיִּתֵּן בְּיַד אוּנ עֶר הָט זֵיי גֶגֶעבְּן זַיינֶע קְנֶעכְט עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ אִיטְלִיכֶן מִיט זַיינֶע סְטַאדֶעס בַּזוּנְדֶר וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט צוּ זַיינֶע קְנֶעכְט עִבְרוּ לְפָנַי פָארְט אִיבֶּר פַּר מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען נָאךְ אַיךְ וְרֶוַח אוּנ אֶדֶרְוַויטֶערוּנג זָאלְט אִיר טָאן צְוִוישֶׁן אֵיין סְטַאדֶע אוּנ צְוִוישֶׁען דֶר אַנְדֶערֶר סְטַאדֶע. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט זֵיי אָן גִזָאגְט אֵיין סְטַאדֶע פוּן דֶר אַנְדֶרֶר זָאל זַיין וַוייט וִוי מֶען קָאן מִיט אֵיין אוֹג דֶער זֶעהֶן עֶס זָאל וֶוערֶן זַאט דָאס אוֹג פוּן עֵשָׂו אוּנ עֶר זָאל זִיךְ פַּר ווִינְדֶרֶן אוֹיף דֶעם פִילְקֵייט פוּן דֶער מַתָּנָה: (יח) וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן אוּנ עֶר הָט גִבָּאטֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶן וָוס אִיז גִגַאנְגֶן מִיט דֶר עֶרְשְׁטֶע סְטַאדֶע לֵאמֹר צוּ זָאגֶן כִּי אַז מַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו וֶועט דִיךְ בַּאגֶעגְעֶנֶן וּשְׁאֵלְךָ אוּנ וֶועט פְרֶעגֶען דִיךְ לְמִי אַתָּה פוּן וֶועמֶען בִּיסְטוּ וֶוער הָט דִיךְ גְשִׁיקְט וְאָנָה תֵלֵךְ אוּנ וואוּ אַהִין גֵייסְטוּ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ אוּנ דִי בְּהֵמוֹת וָוס זֶענֶען פַּר דִיר צוּ וֶועמֶען אִיז דִיא מַתָּנָה גְשִׁיקְט גִיוָוארֶען: (יט) וְאָמַרְתָּ זָאלְסְט דוּא זָאגֶען לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב צוּ דַיין

ספר הישר

בִּין נִיט וֶוערְט אֵין מַיין זְכוּת אִיךְ זָאל נִיצוֹל וֶוערֶן נַיי מִיךְ מַצִיל אִין זְכוּת פוּן מַיין עֶלְטֶער פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ מַיין פָאטֶער יִצְחָק

הוּא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־
הוּא אַחֲרֵינוּ׃ כ וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם
אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים
אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה
תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ׃
כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב
אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו
בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן
אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי׃ כב וַתַּעֲבֹר
הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־
הַהוּא בַּמַּחֲנֶה׃ כג וַיָּקָם ׀ בַּלַּיְלָה הוּא

לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף
הוּא אָתֵי בַתְרָנָא׃
כ וּפַקֵּיד אַף יָת תִּנְיָנָא
אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת
כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֶדְרַיָּא
לְמֵימַר כְּפִתְגָּמָא הָדֵין
תְּמַלְּלוּן עִם עֵשָׂו כַּד
תַּשְׁכְּחוּן יָתֵהּ׃ כא וְתֵימְרוּן
אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב
אָתֵי בַתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר
אֲנִחֵנֵּהּ לְרוּגְזֵהּ
בְּתִקְרֻבְתָּא דְּאָזְלַת
לְקֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי
אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי׃
כב וַעֲבָרַת תִּקְרֻבְתָּא עַל
אַפּוֹהִי וְהוּא בָת בְּלֵילְיָא
הַהוּא בְּמַשְׁרִיתָא׃ כג וְקָם
בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת

בעל הטורים

עמל. לומר כל חמדת ישראל ועמלם נטלו בני עשו וזהו ולמי כל חמדת ישראל ולמי אני עמל ולמי אלה לפניך ד"א כך אמר יעקב למי אני עמל נתת כל חמדת ישראל למי אלה לפניך: (יט) שלוחה. ג' במס' הכא ואידך נכתבי אילה שלוחה והנה יד שלוחה גבי דניאל פי' מה התם אמרי ספר אף כאן שע"י המנחה נתן לו אמרי ספר וכבוד וא"ל מנחה

רשב"ם

(כא) כי אמר אכפרה פניו. כן חשב יעקב בלבו ואין זה מדברי השלוחים ונם הנה הוא אחרינו. לפי שרצה יעקב לברוח בלילה דרך אחרת אם לא מפני שעכבו המלאך לכך היה מתכוין להטעותו לעשו שלא יפגעהו: (כג) ויקם

רש"י

לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ששאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דעבדך דיעקב וששאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. ה יעקב: (כא) אכפרה פניו. אבטל רוגזו וכן (ישעיה כח) וכופר בריתכם את מות (שם מז) לא תוכלו כפרה. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן לשון קנוח והעברה הן ולשון ארמי הוא והרבה בגמרא וכפר ידיה בעי לכפורי ידיה בההוא גברא וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק: (כב) על פניו. כמו לפניו וכן (ירמיה ו) חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד

שפתי חכמים

רש"י ואמרת לעבדך ליעקב על ראשון ראשון וכו' ואי הוה הראשון נ"כ כפשוטו הי"ל ואמרת לאדוני לעשו שהוא היה תשובה על שאלתו: ה מדכתיב גם את כל ההולכים אחרי כו' א"כ האחרון נ"כ אמר כך והא אחריו לא היה כלום א"כ צ"ל דקאי על יעקב ונלמוד ממנו על כולם והא דקאמר בקרא אח"כ ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו למה ליה והא כבר אמרו זה כל העבדים וי"ל דה"ק להו יעקב מה שאני מלוה אתכם שתאמרו לו והנה גם הוא אחרינו אל תאמרו זה סתם בסתר שמי אלא כך תאמרו לו בפירוש גם הנה עבדך יעקב

פירוש לתורת אלהים

קְנֶעכְט יַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה אוּנ דִיא מִנְחָה אִיז גְשִׁיקְט גְוָוארֶן צוּ מַיין הַאר צוּ עֵשָׂו וְהִנֵּה אוּנ עֶר אִיז אוֹךְ אוּנְטֶער אוּנְז יַעֲקֹב קוּמְט אוֹךְ נָאךְ אוּנְז׃ (כ) וַיְצַו אוּנ עֶר הָט גְבָּאטֶן דֶעם אַנְדֶערֶן אוֹךְ אַזוֹ גַם אֶת דֶעם דְרִיטֶן אוֹךְ גַם אוֹיךְ אַלֶע וָוס גֵייעֶן נָאךְ דִי סְטַאדֶעס הָט עֶר אַלֶע גְבָּאטִין לֵאמֹר צוּ זָאגֶן כַּדָּבָר אַזוֹ וִוי דִי רֵייד וָוס אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט דֶעם עֶרְשְׁטֶן תְּדַבְּרוּן אַזוֹ זָאלְט אִיר אַלֶע רֵיידְעֶן צוּ עֵשָׂו אַז אִיר וֶועט גְרֵייכֶן אִים׃ (כא) וַאֲמַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט זָאגֶן גַם אוֹךְ הִנֵּה עַבְדְּךָ דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב אִיז אוֹךְ אוּנְטֶער אוּנְז נָאר פַאר וָואס נִיט מִיט אוּנְז גְלַייךְ כִּי אָמַר

ווארוּם עֶר הָט זִיךְ גִיטְרַאכְט אֲכַפְּרָה אִיךְ וֶועל אָפּ וִוישֶׁן זַיין צָארֶן מִיט דֶער מִנְחָה וָוס זִיא גֵייט פַר מִיר וְאַחֲרֵי אוּנ דֶער נָאךְ וֶועל אִיךְ זֶעהֶן זַיין פָּנִים אוּלַי פִילַייכְט וֶועט עֶר פַר נֶעמֶן מַיין פָּנִים׃ (כב) וַתַּעֲבֹר אוּנ עֶס אִיז אִיבֶּער גְפָארֶען דִיא מִנְחָה פַאר אִים רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עַל פָּנָיו אִיז טַייטְשׁ אוֹיף זַיין צָארֶען כְּלוֹמַר יַעֲקֹב אִיז גִיוֶועןְ אִין כַּעַס וָואס עֶר הָאט דָאס אַלְץ בַּדַארְפְט צוּא הָאבֶּען וְהוּא לָן אוּנ עֶר הָט גְנֶעכְטִיגְט דִי נַאכְט אִין דֶער מַחֲנֶה׃ (כג) וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוּף גְשְׁטַאנֶען בַּיי נַאכְט וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גִינוּמֶען זַיינֶע צְוַויי וַוייבֶּער אוּנ זַיינֶע צְוַויי

ספר הישר

ווארוּם אִיךְ וַוייס ווֹאל אַז מִיט דַיין דֶער בַּארֶעמְקַייט הָאבּ אִיךְ [illegible] בַּאקוּמֶן. אוּנ אַצוּנְד [illegible] הַיינְט מַצִיל פוּן וֶועגֶען דַיין חֶסֶד אוּנ דֶער בַּארֶעמְקַייט אוּנ עֶנְטְפֶער מִיר דְרוּף. וַיְכַל אוּנ וִויא יַעֲקֹב הָט אוֹס גְעֶלָאזְט דִי תְּפִלָּה הָט יַעֲקֹב צוּ טֵיילְט וָוס עֶר הָט

וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק׃ כד וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ׃ כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃

תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵהּ וְיָת חַד עֲסַר בְּנוֹהִי וַעֲבַר יָת מַעְבַּר יוּבְקָא׃ כד וּדְבַרְנוּן וְעַבְּרִנּוּן יָת נַחְלָא וְאַעְבַּר יָת דִּילֵהּ׃ כה וְאִשְׁתְּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל גַּבְרָא עִמֵּהּ עַד דִּסְלֵק

תו"א ויותר יעקב בס לא : ויאבק בס :

רשב"ם

בלילה הוא. נתכוין לברוח דרך אחרת לפיכך עבר הנחל בלילה כמו שמצינו בדוד בברחו מפני אבשלום בדרכים הללו של ירדן ומחנים שעבר יעקב ובלילה כמו כן ויאמרו אל דוד קומו עברו את המים וגו' ויקם דוד וכל העם אשר אתו ויעברו את הירדן עד אור הבקר עד אחד לא נעדר אשר לא עבר את הירדן וגו' ודוד בא מחנים ואבשלום עבר את הירדן וגו': מעבר יבק. מעברות המים כדי לברוח: (כה) ויותר יעקב לבדו. כלומר שהעביר כל אשר לו שלא היה עוד לעבור אלא הוא לבדו ורצה לעבור אחריהם כדי לברוח דרך אחרת שלא יפגשנו עשו נתכוין: ויאבק. מלאך עמו שלא יוכל לברוח ויראה

בעל הטורים

היא שלוחה לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וכמו התם יד שלוחה אף כאן שאעפ"י שלא רצה בפיו לקבלה הנה ידיו שלוחה לקבלה: (כג) ילדיו. ג' במסו' אחד עשר ילדיו. כי בראותו ילדיו. ילדיו אל אל ישועו. זהו שיש במדרש שראה יעקב ל' רבואות מבני בניו כמו שראה י"א ילדיו כך ראה רבואות מילדיו וכמו התם ילדיו אל אל ישועו גם כאן אמר לילדיו שיתפללו לאל שילים מיד עשו כמו שיש בב"ר שהניח כ"א לבדו ואמר כ"א יתפלל לבדו בפ"ע: (כד) ויעבירם. ב' במס' הנא ואידך ויעבירם ביבשה מלמד שנבקע לו מעבר יבוק ועבר ביבשה: (כה) ויאבק. בגי' כסא הכבוד מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד: איש עמו. בגי' עשו אדום: ויאבק איש עמו. ס"ת קשו על שם בית

שפתי חכמים

וגו' כלומר שתזכירו לו העבדות: ו [ג"א] מדכתיב על פניו שהוא כמו על אפו ולא כתיב לפניו: ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא דינה היתה מאחד עשר ילדיו ואחד משבטיו היה חסר. וי"ל מדכתיב בפ' מקץ אלהים יחנך בני פי' יוסף אמר כן לבנימין ופירש"י שם דבשאר י"א שבטים שמענו לשון חנינה דכתיב אשר חנן אלהים וגו' ובנימין עדיין לא הי' נולד לכך ברכו יוסף בחנינה א"כ ש"מ בהדיא די"א ילדים קאי אי"א שבטים חוץ מדינה דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא: ח כלומר לכך אנו צריכין לפרש שדינה היתה חסרה ושם אותה בתיבה מפני עשו דאם לא כן למה נענש יעקב בדינה א"ו מפני זה נענש שהיה מתיירא מפני עשו ושם אותה בתיבה וק"ל ובזה יתורץ קושיא דלעיל: ט וא"ת והרי לקמן כתיב קום עלה בית אל ופירש"י שם לפי שאחרת בדרך נענשת וכו' וי"ל דזה וזה גרמו וק"ל: י דאל"כ הול"ל אחר ויעבר את מעבר יבק עוד פ"א ויעבר שחזר אל נשיו ואח"כ ויקחם וגו'. עוד י"ל דרש"י דייק מדכתיב ויקחם ויעבירם דלא הל"ל אלא ויעבירם אלא ודאי עשה עצמו כגשר וכו': כ [קל"מ] לפי שכל הכלים חשובים כבר העביר דכתיב ויעבר את כל אשר לו ולאו דוקא פכים

רש"י

וכן (ישעיה סה) המכעיסים אותי על פני ומ"א על פניו אף הוא שרוי בכעס ו שהיה צריך לכל זה ב"ר: (כג) ואת אחד עשר ילדיו (ב"ר) ודינה היכן היתה ז נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו ח ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו ט שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם: יבק. שם הנהר: (כד) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים עשה עצמו כגשר י נוטל מכאן ומניח כאן: (כה) ויותר יעקב. שכח פכים קטנים כ וחזר עליהם (חולין צא): ויאבק איש. מנחם פי' ויתעפר איש מלשון

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויותר יעקב לבדו. פירש"י מלמד שנשאר על פכים קטנים וסמך לדבר מדכתיב לבדו אל תקרי לבדו אלא לכדו. ד"א לשון בית הבד שמושכין ממנו שמן זית ודרך הוא להצניע שמן בפכים קטנים:

ליקוטי נחמיה

(כה) וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ וגו'. ווען יִצְחָק הָט גִיבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב ווענן די בְּרָכוֹת נָאךְ נִיט גִיוָוען זַיינֶע, וַוייל עֶס אִיז גִעוֶוען מִיט אַטְעוֹת, יִצְחָק הָט גִעמֵיינְט עֵשָׂו שְׁטֵייט פַאר אִים אוּנ עֶר בֶּענְטְשְׁט צוּ עֵשָׂו, נָאר נָאכְדֶעם ווען עֵשָׂו אִיז גֶעקוּמֶן פַר אִים, אוּנ עֶר הָאט גִיבֶּענְטְשְׁט צוּ עֵשָׂו מִיט אַיין אַנְדֶער בְּרָכָה, אוּנ אוֹיף יַעֲקֹב הָאט עֶר גֶעזָאגְט גַם בָּרוּךְ יִהְיֶה, עֶר זָאל אוֹיךְ זַיין גִיבֶּענְטְשְׁט, דַאמָאלְס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען די בְּרָכָה בַּיי יַעֲקֹב, די בְּרָכָה וָואס יִצְחָק הָט גִיגֶעבְּן צוּ יַעֲקֹב, אִיז גִיוֶוען צְוַויי זַאכֶען, אַיין מָאל אִיז גִוֶוען פַּרְנָסָה, דָס צְווייטֶע מֶמְשָׁלָה. גִיוֶועלְטִיגְקַייט, דָס גִיוֶועלְטִיגְקַייט אִיז גֶעוֶוען אוֹיף אַתְנַאי, ווִי יִצְחָק הָט גֶעזָאגְט צוּ עֵשָׂו כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ, וֶוען עֶס וֶועט קוּמֶן די צַייט דוּ זָאלְסְט גִיוֶועלְטִיגֶען, וֶועט אַרָאפ גַיין זַיין גִיוֶועלְטִיגְקַייט פוּן דִיר, וִויא מֶען הָאט גֶעזָאגְט צוּ רִבְקָה וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ, אַיין מְלוּכָה וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקִין אוֹיף די אַנְדֶערֶע, וֶוען די מְלוּכָה

פירוש לתורת אלהים

דִינְסְטֶן וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו אוּנ זַיינִי עֶלִיף קִינְדֶער. רש"י שְׁרַייבְּט וואו אִיז דִינָה גִיוֶוען דֶען מִיט דִינָה הָט עֶר דָאךְ גִיהַאט צְוֶועלְף קִינְדֶער נָאר עֶר הָט זִיא פַאר שְׁלָאסֶען אִין אַקַאסְטֶן כְּדֵי עֵשָׂו זָאל אוֹיף אִיר קַיין אוֹיג נִיט גֶעבֶּען אוּנ זָאל זִיא נִיט נֶעמֶען פַאר אַוַוייבּ אוּנ וַוייל עֶר הָאט זִיא פַר מִיטִין פוּן זַיין בְּרוּדֶער אוּנ אַז עֵשָׂו וָואלְט זִיא גִינוּמֶן וָואלְט זִיא אִים אֶפְשָׁר גִיבְּרַאכְט דֶער צוּא עֶר זָאל גוּט אוּנ פְרוּם זַיין אִיז יַעֲקֹב דְרוּם גְשְׁטְרָאפְט גִיוָוארֶן אִיז זִיא אַרַיין גִיפַאלֶען צוּא שְׁכֶם אִין דִיא הֶענְד וַיַּעֲבוֹר אוּנ עֶר אִיז אִיבֶּער גְפָארֶען דֶעם טַייךְ יַבּוֹק: (כד) וַיִּקָּחֵם אוּנ הֶט גנוּמֶן דִי וַוייבֶּר מִיט דִי קִינְדֶער וַיַּעֲבִירֵם אוּנ עֶר הָט זֵיי גְמַאכְט אִיבֶּר פָארֶן אוּנ אַלְץ וָוס אִיז צוּ אִים דִיא בְּהֵמוֹת מִיט דִיא מְטַלְטְלִים: (כה) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַלֵיין גִיבְּלִיבֶּען. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט פַאר גֶעסִין קְלֵיינִי

ספר הישר

גֶעהַאט אוֹיף צְווייא מַחֲנוֹת אַיין מַחֲנֶה הָאט עֶר אָפ גֶעטֵיילְט צוּא דַמֶשֶׂק דֶער זוּן פוּן אֱלִיעֶזֶר וָואס עֶר אִיז גֶעוֶוען דֶער קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע הָאט עֶר גֶעגֶעבֶּען צוּ אֱלִינוּס אֱלִיעֶזֶרְס בְּרוּדֶער. וְיָצוּ אוּנ הָאט זֵייא גֶעבָּאטֶען אִיר זָאלְט אַייךְ דֶער טַייטְשְׁרִין אַיינֶער פוּן דֶעם אַנְדֶערֶען גַאנְץ וַוייט אוּנ אוֹבּ עֵשָׂו וֶועט אַיין מַחֲנֶה דֶער שְׁלָאגֶען וֶועט דִיא אַנְדֶערֶע מַחֲנֶה נִיצוֹל

כו וַיַּ֕רְא כִּ֚י לֹ֣א יָכֹל֙ ל֔וֹ וַיִּגַּ֖ע בְּכַף־יְרֵכ֑וֹ וַתֵּ֙קַע֙ כַּף־יֶ֣רֶךְ יַעֲקֹ֔ב בְּהֵאָבְק֖וֹ עִמּֽוֹ: כז וַיֹּ֣אמֶר שַׁלְּחֵ֔נִי כִּ֥י עָלָ֖ה הַשָּׁ֑חַר וַיֹּ֙אמֶר֙ לֹ֣א אֲשַׁלֵּֽחֲךָ֔ כִּ֖י אִם־

צַפְרָא: כו וַחֲזָא אֲרֵי לָא יָכֵיל לֵהּ וּקְרֵיב בִּפְתֵי יַרְכֵּהּ וְזָע פְּתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ: כז וַאֲמַר שַׁלְּחַנִי אֲרֵי סְלֵיק צַפְרָא וַאֲמַר לָא אֲשַׁלְּחִנָּךְ אֱלָהֵין

תו"א וירא כי לא ס' השכר פ' בראשית : בהאבקו עמו חולין שם : ויאמר שלחני שם לא וגב ס' הזהר פ' תריע :

בעל הטורים

עשו לקש: (כו) ויגע בכף ירכו. לראות אם הוא מלאך כמותו אם שיו לו קפילים. שהמלאכים אין להם קפילים. א"נ לפוסלו מן העבודה לפי שקנה מעשו הבכורה שבהן העבודה: בכף ירכו. בגי' לפוסלו מכהונה:

רש"י

אבק שהיו מעלים עפר ברגליהם ע"י נענועם. ול"נ שהוא לשון ויתקשר ולשון ארמי הוא בתר דאביקו ביה ואבק ליה מיבק לשון עניבה שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו ופירשו רז"ל שהוא ל שרו של עשו (ב"ר): (כו) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקלבוסת קרוי כף ע"ש שהבשר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חברתה ודומה לו (ירמיה ו) פן תקע נפשי ממך לשון הסרה ובמשנה לקעקע ביצתן לשרש שרשיהן: (כז) כי עלה השחר. וצריך אני לומר שירה ביום (ש"ר חולין לא): ברכתני. הודה לי על הברכות מ שברכני אבי שעשו מערער עליהן (וכאן קשה לרש"י תברכני הל"ל. אלא הודה וכו' וכן איתא בהדיא

רשב"ם

קיום דברו של הקב"ה שלא יזיקהו עשו: (כו) כי לא יכול לו. המלאך ורצה לעבור ולברוח בעל כרחו: ותקע. נבדלה מן הירך כמו פן תקע נפשי ממך: (כז) כי עלה השחר. וכיון שהאיר היום מעתה יש לילך לדרכך: כי אם ברכתני. שתשלחני מאתך בשלום שלא אהיה נזוק במה שנתאבקתי עמך כי

שפתי חכמים

אלא כלים שאין חשובים נקראים פכים וכבר נאמרו בזה דברים רבים בג"א ובהר"ן אבל רש"י פי' כן בב"ק דף ט"ז: ל כדמוכיח רש"י לקמן גבי אם נא מצאתי חן בעיניך וגו'. וכתב מהרש"ל ואם תקשה למה צריך רש"י לדחוק ולפרש שהוא מלה ארמית ולא פי' כפי' מנחם י"ל לפי שפי' רז"ל שהוא שרו של עשו לפיכך פי' פירוש אחר משום שאין שייך לומר שהעלו עפר עד כסא הכבוד כיון שהוא שרו של עשו עכ"ל: ם וא"ת דלמא ביקש ממנו שיברכו ממש. וי"ל מדהשיב לו המלאך לא יעקב וגו' היאך באה תשובה זו לזה אלא ודאי ה"פ כדמפרש רש"י לא יאמר עליך וכו' א"כ ש"מ שיעקב היה מבקש ממנו

פירוש לתורת אלהים

קְרִינְגְלֶךְ הָאט עֶר זִיךְ אוּם גִיקֶעְרְט נָאךְ זַיי וַיֵּאָבֵק אונ הָט זִיךְ גְרַאנְגִילְט אַמֶענְשׁ אָדֶער אַמַלְאָךְ מִיט אִים בִּיז דֶר מָארְגְן שְׁטֶערְן אִיז אוּף גִינַאנְגֶען: (כו) וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט גְזֶעהְן דֶר מַלְאָךְ הָט גְזֶעהְן כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ אַז עֶר קָאן אִים נִיט בַּיי קוּמִין וַיִּגַּע הָט עֶר אִים אָן גְרִירְט זַיין דִיךְ וַתֵּקַע אוּנ עֶס אִיז וָוארֶן פַּר רוּקְט דֶער אָדֶער פוּן דֶעם דִיךְ פוּן יַעֲקֹב אִין זַיין טָאן רַאנְגְלֶען מִיט אִים: (כז) וַיֹּאמֶר הָט דֶער מַלְאָךְ גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב שַׁלְּחֵנִי שִׁיק מִיךְ אַוֶועק לָאז מִיךְ אָפּ וָוארוּם דֶר מָארְגִין שְׁטֶערִין אִיז אוּף גִינַאנְגֶען דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָאט צוּא אִים גְזָאגְט בִּיסְטוּ דֶען אַגַנָב וָואס דוּ הָאסְט מוֹרָא פַר דֶעם מָארְגֶן שְׁטֶערֶען הָאט עֶר אִים גִיעֶנְפֶרְט אִיךְ בִּין אַמַלְאָךְ אוּנ פוּן דֶר צַייט אָן וָוס אִיךְ בִּין בַּשַׁאפֶן אִיז נָאךְ מַיין צַייט נִיט גִיקוּמֶן שִׁירָה צוּ זָאגִין נָאר אַצוּנְדְרוּם בֶּעט אִיךְ דִיךְ דוּא זָאלְסְט מִיךְ לָאזִין גֵיין שִׁירָה זָאגִין וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גִיזָאגְט לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט אָפּ לָאזִין כִּי אִם בֵּרַכְתָּנִי נַייעֶרְט אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ בֶּענְטְשֶׁן. רש"י שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָאט אִים גִיזָאגְט אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט לָאזֶען סַיירֶן דוּא וֶועסְט מִיר מוֹדֶה זַיין דָאס הֵייסְט דוּא

ליקוטי נחמיה

פוּן עֵשָׂו וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקִין, וֶועט נִיט זַיין דִי מְלוּכָה פוּן יַעֲקֹב, אוּנ וֶוען דִי מְלוּכָה פוּן יַעֲקֹב וֶועט זַיין וֶועט עֶר גִיוֶועלְטִיגֶן אוּף עֵשָׂו, אִיצְט וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק פוּן לָבָן, הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט מִיט פַּרְנָסָה זֶענֶען מִיר בֵּיידֶע גְלַייךְ אִיךְ בִּין רַייךְ, עֵשָׂו אִיז רַייךְ, וָואס דֶען אִיז מַיין בְּרָכָה מֶער פוּן זַיינֶע מִיט מֶמְשָׁלָה, אִיךְ גִיבּ שׁוֹן צוּ אִים דִי מֶמְשָׁלָה, דְרִיבֶּר הָאט עֶר גֶעשִׁיקְט דִי שְׁלוּחִים זֵייא זָאלֶען זָאגֶען צוּ עֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב, אַזוֹי הָט גֶעזָאגְט דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב, אוּף דֶעם אִיז עֵשָׂו בֶּעשְׁטַאנְגֶן, אוּנ אִיז גֶעוָוארֶען שָׁלוֹם מִיט יַעֲקֹב, דֶער תְּנַאי פוּן עֵשָׂו מֶמְשָׁלָה אִיז דָאךְ נָאר גֶעוֶוען וֶוען יַעֲקֹב וֶועט נִיט פְרוּם זַיין, אָבֶּער אַז יַעֲקֹב אִיז פְרוּם אִיז דִי מֶמְשָׁלָה זַיינֶע, אוּנ עֶר טָאר נִיט אַוֶועק גֶעבֶּען דִי מֶמְשָׁלָה צוּ עֵשָׂו. וִויא דֶער דִין אִיז מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, אַמֶלֶךְ טָאר נִיט שֵׁיינְקֶען דֶעם כָּבוֹד פוּן זַיין מְלוּכָה ועיין במדרשו אוּנ וֶועגֶען דֶעם אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶן דֶער מַלְאָךְ, דֶר שַׂר פוּן עֵשָׂו. עֶר זָאל אָנְרֵיידֶען יַעֲקֹב צוּ אַעֲבֵירָה, וֶועט קֶענֶן בְּלַייבֶּען דִי מְלוּכָה פוּן אִיצְט בַּיי עֵשָׂו. הָט דֶר מַלְאָךְ גִיזֶעהְן אִיצְט צוּ אַעֲבֵירָה קֶען עֶר אִים נִיט אָנְרֵיידֶן, וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ, עֶר הָאט נָאר אָנְגֶערִירְט זַיינֶע קִינְדֶער, דִי אִיצְטִיגֶע קִינְדֶער וַוייל זַיי זֶענֶען גֶעבָּארֶן פוּן צְוַויי שְׁוֶועסְטֶערִין ווִי דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט זֶענְן בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה אוּךְ גִיוֶוען שְׁוֶועסְטֶערְן; אֲפִילוּ עֶס אִיז גִיוֶוען פַאר מַתַּן תּוֹרָה, אָבֶער אַבִּיסְל אַ אִיסוּר אִיז גִיוֶוען, דְרִיבֶּר הָט דֶער מַלְאָךְ גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים, וַוייל דוּ בִּיזְט מִיט הקב"ה דְרִיבֶּר בְּלַייבְּסְטוּ אַשַׂר אוּף מִיר אוּנ אוּף עֵשָׂו, יַעֲקֹב הָאט גִיפְרֶעגְט דֶעם מַלְאָךְ וִוי אִיז זַיין נָאמֶען, הָט עֶר נִיט גֶעוָואלְט זָאגֶען, דֶער שְׁפַּיינֶער אִיז וֶוען אֵיינֶר הָט אַמִיאוּסִין נָאמֶען שֶׁעמְט עֶר זִיךְ צוּ זָאגֶן זַיין נָאמֶן, דֶער מַלְאָךְ אִיז גִיוֶוען דֶער שַׂר פוּן עֵשָׂו, עֶר אִיז דֶער שָׂטָן, עֶר אִיז דֶר יֵצֶר הָרַע, עֶר אִיז דֶר מַלְאָךְ הַמָּוֶת, דְרַייא מִיאוּסֶע נֶעמֶען, דְרִיבֶּער הָאט עֶר זִיךְ גִישֶׁעמְט צוּ זָאגֶן זַיין נָאמֶען:

ספר הישר

וֶוערֶען. וַיָּלֶן אוּנ יַעֲקֹב הָט גִינֶעכְטִיגְט דִי נַאכְט אוּף דֶעם אָרְט. וַיִּשְׁמַע אוּנ גָאט ב"ה הָט גֶעהֶערְט דִיא תְּפִלָּה פוּן יַעֲקֹב אוּנ נָאךְ ב"ה הָט גֶעשִׁיקְט דְרַייא מַלְאָכִים פוּן הִימֶל צוּ עֵשָׂו אוּנ דִי מַלְאָכִים זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּ אִים אוּנ הָאבֶּן זִיךְ אוּם גֶעווִיזֶען פַר עֵשָׂו גְלַייךְ וִוי עֶס גֵייעֶן פִיל טוֹיזֶנְד מֶענְטְשִׁין אַקֶעגֶן אִים אוּנ רַייטֶן אוּף פֶערְד אוּנ הָאבֶּן כֵּלֵי זַיין אוּנ טֵיילֶן זִיךְ אוּף פִיר טֵייל אוּנ אַזוֹי הָאט זִיךְ

בֵּרַכְתָּנִי׃ כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃ כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב
יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־
שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים
וַתּוּכָל׃ ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה
תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃
שלישי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם
פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־

אונקלוס

בָּרַכְתָּנִי׃ כח וַאֲמַר לֵיהּ
מָה שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב׃
כט וַאֲמַר לָא יַעֲקֹב יִתְאֲמַר
עוֹד שְׁמָךְ אֱלָהֵין יִשְׂרָאֵל
אֲרֵי רַבְרְבַת קֳדָם יְיָ וְעִם
גּוּבְרַיָּא וִיכֵלְתָּא׃ ל וּשְׁאֵל
יַעֲקֹב וַאֲמַר חַוִּי כְעַן
שְׁמָךְ וַאֲמַר לְמָה דְנַן אַתְּ
שָׁאֵל לִשְׁמִי וּבָרִיךְ יָתֵהּ
תַּמָּן׃ לא וּקְרָא יַעֲקֹב
שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי
חֲזֵיתִי מַלְאֲכַיָּא דַיְיָ אַפִּין
תו"א כי שרית שם לג׃

בעל הטורים

(כז) ברכתני. בגי' הודה לברכתי שסרו של עשו היה׃

רשב"ם

עתה עלה השחר אז ידע יעקב שהיא מלאך׃ (כט) כי שרית. מגזרת שרה את אלהים כמו קנה קנית. עשה עשית. אבל וישר אל מלאך ויוכל מגזרת שב קם רץ שיאמר וישב ויקם וירץ ומה שלקה יעקב ונצלע לפי שהקדוש ב"ה הבטיחו והוא היה בורח. וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון הקב"ה או ממאנים ללכת שנענשו במשה כתיב שלח נא ביד תשלח ויחר אף ה' במשה. ולפי הדרש אע"פ שאמרו חכמים בכ"מ חרון אף עושה רושם וכאן מה רושם יש הלא אהרן אחיך הלוי עתיד הוא להיות לוי ואתה כהן ועכשיו הוא יהיה כהן ואתה לוי. אך לפי הפשט לפי שהיה מתעצל ללכת כתב ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו. וכן ביונה שנבלע במעי הדגה. וכן בבלעם ויחר אף אלהים כי הולך הוא ונעשה חיגר כדכתיב ותלחץ רגל

שפתי חכמים

דבר זה שיודה לו על הברכות והוא היה משיבו שפיר. רא"ם׃ נ ר"ל לא שהחליף המלאך כאן שמו אלא הי' אומר לו שהקב"ה עתיד להחליף את שמו ואמר לו שאותו חילוף אני מפ' אותו עליך על הברכות וכו'׃ ס לא

רש"י

בזוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה ודוק)׃ (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה כי אם בשררה וגלוי פנים וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך נ ושם הוא מברכך ואני שם אהיה ואודה לך עליהן וזהו שכתוב (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו המתן לי עד שידבר עמנו שם ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהן וזהו ויברך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה׃ ועם אנשים. עשו ולבן׃ ותוכל. להם׃ (ל) למה זה תשאל. (ב"ר) אין לנו שם קבוע משתנין ס שמותינו

פירוש לתורת אלהיר

זָאלְסְט מַסְכִּים זַיין אוֹיף דִי בְּרָכוֹת וָוס מַיין פָּאטֶר הָאט מִיךְ גְּבֶּענְטְשׁ וָוארוּם עֵשָׂו קְרִיגְט אוֹיף זֵיי׃ (כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאט דֶער מַלְאָךְ צוּא אִים גִיזָאגְט מַה שְּׁמֶךָ וִויא אִיז דַיין נָאמֶען וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גִיזָאגְט יַעֲקֹב אִיז מַיין נָאמֶען׃ (כט) וַיֹּאמֶר דַיין נָאמֶען זָאל נִיט גִירוּפֶען וֶוערֶען יַעֲקֹב כִּי אִם נַייעֶרְט יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִיתָ וָוארוּם דוּ הָאסְט גְהֶערְשְׁט מִיט אֵיין מַלְאָךְ וְעִם אוּנ מִיט מַאנֶען דָאס מֵיינְט מֶען עֵשָׂו אוּנ לָבָן וַתּוּכָל אוּנ דוּ הָאסְט זֵייא בַּייא גִיקוּמֶען. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹי הָאט עֶר אִים גִיזָאגְט לֹא יַעֲקֹב עֶס זָאל שׁוֹן נִיט גְזָאגְט וֶוערֶען אַז דִי בְּרָכוֹת זֶענִין צוּ דִיר אָן גִיקוּמֶען מִיט פַאלְשְׁקֵייט כִּי אִם נָאר מִיט הֶערְשַׁאפְט אוּנ דֶער סוֹף וֶועט זַיין אַז הקב"ה וֶועט זִיךְ בַּוַייזִין צוּא דִיר אִין בֵּית אֵל אוּנ וֶועט פַּר בַּייטֶן דַיין נָאמֶען אוּנ וֶועט דִיךְ דָארְטִין בֶּענְטְשֶׁן אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטֶען זַיין אוּנ וֶועל דִיר מוֹדֶה זַיין אוֹיף דִי בְּרָכוֹת הָאט יַעֲקֹב נִיט גִיוָואלְט הָאט עֶר אִים גִימוּזְט דָארְטֶן מוֹדֶה זַיין דָס מֵיינְט דֶער פָּסוּק וָוס שְׁטֵייט וַוייטֶער וַיְבָרֶךְ אִיז טַייטְשׁ עֶר הָאט אִים דָארְטֶען גִיבֶּענְטְשׁ כְּלוֹמֶר עֶר הָאט דָארְטֶען אוֹיף דֶעם אָרְט גְמוּזְט מוֹדֶה זַיין אוֹיף דִיא בְּרָכוֹת׃ (ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְפְרֶעגְט דֶעם מַלְאָךְ וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הַגִּידָה זָאג מִיר וִוי אִיז דַיין נָאמֶען וַיֹּאמֶר הָאט דֶער מַלְאָךְ גִיזָאגְט לָמָּה פוּן וֶועגִין וָואס פְרֶעגְסְטוּ אוֹיף מַיין נָאמֶען דֶען מַלְאָכִים הָאבֶּען נִיט קֵיין גִיזֶעצְטֶען נָאמֶען דֶען אוּנְזֶערֶע נֶעמֶען וֶוערֶען פַאר עֶנְדֶערְט נָאךְ דֶעם שְׁלִיחוּת נָאךְ וָואס מִיר וֶוערֶען גֶעשִׁיקְט פוּן הש"י וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם אוּנ דֶער מַלְאָךְ הָאט אִים דָארְטֶען גְבֶּענְטְשְׁט׃ (לא) וַיִּקְרָא הָט יַעֲקֹב גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם אָרְט פְּנִיאֵל כִּי רָאִיתִי וַוייל אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן אַמַלְאָךְ פוּן גָאט בְּשֵׁיינְפֶּערְלִיךְ וַתִּנָּצֵל אוּנ

ספר הישר

אוּם גֶעוִויזֶען בַּיי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס וֶוענְן גִיוֶועֶן מִיט עֵשָׂו, אוּנ וִוי עֵשָׂו הָאט גִיזֶעהְן וָואס הָאט זִיךְ אִים גֶעטְרָאפִין הָט עֵשָׂו זֵייעֶר מוֹרָא גֶעהַאט פַר יַעֲקֹב אוּנ אִיז אִים שׁוֹן אַקֶעגִין גֶעגַאנְגֶן מִיט פְרִיד, אוּנ עֵשָׂו בַּדֶעקְט דִי שִׂנְאָה וָוס עֶר הָט גִיהַאט פַר יַעֲקֹב. אוּנ יַעֲקֹב אִיז פְרֵיא אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאט אוֹיס גֶעקְלִיבֶּן אַיין מִנְחָה צוּ עֵשָׂו, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין עִבְרִי טַייטְשׁ׃

פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ
הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל
וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ: לג עַל־כֵּן לֹא־
יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה
אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה:
לג א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־

בְּאַפִּין וְאִשְׁתְּזֵבַת נַפְשִׁי:
לב וּדְנַח לֵהּ שִׁמְשָׁא כְּמָה
דִּי עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא
מְטַלַּע עַל יַרְכֵּהּ: לג עַל
כֵּן לָא יֵכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יָת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִּי עַל
פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין
אֲרֵי קְרֵיב בִּפְתֵי יַרְכָּא
דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא:
א וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא
וְהָא עֵשָׂו אָתֵא וְעִמֵּהּ
אַרְבַּע מְאָה גֻּבְרִין וּפַלֵּיג
יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל

תו"א ויזרח סנהדרין לה חולין נא: על כן לה פסחים כב חולין ל: אשר על כף חולין נו כריתות כא: הירך קידושין כא הוריות יב חולין נא וקלד:

רשב"ם

בלפם. וילך שפי חיגר כמו ושפו עצמותיו: (לב) והוא צולע על ירכו. עתה כשהיה השמש ראוהו צולע על ירכו כמו ויהי בבוקר והנה היא לאה כי עד עכשיו לא נודע שהיא לאה: (לג) על כן לא יאכלו. לזכרון גבורתו של יעקב ונס שעשה לו הקב"ה שלא מת: הירך. טעמו למטה בריי"ש כי

רש"י

(הכל) לפי מלות עבודת השליחות שאנו משתלחים: (לב) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו לצרכו לרפאות את צלעתו כמה דתימא (מלאכי ג) שמש צדקה ומרפא בכנפיה ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו ע כשיצא מבאר שבע מיהרה לזרוח בשבילו: והוא צולע. היה צולע פ כשזרחה השמש: (לג) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה לפי שנשה ממקומו ועלה והוא לשון קפיצה וכן (ירמיה נא) נשתה גבורתם וכן (לקמן מא) כי נשני אלהים את כל עמלי: (על כף הירך. פולפ"א בלעז (גראבע דיקע) כל בשר גבוה ועגול

שפתי חכמים

שכעס כששאל זה ממנו שהרי גם הוא שאל כזה מיעקב: ע דק"ל אפי' אם זרחה בשבילו מ"מ מה זה לו וכי לו לבדו זרחה וכו': פ ר"ל כשהתחילה השמש לזרוח היה צולע אבל מיד אח"כ נתרפא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) על כן לא יאכלו בני ישראל. ע"כ לזכרון הנס שניצל יעקב מן המלאך שלא נגע אלא בכף ירכו ולא הרגו משל לאדם שהוא חש בראשו תמיד או בלבו ומקבל עליו שלא לאכול עוד מן הראש או מן הלב כדי שיהיה לו רפואה. ד"א ע"כ שעשו בני ישראל שלא כהוגן שהניחוהו ללכת יחידי ולא עשו לו לויה והוזק על ידם בגיד הנשה לכך אסר להם הקב"ה גיד הנשה כדי שיהיו זהירין במצות לויה משם ואילך ולכך הוזהר יעקב ללוות את יוסף בנו כששלחו אל אחיו:

פירוש לתורת אלהים

מַיין לַייבּ אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶען: (לב) וַיִּזְרַח אוּנ דִי זוּן הָט פוּן זַיינֶט וֶועגֶן גֶשַׁיינְט צוּ הֵיילֶן זַיין דִיךְ כַּאֲשֶׁר אַז עֶר אִיז אִיבֶּר גְפָארֶען דָאס אָרְט פְּנוּאֵל. רש"י שְׁרַייבְּט דִי צַייט וָוס דִי זוּן הָאט גֶאַיילְט אוּנְטֶער צוּ גֵיין אַז עֶר אִיז אַרוֹס גִיגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שֶׁבַע הָט זִיא הַיינְט גֶאַיילְט צוּ שַׁיינֶען פוּן זַיינֶט וֶועגֶען וְהוּא אוּנ עֶר הָט גְהוּנְקֶן אוֹף זַיין דִיךְ אֵיי דִי זוּן אִיז אוֹף גְגַאנְגֶען אוּנ אַז זִי הָט גְשַׁיינְט אִיז עֶר גִיהֵיילְט גְוָוארֶען: (לג) עַל כֵּן דְרוּם לֹא יֹאכְלוּ זָאלֶן נִיט עֶסִין דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל דֶעם גִיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר וָוס עֶר אִיז אוֹף דֶעם בַּאלֶן פוּן דֶר דִיךְ עַד בִּיז דֶעם הַיינְטֶגִין טָאג כִּי נָגַע וָוארוּם דֶער מַלְאָךְ הָט אָן גְרִירְט דֶעם בַּאלֶן פוּן דֶער דִיךְ פוּן יַעֲקֹב אִין גִיד הַנָּשֶׁה: (א) וַיִּשָּׂא הָט יַעֲקֹב אוֹף גְהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹגֶן וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט גִיזֶעהֶן וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא עֵשָׂו קוּמְט אוּנ מִיט אִים זֶענִין פִיר הוּנְדֶערְט מַאן וַיַּחַץ אוּנ עֶר הָט צוּ טֵיילְט דִי קִינְדֶער אוֹף לֵאָה אוּנ אוֹף רָחֵל אוּנ אוֹף דִי צְוַויא שְׁפָחוֹת אִיטְלֶעכֶס וַוייבּ מִיט אִירֶע קִינְדֶער הָט עֶר בַּאזוּנְדֶער

מצות השם

(לג) (עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה) דִיא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר נִיט עֶסִין קַיין (גִּיד הַנָּשֶׁה) הָאט אוּנְז גָאט ב"ה גִיגֶעבֶּן כְּדֵי מִיר זָאלֶען ווִיסֶען אַז אֲפִילוּ עֶס וֶועט ח"ו אוֹף אוּנְז אִיבֶּר גֵיין פִיל שְׁלֶעכְטֶס וָוס דִי פֶעלְקֶר וֶועלֶן אוּנְז טָאן זָאלֶן מִיר חָלִילָה נִיט פַר גֶעסֶן אָן גָאט נָאר מִיר זָאלֶן זִיךְ פַר זִיכֶערְן אוֹף אוּנְזֶער הֵיילִיגֶן בַּשֶׁעפֶער אַז עֶר וֶועט אוּנְז אוֹיס לֵייזֶן פוּן דִי פֶעלְקֶערְס הֶענְד דָס קֶענֶען מִיר זִיךְ אַרוֹס נֶעמֶן פוּן דֶער מִצְוָה דֶען אוּנְז וֶוען גֶעבְּאטֶן גֶעוָוארֶן אוֹף אִיר ווייל דֶר מַלְאָךְ הָט מִלְחָמָה גִיהַאלְטֶן מִיט יַעֲקֹב'ן אוּנ אוּנְזֶערֶע סְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שְׁרַייבֶּן אַז דֶר מַלְאָךְ אִיז גִיוֶועֶן דֶער שַׂר פוּן עֵשָׂו אוּנ עֶר הָט אִים מְצַעֵר גֶעוֶועזִין עֶר הָט אִים דִי דִיךְ אַוֶועק גִירוּקְט פוּן דֶעם אָרְט אוּנ השי"ת הָט אוֹף אִים רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוּנ עֶס הָט פוּן זַיינֶט וֶועגִין גִישַׁיינְט דִי זוּן כְּדֵי עֶר זָאל גֶעהֵיילִינְט וָוערֶן אַזוֹ וֶועט אוּנְז השי"ת הֶעלְפִין פוּן אַלֶע פֶעלְקֶערְס הֶענְד וָוס זֵיי טָאן אוּנְז שְׁלֶעכְטֶס אִין גָלוּת:

רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃ ב וַיָּשֶׂם
אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה
וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־
רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ ג וְהוּא
עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע
פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃ ד וַיָּרָץ
עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־
צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃ ה וַיִּשָּׂא אֶת־
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים
וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמַר הַיְלָדִים
אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃ רביעי
ו וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן
וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ׃ ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וִילָדֶיהָ

אונקלוס

רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא׃ ב וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהֶן קַדְמָאִין וְיָת לֵאָה וּבְנָהָא בַּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף בַּתְרָאִין׃ ג וְהוּא עֲבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין עַד מִקְרְבֵהּ עַד (נ"י לְוַת) אֲחוּהִי׃ ד וּרְהַט עֵשָׂו לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפְּפֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵהּ וְנַשְּׁקֵהּ וּבְכוֹ׃ ה וּזְקַף יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא וַאֲמַר מָן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דִּי חָס יְיָ יָת עַבְדָּךְ׃ ו וּקְרִיבַא לְחֵינָתָא אִנִּין וּבְנֵיהֶן וּסְגִידָא׃ ז וּקְרִיבָא

תו"א והוא עבר פסחים ז סוכה לט מגילה כא נדה סג: וירא את הנשים ס' כשאר פרשת בלק:

בעל הטורים

(ג) וישתחו ארצה ז' פעמים. ע"ש כי שבע יפול לדיק וקם ולהעביר ז' תועבות מלבו: (ד) וישקהו. נקוד למעלה שכיון לנשכו: וישקהו. בגימ' לנשכהו דור תרבות שיני"ו בגי' עשו:

צוואריו קרי ○נקוד על וישקהו

רשב"ם

בן שמה ובן גדר מזה וכן גזל וכשירך דבוק נהפך להיות פתח קטן וטעמו באות ראשונה. ירך יעקב. ירך המשכן: (ז) נגש יוסף ורחל. לפי הפשט

שפתי חכמים

צ ר"ל מלת וישקהו נקוד לכך הטי"ן שם אינה נקודה ואי כאלו כתיב

רש"י

וסגול קרוי כף כמו עד שתתמרך הכף בסמני בגרות):
(ב) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חביב: (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע להלחם ילחם בי תחילה: (ד) ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקהו. נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר). אר"ש בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו (ב"ר): (ה) מי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ותגשן השפחות וגו'. ותשתחוין השפחות אבל ילדיהן לא השתחוו שאמרו אמותינו אינן חשובות כמותו אבל בני לאה כשראו לאמן שהשתחוה גם הם השתחוו כמוה:

פירוש לתורת אלהים

גִישְׁטֶעלְט:(ב) וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָט גְטָאן אֶת הַשְּׁפָחוֹת דִי שְׁפָחוֹת מִיט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער צוּם עֶרְשְׁטֶען וְאֶת לֵאָה אוּנ לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶר צוּם הוּנְטֶרְשְׁטֶן וְאֶת רָחֵל אוּנ רָחֵל אוּנ מִיט יוֹסֵף צוּם גַאנְץ הוּנְטֶרְשְׁטֶען. רש"י שְׁרַייבְּט וָואס עֶר הָאט גִישְׁטֶעלְט צוּם הִינְטֶערְשְׁטִין אִיז בַּייא אִים גִיוָועְן גְלִיבְּטֶער: (ג) וְהוּא אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז גֶעגַאנְגֶן פַר זֵיי וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ הָט זִיךְ גִיבִּיקְט צוּ דֶער עֶרְד זִיבֶּען מָאל עַד גִּשְׁתּוֹ בִּיז עֶר הָט גִינֶעהֶנְט צוּ זַיין בְּרוּדֶער: (ד) וַיָּרָץ אוּנ עֵשָׂו אִיז גִילָאפֶען אֶקֶעגִין אִים וַיְּשָּׁקֵהוּ אוּנ הָאט אִים גִיקוּשְׁט וַיִּבְכּוּ אוּנ זֵייא הָאבֶען גְוֵוייְנְט. רש"י שְׁרַייבְּט דִיא אוֹתִיּוֹת פוּן וַיִשָּׁקֵהוּ זֶענִין גִיפִּינְטֶלְט אִין דֶער תּוֹרָה קְרִיגֶן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים דְרִיגֶן אַטֵייל זָאגִין דָס וַוייְזְט אוּנְז אַז עֶר הָט אִים נִיט גִיקוּשְׁט מִיט זַיין גַאנְצֶען הַאֶרְץ אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי זָאגְט דָס אִיז גְוִויס אַז עֵשָׂו אִיז יַעֲקֹב'ס שׂוֹנֵא נָאר עֶס זֶענִין דֶער הֵיצְט גִיוָוארֶען זַיין רַחֲמָנוּת אוּנ הָאט אִים גִיקוּשְׁט מִיט זַיין גַאנְצֶען הַאֶרְץ: (ה) וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט אוֹף גִיהוֹבִּין זֵיינֶע אוֹגֶן וַיַּרְא אֶת הַנָּשִׁים אוּנ עֶר הָט גְזֶעהְן דִי וַוייבֶּר אוּנ דִי קִינְדֶר וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט מִי וֶוער זֶענִין זֵייא דַיינִי קִינְדֶער אָדֶר קְנֶעכְט וַיֹּאמַר הָאט יַעֲקֹב גִיזָאגְט הַיְלָדִים דָס זֶענִין דִי קִינְדֶער וָוס גָאט הָט גְלַייט זֶעלִיגְט דַיין קְנֶעכְט: (ו) וַתִּגַּשְׁןָ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִינֶעהֶנְט דִי שְׁפָחוֹת זֵייא אוּנ זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אוּנ הָאבֶען זִיךְ גִיבּוּקְט: (ז) וַתִּגַּשׁ אוּנ לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶער הָאבֶּען אוֹיךְ נגעהנט

וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ׃ י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים

אַף לֵאָה וּבְנָהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר כֵּן קְרֵיב יוֹסֵף וְרָחֵל וּסְגִידוּ׃ ח וַאֲמַר מָן לָךְ כָּל מַשְׁרִיתָא הָדֵין דִּי עַרְעִית וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃ ט וַאֲמַר עֵשָׂו אִית לִי סַגֵּי אָחִי אֲצְלַח בְּדִילָךְ׃ י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיךְ וּתְקַבֵּל תִּקְרֻבְתִּי מִן יְדִי אֲרֵי עַל כֵּן חֲזֵיתִנּוּן לְאַפָּיךְ כְּחֵיזוּ אַפֵּי רַבְרְבַיָּא וְאִתְרְעִית לִי׃

תו"א כראת פני אלהים ס׳ סוטה מח ס׳ הזהר פרשת תרומה׃

בעל הטורים

(ח) מי לך. ג׳ במס׳ הכא ואידך מי לך פה כי חצבת לך פה קבר עוד מי לך פה חתן ובניך זהו שיש במדרש שהיו כתות מלאכים פוגעין בעשו ובאנשיו ומכים בהם וזהו מי לך כל המחנה שהיו מכים בהם עד שהיו אומרים להם קברים לקבור המתים וכשפגע בו וראה לו בנים ובנות אמר מי לך פה בנים ובנות לא כך אמרת כשהיינו בבטן אמנו מריבים על שני עולמות שאתה היית בוחר בעה"ב שאין בו פריה ורביה א"כ מי לך אלו הבנים: (ט) אחי יהי לך אשר לך. בגי׳ זה הברכות: (י) כראת פני אלהים. בגימטרי׳ שר שלך שרמז לו שראה שרו וניצול ממנו:

רשב"ם

דרך להזכיר את האיש תחלה אבל למעלה מתוך שאמר לאה וילדיה אמר כמו כן רחל ויוסף: (ח) מי לך כל המחנה. של עדרים ששלחת: חנני (ס"א חנני) חנני:

רש"י

אלה לך. מי אלה להיות לך שלך: (ז) **נגש יוסף ורחל.** בכלן האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל יוסף נגש לפניה אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין: (ח) **מי לך כל המחנה.** מי כל המחנה אשר פגשתי ר שהוא שלך כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו כתות של מלאכים פגע ש שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם והם אומרים להם של עשו והן אומרים הכו הכו ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא ולא היו משגיחים עליו. בן בנו של אברהם הוא ולא היו משגיחים עליו. אחיו של יעקב הוא אומרים להם אם כן משלנו אתם: (ט) **יהי לך אשר לך.** כאן הודה ת לו על הברכות (ב"ר): (י) **אל נא.** אל נא א תאמר לי כן: **אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו׳.** כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך ב והן חשובין

שפתי חכמים

ויקה"ו לשון הקשה את שיניו שהיה בדעתו לנשכו: ק רל"ת דמי אלה משמע שלא ידע של מי היו ואח"כ אמר לך לכן פי׳ להיות שלך כלומר מאיזה לך הם שלך אם הם בניך או עבדיך או שכיריך: ר דהכא אי אפשר לפרש כמו גבי מי אלה לך כלומר עבדיך או בניך דהא היה יודע עשו שהם מוליכי המנחה ובודאי עבדיו הם ועוד מה השיב לו למצוא חן בעיניך אלא וגו׳ כלומר למה טרחת לכל זה. ומהרש"ל כתב כי בודאי פי׳ של מי לך פירושו של מי הם. וא"ל א"כ מה השיב ל למצוא חן בעיניך ה"ל להשיב תחלה שהם שלו אין זה קושיא כי כך שאל אותו עשו מי לך המחנה כלומר למי הם כל המחנה שפגשתי שאני צריך לומר למה הוא לך לכך השיב לו יעקב למצוא חן בעיניך כי עיקר שאלתו היה על למה הוא לך וכו׳ עכ"ל: ש דאל"כ מאי כל המחנה דהא מוליכי המנחה לא היו כ"א ה׳ עבדים. ומה שהשיב ויאמר למצוא חן בעיני אדוני וכי בשביל שהכו אותו המלאכים ימצא חן בעיניו. וי"ל דכיון כשאמרו אחיו של יעקב הוא היו משגיחין א"כ ראה שיעקב היה חשוב בעיניהן של מלאכים לכך ימצא חן בעיניו כלומר להודיע שיש לו הרבה אוהבים ועי"ז גם הוא ישוב להיות אוהבו: ת רש"י דייק מכפל ל׳ יהי לך אשר לך ביש לי רב סגי: א שמלת אל תמיד לעולם דבוק עם אזהרה לכך אמר אל נא תאמר לי כן שפירושו בבקשה אל כו׳ [מהרש"ל] שלא תאמר אל נא קאי על הודאתו שהודה לו על הברכות זה לא יתכן אלא על האמירה שא"ל יש לי רב ואיני רוצה לקבלה לחוד קאי: ב הוצרך לתוספת הזה מפני שפי׳ כי ע"כ

פירוש לתורת אלהים

גְנֶעהְנְט אוּנ הָאבְּן זִיךְ גְבּוּקְט וְאַחַר אוּנ דֶר נָאךְ הָט גִינֶעהְנְט יוֹסֵף אוּנ רָחֵל אוּנ הָאבְּן זִיךְ גְבּוּקְט. רש"י שְׁרַייבְּט פַר וָוס בַּיי אַלֶי הָאבְּן דִי מוּטֶר גִינֶענְט פַר דִי קִינְדֶר אוּנ בַּיי רָחֵל הָט יוֹסֵף פְרוּעֶר גְנֶעהְנְט פַר רָחֵל וָוארוּם יוֹסֵף הָט אַזוֹ גְטְרַאכְט מַיין מוּטֶר אִיז אַיְפַת תּוֹאַר טָאמֶר וֶועט עֵשָׂו זִיךְ אִין אִיר פַר לִיבְּן דְרוּם וֶועל אִיךְ מִיךְ שְׁטֶעלֶן פַר אִיר אוּנ וֶועל זִיא פַר שְׁטֶעלֶן עֶר זָאל אוּף אִיר נִיט קוּקְן אוּנ דְרוּם הָט יוֹסֵף זוֹכֶה גְוֶועזְן צוּ דֶר בְּרָכָה עֲלֵי עָיִן אַז קֵיין עַיִן הָרָע זָאל אִין זַיינִי קִינְדֶער נִיט שׁוֹלֵט זַיין׃ (ח) וַיֹּאמֶר אוּנ עֵשָׂו הָאט גְזָאגְט מִי וֶוער אִיז דִי מַחֲנֶה וַיֹּאמֶר אִיךְ הָאבּ בַּגֶעגְנְט וָואס זִיא אִיז דַיין. רש"י שְׁרַייבְּט דָם גֵייט אוּף דִי וָואס זִייא הָאבְּן גִיפִירְט דִי מִתָּנָה הָט עֵשָׂו אִים גִיפְרֶעגְט וָואס טוּג דָאס דִיר וָואס דוּא הָאסְט מִיר גֶעשִׁיקְט אַמַתָּנָה וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט לִמְצוֹא צוּ גֶפִינֶן חֵן אִין דִי אוֹיגֶן פוּן מַיין הַאר׃ (ט) וַיֹּאמֶר אוּנ עֵשָׂו הָט גִיזָאגְט יֵשׁ אִיךְ הָאבּ גְנוּג מַיין בְּרוּדֶער יְהִי עֶס זָאל זַיין צוּא דִיר וָואס דוּא הָאסְט הַאלְט דִיר דָאס דַיינִיגֶע. רש"י שְׁרַייבְּט דָא הָאט עֶר אִים מוֹדֶה גִיוֶועזְן אוּנ הָאט מַסְכִּים גִיוֶועזְן צוּ דִי בְּרָכוֹת וָוס דֶער פָאטֶער הָאט אִים גִיבֶּענְשְׁט אוּנ דָם הָט עֶר גִימֵיינְט מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט גִיזָאגְט יְהִי הַאלְט דִיר דִי בְּרָכוֹת׃ (י) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָט גִיזָאגְט אַל נִיט נָא אִיךְ בֶּעט

וַתִּרְצֵנִי׃ יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי֙ אֲשֶׁ֣ר
הֻבָ֣את לָ֔ךְ כִּֽי־חַנַּ֥נִי אֱלֹהִ֖ים וְכִ֣י יֶשׁ־
לִי־כֹ֑ל וַיִּפְצַר־בּ֖וֹ וַיִּקָּֽח׃ יב וַיֹּ֖אמֶר
נִסְעָ֣ה וְנֵלֵ֑כָה וְאֵלְכָ֖ה לְנֶגְדֶּֽךָ׃
יג וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֗יו אֲדֹנִ֤י יֹדֵ֙עַ֙ כִּֽי־הַיְלָדִ֣ים
רַכִּ֔ים וְהַצֹּ֥אן וְהַבָּקָ֖ר עָל֣וֹת עָלָ֑י
וּדְפָקוּם֙ י֣וֹם אֶחָ֔ד וָמֵ֖תוּ כָּל־הַצֹּֽאן׃

אונקלוס

יא קַבֵּיל כְּעַן יָת תִּקְרֻבְתִּי
דְאִתּוֹתִיאַת לָךְ אֲרֵי רַחִים
עֲלַי (קֳדָם) יְיָ וַאֲרֵי אִית
לִי כֹלָּא וְאַתְקֵיף בֵּיהּ
וְקַבֵּיל׃ יב וַאֲמַר טוּל
וּנְהָךְ וְאֵיהַךְ לְקִבְלָךְ׃
יג וַאֲמַר לֵיהּ רִבּוֹנִי יְדַע
אֲרֵי יָנְקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא
וְתוֹרֵי מֵינְקָתָא עֲלָי
וְדָחוֹקְנוּן יוֹמָא חַד

תו"א וכי יש לי כל סוטה ה בתרא יח: ויאמר נסעה חגיגה ב פ"א ח:

בעל הטורים

(יב) לנגדך. ב' במסו' ואלכה לנגדך שתה עונותינו לנגדך שעשו רצה לילך עם יעקב ואמר יעקב למה תלך עמי ותזכור עונותי שפשעתי נגדך ובשלא אהיה עמך שמא תשכח: (יג) עלות. ה' במסו' דין ואידך (ש"א ו') פרות עלות ב"פ ובדוד מאחר עלות הביאו ואידך ובחקו ישא עלות יגהל אמרז"ל דוד המלך ויעקב היו מרחמין על הצאן והיו מרעין אותן במרעה רך וז"ש כאן עלות ובדוד מאחר עלות הביאו

שפתי חכמים

הוא כי על אשר א"כ היה די בא' מהם או שיכתוב על אשר ראיתי פניך וגו' או כי ראיתי פניך לפיכך הוצרך להוסיף תוספת זה כדי שתהיה מלת כי טעם על ולקחת מנחתי מידי שלמעלה הימנו כאלו אמר ולקחת את מנחתי מידי כי כדאי והגון לך שתקבלנו ומלת ע"כ דבקה עם ראיתי פניך וכו' ועד"ז פי' בכ"מ שכתוב כי על כן: ג לא שכראות כ"ף ההשואה כלומר ראיתי פניך כמו שראיתי ג"כ פני אלהים שאין השואת הראיה סבה לנתינת המנחה ל"פ חשובים וכו': ד הודיענו בזה שהוי"ו של ותרצני הוא במקום ועוד סבה שנייה לקבלת המנחה דאל"כ איך נופל ותרצני על ראות פני אלהים: ה פירוש מאחר שלא טרחת בה כמותי ראוי שתקבלנה ופי' עד שבאה לידך עד הזמן הזה שכבר באה לידך: ו כמו שמעה סלחה שהשי"ן היא מן היסוד והה"א היא נוספת אף כאן הנו"ן היא מהיסוד והה"א נוסף והוא מבנין הקל ולא מבנין נפעל ולא נו"ן האית"ן הרא"ש. דאי הוה נו"ן האיתן הול"ל ב' נונין חד נו"ן מן היסוד וחד נו"ן מן השימוש והיה ראוי לכתוב ננסעה: ז ר"ל דהתרגום נמי מוכיח כך שמתרגם על נסעה טול משמע שהוא ציווי כיון שלא מתרגם נטל אבל נלכה קאי גם

רש"י

לי כראיית פני המלאך שראיתי ג שר שלך ועוד על שנתרצית למחול לי על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול איני יכול לו מעתה: ותרצני. נתפייסת לי ד וכן כל רצון שבמקרא לי' פיוס אפילומנ"ט בלעז (בעזענפטינג) כי לא לרצון יהי' לכם (ויקרא כב) הקרבנות באות לפייס ולרצון וכן (משלי י) שפתי צדיק ידעון רצון יודעים לפייס ולרצות: (יא) ברכתי. מנחתי מנחה זו הבאה על ראיית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום וכל ברכה שהיא לראיית פנים כגון ויברך יעקב את פרעה (מ"ב י"ח) עשו אתי ברכה דסנחריב. וכן (ש"ב ח) לשאול לו לשלום ולברכו דתועי מלך חמת כולם ל' ברכת שלום הן שקורין בלעז שלודא"ר (גריססען) אף זו ברכתי מו"ן שלו"ד (מיין גרוס): אשר הובאת לך. לא טרחת בה ואני יגעתי ה להגיעה עד שבאה לידך (ב"ר): חנני. נו"ן ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן שהי' לו לומר חננני שאין חנן בלא שתי נונין והשלישית לשימוש כמו עשני זבדני: יש לי כל. כל ספוקי ועשו דבר בל' גאוה יש לי רב יותר ויותר מכדי צרכי: (יב) נסעה. כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע סלח אף כאן נסעה כמו נסע והנו"ן יסוד בתיבה ו ותרגום של אונקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב ז נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. בשוה לך טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך וזהו לנגדך בשוה לך: (יג) עלות עלי. הצאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי לנהלן לאט: עלות. מגדלות עולליהן לשון (איכה ב) עולל ויונק. (ישעי' סה) עול ימים (ש"א ו) שתי פרות עלות בלעז אנפיטי"ש (בעקינדערט): ודפקום יום אחד (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך במרוצה ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שה"ש ה)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) וכי יש לי כל. פי' שיש לי כל הצריך לי ללכת נגדך שכבר נולד יוסף ויש לי עתה אש ולהבה לשרוף קש שלך:

פירוש לתורת אלהים

דיך אם אוב איך האב געפונען חן אין דיינע אויגען ולקחת זאלסטו נעמען מיין מתנה פון מיין האנד כי דען עס איז ראוי צוא דיר דוא זאלסט נעמין פון מיר דיא מתנה על ווייל איך האב גיזעהן דיין פנים אונ עס איז בייא מיר חשוב כראות פני אלהים אזו ווי דם זעהן דאס פנים פון אמלאך וואס איך האב גיזעהן דיין שר ותרצני אונ ווידער ווייל דוא ביסט בווילינגט גיווארען צוא מיר: (יא) קח נעם מיין מתנה וואס איז גיבראכט צוא דיר אן דיין טרחא נאר איך האב מיך גימיהט ביז זיא איז גיקומען צו דיר אין די הענד אריין כי ווארום גאט הט מיך גילייט זעליגט וכי אונ עס איז פר האנדן צו מיר גאר מיין בדערפעניש ויפצר בו ער הט גשטארקט אונ גימערט צו בעטן אים ויקח הט ער גינומען: (יב) ויאמר האט עשו גיזאגט נסעה ציה ונלכה אונ מיר וועלען גיין ואלכה אונ איך וועל גיין גלייך מיט דיר אזו ווי דו דארפסט: (יג) ויאמר האט יעקב צו אים גזאגט אדוני מיין האר ווייסט כי די קינדער זענין יונג והצאן אונ די שאף אונ די רינדער עלות זייגערינע עלי זענען אוף מיר איך זאל זיי פירין פאמעלך ודפקום יום אחד אונ אז זייא וועלין צוא גיקוועטשט ווערן איין טאג צו מיר מאכן זיי אין

יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי
אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה
אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד
אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃
טו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־
הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם
הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃ יז וְיַעֲקֹב
נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ
עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם

אונקלוס

וִימוּתוּן כָּל עָנָא׃ יד יִעְבַּר
כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּהּ
וַאֲנָא אֲדַבַּר בְּנִיחַ לְרֶגֶל
עוּבַדְתָּא דִּי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל
יָנְקַיָּא עַד דִּי אֵעוֹל לְוָת
רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר׃ טו וַאֲמַר
עֵשָׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ
מִן עַמָּא דְּעִמִּי וַאֲמַר
לְמָא דְנַן אַשְׁכַּח רַחֲמִין
בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃ טז וְתָב
בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו
לְאָרְחֵהּ לְשֵׂעִיר׃ יז וְיַעֲקֹב
נְטַל לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵהּ
בֵּיתָא וְלִבְעִירֵהּ עֲבַד
מְטַלָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא

תו"א יעבר נא ע"ז ח: עד אשר אבא שם כה: ויעקב נסע מגילה יז ע"א כה:

בעל הטורים

ומה היו עושים כרועה עדרו ירעה: (יד) שעירה. ג' במס' אל אדני שעירה וישב עשו לדרכו שעירה ועד ההר החלק העולה שעירה שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' וזהו עד אשר אבא אל אדוני שעירה. אבא אל אדוני שעירה. ס"ת אליה. אבא עולה ד' רמז לאחר ד' גליות יבא אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא ואז ועלו מושיעים לשפוט את הר

רשב"ם

(יד) עד אשר אבא אל אדוני שעירה. הרחיב לו את הדרך:

רש"י

נוקש בדלת: (יד) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך עבור כפי דרכך ח ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל ה"א יתירה כמו ארדה אשמעה: לאטי. לאט שלי לשון נחת (ישעיה ח) ההולכים לאט (ש"ב יח) לאט לי לנער. לאטי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה ט המוטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך (ב"ר) ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ומ"א יש לפ' זו רבים: (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו י שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. (ב"ר) עשו לבדו וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד כ והיכן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנאמר (ש"א ל) כי אם ד' מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים: (יז) ויבן לו בית. (מגילה יז) שהה שם י"ח חדש ל קיץ וחורף וקיץ.

שפתי חכמים

על עשו לכך תרגומו ונהך וק"ל: ח כלומר לא שילך הוא לפניו והוא אחריו וק"ל: ט ולמ"ד לרגל הוא במקום כפי רגל ר"ל כפי כח הליכת רגלי לא כפי הצורך לרגל להיות רגל: י דק"ל דפסוק ויאמר למה זה אמצא חן משמע שלא רצה למצא חן והוא שלח לו מנחה גדולה כדי למצא חן בעיניו ועז"פ למה זה תעשה וכו'. ואמצא חן בעיניך מאמר בפ"ע הוא: כ וא"ת והלא אע"ג דכתיב עשו לחוד בקרא אנשיו נמי במשמע כדכתיב בסמוך ויעקב נסע סכתה ה"ה נמי נשיו ובניו ועבדיו אלא שנקט העיקר ה"ה ה"כ וי"ל מפני שאמר עשו אציגה נא וגו' וכטעה לומר שנשארו גבי יעקב מש"ה הי"ל לכתוב בהדיא שהלכו עמו רא"ם. ועוד י"ל כיון שכתוב מתחלה וירא והנה עשו בא ות' איש עמו א"כ הוא טפל אצלם כיון שהזכירם א"כ גבי וישב עשו הי"ל ג"כ להזכירם עמו מטעם זה משא"כ ביעקב וק"ל: ל והקשה רא"ם ולא ידעתי למה הביא רש"י ז"ל זה המדרש והלא הבית והסכות שניהן היו בזמן

פירוש לתורת אלהים

וועג וָמֵתוּ וועלן אוֹם פֵייגֶערן אַלִי שָׁאף: (יד) יַעֲבָר
לָאז דֶער האר אִיבֶּער פָארין פַאר זַיין קְנֶעכְט
יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו גֵיי דוּ פְרִיעֶר פַר מִיר וַאֲנִי
אִינ אִיךְ וֶועל מִיךְ פִירֶען לְאִטִּי פַּאמֶלֶךְ לְרֶגֶל צוּ פִים
הַמְּלָאכָה צוּ די וֶוערְק אֲשֶׁר וָוס פַאר מִיר נָאךְ דֶעם
כֹּחַ פוּן דִיא בְּהֵמוֹת וִויפִיל זֵייא קֶענֶען גֵיין
מִיט דִיא פִים אוּנ פוּן דִיא קִינְדֶער עַד בִּיז אִיךְ
וֶועל קוּמֶן צוּ מַיין הַאר נָאךְ שֵׂעִיר. רש"י שְׁרַייבְּט
די דֵעָה פוּן יַעֲקֹב אִיז דָאךְ גְוֶוען נָאר צוּ גֵיין קַיין
סוּכּוֹת נִיט קַיין שֵׂעִיר. נָאר יַעֲקֹב הָאט זִיךְ אַזוֹי
גְטְרַאכְט אַז עֵשָׂו הָאט אַמַחֲשָׁבָה מִיר שְׁלֶעכְץ צוּ
טָאן זָאל עֶר וַוארְטֶן בִּיז אִיךְ וֶועל צוּ אִים קוּמֶען
אָבֶּר יַעֲקֹב אִיז גָאר צוּ אִים נִיט גְגַאנְגֶן אוּנ וֶוענְדֶען
וֶועט עֶר גֵיין אַז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען (עיין רש"י):
(טו) וַיֹּאמֶר הָאט עֵשָׂו גְזָאגְט אַצִּיגָה אִיךְ וֶועל אָפּ
שְׁטֶעלֶן דִיר פוּן דֶעם פָאלְק וָוס אִיז מִיט מִיר וַיֹּאמֶר
הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט לָמָּה זֶה וָוס טוֹיג מִיר דָאס אַז דוּ
זָאלְסְט מִיר טָאן אַזוֹ אַטוֹבָה וָואס אִיךְ דַארְף זִיא
נִיט אֶמְצָא לָאז מִיךְ גְפִינֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶן אוּנ דוּ
זָאלְסְט מִיר נִיט טָאהְן הַיינְט קַיין שׁוּם טוֹבָה:
(טז) וַיָּשָׁב אוּנ עֵשָׂו הָט זִיךְ דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג ווידֶער
גְקֶערְט צוּ זַיין וֶועג אִין שֵׂעִיר: (יז) וְיַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב
הָט גְצוֹגֶן נָאךְ סוּכּוֹת וַיִּבֶן אוּנ עֶר הָט גְבוֹעֶט צוּ זִיךְ
אַהוֹיז וּלְמִקְנֵהוּ אוּנ צוּ זַיינֶע פִיךְ הָט עֶר גְמַאכְט בֵּיידְלָךְ
על

סֻכּוֹת׃ ס יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר
שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן
אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר׃ יט וַיִּקֶן אֶת־
חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ
מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה
קְשִׂיטָה׃ כ וַיַּצֶּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־
לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס חמישי
לד א וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר

אונקלוס

דַאֲתְרָא סֻכּוֹת׃ יח וַאֲתָא
יַעֲקֹב שְׁלִים קַרְתָּא
דִשְׁכֶם דִי בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
בְּמֵיתֵיהּ מִפַּדַּן דַאֲרָם
וּשְׁרָא לָקֳבֵל (אַפֵּי)
קַרְתָּא׃ יט וּזְבַן יָת
אַחְסָנַת חַקְלָא דִי פְּרַס
תַּמָּן מַשְׁכְּנֵיהּ מִידָא דִבְנֵי
חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם
בִּמְאָה חוּרְפָן׃ כ וַאֲקֵים
תַּמָּן מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי
קֳדָם אֵל אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל׃ א וּנְפַקַת

רשב"ם

(יח) ויבא יעקב שלם. אל עיר ששמה שלם. כמו ותבאנה בית לחם. המפרש שלם שלם בתורתו שלם בממונו טועה הוא לפי הפשט שאין דרך המקרא לדבר כך וגם מה צורך וכי בשביל מיעוט דורון שנתן לעשו הוצרך לכתוב כן: עיר שכם. עירו של שכם כמו כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי היא כדכתיב וירא אותה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ. והמפרש שכם שם העיר טועה הוא שלא מצינו בכל מקום עיר ציון עיר ירושלים אלא העיר נזכרת אחרי השם ואפילו אם ואת היא שכם שמא לזכרון גבורת בני יעקב שמו את שמה שכם כדכתיב בלוז שנקרא בית אל וכדכתיב ויקרא ללשם דן על שם דן אביהם לזכרון גבורתם שהרגו אנשי העיר. וכדכתיב ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: (יט) קשיטה. מין מטבע ששמה כן: (כ) אל אלהי ישראל. שהצילני מלבן ומעשו כלומר האלהים הוא אלהי יעקב שהצילני מלבן ומעשו וכמו שקורים שם אדם אליעזר עמנואל כמו כן נקרא המזבח כך וכמו שפירשתי פשוטה: (א) ותצא דינה. כי חוץ

תו"א ויבא יעקב שבת לג: ויחן את פני שם: במאה קשיטה ראש השנה כו: ויקרא לו אל אלהי ישראל מגילה יח:

שפתי חכמים

אחד הבית לעלמו והסכות לבהמות כדכתיב בקרא ורש"י בפירוש כתב ואני לא באתי לפרש אלא לפי פשוטו כו' ע"כ ומהרש"ל פי' לפי שכתוב בקרא ב"פ סכות ופעם אחת בית ר"ל סכות קיץ בית חורף וכו' [קל"מ] הביא זה המדרש כדי לכוין מספר הכ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם כמ"ש בפ' וישב על פסוק ויתאבל על בנו: מ מהרש"ל מדכתיב שלם סתם משמע בכל שלמותיו ומה כתיב בענין זה למעלה שהי"ל מקנה ולמטה ויקן את חלקת השדה משמע שהי"ל ממון ושלם בתורתו מדכתיב בקרא בבאו מפדן ארם למ"ל אלא לומר לך שאפילו בבואו מפדן ארם שכולם עמי הארץ אעפ"כ לא שכח תלמודו: נ כאלו אמר

רש"י

סכות קיץ בית חורף סכות קיץ: (יח) שלם. שלם בגופו מ שנתרפא מצלעתו (שבת לג). שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם. כמו לעיר וכמוהו (רות א) עד בואנה בית לחם: בבואו מפדן ארם. כאדם האומר להבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם. אף כאן ויבא שלם מפדן ארם מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: (יט) קשיטה. מעה אמר ר"ע כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה (ותרגומו חורפן טובים חריפים בכל מקום כגון עובר לסוחר): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי שמי ישראל נ וכן מצינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה ה' הוא נסי ורבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב אל (מגילה יח) ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקי' לכמה טעמים ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי: (א) בת

ליקוטי מרדכי

(א) וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה וגו'. דֶער באר מים חיים שְׁרַייבְּט ווייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דִינָה אִיז אַרויסְגֶעגַאנְגֶען לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ, צוּא זֶעהְן אִין דִיא טֶעכְטֶער פוּן לַאנְד, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט זִיא אִיז אַרויסְגֶעגַאנְגֶען לִרְאוֹת אֶת בְּנוֹת הָאָרֶץ, צוּ זֶעהְן דִי טֶעכְטֶער פוּן לַאנְד, מֵיינְט מֶען נִיט זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען

פירוש לתורת אלהים

עַל דְרוּם הָט מֶען גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אָרְט סוּכּוֹת: (יח) וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב אִיז גִיקוּמֶן גַאנְץ אִין דֶער שְׁטָאט שְׁכֶם וָוס אִיז אִין אֶרֶץ כְּנַעַן. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז גִוֶועזֶן גַאנְץ אוּנ גֶעזוּנְד מִיט זַיין גוּף עֶר אִיז גְהֵיילְט גִיוָוארֶן אוֹיף זַיין דִיךְ אוּנ עֶר הָט אוֹף גְהֶערְט צוּא הוּנְקֶען אוּנ גַאנְץ מִיט זַיין גֶעלְד עֶס אִיז אִים נִיט גֶחְסַר גְוָוארֶען זַיין גֶעלְד מַחֲמַת דֶער מַתָּנָה וָואס עֶר הָאט גְשִׁיקְט צוּ עֵשָׂו וָוארוּם גָאט הָאט דָם אִים מְמַלֵא גְוֶועזֶן אוּנ גַאנְץ מִיט זַיין תּוֹרָה עֶר הָאט נִיט פַאר גֶעסֶען דָאס לֶערְנֶען אִין דֶער צַייט וָואס עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אִין הויז פוּן לָבָן בְּבוֹאוֹ אַז יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶן פוּן פַדַן אֲרָם וַיִּחַן אוּנ עֶר הָט גְרוּעֶט פַאר דֶער שְׁטָאט: (יט) וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אוּנ יַעֲקֹב הָט גְקוּפְט דָם שְׁטִיק פֶעלְד וָואס עֶר הָאט דָארְטֶן גְנֵייגְט זַיין גְצֶעלְט מִיַּד בַּיי דִי קִינְדֶער פוּן חֲמוֹר דֶר פָאטֶר פוּן שְׁכֶם בְּמֵאָה פַאר הוּנְדֶערְט מַטְבֵּעוֹת: (כ) וַיַּצֶּב אוּנ עֶר הָאט דָארְטֶן גְשְׁטֶעלְט אַמִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אוּנ עֶר הָט דֶעם מִזְבֵּחַ גִירוּפֶען אֵל. רש"י שְׁרַייבְּט נִיט דָם מִזְבֵּחַ וֶוערְט גְרוּפֶן אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָאר פוּן וֶועגֶן דִי נִסִּים וָוס גָאט הָט מִיט אִים גִיטָאן הָאט עֶר גְזָאגְט אֵל דֶער וָואס אִיז אַגָאט דָאס אִיז הקב"ה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֶר אִיז אַגָאט צוּ מִיר וָואס מַיין נָאמֶען אִיז יִשְׂרָאֵל: (א) וַתֵּצֵא אוּנ דִינָה דִי טָאכְטֶר פוּן לֵאָה

ספר הישר

וַתֵּצֵא דִינָה. בְּעֵת אִין דֶר וֶועלְבִּיגֶער צַייט אִיז אַרוּס גְגַאנְגֶן דִי וַוייבֶּער פוּן דִי אַיין ווּאוֹנֶער פוּן דִי שְׁטָאט צוּ טַאנְצִין אוּנ צוּ פְרֵייעֶן זִיךְ אִיז רָחֵל אוּנ לֵאָה אוּנ זֵייעֶרֶע דִינְסְטִין אוּנ אוּךְ דִינָה דִיא טָאכְטֶער פוּן יַעֲקֹב. עֶנִין אַרוּם גְגַאנְגֶען צוּ זֶעהְן דִי

יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ׃
ב וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי
נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב
אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ׃ ג וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר

דִּינָה בַּת לֵאָה דִּי
יְלִידַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי
בִּבְנַת אַרְעָא׃ ב וַחֲזָא
יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר
חִוָּאָה רַבָּא דְאַרְעָא
וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ
וְעַנְיַהּ׃ ג וְאִתְרְעִיאַת
נַפְשֵׁהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב
וּרְחֵים יָת עוּלֶמְתָּא

תו"א וירא אתה שכם בן חמור נזיר נג סנהדרין ע הוריות י :

בעל הטורים

עשו : (א) בבנות. שנים במס' בבנות הארץ בבנות אחיך אשה גבי שמשון. לומר בשביל שלא רצה ליתן לאחיו בתו כדאיתא במדרש שהטמינה בתיבה מפניו נענש שיצאה לראות בבנות הארץ ובעלה שכם :

רש"י

לאה. ולא בת יעקב. אלא ע"ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה (ב"ר) שנאמר ותצא לאה לקראתו (ועליה משלו המשל כאמה כבתה) : (ב) וישכב אתה. כדרכה : ויענה. שלא כדרכה (יומא עז): (ג) על לב הנערה. דברים המתיישבין על הלב ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז אני אשיאך ותקנה העיר

שפתי חכמים

ויקרא אלהי ישראל ליעקב אל וה"פ הקב"ה אל בעליונים ויעקב אל בתחתונים ר"ל וכיון שהשכינה שרויה בשבילו על הארץ א"כ הוא

פירוש לתורת אלהים

װָס זִיא הָט גִיבָּארֶן צוּ יַעֲקֹב אִיז אַרוֹס גֶעגַאנְגֶען זֶעהֶן דִיא טֶעכְטֶער פוּן דֶעם לַאנְד. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דִיא טָאכְטֶר פוּן לֵאָה אוּנ נִיט דִיא טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב וַוייל זִיא הָאט גְהַאט דִיא טֶבַע פוּן אִיר מוּטֶער לֵאָה דֶען אִיר מוּטֶר לֵאָה הָאט אוֹךְ לִיבּ גְהַאט אַרוֹס צוּ גֵיין וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַתֵּצֵא דָאס אִיז טַייטְשׁ לֵאָה אִיז אַקְעגֶען גְגַאנְגֶען אִיר מַאן יַעֲקֹב אוּנ הָט גְזָאגְט אֵלַי תָּבוֹא וגו':
(ב) וַיַּרְא אוֹתָהּ אוּנ שְׁכֶם דֶר זוּהְן פוּן חֲמוֹר דֶר חִוִּי נְשִׂיא דֶר הַאר פוּן דֶעם לַאנְד הָט זִיא גִיזֶעהְן וַיִּקַּח אוֹתָהּ אוּנ עֶר הָט זִיא גְנוּמֶען וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ אוּנ עֶר אִיז גְלֶעגֶען מִיט אִיר וַיְעַנֶּהָ אוּנ עֶר הָט זִיא גִיפַּייניגְט :
(ג) וַתִּדְבַּק אוּנ עֶס אִיז וָוארִין בְּהֶעפְט זַיין לַייבּ אִין דִינָה דִיא טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת הַנַּעֲרָה אוּנ עֶר הָט לִיבּ גְהַאט דִי יוּנְג פְרוֹי וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָה אוּנ עֶר הָט גְרֶעט אוֹף דֶעם הַארְץ פוּן דֶעם מֵיידֶל. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט מִיט אִיר גְרֶעט אַזֶעלְכֶע רֵייד וָוס זֵיי וֶועלֶן אָן גְנוּמֶען אוֹף דֶעם הַארְץ. עֶר הָאט אִיר גְזָאגְט זֶעה פַאר אַזוֹ אַקְלֵיין שְׁטִיקְל פֶעלְד וִוי פִיל

ליקוטי מרדכי

זֶעהְן דִי טֶעכְטֶער פוּן לַאנְד ווִיא זֵייא זֶענֶען אוֹיסְוֵויינִיג, שֵׁיינֶע אָדֶער מִיאוּסֶה, נָאר זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען זֶעהְן דִי נַאטוּרֶען פוּן דִי טֶעכְטֶער פוּן דִי לַאנְד, אוֹבּ זֵייעֶר פִירוּנְג אִיז מִיט דֶרֶךְ אֶרֶץ, אוֹבּ זֵיי זֶענֶען גוּטֶע אָדֶער שְׁלֶעכְטֶע, אָדֶער טָאמֶער קֶען מֶען פוּן זֵיי וֶועלְכֶע מְגַייֵר זַיין, וִוי אִיר בָּאבֶּע שָׂרָה הָט גִיטָאהְן, זִיא הָט מְגַייֵר גִיוֶועֶן נְקֵבוֹת, אוּנ וַוייל זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען וֶועגְן מִצְוָה, דְרִיבֶּער רוּפְט אִיר דֶר פָּסוּק בַּת לֵאָה, דִיא טָאכְטֶער פוּן לֵאָה, וַוייל לֵאָה אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן שְׁטוּב גֶעגִין יַעֲקֹב, אוֹיךְ וֶועגְן מִצְוָה, וַוייל זִיא הָאט גֶעוָואלְט הָאבֶּן נָאךְ קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב, אוּנ דִינָה אִיז אוֹיךְ גְעגַאנְגֶען וֶועגִין מִצְוָה, עֶס אִיז אָבֶּער גִיוֶועְן אַחִילוּק צְווִישֶׁען זֵיי בֵּיידֶע, לֵאָה אִיז גֶעגַאנְגֶען, וַוייל זִיא הָאט מוֹרָא גְעהַאט טָאמֶער וֶועט יַעֲקֹב קוּמֶענְדִיג פוּן פֶעלְד אַרַיין גֵיין אִין גֶעצֶעלְט פוּן רָחֵל, וֶועט נִיט זַיין שַׁיין עֶר זָאל נָאכְדֶעם אַרוֹיסְגֵיין פוּן רָחֵלְ'ס גֶעצֶעלְט אוּנ נֶעכְטִיגֶען בַּיי לֵאָה, אָבֶּער דִינָה הָאט גִיטָאן נִיט וִויא אִיר בָּאבֶּע שָׂרָה, בַּיי שָׂרָה זָאגְט דֶר פָּסוּק הִנֵּה הִיא בָאֹהֶל, זִיא אִיז אִין גִיצֶעלְט, זִיא הָט מְגַייֵר גֶעוֶועְן דִי וַוייבֶּער וָואס זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ אִיר אִין שְׁטוּבּ. אָבֶּער זִיא אִיז נִיט גִיגַאנְגֶען אִין דִי גַאסִין זִיכֶען וֶוער עֶס וִויל זִיךְ מְגַייֵר זַיין, טָאמֶער וֶועט אֵיינֶר הָאבֶּן אַתַּאֲוָה צוּ אִיר שֵׁיינְקַייט, אוּנ וַוייל דִינָה אִיז גִיגַאנְגֶען אִין גַאס, דְרִיבֶּער הָאט אִיר גֶעטְרָאפֶען דִיא מַעֲשֶׂה מִיט שְׁכֶם :

ספר הישר

פְרַייד וָואס דִי וַוייבֶּער פְרֵייעֶן זִיךְ. וְכָל אוּנ אַלֶע מַאנְזְבִּילִין אוּנ אַלֶע וַוייבֶּער אוּנ אַלֶע שָׂרָרוֹת אוּנ אַלֶע גְרוֹסֶע לַייט זֶענִין דָארְט גִיוֶועְן אוּנ הָאבִּין צוּ גִיזֶעהְן דִי שִׂמְחָה. אוּנ שְׁכֶם דֶער זוּן פוּן חֲמוֹר אִיז אוֹיךְ דָארְט גִיוֶועְן אוּנ הָט דֶר זֶעהְן דִינָה דִי טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב זִיצֶן לֶעבִּין לֵאָה אוּנ זִי אִיז אִים זֶעהְר גְפֶעלִין. וַיִּשְׁאַל אוּנ שְׁכֶם הָט גְפְרֶעגְט זַיינֶע פְרַיינְד אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁען וָואס זֶענִין גְשְׁטַאנֶען לֶעבִּין אִים וֶועמֶעס אִיז דִי יוּנְגֶע פְרוֹיא וָוס זִיצְט דָא לֶעבִּין דִי וַוייבֶּער וָוס אִיךְ קֶען גָאר נִיט. וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּן זֵיי צוּ אִים גְזָאגְט זִיא אִיז דִי טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב דֶר זוּן פוּן יִצְחָק הָעִבְרִי וָוס זִיצְט אִין דֶר שְׁטָאט פוּן אֵיינִיגֶע טֶעג. אוּנ וִוי זֵיי הָאבֶּן דֶר הֶערְט אַז דִי וַוייבֶּר פוּן דֶער שְׁטָאט זֶענִין אַרוֹס גְגַאנְגֶען צוּ פְרֵייעֶן זִיךְ אִיז דִי יוּנְגֶע פְרוֹיא אוֹיךְ אַרוֹס גִיגַאנְגֶען. וַיַּרְא אוּנ וִוי שְׁכֶם דֶר זוּן פוּן חֲמוֹר הָט דֶר זֶעהְן דִי טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב הָט עֶר זֵייעֶר גְגְלוּסְט אִין דִינָה אוּנ שְׁכֶם הָט גְשִׁיקְט מֶענְטְשִׁין אַז מֶען זָאל בְּרֶענְגִין דִינָה צוּ אִים מִיט גִיוַואלְד. וַתָּבֹא אוּנ מֶען הָט דִינָה גִיבְּרַאכְט צוּ שְׁכֶם אִין הוֹיז אַרַיין אוּנ שְׁכֶם הָט זִי בַּיי זִיךְ וִוי אֵיין וַוייבּ גִיהַאלְטֶן. וַיָּבֹאוּ אוּנ מֶען אִיז גִיקוּמֶען צוּ יַעֲקֹב אוּנ מֶען הָט אִים דֶר צֵיילְט דִי זַאךְ פוּן זַיין טָאכְטֶער דִינָה. וַיִּשְׁמַע אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דֶער הֶערְט וָוס שְׁכֶם הָט גִיטָאן הָט יַעֲקֹב גְשִׁיקְט צְווַיי קְנֶעכְט אַז זֵיי זָאלֶען בְּרֶענְגִין זַיין טָאכְטֶער דִינָה פוּן שְׁכֶעמְס הוֹיז. אִיז שְׁכֶם אַרוֹס גְגַאנְגֶען אוּנ הָט זֵיי פַר טְרִיבֶּען פוּן דֶעם הוֹיז אוּנ הָט נִיט גְוָואלְט אָפּ גֶעבִּין דִינָה צוּ זֵייא. וַיִּשְׁלַח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְשִׁיקְט צְווַיי יוּנְג פְרוֹיעֶן וָוס זֵייא זֶענִין דִי טֶעכְטֶער פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט צוּם הוֹיז פוּן שְׁכֶם זֵיי זָאלֶן זִיצֶן בַּיי דִינָה כְּדֵי זֵיי זָאלֶן זִי אָפּ הִיטֶן. וַיִּשְׁלַח אוּנ שְׁכֶם הָט גִישִׁיקְט דְרַיי מֶענְטְשֶׁען צוּ זַיין פָאטֶר חֲמוֹר אַזוֹי צוּ זָאגֶן. דוּ זָאלְסְט מִיר גֶעמֶען דִי דָאזִיגֶע פְרוֹי פַר אֵיין וַוייבּ. וַיֵּלֶךְ אוּנ חֲמוֹר אִיז גִיגַאנְגֶען צוּ יַעֲקֹב עֶר זָאל מִיט אִים רֵיידֶען פוּן דֶער זַאךְ. אוּנ וִוי חֲמוֹר אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶען פוּן שְׁכֶעמְס הוֹיז צוּם

עַל־לֵב הַנַּעֲרָ׃ ד וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־
חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־
הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה׃ ה וְיַעֲקֹב
שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו
הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ
יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃ ו וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־
שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ ז וּבְנֵי
יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם
וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד
כִּי־נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־

וּמַלֵּיל עַל לִבָּא
דְעוּלֶמְתָּא׃ ד וַאֲמַר שְׁכֶם
לַחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימַר
סַב לִי יָת עוּלֶמְתָּא הָדָא
לְאִנְתּוּ׃ ה וְיַעֲקֹב שְׁמַע
אֲרֵי סָאֵיב יָת דִּינָה
בְרַתֵּהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם
גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא וְשָׁתִיק
יַעֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן׃
ו וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי
דִשְׁכֶם לְוַת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא
עִמֵּהּ׃ ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ
מִן חַקְלָא כַּד שְׁמָעוּ
וְאִתְנְסִיסוּ גֻּבְרַיָּא וּתְקֵיף
לְהוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא
עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב

תו"א כי נבלה עשה בגר"א טו סנהדרין מד:

רשב"ם

לשר נטה אהלו ויצאה משם ונכנסה לעיר: (ז) ובני יעקב באו מן השדה. ובתוך כך יצא חמור לדבר אל יעקב ומצאם וידבר אתם ותר בנתיכם תתנ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) כי נבלה עשה בישראל לשכב. אפי' עם בת הדיוט כל שכן עם בת יעקב שהוא אדם חשוב:

פירוש לתורת אלהים

גֶעלְד דיין פָאטֶר הָט גֶגעבְּן איך וועל דיך נֶעמֶען וועסְטוּ הָאבְּן די גַאנְצֶע שְׁטָאט מִיט אַלֶע פֶעלְדֶער: (ד) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אוּנ שְׁכֶם הָט גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער חֲמוֹר אַזוֹי צוּ זָאגֶען קַח נֶעם מִיר דָאס מֵיידֶל פַאר אַוַוייבּ: (ה) וְיַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְהֶערְט אַז עֶר הָט פַר אוּם רֵיינִיגְט זַיין טָאכְטֶער דִינָה וּבָנָיו אוּנ זַיינֶע זִיהְן זֶענִין גְוֶועִן מִיט זַיינֶע פִיךְ אִין פֶעלְד וְהֶחֱרִישׁ יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשְׁוִויגֶן בִּיז זֵייעֶר קוּמֶען: (ו) וַיֵּצֵא אוּנ עֶס אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶן חֲמוֹר דֶר פָאטֶר פוּן שְׁכֶם צוּ רֵיידֶען מִיט יַעֲקֹב: (ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה אוּנ די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גְקוּמֶען פוּן דֶעם פֶעלְד כְּשָׁמְעָם אַז זֵיי הָאבִּין דֶר הֶערְט די מַעֲשֶׂה וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים אוּנ די מֶענְטְשִׁין זֶענֶען גִיוָואהֶן טרוּעֶרֶעג וַיִּחַר לָהֶם מְאוֹד אוּנ עֶס הָט זֵיי זֵייעֶר פַר דְרָאסֶן כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל וָוארוּם עֶס אִיז גִיטָאן גִיוָוארֶען אַשַׁאנְד צְווִישֶׁן די יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב צוּ לִיגִין מִיט די

משלי נחמיה

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב וגו' וַיִּתְעַצְּבוּ וגו' וַיִּחַר לָהֶם וגו', דֶעם וָוארְט „כְּשָׁמְעָם" וֵוייסִין מִיר נִיט וְואהִין עֶר גִיהֶער, אוֹיבּ מֶען מֵיינְט די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן אִין פֶעלְד גִיהֶערְט וָואס שְׁכֶם הָט גֶעטָאהְן, זֶענְן זֵיי בַּאלְד אִין מִיטֶן טָאג גֶעקוּמֶן אַהֵיים. וֶועט זַיין דֶערְטַייטְשׁ אִין פָּסוּק וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה, די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גֶעקוּמֶן פוּן פֶעלְד אַהֵיים, כְּשָׁמְעָם, בַּאלְד ווִי זֵיי הָאבֶּן גִיהֶערְט, וֶוענְן זֵייא גֶעקוּמֶן אַהֵיים אִין מִיטֶן טָאג, אָדֶער דֶר וָוארְט כְּשָׁמְעָם גִיהֶער צוּם וַיִּתְעַצְּבוּ, אוּנ אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק. די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּען אִין פֶעלְד אַגַאנְצֶע טָאג גָאר נִיט גֶעוְואסְט פוּן דִיא מַעֲשֶׂה פוּן שְׁכֶם, וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה, די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענְן גֶעקוּמֶן פוּן פֶעלְד פַארִין נַאכְט, ווִי זֵייא קוּמֶען אַלֶע טָאג, כְּשָׁמְעָם, ווִי זֵייא הָאבֶּן דִיא זַאךְ גִיהֶערְט אִין דֶערְהֵיים פוּן זֵייעֶר פָאטֶר, וַיִּתְעַצְּבוּ, הָאבֶּן זֵיי גִיטְרוֹיעֶרְט, וַיִּחַר לָהֶם, אוּנ עֶס הָט בַּיי זֵיי גֶעבְּרֶענְט דֶר כַּעַס, גִיטְרוֹיעֶרְט הָאבֶּען זֵייא אוֹף דֶעם אוּמְגְלִיק פוּן דִינָה, אוּנ זֵייעֶר כַּעַס אִיז גִיוֶועִן אוֹף שְׁכֶם, ווַייל עֶר הָט זִיא אוּמְגְלִיקְלֶךְ גְמַאכְט, וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה, אוּנ אַזוֹ אַ אוּמְגְלִיק ווִי שְׁכֶם הָט זֵיי גִיטָאן

ספר הישר

גֵיין צוּ יַעֲקֹב. אִיז דֶר ווַייל אָן גְקוּמֶן די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב פוּן פֶעלְד. אוּנ ווִיא זֵייא הָאבֶּן דָם דֶער הֶערְט די מַעֲשֶׂה פוּן זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער דִינָה הָאבֶּן זֵיי דְרוֹיף זֵייעֶר גִיטְרוֹיעֶרְט אוּנ עֶס הָט זֵיי זֵייעֶר בַאנְק גִיטָאן. וַיָּבֹאוּ זֶענִין זֵיי גֶקוּמֶן פַר זֵייעֶר פָאטֶר אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט מִיט גְרוֹס צָארְן פַר וָואר דֶער מִשְׁפָּט אִיז מֶען זָאל דָם בַּשְׁטְרָאפֶן. דֶען גָאט בָּרוּךְ הוּא הָט גְבָּאטֶען צוּא נֹחַ אוּנ צוּא זַיינֶע זִין מֶען זָאל נִיט גַזְלֶענִין אוּנ מֶען זָאל נִיט אִין כַּעַס זַיין. אוּנ שְׁכֶם הָאט גִיגַזְלֶט אוּנְזַער שְׁוֶועסְטֶער אוּנ קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ פוּן דֶער שְׁטָאט הָאט אִים נִיט גִירֶעט דְרוֹיף קֵיין שׁוּם וָוארְט. פַר וָואר די שְׁטָאט לַייט פֶערְדִינֶען אוֹיךְ בַּשְׁטְרָאפְט צוּ וֶוערְדִין. דֶען זֵיי הָאבֶּן גְוואוּסְט פוּן דֶער זַאךְ אוּנ הָאבֶּן דְרוֹיף גְשְׁוִויגֶן. וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועִן בְּשַׁעַת זֵיי הָאבֶּן גִירֶעט פַר זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב פוּן דֶער זַאךְ. אִיז חֲמוֹר דֶער פָאטֶער פוּן שְׁכֶם גִיקוּמֶן צוּ יַעֲקֹב צוּ רֵיידִין מִיט אִים מִכֹּחַ וָוס זַיין זוּן שְׁכֶם ווִיל זַיין טָאכְטֶר דִינָה, אוּנ חֲמוֹר מִיט שְׁכֶם זָאגְט צוּ יַעֲקֹב לְאמֹר גְפִינֶען חֵן אִין אַייעֶרִי אוֹיגְן אוּנ בֶּעט אַייךְ אִיר זָאלְט מִיר גֶעבִּין אַייעֶר טָאכְטֶער פַאר אַיין וַוייבּ. וַיַּעַן אוּנ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עֶנְטְפֶערִין

קֶענְן זֵיי אִים נִיט צוּרִיק טָאהְן, דְרִיבֶּער הָאבֶּן דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב נִיט גֶעהַאט מִיט וָוס צוּ שְׁטִילֶן זֵייעֶר כַּעַס, דֶערְ־
ווַייל אִיז גֶעקוּמֶן חֲמוֹר מִיט זַיין זוּהְן שְׁכֶם, פַארְעֶנְפֶערִין דִיא אוּמְרֶעכְט וָוס שְׁכֶם הָט גֶעטָאהְן, אוּנ חֲמוֹר הָט גְזָאגְט

בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃ ח וַיְדַבֵּר
חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה
נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ
לְאִשָּׁה׃ ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם
תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם׃
י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה
לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃
יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
אֵלַי אֶתֵּן׃ יב הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר

עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כָשַׁר
לְאִתְעֲבָדָא׃ ח וּמַלִּיל
חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימַר
שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִיאַת
נַפְשֵׁהּ בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְעַן
יָתַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃
ט וְאִתְחַתְּנוּן בַּנָא בְּנָתֵיכוֹן
תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא
תִּסְּבוּן לְכוֹן׃ י וְעִמָּנָא
תִּתְּבוּן וְאַרְעָא תְּהֵי
קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וַעֲבִידוּ
בַהּ סְחוֹרְתָא וְאַחְסִינוּ
בַהּ׃ יא וַאֲמַר שְׁכֶם
לַאֲבוּהָא וּלְאַחָהָא אַשְׁכַּח
רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִי
תֵימְרוּן לִי אֶתֵּן׃ יב אַסְגּוּ
עֲלַי לַחֲדָא מוֹהֲרִין וּמַתְּנָן

בעל הטורים

(יב) הרבו. ב' במס' הכא ואידך בגלגל הרבו לפשוע אע"פ שהרבה במוהר כמו שהרבו בגלגל דהיינו בע"א הרבו גם אלו לפשוע שהתנו עמם שלא לעבוד ע"א:

רשב"ם

לנו ואת בנותינו תקחו לכם. בבני יעקב תלו החיתונים לכבודם לתת ולקחת אבל כשספרו את הדבר לאנשי עירם אמרו למפרע לכבוד בני העיר שהם יהיו הלוקחים והנותנים כדי לפתותם שישמעו אליהם להמול: (י) וסחרוה.

רש"י

וכל סדותיה: (ז) וכן לא יעשה. לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות ם ע"י המבול (ב"ר): (ח) חשקה. חפלה: (יב) מהר. כתובה (ב"ר):

שפתי חכמים

דומה כאילו הוא בעלמו אל: ם והעובר יהא נדון במיתה כך קבלו עליהם אף שלא מן הדין כדפי' לעיל בפ' חיי שרה יכן דייק הל' היו גודרין וכו' עשי הגדר לא שהוא לווי מפי הפס ודוק. וא"ת הא פנויה אינה בכלל עריות י"ל כיון שגזל אותה ובא עליה הוה כמו ערוה וחייב עליה הריגה רא"ס (נח"י) הקשה ע"ז התירון ואמר דהפנויות לא נאסרו לבני נח רק ע"י גדר וסייג ומה שנתחייב שכם מיתה היינו משום גזל אליבא דהרמב"ם או משום שאר מעשיו הרעים אליבא דרמב"ן והא דהרב לא הזכיר א' מאלו הב' טעמים לפי שהרב לא ביקש למצוא טעם לחיוב מיתתו אלא לפרש לשכב את בת יעקב וכן לא

פירוש לתורת אלהים

טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה אוּנ עֶס וֶוערְט נִיט גִיטָאן אַזוֹי מֶען זָאל מְעַנֶּה זַיין בְּתוּלוֹת. רַשׁ"י שְׁרַייבְּט זִינְט דֶער מַבּוּל אִיז גִיוֶועְן הָאבֶּען זַייא אַגֶּדֶר גִיטָאן זַייא זָאלִין נִיט טְרַייבֶּען קַיין זְנוּת: (ח) וַיְדַבֵּר הָט חֲמוֹר מִיט זֵיי גְרֶעט אַזוֹ צוּ זָאגֶן שְׁכֶם בְּנִי מַיין זוּהְן שְׁכֶם הָט גְגְלוּסְט אִין אַייעֶר טָאכְטֶער תְּנוּ נָא אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה גִיבְּט זִיא צוּ אִים פַר אַוַוייבּ: (ט) וְהִתְחַתְּנוּ אוֹתָנוּ אוּנ מִיר זָאלִין זִיךְ צְווִוישֶׁן אַנַנְדֶר מְחֻתָּן זַיין בְּנוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ אַייעֶרֶע טֶעכְטֶער זָאלְט אִיר גֶעבֶּן צוּ אוּנְז פַאר וַוייבֶּר וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם אוּנ אוּנְזֶערֶע טֶעכְטֶער זָאלְט אִיר גֶעמֶען צוּ אַייךְ פַר וַוייבֶּער: (י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ אוּנ מִיט אוּנְז זָאלְט אִיר זִיצִין וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם אוּנ דָם לַאנְד זָאל זַיין פַר אַייךְ שְׁבוּ זִיצְט אוּנ הַאנְדֶעלְט דְרִינֶען וְהֵאָחֲזוּ אוּנ בַּגְרַייפְט דְרִינֶען: (יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אוּנ שְׁכֶם הָט גִזָאגְט צוּ אִיר פָאטֶר אוּנ צוּ אִיהְרֶע בְּרִידֶר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵיכֶם לָאזְט מִיךְ גְפִינֶן חֵן אִין אַייעֶרֶע אוֹגֶן וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן אוּנ וָוס אִיר וֶועט מִיר זָאגֶן וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן: (יב) הַרְבּוּ עָלַי מֶערְט אוֹף מִיר מוֹהַר גָאבּ דִיא כְּתוּבָּה וּמַתָּן אוּנ גְשַׁאנְק וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אוּנ אִיךְ וֶועל

ספר הישר

צוּ שְׁכֶם אוּנ חֲמוֹר מִיט קְלוּגְהֵייט. אַלְדוּנְג וָוס אִיר הָט רֶעט צוּ אוּנְז וֶועלִין מִיר טָאן צוּ אַייךְ. אוּנ אוּנְזֶר שְׁוֶועסְטֶער וֶועלִין מִיר גֶעבִּין צוּא אַייךְ נַייעֶרְט מִיט דֶעם וֶועלִין מִיר זִיךְ בַּווילִיגֶן צוּא אַייךְ מִיר זָאלִין גֶעבִּין אוּנְזֶרֶי טֶעכְטֶער צוּ אַייךְ אוּנ אַייעֶרִי טֶעכְטֶער וֶועלִין מִיר נֶעמִין צוּ אוּנְז אוּנ מֶען זָאל גָאר זַיין אֵיין פָאלְק אַזוֹ וִויא אִיר הָאט גִירֶעט אַז אִיר וֶועט אָן נֶעמִין מִצְוַת מִילָה. אוּנ אוֹבּ אִיר ווִילְט נִיט דָם טָאן וֶועלִין מִיר אָפּ נֶעמִין אוּנְזֶער טָאכְטֶער פוּן אַייךְ אוּנ מִיר וֶועלִין אַוֶועק גֵיין פוּן אַייעֶר שְׁטָאט. וַיִּמַהֵר אוּנ שְׁכֶם מִיט זַיין פָאטֶער חֲמוֹר הָאבִּין גִיאַיילְט אוּנ הָאבִּין אַיין גִיזַאמִילְט אַלֶע שְׁטָאט לַייט אוּנ הָאבֶּן צוּ זַייא גִיזָאגְט דִיא רֵייד פוּן יַעֲקֹב'ס קִינְדֶער אוּנ וִויא דִי שְׁטָאט לַייט הָאבֶּן דָם דֶר הֶערְט אִיז דִי זַאךְ זֵיי גְוֶיעֶר גִיפֶעלִין אוּנ זַייא זֶענִין

משלי נחמיה

צוּ זַייא, אִיר זֶענְט טְרוֹיעֶרִיג מַיין זוּהְן הָט אוּמְגְלִיקְלִיךְ גֶעמַאכְט אַייעֶר שְׁוֶועסְטֶער, פַארְקֶערְט, מִיר ווִילֶען אִיר גְלִיקְלִיךְ מַאכְן, וַוייל מַיין זוּהְן ווִיל זִיא נֶעמֶן פַר אַוַוייבּ, חֲמוֹר אוּנ שְׁכֶם הָאבְּן גָאר נִיט גְעווּאוּסְט אַז מִיט זֵייעֶרֶע רֵייד פַארְגְרֶעסְעְרִין זַייא דֶעם כַּעַס פוּן דִיא בְּרִידֶר ווִי דֶער פָּסוּק זָאגְט אמשל דר דָארִין וָוס אִין וַואלְד הָט גֶעשִׁיקְט צוּם דֶעם טֶעגְעְן בּוֹים גִיבּ דַיין טָאכְטֶער פַר אַוַוייבּ צוּ מַיין

וּמַתָּ֔ן וְאֶ֨תְּנָ֔ה כַּאֲשֶׁ֥ר תֹּאמְר֖וּ אֵלָ֑י
וּתְנוּ־לִ֥י אֶת־הַֽנַּעֲרָ֖ ‏לְאִשָּֽׁה׃ יג וַיַּעֲנ֨וּ
בְנֵֽי־יַעֲקֹ֜ב אֶת־שְׁכֶ֨ם וְאֶת־חֲמ֥וֹר
אָבִ֛יו בְּמִרְמָ֖ה וַיְדַבֵּ֑רוּ אֲשֶׁ֣ר טִמֵּ֔א
אֵ֖ת דִּינָ֥ה אֲחֹתָֽם׃ יד וַיֹּאמְר֣וּ אֲלֵיהֶ֗ם
לֹ֤א נוּכַל֙ לַעֲשׂוֹת֙ הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה לָתֵת֙
אֶת־אֲחֹתֵ֔נוּ לְאִ֖ישׁ אֲשֶׁר־ל֣וֹ עָרְלָ֑ה
כִּי־חֶרְפָּ֥ה הִ֖וא לָֽנוּ׃ טו אַךְ־בְּזֹ֖את
נֵא֣וֹת לָכֶ֑ם אִ֚ם תִּהְי֣וּ כָמֹ֔נוּ לְהִמֹּ֥ל

אונקלוס

וְאֶתֵּן כְּמָא דִי תֵימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יָת עוּלֵמְתָּא לְאִנְתּוּ: יג וַאֲתִיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחָכְמְתָא וּמַלִּילוּ דִי סָאֵיב יָת דִּינָה אֲחָתְהוֹן: יד וַאֲמָרוּ לְהוֹן לָא נִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא הָדֵין לְמִתַּן יָת אֲחָתָנָא לִגְבַר דִי לֵהּ עָרְלְתָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא לָנָא: טו בְּרַם בְּדָא נִתְפַּס לְכוֹן אִם תְּהוֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר

רשב"ם

החי"ת גרמת הקמ"ץ וכן מן גאל יגאלנו מן שחט ישחטוהו מן שאל ישאלוני משפטי צדק. מן בחר בחרוהו. מן פעל יפעלוהו:

רש"י

(יג) במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה שהרי טמא את דינה אחותם (ב"ר): (יד) חרפה הוא. שמן פסול הוא אצלנו הבא להרף חבירו הוא אומר לו ערל אתה או בן ערל. חרפה בכל מקום גדוף: (טו) נאות לכם. נתרצה ע לכם לשון (מ"ב יב) ויאותו (הכהנים ביהוידע): להמול. להיות נמול פ אינו לשון

שפתי חכמים

יעשה אפילו בפנויה והוקשה לו קושיית הרא"ם וע"ז תי' שהאומות גדרו וכו' וע"ש באריכות: ע ר"ל אל תפרשנו מל' נוי או נוה ודירה דא"כ קשה אך בזאת יאותו לנו יבאו לנו מבע"ל שהוא ל' נוי: פ פי' מבנין נפעל ואינו ל' לפעול מגזרת שוב מול דא"כ היה ראוי להיות

פירוש לתורת אלהים

גֶעבֶּן וִוי אִיר וֶועט זָאגִין צוּ מִיר וּתְנוּ אוּנ גִיט מִיר דִי יוּנְג פְרוֹי פַר אַוַויבּ: (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אוּנ דִי בְּנֵי יַעֲקֹב הָאבֶּן גִיעֶנְטְפֶערְט צוּ שְׁכֶם אוּנ צוּא זַיין פָאטֶר חֲמוֹר בְּמִרְמָה מִיט חָכְמָה וַיְדַבְּרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן דְרִיבֶּר גִירֶעט מִיט חָכְמָה חָאטְשִׁי זֵיי הָאבֶּן נִיט מְקַיֵּים גְוֶועט זֵייעֶרֶע רֵייד זֶענֶען זֵייא גִירֶעכְט גְוֶועְן אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת דִּינָה אֲחוֹתָם וַוייל עֶר הָאט פַאר אוּמְרֵיינִיגְט זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער דִינָה: (יד) וַיֹּאמְרוּ אוּנ דִי בְּנֵי יַעֲקֹב הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ שְׁכֶם אוּנ זַיין פָאטֶר לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר מִיר קָאנֶען נִיט טָאן דִי זַאךְ לָתֵת אֶת אֲחוֹתֵנוּ צוּ גֶעבֶּן אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער פַר אַוַויבּ לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עָרְלָה צוּ אַזוֹ אַמַאן וָוס עֶר אִיז נִיט גְמַלֶּת כִּי חֶרְפָּה הִוא לָנוּ וָוארוּם דָאס אִיז צוּ אוּנְז אַשׁאנְד: (טו) אַךְ נֵייעֶרְט בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם מִיט דֶעם וֶועלֶן מִיר צוּ אֵייךְ מְרוּצֶה וֶוערֶן אִם תִּהְיוּ כָמוֹנוּ אַז אִיר וֶועט זַיין וִוי מִיר לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר עֶס זָאל וֶוערֶן גְמַלֶּת צוּ אֵייךְ אַלֶע

משלי נחמיה

זוהן איז געקומן אחיה פון וואל"ד אונ האט צוטרעטין אונ צובראכין דעם דארין. פר וָוס דר דארין הט גהאט אהעזה, צו ווע־לן דער טענן בוים זאל זיך מיט אים מתחתן זיין, דם זעלביגע איז דא נאך גרעסר געווארן דר כעס פון די ברידר פר נום חמור אונ שכם וויל־ן זיך פארגלייכן צווא זיי אונ ווערין מיט זיי מחותנים. דריבער האבן דיא ברידער גיזאגט צו חמור אונ שכם אויב אלע מענטשין פון דיא שטאט שכם וועלן זיך מל זיין אונ ווערין יודן ווי זיי זענן, דאמאלס וועט מען זעהן, אונ אין אמת האבן די ברידר באלד געמיינט צו הרגנען אלע מענטשין פון דיא שטאט שכם, אונ האבן זייא גיקענט הרגנען ווען זייא זענען ניט גימלת אויך, נאר טאמר וועלן קומן די פעלקר פון אנדערע שטעט זיי העלפין, וועט ווערין אגרויסע מלחמה, דריבר האבן די ברידער געזאגט זיי זאלן זיך מל זיין, ווען אלע פעלקר וועלן הערין אז די מענטשין פון שכם האבען זיך געמלת, וועלן זייא זיך אפטיילין פון זיי אונ בייז ווערין אוף זיי אונ אז די פעלקר וועלן הערין מען הרגת די מענטשען פון שכם וועלן זיי האבן אנקמה אונ זיין צופרידן. דריבער זאגט דר פסוק ויבואו על העיר בטח, די ברידר זענן גקומן אוף די שטאט זיכער אונ האבען ניט מורא געהאט פאר אנדערע פעלקער:

ספר הישר

מוסכם גיווארן אוף דעם תנאי. אונ וויא עס איז גיקומען דער אנדערר טאג איז שכם מיט זיין פאטר חמור אוף גישפאנין גאנץ פריי אונ האבין איין גיזאמילט אלע שטאט לייט. עס איז גיוועזן פיל מאנזבילין אונ פיל קינדער וס האבין די מצוה גטאן נאר חדקם דר זון פון פרד אונ דר פאטר פון חמור מיט זיינע זעקס ברידר האבן עס ניט גטאן דען די רייד פון יעקב'ס קינדר איז ביי זיי נמאס גיוועען אונ דר צארן דם גברענט אין חדקם מיט זיינע זעקס ברידר אויף די שטאט לייט נאך וס זיי האבין עס גטאן. אונ האבין גיזאגט צו שכם מיט זיין פאטער חמור. איז דען ניט פר האנדן אזו איין יונג פרוי ביא אונזרי ברידר נאך וואס הט איר בדארפט נעמין די טאכטער פון יעקב וואס איר קענט ניט. ויענו אונ שכם מיט חמיר האבן גיענפרט צו חדקם מיט זיינע ברידער דאס וס איר זאגט איז ריכטיג. נייערט מיר האבן עס נאר גטאן ווייל מיר האבן גוואלט יעקב'ס טאכטר אבר נים ווייל מיר אים ליבין. אונ אצונד אז מיר האבין שוין גיטאן אונזר ווילן וועלין מיר טאן צו יעקבין מיט זיינע קינדער דם וס

לָכֶם כָּל־זָכָר׃ טז וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ
לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ
אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ יז וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־
בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃ יח וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם
בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃
יט וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד
מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם
בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־
אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃ כא הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ

אונקלוס

לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא׃ טז וְנִתֵּן
יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת
בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא וְנִתּוּב
עִמְּכוֹן וּנְהֵי לְעַמָּא חָד׃
יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנָּנָא
לְמִגְזַר וּנְדַבַּר יָת בְּרַתָּנָא
וְנֵיזִיל׃ יח וּשְׁפָרוּ
פִּתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר
וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר׃
יט וְלָא אוֹחַר עוּלֵימָא
לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא אֲרֵי
אִתְרְעִי בְּבַת יַעֲקֹב וְהוּא
יַקִּיר מִכֹּל בֵּית אֲבוּהִי׃
כ וַאֲתָא חֲמוֹר וּשְׁכֶם
בְּרֵהּ לִתְרַע קַרְתְּהוֹן
וּמַלִּילוּ עִם אֱנָשֵׁי קַרְתְּהוֹן
לְמֵימָר׃ כא גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין
שְׁלָמִין אִנּוּן עִמָּנָא

רשב"ם

(טז) ונתנו. דגש. כמו ונתננו פירוש ניתן. וכן מצרים נתנו יד. כמו נתננו: (יט) ולא אחר. מגזרת לא תאחר שהוא משקל כבר כמו תשבר: והוא נכבד. ושמעו לו:

רש"י

לפעול אלא לשון להפעל: (טז) ונתנו. נו"ן שניה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן ונתננו: ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור שתלו החשיבות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את בנותינו לפי דעתינו ואת בנותיכם נקח לנו ככל אשר נחפוץ וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם כדי לרצותם שיאותו להמול: (כא) שלמים. בשלום ובלב שלם: והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה

פירוש לתורת אלהים

וְּבָרִים: (טז) וְנָתַנּוּ אֶת בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וועלען מיר געבען אונזערע טעכטער צו אייך פאר ווייבער וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ אונ אייערע טעכטער וועלען מיר נעמען צו אונז וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם אונ מיר וועלען זיצען מיט אייך וְהָיִינוּ לְעַם אונ מיר וועלין זיין איין פאלק: (יז) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ אונ אוב איר וועט אונז ניט צו הערין לְהִמּוֹל צו מל זיין וְלָקַחְנוּ אֶת בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ וועלען מיר נעמען אונזער טאכטער אונ מיר וועלען אוועק גיין: (יח) וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם אונ עס איז וואל גיפעלען זייערע רייד אין די אויגען פון חֲמוֹר אונ אין די אויגין פון שְׁכֶם דער זוהן פון חֲמוֹר: (יט) וְלֹא אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר אונ דר יונג שְׁכֶם הט זיך ניט גיזומט צו טאן דיא זאך ער הט זיך מל גוועזען וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו אום ער איז גערליכטער פון גאר זיין פאטערס הויז: (כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר אונ עס איז גיקומען חֲמוֹר אונ זיין זוהן שְׁכֶם אֶל שַׁעַר עִירָם צום טויער פון זייער שטאט וַיְדַבְּרוּ אונ זיי האבען צו זייערע שטאט לייט גרעט אזו צו זאגען: (כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה די מאנן שְׁלֵמִים זענען גאנץ מיט אונז זיי זענען מיט אונז שלום אונ מיט דעם גאנצין הארץ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אונ לאזין זיי זיצען אין

ספר הישר

מיר אין הערצין האבען ווען מיר וועלין גזונד ווערין אונ דינה הט גיהערט די רייד וואס חדקם מיט זיינע ברידר האבין גירעט צו [illegible] מיט חמור אונ וואס זייא האבען איהנען גיענפערט. אונ דינה הט גנומען איינע פון דיא צוויי יונג פרויען הט זי גישיקט צוא יעקב אונ צו אירע ברידער זי זאל דער ציילען וואס מען הט גרעט ביי שכם אין שטוב. אונ די יונג פרויא איז גינאנגען אונ הט דער ציילט די רייד פאר יעקב'ן מיט זיינע קינדער. אונ ווייא יעקב הט דר הערט די רייד איז ער גיווארין פיל מיט צארן אונ שמעון מיט לוי האבען גישוואורען אזו ווי גאט ב"ה איז דר האר פון דר גאנצר וועלט אונ לעבט אייביג אזוי וועט מארגען פון דער שטאט שכם גאר ניט בלייבען. אונ שמעון מיט לוי האבין גיצערינט אונ האבען אום גבראכט די מנזבילין פון דער שטאט אונ עס איז דארט גיוועזען איין גרויסע מהומה. אונ דאס גישריי פון דער שטאט שכם איז אוף גינאנגען ביז צום הימל. אונ וויא יעקב הט דר זעהן וואס זיינע קינדר האבען גטאן צו דער שטאט שכם הט יעקב אויף זיי זייער גיצערינט ויאמר אונ יעקב האט גזאגט צו זיי וואס הט איר מיר גטאן. איך האב געפונען אין ארט אין לאנד כנען צו זיצען מיט רוה אונ קיין שום מענטש הט

בָּאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה
רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם
נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן
לָהֶם׃ כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ
הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם
אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם
נִמֹּלִים׃ כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־
בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה
לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃ כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־
חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
עִירוֹ׃ כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם

וְיִתִיבוּן בְּאַרְעָא וְיַעְבְּדוּן
בַּהּ סְחוֹרְתָּא וְאַרְעָא הָא
פְּתִיוּת יְדַיִן קֳדָמֵיהוֹן יָת
בְּנָתֵיהוֹן נִסַּב לָנָא לְנָשִׁין
וְיָת בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן׃
כב בְּרַם בְּדָא יִתְפְּסוּן לָנָא
גוּבְרַיָּא לְמִתַּב עִמָּנָא
לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא חָד לְמִגְזַר
לָנָא כָּל דְּכוּרָא כְּמָא דִּי
אִנּוּן גְּזִירִין׃ כג גֵּיתֵיהוֹן
וְקִנְיָנְהוֹן וְכָל בְּעִירְהוֹן
הֲלָא דִּילָנָא אִנּוּן בְּרַם
נִתְפְּיֵס לְהוֹן וְיִתִיבוּן
עִמָּנָא׃ כד וְקַבִּילוּ מִן
חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵהּ כָּל
נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ וּגְזַרוּ
כָּל דְּכוּרָא כָּל נָפְקֵי
תְּרַע קַרְתֵּהּ׃ כה וַהֲוָה
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה כַּד
תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כֵּאֵבֵיהוֹן
תו"א ויהי ביום שבת קלד מדרש לג :

רשב"ם

(כה) בהיותם כואבים. לפי דרך ארץ. ופשוטו של מקרא אז היו כואבים מיום ראשון ושני: ויבואו על העיר. שהיו יושבים בטח ולא נזהר מהם. וכן כל

שפתי חכמים

הלמ"ד בקמ"ץ ומ"ם במלאפו"ם ואם פרשו נמול לנמול או נמול בקמ"ץ וחולם מבע"ל : צ רלל"ת דבקרא משמע שבני יעקב היו

רש"י

וותרנית כלומר אל תפסידו כלום פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים : (כב) בהמול. בהיות נמול :

(כג) אך נאותה להם. לדבר זה וע"י כן ישבו צ אתנו : (כה) שני בני יעקב. בניו היו ואעפ"כ נהגו עצמן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. תימה מה ראו לרמות בני העיר לאמר להם להמול ואח"כ הרגום. י"ל שלא עשו רמאות כי ביום השלישי היו מצטערין והיו מתחרטין על המילה ולכך הרגום. ותימה למה המתינו עד יום השלישי דאין לומר שהיי כואבים יותר ביום השלישי מביום הא' וב'. אלא נראה הטעם כי כל אנשי שכם לא יכלו להמול לכלם ביום אחד ולא בשנים וביום השלישי היו כלם כואבים שכבר מלו כלן מיד ויקחו איש חרבו :

פירוש לתורת אלהים

לַאנְד וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ אוּנ זֵיי זָאלֶן הַאנְדְלֶען אִין אִיר וְהָאָרֶץ אוּנ דָם לַאנְד הִנֵּה אִיז אֵיין רַחֲבַת יָדַיִם פַֿר זֵיי מַחֲמַת פִֿיל סְחוֹרָה קוּמְט אָן אַהֶער אוּנ קֵיין קוֹנִים אִיז נִיט פַֿר הַאנְדֶען אוּנ אַצוּנְד אַז זֵיי וֶועלֶען זִיךְ בַּזֶעצֶען בַּיי אוּנְז וֶועלֶען זֵיי מַרְוִיחַ זַיין וֶועלֶען קְרִיגֶען סְחוֹרָה צוּ קוֹפֶֿען אוּנ אִיר וֶועט אוֹךְ קֵיין הֶזֵּיק נִיט הָאבֶּען אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ זֵייעֶרֶע טֶעכְטֶער וֶועלֶען מִיר גֶעמֶען צוּ אוּנְז פַֿר וַוייבֶּער וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם אוּנ אוּנְזֶערֶע טֶעכְטֶער וֶועלִין מִיר גֶעבֶּען צוּ זֵיי : (כב) אַךְ נַייעֶרְט בְּזֹאת יֵאוֹתוּ לָנוּ מִיט דֶעם תְּנַאי וֶועלִין דִיא לַייט צוּ אוּנְז מְרוּצֶּה וֶוערֶען צוּ זִיצֶען מִיט אוּנְז לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד צוּא זַיין אֵיין פָֿאלְק בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל זָכָר אַז עֶס וֶוערְט וֶוערִין גְמַלֶת צוּ אוּנְז אַלֶע זְכָרִים אַזוֹ וִוי זֵיי וֶוערֶען גְמַלֶת : (כג) מִקְנֵיהֶם זֵייעֶרֶע פִֿיךְ וְקִנְיָנָם אוּנ זֵייעֶר קוֹפֿוּנְג וְכָל בְּהֶמְתָּם אוּנ אַלֶע זֵייעֶרֶע בְּהֵמוֹת הֲלֹא פַֿר וָואר לָנוּ הֵם וֶועט אַלְץ זַיין אוּנְזֶערְם אַךְ נַייעֶרְט נֵאוֹתָה לָהֶם מִיר זָאלֶען מְרוּצֶּה וֶוערֶען צוּ זֵיי מִיר זָאלֶען זִיךְ מַל זַיין וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶועלֶען זֵיי זִיךְ בַּזֶעצֶען בַּיי אוּנְז : (כד) וַיִּשְׁמְעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גְהֶערְט צוּ חֲמוֹר אוּנ צוּא זַיין זוּהְן שְׁכֶם כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אַלֶע אוּם גֵייעֶר צוּם טוֹעֶר פֿוּן דֶער שְׁטָאט וַיִּמּוֹלוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גְמַלֶת אַלֶע זְכָרִים כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אַלֶע אוּם גֵייעֶר צוּם טוֹעֶר פֿוּן דֶר שְׁטָאט : (כה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דְרִיטֶען טָאג פֿוּן

ספר הישר

מִיר אוּנ אַייךְ אֵיין שְׁלֶעכְט וָוארְט גֶערֶעט. אוּנ אַצוּנְד הָט אִיר מִיר גִימָאן אֵיין שַׁאנְד פַֿר דִי וָוס זִיצֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן אוּנ וֶוען זֵיי וֶועלִין דֶר הֶערִין דִי זַאךְ וֶועלִין זֵיי אוּנְז דֶר שְׁלָאגִין דֶען מִיר זֶענִין וֶוענִיג. וַיַּעֲנוּ הָט שִׁמְעוֹן מִיט לֵוִי גִיעֶנְטְפֶֿערְט וִויא הָאבֶּען מִיר גֶעקֶענְט עֶרְטְרָאגֶען דִי שַׁאנְד פֿוּן אוּנְזֶר שְׁוֶועסְטֶער אוּנ וָוס דִי אַנְשֵׁי שְׁכֶם הָאבֶּען אוּנְז גְוָואלְט טָאן. אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען צְווִישֶׁען דִיא

כְּאֵבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ
וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־
זָכָר׃ כו וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ
הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה
מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃ כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ
עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אֲחוֹתָם׃ כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם
וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר
וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃ כט וְאֶת־
כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־
נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר

אונקלוס

וּנְסִיבוּ תְרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר חַרְבֵּהּ וַעֲלוּ עַל קַרְתָּא דְיָתְבוּן לְרָחְצָן וְקַטָלוּ כָּל דְּכוּרָא׃ כו וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵהּ קְטָלוּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב וּדְבָרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וּנְפָקוּ׃ כז בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּבְזוֹ קַרְתָּא דִּסָאִיבוּ אֲחָתְהוֹן׃ כח יָת עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרֵיהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי בְקַרְתָּא וְיָת דִּי בְחַקְלָא בְּזוֹ׃ כט וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבְזוֹ וְיָת

רשב"ם

בטח שבכל מקום על היושבים הוא אומר

בעל הטורים

(כז) טמאו . ג' במס' טמאו אחותם טמאו את מקדשי טמאו את היכל קדשך כולם למדין מזה טמאו מקדשי לעשות מעשה שכם וכן טמאו את היכל קדשך כדכתיב נשים בציון ענו . טמאו אחותם וסמך את לאנס לומר לך שעשו מעשה בהמה :

רש"י

שמעון ולוי כשאר אנשים ק שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו (ב"ר) : אחי דינה . לפי שמסרו עצמן עליה ר נקראו אחיה : בטח . שהיו כואבים . ומ"א בטוחים היו על כחו ש של זקן (ב"ר) : (כז) על החללים . לפשט החללים וכן ת"א לחלצא קטיליא : (כט) חילם . ממונם וכן (דברים ח) עשה לי את החיל הזה (במדבר כד) וישראל עושה חיל (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם : שבו. ל'

שפתי חכמים

מבקשים אותם להניח לישב אתם והא איפכא הוה : ק דהל"ל שמעון ולוי שני בני יעקב ל"ל אלא וכו' . מהרש"ל : ר דאל"כ אחי דינה ל"ל אלא לומר שמלד האחוה עשו זה ולא מכח שהיו אנשי דמים : ש ר"ל

פירוש לתורת אלהים

דעם בּשׁניידונג בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים אַז זייא זֶענין געוועזן אין רֶעכטען ווייטאג וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב צווייא זיהן פון יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן אונ לֵוִי די ברידר פון דִינָה האבען גנומען איטליכר זיין שווערד וַיָּבֹאוּ אונ זייא זענען גיקומען אויף דער שטאט זיכערליך עס האט זיך קיינר אקעגען זייא גישטעלט צוא האלטען מלחמה מחמת זיי זענען אלע קראנק געוועזן. רש"י שרייבט חאטשע זיי זענין די קינדר פון יַעֲקֹב האבען זיי זיך נוהג גיוועזן ווי פרעמדע מענטשן וואס זענען ניט זיינע זיהן דען זיי האבין מיט אים קיין עצה גהאלטען אונ ווידר. פון דעסט וועגען שטייט אֲחֵי דִינָה ווייסען מיר דען ניט אז זיי זענען געוועזן די ברידר פון דינה נאר ווייל זיי האבען זיך מוסר נפש געוועזן פון אירעט וועגען דרום זענין זיי גירופן גוואָרן אירע ברידר וַיַּהַרְגוּ אונ זייא האבען גהרגת אלע זכרים : (כו) וְאֶת חֲמוֹר וְאֶת שְׁכֶם אונ חֲמוֹר אונ זיין זוהן שְׁכֶם האבין זיי גהרגת צום שארף פון דער שווערד וַיִּקְחוּ אונ זיי האבען גנומען דינה פון דעם הויז פון שְׁכֶם אונ זענען ארויס גגאנגען : (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב די קינדר פון יַעֲקֹב זענען גקומען אפ צו ציהן די דער שלאגענע וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אונ זיי האבען גרובט דיא שטאט ווייל זייא האבען מטמא גוועזן זייער שוועסטר : (כח) אֶת צֹאנָם זייערי שאף וְאֶת בְּקָרָם אונ זייערע רינדר וְאֶת חֲמֹרֵיהֶם אונ זייערע אייזלען וְאֵת אֲשֶׁר אונ דם וואס איז געוועזן אין שטאט וְאֶת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אונ דם וואס איז געוועזן אין פעלד לָקָחוּ האבען זיי צו גנומען : (כט) וְאֶת כָּל חֵילָם אונ גאר זייער געלד וְאֶת כָּל טַפָּם אונ אלע זייערע קינדר וְאֶת נְשֵׁיהֶם אונ זייערע ווייבר שָׁבוּ האבען זייא

ספר הישר

יונג פרויען וואס שִׁמְעוֹן מיט לֵוִי האבען זיי געפאנגען פון דר שטאט שְׁכֶם זייער איין שיינע יונג פרויא וואס האט געהייסען בּוֹנָה. אונ שִׁמְעוֹן האט זיא גענומען פר א ווייב . אונ די צאל פון די מאנזבילין וואס שִׁמְעוֹן האט געפאנגען איז געוועזן זיבען אונ פערציג. אונ די מאנזבילין אונ יונג פרויען וואס שִׁמְעוֹן מיט לֵוִי האבען געפאנגען זענען געוועזן ביי זיי קנעכט ביז זיי זענען ארויס געגאנגען פון מִצְרַיִם. אונ

בַּבָּֽיִת׃ ל וַיֹּ֨אמֶר יַעֲקֹ֜ב אֶל־שִׁמְע֣וֹן
וְאֶל־לֵוִי֮ עֲכַרְתֶּ֣ם אֹתִי֒ לְהַבְאִישֵׁ֨נִי֙
בְּיֹשֵׁ֣ב הָאָ֔רֶץ בַּֽכְּנַעֲנִ֖י וּבַפְּרִזִּ֑י וַאֲנִי֙
מְתֵ֣י מִסְפָּ֔ר וְנֶאֶסְפ֤וּ עָלַי֙ וְהִכּ֔וּנִי
וְנִשְׁמַדְתִּ֖י אֲנִ֥י וּבֵיתִֽי׃ לא וַיֹּאמְר֑וּ
הַכְזוֹנָ֕ה יַעֲשֶׂ֖ה אֶת־אֲחוֹתֵֽנוּ׃ פ
לה א וַיֹּ֤אמֶר אֱלֹהִים֙ אֶֽל־יַעֲקֹ֔ב ק֛וּם
עֲלֵ֥ה בֵֽית־אֵ֖ל וְשֶׁב־שָׁ֑ם וַֽעֲשֵׂה־שָׁ֣ם
מִזְבֵּ֔חַ לָאֵל֙ הַנִּרְאֶ֣ה אֵלֶ֔יךָ בְּבָ֨רְחֲךָ֔

כָּל דִּי בְּבֵיתָא׃ ל וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי
עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִתַּן דְּבָבוּ
בֵּינָנָא וּבֵין יָתְבֵי אַרְעָא
בִּכְנַעֲנָאָה וּבִפְרִזָּאָה
וַאֲנָא עַם דְּמִנְיָן וְיִתְכַּנְּשׁוּן
עֲלַי וְיִמְחֲנֻנִי וְאֶשְׁתֵּיצֵי
אֲנָא וֶאֱנָשׁ בֵּיתִי׃
לא וַאֲמָרוּ הַכְנָפְקַת בָּרָא
יִתְעֲבֵד (נ״י יַעְבֵּד יָת)
לַאֲחָתָנָא׃ א וַאֲמַר יְיָ
לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל
וְתִיב תַּמָּן וַעֲבֵיד תַּמָּן
מַדְבְּחָא לֶאֱלָהָא דְּאִתְגְּלִי
לָךְ בְּמֵיעֲרָקָךְ מִן קֳדָם

רשב"ם

בין בתורה בין בנביאים: (ל) להבאישני. את ריחי כמו אשר הבאשתם את ריחנו:

רש"י

ת שביה לפיכך טעמו מלרע: (ל) עכרתם. לשון מים עכורים אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה צלולה היתה החבית ועכרתם אותה (תנחומא). מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה א ונחלת את הארץ לפיכך היו ב שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים: (לא) הכזונה. ג הפקר: את אחותנו. ית ד אחתנא: (א) קום עלה. (תנחומא) לפי שאחרת בדרך ה נענשת ובא לך זאת מבתך:

שפתי חכמים

יעקב א״כ על תפילתו של אברהם שהתפלל עליהם כדמפרש ס״פ לך לך. מהרש״ל: ת ופרשו שבה אבל אם הי׳ טעמו מלעיל על משקל קמו שבו היה פרשו שבו והיה מל׳ שובה: א פסוק הוא בפרשת כי תשא ר״ל לאחר שתפרה ותרבה ונחלת: ב אבל עכשיו יהיו סבורין דהזמן פתה וכאין עלינו: ג דק״ל דלא נקראת זונה אלא מי שמפקרת עצמה לזנות לכל אדם וא״כ למה כתיב הכזונה יעשה והיאך יכול הוא לעשותה זונה כיון שהיא אינה מפקרת עצמה לכן מפרש הפקר ר״ל שעשה כאלו היתה הפקר: ד דק״ל דלמא ה״פ הכזונה שחסר בי״ת דהוי כאלו נכתב הכבזונה יעשה את אחותנו ואת פי׳ עם וה״פ של הפסוק הכמו שעושין עם הזונה יעשה עם אחותנו והוא פי׳ זונה ממש לכך מביא התרגום שמתרגם ית ש״מ שאין פירושו עם וע״כ פי׳ הכזונה הפקר והמתרגם פי׳ כן מדלא כתיב הכבזונה: ה דאל״כ למה הוצרך לצוותו קום עלה הלא כבר נדר יעקב ע״ז אלא ה״ק ליש מסר ועלה

פירוש לתורת אלהים

גְּפַאנְגֶן נַיְבוּזוּ אוּנ הָאבֶּן גְרוּבְּט וְאֵת כָּל אוּנ אַלְץ וָוס אִיז גִיוֶוען אִין דִי הַייזֶר׃ (ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב גִיזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי עֲכַרְתֶּם אוֹתִי אִיר הָט מִיךְ בְּטְרִיבְּט לְהַבְאִישֵׁנִי צוּ פַר מִיאוּסִין מִיךְ בְּיוֹשֵׁב בַּיי דִיא זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד דֶר תַּרְגוּם מַאכְט דֶעם פְּשַׁט לְהַבְאִישֵׁנִי צוּ גֶעבֶּן אַפַּיינְד שַׁאפְט צְווִישֶׁן מִיר אוּנ דִי זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד וַאֲנִי אוּנ אִיךְ בִּין מִיט וֶוייניג מֶענְטְשֶׁן וְהִכּוּנִי אוּנ זֵיי וֶועלֶן מִיךְ שְׁלָאגֶן וְנִשְׁמַדְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל וֶוערֶן פַר טִילִיגְט אֲנִי אִיךְ אוּנ מַיין הוֹיז גְזִינְד׃ (לא) וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּן זֵייא גְזָאגְט הַכְזוֹנָה זָאל עֶר דֶען מַאכֶן אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער הֶפְקֵר ווִיא אַזוֹנָה׃ (א) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה שְׁטֵיי אוּף אוּנ גֵיי אוּף נָאךְ בֵּית אֵל וַעֲשֵׂה אוּנ מַאךְ דָארְטֶן אַמִזְבֵּחַ צוּ דֶעם גָאט וָוס הָט זִיךְ צוּ דִיר

משלים על התורה

(לא) הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ. לְמָשָׁל צְווַייא קִינְדֶער הָאבֶּן גֶעלֶערְנְט אִין אֵיין חֵדֶר, אֵיין קִינְד הָט גֶעהַאט רַייכֶע עֶלְטֶערִין, דֶער אַנְדֶערֶער אִיז גֶעוֶועזְן פוּן אָרֶעמֶע עֶלְטֶערִין, עֶר אִיז אָבֶּער גִיוֶוען אַגְרוֹיסֶער מְקַנֵא, וָוס עֶר הָאט נָאר גִיזֶעהֶן בַּיי דֶעם רַייכִין קִינְד הָאט עֶר גֶעוָואלְט הָאבֶּן, אַמָאהל אִיז דֶר רַייכֶר קִינְד גֶעקוּמֶן אִין חֵדֶר אוּנ הָט גֶעבְּרַאכְט אַטַייעֶרֶע בֵּייטֶעלֶע, עֶר הָט גֶעוִויזֶן דָם בֵּייטֶעלֶע צוּ אַלֶע קִינְדֶר, וִוי דֶער אָרֶעם קִינְד הָאט דֶערְזֶעהֶן דָאס בֵּייטֶעלֶע הָט זִיךְ דֶערְוֶועקְט אִין אִים אַגְרוֹיסֶע קִנְאָה, אוּנ עֶס אִיז בַּיי אִים גֶעבְּלִיבֶּן עֶר מוּז בֶּעקוּמֶן דָאס בֵּייטֶעלֶע, ווִיא עֶס וֶועט זַיין, מִיט גוּטֶען צוּ מִיט בֵּייזִין, עֶר הָאט גֶעוַוארְט בִּיז דֶר רַייכֶר קִינְד אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן חֵדֶר, אִיז עֶר אוֹיךְ אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען, אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּם רַייכֶען קִינְד מִיט גוּטֶען טַייז נָאר דָאס בֵּייטֶעלֶע. וִוי עֶר הָאט אִים גֶעוִויזֶען דָם בֵּייטֶעלֶע, הָט עֶר גֶעוָואלְט אַרוֹיסְרַייסֶען פוּן אִים דָם בֵּייטֶעלֶע, הָאבֶּן בֵּיידֶע קִינְדֶר גֶעשְׁלָאגֶן אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערְן אוּנ דֶר רַייכֶער קִינְד הָאט שְׁטַארְק גֶעשְׁלָאגֶען דֶעם

ספר הישר

צְווֵיי בַּתוּרִים זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ דֶר שְׁטָאט תַּפּוּחַ אוּנ הָאבֶּען צוּ דִי אַיין ווָאוּנֶער פוּן דָארְט דֶערְצֶעהְלְט ווָאס עֶס הָט זִיךְ גֶעטְרָאפִין צוּ דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם. אוּנ מֶען הָט גֶעשִׁיקְט שְׁלוּחִים צוּ דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם זֵיי זָאלֶען זֶעהֶן אוֹיבּ דָאס אִיז אֶמֶת וָוארוּם דֶער שַׂר פוּן תַּפּוּחַ הָט נִים גֶעוָואלְט גְלֵייבֶּן אַז צְווֵיי מֶענְטְשֶׁן זָאלֶען מַחֲרִיב זַיין אַזוֹ אַיין גְרוֹיסֶע שְׁטָאט ווִי שְׁכֶם. אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענֶען צוּרִיק גֶעקוּמֶען אוּנ עֶרְצֶעהְלִין אַז אִין דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אִיז נִיט דָא קֵיין שׁוּם מַאנְסְבִּיל נָאר ווַייבֶּר וָועלְכֵי ווֵיינֶען אוּנ דֶר שַׂר פוּן תַּפּוּחַ הָט זִיךְ זֵייעֶר פַר ווָאוּנְדֶערְט אוּנ זָאגְט צוּא זַיין פָאלְק לָאמֶר גֵיין מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט דִיא

מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ׃ ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ
אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם
וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃
ג וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־
שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם
צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הָלָכְתִּי׃ ד וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־
אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־
הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם
יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־

אונקלוס

עֵשָׂו אָחוּךְ׃ ב וַאֲמַר יַעֲקֹב לֶאֱנָשׁ בֵּיתֵהּ וּלְכֹל דִּי עִמֵּהּ אַעְדּוּ יָת טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בֵינֵיכוֹן וְאִדַּכּוּ וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכוֹן׃ ג וּנְקוּם וְנִסַּק לְבֵית אֵל וְאֶעְבֵּד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֶאֱלָהָא דְּקַבִּיל צְלוֹתִי בְּיוֹמָא דְעָקְתִי וַהֲוָה מֵימְרֵהּ בְּסַעֲדִי בְּאָרְחָא דִּי אֲזָלִית׃ ד וִיהָבוּ לְיַעֲקֹב יָת כָּל טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בִידֵיהוֹן וְיָת קָדָשַׁיָּא דִּי בְּאֻדְנֵיהוֹן וּטְמַר יָתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת בְּטְמָא דִּי

תו"א ונקומה ונעלה פקידה שער כב: גמ' סעיה סנהדרין לח:

רשב"ם

(ב) אלהי הנכר. שלקחו בעיר:

בעל הטורים

(ב) והחליפו שמלתיכם. ונקומה ונעלה בית אל. רמז לכא דאיתא בפ"ק דשבת רמי פוזמקי ומללי: (ג) ונקומה. ג' במס' הכא ואידך שלחה הנער אתי ונקומה. ונקומה עליה למלחמה. שאמר יהודה בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחה הנער ונקומה וכן באותו זכות ונקומה עליה למלחמה:

רש"י

(ב) הנכר. שיש בידכם משלל של שכם: והטהרו. מע"א: והחליפו שמלותיכם. שמא יש בידכם כסות של ע"א: (ד) האלה. מין אילן ו סרק: עם שכם.

שפתי חכמים

ואל תתאחר עוד וכו' אבל על איחורו בבית לבן לא נענש לפי שלא חל הנדר עליו אלא משילא לשוב כדכתיב ושבתי בשלום וגו': ו ר"ל שאינו עושה פירות. סרק פי' ריק מן הפירות [נח"י] יעקב לא רצה לעכבם שיוליך אותם ליס המלך כי רצה למהר לקיים נדרו ע"כ נתחכם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) ויטמון אותם וגו'. מדרש א ע"ז דמות יונה והיינו דאמרינן בריש מסכת חולין דמות יונה מצאו להם בראש הר גריזים והיו

פירוש לתורת אלהים

בווייזן אז דו ביסט אנטלאפן געווארן פר דיין ברודר עשו: (ב) ויאמר הט יעקב גיזאגט צו זיין הויז געזינד אונ צו די אלע ווס זענען געוועזן מיט אים הסירו טוט אפ די פרעמדע אפ געטער ווס איז פר האנדען פון דעם רובונג פון שכם צווישען אייך: והטהרו אונ רייניגט אייך פון די עבודת כוכבים והחליפו אונ פר ביטט אייערי קליידר ווארום טאמר איז פר האנדן צווישן אייך אקלייד פון עבודת כוכבים: (ג) ונקומה אונ לאמער אויף שטיין ונעלה אונ מיר וועלין אוף גיין קיין בית אל ואעשה אונ איך וועל דארטען מאכען א מזבח לאל צוא דעם גאט העונה וואס האט מיר געענטפערט אין דעם טאג ווס מיר איז געוועזן ענג ויהי אונ ער איז מיט מיר געוועזן אין דעם וועג ווס איך בין גגאנגען: (ד) ויתנו אונ זיי האבן געגעבן צו יעקב את כל אלע פרעמדע אפ געטער ווס עס איז געוועזן אין זייערי הענד ואת הנזמים אונ די אורינגלך וואס

ספר הישר

קינדר פון יעקב העברי אונ מיר וועלען טאן צו זיי אזוי ווי זייא האבן געטאן צו דר שטאט שכם אונ מיר וועלען זיך נוקם זיין די נקמה פון די שטאט לייט. אונ דר שר הט געשיקט צו אלע שרים פון אמורי צוא זאגען קומט מיט מיר אונ איר וועט מיר העלפין שלאגין די קינדער פון יעקב דען זיי האבן פערוויסט די שטאט שכם. אונ די שרים פון אמורי האבען זיך דרוף זייער

משלים על התורה

ארעמען קינד, ביז עס איז געגאנגן פון אים בלוט, דער ארעמר קינד איז געקומען צום רבי אונ הט אים דערציילט אז דר רייכר קינד הט אים אזוי שטארק געשלאגן, דר רבי הט געוואלט בעשטראפן דעם רייכן קינד, הט ער געזאגט צום רבי פר וואס פרעגט ניט דר רבי פאר וואס איך האב אים געשלאגן? נוייל ער הט געוואלט אוועקנעמען מיין בייטעלע אונ איך האב ניט געלאזט אוועקנעמען איז געווארן צווישן אונז אקריג ביז מען הט געשלאגן איינר דעם אנדערן, איך האב אים ניט געשלאגן נוייל איך בין ארוצח, איך האב אים געשלאגען נוייל ער איז אגזלן, ניט איך האב געטאן פריער דס אומרעכט, נאר ער הט פריער געטאהן דם אומרעכט.האב איך דען מיך געדארפט לאזין אוועק צורייסען פון מיר דם בייטעלע. דאס האבן שמעון מיט לוי געזאגט צו זייער פאטער, האבן מיר דען געטאהן פריער דם אומרעכט, זיי צו הרגנן, זיי האבן דאך פריער געטאהן דם אומרעכט? הכזונה יעשה את אחותנו, זאלן מיר לאזען האבן געטאן מיט אונזר שוועסטר ווי מען טוהט מיט אזונה:

שְׁכֶם׃ ה וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת אֱלֹהִים
עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֽוֹתֵיהֶם וְלֹא
רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב׃ ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב
לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּית־
אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃ ז וַיִּבֶן
שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־
אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים
בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו׃ ח וַתָּמָת דְּבֹרָה
מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת
לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ

אונקלוס

עִם שְׁכֶם׃ ה וּנְטָלוּ וַהֲוַת
דַּחֲלָא דַיְיָ עַל עַמְמַיָא דִי
בְּקִרְוֵי סַחֲרָנֵיהוֹן וְלָא
רְדָפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב׃
ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִי
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן הִיא בֵּית
אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דִי
עִמֵּהּ׃ ז וּבְנָא תַמָּן
מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַתְרָא
אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן
אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵעִירְקֵהּ
מִן קֳדָם אֲחוּהִי׃ ח וּמִיתַת
דְּבוֹרָה מֵינִקְתָּא דְרִבְקָה
וְאִתְקְבָרַת מִלְּרַע לְבֵית
אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישְׁרָא
וּקְרָא שְׁמֵהּ מֵישַׁר

תו"א ויקרא למקום פסחים פח עקידה שער כה: כי שם נגלו סנהדרין לח:

רשב"ם

(ז) ויקרא למקום. שחוץ לוז שהקים מצבה שם בבאו מבית אביו: אל בית אל. כי מתחלה נקראת שם העיר בית אל. ואולם לוז שם העיר לראשונה. אבל עכשיו קרא שם המקום שחוץ לעיר בית אל אשר חלם שם אל בית אל לפי שעד עתה הוא היה בעזרו: (ח) אלון בכות. לא נכתב אלא

בעל הטורים

(ה) ויסעו. ב' במס' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ ואידך ס"פ אלה מסעי בני ישראל ויסעו מלמד שהיו הדגלים נוסעין כעין מטתו של יעקב לומר מה כאן חתת אלהים על הערים אף לכאן כל העמים יראים מהם:

שפתי חכמים

לטומנס בעפר וכדי שלא ירגיש איזה אדם לאחר זמן שיש כאן חפירה לפיכך טמנס תחת אילן סרק: ז כי אל אינה מלה מקושרת כיון שהוא נקוד בציר"י וגם הטעם שתחת אל שהוא טפחא מורה שהוא

רש"י

אצל שכם: (ה) חתת. פחד: (ז) אל בית אל. הקב"ה בבית אל ז גילוי שכינתו בבית אל. יש תיבה הסרה בי"ת המשמשת בראשה כמו (ש"ב ט) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל כמו בבית מכיר. בית אביך (לעיל כד) כמו בבית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים כמו אדני יוסף אם בעליו עמו ולא נאמר בעלו וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים: (ח) ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך מדברי רבי משה הדרשן למדתיה: מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון.

דעת זקנים מבעלי התוספות

עובדין אותה: (ח) ותמת דבורה. מדרש כי מה שכתוב גבי דבורה הנביאה והיא יושבת תחת תמר דבורה זהו אלון בכות דבורה דהכא:

פירוש לתורת אלהים

איז גוֶועֶן אִין זֵייעֶרִי אוֹעֶרֶן בַּיְמְזֶן אוּנ יַעֲקֹב הָט זֵיי בֶּעהַאלְטִין תַּחַת אוּנְטֶער דֶעם לִינְדֶען בּוֹם וָואס אִיז לֶעבֶּן שְׁכֶם: (ה) וַיִּסָּעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִצוֹגֶן וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען דִיא פָארְכְט פוּן גָאט אוֹיף דִי שְׁטֶעט וָוס אַרוּם זֵיי וְלֹא רָדְפוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן נִיט גִיאָגְט נָאךְ דִי בְּנֵי יַעֲקֹב: (ו) וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב אִיז גִיקוּמֶען אִין דֶער שְׁטָאט לוּז וָוס אִין לַאנְד כְּנַעַן דָס אִיז בֵּית אֵל הוּא עֶר אוּנ גָאר זַיין פָאלְק וָואס מִיט אִים: (ז) וַיִּבֶן אוּנ עֶר הָט דָארְטֶן גִבוֹעֶט אֵיין מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט גֵרוּפֶען דָס אָרְט אֵל גָאט אִיז אִין בֵּית אֵל דָאס אַנְפְּלֶעקוּנְג פוּן זַיין שְׁכִינָה אִיז אִין בֵּית אֵל כִּי וַוייל גָאט הָאט זִיךְ דָארְטֶען צוּא אִים בַּוַויזֶען בְּבָרְחוֹ אַז עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶען גִיוָוארֶען פַאר זַיין בְּרוּדֶער: (ח) וַתָּמָת אוּנ עֶס אִיז גִישְׁטָארְבֶּען דְבוֹרָה דִי זֵייגֶערִין פוּן רִבְקָה. רש"י שְׁרַייבְּט וִויא קוּמְט דְבוֹרָה צוּא יַעֲקֹב. אִיז דֶער תִּירוּץ וָוארוּם רִבְקָה הָט גִזָאגְט צוּ יַעֲקֹב בְּשַׁעַת זִיא הָאט אִים גֶעשִׁיקְט צוּא לָבָן אִיךְ וֶועל שִׁיקֶען אוּנ וֶועל דִיךְ פוּן דָארְטֶן צוּ נֶעמֶן הָט זִיא גֶעשִׁיקְט דְבוֹרָה צוּא יַעֲקֹב קֵיין פַּדַּן אֲרָם עֶר זָאל פוּן דָארְטֶען אַרוֹיס גֵיין אוּנ זִיא אִיז גִשְׁטָארְבֶּן אִין וֶועג צוּרִיק וֶועגְס וַתִּקָּבֵר אוּנ זִי אִיז בַּאגְרָאבֶּן גִוָוארֶן אוּנְטֶער בֵּית אֵל.

ספר הישר

פַר וואוּנְדֶרְט. וַיִּתְקַבְּצוּ אוּנ אַלֶע זִיבֶּן שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי הָאבֶּען זִיךְ אֵיין גֶעזַאמִילְט מִיט זֵייעֶרִי חַיָילוֹת עֶטְלִיכֶע טוֹיזִינְד מֶענְטְשֶׁן אוּנ אַלֶע הָאבֶּן גֶעהַאט בְּלוֹיסֶע שְׁווֶערְדֶן אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶן מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט יַעֲקֹב אוּנ מִיט זַיינֶע קִינְדֶר. וַיִּשְׁמַע אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דָאס דֶער הֶערְט הָט עֶר זִיךְ זֶערְר גֶעפָארְכְטֶן. וַיִּצְעַק אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעשְׁרִיגֶן צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ צוּ לֵוִי אוּנ הָט גֶעזָאגְט וָועהְ

וואס

אַלּוֹן בָּכוּת: פ (ט) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: (י) וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: (יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם

בְּכִיתָא: ט וְאִתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵהּ: י וַאֲמַר לֵהּ יְיָ שְׁמָךְ יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ עוֹד יַעֲקֹב אֱלָהֵין יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמָךְ וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ יִשְׂרָאֵל: יא וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וּסְגֵי עַם וּכְנִשַׁת שִׁבְטִין יְהֵא

תו"א לא יקרא שמך ברכות יב: אני אל שדי יבמות סה עקידה שער מח:

בעל הטורים

(יא) אני אל שדי פרה ורבה. הוא שם של פריה ורביה כי נעלם של שי"ן דל"ת יו"ד עולה ת"ק כמנין איברים שבאיש ושבאשה: גוי וקהל

רשב"ם

מפני שכל המקומות שהלך יעקב בחזרתו הולך ומפרש: (ט) וירא אלהים אל יעקב עוד. אחר שנסע מלוז הוא בית אל קרא עוד את המקום השני

רש"י

בשפולי מישרא שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר והקבורה מלמטה ומישור של בית אל היו קורין לו ח אלון ואגדה נתבשר שם באבל שני שהוגד לו על אמו ט שמתה (ב"ר). ואלון בלשון יוני (אבל) [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות י הכרס שיצא ממנו עשו אף הכתוב לא פרסמה: (ט) עוד. פעם שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים (ב"ר): (י) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב כ ועקבה אלא לשון שר ונגיד: (יא) אני אל שדי. שאני כדאי לברך ל שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין ואע"פ שכבר נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. (ב"ר) מנשה ואפרים מ שעתידים לצאת מיוסף והם במנין השבטים: ומלכים. (ב"ר) שאול ואיש בשת שהיו משבט נ בנימין שעדיין לא נולד (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בושת ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין דכתיב (שופטים כא) איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה וחזרו ואמרו אלמלא הי' עולה מן השבטים לא היה הקב"ה אומר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו): גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו

שפתי חכמים

מוכרת: ח ר"ל דאלון אין פירושו מישור אלא אלון שמו של מישור כדפרש"י בפ' לך איל פארן וע"ש: ט דכיון דקודם לכן לא מתה שהרי שלחה דבורה אללו ש"מ שעדיין לא מתה וכשבא יעקב אל בית אביו לא כתב אלא ויבא יעקב אל יצחק אביו ולא כתיב אל רבקה אמו שהרי על ידי ששלחה לו דבורה בא אלא ש"מ שמתה וכיון שעכשיו נתבשר לו על האבילות שני דכתיב אלון בכות ר"ל אבילות אחר א"כ ודאי הוגד לו על אמו שמתה: י ויצחק היה כלוא בביתו כיון שלא יכול לראות ויעקב היה בפדן ארם ולא היה עדיין אצלם אלא עשו לבד ולכך העלימו את יום מותה כדי שלא יעסוק עשו בקבורתה כי ע"י יקללו את הכרס שיצא ממנו. יש מקשין למה יקללו אותה לאחר מיתה יותר מבחיים וי"ל כי קודם מיתתה לא ראו אותו כי היה שם אצל חמיו בארץ שעיר שהרי יעקב שלח לשם המנחה אבל עכשיו שיבא לקברה ולא יהיה שם אלא הוא מ"ה יקללו אותה. ומהרש"ל פי' דמ"ה העלימו מיתתה כדי שיהיו סבורים שהיא עודנה חיה ואין רשאין לקלל אותה משום לא תקלל חרש וזה דוקא מחיים: כ ל' וארב וקם עליו: ל דק"ל למה נאמר אני ועוד למה נאמר שם אל שדי ולא אחד משאר שמות: מ כתב הרא"ם צריך לגרוס וקהל גוים מנשה ואפרים דדריש גוי חד וקהל חד כי היכי דלא תקשה אמאי דפי' בפרשת ויחי בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים או צריך לגרוס התם קהל עמים בלא וי"ו והכא גרסינן גוים מנשה ואפרים. ועיין בג"א פ' ויחי שמשנה הגירסא: נ פי' דכתיב מחלציך

פירוש לתורת אלהים

רש"י שרייבט בית אל איז גישטאנען אויף אבארג אונ זיא איז בגראבען אונטען אין עק בארג תַּחַת אונטער דעם לינדען בוים וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אונ ער הט גרופען דעם נאמען פון דעם לינדען בוים אַלּוֹן בָּכוּת: (ט) וַיֵּרָא אונ גאט הט זיך צו יַעֲקֹב בוויזען נאך איין מאל אז ער איז גיקומען פון פַּדַּן אֲרָם איין מאל הט ער זיך צו אים בוויזען אז ער איז גגאנגען קיין פדן אונ דם אנדרי מאל אז ער איז צוריק גיגאנגען וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ אונ ער הט אים גבענשט. רש"י שרייבט ער האט אים גיבענטשט בִּרְכַּת אֲבֵלִים ווארום יַעֲקֹב איז דארטען גוואר גווארן אז זיין מוטער איז גשטארבען: (י) וַיֹּאמֶר הט גאט צו אים גזאגט שִׁמְךָ דיין נאמען איז יַעֲקֹב לֹא פון אצונד זאל ניט גרופען ווערען דיין נאמען יַעֲקֹב כִּי אִם נייערט יִשְׂרָאֵל דיין נאמען זאל זיין יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא אונ ער הט גרופען זיין נאמען יִשְׂרָאֵל: (יא) וַיֹּאמֶר אונ גאט הט צו אים גזאגט אֲנִי איך בין דר אלמעכטיגר גאט איך בענטש דיך אונ זאג דיר פְּרֵה פרוכפער זיך וּרְבֵה אונ מער זיך גּוֹי איין פאלק דאס איז בִּנְיָמִין וּקְהַל גּוֹיִם אונ איין זאמלונג פון פעלקר דם מיינט מען מְנַשֶּׁה אונ אֶפְרַיִם ווס זייא

ספר הישר

ווס איר הט מיר געטאן איר הט געבראכט אלע כנענים צו פאר פיליגן מיך אונ מיין הויז גוויזד דען איך בין געזעסין מיט רוה אונ אצונד הט איר דר צערינט אלע פון לאנד. ויען אונ יְהוּדָה הט גיענפרט צום פאטר, האבן דען מיינע ברידער אומזונסט געזאגן קענין די שכם זיי האבן דאך געשענדט אונזר שוועסטר דינה אונ האבן איבר געפארען אויף גאטס געבאט. וְעַתָּה אונ אצונד מיין פאטר ווס האסטו מורא אונ נאך ווס זאלסטו צערנין אויף מיינע ברידר אונ דער גאט ווס האט געגעבן כח צו מיינע ברידר ביי צו קומען די שטאט שכם דר וועט אונז העלפין גוטר זיין די כנענים אונ מיר וועלין קאן מיט זיי אזוי ווי מיינע ברידר האבן געטאן מיט דר שטאט שכם. וְעַתָּה אונ אצונד מיין פאטר בעט איך דיך דוא זאלסט שווייגען אונ האפען צו גאט אונ טוא

תפלה

יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃
ששי יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ׃
יג וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
דִּבֶּר אִתּוֹ׃ יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אָבֶן
וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן׃
טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־
אֵל׃ טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד
כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד

אונקלוס

מִנָּךְ וּמַלְכִין דְשַׁלִיטִין
בְּעַמְמַיָא מִנָּךְ יִפְקוּן׃
יב וְיָת אַרְעָא דִי יְהָבִית
לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ
אֶתְּנִנַהּ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ
אֶתֵּן יָת אַרְעָא׃ יג וְאִסְתַּלַק
מֵעִלָוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ
בְּאַתְרָא דִי מַלֵיל עִמֵהּ׃
יד וַאֲקִים יַעֲקֹב קָמְתָא
בְּאַתְרָא דִי מַלִיל עִמֵהּ
קָמַת אַבְנָא וְאַסֵיךְ עֲלַהּ
נִסוּכִין וַאֲרִיק עֲלַהּ
מִשְׁחָא׃ טו וּקְרָא יַעֲקֹב
יָת שְׁמָא דְאַתְרָא דִי
מַלִיל עִמֵהּ תַּמָן יְיָ בֵּית
אֵל׃ טז וּנְטָלוּ מִבֵּית אֵל
וַהֲוָה עוֹד כְּרוּבַת אַרְעָא
לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וִילִידַת

תולדות אהרן

ויעל מעליו אלהים עקידה שם׃

בעל הטורים

גוים יהיה ממך. בגימ' ירבעם ויהוא׃

רשב"ם

בית אל כמו שמפרש והולך׃ (יד) במקום אשר דבר אתו. כמה פעמים נאמר לשון זה בפרשה זו לפי שהיא המקום באמצע הדרכים ואין שם עיר׃ (טז) כברת. כמו ירחש כבירים. ואוריד כביר יושבים לשון ריבוי ולפי ריבוי הארץ עד אפרת נקברה בדרך׃ ותקש. כמו ותקשה. כמו ותצו ותצוה.

שפתי חכמים

ילאו משמע שעדיין הם בתוך חלציו דאין זה אלא משבט בנימין שעדיין לא נולד׃ ם [נח"י] אע"ג דבכ"ר למדו מזה הפסוק האבות הן הן המרכבה והרב ס"ל דהאי דרוש דהא הביאו סוף פ' לך לך מ"מ ס"ל דאלו התיבות במקום אשר דבר אתו מיותרות דהא גבי אברהם כתיב ויעל מעליו אלהים ולא סיים במקום אשר דבר אתו׃ ע שאעפ"י שזמן יפה היה וא"כ לא היה לו לקוברה בדרך אלא היה לו לשאת אותה לאפרת אעפ"כ לא עשה כדפירש"י בפ' ויחי ואע"פ שפי' שם דעת הגריד היה משמע שכאמצע הקיץ היה א"כ י"ל דלכך מנע להוליכה ליקבר בארץ ישראל כיון שהיה החום גדול. י"ל דמה שפי' עת הגריד היה שהארץ חלולה כו' לא היה באמצע הקיץ אלא בתחילת הקיץ והארץ היתה חלולה ע"י ברזל של מחרישה שהכיר היה מלוי׃ פ ר"ל והתם מאי רבותיה הוא אם היא ככברה והסתיו עבר והשרב עדיין לא בא למאי נפקא מיניה אלא ודאי מהלך מועט היה ומיד רדף אחריו גחזי׃ צ ר"ל כשאדם מוכר לחבירו כרם אומר לו אני מוכר לך

רש"י

לאפשות כמנין הגוים שהם ע' אומות וכן כל הסנהדרין שבעים. ד"א שעתידים בניו להקריב בשעת איסור הבמות כגוים בימי אליהו (ברש"י ישן)׃ (יג) במקום אשר דבר אתו. איני יודע ם מה מלמדנו׃ (טז) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב. ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה (ב"ר) שהכיר מצוי הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא ע ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה) וילך מאתו כברת ארץ פ ואומר אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר כמו שאתה אומר צמד כרם חלקת שדה צ כך במהלך אדם נותן שם מדה (קרקע כמו מהלך מיל) כברת ארץ׃

פירוש לתורת אלהים

װעלן אַרוֹם קוּמֶן פוּן יוֹסֵף אוּנ זַיי װעלֶן גרֶעכינְט װערֶן אִין צָאל פוּן דִי שְׁבָטִים יִהְיֶה װעלֶן זַיין פוּן דִיר וּמְלָכִים אוּנ מְלָכִים װעלֶען אַרוֹם גֵיין פוּן דַיינֶע לֶענְדֶן׃ (יב) וְאֶת אוּנ דָם לַאנְד װָם אִיךְ הָאבּ גֶגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָם לְךָ אֶתְּנֶנָּה צוּ דִיר װעל אִיךְ דָאס גֶעבִּין וּלְזַרְעֲךָ אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר װָם װעלֶן זַיין נָאךְ דִיר װעל אִיךְ גֶעבֶּן דָם לַאנְד׃ (יג) וַיַּעַל אוּנ גָאט הָאט זִיךְ פוּן אִים אָפּ גֶטָאן בַּמָּקוֹם אוּף דֶעם אָרְט װָם עֶר הָאט מִיט אִים גִירֶעט׃ (יד) וַיַּצֵּב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶשְׁטֶעלְט אַבְּשְׁטַאנְד בַּמָּקוֹם אוּף דֶעם אָרְט װָם עֶר הָט מִיט אִים גִירֶעט מַצֶּבֶת אֶבֶן אֵיין בַּאשְׁטַאנְד פוּן אַשְׁטֵיין וַיַּסֵּךְ אוּנ עֶר הָט אוּף אִיר גִיגָאסֶען װיין פוּן גָאטְם װעגֶען וַיִּצוֹק אוּנ עֶר הָט אוּף אִיר גִגָאסֶען אֵייל׃ (טו) וַיִּקְרָא הָט יַעֲקֹב גֶרוּפֶן שֵׁם דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם אָרְט װָם גָאט הָט מִיט אִים דָארְטֶן גֶרֶעט בֵּית אֵל׃ (טז) וַיִּסְעוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גִיצוֹגֶן פוּן בֵּית אֵל וַיְהִי אוּנ

ספר הישר

תְּפִלָּה צוּ אִים עֶר זָאל אוּנְז מַצִּיל זַיין פוּן אוּנְזֶערֶע פַיינְד. וַיִּקְרָא אוּנ יְהוּדָה הָט גֶערוּפֶען אַיין קְנֶעכְט פוּן פָּאטֶערְס קְנֶעכְט אוּנ הָט אִים גֶעזָאגְט גֵיי אוּנ זֶעה וִוי דִי לַייט שְׁטֵייעֶן װָם זֶענֶען גֶעקוּמֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶין. וַיֵּלֶךְ אוּנ דֶר קְנֶעכְט אִיז אַרוּף גֶעגַאנְגֶען אוּפֶן בַּארְג סִיאוֹן אוּנ הָט גֶעזֶעהְן אַלֶע שְׁטֵייעֶן אִיפֶן פֶעלְד. אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָט גֶעזָאגְט צוּ יְהוּדָה װִיא שְׁטֵייעֶן אִין פֶעלְד װַייזֶער פִיל. וַיֹּאמֶר אוּנ יְהוּדָה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער שְׁטַארְקְט אַייךְ אוּנ הָט קֵיין מוֹרָא נִיט גָאט אִיז מִיט אוּנְז אוּנ שְׁפַּייט אוּף

רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: יז וַיְהִי
בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ
הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ
בֵּן: יח וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ
בִנְיָמִין: יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ
אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם: כ וַיַּצֵּב
יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא
מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם:

אונקלוס

רָחֵל וְקַשִׁיאַת בְּמֵילְדַהּ:
יז וַהֲוָה בְּקַשְׁיוּתַהּ
בְּמֵילְדַהּ וַאֲמֶרֶת לַהּ
חַיְתָא לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי
אַף דֵּין לִיךְ בָּר: יח וַהֲוָה
בְּמִפַּק נַפְשַׁהּ אֲרֵי מִיתַת
(נ"י מַיְתָא) וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר
דְּוָי וַאֲבוּהִי קְרָא לֵהּ
בִּנְיָמִין: יט וּמִיתַת רָחֵל
וְאִתְקְבָרַת בְּאֹרַח אֶפְרָת
הִיא בֵּית לָחֶם: כ וַאֲקִים
יַעֲקֹב קָמְתָא עַל קְבֻרְתַּהּ
הִיא קָמַת קְבֻרְתָּא דְרָחֵל
תו"א ואביו קרא לו סוטה לו:

רשב"ם

ותכס. ותכסה: (יז) אל תיראי כי גם זה לך בן. כאשר התפללת יוסף ה' לי בן אחר ולא חפץ להמיתך אלא קבל תפלתך ולדבר על לבה נתכוונה: (יח) בנימין. בן זקונים. בן ימים. כמו לקץ הימין. כמו הימים: (כ) היא מצבת קברת רחל. שאמר שמואל לשאול כשהלך ממנו לאחר שמשחו

רש"י

(יז) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה: (יח) בן אוני. בן צערי: בנימין. נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים כמו שנאמר בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה: בנימין. בן ימין לשון (תהלים פט) צפון וימין אתה בראתם לפיכך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) בן אוני. על שם מעשה דפלגש בגבעה שעתיד לצאת עד שם:

פירוש לתורת אלהים

עֶס איז גְוֶועֶן נָאךְ אֵיין אַקֶער פֶּעלְד צוּ קוּמֶן קֵיין אֶפְרָת וַתֵּלֶד רָחֵל הָט רָחֵל גְוָואלְט גִיבֶּארִין וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן שְׁוֶוער אִין אִיר גִיבֶּארֶן דָם הַייסְט זִיא אִיז שְׁוֶוער גְגַאנְגֶען צוּ קִינְד: (יז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן בְּהַקְשֹׁתָהּ אִין אִיר טָאן שְׁוֶוער גִיבֶּארֶן וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת הָאט דִי הֵייבֶּן צוּ אִיר גְזָאגְט אַל דוּ זָאלְסְט זִיךְ נִיט פָארְכְטֶן כִּי דֶען דֶר וֶועט אוֹךְ זַיין צוּ דִיר אַזוּהְן: (יח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן בְּצֵאת אַז אִיר נְשָׁמָה הָט גִיזָאלְט אוּם גֵיין כִּי מֵתָה וָוארוּם זִיא אִיז גִשְׁטָארְבֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ הָאט זִיא גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן בֶּן אוֹנִי דֶר זוּהְן פוּן מַיין צַעַר וְאָבִיו אוּנ דֶר פָאטֶר הָט אִים גִירוּפֶען בִּנְיָמִין: (יט) וַתָּמָת רָחֵל אוּנ רָחֵל אִיז גִשְׁטָארְבֶּן וַתִּקָּבֵר אוּנ זִי אִיז בְּגְרָאבֶן גְוָוארֶן אִין דֶעם וֶועג וִוי מֶען גֵייט קֵיין אֶפְרָת הוּא דָס אִיז בֵּית לָחֶם: (כ) וַיַּצֵּב הָט יַעֲקֹב גְשְׁטֶעלְט אַמַצֵּבָה בַּייא אִיר קֶבֶר הוּא דָאס אִיז דִיא מַצֵּבָה פוּן דֶעם קֶבֶר פוּן רָחֵל בִּיז

ליקוטי יוסף

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה, צוּ פַארְשְׁטֵיין פַאר וָוס זָאגְט דֶער פָּסוּק טָאפֶּעלְע וֶוערְטֶער, בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה, אַז דִי נְשָׁמָה גֵייט אַרוֹיס אִיז מֶען גִישְׁטָארְבִּין, אוּנ מֶען שְׁטַארְבְּט וַוייל דִיא נְשָׁמָה גֵייט אַרוֹיס, נָאר עֶס אִיז דָא צְוֵוייא עֶרְלֵיי שְׁטַארְבִּין, אֵיינֶער שְׁטַארְבְּט מִיט דֶר נַאטוּר, עֶר וֶוערְט אַלְט, דִי אוֹיגִין וֶוערִין טוּנְקֶעל, דִי אוֹיעֶרִין וֶוערִין טֵייבּ, דֶר קֶערְפֶּער וֶוערְט שְׁוַואךְ, דִיא בְּלוּט וֶוערְט קַאלְט, וֶוערְט עֶר אַלֶע טָאג נֶענְטֶער צוּם שְׁטַארְבִּין בִּיז עֶר שְׁטַארְבְּט אִין גַאנְצִין, אַזוֹי וִויא אַלָאמְפּ וָואס בְּרֶענְט אַז דִיא נַאפְט וֶוערְט וֵוייניג, וֶוערְט דֶער פֵייעֶר אַלֶע מִנוּט טִינְקֶעלֶער בִּיז עֶס וֶוערְט פַארְלָאשִׁין, אַזוֹי אַז דֶער קֶערְפֶּער וֶוערְט שְׁוַואךְ אוּנ קֶען נִיט דֶערְהַאלְטִין אִין זִיךְ דִי נְשָׁמָה, גֵייט דִי נְשָׁמָה אַרוֹיס פוּן אִים, אַזוֹי וִוי אֵיינֶער הַאלְט אַכֵּלִי אִין הַאנְט אוּנ וֶוערְט אַנְשְׁלָאפִין פַאלְט אַרוֹיס דִי כֵּלִי פוּן זַיין הַאנְט, וַוייל דִי הֶענְט זֶענֶען שְׁוַואךְ גִיוָוארִין. עֶס אִיז דָא נָאךְ אַמִין טוֹיט, דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אִין זַיינֶע בֶּעסְטֶע יָאהְרִין אוּנ הָאט נָאךְ כֹּחַ צוּא לֶעבִּין פִיל יָאהְר אוּנ הקב"ה הָאט פוּן אִים אַרוֹיסְגֶעצוֹיגִין זַיין נְשָׁמָה מִיט שְׁטַארְקַייט, דָאס אִיז כָּרֵת, וִוי אַמֶענְטְשׁ קוּמְט אִין וַואלְד מִיט אַגְרוֹיסֶע הַאק אוּנ הַאקְט אָפּ אַשְׁטַארְקִין בּוֹים אַגֶעזוּנְטִין, אַזוֹי אִיז גִיוֶועֶן בַּייא רָחֵל, זִיא אִיז נָאךְ גִיוֶועֶן יוּנְג, אוּנ הקב"ה הָט פוּן אִיר אַרוֹיסְגֶעצוֹיגִין דִי נְשָׁמָה,
[ז]אָגְט דֶער פָּסוּק בְּצֵאת נַפְשָׁהּ, דִיא נְשָׁמָה אִיז פוּן אִיר אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען, כִּי מֵתָה, חַייל זִיא אִיז גִישְׁטָארְבִּין אַפְּלִיצְלוּנְגֶען טוֹיט, דְרִיבֶּער הָאט זִיא גֶערוּפִין דֶעם קִינְד בֶּן אוֹנִי, פַאר אַצַייכִין אַז זִיא אִיז גִישְׁטָארְבִּין מִיט אַלֶע כֹּחוֹת, אוּנ וַוייל יַעֲקֹב הָאט נִיט גִיוָואלְט דֶער טְרוֹיעֶרִיגֶער אָנְדֵיינְקֶען זָאל בְּלַייבִּין, דְרִיבֶּער הָאט עֶר גֶערוּפִין זַיין נָאמֶען בִּנְיָמִין:

ספר הישר

אוּנ גֶענוּמְט דֶם כְּלֵי זַיין אוּנ מִיר וֶועלִין מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט דִי וָס מִיר הָאבִּין קֵיין בֵּייז גֶעטָאן אוּנ גָאט ב"ה וֶועט אוּנְז הֶעלְפֶן. וַיָּקוּמוּ אוּנ זֵייא זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאבִּין זִיךְ אָן גֶעגוּרְט זֵייעֶר כְּלֵי זַיין אוּנ אוֹיךְ אַלֶע קְנֶעכְט וָוס זֶענֶען גֶעוֶועזְן בַּייא יַעֲקֹב'ן אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט וָואס זֶענֶען גֶעוֶועזְן בַּייא יִצְחָק אִין חֶבְרוֹן זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּא יַעֲקֹב מִיט כְּלֵי זַיין. וַיֵּלְכוּ אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אַקֶעגִין דִי שְׁרָרִים אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעוֶועזְן הוּנְדֶערְט אוּנ צְוֶועלְף מֶענְטְשִׁין אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט זֵיי. אוּנ דִי קִינְדֶר יַעֲקֹב'ס הָאבֶּען גֶעשִׁיקְט צוּ זֵייעֶר עֶלְטֶער פָאטֶער יִצְחָק קֵיין חֶבְרוֹן עֶר זָאל בֶּעטִין גָאט ב"ה עֶר זָאל זֵייא מַצִּיל

כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלֹה מֵהָלְאָה
לְמִגְדַּל־עֵדֶר׃ כב וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל
בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב
אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע
יִשְׂרָאֵל פ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים
עָשָׂר׃ כג בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃
כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ כה וּבְנֵי
בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי׃

פסקא באמצע פסוק

אונקלוס

עַד יוֹמָא דֵין: כא וּנְטַל
יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ
מִלְּהַלָּא לְמִגְדְּלָא דְעֵדֶר:
כב וַהֲוָה כַּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל
בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲזַל
רְאוּבֵן וּשְׁכִיב עִם בִּלְהָה
לְחֵינָתָא דַאֲבוּהִי וּשְׁמַע
יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲקֹב
תְּרֵי עֲסַר: כג בְּנֵי לֵאָה
בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה
וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן: כד בְּנֵי
רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:
כה וּבְנֵי בִלְהָה אַמְתָא

תו"א ויהי בשכן מגילה כה: וילך ראובן שבת נה:

רשב"ם

למלך: (כא) למגדל עדר. סמוך לבית לחם היה כדכתיב בתרי עשר ואתה בית לחם אפרתה וגו' וכתיב בסמוך ואתה מגדל עדר וגו': (כב) וישמע ישראל. לא נכתב זה אלא להודיעך שבשביל ששמע יעקב את הדבר אמר לו בשעת צוואתו פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך: ויהיו בני יעקב שנים עשר. עתה כשנולד בנימין היו שנים עשר ועד שסיים כל ענין אותה הפרשה לא היה רוצה להפסיק זה:

שפתי חכמים

למד כרם וכשמוכר לו שדה אומר לו חלקת השדה כלו' שהיא מדה הידוע להם: ק ר"ל לפי שאיחר ביאתו מלבא אצל יצחק אביו לכך אירע לו כל זאת: ר לפי שהיתה שפחת רחל מהרש"ל וא"ת מ"ט דיעקב ולמה לא נתן באהל לאה י"ל לפי שיעקב היה סבור שלאה לא תרצה ליקח משום שלא נתן מטתו בחיי רחל באהלה ג"כ עכשיו לא תרצה ליקח אבל ראובן שהיה רגיל אצל אמו ויודע שתקח מ"ה הלך ובלבל

רש"י

הוא מלא (ד"א בנימין בן ימים שנולד לעת זקנתו וכתב בנו"ן כמו (דניאל יב) לקץ הימין): (כב) בשכן ישראל בארץ ההיא. עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה: וישכב. (שבת נה) מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה ולמה בלבל והלל יצועיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע ר עלבון אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי לכן בלבל: ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה ומעתה ראוים להמנות ומנאן. ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן: (כג) בכור יעקב. אפי' בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) וישכב את בלהה פילגש אביו. יש מפרשים לפי מ"ש ז"ל שבלבל יצועי אביו עקר המצע ממקומו ל' וישכב הוא כמו ובכל תבואתי תשרש:

פירוש לתורת אלהים

היינטיגן טאג: (כא) וַיִּסַּע אונ יִשְׂרָאֵל האט גצויגן וַיֵּט אונ ער הט געשפרייט זיין געצעלט ווייטער פון מִגְדַּל עֵדֶר: (כב) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן בִּשְׁכֹּן אז יִשְׂרָאֵל הט גרועט אין דעם לאנד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן איז ראובן גגאנגן וַיִּשְׁכַּב אונ איז גלעגין ביי בִּלְהָה דיא פִּילֶגֶשׁ פון זיין פאטער וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל אונ יִשְׂרָאֵל האט דאס גהערט. רש"י שרייבט ער איז ניט גלעגן ביי איר נאר ווייל ער הט מבלבל גוועזן דם גלעגר פון זיין פאטר רעכינט דם דר פסוק גלייך ווי ער איז ביי איר גילעגין אונ פון וועסט וועגן הט ראובן דם גטאן וואָרום בְּשָׁעַת אז רָחֵל הט גלעבט איז דם בעט פון יַעֲקֹב גשטאנן אין גיצעלט פון רָחֵל אונ אז רָחֵל איז גישטארבן הט יַעֲקֹב גנומן זיין בעט אונ האט גשטעלט אין גיצעלט פון בִּלְהָה דיא שִׁפְחָה פון רָחֵל האט זיך רְאוּבֵן אן גנומן פר זיין מוטר לֵאָה אונ הט גזאגט נוייל מיין מוטערס שוועסטער איז גוועזן אצרה צו מיין מוטר זאל דיא דינסט אוך זיין אצרה צו מיין מוטר דרום האט ער צו וואָרפן זיין גילעגער

ספר הישר

מציל זיין פון די כנענים וָוס זענען געקומן אויף זיי אונ גאט ב"ה זאל זיי געבן אין אונזערי הענד אריין. ויתפלל אונ יִצְחָק הט תְּפִלָּה געטאן צו גאט ב"ה אונ די קינדער פון יַעֲקֹב מיט זייערי קנעכט זענען געגאנגען אקעגען די כנענים אונ האבן זיך פאר לאזט אויף גאט. אונ בשעת אז זיי זענען אוועק געגאנגען צוא דער מלחמה הט יַעֲקֹב אויך תְּפִלָּה געטאן צו גאט. וַיִּשְׁמַע אונ גאט ב"ה האט געהערט דיא תְּפִלָּה פון יִצְחָק מיט זיין זון יַעֲקֹב אונ הט געגעבן איין גרויסן פַּחַד אין די הערצר פון די פיינד אונ זייערי יוֹעֲצִים את זייא האבן געזאגט צום פאלק עס איז בעסר צו אייך איר זאלט ניט שטרייטן מיט זיי דען זייער גאט איז מיט זיי אונ ווי די שונאים פון אמורי האבן דס דער הערט איז אויף זייא איין גרויסער פַּחַד געפאלען אונ האבן שון ניט געוואלט מִלְחָמָה האלטן מיט זיי. אונ די רייד פון זייער יוֹעֵץ איז זיי זעהר געפעלן אונ האבן זיך אום געקערט אהיים. אונ דס איז געוועזן פון גאט דען גאט האט געהערט די תְּפִלָּה פון יִצְחָק אונ פון יַעֲקֹב דען זייא האבן זיך פאר זעקרט אין אים. ויש

דְרָחֵל דָן וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי
זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָד
וְאָשֵׁר אִלֵין בְּנֵי יַעֲקֹב
דִי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּפַדַן
אֲרָם: כז וַאֲתָא יַעֲקֹב
לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי מַמְרֵא
קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן
דִי דָר תַּמָן אַבְרָהָם
וְיִצְחָק: כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק
מְאָה וּתְמָנַן שְׁנִין:
כט וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית
וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ סִיב
וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ יָתֵהּ
עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִי:
א וְאִלֵין תּוֹלְדַת עֵשָׂו הוּא

כו וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר
אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן
אֲרָם: כז וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו
מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן
אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:
כח וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה: כט וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־
עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: פ לו א וְאֵלֶּה

תו"א ויקברו אותו בתרא יז:

בעל הטורים

(כט) זקן ושבע ימים. ג' במסו'. ביצחק ובאיוב ששניהם צדיקים וכן באברהם זקן ושבע ובצדיקים נאמר כן לשבח וברשעים לגנאי אדם יולד

רשב"ם

(כט) עשו ויעקב. לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו כבוד הקדימו הכתוב. אבל בקבורת אברהם הקדים הכתוב יצחק לישמעאל לפי

רש"י

לנחלה בכור לעבודה בכור ש למנין ת ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטי' שנעשה לשני שבטים: (כז) ממרא. שם א המישור: קרית הארבע. שם העיר ב ממרא קרית הארבע אל מישור של קרית ארבע. וא"ת היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר בית אל אם הוצרך להטיל בו ה"א נותנה בראש התיבה השניה (ב"א טז) בית הלחמי (שופטים ו) בעפרת אבי העזרי (מ"א טז) בנה חיאל בית האלי: (כט) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה שנאמר ויצחק בן ששים שנה וגו' ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב אם תוציא ששים מק"פ שנה נשארו ק"כ ויוסף נמכר בן י"ז שנה ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב כיצד בן ששים ושלש נתברך וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר הרי שבעים ושבע וארבע עשרה עבד באשה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי תשעים ואחת וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי מאה

שפתי חכמים

עכ"ל: ש ר"ל כשעשה כה"ג עבודה היה מלובש בחשן ובאפוד והיו שמות השבטים בחשן ועל כתפות האפוד ראובן היה הראשון: ת כשנמנו בשמות השבטים הוא נמנה תחלה מלאתי: א והא דכתיב לעיל בפ' לך וישב באלוני ממרא אשר בחברון ופירש"י שם אדם י"ל דהתם כתיב באלוני ממרא ואלון שם המישור וא"ל דשמא שני שמות יש לו אלון וממרא וקראן בשני שמותיו דהיינו אלון וממרא א"כ הל"ל באלוני ממרא להורות ששני שמות יש לו למישור אע"כ מדלא כתיב הכי ש"מ שם איש הוא והרא"ם פי' לא שם האדם מדכתיב אחריו קרית הארבע: ב פי' שמה של עיר היא קרית ארבע ולא קרית של ארבע שהוא שם אדם מדכתיב ותמת שרה בקרית ארבע ש"מ שקרית ארבע הוא שם המקום והה"א שבמלת הארבע דכתיב הכא הוא במקום של כלומר אל מישור של קרית ארבע וכמו שמפ' רש"י בעצמו

פירוש לתורת אלהים

וַיִּהְיוּ אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶן גִוֶועֶן צְוֶועלְף. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס גֵייט אַרוֹף כְּלוֹמַר אַז בִּנְיָמִין אִיז גְבוֹרֶן גְוָוארֶן אִיז שׁוֹן גְיוָוארֶען צְוֶועלְף שְׁבָטִים זֶענֶן זֵיי רָאוּי גְוֶועֶן מֶען זָאל זֵיי צֵיילֶן הָאט זֵיי דֶער פָּסוּק גְצֵיילְט אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבֶּן גְדַרְשֶׁת וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶן גִוֶועֶן צְוֶועלְף כְּלוֹמַר זֵיי זֶענֶן אַלֶע גְלַייךְ אוּנ זֶענִין אַלֶע צַדִיקִים דָס וַוייזְט מִיר אַז רְאוּבֵן הָט נִיט גְזִינְדִיגְט דֶר מִיט וָוס עֶר הָט מְבַלְבֵּל גִוֶועֶן דֶעם פָאטֶערְס גְלֶעגֶער:

(כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב אִיז יַעֲקֹב גְקוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶר קֵיין מַמְרֵא אִין קִרְיַת הָאַרְבַּע הוּא דָס מֵיינְט מֶען חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם וָואס דָארְטֶן הָאט גְוואוֹנְט אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק: (כח) וַיִּהְיוּ אוּנ זֵיי זֶענֶן גְוֶועֶן יְמֵי יִצְחָק דִי טֶעג פוּן יִצְחָק מְאַת שָׁנָה הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִיג יָאר: (כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת אוּנ יִצְחָק אִיז פַר גַאנְגֶען אוּנ עֶר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ עֶר אִיז אַיין גְּטָאן גִיוָוארֶן צוּ זַיין פָאלְק זָקֵן אַלְט וּשְׂבַע יָמִים אוּנ זַאט מִיט טֶעג וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ אוּנ זֵיי הָאבֶן אִים בַּגְרָאבֶן עֵשָׂו

ספר הישר

אוּנ דִי פַיינְד הָאבֶּן זִיךְ אוּם גֶעקֶערְט אִיטְלִיכֶר צוּ זַיין שְׁטָאט אִין דֶעם זֶעלְבִּיגְען טָאג. אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶן גְעשְׁטַאנֶן אוּף זֵייעֶר שְׁטַאנְד דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג בִּיז נַאכְט. וַיִּרְאוּ אוּנ אַז דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גֶעזֶעהֶן אַז דִי פַיינְד פוּן אֱמוֹרִי זֶענִין אַוֶועק גְעגַאנְגֶען הָאבֶּן זֵיי זִיךְ אוּם גֶעקֶערְט צוּ זֵייעֶר אָרְט. בָּעֵת אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶער צֵייט הָאט גָאט זִיךְ בַּאוִויזֶען צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָט צוּא אִים גֶעזָאגְט שְׁטֵיי אוּף אוּנ גֵייא קֵיין בֵּית אֵל בַּזֶעץ דִיךְ דָארְטֶען. אוּנ זָאלְסְט בּוֹיעֶן אַיין מִזְבֵּחַ צוּ דֶעם גָאט וָוס עֶר הָט זִיךְ בַּאוִויזֶען צוּ דִיר אוּנ הָט דִיךְ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶר מַצִיל גְוֶועֶן פוּן דֶר צָרָה. וַיָּקָם יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶען אוּף גְעשְׁטַאנֶן אוּנ גֵייעֶן קֵיין בֵּית אֵל אַזוֹ וִויא גָאט הָט גֶעזָאגְט. אוּנ יַעֲקֹב אוּנ אַלֶע דָס זַיינִיגֶע הָאבֶּען זִיךְ דָארְטֶען בַּזֶעצְט אוּנ הָט גְעבּוֹיעֶט אַיין מִזְבֵּחַ צוּ גָאט וָואס עֶר

תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ ב עֵשָׂו לָקַח
אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה
בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה
בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃ ג וְאֶת־
בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃
ד וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז
וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃
ה וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־
יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר

אֱדוֹם׃ ב עֵשָׂו נְסִיב יָת
נְשׁוֹהִי מִבְּנָת כְּנַעַן יָת
עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה
וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה
בַּת צִבְעוֹן חִוָּאָה׃ ג וְיָת
בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל
אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת׃ ד וִילִידַת
עָדָה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפָז
וּבָשְׂמַת יְלִידַת יָת
רְעוּאֵל׃ ה וְאָהֳלִיבָמָה
יְלִידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת
יַעְלָם וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי

בעל הטורים

אשה קלר ימים ושבע רוגז: (ד) ותלד עדה. בבני יעקב כשמייחס אומר בני לאה בני רחל וכן בכולן לפי שהם בניינו של עולם ולכך נקראו בנים אבל בני עשו אינם

רשב"ם

שהיה בן השפחה: (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען. המדקדק יתן לב כי בפרשה ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארי החתי. בשמת בת אילון החתי. מחלת בת ישמעאל. ובפ' זו לא הוזכר בת בארי כלל לא שמה ולא שם אביה. אבל אילון וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהוחלפו שמות הבנות כאשר מצינו בכמה מקומות בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון ומחלה בת ישמעאל נקראת כאן בשמת. לכן יש לומר יהודית בת בארי מתה בלא בנים אבל בת אילון ובת ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן ואהליבמה בת ענה בת צבעון החוי לקח אח"כ אחר שהלך לו לשבת בהר שעיר ונתחתן בבני שעיר החוי ככתוב לפנינו כי אהליבמה היתה בת ענה בת צבעון בן שעיר החורי וגם תמנע פילגש אליפז כתובה שם בבני שעיר. ולפי שאהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות האלו לבסוף:

שפתי חכמים

אחר זה וק"ל: ג וקשה ולבשמת למה לא כינה לה שם טוב כדי לרמאות את אביו וי"ל לעיל בפ' תולדות להזכיר אותו שם כינוי אם היה לה וי"ל שעשו קרא לה שם אחר שאינו של ע"א אלא הכתוב קראה כך בשם ע"א לפי שכתוב לעיל אח"כ ותכהין עיניו מראות ופרש"י בעשנן של אלו ואם היה משנה שמה היה קשה היכן מצינו שהיו מקטרות לכך קראה לעיל בשם זה כדי להראות את זה שלכך נקראת בשמת ע"ש וכו' מהרש"ל. ואע"פ שיהודית היא בת בארי החתי ואהליבמה היא בת ענה החוי י"ל הוא ענה הוא בארי דשני שמות הי"ל והא דמייחס אותו פעם למשפחת החוי ופעם למשפחת החתי אפשר דאביו היה ממשפחת החתי ואמו היתה ממשפחת החוי לכן מייחסו פ"א למשפחת החתי ופעם לחוי. והרא"ם כ' אולי שבאו חתי וחוי על אשה א' וא"ת מנ"ל לרש"י דיהודית היא אהליבמה דלמא יהודית מתה ואהליבמה אשה אחרת היתה תי' הרא"ם מדכתיב את נשיו ולא כתיב נשים ש"מ הן הן נשיו האמורים למעלה: ד כתב הרא"ם וא"ת מנ"ל דלמא תרי קרח היו. וי"ל כיון דלא חשב אותו בבניו של אהליבמה ואח"כ חשב אותו באלופים של אליפז ש"מ ממזר

רש"י

ושמנה (עוד מפורש מן המקרא שנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנה וגו' וז' שנים שובע ושנתים רעב הרי כ"ב וכתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה נמצא יעקב במכירתו ק"ח): (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"א: אהליבמה. היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"א כדי להטעות ג את אביו: בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת מצינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלין להן עונותיהם גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותי': אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר הי' ובן אליפז היה ד שבא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין

פירוש לתורת אלהים

אונ יַעֲקֹב זֶנִיו זַיינֶע קִינְדֶר : (א) וְאֵלֶּה אונ דָם זֶענֶן די קִינְדֶר פוּן עֵשָׂו : (ב) עֵשָׂו הָט גִינוּמֶן זַיינֶע

ספר הישר

הָאט זִיךְ בַּאוִויזְן צוּא אִים . אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען גְעזֶעסִין אִין בֵּית אֵל זֶעקְס חֳדָשִׁים מִיט עֶטְלִיכֶע טֶעג . וּבָעֵת אוּנ אִין דֶר צַייט אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען דְבוֹרָה די טָאכְטֶר פוּן עוּץ וָוס אִיז גֶעוֶוען די זֵייגֶערִין פוּן רִבְקָה . אוּנ דְבוֹרָה אִין גֶעוֶוען אִין דֶר צַייט בַּיי יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט זִי בַּגְרָאבְּען אוּנְטֶערִין לִינְדֶען בּוֹים . אוּנ רִבְקָה די מוּטֶר פוּן יַעֲקֹב אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אִין דֶר צַייט אִין חֶבְרוֹן אוּנ מֶען הָט זִי בַּגְרָאבֶן אִין די מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ רִבְקָה הָאט גֶעלֶעבְּט הוּנְדֶערְט דְרַייא אוּנ דְרַייסֶג יָאר . וַיִּשְׁמַע ווִיא יַעֲקֹב הָט דֶער הֶערְט אַז זַיין מוּטֶער רִבְקָה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען הָט עֶר זַייעֶר גֶעוַויינְט אוּנ הָט גֶעמַאכְט אֵיין גְרוֹיס קְלָאג אוּנְטֶערִין לִינְדֶען בּוֹים אוֹיף דֶר מוּטֶר אוּנ אוֹיף דְבוֹרָה אִיר זֵייגֶערִין אוּנ יַעֲקֹב הָט דָאס גֶערוּפֶן אַלּוֹן בָּכוּת . דָס אִיז טַייטְשׁ צְווייא עֶרְלַייא וַויינֶען הָט יַעֲקֹב גֶעוויינְט אוּנְטֶערִין בּוֹים . אוּנ לָבָן הָאֲרַמִּי אִיז מֵת גֶעוָוארֶען אִין דֶער צַייט וַוייל עֶר הָט אִיבֶּר גֶעוֶוען אִיף דֶעם זִכָּרוֹן צְווִישֶׁען אִים אוּנ צְווִישֶׁן יַעֲקֹב . אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַלְט גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט יָאר אוּנ גָאט הָט זִיךְ בַּווִיזֶען צוּ אִים אוּנ הָט אִים גֶעבֶּענְשְׁט אוּנ הָט אִים גֶערוּפֶן מִיט דֶעם נָאמֶן יִשְׂרָאֵל אוּנ רָחֵל דָס וַוייב פוּן יַעֲקֹב אִיז מְעוּבֶּרֶת גֶעוֶוען אִין דֶר צַייט . וַיִּסְעוּ אוּנ יַעֲקֹב מִיט אַלֶע דָס זַיינִיגֶע הָאבֶּען אַוֶועק גֶעצוֹגֶן פוּן בֵּית אֵל צוּא גֵיין קֵיין חֶבְרוֹן צוּם פָאטֶער . וַיֵּלְכוּ אוּנ זֵיי אַלֶע זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אִיפֶּן וֶועג אוּנ עֶס אִיז שׁוֹן נִיט גֶעוֶוען וַוייט פוּן דֶר שְׁטָאט אֶפְרָת אוּנ רָחֵל הָט אָן גֶעהוֹיבֶּען צוּם קִינְד גֵיין אוּנ זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען זַייעֶר שְׁווֶער צוּם קִינְד אוּנ ווִי רָחֵל הָט גִיבָּארִין דָס קִינְד אִיז זִיא גֶעשְׁטָארְבֶּן . אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיא בַּגְרָאבֶּן אִיפֶּן וֶועג אוּנ הָט גֶעשְׁטֶעלְט אַמַצֵּבָה

יָלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ו וַיִּקַּח עֵשָׂו
אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו
וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ
וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ
אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־
אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו׃ ז כִּי־הָיָה
רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה
אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם׃ ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר
עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ ט וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת
עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ י אֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה
אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת
עֵשָׂו׃ יא וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר

אונקלוס

עֵשָׂו דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ ו וּדְבַר
עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי
וְיָת בְּנָתֵהּ וְיָת כָּל נַפְשָׁת
בֵּיתֵהּ וְיָת גֵּיתוֹהִי וְיָת
כָּל בְּעִירֵהּ וְיָת כָּל
קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן וַאֲזַל לְאַרְעָא
אָחֳרֵי מִן קֳדָם יַעֲקֹב
אֲחוּהִי׃ ז אֲרֵי הֲוָה
קִנְיָנְהוֹן סַגִּי מִלְּמִתַּב
כַּחֲדָא וְלָא יְכִילַת אֲרַע
תּוֹתָבוּתְהוֹן לְסוֹבָרָא
יָתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיהוֹן׃
ח וִיתֵיב עֵשָׂו בְּטוּרָא
דְשֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃
ט וְאִלֵּין תּוֹלְדָת עֵשָׂו
אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא
דְשֵׂעִיר׃ י אִלֵּין שְׁמָהַת
בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר עָדָה
אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר
בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃
יא וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן

בעל הטורים

נקראים בנים אלא ולדות : (ז) ולא יכלה. ב' במסו' דין ואידך ולא יכלה שד הלפינו לפי שיעקב שרתה עליו שכינה . ומצרים עובדי ע"ג

רשב"ם

(ו) מפני יעקב אחיו. כי יעקב קנה את הבכורה ודינו היה לירש את יצחק לכך ישב בארץ מגורי אביו : (ט) ואלה תולדות עשו. בני בניו. כאשר פירשתי

רש"י

(ב"ר): (ו) וילך אל ארץ. לגור ה כאשר ימצא : (ז) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומ"א (ב"ר) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר ומפני ו הבושה שמכר בכורתו : (ט) ואלה. התולדות

שפתי חכמים

היס : ה דאל"כ למה אינו מפרש לאיזה ארץ הלך : ו כלו' ועוד טעם

פירוש לתורת אלהים

וַוייבֶּר פון די טָעכְטֶער פון כְּנַעַן אֶת עָדָה וגו' : (ו) וַיִּקַּח הָט עֵשָׂו גנומֶען זַיינֶע וַוייבֶּר וְאֶת בָּנָיו אונ זַיינֶע זיהְן אונ זַיינֶע טֶעכְטֶער וְאֶת אונ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פון זַיין הויז גְזִינְד וְאֶת מִקְנֵהוּ אונ זַיינֶע פִיךְ אונ אַלֶע בְּהֵמוֹת וְאֶת אונ גָאר זַיין קופוּנְג אֲשֶׁר רָכַשׁ וָוס עֶר הָט פַר זַאמוּלְט אִין לַאנְד כְּנַעַן וַיֵּלֶךְ אונ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען אִין לַאנְד פון פר זַיין בְּרוּדֶר יַעֲקֹב עֶר אִיז גְגַאנְגֶען זוּכֶען אַוואוּנְג וְוא עֶר וֶועט גְפִינֶען : (ז) כִּי הָיוּ דֶען זַייעֶר גוּטְס אִיז גְוֶוען פִיל מִשֶּׁבֶת פון צוּ זִיצֶען בְּאַנַאנְד זַיי הָאבֶּן בְּאַנַאנְד נִיט גְקָאנְט זִיצֶען וְלֹא יָכְלָה אונ די עֶרְד הָט נִיט גְקָאנְט גֶעבֶּן גֶענוּג פִּיטֶערְנִישׁ צוּ זַייעֶרֶע בְּהֵמוֹת : (ח) וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו אונ עֵשָׂו אִיז גֶזֶעסֶען אויף דֶעם בַּארְג שֵׂעִיר עֵשָׂו עֶר אִיז אֱדוֹם : (ט) וְאֵלֶּה אונ דָאס זֶענֶען די קִינְדֶער פון עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם עֶר אִיז דֶער פָאטֶער פון אֱדוֹם דָם מֵיינְט מֶען פון אִים אִיז אַרוֹס גְקוּמֶען אֱדוֹם בְּהַר אִין בַּארְג שֵׂעִיר זַיינֶע קִינְדֶער הָאבֶּן גְבָארֶן

ספר הישר

אויף אִיר קֶבֶר . אונ די מַצֵּבָה שְׁטֵייט נָאךְ בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג . אונ דיא לֶעבּ טָאג פון רָחֵל אִיז גְוֶוען פִינְף אונ פֶערְצִיג יָאר . וַיִּקְרָא אונ יַעֲקֹב הָאט גְערוּפֶען דָאס קִינְד בִּנְיָמִין דֶען עֶר אִיז גֶעבָארֶען גֶעוָוארֶען אִין דֶער רֶעכְטֶער זַייט פון דֶעם לַאנְד . אונ נָאךְ דֶעם אַז רָחֵל אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָאט יַעֲקֹב גֶענוּמֶען זַיין בֶּעט אונ הָט דָס גֶעגֶעבֶּן אִין גֶעצֶעלְט פון בִּלְהָה די דִינְסְט פון רָחֵל אונ ווי רְאוּבֵן הָט דֶער זֶעהְן אַז זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב הָט דָאס גֶעטָאן אִיז רְאוּבֵן גִיוָוארֶן דֶער פוּלְט מִיט צָארֶן דֶען עֶס הָט אִים פַר דְרָאסֶען פַר ווָס עֶר הָט נִיט גִיגֶעבֶּן דָס בֶּעט אִין גִיצֶעלְט פון זַיין מוּטֶער לֵאָה . אונ רְאוּבֵן אִיז אויף גִישְׁטַאנֶען אונ אִיז גִיגַאנְגֶען אִין גִצֶעלְט

צפו וגעתם וקנז: יב ותמנע היתה
פילגש לאליפז בן־עשו ותלד
לאליפז את־עמלק אלה בני עדה
אשת עשו: יג ואלה בני רעואל נחת
וזרח שמה ומזה אלה היו בני
בשמת אשת עשו: יד ואלה היו בני
אהליבמה בת־ענה בת־צבעון
אשת עשו ותלד לעשו את־יעיש יעוש
ואת־יעלם ואת־קרח: טו אלה אלופי
בני־עשו בני אליפז בכור עשו אלוף

אונקלוס

אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז: יב וְתִמְנַע הֲוָת לְחֵינָתָא לֶאֱלִיפַז בַּר עֵשָׂו וִילִידַת לֶאֱלִיפַז יָת עֲמָלֵק אִלֵּין בְּנֵי עָדָה אִתַּת עֵשָׂו: יג וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי בָשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו: יד וְאִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו וִילִידַת לְעֵשָׂו יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח: טו אִלֵּין רַבְרְבֵי בְּנֵי עֵשָׂו

בעל הטורים

ולא היה יכול לבבול: (יד) יעוש. יעיש כתיב שקבץ י' אומות לבא על ישראל בחורבן הבית והם אהלי אדום וגו' וי' גליות גלו ישראל על ידו:

תו"א ותמנע היתה סנהדרין נט:

רשב"ם

באלה תולדות נח: (יב) ותמנע היתה פילגש. ראיתי בשוחר טוב ותמנע מחובר גם לפסוק העליון שכן בדברי הימים צפו וגעתם וקנז ותמנע ועמלק. ואח"ב הוא אומר בבני שעיר ואחות לוטן תמנע. דוגמת אחות נביות. אחות אהרן כמו שפירשתי. ותמנע היתה פילגש. הראשון זכר מבני אליפז והשני נקבה, ואחות לוטן תמנע. וכמוהו ביהושע ועתה חלק את הארץ הזאת בנחלה לתשעת השבטים וחצי שבט המנשה עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה. על ברחך פסוק שני חסר ממנו כי היה לו לומר וחצי שבט המנשה כבר לקחו נחלתם לפיכך יש לך לומר כי פסוק זה עולה על סוף הפסוק שכתוב בו וחצי שבט המנשה אע"פ שמדברים הפסוקים בשני חצאי שבט מנשה לאחר מהם חילק משה ולשני חילק יהושע. ואני שמואל מצאתי פסוק שלישי בדברי הימים דוגמתן במשפחות בני יהונתן בן שאול. ובני מיכה פיתון ומלך ותערע (ואחז). ואחז הוליד את יהועדה ויהועדה הוליד את עלמת וגו' ואותה פרשה נשנית וכפולה בתוך דף אחד תחלת הפרשה אשר נשנית ובגבעון ישבו וסוף הפרשה אלה בני אצל. וכתיב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרע. ואחז הוליד וגו' בעל כרחך חסר ואחז מפסוק זה שהיה לו לכתוב ותחרע ואחז ואחז הוליד אלא שתיבת ואחז הוליד עולה על פסוק שלמעלה כאילו כתוב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרע ואחז ואחז הוליד וגו' שכך כתוב בפרשה ראשונה: (טו) כל אלופים שבפרשה משרי עיירות ומשפחות. ואלוף קרח הנזכר בבני אליפז. נראה בעיני שהוא תמנע שבבני אליפז הנזכר בדברי הימים שהרי בבני

שפתי חכמים

אחר: ז [ממ"ס] דאם לא כן למה לי ותמנע היתה פילגש וגו' הל"ל גם עמלק מבני אליפז בסתם למה מזכיר שם אמו טפי מבני אליפז האחרים גם מנ"מ שהיתה פילגש או אשתו ל"פ להודיע וכו' עד הגוא"י ואהיה פילגש וכו' לכן פירש"י בסמוך דמש"ה הוזקק לכתוב משפחת החורי וק"ל: ח כ' הרא"ם וא"ת מנ"ל דיש כאן ממזרות דלמא לאחר שמת שעיר החורי נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע. ומהרש"ל תי' דא"כ היאך שייך לומר שהיתה בתו פילגשו בפרהסיא בשלמא כשבא אליפז על אשת שעיר באיסור לא היו יודעין העולם שתמנע היתה בתו של אליפז. ול"נ דאם היתה בתו של אליפז למה כתיב ואחות לוטן תמנע התינח אי לאו בתו של אליפז היתה אלא מכח ממזרות שבא אליפז על אשת שעיר בעוד שהיה חי והיו העולם סבורין שהיתה בתו של שעיר ואחות לוטן מן האב ומן האם בא לאשמועינן גדולתו של אברהם אבל אי הוה תמנע בתו של אליפז בהיתר וא"כ נשאה אליפז לפילגש כי בן נח מותר בבתו למנ"מ בא להודיע הכתוב שהיא אחות לוטן אי להודיע גדולתו של אברהם וכו' והא היא היתה מזרעו של אברהם בעיני כל בהרי בהיתר נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע ודו"ק כ"ל. והרא"ם תי' משום דכל המשפחות הללו לא נכתבו כאן אלא להודיע קלונם ופסולתם מש"ה כל היכא דאיכא למיתלי בהו

רש"י

שהולידו בניו משהלך לשעיר: (יב) **ותמנע היתה פילגש.** להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו תמנע זו בת אלופים היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שישבו בה לפנים אמרה איני זוכה להנשא לך ז הלואי ואהיה פילגש ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז ח מלמד שבא על אשתו של שעיר וילדה תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פילגשו וזהו ואחות לוטן תמנע ולא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב: (טו) **אלה אלופי בני עשו.**

פירוש לתורת אלהים

פון דֶר צַייט אַז עֶר אִיז גְגַאנְגֶען אִין שֵׂעִיר: (יב) וְתִמְנַע אוּנ תִּמְנַע אִיז גִיוֶועְן אַפִּילֶגֶשׁ צוּ אֱלִיפָז. רש"י שְׁרַייבְּט דֶר פָּסוּק אִיז אוּנְז מוֹדִיעַ דָאס גְרוֹסְקֵייט פוּן אַבְרָהָם וְויפִיל מֶען הָאט גְגְלוּסְט בַּאהֶעפְטֶען זִיךְ אִין זַיינֶע קִינְדֶער דֶען תִּמְנַע אִיז דָאךְ גִיוֶועְן דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לוֹטָן אוּנ לוֹטָן אִיז גְוֶועְן פוּן דִי הַארֶן וָוס זֶענֶען גְזֶעסֶן אִין שֵׂעִיר אֵיידֶר עֵשָׂו הָאט דָאס בַּצְווּינְגֶען הָט זִיא גְזָאגְט אַז אִיךְ בִּין נִיט זוֹכֶה אִיךְ זָאל גְנוּמֶען וֶוערֶען צוּ עֵשָׂו פַאר אַווייבּ הַלְוַאי זָאל אִיךְ חָאטְשְׁע זַיין צוּא זַיין זוּהְן אַפִּילֶגֶשׁ:

ספר הישר

פוּן בִּלְהָה אוּנ הָאט דֶעם פָאטֶרְס בֶּעט פַר רוּקְט פוּן גִיצֶעלְט. אִין דֶער צַייט אִיז גִיוָוארֶן אָפּ גֶענֻמֶען פוּן רְאוּבֵן'ס קִינְדֶער דִי בְּכוֹרָה אוּנ דָאס מַלְכוּת אוּנ דִי כְּהוּנָה. דֶען עֶר הָט פַאר שְׁוֶועכְט דָאס גִילֶעגֶער פוּן זַיין פָאטֶער. אוּנ דְרוּם הָט יַעֲקֹב אָפּ גִיגֶעבֶּן דִיא בְּכוֹרָה צוּ זַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ דָם מַלְכוּת הָאט עֶר גִיגֶעבֶּן צוּ זַיין זוּן יְהוּדָה. אוּנ דִי כְּהוּנָה הָט עֶר גִיגֶעבֶּן צוּ זַיין זוּן לֵוִי. וְאֵלֶּה אוּנ דָס זֶענֶען דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וָוס זֶענֶען גִיבּוֹרִין גִיוָוארֶן צוּא יַעֲקֹב אִין פַּדַן אֲרָם אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גִיוֶועְן צְוֶועלְף דִי קִינְדֶר פוּן לֵאָה הָאבֶּן גֶעהֵייסֶן רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי אוּנ יְהוּדָה אוּנ יִשָּׂשכָר אוּנ זְבוּלֻן אוּנ דִינָה זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער. אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן רָחֵל הָאבֶּן גֶעהֵייסֶן יוֹסֵף אוּנ בִּנְיָמִין. אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן זִלְפָּה הָאבֶּן גֶעהֵייסֶען גָד אוּנ אָשֵׁר. אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן בִּלְהָה

תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף
קְנַז׃ טז אַלּוּף קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף
עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה׃ יז וְאֵלֶּה בְּנֵי
רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף
זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה
אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי
בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ יח וְאֵלֶּה בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ
אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי
אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃
יט אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם
הוּא אֱדוֹם׃ ס שביעי כ אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר
הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל
וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ כא וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן
אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם׃ כב וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם
וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ כג וְאֵלֶּה בְּנֵי

בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרָא דְעֵשָׂו
רַבָּא תֵימָן רַבָּא אוֹמָר
רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְנַז׃
טז רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַעְתָּם
רַבָּא עֲמָלֵק אִלֵּין רַבְרְבֵי
דֶאֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם
אִלֵּין בְּנֵי עָדָה׃ יז וְאִלֵּין
בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵשָׂו
רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח רַבָּא
שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִלֵּין
רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא
(דֶ)אֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָשְׂמַת
אִתַּת עֵשָׂו׃ יח וְאִלֵּין בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵשָׂו
רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְלָם
רַבָּא קֹרַח אִלֵּין רַבְרְבֵי
אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת
עֵשָׂו׃ יט אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו
וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן הוּא
אֱדוֹם׃ כ אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר
חוֹרָאָה יָתְבֵי דְאַרְעָא
לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן
וַעֲנָה׃ כא וְדִשׁוֹן וְאֶצֶר
וְדִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי
בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאַרְעָא
דֶאֱדוֹם׃ כב וַהֲווֹ בְנֵי
לוֹטָן חוֹרִי וְהֵימָם
וַאֲחָתֵיהּ דְלוֹטָן תִּמְנָע׃
כג וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן

בעל הטורים

יושבי הארץ. גימט' היו מריחים בארץ:

תו"א אלה בני שעיר שבת פה פסחים נד בתרא קטו: ואחות לוטן סנהדרין צט:

רשב"ם

הליבמה יש קרח אחר: (כ) יושבי הארץ. פתחלה ובני עשו יירשום ככתוב באלה הדברים וישבו תחתם: (כב) ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה

רש"י

ראשי מ משפחות: (כ) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה) שהיו בקיאין בישובה של ארץ מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים

שפתי חכמים

קלקולא תלינן: מ כלו' היו נשיאים וראשים כל אחד מהם על משפחה

פירוש לתורת אלהים

(טו) אֵלֶּה אַלּוּפֵי דָם זֶענֶן די הַארֶן פון די קינדֶער פון עֵשָׂו דָס איז די עֶלְצְטֶע פון די מִשְׁפָּחוֹת: (כ) אֵלֶּה דָם זֶענֶן דיקִינְדֶער פון שֵׂעִיר די יֵיצֶר פון דֶעם לַאנְד וָוס זֶענֶן דְרִינֶען גִיוֶועסֶען אײדֶער עֵשָׂו איז אַהִין גִיקוּמֶען אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבֶּן גֶדַרְשֶׁת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מֵיינְט מֶען זֵיי זֶענֶען גֶנִיט גֶוֶועֶן אִין דֶעם יִשׁוּב פוּן דֶעם

ספר הישר

הָאבֶּען גֶעהֵייסֶן דָן אוּנ נַפְתָּלִי. וַיִּסַע אונ יַעֲקֹב מִים זַיינֶע קִינְדֶער אונ אַלֶע דָס זַיינִיגֶע הָאבֶּען גִיצוֹגֶן קֵיין חֶבְרוֹן וָוס דָארְטֶען איז גִיזֶעסֶען אַבְרָהָם אונ יִצְחָק. אונ יַעֲקֹב מִים זַיינֶע קִינְדֶער אונ ...ע דָאס זַיינִיגֶע הָאבֶּען זִיךְ בַּזֶעצְט בַּיי זַיין פָאטֶער יִצְחָק אִין חֶבְרוֹן. אונ עֵשָׂו מִים זַיינֶע קִינְדֶער אונ אַלֶע דָס זַיינִיגֶע זֶענֶען גִינַאנְגֶען צוּם לַאנְד שֵׂעִיר אונ הָאבֶּען זִיךְ דָארְטֶען בַּזֶעצְט. אונ עֵשָׂו הָאט זִיךְ דָארְטֶען זַייעֶר גְפְרוּכְפֶּערְט אונ גִימֶערְט. וַיֵּלֶךְ אונ יַעֲקֹב מִים זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען גִינַאנְגֶען אִין די טֶעג צוּ דֶר שְׁטָאט שכם

שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
וְאוֹנָם׃ כד וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה
וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־
הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־
הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו׃ כה וְאֵלֶּה
בְנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה׃
כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן
וְיִתְרָן וּכְרָן׃ כז אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן
וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ כח אֵלֶּה בְנֵי־דִישָׁן עוּץ
וַאֲרָן׃ כט אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף
לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף
עֲנָה׃ ל אַלּוּף דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף
דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם

אונקלוס

וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
וְאוֹנָם׃ כד וְאִלֵּין בְּנֵי
צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא
עֲנָה דִּי אַשְׁכַּח יָת גִּבָּרַיָּא
בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי
יָת חֲמָרַיָּא לְצִבְעוֹן
אֲבוּהִי׃ כה וְאִלֵּין בְּנֵי
עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה
בַּת עֲנָה׃ כו וְאִלֵּין בְּנֵי
דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן
וּכְרָן׃ כז אִלֵּין בְּנֵי אֵצֶר
בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ כח אִלֵּין
בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃
כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאָה
רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל
רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה׃
ל רַבָּא דִשֹׁן רַבָּא אֵצֶר
רַבָּא דִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי
חוֹרָאָה לְרַבְרְבָנֵיהוֹן

תולדות אהרן

ואלה בני פסחים נד בתרא קטו : הוא ענה פסחים סס : את הימים חולין ס :

רשב"ם

גדול שבאחיו קורא לה אחות לוטן. וכן אחות נביות, וכן מרים הנביאה אחות אהרן : (כד) ואיה וענה. נראה בעיני כך שמן כמו ופסי ושתי ואע"פ שבדברי הימים כתיב איה וענה אין לדקדק בכך כאשר כתיב בתורה עוץ וחול וגתר ומש. ובדברי הימים ומשך והמפרש לו' יתירה יש לתמוה מה היה לו לכתוב ו' יתירה בזה יותר משאר בנים והראיות שמביאים אינן כי אותן ווי"ן שמביאין אינן יתירות ותשב תמר ושוממה פי' כמו שבי אלמנה בית אביך כי הושיבה הוא כפל לשון של שוממה והרי הוא כאילו כתיב ותשב בדודה ושוממה. מנערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס. כך פירשו. מנערת אלהי יעקב נרדם חיל שונאינו הנזכר למעלה וגם רכבו וסוסו כדכתיב סוס ורוכבו רמה בים : הוא ענה. שנזכר בימי משה על שם גבורתו.

שפתי חכמים

אחת לא שמשם נולדו המשפחות : י וא"ת מנ"ל דלבעון בא על אמו דהיא אשתו של שעיר דלמא שעיר אביו של לבעון בא על אשת לבעון והוליד את ענה והעולם היו סבורין דבנו של לבעון היה אבל באמת בנו של שעיר היה אחיו של לבעון. וי"ל דסברא הוא דתלינן קלקלה במקולקל ולעיל נמי מלינו דלבעון היה המקולקל דבא על כלתו אשתו של ענה ואין סברא לומר דשני מקולקלין היו וא"ת לעיל גופי' מנ"ל דלבעון היה המקולקל ובא על כלתו דלמא ענה היה המקולקל ובא על אמו אשתו של לבעון וי"ל א"כ היו נמי שני מקולקלין ענה ושעיר וכיון שיכולין לתלות הכל בלבעון תלינן הרא"ם. הקשה מהרש"ל למה נעשה שתי נשים מקולקלין אשת ענה כלתו של לבעון ואשת שעיר אמו של לבעון. וי"ל שהנשים אינן נקראות מקולקלין שהם אינם עושין מעשה כלל אבל האיש שעושה מעשה נקרא מקולקל. א"נ הנשים יכולים לומר אנוסים היינו אבל האיש אינו יכול לפטור עלמו בטענה זו ל. שאין קישוי אלא לדעת : כ ר"ל דר' חנינא היה רופא ואמר מימי

רש"י

שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה : (כד) ואיה וענה. וי"ו יתירה והוא כמו איה וענה והרבה יש במקרא (דניאל ח) תת וקדש ולבא מרמס (תהלים ע"ו) נרדם ורכב וסוס : הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של לבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא לבעון על י אמו והוליד את ענה : את הימם. פרדים הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם (חולין ה) ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על הבריות דאמר ר"ח מימי לא שאלני אדם כ על מכת פרדה לבנה וחיה (והלא קא חזינן דחיה אל תקרי וחיה אלא וחיתה כי המכה לא תתרפא לעולם ברש"י ישן) ולא הוזקק

פירוש לתורת אלהים

לאנד זיי האבען פאר זיכט דיא ערד האבען זייא גוויסט ווס עס איז גוט אויף דעם ארט צו זייען : (כד) וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן אונ דאס זענען דיא קינדער פון צבעון וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דאס איז דער ענה וואס פריער איז גישטאנען וואס ער איז גיוועזן דר ברודער פון צבעון אונ דא רופט דער פסוק אים דער זוהן פון צבעון אֲשֶׁר מָצָא וואס ער האט גיפונען דיא איזלען צוא זיין פאטער צבעון :

ספר הישר

שכם אונ דעם זיינינע זענען אוך גיגאנגן מיט אים. אונ האבען זיך דארטן באזעצט. דען דארטן איז גיוועזן זייער איין גוט ארט צו עיידן די פיה אונ די שטאט שכם האט זיך ווידר אום גבויעט הייער אונ עס איז גיוועזן אין דר שטאט שכם דריי הונדערט מענטשען יעקב מיט זיינע קינדר האבן זיך באזעצט אויף דעם ארט וואס ער האט גיקויפט פון חמור אייער שכעון מיט זיי האבן נאר גוועז שכם:

בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ פ לא וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים
אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־
מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לב וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם
בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃
לג וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־
זֶרַח מִבָּצְרָה׃ לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃
לה וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־
בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב
וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית׃ לו וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃ לז וַיָּמָת
שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל
מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃ לח וַיָּמָת שָׁאוּל
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃
לט וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם
אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת

אונקלוס

בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר׃ לא וְאִלֵּין
מַלְכַיָּא דִּי מְלִיכוּ בְּאַרְעָא
דֶאֱדוֹם קֳדָם דִּי מְלַךְ
מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
לב וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר
בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ
דִּנְהָבָה׃ לג וּמִית בָּלַע
וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר
זֶרַח מִבָּצְרָה׃ לד וּמִית
יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
חֻשָׁם מֵאַרְעָא דְרוֹמָא׃
לה וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד
דְּקַטִּיל יָת מִדְיָנָאֵי
בְּחַקְלָא דְמוֹאָב וְשׁוּם
קַרְתֵּהּ עֲוִית׃ לו וּמִית
הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
לז וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבֵי
דְעַל פְּרָת׃ לח וּמִית שָׁאוּל
וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל
חָנָן בַּר עַכְבּוֹר׃ לט וּמִית
בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר
וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר
וְשׁוּם קַרְתֵּהּ פָּעוּ וְשׁוּם
אִתְּתֵהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת

תו"א ואלה המלכים ספר הזהר סדר נשא: וימלך באדום ס' הזהר שם: וימלך תחתיו זהר שם סוף הסדרה:

בעל הטורים

(לא) ואלה המלכים. בשביל שאמר יעקב לעשו ח"פ אדוני מלכו ח' מלכים קודם ישראל. וכנגדם מלכו ח' מלכים עד יהורם ובימיו פשע אדום: (לג) מבצרה. ב' דין ואידך חמוץ בגדים מבצרה לע"ל תלקה בצרה שם אדום לפי שהעמידה להם מלך שהמליכה להם וזהו חמוץ בגדים מבצרה תלקה בצרה שנאמר יובב בן זרח מבצרה. בכולן מזכיר שמות מקומותיהם חוץ מבעל חנן בן עכבור לפי שלא הי"ל מקום ידוע שהי"ל אויבים רבים והיה מתחבא היום כאן ולמחר כאן ולא היה יושב במקום ידוע: (לט) ושם אשתו. מזכיר שם אשתו מלמד שמלך על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים. מונה כאן ח' מלכים וי"א אלופים וכנגדן נאמרו בישראל י"א שופטים מיהושע עד שמואל וח' מלכים עד יורם וזהו ואלה לנגדך:

רשב"ם

אשר מצא את הימים. הגבורים או חיות רעות ונצחם. לפי פשוטו אין לדקדק יותר: (לא) לפני מלך מלך. לפני משה שהושיע את ישראל. כל שרי עם ועם קורא מלך עד דוד. מצאתי ביוסיפון אחרי אלו המלכים קרוב לארבעים מלכים נקובי שמות זה אחר זה: (לט) בת מי זהב. אינ

רש"י

לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה: (לא) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב וביטל מלכות עשו ל בימיהם ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם אביה אסא יהושפט. ובימי יורם מ בנו כתיב (מ"ב ח) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך ובימי שאול כתיב אין מלך באדום נצב מלך: (לג) יובב בן זרח מבצרה. בצרה מערי מואב היא שנאמר (ירמיה מח) ועל קריות ועל בצרה וגו'. ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות נ עמהם שנאמר (ישעיה לד) כי זבח לה' בבצרה: (לה) המכה את מדין בשדה מואב. שבא מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל: (לט) בת מי זהב. מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב

שפתי חכמים

לא שאלני אדם על רפואת מכת פרדה ונתתי לו רפואה: ל ר"ל כיון דכתיב ולאום מלאום יאמץ משמע דלא ישוו בגדולה ולכן כשהמליכו מלכי ישראל בטל המלכות של עשו כל אותו זמן שמלכו כדמפ' ואזיל: מ דהוא היה האחרון ומיד בימיו התחיל מלכות של עשו וכן בימי שאול שהיה המלך הראשון מיד בטלה מלכות של עשו: נ [מו' מענדל] דק"ל ל"ל לייחסו אחר אביו כיון שייחסו ע"ש מקומו כמו שמלה ממשרקה

מִי זָהָב׃ מפטיר מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי
עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם
בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה
אַלּוּף יְתֵת׃ מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה
אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ מב אַלּוּף קְנַז
אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ מג אַלּוּף
מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה | אַלּוּפֵי
אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם
הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם׃ פ פ פ

קנ"ד קלוטה סימן . ומפטירין חזון עובדיה בת"ע :

אונקלוס

מַטְרֵד בַּת מְצָרֵף דְּהַבָא׃
ם וְאִלֵּין שְׁמָהַת רַבְרְבֵי
עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְהוֹן
לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהָתְהוֹן
רַבָּא תִמְנָע רַבָּא עַלְוָה
רַבָּא יְתֵת׃ מא רַבָּא
אָהֳלִיבָמָה רַבָּא אֵלָה
רַבָּא פִּינוֹן׃ מב רַבָּא קְנַז
רַבָּא תֵימָן רַבָּא מִבְצָר׃
מג רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא
עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם
לְמוֹתְבָנְהוֹן בְּאַרְעָא
אַחֲסַנְתְּהוֹן הוּא עֵשָׂו
אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי׃ פ פ פ
תו"א כוח עשו מגילה יא :

רשב"ם

מדקדק לפי פשוטו בשמות כל כך: (מ) ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם למקומותם. באלופים הללו מזכיר מקצתם של אלופים הנאמרים למעלה בבני עשו. ויש לומר שלבסוף נעשו אלו האחרונים עיקר להוות אלופי עיר ועיר דכתיב כאן למקומותם בארץ אחוזתם. וראיה לדברי שבכל פרשיות בני עשו ובני שעיר והמלכים אשר מלכו עד סוף הפרשה כולה הנם כתובים בדברי הימים ופרשת אלופי בני עשו הראשונה אינה נזכרת שם כלל כי אם אלופי פרשה שנייה לבד :

שפתי חכמים

וכו' ותי' שלא היה איש ידוע וניכר ע"ש מקומו ולזה הוצרך לייחסו ע"ש אביו ולא ייחסו על שם מקומו אלא להודיע שעתידה ללקות וכו' : ם [ממ"ש] ר"ל ז"ש הכתוב למקומותם בשמותם פי' שנקראו שמותן ע"ש מקומותם וז"ש אח"כ והראשונים וכו' הם שמות תולדותם שלא תיקשי הא כבר מנה לעיל אלופי בני עשו גם שם מנה אחרים. והא ראיה שאלו נקראים ע"ש מדינותיהם דהא מגדיאל היא רומי כדאיתא במד"ר שנראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיאל אבל באחרים כגון אלוף קנז וכו' אפשר שהם נקראים ע"ש תולדותם מאחר שנזכרים למעלה בשמות אלו ג"כ וכן אלוף אהליבמה אלוף תמנע י"ל שמות תולדותם עפי מאחר דמלינו לעיל שהם שמות אדם ואינך ג"כ אין הכרח שהם שמות מדינה לכך מביא ראיה ממגדיאל שהוא שם מקום לכן י"ל שכולם נקראו ע"ש מדינותיהם שבא זה וגילה על זה : חסלת פרשת וישלח

רש"י

בעיניו לכלום : (מ) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם ם לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן מפורש בדברי הימים וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו' : (מג) מגדיאל. היא רומי : חסלת פרשה וישלח

פירוש לתורת אלהים

(מ) וְאֵלֶּה אונ דָם זֶענֶען דִי נֶעמֶן פוּן דִיא הַארֶן פוּן עֵשָׂו צוּ זֵייעֶרֶע מִשְׁפָּחוֹת צוּ זֵייעֶרֶע עֶרְטֶר וָואס דִי נֶעמֶן פוּן דִי הַארֶן זֶענִין גְרוּפֶן גְוָוארֶן אוּף דֶעם נָאמֶן פוּן זֵייעֶרֶע מְדִינוֹת אַלּוּף תִּמְנָע וגו' : (מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל. רש"י שְׁרַייבְּט מַגְדִּיאֵל מֵיינְט מֶען רוֹם אֵלֶּה דָאס זֶענֶען דִיא הַארֶן פוּן אֱדוֹם לְמוֹשְׁבוֹתָם צוּ זֵייעֶר זִיצוּנְג בְּאֶרֶץ אֲחוּזָּתָם אִין דֶעם לַאנְד פוּן זֵייעֶר אַרְבּ הוּא עֶר אִיז דֶער עֵשָׂו דֶר פָאטֶר פוּן אֱדוֹם׃

הפטרת וישלח בתרי עשר (בהושע סימן י"א)

הפטרה זו וגם הפטרת ויברח יעקב היא הפטרת וילא לספרדים מפני שהם כנביא אחד אבל האשכנזים מפטירין טילא רק ויברח יעקב לבד וכויבלה חזון עובדיה כמבואר ברמב"ם ובלבוש :

וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם׃ אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאיִם נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי׃

פירוש ע"ט

וְעַמִּי אונ מַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל תְּלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי הֶענְגֶן צוּ מַיין ווִידֶר קֶערֶן זֵיי זֶענִין מְסוּפָּק צוּ זָאלֶן זֵיי תְּשׁוּבָה טָאן אָדֶר נִיט תְּשׁוּבָה טָאן וְאֶל אונ צוּ דֶר זַאךְ וָוס דִי נְבִיאִים רוּפֶן זֵיי זֶענֶען זֵיי מִיט אַנַאנְדֶר נִיט דֶר הוֹבִּין אוּנ ווִילֶען דָאס נִיט טָאן: אֵיךְ הָאבּ פָּארְט אוּף זֵיי רַחֲמָנוּת אוּנ זָאג אֵיךְ אֶתֶּנְךָ ווִי זָאל אִיךְ אִיבֶּר עֶנְטְפֶרֶן דִיךְ יִשְׂרָאֵל אִין דִי הֶענְט פוּן דַיינֶע פַיינְט אֵיךְ אֶתֶּנְךָ ווִי זָאל אִיךְ גֶעבֶּן אוּנ פַר לֶענְדֶן דִיךְ ווִי דִי שְׁטָאט אַדְמָה אִיךְ זָאל דִיךְ טָאן ווִי דִי שְׁטָאט צְבֹאיִם דָאס זֶענֶען דִיא שְׁטֶעט פוּן לַאנְד סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה וָוס זֶענִין אִיבֶּר גֶקֶערְט גְוָוארֶן נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי עֶס אִיז פַר קֶערְט גֶיוָוארֶן אוּף מִיר אוּנ אִין מִיר מַיין הַארְץ יַחַד מִיט אַנַאנְדֶר זֵיי דֶר הִיצֶן זִיךְ אִין מִיר מַיינֶע גְדַאנְקֶן לֹא אֶעֱשֶׂה אִיךְ וֶועל נִיט טָאן מַיין גְרוֹם צְאָרִין לֹא אָשׁוּב אִיךְ וֶועל נִיט ווִידֶער קֶערִין פוּן דֶעם וָואס אִיךְ הָאבּ גֶיזָאגְט' אִין דֶער תּוֹרָה לֹא

לֹא אֶעֱשֶׂה֙ חֲר֣וֹן אַפִּ֔י לֹ֥א אָשׁ֖וּב לְשַׁחֵ֣ת אֶפְרָ֑יִם כִּ֣י אֵ֤ל אָנֹכִי֙ וְלֹא־אִ֔ישׁ בְּקִרְבְּךָ֣ קָד֔וֹשׁ
וְלֹ֥א אָב֖וֹא בְּעִֽיר׃ אַחֲרֵ֧י יְהוָ֛ה יֵלְכ֖וּ כְּאַרְיֵ֣ה יִשְׁאָ֑ג כִּי־ה֣וּא יִשְׁאַ֔ג וְיֶחֶרְד֥וּ בָנִ֖ים מִיָּֽם׃
יֶחֶרְד֤וּ כְצִפּוֹר֙ מִמִּצְרַ֔יִם וּכְיוֹנָ֖ה מֵאֶ֣רֶץ אַשּׁ֑וּר וְהוֹשַׁבְתִּ֥ים עַל־בָּתֵּיהֶ֖ם נְאֻם־יְהוָֽה׃ סְבָבֻ֤נִי
בְכַ֙חַשׁ֙ אֶפְרַ֔יִם וּבְמִרְמָ֖ה בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֑ל וִיהוּדָ֗ה עֹ֥ד רָד֙ עִם־אֵ֔ל וְעִם־קְדוֹשִׁ֖ים נֶאֱמָֽן׃
אֶפְרַ֜יִם רֹעֶ֥ה ר֙וּחַ֙ וְרֹדֵ֣ף קָדִ֔ים כָּל־הַיּ֕וֹם כָּזָ֥ב וָשֹׁ֖ד יַרְבֶּ֑ה וּבְרִית֙ עִם־אַשּׁ֣וּר יִכְרֹ֔תוּ וְשֶׁ֖מֶן
לְמִצְרַ֥יִם יוּבָֽל׃ וְרִ֥יב לַיהוָ֖ה עִם־יְהוּדָ֑ה וְלִפְקֹ֤ד עַֽל־יַעֲקֹב֙ כִּדְרָכָ֔יו כְּמַעֲלָלָ֖יו יָשִׁ֥יב לֽוֹ׃
בַּבֶּ֖טֶן עָקַ֣ב אֶת־אָחִ֑יו וּבְאוֹנ֖וֹ שָׂרָ֥ה אֶת־אֱלֹהִֽים׃ וַיָּ֤שַׂר אֶל־מַלְאָךְ֙ וַיֻּכָ֔ל בָּכָ֖ה וַיִּתְחַנֶּן־
ל֑וֹ בֵּֽית־אֵל֙ יִמְצָאֶ֔נּוּ וְשָׁ֖ם יְדַבֵּ֥ר עִמָּֽנוּ׃ וַיהוָ֖ה אֱלֹהֵ֣י הַצְּבָא֑וֹת יְהוָ֖ה זִכְרֽוֹ׃ וְאַתָּ֖ה
בֵּאלֹהֶ֣יךָ תָשׁ֑וּב חֶ֤סֶד וּמִשְׁפָּט֙ שְׁמֹ֔ר וְקַוֵּ֥ה אֶל־אֱלֹהֶ֖יךָ תָּמִֽיד׃ כְּנַ֗עַן בְּיָד֛וֹ מֹאזְנֵ֥י מִרְמָ֖ה
לַעֲשֹׁ֥ק אָהֵֽב׃ וַיֹּ֣אמֶר אֶפְרַ֔יִם אַ֣ךְ עָשַׁ֔רְתִּי מָצָ֥אתִי א֖וֹן לִ֑י כָּל־יְגִיעַ֕י לֹ֥א יִמְצְאוּ־לִ֖י עָוֺ֥ן

פירוש ע"ט

מְאַסְּתִים איך האָבּ די יִשְׂרָאֵל ניט פַר מיאוּסט לְשַׁחֵת צוּ פַר דַארְבֶּן אֶפְרַיִם וָוארוּם איך בִּין אַגָאט וָואס איך בִּין מְקַיֵים די טוֹבָה וָוס איך זָאג צוּ אוּנ איך בִּין ניט אַמֶענְשׁ איך זָאל חֲרָטָה הָאבֶּן בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ צְוִוישֶׁן דיר בִּין איך הֵיילִיגֶר גָאט וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אוּנ איך וֶועל ניט קוּמֶן אין דֶער שְׁטָאט וָוארוּם איך הָאבּ שׁוֹן לַאנְג מַבְטִיחַ גִיוֶועזֶן צוּ מַאכֶן רוּעֶן מַיין שְׁכִינָה צְוִוישֶׁן דיר אין יְרוּשָׁלַיִם דַוְוקָא: זָאגְט דֶער נָבִיא אַחֲרֵי יְיָ יֵלְכוּ נָאך גָאט וֶועלֶן די יִשְׂרָאֵל גֵיין דֶען כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג אַזוֹ וִוי אַלֵייבּ וֶועט גָאט שְׁרַייעֶן זֵיי זָאלֶן אַרוֹס גֵיין פוּן גָלוּת בָּבֶל כִּי הוּא יִשְׁאַג וָוארוּם עֶר וֶועט שְׁרַייעֶן אוּנ זֵיי וֶועלֶן זִיךְ אַיילֶן אַיין צוּ זַאמְלֶען די פַר טְרִיבֶּענֶע קִינְדֶר מִיָּם פוּן מַעֲרָב זַייט אַזוֹ וִוי אַפוֹיגֶל וֶועלֶן זֵיי זִיךְ אַיין זַאמְלֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ וִוי אַטָאהֶב וָוס קֶערְט זִיךְ אוּם צוּ איר גֶעסְט אַזוֹ וֶועלֶען זִיךְ די יִשְׂרָאֵל ווידֶער קֶערֶן פוּן דֶעם לַאנְד אַשּׁוּר אוּנ איך וֶועל זֵיי בַּזֶעצֶן אין זֵייעֶרִי הַייזֶר אַזוֹ רֶעט גָאט סְבָבוּנִי בְכַחַשׁ זֵיי הָאבֶּן מִיךְ אַרוּם גִירִינְגֶעלְט מִיט לִיגֶן דָאס פָאלְק אֶפְרַיִם אוּנ מִיט פַאלְשְׁקֵייט הָאבֶּן מִיךְ אַרוּם גְרִינְגֶעלְט דָס הוֹז גְזִינְד יִשְׂרָאֵל דָס זֶענִין די מְלָכִים פוּן די עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וִיהוּדָה אוּנ די מַלְכֵי יְהוּדָה זֶענֶען נָאךְ גִיוֶועזֶן גָאטְס פְארְבֶּט אוּנ מִיט הקב"ה וָוס עֶר הֵייסְט אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים זֶענִין זֵייא ווָאר הַאפְטִיג אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ אֶפְרַיִם בַּהֶעפְט זִיךְ צוּ אַזוֹ אַזַאךְ וָוס אִיז הֶבֶל וִויא אַוִוינְט דָאס מֵיינְט מֶען צוּ דְמוּת כּוֹכָבִים וּמַזָלוֹת וְרוֹדֵף קָדִים יָאגְט דֶעם מִזְרָח וִוינְט אַגַאנְצֶן טָאג לִיגֶען אוּנ רוֹבּוּנְג טוּט עֶר מֶערֶן אוּנ זֵיי זֶענִין כּוֹרֵת בְּרִית מִיט אַשּׁוּר אוּנ בּוֹמֶל פִירֶן זֵיי קֵיין מִצְרַיִם פוּן שׁוֹחַד וֶועגֶן וְרִיב לַיְיָ אוּנ די קְרִיג וָוס גָאט הָט מִיט די יִשְׂרָאֵל דָאס זָאגְט עֶר צוּ דֶעם שֵׁבֶט יְהוּדָה וְלִפְקוֹד עַל יַעֲקֹב אוּנ דֶער ווילִין פוּן גָאט צוּ גֶדֶענְקֶען אוֹיף יַעֲקֹב מֵיינְט מֶען אוֹיף די יִשְׂרָאֵל כִּדְרָכָיו עֶר זָאל בַּצָאלֶן אַזוֹ וִוי זֵייעֶרֶע בֵּייזֶע וֶועגֶן אַזוֹ וִויא זַיינֶע בֵּייזֶע וֶוערְק וֶועט עֶר אִים ווידֶער קֶערִין זָאגְט גָאט זֶעהְט וָואס פַאר אַטוֹבוֹת הָאבּ איך גְטָאן צוּ יַעֲקֹב בַּבֶּטֶן אין דֶער מוּטֶרְס בּוֹךְ הָט עֶר בַּגְרֵייפְט די פֶערְשְׁט פוּן זַיין בְּרוּדֶר וּבְאוֹנוֹ אוּנ מִיט זַיין מַאכְט הָאט עֶר גְהֶערְשְׁט אִיבֶּר אַמַלְאָךְ וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ עֶר הָט גִיהֶערְשְׁט אִיבֶּר דֶעם מַלְאָךְ אוּנ עֶר הָאט אִים בַּיי גְקוּמֶן בָּכָה דֶער מַלְאָךְ הָאט גְוֵויינְט אוּנ הָאט זִיךְ גְבֶּעטֶן בַּיי יַעֲקֹב אוּנ הָאט אִים גְזָאגְט לָאז מִיךְ אָפּ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ דֶער סוֹף וֶועט זַיין הַקָּדוֹשׁ ב"ה וֶועט זִיךְ בַּווַייזֶן צוּ דיר אין בֵּית אֵל אוּנ דָארְטֶן וֶועט עֶר אוּנְז גְפִינֶען אוּנ דָארְטֶן וֶועט עֶר מִיט אוּנְז רֵיידֶן אוּנ הקב"ה אוּנ איך וֶועל מַסְכִּים זַיין אוֹיף דִיא בְּרָכוֹת וָוס דַיין פָאטֶר יִצְחָק הָאט דִיךְ גְבֶּענְטְשְׁט וַיְיָ אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת אוּנ גָאט דֶער הַאר פוּן אַלֶע הֶערְשַׁאפְט גָאט אִיז זַיין גְדֶעכֶנִישׁ דֶער גָאט וָוס איך בִּין גְוֶועזֶן דֶערְנְסְט מַאל דֶער בִּין איך הַיינְט אוֹיךְ אוּנ אַז איר זָאלְט גֵיין מִיט מִיר מִיט גַאנְצְקֵייט אַזוֹ וִויא אַייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב וָואלְט איך מִיט אַייךְ נוֹהֵג גְוֶועזֶן אַזוֹ וִוי איך הָאבּ מִיךְ נוֹהֵג גְוֶועזֶן מִיט אִים וְאַתָּה אוּנ דוּ יִשְׂרָאֵל אוֹיף דַיין גָאטְס הַבְטָחָה מֶעגְסְטוּ דִיךְ פַאר לָאזֶן נָאר חֶסֶד מִיט גִירֶעכְטִיקְייט זָאלְסְטוּ הִיטֶן בִּיסְטוּ בָּטוּחַ צוּ הָאפֶן צוּ זַיין הִילְף אָבֶּר איר טוּט נִיט אַזוֹ נָאר כְּנַעַן די יִשְׂרָאֵל זֶענֶען סוֹחֲרִים כְּלוֹמֶר די יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן אַסְמִיכָה אוֹיף זֵייעֶר גֶעלְט וָואס זֵיי הַאנְדְלֶען אין זַיין הַאנְט אִיז פַאלְשִׁי וָואג שְׁאלֶן גַזְלֶען הָט עֶר לִיבּ וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אוּנ אֶפְרַיִם זָאגְט אַךְ נֵייעֶרְט איך בִּין רַייךְ אוּנ וֶועסְט וֶועגֶן זָאל איך דִינֶען הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָצָאתִי אוֹן לִי איך הָאבּ גְפוּנֶען אַקְרַאפְט דֶער מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט דָס גֵייט אוֹיף יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וָוס עֶר אִיז גְוֶועזֶן פוּן שֵׁבֶט אֶפְרַיִם עֶר הָט גְזָאגְט איך הָאבּ גְפוּנֶען אַשְׁטַר חוֹב אוֹיף די יִשְׂרָאֵל זֵיי זֶענֶען צוּ מִיר קְנֶעכְט אוּנ איך בִּין אַמַלְכוּת אִיבֶּר זֵיי וָוארוּם אוּנְזֶר פָאטֶר יוֹסֵף הָט זֵיי גְקוֹפְט וִוי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק אין פַּרְשַׁת וַיְחִי וַיֵּלְכוּ די בְּרִידֶער זֶענֶען גְגַאנְגֶען פַר יוֹסֵף אוּנ זֶענֶען גְפַאלֶן פַר אִים אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים מִיר זֶענֶען צוּ דִיר קְנֶעכְט אוּנ אַלְץ וָוס דֶער קְנֶעכְט הָט גְהֶער צוּם הַארֶן דְרוּם בִּין איך רַייךְ דֶען גָאר דָס גֶעלְט פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל אִיז מַיין אוּנ אוֹיךְ מַחֲמַת דֶעם כָּל יְגִיעַי אַלִי מַיינֶע מִידִיקְייט

אֲשֶׁר־חֵטְא׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד׃
וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה׃ אִם־גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־
שָׁוְא הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבֵּחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי׃

הפטרת וישלח לספרדים בתרי עשר (עובדיה א׳)

הנה שנמצא בחומשים כתוב שהיא הפטרה רק לספרדים. אך מבואר ברמב״ם ולבוש שהיא הפטרת וישלח בין לספרדים בין לאשכנזים:

חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח
קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה׃ הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד׃ זְדוֹן
לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ׃ אִם־תַּגְבִּיהַּ
כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃ אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לְךָ אִם־
שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נִדְמֵיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ
עֹלֵלוֹת׃ אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו׃ עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ
יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ׃ הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא
נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו׃ וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן
יִכָּרֶת־אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל׃ מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם׃ בְּיוֹם
עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו שעריו ק׳ וְעַל־יְרוּשָׁלִַם יַדּוּ גוֹרָל
גַּם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם׃ וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה
בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה׃ אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא
גַם־אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ׃ וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק

ליקוטי מרדכי

חזון עובדיה. די גמרא זאגט אין סנהדרין עובדיה איז געוועזן פון אדום אונ ער האט זיך מגייר געוועזן, ער איז געוועזן א אייניקעל פון אליפז דער זוהן פון עשו, אונ דער זעלביגער אליפז איז געוועזן איינער פון דיא דריי פריינד פון איוב. נאך זאגט די גמרא אויף עובדיה שרייבט דער פסוק מעהר וויא אויף אברהם אבינו, אויף אברהם אבינו שרייבט דר פסוק עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, איצט וויים איך אז דו האסט מורא פר הקב״ה, אונ אויף עובדיה שרייבט דר פסוק ירא אלהים מאד, ער הט זייער מורא פר הקב״ה, עובדיה איז געוועזן אין די צייט פון מלך אחאב, אונ ווייל איזבל דס ווייב פון אחאב האט געוואלט הרגנן אלע נביאים פון הקב״ה, אונ עובדיה האט בעהאלטען הונדערט נביאים „פון הקב״ה״, פופציג נביאים אין איין קעלר, אונ פופציג נביאים אין נאך אקעלר, אונ ער הט זיי געשפייזט מיט ברויט אונ וואסער. אפילו עס איז געוועזן

פירוש ע״ט

גאר מיין געלט וועט מען ניט געפינען דרום קיין זינד אשר חטא וואס עס זאל הייסן איך האב געזינדיגט דען אז איך נעם שוין אפילו ביי זיי אוועק קומט דס מיר בדין ווייל זייא זענין מיינע קנעכט דרוף זאגט גאט ב״ה צו ירבעם די רייד פון די ברידער פון יוסף הצדיק האסטו ניט פר געסן זיי ווילן צו אים קנעכט זיין: ואנכי יי׳ אלהיך אונ דס וואס שטייט אין עשרת הדברות אנכי יי׳ אלהיך דס איז טייטש איך בין דיין גאט דס הט ירבעם פר געסן אונ הט גישטעלט צווייא דמות פון כוכבים ומזלות איינע אין דר שטאט דן אונ די אנדערע אין בית אל אונ דר פשוטר פשט איז אזוידו אפרים זאגסט איך בין רייך אונ האב געפונען אשטארקייט צו מיר דארך די גזילות אונ דארך פאלשע וואגן וואס איך מאך מיר עס וואלט אבער בעסר געוועזן אז דו זאלסט דיר טראכטן גאר מיין מידיקייט אונ דם געלט וואס איך האב וועט מיר ניט מספיק זיין מכפר צו זיין אויף מיינע זינד אונ טאמער טראכסטו איך גאט פאר שטיי ניט אויף דעם פאלשקייט וואס דו טוסט בסוד זאג איך דיר ווי קאן דאס זיין ואנכי יי׳ אלהיך איך בין דאך דער גאט וואס הט דיך אוס גצויגן פון מצרים אונ דארטן האב איך פר שטאנען ווער איז אבכור אדער ניט ממילא וועל איך דא אויך וויסען ווער עס האלט בסוד אפאלטשי וזאג עוד אושיבך באהלים איך גאט וועל פאר שניידען פון דיר דיא פאלטשע סוחרים אונ איך וועל דיך זעצן אין די גיצעלטען צו לערנען תורה אזו ווי דיא ערשטע צייטען וום יעקב איז געוועזן איין איש תם אונ איז געזעסען אין די גצעלטן אונ הט געלערנט תורה ודברתי אונ איך גאט האב גירעט מיט דיא נביאים זיי זאלען אייך שטראפן אונ צו דיא נביאים האב איך מיך באוויזן אין פיל ערלייא גישטאלט אם גלעד אונ אז עס קומט אויף גלעד אברהאך האבן זיי דם אליין גורם גיוועזן אך שוא היו זיי זענן פאלש געוועזן בגלגל אונ אין דער שטאט גלגל האבן זיי גישאבטען אקסען צו דער דמות כוכבים ומזלות גם מזבחותם מזבחות זענען פיל כגלים אזו וויא דיא הויפען וואס זענען אויף די בייטן פון דעם פעלד:

להכרית את־פליטיו ואל־תסגר שרידיו ביום צרה: כי־קרוב יום־יהוה על־כל־הגוים כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך: כי כאשר שתיתם על־הר קדשי ישתו כל־הגוים תמיד ושתו ולעו והיו כלוא היו: ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם: והיה בית־יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא־יהיה שריד לבית עשו כי יהוה דבר: וירשו הנגב את־הר עשו והשפלה את־פלשתים וירשו את־שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את־הגלעד: וגלת החל־הזה לבני ישראל אשר־כנענים עד־צרפת וגלת ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב: ועלו מושעים בהר ציון לשפט את־הר עשו והיתה ליהוה המלוכה:

ליקוטי מרדכי

דאמאלס ברוים מיט וואסער זייער טייער ווייל דריי יאהר איז קיין רעגין געווען, אונ ער האט געבראכט בוימאייל אין די צוויי קעלערס טאג אונ נאכט, אונ ער איז שטענדיג געווען צווישן צוויי רשעים אחאב אונ איזבל, אונ ער הט זיך ניט אפגעלערנט פון זייערע שלעכטע מעשים. דריבר הט ער זוכה געווען צו זיין א נביא, זיין ווייב איז אויך געווען א צדקת, ווי דר ילקוט שרייבט ווען ניט דר זכות פון דם ווייב פון עובדיה וואלטן די יודן דאמאלס געווען פארלארן, זיין ווייב איז געווען די שונמית נמ"כים ב ד ז עובדיה הט געהאט צוויי קינדר, אויף וועלכען ארט זיין קבר וויסען מיר ניט ריכטיג, דר סדר הדורות שרייבט זיין קבר איז אין שטאט נאחלאף, אונ דארט האט ער געבאהט אשוהל, דר שבחי ירושלים שרייבט זיין קבר איז אין דעם גרויסן דארף ברעהם, לעבן זיין קבר איז דא איין איינגעפאלענע שטוב, דס איז געווען דר בית המדרש פון עובדיה, עס זענען נאר געבליבן צוויי טויערן, אויף איין שטיק וואנט וואס איבער דעם טויער איז געשריבען די ווערטער „ה' במקום הזה יתן שלום ובכל מקומות ישראל" הקב"ה זאל געבן שלום אויף דעם ארט אונ אויף אלע ערטער וואס יודען זענען, אונ אויף איין שטיין איז געווען געשריבן איר זאלט אייך ניט וואונדערין אויף דעם שניי וואס איז געפאלן אין ניסן:

אונקלוס — בראשית לז וישב

א ויתיב יעקב בארעא תותבות אבוהי — לז א וישב יעקב בארץ מגורי אביו

תו"א וישב יעקב סנהדרין קו:

בעל הטורים

(א) וישב. וס"ה הסיר ה' משפטיך פנה אויבך משל לשדה שנקלרה והזורה מפריס התבן והמוץ ומשליכן והתבואה נשארת במקומה כדכתיב בעשו וילך אל ארץ אבל יעקב כתיב ביה וישב יעקב: מגורי. ב' במס' הכא ואידך מגורי אל חרב אע"פ שהי"ל מגורי אל חרב ישב לו ביניהם משל לאחד שראה כת של כלבים ורצו לנשכו וישב ביניהם כך ישב לו יעקב בין עשו ואלופיו: מגורי אביו. בגימ' זה חברון: וישב יעקב בארץ מגורי אביו. בגימ' וישב לקיים מצות כבוד אב אמר בשכר הכבוד זכה עשו לכל הכבוד הזה: מגורי. יו"ד כפופה כמין כ"ף אמר מה שזכה עשו לכל הכבוד הזה בשכר הכיבוד ואע"פ שברכני אבא ביו"ד ברכות הוצרכתי לשלוח יו"ד דברים כדכתיב עזים מאתים וגו' אלך ואכוף עצמי ואכבד את אבי כחברון:

רשב"ם

(א) וישב יעקב. עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה:

רש"י

(א) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך א קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך בו משל למרגליות שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית (ד"א וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן הפחמי תמה. אנה יכנס כל הפשתן הזה היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא

שפתי חכמים

א דק"ל דהי"ל לכתוב מקודם ואלה תולדות יעקב ואח"כ וישב יעקב כמו שמצינו גבי עשו דחשיב מקודם תולדותיו ואח"כ היכן נתיישבו. ומתרץ אחר שכתב וכו' כלומר שלא בא הכתוב למעט תולדותיו של יעקב אלא בא לפרש ישובו וישוב תולדותיו היאך נתיישבו שהרי גם בפרשתו של עשו מפרש ישובו וישוב תולדותיו שהרי כתיב וישב עשו בהר שעיר הרי ישובו ואח"כ מפ' תולדותיו כדכתיב ואלה תולדות עשו וגו' ואח"כ מפ' ישובי בניו ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם למקומותם וגו' אלה אלופי אדום כמושבותם וזהו שנקט אחר שכ' לך ישובי עשו ר"ל שגם בפרשתו מפ' ישובו וישובי תולדותיו א"כ כאן גבי יעקב ג"כ מפרש ישובו וישובי תולדותיו והיינו הא דכתיב וישב יעקב הרי ישובו ואח"כ כתיב ואלה תולדות יעקב ר"ל ואלה ישובי תולדות יעקב גם הם כמו ישובי תולדות עשו והתחיל לספר המקרים שקרו להם עד שבא שם תחלת המקרים יוסף בן

פירוש לתורת אלהים

(א) וישב יעקב אונ יעקב הט זיך בזעצט אין דעם לאנד דם וואנונג פון זיין פאטר אין לאנד כנען. רש"י שרייבט נאך דעם אז דר פסוק הט געשטעלט דס בזעצונג פון עשו אונ זייני קינדר בקיצור איז ער ווידר מפורש דאס בזעצונג פון יעקב אונ פון זיינע קינדר באריכות מחמת דס וואר די עיקר כוונה פון

ספר הישר

ויהי אונ ווי עס איז געווען אין איין יאר ארום זענען דיא קינדער פון יעקב גיגאנגן קיין חברון צו זייער עלטער פאטר יצחק אונ זענען דארט גיוועזן. נייערט זייערי שאף אונ זייערי רינדער איז געווען אין שכם דען די פאשע פון שכם איז גוועזן זייער גוט

אונ

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ב אֵלֶּה ׀ תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה

בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: ב אִלֵּין תּוֹלְדַת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עַסְרֵי שְׁנִין (כַּד)

תו"א אלה תולדות ברכות נה סוטה לו בתרא קכג:

רשב"ם

(ב) אלה תולדות יעקב. ישבילו ויכינו אוהבי שכל מה שלימדונו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אף כי עיקרה של תורה באה ללמדנו ולהודיענו ברמיזות הפשט וההגדות וההלכות והדינין ועל ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מדות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי וע"י שלש עשרה מדות של ר' ישמעאל והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא. ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון. וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות וכדאמרינן במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינן בולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבינו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא. ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים. אלה תולדות יעקב. אלה המקראו' ומאורעו' שאירעו ליעקב הנה זה הכל הוא. כי כל אלה תולדו' האמורים בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים. כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפ' בראשית כתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי השלם חטאו ונח מצא חן ואחרי כן מפרש אלה תולדות נח בני בניו היאך כי שלשה בנים היה לו וצוה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו להם בנים אחר המבול עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות כדכתיב ומאלה נפרדו וגו' ובן בעשו פ' ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה וכתיב אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שניה ואת בבני בני עשו וכשם שמצינו בעשו שפי' שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב ובני בניו נולדו בהר שעיר כן ביעקב למעלה כתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו'. ופס' לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו' הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בבני עשו ועתה כותב אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיה לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרימה מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים וכל זה היה צריך משה רבינו לכתוב שעל זה הוכיחם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו': בן שבע עשרה שנה. להודיעך כי עשרים ושתים שנה נעלם מאביו יעקב שהרי בן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שנים השובע ושני שנים של רעב ואז בא אביו כדכתיב ועוד חמש שנים אשר אין חריש

שפתי חכמים

י"ז שנה נמכר למצרים ונשתעבדו שם וילאו וכך וכך אירע להם עד בואם לארץ נושבת: ב זה הפי' קאי אדלעיל וה"פ דק"ל כיון שפי' לעיל הפסוק בא לפרש ישובו של יעקב וישובי תולדותיו א"כ היכן מצינו שפי' ישובי תולדותיו והא כתיב אלה תולדות יעקב יוסף בן י"ז שנה וגו' ועז"פ ואלה של תולדות יעקב וזה ל' רש"י ואינו מציין על הפסוק לכך כתיב ואלה ולא אלה כל' הפי' כלו' אלה גלגולי וסבות ישובי התולדות של יעקב דהיינו השבטים יוסף בן י"ז שנה וגו' וע"י יוסף באו למצרים ואח"כ יצאו משם ובאו לא"י ואע"פ שמצינו כיוצא בזה באלה תולדות יצחק שהתחיל הכתוב באלה תולדות יצחק והתחיל במקרים שקרו לו קודם לידתם ולא הוקשה זה לרש"י י"ל דעיקר קושיית רש"י הכא דהתחיל בישובי יעקב ואח"כ כתב אלה תולדות יעקב וגו' הל"ל להפך: ג מפני שאין ישוב של תולדותיו נזכרים בתורה רק של כ' שבטים ואלי לכן נקט רש"י וגלגוליהם: ד ר"ל שלא בא לפרש אלא תולדות של יעקב ולא ישובי תולדותיו. ומה שכתב אלה תולדות יעקב יוסף לומר שכל תולדותיו נקראו ע"ש יוסף שהרי מפני חבתו של רחל שיוליד בן מרחל עבד ז' שנים הראשונים ואח"כ רימה אותו ונתן לו את לאה והוליד ממנה בנים ואח"כ נתנה לו רחל בלהה שפחתה לאשה כיון שראתה שאין לה בנים והוליד גם מבלהה בנים ואח"כ נתנה לו לאה גם זלפה שפחתה לאשה וגם ממנה הוליד בנים ואח"כ ילדה רחל את יוסף ומיד כשנולד יוסף אמר יעקב ללבן לחזור אל מקום אבותיו וא"כ נמצא שכל תולדותיו לא היו אלא בשבת יוסף הנולד מרחל: ה וא"ת והא בנימין נמי בא מרחל ולמה נקט יוסף. וי"ל מ"מ עיקר עבודתו לא היה אלא בשביל יוסף כמו שנא' לעיל ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב שלחני וגו' כדפירשתי לעיל: ו והא דלא נקט רש"י קלסתר פנים כמו שנקט לעיל בפ' תולדות גבי יצחק משום דרש"י דייק שהיה דומה לו מדכתיב זקנים כדפירש"י בסמוך לכך נקט זיו איקונין דזקנים נוטריקו"ן זיו איקונין וק"ל: ז כאלו אמר התולדות שהכל מעידים עליהן שהן של יעקב הוא יוסף כמו שפירש"י לעיל גבי ואלה תולדות יצחק בן אברהם או משום שהוא לבדו אירע לו מה שאירע ליעקב ומפני זה ידעו הכל שהוא בנו: ח דק"ל למה לא כתיב ויחי יעקב בארץ וגו': ט (נח"י) אע"ג דככ"מ שמפרש הרב כן סוף משום שכתוב חסר כמו והוא ישב פתח

רש"י

ממפוח שלך ששורף את כולו כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם. כרש"י ישן): (ב) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות ב יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם ג עד שבאו לכלל יישוב. סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים. זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אופניו. ומ"א דורש תלה הכ' תולדות יעקב ד ביוסף מפני כמה דברים אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל ה ושהיה זיו איקונין ו של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף ז זה נשטם וזה נשטם זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו וכן הרבה בב"ר. ועוד נדרש בו ח וישב ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף ט צדיקים

פירוש לתורת אלהים

דֶעם סִיפּוּר אוּנ אַזוֹ גֶעפִינֶען מִיר בַּיי דִי צֶעהֶן דורות פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן בִּיז נֹחַ אוּנ אַזוֹ בַּיי דִי צֶעהֶן דורות וָוס אִיז גְוֶועזֶען פוּן נֹחַ בִּיז אַבְרָהָם אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען צוּ נֹחַ אוּנ אַבְרָהָם הָט עֶר מַאַרִיךְ גְוֶועזֶען מִיט זֵיי: (ב) אֵלֶּה דָס זֵיינֶען דִי סִיבּוֹת וָוס צוּ דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב אִיז צוּ הַאנְדֶערֶען גֶעקוּמֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע סִיבָּה יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוּנ דוּרְךְ דֶעם אִיז אוּים גְקוּמֶען אַז זֵיי הָאבֶּען גְנִידֶערְט קֵיין מִצְרַיִם. אוּנ דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק הֶענְגְט אָן דָם גֶעבָּארֶען פוּן יַעֲקֹב אִין יוֹסֵף מַחֲמַת עֶטְלִיכֶע זַאכֶען דָם עֶרְשְׁטֶע אִיז וָוארוּם דָם עִיקָר דִינֶען וָוס יַעֲקֹב הָט גְדִינְט בַּיי לָבָן הָט עֶר גָאר גְדִינְט פַר רָחֵל וָוס פוּן אִיר אִיז אַרוּס גְקוּמֶען יוֹסֵף אוּנ דָם אַנְדֶערֶע מַחֲמַת דָם גְשְׁטַאלְט פוּן יוֹסֵף אִיז גְלַייךְ גְוֶועזֶען צוּ יַעֲקֹב אוּנ וָוס עֶס הָט זִיךְ גְטְרָאפֶען צוּ יַעֲקֹב הָט זִיךְ גְטְרָאפֶען צוּ יוֹסֵף. יַעֲקֹב הָט אִים זַיין בְּרוּדֶער גְוָואלְט הַרְגֶען אוּנ יוֹסֵף'ן הָאבֶּען אוֹךְ זַיינֶע בְּרִידֶער גְוָואלְט הַרְגֶען אוּנ נָאךְ פִיל זַאכֶען אַזֶעלְכֶע אוּנ נָאךְ אַדְרַשׁ אִיז פַארַאן וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב יַעֲקֹב הָט גְוָואלְט זִיצֶען בְּשַׁלְוָה אִיז אוֹיף אִים אַרוֹיף גְשְׁפְּרִינְגֶען דֶער צָארֶען פוּן יוֹסֵף דִי צַדִיקִים ווִילֶען זִיצֶען בְּשַׁלְוָה זָאגְט גָאט בָּרוּךְ הוּא אִיז נִיט גִינוּג צוּ דִי צַדִיקִים וָוס אִיז אָן גְבְּרֵייט פוּן זֵייעֶרְט וֶועגֶען לְעוֹלָם הַבָּא אוּנ זֵיי ווִילֶען נָאךְ זִיצִין בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶה יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רוֹעֶה יוֹסֵף אִיז אַלְט גְוֶועזֶען

ספר הישר

אוּנ פָּעם. אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ זַיין הוֹיז גֶעזִינְד הָאבֶּען זִיךְ גֶעזֶעצְט אִין טָאל פוּן חֶבְרוֹן אִין דִיא זֶעלְבִּיגֶע טֶעג אִיז יַעֲקֹב אַלְט גֶעוֶועזֶען הוּנְדֶערְט אוּנ זֶעקְס יָאר אוּנ לֵאָה דָם וַוייבּ פוּן יַעֲקֹב אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אִין דֶער צַייט. אוּנ לֵאָה הָט גֶעלֶעבְּט אַיין אוּנ פוּפְצִיג יָאר. אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער הָאבֶּען זִיא בֶּגְרָאבֶּן אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אוּנ אַלֶע אַיין וואוֹנֶער פוּן לַאנְד הָאבֶּען

הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־

הֲוָה רָעֵי עִם אֲחוֹהִי בְּעָנָא וְהוּא מְרַבֵּי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת דִּבְּהוֹן בִּישָׁא לְוָת אֲבוּהוֹן׃ ג וְיִשְׂרָאֵל רְחֵם

תו"א ויבא יוסף סנהדרין קו:

בעל הטורים

(ב) דבתם רעה. בגי' שהם אכלו כאבר מן החי. דבתם בגי' מות מלמד שלה"ר הורג ג'. נער בגי' שוטה זש"ה ומוליא דבה הוא כסיל:

רשב"ם

וקציר: היה רועה את אחיו בצאן. בני לאה לפי דרך ארץ קרא אחיו ולא בני השפחות: והוא נער את בני בלהה וגו'. נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו: את אחיו. עם אחיו רועה ובשמחת נערותו הי' נבדל מהם ורגיל עם בני השפחות ולא עמהם כמו נער. כדכתיב כי נער ישראל. וכתיב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. הולך ומונה כל מיני ענינים שגרמו לשנוא אותו. וגם ויבא יוסף את דבתם רעה. את דבתם של אחיו רעה. במדרש אגדה לפי פירושם שאמר לאביו כך מבזים הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני רגיל אצלם. ופשטנים אחרים לא עמדו על העיקר: (ג) וישראל אהב וגו'. כל זה גרם

רש"י

מבקשים לישב בשלוה אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות י מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר ורגיל אצל בני בלהה כ לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה ל באחיו בני לאה מ היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות נ ובשלשתן לקה. על אבר מן החי וישחטו שעיר עזים במכירתו ולא ס אכלוהו חי ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שספר עליהם ותשא אשת אדוניו וגו': דבתם. כל לשון דבה פרלי"ן בלעז (ריידעריי"א. בערײדען) כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר: דבה. לשון (שיר ז)

שפתי חכמים

שאוהל או ולוט ישב וכו' מש"ה הכא שאין מקום לדרוש ניקא יל דמדכתיב אח"כ אלה תולדות יעקב יוסף שאין לו קשר עם וישב יעקב או הל"ל אלה תולדות יעקב ראובן וכו' ע"כ בא לפרש שאלה תולדות יעקב יוסף גרמו שלא נתקיימה המחשבה של וישב וכו' ומ"ש קפץ עליו רוגזו פי' המחלוקת וריב שלו כמו אל תרגזו שתרגומו אל תתנצון: י דאל"כ והוא נער ל"ל: כ (נח"י) דא"א לפרש שהוא ענין אחד שהיה עושה מעשה נערות אצל בני בלהה וכי תון להם לא היה עושה אלא וכו': ל דייק מדלא כתיב ויוליא יוסף דבתם כמו שכתוב גבי מרגלים ויוליאו דבת הארץ לזה כתב היה רואה ר"ל שלדעתו אמת היה לכך כתיב כאן ויבא ר"ל שהביא הדברים כהויתן בפני אביו כאשר ראה ולא היה אומר דבר מה שלא ראה אבל גבי מרגלים כתיב ויוליאו ר"ל שהיו מוליאים דברים שקרים מלבן: מ אע"פ דבקרא סתם כתיב את אחיו י"ל דכיון שיוסף היה מקרב את בני השפחות ואם היו רשעים בעיניו איך היה מקרבן ועוד שהוא היה אוהב שלהן בודאי לא היה הדבה עליהן: נ וקשה דהיאך יתכן לומר שבני יעקב יהיו חשודין על זאת ואי ח"ו אמת הוא למה נענש יוסף על זה. וי"ל דודאי לא היו חשודין על זה אלא שיוסף היה טועה בדבר לכך נענש שהיה לו לעיין בדבר על מה שחשדן על אמ"ה שהיה רואה אותן שאכלו מבהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת דמותר לאכלה דכיון שנשחטה שחיטה מתירה והוא סבר שכ"ז שמפרכסת עדיין הוי אמ"ה או שהיה רואה שאוכלין בן פקועה שמותר בשחיטת אמו ואפילו שהוא שור גדול וא"ל שחיטה מן הדין אלא מפני מראית עין והוא היה סבור שאמ"ה הוא כיון דלריך שחיטה משום מראית עין ועל מה שזלזלו בבני השפחות ה"פ מפני שהיו קוראין לבני בלהה וזלפה בני השפחות וכוונתם היה שהיו משועבדים לרחל ולאה וזה אמת הוא שהיו בני השפחות שהרי גם הפסוק קראם כן אבל הוא היה סובר מדקרו להו בני השפחות כוונתם שנולדו קודם שנשתחררו א"כ בניהם של שפחות היינו עבדים כנענים ומה שהיה חושדן על העריות ה"פ דקי"ל אין משתמשין באשה ור"ל שאדם אחר אסור להשתמש בא"א ויוסף היה רואה שהיו משתמשין בעסקי משא ומתן עמהן לכך חשדן על העריות אבל טעות היה בידו דהא דאמרי' אין משתמשין באשה היינו דוקא דברים של חבה כגון רחילת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה אבל שאר דברים שאינן של חבה או לישא וליתן עמהם מותר. וא"ת מנ"ל לרש"י שהיה חושדן על כל הג' דברים. וי"ל דרש"י בעצמו מתרץ קושיא זו כיון שמצינו דבשלשתן לקה. ועי"ל דילפינן רעה רעה לג"ש כתיב הכא דבתם רעה וכתיב לקמן חיה רעה אכלתהו מה להלן אמ"ה דחיה דורסת ואוכלת כשהוא חי אף כאן אבר מן החי ועבדים ילפינן מדכתיב בפ' משפטים אם רעה בעיני אדוניה מה רעה דלהלן קאי על עבדות אף כאן עבדות. ועריות ילפינן מדכתיב לקמן גבי יוסף ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת מה רעה דלהלן קאי על עריות אף כאן קאי על עריות: ס כלו' דלא הי"ל למכתב כלל וישחטו דהא לא היו אוכלין אותו אלא לומר לך

פירוש לתורת אלהים

זִיבְּעצֶן יָאר אַז עֶר הָט גְפִּיטֶערְט דִי שָׁאף מִיט זַיינֶע בְּרִידֶער וְהוּא נַעַר אוּנ עֶר וַואר זִיךְ צִיהֶען אֶת בְּנֵי מִיט דִי קִינְדֶר פוּן בִּלְהָה אוּנ מִיט דִיא קִינְדֶר פוּן זִלְפָּה וָוארוּם זַיינֶע בְּרִידֶר פְלֶעגֶן זַייא מְבַזֶּה זַיין אוּנ עֶר פְלֶעגְט זֵיי מְקָרֵב זַיין נְשֵׁי אָבִיו דִי ווייבֶּר פוּן זַיין פָאטֶער וַיָּבֵא יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָאט גְבְּרַאכְט שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוּף זַייא צוּ זַייעֶר פָאטֶער. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גְזָאגְט זַייא עֶסִין אֵבֶר מִן הַחַי אוּנ זֶענִין מְזַלְזֵל דִי בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת צוּ רוּפֶן זֵיי קְנֶעכְט אוּנ זֵיי זֶענִין חָשׁוּד אוּף זְנוּת אוּנ מִיט אַלֶע דְרַיי זַאכֶן וָוָאס עֶר הָט דֶר צֵיילְט אִיז עֶר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארֶן אַז עֶר אִיז פַר קוֹפְט גְוָוארֶן אוּנ זַייא הָאבֶּן בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה גְקוֹלֶט אַצִיקְעלֶע אוּנ הָאבֶּן דָס נִיט גְגֶעסֶן לֶעבֶּדִיגֶער הַייט אוּנ פַר דֶעם וָוָאס עֶר הָט אוּף זֵיי דֶר צֵיילְט זֵיי רוּפֶן אָן זַייעֶרֶע בְּרִידֶער קְנֶעכְט אִיז עֶר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארֶן אוּנ אִיז אַלֵיין פַר קוֹפְט גְוָוארֶן פַר אַקְנֶעכְט אוּנ פַר דֶעם וָוָאס עֶר הָט דֶר צֵיילְט זֵיי זֶענֶען חָשׁוּד אוּף זְנוּת אִיז עֶר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארֶן אַז דָס ווייבּ פוּן פּוֹטִיפַר הָט מִיט אִים גְוָואלְט מְזַנֶּה זַיין: (ג) וְיִשְׂרָאֵל אוּנ יִשְׂרָאֵל הָט לִיבּ גְהַאט יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו מֶער פוּן אַלֶע זַיינֶע זִיהְן כִּי וָוארוּם בֶּן זְקֻנִים הוּא לוֹ עֶר אִיז צוּ אִים גְבוֹרֶן גְוָוארֶן אוּף דֶער עֶלְטֶר אוּנ דֶער תַּרְגּוּם מַאכְט דֶעם פְּשַׁט אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵיהּ דָס אִיז טַייטְשׁ עֶר אִיז גְוֶוען צוּ אִים אַקְלִיגֶר זוּהְן

ספר הישר

גִיקֶענְט זַייעֶר גְבוּרָה אוּנ יוֹסֵף דֶר זוּן פוּן יַעֲקֹב אוּנ זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין וָוָאס זֵיי זֶענֶען גִיוֶוען רָחֵלְ'ס קִינְדֶער זֶענֶען נָאךְ קְלֵיין גֶעוֶוען אִין דֶער צַייט זֶענֶען זַייא נִיט מִיט גִיוֶוען אִין דֶער מִלְחָמָה מִיט זַייעֶרֶע בְּרִידֶר אִין דִי שְׁטָאט פוּן אֱמֹרִי אוּנ וִוי יוֹסֵף הָט גְזֶעהֶען דִי גְבוּרָה פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער הָט יוֹסֵף זֵיי זַייעֶר גְלוֹבְּט נַייעֶרְט יוֹסֵף הָט זִיךְ גְרוֹיס גְעהַאלְטֶן קֶעגִין זֵיי אוּנ יַעֲקֹב הָאט אִים מֵער

יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ
וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו
כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו
וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃
ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ
עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
חָלָמְתִּי׃ ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים
אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה

אונקלוס

יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵהּ וַעֲבַד לֵהּ כִּתּוּנָא דְפַסֵּי׃
ד וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵהּ רְחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵהּ וְלָא צָבַן לְמַלָּלָא עִמֵּהּ לִשְׁלָם׃
ה וַחֲלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִּי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ׃
ו וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ כְעַן חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵמִית׃
ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֱסָרָן בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֱסַרְתִּי וְאַף

רשב"ם

הקנאה: בן זקונים. כי אחרון היה לי"א בנים אבל בנימן לא נולד אחרי כן עד זמן ארוכה והרבה קודם שנולד בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לאהבו: פסים. מעיל:

בעל הטורים

(ג) בן זקנים. זקנים כתיב שמסר לו כל מה שקבל מזקנים שהם שם ועבר: בן זקנים הוא לו. ס"ת אמון שמסר לו סתרי תורה שנאמר בה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים. זקנים. בגי' עולה ר"ז שמסר לו רזי תורה ובגי' זר ע"ס עטרת זקנים בני בנים. זקנים. נוטריקון זרעים קדשים נשים ישועות מועד: פסים. נוטריקון פוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים: פסים. עולה בגי' קץ רמז לו שעל ידו ירדו למצרים וישתעבדו בניו והקב"ה יחסר מנין קץ מן השיעבוד ורמז לו שימסור לו הקץ ורמז שימליך פ' שנים ממנין סי"ס שהוא מנין שנותיו. ד"א פסים ל' פסו תמו שעל ידו מת קודם לאחיו. פסים שגרם פיוסים בינו לבין אחיו. פסים בגי' פס יד לו. ועשה לו כתונת פסים. בגי' משקל שני סלעים מילת. זהו שאמרו בפ"ק דשבת בשביל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים: (ד) אותו אהב אביהם מכל אחיו. בגי' שגלה סוד לו בלבד ולא להם: לשלם. חסר ו' עולה ת' שגרם לת' של שיעבוד. ד"א קרי כאן לשלם שלמו לו גמולו:

שפתי חכמים

אע"פ שלא היו רוצין לאוכלו אפ"ה שחטו אותו: ע וא"ת והא בנימין נולד לו יותר לעת זקנתו מיוסף וי"ל משום דכל בניו של יעקב נולדו לו מיד זה אחר זה דהא בו' שנים נולדו כולם חוץ מבנימין שהפסיק בו זמן ארוך והיו העולם סבורין שלא יוליד ממנה עוד בן והיו קורין ליוסף בן זקונים ואפי' אחר שנולד בנימין קראו אותו בן זקונים מתוך שהורגלו בו: פ דלפי' ראשון קשה מנ"מ אם נולד לעת זקנתו או בימי ילדותו לכן אמר ואונקלוס תרגם וכו' ועדיין קשה הל"ל בן זקנותו מאי זקונים אלא בא לומר שהיה זיו איקונין וכו'. מהרש"ל: צ דלפי' א' ק' למנ"מ אמר קרא שעשה לו כתונת פסים אי משום להורות שאל ישנה אדם לבן בין הבנים שהרי בשביל ב' סלעים שהיה כתונת של יוסף יותר שזה היו מתקנאים בו אחיו

רש"י

דובב שפתי ישנים: (ג) בן זקונים. שנולד לו לעת זקנתו ע ואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה פ כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. ד"א שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. (שבת י) לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים דתמר ואמנון. ומ"א על שם צרותיו צ שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים: (ד) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב: דברו. לדבר עמו: (ז) מאלמים אלומים. כתרגומו מאסרין אסרין עמרין וכן (תהלים קכו) נושא אלומותיו וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: ק יה אלומתי. נוקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) כתנת פסים. סביבות פס ידו: (ז) והנה אנחנו מאלמים אלומים. ובענין שחלם עלה לגדולה כדכתיב ויצבור יוסף בר:

פירוש לתורת אלהים

דֶען וָוס יַעֲקֹב הָט גְלֶערִינְט פוּן שֵׁם וְעֵבֶר הָאט עֶר אִים מוֹסֵר גִיוֶועֶן אָדֶער זְקוּנִים אִיז טַייטְשׁ גִישְׁטַאלְט אוּנ אַזוֹ אִיז דֶער פְּשָׁט כִּי בֶן דֶען דָאס גִישְׁטַאלְט פוּן יוֹסֵף אִיז גְלַייךְ גִיוֶועֶן צוּא יַעֲקֹב וְעָשָׂה לוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִימַאכְט צוּ יוֹסֵף אַנִיידֶען הֶעמְדֶל׃ (ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו אוּנ זַייגֶע בְּרִידֶער הָאבֶען גִזֶעהֶן כִּי אוֹתוֹ אַז אִים הָט זַייעֶר פָאטֶר לִיבּ מֶער פוּן אַלֶע בְּרִידֶער וַיִּשְׂנְאוּ הָאבֶּן זֵיי אִים פַיינְט גִהַאט אוּנ זַייא הָאבִּין נִיט גִיקֶענְט רֵיידֶן מִיט אִים צוּ פְרִיד. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶען קָאן מֶען זֶעהֶן דֶעם שְׁבַח פוּן דִי שְׁבָטִים אַז זֵיי זֶענֶען נִיט גְוֶועֶן אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב דֶען זֵייא הָאבֶּן אִים אִין הַארְץ פַיינְט גְהַאט הָאבֶּן זֵיי מִיט אִים נִיט גֶקֶענְט רֵיידֶן לְשָׁלוֹם׃ (ה) וַיַּחֲלוֹם אוּנ עֶס הָאט זִיךְ גְחָלֶמְתְּ צוּ יוֹסֵף אַחָלוֹם וַיַּגֵּד אוּנ עֶר הָט דֶעם חָלוֹם גְזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער וַיּוֹסִיפוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן נָאךְ גִימֶערְט פַיינְט צוּ הָאבִּין אִים׃ (ו) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי שִׁמְעוּ הֶערְט צוּ דֶעם חָלוֹם אֲשֶׁר חָלָמְתִּי וָוס עֶס הָט זִיךְ מִיר גְחָלֶמְתְּ׃ (ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מִיר בִּינְדֶען גַארְבִּין אִין פֶעלְד וְהִנֵּה קָמָה זִיא אִיז אוּף גְשְׁטַאנֶען מַיין גַארְבּ וְגַם אוּנ אוֹךְ נִצָּבָה

ספר הישר

לִיבּ גְעהַאט פוּן אַלֶע קִינְדֶער אוּנ יַעֲקֹב הָאט אִים גֶעמַאכְט אַיין זַיידֶן הֶעמְדִיל. אוּנ וִוי יוֹסֵף הָט גִיזֶעהְן אַז דֶער פָאטֶר הָט אִים בֶּעסֶער לִיבּ פוּן אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער הָט יוֹסֵף זִיךְ גֶעהַאלְטֶען נָאךְ גְרֶעסֶר קֶעגִין זֵיי אוּנ הָט גֶעבְּרַאכְט צוּם פָאטֶר שְׁלֶעכְטֶע רֵייד פוּן

אֲלֻמֹּתַי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה
אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי׃
ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ
אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד
שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃
ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ
לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם
עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד
עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ י וַיְסַפֵּר
אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו
וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר

תו"א והנה הבאג ברכות נה:

אִזְדַּקְפַת וְהָא מִסְתַּחֲרָן
אֱסָרָתְכוֹן וְסָגְדָן לְאֱסָרְתִי׃
ח וַאֲמַרוּ לֵהּ אֲחוֹהִי
הֲמַלְכוּ אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ
עֲלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ
סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא
וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ
עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל
פִּתְגָּמוֹהִי׃ ט וַחֲלַם עוֹד
חֶלְמָא אָחֳרָנָא וְאִשְׁתָּעִי
יָתֵהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא
חֲלֵמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא
שִׁמְשָׁא וְסִהֲרָא וְחַד
עֲשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדָן לִי׃
י וְאִשְׁתָּעִי לַאֲבוּהִי
וְלַאֲחוֹהִי וּנְזַף בֵּהּ אֲבוּהִי
וַאֲמַר לֵהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין

רשב"ם

(ח) ועל דבריו. ויבא יוסף את דבתם רעה: (י) מה החלום הזה וגו'. אפילו היתה אמו קיימת היה אומר להוכיחו:

בעל הטורים

(ז) נלבה. ב' במס' הכא ואידך בית נתיבות נלבה לומר שעי"ז החלום הליב ביתן של ישראל שכלכלם בשנת רעבון: ותשתחוין. ב' במס' הכא ואידך ותגשן השפחות ותשתחוין לומר שאע"פ שלא ראה בחלום הראשון אלא רמז להשתחויות י"א אחיו אעפ"כ כל בית אביו השתחוו לו כדכתיב ותגשן השפחות הנה וילדיהן: (י) ויגער. ב' במס' הכא ואידך ויגער בים סוף ויחרב לומר לך מה ויגער דהכא יעקב אף ויגער דהתם איירי ביעקב שבזכותו חרב וזהו שדרשו וירא ישראל סבא:

רש"י

ק בזקיפה: (ח) **ועל דבריו.** על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם: (י) **ויספר אל אביו ואל אחיו.** לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו ר לאביו בפניהם: **ויגער בו.** לפי

שפתי חכמים

דאין זה משמעות הקרא דהא לא כתיב ויראו אחיו כי עשה לו כתנת פסים אלא ודאי בשביל חלומותיו ודבריו היו מתקנאים בו לכן מביא מדרש אגדה כו' מהרש"ל. ור"ל פסים נוטריקו"ן "פוטיפרע "סוחרים "ישמעאלים "מדינים ול"ל לפי זאת האגדה שחסר וי"ו ממלת סוחרים בפסוק ויעברו אנשים מדינים סוחרים ואף שנעלם בקרא מכירת יוסף לסוחרים דהא נעלם נמי מכירתו למדינים דאל"כ סוחרים ל"ל: ק (ממ"ם) כוונתו לפרש חילוק בין קמה לנלבה שנכאורה הוא כפול שהוא ענין אחד לכ"פ קמה ר"ל נזקפה משכיבתה לפי שעה וגם נלבה לעמוד תמיד כן על עמדה בזקיפה וק"ל: ר וקשה למה בחלום הראשון לא ספר אותו לאביו וי"ל שיוסף היה יודע כי רוב החלומות הולכים אחר הפה וכיון שאחיו פתרו אותו לטובה מש"ה לא רצה לספר אותו לאביו אבל בחלום השני שלא פתרו לו אחיו כלומר שלא רצו לפתור אותו לטובה כי גם הם הרגישו הדבר דמ"ה אמר חלומותיו כדי שיפתרו לו לטובה הולרך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) על חלומותיו. וא"ת והלא עדיין לא סיפר להם כי אם חלום אחד. י"ל שנכתב המקרא על שם העתיד לספר להם חלום אחר אי נמי בשביל שספרו להם תמיד כתב חלומותיו: (ט) והנה השמש והירח וגו'. ב"ר כשאמר לו יהושע לשמש שמש בגבעון דום לא רצה לעמוד עד דאמר ליה ולאו כסף זבינֵיה דאבא את פי' וכי אינך עבדו של יוסף דכתיב והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי. ויהושע מזרע יוסף דכתיב למטה אפרים הושע בן נון מיד ויעמוד השמש:

פירוש לתורת אלהים

זִיא אִיז גְבְלִיבְּן שְׁטֵיין אוּף אִיר בַּשְׁטַאנְד אִין דֶר הוֹךְ וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה זַייא הָאבֶּען גְטָאן אַרוּם רִינְגְלֶען זַייא אֲלֻמֹּתֵיכֶם אַייעֶרֶע גַארְבְּן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ אוּנ זַיי הָאבְּן זִיךְ גְבוּקְט צוּ מַיין גַארְבּ: (ח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבְּן צוּ אִים גְזָאגְט הֲמָלוֹךְ דוּ ווִילְסְט אִיבֶּר אוּנְז קִינִיגְן אִם מָשׁוֹל אוּב גְוֶועלְטִיגְן תִּמְשׁוֹל בָּנוּ דוּ ווִילְסְט אִיבֶּר אוּנְז גְוֶועלְטִיגְן וַיּוֹסִיפוּ אוּנ זַיי הָאבְּן גִימֶערְט נָאךְ פַיינְד הָאבְּן אִים עַל חֲלוֹמוֹתָיו אִיבֶּר זַיינֶע חֲלוֹמוֹת וְעַל דְּבָרָיו אוּנ אִיבֶּר דִי רֵייד ווָאס עֶר הָט לָשׁוֹן הָרָע גְרֶעט אוּף זַיי: (ט) וַיַּחֲלוֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר אוּנ עֶס הָט זִיךְ אִים גְחָלֶמְתּ נָאךְ אֵיין אַנְדֶרֶר חָלוֹם וַיְסַפֵּר הָט עֶר דֶעם חָלוֹם דֶר צֵיילְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הִנֵּה חָלַמְתִּי עֶס הָאט זִיךְ מִיר גְחָלֶמְתּ נָאךְ אֵיין חָלוֹם וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ דִיא זוּנְן מִיט דֶר לְבָנָה אוּנ עֶלְף שְׁטֶערְן טוּעֶן זִיךְ בּוּקְן צוּ מִיר: (י) וַיְסַפֵּר אוּנ עֶר הָט דֶר צֵיילְט צוּ זַיין פָּאטֶר אוּנ צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָאט דֶער צֵיילְט דִי בְּרִידֶר הָאט עֶר נָאךְ אַמָאל דֶר צֵיילְט

ספר הישר

זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ ווִיא דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָאבְּן דָס דֶער הֶערְט הָאבְּן זַיי אִים פַיינְד גֶעקְרִיגְן אוּנ הָאבְּן נִיט גֶעווָאלְט מִיט אִים רֶעדְין. אוּנ ווִי יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶעווָארְן זִיבְּצֶען יָאר הָאט עֶר זִיךְ אַלְץ גֶעהַאלְטְן גְרוֹיס קֶעגְין זַיינֶע בְּרִידֶר. בָּעת אִין דֶר ווָעלְבֶּער

חֲלֹמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְךָ אָרְצָה׃ יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃
שני יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן

דִּי חֲלַמְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאַחָיךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא׃ יא וְקַנִּיאוּ בֵהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָּמָא׃ יב וַאֲזַלוּ אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא

תו"א הבוא נבוא [אני נרכות לד מגילה כב שבועות טו:

רשב"ם

(יא) ואביו שמר את הדבר. מה צורך לכתוב זה אלא שכשבאה לו הבשורה ולא האמין לבניו שהוא חי וירא ישראל את העגלות אשר שלח פרעה כי לא נשלחו כי אם על פי המלך כמו שכתוב שם עגלות על פי פרעה או האמין על ידי החלומות שמוכיחין שסופו להיות מושל, ועגלות הללו על ידי מלכות וממשלה באים ומתוך כך אמר רב עוד יוסף בני חי. כי תימא גדולה היה היאך האמין אחרי שראה כתנתו מלאה דם כמו שנחרד יצחק על יעקב בשביל שמצא שער

שפתי חכמים

לספר אותו לאביו כדי לפתור לו וכן עשה וגער בו כדי שלא יטילו אחיו שנאה עליו. מהרש"ל: ש ר"ל יוסף היה מטיל שנאה על עצמו לכך גער בו ולא משום שהוקשה בעיניו אם החלום יהיה אמת שהרי אחריו כתיב ואביו שמר את הדבר: ת הקשה הרא"ם מנ"ל דלמא לעולם היה יודע והא דקא מתמה היינו כדפירש"י לעיל שלא יטילו שנאה עליו. וע"ק למה גבי הדברים מגיעים לבלהה אמרו שיעקב לא היה יודע זה שאילו היה יודע זה לא היה אומר והלא אמך מתה כי הי"ל לחוש שמא ירגישו בניו ואילו לגבי אין חלום בלא דברים בטלים לא פחד שמא ידעו גם בניו שאין חלום בלא דברים בטלים ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך תחבולה בעלמא. ותירץ מהרש"ל דא"כ דהיה יעקב יודע שהדברים מגיעים לבלהה בודאי גם בניו היו יודעים מפני שזה תלוי בסברא וא"כ מה הוליא מלבם במה שאמר הבוא נבוא וגו' ומ"ש אח"כ ואביו שמר את הדבר ר"ל שהיה קבלה בידו שאין חלום בלא דברים בטלים וזה היה קבלה בידו ובניו לא ידעו הקבלה: א רל"ת למה קא מתמה יעקב ואמר הבוא נבוא וגו' וכי לא ידע זה שאין חלום בלא דברים בטלים אלא להוליא וכו': ב שהם סוברים שפי' אמך אינו נופל אלא על אמו ממש אלא שאין חלום וכו': ג פי' דאי לא הי' נקוד על את היה את דבוק לצאן והוי פירושו לרעות את הצאן אבל עכשיו דנקוד על את א"כ הוי כאלו אינו נכתב לגמרי את וא"כ לא הוי לרעוה דבוק לתיבה שלאחריו והוי פי' הלכו לרעות היינו את עצמן ולאן אביהם בשכם מלתא באפי נפשיה הוא ואי לא הוי נכתב לגמרי מלת את לא היה מוכיח מיניה מידי דודאי יכולין למימר לרעות את עצמן אבל מ"מ יותר סברא הוא לומר דדבוק הוא להדדי דכולה חדא מילתא הוא אע"פ שלא כתיב את הוה אמרינן דמקרא קצר הוא אבל

רש"י

שהיה מטיל ש שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה ת שגדלתו כאמו (ב"ר) ורבותינו למדו מכאן א שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב ב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל (ב"ר): (יא) שמר את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבא וכן (ישעיה כו) שומר אמונים וכן (איוב יד) לא תשמור על חטאתי לא תמתין: (יב) לרעות את צאן. נקוד על את שלא הלכו ג

ליקוטי יוסף

(יב) וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת צֹאן אֲבִיהֶם וגו', מִיר וֵוייסֶן וֶוען יַעֲקב אִיז גֶיוֶועֶן בַּייא לָבָן אִיז גֶעוֶועֶן זַיין גַאנְצֶע בַּאשֶׁעפְטִיגוּנְג צוּ פַארְזַאמְלֶען אַנְדֶערֶעסֶן פַארְמֶעגֶען, אוּנ עֶר הָט גֶעאַרְבֶּעט פַר לָבָן אוּנ פַר זִיךְ, וִוי עֶר הָט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן בַּיי טָאג הָט מִיךְ פַארְבְּרֶענְט דִי הִיטְץ, אוּנ בַּיי נַאכְט דִי קֶעלְט, אָבֶּער בַּאלְד וִוי עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶער אִין כְּנַעַן, וַוייל דֶר אָרְט אִיז גֶעוֶועֶן אָנְגֶעגְרֵייט מֶען זָאל אוֹיף אִים דִינֶען הקב"ה, וֶוטְגֶען צְוַוויי זַאכֶען, עֶרְשְׁטִינְס וַוייל אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק הָאבֶּן גֶעהֵיילִיגְט דֶעם אָרְט, מִיט זֵייעֶר תּוֹרָה אוּנ תְּפִלָּה, אוּנ וַוייל דִי לַאנְד הָאט הקב"ה אוֹיסְדֶערְוֶוילְט פוּן דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט, זִיא זָאל אַמָאהל זַיין דִי הֵיילִיגְסְטֶע לַאנְד פוּן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט, דֶרִיבֶּער הָאט עֶר בַּאלְד זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן דִי אַלֶע וֶועלְטְלִיכֶע זַאכֶן, אוּנ הָט זִיךְ גֶענוּמֶען נָאר צוּ דִינֶען הקב"ה, אוּנ דִי שֶׁעפְּסִין אוּנ דִי אִיבְּרִיגֶע בַּאשֶׁעפְטִיגוּנְג הָאט עֶר גִיגֶעבֶּען צוּ זַיינֶע קִינְדֶער, דֶרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק דִי בְּרִידֶער פוּן יוֹסֵף זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פִיטֶערֶן דִי שֶׁעפְּסִין פוּן זֵייעֶר פָאטֶער, דִי שֶׁעפְּסִין וָוס בִּיז אִיצְט הָט זֵייעֶר פָאטֶער זַיי גֶעפִיטֶערְט, אִיצְט הָאבֶּן דִי בְּרִידֶער זֵיי גֶעפִיטֶערְט, אוּנ וַוייל דִי בְּרִידֶער הָאבֶּען גֶעפִיטֶערְט זֵייעֶרֶע שֶׁעפְּסִין אִין שְׁכֶם, אוּנ אִין שְׁכֶם אִיז פַארְגָאסֶען גֶעוָוארֶן זֵייעֶר פִיל בְּלוּט, וָוס שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי הָאבֶּען גֶעהַרְגֶעט אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁכֶם, אוּנ נָאךְ דֶעם מַיינוּנְג פוּן יַעֲקב הָאבֶּן זֵיי דָס נִיט גֶעדַארְפְט טָאהְן, אִיז דָארְטֶען פַארְגָאסִין גֶעוָוארֶען אוּמְשׁוּלְדִיגֶע בְּלוּט אוּנ דֶער זוהר זָאגְט דֶר אָרְט וָוס אוֹיף אִים אִיז פַארְגָאסֶען גֶעוָוארֶן

פירוש לתורת אלהים

דֶעם פָאטֶער פַר זֵיי וַיִּגְעַר הָאט דֶר פָאטֶער אוֹיף אִים אָן גִישְׁרִיגֶען וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם וָוס עֶר הָאט דֶער צֵיילְט הָאבֶּן אִים דִיא בְּרִידֶער פַיינְט גְהַאט וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ אִים מָה וָוס אִיז דָס פַר אַחֲלוֹם וָוס עֶס הָט זִיךְ דִיר גְחָלֶמְתְּ הֲבוֹא אוּב קוּמֶען נָבוֹא מִיר וֶועלֶען קוּמֶען אֲנִי אִיךְ אוּנ דַיין מוּטֶער אוּנ דַיינֶע בְּרִידֶער לְהִשְׁתַּחֲוֺת צוּ בּוּקֶן זִיךְ צוּ דִיר צוּ דֶר עֶרְד. יַעֲקב הָט אַזוֹ גְזָאגְט דִי זוּנְן בַּטֵייט דָאךְ אוֹיף מִיר אוּנ דִי לְבָנָה בַּטֵייט דָאךְ אוֹיף דַיין מוּטֶער אוּנ דִי עֶלֶף שְׁטֶערֶן בַּטֵייט אוֹיף דַיינֶע עֶלֶף בְּרִידֶער אַז מִיר אַלֶע וֶועלִין זִיךְ צוּ דִיר בּוּקֶן אוּנ אַזוֹ וִוי עֶס קֶען נִיט זַיין דַיין מוּטֶער זָאל זִיךְ צוּ דִיר בּוּקֶען וָוארוּם זִיא אִיז דָאךְ גְשְׁטָארְבֶּן אַזוֹ אִיז דֶר גַאנְצֶר חָלוֹם בָּטֵל אוּנ יַעֲקב הָאט גִיוָואלְט אַרוֹיס צִיהֶען דִיא שִׂנְאָה פוּן דִיא בְּרִידֶערְם הָאֶרֶץ: (יא) וַיְקַנְאוּ אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבֶּן אִים מְקַנֵא גְוֶוען וְאָבִיו אוּנ דֶר פָאטֶער הָט גְוַוארְט אוּנ גִיהָאפְט וֶוען וֶועט דֶר חָלוֹם מְקוּיָם וֶוערִין: (יב) וַיֵּלְכוּ זַיינֶע בְּרִידֶער

ספר הישר

צַיים הָט זִיךְ יוֹסֵף גֶעחָלֶמְתְּ אֵיין חָלוֹם אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ הָט זֵיי דֶער צֵיילְט אַז עֶס הָט זִיךְ אִים גְחָלֶמְתְּ אֵיין חָלוֹם אוּנ דֶר חָלוֹם אִיז אַזוֹ גֶעוֶועֶן מִיר זֶענֶען גֶעוֶועֶן אַלֶע אִין פֶעלְד אוּנ הָאבֶּן גֶעמַאכְט גַארְבֶּן דֶער וַוייל אִיז מַיין גַארְבּ אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ אַייעֶרֶע גַארְבֶּען הָאבֶּן מַיין גַארְבּ אַרוּם גֶערִינְגֶעלְט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶעבִּיקְט צוּ מַיין גַארְבּ. וַיַעֲנוּ אוּנ דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן אִים גִיעֶנְפֶערְט אוּנ הָאבֶּען גֶעזָאגְט וָוס אִיז דָס דַיין חָלוֹם וָוס עֶס הָט זִיךְ דִיר גִיחָלֶמְתְּ ווִילְסְטוּ דֶען אֵיין מֶלֶךְ אָדֶער אֵיין מוֹשֵׁל זַיין אִיבֶּער אוּנְז. וַיָבֹא אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען צוּם פָאטֶער אוּנ דֶער צֵיילְט אִים דֶעם חָלוֹם אוּנ וִוי יַעֲקב הָט דָאס דֶער הֶערְט הָט עֶר אִים

אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם׃ יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם
לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ
הִנֵּנִי׃ יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־
שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן
וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק
חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה׃ טו וַיִּמְצָאֵהוּ

אונקלוס

דַאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם׃ יג וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךְ
רָעַן בִּשְׁכֶם אֱתָא
וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר
לֵהּ הָא אֲנָא׃ יד וַאֲמַר
לֵהּ אִיזֵל כְּעַן חֲזִי יָת
שְׁלָמָא דְאַחוּךְ וְיָת שְׁלָמָא
דְעָנָא וַאֲתֵבְנִי פִּתְגָמָא
וְשַׁלְחֵהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן
וַאֲתָא לִשְׁכֶם׃ טו וְאַשְׁכְּחֵהּ

תו"א לך נא ראה חולין נא עקידה שפר עד: וישלחהו מעמק חברון סוטה יא:

בעל הטורים

(יד) לך נא ראה. לומר שלא ילא אלא בכי טוב בשעה שיוכל לראות: והשיבני דבר. נלגלה בו רוה"ק שסופו לחזור אליו: עמק. בגי' רד"ו

רשב"ם

בחלקת צוארו: (יג) הלא אחיך רועים בשכם. במקום סכנה שהרגו אנשי המקום. זה שמעתי מר' יוסף קרא חברינו והנאה לי: (יד) ויבא שכמה. ולא מצאם: (טו) וימצאהו איש והנה תעה וגו'. להגיד חשיבותו של יוסף

נכתב זה שלא רצה לחזור לאביו כשלא מצאם בשכם אלא בקשם עד שמצאם אע"פ שהיה יודע שמתקנאים בו הלך ובקשם כמו שאמר לו אביו והשיבני דבר:

רש"י

אלא לרעות את עלמן (ב"ר): (יג) הנני. לשון ענוה וזריזות ד נזדרז למלות אביו ואף ע"פ שהיה יודע באחיו ששונאין אותו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון ה בהר שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד הברון אלא (ב"ר) מעלה עמוקה של אותו לדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו) כי גר יהיה זרעך: ויבא שכמה. (סוטה יא) מקום מוכן לפורעניות ו שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר (מ"א יב) וילך רחבעם שכמה: (טו) וימצאהו

שפתי חכמים

השתא דכתיב את ונקוד עליו כאלו הוא נמחק לומר לך דלא דביקות הוא אלא שני דברים הן דאל"כ למה נקוד עליו: ד וא"ת ולמה לא פי' כן גבי אברהם אברהם משה משה וי"ל דהא אין שייך לומר הנני בל' ענוה דהא כבר דבר עמו כדכתיב ויאמר ישראל אל יוסף הלא וגו': ה כתב רא"ם נ"ל שאין זו ראיה שחברון היתה בהר שאם מפני שכתב בה ל' עלייה דלמא כתב ל' עלייה מפני שא"י גבוה מכל הארצות כדפרש"י בפסוק מהרו ועלו אל אבי אלא נ"ל דראייתם הוא כיון שהקלוהו לבית הקברות ואין מקלין לביה"ק אלא מקום טרשין כמ"ש בשלהי כתובות ומקום טרשין אינו אלא בהר עכ"ל א"נ מדכתיב ויעלו ויתירו וגו' וכתיב בתריה ויעלו בנגב ויבא עד חברון למה כפל וכתב ויעלו תרי זימני הי"ל ויעלו בנגב ויתורו את הארץ ממדבר צין עד רחוב לבא חמת ויבא עד חברון וגו'. אלא להכי כתיב עוד ויעלו בנגב ויבא עד חברון דהאי ויעלו קאי על חברון שהיתה יושבת בהר ודו"ק נ"ל: ו דאל"כ ויבא שמה מבע"ל שהרי כבר כתיב רועים בשכם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) וימצאהו איש והנה תעה בשדה. כאן רמז לו גבריאל השלשה גליות ת' של גליות מצרים. ע' של גלות בבל. ה' של גלות ארם לסוף ה' אלפים יכלה במהרה בימינו. מפי מורי אבי ז"ל וכיוצא בדבר שמעתי מר' בנימין נוז"ל מפרש על ואחר

פירוש לתורת אלהים

זיינען גגאנגען פיטערן די שאף פון זייער פאטר בשכם אין דר שטאט שכם: (יג) ויאמר האט גזאגט ישראל צו יוסף הלוא אחיך דיינע ברידר פיטערן אין שכם לכה גיי ואשלחך אליהם אונ איך וועל דיך צו זיי שיקן ויאמר לו האט יוסף צו אים גזאגט הנני איך בין גרייט צו גיין חאטשע יוסף האט גוויסט אז זיינע ברידר האבין אים פיינט פון דעסטוועגין איז ער גיוועזן גרייט צו גיין אין דעם שליחות פון זיין פאטער: (יד) ויאמר לו האט יעקב גזאגט צו יוסף לך נא גיי ראה זעה דעם שלום פון דיינע ברידר אונ דעם שלום פון די שאף ווי אזו עס פירט זיך מיט זיי והשיבני דבר אונ קער ווידר צו מיר איין ענטפער וישלחהו אונ ער האט אים גישיקט פון דעם טאל פון חברון.

ליקוטי יוסף

אומשולדיגע בלוט איז אסכנה צו גיין אויף דעם ארט, דריבער האט די תורה געזאגט אז מען געפינט אגעהארגעטין מענטש ליגען אויף דיא ערד, זאל מען ברענגען א עגלה ערופה ווי עס שטייט אין סוף סדרה שופטים, דריבער האט יעקב געוואלט וויסן וואס הערט זיך ביי זיינע קינדער אונ וועגן דעם האט ער געוואלט שיקן צו זייא יוסף'ן ער זאל זעהן אוב אלע לעבן אונ זענען געזונד, נאר פאר וואס האט יעקב ניט מורא געהאט צו שיקן יוסף'ן אין די סכנה, ערשטינס ווייל יוסף איז געגאנגען מיט די מצוה כבד את אביך אונ ביי די מצוה כבד את אביך שטייט למען יאריכון ימיך, דו וועסט לאנג לעבין, צווייטונס ווייל יעקב האט אים בעלייט אשטיק וועג, אונ דער מענטש וואס גייט אדער פארטו אין וועג אונ מען בעלייט אים אשטיק וועג איז אגרויסע סגולה עס זאל דעם מענטש קיין אומגליק טרעפען ועיין רש"י סוף סדרה שופטים:

רש"י פרעגט חברון איז דאך גשטאנען אויף אבארג נאר אזו מיינט דר פסוק מעמק פון דר טיפער עצה וואס הקב"ה האט גירעט מיט דעם צדיק אברהם וואס ער איז בגראבען אין חברון דאס זיינע קינדער וועלען זיין פרעמד אונ עלינט אין איין פרעמד לאנד אונ דורך דעם שליחות איז דאס מקוים גיווארן ויבא שכמה אונ יוסף איז גקומען אין שכם: (טו) וימצאהו אונ עס האט איהם געפונען איש אמאן. רש"י

ספר הישר

אים גקוישט אונ געבענשט. אונ ווי די קינדר פון יעקב האבן דר זעהן אז זייער פאטער יעקב האט געבענטשט זייער ברודר יוסף אונ האט אים געקושט האבן זיי אים מקנא גיוועזן אונ האבן אים מער פיינד געהאט. אחרי כך נאך דעם האט ז"ך יוסף'ן ווייטער

אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ
הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃ טז וַיֹּאמֶר
אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא
לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים׃ יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה
דֹּתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם
בְּדֹתָן׃ יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם

אונקלוס

גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא
וּשְׁאֵלְנֵהּ גַּבְרָא לְמֵימַר
מָה אַתְּ בָּעֵי׃ טז וַאֲמַר
יָת אַחַי אֲנָא בָעֵי חַוִּי
כְעַן לִי הֵיכָא אִנּוּן רָעַן׃
יז וַאֲמַר גַּבְרָא נְטַלוּ מִכָּא
אֲרֵי שְׁמָעִית דְּאָמְרִין
נֵיזֵל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף
בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִנּוּן
בְּדֹתָן׃ יח וַחֲזוֹ יָתֵהּ
מֵרָחִיק וְעַד לָא קְרֵיב

תו"א איפה הם בפרא טו׃

רשב"ם / בעל הטורים

(יז) ברתן . לפי הפשט שם העיר וגם בשופטים היא נזכרת : (יח) ויתנכלו סעי"ז נשתעבדו רד"ו שנים . ולויהו עד חברון א"ל אבא חוזר בך. א"ל
כתיב ידינו לא שפכה את הדם הזה שלא פטרנוהו בלא לויה ובזה נפטר ממנו ומתוך כך זכרו והיינו דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף .
וזהו שאמרו אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך ד"ת שמתוך כך זוכרהו : (טו) תיעה . ג' במס' הכא ואידך תמורו תועה ואידך אדם תועה מדרך
השכל. לומר לך שתעה ויצא מאת הדרך ונכנס בשדות לבקש . או תמורו תועה ואמרי' כ"ש אבידת גופו שאם ראה חבירו שתעה בדרך שצריך
להשיבו ואחיו לא חשו לאבידת גופו ע"כ תעו מדרך השכל : וישאלהו האיש . בגי' מלאך גבריאל שאלו : (טז) איפה הם רעים . כתיב חסר
רמז פה התחילו ברעה בימי ירבעם שהמליכוהו בשכם : (יז) וימצאם בדותן . שם לימד יהודה עליו זכות ועל כן זכה שמלכו מזרעו שנים כמנין
דתן מדוד עד צדקיהו : (יח) ובטרם . ג' במס' הכא ואידך ובטרם יתנגפו רגליכם . ובטרם תצא מרחם שבעון זה נתגלגלו הגליות ותתנגפי

רש"י

איש . (תנחומא) זה ז גבריאל שנאמר (דניאל ט) והאיש גבריאל : (יז) נסעו מזה . (תנחומא) הסיעו עצמן ח מן האחוה : נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דתות ט שימיתוך

שפתי חכמים

אלא שכם הידוע . מהרש"ל דלא הל"ל אלא וישלחהו מעמק חברון וימצאהו אלא וכו' : ז מדלא אמר יוסף לאיש הידעת את אחי איפה הם רועים רק אמר הגידה נא לי ש"מ שהיה מלאך ומדכתיב איש ש"מ שהוא גבריאל ולא אחר (ג"א) דאל"כ שהיה מלאך ל"ל כל הסיפור שהיה תועה בדרך מה לי אם הלך בתחלה אליהם בלא תעות הדרך
או לא אלא שהי' מלאך והקב"ה שלחו להגיעו אל אחיו כדי לקיים גזירתו דאל"כ היה חוזר משכם כיון שלא מצא אותם : ח דק"ל מה
ענין תשובה זו על שאלתו דהא יוסף לא בקש אלא שיגיד לו איפה הם והמלאך השיב לו נסעו מזה ועוד הא יוסף נמי היה יודע שנסעו
מזה כיון שלא מצאן שם לכ"פ הסיעו עצמן מן האחוה פי' ורוצין להרגך ואל תלך לשם. ומנ"ל לרש"י לפרש כן י"ל זה בגימ' י"ב
וה"פ נסעו מי"ב ר"ל אינם רוצים שיהיו י"ב ורוצין להרגך ולא יהיו אלא י"א דהיינו נסעו מז"ה . א"נ הוכחת רש"י ממלת זה כלומר
נסעו מזה שאתה אומר את אחי אנכי מבקש אבל הם נסעו מן האחוה : ט דק"ל כיון שא"ל המלאך נסעו מזה כלו' נסעו מן האחוה מאי כי

דעת זקנים מבעלי התוספות

עד עתה דכתיב גבי יעקב דהיינו איחור הג' גליות שפירשתי : (יז) נסעו מזה. שאמרו שאינם חפצים להיות שנים עשר שבטים מכאן ואילך זה בגימ' י"ב :

ליקוטים על התורה

(יח) וַיִּרְאוּ אוֹתוֹ מֵרָחוֹק וגו'. פַר וָוָם שְׁטֵייט וּבְטֶרֶם יִקְרַב, אֵיידֶער עֶר וָועט גֶענֶעגֶען, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין וּבְטֶרֶם קָרַב, אֵיידֶער עֶר הָט גֶענֶעכְט, נָאר דִי גַאנְצֶע צַייט וָואס יוֹסֵף אִיז גֶעוֶועזֶען אִין דֶער הֵיים בַּיי זַייעֶר פָאטֶר אִיז קֵיינֶעם פוּן דִי בְּרִידֶער נִיט אַרוֹיפְגֶעקוּמֶען אוֹיף דִיא גֶעדַאנְקֶען זַייא זָאלֶן יוֹסֵף'ן הַרְגֶענֶן, וִוי אַזוֹי וָועלֶען זַיי אִים הַרְגֶענֶן אַז עֶר אִיז שְׁטֶענְדִיג לֶעבֶּען פָאטֶער, נָאר וַוייל עֶס הָט גֶעטְרָאפֶן עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ זַיי אוּנ אִיז וַוייט פוּן פָאטֶער, אִיז בַּיי זַיי אִיצְט גֶעקוּמֶען דֶער מֵיינוּנְג מֶען זָאל אִים הַרְגֶענֶן, נָאר נִיט מִיט זַייעֶרֶע הֶענְט זָאלֶן זַיי אִים הַרְגֶענֶן, זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ זַיי הָאבֶּען גֶעזָאגְט מִיר וֶועלֶן אָנְרֵייצֶען אוֹיף אִים דִי הִינְט וָועלֶן זַיי אִים צוּרַייסֶען, דְרִיבֶּר זָאגְט דֶער פָּסוּק וִויא דִיא בְּרִידֶער הָאבֶּען אִים גִיזֶעהֶן פוּן וַוייטֶן, וֶוען עֶר אִיז נָאךְ גִיוֶועזֶען וַוייט פוּן זַייא, וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אוֹתוֹ

פירוש לתורת אלהים

שְׁרַייבְּט דָאס אִיז גִיוֶוען דֶער מַלְאָךְ גַבְרִיאֵל וְהִנֵּה תוֹעֶה בַּשָּׂדֶה עֶר בְּלָאנְדְזֶעט אִין פֶעלְד וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ הָט אִים דֶר מַאן גְפְרֶעגְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען מַה תְּבַקֵּשׁ וָוס זוּכְסְטוּ : (טז) וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט מַיינֶע בְּרִידֶר טוּ אִיךְ זוּכֶען הַגִּידָה נָא לִי זָאג מִיר אֵיפֹה הֵם רוֹעִים וְוא פִּיטֶערֶען זַיי : (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הָאט דֶער מַלְאָךְ צוּ אִים גִיזָאגְט נָסְעוּ מִזֶּה זַייא הָאבֶּען אַוֶועק גִיצוֹגֶען פוּן דַאנֶן כִּי אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט זַייא הָאבִּין גְזָאגְט נֵלְכָה מִיר וֶועלֶן גֵיין נָאךְ דוֹתָן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט נָסְעוּ מִזֶּה זַיי הָאבֶּן אַוֶועק גְצוֹגֶן פוּן דֶעם בְּרוּדֶר שַׁאפְט צוּ זוּכֶן מִשְׁפָּטִים צוּ טֵייטֶן דִיךְ וַיֵּלֶךְ אִיז יוֹסֵף גִיגַאנְגֶען נָאךְ זַיינֶע בְּרִידֶער וַיִּמְצָאֵם בְּדוֹתָן אוּנ עֶר הָאט זַיי גְפוּנֶען אִין דוֹתָן : (יח) וַיִּרְאוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים דֶער זֶעהֶן פוּן וַוייטֶען וּבְטֶרֶם אוּנ

ספר הישר

גֶעחָלֶמְתְּ אֵיין חָלוֹם הָט יוֹסֵף דֶער צֵיילְט דֶעם חָלוֹם צוּם פָאטֶר פַר זַיינֶע בְּרִידֶרְם אוֹגֶן. אוּנ הָט גֶעזָאגְט אַז דִי זוּן אוּנ דִי לְבָנָה אוּנ עֶלְף שְׁטֶערִין זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ מִיר אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶעבּוּקְט. אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ גֶעהֶערְט דִי רֵייד פוּן יוֹסֵף אוּנ זֶעהְט אַז דִיא בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים פַיינְד אִיבֶּער דִי זַאךְ. הָט יַעֲקֹב אָן גֶעשְׁרִיגֶען אִין יוֹסֵף פַר זַיינֶע בְּרִידֶר אִינ זָאגְט צוּא אִים וָוס הָאלְסְטוּ דִיךְ גְרוֹס אַקֶעגִין דַיינֶע בְּרִידֶר פַרְאַכְסְטוּ דֶען בַּיי דִיר אִין הַארְצֶען אַז אִיךְ מִיט דַיין מוּטֶר אוּנ דַיינֶע עֶלְף בְּרִידֶר וָועלֶען קוּמֶען זִיךְ בּוּקֶן צוּ דִיר אַז דוּ רֶעדְסְט אַזֶעלְכֶע רֵייד. אוּנ דִי בְּרִידֶר זֶענֶען דִיךְ דוֹרְךְ דַיין חָלוֹם מְקַנֵּא אוּנ הָאבֶּן דִיךְ פַיינְד בַּאדוּרְךְ. אוּנ יַעֲקֹב הָט גִיוַוארְט אוֹיף דִי חֲלוֹמוֹת. וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען אֵיין מָאל זֶענֶען גִינַאנְגֶען דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וַויידֶען דִי שָׁאף אִין שְׁכֶם

אוּנ

יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ׃
יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל
הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא׃ כ וְעַתָּה ׀ לְכוּ
וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת
וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה
מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃ כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן

אונקלוס

לְוָתְהוֹן וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי
לְמִקְטְלֵהּ׃ יט וַאֲמָרוּ גְּבַר
לַאֲחוּהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא
דֵיכִי אֲתָא׃ כ וּכְעַן אֱתוֹ
וְנִקְטְלִנֵּהּ וְנִרְמְנֵהּ בַּחֲדָא
מִן גֻּבַיָּא וְנֵימַר חַיְתָא
בִישְׁתָא אֲכַלְתֵּהּ וְנֶחֱזֵי
מָה יְהוֹן בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי׃
כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁיזְבֵהּ

תולדות אהרן

וישמע ראובן ברכות ז:

בעל הטורים

רגליהם ובטרם תלא מרחם כדאיתא במדרש שנולד יוסף מהול: צ"ל בלע"ז אבל הזה צים"ם בלע"ז כמו המן הרע הזה כשהוא בקרוב: (כ) לכו ונהרגהו. ל' הזמנת בני אדם. וכן לכו ונמכרנו לישמעאלים. וכן הבה

רשב"ם

אותו. נתמלאו נכליות ותרמומיות עליו כמו וארור נוכל אשר נכלו: (יט) הלזה. כל הלזה כשרואים אותו מרחוק וכן מי האיש הלזה

רש"י

בהם. ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: (יח) ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו כמו אתו עמו כלו' אליו: (כ) ונראה מה יהיו חלומותיו. א"ר יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקודש אומרת כן הם אומרים ונהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי. וא"א שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו

שפתי חכמים

שמעתי אומרים וכו' והא כל כי נתינת טעם וראיה הוא והלא מאי ראיה איכא ולכ"פ נכלי דתות איך יהרגוך: י דק"ל דאין הל' של אותו כחול"ם נופל על ויתנכלו שהוא ל' מתפעל שענייני נתמלאו נכלים ואיננו דבק למלת אותו בשלמא אי הוה כתיב ויכלו הוה שפיר ל' אותו אבל על הל' של ויתנכלו אינו נופל הל' אותו אלא אליו ועז"פ אותו כמו אתו בחיר"ק ר"ל אם הולכין אחר המסורה א"כ אז הוה קרינן אתו בחיר"ק דהא כתיב חסר וי"ו א"נ כיון שמלינו אותנו שהוא כמו אתנו א"כ אותו נמי כמו אתו ואתו היינו עמו ועמו כלומר אליו פי' התרגום של אליו עמו כדפירש"י בפ' חיי שרה א"כ הוי כאלו נאמר אליו רא"ם. ומהרש"ל פי' לפי שק"ל דאותו מיותר ולא הול"ל אלא

ויתנכלו להמיתו אלא ר"ל כמו אתו פי' עמו שגם יוסף היה כדעתו שיהרגוהו ועדיין בא להורות לך דל"ת שהוא והם היה דעתם להרוג

פירוש לתורת אלהים

אײדער יוסף האט צו זײ גנעהנט וַיִּתְנַכְּלוּ אוֹתוֹ און זײ האבן גיטראכט מַחֲשָׁבוֹת לַהֲמִיתוֹ צו טײטין אים: (יט) וַיֹּאמְרוּ האט אײנער צום אנדערן געזאגט הִנֵּה בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת הַלָּזֶה דער האר פון די חֲלוֹמוֹת בָּא ער קומט: (כ) וְעַתָּה און אצונד לְכוּ לאמר גײן אים הַרְגֶנֶן וְנַשְׁלִיכֵהוּ און לאמר אים אַרײן װארפן אין אײנע פון די גריבער וְאָמַרְנוּ און מיר װעלן זאגן אַחַיָּה רָעָה האט אים אויפגעגעסן וְנִרְאֶה און מיר װעלן זעהן מַה יִהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו װאס װעט זײן דער סוף פון זײנע חֲלוֹמוֹת. רש"י שרײבט זײא האבן געזאגט לאמר אים הַרְגֶנֶען האט דער רוח הקודש גיענטפערט וְנִרְאֶה לאמר זעהן װאס זײנע חֲלוֹמוֹת בטײטען כלומר װעמס רײד װעלען אקיום האבען מײנע צוא אײערע: (כא) וַיִּשְׁמַע האט ראובן גיהערט האט ער אים מַצִּיל געװען פון זײערע הענט וַיֹּאמֶר און ער האט געזאגט לא

ליקוטים על התורה

לַהֲמִיתוֹ, זײא האבן געטראכט זײ זאלן אים הַרְגֶנֶען אײדער ער װעט קומען צו זײ, װי אזוי? זאגט דער מדרש זײ װעלן אויף אים אנרײצין די הינט װעלן זײ אים צורײסען, איז גלײך װי אין פסוק װאלט געשטאנען וַיִּתְנַכְּלוּ אוֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ בְּטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם ופיל מאהל ברענגט רש"י סַרְסֵהוּ וְדָרְשֵׁהוּ: (כ) וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ, און װײל די צװײ ברידער שמעון און לוי איז ניט גיפעלין די עצה מען זאל אנרײצען אויף אים די הינט, אדער זײא האבן אויף אים אנגערײצט די הינט נאר די הינט האבן אים גאר ניט געטאהן, האבן זײ געזאגט אײן אנדער עצה, וְעַתָּה, איצט אז ער איז געקומען צו אונז אין די הענט, קענן מיר אים ניט לאזין ער זאל גײן צוריק אהײם, מיר מוזען אים הרגנן, נאר ניט מיט אונזערע הענט, מיר װעלן אים ארײן װארפן אין אגרוב, װי דער פסוק זאגט בְּאַחַד הַבּוֹרוֹת, אין אײנע פון די גריבער, זעהן מיר דארטן זענען גיװען פיל גריבער, געװיס מיט לײם, מיט װאסער, אדער זײער טיפע, מיט דעם ארײן װארפען אלײן װאלט ער באלד גֶעהַרְגֶת געװארן, אדער זײ האבן אים געװאלט הרגנן מיט די הענט, נאר זײ זאלען ניט זעהן װי ער װעט ליגען גֶעהַרְגֶת אויף דעם פעלד, האבן זײ געזאגט נאך דעם הרגנן װעלען מיר אים ארײן װארפן אין אגרוב, האט ראובן צו זײ גזאגט לא נַכֶּנּוּ נֶפֶשׁ, מיר װעלן דס אַלץ ניט טאהן, ניט הרגנן אים מיט די הענט, און ניט װארפען אים אין אגרוב װאס ער װעט געהרגת װערען ארײנפאלענדיג, נאר אין דעם גרוב זאלט איר אים ארײנװארפען לעבעדיג, װעט ער ניט נֶעהַרְגֶת װערין, נאר ער װעט שטארבן פון הונגער, זאגט די תורה װאס איז געװען דר מײנונג פון ראובן? ער זאל אים רעטין

ספר הישר

און האבן זיך דארט פר זאמט. און װי יעקב האט געזעהן אז זײ זאמען זיך לאנג אין שכם האט יעקב געטראכט מאמר זענן אויף געשטאנען די לײט פון שכם און האלטען מלחמה מיט מײנע קינדער. וַיִּקְרָא און יעקב האט גערופן זײן זון יוסף און זאגט צו אים דײנע ברידער װײדען די שאף ארום דער שטאט שכם. און זײ זאמן זיך זעהר לאנג גײ און זעה װאס זײ טוען און דו װעסט קומען צוריק מיר פר צײלען װאס זײ מאכען. וַיִּשְׁלָחֵהוּ און יעקב האט אװעק געשיקט זײן זון יוסף פון טאל חברון. און יוסף איז גיגאנגען אויפן פעלד שכם און האט ניט געפונען זײנע ברידער. דער װײל פערטאירט ער אין װעג. און האט גאר ניט גװאוסט װי אהין ער גײט. האט אים געפונען אײן מלאך פון גאט. זאגט צו אים דער מלאך װו גײסטו און װאס זוכסטו. זאגט יוסף צום מלאך איך

וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ׃
כב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־
דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ
לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־

מִידֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נִקְטְלִנֵּהּ נְפָשׁ׃ כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תוֹשְׁדוּן דְּמָא רְמוֹ יָתֵהּ לְגֻבָּא הָדֵין דִּי בְמַדְבְּרָא וִידָא לָא תוֹשְׁטוּן בֵּהּ בְּדִיל לְשֵׁיזָבָא יָתֵהּ מִידֵיהוֹן

רשב"ם

נא. הבה נתחכמה. וכן ראה אנכי נותן לפניכם היום: (כא) ויצילהו מידם. שלא נהרג: (כב) השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר. מקום שאין בני אדם מצויין שם וימות מאליו: למען הציל. הפסוק מעיד על ראובן

שפתי חכמים

את אדם אחר לכך אמר אליו כלו' ביוסף שהוא והם היה דעתם להרוג את יוסף עכ"ל ויש עוד גירסות אחרות: כ (מהרמ"ש) דאל"כ קשה דמלת נככו שמוסב על יוסף אין לו חיבור כלום למלת נפש שאחריו ל"פ דה"ל כאלו נכתב מכת נפש וק"ל: ל דק"ל היאך יתכן לומר שראובן עצמו אמר שישליכו אותו בבור כדי שהוא ישיב אותו אל אביו דא"כ לא היו מניחין את ראובן להצילו. ועוד דאי קאי על ראובן היל"ל למען אציל ולמה כתב למען הציל. כתב הרא"ם לא שמעתי למה הוצרך לכתוב זה כי ידוע הוא מעצמו שאין זה מדברי ראובן וכו': מ וקשה מנ"ל שבשביל כך היה רוצה להציל אותו דלמא חסיד גדול היה ולא הי' רוצה להכות נפש. וי"ל דכתיב לקמן בפרשת ויחי בברכות שבירך יעקב את בניו שבירך את יהודה שאמר מה בצע ולמה לא בירך את ראובן שהיה רוצה להצילו מכל וכל והיה בדעתו

רש"י

בטלו חלומותיו: (כא) לא נכנו נפש. מכת נפש כ זו היא מיתה: (כב) למען הציל אותו. רוח הקודש מעידה על ראובן ל שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא ויעלנו משם אמר אני בכור מ וגדול שבכולן לא יתלה

ליקוטים על התורה

פון זייערע הענט, זיי זאלן אים ניט הרגנן מיט די הענט, אונ אז ער וועט זיין גאנץ מיט אלע גלידער אין גרוב, איידער עס וועט זיין צייט ער זאל שטארבען פון הונגער וועט ער אים קענען ארויס נעמען פון גרוב אונ אים צוריק שיקען צום פאטער, די גמרא זאגט אין די גרוב וואס ראובן הט געהייסען מען זאל אריין ווארפען יוסף'ן זענען געווען שלאנגען אונ עגדעסין, דארפען מיר וויסען וועלכע טובה הט ראובן געטאהן צו יוסף, וועלען אים די ברידער ניט הרגנן וועלען אים דיא שלאנגען הרגנן, אונ דאס איז נאך ערגער, ווען די ברידר וועלן אים הרגנן וועט ער ליידן יסורים אפאר מינוטין, אונ אז די שלאנגן וועלן אים בייסין וועט ער האבן יסורים אונ שטארבן, אונ ווי אזוי זאגט די תורה אויף ראובן אז ער הט געמיינט יוסף'ן צו רעטטין, נאר דר פסוק זאגט דוד המלך האט געזאגט צום נביא גד, איך וויל בעסער פאלען אין דיא האנט פון הקב"ה נאר ניט אין די האנט פון אמענטש, דאס האט ראובן געמיינט אז ער וועט אים ארוסנעמען פון דיא ברידערס הענט, אפילו ער וועט זיין אין די גרוב מיט דיא שלאנגען, קען דאך הקב"ה מאכן די שלאנגן זאלן אים ניט בייסען, ווי די לייבען האבן ניט געביסען צו דניאל. וועט ער אים קענן רעטטין, נאך קענגען מיר זאגן די גמרא זאגט אלע חיות זענען געקומן צום שלאנג אונ האבן געזאגט צו אים מיר הרגנען אמענטש האבן מיר אפערגעניגן ... עסין פלייש, אבער אז דו בייסט אמענטש אונ דר מענטש שטארבט וועלכע הנאה האסטו פון דעם בייסין, אונ אפילו דו וועסט עסין זיין פלייש האסטו אוך קיין הנאה, ווייל אין אלץ וואס דוא עסט שפירסטו נאר אטעם פון ערד, האט דער שלאנג געענפערט וועלכע הנאה הט דר מענטש פון די לשון הרע וואס ער רעט, איך בייס נאר דעם מענטש וואס רעט לשון הרע, ראובן הט איצט געוואלט וויסן דעם אמת אויב יוסף האט טאקי גירעט לשון הרע אויף דיא ברידר אדער ניין, דריבער הט ער געוואלט מען זאל אים אריין ווארפען אין די גרוב צו די שלאנגן, אויב ער הט טאקי גערעט לשון הרע, קומט אים די שלאנגן זאלען אים בייסען, אונ אויב ער האט ניט גערעט לשון הרע וועלען זיי אים ניט בייסען:

פירוש לתורת אלהים

מיר וועלין אים ניט הרגנן: (כב) ויאמר הט ראובן צו זיי גזאגט אל תשפכו דם גיסט ניט בלוט השליכו ווארפט אים אריין אין דעם גרוב אשר במדבר וואס איז אין דר מדבר ויד אונ אהאנד זאלט איר ניט שטרעקין אויף אים ער הט גמיינט אים מציל זיין פון זייערי הענד להשיבו צו ווידר קערען אים צו זיין פאטער. רש"י שרייבט דר רוח הקודש זאגט עדות אויף ראובן א ער הט דאס נאר גזאגט כדי ער זאל אים מציל זיין אונ זאל אים פון דארטען ארויף ברענגען ער האט זיך גטראכט איך בין דר עלצטער פון אלי וועט דר פאטער די זאך ניט אן הענגען אין קיינעם נאר אין מיר:

ספר הישר

זוך מיינע ברידר פאטער ווייסטו וואו זיי ווידען. הט דער מלאך גיזאגט צו אים איך האב געזעהן דיינע ברידער. אונ איך האב געהערט פון זיי אז זייא האבען געזאגט זיי גייען נאך דותן. אונ יוסף הט געהערט די רייד פון מלאך אונ איז אוועק אונ האט זיי דארטען געפונען. אונ איידער יוסף איז געקומען צו זיינע ברידר אין דותן האבן אים די ברידער דר זעהן פון ווייטנס אונ האבען איין עצה געהאלטען מען זאל אים טייטן. אונ שמעון הט גזאגט צו זיי דא גייט דער מענטש פון די חלומות אונ אצונד לאמר גיין אונ וועלן אים הארגנין אונ אריין ווארפן אין גרוב וואס דא איז פר האנדן. אונ אוב אונזר פאטער וועט אונז פרעגן וועלין מיר אים זאגען איין חיה רעה הט אים אויף גיגעסען אונ זייא ראובן הט דר הערט די רייד וואס די ברידער האבען גרעט אויף יוסף. הט ראובן געזאגט צוא זייא איר זאלט אזו ניט טאן דען ווי אזו וועלען מיר אויף הייבן אונזערי אויגין פר אונזער פאטער יעקב נייערט ווארפט אים אריין אין דעם גרוב אונ אונזר האנד זאלען מיר ניט אוס שטרעקן צו פר גיסען זיין בלוט אונ ראובן הט דרום אזו געזאגט כדי ער זאל אים מציל זיין פון זייערי הענד אונ זאל אים אום קערען צו פאטער. אונ ווי יוסף איז געקומן צו די ברידער הט ער זיך גיזעצט פר זיי אונ די ברידר האבן אים געשלאגען צו דער ערד אונ האבען אים אפ גיצויגן דס זיידענע העמדל וואס איז גיוועזן אויף אים אונ האבן אים אריין גיווארפען אין איין גרוב. אין דעם גרוב איז ניט גיוועזן וואסער אבער

אונקלוס

לַאֲתָבוּתֵהּ לְוָת אֲבוּהִי׃
כג וַהֲוָה כַּד עַל יוֹסֵף
לְוָת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלַחוּ יָת
יוֹסֵף יָת כִּתּוּנֵהּ יָת
כִּתּוּנָא דְפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי׃
כד וְנַסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵהּ
לְגֻבָּא וְגֻבָּא רֵיקָא לֵית
בֵּהּ מַיָּא׃ כה וְאַסְחַרוּ
לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקָפוּ
עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שַׁיָּרַת
עַרְבָאֵי אָתְיָא מִגִּלְעָד
וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף

תו"א והבור רק אין חגיגה ג שבת כב:

אָבִיו׃ שלישי כג וַיְהִ֕י כַּאֲשֶׁר־בָּ֥א יוֹסֵ֖ף
אֶל־אֶחָ֑יו וַיַּפְשִׁ֤יטוּ אֶת־יוֹסֵף֙ אֶת־
כֻּתָּנְתּ֔וֹ אֶת־כְּתֹ֥נֶת הַפַּסִּ֖ים אֲשֶׁ֥ר
עָלָֽיו׃ כד וַיִּ֨קָּחֻ֔הוּ וַיַּשְׁלִ֥כוּ אֹת֖וֹ הַבֹּ֑רָה
וְהַבּ֣וֹר רֵ֔ק אֵ֥ין בּ֖וֹ מָֽיִם׃ כה וַיֵּשְׁבוּ֮
לֶאֱכָל־לֶ֒חֶם֒ וַיִּשְׂא֤וּ עֵֽינֵיהֶם֙ וַיִּרְא֔וּ
וְהִנֵּה֙ אֹרְחַ֣ת יִשְׁמְעֵאלִ֔ים בָּאָ֖ה
מִגִּלְעָ֑ד וּגְמַלֵּיהֶ֣ם נֹֽשְׂאִ֗ים נְכֹאת֙

בעל הטורים

(כג) כתנתו. ב' במס' הכא ואידך קרוע את כתנתו גבי שאול לומר שגם בכאן קרעו כתנתו מעליו למהר הדבר: (כד) ויקחהו. כתיב חסר וי"ו שלא לקחו אלא א' והוא שמעון ועכ"כ ויקח מאתם את שמעון: רק. ב' במס' הכא ואידך כי לא דבר רק הוא שלא היה הבור ריקן שהרי היו בו נחשים ועקרבים מים אין בו אבל יש בו

רשב"ם

כי להצילו נתכוין כמו שמוכיח סופו: (כג) את כתונת הפסים. י"א לא הזכירה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה. וזה אינו אלא לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי חיה רעה אכלתהו. כמו שאמר ויכירה ויאמר כתונת בני כבר הוא מזכירה כאן: (כד) אין בו מים. שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם שא"כ היו מטביעין אותו וממית ן אותו בידם והם אמרו ויד אל תשלחו בו וידינו אל תהי בו לגרום לו

רש"י

הסרחון אלא בי: (כג) את כתנתו. זה חלוק: את כתונת הפסים. הוא שהוסיף לו אביו ג יותר על אחיו (ב"ר): (כד) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים. מים אין בו אבל ם נחשים ועקרבים יש בו (ב"ר שבת כב): (כה) ארחת. כתרגומו שיירת על שם הולכי ארח: וגמליהם נושאים וגו'. למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע וגזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע: נכאה. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מ"ב כ) ויראם את כל בית נכתה מרקחת בשמיו

שפתי הכמים

לשובו אל אביו ואדרבה יהודה היה נותן עלה למכור אותו אלא נראה דראובן לא היה כוונתו לשם שמים כי אם שלא יתלו הסרחון בו כלומר אתה בכור וכו'. מהרש"ל: נ כתב מהרש"ל פי' הרא"ם שהכל א' הוא שלא היה עליו אלא כתונת א' של פסים וכן אמר הכתוב את כתנתו ואיזה זה כתונת הפסים שעליו דאין לומר שהי"ל ב' כתונת זה ע"ג זה דאין נקרא כתונת אלא זה שע"ג בשרו אבל לא נ"ל אלא שהי"ל ב' כתונת זעג"ז א' ע"ג בשרו משום הזיעה שלא יקלקל את כתונת הפסים והם הפשיטו שניהם כא' שהיו אוחזין בתחתונה והיו מפשיטין שניהם כאחד ולכך אמר אשר עליו ר"ל הכתונת הפסים אשר על האחר והטעם שהיו אוחזין בתחתונה כדי להראות לו שלא על מה שהוסיף לו אביו כתונת הפסים עשו זאת אלא בשביל דבתו רעה ובשביל חלומותיו עכ"ל: ם רפ"י דייק מדכתיב הבור רק ואי הוה בו דבר כגון עלים ואבנים אין זה נקרא רק בשלמא אי היו בו נחשים ועקרבים א"ש דכתיב רק דנחשים ועקרבים דרכן ליכנס בחורין ובסדקין והוה כאלו רק אבל מ"מ היו בו וילפינן ג"ש כת"ב הכא אשר אין בו מים ובפ' עקב כתיב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים מה אין מים דנאמר להלן מיירי שיש בו נחשים ועקרבים אף הכא מיירי שיש בו נחשים ועקרבים (מגנ"ב) ול"נ דל"ל דאין בו מים לדיוקא דעלים ואבנים היו בו דמנ"מ בזה הלא, בא להורות הא שאר דברי מזיקים היו בו ואפ"ה השליכוהו ט וק"ל וא"ל כיון דנחשים ועקרבים יש בו א"כ הצלת ראובן אינה הצלה שימיתוהו הנחשים והעקרבים י"ל שהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) והבור רק אין בו מים. פירש"י מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. פי' דרק ואין הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מא"ם אלא לרבות לומר שהיה בו שום דבר. וא"ת ומנא ליה דנחשים הוי אימא אבנים יש בו. י"ל מדכתיב רק משמע דבר שלפעמים היה מתרוקן ממנו:

פירוש לתורת אלהים

(כג) וַיְהִי אונ עֶס איז גֶוועֶן אַז יוֹסֵף איז גְקוּמֶען צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר וַיַּפְשִׁיטוּ הָאבִּין זיי אָפּ גְצוֹגֶן פוּן יוֹסֵף אֶת כֻּתָּנְתּוֹ זַיין הֶעמְדִיל אֶת ניין ניידֶען הֶעמְדֶעל אֲשֶׁר וָוס איז גֶוועֶן אוֹיף אִים. רש"י שְׁרַייבְּט כֻּתָּנְתּוֹ מֵיינְט מֶען דָם הֶעמְדֶל וָוס עֶס אִיז בַּיי דֶעם לַייבּ כְּתֹנֶת הַפַּסִּים דָם איז דָם הֶעמְדִיל וָוס זַיין פָּאטֶער הָאט אִים מוֹסִיף גִיוֶועֶן מֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער: (כד) וַיִּקָּחֻהוּ אונ זֵיי הָאבֶּן גִינוּמֶען אִים וַיַּשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אונ זֵיי הָאבֶּן אִים אַריין גִיוָוארְפֶן הַבּוֹרָה אִין גְרוּבּ וְהַבּוֹר אונ דֶער גְרוּבּ איז גֶוועֶן לֵיידִג פוּן וַואסֶער אָבֶּער נְחָשִׁים וַעֲקְרַבִּים זֶענִין גֶוועֶן אִין אִים: (כה) וַיֵּשְׁבוּ אונ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶזֶעצְט עֶסֶען בְּרוֹט וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם הָאבִּין זֵיי אוֹיף גִיהוֹבֶּן זֵייעֶרִי אוֹיגֶן וַיִּרְאוּ אונ הָאבֶּן גֶזֶעהֶן וְהִנֵּה אונ אֹרְחַת אַיין פַּרְטַיי מִיט יִשְׁמְעֵאלִים קוּמֶן פוּן גִלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם אונ זֵייעֶרֶע קֶעמְלֶן זֶענֶען גִיוֶועֶן גִילָאדֶען מִיט וַואקְס אונ מִיט זַאפְט וָואס טְרִיפְט פוּן דיא בֵּייְמֶר פוּן קְטָף אונ מִיט אוֹלוּנְט הוֹלְכִים זֵיי גֵייעֶן צוּ נִידֶערֶן אִין מִצְרַיִם. רש"י שְׁרַייבְּט

ספר הישר

שְׁלַאנְגֶען אונ עֶגְדִיסֶען אִיז גִיוֶועֶן. אונ יוֹסֵף הָט מוֹרָא גֶעהַאט אונ הָט גֶעשְׁרִיגֶן מִיט אַבִּיטֶער גִישְׁרֵיי אונ גָאט הָט פַר בָּארְגֶן דִי שְׁלַאנְגֶן אונ עֶגְדִיסֶן אִין דִי לֶעכֶער פוּן גְרוּבּ אונ זֵיי הָאבֶּען צוּ יוֹסֵף נָאר קֵיין שְׁלֶעכְץ גִיטָאן. אונ יוֹסֵף הָאט גִישְׁרִיגֶן פוּן דֶעם גְרוּבּ צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר אונ זָאגְט צוּ זֵיי וָוס הָאבּ אִיךְ אַייךְ גִיטָאן אונ פַר וָוס הָאט אִיר נִיט מוֹרָא פַאר גָאט אִיךְ בִּין דָאךְ אַייעֶר

וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה׃
כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע
כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃
כז לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ
אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא
וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ כח וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים
מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־

אונקלוס

וּקְטַף וּלְטוֹם אָזְלִין לְאַחָתָא לְמִצְרָיִם: כו וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָה מָמוֹן נִתְהֲנֵי לָנָא אֲרֵי נִקְטוֹל יָת אֲחוּנָא וּנְכַסֵּי עַל דְּמֵהּ: כז אֱתוֹ וּנְזַבְּנִנֵּהּ לַעֲרָבָאֵי וִידָנָא לָא תְהֵי בֵהּ אֲרֵי אֲחוּנָא בִסְרָנָא הוּא וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ אֲחוֹהִי: כח וַעֲבָרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי

תו"א ויאמר יהודה אל אחיו סנהדרין ו:

רשב"ם

מיתה: (כח) ויעברו אנשים מדינים. ובתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הבור לבלתי אכול על הדם וממתינים היו לישמעאלים שראו וקודם שבאו הישמעאלים עברו אנשים מדינים אחרים דרך שם וראוהו בבור ומשכוהו ומכרוהו המדינים לישמעאלים וי"ל שהאחים לא ידעו ואע"פ שכתוב אשר מכרתם אותי מצרימה י"ל שהגרמת מעשיהם סייעה במכירתו.

בעל הטורים

נחשים ועקרבים ועוד גמרינן אין בו מים דהכא ממאי דכתיב נחש שרף ועקרב ולמאון אשר אין מים: (כו) מה בלע. ב' במס' הכא ואידך מה בלע בדמי וזהו מה בלע בדמי אם אהרוג את אחי: (כח) וימשכו. ב' במס' הכא ואידך וימשכו ויעלו את ירמיהו

שפתי חכמים

לא ידעו מזה אלא שהיו סבורים שאין בו אפילו נחשים ועקרבים דאל"כ איך רצו למכור אותו כיון שראו הנס שעשה לו הקב"ה שלא הזיקו ולא המיתו אותו. רא"ם: ע אבל לא תפרשהו ל' גזילה: פ רצל"ת הא לאו היה ועוף הי' ועוד הא השליכוהו אל הבור ואין כאן דם שצריך לכסותו: צ דייק מדכתיב וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו ואי היו המדינים היאך היו רשאים למוכרו והא עדיין לא היה שלהם ועוד דאי המדינים משכו אותו מן הבור בלא ידיעת האחים ומכרו אותו א"כ מאי זה דכתיב אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי הנה והא הם לא מכרו אותו. ועוד למה לי למכתב לכו ונמכרנו לישמעאלים והא לא מכרו אותו אלא וימשכו קאי על בני יעקב והם מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים ואין להקשות מנ"ל לרש"י דישמעאלים מכרוהו למדינים דלמא מכרו אותו למדנים שהם

רש"י

ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בל' משנה ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אשטרולוזיא"ה במס' נדה (דף ח): (כו) מה בצע. מה ממון ע כתרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את פ מיתתו: (כז) וישמעו. וקבילו מני' וכל שמיעה שהיא קבלת דברי' כגון זה וכגון וישמע יעקב אל אביו נעש' ונשמע מתורגם נקבל וכל שהוא שמיעת האוזן כגון וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן ורבקה שומעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כולן מתורגם ושמעו ושמעת ושמע שמיע קדמי: (כח) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו צ לישמעאלי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) וימשכו ויעלו. מתחלה מכרוהו כשהיה בבור בעשרים כסף בלבד מפני שהוריקו פניו מפחד הנחשים ומיד וימשכו עד חצי הבור ומיד חזר לו תואר יפיו כשניצל מן הנחשים וכשראוהו אחיו יפה כבתחילה לא רצו לתתו בעשרים כסף ואמרו להחזירו לבור ונתנו להם הישמעאלים בפשרה מנעלים יותר וזה שאמר הכתוב על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים וגו'. ומיד ויעלו את יוסף מן הבור לגמרי: וימכרו את יוסף לישמעאלים. פירש"י שאחיו מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים והמדינים למצרים. ולפי זה יש לפרש הפרשה כן וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה ובתוך כך ויעברו אנשים וגו' ולפיכך הזכירם הכתוב כאן כדי שלא תתמה כשתגיע להפסוק והמדנים מכרו אותו אל מצרים מאין בא ליד המדנים ומי מכרו

ליקוטי יקרים

(כו) מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרוֹג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ, דֶער באר מים חיים שְׁרַייבְּט מִיר גֶעפִינֶען וֶוען יוּדֶען הָאבֶּען גֶעהַרְגֶעט דֶעם נָבִיא זְכַרְיָה, הָאט זַיין בְּלוּט גֶעקָאכְט בִּיז גְבוּזְרַאדָן אִיז גֶעקוּמֶען אוּנ הָט גֶעשָׁאכְטֶען טוֹיזֶענְדֶער יוּדֶען אוּנ הָט מִיט זֵייעֶר בְּלוּט בַּדֶעקְט דִי בְּלוּט פוּן זְכַרְיָה, אוּנ דִי בְּלוּט פוּן זְכַרְיָה אִיז נִיט שְׁטִיל גֶעוָוארֶען, הָאט יְהוּדָה גֶעזָאגְט אִיךְ הָאבּ מוֹרָא צוּ הַרְגֶענֶען יוֹסֵף'ן, טָאמֶער טָארִין מִיר אִים נִיט הַרְגֶענֶען, וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ, וֶועלֶען מִיר מוּזֶען מִיט אוּנְזֶער בְּלוּט בַּדֶעקִין זַיין בְּלוּט:

פירוש לתורת אלהים

פוּן וֶועסְט וֶועגֶען הָט דֶר פָּסוּק אַרוּס גְשְׁטֶעלְט וָוס זֵיי הָאבֶּען גִיטְרָאגֶען צוּ וַוייזֶען דֶעם מַתַּן שְׂכַר פוּן דִי צַדִּיקִים חָאטְשֶׁי עֶס אִיז נִיט דֶר סֶדֶר פוּן דִי עַרְבִיִּים זֵיי זָאלֶען טְרָאגֶען אַנְדֶערֶע זַאכֶען נָאר פֶּעךְ אוּנ אַנְדֶערֶע זַאכֶען וָוס הָאבֶּען אַשְׁלֶעכְטֶען רֵיחַ אוּנ צוּ יוֹסֵף הָט זִיךְ מַזְדַּמֵן גִיוֶועֶן בְּשָׂמִים וָואס הָאבֶּען אַגוּטֶען רֵיחַ: (כו) מַה וָוס פַאר אַגֶעלְט וֶועט אוּנְז אַרוּס קוּמֶען אַז מִיר וֶועלֶען הַרְגֶענֶען אוּנְזֶער בְּרוּדֶער אוּנ מִיר וֶועלֶען פַאר הוּלֶען זַיין בְּלוּט: (כז) לְכוּ לָאמֶער גֵיין וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים אוּנ לָאמֶער אִים פַאר קוֹיפֶען צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אוּנ אוּנְזֶערֶע הֶענְד זָאל נִיט זַיין אוֹיף אִים כִּי דֶען עֶר אִיז דָאךְ אוּנְזֶער בְּרוּדֶער אוּנְזֶער בְּלוּט אוּנ פְלֵייש וַיִּשְׁמְעוּ הָאבֶּען זַיינֶע בְּרִידֶער פַר נוּמֶען זַיינֶע רֵייד: (כח) וַיַּעַבְרוּ אוּנ עֶס זֶענֶען גִיפָארֶען מַאנֶען פוּן מִדְיָן סוֹחֲרִים. רש"י שְׁרַייבְּט דִיא מִדְיָנִים זֶענֶען גִיוֶועֶן אֵיין אַנְדֶערֶע פַּרְטֵייא אוּנ דֶער פָּסוּק אִיז מִיר מוֹדִיעַ אַז עֶר אִיז פַאר קוֹיפְט גִיוָוארֶען עֶטְלִיכֶע מָאל וַיִּמְשְׁכוּ הָאבֶּען זֵייא אַרוּס גִיצוֹיגֶין אוּנ הָאבֶּען אַרוֹיף

ספר הישר

בְּרוּדֶער אוּנ אַייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב אִיז אוֹיךְ מַיין פָאטֶער אוּנ וִוי אַזוֹי קֶענְט אִיר אוֹיף הֵייבֶּען אַייעֶר פָּנִים פַר אוּנְזֶער פָאטֶער יַעֲקֹב. אוּנ יוֹסֵף זָאגְט צוּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי מַיינֶע בְּרִידֶער. נֶעמְט מִיךְ אַרוּס פוּן דֶעם פִינְצְטֶערְן גְרוּבּ. אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶען נָאר אַוֶועק

יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף
לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף וַיָּבִיאוּ
אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃ כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן
אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר
וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו

תַגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִּיקוּ יָת
יוֹסֵף מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ יָת
יוֹסֵף לַעֲרָבָאֵי בְּעֶסְרִין
כְּסַף וְאַיְתִיוּ יָת יוֹסֵף
לְמִצְרָיִם׃ כט וְתָב רְאוּבֵן
לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף
בְּגֻבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃
ל וְתָב לְוָת אֲחוֹהִי וַאֲמַר

בעל הטורים

שנפרע מירמיהו מה שעשו ליוסף: בעשרים כסף. שהוסיף לו אביו משקל שני סלעים מילת ומכרוהו בכ׳ סלעים שהגיע לכל א׳ שני סלעים. ד״א דמי עבד הם ל׳ סלעים והם שמכרוהו בסתר הולרכו

רשב״ם

זה נראה לי לפי עומק דרך פשוטו של מקרא כי ויעברו אנשים מדינים משמע ע״י מקרה והם מכרוהו לישמעאלים. ואף אם באתה לומר וימכרו את יוסף לישמעאלים כי אחיו מכרוהו אם כן צריך לומר שהם ציוו למדינים סוחרים

רש״י

והישמעאלי׳ למדינים והמדינים למצרים: (כט)וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש ק את אביו

שפתי חכמים

אימה אחרת כדכתיב ואת מדן ואת מדין דא״כ למנ״מ הזכיר הכתיב ויעברו אנשים מדינים סוחרים אע״כ לענין מכירת יוסף הזכיר הכתוב שישמעאלים מכרו אותו למדינים ומדינים למדנים ומדנים לפוטיפר וק״ל נ״ל. אבל הרא״ם כתב שמדינים ומדנים א׳ הוא ולעיל גבי כתונת פסים הזכיר נמי סוחרים היינו לפי האגדה וכאן פירש לפי פשוטו שמדינים וסוחרים א׳ הם וסיים אבל קשה מפסוק ויקנהו פוטיפר וגו׳ מיד הישמעאלי׳ וי״ל אע״פ שנמכר פעמים רבות אבל עדיין לא נתנו לישמעאלים מחיר כספם שנתנו בעדו ומכח זה היה עוד ביד הישמעאלים רק ריוח יותר על כספם לא היה של ישמעאלים אלא של מדינים ומכח זה נשאר עדיין ביד הישמעאלים וק״ל. נ״ל: ק הא דדחיק רש״י לפרש כן וכן לפי ד״א עסוק היה בשקו וכו׳ דלמא הלך לו לעסקיו י״ל דאי הלך לו לדבר הרשות היאך רשאי לו לילך הא ידע שאחיו מבקשים להמית את יוסף ולמה לא ירא כשילך לו שימיתו אותו אלא צ״ל שלדבר מצוה הלך שהגיע יומו וכו׳ וק׳ א״כ מהו וישב הול״ל ויבא ל״פ ד״א לי תשובה וטעם אחרון לבד לא יתכן דא״כ הי״ל להמתין עד יום אחר בשביל יוסף ל״פ שהגיע יומו וכו׳ ולא היה

דעת זקנים מבעלי התוספות

להם והודיעך כאן שכך היה המעשה שבתוך כך שאחיו דברו ביניהם למכרו לישמעאלים עברו אנשים מדינים וימשכו אחיו את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים וכל זה ראו המדינים ואח״כ קנוהו המדינים מידם כי היו טוענין בשבילנו הוציאוהו מן הבור כדי למכרו לנו ולפיכך מכרוהו להם והם מכרוהו לפוטיפר. וא״ת למה נכתב כאן והמדנים מכרו היה לו לכתוב והמדינים. פי׳ רשב״ם בפי׳ חומש שלו מדנים ומדינים וישמעאלים אומה אחת אף כי מדן ומדין וישמעאלים אחים היו וקשיא דלעיל הביא רש״י וז״ל מדרש אגדה פסים על שם צרותיו שנמכר ארבעה פעמים. ולפי זה לא מצינו שהי׳ מכור רק שלשה פעמים. לכן נ״ל כן וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים וגו׳ והיו מדברים ביניהם לכו ונמכרנו לישמעאלים הבאים אצלנו וטרם באו הישמעאלים אליהם ויעברו אנשים מדינים סוחרים ומכרוהו אליהן בעודו בבור בעבור נעלים בספק אם חי אם מת ובעודם מושכים אותו מן הבור הישמעאלים באו אליהם וימשכו המדינים את יוסף מן הבור וימצאוהו חי וימכרו לישמעאלים וישמעאלים למדנים והמדנים למצרים הרי כאן ארבעה מכירות. והא דכתיב לקמן ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים. כך היה המעשה כי כאשר ראהו פוטיפר תמה אמר גרומני מוכר כושי ואין כושי מוכר גרומני פי׳ גרומני אדם יפה ולכן אמר ודאי אין זה עבד תנו לי ערב שלא גנבתם אותו ובאו הישמעאלים שמכרוהו להם וערבוהו ולזה כתיב מיד הישמעאלים לפי שהם ערבוהו: בעשרים כסף. וא״ת איך אדם יפה כיוסף לא נמכר כי אם במעט כזה. י״ל שנמכר בעשרים כסף לכל אחד ואחד מאחיו. ובפרקי ר׳ אליעזר פריך הכי ומשני שהוריקו פניו מאימת נחשים ועקרבים. וי״א בעשרים כסף זקוקים כסף שהרי חשבון אותיות כסף עולה ק״ם אסתרלינ״ש בזקוק שקורין מאר״ק כלומר שהם י״ג דינרין ופ׳ אסתרלינש: (כט) וישב ראובן אל הבור. פירש״י שהיה עסוק בשקו ובתעניתו על בלבול יצועי אביו. ותימא דבמס׳ מכות מסיק מי גרם לראובן שיודה יהודה וגו׳ מכלל דלא הודה ראובן עד לאחר שהודה יהודה על מעשה דתמר שהיה אחר מכירת יוסף. וי״ל דלא הודה בפרהסיא עד שהודה יהודה אבל בצנעה הזר בתשובה והיה לובש שק:

פירוש לתורת אלהים

גְבְּרַאכְט יוֹסֵף פוּן דֶעם גְרוּב וַיִּמְכְּרוּ אוּנ הָאבֶּן פַר קוֹפְט יוֹסֵף צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים פַר צְוַואנְצִיג זִילְבֶּרְנֶי מַטְבְּעוֹת אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן אִים פַר קוֹפְט צוּ דִי מִדְיָנִים אוּנ דִי מִדְיָנִים הָאבֶּן אִים פַר קוֹפְט נָאךְ מִצְרַיִם וַיָּבִיאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְבְּרַאכְט יוֹסֵף אִין מִצְרַיִם: (כט) וַיָּשָׁב אוּנ רְאוּבֵן הָט זִיךְ ווִידֶער גֶקֶערְט צוּ דֶעם גְרוּב וְהִנֵּה אֵין יוֹסֵף בַּבּוֹר יוֹסֵף אִיז נִיט אִין דֶעם גְרוּב וַיִּקְרַע הָט רְאוּבֵן צוּ רִיסֶן זַיינֶע קְלֵיידֶער. רש״י שְׁרַייבְּט רְאוּבֵן אִיז נִיט גְוֶועֶן בַּיי דֶעם פַר קוֹפֶן ווָארוּם דִי שְׁבָטִים הָאבֶּען בֶּעדִינְט צוּ יַעֲקֹב טָאג ווַייס אִין דֶעם טָאג ווָס מֶען הָט יוֹסֵף פַר קוֹפְט אִיז גְוֶועֶן דֶער טָאג פוּן רְאוּבֵן צוּ גֵיין בֶּעדִינֶען דֶעם פָאטֶער: (ל) וַיָּשָׁב הָט רְאוּבֵן ווִידֶער גִיקֶערְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גִיזָאגְט הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ דָס קִינְד יוֹסֵף אִיז

ספר הישר

גִינַאנְגֶן פוּן דָארְט זֵיי זָאלֶן נִיט הֶערֶן זַיינֶע רֵייד אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גִזֶעצְט עֶסֶן. אוּנ בְּשַׁעַת זֵיי הָאבֶּן גִיגֶעסֶן הָאבֶּען זֵיי צְווִישֶׁן זִיךְ אֵיין עֵצָה גֶעהַאלְטֶן ווָס מֶען זָאל טָאן מִיט יוֹסֵף צוּ זָאלֶן זֵיי אִים הַארְגְנִין צוּ זָאלֶן זֵיי אִים אוּמְקֶערֶען צוּם פָאטֶער אוּנ בְּשַׁעַת זֵייא הַאלְטֶן זִיךְ אֵיין עֵצָה דֶער ווַייל הָאבֶּן זֵיי אוֹיף גִיהוֹבֶּן זֵייעֶרִי אוֹגֶן אִינ הָאבֶּן דֶער זֶעהְן יִשְׁמְעֵאלִים גֵייעֶן פוּן לַאנְד גִלְעָד אוּנ גֵייעֶן צוּ מִצְרַיִם אוּנ יְהוּדָה זָאגְט צוּא דִי בְּרִידֶער ווָאס ווֶעט אוּנְז אַרוֹס קוּמֶען אַז מִיר ווֶעלֶען טֵייטֶען אוּנְזֶער בְּרוּדֶער. טָאמֶער ווֶעט גָאט פָארְשְׁטֶען פוּן אוּנְז זַיין בְּלוּט מַיין עֵצָה אִיז מִיר זָאלֶן אִים פַר קוֹפֶן צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים ווָס גֵייעֶן צוּ מִצְרַיִם ווֶעט עֶר שׁוֹין מְמֵילָא פַאר לוֹרֶן ווֶערִין אִיז דִי זַאךְ גִיפֶעלִין דִי בְּרִידֶער אוּנ הָאבֶּן גֶעטָאן אַזוֹ ווִי יְהוּדָה הָט זֵיי אֵיין עֵצָה גִיגֶעבֶּן. דֶער ווַייל הָאבֶּן דִי מִדְיָנִים גִיווָאלְט זֵייעֶר אַטְרוּנְק הָאבֶּען דִי מִדְיָנִים דֶער זֶעהְן דֶעם גְרוּב זֶענֶען זֵיי צוּ גִינַאנְגֶן צוּ דֶעם גְרוּב דֶען זֵייא הָאבֶּען גִימֵיינְט אַז דָארְטֶן אִיז פַר הַאנְדֶען ווַאסֶר זֶענִין דִי מִדְיָנִים גִעקוּמֶען צוּ דֶעם גְרוּב הָאבֶּן זֵיי דֶער הֶערְט דָס קוֹל פוּן יוֹסֵף. הָאבֶּן זֵיי דֶער זֶעהְן אַז עֶס שְׁטֵייט זֵייעֶר אֵיין שֵׁיין יוּנְגֶעל. אוּנ זֵיי הָאבֶּן יוֹסֵף׳ן אַרוֹס גִיצוֹגֶען פוּן דֶעם גְרוּב אוּנ זֶענֶען אַוֶועק גִינַאנְגֶן זֵייעֶר ווֶעג. אוּנ דִי בְּרִידֶער פוּן יוֹסֵף הָאבֶּען גִיזָאגְט צוּ דִי מִדְיָנִים ווָאס הָאט אִיר גִינוּמֶן אוּנְזֶער קְנֶעכְט אוּנ גֵייט אַוֶועק מִיט אִים גִיט אוּנְז אָפּ דֶעם

וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־
בָא׃ לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף
וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־
הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃ לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת
הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ
זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ
הוּא אִם־לֹא׃ לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת

אונקלוס

עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא
לְאָן אֲנָא אָתֵי׃ לא וּנְסִיבוּ
יָת כִּתּוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ
צְפִיר בַּר עִזֵּי וּטְבָלוּ יָת
כִּתּוּנָא בִּדְמָא׃ לב וְשַׁלַּחוּ
יָת כִּתּוּנָא דְפַסֵּי וְאַיְתִיוּ
לְוַת אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָא
אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן
הֲכִתּוּנָא דִבְרָךְ הִיא אִם
לָא׃ לג וְאִשְׁתְּמוֹדְעַהּ
וַאֲמַר כִּתּוּנָא דִבְרִי

תו"א וישחטו שעיר זבחים פח: ויטבלו את ערכין נח: הכר נא סוטה י:

רשב"ם

למושכו מן הבור ואח"כ מכרוהו לישמעאלים: (ל) אנה אני בא. למה באתי אל הבור: (לב) וישלחו. על ידי בני אדם שלא יכירו מי השולחים אלא

בעל הטורים

לזלזל בו שליש ד"א שכן ערך מבן ה' עד בן כ' עשרים סלעים: (ל) ואני אנה אני בא. שאמר לא יתלה הבכרחון אלא בי ויאמר קנאתי לבכורה שנתנה לו: (לב) הכר נא ב' במס' הכא ואידך הכר נא למי החותמת והפתילים כל' שרימה יהודה את אביו כאותו ל' נפרע ממנו:

שפתי חכמים

יכול לגמפין מהרש"ל: ר דייק מדכתיב הכא וישב ראובן אל הבור ונחמם גבי מרדכי וישב מרדכי אל שער המלך מה להלן בשק ובתענית כ"פ כאן. נ"ל דהא דעשה תשובה היינו בלנעה מ"ה לא היה בשעת מכירה דאל"כ היו דברי רש"י סותרים אהדדי דהא כפ' וזאת הברכה פי' וזאת ליהודה כיון שהודה יהודה על מעשה תמר הודה גמי ראובן על מעשה בלהה ועשה תשובה אלא מתחלה עשה בלנעה ואח"כ עשה בפרהסיא: ש דאל"כ וכי מפני שהילד איננו נפסק לו המקום ולא נשאר לו מקום לברוח שם ול"ל דר"ל אנה אני בא לבקשו א"כ ואני מיותר אלא ה"ק מאחר שהילד איננו אני צריך לברוח מפני צער

רש"י

ד"א עסוק הי' בשקו ר ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו: (ל) אנה אני בא. אנה אברח ש מצערו של אבא: (לא) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסים כתנת בד נקוד כתנת: (לג) ויאמר כתנת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) וישלחו את כתונת הפסים. פי' על ידי שליח ויביאו אז השלוחים אל אביהם ויש אומר גררוה כמו מעבור בשלח וכמו שלחיך פרדס ויביאו הן עצמן אל אביהן כדי שיהא להן אמתלא לומר טרוף טורף: הכר נא וגו'. יהודה אמרו ולכך נפרע ממנו בלשון זה על מעשה דתמר דכתיב הכר נא למי החותמת:

ליקוטי מרדכי

(לב־לג) זאת מְצָאנוּ וגו' טָרוֹף טוֹרַף וגו'. דער מדרש זאגט די בְּרִידֶר הָאבֶּן געוואָרפֶן גוֹרָל וועֶר זאָל זאָגען צו זייעֶר פָאטֶער די בְּשׂוֹרָה פוּן יוֹסֵף, איז גֶעפַאלֶן דֶר גוֹרָל אוּף יְהוּדָה, איז יְהוּדָה גֶעוועֶן דֶר אָנְזָאגֶר צוּם פָאטֶר, אַלֶע בְּרִידֶר זֶענֶן גֶעשְׁטַאנֶן לֶעבֶּן יְהוּדָה אוּנ הָאבֶּן גֶעשְׁווִיגֶען, אוּנ הָאבֶען גִיהֶערְט די רֵייד פוּן יְהוּדָה, אוּנ הָאבֶּן גִיזֶעהֶן דֶעם טְרוֹיעֶר וָואס איז גֶעקוּמֶן אוּף דֶעם פָּנִים פוּן זֵייעֶר אַלְטִין פָאטֶער אוּנ הָאבֶּן גִיזֶעהֶן זַיינֶע טְרֶערִין, אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ, אַשְׁלֶעכְטֶע חַיָּה הָט אִים אוּפְגֶעגֶעסֶן. דָאס הָאט עֶר גֶעמֵיינְט אוּף יְהוּדָה, יַעֲקֹב הָט חוֹשֵׁד גִיוֶועֶן יְהוּדָה אַז עֶר הָט גֶעהַרְגֶ'ט יוֹסֵף'ן, וַוייל יְהוּדָה איז גִיוֶועֶן דֶער מֶלֶךְ אוּף זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ יוֹסֵף הָט דֶערְצֵיילְט זַיינֶע חֲלוֹמוֹת וָוס נוייזֶען אַז עֶר וֶועט זַיין אַמֶלֶךְ, קֶען זַיין וֶועגֶן קִנְאָה ווִיא עֶס שְׁטֵייט וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו, זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים מְקַנֵּא גִיוֶועןְ הָאט עֶר אִים גֶעהַרְגֶ'ט, אוּנ יְהוּדָה איז גֶעוועֶן גֶעגְלִיכֶן צוּ אַחַיָּה, ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גוּר אַרְיֵה יְהוּדָה, יְהוּדָה איז ווִי אַלֵייבּ, ווָארוּם קֶען דֶען זַיין טָרוֹף טוֹרַף יוֹסֵף, אַז יוֹסֵף איז צוּרִיסֶען גֶעוואָרֶן פוּן אַחַיָּה? ווִיא וָואלְט נִיט גֶעבְּלִיבֶּן לִיגֶן אוּף דֶר עֶרְד אַשְׁטִיקֶעל בֵּיינְדֶל פוּן יוֹסֵף? נָאר זָאגֶן הָט עֶר דָס נִיט גֶעוואָלְט, נָאר עֶר הָט גֶעזָאגְט צְוֵויי מָאהְל דֶעם וָוארְט טָרוֹף, טָרוֹף טֹרַף, ווִיא עֶס איז גֶעוועֶן, דוּרְךְ יְהוּדָה, אָדֶער דוּרְךְ אַחַיָּה, אָבֶער יוֹסֵף איז נִיט דָא:

פירוש לתורת אלהים

גִיט דָא וַאֲנִי אוּנ אִיךְ אָנָה וְוּא אַהִין וֶועל אִיךְ קוּמֶן ווּא אַהִין וֶועל אִיךְ אַנְטְלוֹפֶן פוּן דֶעם צַעַר פוּן מַיין פָאטֶר: (לא) וַיִּקְחוּ הָאבֶּן זֵיי גִינוּמֶן דָם הֶעמְדֶל פוּן יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ אוּנ הָאבֶען גִישָׁאכְטֶען אַצִיקֶעלֶע פוּן צִיגֶן וַיִּטְבְּלוּ אוּנ הָאבֶּן אַיין גִיטוּנְקְט דָם הֶעמְדֶל אִין דֶעם בְּלוּט אוּנ דְרוּם הָאבִּין זֵיי גִינוּמֶען בְּלוּט פוּן אַצִיג ווָארוּם עֶס איז גְלַייךְ צוּא דֶעם בְּלוּט פוּן אַמֶענְטְשׁ: (לב) וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִישִׁיקְט אָדֶר צוּ שְׁטָאכֶען דָאס זַיידֶען הֶעמְדֶל וַיָּבִיאוּ אוּנ הָאבֶען גִיבְּרַאכְט צוּ זֵייעֶר פָאטֶר וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבֶּן גִיזָאגְט דָם הֶעמְדֶל הָאבֶּן מִיר גְפוּנֶן הַכֶּר נָא דֶר קָאן הַכְּתֹנֶת אוּב עֶס איז דָם הֶעמְדֶעל פוּן דַיין זוּהְן אִם לֹא אוּנ אוּב נִיט: (לג) וַיַּכִּירָהּ אוּנ יַעֲקֹב הָט דָם דֶער קֶענְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גִיזָאגְט דָם הֶעמְדֶל איז פוּן מַיין זוּהְן

ספר הישר

קֶנֶעכְט. הָאבֶּן זֵיי גִיעֶנְפֶרְט עֶס קָאן נִיט זַיין עֶר זָאל זַיין אַייעֶר קְנֶעכְט ווָארוּם עֶר איז שֶׁענֶער פוּן אַייךְ עֶר מוּז זַיין אַייעֶר הַאר אוּנ אַצוּנְד זָאגֶען מִיר צוּ אַייךְ אַז מִיר הָערֶען נִיט אַייעֶרֶע רֵייד דֶען מִיר הָאבֶּן גִיפוּנֶען דָם יוּנְגֶעל אִין אַיין גְרוּבּ אִין דֶער מִדְבָּר אוּנ הָאבֶּן אָרוּם גִינוּמֶן זֵייעֶרֶע שְׁוֶוערְדִין אוּנ הָאבֶּן גֶעוואָלְט מִיט זֵיי מִלְחָמָה הַאלְטֶן. אוּנ שִׁמְעוֹן איז אוּף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט אַיךְ אָרוּם גֶענוּמֶן זַיין שְׁוֶוערְד אוּנ הָאט נִיגֶעהְנְט צוּ די מְדָנִים אוּנ הָט אַיין גְרוֹיסֶן גִישְׁרֵיי גִיטָאן אַז דִי עֶרְד הָט גִיצִיטֶערְט אוּנ דִיא מְדָנִים הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר דֶר שְׁרָאקֶן אוּנ זֶענֶען גֶעפַאלֶען צוּ דֶער עֶרד. אוּנ דִי מְדָנִים הָאבֶּן גִיגֶעהְנְט צוּ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף בַּיים

חֵיוְתָא בִישְׁתָא אֲכַלְתֵּהּ
מִקְטַל קְטִיל יוֹסֵף׃
לד וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי
וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵהּ
וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵהּ יוֹמִין
סַגִּיאִין׃ לה וְקָמוּ כָּל
בְּנוֹהִי וְכָל בְּנָתֵהּ
לְנַחֲמוּתֵהּ וְסָרֵיב לְקַבָּלָא

בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף
יוֹסֵף׃ לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם
שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים
רַבִּים׃ לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו
לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־

רשב"ם

שיאמרו זאת מצאנו: (לה) כי ארד. לא אנחם אלא ארד אל בני אבל שאולה: ויבך אותו אביו. כלומר זמן מרובה. ולפי שהוא מיותר דרשו חכמים אביו

רש"י

בני. ת היא זו: חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש (ב"ר) סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר א ולמה לא גלה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה ב עמהם (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו: (לד) ימים רבים. כ"ב שנה ג משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצרים הרי כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב ד כבוד אב ואם (מגילה טז) כ' שנה שהיה בבית לבן וב' שנה בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסכות וששה חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי עשרים שנה בביתך לי הן עלי הן וסופי ללקות כנגדן: (לה) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ה ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. (ב"ר) אין אדם מקבל תנחומין

שפתי חכמים

אבא ואנה אברח: ת והרי ה"א מקרא קצר כי בוודאי היא זו אין לו מובן: א דאל"כ לא הו"ל למכתב אלא טרוף טורף יוסף וע"ק מנא ידע שחיה רעה טרפתהו דלמא לסטים הרגוהו: ב בודאי לא היה מוכרח לכך אלא בעצמו הי' מסכים עמהם מפני כמה דברים חדא כדי שיתקיים כי גר יהיה זרעך דאי היה יודע יעקב לא הורד למצרים כי היה פודה את יוסף בכל ממון שבעולם. ועוד דאי היה יודע יעקב היה מקלל אותם למחות את שמם ואז יכלה זרעו של ישראל והקב"ה רצה שיפרו וירבו ולכ"פ בסמוך והקב"ה לא היה רוצה לגלות לו משמע שלא הי' מוכרח לכך ואם רצה היה מגלה אלא שהקב"ה הסכים עמהם כדי שיתקיים הגזירה של ועבדום וענו אותם. ועי"ל כדפירש"י בסמוך ימים רבים כ"ב שנה כו' וקשה מנ"מ אם כ"ב שנה או יותר הוא א"ו דקשה לרש"י למה לא הגיד לו הקב"ה ליעקב ולמה היה מצערו כ"ב שנה אלא משום זה היה עושה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם שאם הגיד לו הקב"ה היה יעקב מתפלל והיה מבטל מה שנגזר עליו שיהיה בצער כ"ב שנה והקב"ה רצה לשלם לו על שביטל כיבוד אב ואם לכך הסכים עמהם בחרם כדי שלא יהיו רשאים לגלות דחרם הוא כמו שבועה וכשהקב"ה נשבע אין התפלה מבטלת כדפירש"י בפ' חקת לכן לא תביאו בשבועה וכו' נשבע בקפילה כדי שלא ירבו בתפלה על כך ה"נ החרם הוא כמו שבועה לכך הסכים עמהם: ג [נח"י] כתב מהרי"ק שורש ל"ז דהוצרך הרב להביא זה אע"פ שאינו קרוב לפשוטו כדי ליתן טעם למה הסכים הקב"ה עם החרם ולא גילה ליעקב לפי שנגזר על יעקב להצטער כ"ב שנה ע"כ: ד וא"ת למה נענש על כך והא יצחק ורבקה ציוו לו לילך לשם וליקח

הגה [קנ"מ] ותי' רבינו בחיי בפ' תולדות שי"ל כי דעתם היה שיקח לאה ויחזור מיד אבל הוא נתן עיניו ברחל מחמת יופיה ואמר אעבדך ז' שנים ברחל וא"כ כל הזמן ששהה היה ברצונו: ה ר"ל כל א' נשא התאומה שנולדה עם אחיו והיתה אחותו מן האב ולא מן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לה) וכל בנותיו. ר' יהודה אומר תאומות נולדו עם השבטים ונשאום. ר' נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו כי דרך אדם לקרא לכלתו בתו. וקשיא דבת איש כנעני מתרגמינן בת גבר תגרא דאיך אפשר אברהם צוה לאליעזר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני ויצחק צוה ליעקב לא תקח אשה מבנות כנען וילך יהודה וישא כנענית אלא מהו בת איש כנעני גבר תגרא. וי"ל דההיא אליבא דר' יהודה דאמר תאומות נולדו עם השבטים וגו' וכן נראה מדכתיב ושאול בן הכנענית מכלל שהאחרות לא היו כנעניות. אבל אליבא דר' נחמיה לא נצטרך לתרגם בת איש כנעני גבר תגרא אלא כנעני

פירוש לתורת אלהים

חַיָּה רָעָה אַבֵּייזֶע חַיָּה הָאט אִים אוֹיף גִיגֶעסֶען טָרוֹף עֶר אִיז וָוארֶען פַּאר צוּקְט יוֹסֵף: (לד) וַיִּקְרַע אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ רִיסֶען זַיינֶע קְלֵיידֶער וַיָּשֶׂם אוּנ הָאט גִיטָאן אַזַאק אִיבֶּר זַיינֶע לֶענְדֶען וַיִּתְאַבֵּל אוּנ הָאט גִיטְרוֹיעֶרְט אוֹיף זַיין זוּהְן יָמִים רַבִּים פִיל טֶעג: (לה) וַיָּקוּמוּ אוּנ זֵיי זֶענִין אוֹיף גִישְׁטַאנֶען אַלֶע זַיינֶע זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶער צוּ טְרֵייסְטֶען אִים וַיְמָאֵן הָאט עֶר זִיךְ נִיט גִיוָואלְט לָאזֶען טְרֵייסְטֶען וָוארוּם אַמֶענְטְשׁ אִיז נִיט מְקַבֵּל תַּנְחוּמִין אוֹיף אַזֶעלְכֶען וָוס עֶר לֶעבְּט אוּנ מֶען מֵיינְט עֶר אִיז גְשְׁטָארְבֶּען דֶען אוֹיף אַמֵת אִיז נִגְזַר גִיוָוארֶען עֶס זָאל פַאר גֶעסֶען וֶוערֶען פוּן דֶעם הַארְצֶען אָבֶּער נִיט אוֹיף אַלֶעבֶּעדִיגֶען מֶענְטְשׁ

ספר הישר

פַאְרְכְט אוּנ זָאגֶן מִיט וַוייכֶע רֵייד צוּ וָוס בַּאדַארְפְט אִיר הָאבֶּען אַזוֹ אַיין קְנֶעכְט עֶר זָאל אִין אַייךְ ווִידֶער שְׁפֶּענִיגֶען פַּר קוֹיפְט אִים בֶּיסֶער צוּ אוּנְז אוּנ מִיר וֶועלֶען אַייךְ גֶעבֶּן וִויא פִיל אִיר וִוילְט אוּנ נָאט הָט דָס אַזוֹ גִיטָאן אַז דִי מִדְיָנִים זָאלֶן חֵשֶׁק הָאבֶּען אִים צוּ קוֹיפֶען כְּדֵי דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זָאלֶן נִיט טֵייטֶען זַייעֶר בְּרוּדֶער. אוּנ דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן בַּאלְד יוֹסֵף פַּר קוֹיפְט פַר צְוַאנְצִיג שְׁטִיק זִילְבֶּער אוּנ זַייעֶר בְּרוּדֶר רְאוּבֵן אִיז נִיט גִיוֶוען מִיט זֵיי אִין דָער זֶעלְבֶּער צַייט. אוּנ דִיא מִדְיָנִים הָאבֶּען גֶענוּמֶען יוֹסֵף'ן אוּנ זֶענֶען אַוֶועק גִיגַאנְגֶען מִיט אִים. אוּנ אוֹיפֶן וֶועג הָאבֶּן זִיךְ דִי מִדְיָנִים בֶּעזוּנֶען וָוס זֵיי הָאבֶּען גִיטָאן ווייא הָאבֶּען גִיקוֹיפְט אַיין יוּנְגֶל פוּן דִי עִבְרִים פָּאמֶר אִיז עֶר נִגְנֶבֶת. אוּנ אַז מֶען וֶועט גִיפִינֶען דָס יוּנְגֶל בַּייא אוּנְז וֶועלֶען מִיר גִיטֵייט וֶוערֶן אִיבֶּר אִים. אוּנ דֶר וַוייל זֶענֶען דִי יִשְׁמְעֵאלִים גִיקוּמֶען אַקֶעגִין דִי מִדְיָנִים הָאבֶּען דִי מִדְיָנִים גֶעזָאגְט אֵיינֶר צוּם אַנְדֶערִין לָאמֶר פַּר קוֹיפֶען דָס יוּנְגֶל צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים אוּנ מִיר וֶועלֶען אָפּ נֶעמֶען דָס גֶעלְד וָוס מִיר הָאבֶּען גִיגֶעבֶּען צוּא דִי עִבְרִים. הָאבֶּן דִי מִדְיָנִים פַּר קוֹיפְט יוֹסֵף צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים פַאר צְוַואנְצִיג שְׁטִיק זִילְבֶּער. אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן גִינוּמֶן יוֹסֵף'ן אוּנ הָאבֶּן אִים אַרוֹיף גִיזֶעצְט אוֹיף אַיין קֶעמִיל אוּנ זֶענֶען גִיגַאנְגֶען צוּ מִצְרַיִם. אוּנ ווִי יוֹסֵף הָט דֶר הֶערְט אַז דִי יִשְׁמְעֵאלִים גֵייעֶן צוּ מִצְרַיִם, הָט יוֹסֵף אָן גֶעהוֹיבֶּן צוּ וַויינֶען אוּנ צוּ שְׁרַייעֶן אוּנ הָאט

אֵרֵ֧ד אֶל־בְּנִ֛י אָבֵ֖ל שְׁאֹ֑לָה וַיֵּ֥בְךְּ אֹת֖וֹ אָבִֽיו׃ לו וְהַמְּדָנִ֕ים מָכְר֥וּ אֹת֖וֹ אֶל־מִצְרָ֑יִם לְפֽוֹטִיפַר֙ סְרִ֣יס פַּרְעֹ֔ה שַׂ֖ר הַטַּבָּחִֽים׃ פ רביעי לח א וַֽיְהִי֙ בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא וַיֵּ֥רֶד יְהוּדָ֖ה מֵאֵ֣ת אֶחָ֑יו וַיֵּ֛ט

אונקלוס

תַנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֵחוֹת לְוַת (עַל) בְּרִי כַּד אֲבִילָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵהּ אֲבוּהִי׃ לו וּמְדִינָאֵי זַבִּינוּ יָתֵהּ לְמִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָא׃ א וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וּנְחַת יְהוּדָה מִלְּוַת אֲחוּהִי

תו"א ויהי בעת סוטה י. סנהדרין קב:

רשב"ם

יצחק אף כי היה יודע שלא נהרג: (לו) והמדנים מכרו אותו. אל (מדיני) מצרים מדן ומדין וישמעאלים אחים היו ומדן וישמעאלים אחד הם לפי הפשט לכך הוא אומר כי מדנים (מדינים) מכרוהו וישמעאלים הורידוהו

רש"י

על החי וסבור שמת ו שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד אל בני. ז כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על (ש"ב כא) אל שאול ואל בית הדמים (ש"א ד) אל הלקח ארון האלהים ואל (מות) חמיה ואישה: אבל שאולה. כפשוטו לשון קבר הוא באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי ח ומדרשו גיהנם סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות א' מבני בחיי מובטח אני ט שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל י שהיה יודע שהוא חי: (לו) הטבחים. שוחטי בהמות כ המלך: (א) ויהי בעת

שפתי חכמים

האם דלבני את אחותו מן האב לא הוי ערוה: ו שמעתי להקשות וכי יעקב לא היה יודע שאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת וא"כ למה היה מתאבל על יוסף הא היה יודע שהוא חי וי"ל דהא שאחז"ל דאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת דבר זה לא למדו אלא מיעקב כיון דגזירה היא שהמת נשכח מן הלב ומקבלין תנחומין עליו. ויעקב לא קבל ש"מ דאין מקבלין תנחומין על החי וכו' ואה"נ דיעקב לא ידע זה ומהרש"ל תי' כשאדם מצער את עצמו אינו יודע שהוא מצער עצמו יותר מדאי שהוא סבור שכל הצער הזה אינו נחשב לכלום: ז פי' בעבור בני שלא ילדק לפרשו אצל או לו כמו ואבימלך הלך אליו מגרר וכמו ויאמר אליו אני ה': ח פי' שאבלותי זאת תתקיים בי עד שאקבר ולא שאהיה אבל בקבר כי אין שם לא אבילות ולא שמחה: ט כי שאולה הוא א' מז' שמות שיש לגיהנם. [ג"א] הטעם הוא כי דין האדם בגיהנם י"ב חודש ואם כל בניו קיימים שהם כנגד י"ב חדשי השנה שהוא דין האדם בגיהנם אז אין הגיהנם שולט בו: י דקי"ל דלא הי"ל לכתוב אלא ייבך אותו כמו שכתוב לעיל כל בניו וכל בנותיו לנחמו. וע"ק למה נאמר ויבך ולא נאמר ויתאבל כמ"ש לעיל ויתאבל על בנו ועז"פ זה יצחק וגבי יצחק לא יתכן לכתוב ויתאבל דהוא לא היה מתאבל דיודע היה שיוסף חי וא"ל מנא ידע זה וצמא י"ל שהקב"ה גילה לו שלא יצער את עצמו לפי שלא החרימו רק שלא לגלות ליעקב: כ דאם הזמין לו נושאי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ממש. מיהו קשיא אליבא דר' יהודה מדאמרינן קיים א"א אפילו ערובי תבשילין גם מצות יבום היו מקיימין כדכתיב בא אל אשת אחיך ויבם אותה וא"כ האיך השבטים נשאו אחיותיהם וגם יעקב היאך נשא שתי אחיות בחייהן. וי"ל כי מאחר שלא נצטוו על התורה אע"פ שידועה ברוח הקדש מה שהיו רוצין היו מקיימין ומה שהיו רוצין היו מניחין. והא דאמרינן בערבי פסחים שבסעודה של צדיקים לעתיד לבא נותנים כוס של ברכה לברך ליעקב והוא אומר לא אברך מפני שנשאתי שתי אחיות בחייהן אלמא דשלא כהוגן עשה. א"ל דמ"מ הואיל ועתידה תורה לאסור איכא קצת עונש בדבר ואפ"ה נשאן אע"ג דאיכא קצת עונש לפי שלא היה רוצה אלא מן הצדקניות ולא מצא בדור צדקניות כמותן וגם אחת מהן לא היתה יכולה להוליד לבדה כל השנים עשר שבטים: ויבך אותו אביו. פירש"י יצחק היה בוכה מצרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל כי היה יודע שהוא חי ולא רצה לגלות ליעקב מפני כבוד השכינה כדפרי' לעיל לענין מי שהחרים ושתפו להקב"ה עמהן שלא לגלות הדבר ואע"פ שכתוב מגיד דבריו ליעקב לא הגיד מפני החרם וכשירדו למצרים ומצאוהו חי אז התירו החרם ושרתה עליו שכינה כדכתיב ותחי רוח יעקב אביהם. מכלל דעד השתא לא שרתה עליו שכינה: (א) וירד יהודה. דרשו רז"ל הורידוהו מגדולתו מפני המכירה.

פירוש לתורת אלהים

וַיֹּאמֶר און ער האט גיזאגט איך וועל נידערן דורך מיין זוהן אבל מיט טרויעריקייט שְׁאֹלָה אין גרוב איך וועל מיך ניט טרייסטן וויא לאנג איך וועל לעבן. און דער מדרש שרייבט שְׁאֹלָה מיינט מען דאס גיהנם ווארום דער סימן איז איבר גיענטפערט גוואורן ביי מיר פון הקב"ה אז עס וועט ניט שטארבן איינער פון מיינע קינדר ביי מיין לעבען בין איך בטוח אז איך וועל ניט זעהן דם גיהנם און היינט איז מיין זוהן יוסף גישטארבן וועל איך זעהן דאס גיהנם וַיֵּבְךְּ און זיין פאטר האט אים באוויינט: (לו) וְהַמְּדָנִים און די מדינים האבן אים פאר קופט נאך מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר צו פוטיפר סְרִיס פַּרְעֹה דער עלצטער בדינער פון פרעה שַׂר הַטַּבָּחִים דער עלצטער שעכט מייסטער פון דעם מלך: (א) וַיְהִי און עס איז גוועזן אין דר זעלביגר צייט וַיֵּרֶד יְהוּדָה האט יהודה גנידרט פון זיינע ברידר וַיֵּט און האט גינייגט ביז אמאן פון עדולמי וּשְׁמוֹ

משלים על התורה

(א) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וגו'. דער מדרש שרייבט רבי שמואל בר נחמן האט געזאגט דיא שבטים זענען געוועזן באשעפטיגט צוא פארקויפען יוסף'ן, יוסף איז געוועזן באשעפטיגט מיט זיינע צרות, ראובן מיט זיין צער, יעקב מיט זיין צער, יהודה איז גוועזן בשעפטיגט צו נעמן א ווייב, הקב"ה איז גוועזן בשעפטיגט

ספר הישר

גיזאגט פאטר פאטער. דער ווייל איז גישלאגן איינער פון דיא ישמעאלים און האט יוסף'ן גישלאגן אויף דר באק האט יוסף נאך מער אן געהויבן צו וויינען און יוסף איז גבעבעט מיד געווארן אופן וועג און האט נאר נים געקענט גיין מחמת דאס ביטרונג וואס עס האט אים גיטראפן. אלע ישמעאלים האבן אים געשלאגן און גיפייניגט און האבן אים גישראקן כדי ער זאל אויף הערן צו וויינען. און גאט האט גיזעהן דאס פיין און מידיקייט פון יוסף האט גאט אן גישיקט איף די ישמעאלים איין פינצטערניש און איין שרעקניש און וועלכע האנד פון די ישמעאלים האט געשלאגן יוסף'ן איז דיא האנד פר דארט גיווארן. און די ישמעאלים האבן גיזאגט איינער צום אנדרין וואס איז דיא זאך וואס גאט האט צו אונז געטאן אויף

אונקלוס

וּסְטָא עַד גַּבְרָא עֲדֻלָּמָאָה וּשְׁמֵהּ חִירָה׃ ב וַחֲזָא תַמָּן יְהוּדָה בַּת גְּבַר תַּגָּרָא וּשְׁמֵהּ שׁוּעַ וְנַסְבַהּ וְעַל לְוָתַהּ׃ ג וְעַדִּיאַת וִילִידַת בָּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ עֵר׃ ד וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בָּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אוֹנָן׃ ה וְאוֹסִיפַת עוֹד וִילִידַת בָּר וּקְרַת

עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃ ב וַיַּרְא־
שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ
שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ ג וַתַּהַר
וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃
ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ אוֹנָן׃ ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן

תו"א ויהא שם פסחים ג׃

רשב"ם

שסה כי שניהם אחד הם לפי הפשט׃ (ב) כנעני. כתרגומו תגרא. כמו כנעניה נכבדי ארץ. כנען בידו מאוני מרמה. כי מבנות כנען היו נזהרים׃

רש"י

ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך׃ ויט. מאת אחיו׃ עד איש עדלמי. נשתתף עמו׃ (ב) כנעני. ל׳ תגרא (ב"ר)׃ (ה) והיה בכזיב. (פסחים ג) (ב"ר) שם המקום ואומר אני ע"ש שפסקה מלדת נקרא כזיב ל׳ (ירמיה יח) היו תהיה לי כמו אכזב (ישעיה נח)

שפתי חכמים

לרי ולוט שלא יוזק מריח רע של זפת וכו׳ כ"ש שלא יביא אותו לידי הירג נפשות שהוא מאוס יותר. והתרגום ס"ל אע"פ דסיה ממונה על ההורגים מחוייבי מיתה הוא עלמו לא הרגם׃ ל וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא כנעני ממש. וי"ל דזה אינו דהא מלינו שאברהם לא היה רולה להשיא ליצחק כנענית וכן יצחק היה מלוה ליעקב שיפא נוהר בהם ובודאי היו בניו ג"כ נזהרין בזה. וא"ת והא לעיל פרש"י ר׳

דעת זקנים מבעלי התוספות

והקשה ר׳ אברהם בעז"ל כי לא תמצא מן המכירה עד שירדו למצרים כ"א כ"ב שנה שהרי יוסף במכירתו היה בן י"ז שנה ובן ל׳ היה בעמדו לפני פרעה הרי מן המכירה עד כאן י"ג שנים וז׳ דשובע וב׳ דרעב הרי כ"ב שנת ובאותו שנה ירדו למצרים ומשנשא אותה יהודה בת איש כנעני עד שירדו למצרים תמצא יותר שהרי חשוב שנה ללידת ער ושנה ללידת אונן [ושנה ללידת שלה] הרי ג׳ שנים וכתיב כי ראתה כי גדל שלה משמע שהיה בן י"ג שנה הרי ט"ז שנה ללידת פרץ הרי י"ז ואפי׳ כי נאמר שלא היה פרץ כ"א בן ז׳ שנים כשהוליד חצרון ושנה מלידת חמול שהוא היה מיורדי מצרים הרי מ"ם תמצא כ"ה שנים אלמא האי וירד קודם מכירה הוא. וי"ל דהאי כי גדל שלה לענין ביאה איתמר כי כבר היה בן ט׳ שנים. וכדתנן במס׳ נדרים בן תשעה ויום אחד שבא

פירוש לתורת אלהים

אונ זיין נאמען איז גיוועזן חִירָה. רש"י שרייבט ווי קומט די פרשה מפסיק זיין צווישן די פרשה פון יוסף צו ווייזען אז די ברידער האבען אים אראפ גנידרט פון זיין גדולה אז זייא האבען געזעהן די צרות פון זייער פאטער דיא ברידער האבען אזוי גיזאגט צוא אים דוא האסט גיזאגט מיר זאלען אים פאר קופען וואלסטו גזאגט מיר זאלען אים ווידער קערען וואלטען מיר דיך צוא גיהערט׃ (ב) וַיַּרְא הט דארטין יְהוּדָה געזעהן אטאכטער פון אסוחר וּשְׁמוֹ אונ זיין נאמען איז געווען שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ הט ער זיא גנומען וַיָּבֹא אֵלֶיהָ אונ איז צו איר גקומען׃ (ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן אונ זיא איז ווארען מעוברת אונ הט גיבארן אזוהן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ הט ער גרופן זיין נאמן ער׃ (ד) וַתַּהַר עוֹד אונ זיא איז ווארען נאך אמאל מעוברת וַתֵּלֶד בֵּן אונ הט גיבארן אזוהן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן הט זיא גרופן זיין נאמען אונן׃ (ה) וַתּוֹסֶף עוֹד

ספר הישר

דעם וועג. אונ די ישמעאלים האבן גאר ניט פר שטאנען אז דס איז אלץ איבר יוסף אונ די ישמעאלים זענען ווייטער גיגאנגען אונ זענען געקומען אויפן וועג פון אפרת וואס דארט איז רחל די מוטער פון יוסף בגראבן אונ ווי יוסף איז געקומען צום קבר פון זיין מוטר רחל איז ער גיפאלן אויפן קבר אונ הט זייער געוויינט אונ האט געשריגען אונ זאגט מיין מוטער מיין מוטער וואס דוא האסט מיך גיבארין אצונד שטיי אוף אונ זעה אז דיין זון יוסף איז פר קופט געווארן פר איין קנעכט. מיין מוטר מיין מוטר גיי אונ זעה ביי מיין פאטער איז דס הארץ פיל מיט שמערצן אונ זייא אים מנחם אונ הט גירעט געשריגען אונ געוויינט. אונ נאך דעם איז יוסף איין געשוויגען געווארן הט יוסף געהערט איין קול פון דעם קבר מיט גיוויין אונ זאגט מיין זון יוסף מיין זון יוסף איך האב געהערט דיין קול אונ דיין געשרייא. אונ האב גיזעהן דיינע טרערין אונ איך ווייס פון דיינע צרות אונ עס טוט מיר וועהר

משלים על התורה

צו בעשאפען די ליכטיקייט פון מלך המשיח, וואס וועט איצט ארויסקומען פון יהודה'ס חתונה, יהודה זאל זיך צוזאמען טרעפין מיט תמר, אונ פון זייערע קינדער זאל געבארן ווערן דער מלך המשיח, די שאלה איז נאר אז יהודה איז ווערט גיוועזן ביי הקב"ה פון אים זאל געבארן ווערן דר מלך המשיח, פר וואס הט ניט הקב"ה צוזאמען געפארט יהודה מיט תמר, מיט אריכטיגע חתונה, פאר וואס הט דס געדארפט זיין מיט ניט אשיינעם ארדענונג, ווי יהודה אליין הט געזאגט צו זיין פריינד חירה טאמר וועלען מיר פארשעמט ווערן, נאר דער ענין איז למשל אמלך איז שטארק קראנק געווארן, אלע דאקטורים האבן געזוכט מיטלען אים צו היילין, אונ האבן ניט געפונען, איין מאהל איז געווען אפארזאמלונג פון פיל דאקטורים, האבן זיי געפונען אמעדיצין אמין סם, נאר זיי האבן מורא געהאט צו געבען דעם מלך דעם סם, ווייל זיין לעבען

וועט זיין אין סכנה, אוב דר אפטייקר וועט קענן טרעפען ריכטיג די וואג ווייא פיל סם אריין צו טאהן אין דעם מעדיצין, וועט גוט זיין אונ דער מלך וועט געזונד ווערען, טאמער וועט ער אבר נים טרעפין ריכטיג דיא וואג נאר עס וועט זיין עפעס מער וועט דר מלך שטארבן, דריבר האבען די דאקטורים געקלערט וועגען אנדערע מעדיצינען אונ דעם

וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב
בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃ ו וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה
לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃ ז וַיְהִי עֵר
בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ
יְהוָה׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־
אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע

אונקלוס

יָת שְׁמֵהּ שֵׁלָה וַהֲוָה
בִכְזִיב כַּד יְלִידַת יָתֵהּ׃
ו וּנְסִיב יְהוּדָה אִתְּתָא
לְעֵר בּוּכְרֵהּ וּשְׁמַהּ
תָּמָר׃ ז וַהֲוָה עֵר בּוּכְרָא
דִיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ
וְאַמִיתֵהּ יְיָ׃ ח וַאֲמַר
יְהוּדָה לְאוֹנָן עוּל לְוַת
אִתַּת אָחוּךְ וְיַבֵּם יָתַהּ
וַאֲקִים זַרְעָא לְאָחוּךְ׃

רשב"ם (ה) והיה בכזיב. יהודה ושם נולד לו בן:

שפתי חכמים

נחמיה אמר כנעניות היו ס"מ שהיו נישאין כנעניות. וי"ל דלעיל מיירי כגון אומה אחרת שבא על כנענית דאותה בת אינה כנענית דהולכין אחר האב אבל כאן א"א לפרש כן דהא כתיב איש כנעני משמע שהאיש היה כנעני וק"ל: מ בשלמא מה שהי' אונן משחית

רש"י

אשר לא יכזבו מימיו דאל"כ מה בא להודיענו ובב"ר ראיתי ותקרא שמו שלה וגו' פסקת: (ז) רע בעיני ה'. כרעתו של אונן משחית זרעו שנאמר באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער מיתתו של אונן ולמה היה ער משחית זרעו מ כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה: (ח) והקם זרע. הבן יקרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

על יבמתו קנאה. ואמרינן בסנהדרין שהיו הראשונים מולידים בני ז' שנים: (ה) ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב וגו'. פי' על כן קראה שמו שלה על שפסקה מלדת כי לשון שלה ולשון כזיב אחד שהרי כתוב אחד אומר אל תכזב בשפחתך וכתוב אחר אל תשלה בי וכזיב לשון הפסקה הוא כמו וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. ומפי מורי ז"ל שמעתי כי כך היה מנהגם הוא היה קורא שם לבנו ראשון והיא קוראה שם לבנו שני. וא"כ מן הדין היה לו ליהודה לקרוא שם לשלישי. והיא קראה לו שם כדכתיב ותקרא לכך הוצרך לומר שהיה יהודה בכזיב בלדת אותו ולא היה באותו מעמד לקרוא לו שם וכזיב שם מקום:

פירוש לתורת אלהים

אונ זיא האט נָאךְ גֶמֶערְט וַתֵּלֶד בֵּן אונ הָאט גִיבָּארֶן אזוהֶן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה הָט זיא גֶרוּפֶן זַיין נָאמֶן שֵׁלָה וְהָיָה אונ זיא אִיז גֶוֶועְן בִכְזִיב אִין דֶער שְׁטָאט כְּזִיב אָדֶער בְּכְזִיב אִיז לָשׁוֹן אויף הֶערוּנְג כְּלוֹמֶר זיא הָאט שׁוֹין אויף גִיהֶערְט צוּא הָאבֶּען קִינְדֶער בְּלִדְתָּהּ אוֹתוֹ אַז זיא הָט אִים גִיבָּארֶן׃ (ו) וַיִּקַּח הָאט יְהוּדָה גִינוּמֶן אַוַוייבּ צוּ זַיין בְּכוֹר עֵר וּשְׁמָהּ תָּמָר אונ אִיר נָאמֶן אִיז גִיוֶועְן תָּמָר׃ (ז) וַיְהִי אונ עֵר דֶר בְּכוֹר פוּן יְהוּדָה אִיז גִיוֶועְן בֵּייז אִין גָאטְס אוֹגֶן וַיְמִיתֵהוּ יְיָ הָט אִים גָאט גְטֵייט׃ (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן הָט יְהוּדָה גְזָאגְט צוּ אוֹנָן בֹּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיךָ קוּם צוּ דַיין בְּרוּדֶערְס וַוייבּ וְיַבֵּם אוֹתָהּ אונ זַיי זיא מְיַבֵּם וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ אונ זָאלְסְט גִיבֶּערִין אַקִינְד צוּ דַיין בְּרוּדֶערְס נָאמֶן דֶר זוּהְן וָוּם דוּ וֶועסְט מִיט אִיר הָאבֶּן וֶועט גִירוּפֶען

משלים על התורה

סֶעדִיצִין מִיט דֶעם סַם הָאבֶּן זַיי נִיט גֶעוָואלְט גֶעבְּן ווייל זַיי הָאבֶּן נִיט גֶעוָואלְט בְּרֵיינְגֶן אִין סַכָּנָה דֶם לֶעבֶּן פוּן מֶלֶךְ, בַּיי דֶעם מֶלֶךְ אִיז גֶעוֶוען אַקְנֶעכְט וָוס עֶר הָט אִין הָארְץ פַיינְט גֶעהַאט דֶעם מֶלֶךְ, אונ עֶר הָט גֶעוָואלְט דֶער מֶלֶךְ זָאל שְׁטַארְבֶּן, ווִי עֶר הָאט גִיהֶערְט דִיא דָאקְטוֹרִים הָאבֶּען גֶערֶעט פוּן דֶעם סַם וָוס קֶען גֶעשְׁווִינְד הַרְגֶען דֶעם מֶלֶךְ, אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען אִין אַפְּטֵייק אונ הָט גֶעקוֹיפְט דֶעם סַם, בַּיי נַאכְט הָט דֶר מֶלֶךְ גֶעוָואלְט אַטְרוּנְק וַואסֶר, הָט דֶר קְנֶעכְט גֶעשְׁווִינְד אַרֵיינְגִיטָאן דֶעם סַם אִין דִי וַואסֶר, דֶר מֶלֶךְ הָט אוֹסְגֶעטְרוּנְקֶן דִי גְלָאז וַואסֶער אונ אִיז אַיינְגֶעשְׁלָאפֶן בִּיז טָאג. עֶר הָט זִיךְ אוֹפְגֶעוֶועקְט אונ הָט גֶעשְׁפִּירְט בַּיי זִיךְ עֶר אִיז גֶעזִינְד, דִי דָאקְטוֹרִים זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּם מֶלֶךְ, דֶרְצֵיילְט זַיי דֶר מֶלֶךְ עֶר הָט בַּיי נַאכְט אוֹיסְגֶעטְרוּנְקֶן אַגְלָאז וַואסֶר אונ אִיז בַּאלְד אַיינְגֶעשְׁלָאפֶען בִּיז טָאג אונ אִיצְט אִיז עֶר גֶעזִינְד, מֶען הָאט גִיפְרֶעגְט דֶעם מֶלֶךְ וֶועלְכֶער קְנֶעכְט הָט אִים גִיגֶעבֶּן דִי גְלָאז וַואסֶר, אונ וְוא אִיז דִיא גְלָאז, דִי דָאקְטוֹרִים הָאבֶּען דֶערְקֶענְט אַז אִין דִיא גְלָאז וַואסֶר אִיז גֶעוֶוען דֶר סַם, מֶען הָט גֶערוּפֶען דֶעם קְנֶעכְט דֶר מֶלֶךְ הָט אוֹף אִים גֶעבֶּאטֶן עֶר זָאל בַּאלְד זָאגֶען וָואס עֶר הָט אַרַיין גֶעטָאן אִין דִי גְלָאז וַואסֶר, עֶר הָאט מוֹדֶה גִיוֶוען אַז עֶר הָט אַרַיין גֶעטָאן אִין דִי וַואסֶער דֶעם סַם וָואס דִיא דָאקְטוֹרִים הָאבּען גִזָאגְט, נָאר עֶר הָאט נִיט וִוילֶענְדִיג גֶעטְרָאפֶן דִי וָואג, דִי שׁוֹפְטִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט ווייל דֶער קְנֶעכְט הָט אִין אֱמֶת גֶעמֵיינְט צוּ הַרְגֶען דֶעם מֶלֶךְ, בַּארְף מֶען אִים הַרְגֶען, דֶר מֶלֶךְ הָאט גֶעזָאגְט הַרְגֶען קֶען מֶען אִים

ספר הישר

בַּאנְק אוֹף דִיר. אונ אַצוּנְד מֵיין זוּן הָאף אַלֶע צַייט צוּא גָאט אונ בֶּעט צוּ אִים אונ הָאבּ פַּאר קֵיינֶעם קֵיין מוֹרָא דֶען גָאט אִיז מִיט דִיר. וַיֹּאמְרוּ אונ אֵיינֶער הָט גֶעזָאגְט צוּם אַנְדֶרִין פַר וָואס הָט גָאט נִיטָאן אַזֶעלְכֶס צוּ אוּנְז וָוס הָאבֶּן מִיר דֶען גִיזִינְדִיגְט אוּנ וָואס הָאבֶּען מִיר דֶען פֶערְשׁוּלְדִיגְט אַז עֶס זָאל אוּנְז זַיין אַזוֹי אַיין צָרָה. אונ אַיינֶער פוּן זַיי הָאט גִיעֶנְטְפֶערְט אונ גִיזָאגְט טָאמֶר אִיז דִיא זִינְד פוּן וֶועגֶען דֶעם אָרוּמֶען קְנֶעכְט דְרוּם טְרֶעפְט זִיךְ אוּנְז אַזֶעלְכֶס דֶעם טָאג. אונ אַצוּנְד וֶועלֶען מִיר אִיבֶּער בֶּעטִין דֶעם קְנֶעכְט עֶר זָאל אוּנְז מוֹחֵל זַיין וָוס מִיר הָאבֶּן אִים גִיטָאן וֶועלֶען מִיר ווִיסֶען צוּ אִיז דָאס אִיבֶּר אִים אונ אוֹיב נִיט אונ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן אַזוֹי גֶעטָאן אונ הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף זַיי אוּנְז מוֹחֵל וָואס מִיר הָאבֶּען גֶעזִינְדִיגְט צוּא דַיין גָאט אונ קֶעגֶען דִיר אונ אַצוּנְד יוֹסֵף טוּא בֶּעטִין פַר אוּנְז גָאט עֶר זָאל אָפּ טָאן פוּן אוּנְז דִי צָרָה. אונ יוֹסֵף הָט גֶעטָאן אַזוֹי ווִי דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן צוּ אִים גִיזָאגְט. גָאט הָט צוּ גֶעהֶערְט צוּ יוֹסֵף אונ הָט אָפּ גֶעטָאן דִי צָרָה פוּן דִי יִשְׁמְעֵאלִים אונ דִי קֶעמֶלֶען זֶענֶען אוֹף גֶעשְׁטַאנֶען פוּן דֶער עֶרְד אונ הָאבֶּן שׁוֹין אָן גִיהוֹבֶּען גֵיין אונ דֶער שְׁטוּרֶם ווִינְט הָט אוֹף גֶעהֶערְט. זֶענִין דִיא יִשְׁמְעֵאלִים מִיט יוֹסֵף'ן אַוֶועק גִינַאנְגֶען צוּא

לְאָחִיךָ׃ ט וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹּא לוֹ יִהְיֶה
הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו
וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע
לְאָחִיו׃ י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר
עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־
אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר
פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר

ט וִידַע אוֹנָן אֲרֵי לָא עַל
שְׁמֵהּ מִתְקְרֵי זַרְעָא וַהֲוָה
כַּד עָלֵיל לְוַת אִתַּת
אֲחוּהִי וּמְחַבֵּל אָרְחֵהּ
עַל אַרְעָא בְּדִיל דְּלָא
לְקַיָּמָא זַרְעָא לַאֲחוּהִי׃
י וּבְאֵישׁ קֳדָם יְיָ דִּי עֲבַד
וְאָמִית אַף יָתֵהּ׃ יא וַאֲמַר
יְהוּדָה לְתָמָר כַּלְּתֵהּ
תִּיבִי אַרְמְלָא בֵּית אֲבִיךְ
עַד דְּיִרְבֵּא שֵׁלָה בְּרִי אֲרֵי
אֲמַר דִּלְמָא יְמוּת אַף
הוּא כְּאַחוֹהִי וַאֲזַלַת תָּמָר

תו"א והיה אם בא יבמות לד: וירע בעיני ה' נדה יג: וימת גם אותו יבמות שם:

רשב"ם

(ט) כי לא לו יהיה הזרע: ומקפידים היו בכך. נתן זרע. חטף קמץ. שכל תיבת מלאפו"ם שטעמה באות אחרונה ותיבה שסמוכה לה טעמה באות ראשונה הרי הם במקף והמלאפו"ם נהפך לחטף קמץ וכן ארך אפים וגדל חסר. ואם שלש אלה לא יעשה לה. אבל את שלש הערים מלאפו"ם הוא: (י) גם אותו. דרשו חכמים כי בעון כזה מת על שהיה משחית זרעו שלא תתעבר ותכחיש יופיה:

רש"י

נ ע"ש המת: (ט) ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה מבחוץ (ב"ר): (יא) כי אמר וגו'. כלומר דוחה היה אותה בקש ם שלא היה בדעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא זו שימותו אנשיה (יבמות לד):

שפתי חכמים

כמו שמפרש הפסוק הטעם דהבן נקרא ע"ש אחיו המת וזה לא היה רולה לעשות: נ [נח"י] הארי' שם לסתור דברי הרמב"ן והרא"ם ע"ש. וה"פ הבן יהא נקרא על שם המת כאלו המת הוא אביו וז"ש הקם זרע לאחיך וגא שם לאחיך דלא שמא גרים ע"ש: ם דק"ל דהפסוק סותר עלמו דמתחלה כתיב עד יגדל שלה בני משמע שהיה בדעתו ליתנה לשלה ואח"כ כתיב כי אמר פן ימות וגו' משמע שלא רלה ליתנה לו ועוד הא' כי מאי נתינת טעם הוא. אבל מעלה שמאחר שהוחזקה לקטלנית איך אפשר שיתננה לו אחר שיגדל ועו"פ דוחה

פירוש לתורת אלהים

ווערן אויף דעם נאמען פון דעם מת: (ט) וַיֵּדַע אונ אונן הט גוואוסט כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע אז ניט אויף זיין נאמען וועט גרופן ווערן די קינדער וְהָיָה אונ עס איז גיוועזן אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו אז ער איז גקומען צו זיין ברודערס ווייב וְשִׁחֵת אונ ער הט פר דארבן די זרע צו דער ערד לְבִלְתִּי פון וועגן ניט נְתָן צו געבן א קינד צו זיין ברודער: (י) וַיֵּרַע עס איז שלעכט גוועזן אין גאטס אויגן וואס ער הט גטאן וַיָּמֶת הט ער אים אויך גטייט: (יא) וַיֹּאמֶר הט יְהוּדָה גיזאגט צו זיין שנור שְׁבִי זיץ איין אַלְמָנָה אין דעם הויז פון דיין פאטער עַד יִגְדַּל ביז מיין זוהן שֵׁלָה וועט גרוס ווערן. רש"י שרייבט ער הט זיא נאר מַדְחֶה גוועזן דען זיין דעה איז ניט גוועזן ער זאל זיא געבן צו שֵׁלָה פר אנווייב כִּי אָמַר ווארום ער האט גטראכט טאמער וועט ער אויך שטארבן ווי זיינע ברידער ווארום ווייל ביא איר זענען צווייא מאנען גשטארבן וַתֵּלֶךְ אונ תָּמָר איז

ספר הישר

מִצְרַיִם. וַיֹּאמְרוּ אונ דיא יִשְׁמְעֵאלִים האבין גיזאגט איינער צום אנדערן אצונד ווייסן מיר די צָרָה איז גוועזן איבר יוסף'ן אצונד בדארפן מיר איין עֵצָה האלטן וואס מיר זאלן טאן מיט יוסף'ן הם איינר גיזאגט פר וואר יוסף הט צו אונז גיזאגט מיר זאלן אים אום קערען צו זיין פאטער. איז מיין עֵצָה מיר זאלען גיין מיט אים צו זיין פאטער אונ זיין פאטער וועט אונז אום קערין אונזער געלד הם איינר געזאגט דיין עֵצָה איז גוט נאר מיר קענען דם ניט טאן דען עס איז זייער ווייט אום צוא קערען זיך צוא זיין פאטער. הט ווייטער איינר גיענפרט אונ הט גיזאגט די עֵצָה איז איין גוטע עֵצָה נייערט לאמר פרייער גיין צו מִצְרַיִם וועלען מיר אים קענען פר קופן איז גוט. אונ אוב ניט וועלין מיר אים אפ פירן צום פאטער איז די זאך זיי זעהר גיפעלין אונ זענען גיגאנגען אין מִצְרַיִם. אונ די קינדר פון יַעֲקֹב נאך דעם אז זייא האבען

משלים על התורה

ניט, ווייל ער הט דאך גערעטעט דעם מֶלֶךְ פון טוט, מען דארף אים געבן אבעלוינונג אויך, נאר מיט אזו א ארדענונג ווי ער הט געטאן, אין קעניגליכען הויף זאל ער ניט מער זיין, ער זאל אנועקגעשיקט ווערן אין אדארף, דארט זאל ער וואהנען אין אקליין שטיבעלע, אונ מען זאל אים דארטן געבן פון מֶלֶךְ אלץ וואס ער דארף, וועט דר קענעכט האבן זיין פַּרְנָסָה צום לעבן אזו ווי ער הט מיר געגעבען דאס לעבן, אונ אזו ווי ער הט מיך געוואלט אנועק ברענגען פון דער וועלט אונ פון דעם קעניגליכען הויף. זאל ער אנועקגעבערענגט ווערן פון קעניגליכען הויף. דם זעלביגע איז געוועזן ביא יְהוּדָה, יְהוּדָה האט געוואלט יוסף זאל פארקופט ווערן אין מִצְרַיִם ער זאל דארט בלייבן א אייביגר קנעכט, דס איז אשענדליכע זאך פאר יְהוּדָה. צו פארקופען אברודער פר אקנעכט. ער הט אבער ניט ווילענדיג געטראפען דעם ארט וואהין אים צו פארקויפן וואס ער איז דארט געוואורן אמֶלֶךְ, הט אים הקב"ה אויך אזו בצאהלט, דער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וואס דארף פון אים געבארען ווערן זאל קומען דורך אשענדליכע זאך, זיין מיינונג איז געוועזן גיט שיין, צו מְזַנֶּה זיין מיט תָּמָר, נאר ארויסגעקומען איז גוט, קינדר וואס זענען גיוועזן צדיקים:

וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃ יב וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים
וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם
יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה
רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃ יג וַיֻּגַּד
לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה
תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ יד וַתָּסַר בִּגְדֵי
אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף
וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר
עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל

אונקלוס

וִיתִיבַת בֵּית אֲבוּהָא׃
יב וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וּמִיתַת
בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּדָה
וְאִתְנַחֵם יְהוּדָה וּסְלֵיק
עַל גּוֹזְזֵי עָנֵהּ הוּא וְחִירָה
רַחֲמֵהּ עֲדֻלָּמָאָה לְתִמְנָת׃
יג וְאִתְחַוָּא לְתָמָר לְמֵימָר
הָא חֲמוּיִךְ סָלֵיק לְתִמְנָת
לְמִיגַז עָנֵהּ׃ יד וְאַעֲדִיאַת
לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ מִנַּהּ
וְאִתְכַּסִּיאַת בְּעִיפָא
וְאִתְקַנַּת וִיתִיבַת
בְּפָרָשׁוּת עֵינַיִן דִּי עַל
אֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חֲזָת

תו"א ותמת בת סוטה יג: ותשב בפתח שם ספר הזהר פ' אחרי מות ופ' ויקהל:

רשב"ם

(יד) ותכס. דאשה: בצעיף. שאין זה דרך אלמנות: ותתעלף. כסתה פניה שלא יכירנה יהודה: בפתח עינים. בשער של פרשת דרכים שהכל עוברים ונראים

בעל הטורים

(יד) בפתח עינים אשר. ס"ת רמ"ח כמנין אברהם שאמרה יהי רצון שאזקק לזרע אברהם: כי גדל. ג' במס' הכא ואידך עד כי גדל מאוד. כי גדל הכתב מאד. בשביל שראתה כי גדל שלה גדל הכתב שלה ובזכות זה יצא ממנה מלכות בית דוד שהיה הולך וגדל עד כי גדל מאד:

שפתי חכמים

היה אותה בקש ר"ל מ"ש עד כי יגדל שלה בני דוחה היה אותה שלא היה בדעתו להשיאו לה ומ"ש כי אמר פן ימות הוא נתינת טעם ע"ז למה לא היה בדעתו וכו' ומפרש כי אמר פן ימות וכו': ע ואע"ג דלעיל כתיב ויעל ופרש"י דויעל דבוק עם תמנתה א"כ למה לא פי' זה לעיל י"ל דלמא ויעל קאי על גוזזי צאנו כלו' עלה להר מקום שהיו שם הרועים לעמוד על גוזזי צאנו וק"ל: פ מדכתיב בסמוך כי כסתה פניה דמשמע שכבר הוזכר זה למעלה: צ לפי ששני דרכים מתפשטות זה לכאן וזה לכאן צריך לפתוח עינים להתבונן באיזה דרך ילך והיינו פתח עינים פתיחת עינים: ק פי' בקבר של אברהם אבינו

רש"י

(יב) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו: (יג) עולה תמנתה. ובשמשון הוא אומר (שופטים יד) וירד שמשון וגו' תמנתה ע בשפוע ההר היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף. כסתה פניה פ שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתיחת עינים בפרשת דרכים צ שעל דרך תמנתה (סוטה י) ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו ק שכל עינים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) בפתח עינים. שנתנה פתח לדבריה כדאיתא במס' סוטה שאמרה יתומה אני פנויה אני פי' כשנשאתי לבניו ואתי כלתו:

פירוש לתורת אלהים

גגאנגען וַתֵּשֶׁב אונ איז גיזעסין אין דעם הויז פון איר פאטער: (יב) וַיִּרְבּוּ אונ עס הט זיך גמערט די טעג וַתָּמָת איז גשטארבען די טאכטער פון שוע דם ווייב פון יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה איז יהודה וואָרין גיטרייסט וַיַּעַל אונ ער איז אויף גגאנגען עַל גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ ער זאל שטיין ביי דעם שערונג פון זיינע שאף הוּא ער מיט זיין חבר חִירָה הָעֲדוּלָּמִי תִּמְנָתָה צו תמנת: (יג) וַיֻּגַּד אונ עס איז גזאגט גוואָרען צו תָמָר לֵאמֹר צו זאגען הִנֵּה חָמִיךְ דיין שווער גייט אויף צו תמנת לָגוֹז צו שערען זייני שאף: (יד) וַתָּסַר הט זיא אפ גטאן אירע אַלְמָנָה קליידער וַתְּכַס אונ זיא הט זיך צו גדעקט מיט איין שלייער וַתִּתְעַלָּף אונ זיא הט זיך ארום גהילט דם פנים מען זאל זיא ניט דר קענען וַתֵּשֶׁב אונ זיא הט זיך גזעצט וואו די וועגין צו שיידען זיך על דֶּרֶךְ ביי דעם וועג פון תמנת כִּי רָאֲתָה וואָרום זיא הט גזעהן שֵׁלָה איז שון גרוס גוואָרען וְהִיא אונ זיא ווערט ניט

ספר הישר

פר קופט יוסף'ן צו די מדינים האט זיא דם הארץ זייער ווייא גיטאן אונ האבען געהאט דרויף גרוס חרטה אונ זיי זענען גגאנגען זוכען די מדינים האבען זיי ניט גיקענט זיי געפונען. אונ ראובן זאגט צו זיינע ברידער איך בין געקומען צום גרוב אונ האב גיזוכט אונזער ברודער יוסף איז ער דארטען ניט גיוועזען. אונ וואס פר איין תירוץ וועלין מיר זאגן צו אונזער פאטער דען ער וועט פון קיינעם ניט זוכען אים נאר פון מיר. האבען אים די ברידער גיזאגט אזו אונ אזו האבען מיר גיטאן צו אים אונ היינט האבען מיר דרויף חרטה אונ מיר זוכען אים אונ מיר קענען ניט געפונען אונ היינט האלטען מיר איין עצה וואס פר איין תירוץ מיר זאלען זאגען צו אונזער פאטער. הט ראובן געזאגט פר וואס הט איר דס געטאן איר וועט מאכען גידרין אונזער אלטען פאטער אין גרוב אריין. איר הט ניט רעכט געטאן. אונ ראובן הט זיך גיזעצט לעבין זיי אונ דר נאך זענען זיי אלע אויף געשטאנען אונ האבען גישווארען עס זאל ניט געזאגט ווערען די זאך צום פאטער אונ אלע האבען געזאגט ווער עס וועט זאגען די זאך צו אונזער פאטער אדער צו איין אנדרין מענטש אזו וועלין מיר אים אום ברענגין אונ נאך דעם האבען זיי איין עצה געהאלטען וואס זיי זאלען ענטפרין צום פאטער הט יששכר געזאגט צו זייא איך וועל אייך איין עצה געבין דרויף. איר זאלט נעמען דאס המדל אונ מען זאל דאס צו רייסען אונ מען זאל שעכטין איין ציקעלי מען זאל דם שיקן צו אונזער פאטער אונ אז ער וועט זעהן דם המדעל וועט ער זאגען איין בייזע חיה האט אים אויף גיגעסען איז דיא עצה פון יששכר וואול גיפעלין ביא זייא אונ האבען גיאיילט אונ גענומען דם המדל אונ האבען עס צו ריסען

אונ

שֵׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃
טו וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי
כִסְּתָה פָּנֶיהָ׃ טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־
הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ
כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר
מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי׃ יז וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן

אונקלוס

אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא לָא
אִתְיְהִיבַת לֵהּ לְאִנְתּוּ׃
טו וַחֲזָאַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבַהּ
כְּנָפְקַת בְּרָא אֲרֵי כַסִּיאַת
אַפָּהָא׃ טז וּסְטָא לְוָתַהּ
לְאָרְחָא וַאֲמַר הָבִי כְעַן
אֵיעוֹל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא
יְדַע אֲרֵי כַלְּתֵהּ הִיא
וַאֲמֶרֶת מַה תִּתֵּן לִי אֲרֵי
תֵיעוֹל לְוָתִי׃ יז וַאֲמַר
אֲנָא אֲשַׁלַּח גַּדְיָא בַר עִזֵּי
תו"א ויראה יהודה מגילה י סוטה י׃

בעל הטורים

(טו) ויחשבה. ג' במס' עמ"ש בפ' לך לך: לזונה. ב' במס' ויחשבה לזונה איכה היתה לזונה מה תמר בבזיון ולבסוף בכבוד אף ירושלים סופה בכבוד כדכתיב ולכבוד אהיה בתוכה וזהו זאת קומתך דמתה

רשב"ם

לעינים דרך שם. והמפרש שם עיר טועה. שהרי כתוב לפנינו היא בעינים ואלו היה שם עיר היה לו לומר בעינים הבי"ת חט"ף (שו"א) שלא מצינו שיאמר בבית אל ביריחו בירושלים (בקמץ): (טו) כי כסתה פניה. עכשיו לפי

רש"י

מלפות לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה שהיתה מתאוה ר להעמיד ממנו בנים: (טו) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת ש בפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה ת לפיכך לא חשדה: (טז) ויט אליה אל הדרך. מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה ובל' לע"ז דסטורני"ר (אבלענקען): הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הבה לשון הזמנה הוא חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון

שפתי חכמים

והתפללה שיזדמן לה איש מזרע אברהם כדי להעמיד בנים ממנו והוא מאמר רז"ל בפ"ק דסוטה: ר שהרי אח"כ חזרה ולבשה בגדי אלמנותה ואם בשביל זנות היתה עושה לא היתה חוזרת וליבשת בגדי אלמנותה. מהרש"ל: ש דק"ל מה נתינת טעם לזה וכי בשביל שכסתה פניה תהיה זונה אדרבה לנועה היא כיון שכסתה את פניה ל"פ לפי שיושבת וכו' ואח"כ אמר כי כסתה פניה ומפני זה לא הכירה שאלו הכירה לא היה חשבה לזונה וא"ת יהודה איך בא על הזונה הא האבות וכניהם קיימו וקבלו עליהם התורה וא"כ היאך עבר על לאו דלא תהי' קדשה. והרא"ם תי' אפשר שקדשה בכסף או בשטר והגדי הוא לפיוס בעלמא. א"נ י"ל דקידש אותה בביאה ולשם קידושין בא עליה והא דאמר בגמ' חליף עלי מאן דמקדש בביאה היינו בעדים אבל בינו לבינה מותר והכא לאו עדים היו אלא רעהו שהוא כנפשו או שלא בפניו היה וז"ש

הכתוב הבה נא ופירש"י הכיני עצמך ודעתך כט' להתקדש לי בביאה א"כ ס"ל דלאו לא תהיה קדשה בישראל וישראלית נאמר דכותית אינה אסורה אלא מדרבנן: ת [דכ"ט] דאל"כ הוה ליה להכירה בשעת הדבור ובשעת התשמיש כי ודאי לאחר כן גלתה פניה לכך אמר ומ"ר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויחשבה לזונה. וכי מה איכפת ליה אלא בקש לילך לו נשאה עיניה למרום ואמרה רבון העולמים וכי לא אני אצא להוציא חכם מגופו של צדיק זה מיד שלח לו הקב"ה מיכאל והחזירו כתיב הכא ויט אליה וכתיב ותט לפני מה התם על ידי מלאך הכא נמי על ידי מלאך׃

פירוש לתורת אלהים

גְעֶבְּן צוּ אִים פַר אַוַוייבּ דְרוּם הָט זִיא זִיךְ מַפְקִיר גְוֶועְן צוּ יְהוּדָה וָוארוּם זִיא הָט גְלוּסְט צוּ הָאבְּן קִינְדֶר פוּן אִים׃ (טו) וַיִּרְאֶהָ הָט יְהוּדָה זִיא גְזֶעהְן הָט עֶר זִיא גְרֶעכִינְט פַר אֵיין זוֹנָה כִּי דֶען זִיא הָט צוּ גְדֶעקְט אִיר פָּנִים הָט עֶר נִיט גְקָאנְט דֶר קֶענֶען זִיא׃ (טז) וַיֵּט הָט עֶר גְנֵייגְט צוּ אִיר צוּ דֶעם וֶועג וְוא זִיא אִיז גְזֶעסֶן וַיֹּאמֶר הָבָה בְּרֵייט דִיךְ אָן צוּ דֶר זַאךְ אָבוֹא אִיךְ וֶועל קוּמֶן צוּ דִיר כִּי לֹא יָדַע דֶען עֶר הָט נִיט גְוואוּסְט אַז זִיא אִיז זַיין שְׁנוּר וַתֹּאמֶר הָאט זִיא גְזָאגְט וָוס וֶועסְטוּ מִיר גֶעבְּן אַז דוּ וֶועסְט קוּמֶן צוּ מִיר׃ (יז) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אִיךְ וֶועל דִיר שִׁיקֶען אֵיין צִיקֶעלֶע פוּן דִי שָׁאף וַתֹּאמֶר אִם אוֹב דוּ וֶועסְט מִיר

ספר הישר

אוּנ הָאבֶּען גֶעשָׁאכְטֶען אֵיין צִיקְלִי אוּנ הָאבֶּען אַיין גֶעטוּנְקְט דָס הֶעמְדִיל אִין דֶעם בְּלוּט אוּנ הָאבֶּען עֶס בַּשְׁמִיט מִיט עֶרְד. וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן דָס הֶעמְדִיל אַוֶועק גֶעשִׁיקְט צוּם פָאטֶר דוּרְךְ נַפְתָּלִי אוּנ הָאבֶּן אִים גֶעזָאגְט עֶר זָאל אַזוֹ זָאגֶען צוּם פָאטֶר. אוּנ ווִיא יַעֲקֹב הָאט דֶער זֶעהְן דָאס הֶעמְדִיל הָאט עֶר גֶעזָאגְט דָאס אִיז בְּוַודַאי דָס הֶעמְדֶעל פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעפַאלֶן אוֹיפֶן פָּנִים צוּ דֶער עֶרְד אוּנ הָט גֶעשְׁרִיגֶן אוּנ הָט גֶעוֵויינְט אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעאַיילְט אוּנ הָט גֶעשִׁיקְט אֵיין קְנֶעכְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער זֵיי זָאלֶן אַהֵיים קוּמֶן אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען אַהֵיים גֶעקוּמֶען הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ זֵיי זָאגְט מִיר פַר וָוס הָט אִיר מִיר גִיבְּרַאכְט פְּלוּצְלוּנְג אַזוֹ אֵיין שְׁלֶעכְטֶע בְּשׂוּרָה דֶעם טָאג. אוּנ דִי קִינְדֶער הָאבֶּען אִים גֶיעֶנְפֶרְט אוּנ זָאגֶען צוּ אִים מִיר הָאבֶּען הַיינְט אֵיין גֶעזָאמִילְט דִי שָׁאף הָאבֶּן מִיר גֶעפוּנֶן אוֹיפֶן וֶועג דָס הֶעמְדֶל פוּל מִיט בְּלוּט הָאבֶּן מִיר גֶעשִׁיקְט צוּ דִיר דוּ זָאלְסְט דָס דֶר קֶענֶען

אוּב עֶס אִיז פוּן דַיין זוּן אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט אוּם גִיהֶערְט דִי רֵייד הָאט עֶר אָן גֶעהוֹבֶּען שְׁרַייעֶן מִיט אֵיין גְרוֹס קוֹל אוּנ זָאגְט אוֹי דָס הֶעמְדֶעל אִיז פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף אֵיין שְׁלֶעכְטֶע חַיָּה הָט אִים אוֹיף גִיגֶעסֶען אוּנ מַיין זוּן יוֹסֵף אִיז פַאר צִיקְט גֶעוָוארֶען דֶען אִיךְ הָאבּ אִים גֶעשִׁיקְט צוּ אַייךְ עֶר זָאל זֶעהְן דָס פְּרִיד פוּן אַייךְ אוּנ פוּן דִי שָׁאף עֶר זָאל מִיר בְּרֶענְגֶען אֵיין עֶנְטְפֶר דְרוֹף. מַיין זוּן יוֹסֵף מַיין זוּן יוֹסֵף קוּם אוּנ צֵייל אִיבֶּער דִי טְרֶערִין וָוס רִינֶען פוּן מַיינֶע אוֹגֶן אוּנ בְּרֶענְג זֵיי אוֹיף פַר גָאט עֶר זָאל אָפּ קֶערֶען דֶעם צָארֶען פוּן מִיר מַיין זוּן יוֹסֵף דֶר יָוֶעק דִיךְ אוּנ זֶעה דֶעם צַעַר וָואס אִיךְ הָאבּ דֶער פַאר וָואס אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט מְגַדֵּל גִיוֶועזְן. אוּנ עֶס זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אַלֶע קִינְדֶער אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט אוּנ הָאבֶּען אִים אַרוּם גֶערִינְגֶילְט אוּנ טְרֵייסְטֶען אִים הָט יַעֲקֹב נִיט גֶעוָואלְט פַר נֶעמֶען קֵיין שוּם טְרֵייסְט. אוּנ ווִי דָס הוֹיז גֶעזִינְד פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן דֶר זֶעהְן אַז יַעֲקֹב ווִיל נִיט מְקַבֵּל זַיין קֵיין

וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ׃
יח וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָּךְ
וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר
בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ׃
יט וַתָּקׇם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ
וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ׃ כ וַיִּשְׁלַח
יְהוּדָה אֶת־גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ
הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד
הָאִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ׃ כא וַיִּשְׁאַל אֶת־
אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה
הִוא בָעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־

אונקלוס

מִן עָנָא וַאֲמַרַת אִם תִּתֵּן
מַשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח׃
יח וַאֲמַר מָה מַשְׁכּוֹנָא
דִּי אֶתֵּן לָךְ וַאֲמַרַת
עִזְקְתָךְ וְשׁוֹשִׁיפָךְ וְחוּטְרָךְ
דִּי בִידָךְ וִיהַב לַהּ וְעַל
לְוָתַהּ וְעַדִּיאַת לֵהּ׃
יט וְקָמַת וַאֲזָלַת וְאַעְדִּיאַת
עֵיפַהּ מִנַּהּ וּלְבִישַׁת
לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ׃
כ וְשַׁדַּר יְהוּדָה יָת גַּדְיָא
בַּר עִזֵּי בְּיַד רַחֲמֵהּ
עֲדֻלָּמָאָה לְמִסַּב
מַשְׁכּוֹנָא מִידָא דְּאִתְּתָא
וְלָא אַשְׁכְּחַהּ׃ כא וּשְׁאֵיל
יָת אֱנָשֵׁי אַתְרַהּ לְמֵימַר
לְאָן מְקַדַּשְׁתָּא הִיא
בְּעֵינִין עַל אָרְחָא וַאֲמָרוּ

תו"א וישלח יהודה את גדי העזים תולין קית:

רשב"ם

הפשט כדכתיב ותתעלף: (יז) עד שלחך. רפי שתשלח שלוחך שיביא הגדי וגם יש רגיל לומר ל' רפי בשליחות דורון כדכתיב מנחה היא שלוחה אני שלחתי את הגדי: (יח) חותמך. טבעתך: פתילך. אזור. ומטך. שלשה כלים הללו מזומנים לתת כי אינם מלבוש: (כא) הקדשה. מיועדת ומזומנת לכל באה כדכתיב וגם קדש היה בארץ. ולא תהיה קדשה מבנות ישראל:

בעל הטורים

לתמר: (יח) ופתילך. תפילך. הפתילים התפילין: ומטך. ב' במס' הכא ואידך ומטך אשר הכית בו את היאור. מלמד שזה המטה שנתן בידה הוא המטה שהכה בו את היאור ונעשו בו כל הנסים: (כ) מלאה. ב' במס' הכא ואידך ואם בשדה מלאה לומר בשביל שבשדה

שפתי חכמים

כו': א דקשה למה מתרגם התרגום על חותמך עזקתך דהיינו הטבעת והא חותם כתיב ועז"פ טבעת שאתה חותם בה ומה שמתרגם נמי על פתילך שושיפך דהיינו שמלתך והא פתילך כתיב ועז"פ ושמלתך שאתה מתכסה בה ר"ל גבי פתיל דכתיב גבי ציצית כתיב ביה אשר תכסה וא"כ ה"נ כסותך שאתה מתכסה וכו': ב פי' דקשה למה כתיב ותהר לו הול"ל ממנו כמו נדקה ממני ופירש"י ממני נתעברה אלא לו

רש"י

נתינה ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם: (יז) ערבון. משכון: (יח) חתמך ופתילך. עזקתך ושושיפך טבעת שאתה חותם בה ושמלתך א שאתה מתכסה בה: והתהר לו. גבורים כיוצא בו ב צדיקים כיוצא בו: (כא) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ותאמר אם תתן ערבון. י"מ שבא עליה בקידושין וכן מפרשי' מה תתן לי כי תבוא אלי כלומר במה תקדשני ויאמר אנכי אשלח גדי עזים וגו' ותאמר אם תתן ערבון וגו' ויאמר וגו' ותאמר חותמך ופתילך וגו'. פי' טבעתך שאתה חותם בה וקדשה בטבעת. ותימה להר"ר משה וכי מה הועילו הקידושין והרי צריכים עדים ואפי' שניהם מודים כדאיתא במס' קדושין. וי"ל דמסתמא אדם חשוב כיהודה לא היה יוצא לדרך בלא שנים רעהו ואחר עמו כמו תלמיד חכם וקדשה בפניהם. וא"ת ואכתי היאך הועילו הקדושין והלא לא מסר לה הטבעת אלא בתורת משכון ואמרינן בקדושין קדשה בפרוטה והניח משכון עליה אינה מקודשת. וי"ל שהקנה לה הטבעת באותה שעה לגמרי אמנם לאחר מכן התנה עמה שאם ישולח גדי עזים שתחזיר לו הטבעת כנ"ל:

פירוש לתורת אלהים

גֶעבֶּען אַיין מַשְׁכּוֹן בִּיז דוּא וֶועסְט מִיר שִׁיקֶען וֶועל אִיךְ מְרוּצֶה וֶוערֶען: (יח) וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט וָוס פַר אַיין מַשְׁכּוֹן ווילְסְטוּ אִיךְ זָאל דִיר גֶעבֶּען וַתֹּאמֶר הָט זִיא גְזָאגְט חוֹתָמְךָ דַיין חֲתִימָה אוּנ דַיין קְלֵייד וּמַטְּךָ אוּנ דַיין שְׁטֶעקֶען וָוס אִיז אִין דַיין הַאנְט וַיִּתֶּן הָט עֶר אִיר גִיגֶעבֶּען וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז צוּ אִיר גְקוּמֶען וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶען צוּ אִים גִבּוֹרִים אוּנ צַדִּיקִים אַזוֹ וִוי עֶר: (יט) וַתָּקׇם אוּנ זִיא אִיז אוּף גִישְׁטַאנֶען אוּנ אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען וַתָּסַר אוּנ הָט אָפּ גְטָאן דֶעם שְׁלֵייעֶר פוּן אִיר וַתִּלְבַּשׁ אוּנ זִיא הָט אָן גְקְלֵייד דִי קְלֵיידֶער וָוס זִיא אִיז גְגַאנְגֶען אַלְמָנָה נַוייז: (כ) וַיִּשְׁלַח הָט יְהוּדָה גְשִׁיקְט דָם צִיגֶעלֶע בְּיַד דוּרְךְ זַיין חַבֵר פוּן עֲדוּלָם לָקַחַת עֶר זָאל אָפּ נֶעמֶען דָם מַשְׁכּוֹן פוּן דִי אִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ הָט עֶר זִיא נִיט גְפוּנֶען: (כא) וַיִּשְׁאַל הָאט עֶר גְפְרֶעגְט דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן אִיר אָרְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען אַיֵּה וְוא אִיז דִי זוֹנָה הִיא וָוס זִיא אִיז גְזֶעסֶען אוּף דֶעם אָרְט וְוא דִי וֶועגֶען צוּ שֵׁיידֶען זִיךְ וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט לֹא הָיְתָה עֶס

ספר הישר

שוּם פְרֵייסְט וֶוענֶען זֵיי אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאבֶּען גֶעקְלָאגְט אַיין גְרוֹסִי קְלָאג אוּנ דִי זַאךְ אִיז בִּיזוּאר גֶעוָוארֶען צוּ יִצְחָק הָט יִצְחָק גֶעוֵויינְט אַיין גְרוֹס גִיוַויין אוֹיף דֶר זַאךְ אוּנ יִצְחָק אִיז גִיגַאנְגֶען מִיט אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן חֶבְרוֹן צוּ טְרֵייסְטֶען זַיין זוּן יַעֲקֹב אָבֶּער יַעֲקֹב הָט זִיךְ נִיט גֶעלָאזְט טְרֵייסְטֶען. אוּנ דֶער נָאךְ אִיז יַעֲקֹב אוֹיף גִישְׁטַאנֶען פוּן דֶר עֶרְד אוּנ דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן גֶרִינֶען אוֹיף זֵייא

וַיָּשָׁב אֶל־ כב הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם
אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה
קְדֵשָׁה׃ כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ
פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי
הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ׃ כד וַיְהִי ׀
כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה
לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה

תו"א ויהי כמשלש נדה מג :

לֵית הָכָא מְקַדַּשְׁתָּא׃
כב וְתָב לְוָת יְהוּדָה וַאֲמַר
לָא אַשְׁכַּחִיתַהּ וְאַף אֱנָשֵׁי
אַתְרָא אֲמָרוּ לֵית הָכָא
מְקַדַּשְׁתָּא׃ כג וַאֲמַר
יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְמָא
נְהֵי לְחוּךְ הָא שַׁדָּרִית
גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא
אַשְׁכַּחְתַּהּ׃ כד וַהֲוָה
כְּתַלְתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא
לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנִּיאַת
תָּמָר כַּלְּתָךְ וְאַף הָא

רשב"ם

(כג) תקח לה. מה שבידה. כי לא אשלח עוד אליה פן נהיה לבוז לחזור אחר הקדשות: (כד) זנתה תמר כלתך. ואם תאמר מי יודע אם אמת שזינתה תדע

בעל הטורים

מלאה תחלה ועתה חזרה לביתה על כן לא מלאה: (כג) לבוז. ב' במסורה פן נהיה לבוז. ונעוה לב יהיה לבוז. בשביל שעיות לב אביו

רש"י

(כג) תקח לה. ג יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז. אם תבקשנה עוד ד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי כי מה עלי לעשות עוד ה לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו רמוהו גם אותו בגדי עזים (ב"ר): (כד) כמשלש חדשים. (נדה מג) רובו של ראשון ורובו של ו אחרון ואמצעי שלם ז ול' כמשלש חדשים כהשתלש החדשים כמו (אסתר ט) ומשלוח מנות משלוח ידם וכן תרגם אונקלוס כתלתות ירחיא:

שפתי חכמים

ר"ל שדומה לו במידותיו וכו' ואין להקשות מנין דגטורים ולדיקים י"ל דהי מינייהו מפקת: ג דק"ל דהא כבר נתן לה למה כתיב תקח לה ועז"פ יהיה שלה: ד ולא בשביל שיגיע לה הערבון יהא זה בזיון להם: ה רלונו לפרש מה שכתוב הנה שלחתי מה טעם הוא אשלמעלה ומפרש דה"ק א"ת שהרי נוכרת אני לכך שהרי אמרתי שאשלח לה גדי עזים כי מה עלי וכו' הנה שלחתי וגו' והוכרת להוסיף כי מה עלי לעשות קודם הנה שלחתי מפני שבזולת זה אין טעם דביקות המאמר תקח לה למאמר הנה שלחתי וק"ל: ו אע"פ שהולד אינו ניכר אלא עד ג' חדשים דהוא שליש של ימי עבורה ה"מ היכא דילדה לט' אבל תמר ילדה לז' חדשים מדכתיב ויהי בעת לדתה ולא כתיב וימלאו ימיה כמו גבי רבקה וכדפירש"י בפ' תולדות לכך היה הולד ניכר קודם ג' חדשים: ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא איפכא הראשון והשני שלם והאחרון לא היה שלם או הראשון לא היה שלם והשני והשלישי היו שלמים וי"ל דא"כ לא יהיה רק ב' חדשים ועשרה ימים שהרי מחדש א' לא יהיה רק עשרה ימים שהוא שליש של חדש וזה אינו נקרא חדש כיון שהוא מיעוט של חדש וקרא קאמר כמשלש החדשים כלומר ג' חדשים שלמים. והרא"ם פי' דאפשר שאין העובר ניכר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) ונתה תמר כלתך. למה הוצרך לומר אחר כן וגם הנה הרה לזנונים ושמא י"ל שלא היו דנין באותה פרק בזנות בלא הריון. ד"א שלא היו דנין אלא כשמזנה לשני בני אדם: הוציאוה ותשרף. אמר אפרים מקשאה תמר בתו של שם היתה שהיה כהן ובת כהן שזינתה היא בשריפה. ותימא שלא היו עדים והתראה בדבר. ותירץ הר' יוסף מארץ ישראל דדור פרוץ היה לכך חייבוה כדי לעשות סייג לתורה כדאמרינן בסנהדרין פרק נגמר הדין תניא ר' אלי' ב"י אומר ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין וכו' וכן יהושע שהרג עכן ומסיק תלמודא דלא עשה בה מעשה אלא כדי לרדות ישראל. ומיהו קשיא כיון דבתו של שם היתה א"כ מאי האי דכתיב לעיל שבי אלמנה בית אביך והרי כשתחשוב שנותיו של שם תמצא שכבר מת. והתם במס' סוטה משמע הכי דמסיק דאמרה לו יתומה אני פנויה אני. ונ"ל בבית אביה קרי נמי לאחר מיתת אביה:

פירוש לתורת אלהים

איז דאַ קיין זונָה גיוועֶן: (כב) וַיָּשָׁב אונ ער הָט זיך ווידער גקערט צו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אונ הָט גזאגט איך האב זיא ניט גפונען וְגַם אונ די שטאט לייט האבען אויך גיזאגט עס איז דא ניט גיוועֶן קיין זונָה: (כג) וַיֹּאמֶר לאז זיא יך דס נעמען ווס ביי איר אין די הענט פון טאמער וועלען מיר זיין צו שאנד אז דו וועסט זיא נאך זוכן וועט מפורסם ווערן די זאך: (כד) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן אין דריי חֳדָשִׁים ארום וַיֻּגַּד איז ווארן גיזאגט צו יְהוּדָה צו זאגן זָנְתָה דיין שנור תָּמָר הָט מְזַנֶּה גוועֶן אונ אוך הִנֵּה הָרָה זיא איז

ספר הישר

אונ יַעֲקֹב האט געזאגט צו זיינע קינדער שטייט אויף אונ נעמט אייערע שווערדין אונ פאלען בוגינס אונ גייט אין פעלד אריין טאמר וועט איר געפינען האסטשי דעם גוף פון מיין זון וועט איר ברענגן צו מיר וועל איך דאס בגראבען. אונ יַעֲקֹב הָט אלץ געשריגען אונ געוויינט טאג אויף טאג אויף זיין זון יוסף אונ הָט געטרויערט אויף זיין זון פיל טעג. אונ די ישמעאלים ווס האבען געקויפט יוסף פון די מדינים זענען געקומען אין מצרים אונ זיינען געגאנגען צו פוטיפר אונ האבן צו אים געזאגט אצונד האבן מיר איין שיינעם קנעכט אז דו וועסט אונז געבן אסאך געלד פר אים וועלען מיר דיר אים פאר קופען האט פוטיפר צו זייא געזאגט ברענגט אים צו מיר אונ פוטיפר הָט גיהערט דיא רייד פון די ישמעאלים אונ הָט גיגעבן פיר הונדערט שטיק זילבער פר יוסף אונ פוטיפר הָט גענומען יוסף צו זייער שיין אונ הָט אים געבראכט צו זיך אין שטוב אריין אונ יוסף הָט אים בדינט אונ הָט געפונען חן אין די אויגן פון פוטיפר אונ פוטיפר הָט אפ גגעבן אלדונג אונטער יוסף'ס האנט אונ גאט ב"ה הָט געבענטשט דס הויז פון פוטיפר אין דעם זכות פון יוסף אונ פוטיפר האט זיך פאר לאזט מיט אלדונג אויף יוסף אונ יוסף איז גיוועֶן ביי פוטיפר דער אויס געבער אונ איין נעמער אונ אלדונג איז גיוועֶן דורך יוסף'ס בפעל. אונ יוסף איז אלט גיוועֶן אין דער וועלבער צייט אכצעהן יאר אונ איז

הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף׃ כה הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים

מְעַדְּיָא לִזְנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהָ וְתִתּוֹקַד׃ כה הִיא מִתַּפְּקָא וְהִיא שְׁלַחַת לַחֲמוּהָא לְמֵימַר לְגֻבַר דִּי אִלֵּין דִּילֵיהּ מִנֵּהּ אֲנָא מְעַדְּיָא וַאֲמֶרֶת אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן לְמַן עִזְקְתָא וְשׁוֹשִׁיפָא

תו"א ויאמר יהודה ע"א לו: היא מוצאת ברכות מג כתובות סז סוטה י מציעא נט: והיא שלחה אל חמיה סוטה שם: הכר נא שם:

רשב"ם

שהרי גם הרה היא כבר: ותשרף. לפי הפשט כך היה מנהגם מאחר שזקוקה ליבם: (כה) היא מוצאת. לאחר שהוציאוה שלחה הערבון ועדיין לא רצתה

בעל הטורים

לומר הכר נא הכתונת בנך היא היה לכוז שאמרה לו הכר נא למי החותמת: (כד) ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. הוא ר"ת שם בן ד' מלמד שהקב"ה זימן לה הסימנין שנאבדו ממנה: הוציאוה ותשרף.

פרש"י לפי שבתו של שם היתה ובת כהן שזינתה בשריפה והקשה הרמב"ן דמה שכתב בת כהן שזנתה בשריפה היינו ארוסה או נשואה אבל שומרת יבם אפי' כהנת אינה אלא בלאו וכ"ת מפני שהיה יבום בבני נח והורתן זו היא מיתתן הא מוכח בסנהדרין שאין יבום נוהג בבני נח כלל. וע"ק דכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא סייף ועוד מה שאמר לדקה ממני כ"ש שהיה לה להתחייב ופי' הוא בשביל שהיה קצין ומושל בארץ והכלה אשר תזנה עליו אינה נידונית כמשפט שאר נשים הזונות אך כמבזה את המלכות וע"כ אמר הוציאוה ותשרף כי באו לפניו לעשות לה את כל אשר יגזור והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות. וע"ד הפשט שהיה המשפט אשר תזנה תחת אישה שמוסרים אותה לבעלה והוא דן אותה לחיים או למות כרצונו והנה תמר היתה מיועדת לשלה בנו והיא להם כא"א בנימוסיהם. ור"י החסיד פי' לא דן אותה יהודה לשריפה אלא שישרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה זונה לא עשו לה דבר. עוד מקשים על מ"ש יהודה הוציאוה ותשרף והלא יהודה מלך היה ומלך לא דן ולא דנין אותו ועוד בדיני נפשות מתחילין מן הצד ועוד היאך היה דן על כלתו ומתרצים שיצחק ויעקב ויהודה דנוה והתחילו ביהודה מן הצד. ובמדרש ששם בעצמו דנה וא"א להיות כשהדקדק בחשבון שנות דור ודור תמצא שמת כבר ומ"ש בע"ז פנוי הבא על הפנויה בית דינו של שם גזרו משום מעשה דתמר לא שהיה קיים אלא כל בית דינו אחריו נקראו על שמו: (כה) היא מוצאת. קרי חסר אלף לומר לך שאמרה אפי' אם יציתו בה את האור לא תודה: הכר נא למי החותמת. ס"ת תירא שאמרה לו תירא את השם ותודה:

שפתי חכמים

בשליש ימי עבור רק שרוב ראשון ואמצעי שלם ורוב שלישי כג' חדשים שלמים דרובו ככולו משום דחדשים גורמים: ח ר"ל לפי שמלאתו הרה לשון עתיד כמו הנך הרה ויולדת בן והכא לא שייך למימר הכי שהוא ל' עתיד דמי יאמר להם שהיא עתידה להיות הרה ל"פ שהוא שם דבר: ט ל"ד כתו דהא שם כבר מת כשהיה יעקב נ' שנה ועתה הוא יותר מבן ק"י שנה אלא ממשפחתו: י וא"ת למה חייבה בשריפה הא לאו נשואה היתה וגם לא מאורסה היתה ובת כהן אינה בשריפה אלא כשהיא נשואה או ארוסה ומה שהיתה זקוקה ליבם לאו בת מיתה היתה אלא לאו דלא תהיה אשת המת החוצה וי"ל דלכך דנוה במיתה כדי לאיים על הבריות שלא יפרצו הדור ויקלקלו וכיון דדנוה במיתה דנוה בשריפה דהא מלינו בשאר מקום דבת כהן דינה בשריפה וזה ג"כ דעת רש"י שפי' לפיכך דנוה בשרפה וכמו שפי' הרא"ם. ומהרש"ל כתב וקשה והלא פנויה היתה וי"ל דשומרת יבם היתה: כ וא"ת מנלן דלמא מה שתמר לא היתה מודה משום דעדיין לא הפילוה לאש ולא היה אש בוער אבל אם היה האש בוער היתה מודה וי"ל דפי' ר"ת

רש"י

הרה לזנונים. שם דבר מעוברת ח כמו אשה הרה וכמו ברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר בתו של שם היתה ט שהוא כהן לפיכך דנוה י בשריפה: (כה) הוא מוצאת. ליסרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם כ שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים: הכר נא. אין נא אלא

ליקוטי יקרים

כה) היא מוצֵאת וגו'. דער ילקוט ראובני שרייבט ווען מען הט געוואלט פירן תָּמָר צום פארברענגן הט דער שָׂטָן בּעהאַלטֶן די דריי מַשְׁכּוֹנוֹת וָוס יְהוּדָה הָט איר גגעבן, ווייל ער הָט גיוואלט תָּמָר זאל פאר ברענט ווערן און די ליכטיקייט פון מָשִׁיחַ זאל נאך ניט קומען אויף דער וועלט, ווייל דר שָׂטָן ווייס ווען מָשִׁיחַ וועט קומען וועט ער ניט מער זיין אויף דר וועלט, תָּמָר הט געזוכט די מַשְׁכּוֹנוֹת און האט זיי ניט געפונען, האט זיא געוויינט און גיבעטען ביי הקב"ה, מאך ליכטיג מיינע אויגען איך זאל דיא מַשְׁכּוֹנוֹת געפינען, וועלן פון מיר געבאָרן ווערן דריי קינדר וָוס וועלן הייליגן דיין נאמן און וועלן גיין אין פייער פון דיינעט־וועגן און דורך זיי וועט גיהייליגט ווערן דיין נאמען אויף דיא גאנצע וועלט, הקב"ה הט גזאגט צום מַלְאָךְ מִיכָאֵל ער זאל געבין די דריי מַשְׁכּוֹנוֹת צו תָּמָר, זיא הט געגומען

פירוש לתורת אלהים

מְעוּבֶּרֶת פון זְנוּת וַיֹּאמֶר הט יְהוּדָה גזאגט ציט זיא אוס און לאז זיא ווערן פר ברענט: (כה) הִוא זי איז וואָרען אוים גיצוגן מען זאל זיא פר ברענען וְהִיא שָׁלְחָה און זיא האט געשיקט צוא איר שווער לֵאמֹר צוא זאגען לְאִישׁ צו דעם מענטש וואס דיא זאכן זענען זיין אָנֹכִי הָרָה בין איך טראגען. רש"י שרייבט זיא הט אים ניט גוואלט מביייש זיין און צו זאגין פון דיר בין איך מְעוּבֶּרֶת נאר זיא האט גיזאגט פון דעם מענטש בין איך מְעוּבֶּרֶת וואס די זאכן זענען זיין וואָרום זיא הט זיך גיטראכט וועט ער אליין מודה זיין איז גוט און אוב ניט זאל מען מיך בעסער פאר ברענען און איך וועל אים

ניט מביייש זיין פון דאגן האבן די חֲכָמִים גיזאגט אַ מענטש ער זאל זיך לאזין אריין ווארפען אין קאלעך אויבען און זאל ניט מביייש זיין זיין חבר פאר פיל לייט וַתֹּאמֶר הט זיא גזאגט איך בעט דיך דר קאן לְמִי צו וועמן גיהער דיא חֲתִימָה און דאס קלייד און דער

ספר הישר

גיוועזן זייער איין שיינער פרשון; און אזוי איין שיינר איז ניט גיוועזן אין גאנץ מִצְרַיִם. אין דער וועלכער צייט אז יוסף איז גיוועזן ביי פוטיפר פון דעסט וועגין הט ער גאט אויך געדינט דר ווייל הט זְלִיכָה דם ווייב פון פוטיפר אויף געהובן אירע אויגן צו יוסף און האט

וְחוּטְרָא הָאִלֵּין׃
כו וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה
וַאֲמַר זַכָּאָה מִנִּי מְעַדְּיָא
אֲרֵי עַל כֵּן לָא יְהַבְתַּהּ
לְשֵׁלָה בְרִי וְלָא אוֹסִיף
עוֹד לְמִידְעַהּ׃ כז וַהֲוָה
בְּעִדָּן דְּמֵילְדַהּ וְהָא
תְיוֹמִין בִּמְעַהָא׃ כח וַהֲוָה
בְּמֵילְדַהּ וִיהַב יְדָא
וּנְסִיבַת חַיְתָא וּקְטָרַת
עַל יְדַהּ זְהוֹרִיתָא
לְמֵימַר דֵּין נְפַק קַדְמָאָה׃

וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃ כו וַיַּכֵּר יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־
נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד
לְדַעְתָּהּ׃ כז וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה
תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃ כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ
וַיִּתֶּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר
עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃

תו"א ויכר יהודה שם ודף ו מכות כג : ולא יסף עוד לדעתה סוטה י :

רשב"ם

לגלות אלא לאיש אשר אלה לו : (כו) צדקה ממני . יותר ממני שאני צויתיה לשבת בית אביה עד יגדל שלה היא השלימה תנאי שצויתיה אבל אני לא השלמתי לה תנאי שהתניתי לה כי לא נתתיה לשלה בני וכן על צדקו נפשו מאלהים . יותר מאלהים . וכן בשאול ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני . יותר ממני : ולא יסף . ולא הוסיף שאם אתה מפרשו ולא פסק היה לו לכתוב ולא יסף (נ"א יסוף) עוד מלדעתה :

רש"י

לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד ל שלש נפשות : (כו) צדקה . מ בדבריה : ממני . היא מעוברת ורז"ל דרשו שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל : כי על כן לא נתתיה . כי בדין עשתה על אשר לא נ נתתיה לשלה בני : ולא יסף עוד . יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא ם פסק (וחבירו גבי אלדד ומידד ולא יספו ומתרגמינן ולא פסקו) : (כז) בעת לדתה . וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים : והנה תאומים. מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים : (כח) ויתן יד . הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר

שפתי חכמים

בתוס' פ' הזהב מדכתיב היא מולת חסר א' שהוא מל' ויצא אם בליון א"כ ש"מ שהאש היה בוער ואפ"ה לא היתה מודה לכך פי' מכאן אמרו וכו' : ל היא לא היתה יודעת שג' נפשות היו אלא רש"י נקט זה לפי האמת שהיו ג' אבל היא לא אמרה רק שתי נפשות . ופי' מהרש"ל דהוכחת רש"י הוא מדכתיב הכר נא וגו' ולמה כתב נא באמצע ה"ל למכתב או בתחלה או בסוף ולכן מדקדק רש"י מתחלה אמרה הכר שאני הרה ממך ועוד אמרה נא כלומר ועוד בקשה אחרת שלא תאבד הנפש היתירה כלומר שתודה לדברי שלא תאבד שלשה נפשות עכ"ל : מ דק"ל דלדקה ממני משמע שהיא היתה לדקת יותר ממנו ומנ"מ בזה כאן אם היא יותר לדקת או לא. [נח"י] לדקה בדבריה ולא לדקה במעשה הזנות דהא קרא אמר ולא ידע כי כלתו היא משמע הא אם ידע לא היה בא עליה ומאחר שהיא ידעה איך התירה עלמה לו ואשינויי דחיקי לא סמכינן מ"מ לדקה בדבריה שאני מכיר שהסימנים הם שלי ומסתמא ממני היא מעוברת כמו שאמרו לא היתה בזה קדשה וגם החשבון כמשלש חדשים מוכיח מאי אמרת שמא גם אחרים באו עליה ונתעברה מהם זה הוא ספק והסימנים הם ודאי : נ דכי ע"כ ל"ל כחד שני : ס ה"פ מ"ד לא הוסיף סבר דעתו של יהודה לא היה שיבא עליה אלא כדי להקים זרע על שם המת וכיון שקיים לא בא עליה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) ויאמר צדקה ממני. לא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם אדם בא לפני הדיין אם הוא מודה בפשעו הורגו אבל הקב"ה ומודה ועוזב ירוחם. ומיד שראה ראובן שיהודה הודה עמד הוא והודה על בלבול יצועי אביו. וזה שאמר אליפז לאיוב אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם אלו יהודה וראובן ולפיכך להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם. וזהו כשברכם משה רבינו ע"ה שאין הפסקה ביניהם שנא' יחי ראובן ואל ימות וכו' וזאת ליהודה ויאמר שמע הרי לא עבר זר בתוכם : צדקה ממני. פי' כתרגומו ממני הרה ותימה דאדרבא זנות גדול הוא לזנות מחמיה. וי"ל שכך היה דרכן כי כאשר לא היה אחים למת היה הקרוב יותר מייבם וה"ק צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ועלי היה ליבם שלא ראיתי שיעשה שלה תיבום ובשעה שאמר יהודה צדקה ממני אמר לו הקב"ה אתה הצלת ארבע נפשות ג' מאש ואחד מן הבור חייך שאציל

פירוש לתורת אלהים

שְׁטֶעקִין : (כו) וַיַּכֵּר הָט יְהוּדָה דֶר קָאנְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גִיזָאגְט זִיא אִיז גִירֶעכְט מִמֶּנִּי פוּן מִיר אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת כִּי זִיא הָט כְּדִין גְטָאן ווייל אִיךְ הָאבּ זִיא נִיט גְגֶעבֶּן צוּ מַיין זוּהְן שֵׁלָה וְלֹא אוּנ עֶר הָט שׁוֹן נִיט גְמֶערְט [אָדֶר נִיט אוּף גְהֶערְט] צוּ בַּשְׁלָאפֶן זִי : (כז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְקוּמֶן דִי צֵייט פוּן אִיר גִיבֶּארִין וְהִנֵּה אוּנ תְּאוֹמִים בְּבִטְנָהּ אִיז גְוֶועְן אֵיין צְווִילִינְג אִין אִיר בּוֹיךְ : (כח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן אִין אִיר טָאן גִיבֶּארִין וַיִּתֶּן יָד הָאט אֵיין קִינְד אֵיין הַאנְט אַרוֹיס גִישְׁטְרֶעקְט וַתִּקַּח הָט גְנוּמֶן דִי הֵייבֶּן אוּנ הָאט אָן גְקְנִיפְּט אוּף נֵיין הַאנְט אַרוֹטְעֶן פָאדֶם לֵאמֹר זִיא הָאט גִיזָאגְט זֶה דֶער אִיז צוּם עֶרְשְׁטִין אַרוֹיס גְגַאנְגֶן :

ליקוטי יקרים

דִי דְרַייא מַשְׁכָּנוֹת אוּנ הָט זֵיי גְעוָואְרְפֶן פַר דִי דַיָּינִים אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי , אִיךְ בִּין מְעוּבֶּרֶת פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָוֹעם דִי דְרַייא זַאכְן זֶענֶען זַיינֶע , אֲפִילוּ אִיךְ זָאל וֶוערֶן פַארְבְּרֶענְט וָועל אִיךְ נִיט זָאגֶן וֶוער דֶער מֶענְטְשׁ אִיז , אוּנ אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט וֶועלֶן מוֹדֶה זַיין , וֶועל אִיךְ וֶוערֶן פַארְבְּרֶענְט . נוֹיאל אִיךְ ווייל נִיט דֶעם מֶענְטְשׁ פַארְשֶׁעמֶן , ווִי יְהוּדָה הָט גִיהֶערְט אִירֶע רֵייד , הָט עֶר אוּף אִיר רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוּנ הָט זִיךְ אַלֵיין פַארְשֶׁעמְט אוּנ הָט גְזָאגְט דִי מַשְׁכָּנוֹת זֶענֶען מַיינֶע פוּן מִיר אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת , אוּנ עֶס אִיז גְהֶערְט גְוָוארֶן אַשְׁטִימְמֶע פוּן הִימֶל , וָוֹאס הָט גֶעזָאגְט „דָס קוּמְט פוּן מִיר" , הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אִיךְ הָאבּ גֶעהֵייסֶען עֶס זָאל אַזוֹ זַיין :

ספר הישר

הָט גִיזֶעהֶן אַז עֶר אִיז זֵייעֶר אֵיין שֵׁיינֶר הָט אִיר תַאוְוֶע צוּ אִיהְר גִינְלוֹיפְט צוּ אִים אוּנ הָט אִים גֶעוָואלְט פַר פִירֶן אָבֶּר יוֹסֵף הָט נִיט גְעוָואלְט זִיא צוּ הָערִין . וַיְּהִי עֶן אוּנ יוֹסֵף הָט גִיעֶנְטְפֶערְט צוּ אִיר אוּנ גְזָאגְט פַר טַייד צוּ בֵּיידֶען צוּ מִיר אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגֶען הָט זְלִיכָה נִיט

כט וַיְהִי | כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו
וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ: ל וְאַחַר יָצָא אָחִיו
אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
זָרַח: ס חמישי לט א וְיוֹסֵף הוּרַד
מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס
פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד

אונקלוס

כט וַהֲוָה כַּד אֲתֵיב יְדֵהּ
וְהָא נְפַק אֲחוּהִי וַאֲמֶרֶת
מָה תְקוֹף סַגִּי עֲלָךְ
לְמִתְקַף וּקְרָא שְׁמֵהּ
פָּרֶץ: ל וּבָתַר כֵּן נְפַק
אֲחוּהִי דִּי עַל יְדֵהּ
זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵהּ
זָרַח: א וְיוֹסֵף אִתָּחַת
לְמִצְרָיִם וּזְבָנֵהּ פּוֹטִיפַר
רַבָּא דְפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא
גְּבַר מִצְרָאָה מִידָא
תו"א ויוסף הורד סוטה יג:

רשב"ם

(ל) זרח. בשביל השני שהוא אדום. וזרח לשון אדמומית הוא כדכתיב והצרעת זרחה במצחו וכן כל זריחת שמש בבקר ובערב אדום הוא וכתיב ויהי בבקר והשמש זרחה על המים ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם. וכן בבבא בתרא בהמוכר את הספינה. האי שמשא סומקתא היא והאי דלא סמקא אלא בפניא ורמשא משום דנהורין לא בריא בשביל מאור היום הגדול :

בעל הטורים

(כט) מה פרצת. רמז שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. פרץ בא"ת ב"ש עולה י"ד והוא בגימטריא דוד : (א) הורד. ב' במס'. ויוסף הורד. הורד שאול לומר ששקול הגלות (א) שר הטבחים. על ידו נידונין הנרצחים והאסורים בבית הסוהר שלו

שפתי חכמים

עוד. ומ"ד לא פסק כיון שראה יהודה שמתאוות להוליד בנים ממנו וסיה כוונתה לש"ש לכך לא פסק מלדעתה : ע נ.ת ויתן יד משמע שהעובר כיון לתת לה יד לכך אמר היליא ומפני שלא פי' המקרא מי נתן יד ולא אמר המוליא אי הנותן לכך אמר האחד שפירושו האחד משניהם ומפני שלא יתכן לומר כמשיב ידו א"כ שהחזירה לכן הוסיף ולאחר שקשרה וכו' : פ ד' דברים שלקח עכן ומה הן אדרת שנער אחד וב' חתיכות כסף של ר' שקלים הרי ג' ולשון זהב הרי ד'. [נח"י] הרא"ם הקשה דבסנהדרין ד' מ"ג איכא מ"ד שמעל בג' חרמים ואיכא מ"ד שמעל בה' ד' בימי משה וא' בימי יהושע אלמא בין למ"ד ג' ובין למ"ד ה' אינן ד' ותי' ההוא דב"ר לא קמיירי אלא באותן ד' שהיו בימי משה ע"כ ולא נהירא דהא בב"ר קחשיב הד' חרמים חרמו של עמלק חרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו וחרמו של מדין ע"כ וא"כ קחשיב ג' בימי משה וא' בימי יהושע וע"ש התי' באריכות ובעל חידושי אגדות הגיה שם בגמרא ר' יוחנן אמר ד' חרמות וכו' : צ דומיא דשם פרץ שהיה משום מעשה שהיה : ק [ג"א] דהל"כ סרי

רש"י

שקשרה ע על ידו השני הזירה : (כט) פרצת. חזקת עליך חוזק : (ל) אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבע הרמים שמעל עכן שילא ממנו. ויש אומרים כנגד ד' דברים שלקח פ אדרת שנער ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב (ב"ר) : ויקרא שמו זרח. ע"ש זריחת צ מראית השני : (א) ויוסף הורד. הוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ק ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו. ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של

דעת זקנים מבעלי התוספות

בניך אחד מן הבור ושלשה מן האש שנא' ויהיו שם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה מבני חזקיה לא נאמר אלא מבני יהודה. דניאל מן הבור חנניה מישאל ועזריה מן האש. ד"א צדקה ממני ממני היא הרה ובקידושין באתי עליה כדפרי' לעיל ולא בזנות. וקשה להרב משה הרי אין קידושין תופסין בכלתו ולפי מאי דמסיק במס' סוטה יתומה אני ניחא וגם שם פירש"י יתומה אני וקדושי בנך אינן קדושין כי אפי' ממאנת בו עתה ונמצא שלא היתה כלתו. ולהא ניחא נמי דברי המפרשים ולא יסף עוד לדעתה לא פסק מלבא עליה. ת"ל דהך שיטה אתיא כמאן דאמר אפילו בנה מורכב על כתפה יכולה למאן. ד"א צדקה ממני אפי' אם היתה מעוברת לא נתחייבה כדין בת כהן דבית דינו של שם גורו דוקא על עכו"ם הבא על בת ישראל ולא על ישראל הבא על בת ישראל. וכן איתמר בע"ז פרק אין מעמידין זנות בית דינו של שם גזרו וכו' : (א) ויוסף הורד מצרימה. וקודם ירידתו של יוסף ירד יהודה להתקיים גואל אחרון זה מלך המשיח שיצא מפרץ שנאמר וירד יהודה וגו'

ליקוטי מרדכי

(ב) וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף. דֶער מדרשׁ זָאגְט דֶער פִירוּנְג פוּן הקבּ"ה אִיז נִיט וִוי דֶר פִירוּנְג פוּן אַמֶענְטְשׁ, דֶר פִירוּנְג פוּן אַמֶענְטְשׁ וָוען זַיין פְרַיינְד אִיז רַייךְ קוּמְט עֶר צוּ אִים שְׁטֶענְדִיג, וָוען עֶר וֶוערְט אָרֶעם קוּמְט עֶר נִיט מֶער צוּ אִים, אוּנ וַוארְפְט אִים אַוֶועק, אָבֶּר הקבּ"ה אִיז נִיט אַזוֹ, הקבּ"ה אִיז גֶעוֶועזֶן מִיט יוֹסֵף אֲפִילוּ וָוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אַקְנֶעכְט, אוּנ וָוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אִין תְּפִיסָה, אוּנ יוֹסֵף אִיז אוֹיךְ נִיט גְוֶועזֶן וִוי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן, עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וָוען זֵיי זֶענֶען אָרֶעם זֶענֶען זֵיי פְרוּם אוּנ הָאבֶּען מוֹרָא פַאר הקבּ"ה, אוּנ וָוען זֵיי וֶוערֶן רַייךְ פַארְלָאזֶן זֵיי זֵייעֶר פְרוּמְקֵייט אוּנ הָאבֶּען נִיט מוֹרָא פַאר הקבּ"ה, אָבֶּר יוֹסֵף אִיז גִיוֶועזֶן פְרוּם וָוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אַקְנֶעכְט, וִוי עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ וִוי אַזוֹ קֶען אִיךְ מִיט דִיר מְזַנֶה זַיין אִיךְ וָועל דָאךְ זִינְדִיגֶען צוּ הקבּ"ה, אוּנ עֶר אִיז גִיוֶועזֶן פְרוּם וָוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אַמֶלֶךְ. וִוי עֶר הָט גִזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר אֶת

פירוש לתורת אלהים

(כט) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזֶן כְּמֵשִׁיב יָדוֹ אַז עֶר הָאט ווידֶער גִיקֶערְט זַיין הַאנְט וְהִנֵּה אוּנ יָצָא אָחִיו אִיז זַיין בְּרוּדֶער אַרוֹס גְנַאנְגֶען וַתֹּאמֶר הָט זִיא גְזָאגְט מַה וָואס הָאסְטוּ דִיךְ גְשְׁטַארְקְט אַיין שְׁטַארְקוּנְג וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן פָּרֶץ: (ל) וְאַחַר אוּנ דֶר נָאךְ אִיז אַרוֹס גְנאנְגֶען זַיין בְּרוּדֶר אֲשֶׁר וָוס עֶס אִיז אוֹיף זַיין הַאנְט דֶר רוֹטֶער פָאדֶם וַיִּקְרָא הָט עֶר גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן זָרַח: (א) וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז וָוארֶן גְנִידֶערְט אִין מִצְרַיִם וַיִּקְנֵהוּ אוּנ עֶר הָט גִיקוֹיפְט אִים פּוֹטִיפַר דֶר עֶלְצְטֶער בַּדִינֶער פוּן פַּרְעֹה שַׂר דֶר עֶלְצְטֶער שֶׁעכְט

ספר הישר

נִים צוּ גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן יוֹסֵף אוּנ פְלֶעגְט מִיט אִים רֵיידֶען. אוּנ דֶער מִנְהָג אִיז גִיוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם אַז דֶער טַייךְ נִילוּס אִיז גְעוָוארֶען פוּל מִיט וַואסֶר הָאבֶּן זִיךְ דִי אַיין וואוּנֶר פוּן מִצְרַיִם גֶעמַאכְט יוֹם טוֹב אוּנ פְלֶעגֶן זִיךְ אַלֶע צוּ זַאמֶען גֵיין צוּם טַייךְ

הַיִּשְׁמְעֵאלִ֔ים אֲשֶׁ֥ר הוֹרִדֻ֖הוּ שָֽׁמָּה׃
ב וַיְהִ֤י יְהוָה֙ אֶת־יוֹסֵ֔ף וַיְהִ֖י אִ֣ישׁ
מַצְלִ֑יחַ וַיְהִ֕י בְּבֵ֖ית אֲדֹנָ֥יו הַמִּצְרִֽי׃
ג וַיַּ֣רְא אֲדֹנָ֔יו כִּ֥י יְהוָ֖ה אִתּ֑וֹ וְכֹל֙ אֲשֶׁר־
ה֣וּא עֹשֶׂ֔ה יְהוָ֖ה מַצְלִ֥יחַ בְּיָדֽוֹ׃
ד וַיִּמְצָ֨א יוֹסֵ֥ף חֵ֛ן בְּעֵינָ֖יו וַיְשָׁ֣רֶת אֹת֑וֹ
וַיַּפְקִדֵ֙הוּ֙ עַל־בֵּית֔וֹ וְכָל־יֶשׁ־ל֖וֹ נָתַ֥ן

בַּעֲרָבָאֵי דִּי אַחֲתוּהִי
לְתַמָּן׃ ב וַהֲוָה מֵימְרָא
דַּייָ בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה
גְּבַר מַצְלַח וַהֲוָה בְּבֵית
רִבּוֹנֵהּ מִצְרָאָה׃ ג וַחֲזָא
רִבּוֹנֵהּ אֲרֵי מֵימְרָא דַּייָ
בְּסַעְדֵּהּ וְכֹל דִּי הוּא
עָבֵד יְיָ מַצְלַח בִּידֵהּ׃
ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין
בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמֵּשׁ יָתֵהּ
וּמַנְיֵהּ עַל בֵּיתֵהּ וְכָל
דִּי אִית לֵהּ מְסַר בִּידֵהּ׃

בעל הטורים

כנגד גיהנם: הורידוהו. ב' במסורה הורידוהו שמה הורידוהו אלי גבי בנימין בשביל שגרם יהודה ליוסף שהורידוהו שמה למצרים הוצרך גם הוא להוריד בנימין שמה: (ד) וכל יש לו נתן בידו. סופי תיבות לשונו מלמד שבא גבריאל ולמד לו ע' לשון ולכך הגליה

רש"י

פוטיפר למעשה תמר ר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה: (ג) כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו (ב"ר): (ד) וכל יש לו. הרי לשון

שפתי חכמים

ככר כתיב והמדנים מכרו אותו אלא שהפסיק וכו': ר וא"ת למה לא פי' זה הטעם לעיל נמי בתחלת הפרשה למה הפסיק בפרשתו של יהודה ולא פי' שם אלא שהורידוהו מגדולתו ולא פי' ועוד כדי לסמוך וכו' וי"ל דלעיל ה"א מגליה דתמר היתה כוונתה לשם שמים אבל עכשיו הוכיח רש"י מן הפסוק לדקה ממני שכוונתה היה לש"ש לכך מפ' פה הטעם. [קל"מ] דאי מטעם ראשון לחוד לא ה"ל להפסיק אלא עד וירבו הימים שזהו מעשה אחר ושם היה לו להשלים עניינו של יוסף ותי' כדי לסמוך מעשה אשתו וכו'. ואי מטעם זה לחוד הי"ל להתחיל וירבו הימים ותמת וגו' אשת יהודה וגו' ולמה התחיל כוירד יהודה אלא שהורידוהו לכך שם שלא בא ליתן טעם אלא על סמיכת וירד

דעת זקנים מבעלי התוספות

הורד ירד לא נאמר אלא הורד לקיים גזרת המקום לגלגל הדבר להוריד אבותינו למצרים משל לפרה שרצו להכניסה למקולין ולא רצתה מה עשו לקחו ולדה והכניסוהו לשם בפניה אף היא רצתה מיד ונכנסה אחריו כך כשהורד יוסף נכנסו אחיו לקיים גזרת המקום ב"ה: (ב) ויהי ה' את יוסף. מדרש לא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו כל זמן שאוהבו בגדולה הוא מצוי אצלו תמיד ירד מגדולתו הוא משליכו אחר גוו. והקב"ה אינו כן כי היה עמו בגדולתו ובירידתו בבית המצרי היה עמו וכשהיה ראש ומשנה למלך גם שם היה עמו שנאמר ויהי ה' את יוסף וכן בבית הסהר ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד. וכמו כן מדת יוסף אינו כשאר בני אדם שהרי אדם עני ירא את אלהים אבל העשיר אינו ירא אבל יוסף בבית אדונתו אמר ואיך אעשה הרעה הגדולה וגו' וכשהיה מלך אמר את האלהים אני ירא. ד"א ויהי ה' את יוסף משל לאדם שהיו לו עשרה בנים בעשר מדינות הניחם כלם והלך לו אצל הקטן לפי שהיה תש כח וצריך סיוע יותר מכולם. ועוד משל לאדם שיש לו עשרה חמורים טעונין יין ברשות הרבים נכנס אחד מהם בבית עכו"ם הניח כל חמוריו והלך אחר אותו שנכנס בבית העכו"ם כדי שלא יתנסך היין כך הקב"ה היה עם יוסף בבית המצרי כדי שלא ילמד ממעשיו:

פירוש לתורת אלהים

מֵיינְסְטֶער אִישׁ מִצְרִי אַמַאן פוּן מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים הָט אִים גִיקוֹיפְט פוּן דִי יִשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר וָואס זֵייא הָאבֶּן אִים גְמַאכְט נִידֶערִין אַהִין: (ב) וַיְהִי אוּנ גָאט אִיז גִוֶוען מִיט יוֹסֵף וַיְהִי אוּנ עֶר אִיז גִוֶוען אִין דֶעם הוֹז פוּן זַיין הַאר פוּן דֶעם מִצְרִי: (ג) וַיַּרְא הָאט זַיין הַאר גִיזֶעהְן אַז גָאט אִיז מִיט אִים וְכֹל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה אוּנ אַלְדִינְג וָוס עֶר טוּט יְיָ מַצְלִיחַ בַּגְלִיקְט גָאט אִין זַיינֶע הֶענְט: (ד) וַיִּמְצָא הָט יוֹסֵף גִיפוּנֶען לִיבּ שַׁאפְט אִין זַיינֶע אוֹגֶן וַיַּפְקִידֵהוּ אוּנ עֶר הָט אִים גִימַאכְט פַּר אֵיין עֶלְצְטֶען וְכָל יֶשׁ לוֹ אוּנ אַלְץ וָוס עֶס אִיז גִוֶוען

ליקוטי מרדכי

הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא, אִיךְ הָאבּ מוֹרָא פַר הַקבּ"ה. נָאךְ זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ אמשל אֵיינֶער הָאט גֶעפִירְט צְוֶועלְף אֵייזְלֶען בֶּעלָאדֶען מִיט וַויין, אִיז אֵיין אֵייזִיל אַרַיינְגֶעלָאפֶּן אִין אַקְרָאם פוּן אַגֶעצִין דִינֶר, הָט דֶר מֶענְטְשׁ גִילָאזְט שְׁטֵיין אַלֶע עֶלֶעף אֵייזְלֶען אוֹף דִי גַאס אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען אִין קְרָאם אַרוֹיסְנֶעמֶען דֶעם אֵייזִיל, הָט מֶען גִיזָאגְט צוּ אִים דוּ הָאסְט גֶעלָאזְט שְׁטֵיין אוֹף דִי גַאס עֶלְף אֵייזְלֶען אוּנ בִּיסְט גִיקוּמֶען אִין קְרָאם וֶועגֶען אֵיין אֵייזִיל? הָט דֶר וַויינְהֶענְדְלֶער גְזָאגְט, דִי עֶלְף אֵייזְלֶען שְׁטֵייעֶן אוֹף דִיא גַאס צְווִישֶׁן יוּדֶען, וֶועט מֶען נִיט מְטַמֵּא זַיין דִי וַויין, אָבֶּער דֶר אֵייזִיל מִיט דִיא וַויין שְׁטֵייט בַּיי דֶעם גֶעצִין דִינֶר הָאבּ אִיךְ מוֹרָא טָאמֶער וֶועט עֶר מְטַמֵּא זַיין דִי וַויין. הקב"ה הָט אַוֶועקְגִילָאזֶן אַלֶע עֶלְף קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וַוייל זֵיי זֶענֶען בַּיי זֵייעֶר פָאטֶער אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ יוֹסֵף וַוייל יוֹסֵף אִיז גִיוֶועז בַּיי דֶעם מִצְרִי, הָאט מֶען אִים גִידַארְפְט הִיטֶן עֶר זָאל נִיט טָמֵא וֶוערֶן:

ספר הישר

אוּנ פְלֶעגִין דַארְטֶען שְׁטֵיין אֵיין גַאנְצִין טָאג אוּנ פְלֶעגִין טַאנְצִין אוּנ שְׁפִּילִין מִיט אַלֶע כְּלֵי זֶמֶר אוּנ דָאס הוֹז גֶעזִינְד פוּן פּוֹטִיפַר אִיז אוֹיךְ גִיגַאנְגֶען צוּם טֵייךְ נָאר זְלִיכָה אִיז גֶעבְּלִיבֶּן אִין שְׁטוּבּ זִיא הָט גִזָאגְט זִיא אִיז שְׁלָאף אוּנ בְּשַׁעַת אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶער שְׁטוּבּ זֶענֶען אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען אִיז זְלִיכָה אִיף גֶעשְׁטַאנֶען פוּן אִיר גִילֶעגֶער אוּנ הָט זִיךְ אָן גֶעטָאן זֵייעֶר שֵׁיינֶע קְלֵיידֶער אוּנ הָאט אַרוֹיף גִיטָאן אוֹיפֶן קָאפּ טֵייעֶרִי שְׁטֵיינֶער אוּנ גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער אוּנ גֶעמַאכְט אִיר פָּנִים זֵייעֶר שֵׁיין מִיט אַלֶערְלֵייא לוֹטֶערְקֵייט אוּנ הָט אוֹס גִירֵייכֶערְט אִיר שְׁטוּבּ מִיט אַלֶערְלֵייא בְּשָׂמִים אוּנ דֶער נָאךְ הָט זִיא זִיךְ גִיזֶעצְט אוֹף דֶער טִיר דָארְטֶען וְוִיא יוֹסֵף הָאט בַּדַארְפְט אִין שְׁטוּבּ אַרַיין גֵיין. אוּנ וְוִיא יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען אוּנ הָט זִיךְ גִיזֶעצְט טָאן וָוס עֶר הָט בַּדַארְפְט דֶער וַוייל אִיז זְלִיכָה צוּ אִים גֶעקוּמֶען אוּנ הָט אָן גִיחַאפְּט בַּיי זַיין קְלֵייד אוּנ זָאגְט צוּ אִים וְוִילְסְטוּ צוּא הֶערִין מֵיינֶע רֵייד אִיז רֶעכְט אוּנ אוֹבּ נִיט

בְּיָדוֹ: ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ
וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה
אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי
בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ
בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה: ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי
אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי
יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה: ששי
ז וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא

ה וַהֲוָה מֵעִדָּן דְּמַנִּי
יָתֵהּ בְּבֵיתֵהּ וְעַל כָּל
דִּי אִית לֵהּ וּבָרִיךְ יְיָ יָת
בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף
וַהֲוָה בִּרְכְּתָא דַּייָ בְּכָל
דִּי אִית לֵהּ בְּבֵיתָא
וּבְחַקְלָא: ו וּשְׁבַק כָּל דִּי
לֵהּ בִּידָא דְּיוֹסֵף וְלָא
יְדַע עִמֵּהּ מִדַּעַם אֱלָהֵן
לַחְמָא דִּי הוּא אָכֵל
וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר בְּרֵיוָא
וְיָאֵי בְּחֶזְוָא: ז וַהֲוָה
בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
וּזְקָפַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ יָת
תו"א ויברך ה' את ברכות מב סנהדרין לט:
ומשא אשה נדר כב סוריות י:

רשב"ם

(ו) ולא ידע אתו מאומה. בבית: כי אם הלחם אשר הוא אוכל. לא היה ספיין ומבים כלל בכל צרכי ביתו מהיכן בא לו עד שעה שרואה את מאכלו על השלחן ואוכלו. כל מיני מאכל קורא אותו לחם כדכתיב עבד לחם רב. וכן כי לפני לחמי אנחתי תבא. מאכלי. לא ידע אתו מכל צרכי ביתו לא היה

בעל הטורים

בידו: (ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל. בגי' היא אשתו:

שפתי חכמים

למסרה כתב הכוא טעמא לחוד אבל כאן בא ליתן טעם על הפסקות כאן לכ"א כ' הטעמים: ש וא"ת דלמא לחם ממש הוא וי"ל דרש"י דייק מדכתיב כדבריו של יוסף ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך משמע דכל דבר הפקיד בידו חוץ מאשתו לכך נ"ל דלחם הוא אשתו: ת דאל"כ מה ענין זה לכאן. [נח"ין] ק"ל דבכל מקום ויהי פירושו שנתהוה עכשיו לא קודם לכן ויוסף מעת לידתו היה יפה תואר ומסתמא גם יפה מראה וע"ז תי' כיון שראה עצמו מושל ולא עשה זה קודם לכן: א מדכתיב לעיל חיה רעה אכלתהו והיינו דקאי על

רש"י

קלר חסר אשר: (ו) ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו ש אלא שדבר בלשון נקיה: ויהי יוסף יפה תואר. כיון שראה עצמו ת מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו (ב"ר) אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את א הדוב. מיד (ז) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) בכל אשר יש לו בבית ובשדה. בבית בימי החורף ובשדה בימי הקיץ. וכן אומר בסדר עולם שלא היה יוסף עבד בבית אדוניו כי אם שנה אחת בית ושדה. ושנים עשר שנים היה בבית הסהר: (ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל וגו'. בפרשת ויהי מקץ כי לא יוכלון המצרים לאכול וגו' ולקמן כשאמר ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך וגו' לא חשש להזכיר הלחם:

פירוש לתורת אלהים

צוּ אִים נָתַן בְּיָדוֹ הָאט עֶר גִיגֶעבֶּן אִין זַיין הַאנְט:
(ה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶועֶן פוּן דֶענְסְטְמָאל וָוס עֶר
הָט אִים בַּאפוֹלֶן אִיבֶּער זַיין הוֹז אוּנ אִיבֶּער אַלֶע זַאכֶן
וָוס עֶס אִיז גִוֶועֶן צוּ אִים וַיְבָרֶךְ הָט גָאט גִבֶּענְטְשְׁט
דָס הוֹז פוּן דֶעם מִצְרִי פוּן וֶועגֶן יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְיָ
אוּנ עֶס אִיז גִוֶועֶן גָאטְס בְּרָכָה אִין אַלֶע זַאכִין וָוס
עֶס אִיז גִוֶועֶן צוּ אִים בַּבַּיִת אִין שְׁטוּב וּבַשָּׂדֶה אוּנ אִין
פֶעלְד: (ו) וַיַּעֲזוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף אוּנ עֶר הָט פַּר
לָאזְט אַלֶץ וָוס אִיז גִוֶועֶן צוּ אִים אִין דֶר הַאנְט פוּן
יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה אוּנ עֶר הָט נִיט גִיוְואסְט בַּיי
אִים קֵיין שׁוּם זַאךְ עֶר הָאט גִיט גִיגֶעבֶּען זַיין
הַארְץ צוּ קֵיין שׁוּם זַאךְ כִּי אִם נַייעֶרְט דָאס בְּרוֹיט
וָוס עֶר הָט גִגֶעסֶן [דָס וַוייבּ] וַיְהִי יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז
גִוֶועֶן אַשֵׁיין גִישְׁטַאלְט אוּנ שֵׁיין צוּם זֶעהְן. רש"י
שְׁרַייבְּט וַוייל יוֹסֵף הָט גִזֶעהְן זִיךְ אַז עֶר אִיז אֵיין
מוֹשֵׁל הָט עֶר אָן גְהוֹבֶּן גוּט עֶסִין אוּנ גוּט טְרִינְקֶען
אוּנ הָט זִיךְ גִיקְרַייזִילְט דִי הָאר הָאט גָאט גִזָאגְט
דַיין פָאטֶער טְרוֹיעֶרְט אוּנ דוּא קְרַייזִילְסְט דִיר
דִי הָאר אִיךְ וֶועל אָן רֵייצֶן אוֹף דִיר אַבֶּער דָאס
וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר [אַזוֹ וִויא וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין]:
(ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אוּנ עֶס אִיז גִוֶועֶן נָאךְ דִי
רֵייד וַתִּשָּׂא הָט אוֹף גִיהוֹבֶּן דָס וַוייבּ פוּן זַיין הַאר

ספר הישר

הֶעסְטוּ וֶוערִין גֶעסֶיים. אוּנ יוֹסֵף אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט גֶעוָואלְט אַנְטְלוֹפֶן פַר אִיר הָט זִיא אִים אָן גֶעהַאלְטֶען בַּיי דֶעם קְלֵייד אוּנ מַחֲמַת דֶר שְׁרֶעקֶנִישׁ הָט יוֹסֵף צוּ רִיסֶען דָס קְלֵייד וָוס זְלִיכָה הָט גֶעהַאלְטֶן אוּנ הָט גֶעלָאזְט דָס קְלֵייד בַּיי אִיר אִין דֶר הַאנְד אוּנ אִיז אַנְטְלָאפֶן אַרוֹיס אוֹיף דֶר גַאס. אוּנ וִוי זְלִיכָה הָט דֶער זֶעהֶן אַז יוֹסֵף הָט צוּ רִיסֶען דָס קְלֵייד הָט זְלִיכָה גֶענוּמֶען מִיט קְלוּגְשַׁאפְט אוּנ הָט אָפּ גֶעטָאן פוּן זִיךְ דִי טַייעֶרֶע קְלֵיידֶר. אוּנ הָט גֶענוּמֶען יוֹסֵף׳ס קְלֵייד אוּנ הָט גִילֵייגְט לֶעבֶּן זִיךְ. אוּנ הָט זִיךְ גִיזֶעצְט אוֹיף אִיר גִילֶעגֶר וִויא דִיא אִיז פְרִיעֶר גִיזֶעסִין. אִין אִיר שְׁטוּבּ אִיז גִיוֶועֶן אֵיין קְלֵיין קְנֶעכְטִיל הָאט זִיא אִים גֶעשִׁיקְט עֶר זָאל אַהֵיים רוּפֶען אִיר הוֹז גֶעזִינְד. אוּנ וִוי זְלִיכָה הָט דֶר זֶעהֶן אִיר הוֹז גֶעזִינְד זָאגְט זִיא צוּ זֵייא מִיט אֵיין הוֹיךְ קוֹל זֶעהְט וָוס אַייעֶר הַאר הָט גֶעבְּרַאכְט צוּ מִיר אֵיין עִבְרִי וָוס עֶר הָאט גֶעוֶועהְן קֵיינֶער אִיז נִיט פַר הַאנְדִין אִין שְׁטוּבּ נָאר אִיךְ אִיז עֶר גֶעקוּמֶען צוּ מִיר הָאבּ אִיךְ גֶעהַאלְטֶען בַּיי זַיין קְלֵייד אוּנ הָאבּ אָן גֶעהוֹיבֶּן צוּ שְׁרַייעֶן מִיט אֵיין גְרוֹיס קוֹל אוּנ וִוי עֶר הָט דֶר זֶעהְן אַז אִיךְ הָאבּ

אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף
וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ ח וַיְמָאֵן ׀ וַיֹּאמֶר
אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע
אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן
בְּיָדִי׃ ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי
וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־
אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ
אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ
אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ
לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׃ יא וַיְהִי
כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת

עֵינָהָא לְיוֹסֵף וַאֲמָרַת
שְׁכוּב עִמִּי׃ ח וְסָרֵיב
וַאֲמַר לְוָת אִתַּת רִבּוֹנֵיהּ
הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִמִּי
מַה דִּבְבֵיתָא וְכֹל דִּי אִית
לֵיהּ מְסַר בִּידִי׃ ט לֵיתוֹהִי
רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא
מְנַע מִנִּי מִדַּעַם אֱלָהֵן
יָתִיךְ בְּדִיל דְּאַתְּ אִתְּתֵיהּ
וְאֵכְדֵּין אַעְבֵּיד בִּישְׁתָא
רַבְּתָא הָדָא וְאֵחוֹב קֳדָם
יְיָ׃ י וַהֲוָה כַּד מַלֵּילַת עִם
יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבֵּיל
מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ
לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ׃ יא וַהֲוָה
בְּיוֹמָא הָדֵין וְעַל לְבֵיתָא
לְמִבְדַּק בִּכְתָבֵי חֻשְׁבְּנֵיהּ

תו"א אינו גדול עקידה שער מג: ואיך אעשה ערכין טו: וחטאתי לאלהים סנהדרין קט: ולא שמע אליה לשכב אצלה יומא לה סוטה ג ע"א ט: ויבא הביתה שבת מט סוטה לו:

בעל הטורים

(י) להיות עמה. בגי' לתוך גיהנם:

רשב"ם

רואה רק בשעת אכילה: (ט) ולא חשך ממני. שלהיות שליט על הכל כי אם אותך: (י) להיות עמה. נזהר היה אפילו להתיחד עמה עד שאירע מעשה שנשאר יחידי בעל כרחו לעשות מלאכת צרכי הבית כדרכו ואירע באותו יום שלא נותר איש בבית, ומדרש אגדה שהלכו לראות נילוס נהר מצרים שעלה על כל גדותיו:

רש"י

מקום שנאמר אחר סמוך: (ט) וחטאתי לאלהים. בני נח נצטוו על העריות: (י) לשכב אצלה. אפילו ב בלא תשמיש: להיות עמה. לעוה"ב: (יא) ויהי כהיום הזה. כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד (תנחומא) יום

שפתי חכמים

אשתו של פוטיפרע כדפירש"י לעיל לכך קרי לה בל' חיה. ומה שכינה אותה בשם דוב כי מה שדוב הזה אין לו מנוחה כי תמיד מנענע את עצמו כך אשת פוטיפרע לא היה לה מנוחה כי היתה מחזרת אחר יוסף להבעל לו: ב דאל"כ למה לא כתיב לשכב עמה כמאמר שכבה עמי [נח"י] קשה דא"ס לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש מאי זה

פירוש לתורת אלהים

איהרע אויגן צו יוסף ותאמר שכבה עמי אונ זיא הט גזאגט ליג מיט מיר: (ח) וימאן הט יוסף ניט גוואלט ויאמר אל אשת אדוניו אונ הט גזאגט צו זיין הארינס ווייב הן מיין האר ווייס ניט וואס עס איז פאר האנדן מיט מיר אין שטוב וכל אשר יש לו אונ אלץ וואס איז פר האנדן צו אים נתן בידי הט ער גגעבן אין מיינע הענד: (ט) איננו עס איז ניט פר האנדען אין דר שטוב קיין גרעסרר עלצטר פון מיר ולא אונ ער הט ניט פר מיטן פון מיר קיין שום נאך נאר דיך באשר את אשתו ווייל דו ביסט זיין ווייב ואיך אונ וויא זאל איך אזו אגרוסי שלעכטי זאך טאן וחטאתי לאלהים אונ ווער שולדיגן צו גאט: (י) ויהי אונ עס איז גוועזן אז זי הט גרעט צו יוסף טאג אויף טאג ולא שמע אליה אונ ער הט ניט צו געהערט זיא לשכב אצלה צו ליגן ביי איר להיות עמה ער זאל מיט איר זיין לעולם הבא: (יא) ויהי כהיום הזה אונ עס איז גוועזן אזו ווי דר טאג זענן אלי גגאנגן צו דר עבודת כוכבים הט זי גזאגט עס איז ניט פר האנדן אזו אטאג עס זאל אזו גוט אום קומן איך זאל קענן זיין מיט יוסף אזו ווי דר טאג הט זיא גזאגט צו דיא הויז לייט איך בין קראנק

ספר הישר

האב אן גהויבן צו שרייען הט ער געלאזט זיין קלייד ביי מיר אונ איז אנטלאפן געווארן אויף דר גאס. אונ זיי זענען געגאנגען צום הארין אונ האבען אים דאס דער ציילט. אונ פוטיפר איז אהיים געקומען מיט גרוס כעס אונ דס ווייב הט אן געהויבן צו שרייען אויף אים אונ הט געזאגט צו אים נאך ווס האסטו צוא מיר געבראכט אזוי איין קנעכט וואס ער האט מיך געוואלט שענדין. אונ וויא פוטיפר הט אוס גיהערט דיא רייד האט ער געהייסן מען זאל יוסף'ן שלאגין אונ בשעת מען הט אים געשלאגן הט ער אויף געהויבען זייני אויגן צו גאט אונ הט געזאגט גאט מיין האר דוא ווייסט דאך דעם אמת אז איך בין גאר ריין פון דער זאך אונ פר ווס זאל איך שטארבן אין דיא הענד פון דיא רשעים. דר ווייל איז גיוועזן אין שטוב איין קליין קינד אין אלט גיוועזן עלף חדשים הט גאט אויף גיעפינט דס מויל פון דעם קינד אונ דס קינד האט געזאגט צו פוטיפר אונ צו די מענטשן וואס האבן גשלאגן יוסף'ן נאך וואס שלאגט איר אים אונ ווס האט איר צו אים. מיין מוטר זליכה זאגט פאלש אונ ליגט אזו אונ

מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת
שָׁם בַּבָּיִת׃ יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ
לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ
וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה׃
יד וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר
לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ
עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב

אונקלוס

וְלֵית אֱנַשׁ מֵאֱנָשֵׁי
בֵיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא׃
יב וַאֲחַדְתֵּהּ בִּלְבוּשֵׁהּ
לְמֵימַר שְׁכוּב עִמִּי
וְשָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ
וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא׃
יג וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי
שָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ
וַעֲרַק לְשׁוּקָא׃ יד וּקְרַת
לֶאֱנָשֵׁי בֵיתַהּ וַאֲמָרַת
לְהוֹן לְמֵימַר חֲזוֹ אַיְתִי
לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה
לְחַיָּכָא בָנָא עַל לְוָתִי

תו"א ותתפשהו סוטה שם:

בעל הטורים

(יב) בבגדו. ב' במס' עיין בס' מספטים:

רשב"ם

(יד) ואקרא בקול גדול. לפי שאתם רחוקים ממני שאילו לא הרימותי קולי היה שוכב עמי בעל כרחי:

רש"י

לחוק יום איד שלהם שהלכו כולם לבית ע"א אמרה אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה ג אלא שנראית לו דמות דיוקנו ד של אביו וכו' כדאיתא במס' סוטה (דף לו): (יד) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כן: עברי. (ב"ר) מעבר הנהר ה מבני עבר (ס"א מעבר

שפתי חכמים

דקאמר להיות עמה לעוה"ב על מה יענש. ואפשר דה"ק ולא שמע אליה לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש שהיה מתיירא שמא יתגבר יצרו עליו לשמש עמה וירד בגיהנם: ג פי' שם [illegible]יספות מדכתיב ויבא הביתה שהוא מל' ביאה דהל"ל ויהי כהיום ואין איש וגו': ד תוספות בשם רבי משה הדרשן מדכתיב ואין איש מאנשי הבית שם בבית משמע דאיש מאנשי הבית לא היה בבית אבל איש אחר היה בבית וע"כ צריך לומר דיעקב היה כדמשמע בפ' ויחי בפירש"י וק"ל: ה [ג"א] אע"ג דלעיל פי' לך לך בפסוק ויגד לאברם העברי פירש"י שבא מעבר הנהר לבד ולא פי' מבני בניו של עבר י"ל כיון שאברהם עצמו בא משם די לו במה שבא מעבר הנהר אבל בזרעו לא די בזה שהם לא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ותתפשהו בבגדו. מדרש אלמלא שכתוב באשה לבה אסור[illegible] ידיה היתה תופשת אדם בשוק שהרי בצנועות שבאומות כתיב כאן ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ושנים עשר חדש היתה מתגרה בו שנאמר ויהי כדברה אל יוסף יום יום ואין יום יום אלא שנים עשר חדש שנאמר מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר. וכשהיא באה לדבר היה מרכין ראשו וכובש פניו בקרקע והיא עשתה לו מעשה של ברזל תחת זקנו שלא יוכל להרכין שנאמר ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו אמרה לו למה אין אתה שומע לי ולא אשת איש אני ואין איש יודע בנו אמר לה אפילו הפנויות שלכם אסורות לנו נשואות לא כל שכן משל לעכו"ם שאמר לישראל בא לאכול עמי ואני מאכילך יפה בשר חזיר שמן אמר לו ריקה אפילו בשר שחוטה שלכם אסור לנו בשר חזיר לא כ"ש כיון שראתה כך אמרה לו אם אינך שומע לי הריני חובשך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים הריני מעורת עיניך אמר לה ה' פוקח עורים הריני כורתת קומתך אמר לה ה' זוקף כפופים הריני משניאך לכל הבריות ה' אוהב צדיקים הריני מוכרת אותך בארץ רחוקה ה' שומר את גרים כיון שראתה כך אמרה לחבשו בבית האסורין ואלמלא הכומרין שדנוהו לזכות כמו שאפרש בפ' ויגש בעז"ה חיו דנין אותו בכל אלו:

פירוש לתורת אלהים

איך קָאן נִיט גֵיין צוּ דֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַיָּבֹא אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶן אִין שְׁטוּבּ צוּ טָאן זַיין מְלָאכָה אָדֶר עֶר אִיז גְקוּמֶן מִיט אִיר דִיא עֲבֵירָה טָאן נָאר עֶס הָט זִיךְ צוּ אִים בַּאוִויזֶן דָם גְשְׁטַאלְט פוּן זַיין פָאטֶר הָאט עֶר זִיךְ אָפּ גִישֵׁייד וְאֵין אִישׁ אוּנ עֶס אִיז נִיט גִיוֶועֶן אֵיין מֶענְשׁ פוּן דִי שְׁטוּבּ לַייט דָארְטֶן אִין שְׁטוּבּ: (יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ הָאט זִיא אָנְגֶענוּמֶן זַיין קְלֵייד לֵאמֹר צוּ זָאגֶן שִׁכְבָה עִמִּי לִיג מִיט מִיר וַיַּעֲזוֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הָט עֶר פַר לָאזְן זַיין קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְד אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן גְוָוארֶן וַיֵּצֵא הַחוּצָה אוּנ עֶר אִיז אַ־וֹס גְגַאנְגֶן אוֹיף דֶער גַאס: (יג) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן כִּרְאוֹתָהּ אַז זִיא הָט גְזֶעהְן עֶר הָט פַר לָאזֶן זַיין קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְד וַיָּנָס הַחוּצָה אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן אוֹיף דֶר גַאס: (יד) וַתִּקְרָא הָאט זִיא אִירֶע שְׁטוּבּ לַייט גְרוּפֶן זִיא הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן רְאוּ הֵבִיא לָנוּ זֶעהְט מַיין מַאן הָט אוּנְז גְבְרַאכְט אִישׁ אֵיין מֶענְטְשׁ עִבְרִי אֵיין יְהוּדִי לְצַחֶק בָּנוּ עֶר זָאל פוּן אוּנְז גִישְׁפֶּעט מַאכֶען בָּא אֵלַי עֶר אִיז

ספר הישר

אַזוֹ אִיז דִי זַאךְ גִיוֶועֶן אוּנ וִוי דִי מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן דֶר הֶערְט דִיא רֵייד פוּן דֶעם קִינְד הָאבֶּן זֵיי זִיךְ זֵייעֶר פַר וְואוּנְדֶרְט אוּנ דָאס קִינְד הָאט אוֹיף גִיהֶערְט צוּ רֵיידֶן אוּנ פּוֹטִיפַר הָט זִיךְ זֵייעֶר פַר שֶׁעמְט פַר דִי רֵייד וָוס זַיין קִינְד הָט גִירֶעט אוּנ זָאגְט צוּ דִיא מֶענְטְשֶׁן מֶען זָאל אוֹיף הֶערִין צוּ שְׁלָאגֶען יוֹסֵף'ן, אוּנ פּוֹטִיפַר הָט גֶענוּמֶן אוּנ הָט אִים גֶעבְּרַאכְט פַר דִי שׁוֹפְטִים אוּנ פּוֹטִיפַר הָאט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט וָואס קוּמְט צוּ מַיין קְנֶעכְט דֶער הָאט אַזוֹ אוּנ אַזוֹי גֶעטָאן צוּ מַיין וַוייבּ הָאבֶּן דִי הַארִין גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף נָאךְ וָוס הָאסְטוּ אַזוֹ גֶעטָאן צוּ דַיין הַאר פּוֹטִיפַר הָט יוֹסֵף גִיעֶנְטְפֶערְט מַיין אַזוֹ אוּנ אַזוֹ אִיז גִיוֶועֶן דִי זַאךְ. אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי גָאט אוּנ אוֹיךְ אַזוֹ וִוי מַיין הַאר לֶעבְּט אַז דִי זַאךְ אִיז נִיט אֱמֶת וָוס דַיין וַוייבּ זָאגְט נָאר אַזוֹ אוּנ אַזוֹ אִיז גִיוֶועֶן אוּנ דִי הַארֶען הָאבֶּן גֶעזָאגְט

אונקלוס

לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרֵית
בְּקָלָא רַבָּא: טו וַהֲוָה
כַּד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִית
קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקֵהּ
לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק
וּנְפַק לְשׁוּקָא:
טז וְאַחְתְּתֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ
לְוָתַהּ עַד דְּעַל רִבּוֹנֵהּ
לְבֵיתֵהּ: יז וּמַלֵּילַת עִמֵּהּ
כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר
עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה
דִּי אַיְתֵיתָא לָנָא לְחַיָּכָא
בִּי: יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית
קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקֵהּ
לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק
לְשׁוּקָא: יט וַהֲוָה כַּד
שְׁמַע רִבּוֹנֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי
אִתְּתֵהּ דִּי מַלֵּילַת עִמֵּהּ
לְמֵימַר כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין

עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: טו וַיְהִי
כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא
וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:
טז וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו
אֶל־בֵּיתוֹ: יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד
הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק בִּי:
יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב
בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה: יט וַיְהִי
כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ
אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים

בעל הטורים (טו) הרימותי. ב׳ במס׳ עיין בפ׳ לך לך:

רש״י

הנהר): (טז) אדוניו. של יוסף: (יז) **בא אלי**. לצחק בי העבד העברי אשר הבאת לנו: (יט) **ויהי כשמוע אדוניו**

שפתי חכמים

באו מעבר הנהר אילטריכו שניהם וכן כמו שהם מבני עבר לא די דלמה יתייחסו לעבר ולא לשם: ו ר״ל דרש״י מהפך הפסוק דכתיב בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי דאי כדכתיב אינו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) וינס ויצא החוצה. אמר לו הקב״ה בזכות וינס. בחייך שהים ינוס מפני ארון שלך זהו שאמר הכתוב הים ראה וינס מה ראה ארונו של יוסף: (יט) כדברים האלה וגו׳. פירש״י בשעת תשמיש אמרה לו כן. ותימה להרב משה דבמס׳ סוטה פריך כתיב פוטיפר וכתיב פוטיפרע בתחלה נקרא פוטיפר וכשקנה יוסף קנהו למשכב זכור ונסתרס ונקרא פוטיפרע אלמא לא היה משמש מטתו. וי״ל בשעת תשמיש לאו דוקא אלא בשעה שעוסק בענייני תשמיש. ועוד י״ל שלא נסתרס לגמרי אך כשהיה רוצה להזדקק עם יוסף היה מסתרס. ור׳ אברהם פי׳ כי יש ב׳ מיני סירוס סרים חמה וסרים צנה סרים צנה צריך חימום גדול ואינו יכול להזדקק לזכר כי אם לנקבה שהיא חמה יותר ופוטיפר סרים צנה היה:

פירוש לתורת אלהים

גקומן צו מיר ער זאל מיט מיר ליגען וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל האב איך גרופן מיט איין גרוס קול איך האב אן גהובן שרייען: (טו) וַיְהִי כְּשָׁמְעוֹ אונ עס איז גוועזן ווי ער הט געהערט כִּי הֲרִימוֹתִי קוֹלִי אז איך האב אויף גיהובן מיין קול וָאֶקְרָא אונ איך האב גשריגן וַיַּעֲזוֹב הט ער גלאזט בייא מיר זיינע קליידער אונ איז אנטלאפען גיווארין וַיֵּצֵא הַחוּצָה אונ ער איז ארוס גגאנגן אויף דער גאס: (טז) וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ אונ זי הט גלייגט זיין קלייד ביי איר עַד בֹּא אֲדוֹנָיו ביז זיין האר איז גיקומן צו זיין הויז: (יז) וַתְּדַבֵּר אונ זיא הט צו אים גרעט אזו ווי די רייד לֵאמֹר צו זאגן בָּא אֵלַי הָעֶבֶד עס איז גקומן צו מיר דר קנעכט הָעִבְרִי דר יודישער אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ וואס דו האסט גבראכט צו אונז לְצַחֶק בִּי צו שפעטן פון מיר דם הייסט ער האט גוואלט מיט מיר ליגן: (יח) וַיְהִי אונ אז עס איז גוועזן כַּהֲרִימִי קוֹלִי אז איך האב אויף גיהובן מיין קול וָאֶקְרָא אונ איך האב גישריגן וַיַּעֲזוֹב הט ער גלאזן זיין קלייד ביי מיר וַיָּנָס אונ ער איז אנטלאפן אויף דר גאס: (יט) וַיְהִי אז עס איז גוועזן כִּשְׁמוֹעַ אז זיין האר הט געהערט די רייד פון זיין ווייב אֲשֶׁר וואס זיא הט צו אים גירעט

ספר הישר

צוא פוטיפר אז קיין מיתה קומט דעם קנעכט ניט נייערט ווייל דיין ווייב זאגט פארט אויף אים איז אונזר משפט מען זאל אים געבין אין דר תפיסה אריין אונ וויא פוטיפר הט אים גיהערט די רייד פון די הארן הט פוטיפר גענומן יוסף׳ן אונ הט אים געגעבן אין דר תפיסה. אונ יוסף איז דארט גיזעסן צוועלף יאר אונ פון דעסט וועגין פלעגט זליכה גיין צו יוסף׳ן אונ ער הט אלץ ניט צו גיהערט. אונ ווי עס איז געקומען אין דריי חדשים ארום האט זליכה צו אים געזאגט בין ווי לאנג ווילסטו נאך זיצען אין דער תפיסה אמער הער צו מיינע רייד וועל איך דיך ארויס נעמן אונ יוסף הט צו איר געזאגט עס איז מיר בעסר איך זאל זיצען דא אין דער תפיסה איידר איך זאל צו הערין דיינע רייד אונ זאל זינדיגן צו גאט. אונ אין דער וועלבינגער צייט זענען געשטאנן די צוויי הארען פר פרעה איינר פלעגט דער לאנגען ווין צום מלכות טיש אונ דר אנדרר פלעגט דר לאנגן ברוט. דער ווייל הט דר מלכות געפונגן אין דעם ווין פליגען אונ אין דעם ברוט שטיינדליך אונ ווי פרעה הט דס דר וועהן הט פרעה געהייסען מען זאל זיי ארין וועצין דר ווייל אין דר תפיסה אונ מען האט געבראכט די צוויי הארן אין דר תפיסה. אונ מען הט געהייסן

הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃
כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־
בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי
הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית
הַסֹּהַר׃ כא וַיְהִי יְהֹוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט
אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־
הַסֹּהַר׃ כב וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־
יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית
הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא

אונקלוס

עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵיף רֻגְזֵהּ׃ כ וּנְסִיב רִבּוֹנֵהּ דְּיוֹסֵף יָתֵהּ וּמַנְיֵהּ לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי אֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי׃ כא וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵהּ חִסְדָּא וִיהָבֵהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי׃ כב וּמַנֵּי רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְּיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל דִּי עָבְדִין תַּמָּן עַל מֵימְרֵהּ

בעל הטורים

(כ) אשר אסורי המלך אסורים. אסורי כתיב ואסירי ק' מלמד שי' שנים היה אסור על שהוליא דבה על י' אחיו ועוד ב' שנים על שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני : אסורים. ג' במס' ב' גבי יוסף וא' ה' מתיר אסורים וזהו שאחז"ל שאמרה לו אשתו של פוטיפר אני

שפתי חכמים

מיושב דהוא לא הביא אותו כדי לצחק בה : ז ר"ל שהיה לו עבדים תחתיו והוא היה אומר להם שיעשו והיינו במימריה הוה מתעביד

רש"י

וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן וזהו שאמרה כדברים האלה עשה לי עבדך ענייני תשמיש כאלה : (כא) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו ל' כלה נאה וחסודה שבמשנה : (כב) הוא היה עושה. כתרגומו במימריה ז הוה

ליקוטי יוסף

(כ) וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף אוֹתוֹ. דֶר ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט וֶוען פוֹטִיפַר הָט גִיבְּרַאכְט יוֹסֵף'ן פַּר דִיא דַיָּינִים צוּם מִשְׁפָּט, אִיז גִיקוּמֶן דֶער מַלְאַךְ גַּבְרִיאֵל פַארְשְׁטֶעלְט וְויא אַמֶענְטְשׁ אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ דִיא דַיָּינִים אִיךְ וֶועל אַייךְ גֶעבֶּן אַ עֵצָה וְוי אַזוֹ אִיר זָאלְט וִויסֶן וֶוער עֶס זָאגְט אֶמֶת, פַר צוּ זִיא, מֶען זָאל זֶעהְן דִי קְלֵיידֶר פוּן יוֹסֵף וְויא זַייא זֶענֶן, אוּב דִי קְלֵיידֶר פוּן יוֹסֵף זֶענֶן צוּרִיסֶען, זָאגְט יוֹסֵף אֶמֶת. אוּנ אוּב נִיי זֶענֶן גַאנְץ זָאגְט פוֹטִיפֶרְס וַוייבּ אֶמֶת, הָט מֶען גִיזֶעהְן דִי קְלֵיידֶר פוּן יוֹסֵף זֶענֶן צוּרִיסֶען, הָאט מֶען אִים נִיט גֶעמִשְׁפָּט צוּם הַרְגֶען, נָאר וַוייל מֶען הָט נִיט גִיקֶענְט פַארְשֶׁעמֶן פוֹטִיפֶרְס וַוייבּ אוּנ זָאגֶן זִיא הָט גֶעוַויסְט יוֹסֵף'ן עֶר זָאל מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין, דְרִיבֶּער הָט מֶען גִמוּזְט זָאגֶן אוֹף יוֹסֵף אַז עֶר הָט גֶעוָואלְט מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין, אוּנ מֶען הָאט אִים גִיפִירְט אִין גִיפֶענְקְנִיס, אַזוֹ הָאבֶּען גִיפַּסְקֶנְט דִי כּוֹמְרִים פוּן מִצְרַיִם, אוּנ וַוייל דִי כּוֹמְרִים הָאבֶּן יוֹסֵף'ן בֶּעפְרַייט פוּן טוֹיט, דְרִיבֶּער וֶוען יוֹסֵף אִיז גֶעוָוארֶען אַמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען דֶר הוּנְגֶער הָט יוֹסֵף דִי כּוֹמְרִים גֶעשְׁפַּייזְט מִיט בְּרוֹט אוּמְזִיסְט :

פירוש לתורת אלהים

לֵאמֹר צוּ זָאגֶן כַּדְּבָרִים אַזוֹ וְוי דִי זַאכֶן דִיא זִינְד עָשָׂה הָט מִיר דַיין קְנֶעכְט גִיטָאן וַיִּחַר אוּנ הָט גִיגְרִימְט זַיין צָארֶן : (כ) וַיִּקַּח אוּנ דֶר הַאר פוּן יוֹסֵף הָט אִים גֶענוּמֶען וַיִּתְּנֵהוּ אוּנ עֶר הָאט אִים גִיגֶעבֶּן אֶל בֵּית אִין דֶעם הוֹז פוּן דֶעם גְפֶענְקֶענֶעשׁ מְקוֹם אוֹף דֶעם אָרְט וְוא דִי גְפַאנְגֶענֶע פוּן דֶעם מֶלֶךְ זֶענִין גְפַאנְגֶען וַיְהִי שָׁם אוּנ עֶר אִיז דָארְטֶן גְוֶועזֶן בְּבֵית אִין דֶעם גְפַאנְגֶען הוֹז : (כא) וַיְהִי אוּנ גָאט אִיז גְוֶועזֶן מִיט יוֹסֵף וַיֵּט אוּנ עֶר הָט גְנֵייגְט צוּ אִים חֶסֶד עֶר אִיז אָן גְנוּמֶען גְוֶועזֶן צוּ אַלֶע מֶענְשֶׁן וָוס דָארְטֶן זֶענֶען גְוֶועזֶן וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט גְגֶעבֶּן חִנּוֹ זַיין לִיבְּשַׁאפְט בְּעֵינֵי אִין דִי אוֹיגֶן פוּן דֶעם הַאר פוּן דֶר תְּפִיסָה וְוא יוֹסֵף אִיז גֶזֶעסֶען : (כב) וַיִּתֵּן אוּנ דֶער הַאר פוּן דֶעם תְּפִיסָה הוֹז הָאט גְגֶעבֶּן אִין דִי הֶענְט פוּן יוֹסֵף אֵת כָּל אַלֶע גְפַאנְגֶענֶע אֲשֶׁר וָוס זֶענֶען אִין דֶר תְּפִיסָה הוֹז וְאֵת אוּנ אַלְץ וָואס עֶס אִיז דָארְטִין גְטָאן גְוָוארֶען הוּא הָיָה הָט עֶר דָאס גְטָאן עֶס אִיז גְטָאן גְוָוארֶען דוּרְךְ דִי הַייד פוּן יוֹסֵף :

ספר הישר

יוֹסֵף זָאל זַיי בַּדִינֶען. אוּנ דִי צְוַויי הַארֶן זֶענֶען גִיוֶועזֶן אִין דֶער תְּפִיסָה אֵיין גַאנְץ יָאר. אִין סוֹף יָאר הָט גִחָלֶמְט אֵיין חָלוֹם צוּ דִיא צְוַויי הַארֶען אִין אֵיין נַאכְט וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין עִבְרִי טַייטְשׁ פוּן פָּסוּק (ט). אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶע צַייט הָאט דֶעם מַלְכוּת וַוייבּ גֶעבָּארֶן אֵיין זוּן צוּם מֶלֶךְ הָאבֶּן זִיךְ אַלֶע אֵיין וואוּנְדֶער פוּן מִצְרַיִם אוּנ אַלֶע שָׂרָרוֹת זֵייעֶר גֶעפְרֵייט. אוּנ וְוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דֶער דְרִיטֶער טָאג פוּן דֶעם גֶעבָּארֶען הָט פַּרְעֹה גֶעמַאכְט אֵיין סְעוּדָה צוּ אַלֶע שָׂרָרוֹת אוּנ צוּ אַלֶע קְנֶעכְט. אוּנ אַלֶע שָׂרָרוֹת אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט פוּן דֶעם מֶלֶךְ הָאבֶּן זִיךְ גֶעפְרֵייט אַכְט טָאג אוּנ גְּשִׁמְחַת פְּרֵייעֶן הָאט פַּרְעֹה זִיךְ דֶער מַאנְט אִין דֶעם הַאר פוּן חַיין הָט פַּרְעֹה גֶעהַייסֶען מֶען זָאל אִים אַרוֹיס גֶעמֶען פוּן דֶער תְּפִיסָה אוּנ מֶען זָאל אִים מַאכֶן אֵיין מְמוּנֶה אַזוֹ וְוי פְרִיעֶר. אוּנ דֶעם בֶּעקֶר הָט עֶר גֶעהַייסֶען הֶענְגֶען אַזוֹ וְוי יוֹסֵף הָט זַיי פּוֹתֵר חָלוֹם גִיוֶועזֶן. אוּנ דֶר וַויין הַאר הָט גָאר פַר גֶעסִין אָן יוֹסֵף אוּנ הָט אִים גָאר נִיט דֶר מַאנְט פַארֶן מֶלֶךְ אַזוֹ וְוי דֶר וַויין הַאר הָט צוּ גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף. דֶען דָאס אִיז גִיוֶועזֶן פוּן גָאט כְּדֵי יוֹסֵף זָאל נָאךְ זִיצֶען אִין דֶר תְּפִיסָה וַוייל יוֹסֵף הָט זִיךְ פַאר זִיכֶרְט אִין אֵיין מֶענְטְשֶׁן אוּנ עֶר אִיז נָאךְ גִיזֶעסֶען צְוַויי יָאר בִּיז עֶס זָאל דֶר פִילְט וֶוערֶן

הָיָה עֹשֶׂה: כג אֵין | שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר
רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר
יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
מַצְלִיחַ: פ שביעי מ א וַיְהִי אַחַר
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ
מִצְרָיִם: ב וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי
סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר
הָאוֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית
שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שַׂר
הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת

אונקלוס

הוה מתעבד: כג לית רב
בית אסירי חזי ית כל
סרחן בידה בדי מימרא
דיי בסעדה ודי הוא
עבד יי מצלח: א והוה
בתר פתגמיא האלין
סרחו שקיא מלכא
דמצרים ונחתומא
לרבוניהון למלכא
דמצרים: ב ורגז פרעה
על תרין רברבנוהי על
רב שקי ועל רב נחתומי:
ג ויהב יתהון במטרא
בית רב קטוליא לבית
אסירי אתר די יוסף
אסיר תמן: ד ומני רב
קטוליא ית יוסף עמהון

רשב"ם

(ד) ויפקד שר הטבחים. מינהו על כל צרכי האסורים שם: ויהיו ימים. שנה שלימה

בעל הטורים

חובשך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים: (כג) ואשר הוא עושה ה' מצליח. ולא כתיב מצליח בידו כמו למעלה לפי שבכאן היה בבית האסורים ולא הי"ל עסק בידו כמו למעלה שהיה בבית אדוניו ומתעסק בשל אדוניו: (א) לאדוניהם למלך מצרים. ב' במס' הכא ואידך שאומרות לאדוניהם הביאה ונשתה מה להלן על

רש"י

מתעביד: (כג) באשר ה' אתו. בשביל ח שה' אתו: (א) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין ט שלו וזה נמצא צרור י בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך ואין ל' אפייה אלא בפת ובלעז פיסטו"ר: (ד) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות כ אתם: ויהיו ימים

שפתי חכמים

לא שהיה עושה מה שהיו הם צריכין לעשות דא"כ היה משרת שלהם ומאי ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר: ח שלא יתכן לפי הבי"ת כמשמעו כי אחריו כתיב ואשר הוא עושה ה' מצליח שפירושו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח לא שיש מהן שה' אתו ויש מהן שאין ה' אתו: ט פיילי כוס בל' תרגום ואח"כ פי' מלת פיילי בל' יון כוס פוטירין: י וא"ת דלמא איפכא היה י"ל דעל כרחך צ"ל דכך הוה המעשה דאי איפכא היה המעשה א"כ הוה קשה למה נתלה זה וזה לא נתלה בשלמא אי נמצא לשר המשקים זבוב אתי שפיר דלא נתלה דהכוס הוא דאינו יכול לשמור את עצמו מזבוב שנפל לכוס פתאום אבל לאופה שנמצא צרור בגלוסקין שלו פושע הוא דהיה לו לכבד התנור יפה שלא ישאר בו צרור: כ ר"ל דמקרא משמע ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם שהיה ממנה אותו ג"כ על דבר ואי הוה כתיב בתחלה שהיה ממנה שר המשקים ושר האופה על דבר היה

פירוש לתורת אלהים

(א) ויהי אונ עס איז געוועזן נאך די רייד חטאו האט גיזינדיגט דער שענק מייסטער פון דעם מלך מצרים והאופה אונ דער בעקער לאדוניהם צו זייער האר למלך מצרים צו דעם מלך פון מצרים. רש"י שרייבט בייא דעם שענק מייסטער איז געפונען געווארן אפליג אין זיין גטראנק אונ ביי דעם בעקער איז גפונען גיווארן אשטיק ערד אין דעם ברויט: (ב) ויקצוף אונ פרעה האט גצערינט אוף זיינע צוויי בדינגערס על שר אוף דעם האר פון די גטראנקען ועל שר אונ אוף דעם האר פון דעם גבעקס: (ג) ויתן אונ ער האט זיי גיגעבן אין דר תפיסה בית אין דעם הויז פון דעם שעבט מייסטער מקום דאס ארט וואו יוסף איז דארטן גפאנגן: (ד) ויפקוד אונ דער שעבט מייסטער האט בעפעלט צו יוסף ער זאל זיין איבר

ספר הישר

דיא צוועלף יאר. אונ יצחק איז אלט גיוועזן אין דער צייט הונדערט אונ אכציג יאר. אונ עשו איז גיוועזן אין דר זעלבער צייט אין אדום אונ וויא עשו האט דר הערט אז עס האט גינעהנט די טעג פון דעם פאטער צו שטארבן. איז עשו געקומען מיט זיינע קינדער צום לאנד כנען צום פאטער. אונ יעקב האט אלץ געקלאגט אוף זיין זון יוסף. אונ יצחק האט געזאגט צו זיין זון יעקב נינען צו מיר דיינע קינדער אונ איך וועל זיי בענטשן. אונ יצחק האט זייא גיבענטשט דעם זעלביגען טאג אונ האט זייא געזאגט דער גאט פון אייערי עלטערן זאל אייך בענטשן אונ ער זאל מערין אייערע קינדער וויא די שטערין פון הימל. אונ צוא די קינדער פון עשו האט ער גיבענטשט אונ האט געזאגט גאט זאל געבין די מורא פון אייך אוף אלע פיינד. אונ יצחק האט גרופן זיין זון יעקב מיט זיינע קינדער ווענען זיי אלע געקומען פר אים אונ האבן זיך אנידר גיזעצט פר יצחק אונ יצחק האט געזאגט צו

אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃ ה וַיַּחַלְמוּ
חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה
אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה
וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר׃ ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם
יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים׃
ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ
בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ
פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃ ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר

אונקלוס

וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין
בְּמַטְּרָא׃ ה וַחֲלַמוּ חֶלְמָא
תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵהּ
בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרַן
חֶלְמֵהּ שָׁקְיָא וְנַחְתּוֹמָא
דִּי לְמַלְכָּא דְמִצְרַיִם דִּי
אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי׃
ו וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף
בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן
וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין׃
ז וּשְׁאֵל יָת רַבְרְבֵי פַרְעֹה
דִּי עִמֵּהּ בְּמַטְּרָא בֵּית
רִבּוֹנֵהּ לְמֵימַר מָה דֵּין
אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵין׃
ח וַאֲמָרוּ לֵהּ חֶלְמָא
חֲלַמְנָא וּפָשַׁר לֵית לֵהּ

רשב"ם

בדכתיב ימים תהיה גאולתו. וכן ימים או עשור: (ה) איש חלומו. חלום ראוי לפתרון הנראה שהוא עיקר ולא חלום של הבלים: (ח) ופותר אין אותו. כמו ואין פותר אותו. וכן ביחזקאל ועושים א״ם אותם:

בעל הטורים

עסקי שתיה אף כאן על עסקי שתיה כמו שדרז״ל שנמלא זבוב בכוס שלו: (ו) זועפים. ב׳ במס׳ הכא ואידך ולמה יראה את פניכם זועפים מה התם על עסקי אכילה בשביל שלא רצו לאכול היו פניהם זועפים אף הכא זועפים פניהם על עסקי אכילה זה נמלא זבוב וכו׳: (ח) ספרו. ג׳ הכא ואידך ספרו בגוים את כבודו חד בתהלים וחד בד״ה שעל הסיפור שספרו ספרו בגוים כבוד יוסף שבחוא לפני פרעה:

שפתי חכמים

כופל עליו ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם אבל השתא שאינו כן מאי אתם לכן פי׳ להיות אתם וכו׳: ל דייק מדכתיב בפ׳ בהר ימים תהיה גאולתו ימים ימים לג״ש. ואין לומר דלמא שני ימים ממש היו במשמר ובליל שני חלמו החלום א״כ למה ליה ליוסף לומר בעוד שלשת ימים לא הו״ל רק אחר שלשה ימים: מ פי׳ שכל א׳ משניהם ראה חלום ולא שכל אחד ראה חלום של שניהם דהיינו חלומו וחלום חבירו: נ חלום של שניהם אף במקום שהיה להם לומר שחלם חלום חבירו אמרו פתרון חלום חבירו וא״ל מנ״ל דקאי אפתרון דלמא כמשמעו דכל אחד חלם חלום שלו וחלום חבירו. י״ל מדכתיב בתריה איש חלומו בלילה אחד ולעיל כתיב חלום שניהם שבני חלומות חלמו להם א״כ סתרי קראי אהדדי אע״כ צ״ל חלום שלו ופתרון חבירו וזהו שכ׳ איש חלומו כפתרון חלום חבירו פי׳ חלום הדומה לדבר העתיד

רש"י

במשמר. ל י״ב חדש: (ה) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום מ זה פשוטו ומדרשו כ״א חלם חלום נ שניהם שחלם את חלומו ופתרון חבירו וזו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם: (ו) זעפים. עצבים כמו (מ״א כ) סר וזעף (מיכה ז) זעף ה׳ אשא:

פירוש לתורת אלהים

זיי וַיְשָׁרֶת אונ זייא בּדינט וַיִּהְיוּ אונ זייא זענען גיוועזן איאר אין דער תּפיסה: (ה) וַיַּחַלְמוּ אונ עס האט זיך ביידע גחלמת אחלום. רש״י שרייבט איטליכן הט זיך גחלמת זיין חלום אונ דר פּתרון פון דעם חלום פון זיין חבר אונ דרום שטייט ווייטר אין פּסוק דר שׂר האופים האט גיזעהן אז יוסף האט גוט פותר גיוועזן צו דעם שׂר המשקים איש חלומו איטליכן הט זיך איין חלום גחלמת בלילה אין איין נאכט די חלומות הט זיך צו זיי ביידע גחלמת אין איין נאכט איש איטליכן הט זיך גחלמת אחלום וואס איז גליך צו דעם פּתרון וואס איז אן גבּרייט צו קומען אויף זיי הַמַּשְׁקֶה דעם טרינק מייסטר וְהָאֹפֶה אונ דעם בעקיר וואס זענען צו דעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר וואס זיי זענען גפאנגן אין גפענקעניש: (ו) וַיָּבֹא אונ יוסף איז צו זייא גקומען אין דר פריה וַיַּרְא אֹתָם אונ ער הט גזעהן זיי וְהִנָּם אונ זייא זענען טרוריג: (ז) וַיִּשְׁאַל אונ ער הט גפרעגט די בּדינרס פון פּרעה וואס זיי זענען מיט אים אין דר תּפיסה בֵּית אין דעם הויז פון זיין האר לֵאמֹר צו זאגן מַדּוּעַ ווארום איז אייער פּנים שלעכט היינט: (ח) וַיֹּאמְרוּ האבן זיי

ספר הישר

יעקב נאט וואס איז דר נאט פון דער גאנצר וועלט והט געזאגט צו מיר דיינע קינדר וועל איך געבין דס לאנד נייערט אז דייני קינדר וועלן היטן מיין גיזעץ אונ מיין וועג וועל איך זייא מקיים זיין מיין שבועה וואס איך האב געשווארן צו דיין פאטר אברהם. אונ אצונד מיין קינד זאלסטו לערנען צוא דיינע קינדס קינדער זיי זאלן האבין מורא פאר גאט אונ זאלע, גיין אין גאטס וועג אונ ווי יצחק הט אויף ניהערט צו געבּטען צו זיין זון יעקב מיט זיינע קינדר איז יצחק געשטארבן איז יעקב מיט עשו גפאלן אויף פאטרס פּנים אונ האבען געוויינט. אונ יצחק איז אלט גיוועזן הונדרט אונ אכציג יאר אז ער איז געשטארבן אין דער שטאט חברון. אונ די קינדר האבן אים געטראגן צו דר מערת המכפלה וואס זיין פאטר אברהם הט געקויפט פון די קינדר פון חת. אונ אלע

אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים
סַפְּרוּ־נָא לִי: ט וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים
אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי
וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי: י וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה
שָׂרִיגִם וְהִוא כְפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ
הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: יא וְכוֹס
פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים
וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן
אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: יב וַיֹּאמֶר
לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: יג בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת

וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא
מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרַן חֶלְמַיָּא
אִשְׁתְּעוֹ כְעַן לִי: ט וְאִשְׁתָּעִי
רַב שָׁקֵי יָת חֶלְמֵהּ לְיוֹסֵף
וַאֲמַר לֵהּ בְּחֶלְמִי וְהָא
גּוּפְנָא קֳדָמָי: י וּבְגוּפְנָא
תְּלָתָא שִׁבְשִׁין וְהִיא כַּד
אַפְרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין
נְאֵנִיצַת נֵץ בַּשִּׁילוּ
אִתְכַּלְתָּהָא עִנְּבִין:
יא וְכַסָּא דְפַרְעֹה בִּידִי
וּנְסֵיבַת יָת עִנְבַיָּא
וַעֲצָרִית יָתְהוֹן לְכַסָּא
דְפַרְעֹה וִיהָבִית יָת כַּסָּא
עַל יְדָא דְפַרְעֹה: יב וַאֲמַר
לֵהּ יוֹסֵף דֵּין פִּשְׁרָנֵהּ
תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּלָתָא
יוֹמִין אִנּוּן: יג בְּסוֹף

רשבים

(י) כפורחת עלתה נצה. שכן הסנהג ויצץ ציץ ויגמול שקדים: (יא) ואשחט. פתרגומו:

תו"א ובגפן שלשה שריגם חולין לב ס' הזוכר פרשת ויתי ופרשת דברים: וזהו כפרחת חולין שם: וכוס פרעה בידי ואקח כוסה ט חולין לב:

בעל הטורים (י) שריגם. כתיב חסר בגי' אבות העולם דאיכא מ"ד אלו האבות:

רש"י

(י) **שריגים**. זמורות ארוכות שקורין וידי"ן: **והיא כפרחת**. דומה לפורחת ם והיא כפורחת נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת ע ואחר הפרה עלתה נצה פ ונעשה סמדר אספני"ר בלע״ז (אופטהון אדר אויפשלעסטען אייגער בלומא) ואח"כ הבשילו והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ע"כ תרגום של פורחת. נץ גדול מפרח כדכתיב (ישעיה יח) ובוסר גומל יהיה נצה וכתיב (במדבר יז) ויוצא פרח והדר ויצץ ציץ: (יא) **ואשחט**. כתרגומו ועצרית והרבה יש בלשון משנה: (יב) **שלשת ימים הם**. סימן הם לך צ לשלשת

שפתי חכמים

לבא עליהם ולא כפי המובן שגם הפתרון ראה בחלום א"כ מה פתר יוסף: ם פי' כ"ף של כפורחת היא כ"ף הדמיון ולא כ"ף כאשר כי לא תמצא כ"ף כואת כי אם על המקור ולא על הפועל ופי' ויהי כמשיב ידו כדמות משיב ידו ופי' שלא הי"ל כוונה בזה רק מפני שהוליא ידו ואח"כ קשרו בחוט השני והכניסה מיד ונראה כאלו היה זה בכוונה כיון הוצאת היד בשם נתינה והכנסה בשם השבה והתרגום שתרגם כד אפרחת תרגם הענין ולא המלות והראיה שתרגם פורחת בינוני אפרחת שהוא ל' פועל עבר. עכ"ל הרא"ם: ע כלו' שנראה לו בחלומו שהיתה פורחת ממש כפריחת הגפן בלי שום שינוי ודמיון: פ כלומר ולא שראה הכל ביחד כמובן מן הכתוב דאין מראין לו לאדם פיל דקאי בקופא דמחטא: צ לא שהם עצמם שלשת ימים

פירוש לתורת אלהים

צו אים גיזאגט אחלום האט אונז געחלמת אונ קיין בשיידר איז ניט פאר האנדן צו אים ויאמר האט יוסף צו זיי גזאגט הלא פאר וואר לאלהים צו גאט איז פאר האנדן בשיידרם ספרו דער ציילט מיר: (ט) ויספר אונ ער האט דר ציילט שר המשקים דר האר פון דעם גטראנק זיין חלום צו יוסף ויאמר לו אונ האט צו אים גזאגט בחלומי אין מיין חלום האט מיך געחלמת והנה אונ גפן אויין שטאק איז פאר מיר: (י) ובגפן אונ אין דעם ויין שטאק זענן גוועזן שלשה דריי צווייגן והיא אונ עס האט מיך גדאכט גלייך וויא דר וויין שטאק האט גבליט עלתה אונ עס איז אוף גגאנגן נצה אשפראצונג אונ דר נאך הבשילו זייא זענען וואָרן צייטיג אשכלותיה אירע הענגלך ענבים ויין טרויבן: (יא) וכוס אונ דר כוס פון פרעה איז אין מיין האנד ואקח אונ איך האב גנומן די ויין טרויבן ואשחט אונ איך האב אום גיקוועטשט זייא אין דעם כוס פון פרעה ואתן אונ נאך דעם האב איך גיגעבן דעם כוס על אוף דער האנד פון פרעה: (יב) ויאמר האט יוסף צוא אים גיזאגט זה פתרונו דאס איז זיין בשיידענג שלשת דריא דרייא צווייגן שלשת ימים הם בטייטן אוף דריי טעג: (יג) בעוד נאך אין דריי טעג ארום ישא וועט פרעה ציילין דיין קאפ. רש"י

ספר הישר

שרים פון כנען זענען געגאנגען מיט יעקב אונ עשו צו בגראבן יצחק אונ אלע האבען אן געטאן איין גרוס כבוד צו יצחק נאך דעם טוט. אונ יעקב מיט עשו האבען באגראבן זייער פאטער מיט גרוים כבוד אונ געקלאגט פיל טעג. אונ עשו זאגט צוא יעקב לאזין מיר זיך טיילען מיט דער ירושה איך וועל מיר אבער אום קלויבען וועלכען חלק איך וועל וועלען. האט יעקב געזאגט צוא זיין ברודער איך וועל אזוי טאן אונ יעקב האט גענומען גאר דס גוטס אונ האט גיטיילט אוף צווייען אונ האט געזאגט צו עשו נעם דיר וועלכען חלק דו ווילסט. אונ יעקב זאגט ווייטער צו עשו דר גאט וואס האט בשאפן די וועלט האט געזאגט צו אונזער עלטער

יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ
וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה
בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ
מַשְׁקֵהוּ׃ יד כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ
כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי
חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה
וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה׃ טו כִּי־גֻנֹּב
גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־
עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃

אונקלוס

תְּלָתָא יוֹמִין יִדְכְּרִנָּךְ פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ וִיתִיבִנָּךְ עַל שִׁמּוּשָׁךְ וְתִתֵּן כַּסָּא דְפַרְעֹה בִּידֵהּ כְּהִלְכְתָא קַדְמָאָה דִּי הֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵהּ׃ יד אֱלָהֵן תִּדְכְּרִנַּנִי עִמָּךְ כַּד יֵיטַב לָךְ וְתַעְבֵּד כְּעַן עִמִּי טִיבוּ וְתִדְכַּר עֲלַי קֳדָם פַּרְעֹה וְתַפְּקִנַּנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הָדֵין׃ טו אֲרֵי מִגְנַב גְּנִיבְנָא מֵאַרְעָא דְעִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא עֲבָדִית מִדַּעַם אֲרֵי שַׁוִּיאוּ יָתִי

רשב"ם

(יג) ישא פרעה את ראשך. כמו שא את ראש כל עדת וגו׳ ימנה אותך פרעה בתוך עבדיו: והשיבך. כדי להשיבך על כנך. וכן כתיב וישא את ראש שר המשקים בתוך עבדיו. אבל והשיבך ת׳ מצרים פירושו וישיב אותך: (יד) כי אם זכרתני אתך. כלומר כל כך אני בטוח שתשא חן בעיני פרעה שאם תזכרני וגו׳ ידעתי כי תוכל להוציאני מן הבית הזה שהרי לא עשיתי כאן כלום כשאר אסירים. וגם לא מן הדין אני עבד כי גנב וגו׳ וגם פה לא עשיתי מאומה וגו׳ שאני חייב לא עבודה ולא בית האסורים להיות אסור כאן:

שפתי חכמים

כמוכן מן הקרא: ק ר"ל שפרעה ישא את ראשך והיית כל כך חשוב עד אשר אם זכרתני תוכל אתה להוציאני ויהיה מלת כי במקום כאשר משום דכי משמש בד׳ לשונות והאחד מהם אם והוא אשר והוסיף

רש"י

ימים. ויש מדרשי אגדה הרבה (חולין צב): (יג) ישא פרעה את ראשך. ל׳ חשבון כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה ימנה אותך עמהם: כנך. בסיס שלך ומושבך: (יד) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך ק מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) כי אם זכרתני אתך וגו׳ והזכרתני. שמעתי מפי מורי אבי זלה"ה כי אם זכרתני אתה בעצמך והזכרתני ע"י שליח והיינו דכתיב בסוף הפרשה ולא זכר שר המשקים הוא עצמו לא הזכירו וישכחהו אף ע"י שליח:

ליקוטי נחמיה

(טו) כִּי גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי. דער פרקי דרבי אליעזר שרייבט ווען הקב"ה איז געקומען צו ישמעאל ער זאל נעמען די תורה, הט ישמעאל גיפרעגט ביי הקב"ה וואס שטייט אין די תורה, הט הקב"ה געזאגט אין די תורה שטייט לא תגנוב, זאלסט ניט גנבענען, האבען דיא ישמעאלים געזאגט מיר קענען ניט פארלאזין די זאך וואס אונזערע אלטערין האבען גיטאהן זייא האבען גיגנבת יוסף׳ן אונ האבען אים גיבראכט אין מצרים אונ פארקויפט פאר אקנעכט:

פירוש לתורת אלהים

שרייבט נאך דריי טעג ארום וועט פרעה ציילין זיינע קנעכט צוא בדינען פאר אים ביייא דער סעודה וועט ער דיך אויך ציילען צווישען זייא וַהֲשִׁיבְךָ אונ ער וועט דיך ווידער קערען על אוף דיין פום דם הייסט אוף דיין ערשטין דינסט וְנָתַתָּ אונ דו וועסט געבען דעם כוס פון פרעה אין זיין האנד כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אזו ווי דו פלעגסט צוא אים אין די הענד געבען צום ערשטען אֲשֶׁר אז דו ביסט גוועזן זיין שענקיר: (יד) כִּי דו וועסט מיך בודאי גידענקען בייא דיר כַּאֲשֶׁר ווייל עס וועט דיר גוט זיין בעט איך דיך וְעָשִׂיתָ דוא זאלסט מיט מיר טאן חֶסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אונ דוא זאלסט מיך דער מאנען צו פרעה וְהוֹצֵאתַנִי וועסטו קאנען מיך מאכען אום ציהן פון דעם הוז דאס איז פון דער תפיסה: (טו) כִּי דען גנבת גוואָרען גֻּנַּבְתִּי איך בין גנבת גוואָרען מֵאֶרֶץ פון דעם יודישען לאנד וְגַם אונ אוך דא האב איך גאר ניט

ספר הישר

עלטער פאטער אברהם אונ אוך צו אונזער פאטער יצחק אזו צו זאגען צו דייני קינדער וועל איך געבען דם לאנד צו איין ארב אוף אייביג. אצונד זאג איך דיר ווילסטו נעם דיר אדער דאס גוטס פון מיין פאטער אדר דם לאנד. אונ דארפטע איז געוועזין נביות ישמעאלים זון איז עשו געגאנגען אין דעם וועלבען טאג איין עצה האלטען זיך מיט אים. אונ עשו הט צו אים געזאגט אזוי הט יעקב מיר געזאגט אונ אצונד גיב מיר איין עצה וואס איך זאל טאן אונ איך וועל דיך צו הערין. הט נביות גיענטפרט צו עשו מיין עצה איז דוא זאלסט בעסער נעמען דאס גוטס פון דיין פאטער דען אצונד זיצען דיא קינדער פון כנען זיכער ווקרלוך אין דעם לאנד אונ עשו הט גיטאן אזוי וויא נביות האט אים איין עצה געגעבין. אונ האט גענומען דאס גוטס פון דעם פאטער. אונ יעקב הט גענומען דם לאנד כנען אונ אוך די מערת המכפלה אונ יעקב הט געשריבן איין שטר חלוקה אונ הט גיחתמת אוף דעם שטר חלוקה עדות אונ הט גענומען דעם שטר חלוקה אונ הט אריין געטאן אין איין ירדני כלי אונ האט דם אם געגעבן צו זיינע קינדער אונ עשו הט זיך גענומען נאר דם גוטס פון דעם פאטער אונ איז אוועק צום לאנד שעיר מיט זיינע קינדער אונ עשו איז ניט געקומען צום לאנד כנען אונ עשו מיט זיינע קינדר האבען גיארבט דאס לאנד שעיר:

טז וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר
וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃
יז וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה
מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־
הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי׃ יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת
יָמִים הֵם׃ יט בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא
פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה
אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־
בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃ מפטיר כ וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה
וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ | שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ
שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו׃ כא וַיָּשֶׁב

אונקלוס

בְּבֵית אֲסִירֵי׃ טז וַחֲזָא
רַב נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת
פְּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף
אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא
סַלִּין דְּחִירוּ עַל רֵישִׁי׃
יז וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל
מֵיכַל פַּרְעֹה עוֹבַד
נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכֵל יָתְהוֹן
מִן סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי׃
יח וַאֲתֵיב יוֹסֵף וַאֲמַר
דֵּין פֻּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא סַלִּין
תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן׃
יט בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין
יַעְדֵּי פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ
מִנָּךְ וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל
צְלִיבָא וְיֵיכוּל עוֹפָא יָת
בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ׃ כ וַהֲוָה
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה יוֹמָא
בֵּית וַלְדָא דְפַרְעֹה וַעֲבַד
מִשְׁתְּיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי
וְאִדְּכַר יָת רֵישׁ רַב שָׁקֵי
וְיָת רֵישׁ רַב נַחְתּוֹמֵי
בְּגוֹ עַבְדּוֹהִי׃ כא וַאֲתֵיב

תו"א וירא שר האפים כי ברכות נה:

רשב"ם

(טז) כי טוב פתר. ניכרין דברי אמת: סלי חורי. מנוקבים. כמו חורי עפר וכפים. ואורגים חורי. לפיכך יכול היה העוף לאכול דרך נקבי אריגת הסל: (יט) ישא פרעה את ראשך. ממש מעליך. וזה אינו נשיאה של חשבון אלא של זקיפת תליית:

רש"י

נא אלא לשון בקשה: (טז) סלי חורי. סלים של נצרים קלופים חורין חורין ובמקומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אובלי"ש (היפפען קוכען) לתתם באותן סלים: (כ) יום הלדת את פרעה. יום לידתו וקורין לו יום גינוסיא ר ולשון הולדת לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים שהחיה מילדת את האשה ועל כן החיה נקראת מילדת וכן (יחזקאל טז) ומולדותיך ביום הולדת אותך וכן (ויקרא יג) אחרי הוכבס את הנגע שכיבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגו'. מנאם עם שאר עבדיו שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בסעודתו וזכר את אלו בתוכם כמו

שפתי חכמים

ברב מאחר שייטב לך מפני שאין מדרך המוסר שיזכירהו מיד בעת שייטיב לו רק אח"כ בעת שעומד ומשרת לפניו: ר פי' יום הלידה

פירוש לתורת אלהים

גיטאן כּי דָּם זיי הָאבֶּן מיךְ גיטאן אין דֶעם גְרוּבּ׃ (טז) וַיַּרְא אוּנ דֶר הַאר פוּן דֶעם גבֶּעקְס הָט גזֶעהְן אַז עֶר הָאט אים גוּט פּותֵר גוֶוען וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גְזאגְט צוּ יוֹסֵף אַף אִיךְ הָאבּ אוֹךְ גיזֶעהְן אין מַיין חָלוֹם וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה דְרַיי גְלֶעכִּירְטֶע קֶערְבּ אוֹף מַיין קָאפּ׃ (יז) וּבַסַּל אוּנ אִין דֶר אוֹבֶּערְשְׁטֶע קָארְבּ אִיז גְוֶועֶן פוּן אַלֶערְלֵיי עֶסִין וַוארְג מַעֲשֵׂה וֶוערְג אֹפֶה פוּן גבֶּעקְס וְהָעוֹף אוּנ דֶר פוֹגֶל הָט גְגֶעסֶן זֵיי פוּן דֶעם קָארְבּ וָוס עֶס אִיז אוֹף מַיין קָאפּ׃ (יח) וַיַּעַן הָט יוֹסֵף גְעֶנְפֶערְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גְזאגְט זֶה פִּתְרוֹנוֹ דָס אִיז זַיין בַּאשֵׁיידוּנג שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים דִי דְרַיי קֶערְבּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם זֵיי בַּטַייטֶן אוֹף דְרַיי טֶעג׃ (יט) בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים נָאךְ אִין דְרַיי טֶעג אַרוּם יִשָּׂא וֶועט פַּרְעֹה אוֹף הֵייבֶּן דַיין קָאפּ פוּן דִיר וְתָלָה אוּנ וֶועט דִיךְ אוֹף הֶענְגֶען אוֹף דֶר תְּלִיָּה וְאָכַל אוּנ דִי פֵייגֶל וֶועלִין עֶסִין דַיין פְלֵייש פוּן דִיר׃ (כ) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גִיוֶוען בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דֶעם דְרִיטֶן טָאג יוֹם דֶר גֶעבּוּרְט טָאג פוּן פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ הָט עֶר גִימַאכְט אַסְעוּדָה צוּ אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וַיִּשָּׂא הָט עֶר גְצֵיילְט דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת אוּנ דֶעם קָאפּ פוּן דֶעם שַׂר הָאוֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו צְווִישֶׁן זַיינֶע קְנֶעכְט׃ (כא) וַיָּשֶׁב אוּנ הָאט וִוידֶער גֶקֶערְט דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים אוֹף

את־שר המשקים על־משקהו ויתן הכוס על־כף פרעה: כב ואת שר האפים תלה כאשר פתר להם יוסף: כג ולא־זכר שר־המשקים את־יוסף וישכחהו: פ פ פ

ק"ב יב"ק סימן. ומפטירין בתרי עשר בעמוס סימן ב' כה אמר ה':

אונקלוס

ית רב שקי על שקיותה ויהב ית כסא על ידא דפרעה: כב וית רב נחתומי צלב כמא די פשר להון יוסף: כג ולא דכיר רב שקי ית יוסף ואנשיה: פ פ פ

רשב"ם

(כג) ולא זכר שר המשקים את יוסף. סיד בצאתו כמו שביקש ממנו יוסף כי אם זכרתני אתך: וישכחהו. זמן מריבה אחרי כן. עד שעה שהקב"ה עשה ליוסף נסים והוצרך להזכירו:

בעל הטורים

(כג) ולא זכר. ג' במסו' הכא ואידך ולא זכר יואש המלך את החסד. ולא זכר הדום רגליו. ששר המשקים היה כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יוסף וכן היה יואש כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יהוידע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נהרגו כמה נפשות מישראל שהיה דמו תוסס עד שנחרב הבית וזהו ולא זכר הדום רגליו ביום אפו:

שפתי חכמים

בל' יון: ש קל"מ דאל"כ מנ"מ דכתיב ולא זכר. אם בא לומר שלא עשה עמו חסד זה נכתב כבר ויהי מקץ שנתים אלא לומר שסבה היתה מאת הש"י שלא הזכירו עד אחר שתי שנים מפני שתלה בטחונו בשר המשקים (נח"י) מבואר הוא בב"ר פ"ז אתה מולא שלא היה יוסף ראוי להיות בבית האסורים אלא עשר שנים מפני שהוציא דבה על עשרה אחיו וע"י שאמר לשר המשקים וט': חסלת פרשת וישב

רש"י

שאו את ראש ל' מנין: (כג) ולא זכר שר המשקים. בו ביום: וישכחהו. לאחר מכאן מפני שתלה בו יוסף לזכרו ש הוזקק להיות אסור שתי שנים שנאמר (תהלים מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרוים רהב: חסלת פרשת וישב

פירוש לתורת אלהים

זיין גטראנק ויתן אונ ער הט געגעבן דעם כוס אויף דער האנד פון פרעה: (כב) ואת אונ דעם שר האופים הט ער געהאנגען כאשר אזו וויא יוסף האט זייא באשייד: (כג) ולא זכר אונ דער שר המשקים האט ניט גידענקט יוסף אין דעם טאג וישכחהו אונ ער האט פר געסען אים נאך דר צייט. רש"י שרייבט ווייל יוסף האט גיטאן זיין בטחון אויף דעם שר המשקים ער זאל אים דער מאנען פאר פרעה הט אים גאט גישטראפט אז ער האט גאך גמוזט זיין צוויא יאר אין דר תפיסה:

הפטרת וישב בתרי עשר (בעמוס סימן ב')

ואם חל בו שבת ראשון לחנוכה מפטירין רני ושמחי הפטרת בהעלותך:

כה אמר יהוה על־שלשה פשעי ישראל ועל־ארבעה לא אשיבנו על־מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים: השאפים על־עפר־ארץ בראש דלים ודרך ענוים יטו ואיש ואביו ילכו אל־הנערה למען חלל את־שם קדשי: ועל־בגדים חבלים יטו אצל כל־מזבח ויין ענושים ישתו בית אלהיהם: ואנכי השמדתי את־האמרי מפניהם אשר כגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת:

פירוש ע"ט

כה אמר יי אזו זאגט גאט אויף דריי זינד וואס דיא ישראל האבן גזינדיגט האב איך זייא מוחל גוועזן אונ אויף די פערדי זינד וועל איך זייא ניט מוחל זיין אויף דעם וואס זייא פר קויפן פר געלד דעם גרעכטן פון וועגן דעם וואס די דיינים געמען שוחד אונ זייא גייען דעם משפט פון דעם אביון פון וועגען פאר שליסונג אז איין אביון האט אפעלד צווישן דיא פעלדער פון די דיינים גייען זייא אוועק זיין משפט אז ער קומט זיך פר זייא לאדן כדי ער זאל מוזן פר קופן זיין פעלד דעם דיין כדי דר דיין זאל קענן פר שליסן זיינע פעלדער: השואפים וואס זייא טוען גלוסטן אז זייא גייען אויף דער ערד בראש דלים טראכטן זייא אויף די קעפ פון די ארומע לייט זייא גאזלן אונ דיא גוטע לייט מוזן אוועק גייען פון דעם גלייבען וועג ווייל זייא האבן פאר זייא מורא אונ אמאן מיט זיין פאטער גייען מזנה זיין מיט אנערה וואס זי איז מקודש גוואורן צו אמאן דרום זייא זאלין מאכן פאר שוועכן מיין הייליגן נאמן: ועל בגדים אונ אויף גמשכנתי קליידער פון די ארומע לייט טוען זייא זיך גייגן אונ אן שפארן מחמת זייא מאכן פון זייא אפאר שפרייטונג ביי דעם עסין בייא איטליכן מזבח ויין ענושים אונ גשטראפטן ווין וואס זייא נעמן ביי די ארומע לייט קנס טוען זייא טרינקן אין די הייזר פון זייערי געצן: ואנכי השמדתי אונ איך האב פר זייא פר טיליגט דעם אמורי וואס זיין הויך איז ווי טענן ביימר אונ שטארק ווי די ביימר וואס הייסן אילון אונ איך האב פאר

וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־
אֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃ וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
נְאֻם־יְהוָה׃ וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִּנָּבְאוּ׃ הִנֵּה
אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר׃ וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק
לֹא־יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט
וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃
שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר
הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד
עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם׃ הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ׃ הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר
וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד׃ הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ
וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד׃ אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר
וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה׃ כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה
דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃ אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה
דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא׃

פירוש ע"ט

טילינט זיינע פירות פון אויבן אונ זיינע ווארצלן פון אונטען: וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אונ איך האב אייך אויף גבראכט פון מִצְרַיִם אונ איך האב אייך גפירט אין דער מִדְבָּר פערציג יאר צו ירשנן דאס לאנד פון אֱמוֹרִי: וָאָקִים אונ איך האב אויף גישטעלט פון אייערי זיהן צו נביאים פון אייערי יונגן צו נְזִירִים צו לערנן תּוֹרָה הַאַף איז דאס אויך ניט צווישן דיא יִשְׂרָאֵל ווי קענט איר דס לייקינגן נאום יי אזו זאגט גאט: וַתַּשְׁקוּ אונ איר הט גמאכט אן טרינקען דיא נְזִירִים וויין כדי זיי זאלין ניט טארען פאסקינן אונ אויף די נביאים הט איר גבאטן צו זאגן איר זאלט ניט נביאות זאגן: הִנֵּה אָנֹכִי איך וועל אייך בצווינגן אויף אייערע ערטער אזו ווי עס ווערט באצווינגן אוואגן וואס איז דער פולט מיט גארבין אונ עס וועט ווערען פר לורן דס אנטרינונג פון דעם גרינגן אונ דר שטארקר וועט ניט שטארקען זיין כח צו אנטרינן זיין לייב אונ דר וס האלט אבוגן וועט ניט קענן באשטיין אונ דער וס איז גרינג אויף זיינע פיס וועט ניט קענען אנטרינן אונ דר וס רייט אויף פערד וועט ער ניט קענין אנטרינן זיין לייב: וְאַמִּיץ אונ דער וואס שטארקט זיין הארץ צווישן די גבורים וועט ער באקעט אנטלופין אין דעם זעלבינן טאג דס זענן די רייד פון גאט: שִׁמְעוּ הערט צו די זאך וס גאט האט אויף אייך גירעט איר קינדר יִשְׂרָאֵל אויף גאר דר מִשְׁפָּחָה וס איך האב אויף גבראכט פון לאנד מִצְרַיִם לֵאמֹר צו זאגן: אִם אויב עס ווערט גיבלאזן מיט אשופר אין שטאט אונ דאס פאלק זאל זיך ניט דער שרעקין אִם אויב עס וועט זיין איין בייז אין שטאט אונ גאט זאל די זאך ניט טוען: כִּי ווארום דר שטארקר גאט טוט ניט קיין זאך בייערט ער טוט אנטפלעקען דעם זעלביגען סוד צווא זיינע קנעכט צווא דיא נביאים: אַרְיֵה אלייב שרייעט ווער פארכט זיך דען ניט יי אז דער שטארקער גאט טוט רייהען צווא דיא נביאים ווער זאל דען ניט נביאות זאגען:

משלי יוסף

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וגו׳, עס האט אמאל געטראפן אגביר הט גיבעטען ביי דעם שר פון שטאט ער זאל אים מאכן פר אפרנס חודש (אאלצטין) אין שטאט, דר שר הט גיטאהן זיין פארלאנגן אונ האט אים געמאכט פר אפרנס חודש אין שטאט, אין אקורצע צייט שפעטר הט דר שר פון שטאט געשיקט צום פרנס חודש, דו זאלסט מיר בצאהלין טויזענד רובל פר די פאדאטקעס וס די מענטשין פון שטאט זענן מיר שולדיג, אונ אויב דו וועסט אין צייט פון אכט טאג ניט בצאהלן די טויזינד רובל וועל איך דיך נעמן אין תפיסה (געפענקינים), דער פרנס חודש זאגט צום שר וואס בין איך שולדיג אז דיא מענטשין פון שטאט צאהלין ניט די פאדאטקעס, ווס דו מאנסט די פאדאטקעס פון מיר, הט דער שר געזאגט צום פרנס חודש, דיא גידענקסט דו האסט מיך געבעטין דו זאלסט זיין אפרנס חודש (אאלצטער) אויף די מענטשן פון שטאט, אז דו ביסט אויף זיי אאלצטער, איז דאך זייער גאנצר פארמעגן אונטר דיין האנט, אונ זיי זענן אונטר דיר, דריבר דארף איך ביי קיינם ניט מאנן נאר ביי דיר, דס זעלביגע איז אמאל גענוען ביי יודן, ווען זיי זענען ארויסגעגאנגן פון מִצְרַיִם אונ האבן גענומן די תּוֹרָה, זענן זיי געווען די אלצטע פאלק פון די גאנצע וועלט, אונ אלע טובות וואס איז געקומן אויף דר וועלט איז געווען אונטער די האנט פון דיא יודן, אונ אלע פעלקר האבן געלעבט אין זכות פון יודן, דריבר דארף זיין דעם שטראף פון אלע פעלקר דארפן אויך ליידין די יודן, ווי די גמרא זאגט אז עס קומט אטובה אויף דר וועלט, שפירען פריער די יודן, אונ אז עס קומט שלעכטס אויף דר וועלט שפירן אויך נאר די יודן, מער פון אלע פעלקר, דס זאגט דער פסוק רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי וגו׳, ווייל נאר אייך ווייס איך פון אלע מִשְׁפָּחוֹת פון דר וועלט, ווייל איר זענט די אלצטע איבר אלע מִשְׁפָּחוֹת פון די פעלקר, דריבער קומט אייך איר זאלט ליידען דעם שטראף פון אלע פעלקער:

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃ ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה

א וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַרְעֹה חָלֵם וְהָא קָאֵם עַל נַהֲרָא׃ ב וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָן בְּשַׂר וְרָעְיָן

תו"א ויהי מקץ שנתים ימים מיר ס:

רשב"ם

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. שתי שנים שלמות כדכתיב ימים תהיה גאולתו. ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה. וכן ימים או עשור. וכן למועדה מימים ימימה בפסח מדבר שהוא משנה לשנה שלימה. אבל מקץ שנתים בלא ימים היה משסע מקץ שנה ויום אחד כדכתיב בן שנתו בתוך השנה קורא בן שנתו: (ב) והנה מן היאור עולות. דרך ארץ לשתות הבהמות ביאור וחוזרות ועולות ורועות באחו: באחו. מקום עשבים

בעל הטורים

(א) ויהי מקץ. נאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים מה להלן עשר אף כאן לסוף עשר שנים ופי' ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר ועוד שנתים: ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם. בגימ' עשר שנים: (ב) שבע פרות. פ"ס עגלה יפיפיה מצרים ולמה ז' ע"ש מצרים לודים ענמים להבים נפתוחים פתרוסים כסלוחים שהם ז' וז' עממים

שפתי חכמים

א דבר פשוט דל' קץ כתרגמו מסוף הוא אבל קשה ימים דכתיב בקרא למה לי בשלמא אי לשון מקץ לאו לשון סוף הוא אלא ל' מקצת כמו מקצה אחיו מש"ה צריך הקרא למנקט ימים לומר שתי שנים שלימות היו מיום ליום ולא מקצת שתי שנים אבל כיון דמקץ ל' סוף הוא א"כ ימים דכתיב בקרא למה לי ומפ' דס"א מקץ ל' מקצת הוא וה"א דכל ל' קץ נמי ל' מקצת הוא אלא היכא שהוא מוכח מן המקרא שהוא ל' סוף להכי כתב הקרא הכא ימים ללמד שהוא לשון סוף ולא מקצת ומעתה כל ל' קץ סוף הוא וזהו שנקט רש"י וכן כל לשון קץ סוף הוא כלומר כיון דמוכח הכא דמקץ לשון סוף אנו למדין מהכא דכל ל' קץ סוף הוא דקץ קץ לג"ש ודו"ק כ"ל. ודלא כהרא"ם שכתב דמ"ה נקט כל לשון קץ סוף מפח"כ מלת קלה שפעמים מתפרש סוף כמו מקלה שלש שנים ופעם קלה כמו כרוב א' מקלה ופעם קלת כמו ומקלה אחיו. ואף שכתב כמה פעמים קודם זה בכמה מקומות אין זה קושיא כי כמוהו רבים עכ"ל. וליכא לאקשויי מקרא דמקץ ז' שנים תעשה שמטה שפירושו מתחלת השנה השביעית כדכתיב והשביעית תשמטנה דקרא דמקץ ז' שנים תעשה שמטה בהשמטת כספים איירי והשמטת כספים אינה משמטת אלא בסופה. רא"ם וקי"ל: ב דקי"ל למה כתיב על היאור בה"א הידיעה א"ו ה"פ היאור הידוע הנזכר לעיל וקאי על הד' נהרות שכתובים בפ' בראשית וא"כ למה לא כתיב בכאן נהר כמ"ש שם א"ו אי הוה כתיב נהר לא הייתי יודע על איזה נהר קאי מד' נהרות כתובים שם לכך כתיב היאור כלומר הנהר שעשוי יאורים והוא נילוס ונילוס היינו פישון הנזכר בפרשת בראשית וכדפירש"י שם וכל שאר נהרות דנקט רש"י קאי אשאר ג' נהרות הכתובים שם: ג דקי"ל כיון דקאי אאחד מד' נהרות הנזכרים בבראשית למה לא הזכיר אותו בשמו המיוחד אלא לפי שעשוי יאורים יאורים ע"י בני אדם לכן קראו בשם יאור וכל שאר נהרות אינם עשויים כן: ד דקי"ל למה לא פתר יוסף

רש"י

(א) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף וכל לשון קץ א סוף הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינם קרוים יאורים ב חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשויין יאורים יאורים בידי אדם ג ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותם לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות: (ב) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע ד שהבריות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויהי מקץ. פרש"י לשון סוף כתרגומו. ולכך הוצרך לפרש כן לפי שמצינו מקץ שהוא תחלה דכתיב בירמיה מקץ שבע שנים תשלחהו חפשי גבי עבד עברי. והתם תחלת שבע קאמר דהא כתיב בתורה שש שנים יעבוד ותו לא אבל ממקץ שבע שנים תעשה שמטה אין להביא ראיה דהא איצטריך מקץ למימר דאין שביעית משמטת אלא בסופה כנ"ל. ופרעה חולם לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם ב"ו מכה באזמל ומרפא ברטיה אבל הקב"ה מכה באזמל ומרפא באזמל יוסף הוכה ע"י חלום שחלם על אחיו ונתרפא על ידי חלום פרעה והיינו שיסד הפיים ממכות עצמך מתקן רטיה: (ב) והנה מן היאור. לפי שהרעב והשבע בא ע"י המים שמשקה השדות ומגדיל התבואות:

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים און עֶס איז גיוֶועֶן אין סוף צְוויי יָאר וּפַרְעֹה חוֹלֵם און פַּרְעֹה הָט גחָלֶמְתּ וְהִנֵּה און עוֹמֵד עֶר איז גִישְׁטַאנֶען בַּיי דֶעם טַייךְ. רש"י שְׁרַייבְּט אַנְדֶערֶע טַייכֶן וֶוערֶן נִיט גְרוּפֶן יְאוֹר נָאר דֶר טַייךְ נִילוּס וֶוערְט גְרוּפֶען יְאוֹר וַוייל דִי מֶענְטְשֶׁן פְלֶעגֶען מַאכֶען אִין דֶעם לַאנְד קְלֵיינֶע טַייכְלֶךְ און דֶר נִילוּס פְלֶעגְט אוֹף גֵיין און פְלֶעגְט אַביין גִיסִין אִין זַיי וַואסֶר וַוייל אִין מִצְרַיִם פְלֶעגְט נִיט אָפְט גֵיין רֶעגֶען אַזוֹ וִויא אִין אַנְדֶערֶע לֶענְדֶער: (ב) וְהִנֵּה מִן הַיְאוֹר פוּן דֶעם טַייךְ גֵייעֶן אוֹיף זִיבֶּען קִיא מִיט אַשֵׁיין גִישְׁטַאלְט און פֶעט פְלֵיישׁ זַייא זֶענֶען גִיוֶועֶן זֵייעֶר שֵׁיין און פֶעט. רש"י שְׁרַייבְּט דָס אִיז גִוֶועֶן אַסִימָן אוֹף דִי זַאטֶע יָארִין דִי לַייט וֶועלֶן גְזֶעהֶן שֵׁיין אֵיינֶער קֶענֶען אַנְדֶערֶן אֵיין מֶענְטְשׁ טוּט נִיט בַּאנְק אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען וַתִּרְעֶינָה און זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְפִיטֶערְט אִין גְמוֹזִיבְץ:

ספר הישר

אין דִיא זֶעלְבִּינֶע טֶעג נָאךְ דֶעם אַז יִצְחָק אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָאט גָאט ב"ה גֶעוָואלְט עֶס זָאל זַיין אֵיין הוּנְגֶער אוֹף דֶר גַאנְצֶר וֶועלְט און אִין דֶר זֶעלְבֶּער צַייט אִיז פַּרְעֹה דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם גִיזֶעסִין אוֹף דֶר שְׁטוּל הָט אִים גִיחָלֶמְתּ פִיל חֲלוֹמוֹת. אֵיין חָלוֹם הָאט אִים אוֹם גֶעוִוייזֶען עֶר שְׁטֵייט בַּייא דֶעם בָּארְטֶען פוּן טַייךְ נִילוּס און זֶעהְט עֶס גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶעם טַייךְ זִיבֶּען שֵׁיינֶע קִיא און זֶענֶען אוֹיךְ פֶעט און דֶער נָאךְ זֶעֶען אוֹיף גֶעגַאנְגֶען זִיבֶּען מָאגֶערֶע קִיא און הָאבֶּען אַיין גֶעשְׁלוּנְגֶען דִי פֶעטֶע קִיא און דִי מָאגֶרֶע קִיא הָאבֶּן גֶעהַאט אַיין גֶעשְׁטַאלְט וִוי פְרִיעֶר. און דֶר נָאךְ הָט פַּרְעֹה זִיךְ אוֹף גֶעחַאפְּט פוּן שְׁלָאף. און פַּרְעֹה אִיז אַנְשְׁלָאפֶן גֶעוָוארֶען און עֶס הָאט אִים וַוייטֶר גְחָלֶמְתּ אַיין חָלוֹם און זֶעהְט זִיבֶּן זַאנְגֶען מִיט קָארְעֶן וַואקְסִין פוּן אֵיין זַאנְג זֵייעֶר שֵׁיינֶע און פוּלֶע און גוּטֶע און דֶער נָאךְ זֶענֶען אַרוֹיס גֶעשְׁפְּרָאצְט אַנְדֶערֶע זִיבֶּן זַאנְגֶן זֵייעֶר דִינֶע און לֵיידִינֶע און הָאבְּן אַיין גֶעשְׁלוּנְגֶען דִי זִיבֶּן גוּטֶע פוּלֶע זַאנְגֶן און וִוי עֶס אִיז גֶעוָוארֶען טָאג הָט אִין פַּרְעֹה גֶעקְלַאפְּט דֶר אָטוּם מַחֲמַת דִי חֲלוֹמוֹת. און דֶר מֶלֶךְ הָט גִיאַייְלְט און הָט גִילָאזְט רוּפֶען אַלֶע חַרְטוּמִים און אַלֶע חֲכָמִים און פַּרְעֹה הָט זֵייא דֶער צֵיילְט דִי חֲלוֹמוֹת. זַייא עֶנְטְפֶרִין צוּ פַּרְעֹה דֶער מֶלֶךְ זָאל אֵייבִּיג לֶעבֶּן און אַזוֹי אִיז דָס בַּשֵׁיידֶענִישׁ פוּן דִי חֲלוֹמוֹת. וָואס דוּ הָאסְט גִיזֶעהְן דִי גוּטֶע קִיא בַּטַייט אַז דוּ וֶועסְט הָאבֶּען אִין סוֹף יָארֶן זִיבֶּן טֶעכְטֶער און וָואס דוּא הָאסְט גִיזֶעהְן דִי זִיבֶּען מָאגֶרֶע קִיא הָאבֶּן אַיין גֶעשְׁלוּנְגֶען דִי גוּטֶע קִיא בַּטַייט דָס זַייא וֶועלִין שְׁטַארְבֶּן פַר דֵיין לֶעבֶּין. און וָוס דוּ הָאסְט גִיזֶעהְן דִיא גוּטֶע זִיבֶּן זַאנְגֶען בַּטַייט אַז דוּ וֶועסְט בּוֹיעֶן זִיבֶּן שְׁטֶעט אִין סוֹף

בְּאָחוּ׃ ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ ד וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃ ו וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת

אונקלוס

בְּאַחֲוָה: ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנְיָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן מִן נַהֲרָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירַן בְּשַׂר וְקָמָן לָקֳבְלֵיהוֹן דְּתוֹרָן עַל כֵּיף נַהֲרָא: ד וַאֲכַלָן תּוֹרָתָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירַן בְּשַׂר יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה: ה וּדְמֵיךְ וַחֲלַם תִּנְיָנוּת וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן וְטָבָן: ו וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא לָקְיָן

בעל הטורים

מארץ כנען יתפרנסו ממצרים: (ה) בקנה א׳. ג׳ במס׳ הכא כ׳ ואידך גבי מנורה שהשובע הוא אור לעולם ולכך ראה כטובות בקנה אחד ובשדופות לא ראה בקנה א׳:

תו"א וייקץ פרעה פקידה שער סב:

רשב"ם

כדכתיב ישגא אחו בלי מים: (ד) וייקץ פרעה. ויישן מיד ויחלום וגו׳ בין שינת מעט לשינה שנייה רגיל חלום להתחלף לענין אחר ועדיין אינו נותן לב להבין שזה חלום הוא עד שנגמרה שינתו וניעור לגמרי ואז וייקץ פרעה לבסוף והנה חלום אבל עד עתה לא ידע: (ח) בקנה אחד. וזהו סימן

רש"י

נראות יפות זו לזו שאין עין בריה צרה בחברתה: באחו. באגם מריס"ק בלעז (זומפף) כמו ישגא אחו: (ג) ודקות בשר. טינב"ש בלעז (לארט דין) לשון ה דק: (ד) ותאכלנה. סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת ו בימי הרעב: (ה) בקנה אחד. ז טולויד"ל בלעז: בריאות. פייג"ש

שפתי חכמים

את זה למה היו הפרות יפות מראה שפתר רק בריאות בשר ולא טוב המראה ורוע המראה ומתרץ כיון שמלינו שפתר דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השובע א"כ ה"ה בזה הפתרון נמי פתר יוסף דיפות מראה סי׳ הוא לימי השובע והפתרון קאי נמי על זה דבימי השובע נראות הבריות יפות אלו לאלו דהיינו יפות מראה כלומר שמקבל זה את זה בסבר פנים יפות ונותן לו די מחסורו אשר יחסר לו: ה דק"ל דהיאך שייך לומר דק אבהמה ואבשר דהכי ה"ל למיכתב כיחוש בשר ועז"פ טינב"ש בלעז כלומר דהא בל׳ לעז קורין לבהמה כחושה טינב"ש ואע"פ שטינב"ש הוא לשון דק אפ"ה קורין לבהמה כחושה טינב"ש א"כ בלשון עברי נמי קורין לבהמה כחושה דקות בשר ול׳ דק דנקט רש"י קאי אטינב"ש בלעז: ו דק"ל דותאכלנה הפרות ים לפרש בשתי פירושים. הא׳ שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב. והשני שהוא סימן שיהא לבריות מאכל בימי הרעב וזה סימן טוב הוא ועז"פ הוא סימן שתהא וכו׳. וזה הפי׳ אמת דהא מלינו לקמן בהדיא שיוסף פתר אותו כן. ומהרש"ל פי׳ דקשה לרש"י למה אמר ותאכלנה הל"ל ותבלענה כי אין לשון אכילה שייך לומר על כ"ח זה את זה לכך מפרש סימן וכו׳ עכ"ל: ז ר"ל כמו בל׳ לעז קורין

פירוש לתורת אלהים

(ג) וְהִנֵּה אונ שֶׁבַע פָּרוֹת זִיבֶּען אַנְדֶערֶע קִיא זֶענִין אוּף גְגַאנְגֶען נָאךְ זֵיי פוּן דֶעם טַייךְ רָעוֹת שְׁלֶעכְט גְשְׁטַאלְט וְדַקּוֹת אונ דִין פְלֵייש מָאגֶערֶע קִיא וַתַּעֲמֹדְנָה אונ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ גְשְׁטֶעלְט בַּייא דִיא קִיא עַל שְׂפַת אוּיף דֶעם בָּארְטֶען פוּן דֶעם טַייךְ: (ד) וַתֹּאכַלְנָה אונ דִי קִיא וָוס זֶענֶען גְוֶוען שְׁלֶעכְט גְשְׁטַאלְט אונ דִין פְלֵייש הָאבֶּען אוּיפְגֶעגֶעסֶן אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת דִי זִיבִּין קִיא וָואס זֶענֶען שֵׁיין גִישְׁטַאלְט אונ פֶעט פְלֵייש. רש"י שְׁרַייבְּט דָס אִיז אַסִימָן אַז דִי פְרֵייד פוּן דִיא זָאטֶע יָארֶן וֶועט וֶוערֶן פַאר גֶעסֶן אִין דִי הוּנְגֶער יָארֶן וַיִּיקַץ פַּרְעֹה אונ פַּרְעֹה אִיז וָוארֶען אוּיף גִיוַואכְט: (ה) וַיִּישָׁן אונ עֶר אִיז אַנְטְשְׁלָאפֶן גְוָוארֶן הָט זִיךְ אִים דָס אַנְדֶערֶע מָאל גְחָלֶמְתְּ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זִיבִּין זַאנְגֶען גְייעֶן אוּף אִין אֵיין שְׁטְרוֹי בְּרִיאוֹת פֶעטֶע אונ גוּטֶע: (ו) וְהִנֵּה אונ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זִיבֶּען זַאנְגֶען דִינֶע אונ אוֹם גְקְלַאפְּטֶע פוּן מִזְרָח ווינְט צוֹמְחוֹת הָאבֶּן גְשְׁפְּרָאצְט

ספר הישר

דַיינֶע יָארִין אונ וָוס דוּ הָאסְט גִיזֶעהְן דִי זִיבְּען לַיידִינֶע זַאנְגֶען אַיין שְׁלִינְגֶען דִי גוּטֶע זִיבְּן זַאנְגֶען בַּטַייט אַז דִי זִיבְּן שְׁטֶעט וָוס דוּא הָעסְט בּוֹעֶן וֶועלֶען חָרוּב וֶוערִין אִין סוֹף פוּן דַיינֶע טֶעג. אונ וִויא דִי חַרְטֻמִּים אונ דִי חֲכָמִים הָאבֶּן אוֹיס גְרֶעט זַייעֶרִי רַייד אונ פַּרְעֹה אִיז נִיט גִיוֶוען צוּ פְרִידֶען מִיט דֶעם בַּעשֵׁיידִינְג דָס אִיז גִיוֶוען פוּן גָאט אַלֶע זָאלֶען נִיט טְרֶעפִין דָאס בַּשֵׁיידְנִיש פוּן דִי חֲלוֹמוֹת מֶען זָאל יוֹסֵף אַרוֹיס נֶעמֶען פוּן דֶער תְּפִיסָה אונ מֶען זָאל אִים גְרוֹיס מַאכֶען אונ נָאךְ דֶעם אִיז גֶעקוּמֶען דֶער שַׂר הַמַּשְׁקִים פַר פַּרְעֹה אונ הָט זִיךְ גֶעבּוּקְט פַר אִים אונ הָט גֶעזָאגְט אַצוּנְד אִיז שׁוֹן צְוֵויי יָאר אַז דֶער מֶלֶךְ הָט גִיצָארְנְט אוּיף מִיר אונ אוּיף דֶעם בֶּעקִיר אונ הָט אוּנְז בֵּיידֶע גֶעגֶעבְּן אִין דֶר תְּפִיסָה אונ אִין דֶער תְּפִיסָה אִיז אִיךְ גִיוֶועזִין אַיין יוּדִישֶׁער קְנֶעכְט פוּן פוֹטִיפַר אונ פוֹטִיפַר הָאט אוּיף אִים גִיצָארְנְט הָט עֶר אִים אַיין גִיזֶעצְט אִין דֶר תְּפִיסָה אונ דֶר יוּדִישֶׁער קְנֶעכְט הֵייסְט מִיט זַיין נָאמֶען יוֹסֵף אונ בְּשַׁעַת מִיר זֶענֶען גִיזֶעסֶן אִין דֶער תְּפִיסָה הָאם אוּנְז גְחָלֶמְתְּ אַיין חָלוֹם אִין אַיין נַאכְט אִין דֶער פְרִיא הָט יוֹסֵף צוּ אוּנְז גֶעפְרֶעגְט וָואס זֶענְט אִיר אַזוֹי טְרוֹיעֶרִיג הָאבְּען מִיר אִים גִיעֶנְטְפֶערְט עֶס הָט אוּנְז גְחָלֶמְתְּ אַיין חָלוֹם אונ קֵיינֶער אִיז נִיט דָא

וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃
ז וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת
שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת
וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃
ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח
וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־
כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־

אונקלוס

וּשְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן
בַּתְרֵיהוֹן׃ ז וּבְלָעָא
שֻׁבְּלַיָּא לַקְיָתָא יָת
שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא פַּטִּימָתָא
וּמַלְיָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה
וְהָא חֶלְמָא׃ ח וַהֲוָה
בְצַפְרָא וּמִטַּרְפָא רוּחֵהּ
וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חָרָשֵׁי
מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימָהָא
וְאִשְׁתְּעִי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת

רשב"ם

לשובע לכל גרעין שבע שבלים: (ז) והנה חלום. כמו והנה היא לאה. אבל עד עתה היה סבור שראה ממש ולא חלום: (ח) ותפעם רוחו. נתחלפה דעתו מרישפש"א בלע"ז וחשב לבקר ולדעת הפתרון וכן בדניאל ויאמר המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום: ואין פותר אותם.

רש"י

ח בלעז: (ו) ושדופת. הלייד"ש בלעז (אויסגעשלאגען) ושקיפן ט קדוס חבוטות ל' משקוף החבוט תמיד ע"י הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית שקורין י ביש"א (רויהער ווינד): (ז) הבריאות. שיינ"ש בלעז: והנה חלום. והנה נשלם חלום שלם לפניו כ והוצרך לפותרים: (ח) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה מקשקשת בתוכו כפעמון ל ובנבוכדנצר הוא אומר (דניאל ב) ותתפעם רוחו לפי שהיו שם שתי פעימות שכחת החלום והעלמת פתרונו (ב"ר): חרטמי. הנחרים בטימי מתים ששואלים בעצמות (טימי הן עצמות בלשון ארמי מ ובמשנה בית שהוא

שפתי חכמים

לקש של שבלים טואיד"ל שהוא נמי שם קנה של עץ וא"כ בל' עברי נמי כן הוא: ח דק"ל דאין שייך לומר בריאות אשבלים אלא דוקא אבעלי חיים כגון לעיל גבי פרות ומתרץ דהא בלעז קורין לשבלים טובות שיינ"ש שהוא בל"א פרי"ש א"כ ה"ה בלשון עברי שייך ל' בריאות גבי שניהם: ט ר"ל דשדפון היינו חולי של שדפון ולא שייך אלא גבי אדם אבל לא גבי תבואה ומתרץ דבלשון לעז קורין לו הלייד"ש אע"פ שהוא חולי אדם א"כ ה"ה בל' עברי. אבל אונקלוס לא תרגם דשדופות הוא לשון שדפון אלא שקיפן שהוא ל' חבטה כך פי' הרא"ם וכתב עליו מהרש"ל ואין נ"ל דהא כפ' תבא פירש"י בהדיא על שדפון שהוא מכת תבואה וי"ל שיש חילוק בין שדפון ובין שדופות שהרי רש"י מביא ב' לשונות של לעז שהכא פי' בענין אחר ממה שפי' התם וא"ל שהכא פי' על הרוח דהא התם פי' פירוש אחר על רוח: י דק"ל דכאן משמע שרוח מזרחית רע הוא וכמ"א אמרינן דרוח מזרחית הוא טוב יותר מכל הרוחות ושי' ברכה הוא לעולם ל"פ וכו' ר"ל דלרוח מזרחית יש ג' רוחות ואותו רוח שקורין ביש"א הוא רע: כ כי בפעם ראשון חשב לישן עוד דלמא יחלום עוד כאשר אירע באמת אבל בהיקיצה השניה שהיה קרוב לבוקר שלא ישן עוד אז נשלם החלום ונצטרך לפותרים. (נח"י) ומפני שמלת והנה מורה על הזמן לומר שעכשיו הוא כך ולא קודם לכן והכא ליכא לפרש והנה חלים שנגמר לאחר היקיצה דהא גם קודם היקיצה נגמר החלום כשראה השבלים בלעו האחרים וכו'. ול"נ לפרש כשכח חלום הראשון אע"פ שלדעת פרעה אפשר שהיה נגמר מ"מ לפי האמת אינו נגמר כמ"ש ועל השנות החלום פעמים כי נכון הדבר וגו' ע"ש: ל פי' ותפעם הוא מל' פעמון שהיה מקשקש כפעמון כלו' כמו הענבל המקשקש בתוך הזוג: מ י"ל דלכך צריך לפרש מתחלה בל' ארמי משום שר"ל חרטמי הם ב' תיבות חר מל' נחירים טומי מל' טימי ויש לפרשו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) ותבלענה השבלים. פי' גדלו עד שכסו האחרות מל' כבלע את הקדש. אבל אין לפרש לשון בליעה ממש דאין מראין לו לאדם דעייל פילא בקופא דמחטא זהו מדרש אבל לפי הפשט הוא לשון בליעה ממש והיינו דקאמר בסוף ויקץ פרעה ותנה חלום אמר פרעה מה שהפרות אוכלות זו את זו יכול להיות אבל בליעת השבלים זה ודאי חלום הוא: (ח) ותפעם רוחו. פרש"י אבל גבי נבוכדנצר כתיב ותתפעם רוחו לפי שהיו שתי פעימות ששכח החלום והפתרון וכאן לא שכח כי אם הפתרון ואע"ג דכתיב בנבוכדנצר חלום חלמתי ותפעם רוחי התם משבאו החרטומים לפניו ולא הי' שם כי אם פעימה אחת שאלו הי' החלום ידוע יהא הפתרון ידוע להם ולפיכך שכח זה החלום והפתרון. וזה שלא שכח כי אם הפתרון לפי שחלום

פירוש לתורת אלהים

נאך זיי: (ז) וַתִּבְלַעְנָה אונ די דינֶע זאנגֶן האבֶּן איין געשלונגֶן די זיבֶּן פֶעטֶע אונ פולֶע זאנגֶן וַיִּיקַץ פַּרְעֹה אונ פַּרְעה איז וואכֶן אויף גוואכט וְהִנֵּה חֲלוֹם דֶר חָלום איז גיענדיגט פַר אים האט ער בַּדארפט מֶען זאל אים בּאשיידן דֶעם חָלום ווָס עֶר בֶּאטייט: (ח) וַיְהִי עֶס איז גוועזן אין דֶר פְריא אונ עֶס הָט גקלאפט זיין אָטום זיין הַארץ איז גיווען שְׁוֶוער וַיִּשְׁלַח אונ עֶר הָט גשיקט אונ עֶר הָט גרופֶן די כִּישוף מאכֶר

משלים על התורה

(ח) וַיִּקְרָא אֶת כָּל חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וגו'. פַּרְעה הָט גֶעשִׁיקְט רופֶן אַלֶע חַרְטֻמִּים אונ חֲכָמִים פון מִצְרַיִם. יֶעדֶער פון זיי הָט גֶעזָאגְט זַיין מֵיינונג אויף דֶעם חָלום, אונ אַלֶע מֵיינוּנגֶען זָענֶען צו פַּרְעה נִיט גֶיפֶעלֶן, נָאר וָואס יוסֵף הָט גֶעזָאגְט אִיז אִים גִיפֶעלֶן. דֶער מדרש בְּרֵיינְגְט דֶעם פָּסוּק בַּקֶּשׁ לֵץ חָכְמָה וָאַיִן, וְדַעַת לְנָבוֹן נָקֵל. די מִצְרִים הָאבֶּן גֶעזוּכְט חָכְמוֹת אִין דֶעם חָלום פון פַּרְעה, דְרִיבֶּער הָאבֶּן זיי גֶעזָאגְט די קִיה מִיט די זַאנְגֶן וַוייזֶען זִיבֶּען טֶעכְטֶער וָועלֶן צו אִים גֶעבּאֹרֶן וֶוערֶן, זִיבֶּען טֶעכְטֶער וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן, זִיבֶּען מְדִינוֹת וֶועט עֶר אַיינְנֶעמֶען, זִיבֶּען מְדִינוֹת וֶועט מֶען פוּן אִים אָוֶועקְנֶעמֶען, אָבֶּער יוסֵף הָט נִיט גֶעזוּכְט חָכְמוֹת אִין דֶעם חָלום, דְרִיבֶּער אִיז אִים גְרִינְג גֶעוֶוען צוּבְּעשֵׁיידֶן דֶעם חָלום. דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַיינֶר הָאט פַארְלוֹירֶן אַשְׁלִיסֶל

ספר הישר

מֶען זָאל אִים פּוֹתֵר זַיין הָט עֶר אוּנְז פּוֹתֵר חָלום גִיוֶוען. אונ וִוי עֶר הָט אוּנְז פּוֹתֵר גִיוֶוען אִיז אַזוֹ גִיוֶועזִין. אונ פַּרְעה הָערְט צוּא דִיא רֵייד אונ הָאט גִיבֶּאטֶען מֶען זָאל בְּרֶענְגִין יוסֵף פַר אִים אונ פַּרְעה הָט אוֹיךְ אָן גֶעזָאגְט מֶען זָאל אִים נִיט שְׁרֶעקִין. וָוארוּם אַז מֶען וֶועט אִים אִיבֶּר שְׁרֶעקִין פַּאמֶער וֶועט עֶר נִיט קֶענֶען רֶעכְט רֵיידִין. אונ דִיא קְנֶעכְט פוּן פַּרְעה הָאבֶּן יוסֵף'ן אָן גִיגָאלְט אונ הָאבְּן אִים אָן גֶעטָאן אַנְדֶרֵי קְלֵיידֶר אונ הָאבֶּן אִים גֶעבְּרַאכְט פַר פַּרְעה אונ פַּרְעה אִיז גִיזֶעסֶן אוֹיף דֶער קִינִיג שְׁטוּל אונ דִי שְׁטוּל

חֶלְמֵהּ וְלֵית דְּפָשַׁר
יָתְהוֹן לְפַרְעֹה: ט וּמַלִּיל
רַב שָׁקֵי (עִם) לְפַרְעֹה
לְמֵימַר יָת סָרְחָנַי אֲנָא
מַדְכַּר יוֹמָא דֵין: י פַּרְעֹה
רְגֵז עַל עַבְדּוֹהִי וִיהַב
יָתִי בְּמַטְּרַת בֵּית רַב
קָטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב
נַחְתּוֹמֵי: יא וַחֲלֵמְנָא
חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא
וְהוּא גְּבַר כְּפִשְׁרַן
תו"א אני מזכיר עקידה שער לא:

חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה:
ט וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה
לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם:
י פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי
בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי
וְאֵת שַׂר הָאֹפִים: יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם
בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן

רשב"ם

דברים המתיישבים לפרעה: (י) פרעה קצף על עבדיו. כל פרעה בלשון מצרים מלך. וכן כל מלכי מצרים נקראים. ושל פלשתים אבימלך אפילו בימי דוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך. ושל ירושלים מלכי צדק ביהושע אדני צדק מלך שלם. ובימי דוד על דברתי אני מבטיח שתהיה מלכי צדק מלך ירושלים. ושל עמלק אגג. בימי משה וירום מאגג מלכו ובימי שאול אגג מלך עמלק. אף כאן פרעה לשון מלכות כי בשמו של מלך אין אומרים לפניו (דוד) [פרעה] קצף על עבדיו. אלא כך אמר לפניו ארוני קצף על עבדיו. וכן לפנינו אני פרעה. אני אהוה המלך

רש"י

מלא טמיא מלא עלמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח בפתרונם שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר (ב"ר): (יא) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר

שפתי חכמים

מל' נחירים של אף שהיו נותנים העלם של מת בנחירים של אף והיה מדבר וגם לפרשו שהוא ל' חוס מל' והעלמות יחרו שהיו נותנין העלמות תחת בית השחי ומחממין אותן והיה מדבר על ידי כשוף: נ אבל כשאמר לו יוסף שיהיה רעב בארץ היה לו קורת רוח לפי שאמר שלכך הראה לו הקב"ה כדי לעשות תקנה למדינה שלא ימותו ברעב מהרש"ל. (עקידה) שחלומות המלכים אינם דברים פרטיים רק

דעת זקנים מבעלי התוספות

נבוכדנצר הי' לזמן מרובה ואלמלא שאמר לו דניאל החלום לא הי' מאמינו מן הפתרון. אבל חלום פרעה לאלתר הי' והאמין בו. ומה שצוה נבוכדנצר להרוג החרטומים כדכתיב ואמר להובדא לכל חכימי בבל. ופרעה לא אמר כן לפי שאמרו לו החרטומים לנבוכדנצר היאך אתה סבור שנאמר לך החלום וכי נביאים אנחנו דכתיב מלתא די מלכא שאיל יקירא היא כלו' צריכה נבואה כדכתיב ודבר ה' הי' יקר בימים ההם ואחרן לא איתוהי. קרי ביה ואהרן כלו' אהרן איננו הנושא אורים ותומים להגיד הנעלמים אמר להם נבוכדנצר הזכרתני אורים ותומים ובעצתכם הכהנים שנושאים אותם אבדתם מן העולם חייכם שתאבדו מן העולם ולכך צוה לאובדא יתהון: (י) ויתן אותי במשמר וגו' אותי ואת שר האופים. אותי אותי למה. שמעתי מפי הרב יהודה הכהן שכך אמר לפרעה לא תהא סבור שהבין מתוך תפישתי שהי' לי להנצל יותר משר האופים כי משלם לא הקלו בתפישתי יותר מתפישת שר האופים כל הימים היינו אני ושר האופים ביחד:

פירוש לתורת אלהים

פון מִצְרַיִם אונ אַלֶע אִירֶע חֲכָמִים וַיְסַפֵּר אונ פַּרְעֹה הָט זֵיי דֶער צֵיילְט זַיין חָלוֹם וְאֵין פּוֹתֵר אונ קֵיינֶער הָאט נִיט גִיקָאנְט בַּאשֵׁיידֶן זֵייא צוּ פַּרְעֹה. רש"י שְׁרַייבְּט זֵיי הָאבֶּן יוֹא בַּשֵׁייד גָאר צוּ פַּרְעֹה זֶוענִין זֵייעֶרֶע רֵייד נִיט אַרַיין גִיגַאנְגֶען אִין זַיינֶע אוֹעֶרֶן עֶר הָט פוּן זֵיי נִיט גְהַאט קֵיין נַחַת רוּחַ זֵיי הָאבֶּן גִיזָאגְט דֶער חָלוֹם בַּטַייט דוּ וֶועסְט גִיבֶּארִין זִיבֶּן טֶעכְטֶער אונ זִיבֶּען טֶעכְטֶער וֶועסְטוּ בַּגְרָאבֶּען: (ט) וַיְדַבֵּר אונ דֶר שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גְרֶעט פַר פַּרְעֹה לֵאמֹר צוּ זָאגֶען אֶת חֲטָאַי מַיינֶע זִינְד מוּז אִיךְ הַיינְט גִידֶערְנְקֶען: (י) פַּרְעֹה פַּרְעֹה הָאט גִצֶערִינְט אוֹף זַיינֶע קְנֶעכְט וַיִּתֵּן אונ עֶר הָט מִיךְ גֶעגֶעבֶּן אִין דֶר תְּפִיסָה אִין דֶעם הוֹיז פוּן דֶעם שֶׁעכְט מֵיינְסְטֶער אוֹתִי מִיךְ מִיט דֶעם שַׂר הָאוֹפִים: (יא) וַנַּחַלְמָה אונ עֶס הָט זִיךְ אוּנְז גְחָלֶמְתּ אִיךְ מִיט אִים אִין אֵיין נַאכְט אַחָלוֹם אִישׁ כְּפִתְרוֹן אִיטְלִיכֶר פוּן אוּנְז הָט זִיךְ גְחָלֶמְתּ אַזוֹי אַחָלוֹם וָואס אִיז רָאוּי צוּ בַּאשֵׁיידֶן אונ אִיז גְלַייךְ צוּא דֶעם בַּאשֵׁיידֶענִישׁ וָואס מֶען הָאט בַּאשֵׁייד:

ספר הישר

וָוס דֶער מֶלֶךְ אִיז דְרוֹף גִיזֶעסֶן אִיז גִיוֶועזֶן בַּדֶעקְט מִיט גָאלְד אונ זִילְבֶּער אונ אַלֶערְלֵיי אֵיידֶעל גֶעשְׁטֵיין אונ דִיא שְׁטוּל אִיז גִיוֶועזֶן מִיט זִיבְּצִיג טְרֶעפּ. אונ דֶר מִנְהָג אִיז גִיוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם וֶועלְכֶר מֶענְטְשׁ עֶס הָט גִיקֶענְט אַלֶע זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אִיז עֶר אַרוֹף גִינַאנְגֶען גַאנְץ הוֹיךְ אונ הָאט גִירֶעדְט מִיטֶען מַלְכוּת אונ וֶועלְכֶר מֶענְטְשׁ עֶס הָט נִיט גִיקֶענְט אַלֶע זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אִיז עֶר נִיט אַרוֹף הוֹיךְ אונ

משלים על התורה

פוּן זַיין קַאסְטֶע קַאסְטֶען, מֶען זוּכְט דֶעם שְׁלִיסֶעל אִין אַלֶע אָרְטֶער פוּן שְׁטוּבּ, דֶער שְׁלִיסֶעל אִיז נִיטָא, אֵיינֶער זָאגְט מֶען זָאל אִים זוּכֶן אִין גַאס, אֵיינֶער זָאגְט מֶען זָאל אִים זוּכֶן אִין שׁוּהְל, מֶען לוֹיפְט זוּכֶען אוֹיף אַלֶע אָרְטֶער ווּאוּ עֶר אִיז הַיינְט גֶעוֶועזֶן אונ דֶער שְׁלִיסֶעל אִיז נִיטָא, קוּמְט אֵיינֶער אונ זָאגְט שְׁטֶעק נָאר אַרַיין דִי הַאנְט אִין קֶעשֶׁענֶע טָאמֶר הָאסְטוּ דֶעם שְׁלִיסֶעל גָאר נִיט פַארְלוֹירֶען, עֶר שְׁטֶעקְט אַרַיין דִיא הַאנְט אִין קֶעשֶׁענֶע דֶער שְׁלִיסֶעל אִיז דָא, זֶוענֶען אַלֶע עֵצָה גֶעבֶּערְס פַארְשֶׁעמְט גֶעבְּלִיבֶּען, וָוארוּם אַלֶע וֵוייסֶען דָאס עֶרְשְׁטֶע דַארְף מֶען זוּכֶען אַשְׁלִיסֶעלֶע אִין קֶעשֶׁענֶע, בַּייא דֶעם חָלוֹם פוּן פַּרְעֹה הָאבֶּען אוֹיךְ אַלֶע גֶעבַּארְפְט פַארְשְׁטֵיין שְׁלֶעכְטֶע זַאנְגֶען אונ שְׁלֶעכְטֶע קִיה נוֹייזֶען אוֹיף הוּנְגֶער, גוּטֶע זַאנְגֶען אונ גוּטֶע קִיה טוֹייזֶען אוֹיף זָעט, דְרִיבֶּער אִיז יוֹסֵף גִיפֶעלֶן צוּ פַּרְעֹה פַר אַחֲכָם:

חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר
עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־
לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ
כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־
לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ
תָלָה׃ יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־
יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף

חֶלְמֵהּ חֲלֶמְנָא׃ יב וְתַמָּן
עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה
עַבְדָּא לְרַב קָטוֹלַיָּא
וְאִשְׁתָּעֵינָא לֵהּ וּפַשַּׁר
לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַר
כְּחֶלְמֵהּ פָּשַׁר׃ יג וַהֲוָה
כְּמָא דִי פַשַּׁר לָנָא כֵּן
הֲוָה יָתִי אֲתֵיב עַל שִׁמּוּשִׁי
וְיָתֵהּ צְלָב׃ יד וּשְׁלַח
פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵף
וְאַרְהִיטוּהִי מִן בֵּית אֲסִירֵי

תו"א ושם אתנו נער מגילה יג: איש כחלומו ברכות נה: ויהי כאשר פתר לנו שם: ויגלח ויחלף שם נו:

רשב"ם

לבדי כדכתיב רק הכסא אגדל ממך. לכן נקרא יוסף אברך. אבי המלך. ובספר לקח טוב פירש כמותי: (יב) איש כחלומו פתר. כמשמעות חלומו פתר וגם כמו שפתר לנו כן הי׳: (יג) ויהי כאשר פתר וגו׳ אותי השיב על כני:

בעל הטורים

(יג) כאשר פתר. בגימטריא שהחלומות הולכים אחר הפה:

רש"י

לו ודומה לו: (יב) נער עברי עבד. ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון. נער. שוטה ס ואין ראוי לגדולה. עברי. אפילו לשוננו ע אינו מכיר. עבד. וכתוב בנימוסי מצרים פ שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים. (ס"א שרים וכן גרס רא"ם): איש כחלומו. לפי החלום וקרוב לענינו: (יג) השיב על כני. פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי מקרא קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר: (יד) מן הבור. מן בית הסוהר צ שהוא עשוי כמין גומא ק וכן כל בור שבמקרא ל׳ גומא ואף אם אין בו מים ר קרוי בור פוש"י בלעז (היינט גרובע): ויגלח. מפני ש כבוד המלכות

שפתי חכמים

דברים כוללים כל מלכותו או כל העולם כחלומותיו של נבוכדנצר לכך לא היה לו קורת רוח: ס ר"ל נער בגימ׳ שוטה: ע (נח"י) וכ"ש שאר לשונות וכתוב בנימוסי מצרים שצריך שהמושל יהא מכיר ע׳ לשון פי׳ סוטה דף ל"ו: פ דעבד נמי מיותר דכיון שאמר ושם אתנו נער עברי וכודאי שלא היה בבית הסוהר שום נער עברי כי אם יוסף וא"כ למנ"מ קאמר שהוא עבד לשר הטבחים אלא ודאי לדרשא: צ גבי כי שמו אותי בבור היה אפשר לומר שהוא בור ממש אלא שאח"כ נתנוהו בבית הסוהר אבל הכא צריך לפרש כן דלא תימא אחר שיצא שר המשקים מבית הסוהר שמו אותו שנית בבור ל"פ שבור הוא בית הסוהר מדכתיב ויריצהו מן הבור ובבור אין שייך ל׳ ריצה כ"א משיכה כדכתיב וימשכו את יוסף מן הבור: ק פי׳ דלמעלה כתיב ששמוהו בבית הסוהר וכאן כתיב ויריצהו מן הבור לכ"פ שהוא עשוי וכו׳ מהרש"ל: ר (נח"י) דאל"כ היו בגדים לחים ופשיטא שהיה צריך להחליפם גם בלא כבוד המלכות ולמה הוצרך לומר ויחלף שמלותיו ל"פ בור הוא בית הסוהר א"כ לא היה בו מים ולמה החליף שמלותיו אלא משום כבוד המלכות: ש דאי משום שמחה הא לא ידע עדיין איך דינו יצא שעדיין לא בא לפני פרעה ומי יודע אם יכול לפתור

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ויחלף שמלותיו. מכאן רמז למה שאמרו רז"ל בר"ה יצא יוסף מבית האסורים שהרי ויחלף שמלותיו בגימטריא בחד בתשרי. וקשיא לי כי מצאתי שמלתיו חסר ו׳ אם לא נאמר יש אם למקרא:

פירוש לתורת אלהים

(יב) וְשָׁם אִתָּנוּ אונ דארטען אין דער תפיסה איז געוועזן מיט אונז נַעַר איונג איהודי אקנעכט לְשַׂר הַטַּבָּחִים צו דעם שעכט מייסטער. רש"י שרייבט פר פלוכט זאגען דיא רשעים וואָרום אז זייא טוען אטובה טוען זיי ניט אין גאנצין דער שׂר הַמַּשְׁקִים האט צו יוסף געוואלט אטובה טאהן האט ער אים גרופן מיט אלשון בזיון ער האט גזאגט נַעַר דאס איז טייטש ער איז יונג ער האט קיין שכל ניט ער איז ניט ראוי צו גדולה ער האט אים גרופן עִבְרִי איז טייטש איהודי ער קאן אפילו אונזער לשון ניט עֶבֶד ער איז אקנעכט אונ עס שטייט געשריבען אין דיא ביכער פון מִצְרַיִם אקנעכט טאר ניט זיין אמלך אונ טאר ניט אן קליידען קליידער פון אהאר וַנְּסַפֶּר לוֹ אונ מיר האבען דר ציילט צו אים וַיִּפְתָּר אונ ער האט אונז בשייד אונזערע חלומות אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר איטליכן מענטש האט ער באשייד אזו ווי זיין חלום ער האט באשייד נאך דעם חלום אונ נאהענט צו דעם ענין פון דעם חלום: (יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה אונ ווי ער האט צו אונז באשייד אזו איז געווען אוֹתִי מיך האט פרעה גמאכט אום קערן אוף מיין געסט וְאוֹתוֹ תָלָה אונ אים האט ער גהאנגען: (יד) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף אונ פרעה האט גשיקט מען זאל

ספר הישר

ווי יוסף איז געקומען פאַרן מלכות האט ער זיך געבוקט ביז צו דער ערד אונ דר נאך איז ער ארויף געגאנגען אויף דר דריטער טרעפ אונ דר מלכות האט גירעט מיט יוסף אונ זאגט צו אים עס האט מיך גחלמת איין חלום אונ קיינער האט מיר ניט צוא באשיידען דעם חלום אזוי וויא רעכט איז אונ איך האב פריהער גערופען אללע מכשפים אונ אללע חכמים האבען זייא מיר ניט בשייד וויא מען בדארף אונ דר נאך האב איך געהערט אז דו ביסט איין גרוסר חכם אונ דו קענסט זייער וואול פותר חלום זיין דרום האב איך געשיקט נאך דיר אונ יוסף האט גיענטפערט צוא פרעה אדוני מלך איך בעט זייער צו דר ציילן דעם חלום אונ פון גאט קען זיין דאס בשיידניש אונ פרעה דר ציילט בידע חלומות צו יוסף. אונ ווי פרעה האט דר ציילט די חלומות צו יוסף איז געקומען צו אים די

גבואה

שִׁמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃ שני
טו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם
חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי
עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר
אֹתוֹ׃ טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר
בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם
פַּרְעֹה׃ יז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף
בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃
יח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת
בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה
בָּאָחוּ׃ יט וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת

אונקלוס

וְסַפַּר וְשַׁנִּי כְּסוּתֵהּ וְעַל
לְוָת פַּרְעֹה׃ טו וַאֲמַר
פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא
חֲלָמִית וּפָשַׁר לֵית לֵהּ
וַאֲנָא שְׁמָעִית עֲלָךְ
לְמֵימַר דְּאַתְּ שָׁמַע חֶלְמָא
לְמִפְשַׁר יָתֵהּ׃ טז וַאֲתֵיב
יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר
בַּר מִן חָכְמְתִי אֱלָהֵן
מִן קֳדָם יְיָ יִתְתַּב יָת
שְׁלָמָא דְפַרְעֹה׃ יז וּמַלִּיל
פַּרְעֹה (עִם) לְיוֹסֵף בְּחֶלְמִי
הָא אֲנָא קָאֵם עַל כֵּיף
נַהֲרָא׃ יח וְהָא מִן נַהֲרָא
סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָתָא פַּטִּימָן
בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וְרָעְיָן
בְּאַחֲוָה׃ יט וְהָא שְׁבַע

רשב"ם

(טו) תשמע חלום. תבין חלום ויודע לפותרו׃
(טז) בלעדי. אינו תלוי כי אלא הקב"ה

רש"י

(ב"ר): (טו) תשמע חלום לפתור אותו. תאזין ותבין חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הבנה והאזנה כמו שומע יוסף אשר לא תשמע לשונו אנטינדר"א בלעז (פערשטעהען): (טז) בלעדי. אין החכמה משלי אלא אלהים יענה יתן

שפתי חכמים

אותו או לא: ת דא"א לפ' כאן כמו בלעדי אשר אכלו הנערים לפירושו חוץ מה שאכלו דהיאך שייך לומר חוץ מאלהים יענה כו' וגם א"ל

פירוש לתורת אלהים

רופֿן יוסף׳ן אונ ער האט אים גמאכט לויפֿן פֿון דעם גרוב ער האט אים ארוס גנומען פֿון דער תּפיסה וַיְגַלַּח אונ ער האט זיך אפ גישוירען זיינע האר פֿון דעם מלכות כבוד וועגן וַיְחַלֵּף אונ ער האט פֿר ביטן זיינע קליידר וַיָּבֹא אונ ער איז גקומן צו פרעה: (טו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אונ פרעה האט גזאגט צו יוסף עס האט מיר גחלמת אחלום אונ קיינער קען מיר אים ניט בשיידן וַאֲנִי אונ איך האב גיהערט אויף דיר זאגען תִּשְׁמַע דו טוסט פֿר שטיין אונ פֿר נעמן אחלום צו באשיידן אים: (טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אונ יוסף האט געענטפֿערט צו פרעה אזו צו זאגן בִּלְעָדָי חוץ מיר די חכמה איז ניט מיין אֱלֹהִים גאט וועט ענטפֿערן אין מיין מויל דעם שלום צוא פרעה: (יז) וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אונ פרעה האט גירעט צו יוסף בַּחֲלֹמִי אין מיין חלום האט מיר גדאכט הִנְנִי איך בין גשטאנען אויף דעם בארטן פֿון דעם טייך: (יח) וְהִנֵּה אונ מן פֿון דעם טייך זענען אויף גגאנגען זיבען פעטע קיא אונ שיין גישטאלט וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ אונ זיי האבן זיך גפיטערט אין דעם גמוזיכץ: (יט) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אונ אנדרע זיבן קיא זענען אויף גגאנגען נאך זיי ליידיג אן פֿלייש לא איך

ספר הישר

נבואה פֿון גאט אונ יוסף האט געוואוסט וואס וועט קומען צו פרעה פֿון דעם זעלבן טאג אן אונ ווייטר אונ האט שון געוואוסט פֿון די חלומות דס בשיידניש אונ יוסף זאגט צו פרעה דו זאלסט ניט מיינן אדוני מלך דיינע חלומות זענען צוויי בזונדרע עס איז נאר איין חלום דען אלץ וואס גאט בגערט צו טאן אין דעם גאנצן לאנד האט ער געוויזן צום מלך אין חלום אונ דאס בשיידניש פֿון זיין חלום אזוי ווי רעכט. אונ די זיבען זאנגן די גוטע אונ די זיבען קיה די גוטע בטייט דס זיבן יאר וועט זיין גרויס זעט אין מצרים אונ די זיבן מאגרי קיא אונ די זיבען ליידיגע זאנגן בטייט דאס זיבן יאר וועט זיין אגרויסר הונגר אונ מען וועט גאר פֿר געסין אז עס איז גיווען פֿריערט איין זעט אונ דר הונגר וועט פֿר לענדן די יצרים פֿון דעם לאנד. אונ גאט ב"ה האט פֿון דעסט וועגן געוויזן צום מלך צוויי ערליי חלומות דורך אנאנדער דען עס איז שון אן געבערייט פֿאר גאט אונ אייליט עס זאל שון זיין אונ אצונד איז מיין עצה כדי עס זאל בשירמט זיין אלע יצרים פֿון לאנד פֿאר דעם גרויסן הונגר זאל דר מלכות אום זוכען איין קלוגען מענשן פֿון זיין קיניגרייך אונ זאלסט אים מאכן ער זאל האבן צו שאפֿן אויף גאנץ מצרים אונ ער זאל איין זאמלען נאך מענשן אונ זייא זאלן איין זאמלן פיל קארן אין די גוטע זיבן יאר כדי דס זאל זיין אויף די זיבן יאר וואס וועט זיין דר הונגר אונ אויך זאל דר מלכות געביטן צו זיין פֿאלק זיי זאלן איין זאמלן קארן איטליכר פֿון זיין פֿעלד דס איז דס בשיידעניש דיינע חלומות אזוי וויא רעכט איז אונ דס איז מיין עצה דו זאלסט בשירמן אלע דייני קנעכט אונ דער מלך האט גיענטפֿרט צו יוסף אונ זאגט וער ווייסט אז דוא זאגסט אמת האט יוסף גיענטפֿרט צום מלך איך וועל דיר זאגען איין סימן אז מיינע רייד זענען אמת אונ מיין עצה איז גוט. נון דיין

עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר
מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ׃ כ וַתֹּאכַלְנָה
הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃
כא וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע
כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע
כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃ כב וָאֵרֶא
בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת
בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃ כג וְהִנֵּה
שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת
קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃ כד וַתִּבְלַעְןָ
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת שֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־

אונקלוס

תּוֹרָתָא אָחֳרָנְיָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן חֲסִיכָן וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵיתִי כְּוָתְהֵי בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְבִישׁוּ: כ וַאֲכָלָן תּוֹרָתָא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְמָיָתָא פַּטִּימָתָא: כא וַעֲלָא לִמְעֵיהֶן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עַלּוּ לִמְעֵיהֶן וּמֶחֱזֵיהֶן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְּעָרִית: כב וַחֲזֵית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד מַלְיָן וְטָבָן: כג וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא נָצָן לָקְיָן שְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן: כד וּבְלָעָן שִׁבְּלַיָּא לַקְיָתָא יָת שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא טָבָתָא וַאֲמָרִית לְחַרְשַׁיָּא וְלֵית

בעל הטורים

(יט) כהנה. ב' במסורה הכא ואידך ואם מעט ואוסיפה לך כהנה שאומר הכתוב ומול ז אני מר ממות את האשה וזהו ואוסיפה לך כהנה שאם היתה רעה לא ראיתי כהנה לרוע:

רשב"ם

ידיעני לפתור חלומך: (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה. כך אמר פרעה עכשיו ליוסף. עתה אני זכור כי בשעת החלום נדמה כאילו לא באו אל קרבנה. אבל למעלה לא היה ראוי לכתוב אלא ראית האכילה שראה שזו אוכלת זו אבל מה שחשב פרעה' בלבו על מה שהיה תמיה ישמראיהן רע כבתחלה לא היה ראוי לכתוב: (כג) צנומות. פתרונו לפי ענינו ואין לו חבר במקרא. ויש לומר כי לשון צנמא

שפתי חכמים

שפירושו אלא אלהים שהרי דעתו של יוסף לפתור לו חלומו אלא ה"פ בלעדי הם ב' תיבות כל עדי ועדי פי' משלי כמו שתפ' ואזיל: א ולא מל' עוני: ב פי' משום דאמרינן כל אכין ורקין מיעוטין הן ורקות דהכא נמי מיעוט הוא ומהו ממעט בשר אבל אין פירושו כמו ריק בליר"י ומעלומי העי"ן: ג וקשה למה מביא התרגום והלא הביא התרגום של יבש כסלע וכ"ל דק"ל שפרעה אמר ליוסף שהשבלים לנומות ויוסף לא פירש ע"ז כלום אלא על רעות ודקות וגם בחלומו לעיל לא אמר לנומות אע"כ נ"ל שפרעה היה רולה לבדוק את יוסף אם אמת יפתור או לא וא"ל דבר שלא ראה מעולם ואמר אם יבין את זה יבין את החלום לפתור ויוסף הבין את הדבר ולא פתר לו כלום ע"ז כך לריך אתה לפרש פשוטו של קרא וקשה לרש"י ע"ז מהיכן ידע יוסף את

רש"י

עניה בפי לשלוס פרעה: (יט) דלות. א כחושות כמו (ש"ב יג) מדוע אתה ככה דל דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שבמקרא חסרי ב בשר ובלעז בלוא"ש (נארש שווארך): (כג) צנמות. לונמא בל' ארמי סלע הרי הן כען בלי לחלוה וקשות כסלע ותרגומו נגן לקין ג נגן אין בהן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) ודקות בשר. פי' דדקות ורקות אותו שכתוב רעות הוא רקות והאחרים דקות וסימניך רק רע כדכתיב בפרשת בראשית:

פירוש לתורת אלהים

הָאבּ נִיט גִיזֶעהְן אִין גַאנְצֶן לַאנְד פוּן מִצְרַיִם אַזוֹ ווִי זַיי צוּ שְׁלֶעכְץ: (כ) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת אוּנ דִי זִיבֶּען לֵיידִיגֶע אוּנ שְׁלֶעכְטֶע קִיא הָאבֶּן אוֹף גֶגֶעסֶן אֵת דִי זִיבֶּן עֶרְשְׁטֶע קִיא דִי פֶעטֶע: (כא) וַתָּבֹאנָה אֶל קִרְבֶּנָה אוּנ דִיא פֶעטֶע קִיא זֶענֶען גִיקוּמֶן אִין זֵייעֶר בּוֹךְ וּמַרְאֵיהֶן אוּנ זֵייעֶר גִישְׁטַאלְט נוֹאר שְׁלֶעכְט אַזוֹ ווִיא פְרִיעֶר וָאִיקָץ אוּנ אִיךְ בִּין וָוארֶען אוֹיף גִיוַואכְט: (כב) וָאֵרֶא בַּחֲלוֹמִי אוּנ אִיךְ הָאבּ גִזֶעהְן אִין מַיין חָלוֹם וְהִנֵּה אוּנ שֶׁבַע זִיבֶּן זַאנְגֶן גֵיין אוֹף אִין אֵיין שְׁטְרוֹיא מְלֵאוֹת וְטוֹבוֹת פוּלֶע אוּנ גוּטֶע: (כג) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זִיבֶּן הַארְטֶע זַאנְגֶן דַקּוֹת דִינֶע אוּנ אוּם גִיקְלַאפְּטֶע פוּן מִזְרַח ווִינְט צוֹמְחוֹת הָט גִישְׁפְּרָאצְט נָאךְ זֵיי:

ספר הישר

וַויבּ גֵיים צוּ קִינְד אוּנ זִיא ווֶעט הָאבֶּען אֵיין זוּהְן אוּנ דוּ ווֶעסְט זִיךְ סִיט אִים פְרֵייעֶן אוּנ בְּשַׁעַת זִיא ווֶעט הָאבֶּען דָם קִינְד ווֶעט שְׁטַארְבֶּן דַיין בְּכוֹר אוּנ דוּ ווֶעסְט זִיךְ טְרֵייסְטֶן מִיט דֶעם נַייא גִיבָּארִינֶעם קִינְד. אוּנ ווִיא יוֹסֵף הָט אוּם גִירֶעט דִי רֵייד הָט זִיךְ

הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ כה וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד
הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד
לְפַרְעֹה׃ כו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע
שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת
שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃
כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת
הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה
וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת
הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ כח הוּא
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה
אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־

דִּי מְחַוֵּי לִי׃ כה וַאֲמַר
יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֶלְמָא
דְפַרְעֹה חַד הוּא יָת דִּי יְיָ
עָתִיד לְמֶעְבַּד חַוִּי
לְפַרְעֹה׃ כו שְׁבַע תּוֹרָתָא
טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן
וּשְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא טָבָתָא
שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן חֶלְמָא
חַד הוּא׃ כז וּשְׁבַע
תּוֹרָתָא חֲסִיכָתָא
וּבִישָׁתָא דְסָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן
שְׁבַע (נ״י שַׁבְעָא) שְׁנִין
אִנּוּן וּשְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא
לָקְיָתָא דִשְׁקִיפָן קִדּוּם
יְהֶוְיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא׃
כח הוּא פִּתְגָּמָא דִּי
מַלֵּילִית עִם פַּרְעֹה דִּי יְיָ
עָתִיד לְמֶעְבַּד אַחֲזֵי

רשב"ם

שבתלמוד הוא קשים כאבן בלא ליחלוח: (כה) אשר האלהים עושה. מה שעתיד לעשות הגיד לפרעה. כי על המלך תלויים תקנות

רש"י

אלא הכן לפי שנתרוקנו מן הזרע: (כו) שבע שנים ושבע שנים. כולן אינן אלא שבע ואשר נשנה החלום פעמים לפי שהדבר מזומן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות

שפתי חכמים

זה וכי נביא היה לכך מביא התרגום הראשון של לגומות שהוא יבש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) יהיו שבע שני רעב. יהיו לשון תפלה הוא שמן הדין הי' להיות מ"ב שנים רעב במצרים כיצד שבע דפרות ושבע דשבלים דחלום. וכן בספור. וכן דהגדה מפי יוסף [שבע] דפרות ושבע דשבלים הרי מ"ב. ועל ידי תפלת יוסף נחסרו עד שבעת בא יעקב ונחסרו עד ב' הרי מ' נחסרו ונפרעו להם בימי ירמיה דכתיב והיה מצרים לשמה מ' שנה:

פירוש לתורת אלהים

(כד) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים אונ די זיבן דינע זאנגן האבן איין גשלונגן די זיבן גוטע זאנגן וָאֹמַר אונ איך האב גיזאגט צו די כישוף מאכער ואין אונ קיינר זאגט מיר נים וָוס עס באטייט: (כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה אונ יוסף הט גיזאגט צו פרעה חֲלוֹם דרי חלום פון פרעה איז איינר אֵת אונ וָוס גאט וויל טוען האט ער גזאגט צו פרעה: (כו) שֶׁבַע פָּרֹת די זיבען גוטע קיא בטייט אוף זיבן יאר וְשֶׁבַע אונ די זיבען גוטע זאנגן בטייטען אויך אויף זיבן יאר חֲלוֹם אֶחָד הוּא עס איז איין חלום: (כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת אונ דיא זיבען ליידיגע אונ שלעכטע קיא וָוס זענין אוף גגאנגן נאך זיי שֶׁבַע זיי בטייטן אוף זיבן יאר וְשֶׁבַע אונ די זיבן ליידיגע זאנגען וואס זענין אום גקלאפט פון דעם מזרח ווינט בטייט יִהְיוּ זיי וועלן זיין זיבען יאר הונגער: (כח) הוּא הַדָּבָר דס איז די זאך וואס איך האב גירעט צוא פרעה אֲשֶׁר וואס גאט

ספר הישר

יוסף געבאקם צום מלכות אונ איז אוועק גיגאנגן. אונ תיכף וויא יוסף איז ארוס געגאנגן פון דעם מלכות האט דעם מלכות ווייב גיבארין איין זוהן אונ מען האט דעם מלכות איין בשורה געזאגט אז די מלכה הט גיבארין אזוהן הט זיך דר מלכות זייער געפריים אונ תיכף ווי מען הט אבשורה געזאגט צום מלכות אז די מלכה הט גיבארין איין זוהן איז תיכף געשטארבען דר בכור פון דעם

משלי יהודא

(כח) אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עוֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה. די גמרא זאגט אחלום וָוס איז ניט בעשיידט געווארן ומען הט נאך נים געזאגט אמיינונג אויף אים איז ער ווי אבריף וָוס מען הט אים נאך ניט געליינט. מען ווייס נאך ניט וָוס שטייט אין דעם בריף גוט אדר שלעכט, אזוי ווייס מען נאך ניט וָוס דער חלום ווייזט, אוף גוט אדער שלעכט, נאך זאגט די גמרא די חלומות וָוס מען ווייס נאך ניט

זייער מיינונג וועגדט זיך אויף דעם בעשיידער, אויב ער לייגט אוים צו גוטן, וועט דער חלום זיין גוט, א"נ אויב ער לייגט אוים צו שלעכטן וועט דער חלום זיין שלעכט, דעם בעשיידונג פון די חכמים מיט די חרטומים הט פרעה נאר ניט גערעכונט, ער האט געוואוסט געווים אז זייער בעשיידונג גיהער ניט צום חלום. נאר פר דעם בעשיידונג פון יוסף הט פרעה מורא געהאט, ווייל ער הט גיהערט פון שר המשקים אז יוסף קען צוא פאסטען אבעשיידונג צום

פַּרְעֹה׃ כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת
שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן
וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וְלֹא־
יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב
הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃
לב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה

תו"א ופל כשמש עם זה׃

לְפַרְעֹה׃ כט הָא שְׁבַע שְׁנִין אָתְיָן סִבְעָא (נ"י שַׂבְעָא) רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ל וִיקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי כָּל סִבְעָא (נ"י שַׂבְעָא) בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וִישֵׁיצֵי כַפְנָא יָת (עַמָּא ד)אַרְעָא׃ לא וְלָא יִתְיְדַע שׂוֹבְעָא (נ"י שַׂבְעָא) בְּאַרְעָא מִן קֳדָם כַּפְנָא הַהוּא דִיהֵי בָּתַר כֵּן אֲרֵי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא׃ לב וְעַל דְּאִתַּנִּית חֶלְמָא

רשב"ם

המלכות׃ (כט) שבע גדול. כולו קמץ כי טעמו למטה ושם דבר הוא כמו דבר בקר רעב ומהם יאמר דברך בקרך וכו'׃ (ל) ונשכח כל השבע. דוגמת ולא נודע כי באו אל קרבנה׃ (לב) ועל השנות החלום וגו'. אבל חלומות של יוסף

בעל הטורים

(כט) שבע. ב' במסורה הכא ואידך וימלאו אסמיך שבע לומר לך שכל כך יהיה השובע שיתמלאו כל האוצרות׃

שפתי חכמים

כפלא ויוסף שיה מבין זה מכח סברא שזה הדבר לא היה בחלומו כי אם היה זה לא היה קיום לעולם שיהא קללה כ"כ שיהא ישם כפלא אלא נ"ל שיהיה לו לחלוחית מעט ועדיין קשה מנלן שלנומות הוא לשון פלא דלמא הוא לי נגן לקין ל"פ שכוה התרגום ג"כ משמע שאין בו לחלוחית כי נגן הוא לשון שאין בו אלא כן. מהרש"ל׃ ד דק"ל

רש"י

ד החלום וגו'. כשבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה לפי שהיה סמוך. וכשבע שני רעב נאמר הראה את פרעה לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל בו לשון מראה׃ (ל) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הבליעה׃ (לא) ולא

פירוש לתורת אלהים

ווייל טוען ער וויזען צוא פַּרְעֹה. רש"י שרייבט ביי די זיבען גוטע יאר שטייט הִגִּיד ווייל דס איז טייטש ער טוט זאגן ווייל זיי האבען זיך באלד אן גהובען אונ ביי די זיבען יאר הונגר שטייט הֶרְאָה דס איז טייטש ער טוט ווייזען ווייל זיי זענין גוועען אין אצייט שפעטר שיקט זיך צו זאגן הֶרְאָה׃ (כט) הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת עס וועט קומען זיבען יאר שָׂבָע וועט זיין גרוס זעט אין גאנצען לאנד מִצְרַיִם׃ (ל) וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן אונ זיי וועלען אוף שטיין נאך זיי זיבען יאר הונגר וְנִשְׁכַּח אונ עס וועט פאר געסען ווערען די זעט אין לאנד מִצְרַיִם דאס איז דר פִּתְרוֹן פון דעם איין שלינגען וְכִלָּה אונ דער הונגער וועט פארלענדין דס לאנד מִצְרַיִם׃ (לא) וְלֹא יִוָּדַע אונ עס וועט ניט ווערען גוואוסט דיא זעט אין דעם לאנד פון וועגען דעם הונגער וואס דר נאך וועט זיין כִּי ווארום ער וועט זיין זייער שווער דס איז דר פִּתְרוֹן פון וְלֹא נוֹדַע׃ (לב) וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אונ פון וועגן וואס דר חָלוֹם איז וואורן פר ענדערט צוויא

משלי יהודא

חָלוֹם, הט פַּרְעֹה מוֹרָא געהאט טאמר וועט יוֹסֵף בעשיידן דעם חָלוֹם צו שלעכטען וועט זיין שלעכט, ווי ער האט בעשיידט דעם חָלוֹם פון שַׂר הָאוֹפִים צו שלעכט אונ עס איז אויף אים געקומן דאס שלעכט, דְרִיבֶּר האט פַּרְעֹה גוואלט עס זאל זיין ווי מען דערציילט עס איז אמאל געוועזן אפרומר יוד אסוחר ר' משהו, נאר ער איז געוועזן זייער קארג, אלע טאג אין דר פְּרִיה פלעגט ער גיין דאוונען אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ, נאך דעם דאוונען פלעגט ער לערנען אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ ביז האלבן טאג, אמאל איז געקומן אפרעמדר מענטש צו אים אין שטוב אין די צייט וואס ער איז גיוועזן אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אונ ער הט גיפרעגט ביי זיין ווייב וואו איז איר מאן הט זיא געזאגט ער איז אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דר מענטש הט גאר נים גירעט אונ איז אוועק געגאנגען, דר מאן איז געקומן פון בֵּית הַמִּדְרָשׁ הט זיא צו אים געזאגט איינר איז גוועזן הט גיפרעגט אויף דיר האב איך געזאגט דו ביזט אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ איז ער אוועק געגאנגען, הט ר' משה געזאגט צו זיין ווייב פר וואס האסטו ניט געשיקט מיך רופען פון בֵּית הַמִּדְרָשׁ? אין אכט טאג נאכדעם, איז נאך אמאל געקומען איינר צו רבי משה ווען ער איז גוועזן אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ, הט דאס ווייב געזאגט צו

ספר הישר

מַלְכוּת נאך דעם אז דר מַלְכוּת האט גיזעהן די רייד פון יוֹסֵף איז אֱמֶת הט דער מַלְכוּת געשיקט מען זאל איין זאמלען אלע שָׂרוֹת אונ אלע קנעכט וואס עס איז פאר האנדען בייא דעם מַלְכוּת זענען זיי אלע געקומען פר דעם מַלְכוּת אונ דער מַלְכוּת זאגט צו זיי איר האט גיהערט אונ גיזעהן אז דיא רייד פון דעם עִבְרִי זענען אֱמֶת מיט בעווייז אז דער סימן איז מיר מְקוּיָם געווארען איז דער פון גידרונגען אז דס וואס ער הט בשייד איז ווירקליך אויך אֱמֶת אונ אצונד לאז מיר זיך איין עֵצָה האלטען וואס מיר זאלען טאן כְּדֵי מיר זאלן ניצול ווערן פר דעם גרויסן הונגר אונ אויך דס גאנצע לאנד אונ מיין עֵצָה איז מען זאל אים מאכען פאר איין מוֹשֵׁל ווארום וואו איז דען פר האנדן נאך אזו איין חָכָם ווי דר עִבְרִי דען איר הט גיהערט וועלכע עֵצָה דר עִבְרִי הט גיגעבין כְּדֵי דס לאנד זאל אנטרינען ווערען פארן הונגר אונ איך ווייס וואול אז דאס לאנד וועט אנדערש ניט אנטרינען ווערען פארן הונגער נייערט מיט דר עֵצָה פון דעם עִבְרִי. אונ אלע שָׂרוֹת האבען

פְּעָמִים כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם
הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃
לג וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם
וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לד יַעֲשֶׂה
פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ
וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע׃ לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל
הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה

לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין אֲרֵי
תַּקִּין פִּתְגָמָא מִן קֳדָם
יְיָ וְאוֹחִי יְיָ לְמֶעְבְּדֵהּ׃
לג וּכְעַן יֶחֱזֵי פַרְעֹה
גְּבַר סוּכְלְתָן וְחַכִּים
וִימַנִּינֵהּ עַל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ לד יַעְבֵּד פַּרְעֹה
וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא
וִיזָרֵז יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם
בְּשֶׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא (נ"י
שָׂבְעָא)׃ לה וְיִכְנְשׁוּן יָת
כָּל עִיבוּר שְׁנַיָּא טָבָן
דְאָתְיָן הָאִלֵּין וְיִצְּרוּן

בעל הטורים

(לד) ויפקד. ב' במסורה הכא ואידך ויפקד המלך פקידים אחשורוש הפקיד פקידים לקבץ לו נשים ע"כ נתרושש כמו שדרשו חז"ל ויעש המלך אחשרש מס שנעשה רש והיינו דכתיב אל תתן לנשים חילך אבל יוסף הפקיד פקידים לקבץ בר על כן העשיר וליקט כל הכסף: (לה) ויקבצו. ב' במס' דין ואידך ויקבצו את כל נערה וגו"ס דגן

רשב"ם

אע"פ שנשמו באלומות ובכוכבים אילו היה כלילה אחד כאלה היו נטהרים: (לד) ויפקד פקידים וגו' וחמש. שהממונים יגבו חומש כל התבואות לצורך המלך אשר משפטו בשאר שנים לעשר כדכתיב בשמואל את שדותיכם יעשר עתה יטול פי שנים וכמו כן הנהיג יוסף לכסוף על אדמת מצרים לפרעה לחומש: (לה) ויצברו בר תחת יד. ממונה של פרעה וכל זה היה כעל כרחם של מצרים ולכך כ' ויפקד פקידים ויצברו שכן מצינו באחשורוש ויפקד המלך

רש"י

יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע ה כי באו אל קרבנה: (לב) נכון. ו מזומן: (לד) וחמש. כתרגומו ויזרז ז וכן והמוסים: (לה) את כל אכל. שם דבר הוא לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן ח ואוכל שהוא פועל כגון כי כל

שפתי חכמים

למה פתר יוסף שחלום אחד הוא כיון שחלם אותו ב"פ בפרות ובשבלים ודאי ב' חלומות הם וע"ז פי' ועל וכו': ה וא"ת ולמה לא פי' על ונשכח כל השבע הוא פתרון אכילת הפרות הטובות ולמה מפי' הבליעה דהיינו בליעת שבלים י"ל משום דל' ולא נודע ול' ולא יודע תרוייהו הם מל' הודעה מ"ה פי' על מלת ולא יודע הוא פתרון ולא נודע מה שאין כן מלת ונשכח שאין פירושו לשון סודעה מ"ס פי' על פתרון הבליעה וק"ל: ו ולא כמו אמת נכון הדבר שפירושו מכון: ז לא שיקת החומש לפי שלא נזכר בעשייתו רק הקבוץ והוא הזירה: ח פתח קטן הוא סגול וקמץ קטן הוא צירי:

פירוש לתורת אלהים

מָאל כִּי וָוארוּם דִיא זַאךְ אִיז אָן גִיבְּרֵייט פוּן גָאט וּמְמַהֵר אוּנ גָאט וֶועט אַייל֗ן צוּ טָאהְן אִים: (לג) וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אוּנ אַצוּנְד זָאל פַּרְעֹה אוּם קְלוּגֶן אַפַאר שְׁטֶענְדִיגֶן אוּנ אַקְלוּגֶן מַאן וִישִׁיתֵהוּ אוּנ עֶר זָאל אִים טָאהְן אִיבֶּער דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם: (לד) יַעֲשֶׂה פַרְעֹה פַּרְעֹה זָאל טָאהְן וְיַפְקֵד אוּנ עֶר זָאל בַּפֶעלֶן עֶלְצְטֶע אִיבֶּר דֶעם לַאנְד וְחִמֵּשׁ אוּנ עֶר זָאל וָואפְּנֶן דָם לַאנְד מִצְרַיִם אִין דִי זִיבֶּן זַאטֶע יָאר: (לה) וְיִקְבְּצוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן אַיין זַאמְלֶן גָאר דָם עֶסִין וַוארְג פוּן דִי גוּטֶע יָארֶן הַבָּאוֹת הָאֵלֶּה דִי וָוס וֶועלֶן קוּמֶן וְיִצְבְּרוּ בָר תַּחַת יַד פַּרְעֹה אוּנ זֵיי זָאלֶען אַיין זַאמְלֶען קָארִין אִין דֶעם רְשׁוּת פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוֹכֶל בֶּעָרִים

ספר הישר

גִיעָנְטפֶערְט צוּם מַלְכוּת דִי עֵצָה וָוס דֶר עִבְרִי הָט גִיגֶעבֶּן אִיז גוּט אוּנ אַצוּנְד אִיז דָם גַאנְצֶע לַאנְד בַּיי דִיר אִין דֶר הַאנְד אוּנ וָואס דוּ ווִילְסְט טָאן מֶעגְסְטוּ טָאן אוּנ דֶר מַלְכוּת הָט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט לִהְיוֹת מִיר הָאבֶּן גִיזֶעהְן דִי חָכְמָה פוּן דֶעם עִבְרִי אִיז מַיין עֵצָה מֶען זָאל אִים מַאכֶען פַאר אֵיין מוֹשֵׁל אִין לַאנְד מִצְרַיִם אוּנ דִיא שָׂרוֹת הָאבֶּן גִיעֶנְטפֶערְט צוּם מַלְכוּת אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט פַר וָואר עֶס שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבֶּן אִין דִי אַקְטֶן פוּן מִצְרַיִם מֶען זָאל אַנְדֶערְשְׁט נִיט מַאכֶען אַמֶלֶךְ אָדֶר אַ שֵׁנִי לְמֶלֶךְ בִּיז עֶר מוּז פְרִיעֶר קֶענֶען

משלי יהודא

דֶעם יוּד זִיצְט אַבִּיסֶעל אִיךְ וֶועל בַּאלְד רוּפֶן מַיין מַאן, זִיא הָט אִים גֶערוּפֶן, עֶר אִיז גֶעקוּמֶן אִין שְׁטוּב עֶר גִיט שָׁלוֹם צוּ דֶעם יוּד אוּנ פְרֶעגְט אִים וָוס עֶר דַארְף, דֶער יוּד זָאגְט אִיךְ דַארְף אַנְדָבַה, עֶר הָט אִים גֶעגֶעבֶּן אַנְדָבָה, דֶר יוּד אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן, רַבִּי מֹשֶׁה אִיז שְׁטַארְק בֵּייז גֶעוָוארֶן אוֹיף זַיין ווַייבּ, אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִיר וָועגֶן דֶעם מֶענְטְשׁ הָאסְטוּ מִיךְ גֶערוּפֶן אִיךְ זָאל אִים גֶעבֶּן אַנְדָבָה? הָט זִיא גֶעזָאגְט צוּ אִים אִיךְ הָאבּ גֶעדֶען גֶעוואוּסְט וֶועגֶן וָוס דֶר יוּד אִיז גֶעקוּמֶן? דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט אַז אַיוּד וֶועט קוּמֶן זָאל מֶען דִיךְ רוּפֶן הָאבּ אִיךְ דִיךְ גֶערוּפֶן, הָאט רַבִּי מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ אִיר פוּן הַיינְט אוּנ ווַייטֶער אַז אַיינֶר וֶועט קוּמֶן וֶועט אִיךְ וֶועל נִיט זַיין. זָאלְסְטוּ אִים פְרֶעגֶן וָוס עֶר דַארְף, אוּב עֶר אִיז גֶעקוּמֶען קוֹיפֶן סְחוֹרָה, זָאלְסְטוּ מִיךְ רוּפֶן, אוּנ אוֹיבּ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען נָאךְ אַנְדָבָה זָאלְסְטוּ זָאגֶען אִיךְ בִּין נִיטָא אִין דֶערְהֵים. פַּרְעֹה הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶר וֶועט יוֹסֵף שְׁלֶעכְט בֶּעשֵׁיידֶען דֶעם חָלוֹם, הָאט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען דֶעם חָלוֹם, זָאל אַזוֹי זַיין אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זֶעהְן דֶר חָלוֹם אִיז גוּט פַאר מִיר זָאלְסְטוּ זָאגֶען דֶעם בֶּעשֵׁיידוּנְג, אוּנ אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זֶעהְן דֶר חָלוֹם וַוייזְט אוֹיף שְׁלֶעכְט זָאלְסְטוּ שְׁווַייגִין אוּנ גָאר נִיט זָאגֶן אַפִּילוּ פַאר אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען אוֹיךְ נִיט, הָאט אִים יוֹסֵף גִיעֶנְפֶערְט דְרַייא זַאכֶען. אַיין מָאהְל דָאס אִיז נִיט אַחֲלוֹם, נָאר הקב"ה זָאגְט דִיר וָוס וֶועט זַיין, צְווַייטוּנְס גִיהֶער דָאס צוּא דַיין לַאנְד נִיט צוּא דִיר. אַמָּלְךְ לַיידֶעט נִיט הוּנְגֶער. דָם דְרִיטֶע דֶער הוּנְגֶער וֶועט זַיין דַיין טוֹבָה, דוּ וֶועסְט רַייךְ וֶוערֶן פוּן דֶעם הוּנְגֶער. ווִי יוֹסֵף הָאט אִים גֶעגֶעבֶּן אַעֵצָה:

וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל
בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ: לו וְהָיָה הָאֹכֶל
לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב
אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־
תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב: לז וַיִּיטַב
הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־
עֲבָדָיו: לח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו
הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים
בּוֹ: שלישי לט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף
אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־

עִיבוּרָא תְּחוֹת יְדָא דְפַרְעֹה עִיבוּר בְּקִרְוַיָּא וְיִטְּרוּן: לו וִיהֵי עִיבוּרָא גְנִיז (לְעַמָּא ד) לְאַרְעָא לִשְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא דִּי תְהֶוְיָן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְלָא תִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְאַרְעָא בְּכַפְנָא: לז וּשְׁפַר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדוֹהִי: לח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדוֹהִי הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּהּ: לט וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּאוֹדַע יְיָ יָתָךְ יָת כָּל דָּא לֵית סוּכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ:

רשב"ם

פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה וגו' אל יד הגי וגו' ויקבצו היא הגבייה מבעלי השדות: ויצברו. היא האסיפה אלידי שומרי האוצרות וכן תמצא ביוסף ויקבוץ ויצבור אכל בערים כי בל עיר ועיר יוכלו למכור בשני הרעב: (לח) אשר רוח אלהים בו. בפתרון חלומות וכ"ש בחכמת דרך ארץ:

רש"י

אוכל חלב טעמו למטה בכ' ונקוד קמץ קטן: תחת יד פרעה. ברשותו ובאוצרותיו: (לו) והיה האכל. הצבור כשאר פקדון הגנוז ט לקיום י הארץ: (לח) הנמצא כזה. הנמצא כ כדין אם נלך ונבקשנו ל הנמצא כמוהו

שפתי חכמים

ט ר"ל מה שרוצין להניח באוצר הוא כשאר פקדון הגנוז ור"ל לא שיתנו לאיש אחר אלא יהיה גנוז כשאר פקדון כמו כסף וזהב: י ר"ל לא לאדמה אלא לבריות: כ לא כמו הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו שפירושו שאין כדבר הגדול הזה בכל העולם כולו. דא"כ ה"ל לתרגם האשתכח כדין ומדתרגם הנשכח משמע אם נלך כו'. ויהיה הנו"ן נו"ן האית"ן מלשון עתיד ולא נו"ן הנפעל מל' עבר ואוכחת התרגום דאי הוה פירושו הנמצא בכל העולם כדבר הזה קשה למנ"מ אמר פרעה זה בשלמא אי פירושו אם נלך וכו' אתי שפיר דיוסף אמר לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו' ואמר פרעה לעבדיו אם נלך ונבקשנו כלום נוכל למצוא כמותו לכך אנו צריכין לפקוד את יוסף על זה: ל ולהכי מביא התרגום לפרש הנמצא כזה ר"ל עתה אם נמצא כזה ולא שיהיה פי' מעולם שהרי היה אברהם יצחק ויעקב לכך צריך לפרש עתה וזה מבואר בתרגום יותר מבקרא דבתרגום אם בא לומר אם נמצא כבר הל"ל אם אשתכח כדין אבל במקרא אין

ליקוטים על התורה

(לט) אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ וגו'. מִיר זֶעהְן אוֹיף דֶר וֶועלְט זֶענֶען דָא צְווֵייעֶרְלֵיי רַייכֶע מֶענְטְשֶׁן, עֶס אִיז דָא אַגְבִיר וָואס אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט הָאבֶּן אִים לִיבּ, אַלֶע פַארְגִינֶען אִים זַיין רַייכְקֵייט, אַלֶע גִיבֶּען אִים כָּבוֹד. אֲפִילוּ עֶר גִיט נִיט אַזוֹ פִיל צְדָקָה אִין שְׁטָאט וִוי זַיין רַייכְקַייט, אוּנ עֶס אִיז דָא אַגְבִיר וָואס אַלֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן אִים פַיינְט, מֶען גִיט אִים נִיט כָּבוֹד מֶען פְלוּכְט אִים, אֲפִילוּ עֶר גִיט גֶענוּג צְדָקָה, אוּנ אַזוֹ גֶעפִינֶען מִיר בַּיי חֲכָמִים. עֶס זֶענֶען דָא חֲכָמִים וָואס זֵייעֶר חָכְמָה אִיז אָנְגֶענוּמֶען בַּיי דִי וֶועלְט מֶענְטְשֶׁען, הוּנדֶערְטֶער מֶענְטְשֶׁן קוּמֶען הֶערֶן זַיינֶע רֵייד, אוּנ קוּמֶן צוּ אִים פְרֶעגֶן עֵצוֹת, אוּנ עֶס זֶענֶן דָא חֲכָמִים וָואס זֵייעֶר חָכְמָה אִיז נִיט אָנְגֶענוּמֶן בַּיי דֶר וֶועלְט, קֵיינֶר קוּמְט נִיט צוּ אִים פְרֶעגֶן אַעֵצָה, אוּנ אַנְדֶערֶע חֲכָמִים קְרִיגֶן מִיט אִים אוֹיף זַיינֶע חָכְמוֹת. דֶר עִנְיָן אִיז וַוייל עֶס זֶענֶען דָא צְווֵייעֶרְלֵיי רַייכְקֵייט וָואס קוּמֶן צוּ אַמֶענְטְשׁ, אַמָאל קוּמְט דִי רַייכְקֵייט אַמַתָּנָה פוּן הקב"ה, אוֹיף דִי רַייכְקֵייט הָאט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ גֶעזָאגְט בִּרְכַּת ה' הִיא תַעֲשִׁיר, דֶר מֶענְטְשׁ וָואס דִי בְּרָכָה פוּן הקב"ה הָט אִים רַייךְ גֶעמַאכְט וְלֹא יוֹסִיף עֶצֶב עִמָּה, בַּיי דִי רַייכְקֵייט וֶועט דֶער מֶענְטְשׁ קֵיין טְרוֹיעֶרְקֵייט הָאבֶּן, אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶן אִים לִיבּ הָאבֶּען, מֶען וֶועט אִים גֶעבֶּן כָּבוֹד, מֶען וֶועט אִים דִי רַייכְקֵייט פַארְגִינֶען. אוּנ עֶס אִיז דָא רַייכְקֵייט וָואס קוּמְט פוּן מַזָל, עֶר אִיז גִבָּארֶן גְוָוארֶן אִין מַזָל פוּן רַייכְקֵייט, יֶעדֶר מַזָל הָט אִינְפַר זִיךְ אַמַזָל וָואס

פירוש לתורת אלהים

דָם עֶסִין נוֹארְג זָאל לִיגֶן אִין דִיא שְׁטֶעט וְשָׁמָרוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן וֶוערֶן גְהִיט: (לו) וְהָיָה אוּנ דָם עֶסִין נוֹארְג זָאל זַיין צוּ אַבַּאהֶעלְטִינֶגְשׁ צוּ דֶעם לַאנְד לְשֶׁבַע צוּ דִי זִיבֶּן יָאר הוּנְגֶער וָואס וֶועלֶן זַיין אִין לַאנְד מִצְרַיִם וְלֹא אוּנ דָם לַאנְד זָאל נִיט פַר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן אִין הוּנְגֶער: (לז) וַיִּיטַב אִיז דִי זַאךְ וואוֹל גִיפֶעלֶן אִין דִי אוֹיגֶן פוּן פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי אוּנ אִין דִיא אוֹיגֶען פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט: (לח) וַיֹּאמֶר הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ זַיינֶע קְנֶעכְט הֲנִמְצָא וֶועלֶן מִיר דֶען גְפִינֶן אַזוֹ וִויא דֶר מֶענְטְשׁ אַז מִיר וֶועלֶן זוּכֶן וֶועלֶן מִיר דֶען גְפִינֶן נָאךְ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וִוי עֶר אִיז אִישׁ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָואס גָאטְס נְבוּאָה אִיז אִין אִים: (לט) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ

ספר הישר

רֵיידֶן פִיל פוּן דִי זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אוּנ אַצוּנְד וִוי אַזוֹ קֶען זַיין דֶר עִבְרִי אַיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אַז דֶר עִבְרִי קֶען בְּוַודַאי מֶער נִיט רֵיידְן נָאר זַיין לָשׁוֹן אָבֶּר נִיט אוּנְזֶער לָשׁוֹן. נַייעֶרְט דוּ שִׁיק אִים רוּפְן עֶר זָאל שְׁטֶעהְן פַאר דִיר וֶועסְטוּ אִים פְּרוּבְן אִיבּ עֶר קֶען רֵיידְן

ם אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזַן כָּל עַמִּי לְחוֹד כָּרְסֵי מַלְכוּתָא הָדֵין אֱהֵי יַקִּיר מִנָּךְ: מא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזִי מַנֵּיתִי יָתָךְ

זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ: ם אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ: מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי

בעל הטורים

ותירוש ינובב בתולות: (מ) ישק. ב' על פיך ישק ואידך שפתים ישק משיב דברים נכוחים בשביל שהשיב דברים נכוחים זכה לועל פיך ישק כל עמי:

רשב"ם

(לט) נבון. מבין עתידות ורואה הנולד: וחכם. קיבץ חכמות ממה שראה ושמע (מ) ישק. יזדרזו בכלי קרב של מלחמה לצאת על האויבים. לשון עיר מבצר. ותגשק. נושקי רומי קשת: (מא) נתתי אותך. נותן אני אותך. בשעת

רש"י

הנמלא ל' תמיהה וכן כל ה"א המשמשת בראש תיבה ונקודה בחטף פתח: (לט) אין נבון וחכם כמוך. לבקש איש נבון וחכם שאמרת מ לא נמלא כמוך: (מ) ישק. יתזן יתפרנס. כל לרכי עמי ב יהיו נעשים על ידך כמו (לעיל טו) ובן משק ביתי. וכמו (תהלים ב) נשקו בר גרגישו"ן בלעז (פערזארגען. פערזעהן): רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך. כסא. לשון של המלוכה כמו (מלכים א א) ויגדל את כסאו מכסא אדוני המלך: (מא) נתתי אתך. מניתי יתך ם ואעפ"כ ל' נתינה הוא כמו ולתתך עליון בין לגדולה בין לשפלות נופל ל' נתינה עליו כמו (מלאכי ב) נתתי אתכם

שפתי חכמים

חילוק בין לשון עתיד בין ל' עבר שהוא מלת הנמלא וכו' והתרגום מדקדק ג"כ מן הקרא שזה אינו ל' עבר מדכתיב הנמלא כזה וגו' הי"ל הנמלא איש אשר רוח אלהים בו כזה אלא מ"ה אמר כזה בתחלה כדי שיהא מוסב איש אשר רוח אלהים על כזה כלומר שאין איש כזה ברוח אלהים וכו' וכל זה כדי להורות לנו שקאי על נלך ונבקשנו עתה ודו"ק. מהרש"ל: מ דאי לספר בשבחו של יוסף בא למה נשבחו בפניו ועוד למה לא היה משב.. אותו כבר כשספר לו חלומו א"ו זאת הוא תשיבה למאמר יוסף שאמר ירא פרעה כלומר מאחר שרוח אלהים בך שאתה יודע ענין הרעב וא"כ תדע ג"כ איך ומה לעשות בזה לאסוף התבואה: נ פי' כך תרגומו ופירושו יתפרנס והא דלא כתיב יתזן י"ל דהייתי אומר דלא מיניהו אלא על מזונות לכך כתיב ישק שפי' כל לרכי עמי וכו': ם דאם הוא נתינה ממש מאי על ארץ מלרים היה לו לומר בארץ מלרים ועוד הא כבר היה בארץ מלרים:

פירוש לתורת אלהים

יוֹסֵף אַחֲרֵי ווייל גָאט הָט דִיךְ גִילָאזְט וִויסֶען דָאס אַלְדִינְג אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ אִיז נִיט פַר הַאנְדֶען אַפָאר שְׁטֶענְדִיגֶר אוּנ אַקְלוּגֶר וִוי דוּ בִּיסְט: (מ) אַתָּה תִּהְיֶה דוּ זָאלְסְט זַיין אֵיין עֶלְצְטֶער אִיבֶּר מַיין הוֹז וְעַל אוּנ דוּרְךְ דַיין מוֹל זָאל וֶוערֶן גְשְׁפַּייזְט גָאר מַיין פָאלְק אַלֶע בַּדֶערְפֶענִישׁ פוּן מַיין פָאלְק זָאל וֶוערֶן גְטָאן דוּרְךְ דַיין מוֹל רַק הַכִּסֵּא נָאר דִי שְׁטוּל פוּן דֶער מְלוּכָה וֶועל אִיךְ מַאכֶען גְרֶעסֶער פוּן דִיר מֶען וֶועט מִיךְ רוּפֶען מֶלֶךְ: (מא) וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט צוּא יוֹסֵף רְאֵה זֶעה אִיךְ הָאב דִיךְ גִיזֶעצְט אוֹיף דֶעם

ליקוטים על התורה

זָאגְט אִים, ווייל אַלֶע מַזָלוֹת גֵייעֶן אִין אַרַאד, אַזוֹ וִוי אַרָאד פוּן אַוָואגֶען וֶוען דֶער וָואגֶען גֵייט, וָוס אִיז אִין דִי רֶגַע הוֹיבֶּן אִיז בַּאלְד אִין דִי אַנְדֶערֶע רֶגַע אוּנְטֶען, אוּב דֶער וָואגֶען לוֹיפְט, אִיז גֶעשְׁווינְט וָוס הוֹיבִּין אוּנְטֶען אוּנ וָוס אוּנְטֶען הוֹיבִּין. אוּנ אוֹיבּ דֶער וָואגֶען גֵייט פַּאמֶעלִיךְ, דָאעֶרְט אַבִּיסוֹל דִי אוּמְטָאהְשׁוּנְג פוּן הוֹיבִּין בִּיז אוּנְטֶען אוּנ פוּן אוּנְטֶען צוּרִיק בִּיז הוֹיבִּין, סַיי וִוי סַיי אֵיין מַזָל זָאגְט דֶעם אַנְדֶערֶן, אוּנ אַזוֹ וִוי דֶער מַזָל וֶוערְט גֶעזָאגְט. אַזוֹ דֶער מֶענְטְשׁ וָוס אִיז בַּייךְ פוּן דֶעם מַזָל וֶוערְט אוֹיךְ גֶעזָאגְט, אוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי חָכְמָה, עֶס אִיז דָא אַחָכָם וָוס הקב"ה הָט אִים גִיגֶעבֶּן חָכְמָה, אַמַתָּנָה, וִוי עֶס שְׁטֵייט בַּיי שְׁלֹמֹה, וַה' נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה, הקב"ה הָט גִיגֶעבֶּן חָכְמָה צוּ שְׁלֹמֹה, זָאגְט דֶער פָּסוּק וְשָׁלוֹם לוֹ מִכָּל עֲבָרָיו מִסָּבִיב, עֶר הָט גֶעהַאט פְרִידֶען פוּן אַלֶע זַייטֶען, אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ שְׁלֹמֹה הֶערִין זַיין חָכְמָה, מֶען הָט אִים גִיגֶעבֶּן מַתָּנוֹת, אוּנ עֶס אִיז דָא אַחָכָם ווייל עֶר אִיז גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן אִין מַזָל פוּן חָכְמָה, אוּנ וִוי מִיר הָאבֶּן גֶעזָאגְט פְרִיעֶר, ווייל יֶעדֶער מַזָל וֶוערְט גֶעזָאגְט, דֶער מֶענְטְשׁ וָוס הָאט דִי חָכְמָה פוּן מַזָל וֶוערְט עֶר אוֹיךְ גֶעזָאגְט, אוּנ זַיינֶע רֵייד זֶענֶען נִיט אָנְגֶענוּמֶען בַּיי מֶענְטְשֶׁן. וִוי פַּרְעֹה הָט גֶעוָואלְט גְרוֹס מַאכֶען יוֹסֵף'ן, אוּנ עֶר הָט אָבֶּער מוֹרָא גֶעהַאט פַאר דִי שָׂרִים פוּן מִצְרַיִם, דִי שָׂרִים וֶועלֶען זָאגֶען דֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז גֶוועֶן אִין תְּפִיסָה, אוּנ אִיז גֶוועֶן אַקְנֶעכְט בַּיי פּוֹטִיפַר, זָאל עֶר גִיוֶועלְטִיגֶען אִיבֶּר אוּנְז, מִיר זָאלֶען זַיין אוּנְטֶער אִים, אוּנ עֶר אִיז זִיךְ בּוּקֶען צוּ אִים, אוּנ עֶר אִיז אַעִבְרִי, וָוס מִצְרַיִם הָאבֶּען פַיינְט דִי עִבְרִים, אוּנ אִין דִי בִּיכֶער פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אַקְנֶעכְט טָאר נִיט זַיין אַמֶלֶךְ אוּנ נִיט אַשַׂר, קֶען דָאךְ וֶוערֶן פוּן דֶעם אַרֶעוּוִילוּצְיֶע אִין לַאנְד, וָועט שְׁלֶעכְט זַיין צוּ יוֹסֵף אוּנ צוּ פַּרְעֹה, הָט פַּרְעֹה אָנְגֶעהוֹבֶּען בֶּעטְרַאכְטֶען דִי חָכְמָה פוּן יוֹסֵף פוּן וַואנֶען זִיא אִיז, פוּן מַזָל אָדֶר פוּן הקב"ה, וִוי עֶר הָאט גִיזֶעהֶן אוּנ פַארְשְׁטַאנֶען אַז דִי חָכְמָה פוּן יוֹסֵף אִיז נִיט פוּן מַזָל, נָאר פוּן הקב"ה אַלֵיין, הָט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת, ווייל אִיךְ זֶעה אַז דוּא בִּיזְט אַחָכָם גֶעבֶּענְטְשְׁט פוּן הקב"ה, אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ, אַפֶערְשְׁטֶענְדִיגֶער אוּנ אַקְלוּגֶר וִוי דוּ אִיז נִיטָא אוֹיף דֶער וֶועלְט, אַלֶע חֲכָמִים וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט זֶענֶען חֲכָמִים נָאר פוּן מַזָל. דְרִיבֶּער וָועט דִיךְ קֵיינֶער מְקַנֵּא זַיין, אוּנ אִיךְ בִּין זִיכֶער אַז אַלֶע שָׂרִים וֶועלֶען נֶעמֶען אוֹיף זִיךְ דַיין מְלוּכָה, אוּנ אַלֶע מִצְרַיִם וֶועלֶען זַיין אוּנְטֶערְטֶענִיג אוּנְטֶער דַיין מְלוּכָה אַזוֹ לַאנְג וִוי דוּ וֶועסְט לֶעבֶּען:

ספר הישר

אוּנְזֶערֶע לְשׁוֹנוֹת אוּנ דֶער מַלְכוּת הָט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט אוֹיפֶן אַנְדֶערֶען טָאג וֶועל אִיךְ אַזוֹ טָאן אוּנ וִוי עֶס אִיז גֶעוָוארֶען טָאג הָט דֶער מַלְכוּת גֶעשִׁיקְט נָאךְ זַיינֶע שָׂרָרוֹת אוּנ נָאךְ זַיינֶע קְנֶעכְט וֶועגֶען זֵיי גֶעקוּמֶען אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גִיזֶעצְט פַארֶן מַלְכוּת אוּנ דֶער מַלְכוּת הָט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל בְּרֶענְגֶען יוֹסֵף זֶענֶען דִי קְנֶעכְט גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָאבֶּן גֶעבְּרַאכְט יוֹסֵף פַארֶן מַלְכוּת אוּנ יוֹסֵף הָאט אָן גֶעהוֹבֶּען רֵיידֶן פִיל לְשׁוֹנוֹת הָאבֶּן זֵיי זִיךְ דְרוֹף גֶעפְרֵייט אִיז וואוֹל גִיפֶעלֶען אִין דִי אוֹיגֶן פוּן דֶעם מַלְכוּת אוּנ בַּיי דִי שָׂרָרוֹת מֶען זָאל מַאכֶען יוֹסֵף פַר אֵיין שֵׁנִי לְמַלְכוּת אוּנ דֶער מַלְכוּת זָאגְט צוּא יוֹסֵף דוּא הָאסְט מִיר אֵיין עֵצָה גִיגֶעבֶּן אִיךְ זָאל נֶעמֶען אַיין חָכָם אוּנ זָאל

אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃ מג וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן

תו"א ויקראו לפניו במגלה ד:

עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מב וְאַעְדִּי פַּרְעֹה יָת עִזְקְתֵהּ מֵעַל יְדֵהּ וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבֵּישׁ יָתֵהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מְנִיכָא דְדַהֲבָא עַל צַוְּארֵהּ׃ מג וְאַרְכֵּיב יָתֵהּ בִּרְתִכָּא תִנְיֵתָא (נ״י תִּנְיָנָא) דִּי לֵהּ וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנִּי יָתֵהּ

רשב"ם

נתינת טבעת ע"י יוסף אמר לו כך: (מב) בגדי שש. של מצרים חשובים כדכתיב שש ורקמה במצרים: רביד. לשון רבד הפרוש ופשוט על האדם. כמו מרבדים רבדתי ערשי: (מג) במרכבת המשנה. סוס או פרידה המיוחדת לרכוב עליה האיש משנה למלך אשר לו: אברך. הוא אב למלך כדאמרינן

שפתי חכמים

ע דמצרים היו שכדין לנילוס ונילוס הוא פישון ולכך נקרא פישון משום שהוא מגדל פשתן כדפירש"י בפ' בראשית הילכך בגדי פשתן חשובין להן וק"ל. [דב"ט] והנה בא אלי חכם מארץ ישראל ואמר לי שאין פירושו פשתן כי בגדי שש הוא דבר חשוב נעשה מלבשונים הרבה ממשי והוא מלבוש שלובשין על כל הבגדים ואינו השש הנזכר במלאכת המשכן. ומשמעות דברי רש"י כדבריו שפי' דבר חשיבות הוא במצרים ואילו היה ר"ל שהוא פשתן לא ה"ל לפרש רק בגדי שש חשיבות הוא במצרים וגם בפ' תרומה פי' שש פשתן וכאן לא פי' שהוא פשתן רק שהוא דבר חשוב: פ ר"ל דלכך נאמר שם על הרוכב. והיא רצפה: צ זה חבר למלך: ק פי' לדידך צריך אתה לחלק את התיבה לשתי תיבות וזה דוחק. וא"ת למה לא פריך נמי אלעיל שתרגם דין אבא למלכא צריך נמי לפרש אב דהיינו אבא ורך היינו רך בשנים אמר לו בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים ק אין אברך אלא ל' ברכים שהכל היו נכנסין

רש"י

נכזים וטפלים: (מב) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך הוא אות למי שנותנה לו להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא ע במצרים: רביד. ענק ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד וכן (משלי ז) רבדתי ערשי רצפתי ערשי מרצפות. בלשון משנה מוקף רובדין של אבן על הרוכב שבעזרה פ והיא רצפה: (מג) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו: אברך. כתרגומו דין אבא למלכא צ רך בלשון ארמי מלך בהשותפין לא ריכא ולא בר ריכא. ובדברי אגדה (ספרי פרשת דברים) דרש ר' יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מב) וילבש אותו בגדי שש. פירש"י דבר חשיבות הוא במצרים. ויש מקשים על זה ממה שפי' רש"י בפ' בראשית על נהר פישון הוא נילוס ונקרא פישון על שם שמגדל פשתן מכלל דפשתן הי' מצוי במצרים וג"ל הודאי מגדל פשתן הי' וחשוב הוא יותר מכל הארצות ומתוך חשיבותו היה יקר וזהו שאמר רש"י ז"ל חשיבות הוא במצרים. ועוד י"ל דפשתן דקאמר התם היינו קנבוס כמו ותטמנם בפשתי העץ דפרש"י קנבוס וששׁ דהכא היינו כיתנא והוא לא הי' מצוי במצרים: וחמש את ארץ מצרים. לשון חומש לתת החמישית לפרעה ומשם התחיל כמפורש בפ' ויגש: לקמצים. פי' אפי' מלא קומץ הנשאר בגורן

ליקוטי יקרים

(מב) וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי שֵׁשׁ וגו'. דר ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט עֶס אִיז דָא אַגְרוֹסֶר סוֹד אוּנ אַגְרוֹסֶע סְגוּלָּה בַּיי דִי לַייְנְוֶוענְדֶענֶע קְלֵיידֶר, דֶר מֵת וָוס וֶוערְט בֶּעקְלֵיידְט מִיט לַייְנְוֶוענְדֶענֶע תַּכְרִיכִים אוּנ אִין דִי תַּכְרִיכִים אִיז נִיטָא קֵיין אֵיינְצִיג פָּאדִים פוּן אֵיין אַנְדֶער מִין, אֲפִי"וּ עֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּן אִין חוּץ לָאָרֶץ, אַלֶע מַלְאָכִים אוּנ שָׂרִים פוּן הִימֶל זוּכְן אוּס זְכִיּוֹת פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶן, אוּנ בֶּעטִין בַּיי הקב"ה פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶן מֶען זָאל אִים מוֹחֵל זַיין זַיינֶע אַלֶע עֲבֵירוֹת, אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ וָוס בַּיי אִים זֶענֶען קִינְדֶר גִשְׁטָארְבֶּן, זָאל עֶר קְלֵיידְן דִי אִיבֶּערִיגֶע קִינְדֶר מִיט לַייְנֶענֶע קְלֵיידֶר, וֶועט עֶר זַיין זִיכֶר אַז זֵיי וֶועט קֵיין אוּמְגְלִיק טְרֶעפְן פוּן אַיין הָרֶע אוּנ נִיט פוּן אַנְדֶערֶע שְׁלֶעכְטֶע בֶּגֶעגֶענִישֶׁן. דָס אִיז נָאר אַז דִי קְלֵיידֶר וֶועלֶן זַיין נָאר לַייְנֶן אוּנ עֶס וֶועט נִיט זַיין אַרֵיינְגֶעמִישְׁט אֲפִי"וּ אֵיין פָאדִים אֵיין אַנְדֶערֶר, וָוארוּם אַז עֶס אִיז אַרֵיינְגֶעמִישְׁט אֵיין פָאדִים אֵיין אַנְדֶערֶר אִין דִי קְלֵיידֶר, קֶענֶן נִיט דִי קְלֵיידֶר טָאן דִיא אַלֶע סְגוּלּוֹת.

פירוש לתורת אלהים

גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מב) וַיָּסַר אוּנ פַּרְעֹה הָט אָפּ גִיטָאהְן זַיין פִינְגֶערִיל פוּן זַיין הַאנְד וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָאט דָאס גִיגֶעבֶּן אוֹיף דֶער הַאנְד פוּן יוֹסֵף. רש"י שְׁרַייבְּט אַז דֶער מֶלֶךְ גִיט אֵיינֶעם זַיין פִינְגֶערִיל אִיז דָאס אַצַייכֶן אַז עֶר אִיז אַשֵׁנִי לְמֶלֶךְ וַיַּלְבֵּשׁ אוּנ עֶר הָט אִים אָן גִקְלֵייד קְלֵיידֶר פוּן לַייְנֶן דָס אִיז גִוֶועֶן אַגְרוֹס חֲשִׁיבוּת אִין מִצְרַיִם וַיָּשֶׂם אוּנ הָט גְטָאן אַגִילְדֶענֶם הַאלְז בַּאנְד אוֹיף זַיין הַאלְז׃ (מג) וַיַּרְכֵּב אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָט אִים גְמַאכְט רַייטְן אִין דֶעם אַנְדֶרְן רַייט וָואגִין וָוס אִיז צוּ אִים וַיִּקְרְאוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן פַר אִים גִירוּפְן אַבְרֵךְ דָס אִיז טַייטְשׁ עֶר אִיז אֵיין עֶלְצְטֶער בַּיי דֶעם מֶלֶךְ אוּנ דֶער מֶדְרָשׁ אוּנ דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גִיבָּאטְן דֶעם כֹּהֵן גָּדוֹל וֶוען עֶר וֶועט

ספר הישר

אִים מַאכְן פַר אֵיין מוֹשֵׁל אִיבֶּערִין לַאנְד מִצְרַיִם כְּדֵי עֶר זָאל מַאכְן אַנְטְרִינֶן דָס לַאנְד פוּן הוּנְגֶער דֶר וַוייל הָט גָאט דִיךְ גִילָאזְט וִויסְן דִי רֵייד וָוס דוּ הָאסְט גֶערֶעט אִיז נִיט פַר הַאנְדֶען אִין מַיין גַאנְץ קֶינִיגְרַייךְ אַזוֹ אַיין חָכָם וִויא דוּ בִּיסְט אוּנ דַיין נָאמֶען זָאל מֶער נִיט גֶערוּפֶען וֶוערֶן יוֹסֵף נַייעֶרְט צָפְנַת פַּעְנֵחַ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַיין בַּיי מִיר אֵיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אוּנ דוּרְךְ דַיין מוֹל זָאל זַיין דִי בַּאפֶעלְךְ פוּן מַיין קֶינִיגְרַייךְ אוּנ דוּרְךְ דַיינֶע רֵייד זָאל מַיין פָאלְק אַרוּס אוּנ אַרֵיין גֵיין אוּנ דוּרְךְ דַיין הַאנְד זָאלֶען מַיינֶע שְׂרָרוֹת אוּנ מַיינֶע קְנֶעכְט נֶעמֶען זֵייעֶר שְׂכִירוֹת אַלֶע חוֹדֶשׁ אוּנ פַר דִיר זָאלֶען זִיךְ בּוּקְן אַלֶע מֶענְטְשֶׁין פוּן דֶעם לַאנְד נַייעֶרְט אִיךְ זָאל זִיצְין אוֹיף דֶר מְלוּכָה שְׁטוּל אוּנ עֶר הָאט אָפּ גֶעטָאהְן דָאס פִינְגֶערִיל פוּן זַיין הַאנְד אוּנ הָט דָאס גֶעטָאהְן אוֹיף יוֹסֵף'ס הַאנְד אוּנ דֶער

אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה

תו"א ובלעדיך לא ירים איש את סוטה לו ׃

עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מד וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וּבַר מִמֵּימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵהּ לְמֵיחַד זֵין וְיָת רַגְלֵהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מה וּקְרָא פַרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא

רשב"ם

לא רכא ולא בר רכא. כלו' אב למלך, וזהו וישימני לאב לפרעה כי פרעה לשון מלך כמו שפרשתי למעלה אב שר לצורך המלך: (מד) אני פרעה. אני מלך מהו רק הכסא אגדל ממך: לא ירים איש את ידו. לעשות שורה כמו שכתוב בירבעם אשר הרים יד במלך. רמה ידו ושררתו ע"י המלך

רש"י

לפניו וויאלין תחת ידו ר כענין שנאמר ונתון אותו וגו': (מד) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזירה על מלכותי ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא ברשותך ד"א אני פרעה אני אהיה מלך ובלעדיך וגו' וזהו דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כתרגומו:

שפתי חכמים

מלך כדפירש"י לעיל. וי"ל דלעיל לא צריך לאבר אליו תיבה אחרת אבל לפי' זה צריך לאבר אל אב בחכמה ואל רך צריך לאבר אליו בשנים וזה דוחק: ר וה"פ של אברך דהכל סיוי באין אליו ואומרים

פירוש לתורת אלהים

אַגָּדָה זָאגְט אַבְרֵךְ אִיז צְוֵויי וֶוערְטֶר (אַב) עֶלְצְטֶער (רַךְ) יוּנְג עֶר אִיז אַיין עֶלְצְטֶער אִין דֶר חָכְמָה אוּנ עֶר אִיז יוּנְג אִין דִיא יָארֶן נָאךְ אַפֵּירוּשׁ אִיז אַבְרֵךְ אִיז טַייטְשׁ קְנִיעֶן אַלֶע מוּזֶן פַר אִים קְנִיעֶן וְנָתוֹן אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָאט אִים גֶזֶעצְט אוֹף דֶעם גַאנְצֶען לַאנְד מִצְרַיִם: (מד) וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה אִיךְ בִּין פַּרְעֹה אִיךְ בִּין אַמֶּלֶךְ מֶעג אִיךְ גוֹזֵר זַיין וָוס אִיךְ וִויל וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אוּנ חוּץ דִיר אָן דַיין וִויסֶן זָאל קֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אוֹף הֵייבֶּן זַיין הַאנְד מִלְחָמָה צוּ הַאלְטֶן אוּנ זַיין פוּס צוּ רַייטֶן אִין גַאנְצֶען לַאנְד מִצְרַיִם: (מה) וַיִּקְרָא אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ דָאס אִיז

ליקוטי יקרים

דארְפֶן יוֹם כִּפּוּר אַרַיין גֵיין אִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים זָאל עֶר זִיךְ בֶּעקְלֵיידֶן מִיט לַיינְוַואנְדֶענֶע קְלֵיידֶר, פַּרְעֹה הָט אוֹיךְ גֶעווּאוּסְט דֶעם סוֹד אוּנ דִי סְגוּלָה פוּן דִי לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר נָוס פַר אַהִילְף זַיי זֶענֶן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ, דְרִיבֶּר אִיז עֶר שְׁטֶענְדִיג גֶעגַאנְגֶען גֶעקְלֵיידְט מִיט לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר, אוּנ דוּרְךְ דֶעם הָט פַּרְעֹה זִיךְ גְרוֹס גֶעהַאלְטֶן גֶעגֶן זַיינֶע חֲכָמִים אוּנ מְכַשְּׁפִים אוּנ הָט גֶעזָאגְט עֶר אִיז אַגָאט, וַוייל זַיינֶע אַלֶע מְכַשְּׁפִים הָאבֶּן אִים נִיט גֶעקֶענְט טָאן כִּשׁוּף, יוֹסֵף הָט אוֹיךְ גֶעווּאוּסְט דֶעם סוֹד אוּנ דִי סְגוּלָה פוּן דִי לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר, דֶר מֶענְטְשׁ נָוס אִיז גֶעקְלֵיידֶעט מִיט לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר קֶען נִיט גִינְוועלְטִיגֶן אוֹף אִים. קֵיין עַיִן הָרָע. קֵיין כִּשּׁוּף. קֵיין רוּחַ רָעָה, דְרִיבֶּר הָט פַּרְעֹה בֶּעקְלֵיידְט יוֹסֵף'ן מִיט לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר, נָאר וַוייל פַּרְעֹה הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶר וֶועט יוֹסֵף מִיט זַיין חָכְמָה גְרֶעסֶר וֶוערֶן פוּן אִים, דְרִיבֶּר הָט עֶר אַיין זַאךְ גִיעֶנְדֶערְט, דֶר הַאלְדְז בַּאנְד זָאל נִיט זַיין פוּן לַיינֶן נָאר פוּן גָאלְד, דְרִיבֶּר הָט עֶר אָנְגֶעטָאן צוּא יוֹסֵף אַגָאלְדֶענֶעם הַאלְדְז בַּאנְד אוֹף זַיין הַאלְדְז, אוּנ וֶוען יוֹסֵף פְלֶעגְט קוּמֶן צוּ זִיךְ אַהֵיים הָאט עֶר אוֹסְגֶעטָאן דֶעם גָאלְדֶענֶעם הַאלְדְז בַּאנְד אוּנ הָט אָנְגֶעטָאן אַלַיינֶענֶעם הַאלְדְז בַּאנְד, אִיז עֶר גִיוֶוען בַּיי אַלֶע שָׂרִים אוּנ בַּייא אַלֶע מִצְרַיִם גְלַייךְ וִוי פַּרְעֹה:

(מה) וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וגו'. וַוייל אִין גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם אִיז גֶערֶעט גִיוָוארֶן פוּן דֶעם נַייֶעם מֶלֶךְ, עֶר הֵייסְט יוֹסֵף אוּנ אִיז גִיוֶועזֶן אַקְנֶעכְט בַּיי פּוֹטִיפַר אוּנ אִיז גִיוֶועזֶן אִין תְּפִיסָה (גֶעפֵיינְקֶענִיס), דָס אַלֶץ אִיז נִיט שֵׁיין גִיוֶוען פַר פַּרְעֹה אוּנ נִיט פַר מִצְרַיִם, דְרִיבֶּר הָט פַּרְעֹה גִיעֶנְדֶערְט דֶעם נָאמֶן פוּן יוֹסֵף, דֶער נָאמֶן יוֹסֵף זָאל פַארְגֶעסֶן וֶוערֶן, פְרִיעֶר הָט עֶר גֶעהֵייסֶן אֵיין נָאמֶען אִיצְט וֶועט מֶען אִים רוּפֶן צְווֵיי נֶעמֶן, וֶועט מֶען זָאגֶן עֶס אִיז גָאר נִיט דֶער זֶעלְבִּיגֶער, דֶער קְנֶעכְט פוּן פּוֹטִיפַר הָט גֶעהֵייסֶן יוֹסֵף אוּנ דֶר נַייֶער מֶלֶךְ הֵייסְט צָפְנַת פַּעְנֵחַ, אוּנ וַוייל בַּיי יֶענֶע צַייט הָאבֶּן דִי גַלָּחִים גֶעהַאט אַגְרוֹסֶע דֵעָה אִין מְדִינָה זַאכֶן, הָאט פַּרְעֹה מוֹרָא גֶעהַאט דִי גַלָּחִים זָאלֶן נִיט מַאכֶן אַבוּנְד גֶעגֶן יוֹסֵף הָאט עֶר גִיגֶעבֶּן צוּ יוֹסֵף אַנְוַוייבּ דִי טָאכְטֶער פוּן גְרֶעסְטֶן גַלָּח, דָס אִיז כֹּהֵן אוֹן, דֶר גַלָּח פוּן דִי שְׁטָאט אוֹן (אוּנ פּוֹטִיפֶרַע אִיז גִים פּוֹטִיפַר, דֶר שַׂר הַטַּבָּחִים וָואס יוֹסֵף אִיז בַּיי אִים גִיוֶוען הָט גֶעהֵייסֶן פּוֹטִיפַר, אוּנ דֶר פְּרִיסְטֶער פוּן אוֹן הָט גֶעהֵייסֶן פּוֹטִיפֶרַע), דֶער פְּרִיסְטֶער פוּן אוֹן וֶועט שׁוֹן בֶּערוּהִיגֶן אַלֶע גַלָּחִים אוּנ דָס גַאנְצֶע פָאלְק עֶס זָאל קֵיין קְרִיג זַיין גֶעגֶן יוֹסֵף:

ספר הישר

מַלְכוּת הָט גֶעלָאזְט אָן קְלֵיידֶן יוֹסֵף מִיט אַיין מַלְכוּת קְלֵייד אוּנ הָט אִים גֶעלָאזְט אָן טָאן אַגִילְדֶענֶע קְרוֹין אוֹפְן קָאפּ אוּנ אַיין גִילְדֶענֶעם בַּאנְד אוּנ דֶר מַלְכוּת הָט גֶעבָּאטֶען אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט מֶען זָאל מַאכֶן רַייטֶען יוֹסֵף אוֹף אַיין רַייט וָואגֶען אוּנ צְוַואנְצִיג מֶענְטְשִׁין זָאלֶן שְׁרַייעֶן פַר אִים מִיט אַיין הוֹיךְ קוֹל אוּנ זָאלֶן זָאגֶן הָט אִיר דֶען גִיזֶעהֶן אַזוֹי אַיין קְלוּגֶען מֶענְטְשׁ וָוס דֶר מַלְכוּת הָט אִים אוֹס דֶר וֶוויילְט פַר אַיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אוּנ אַלֶע זַאכֶן פוּן דֶער מְלוּכָה זָאל זַיין דוּרְךְ זַיין מוֹיל אוּנ וֶועלְכֶער מֶענְטְשׁ עֶס וֶועט וִוידֶערְשְׁפֶּענִיגֶן זַיין מוֹיל אוּנ וֶועט זִיךְ צוּ אִים נִיט בּוּקֶען צוּ דֶר עֶרְד וֶועט עֶר גֶעפַּיינִיגְט וֶוערֶן וִוי אַיין מוֹרֵד אוּנ וְויא דִי צְוַואנְצִיג מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן אוֹס גִירֶעט דִי רֵייד הָאבֶּן זִיךְ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן מַלְכוּת גֶעבוּקְט צוּ אִים בִּיז צוּ דֶר עֶרְד אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט דֶער מַלְכוּת אוּנ דֶער שֵׁנִי לְמַלְכוּת זָאל אֵייבִּיג לֶעבֶּען אוּנ אַלֶע אַיין ווֹאוּנֶערְס פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גֶעפְרֵייט מִיט אַלֶע מִינִים כְּלֵי זֶמֶר אוּנ יוֹסֵף הָט אוֹף גֶעהוֹיבֶּען זַיינֶע אוֹיגֶן צוּם הִימֶל אוּנ הָט גֶעזָאגְט דֶעם פָּסוּק מְקִימִי מֵעָפָר דָל מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן אִיז טַייטְשׁ דוּ טוּסְט אוֹף שְׁטֶעלְן דֶעם אָרוֹמַאן פוּן דֶער עֶרְד אוּנ אוֹיךְ פוּן דֶעם מִיסְט טוּסְטוּ אִים דֶער הֵייבֶּן נָאס דוּ בִּיסְט דֶער הַאר פוּן דֶער וֶועלְט וואוֹל אִיז דֶעם מֶענְטְשֶׁען וָואס עֶר פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אִין דִיר אוּנ יוֹסֵף מִיט אַלֶע

שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה
וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מו וְיוֹסֵף
בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף
מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע לִקְמָצִים: מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־
אֹכֶל ׀ שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־

אונקלוס

דִּמְטַמְרָן גַּלְיָן לֵהּ וִיהַב
לֵהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִי
פֶרַע רַבָּא דְאוֹן לְאִתְּתָא
וּנְפַק יוֹסֵף (שַׁלִּיט) עַל
אַרְעָא דְמִצְרָיִם: מו וְיוֹסֵף
בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם
קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן
קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר
(שַׁלִּיט) בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: מז וּכְנָשׁוּ דָיְרֵי
אַרְעָא בִּשְׁבַע שְׁנֵי
שׂוֹבְעָא (נ״י שִׂבְעָא)
עִיבוּרָא לְאוֹצְרִין:
מח וּכְנַשׁ יָת כָּל עִיבוּר
שְׁבַע שְׁנִין דִּי הֲווֹ בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וִיהַב עִיבוּר

תו״א ויוסף בן ברכות נה מגלה יז :

רשב״ם

שלמה כמ״ש שם ויפקד אותו לכל סבל בית יוסף : (מה) צפנת פענח. כתרגומו ולשון מצרים הוא . וכן היה דרכם לקרוא לאדם בשפת שסמנים אותו על ביתם שם הראוי . וכן ויקרא משה להושע בן נון יהושע כשנעשה משרתו וכן ויקרא לדניאל בלטשצר. כדכתיב די שמיה בלטשצר כשם אלהי : פוטיפרע. אין זה פוטיפר לפי הפשט : כהן און · שר של אותה העיר כדכתיב ובני דוד כהנים היו שלטונים : (מו) בן שלשים. וראוי לשררה : (מז) ותעש הארץ. הוציאה הרבה תבואה. כמו ועשת את התבואה לשלש השנים : לקמצים. בקנה אחד סלא קומץ שבלים ולכך היה השובע גדול :

בעל הטורים

(מה) לפנת פענח. נוטריקון לדיק פטפט נפש תאוה פוטיפר ענה נפשו חנס . ד״א לופה פודה נביא תומך פותר עניו נביא חוזה :

שפתי חכמים

לו אברך לך : ש דייק מדכתיב ויקרא פרעה שם יוסף וגו׳ ויתן לו את אסנת וגו׳ ר״ל פרעה נתן ליוסף את אסנת ומנ״מ בזה וא״כ ע״כ לריך לומר דפוטיפרע הוא פוטיפר ויש נפקותא גדולה בזה שפרעה היה רולה ליתן גדולה ליוסף וללובשו בגדי מלוכה ופרעה ירא כיון דעבד הוא לא יניחו לו גדולה זו ועוד בנימוסי מלרים כתיב אין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים לכך רלה ליתן ליוסף בת אדוניו של יוסף דאם האדון נתן לעבדו אשה הוא משוחרר וכ״ש אם נותן לו בתו שהוא משוחרר א״כ ש״מ דפוטיפרע הוא פוטיפר וק״ל : ת והסירוס נלמד מן׳ פרע ולא מן׳ פוטיפר כנ״ל : א וא״ת הא לעיל כתיב כדברים האלה עשה לי עבדך ופירש״י שם בשעת תשמיש אמרה לו כך וי״ל דלא היה משמש עמה ממש אלא היה מנפף ומנשק ומש״ה נקט נמי רש״י ענייני תשמיש כאלה אלא תשמיש ממש . ועי״ל שהיה סריס בילים ולא סריס גיד כמו שפי׳ הרד״ק : ב פי׳ ותעש הארץ שעשתה אוצרות ופירוש הארץ אנשי הארץ

רש״י

(מה) צפנת פענח . מפרש הלפונות ואין לפענח דמיון במקרא : פוטי פרע . הוא פוטיפר ונקרא פוטי פרע ש על שנסתרס מאליו ת לפי שחמד את יוסף א למשכב זכור (סוטה יג) : (מז) ותעש הארץ . כתרגומו ואין הלשון נעקר ב מלשון עשייה : לקמצים . קומץ על קומץ יד על יד היו אוצרים : (מח) אכל שדה העיר אשר

דעת זקנים מבעלי התוספות

היו נוטלין ממנו חמישית : (מה) צפנת פענח . נוטריקון ״צדיק ״פטפט ״נגד ״תאותו ״פוטיפר ״ענה ״נפשו ״חנם : ויתן לו את אסנת . וא״ת יוסף שהי׳ מלך איך נשא בת הדיוט . ונ״ל לפי שמתחלה הי׳ יוסף עבד לפוטיפר אמר בלבו אם לא אעשה רצונו לישא בתו יזלזלני וילשין אותי שהייתי עבדו אשאנה ויכבדני . ועוד י״ל שנשאה מפני שהיתה מזרע יעקב כדפי׳ רש״י בפ׳ וישלח דבת דינה היתה משכם ותלה לה יעקב אבינו קמיע בצוארה והשליכה והובאה למצרים ע״י נס כדפרישית וגדלה פוטיפר בביתו ולכך נקראת על שמו כמו שמצינו גבי משה רבינו ע״ה אלה בני בתיה וגו׳ . וכשעבר יוסף בכל ארץ מצרים יצאו כל הנשים לראות יפיו של יוסף כדכתיב בנות צעדה עלי שור וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט וזו לא היה לה מה לזרוק וזרקה לו הקמיע שהיה בצוארה ועיין בו וראה שהיא מזרעו של יעקב ונשאה :

פירוש לתורת אלהים

טייטש פר בָּארְגֶענֶע זאכֶן טוּט עֶר אַנְטְפְּלֶעקִין וַיִּתֶּן אוּנ עֶר הָט גֶגֶעבֶּן צוּ אִים אָסְנַת דִי טָאכְטֶער פוּן פּוֹטִיפֶרַע דֶר הַאר פוּן אוֹן פַר אַוַוייבּ וַיֵּצֵא אוּנ יוֹסֵף אִיז אַרוּס גֶגַאנְגֶען אוּף דֶעם לַאנְד מִצְרָיִם : (מו) וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶוֶועזֶן דְרַייסִיג יָאר בְּעָמְדוֹ אִין זַיין טָאהְן שְׁטֵיין פַר פַּרְעֹה דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם וַיֵּצֵא אוּנ יוֹסֵף אִיז אַרוּס גֶגַאנְגֶען פוּן פַר פַּרְעֹה וַיַּעֲבוֹר אוּנ עֶר אִיז אִיבֶּר גֶפָארֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם : (מז) וַתַּעַשׂ אוּנ עֶס הָט גֶוַואקְסֶען אִין דִי זִיבֶּען יָאר פוּן דֶר זָעט לִקְמָצִים בִּיסְלֶךְ וַויים הָאבֶּען זֵיי אַיין גֶזַאמֶלְט פִיל תְּבוּאָה דֶער מֶדְרָשׁ מַאכְט אִיטְלִיכֶע זַאנְג אִיז גֶוֶועזֶן אַפוּלֶע הַאנְט: (מח) וַיִּקְבֹּץ הָט עֶר אַיין גֶזַאמֶלְט גָאר דָס עֶסֶן וַוארְג פוּן דִי [illegible]ֶן יָאר וָוס זֵיי זֶענֶען גֶוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם וַיִּתֶּן אוּנ עֶר הָט גֶגֶעבֶּן דָס עֶסֶן וַוארְג אִין דִי שְׁטֶעט אוֹכֶל דָס

ספר הישר

שְׂרָרוֹת אוּנ מִיט אַלֶע קְנֶעכְט אִיז אוּם גֶעפָארֶן גַאנְץ מִצְרַיִם אוּנ אִיךְ הָאבֶּן זֵיי אִים גֶעפִירְט צוּ אַלֶע אוֹצָרוֹת פוּן דֶעם מֶלֶךְ אוּנ יוֹסֵף הָט זִיךְ אוּם גִיקֶערְט אוּנ אִיז גֶעקוּמֶן דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג פַר פַּרְעֹה אוּנ דֶר מֶלֶךְ הָט אָפּ גֶגֶעבֶּן צוּ יוֹסֵף פֶעלְדֶר אוּנ וַויין גֶערְטְנֶר אוּנ

הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ׃
מט וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה
מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין
מִסְפָּר׃ נ וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים
בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר
יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן
אוֹן׃ נא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר

תו"א וליוסף ילד תענית יא:

אונקלוס

בְּקִרְוַיָא עִיבוּר חֲקַל
קַרְתָּא דִּי בְסַחְרָנָהָא
יְהַב בְּגַוַּהּ׃ מט וּכְנַשׁ
יוֹסֵף עִיבוּרָא כְּחָלָא
דְיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי
פְסַק לְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית
מִנְיָן׃ נ וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִיד
תַּרְתֵּין בְּנִין עַד לָא
עַלַּת שַׁתָּא דְכַפְנָא
דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת
פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן׃
נא וּקְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם

בעל הטורים

(נ) וליוסף. ב' במס' וליוסף יולד שני בנים בטרם וגו' ואידך וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו כדאמרינן כל המשתף עצמו עם הצבור בצרתם

רשב"ם

(נ) בטרם תבא שנת הרעב. ולפי שבא יעקב בתחלת ימי הרעב בשנה שניה ולסוף שבע עשרה שנה בשעת מותו אמר ליוסף שני בניך הנולדים לך עד באי אליך לי הם. אבל מולדתך אשר הולדת אחריהם אחרי באי אליך לך יהיו לכך פירשם כאן שאפרים ומנשה נולדו לפני שנות הרעב קודם שבא יעקב אבל אחרי כן הוליד בנים ובני בנים שנקראו על שם אחיהם בנחלתם כמו

רש"י

סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ג ונותנין בתבואה מעפר המקום ד ומעמיד את התבואה מלירקב. (נ"ל שהוא דעת רבי נחמיה וא"ל כלל להגיה ברש"י כאשר עלה בדעת קצתם): (מט) עד כי חדל לספור. עד כי חדל לו הסופר ה לספור וה"ז מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש ו בלשון דהא: (נ) בטרם תבוא שנת הרעב. (תענית יא) מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו ז בשני רעבון:

שפתי חכמים

כמו ארץ כי תחטא: ג ר"ל דכפסוק משמע שכל האוכל הגדל סביב העיר היה נותן בתוך אותה העיר ולא בעיר אחרת וטעמא מאי ועז"פ לפי שכל ארץ וארץ וכו': ד י"א שהוא פירוש אחר וה"פ כל האוכל היו מוליכין אותו למצרים מקום שהיה יוסף שם והא דכתיב בקרא אוכל שדה העיר וגו' נתן בתוכה ה"פ שצריך ליתן מעפר שגדלה שם בתוכה אבל אח"כ היו מוליכין אותה למצרים: ה כי משמע ל' אשר כדפירש"י עד אשר חדל לו לסופר לספור: ו דחדל משמע שמעצמו חדל ולמה לא ספר יותר מפני כי אין מספר כלומר שהוא יודע שבודאי לא יהיה לו מספר שכל כך הרבה יהיה וחדל מתחלה הסופר לספור. מהרש"ל: ז ואע"ג דכתיב ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם צריך לפרש ויהי רעב בכל הארצות אפי' באוצרות אבל בכל ארץ מצרים היה לחם באוצרות והא דילחק שימש מטתו בשנת רעבון בפ' תולדות פירשתי. כתב רא"ם ות"ת והא לוי היה משמש מטתו בשנת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נ) בטרם תבוא שנת הרעב. אמרינן במס' תענית מכאן שאסור לשמש מטתו בשני רעבון. ותמה היאך לוי שמש מטתו שהרי נולדה יוכבד בין ההומות ואז היו שני רעבון כדכתיב כי זה שנתים הרעב. ואמר ר' יהודה חסיד דמה שאסור לשמש מטתו כגון נביא ששמע מפי הקב"ה שעתיד להיות רעב כגון יוסף שידע הדבר בבירור על ידי חלום פרעה אבל לוי שלא היה יודע הדבר בבירור לא היה נאסר לו. ויש מתרצין דלוי ויוסף פליגי בפלוגתא דתנאי דפליגי במסכת יבמות דאיכא מאן דאמר התם מצות פריה ורביה שני זכרים ואיכא מאן דאמר דלא קיים עד שיוליד זכר ונקבה. ולוי סבר כמ"ד עד שיוליד נקבה ג"כ ולפיכך שמש כי עדיין לא נולדה לו נקבה ואמרינן במס' תענית חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשנת רעבון כדי

פירוש לתורת אלהים

עֶסֶן וַוארְג וָוס אִיז גִיוֶועֶן אִין דִי פֶּעלְדֶר אַרוּם דֶער שְׁטָאט הָאט עֶר גִינֶעבֶען אִין דֶער שְׁטָאט וָוארוּם אִין אִיטְלִיכֶען לַאנְד קֶען לַאנְג גִיוֶועֶרֶען אִירֶע פֵּירוֹת אוּנ אִין דֶער תְּבוּאָה הָט עֶר אַרַיין גִיטָאהְן עֶרְד פוּן דֶעם אָרְט וְויא דִיא תְּבוּאָה הָאט גְוַואקְסֶען כְּדֵי זִיא זָאל נִיט פַאר פוּלְט וֶוערֶען: (מט) וַיִּצְבֹּר אוּנ יוֹסֵף הָט אַיין גִיזַאמִילְט קָארֶן כְּחוֹל זַייעֶר פִיל אַזוֹ וִוי דָאס זַאמְד פוּן דֶעם יַם עַד בִּיז עֶר הָט פַר מִיטִין צוּ צֵיילֶן כִּי וָוארוּם עֶס אִיז נִיט גִוֶועען קֵיין צָאל: (נ) וּלְיוֹסֵף אוּנ צוּ יוֹסֵף אִיז וָוארֶן גִיבּוֹרֶען צְוֵויי זִיהְן אֵיי דִי הוּנְגֶר יָאר זֶענֶען גְקוּמֶן. רש"י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶען אִיז גְדְרוּנְגֶען אַז מֶען אִיז זִיךְ פּוֹרֵשׁ פוּן זַיין וַוייבּ אַז עֶס אִיז אַהוּנְגֶער אוּף דֶער וֶועלְט אֲשֶׁר וָוס הָט גִיבָּארֶן צוּ אִים אָסְנַת דִי טָאכְטֶער פוּ, פּוֹטִיפֶרַע דֶר הַאר פוּן און: (נא) וַיִּקְרָא אוּנ יוֹסֵף הָט

ליקוטי נחמיה

(מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם. דֶר סֵפֶר אור פני משה שְׁרַייבְּט דֶר פְּסוּק מֵיינְט דִי קָארֶן וָוס יוֹסֵף הָט פַאר־זַאמֶלְט אִיז גִיוֶועֶן וִוי דִי זַאמְד פוּן יַם, אַזוֹ וִוי דִי זַאמְד פוּן יַם לִיגְט שְׁטֶענְדִיג אִין וַואסֶר אוּנ וֶוערְט נִיט פַארְפוּלְט, אַזוֹ זֶענֶען דִי קָארֶן פוּן יוֹסֵף נִיט פַארְפוּלְט גִיוָוארֶן דִי מִצְרִים הָאבֶּן אוֹיךְ פַארְזַאמֶלְט פִיל תְּבוּאָה, עַד כִּי חָדַל לִסְפּוֹר, בִּיז זֵיי הָאבֶּן אוֹפְגִיהֶערְט צֵיילֶן אָבֶּער נָאכְדֶעם וֶוען דֶר הוּנְגֶער הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִיעֶפִינְט זֵייעֶרֶע שְׁפַּייכְלֶער הָאבְּן זֵיי גִיזֶעהְן דִי תְּבוּאָה אִיז פַארְפוּלְט, כִּי אֵין מִסְפָּר, עֶס אִיז גִיטָא וָוס צוּ צֵיילֶן:

ספר הישר

אוֹיךְ פִיל גָאלְד אוּנ פִיל אֵיידֶל גֶעשְׁטֵיין אוּנ נָאךְ פִיל מַתָּנוֹת אוּנ וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶן אוֹפֶן אַנְדֶערֶען טָאג הָט דֶר מֶלֶךְ גְעבָּאטֶען צוּ אַלֶע אַיין וואוֹנֶער זַיי זָאלֶען בְּרֶענְגֶען מַתָּנוֹת צוּ יוֹסֵף אוּנ וֶוער עֶס וֶועט ווידֶר שְׁפֶּענִיגֶן דָס מוֹיל פוּן מֶלֶךְ זָאל וֶוערֶען גֶעשְׁטְרָאפְט אוּנ הָאט גֶעמַאכְט אֵיין גְרוֹיס חֶדֶר אִין מִיטֶן מַארְק מֶען זָאל אַהִין בְּרֶענְגֶען דִי מַתָּנוֹת אוּנ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ פוּן מִצְרַיִם הָט גֶעבְּרַאכְט אַיין מַתָּנָה אוּנ מֶען הָט גְעבְּרַאכְט גִילְדֶערְנֶע רִינְגֶען אוּנ פִינְגֶערְלֶךְ אוּנ אַלֶערְלַיי אֵיידֶעל גֶעשְׁטֵיין אוּנ יוֹסֵף הָט דָס צוּ גֶענוּמֶען אוּנ הָט בַּאהַאלְטִין אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוּנ אַלֶע שָׂרוֹת וָואס זֶענֶען גֶעוֶועֶן בַּיי דֶעם מֶלֶךְ הָאבֶּן אַלֶע גִיגֶעבֶּן גְרוֹיסֶע מַתָּנוֹת צוּ יוֹסֵף

מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־
עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי: נב וְאֵת שֵׁם
הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי
אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי: רביעי נג וַתִּכְלֶינָה
שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: נד וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי
הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי
רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם: נה וַתִּרְעַב כָּל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה
לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם
לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם

אונקלוס

בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי
אַנְשְׁיַנִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי
וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא:
נב וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְרָא
אֶפְרָיִם אֲרֵי אַפְשַׁנִי יְיָ
בְּאַרְעָא שִׁעְבּוּדִי:
נג וּשְׁלִימַת שְׁבַע שְׁנֵי
שׂוֹבְעָא (נ״י שִׂבְעָא) דִּי
הֲוָה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
נד וּשְׁרִיאַת שְׁבַע שְׁנֵי
כַפְנָא לְמֵיעַל כְּמָא דִי
אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַפְנָא
בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם הֲוָה
לַחְמָא: נה וּכְפָנַת כָּל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּצְוַח
עַמָּא (קֳדָם) לְפַרְעֹה (עַל)
לַחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְכָל מִצְרָאֵי אִיזִילוּ לְוָת
יוֹסֵף דִּי יֵימַר לְכוֹן

רשב"ם

שאמר יעקב: (נא) נשני. מן נשש. כמו הנני אלהים מן חנן. הרנש תחת אות התסרה ואילו היה מגורת לא תנשני נשיתי טובה שהוא מתשופי למ"ר פעל. היה לו לומר נשני. כמו עבדי רמני. האיש אשר כלנו. רמני מן רימה את רעהו. כלנו כלה ה' את תמתו: (נד) ובכל ארץ מצרים היה

בעל הטורים

זוכה ורואה בנחמות לבור: (נה) לכם תעשו. כצית' המילה תעשו שלו

שפתי חכמים

רעכון דהא יוכבד נולדה לו בין החומות כדפירש"י בפ' ויגש ובאותו זמן רעב היה י"ל דחשוכי בנים מותר לשמש מטתו אפי' בשנת רעבון: ח דייק מדכתיב אשר יאמר לכם תעשו למה כתיב בלי אמירה ולא כך הוא אומר לנו א"ל למה לא נברתם בר והלא הכריז לכם ששני הרעב באים אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה

רש"י

(נה) ותרעב כל ארץ מצרים. (ב"ר) שהרקיבה תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף: אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו ח וכשבאו אצל פרעה ואומרים

דעת זקנים מבעלי התוספות

לקיים מצות פריה ורביה. ויוסף ס"ל כמ"ד שני זכרים ולפיכך לא רצה לשמש כי כבר קיים: (נב) קרא אפרים. על שם אבות אברהם ויצחק שנא' בהם אפר. אברהם שנאמר ואנכי עפר ואפר. יצחק כאפר על גבי המזבח דאפרים משמע שתי אפרות. ולכך נקראו ישראל על שם אפרים שנא' הבן יקיר לי אפרים: (נג) ותכלינה. על שם שהיו הבריות כלולות ביופי מתוך השבע.

פירוש לתורת אלהים

גרופֶען דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם עֶלְצְטֶן זוּהְן מְנַשֶּׁה כִּי וָוארוּם גָאט הָט מִיךְ גִימַאכְט פַר גֶעסֶן גָאר מַיין מִידִיקַייט אוּנ מַיין פָאטֶרְס הוּז: (נב) וְאֵת אוּנ דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אַנְדֶרְן זוּהְן הָט עֶר גִ' וֶוען אֶפְרָיִם כִּי וָוארוּם גָאט הָט מִיךְ גִפְרוּכְפֶּערְט אִין דֶעם לַאנְד פוּן מַיין פַּיין: (נג) וַתִּכְלֶינָה אוּנ זַיי זֶענֶן וָוארֶן פַאר לֶענְט דִיא זַאטֶע יָארֶן אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָואס זֶענִין גְוֶוען אִין מִצְרַיִם: (נד) וַתְּחִלֶּינָה אוּנ זַיי הָאבֶּן אָן גְהוֹבֶּן דִי זִיבֶּן יָאר הוּנְגֶער צוּ קוּמֶן כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף אַזוֹ וִוי יוֹסֵף הָט גְזָאגְט וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אַהוּנְגֶר אִין אַלֶע לֶענְדֶר וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם אוּנ אִין גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם אִיז גְוֶוען בְּרוֹט: (נה) וַתִּרְעַב אוּנ דָס גַאנְצֶע לַאנְד מִצְרַיִם אִיז וָוארֶען הוּנְגֶערִיג וָוארוּם דִי תְּבוּאָה וָוס זַיי הָאבֶּן זִיךְ אַיין גְזַאמִילְט אָן יוֹסֵף אִיז פַר פוֹלְט גִיוָוארֶן וַיִּצְעַק אוּנ דָאס פָאלְק הָאט גְשְׁרִיגֶן צוּ פַּרְעֹה וֶועגֶן בְּרוֹט וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּא אַלֶע מִצְרַיִם לְכוּ אֶל יוֹסֵף גֵייט צוּ יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ וָואס עֶר וֶועט צוּ אַייךְ זָאגֶען

ספר הישר

אוּנ דֶר מֶלֶךְ הָט גֶעשִׁיקְט צוּ פּוֹטִיפֶרַע דֶר זוּן פוּן אַוִירָם דֶער הָאר פוּן אוֹן מֶען זָאל נֶעמֶן בַּיי אִים דִי קְלוּגְסְטֶע טָאכְטֶר וָואס הַייסְט אָסְנַת פַר אַיין וַוייבּ צוּ יוֹסֵף דִי יוּנְגֶע פְרוֹיא אִיז גֶעוֶועֶן זֶעהְר שֵׁיין אוּנ יוֹסֵף הָט זִיא גֶענוּמֶן פַר אַוַוייבּ אוּנ דֶר מֶלֶךְ הָט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף אִיךְ בִּין פַּרְעֹה אוּנ חוּץ דִיר זָאל קֵיינֶער נִיט אוּף הֵייבֶּען קֵיין הַאנְד אָדֶער אַיין פוּס צוּ טָאן עֶפֶּעס אַיין זַאךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶעוֶועֶן אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט דְרַייסִיג יָאהְר אוּנ גָאט הָט גִיטֶערְט צוּ יוֹסֵף נָאךְ חָכְמָה אוּנ אַלֶע אַיין ווֹאנֶער פוּן מִצְרַיִם אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט אוּנ אַלֶע שְׂרָרוֹת פוּן פַּרְעֹה הָאבֶּן זֶעהְר לִיבּ גֶעהַאט יוֹסֵף דֶען דָס אִיז גֶעוֶועֶן פוּן גָאט אוּנ גָאט

תַּעֲשׂוּ׃ נו וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי
הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ נז וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ
מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק
הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ׃ מב א וַיַּרְא
יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ׃ ב וַיֹּאמֶר

תַּעְבְּדוּן׃ נו וְכַפְנָא הֲוָה
עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח
יוֹסֵף יָת כָּל (אוֹצְרַיָּא) דִּי
בְּהוֹן עִיבוּרָא וְזַבִּין
לְמִצְרַיִם וּתְקֵיף כַּפְנָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ נז וְכָל
דַּיָּרֵי אַרְעָא עָלוּ לְמִצְרַיִם
לְמִזְבַּן עִיבוּרָא מִן יוֹסֵף
אֲרֵי תְקֵיף כַּפְנָא בְּכָל
אַרְעָא׃ א וַחֲזָא יַעֲקֹב
אֲרֵי אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן
בְּמִצְרָיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב
לִבְנוֹהִי לְמָה תִתְחֲזוּן׃
ב וַאֲמַר הָא שְׁמָעִית

תו"א וכל הארץ באו מצרימה פסחים קיט יבמות יג: וירא יעקב כי יש שבר ס' הזוהר פ' אמור: ויאמר יעקב לבניו למה תתראו תענית י:

רשב"ם

לחם. כי נתן יוסף אוכל בערים: (נו) וישבור. לשון קנין מאכל ומשתה כדכתיב לכו שברו ואכלו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור: (א) למה תתראו. כמו לכה ונתראה פנים דאמציה שהגים רעתו להראות גדולתו ליואש מלך ישראל. אף כאן למה תתראו בפני האנשים שיש לכם תבואה כל צרכיכם שאתם מתעכבין כאן ואין לכם תבואה וכל העם יורדים מצריםה לקנות תבואה ואתם יושבים ומתראים

רש"י

אמר להם א"כ כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה מה אם יגזור עלינו ונמות: (נו) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ אלו ה העשירים (ב"ר): את כל אשר בהם. כתרגומו די בהון עיבורא: וישבור למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא י כאן משמש לשון מכר. שברו לנו מעט אוכל לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם בתבואה אף ביין והלב מלינו (ישעיה נה) ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור. ואם תדרשהו כסדרו היה לריך לכתוב לשבור מן יוסף: (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע שנאמר הנה שמעתי וגו' ומהו וירא ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו

שפתי חכמים

כתיב אשר יאמר א"ו אמירה היינו מילה כדכתיב גבי דוד שם אמרי על אמרתך והמפרשים הרבו בזה וע"ש: ט אכל העניים כובשין את פניהם לארץ ואין נושאין פניהם: י ר"ל שלא תאמר אע"ג שהוא ל' מכר מ"מ הוא נמי לשון דיגון וכיון דנכתב כל' שבר א"כ דוקא גבי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ותחלינה. על שם שהיו הבריות חולניות מפני הרעב: (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. וש"ה עין רואה ואזן שומעת ח'

פירוש לתורת אלהים

זאלט איר טאן: (נו) וְהָרָעָב אונ דער הונגער איז גיוועזן אויף דעם גאנצען לאנד מִצְרַיִם. רש"י שרייבט פְּנֵי הָאָרֶץ מיינט מען דיא עֲשִׁירִים ביא דיא עֲשִׁירִים איז אויך גיוועזן הונגער וַיִּפְתַּח אונ יוסף האט גיעפינט אלע אוצרות וואס איז אין זיי גוועזן תְּבוּאָה וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם אונ ער האט פר קופט צו די מִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק אונ עס האט זיך גשטארקט דער הונגער אין לאנד מִצְרַיִם: (נז) וְכָל אונ די לייט פון דעם גאנצען לאנד זענען גקומען אין מִצְרַיִם צו יוסף'ן קופן תְּבוּאָה כִּי וואָרום דער הונגער האט זיך גשטארקט אין דעם גאנצען לאנד: (א) וַיַּרְא אונ יַעֲקֹב

ליקוטי מרדכי

(א) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ. דר מדרש תנחומא שרייבט יַעֲקֹב האט געזאגט צו זיינע קינדר איך בעט פון אייך איר זאלט אייך נידעריג מאכן, ווייל עס איז ניטא אערגערע זאך ווי אעין הרע, אפי' די ערשטע לוחות ווייל זיי זענען גיגעבען גיווארן מיט דונערן אונ בליצן אונ מיט גרוס כבוד, זענען זיי צובראכן גיווארן, ווייל עס איז גיוועזן אויף זיי אעין הרע פון די פעלקר, ווי די גמרא זאגט אלע מלכים זענען גיקומען צו בלעם פרעגן פר וואס איז אזו אשטורעם אויף דר וועלט, האט בלעם צו זיי געזאגט ווייל הקב"ה גיט די תורה צו די יודין, אונ ירושלים איז אויך חרוב גיווארן וועגן עין הרע, דריבר זאגט דר פסוק ויֵּרדו אחי יוסף, די ברידר פון יוסף האבן גענידערט. זיי האבן ביי זיך אין הארצן אראפגענידערט:

האט גזעהן אז עס איז דא קארען אין מִצְרַיִם. רש"י שרייבט שֶׁבֶר איז טייטש האפונג דם הייסט ער האט גזעהן ברוח הקודש אז ער האט אהאפנונג אין מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו אונ יַעֲקֹב האט גזאגט צו זיינע זיהן לָמָּה תִּתְרָאוּ וואָרום זאלט איר ווערען גזעהן פר דיא בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אונ פר די בְּנֵי עֵשָׂו גלייך אז איר זייט זאט. נאך אפירוש איז לָמָּה תִּתְרָאוּ וואָרום זאלט איר ווערן מאגער פון הונגער: (ב) וַיֹּאמֶר אונ ער האט

ספר הישר

גאט איז געוועזן מיט יוסף אונ זיין שם איז געוועזן אויפען גאנצען לאנד אונ עס איז געוועזן צו יוסף פערציג טויזנד זעקס הונדערט חַיָילות לייט וואס זייא האבען געהאלפן צום מַלְכוּת אונ אויך צו יוסף אונ יוסף האט גיגעבען צו זיינע חַיָילות לייב פאנצערס אונ שפיזין אונ אנדערע כלי זין, אונ עס איז געקומען דאס אנדערע יאר זינד יוסף איז געווארן איין שֵׁנִי למלך דם גאט גגעבן איין

הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם
רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה
וְלֹא נָמוּת׃ ג וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה
לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם׃ ד וְאֶת־בִּנְיָמִין

אונקלוס

אֲמַרִין אֲרֵי אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם חוּתוּ תַמָּן וּזְבוּנוּ לָנָא מִתַּמָּן וְנֵחֵי וְלָא נְמוּת׃ ג וּנְחַתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עַסְרָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא מִמִּצְרָיִם׃ ד וְיָת

שפתי חכמים

תבואה שייך לכתוב ל' שבר גבי קנין כיון דלשון מכר ול' דגון שייך בתבואה אבל גבי יין או שאר משקים לא שייך לכתוב לשון שבר כיון דאין שייך בהם ל' דגון ומפ' שאף ביין וכו': כ דאי אתם מראים עצמיכם בפניהם שאתם שבעים ויש לכם תבואה כיון שהם קרובים שלנו אזי יבואו אלינו לבקש ליתן להם אוכל לכך לכו וקנו אוכל כדי שיסברו שאין לנו אוכל אבל באמת בזמן הזה היה להם אוכל וכו' ולפי זה תתראו הוא ל' שביעה: ל ויתחלף האל"ף במלת תתראו לוי"ו שכשרש רוה וכמוהו רבים ופי' הקרא כן הוא מרוה תלמידו בעה"ז גם הוא יורה בעה"ב. וא"ת מאי ראייה זה לפי' אחרון שפי' שהוא ל' כחישה אדרבה הא מייתי ראיה שהוא לשון שביעה וי"ל דגם לפירוש האחרון הוא ראיה ויהי' תתראו כמו תתרוו והוא מלשון בלא שביעה כמו הולך ערירי ומפרש רש"י בלא בנים אע"פ שפירושו יורשים היינו שיש לו בנים וכן ודשנו את המזבח דכתיב בפרשת במדבר שפי' דשן ואפ"ה מפרש רש"י ויטלו את הדשן וא"כ ה"נ כן הוא והוה כאלו כתב תתרוו דאל"ף מתחלף בוי"ו דאותיות אהו"י מתחלפין זה עם זה ואפשר דמרוה ג"כ יש לפרש מל' בלא שביעה ויהי' דומה ממש לתתראו ויהיה פי' הפסוק ומרוה כלומר מי שהוא בלא שביעה בעוה"ז גם הוא יהיה שבע לעוה"ב וק"ל: מ ל"ג ולא אמר לכו דמרדו לא שמעינן מידי דצריך לכתוב רדו כיון שא"י גבוה מכל הארצות וההולך מא"י למצרים שייך לכתוב רדו וכמ"ש הרא"ם וכן כתוב בכל הפ' כולה ל' ירידה אלא ל"ג ליה. והכי קשה לרש"י למה צריך למכתב שמה דהא אח"כ כתיב משם וא"כ הל"ל רדו ושברו לנו משם וגו' אלא לכך

רש"י

עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כ כאלו אתם שבעים כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה (תענית י) (ול"נ כפשוטו למה תתראו למה יהו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה שבידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה למה תהיו כחושים ברעב. ודומה לו (משלי יא) ומרוה ל גם הוא יורה: (ב) רדו שמה. ולא אמר לכו מ רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו: (ג) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה ת"ל והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אלא לענין האחוה היו חלוקין

דעת זקנים מבעלי התוספות

עשה גם שניהם. מה ראה לומר כן וכי כל הגוף לא עשאו הקדוש ברוך הוא אלא כל האברים עתידין ליתן דין וחשבון חוץ מעין ואזן ולמה העין רואה שלא בטובתה וכן האזן מה שאין כן בשאר האברים וא"ר וירא יעקב בא וראה יעקב אדם זקן ויושב בביתו ורואה מה יש במצרים ועשרת בניו יוצאין ונכנסין ואינן רואין. ואע"פ שיעקב ובניו נביאים היו קודם לכן ויוסף לא היה רחוק מהם כי אם מהלך ארבעה או ה' ימים ולא היו יודעין היכן הוא וגם יוסף למה לא הודיע לאביו שהוא במצרים אלא שהטילו חרם ביניהם וגם שתפו להקב"ה וליוסף נמי השביעו שלא לגלות והכתוב מוכיח דכתיב הוציאו כל איש מעלי שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה. וי"א כי כשהיה עבד לא רצה להגיד לו כי יותר היה מצערו וכן כשהיה בבית הסהר וגם כשהיה מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין כדכתיב ויפג לבו כי לא האמין להם ועוד אם היה מגיד לאביו היה ירא שמא ישמעו אחיו ויבהלו ויברחו זה לצפון וזה לדרום מרוב פחד שייראו שיהרגם ונמצא אביו מצטער עליהם וגורם צער גדול לאביו ולכך המתין עד שבאו אחיו אצלו ותתגלה להם תחלה ופייסם בדברים ושאין בלבו עליהם ואמר להם לבשר לאביהם וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים׃

ליקוטי מרדכי

דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, די חכמה שטארקט דעם חכם מער פון צעהן גיוועלטיגער. די חכמה שטארקט דעם חכם, מיינט מען יעקב. די צעהן גיוועלטיגער מיינט מען די צעהן קינדער, זיי האבען געניידערט אין מצרים אונ צוריק גיקומין פון מצרים אונ האבען נים געוואוסט אז יוסף לעבט אין מצרים, אונ יעקב הט געוואוסט, ווי עס שטייט אין פסוק וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם, זאלסט ניט לייענען שֶׁבֶר, נאר זאלסט לייענען שֵׂבֶר, אהאפענונג, יעקב הט גיזעהן מיט רוח הקודש אז זיין האפענונג אויף יוסף איז אין מצרים׃

פירוש לתורת אלהים

גזאגט איך האב געהערט אז עס איז פאר האנדען קארן אין מצרים רדו גידערט אהין. רש"י מאכט ווארום הט ער צו זיי גזאגט רדו ניט לכו ער הט זיי מרמז גוועזן אז זייא וועלן מוזן ארבעטן אין מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאר וויפיל רדו בטרעפט וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם אונ קופט אונז פון דארטען תבואה וְנִחְיֶה אונ מיר וועלן לעבען וְלֹא נָמוּת אונ מיר וועלן ניט שטארבען: (ג) וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה אונ דיא צעהן ברידער פון יוסף האבען גנידערט. רש"י שרייבט ווארום שטייט ניט בני יעקב נאר דער פסוק ווייזט מיר אז זיי האבען חרטה גהאט וואס זיי האבען יוסף'ן פר קופט אונ זיי האבען גגעבען זייער הארץ זיי זאלען זיך מיט אים נוהג זיין ברידער שאפט זיי זאלען אים אויס לייזן פאר וויפיל געלט מען וועט זייא הייסען געבין לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם זיי האבען גנידערט צו קופען קארן פון מצרים: (ד) וְאֶת בִּנְיָמִין אונ בנימין דעם ברודער פון יוסף לא שָׁלַח יַעֲקֹב האט יעקב ניט גישיקט מיט

ספר הישר

גרוסע זעט איף דר גאנצר וועלט זיבען יאר אזו ווי יוסף האט גירעט אונ הט באפולין מען זאל איין זאמלען אלע יאר דס קארן מיט די זאנגן אונ יוסף הט אזו געטאן אלע יאר. אונ אלע איין וואוגר פון מצרים האבען אויך איין געזאמילט פיל קארן נייערט זיי האבען ניט אזו געטאן וויא יוסף הט געטאן אונ אסנת דאס ווייב פון יוסף הט געבארען צו אים צוויי זיהן איינר הט גהייסן מנשה אונ דר אנדערער אפרים אונ יוסף איז אלט געווען אין

דר צייט פיר אונ דרייסיג יאר אונ די צוויי קינדער זענן דער וואקסען געווארין אונ זענען געגאנגען אין דעם וועג פון יוסף אונ האבען נים אפ גיקערט פון גוטען וועג אונ גאט איז געווען מיט די צוויי קינדער פון יוסף אונ הט זיי געגעבען שכל אונ זיי זענען געווען קלוג אין אלע חכמות אונ אלע איין וואוינער פון מצרים האבען גיגעבען כבוד צו די צוויי קינדער פון יוסף אונ זיי זענען דר וואקסין גענ ארן צווישן די תארין פון דעם מלכות. אונ ווי

אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו
כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן: ה וַיָּבֹאוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־
הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וְיוֹסֵף
הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא
הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה:
ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר
אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ

ת"א הוא המשביר סנהדרין לג:

אונקלוס

בִּנְיָמִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף לָא
שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אֲחוּהִי
אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְעַרְעִנֵּהּ
מוֹתָא: ח וַאֲתוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִיבוּרָא
בְּגוֹ עָלַיָּא אֲרֵי הֲוָה כַפְנָא
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: י וְיוֹסֵף
הוּא דְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא
הוּא דְזַבִּין עִיבוּרָא לְכָל
עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי
יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵהּ עַל אַפֵּיהוֹן
עַל אַרְעָא: ז וַחֲזָא יוֹסֵף
יָת אֲחוּהִי וְאִשְׁתְּמוֹדְעִנּוּן
וְחַשִׁיב מָה דִמְמַלֵּיל לְהוֹן
וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָן וַאֲמַר
לְהוֹן מְנָן אֲתֵיתוּן וַאֲמָרוּ
מֵאַרְעָא דִכְנַעַן לְמִזְבַּן

בעל הטורים

אותם למול: (ו) וישתחוו לו. בגי' בכאן נתקיים החלום: (ז) ויכירם. ביקש לקבלם בסבר פנים יפות ובא המלאך שמלאו תוטה והזכירו מיד ויתנכר אליהם ולכך כתיב אח"כ ויכר לשון יחיד. ויתנכר בגי' על ידי האיש גבריאל:

רשב"ם

כאילו יש לכם: (ז) מאין באתם. הראה להם שאינו מכירם. כי לא שאל

רש"י

לעשרה שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם (בב"ר): (ד) פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אסון א"ר א' בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר): (ה) בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יכירום לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח א' אלא שיכנס כ"א בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים: (ו) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא (שבועות טז): (ז) ויתנכר אליהם. (בראשית רבה) נעשה להם כנכרי

שפתי חכמים

כתיב שמה ר"ל רד"ו שנים יהיו שמה אבל בלא מלת שמה לא מצינו למדרש מידי. ועי"ל דגרסי' ליה וה"פ דק"ל למה כתיב רדו שהוא

פירוש לתורת אלהים

זַיינֶע בְּרִידֶר כִּי אָמַר וָוארוּם עֶר הָט גִטְרַאכְט טָאמֶר וֶועט אִים טְרֶעפֶען אַמָארְד וָוארוּם דֶער שָׂטָן אִיז מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה: (ה) וַיָּבֹאוּ אוּנ זַייא זֶענֶען גְקוּמֶן דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב צוּ קוּפֶען קָארֶען בְּתוֹךְ הַבָּאִים צְווִישֶׁען דִיא לַייט וָואס זֶענֶען גֶעקוּמֶען. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל זַייעֶר פָאטֶער הָאט זַייא אָן גִיזָאגְט זַייא זָאלֶען נִיט אַרַיין גֵיין אַלֶע אִין אֵיין טוֹעֶר כְּדֵי עֶס זָאל אוֹיף זֵיי נִיט שׁוֹלֶט זַיין אֵיין עַיִן הָרָע דְרוּם הָאבֶּן זֵיי זִיךְ בַּאהַאלְטֶן צְווִישֶׁען דִי לַייט. כִּי וָוארוּם עֶס אִיז גְוֶועזֶן אַהוּנְגֶער אִין לַאנְד כְּנַעַן: (ו) וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גְוֶועזֶן דֶער גְוֶועלְטִיגֶער אִיבֶּער דֶעם לַאנְד הוּא עֶר הָט פַרקוֹיפְט צוּ גָאר דֶעם פָאלְק פוּן דֶעם לַאנְד וַיָּבֹאוּ אוּנ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף זֶענֶען גְקוּמֶן וַיִּשְׁתַּחֲווּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גְבוּקְט צוּ אִים מִיט זַייעֶר פָּנִים צוּ דֶר עֶרְד: (ז) וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו אוּנ יוֹסֵף הָט גְזֶעהֶן זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ עֶר הָט זֵיי דֶער קֶענְט וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם אוּנ עֶר הָט זִיךְ גְמַאכְט פְרֶעמְד צוּ זֵיי וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת אוּנ עֶר הָט מִיט זֵייא גְרֶעט הַארְטֶע רֵייד וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט פוּן וַואנֶען זַייט אִיר גְקוּמֶן וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִיזָאגְט

ספר הישר

דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶר זֶעט הָאבֶּן זִיךְ אוּם גִילָאזְט הָאבֶּן אָן גְהוֹיבֶּן דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶעם הוּנְגֶער אַזוֹי וִוי יוֹסֵף הָט גִיזָאגְט אוּנ עֶס אִיז גֶעשְׁוֶוען דֶר הוּנְגֶער אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט אוּנ וִוי דִיא אַיין וואוֹנֶר פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן אוֹיף גִיעֶפִינְט זַייעֶרֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶער תְּבוּאָה הָאבֶּן זֵיי דֶר זֶעהֶן אַז דָס קָארִין אִיז מִיט וֶוערֶעם אוּנ עֶס נוּצְט גָאר נִיט אוֹיף עֶסִין אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ פַּרְעֹה אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט גִיב צוּ רַיינֶע קֶנֶעכְט עֶסִין אוּנ פַּרְעֹה הָט זֵיי גִיעֶנְפֶערְט פַר וָוס שְׁרַייט אִיר צוּ מִיר יוֹסֵף הָט אַייךְ גֶעזָאגְט אַלֶע זִיבְּן יָאר פוּן דֶר זֶעט אִיר זָאלְט אַיין זַאמְלֶן קָארֶען אוֹיף אַלֶע זִיבֶּן יָאר וָוס עֶס וֶועט זַיין דֶר הוּנְגֶער אוּנ דִי אַיין וואוֹנֶערְס פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן גִיעֶנְפֶערְט צוּם מֶלֶךְ פַר וָואר דֶר מֶלֶךְ זָאל אַזוֹי לֶעבֶּן מִיר הָאבֶּן גֶעטָאן אַזוֹי וִויא יוֹסֵף הָאט צוּא אוּנְז גֶעזָאגְט מִיר הָאבֶּען אַיין גֶעזַאמִילְט זַייעֶר פִיל קָארִין אוּנ אַז דֶר הוּנְגֶער הָט זִיךְ אָן גֶעהוֹיבֶּן הָאבְּן מִיר גֶעפוּנֶען אַז דָס קָארֶען אִיז פוּל מִיט וֶוערֶעם אַזוֹי אִיז דֶר מֶלֶךְ זַייעֶר דֶר שְׁרָאקִין גֶעוָוארֶן אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי גֵייט צוּ יוֹסֵף וָואס יוֹסֵף וֶועט אַייךְ זָאגֶען זָאלְט אִיר נִיט ווִידֶער שְׁפֶּענִיגֶען זַיינֶע רֵייד אוּנ וִוי דִי אַיין וואוֹנֶר פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּ אִים אוּנ וִוי יוֹסֵף הָט אוּם גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִיא מִצְרַיִם הָט עֶר אוֹיף גִיעֶפִינְט זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוּנ הָט זֵיי פַאר קוֹיפְט קָארֶען אוּנ עֶר הָט גֶעוואוּסְט אַז זַיינֶע בְּרִידֶר מוּזֶן אוֹיךְ קוּמֶן אִין

כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־
אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ׃ ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף
אֵת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת
אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם׃ י וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־
אֹכֶל׃ יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ

אונקלוס

עִיבוּרָא׃ ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִנּוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעוּהִי׃ ט וּדְכִיר יוֹסֵף יָת חֶלְמַיָּא דִּי חֲלַים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן מְאַלְּלִין אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יָת בִּדְקָא דְאַרְעָא אֲתֵיתוּן׃ י וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא רִבּוֹנִי וְעַבְדָּיךְ עֲלוּ לְמִזְבַּן עִיבוּרָא׃ יא כֻּלָּנָא בְּנֵי גַבְרָא חַד נַחְנָא כֵּיוָנֵי

תו"א ויכר יוסף יבמות פח כתובות כז מליעא לט:

רשב"ם

להם למה באתם: (ח) והם לא הכירוהו. כי בא עתה לפניהם בחתימת זקן ועוד שראוהו מושל בכל המלכות בבגדי מלכות וגם מן הקול לא היו מכירים אותו כי ע"י מתורגמן היה מדבר עמהם כדכתיב כי המליץ בינותם: (ט) ערות. פרצות החומות ומאיזה מקום נוחה ליכבש. כדכתיב ערות יסוד. ערו ערו עד היסוד. ערות על יאור. ולפי שהיו בעלי קומה וכולם עשרה היו כל שעה ביחד ולא היו נפרדים אלו מאלו כשאר בני אדם הבאים משאר מקומות לשבור בר אמר להם מרגלים אתם: (יא) כולנו בני איש אחד נחנו.

בעל הטורים

(ח) לא הכירוהו. ב' במס' הכא ואידך גבי איוב ויראו אותו מרחוק ולא הכירוהו מה התם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מחמת היסורים אף כאן לא הכירוהו בשביל שנשתנה שהיה עבד ונעשה שר וגדול בכל הארץ ומיהו התם לא הכירוהו מרחוק אבל כשקרבו אליו הכירוהו והכא לא הכירוהו כלל שלא העלו על דעתם שיגיע יוסף למעלה כזו: (יא) בני איש אחד נחנו. ולא אמרו אנחנו רמז שא' ממנו חסר:

שפתי חכמים

לשון ירידה הל"ל לשון מעליה לכו אע"פ שא"י גבוה מכל הארצות אפ"ה במדבר לנוכח לא הל"ל ל' ירידה אלא רמז וכו': נ פי' ויתנכר הראה עצמו נכרי: ס פי' סדק של עיר: ע הוצרך להוסיף מלות תאמר כן כיון שפסק עליהם שהם מרגלים לא תפול על זה כי אם מלת אל כמו שמצינו גבי חנה שחשבה עלי לשכורה והשיבה לו אל תתן אמתך לפני בת בליעל אבל מלת לא תפול כשהיא תשובה על שאלה או בקשה: פ אין זה הוכחה כי יוסף אמר לא כי אלא לרגל הארץ באתם אלא ה"פ לא תאמר כן אלא הרי עבדיך וכו' והוא כמו אבל עבדיך כו':

רש"י

נ בדברים לדבר קשות (ב"ר): (ח) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן (ב"מ לט כתובות כז): והם לא הכירהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו מצאוהו בחתימת זקן. ומ"א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה: (ט) אשר חלם להם. עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש. כמו (ויקרא כ) את מקורה הערה וכמו (יחזקאל יז) ערום ועריה. וכן כל ערוה שבמקרא ל' גילוי. ות"א בדקא דארעא כמו בדק הבית ס רעוע הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר ל' המקרא: (י) לא אדני. לא תאמר כן ע שהרי עבדיך באו פ לשבר אוכל: (יא) כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם רוח

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) כלנו בני איש אחד. תימה מה תשובה היא שלא היו מרגלים. וי"ל שאלו היו מרגלים ששלחו אותם לרגל הארץ היו שולחים בני אדם שהם נכרים זה לזה ולא אח"ם. מהרב מאיר מלחמ"ה:

ליקוטי נחמיה

(ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וגו'. יוֹסֵף הָט דֶערְקֶענְט זַיינֶע בְּרִידֶר, אוּנ עֶר הָט זִיךְ גְעוָואלְט דֶערְקֶענֶען צוּ זַיי מִיט גוּטְן ווי צוּ בְּרִידֶר, וָוארוּם אִין אֱמֶת הָאבְּן זַיי דָאךְ אִים גֶעבְּרַאכְט צוּ דֶעם גְלִיק, דְרִיבֶּר הָט עֶר הַיינְט צוּ זַיי קַיין פַיינְדְשַׁאפְט גְעהַאט, נָאר וַיִּזְכֹּר אֶת הַחֲלוֹמוֹת, וַוייל עֶר הָט זִיךְ דֶערְמַאנְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוס אִים הָט גֶעחָלוֹמְת אוֹף זַיי, אַז זַיי וֶועלֶן צְווַיי מָאל קוּמֶן בּוּקְן פַר אִים, אַז עֶר וֶועט זִיךְ דֶערְקֶענֶען צוּ זַיי שׁוֹן אִיצְט, וֶועלֶן זַיי זִיךְ דָאךְ נִיט מֶער בּוּקְן צוּ אִים, דְרִיבֶּר הָט עֶר זִיךְ גֶעמַאכְט פְרֶעמְד צוּ זַיי, אוּנ וַוייל עֶר הָט מוֹרָא גְעהַאט טָאמֶר וֶועלֶן זַיי אִים דֶערְקֶענֶען, דְרִיבֶּר הָט עֶר גֶעמַאכְט אוֹף זַיי אַבְּלְבּוּל זַיי זֶענֶען מְרַגְּלִים, הָאבְּן זַיי שׁוֹין גֶעהַאט צוּ טָאן מִיט דֶעם בִּלְבּוּל הָאבְּן זַיי קַיין צַייט גֶעהַאט צוּ טְרַאכְטֶן וֶועגֶן אִים, אוּנ מֶען הָט זַיי גֶענוּמֶען אִין תְּפִיסָה אוּנ פוּן תְּפִיסָה גְלַייךְ אַוועקְגֶעשִׁיקְט אַהֵיים, הָאבְּען זַיי נִיט גֶעקֶענְט ווִיסְען וֶוער עֶר אִיז:

פירוש לתורת אלהים

מִיר קוּמֶן פוּן לַאנְד כְּנַעַן צוּ קוֹיפְן עֶסֶן: (ח) וַיַּכֵּר אוּנ יוֹסֵף הָט דֶר קֶענְט זַיינֶע בְּרִידֶר וַוייל עֶר הָאט זַייא גְלָאט מִיט בֶּערְד וְהֵם אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים נִיט דֶרקֶענְט וָוארוּם עֶר אִיז פוּן זַיי אַוֶועק אִיוּנְגֶר מַאן אָן אַבָּארְד אוּנ אַצוּנְד הָט עֶר שׁוֹן גְהַאט אֵיין בָּארְד דֶר מֶדְרָשׁ אֲגָדָה מַאכְט אַז זַיי זֶענִין וָוארֶן אִיבֶּר גִיעֶנְפֶּרְט אִין זַיינֶע הֶענְט הָט עֶר זַיי דֶר קֶענְט פַר בְּרִידֶער עֶר הָט זִיךְ אוֹף זַיי מְרַחֵם גְוֶועזְן אוּנ אַז עֶר אִיז גְפַאלֶן אִין זַייעֶרֶע הֶענְט הָאבִּין זַיי אִים נִיט דֶער קֶענְט זַיי זָאלֶן זִיךְ מִיט אִים נוֹהֵג זַיין ווִי מִיט אַבְּרוּדֶר: (ט) וַיִּזְכֹּר אוּנ יוֹסֵף הָט גֶדֶענְקְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוס הָט זִיךְ אִים גְחָלֶמְתְּ וֶועגֶן זַיי הָט עֶר גֶעוְואסְט אַז דִי חֲלוֹמוֹת זֶענֶען מְקוּיָם גְוָוארֶן וָוארוּם זַייא הָאבֶּן זִיךְ צוּ אִים גְבוּקְט וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זַיי גְיזָאגְט אִיר זַייט אוּם זֶעהֶרֶם לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם אִיר זַייט גְקוּמֶן אוּם זֶעהְן דָאס אַנְפַּלֶעקוּנְג פוּן דֶעם לַאנְד ווָוא עֶס אִיז גְרִינְג אַיין צוּא גֶעמֶען: (י) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען צוּ אִים גִיזָאגְט דוּ זָאלְסְט דָאס נִיט זָאגֶען

ספר הישר

מִצְרַיִם קוֹיפְן קָארְין דֶען דֶער הוּנְגֶער אִיז גֶעוֶוען אוֹף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט אוּנ עֶר הָט גֶעבָּאטְן צוּ זַיינֶע מֶענְטְשְׁן זַיי זָאלֶן אוּם רוּקְן

כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מְרַגְּלִים׃ יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־
עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃
יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים׀
אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד
אֵינֶנּוּ׃ יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים

אונקלוס

אֲנַחְנָא לָא הֲווֹ עַבְדָּיךְ
אַלִּילֵי׃ יב וַאֲמַר לְהוֹן לָא
אֱרֵי בְּדִקָא דְאַרְעָא
אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי׃ יג וַאֲמָרוּ
תְּרֵין עֲסַר עַבְדָּיךְ אַחִין
אֲנַחְנָא בְּנֵי גַבְרָא חַד
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וְהָא
זְעֵירָא עִם אֲבוּנָא יוֹמָא
דֵין וְחַד לֵיתוֹהִי׃ יד וַאֲמַר
לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דִי מַלֵּילִית
עִמְּכוֹן לְמֵימַר מְאַלִּילֵי

תו"א שנים עשר יבמות יז:

רשב"ם

לכך אנו הולכים יחד ולא בשביל עצה רעה כמרגלים: (יב) ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות. שאם כן איך לא נשאר אחד מכם את אביכם. כלומר אצלו ולדעת אם בנימין קיים אסר להם כן. והם השיבו שנים עשר עבדיך אנחנו וגו'. וכן כתוב לפנינו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו:

בעל הטורים

נחנו. ג' במסורה הכא ואידך נחנו נעבור חלוצים. נחנו פשענו. וזהו שדרשו שאמרו נחנו להרוג כל העיר כאנו אם לא יתנוהו לנו וזהו בשביל שנחנו נעבור חלוצים להלחם אם לא יתנוהו לנו לפדותו לכך נחנו פשענו: (יד) מרגלים אתם. פי' ולא אני שיהושע שילא ממני לא היה בעלת מרגלים והם אמרו לא היו עבדיך מרגלים פי' יהודה השיבו כי היה ראש המדברים גם ממני יצא כלב שלא היה בעלת המרגלים: ל' היו. בגימ' כלב: והאחד איננו. וסמיך ליה ויאמר אליהם יוסף שהיה

רש"י

הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: **כנים**. אמתיים כמו (שמות י) כן דברת (במדבר כז) כן בנות צלפחד דוברות. (ישעיה טז) ועברתו לא כן בדיו: (יב) **כי ערות הארץ באתם לראות**. (ב"ר) שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר צ' למה לא נכנסתם בשער א': (יג) **ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'**. ובשביל אותו א' שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו: (יד) **הוא אשר דברתי**. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים ק הוא האמת והנכון זהו לפי פשוטו. ומדרשו א"ל ואלו מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו. אמרו לו הן. א"ל ואם יאמרו

שפתי חכמים

צ' שיוסף היה יודע שאחיו באין לשבר אוכל והיה מצוה לשומרי השער שכל מי שיבא לעיר יכתוב שמו ושם אביו ויבאו ויראו לו ועשרה שומרי השער באו ובכל מקום היה מוצא כזה ראובן בן יעקב וכזה שמעון בן יעקב וכזה הי' יודע שבעשר שערים נכנסו. וא"ת למה לא פירש"י זה לעיל גבי לראות את ערות הארץ וגו'. ויש לומר דכאן מוכח שפיר מדכתיב אחר כך ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' מה ענין תשובה זו על מה שאמר להם מרגלים אתם אלא על כרחך צריך לומר שיוסף מתחלה אמר להם שהרי נכנסתם בי' שערי העיר והם השיבו לו לא כי אלא כולנו בני איש אחד וגו' והאחד איננו ובשביל אותו אחד נתפזרנו: ק דק"ל הוא אשר דברתי משמע דהם נמי אמרו מרגלים הם ולכך קאמר יוסף הוא אשר דברתי ואין זה אמת כי הם אמרו לא מרגלים אנחנו ומתרץ דהוה היה ראוי לכתוב בסוף כלומר אשר דברתי וגו' מרגלים אתם הוא האמת. יש מקשין במה תפש אותם יוסף שהם מרגלים עד שאמר להם הוא הדבר וגו' וע"ק במאי יתאמת זה שאם יביאו את בנימין שאינם מרגלים. וי"ל דה"פ מתחלה אמר להם מרגלים אתם שהרי נכנסתם בי' שערי העיר כדפירש"י

פירוש לתורת אלהים

וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל און דיינע קנעכט זענען געקומען צו קויפען עסין ווארג: (יא) כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד מיר אלע זענען קינדער פון איין מענטש. רש"י שרייבט עס האט אין זייא געשפראצט ארוח הקודש זיי האבן אים אויך אריין גינומען אין כלל אריין אז ער איז אויך זייער פאטערס זוהן כֵּנִים אֲנַחְנוּ מיר זענין ערליכע לייט לֹא דיינע קנעכט זענין ניט געוועזן אום זעהרם: (יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם און ער האט צו זיי געזאגט לֹא ניט ווי איר זאגט כִּי נאר דאס אנטפלעקונג פון דעם לאנד זייט איר געקומען צו זעהן ווארום איר זייט דאך ניט גיקומען דארך איין טויער: (יג) וַיֹּאמְרוּ און זיי האבן געזאגט צוועלף ברידער זענען מיר דיינע קנעכט בְּנֵי אִישׁ אֶחָד קינדער פון איין מענטש אין לאנד כְּנַעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן און דער קליינער ברודער איז מיט אונזער פאטער היינט וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ און איינער איז ניט דא דרום זענען מיר גיגאנגען איטליכער אין אבאזונדערן טויער צו זוכען אים: (יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף און יוסף האט צו זייא געזאגט הוּא דאס איז וואס איך האב צוא אייך גרעט צו זאגען מְרַגְּלִים אַתֶּם איר זייט אום זעהרם. דער מדרש שרייבט ער האט צו זיי געזאגט אז איר וועט אים געפינען און מען וועט וועלן פר אים פיל געלט וועט איר געבן האבן זיי געזאגט יוא האט ער צו זיי געזאגט ווי וועט זיין אז מען וועט אים ניט וועלן אפ געבין פר געלט האבן זיי געזאגט מיר זיינען געקומען ענטפער מיר זאלין אנדערע הרגנן ענטפער מיר זאלען נהרג ווערין האט יוסף געזאגט דס האב איך געזאגט אז איר זייט מרגלים איר זענט געקומען הרגנן די שטאט

ספר הישר

אין גאנץ מִצְרַיִם אזוי צו זאגען מיטען באפעל פון דעם מַלְכוּת און שְׁנִי לַמַּלְכוּת וועלכער מענטש וואס וועט באדארפען קויפען קארן זאל ער נים שיקן זיינע קנעכט נייערט ער זאל אליין קומען אדער זיינע קינדער און יוסף האט גיזעצט שׁוֹמְרִים ביי די טויערן פון דר שטאט וועלכער עס וועט קומען פון דער פרעמד קויפען קארן זאל מען פר שרייבן זיין נאמן און זיין פאטערס נאמען און

אַתֶּם׃ טו בְּזֹאת תִּבָּחֵנוּ חֵי פַרְעֹה
אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם
הַקָּטֹן הֵנָּה׃ טז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד
וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ
וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־
לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת
יָמִים׃ יח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־
הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃ חמישי יט אִם־כֵּנִים
אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית

אונקלוס

אַתּוּן׃ טו בְּדָא תִּתְבַּחֲנוּן
חֵי פַרְעֹה אִם תִּפְּקוּן
מִכָּא אֱלָהֵין בְּמֵיתֵי
אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָא׃
טז שְׁלָחוּ מִנְּכוֹן חַד וְיִדְבַּר
יָת אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן
הִתְאַסְרוּן וְיִתְבַּחֲנוּן
פִּתְגָּמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט אַתּוּן
אָמְרִין וְאִם לָא חֵי פַרְעֹה
אֲרֵי מְאַלְּלֵי אַתּוּן׃
יז וּכְנַשׁ יָתְהוֹן (לְבֵית
לְמַטְּרָא) תְּלָתָא יוֹמִין׃
יח וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה דָּא עִיבִידוּ
וְקַיִּימוּ מִן קֳדָם יְיָ אֲנָא
דָחֵיל׃ יט אִם כֵּיוָנֵי אַתּוּן
אֲחוּכוֹן חַד יִתְאֲסַר בְּבֵית

בעל הטורים

מכה בגביע ואומר אני מנחש ששמו יוסף: (טו) כי אם בבוא. בבוא עולה למנין י"א שלא תצאו מזה עד שיבאו י"א אחים: (יז) אל משמר שלשת ימים. כנגד שלשה דברים שעשו לו ויפשיטו את כתנתו וישליכו וימכרו:

רש"י

לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו אמרו לכך באנו להרוג או ליהרג. אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם: (טו) חי פרעה. אם יחיה פרעה: אם תצאו מזה. מן המקום הזה: (טז) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח שהוא כמו בלשון תימה ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם: (יז) משמר. בית האסורים: (יט) בבית

שפתי חכמים

והשיבו לו בני איש אחד נחנו ואין איש שולח כל בניו כאחד לרגל שמא יתפסו ויהרגו כולם אמר להם א"כ כ"ש שמרגלים אתם כי איך ישלח אדם כל בניו ממנו ולא ישאר שנים או א' לשמשו א"ו מרגלים אתם ואביכם שלח אתכם לרגל את הארץ ומכח יראה שמא תתפסו לא רציתם להכנס בספק עד שאביכם הוכרח לשלוח את כלכם וגם כדי שתקחו עצה זמ"ז כי תשועה ברוב יועץ וע"ז השיבו שנים עשר עבדיך וגו' והנה אחד נשאר אצל אבינו לשמשו ואנחנו עשרה הלכנו לחקור ולדרוש אחר אחינו שנאבד ואין מי שיעשה זה באמונה כאחיו ולשום נפשינו בכפינו להביא אותו אצל אביו ומפני זה נכנסנו ביו"ד שערים והשיב להם הוא מאחר שאתם אומרים שנאבד אחיכם זה כמה שנים ולא חקרתם אחריו אלא עכשיו בודאי שקר אתם דוברים אין זו כ"א לרגל את הארץ באתם וגם זה שקר שאמרתם שנשאר אחד מכם אצל אביו לשמשו לכן בזאת תבחנו אם יבא אחיכם עמכם אז יש להסתפק אם מרגלים אתם אבל אם לא יבא בודאי מרגלים אתם בלי ספק מכל הטענות שיש לטעון כאשר הזכרתי ובזה יתיישבו כל הקושיות ודו"ק וקצת כעין זה מצאתי בשם מהרש"ל: ר פי' לפי פשוטו של קרא אין לו הבנה מ"ה הוסיף מלת אם ויהיה טעמו אם חי פרעה לא תצאו מזה ויהי' אם דקרא במקום לא כמו אם לדוד אכזב שר"ל לא אכזב ויתחייב מזה שאם תצאו לא יחיה ובאמת יצאו אלא כשהיה נשבע לשקר וכו': ש דק"ל דמלת האמת מורה שהוא הודה להם שהאמת אתם והוא סותר למאמר תבחנו שמורה שהוא מסופק בהם לפיכך הוצרך לומר שזה הוא ה"א התימה כמו האם כן הוא: ת שה"א לומר ואם לא תבחנו חי פרעה וכו' שאף אם לא יבחנו לא יתחייב שהם מרגלים: א פי' ולא שהם שומרים עליהם דהא כתיב אחריו יאסר בבית משמרכם והא דלא פירש"י זה לעיל בפ' וישב שהמשמר

פירוש לתורת אלהים

לייט איך וויים דאס פון מיין בעבער אז צוויי פון
איך האבן חרוב גמאכט איין גרויסע שטאט שכם:
(טו) בְּזֹאת תִּבָּחֵנוּ מיט דעם וועט איר גפרובט ווערן
חֵי פַרְעֹה אזו וואר ווי פרעה לעבט אִם תֵּצְאוּ אוב איר
וועט ארוים גיין פון דאנען כִּי אִם בְּבוֹא נייערט אז
אייער קליינר ברודר וועט קומן אהער: (טז) שִׁלְחוּ
שיקט איינם פון אייך אונ ער זאל נעמען אייער
ברודר וְאַתֶּם אונ איר זאלט זיין גבונדן וְיִבָּחֲנוּ אונ זיי
וועלן ווערין גפרובט אייערי רייד אוב עס איז מיט
אייך אֱמֶת וְאִם לֹא אונ אוב איר וועט אים ניט ברענגן
חֵי פַרְעֹה שווער איך בייא דעם לעבן פון פרעה כִּי
מְרַגְּלִים איר זענט מרגלים: (יז) וַיֶּאֱסֹף אונ ער האט
זיי איין גזאמלט אין איין תּפיסה אויף דריי טאג:
(יח) וַיֹּאמֶר אונ יוסף הט צו זיי גזאגט דעם דריטען
טאג זֹאת עֲשׂוּ דס זאלט איר טאן וועט איר בלייבן
לעבן אֶת הָאֱלֹהִים איך פארכט מיך פר גאט: (יט) אִם
אוב איר זענט גרעכט אֲחִיכֶם אייער איין ברודר זאל
זיין גיבונדן אין אייער תּפיסה ווס איר זיצט וְאַתֶּם

ספר הישר

אונ אלע אויף דר נאכט זאל מען ברענגן צו אים די נעכן אונ ער הט די תהבולות געטאן כדי ער זאל וויסען ווען נייע ברידר וועלן קומען אין מצרים אונ ווי יעקב הט דר הערט אז עס איז פר האנדין קארין צו פר קופן אין מצרים האט יעקב גערופען זיינע קינדר אונ הט צו זיי גזאגט זיי זאלן גיין אין מצרים קופן קארן אונ די קינדר פון יעקב האבען עס צו גיהערט אונ זיינען

משמרכם ואתם לכו הביאו שבר
רעבון בתיכם: כ ואת־אחיכם הקטן
תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא
תמותו ויעשו־כן: כא ויאמרו איש
אל־אחיו אבל אשמים | אנחנו על־
אחינו אשר ראינו צרת נפשו
בהתחננו אלינו ולא שמענו על־
כן באה אלינו הצרה הזאת: כב ויען
ראובן אתם לאמר הלוא אמרתי
אליכם | לאמר אל־תחטאו בילד
ולא שמעתם וגם־דמו הנה נדרש:
כג והם לא ידעו כי שמע יוסף כי

מטרתכון ואתון איזילו
אובילו עיבורא דחסיר
בבתיכון: כ וית אחוכון
זעירא תיתון לותי
ויתהימנון פתגמיכון ולא
תמותון ועבדו כן:
כא ואמרו גבר לאחוהי
בקושטא חיבין אנחנא
על אחונא די חזינא
עקת נפשה כד הוה
מתחנן לנא ולא קבלנא
מנה על כן אתא לותנא
עקתא הדא: כב ואתיב
ראובן יתהון למימר הלא
אמרית לותכון למימר
לא תחובון (נ"י תחטאון)
בעולימא ולא קבלתון
ואף דמה הא מתבעי:
כג ואנון לא ידעון ארי
שמיע יוסף ארי מתרגמן

רשב"ם

(כא) הצרה הזאת. מדה כנגד מדה אנחנו השלכנוהו בבור והנה אנחנו נאסרים בבור השבי: (כג) כי שומע יוסף. מבין. כי עד עתה המליץ בינותם כאילו

רש"י

משמרכם. שאתם אסורים בו ב עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל בית אביכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון ג אנשי בתיכם: (כ) ויאמנו דבריכם. יתאמתו ויתקיימו כמו (במדבר ה) אמן אמן ד וכמו (מ"א ח) יאמן נא דבריך: (כא) אבל. כתרגומו בקושטא. וראיתי בב"ר ליטנא דרומאה הוא אבל ברם: באה אלינו. טעמו בבי"ת לפי שהוא בל' עבר שכבר באה ותרגומו אתת לנא: (כב) וגם דמו. אתין וגמין רבויין דמו וגם דם הזקן: (כג) והם לא ידעו כי שומע יוסף.

שפתי חכמים

הוא בית האסורים משום דלעיל כתיב בהדיא שהוא בית הסוהר דכתיב ויתן אותי במשמר וגו': ב שלא נחשב שהכינוי מורה שמתחלה נעשה בשבילם: ג ומלת שבר פה מורה על קנייה לא על מכר ומפני שהרעבון אינו לבתיהם הוצרך להוסיף אנשי בתיכם: ד אין ויאמנו מלשון אמונה אלא כמו ואמרה האשה אמן וכו' שפי' אמת שאמר הכהן יתן ה' וגומר ועליו כתיב ואמרה האשה אמן ולא יפול בו לשון אמונה

פירוש לתורת אלהים

לכו אונ איר גייט אונ ברענגט קארן צו דעם הונגר וואס איז אין אייערע הייזער: (כ) ואת אחיכם אונ אייער ברודער דעם קליינעם זאלט איר ברענגן צו מיר ויאמנו אונ ווערין וואר זיין אייערע רייד אונ איר וועט ניט שטארבין ויעשו כן אונ זייא האבן אזו גטאן: (כא) ויאמרו אינ זיי האבן גזאגט איין ברודר צום אנדרן אבל פר וואר מיר זענען שולדיג על אחינו איבר אונזר ברודר אשר וום מיר האבין גזעהן דיא צרות פון זיין לייב בהתחננו אין זיין טאן בעטען צו אונז ולא שמענו אונ מיר האבן ניט גהערט על כן דרום אזו באה איז גקומען צו אונז די צרה: (כב) ויען אונ ראובן האט זיי געענטפערט צו זאגן הלא פר וואר איך האב צו אייך גזאגט לאמר צו זאגן אל תחטאו איר זאלט ניט זינדיגן אין דעם קינד ולא שמעתם אונ איר האט ניט גיהערט וגם דמו אונ זיין בלוט ווערט גיפארשט. רש"י שרייבט דס ווארט גם ווייזט אז דאס בלוט פון דעם זקן יעקב ווערט אויך גיפארשט: (כג) והם לא זיי האבן ניט גוואסט אז יוסף פר שטייט

ספר הישר

אוף געשטאנען צו גיין אין מצרים. אונ יעקב האט זיי אן געזאגט אז איר וועט קומען צו דר שטאט מצרים זאלט איר ניט אלע אין איינם אריין גיין דורך איין טויער אונ די קינדר פון יעקב זיינן אוועק געגאנגן צו מצרים אונ האבן געטאן אזו ווי זייער פאטער האט זיי געזאגט אונ בנימין האט יעקב ניט געשיקט מיט זיינע קינדר דען יעקב האט זיך געפראכט פאמר וועט זיך טרעפין צו אים איין מארד אזוי ווי צו זיין ברודר אונ ווי די צעהן קינדר פון יעקב זענען געוועזן אין מיטן וועג האבן זיי זיך דער מאנט אי וס אונ עס האט זיי זייער באנק געטאן וואס זיי האבן געטאן אונ האבן געזאגט איינר צום אנדרן מיר ווייסן וואול אז אונזר ברודר יוסף האט גנידערט אין מצרים וועלן מיר אים זוכען אונ אוב מיר וועלן אים געפינן וועלען מיר אים אים לייזען ביי זיין הארן אונ אוב זיין האר וועט אבער ניט וועלן אז מען זאל יוסף ביי אים אוס לייזן וועלען מיר אים מיט געוואלט אפ נעמן פון

הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם: כד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם
וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם
וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ
לְעֵינֵיהֶם: כה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־
כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ
אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ:
וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם
עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: כז וַיִּפְתַּח
הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא
לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־

אונקלוס

הֲוָה בֵּינֵיהוֹן: כד וְאִסְתְּחַר מֵעִלָּוֵיהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְּוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן: כה וּפַקֵּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ יָת מָנֵיהוֹן עִיבוּרָא וְלַאֲתָבָא כַּסְפֵּיהוֹן גְּבַר לְסַקֵּהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן: כו וּנְטַלוּ יָת עִיבוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן: כז וּפְתַח חַד יָת סַקֵּהּ לְמִתַּן כִּסְתָּא לַחֲמָרֵהּ בְּבֵית מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּהּ

רשב"ם

אינו מבין לשונם: (כד) את שמעון. להפרידו מלוי שלא יתייעצו בין שניהם לעשות תחבולה כאשר עשו בשכם:

תו"א אם שמעון ס' הזוהר פ' אחרי מות:

שפתי חכמים

רק אמת יהיה זה שתהיה ירכה נופלת וכו': ה ר"ל דבכל פעם כשדברו עמו קודם לכן היה מלין ביניהם ועתה לא היה המלין ביניהם והיו סבורים שיוסף אינו מבין לשה"ק: ו דק"ל למה בכה הי"ל לרגז עליהם כששמע שהם עצמם מתודים אלא שלא טוב עשו לכ"פ מ"ה בכה משום ששמע שהיו מתחרטים מהרש"ל: ז דייק מדכתיב בפ' וישב ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וגו' וכתיב שמעון ולוי אחים רא"ם והא דכתיב לעיל ויקחהו דמשמע רבים וי"ל ויקחהו חסר וי"ו האמצעי כתיב וקרינן ויקחהו בליר"י תחת החי"ת שהוא לשון יחיד: ח דאל"כ לעיניהם ל"ל: ט דאם לא כן מאי האחד בה"א: י ולא תפרש במלון במקום המיוחד למלון לכל מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו:

רש"י

מבין לשונם ובפניו היו מדברים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדברים עמו היה המלין ביניהם ה היודע ל' עברי ולשון מצרי והיה מלין דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי. המליץ. זה מנשה בנו: (כד) ויסב מעליהם. נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו ו מתחרטין: את שמעון. (ב"ר) הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי ז הנה בעל החלומות הלזה בא. ד"א נתכוון יוסף להפרידו ויאסור אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם ח וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו (ב"ר): (כז) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד ט משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו י

פירוש לתורת אלהים

וָוס זֵייא רֵיידֶען כִּי הַמֵּלִיץ וָוארוּם עֶס אִיז צְווִישֶׁען זֵייא גְוועֶן אֵיין פִיר שְׁפְּרֶעכֶר מְנַשֶּׁה פְלֶעגְט הֶערֶן זֵייעֶרִי רֵייד אוּנ פְלֶעגְט זָאגֶען צוּא יוֹסֵף אוּנ דִי רֵייד פוּן יוֹסֵף פְלֶעגְט עֶר זֵייא זָאגֶען: (כד) וַיִּסֹּב אוּנ עֶר הָאט זִיךְ אַוֶועק גִיקֶערְט פוּן זֵיי אוּנ הָט גְוֵויינְט ווייל עֶר הָט גְהֶערְט אַז זֵיי הָאבֶּן חֲרָטָה וַיָּשָׁב אוּנ עֶר הָט זִיךְ אוּם גְקֶערְט צוּ זֵיי אוּנ הָט גִירֶעט צוּ זֵיי וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען פוּן זֵיי שִׁמְעוֹן. רש"י שְׁרַייבְּט שִׁמְעוֹן הָט אִים אַרַיין גִיוָוארְפֶּן אִין גְרוּבּ עֶר הָט גִיזָאגְט צוּ לֵוִי דֶער בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת גֵייט. אֵיין אַנְדֶער פֵּירוּשׁ אִיז דְרוּם הָט עֶר גְנוּמֶען שִׁמְעוֹן כְּדֵי עֶר זָאל אִים אָפּ שֵׁיידֶען פוּן לֵוִי זֵייא זָאלֶען נִיט אֵיין עֵצָה הַאלְטֶען בְּאַנַאנְד זֵייא זָאלֶען אִים הַרְגֶען וַיֶּאֱסוֹר אוּנ עֶר הָט אִים גְבּוּנְדֶען פַר זֵייעֶרֶע אוֹגֶען אוּנ ווי זֵיי זֶענֶען אַוֶועק גִיגַאנְגֶען הָט עֶר אִים אוּם גְצוֹגֶען פוּן דֶר תְּפִיסָה אוּנ הָט אִים גְגֶעבֶּן עֶסֶן אוּנ טְרִינְקֶען: (כה) וַיְצַו אוּנ יוֹסֵף הָט גְבָּאטֶען וַיְמַלְאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן דֶר פִילְט זֵייעֶרֶע כֵּלִים מִיט קָארֶען וּלְהָשִׁיב אוּנ אוּם צוּ קֶערֶען דָס גֶעלְט פוּן אִיטְלִיכֶען מַאן אִין זַיין זַאק וְלָתֵת אוּנ צוּ גֶעבֶּן צוּ זֵיי שְׁפַּייז אוֹיף דֶעם וֶועג וַיַּעַשׂ אוּנ עֶר הָט צוּ זֵיי אַזוֹ גִיטָאן: (כו) וַיִּשְׂאוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גְטְרָאגֶען זֵייעֶר קָארֶען אוֹיף זֵייעֶרֶע אֵייזְלֶען וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם אוּנ זֶענֶען אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן דָארְטֶען: (כז) וַיִּפְתַּח אוּנ אֵיינֶער הָט גְעֶפִינְט זַיין זַאק לָתֵת צוּ גֶעבֶּן פִּיטֶערְנְשׁ

ספר הישר

דֶעם הַארִין אֲפִילוּ מִיר זָאלֶען אַלֶע גְעטֵייט וֶוערֶען אוּנ אַזוֹ הָאבֶּן זֵיי אֵיין עֵצָה גְעהַאלְטֶען זֵיי זָאלֶען מַצִּיל זַיין זֵייעֶר בְּרוּדֶער יוֹסֵף פוּן זַיין הַארְעֶן אוּנ זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען צוּ מִצְרַיִם אוּנ ווי זֵייא זֶענֶען גְעקוּמֶען נָאהֶנְט פוּן דֶער שְׁטָאט מִצְרַיִם הָאבֶּן זֵיי זִיךְ אָפּ גֶעשֵׁייד אֵיינֶער פוּן דֶעם אַנְדֶרִין אוּנ אִיטְלִיכֶר אִיז אַרַיין גְעגַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם אִיף אֵיין בַּאזוּנְדֶערִין טוֹיעֶר. אוּנ אִיטְלִיכֶר מְמוּנֶּה וָואס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען בַּיי דֶעם טוֹיעֶר הָט פַר שְׁרִיבֶּען דֶעם נָאמֶען אוּנ אוֹיף דֶער נַאכְט הָט דֶר מְמוּנֶּה גְעבְּרַאכְט דִי נֶעמֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ ווי יוֹסֵף אִיז גְעוָואר גְעוָוארֶען אַז זֵיינֶע צֶעהֶן בְּרִידֶער זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם דוּרְךְ צֶעהֶן טוֹיעֶרֶין הָט יוֹסֵף גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל אוּם שְׁרַייעֶן אִין גַאנְץ מִצְרַיִם מֶען זָאל פַר שְׁלִיסֶען אַלֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶעם קָארִין נָאר אֵיין אוֹצָר זָאל זַיין אָפֶען אוּנ דִי מְמוּנִים פוּן דִי

הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃ כח וַיֹּאמֶר אֶל־
אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה
בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה
אֱלֹהִים לָנוּ׃ כט וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת
כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר׃ ל דִּבֶּר
הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת
וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃
לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ
מְרַגְּלִים׃ לב שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים
בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם
אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ לג וַיֹּאמֶר

וְהָא הוּא בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ׃
כח וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי אִתּוֹתַב
כַּסְפִּי וְאַף הָא בְטוֹעֲנִי
וּנְפַק מַדַּע לִבְּהוֹן וּתְוָהוּ
גְּבַר לַאֲחוּהִי לְמֵימַר
מָה דָא עֲבַד יְיָ לָנָא׃
כט וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב
אֲבוּהוֹן אַרְעָא דִכְנָעַן
וְחַוִּיו (נ״י וְחַוִּיאוּ) לֵהּ יָת
כָּל דְּאֶרְעָן יָתְהוֹן
לְמֵימָר׃ ל מַלֵּיל גַּבְרָא
רִבּוֹנָא דְאַרְעָא עִמָּנָא
קַשְׁיָן (נ״י קָשִׁין) וִיהַב
יָתָנָא כִּמְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא׃
לא וַאֲמַרְנָא לֵהּ כֵּיוָנֵי
אֲנַחְנָא לָא הֲוֵינָא
מְאַלְּלֵי׃ לב תְּרֵין עֲסַר
אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא
חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא
דֵין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן׃ לג וַאֲמַר לָנָא

תו״א ויאל לכם חפנית פ:

בעל הטורים

(כח) עשה אלהים. ב׳ במסרה עמ״ש ר״פ

רשב״ם

(כח) מה זאת עשה. מדה כנגד מדה יש כאן להוסיף לנו ממון על פרעון עונינו:

רש״י

בלילה: אמתחתו. הוא כ שק: (כח) וגם הנה באמתחתי. גם הכסף בו עם התבואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להביאנו לידי עלילה זו ל שלא הושב אלא

שפתי חכמים

העוברים והשבים כיון דכתיב במלון בפת״ח דאם לא כן היה לו לכתוב תחלה ויבואו למלון ואח״כ ויפתח וגומר במלון: כ והא דנקט רש״י הוא שק ולא נקט השק משום דק״ל דבראש הפ׳ כתיב ויפתח האחד את שקו ואח״כ כתיב. והנה הוא בפי אמתחתו משמע דלא היה שק ועז״פ הוא השק ר״ל אמתחתו דהכא היינו שק דלעיל: ל ופי׳ מה זאת מה רעה היא זאת ולא טובה שהביאם להסבת

פירוש לתורת אלהים

צו זיין אייזל אין דעם הארבריג וַיַּרְא אונ ער האט געזעהן זיין געלט וְהִנֵּה עס איז הויבין אין זיין זאק: (כח) וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט צו זיינע ברידר עס איז ווארן אום גיקערט מיין געלט וְגַם אונ עס איז אוך אין מיין זאק וַיֵּצֵא אונ עס איז אום גגאנגן זייער הארץ וַיֶּחֶרְדוּ אונ זיי זענען ווארן דר שראקן איין ברודר צום אנדערן לֵאמֹר צו זאגין מַה זֹּאת וואס האט דס גאט צו אונז גטאן: (כט) וַיָּבֹאוּ אונ זייא זענען גקומען צו זייער פאטר צום לאנד כְּנַעַן וַיַּגִּידוּ אונ זיי האבן גזאגט צו אים אלדינג וואס הט זיי גטראפן לֵאמֹר צו זאגן: (ל) דִּבֶּר דר האר פון דעם לאנד הט גרעט מיט אונז הארטע רייד וַיִּתֵּן אונ ער הט אונז גגעבן אזו ווי אוים זעהרם דס לאנד: (לא) וַנֹּאמֶר אונ מיר האבין גזאגט צו אים מיר זענין ערליכע לייט לֹא הָיִינוּ מיר זענען ניט גיוועזן אוים זעהרם: (לב) שְׁנֵים עָשָׂר צוועלף ברידר זענען מיר די קינדר פון אונזר פאטר הָאֶחָד איינר איז ניט דא וְהַקָּטֹן אונ דר קליינר ברודר איז היינט מיט אונזר פאטר אין לאנד כְּנַעַן: (לג) וַיֹּאמֶר אונ דר מאן אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ דער האר פון דעם לאנד הט גיזאגט צו אונז בְּזֹאת מיט

ספר הישר

אוצרות האבען אזו געטאן ווי יוסף הט געבאטן אונ יוסף האט גיגעבן די נעמן פון די ברידר צו דעם ממונה וואס זיין אוצר איז געוועזן אפען אונ יוסף הט דעם ממונה אן געזאגט וועלכר מענטש וואס וועט קומען קויפן קארין זאלסטו פרעגין ווי ער הייסט אונ אוב עס וועט קומען צו דיר מענטשן וואס זיי הייסן אזו אונ אזו זאלסטו זיי שיקן צו מיר אונ דר ממונה הט אזו געטאן אונ דיא קינדר פון יעקב ווי זיי זענן אן געקומען אין מצרים האבן זיי זיך איין געזאמעלט אין איינם כדי זיי זאלן גיין זוכן זייער ברודער יוסף אונ זענן געגאנגן אונ האבן אים געזוכט דריי טעג אונ דר מענטש וואס איז געווען דר ממונה איבער דעם אוצר וואס איז געוועזן אפען הט גיזוכט די נעמן וואס יוסף הט אים גיגעבן אונ הט ניט געפונען אפילו איין מענטש זאל אזו הייסן פון די נעמען

וואס

אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת
אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד
הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ
וָלֵכוּ׃ לד וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי
כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם
וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ׃ לה וַיְהִי הֵם
מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־
כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת
כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃
לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי
שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ

אונקלוס

גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְאַרְעָא
בְּדָא אִדַּע אֲרֵי כֵיוָנֵי אַתּוּן
אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִי
וְיָת עִיבוּרָא דַּחֲסִיר
בְּבָתֵּיכוֹן סִיבוּ וְאֱזִילוּ׃
לד וְאַיְתִיאוּ יָת אֲחוּכוֹן
זְעֵירָא לְוָתִי וְאִדַּע אֲרֵי
לָא מְאַלְּלֵי אַתּוּן אֲרֵי
כֵיוָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן
אֶתֵּן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא
תַּעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָא׃
לה וַהֲוָה אִנּוּן מְרִיקִין
סַקֵּיהוֹן וְהָא גְבַר צְרִיר
כַּסְפֵּהּ בְּסַקֵּהּ וַחֲזוֹ יָת
צְרָרֵי כַסְפֵּיהוֹן אִנּוּן
וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ׃ לו וַאֲמַר
לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי
אַתְכֵּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי
וְשִׁמְעוֹן לָא הֲוָה הָכָא
תו"א דבר האיש מכות יא: יוסף איננו חולין לג:

רשב"ם

(לה) כספיהם. לפי שהפס"ק מבלעת את החטף נרגשת הפ"א של כספיהם. וכן נסך נסכיהם:

בעל הטורים

יתרו: (לג) ולכו. ג' במס' הכא ואידך גם לאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואמר לכם ולכו. מלמד שהרשה אותם להוליך לאן ובקר אע"פ שאין יוצאים ממצרים וזהו גם לאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואמר להם שלא יצאו אלא בכי טוב וזהו ואמר לכם ולכו:

שפתי חכמים

מכסף דאל"כ מאי ויתרדו: כ וא"ת והיכן מלינו שאמר להם יוסף כן וי"ל דכיון שיוסף אמר להם שהם מרגלים בודאי לא היה מניחן לילך בעיר כדי שלא ירגלו לכך אם יביאו את בנימין ולא יהיו חשודין בעיניו כמרגלים אז יהיו רשאין לילך ולסבב בעיר וזהו ויאמנו דבריכם. ותסחרו מלשון סיבוב ולא מל' סחורה דאל"כ מה ענין זה לכאן: נ (רא"ם) פימה דהכא משמע שיעקב אבינו נודע לו עכשיו בעת שהיו מבקשים

רש"י

להתגולל עלינו: (לד) ואת הארץ תסחרו. מ תסובבו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים אחר פרקמטיא: (לה) צרור כספו. קשר כספו: (לו) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו נ כיוסף: שכלתם. כל מי שבניו אבודים קרוי שכול:

פירוש לתורת אלהים

דֶעם וֶועל אִיךְ ווִיסֶן אַז אִיר זֶענְט גֶרֶעכְטֶע לַייט אֲחִיכֶם אֵיין בְּרוּדֶר פוּן אַייךְ לָאזְט בַּיי מִיר וְאֶת רַעֲבוֹן אוּנ דֶעם הוּנְגֶר פוּן אַייעֶרֶע הַייזֶר דִי תְּבוּאָה נֶעמְט אוּנ גֵייט: (לד) וְהָבִיאוּ אוּנ בְּרֶענְגְט אַייעֶר קְלֵיינֶעם בְּרוּדֶר צוּ מִיר וְאֵדְעָה אוּנ אִיךְ וֶועל ווִיסִין אַז אִיר זֶענְט נִיט מְרַגְּלִים כִּי כֵנִים אַז אִיר זַייט גֶרֶעכְטֶע לַייט אֶת אֲחִיכֶם אַייעֶר בְּרוּדֶער וֶועל אִיךְ אַייךְ גֶעבֶּן וְאֶת הָאָרֶץ אוּנ דָאס לַאנְד וֶועט אִיר הַאנְדְלֶן: (לה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶן אַז זֵייא הָאבֶּען אוּס גֶילֵיידִיגְט זֵייעֶרֶע זֶעק וְהִנֵּה אִישׁ אִיטְלִיכֶר מַאן הָט גֶהַאט זַיין בִּינְטֶל גֶעלְט אִין זַיין זַאק וַיִּרְאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהֶן זֵייעֶרֶע בִּינְטְלֶךְ גֶעלְט הֵמָּה זֵייא מִיט זֵייעֶר פָאטֶער אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גְפָארְכְטֶן: (לו) וַיֹּאמֶר אוּנ זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב הָט גֶיזָאגְט צוּ זֵיי מִיךְ הָט אִיר גִימַאכְט פַר ווָארְפֶן אָן קִינְדֶער יוֹסֵף אֵינֶנּוּ יוֹסֵף אִיז נִיט דָא אוּנ שִׁמְעוֹן אִיז נִיט דָא יַעֲקֹב הָט זֵיי חוֹשֵׁד גִיוֶועזֶן אַז

ספר הישר

וַואס יוֹסֵף הָט אִים גִינֶעבֶּן אִיז דֶר מְטוּנָה גֶעשַׁאנְגֶן צוּ יוֹסֵף אוּנ הָט אִים גֶעזָאגְט עֶס אִיז שׁוֹן דְרַיי טָאג אַז דוּ הָאסְט מִיר גֶגֶעבֶּן דִי גֶעמֶן אוּנ עֶס אִיז קֵיינֶער בַּיי מִיר נִיט גֶעוֶועזֶן הָט יוֹסֵף גִישִׁיקְט זַיינֶע קְנֶעכְט מֶען זָאל אוֹיף זוּכֶען זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ מֶען זָאל זֵיי בְּרֶענְגֶען פַר אִים. אוּנ זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען זוּכֶן אִין מִצְרַיִם הָאבֶּן זֵיי נִיט גִיקֶענְט גֶעפִינֶען אוּנ דֶר נָאךְ זֶענֶען דִי קְנֶעכְט גֶגַאנְגֶען אִין רַעְמְסֵס אוּנ אִין גוֹשֶׁן זֶענֶען זֵיי אוֹיךְ נִיט גֶעוֶועזֶן אוּנ דִי קְנֶעכְט זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּען צוּ אִים גֶעזָאגְט מִיר הָאבֶּען גֶעזוּכְט דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ מִיר הָאבֶּן זֵיי נִיט גִיקֶענְט גֶעפִינֶען אוּנ יוֹסֵף הָט נָאךְ אֵיין מָאל גֶעשִׁיקְט זֶעכְצֶען קְנֶעכְט זֵייא זָאלֶען זֵיין זוּכֶן דִי מֶענְטְשִׁין אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ צוּ שְׁפְּרֵייט אוֹיף אַלֶע פִיר זֵייטֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּן גֶעפוּנֶען ד׳ מֶענְטְשֶׁן. הָאבֶּן דִי קְנֶעכְט גֶעזָאגְט צוּא דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב דֶער שֵׁנִי לְמֶלֶךְ רוּפְט אַייךְ אוּנ וויא זֵייא זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּם שֵׁנִי לְמֶלֶךְ הָאבֶּן זֵייא זִיךְ גֶעבוּקְט צוּ אִים אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעוֶועזֶן אִין שֵׁיינֶעם פַּאלֶעץ אוּנ אִיז גִיזֶעסִין אוֹיף דֶר שְׁטוּל אוּנ אִיז גֶעוֶועזֶן אָן גִיטָאן אִין בִּגְדֵי מַלְכוּת

אונקלוס

וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃
לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר
אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ
אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי
אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃ לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי
עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ
נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי
בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה׃ מג א וְהָרָעָב כָּבֵד
בָּאָרֶץ׃ ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל

(לֵיתוֹהִי) וְיָת בִּנְיָמִין
תְּדַבְּרוּן עֲלַי הֲווֹ כֻּלְּהוֹן׃
לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לְוָת
אֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין
בְּנַי תְּמִית אִם לָא אַיְתֵינֵהּ
לְוָתָךְ הַב יָתֵהּ עַל יְדִי
וַאֲנָא אֲתֵיבִנֵּהּ לָךְ׃
לח וַאֲמַר לָא יֵיחוֹת בְּרִי
עִמְּכוֹן אֲרֵי אֲחוּהִי מִית
וְהוּא בִּלְחוֹדוֹהִי אִשְׁתְּאַר
וִיעָרְעִנֵּהּ מוֹתָא בְּאָרְחָא
דִּי תְהָכוּן בַּהּ וְתַחֲתוּן
יָת שֵׂיבְתִי בִּדְווֹנָא
לִשְׁאוֹל׃ א וְכַפְנָא תַּקִּיף
בְּאַרְעָא׃ ב וַהֲוָה כַּד
סַפִּיקוּ (עיין רש"י) לְמֵיכַל

ת"א תנה אותו על בפרא קעג: וקראהו אסון כתובות ל:

בעל הטורים

(לו) כולנה. ב' במס' הכא ואידך ואת עלית על כלנה לומר שלערו על בנימין עלה על כל הלער שנלטער משמעון ויוסף לפי שהוחזק בו ג"פ ואמרי' תינוק אע"פ שאין ניחוש יש סימן ד"א כלנה כתיב חסר שעלי מוטל מזון נשותיהם שהם כלותי: (לז) תמית. ב' במס' דין ואידך ופותה תמית קנאה דורש אותו במדרש בעדת קרח דכתיב בהו קנאה ויקנאו למשה במחנה אלו דתן ואבירם בשביל שאמר את שני בני תמית נתקיים בשני בניו והם דתן ואבירם. את שני בגימטריא הם דתן ואבירם:

רש"י

(לח) לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של ראובן אמר בכור שוטה הוא זה. הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני (ב"ר): (ב) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית (ב"ר): כאשר כלו. כד שליאו (והמתרגם כד ספיקו טועה כאשר כלו הגמלים לשתות מתורגם כד ספיקו כששתו די ספוקם הוא גמר שתייתם. אבל זה כאשר כלו לאכול כאשר תם האוכל

שפתי חכמים

שירד בנימין עמהם שמכרו את יוסף וא"כ איך אמר להם אח"כ אתם ידעתם וגומר ואומר אך טרוף וגומר. (לד"ל) הקושיא מעיקרא ליתא כי לא מלינו שיעקב אמר לבניו אתם ידעתם וגומר רק יהודה אמר כן ליוסף בשם אביו ואפשר לומר שיהודה בדה ואת מלבו כדי שיכמרו רחמי יוסף עליו כשם שאמר ואחיו מת ופירש רש"י מפני היראה היה מוליא דבר שקר מפיו ה"נ באמרו אך טרוף טורף יוסף ולא ראיתיו וגו' שהרי יעקב אמר עכשיו לא ירד בני עמכם כי אחיו מת ולא אמר טורף כנ"ל: ם לא מאום שמא יקראהו אסון בדרך לא רצה שילך בנימין עמהם כמו שמפורש בקרא דא"כ כשאמר יהודה אנכי אערבנו וגומר למה לא טען הפחד של וקראהו אסון א"ש טענת וקראהו אסון אינו אלא דחייה בעלמא שלא רצה לבייש מה שאינו מקבל דבריו ומה שלא קבל דבריו של ראובן י"ל שירא שיקח אותו אדוני הארץ במאסר כמו שלקח את שמעון ואין מידו מציל אבל כשלקח אותו יהודה על ידיו נתן אותו לילך כי ידע יעקב כיון שיהודה מכפנים ימסור את עלמו עליו עד שיליל אותו מידו: ע דאל"כ למה ענה יהודה לבדו על שוט שכרו שזה נאמר

פירוש לתורת אלהים

זֵיי הָאבֶּן אִים גֶהַרְגֶת אָדֶר פַר קוֹיפְט אַזוֹ ווִי יוֹסֵף וְאֶת בִּנְיָמִן אוּנ בִּנְיָמִין וֶועט אִיר נֶעמֶן עָלַי אוֹיף מִיר אִיז דִי זָארְג פוּן אַייךְ אַלֶע: (לז) וַיֹּאמֶר אוּנ רְאוּבֵן הָט גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער אֶת שְׁנֵי מַיינֶע צְווַיי זִיהְן זָאלְסְטוּ טֵייטֶען אִם לֹא אוּב אִיךְ וֶועל אִים נִיט בְּרֶענְגֶען צוּ דִיר תְּנָה גִיבּ אִים אוֹיף מַיין הַאנְט וַאֲנִי אוּנ אִיךְ וֶועל אִים אוּם קֶערֶען צוּ דִיר: (לח) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט מַיין זוּהְן וֶועט נִיט נִידֶערֶען מִיט אַייךְ. רש"י שְׁרֵייבְּט עֶר הָאט נִיט גְוָואלְט מְקַבֵּל זַיין דִי רַייד פוּן רְאוּבֵן עֶר הָאט גְזָאגְט דֶער בְּכוֹר אִיז אֵיין נאר עֶר זָאגְט אִיךְ זָאל טֵייטֶען זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען זַייא דֶען זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ מַיינֶע נִיט כִּי ווָארוּם זַיין בְּרוּדֶער אִיז גִישְׁטָארְבֶּן וְהוּא אוּנ עֶר אִיז אַלֵיין גִיבְּלִיבֶּן וּקְרָאָהוּ אוּנ עֶס וֶועט אִים טְרֶעפֶן אֵיין טוֹט אִין דֶעם וֶועג וָוס אִיר וֶועט גֵיין וְהוֹרַדְתֶּם אוּנ אִיר וֶועט מַאכֶן נִידֶערֶן מַיין גְרֵייזֶע עֶלְטֶער מִיט טְרוֹיעֶרִיקַייט אִין גְרוּבּ פוּן דֶעם גֵיהִנָּם: (א) וְהָרָעָב אוּנ דֶר הוּנְגֶער אִיז גִיוֶועזֶען שְׁווֶער אִין דֶעם לַאנְד: (ב) וַיְהִי

ספר הישר

אוּנ דִי גִילְדֶענֶע קְרוֹן אוֹיף זַיין קָאפּ אוּנ פִיל שְׂרָרוֹת זֶענֶען גִיזֶעסֶין אַרוּם אִים. אוּנ ווִי דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן דֶר זֶעהֶן דֶעם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ הָאבֶּען זַייא זִיךְ זֶעהְר פַאר וואוּנְדֶערְט אוֹיף דֶעם שֵׁיינֶעם גִישְׁטַאלְט פוּן דֶעם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ אוּנ הָאבֶּן זִיךְ נָאךְ אֵיין מָאל גִבּוּקְט צוּ אִים אוּנ ווִי יוֹסֵף הָט דֶערְזֶעהֶן דִי בְּרִידֶר הָאט עֶר זֵייא דֶער קֶענְט אוּנ זֵיי הָאבֶּן אִים נִיט דֶערְקֶענְט אוּנ יוֹסֵף הָט אָן גִיהוֹבֶּן צוּ רֵיידֶען מִיט זֵייא אוּנ הָט גֶעזָאגְט פוּן וַואנֶען קוּמְט אִיר הָאבֶּן זֵיי גִיעֶנְטְפֶערְט מִיר קוּמֶן פוּן לַאנְד כְּנַעַן צוּ קוֹיפֶן קָארְן בַּיי דֶעם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ דֶען עֶס אִיז בַּיי אוּנְז זֶעהְר אַיין גְרוֹסֶער הוּנְגֶער אוּנ יוֹסֵף הָט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט אוּבּ עֶס אִיז אֱמֶת ווָס אִיר זָאגְט ווָס זֶענְט אִיר אַרַיין גִגַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם אוֹיף צֶעהְן טוֹירֶען עֶס קֶען אַנְדֶערְשׁ נִיט זַיין נָאר אִיר זֶענְט גֶעקוּמֶן אוּם שְׁפֶּעהֶן דָס לַאנְד. אוּנ זֵייא

אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־
לָנוּ מְעַט־אֹכֶל: ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה
לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר
לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:
ד אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ
נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל: ה וְאִם־אֵינְךָ
מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר
אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם
אִתְּכֶם: ו וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָה
הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם
אָח: ז וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל־הָאִישׁ
לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם

יָת עִיבוּרָא דְאַיְתִיאוּ
מִמִּצְרָיִם וַאֲמַר לְהוֹן
אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא
זְעֵיר עִיבוּרָא: ג וַאֲמַר
לֵהּ יְהוּדָה לְמֵימַר
אַסְהָדָא אַסְהֵיד בַּנָא
גַּבְרָא לְמֵימַר לָא תֶחֱזוּן
אַפַּי אֱלָהֵין כַּד אֲחוּכוֹן
עִמְּכוֹן: ד אִם אִיתָךְ
מְשַׁלַּח יָת אֲחוּנָא עִמָּנָא
נֵיחוֹת וְנִזְבֵּן לָךְ עִיבוּרָא:
ה וְאִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח לָא
נֵיחוֹת אֲרֵי גַבְרָא אֲמַר
לָנָא לָא תֶחֱזוּן אַפַּי
אֱלָהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן:
ו וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְמָה
אַבְאֶשְׁתּוּן לִי לְחַוָּאָה
לְגַבְרָא הַעַד כְּעַן לְכוֹן
אֲחָא: ז וַאֲמָרוּ מִשְׁאַל
שְׁאֵיל גַּבְרָא לָנָא
וּלְיַלָּדוּתָנָא לְמֵימַר הַעַד

בעל הטורים

(ד) נרדה. ג' במס' הכא ואידך נרדה ונכלה שם ספתם נרדה אחר פלשתים לילה. שאמר אם ישך משלח נרדה מיד ונרדה ביום ובלילה למהר הדבר כמו כתם נרדה לילה וגם רמז למה שדרשו שירדו להרוג ארץ מצרים כדכתיב נרדה ונכלה שם ספתם:

שפתי חכמים

לכולם אלא כו': פ דא"ל דפי' כמו כל בלתי שבמקרא שפירושו אלא דא"כ ה"ל למכתב נמי בלתי כאשר אחיכם אתכם לכך נ"ל דבלתי דכאן פי' בלא (מהרש"ל) שלא תאמר שכך פירושו שלא תראוני בלתי אחיכם לבד יראוני לכ"פ שאינו כן רק שלא תראוני בלתי אחיכם אתכם: צ ר"ל פ אתכם ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון יישב הדבר על אופנו ולא דקדק לתרגם צ אחר לשון המקרא:

רש"י

הוא ומתרגמינן כד שליאו): (ג) העד העיד. לשון התראה שסתם התראה מתרה בו בפני עדים. וכן (דברים לא) העידותי בכם (שמות יט) רד העד בעם: לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם (ז) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו ומדרשו אפילו עציני (ב"ה עצי) (י"מ ל' עלה שמדברים ביחידות ווהו עצי)

פירוש לתורת אלהים

אונ עס איז גיוועזן אַז זיי האָבּן פר לענט צו עסען דם קאָרן וָוס זיי האָבן גיבּראַכט פון מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אונ זייער פָאטֶר הָט צו זיי גיזאָגט קערט אום אונ קופט צוא אונז אַבּיסל עסען וואַרג: (ג) וַיֹּאמֶר אונ יְהוּדָה הָט גיזאָגט צו אים הָעֵד הֵעִיד בָּנוּ ער הָט בּוָועַרט אָן אונז דֶר מַאן צו זאָגֶן לֹא תִרְאוּ איר זאָלט ניט זֶעהֶן מַיין פָּנִים בִּלְתִּי נייעֶרט אַז אייער בְּרודֶר וועט זיין מִיט אַייך: (ד) אִם אוב דו וֶועסְט שׁיקן אונזֶער בְּרוּדֶער מִיט אונז נֵרְדָה ווֶעלִין מיר נידֶערֶן אונ מיר וֶועלֶן קופֶען צו דיר עֶסִין: (ה) וְאִם אונ אוב דוא וֶועסְט ניט שׁיקֶען וֶועלֶען מִיר ניט נידֶערֶען כִּי הָאִישׁ וָוארום דֶער מַאן הָט גיזאָגְט צו אונז לֹא תִרְאוּ איר זָאלְט ניט זֶעהֶן מַיין פָּנִים וֶוען אַייעֶר בְּרוּדֶר וֶועט ניט זיין מִיט אַייך: (ו) וַיֹּאמֶר אונ יַעֲקֹב הָט גיזָאגְט וָוארום הָאט איר גיזָאגְט צו דֶעם מַאן אַז איר הָט נָאךְ אַבְּרוּדֶר: (ז) וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּן זיי

ספר הישר

האָבּן אין אַיינֶעם גיעֶנְפֶערְט צו יוֹסֵף אונ זאָגֶן גַיין אונזֶער הַאר מִיר זֶענֶן עֶרְלִיכֶע מֶענְטְשִׁין מִיר זֶענֶן קֵיין מָאהְל ניט גֶעוֶוען אוּם שְׁפִּיהֶערִים נַייעֶרְט מִיר זָענֶן גֶעקוּמֶן קוֹפֶען קָארֶען דֶען מִיר אַלֶע צֶעהֶן מֶענְטְשֶׁן זֶענֶן בְּרִידֶר פון אַיין פָאטֶר הָט אונזֶער פָאטֶער אונז אָן גֶעזָאגְט בְּשַׁעַת איר וֶועט קוּמֶן אִין מִצְרַיִם זָאלְט איר ניט אַריין גֵיין אִין מִצְרַיִם דוּרךְ אֵיין טוֹיעֶר. אונ יוֹסֵף הָט צו זֵייא גֶאךְ אֵיין מָאל גֶעזָאגְט חַיינְט זֶעה אִיךְ וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט איז אֶמֶת אַז איר זֶענְט אוּם שְׁפֶּעהֶערְס פַר וָואר וֶוער עֶס קוּמְט קוֹיפֶן קָארֶען קוֹיפְט ער תֵּיכֶף דֶעם קָארֶן אונ גֵייט זיךְ אַוֶועק אִין זַיין וֶועג אונ איר זֶענְט שׁוֹן פון דְרַיי טֶעג גֶעקוּמֶן אִין מִצְרַיִם אונ איר קוֹיפְט ניט קָארֶען מוּזְט איר בְּוַדַּאי זַיין אוּם שְׁפֶּעהֶערְס אונ זַיי הָאבֶּן וַוייטֶער גיעֶנְפֶערְט צו יוֹסֵף חָלִילָה וְחַס צוּם הַארֶען צו רֵיידֶן אַזֶעלְכֶע רֵייד דֶען מִיר זֶענֶן גִיוֶוען צְוֶועלִיף בְּרִידֶר צו אונזֶער פָאטֶער יַעֲקֹב וָוס אונזֶער פָאטֶער איז דֶער זוּן פון יִצְחָק

חַי הַיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי
יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃ ח וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה
הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה
וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־
טַפֵּנוּ׃ ט אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ
אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו
לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ י כִּי
לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ

כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָם הַאִית
לְכוֹן אָחָא וְחַוֵינָא לֵהּ
עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין
הֲמִדַע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי
יֵימַר אוֹחִיתוּ יָת אֲחוּכוֹן׃
ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל
אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי
וְנֵקוּם וְנֵזִיל וְנֵיחֵי וְלָא
נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף אַתְּ
אַף טַפְלָנָא׃ ט אֲנָא
מְעָרֵבְנָא בֵהּ מִן יְדִי
תִּבְעֵנֵהּ אִם לָא אַיְתֵנֵהּ
לָךְ וַאֲקִימִנֵהּ קֳדָמָךְ
וְאֶהֵי חָטֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָא׃
י אֲרֵי אִלוּלָפוֹן כְּדָא
אִתְעַכַּבְנָא אֲרֵי כְעַן

בעל הטורים

(ז) על פי . ב' במס' ע"פ הדברים ע"פ תו"א אנכי אערבנו בחרת קטנ : אם לא מכות יח:
פנים עדים שהולרכנו להגיד לו ע"פ הדברים האלה כאלו היו עדים בדבר : (ט) לך כל הימים . בגימ' העולם הזה ולבא : (י) כי עתה שבנו

רש"י

עריסותינו ק גלה לנו : ונגד לו . שיש לנו ר אב ואח : על פי הדברים האלה . ע"פ שאלותיו אשר שאל הווקקנו להגיד : כי יאמר . אשר יאמר כי משמש בל' אם ואם משמש בל' אשר ה"ז שימוש אחד מד' לשונות שמשמש כי והוא אי שהרי כי זה כמו אם כמו עד אם דברתי דברי : (ה) ונחיה. נלגלה בו רוה"ק ש ע"י הליכה זו תחי רוחך שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם : ולא נמות . ברעב (ב"ר)

שפתי חכמים

שתירגם האי בלתי אלא שמגיה מלת כד שהוא כמו כאשר היינו מפני שלא דקדק אחר לשון המנקרא דדוחק הוא להגיה תיבה בפסוק : ק ר"ל אפילו הקטנים השוכבים בעריסה מדכתיב ולמולדתנו שפירושו העריסות שהילדים מונחים בהם : ר שע"פ הדברים האלה פירוש ע"פ שאלותיו וא"כ ונגד לו כך וכך לפי שאלותיו שאילו היה פירוש ונגד לו ע"פ הדברים האלה ששאל היש לכם אב וכו' ונגד לו את הדברים האלה מבע"ל : ש דמדאמר ולא נמות פשיטא דנחיה וצ"ל למכתב ונחיה אלא וכו' : ת דקשה לו מה מסדר ליה ולא נמות דהא משום

בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כלנו מתים ה ברעב אם לא נלך מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי :
(ט) והצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת כי אם חי : וחטאתי לך כל הימים . לעולם הבא : (י) לולא

פירוש לתורת אלהים ט

גִיעֶנְטְפֶערְט שָׁאוּל פְּרֶעגֶן הָאט דֶר מַאן הָט גְפְרֶעגְט אוּף אוּנְז אוּנ אוּיף אוּנְזֶר מִשְׁפָּחָה לֵאמֹר אִין דִיזֶער אַרְט הַעוֹד לֶעבְּט נָאךְ אַייעֶר פָאטֶר הֲיֵשׁ הָט אִיהְר אַבְּרוּדֶר וַנַּגֶּד הָאבֶּען מִיר אִים גִיזָאגְט נָאךְ דִי רֵייד וָוס עֶר הָט אוּנְז גִיפְרֶעגְט הָאבֶּן מִיר אִים גִיעֶנְפֶּרְט הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת אֲחִיכֶם הָאבֶּן מִיר דֶען גֶעקָאנְט וִויסֶן אַז עֶר וֶועט זָאגֶען בְּרֵיינְגְט אַייעֶר בְּרוּדֶער : (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הָאט יְהוּדָה גִיזָאגְט צוּ יַעֲקֹב זַיין פָאטֶער שִׁלְחָה שִׁיק דֶעם יוּנג מִיט מִיר וְנָקוּמָה אוּנ מִיר וֶועלֶען אוּף שְׁטֵיין אוּנ מִיר וֶועלֶען גֵיין וְנִחְיֶה אוּנ מִיר וֶועלֶען לֶעבֶּען . רש"י שְׁרַייבְּט עֶס הָאט אִין אִים גִיזָאגְט אַרוּחַ הַקוֹדֶשׁ אַז זַייא וֶועלֶען אִיצְט גֵיין קַיין מִצְרַיִם וֶועט וֶוערֶען דֶער פְרִישְׁט דִיא נְבוּאָה פוּן יַעֲקֹב

וְלֹא נָמוּת אוּנ מִיר וֶועלֶען נִיט שְׁטַארְבֶּען נִיט מִיר נִיט דוּ נִיט אוּנְזֶער קְלֵיין גֶעזִינְד . רש"י שְׁרַייבְּט זֵיי הָאבֶּן צוּ אִים גְזָאגְט אוּף בִּנְיָמִין אִיז אַסָפֵק אוֹבּ מֶען וֶועט אִים נֶעמֶען אִין תְּפִיסָה אוֹבּ נִיט אוּנ דָאס אִיז אַוַדַאי אַז מִיר וֶועלֶען נִיט גֵיין קוֹפֶן תְּבוּאָה וֶועלֶן מִיר שְׁטַארְבֶּן אַלֶע פַר הוּנְגֶער בֶּעסֶר לָאז שְׁטֵיין דֶר סָפֵק אוּנ זָאלְסְט בֶּעסֶער הַאלְטֶען דֶעם וַדְאִי : (ט) אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ אִיךְ וֶועל פַר אִים עָרֵב זַיין מִיָדִי פוּן מַיין הַאנְד זָאלְסְטוּ אִים פָאדֶערֶן אִם אוֹבּ אִיךְ וֶועל אִיס נִיט בְּרֶענְגֶן צוּ דִיר אוּנ וֶועל אִים נִיט שְׁטֶעלִין פַר דִיר לֶעבְּדִיגֶר הֵייט וְחָטָאתִי וֶועל אִיךְ זַיין זִינְדִיג פַר דִיר אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא : (י) כִּי וָוארוּם וֶוען נִיט מִיר וָואלְטִין זִיךְ גִיזָאמְט כִּי עַתָּה אַזוֹ וְויא אִיצְט שַׁבְנוּ וָואלְטֶען מִיר זִיךְ שׁוֹן אוּם גִיקֶערְט צְוֵוייא מָאל אוּנ

ספר הישר

אוּנ יִצְחָק אִיז גֶעוֶוען דֶר זוּן פוּן אַבְרָהָם הָעִבְרִי . אוּנ אַצוּנְד אִיז דֶר יוּנְגְסְטֶער מִיט אוּנְזֶר פָאטֶער אִין לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אֵיינֶער אִיז פַר פַאלִין גֶעוָוארֶן פוּן אוּנְז הָאבֶּן מִיר זִיךְ גֶעשְׁרַאקְט פָאמֶר אִיז דָא דְרוּם הָאבֶּן מִיר אִים גֶעזוּכְט אוּנ יוֹסֵף הָט וַוייטֶער צוּ זֵיי

גֶעזָאגְט הָט אִיר דֶען אִים גֶזוּכְט אוּף דֶר גַאנְצֶר וֶועלְט אוּנ אַצוּנְד קוּמְט אִיר אִים זוּכֶען אִין לַאנְד מִצְרַיִם אוּנ זֵיי הָאבֶּען וַוייטֶער גִיעֶנְפֶּערְט מֶען הָאט אוּנְז גֶעזָאגְט אַז דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּען אִים גֶעפִּירְט אִין מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּן אִים פַר קוֹפְט פַר אַיין קְנֶעכְט אוּנ

זֶה פַעֲמָיִם: יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל
אֲבִיהֶם אִם־כֵּן | אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ
מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ
לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ
נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים: יב וְכֶסֶף
מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף
הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ
בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא: יג וְאֶת־
אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ:
יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי

אונקלוס

תַּבְנָא דְנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין :
יא וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל
אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הָכָא דָא
עִיבִידוּ סִיבוּ מִדִּמְשַׁבַּח
בְּאַרְעָא בְּמָנֵיכוֹן וְאוֹחִיתוּ
לְגַבְרָא תִּקְרֻבְתָּא זְעֵיר
קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַף
וּלְטוֹם בָּטְנִין וְשִׁגְדִּין :
יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין
סִיבוּ בִּידְכוֹן וְיָת כַּסְפָּא
דְּאִתוֹתַב בְּפוּם טוֹעֲנֵיכוֹן
תְּתִיבוּן בִּידְכוֹן מָאִים
שָׁלוּ הוּא : יג וְיָת אֲחוּכוֹן
דְּבָרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָת
גַּבְרָא : יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן
לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם גַּבְרָא

תו"א אם כן אפוא בתרא טו :

רשב"ם

(יב) וכסף משנה. לקנות: אולי משגה הוא. לסימן נתנוהו על פי האמתחות להכיר כל אחד איזה אמתחת שלו לפי חשבון הכסף ושכחוהו לחזור ולקחתו:

בעל הטורים

זה. ס"ת סם כן ד' לומר שהסם מלוה לצדיקים: (יא) מעט צרי ומעט דבש וגו'. ו' מינים הביאו לו מנחה נגד ו' כני הגבירות כל א' מין

שפתי חכמים

סבי שולח אותם לקנות תבואה ועז"פ בנימין ספק וכו' לכך אמר ולא נמות מהרש"ל : א דאל"כ מנ"מ אם היו שבים פעמים אע"כ עם שמעון היינו שבים והיית מרויח הלער שנלטערת עד הנה : ב אבל לא תפרש כסף שני חוץ מכסף המושב דא"כ הול"ל תחלה ואת הכסף המושב ואח"כ

רש"י

התמהמהנו. על ידך כבר היינו שבים עם שמעון ולא נלטערת א כל הימים הללו : (יא) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא לתקן המלה בלשון עברי א"כ אזדקק לעשות שאשאלהנו עמכם לריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועלה להשיאכם ואומר אני זאת עשו : מזמרת הארץ. מתורגם מדמשבח בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם : נכאת. שעוה. ב"ר : בטנים. לא ידעתי מה הם ובפי' א' ב' של ר' מכיר ראיתי פוסטציא"ם ודומה לי שהם אפרסקין (שפירזיכע) : (יב) וכסף משנה. פי שנים ב כראשון : קחו בידכם. לשבור אוכל שמא הוקר השער : אולי משגה

ליקוטי יקרים

(יא) קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ וגו'. פַּר וָוס הָט יַעֲקֹב גֶעשִׁיקְט אִין דִי מַתָּנָה פוּן יֶעדֶר זַאךְ נָאר אַבִּיסֶל ? וָוארוּם אַז מֶען שִׁיקְט צוּ אַמֶלֶךְ אַגְרוֹיסֶע מַתָּנָה פַארְשֶׁעמְט מֶען דֶעם מֶלֶךְ, מֶען וַוייזְט אַז דֶר מֶלֶךְ אִיז אָרֶעם, אוּנ דִי זַאכֶן פֶעלֶן אִים אוּנ עֶר קֶען זֵיי נִיט בֶּעקוּמֶן, נָאר דֶר מֶענְטְשׁ הָט אִים גֶעטָאן אַטוֹבָה וָוס עֶר הָט אִים דִי זַאכְן גֶעשֵׁיינְקְט, אָבֶּר אַז מֶען בְּרֵיינְגְט נָאר אַבִּיסֶל, ווייזְט מֶען עֶס אִיז אֱמֶת דֶר מֶלֶךְ אִיז גְרֵייךְ אוּנ דַארְף נִיט מַיין מַתָּנָה, דִי מַתָּנָה קוּמְט נָאר וֶוען עֶר וֶועט זֶעהֶן דִי זַאךְ וֶועט עֶר גֶעדֵיינְקֶן דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל אִים טָאן דִי טוֹבָה וָוס עֶר בֶּעט פוּן אִים, ווִי מִיר גֶעפִינֶען כִּבְיָכוֹל בַּיי הקב"ה אַז אֵיינֶר בְּרֵיינְגְט אַמַתָּנָה נֶעמְט דֶר כֹּהֵן אַבִּיסֶל מֶע' אוּנ פַארְבְּרֶענְט אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ, דָס וֶוערְט גֶערוּפֶן אַזְכָּרָתָהּ לַה', אַאָנְדֵיינְקוּנְג צוּ הקב"ה, דוּרְךְ דֶעם בִּיסֶל מֶע' וֶועט הקב"ה גֶעדֵיינְקֶן דֶעם מֶענְטְשׁ :

פירוש לתורת אלהים

מִיר וָואלְטֶען גִיבְּרַאכְט שִׁמְעוֹן וָואלְסְטוּ קֵיין צַעַר נִיט גִיהַאט בִּיז אַהֶער : (יא) וַיֹּאמֶר הָט זֵייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב צוּא זֵייא גִיזָאגְט אִם כֵּן אַז עֶס אִיז אַזוֹי אַז אִיךְ מוּז אִים שִׁיקֶען אֵפוֹא מוּז אִיךְ טְרַאכְטִין אֵיין עֵצָה זֹאת עֲשׂוּ דָס זָאלְט אִיר טָאן קְחוּ נֶעמְט אִין אַייעֶרִי כֵּלִים אַבִּיסֶל גוּטֶע פְרוּכְט וָוס מֶען לוֹבְּט דָס לַאנְד מִיט זֵייא מְעַט צֳרִי אַבִּיסֶל גֶעווִירְץ וּמְעַט דְּבַשׁ אוּנ אַבִּיסֶל הָאנִיק נְכֹאת וָלֹט טְרִיאַק אוּנ אָלוּנְט וַויין בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים אַפְּרְקָאסֶן אוּנ מַאנְדְלֶן : (יב) וְכֶסֶף אוּנ טָאפֶּל גֶעלְט נֶעמְט מִיט אִין אַייעֶרִי הֶענְד וָוארוּם טָאמֶר אִיז דִי תְּבוּאָה טַייעֶר גִיוָוארֶען וְאֶת אוּנ דָאס גֶעלְט וָואס אִיז גֶעוָוארִין אוּם גִיקֶערְט אִין אַייעֶרִי זֶעק זָאלְט אִיר נֶעמֶען אִין אַייעֶרִי הֶענְד אוּלַי טָאמֶר הָאט דֶער מְמוּנֶה פוּן דֶעם הויז פַר גֶעסֶען גֶעמֶן דָאס גֶעלְד בְּשׁוֹגֵג : (יג) וְאֶת אוּנ אַייעֶר בְּרוּדֶער גֶענְמְט

ספר הישר

אוּנְזֶער בְּרוּדֶר אִיז גֶעוֶוען זֵייעֶר אֵיין שֵׁיינֶער פַּרְשׁוֹן הָאבֶּען מִיר גֶעטְרַאכְט טָאמֶר הָט אִים אֵיין שְׂרָרָה גֶעקוֹיפְט פַאר אֵיין קְנֶעכְט דְרוּם הָאבֶּן מִיר אִים גֶעזוּכְט אִין דִי הַייזֶר טָאמֶר וֶועלֶן מִיר אִים גֶעפִינֶן וָועלֶן מִיר אִים אוֹיס לֵייזְן אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט מֶער צוּ זֵיי נָאךְ וָוס בַּאדַארְפְט אִיר צוּ זָאגְן אַזוֹי אֵיין גְרוֹיסֶן לִיגֶן אוּנ אִיךְ שְׁוֶוער אַזוֹ ווִי דֶר מֶלֶךְ לֶעבְּט אַז אִיר זֶענְט אוֹם שְׁפֶּעהֶערְס דְרוּם זֶענְט אִיר גֶגַאנְגֶן אִין דִי הַייזֶר כְּדֵי מֶען זָאל אַייךְ נִיט גֶפִינֶען יוֹסֵף זָאגְט תַּייסָר צוּ זֵיי אִיבּ אִיר וֶועט אִים יוֹא גֶעפִינֶען אוּנ מֶען וֶועט

הָאִ֑ישׁ וְשִׁלַּ֥ח לָכֶ֛ם אֶת־אֲחִיכֶ֥ם אַחֵ֖ר וְאֶת־בִּנְיָמִ֑ין וַאֲנִ֕י כַּאֲשֶׁ֥ר שָׁכֹ֖לְתִּי שָׁכָֽלְתִּי׃ טו וַיִּקְח֤וּ הָֽאֲנָשִׁים֙ אֶת־הַמִּנְחָ֣ה הַזֹּ֔את וּמִשְׁנֶה־כֶּ֛סֶף לָקְח֥וּ

אונקלוס

וְיִפְטַר לְכוֹן יָת אֲחוּכוֹן אָחֳרָנָא וְיָת בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דְאִתְכְּלֵית תְּכֵלִית: טו וּנְסִיבוּ גֻּבְרַיָּא יָת תִּקְרֻבְתָּא הָדָא וְעַל חַד

רשב"ם

(יד) כאשר שכלתי שכלתי. כמו וכאשר אבדתי אבדתי. כלומר על הספק אני שולחו סה שיארע יארע:

בעל הטורים

א': (טו) ומשנה. ב' במס' ומשנה כסף ומשנה שברון. לומר לך ק"ו מה הכא שבשגגה בא הכסף ליד אחי יוסף בחו לשלמו בכפלים כ"ש שעתידין העכו"ם לשלם כל הכסף שלקחו מישראל כפלי כפלים:

רש"י

הוא. שמא הממונה על הבית שכחו שוגג: (יד) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה ג הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי בנתינת רחמיו וכדי היכולת בידו ליתן יתן לכם רחמים זהו פשוטו. ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכון כתרגומו יפטרנו מאסוריו ל' להפשי ישלחנו ואינו נופל בתרגום ל' וישלח שהרי לשם הם הולכים אצלו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוה"ק נזרקה בו לרבות יוסף (ב"ר): ואני. עד שובכם אהיה ד שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מבנימין: (טו) ואת בנימין.

שפתי חכמים

וכסף משנה וגו': ג פי' כך אמר יעקב לבניו אם הוא מעלמו מרגיש עליכם ומילר אתכם א"כ הוא מלד הטבע תפייסוהו בפירות הללו שהן מזמרת הארץ ואם לא יתפייס בזה בודאי סבה הוא מאת השם ואז אין חסר אלא תפלה הריני מתפלל וכו'. מהרש"ל: ד לא שאני שכול מעתה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ואל שדי יתן לכם רחמים. מה ראה יעקב לברכם באל שדי ללמדך שכמה ייסורין באו על יעקב עד שהוא במעי אמו עשו עשה מריבה עמו שנאמר ויתרוצצו הבנים בקרבה ואמרו שהיו מריבין על נחלת שני עולמות. יצא לחוץ עשו בקש להרגו שנאמר על רדפו בחרב אחיו ברח מפניו לבית לבן ראה כמה צרות היו לו שם הייתי ביום אכלני חורב וכו' יצא מבית לבן רדף אחריו לבן נמלט ממנו בא עשו להורגו והפסיד כל אותו דורון שהביא לו נמלט ממנו באת עליו צרת דינה אחר כן צרת רחל אחר כל הצרות הללו בקש לישב בשלוה שנא' וישב יעקב מיד בא עליו צרת יוסף אחר כן צרת שמעון אחר כן צרת בנימין ויען הוא אומר לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז לפיכך אמר עכשיו מי שאמר לעולם די כשברא יאמר לצרותי די:

פירוש לתורת אלהים

וְקוּמוּ אונ שְׁטֵייט אויף אונ גֵייט צוּא דֶעם מַאן: (יד) וְאֵל אונ דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט זָאל אַייךְ גֶעבֶּן דֶר בַּארוּמְקֵייט פַר דֶעם מַאן. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָאט עֶר גֶיזָאגְט אֵל שַׁדַי עֶר הָט גֶיזָאגְט דֶער גָאט וָוס הָט גֶיזָאגְט צוּ דֶר וֶועלְט דַי דָם אִיז טַייטְשׁ גְנוּג דִי וֶועלְט זָאל נִיט גְרֶעסֶר וֶוערִין זָאל עֶר זָאגֶען גִינוּג אויף מַיינֶע צָרוֹת וָוארוּם פוּן מַיין יוּגֶינְט אָן הָאבּ אִיךְ נִיט גֶערוּהְט פוּן צָרוֹת אִיךְ הָאבּ גִיהַאט צָרוֹת לָבָן אונ צָרוֹת עֵשָׂו אונ צָרוֹת רָחֵל אונ צָרוֹת דִינָה צָרוֹת יוֹסֵף אונ צָרוֹת שִׁמְעוֹן צָרוֹת בִּנְיָמִין וְשִׁלַּח אונ עֶר זָאל שִׁיקֶן אַייעֶר אַנְדֶרֶען בְּרוּדֶער עֶר זָאל שִׁיקֶן שִׁמְעוֹן מִיט בִּנְיָמִין. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָט עֶר גִיזָאגְט אַחֵר דֶר רוּחַ הַקוֹדֶשׁ הָאט אִין אִים גִיזָאגְט אַז יוֹסֵף וֶועט אויךְ גִיפִינֶגען וֶוערֶען וַאֲנִי אונ אִיךְ אַזוֹי וִויא אִיךְ בִּין פַר וָוארְפִין פוּן יוֹסֵף אונ פוּן שִׁמְעוֹן שָׁכָלְתִּי בִּין אִיךְ פַר וָוארְפֶען פוּן בִּנְיָמִין: (טו) וַיִּקְחוּ אונ זֵיי הָאבֶּען גִינוּמֶען דִי מַתָּנָה וּמִשְׁנֶה אונ

ליקוטי מרדכי

(יד) וְאֵל שַׁדַי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וגו'. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר הקב"ה זָאל גֶעבֶּן צוּ אַייךְ רַחֲמָנוּת, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא עֶר הָט גֶעדַארְפְט זָאגֶן הקב"ה זָאל גֶעבֶּן רַחֲמָנוּת אִין דִי הַארְץ פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ, וָוס וֶועט הֶעלְפֶן זַייעֶר רַחֲמָנוּת אוּבּ דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם וֶועט נִיט הָאבֶּן רַחֲמָנוּת, נָאר דִי גמרא זָאגְט אוֹף דֶעם פָּסוּק וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ, הקב"ה וֵיעט גֶעבֶּן רַחֲמָנוּת אִין דִיר, דוּ זָאלְסְט הָאבֶּן רַחֲמָנוּת אוֹף אַנְדֶערֶע, אַז דוּ וֶועסְט הָאבֶּן רַחֲמָנוּת אוֹף אַנְדֶערֶע וֶועט הקב"ה הָאבֶּן רַחֲמָנוּת אוֹף דִיר, כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, וֶוער עֶס הָט רַחֲמָנוּת אוֹף מֶענְטְשֶׁן ואוּנ אוֹף אַנְדֶערֶע בַּשֶׁעפֶענִשׁז מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, הָט מֶען אוֹף אִים רַחֲמָנוּת פוּן הִימֶל, אַזוֹ הָט יַעֲקֹב גֶזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר „אֵל שַׁדַי זָאל גֶעבֶּן רַחֲמָנוּת אִין אַייעֶרֶע הֶערְצֶר וָוען אִיר וָועט שְׁטֵיין לִפְנֵי הָאִישׁ, פַר דֶעם מֶענְטְשׁ", אוּנ אַז אִין אַייעֶרֶע הֶערְצֶר וָועט זַיין רַחֲמָנוּת אוֹף אַנְדֶערֶע אוּנ אוֹף מִיר, וָועט הקב"ה הָאבֶּן רַחֲמָנוּת אוֹף אַייךְ, נוֹעט דֶר מֶענְטְשׁ אַייךְ צוּרִיק גֶעבֶּן אַייעֶר בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן אוּנ בִּנְיָמִין:

ספר הישר

ווֶעלֶן פַר אִים אַיין אוֹצָר גֶעלְט צוּ וָועט אִיר גֶעבֶּן פַר אִים הָאבֶּן זֵיי אִים גִיעֶנְפֶערְט מִיר וֶועלֶן פַר אִים גֶעבֶּן וִויפִיל מֶען וֶועט וֶועלֶן אונ יוֹסֵף הָט וַייטֶער צוּ זֵיי גֶעזָאגְט טָאמֶר וֶועט מֶען נִיט וֶועלֶען אִים אָפּ גֶעבֶּן צוּ אַייךְ אֲפִילוּ פַר אַיין אוֹצָר גֶעלְט הָאבֶּן זֵיי אִים גִיעֶנְטְפֶערְט אַז מֶען וֶועט נִיט וֶועלֶן אִים אָפּ גֶעבֶּן צוּ אוּנְז פַר אוּם לֵייזוּנְג וֶועלֶן מִיר אוּנְזֶר בְּרוּדֶר דָאךְ אָפּ נֶעמֶן אונ וֶועלֶן אַהֵיים גֵיין אונ יוֹסֵף הָט וַוייטֶער צוּ זֵיי גֶעזָאגְט דָס אִיז אֱמֶת וָוס אִיךְ זָאג אַז אִיר זֶענְט אוּם שְׁפֶּעהֶערְס אונ אִיר ווִילְט צְווִינְגֶן דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם דֶען אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט אַז צְוַויי מֶענְטְשֶׁן פוּן אַייךְ הָאבֶּן חָרוּב גֶעמַאכְט שְׁכֶם אִיבֶּר אַייעֶר שְׁוֶועסְטֶר אַצוּנְד חִילְט אִיר אַזוֹי טָאן צוּם לַאנְד מִצְרַיִם אִיבֶּר אַייעֶר בְּרוּדֶער. יוֹסֵף זָאגְט וַוייטֶער צוּ זֵיי מִיט דֶעם וָועל אִיךְ ווִיסֶן אַז אִיר זֶענְט עֶרְלִיכֶע מֶענְטְשֶׁן אַז אִיר וָועט שִׁיקֶן אֵיינֶם פוּן אַייךְ עֶר זָאל בְּרֶענְגֶן דֶעם יוּנְגְסְטֶן בְּרוּדֶער אַהֶער צוּ מִיר אונ אַז אִיר וָועט אַזוֹ טָאן וֶועל אִיךְ ווִיסֶען אַז אִיר זֶענְט עֶרְלִיכֶע מֶענְטְשֶׁן אונ יוֹסֵף הָט גֶערוּפֶן זִיבְּצִיג גִבּוֹרִים פוּן זַיינֶע גִבּוֹרִים אונ הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵייא נֶעמְט דִיא דָאזִינֶע מֶענְטְשֶׁן אונ בְּרֶענְגְט זֵיי אִין דֶער תְּפִיסָה אַרַיין אונ דִיא זִיבְּצִיג גִבּוֹרִים הָאבְּן גִיטָאן אַזוֹי וִוי יוֹסֵף הָט זֵיי גִיבָּאטֶן אונ הָאבֶּן גֶענוּמֶן דִי צֶעהְן מֶענְטְשֶׁן אונ הָאבֶּן זֵיי אַיינְגִיזֶעצְט אִין דֶר תְּפִיסָה דְרַיי טֶעג אונ וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶן פַר נַאכְט פוּן דֶעם דְרִיטֶן טָאג

בְּיָדָ֑ם וְאֶת־בִּנְיָמִ֑ן וַיָּקֻ֗מוּ וַיֵּרְד֣וּ
מִצְרַ֔יִם וַיַּֽעַמְד֖וּ לִפְנֵ֥י יוֹסֵֽף׃ ששי
טז וַיַּ֨רְא יוֹסֵ֣ף אִתָּם֮ אֶת־בִּנְיָמִין֒
וַיֹּ֨אמֶר֙ לַֽאֲשֶׁ֣ר עַל־בֵּית֔וֹ הָבֵ֥א אֶת־
הָאֲנָשִׁ֖ים הַבָּ֑יְתָה וּטְבֹ֤חַ טֶ֨בַח֙ וְהָכֵ֔ן
כִּ֣י אִתִּ֥י יֹאכְל֛וּ הָאֲנָשִׁ֖ים בַּֽצׇּהֳרָֽיִם׃
יז וַיַּ֣עַשׂ הָאִ֔ישׁ כַּאֲשֶׁ֖ר אָמַ֣ר יוֹסֵ֑ף
וַיָּבֵ֥א הָאִ֛ישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁ֖ים בֵּ֥יתָה
יוֹסֵֽף׃ יח וַיִּֽירְא֣וּ הָאֲנָשִׁ֗ים כִּ֣י הֽוּבְאוּ֮
בֵּ֣ית יוֹסֵף֒ וַיֹּ֣אמְר֗וּ עַל־דְּבַ֤ר הַכֶּ֨סֶף֙
הַשָּׁ֤ב בְּאַמְתְּחֹתֵ֨ינוּ֙ בַּתְּחִלָּ֔ה אֲנַ֖חְנוּ

תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ
בִידֵיהוֹן וּדְבַרוּ יָת בִּנְיָמִן
וְקָמוּ וּנְחַתוּ לְמִצְרַיִם
וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף׃ טז וַחֲזָא
יוֹסֵף עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִין
וַאֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל
בֵּיתֵהּ אָעֵיל יָת גֻּבְרַיָּא
לְבֵיתָא וּנְכוֹס נִכְסְתָא
וְאַתְקֵן אֲרֵי עִמִּי יֵיכְלוּן
גֻּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא׃
יז וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא דִי
אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא
יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף׃
יח וּדְחִילוּ גֻּבְרַיָּא אֲרֵי
אִתָּעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמַרוּ
עַל עֵסַק כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב
בְּטוֹעֲנָנָא בְּקַדְמֵיתָא
אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין
תו"א וטבח טבח חולין פג:

שפתי חכמים

דא"כ מאי ואל שדי יתן לכם רחמים וגו': ה על משקל שלח לך. שלא פעו שהוא ליווי: ו פי' בשחרית אבל אין פירושו כשאר להרים שבמקרא משום דדרך העולם לאכול ד' שעות על היום ואפי' ת"ח דרכם לאכול

רש"י

מתרגמינן ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי בדבר הנקח ביד מתרגמינן ונסיב ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר: (טז) **וטבוח טבח והכן.** כמו ולטבוח טבח ולהכן ואין טבוח לשון צווי שהיה לו לומר ה וטבח: **בצהרים.** זה מתורגם בשירותא שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי ובלעז ו דיזנ"ר ויש הרבה בגמרא שדא לכלבא שירותיה. בלע אכולא שירותא (ברכות לט). אבל כל תרגום של צהרים טיהרא: (יח) **וייראו האנשים.** כתוב הוא בשני יודי"ן ותרגומו ודחילו: **כי הובאו בית יוסף.** ואין דרך שאר הבאים לשכור כר ללון בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ויעש האיש כאשר אמר יוסף. אמרו רז"ל זה מנשה. ותימה דפרש"י במס' אבות ילפינן בן שלש עשרה למצות משמעון ולוי כי כשבאו על שכם לא היו כי אם בני י"ג כשתחשוב שנותיהם וכתיב בהו איש חרבו על ידכו וכשתחשוב שנותיו של מנשה תמצא שלא היה כי אם ט' שנים לכל היותר שהרי נולד בטרם תבא שנת הרעב ואפי' כי תאמר שנולד בתחלת שני השבע אע"פ כן לא היה כי אם בן תשעה שבעה דשבע וב' דרעב ואפ"ה קורהו איש מתדב חיים שאמר משם הרב אליעזר אבי העזרי וצ"ע:

פירוש לתורת אלהים

טאָפּל געלט האָבען זיי גינומען אין זייערי הענט וְאֶת
בִּנְיָמִין בִּנְיָמִין האָבען זייא אויך מיט גיפירט וַיָּקֻמוּ אונ
זיי זענען אויף גישטאנען אונ זיי האָבען גינידערט צו
מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף אונ זיי האָבען זיך גישטעלט
פאר יוסף: (טז) וַיַּרְא אונ יוסף האט דערזעהן מיט
זיי בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר אונ ער הט גיזאגט צו דעם וואס ער
הט גישאפט איבר זיין הויז הָבֵא ברייגג די מענטשען
אין שטוב אריין וּטְבֹחַ טֶבַח אונ שעכט אשעכטונג
וְהָכֵן אונ ברייט אן כִּי וואָרום מיט מיר וועלען עסן
דיא לייט אמאל צייט: (יז) וַיַּעַשׂ אונ דער מאן האט
גטאן ווי יוסף הט גיזאגט אונ הט זיי גיבראכט צוא
יוסף אין שטוב: (יח) וַיִּירְאוּ דיא לייט האבען זיך
דערשראקען ווייל זיי זענען גיבראכט גיווארן צו
יוסף אין שטוב וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבין גיזאגט צו ליב
דם געלט וואס איז אום גיקערט אין אונזערע זעק צום
ערשטין ווערין מיר גיבראכט לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ ארוף צו

ספר הישר

הט יוסף געהייסען מען זאל זיי ארוס לאזן פון דער תפיסה אונ
מען זאל זיי ברענגן צו אים אונ יוסף הט צו זיי גיזאגט אז איר
וועט דס טאן וועל איך וויסען אז איר זענט ערליכע לייט אונ איר
וועט בלייבן לעבן איינר פון אייך זאל בלייבן דא אין דער תפיסה
אונ איר אלע גייט מענטשען נעמט אייך קארין אונ גייט אהיים
צום לאנד כנען אונ איר זאלט מיר ברענגן אייער יונגסטן ברודר
אונ אז איר וועט מקיים זיין מיינע רייד וועל איך וויסען אז איר
זענט ווארהאפטיגע לייט אונ יוסף איז אוועק גיגאנגען אין איין
חדר אריין אונ הט געוויינט איין גרוס געוויין דען ער הט זיך
זייער דער בארעמט אויף זיי אונ דר נאך הט יוסף זיך אן גוויש'ט
דס פנים אונ איז אריין גקומן צו זיי אונ הט געהייסען מען זאל
נעמן שמעון אין דר תפיסה אריין אונ די גבורים האבען געאיילט
אונ האבן אן גנומען שמעון דר ווייל הט שמעון אנגשריי גיטאן
הט מען דם גיהערט אין פיל גאסן ווען די זיבצית גבורים אנגלאפן

מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל
עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־
חֲמֹרֵינוּ׃ יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר
עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח
הַבָּיִת׃ כ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ
בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ כא וַיְהִי כִּי־
בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־
אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב
אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ׃ כב וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ

לְאִתְרַבְרָבָא עֲלָנָא
וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי
יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר
יָת חֲמָרָנָא׃ יט וּקְרִיבוּ
לְוָת גַּבְרָא דִּי מְמַנָּא עַל
בֵּית יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ
בִּתְרַע בֵּיתָא׃ כ וַאֲמָרוּ
בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת
נְחַתְנָא בְּקַדְמֵיתָא
לְמִזְבַּן עִיבוּרָא׃ כא וַהֲוָה
כַּד אֲתֵינָא לְבֵית מְבָתָא
וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָנָא וְהָא
כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵיהּ
כַּסְפָּנָא בְּמַתְקָלֵיהּ
וַאֲתֵיבְנָא יָתֵיהּ בִּידָנָא׃
כב וְכַסְפָּא אָחֳרָנָא

תו"א בי אדני יבמות לז סנהדרין סד:

רשב"ם (יט) וידברו אליו פתח הבית. קודם שנכנסו:

רש"י

ויראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: **אנחנו מובאים.** אל תוך הבית הזה: **להתגולל.** להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא ז עלנא הוא לשון להתעולל כדמתרגמינן עלילות דברים תסקופי מילין. ולא תרגמו אחר לשון המקרא ולהתגולל שתרגם לאתרברבא ח הוא לשון (קהלת יב) גלת הזהב (נחום ב) והצב גלתה העלתה שהוא לשון מלכות: **(כ) בי אדני.** (יבמות לז סנהדרין סד) ל' בעיא ותחנונים הוא בלשון ארמי בייא בייא: **ירד ירדנו.** ירידה ט הוא

שפתי חכמים

בתחלת שעה ששית כדאמרינן בגמ' דשבת: ז ר"ל על ולהתנפל תירגם כן: ח לאתרברבא פירוש לשון אדנות וקשה והלא זה נגד פירושו ועוד למה תירגם לאסתקפא שלא אחר לשון המקרא. וי"ל שמתחלה פירש על להתגולל לאתרברבא שהוא אחר לשון המקרא גלת הזהב ואז לא נופל עליו ל' ולהתנפל אם לא שפירושו לאסתקפא עלנא פי' להתעולל בשלמא אי הוה פי' של להתגולל ל' גלילת דבר כפשוטו אז היה נופל עליו ל' להתנפל שפיר אבל עכשיו שלהתגולל הוא ל' לאתרברבא צ"ל להתנפל ל' עלילות דברים מהרש"ל: ט דייק מדכתיב כפל ל' אבל לא דייק

פירוש לתורת אלהים

וואַרפֶען אויף אונז וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ אונ אַרוּף צוּ פאַלֶן אויף אונז וְלָקַחַת אונ צוּ נֶעמֶן אונז פאַר קְנֶעכְט וְאֶת אונ צוּא נֶעמֶען אונזֶערֶע אֵייזֶלֶען: (יט) וַיִּגְּשׁוּ אונ זַייא הָאבֶּן גֶינֶעהֶנְט צוּ דֶעם מַאן וָואס הָט גיהַאט צוּא שַׁאפֶען אִיבֶּער דֶעם הויז פוּן יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אונ זַייא הָאבֶּן גֶירֶעט צוּ אִים אִין דֶער טִיר פוּן דֶער שְׁטוּב: (כ) וַיֹּאמְרוּ אונ זַייא הָאבֶּען גֶיזָאגְט מִיר בֶּעטֶן דִיךְ מַיין הַאר יָרֹד גֶידֶערֶן יָרַדְנוּ מִיר הָאבֶּען גֶינִידֶערְט צוּם עֶרְשְׁטֶען צוּא קוֹפֶען עֶסֶען וַוארְג. רש"י שְׁרַייבְּט זַייא הָאבֶּען גֶיזָאגְט יָרֹד יָרַדְנוּ עֶס אִיז פַאר אוּנְז אֵיין יְרִידָה מִיר פְלֶעגֶען אַנְדֶרִי מְפַרְנֵס זַיין יֶעצְט דַארְפֶן מִיר אָנְקוּמֶען צוּ דִיר: (כא) וַיְהִי כִּי בָאנוּ אֶל הַמָּלוֹן אונ עֶס אִיז גִיוֶוען אַז מִיר זֶענִין גִיקוּמֶען צוּ דֶעם הַארְבֶּערִיג וַנִּפְתְּחָה אונ מִיר הָאבֶּן גִיעֶפִינְט אוּנְזֶערֶע זֶעק וְהִנֵּה אִיז דָס גֶעלְט פוּן אִיטְלִיכֶען מַאן אִין דֶער עֶפֶענוּנְג פוּן זַיין זַאק כַּסְפֵּנוּ אוּנְזֶער גֶעלְט מִיט זַיין וָואג וַנָּשֶׁב אונ מִיר הָאבִּין אִים אוּם גִיקֶערְט אֵייגֶענְהַאנְדִיג: (כב) וְכֶסֶף אַחֵר אונ

ספר הישר

גֶעוָוארִין אִיז מֶער נִיט גֶעבְּלִיבֶּען אִין שְׁטוּב נָאר יוֹסֵף מִיט זַיין זוּן מְנַשֶּׁה אונ ווִי מְנַשֶּׁה הָט דֶערְזֶעהְן דִי גְבוּרָה פוּן שִׁמְעוֹן הָט אִין מְנַשֶּׁה זַייעֶר גֶעגְרוּמְט דֶר צָארְן אִיז מְנַשֶּׁה אוֹיף גִשְׁפַּאנְגֶן אונ הָט כִּימַן פּוּסְט דֶר לַאנְגְט אֵיין זֶעץ אִיבֶּער דֶעם רוּקְן פוּן שִׁמְעוֹן אִיז שִׁמְעוֹן נֶעשְׁטִילְט גִיוָוארְן אונ מְנַשֶּׁה הָט גִבּוּנְדְן שִׁמְעוֹן אונ הָט אִים גִיבְּרַאכְט אִין דֶר תְּפִיסָה אונ אַלֶע קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זִיךְ פַר ווּאוּנְדֶערְט אוֹיף דֶר גְבוּרָה פוּן מְנַשֶּׁה הָט שִׁמְעוֹן גִיזָאגְט צוּ זַייגֶע בְּרִידֶר דָס שְׁלָאגִין שַׁיינְט פוּן אוּנְזֶער פָאטֶערְס הויז גֶעזִינְד. אונ דֶר נָאךְ הָט יוֹסֵף גִיבֶּעטֶן מֶען זָאל אָן שִׁיטֶען זַייעֶרֶע זֶעק מִיט קָארִין אונ דָס גֶעלְט פַארְן קָארִין זָאל מֶען אוֹיךְ אַרַיין לֵייגְן אִין זַייעֶרֶע זֶעק אונ מֶען זָאל זֵיי מִיט גֶעבֶּען שְׁפַּייז אוֹיפְן וֶועג אונ יוֹסֵף הָט זֵיי אָן גֶעזָאגְט לְמַעַן הַשֵּׁם אַז אִיר זָאלְט מִיט בְּרֶענְגֶען אֵייעֶר יוּנְגְסְטֶען בְּרוּדֶר צוּ מִיר. אונ זֶענֶן דֶר נָאךְ אַוֶועק גִיגַאנְגֶן צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּ זֵייעֶר פָאטֶער. אונ ווִי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן אוֹיף אֵיין הַארְבֶּערִיג הָט לֵוִי אוֹיף גִיעֶפִינְט זַיין זַאק הָט עֶר גֶעפוּנֶן אִין זַאק דָס גֶעלְט וָוס זֵיי הָאבֶּן אָפּ גִיוואוֹגֶן צוּ יוֹסֵף פַארְן קָארְן. אונ זַייא אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר דֶר שְׁרָאקִין אונ הָאבֶּן גֶעזָאגְט וָוס אִיז דָס וָוס גָאט הָט צוּ אוּנְז גֶעטָאן אונ אַצוּנְד וֶועט מֶען אִין מִצְרַיִם אוֹיף אוּנְז מַאכֶן גְרוֹיסֶע בִּלְבּוּלִים אונ ווִי זֵיי זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּ דֶעם פָאטֶער אִיז דֶר פָאטֶער אַרוֹס גֶעגַאנְגֶן אַקֶעגְן זֵיי הָט עֶר דֶר זֶעהְן אַז זַיין זוּן שִׁמְעוֹן אִיז נִיט דָא מִיט זֵיי הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ זֵיי ווּיא אִיז אַייעֶר בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן וָוס אִיךְ זֶעה אִים נִיט הָאבֶּן דִי קִינְדֶער צוּ

בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם
כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃ כג וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם
לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי
אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי
וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃ כד וַיָּבֵא
הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף
וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם׃ כה וַיָּכִינוּ אֶת־
הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם
כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃

אונקלוס

אוֹחִיתְנָא בִידָנָא לְמִזְבַּן
עִיבוּרָא לָא יְדַעְנָא מַן
שַׁוִּי כַּסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא׃
כג וַאֲמַר שְׁלָם לְכוֹן לָא
תִדְחֲלוּן אֱלָהֲכוֹן וֵאלָהָא
דַאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָא
בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָא
לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יָת
שִׁמְעוֹן׃ כד וְאָעֵיל גַּבְרָא
יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף
וִיהַב מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן
וִיהַב כִּסְתָּא לַחֲמָרֵיהוֹן׃
כה וְאַתְקִינוּ יָת תִּקְרֻבְתָּא
עַד דְּעָל יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא
אֲרֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי תַמָּן

רשב"ם

(כג) ואלהי אביכם. הכל היו יודעים שסלומרים בניסים הוו: (כה) ויכינו את המנחה. כי כדרך בשקים הוכחש יופי הפירות:

רש"י

לנו (ב"ר) רגילים היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו לריכים לך: (כג) אלהיכם. (תנחומא) בזכותכם ואם אין זכותכם כדאי ואלהי אביכם בזכות אביכם נתן לכם מטמון: (כד) ויבא האיש. הבאה אחר הבאה לפי שהיו דוחפים אותו חוץ עד שדברו אליו כתח הבית ומשאמר להם שלום לכם נמשכו ובאו אחריו: (כה) ויכינו. הזמינו עטרוהו בכלים

פירוש לתורת אלהים

אַנְדֶר גֶעלְט הָאבֶּן מִיר גִימַאכְט נִידֶערֶן אִין אוּנְזֶרֶע הֶענְט לִשְׁבָּר אוֹכֶל צוּ קוֹפֶען עֶסֶען לֹא מִיר וֵוייסֶען נִיט וֶוער עֶס הָט אַרַיינְגֶעלֵייגְט אוּנְזֶר גֶעלְט אִין אוּנְזֶרִי זֶעק׃ (כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט פְרִידֶן צוּא אַייך אַל תִּירָאוּ אִיר זָאלְט אַייך נִיט פֿירְכְטֶען אֱלֹהֵיכֶם אַייעֶר גָאט וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אוּנ דֶער גָאט פוּן אַייעֶר פָאטֶער נָתַן הָט גִיגֶעבֶּן אַבַּהאַלְטִינְגֶם אוֹצָר אִין אַייעֶרִי זֶעק כַּסְפְּכֶם אַייעֶר גֶעלְט אִיז גִיקוּמֶן צוּ מִיר וַיּוֹצֵא אוּנ עֶר הָט צוּ זֵיי אַרוֹיסְגֶעפִירְט זֵייעֶר בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן׃ (כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף אוּנ דֶר מַאן הָט אַרַיינְגֶעפִירְט דִי מֶענְטְשִׁין אִין שְׁטוּב צוּ יוֹסֵף וַיִּתֶּן אוּנ עֶר הָאט גִיגֶעבִּין וַואסֶער אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִיוַואשֶׁן זֵייעֶרִי פִּיס וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט גִיגֶעבִּין פִיטֶערְגֶשׁ צוּ זֵייעֶרִי אֵייזְלֶען׃ (כה) וַיָּכִינוּ אֶת הַמִּנְחָה אוּנ זֵיי הָאבֶּען אָן גְבַּרֵייט דִי מַתָּנָה בִּיז יוֹסֵף וֶועט קוּמֶען אִין מִיטָּן טָאג כִּי שָׁמְעוּ כִּי שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם וָוארוּם זֵייא

ספר הישר

אִים דֶר צֵיילְט וָוס עֶס הָט זִיךְ צוּ זֵיי גֶעטְרָאפִין אוּנ וִוי זֵיי קוּמֶן אִין זֵייעֶרֶע הֵייזֶר אַרֵיין הָאבֶּן זֵיי גִיעֶפִינְט זֵייעֶרֶע זֶעק הָאבֶּן זֵיי דֶר זֶעהְן אַז דָם גַאנְצֶע גֶעלְט אִיז פַארְהַאנְדֶן הָאבֶּן זֵיי זִיךְ זֶעהְר גֶעפְארְכְטִין אוּנ אוֹיךְ זֵייעֶר פָאטֶער. אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט וָוס אִיז דָם וָוס אִיר הָט צוּ מִיר גֶעטָאן אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גִשִׁיקְט מַיין זוּן יוֹסֵף עֶר זָאל זֶעהְן דָאס פְרִיד פוּן אַייךְ הָאט אִיר מִיר גֶעזָאגְט אֵיין חַיָּה רָעָה הָט אִים אוֹיף גִיגֶעסִין אִיז שִׁמְעוֹן גֶעגַאנְגֶן מִיט אַייךְ קִיפֶן קָארִין עֶנְטְפֶערְט אִיר אַז דֶר שֵׁנִי לְמֶלֶךְ הָט אִים גֶעבִּינְדֶן אוּנ הָט אִים אִין דֶר תְּפִיסָה אַרֵיין גִיזֶעצְט אוּנ אַצוּנְד ווִילְט אִיר נָאךְ נֶעמֶען בִּנְיָמִין כְּדֵי אִיר זָאלְט אִים אוֹיךְ טֵייטֶען אוּנ אִיר ווֶעט מַאכֶען נִידֶערִין מַיין גְרֵייזֶע הָאר אִין גְרוּב אַרֵיין אִיבֶּער בִּנְיָמִין אוּנ יוֹסֵף אוּנ אַצוּנְד זָאג אִיךְ אַז מַיין זוּן בִּנְיָמִין וֶועט נִיט גֵיין מִיט אַייךְ דֶען זַיין בְּרוּדֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ עֶר אִיז אַלֵיין מִיר אִיבֶּר גֶעבְּלִיבֶּען אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט גֵיין מִיט אַייךְ וֶועט זִיךְ אִים אוֹיךְ טְרֶעפִין אַזוֹי ווִי צוּ זַיין בְּרוּדֶר הָט זִיךְ גִטְרָאפֶן אוּנ רְאוּבֵן הָט גִזָאגְט צוּם פָאטֶער גִיב אוֹיף מִיר בִּנְיָמִין אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט אָפּ בְּרֶענְגֶן בִּנְיָמִין צוּ דִיר זָאלְסְטוּ טֵייטֶען מַיינֶע צְוֵויי זִיהְן. אוּנ דֶר הוּנְגֶר אִיז גֶעוָוארֶן אַלֶע מָאל גְרֶעסֶער אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶעם לַאנד כְּנַעַן פְלֶעגִין גֵיין אִין מִצְרַיִם קוֹפֶען קָארִין אוּנ דֶר קָארִין וָוס דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גֶעבְּרַאכְט פוּן מִצְרַיִם הָט גִידוֹיעֶרְט צְוֵויי חֳדָשִׁים מִיט עֶטְלִיכֶע טֶעג אוּנ וִוי דֶר קָארִין אִיז אוֹיס גֶעגַאנְגֶן זֶענֶען זֵיי גֶעוָוארֶן הוּנְגֶערִיג זֶענֶען גֶעקוּמֶען דָם הוֹיז גֶעזִינְד פוּן יַעֲקֹב אוּנ דָם קְלֵיין גֶעזִינְד צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָאבֶּען אִים גִירִינְגִילְט אוּנ הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ אִים גִיבּ אוּנְז עֶסִין פַאר וָואס זָאלֶן מִיר שְׁטַארְבֶּן פַר דֵיינֶע אוֹגֶן אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער הָט עֶר גֶעוֵויינְט אֵיין גְרוֹיס גֶעוֵויין אוּנ הָט זִיךְ זֶעהְר דֶר בַּארֶעמְט אִיבֶּר זֵיי הָט יַעֲקֹב גֶערִיפֶן זַיינֶע גְרוֹיסֶע קִינְדֶער וֶוען זֵיי גֶעקוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִיזֶעצְט פַאר אִים הָט יַעֲקֹב צוּ זֵיי גֶעזָאגְט זֶעהְט אִיר דֶען נִיט דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער וֵויינֶן אוּנ זֶענֶען הוּנְגֶערִיג אוּנ פַר וָוס גֵייט אִיר נִיט קוֹיפֶן קָארִין הָט יְהוּדָה גִיעֶנְטְפֶערְט אוּנ גִיזָאגְט צוּם פָאטֶער וֶועסְטוּ שִׁיקֶן מִיט אוּנְז דַיין זוּן בִּנְיָמִין וֶועלֶן מִיר גֵיין אִין מִצְרַיִם נָאךְ קָארִין אוּנ

אוב

יֵיכְלוּן לַחְמָא׃ כו וְעַל
יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַיְתִיאוּ
לֵיהּ יָת תִּקְרֻבְתָּא דִּי
בִּידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ
לֵיהּ לְאַרְעָא׃ כז וּשְׁאֵיל
לְהוֹן לִשְׁלָם וַאֲמַר הַשְׁלָם
אֲבוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן
הַעַד כְּעַן קַיָּם׃ כח וַאֲמָרוּ
שְׁלָם לְעַבְדָּךְ לְאָבוּנָא
עַד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ
וּסְגִידוּ׃ כט וּזְקַף עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי
בַּר אִמֵּהּ וַאֲמַר הָדֵין
אֲחוּכוֹן זְעֵירָא דִּי אֲמַרְתּוּן
לִי וַאֲמַר מִן קֳדָם יְיָ
יִתְרַחַם עֲלָךְ בְּרִי׃

תו"א את בנימין אחיו בן אמו בתרא קנג׃

כו וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאּוּ לוֹ אֶת־
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃ כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם
לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃ כח וַיֹּאמְרוּ
שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי
וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֻ׃ כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר
הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃ שביעי

בעל הטורים

(כט) יחנך בני. ב' במס' הכא ואידך חנון יחנך לקול זעקך. זהו שיש במדרש ששאלו כמה בנים יש לך ומה שמם וא"ל שלכולם קרא שמותם

רש"י

נאים: (כו) הביתה. מפרוזדור לטרקלין (נראה דיוקו דרש"י מהביתה בתראה ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה דק"ל הלא כבר הובאו ביתו של יוסף אלא ע"כ פי' מפרוזדור לטרקלין ודו"ק): (כח) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד י השתחואה משתטח לארץ: (כט) אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו חנינה אשר חנן אלהים את

שפתי חכמים

מדכתיב לי ירידה ולא לי הליכה כדפי' על רדו שמה ע"ש ואע"ג דדברי תורה כלי בני אדם היכא דאיכא למדרש דרשינן רא"ם: י מדכתיב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי. הוא היה שואל מיצחק זקנו והם השיבו לו מיעקב לעבדך לאבינו עודנו חי. אבל יצחק אינו חי ולא רצו להשיבו בפשיטות יצחק מת שאין משיבין על הקלקלה כמו שמצינו בריש פסחים אייבו קיים אימא קיימת׃

פירוש לתורת אלהים

האָבֶּען גיהֶערְט זייא וֶועלֶען דָארְטֶן עֶסִין מִיטָאג׃ (כו) וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה אוּנ יוֹסֵף איז דֶר נָאךְ גיקוּמֶן אין שְׁטוּב וַיָּבִיאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גיבְּרַאכְט צוּ אים דיא מַתָּנָה אין שְׁטוּב וַיִּשְׁתַּחֲווּ אוּנ זֵיי הָאבִין זיךְ צוּ אים גיבּוּקְט בּיז צוּ דֶער עֶרְד׃ (כז) וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם אוּנ עֶר הָט גיפְרֶעגְט צוּ זֵיי צוּ שָׁלוֹם וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גיזָאגְט איז נָאךְ שָׁלוֹם צוּ אייעֶר אַלְטֶן פָאטֶר וָואס איר הָט גיזָאגְט הַעוֹדֶנּוּ חָי לֶעבְּט עֶר נָאךְ׃ (כח) וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גיזָאגְט עֶס איז שָׁלוֹם צוּ אוּנְזֶער פָאטֶער דיין קְנֶעכְט עוֹדֶנּוּ חָי עֶר לֶעבְּט נָאךְ וַיִּקְּדוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען זיךְ גינֵייגְט אוּנ הָאבֶּען זיךְ גיבּוּקְט׃ (כט) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת בִּנְיָמִין אָחִיו אוּנ עֶר הָט אוּף גיהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹגֶן אוּנ עֶר הָט דֶערְזֶעהְן זיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין בֶּן אִמּוֹ זַיין מוּטֶערְס זוּן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גיזָאגְט איז עֶס אַייעֶר קְלֵיינֶר בְּרוּדֶר וָוס איר הָאט מיר גיזָאגְט וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גיזָאגְט גָאט

ספר הישר

אוּב דוּ וֶועסְט נִיט שִׁיקְען מִיט אוּנְז דַיין זוּן בִּנְיָמִין וֶועלֶען מִיר נִיט גֵיין אִין מִצְרַיִם דֶען דֶר שֵׁנִי לְמֶלֶךְ הָט אוּנְז אָן גֶעזָאגְט אַז מִיר זָאלֶן נִיט קוּמֶן אָן אִים, אוּנ אַצוּנְד לִיבֶּר פָאטֶר שִׁיק מִיט אוּנְזֶר בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין וֶועלֶען מִיר גֵיין אִין מִצְרַיִם נָאךְ קָארִין צוּ אַדֶערְנֶערוּנְג אוּנ מִיר וֶועלֶן נִיט אוּס שְׁטַארְבֶּן פַר גְרוֹס הוּנְגֶער אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אִיךְ וֶועל מִיךְ פַר זִיכֶערִין אִין גָאט עֶר וֶועט אַייךְ מַצִיל זַיין אוּנ גָאט וֶועט אַייךְ גֶעבְּן חֵן אִין דִי אוֹיגְן פוּן דֶעם שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אוּנ אוֹיךְ בַּיי אַלֶע זַיינֶע מֶענְטשְׁן אוּנ אַצוּנְד שְׁטֵייט אוּף אוּנ נֶעמְט אַמַתָּנָה וָוס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אִין לַאנְד אוּנ בְּרֶענְגְן עֶס פַר אִים אוּנ דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶר גָאט זָאל אַייךְ גֶעבִּין צוּ אֵיין דֶער בַּארֶעמְקֵייט פַאר אִים אוּנ עֶר זָאל מִיט אַייךְ שִׁיקְן בִּנְיָמִין מִיט שִׁמְעוֹן אַייֶער בְּרוּדֶר אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען אוּף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאבֶּן גֶענוּמֶן זֵייעֶר בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין אוּנ פוּן דֶעם בֶּעסְטֶן גִיוֶוערְץ פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אוֹיךְ פִיל זִילְבֶּר אוּנ יַעֲקֹב הָט אָן גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער זֵיי זָאלֶען אָפּ הִיטֶן בִּנְיָמִין אוֹיפִין וֶועג אוּנ זֵיי זָאלֶן זִיךְ נִיט אָפּ שֵׁיידֶן פוּן אִים אוֹיפִין וֶועג אוּנ אוֹיךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוּף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאט צוּ שְׁפְּרֵייטְ זַיינֶע הֶענְט צוּ גָאט תְּפִלָּה צוּ טָאן אוּנ הָאט גֶעזָאגְט גָאט מַיין גָאט דוּ בִּיסְט דֶער גָאט פוּן הִימֶעל אוּנ פוּן דֶער עֶרד גֶידֶענְק דָס זִיכֶערְהֵייט וָוס דוּ הָאסְט פַאר זִיכֶערְט צוּ מַיין עֶלְטֶר פָאטֶר אַבְרָהָם אוּנ אוֹיךְ צוּ מַיין פָאטֶר יִצְחָק אַז דוּ זָאלְסְט טָאן גִינָאד צוּ מַיינֶע קִינְדֶער אוּנ זָאלְסְט זֵיי נִיט אִיבֶּער עֶנְטְפֶערִין אִין דִי הֶענְט פוּן דִי מִצְרַיִם גָאט טוּא דָס פוּן וֶועגֶען דַיין דֶר בַּארֶעמֶקַייט אוּנ זַיי זֵיי מַצִּיל פוּן דִי מִצְרַיִם אוּנ אוֹיךְ דָס

ל וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־
אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה
וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃ לא וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא
וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃
לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם
וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי
לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־

אונקלוס

ל וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי
אִתְגוֹלָלוּ רַחֲמוֹהִי עַל
אֲחוּהִי וּבְעָא לְמִבְכֵּי
וְעַל לְאִדְרוֹן בֵּית
מִשְׁכְּבָא וּבְכָא תַמָּן׃
לא וְאַסְחֵי אַפּוֹהִי וּנְפַק
וְאִתְחַסַּן וַאֲמַר שַׁוִּיאוּ
לַחְמָא׃ לב וְשַׁוִּיאוּ לֵהּ
בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי
דְאָכְלִין עִמֵּהּ בִּלְחוֹדֵיהוֹן
אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי

בעל הטורים

ע"ש הצרות שאירעו לאחיו וזהו לקול זעקך שא"ל שהיה מצטער על אחיו מיד נכמרו רחמיו וא"ל אלהים יחנך בני: (לא) ויתאפק. ב' במס' הכא ואידך ויתאפק המן ויבא אל ביתו. מה הכא תחלה צער וסופו שמחה כשהודיעם שהוא יוסף אף התם תחלה צער וסופו שמחה וששון

רש"י

עבדך ובנימין עדיין לא נולד לכך ברכו יוסף בחנינה: (ל) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא יש לך בנים א"ל יש לי עשרה א"ל ומה שמם אמר לו בלע ובכר וגו' אמר לו מה טיבן של שמות הללו א"ל כולם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו בלע שנבלע בין האומות. בכר שהיה בכור לאמי. אשבל ששבאו אל. גרא שנתגייר באכסניא. ונעמן שהיה נעים ביותר. אחי וראש אחי היה וראשי היה. מפים מפי אבי למד. והפים שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד שירד לבין האומות כדאיתא במס' סוטה מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נתחממו ובלשון משנה (ב"מ עד) על הכומר של זיתים ובלשון ארמי (פסחים נח) משום דמכמר בשרא ובמקרא עורנו כתנור נכמרו נתחממו ונקמטו קמטים קמטים מפני זלעפות רעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ: (לא) ויתאפק. נתאמץ והוא ל' (איוב יב) ומזיח אפיקים רפה וכן (שם מא) אפיקי מגנים חוזק: (לב) כי

פירוש לתורת אלהים

זאל דיך לייט זעליגען מיין זוהן. רש"י שרייבט בייא דיא אנדרע שבטים גיפינגען מיר דאס לשון חנינה יעקב האט גיזאגט צוא עשו אשר חנן וואס גאט האט גילייט זעליגט דיין קנעכט און דאן איז בנימין נאך ניט גיוועזן דרום האט אים יוסף גיבענשט מיט דעם לשון יחנך בני: (ל) וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו און יוסף האט גיאיילט ווארום עס איז גיווארען דער וועקט זיין מיטלייד צו זיין ברודער וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת און ער האט גיוואלט וויינען וַיָּבֹא איז ער גקומן אין צימער אריין און ער האט דארט גיוויינט: (לא) וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא און ער הט גיוואשען זיין געזיכט און ער איז ארוס גיגאנגען וַיִּתְאַפַּק און ער הט זיך איין גיהאלטן וַיֹּאמֶר און ער הט גיזאגט גיט ברוט צום טיש: (לב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ און זייא האבן איהם דערלאנגט באזונדער וְלָהֶם לְבַדָּם און זיי באזונדר וְלַמִּצְרִים און צו די מִצְרִים

ספר הישר

האז געזינד פון יעקב האבן אוך איף געהובן זייערע אויגן צו גאט און האבען געוויינט און געשריגען גאט זאל מציל זיין זייערע עלטערין פון די הענט פון מצרים. און יעקב הט געשריבן איין בריף צום שני למלך פון מצרים און הט גיגעבן צו יהודה מיט זיינע ברידר. אין דעם בריף איז אזוי געשטאנען געשריבען פון מיר דיין קנעכט יעקב דער זון יצחק און מיין פאטער יצחק איז דער זון פון אברהם העברי שרייב איך צו דעם בארימטן שליט ווס ער איז שטארק און מכובד און קלוג דעם שני למלך פריד און זאגן און דער האר ווייסט אז דער הונגער הט זעהר געשטארקט אין לאנד כנען האב איך געשיקט מיינע קינדער זיי זאלן גיין קויפען קארין אין מצרים און איך בין זעהר אלט און קען שון גאר ניט זעהן מיט מיינע אויגען און איך וויין אלע טאג אויף מיין זון יוסף וואס ער איז פר פאלן געווארן פון מיר איך האב געזאגט צו מיינע קינדער בשעת זיי וועלן קומן אין מצרים זאלן זיי ניט אריין דארך איין טויער און איך האב זיי גזאגט זיי זאלען גיין זוכן מיין זון יוסף אין מצרים טאמער וועלן זיי אים געפינען און זיי האבען געטאן ווי איך האב געזאגט אצונד הט מען זיי געמאכט פאר אום שפערס פר וואר איך האב גיהערט אז דר האר איז אגרויסר חכם און פר ווס זאל מען ניט פר שטיין צו זעהן זיי אום שפערס און איך גיין און איך האב גיהערט אז דער האר הט פותר חלום געווען צו פרעה און הט אים מודיע געוועזן אז עס וועט זיין אהונגער און פר ווס זאל כבודו ניט פר שטיין מיט זיין חכמה אז מיינע קינדער זענען ניט אום שפערס און אצונד מיין האר איך שיק מיין יונגסטען זון אזוי ווי דו האסט באפוילן צו מיינע קינדער און אצונד בעט איך דיך זייער דו זאלסט טאן דיינע אויגן אויף מיין יונגסטן זון ביז ער וועט זיך אום קערין מיט פריד צו מיר מיט זיינע ברידער און דו ווייסט וואול און האסט גיהערט וואס אונזר גאט הט געטאן צו ליב מיין עלטער פאטער אברהם און פאטער יצחק אז די גבורה פון גאט איז תמיד מיט אונז און גאט הערט תמיד אונזערי תפלות און ער פר לאזט אונז קיין מאל ניט און אוב מען וועט שלעכטץ טאן מיינע קינדער וועל איך רופען צו גאט. און אצונד גייט מיין זון בנימין מיט זיינע ברידער צו דיר בעט איך דיך מען זאל אים קיין שלעכטס טאן און זאלסט אים אפ שיקן מיט זיינע ברידר צו מיר מיט פריד. און דר פר וועט גאט דיין גדולה און כבוד פר גרעסערין און אריכת ימים וברכה להדר כבודו שענקין. און די קינדר פון יעקב זענן אויף גישטאנען און האבן גינומן זייער ברודר בנימין און אויך די מתנה און זענן געגאנגן צו מצרים און ווי זיי זענען געקומן אין מצרים זענען זיי

גיגאנגען

אונקלוס

לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְעֵירָא דְמִצְרָאֵי דַחֲלִין לֵהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין: לג וְאַסְחָרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרַבְיוּתֵהּ וּזְעֵירָא כִּזְעֵרוּתֵהּ וּתְמַהוּ גֻּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵהּ: לד וּנְטַל חֻלָקִין מִן קֳדָמוֹהִי לִקְדָמֵיהוֹן וּסְגֵי חֻלָקָא

הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם: לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ: לד וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב

תו"א ויסא משאת פסחים לו מגילה יג מכות יט:

בעל הטורים

ליסידים: (לג) והלעיר. ב' במס' והלעיר כלעירתו והלעיר לגוי עלום בנימין שהיה לעיר עשאו גדול מכולם כדכתיב ותרב משאת בנימין ממשאות כולם: (לד) משאת. ב' במס' וישא משאת. משאות שוא ומדוחים. כדאיתא במדרש שהיה מכה בגביע ואומר פלוני ופלוני מאם אחת ישבו ביחד ואני אין לי אח מאמי ובנימין אין לו אח מאמו נשב ביחד וזה היה משאות שוא ומדוחים:

רשב"ם

(לב) כי תועבה. מאום ובזוי היה למצרים לאכול עם אנשי עבר הנהר כי גבוים היו בעיניהם ואנשי מצרים גסי רוח היו כדכתיב קראתי לזאת [רהב] הם שבת. וכן כי תועבת מצרים כל רועה צאן. מבזים היו בעיניהם הרועים כי הצאן היה מאום בעיניהם. כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. דבר המשוקץ למצרים ומאום נזבח לעיניהם לצורינו ולא יבזו אותנו לסוקלנו באבנים דרך בזיון כמו שמצינו בשמעי בן גרה יצא יצא ויסקל. קילל דוד וסיקל בעפר דרך בזיון: (לג) וישבו לפניו. צוה יוסף להושיבם כך: ויתמהו. שהרי כולם נולדו בשבע שנים ואין להבחין איזה קודם לזה: (לד) ותרב. כמו ותרבה נתרבתה מתנתו. וכן ותכל כל עמודת

רש"י

תועבה הוא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים ואונקלוס נתן טעם לדבר: (לג) הבכור כבכורתו. מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אם אחת הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותיכם וכן כולם כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין לי אם ישב אצלי: (לד) משאת. מנות: חמש ידות. חלקו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) ויתמהו האנשים. לא קיימא הך תמיהא אוישבו לפניו הבכור כבכורתו דהא לא קאמר וישיבו אלא וישבו דמשמע הם מעצמם אלא קאי אדלעיל דכתיב וישימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האוכלים אתו לבדם ועל דבר זה תמהו אמרו מה טיבו של זה אינו לא מצרי ולא עברי מדהוא אוכל לבדו:

פירוש לתורת אלהים

נָוס זֵיי הָאבֶּן גִיגֶעסֶן מִיט אִים הָאבֶּן זֵיי דֶערְלַאנְגְט בַּאזוּנְדֶר כִּי וָוארוּם דִי מִצְרִים הָאבֶּען נִיט גִיקֶענְט עֶסֶן צוּזַאמֶען מִיט דִיא עִבְרִים בְּרוֹט כִּי וָוארוּם עֶס אִיז אֵיין אוּם וְוירְדִיקַייט צוּ דִיא מִצְרַיִם וַוייל דִיא מִצְרַיִם פְּלֶעגֶען הַאלְטֶען שָׁאף צוּא זֵייעֶרִי גֶעצֶען דִינְסְט אוּנ דִי עִבְרִים הָאבֶּען גִיגֶעסֶען שָׁאפֶּען פְלֵיישׁ: (לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו אוּנ זֵייא הָאבֶּען זִיךְ נִיזֶעצְט פַר אִים דֶער עֶלְצְטֶער נָאךְ זַיין אַלְטְקֵייט אוּנ דֶר יוּנְגְסְטֶר נָאךְ זַיין יוּנְגְקֵייט. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גִיקְלַאפְּט אִין זַיין בֶּעכֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלוּן זֶענֶען פוּן אֵיין מוּטֶער זָאלֶן זִיךְ זֶעצֶן כְּסֵדֶר נָאךְ זֵייעֶר גִיבּוֹרֶן נָאךְ אוּנ אַזוֹ הָט עֶר גִיהֵייסֶן אַלִי בְּרִידֶר זִיךְ זֶעצִין נָאךְ זֵייעֶר עֶלְטֶר נָאר וִוי עֶר אִיז גִיקוּמֶן צוּ בִּנְיָמִין הָאט עֶר גִיזָאגְט עֶר הָט קֵיין מוּטֶר אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹיךְ קֵיין מוּטֶער זָאל עֶר זִיצֶען לֶעבֶּען מִיר וַיִּתְמְהוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ פַר וואוּנְדֶערְט דִיא לַייט אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערֶען: (לד) וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט גִיטְרָאגֶן חֲלָקִים פוּן פַר אִים צוּ זֵייא וַתֵּרֶב אוּנ עֶס אִיז גִימֶערְט גִיוָוארֶען דָאס חֵלֶק פוּן בִּנְיָמִין פוּן זֵייעֶרִי מַתָּנוֹת פִינְף חֲלָקִים. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גִיהַאט אֵיין חֵלֶק גְלַייךְ מִיט זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ יוֹסֵף מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ מְנַשֶּׁה מִיט אֶפְרַיִם הָאבֶּען אִים אוֹיךְ גִיגֶעבֶּען פוּן זִיךְ חֲלָקִים אוּנ זֵיי הָאבִּין גְטְרוּנְקֶן אוּנ גְשִׁיכֶּערְתְּ מִיט אִים. רש"י שְׁרַייבְּט נָאר דֶעם טָאג הָאבֶּען זֵייא גְטְרוּנְקֶען אָבֶּער פוּן דֶעם טָאג אָן וָואס זֵייא הָאבֶּען אִים פַאר קוֹיפְט בִּיז אַהֶער הָאבֶּען זֵייא נִיט גְטְרוּנְקֶען

ספר הישר

גֶעגַאנְגֶן צוּם שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פַר אִים. אוּנ וִוי יוֹסֵף הָט זֵיי דֶר זֶעהְן מִיט זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין הָאט עֶר זֵיי גֶענֶעבֶּן שָׁלוֹם אוּנ הָט גֶעבָּאטְן מֶען זָאל מַאכֶן אַמָאל צַייט אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען מִיטָאג צַייט הָט יוֹסֵף גֶעשִׁיקְט מֶען זָאל בְּרֶענְגֶן פַר אִים בִּנְיָמִין. הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶען גֶעוֶוען אִין שְׁטוּב בַּיי יוֹסֵף דֶר צֵיילְט אַז יַעֲקֹב'ס קִינְדֶר הָאבֶּן אָפּ גֶעגֶעבֶּן דָס גֶעלְד וָוס זֵייא הָאבֶּן גֶעפוּנֶן אִין דִי זֶעק הָט יוֹסֵף גִיעֶנְפֶערְט דִי מֶענְטְשֶׁן זָאגְט זֵיי לָאזְן זֵיי גָאר קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן דָס גֶעלְט אִיז נִיט מַיינְס זֵייעֶר גָאט הָט זֵיי גֶעגֶעבֶּן דָס גֶעלְד. אוּנ יוֹסֵף הָט אוֹס גִיצוֹגֶן שִׁמְעוֹן. אִיז שִׁמְעוֹן גֶעקוּמֶן פַר דִי בְּרִידֶר אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי דֶר שֵׁנִי לְמֶלֶךְ הָט גִיטָאן צוּ מִיר פִיל גוּטְס דֶען תֵּיכֶף וִוי אִיר זֶענְט אַוֶועק גֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם הָט עֶר מִיךְ אוֹיף גֶעבוּנְדֶן אוּנ הָט מִיךְ אַרוֹס גְנוּמֶן פוּן דֶר תְּפִיסָה. אוּנ יְהוּדָה הָט אָן גֶענוּמֶן זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין אוּנ הָט אִים גֶעבְּרַאכְט פַר יוֹסֵף אוּנ יְהוּדָה מִיט בִּנְיָמִין הָאבֶּן זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ אִים אוּנ דֶר נָאךְ הָאבֶּן זֵיי אִים גֶעגֶעבֶּן דִי מַתָּנָה וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעבְּרַאכְט פוּן דֶעם פָאטֶר אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי אִיז פְרִיד צוּ אַייעֶרֶע קִינְדֶר אִיז פְרִיד צוּ אַייעֶר פָאטֶר הָאבֶּן זֵיי אִים גִיעֶנְפֶערְט עֶס אִיז אַלְדוּנְג אִין פְרִיד. אוּנ יְהוּדָה הָט אַרוֹס גְנוּמֶן דִי בְּרִיף אוּנ הָט גִגֶעבֶּן צוּ יוֹסֵף אִין דֶר הַאנְט אוּנ יוֹסֵף הָט אִיבֶּער גֶעלֵיינְט דִי בְּרִיף הָט עֶר דֶער קֶענְט אַז דָס כְּתַב אִיז פוּן זַיין פָאטֶר אוּנ יוֹסֵף הָט זִיךְ נִיט גִיקֶענְט אוֹיף הַאלְטֶן אוּנ אִיז גְגַאנְגֶן אִין אַחֶדֶר אוּנ הָט גֶעוַויינְט אַגְרוֹס גֶעוֵויין אוּנ בִּנְיָמִין הָט גְנֶעהֶנְט צוּ יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָט אַרוֹיף גֶעלֵייגְט זַיין הַאנְט אוֹיף בִּנְיָמִין'ס קָאפּ אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט נָאט זָאל דִיךְ לַייט זֶעלִינֶען אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט מֶען זָאל לֵייגֶען בְּרוֹט צוּם טִשׁ. אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעהַאלְטֶן אַבֶּעכֶר אִין דֶר הַאנְט וָוס עֶר הָט מִיט דֶעם גֶעטְרוּנְקֶן

אונ

מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ
יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ מד א וַיְצַו
אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא
אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר
יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ׃ ב וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף
תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת
כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר

אונקלוס

דְבִנְיָמִן מֵחֻלָקֵי דְכֻלְהוֹן חַמְשָׁא חֻלָקִין וּשְׁתִיאוּ וּרְוִיאוּ עִמֵּהּ׃ א וּפַקֵּיד יָת דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ לְמֵימַר מְלֵי יָת טוֹעֲנֵי גֻבְרַיָּא עִיבוּרָא כְּמָא דִי יָכְלִין לְמִטְלֵי וְשַׁוִּי כְסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ׃ ב וְיָת כְּלִידִי כְּלִידָא דְכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טוֹעֲנָא דִזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָמָא

תולדות אהרן

וישתו וישכרו עמו קלט׃

שפתי חכמים

לעיל וישתחוו אפים ארצה: כ דייק מדכתיב גביעי גביע כ"פ משמע עמו. (ב"ר) ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין ואותו היום שתו:

רש"י

עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים: וישכרו (ב) גביע. כוס ארוך ב וקורין לו

פירוש לתורת אלהים

ווײן אונ יוסף האט אויך ניט גיטרונקען ווײן: (א) וַיְצַו אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר אונ ער הט גיבאטין דעם מאן וואס האט צו שאפין איבער זיין הויז מַלֵּא דר פיל די זעק פון די מענטשען מיט עסין וואויפל זיי וועלן קענען טראגען וְשִׂים אונ דו זאלסט אריינלייגען דאס געלט פון איטליכען מאן אין דער עפענונג פון זיין זאק: (ב) וְאֶת גְּבִיעִי אונ מיין בעכר גְּבִיעַ דעם זילבערנעם בעכער זאלסטו אריינלייגען אין דעם עפענונג פון דעם קלענערינס זאק וְאֵת אונ דאס געלט פון זיין קופונג זאלסטו

ספר הישר

אונ דר בעכער איז געוועזן פון זילבער אונ עס איז געוועזן אריין גיזעצט אין דעם בעכר זעהר טייערע שטיינדלעך אונ יוסף הט איין זעץ געטאן מיטן בעכר אין זיין האנט בשעת זיי האבן זיך גיזעצט עסין אונ יוסף הט גיזאגט צו די ברידר איך ווייס וואל מיט דעם בעכער ווער ער איז צווישען אייך אבכור. אונ ראובן איז דער בכור אונ שמעון אונ לוי אונ יהודה אונ יששכר אונ זבולון זענען פון איין מוטער הט יוסף זיי געזעצט ווי זיי זענען געבארען געווארען. אונ אזוי אלע כסדר ווי זיי זענן געבארן געווארן. אונ יוסף הט זיי גיזאגט אייער קלענר ברודר הט ניט קיין ברודר פון זיין מוטער אונ איך האב אויך ניט קיין ברודער פון מיין מוטער לאז ער זיך זעצן מיט מיר עסין אונ בנימין איז אוף געגאנגען צו יוסף אונ הט זיך גיזעצט מיט יוסף אוף דער שטול אונ די ברידר פון יוסף האבען זיך פר וואונדערט דרויף אונ די ברידר האבן גיגעסן מיט יוסף אין דער זעלבער צייט אונ יוסף הט זיי געגעבן צו איטליכען פון זיינע ברידר אמתנה אונ צו בנימין הט ער אויך גיגעבען אמתנה אונ אפרים אמתנה אונ מנשה איין מתנה אונ אסנת דס ווייב פון יוסף הט גיגעבן בנימין אמתנה הט בנימין געהאט פינף מתנות אונ יוסף הט זיי גיגעבען ווײן זייא זאלען טרינקען האבען זייא ניט געוואלט טרונקען אונ האבן צו אים גזאגט זינט יוסף איז פארלארען געווארען טרינקען מיר קיין ווײן אונ מיר עסין ניט קיין גוט עסין. אונ יוסף הט זייא באשווארן אונ הט זיך געשטארקט אוף זיי האבען זייא גענומט טרונקען ווײן אונ האבן מיט אים געטרונקען דעם גאנצען טאג. אונ דר נאך הט יוסף ניפרעגט צו בנימין האסטו עפיס קינדער הט בנימין גיענטפערט איך האב צעהן קינדער אונ זיי הייסען בלע אונ בכר אשבל אונ גרא אונ נעמן אונ אחי אונ ראש אונ מופים אונ חופים אונ ארד איך האב זיי אלע אזוי גערופען אוף דעם טרעפונג וואס הט געטראפן מיין ברודר יוסף אונ יוסף הט גזאגט

צו בנימין איך בין דיין ברודער יוסף נייערט דו זאלסט ניט מגלה זיין די זאך צו דיינע ברידער איך וועל דיך מיט זייא אוועק שיקן אונ דר נאך וועל איך הייסען מען זאל ווידר קערן דיך מיט דיינע ברידער אין מצרים אונ איך וועל דיך אוועק נעמען פון זיי וועל איך זעהן איב זיי וועלן מלחמה האלטען מיט מיר פר וואס איך האב דיך צו גענומן פון זיי וועל איך וויסען אז זיי האבן חרטה אוף דעם וואס זיי האבן מיר געטאן אונ דער נאך וועל איך מיך צו זיי דער קענן אונ איב זיי וועלן דיך פר לאזען וועסטו זיצן דא אונ זיי וועל איך אוועק שיקען אונ איך וועל מיך ניט דר קענן אונ יוסף הט געהייסען מען זאל ווייטער דאס געלט אריין טאן אין זאק אונ דעם גוטען בעכער וואס איך האב זאל מען אריין לייגען אין דעם זאק פון בנימין אונ מען זאל זיי מיט געבן שפייז אוף וועג אונ ווי עס איז געקומן איפן אנדערן טאג אין דר פריא זענן די ברידר פון יוסף אוף געשטאנען אונ האבען ארויף געלייגט זייערע זעק איף די איזלען אונ האבן גענומן זייער ברודר בנימין אונ זענן אוועק געגאנגען אין זייער וועג צום לאנד כנען אונ ווי זיי זענן ניט געוועזן ווייט פון מצרים הט יוסף געזאגט צו זיין הויף מיינסטער אייל אונ גייא ניך צו די עלף מענטשען וואס זענן ניט לאנג אוועק געגאנגען. אונ זאלסט זאגן צו זיי נאך וואס האבן זיי גנבעת דעם גוטן בעכר פון דעם שני למלכות. אונ דר הויף מיינסטער איז אוף געשטאנען אונ איז זיי נאך געלאפן אונ הט זיי אן געיאגט אונ הט צו זיי גזאגט אזוי ווי יוסף הט אים געזאגט אונ ווי זיי האבן דער הערט די רייד הט דר צארן גיגרומט אין זיי אונ האבן גיזאגט צום הויף מיינסטר ביי וועמען מען וועט געפינען דעם בעכר זאל ווערן גטייט אונ מיר אלע זאלן זיין קנעכט צום שני למלכות אונ האבן גיזוכט אין אלע זעק. הט מען געפונען דעם בעכר אין דעם זאק פון זייער ברודער בנימין. אונ ווי די ברידר האבן דר זעהן מען הט געפונען דעם

דִּבֵּר׃ ג הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ
הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃ ד הֵם יָצְאוּ אֶת־
הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר
עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים
וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה
שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה׃ ה הֲלוֹא
זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃
ו וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר

דְּיוֹסֵף דִּי מַלִּיל׃ ג צַפְרָא
נְהַר וְגֻבְרַיָּא אִתְפַּטָּרוּ
אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן׃ ד אִנּוּן
נְפָקוּ מִן קַרְתָּא לָא
אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לְדִי
מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ קוּם
רְדַף בָּתַר גֻּבְרַיָּא
וְתַדְבְּקִנּוּן וְתֵימַר לְהוֹן
לְמָא אַשְׁלֶמְתּוּן בִּישָׁא
חֲלָף טַבְתָּא׃ ה הֲלָא דֵין
דְּשָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּהּ וְהוּא
בַּדָּקָא מְבַדֵּק בֵּהּ
אַבְאֶשְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן׃
ו וְאַדְבֵּיקִנּוּן וּמַלֵּיל
עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין׃ ז וַאֲמַרוּ לֵהּ לְמָא
יְמַלֵּיל רִבּוֹנִי כְּפִתְגָּמַיָּא

תו"א הבקר אור פסחים ב תענית י ס' הזהר פ' ויקרא:

רשב"ם

משכן אהל מועד. נשתלמה: (ג) הבקר אור. האיר כמו ראו נא כי אורו עיני לשעבר. וכן מה טובו אוהליך יעקב: (ד) יצאו את העיר. כמו עברו וסבו את העיר וכן כצאתי את העיר כמו בני יצאוני יצאו ממני: (ה) והוא נחש ינחש בו. יש לומר שהיה מראה עצמו לעיניהם כיודע ענינים על ידי קסם ויש מפרשים חכם כמותי ינחש על ידי הכוס מי גנבו ממני לפי שכתוב לפנינו כי נחש ינחש איש אשר כמוני ואין כתיב שם ינחש בו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) הם יצאו את העיר. אמר יוסף אם ירחיקו מן העיר אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם לפי שנמשלו לחיות גור אריה יהודה. יהי דן נחש עלי דרך. נפתלי אילה שלוחה. קום רדוף עד שאימת העיר עליהם: (ה) הלא זה אשר ישתה וגו'. היאך עלה בדעתכם לגנבו הלא ידעתם שהגביע שאדוני שותה בו צריך הוא לו כל שעה וחביב עליו ומיד שלא ימצאנו נחש ינחש הוא בעצמו שיודע לנחש או יצוה לאחרים עליו לדעת מי גנבו:

פירוש לתורת אלהים

אויך אַבּיין לייגען וַיַּעַשׂ אונ ער הָט גיטָאן אַזוי ווי די רייד וואס יוסף האט גירעט: (ג) הַבֹּקֶר אוֹר אין דער פריא וויא עס איז ליכטיג גיוואָרן וְהָאֲנָשִׁים אונ די לייט זיינען אַוועק גשיקט גוואָרין מיט זייערע אייזלען: (ד) הֵם יָצְאוּ אֶת הָעִיר זייא זענין אַרוס גיגאַנגען פון דער שטאָט לֹא הִרְחִיקוּ זיי זענען ניט גיוועזן ווייט וְיוֹסֵף אונ יוסף האָט גיזאָגט צו דעם פערוואלטער איבער זיין הויז שטיי אויף אונ יאָג נאָך די לייט וְהִשַּׂגְתָּם אונ דו זאָלסט זיי גרייכען אונ זאָלסט צו זיי זאָגען לָמָּה וואָרום הָט איר בצאָלט בייז פאַר גוטס: (ה) הֲלֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדוֹנִי בּוֹ פַר וואָר דאָס איז דער בעכער וואָס מיין הער טרינקט אין אים וְהוּא אונ ער טוט מיט אים כישוף הֲרֵעוֹתֶם איר האָט גטאָן שלעכט: (ו) וַיַּשִּׂיגֵם אונ ער הָט זיי אָנגעיאָגט וַיְדַבֵּר אונ ער הָט גרעט צו זיי אַזוי ווי די רייד: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אונ זיי האָבן

ליקוטי יקרים

(ג) הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ. יוסף הָט ניט אַרוס געשיקט זיינע ברידער ביי נאַכט, נאָר מען הָט געוואַרט ביז עס איז געוואָרן ליכטיג, דער מדרש דערציילט עס הָט געטראָפען אין די דָרום שטעט איז געווען איינער וואָס הָט געהאט אַגאַסט־הויז, ווען ביי אים האָבן גענעכטיגט פרעמדע מענטשן, פלעגט ער אופשטיין אין מיטן נאַכט אונ הָט אָנגעטאָן זיינע קליידער, אונ הָט אופגעוועקט די מענטשן אונ הָט געזאָגט צו זיי שטייט־אוף אונ קומט מיט מיר איך וועל אייך בעלייטן אַשטיק וועג, זיי פלעגן אופשטיין אונ גיין מיט אים, אין וועג האָבן געוואַרט גזלנים אונ פלעגן אַוועקנעמען פון די מענטשן אַלץ וואָס זיי האָבן געהאט, אונ זיי האָבן דעם גאַסט הייזער גיגעבן אַחלק פון אַלץ וואָס זיי האָבן גענומען פון די מענטשן, אַמאָל הָט אין דעם גאַסט־הויז גענעכטיגט רבי מאיר, ווי עס איז גיווען אין מיטן נאַכט איז געקומען דער גאַסט־הייזער צו רבי מאיר אונ הָט אים אופגעוועקט קום מיט מיר איך וועל דיך בעלייטן אין וועג הָט רבי מאיר געזאָגט איך קען נאָך ניט גיין איך מוז דאָ וואַרטן ביז מיין ברודער וועט קומען, דער גאַסט הייזער האָט געזאָגט צו רבי מאיר וואו איז דיין ברודער, הָט רבי מאיר געזאָגט מיין ברודער איז אין בית המדרש, הָט דער גאַסט־הייזער געזאָגט צו רבי מאיר ווי איז דער נאָמען פון דיין ברודער וועל איך אים רופן, הָט רבי מאיר געזאָגט זיין נאָמען איז „כי טוב", דער גאַסט הייזער איז געקומען צום בית המדרש, דער טויער פון בית המדרש איז גיווען פאַרמאַכט, ער הָט געשריגן כי טוב כי טוב קום דיין ברודער רבי מאיר רופט דיך, עס האָט אים קיינער

ספר הישר

בעכר אין דעם זאַק פון בנימין האָבן זיי צוריסן זייערע קליידער אונ האָבן זיך אום געקערט צו מצרים, אונ בשעת זיי זענען געגאַנגען אויפן וועג האָבן זיי געשלאָגן זייער ברודער בנימין ביז זיי זענען געקומען אין מצרים, אונ ווי זיי זענען געקומען אין מצרים מיט גרוס

אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה
לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ ח הֵן
כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ
הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ
נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃
ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת
וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃
י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא
אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד

הָא לֵית חַס לְעַבְדָךְ
מִלְמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא הָדֵין׃
ח הָא כַסְפָּא דִי אַשְׁכַּחְנָא
בְּפוּם טוֹעֲנָנָא אֲתֵיבְנוּהִי
לָךְ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן
וְאֶכְדֵין נִגְנוּב מִבֵּית
רִבּוֹנָךְ כַּסְפָּא אוֹ דַהֲבָא
(מָנִין דִכְסַף אוֹ מָנִין
דִדְהַב)׃ ט דִי יִשְׁתְּכַח
עִמֵּהּ מֵעַבְדָךְ וּמִית וְאַף
אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי
לְעַבְדִין׃ י וַאֲמַר אַף כְּעַן
כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא דִי
יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ יְהֵי לִי
עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן

רשב"ם

(י) כדבריכם כן הוא. שהרי כולכם שותפים וכן מנהג סוחרים ללקות זה על זה אבל איני חפץ אלא הוא לבדו יהיה לי עבד:

רש"י

מדרינ"ם (רעמר): (ז) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו ל' גנאי. ותרגום חס לעבדך חס מאת הקב"ה יהי עלינו ל' מעשות זאת והרבה יש בגמ' חס ושלום: (ח) הן כסף וגו'. זה אחד מעשרה ק"ו האמורים בתורה. וכולן מנויין בב"ר: (י) גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין אמת מ' כדבריכם כן הוא שכולכם חייבים בדבר עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כולם נתפסים. אבל אני

שפתי חכמים

דכוס ארוך הוא ואין להקשות דהיאך לא היה מתירא שיאמרו שלנו הוא י"ל כיון דמנחשים בו ודאי של יוסף הוא כי לא נחש בבית יעקב וק"ל כ"ל: ל הקשה הרא"ם לעיל בפ' וירא בפסוק חלילה לך מעשות כדבר הזה תרגם קושטא ותי' מפני שלא יפול אלא השם לשון חס כי אינו נופל בו שירחמו עליו: מ פי' שנאמר כדבריכם כן הוא אינו שב על אשר ימלא אתו מעבדיך ומת כי עשרה שנמלא גניבה אלא אחד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) גם עתה כדבריכם כן הוא וגו'. תימה והלא אין זה כדבריהם כי הם חייבו את מי שימצא הגביע בידו מיתה והם עצמן לעבדים. לכן נראה לומר כדבריכם אשר גזרתם על עצמכם כן הוא דינו של אותו שנמצא אתו. ועוד ארויח לכם שאתם תהיו נקיים. ד"א כדבריכם שאמרתם שאתם נאמנים כן הוא שהרי הכסף אשר מצאתם החזרתם אותו אמנם אחיכם הקטן שלא ראיתי באמתתו הוא גנבו שלא מדעתכם ולכן אותו אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים: הוא יהיה לי עבד. תימה דהיה לו לומר יהיה עבד לאדוני. וי"ל אני צריך לשלם לאדוני משלי שהיה בשמירתי א"כ נמצא שהוחזק אצלי ודין הוא שהגנב יהיה לי עבד:

ליקוטי יקרים

גיענפֶערט, אין דֶר פְרִיה אִיז רַבִּי מֵאִיר אוֹפְגֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט גֶעשְׁפַּאנְט זַיין אֵייזִיל צוּם גֵיין, זָאגְט דֶר גַאסְט הַייזֶר צוּ אִימְן וואוּ אִיז דַיין בְּרוּדֶר, הָט רַבִּי מֵאִיר גֶעזָאגְט צוּ אִים דוּ זֶעהְסְט דָאךְ מַיין בְּרוּדֶר אִיז גֶעקוּמֶען, דִי לִיכְטִיגְקֵייט אִיז מַיין בְּרוּדֶר, דִי לִיכְטִיגְקֵייט הֵייסְט כִּי טוֹב, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב, הקב"ה הָט גֶעזֶעהֶן דִי לִיכְטִיגְקֵייט אִיז גוּט, וְאַגַאנְצֶע נַאכְט אִיז כִּי טוֹב דָס אִיז דִי תּוֹרָה וָוס הֵייסְט אוֹךְ טוֹב, גִיוֶועֶן אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וָוארוּם אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ שְׁטֵייט דִי תּוֹרָה וָוס אִין אִיר שְׁטֵייט דֶר פָּסוּק הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שׁוּלְּחוּ, צוּ וִוייזֶען בַּיי נַאכְט זָאל מֶען נִיט אַרוֹיסְגֵיין פוּן אַשְׁטָאט:

פירוש לתורת אלהים

גְזָאגְט צוּ אִים לָמָּה וָוארוּם זָאל מַיין הֶער רֵייךֶן אַזֶעלְכֶע רֵייד חָלִילָה גָאט הִיט דַיינִי קְנֶעכְט צוּא טָאן אַזוֹ אַזַאךְ: (ח) הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר דָס גֶעלְט וָוס מִיר הָאבִּין גְפוּנֶען אִין דֶר עֶפֶּענוּנְג פוּן אוּנְזֶרֶע זֶעק הֱשִׁיבוֹנוּ הָאבֶּן מִיר אוּם גֶעקֶערְט צוּ דִיר פוּן לַאנְד כְּנַעַן וְאֵיךְ אוּנ וִוי וֶועלֶן מִיר גַנְבֶענֶן פוּן דַיין הֶערִינְס הוֹז זִילְבֶּער אָדֶר גָאלְד: (ט) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת בַּייא דֶעם פוּן דַיינֶע קְנֶעכְט וָוס וֶועט גְפִינֶען וֶוערֶען דֶער בֶּעכֶר זָאל עֶר גִיטֵייט וֶוערֶן וְגַם אוּנ מִיר וֶועלֶן אוֹךְ וֶוערֶען צוּא מַיין הֶער פַר קְנֶעכְט:

(י) וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן הוּא אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אַזוֹ וִויא אַייעֶרִי רֵייד אַזוֹ בְּרוּיךְ צוּא זַיין. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט עֶס אִיז רֶעכְט אַזוֹ וִויא אִיר זָאגְט אַז מֶען גְפִינְט בַּיי אַיינֶם פוּן צֶעהֶן מֶענְטְשֶׁן אַנְגְנֵיבָה נֶעמְט מֶען אַלֶע צֶעהֶן אִין דֶר תְּפִיסָה נָאר אִיךְ וֶועל מִיט אַייךְ טָאן לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין

ספר הישר

אַיילֶענִיש זֶענֶען זֵיי תֵּיכֶף גֶעגַאנְגֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּן זִיךְ פַר אִים גֶעשְׁטֶעלְט אוּנ דֶר צָארֶן הָט זֶעהְר גֶעגְרִימְט אִין יְהוּדָה אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים אַז וִוי גָאט לֶעבְּט אַז דָס וָוס דוּ הָאסְט אוּנְז אוּם גִיקֶערְט אִין מִצְרַיִם כְּדֵי מִיר זָאלֶן פַר וִוייזֶן דִי שְׁטָאט מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעזֶעסֶן אוֹיף דֶר שְׁטוּל אוּנ זַיינֶע גִבּוֹרִים זֶענֶען גִשְׁטַאנֶען לֶעבֶּען אִים אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט פַר וָוס הָאט אִיר בַּיי מִיר אַוֶועק גִנְבֶנְתְּ דֶעם טִמְן בֶּעכֶר אוּנ אִיר זֶענְט מִיט אִים אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען. נַייעֶרְט אִיךְ וֵויים ווא'ל נָאךְ וָוס אִיר הָט גִגְנֶבְתְּ דֶעם בֶּעכֶר כְּדֵי

אִיר

וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃ יא וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ
אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ
אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃ יב וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל
הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ
בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ יג וַיִּקְרְעוּ
שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ
וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃ מפטיר יד וַיָּבֹא יְהוּדָה
וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם
וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃ טו וַיֹּאמֶר לָהֶם
יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ טז וַיֹּאמֶר

אונקלוס

זַכָּאִין׃ יא וְאוֹחִיאוּ
וּנְחִיתָא גְּבַר יָת טוֹעֲנֵהּ
לְאַרְעָא וּפְתָחוּ גְּבַר
טוֹעֲנֵהּ׃ יב וּבְלַשׁ בְּרַבָּא
שָׁרִי וּבִזְעֵירָא שֵׁיצִי
וְאִשְׁתְּכַחַ קַלִּידָא בְּטוֹעֲנָא
דְּבִנְיָמִן׃ יג וּבְזָעוּ
לְבוּשֵׁיהוֹן וּרְמוֹ גְּבַר עַל
חֲמָרֵהּ וְתָבוּ לְקַרְתָּא׃
יד וְעַל יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי
לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד
כְּעַן תַּמָּן וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי
לְאַרְעָא׃ טו וַאֲמַר לְהוֹן
יוֹסֵף מָה עוֹבָדָא הָדֵין
דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן
אֲרֵי בָדְקָא מְבַדֵּק גַּבְרָא
דִּי כְוָתִי׃ טז וַאֲמַר יְהוּדָה

תו"א ויחפש בגדול פסחים ז ח: מה נדבר ותה שבת קה:

רשב"ם

(טו) איש אשר כמוני. כי דרך השרים לקסום קסם כמו שמצינו כי עמד מלך בבל על אם הדרך לקסום קסם והנני יודע מי גונב ממוני:

רש"י

אמשה לכם לפנים משורת הדין אשר ימצא אתו יהיה לי עבד: (יב) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא: (יג) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישבו העירה. מטרפולין היתה והוא אומר העירה העיר כל שהוא אלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה: (יד) עודנו שם. שהיה ממתין להם: (טו) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה

שפתי חכמים

מהם כולם שוים בעונש יהיה מה שיהיה לכן אמר הרב שכלכם חייבים ומה שאמרו הם אשר ימצא אתו מעבדיך ומת היה ע"ד גוזמא מרוב מרירותן ומפני שיוכן שאשר ימצא אתו מעבדיך ומת הוא ביאור כדבריכם כן הוא וגו' ואין הדבר כן שהרי הם לא אמרו כן לפיכך הוצרך הרב להוסיף אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין הוא לבדו יהיה לי עבד וכו' שאינו מן הדין רק לפנים משורת הדין:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) כי נחש ינחש איש וגו'. כלומר איש חשוב כמוני אינו חסר לדעת חכמת נחשים או הוא או אנשיו כדי לברר כל ספק שיצא לו על אודותיו ולדעת כל גנבה שיגנבו לו ביד מי הוא: חסלת פרשת מקץ

פירוש לתורת אלהים

אֲשֶׁר בַּיי דֶעם וָוס וֶועט גְפִינֶן וֶוערִין דֶער בֶּעכֶער יִהְיֶה זָאל זַיין צוּ מִיר אַקְנֶעכְט אוּנ אִיר זָאלְט זַיין רַיין: (יא) וַיְמַהֲרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְאַיילְט אוּנ הָאבֶּן אַרָאפּ גְנִידֶערְט אִיטְלִיכֶער זַיין זַאק וַיִּפְתְּחוּ אוּנ יֶעדֶערֶער הָאט גִיעֶפֶּענְט זַיין זַאק: (יב) וַיְחַפֵּשׂ אוּנ עֶר הָאט גְזוּכְט בַּגָּדוֹל בַּיי דֶעם גְרוֹסֶן הָט עֶר אָן גִיהוֹבֶּן צוּ זוּכֶן אוּנ בַּיי דֶעם קְלַיינֶעם הָט עֶר גִיעֶנְדִיגְט כְּדֵי זֵייא זָאלֶען נִיט מֵיינֶען אַז עֶר הָט גְוואוּסְט בַּייא וֶועמֶען דֶער בֶּעכֶר אִיז וַיִּמָּצֵא אוּנ עֶס אִיז גִיפוּנֶען גִיוָוארֶען דֶער בֶּעכֶר אִין דֶעם זַאק פוּן בִּנְיָמִין: (יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלוֹתָם אוּנ זֵיי הָאבֶּען צוּ רִיסֶען זֵייעֶרֵי קְלֵיידֶער וַיַּעֲמֹס אוּנ אִיטְלִיכֶר מַאן הָט אַלֵיין אָן גְלָאדֶען דִי מַשָּׂא אוֹיף זַיין אֵייזֶעל וַיָּשֻׁבוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען זִיךְ אוּם גִיקֶערְט אִין שְׁטָאט אַרַיין: (יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף אוּנ יְהוּדָה מִיט זַיינֵי בְּרִידֶער זֶענִין גְקוּמֶען אִין דֶעם הוֹז פוּן יוֹסֵף וְהוּא אוּנ עֶר אִיז נָאךְ דָארְטֶען גִיוֶוען עֶר הָט אוֹיף זֵיי גִיוַוארְט וַיִּפְּלוּ אוּנ זֵיי זֶענֶען גְפַאלֶן פַר אִים צוּ דֶער עֶרְד: (טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָאט צוּ זֵיי גְזָאגְט מָה וָוס אִיז דָס פַר אַמַעֲשֶׂה וָוס אִיר הָט גְטָאן הֲלֹא פַר וָואר אִיר הָט דָאךְ גְוואוּסְט אַז אַזוֹ אַמַאן וִוי אִיךְ קֶען פְּרוּבֶן מִיט שֵׂכֶל אוּנ מִיט פַאר שְׁטַאנְד

ספר הישר

אִיר זָאלְט מִיט אִים קֶענֶען וִויסֶען וְוא אַייעֶר בְּרוּדֶר יוֹסֵף אִיז. אוּנ יְהוּדָה הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים וָוס זָאלֶן מִיר זִיךְ גִירֶעכְט מַאכֶן אַז גָאט גֶערִיגְט הַיינְט אוֹיף אוּנְז דְרוּם הָאט עֶר אוּנְז דָאס צוּ גֶעשִׁיקְט. אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען פוּן דֶר שְׁטוּל אוּנ אִיז צוּ זֵיי צוּ גֶענַאנְגֶען אוּנ הָט מִיט גֶעוַואלְד צוּ גֶענוּמֶען פוּן זֵיי בִּנְיָמִין אוּנ גֶעפִירְט אִין חֶדֶר אַרַיין אוּנ הָט פַר שְׁלָאסֶען פַר זֵיי דִי טִיר

יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַֽאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר
וּמַה־נִּצְטַדָּק הָֽאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֺן
עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַֽאדֹנִי גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ:
יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת
הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא
יִֽהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם
אֶל־אֲבִיכֶם: ס ס ס

קמ"ו . יחזקיא סי'. אמליה סי'. יהיה לי עבד סי'. והתיבות אלפים כ"ט :

אונקלוס

מַה נֵימַר לְרִבּוֹנִי מַה נְּמַלֵּל וּמַה נִּזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא בְּעַבְדָיךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתְּכַח קַלִּידָא בִּידֵהּ: יז וַאֲמַר חַס לִי מִלְּמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי יִשְׁתְּכַח קַלִּידָא בִּידֵהּ הוּא יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן סְקוּ לִשְׁלָם לְוָת אֲבוּכוֹן: ס ס ס

תולדות אהרן

חלילה לי עקידה שער כז:

שפתי חכמים

נ כלו' אע"פ שנגנבתם הכוס שאני מנחש בו ופ"כ מהיכן יש לי לידע שאתם גנבתם אפ"ה מסברא הי'אכם לידע זה כי איש כמוני וכו' וק"ל:

חסלת פרשת מקץ

רש"י

נ כי אתם גנבתם הגביע: (טז) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר בל' מתפעל או נתפעל נותן טי"ת במקום תי"ו ואינה נתנת לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר כגון נצטדק מגזירת צדק וילטבע מגזרת צבע וילטירו מגזרת ציר אמונים הצטיידנו מגזרת צדה לדרך. ותיבה שתחלתה סמ"ך או שי"ן כשהיא מתפעלת התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון (קהלת יב) ויסתבל החגב מגזרת סבל (דניאל ז) מסתכל הוית בקרניא מגזרת סכל. (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי מגזרת שמר. (ישעיה נט) וסר מרע משתולל מגזרת (איוב יז) מוליך יועצים שולל (שמות טז) מסתולל בעמי מגזרת (ירמיה יח) דרך לא סלולה: חסלת פרשת מקץ

פירוש לתורת אלהים

אַז אִיר הָט גִנְגֶבְתְּ דֶעם בֶּעכֶר: (טז) וַיֹּאמֶר הָאט יְהוּדָה גְזָאגְט מַה וָואס זָאלִין מִיר זָאגֶען מַיין הֶער מַה נְּדַבֵּר וָואס זָאלֶען מִיר רֵיידֶען וּמַה נִּצְטַדָּק אוּנ וָואס זָאלֶען מִיר זִיךְ גִירֶעכְט מאכִין הָֽאֱלֹהִים גָאט הָאט גִיפוּנֶען דִיא זִינְד פוּן דַיינֶע קְנֶעכְט. רש"י שְׁרַייבְּט זֵיי הָאבֶען גִיזָאגְט מִיר ווייסֶען אַז מִיר זֶענִין נִיט שׁוּלְדֶג נָאר דָס אִיז פוּן גָאט עֶר זָאל אוּנְז שְׁטְרָאפֶן אוּף אוּנְזֶרִי זִינְד וָוס מִיר הָאבֶן גִזִינְדִיגְט הִנֶּנּוּ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ אוּנְזֶר הֶער גַּם מִיר גַּם אֲשֶׁר אוּנ אוֹךְ דֶער בַּייא וֶועמֶען עֶס אִיז גִפוּנֶען גִוָוארֶען דֶר בֶּעכֶר אִין זַיין הַאנְד: (יז) וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִי אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט גָאט הִיט מִיר אַזוֹי צוּא טָאן הָאִישׁ דֶער מאן וֶועמֶען עֶס אִיז גִיפוּנֶען גִיוָוארִין דֶער בֶּעכֶר אִין זַיין הַאנְד הוּא עֶר זָאל זַיין צוּ מִיר אַקְנֶעכְט וְאַתֶּם אוּנ אִיר גֵייט מִיט פְרִידֶען צוּא אֵייעֶר פָאטֶער:

ספר הישר

אוּנ זָאגְט צוּ זַיין הוֹף מֵיינְסְטֶער עֶר זָאל זָאגֶן זַיינֶע בְּרִידֶר זֵייא זָאלֶן אַהֵיים גֵיין מִיט פְרִיד צוּ זֵייעֶר פָאטֶער אוּנ בַּיי וֶועמֶען דָער בֶּעכֶר אִיז גֶעוָועזֶן דֶעם הָט דֶר שֵׁנִי לְמַלְכוּת צוּ גֶענוּמֶן פַר אַיין קְנֶעכְט. דֶער הוֹף מֵיינְסְטֶער הָט אַזוֹ גֶעטָאן:

הפטרת מקץ (במלכים א' סימן ג')

ואם הוא שבת חנוכה קורין ההפטרה הנמצאת בסוף הספר:

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲמֹד | לִפְנֵי | אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת
וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו: אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־

ליקוטי מרדכי

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם, וָוען שְׁלֹמֹה אִיז גֶעשְׁלָאפֶן אוּנ הקב"ה הָט גֶערֶעט מִיט אִים אִין חָלוֹם, הָט שְׁלֹמֹה גֶעהֶערְט דִי וֶוערְטֶר פוּן הקב"ה גְלַייךְ וִוי עֶר וָואלְט גִיוֶוען וואכֶעדִיג, נָאר וָוען עֶר הָט זִיךְ אוֹפְגֶעוָועקְט פוּן שְׁלָאף הָט

פירוש ע"ט

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה הָאט זִיךְ שְׁלֹמֹה אוֹיף גִיחַאפְּט פוּן דֶעם שְׁלָאף וְהִנֵּה חֲלוֹם הָט עֶר גִיזֶעהֶן אַז דֶער חָלוֹם אִיז אֶמֶת אַז גָאט הָאט אִים גִיגֶעבֶּען חָכְמָה אִיז עֶר גִיקוּמֶן נָאךְ יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָט זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פַאר דֶעם אָרוֹן הַבְּרִית פוּן גָאט אוּנ הָאט אוּף גִיבְּרַאכְט עוֹלוֹת אוּנ הָט גִימַאכְט שְׁלָמִים אוּנ הָאט גמאכט

המלך ותעמדנה לפניו: ותאמר האשה האחת בי אדני אני והאשה הזאת ישבת
בבית אחד ואלד עמה בבית: ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם־האשה הזאת
ואנחנו יחדו אין־זר אתנו בבית זולתי שתים־אנחנו בבית: וימת בן־האשה הזאת
לילה אשר שכבה עליו: ותקם בתוך הלילה ותקח את־בני מאצלי ואמתך ישנה
ותשכיבהו בחיקה ואת־בנה המת השכיבה בחיקי: ואקם בבקר להיניק את־בני
והנה־מת ואתבונן אליו בבקר והנה לא־היה בני אשר ילדתי: ותאמר האשה
האחרת לא כי בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני החי ותדברנה
לפני המלך: ויאמר המלך זאת אמרת זה־בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי
בנך המת ובני החי: ויאמר המלך קחו־לי חרב ויבאו החרב לפני המלך: ויאמר
המלך גזרו את־הילד החי לשנים ותנו את־החצי לאחת ואת־החצי לאחת: ותאמר
האשה אשר־בנה החי אל־המלך כי־נכמרו רחמיה על־בנה ותאמר | בי אדני תנו־
לה את־הילוד החי והמת אל־תמיתהו וזאת אמרת גם־לי גם־לך לא יהיה גזרו:

פירוש ע"ט

גימאכט אסעודה פר אלע זיינע קנעכט: אז דאן זענען גיקומען צוויא ווייבר זונות צו דעם קעניג אונ האבן זיך גישטעלט פר אים: ותאמר איין פרוי האט גיזאגט איך בעט דיך מיין העיר דוא זאלסט מיך צוא הערען איך אונ דיא צווייטע פרוי זיצין מיר אין איין הויז אונ איך האב גיבארין מיט איר אין איין הויז: ויהי אונ עס איז גיוועזן אויף דעם דריטען טאג צו מיין גיבארין האט די צווייטע פרוי אויך גיבארען אונ מיר זענען נאר צווייא אין דעם הויז קיין פרעמדר איז ניטא מיט אונז אין הויז נור מיר צוויי זענין אין דאס הויז: וימת איז גישטארבין דר זון פון דר צווייטר פרוי ביי נאכט דען זיא איז גילעגין אויף אים אונ הט אים דער שטיקט: ותקם איז זיא אויף גישטאנין אין מיטען דער נאכט אונ זיא הט צו גינומן פון מיר מיין זון אונ דיין דינסט הט גישלאפן אונ זיא הט מיין זון גיליינט אין איר שוס אונ איר טוטען זון הט זיא גיליינט אין מיין שוס ואקום אונ אלס איך בין אויף גישטאנען אין דר פריא אן צו זייגן מיין זון האב איך גיזעהן אז ער איז טוט. אין דר פרי אז איך האב איהם בעטראכט האב איך גיזעהן אז עס איז ניט מיין זון וואס איך האב גיבאהרען: ותאמר הט די אנדרע פרוי גזאגט עס איז ניט אזו נאהר מיין זון איז דר וואס לעבט אונ דיין זון איז דער טוטער וזאת אומרת אונ דיא אנדערע האט גיזאגט עס איז ניט אזו נאהר דיין זון איז דר טוטער אונ מיין זון איז דער לעבדיגער ותדברנה אזוי האבן זיי גטיינעט פאר דעם קעניג: ויאמר הט דער קעניג גיזאגט זאת אומרת דיזע זאגט דס איז מיין זון דער נוס לעבט אונ דיין זוהן איז דר טוטער וזאת אומרת אונ די זאגט לא עס איז ניט אזו נאהר דיין זון איז דער טוטער אונ מיין זון איז דער לעבדיגר: ויאמר הט דר קעניג גיזאגט קחו לי חרב נעמט מיר ברענגט מיר אשווערד האבן זייא גיבראכט אשווערד פר דעם קעניג: ויאמר הט דער קעניג גיזאגט צו שנייט דאס לעבדיגע קינד אויף צווייא חלקים אונ גיט אהעלפט איינע אונ דיא אנדרע העלפט די אנדרע: ותאמר הט גיזאגט די פרוי וואס איר זון איז גיוועזן דער לעבדיגער צום קעניג כי עס הט זיך דער וועקט איר רחמנות אויף איר זון הט זיא גיזאגט איך בעט דיך מיין הער גיב איר דס לעבדיגע קינד אונ טייטן זאלסטו אים ניט וזאת אומרת אונ דיא אנדרע האט גיזאגט גם לי גם לך

ליקוטי מרדכי

ער איצט בעמערקט אז דאס איז געזען אחלום, פון דעסטוועגן האט ער געוואוסט אז דר חלום וועט אמת ווערן, ווייל ער הט געזעהן ער איז געווארן איין אנדער מענטש, פולל מיט חכמה, דריבר איז ער גענאנגן צום ארון הקודש וום אינווייניג זענען גילעגן די לוחות אונ הט מקריב גוועזן קרבנות עולות אונ שלמים, אונ הט געמאכט אסעודה פר זיינע אלע קנעכט, אונ צו ווייזען פר אלע יודין די חכמה פון שלמה. הט באלד געטראפן די מעשה מיט די זונות זיי זאלן קומען פר שלמה, צו אמשפט, אונ אין אמת הט שלמה באלד דערקענט אויף זייער פנים ווער זיי זענען, אונ וועלכע עס זאגט אמת, אונ ער הט באלד געזאגט צו זיינע שרים וועלכע איז די מוטר פון דעם לעבעדיגן קינד, נאר פון דעסטוועגן מוז מען משפטן ווי די תורה הייסט מיט אריכטיגן בעווייזונג, אונ דא הט מען ניט געקענט משפטן מיט בעווייזונגן, ווייל עס איז קיין עדות ניט גיוועזן, אונ די פאלשע אשה הט געהאלטן דם קינד, אוועקגענומען פון איר דם קינד אן עדות קען מען ניט, ווי דר דין איז המוציא מחברו עליו הראיה, ווער עס וויל נעמן פון זיין חבר די זאך וום דר חבר האלט, מוז מען ברענגען עדות אז די זאך איז זיינע. דריבר הט שלמה געזאגט מען זאל דם קינד צושניידן, אונ די פאלשע אשה וועט געווים הייסן מען זאל אים צושניידן, וואדום צו וום דארף זיא אדערוועזן אפרעמד קינד, וועט זיא דאך ארוס געבן דם קינד פון איר האנט, איז שון ניטא דר דין המוציא מחברו. וועט שלמה קענן פסקנן דעם דין ווי ער דערקענט מיט זיין חכמה וועלכע איז די מוטר, פון דעסטוועגן איז גיהערט געווארן אשטימע פון הימל "היא אמו", דס איז די מוטר וועלכע שלמה הט געזאגט, האבן אלע יודין געזעהן אז שלמה ווייס אלץ מיט רוח הקודש (ועיין אלשיך ואברבנאל):

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים
בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

פירוש ע"ט

לָאז זיין ניט מיר אונ ניט דיר צו שְׁנַייט דָס קִינְד: וַיַּעַן הָט דֶר קֶענִיג גִיעֶנְפֶּרְט אונ הָט גִיזָאגְט גיט איר דָס לֶעבֶּדִיגֶע קִינְד אונ טֵייטֶן זָאלְט איר ניט טֵייטֶן הִיא אִמּוֹ זיא איז זיין מוּטֶער וַוייל זיא הָאט זִיךְ דֶער בַּארִימְט אִיבֶּר אִים אונ דִי חֲכָמִים זָאגֶען אַבַּת קוֹל איז אַרוֹס גִיגַאנְגֶן אונ הָט גִיזָאגְט דֶער פְּסַק איז אֱמֶת הִיא אִמּוֹ זיא איז זיין מוּטֶר דִי וָואס הָט גִיזָאגְט מֶען זָאל דָס קִינְד לָאזֶן לֶעבֶּן: וַיִּשְׁמְעוּ דִיא אִידֶען הָאבֶּען דֶער הֶערְט דֶעם מִשְׁפָּט וָואס דֶר מֶלֶךְ הָאט גִימִשְׁפָּט הָאבֶּען זַייא מוֹרָא גִיהַאט פַאר דֶעם קֶענִיג כִּי רָאוּ וַוייל זַייא הָאבֶּען גִיזֶעהֶן אַז דִיא חָכְמָה פוּן גָאט איז אִין אִים צוּא טָאהֶן מִשְׁפָּט: וַיְהִי אונ דֶער קֶענִיג שְׁלֹמֹה איז גִיוֶועזֶן קֶענִיג אִיבֶּער אַלֶע אִידֶען:

בראשית מד ויגש

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי
יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי
אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי

אונקלוס

יח וּקְרֵב לְוָתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֵּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי

רשב"ם

(יח) ויגש. כי כמוך כפרעה. הרי אתה כמלך ויראתי מחרון אפך:

בעל הטורים

(יח) ויגש אליו יהודה. בגי' זהו להלחם עם יוסף ובנימ' גם נכנס לפיוס דלשלשה דברים נכנס (וערש"י): ויגש אליו יהודה ס"ת שוה שאמר לו אני שוה לך שכמו שאתה מלך גם אני מלך וע"ז דורש במדרש כי הנה המלכים נועדו: בי אדני. פי' בי עשה מה שתרלה והנער יעל עם אחיו: ואל יחר. ב' במס' הכא ואידך ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם

שפתי חכמים

א דהא לא היו מדברים עם יוסף אלא ע"י מליץ ולא היו יודעין שמבין לשון עברי וא"כ איך יוכל לדבר עם יוסף בעלמו וק"ל. עי"ל דאין כבוד למלך שאדם שפל ילחוש לו באוזן רא"ם:

רש"י

(יח) ויגש אליו. דבר באזני אדני. (ב"ר) יכנסו דברי א באזניך: ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ויגש אליו בי אדני. בנוהג שבעולם מי שלוקח עבד ונמצא גנב מחזירו וזה שנמצא גנב אתה מבקש לעבד: כי כמוך כפרעה. כשם שפרעה חמד שרה אמנו בשביל יופיה כך אתה חומד בנימין לעבד בשביל יופיו. ד"א כי כמוך כפרעה כמו שאתם גדולים במקומכם כן אנו גדולים במקומנו:

ליקוטים על התורה

(יח) וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וגו'. אין די סֶדְרָה מֶקֶץ שְׁטֵייט יוֹסֵף הָט גֶערֶעט מִיט דִי בְּרִידֶר דוּרְךְ אַמֵלִיץ, יוֹסֵף הָאט גֶערֶעט צוּם מֵלִיץ מִצְרִית, אוּנ דֶר מֵלִיץ הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר אוֹיף לְשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ וָוס יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט, פַארְקֶערְט אִיז אוֹךְ אַזוֹ גֶעוֶועֶן, דִי בְּרִידֶר הָאבֶּען גֶערֶעט צוּם מֵלִיץ לְשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ, אוּנ דֶר מֵלִיץ הָט גֶעזָאגְט זֵייעֶרֶע רֵייד צוּ יוֹסֵף אוֹיף מִצְרִית, דִי בְּרִידֶר הָאבֶּען אִין אָנְהֵייבּ נִיט גֶעווּאוּסְט פַר וָוס שְׁטֵייט דֶר מֵלִיץ, עֶס קֶען זַיין ווייל דֶר מֶלֶךְ פַארְשְׁטֵייט נִיט לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ, אָדֶר עֶר פַארְשְׁטֵייט לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ, נָאר ווייל עֶס אִיז נִיט שֵׁיין פַר אַמֶלֶךְ עֶר זָאל רֵיידֶן מִיט יֶעדֶר מֶענְטְשׁ, דְרִיבֶּר שְׁטֵייט דֶער מֵלִיץ, דֶר חִילוּק אִיז אוּב דֶר מֶלֶךְ פַארְשְׁטֵייט נִיט לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ אוּנ זֵיי קֶענֶען נִיט רֵיידֶן מִצְרִית, אִיז דָאךְ נִיט מֶעגְלִיךְ יְהוּדָה זָאל אַלֵיין רֵיידֶן מִיט יוֹסֵף אַז זֵיי פַארְשְׁטֵייעֶן נִיט אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶן, אָבֶּר אַז דֶר מֵלִיץ שְׁטֵייט נָאר וֶועגֶען כָּבוֹד, אוּנ יוֹסֵף אַלֵיין פַארְשְׁטֵייט לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ, קֶען מֶען אִים בֶּעטֶן עֶר זָאל מוֹחֵל זַיין אִיצְט דֶעם כָּבוֹד אוּנ מֶען זָאל רֵיידֶן מִיט אִים אַלֵיין אָן מֵלִיץ, פוּן דִי פִיל עִנְיָנִים וָואס דָא אִיז גֶערֶעט גֶעוָוארֶן, הָט יְהוּדָה פַארְשְׁטַאנֶען אַז יוֹסֵף פַארְשְׁטֵייט לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ אוּנ דֶר מֵלִיץ שְׁטֵייט נָאר וֶועגֶען כָּבוֹד, דְרִיבֶּר אִיז יְהוּדָה גִינֶענְט צוּ יוֹסֵף אוּנ זָאגְט צוּ אִים אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין הֶערְ, אִיךְ ווִיל רֵיידֶן מִיט דִיר אָן אַמֵלִיץ, נָאר דִי רֵייד זָאלֶען גֵיין פוּן מַיין מוֹיל אִין דַיינֶע אוֹיעֶרֶן, אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט זַיין בֵּייז אוֹיף מִיר וָוס אִיךְ פַארְלַאנְג פוּן דִיר אַזוֹ אַזַאךְ, אִיךְ ווייס דָאךְ אַז דוּ בִּיסְט ווִי פַּרְעֹה, אִיז נִיט שֵׁיין פַאר דִיר דוּ זָאלְסְט רֵיידֶן מִיט מִיר, נָאר פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען דָאס אֵיינֶע מָאל זָאלְסְטוּ מוֹחֵל זַיין דַיין כָּבוֹד אוּנ זָאלְסְט מִיךְ לָאזֶען רֵיידֶן מִיט דִיר אַלֵיין:

פירוש לתורת אלהים

(יח) וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה אוּנ יְהוּדָה הָט צוּ גֶעטְרֶעטֶען צוּ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט בִּי אֲדוֹנִי אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין הֶער יְדַבֶּר לָאז דַיין קְנֶעכְט רֵיידֶען פַר דִיר אַזַאךְ אוּנ דִיא רֵייד זָאלֶן אַרַיין גֵיין בְּאָזְנֵי אֲדוֹנִי אִין דִי אוֹיעֶרֶן פוּן מַיין הֶער דוּא זָאלְסְט מַיינֶע רֵייד פַר גֶענֶעמֶן וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ אוּנ דַיין צָארֶן זָאל נִיט בְּרֶענֶען אִין דַיין קְנֶעכְט אַז אִיךְ

ספר הישר

וַיִּגַּשׁ אוּנ ווִי יְהוּדָה הָט דָר זֶעהֶן וָוס דֶר שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ הָט גֶעטָאן צוּ זֵיי הָאט יְהוּדָה גִינֶענְט צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאט גֶעזָאגְט אִיךְ בֶּעט דֶעם הַארֶן דֶר הַאר זָאל הֶערֶן וָוס דֶר קְנֶעכְט וֶועט רֵיידֶן. הָט יוֹסֵף אִים גִיגֶענְטְפֶערְט רֵייד אוּנ אִיךְ וֶועל הֶערֶן הָט יְהוּדָה צוּ

כָּמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא

כְּפַרְעֹה כֵּן אַתְּ: יט רִבּוֹנִי שְׁאֵיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימַר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אֲחָא: כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סִיבְתִין זְעֵיר וַאֲחוּהִי מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא בִלְחוֹדוֹהִי

בעל הטורים

ודרשינן מלמד שנשתנו פניהם כשולי הקדירה כי על מי היה להם לחרות ה"נ אמר לי יהודה אל ישתנו פניך לריך אני לדבר מעט: כמוך כפרעה. בגי' כך אתחיל: (יט) היש לכם אב או אח. ועל אמם לא שאל כי ידע שכבר מתה: (כ) וילד. ב' במסורה הכא ואידך כי איש הרגתי לפלעי וילד לחבורתי שאם נגיה לבנימין כאן הרי כאלו הרגתי איש דהיינו יעקב לפלעי וילד לחבורתי דהיינו בנימין כי א"א להם לחיות זה בלא זה: וילד זקנים. חסר שמסר לו כל מה שלמד מזקנים דהיינו שם ועבר: ויותר. ב' כמס' הכא ואידך ויותר יעקב לבדו מה

רשב"ם

(יט) ארני שאל. אתה גרמת לנו להביאו הנה וחולין הוא לך לעכבו ואשימה עיני עליו. אפילו פשע גנאי הוא למושל הארץ להפרות דבריו:

רש"י

ב קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני כמלך ג זה פשוטו. ומדרשו ד סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה ה ע"י זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה (ב"ר). ד"א מה פרעה ו גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן. וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו. ד"א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ז ואת אדונך (ב"ר): (יט) אדני שאל את עבדיו. (ב"ר) מתחלה בעלילה באת עלינו ח למה היה לך לשאול כל אלה בתך היינו מבקשים או אחותנו אתה ט מבקש ואעפ"כ ונאמר אל אדוני י לא כחדנו ממך דבר: (כ) ואחיו מת. מפני

שפתי חכמים.

ב ולא בלשון רך ובשפה רפה כדרך המדברים עם המלך דאל"כ למה יכעס: ג דכי כמוך כפרעה נתינת טעם הוא אמה שאמר לו כי אדוני שהוצרכתי לחלות פניך ולבקש בל' בקשה ותחנונים ויוסף לא היה מלך לכך נ"ל כי כמוך כפרעה חשוב אתה בעיני כמלך. אבל אין לומר שהוא נתינת טעם למאמר ואל יחר השמוך לו משום דאדרבה היא הנותנת שכיון שהוא חשוב כמלך לא היה לו לדבר אליו קשות: ד המדרש לא רצה לפרש שהיה מדבר עמו דברים רכים רק שהיה מדבר אתו קשות מ"ה דרשו סופך וכו' ולמדרשו קשה דהל"ל כי אתה תהיה כפרעה לכ"פ ד"א מה פרעה וכו' כלומר שלעת הזאת דומה אתה לפרעה ולפי' זה קשה אתה כפרעה הל"ל לכך נריך שני הפירושים ולכל הפירושים קשה היל"ל כפרעה כמוך כיון שהוא מדמה יוסף לפרעה ל"פ ד"א אם תקניטני וכו' שהיה מדמה לענין הריגה פרעה ליוסף וטעם זה לבדו א"א דא"כ איך אמר אל יחר אפך כי איך לא יחר אפו שהוא אומר שיהרגהו לכך נריך ג"כ לטעמים דלעיל

גור אריה: ה ולפי פי' זה נ"ל דכי כמוך כפרעה קאי אמה שאמר לו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ומהו הדבר שאדבר לך כי כמוך כפרעה כלומר שסופך ללקות וכו': ו פי' שהרי כתב בפנקסו שאין עבד מולך ולא לובש בגדי משי ולא קיים שהרי המליך אותך שאתה היית עבד ומבטיח ואינו עושה כלומר ומה הגזרה שגזר שאין בה חסרון כיס אפ"ה לא קיים מכ"ש הבטחה שיש בה חסרון כיס שאינו מקיים אף אתה כן שמבטיח ואינו עושה וכי זו וכו' אבל אינו קאי אגוזר ואינו מקיים כי לא מלינו שיוסף גזר שום דבר ולא קיים וכן לא מלינו שפרעה הבטיח בשום דבר ולא קיים הבטחתו הרא"ם. וקשה מה היה לו עם פרעה ומפני מה זלזל הוא את המלך וי"ל שכך אמר יהודה ליוסף על מה אתה בוטח על פרעה אתה תולה בטחון שלך הרי פרעה עלמו גוזר ואינו מקיים שהרי כתב בנימוסי מלרים שלא יהיה עבד מלך ולא קיים. מהרש"ל: ז וי"ל לפי פירוש זה קאי כי כמוך אואל יחר פי' שלכך בקשתיך שאל יחר אפך שאם יחר אפך אהרוג אותך ואת אדוניך: ח דק"ל למה א"ל האיך דיבר לו יוסף וכי לא ידע יוסף מה שדיבר ומתרץ דלכך חזר הדברים לומר לו מתחלה בעלילה וכו': ט משום דאין דרך לשאול על הבנים ועל הבנות ועל האבות ועל האמהות אלא בחתין. וא"ת למה נקט רש"י גבי יוסף בתך וגבי אחיו אחותנו ולא נקט איפכא דהא הם היו זקנים יותר מיוסף. י"ל משום דיוסף היה חשוב בעיניהם כמלך לכך היו אומרים בתך היינו מבקשים דדרך של חתן לנהוג כבוד בחמיו וכן אחותינו אתה מבקש ולריכים אנו לנהוג בו כבוד כדי שייטיב לאחותינו. אבל איפכא היה גנאי ליוסף דאז היה יוסף נריך לנהוג כבוד בהם: י רלונו לפי' שלא תאמר הואיל ויודע היה יהודה שביקש עלילה למה השיבו יש

פירוש לתורת אלהים

וֶועל דיר עֶפּיס רֵיידֶען שֶׁלֹּא בְּכָבוֹד זָאלְסְטוּ נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אוּנ פַאר וָואס בֶּעט אִיךְ דִיךְ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה נָוארוּם דוּא בִּיסְט בַּייא מִיר גְלַייךְ וִויא פַּרְעֹה דוּ בִּיסְט חָשׁוּב וִוי אַקֶענִיג אוּנ אַקֶעגֶן אַקֶענִיג טָאר מֶען נִיט רֵיידֶען שֶׁלֹּא בְּכָבוֹד. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָאט עֶר גֶזָאגְט כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה דַיין סוֹף וֶועט זַיין דוּ וֶועסְט גְשְׁלָאגֶן וֶוערֶן מִיט צָרַעַת אִיבֶּער דֶעם וָואס דוּא ווילְסְט הַאלְטֶען בַּייא דִיר אוּנְזֶער בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין אַזוֹי וִויא פַּרְעֹה אִיז גִישְׁלָאגֶען גְוָוארֶען מִיט צָרַעַת וַוייל עֶר הָאט נָאר גְהַאלְטֶען אוּנְזֶער בָּאבֶּע שָׂרָה אֵיין נַאכְט: (יט) אֲדוֹנִי מַיין הֶער הָאט גְפְרֶעגְט זַייגֶע קְנֶעכְט אַזוֹ הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אָח הָאט אִיהְר אַפָּאטֶער אָדֶער אַבְּרוּדֶער פוּן אָן הֵייבּ אָן בִּיסְטוּ גְקוּמֶען מִיט אַבִּילְבּוּל צוּא אוּנְז וָוארוּם וָואס הָאסְטוּ אוּנְז דָאס בַּדַארְפְט פְרֶעגֶען מִיר הָאבֶּען דֶען גִיוָואלְט נֶעמֶען דַיין טָאכְטֶער פַאר אַווייבּ אָדֶער דוּא הָאסְט דֶען גִיוָואלְט נֶעמֶען אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער פַאר אַווייבּ פוּן דֶעסְט וֶועגֶן: (כ) וַנֹּאמֶר הָאבֶּן מִיר פָארְט גְזָאגְט דֶעם אֱמֶת מַיין הֶער מִיר הָאבֶּען אֵיין אַלְטֶען פָאטֶר אוּנ עֶר הָט בַּיי זִיךְ אַקְלֵיין קִינְד וָוס אִיז אִים גְבוֹרֶן גְוָוארֶען אוֹף זַיין עֶלְטֶער וְאָחִיו מֵת אוּנ דֶעם קִינְדְס בְּרוּדֶער פוּן אֵיין מוּטֶער אִיז גְשְׁטָארְבֶּען. רש"י שְׁרַייבְּט מֵחֲמַת מוֹרָא הָט עֶר גְמוּזְט זָאגְן אַלִיגֶען אַז דֶער אַנְדֶרֶער בְּרוּדֶר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן וָוארוּם עֶר הָט מוֹרָא גְהַאט טָאמֶר וֶועט עֶר זָאגֶען בְּרֶענְג אִים צוּ מִיר וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז אִיבֶּער גְבְּלִיבֶּן

ספר הישר

אִים גֶעזָאגְט פַר וָואר בְּשַׁעַת מִיר זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּם עֶרְשְׁטֶען מָאל קוֹפֶן קָארְין בַּיי דִיר הָאסְטוּ אוּנְז גֶעמַאכְט פַר אוּם שְׁפֶּעהֶרְס אוּ הָאסְט אוּנְז גֶעהֵייסֶן בְּרֶענְגֶן אוּנְזֶער יוּנְגְסְטֶען בְּרוּדֶר הָאבֶּן מִיר אִים גֶעבְּרַאכְט צוּ דִיר אוּנ אַצוּנְד מַאכְסְטוּ וַוייטֶער אֵיין בִּלְבּוּל אוֹף אוּנְז אַצוּנְד בֶּעט אִיךְ דֶעם הֶערִין דֶר הַאר זָאל אוּנְז אוּם קֵערֶן אוּנְזֶער בְּרוּדֶר אוּנ מִיר וֶועלֶן גֵיין מִיט פְרִיד צוּ אוּנְזֶער פָאטֶר אוּנ אוֹב נִיט וֶועלֶן מִיר פַר ווִיסְטֶן מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף הָט גֶיעֶנְפֶערְט צוּ יְהוּדָה וָוס עֶפִּינְסְטוּ דַיין בְּרַיִים מוֹל אוּנ רֶעטְסְט אָן הַכְנָעָה

לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃ כא וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו׃ כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־
יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב
אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ כג וַתֹּאמֶר אֶל־
עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃
כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־
לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ
שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ כו וַנֹּאמֶר
לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן

אונקלוס

לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רָחֵים
לֵהּ׃ כא וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּךְ
אַחֲתוּהִי לְוָתִי וְאֶשַּׁוֵּי
עֵינִי עֲלוֹהִי׃ כב וַאֲמַרְנָא
לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוֹל עוּלֵימָא
לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם
יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית׃
כג וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָּךְ אִם
לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא
עִמְּכוֹן לָא תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי
אַפָּי׃ כד וַהֲוָה כַּד סְלֵיקְנָא
לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא
לֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי רִבּוֹנִי׃
כה וַאֲמַר אֲבוּנָא תּוּבוּ
זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבוּרָא׃
כו וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוֹל
לְמֵיחַת אִם אִית אֲחוּנָא

רשב"ם

(כב) ועזב את אביו ומת. אביו ימות:

בעל הטורים

בתם מלחמה דכתיב ויאבק איש עמו אף הכא הכין עצמו למלחמה: (כג) לא תוסיפון לראות פני. ב׳ במס׳ הכא ואידך לא תוסיפון לשוב בדרך

רש"י

הירא היה מוליא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים כ יאמר הביאוהו אלי: לבדו לאמו. מאותו האם ל אין לו עוד אח: (כב) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו ם בדרך

שפתי חכמים

לנו אב זקן וגו׳ ומתרץ דה״ק אעפ״כ וגו׳: כ וא״ת אדרבה בזה היה מכחים א״ע דהא בפ׳ מקץ כתיב כשבאו אל יוסף א״ל שעדיין חי אלא שנמכר שנאמר והאחד איננו. וי״ל דבירידה ראשונה אמרו הא׳ איננו אבל בירידה שניה היו אומרים לו שמת וכאן מיירי בירידה שניה ואף שלא נכתב בהדיא ששאל לו על אחיו שנאבד מה היה בו מ״מ יכולנו לומר ששאל לו דבלא״ה אנו מוכרחים לומר כן דהא כתיב הכא איך שיוסף אמר להם הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו ולא מצינו שיוסף היה אומר להם כן אע״כ צ״ל דהיה אומר להם כן אע״פ שלא נכתב לעיל מידי א״כ ה״נ צריכין אנו לפרש כן שבירידה שניה כששאל על אביהם שאל נמי על אחיהם שנאבד יאז השיבו לו שמת מפני היראה כיון שראו שצוה להם להביא את בנימין שמא יצוה להם שיחפשו אחר הנאבד ויביאו לו ומש״ה השיבו לו שבאה להם השמועה אחר החיפוש שהיא מת וק״ל: ל ר״ל דהאי לאמו פירושו מאמו שלא יתכן לומר לאמו כהוית אמו קיימת אבל לאחר מיתתה צריך לומר שנשאר הוא מאמו: ם [נח״י] וקשה דא״כ למה תלה בעזיבת אביו שהרי גם אם אביו ירד עמו לא ילא מפני טרחת הדרך שהרי רחל מתה על פני

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ואשימה עיני עליו. פירש״י וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו ולכך נראה לפרש ואשימה עיני עליו שלא

פירוש לתורת אלהים

צו זַיין מוּטֶער וְאָבִיו אֲהֵבוֹ אוּנ זַיין פָאטֶער הָאט אִים ליבּ׃ (כא) וַתֹּאמֶר הָאסְטוּ גִיזָאגְט צוּא אוּנְז דַיינֶע קְנֶעכְט בְּרֵיינְגְט אִים צוּ מִיר וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו אוּנ אִיךְ וֶועל אִים נָאר אָן קוּקִין׃ (כב) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדוֹנִי הָאבֶּען מִיר גְזָאגְט צוּ אוּנְזֶר הֶער לֹא יוּכַל דֶר יוּנְג קָאן נִיט פַאר לָאזֶן זַיין פָאטֶער וְעָזַב אֶת אָבִיו וָוארוּם אַז עֶר וֶועט פַר לָאזֶן זַיין פָאטֶער וָמֵת הָאבֶּן מִיר מוֹרָא טָאמֶער וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּען אִין וֶועג וָוארוּם זַיין מוּטֶער רָחֵל אִיז אוֹךְ אִין וֶועג גְשְׁטָארְבֶּען׃ (כג) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ הָאסְטוּ גְזָאגְט צוּ אוּנְז דַיינֶע קְנֶעכְט אִם וֶוען אַייעֶר קְלֶענְסְטֶער בְּרוּדֶר וֶועט נִיט קוּמֶען אַהֶער מִיט אַייךְ לֹא תוֹסִיפוּן לִרְאוֹת פָּנָי זָאלְט אִיר זִיךְ נִיט מֶעהְר וַוייזֶען פַר מִיר׃ (כד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כִּי אַז מִיר זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ דַיין קְנֶעכְט וָוס עֶר אִיז מַיין פָאטֶער וַנַּגֶּד לוֹ הָאבֶּען מִיר אִים גְזָאגְט דִיא רֵייד פוּן מַיין הֶער׃ (כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ הָאט אוּנְזֶר פָאטֶער גְזָאגְט צוּ אוּנְז שׁוּבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אוֹכֶל גֵייט וִוידֶר אַמָאל נָאךְ מִצְרַיִם אוּנ קוֹיפְט אוּנְז אַבִּיסֶעל עֶסֶן שְׁפַּייז׃ (כו) וַנֹּאמֶר הָאבֶּען מִיר גִיזָאגְט צוּ אִים לֹא נוּכַל לָרֶדֶת מִיר קָאנֶען נִיט גֵיין

ספר הישר

דָא שְׁוֶוער אִיךְ אַזוֹ ווִי פַּרְעֹה לֶעבְּט אַז אִיךְ וֶועל הֵייסֶען מַיינֶע גִבּוֹרִים זָאלֶן מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט אַייךְ וֶועסְטוּ מִיט דַיינֶע בְּרִידֶר דֶר טְרוּנְקֶן וֶוערֶן אִין זֵייעֶר שְׁפַּייעֶכְץ וָוס אִימְלִיכֶר פוּן זֵיי וֶועט אַיין שְׁפַּיי טָאן. אוּנ עֶר הָט וַוייטֶר גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף גָאט אִיז אַיין עֵדוּת אַז אִיךְ ווִיל נִיט מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט כְּבוֹדְךָ אוּנ אִיךְ בֶּעט דוּ זָאלְסְט אָפּ גֶעבֶּן אוּנְזֶר בְּרוּדֶער אוּנ מִיר וֶועלֶען אַוֶועק גֵיין אוּנ יוֹסֵף הָט וַוייטֶר גֶיעֶנְטְפֶערְט צוּ אִים אִיךְ הָאבּ דִיר שׁוֹן לַאנְג גֶעזָאגְט אֲפִילוּ דוּ וֶועסְט קוּמֶען מִיט אַלֶע שָׂרִים פוּן כְּנַעַן

אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי
הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃
כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ
טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃
כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי
וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי
בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃ ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־
עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃ שני לא וְהָיָה

אונקלוס

זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי
לָא נִכּוֹל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי
גַבְרָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא
לֵיתוֹהִי עִמָּנָא׃ כז וַאֲמַר
עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן
יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְרֵין יְלִידַת
לִי אִתְּתִי׃ כח וּנְפַק חַד
מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם
מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזֵיתֵהּ
עַד כְּעָן׃ כט וְתִדְבְּרוּן
אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי
וִיעָרְעִנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן
יָת שֵׂיבְתִי בְּבִישְׁתָא
לִשְׁאוֹל׃ ל וּכְעַן כְּמֵיתִי
לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּא
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא
וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ
כְּנַפְשֵׁהּ׃ לא וִיהֵי כַּד יֶחֱזֵי

בעל הטורים

הזה עוד שאמר להם לא די שלא תראו עוד את פני אלא בכל הדרך לא תוסיפו לשוב עוד: (כט) והורדתם. ב' במס' דין ואידך והורדתם את אבי הנה משל לפרה שאינה רוצה ליכנס לשחיטה הכניסו את ולדה והיא נכנסת כך יעקב לא רצה לירד למצרים וכששמע שיוסף שם נכנס מיד: (ל) קשורה. ב' במסו' הכא ואידך אולת קשורה בלב נער שהוא נער ואף אם לקח הגביע הוא מפני אולתו הקשורה בו א"נ מפני שאולתו קשורה בו צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו:

רשב"ם

(ל) ונפשו קשורה בנפשו. אביו ולכך בראותו כי אין הנער ומת:

רש"י

מתה: (כט) וקרהו אסון. (ב"ר) שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי ששלשתן מתו ביום אחד: (לא) והיה כראותו כי

שפתי חכמים

יעקב. וע"ק למה הזכיר יהודה עזיבת אביו ויעקב אמר פן יקראנו אסון: נ דקשה לרש"י דכאן כתיב בשביל בנימין והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ולעיל בפ' מקץ כתב כן בשביל יוסף דכתיב כי ארד אל בני אבל שאולה ומתרץ דודאי כבר בשביל יוסף הורידו שיבתו ברעה שאולה אלא עכשיו כשהוא וכו' א"נ דק"ל למה היה מצטער על בנימין יותר מרחל או יוסף או שמעון: ס הואיל וכתיב בקרא שנים ילדה לי אשתי וגו'. ול"נ מדכתיב והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ובפ' מקץ כתיב ביגון שאולה י"ל דה"ק כבר הייתי מתנחם על אמו ועתה לא יהיה לי נחומין על אמו וארד ברעה שאולה וכמו שארז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה וממילא הוא שורש ברעה. מהרש"ל: ע וא"ת מנ"ל

פירוש לתורת אלהים

אם אוב אונזער קלענסטער ברודער וועט אויך זיין מיט אונז וועלן מיר גיין כי ווארום מיר קאנען זיך גיט ווייזען פאר דעם מאן אז אונזר קלענסטר ברודר וועט ניט זיין מיט אונז: (כז) ויאמר האט מיין פאטער גיזאגט צו אונז אתם ידעתם איר ווייסט דאך כי שנים ילדה לי אשתי אז נאר צוויי זיהן האט מיר מיין ווייב רחל גיבארין: (כח) ויצא האחד מאתי איז איינער דם מיינט מען יוסף פון מיר אוועק גגאנגען ואומר אך טרוף טורף האב איך גיטראכט אווילדע טהיער הט אים פאר צוקט ולא ראיתיו עד הנה אונ איך האב אים ניט גיזעהן ביז איצט איז מיר ניט מעהר גבליבען פון איר נאר בנימין: (כט) ולקחתם גם את זה אונ איר ווילט נאך דעם אויך אוועק נעמען פון מיר וקרהו אסון האב איך מורא טאמער וועט אים טרעפען אאומגליק אין וועג והורדתם את שיבתי וועט איר מאכין נידערען מיין עלטער ברעה מיט טרויער שאולה אין קבר. רש"י שרייבט אזו האט יעקב גזאגט אז בנימין איז ביי מיר טרייסט איך מיך מיט אים אוף זיין מוטער אונ אוף זיין ברודער אבער אז ער וועט ח"ו שטארבען אין וועג וועט ביי מיר גלייך זיין ווי אלע דרייא זענען גשטארבען אין איין טאג: (ל) ועתה אונ יעצט כבאי אז איך וועל קומען צוא דיין קנעכט צו מיין פאטער והנער איננו אתנו אונ דער יונג בנימין איז ניט מיט אונז ונפשו קשורה בנפשו אונ מיין פאטערס לייב איז אן גקניפט אין דעם לייב פון בנימין ער קען גאר אן אים ניט זיין: (לא) והיה אונ עס וועט זיין כראותו כי אין הנער

ספר הישר

וועסטו ביי מיר ניט אפ נעמען דיין ברודר. אונ יוסף הט אן געהויבן ריידן אונ הט געזאגט יוסף קום וועסטו זיך זעהן מיט דיינע ברידר אונ ווי יוסף הט אזוי געזאגט האבן זיך דיא ברידר ארום אן געקוקט אהין אונ אהער צו זעהן פון וואנט יוסף

כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ
בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃ לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־
הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא
אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־
הַיָּמִים׃ לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ
תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל
עִם־אֶחָיו׃ לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי
וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע
אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ מה א וְלֹא־
יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים

אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית
וְיַחֲתוּן עַבְדָיךְ יָת שֵׂיבַת
עַבְדָךְ אֲבוּנָא בִּדְווֹנָא
לִשְׁאוֹל׃ לב אֲרֵי עַבְדָךְ
מְעָרַב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא
לְמֵימָר אִם לָא אַיְתֵנֵּהּ
לְוָתָךְ וָאֱהֵי חָטֵי לְאַבָּא
כָּל יוֹמַיָּא׃ לג וּכְעַן יִתֵּב
כְּעַן עַבְדָךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא
עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא
יִסַּק עִם אֲחוֹהִי׃ לד אֲרֵי
אֶכְדֵּין אֶסַּק לְוָת אַבָּא
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי
דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישׁוּ דִּי
יִשְׁתְּכַח יָת אַבָּא׃ א וְלָא
יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל
דְּקָיְמִין עִלָּוֹהִי וּקְרָא

רשב"ם

(לב) כי עבדך. לכך אני מדבר יותר מכל אחי. ואהיה עבד תחתיו: (א) ולא יכול יוסף להתאפק. עוד. כי עד עתה היה עושה כל מעשיו ע"י שהיה מתאפק בלבו כמ"ש למעלה ויתאפק ויאמר שימו לחם: לכל הנצבים עליו. בפני כל הנצבים

רש"י

אין הנער ומת. אביו מלרתו: (לב) כי עבדך ערב את הנער. וא"ת למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי. הם כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה פ בב' עולמות: (לג) ישב נא עבדך וגו'. (ב"ר) לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה צ ולמלחמה ולשמש: (א) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו

שפתי חכמים

לרש"י שקשי ג"כ ארחל דהא רחל לא נזכרה בקרא וי"ל מדכתיב לעיל שנים ילדה לי אשתי הכי פירושו שנים ילדה לי והיא אשתי ר"ל המיוחדת לי לפי שעיקר דירתו היה אצל רחל מש"ה היה מתאבל על רחל וע"י יוסף היה מתנחם וכשמת יוסף ונשאר בנימין הייתי מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי כאילו שלשתן מתו ביום אחד: פ וא"ת והא פירש"י לעיל וחטאתי לך כל הימים בעוה"ב והכא פי' בב' עולמות וי"ל דהא יהודה בכאן היה מספר הדברים שדבר עם יעקב וא"כ כך היה לו לומר וחטאתי לך כל הימים אלא ע"כ ל"ל וחטאתי לאבי הוא בעוה"ז בהיות אבי קיים וגם לעולם שכולו יום דהיינו בעוה"ב וא"ל ולמה לריך יהודה עתה להתנצל א"ע איך שקשר א"ע בנדוי שני עולמות וי"ל משום דסבר שמא יוסף אינו מאמין בעונש עוה"ב מש"ה הולרך לו לומר גם עונש עוה"ז משא"כ גבי יעקב שהאמין בעונש עוה"ב וק"ל: צ קשה ממ"נ מהו גבורה אם הוא גבור למלחמה הרי כתב אח"כ למלחמה ואם הוא לשימוש הרי ג"כ כתב לשימוש ול"ל למכתב גבורה

פירוש לתורת אלהים

אז ער וועט זעהן אז דער יונג איז ניט דא מיט
אונז וָמֵת וועט ער שטארבען פאר צרות וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ וועלין מיר דיינע קנעכט מאכען נידערען
אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ דם עלטער פון אונזער פאטער
דיין קנעכט מיט טרויעריקייט אין קבר
אריין. אונ אז דו וועסט וועלן פרעגן וואס קריג
איך מיך מעהר פון אלע ברידער: (לב) כִּי ווארום
איך דיין קנעכט האב גווען עָרַב פאר דעם קינד
מֵעִם אָבִי פאר מיין פאטער לֵאמֹר אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ
אז איך וועל אים ניט ברענגען צו דיר וְחָטָאתִי לְאָבִי
וועל איך בלייבען זינדיג פאר מיין פאטער אויף
אייביג אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט:
(לג) וְעַתָּה אונ יעצט בעט איך דיך יֵשֶׁב איך דיין
קנעכט וועל דא זיצין פאר אקנעכט צו מיין הער
פאר דעם קינד ווארום צו אלע זאכען בין איך
נוציגער פון אים וְהַנַּעַר יַעַל עִם אֶחָיו אונ דער יונג
זאל גיין מיט זיינע ברידער: (לד) כִּי ווארום וויא
אזו קאן איך קומען צו מיין פאטער וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי
ווען דער יונג איז ניט דא מיט מיר פֶּן אֶרְאֶה בָרָע
וויא וועל איך אוים האלטען דעם טרויער וואס
וועט גרייכען מיין פאטער: (א) וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק
אונ יוסף האט זיך ניט גקאנט מעהר איינהאלטען
לְכֹל הַנִּצָּבִים צווא דיא אלע פרעמדע וואס זיינען
געשטאנען לעבען איהם ווארטין ביז וועלן אוועק

ספר הישר

וועט קומן אונ יוסף הט צו זיי געזאגט נאך וואס באדארפט איר
קומן אהין אונ אהער פר וואר איך בין יוסף וואס איר הט מיך
פאר קופט צו מצרים אונ אצונד לאז אייך ניט באנק טאן אין
אייערע אויגן וואס איר הט מיך פר קופט דען צו איין דר נערונג
הט גאט מיך געשיקט אהער אונ נוי זיי האבן דם דער הערט
ווען זיי דר שראקן געווארן אונ יהודה איז נאך מיין דר שראקן
געווארען אונ ווי בנימין הט דער הערט די רייד איז בנימין צו
געלאפן צו יוסף אונ הט אים געהאלדזט אונ הט געוויינט אונ ווי
די ברידר האבן דס דער זעהן זעהן זיי אויך געפאלן אויף יוסף'ס
האלדז אונ האבן אויך געוויינט אונ אלע האבן געוויינט אין
גרויס

עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי
וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו׃ ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי
וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃
ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף
הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת
אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃ ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר

אונקלוס

אַפִּיקוּ כָל אֱנַשׁ מֵעִלָּוָי
וְלָא קָם אֱנַשׁ עִמֵּהּ כַּד
אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוָת אֲחוֹהִי׃
ב וִיהַב יָת קָלֵהּ בִּבְכִיתָא
וּשְׁמָעוּ מִצְרָאֵי וּשְׁמַע
אֱנַשׁ בֵּית פַּרְעֹה׃
ג וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי
אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא
קַיָּם וְלָא יְכִילוּ אֲחוֹהִי
לַאֲתָבָא יָתֵהּ פִּתְגָם אֲרֵי
אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי׃
ד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי
קְרִיבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ

תו"א ולא יכלו אחיו לענות חגיגה ד:

רשב"ם

עליו ולא יכול עוד להתאפק. ויקרא למשרתיו הוציאו כל הנצבים עלי מן הבית. כך עיקר פשוטו: (ב) וישמעו מצרים. אנשי העיר. ואח"כ וישמע

רש"י

מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו ק מתביישין בהודעו להם: (ב) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו. ואין זה לשון בית ממש ר אלא כמו בית ישראל בית יהודה מיסנד"ה בלעז: (ג) נבהלו מפניו. מפני הבושה: (ד) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור אמר

שפתי חכמים

וי"ל למלחמה ולשימוש הוא פי' של לגבורה כלו' למה אני גבור למלחמה ולשימוש: ק והכי משמע הפסוק ולא יכול יוסף לסבול שיהיו אחיו מתביישין לכל העם הנצבים עליו ר"ל נגד כל העם לפיכך צוה להוציאם דאל"כ למה הוציאם: ר דאל"כ היה לו לנקוד וישמע בקמץ תחת

דעת זקנים מבעלי התוספות

תעשה לו רעה: (ג) ולא יכלו אחיו לענות אותו. פי' הרב יוסף קרא מאמינים ואינם מאמינים. מאמינים שהרי הזכיר שמו יוסף ואינם מאמינים לשעבר לעבד נמכר יוסף ענו בכבל רגלו ועכשיו הוא מושל בכל ארץ מצרים: (ד) גשו נא אלי ויגשו. מדרש לפי שאמר למעלה הוציאו כל איש מעלי והמצרים היו עומדים בחוץ ומטין אזניהם מה הם מדברים ולכך כשאמר

פירוש לתורת אלהים

גיין דער נאך זאל ער זיך דערקענין צו זיינע ברידער נאר וַיִּקְרָא ער האט אזאג געטאהן הוֹצִיאוּ פירט ארויס אלע מענטשען פון מיר. זאגט דער פסוק וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ עס איז ניט געשטאנען איין מענטש מיט אים בְּהִתְוַדַּע אז יוסף הט זיך דערקענט צו זיינע ברידער דען ער האט ניט געוואלט דיא מִצְרַיִם זאלען זעהן וויא זיינע ברידער וועלין פארשעמט ווערען פאר אים; (ב) וַיִּתֵּן אֶת קוֹלוֹ בִּבְכִי און יוסף האט אנגעפאנגען וויינען וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם און דאס גיוויין האבען געהערט דיא מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה און דאס איז דער הערט געווארן אין דעם הויז פון פַּרְעֹה: (ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף האט יוסף גיזאגט צו זיינע ברידער אֲנִי יוֹסֵף איך בין יוסף הַעוֹד אָבִי חָי לעבט נאך מיין פאטער וְלֹא און זיינע ברידער האבען אים ניט גיקענט ענפערען כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו ווארום זייא זענין פאר אים דער שראקין געווארין: (ד) וַיֹּאמֶר און יוסף הט גיזאגט צו זיינע ברידער גְּשׁוּ נָא אֵלַי איך בעט אייך טרעט צוא צוא מיר ער האט גיזעהן זייא ווילען אוועק גיין ווייל זייא זענען פאר שעמט גיווארען דרום האט ער זייא גירופען צו זיך מיט אווייך לשון און מיט גיבעט וַיִּגָּשׁוּ האבען זייא גינעהנט צוא אים וַיֹּאמֶר האט ער גיזאגט איך בין אייער ברודער יוסף וואס איר האט

ליקוטי יקרים

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גְּשׁוּ נָא אֵלַי וגו'. דר אלשיך שרייבט דר מדרש זאגט ווען יהודה און יוסף האבן געקריגט זענן געקומען מלאכים צו יוסף אין שטוב הערן און זעהן די קריג, און ווען יוסף הט געזאגט אלע מענטשן זאלן ארויסגיין פון שטוב, הט יוסף געמיינט נאר די מענטשן זאלן ארויסגיין אבער די מלאכים זאלן בלייבן אים צו היטן, ווייל ווען יוסף איז געבליבן אליין אין שטוב, האבן די ברידר אים געוואלט הרגנן, ווייל אין זיי הט זיך דערוועקט די ערשטע פיינדשאפט און איצט נאך מער די קנאה, און זיי האבן חרטה געהאט פר וואס זיי האבן אים פארקויפט און ניט געהרגת, דריבר האבן זיי אים איצט געוואלט הרגנן נאר די מלאכים האבן ניט געלאזען:

ספר הישר

גרוס געוויין און די זאך איז געהערט געווארן אין דעם הויז פון פרעה אז די לייט זענן די ברידר פון יוסף איז אים זעהר וואול געפעלען דיא זאך און פרעה האט געשיקט זיינע שררות און גבורים צו יוסף זיי זאלען זיך פרייען מיט יוספ'ס ברידער און פרעה הט געשיקט צו יוסף יוסף זאל זאגן זיינע ברידר זיי זאלן ארוס פארן אין מצרים און אויך זאל יוסף געבן צו זיינע ברידר גרוסע מתנות און זאל איטליכן אן קליידן פיינע קליידר און זאל געבן צו איטליכן דריי הונדערט שטיק זילבר און יוסף הט זייא געהייסן אן טאן די גוטע קליידר און הט זיי געבראכט פר פרעה און ווי פרעה הט דער זעהן די ברידר פון יוסף און זיי זענען אלע גרוסע גבורים און זייער שיינע מענטשן הט ער זיך דרויף זייער געפרייט און דר נאך זענן זיי אוועק געגאנגען פון פרעה

אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
אֹתִי מִצְרָיְמָה׃ ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ
וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי
הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים
לִפְנֵיכֶם׃ ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃ ז וַיִּשְׁלָחֵנִי

וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן
דִּי זַבֶּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם׃
ה וּכְעַן לָא תִתְנַסְסוּן וְלָא
יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי
זַבֶּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי
לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ
קֳדָמֵיכוֹן׃ ו אֲרֵי דְנַן
תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ
אַרְעָא וְעוֹד חָמֵשׁ שְׁנִין
דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא׃
ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן
תו"א כי זה שנתים פ"א ס :

רשב"ם

בית פרעה: (ח) כי למחיה שלחני. הקב"ה עשה כל זאת לטובתכם:

בעל הטורים

(ו) וקציר. ב' במס' הכא ואידך עוד כל ימי הארץ זרע וקציר ודאי לא בא יוסף לבטל גזירת המקום זרע וקציר לא ישבותו ע"כ אמר אשר אין חריש וקציר כי ודאי לא ישבותו זרע וקציר וכשיזרעו יקצרו וכאן לא רצו לזרוע שאמרו מוטב שנאכל מה שבידנו ממה שנזרע אותו ואולי לא נחיה עד שנקצור ע"כ אמר חריש וקציר ולא אמר זרע וקציר:

שפתי חכמים

הסי"ן (וגם נלטרך לומר שבית כמו בכית). מהרש"ל: ש וא"ת מנ"ל לרש"י משום דהראה להם המילה היה אומר להם גשו שמא משום שראה אותם נסוגים לאחור היה אומר להם גשו. וי"ל דרש"י דייק מדכתיב גשו ולא כתיב קרבו אלי אלא מדכתיב ל' הגשה משמע הגשה

רש"י

עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם ש שהוא מהול (ב"ר): (ה) למחיה. להיות לכם למחיה: (ו) כי זה שנתים הרעב. עברו משני הרעב:

דעת זקנים מבעלי התוספות

אני יוסף אחיכם העוד אבי חי לא חשש אם הם שומעין אבל כשרצה לומר אשר מכרתם אותי לא רצה שישמעו לפי שהיה בדעתו להושיב אחיו במצרים ואילו היו שומעין שמכרו אחיהם יאמרו אנשים רעים הם מאד שאפי' לאחיהם מכרו כל שכן שיעשו עמנו רעה אם ישבו אתנו ולכך אמר להם גשו נא אלי ואומר לכם בחשאי. ד"א מתחלה אמר להם יוסף אני יוסף אחיכם העוד אבי חי ולא רצה להזכיר מכירתו מפני בנימין אחיו שלא יתביישו ממנו ושלא יגיד לאביו והפליגן לצד אחר ואמר להם גשו נא אלי הפרידן מבנימין ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי:

ליקוטי יהודא

(ה) וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם וגו'. יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר וַוייל אִיךְ וֵוייס נִיט וָוס אִיצְט אִיז בַּיי אַייךְ אִין הַארְצֶן וֶועגֶן מִיר, אוּב אַייעֶר פַיינְדְשַׁאפְט צוּ מִיר אִיז פוּן אַייךְ אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, אוּנ אִיר הָט חֲרָטָה אוֹיף דִי צָרוֹת וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעהַאט דוּרְךְ אַייךְ, זָאג אִיךְ אַייךְ אַל תֵּעָצְבוּ, אִיר זָאלְט נִיט טְרוֹיעֶרִיג זַיין, וָוארוּם דִי אַלֶע צָרוֹת הָאבֶּן גֶעפִירְט צוּ מַיין גְלִיק, עֶס קֶען זַיין מַיין גְלִיק ווָאלְט גֶעקוּמֶען אָן צָרוֹת צוּ הָאבֶּן פְרִיעֶר, נָאר גֶעוִויס וֵויס הקב"ה פַר וָוס עֶס הָט גֶעמוּזְט אַזוֹי זַיין, וָוארוּם נִיט אִיר הָט מִיךְ אַהֶער פַארְקוֹיפְט נָאר הקב"ה, אוּנ אוּבּ אַייעֶר פַיינְדְשַׁאפְט אִיז נָאךְ בַּייא אַייךְ וִויא פְרִיעֶר, אוּנ עֶס פַארְדְרִיסְט אַייךְ וָואס אִיר הָאט מִיךְ פַארְקוֹיפְט, נִיט גֶעהַרְגֶעט, זָאל אַייךְ נִיט פַרְדְרִיסֶען, וָוארוּם דָאס אִיז אַייעֶר טוֹבָה, ווייל וִויא אִיךְ זֶעה בִּין אִיךְ גֶעשִׁיקְט גֶעוָוארֶען אִין מִצְרַיִם נָאר פוּן אַייעֶר טוֹבָה וֶועגֶען, אִיר זָאלְט בְּלַייבֶּען לֶעבֶּען פוּן דִי זִיבֶּען יָאר הוּנְגֶער:

פירוש לתורת אלהים

פַר קוֹפְט נָאךְ מִצְרַיִם: (ה) וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט אַל אִיר זָאלְט נִיט טְרוֹיעֶרִיג זַיין וְאַל אוּנ עֶס זָאל נִיט פַאר דְרִיסֶען אִין אַייעֶרִי אוֹגֶען כִּי וָוס אִיר הָט מִיךְ אַהֶער פַאר קוֹפְט זָאלְט אִיר נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אֵיינֶער אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען כִּי דֶען גָאט הָט מִיךְ גִישִׁיקְט אַהֶער אִיךְ זָאל פַר אַייךְ זַיין אַשְׁפַּייזֶער: (ו) כִּי דֶען עֶס אִיז עֶרְשְׁט אַוֶועק גִיגַאנְגֶען צְווֵיי יָאר פוּן דִיא הוּנְגֶער יָארֶען וְעוֹד אוּנ עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר אֲשֶׁר וָוס עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין אַקֶער אוּנ שְׁנִיט: (ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי

משלים על התורה

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם וגו'. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַ אָרֶעם מַאן אִיז גֶעקוּמֶען אִין אַקְרָאם קוֹיפֶען סְחוֹרָה פַאר זִיךְ אוֹיף אַמַלְבּוּשׁ, עֶר פְרֶעגְט דֶעם קְרֶעמֶער וויפִיל עֶר ווִיל פַר דִי סְחוֹרָה אוֹיף אַמַלְבּוּשׁ, דֶר קְרֶעמֶער זָאגְט דָס קָאסְט צֶעהֶן רוּבְּל, דֶר אָרֶעם מַאן זָאגְט טָאמֶער וֶועט זַיין גֶענוּג אַכְט רוּבְּל, זָאגְט דֶר קְרֶעמֶער אִיךְ שְׁוֶוער, עֶס קָאסְט מִיךְ אַכְט רוּבְּל, נָאר אִיךְ ווִיל נִיט בַּיי אַ אָרֶעם מַאן פַארְדִינֶען גִיבּ מִיר דִי אַכְט רוּבְּל, דֶר אָרֶעם מַאן הָט אַרוֹסְגֶענוּמֶען זַיין בַּייטֶעלֶע, אוּנ הָט אוֹסְגֶעשָׁאטֶן דָס גֶעלְט אוֹיף דֶעם טִישׁ אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּם קְרֶעמֶער דָס אִיז מַיין גַאנְצֶע גֶעלְט אוּנ מֶער הָאבּ אִיךְ נִיט, דֶר סוֹחֵר הָט גֶעהַאט רַחֲמָנוּת אוּנ הָט גֶעזָאגְט עֶס אִיז גֶענוּג, אוּנ הָאט צוּגֶענוּמֶען דָס גֶעלְט אוּנ הָט אִים גִיגֶעבֶּן דִי סְחוֹרָה, דֶער אָרֶעם מַאן אִיז גֶעקוּמֶען אַהֵיים מִיט דִי סְחוֹרָה, הָט עֶר גֶעזָאגְט דֶר קְרֶעמֶר הָט גֶעשְׁווֹארֶן אַז דִיא סְחוֹרָה קָאסְט אִים אַלֵיין אַכְט רוּבְּל אוּנ

ספר הישר

אוּנ גֵייעֶן צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּ זֵייעֶר פָאטֶער אוּנ בִּנְיָמִין אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען מִיט זֵיי אוּנ יוֹסֵף אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט זֵיי גֶעגֶעבֶּן דֶעם רַייט וָואגֶען וָוס עֶר הָט גֶערִיטֶען בְּשַׁעַת עֶר אִיז גֶעוָוארֶן אֵיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם דֶר פָאטֶער זָאל קוּמֶען אוֹיף אִים אִין מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעשִׁיקְט קְלֵיידֶער צוּ אַלֶע קִינְדֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ אוֹיךְ הוּנְדֶערְט שֶׁטִיק זִילְבֶּר צוּ אִיטְלִיכֶן פוּן זֵיי אוּנ צוּ דִי ווַייבֶּר פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר הָט עֶר אוֹיךְ גֶעשִׁיקְט צוּ זֵייא ווַייבֶּערְשֶׁע קְלֵיידֶר אוּנ אוֹיךְ בְּשָׂמִים אוּנ גִיוֶוערְץ צוּ אִיטְלִיכֶן בְּרוּדֶר הָט עֶר גִיגֶעבֶּן קְנֶעכְט כְּדֵי מֶען זָאל זֵיי בֶּעדִינֶען אוּנ זָאלֶן פִירֶען זֵייעֶר גוּטְס אִין מִצְרַיִם. אוּנ צוּ דִי קִינְדֶר פוּן בִּנְיָמִין הָט עֶר גֶעשִׁיקְט

אֱלֹהִים֙ לִפְנֵיכֶ֔ם לָשׂ֥וּם לָכֶ֛ם שְׁאֵרִ֖ית
בָּאָ֑רֶץ וּלְהַחֲי֣וֹת לָכֶ֔ם לִפְלֵיטָ֖ה
גְּדֹלָֽה׃ שלישי ח וְעַתָּ֗ה לֹֽא־אַתֶּ֞ם
שְׁלַחְתֶּ֤ם אֹתִי֙ הֵ֔נָּה כִּ֖י הָאֱלֹהִ֑ים
וַיְשִׂימֵ֨נִי לְאָ֜ב לְפַרְעֹ֗ה וּלְאָדוֹן֙ לְכָל־
בֵּית֔וֹ וּמֹשֵׁ֖ל בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃
ט מַהֲרוּ֮ וַעֲל֣וּ אֶל־אָבִי֒ וַאֲמַרְתֶּ֣ם אֵלָ֗יו
כֹּ֤ה אָמַר֙ בִּנְךָ֣ יוֹסֵ֔ף שָׂמַ֧נִי אֱלֹהִ֛ים
לְאָד֖וֹן לְכָל־מִצְרָ֑יִם רְדָ֥ה אֵלַ֖י אַֽל־
תַּעֲמֹֽד׃ י וְיָשַׁבְתָּ֣ בְאֶֽרֶץ־גֹּ֗שֶׁן וְהָיִ֤יתָ

אונקלוס

לְשַׁוָאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָמָא לְכוֹן לְשֵׁיזָבָא רַבָּא: ח וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: ט אוֹחוּ וּסְקוּ לְוַת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכָּב: י וְתֵתֵב

רשב"ם (ח) כי האלהים. אלא האלהים:

בעל הטורים

(ט) רדה. ב' במס' הכא ואידך רדה והסככה את ערלים גבי כ"נ כשירד

רש"י

(ח) לאב. להבר ולפטרון [גוס בעיטלער. פאטראן]:(ט) ועלו

שפתי חכמים

קרובה ולמה היו צריכין ליגש כ"כ קרוב לו אלא שהראה להם המילה
וא"ל מנ"ל שראה אותם נסוגים אחור דילמא מ"ם להם גשו אינו אלא
מפוס שהראה להם שהוא מהול דא"כ נא למ"ל בשלמא אי ראה אותם שנסוגים אחור מ"ה הולרך לומר גשו נא לדבר עמהם בל' רכה כדי

פירוש לתורת אלהים

האט מיך גאט אהער פאר אייך געשיקט לָשׂוּם צוא מאכען אייך פאר איין איבער בלייבונג אין לאנד וּלְהַחֲיוֹת אונ איך זאל אייך דער נערין צו אגרויסען אנטרינונג דורך מיר זאלט איר האבן צו עסין אונ זאלט אנטרונען ווערען פון דעם הונגר: (ח) וְעַתָּה אונ יעצט זאלט איר וויסען לֹא אז ניט איר האט מיך אהער געשיקט כִּי נאר גאט וַיְשִׂימֵנִי אונ ער הט גימאכט מיך פר אפריינד ביי פַּרְעֹה וּלְאָדוֹן אונ צו אהער איבער זיין הויז געזינד וּמוֹשֵׁל אונ צוא אגוועלטיגער איבער דעם גאנצען לאנד מִצְרָיִם: (ט) מַהֲרוּ אײלט אונ גייט צו מיין פאטער וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו אונ איר זאלט אים זאגן כֹּה אזו הט געזאגט דיין זוהן יוסף שָׂמַנִי גאט הט מיך גימאכט פר אהער איבער דעם גאנצען לאנד מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי נידער צוא מיר אהער אין מצרים אַל תַּעֲמוֹד אונ זאלסט דיך ניט אויפהאלטען דארטען: (י) וְיָשַׁבְתָּ אונ דו וועסט דיך

ספר הישר

צוויי פאר קליידר אונ אוך צעהן רייט וועגן אונ זייער פאטער הט ער געשיקט צעהן אייזלן אונ די אייזלן האבן געטראגן גאר דס בעסטע פון מצרים אונ האט נאך געשיקט אלערלייא עסין שפייז אונ צו זיין שוועסטער דינה האט ער געשיקט גאלד אונ זילבר אונ אלערליי גווערץ אונ אוך זילבערנע אונ גילדענע קליידר אונ הט אוך געגעבן צו די ברידער אונ אויך צו די ברידערס ווייבר זעהר פיל אבנים טובות אונ יוסף הט זיי בגלייטעט אונ הט זיי אן געזאגט זיי זאלען קומען אין מצרים אונ הט זיי אוך אן געזאגט זיי זאלן זיך ניט קריגן אויפין וועג דען עס איז אלדינג געווען פון גאט איך זאל מאכן דר נערען אלע מענטשן אונ עס וועט נאך זיין פינף יאר דר הונגר אונ הט זיי אן גזאגט בשעת איר וועט קומען צום לאנד כנען זאלט איר ניט קומן פלוצלונג צו פארן פארין פאטער נאר עס זאל זיין מיט חכמה אונ יוסף הט זיך גיקערט צו מצרים אונ זיי זענן אוועק געגאנגן צום לאנד כנען מיט שמחה צו זייער פאטער יעקב אונ ווי זיי זענן געקומן ניט ווייט פון לאנד כנען האבן זיי איין עצה געהאלטן ווי אזו

אין דערהיים פון אונזער אלטען פאטער איז שוין געוועג. איצט וועל איך אייך אלע שפייזען מיט כבוד אונ איר
זאלט ברייגגען אונזער פאטער אין מצרים וועט ער האבן נחת פר זיין צער וואס איז שוין געווען:

משלים על התורה

ווי איך האב אים גיגעבן דס געלט הט ער געזאגט עס איז גענוג, אין דעם בייטעלע איז אפילו זעקס רובל אוך ניט גיוועזן, איז ער דאך אליגנער, אז די סחורה קאסט אים אכט רובל, ווי אזו איז גענוג וויינינגער פון זעקס, הט מען אים גיענטפערט דר קרעמער הט ניט געמיינט פאר די סחורה איז גענוג זעקס רובל, פר די סחורה דארף מען געבן צעהן רובל, נאר פר דיר וואס דו ביזט ארעם איז גענוג אז דו האסט גיגעבין וויינינגער ווי עס קאסט, ווייל דו האסט ניט מער, וואס יוסף איז געווארן אמלך אין מצרים הט מען ניט געוואוסט אויב דיא מלוכה איז צו אים געקומן פון זיינעטוועגן, ווייל הקב"ה הט געזאגט זיינע צרות זענן שוין גענוג גיוועזן, אדר גישט וועגען זיינע צרות איז געוועזן גענוג, נאר ווייל די צרות פון יעקב זענען שוין געוועזן גענוג. הט יוסף געזאגט צו די ברידר איך זאג ניט פון מיינעטוועגן איז געוועזן גענוג, נאר איך זאג לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם, הקב"ה הט מיך אהער געשיקט נאר פון אייערטוועגן, ווייל אייערע צרות וואס איר זעהט

קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ
וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃
יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ
שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ
וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם
רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃ יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי
אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־
אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת־אָבִי הֵנָּה׃ יד וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי

אונקלוס

בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב
לִי אַתְּ וּבְנָךְ וּבְנֵי בְנָךְ
וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃
יא וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי
עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא
דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן אַתְּ
וֶאֱנָשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃
יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזְן וְעֵינֵי
אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
בְלִישַׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל
עִמְּכוֹן׃ יג וּתְחַוּוֹן לְאַבָּא
יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת
כָּל דִּי חֲזֵיתוֹן וְתוֹחוֹן
וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא׃
יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי

תולדות אהרן

והנה עיניכם מגילה טז : ויפול על צוארי בנימין מגילה שם :

רשב"ם

(יא) פן תורש. תתגרש מן הארץ ע"י רעבון. כמו והורשתם והאבדתם מהר. מגזירת ירש יאמר תורש. מן יקש יאמר תוקש כו : (יב) כי פי המדבר אליכם. ועד עתה ע"י מליץ. ולפי עיקר פשוטו. בשורה שתאמרו לאבי לא מפי שמועה ששמעתם מאחרים שהרי אתם בעיניכם רואים ומכירים כי אני יוסף מדבר אליכם ולפיכך והגדתם את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם: (יג) את כל כבודי. לא ידאג לבא כי יש כח ויכולת בידי להטיב לו :

בעל הטורים

לגיהנם לומר לך ששקול הגלות כנגד גיהנם : (יא) פן תורש. כי במס' הכא ואידך אל תאהב שנה פן תורש וש"ה וקרעים תלביש נומה ללמדך כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים וזהו אל תאהב שנה בב"ה פן תורש מלמודך וכן אמר יוסף ליעקב מוטב שתבא לכאן אף ללכת חולה לארץ פן תורש מתורה כי לא תוכל ללמוד שם מפני הרעב : (יב) עיניכם רואות. בגימ' והראיתי לכם המילה : כי פי המדבר אליכם. בגימטריא בעגלה ערופה ססימן זה מסר להם לאביו שפירש ממנו בעגלה ערופה :

רש"י

אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות : (יא) פן תורש. דלמא תתמסכן לשון מוריש ה ומעשיר : (יב) והנה עיניכם רואות. בכבודי ושאני אחיכם שאני מהול ככם. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש (בב"ר) : ועיני אחי בנימין. (מגילה יז) השוה את כולם יחד לו' שכשם שאין לי שנאה על בנימין א אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי שנאה עליכם : (יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות ב שעתידין להיות בחלקו של בנימין

שפתי חכמים

שלא יתביישו אבל אם עמדו על מקומם למה דבר עמהם בל' תחנונים וק"ל : ת ולא מלשון הכרת ושלוח כמו אכנו בדבר ואורישנו כי לא יתכן זה שהרי היה ליוסף להאכיל לכל העם בשבע שני הרעב : א [נח"י] ותימה לי מאי קישור יהיה לזה עם כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש : ב מדכתיב כאן צוארי ולא כתיב צואריו ונאמר בשיר

פירוש לתורת אלהים

בְּזֶעצִין אִין דֶעם לַאנְד גוֹשֶׁן וְהָיִיתָ אונ דוא וֶועסְט זַיין נָאהֶנְט צוּא מִיר אַתָּה דוּ מִיט דַיינֶע קִינְדֶר אוּנ אֵיינֶקְלִיךְ אוּנ דַיינֶע שָׁאף אוּנ דַיינֶע רִינְדֶער אוּנ מִיט אַלְץ וָואס דוּא הָאסְט : (יא) וְכִלְכַּלְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט שְׁפַּייזִין כִּי עוֹד וָוארוּם עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר הוּנְגֶער פֶּן טָאמֶער וֶועסְטוּ פַאר אָרִימְט וֶוערֶן דוּ מִיט דַיין הוֹיז גֶעזִינְד אוּנ מִיט אַלְץ וָואס דוּ הָאסְט : (יב) וְהִנֵּה אוּנ אַייעֶרֶע אוֹיגֶען זֶעהְן דָאךְ מַיין כָּבוֹד וְעֵינֵי אוּנ דִיא אוֹיגֶען פוּן מַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין זֶעהְן אוֹיךְ מַיין כָּבוֹד. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט דְרוּם גִימַאכְט גְלַייךְ זַייא צוּא זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין וָוארוּם עֶר הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט וִויא אִיךְ בִּין נִיט בְּרוּגֶז אוֹיף מַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין וָוארוּם עֶר אִיז דָאךְ נִיט גִיוֶועזְן בַּייא מַיין פַאר קוֹיפֶען אַזוֹי בִּין אִיךְ אוֹיף אַייךְ אוֹיךְ נִיט בְּרוּגֶז כִּי פִי אוֹיךְ זֶעהְט אִיר אַז אִיךְ רֵייד דָאךְ מִיט אַייךְ אוֹיף לָשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ אוּנ אִיךְ בִּין גִמַלְתְּ צַזוֹ וִויא אִיר בִּין אִיךְ דָאךְ אַוַדַאי אַייעֶר בְּרוּדֶר : (יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אוּנ אִיר זָאלְט דֶערְצֵיילֶען מַיין פָאטֶער גָאר מַיין כָּבוֹד וָוס אִיךְ הָאבּ אִין מִצְרַיִם וְאֵת אוּנ אַלְץ וָואס אִיר הָאט גִיזֶעהְן וּמִהַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט אַיילֶען צוּא בְּרֶענְגֶען אֶת אָבִי מַיין פָאטֶער אַהֶער : (יד) וַיִּפֹּל אוּנ עֶר אִיז גִיפַאלֶן אוֹיף דֶעם הַאלְז פוּן זַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין אוּנ הָט גִיוַויינְט מַחְמַת עֶר הָט

ספר הישר

זַיי זָאלֶן סָאן דָר וַוייל אִיז סֶרַח דִי טָאכְטֶר פוּן אָשֵׁר גֶעגַאנְגֶען אַקֶעגִין זַיי אוּנ סֶרַח אִיז גֶעוֶוען זֶעהְר שֵׁיין אוּנ אֵיין גְרוֹיסֶע חָכְמָה אוּנ הָט גִיקֶענְט שְׁפִּילֶן אוֹיף אֵיין הַארְף הָאבְּן זַיי זִיא גֶערוּפֶן אִיז זִיא גֶעקוּמֶן צוּ זַיי אוּנ הָאבְּן זִיא גֶעשִׁיקְט אוּנ הָאבְּן אִיר גִיגֶעבְּן אֵיין הַארְף זִי זָאל גַיין פַר זַייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב אוּנ זָאל שְׁפִּילֶן אוּנ זִיא זָאל אַזוֹ אוּנ אַזוֹ זָאגְן. אוּנ סֶרַח הָט גֶעפָאלְט אוּנ אִיז גִקוּמֶן אוּנ הָט זִיךְ גִיזֶעצְט פַר יַעֲקֹב אוּנ הָט גֶעשְׁפִּילְט אוּנ הָט גְזָאגְט מַיין פֶעטֶר יוֹסֵף לֶעבְּט אוּנ אִיז אֵיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אִין לַאנְד מִצְרַיִם

בִּנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא
וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל
צַוְּארֵהּ׃ טו וְנַשֵּׁק לְכָל
אֲחוּהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן
וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוּהִי
עִמֵּהּ׃ טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע
לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עֲלוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי
פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדוֹהִי׃
יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף
אֱמַר לַאֲחָךְ דָּא עִיבִידוּ
טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וְאֱזִילוּ
אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃
יח וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת
אֱנַשׁ בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי
וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא
דְמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת

בִּנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
צַוָּארָיו׃ טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ
עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃
טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃ יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־
יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ
אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה
כְּנָעַן׃ יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־
טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב

רש"י

וסופן ליחרב: **ובנימין בכה על צואריו**. על משכן שילה ג שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב. [ולע"ד דיוקו של רש"י דביוסף כתיב ויפול ויבך תרתי משמע אשני מקדשות ולכך עשה ב' פעולות ע"ז הרמז. משא"כ בנימין דלא כתיב רק ובנימין בכה פעולה אחת שלא רמז רק על חורבן אחד. ועיין בביאור ת"י שעס הוא כדרך דרש]: (טו) **ואחרי כן**. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: **דברו אחיו אתו**. שמתחלה היו בושים ממנו: (טז) **והקול נשמע בית פרעה**. כמו בבית פרעה וזהו לשון בית ד ממש: (יז) **טענו את בעירכם**. ה תבואה: (יח) **את טוב ארץ מצרים**. ארץ גושן. ניבא ואינו יודע מה ניבא סופה לעשותה כמצולה שאין ו בה דגים: **חלב הארץ**. כל חלב ל' מיטב הוא:

שפתי חכמים

בשירים צוארך כמגדל השן מה להלן מקדש אף כאן מקדש: ג וא"ת דלמא כפשוטו בשלמא מה שפי' לעיל גבי יוסף משום דכתיב צוארי דהוא ל' רבים ולא כתיב צואריו אבל כאן כתיב צואריו דלמא כפשוטו. [נח"ין] הרא"ם האריך בזה. גם במתנות כהונה כתב צואריו ל' יחיד ולא ראו הגמ' בפ"ק דמגילה ואיתא נמי התם כמה צוארים היו ליה לבנימין ופירש"י דל"ג ליה שכן דרך הכתוב לקרות צואר ל' רבים וכו' וכל מה שערח הרא"ם הוא לריק ול"נ דשנוי ל' קא דריש מדכתיב גבי אחיו ויבך עליהם ואלו גבי יוסף ובנימין הזכיר ל' צואר ש"מ לדרשה קאתי לרמז על ב"ה שנקרא צוארך כנ"ל ומה שדרשו גבי בנימין שני מקדשות וגבי יוסף אחד לפי שהאמת היה כך ולא מלשון רבים ויחיד דרשו כן: ד עיין לעיל פסוק ב' מש"ש: ה והוא פועל יוצא לשלישי כלומר שיטענו הבהמות בתבואה לאפוקי שלא תפרש טענו את בעירכם כלו' שיאכילו את בהמתם דא"כ מה נפקא ליה מיניה (רא"ם): ו פי' דבמים עמוקים אין דגים בעומקה אלא למעלה הולכים:

פירוש לתורת אלהים

גיזעהן ברוח הקודש אז די צוויי מקדשות וועלן גבויעט ווערען אין בנימין'ס חלק וועלן חרוב ווערן וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו אונ בנימין איז גיפאלען אויף דעם האלז פון יוסף אונ האט גיוויינט אויף דעם משכן שילה וואס וועט זיין אין דעם חלק פון יוסף אונ וועט חרוב ווערען: (טו) וַיְנַשֵּׁק אונ ער הט גיקושט אלע זיינע ברידער וַיֵּבְךְּ אונ ער האט גיוויינט אויף זיי וְאַחֲרֵי כֵן אונ דער נאך אז די ברידער האבן גיזעהן אז זיין הארץ איז גאנץ מיט זייא דִּבְּרוּ האבען די ברידער מיט אים גירעט ווארום פריער האבן זיי זיך גישעמט פאר אים: (טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע אונ דאס קול איז גיהערט גיווארען אין דעם הויז פון פַּרְעֹה לֵאמֹר צו זאגען בָּאוּ די ברידער פון יוסף זענען גיקומען וַיִּיטַב אונ עס איז וואל גיפעלען אין די אויגען פון פרעה אונ אין די אויגין פון זיינע קנעכט: (יז) וַיֹּאמֶר אונ פרעה הט גיזאגט צו יוסף אֱמֹר זאג צו דיינע ברידער דס זאלט איר טאהן טַעֲנוּ לאדעט אן אייערע אייזלען מיט תבואה וּלְכוּ אונ גייט אונ פירט עס נאך לאנד כנען: (יח) וּקְחוּ אונ נעמט אייער פאטער אונ אייער הויז געזינד וּבֹאוּ אֵלָי אונ קומט צוא מיר וְאֶתְּנָה אונ איך וועל אייך געבען דס בעסטי פון מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אונ

ספר הישר

אונ איז נים געשטארבן אונ זיא האט נאך גיטערט צו שפילען אונ אלין אזו געזאגט אונ ווי יעקב הט דס דער הערט איז אין אים געקומען איין פרייאונג אין זיין הארץ פון דעם ויסקייט פון אירע רייד אונ דר רוח הקודש הט אן געהובן צו רוהען אוף אים הט ער געוואוסט דס אלע אירע רייד זענען אמת אונ יעקב הט זיא גיבענטשט אונ הט צו איר געזאגט דר פר זאלסטו איביג

הָאָרֶץ: רביעי יט וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת
עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת
לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־
אֲבִיכֶם וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס
עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה
וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן
לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת
שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת
עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב

טוּבָא דְאַרְעָא: יט וְאַתְּ
מְפַקְּדָא דָא עִיבִידוּ סִיבוּ
לְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
עֶגְלָן לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן
וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן
וְתֵיתוּן: כ וְעֵינְכוֹן לָא
תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי
טוּב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם
דִּלְכוֹן הוּא: כא וַעֲבַדוּ כֵן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן
יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימַר
פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין
לְאָרְחָא: כב לְכֻלְּהוֹן
יְהַב לִגְבַר אִצְטְלַוָן
דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְהַב
תְּלָת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף
וַחֲמֵשׁ אִצְטְלַוָן דִּלְבוּשִׁין:
כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כִּדָא
עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין

תו"א ולבנימן נתן שלש מאות מגילה יז: ולאביו שלח זה:

רשב"ם

(יט) ואתה צויתה. אתה אני מצוה אותך לקחת עגלות ובהמות למשוך. כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם ע"פ פרעה. ודוגמא א בתלמוד. אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים אלא אם כן נטלה האם שלה: **(כג) כזאת.** כמו כן: עשרה חמורים. לעשרה אחיו ואע"פ שבנימין חזר עמהם לא רצה להסריחו אמרי' בתלמוד קללת חכם אפי' על תנאי והשלים התנאי היא באה מגלן מיהודה שאע"פ שהחזיר את בנימין לאביו הוו עצמותיו

שפתי חכמים

ז דק"ל למה לא כתיב מי לוה לו כן וע"ק למה כתיב אחריו זאת עשו בל' רבים הל"ל זאת עשה שהרי גם לעיל נאמר בל' יחיד ואתה צויתה

רש"י

(יט) ואתה צויתה. מפי ז לומר להם: **זאת עשו.** כך אמור להם שברשותי הוא: **(כג) שלח כזאת.** כחשבון הזה ומהו החשבון י' חמורים וגו'. [רצונו שמלת כזאת המיותרת וכפ"ף הדמיון מורה על כי מטולם לא שלח לו י' המורים וי' אתונות רק ה"ק קרא ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו' כלומר כחשבון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אתונות והשתא אתי שפיר דלא מצינו נכתב אלא וירא את העגלות ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. בשם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) קחו לכם מארץ מצרים עגלות. פי' קחו לכם עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם על כתפותיכם ובאתם. וכן מוכיח הפסוק שלפניו וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות: **(כ)** ועינכם אל תחוס על כליכם. לפי שהיה יודע באביו שהיה קפדן על כליו וחס עליהם כמו שאמרו חז"ל ויותר יעקב לבדו שחזר על פכים קטנים לכך הזהירם על כך. כך מפרש הרב יעקב ז"ל:

פירוש לתורת אלהים

איר וועט עסין דאס בעסטע פון דעם לאנד: (יט) וְאַתָּה אונ דו ווערסט גיבאטען דו זאלסט זייא זאגען פון מיינט וועגען קְחוּ איר זאלט אייך נעמען פון דעם לאנד מִצְרַיִם פוהרען פון אייערי קליינע קינדער וועגין וְלִנְשֵׁיכֶם אונ פאר אייערע פרויען וּנְשָׂאתֶם אונ איר זאלט טראגען אייער פאטער אונ זאלט אהער קומען: (כ) וְעֵינְכֶם אונ איהר זאלט נ׳ט זאלעווען אייערע כֵּלִים וואס איר וועט ניט קענען פירן אהער אין גאנצען כִּי טוּב ווארום דאס בעסטע פון דעם לאנד מִצְרַיִם איז אייערם: (כא) וַיַּעֲשׂוּ האבען די קינדער פון יַעֲקֹב אזוי גיטאן וַיִּתֵּן לָהֶם אונ יוֹסֵף האט זייא גיגעבען פוהרען עַל פִּי וויא פַּרְעֹה האט געהייסען וַיִּתֵּן אונ ער האט זיי גיגעבען שפייז אויף דעם וועג: (כב) לְכֻלָּם אלעמען האט ער גיגעבען לָאִישׁ צו איטליכן מענטש צו איטליכען ברודער א פאר קליידער וּלְבִנְיָמִן אונ צו בִּנְיָמִין האט ער גיגעבען דריי הונדערט שטיק זילבער וְחָמֵשׁ אונ פינף פאר קליידער: (כג) וּלְאָבִיו אונ פאר זיין פאטער האט ער גישיקט עֲשָׂרָה צעהן אייזלען וואס האבען גיטראגען פון דעם בעסטען פון מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת אונ צעהן אייזלען וואס האבען

ספר הישר

לעבן ווייל דו האסט דר קוויקט מיין לייב נייערט שפיל נאך האט וויא נייטער געשפילט אונ האט געזונגען מיין פעטער יוֹסֵף לעבט אונ איז איין שַׁלִּיט אין מִצְרַיִם אונ אז ניט געשטארבען אונ יַעֲקֹב האט גיהערט די רייד האט ער זיך זעהר געפרייט דר ווייל יַעֲקֹב דעם

מִצְרָיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר
וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ׃ כד וַיְשַׁלַּח
אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃ כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם
וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃
כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי

מִטּוּבָא דְמִצְרָיִם וַעֲסַר
אֲתָנָן טְעִינָן עִיבוּר וּלְחֵם
וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא׃
כד וְשַׁלַּח יָת אֲחוֹהִי וַאֲזָלוּ
וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן
בְּאָרְחָא׃ כה וּסְלִיקוּ
מִמִּצְרָיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא
דִכְנַעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃
כו וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עַד
כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא
תו"א אל תרגזו תענית י׳:

בעל הטורים

(כג) ומזון. ב׳ במסורה הכא ואידך ומזון לכולא בי׳ אף על פי שאמר ומזון לאכיו ומזון לכולא בי׳ שאלה מזון לפרנס כולם: (כד) י"מ אל תרגזו. אל תסמכו עלי לומר אחינו גדול הארץ לעשות עול לשום אדם אלא אל תרגזו לשום אדם בדרך לילך על שדה זרועה ד"א אמר להם אל תתעסקו בדבר הלכה: אלהם אל תרגזו. בגי׳ זהו אל תדברו בהלכה: אלהם אל תרגזו בדרך. בגי׳ זהו אל תפסעו פסיעה גסה: (כו) ויגדו לו. חסר יו"ד שלא הגידו לו עד שהתירו החרם

רשב"ם

סגולגלין בארון וכו׳: (כד) וישלח את אחיו. כל לשון לויה משקל דגוש של שליחות החוזר משקל רפי: אל תרגזו. אל תיראו כלום בדרך מפני לסטים של שלום מכל צד. וכן רגזו ואל תחטאו. היו יראים מן הקב"ה ולא תחטאו, וכן ונתן ה׳ לך שם לב רגז. דחיל כתרגום. וכן ירגזון יריעות לשון נענוע כאדם המתיירא. וכן רגזה בוטחות. המרגיז ארץ ממקומה. אבל רגזה [רגוזה] של תרגום של דניאל ושל עזרא לשון כעס. מרגבל לע"ז של רוגז של כ"ד ספרים: (כו) וכי הוא מושל. ואל תירא מלבוא אליו: ויפג לבו. החליף לבו לומר אין זה אמת כי לא האמין להם. כמו אל תתני פוגת לך. וריחו

רש"י

הגאון מהרש"ל]: מטוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן שדעת זקנים ח נוחה הימנו. ומ"א גריסין של פול: בר ולחם. כתרגומו: ומזון. ליפתן [כך גירסת רא"ם]: (כד) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה ט שלא תרגז עליכם הדרך. ד"א אל תפסיעו פסיעה י גסה ותכנסו בחמה לעיר. ולפי פשוטו של מקרא יש לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתווכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר אתה ספרת לה"ר עליו וגרמת לנו לשנאתו: (כו) וכי הוא מושל. ואשר הוא

שפתי חכמים

ל"פ מפי וכו׳: ח כתב מהרש"ל מדלא כתיב כקרא מהו הטוב ששלח לו ש"מ שהוא דבר שאינו חשוב ולמה שלח לו לפי שליעקב היה טוב ל"פ שהוא יין ישן שזה אינו דבר חשוב כל כך וליעקב היה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה הימנו וכו׳ עכ"ל: ט פי׳ אם אתם עוסקים בדבר הלכה לריכים אתם לעיין בו יותר ואין דעתיכם על הדרך ומתוך כך טועה אתכם הדרך כלומר תתעו. רש"י פ"ק דתענית. ודוקא שלא לעיין ולעסוק לוה להם אבל שלא למגרס לא לוה להם דהא אמרו רז"ל שנים שהיו מהלכים בדרך ואין ביניהם ד"ת וכו׳: י כתב מהרש"ל הפי׳ הראשון הוא אליבא דחד מ"ד בגמ׳ וסוף פירש"י ד"א אליבא דברייתא ופי׳ ג"כ שתכנסו בחמה לעיר ושני הפי׳ פירשה הברייתא לפי שהברייתא ס"ל שפי׳ אל תרגזו הוא ל׳ התגברות הליכה ולא ידעה הברייתא אם הוא הליכה שאדם פוסע פסיעה גסה או כשאדם מהלך זמן ארוך כלומר עד הלילה ל"פ אלו ב׳ הפירושים א׳ של פסיעה וא׳ של תכנסו בחמה לעיר ר"ל כשאדם רוגז פסע פסיעה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) אל תרגזו בדרך. אל תפחדו מסכנת הדרך כי אני מושל בכל הארץ והוא כמו רגזו ואל תחטאו וכמו לב רגז דמתרגמינן

פירוש לתורת אלהים

גיטראָגן תְּבוּאָה וָלֶחֶם אונ ברוט אונ אַנדערע שְׁפַּייז לְאָבִיו פַאַרְען פָאטֶער אויף דעם וועג: (כד) וַיְשַׁלַּח אונ ער האט בַּלייט זיינע בְּרידער וַיֵּלֵכוּ אונ זייא זעגען אַוועק גיגאַנגען וַיֹּאמֶר אונ ער האט גיזאָגט צוּא זייא אַל תִּרְגְּזוּ איר זָאלט זיך ניט קְריגען אויף דעם וועג איינער מיט דעם אַנדערען אונ זאָגען איבער דיר איז ער פַאר קופט גיוואָרען אונ דער אַנדערער וועט זאָגען איבער דיר זאָלט איר דָס ניט טאָן: (כה) וַיַּעֲלוּ אונ זייא זֶענין אויף גיגאַנגען פון מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אונ זֶענין גקוּמֶן צוּם לאַנד כְּנַעַן אֶל צו זייער פָאטֶער יַעֲקֹב: (כו) וַיַּגִּידוּ לוֹ אונ זייא הָאבֶען גיזאָגט צוּא אים לֵאמֹר מיט דיא ווערטער עוֹד יוֹסֵף חַי יוֹסֵף לֶעבְּט נאָך וְכִי אונ ער איז איין גיוועלטיגער איבער

ליקוטי יוסף

(כו) וַיָּפָג לִבּוֹ. רש"י טייטשט גֶחֱלַף לִבּוֹ, זיין הַארץ איז אוּמגיטאהשט ואוּמגעביטן געוואָרן, דר וואָרט אוּמגעביטן, איז שווער צוּ פַארשטיין, עס זעהט־אוּס פריער הָט ער געגלויבט נאָכדעם אַז מען הָט אים געזאָגט יוֹסֵף לעבט איז אוּמגעביטן געוואָרן זיין הַארץ אונ האָט ניט געגלויבט, איידר מען הָט אים געזאָגט יוֹסֵף לעבט וואָס הָט ער געהאט צוּ גלויבען? נאר די גמרא זאָגט האי מאן דמִבְעִית, אַז עס פאַלט פלוצלונג אַשרעק אויף אַמענטש, אַפילוּ ער ווייס ניט פַר וואָס צוּ שרעקן, אָבֶר זיין מַזָל אין הימעל זעהט עס איז דָא פַר וואָס צוּ שרעקן, אונ פון דעם מַזָל קוּמט די שרעק צוּ אים, דָס זעלביגע איז בּיי אַשמָחָה אוך, אַמאָל ווערט אַמענטש פלוצלונג פריילִיך אונ ער ווייס ניט פַר וואָס, איז אוך אַזוֹ זיין מַזָל זעהט עס ועט קוּמען צוּ דעם מענטש אַפריילִיכע זאך איז דר מַזָל פריילִיך אונ פון דעם מַזָל קוּמט די פריילִיכקייט צוּ דעם מענטש, מיר ווייסען דר פאָטער מיט זיינע קינדר זענען ווי איין מענטש,

אַז עס איז ח"ו אַטרויערִקייט בּיי אַקינד, דערוועקט דאס אַטרויערִקייט בּיי דעם פאָטער, דריבּר אַזוֹ לאַנג ווי יוֹסֵף הָט געהאט צָרוֹת, איז יַעֲקֹב געווען טרויעריג, ווי יוֹסֵף איז געוואָרן אַמֶלֶך איז די טרויעריקייט פון יַעֲקֹב גרינגער געוואָרען

ספר הישר

מיט סֶרַח זענען אָן געקוּמען זיינע קינדר מיט פערד אונ מיט ריים וועגן פרעכטיגע קליידר אונ קנעכט ליפן פַר זיי אונ יַעֲקֹב איז אויף געשטאַנען אונ הָט גיזעהן זיינע קינדר זענען שיין באַקלייד אונ הָט גיזעהן דָס גוטע וואָס זיין זון הָט געשיקט אונ די קינדר האָבן אים דערציילט אַז יוֹסֵף לעבט אונ איז איין שַׂר לְמֶלֶךְ אין מִצְרַיִם אַזוֹ אונ אַזוֹ הָט ער צוּ אונז געזאָגט אָבֶר יַעֲקֹב הָט ניט געוואָלט דרויף גלייבן ביז זיי האָבן אים געזאָגט די סִימָנִים וואָס יוֹסֵף הָט זיי אָן געזאָגט הָט ער גיגלייבט אַז זיי זאָגן אֱמֶת אונ

הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג
לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃ כז וַיְדַבְּרוּ
אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר
אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־
שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ
יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ חמישי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ

אונקלוס

שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם וַהֲווֹ מִלַּיָא פָּיְגָן
עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימִין
לְהוֹן׃ כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת
כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל
עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגַלָתָא
דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ
וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוַת
יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃ כח וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד
כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֵיזֵיל

רשב"ם

לא נכר מתורגם וריחו לא פג: (כז) את כל דברי יוסף. שאר דברים שדיבר אליהם הכתובים למעלה שבכה על צווארי‌הם והכירו בודאי שהוא אחיהם. וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף ע"פ פרעה: ותחי רוח יעקב, כי שסר את הדבר שסוף יוסף להיות מושל כי אינן יוצאות ממצרים כי אם ע"פ מושל כמו שפירשתי למעלה: (כח) רב. די בפונת לבי שלא האמנתי אלא ודאי עוד יוסף בני חי. פשטות אחרים של פרסומיות אומרים והנם הבל. ואני הצעיר שמעתי רב עוד יוסף בני חי אתם אומרים עוד יוסף חי וכי הוא מושל רב לי במה שהוא עדיין חי אפילו אינו מושל. אלכה ואראנו

בעל הטורים

שהחריבו במצרה: (כז) ד"פ כתיב עגלות כפ' וד"פ כתיב עגלה ערופה כפ' שופטים שפירש ממנו כפ' עגלה ערופה: וירא את העגלות. בגי' ראה בהלכות עגלה ערופה:

שפתי חכמים

גסות ואמר מר פסיעה גסה נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו של אדם: כ לפי שפי' כל כי הוא אם ואם הוא אשר. מהרש"ל: ל (נח"י) דק"ל למה לא האמין שהוא חי והלא הוא עצמו היה חושדן שמא מכרוהו ועז"פ מכיון שאמרו שהוא מושל וזה אין הדעת סובלת להאמין שאיש נכרי ימשול וכ"ש במצרים שאין עבד מולך מדהא ליתא הא נמי ליתא לכן אמר לא היה לבו פונה אל הדברים ודו"ק: מ דק"ל דכתיב וידברו אליו וגו' דברי יוסף אחר כי לא האמין להם דמשמע שבאו לדבר אליו ולהוכיח לו שיאמנו דבריהם ומה היא ההוכחה שהוכיחו אלא סימן מסר להם כו' בפרשת עגלה ערופה ור"ל העגלות דכתיב בקרא קרינן עגלות בסגו"ל תחת העי"ן ושו"א תחת הג'. וי"ל כשיוסף פי' מיעקב היה יעקב מלוה אותו עד עמק חברון כדפירש"י לעיל בפסוק וישלחהו מעמק חברון ויוסף א"ל חזור בך א"ל יעקב איני רשאי לחזור שחייב אדם ללוות חבירו כדכתיב בפרשת עגלה ערופה בפסוק וידינו לא שפכה לא פטרנוהו בלא לוית כדפירש"י שם ומתוך כך למדו פרשת עגלה ערופה ויהיה פי' וירא את העגלות ל' הבנה שהגידו לו פ' עגלה ערופה אז התבונן שאמת הוא: נ ר"ל דרוח היינו

רש"י

כ מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל הדברים ל לשון מפיגין טעמן בלשון משנה וכמו (איכה ג) מאין הפוגות (ירמיה מח) וריחו לא נמר מתרגמינן וריחיה לא פג: (כז) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם במה היה עוסק מ כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכינה נ שפירשה ממנו: (כח) רב עוד. רב לי עוד

דעת זקנים מבעלי התוספות

דחיל: (כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף. פירש"י סימן מסר להם כשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה. וצריך פי' לפי' והכי רוצה לומר כי כשפירש מאביו היה מלוה אותו כדכתיב וישלחהו שהוא לשון לויה כמו וישלחו דכתיב גבי אברהם דמתרגמינן ואלויאו. ואמר לו יוסף חזור בך ואמר לו יעקב בני גדולה לויה שעליה נתוספה פרשה אחת בתורה דכתיב ידינו לא שפכה. וכי תעלה על דעתך שב"ד שופכי דמים אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לויה הא אם ראוהו ולא לווהו מעלה עליהם כאלו שפכו דמים והיינו פרשת עגלה ערופה שהיה עסוק בה. ויש אומרים שהיה עוסק בעגלה שמושכת בקרון. וקשה לשני הפירושים לפרש עגלות לשון עגלה לכן נראה לפ' בפרשת עגלות המשכן דכתיב שש עגלות צב: וירא את העגלות ותחי רוח יעקב אביהם. פי' כשראה העגלות חיתה רוחו והאמין כי קודם לכן צוה יוסף לבל יוציאו עגלות מארץ מצרים ועכשיו אמר פרעה ואתה צויתה זאת עשו קחו עגלות מה שאין אחרים רשאין להוציא ולכך כשראה העגלות האמין אמר בודאי מפי מלך הוא זה: (כח) רב עוד יוסף בני חי. פי' יעקב קרא רב למביא העגלות כמו רב החובל ושאל לו עוד יוסף בני חי כי אותך אני מאמין יותר מהם. ד"א בניו היו מאריכים בדברים ומספרים לו גדולתו של יוסף לכך אמר

ליקוטי יוסף

ווי דר פָּסוּק זָאגְט יַעֲקֹב הָט גִיזֶעהְן כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם זָאגְט רש"י מֶען זָאל לֵייעֶנְען שֶׁבֶר, עֶר הָט גִיזֶעהְן עֶר הָט אַהָאפֶּענוּנְג אוֹיף יוֹסֵף פוּן מִצְרַיִם, נָאכְדֶעם ווִי דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן שׁוֹין גֶעוואוּסְט אַז יוֹסֵף לֶעבְּט, אוּנ זֵיי זֶענֶן גֶעגַאנְגֶען פְרֵייליךְ אַהֵיים, בִּנְיָמִין אִיז דָאךְ גֶעוִוים גֶעוֶועזְן פְרֵייליךְ, אוּנ בִּנְיָמִין אִיז דָאךְ גִיוֶועזְן שְׁטַארְק צוּ גֶעבּוּנְדְן צוּ יַעֲקֹב, ווִי יְהוּדָה הָט גֶעזָאגְט וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ, דִי שִׂמְחָה פוּן דִי בְּרִידֶר אוּנ פוּן בִּנְיָמִין הָאט אַרַיין גִיגֶעבִּין אַשִּׂמְחָה אִין יַעֲקֹב, אִיז יַעֲקֹב פְרֵייליךְ גֶעוָוארֶן, עֶר הָט אָבֶּר נִיט גֶעוואוּסְט פַר וָוס עֶר אִיז פְרֵייליךְ. עֶר הָט גֶעמֵיינְט טָאמֶר הָאבֶּן דִי קִינְדֶר גֶעפוּנֶען אַגְרוֹסֶן אוֹצָר זֶענֶן זֵיי פְרֵייליךְ, דִי פְרֵייליכְקֵייט הָט גֶעדוֹיעֶרְט בַּיי יַעֲקֹב בִּיז דִי קִינְדֶר זֶענֶן גֶעקוּמֶן אוּנ זֵיי הָאבֶּן קֵיין זַאךְ גֶעבְּרַאכְט, עֶר הָט זֵייא גִיפְרֶעגְט פַר וָוס זֵיי זֶענֶן גִיוֶועזְן אִין אַזֶעלְכֶע פְרֵייליךְ הָאבֶּן זֵיי

פירוש לתורת אלהים

דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם וַיָּפָג אִיז פַר בִּיטֶן גִיוָוארֶן זַיין הַארְץ דָם הֵייסְט שְׁוַואךְ גֶעוָוארֶן כִּי לֹא וָוארוּם עֶר הָט זֵיי נִיט גִיוָואלְט גְלֵייבֶּן: (כז) וַיְדַבְּרוּ הָאבִּין זֵיי צוּ אִים גִירֶעט אַלֶע רֵייד וָוס יוֹסֵף הָט צוּ זֵייא גִירֶעט וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט דֶר זֶעהְן דִי פוּהְרֶען וָואס יוֹסֵף הָט גִישִׁיקְט צוּ בְּרֶענְגֶען אִים מִיט זֵיי וַתְּחִי הָט עֶר אָפּ גֶעלֶעבְּט דִי שְׁכִינָה הָט אוֹף אִים גֶערוּהְט: (כח) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הָאט גִיזָאגְט אִיךְ הָאבּ נָאךְ פִיל שִׂמְחָה אוּנ אוֹךְ גְדוּלָה דֶער לֶעבְּט וַוייל מַיין זוּהְן

ספר הישר

יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶעפְרֵייט אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט אַז מַיין זוּן יוֹסֵף לֶעבְּט לָאז אִיךְ אִים זֶעהְן אֵיידֶר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב הָט

בְּטֶרֶם אָמוּת׃ מו א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָּׁבַע
וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃
ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת
הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי׃ ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי
אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה

וְאֶחֱזֵינֵהּ עַד לָא אֵמוּת׃
א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי
לֵהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע
וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהָא
דַּאֲבוּהִי יִצְחָק׃ ב וַאֲמַר
יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְלֵילְיָא
וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר
הָא אֲנָא׃ ג וַאֲמַר אֲנָא
אֵל אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ לָא
תִדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם
אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּינָךְ
תו"א ויאמר אלהים ברכות יג:

בעל הטורים

(ב) לישראל במראות הלילה. ז' תגין בשי"ן ע"ש כי שבע יפול צדיק

רשב"ם

בטרם אמות וגו'׃ (א) לאלהי אביו יצחק. שעשה שם יצחק מזבח בבאר

רש"י

שמחה וחדוה הוחיל ועוד יוסף בני חי: (א) בארה שבע. כמו לבאר שבע ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה: לאלהי אביו יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד ם זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם: (ב) יעקב יעקב. לשון חיבה: (ג) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מיצר על שנזקק לצאת לחוצה

שפתי חכמים

נבואה כדכתיב ורוח לבשה את עמשי: ם דק"ל דהל"ל לאלהי אבותיו או לאלהי אברהם דהא הוא היה העיקר בפרסום אלהות ולא כן

דעת זקנים מבעלי התוספות

להם רב לכם לספר בזה אך אמרו אם בני חי באמת ואם אמת אלכה ואראנו וגו': (ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. ירדו למצרים נמנה הקב"ה עמהם בעצמו ובכבודו שהרי בפרטן לא תמצא רק ס"ט וכתיב בשבעים נפש וגו' הרי שנמנה הקב"ה עמהם והיו שבעים וגם בעלותם עלו ששים רבוא חסר אחד ונמנה הקב"ה עמהם ועלה והיו שלמים.

פירוש לתורת אלהים

יוסף לעבט נאך אֵלְכָה איך וועל גיין און וועל אים זעהן איידער איך וועל שטארבן: (א) וַיִּסַּע און יַעֲקֹב הט גיצוגן מיט אלץ וואס ער הט גיהאט וַיָּבֹא און איז גיקומן אין בְּאֵר שֶׁבַע וַיִּזְבַּח און הט גישאכטן קָרְבָּנוֹת לֵאלֹהֵי צו דעם גאט פון זיין פאטר יִצְחָק: (ב) וַיֹּאמֶר און גאט הט גיזאגט צו יַעֲקֹב בנבואה ביי דר נאכט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב און הט אים גירופן מיט לשון יַעֲקֹב יַעֲקֹב דאס איז א לשון ליבשאפט וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי האט יַעֲקֹב גיזאגט דא בין איך: (ג) וַיֹּאמֶר הט אים גאט גיזאגט איך בין דער גאט פון דיין פאטר אַל תִּירָא דו זאלסט דיך ניט פארכטן פון צו נידערין

ליקוטי יוסף

אים גיזאגט עוד יוסף חַי, יוסף לעבט, וַיָּפָג לִבּוֹ, איז זיין הארץ אומגעביטן געווארן, חלף והלך לו, זיין שמחה איז פון אים אוועקגעגאנגען, כי לא הֶאֱמִין לָהֶם, ווייל אז יוסף לעבט הט ער זיי ניט געגלויבט, הט ער דאך ניט געהאט מיט וואס צו זיין פרייליך, ער הט גערעכנט זיין פרייליכקייט איז גיוועזן מיט א טעות ביז ער האט גיהערט די רייד פון יוסף און ער הט גיזעהן די פורען, וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב, איז יַעֲקֹב צוריק פרייליך און לעבעדיג געווארן:

(כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב וגו'. ווייל די ברידער האבן זייער פיל געהאט צו דערציילען פון יוסף, און פון דעם בעכר, און פון די סעודה און ווי אזוי מען הט זיך דער קענט, הט יַעֲקֹב געזאגט צו זיי רַב, איר הט פיל צו דער ציילן, און איך וויל נאר וויסען איינס, עוד יוסף בני חי? מיין זוהן יוסף לעבט? מער וויל איך ניט וויסען, אֵלְכָה

וְאֶרְאֶנּוּ? זאל איך אים גיין זעהן? דס הט יַעֲקֹב געמאכט אפראבע, אוב די קינדער וועלן זאגען קום מיר גייען אלע, איז א סימן זיי זאגן אמת יוסף לעבט, און אוב זיי וועלען זאגן מען דארף ניט גיין עס איז אוועיטע וועג, און דו ביזט איין אלטער מאן, איז א סימן עס איז ליגען, מיט יוסף, ער לעבט ניט:

ספר הישר

און נעמאן די קליידער וואס יוסף הט אים געשיקט און הט זיך אן געצאלט און הט אן גענומן דס היטל וואס יוסף הט אים געשיקט און גאר דס הויז געזינד פון יַעֲקֹב האבן זיך אן גיטאן אין די קליידער וואס יוסף הט זיי געשיקט און אלע האבען זיך זעהר געפרייט אויף דעם וואס יוסף לעבט און איז נאך איין שני למלך אין מצרים און ווי אלע ציצערס פון כנען האבן דס דער הערט זענען זיי אלע געקומען און האבן זיך געפרייט מיט יַעֲקֹב'ס קינדער און יַעֲקֹב האט געמאכט איין גרויסע סעודה און די סעודה האט געדויערט דריי טעג און אלע שְׂרָרוֹת פון כנען האבן זיך געפרייט

משלי יהודא

(א–ב) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וגו' וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וגו'. למשל אגביר הט געהאט אבן יחיד, ווי עס איז געקומען ווינטער הט דר פאטר אים געמאכט אפראם'ן פעלץ, דר קינד איז געקומען צום פאטער און הט געזאגט צו אים פר וואס האסטו מיר געמאכט אזו אפראסטן פעלץ, איך שעם מיך צו גיין אין גאס מיט דעם פעלץ, דו ביזט דאך אגביר און קענסט מיר מאכן אשיינער פוטר, הט דר פאטר צו אים געזאגט, דו ביזט נאך יונג דו שפילסט דיך מיט קינדר, וועסטו בעשמוטצן דעם פוטר און וועסט אים צורייסן, נאכדעם אז ער איז עלטער געווארן הט אים דר פאטר

געמאכט אשיינעם פוטר, הט דער קינד געוואלט אוועק געבן דעם אלטען פוטר, האט דר פאטר געזאגט בעהאלט דעם אלטען פוטר אויך, ווייל דו וועסט דארפן ביידע פוטערס, אין דעם פראסטען פוטר וועסטו גיין ווען עס וועט זיין ארעגן, אשניי, און דעם גוטן פוטער וועסטו אנטאן ווען דו וועסט גיין אין שוהל שבת צווישען מענטשן,

אזעלכעס

כִּֽי־לְג֥וֹי גָּד֖וֹל אֲשִֽׂימְךָ֥ שָֽׁם׃ ד אָנֹכִ֗י
אֵרֵ֤ד עִמְּךָ֙ מִצְרַ֔יְמָה וְאָנֹכִ֖י אַֽעַלְךָ֣
גַם־עָלֹ֑ה וְיוֹסֵ֕ף יָשִׁ֥ית יָד֖וֹ עַל־עֵינֶֽיךָ׃
ה וַיָּ֥קָם יַעֲקֹ֖ב מִבְּאֵ֣ר שָׁ֑בַע וַיִּשְׂא֨וּ
בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֜ל אֶת־יַעֲקֹ֣ב אֲבִיהֶ֗ם
וְאֶת־טַפָּם֙ וְאֶת־נְשֵׁיהֶ֔ם בָּעֲגָל֕וֹת
אֲשֶׁר־שָׁלַ֥ח פַּרְעֹ֖ה לָשֵׂ֥את אֹתֽוֹ׃
ו וַיִּקְח֣וּ אֶת־מִקְנֵיהֶ֗ם וְאֶת־רְכוּשָׁם֙

תו"א אנכי ארד ברכות ו שבת פט: ישית ידו על ס' כזוהר פ' שלח לך:

אונקלוס

תַּמָּן: ד אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסֵּקִנָּךְ אַף אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוֵּי יְדוֹהִי עַל עֵינָךְ: ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטַלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגַלְתָא דִי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִטַּל יָתֵהּ: ו וּדְבָרוּ

בעל הטורים

וקם סבאו עליו ו' לרות וגילל מהם עשי לבן מלאך דינה יוסף שמעון בנימין. (ד) גם עלה. כתיב בה"א רמז לאחר ה' דורית יעקב לוי קהת עמרם משה· ויוסף ישית ידו על עיניך. יעלים עיניך כשתמות הבטיחו שלא ימות בחייו:

רשב"ם

שבע כשנגלה לו הקב"ה כמה שנאמר בפרשת אלה תולדות יצחק ועשה גם הוא שם זבחים כמו שעשה אביו: (ד) אעלך גם עלה. כלומר ארד עמך וגם עלה אעלך כמו וברכתם גם אותי. גם עלה שנקבר עם אבותיו במערת המכפלה: ישית ידו על עיניך. על עניניך וצרכיך ישתדל לעשותם

שפתי חכמים

יצחק שקבל מאברהם: ע דייק מדכתיב אעלך משמע לא"י שהיא

רש"י

לארץ: (ד) ואנכי אעלך הבטיחו להיות ע נקבר בארץ:

פירוש לתורת אלהים

אין מִצְרַיִם כִּי לְגוֹי גָּדוֹל ווארום איך וועל דיך דארט מאכען צוא אגרויס פאלק: (ד) אָנֹכִי איך וועל נידערען מיט דיר אין מִצְרַיִם מיין שְׁכִינָה וועט זיך פון דיר ניט אפּ טאהן און איך וועל דיך אויף ברענגען צוריק פון מִצְרַיִם. רש"י שרייבט ער האט אים צוא געזאגט אז ער וועט בגראבען ווערען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיוֹסֵף און יוסף וועט אויף דיר אכטונג געבען: (ה) וַיָּקָם און יַעֲקֹב איז אויף געשטאנען פון בְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ און די קינדער פון יַעֲקֹב האבען גיטראגען זייער פאטער וְאֶת טַפָּם און זייערי קליינע קינדער זייערע ווייבער בָּעֲגָלוֹת אין די פוהרען וואס פַּרְעֹה האט גישיקט לָשֵׂאת אותו צו טראגען אים קיין מִצְרַיִם: (ו) וַיִּקְחוּ און זיי האבען גינומען זייערי פיה און זייער גוטס אֲשֶׁר וואס זייא האבען איין גיזאמילט אין לאנד כְּנַעַן רש"י שרייבט אבער דאס גוטס וואס ער האט איין גיזאמילט אין פַּדַּן אֲרָם ביא לָבָן האט ער אפּ גינעגעבען צוא עֵשָׂו פאר זיין חֵלֶק וואס

משלי יהודא

אזעלכעס איז געווען ביי יַעֲקֹב, אין אנהייב ווען ער איז געבארן געווארען האט הקב"ה אים גערופען יַעֲקֹב ועיין שם רש"י ווייל הקב"ה האט געוואוסט ער וועט דארפען נארען צוויי מאל זיין ברודער עֵשָׂו, און עֵשָׂו וועט אויף אים שרייען "דריבער רופט מען אים יַעֲקֹב ווייל ער האט מיך צוויי מאל גענארט", ווען הקב"ה וואלט אים גערופען באלד ווען ער איז געבארן געווארן "יִשְׂרָאֵל", וואלט עֵשָׂו שרייען יִשְׂרָאֵל האט מיך גענארט צוויי מאל. וואלט דס נים שיין גיווען פאר הקב"ה. דר נאמן אל ווס איז אין ווארט יִשְׂרָאֵל, זאל האבן גענארט צו עֵשָׂו צוויי מאל, דס זעלביגע ווען יַעֲקֹב איז גיווען ביי לָבָן, אונ הט אים גענארט, ווען ער וואלט געהייסען יִשְׂרָאֵל. וואלטען די קינדער פון לָבָן געזאגט לָקַח יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ. יִשְׂרָאֵל הט אלץ אוועקגענומען פון אונזר פאטער, מען הט געזאגט צו לָבָן יִשְׂרָאֵל איז אנטלאפען, דס אלץ וואלט ניט שיין גיווען פר דעם נאמן יִשְׂרָאֵל, דריבער די גאנצע צייט הט מען אים גערופען יַעֲקֹב, נאכדעם ווי ער איז געגאנגען צוריק פון לָבָן, די אלע זאכען זענען אריבער הט אים דר מַלְאָךְ געזאגט פון היינט און ווייטער מעגסטו שוין הייסן יִשְׂרָאֵל, הט יַעֲקֹב געוואלט מען זאל דעם נאמן יַעֲקֹב נאר ניט דערמאנען מער, האט הקב"ה געזאגט דוא מוזט האבן בידע נעמן, ביי אשלעכטע צייט וועסטו הייסן יַעֲקֹב און ביי אגוטע צייט וועסטו הייסן יִשְׂרָאֵל, איצט ווען ער האט געוואלט פארן אין מִצְרַיִם זעהן זיין זוהן יוסף, ווס ביי

ספר הישר

מיט אים און נאך דעם זאגט יַעֲקֹב איך וועל גיין זעהן מיין זוהן אין מִצְרַיִם און דער נאך וועל איך מיך אום קערין צום לאנד כְּנַעַן אזו ווי גאט הט געזאגט מיין עלטער פאטער אַבְרָהָם דען איך קען נים פר לאזין דם לאנד כְּנַעַן און דער ווייל הט גאט זיך באוויזען צו יַעֲקֹב און הט צו אים געזאגט שטיי אויף נידער צו מִצְרַיִם מיט דיין הויז געזינד און זאלסט דארטן זיצן און זאלסט זיך גאר נים פארכטען דען איך וועל דיך מאכן צו איין פאלק און יַעֲקֹב הט זיך געטראכט אין הארצן איך וועל גיין זעהן מיין זוהן יוסף אין מִצְרַיִם איב ער איז נאך פרום און איז נאכט פארכטיג דער ווייל הט גאט צו אים געזאגט פארכט זיך נים דר מיט פר אים דען ער איז גאנץ פרום מיט גאנצן ט אקען מיר און יַעֲקֹב הט זיך דרוף זייער געפרייט און דר זעלבר צייט הט יַעֲקֹב גירעט צו זיין הויז געזינד מען זאל גיין אין מִצְרַיִם אזו ווי גאט הט אים געהייסן און יַעֲקֹב מיט זיינע קינדער און זיין הויז געזינד זענען אויף געשטאנען מיט פרייד און זענען געגאנגען צו מִצְרַיִם און ווי זיי זענען געקומען נים ווייט פון מִצְרַיִם האט יַעֲקֹב געשיקט זיין זון יְהוּדָה צו זיין זון יוסף ער זאל אים געבען איין באזיצונג אין מִצְרַיִם און יְהוּדָה הט אזו געטאן און הט געאיילט

אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל־זרעו אתו: ז בניו ובני בניו אתו בנתיו ובנות בניו וכל־זרעו הביא אתו מצרימה: ס ח ואלה שמות בני־ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ט ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: י ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן־הכנענית: יא ובני לוי גרשון קהת

ית גיתיהון וית קנינהון די קנו בארעא דכנען ואתו למצרים יעקב וכל בנוהי עמה: ז בנוהי ובני בנוהי עמה בנתה ובנת בנוהי וכל זרעיה אעיל עמה למצרים: ח ואלין שמהת בני ישראל דעלו למצרים יעקב ובנוהי בוכרא דיעקב ראובן: ט ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: י ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בר כנעניתא: יא ובני לוי

רשב"ם

כדכתיב ישית ידו על עיניך: (ח) יעקב ובניו. יעקב מחשבון שבעים נפש כמו שמוכח לפנינו לפי הפשט:

רש"י

(ו) אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו: (ז) ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד פ בת לוי: (ח) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב צ באים. ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו: (י) בן הכנענית. בן דינה שנבעלה ק לכנעני כשהרגו את שכם

שפתי חכמים

גבוה מכל הארצות וק"ל: פ וא"ת והרי גם כתיב בנותיו ל' רבים והרי לא הי"ל רק דינה ואין לומר כרבי יהודה דאמר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ונשאום דהא לפני ירידתן מתו כדפירש"י בסמוך וגם א"ל כרבי נחמיה דאמר כנעניות היו ומהו בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרות לחתנו בנו ולכלתו בתו (הובא ברש"י פרשת וישב ע"פ ויקומו כל בניו כו') דהא יולאי ירכו קחשיב כאן. (נח"י) ול"נ ליישב שדרך הכתוב כשמדבר בייחוסי הרבים יאמר ביחיד ל' רבים כמו ובני דן חושים ובני פלוא אליאב ומ"מ אע"ג דבנותיו קאי אדינה לחוד אפ"ה היכא דאיכא לרבויי מרבינן ולא סמכינן אשינויא דחיקא ולכן פי' סרח ויוכבד וכ"מ בב"ב דף קמ"ג. ואין להקשות איפכא בפסוק ויקומו לנחמו מנ"ל לר"י לומר תאומות ולר"נ כלותיו דלמא דינה לבדה היתה כמו הכא דש"ה דכתיב וכל בנותיו א"כ ש"מ דאיכא יחוסי דרבים כנ"ל: צ דק"ל הא משה רבינו כתב לנו את התורה ובימיו ככר באו וא"כ הל"ל באו ועז"פ ע"ש וכו': ק דק"ל דהל"ל בכולן בני כנעניות למ"ד דכנעניות היו ולמה כתיב גבי שאול הכנענית יותר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ד"א ואנכי אעלך גם עלה. לא תעלה על דעתך שתהיה שם ירוד כי אם גדול ומעולה תהיה שם: (ז) בנותיו ובנות בניו. פירש"י בנות בניו זו שרח בת אשר ויוכבד בת לוי. וקשיא דבניו ניחא אלא בנותיו מאן ניניהו שהרי לא נכנסו מבנותיו

פירוש לתורת אלהים

ער האט גיהאט אין דער מערת המכפלה ויבאו אונ זיי זענען גיקומען אין מצרים יעקב וכל זרעו יעקב אונ אלע זיינע קינדער מיט אים: (ז) בניו זיינע זין אונ די זין פון זיינע זין בנותיו זיינע טעכטער אונ דיא טעכטער פון זיינע זין הביא האט ער גיבראכט מיט זיך אין מצרים: (ח) ואלה שמות אונ דאס זענין די נעמען פון די קינדער ישראל וואס זענען גיקומען אין מצרים יעקב מיט זיינע זין בכור יעקב דער עלטסטער פון יעקב איז גיוועזען ראובן: (ט) ובני ראובן אונ דיא קינדער פון ראובן זענען גיוועזען חנוך וגו': (י) ובני שמעון זענען ימואל וגו': (יא) ובני לוי גרשון וגו' אונ די קינדער פון לוי זענען גיוועזען גרשון

ספר הישר

אונ איז געקומען צו יוסף אונ יוסף האט געזאגט זייא זאלען זיך באזעצין אין לאנד גושן אונ יהודה האט זיך אום גיקערט צום פאטער. אונ יוסף האט אליין איין געשפאנט זיין רייט וואגען אונ האט איין גיזאמעלט אלע גבורים אונ שררות אונ אלע זיינע קנעכט זיי זאלען גיין מיט אקעגען זיין פאטער אונ ווי עס איז גקומען אויפן אנדערין טאג איז יוסף געגאנגען אקעגען זיין פאטער יעקב מיט אלע איין וואונער פון מצרים אונ איך מיט גאר זיין חיל אונ אלע זענען געוועזען אן געקליידט זיי' לייגען אונ רויטע וואל אונ גאלד אונ

משלי יהודא

אים איז דאמאלס גיוועזען זייער גרויס די שמחה, ויסע ישראל, האט ער געוואלט פארן מיט דעם נאמען ישראל, האט אים הקב"ה גערופן יעקב יעקב, ווייל דו פארסט אין אטמא לאנד, מוז מען דיך רופן יעקב, ניט ישראל, דריבער זאגט דר פסוק ויחי יעקב בארץ מצרים, יעקב האט גילעבט אין מצרים גאר פר דעם שטארבן האט מען אים גערופן ישראל, אונ ווייל די קינדער האבן ניט געוואוסט וואס הקב"ה האט גערעט מיט זייער פאטער ביי נאכט, האבן זיי געמיינט זייער פאטער הייסט איצט אויך ישראל, ווערן זיי גערופן בני ישראל, דריבער זאגט דר פסוק נישאו בני ישראל, די קינדער פון ישראל, האבן געטראגן זייער פאטער וואס הייסט יעקב:

וּמְרָרִי׃ יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה
וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃
יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב
וְשִׁמְרֹן׃ יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל׃ טו אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר
יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה
בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים
וְשָׁלֹשׁ׃ טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי
וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃ יז וּבְנֵי
אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
וּמַלְכִּיאֵל׃ יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־
נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃ יט בְּנֵי רָחֵל

גֵרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃
יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן
וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית
עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן
וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן
וְחָמוּל׃ יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר
תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן׃
יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל׃ טו אִלֵּין בְּנֵי
לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב
בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה
בְרַתֵּהּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנוֹהִי
וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת׃
טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי
שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי
וְאַרְאֵלִי׃ יז וּבְנֵי אָשֵׁר
יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי
וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחָתְהוֹן
וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
וּמַלְכִּיאֵל׃ יח אִלֵּין בְּנֵי
זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה
בְרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין
לְיַעֲקֹב שִׁית עַסְרֵי נַפְשָׁא׃
יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב

תו"א וימת ער ואונן סוטה יג: ואת דינה בתו נברא קנג נדה לא:

רשב"ם

(טו) כל נפש בניו ובנותיו. של יעקב ולאה הכל ל"ג עם יעקב. ורבותינו פירשו זו יוכבד שנולדה בין החומות:

שפתי חכמים

מכוכן. ולמ"ד ספס כל אחד נולדה תאומה עמו ואותן אחיות היו נושאין א"כ לא הל"ל כנענית כלל ומתרן בן דינה וכו' והשתא מתורן

רש"י

לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (ב"ר): (טו) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנא' אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים: (יט) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשת אלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

למצרים כי אם דינה שהתאומות מתו. ושמא י"ל דכלותיו קרי בנותיו. אך קשיא לי מאי דכתיב כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש דהתם ליכא למימר כלותיו שהרי לא נמנו כדכתיב מלבד נשי בני יעקב ושמא ר"ל דינה ובת לוי ובנות בנים חרי הם כבנות כך נ"ל וכן משמע למבין מתוך פירש"י:

פירוש לתורת אלהים

וגו': (טו) וְאֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה דָאס זֶענֶען דִי זִין פוּן לֵאָה וָוס זִיא הָט גִיבָּארִין צוּ יַעֲקֹב אִין פַּדַּן אֲרָם וְאֵת דִינָה אוּנ זַיין טָאכְטֶער דִינָה כָּל נֶפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן זַיינֶע זִין אוּנ זַיינֶע טֶעכְטֶער וָואס לֵאָה הָאט אִים גִיבָּארִין זֶענִין גִיוֶוען שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ דְרַייא אוּנ דְרַייסִיג מֶענְטְשִׁין: (טז) וּבְנֵי גָד אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן גָד זֶענִין

ספר הישר

זִילְבֶּער אוּנ מִיט אַלֶערְלֵייא כֵּלֵי זַיִן אוּנ הָאבְּן גֶעשְׁפִּילְט מִיט אַלֶערְלֵיי טְרָאמֵייטֶן אוּנ פַייפְלֶען אוּנ פּוּקְן אוּנ הָאבְּן גֶעטַאנְצְט אוּנ הָאבְּן גֶעוָוארְפֶן אִיפֶּן וֶועג אַלֶערְלֵייא גִיוֶועקְס אוּנ דִי עֶרְד הָט גֶעצִיטֶערְט מַחֲמַת זַייעֶר קוֹל אוּנ אַלֶע וַוייבֶּר פוּן מִצְרַיִם זֶענֶען אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דִי דֶעכֶער פוּן דִי מוֹיעֶרְן אוּנ הָאבְּן אוֹיךְ גֶעשְׁפִּילְט אוֹיף אַלֶע מִינִים כְּלֵי זֶמֶר אוּנ הָאבְּן גֶעטַאנְצְט אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעגַאנְגֶען אָן גִיטָאן אֵיין קְרוֹן דֶען פַּרְעֹה הָט אִים גֶעשִׁיקְט דִי קְרוֹן עֶר זָאל גֵיין אָן גֶעטָאן אוּנ זָאל גֵיין אַקֶעגְן זַיין פָאטֶער. אוּנ וִוי יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען נִיט וַוייט פוּן דֶעם פָאטֶער אַזוֹי ווִיא פוּפְצִיג אֵיילִן הָט יוֹסֵף אַרָאפּ גֶענִידֶערְט פוּן דֶעם רַייט וָואגֶען אוּנ עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ פוּס אוּנ אוֹיךְ אַלֶע שְׂרָרוֹת זֶענֶען מִיט יוֹסֵף גֶעגַאנְגֶען צוּ פוּס אוּנ וִוי יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען נָאנְט צוּ דֶר מַחֲנֶה

אשת יעקב יוסף ובנימן: כ ויולד
ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה-לו
אסנת בת-פוטי פרע כהן און את-
מנשה ואת-אפרים: כא ובני בנימן
בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי
וראש מפים וחפים וארד: כב אלה
בני רחל אשר ילד ליעקב כל-נפש
ארבעה עשר: כג ובני-דן חשים:
כד ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר
ושלם: כה אלה בני בלהה אשר-
נתן לבן לרחל בתו ותלד את-אלה
ליעקב כל-נפש שבעה: כו כל-
הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי
ירכו מלבד נשי בני-יעקב כל-נפש

תו"א ובני בנימין בלע ובכר סוטה לו:

יוסף ובנימן: כ ואתילידו
ליוסף בארעא דמצרים
דילידת ליה אסנת בת
פוטי פרע רבא דאון ית
מנשה וית אפרים: כא ובני
בנימן בלע ובכר ואשבל
גרא ונעמן אחי וראש
מפים וחפים וארד:
כב אלין בני רחל
דאתילידו ליעקב כל
נפשא ארבעה עשר:
כג ובני דן חשים: כד ובני
נפתלי יחצאל וגוני ויצר
ושלם: כה אלין בני
בלהה דיהב לבן לרחל
ברתה וילידת ית אלין
ליעקב כל נפשא שבעא:
כו כל נפשא דעלא
ליעקב למצרים נפקי
ירכה בר מנשי בני
יעקב כל נפשתא שתין

רשב"ם

(כו) יוצאי ירכו. הבאים מצרימה כל נפש ששים ושש. כי יעקב שהוא מחשבון של שלשים ושלש של לאה אינו בכלל יוצאי ירכו כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים ותשע וכן אמר משה בשבעים נפש ירדו

בעל הטורים

(כא) וראש. ב' במס' הכא ואידך זכר עניי ומרודי לענה וראש כדאי' במדרש שקרא בנימין לכל בניו ע"ש הצרות שאירעו ליוסף וזהו וראש ע"ש זכור עניי ומרודי לענה וראש: (כג) חושים. ב' במס' מתרי ליסני ובני דן חשים ואנחנו נחלץ חשים דאמרי' בפ' מי שמת שהיו בני דן כחשים של קנה פי' מלמטה הוא אחד מלמעלה הוא מתפצל לכמה קנים שמבן אחד שהי"ל יצאו רבים וכן נמי נחלץ חושים שדרך הנלחמים להדבק אלו עם אלו שלא יפרידו אותם האויבים:

רש"י

שהיתה עיקרו של בית: (כו) **כל הנפש הבאה ליעקב.** שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה כמו (אסתר ב) בערב היא באה וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן לפיכך טעמו למטה באל"ף לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש. והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות. [ועיין בביאור לת"י ומשם תמצא לרוות למאוך ברש"י]. ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו ר לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן. מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות ש היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה

שפתי חכמים

לתרווייהו: ר (מהרש"ל) דאל"כ למה לא חשב אותן בחשבון שאר בנים ולכך אמר שמתו ואלו נשים נכריות הם דאינן בכלל יוצאי ירך יעקב והכתוב מפרש מעצמו הטעם: ש כדכתיב בפ' וישלח ויקח עשו

פירוש לתורת אלהים

גיוועזן צפיון וגו': (כו) כל הנפש אלע מענטשן וואס זענין גיקומען מיט יעקב אין מצרים יוצאי ירכו דיא וואס זענען פון איהם גיבארין זיינע קינדר אונ קינדס קינדר מלבד חוץ די ווייבר פון די קינדר פון יעקב

ספר הישר

פון יוסף האט יעקב איין קוק געטאן אוף יוסף איז אים יוסף זעהר גיפעלין אונ יעקב האט געזאגט צו יהודה ווער איז דער וואס גייט אן געטאן זעהר איין שיינע קרון אונ מלכות קליידער אונ האט אראפ גענידערט פון זיין רייט וואגין אונ גייט צו פוס אקעגין אונז האט יהודה גיענטפערט צו אים דאס איז דיין זון יוסף וואס ער איז דר שני למלך פון מצרים אונ יעקב האט זיך זייער גפרייט אז ער האט דער זעהן דעם כבוד פון זיין זון יוסף. אונ ווי יוסף איז גקומען נאהענט צום פאטער האט ער זיך געבויקט צום פאטער אונ יעקב האט געאיילט אונ איז צו געלאפן צו זיין זון אונ איז געפאלן אוף זיין האלז אונ האט אים געקושט אונ האט געוויינט אונ יוסף האט אים אויך געקושט אונ האט געוויינט אונ אלע קינדער פון יעקב האבען געוויינט מיט יוסף אונ יעקב מיט זיינע קינדר אונ זיין

שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־
לוֹ בְמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ
לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה
שִׁבְעִים׃ ס ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח
לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה
וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן׃ כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל
אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־
צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד׃

אונקלוס

וְשִׁית׃ כז וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי
אִתְיְלִידוּ לֵיהּ בְּמִצְרַיִם
נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל
נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב
דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין׃
כח וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח
קֳדָמוֹהִי לְוָת יוֹסֵף
לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן
וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃
כט וְטַקֵּים יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי
וּסְלֵיק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל
אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵיהּ
וּנְפַל עַל צַוְּארֵיהּ וּבְכָא

רשב"ם

אבותיך מצרימה שיעקב ובניו הוו שבעים (כט) עוד. הרבה. כדכתיב כי לא על איש ישים עוד:

שפתי חכמים

ונו' ואת כל נפשות ביתו. ונ"ל דטעות יש ברש"י דהא נפשות עשו לא היו אלא חמשה והמדרש מביא ששה ול"ע: ת ר"ל מדכתיב להורת חסר וי"ו שניה יש בו אותיות תורה: א דאל"כ וידכב במרכבתו מבע"ל: ב [מהרש"ל] דאין שייך לומר שיעקב נראה ליוסף שהרי יעקב לא הלך להראות לו אלא לראותו הלך ועוד שהלך למצרים לגור שם אבל יוסף הלך לקראתו להראות לו לאביו: ג רש"י מפרש הפסוק שהכיא כי לא על איש ישים עוד דפסוק זה קאי כשהקב"ה נפרע מן הרשעים אינו נפרע מהם יותר ממה שחטאו דהיינו אינו שם עליו וכו': ד מקשים העולם דלמא היה עומד ומתפלל. ונ"ל דהא אמרו רז"ל אסור לעבור לפני המתפלל כדי שלא יבטל כוונתו וכ"ש יוסף איך נפל על צווארו שמא יבטל כוונת יעקב וכו' אבל ק"ש עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון דהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים והוא נפל עליו לאחר שקרא פסוק ראשון. וא"ת יוסף למה לא קרא ג"כ את שמע. וי"ל דיוסף היה עוסק במצות כבוד אביו ועוסק במצוה פטור מן המצוה.

רש"י

יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד: (כח) להורות לפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות האיך יתיישב בה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד ת שמשם תצא הוראה: (כט) ויאסור יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה א להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה ב אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה וכן (איוב לד) כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא אינו שם עליו עלילות נוספות על חטאיו ג אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהי' קורא ד את שמע:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) הבאה מצרימה שבעים. פי' עם יעקב וראש הענין מוכיח כך דכתיב אלה שמות וכו' להודיע שיעקב מן המנין עם בניו תכלל עם בני לאה שאין בפרטן אלא ל"ב והכתוב מונה אותן ל"ג עם יעקב לפי שהוא מן המנין הראשון וממנו החל למנות מנין השבעים והכי פשטיה דקרא כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה אם תרצה לידע מנינם מנה עם יעקב ותמצאם שבעים ולפי מה שפירשתי למעלה אין צריך לומר שיהא יעקב מן המנין כי הקב"ה נמנה עמהם ומשלים המנין: (כט) ויעל לקראת ישראל. פי' עליה היתה לו על שהלך לקראת אביו לכבדו. ד"א לכך נאמר ויעל לפי שארץ גשן גבוה מארץ מצרים לפי שהיא עומדת בגבול ארץ ישראל שנאמר גשן וחולון וגילה. ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אצל יוסף להורות לפניו נשנה זכה ונפלה בחלקו וגשן נתן פרעה לשרה אמנו ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו בה

פירוש לתורת אלהים

כָּל נֶפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען גִיוֶועזֶען שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ זֶעקְס אוּנ זֶעכְצִיג׃ (כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף וָוס זֶענֶען גִיבּוֹרֶען גִיוָוארֶען אִין מִצְרַיִם אִיז גִיוֶועזֶען נֶפֶשׁ שְׁנָיִם צְוֶוייא מֶענְטְשֶׁען כָּל הַנֶּפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן דֶעם הויז פוּן יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה וָוס זֶענֶען גִיקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז גִיוֶועזֶען שִׁבְעִים זִיבֶּעצִיג׃ (כח) וְאֶת יְהוּדָה אוּנ יְהוּדָה הָט יַעֲקֹב גִישִׁיקְט פַאר זִיךְ לְהוֹרוֹת עֶר זָאל אוּם קְלַייבֶּען אֵיין אָרְט פוּן זַיינֶעט וֶועגִין אֵיידֶר עֶר וֶועט קוּמֶען אַהִין אוּנ זָאל אִים נַייזִין וְוא עֶר זָאל זִיךְ דָארְט בַּאזֶעצֶען אִין גֹשֶׁן. דֶער מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט עֶר הָאט אִים גִישִׁיקְט עֶר זָאל אִים דָארְט מַאכֶען אֵיין בֵּית הַמֶּדְרָשׁ יַעֲקֹב זָאל דְרִינֶען לֶערְנִין וַיָּבֹאוּ אוּנ דֶער נָאךְ זֶענִין זַיי אַלֶע גִיקוּמֶען אִין דֶעם לַאנְד גֹשֶׁן׃ (כט) וַיֶּאְסֹר אוּנ יוֹסֵף הָאט אַלֵיין אֵיין גִישְׁפַּאנְט דִיא פֶערְד אִין זַיין בְּרַייט וָואגֶען פוּן זַיין פָאטֶערְס כָּבוֹד וֶועגֶען וַיַּעַל אוּנ אִיז אַנְטְקֶעגֶען גֶגַאנְגֶען זַיין פָאטֶער יִשְׂרָאֵל אִין גֹשֶׁן וַיֵּרָא אֵלָיו אוּנ יוֹסֵף הָט זִיךְ בַּוִויזֶען צוּ זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב וַיִּפֹּל אוּנ יוֹסֵף אִיז גִיפַאלֶען אוֹיף זַיין הַאלְז וַיֵּבְךְּ אוּנ עֶר הָאט פִיל גִיוַויינְט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט פַאר וָואס אִיז יַעֲקֹב נִיט גִיפַאלֶען

ספר הישר

חוּז גֶעזִינְד וָוען גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אוּנ יוֹסֵף הָט זַיי בַּאזֶעצְט אִין לַאנְד גוֹשֶׁן אוּנ יוֹסֵף הָט גֶענוּמֶען זַיינֶע בְּרִידֶר רְאוּבֵן אוּנ יִשָּׂשכָר אוּנ זְבוּלֻן אוּנ בִּנְיָמִין אוּנ הָט זַיי גִישְׁטֶעלְט פַר פַּרְעֹה אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה מֵיין פָאטֶער אוּנ מַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ זַיין הוֹיז גֶעזִינְד אוּנ זַייעֶרֶע רִינְדֶער אוּנ שָׁאף זָענֶען גֶעקוּמֶען צוּ מִיר כַּחֲמַת דֶר הוּנְגֶער הָט זִיךְ אוֹיף זַיי גֶעשְׁטַארְקְט הָט פַּרְעֹה אִים גֶיעֶנְפֶערְט דוּ מֶעגְסְט זַיי בַּאזֶעצִין ווּ דוּ ווִילְסְט הָט יוֹסֵף צוּ אִים גֶעזָאגְט אִיךְ הָאבּ זַיי בַּאזֶעצְט אִין לַאנְד גוֹשֶׁן דֶען זַיי הָאבֶּן זַייעֶר פִיל

ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה
הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי
עוֹדְךָ חָי׃ לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו
וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה
לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי׃
לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי
מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם הֵבִיאוּ׃ לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם
פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃

אונקלוס

עַל צַוְּארֵהּ עוֹד׃ ל וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא
מָיֵית זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם
אֲנָא בָּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת
אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ
קַיָּם׃ לא וַאֲמַר יוֹסֵף
לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי
אֶסַּק וְאֶחַוֵּי לְפַרְעֹה
וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית
אַבָּא דִּי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן
עַלּוּ לְוָתִי׃ לב וְגֻבְרַיָּא
רָעֵי עָנָא אֲרֵי גֻּבְרֵי מָרֵי
גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן
וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ׃
לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן
פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה

רשב"ם (לב) והאנשים רועי צאן. כל
זה אמר יוסף לפרעה:

רש"י

(ל) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו ה ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעוה"ז ולעוה"ב שנסתלקה ממני שכינה והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת: (לא) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו ו והאנשים רועי צאן וגו':

שפתי חכמים

ועי"ל דיוסף היה פוטר עלמו בפסוק ראשון מפני שהיה טרוד כדאמרינן שמע ישראל וגו' זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא מפני שהיה טרוד בגירסא עם התלמידים: ה כלומר לא שביקש למות מאחר שזכה לראות פניו כפי המובן ממנו דאדרבה מאחר שזכה לראות פניו ראוי להתפלל שיחיה כדי לשמוח עם בנו כימי עוניין: ו דעתו של רש"י שלא תאמר הואיל וכתיב והאנשים רועי צאן וגו' שדבר כאנפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

מצרים: (לא) אעלה ואגידה לפרעה. וכי ארץ מצרים עומדת בהר שאמר אעלה אלא עד עכשיו כשהיה מדבר עם אביו ירד

פירוש לתורת אלהים

אויף דֶעם הַאלְז פון יוֹסֵף אונ הָאט אִים נִיט גִיקוּשְׁט נָאר עֶר הָאט דֶענְסְמָאל גִיזָאגְט קְרִיאַת שְׁמַע הָאט עֶר נִיט גִיוָואלְט מַפְסִיק זַיין׃ (ל) וַיֹּאמֶר אָמוּתָה אונ יַעֲקֹב הָט גִיזָאגְט צוּ יוֹסֵף וֶוען אִיךְ זָאל שׁוֹין אִיצְט שְׁטַארְבֶּען וָואלְט אִיךְ מִיךְ שׁוֹין גִיטְרֵייסְט אַחֲרֵי רְאוֹתִי וַוייל אִיךְ הָאבּ שׁוֹין גִיזֶעהֶן דַיין פָּנִים אַז דוּא לֶעבְּסְט נָאךְ. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹי הָאט עֶר גִיזָאגְט אִיךְ הָאבּ גִימֵיינְט אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּען צְווייא מִיתוֹת פוּן עוֹלָם הַזֶּה אונ פוּן עוֹלָם הַבָּא מַחֲמַת דִיא שְׁכִינָה הָאט זִיךְ פוּן מִיר אָפּ גִיטָאן הָאבּ אִיךְ גִימֵיינְט אַז גָאט וֶועט מָאנֶען דַיין מִיתָה פוּן מִיר וַוייל אִיךְ הָאבּ דִיךְ גִישִׁיקְט צוּ דַיינֶע בְּרִידֶער אָבֶּער אַצוּנְד אַז דוּא לֶעבְּסְט וֶועל אִיךְ שׁוֹין מֶער נִיט שְׁטַארְבֶּען נָאר אֵיין מָאל כְּלוֹמַר נָאר פוּן דֶער וֶועלְט׃ (לא) וַיֹּאמֶר אונ יוֹסֵף הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער אונ צוּ זַיין פָאטֶערְס הוֹיז גֶעזִינְד אֶעֱלֶה אִיךְ וֶועל אוֹיף גֵיין אונ וֶועל אָן זָאגִין צוּא פַּרְעֹה וְאוֹמְרָה אונ אִיךְ וֶועל זָאגֶען צוּא אִים אַחַי מַיינֶע בְּרִידֶער אונ מַיין פָאטֶערְס הוֹיז גֶעזִינְד וָוס זֶענִין גִיוֶועזֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי זֶענִין גִיקוּמֶען צוּא מִיר׃ (לב) וְהָאֲנָשִׁים אונ דִיא מֶענְטְשֶׁען זֶענִין פַאסְטִיכֶער פוּן שָׁאף כִּי אַנְשֵׁי ווָארוּם זֵייא פְּלֶעגִין הַאנְדְלִין שְׁטֶענְדִיג מִיט שָׁאף דְרִיבֶּער וַוייסֶען זֵייא וִויא מֶען פַאשִׁיט זֵייא וְצֹאנָם אונ זֵייעֶרִי שָׁאף אונ זֵייעֶרִי רִינְדֶער אונ גָאר זֵייעֶר פַאר מֶעגִין הָאבֶּען זֵייא אַלְץ גִיבְּרַאכְט וְהָיָה אונ עֶס וֶועט זַיין כִּי יִקְרָא אַז פַּרְעֹה וֶועט אַייךְ רוּפֶען אונ וֶועט אַייךְ פְרֶעגֶען וָוס אַייעֶר בֶּעשֶׁעפְטִיגוּנְג אִיז וַאֲמַרְתֶּם זָאלְט

ספר הישר

שָׁאף דְרוּם הָאבּ אִיךְ זֵיי בַּאזֶעצְט דָארְט זֵיי זָאלֶן וַוייזֶען זֵייעֶרֶע שָׁאף אונ דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן מִצְרַיִם זָאלֶן זֵיי נִיט זֶעהֶן אונ פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף וָוס דַיינֶע בְּרִידֶער וֶועלֶען בַּאגֶערִין פוּן דִיר זָאלְסְטוּ טָאן צוּ זֵיי אונ דֶער נָאךְ הָט יוֹסֵף גֶעבְּרַאכְט זַיין פָאטֶער פַר פַּרְעֹה אונ יַעֲקֹב הָאט זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ פַּרְעֹה אונ יַעֲקֹב הָאט

משלי נחמיה

(ל) אָמוּתָה הַפַּעַם וגו'. לְמָשָׁל עֶס הָט אַמָאל גֶעטְרָאפֶן מֶען הָט אֵיינֶעם גֶענוּמֶען פַר אַזֶעלְנֶער, אונ הָיי"ט אִים אִיז שְׁווֶער גֶעוֶוען עֶר זָאל זִיךְ אוֹסְלֶערְנֶען אַלְץ וָוס אַזֶעלְנֶער דַארְף קֶענֶען הָט עֶר גֶעלִיטֶען פִיל צָרוֹת, אִין עֶטְלִיכֶע יָאר שְׁפֶּעטֶער אִיז עֶר גֶעוָוארֶן אַ אָפֶעצִיר, אֵיינֶער פוּן זַיינֶע בֶּעקֶענְטְשֶׁע הָט אִים גֶעטְרָאפֶן אונ זָאגְט צוּ אִים אִיצְט זֶעה

אִיךְ אַז שְׁלֶעכְט אִיז נִיט אוֹיף אֵייבִּיג, אונ פוּן דִי גְרֶעסְטְע נֶעה קֶען וֶוערֶן דִיא גְרֶעסְטֶע טוֹבָה, בַּיי יוֹסֵף מִיט יַעֲקֹב אִיז

לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן
כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃
מז א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר
אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן׃ ב וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה

ת״א ואמרתם אנשי ספר כזוהר פ׳ פנחס : ומקצה אחיו בבא קמא לב :

עוֹבָדֵיכוֹן : לד וְתֵימְרוּן
גֻּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ
עַבְדָּךְ מֵעוּלֵמָנָא וְעַד
כְּעַן אַף אֲנַחְנָא
אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי
תֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דְגשֶׁן
אֲרֵי בְעִירָא דְמִצְרָאֵי
דָחֲלִין לֵהּ כָּל רָעֵי עָנָא :
א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי
לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי
וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי
לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן
וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגשֶׁן :
ב וּמִקְצָת מִן אֲחוּהִי דְּבַר

רשב״ם

(לד) כי תועבת מצרים. נבזים היו בעיניהם כל רועי הצאן כי מאוס הצאן

בעל הטורים

(ב) ומקצה אחיו לקח. בגימ׳ זה החלשים :

שפתי חכמים

נפשיה הוא ולאחיו אמר כן והאנשים וגו׳ ר״ל אנשים אחרים אבל לא לפרעה לכך פירש ועוד אומר לו דבר זה והאנשים וגו׳ ודייק מכפל ל׳ ואגידה ואומרה : ז לפי שהם יודעים שהרועים רועי הצאן יודעין

רש״י

(לד) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם : כי תועבת מצרים וגו׳.

לפי שהם להם ז אלהות : (ב) ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים

דעת זקנים מבעלי התוספות

מן המרכבה לכבודו ועכשיו אמר אעלה על המרכבה שלי ואלך ואגידה לפרעה : (לד) כי תועבת מצרים וכו׳. מאוסים היו רועי צאן בעיניהם כי הצאן היה דבר מאוס לאכילה כמו שמאוסין העזים לאכילה בהרבה מקומות. וכן לא יוכלון לאכול את העברים לחם כי תועבה היא למצרים מאוסין היו אנשי עבר הנהר בעיניהם ולכן קשה להם לאכול עמהם וכן הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם נזבח בפניהם מה שהוא מאוס להם ולא יסקלונו יהרגונו לא נאמר אלא יסקלונו. ד״א שמעתי כי תועבת מצרים כל רועה וזן עצמו מן הצאן ואוכל אותם כי היא ע״ז שלהם ורועה מלשון הרועה אותי דמתרגמינן דזן יתי : (ב) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. פירש״י מן הפחותים שבהם. וכן ה׳ אנשים בגימטריא חלשי״ם שבה״ן תסר אחד :

פירוש לתורת אלהים

איר זאגן דיינע קנעכט זענין בשעפטיגט מיט פיה פון אונזר יוגנט אן ביז איצט גַם אֲנַחְנוּ אויך מיר אונ אונזרע עלטערין אונ פר וואס היים איך אייך אזוי זאגען בַּעֲבוּר איר זאלט בלייבן זיצן אין לאנד גשן ווארום דורך דעם אז איר וועט אים זאגען איר ווייסט ניט קיין אנדער אומנות וועט ער אייך פון זיך דער ווייטערן אונ איר בדארפט דאך דם לאנד ווייל דארטן איז פר האנדן פאשע פר אייערי פיה כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם ווארום דם איז אומווירדיג ביי די מִצְרַיִם דיא נום פאשען שאף ווייל זייא דינען צו

די שאף : (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף אונ איז יוסף גיקומען אונ האט גיזאגט צו פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי אונ האט גיזאגט מיין פאטער אונ מיינע ברידער זייערי שאף אונ אויך זייערע רינדער אונ מיט אלץ וואס זייא האבין בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן זיינען גקומין פון דעם לאנד כנען וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גשן אונ זייא זיינען אין דעם לאנד גשן : (ב) וּמִקְצֵת אֶחָיו אונ איין טייל פון זיינע ברידער פינף מענטשן האט ער גינומען. רש״י שרייבט ער האט גנומען פון די וואס זעהן ניט אוס פר גבורים כדי ער זאל זיי ניט מאכן פר זעלנר

משלי נחמיה

אויך אזו גיוועזן, ווען יוסף איז געקומען צו יַעֲקֹב אונ הט אים דערצייילט אלץ וואס ער הט געליטן ביי די ישמעאלים, אונ אין תפיסה, אונ נאך צרות וואס ער הט געהאט אונ צום סוף איז ער געוואורן אמלך אין מצרים, אויף דר זאך הט יַעֲקֹב געזאגט אמותה הפעם, איצט האב איך ניט מורא אפילו פר דעם שטארבן, ווייל פון דם אומגליקליכע

ספר הישר

גיבענטשט פַּרְעֹה אונ איז אוועק געגאנגען פון אים אונ יַעֲקֹב מיט זיינע קינדער האבען זיך באזעצט אין לאנד גושן אונ אלע איין וואנער פון מצרים האבן פר קופט צו יוסף זייערע פעלדער אונ זייערע בהמות אונ אלדונג וואס זייא האבן געהאט כדי ער זאל זיי געבן קארין אונ יוסף הט גנעקליבן זעהר גאלד אונ זילבר אונ אלערליי אבנים טובות אונ הט איין קליין טייל געגעבען אויך צו זיינע ברידער אונ אויך צום גאנצן הויז געזינד פון דעם פאטר אונ דם גרעסטע טייל הט ער אפ געגעבן צו פַּרְעֹה אונ ווי עס איז אוס געגאנגען די זיבן יאר פון דעם הונגר הט מען אן געהובן צו זייען אונ שניידן אזו ווי עס איז געווען פאר דעם הונגר אונ יוסף איז גיזעסין אין מצרים נאר זיכערליך אונ דם גאנצע לאנד האבן גיהערט וואס יוסף האט געזאגט אונ יַעֲקֹב מיט זיינע קינדער זענן גיזעסין אין לאנד גושן אונ יַעֲקֹב איז געווארען זעהר אלט אונ אפרים אונ מנשה דיא קינדער פון יוסף זענן גיזעסין תמיד ביי זייער עלטער פאטער יַעֲקֹב צו לערנן די וועג פון גאט, אונ דאס הויז געזינד פון יַעֲקֹב האבען זיך זייער גימערט אין לאנד גושן :

אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃ ג וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם
וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃ ד וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין
מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא
עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ
אֵלֶיךָ׃ ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא
בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ
וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־
יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם

אונקלוס

חַמְשָׁא גֻּבְרִין וַאֲקֵימִנּוּן
קֳדָם פַּרְעֹה: ג וַאֲמַר
פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה
עוֹבָדֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה
רָעֵי עָנָא עַבְדָּיךְ אַף
אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא:
ד וַאֲמָרוּ לְוָת פַּרְעֹה
לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא
אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא
לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּיךְ אֲרֵי
תַּקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא
דִּכְנַעַן וּכְעַן יִתְּבוּן כְּעַן
עַבְדָּיךְ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן:
ה וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף
לְמֵימָר אֲבוּךְ וַאֲחָךְ אֲתוֹ
לְוָתָךְ: ו אַרְעָא דְמִצְרַיִם
קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר
בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ
וְיָת אֲחָךְ יִתְּבוּן בְּאַרְעָא
דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתְּ וְאִית
בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא

בעל הטורים

(ו) במיטב הארץ. בגי׳ גושן: ושמתם. ב׳ במסרה הכא ואידך ושמתם זת אפרו שלא יאמר פרעה ליקח משל יוסף באו: (ו) אנשי חיל. ראשם

רשב״ם

בעיניהם בין לאכילה בין לזבח כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים וגו׳: (ד) לגור בארץ. ולא מתוך חוסר ממון אלא בשביל מרעה לצאננו. כל לגבורה ולשררה כמו אשת חיל את. ואני הצעיר מצאתי תרגום שרי מקנה

רש״י

יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם. אבל שמות הגבורים כפל וזאת ליהודה ויאמר שמע ה׳ קול יהודה. ולגד אמר ברוך מרחיב גד. ולנפתלי אמר נפתלי. ולדן אמר דן. וכן לזבולן וכן לאשר. זהו לשון ב״ר שהיא אגדת א״י אבל בגמרא בבלית שלנו (ב״ק ל״ב) מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר ח כדאיתא בב״ק וברייתא דספרי שנינו כוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו: (ו) אנשי חיל. בקיאין

שפתי חכמים

הווייתן לפי שהם תמיד אצלן הלכך יודעין שאין בהם ממש הלכך שונאים כל רועי צאן. א״נ ל׳ תועבה שנקרא הוא ל׳ עבודת אלילים כלומר שהמצרים נוהגים כבוד גדול ברועי צאן והם נחשבים בעיניהם כעבודת אלילים עצמה מ״ה יושיב אותם במיטב הארץ: ח כל אותן

פירוש לתורת אלהים

וַיַּצִּגֵם אונ האט זייא גשטעלט פר פַּרְעֹה: (ג) וַיֹּאמֶר אונ פַּרְעֹה האט גזאגט צוא דיא ברידער פון יוסף מַה מַּעֲשֵׂיכֶם מיט וואס באשעפטיגט איהר זיך וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה האבען זייא גזאגט צו פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ דייגע קנעכט זענין פאסטיכער פון שאף גַּם אֲנַחְנוּ מיר אונ אויך אונזערע עלטערן: (ד) וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבען גזאגט צו פַּרְעֹה מיר זענין גיקומען וואנען אין דעם לאנד מִצְרַיִם כִּי אֵין מִרְעֶה ווארום עס איז ניטא פאשע אין כְּנַעַן אונ דער הונגער איז דארטין שטארק וְעַתָּה אונ אצונד בעטין מיר דיך יֵשְׁבוּ לאזען דיינע קנעכט זיצען אין לאנד גֹּשֶׁן: (ה) וַיֹּאמֶר אונ פַּרְעֹה הט גזאגט צו יוסף אָבִיךָ וְאַחֶיךָ דיין פאטער אונ דיינע ברידער זענין גקומען צו דיר: (ו) אֶרֶץ דם לאנד מִצְרַיִם איז דאך פר דיר בְּמֵיטַב הָאָרֶץ אין דעם בעסטין פון לאנד הוֹשֵׁב בזעץ דיין פאטער אונ דיינע ברידער בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אין דעם לאנד גשן איך רעכין גשן איז דם בעסטע לאנד וְאִם יָדַעְתָּ אונ אוב דו ווייסט אז עס איז דא צווישן

משלי

שפארבן קומט אויזאגליק, אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי, אז איך זעה דיין פָּנִים איז אקעניגליכר פָּנִים, אונ נאך דיינע אלע צרות, לעבסטו נאך אין מלוכה,

נחמיה

איז צו זעהן אז א מענטש דארף זיך ניט מצער זיין ווען עס קומט אויף אים א צרה, ער דארף האפן צו הקב״ה אז פון די צרה וועט קומן אהילף:

שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃ ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃
ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי
שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃ ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה
מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא
הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי
מְגוּרֵיהֶם׃ י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

אונקלוס

וְתַמַנִּנּוּן רַבָּנֵי גֵיתַי עַל
דִּי לִי׃ ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת
יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימֵנֵּהּ
קֳדָם פַּרְעֹה וּבְרִיךְ יַעֲקֹב
יָת פַּרְעֹה׃ ח וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי
חַיָּיךְ׃ ט וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי
תּוֹתָבוּתִי מְאָה וּתְלָתִין
שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ
יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ
יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי
בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן׃
י וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה

תו"א ויאמר פרעה אל יעקב מגילה יח: ויאמר יעקב אל פרעה שם:

רשב"ם

(ט) מעט ורעים. לפי שנראה יעקב בעיניו זקן כתובים ומונחים בארגז המלך וזה הוא ושמתם בארון: (ז) ויעמדהו. פי' כמס' הכא ואידך ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ושניהם חסרים לפי שיעקב היה זקן והיו צריכין לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יהושע היה מתירא שנעשה מנהיג לפני משה והיה ירא ממשה שמא יעניסהו והיו

בעל הטורים

בארון מלמד שהיו ממונים ושרים על ראשי החיילים והיו שמם ... רבני חילא כפי' רבינו:

שפתי חכמים

מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עלמותיו של יוסף מגולגלין בארון וכו' והביאו רש"י בזאת הברכה: ט ר"ל אין חיל זה ל' חסידות או לשון ממון: י מדכתיב רועה צאן עבדיך וכיון שלא אמרו לפרעה אלא שהם רועי צאן ודאי מקנה דכתיב בקרא ג"כ קאי על צאן: כ זה הוא במדרש תנחומא והוא כמו ד"א שויברך הוא ברכה ממש כמו שמסיק בסוף דלפי' ראשון לאו ברכה ממש הוא אלא כדפי' כל הנפטרים נוטלים רשות ומ"ה פריך ומה ברכה ברכו א"נ הכל פי' אחד הוא דברכה ממש הוא דדרך כל הנפטרים מלפני השרים מברכין אותן ר"ל

רש"י

באומנותן ט לרעות צאן: על אשר לי. על צאן י שלי: (ז) ויברך יעקב. היא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים סלודי"ר בלעז [גריסען]: (ט) שני מגורי. ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. בטובה: (י) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ונוטלים רשות ומה ברכה ברכו שיעלה כ נילוס לרגליו לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ [תנחומא]:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) כמה ימי שני חייך. פשט לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו וזקנו לבנות מרוב הזקנה שאל כן והוא ענהו ימי מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים כלומר מעטים הם שנותי אלא מתוך רעות שהיה לי קפצה עלי זקנה. מדרש בשנה שאמר יעקב מעט ורעים היו אמר לו הקב"ה אני מלטתיך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים חייך שנמנין התיבות שיש מן ויאמר עד בימי מגורי כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך והם ל"ג תיבות וכמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז:

ליקוטי נחמיה

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה וגו' כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ. דֶר מֶענְטְשׁ וָוס לֶעבְּט גוּטֶע יָארֶען, הֵייסְט שְׁנוֹת חַיִּים, לֶעבֶּעדִיגֶע יָארֶן, אוּנ וַוייל פַּרְעֹה הָט גִיזֶעהֶן יַעֲקֹב זֶעהְט־אוֹס זֵייעֶר אַלְט, אוּנ אַטְרוֹעֶר לִיגְט אוֹיף זַיין פָּנִים, הָט פַּרְעֹה פַאר־שְׁטַאנֶען אַז יַעֲקֹב הָט גֶעהַאט גְרוֹסֶע צָרוֹת, דְרִיבֶּר הָט עֶר אִים גִיפְרֶעגְט אוֹב עֶר הָט גֶעהַאט עֶפֶּעס גוּטֶע יָארֶן אוֹיךְ, וִוי פִיל זֶענֶען גִיוֶועֶן שְׁנֵי חַיֶּיךָ, דַיינֶע לֶעבֶּעדִיגֶע יָארֶן, דִי יָארֶען וָוס דוּ הָאסְט אִין זַיי גוּט גֶעלֶעבְּט, הָאט יַעֲקֹב גִיעֶנְטְפֶערְט אִיךְ בִּין אַלְט הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאר אוּנ אִיךְ קֶען זָאגֶן אַלֶע יָארֶן מַיינֶע זֶענֶען גִיוֶועֶן שְׁלֶעכְטֶע, וַוייל דָס בִּיסְל גוּטֶע יָארֶן זֶענֶען גֶעוֶועֶן וֶוייניג אוּנ וָוס בַּיי מִיר הָט גֶעהֵייסֶן גוּטֶע יָארֶן וָואלְטֶן זַיי בַּיי אֵיין אַנְדֶערֶן גֶעהֵייסֶן שְׁלֶעכְטֶע, אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעהַאט אַזוֹ פִיל גוּטֶע יָארֶע וִוי פִיל מַיינֶע אֶלְטֶערֶן הָאבֶּן גֶעהַאט׃

פירוש לתורת אלהים

זַייא וָוס קֶענִין זֵייעֶר אוּמְנוּת פוּן שָׁאף פַּאסִין וְשַׂמְתָּ זָאלְסְטוּ זַייא מַאכִין הֶאף הֶערִין אִיבֶּר מַיינִי שָׁאף׃ (ז) וַיָּבֵא אוּנ יוֹסֵף הָאט גִבְרַאכְט זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב אוּנ הָאט אִים פָאר גְשְׁטֶעלְט פאר פַּרְעֹה וַיְבָרֶךְ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה. רש"י שְׁרַייבְּט דָס מֵיינְט מֶען עֶר הָט אִים גֶעגְרִיסְט אַזוֹ וִויא דֶר שְׁטֵייגֶר אַז מֶען זֶעהְט זִיךְ מִיט מְלָכִים צוּ צַייטִין׃ (ח) וַיֹּאמֶר הָט גִיזָאגְט פַּרְעֹה צוּ יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ וִויא פִיל יָאר בִּיסְטוּ אַלְט׃ (ט) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה יְמֵי מַיינֶע לֶעבֶּענְס יָאהְרֶען זַיינֶען שְׁלֹשִׁים הוּנְדֶרְט אוּנ דְרַייסִיג יָאר מְעַט וֶוייניג וְרָעִים אוּנ שְׁלֶעכְטֶע הָיוּ יְמֵי זֶענִין גִיוֶועֶן מַיינֶע יָארֶן וָואס אִיךְ הָאבּ בִּיז אַהֶער גֶלֶעבְּט וְלֹא הִשִּׂיגוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען נִיט גִגְרֵייכְט אֶת יְמֵי דִיא יָארִין פוּן מַיינֶע עֶלְטֶערִין בִּימֵי דִיא טֶעג מְגוּרֵיהֶם פוּן זֵייעֶר לֶעבֶּען אִיז גֶעוֶועֶן בֶּעסֶער׃ (י) וַיְבָרֶךְ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה וַיֵּצֵא אוּנ אִיז אַרוֹס גִגַאנְגֶן. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס מֵיינְט מֶען עֶר הָאט בַּייא אִים גִנוּמֶען

וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃ שביעי יא וַיּוֹשֵׁב
יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם
אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃
יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו
וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃
יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃ יד וַיְלַקֵּט
יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־
מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־
הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף
בֵּיתָה פַרְעֹה׃ טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ

וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃
יא וְאוֹתִיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי
וְיָת אֲחוֹהִי וִיהַב לְהוֹן
אַחְסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאֲרַע
רַעְמְסֵס כְּמָא דִי פַּקִּיד
פַּרְעֹה׃ יב וְזָן יוֹסֵף יָת
אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיָת כָּל
בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם
טַפְלָא׃ יג וְלַחְמָא לֵית
בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף
כַּפְנָא לַחֲדָא וְאִשְׁתַּלְהִי
עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְעַמָּא דְאַרְעָא דִכְנַעַן מִן
קֳדָם כַּפְנָא׃ יד וְלַקִּיט
יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא
דְאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן
בְּעִיבוּרָא דִי אִנּוּן זָבְנִין
וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא
לְבֵית פַּרְעֹה׃ טו וּשְׁלִים

ת"א ויכלכל יוסף נזיר ג: וילקט יוסף פסחים קיט:

בעל הטורים

לריכין לסומכו ולכן חסרים שלא היתה עמידתן שלימה: (יד) ביתה מפעס עיני. הה"א עיקר לפיכך מפיק ה"א וכן נגה אור: ארץ.מצרים וארץ כנען. אבל הרחוקות יותר מארץ כנען לא היו באים לארץ מצרים כי

רשב"ם

יותר מדאי ששאל לו כמה ימי שני חייך השיב לו יעקב מעט הם אבל רעים הם ולכך אני נראה בעיניך זקן יותר מדאי: (יג) ותלה. כמו ותכה

רש"י

(יא) רעמסס. מארץ גושן היא: (יב) לפי הטף. לפי הצריך ל לכל בני ביתם: (יג) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון ם לתחלת שני הרעב: ותלה. כמו ותלאה לשון עייפות כתרגומו ודומה לו (משלי כו) כמתלהלה נ היורה זקים: (יד) בשבר אשר הם שוברים. נותנין

שפתי חכמים

ברכה ממש וע"ז קאי ומה ברכה ברכו: ל כלומר דרך הטף הוא לפרר הלחם שלא לצורך ואמר שאף לפי צורך הטף שדרכן לפרר שהוא יותר מכדי צרכן כלכל אותן כ"ש שכלכל לפי הצורך לבני ביתם: ם דהיינו שנה ראשונה דהא משבא יעקב למצרים כלה הרעב כדפירש"י בסמוך וע"כ דחוזר אתחילת שני הרעב שהיה קודם שבא יעקב למצרים: נ שהה"א הוא תמורת האל"ף כי אותיות אהו"י מתחלפים:

פירוש לתורת אלהים

ערלויבנים ער זאל אוועק גיין אזו וויא דער שטייגער
איז אז מען גייט אוועק פון מלכים בענטשט מען
זיי אונ מען נעמט ביי זיי רשות אונ די ברכה האט
ער אים גבענטשט אז דער נילוס זאל אים אקעגין
גיין וואָרום אין מצרים גייט ניט קיין רעגן נאר
דער נילוס טרינקט אן דיא פעלדער אונ פון דער
צייט אן וואס יעקב האט אים גבענטשט פלעגט
פרעה גיין צום נילוס פלעגט דער נילוס זיך
אויפהייבען אונ אן טרינקען דיא פעלדער:
(יא) ויושב אונ יוסף האט בזעצט זיין פאטער אונ
זיינע ברידער ויתן להם אחוזה אונ האט זייא געגעבן
איין ארב אין דעם לאנד מצרים במיטב הארץ אין
דעם בעסטען פון דעם לאנד מצרים דאס איז
בארץ רעמסס אין דעם לאנד רעמסס. רש"י
שרייבט רעמסס איז גוועזן אין דעם לאנד גשן:
(יב) ויכלכל אונ יוסף האט גשפייזט זיין פאטער אונ
זיינע ברידער ואת אונ גאר זיין פאטערס הויז גזינד
האט ער אליץ געגעבן לחם לפי הטף שפייז וועדליג
מען האט בדארפט פאר זייא אונ פאר די קליינע
קינדער: (יג) זאגט דער פסוק ולחם אין בכל הארץ
אונ אין דעם גאנצען לאנד איז ניט גוועזן קיין ברוט
כי כבד וואָרום דער הונגער איז זייער שווער גוועזן
ותלה אונ דיא מענטשין וואס זענין גוועזן אין לאנד
מצרים אונ אין לאנד כנען זיינען מיד געוואָרען
מפני הרעב פון הונגער: (יד) וילקט אונ יוסף האט
אן גקליבען גאר דם געלט הנמצא וואס איז גפונען
גוואָרין אין דעם לאנד מצרים אונ אין דעם לאנד
כנען בשבר פאר דער תבואה וואס זיי האבען בייא

מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־
מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ
לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס
כָּסֶף׃ טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם
וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס
כָּסֶף׃ יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־
יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים
וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר
וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־
מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃ יח וַתִּתֹּם
הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה
הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי
כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה
אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי

אונקלוס

כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוַת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לָקֳבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃
טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃
יז וְאַיְתִיוּ יָת גֵיתֵיהוֹן לְוַת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזָנִנּוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃
יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיֵתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֱלָהֵין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוַת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי

בעל הטורים

פרעה. ב' במסורה הכא ואידך ערוב כבד ביתה פרעה. בשביל שלא זכר הטובות שעשה לו יוסף והביא כל הכסף לביתו ע"ז בא הערוב תחילה ביתה פרעה ד"א לומר כמו שמכניסין הכסף חדר בחדר כך בא הערוב בחדר פרעה שהיה לפנים חדר בחדר. ביתה תרגום מלגו:

שפתי חכמים

ס ר"ל שלא תאמר דשבר הוא ל' מכירה דאי ל' מכירה הוא הי"ל לכתוב בשבר אשר הוא שובר ואז היה קאי על יוסף שמכר להם אבל עכשיו דכתיב בשבר אשר הם שוברים קאי על העם שקונים התבואה מיוסף: ע הוסיף מלת אשר במקום אם מפני שמלת אם מורה על התנאי ואין ענין תנאי נופל כאן והוסיף מלות ובא הכל מפני שנראה מפשוטו שתם הכסף מיוסף לכן הוסיף מלות ובא הכל ליד אדוני כלומר

רש"י

לו ס את הכסף: (טו) אפס. כתרגומו שלים: (יז) וינהלם. כמו וינהגם ודומה לו (ישעיה מט) אין מנהל לה (תהלים כג) על מי מנוחות ינהלני: (יח) בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה ע ובא הכל אל יד אדוני: בלתי אם גויתנו.

פירוש לתורת אלהים

אים גקופט וַיָּבֵא אונ יוסף הָט גבראכט דאס געלט אין דעם הויז פון פַּרְעֹה: (טו) וַיִּתֹּם הָט זיך אוס גלאזט דאס געלט פון דעם לאנד מִצְרַיִם אונ פון דעם לאנד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ זענין גקומען אלע מִצְרַיִם צו יוסף אונ האבען צו אים גזאגט הָבָה גיב אונז ברוט וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ אונ ווארום זאלען מיר שטארבען פאר דיינע אויגען כִּי אָפֵס כָּסֶף ווארום עס האט זיך שון אוס גלאזט דאס געלט ביי אונז: (טז) וַיֹּאמֶר האט יוסף גזאגט צוא דיא מִצְרַיִם גיט אייערע פיה וְאֶתְּנָה וועל איך אייך געבען שפייז פר אייערע פיה כִּי אָפֵס כָּסֶף אוב עס האט זיך אוס גלאזט דם געלט ביי אייך: (יז) וַיָּבִיאוּ האבען זייא גבראכט זייערע פיה צו יוסף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם אונ יוסף האט זייא געגעבען ברוט בַּסּוּסִים פאר דיא פערד וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן אונ פאר די פיה פון שאף וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר אונ פאר דיא פיה פון רינדער וּבַחֲמוֹרִים אונ פר די אייזלען וַיְנַהֲלֵם אונ ער הט זיי אויסגעהאלטען בַּלֶּחֶם מיט ברוט בְּכָל מִקְנֵיהֶם פאר אלע זייערע שאף בַּשָּׁנָה הַהִיא אין דעם דאזיגען יאר: (יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִיא אונ עס הט זיך אוס גלאזט דאס יאר וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית אונ זיי זענין גקומען צו אים אין אנדערין יאר פון הונגער וַיֹּאמְרוּ לוֹ אונ האבען גזאגט צו אים לֹא נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי מיר וועלין ניט פאר מיידין פון אונזר האר צו בעטען ער זאל אונז געבין ברוט כִּי אִם תַּם ווארום דם געלט אונ דיא פיה פון דיא בְּהֵמוֹת האבען זיך ביי אונז שון אוס גלאזט אונ עס

אונ

אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃ יט לָמָּה נָמוּת
לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־
אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה
וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה
לֹא תֵשָׁם׃ כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ
מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃
כא וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים
מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ׃
כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי

אֱלָהֵין גְּוִיָּתָנָא וְאַרְעֲנָא׃
יט לְמָה נְמוּת לְעֵינָיךְ אַף
אֲנַחְנָא אַף אַרְעֲתָנָא קְנֵי
יָתָנָא וְיָת אַרְעֲתָנָא
בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא
וְאַרְעֲתָנָא עַבְדִין לְפַרְעֹה
וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא
נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְבוּר׃
כ וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי
זַבִּינוּ מִצְרָאֵי גְּבַר חַקְלֵהּ
אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא
וַהֲוָת אַרְעָא לְפַרְעֹה׃
כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ
מִקְּרֵי לְקִרְוֵי מִסְּיָפֵי תְחוּם
מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ׃
כב לְחוֹד אַרְעָא דְכֻמְרַיָּא
לָא זַבִּין אֲרֵי חֲלָקָא

תו"א ואת העם חולין ס:

רשב"ם

רחוקות יותר מדאי או שמא לא היה שם רעב גדול כל כך: (כא) העביר אותו לערים. כמו שעשה סנחריב כדכתיב אל ארץ כארצכם כדי שלא יטענו בה חזקה איש איש בארצו לאחר מכירה:

רש"י

כמו אם לא פ גויתנו: (יט) ותן זרע. לזרוע האדמה צ ואע"פ שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב ק וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא תשם. לא תהא שממה. לא תבור לשון שדה בור שאינו חרוש: (כ) ותהי הארץ לפרעה. קנויה ר לו: (כא) ואת העם העביר. יוסף מעיר לעיר ש לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים ת מקצה גבולה ועד קצה גבולה: י(כב) הכהנים.

שפתי חכמים

כי כל הכסף שהיה לנו לא הוצאנו אותו לשום דבר כי הכל בא ליד אדונינו: פ דבלתי זה א"א לפרשו לשון אלא וגם לשון לא שהרי לא נתקשר עמו מלת אם ל"פ דלעולם לשון לא הוא ומקרא מסורס הוא אם לא גויתנו וזהו שנקט רש"י אם לא גויתנו היינו בלתי ופירושו אלא גויתנו: צ דאל"כ ותן לחם או בר מבע"ל: ק וא"ת א"כ יאמרו שיוסף בדאי הוא שהרי הוא פתר ז' שנים יהיה רעב. וי"ל דלא כלה הרעב רק במצרים אבל לא בשאר ארצות ובראותם שהנילוס עולה לקראתו ידעו שע"י ברכתו של יעקב הוא: ר פי' ולא תחת ממשלתו שגם קודם זה כן היה: ש שלא תאמר פרעה הסמוך לו כי הקונה והמעביר והנותן זרע הכל יוסף היה: ת פי' שלא תאמר דוקא מקצה זה היה מחליף

פירוש לתורת אלהים

איז אַלץ אָן גְקוּמֶן אֶל אֲדוֹנִי צוּ אוּנְזֶער הַאר לא נִשְׁאַר עֶס איז נִיט אִיבֶּער גְבְּלִיבֶּן־פַאר אוּנְזֶר הַאר אַזוֹ אַזאַךְ מִיר זָאלֶען עֶס דִיר גֶעבֶּען בִּלְתִּי נָאר אוּנְזֶער קֶערְפֶּער אוּנ אוּנְזֶר עֶרְד: (יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אוּנ וָוארוּם זָאלֶען מִיר שְׁטַארְבֶּן פַאר דַיינֶע אוֹגִין גַּם אוֹךְ אֲנַחְנוּ מִיר גַּם אוֹךְ אַדְמָתֵנוּ אוּנְזֶר עֶרְד וֶועט אוֹךְ וִויסְט וֶוערְן קְנֵה קוֹף אוּנְז אוּנ אוּנְזֶער עֶרְד בַּלָּחֶם פַאר בְּרוֹט וְנִהְיֶה אוּנ מִיר וֶועלֶען זַיין קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה אוּנ אוּנְזֶר עֶרְד וֶועט אוֹךְ גִיהֶערִין צוּ פַּרְעֹה וְתֶן זֶרַע אוּנ גִיבּ אוּנְז זַאמֶען צוּ זֵייעֶן אוּנְזֶערֶע פֶּעלְדֶר וְנִחְיֶה וֶועלִין מִיר זִיךְ דֶער פוּן קֶענִין דֶער נֶערִין וְלֹא נָמוּת אוּנ מִיר וֶועלֶען נִיט שְׁטַארְבֶּען וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם אוּנ דִי עֶרְד וֶועט אוֹךְ נִיט פַאר וִויסְט וֶוערֶען: (כ) וַיִּקֶן אוּנ יוֹסֵף הָאט גְקוֹפְט גָאר דִיא עֶרְד פוּן מִצְרַיִם דֶען יֶעדֶער מִצְרִי הָאט צוּ לִיבּ דֶעם נוֹיט פוּן הוּנְגֶער פַארְקוֹיפְט זַיין פֶּעלְד וַתְּהִי אוּנ דָאס לַאנְד אִיז גֶעוָוארֶען אֵיין אֵייגֶענְטְהוּם פַאר פַּרְעֹה: (כא) וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אוֹתוֹ לֶעָרִים אוּנ דָאס פָאלְק מִצְרַיִם הָאט עֶר אִיבֶּער גֶעפִירְט אִין אַנְדֶרִי שְׁטֶעט מִקְצֵה פוּן אֵיין גְרֶענֶעץ מִצְרַיִם בִּיז אִין דֶעם אַנְדֶרֶן כְּדֵי צוּ וַוייזֶען אַז זֵיי הָאבֶּען שׁוֹין קֵיין חֵלֶק נִיט אִין לַאנְד מִצְרַיִם. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָאט עֶר אַזוֹ גִיטָאן כְּדֵי מֶען זָאל נִיט אוֹיף וַוארְפִין זַיינֶי בְּרִידֶער אִיר זַייט פַאר טְרִיבֶּענֶע פוּן אַפְּרֶעמְד לַאנְד דְרוּם הָט עֶר אַלֶע מִצְרַיִם אִיבֶּער גֶעזִירְט פוּן אֵיין שְׁטָאט אִין דֶער אַנְדֶערֶע זֶענֶען זֵייא אוֹיךְ פַאר טְרִיבֶּענֶע: (כב) רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים נָאר דִיא עֶרְד פוּן דִי גַלָחִים

חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ
אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־
כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם׃ כג וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם
זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה׃ כד וְהָיָה
בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה
וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע
הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם

אונקלוס

לְכֻמְרַיָּא מִלְּוָת פַּרְעֹה
וְאָכְלִין יָת חֲלָקְהוֹן דִּיהַב
לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא
זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:
כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא
זְבֵנִית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין
וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הֵא
לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן
יָת אַרְעָא: כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי
עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן
חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע
חֻלָקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר
זְרַע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן
וְלֶאֱנַשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל

תו"א ואכלו את בילה ט :

בעל הטורים

(כג) הא. ג' במס' הא לכם זרע טל שם ונתתם חמישית לפרעה וחדא ביחזקאל הא דרכך בראש נתתי ע"ש ואל תחמול על זקן ובחור ובתולה וטף ונשים הרי חמשה וחדא בדניאל הא כדי פרזלא דהבא כספא חספא ונחשא הרי חמשה דברים :

שפתי חכמים

לקלה האחר אבל באמלע המדינה לא היה מחליף לכך אמר כל הערים וכו' : א (נח"י) דכ"מ שנאמר כהן סתם ולא פי' לאיזה דבר הוא כהן מסתמא הוא כהן לאלהות וכ"ש כשפירש כהן להשם או כהן לעכו"ם אבל כהן מדין כהן און שמזכיר שם המדינה או שם העיר שם שר ונשיא שלהם הוא ולכך ת"א בכאן כומריא ואלו כהן און וכהן מדין תרגם רבא דאון רבא דמדין : ב לא בשנה ראשונה לבדה. הקשה הרא"ם למה לא פי' זה לעיל גבי והיה בתבואות שבכל שנה שאז היה שב לכל הכתובים שאחריו. (נח"י) י"ל דכאן מוכח שפיר דקאי אכל השנים דעל שנה זו כבר אמר הא לכם זרע וכו' וא"כ לזרע השדה ל"ל אלא ע"כ דלא עשה חוק זה לשנה ראשונה בלבד ובשאר השנים לא ילטרכו ליתן התומש דא"כ מה איכפת ליה אם יזרעו או לא אע"כ שהחוק היה לכל שנה וא"כ הולרך להזהיר שיזרעו כדי שלא יגרע התומש : ג משום דכתיב אח"כ בהדיא לטפכם דהיינו בנים קטנים :

רש"י

הכומרים כל לשון כהן משרת לאלהות הוא א חוץ מאותן שהם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן און : חוק לכהנים. חק כך וכך לחם ליום : (כג) הא. כמו הנה כמו (יחזקאל טז) וגם אני הא דרכך בראש נתתי : (כד) לזרע השדה. שבכל ב שנה : ולאשר בבתיכם. ולאכול העבדים והשפחות ג אשר בבתיכם : טפכם. בנים קטנים :

ליקוטי מרדכי

(כג) הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם וגו'. דִי שַׁאֲלָה אִיז אִין פָּסוּק שְׁטֵייט יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר וָוס מֶען וֶועט נִיט אַקֶערְן אוּנ נִיט שְׁנֵיידְן תְּבוּאָה, וַוייל עֶס וֶועט נִיט וַואקְסֶען, פַר וָוס הָט יוֹסֵף גֶעזָאגְט צוּ דִי מִצְרַיִם אִיךְ גִיבּ אַייךְ תְּבוּאָה צוּ פַארְזֵייעֶן, נָאר וֶוען יוֹסֵף אִיז גֶעשְׁטַאנֶען פַר פַּרְעֹה אִים בֶּעשֵׁייְדְן דָעם חָלוֹם הָט עֶר גֶעזָאגְט אִיךְ זֶעה אִין דַיין חָלוֹם צְוֵויי זַאכֶן, עֶס וֶועט זַיין אַ אוּמְגְלִיק פַר מִצְרַיִם אוּנ אַגְלִיק פַר דִיר, דוּ וֶועסְט רַייךְ וֶוערְן פוּן דֶעם הוּנְגֶער, אוּנ דִי מִצְרַיִם וֶועלֶן אָרֶעם וֶוערֶן, בַּיי דִי מִצְרַיִם וֶועט זַיין אַקְלָלָה זֵייעֶרֶע אַלֶע תְּבוּאוֹת וֶועלֶען פַארְפוֹלְט וֶוערֶען, אוּנ בַּיי דִיר וֶועט זַיין אַבְרָכָה, אַז זֵיי וֶועלֶן זֵייעֶן זֵייעֶרֶע פֶעלְדֶער וֶועט נִיט וַואקְסֶן. אוּנ אַז מֶען וֶועט זֵייעֶן דַיינֶע פֶעלְדֶער וֶועט וַואקְסֶן, יוֹסֵף הָט בַּאלְד פַארְשְׁטַאנֶען אַז דָס וֶועט זַיין אַסִבָּה זַיין פָּאטֶער אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר זָאלֶן מוּזֶען צוּ אִים קוּמֶן, אוּנ דָא וֶועט זַיין דֶר גָלוּת וָואס הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיין זֵיידֶע אַבְרָהָם, אוּנ דְרִיבֶּר וֶוערִין דִי אוֹצְרוֹת פוּן פַּרְעֹה אַזוֹי פִיל רַייךְ וַוייל הקב"ה הָט גֶעזָאגְט וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל, נָאכְדֶעם וֶועלִין יוּדִין אַרוֹיסְגֵיין מִיט אַגְרוֹיסֶן פַארְמֶעגִין, וִוי יוֹסֵף הָט אִיצְט גִיזֶעהְן, דִי זַאכֶן זֶענִין שׁוֹין גֶעקוּמִין, דֶער פָּאטֶער מִיט דִי בְּרִידֶר זֶענֶען שׁוֹין אִין מִצְרַיִם, דָס גַאנְצֶע גֶעלְט פוּן מִצְרַיִם אוּנ כַּבְּעַן זֶענִין שׁוֹין אִין דִי אוֹצְרוֹת פוּן פַּרְעֹה, וָוס פֶעלְט נָאךְ אִיצְט ? דִי מִצְרַיִם הָאבֶּען גִיזֶעהְן עֶס אִיז שׁוֹין אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן צְוֵויי יָאר הוּנְגֶער, אוּנ עֶס דַארְף זַיין הוּנְגֶער נָאךְ פִינְף יָאר, אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעזֵייעֶט זֵייעֶרֶע פֶעלְדֶר אוּנ עֶס הָט נִיט גֶעוַואקְסֶן, אוּנ אַז מֶען זֵייעֶט פַּרְעֹה'ס פֶעלְדֶר וַואקְסְט יוֹא, הָאבִּין זֵייא גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף קִייף אוּנְז מִיט אוּנְזֶערֶע עֶרְד צוּ פַּרְעֹה, אַז דִיא עֶרְד וֶועט גִיהֶערִין צוּ פַּרְעֹה אוּנ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה, וֶועט דָאךְ בַּארְפִין

פירוש לתורת אלהים

לֹא קָנָה הָט עֶר נִיט גְקוֹיפְט וָוארוּם דִי גַלָחִים הָאבֶּן גִיהַאט בֶּעשְׁטִימְט פוּן פַּרְעֹה וִויא פִיל בְּרוֹט מֶען בַּדַארְף זֵייא גֶעבִּין אִיטְלִיכֶען טָאג וְאָכְלוּ אֶת חוּקָּם הָאבֶּן זֵיי גֶגֶעסִין דָס בֶּעשְׁטִימְטֶע בְּרוֹט וָוס פַּרְעֹה הָאט זֵיי גֶגֶעבִּין עַל כֵּן דְרוּם הָאבֶּן זֵיי נִיט בַּדַארְפְט פַאר קוֹפִין זֵייעֶרֶע פֶעלְדֶר: (כג) וַיֹּאמֶר אוּנ יוֹסֵף הָאט גְזָאגְט צוּם פָאלְק הֵן פַאר וָואר קָנִיתִי אִיךְ הָאבּ אַייךְ הַיינְט גִיקוֹיפְט פַר קְנֶעכְט צוּא פַּרְעֹה וְאֶת אוּנ אַייעֶר עֶרְד הָאבּ אִיךְ גְקוֹיפְט צוּ פַּרְעֹה הֵא נָאט אַייךְ זָאמֶען וּזְרַעְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט זֵייעֶן דִיא עֶרְד: (כד) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בַּתְּבוּאוֹת אִין דִי תְּבוּאוֹת וָואס עֶס וֶועט וַואקְסִין אִין דִי פֶעלְדֶער וּנְתַתֶּם זָאלְט אִיר גֶעבֶּען אַפִינְפְטֶעל צוּ פַּרְעֹה וְאַרְבַּע אוּנ פִיר טֵייל זָאל זַיין פַאר אַייךְ לְזֶרַע צוּ זֵייעֶן דִי פֶעלְדֶר וּלְאָכְלְכֶם אוּנ צוּם עֶסִין וְלַאֲשֶׁר אוּנ צוּא אַייעֶר

לְטַפְלְכוֹן׃ כה וַאֲמָרוּ קַיֵּמְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִּין לְפַרְעֹה׃ כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לִגְזֵרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דְכֻמְרַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוָת לְפַרְעֹה׃ כז וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאַחְסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָא׃

תו"א ויסב ישראל בארץ מצרים סנהדרין קו:

וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם׃ מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה׃ כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה׃ כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד׃

בס"ת אין כאן פיסקא כלל כי אם ריוח אות א' : ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן : ומפטירין ביחזקאל בסי' ל"ז ואתה בן אדם קח לך עץ :

רש"י

(כה) נמצא חן. לעשות לנו זאת ד כמו שאמרת : והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה ה להק שלא יעבור : (כז) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גושן ו שהיא מארץ מצרים : ויאחזו בה. לשון אחוזה : חסלת פרשת ויגש

שפתי חכמים

ד לא שהוא התחלת ענין שהיו מבקשים למצוא חן מעתה כי אין לו טעם במקום הזה רא"ם : ה לא שיהיו עבדים קנוים לו קנין הגוף דהא כתיב לעיל ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה הרי שלא קנה רק אדמתם ולא אותם לעבדים : ו (ג"א) שלא תאמר שישבו בשתי ארצות במצרים ובגושן :
חסלת פרשת ויגש

פירוש לתורת אלהים

הוז גזינד וְלֶאֱכֹל אונ איר זאלט האבן דער פון צוא געבן עסין אייערי קליינע קינדער : (כה) וַיֹּאמְרוּ האבן דם פאלק גזאגט צוא יוסף הֶחֱיִתָנוּ דו האסט אונז נייע בעלעבט דער מיט ווס דו וועסט אונז געבין נִמְצָא חֵן לאמר גפינען ליב שאפט אין די אוגין פון אונזער הער דוא זאלסט אזו טאן וויא דוא האסט אונז דא גזאגט וְהָיִינוּ אונ מיר וועלן זיין קנעכט צו פַּרְעֹה : (כו) וַיָּשֶׂם האט יוסף דם גמאכט פר אגזעץ ביז היינטיגן טאג עַל אז פון אלע פעלדר פון מִצְרַיִם זאל זיין לְפַרְעֹה צוא פרעה אפינפטעל פון זייער תבואות רַק נאר אַדְמַת די ערד פון די גלחים אליין לא האט ניט געהערט צו פרעה : (כז) וַיֵּשֶׁב אונ די יִשְׂרָאֵל זענען געזעסן אין דעם לאנד מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אין לאנד גושן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ אונ זייא האבן זיך גפרוכפערט אין איר וַיִּרְבּוּ מְאֹד אונ האבן זיך זייער גמערט :

ליקוטי מרדכי

וואקסין תבואה אין אלע פעלדר, ווארום אין פרעה'ס פעלדר וואקסן דאך תבואה, אונ אלע פעלדר וועלן דאך זיין פרעה'ס, יוסף הט באלד אזו געטאן ער הט געקויפט די ערד פון מצרים צו פרעה, די מענטשען הט ער געקויפט פר קנעכט צו פרעה, ער הט זיי גינעבין תבואה צו זייען, אונ עס הט געוואקסן תבואה, דר הונגר הט אופגיהערט, דס הט יוסף געטאן, ער זאל קענען שפייזען זיינע ברידר, די מצרים זאלן ניט זאגן מיר האבין ניט צו עסין אונ ער שפייזט פון אונזערע תבואה אזו פיל מענטשן :

הפטרת ויגש (ביחזקאל סימן ל"ז פ' ט"ו)

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל

פירוש ע"ט

יחזקאל הנביא האט גיזאגט וַיְהִי דְבַר אונ עס איז גיוועזן גאטס נבואה צוא מיר אזו צו זאגען וְאַתָּה אונ דו מענשען זון קַח נעם דיר אהאלץ אונ שרייב אוף אים די פיר ווערטער לִיהוּדָה וגו' דאס האלץ זאל זיין צו יהודה אונ בנימין ווס האט זיך מיט אים בהעפט וּלְקַח אונ נעם אהאלץ וּכְתוֹב אונ שרייב אויף אים אוף די זיבן ווערטער לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו דאס האלץ איז צו יוסף דהיינו

ליקוטי מרדכי

סחבריו ק'

וְאַתָּה בֶן אָדָם. הקב"ה הט געזאגט צום נביא יחזקאל דו ביזט בן אדם, דר זוהן פון אדם הראשון, ווייל די נשמה פון קין איז גיוועזן אין דעם נביא יחזקאל. דריבר איז ער גיוועזן גערעכנט ווי דר זוהן פון אדם הראשון, מיר ווייסין באלד ווי דר מלך שלמה איז געשטארבן זענין די יודין צוטיילט גיווארין אוף צוויי טייל, דר שבט יהודה אונ בנימין זענין גיוועזן צוזאמין אין ירושלים, ווייל דר

חֶבְרוֹ: וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ
אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּךְ: דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִֹה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי
אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר
תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־
אַדְמָתָם: וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ
וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד
בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ
בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם
וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: וְיָשְׁבוּ עַל־

°°חבריו ק׳ °יהיו ק׳

ליקוטי מרדכי

בית המקדש איז געשטאנען אויף ביידעס פלאץ, דר קדשי קדשים איז געווען אויף דעם פלאץ פון בנימין, דר מזבח איז געווען אויף דעם פלאץ פון יהודה, מיט זיי זענען געווען אביסעל לוים, זייער מלך איז געווען פון שבט יהודה, די צעהן שבטים זענען געווען בעזונדר, זייער מלך איז געווען פון שבט אפרים, די צעהן שבטים זענען פארטריבן געווארן פון ארץ ישראל מיט פערציג יאר פריער, נאכדעם זענען פארטריבן געווארן פון ארץ ישראל דר שבט יהודה אונ בנימין, זיי זענען ניט געווען אלע אויף איין ארט פארטריבן, די צעהן שבטים זענען פארטריבן געווארן אויף די אנדערע זייט פון טייך סמבטיון, אונ די צוויי שבטים זענען פארטריבן געווארן אין בבל, האט הקב"ה געזאגט צו יחזקאל נעם צוויי שטיקר האלץ וויייל די מענטשן זענען געגליכן צו די בוימער אויף איינעם שרייב דעם נאמן יהודה, אויף דעם אנדערן שרייב אפרים, די צוויי שטיקער האלץ זאלסטו האלטן אין האנט צוזאמן, אונ איך וועל מאכן די צוויי שטיקר האלץ זאלן זיך צוזאמן קלעבען אונ זאלן ווערן איינס, אונ זאלסט די העלצער שטעלן אויף אבעשטימטן ארט, די יודין זאלן זיי שטענדיג זעהן, אוב די יודין וועלן דיך פרעגן צו וואס איז דאס אצייכען, זאלסטו זיי זאגן דאס איז אצייכען אויב זיי וועלען טאן תשובה וועט הקב"ה צוזאמען ברייגגען אלע יודין פון אלע עקין וועלט אונ וועלן צוריק ווערן איין פאלק אונ איין מלך פון שבט יהודה וועט זיין אמלך אויף אלע יודין:

פירוש ע"ט

צו אפרים אונ צו די איבריגע ניין שבטים וואס האבן זיך בהעפט צוא דעם מלך ירבעם וואס ער קומט ארוס פון שבט אפרים וקרב אונ גינעהן איין האלץ צום אנדערן לך לעץ צו דיר צו איין האלץ דער זאך אז דוא וועסט האבען אויף איטליכען האלץ אויף גישריבן בזונדערי נעמען צו ווייזען אז דם מלכות אפרים אונ דם מלכות יהודה איז צו טיילט זאלסטו נעמען ביידע העלצער אין איינם והיו אונ איך וועל מאכן אז די צוויי העלצר זאלען ווערען איין האלץ ביא דיר אין דער האנד וכאשר אונ אז דיא קינדר פון דיין פאלק וועלן צו דיר זאגן הלא תגיד דו וועסט דאך אונז זאגען מה וואס בטייט דם דבר אליהם זאלסטו ריידן צו זיי כה אמר ה׳ אלהים אזו האט גיזאגט דר הער גאט הנה אני איך וועל נעמין דאס האלץ פון יוסף אשר וואס איז אין דער האנד פון אפרים אונ דיא שבטים פון ישראל זיינע חברים ונתתי אונ וועל זיי געבן אויף דעם האלץ פון שבט יהודה ועשיתם אונ איך וועל זייא מאכען איין האלץ והיו אונ זייא וועלן זיין אין מיין האנד צוא איינס דם איז אצייכען אז אפרים אונ יהודה וועלן שון ניט זיין גיטיילט אויף צווייא מלכים נאר זייא וועלן זיין איין מלכות והיו אונ די העלצר וואס דוא וועסט אויף זיי דם שרייבן זאל דם זיין לעיניהם פאר זייערי אויגין: ודבר אונ רייד צו זיי כה אמר אזו האט גיזאגט דער הער גאט הנה אני לוקח איך וועל נעמן די קינדר ישראל פון צווישען די פעלקר אשר וואס זיי זענען אוועק גיגאנגען אהין וקבצתי אונ איך וועל זיי איין זאמלן מסביב פון ארום והבאתי אונ איך וועל זיי ברייגגן אין זייער לאנד ועשיתי אונ איך וועל זיי מאכען צוא איין פאלק אין לאנד בהרי אויף דיא בערג פון ישראל ומלך אונ איין מלך וועט זיין איבער אלעמען ולא יהיו אונ זיי וועלען שון גיט זיין צו צוויי פעלקער ולא יחצו אונ זייא וועלען שון ניט מער צוא טיילט ווערין אויף צוויי קיניגרייכען ולא יטמאו אונ זיי וועלען זיך ניט פעראומרייניגען מיט זייערי אפ געטער ובשקוציהם אונ מיט זייערע אום ווירדיקייט ובכל פשעיהם אונ מיט אלע זייערע שלעכטע טהאטן והושעתי אונ איך וועל זייא העלפען פון אלי זייערע ערטער אשר וואס זיי האבען דארט גיזינדיגט וטהרתי אונ איך וועל זיי ריינינגן והיו אונ זיי וועלן זיין צוא מיר אפאלק ואני אונ איך וועל צוא זייא זיין אגאט ועבדי אונ מיין קנעכט דוד המלך וועט קיניגען איבר זייא ורועה אונ איין פאסטוך וועט זיין צו אלע ובמשפטי אונ אין מייני משפטים וועלען זייא גיין וחקותי אונ מייני גיזעץ וועלן זיי היטן ועשו אותם אונ וועלען זיי טאן וישבו אונ זיי וועלן זיצען אין די לאנד וואס איך האב גיגעבין צוא מיין קנעכט יעקב אשר וואס אייערי עלטערן זענען אין איר גיזעסען וישבו אונ זיי

הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם
וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית
עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃ וְהָיָה
מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃

פירוש ע"ט

וועלן דארטן זיצען מיט זייערי קינדער אונ זייערי קינדער'ס קינדער ביז אייביג ודוד אונ מיין קנעכט דוד וועט זיין איין הער איבער זיי אויף אייביג וכרתי אונ איך וועל מיט זייא שליסען איין בונד איין שלום פון פרידען ברית איין אייביגער בונד וועט דם זיי זיין ונתתים אונ איך וועל זיי געבן אונ מערן ונתתי אונ איך וועל געבן מיין ביהמ"ק צווישן זייא אויף אייביג והיה אונ איך וועל מאכען רוהען מיין שכינה צווישען זייא והייתי אונ איך וועל צו זיי זיין איין גאט והמה אונ זייא וועלען צוא מיר זיין איין פאלק וידעו אונ אלע פעלקר וועלן וויסען כי אני אז איך גאט הייליג די אידען בהיות דם וועט זיין אז מיין ביהמ"ק וועט זיין צווישן זייא לעולם אויף אייביג:

אונקלוס — בראשית מז ויחי

כח וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם שְׁבַע עַשְׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה וְאַרְבְּעִין

כח **וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת**

בעל הטורים

(כח) **ויחי**. וירבו מאד ויחי יעקב. בגי' ראה ס' ריבוא וזהו שנאמר בראותו ילדיו בראותו אותיות רבואות. ילדיו עולה ס' לומר שראה ס' רבוא מילדיו ד"א וירבו מאד ויחי יעקב מלמד שראה ל' רבוא דלקמן. קאמר במאד מאד והוא ס' רבוא והכא לא כתיב אלא חד מאד דהיינו החצי וכן כתיב לקמן ו' לשונות והם פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד והכא לא כתיבי אלא תלתא ויפרו וירבו מאד ולהאי לישנא דרוש הכי כי בראותו ילדיו כ"י עולה ל' שראה ל' רבואות מילדיו. ד"א ויחי יעקב בארץ שלא חיה ימים טובים בלא לער אלא כמנין ויחי י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר וי"ז שנה במצרים. ד"א ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבל שאולה: שבע עשרה שנה. כנגד י"ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י"ז שנה? ויהי ימי יעקב. בכ"מ שנאמר ויהי ימי לא הגיע לימי אבותיו ויהי ימי חנוך ויהי ימי למך וכן בכ"מ שנאמר בו קריבה: שבע שנים וארבעים ומאת שנה. מנה המועט תחלה מה

רש"י

(כח) **ויחי יעקב**. למה פרשה זו סתומה א לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד ב שהתחילו לשעבדם. ד"א שבקש

שפתי חכמים

א **כלומר** קבלה היא בידינו מעורה ע"ה שפ' ויחי הוא תחלת פסקא ולא חדא פרשה היא עם וישב ישראל כו' ודרך פרשה סתומה שיעורה ריוח ט' אותיות והכא כולה סתומה ואין בה ריוח כלל: ב ר"ל שלא היה להם שעבוד ממש אלא צרת השעבוד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) ויחי יעקב. פרש"י למה פרשה זו סתומה וכו' ותימה שהרי יוסף מלך אחר פטירתו של יעקב וי"ל שמיד שנפטר יעקב התחילו לשעבד בהם מעט ועוד פרש"י שבקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. וא"ת מהיכן ידע הקץ י"ל ממעלות הסולם שחלם שראה שרו של עשו עולה במעלות כדפרש"י בפרשת ויצא. ויחי יעקב בארץ מצרים למה הזכיר הכתוב סך חייו בארץ מצרים לפי שמצינו שיוסף היה עם אביו קודם מכירתו י"ז שנה וכשם שפרנס יעקב ליוסף י"ז שנה כך יוסף פרנסו

פירוש לתורת אלהים

(כח) **וַיְחִי** יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אונ יעקב האט געלעבט אין לאנד מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה זיבעצען יאר וַיְהִי אונ עס זענען געוועזן דיא טעג פון יעקב שְׁנֵי חַיָּיו די יארען פון זיין לעבין שֶׁבַע שָׁנִים הונדערט מיט זיבען אונ פערציג יאר. רש"י שרייבט פאר וואס אין דער ספר תורה איז ניטא איין הפסק צווישען דיא צווייא סדרות ווארום אז יעקב איז געשטארבען איז פארמאכט געווארען דיא אויגען אונ דיא הערצער פון דיא ישראל איבער דער צרה פון שעבוד ווארום דיא מצרים האבען שוין אן גיהובען מיט זייא צוא ארבעטען:

ליקוטים על התורה

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו'. דער פסוק זאגט ווען יוסף איז פארקויפט געווארן איז ער אלט געוועזן זיבעצין יאר, האט יעקב געשפייזט זיין זוהן יוסף זיבעצין יאר. איצט האט יוסף געשפייזט זיין פאטער זיבעצין יאר, אונ ווייל יעקב האט געפלוכט זיין ווייב רחל, ער האט געזאגט ווער עס האט גענומען די תרפים לא יחיה, זאל ניט לעבין נסדרה ויצא לא־לבן דער ווארט "יחיה" באטרעפט דריי אונ דרייסיג, דריבער איז געמינערט געווארען דאס לעבין פון יעקב מיט דריי אונ דרייסיג יאר, זיין פאטער יצחק האט גילעבט הונדערט אכציג יאר אונ ער האט גילעבט הונדערט זיבען אונ פערציג יאר:

ספר הישר

ויחי אונ יעקב האט גילעבט אין לאנד מצרים זיבצען יאר אונ יעקב איז דענסטמאל אלט גיוועזן הונדערט זיבן אונ פערציג יאר אין דר זעלבר צייט איז יעקב שלאף געווארן אונ האט נהייסן מען זאל רופן זיין זון יוסף פון מצרים איז יוסף גיקומן צו אים.

שָׁנָה׃ כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃

אונקלוס

וּשְׁבַע שְׁנִין׃ כט וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לִמְמָת וּקְרָא לִבְרֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעְבֵּד עִמִּי טֵיבוּ וּקְשׁוֹט לָא כְעַן תִּקְבְּרִנַּנִי

תו"א ויקרט יפי סנהדרין קו:

רשב"ם

(כט) **ויחי** יעקב. ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שאדם חפץ לצוות את בניו צריך לאמר ויקרבו. וכן ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את עשו וגו' לא ידעתי יום מותי. וכן ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו. ועיקר התחלת פרשה זו מן וישב ישראל בארץ מצרים וגו' כי עליו מחובר ויחי יעקב אלא שלא רצו הקהלות לסיים פרשת ויגש בותהי הארץ לפרעה וסיימוה בוישב ישראל: שים נא ידך. כבר פירשתיו אצל עבד אברהם:

בעל הטורים

שלא נשה כן באברהם וילחק בשביל שהיו ימיו מעטים ורעים הזכיר המועט תחלה וחיה ל"ג שנה פחות מאביו משום דכתיב קללת חנם לו תבא על שקלל רחל ואמר עם אשר תמלא את אלהיך לא יחיה חסרו לו מנין יחי"ה שהוא ל"ג משנותיו: (כט) ויקרבו ימי. ב' במס' הכא ואידך גבי דוד איתא במדרש אמר הקב"ה אתה עשית קמ"ז מזמורים (חוץ מאסף והימן וידותן) כמנין שנות יעקב תזכה כמותו מה הוא ובנו מלכו ביחד אף אתה ימלוך שלמה בנך בחייך. ד"א מה יעקב לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב ביה והמלך דוד זקן בא בימים וגו': נא ידך. בגי' מילה: חסד ואמת. פרש"י חסד שעושין עם המתים זהו אמת. אמת נוטריקון ארון מטה תכריכין:

שפתי חכמים

שהיה מבקש מהם שיעבדו לו כדאמרינן במס' סוטה בפרך בפה רך שהיו מעבידים אותם מתחלה בפה רך וכו': ג וא"ת לפי פי' א' הי"ל לסתום לקמן בפסוק שנכתב בו שמת יעקב ולד"א הי"ל לסתום בפסוק האספו ואגידה לכם. וי"ל דבאמצע הסדרה אינו ניכר אם נסתמה שדרכו להיות נסתם ולא הייתי יודע הדרשות הללו וכאן הוא מונה כל שנותיו והוי מקום מיתתו וכן לענין גלוי הקץ דמסתמא לא היה מגלה להם הקץ אלא סמוך למיתתו וכאן הוא מקום מיתתו כדפירש"י לכן מוכח שפיר מיניה. ומהרש"ל כתב דלטעם א' קשה הי"ל לסתום פ' שמות שהרי בפ' זו לא הזכיר השעבוד לכן פי' ד"א ולד"א ק' הי"ל לסתום הפ' של ויקרא יעקב אל בניו וכו' לכן צריך גם לטעם א': ד דקשה למה נאמר ויקרבו ימי בל' רבים וגם למה נאמר ימי דמשמע דקריבה קאי אימים הל"ל ויקרב ישראל למות ומפרש דאמת הוא דקריבה קאי אימים ופי' נתקרבו ונתקצרו הימים: ה דעת רש"י שלא תאמר דשימת יד הוא השבועה והוכחתו מדכתיב גבי אברהם בפ' חיי שרה שים נא ידך תחת ירכי וכתיב אחריו ואשביעך בה' אלא הכוונה שיהיה חפץ מצוה בידו בשעה שנשבע ואע"פ שאלנו לא היתה מצוה ראשונה נמשך המנהג כן מאברהם. רא"ם: ו לאו דוקא נקט רש"י חסד שעושין עם המתים אלא ר"ל כל היכא דאינו מצפה לתשלום גמול אע"ג שהוא חי שייך ביה חסד ואמת והנה אליעזר א"ל שיתנו לו רבקה בחנם ואל יצפו לשום תשלום גמול לא ממנו שיתן להם מתנות וכ"ש שאברהם לא יתן להם מתנות כיון שהוא רחוק מהם. וא"ת למה לא פירש"י לעיל גבי אליעזר שהוא חסד של אמת וי"ל שהרי מלינו ששילם יעקב ליוסף על מה שנשבע לו להוליכו לא"י שא"ל ואני נתתי לך שכם א' וגו' כמו שפירש"י לקמן לכן פרש"י כאן לומר עכ"ז בשעה שביקש יעקב מיוסף שיקבור אותו בא"י לא

רש"י

לגלות את הקץ ג לבניו ונסתם ממנו כב"ר: (כט) **ויקרבו ימי ישראל למות**. (ב"ר) כל מי שנאמר בו קריבה ד למות לא הגיע לימי אבותיו [יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז בדוד נאמר קריבה אביו היה חי ע' שנים והוא חי ע']: **ויקרא לבנו ליוסף**. (ב"ר) למי שהיה יכולת בידו לעשות: **שים נא ידך**. ה והשבע: **חסד ואמת**. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה ו לתשלום גמול: **אל נא תקברני במצרים**. סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכלכלו י"ז שנה כנגדן הה"ד אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שנאמר קריבה לא הגיע לימי אבותיו וכן ויקרבו ימי דוד לא הגיע לימי בעז ועובד וישי שחיו יותר מד' מאות שנה ודוד לא חיה כי אם ע' שנה: ועשית עמדי חסד ואמת. כלו' אמרת שאתה חייב לקברני בארץ כנען לכך אני מפייס אותך שתעשה עמי חסד ואמת ותטרח לקברני לשם: אל נא תקברני במצרים. מה שפרש"י לפי שעתיד להיות עפר ארץ מצרים כנים לא

ליקוטים על התורה

(כט) וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וגו'. יַעֲקֹב הָט גֶערוּפֶען זַיין זוּהְן יוֹסֵף, דֶער מדרש זָאגְט יַעֲקֹב הָט גֶעהַאט אַטְעֲנָה צוּא יוֹסֵף מֶער וִויא צוּ אַלֶע זַיינֶע קִינְדֶער, ווָארוּם פַאר ווָס אִיז יוֹסֵף נִיט גֶעקוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב אַהֵיים אִין כְּנַעַן, פַאר ווָאס הָאט עֶר מַטְרִיחַ גִיוֶועזְן זַיין אַלְטִין פָאטֶער עֶר זָאל אַוֶועק גֵיין פוּן כְּנַעַן אוּנ קוּמֶען צוּ אִים אִין דִי טֻמְאָ לַאנְד מִצְרַיִם, דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף דוּ הָאסְט מִיךְ גֶענוּמֶען פוּן כְּנַעַן דוּ בְּרֵיינְג מִיךְ צוּרִיק אִין כְּנַעַן:

וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת וגו'. דֶר פָּסוּק זָאגְט תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם, דוּ טוּהְסְט גֶעבִּין אֱמֶת צוּ יַעֲקֹב אוּנ חֶסֶד צוּ אַבְרָהָם, ווָארוּם ווֶען אֵיינֶער זָאגְט צוּ זַיין חַבֶר עֶר וֶועט אִים פָאן אַטוֹבָה, דֶער צוּזָאג אִיז אַחֶסֶד, אָבֶער נָאכְדֶעם אַז עֶר הָט

פירוש לתורת אלהים

(כט) וַיִּקְרְבוּ אוּנ עֶס זֵיינֶען גָאהֶענְט גֶעוָוארֶן דִי טֶעג פוּן יַעֲקֹב צוּ שְׁטַארְבֶּן וַיִּקְרָא הָט עֶר גְרוּפֶּן צוּ זַיין זוּן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ הָט צוּא אִים גִיזָאגְט אִם אוּב אִיךְ הָאבּ גִיפוּנֶען חֵן אִין דֵיינֶע אוֹגֶן שִׂים נָא טוּ דֵיין הַאנְט אוּנטֶער מַיין הִיפְטֶע אוּנ שְׁוֶוער מִיר וְעָשִׂיתָ אוּנ זָאלְסְט מִיט מִיר טָאהְן אַחֶסֶד פוּן אֱמֶת. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס חֶסֶד וָואס מֶען טוּט מִיט טוֹיטֶע לַייט דָאס אִיז אֵיין חֶסֶד פוּן אֱמֶת ווָארוּם מֶען הָאפְט דָאךְ נִיט אַז דֶר מֵת זָאל אִים אָפּ טָאן גוּטְס

שין צוגעזאגט, דארף ער האלטין זיין ווארט אז מאן וויא ער הט צוגעזאגט, אונ זיין חבר קומט אים מאנן גיב מיר וואס דו
האסט מיר צוגעזאגט, ווען הקב"ה האט צו געזאגט דיא אלע טובות צו אברהם פון יעקב'ס וועגן, איז דאס גיוועזן אחסד,
אבער ווען הקב"ה גיט צו יעקב וואס ער האט צו געזאגט צו אברהם פון יעקב'ס וועגן, דאס הייסט אמת, ווארום הקב"ה
דארף אמת מאכען זיינע רייד, אזו האט געזאגט יעקב צו יוסף, דו זאלסט מיט מיר טאן חסד אונ אמת, דו זאלסט מיט מיר טאן
חסד אונ זאלסט מיר צוזאגען, אונ זאלסט מיט מיר טאן אמת דו זאלסט טאן וויא דו וועסט מיר צוזאגען:

במִצְרָיִם: ל וְאֶשְׁכּוּב עִם אֲבָהָתַי וְתִטְּלִנַּנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרִנַּנִי בִּקְבֻרְתְּהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אַעְבֵּד כְּפִתְגָמָךְ:
לא וַאֲמַר קַיֵּם לִי וְקַיֵּים לֵהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל

ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ:
לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ

תו"א ונשאתני כתובות קיא נזיר פה:

רש"י

מחילות ושלא יעשוני מצרים ע"א (ב"ר): (ל) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחובר למעלה לתחילת המקרא ח שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה ט שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם י ועוד מצינו בכ"מ לי שכיבה עם אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה כמו (מ"א ב) וישכב דוד עם

שפתי חכמים

הבטיחו ליתן לו כלום וגם לא היה בדעתו ליתן לו שכם ומש"ה נאמר כאן חסד ואמת: ז (מהרש"ל) י"ל דצריך לג' טעמים הללו דאי משום כנים לחוד הי"ל לצוות לעשות ארון מברזל לכך פי' גלגול מחילות ואי משום הני תרי טעמים לחוד א"כ עדיין למה יטריח אותו להעלותו לא"י מיד יצוה להם שיעלו עצמותיו עמהם כשיצאו מארץ מצרים כמו שצוה יוסף. לכ"פ הטעם שלא יעשוני ע"א ולטעם ע"א לחוד קשה למה צוה להעלותו לא"י הי"ל לצוות להשליכו אל נילוס לכן צריך לטעם גלגול מחילות ולהני תרי טעמי לחוד הי"ל להשביעו כמו שהשביע יוסף אחיו לכן צריך לטעם עפרה כנים: ח משום דרש"י פי' בסמוך ושכבתי היא הגויעה הי"ל מקודם ושכבתי שהיא המיתה ואח"כ הי"ל אל נא תקברני ל"פ וי"ו זו וכו': ט שהוא לי קבורה ממש ומפני שושכבתי מורה ע"י עצמו וקבורתו היא ע"י אחרים הוכרח לפרש ושכבתי כמו השכיבני ולכך הוסיף נמי מלת במערה כיון שושכבתי עם אבותי הוא לי קבירה ממש שפיר מפורש עם אבותי שה"ק השכיבני עם אבותי במערה: י ר"ל דשני סתירות הם חדא דהי"ל בתחלה ונשאתני ממצרים ואח"כ ושכבתי דהא מתחלה צריך לישא אותו

דעת זקנים מבעלי התוספות

נהירא לי דמזה לא היה לו לירא דהשתא בנימין בנו לא שלטה בו רמה כל שכן אביו אם לא נאמר שזה לא היה יעקב יודע. ואומר ר"ת שהיה ירא שלא ינצלו מצרים מעשר מכות בעבורו אם יקבר במצרים שהרי נקרא ישראל שה פזורה ומצרים נקראים חמורים שנאמר אשר בשר חמורים בשרם וכתיב פטר חמור תפדה בשה: (ל) אנכי אעשה כדברך. מדרש כשם שאתה מצוני כך אני מצוה לאחי בשעת מיתתי להעלותי מכאן וכן מצינו שאמר לאחיו פקד יפקד אלהים אתכם וכו'. ונ"ל דלהא ניחא הא דפרש"י בואלה שמות שסימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה דפקוד יפקוד

פירוש לתורת אלהים

אַל נָא אונ וָוס פַאר אֵיין חֶסֶד זָאלְסְטוּ טָאן מִיט מִיר דוּ זָאלְסְט מִיךְ נִיט בַּגְרָאבְּן אִין מִצְרַיִם: (ל) וְשָׁכַבְתִּי אונ אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבְּן אַזוֹ וִוי מַיינֶע עֶלְטֶרְן וּנְשָׂאתַנִי אונ דוּ זָאלְסְט מִיךְ טְרָאגְן פוּן מִצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי אונ זָאלְסְט מִיךְ בַּאגְרָאבְּעְן דָארְט וְוא זֵייא זֶענֶען בַּאגְרָאבְּן אִין דִי מְעָרַת הַמַכְפֵּלָה אונ אִיבֶּר דְרַייא טְעָמִים הָט יַעֲקֹב נִיט גִיוָואלְט בַּגְרָאבְּן וֶוערֶען אִין מִצְרַיִם אֵיינְס אִיז ווייל עֶר הָאט גִיזֶעהְן בְּרוּחַ הַקוֹדֶשׁ אַז עֶס וֶועט זַיין כִּנִים אִין זֵייעֶר עֶרְד וֶועלִין זֵייא קְרִיכֶען אוּנְטֶער זַיין גוּף אונ דָאס אַנְדֶרֶע אַז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען קָאנֶען דִיא מֵתִים פוּן חוּץ לָאָרֶץ נִיט לֶעבְּדִיג וֶוערִין סַיידִין זֵייא זָאלֶען זִיךְ קַייקְלֶען דוּרךְ הֵיילֶען צוּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אונ דָארְט וֶועלֶען זֵייא עֶרְשְׁט לֶעבֶּדִיג וֶוערִין אונ יַעֲקֹב הָאט נִיט גִיוָואלְט עֶר זָאל דֶר גָאךְ הָאבֶּען אַזוֹ אַצַער אונ דֶער דְרִיטֶר טַעַם אִיז עֶר הָאט מוֹרְא גִיהַאט דִיא מִצְרַיִם זָאלֶען אִים נִיט מַאכֶען פַאר אֵיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים ווייל אַז יַעֲקֹב אִיז גִיקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז גִוָוארֶן אַבְּרָכָה אונ דֶר הוּנְגֶער אִיז נִיט גְרוֹס גִוֶועןְ וַיֹּאמַר הָט יוֹסֵף גִיזָאגְט אָנֹכִי אִיךְ וֶועל טָאן אַזוֹ וִויא דוּ זָאגְסְט מִיר: (לא) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גִזָאגְט צוּ יוֹסֵף שְׁוֶוער מִיר אוּף דֶעם אַז דוּא וֶועסְט מִיךְ טְרָאגֶען אִין דֶר מְעָרָה אַרַיין וַיִּשָּׁבַע לוֹ הָאט יוֹסֵף גִישְׁוואוֹרֶען צוּא אִים וַיִּשְׁתַּחוּ הָאט זִיךְ יַעֲקֹב גִיבּוּקְט צוּא אִים בַּייא זַיין צוּא קָאפִּינְס פוּן דֶעם בֶּעט. רש"י שְׁרַייבְּט חָאטְשֶׁי יוֹסֵף אִיז דָאךְ גִיוֶועזְן זַיין זוּהְן פוּן דֶעסְט וֶועגֶען הָט יַעֲקֹב זִיךְ צוּ אִים גִיבּוּקְט ווייל עֶר הָט

ליקוטי יקרים

(ל) וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ, יוֹסֵף הָאט גֶעזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב גֶעוִויס וֶועל אִיךְ טָאהְן ווִי דַיינֶע רֵייד. יַעֲקֹב הָאט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועט פַּרְעֹה נִיט לָאזֶען צוּ יוֹסֵף עֶר זָאל אִים טְרָאגֶען פוּן מִצְרַיִם, הָאט יַעֲקֹב גֶעוָואלְט יוֹסֵף זָאל שְׁוֶוערֶען, עֶס וֶועט דָאךְ אָבֶער נִיט שַׁיין זַיין פַאר יוֹסֵף, זַיין פָאטֶער גְלוֹיבְּט אִים נִיט זַיין וָוארְט אָן אַשְׁבוּעָה, דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף הִשָּׁבְעָה לִי, שְׁוֶוער צוּ מִיר, וֶוען עֶס וֶועט אִין שְׁטוּב קֵיין מֶענְטְשׁ זַיין נָאר אִיךְ אונ דוּ וֶועסְטוּ שְׁוֶוערֶען צוּ מִיר, זָאגְט דֶר פָּסוּק עֶס אִיז אַזוֹ גֶעוֶועןְ וַיִּשָּׁבַע לוֹ, יוֹסֵף הָט גֶעשְׁווארֶען צוּ זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב, צוּ אִים אַלֵיין:

ספר הישר

(ל) קֶערִין צוּם לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹ וִוי גָאט הָט גֶעשְׁווארֶן אַז עֶר וֶועט גֶעבִּין דָס לַאנְד צוּ אַייךְ אונ אוֹךְ צוּ אַייעֶרֶע קִינְדֶר אונ אַצוּנְד אַז אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבִּין זָאלְט אִיר מִיךְ בַּאגְרָאבֶּן אִין דֶר מְעָרַת הַמַכְפֵּלָה וָוס אִיז אִין חֶבְרוֹן. אונ יַעֲקֹב הָט בַּאשְׁווארֶן זֵיי זָאלֶן אִים טְרָאגֶן צוּ דֶר מְעָרַת הַמַכְפֵּלָה. אונ יַעֲקֹב הָט וַוייטֶער גְזָאגְט זַיינֶע קִינְדֶר לְמַעַן הַשֵּׁם אַז אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבְּן זָאלְט אִיר מִיךְ טְרָאגְן

משלים על התורה

(ל) וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי וגו'. דֶער פרקי דרבי אליעזר שְׁרַייבְּט אוֹיבּ אַצַדִיק שְׁטַארְבְּט אִין חוּצָה לָאָרֶץ, אונ עֶר וֶוערְט בַּאגְרָאבְּן אִין חוּצָה לָאָרֶץ, קוּמֶן מַלְאָכִים אונ טְרָאגִין אִים פוּן חוּצָה לָאָרֶץ אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אונ אוֹיבּ אַרָשָׁע קוּמְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אונ שְׁטַארְבְּט אונ וֶוערְט בַּאגְרָאבִין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. קוּמֶן מַלְאֲכֵי חַבָּלָה אונ טְרָאגֶן אִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִין חוּצָה לָאָרֶץ, אונ בַּיי אַמֶענְטְשׁ, אִיז אַזוֹ, אוֹיבּ עֶר אִיז גֶעקוּמֶן לֶעבֶּעדִיג אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אונ אִיז גִישְׁטָארְבֶּען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלַייבְּט עֶר לִיגְן

וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃
פ מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃
ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

רֵישׁ עַרְסָא׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִיב מְרָע וּדְבַר יָת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמֵּהּ יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃ ב וְחַוִּי לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ יוֹסֵף אָתֵא לְוָתָךְ וְאִתַּקַּף

תו"א ויבתחו מגילה יז סנהדרין קו: ויאמר ליוסף מליפא פו:

רשב"ם

(לא) וישתחו ישראל. ליוסף ממקום שהיה על המטה: (א) ויאמר ליוסף.

בעל הטורים

(לא) וישתחו. בגי' מודים על בשורה טובה:

רש"י

אבותיו ואח"כ ויקבר ב בעיר דוד: (לא) וישתחו ישראל. תעלא בעידניה ל סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה מ מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של נ חולה (שבת י נדרים מ). ד"א ס על ראש המטה על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו: (א) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים ע והרי זה מקרא קצר וי"א אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד פ וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם צ יעקב לפני ק מותו: (ב) ויגד. המגיד ליעקב ולא פי' מי והרבה מקראות ר קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר אע"פ שהוא בני מלך הוא אחלק לו כבוד מכאן שחולקין כבוד למלכות ש וכן משה חלק

שפתי חכמים

ואח"כ קוברין אותו ועוד דכפל ל' הוא דהא כתיב אחריו וקברתני בקבורתם: ב ע"כ שכיבה דגבי דוד הוא מיתה דאי שכיבה הוא קבורה א"כ הוה משמע דקברו אותו אצל אביו דהיינו בבית־לחם שהיה דר שם אביו של דוד ואח"כ כתיב ויקבר בעיר דוד משמע כליון שהוא עיר דוד אע"כ צ"ל דשכיבה הוא גויעה דהיינו מיתה: ל (קל"מ) מצאתי בספר שיש חדש א' שהשועל הוא מלך על החיות ועל אותו חדש אמר תעלא בעידניה: מ וא"ת והא בסמוך פי' תעלא בעידניה סגיד ליה משמע שהשתחוה ליוסף וי"ל דאי לא השתחוה אלא בשביל יוסף למה דוקא על ראש המטה ואי לא השתחוה אלא בשביל שכינה הל"ל וישתחו ישראל אל ה' או אל אלהים אע"כ דבשביל שכינה ובשביל יוסף היה משתחוה: נ אף על פי שלא היה עדיין חולה מכל מקום תשש כחו והיה כחולה דאל"כ למה בקש מקום קבורתו: ס [מהרש"ל] דא"ל לצד השכינה לחוד א"כ הל"ל לראש המטה אלא היה משתחוה גם ליוסף רק שהוא דוחק לפרש הקרא שהשתחוה ליוסף והפך לצד השכינה לכ"פ ד"א על שהיתה וכו' וזה לבד לא יתכן דא"כ למ"ל על ראש לכן צריך גם לטעם ראשון עכ"ל: ע שפי' ויאמר כמו ויגד כי על החדשות נופל ל' הגדה ולא ל' אמירה כי מה שהיה יעקב חולה קודם מיתה היה חידוש בעולם כי עד שלא בא יעקב לא היה חולשה בעולם והא דלא כתיב ויגד כי אצל המגיד לא היה כ"כ חידוש כי מסתמא היה המגיד אחד מבני ביתו והיה רגיל אצל יעקב וראה בחליו: פ ולפ"ז אין זה מקרא קצר רא"ם. וצ"ל שראייתם מדכתיב לקמן וישלח ישראל את ימינו וגו' שכל את ידיו הו"ל הפך את ידיו אלא רמז לו בזה משום שאפרים היה בעל תורה והשכיל יותר ממנשה מ"ה השכיל נ"כ את ידיו ומנין ידע יעקב זה אלא משום שאפרים היה רגיל וכו' וק"ל: צ דאל"כ מה צורך להזכיר זה רא"ס: ק דהיה יודע שתש כחו של יעקב (ע"ל אות נ') ועבשיו הגידו לו שהוא חולה אמר יוסף בלבו בודאי הגיע יום מותו ולכן לקח בניו עמו כדי כו' רא"ס: ר הכא לא מצי רש"י לפרש דאפרים היה דהא ויקח את שני בניו עמו משמע דהיה אצל יוסף והלך עמו אל יעקב: ש שהרי יוסף היה צריך ליעקב ואעפ"כ השתחוה לו אבל לעיל פירש"י תעלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

יהיו נגאלים שהרי מצינו שיוסף אמר בפי' פקוד יפקוד אלהים אתכם ואמר הכא שיוסף אמר שיעשה כדברי יעקב ואם כן גם יעקב אמר בצוואה פקוד יפקוד אלהים אתכם: (א) ויאמר ליוסף. אז"ל זה אפרים ואומר הרב משה זכר לדבר כי אותיות ויאמר כאותיות אפרים בהתחלף וא"ו בפ"א דוא"ו מתחלפת בפ"א באלפא ביתא דא"ת ב"ש ומשמע שלא היה יוסף רגיל אצל יעקב כמו שמצינו נמי ויקרא לבנו ליוסף ושמעתי מפי הרב ר' שמואל ז"ל הטעם לפי שהיה ירא שישאל לו הענין היאך הורד למצרים ויגיד לו שמכרוהו אחיו ויקללם יעקב ונמצא מחריב את העולם כולו שהרי רחל אמו שקלל שלא מדעת ואמר עם אשר תמצא נתקיימה קללתו ומתה בדרך אפרת הא אם יקללם מדעת לא כל שכן: (ב) ויתחזק ישראל. ולא רצה לברכם כשהוא במטה שלא יאמר מתנת שכיב מרע היתה ברכתו ולא היה מיושב בדעתו:

פירוש לתורת אלהים

בַּדאַרְפְט זַיין טוֹבָה אַזוֹ וִוי דֶר לֵייבּ בּוּקְט זִיךְ צוּם פּוּקְס אִין דֶר צַייט אַז דֶער פּוּקְס אִיז אַמֶלֶךְ חָאטְשׁ דֶער לֵייבּ אִיז שְׁטַארְקֶר פוּן אִים אוּנ דְרוּם הָאט עֶר זִיךְ אוּם גִיקֶעךְט צוּא זַיין צוּ קָאפְּינְס וָוארוּם בַּייא אַיין קְרַאנְקְען אִיז דִיא שְׁכִינָה צוּ קָאפְּינְסְט הָט עֶר זִיךְ דֶער עִיקָר גִיבּוּקְט צוּא דֶער שְׁכִינָה׃ (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן נָאךְ דִי רֵייד אִין עֶטְלִיכֶע טֶעג אַרוּם וַיֹּאמֶר אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארֶן צוּ יוֹסֵף דַיין פָּאטֶר אִיז קְרַאנְק וַיִּקַּח הָט עֶר גִינוּמֶן זַיינֶע צְוֵויי זִין מְנַשֶּׁה מִיט אֶפְרַיִם מִיט זִיךְ כְּדֵי יַעֲקֹב זָאל זֵייא בֶּענְטְשֶׁען פַאר זַיין טוֹיט׃ (ב) וַיַּגֵּד אוּנ מֶען הָאט אָנְגֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר דַיין זוּהְן יוֹסֵף קוּמְט צוּא

משלים על התורה

לִיגְן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ אוֹבּ עֶר אִיז נִיט גֶעקוּמֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ עֶר אִיז גִישְׁטָארְבְּן אִין חוּצָה לָאָרֶץ בְּלַייבְט עֶר לִיגְן אִין חוּצָה לָאָרֶץ, דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַגְבִיר מַאכְט אַשְׂמְחָה, אַחֲתוּנָה, אוֹבּ נִיט וַויְיט פוּן אִים אִין אַיין אַנְדֶר שְׁטָאט אָדֶער אִין שְׁטָאט וואוֹנְט זַיינֶר אַקְרוֹב, וָוס אִיז אוֹיךְ אַגְבִיר, אָדֶער אָרֵב, שִׁיקְט עֶר צוּא אִים אַפּוּר אוּנ בֶּעט אִים שְׁטַארְק עֶר זָאל קוּמֶען צוּ אִים אוֹיף דִיא חֲתוּנָה, עֶר זָאל קֶענֶען נוייזִין פַר זַיין מְחוּתָּן וָוער זַיינֶע קְרוֹבִים זֶענֶן, גְבִירִים, רַבָּנִים, אוּנ אוֹיבּ עֶס קוּמְט אוֹיף דִי חֲתוּנָה זַיינֶער

ספר הישר

פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְט מִיךְ בַּאגְרָאבְּען אִין דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה נַייעֶרְט אִיר זָאלְט אַלֵיין מִיךְ טְרָאגְן אָבֶּר אַייעֶרֶע קִינְדֶר זָאלְן מִיךְ נִיט טְרָאגְן אוּנ בְּשַׁעַת טְרָאגְן זָאל אַזוֹ זַיין. יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלוּן זָאלְן טְרָאגְן אִין מִזְרָח זַייט פוּן דֶר מִטָּה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן גָּד זָאלְן

וישב על־המטה: ג ויאמר יעקב
אל־יוסף אל שדי נראה־אלי בלוז
בארץ כנען ויברך אתי: ד ויאמר
אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך
לקהל עמים ונתתי את־הארץ
הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם:
ה ועתה שני־בניך הנולדים לך
בארץ מצרים עד־באי אליך

אונקלוס

ישראל ויתיב על ערסא:
ג ואמר יעקב ליוסף אל
שדי אתגלי לי בלוז
בארעא דכנען ובריך
יתי: ד ואמר לי הא אנא
מפיש לך ואסגנך
ואתננך לכנשת שבטין
ואתן ית ארעא הדא
לבניך בתרך אחסנת
עלם: ה וכען תרין בניך
דאתילידו לך בארעא
דמצרים עד מיתי לותך

תולדות אהרן

הנני מפרך הוריות ו: ועתה שני נדרים ל:

בעל הטורים

(ב) על המטה. ב' במס' וישב על המטה והמן נופל על המטה שהלדיקים אפי' כשהן חלשים מתחזקים שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה והרשעים אפילו בתוקפן הם נופלים שנאמר והמן נופל על המטה:

רשב"ם

אדם אחד אמר וכן ויגד המגיד ליעקב: (ב) וישב על המטה. היו רגליו למטה לארץ ולכך כתוב לפנינו ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וגם להגיד חוזקו של יעקב שכל דברי צוואתו עשה בישיבה ורגליו על הארץ עד שסיים כל דבריו ואח"כ ויאסוף רגליו אל המטה הכניסם אל המטה כמו ואספתו אל חוך ביתך. ואין איש מאסף אותם הביתה: (ג) נראה אלי בלוז. בשובי מפדן ארם. וכתיב אני אל שדי פרה ורבה: (ה) ועתה שני בניך וגו'. כלומר מאחר שנתן לי הקב"ה את ארץ כנען הרי ברשותי לעשותך בכור ליטול פי שני שבטים ולכך שני בניך יטלו כנגד ראובן ושמעון: עד באי.

רש"י

כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי (שמות יא) ת וכן אליהו וישנס מתניו וגו' (מ"א יח): (ד) ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידים ללאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימין קהל גוים הרי שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי בן למדני שעתיד אחד משבטי ליחלק א ועתה אותה מתנה אני נותן לך: (ה) הנולדים לך עד באי אליך. לפני בואי אליך ב

שפתי חכמים

בעידניה וכו' לפי שיעקב היה לריך ליוסף: ת ובאמת משה ידע שגם פרעה ירד כמו שאירע בסוף אלא משום כבוד מלכות אמר כן: א כלומר וחלוקו לשנים נחשב כאלו נולדו שני בנים אחרים כי כל אחד מהם אשר גם נחלק השבט אינו השבט הנחלק. רא"ם: ב לא עד בואי כמשמעו דהא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב וכשבא יעקב ליוסף היו כבר שני שנים של רעב עוברים:

פירוש לתורת אלהים

דיר ויתחזק האט זיך יעקב געשטארקט אונ האט זיך גיזעצט אויף דעם בעט: (ג) ויאמר אונ יעקב האט גיזאגט צו יוסף אל דר אלמעכטיגר גאט האט זיך באוויזן צו מיר אין דער שטאט לוז בארץ אין לאנד כנען ויברך אונ האט מיך געבענטשט: (ד) ויאמר אונ הט צו מיר גזאגט הנני מפרך איך וועל דיר פרוכפערן יהרביתיך אונ וועל דיר מערען ונתתיך אונ איך וועל דיר מאכען לקהל עמים צוא איין איין זאמלונג פון פעלקר ונתתי אונ איך וועל געבען דיא לאנד לזרעך צוא דיינע קינדער וואס וועלין זיין נאך דיר אחוזת עולם איין ערבפשאפט אויף אייביג. רש"י שרייבט אזו הט אים יעקב גיזאגט גאט הט זיך צו מיר בוויזן אין לוז אונ האט מיר גיזאגט אז פון מיר וועט נאך ארוס קומן קהל אונ עמים דס הייסט איך וועל נאך האבען צוויי שבטים אונ איך האב דאך אבער שון מער ניט גיהאט פון דענסטמאל אן קיין קינדער הט דאך גאט בוודאי גימיינט איינער פון מיינע קינדער וועט צו טיילט ווערן אויף צוויי שבטים: (ה) ועתה אונ יעצט שיינק איך דיר דיא מתנה שני דיינע צוויי זין וואס זענין דיר גיבארן גיווארן אין לאנד מצרים עד פר מיין קומן צו דיר אין מצרים לי הם זענין זיי מיינע זיי זענין גירעכינט גלייך ווי

ספר הישר

פראגן אין דרום זייט אפרים מנשה בנימין זאלן פראגן אין מערב זייט דן אשר נפתלי זאלען פראגן אין צפון זייט אונ לוי זאל נים פראגן ווייל זיינע קינדער וועלען פראגן דעם ארון מים די לוחות פון גאט אונ יוסף זאל נים פראגן ווייל ער איז אמלך נאר אפרים אונ מנשה זאלען שפאם זייא פראגן איר זאלט נים משנה זיין מיינע רייד וועט גאט אייך גידענקן צו גוטען אונ יעקב הט אויף

משלים על התורה

אקרוב ווס איז ארשע אונ דר מחותן שעמט זיך מיט אים, הייסט ער די משרתים זיי זאלן אים ארוסטרייבן, אונ אז ער הט אקרוב אמיטעלן בעל הבית, אוב ער קומט אליין לאזט מען אים זיין אויף די חתונה, אייב ער קומט ניט שיקט מען ניט נאך אים, יעקב האט זיך גירעכינט פאר אמיטעלן מענטש, ניט אצדיק, ניט ארשע, אז מען וועט אים ברענגען אין ארץ ישראל אונ מען וועט אים דארטין באגראבין, וועט מען אים לאזין ליגן אין ארץ ישראל, אונ אוב מען וועט אים בגראבין אין חוצה לארץ, אין מצרים, וועט ער בלייבן ליגען אין מצרים, עס וועלען ניט קומען צו אים מלאכים זיי זאלען אים ארויסנעמען פון קבר אונ פראגן אים אין ארץ ישראל אים דארטין צו באגראבין, דריבער האט ער גיבעטין צוא יוסף ער זאל אים פראגן אין ארץ ישראל אונ זאל אים דארטען באגראבען:

מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי: וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: וַאֲנִי | בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ

אונקלוס: לְמִצְרַיִם דִּילִי אִנּוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קֳדָמָי: ו וּבְנָיךְ דִּי תוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוּהוֹן יִתְקְרוֹן בְּאַחֲסַנְתְּהוֹן: ז וַאֲנָא בְּמֵיתִי מִפַּדָּן מִיתַת עֲלַי רָחֵל בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא

תו"א אפרים ומנשה בתרא קנג כתובות עב: על שם יבמות כד הוריות ו: ואני בבאי סנהדרין כב:

רשב"ם

לפני בואי. בדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב. כלומר קודם שבאתי מצרימה: (ו) ומולדתך. בניך או בני בניך שנולדו לך אחרי באי באלו שבע עשרה שנה שהייתי כאן על שם אחיהם יקראו ולא יהיו שבטים כי אם בתי אבות כי כל שבטים יעקב שהיו בשעת ביאת יעקב בין בנים בין בני בנים היו בתי אבות ולהם נתחלקה הארץ כדאמרינן בבבא בתרא וכדכתיב בפנחס אפילו בבני פרץ. לחצרון משפחת החצרוני לחמול משפחת החמולי. וכן בבני בלע ארד ונעמן וגו' וכתיב לבסוף לאלה תחלק הארץ בנחלה וגו' לשמות מטות אבותם ינחלו וכן בני בניו של יוסף שנולדו אחרי כן יקראו על שם אחיהם בנחלתם והיו בתי אבות כדכתיב בפרשת פנחס: (ז) ואני בבאי מפדן. באותו הדרך לאחר שברכני הקב"ה מתה רחל באותו הדרך בתוך הרבה דרך מן היישוב לכן קברתיה בדרך כי לא היה פנאי לקוברה אצל לאה במערת המכפלה ושלא ישיאהו יוסף על אמו הוצרך

בעל הטורים

(ה) אפרים ומנשה. כני' ראובן ושמעון: (ו) יקראו. ב' במסורה הכא ואידך בנא יקראו על שבט הלוי כמו שבכאן נקראו בנחלתם על שם אחיהם שהיו להם ערי המגרש מכל שבטי ישראל:

שפתי חכמים

ג דמלי' אשר משמע דודאי הוא שיוליד לכן פי' אם תוליד דאשר הוא אם הואיל ומלינו דאם הוא אשר כדפירש"י בפ' חיי שרה גם אשר הוא אם: ד דאותה נחלה שירשו השבטים היו נקראים על שמם כמו נחלת ראובן או נחלת שמעון וכן כולם וגם לנחלת מנשה ואפרים יקרא הנחלה על שמם נחלת מנשה נחלת אפרים כלומר כל אחד ואחד תחום לעצמו כמו שיטול כל א' מן השבטים ולא יקרא נחלת יוסף

רש"י

כלומר שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי אצלך: לי הם. בחשבון שאר בני הם ליטול חלק בארץ איש כנגדו: (ו) ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד ג לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה ואע"פ שנתחלקה הארץ למנין גולגלותם כדכתיב לרב תרבו נחלתו וכל איש ואיש נטל בשוה הוץ מן הבכורים מ"מ לא נקראו ד שבטים אלא אלו [להטיל גורל הארץ למנין שמות השבטים ונשיא לכל שבט ושבט ודגלים לזה ולזה]: (ז) ואני בבאי מפדן וגו'. ואע"פ שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם: כברת ארץ.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) אפרים ומנשה. אפרים ומנשה עולין בגימט' ראובן ושמעון אחד יותר:

ליקוטי מרדכי

(ז) וַאֲנִי בְּבוֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל וגו'. פאר וואס האט יעקב ניט געזאגט צו יוסף אטעם פאר וואס ער האט באגראבן זיין מוטער רחל אויף דעם וועג אונ ער האט זיא ניט געפירט אין שטאט צו באגראבן זיא? נאר יעקב האט אים געזאגט אטעם, דר שפייגער איז דער וואס איז אגוטער מענטש אונ וויל טאהן אטובה צו מענטשן, מאכט ער אנאכט הויז אויף סיטן וועג וואו מענטשן גייען הין אונ צוריק אונ זיי קומען אין נאכט הויז צים עסן זיי עסן אונ טרינקען אונ אארט צו נעכטיגען, דס הייסט הכנסת אורחים, וואס דס איז גרעסער ווי צו געמן די שכינה צו זיך, דס איז הכנסת אורחים נאר צום עסן, טרינקען, נעכטיגן, אונ ווי פיל מענטשן קען דען אמענטש שפייזן? נאר אביסול? פון דעסטוועגן איז די מצוה אזו גרויס, ווען יעקב האט געוואלט בריינגען אזכות אויף רחל, אויף אייביג, האט ער זיא באגראבן אויף סיטן וועג, וועלכער מענטש עס וועט דארפען אטובה פון הקב"ה, פרנסה, געזונד, לאנג לעבען, קינדער, וועט ער קומען צום קבר פון רחל, וועט רחל בעטן פון זיינעטוועגען ביי הקב"ה, אונ הקב"ה וועט דעם מענטש געבן וואס ער דארף אין דעם זכות פון רחל, אונ ווען דיא יודען וועגן פארטריבען געווארן פון ארץ ישראל אונ זענן געקומען צו רחלס קבר, אונ רחל האט געבעטן פון זייערטוועגן, האט אוך הקב"ה געענטפערט צו רחל וויין ניט די יודען וועלן צוריק קומען פון בבל אין ארץ ישראל, אונ אזו איז געווען, דאס איז אגרויסער זכות פר רחל, נאך גרעסער ווי דער זכות פון דעם נאכט הייזער, דס האט יעקב געזאגט צוא יוסף ואקברה שם, דריבער האב איך דיין מוטער באגראבן דארטען אין סיטן וועג, היא בית לחם, זיא זאל זיין די שטוג פון ברוים, זיא זאל שפייזען אלע יודען, ווער עס וועט קומען אויף איר קבר וויינען, זאל געהאלפן ווערען אין איר זכות:

פירוש לתורת אלהים

זיי וואלטען גיוועזן מיינע קינדער אפרים אונ מנשה זענען ביי מיר גירעכינט אזו וויא ראובן אונ שמעון זיי זאלען ווערן אן גרופען שבטים אזו וויא ראובן אונ שמעון קעגן דגלים אונ קעגן נשיאים אונ קעגן צו טיילען ארץ ישראל: (ו) וּמוֹלַדְתְּךָ אבער דיינע קינדער וואס דו וועסט גיבארן נאך זיי לְךָ יִהְיוּ זאל זיין צו דיר עַל אויף זייערי ברידערס נעמען אויף שבט אפרים אדער אויף שבט מנשה יִקָּרְאוּ זאלען זייא גרופען ווערען אין ארץ ישראל: (ז) וַאֲנִי אונ איך חאטשע איך בין דיר מטריח מיט מיין קבורה דוא זאלסט מיך טראגען אין ארץ ישראל אונ צוא דיין מוטער רחל האב איך ניט אזוי גיטאהן וואָרום בְּבֹאִי ווען איך בין געקומען פון פדן ארם מתה איז

ספר הישר

גיתערט צו ריידן אונ איז גשטארבן אונ יוסף מיט דעם הויז גזינד פון יעקב אונ אלע מצרים האבן אים באוויינט זיבציג טעג דר נאך וענן אלע געגאנגען באגראבן זייער פאטר אין דער מערת המכפלה אונ אז זיי זענען אהין געקומען האט זיך עשו זיי אקעגן געשטעלט אונ

לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ
אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם׃ ח וַיַּרְא
יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־
אֵלֶּה׃ ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי
הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה
וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃ שני

דַּאֲרַעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת
וּקְבַרְתַּהּ תַּמָּן בְּאֹרַח
אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם׃
ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי
יוֹסֵף וַאֲמַר מַן אִלֵּין׃
ט וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי
בְּנַי אִנּוּן דִּיהַב לִי יְיָ
הָכָא וַאֲמַר קָרֵבִנּוּן כְּעַן

בעל הטורים

(ט) קחם נא אלי ואברכם. קחם לית וחד קחם בקמ"ץ תרגלתי לאפרים קחם פי' תרגלתי לאפרים השריתי שכינתי עמו בשביל אפרים אימתי בשעה שנתברך מפי יעקב וקחם על זרועו שנאמר קחם

רשב"ם

לומר כן: (ח) וירא ישראל. אע"פ שכתוב לפנינו ולא יוכל לראות. יש רואה דמות אדם ואין מכיר דמות פניו. וכן לא יראני האדם וכתיב ראיתי (נ"א ואראה) את ה': (ט) בזה. במלכות הזאת:

רש"י

מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי ר' משה הדרשן ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון עת הגריד היה שהארץ חלולה ומנוקבת ה ככברה: ואקברה שם. ולא הולכתיה אפי' לבית לחם להכניסה לארץ ו וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שע"פ הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה ז לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנא' (ירמי' לא) קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא כדי שיעור חרישת יום [ס"א ארץ] ואומר אני שהיה להם קלב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת קוריאד"א בלעז כדאמרי' כרוב ותני ח כמה דמסיק תעלא מבי כרבא: (ח) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו ט לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה: (ט) בזה. י הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה. ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי

שפתי חכמים

זזהו שנקט רש"י לעיל ולא יהיה להם שם בשבטים ר"ל ולא יקרא הנחלה על שמם: ה ואע"פ שפי' כברת מנ' מדה נ"מ מדאפקיה בלשון כברת ש"מ תרתי: ו וא"ת והא בפסוק בהדיא כתיב שנקברה בא"י דכתיב מתה עלי רחל בארץ כנען וכנען הוא א"י. וי"ל דהא ודאי שנקברה בא"י אלא לארץ פירושו בעיר שבני אדם יושבים כמו ארץ נושבת: ז וקשה והא בפ' ויחי פירש"י בשביל שזלזלה במשכב הגדיק לא זכתה ליקבר עמו וי"ל שאיתו דבר היה גורם לה שלא נקברה עמו במערת המכפלה אבל עדיין קשה למה לא זכתה לילך ולהקבר בעיר ולא בשדה אלא כדי שתהא לעזרה וכו' וא"ל דזה הטעם לבד גרם ולא משום שזלזלה דא"כ למה רחל לא נקברה עם יעקב יותר משאר אמהות אע"כ דתרוייהו גרמו ואין להקשות למה לא א"ל יעקב מזה עד עכשיו שעל פי הדבור היה כי לא רצה לגלות לו הצרות שעתידים לבא עד עת ההכרח דאם לא עכשיו אימתי (ג"א): ח פי' חורש ושונה: ט דק"ל מה זה דכתיב מי אלה וכי יעקב לא היה מכירן. א"נ דק"ל וירא ישראל והא בסמוך כתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ועז"פ בקש לברכם וכו' וע"כ האי וירא ברוה"ק קאמר כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים: י וקשה למה הראה לו שטר

פירוש לתורת אלהים

רָחֵל בַּייא מִיר גִישְׁטָארְבֶּען אִין לַאנְד כְּנַעַן אוֹיף דעם וֶועג בְּעוֹד עֶס אִיז נָאךְ גִיוֶועזֶען אַיין שְׁטִיקֶעל לַאנְד דָאס מֵיינְט מֶען אַתְּחוּם שַׁבָּת צוּא קוּמֶען אִין אֶפְרָת פוּן דֶעסְט וֶועגֶען וָאֶקְבְּרֶהָ הָאבּ אִיךְ זִיא דָארְט בַּגְרָאבֶּען אוֹיף דֶעם וֶועג וִויא מֶען גֵייט צוּ אֶפְרָת דָאס אִיז בֵּית לֶחֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ זִיא אֲפִילוּ נִיט אַרַיין גִיפִירְט אִין בֵּית לֶחֶם וֵויים אִיךְ דָאךְ אַז דוּ הָאסְט אוֹיף מִיר פַר אִיבֶּעל דֶר פַר אָבֶּער זָאלְסְט וִויסֶן אַז אִיךְ הָאבּ עֶס גִיטָאהְן עַל פִּי הַדִבּוּר כְּדֵי זִיא זָאל זַיין אַהִילְף צוּא אִירֶע קִינְדֶער אַז נְבוּזַרְאֲדָן וֶועט זֵיי פַר טְרַייבֶּען אִין גָלוּת וֶועט עֶר זֵיי דָארְט אַרוּם פִירֶן וֶועט רָחֵל אַרוּס גֵיין פוּן דֶעם קֶבֶר אוּנ וֶועט וֵויינֶען אוּנ שְׁרַייעֶן אוּנ תְּפִלָּה טָאהְן אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק קוֹל בְּרָמָה אִיר קוֹל וֶועט גִיהֶערְט וֶוערֶן אִין הִימֶל רָחֵל מְבַכָּה רָחֵל וֵויינְט אוּנ בֶּעט אוֹיף אִירֶע קִינְדֶער זַייא זָאלֶען אוֹם גִילֵייזְט וֶוערֶן אוּנ גָאט וֶועט אִיר עֶנְטְפֶערֶן יֵשׁ שָׂכָר עֶס אִיז פַר הַאנְדֶען שְׂכַר צוּ דַיין וֶוערְק אוּנ דִי קִינְדֶער וֶועלֶן זִיךְ ווִידֶער קֶערֶען צוּ זֵייעֶר לַאנְד אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (ח) וַיַּרְא אוּנ יַעֲקֹב הָט גִיזֶעהְן דִי קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט זַייא גִיוָואלְט בֶּענְטְשֶׁען הָאט זִיךְ דִיא שְׁכִינָה פוּן אִים אָפּ גִיטָאהְן ווַייל יָרָבְעָם מִיט אַחְאָב דִיא מְלָכִים פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן אַרוֹס קוּמֶען פוּן אֶפְרַיִם אוּנ יֵהוּא מִיט זַיינֶע קִינְדֶער פוּן מְנַשֶּׁה אוּנ זַייא זֶענֶען גִיוֶועזֶען רְשָׁעִים וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גִיזָאגְט מִי אֵלֶּה וֶוער זֶענֶען דִיא פוּן ווַאנֶען קוּמֶען דִיא קִינְדֶער ווָאס זַייא זֶענֶען נִיט רָאוּי מֶען זָאל זַייא בֶּענְטְשֶׁען׃ (ט) וַיֹּאמֶר הָאט יוֹסֵף גִיזָאגְט צוּא זַיין פָאטֶער בָּנַי הֵם דָאס זֶענֶען מַיינֶע זִיהְן אֲשֶׁר ווָאס גָאט הָאט מִיר גִיגֶעבֶּען בָּזֶה דָא אִין מִצְרַיִם. רש"י שְׁרַייבְּט מִיט דֶעם שְׁטָר אֵירוּסִין אוּנ שְׁטָר

ספר הישר

הָט נִיט גְעלָאזְט בַּאגְרָאבֶּען אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה הָט יוֹסֵף צוּ הָט עֵשָׂו גִיעֶנְטְפֶערְט בְּרֶענְגְט דֶעם שְׁטַר מְכִירָה וֶועלֶען מִיר זֶעהְן
אִים גֶעזָאגְט מִיר הָאבֶּן דָרוּף אַיין שְׁטַר מְכִירָה מִיט עֵדוּת גְחַתְמֶת דֶעם אֶמֶת הָט יוֹסֵף גִשִׁיקְט זַיין בְּרוּדֶר נַפְתָּלִי צוּ בְּרֶענְגֶען דֶעם שְׁטַר

י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל
לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם
וַיְחַבֵּק לָהֶם: יא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־
יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה
הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ:
יב וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו
וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה: יג וַיִּקַּח יוֹסֵף
אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ
מִשְּׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה
בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:
דן

לְוָתִי וַאֲבָרֵכִנּוּן: י וְעֵינֵי
יִשְׂרָאֵל יְקַרָן מִסֵּיבוּ לָא
יָכוֹל לְמֶחֱזֵי וְקָרִיב
יָתְהוֹן לְוָתֵהּ וּנְשֵׁיק לְהוֹן
וְגַפֵּיף לְהוֹן: יא וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמֶחֱזֵי
אַפָּךְ לָא סְבָרִית וְהָא
אַחֲזִי יָתִי יְיָ אַף יָת בְּנָךְ:
יב וְאַפֵּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן מִן
קֳדָמוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי
עַל אַרְעָא: יג וּדְבַר
יוֹסֵף יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת
אֶפְרַיִם בִּימִינֵהּ מִסְּמָאלָא
דְיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה
בִּסְמָאלֵהּ מִימִינָא
דְיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוָתֵהּ:

ת״ו״א ועיני ישראל יומא נח:

רשב״ם

(יא) ראה. כמו ראות וכן עשה כיום הזה: לא פללתי. לא דנתי בלבי כל פילול לשון דין וכן ויעמוד פנחס ויפלל עשה נקמה. כדכתיב ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו וגו׳ לשון נקמת דין: (יג) את אפרים בימינו. להושיבו אצל שמאלו של ישראל:

בעל הטורים

נא אלי ואברכם: (י) מזקן. כתיב חסר ע״ש ויהי כי זקן יצחק ותכהין

שפתי חכמים

אירוסין ואח״כ בקש רחמים ולמה לא עשה להיפך וי״ל שמתחלה היה סבור דמ״ה אינו רוצה לברך אותם משום שסובר שאינם בני קידושין והם ממזרים לכך הראה לו שטר וכו׳ שאינם ממזרים וכיון שראה שעדיין לא בירך אותם אמר בודאי נסתלקה ממנו רוה״ק ובקש רחמים. מהרש״ל: כ דק״ל פשיטא כיון שסבר שטרוף טורף איך יחשוב מחשבה לראות אותו ועז״פ לא מלאני לבי כלו׳ לא עלתה על דעתי מחשבה אחרת ולומר שמא לא נטרף ואראה אותך חי: ל [נח״ין] נ״ל דאזיל לטעמיה שפי׳ בפ׳ מקץ דכל השתחואה שבמקרא

רש״י

ואברכם. זהו שאמר הכתוב (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחן על זרועותיו: (יא) לא פללתי. לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך ב עוד. פללתי. ל׳ מחשבה כמו (ישעיה טז) הביאי עצה עשי פלילה: (יב) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליטלם זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו ל מלפני אביו: (יג) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חברו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו. לפי שהיו דבוקים לו כשחבקן ונשקן ועכשיו רצה יוסף לסדר כדי שיניח ידו עליהם

פירוש לתורת אלהים

כתובה האט יוסף תפלה גיטאן האט גאט גימאכט רוען דיא שכינה ווידער אויף יעקב ויאמר הט יעקב גיזאגט צוא יוסף פיר זייא צו מיר ואברכם אונ איך וועל זיי בענטשן, זאגט דער פסוק: (י) ועיני אונ די אויגן פון יעקב זענען גיוועזן טונקל מזוקן פון אלט קייט לא יוכל ער הט ניט גיקאנט גוט זעהן ויגש אונ יוסף הט צו געפירט זיינע קינדער צו אים וישק להם אונ יעקב הט זייא גקושט ויחבק אונ ער הט זיי גיהאלזט: (יא) ויאמר הט יעקב גיזאגט צוא יוסף ראה פניך דיין געזיכט האב איך שון ניט גערעכינט צוא זעהן והנה אונ יעצט הראה הט מיר גאט גוויזן גם דיינע קינדער אויך: (יב) ויוצא הט זייא יוסף ארוס געצויגען פון דעם פאטערס קניא כדי ער זאל זעצען מנשה אויף דער רעכטער זייט פון זיין פאטער אונ אפרים אויף דער לינקער זייט כדי דער פאטער זאל זייא בענטשן וישתחו אונ יוסף הט זיך גבוקט צו זיין פאטער מיט זיין פנים ביז צו דער ערד: (יג) ויקח אונ יוסף האט זייא ביידע גענומען אפרים הט ער גישטעלט בימינו ביא זיין רעכטע האנד כדי ער זאל זיין משמאל אין דער לינקער האנד פון יעקב ואת מנשה אונ צוא מנשה האט ער גנומען בשמאלו אין זיין לינקע האנד כדי ער זאל זיין מימין פון דיא רעכטער האנד פון יעקב ווארום יוסף איז געשטאנען אקעגען דיא רעכטע האנד פון יעקב האט ער גיוואלט נוייל מנשה איז אבכור

ספר הישר

מכירה אונ וויא מען הט געבראכט דעם שטר מכירה הט מען יעקב אבינו קובר געוועזן מיט גרוס כבוד אונ יוסף מיט זיינע גבורים האבן אום גיקערט אין מצרים אונ יוסף איז גיזעסן אויף זיין שטול זיכערליך אונ זיינע ברידר זענען גיזעסן אין גושן אונ האבן זיך געפרוכטבארט אונ שטארק גימערט אונ זענען גגאנגען אין גאטס וועג אזוי וויא יעקב האט זייא אן געזאגט:

יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יָת
יְמִינֵהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישָׁא
דְאֶפְרַיִם וְהוּא זְעֵירָא
וְיָת סְמָאלֵהּ עַל רֵישָׁא
דִמְנַשֶּׁה אַחְכְּמִנּוּן
לִידוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה
בּוּכְרָא׃ טו וּבָרֵיךְ יָת
יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ דִּי פְלַחוּ
אֲבָהָתַי קֳדָמוֹהִי אַבְרָהָם
וְיִצְחָק יְיָ דְּזָן יָתִי
מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הָדֵין׃
טז מַלְאָכָא דִּי פְרַק יָתִי
מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת
עוּלֵמַיָּא וְיִתְקְרֵי בְהוֹן

תו"א שכל את מנחות לו: האלהים פסחים קיח: המלאך שם:

יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת
עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־
שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־
יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר׃ טו וַיְבָרֶךְ אֶת־
יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ
אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק
הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־
הַיּוֹם הַזֶּה׃ טז הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי
מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא

בעל הטורים

עיניו מראות כשם שרימה יעקב לאביו בברכתו כשכהו עיניו כך עשה לו בנו בברכו אותם שהחליף לו יוסף מנשה באפרים: (יד) והוא הצעיר. בגי' הוא הקטין עצמו לכך זכה וילא ממנו יהושע שהוא מלא חכמה: (טז) ויקרא. ב' במסורה ויקרא בהם שמי ויקרא שמו בישראל לומר

רשב"ם

(יד) שכל את ידיו. כמו סכל שהוא לשון אדם מעוקם ונפתל: כי מנשה הבכור. יודע היה יעקב שיוסף בנו הביאם שיהא מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת ימינו על ראש הצעיר ושמאלו על ראש הבכור: (טו) ויברך את יוסף. ברכת הבנים היא ברכת האב: (טז) ויקרא בהם שמי. שיהיה זרעם וזרע זרעם: וידגו. מגזרת חשופי לפר

רש"י

ימינו כנגד שמאל חברו וכיון שהוא הבכור מיומן לברכה: (יד) שכל את ידיו. כתרגומו אחכמינון בהשכל וחכמה השכיל את ידיו לכך ומדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואעפ"כ מ לא שת ימינו עליו: (טז) המלאך הגאל אתי. מלאך הרגיל להשתלח ב אלי בצרתי כענין שנא' ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' אנכי האל בית אל: יברך את הנערים. מנשה ם ואפרים: וידגו. כדגים הללו

שפתי חכמים

הוא פישוט ידים ורגלים וממילא בעודו עומד לפני אביו לא היה יכול להשתעת אלא ודאי כשחזר וכו': מ דק"ל דכל כי שבמקרא הוא נתינת טעם אלמעלה ולפי' התרגום דמפרש שכל ל' חכמה אין זה נתינת טעם ועז"פ אע"פ כלומר אע"פ שהיה יודע כי מנשה הבכור וכו' והיינו חכמה כמו שמפ' הפסוק בסמוך כי יודע וכו'. וכתב מהרש"ל רבים פירשו כי כמו אע"פ אבל אין נ"ל אלא כך הוא החיבור שכל את ידיו ונתן טעם למה שכל ולמה לא אמר לו שיהפוך שיעמיד אפרים מימינו ומנשה משמאלו כי מנשה הבכור ר"ל בשביל שהיה מנשה הבכור לא היה רוצה לבייש אותו: נ שאין למלאך כח לגאול שום אדם בלא רשות הקב"ה: ס הוצרך לפרש זה שלא תאמר דע"כ לאו מנשה ואפרים הוא דהא כתיב בסמוך ויברכם ביום ההוא וגו' ומה נריך לו לברך פעם אחרת וה"א דנערים הם בנים קטנים של

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכך הוצרך להוציאם מעם ברכיו ולהרחיקם מעט לשום אותם האחד לידו האחת והאחר לידו האחרת: (יד) שכל את ידיו. פי' מתוך מעשה ידיו של יוסף שנתן מנשה לשמאלו שהוא ימין ישראל שכל יעקב את ידיו כי מנשה הבכור ואעפ"כ שם ימינו על ראש אפרים ודומה לו לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו: (טז) ויקרא בהם שמי ושם אבותי. על שאר השבטים הנקראים בני יעקב שיהיו נקראים שבטים כשאר בני:

פירוש לתורת אלהים

זאל יַעֲקֹב אִים בֶּענְטְשֶׁען מִיט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד וַיְנַשֵּׁק אוּנ עֶר הָאט זֵיי גְנֶעהֶנְט צוּ אִים: (יד) וַיִּשְׁלַח הָט יַעֲקֹב אוּם גְשְׁטְרֶעקְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד וַיָּשֶׁת אוּנ הָאט זִיא אַרוֹיף גֶעלֵייגְט אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר אוּנ עֶר אִיז דֶר יוּנְגְסְטֶר וְאֶת שְׂמֹאלוֹ אוּנ זַיין לִינְקֶע הַאנְד הָאט עֶר אַרוֹיף גֶעלֵייגְט עַל רֹאשׁ אוֹף דֶעם קָאפּ פוּן מְנַשֶּׁה. זָאגְט דֶער פָּסוּק שִׂכֵּל עֶר הָאט גְקְלִיגְט מִיט זַיינֶע הֶענְד עֶר הָט עֶס גְטָאן מִיט חָכְמָה עֶר הָט גְוְואסְט כִּי מְנַשֶּׁה אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶר בְּכוֹר אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָט עֶר פָארְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד אוֹף אִים נִיט גְלֵייגְט: (טו) וַיְבָרֶךְ אוּנ וַוייל עֶר הָאט גְבֶּענְטְשְׁט דִי קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר וְואלְט גִיבֶּענְטְשְׁט יוֹסֵף וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הָאֱלֹהִים דֶער גָאט אֲשֶׁר וָואס מַיינֶע עֶלְטֶערֶן אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק זֶענֶן גְגַאנְגֶן פַאר אִים אוּנ הָאבְּן אִים גְדִינְט הָאֱלֹהִים דֶר גָאט הָרוֹעֶה וָואס עֶר הָט מִיךְ גְשְׁפַּייזְט מֵעוֹדִי פוּן מַיין יוּגִינְט אָן בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג: (טז) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל דֶר מַלְאָךְ וָוס אִיז גֶעשִׁיקְט

ליקוטי נחמיה

(טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וגו'. יַעֲקֹב הָאט דָא גֶעזָאגְט דְרַיי זַאכֶען הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ וגו'. הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אוֹתִי וגו'. הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל וגו'. וָוארוּם יֶעדֶער יוּד דַארְף זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט מִיט דְרַיי בְּרָכוֹת, עֶר זָאל זַיין אַצַדִיק, עֶר זָאל הָאבֶּען פַּרְנָסָה, עֶר זָאל זַיין גֶעזוּנְד, וֶועגֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע בְּרָכָה מֶען זָאל זַיין אַצַדִיק, הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט אוּנ גֶעבֶּענְטְשְׁט דִי קִינְדֶער הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבוֹתַי לְפָנָיו, דֶר גָאט וָוס מַיינֶע עֶלְטֶערְן זֶענֶען גֶעגַאנְגֶן פַר אִים אוּנ הָאבֶּן אִים גֶעדִינְט, עֶר זָאל אַייךְ בֶּענְטְשְׁן אִיר זָאלְט אִים אוֹךְ אַזוֹ דִינֶען וִוי זֵיי הָאבְּן אִים גֶעדִינְט. הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אוֹתִי מֵעוֹדִי, דֶר גָאט וָוס הָט מִיךְ גֶעפִּיפֶּערְט וְגֶעשְׁפַּייזְט פוּן מַיין יוּגֶענְד בִּיז הַיינְט, עֶר זָאל אַייךְ שְׁפַּייזֶען מִיט פַּרְנָסָה. הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע, דֶר מַלְאָךְ וָואס הָאט מִיךְ אוֹיסְגֶעלֵייזְט פוּן אַלֶע שְׁלֶעכְטְס וָוס הָט גֶעקֶענְט טְרֶעפֶען מַיין גוּף אוּנ אִיךְ בִּין גֶעבְּלִיבֶּן גֶעזוּנְד זָאל אַייךְ אוֹךְ בֶּענְטְשֶׁען מִיט גֶעזוּנְד:

בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם
וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃
שלישי יז וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־
יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו
וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל
רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃
יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי
כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ׃
יט וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי
יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא

שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי
אַבְרָהָם וְיִצְחָק וּכְנוּנֵי
יַמָּא יִסְגּוּן בְּגוֹ בְּנֵי
אֱנָשָׁא עַל אַרְעָא׃
יז וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוִּי
אֲבוּהִי יַד יְמִינֵהּ עַל
רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאֵישׁ
בְּעֵינוֹהִי וּסְעַד יְדָא
דַאֲבוּהִי לְאַעֲדָאָה יָתַהּ
מֵעַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם
לְאַנָחוּתַהּ עַל רֵישָׁא
דִמְנַשֶּׁה׃ יח וַאֲמַר יוֹסֵף
לַאֲבוּהִי לָא כֵן אַבָּא אֲרֵי
דֵין בּוּכְרָא שַׁוִּי יְמִינָךְ עַל
רֵישֵׁהּ׃ יט וְסָרֵיב אֲבוּהִי
וַאֲמַר יְדַעְנָא בְּרִי
יְדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי

תו"א וידגו לרב ברכות כ סוטה לו מליעא עד בתרא קית: וירא יוסף מנחות לז:

רשב"ם

פעל של ה"א כמו מן בכה ויבכו מן שבה וישבו: (יז) כי ישית. קודם שיברכם וראה יוסף ששיכל את ידיו ויאמר יוסף לאביו לא כן אבי. אין לפרש ולומר לא יפה אתה עושה הלא היה לו לשאול לאביו מדוע אתה עושה בן. אלא כך אמר יוסף ליעקב לא כך סדורים הבנים כמו שאתה סבור שלא דקדקתי להביאם כסדר לפי ימינך ושמאלך לתת הבכור לימינך והצעיר לשמאלך אלא בימיני לקחתי הבכור והצעיר בשמאלי לכך אתה מעקם ידיך להבאתי להסיר אותה מעל ראש אפרים כדי לשימה על ראש מנשה וכן כל לשון הסרה כתובים בקוצר. סורה אלי אל תירא. סורה משם לפנות אלי. ויסורו אליו סרו משם לבא אליו: (יח) לא כן אבי. לא עשיתי כן אלא הבכור הבאתי לימינך והצעיר לשמאלך. אמר לו יעקב ידעתי בני ידעתי כי חכם אתה והביאתם כסדר לפי ימיני ושמאלי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הבכור אבל אני מתכוין לתת ימיני על הצעיר שהוא

בעל הטורים

שכל שבטי ישראל יקראו ע"ש יוסף כדכתיב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה: (יט) ידעתי. בגי' חמשה מלכים שה' מלכים יצאו ממנשה: וזרעו יהיה מלא. בגי' יהושע:

שפתי חכמים

יוסף לכ"פ דעכ"ז ע"כ מנשה ואפרים הם דהא לא היו לו בנים אחרים והא דבירך אותם כ"פ י"ל דהכא כתיב ויברך את יוסף וכלל אותם בברכתו של יוסף אבל לא בירך אותם בפ"ע ואח"כ ייחס להם ברכה בפ"ע (קל"מ). ולענ"ד נראה מפני שכתוב הנערים בה"א הידיעה הנזכרים לעיל ולא נזכרו כי. אם מנשה ואפרים גם לא נולד ליוסף שאר נערים דהא פי' לעיל אשר הולדת אם תלד: ע הוצרך לפ' כן מפני שהרמה שהיא ההסרה ומלת ויתמוך שמורה על הסמיכה הם שני הפכים: פ הוצרך לפרש שלא תאמר ידעתי בני ידעתי דגם הוא יהיה לעם והיה משמע שגם יוסף היה יודע שמנשה יהיה לעם רק שיוסף חשב שיעקב אבינו אינו יודע ומ"ה קאמר לו יעקב שגם הוא יודע כמותו שיגדל וגם יהיה לעם זה לא מפורש בקרא כי יוסף לא קאמר אלא כי מנשה הוא הבכור ולז"פ ידעתי בני ידעתי כמותך כי

רש"י

אפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם: (יז) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ע ותמכה בידו: (יט) ידעתי בני ידעתי. שהוא פ הבכור: גם הוא יהיה לעם וגו'.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) וירע בעיניו. מפי רבי יצחק לוי שלכך הרע בעיני יוסף שאמר בלבו אבי מחזיק אותי כשוטה שלא סדרתי אותם כהוגן

פירוש לתורת אלהים

גְוָוארֶען צוּ מִיר עֶר זָאל מִיךְ אוּיסְלֵייזֶען פוּן אַלֶע צָרוֹת יְבָרֵךְ זָאל עֶר בֶּענְטְשֶׁען דִי קִינְדֶער מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם וְיִקָּרֵא בָהֶם אוּנ עֶם זָאל אִין זֵיי וֶוערֶען גְרוּפֶען שְׁמִי מַיין נָאמֶען וְשֵׁם אוּנ דֶער נָאמֶען פוּן מַיינֶע עֶלְטֶערֶען אַבְרָהָם וְיִצְחָק אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק וְיִדְגּוּ אוּנ זָאלֶען זִיךְ פְרוּכְטְבַּארֶען אַזוֹ וִויא פִישׁ לָרֹב צוּ מֶערֶען זִיךְ אִין לַאנְד עֶם זָאל אִין זֵייא נִיט שׁוֹלֵט זַיין אַעַיִן הָרָע אַזוֹ וִויא פִישׁ מֶערֶען זִיךְ אוּנ אַעַיִן הָרָע אִיז נִיט שׁוֹלֵט אִין זֵייא׃ (יז) וַיַּרְא אוּנ יוֹסֵף הָט גְזֶעהֶן אַז זַיין פָאטֶער הָאט אַרוֹיפְגֶעלֵייגְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד עַל רֹאשׁ אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו הָט דָם אִים פַארְדְרָאסֶען וַיִּתְמֹךְ הָט עֶר אַרָאפּ גְנוּמֶען זַיין פָאטֶערְס הַאנְד פוּן דֶעם קָאפּ פוּן אֶפְרַיִם אוּנ הָאט זִיא אָן גְלֶעהֶנְט מִיט זַיין הַאנְד לְהָסִיר כְּדֵי עֶר זָאל זִיא אַרָאפּ גֶעמֶען פוּן אֶפְרַיִם'ס קָאפּ אוּנ לֵייגֶען זִיא עַל רֹאשׁ אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן מְנַשֶּׁה׃ (יח) וַיֹּאמֶר הָאט יוֹסֵף גְזָאגְט צוּא זַיין פָאטֶער לֹא כֵן עֶס אִיז נִיט אַזוֹ מַיין פָאטֶער וִוי דוּ מֵיינְסְט אַז אֶפְרַיִם אִיז דֶער עֶלְצְטְסְטֶער כִּי זֶה נָאר דֶער אִיז דֶער בְּכוֹר שִׂים יְמִינְךָ לֵייג דַיין רֶעכְטֶע הַאנְד אוֹיף זַיין קָאפּ׃ (יט) וַיְמָאֵן הָאט זַיין פָאטֶער נִיט גְוָואלְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט יָדַעְתִּי בְּנִי אִיךְ וֵוייס ווָאל מַיין זוּהְן יָדַעְתִּי אִיךְ וֵוייס אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶער בְּכוֹר גַּם עֶר וֶועט אוֹיךְ וֶוערֶען אַגְרוֹיס פָאלְק וְגַם הוּא יִגְדָּל עֶר וֶועט אוֹיךְ גְרוֹיס זַיין פוּן אִיהְם וֶועט אַרוֹיס קוּמֶען גִדְעוֹן וָואס גָאט וֶועט דוּרְךְ אִיהְם טָאן וְואוּנְדֶער דִיא יוּדֶען וְאוּלָם אָבֶער אָחִיו הַקָּטֹן זַיין קְלֶענֶערֶער בְּרוּדֶער דָם אִיז אֶפְרַיִם יִגְדַּל וֶועט גְרֶעסֶער זַיין פוּן אִים וָוארוּם פוּן אִים

יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ
וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם׃ כ וַיְבָרְכֵם
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם
וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי
מְנַשֶּׁה׃ כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף
הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם
וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃
כב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־

אונקלוס

לְעַמָּא וְאַף הוּא יִסְגֵּי
וּבְרַם אֲחוּהִי זְעֵירָא יִסְגֵּי
מִנֵּהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן שַׁלִּיטִין
בְּעַמְמַיָּא׃ כ וּבָרֵיכִנּוּן
בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ
יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
יְשַׁוִּינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם
וְכִמְנַשֶּׁה וְשַׁוִּי יָת אֶפְרַיִם
קֳדָם מְנַשֶּׁה׃ כא וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָא אֲנָא
מָאִית וִיהֵי מֵימְרָא דַּיְיָ
בְּסַעְדְּכוֹן וְיָתֵיב יָתְכוֹן
לְאַרְעָא דַּאֲבָהַתְכוֹן׃
כב וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ חוּלַק

תו"א וזרעו יהיה עבודת כוכבים כא:
ואני נתתי בתרא קנג:

בעל הטורים

(כ) ביום ההוא לאמור וגו' ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. לאמור מלא ו' שבו' מקומות הקדים אפרים למנשה כנגד ששה לדיקים השופטים שיעמדו ממנו ועל כן משול תמשל בנו מלא וי"ו אבל המלך תמלך עלינו חסר וי"ו שכל המלכים שעמדו ממנו היו רשעים: אפרים לפני. בגי' דגלים בנשיאים: (כב) שכם אחד. בגי' בחלק בכורה:

רשב"ם

לימינך: (יט) ואולם. ואלא: (כ) בך יברך ישראל. איש איש את בנו: וישם את אפרים לפני מנשה. באומרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וכן לשון שימה נופל בדברים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וזאת התורה אשר שם משה. שימה בפיהם: (כא) הנה אנכי מת. ויודע אני שאחרי מותי יהיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר ד' מאות שנה שנאמר לאברהם: (כב) ואני. באותה הארץ נתתי לך חלק אחד יותר על אחיך שמנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי לקחת שני חלקים בארץ אשר אני ובני עתידים לקחת מיד האמורי בחרבי ובקשתי במלחמת יהושע. ואף על פי שכתוב ביהושע לא בחרבך ולא בקשתך אותו פסוק בשני

רש"י

שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בצאת צ שמעו ושמו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון: (כ) בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ק ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה ר להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים: (כב) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק ש בקבורתי וגם אני נתתי לך ת נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם שנאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בנ"י ממצרים קברו בשכם: שכם אחד על אחיך. שכם ממש

שפתי חכמים

הוא הבכור ועוד יודע אני מה שאין אתה יודע שגם הוא יהיה לעם שגם זאת אני יודע שיגדל: צ דק"ל דוזרע יהיה מלא הגוים משמע שזרעו יהיו נפוצים בכל העולם ואדרבה זה קללה הוא ועז"פ שמעו כו' ר"ל שם שלו כאלו אמר ושם זרעו יהיה בכל העולם דהיינו ע"י ירח וחמה שנראין בכל העולם: ק כי מאמר ישראל הוא כלל ישראל והוא ל' רבים ואיך אמר ישימך שהוא לשון יחיד לכן הוסיף ויאמר איש לבנו וכו': ר שהשימה הזאת אינה ממשיות שלא לקח את אפרים ושם אותו לפני מנשה אלא השימה הזאת היא שימת מעלה שהוא קודם במעלה לדגלים וכו': ש הוצרך לומר שאתה טורח וכו' מפני שבל"ז אין לפסוק זה שום קישור למעלה: ת פי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואני סדרתי אותם כסדר: (כ) וישם את אפרים לפני מנשה. ואימתי נתקיימה ברכתו בחנכת הנשיאים שאפרים הקריב ביום שביעי ומנשה ביום שמיני לקיים מה שנאמר מקים דבר עבדו: (כב) ואני נתתי לך. הקשה הרב רבי משה והלא

פירוש לתורת אלהים

וֶועט אַרוֹס קוּמֶען יְהוֹשֻׁעַ וָוס עֶר וֶועט דִי יִשְׂרָאֵל מַאכֶען אַרְבֶּען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ וֶועט מִיט זֵיי תּוֹרָה לֶערְנֶען וְזַרְעוֹ אוּנ דֶר גוּטֶער נָאמֶען פוּן זַיינֶע קִינְדֶער וֶועט זַיין צְוִוישֶׁען אַלֶע פֶעלְקֶער אוּנ אוֹיף גָאר דֶער וֶועלְט אַז עֶר וֶועט אָפְּשְׁטֶעלֶען דִיא זוּן אִין דֶעם אָרְט גִבְעוֹן אוּנ דִי לְבָנָה אִין דֶעם אָרְט עֵמֶק אַיָּלוֹן׃

ליקוטי יוסף

(כ) וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא וגו'. דֶר תרגום יונתן שְׁרַייבְּט בַּיּוֹם הַהוּא. אִין דֶעם טָאג מֵיינְט מֶען, אִין דֶעם טָאג וָוס אֵיינֶער אִיז מָלָה זַיין קִינְד, נָאךְ דֶר מִילָה זָאל מֶען בֶּענְטְשֶׁען דֶעם קִינְד אוּנ מֶען זָאל זָאגֶען צוּ אִים הקב"ה זָאל דִיךְ מַאכֶען אַזוֹי גְלַיְיכְלִיךְ וִויא עֶר הָאט גֶעטָאהְן אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה, אוּנ עֶס זָאל נִיט גֶעוָוועלְטִיגֶען אַעַיִן הָרָע אוֹיף דֶעם קִינְד, וִוי עֶס הָט נִיט גִוָוועלְטִיגְט אַעַיִן הָרָע אוֹיף אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה׃

(כ) וַיְבָרְכֵם אוּנ עֶר הָט זֵיי גִבֶּענְטְשְׁט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶען בְּךָ יְבָרֵךְ מִיט דִיר מְנַשֶּׁה אוּנ אֶפְרַיִם זָאלֶען זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אַלֵי יוּדֶען אַז אֵיינֶער וֶועט וֶועלֶען בֶּענְטְשֶׁען זַיין קִינְד זָאל עֶר זָאגֶען יְשִׂמְךָ גָאט זָאל דִיךְ מַאכֶען אַזוֹ וִוי אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גִבֶּענְטְשְׁט אֶפְרַיִם'מֶען פְרִיעֶר פַר מְנַשֶּׁה'ען עֶר זָאל זַיין פְרִיעֶר אִין דִיא דְגָלִים בְּשַׁעַת דִי נְשִׂיאִים וֶועלֶען בְּרֶענְגֶען קָרְבָּנוֹת צוּם בֶּענַייעֶן דֶעם מִשְׁכָּן זָאל דֶער נָשִׂיא פוּן אֶפְרַיִם פְרִיעֶר בְּרֶענְגֶען אֵיידֶער מְנַשֶּׁה׃ (כא) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִיזָאגְט צוּא יוֹסֵף הִנֵּה אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבִּין וְהָיָה אוּנ גָאט וֶועט זַיין מִיט אַייךְ וְהֵשִׁיב אוּנ עֶר וֶועט אַייךְ ווידֶער קֶערֶען צוּם לַאנְד וָוס אַייעֶרֵי עֶלְטֶערֶען זֶענִין גִזֶעסֶען דָאס הַייסְט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (כב) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ גִיבּ דִיר ווייל דוּא

אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי: פ רביעי מט א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: ב הִקָּבְצוּ

חַד יַתִּיר עַל אַחָךְ דִּי נְסֵיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי: א וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי וַאֲמַר אִתְכַּנָּשׁוּ וַאֲחַוֵּי לְכוֹן יָת דִּי יְעָרַע יָתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא: ב אִתְכַּנָּשׁוּ

תו"א ויקרא יעקב פסחים נו:

רשב"ם

שלכי האמורי סרבר וכמו שאמרו חכמים צרעה לא עברה את הירדן וכתיב ביהושע ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן לא בחרבך ולא בקשתך וזכותו של יעקב גרם להם:
(א) ויקרא יעקב. שלח בשבילם: האספו. כי שבעים נפש הגדילו באלו שבע עשרה שנה ונעשו עם רב וכדברי רבותינו לשש מאות אלף: את אשר יקרא

בעל הטורים

(א) ויקרא יעקב לבניו. שרצה לגלות להם הקץ ונסתם ממנו אמר יעקב שמא יש בכם חטא אמרו לו תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם אותיות

שפתי חכמים

נתתי לך ככר לפי שאותן ברכות שברכו אח"כ יהיו הכל שוין כו לכך א"ל כזו נתתי ר"ל נתתי לך ולא יהיה בכלל אותן ברכות. מהרש"ל: א [מהרש"ל] דק"ל דאם שכם הוא שם העיר למה כתיב אחד ל' זכר אע"כ אחד לאו אעיר קאי לכ"פ העיר שכם תהיה לך חלק אחד: ב הוא פי' על כי תשיתמו שכם: ג ולפי טעם זה ק' למה דמהו דוקא לאמורי לכ"פ ד"א ולד"א קשה הילי"ל אמרי ולא אמורי לכן צריך לב' טעמים. מהרש"ל: ד ר"ל בחרבי היינו חכמה כמו שחרב מציל את בעלה כך החכמה מצילה את בעלה כענין שנאמר החכמה תחיה את בעליה ובקשתי הוא לשון בקשה ותפלה: ה הואיל דהאספו והקבצו כ' לשונות רמז לקץ דכתיב ונפוצות יהודה יקבץ וכתיב

רש"י

היא תהיה לך א חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. ד"א שכם א' היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם ל' חלק הוא כתרגומו והרבה יש לו דומים במקרא (תהלים כא) כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני ב להלקים (שם ס) אחלקה שכם (הושע ו) דרך ירצחו שכמה איש חלקו (צפניה ג) לעבדו שכם אחד: אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו שעשה מעשה ג אמורי. ד"א שהיה לד אביו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ד ותפלתו (ועיין ברא"ם שכתב דא"א לפרש על חרבם של שמעון ולוי דהא לא עשו מדעתו שהרי כעס עליהם ע"ז ולענד"נ דלא"ה א"א לפרש עליהם דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבם ובקשתם והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק): (א) ואגידה לכם. (ב"ר) בקש לגלות את הקץ ה ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים

דעת זקנים מבעלי התוספות

מטיל קנאה ביניהם והוא היה יודע שבשביל משקל שני סלעים מלת שהוסיף לו על אחיו נתגלגל הדבר וירדו למצרים. וגם על יוסף יש תימה שנתן לבנימין שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות ולאחרים לא נתן אלא חליפות שמלות. ותירץ כי מה שנתן יעקב ליוסף בעודו הדיוט וקטן בזה היו מתקנאים בו כי היה נראה להם שלא היה לו לכבדו יותר מפני שהם גדולים ממנו אבל עכשיו שהיה מלך לא היו מתקנאים שהדין לכבדו מפני כבוד המלכות. וגם שנתקיימו החלומות והיו צריכים לו. וגם מה שהיה יוסף מכבד לבנימין יותר מהם לא היו מתקנאים כי אמרו הדין עמו לפי שהוא בן אמו. אמנם מה שריבה משאות בנימין קשיא לי כי אז היו סבורין שלא יהא מכיר אותו והלא היה מטיל קנאה בסעודה ביניהם. תי"ל שגם מזה היו סבורין שהדין עמו לפי שאמר להם להביאו ויש לו לחבבו יותר מן האחרים. ועוד נ"ל כי מאותה שעה היה דעתו של יוסף להתגלות לאחיו וכשידעו שהוא בן אמו לא יתקנאו בו. ויש מפרשים שכם אחד היינו קבר שבשכם כדכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם משל לגנבים שגנבו חבית מלאה יין ומצאם בעל החבית אמר להם בחסדכם לאחר שתשתו היין החזירו החבית למקומה כך יוסף בשכם גנבוהו ובשכם החזירוהו בעצמות: (א) האספו ואגידה לכם. וכתיב הקבצו ושמעו כאן רמז להם שילכו בגלות שני פעמים ויאספו בשניהם: את אשר יקרא אתכם. פי' בסוף ד' מאות ושלשים שנה של גלות מצרים דהימים מכריחנו לפרש כן דאי לא הוה ליה למכתב באחרית ימים בסוף ימי העלם. ושמעתי באחרית הימים של הקב"ה דהיינו בסוף חמשת אלפים ובקש יעקב לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכינה ותמה ואמר למה אלו אין ראויים לגלות להן הקץ והלא אין בהם חטא כלו' אין בכל שמות השבטים לא חי"ת ולא טי"ת השיבו רוח הקדש גם אין בכל אותיות שמות השבטים לא קו"ף ולא צד"י אם כן אינן ראויין לגלות הקץ ועל אשר קראת לבניך להם אתה קורא לי אין אתה קורא כד"א ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל אין המדה זו שלך הולך רכיל מגלה סוד וגו' כשראה

פירוש לתורת אלהים

בִּיסְט דִיךְ מַטְרִיחַ מִיט מַיין קְבוּרָה שֶׁענְק אִיךְ דִיר אַנַחֲלָה וְוִיא דוּ זָאלְסְט בַּאגְרָאבֶּן וֶוערֶען דָאס אִיז דִיא שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ דָאס וֶועט דִיר זַיין אַחַד עַל אַחֶיךָ אֵיין חֵלֶק מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר חוּץ דֶעם וָוס דוּ וֶועסְט נֶעמֶען גְלַייךְ מִיט דַיינֶע בְּרִידֶער אַחֵלֶק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁענְק אִיךְ דִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאבּ דָס אַוֶועק גְנוּמֶען פוּן דֶעם אֱמוֹרִי בְּחַרְבִּי מִיט מַיין שְׁוֶוערְד אוּנ מִיט מַיין בּוֹיגֶען וָוארוּם אַז שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הָאבֶּען גֶהַרְגֶעט דִי מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטָאט שְׁכֶם הָאבֶּען זִיךְ אַיין גְזאמְלְט דִיא אֱמוֹרִיִים מִלְחָמָה צוּ הַאלְטֶען מִיט זַייא הָאט זִיךְ יַעֲקֹב אָן גְגוּרְט כְּלֵי מִלְחָמָה אוּנ הָאט מִיט זַייא אַלַיין מִלְחָמָה גֶהאלְטֶן נָאךְ אַפֵּירוּשׁ אִיז וַוייא אוּנ אִיךְ גִיבּ דִיר אַטֵייל מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער דָאס אִיז דִי בְּכוֹרָה אֲשֶׁר וָואס אִיךְ הָאבּ זִיא אַוֶועקְגְנוּמֶען מִיַּד הָאֱמֹרִי פוּן עֵשָׂו וָואס עֶר טוּט דִיא מַעֲשִׂים פוּן אֱמוֹרִי בְּחַרְבִּי מִיט מַיין חָכְמָה אוּנ מִיט מַיין תְּפִלָּה: (א) וַיִּקְרָא אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִירוּפֶען זַיינֶע קִינְדֶער וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הֵאָסְפוּ זַאמִילְט אַייךְ אַיין וְאַגִּידָה אוּנ אִיךְ וֶועל אַייךְ זָאגֶען אֵת אֲשֶׁר וָוס עֶס וֶועט אַייךְ טְרֶעפֶען אִין עֶנְדֶע פוּן דִיא טֶעג. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט זַייא גְוָואלְט מְגַלֶּה זַיין וֶוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען הָאט זִיךְ דִיא שְׁכִינָה פוּן אִים אָפּ גְטָאן הָט עֶר אָן גְהוֹבֶּן צוּ זָאגִין אַנְדֶערִי רֵייד: (ב) הִקָּבְצוּ זַאמִילְט אַייךְ אַיין אוּנ הֶערְט צוּא אִיר קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אוּנ הֶערְט צוּא

וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־
יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃ ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה
כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר
עָז׃ ד פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ
מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה׃
פ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס

תו"א כחי וראשית יבמות מו : פחז כמים שבת נה : חללת שם :

וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ
אוּלְפַן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן׃
ג רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי
וְרֵישׁ תָּקְפִּי לָךְ הֲוָה חֲזֵי
לְמִסַּב תְּלָתָא חוּלָקִין
בְּכֵירוּתָא כְּהֻנְּתָא
וּמַלְכוּתָא׃ ד עַל דַּאֲזַלְתָּא
לְקֳבֵל אַפָּךְ הָא כְמַיָּא
בְּרַם לָא אַהֲנֵיתָא חוּלָק
יַתִּיר לָא תִסַּב אֲרֵי
סְלֵקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי
אֲבוּךְ בְּכֵן אַחֶלְתָּא לְשִׁוּוּיֵי בְּרִי סְלֵקְתָּא׃ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִין גַּבְרִין

בעל הטורים

חט ואמר להם גם אין בהם אותיות קץ : (ב) ושמעו . אותיות שמע ו' שאמר להם שמע ישראל שיש בו ו' תיבות : ושמעו בני יעקב ושמעו . בגי' הוא ביקש לגלות הקץ : ושמעו אל ישראל . בגי' זהו קלו של מלך המשיח : (ג) ראובן . בגי' לא בכור . יוסף במלואו בגי' בכורה : (ה) שמעון ולוי אחים . בגימטריא אין להם חלק בארץ :

רשב"ם

אתכם . ענין גבורתם ונחלתם : (ג) כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז . דיבור אחד הוא . דרך המקראות לכפול את דבריהם כחי כמו חילי וחילי ממוני . וגם אוני ממוני הוא כדכתיב מצאתי און לי וידיה תשבגה אונו כלומר בכורי אתה ומתוך כך חילי וראשית ממוני יתר על אחיך היה לך לשאת ויתר עז היה לך למלוך על אחיך אבל פחיזה ובהלה היה לך כמים הנשפכין לכן אל תותר לא הבכורה ולא המלכות : (ד) כי עלית משכבי אביך . וכן כתוב בדברי הימים ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לבכורה כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף : יצועי עלה . כלומר יצועי היתה עולה . הרבה לשון פעל מתפרשים לשון פועל כמו

רש"י

אחרים : (ג) וראשית אוני . היא טפה ראשונה שלו שלא ראה ו קרי מימיו (ב"ר) : אוני . כחי כמו (הושע יב) מצאתי און לי (ישעיה מ) מרוב אונים . ולאין אונים : יתר שאת . ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים : ויתר עז . במלכות כמו (ש"א ב) ויתן עז למלכו . ומי גרם לך להפסיד כל אלה : (ד) פחז כמים . הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם . לכך : אל תותר . אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך . ומהו הפחז אשר פחזת : כי עלית משכבי אביך אז חללת . אותו שם ז שעלה על יצועי והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי : פחז . שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פת"ח ואלו הי' לשון עבר היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה : יצועי . ל' משכב ע"ש שמציעים אותו ע"י לבדין וסדינין והרבה דומים לו (תהלים סג) אם זכרתיך על יצועי (שם קלב) אם אעלה על ערש יצועי : (ה) שמעון ולוי אחים . בעצה אחת על שכם ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו וגו'

שפתי חכמים

והנדחה יקבץ שהוא רמז לגלות אחרון . ועי"ל מדכתיב באחרית הימים ל"ל אלא רמז לקץ הימין שיהיה באחרית הימים : ו דמלת אוני יתיר הוא שהרי כבר כתיב כחי ואוני היינו נמי כחי כדפירש"י ואע"פ דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה אפשר דלאה מוכת עץ היתה . והרא"ם תי' שמעכה באצבע ויש עוד תירוצים אחרים ע"ש (נח"י) ולולא דבריהם הייתי מפרש שלא נתעברה מטיפה ראשונה אלא שכל הטיפות של יעקב הי"ל לראובן שלא ראה קרי מחמת הרהור ע"ש מ"ש : ז דתלול קאי על השם דשייך לומר חילול על הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

יעקב כך הפליגן בדברים ואמר ראובן בכורי אתה : (ג) ראובן בכורי אתה . וראוי היית ליטול פי שנים בבכורה וגם הכהונה היתה ראויה להיות לך לפי שהעבודה בבכורות וגם המלכות כי המלכות ראוי לבכור כדאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור ולא זכית להיות הבכורה לך תתנה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה הה"ד ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף ומי גרם לך זה לפי שפחזת כמים כקיתון הנשפך ולא הותר לך כלום רק המנין שמתחיל לעולם מראובן ולכך נאמר כמים שהם דבר לח ונשאר מהם קצת בכלי ולא כדבר יבש שאין נשאר כלום ובמס' שבת בפרק במה בהמה מסיק כתנאי פחז ר' אלעזר אומר "פזתה "חבתה "זלתה ר' יהושע אומר "פסעתה על דת "חטאת "זנית. ר"ג אומר "פללתה "חללת "זרחה תפלתך ר' אלעזר המודעי אומר הפוך ודורשה "זעזעת "חרתעתה "פרחה חטא ממך רבא אמר "זכרת עונשו של דבר "חלית עצמך חולי גדול "פרשת מלחטוא . כמים אל תותר כמים הנשפכין מן הכלי שאין נשאר בו כלום ולא כשמן הנשאר מן הכלי כשנשפך : (ד) כי עלית משכבי אביך . עלית משכבו ואימתי בשעת דודאים שנאמר שם לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך : חללת יצועי עלה . ההא מרוחק עד שיבא משה עליו השלום שנאמר בו ומשה עלה והוא יקרבך שנאמר יחי ראובן ואל ימות . ד"א אז חללת יצועי עלה חללת יצועי שנתעלה יותר משל אבותי שבתן היה פסול ובמטתי לא נמצא פסול ואתה חללתו ד"א חללת יצועי עלה חללת אותו שעלה על יצועי דהיינו אביך זה וכמו שאמר משכבי אביך כמספר על אחר כך אמר יצועי עלה כמספר על אחר : (ה) שמעון ולוי אחים כלי חמס . אחי דינה ולא אחי יוסף שהרי מכרוהו כדפרישית :

פירוש לתורת אלהים

אייער פָאטֶער יִשְׂרָאֵל : (ג) רְאוּבֵן בְּכוֹרִי דוּ בִּיסְט מַיין עֶלְטֶעסְטֶער כּוֹחִי מַיין עֶרְשְׁטֵי קְרַאפְט אוּנ מַיין מַאכְט יֶתֶר הָאסְט דוּא דָאךְ בְּדַארְפְט זַיין מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר שְׂאֵת מִיט ווִירְדֶע (דֶר כְּהוּנָה) וְיֶתֶר אוּנ מֶער מִיט שְׁטַארְקַייט דָס הֵייסְט מִיט מַלְכוּת פוּן דִיר הָאט בְּדַארְפְט אַרוּס קוּמֶן דִי כְּהוּנָה אוּנ דִי מְלָכִים פוּן דִי יִשְׂרָאֵל נָאר פַר וָוס הָאסְטוּ דָס אַן גְווֹארֶן : (ד) פַּחַז ווֵייל דוּ בִּיסְט גֶעוֶוען אִיבֶּערְאַיילְט צוּא נוייזֶן דַיין כַּעַס אַזוֹ ווִי וַואסֶר לוֹפְט גִיךְ דְרוּם אַל תּוֹתַר זָאלְסְטוּ נִיט מֶער זַיין פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ וָוס אִיז גִיוֶוען דַיין אַיילֶן כִּי עָלִיתָ וָוארוּם דוּא בִּיסְט אַרוּיפְגֶעגַאנְגֶען אוֹיף דַיין פָאטֶערְס גְלֶעגִיר אָז חִלַּלְתָּ דַאן הָאסְטוּ פַר שְׁוֶועכְט יְצוּעִי מַיין רוּהֶע בֶּעט : (ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ צוּא לֵוִי הָאט יַעֲקֹב אַזוֹ גִיזָאגְט אִיר זַיינְט אַחִים בְּרִידֶער אִין אֵיין עֵצָה אִיבֶּר שְׁכֶם אוּנ אִיבֶּר יוֹסֵף אַזוֹ ווִיא עֶס

מְכֵרֹתֵיהֶם׃ ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם

גִּבָּרִין בַּאֲרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא׃ ו בְּרָזְהוֹן לָא הֲוָת נַפְשִׁי בְּאִתְכַּנָּשׁוּתְהוֹן לְמֵהָךְ לָא

תו"א בסדם אל סנהדרין קט: כי באפם מגילה ט:

רשב"ם

נתתי כסף השדה נותן אני: (ה) מכרותיהם. אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים כלומר שמעון ולוי אחים היו לרעה כלי חמס היתה אחותם. מכרותיך ומולדתיך לשון קרובים. אבל מכרותיהם משקל דגש הוא. כמו מסיבותיהם לשון קורבה אבל הריש במקום החירק נהפכת לציר"י הוא. כמו ברך תחת ברך. איבד ושיבר וכן חרף ה'. ושרת את אחיו כלם משקל דגש מכרותיהם לוד פרנטייש בלע"ז: (ו) בסודם אל תבא נפשי. יהי רצון שלא תהא נפשי בעצתם כי כל אל שבתורה להבא הן או קללה או בקשה או ציווי לא

בעל הטורים

(ו) תחד. ב' במסורה הכא ואידך לא תחד אתם בקבורה שבקש יעקב שאף לאחר הקבורה לא יהיו מזכירין אותו במעשה קרח וזהו בקהלם שנא' שם ויקהל עליהם קרח אבל כשמיחסם על הדוכן הזכירו שנאמר בן לוי בן ישראל: כי באפם הרגו איש. בגי' זה שכם

שפתי חכמים

כמו חילול השם אבל לא שייך לשון חילול על המטה והמפרשו כך טועה: ח לא אמר הטעם משום שלא היו מדברים לפני אחיהם הגדולים מהם מפני שכיון שאמר לאביהם שהיו קורין לבני השפחות עבדים א"כ הוא הוליא שם רע עליהם והיה להם פתחון פה שהרי יוסף קרא אותם עבדים לכך נתן טעם ברור כו' (מהרש"ל): ט וא"ת והיאך היו מדברים שמעון ולוי בפני ראובן ותי' מהרש"ל שלא היה ראובן באותו פעם שם שהלך לשמש את אביו: י לפי שהכ"ף במלת מכרותיהם נחלפת בגימ"ל שהם מאותיות גיכ"ק: כ ובאמת לפורה גיירת היתה עי"ל דנעשה נשאה קודם מתן תורה: ל י"ל דלכך הביא רש"י זה דאל תקשה מנ"ל לפרש כן דלמא מה שלא מנה יעקב במעשה זמרי ובקרח דאין דרך של קרא לייחס אלא עד השבטים לכך הב"א זה דהא מלינו שייחס עד יעקב וא"כ למה לא יחסו גבי קרח אלא עד לוי וקשיא קראי אהדדי אע"כ צ"ל דיעקב בקש ע"ז שלא לייחסו שם ובזה נראה שיתורץ קושיית הרא"ם שהקשה אדרבה יקשה כד"ה למה הוזכר שם שמו של יעקב שלא כמנהג ועוד כתב הרא"ם אך קשה א"כ גבי זמרי בן סלוא נימא שמה שלא נאמר לשמעוני בן יעקב הוא מפני שראשי המשפחות אינן עולין רק עד השבטים ונראה כיון שמלינו גבי קרח שלא יחסו אותו עד יעקב מפני תפלתו כמו שכתבתי דאל"כ הוה קשיא קראי אהדדי א"כ גבי זמרי נמי נימא שמפני תפלתו של יעקב הוא דהא גבי אהדדי נקטי להו דכתיב בסודם וגו' וק"ל: מ כי נכת לזכר הוא נסתר לנקבה כמו הכא דמלת

רש"י

ועתה לכו ונהרגהו מי הם א"ת ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו א"ת בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלימה ח שנא' והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו' יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם ט על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרתיהם. לשון כלי זיין. הסייף בל' יוני מכי"ר (תנחומא). ד"א מכרתיהם (ב"ר) בארץ מגורתם י נהגו עצמן בכלי חמס כמו (יחזקאל טו) מכורותיך ומולדותיך וזה תרגום של אונקלוס: (ו) בסודם אל תבא נפשי. (ב"ר) זה מעשה זמרי כשנתקבלו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה כ לך אל יזכר שמי בדבר שנא' זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב: בקהלם. כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם אל יתיחד עמהם שמי ל שנאמר קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נא' בן יעקב אבל בדברי הימים כשנתייחסו בני קרח על הדוכן נא' (דה"א ו) בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבודי. כבוד ל' זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד מ עמהם כמו (ישעיה יד) לא תחד אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובין כולם אלא כאיש א' וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו) והכית את מדין כאיש אחד וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים זהו מדרשו. ופשוטו אנשים הרבה קורא איש כל אחד לעצמו באפם הרגו כל איש שכעסו עליו וכן (יחזקאל יט) וילמד

פירוש לתורת אלהים

שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו) אוּנ זֵיי הָאבֶּען גְזָאגְט אֵיין בְּרוּדֶער צוּם אַנְדֶערִין (וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ) אוּנ אַצוּנְד גֵייט אוּנ מִיר וֶועלֶן אִים הַרְגֶענֶען וֶוער קָאן דָאס זַיין עֶר זָאל דָס זָאגֶען אִיךְ קָאן נִיט זָאגֶען רְאוּבֵן אָדֶער יְהוּדָה זֵיי הָאבֶּען דָאךְ נִיט מַסְכִּים גְוֶועזֶען אוֹיף זַיין הֲרִיגָה וָוארוּם רְאוּבֵן הָט גְזָאגְט (אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם) אִיר זָאלְט נִיט פַר גִיסֶען קַיין בְּלוּט אוּנ יְהוּדָה הָט גְזָאגְט (מַה בֶּצַע) וָוס וֶועט אוּנְז אַרוּס קוּמֶען אַז מִיר וֶועלֶן הַרְגֶענֶען אוּנְזֶער בְּרוּדֶער עֶס קָאן נִיט זַיין דִי בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת וָוארוּם זֵייעֶר שִׂנְאָה אִיז דָאךְ נִיט אִין גַאנְצֶען גְוֶועזֶען אוֹיף יוֹסֵף אַזוֹ וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה) אוּנ יוֹסֵף פְלֶעגְט זַיין גְוואוֹינְט בַּייא דִיא בְּנֵי בִלְהָה עֶס קָאן נִיט זַיין יִשָּׂשכָר אָדֶער זְבוּלֻן זֵייא הָאבֶּען דָאךְ נִיט גְקָאנְט רֵייִדֶען פַר דִי עֶלְצְטֶע בְּרִידֶער מוּז דָס נָאר זַיין שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי אַחִים וָוס דֶר פָאטֶער הָאט זֵיי גְרוּפֶן אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם דִיא וֶוערְקְצֵייג פוּן רוֹיב אִיז זֵייעֶר פֶערְוַואנְדְשַׁאפְט אָדֶער מְכֵרֹתֵיהֶם זֵייעֶר וואוֹינוּנְג אִין דֶעם לַאנְד וָואס זֵייא הָאבֶּען גְוואוֹינְט הָאבֶּען זֵייא זִיךְ נוֹהֵג גְוֶועזֶען מִיט דִיא כְּלֵי זַיין אוּנ הָאבֶּען גְטָאן גְרוֹיסֶע גְבוּרוֹת׃ (ו) זָאגְט יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּסֹדָם אִין זֵייעֶר רַאט וֶוען זֵייא גִיבֶּען זִיךְ אַ רַאט שְׁלֶעכְטְס צוּ טָאהְן אַל תָּבֹא נַפְשִׁי זָאל נִיט קוּמֶען מַיין זֶעעלֶע דָאס הֵייסְט אַז דֶער שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן וֶועט זִיךְ אַיין זַאמְלֶען אוּנ וֶועלֶן בְּרֶענְגֶען דִיא מִדְיָנִית פַאר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוּנ וֶועלֶן אִים פְרֶעגֶען צוּא אִיז דִיא מִדְיָנִית אָסוּר אָדֶער מֻתָּר אוּנ אוֹב דוּ וֶועסְט זָאגִין זִיא אִיז אָסוּר וֶוער הָאט דִיר מַתִּיר גְוֶועזֶען צוּ נֶעמֶען דִיא טָאכְטֶער פוּן יִתְרוֹ זִיא אִיז דָאךְ אוֹיךְ אַמִדְיָנִית זָאל דֶענְסְטְמָאל נִיט דֶער מָאנְט וֶוערֶען מַיין נָאמֶען אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעוֹנִי) אוּנ שְׁטֵייט נִיט לְשִׁמְעוֹן בֶּן יַעֲקֹב (וּבִקְהָלָם) אוּנ אִין זֵייעֶר פַארְזַאמְלוּנְג בַּייא דֶער קְרִיג פוּן קֹרַח וָואס עֶר אִיז פוּן שֵׁבֶט לֵוִי אַל תֵּחַד כְּבֹדִי זָאל אוֹיךְ נִיט וֶוערֶען אַיינְגֶעשְׁלָאסֶען מַיין עֶהְרֶע עֶס זָאל דָארְט אוֹיךְ מַיין נָאמֶען נִיט דֶער מָאנְט וֶוערֶען אַזוֹי וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט בֶּן יַעֲקֹב אָבֶּער אַז זֵייא

הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר׃ ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ

נְחָתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי בְרֻגְזְהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבִרְעוּתְהוֹן תַּרְעוּ שׁוּר סַנְאָה׃ ז לִיט רֻגְזְהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמַתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲפַלְּגִנּוּן בְּיַעֲקֹב וְאֵבַדְּרִנּוּן בְּיִשְׂרָאֵל׃ ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדֵיתָא וְלָא בְהִיתְתָּא בָּךְ יוֹדוּן אַחָיךְ יְדָךְ תִּתְקַף עַל

תו"א ארור אפם יומא כב:

בעל הטורים

בן חמור: (ח) יהודה. כיה שמו לריך להיות כראש הדף. בי"ת כראשית. יו"ד יהודה אתה יודוך. ה"א הכאים אחריהם כים. ש"ן

רשב"ם

ימצא אל לשבר לכן אין לפרש לא באה נפשי: כי באפם. שהרי באפם עקרו שור כמו ואת סוסיהם תעקר: (ז) ארור אפם. לא יצליחו באפם להנקם ולעשות רעה ולכן איני חפץ בקהלם וכחיכורם יחד: אחלקם ביעקב.

כי לוי נחפזר בשנים עשר שבטים כדכתיב ביהושע נמצא שמעון לבדו בלא לוי: (ח) יהודה אתה יודוך. המפרש ישכחוך אחיך שמות הוא בידו. אלא לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי אמר ליהודה אבל אתה יתנו לך אחיך הוד מלכות כמו שמוכיח סוף הפסוק ישתחוו לך בני אביך. וכן ונחת מהודך עליו. תן לו משירותך בחייך. וכן בדניאל ולא נתנו עליו הוד מלכות. וכן בשלמה כתיב הוד מלכות. ויתן עליו הוד מלכות בדברי הימים. יודוך יסליכוך. כמו יהודוך כדכתיב כי על כן עמים יהודוך וכן יושיע ה' כמו יהושיע. הוד מלכות. ואין הה"א עיקר אלא מגזרת חמושי פ"א פעל של אות יו"ד הוא כמו ישב יצא. שיאמר הוציא הושיב. וכן מן ירה בים הורה. ויורו המורים. וכן איש לא הונה מגזרת

רש"י

לטרוף טרף אדם אכל: וברצונם עקרו שור. רלו לעקור את יוסף נ שנקרא שור שנא' בכור שורו הדר לו עקרו אשריטו"ר בלעז ל' (יהושע יא) את סוסיהם תעקר: (ז) ארור אפם כי עז. אפי' בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם וזהו שאמר בלעם מה אקוב לא קבה ם אל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים. ד"א ע אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים. ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו פ דרך כבוד: (ח) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו

שפתי חכמים

תחד הוא לשון נסתר לנקבה וג"כ נכח לזכר וק"ל: נ לא שעקרוהו שהרי יוסף מלך אלא מפני שמחשבתן היה לעקור נקראים עוקרים וכמוהו ארמי אובד אבי: ם ר"ל אל היינו יעקב כדפירש"י שם בפ' בלק: ע דלפירוש ראשון קשה מהו ואפיצם בישראל לכן פי' ד"א ואין לומר אם הד"א פי' על ואפיצם הוא א"כ מאי ד"א הוא כפי' ראשון לא פי' כלום על ואפיצם. י"ל שהד"א הוא פי' גם על אחלקם וה"פ אחלקם זה מזה וכמה אחלקם ואפיצם כלומר ואפיצם הוא פי' על ואחלקם מהרש"ל: פ אחלקם ביעקב קאי אשמעון ואפיצם בישראל

פירוש לתורת אלהים

האָבּען זיך מְיַחֵס גיוועזן אויף צוא דוּבֶענֶען שְׁטֵייט יֶע (בֶּן קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל) כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וואָרוּם מִיט זֵייעֶר צָארֶן הָאבֶּן זֵיי גיהַרְגֶת גַאנְץ שְׁכֶם גְלַייךְ וִוי אֵיין מֶענְטְשׁ וּבִרְצֹנָם אוּנ מִיט זֵייעֶר ווילֶען עִקְּרוּ שׁוֹר הָאבֶּען זֵייא גֶעוואָלְט אוּם בּרֵייסֶען יוֹסֵף'ן וָואס עֶר וֶוערְט גֶערוּפֶען שׁוֹר וִוי עֶס שְׁטֵייט (בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ)׃ (ז) אָרוּר אַפָּם פַאר פְלוּכְט זָאל וֶוערֶען זֵייעֶר צָארֶען כִּי עָז וָוארוּם עֶר אִיז שְׁטַארְק וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אוּנ זֵייעֶר גְרִים צָארֶען וָוס עֶר אִיז הַארְט. רש"י מַאכְט אֲפִילוּ בְּשַׁעַת עֶר הָאט זֵיי גִישָׁאלְטֶען הָט עֶר מֶער נִיט גֶעשָׁאלְטֶען נָאר זֵייעֶר צָארֶען אָבֶּר זֵייא אַלֵיין הָאט עֶר נִיט גֶעשָׁאלְטֶען דְרוּם הָאט בִּלְעָם גִיזָאגְט (מָה אֶקּוֹב לֹא קַבֹּה אֵל) וְוִיא זָאל אִיךְ זֵיי שֶׁעלְטֶן אַז יַעֲקֹב אָבִינוּ הָט זֵייא נִיט גִישָׁאלְטִין אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב אִיךְ וֶועל זֵייא צוּא טֵיילֶען צְוִוישֶׁען יַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל אוּנ אִיךְ וֶועל זֵייא פַר שְׁפְּרֵייטֶן צְווִישֶׁן דִי יִשְׂרָאֵל דָאס הֵייסְט שֵׁבֶט לֵוִי זָאל נִיט זַיין אִין דֶר צָאל פוּן דִי צְוֶועלֶף שְׁבָטִים אָדֶער אַזוֹ אִיז דֶער פְּשַׁט אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב פוּן שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן זָאלֶען זַיין סוֹפְרִים וּמְלַמְּדִים אוּנ עֲנִיִּים כְּדֵי זֵיי זָאלֶען זַיין צוּ שְׁפְּרֵייט אוּנ שֵׁבֶט לֵוִי זָאלֶן גֵיין אוֹיף דִי שַׁייעֶרְם נָאךְ תְּרוּמוֹת אוּנ נָאךְ מַעַשְׂרוֹת׃ (ח) יְהוּדָה דוּ יְהוּדָה דִיר וֶועלֶען לוֹבִּין דַיינֶע בְּרִידֶר. רש"י מַאכְט וִויא יְהוּדָה הָאט גִיהֶערְט עֶר שְׁטְרָאפְט זַיינֶע בְּרִידֶר מִיט שְׁטְרָאף רֵייד הָט עֶר אָן גִיהוֹבֶּן אַרוּם צוּ גֵיין הָט עֶר אִים גִירוּפֶען מִיט גוּטֶע רֵייד אוּנ הָאט אִים גִיזָאגְט דוּא בִּיסְט נִיט אַזוֹ וִויא

ליקוטי יהודא

(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ וגו'. דֶר רבינו בחיי שְׁרַייבְּט דְרִיבֶּער אִיז אִין דֶעם נָאמֶען יְהוּדָה דֶער גַאנְצֶער נָאמֶען פוּן הקב"ה, צוּ וַוייזֶן אַזוֹ וִוי הקב"ה אִיז דֶר מֶלֶךְ אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט, אַזוֹ וֶועט זַיין פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה דֶר מֶלֶךְ אוֹיף אַלֶע יוּדֶן, אוּנ צוּ וַוייזֶען וָוען דֶר מֶלֶךְ וֶועט בַּיי זִיךְ הָאבֶּען דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה, וֶועט עֶר אַיין נֶעמֶען אַלֶע מִלְחָמוֹת אָן גֶעוֶוער, דְרִיבֶּר אִיז אִין דִי בְּרָכָה פוּן יְהוּדָה אַלֶע אוֹתִיּוֹת פוּן דִיא תּוֹרָה, נָאר אַזַיין פָּעלְט, וַוייל דֶער מֶלֶךְ וָוס וֶועט זַיין אוֹיף יוּדֶען פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה, וֶועט עֶר נִיט דַארְפֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט זַיין, מִיט גֶעוֶוער, מִיט שְׁווֶערְדֶן אוּנ בִּיקְסֶן, זַיינֶע מִלְחָמוֹת וֶועט עֶר אַיין נֶעמֶן מִיט דֶעם כֹּחַ פוּן הקב"ה, אוּנ פַר וָוס אִיז דָא אִין דֶעם נָאמֶען יְהוּדָה אד', וַוייל יְהוּדָה אִיז דֶר פֶערְטֶער זוּהְן פוּן יַעֲקֹב, אָדֶער דְרִיבֶּר שְׁטֵייט אִין וָוארְט יְהוּדָה אַד' וַוייל דִי מְלוּכָה פוּן יְהוּדָה אִיז גֶעגְלִיכֶען צוּ דִי זוּנְן וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אוֹיף דָוִד הַמֶּלֶךְ וָוס עֶר אִיז פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי, זַיין שְׁטוּהְל, זַיין מְלוּכָה וֶועט אֵייבִּיג זַיין גֶעגֶען מִיר וִוי דִי זוּנְן וָוס אִיז אֵייבִּיג גֶעגֶען מִיר) אוּנ דִי זוּנְן אִיז בַּאשַׁאפֶן גֶעווָארְן דֶעם פֶערְטִין טָאג, מִיטְווָאךְ. נָאךְ אַטַּעַם פַר וָוס אִין דִי בְּרָכָה פוּן יְהוּדָה אִיז נִיט דָא אַזַיין, וַוייל יְהוּדָה אַלֵיין אִיז דֶר זַיין, עֶר אִיז דֶער זִיבְּעטֶער וֶוען מִיר רֶעכֶענֶן פוּן דִי אָבוֹת, אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה, אוּנ יְהוּדָה אִיז גֶעגְן דֶעם טָאג שַׁבָּת, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּיי יְהוּדָה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, דַיינֶע בְּרִידֶער וֶועלֶן דִיךְ לוֹבֶּן, אוּנ בַּיי שַׁבָּת שְׁטֵייט אוֹיךְ טוֹב לְהוֹדוֹת לַה', עֶס אִיז גוּט מֶען זָאל לוֹבֶּן צוּ הקב"ה׃

אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ׃ ט גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה

תו"א יוד כעורף מגילה יו עבודת כוכבים כה:

בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יִתַּבְּרוּן סַנְאָךְ יְהוֹן מְחַזְרִין קְדָל קֳדָמָךְ וִיהוֹן מַקְדְּמִין לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי אֲבוּךְ׃ ט שִׁלְטוֹן יְהֵי בְּשֵׁירוּיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מַלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרֵי מִדִּין קַטְלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סְלֵקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁרֵי

רשב"ם

לא תונו. וכן יאמר הודו לה'. יודו לה'. הונה ורישהם כלם עיקרם בראשם את יו"ד ונופלת לפרקים ובאה אות (יוד) (צ"ל וא"ו) במקומה: ישתחוו. שתמלוך עליהם: בני אביך. לפי שמארבע אמהות היו אמר בני אביך אבל כשבירך יצחק את יעקב כתיב בני אמך: (ט) גור אריה יהודה. כמו ותגה כפיר אריות. הנער קרוי גור כדכתיב בתוך כפירים רבתה גוריה. לפי שהוא קל וגבור יותר מאריה זקן ממשיל את יהודה לגור אריה: מטרף בני עלית. אתה יהודה בני לאחר שתעלה מלטרוף טרף באומות ותכרע ותשכב בעירך לא יבא אויב להחרידך ולהקימך ממקומך. זהו עיקר פשוטו. והמפרשו

בעל הטורים

שמר לך. מ"ס מה טובו אהליך. וי"ו ואעידה כם את השמים ע"ש כי כיה ה' לור עולמים: אחיך ידך בעורף אויביך. ר"ת בגי' דוד דכתיב ביה ואויבי תתה לי עורף: ישתחוו לך. ב' במס' הכא ואידך כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך. וכן ואדוניכו ב' במס' ואחוניכו מכל אלפים ואחזיכו דוד. ע"ש כשאו כשמש נגדי ע"ש די כרסון רמיו א' לו וא' לדוד: (ט) גור אריה יהודה. בגי' זה דוד וגם שלמה. ובגי' זה נחשון. גור אריה יהודה. ר"ת בגי' דוד: עלית. ג' במס'. מטרף בני עלית. כי עלית משכבי אביך. עלית למרום. לראובן

אמר עלית והיית ראוי ליקח מתנות כהונה ומלכה דכתיב ביה ויתן עז למלכו ומי גרם לך שהפסדת אותו כי עלית משכבי אביך. וליהודה

שפתי חכמים

קאי על לוי לכן כתיב בישראל דהוא לשון חשיבות: צ דס"ל ליעקב לברך אותו שתמשול בגוים או תמליך אתה ולכך אמר ידך בעורף לרמז על דוד (מהרש"ל): ק ר"ל בני קאי על יהודה ולא על יוסף חדא דהא יהודה גם הוא בנו. ועוד דהא מטרף תמר ג"כ סלק עצמו וכמו שפירש"י וא"כ סלק עצמו משתיהן ולמה נקט בני על

רש"י

[שלא יוכיחנו על מעשה תמר] וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם (ב"ר): ידך בערף אויביך. בימי צ דוד (ש"ב כב) ואויבי תתה לי עורף: בני אביך. ע"ש שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמר יצחק: (ט) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה (ש"ב ה) בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עלית. סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגו'. וכן בהריגת תמר ק שהודה צדקה ממני לפיכך כרע רבץ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) יהודה אתה יודוך. יודוך להיותך מלך עליהם כמו שמצינו בדוד. וכן יהודה עולה בגימטריא שלשים כמנין מעלות שבמלכות כדאמרינן במס' אבות והמלכות בשלשים מעלות ובסנהדרין פרק כהן גדול מונה אותן. ד"א יודוך אחיך לפי שכל ישראל נקראים יהודים על שמך ועוד שממך יצא מלך המשיח שיגאל ישראל במהרה בימינו: (ט) גור אריה יהודה. בני כל החיות נקראים גרים אבל אתה יקרא גור שהוא בן אריה המעלה מכלם ורמז רמז לו שעתיד לצאת ממנו דוד שכן ראשי תיבות של גור אריה יהודה עולין בגימטריא דוד: מטרף בני עלית. על ידי טרף נעלית בימי דוד שבא מיהודה שעל ידי וכו' שעשה לו הקדוש ב"ה מן האריה ודוב שטורפין את הבהמות כדאמר גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך נתן לב תסמך

ליקוטי יהודא

(ט) מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ וגו'. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ יְהוּדָה דִיר וָועל אִיךְ בֶּענְטְשְׁן מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וַוייל דוּ הָאסְט גֶערֶעטֶעט מַיין זוּהְן יוֹסֵף מֶען זָאל אִים נִיט הַרְגֶּנֶען, אוּנ דוּ הָאסְט גֶעגֶעבֶּען דִי עֵצָה מֶען זָאל אִים פַארְקוֹיפֶען, בִּיזְטוּ דָאךְ גֶעוֶוען דִי עֶרְשְׁטֶע סִבָּה יוֹסֵף זָאל וֶוערֶען אַמֶּלֶךְ, אֲפִילוּ דַיין מֵיינוּנְג אִיז נִיט גֶעוֶוען חָשֶׁען זַיין מְלוּכָה, נָאר זַיין מְלוּכָה אִיז אָבֶּער דָאךְ דוּרְךְ דִיר גֶעוָוארֶען, דְרִיבֶּער בֶּענְטְשׁ אִיךְ דִיר דוּ זָאלְסְט זַיין דֶער שֵׁבֶט וָואס פוּן דִיר זָאל זַיין דֶר אַייבִּיגֶער מֶלֶךְ אוֹיף יוּדֶען, וָוען בַּייא יוּדֶען וֶועט זַיין אַמֶּלֶךְ זָאל עֶר זַיין פוּן דַיין שֵׁבֶט. אוּנ דֶר מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ זָאל פוּן דִיר זַיין גֶעבָּארֶען, אוּנ דוּ וֶועסְט זוֹכֶה זַיין אוֹיף דַיין חֵלֶק עֶרְד וָוס דוּ וֶועסְט הָאבֶּען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועט גֶעבָּאהְט וֶוערֶען דֶר מִזְבֵּחַ, וָוס אוֹיף אִים וֶועט מֶען מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת, אוּנ אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ וֶועט שְׁטֶענְדִיג לִיגֶען אַפַייעֶר פוּן הִימֶעל, וִוי אַפַייעֶרְדִיגֶער לֵייבּ, דֶער זוֹהַר טַייטְשְׁט יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּא יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ, דוּא זָאלְסְט זֶעהֶן מַיין זוּהְן דַיין נְשָׁמָה זָאל נִיט וֶוערֶען טְרֵפָה, מֶען זָאל קֶענֶען דַיין נְשָׁמָה מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ וָוס אִין הִימֶל. וִוי דִי גְמָרָא זָאגְט דִי כְּשֵׁרָה נְשָׁמוֹת פוּן דִיא צַדִּיקִים אִיז דֶער מַלְאָךְ מִיכָאֵל מַקְרִיב אַקָרְבָּן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ וָוס אִיז אוֹיף דֶעם הִימֶעל:

פירוש לתורת אלהים

יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ דַיין הַאנְט וֶועט זַיין אוֹיף דֶעם נַאקֶען פוּן דַיינֶע פַיינְד דַיינֶע פַיינְד וֶועלֶן פַאר דִיר אַנְטְלוֹיפֶען אוּנ דוּ וֶועסְט זֵיי שְׁלָאגֶען אִין נַאקִין יִשְׁתַּחֲווּ עֶס וֶועלֶן זִיךְ צוּ דִיר בּוּקִין דַיין פָאטֶערְס קִינְדֶער וַוייל פוּן דִיר וֶועלֶן אַרוֹס קוּמֶען דִי מְלָכִים. רש"י שְׁרַייבְּט פַר וָוס אַז יִצְחָק הָאט גִיבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב הָט עֶר אִים גִיזָאגְט עֶס זָאל זִיךְ צוּא דִיר בּוּקֶען בְּנֵי אִמֶּךָ דַיין מוּטֶערְס קִינְדֶער אוּנ יַעֲקֹב הָט גִיזָאגְט בְּנֵי אָבִיךָ דַיין פָאטֶערְס קִינְדֶער נָאר דֶר תֵּירוּץ אִיז יִצְחָק הָט מֶער נִיט גִיהַאט נָאר אֵיין נוייבּ דְרוּם הָט עֶר גִיזָאגְט (בְּנֵי אִמֶּךָ) אָבֶּר יַעֲקֹב הָט גִיהַאט קִינְדֶער פוּן פִיר וַוייבֶּער דְרוּם הָט עֶר גְזָאגְט בְּנֵי אָבִיךָ אַלֶע דַיין פָאטֶערְס קִינְדֶער: (ט) גוּר אַרְיֵה יְהוּדָה אַיין יוּנְגֶער לֶעוֶוע דָאס מֵיינְט מֶען אִין שְׁטַארְקַייט וֶועט זַיין יְהוּדָה. רש"י שְׁרַייבְּט דָס הָט עֶר נְבִיאוּת גִיזָאגְט אוֹיף דָוִד הַמֶּלֶךְ אִין דֶעם אָן הֵייבּ אַז שָׁאוּל אִיז גִיוֶוען אַמֶּלֶךְ אִיז דָוִד גִיוֶוען אַיוּנְגֶער לֵייבּ אַגְרוֹסֶער הֶער אָבֶּער נָאךְ גִיט אַמֶּלֶךְ אוּנ דֶער נָאךְ אִיז עֶר שׁוֹן גֶעוָוארֶען אֵיין אַלְטֶער לֵייבּ דָס הֵייסְט עֶר אִיז אַמֶּלֶךְ גִיוָוארֶען מִטֶּרֶף פוּן דֶעם פַאר צוּקוּנְג פוּן מַיין זוּהְן יוֹסֵף וָואס אִיךְ הָאבּ דִיךְ חוֹשֵׁד גִיוֶוען מִיט טָרוֹף טֹרַף יוֹסֵף פוּן אַחַיָּה רָעָה הָאבּ אִיךְ גִימֵיינְט אַז דוּא הָאסְט אִים גִיהַרְגֶעט נָוארוּם דוּא בִּיסְט גִינְלִיכֶען צוּא אַלֵייבּ אָבֶּער אִיצְט זֶעה אִיךְ אַז

בִּתְקוֹף כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ דִתְזַעְזְעִנֵּהּ: י לָא יַעְדֵּי עָבֵיד שֻׁלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסָפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָא עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְּדִילֵהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵהּ יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמַיָּא: יא יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּהּ עַמָּא

וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: י לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: יא אֹסְרִי

תו"א לא יסור סנהדרין ה הוריות יא: עד כי יבא סנהדרין לח: אסרי לגפן ברכות נז כתובות קיא:

בעל הטורים

אמר אבל אתה שמטרף כני עלית זכית ועלית ולקחת מתנות מלוכה: (י) ומחקק מבין רגליו. בגי' תלמידי חכמים: מחקק. עולה רמ"ח שרמ"ח איברים באדם ע"ש ערוכה בכל ושמורה: יבא שילה.

רשב"ם

בשכירת יוסף לא ידע פשוטו של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל: (י) לא יסור שבט מיהודה. המלכות שניתן לו להשתחוות לו כל אחיו שנים עשר לא תפסוק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבא יהודה שילה. כלומר עד כי יבא מלך יהודה הוא רחבעם בן שלמה שבא

לחדש המלוכה בשילה שזהו קרוב לשכם אבל אז יסורו עשרת השבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין: יקהת עמים. קבוצת האומות שהיו בפופים תחת שלמה אביו כדכתיב הוא רודה בכל עבר הנהר נתקבצו שם להמליך את רחבעם כדכתיב וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו ושכם אצל שילה כדכתיב ביהושע ויאסוף יהושע כל ישראל שכמה וכל הפרשה. ולבסוף מפרש כל אלו הדברים היה לפני ה' בשילה. וגם בשופטים הנה חג ה' בשילה במסילה העולה בית אל שכמה וגו' וגם בירמיה ויבאו אנשים משכם משילה ומשמרון. וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם. ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש. אבל חומר הגדולה לא רצה לפרש אלא סבללו של מקרא אתה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה: (יא) אסרי לגפן עירה. עיר בן אתונות צריך לקשור לגפן אחת להטעינו מרוב ענבים: ולשורקה אחת בני אתונו. כפל לשון כדכתיב בשלמה וישראל ויהודה רבים איש תחת גפנו ואיש תחת

רש"י

וגו' בימי שלמה (מ"א ה) איש תחת גפנו וגו': (י) **לא יסור שבט מיהודה.** מדוד ואילך ר אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט הממונים ע"פ המלכות (סנהדרין ה): **ומחקק מבין רגליו.** תלמידים אלו נשיאי א"י: **עד כי יבא שילה.** מלך המשיח שהמלוכה ש שלו. וכן ת"א. ומ"א שילו שי ת לו שנא' (תהלים עו) יובילו שי למורא: **ולו יקהת עמים.** אסיפת העמים שהיו"ד עיקר היא כיסוד כמו יפעתך ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף (איוב יג) שבאחותי באזניכם (יחזקאל כא) ושבאבחת חרב (והוא ל' חרב ופי' אימת חרב והוא לשון זיין) (מ"ב ד) ואסוך שמן. אף זה יקהת עמים אסיפת עמים שנא' (ישעי' יא) אליו גוים ידרושו ודומה לו (משלי ל) עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה ובגמ' דיתבי ומקהו אקהתא בשוקי ב דנהרדעא [דפומבדיתא] במס' יבמות (דף קי) ויכול היה לומר קהיית עמים: (יא) **אסרי לגפן עירה.** נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטעננו

שפתי חכמים

יוסף א"ו כני קאי על יהודה: ר דק"ל והא עד שאול לא היה מלך בישראל ועו"פ מדוד ואילך שהוא משבט יהודה: ש [נח"י] קאי אדלעיל לא יסור שבט מושלים מיהודה ואפי' בזמן הגלות תהיה להם שררה מועטת וכל זה יתנהג עד כי יבא שילה מי שהשבט שלו והרב נקט המלוכה תמורת השבט והיא היא: ת ר"ל דהוא נמי מפרש שילה קאי אגואל אבל לא מפרש שהוא ל' שילו אלא ב' תיבות הם שי לו פי' מנחה לו: א מביא ראיה דיקהת בחד יו"ד לשון אסיפה: ב מקהילים

דעת זקנים מבעלי התוספות

להלחם עם גלית הפלשתי תצחו ונתעלה על זה: (י) לא יסור שבט מיהודה. מדרש אגדה לא יסור לא יפרח כמו סורי הגפן נכריה שהוא כמו לולבי הגפן: עד כי יבא שילה. עד שיחרב משכן שילה יבא לשון חרבן כמו לא יבא עוד שמשך וה"פ לא יפרח ולא ינץ מלך ביהודה עד כי יטוש משכן שילה וכן הוא אומר ויטש משכן שילה וסמיך ליה ויבחר בדוד עבדו. ד"א לא יסור מלכות מבית דוד ליתנו לאחר כמו שסר משאול עד כי יבא שילה מלך המשיח וכ"ש כשיבא משיח שהרי משיח בן

פירוש לתורת אלהים

עָלִיתָ דוּ הָאסְט דִיךְ דֶער פוּן אָפּ גִיטָאן אוּנ הָאסְט נָאךְ גִיזָאגְט מַה בֶּצַע וָואס וֶועט אוּנְז אַרוֹס קוּמֶען אַז מִיר וֶועלֶן הַרְגֶען אוּנְזֶער בְּרוּדֶער אוּנ בַּייא תָּמָר הָאסְטוּ גִיזָאגְט (צָדְקָה מִמֶּנִּי) זִיא אִיז גִירֶעכְט פוּן מִיר אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת גִּיוֶוען הִיא. כְּוִואוּ זוֹכֶה זַיין כָּרַע עֶר קְנִיעט זִיךְ רָבַץ עֶר לֵייגְט זִיךְ אַזוֹ זִיכֶער כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא אַזוֹ וִויא אַלֵייב אוּנ אַזוֹ וִויא אַלֶעמְפֶּרְט מִי יְקִימֶנּוּ וֶוער קֶען דֶען זִיךְ בַּייצֶען מִיט אִיהְם אִיהְם אוֹיף צוּ הֵייבֶּן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דָס הָאט עֶר נְבִיאוֹת גְזָאגְט אוֹיף דֶר צַייט פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ: (י) לֹא יָסוּר עֶס וֶועט נִיט אָפּ גֶעטָאהְן וֶוערֶען אַגִיוֶועלְטִיגֶער פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן יְהוּדָה דָאס מֵיינְט מֶען דִיא רָאשֵׁי גָלִיּוֹת וָואס זֶענֶען אִין בָּבֶל וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו אוּנ אַגֶעזֶעצְגֶעבֶּער פוּן זַיינֶע פִיס דָאס מֵיינְט מֶען דִיא נְשִׂיאִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

ליקוטי יהודא

(י) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה. הקב"ה וָואל נִיט אָפְּטָאהְן דִיא רוּט פוּן יְהוּדָה, מִיר גֶעפִינֶן אִין סֵפֶר שְׁמוּאֵל ב קַפִּיטֶל ז הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּם נָבִיא נָתָן עֶר זָאל זָאגֶען צוּם מֶלֶךְ דָוִד נָאךְ זַיין שְׁטַארְבֶּן וֶועט זַיין אַמֶלֶךְ זַיין זוּהְן שְׁלֹמֹה, אוּנ אִיךְ והקב"ה וֶועל זַיין צוּ אִים אַפָאטֶער אוּנ עֶר וֶועט זַיין צוּ מִיר אַזוּהְן, אוּב עֶר וֶועט עֶפֶּעס זִינְדִיגֶען וֶועל אִיךְ אִים בַּאלְד שְׁטְרָאפֶען מִיט אַרוּט, וִוי מֶענְטְשֶׁן שְׁטְרָאפֶן זֵייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער, אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט טָאהְן מִיט אִים וִוי אִיךְ הָאבּ גֶעטָאהְן מִיט דֶעם מֶלֶךְ שָׁאוּל, וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעוַוארְט אוּנ הָאבּ אִים גֶעשְׁטְרָאפְט מִיט אֵיין מָאהָל בִּיז עֶר אִיז אָפְּגֶעטָאהְן גֶעוָוארְן פוּן זַיין מְלוּכָה. דִי וֶוערְטֶער וָוס הקב"ה הָט שְׁפֶּעטֶער גֶעזָאגְט צוּם נָבִיא נָתָן וֶועגֶן שְׁלֹמֹה, הָט יַעֲקֹב אָבִינוּ פְרִיעֶר גֶעוואוּסְט מִיט רוּחַ הַקוֹדֶשׁ אוּנ עֶר הָאט גֶעזָאגְט צוּ יְהוּדָה, דֶער מֶלֶךְ וָוס וֶועט פוּן דִיר גֶעבָּארֶען וֶוערֶן וֶועט הקב"ה נִיט אָפְּטָאהְן זַיין רוּט פוּן אִים, נָאר וֶוען עֶר וֶועט עֶפֶּעס זִינְדִיגֶען וֶועט אִים הקב"ה שְׁטְרָאפֶן בִּיסְלָאכְוַויז וִוי אַפָאטֶער שְׁטְרָאפְט זַיין קִינְד מִיט אַרוּט עֶר זָאל בֶּעסֶער וֶוערֶן אָבֶּער נִיט צוּ פַארְלֶענְדֶן אִים, בִּיז דֶר מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען וֶועלֶען אַלֶע זִינְד בָּטֵל וֶוערֶען:

אוּנ דָאס וֶועט אַלֶץ אַזוֹ זַיין עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה בִּיז דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען וָואס דִיא מְלוּכָה אִיז זַיינֶע וְלוֹ אוּנ צוּא אִים וֶועלֶען זִיךְ אַיין זַאמְלֶען פִיל פֶעלְקֶער: (יא) אֹסְרִי לַגֶּפֶן עֶר וֶועט בִּינְדֶען צוּא אַוַויינְשְׁטָאק זַיין אֵייזְעל עֶס וֶועט זַיין אַזוֹי אַבְרָכָה אִין דֶעם לַאנְד דֶער וַויין

לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס
בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־עֲנָבִים סוּתֹה׃
יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם
מֵחָלָב׃ פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן
וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃

תו"א חכלילי כתובות קיא: ולבן שנים כתובות שם: זבלן לחוף פסחים ד:

אונקלוס

יִבְנוּן הֵיכְלֵהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵהּ וְעָבְדֵי אוֹרָיְתָא בְּאוּלְפַן עִמֵּהּ יְהֵי אַרְגְּוָן טַב לְבוּשׁוֹהִי כְּסוּתֵהּ מֵילָא מֵילָא צְבַע זְהוֹרִי וְצִבְעוֹנִין׃ יב יִסְמְקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲווֹהִי בַּחֲמַר יְהוֹרָן בִּקְעָתֵהּ בְּעִיבוּר וּבְעֶדְרֵי עָנָא׃ יג זְבוּלֻן עַל סְפַר יַמְמַיָּא יִשְׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ

רשב"ם

תאנתו כי משופעים ביין היו: ככם ביין לבושו. לאחר שבצרו הענבים ודורכים אותן בגיתות מתלכלכין בגדיהם בדריכת היינות. כדכתיב מדוע אדום ללבושך ובגדיך כדורך בגת. וכתוב שם וכל מלבושי אגאלתי. ואחר הדריכה שותים את היין. ולכך הוא אומר חכלילי עינים מיין. כדכתיב למי חכלילות עינים למאחרים על היין: סותה. ל' בגד: (יב) חכלילי. אדמות עינים קרוי כן: ולכן שנים. משתיית חלב. כדכתיב שתיתי ייני עם חלבי. וכן בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב. ולבן כמו לבן. כשהוא דבוק יאמר ולבן. כמו מן חלב וחלב צאן: (יג) לחוף ימים. שפת הים שהים חופף שם ומתחכך. ואם תאמר מה בצע מאחר ששפת הים גבוהה מאד ואין יכולין לרדת שם לקנות סחורה לכן הוא מפ' והוא לחוף אניות במקום הנמל והשפה נמוכה ובאין האניות ובאין יושבי הארץ וקונים סחורה שבאניות: על צידן. שהוא מקום סחורה רבה כדכתיב סוחר צידון עובר ים מלאוך בישעיה וכתיב יושבי צידון ט

בעל הטורים

בגימטריא משיח. שילה בגימטריא משה דכתיב ביה ויתא ראשי עם שאז היתה יהודה לקדשו דכתיב שרי יהודה רגמתם: (יג) וירכתו על צידן. כתיב חסר. צידן ל' צידה שהיה מספיק מזון ליששכר:

שפתי חכמים

קהלות סביבם הבאים ושומעים דבריהם ע"ש: ג והכי משמע הקרא אוסרי לגפן עירה יסבבון ישראל עיר ירושלים ולשורקה בני אתונו וישראל יבנון ב"ה: ד ר"ל דקאי פסוק זה את"ח לאירות פי' לבנות ת"ח שלובשים בגדים לבנים א"נ רוכבים על אתונות לבנות ממקום למקום כדי ללמוד תורה: ה דכתיב ישכן דמשמע שכונתו על חוף ימים היינו ארצו אבל הוא עצמו לחוף האניות כלומר במקום הנמל במקום שהאניות מביאות סחורה שם יהא מצוי. נח"י דהה כל זה ואמר שארץ זבולן היתה בסוף הים מקום המבדיל בין א"י ובין ארצות העמים וממילא כל הספינות עוברים דרך ארצו ע"ש:

רש"י

מגפן אחת ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה קורייר"א בלעז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר דוגמתו (תהלים קיג) מקימי מעפר דל (שם קכג) היושבי בשמי' וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך ג המשיח. גפן הם ישראל. עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב) ואנכי נטעתיך שורק. בני אתונו. יבנון היכליה ל' שער האיתון בס' (יחזקאל מ) ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו צדיקים בני אתונו עבדי אורייתא באולפן על שם רוכבי אתונות ד להורות. כבס ביין יהא ארגון טב לבושוהי שלבושו דומה ליין וצבעונין הוא ל' סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמ' ל' הסתת שכרות במס' כתובות (דף קיד) ועל היין שמא תאמר אינו מרוה ת"ל סותה: (יב) חכלילי. ל' אודם כתרגומו וכן (משלי כג) למי חכלילות עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן. וכן פי' המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים יהא מרוב חלב ולפי תרגומו עינים ל' הרים שמשם צופים למרחוק ועוד תרגמו בפנים אחרים ל' מעינות וקילוח היקבים נעווהי יקבים שלו ול' ארמי הוא במס' ע"א (דף עד) נעוה ארתחו. יהוורן בקעתיה תרגם שנים לשון שני הסלעים: (יג) זבולן לחוף ימים. על חוף ימים ה תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר מרק"א בלעז (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים: וירכתו על צידון. סוף גבולו

דעת זקנים מבעלי התוספות

דוד הוא ונמצא שלא יסור לעולם וההי"ד ונאמן ביתך וממלכה עד עולם וכתיב וחסדי לא אסיר מעמו כאשר הסירותי מעם שאול ד"א לא יסור שבט מיהודה שלא ימלוך על כל ישראל עד כי יבא שילה כלומר בשכם שנתחלקה שם המלכות ושילה ושכם היו קרובים זה לזה כדכתיב בין שילה ובין שכם ולכך נקט שילה ומ"מ ולו יקהת עמים לאחר שנתחלקה המלכות. ד"א לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כלומר לעולמי עד כי יבא שילה שהרי יבא משיח שהוא משבטו מהרב ר' יצחק: (יב) חכלילי עינים מיין. פי' אדום מראיתו מיין כלומר מרוב יין שישתה יהיו פניו אדומים ועינים כמו יפה עינים וטוב רואי. ולבן שנים מחלב כלומר יהיה בריא ושניו לבנים מחלב ול' מחלב כמו צחו מחלב: (יג) והוא לחוף אניות. לפי שאמר לעיל מזה לחוף ימים ישכון ויש עיירות שעומדים על נמל הים אבל העיר רחוקה קצת מן הים ויש טורח לבעלי אניות ללכת מחוף הים עד העיר דרך יבשה ולזה פעמים שמונעים מליכנס באותו נמל ומרחיקים ללכת לעיר אחרת

פירוש לתורת אלהים

פון איין וויין שמאק וועט אזוי פיל זיין אז ער׳ וועט דער מיט קענען אן לאדען איין אייזעל ולשרקה אונ צום צווייג וויין טרובין וועט ער אן לאדען בני אתונו איונג אייזל כבס ער וועט וואשען אין וויין זיין קלייד פון פילקייט ובדם אונ אין דיא רוטקייט פון דיא וויין טרויבען וועט ער וואשען סותה זיין קלייד: (יב) חכלילי עם וועלען זיין רויט זייערי אויגען פון פיל וויין ווארום בייא די וואס טרינקען פיל וויין ווערען רויט דיא אויגען ולבן אונ עס וועלען זיין וויים זייערע ציין מחלב פון פיל מילך ווארום אין זיין לאנד וועט זיין גוטע פאשע וועלען דיא שאף אוך די בהמות געבען פיל מילך: (יג) זבולון דר שבט זבולון וועט רוהען ביין ברעג מעער דארט וועט זיין זיין לאנד והוא אונ ער וועט שטענדיג זיין ביי דעם בארטן ווא שיפען וועלן קומען מיט סחורות ווארום דער שבט זבולן האבן גיהאנדעלט אונ האבען דעם שבט יששכר געגעבן עסן אונ דר שבט יששכר הט גלערינט ויירכתי

פ יד יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם: טו וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעֵמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד: ס טז דָּן יָדִין

תו"א יששכר נדרים ג ב"ק יז נדה לא : דן ידין פסחים ד סוטה י :

אונקלוס

מְחוֹזִין בִּסְפִינַן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן: יד יִשָּׂשכָר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחְסַנְתֵּהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא: טו וַחֲזָא חוּלָקָא אֲרֵי טַב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מַעַבְדָא פֵּירִין וְיִכְבֵּשׁ מְחוֹזֵי עַמְמַיָּא וִישֵׁיצֵי יָת דַּיָּרֵיהוֹן וּדְאִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵהּ פָּלְחִין וּמַסְּקֵי מַסִּין: טז מִדְּבֵית

בעל הטורים

(יד) יששכר חמר גרם. קרי ביה חמור גורם שבמעה לאה קול נעקת החמור וילאה לקראת יעקב והביאתו לאהלה: בין המשפתים. ב' במס' הכא ואידך למה ישבת בין המשפתים. כמו שהחמור נושא כל המשא כך היה יששכר נושא משאות של ישראל בתורה ורוב סנהדרין היו משל יששכר כתיב הכא רובץ בין המשפתים שהיו מרבילין תורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה חליה בקדש וחליה בחול וכתיב התם למה ישבת בין המשפתים שהיתה נחלתו על שפת הים בין ים ליבשה כדמתרגמינן ואחסנתיה בין תחומיא: (טו) למס עובד. ג' במס'

רשב"ם

אסר ים מעוז הים וגו' ולכן אמר משה שמח זבולון בצאתך בים לסחורה: (יד) יששכר חמור גרם. לא כזבולון שהולך עם עוברי ימים לסחורה אלא עובד אדמתו והיה כחמור כעל אברים חזק מצוי בין המשפתים תחומי העיר לחרוש ולעבוד את הארמה. כדכתיב על כל מים משלחי רגל השור והחמור לחרוש ולזרוע וכן אמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך: (טו) וירא. יששכר מנוחת האדמה כי טוב יותר מלצאת למרחקים: ואת הארץ כי נעמה. ומצלחת כדכתיב אל המנוחה ואל הנחלה: ויט שכמו לסבול. עול של מלכי ישראל: ויהי למס עובר. לתת למלכים עישור תבואותיו כדכתיב ואת שדותיכם יעשר זהו עיקר הפשט. ובשורת עושר הוא לשבט יששכר: (טז) דן ידין

דעת זקנים מבעלי התוספות

אע"פ שהיא רחוקה לפי שהיא קרובה ממנה לחוף הים אצל הספינות לכך חזר ואמר והוא לחוף אניות לומר שיהיו עיירותיו קרובות ממש אצל המקום שהספינות באות שם: (יד) יששכר חמור גרם. אתמר במס' נדה חמור גרם לו ליששכר שיולד כי כשבא יעקב מן השדה ושמעה לאה חמורו נוער יצאה לקראתו והביאתו לאהל שלה ובאותו הלילה נתעברה מיששכר:

רש"י

יהיה סמוך לצידון. וירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן: (יד) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפתים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא: (טו) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבול. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עובד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. מאתים ראשי סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזניכם ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד: (טז) דן ידין עמו. ינקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין ה' עמו: כאחד

פירוש לתורת אלהים

און די ענדע פון זיין גרענעץ וועט זיין על צידון ביי צידון: (יד) יששכר יששכר טוט אויף זיך טראגן דעם עול פון דר תורה אזו וויא א בהייט בייגעדיג אייזעל איז געוואנט צו ליידן דעם יאך פון דר משא און אזו ווי איין אייזעל וואס גייט ביי טאג און בייא נאכט און עס נעבטיגט אפילו ניט אין אהוז נאר רובץ ער ליגט בין צווישן די גרענצין אזו אויך יששכר גייט אין בתי מדרשות לערנען תורה טאג און נאכט און רוהט זיך ניט אפ: (טו) וירא און ער האט געזעהן דס די רוהע איז גוט עס וואקסט דרינען פיל פירות ואת און דס לאנד כי אז זיא איז אנגענעם ויט האט ער גינייגט זיין אקסיל לסבול צו ליידן דעם יאך פון דר תורה ויהי און ער איז געווארן צו זיינע ברידער למס עובד דיענסט באר דאס מיינט מען ער זאל זייא פסקינען שאלות און דעם סדר פון די יארן וועלכע יאר זאל זיין איין עיבור און וועלכר ניט ווארום פון יששכר זענען געוועזן דיא סנהדרין: (טז) דן פון דן

ליקוטי יקרים

(טז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. יעקב האט געזעהן מיט רוח הקודש פון שבט דן וועט געבארן ווערן שמשון הגבור, וואס ער וועט זיין א שופט ביי די יודען צוואנציג יאהר, און די יודען וועלן ניט האבען פון אים א גרוסע הילף, נאר ער וועט הרגנן די פלשתים ניט פון וועגן זיין הנאה נאר ווייל ער וועט זייא פיינט האבען, דריבער האט יעקב געזאגט דן ידין עמו, שמשון וואס ער וועט זיין פון שבט דן וועט ער משפטן זיין פאלק וויא דר בעססטער שופט פון יודן, און ניט פון וועגן זיין הנאה, נאר ער וועט זיין ווי דר שלאנג וואס קריכט אויף דעם וועג, דער שלאנג האט אויך ניט הנאה פון דעם וואס ער בייסט אמענטש און הרגעט אים, ווייל אלץ וואס דר שלאנג עסט שפירט ער נאר אטעם פון ערד, ער בייסט נאר דעם מענטש ווייל ער האט אים פיינט, ווי הקב"ה האט געזאגט צום ערשטן שלאנג איך וועל מאכן אפיינדשאפט צווישן דיר און צווישען די קינדר פון חוה דאס זענען אלע מענטשן, אזו וועט שמשון הרגנן די פלשתים

משלים על התורה

(טו) וירא מנוחה כי טוב וגו'. למשל אשר האט געהאט אייגענע שטעט און דערפער, פיל מענטשין האבען געבויעט שטובין אין די שטעט און אין די דערפער און האבן אין זיי געוואהנט, אמאהל האט דער שר געשיקט צו דיא בעלי בתים נוייל זיי וואהנן אויף זיינע ערד, מוזין זיי גיין ארבעטין אפאר טעג אין דר וואך אויף זיינע פעלדער. עס זענן גיוועזן מענטשן וואס זענן אליין געגאנגען אלע טאג און האבן גיארבעט, און עס זענען גיוועזן מענטשין וואס האבן ניט געוואלט אליין ארבעטין, האבן זיי גערונגן מענטשין מען זאל ארבעטין פון זייערטוועגין, דס זעלביגע איז ביי הקב"ה ער האט בשאפין די גאנצע ערד, מענטשין האבען געבויעט הייזר אויף די פרעמדע ערד וואס געהער צו הקב"ה,

עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: יז יְהִי־דָן
נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח
הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:
יח לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: ס חמישי

תו"א יז׳ דן נחש סוטה ט י״ח: שפיפן עלי סוטה י סנהדרין קה:

דָּן יִתְבְּחַר וִיקוּם גַּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵק עַמֵּהּ וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:
יז יְהֵי גַּבְרָא דְיִתְבְּחַר וִיקוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימְתֵהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָּא וּמְחָתֵהּ תִּתְקֵף בִּפְלִשְׁתָּאֵי
כְּחִוְיֵי חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִקְטֵל גִּבָּרֵי מַשְׁרִיַת פְּלִשְׁתָּאֵי
פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יְעַקַּר סוּסָוָן וּרְתִכִּין וִימַגַּר רוֹכְבֵיהוֹן לַאֲחוֹרָא: יח לְפוּרְקָנָךְ

רשב"ם

עמו. המפרש על שמשון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל. וכי יעקב בא להתנבאות על אדם שנפל ביד פלשתים וינקרו את עיניו ומת עם פלשתים בענין רע. חלילה חלילה. אך על שבטו של דן נתנבא שהוא מאסף לכל המחנות וגם ביהושע כתיב והמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל תימים בין בימי משה בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה צריך להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לזנב כל הנחשלים אחריהם ברורך ולהנקם מן האומות כי גבורים היו. לכך אמר יעקב דן ידין עמו. ינקום נקמת עמו כאחד כל שבטי ישראל היה נוקם נקמתם ומשמרם מרודפיהם כמו כי ידין ה' את עמו וגו'. ודם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו. וכמו ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה: (יז) יהי. שבטו של דן נחש עלי דרך להרוג את האומות: ויפול רוכבו. האויבים נופלים לפניו: (יח) לישועתך. דן קויתי ה'.

בעל הטורים

סלא ואידך ביהושע אשר לא הוריש וגו' ויהיו למס עובד. ויעלם שלמה למס עובד. לומר לא די שלימד תורה לכל ישראל אלא שהעלה להם מס ממעוט שהיה מספיק לכל מי שיבא ללמוד: (טז) כאחד שבטי ישראל. פי' כדוד ולכן אותיות של ראשי פסוקים דן יהי

שפתי חכמים

ו כלומר כאילו הוא הפוך ופירושו כל ישראל יחד סברי שמשון נקם נקמות כל ישראל יחד ואין לפרש ידין ישפוט כי לא מלינו זה בשום מקום: ז נוסף הוא כמין שריקה וכן פירש"י בפ' בראשית:

רש"י

שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד ו עמו ואת כולם ידין ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה:(יז) שפיפן. הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא ז נוסף כמו (בראשית ג) ואתה תשופנו עקב: הנשך עקבי סום. כך דרכו של נחש ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס ויפול רכבו אחור שלא נגע בו ודוגמתו מלינו בשמשון (שופטים טז) וילפת וגו' את שני עמודי התוך וגו' ושעל הגג מתו ואונקלוס תרגם כחיוי חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא לפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפיתנא כמו פתן. יכמון. יארוב: (יח) לישועתך קויתי ה'.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) לישועתך קויתי ה'. כיון שראה יעקב אבינו גבורת שמשון אמר אע"פ שזה גבור נוצח אין נכון להתהלל בגבורתו

ליקוטי יקרים

נאר ווייל ער וועט זיי פיינט האבען, אונ ווען דר שלאנג זעהט אמענטש רייט אויף אפערד אונ ער קען ניט קומען צו דעם מענטש ער זאל אים בייסן, בייסט ער דעם פוס פון פערד, אונ ווייל דער פערד האט גרויסע שמערצן הייבט ער אויף דיא פאדערשטע פיס אונ בלייבט שטיין אויף דיא אינטערשטע פיס פאלט אראפ דר רייטער אינטער דעם פערד, אזוי איז געוועזן ביי שמשון ווען ער איז בלינד געווארען אונ האט ניט געקענט הרגנן די פלשתים, האט ער אנגענומען די זיילן פון שטוב אונ האט אומגעווארפן די שטוב אונ אלע מענטשן וואס זענען געוועזן אויף דעם דאך זענען אראפגעפאלען אונ געהרגת געווארען, אונ ווייל שמשון איז אויך געהרגת געווארן, איז דערוועיל ניט געוועזן ווער עס זאל העלפען דיא יודן, האט יעקב געזאגט לישועתך קויתי ה', הקב"ה איך האף צו דיין הילף, דוא וועסט העלפן דיא יודען, דיין הילף איז אייביגע:

פירוש לתורת אלהים

וועט ארוס קומען שמשון ידין עמו ער וועט ריכטען זיין פאלק ער וועט זיך נוקם זיין אין דיא פלשתים אנקמה פאר זיין פאלק כאחד אזוי וויא דער בעסטער פון דיא שבטים פון דיא ישראל דאס מיינט מען דוד המלך: (יז) יהי דן עס זאל זיין דער שמשון וואס קומט ארוים פון דן נחש וויא אשלאנג וואס איז אויף דער ערד שפיפון וויא איין אטער עלי אויף דעם שטעג הנושך וואס ער בייסט דיא טריט פון דעם פערד ויפול אונ זיין רייטער פאלט הינטער זיך אזוי האט שמשון זיך גיהאלטען ביא דיא זיילען פון דעם מוער אונ האט איהם אום גיווארפען זענען גישטארבען די וואס זענען גישטאנען פון אויבין: (יח) לישועתך צוא דיין הילף האף איך, צוא דיר גאט האף איך אז דוא וועסט מיר געבען קראפט צו ענדיגען בענטשען מיינע קינדער גאט. רש"י

משלים על התורה

הט הקב"ה געשיקט צו די מענטשן נדיל זיי וואגען אויף זיינע ערד, מגזין זיי גיין ארבעטין, לערנען תורה, עס זענען דא מענטשן וואס גייען אליין אין בית המדרש לערנען תורה, אונ עס זענען דא מענטשן וואס ווילען ניט אליין לערנען תורה נאר זיי דינגען מענטשן וואס זאלן פון זייערט־וועגין לערנען תורה. זבולון אונ יששכר זענען אויך אזוי גיוועזן, יששכר האט אליין גילערנט תורה, אונ זבולון האט געדונגען יששכר ער זאל לערנען תורה פון זיינעטוועגען. האט דר שבט יששכר געהאט ביידע זאכען, ער האט גילערנט תורה אונ האט געהאט פרנסה, דריבער זאגט דער פסוק וירא מנוחה כי טוב, ער האט גיזעהן אז דיא רוהונג איז גוט, וואס ער זיצט רוהיג אונ לערנט תורה, איז גוט צוא ביידע וועלטען, ואת הארץ כי נעמה, אונ ער האט גיזעהן דיא ערד ודיא פרנסה זיינעו איז אויך זיס, זבולון ברענגט אים זיין פרנסה אין שטוב. ויט שכמו לסבול, האט ער איינגעבויגען זיין אקסיל צוא טראגין דיא משא. צו לערנען צוויי־פעלייא תורה, פאר זיך אונ פאר זבולון:

יט גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב׃ ס כ מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ ס כא נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה

סַבָּרִית יְיָ: יט מִדְּבֵית גָּד מַשִׁרְיָת מְזַיְנִין כַּד יַעַבְרוּן יָת יַרְדְּנָא קֳדָם אֲחֵיהוֹן לִקְרָבָא וּבִנְכָסִין סַגִּיאִין יְתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן: כ דְּאָשֵׁר טָבָא אַרְעֵהּ וְהוּא מְרַבְיָא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין: כא נַפְתָּלִי בְּאֲרַע טָבָא

תו״א נפתלי סוטה יא יג :

בעל הטורים

לישועתך. בגי׳ כדויד: (יט) יגודנו. ב׳ במס׳ הכא ואידך לעלות לעם יגודנו. פי׳ שבני גד לקחו נחלה מעבר לירדן והיו באין עליו גדודים מהעמים שסביביו וזה פירושו גדוד יגודנו יגוד אותו והוא יגד עקב שהיו גבורים והיו נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא די שמחזירין אותם אלא שהיו עולים אחריהם לארצם לשלול שלל וזהו לעלות לעם יגודנו שהיו עולים אל העם אשר יגודו אותם: (כא) נפתלי

רשב״ם

שיושיע אותך וישגבך על האומות: (יט) גד גדוד. גדוד ישראל יגודו אחריו כשיהיו הלכים למלחמת יהושע. וכדכתיב חלוצים תעברו לפני אחיכם ובשוב גד מן המלחמה ישובו של גד אחר עקיבן של ישראל שכן דרך כשיוצאין למלחמה יוצאין תחלה ובחזרת; הם אחרונים לשמור את השבטים מן המלחמה פן ירדפו האויבים אחריהם: (כ) מאשר שמנה לחמו. כי מאשר היו מביאין שמן זית ומטגנים מאכלם בשמן. וכן אמר משה ברוך מבנים אשר. יברכוהו ישראל ויהי רצוי להם לפי שטובל בשמן רגלו: והוא יתן מעדני מלך. מס של שמן היו נובין ממנו מלבי ישראל למשות בו לערן את בשרם כדאמרינן במנחות אנפיקינן שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין או.זו שמשיר את השער ומעדן את הבשר. כמו היתה לי עדנה בשר חלק: (כא) אילה שלוחה.

רש״י

נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר (שופטים טז) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם: (יט) גד גדוד יגודנו. כולם ל׳ גדוד הם וכך חברו מנחם וא״ת אין גדוד בלא שני דלתי״ן י״ל גדוד שם דבר צריך שני דלתי״ן שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר (משלי כו) כצפור לנוד מגזרת (איוב ז) ושבעתי נדודים (שופטים ה) שם נפל שדוד מגזרת ישוד צהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגזרה אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו יגוד ינוד ירוס ישוד ישוב וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתנודד יתרומם יתבולל יתעודד. ובל׳ מפעיל (תהלים קמו) יתום ואלמנה יעודד (ישעיה מט) לשובב יעקב אליו (שם נח) משובב נתיבות. אף יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעילוהו אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו (ירמיה י) בני יצאוני יצאו ממני. גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב. בדרכן ובמסילותם שהלכו ישובו כמו (תהלים עז) ועקבותיך לא נודעו וכן (שה״ש א) בעקבי הצאן בל׳ לעז תרציא״ש: (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות (דף פה) פעם א׳ הוצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו׳: (כא) אילה שלחה. זו בקעת גינוסר שהיא

שפתי חכמים

ח י״ל דלכך מביא על הפסוק זה ראיה ממשה רבינו שאל תקשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכן מצינו בשעה שנתהלל אמר בלחי החמור הכתי אלף איש מיד ויצמא מאוד עד שהודה ואמר ה׳ אתה נתת ביד עבדך את התשועה וגו׳ שהודה שאין הגבורה רק מהשם לבדו והה״ד יהי דן נחש עלי דרך, ואפי׳ הגבורה והנצות להקב״ה כדכתיב לישועתך קויתי ה׳: (יט) גד גדוד יגודנו. וא״ת כיון שיהיו לו חיילות במה יפרנסם שהרי צריך עושר גדול על כן כתיב אחריו מאשר שמנה לחמו שיהא עשיר יותר מאשר ויוכל להספיק מזון לכל חיילותיו וכי תימא ואשר עצמו מנלן שיהא עשיר ת״ל והוא יתן מעדני מלך שיהא כל כך עשיר שיתן על שלחנו כל מעדני מלך וגם מצינו שפעם אחת שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן זית ובא לודקי אחד ונטל ששים רבוא דינרין והלך לארץ ישראל לקנות שמן זית כשבא לשם שאל לאנשי המקום יש כאן אדם שימכור לי בבת אחת שמן בששים רבוא דינרין אמרו לו לך בגוש חלב ושם תמצא יהודי שיוכל למכור יותר ויותר הלך לשם ומצא אותו יהודי בשדה חורש וסלו בידו כפועל עני תמה אותו עכו״ם ואמר זהו שאומרים עליו שיוכל למכור שמן בהון רב שבידי הלך לו לעיר ומ״מ חזר לו לערב בבית אותו יהודי ומצאו שהיו עבדיו רוחצין ב׳ רגליו בשמן בשני ספלי זהב לקיים מה שנא׳ וטובל בשמן רגלו שאל לו יש לך למכור שמן בששים רבוא דינר אמר לו הן מדד לו אותו שמן לאחר שמדד לו אמר לו אם אתה רוצה לקנות יותר אמכור לך אמר לו אין בידי מעות אמר לו אני אקיפך ואלך עמך עד מקומך קנה לו עוד ממנו בק״נ ריבוא דינרים אמרו עליו שלא הניח לו לא סוס ולא פרד לשכור שלא שכר להביא השמן שקנה ממנו כשבא למקומו שבחוהו על שהביא שמן לספק כל צרכן אמר להם לא תשבחו כי אם ליהודי זה שמכר לי כל זה ועוד אני חייב לו הדמים ועל שניהם נאמר יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב: (כא) נפתלי אילה שלחה. כי ארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה כאילה זו שנצודה ובורחת מתוך המצודה והיא משולחת

פירוש לתורת אלהים

שרייבט דס הט גיזאגט יעקב בנבואה אז דר סוף וועט זיין אז דיא פלשתים וועלען שמשון הגבור אום שטעכען די אוגען אונ ער וועט זאגען (זָכְרֵנִי וְחַזְּקֵנִי אַךְ הַפַּעַם) גידענק מיר אונ שטארק מיר נאך דעם מאל איך זאל מיך נוקם זיין אין די פלשתים: (יט) גד דער שבט גד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ שארן וועלן נאך איהם נאך גיין שבט גד וועט מיט זיין חיל איבער גיין דעם ירדן צו העלפן זייערי אנדרע ברידר ביז זיי וועלן איין גענעמען דס לאנד כנען וְהוּא אונ ער, ווען ער וועט גיין פון שטרייט עָקֵב וועט ער גיין צום לעצטען מיט דעם זעלביגען טריט וואס זייא זענען אהין גיגאנגען אונ עס וועט פון זייא ניט גימינערט ווערען אפילו איין מענטש: (כ) מֵאָשֵׁר דאס שפייז וואס וועט זיין אין חלק פון אשר וועט זייער פעט זיין ווארום אין זיין חלק וועט זיין פיל בוים אייל אזוי וויא אקוואל וְהוּא יִתֵּן אונ ער וועט געבען מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ דאס זיסע שפייז פון דיא מלכים אלע מלכים וועלען בייא אים קויפען דאס זיסע שפייז:

ליקוטי יוסף

(כ) מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ. פון אשר וועט זיין פעט זיין ברוט, עס הט געדארפט שטיין צוא אשר וועט זיין פעט זיין ברוט, נאר מען מיינט אשר וועט נעמן אחלק ערד ווי אלע שבטים, נים בעסערע, נאר דיא פרומקייט פון שבט אשר וועט געבן אגרויסע הצלחה אין זייערע פעלדער זייערע תבואה זאל זיין די בעסטע, אונ זיי זאלן האבן פיל בוימאייל, אונ זאלען האבן פיל אייזען אונ קופער, אונ ווייל זיי וועלן זיין רייך אונ וועלן האבן פיל אוצרות וועלן זיי האבען קופערנע אונ אייזערנע שלעסער, אונ ווייל זיי וועלן זיין פרום אונ רייך וועלען זיי לאנג לעבן אונ וועלען זיין געזונד אונ פריש:

הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס כב בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר׃ כג וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ

תו"א בן פרת ברכות כא כט סוטה ל' ב"ק יז מליפתא כד נפלה קית זבחים קית׃

אונקלוס

יִתְרְמֵי עַדְבֵהּ וְאַחְסַנְתֵּהּ תְּהֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן׃ כב בְּרִי דִּיסְגֵּי יוֹסֵף בְּרִי דְּיִתְבָּרַךְ כְּגֻפֶן דִּנְצִיב עַל עֵינָא דְמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן חוּלָקָא וְאַחְסַנְתָּא׃ כג וְאִתְמַרְרוּ יָתֵהּ וְנַקְמוּהִי

רשב"ם

גבורים קלים כאילות כדכתיב וכצבאים על ההרים למהר׃ הנותן אמרי שפר. בשובם מן המלחמה ממהרים מתוך קלותם לבשר בשורות משופרות של נצחון המלחמה וכדכתיב זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה כדרך הצבאים הרצים על מרומי הרים׃ (כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. הרי פסוק זה דוגמת לחצאים בראש המקרא אלא שמזכיר במי הוא מדבר וחוזר וכופל חצי ראש המקרא ומסיים דבורו. כמו נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם. כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו. עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו. הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל. ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב. אף כאן בן פורת יוסף בן הפורה וגרל יוסף ועל מה הוא גדל בן פורת עלי עין. גדל ורבה על עין להסתכל למעלה מן העין בקומתו וביופיו׃ בנות. מצרים צעדה כל אחת ואחת עלי שור לי ראיה. כפל לשון של עלי עין. כמו ומגבעות אשורנו שהיו בנות מצרים צועדות והולכות לראותו כמי אשת פוטיפר וחברותיה. ומתוך כך וימררוהו ורובו מתוך שנתגה אשת פוטיפר עיניה בו השליכוהו בבית האסורים׃ (כג) ורבו. כפל ל' של חצים שבפסוק כמו יסבו עליו רביו. חציו. ולכן הוא נרגש. אבל סנוירת

בעל הטורים

אילה שלוחה. ניבא על מלחמת ברק עם סיסרא שלקח י' אלפים איש מנפתלי ואמר ל' נקבה אילה שלוחה ע"ש דבורה׃ הנותן אמרי שפר. ע"ש ותשר דבורה. אמרי שפר בגי' שיר ושבחה אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. בגי' ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא׃ (כב) בן פורת יוסף. לא הזכירו בשמו כמו שעשה לאחרים שחלק לו כבוד בשביל המלכות והתחיל בשם בניו. בן פורת בגי' מנשה ואפרים. ד"א בן פורת בן פותר ע"ש פתרון חלומות׃ בנות צעדה עלי שור.

שפתי חכמים

ליה מנ"ל לפרש דשמנה דכתיב כאן הוא ל' שמן דלמא מאכל שלו יהיה טוב ושמן לכך מביא ראיה ממשרע"ה וזה פשיטא הוא דבענין זה שבירכן יעקב ברכן מרע"ה והתם כתיב בהדיא וטובל בשמן רגלו וק"ל׃ ט כתיב אילה שלוחה שהיא לשון נקבה ואח"כ כתיב הנותן שהוא ל' זכר ועז"פ דבורה וברק׃ י ר"ל התרגום מתרגם כן על פסוק זה ולפי התרגום פי' כן מה שאמר הנותן אמרי שפר ר"ל על חלקו הוא יודה אמרי שפר ומ"ש רש"י לעיל הנותן אמרי שפר כתרגומו נ"ל לפי פירוש דלעיל שפי' אילה שלוחה על פירות גנוסר או פירש אמרי שפר לפי התרגום שהיו מברכים ברכה הראויה להם ודו"ק׃ כ דק"ל דבנות משמע שהיו הרבה בנות ולעדה משמע אחת היתה ועז"פ בנות וכו' כאו"א׃ ל כלומר לא תי"ו הנקיבה כי על הזכר הוא מדבר׃ מ דק"ל מנ"ל לתרגם כן ועל זה פירש פורת לשון פריה

רש"י

קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה אילה משולחת לרוץ׃ הנותן אמרי שפר. כתרגומו ד"א על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ד) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם ל' שלוח בעמק שולח ברגליו. הנותן אמרי שפר. על ידם שרו דבורה וברק ט שירה ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה (דף יח) ותרגומו יתרמי עדביה י יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח׃ (כב) בן פרת. בן חן והוא ל' תרמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף ב"מ (דף קיח)׃ בן פרת עלי עין. חנו נטוי על העין הרואה אותו׃ בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת כ במקום שתוכל לראותו משם (ד"א כנ"ל. כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). עלי שור. על ראייתו כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב. ומ"א יש רבים וזה נוטה ליישוב המקרא׃ פרת. תי"ו שבו הוא תקון ל הלשון כמו (קהלת ג) על דברת בני האדם׃ שור. כמו לשור. עלי שור. בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו' וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן. ברי דיסגי יוסף פורת ל' פריה מ ורביה. ויש מ"א בו המתישבים על הלשון בשעה שבא עשו לקראת יעקב בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות וברחל כתיב נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף רשע הזה עינו רמה שמא יתן עיניו באמי יצא לפניה ושרבב קומתו לכסותה והוא שברכו אביו בן פורת הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו לפיכך זכית לגדולה׃ בנות צעדה עלי שור. להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע. ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם׃ (כג) וימררהו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ממנה שאז היא רצה ביותר. הנותן אמרי שפר לקונו על שהצילו מן המות ועתה הנה קורא אותו בלשון זכר ושמא הוא מדמה אותו גם לאיל והוא בכל לשון. ד"א הנותן אמרי שפר מוסב על נפתלי שנותן אמרי שפר לקונו על חלקו שנתן לו כאילה זו שמודה לקונה על שברחה מן המצודה. ד"א נפתלי ארץ נפתלי דומה לאילה שהופשטה שאין עורה מחזיק בשרה. ולשון שלוחה הפשטה כדמתרגמינן והפשיט [וישלח] כך ארץ נפתלי אינה מחזקת רוב פירות שבה וזה הפי' הולך על דרך הדרש שדרשו חז"ל למה נקראת ארץ ישראל צבי לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה. ד"א נפתלי אילה שלוחה ארץ נפתלי היא ארץ רצון שהיא קלה לבשל ולשון אילה כמו אילות ולשון שלוחה כמו שלחיך פרדס רמונים. הנותן אמרי שפר פי' ענפים יפים ולשון אמרי כמו שנים שלשה גרגרים בראש אמיר׃ (כב) בן פורת יוסף. פי' ארץ יוסף פרה ורבה כעץ על עין מים׃ בנות צעדה עלי שור. פי' כל כך היא מגדלת תבואתה והפירות עד שצעדה עד הבנות עד העיירות בנות לשון ובנותיה עלי שור עד קצה התומה היא מגדלת פירותיה כלומר אין מקום פנוי שאין מגדלת פירות מהרב ר' דוד ז"ל׃

פירוש לתורת אלהים

(כא) נַפְתָּלִי דָם לַאנְד וָוס וֶועט זַיין אִין דֶעם חֵלֶק פוּן נַפְתָּלִי אִיז אַיָּלָה אַזוֹ וִוי אֵיין הִירְשׁ וָואס זִיא אִיז גִישִׁיקְט צוּם לוֹפֶען אַזוֹי וֶועט זַיין לַאנְד גִישְׁווִינְד אַרוּם גֶעבֶּען דִיא פְּרוּכְט פְרִיעֶר פוּן אַלֶע לֶענְדֶער הַנֹּתֵן וָואס טוּט גֶעבִּין אִמְרֵי שָׁפֶר שֵׁיינֶע וֶוערְטֶער מֶען וֶועט אִיבֶּער זַייא אַבְּרָכָה מַאכֶען צוּא גָאט נָאךְ אַפֵּירוּשׁ עֶר הָאט נְבִיאוֹת גִיזָאגְט אוֹיף דֶער מִלְחָמָה פוּן סִיסְרָא וָואס דוּרךְ זַייא הָאבֶּען גִיזוּנְגֶען דְבוֹרָה אוּנ בָּרָק שִׁירָה צוּ גָאט׃ (כב) בֵּן יוֹסֵף אִיז אֵיין פְּרוּכְטְבַּארֶער צְוַוייג בֵּן וִוי אֵיין פְּרוּכְטְבַּארֶער צְוַוייג וָוס וַואקְסְט בַּיין קְוַואל בָּנוֹת וָוס דִי צְוַויינֶען וַואקְסֶען אַזוֹ גְרוֹס צָעֲדָה אַז זַיי גְרֵייכֶען עֲלֵי שׁוּר דִי מוֹיֶערְן אַזוֹ אִיז יוֹסֵף גֶעוָוארֶען אַלְץ גְרֶעסֶער אוּנ גְרֶעסֶער, אָבֶּער פְרִיהֶער׃ (כג) וַיְמָרְרוּהוּ הָאט מַאן אִיהְם זַיין לֶעבֶּען פַאר בִּיטֶערְט וָרֹבּוּ אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבֶּן נִיךְ גֶעקְרִיגְט מִיט אִיהְם

בַּעֲלֵי חִצִּים׃ כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת

תו"א ופסוק סוטה לו:

אונקלוס

וְאָעִיקוּ לֵיהּ גֻּבְרִין גִּבָּרִין בַּעֲלֵי פַלְגּוּתָא׃ כד וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵיהּ עַל דְּקַיֵּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי בְתוּקְפָּא רוּחֲצָנֵיהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחְסִין מַלְכוּתָא וּתְקֵיף דָּא הֲוָת לֵיהּ מִן קֳדָם אֵל תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְמֵימְרֵיהּ זַן אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ כה מֵימַר אֱלָהָא דַאֲבוּךְ יְהֵי בְסַעְדָּךְ וְיָת שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ בִּרְכָן דְּנַחְתָן מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא בִּרְכָן דְּנָגְדָן מִמַּעֲמַקֵּי

בעל הטורים

ניכא על מלחמת יהושע שירתו שירו לו כתלים מן החומה: (כד) ותשב באיתן קשתו. שנתחזק כנגדן: (כה) מעל. ג' במסו' ברכות שמים מעל מעל השמים מעל יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. פי' כי לדין עמים קרא אל השמים למנוע טל ומטר ואל הארץ למנוע לתת

רשב"ם

מריבה יאמר אשר רבו בני ישראל. כמו מן קם קמו מן שב שבו כך יאמר מן הרב רב עם ישראל רבו. ומרמה הפסוק לשון הרע של פוטיפר לחצים בדכתיב חץ שחוט לשונם מרמה דבר. וידרבו את לשונם קשתם שקר. ורבו מנודת רבב. במו סבו מן סבב. צהלי ורוני מן רנן. רבו שימרו"ם בלע"ז: (כד) ותשב באיתן קשתו. הקשת החוק שקורין אלבלטר"א מושיבין אותו על עץ איתן וחוק שקורין פורק"א והמושך בקשת ההוא אם הוא אדם חזק מאד מושך את חבל הקשת בזרועיו ונכפפין זרועיו עד גופו ויורה החץ למרחוק. ואם הוא חלש אינו יבול למשוך החבל. ובן פירוש המקראות מצרים ירו בו חצים ונתנוהו בבית הסוהר וענו בכבל רגלו והוא יצא ומלך עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואסרם כדכתיב לאסור שריו בנפשו: ויפוזו זרועי ידיו. נכפפו זרועיו במושכו חבל הקשת וזרק חיציו עליהם כי איש חוק היה למשוך איתן הקשת שקורין פורקא וכן מצינו זרוע אצל דריבת קשת. בדכתיב ונחתה קשת נחושה זרועותי והלשון דריכת קשת וכן כי חציך נחתו בי. ותנחת עלי ידיך: ויפוזו. נכפפו. כמו ויהי דוד מפזז ומכרכר. פיזוז בידים. כירכור ברגלים. ויפוזו מן פזז. כמו יסובו מן סבב: מידי אביר יעקב. ע"י הקב"ה בא לו זה הנצחון והממשלה. אביר יעקב כפל לשון רועה אבן ישראל. וכן אביר הרועים אשר לשאול וגם הרועים קרואים אבירים על הבקר והשוורים הקרואים אבירים כדכתיב עדת אבירים בעגלי עמים. וכן סבבוני פרים רבים אבירי בשן בתרוני. מידי אביר יעקב מי גרם לך הקב"ה שהוא אביר יעקב. האלהים הרועה אותי עד היום הזה. שע"י גדולתך זן אותי במצרים. משם הקב"ה גרם להיות רועה אבן ישראל משפחת ישראל שבלבל יוסף את אביו ואת אחיו. אבן לשון אב ומשפחה. נו"ן יתירה כמו נו"ן של שגעון ועורון. ומ"ב של ריקם. ותהי הכנם: (כה) מאל אביך. בא

רש"י

ורבו. וימררוהו ב אחיו וימררוהו פוטיפר ואשתו ס לאשרו ל' וימררו את חייהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב ואין הלשון הזה לשון פעלו שא"כ היה לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו' ואף אם ל' רביית חצים הוא כן היה לו לינקד ואינו אלא לשון פועלו כמו שמו שמים (ירמי' ב) שהוא ל' הושמו וכן רמו מעט שהוא ל' הורמו אלא שלשון הורמו והושמו ע"י אחרים ול' שמו רמו רבו מאליהם הם משוממים את עצמם נתרוממו מעצמם נעשו אנשי ריב. וכן דומו יושבי אי כמו נדמו. וכן תרגם אונקלוס ונקמוהי: בעלי חצים. שלשונם כחץ ותרגומו מרי פלגותא לשון ותהי המהלה אותן שהיו ראוים להלוק עמו נחלה: (כד) ותשב באיתן קשתו. נתישבה בחוזק. קשתו. חזקו: ויפזו זרועי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו ל' זהב מופז. זאת היתה לו מידי הקב"ה שהוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל עקרן של ישראל ל' אבן הראשה ל' מלכות. ואונקלוס אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה האלומות אשר הלם להם על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הוא ע ולא מל' עברי שבמקרא ושוי בתוקפא רוחצניה תרגום של באיתן קשתו וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח בכן יתרמא דהב על דרעוהי לכך ויפוזו זרועי ידיו לשון פז: אבן ישראל. ל' נוטריקון אב וכן אבהן ובנין פ יעקב ובניו: (כה) מאל אביך. היתה לך זאת והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקב"ה היה לבך כשלא שמעת לדברי אדונתך

שפתי חכמים

ורביה. ושרבב פירוש והגדיל: נ מדכתיב בסיפא דקרא בעלי חצים מל' ותהי המחלה אותן הראויין לחלוק עמו נחלה: ס דא"ל דקאי על אחיו לחוד דהיל"ל ורבו וימררו דאין למרר תחלה ואח"כ לריב א"ו דקאי גם אפוטיפר ואשתו: ע ר"ל שהתרגום הוסיף על הקרא: פ ר"ל התרגום מתרגם על אבן אב ובנין אב ובנין ומנ"ל לתרגם כן ועז"פ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ברכות שדים. פי' שתהיין כשיזרע יוסף מתברכות בהרבה חלב להניק בניהן ושתהא להם בנים הרבה מרחם שלהם ולא תהיה משכלה ועקרה בהן מהרב ר' משה ז"ל:

פירוש לתורת אלהים

וַיְשַׂטְּמֻהוּ און זיי האבן אים גיהאסט בַּעֲלֵי די מאנער חִצִּים וואס זייער צונג איז אזו וויא אפייל אדר חִצִּים צו טיילרם די ברידר וואס זענן ראווי מיט אים צוא טיילען מיט דער ירושה האבען אים גיהאסט: (כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ אבער זיין שטארקייט האט זיך שטארק בזעצט וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו און דיא ארום פון זיינע הענד זיינען געליינגט געווארען דאס מיינט מען וואס פרעה האט גיגעבען דאס פינגריל פון גין גאלד אויף זיין האנט און דם אלץ איז אים גוועען מִידֵי פז די הענט פון גאט וואס ער איז אֲבִיר דער שטארקער גאט פון יַעֲקֹב דאס הט גאט אזו גיהייסען ער זאל ווערין קעניג מִשָּׁם פון גאט הט ער זוכה גיוועען ער זאל זיין רוֹעֶה אשפייזר אֶבֶן יִשְׂרָאֵל דעם פאטר מיט די קינדער פון יַעֲקֹב: (כה) און דאס איז דיר אלץ גיוועען מֵאֵל פון דעם גאט פון דיין פאטער וְיַעְזְרֶךָּ אז ער זאל דיר העלפן וְאֵת שַׁדַּי און איצט בעט איך דעם אלמעכטיגן גאט וִיבָרְכֶךָּ אז ער זאל דיר בענטשן בִּרְכֹת מיט דיא ברכה פון דעם הימל פון אובין בִּרְכֹת און מיט דיא רייכקייט פון גרונד רֹבֶצֶת תָּחַת וואס ליגט אונטען בִּרְכֹת שָׁדַיִם און ער זאל דיר זעגנען דאס דיינע קינדר זאלן ניט זיין קינדר לאז עס זאלן גבענטשט

תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם׃ כו בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ פ ששי כז בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף

אַרְעָא מִכְּרַע בִּרְכְתָא דְאָבוּךְ וּדְאִמָּךְ׃ כו בִּרְכְתָא דְאָבוּךְ יִתּוֹסְפָן עַל בִּרְכְתָא דִילִי בָּרִיכוּ אֲבָהָתַי דְּחַמִּידוּ לְהוֹן רַבְרְבַיָּא דְּמִן עָלְמָא יֶהֶוְיָן כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי׃ כז בִּנְיָמִין

תו"א ולקדקד שבת קלט: בנימין זאב סוטה יח זבחים נד:

רשב"ם

לך כל זה. והוא יעזרך: ברכות תהום. שתתהום עולה ומשקה את הארץ: ברכות שדים. שלא יהא השדים צומקים ולא ימותו הילדים מחוסר חלב: ורחם. ואף בתוך הרחם לא ימותו העוברים ולענין הקללה כתיב לספרע תן להם רחם משכיל ואפילו כשיגדלו יהיו השדים צומקים. ולא זו אף זו: (כו) ברכות אביך גברו על ברכות הורי. ברכות אביך יעקב שבירכני הקב"ה כדכתיב והנה ה' נצב עליו וגו' גברו על ברכות הרים כדכתיב שם ופרצת ימה וקדמה וגו' נחלה טובה ובלא מצרים העולה מכל הרי עולם: עד תאות. עד סוף גבעות עולם. לשון והתאויתם. תתאו לבא חמת. וברכות משה מוכיחין על פסוק זה. כי הורי לשון כסל של גבעות עולם דכתיב שם ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם. ואותן ברכות תהיינה לראש יוסף: נזיר אחיו. מלך על אחיו: (כז) בנימין זאב יטרף. על שאול שהיה מלך ראשון נתנבא שפשט בככל סביבותיו בכל האומות וכתב שם בכל אשר יפנה ירשיע. שתבל בכל

בעל הטורים

יבולה כדכתיב כי בם ידין עמים: רובצת. ג' במס' הכא ואידך גמי ביוסף ומתהום רובצת תחת והאם רובצת היינו דאמרינן בפרק ג' דתעניות אין לך טיפה שיורדת מלמעלה שאין טפיים עולה מלמטה מן התהום והיינו ומתהום רובצת תחת והאם רובצת יליף רובצת רובצת מתהום רובצת. לאשמעי' שהמולא קן בים פטור בשילוחה: ברכות שדים. הם השמים שיריקו מטר: ורחם. היא הארץ שמולדת פירות:

שפתי חכמים

ל' נוטריקון אב וכן. : צ ר"ל היאך הוא מלת שדים ל' אב: ק רלה לפי היאך שייך מלת הורי לג' אב: ר ר"ל דזיין ולד"י מתחלפין בכמה מקומות כמו זעקת שהוא כמו צעקת: ש וכן פי' הפסוק עד תאות גבעות עולם פירוש ברכות שברכני אבא גברו כלומר טובים על הברכות שבירך את הורי לפי שהברכות שלי חמדו גדולי עולם ומפרש רש"י מי חמדו שחמדתן אמו וכו' מלאתי: ת דק"ל לפי התרגום דמפרש תאות ל' חמדה א"כ מה שכתוב בתחלה ברכות אביך

רש"י

והוא יברכך: ברכות שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא. כלומר יתברכו המולידים והיולדות שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים. ירה יירה מתרגמינן אישתדאי ישתדי אף שדים כאן צ ע"ש שהזרע יורה כחץ: (כו) ברכות אביך גברו וגו'. הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי: עד תאות גבעות עולם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים מגעת עד ד' קצות העולם שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו' מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק לאברהם א"ל שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד ליצחק אמר לו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו' זהו שאמר ישעיה (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם: תאות. אשמול"ן כך חברו מנחם בן סרוק: הורי. ל' הריון שהורוני במעי אמי ק כמו הורה גבר (איוב ג): עד תאות. עד קצות כמו (במדבר לד) והתאויתם לכם לגבול קדמה (שם ח) תתאו לבוא חמת: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחוהי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל. נזורו אחור. ור"ד ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדונין וקוראו קשת ע"ש שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו כמו ויפוצו ר שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו: מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאי' בסוטה (דף לו) ואונקלוס תרגם תאות עולם ל' תאוה וחמדה ש וגבעות ל' מצוקי ארץ (והם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) עד תאות. פרש"י שחמדתן אמו והזקיקתו ליעקב לקבלן על ידי המטעמים שעשתה:

פירוש לתורת אלהים

וֶוערֶן דִי זְכָרִים זֵיי זָאלֶען מַזְרִיעַ זַיין אַטִפָּה וָואס אִיז רָאוּי לְהֵרָיוֹן אוּנ דִי נְקֵבוֹת זָאלֶן נִיט מַפִּיל זַיין: (כו) בִּרְכוֹת אָבִיךָ דִי בְּרָכוֹת וָוס גָאט הָט גִיבֶּענְטְשְׁט מִיר דַיין פָּאטֶער גָּבְרוּ זַיינֶען גֶעוֶוען פִיל מֶעהְר עַל בִּרְכוֹת הוֹרַי וִויא דִיא בְּרָכוֹת פוּן מַיינֶע אֶלְטֶערִין דָאס מֵיינְט מֶען מַיין פָּאטֶער יִצְחָק אוּנ מַיין זֵיידֶע אַבְרָהָם וָוארוּם מַיינֶע בְּרָכוֹת זֶענִין עַד תַּאֲוַת גִּבְעוֹת עוֹלָם בִּיז דִי גְרֶענְצֶען פוּן דִי אֵייבִּיגֶע הִיגֶעל דָאס הֵייסְט אָן אַשִׁיעוּר אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט (וּפָרַצְתָּ וגו') דוּא וֶועסְט דִיר שְׁטַארְקֶען אוֹיף מַעֲרָב זַייט אוּנ מִזְרָח אוּנ דָרוֹם אוּנ צָפוֹן זַייט דָאס אִיז גָאר אָן אַגְבוּל אָבֶּער צוּא אַבְרָהָם הָט עֶר גִיזָאגְט דָם לַאנְד וָואס דוּ זֶעהְסְט וֶועל אִיךְ דִירגֶעבִּין אוּנ עֶר הָט אִים מֶער נִיט גִיוִויזֶן נָאר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ צוּ יִצְחָק הָט עֶר גֶזָאגְט צוּ דִיר אוּנ צוּא דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבֶּען דִיא לֶענְדֶער תִּהְיֶיןָ דִיא בְּרָכוֹת וָואס גָאט הָט מִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט זָאלֶען זַיין לְרֹאשׁ יוֹסֵף אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד אוּנ אוֹיף דֶעם שֵׁייטֶעל וָואס עֶר אִיז גִוֶועז נְזִיר אֶחָיו דֶער גֶעקְרֵיינְטֶער דֶערְבֶּעסְטֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער: (כז) בִּנְיָמִין וֶועט זַיין זְאֵב יִטְרָף אַבייסֶענְדֶער אַוָואלְף וָואס עֶר פַאר צוּקְט שָׁאף. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט נְבִיאוֹת גִזָאגְט אוֹיף דֶער צַייט פוּן פִּילֶגֶשׁ בַּגִבְעָה אַז דִיא יוּדֶען הָאבֶּען גִיהַרְגֶתְ דֶעם שֵׁבֶט בִּנְיָמִין נָאר זֶעקְס הוּנְדֶערְט זַיינֶען גִיבְּלִיבֶּען הָאבֶּען דִיא יִשְׂרָאֵל גִישְׁוּאוֹרֶען זֵייא זָאלֶן זֵייא קֵיין ווַייבֶּער נִיט גֶעבֶּן אוּנ דֶר נָאךְ הָאבֶּען זֵייא חֲרָטָה גִהַאט הָאבֵּן זֵיי גִהֵייסֶן אַז דִיא בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל זָאלֶן גֵיין אִין דִי וַויין גֶערְטְנֶר אוּנ דֶר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין זָאלֶען זִיךְ חַאפֶּען יֶעדֶער אַפְּרוּי

בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל׃
כח כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים
עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם
וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ
בֵּרַךְ אֹתָם׃ כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ
אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר

אונקלוס

בְּאַרְעֵהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא
וּבְאַחְסַנְתֵּהּ יִתְבְּנֵי
מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא
יְהוֹן מְקָרְבִין כַּהֲנַיָּא
קָרְבָּנָא וּבְעִדַּן רַמְשָׁא
יְהוֹן מְפַלְּגִין מוֹתַר
חוּלָקְהוֹן מִשְּׁאַר קֻדְשַׁיָּא׃
כח כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא
דְמַלֵּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן
וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן גְּבַר דִּי
כְּבִרְכְתֵהּ בָּרֵךְ יָתְהוֹן׃
כט וּפַקֵּד יָתְהוֹן וַאֲמַר
לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנֵשׁ לְעַמִּי קְבָרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתִי בִּמְעַרְתָּא דִּי בַּחֲקַל

בעל הטורים

(כז) ולערב יחלק שלל. בגי' והם הקרבנות. התחלת התיבות שאחר שמותן כגון בכורי אחים אתה לחוף תמור ידין גדוד שמנה אילה בן זאב עולה לחשבון שס"ה כמנין ימות החמה ואותיות האחרונות של הברכות כגון עלה בישראל מחלב לידון עוכד יהיה עקב מלך ספר אחיו שלל עולה שנ"ד כמנין ימות הלבנה וזהו שנא' כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. יעקב הקדים דן לגד כסדר תולדותם משה הקדים גד לדן לפי שהוא קבור בחלקו: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם. סיים בזאת וכו כל' פתח משה וברכם וזאת הברכה וזהו מזקנים אתבונן:

רשב"ם

האומות וגם בנימין היה עם מלכי יהודה הצדיקים אשר גברו על האומות כדכתיב באסא וביהושפט וביחזקיהו: ולערב יחלק שלל. שכן מנהגו של זאב. זאב ערבות ישדדם. כזאבי ערב לא גרמו לבקר: (כח) אשר כברכתו. העתיד לבא כמו שאמור למעלה אשר יקרא אתכם באחרית הימים:

רש"י

הברכות) שחמדתן ת אמו והזקיקתו לקבלם: (כז) בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף א נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטים כא) וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב שנאמר (ש"א יד) ושאול לכד המלוכה וילחם במואב ובאדום וגו' ובכל אשר יפנה ירשיע: בבקר יאכל עד. לשון ביזה ושלל המתורגם עדאה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתשקע שמשן של ישראל ע"י נבוכדנצר שיגלם לבבל. יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם ב מה שנא' בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי ת"ל ויברך אותם ג כולם במשמע: איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד: ברך אותם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו מה ת"ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של אילה יכול שלא כללן כולם בכל הברכות ת"ל ברך אותם: (כט) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן שיש אסיפה בל' עברי שהיא ל' הכנסה כגון (שופטים יט) ואין איש מאסף אותם הביתה (דברים כ) ואספתו אל תוך ביתך (ויקרא כג) באספכם את תבואת הארץ הכנסתם לבית מפני הגשמים. באספכם את

שפתי חכמים

גברו וגו' שפירושו הברכות שלי שנתן לי הקב"ה גברו יותר מברכות שבירך את אבותי כדפירש"י לעיל א"כ לפי התרגום היאך מיושב מה שכתוב אחריו עד תאות גבעות עולם ועז"פ שחמדתן אמו וכו' ר"ל לפי התרגום קאי תאות על רבקה שהיא אמו של יעקב שהיא חמדה לאותן ברכות והזקיקה את יעקב לקבלן ולכן הלבישה את יעקב בגדי עשו החמודות בשביל שיקבל יעקב הברכות: א ויטרף אינו דבק עם זאב שכל זאב טורף אלא טורף שב על בנימין ור"ל בנימין זאב הוא מפני שטורף כמוהו. ומהרש"ל פי' דמקרא משמע שבנימין יטרוף את הזאב ואין שייך באדם לשון טרף לכן פירש זאב הוא וכו': ב (מהר"ן) ואי לאו קרא דוזאת אשר דבר להם אביהם ה"א דיעקב ניחם על דבריו לגמרי וחזר ממה שקנטר שכן ויברך אותם כולם במשמע לכך הוצרך לומר וזאת אשר וכו' להודיע שמה שאמר בענין יהא עומד בחזקתו אלא שחזר וכללם וכו': ג לא מצאתי זה בשום מדרש וגם תמוה בעיני היכן מצינו זה שבירך לראובן שמעון ולוי אי משום שכללם כולם בברכה אחת הלא זה למדנו מברך אותם

פירוש לתורת אלהים

בַּבֹּקֶר אין דער פריא דאס הט ער נביאות גזאגט אויף שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ וואס ער איז גוועזן דער ערשטער מֶלֶךְ פון דיא יִשְׂרָאֵל יֹאכַל עַד וועט ער עסען רויב וְלָעֶרֶב אונ אויף דער נאכט דאס מיינט מען בְּשְׁעַת די זון פון יִשְׂרָאֵל וועט אונטער גיין זיי וועלין זיין אין גָלוּת יְחַלֵּק וועט ער טיילען רויב דם מיינט מען מָרְדְּכַי מיט אֶסְתֵּר וואס זענען אויך גוועזן פון שֵׁבֶט בִּנְיָמִין וועלין זיך צו טיילין דם רויב פון הָמָן׃ (כח) כָּל דיא אַלע זיינין גיוועזן שִׁבְטֵי דיא צוועלף שְׁבָטִים פון די יִשְׂרָאֵל וְזֹאת אֲשֶׁר אונ צו דיא האט יַעֲקֹב גערעדט וַיְבָרֶךְ אונ ער האט זייא גבענטשט אִישׁ יעדערען נום וועט אויף אים קומען בֵּרַךְ האט ער זייא גבענטשט׃ (כט) וַיְצַו אונ ער האט זייא אַלעמען גבאטען וַיֹּאמֶר אונ הט גזאגט צו זיי אֲנִי איך שטארב קִבְרוּ אונ איר זאלט מיך בגראבן לעבין מיינע עלטערן אֶל אין דער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וואס זיא איז אין דעם פעלד פון עֶפְרוֹן הַחִתִּי׃ (ל) בַּמְּעָרַת אין דר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וואס איז אין דעם פעלד

בְּשְׂדֵה עֶפְרֹן הַחִתִּי׃ ל בַּמְּעָרָה
אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־
פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה
אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן
הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ לא שָׁמָּה קָבְרוּ
אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה
אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה׃
לב מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ לג וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת
אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה
וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף
עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ׃
ב וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים

עֶפְרוֹן חִתָּאָה׃
ל בִּמְעַרְתָּא דִּי בַּחֲקַל
כָּפֶלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי
מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנַעַן
דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא
מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה לְאַחֲסָנַת
קְבוּרָא׃ לא תַּמָּן קְבַרוּ
יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה
אִתְּתֵהּ תַּמָּן קְבַרוּ יָת
יִצְחָק וְיָת רִבְקָה אִתְּתֵהּ
וְתַמָּן קְבָרִית יָת לֵאָה׃
לב זְבִינֵי חַקְלָא וּמְעַרְתָּא
דִּי בֵהּ מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃
לג וְשֵׁיצִי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא
יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי
לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד
וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ׃ א וּנְפַל
יוֹסֵף עַל אַפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא
עֲלוֹהִי וּנְשַׁק לֵהּ׃
ב וּפַקֵּיד יוֹסֵף יָת עַבְדוֹהִי
יָת אַסְוָתָא לְמֶחֱנַט יָת

רשב"ם

(ל) לאחוזת קבר. ולא יוכלו לערער מלקוברני: (לג) ויאסף רגליו. הכניסן בממתו כי עד עתה היה יושב כדכתיב וישב על המטה. ויוצא אותם יוסף מעם ברכיו. להגיד כח חזקתו של יעקב שנתן הקב"ה בו כח עד עת גויעה: (ב) לחנוט. פתרונו לפי ענייננו וסגתם פירשו מגזרת חנטה פגיה:

רש"י

מעטיכס. וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא ל' הכנסה: אל אבותי. עם אבותי: (לג) ויאסף רגליו. הכניס

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) במערה. פשט קברו אותי במערה וא"ת הרבה שדות והרבה מערות היו ולא תדעו באי זו לכך נאמר אשר בשדה המכפלה. וא"ת שמא ימחו בידכם ת"ל אשר קנה אברהם. וא"ת שמא לא קנאה מאדם שיהיה כח בידו למכרה ת"ל מאת עפרן החתי שהיה נשיא הארץ וא"ת ושמא לזרוע שם מכרה ולא יניחו לעשות שם בית הקברות ת"ל לאחוזת קבר וא"ת שמא אותה קנייה לא היה בה חזקה כי לא החזיקו בה ת"ל שמה קברו את אברהם. וא"ת שמא לפי שמכרה עפרון שהיה נשיא הארץ לא יכלו העם למחות בידו אמנם שלא ברצונם מכרה ושמא עתה ימחו בידינו ת"ל מאת בני חת: (לג) ויאסף רגליו אל המטה. לפי שהוציא' לחוץ כשרצה לברך בני יוסף כדכתיב ויתחזק ישראל וישב על המטה וכאשר כלה לברכן הכניסן אל

פירוש לתורת אלהים

קעין מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אִין דֶעם לַאנְד כְּנָעַן אֲשֶׁר אִין דֶעם הֵייל וָואס אַבְרָהָם הָט זִיא גְקוֹיפְט מִיט דֶעם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי צוּ מַאכֶען אִיהְר פַאר אַפַאמִילְיֶען גְרַאבּ׃ (לא) שָׁמָּה דָארְט הָאט מֶען בֶּגְרָאבֶּן אַבְרָהָם וְאֵת אוּנ זַיין וַוייבּ שָׂרָה שָׁמָּה דָארְט הָט מֶען בַּאגְרָאבֶּן יִצְחָק וְאֵת אוּנ זַיין וַוייבּ רִבְקָה וְשָׁמָּה אוּנ דָארְט הָאבּ אִיךְ בַּאגְרָאבִּין לֵאָה זָאלְט אִיהְר מִיךְ אוֹיךְ בַּגְרָאבֶּן׃ (לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה דָאס אִיז דָאס גֶעקוֹיפְטֶע פֶעלְד וְהַמְּעָרָה אוּנ דִיא מְעָרָה וָואס אִיז אִין אִיהְר הָאט עֶם אַבְרָהָם גְקוֹיפְט מֵאֵת פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן חֵת׃ (לג) וַיְכַל יַעֲקֹב הָאט גֶעעֶנְדִיגְט לְצַוֹּת צוּ גְבִּיטֶן זַיינֶע קִינְדֶר וַיֶּאֱסֹף אוּנ עֶר הָט אַרַיין גְנוּמֶען זַיינֶע פִּיס אִין בֶּעט וַיִּגְוַע אוּנ עֶר אִיז פַר גַאנְגֶען וַיֵּאָסֶף אוּנ אִיז אַיין גְטָאן גְוָוארֶען צוּ זַיין פָאלְק דָס הֵייסְט עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען. רש"י שְׁרַייבְּט פַאר וָואס שְׁטֵייט נִיט בַּיי אִים לָשׁוֹן מִיתָה הָאבֶּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים גְזָאגְט יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז נִיט גְשְׁטָארְבֶּן נָאר מֶען הָט גְמֵיינְט עֶר אִיז גְשְׁטָארְבֶּן׃ (א) וַיִּפֹּל אוּנ יוֹסֵף אִיז גְפַאלֶן אוֹיף זַיין פָאטֶערְס גֶעזִיכְט וַיֵּבְךְּ עָלָיו אוּנ עֶר הָט גְוֵויינְט אִיבֶּער אִים וַיִּשַּׁק לוֹ אוּנ הָט אִים גְקוּשְׁט׃ (ב) וַיְצַו הָט יוֹסֵף גִיבָּאטִין זַיינֶע קְנֶעכְט דִי דָאקְטוֹרִים לַחֲנוֹט אֶת אָבִיו זֵיי זָאלֶן אַיינְבַּאלְזַאמִירֶען זַיין פָאטֶער וַיַּחַנְטוּ הָרוֹפְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן דִי דָאקְטוֹרִים אַיינְגֶעבַּאלְזַאמִירְט

לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים
אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ ג וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים
יוֹם כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ
אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם׃ ד וַיַּעַבְרוּ
יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית
פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה
לֵאמֹר׃ ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה
אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה
אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי
וְאָשׁוּבָה׃ ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר

תו"א אבי השביעני סוטה לו: אשר כריתי ר"ה כו סוטה יג חולין לב: עלה וקבר סוטה לג:

אונקלוס

אֲבוּהִי וַחֲנַטוּ אַסְוָתָא יָת
יִשְׂרָאֵל׃ ג וּשְׁלִימוּ לֵהּ
אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן
שָׁלְמִין יוֹמֵי חֲנַטַיָּא וּבְכוֹ
יָתֵהּ מִצְרָאֵי שַׁבְעִין
יוֹמִין׃ ד וַעֲבַרוּ יוֹמֵי
בְכִיתֵהּ וּמַלֵּיל יוֹסֵף עִם
בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אִם
כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן
קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר׃
ה אַבָּא קַיֵּים עֲלַי לְמֵימַר
הָא אֲנָא מָאִית בְּקִבְרִי
דְּאַתְקֵנִית לִי בְּאַרְעָא
דִכְנַעַן תַּמָּן תִּקְבְּרִנַּנִי
וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבַּר
יָת אַבָּא וְאֵיתוּב׃ ו וַאֲמַר
פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת

רשב"ם

(ה) ואשובה. אל ידאג שאני מניח את ארצו לגמרי:

בעל הטורים

(ג) וימלאו. ב' במס' וימלאו לו ארבעים יום וימלאו ימיה ללדת רמז לסוף מ' יום הולד נוצר: (ה) אנכי מת. ג' במס' הכא ביעקב ואידך במשה ואידך ביוסף. אע"פ שאמרו יעקב לא מת כיון שאמר משה אנכי מת אמר אותו גם הוא ובלשון שאמר יעקב אמר גם יוסף:

רש"י

רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא ד מת (תענית ה): (ב) לחנט את אביו. ענין מרקחת בשמים הוא: (ג) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד ה שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לבכיה ו לפי שבאה להם ברכה לרגלו ז שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין: (ה) אשר כריתי לי. כפשוטו כמו (שמות כא) כי יכרה

שפתי חכמים

א"כ ויברך אותם ל"ל: ד בגמרא מקשה והלא חנטו אותו הרופאים וכתיב נמי בסמוך שנשאוהו ממצרים וקברוהו בארץ כנען וי"ל לא פסק טעם מיתה היינו שלא היה לו צער מיתה ועוד נאמרו בזה דברים וכו': ה רל"ת כי לא תבא לשון מלוי רק על מספר שקצוב מתחלה כמו את מספר ימיך אמלא כלו' ימים הקצובים לו וימלאו ימיה ללדת כלומר ימים הקצובים לימי לידתה וכן רבים במקרא וכאן לא היה מספר קצוב מתחלה לכך הוצרך הרב לומר השלימו לו ימי חניטתו מפני שימי החניטה הם ימים הקצובים להם כלומר לחניטום מ' יום וזהו אמרו עד שמלאו מ' יום ואמר השלמה במקום וימלאו להודיע שזה המילוי הוא מענין השלמה לא מהמילוי שהוא הפך

פריקות פרא"ס: ו לאפוקי שלא תפרש וימלאו לו מ' יום ואח"כ ויבכו אותו עוד שבעים יום: ז דאל"כ למה בכו וא"ל משום כבוד יוסף כי

דעת זקנים מבעלי התוספות

חמשה: (ב) ויחנטו. המתיקו גופו לאחר שהשליטו בו הסמים המרים כדי להוציא טנף שבמעיו וכדי שלא יסרח השליט בתוכו אתרי כן סמנים מתוקים להריח ריח טוב ודומה לו התאנה חנטה פגיה המתיקה פירותיה:

פירוש לתורת אלהים

יַעֲקֹב: (ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם און עֶס זַיינֶען פַארְגַאנְגֶען פֶערְצִיג טֶעג כִּי כֵן וָוארוּם אַזוֹ פִיל דוֹיעֶרֶען דִי טֶעג פוּן בַּאלְזַאמִירֶען וַיִּבְכּוּ אוֹתוֹ הָאבֶּען אִים דִי מִצְרַיִם בַּוֵויינְט זִיבֶּעצִיג טֶעג פֶערְצֶג טֶעג פוּן דֶעם בַּאלְזַאמִירֶין און נָאךְ דֶעם דְרַייסֶג טֶעג. רש"י שְׁרַייבְּט אַז יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶן נָאךְ מִצְרַיִם הָט דֶער הוּנְגֶר אוֹיף גְהֶערְט און דָאס וַואסֶר פוּן נִילוּס אִיז גְבֶּענְטְשְׁט גְוָוארֶן דְרוּם הָאבֶּן זַייא אִים בַּוֵויינְט: (ד) וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ און עֶס זֶענֶען פָארִיבֶּער דִיא טֶעג פוּן זַיין בַּוֵויינֶען וַיְדַבֵּר הָאט יוֹסֵף גְעזָאגְט צוּא דֶעם הוֹיז גִזִינְד פוּן פַּרְעֹה אַזוֹ אִם נָא מָצָאתִי אוֹיבּ אִיךְ הָאבּ גְפוּנֶען חֵן אִין אֵייעֶרֶע אוֹגִין דַּבְּרוּ נָא רֶעט אִיר פוּן מַיינֶט וֶועגֶען מִיט פַּרְעֹה און אִיר זָאלְט אִים זָאגֶען; (ה) אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר מַיין פָאטֶער הָאט מִיךְ בַּשְׁוואוֹרֶען און הָאט מִיר אַזוֹ גֵיזָאגְט הִנֵּה אָנֹכִי מֵת אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּען בְּקִבְרִי זָאלְסְטוּ מִיךְ בַּאגְרָאבֶּען אִין דֶעם קֶבֶר וָואס אִיךְ הָאבּ גְקוֹיפְט אִין דֶעם לַאנְד כְּנַעַן וְעַתָּה און יֶעצְט אֶעֱלֶה נָא וֶועל אִיךְ גֵיין אִין לַאנְד כְּנַעַן וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי און אִיךְ וֶועל בַּאגְרָאבֶּען דָארְט מַיין פָאטֶער וְאָשׁוּבָה און אִיךְ וֶועל סִיךְ ווִידֶער קֶערְן הָאבִּין זַייא דָאס פַּרְעֹה גְזָאגְט: (ו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ

אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃ ז וַיַּעַל
יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־
עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי
אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו
וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם
עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־
רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד
מְאֹד׃ י וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד
גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל
שִׁבְעַת יָמִים׃ יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד

אֲבוּךְ כְּמָא דְקַיֵּים עֲלָךְ׃
ז וּסְלֵיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת
אֲבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ כָּל
עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵהּ
וְכָל סָבֵי אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וַאֲחוֹהִי
וּבֵית אֲבוּהִי לְחוֹד
טַפְלְהוֹן וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן
שְׁבַקוּ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃
ט וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ אַף רְתִכִּין
אַף פָּרָשִׁין וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא
סַגִּיאָה לַחֲדָא׃ י וַאֲתוֹ
עַד בֵּית אִדְּרֵי דְאָטָד
דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא
וּסְפַדוּ תַמָּן מִסְפֵּד רַב
וְתַקִּיף לַחֲדָא וַעֲבַד
לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שִׁבְעָא
יוֹמִין׃ יא וַחֲזָא יָתֵב
אַרְעָא כְנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא
בְּבֵית אִדְּרֵי דְאָטָד

תו"א ויעל יוסף סוטה יג טו : וכל בית סוטה יט : ויעל עמו שם ט : ויבאו עד שם יג : ויספדו שם שם : ויעש שבת קנב :

רשב"ם

(ט) ויעל עמו. העולה יוסף עמו גם רכב גם וגו', כמו ויעל עולות. לשון ספעיל:
(יא) יושב הארץ הכנעני. כלומר וירא הכנעני יושב הארץ ההיא:

בעל הטורים

(ז) וכל זקני. ג' במסרה וכל זקני פרעה ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם וכל זקני העיר ההיא גבי עגלה ערופה וזהו שדרשו לא שככה שלא פטרנוהו בלי מזון דהיינו וכל זקני ישראל לאכול וגו' ולא פטרנוהו בלא לויה דהיינו וכל זקני פרעה שלוו לארונו של יעקב:

שפתי חכמים

הככי אינו פוטל רלוני עד שיככה כשירלה: ח כרי הוא ל' עברי ודגור הוא ל' ארמי: ט (רא"ם) ויש לתמוה א"כ איך אורשה לדבר עם אחיו בלה"ק וכדפירש"י ע"פ כי פי המדבר אליכם י"ל שהתנה עמו שלא ידבר עם המלריים דוקא וכשדבר יוסף עם אחיו לא היה שום אדם אתו בבית ולא יודע הדבר שדבר בלה"ק. (נח"י) אי קשיא הא קשיא ואא כל דברי המליץ היה בלה"ק ושם היו הרבה מלריים וא"ק מדידים אדידיה דבפסוק כי פי המדבר כ' שהרבה ממלרים היו ט ואתה איך מכיר בו כדאי' במס' סוטה (דף לו):

רש"י

אים. ומדרשו עוד מתיישב על הלשון כמו אשר קניתי. אר"ע כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה (ב"ר) ועוד מדרשו ל' כרי דגור ח שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: (ז) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר עודף על שבעים לשון (י) גרן האטד. מוקף אטדין היה. ור"ד (סוטה יג) על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב עמדו כולן ותלו בו כתריהם והקיפוהו

פירוש לתורת אלהים

יוֹסֵף עֲלֵה וּקְבוֹר גיי און בגראב דיין פאטער כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ אזו וויא ער האט בשווארן דיר אבר ווען ער זאל דיר נים גוועזן בשווערן וואלט איך דיר נים גילאזען: (ז) וַיַּעַל איז יוסף גיגאנגן בגראבן זיין פאטער וַיַּעֲלוּ זענען מיט אים מיט גגאנגן אלע קנעכט פון פַּרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ די עלצטע פון זיין הויז גזינד וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם און אלע עלצטע פון דעם לאנד מצרים: (ח) וְכֹל בֵּית יוֹסֵף און גאר דאס הויז גזינד פון יוסף וְאֶחָיו און זיינע ברידר און זיין פאטערס הויז גזינד רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם נאר זייערע קליינע קינדער און זייער שאף און זייערע רינדער עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן האבן זיי גילאזען אין לאנד גושן: (ט) וַיַּעַל עִמּוֹ און עם איז מיט גגאנגן מיט אים גַּם רֶכֶב רייטער גַּם פָּרָשִׁים רייטער וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד און עס איז גיוואָרען זייער אשווערע מחנה: (י) וַיָּבֹאוּ און זענען גקומען עַד גוֹרֶן הָאָטָד ביז דעם שייער וואס ער איז גיוועזן ארום גערינגלט מיט דערנער אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן דער שייער איז גוועזן פון די אנדערע זייט ירדן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם און זיי האבן דארטן בקלאגט מִסְפֵּד גָּדוֹל מיט גרוים געוויין וְכָבֵד מְאֹד און מיט א טיפען טרויער וַיַּעַשׂ און יוסף האט בעקלאגט זיין פאטער זיבען טעג: (יא) וַיַּרְא און די קינדער פון כנען האבן געזעהן די קלאג וואס זיי האבן גטרויערט אין גורן האטד וַיֹּאמְרוּ האבען זיי גזאגט אֵבֶל דאס איז א טיפער

וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־
כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן
כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃ יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו
אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת
שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם
אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת
עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃ יד וַיָּשָׁב
יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־
הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי
קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃ טו וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף
כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ

וַאֲמַרוּ אֶבֶל תַּקִּיף דֵּין
לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא׃
יב וַעֲבַדוּ בְנוֹהִי לֵהּ כֵּן
כְּמָא דִי פַקְדִנּוּן׃
יג וּנְטַלוּ יָתֵהּ בְּנוֹהִי
לְאַרְעָא דִכְנַעַן וּקְבַרוּ
יָתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל
כָּפֶלְתָּא דִי זְבַן אַבְרָהָם
יָת חַקְלָא לְאַחְסָנַת
קְבוּרָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה
עַל אַפֵּי מַמְרֵא׃ יד וְתָב
יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא
וַאֲחוֹהִי וְכָל דִּסְלִיקוּ
עִמֵּהּ לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי
בָּתַר דִּקְבַר יָת אֲבוּהִי׃
טו וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי
מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמַרוּ דִּלְמָא

תו"א וישאו אותו סוטה יג חולין קא: וישב יוסף סוטה יג:

בעל הטורים

(יב) צום . ג' במס' ויעשו בניו לו כן כאשר צום . ואידך הקים את דברי יונדב אשר צום . פן תאמר עצבי עשם ופסלי ונסכי צום . לאמר מה זה בע"א מדבר ופסלי ונסכי צום אף יונדב צוה לבניו שלא יעבדו ע"א וכן יעקב כשבקש לגלות את הקץ לבניו ונעלם ממנו אמר שמא יש בכם עובדי ע"ז א"ל שמע ישראל: (טו) לו ישטמנו יוסף . כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו בו ובירך ואמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו לו . י"מ לו ישטמנו יוסף הלואי ישטמנו יוסף בלבו ולא יעשה לנו מעשה ואם חפץ לעשות ישיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו גרמנו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר

רש"י

כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים: (יב) כאשר צום. מהו אשר צום: (יג) וישאו אתו בניו. ולא בני בניו שכך צום אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען אלא אתם (ב"ר) וקבע להם מקום ג' למזרח וכן לד' רוחות וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון ויוסף לא ישא שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות באותות שמסר להם אביהם לישא מטתו: (יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואח"כ כל בית יוסף ואחיו אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שולחנו. של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן (ב"ר): לו ישטמנו. שמא ישטמנו

שפתי חכמים

יודעים אותו וא"כ מה תועלת בשבועה שיוסף לא ידבר בו והרבה מהמצריים ידברו בו וע"ש שהאריך: י בב"ר א"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לשם שמים אמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן וכו' ע"כ ולמטה ג"כ לא היה רוצה לישב מפני כבוד המלכות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו . וכאשר עלו ממצרים תמצא שהמצרים קדמו . ונראה כי לאחר שראו המצרים שחלקו כבוד

פירוש לתורת אלהים

שווערער טרויער צו די מצרים על כן דריבר הט
מען גרופן דעם נאמען פון דעם ארט אבל מצרים
דער טרויער פון מצרים אשר בעבר הירדן וואס איז
פון דער אנדערער זייט ירדן: (יב) ויעשו בניו לו כן
יעקב'ס קינדער האבן אים גטאן כאשר צום ווי ער
הט זיי גזאגט: (יג) וישאו אתו אונ זייא האבן אים
גיטראגין אין לאנד כנען ויקברו אונ האבען אים
בגראבן אין דער מערת המכפלה אשר קנה אברהם
וואס אברהם הט גקויפט את השדה דס פעלד לאחזת
קבר פיר איין פאמיליען גראב מאת פון עפרון
החתי על פני ממרא פר ממרא: (יד) וישב אונ יוסף
האט זיך אום גיקערט נאך מצרים הוא ואחיו ער
אונ זיינע ברידער וכל העלים אתו אונ אלע וואס
זענען מיט גינאנגען מיט אים לקבור את אביו צוא
בגראבען זיין פאטער האבען זיי זיך אלע אום
גקערט אחרי נאך דעם אז ער האט בגראבען זיין
פאטער: (טו) ויראו אחי יוסף אונ די ברידער פון יוסף
האבן געזעהן אז זייער פאטער איז גשטארבן ויאמרו

יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃ טז וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף
לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃
יז כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא
פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה
גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי
אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם
אֵלָיו׃ יח וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו
וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים׃ יט וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת

יִטַּר לָנָא דְבָבוּ יוֹסֵף
וַאֲתָבָא יָתֵיב לָנָא יָת כָּל
בִּישְׁתָא דִּי גְמַלְנָא יָתֵהּ׃
טז וּפַקִּידוּ לְוָת יוֹסֵף
לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקֵּד קֳדָם
מוֹתֵהּ לְמֵימָר׃ יז כְּדֵין
תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ
שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא אֲחָיךְ
וְלַחֲטָאֵיהוֹן אֲרֵי בִישְׁתָא
גְמָלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן
לְחוֹבָא עַבְדֵי אֱלָהָא
דַאֲבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּהּ׃
יח וַאֲזַלוּ אַף אֲחוֹהִי וּנְפַלוּ
קֳדָמוֹהִי וַאֲמָרוּ הָא
אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין׃
יט וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא

תו"א אביך לוה יבמות סה: אנא שא יומא פו יבמות סה: ועתה שא יומא פו: וילכו גם מגלה יז:

רשב"ם

(טז) ויצוו אל יוסף לאמר. ויצוו לפני צנועים לאמר אל יוסף:

בעל הטורים

שנעשה מלך במצרים כן יעשה לנו: (יט) התחת אלהים אני. בג' שהשיב יעקב לרחל כשבקשה ממנו שיבקש עליה רחמים וגער בה בו בלשון השיב לאחיו. על כן הוא ג' במס' והשלישי התחת זאת לא יומת שמעי (ע"ש) שבאותו ל' שאמר לאחיו נפרע משמעי שאחיו למדו ממנו

שפתי חכמים

כ אע"פ שאין לו דומה במקרא מ"מ מלינו למימר דלו ל' שמא דהואיל ומלינו דלו הוא ל' אולי כמו שהביא רש"י פסוקים ע"ז ואולי מלינו נמי שהוא ל' שמא א"כ לו נמי ל' שמא דהא לו ואולי הכל ל' אחד: ל ר"ל מזה נמי מוכח דלו ואולי הכל אחד הוא דהא לו בכמה מקומות ל' בקשה ויש אולי נמי ל' בקשה וא"כ מלינו למימר שלו נמי ל' שמא כמו אולי ויש אולי ל' אם כמו שהביא רש"י לעיל א"כ לו ואולי הכל א' הוא: מ דא"ל שהיה אחר שאינו מן האחים דאז בודאי לא יאמין כדבר כי

רש"י

לו מתחלק לעניניס הרבה יש לו משמש בל' בקשה ולשון הלואי כגון לו יהי כדבריך לו שמעני ולו הואלנו לו מתנו ויש לו משמש בל' אם ואולי כגון לו חכמו לו הקשבת למלותי ולו אנכי שוקל על כפי ויש לו משמש בל' שמא לו ישטמנו ואין לו עוד דומה במקרא ב והוא ל' אולי כמו אולי לא תלך האשה אחרי ל' שמא הוא ויש אולי ל' בקשה ל כגון אולי יראה ה' בעניי אולי ישיב ה' אותי הרי הוא כמו לו יהי כדבריך ויש אולי ל' אם אולי יש חמשים לדיקים: (טז) ויצוו אל יוסף. כמו ויצוס אל בני ישראל לוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל אף זה ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוו את בני בלהה מ שהיו רגילין אצלו שנא' והוא נער את בני בלהה: אביך צוה. (ב"ר יבמות סה) שינו בדבר מפני השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו: (יז) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם אביך מת אלהיו קיים והם עבדיו: (יח) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות: (יט) כי התחת אלהים אני. שמא במקומו אני בתמיה אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כל המלכים לארתו של יעקב חלקו כל המצרים כבוד לבניו והוליכום לפניהם: (טז) ויצוו אל יוסף. ובחיי אביהם למה לא צוו אלא אמרו מה לנו לעורר השנאה שהרי כבר שכחה והלכה לה כיון שחזרו מלקבור אביהם ועבר יוסף על הבור שהשליכוהו אחיו אמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין יש שנאה טמונה בלבו מיד ויצוו אל יוסף: (יט) כי התחת אלהים אני. כי

פירוש לתורת אלהים

הָאבִּין זֵיי גִיטְרַאכְט לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף טָאמֶער וֶועט אוּנְז יוֹסֵף הַאסֶן וְהָשֵׁב אוּנ וֶועט אוּנְז אוּם קֶערְן אֵת גָאר דָאס בֵּייז אֲשֶׁר וָואס מִיר הָאבְּען אִים גְטָאן טָאמֶער כָּל זְמַן אוּנְזֶער פָאטֶער הָאט גִילֶעבְּט הָאט עֶר נִיט גִיוָואלְט זַיין פָאטֶער מְצַעֵר זַיין אָבֶּער הַיינְט וֶועט עֶר זִיךְ אָן אוּנְז נוֹקֵם זַיין: (טז) וַיְצַוּוּ אֶל יוֹסֵף הָאבֶּן זֵיי אָן גֶעזָאגְט צוּ דִי קִינְדֶער פוּן בִּלְהָה זֵיי זָאלֶן גֵיין צוּ יוֹסֵף לֵאמֹר אוּנ זָאלֶן אִים אַזוּ זָאגֶן אָבִיךָ דַיין פְאטֶר הָט גְבָּאטֶן פַר זַיין טוֹט: (יז) כֹּה תֹאמְרוּ אַזוֹי זָאלְט אִיר זָאגֶען צוּ יוֹסֵף אָנָּא אִיךְ בֶּעט דִיךְ שָׂא פַאר גִיבּ דִיא מִיסְטְהַאט פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ זַייעֶר זִינְד כִּי וָוארוּם זֵייא הָאבֶּן דִיךְ מִיט בֵּייזֶען בַּצָאלְט וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט בֶּעטֶען מִיר דִיר שָׂא פַאר גִיבּ דִיא זִינְד פוּן דִיא קְנֶעכְט פוּן דֶעם גָאט פוּן דַיין פָאטֶער וָוארוּם וֶוען דַיין פָאטֶער אִיז גִישְׁטָארְבֶּען זַיין גָאט לֶעבְּט דָאךְ אוּנ זֵיי זֶענֶען דָאךְ זַיינֶע קְנֶעכְט וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף הָאט יוֹסֵף גְוֵויינְט בְּדַבְּרָם אֵלָיו וֶוען זֵייא הָאבֶּן דָס אִים גְזָאגְט: (יח) וַיֵּלְכוּ אוּנ דִיא בְּרִידֶער זֶענֶען אוֹיךְ צוּא אִים גְגַאנְגֶען וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אוּנ זַיינֶען גְפַאלֶען פַאר אִים וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִיזָאגְט הִנֶּנּוּ מִיר וֶועלֶן זַיין צוּ דִיר קְנֶעכְט: (יט) וַיֹּאמֶר הָט

אֱלֹהִים אָנִי׃ כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי
רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן
עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב׃
שביעי כא וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי
אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם
אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃ כב וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף
בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף
מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים׃ מפטיר כג וַיַּרְא יוֹסֵף
לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃
כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת
וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה

תו"א וינחם אותם מגילה יז סנהדרין קח :

תִּדַחֲלוּן אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ
אֲנָא׃ כ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן
עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין
לְקַיָּמָא עַם סַגִּי׃ כא וּכְעַן
לָא תִדְחֲלוּן אֲנָא אֲזוּן
יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן וְנַחֵם
יָתְהוֹן וּמַלֵּיל תַּנְחוּמִין עַל
לִבְּהוֹן׃ כב וִיתֵיב יוֹסֵף
בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אֲבוּהִי
וַהֲוָא יוֹסֵף מְאָה וַעֲסַר
שְׁנִין׃ כג וַחֲזָא יוֹסֵף
לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין
אַף בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה
אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף׃
כד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי
אֲנָא מָאִית וַיְיָ מְדַכַּר

רשב"ם

(כ) אלהים חשבה לטובה. הקב"ה גרם לכם ואתם לא פשעתם כי לטובתכם נתכוין הקב"ה: (כג) גם בני מכיר. בנים שניים ומ"מ של אפרים פרו ורבו יותר כמו שאמר יעקב ואחיו הקטן יגדל ממנו: (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים

בעל הטורים

לדבר בלשונו: (כד) אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם. פי' אנכי ב"ו היום כאן ומחר בקבר אבל הקב"ה מלך חי וקים הוא יפקד אתכם. ורמז שני פעמים פ"א פי' כשם שמלכתי פ' שנים כך יבוא לכם גואל בן שמנים שנה. א"נ יפקוד לשון חסרון כמו ולא נפקד

רש"י

לטובה והיאך אני לבדי יכול להרע לכם: (כא) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלב עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד ועל ידיכם נודע שאני בן חורין ואני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם יש לך אח שהורג את אחיו ד"א עשרה נרות לא יכלו לכבות נ נר אחד וכו': (כג) על ברכי יוסף. כתרגומו גדלן בין ברכיו: חסלת פרשת ויחי

שפתי חכמים

היה יודע יוסף שלא יחשוד אותו אביו על זה. (ג"א) דאין סברא שהיו מגלים סוד זה וחרפתם לנכרי שמכרו אחיהם ויותר היה ראוי להם לדבר עמו בעצמם: נ (ג"א) כי י"ב שבטים כנגד י"ב כוכבים המאירים את כל העולם ולכן א"ל עשרה נרות ר"ל אף שהיו חושבים להרוג אותו היה ניצל מידם וכ"ז מפני שהיה כל א' מן השבטים דומה למזל ברקיע אשר א"א ליאבד כ"ש שהוא יחיד שלא יוכל לאבדם וכו'. אבל א"ל דאין אחד יכול להרוג עשרה דזה אין ראיה דיוסף היה מלך והיה יכול לצוות על אלף אנשים להרוג אותם: חסלת פרשת ויחי

דעת זקנים מבעלי התוספות

נשבר לבי וירא אלהים אני התחת כמו אל תחת: (כא) וידבר על לבם. פרש"י שנשא ק"ו מעצמו עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד. פי' עשן עשרה נרות שדרכו של עשן לכבות את הנר: (כד) ויאמר יוסף אל אחיו וישבע יוסף וכו'. תימה לפה אמר שני פעמים פקד יפקוד הכי הוה ליה למכתב אנכי מת והשבעו לי כי כאשר פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי

פירוש לתורת אלהים

יוסף צו זיי גיזאגט אַל תִּירָאוּ איר זאלט אייך ניט פירכטן כִּי וָוארום איך בין ניט קיין גאט: (כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם אונ אויב איר האט אויף מיר גיטראכט שלעכטס אֱלֹהִים אָבער גאט הט גטראכט צו גוטן לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה אום אזוי צו מאכען לְהַחֲיוֹת איך זאל קענען שפייזען פיל פעלקער: (כא) וְעַתָּה אונ יעצט זאלט איר אייך ניט פירכטן אָנֹכִי איך וועל אייך שפייזען וְאֶת אונ אייערע קליינע קינדער וַיְנַחֵם אוֹתָם אונ ער הט זיי גטרייסט וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם אונ ער האט גירעט מיט זייא אזעלכע רייד וואס הט זייא בערוהיגט: (כב) וַיֵּשֶׁב אונ יוסף איז גיזעסען אין מִצְרַיִם הוּא ער וּבֵית אָבִיו אונ זיין פאמעלם האוזגעזינד וַיְחִי יוֹסֵף אונ יוסף הט גלעבט מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים הונדערט אונ צעהן יאר: (כג) וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אונ יוסף הט זוכה גיוועזן צוא זעהן פון אפרים בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים אור איינקלאך גַּם אויך בְּנֵי די קינדער פון מָכִיר דער זוהן פון מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ זענין אויך דער צוגן גוואָרן אויף די קניא פון יוסף: (כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אונ יוסף האט גזאגט צוא זיינע ברידער אָנֹכִי מֵת איך וועל שטארבן וֵאלֹהִים אונ גאט פָּקוֹד יִפְקוֹד אֶתְכֶם ער וועט גידענקין אן אייך וְהֶעֱלָה אונ ער וועט אייך אויף ברענגן פון דעם לאנד מִצְרַיִם אֶל הָאָרֶץ צוא דעם

אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב׃ כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃
כו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים
וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

חזק

פ"ה פסוקים פה אל פה סימן.
ומפטירין במלכים א' סימן ב':

דְּכִיר יָתְכוֹן וְיַסֵּק יָתְכוֹן מִן
אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דִּי
קַיֵּים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב׃ כה וְאוֹמֵי יוֹסֵף
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
מִדְכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן
וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא׃
כו וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה
וַעֲסַר שְׁנִין וַחֲנַטוּ יָתֵהּ
וְשָׂמוּהִי בַּאֲרוֹנָא
בְּמִצְרָיִם׃ חזק

תו"א וישבע כתובות קיא:

סכום פסוקי דספר בראשית אלף ותקל"ד אך לך' סימן. וחציו ועל חרבך תחיה ופרשיותיו י"ב ז"ה שמי לעולם סימן: **וסדריו** מ"ג ידידיה סימן: ופרקיו נ' י"י חננו לך קוינו סימן: מנין הפתוחות מ"ג. והסתומות מ"ח. הכל צ"א פרשיות צא אתה וכל העם אשר ברגליך סימן:

רשב"ם

פקוד יפקוד וגו'. **פסוק** שאחריו מוכיח שהשביעם להעלותו עמהם: (כו) ויישם כמו ויושם. וכן וייקץ נח כמו ויוקץ. מן (ישב) (נ"א שוב) ויושב. מן יצא המוצאים. היא מוצאת. מן ירד והורד המשכן: בארון. נקבר בארון. כי עתידים היו להעלותו בארון. כששבת מהם אף וחרון. ועברו ירדן בשמחה ורון. חבצלת השרון:

ונחסל ויחי. אשפוך את שיחי. להודי ושבחי. לאמץ את כחי. השב נדחי. ואם אבד נצחי. מבטן גוחי. ירח ניחוחי. מבור רק שלחי. דברים עד תומם. הספר נחסל. מפי רב דמם. עד כי הוא סלסל. שתות המרומם. איש עניו פסל. ובראש אלה שמות. יסוד החכמות. לאוילים ראמות. אם צור ראש אמות. ילביש מאמות. לו שארית חמות. יבנה הגשמות. תרושות כשדמות. יחיה מערמות. עפר החומות. ואבנים שלימות. מלם מתאומם. כפרת אשמות. נפשות העגומות. יבנה בחומות. בחר מסקומות. ולא יעלו במות. חלבי הבהמות:

בעל הטורים

ממנו איש רמז מנין פקוד חסר מת' ק"ן שנה ויסאר רד"ו: (כה) וישבע יוסף את בני ישראל. ולא השביע לבניו אלא אמר להם משכם לקחתם אותי ולכם תחזירוני. וכמדרש יש שהשביעם שלא ידחקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ שיעקב גלה לו: (כו) ויחנטו. ב' בפרשה ויחנטו את ישראל ויחנטו את יוסף כדאיתא בכתובות דיספד יספדיניה דדלה ידלוניה בשביל שחנט את אביו חנטוהו גם כן: ויישם בארון. כדי שיהא מלוי להם כלאתם נגשם: חסלת פרשת ויחי

דעת זקנים מבעלי התוספות

וגו'. וי"ל דה"ק יעקב אבינו אמר פקוד יפקוד אלהים אתכם והעלה אתכם והעליתם את עצמותי ולכן כאשר פקוד יפקוד אלהים וכו' והה"ד אנכי אעשה כדבריך דריש סדרא: (כה) פקד יפקד אלהים. פי' כמנין פקו"ד יחסר הבורא מן הגלות שלבם נבא עליהם שלא יהיו במצרים כי אם רד"ו שנים הרי לך שחסר הקב"ה מן השעבוד ק"ץ שנים כמנין פקו"ד יפקד אלהים ול' יפקוד יתפרש כמו ולא נפקד ממנו איש. אמנם קשיא לי כי מצאתי פקד חסר וי"ו ונראה דאי אמרינן יש אם למקרא ניחא:

פירוש לתורת אלהים

לַאנְד אֲשֶׁר וָום עֶר הָט גְשְׁוואֶרֶן צוּ אַבְרָהָם אוּנ צוּ יִצְחָק אוּנ צוּ יַעֲקֹב: (כה) וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ יוֹסֵף הָט בַּשְׁוואֶרֶן דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר מִיט דִיא וֶוערְטֶער פָּקוֹד יִפְקוֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וֶוען גָאט וֶועט גִידֶענְקִין אַן אַייךְ אוּנ וֶועט אַייךְ אוֹם לֵייזְן פוּן דַאנֶען וְהַעֲלִיתֶם זָאלְט אִיר מִיט נֶעמֶען מַיינֶע בֵּיינֶר פוּן דַאנֶען: (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גְשְׁטָארְבֶּן בֶּן אַז עֶר אִיז אַלְט גְוועֶן הוּנְדֶערְט אוּנ צֶעהְן יָאר וַיַּחַנְטוּ אוּנ זֵייא הָאבְּן אִים גִיבַּאלְזַאמִירְט אוּנ מֶען הָאט אִים אַרַיין גֶעלֵייגְט אִין אֵיין אָרוֹן אִין מִצְרַיִם:

נשלם ספר בראשית בעזרת האל יתברך

הפטרת ויחי (במלכים א' סימן ב')

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר׃ אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר

ליקוטי יוסף

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת. בַּיי צְווַיי מֶענְטְשֶׁן שְׁטֵייט אַזוֹ בַּיי יַעֲקֹב אָבִינוּ שְׁטֵייט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת, אוּנ דָא בַּיי דָוִד שְׁטֵייט אוֹךְ וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת, וַוייל דִי גְמָרָא זָאגְט יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת, יַעֲקֹב אִיז נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּן, נָאר וַוייל עֶר הָאט גֶעהַאט אַצָאהְל וִוי פִיל יָאהְר עֶר זָאל זַיין אוֹף דִי וֶועלְט, וֶוען

פירוש ע"ט

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת אוּנ עֶס זֵיינֶען נָאהֶענְט גִיוָוארֶן דִי טֶעג פוּן דָוִד צוּ שְׁטַארְבֶּען וַיְצַו הָאט עֶר גִיבָּאטֶן צוּ זַיין זוּן שְׁלֹמֹה אַזוֹ צוּא זָאגֶען אָנֹכִי הוֹלֵךְ אִיךְ גֵייא בְּדֶרֶךְ אִין דֶעם וֶועג וְוא נָאר דִי וֶועלְט מוּז גֵיין אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּען וְחָזַקְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט דִיר שְׁטַארְקֶן וְהָיִיתָ לְאִישׁ אוּנ זָאלְסְט זַיין אֵיין מַאן וְשָׁמַרְתָּ אוּנ זָאלְסְט הִיטֶן אֶת מִשְׁמֶרֶת דָם הִיטוּנג יְיָ אֱלֹהֶיךָ פַאר גָאט דַיין גָאט לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו צוּא גֵיין אִין זֵיינֶע וֶועגֶען לִשְׁמוֹר חֻקּוֹתָיו אוּנ צוּ הִיטֶען זֵיינֶע גִיזֶעץ וּמִצְוֹתָיו אוּנ

חֻקֹּתָיו מִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֺתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: לְמַעַן יָקִים יְהוָֹה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאֹל: וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ: וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיהוָֹה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: וְעַתָּה אַל־תְּנַקֵּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל

פירוש ע"ט

זַיינֶע מִצְוֺת וּמִשְׁפָּטָיו אוּנ זַיינֶע גֶערֶעכְטֶען וְעֵדְוֺתָיו אוּנ זַיינֶע בַּצֵייגֶנִישׁ כַּכָּתוּב אַזוֹ וִוי עֶס שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבֶּען אִין דֶער תּוֹרָה פוּן מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אוּם דוּ זָאלְסְט קְלוּג וֶוערֶען אוּנ בַּאגְלִיקֶען אֵת מִיט אַלֶעמֶען וָואס דוּ וֶועסְט טָאן וְאֵת אִין אַלְץ וואוּ דוּ וֶועסְט דִיךְ דָארְט קֶערִין לְמַעַן יָקִים גָאט זָאל זַיינֶע רֵייד מְקַיֵּים זַיין אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי וָוס עֶר הָט גֶיזָאגְט אוֹיף מִיר לֵאמֹר צוּ זָאגֶן אִם וֶוען דַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶן הִיטֶען אֶת דַּרְכָּם זֵייעֶר וֶועג צוּ גֵיין פַאר מִיר מִיט אֱמֶת בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם מִיט גַאנְצֶען הַארְצֶען אוּנ מִיט דֶער גַאנְצֶער זֶועלֶע הָט עֶר מִיר צוּ גֶיזָאגְט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶען לֹא עֶס וֶועט נִיט פַר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן פוּן דִיר אֵיין מַאן מֵעַל פוּן דֶעם קֶענִיג שְׁטוּל בַּיי אִידֶען וְגַם אוּנ דוּ וֵוייסְט דָאךְ אוֹיךְ אֵת וָוס יוֹאָב דֶער זוּן פוּן צְרוּיָה הָט מִיר גִיטָאן אֲשֶׁר עָשָׂה אוּנ וָוס עֶר הָאט גִיטָאן לִשְׁנֵי שָׂרֵי צוּ דִי צְוֵוייא הֶערֶן פוּן דִי יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר צוּ אַבְנֵר דֶען זוּן פוּן נֵר וְלַעֲמָשָׂא אוּנ צוּ עֲמָשָׂא דֶען זוּן פוּן יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם אוּנ עֶר הָט זֵיי גֶהַרְגֶת וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט פַארְגָאסֶען זֵייעֶר בְּלוּט גְלַייךְ וִוי זֵיי וָואלְטֶן מִיט אִים מִלְחָמָה גְהַאלְטֶן בְּשָׁלוֹם אוּנ זֵיי הָאבֶן גִימֵיינְט עֶר הָט פְרִידֶן גֶעשְׁלָאסֶען מִיט זֵייא וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָאט גִינֶעבֶּען דָאס בְּלוּט פוּן דֶער מִלְחָמָה בַּחֲגוֹרָתוֹ אִין זַיין גַארְטֶעל וָואס אִין זַיינֶע לֶענְדֶען מֵיינְט מֶען דִי שְׁוֶוערְד וּבְנַעֲלוֹ אוּנ מִיט דִי שִׁיךְ וָוס אוֹיף זַיינֶע פִיס וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּ זָאלְסְט טָאן מִיט דַיין חָכְמָה דוּ זָאלְסְט אִים גִיפִינֶען עֶפִּיס אַבַּלְבּוּל וְלֹא אוּנ זָאלְסְט נִיט לָאזֶען נִידֶערֶען זַיין גְרֵייזְקַייט מִיט פְרִידֶען אִין גְרוּבּ דוּא זָאלְסְט אִים גִיט לָאזֶן שְׁטַארְבֶּן מִיט זַיין טוֹט וְלִבְנֵי אוּנ צוּ דִי קִינְדֶער פוּן בַּרְזִלַּי וָואס עֶר אִיז פוּן גִלְעָד תַּעֲשֶׂה חֶסֶד זָאלְסְטוּ טָאן גִינָאד וְהָיוּ אוּנ זֵיי זָאלֶן זַיין צְוִוישֶׁן דִי וָוס עֶסִין פוּן דַיין טִישׁ כִּי וָוארוּם זֵיי הָאבֶּען מִיר גֶעגֶעבֶּען עֶסֶען בְּבָרְחִי אַז אִיךְ בִּין אַנְטְלָאפֶן גִיוָוארֶן פַר דַיין בְּרוּדֶער אַבְשָׁלוֹם וְהִנֵּה עִמְּךָ מִיט דִיר אִיז שִׁמְעִי דֶר זוּהְן פוּן גֵרָא פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין פוּן דֶער שְׁטָאט בַּחוּרִים וְהוּא קִלְלַנִי אוּנ עֶר הָאט מִיךְ גִישָׁאלְטֶען קְלָלָה נִמְרֶצֶת מִיט דִיא עֶרְגְסְטֶע קְלָלוֹת בְּיוֹם אִין דֶעם טָאג אַז אִיךְ בִּין גִיגַאנְגֶן צוּ מַחֲנָיִם וְהוּא אוּנ עֶר אִיז גִיגַאנְגֶען קֶעגִין מִיר צוּם יַרְדֵּן מִיךְ אִיבֶּער בֶּעטֶען וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיי הָאבּ אִיךְ אִים גִישְׁווֹארֶן מִיט גָאטְס נָאמֶן לֵאמֹר צוּ זָאגֶען אִם אוֹבּ אִיךְ וֶועל דִיךְ טֵייטֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד זָאל מִיר אַזוֹ אוּנ אַזוֹ זַיין וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט זָאלְסְטוּ אִים נִיט רֵיין מַאכֶן כִּי וָוארוּם דוּ בִּיסְט דָאךְ אֵיין קְלוּגֶער מֶענְטְשׁ וְיָדַעְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט וִויסֶן וָואס דוּ זָאלְסְט אִים טָאן וְהוֹרַדְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט מַאכֶען נִידֶערֶען זַיין גְרֵייזְקַייט אִין גְרוּבּ אַרַיין מִיט בְּלוּט וַיִּשְׁכַּב אוּנ דָוִד אִיז גִשְׁטָארְבֶּען אַזוֹ וִוי זַיינֶע עֶלְטֶערֶען וַיִּקָּבֵר אוּנ עֶר אִיז בַּאגְרָבִּין גִיוָוארֶן אִין דֶער שְׁטָאט פוּן דָוִד דָאס אִיז צִיוֹן וְהַיָּמִים אוּנ דִיא טֶעג וָואס דָוִד הָאט גִיקִינִיגְט אוֹיף דִיא יִשְׂרָאֵל זֶענֶען גִיוֶוען אַרְבָּעִים פֶערְצִיג יָאהְר בְּחֶבְרוֹן אִין חֶבְרוֹן הָט עֶר גִיקִינִיגְט זִיבֶּען יָאר אוּנ אִין יְרוּשָׁלַיִם הָאט עֶר גִיקִינִיגְט

ליקוטי יוסף

דֶר צָאהְל פוּן זַיינֶע יָאהְרֶן אוּנ טֶעג הָאבֶּן זִיךְ גִיעֶנְדִיגְט, הָט עֶר גֶעדַארְפְט אַרִיבֶּער גֵיין פוּן דִי וֶועלְט אוֹיף דִיא אַנְדֶערֶע וֶועלְט, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת, דִיא טֶעג הָאבֶּען גֶענֶענְט צוּא שְׁטַארְבֶּען, דִיא טֶעג הָאבֶּען גֶעדַארְפְט זִיךְ עֶנְדִיגֶען, אוּנ דִי יָאהְרֶן פוּן אַלֶע דְרַיי אָבוֹת הָאבֶּען גֶעדַארְפְט זַיין פִינְף הוּנְדֶערְט צְוֵויי. פִינְף הוּנְדֶערְט יָאהְר, וִוי עֶס אִיז וַוייט פוּן דִי עֶרְד בִּיז צוּם הִימֶעל, אוּנ צְוֵויי יָאהְר גֶעגֶען דִיא הִימֶעל אוּנ דִיא עֶרְד, דְרִיבֶּער וִוי עֶר אִיז גֶעקוּמֶען נָאנְט צוּא הוּנְדֶערְט זִיבְּעַן אוּנ פֶערְצִיג יָאהְר הָט עֶר גֶעווֹאוּסְט אַז עֶר אִיז נָאנְט צוּם שְׁטַאְרְבֶּן, בַּיי דָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה אִיז אוֹיךְ אַזוֹ, וִויא דִיא גְמָרָא זָאגְט שְׁלַח לֵיהּ סִימָנָא, עֶר הָט אִים גֶעשִׁיקְט אַצֵייכֶן דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם, דָוִד הַמֶּלֶךְ לֶעבְּט אֵייבִּיג, עֶר אִיז נָאר אַרִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען פוּן דִי וֶועלְט צוּ יֶענֶע וֶועלְט, דָוִד הַמֶּלֶךְ הָט אוֹיךְ גֶעהַאט גֶעצֵיילְטֶע יָאהְרֶן פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן, וָוס אָדָם הָט אִים גֶעשֵׁינְקְט זִיבֶּעצִיג יָאהְר פוּן זַיין לֶעבֶּן, דְרִיבֶּר זָאגְט דָא אוֹיךְ דֶר פָּסוּק וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת, עֶס אִיז גֶעקוּמֶן דֶער סוֹף פוּן דִיא זִיבֶּעצִיג יָאהְר, הָט דָוִד גֶעווֹאוּסְט עֶס אִיז גֶעקוּמֶען זַיין צַייט עֶר זָאל אַוֶועקְגֵיין פוּן דֶער וֶועלְט. הָאט עֶר גֶעבָּאטֶען זַיין זוּהְן שְׁלֹמֹה וֶועגֶען זַיין פְרוּמְקַייט אוּנ וֶועגֶען בּוֹיעֶן דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים: ושלמה ישב על־כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאד:

פירוש ע"ט

דרייא אונ דרייסג יאר: ושלמה אונ שלמה איז ארויף אויף דעם טראהן שטול פון זיין פאטער דוד: ותכן מלכתו מאד אונ זיין מלוכה איז זייער שטארק געווארען:

הפטרה לשבת ראשון של חנוכה (בתרי עשר בזכריה סימן ב)

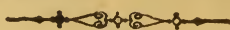
רני ושמחי בת־ציון כי הנני־בא ושכנתי בתוכך נאם־יהוה: ונלוו גוים רבים אל־יהוה ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת כי־יהוה צבאות שלחני אליך: ונחל יהוה את־יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם: הס כל־בשר מפני יהוה כי נעור ממעון קדשו: ויראני את־יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך יהוה והשטן עמד על־ימינו לשטנו: ויאמר יהוה אל־השטן יגער יהוה בך השטן ויגער יהוה בך הבחר בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש: ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועמד לפני המלאך: ויען ויאמר אל־העמדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצאים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אתך מחלצות: ואמר ישימו צניף טהור על־ראשו וישימו הצניף הטהור על־ראשו וילבשהו בגדים ומלאך יהוה עמד: ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר: כה־אמר יהוה צבאות אם־בדרכי תלך ואם את־משמרתי תשמר וגם־אתה תדין את־ביתי וגם תשמר את־חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה: שמע־נא יהושע | הכהן הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך כי־אנשי מופת המה כי־הנני מביא את־עבדי צמח: כי | הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על־אבן אחת שבעה עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה צבאות ומשתי את־עון הארץ־ההיא ביום אחד: ביום ההוא נאם יהוה צבאות תקראו איש לרעהו אל־תחת גפן ואל־תחת תאנה: וישב המלאך הדבר בי ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו: ויאמר אלי מה אתה ראה ויאמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגלה על־ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על־ראשה: ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על־שמאלה: ואען ואמר אל־המלאך הדבר בי לאמר מה אלה אדני: ויען המלאך הדבר בי ויאמר אלי הלוא ידעת מה־המה אלה ואמר לא אדני: ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר־יהוה אל־זרבבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם־ברוחי אמר יהוה צבאות: מי־אתה הר־הגדול לפני זרבבל למישר והוציא את־האבן הראשה תשאות חן חן לה:

יואמר ק'

הפטרה לשבת שניה של חנוכה (במלכים א סימן ז)

ויעש חירום את־הכירות ואת־היעים ואת־המזרקות ויכל חירם לעשות את־כל־המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית יהוה: עמדים שנים וגלת הכתרת אשר־על־ראש העמודים שתים והשבכות שתים לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־ראש העמודים: ואת־הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות שני־טורים רמנים לשבכה האחת לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־פני העמודים: ואת־המכנות עשר ואת־הכירת עשרה על־המכנות: ואת־הים האחד ואת־הבקר שנים־עשר תחת הים: ואת־הסירות ואת־היעים ואת־המזרקות ואת כל־הכלים האהל (האלה ק') אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת ממרט: בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן: וינח שלמה את־כל־הכלים מרב מאד מאד לא נחקר משקל הנחשת: ויעש שלמה את כל־הכלים אשר בית יהוה את מזבח

הזהב ואת־השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב: ואת־המנרות חמש מימין וחמש
משמאל לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרת והמלקחים זהב: והספות והמזמרות
והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות לדלתות הבית הפנימי לקדש
הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב:

הפטרת ערב ראש חדש שחל בשבת (בשמואל א סימן כ)

ויאמר־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: ושלשת תרד מאד ובאת
אל־המקום אשר־נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל: ואני
שלשת החצים צדה אורה לשלח־לי למטרה: והנה אשלח את־הנער לך מצא את־
החצים אם־אמר אמר לנער הנה החצים ממך והנה קחנו ובאה כי־שלום לך
ואין דבר חי־יהוה: ואם־כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך
יהוה: והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד־עולם: ויסתר דוד
בשדה ויהי החדש וישב המלך על־אל ק׳ על־הלחם לאכול: וישב המלך על־מושבו
כפעם בפעם אל־מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום
דוד: ולא־דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי־
לא טהור: ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־יהונתן בנו
מדוע לא־בא בן־ישי גם־תמול גם־היום אל־הלחם: ויען יהונתן את־שאול נשאל
נשאל דוד מעמדי עד־בית לחם: ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא
צוה־לי אחי ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את־אחי על־כן לא־
בא אל־שלחן המלך: ויחר־אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן־נעות המרדות הלוא
ידעתי כי־בחר אתה לבן־ישי לבשתך ולבשת ערות אמך: כי כל־הימים אשר בן־
ישי חי על־האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן־
מות הוא: ויען יהונתן את־שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: ויטל
שאול את־החנית עליו להכתו וידע יהונתן כי־כלה היא מעם אביו להמית את־
דוד: ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי־אף ולא־אכל ביום־החדש השני לחם כי
נעצב אל־דוד כי הכלמו אביו: ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער
קטן עמו: ויאמר לנערו רץ מצא־נא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא־
ירה החצי להעברו: ויבא הנער עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן
אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך והלאה: ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה
חושה אל־תעמד וילקט נער יהונתן את־החצי החצים ק׳ ויבא אל־אדניו: והנער
לא־ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־הדבר: ויתן יהונתן את־כליו אל־הנער
אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר: הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו
ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את־רעהו ויבכו איש את־רעהו עד־דוד
הגדיל: ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה
לאמר יהוה יהיה ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך עד־עולם:

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

בשבת וראש חודש מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לטילא . ובספר שני קורין מפטיר:

במדבר כח ט וביום השבת שני־כבשים בני־שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה
בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד ונסכה: ס
ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד כבשים בני־

שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני
עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה
בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר
ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי
השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על־עלת התמיד יעשה ונסכו:

הפטרה לשבת וראש חדש (בישעיה סימן ס״ו)

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה
מקום מנוחתי: ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־יהוה ואל־זה אביט
אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי: שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב מעלה
מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם
חפצה: גם־אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה
דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: שמעו דבר־יהוה
החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה
בשמחתכם והם יבשו: קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו:
בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: מי־שמע כזאת מי ראה
כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־ילדה ציון את־
בניה: האני אשביר ולא אוליד יאמר יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך:
שמחו את־ירושלם וגילו בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה:
למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיו כבודה: כי־כה
אמר יהוה הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד
תנשאו ועל־ברכים תשעשעו: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם
תנחמו: וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד־יהוה את־
עבדיו וזעם את־איביו: כי־הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה
אפו וגערתו בלהבי־אש: כי באש יהוה נשפט ובחרבו את־כל־בשר ורבו חללי יהוה:
המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר °אחד בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר
יחדו יספו נאם־יהוה: ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את־כל־הגוים
והלשנות ובאו וראו את־כבודי: ושמתי בהם אות ושלחתי מהם | פליטים אל־
הגוים תרשיש פול ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר לא־שמעו
את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי בגוים: והביאו את־כל־אחיכם |
מכל־הגוים | מנחה | ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על
הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל את־המנחה בכלי טהור בית
יהוה: וגם־מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה: כי כאשר השמים החדשים
והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם:
והיה מדי־חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר להשתחות לפני אמר
יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא
תכבה והיו דראון לכל־בשר: °אחת קרי

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

מנהג ספרדים אם חל ר״ח ביום ש״ק וביום א׳ להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חודש:

בר"ח קורין ארבעה גברי בפ' פנחס מן את קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו ואם חל ר"ח בשבת קורא המפטיר וביום השבת ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו :

בחנוכה ביום ראשון קורין ג' בני אדם בפ' נשא מן ויהי ביום כלות משה עד זה קרבן נחשון בן עמינדב ובשאר הימים קורין בנשיא א' של יום וביום שלאחריו . וביום השמיני קורין עד כן עשה את המנורה :

בת"צ בשחרית ובמנחה קורין ג' בני אדם בפ' כי תשא מן ויחל עד לעשות לעמו ומדלגין עד פסל לך וקורין עד אשר אני עושה עמך :

דיני ברכת ההפטרה

אלו הימים שאין קטן עולה למפטיר . ר"ה . ויוה"כ . תענית צבור שחרית ומנחה . שבת שובה . ז' דפסח . א' דשבועות . ד' פרשיות . רק אם יש צורך מפני דרכי שלום יכולין לקרותו בפ' שקלים ופ' החודש : כהן ולוי יכולין לעלות למפטיר . אבל . או יא"ל . בשבוע שלאחריו יש לו קדימה למפטיר : מותר להפסיק אפילו באמצע פרקים דק"ש בכדי לענות ברכו ויהל"ו (ואמנים דברכת התורה וברכת ההפטרה) : אסור לדבר בעת אמירת ההפטרה וברכותיה כמו בקריאת ס"ת

כל הצבור מחויבים לומר ההפטרה בלחש ועכ"פ יהיה עשרה סמוך להמפטיר שיוכלו לשמוע ממנו ויאמרו אחריו בלחש ולא ישהו ההמון באמירתם ההפטרה אחר שסיים המפטיר ומתחיל לומר הברכות : מי שרוצה להשלים מאה ברכות בשמיעת ברכות המפטיר משום דשומע כעונה מחויב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף ויענה אמן על כל ברכה וברכה אבל לא יענה ברוך הוא וב"ש משום דהוי אלו כמפסיק באמצע ברכה ומשנה ממטבע חכמים : אם היו יו"ד בשעה שהתחיל הברכה הראשונה ויצאו מקצתן יוכל לסיים ההפטרה עם הברכות שלאחריה : בנוסח סיום הברכה נאמן ורחמן אתה . נכון שלא לומר ורחמן בכדי שיהיה סמוך לחתימה מעין החתימה . אך מי שאומרו אין מזניחין אותו . בנוסח שלא יכבה וי"ג שלא תכבה אין בזה הקפדה כלל : בששני סדרות מחוברין יקרא הפטרה השניה חוץ מפרשת אחרי וקדושים ופ' נצבים וילך : אין המפטיר רשאי להתחיל הברכה עד שיגלול הגולל הס"ת : אין להתחיל הברכה עד שיראה מקום התחלת ההפטרה ואין לסלק ההפטרה מלפניו עד שיסיים כל הברכות שלאחריה כדי שיראה על מה הוא מברך :

כללים בדברי רש"י זכרונו לברכה . שמורה בכל טוב וערוכה . לקוחים מדברי המפרשים . זה אומר בכה וזה אומר בכה :

(א) כל מקום שפירש רש"י כתרגומו . הנה הוא סותר את העברי . פי' שאין הפשט כמו העברי :
(ב) ואונקלוס תרגם . אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס :
(ג) המתרגם . בכל מקום שהוא . אז סותר התרגום שהוא טעות :
(ד) ותרגומו . אז מביא רש"י ראיה לפירושו שכן הוא :
(ה) וכשהוא כותב התרגום . כגון דחילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגום . אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום . כגון שאלתי' שהוא מפרש שהוא לשון הוצאה :
(ו) וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים . אז לשון המקרא נופל על ל' התרגום אך שמאריך בלשון :
(ז) וכשהוא כותב העברי וגם התרגום . כגון כבד תרגום יקיר ולא אתייקיר אז הוא מפרש הפעולה שלא תטעה אחר העברי לומר שהוא צווי אלא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר . וגם כשמשנה לשון תרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופרינו בארץ וניפוש בארעא ופרינו עבר והתרגום מהפכו להבא . או נקבה שכרך . תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהנו"ן שמוש :

אלו שמות הטעמים

פַּשְׁטָא מֻנַּח זַרְקָא מֻנַּח סֶגּוֹל מֻנַּח | מֻנַּח רְבִיעִי מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף קָטֹן זָקֵף־גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְּחָא מֻנַּח אֶתְנַחְתָּא פָּזֵר תְּלִישָׁא־קְטַנָּה תְּלִישָׁא־גְדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא אַזְלָא־גֵּרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם דַּרְגָּא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק | סוֹף־פָּסוּק : שַׁלְשֶׁלֶת קַרְנֵי־פָרָה מֵרְכָא־כְפוּלָה יֵרַח־בֶּן־יוֹמוֹ :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

ברכות ההפטרה

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מָגֵן דָּוִד: ע"כ בת"צ

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל־הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר הנחת תפילין

מיד שיתעורר משנתו כדי שלא יחזור ויישן ירגיל א"ע להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכו' ואילו היה שוכב לפני מלך ב"ו היה מתחייב בנפשו וכו' וע"כ להרגיל עצמו לומר מיד כשיתעורר נוסח זה מודה וכו' ועי"ז יזכור את ה' הנצב עליו ויקום בזריזות. ויאמר זה אף קודם נטילה לפי שאין בו שם:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

קודם לבישת טלית קטן אחר שנטל ידיו יאמר זה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִית לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ ותרי"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ אָמֵן סֶלָה:

כשיבדוק הציצית מטלית גדול יאמר זה:

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה:

קודם עטיפת הטלית גדול יאמר זה:

לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י"ה בו"ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, הֲרֵינִי מִתְעַטֵּף גּוּפִי בְּצִיצִית כֵּן תִּתְעַטֵּף נִשְׁמָתִי ורמ"ח אֵבָרַי ושס"ה גִידַי בְּאוֹר הַצִּיצִית הָעוֹלֶה תרי"ג וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְּטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ אֶזְכֶּה לַחֲלוּקָא דְרַבָּנָן וּלְטַלִּית נָאָה לָעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן. וְעַל יְדֵי מִצְוַת צִיצִית תִּנָּצֵל נַפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי וּתְפִלָּתִי מִן הַחִיצוֹנִים וְהַטַּלִּית יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו עֲלֵיהֶם וְיַצִּילֵם כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף. וּתְהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִית לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ ותרי"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. אָמֵן סֶלָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית:

ויכסה ראשו בטלית ויאמר מה יקר

מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר: מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי לֵב:

קודם הנחת תפילין יאמר זה:

לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י"ה בו"ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנְנִי מְכַוֵּן בַּהֲנָחַת תְּפִלִּין לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי שֶׁצִּוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ וְהֵם אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ. שְׁמַע. וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ. קַדֶּשׁ. וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בָּעוֹלָם וְשֶׁנִּזְכּוֹר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בְּהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ עַל הַיָּד לְזִכְרוֹן זְרוֹעַ הַנְּטוּיָה וְשֶׁהִיא נֶגֶד הַלֵּב לְשַׁעְבֵּד בָּזֶה תַּאֲוֹת וּמַחְשְׁבוֹת לִבֵּנוּ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְעַל הָרֹאשׁ נֶגֶד הַמֹּחַ שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁבְּמֹחִי עִם שְׁאָר חוּשַׁי וְכֹחוֹתַי כֻּלָּם יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וּמִשֶּׁפַע מִצְוַת תְּפִלִּין יִתְמַשֵּׁךְ עָלַי לִהְיוֹת לִי חַיִּים אֲרוּכִים וְשֶׁפַע קֹדֶשׁ וּמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת בְּלִי הִרְהוּר חֵטְא וְעָוֹן כְּלָל וְשֶׁלֹּא יְפַתֵּנוּ וְלֹא יִתְגָּרֶה בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְיַנִּיחֵנוּ לַעֲבֹד אֶת יְיָ כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבֵנוּ: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת הֲנָחַת תְּפִלִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ ותרי"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ אָמֵן סֶלָה:

ויניח על יד שמאל וקודם הקשירה יברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין.

יניח תפילין של ראש ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ותיכף יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

וּמֵחָכְמָתְךָ אֵל עֶלְיוֹן תַּאֲצִיל עָלַי וּמִבִּינָתְךָ תְּבִינֵנִי. וּבְחַסְדְּךָ תַּגְדִּיל עָלַי וּבִגְבוּרָתְךָ תַּצְמִית אוֹיְבַי וְקָמַי. וְשֶׁמֶן הַטּוֹב תָּרִיק עַל שִׁבְעָה קְנֵי הַמְּנוֹרָה לְהַשְׁפִּיעַ טוּבְךָ לִבְרִיּוֹתֶיךָ. פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן:

אח"כ יכרך שלש כריכות על האצבע האמצעית ויאמר:

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם. וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ:

ויאמר פרשה זו:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְיָ אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: וְהָיָה כִי יְבִיאֲךָ יְיָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַייָ: מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם: וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ יְיָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ: וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַייָ וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַייָ: וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: וְהָיָה כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְיָ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַייָ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה: וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרָיִם:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ:

תפלה קודם התפלה

מהרב החסיד המפורסם איש אלהי מו"ה אלימלך זצ"ל:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירות ומאזין לקול תפלת עמו ישראל ברחמיו שתכין לבנו ותכונן מחשבותינו ותשגר תפלתנו בפינו ותקשיב אזנך לשמוע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה. ואתה אל רחום ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים תמחול ותסלח ותכפר לנו ולכל עמך בית ישראל את כל מה שחטאנו והעוינו והרשענו ופשענו לפניך. כי גלוי וידוע לפניך כי לא במרד ובמעל חלילה וחלילה מרינו את פיך ודברי תורתך ומצותיך כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבליו ומבלבל את מחשבותינו תמיד. אפילו בשעה שאנחנו עומדים להתפלל

נכון לומר זה קודם התפלה מתקוני זוהר:

פָּתַח אֵלִיָּהוּ וְאָמַר רִבּוֹן עָלְמִין דְּאַנְתְּ הוּא חַד וְלָא בְחֻשְׁבָּן. אַנְתְּ הוּא עִלָּאָה עַל כָּל עִלָּאִין סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין. לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָךְ כְּלָל. אַנְתְּ הוּא דְאַפֵּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִין וְקָרֵינָן לְהוֹן עֲשַׂר סְפִירָן לְאַנְהָגָא בְהוֹן עָלְמִין סְתִימִין דְּלָא אִתְגַּלְיָין. וְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין. וּבְהוֹן אִתְכְּסִיאַת מִבְּנֵי נָשָׁא וְאַנְתְּ

הוּא דְּקָשִׁיר לוֹן. וּמְיַחֵד לוֹן. וּבְגִין דְּאַנְתְּ מִלְּגָאו כָּל מַאן דְּאַפְרִישׁ חַד מֵחַבְרֵיהּ מֵאִלֵּין עֶשֶׂר סְפִירָן אִתְחַשִּׁיב לֵיהּ כְּאִלּוּ אַפְרִישׁ בָּךְ. וְאִלֵּין עֶשֶׂר סְפִירָן. אִינוּן אָזְלִין כְּסִדְרָן. חַד אֲרִיךְ וְחַד קְצִיר וְחַד בֵּינוֹנִי. וְאַנְתְּ הוּא דְּאַנְהִיג לוֹן וְלֵית מַאן דְּאַנְהִיג לָךְ לָא לְעֵילָא וְלָא לְתַתָּא וְלָא מִכָּל סִטְרָא. לְבוּשִׁין תְּקִינַת לוֹן דְּמִנַּיְהוּ פָּרְחִין נִשְׁמָתִין לִבְנֵי נָשָׁא. וְכַמָּה גוּפִין תְּקִינַת לוֹן דְּאִתְקְרִיאוּ גוּפִין לְגַבֵּי לְבוּשִׁין דִּמְכַסְיָן עֲלֵיהוֹן. וְאִתְקְרִיאוּ בְּתִקּוּנָא דָא. חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא. גְּבוּרָה דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא. תִּפְאֶרֶת גּוּפָא. נֶצַח וָהוֹד תְּרֵין שׁוֹקִין. וִיסוֹד סִיּוּמָא דְגוּפָא אוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ. מַלְכוּת פֶּה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה קָרִינָן לָהּ. חָכְמָה מוֹחָא אִיהִי מַחֲשָׁבָה מִלְּגָאו. בִּינָה לִבָּא וּבָהּ הַלֵּב מֵבִין. וְעַל אִלֵּין תְּרֵין כְּתִיב הַנִּסְתָּרוֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ. כֶּתֶר עֶלְיוֹן אִיהוּ כֶּתֶר מַלְכוּת. וַעֲלֵהּ אִתְּמַר מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית וְאִיהוּ קַרְקַפְתָּא דִּתְפִלִּין מִלְּגָאו אִיהוּ שֵׁם ומ"ה כוזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א דְּאִיהוּ אֹרַח אֲצִילוּת. וְאִיהוּ שַׁקְיוּ דְּאִילָנָא בִּדְרוֹעוֹי וְעַנְפּוֹי כְּמַיָּא דְּמַשְׁקֵי לְאִילָנָא וְאִתְרַבֵּי בְּהַהוּא שַׁקְיוּ: רִבּוֹן עָלְמִין אַנְתְּ הוּא עִלַּת הָעִלּוֹת וְסִבַּת הַסִּבּוֹת דְּאַשְׁקֵי לְאִילָנָא בְּהַהוּא נְבִיעוּ. וְהַהוּא נְבִיעוּ אִיהוּ כְּנִשְׁמָתָא לְגוּפָא דְּאִיהוּ חַיִּים לְגוּפָא. וּבָךְ לֵית דִּמְיוֹן וְדִיּוּקְנָא מִכָּל מַה דִּלְגָאו וּלְבַר. וּבְרָאת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאַפֵּיקַת מִנְּהוֹן שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וְכֹכְבַיָּא וּמַזָּלַיָּא. וּבְאַרְעָא אִילָנִין וְדִשְׁאִין וְגִנְּתָא דְעֵדֶן וְעִשְׂבִּין וְחֵיוָן וּבְעִירִין וְעוֹפִין וְנוּנִין וּבְנֵי נָשָׁא לְאִשְׁתְּמוֹדְעָא בְּהוֹן עִלָּאִין וְאֵיךְ יִתְנַהֲגוּן בְּהוֹן עִלָּאִין וְתַתָּאִין וְאֵיךְ אִשְׁתְּמוֹדְעָן עִלָּאֵי מִתַּתָּאֵי וְלֵית דְּיָדַע בָּךְ כְּלָל. וּבַר מִינָּךְ לֵית יְחִידָא בְּעִלָּאֵי וְתַתָּאֵי. וְאַנְתְּ אִשְׁתְּמוֹדַע עִלַּת עַל כֹּלָּא וְאָדוֹן עַל כֹּלָּא. וְכָל סְפִירָא אִית לָהּ שֵׁם יְדִיעָא וּבְהוֹן אִתְקְרִיאוּ מַלְאָכַיָּא. וְאַנְתְּ לֵית לָךְ שֵׁם יְדִיעָא דְּאַנְתְּ הוּא מְמַלֵּא כָּל שְׁמָהָן וְאַנְתְּ הוּא שְׁלִימוּ דְּכֻלְּהוּ וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלֵּק מִנַּיְהוּ אִשְׁתְּאֲרוּ כֻּלְּהוֹן שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא. אַנְתְּ הוּא חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא. אַנְתְּ הוּא מֵבִין וְלָא בְּבִינָה יְדִיעָא. לֵית לָךְ אֲתַר יְדִיעָא אֶלָּא לְאִשְׁתְּמוֹדְעָא תּוּקְפָּךְ וְחֵילָךְ לִבְנֵי נָשָׁא וּלְאַחֲזָאָה לוֹן אֵיךְ מִתְנַהֵג עָלְמָא בְּדִינָא וּבְרַחֲמֵי דְּאִינוּן צֶדֶק וּמִשְׁפָּט כְּפוּם עוֹבְדֵיהוֹן דִּבְנֵי נָשָׁא, דִּין אִיהוּ גְּבוּרָה מִשְׁפָּט עַמּוּדָא דְּאֶמְצָעִיתָא צֶדֶק מַלְכוּתָא קַדִּישָׁא מֹאזְנֵי צֶדֶק תְּרֵין סַמְכֵי קְשׁוֹט הִין צֶדֶק אוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ. כֹּלָּא לְאַחֲזָאָה אֵיךְ מִתְנַהֵג עָלְמָא אֲבָל לָאו דְּאִית לָךְ צֶדֶק יְדִיעָא דְּאִיהוּ דִּין וְלָא מִשְׁפָּט יְדִיעָא דְּאִיהוּ רַחֲמֵי וְלָא מִכָּל אִלֵּין מִדּוֹת כְּלָל: בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

להתפלל לפניך ולבקש **על נפשנו הוא מבלבל את מחשבותינו** תמיד בתחבולותיו ואין אנו יכולים לעמוד נגדו כי נחלש שכלנו ומוחנו עד מאוד וכשל כח הסבל מרוב הצרות ומרוב טרדת הזמן לכן אתה אל רחום וחנון עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואמרו חז"ל אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי כי כן דרכך להיטיב לרעים ולטובים כי גלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו ושיחנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך ולדבק לבנו בך באמת ובתמים אהה על נפשנו אוי עלינו מאוד אבינו שבשמים. ואתה תעורר נא רחמיך וחסדיך הגדולים והמרובים עלינו לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו ותגער בו שיסיר וילך מאתנו ואל יסית אותנו להדיחנו מעבודתך חלילה ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה הן בהקיץ הן בחלום הלילה בפרט בעת שאנחנו עומדים בתפלה לפניך או בשעה שאנחנו לומדים תורתך ובשעה שאנחנו עוסקים במצותיך תהא מחשבתנו זכה צלולה וברורה וחזקה באמת בלבב שלם כרצונך הטוב עמנו. ותעורר לבבנו ולבב כל ישראל עמך ליחדך באמת ובאהבה לעבדך עבודה הישרה המקובלת לפני כסא כבודך ותקבע אמונתך בלבנו תמיד בלי הפסק. ותהא אמונתך קשורה בלבנו כיתד שלא תמוט. ותעביר מעלינו כל המסכים המבדילים בינינו לבינך אבינו שבשמים. ותצילנו מכל המכשולות וטעיות אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו ותהא עם פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדנו ועם לבנו בעת מחשבותינו ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים שנייחד את לבבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו הידועות לנו ושאינן ידועות לנו הנגלות והנסתרות שיהא הכל ביחוד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חלילה וטהר לבנו וקדשנו וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך ותטע אהבתך ויראתך בלבנו תמיד בלי הפסק בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בלכתנו ובשכבנו ובקומנו תבער תמיד רוח קדשך בקרבנו תשען תמיד בך ובגדולתך ובאהבתך וביראתך ובתורתך שבכתב ושבע"פ הנגלה והנסתר ובמצותיך ליחד שמך הגבור והנורא ותשמרנו מן הפניות והגאות ומן הכעס והקפדנות והעצבות והרכילות ושאר מדות רעות ומכל דבר המפסיד עבודתך הקדושה והטהורה החביבה עלינו ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים בך ושנשתוקק תמיד אליך יותר ויותר. וממדרגה למדרגה תעלנו שנזכה לבא למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב וזכותם יעמוד לנו שתשמע בקול תפלתנו שנהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך עלינו או על שום אחד מעמך ישראל על יחיד או על רבים ותשמח ותתפאר בנו ותעשה פרי למעלה ושורש למטה ואל תזכיר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו כמאמר דוד המלך ע"ה חטאות נעורי ופשעי אל תזכור. ותהפוך עונותינו ופשעינו לזכות ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהור לשוב אליך בלב שלם ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים והטהורים ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא תעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים. אדרבה תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך ואל תעלה שום שנאה מאחד על חבירו חלילה ותחזק התקשרותנו באהבה אליך כאשר גלוי וידוע לפניך שיהא הכל נחת רוח אליך וזה עיקר כוונתינו ואם אין לנו שכל לכוין את לבבנו אליך אתה תלמדנו אשר נדע באמת כוונת רצונך הטוב ועל כל זאת מתחננים אנחנו לפניך אל מלא רחמים שתקבל את תפלתנו ברחמים וברצון אמן כן יהי רצון:

יְדִיד נֶפֶשׁ אָב הָרַחֲמָן מְשׁוֹךְ עַבְדְּךָ אֶל רְצוֹנֶךָ יָרוּץ עַבְדְּךָ כְּמוֹ אַיָּל יִשְׁתַּחֲוֶה אֶל מוּל הֲדָרֶךָ יֶעֱרַב לוֹ יְדִידוּתֶךָ מִנֹּפֶת צוּף וְכָל טָעַם:

הָדוּר נָאֶה זִיו הָעוֹלָם נַפְשִׁי חוֹלַת אַהֲבָתֶךָ אָנָּא אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ בְּהַרְאוֹת לָהּ נֹעַם זִיוֶךָ אָז תִּתְחַזֵּק וְתִתְרַפֵּא וְהָיְתָה לָהּ שִׂמְחַת עוֹלָם:

וָתִיק יֶהֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ וְחוּסָה נָא עַל בֵּן אֲהוּבֶךָ כִּי זֶה כַּמָּה נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי לִרְאוֹת בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ. אֵלֶּה חָמְדָה לִבִּי וְחוּסָה נָא וְאַל תִּתְעַלָּם:

הִגָּלֶה נָא וּפְרוֹס חֲבִיבִי עָלַי אֶת סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. תָּאִיר אֶרֶץ מִכְּבוֹדֶךָ. נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ. מַהֵר אָהוּב כִּי בָא מוֹעֵד וְחָנֵּנוּ כִּימֵי עוֹלָם:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא: לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא: וְהוּא הָיָה. וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי. וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי. מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה: וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי. יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

יגדל

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ: אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ: קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ. אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא: וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי. וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָעוֹשֶׂה לִי כָּל צָרְכִּי:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

ב"א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים. מֵאָדָם רָע. וּמֵחָבֵר רָע. וּמִשָּׁכֵן רָע. וּמִפֶּגַע רָע. וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכר לנו יי אלהינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ואת העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב בתורתך:

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי

בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה: ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו: ויקרא אליו מלאך יי מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא יי יראה אשר יאמר היום בהר יי יראה: ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יי כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

רבונו של עולם כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו מבן ידידו ורצה לשחוט אותו כדי לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך ותכנס אתנו לפנים משורת דינך ותתנהג עמנו יהוה אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך מעירך מארצך ומנחלתך. וקיים לנו יי אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך. כי על רחמיך הרבים. מה אנחנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו מה גבורתנו: מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רוב מעשיהם תהו וימי חייהם הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אהבך שנשבעת לו בהר המוריה. זרע יצחק יחידו (נ"א עקדך) שנעקד על גבי המזבח עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו. קראת את שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חיבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש ולתת שבח והודיה לשמך. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירשתנו: אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים ערב ובוקר ואומרים פעמים בכל יום:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

וקורין פרשה ראשונה על הסדר:

אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא קדש את

שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך ובישועתך תרים ותגביה קרננו: ברוך אתה יי מקדש את שמך ברבים:

אתה הוא יי אלהינו בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים: קבץ קויך מארבע כנפות הארץ: יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ. את הים ואת כל אשר בם. ומי בכל מעשה ידיך בעליונים או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה אבינו שבשמים עשה עמנו חסד בעבור שמך הגדול שנקרא עלינו וקים לנו יי אלהינו מה שכתוב בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר יי:

וידבר יי אל משה לאמר: ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים: ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם: בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה ליי: ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו והיתה להם חק עולם לו ולזרעו לדרותם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחול לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותסלח לנו על כל פשעינו ושיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וידבר יי אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו: ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליי כבשים בני שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד: את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעית ההין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה ליי: ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליי: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליי:

ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יי וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב:

אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים בזמן שבית המקדש היה קים. כאשר צוית אותם על יד משה נביאך ככתוב בתורתך:

ויאמר יי אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם: ונאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה: ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יי לדרתיכם:

תנו רבנן פטום הקטורת כיצד. שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה. שלש מאות וששים וחמשה כמנין

ימות

מוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָן לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ. אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ. וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַייָ:

ג"פ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג"פ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג"פ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

אַבַּיֵּי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים וְאֵבָרִים לְמִנְחָה וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין וּנְסָכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:	אב"ג ית"ץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:	קר"ע שט"ן
נָא גִבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:	נג"ד יכ"ש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:	בט"ר צת"ג
חֲסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:	חק"ב טנ"ע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:	יג"ל פז"ק
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:	שק"ו צי"ת

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת וביו"ט אין אומרים זה:

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

לר"ח וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַייָ עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב:

פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב. אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת. אֲשַׁם גְּזֵלוֹת. אֲשַׁם מְעִילוֹת. אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה. אֲשַׁם נָזִיר. אֲשַׁם מְצֹרָע. אָשָׁם תָּלוּי. שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה. וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֵן. מִקַּל וָחוֹמֶר. וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד. וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים. מִכְּלָל וּפְרָט. וּמִפְּרָט וּכְלָל. כְּלָל

ופרט

ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מכלל שהוא צריך לפרט. ומפרט שהוא צריך לכלל: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא: כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר: כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר: כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפרוש: דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו: וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

קדיש דרבנן

מזמור שיר חנכת הבית לדוד: ארוממך יי כי דליתני ולא שמחת איבי לי: יי אלהי שועתי אליך ותרפאני: יי העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור: זמרו ליי חסידיו והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה: ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם: יי ברצונך העמדת להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל: אליך יי אקרא ואל אדני אתחנן: מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך: שמע יי וחנני יי היה עזר לי: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך:

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך עשה בראשית. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקים. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי לעד וקים לנצח. ברוך פודה ומציל. ברוך שמו. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל האב הרחמן המהלל בפי עמו משבח ומפאר בלשון חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמרות ונגדלך ונשבחך ונפארך ונזכיר שמך ונמליכך מלכנו אלהינו. יחיד חי העולמים. מלך משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יי: דרשו יי ועזו בקשו פניו תמיד: זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיהו: זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יי אלהינו בכל הארץ משפטיו: זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור: אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם: לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם: בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה: ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר: לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים: אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו: שירו ליי כל הארץ בשרו מיום אל יום ישועתו: ספרו בגוים את כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל מאד ונורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים (כאן צריך להפסיק) ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עז וחדוה במקומו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו השתחוו ליי בהדרת קדש: חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: ירעם הים ומלאו יעלץ השדה וכל אשר בו: אז ירננו עצי היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: ואמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל ליי: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא: כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הראנו יי חסדך וישעך תתן לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה ליי כי גמל עלי:

א"א מזמור לתודה לא בשבת ויו"ט ולא בע"פ ולא בחוה"מ ש"פ ולא בעיו"כ לפי שאין תודה באה בימים אלו:

מזמור לתודה הריעו ליי כל הארץ: עבדו את יי בשמחה באו לפניו ברננה: דעו כי יי הוא האלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו: כי טוב יי לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו:

בחול מתחילין כאן יהי כבוד:

מזמורים אלו אומרים בשבת וביו"ט ובהושענא רבה:

למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם: בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם: והוא כחתן יוצא מחפתו ישיש כגבור לרוץ ארח: מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה

מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ: אֲבָרְכָה אֶת יְיָ בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּייָ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַייָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חוֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה בּוֹ: יְראוּ אֶת יְיָ קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַייָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ: שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ:

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם: וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַייָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: אורך

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ: שֶׁעוֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה: שָׁלַח אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ. יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּייָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵייָ כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַייָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעוֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים: מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש יי לארך ימים:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: יי מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד: יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: רבות מחשבות בלב איש ועצת יי היא תקום: עצת יי לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד: כי בחר יי בציון אוה למושב לו: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול יי ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו: הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה: ועזוז נוראותיך יאמרו וגדלתך אספרנה: זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יי ארך אפים וגדל חסד: טוב יי לכל ורחמיו על כל מעשיו: יודוך יי כל מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור: סומך יי לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: קרוב יי לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת: רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: שומר יי את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד: תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

הללויה הללי נפשי את יי: אהללה יי בחיי אזמרה לאלהי בעודי: אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה: תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי אלהיו: עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השומר אמת לעולם: עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים יי מתיר אסורים: יי פוקח עורים יי זוקף כפופים יי אוהב צדיקים: יי שומר את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוה תהלה: בונה ירושלים יי נדחי ישראל יכנס: הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם: מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא: גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר: מעודד ענוים יי משפיל רשעים עדי ארץ: ענו ליי בתודה זמרו לאלהינו בכנור: המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר: נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו: לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה: רוצה יי את יראיו את המיחלים לחסדו: שבחי ירושלים את יי הללי אלהיך ציון: כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך: השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך: השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו: הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר: משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמד: ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים: מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל: לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה:

הללויה הללו את יי מן השמים הללוהו במרומים: הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו: הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים: יהללו את שם יי כי הוא צוה ונבראו: ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור: הללו את יי מן הארץ תנינים וכל תהומות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו: ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים: החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף: מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ: בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים: יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

הללויה שירו ליי שיר חדש תהלתו בקהל חסידים: ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם: יהללו שמו במחול בתוף וכנור יזמרו לו: כי רוצה יי בעמו יפאר ענוים בישועה: יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם: לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים: לאסר מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל: לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו הללויה:

הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו: הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועגב: הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל: ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך: אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: אתה הוא יי האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם: ומצאת את לבבו נאמן לפניך

וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי האמורי והפרזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו ותקם את דבריך כי צדיק אתה: ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף: ותתן אתת ומופתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו: כי ידעת כי הזידו עליהם ותעש לך שם כהיום הזה: והים בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה: ואת רודפיהם השלכת במצולת כמו אבן במים עזים:

ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יי במצרים

ויראו

וייראו העם את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו: יי איש מלחמה יי שמו: מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישיו טבעו בים סוף: תהומות יכסימו ירדו במצולות כמו אבן: ימינך יי נאדרי בכח ימינך יי תרעץ אויב: וברוב גאונך תהרוס קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים קפאו תהומות בלב ים: אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן: עד יעבור עמך יי עד יעבור עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי מקדש אדני כוננו ידיך: יי ימלוך לעולם ועד: יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יי עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: כי ליי המלוכה ומושל בגוים: ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה ליי המלוכה: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות מעתה ועד עולם: ברוך אתה יי אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים: ח"ק

בעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים:

חזן ברכו את יי המבורך:

קו"ח ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו. מגן ישענו משגב בעדנו: אל ברוך גדול דעה. הכין ופעל זהרי חמה. טוב יצר כבוד לשמו. מאורות נתן סביבות עזו. פנות צבאיו קדושים רוממי שדי תמיד מספרים כבוד אל וקדושתו. תתברך יי אלהינו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה:

תתברך צורנו מלכנו וגאלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עשים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים:

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה. ונותנים רשות זה לזה. להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה כלם כאחד עונים ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים. לעמתם משבחים ואומרים:

ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו פועל גבורות עושה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא רפואות נורא תהלות אדון הנפלאות המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כאמור לעשה אורים גדולים כי לעולם חסדו: אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו מהרה לאורו: ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבה רבה אהבתנו יי אלהינו. חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו. אבינו מלכנו בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים כן תחננו ותלמדנו: אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה שמך ולא נבוש לעולם ועד: כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ. ותוליכנו קוממיות לארצנו כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת. להודות לך וליחדך באהבה: ברוך אתה יי הבוחר בעמו ישראל באהבה:

יחיד אומר אל מלך נאמן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפות בין עיניך: וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם: וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יי נותן לכם: ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם: ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבתיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

ויאמר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם

לדורות

לְדוֹרוֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר. אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ. פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ. אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל, וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבוֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל: גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

למוסף ולמנחה כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

(בעשי"ת) זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם: אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר, מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ. מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

(בעשי"ת) מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמָן זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

בחזרת הש"ץ אומרים זה:

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם. כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

לש"ץ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה:

במו"ש ובמיו"ט אומרים זה:

אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ לְמַדַּע תּוֹרָתֶךָ. וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ. בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָחֵל עָלֵינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם חֲשׂוּכִים מִכָּל חֵטְא וּמְנֻקִּים מִכָּל עָוֹן. וּמְדֻבָּקִים בְּיִרְאָתֶךָ:

וְ) חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ. וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ. כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

בתע"צ אומר הש"ץ כאן עננו:

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מַכּוֹתֵינוּ: כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן (בחורף טַל וּמָטָר לִ)בְרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבָהּ. וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה. וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

(בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט):

ולמלשינים אל תהי תקוה. וכל הרשעה כרגע תאבד. וכל איביך מהרה יכרתו. והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע במהרה בימינו: ברוך אתה יי שובר איבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם לעולם ולא נבוש כי בך בטחנו: ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכסא דוד מהרה לתוכה תכין:

לת"ב במנחה נחם ברוך אתה יי בונה ירושלים:

נחם יי אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים. ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה. האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה. והבזויה מכבודה. והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים. ויטילו את עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם. מעי מעי על חלליהם. כי אתה יי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כאמור ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: ברוך אתה יי מנחם ציון ובונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח. וקרני תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום: ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה:

שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו:

בת"צ אומרים זה

עננו יי עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תפן אל רשענו ואל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו היה נא קרוב לשועתנו יהי נא חסדך לנחמנו טרם נקרא אליך עננו. כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע. כי אתה יי העונה בעת צרה. פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה:

ליחיד כי אתה וכו': והש"ץ כין גואל לרופא מסיים:

ברוך אתה יי העונה לעמו ישראל בעת צרה:

קודם כי אתה שומע יתודה בהכנעה ובשברון לב ויאמר:

אנא יי חטאתי עויתי ופשעתי לפניך והרע בעיניך עשיתי. רבונו של עולם עשה למען שמך הגדול ותכפר לי על כל עוני וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי ועד היום הזה ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול:

תפלה על הפרנסה:

אתה הוא יי האלהים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כנים הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותי קודם שאצטרך להם בנחת ולא בצער בהתר ולא באסור לחיים ולשלום משפע ברכה והצלחה. ומשפע בריכה עליונה כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם ויקוים בי מקרא שכתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים: ברוך אתה יי שומע תפלה:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

בר"ח ובחוה"מ אומרים זה:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה לטובה. לחן ולחסד ולרחמים. לחיים ולשלום ביום

לר"ח חודש	לפסח	לסוכות
ראש החודש הזה:	חג המצות הזה:	חג הסכות הזה:

זכרנו יי אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו. והושיענו. כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת. ערב ובוקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

בחנוכה ובפורים אומרים זה:

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לחנוכה בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

לפורים בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשעמד עליהם המן הרשע בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבוז. ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בעשי"ת וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

לש"ץ או"א ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור

כאמור: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: כספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

כעשי"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

למנחה ולמעריב

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: כספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם. עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדשתך. עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי: הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר: יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף: רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ. וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ. גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ. תִּזְכּוֹר הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ. תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם. כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָיו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב כְּמוֹ בְּתוֹרָתְךָ כָּתוּב: וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן. כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן: תַּעֲבוֹר עַל פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם. כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם: תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מֶנּוּ מַאֲמַר. כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ: וְשָׁם נֶאֱמַר:

וַיַּעֲבוֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא:

יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

לתענית צבור ולעשרת ימי תשובה

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בָּרֵךְ (כעשי"ת חַדֵּשׁ) עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרִיגֵנוּ:
א"מ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וְעָוֹן מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:
כעשי"ת במקום (זכרנו) אומרים (כתבנו) ולנעילה (חתמנו):
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ (כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר) לְחַיִּים טוֹבִים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ (כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר) לִגְאֻלָּה וִישׁוּעָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ (כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר) לְפַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לי ולבני ביתי ולכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום מזונותינו בכבוד בזכות שמך הגדול (דיקרנוסא) הממונה על הפרנסה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ (כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר) לִזְכֻיּוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ (כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר) לִסְלִיחָה וּמְחִילָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:
א"מ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:
א"מ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

לשני וחמישי

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמוֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: לֹא כַחֲטָאֵינוּ תַּעֲשֶׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֹנוֹתֵינוּ תִּגְמוֹל עָלֵינוּ: אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: יַעֲנֵנוּ יְיָ בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגְּבֵנוּ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: אֲדוֹנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ וּזְכָר לָנוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ

את

את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקותיך ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך: כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני:

הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. אבינו האב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו ועתה יי אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו: הושיענו למען שמך צורנו מלכנו וגואלנו: חוסה יי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ידענו כי חטאנו ואין מי יעמוד בעדנו. שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה: ידענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: כרחם אב על בנים כן תרחם יי עלינו והושיענו למען שמך: חמול על עמך רחם על נחלתך חוסה נא כרוב רחמיך חננו ועננו כי לך יי הצדקה עושה נפלאות בכל עת:

הבט נא רחם נא על עמך מהרה למען שמך ברחמיך הרבים. יי אלהינו חוס ורחם והושיעה צאן מרעיתך ואל ימשל בנו קצף כי לך עינינו תלויות הושיענו למען שמך: רחם עלינו למען בריתך. הביטה ועננו בעת צרה כי לך יי הישועה. בך תוחלתנו אלוה סליחות אנא סלח נא אל טוב וסלח כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אנא מלך חנון ורחום זכור והבט לברית בין הבתרים ותראה לפניך עקדת יחיד למען ישראל: אבינו מלכנו חננו ועננו כי שמך הגדול נקרא עלינו עשה נפלאות בכל עת: עשה עמנו כחסדך חנון ורחום הביטה ועננו בעת צרה כי לך יי הישועה: אבינו מלכנו מחסנו אל תעש עמנו כרוע מעללינו. זכור רחמיך יי וחסדיך וכרוב טובך הושיענו וחמל נא עלינו כי אין לנו אלוה אחר מבלעדיך צורנו. אל תעזבנו יי אלהינו אל תרחק ממנו. כי נפשנו קצרה מחרב ומשבי ומדבר וממגפה ומכל צרה ויגון הצילנו כי לך קוינו ואל תכלימנו יי אלהינו והאר פניך בנו. וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: ראה בצרותינו ושמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה:

אל רחום וחנון רחם עלינו ועל כל מעשיך כי אין כמוך יי אלהינו אנא שא נא פשעינו: אבינו מלכנו צורנו וגואלנו אל חי וקים החסין בכח חסיד וטוב על כל מעשיך כי אתה הוא יי אלהינו אל ארך אפים ומלא רחמים עשה עמנו כרוב רחמיך והושיענו למען שמך: שמע מלכנו תפלתנו ומיד אויבינו הצילנו. שמע מלכנו תפלתנו ומכל צרה ויגון הצילנו: אבינו מלכנו אתה ושמך עלינו נקרא. אל תניחנו. אל תעזבנו

אבינו ואל תטשנו בוראנו ואל תשכחנו יוצרנו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אין כמוך חנון ורחום יי אלהינו אין כמוך אל ארך אפים ורב חסד ואמת הושיענו ברחמיך הרבים מרעש ומרוגז הצילנו. זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשינו ואל רשענו ואל חטאתנו: שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: והסר ממנו מכת המות כי רחום אתה כי כן דרכך עושה חסד חנם בכל דור ודור. חוסה יי על עמך והצילנו מזעמך: והסר ממנו מכת המגפה וגזרה קשה כי אתה שומר ישראל: לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים מה נתאונן מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים: אנא יי הושיעה נא: אנא יי הצליחה נא: אנא יי עננו ביום קראנו: לך יי חכינו לך יי קוינו לך יי ניחל אל תחשה ותעננו כי נאמו גוים אבדה תקותם כל ברך וכל קומה לך לבד תשתחוה:

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים נבהלה נפשנו מרוב עצבוננו אל תשכחנו נצח. קומה והושיענו כי חסינו בך: אבינו מלכנו אם אין בנו צדקה ומעשים טובים זכר לנו את ברית אבותינו ועדותנו בכל יום יי אחד: הביטה בענינו כי רבו מכאובינו וצרות לבבנו: חוסה יי עלינו בארץ שבינו. ואל תשפוך חרונך עלינו כי אנחנו עמך בני בריתך: אל הביטה דל כבודנו בגוים ושקצונו כטומאת הנדה. עד מתי עזך בשבי ותפארתך ביד צר. עוררה גבורתך וקנאתך על אויביך הם יבשו ויחתו מגבורתם. ואל ימעטו לפניך תלאותינו: מהר יקדמונו רחמיך ביום צרתינו ואם לא למעננו למענך פעל ואל תשחית זכר שאריתנו: וחון אום המיחדים שמך פעמים בכל יום תמיד באהבה. ואומרים שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ויאמר דוד אל גד צר לי מאד נפלה נא ביד יי כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה:

רחום וחנון חטאתי לפניך יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני: יי אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני: חנני יי כי אמלל אני רפאני יי כי נבהלו עצמי: ונפשי נבהלה מאד ואתה יי עד מתי: שובה יי חלצה נפשי הושיעני למען חסדך: כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך: יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה: עששה מכעס עיני עתקה בכל צוררי: סורו ממני כל פועלי און כי שמע יי קול בכיי: שמע יי תחנתי יי תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד כל איבי ישבו יבשו רגע:

בימים שאין אומרים והוא רחום מתחילין שומר ישראל:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

הבט משמים וראה. כי היינו לעג וקלס בגוים. נחשבנו כצאן לטבח יובל. להרג ולאבד ולמכה ולחרפה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

זרים אומרים אין תוחלת ותקוה. חון אום לשמך מקוה. טהור ישועתנו קרבה. יגענו ולא הונח לנו. רחמיך יכבשו את כעסך מעלינו:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

חוסה יי עלינו ברחמיך. ואל תתננו בידי אכזרים. למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. למענך עשה עמנו חסד ואל תאחר:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

קולנו תשמע ותחון. ואל תטשנו ביד אויבינו למחות את שמנו. זכור אשר נשבעת לאבותינו. ככוכבי השמים ארבה את זרעכם. ועתה נשארנו מעט מהרבה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

עזרנו

עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל:

שומר גוי אחד שמור שארית עם אחד ואל יאבד גוי אחד המיחדים שמך יי אלהינו יי אחד:

שומר גוי קדוש שמור שארית עם קדוש ואל יאבד גוי קדוש המשלשים בשלוש קדשות לקדוש:

מתרצה ברחמים ומתפיס בתחנונים התרצה והתפיס לדור עני כי אין עוזר:

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: ברוגז רחם תזכור: כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

כשני וכחמישי אומרים זה וצריך לאומרו בעמידה:

מ״א אל ארך אפים ורב חסד ואמת אל באפך תוכיחנו. חוסה יי על עמך והושיענו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

מ״פ אל ארך אפים ומלא רחמים אל תסתר פניך ממנו חוסה יי על שארית ישראל עמך והצילנו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

כשפותחין הארון צריכין לעמוד ובעת הוצאת ספר תורה אומרים זה:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלים: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו:

בריך שמיה דמרא עלמא. בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך. ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבל צלותנא ברחמין. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכולא ומפרנס לכולא: אנת הוא שליט על כולא. אנת הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך היא. אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומקמיה דיקר אורייתיה בכל עידן ועידן. לא על אנש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא. אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשוט ואורייתיה קשוט. ונביאיהי קשוט ומסגי למעבד טבון וקשוט. ביה אנא רחיץ. ולשמיה קדישא יקירא אנא אמר תושבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא ותשלים משאלין דלבאי. ולבא דכל עמך ישראל. לטב ולחיין ולשלם:

כשבת ויו״ט מתחיל הש״ץ כאן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

אחד הוא אלהינו גדול אדונינו קדוש (בר״ה ויו״כ ונורא) שמו:

בחול גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו:

קהל לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ: לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

בשבת ויום טוב אומרים זה:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדושתו על החיות וקדושתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחון אותנו לפליטת עולמים. וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

כשמגביהין הספר תורה אומרים זה:

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי יי ביד משה:

חזן יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו:

קהל הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

ואומרים בשבת מזמור לדוד. ובחול ור״ח ויו״ט ובשבת במנחה לדוד מזמור. כשמכניסין הס״ת להיכל אומרים זה:

ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל: קומה יי למנוחתך אתה וארון עזך: כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו: בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר: דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום: השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: אשרי וכו׳

למנצח מזמור לדוד: יענך יי ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכר כל מנחתיך ועולתך ידשנה סלה: יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגל ימלא יי כל משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע יי משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אתם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד עולם: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה: יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד

לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקודשא בריך הוא. לעילא (בעשי"ת ולעילא מכל) מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:

חזן תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישר"י קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן: קהל יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:

חזן יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: קהל עזרי מעם יי עשה שמים וארץ:

חזן עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם: ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון. לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את עול מלכותך. ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד: ככתוב בתורתך יי ימלוך לעולם ועד: ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ. ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ק"י

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא. עצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט:

שיר של יום

ליום ראשון

היום יום ראשון בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

לדוד מזמור ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה: כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה: מי יעלה בהר יי ומי יקום במקום קדשו: נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה: ישא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו: זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה:

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ליום שני

היום יום שני בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

שיר מזמור לבני קרח: גדול יי ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו: יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב: אלהים בארמנותיה נודע למשגב: כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו: המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו: רעדה אחזתם שם חיל כיולדה: ברוח קדים תשבר אניות תרשיש: כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה: דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך: כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ צדק מלאה ימינך: ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיך: סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה: שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון: כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות: הושיענו וכו׳

ליום שלישי

היום יום שלישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט: עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו סלה: שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו: פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו: לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ: אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם: אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו: קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים: הושיענו וכו׳

ליום רביעי

היום יום רביעי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

אל נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים: עד מתי רשעים יי עד מתי רשעים יעלוזו: יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פועלי און: עמך יי ידכאו ונחלתך יענו: אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו: ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב: בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו: הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט: היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת: יי יודע מחשבות אדם כי המה הבל: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת: כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב: כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב: מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און: לולי יי עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי: אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי יסעדני: ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: היחברך כסא הוות יוצר עמל עלי חוק: יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו: ויהי יי לי למשגב ואלהי לצור מחסי: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יי אלהינו:
לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים: הושיענו וכו׳

ליום חמישי

היום יום חמישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

למנצח על הגתית לאסף: הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל: תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו: כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב: עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע: הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה: בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה: שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי: לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי: ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם: לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו: כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי: משנאי יי יכחשו לו ויהי עתם לעולם: ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך: הושיענו וכו׳

ליום ששי

היום יום ששי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

יי מלך גאות וכו׳ תמצא לעיל

ליום השבת

היום יום שבת קודש שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש:

מזמור שיר ליום השבת תמצא לעיל

מן ר״ח אלול עד אחר שמיני עצרת בבוקר ובערב בכל יום אומרים זה המזמור:

לדוד יי אורי וישעי ממי אירא יי מעוז חיי ממי אפחד: בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו: אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח: אחת שאלתי מאת יי אותה אבקש שבתי בבית יי כל ימי חיי לחזות בנועם יי ולבקר בהיכלו: כי יצפנני בסכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני: ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה ליי: שמע יי קולי אקרא וחנני ועננני: לך אמר לבי בקשו פני את פניך יי אבקש: אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי: כי אבי ואמי עזבוני ויי יאספני: הורני יי דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי: אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס: לולא האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים: קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי:

ששה זכירות

א) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

ב) רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני יי אלהיך בחרב:

ג) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח יי אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: ימח שמו וזכרו ונמח זכרו מלהזכירו:

ד) זכור אל תשכח את אשר הקצפת את יי אלהיך במדבר:

ה) זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

ו) זכור את יום השבת לקדשו:

שלשה עשר עקרים

(א) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים:

(ב) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלהינו היה הוה ויהיה:

(ג) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל:

(ד) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון:

(ה) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל:

(ו) אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי נביאים אמת:

(ז) אני מאמין באמונה שלמה שנבואת משה רבנו ע״ה השלום היתה אמתית ושהוא היה אב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו:

(ח) אני מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום:

(ט) אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו:

(י) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותם שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם:

(יא) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי ששומר מצותיו ומעניש למי שעובר על מצותיו:

(יב) אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא:

(יג) אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים:

לישועתך קויתי יי. קויתי יי לישועתך. יי לישועתך קויתי:
לפורקנך סברית יי. סברית יי לפורקנך. יי לפורקנך סברית:

סדר קבלת שבת

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו: אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו: בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עושנו: כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו: אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה במדבר: אשר נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי: ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי: אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי:

שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ: שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום ישועתו: ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועוז: הבו ליי כבוד

שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קוֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ: אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ: יַעֲלוֹז שָׂדַי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפּוֹט הָאָרֶץ יִשְׁפּוֹט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

יְיָ מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְיָ מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל עוֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ: כִּי אַתָּה יְיָ עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים: אֹהֲבֵי יְיָ שִׂנְאוּ רָע שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה: שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט הָאָרֶץ יִשְׁפּוֹט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יוֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדוֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ קוֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדוֹתָיו וְחוֹק נָתַן לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנוֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְיָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: קוֹל יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים: קוֹל יְיָ חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד: יְיָ לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: ואומרים אנא בכח

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה: לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד. הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה. כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה. מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה. סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכת

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה. רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא. וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי. לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי. עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי. עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי. בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי. וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ. יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכת

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי. וְאֶת יְיָ תַּעֲרִיצִי. עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי. וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ. גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה. תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה. בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה: לכה

מזמור שיר ליום השבת וכו׳. ק״י:

תפלת ערבית

קודם תפלת ערבית יאמר זה:

לשם יחוד קוב״ה וכו׳ הריני בא להתפלל תפלת ערבית שתיקן יעקב אבינו ע״ה לתקן שרשה במקור עליון ויהי נועם וכו׳:

כחול וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

בשבת ויו״ט מתחילין כאן

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו״ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי

אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ. וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

קריאת שמע תמצא בתפלת שחרית בחול עמוד 9:

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ: וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ, וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: ופרוש בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

לשווי"ם וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלָיִם:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ח"ק

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: כִּי לֹא יִטּוֹשׁ יְיָ אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְעַל כָּל מַעֲשָׂיו: ח"ק שמו"ע של חול תמצא לעיל שמו"ע עד האל הקדוש ת.צא בעמוד 10

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ. תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל הַיָּמִים. וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רצה ומודים וכו' תמצא בתפלת שחרית בחול:
הש"ץ אומר ויכלו ואח"כ מתחיל כאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יחיד מתחיל מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ הָאֵל (בש"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד

מעין הברכות. אל ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדושה לעם מדושני עונג זכר למעשה בראשית: אלהינו וכו'. ק"ש

ח"א במה מדליקין כיו"ט שחל בערב שבת. וכשבת תוה"מ. וכן יו"כ ויו"ט שחל בשבת א"א:

במה מדליקין ובמה אין מדליקין. אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך. ולא בפתילת האידן. ולא בפתילת המדבר. ולא בירוקה שעל פני המים. לא בזפת. ולא בשעוה. ולא בשמן קיק. ולא בשמן שרפה. ולא באליה. ולא בחלב. נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל. וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו: (ב) אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שמשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקעות בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן: פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה. רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה: (ד) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר. בשביל שתהא מנטפת. ואפילו היא של חרס. ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהיא כלי אחד: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר: (ה) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור. כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חיב. רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: (ו) על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן. על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר: (ז) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי. ואין מטבילין את הכלים. ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי. ומערבין. וטומנין את החמין:

תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא: אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. עלינו. ק"י. אדון עולם.

כשבא מבית הכנסת לביתו יאמר זה:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:

יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

רבון כל העולמים אדון כל הנשמות אדון השלום מלך אביר מלך ברוך מלך גדול מלך דובר שלום מלך הדור מלך ותיק מלך זך מלך חי העולמים מלך טוב ומטיב מלך יחיד ומיוחד מלך כביר מלך לובש רחמים מלך מלכי המלכים מלך נשגב מלך סומך נופלים מלך עושה מעשה בראשית מלך פודה ומציל מלך צח ואדום מלך קדוש מלך רם ונשא מלך שומע תפלה מלך תמים דרכו: מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי על כל החסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועם כל בני ביתי ועם כל בריותיך בני בריתי. וברוכים הם מלאכיך הקדושים והטהורים שעושים רצונך: אדון השלום מלך שהשלום שלו ברכני בשלום ותפקוד אותי ואת כל בני ביתי וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום: מלך עליון על כל צבא מרום יוצרנו יוצר (כל מעשה) בראשית אחלה פניך המאירים שתזכה אותי ואת כל בני ביתי למצא חן ושכל טוב בעיניך ובעיני כל בני אדם וחוה ובעיני כל רואינו לעבודתך. (וסלח ומחל לנו ולזרענו על כל פשעינו וחטאתינו ועונותינו) וזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה מתוך עושר וכבוד ומתוך מעוט עונות והסר ממני ומכל בני ביתי ומכל עמך בית ישראל כל מיני חולי וכל מיני מדוה וכל מיני דלות ועניות ואביונות ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה ונהיה מכבדים בעיניך ובעיני כל רואינו כי אתה הוא מלך הכבוד כי לך נאה כי לך יאה: אנא מלך מלכי המלכים צוה למלאכיך מלאכי השרת משרתי עליון שיפקדוני ברחמים ויברכוני בבואם לביתי ביום קדשנו כי הדלקתי נרותי והצעתי מטתי והחלפתי שמלותי לכבוד יום השבת ובאתי לביתך להפיל תחנתי לפניך שתעביר אנחתי ואעיד אשר בראת בששה ימים כל היצור ואשנה ואשלש עוד להעיד על כוסי בתוך שמחתי כאשר צויתני לזכרו ולהתענג ביתר נשמתי אשר נתת בי: בו אשבות כאשר צויתני לשרתך וכן אגיד גדלתך ברנה. ושויתי יי לקראתי שתרחמני עוד בגלותי לגאלני לעורר לבי לאהבתך. ואז אשמור פקודיך וחקיך בלי עצב ואתפלל כדת כראוי וכנכון: מלאכי השלום בואכם לשלום ברכוני לשלום ואמרו ברוך לשלחני הערוך. וצאתכם לשלום מעתה ועד עולם אמן סלה:

אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה: בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר: גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה: דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה: היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתיה: זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם: חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה: טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה: ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך: כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון: לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים: מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה: נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני: עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון: פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה: צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל: קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה: רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה: שקר החן והבל היופי אשה יראת יי היא תתהלל: תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה:

תקוני שבת

זכור את יום השבת לקדשו. ר' יצחק פתח ואמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי. וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכחי בית מזונא מה ברכתא אשתכח ביה אלא הכי תני כל בדכא דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין ותנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דהאי יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עילאין וכל

וכל חד וחד יתיב סוונא לתתא כל חד ביומוי מההיא ברכה דמתברכין ביומא שביעאה בגין כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתורא בליליא דשבתא בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין דהא בההוא זמנא אזדמן ברכאן לאתברכא כל שתא יומין דשבתא וברכתא לא אשתכח בפתורא רקניא ועל דא בעי לסדרא פתוריה בלילי דשבתא בנהמא ומזונא. רבי יצחק אמר אפילו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בגין דישתכח שבעא ועגוגא בהאי יומא בעלמא. רבי אבא אמר לאזדמנא ברכתא באינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא והאי יומא מליא רישיה דזעיר אנפין מטלא תחית מעתיקא קדישא סתימא דכולא ואטיל לחקלא דתפוחין קדישין תלת זמנין מכד עייל שבתא בגין דיתברכון כלהו כחדא וע"ד בעי בר נש לאתענגא תלת זמנין אלין דהא בהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובז"א ובחקלא דתפוחין ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו ומאן דגרע סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ועונשיה דההוא ב"נ סגי בגיני כך בעי לסדרא פתוריה תלת זמני מכד עייל שבתא ולא ישתכח פתוריה ריקניא ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומין דשבתא ובהאי מלה אחזי ותלי מהימנותא לעילא: ר' שמעון אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכריז עליה אז תתענג על ה' דא היא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין והרכבתיך על במתי ארץ דא היא סעודתא תניינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא שלימו דאשתליב בזעיר אנפין ולקבלייהו בעי לאשלמא סעודתי ובעי לאתענגא בכולהו סעודתי ולמחדי בכל חד וחד מנייהו משום דאיהו מהימנותא שלימתא ובגין כך שבתא אתיקר מכל שאר זמנין וחגין משום דכלא ביה אשתכח ולא אשתכח הכי בכלהו זמני וחגי. א"ר חייא בגין כך משום דאשתכח כלא ביה אידכר תלת זמנין דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי וישבות ביום השביעי ויברך אלהים את יום השביעי. ר' אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוי חדי בכל חד וחד והוה אמר דא איהו סעודתא קדישא דעתיקא קדישא סתימא דכלהו. בסעודתא אחרא הוה אמר דא היא סעודתא דקב"ה וכן בכולהו סעודתי (והוי חדי בכל חד וחד) כד הוה אשלים סעודתיה אמר אשלימו סעודתי דמהימנותא. ר"ש הוה אמר הכי אתקינו סעודתא דמהימנותא אתקינו סעודתיה דמלכא. וכד הוה יתיב הוו מכרזי עליה אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. א"ר אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנן אמר ליה ליליא דשבתא כתיב והרכבתיך על במתי ארץ. ביה בליליא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דב"נ ונשמתא אתוספת וההיא ליליא חדוה דמטרוניתא הוי ובעי בר נש למחדי בחדוותא ולמיכל סעודתא דמטרוניתא:

אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדותא דמלכא קדישא. אתקינו סעודתא דמלכא דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדה:

וזהו הסיר שמו סל ר' יצחק לוריא זלה"ה נקרכו:

א זמר בשבחין. למיעל גו
פתחין. דבחקל תפוחין.
דאינון קדישין:

נ זמין לה השתא. בפתורא
חדתא. ובמנרתא טבתא.
דנהרא על רישין:

י מינא ושמאלא. וביניהו
כלה. בקשוטין אזלא.
ומנין ולבושין:

י חבק לה בעלה. וביסודא
דילה. דעביד ניחא לה.
יהא כתיש כתישין:

צ וחין אף עקתין. בטילין
ושביתין. ברם אנפין חדתין.
ורוחין עם נפשין:

ח דו סגי ייתי. ועל חדא
תרתי. נהורא לה ימטי.
וברכאן דנפישין:

ק ריבו שושבינין. עבידו
תקונין. לאפשא זיונין.
ונונין עם רחשין:

ל מעבד נשמתין. ורוחין
חדתין. בתרתין ובתלתין.
ובתלתא שבשין:

ו עטורין שבעין לה. ומלכא
דלעילא. דיתעטר כולא.
בקדיש קדישין:

ר שימין וסתימין. בגו כל
עלמין. ברם עתיק יומין.
הלא בטיש בטישין:

י הא רעוא קמה. דישרי
על עמה. דיתענג לשמה
במתיקין ודובשין:

א סדר לדרומא. מנרתא
דסתימא. ושלחן עם
נהמא. בצפונא ארשין:

ב תמרא גו כסא. ומדאני
אסא. לארוס וארוסה.
להתקפא חלשין:

נ עטר להן כתרין. במלין
יקרין. בשבעין עטורין.
דעל גבי חמשין:

ש כינתא תתעטר. בשית
נהמי לסטר. בווין תתקטר.
וזינין דכנישין:

ש ביתין ושביקין. מסאבין
דרחיקין. חבילין דמעיקין.
וכל זיני חרשין:

ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא דיתמשך טלא עילאה מניה למליא רישיה דזעיר אנפין ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעוא ובחדותא דכלא ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא רעותא ורחמי חנא וחסדא בנהירו עילאה ברעותא וחדוה עלי ועל כל בני ביתי ועל כל הנלוים עלי ועל כל בני ישראל עמיה ויפרקינן מכל עקתין בישין דייתון לעלמא ויזמין ויתיהב לנא מזונא ופרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא מסטרא דכל מזוני ביה תליא וישיזבינן מעינא בישא ומחרבא דמלאך המות ומדינה של גיהנם ויתי לנא ולכל נפשתנא חנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדמיה אמן. כן יהי רצון. אמן ואמן:

קידוש ליל שבת

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה לקדש על היין כדכתיב **זכור ושמור** זכרהו על היין:

בלחש ויהי ערב ויהי בוקר:

יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית. כי הוא יום תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים. ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו: ברוך אתה יי מקדש השבת:

זמירות ליל שבת

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו. איש על מחנהו ואיש על דגלו: אוהבי יי המחכים בבנין אריאל. ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. גם שאו ידיכם קודש ואמרו לאל. ברוך יי אשר נתן מנוחה לעמו ישראל: דורשי יי זרע אברהם אוהבו. המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא. שמחים לשמרו ולערב ערובו. זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: זכרו תורת משה במצות שבת גרוסה. חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משבצה. טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה: יום קדוש הוא מבאו ועד צאתו. כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודתו.

לנוח

לָנוּחַ בּוֹ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתַעֲנוּג אָכוֹל וְשָׁתוֹ. כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ: מְשׁוֹךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ אֵל קַנֹּא וְנוֹקֵם. נוֹטְרֵי לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְהָקֵם. שַׂמְּחֵם בְּבִנְיַן שָׁלֵם בְּאוֹר פָּנֶיךָ תַּבְהִיקֵם. יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: עֲזוֹר לַשּׁוֹבְתִים בַּשְּׁבִיעִי בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר עוֹלָמִים. פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה סוֹעֲדִים בּוֹ לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. צִדְקָתָם תַּצְהִיר כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים. יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַהֲבַת תָּמִים. יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים:

מְנוּחָה וְשִׂמְחָה אוֹר לַיְּהוּדִים. יוֹם שַׁבָּתוֹן יוֹם מַחֲמַדִּים, שׁוֹמְרָיו וְזוֹכְרָיו הֵמָּה מְעִידִים. כִּי לְשִׁשָּׁה כֹּל בְּרוּאִים וְעוֹמְדִים: שְׁמֵי שָׁמַיִם אֶרֶץ וְיַמִּים. כָּל צְבָא מָרוֹם גְּבוֹהִים וְרָמִים. תַּנִּין וְאָדָם וְחַיַּת רְאֵמִים. כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעַם סְגֻלָּתוֹ. שָׁמוֹר לְקַדְּשׁוֹ מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. שַׁבַּת קֹדֶשׁ יוֹם חֶמְדָּתוֹ. כִּי בוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ: בְּמִצְוַת שַׁבָּת אֵל יַחֲלִיצָךְ. קוּם קְרָא אֵלָיו יָחִישׁ לְאַמְּצָךְ. נִשְׁמַת כָּל חַי וְגַם נַעֲרִיצָךְ. אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה כִּי כְבָר רָצָךְ: בְּמִשְׁנֶה לֶחֶם וְקִדּוּשׁ רַבָּה. בְּרוֹב מַטְעַמִּים וְרוּחַ נְדִיבָה. יִזְכּוּ לְרַב טוּב הַמִּתְעַנְּגִים בָּהּ. בְּבִיאַת גּוֹאֵל לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא:

יָהּ רִבּוֹן עָלַם וְעָלְמַיָּא. אַנְתְּ הוּא מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא. עוֹבַד גְּבוּרְתֵּךְ וְתִמְהַיָּא. שְׁפַר קֳדָמָךְ לְהַחֲוָיָא: יה רבון

שְׁבָחִין אֲסַדֵּר צַפְרָא וְרַמְשָׁא. לָךְ אֱלָהָא קַדִּישָׁא דִּי בְרָא כָּל נַפְשָׁא. עִירִין קַדִּישִׁין וּבְנֵי אֱנָשָׁא. חֵיוַת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא: יה רבון

רַבְרְבִין עוֹבְדָךְ וְתַקִּיפִין. מָכִיךְ רָמַיָּא וְזָקִיף כְּפִיפִין. לוּ יִחְיֶה גְבַר שְׁנִין אַלְפִין. לָא יֵיעוֹל גְּבוּרְתֵּךְ בְּחֻשְׁבְּנַיָּא: יה רבון

אֱלָהָא דִּי לֵיהּ יְקָר וּרְבוּתָא. פְּרוֹק יַת עָנָךְ מִפּוּם אַרְיְוָתָא. וְאַפֵּיק יַת עַמָּךְ מִגּוֹ גָלוּתָא. עַמָּךְ דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל אֻמַּיָּא: יה רבון

לְמִקְדְּשָׁךְ תּוּב וּלְקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין. אֲתַר דִּי בֵיהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין. וִיזַמְּרוּן לָךְ שִׁירִין וְרַחֲשִׁין. בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְשׁוּפְרַיָּא: יה רבון

צוּר מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ. בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ כִּדְבַר יְיָ: הַזָּן אֶת עוֹלָמוֹ. רוֹעֵנוּ אָבִינוּ. אָכַלְנוּ אֶת לַחְמוֹ וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ. עַל כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ. אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ, אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: צוּר בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה. נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ. עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה. שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ. מָזוֹן וְצֵידָה, הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ. חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ וֶאֱמֶת יְיָ: צוּר רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ. עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ. עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ זְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ. בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ. רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְיָ: צוּר יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ, עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא. וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ. וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה. הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ. יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא. כְּבִרְכַּת יְיָ: צוּר:

שחרית לשבת

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה. אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת. הַמְהֻלָּל בְּרוֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד. וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים: וַיְיָ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים. וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם. וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו. וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ. וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם. וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ. מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ. וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ. וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ. עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ וְעַל תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח. עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ. וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה. וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע. וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע. וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ: כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ. מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ כָּאָמוּר. לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ. הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ: הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים. לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עוֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה

ומלכות

ומלכות. ברכות והודאות מעתה ועד עולם: ברוך אתה יי אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים: ח"ק

כעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים

חזן ברכו את יי המבורך:

ק"ח ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

הכל יודוך והכל ישבחוך והכל יאמרו אין קדוש כיי: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח. ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה. ומאיר לעולם כלו וליושביו. שברא במדת הרחמים: המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: אין כערכך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך: אין כערכך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא. אפס בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים:

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומבורך בפי כל נשמה. גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים אותו: המתגאה על חיות הקודש ונהדר בכבוד על המרכבה. זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים לפני כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. יצרם בדעת בבינה ובהשכל. כח וגבורה נתן בהם. להיות מושלים בקרב תבל: מלאים זיו ומפיקים נוגה. נאה זיום בכל העולם. שמחים בצאתם וששים בבואם. עושים באימה רצון קונם: פאר וכבוד נותנים לשמו. צהלה ורנה לזכר מלכותו. קרא לשמש ויזרח אור. ראה והתקין צורת הלבנה: שבח נותנים לו כל צבא מרום. תפארת וגדלה. שרפים ואופנים וחיות הקודש:

לאל אשר שבת מכל המעשים. ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו. תפארת עטה ליום המנוחה עונג קרא ליום השבת. זה שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו: שבח יקר וגדלה יתנו לאל מלך יוצר כל. המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קודש: שמך יי אלהינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת: תתברך מושיענו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה: תתברך עד האל הקדוש תמצא בתפלה של חול:

ישמח משה במתנת חלקו. כי עבד נאמן קראת לו. כליל תפארת בראשו נתת לו. בעמדו לפניך על הר סיני. ושני לחות אבנים הוריד בידו. וכתוב בהם שמירת שבת. וכן כתוב בתורתך: ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת: עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו' תמצא לעיל

בחזרת הש"ץ אומרים זה הקדושה:

נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום: ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: ק"ח קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: ק"ח ברוך כבוד יי ממקומו: חזן ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך מתי תמלוך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים. ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: ק"ח ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הש"ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק"ש:

אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך: מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: אב הרחמים היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: כי בך לבד בטחנו מלך אל רם ונשא אדון עולמים:

מוציאין ס"ת ואומרים ויהי בנסוע. בריך שמיה. על הכל. תמצא לעיל:

מי שברך לעולה לתורה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פב"פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב"פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמה בישראל פב"פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב"פ) בעבור (שפב"פ) נדר מתנת בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב"ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולהחזיקו (ולהחזיקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו (לנקבה לכל איבריה ושס"ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: למרנן

ורבנן

ורבנן חבורתא קדישתא. די בארעא דישראל ודי בבבל. לרישי כלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני דבבא. לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל מאן דעסקין באוריתא. מלכא דעלמא יברך יתהון. יפיש חייהון ויסגא יומיהון ויתן ארכה לשניהון. ויתפרקון וישתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדהון כל זמן ועדן. ונאמר אמן:

כשמתפלל בלא מנין לא יאמר יקום פורקן זה ולא מי שברך:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא. זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: לכל קהלא קדישא הדין רברביא עם זעריא טפלא ונשיא. מלכא דעלמא יברך יתכון יפיש חייכון ויסגא יומיכון ויתן ארכה לשניכון. ותתפרקון ותשתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדכון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקודש. הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם. ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה. ומי שבאים בתוכם להתפלל ומי שנותנים נר למאור ויין לקדוש ולהבדלה ופת לאורחים וצדקה לעניים. וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה. הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם ויסלח לכל עונם. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

ברכת הגומל

גרסינן כפ' הרואה ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדבריות, חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש ויצא מבית האסורים

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, הגומל לחיבים טובות, שגמלני כל טוב:

ועונין אחריו מי שגמלך טוב, הוא יגמלך כל טוב סלה:

מי שהגיע בנו לבר מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד, יברך האב בשעה שבנו עולה לתורה ברכה זו

ברוך שפטרני מענשו שלזה:

כשמברכין החודש אומרים זה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה. ותתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה. חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. חיים שימלאו כל משאלות לבנו לטובה אמן סלה:

מי שעשה נסים לאבותינו. וגאל אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו בקרוב. ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ. חברים כל ישראל ונאמר אמן:

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה:

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל לחיים ולשלום. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה, ונאמר אמן:

אל מלא רחמים שוכן במרומים המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו (לנקבה שהלכה לעולמה) בעבור שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים. ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה) וינוח (ותנוח) בשלום על משכבו (משכבה) ונאמר אמן:

בשבת שמברכין החודש ור"ח ויום טוב וחנוכה ופורים ובשבת חתן בבית הכנסת וברית מילה אין אומרים אב הרחמים. ובימי הספירה אומרים אף כשמברכין החודש. וכן אומרים בבית האבל:

אב הרחמים שוכן מרומים. ברחמיו העצומים. הוא יפקוד ברחמים החסידים והישרים והתמימים. קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. מנשרים קלו ומאריות גברו. לעשות רצון קונם וחפץ צורם: יזכרם אלהינו לטובה עם שאר צדיקי עולם. וינקום (לעינינו) נקמת דם עבדיו השפוך: ככתוב בתורת משה איש האלהים הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום. ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר ונקיתי דמם לא נקיתי ויי שוכן בציון: ובכתבי הקודש נאמר למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך: ואומר כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים: ואומר ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה: מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש: אשרי וכו'

כשמברכין בה"ב יאמר הש"ץ זה.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני בשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

הש"ץ אומר יהללו ומכניסין הספר תורה להיכל ובנוחה יאמר וכו'. ח"ק.

תפלת מוסף לשבת

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא לעיל. ואח"כ מתחילין כאן:

תכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו. טועמיה חיים זכו. וגם האוהבים דבריה גדלה בחרו. אז מסיני נצטוו עליה. ותצונו יי אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו: ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת. זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו'

בחזרת הש"ץ אומרים זה:

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קוֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקּוֹדֶשׁ. כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם. מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל חָי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הש"ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק"ש.

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלהי מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵינוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵינוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ. מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ. אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה: הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא ואם לא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יתגדל ויתקדש עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחֵי וּפוּרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יהא שלמא רבא וכו'

ואומרים עלינו. קדיש יתום. שיר של יום:

שִׁיר הַכָּבוֹד

פותחין הארון

חזן אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג:

קהל נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶךָ. לָדַעַת כָּל רָז סוֹדֶךָ:

ח' מִדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ. הוֹמֶה לִבִּי אֶל דּוֹדֶיךָ:

ק' עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת. וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת:

ח' אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ. אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ:

ק' בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ:

ח' גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ:

ק' דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי יֶשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ:

ח' הִמְשִׁילוּךָ בְּרוֹב חֶזְיוֹנוֹת. הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל דִּמְיוֹנוֹת:

ק' וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת:

ח' זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב:

ק' חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

ח' טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה:

ק' יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי. וְהוּא יִהְיֶה לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי:

ח' כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ:

ק' לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה:

ח' מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחוּרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:

ק' נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:

ח' סְגֻלָּתוֹ תְּהִי נָא בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:

ק' עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:

ח' פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:

ק' צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדוֹם. פּוּרָה בְּדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:

ח' קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָיו. תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:

ק' רוֹצֶה בְעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:

ח' רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ:

ק' שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:

ח' תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:

ק' תִּיקַר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כַּשִּׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ:

ח' בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר:

ק' וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:

ח' יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ. כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ:

סדר תקוני שבת

בסעודת שחרית יאמר זה המאמר מהזוהר המסוגל לנשמה. סמדש מכתוב בעודה זו:

ביומא דשבתא בסעודתא תנינא כתיב או תתענג על ה'. על ה' ודאי דההיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין בחדוותא ושלימו וחדוותא דעתיקא עבדינן סעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא וכולהו שיתא יומין מההוא שלימו מתברכין ובעי בר נש למחדי בסעודתיה ולאשלמא אלין סעודתא דאינון סעודתא מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל די מהימנותא דלהון ולא דעמין עו"ג ובגין כך אמר ביני ובין בני ישראל. תא חזי בסעודתי אלין אשתמודעין ישראל דאינון בני מלכא דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא (עלאין). ומאן דפגם חד סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ואחזי גרמי דלאו מבני מלכא עלאה הוא. דלאו מבני היכלא דמלכא הוא. דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא. ויהבין עליה חומרא דתלת מילין

מילין דינא דגיהנם וכו׳. ותא חזי בכולהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלהודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי אף על גב דלא יהיב לאחרא לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין דכתיב פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואלו שבת לא קאמר. ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא נשמתא עילאה נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי. ובג״כ אקרי שבת מהו שבת שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוי. אמר רבי יוסי ודאי כך הוא ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא ומאן חדוותא דיליה אלין תלת סעודתי מהימנותא. סעודתא דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו. וכלהו חדו על חדו מהימנותא שלימותא מכל סטרוי. תאנא בהדין יומא מתעטרין אבהן וכל בנין ינקין מה דלא הוה כן בכל שאר חגין וזמנין. בהדין יומא חייביא דגיהנם נייחין בהדין יומא כל דינין אתכפין ולא מתערין בעלמא בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין כהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. בילא״ו:

ואח״כ יאמר זה

אתקינו סעודתא דמהימנותא. שלימתא חדוותא דמלכא קדישא: אתקינו סעודתא דמלכא. דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין אתין לסעדא בהדיה:

פיוט להאר״י ז״ל:

אסדר לסעודתא. בצפרא דשבתא. ואזמין בה השתא. עתיקא קדישא:

נהוריה ישרי בה. בקדושא רבא. ובחמרא טבא, דביה תחדי נפשא:

ישדר לן שופריה. ונחזי ביקריה. ויחזי לן סתריה. דאתאמר בלחישא:

יגלה לן טעמי. דבתריסר נהמי. דאינון את בשמיה. כפילא וקלישא:

צרורא דלעילא. דביה חיי כלא. ויתרבי חילא. ותסק עד רישא:

חדו חצדי חקלא. בדבור ובקלא. ומללו מלא. מתיקא כדובשא:

קדם רבון עלמין. במלין סתימין. תגלון פתגמין. ותימרון חידושא:

לעטר פתורא. ברזא יקירא. עמיקא וטמירא. ולאו מלתא אושא:

ואלין מליא. יהון לרקיעיא. ותמן מאן שריא. הלא ההוא שמשא:

רבו יתיר יסגי. לעלא מן דרגיה. ויסב בת זוגיה. דהות פרישא:

זה הזמר סימנו חיים יצחק

חי יי וברוך צורי. ביי תתהלל נפשי. כי יי יאיר נרי. בהלו נרו עלי ראשי:

יי רועי לא אחסר. על מי מנוחות ינהלני. נותן לחם לכל בשר. לחם חקי הטריפני:

יהי רצון מלפניך. אתה אלהי קדושי. תערוך לפני שלחנך. תדשן בשמן ראשי:

מי יתן מנוחתי. לפני אדון השלום. והיתה שלמה מטתי. החיים והשלום:

ישלח מלאכו לפני. ללוותי לויה. בכוס ישועות אשא פני. מנת כוסי רויה:

צמאה נפשי אל יי. ימלא שובע אסמי. אל ההרים אשא עיני. כהלל ולא כשמאי:

חדות ימים ושנות עולמים עורה כבודי עורה. ועל ראשי יהיו תמים. נר מצוה ואור תורה:

קומה יי למנוחתי. אתה וארון עזך. קח נא אל את ברכתי. והחזק מגן חוזך:

מזמור לדוד יי רועי לא אחסר: בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמני: תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יי לארך ימים:

אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורתם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת ליי אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי

על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

זמירות ליום השבת

ברוך אדני יום יום. יעמס לנו ישע ופדיום. ובשמו נגיל כל היום. ובישועתו נרים ראש עליון. כי הוא מעוז לדל ומחסה לאביון: שבטי יה לישראל עדות. בצרתם לו צר בסבלות ובעבדות. בלבנת הספיר הראם עוז ידידות. ונגלה להעלותם מעומק בור ודות. כי עם יי החסד והרבה עמו פדות: מה יקר חסדו בצלו לגוננמו. בגלות בבלה שלח למענמו. להוריד בריחים נמנה בינימו. ויתנם לרחמים לפני שובימו. כי לא יטוש יי את עמו. בעבור הגדול שמו: עילם שת כסאו להציל ידידיו. להעביר משם מעזני מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן לעמו ירים תהלה לכל חסידיו. כי אם הוגה ורחם כרחמיו וכרוב חסדיו: וצפיר העזים הגדיל עצומיו. וגם חזות ארבע עלו למרומיו. ובלבם דמו להשחית את רחומיו. על ידי כהניו מגר מתקוממיו. חסדי יי כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו: נסגרתי לאדום ביד רעי מדני. שבכל יום ויום ממלאים כרסם מעדני. עזרתו עמי לסמוך את אדני. ולא נטשתני כל ימי עדני. כי לא יזנח לעולם אדני: בבואו מאדום חמוץ בגדים. זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים. ויז נצחם מלבושיו להאדים. בכחו הגדול יבצור רוח נגידים. הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ראותו כי כן אדומי העוצר. יחשוב לו בבצרה תקלוט כבצר. ומלאך כאדם בתוכה ינצר. ומזיד כשוגג במקלט יעצר. אהבו את יי כל חסידיו אמונים נוצר: יצוה צור חסדו קהלותיו לקבץ. מארבע רוחות עדיו להקבץ. ובהר מרום הרים אותנו להרבץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. ישיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ: ברוך הוא אלהינו אשר טוב גמלנו. כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו. אלה וכאלה יוסף עמנו. להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו: ברוך

הוא אלהינו שבראנו לכבודו. לקלסו ולשבחו ולספר הודו. מכל אום גבר עלינו חסדו. לכן בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו. נמליכו ונייחדו: שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום. משמאל ומימין על ישראל שלום. הרחמן הוא יברך את עמו בשלום. ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות על ישראל שלום. יועץ אל גבור אבי עד שר שלום:

ברוך אל עליון. אשר נתן מנוחה. לנפשנו פדיום משאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד אנה תוגיון נפש נאנחה: השומר שבת הבן עם הבת. לאל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב בערבות מלך עולמים. את עמו לשבות אזן בנעימים. במאכלי ערבות במיני מטעמים. במלבושי כבוד זבח משפחה: השומר ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל. מאת כל סוכה שוכן בערפל. נחלה לו יזכה בהר ובשפל. נחלה ומנוחה כשמש לו זרחה: השומר כל שומר שבת כדת מחללו. הן הכשר חבת קודש גורלו. ואם יצא חובת היום אשרי לו. אל אל אדון מחוללו. מנחה היא שלוחה: השומר חמדת הימים קראו אלי צור. ואשרי לתמימים אם יהיה נצור. כתר הלומים על ראשם יצור צור העולמים רוחו בם נחה: השומר זכור את יום השבת לקדשו. קרנו כי גבהה נזר על ראשו. על כן יתן האדם לנפשו. עונג וגם שמחה. בהם למשחה: השומר קודש היא לכם שבת המלכה. אל תוך בתיכם להניח ברכה. בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה. בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה: השומר

יום זה מכבד מכל ימים. כי בו שבת צור עולמים: ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי לאלהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה ששת ימים: יום זה ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על כן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה אכול משמנים שתה ממתקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בגד ללבוש לחם חקים. בשר ודגים וכל מטעמים: יום זה לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את יי אלהיך אשר אהבת. כי ברכך מכל העמים: יום זה השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה חסדו. ראו כי כל אלה עשתה ידו. כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה

יונה מצאה בו מנוח. ושם ינוחו יגיעי כח: היום נכבד לבני אמונים. זהירים לשמרו אבות ובנים. חקוק בשני לוחות אבנים. מרוב אונים ואמיץ כח: יונה ובאו כלם בברית יחד. נעשה ונשמע אמרו כאחד. ופתחו וענו יי אחד. ברוך הנותן ליעף כח: יונה דבר בקדשו בהר המור. יום השביעי זכור ושמור. וכל פקודיו יחד לגמור. חזק מתנים ואמץ כח: יונה העם אשר נע כצאן טעה. יזכור לפקדו ברית ושבועה. לבל יעבר בם מקרה רעה. כאשר נשבעת על מי נח: יונה

כי אשמרה שבת אל ישמרני. אות היא לעולמי עד בינו וביני: אסור מצוא חפץ עשות דרכים. גם מלדבר בו דברי צרכים. דברי סחורה אף דברי מלכים. אהגה בתורת אל ותחכמני: אות היא בו אמצא תמיד נופש לנפשי. הנה לדור ראשון נתן קדושי. מופת בתת לחם משנה בששי. ככה בכל ששי יכפיל מזוני: אות היא רשם בדת האל חוק אל סגניו. בו לערוך לחם פנים לפניו. על כן להתענות בו על פי נבוניו אסור. לבד מיום כפור עוני: אות היא הוא יום מכבד הוא יום תענוגים. לחם ויין טוב בשר ודגים. המתאבלים בו אחור נסוגים. כי יום שמחות הוא ותשמחני: אות היא מחל מלאכה בו סופו להכרית. על כן אכבס בו לבי כבורית. ואתפללה אל אל ערבית ושחרית. מוסף וגם מנחה הוא יענני: אות היא

שמרו שבתותי למען תינקו ושבעתם. מזיו ברכותי אל המנוחה כי באתם. ולוו עלי בני. ועדנו מעדני שבת היום ליי: לעמל קראו דרור ונתתי את ברכתי. אשה אל אחותה לצרור לגלות על יום שמחתי. בגדי שש עם שני. והתבוננו מזקני. שבת היום ליי: ולוו מהרו את המנה לעשות את דבר אסתר. וחשבו עם הקונה לשלם אכול והותר. בטחו בי אמוני. ושתו יין משמני. שבת היום ליי: ולוו הנה יום גאולה יום שבת אם תשמורו. והייתם לי סגולה לינו ואחר תעבורו. ואז תחיו לפני. ותמלאו צפוני. שבת היום ליי: ולוו חזק קריתי אל אלהים עליון. והשב את נותי בשמחה ובהגיון. ישוררו שם רנני. לויי וכהני. אז תתענג על יי. שבת היום ליי: ולוו

דרור יקרא לבן עם בת. וינצרכם כמו בבת. נעים שמכם ולא ישבת. שבו ונוחו ביום שבת: דרוש נוי ואולמי. ואות ישע עשה עמי. נטע שורק בתוך כרמי. שעה שועת בני עמי: דרוך פורה בתוך בצרה. וגם בבל אשר גברה. נתוץ צרי באף ועברה. שמע קולי ביום אקרא: אלהים תן במדבר הר. הדס שטה ברוש תדהר. ולמזהיר ולנזהר. שלומים תן כמי נהר: הדוך קמי אל קנא. במוג לבב ובמגינה. ונרחיב פה ונמלאנה. לשוננו לך רנה: דעה חכמה לנפשך. והיא כתר לראשך. נצור מצות קדושך. שמור שבת קדשך:

שבת היום ליי. מאד צהלו ברנוני. וגם הרבו מעדני. אותו לשמור כמצות יי. שבת היום ליי: מעבור דרך וגבולים. מעשות היום פעלים. לאכול ולשתות בהלולים. זה היום עשה יי. שבת היום ליי: ואם תשמרנו יה ינצרך כבבת. אתה ובנך וגם הבת. וקראת עונג לשבת. אז תתענג על יי. שבת היום ליי: אכול משמנים ומעדנים. ומטעמים הרבה מינים. אגוזי פרך ורמונים. ואכלת ושבעת וברכת את יי. שבת היום ליי: לערוך בשולחן לחם חמודות. לעשות היום שלש סעודות. וברכת את השם הנכבד לברך ולהודות. שקדו ושמרו ועשו בני. שבת היום ליי:

יה רבון. צור משלו. תמצא בזמירות ליל שבת:

קודם בהמ"ז של כל סעודות שבת יטול ידיו במים אחרונים ויאמר: ידי אסחי אנא. לגבי חד מנא. לסטרא חורינא דלית בה ממשא: אזמן בתלתא. בכסא דברכתא. לעלת עלתא. עתיקא קדישא:

מנחה לשבת

אומרים קרבנות. אשרי ובא לציון. ח"ק ואח"כ אומרים זה:

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

ומוציאין ס"ת וקורין ג' גברי ומתפללין שמו"ע עד האל הקדוש:

אתה אחד ושמך אחד. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תפארת גדלה. ועטרת ישועה יום מנוחה וקדשה לעמך נתת: אברהם יגל. יצחק ירנן. יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה. מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח. מנוחה שלמה שאתה רוצה בה: יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם. ועל מנוחתם יקדישו את שמך:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בם ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו'

אומרים צ"ל בשבת במנחה ואם חל ביום שאילו היה חול לא היו אומרים תחנון א"א צ"ל אבל בבית האבל תוך שבעה אומרים אף שאין אומרים תחנון כחול:

ג צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: ב וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות אלהים מי כמוך: א צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע יי: ק"ש. עלינו. ק"י.

משבת בראשית עד שבת הגדול אומרים ברכי נפשי ושיר המעלות ובקיץ פרקי אבות

תקוני שבת לסעודה שלישית

יאמר מאמר זה מהזוהר המסוגל לנשמה המדבר מכבוד סעודה זו:

תא חזי בכל שתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלותא דמנחה דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתערין אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה רעוא דרעוין אשתכח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכל דינין מתכפיין ומשתכח רעותא וחדו בכלא ובהאי רצון אסתלק משה נביא מהימנא קדישא מעלמא בגין למנדע דלא בדינא אסתלק והתיא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפיק נשמתיה ואתטמר ביה בג"כ ולא ידע איש את קבורתו כתיב. מה עתיקא קדישא טמירא מכל טמירין ולא ידעין עלאין ותתאין אוף הכי האי נשמתא דאתטמר בהאי רצון דאיתגליא בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא כתיב ולא ידע איש את קבורתו והוא טמיר מכל טמירין דעלמא ודינא לא שלטא ביה זכאה חולקיה דמשה. תאנא בהאי יומא דאורייתא מתעטרא ביה מתעטרא בכלא בכל אינון פקודין בכל אינון גזרין ועונשין בשבעין ענפין דנהורא דזהרין מכל סטרא וסטרא. מאן חמי ענפין דנפקין מכל ענפא וענפא חמשא קיימין בגו אילנא. כלהו ענפין בהו אחידן. מאן חמי אינון תרעין דמתפתחין בכל סטר וסטר. כלהו מזדהרין ונהרין בההוא נהורא דנפיק ולא פסיק קל כרוזא נפיק אתערו קדישי עליונין אתעדו עמא קדישא דאתבחר לעילא ותתא אתערו חדוותא לקדמות מאריכון אתערו בחדוותא שלימתא אזדמנו בתלת חדוון דתלת אבהן אזדמנו לקדמות מהימנותא דחדוה דכל חדוותא. זכאה חולקיכון ישראל קדישין בעלמא דין ובעלמא דאתי דא היא ירותא לכון מכל עמין עע"ג ועל דא כתיב ביני ובין בני ישראל. אמר רבי יהודה הכי הוא ודאי ועל דא כתיב זכור את יום השבת לקדשו. וכתיב קדושים תהיו כי קדוש אני יי. וכתיב וקראת לשבת ענג לקדוש יי מכבד. תאנא בהאי יומא כל נשמתיהון דצדיקיא מתעדני בתפנוקי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין, ורוחא חדא מענוגא דההוא עתיקא קדישא מתפשטא בכולהו עלמין וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין לכולהו נטורי דאורייתא ונייחין בנייחא שלים ומתנשי מכולהו כל רוגזין כל דינין וכל פולחנין קשין. הה"ד ביום הניח יי לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה. ובגין כך שקולה שבתא לקבל אורייתא וכל דנטיר שבתא כאלו נטיר אורייתא כולא. וכתיב אשרי אנוש יעשה זאת וגו'. אשתמע דמאן דנטיר שבתא כמאן דנטיר אורייתא כולא. ברוך יי לעולם אמן ואמן: ואח"כ יאמר זה:

אתקינו סעודתא דמהימנותא, שלימתא חדותא דמלכא קדישא: אתקינו סעודתא דמלכא.

דא היא סעודתא דזעיר אנפין ועתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין אתין לסעדא בהדיה:

בני היכלא דכסיפין. למחזי זיו דזעיר אנפין:	לבר נטלין. ולא עאלין הני כלבין דחציפין:
יהון הכא. בהאי תכא. דביה מלכא בגלופין:	והא אזמין. עתיק יומין. למנחה עדי יהון חלפין:
צבו לחדא. בהאי ועדא. בגו עירין וכל גדפין:	רעו דיליה. דגלי ליה. לבטלא בכל קליפין:
חדו השתא. בהאי שעתא. דביה רעוא ולית זעפין:	ישוי לון. בנוקביהון. ויטמרון בגו כפין:
קריבו לי חזו חילי. דלית דינין דתקיפין:	ארי השתא. במנחתא. בחדותא דזעיר אנפין:

מזמור לדוד ה' רועי וכו' (בתהלים כג):

ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום ליי היום לא תמצאהו בשדה: ראו כי יי נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי: וישבתו העם ביום השביעי: על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

וקודם האכילה יאמר זה:

הנה אנכי בא לקים מצות סעודה שלישית של שבת נגד יעקב אב של המון שבעים נפש בזכותו ננצל ממלחמות ג"ג ומגוג ויקים בנו מקרא שכתוב והאכלתיך נחלת יעקב אביך. נחלה בלי מצרים. ובכן בכח סגלת שלש סעודות אלו יתקן פגמינו בסעודות הרשות ומאכלות אסורות: ויהי נועם וכו' ויסליס סעודתו ואח"כ יזמר זמירות. והנה הדפסנו פה זמר יקר מספר שערי ציון וזהו:

אל מסתתר בשפריר חביון. השכל הנעלם מכל רעיון. עלת העלות מכתר בכתר עליון. כתר יתנו לך יי:

בראשית תורתך הקדומה. רשומה חכמתך הסתומה. מאין תמצא והיא נעלמה. ראשית חכמה יראת יי:

רחובות הנהר נחלי אמונה. מים עמוקים ידלם איש תבונה. תוצאותיה חמשים שערי בינה. אמונים נוצר יי:

האל הגדול עיני כל נגדך. רב חסד גדול על השמים חסדך. אלהי אברהם זכור לעבדיך. חסדי יי אזכיר תהלות יי:

מרום נאדר בכח וגבורה. מוציא אורה מאין תמורה. פחד יצחק משפטינו האירה. אתה גבור לעולם יי:

מי אל כמוך עושה גדולות. אביר יעקב נורא תהלות. תפארת ישראל שומע תפלות. כי שומע אל אביונים יי:

יה זכות אבות יגן עלינו. נצח ישראל מצרותינו גאלנו. ומבור גלות דלנו והעלנו. לנצח על מלאכת בית יי:

מימין ומשמאל יניקת הנביאים. נצח והוד מהם נמצאים. יכין ובועז בשם נקראים. וכל בניך למודי יי:

יסוד צדיק בשבעה נעלם. אות ברית הוא לעולם. מעין הברכה צדיק יסוד עולם. צדיק אתה יי:

נא הקם מלכות דוד ושלמה. בעטרה שעטרה לו אמו. כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה. עטרת תפארת ביד יי:

חזק מיחד כאחד עשר ספירות. ומפריד אלוף לא יראה מאורות. ספיר גזרתם יחד מאירות. תקרב רנתי לפניך יי:

למוצאי שבת

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש: יעבדוך עמים וישתחו לך לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך אורריך ארור ומברכיך ברוך: ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים: ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם: מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם: ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך

ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יי ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך:

המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ: יי אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: יי אלהי אבותיכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה: ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך: ברוך טנאך ומשארתך: ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר אלפיך ועשתרות צאנך: יצו יי אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך וברכך בארץ אשר יי אלהיך נתן לך: יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה: כי יי אלהיך ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרך:

מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך: רנו שמים כי עשה יי הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל יי יעקב ובישראל יתפאר: גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל:

ישראל נושע ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד: ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יי אלהיכם ואין עוד ולא יבשו עמי לעולם: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ואמרתם ביום ההוא הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו: זמרו יי כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: והיה אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת יראת יי היא אוצרו: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי עמו: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי: ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה. חי יי אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ולא אבה יי אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך יי אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יי אלהיך: אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם:

בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דויד ועמך בן ישי שלום. שלום לך ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד ויתנם בראשי הגדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

אמר רבי יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה. ושנוי בנביאים. ומשלש בכתובים:

כתוב בתורה כי יי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבר והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה: שנוי בנביאים דכתיב כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: משלש בכתובים דכתיב שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: וכתיב בתריה אבי יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו: יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום: כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

שיר המעלות אשרי כל ירא יי ההלך בדרכיו: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך: הנה כי כן יברך גבר ירא יי: יברכך יי מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך: וראה בנים לבניך שלום על ישראל: עלינו וכו׳

סדר הבדלה

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו

נו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. כן תהיה לנו. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: סברי וכו'

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לחול:

המבדיל בין קודש לחול. חטאתינו הוא ימחול זרענו וכספנו ירבה כחול. וככוכבים בלילה: יום פנה כצל תומר. אקרא לאל עלי גומר. אמר שומר אתא בוקר וגם לילה: צדקתך כהר תבור. על חטאי עבור תעבור. כיום אתמול כי יעבור. ואשמורה בלילה: חלפה עונת מנחתי. מי יתן מנוחתי. יגעתי באנחתי. אשחה בכל לילה: קולי בל יונטל. פתח לי שער המנוטל. שראשי נמלא טל. קווצותי רסיסי לילה: העתר נורא ואיום. אשוע תנה פדיום. בנשף בערב יום. באישון לילה: קראתיך יה הושיעני. אורח חיים תודיעני. מדלות תבצעני. מיום ועד לילה: טהר טנוף מעשי. פן יאמרו מכעיסי. איה נא אלוה עושי. הנותן זמירות בלילה: נחנו בידך כחומר. סלח נא על קל וחומר. יום ליום יביע אומר. ולילה ללילה. המבדיל:

זמירות למוצאי שבת

במוצאי יום מנוחה. המצא לעמך רוחה. שלח תשבי לנאנחה. וגם יגון ואנחה: יאתה לך צורי. לקבץ עם מפוזרי. מיד גוי אכזרי. אשר כרה לי שוחה: עת דודים תעורר אל. למלט עם אשר שואל. ראות טובך בבא גואל. לשה פזורה נדחה: קרא ישע לעם נדבה. אל דגול מרבבה. יהי השבוע הבא. לישועה ולרוחה: בת ציון השכולה. אשר היא היום געולה. מהרה תהיה בעולה. באם הבנים שמחה: מעינות אזי יזובון. ופדויי יי עוד ישובון. ומי ישע ישאבון. והצרה נשכחה: נחה עמך כאב רחמן. יצפצפו עם לא אלמן. דבר יי אשר נאמן. בהקימך הבטחה: וידידים פליטי חרץ. נגינתם יפצחו במרץ. בלי צווחה ובלי פרץ. אין יוצאת ואין צווחה: יהי החודש הזה. כנבואת אבי חוזה. וישמע בבית זה. קול ששון וקול שמחה: חזק ימלא משאלותינו. אמיץ יעשה בקשתנו. והוא ישלח במעשה ידינו. ברכה והצלחה: במוצאי יום גילה. שמך נורא עלילה. שלח תשבי לעם סגלה. רוח ששון והנחה: קול צהלה ורנה. שפתינו אז תרננה. אנא יי הושיעה נא. אנא יי הצליחה נא:

חדש ששוני אל נא והביא. את אליהו הנביא: אמץ ותוק רפיון ידי. ברך מלאכתי וכל מעבדי. גואלי זכור עניי ומרודי. דברך הטוב הקם לעודדי. הרץ ושלח ושמח לבבי. את אליהו הנביא: ועד והכן די ספוקי. זמן מזוני ולחם חקי. חלב חיל גוים היש להניקי. טובך תשבע עוללי ויונקי. יבא משיחי לעיר מושבי. את אליהו הנביא: כונן לעם זו צורי צור לחבוש. לחם לאכול ובגד ללבוש. משנאי יחזה יראו ויבוש. נוה הר שעיר בקרוב תכבוש. ששוני יגדל בראות סביבי. את אליהו הנביא: עמון ומואב מהרה תכלה. פדותך לעמך בקרוב תגלה. ציון תמלא מעם אלה. קרית מלך רב אז נעלה. שכן תשכן בתוך עם צבי. את אליהו הנביא.

איש חסיד היה. בלי מזון ומחיה: בביתו עוסק מלבוש. ואין בגד ללבוש: גונן כחשובה אשה. וגם בבנים חמשה: דברה לו האשה. יותר אין להתיאשה: המבלי לחם לאכול. בערום ובחסר כל: ותורה מצאת כי יגעת. מה נאכל מעתה: זהיר כבר נשוק. הלא תצא לשוק: חנון ורחום במרומיו. אולי יגמלנו ברחמיו: טוב לקויו מחסה. רצון יראיו יעשה: יעצת בדעת ובחכמה. עצתך בלי להספימה: כצאתי לבשת ולכלמה. מבלי כסות ושלמה: לאין בידי לפורטה. אפילו שוה פרוטה. מהרה ושאלה משכנים. מלבושים נאים מתוקנים: נלבש והשליך יהבו. על יי אשר אהבו: סחו ילדיו בפלולם. אל ישוב דך נכלם: עבר בשוק בסברתו. והנה אליהו הנביא לקראתו: פץ לו המבשר. באמת היום תתעשר: צוני בכל כבודך. כי הנני עבדך: קרא למי בדעתו. קנות עבד אין כמותו: רחש איך ישנה דינו. עבד למכור את אדונו: שת לו חכמתו בקרבו. והחזיק בו כמו רבו: תגר קנאו באהבים. בשמונה מאות אלף זהובים: תבעו מה מלאכתך. אם בבנין חכמתך. תכלית תרקלין ופלטרין. הרי אתה בן חורין: יום ראשון במפעלים. פעל עם פועלים: שוע בחצי הלילה. עניני נורא עלילה: יזמתי ונמכרתי להעבידי. לכבודך ולא לכבודי: בורא עולם בקנין. השלם זה הבנין: רחמיך יכמרו בחנינתי. כי לטובה כוונתי: מלאכי רחמים ממעונתו. אז החלו לבנותו: רבו בני המלוכה. ותשלם כל המלאכה: דץ הסוחר בראותו. כי נגמרה מלאכתו: כלולת מגדלים נאים. לפי ענין הבנאים: יזכר לך עתה. אתמול אשר דברת: חפשני בודאי ובברור. כנמת לענין שחרור: זה קימו באמת. ופרח לו איש האמת:

אמר יי ליעקב. אתע"י:
בחר יי ביעקב. אתע"י:
גאל יי את יעקב אתע"י:
דרך כוכב מיעקב. אתע"י:
הבאים ישרש יעקב. אתע"י:
וירד מיעקב. אתע"י:
זכר זאת ליעקב. אתע"י:
חדות ישועות יעקב. אתע"י:
טובו אהליך יעקב. אתע"י:
יורו משפטיך ליעקב. אתע"י:
כי לא נחש ביעקב. אתע"י:
לא הביט און ביעקב. אתע"י:
מי מנה עפר יעקב. אתע"י:
נשבע יי ליעקב. אתע"י:
סלח נא לעון יעקב. אתע"י:
עתה השב שבות יעקב. אתע"י:
פדה יי את יעקב. אתע"י:
צוה ישועות יעקב. אתע"י:
קול קול יעקב. אתע"י:
רני ושמחי ליעקב. אתע"י:

שָׁב יְיָ אֶת שְׁבוּת יַעֲקֹב. אַתְעַ״יִ: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב אַתְעַ״יִ:

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי בִּמְהֵרָה יָבוֹא אֵלֵינוּ עִם מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד: אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל. אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל יַד יְקוּתִיאֵל. אִישׁ גָּשׁ וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אליהו: אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו. אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִמָּנָיו. אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו. אליהו: אִישׁ זָעַף עַל עוֹבְדֵי חַמָּנִים. אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים. אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים. אליהו: אִישׁ יָצָא לִמְצוֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת. אִישׁ כִּלְכְּלוּהוּ הָעוֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת. אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת. אליהו: אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְמֵהִים. אִישׁ נַעֲנָה בָּאֵשׁ מִשְּׁמֵי גְבוֹהִים. אִישׁ סָחוּ אַחֲרָיו יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. אליהו: אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלַּח מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת. אִישׁ פָּקִיד עַל כָּל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת. אליהו: אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַייָ בְּתִפְאָרָה. אִישׁ רָכַב עַל סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה. אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה. אליהו: אִישׁ תִּשְׁבִּי תַּצִּילֵנוּ מִפִּי אֲרָיוֹת. תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. תְּשַׂמְּחֵנוּ בָּנִים עַל אָבוֹת. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת. אליהו: אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל שְׁמוֹ נִקְרָא. תַּצְלִיחֵנוּ עַל יָדוֹ בַּתּוֹרָה. תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה. תּוֹצִיאֵנוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה. אליהו: אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה פָנָיו בַּחֲלוֹם. אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. אליהו:

ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:

רבון כל העולמים אב הרחמים והסליחות בסמן טוב ובמזל טוב החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע ומנוקים מכל עון ואשמה ורשע ומדובקים בתלמוד תורה ובמעשים טובים וחננו דעה בינה והשכל מאתך ותשמיענו בהם ששון ושמחה ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבנו. מלכנו אלהינו האב הרחמן שים ברכה ורוחה והצלחה בכל מעשה ידינו וכל היועץ על עמך בית ישראל עצה טובה ומחשבה טובה אמצו ברכו גדלו וקימו קים עצתו כדבר שנאמר יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: ונאמר ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור: וכל היועץ עלינו ועל כל עמך בית ישראל עצה שאינה טובה ומחשבה שאינה טובה תופר עצתו כדבר שנאמר יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים. ונאמר עצו עצה ותפר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל: ופתח לנו יי אלהינו אב הרחמים אדון הסליחות בזה השבוע ובכל שבוע שערי אורה שערי ארך ימים ושנים שערי אריכת אפים שערי ברכה שערי בינה שערי גילה שערי גדולה שערי גאולה שערי גבורה שערי דיצה שערי דעה שערי הוד שערי הדר שערי הצלחה שערי הרוחה שערי ועד טוב שערי זריזות שערי זמרה שערי זכיות שערי זיו שערי זהר תורה שערי זהר חכמה שערי זהר בינה שערי זהר דעת שערי חדוה שערי חמלה שערי חן וחסד שערי חיים טובים שערי חכמה שערי טובה שערי טוהר שערי ישועה שערי יושר שערי כפרה שערי כלכלה שערי כבוד שערי למוד שערי מזון שערי מנוחות שערי מחילות שערי מדע שערי נחמה שערי נקיות שערי סליחה שערי סיעתא דשמיא שערי עזרה שערי פדות שערי פרנסה טובה שערי צדקה שערי צהלה שערי קדושה שערי קוממיות שערי רחמים שערי רצון שערי רפואה שלמה שערי שלום שערי שמחה שערי שמועות טובות שערי שלוה שערי תורה שערי תפלה שערי תשובה שערי תשועה כדכתיב ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו: ונאמר חשף יי את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: ונאמר קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: וקים לנו יי אלהינו מקרא שכתוב מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלהיך: ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן. אמן סלה:

סדר הלל

אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּייָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

כר״ח וכחוה״מ פסח דולג זה:

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: ע״כ

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַייָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

כר״ח וכחוה״מ פסח דולג זה:

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְיָ דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: ע״כ

מָה אָשִׁיב לַייָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם:

סבוני

סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַייָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

מוסף לראש חודש

מפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא כדף וא

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ. זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם. בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם. זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ. וּתְשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא. מִזְבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין. וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו. וּשְׂעִירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְרָצוֹן. וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂמַח כֻּלָּנוּ. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ הַנִּשְׁמָעִים בְּעִירֶךָ הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר: וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם: וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. וְאֶת מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִים:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן. (בשנת העיבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע). כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רצה ומודים וכו׳ תמצא כדף וא עמוד אלף

מוסף לשבת ראש חודש

מפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא כדף ה׳ עמוד ב׳

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ: וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה. וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: (זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר):

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ. חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן. (בשנת העיבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע). כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ. וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רצה ומודים וכו׳ אין כאלהינו. עלינו ק"י. תמצא לעיל שיר של יום. אדון עולם:

לוח המולדות

עם הקביעות וראשי חדשים משנת תרס"ט עד שנת תרפ"א.

הלוח הזה יחשב על שעות הוויגער. ולא על שעות המעל'ע. ולמשל אם נכתב ו' בבוקר 18. 17. 7 הפירוש הוא כך, שהמולד יהי' ביום ו' בבוקר 18 מינוט עם 17 חלקים על וויגער 7. היינו קודם חצות. וכן אם נכתב בלילה נ"כ הפירוש על שעות הוויגער מהלילה. וכן כולם:

תרס"ט (וש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ו' לעת ערב	42	—	6	ז
חשון א' בבוקר	26	1	7	א ב
כסליו תחלת ליל ג'	10	2	8	ג ד
טבת ד' בבוקר	54	3	8	ה ו
שבט אור ליום ד'	38	4	9	ז
אדר ש"ק בבוקר	22	5	10	א ב
ניסן אור ליום ב'	6	6	11	ג
אייר ג' קודם חצות	50	7	11	ד ה
סיון אור ליום ה'	34	8	12	ו
תמוז ו' אח"צ	18	9	1	ז א
אב ליל מוצש"ק	2	10	2	ב
אלול ב' אח"צ	46	11	2	ג ד

תר"ע (הח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ד'	30	12	3	ה
חשון יום ה'	14	13	4	ו ז
כסליו ליל ש"ק	58	14	4	א
טבת יום א'	42	15	5	ב
שבט סוף ליל ג'	26	16	6	ג
אדר א' ליל ה'	10	17	7	ד ה
אדר ב' ו' בבוקר	55	—	7	ו ז
ניסן ליל מוצש"ק	39	1	8	א
אייר יום ב'	23	2	9	ב ג
סיון ליל ד'	7	3	10	ד
תמוז יום ה'	51	4	10	ה ו
אב ליל ש"ק	35	5	11	ז
אלול יום א'	19	6	12	א ב

תרע"א (גכ"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ג'	3	7	1	ג
חשון יום ד'	47	8	1	ד ה
כסליו ליל ו'	31	9	2	ו
טבת יום ש"ק	15	10	3	ז א
שבט ליל ב'	59	11	3	ב
אדר יום ג'	43	12	4	ג ד
ניסן ליל ה'	27	13	5	ה
אייר ו' בערב	11	14	6	ו ז
סיון א' בבוקר	55	15	6	א
תמוז ב' בערב	39	16	7	ב ג
אב ד' בבוקר	23	17	8	ד
אלול ליל ו'	8	—	9	ה ו

תרע"ב (וש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ש"ק	52	1	9	ז
חשון ליל ב'	36	2	10	א ב
כסליו יום ג'	20	3	11	ג ד
טבת ליל ה'	4	4	12	ה ו
שבט יום ו'	48	5	12	ז
אדר ליל א'	32	6	1	א ב
ניסן יום ב'	16	7	2	ג
אייר ליל ד'	—	8	3	ד ה
סיון יום ה'	44	9	3	ו
תמוז ליל ש"ק	28	10	4	ז א
אב יום א'	12	11	5	ב
אלול ליל ג'	56	12	5	ג ד

תרע"ג (הש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ד' בערב	40	13	6	ה
חשון ו' בבוקר	24	14	7	ו ז
כסליו ליל מוצש"ק	8	15	8	א ב
טבת יום ב'	52	16	8	ג ד
שבט ליל ד'	36	17	9	ה
אדר א' יום ה'	21	—	10	ו ז
אדר ב' ליל ש"ק	5	1	11	א ב
ניסן יום א'	49	2	11	ג
אייר ליל ג'	33	3	12	ד ה
סיון יום ד'	17	4	1	ו
תמוז ליל ו'	1	5	2	ז א
אב יום ש"ק	45	6	2	ב
אלול ליל ב'	29	7	3	ג ד

תרע"ד (הכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ג'	13	8	4	ה
חשון ליל ה'	57	9	4	ו ז
כסליו יום ו'	41	10	5	א
טבת סוף ליל א'	25	11	6	ב ג
שבט תחלת ליל ג'	9	12	7	ד
אדר ד' בבוקר	53	13	7	ה ו
ניסן ליל ו'	37	14	8	ז
אייר יום ש"ק	21	15	9	א ב
סיון ליל ב'	5	16	10	ג
תמוז יום ג'	49	17	10	ד ה
אב ליל ה'	34	—	11	ו
אלול יום ו'	18	1	12	ז א

תרע"ה (כח"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל א'	2	2	1	ב
חשון יום ב'	46	3	1	ג ד
כסליו ליל ד'	30	4	2	ה
טבת יום ה'	14	5	3	ו
שבט ליל ש"ק	58	6	3	ז
אדר יום א'	42	7	4	א ב
ניסן ליל ג'	26	8	5	ג
אייר ד' בערב	10	9	6	ד ה
סיון ו' בבוקר	54	10	6	ו
תמוז ש"ק בערב	38	11	7	ז א
אב יום ב'	22	12	8	ב
אלול ליל ד'	6	13	9	ג ד

תרע"ו (הש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה'	50	14	9	ה
חשון ליל ש"ק	34	15	10	ו ז
כסליו יום א'	18	16	11	א ב
טבת ליל ג'	2	17	12	ג ד
שבט יום ד'	47	—	12	ה
אדר א' ליל ו'	31	1	1	ו ז
אדר ב' יום ש"ק	15	2	2	א ב
ניסן ליל ב'	59	3	2	ג
אייר יום ג'	43	4	3	ד ה
סיון ליל ה'	27	5	4	ו
תמוז יום ו'	11	6	5	ז א
אב א' בבוקר	55	7	5	ב
אלול ב' בערב	39	8	6	ג ד

תרע"ז (הכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ד' בבוקר	23	9	7	ה
חשון ליל ו'	7	10	8	ו ז
כסליו ש"ק בבוקר	51	11	8	א
טבת ליל ב'	35	12	9	ב ג
שבט יום ג'	19	13	10	ד
אדר ליל ה'	3	14	11	ה ו
ניסן יום ו'	47	15	11	ז
אייר ליל מוצש"ק	31	16	12	א ב
סיון יום ב'	15	17	1	ג
תמוז ליל ד'	—	—	1	ד ה
אב יום ה'	44	1	2	ו
אלול ליל ש"ק	28	2	3	ז א

תרע"ח (כש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום א'	12	3	4	ב
חשון ליל ג'	56	4	4	ג ד
כסליו יום ד'	40	5	5	ה ו
טבת ליל ו'	24	6	6	ז א
שבט ליל מוצש"ק	8	7	7	ב
אדר יום ב'	52	8	7	ג ד
ניסן ליל ד'	36	9	8	ה
אייר יום ה'	20	10	9	ו ז
סיון ליל ש"ק	4	11	10	א
תמוז יום א'	48	12	10	ב ג
אב ליל ג'	32	13	11	ד
אלול יום ד'	16	14	12	ה ו

תרע"ט (ח"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ו'	—	15	1	ז
חשון יום ש"ק	44	16	1	א ב
כסליו ליל ב'	28	17	2	ג
טבת יום ג'	13	—	3	ד
שבט ליל ה'	57	1	3	ה
אדר א' יום ו'	41	2	4	ו ז
אדר ב' ליל מוצש"ק	25	3	5	א ב
ניסן יום ב'	9	4	6	ג
אייר ליל ד'	53	5	6	ד ה
סיון ליל ו'	37	6	7	ו
תמוז יום ש"ק	21	7	8	ז א
אב ליל ב'	5	8	9	ב
אלול יום ג'	49	9	9	ג ד

תר"פ (הכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ה'	33	10	10	ה
חשון יום ו'	17	11	11	ו ז
כסליו ליל מוצש"ק	1	12	12	א
טבת יום ב'	45	13	12	ב ג
שבט ליל ד'	29	14	1	ד
אדר יום ה'	13	15	2	ה ו
ניסן ליל ש"ק	57	16	2	ז
אייר יום א'	41	17	3	א ב
סיון ליל ג'	26	—	4	ג
תמוז יום ד'	10	1	5	ד ה
אב ליל ו'	54	2	5	ו
אלול יום ש"ק	38	3	6	ז א